



THIS VOLUME
DOES NOT CIRCULATE
OUTSIDE THE LIBRARY

PATROLOGIAE

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB AËVO APOSTOLICO AD ÈTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS,
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA,

IUSTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIRUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUE TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS AUCTA; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUIUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRÀ IPSUM TÆTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGEARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO, ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., OPERA, RES ET AUCTORES EXHIBENTIRUS, ITA UT NON SOLUM STUDIOSO, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PIGRIS ETIAM ET IMPERITIS PATEANT OMNES SS. PATRES, LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUE NON SOLUM TALIS TALIS PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRAE, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESIOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPsis, COMMENTATI SINT:

EDITIO ACCURATISSIMA, CETERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONES PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM SUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIAE DECURSU CONSTANTE SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM INEDITORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÈSTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM, ET EX INNUMERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONFLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCAE AB AËVO PHOTIANO AD CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA, ET AMPLIUS, NEMPE MORTEM CARDINALIS BESSARIONIS.

ACCURANTE J.-P. MIGNE.

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIAS ECCLESIASTICAS RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIAM NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM. AMBÆ PARTES JAM INTEGRE EXARATAE SUNT. LATINA, 222 VOLUMINIBUS MOLE SUA STANS, 1110 FRANCIS VENIT: GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI COMPLECTITUR, ET 104 VOLUMINA IN 109 TOMIS, PRO PRIMA SERIE, NON EXCEDIT. POSTERIOR VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA 55 VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIES GRÆCO-LATINA AD 58 VOLUMINA TANTUM ATTINGIT; DUM HUIUS VERSIO MERE LATINA 29 VOLUMINIBUS EST ABSOLUTA. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM 8, UNUMQUODQUE MERE LATINUM 5 FRANCIS SOLVMODO EMITUT: UTRIBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPARET NECESSA ERIT; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA QUABUNT. IDEO, SI QVIS TANTUM ENAT LICET INTEGRE, SED SEORSIM, COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EAMDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO 9 VEL PRO 6 FRANCIS SOLUM OBTINEBIT. ISTAE CONDITIONES POSTERIORI PATROLOGIA LATINA SERIEI, PATRES AB INNOCENTIO III AD CONCILII TRIDENTINUM EXHIBENTI, APPLICABUNTUR. PATROLOGIA QUÆ MANUSCRIPTIS IN BIBLIOTECIS ORBIS UNIVERSI QUIESCENTIBUS CONSTABIT, NECNON PATROLOGIA ORIENTALIS, CONDITIONIBUS SPECIALIBUS SUBSIDIENTUR, ET IN TEMPORE SUO ANNUNTIABUNTUR, SI TEMPUS EAS TYPIS MANDANDI NOBIS NON DEFUERIT.

PATROLOGIAE GRÆCAE TOMUS XLVI.

NICEPHORUS CALLISTUS.

EXCLUDERBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE, EDITOREM,
IN VIA DICTA THIBAUD, OLIM D'AMBROISE, PROPE PORTAM LUTETIAE PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA Mœnia PARISINA.

BR

60

• M38

t. 146

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XIV. ANNI 1332-1335.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ
ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ
ΤΟΥ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΑ ΙΗ'.

NICEPHORI CALLISTI
XANTHOPULI
ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ
LIBRI XVIII.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECA CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUS COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIAS ECCLESIASTICAS RAMOS EDITORE.

TOMUS SECUNDUS.

VENEUNT 3 VOLUMINA 33 FRANCIS GALICIS.

EXCUDEBATUS ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM.
IN VIA DICTA THIBAUD, OLIM D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIAE PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MOenia PARISINA.

1865

TRADITIO CATHOLICA.

SECULUM XIV. ANNI 1332-1335.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXLVI CONTINENTUR

NICEPHORUS CALLISTUS XANTHOPULUS.

Ecclesiastice Historiae libri VIII-XIV.

col. 9

ARMADA
YOUNG & MARSHALL

Parisii. — Ex Typis J.-P. MIGNE

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ

ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ Η'.

NICEPHORI CALLISTI

XANTHOPULI

ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ

TOMUS VIII.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Ἀρακεψαλιωσίς τῶν προφῆθέντων καὶ ὡς ἐν τῷ παρόντι διαληψόμεθα.

"Οσα μὲν δὴ τῷ ιστοριστῷ γεγένηται Κωνσταντίνῳ, πρὸν ἐξ ἀντίπαλον χριθῆναι: μοιραν Δικινίψ τῷ δυσσεβεῖ, ἀχρι δὴ καὶ εἰς τὴν Βύζαντος οικοδομήν τε καὶ ἐπὶ τὸ χρείττον ἀλλοίων, ταῦτα ἔστιν· ἐπειδὴ δὲ τῶν λίαν ἀτόπων ἔμοιγε χρίνεται, τὴν οὖτα περιφανῆ βασιλείαν, καὶ τὴν τῆς εὐσεβείας ὡς ἁντικείμενην, καὶ τὴν τῆς εὐσεβείας ὡς ἁντικείμενην, καὶ τὸν δυσσεβεστάτων τυράννων καταλόγῳ σύμμικτον οὖσαν ἔξιν (τοῦτο δὲ πάντως ἐξ ἀναγκαίου συνέδαινεν), οὐκ ἀνήσω μὴ διελεῖν ταύτην ὡς ἐγχωροῦν, καὶ ίδιῷ τόδι φιλομονεῖν τούτην την περιφανῆ τε οὖσαν καὶ τὸν δύπεργέρον προβεβλημένην ἐφ' ἅπασι. Καὶ τοίνυν οὗτα μὲν προδειλήπται τοῖς τῶν τυράννων χρέοις ἐγχαταμεμιγμένα, ὡς οἶνα τ' ἐπιδραμοῦμεν τῷ λόγῳ τῶν τε πατέρων καὶ γένεσιν καὶ ἀνατροφὴν, καὶ ὡς ἐπὶ τὴν ἀρχὴν κατέστη, ἐκδιηγούμενος· εἰτα ὡς καὶ τῇ παλαιτέρᾳ κατάρχει Ὦμης, καὶ κατ' οὐρανὸν τὸν νικοποιὸν τρόπαιον ἔθετο, δι' οὐ καὶ τῶν ἀλιτηρίων τυράννων περιεγένετο· Ἐπειτα ὡς τοῦ θείου ἐν Ὦμῃ κατηξώθη λούτρου· καὶ οὗτα ὑπὲρ Χριστιανῶν καὶ τῶν ἐκκλησιῶν διεπράξατο· καὶ τίσι νομοθεσίας ὑπὲρ ἡμῶν κεχρημένος, τὰ ἡμέτερα ὡς τάχος ἐπιδύναι παρεσκευάσατο· ἐπειδὴ δὲ καὶ ὡς Λειτίνιος αὐτῷ τελευταῖς διέφθαρτο· καὶ τέλος, ὡς Βυζάντιον χειρωσάμενος, τοὺς ἐν αὐτῷ ἀπελαύνει λητᾶς, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἐπώνυμον πόλιν μεγαλοπρεπῶς, ἀνιστᾶ, νεώς τε καὶ οὔκοις ἐμβόλοις τε καὶ ἀγάλμασιν, ὕδασι τε καὶ δημοσίοις ἀλλοις διαρκῶς ἀγάλμασις ἐσωθέν τε καὶ ἐξωθεν. Ταῦτα μὲν οὖν, ἀτ' εἰς πλάτος εἰρημένα, ἐπιδραμεῖται αὐθις ὁ λόγος· τὰ δὲ ἐφεξῆ; πλατύτερον διεξέλθοι· τὰ κατὰ τὸν δυσσεβεστάτον δηλαδή Ἀρειον, καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ

528 CAPUT I.

Repetitio corum quæ dicta sunt, et dicendorum propositio.

Res gestæ apostolis ipsis comparandi Constantini, postquam hostiliter cum impio Licinio bello est congressus, usque ad conditum atque in ampliorem urbem redactum Byzantium, sic se habent. Quandoquidem vero admodum absurdum mihi esse videtur, tam illustrem imperii administrationem, veræque in Deum pietatis, ut ita dicam, fundamentum simul et fastigium, impiissimorum tyrannorum catalogo et historiæ ita insertam (quod quidem necessario prorsus factum est) relinquere, facere non possum quin eam, quoad ejus fieri potest, ab illis sejunctam proprio persequebar libro: cum scilicet tam ampla sit, et rebus omnibus excellens. Quapropter quæ antea tyrannorum temporibus conjuncta exposui, quam potero brevissime oratione perstringam, de patre nimirum ejus, de nativitate, de educatione, quomodo ad rerum administrationem pervenerit; mox etiam veteris Romæ imperium consecutus sit: ut triumphale victoriæ signum in cœlo conspexerit, per quod etiam exitiales et execrandoos illos tyrannos devicit; deinde quomodo divino Romæ lavacro sit ablutus; quæ pro Christianis et Ecclesiis ipse peregerit; quibus constitutionibus pro religione nostra promulgatis efficerit, ut res nostræ brevi magna 529 acceperint incrementa; ut postremum Licinium attriverit; denique Byzantio capto, prædonibusque inde pulsis, cognominem sibi urbem magnifice excitari, eamdemque sacris et profanis ædibus, porticibus, projectis, statuis, aquis aliisque publicis intra et extra mœnia adiunctis exornari. Hisce omnibus, quæ ante hac latius sunt ex-

plicata, breviter repetitis, quæ sequuntur susius commemorabimus: res scilicet impiissimi Arii, primamque oecumenicam et universalem Nicænam synodum; et uberem, qui tum floruerunt, divinorum virorum proventum; quæ gentes, et quomodo professionem fidei nostræ suscepint, Arianorum post synodum improbitate rejecta; quæ Antiochiae, Tyri, Aelie, Alexandriæ et Constantinopoli contra Eustathium et Athanasium veræ pietatis illustratorem acta sint. Deinceps de rebus beatæ Helenæ, quomodo ea Hierosolymis pretiosam venerandamque Domini crucem invenerit, quibus rebus ibi pulcherrime sacrosancta excoluerit loca, et quomodo tandem diem suum obierit. Multa præterea alicubi inserentur, videlicet de Melitianis, tum de Asterio et Marcello, de Novatianis; et quomodo Arius crepuerit, libello prius verioris pietatis exhibito. Post hæc omnia felicissimam Constantini mortem magnificasque et tali principe dignas exsequias, qui innumera deinde miracula et prodigia ediderit, referemus. Sedenim manum operi admoventes commode id tali initio ordiemur.

CAPUT II.

Brevis commemoratione rerum apostolis æqualis Constantini, a nativitate ejus usque ad imperii initium.

Divo Constantino pater fuit Constans, cui Proceri (1), ab aliquibus etiam Chlori seu Virentis cognomen impositum. Illustri is admodum loco natus, genus ad imperatorum familiam retulit. Claudi enim, qui ante Diocletianum et Aurelianum ipsum Romæ imperavit, ex filia nepotem fuisse constat. Posteaquam autem Persæ, Sarmatæ et insuper Parthi, Varacho concitante, adversus Romanos bellum movere: Diocletianus, qui tum imperium obtinebat, Constantem oratorem (2) ad Barbaros componendæ pacis gratia misit. Hic ex Occidentalibus in Orientem profectus, 530 ad locum cui Drepani nomen erat, appulit. Ibi hospes, comitatus ejus et cohortis regiæ splendore captus, filiam ei suam vivida et nubili jam puerilam suliicit. Constans, amoris concubitusque mercedem, pallium mulieri, regia purpura intextum atque exornatum, donat; et puerilæ patrem, quod illa rocreatura esset, tollere atque educare jubet; novum id et admirandum quiddam fore arbitratus, ex eo quod cum puerilla dormiens, in occidente, circum ipsum lectum, solem illucescente se vallis in cubiculo, dixit. Cæterum legatione sua vite defunctus, domum rediit, ibique egit. Interea Diocletianus, postquam ad imperium pervenerat, quarto administrationis ejus anno, Maximianum Herculium socium sibi imperii asciverat. Constans vero et Maximinus Gallerius Cæsarum insignibus decorati sunt. Maximus quidem Galleriam Diocletiani, Constans vero Procerus Theodoram Herculii

(1) Alii ex filia Crispī, qui fuit frater Claudi, pater Eutropio genitum tradunt.

(2) Constat dicens solitus fuit, opes publicas

A πρώτην οἰκουμενικὴν σύνοδον· τὴν τε φορὰν τῶν τηνικαῦτα διαλαμψάντων θεῶν ἀνδρῶν, καὶ δσα τῶν ἔθνων καὶ δπως τὴν ἡμετέραν πίστιν ἡσπάσαντο· τὴν μετὰ τὴν σύνοδον τῶν Ἀραιαῶν δυστροπίαν· δσα τε ἐν Ἀντιοχεῖᾳ, Τύρῳ τε καὶ Αἴλιᾳ, Ἀλεξανδρεῖᾳ τε καὶ τῇ Κωνσταντίνου αὐτῇ διεπράξαντο κατὰ τε Εὐσταθίου καὶ Ἀθανασίου τοῦ τῆς εὐσεβείας λαμπτήρος. Είτε τὰ κατὰ τὴν μακαρίαν Ἐλένην, ὡς εἰς Ἱερόσολυμα γενομένη, τὸν τίμιον ἀνέψερ τοῦ Κυρίου σταυρόν· δσοις τε καλοῖς τοὺς θείους ἐκείνους ἐσέμνυνε τόπους· καὶ οἱψ τέλει καὶ αὐτῇ ἔχρήσατο. Πολλὰ δὲ καὶ ἔτερα ἐν τῷ μεταξὺ διαλήφεται περὶ τε τῶν Μελιτιανῶν, Ἀστερίου τε, καὶ Μαρκέλλου, καὶ Ναυατιανῶν· καὶ ὡς διερράγη Ἀρειος, πρότερον λιβελλον δῆθεν εὐσεβείας δούς. B Ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις περὶ τοῦ μακοριστοῦ τέλους διαλήφεται Κωνσταντίνου· καὶ ὡς περιφανῶς τῆς ἀνηκούσης κηδείας τετύχη, θαυμάτων καὶ μυρίων τεράτων γενόμενος αὐτουργός. Χείρα δὲ ἐπιδιάλλων τῷ Ἑργῷ, ἐντεῦθεν ποιήσομαι τὴν ἀρχήν.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

'Επιτομὴ τῶν κατὰ τὸν Ισαπόστολον Κωνσταντίνον γεγρημένων ἀπὸ τερέσσως ἐώς οὐδὲ εἰςει.

Tῷ θείῳ Κωνσταντίνῳ πατήρ Κώνστας; ἦν, ψ Πανύπερτος ἐπώνυμον, πρός τιναν δὲ καὶ Χλωρὸς κατωνόμαστο. Οὗτος τῶν εὑ γεγονότων ὁν, εἰς βασιλείαν τὸ γένος ἀνέφερε. Κλαυδίου καὶ γάρ θυγατριδοῦς ἐγνωρίζετο· δε πρινὴ Διοκλητιανὸν καὶ τὸν πρὸ αὐτοῦ Αὔρηλιον εἰς τὴν ἀρχὴν παριέναι, τὴν βασιλείαν ἐν Ῥώμῃ διείπεν. Ἐπεὶ δὲ Πέρσαι, Σαρμάται δὲ ἐπὶ τούτοις καὶ Πάρθοι κατὰ Ῥωμαίων κεκίνητο, Οὐαράχου αὐτοὺς ἐρεθίζοντος, Διοκλητιανὸς δὲ ἦν τηνικαῦτα τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα διατείρισθαι. πρέστιν τὸν Κώνσταντα ἐπεμπε τὴν εἰρήνην καταστησμένον. Ἐξ Ἐσπέρας δὲ ἐς τὴν Ἔω γενόμενος; ἐπὶ χῶρον, δε Δρέπανον ἐκαλείτο, κατασκηνος. Ἐνταῦθ' δὲ ξεναγής τὴν βασιλικὴν δορυφορίαν ίδων, ὅποιάλλει αὐτῷ τὴν θυγάτριον, ἀκμάζον καὶ ὥραν ἡδη γάμου προσεβλημένον. Κώνστας δὲ μισθὼν τῶν φιλτρῶν ἐδίου πέπλον τι βασιλικῆς πορφύρα διηγητισμένον· φυλάττειν δὲ καὶ τὸ τεχθὲν παρηγγύα τῷ τῆς κόρης πατρὶ· καὶνδυ γάρ τι ἔσεσθαι ὑπενέτει, οἵσι συγκαθεύδων τῇ γυναικὶ κατὰ τὴν ἐσπέραν, περὶ τὴν εὐνὴν ἐλεγεν ίδειν ἐνδον περιλάμψαι τὸν ἥλιον. Καὶ δὲ μὲν τὰ τῆς πρεσβείας καλῶς διαθέμενος καὶ ἐπανήκων, οἴκοι δῆτε. Χρόνῳ δὲ τῷ μέσῳ Διοκλητιανὸς εἰς τὴν ἀρχὴν παρελθὼν, τῷ τετάρτῳ τῆς ἡγεμονίας ἐτει, Μαξιμιανὸν τὸν Ἐρχούλλιον συνάρχειν αἰρεῖται. Κώνστας δὲ καὶ Μαξιμιλιος ὁ Γαλλέριος ταῖς Καισαρικαῖς ταῖνας ἀναγορεύονται, δὲ μὲν τὴν Διοκλητιανού θύγατρα γῆμας, δὲ Μαξιμιλιος, Γαλλερίαν δυομα, Κώνστας δὲ δὲ Πανύπερτος Θεοδώραν τὴν τοῦ Ἐρχούλλιον μείου a privatis pluribus haberi, quam intra unum principis claustrum reservari. • Eutrop.

λίου καὶ εἰς τὸν λέχοντας κοινωνίαν λαβόνταν· καὶ διμόφωνος πρότερον γραμμέτας, τῇ πρός τοὺς κρατοῦντας στοργῇ ἀπέδιπον. Οὐ μὲν οὖν Κώνστας Βρετανίας ἤρχε καὶ Ἀλπεων καὶ τῶν ἀνων τε Γαλλιῶν· δυσάρμοδολὸς δὲ ταῦτα χωρία ταὶ καὶ δυσπερόσοδοι. Χρόνου δὲ ἣντος πρέσβεις καὶ αὐτὸς ἐστὶς ἡ στάλη πρεσβείαν ἐπεμπεν, ἀνδρας γένει διαφανεῖς. Ἐπειδὲ δὲ οὗτοι κατὰ τὸ Δρέπανον γένοιντο, τῇ οἰκλείᾳ ἐπικενοῦνται τῆς τοῦ Κώνσταντινου μητρός. Μαῖζων δὲ παῖς, πρός τινος τῶν πρέσβειων παραχρήντεο· καὶ ἀσχάλων τοῖς εἰρημένοις, οὐ καθεκάνω; εἶχε τὴν μητρὶ ἐπίδεκτρον προστιών. Ή δὲ Ἐλένη τὸ περὶ τὸν παιδία δρᾶμα προήγενεν εἰς μέσον· ὡς βασιλικής μὲν εἴη σκύμνος δὲ παῖς· ἀλλοθῆ δὲ πίστιν παρείχει τοῖς λόγοις ὃ τε τοῦ παιδὸς χαρακτήρα ἀκραίφων τὸν Κώνσταντα διαγράψων, ἕτι δὲ καὶ δύνη τὸ περφύρα πέπλος ἐπέχρωσε τῆς θιδης ἔξαγοντο. Όμοις δὲ κακένοις τὸ πρός βουλῆς τῷ Κώνσταντι ἐκπληρώσαντες ἑπανήκον, τά τε ἀλλὰ τῆς πρεσβείας κατέλεγον, προσετίθουν δὲ καὶ τὰ κατὰ τὸν παιδία Κώνσταντινον· ὡς ὥραλδον τε καὶ εὑρὺς καιράκινον εἴη· σκερτήματα δὲ βασιλικὰ διαδεκτοῦσι, καὶ σχεδὸν δὲν αὐτοῦ τὸν τύπον ἀκραίφων ἀναμάχαιτο. Κώνστας δὲ μετάπεμπτον εὐθὺς ἐποίει τὸν παιδία σύν τῇ μητρῷ. Ἐπειδὲ δὲ μή τι πάθοι δὲ παῖς καὶ δὴ μήτηρ διὰ τὸ ζηλότυπον τῆς γυναικός ὑφεώρα, τὸ κατὰ τὴν Ἐλένην ὄστε πέρ ἔρχην διψήσας, τὸν παιδία πολλῷ οὔτερον κατὰ τὴν Νικομήδους ἀνέπεμπτε Διοκλητιανῷ. Καὶ δὲ μὲν οὐλά τι ἐνέχυρον τοῖς βασιλείοις; διέτριβε, δημόσιοις προχειρισθεὶς τῶν σχολῶν· γενναῖα δὲ χειρὸς ἔργα διαπραξάμενος, ἀθελεῖς μὲν τὰ Χριστιανῶν ἡρέμα· ἤθετο δὲ τῇ πολλῇ τῶν κρατοῦντων δεισιδαιμονίῃ, καὶ διτοι τῇ πολλῇ ἐφήδοντο τῶν μαρτύρων σφαγῇ. Όμοις δὲ καὶ μαγγανείαις δὴ τις εἰν αὐτὸν μόνον τῆς δλῆς ἀρχῆς ἐγκρατῆ γενέσθαι, καὶ τὴν τῶν εἰδώλων θρησκείαν ἐκ μέσου ποιεῖν οἱ περὶ Διοκλητιανὸν εὔρισκον, εἰς φθόνον ἀνερρίπτοντο· καὶ δόλῳ τὸν ἔκεινον φύσον ἤσαν ἐκμελετῶντες. Οὐ γνοὺς Κώνσταντινος, πρός τὸν πατέρα κατειλήψεις ἀναπνοαῖς, δῆδε καὶ ἐστὶς διαθήκας; τὴν τρέπετο· ἔκεινοι οὐδὲ δὴ τὰ Χριστιανῶν ἐλομένῳ τὸ κράτος ἐψήσι, τοὺς ἐκ τῶν γνησίων σπερμάτων τῆς Θεοδώρως παρωσάμενος παῖδας· αὐτὸς οἰκεῖαις χερὶ κατὰ Βρετανίαν τὸν βασιλικὸν στέφανον αὐτῷ περιθεῖς, ἔξι μὲν καὶ πεντήκοντα ζήσας ἐνιαυτούς, τρεῖς δὲ καὶ εἴκοσι τούτων ἡγεμονεύσας, λειμὴν δικλυστος τοῖς εὐεσθεῖν ἥττημένοις γεννήμενος. Καὶ δὲ Κώνσταντινος οὗτος τὴν ἀρχὴν ἀναζώνυται, τῆς διεκοσιοστῆς ἑδομηκοστῆς πέμπτης ἀρχομένης Ὀλυμπιάδος· διπερ ἐστὶ κάσμου ἔτος πεντακισχιλιοστὸν ὄκτακοσιοστὸν πέμπτον καὶ δέκατον.

et persugium. Eo modo Constantinus paternum est quinta ineunte olympiade: qui annus est a mundo quintus decimus.

(1) 19 ut Cesar, 4 ut Augustus. Apud alios chronicos scriptores invenio olympiadem 272, annum mundi conditi 4271, annum Domini 310. Bi-

A filiam uxorem duxit: cum quidem uterque quam antea habuerat conjugem, propter eam quam erga imperatores gerebant animi affectionem et propensionem, repudiasset. Constanti Britannia, Alpes et Gallia superior provincia obvenit, aditu et accessu difficiles regiones. Annis aliquot intercedentibus, quo ipse antea legatus missus fuerat, oratores quoque ire jubet, viros genere claros. Cæterum et illi, cum Drepanum delati essent, hospitio matris Constantini excipiuntur. Ubi puer ludens, ab uno oratorum ad animi acerbitudinem per objurgationem est commotus. Cujus verba ille ægre impatienterque ferens, lacrymis profusis ad matrem querelam defert. Tum illa rem omnem de puero in medium producit, regii asseverans sanguinis esse. Et verba ea facile confirmabant, cum pueri facies, quæ Constantis vultum apprime referebat, tum purpura illi infecta vestis, quam ex arca mulier protulit. Atque ii quoque legatione ex Constanti sententia confecta, in patriam reversi, cum alias munera sui res illi exposuere, tum de puero etiam Constanti retulere, formosum eum ingeniosumque adolescentulum gestus edere regios, et vultum constitutionemque ejus fere omnem egregie referre. Quam ob causam Constanus filium statim una cum matre ad se adducendum curavit. 531 Cum vero metueret ne quid vel puero vel matri ab uxore sua per zelotypiam et conjugalem emulationem accideret, Helenæ ipsi, sicuti decebat, prospexit, puerum autem aliquanto post Nicomediam ad Diocletianum misit. Ibi ille in imperatorio palatio, perinde atque pignus quoddam degenerat, domesticus scholarum creatus. Et fortia manu peragens facinora, Christianorum sacra sensim et occulte est complexus, et imperatores, qui tanto pere vanæ superstitioni dediti essent, et plurima martyrum cæde oblectarentur, detestatus. Propterea ut incantationibus divinationibusque quibusdam Diocletianus cognovit, ipsum Constantimum solum summa rerum et imperio potiturum, idolorumque cultum sublaturum, odio erga eum est accensus, consiliumque occidendi ejus cepit. Qua re comperta, Constantinus ad patrem se contulit: quem jam supremum prope trahentem spiritum, et circa testamentum condendum occupatum reperit; in quo illi Christianorum religionem consecstanti, imperium potestatemque suam reliquit: reliquis, quos ex Theodora suscepserat liberis, præteritis; ipse quoque manibus suis, in Britannia coronam imperiale ei imposuit, quinquaginta et sex aetatibus, tribus vero et viginti imperii exactis annis (1); cum quidem omnibus, qui veram pietatem colendam statuissent tutus et tranquillus fuisset portus consecutus imperium, ducentesima septuagesima condito quinque millesimus octingentesimus quintus decimus.

bliander ponit annum mundi conditi 4289 et annum Domini 311.

CAPUT III.

Ut Constantinus tyrannos vicerit, et Christianam amplexus sit religionem.

Diocletianus autem et Maximianus, viginti annis in imperio administrando completis, propter certas causas, et quod dura quædam perpassi essent, potestatem eam sua sponte sibi ipsis abrogarunt. Qualia autem vel contra nos, vel etiam pro nobis proposuerint edicta, et quot martyrum millibus strenue pro Christi nomine decertantibus, ipsi simul et Maximinus successor eorum necis causa extiterint, **532** plenissime a nobis paulo ante est explicatum. Maxentius porro Romæ, et Maximinus Nicomediæ, hic in Oriente, ille in Occidente, tyrannidem exercentes, eisdem detinebantur studiis, civium subditorum bona diripientes, matrimonia aliena violantes, et cædes innumeratas quoilibet prope die subornantes. Adversus hos, oppressorum legationibus pluribus excitus e Galliis Constantinus, primum Maxentio ad urbem Romam bellum intulit. Quo tempore aleam Martis prælio adversus eum experturus, paternum invocavit Deum. Et derepente in cœlo salutiferum crucis signum longius distentum, orientem versus, mediano tempore, splendore solem ipsum superante, apparuit: circum quod, in orbem, stellis itidem, ut in cruce, litterarum Latinarum formam reflexentibus, inscriptio hisce verbis est visa, *In hoc vince*: quod signum confestim ex auro et lapillis pretiosis, ad militaris vexilli instar, fieri curavit: et simul Maxentium fortissime devicit, in ponte submersum, et Romam in potestatem suam receperit. Deinde deorum simulacula comminuens, in cinerem redigit, eorumdemque delubra solo æquavat. Mox, manibus ipse suis, Servatori in Palatio Romæ templum sarculo descriptis et excitavit. Leges pro Christianis tulit, aliaque magno studio pro nobis egit, quæ paulo ante recensuimus. Et cum eum morbus invasisset, et medici infantum sanguine id malum discuti purgarique posse renuntiarent, abhorruit resiluitque ab eo facinore Deo charissimus imperator, luctu et ejulatu matrum permotus. Intercedit nox, et principes apostolorum se ei spectandos exhibent, Romanæque urbis antistitem accersere jubent, piscinam apud eum esse ostendentes, cuius lavacro ablutum illum salvum subito et in columem fore dicunt. Advenit ille, quæ opus sunt resert, imperatorem baptizat: et morbus ipse aquis innata, squamarum in morem, non ab oculis, verum a carne ipsa decidens. Itaque ille melius habet, usque adeo ut miraretur ipse, isne esset, qui antea fuerat Constantinus.

Postea Judæorum turba existit, qui imperatoris matrem adeuntes, Constantini quidem ab idolorum cultu defectionem laudant et admirantur, sed transitionem ejus ad Christum valde arguunt et criminantur. **533** Et litteræ ea de re ab Helena ad filium datæ. At ille firmis nixus fundamentis efficit, ut illi ipsi Judæi cum Sylvestro Romanæ urbis episcopo congregiantur sermonesq; conse-

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Ός τῶν τυράννων περιστέτερο Κωνσταντῖνος, καὶ ως τὴν Χριστιανών ησπάσατο πίστιν.

Διοκλητιανὸς δὲ καὶ Μαξιμιανὸς ἔτος που είκοστὸν διανύσαντες τῇ ἀρχῇ, ἐκόντες ταῦτης ἔξισταντο. Ἐπὶ τοῖς δ' αἰτιαις, καὶ τίνα πεπονθότες δεινὰ, τίνα τε προγράμματα καθ' ἡμῶν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἐνεστήσαντο, καὶ δοσις τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ἄγωνα διενεγκεν κατέστησαν πρόξενοι, αὐτοὶ τε καὶ διετέλεσαν Μαξιμίνος, φθάνει τε μικρὸν διπισθεν καὶ πρὸς λεπτὸν εἰρημένον. Μαξέντιος δ' ἐν Ῥώμῃ καὶ Μαξιμίνος ἐν Νικομηδεὶ τυραννοῦντες, δὲ μὲν κατὰ τὴν Ἔω, δὲ δὲν ἐσπέρᾳ, τὰ ίσα πράττοντες ἥσαν· ἀρπαγαῖς χρώμενοι, γάμους διορύττοντες ἀλλοτρίους, καὶ φόνον ἀπειρον καθεκάστην ὃς εἰπεν κεραννύντες· καθ' ὃν ἐκ πρεσβείας πολλῶν τῶν Γαλλιῶν κινηθεὶς Κωνσταντῖνος, πρώτα μὲν κατὰ Μαξέντιου ἐπιστρατεύει ἐν Ῥώμῃ· διπηνίκα δὴ συρράγηναι μέλλων πρὸς μάχην ἐκείνην, τὸν πατρῷον ἐπεκαλείτο Θεόν. Αἰφνης δὲν ἐν οὐρανῷ τὸ σωτῆριον τοῦ σταυροῦ ἐπιφανεῖται δόπλον κατ' ἀνατολὰς, ἐπὶ μῆκιστον διῆκον, ἐν ἡμέρᾳ μέσῃ ὑπεραστράπτον τῇ αἰγλῇ τὸν ἥλιον. Ιρις δὲ περιθέουσα κύκλῳ ἐκ τῶν ίσων διστρων πρὸς γραμμάτων χαρακτῆρα ρυθμιζομένων Ῥωμαῖσται, Ἐρ τούτῳ τίκα, ὑπέργραφεν· δὲ αὐτίκα ἐκ χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτελῶν διασκευάσας, Μαξέντιον τε κατὰ κράτος ἐνίκα κατὰ τῆς γεφύρας διαφθαρέντα, καὶ τῆς Ῥώμης εἶχε τὸ κράτος. Ἐντεῦθεν τὰ μὲν εἰδῶλα εἰς λεπτὴν διετίθει κόνιν, καὶ τοὺς ἐκείνων νεώς εἰς ἑδαφὸς ἔβαλλεν· αὐτὸς δὲ οἰκεῖαις χερσὶ τῷ Σωτῆρι τενῶν ἐν τοῖς κατὰ Ῥώμην ἀνακτόροις τῇ σκαλιδὶ διέγραψε καὶ ἀνίστα· καὶ νόμους ὑπὲρ Χριστιανῶν ἐτίθει, καὶ τάλλα κατεσπουδασμένως ὑπὲρ ἡμῶν ἐπραττεν, δοσα δὴ μικρὸν διωθεν διελάθουμεν. Καὶ νόσος μὲν ἐκείνῳ ἐπέσκηπτεν· αἴμασι δὲ νηπίων ἐκκαθαίρεσθαι τὴν νόσον λατρῶν παιδες διήγγελον. Ἀλλ' ἀπηγόρευε τὴν πρᾶξιν διθοιλῆς βασιλεὺς, μητρικῶν ἡττώμενος θρήνων. Νῦξ ἐπὶ τούτοις ἐπήιεται· καὶ οἱ χορυφαῖοι τῶν ἀποστόλων διπάνονται, τὸν τῆς Ῥώμης μεταστέλλεσθαι λερά παρεγγυώμενοι· παρ' φοιλυμβήθραν εἶναι, ή λουσάμενον, ἀθρόον ἐξάντη γενέσθαι τῆς νόσου. Καὶ δὲ μὲν ἦκε· καὶ δοσα ἦν εἰκός ἐπειπὼν, ἰδάττεῖσε. Καὶ ἡ μὲν νόσος τῷ διδαστεῖ ἐπεπδλαζεν, ὥστε λεπίδες οὐκ ἀπ' ὅφθαλμῶν, ἀλλ' αὐτῶν σαρκῶν ἀποπίπουσαι. Ο δὲ φῶν ἦν· καὶ ἐπὶ τόσον ὡς καὶ θαυμάζειν εἰ ἐκείνος ὃν διπρῶν ἐπύγχανε Κωνσταντῖνος.

Ἐντεῦθεν Ἰουδαίων στῖφος ἐγείρονται· καὶ τῇ τοῦ βασιλέως προσιόντες μητρὶ, τὴν μὲν τῶν εἰδώλων τοῦ Κωνσταντίνου ἀποστροφήν δὲι αἰδοῦς εἰχον· τὴν δὲ ἐπὶ Χριστὸν μετάθεσιν καὶ σφόδρα κατηγόρων· καὶ γραψατ τῆς Ἐλένης προΐγοντο. Ο δὲ ἐρημείνος στερβῶς, ἐς διάλογον ἐκείνους καθίστα Σιλβέστρη τῷ τῆς Ῥώμης ἀρχιερεῖ· καὶ πολὺν κατ' ἐκείνων βέων, τὸ κράτος ἴνεγχτο.

Ἐπειτα Μαξιμίνῳ εἰς μάχην ἤκε, τὸ σταυρικὸν τρόπαιον ἐπαγδύμενος· καθ' οὐ βάλλειν ἔκεινος κελεύων, διώλλυτο. Ἐπεὶ δὲ ἔκεινος ἐκ τοῦ μέσου ἐγίνετο, εἰς μέγα τε τὰ Χριστιανῶν ἥρτο, ἐγκαίνιά τε ἀπανταχοῦ εἰρήνης ἐκ Θεοῦ πρυτανευμένης συνεχρετέο· καὶ τὰλλα ὅσα ἦν εἰκός ἐπὶ τοιαύταις πραγμάτων οἰκονομίαις. Ἐντεῦθεν διατάξεις; Βγγραφοὶ τοις καὶ δῆμοις ὅσα δὴ προσῆκε Χριστιανοῖς ἐπιτάππουσαι· ναῶν οἰκοδομαῖς τοις μεταπλάσεις πρὸς τὸ εὐρύτερόν τοις εὐπρεπέστερον· καὶ νόμοι λάτραις Θεοῦ ἀτέλειαν εἰσιγούμενοι, ἀνεστὸν τοις, καὶ πολυτελεῖς ἐπιχορηγοῦντες τὰς δωρεὰς, τοῖς Ἱεροῖς καὶ θεοῖς τεμένεσι· συνδόουσι τοις συνελεύσεις ἡς ταῦτα πιστῶν διατάξεις συναθροίζουσαι· ἕτεραι τὸ σύμπονταν ταῖς ἐκκλησίαις λατρεύουσαι.

plis sacrificie xibis largientes; aliae præterea, atque item aliae concordiam Ecclesiarum conciliantes.

Ἐλεγε μὲν οὖν οὕτω ταῦτα· Λικίνιος δὲ ἐπ' ἀδελφῷ Κωνσταντίᾳ γιγμέδε; ὃν Κωνσταντίνῳ, καὶ τὴν Ἐώ διέπειν κατὰ τὴν Νικομήδειαν κελευσθεὶς, ἤκινστα τὸν τῆς ἀρχῆς δύκον διενεγκών, ἐπανάστασιν τῷ εὐεργέτῃ ἐκμελεῖσθαι, καὶ τὴν ἄμυναν ἑδείκνυν, λάθρᾳ ὃν αὐτὸς ἐραστής ἦν, κτείνων Χριστιανοὺς, καὶ πολλοὺς ἐκ τούτων τῷ τῶν μαρτύρων καταλέγων χορῷ. Ως δὲ παραινῶν, συμβουλεύων, καὶ δεδιττόμενος, οὐδαμῶς ἐώρα πειθήνων Κωνσταντίνος, τὸν ἐν Χρυσοπόλει Βιθύνιακὸν τὸ τελευταῖον ἔκεινων συνεργήγυντο πόλεμον. Καὶ εἰς χείρας μὲν ἦκε τῷ Κωνσταντίνῳ καταστρηγηθεὶς δὲ Λικίνιος· φειδοῦς δὲ δύμας καὶ οὕτως ἐπύγχανε· καὶ ἡ τῶν Θετταλῶν ἦν αὐτῷ εἰς φρουράν. Ἐπεὶ δὲ κάκειτε νεωτερίζων ἡλίσκετο, αὐτὸς ἐφ' ἑαυτὸν τὸ ἔιρος· Σληκεῖ καὶ δὴ πελέκει ἀναιρεθεὶς, τέλος μὲν ἑαυτῷ, στάσιν δὲ τῇ τυραννίδι καὶ τῇ τῶν εἰδώλων λατρείᾳ ἐποίει.

quoque ad novas res respectare deprehensus est, ipse in seipsum ferrum pertraxit (2). Quam ob rem securi percussus, sibi ipsi quidem vitæ finem, tyrannidi vero et idolatriæ bellicum motum creavit.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Περὶ τῆς ἀνερέσεως Κωνσταντιουπόλεως καὶ τῶν ἐτοιμάζοντος τὰ Χριστιανῶν ἐπέδωκε, καὶ περὶ τῆς εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς καὶ τομοθεσίας τοῦ ἀτέλους Κωνσταντίου.

Τοῖς δὲ κατὰ Λικίνιον καλῶς ἀπαντήσασι, καὶ πόλιν εἰς δυομά ἑαυτῷ ἀνιστῆν διεσκόπει. Καὶ δὴ Βυζαντίοις ἄγριοις δὴ τισι καθεστῶσι, καὶ βαρύταρψ ἔιρει τὰ μεγάλα φυσῶσι, καταστᾶς εἰς διαφορὰν, πολέμου νόμφιν εἰκῇ· καὶ τὸ ἐκ παλαιοῦ φρουρίων εἰς ἔδαφος καταστρέψας, μεγαλοπρεπῆ συνεισενεγκών εἰσφοράν, τὴν μεγάλην ἐγείρεις πόλιν, οὐδὲν τι λιπών τῶν, δσα ταύτης εἰς περιφάνειαν· οίκους τε δειμάμενος ἐκφανεῖς, ἐκ τε Πώμης καὶ τῶν ἑθνῶν, ἀλλαχοῦ τοὺς οἰκήσοντας

(1) Licinium imperii socium Constantinus primum in Pannonia, deinde in Macedonia, rursum in Thracia, postremo in Asia vicit, fugavit, et per deditioinem cepit: litterarum acerrimum hostem, Dacia oriundum, parentibus armentariis. Unde ei-

A rant. Atque is magna eloquentiæ vi cum illis agens, facile eos convincit. Mox cum Maximino prælio congressus, tropæum crucis inferri in hostem jubet: adversus quod cum ille jæcula emittere juberet, victus succumbit. Quo e medio sublato, magis etiam res Christianorum sunt auctæ. Itaque encænia, innovatarumque rerum seria, tranquillitate ubique a Deo concessa, celebratæ, aliaque omnia peracta quæ in ejusmodi mutationibus et Dei dispositionibus fieri receptum est. Sub hæc constitutiones scriptæ et non scriptæ, quæ pro eo atque deceret res Christianorum ordinarent, editæ. Tempa quædam de integro constructa, quædam in ampliorem decentioremque formam mutata. Leges latæ, immunitatem ministris Dei conferentes, libertatemque et magnificas donationes tem-

B synodos et conventus fidelium in unum cogentes.

Atque hæc quidem tum ad eum modum se habebant. Licinius autem (1), qui Constantiam Constantini sororem in matrimonio habebat, Orientemque ad Nicomediam cum imperio administrare jussus erat, quod magnitudinem imperii moderate perferre non posset, rebellionem existimque adversus eum, a quo summa accepérat beneficia, molitur: conatumque suum, occulite Christianos, quorum ille magnus amator erat, occidens, ac multos ex eis in ratione martyriorum referens, declarat. Apud quem cum Constantinus neque cohortando, neque suadendo, neque adeo territando, ut a cœpto desisteret, aliquid efficeret, postremo bello eum aggressus, ad Chrysopolim Bithyniæ prælium cum eo committit. In quo superatus ille, in potestatem quidem Constantini pervenit: vitam, victore donante, recipit, et Thessalonice sub custodia servatur: ubi vero tum

C 534 CAPUT IV.
De conditu urbis Constantinopolitanæ, adficiisque eius: et ut res Christianorum auctæ sint, et de pietate, virtute, ac constitutionibus sancti Constantini.

D Rebus contra Licinum prospere gestis, urbem quoque ut sub nomine suo condat, circumspicit. Byzantii quidam erant sævi admodum, armisque sibi barbaro more plurimum arrogantes. Hos armis adortus, belli jure vincit: eorumque vetusto castello diruto, ingentibusque et magnificis tributis comportatis, magnam construit urbem, nihil prorsus rerum omnium quæ ad eam illustrandam spectarent, omittens, ædes præclaras struens, ex ipsa Roma aliisque populis incolas eo alliciens:

etiam Armentarii cognomen iuditum.

(2) Cavit Constantinus, Licinio cædendo, ne idem is tentaret quod Maximianus Herculius imperio, quod deposuerat, repetendo fecerat.

circum equestrem, porticus, projecta, aqueductus, fontes, statuas, imagines, et quaecunque essent præcipue artis opera, fieri eoque comportari, ut splendida ornataque redderet omnia, curans. Ad hæc, templa Deo, apostolis et martyribus, et maximam illam porphyretici marmoris columnam construens, in qua statuam quoque suam collocavit, in polo seu vertice mundi crucem infixam manu tenentem. Quo ille symbolo indicavit, virtute invicti ejus tropæ et signi terram omnem et mare ipsum a se esse subactum. In regione etiam ea quæ Sosthenium dicitur, et in trajectu, ex apparitione archangeli Michaelis, templa condidit, aliaque plura opera perfecit, quæ illius divina mente et prudentia atque etiam in rebus omnibus magnificientia digna erant. De cognomine ei urbe dicitur, non longe ab Ilio, circa Græcorum navel stationem, eam illum excitare cœpisse: quod autem noctu oraculo divino admonitus, circum Byzantium, e regione Chalcedoni extrudere jussus esset, responso ei morem gerentem, amplis ita munib[us] ibi circumdedisse, rebusque omnibus et ornamentis atque honoribus præcipuis Romæ pareri exstruxisse, curiam atque senatum, sumptus, tesseras frumentarias, dignitatisque genus omne, imperatoria prorsus munificentia civibus largitum esse; atque ita omnibus rebus rite atque ordine dispositis, Constantinopolim et Novam Roinam appellasse, **535** eademque cum illa potestate, eisdem moribus atque institutis, eisdemque legibus esse jussisse, et insuper imperatricem urbe declarasse, populum omnium qui Romanum imperium agnoscentes, septentrionem, anstrum et solem orientem versus, et quod in medio est mare colunt, ab eis quæ ad Istrum exstructæ sunt urbibus, et ab Epidamno, quæ non longe ab Ionio sinu est sita, usque ad Cyrenem et proximam Libyam, per totum, quod dicitur, boreale clima et regionem arctoam; et urbem eam condi cœpisse, a mundo creato quinquies millesimo octingentesimo vicesimo quinto, imperii ejus decimo: absolutam autem prorsus esse, ejusdem imperii vicesimo octavo anno, qui incidit in conditi mundi annum quinque millesimum octingentesimum quadragesimum tertium, sive, ut alii tradunt, tricesimum octavum. De ea illud quoque memoriaz est proditum (1), ut imperator ipse pedibus, hastam manu tenens, anubitum moniaque ejus definitus circumlit: quod comitibus ejus ulterius quam conveniret, pomeria urbis proferre videretur, quemdam ex eis ad eum accessisse atque rogasse, Quo usque tandem, here? illiusque diserte respondisse: En usque, dum qui me præcedit ductor, constititerit. Unde satis constabat, cœlestem quampiam ei præuisse virtutem, quæ eum, quod fieri deberet,

(1) Si scilicet aut intra tredecimum annum perfecta, aut quinto imperii ejus anno ædificari cœpta esset. Justinianus Constantinopolim novam Rönam,

Aμετεστέλλετο ἵπποντα τε καὶ ἐμβίους; καὶ ταμεῖα ὑδάτων, καὶ χρήνας, ἀγάλυτα καὶ πᾶν τι τῶν, ὅσα χειρὸς ἔξαιτας, ἐκθμέτε τε καὶ κατεκόμει, διαφανῆ καθιστῶν. Νέω; ἐπὶ τούτοις Θῷ ἀνίστα, καὶ ἀποστόλοις καὶ μάρτυσι· καὶ τὸν μέγιστον πορφυροῦν κίονα, ἐν ᾧ καὶ ίδιον ἀνδριάντα ἐπήγεν, ἐπὶ πόλιν σταυρὸν ἐμπεπηγότα διακατέχοντα. Οἱς παρεδήλου, ὡς γῆ τε αὐτῷ καὶ θάλαττα δεδούλωται πᾶτα τῇ δυνάμει τοῦ ἀητήτου τροπαῖου. Καὶ κατὰ τὸν δὲ καλεῖται χῶρος Σωσθένιον ἐν τῷ ἀνάπτῳ, νεών ἐξ ἐπιφανειας τοῦ ἀρχαγγέλου ἀνίστη· καὶ ἀλλ' ἄττα, δξιά γε τῆς ἐκείνου καὶ φρενὸς καὶ θελας συνέσσως, ἔτι δὲ καὶ τοῦ ἐφ' ἀπασι μεγαλωπρεποῦς διεπράττετο. Λέγεται μέντοι περὶ τῆς ἐπωνύμου αὐτῷ πόλεως, ὡς κατὰ τὴν Ἰλιον περὶ τὸ τῶν Ἐλλήνων ναύσταθμον ἐπιβάλλειν πρότερον αὐτὴν ἀνιστᾶν· τοῦ δὲ Θεοῦ χρήσαντος νύκτωρ, κατὰ τὸ Βυζάντιον ἀντικρὺ Χαλκηδόνος, ἐγείρειν αὐτὴν, τῷ χρησμῷ πειθέντα, τείχεσι μεγάλοις περιβαλεῖν, ὄμοτιμὸν τε τῇ Ῥώμῃ πρεσβεοῖς πάσιν οἰκοδομῆσαι, βουλευτήριον τε καὶ σύγκλητον, καὶ δαπάνην, καὶ σιττέρεια, καὶ φιλοτείμιαν ἀλλην αὐταρκεστάτην βιστικῶν; τοῖς οἰκήτορσι διανείμαι. Φιλοκάλως δ' ἀπαντα τὰ κατ' αὐτὴν διαθέμενος, Νέαν Ῥώμην Κωνσταντινούπολιν κατωνόμασεν, ἵσα τ' ἐκείνην κρατεῖν, καὶ οἰκονομεῖν, καὶ θεμιστεύειν ἕδους· καὶ βασιλίδα τῶν πόλεων ἀνηγόρευε, τῶν, ὃς τὸν Ῥωμαίων ὑπέκουον γινώσκουσι, πρὸς ἀρχτον καὶ νότον καὶ ἀνίτχυντα ἥλιον, καὶ τὰ ἐν μέσῳ πελάγη, ἐκ τῶν παρὰ τὸν Ἰστρὸν πόλεων, καὶ Ἐπιδάμνου τῆς πρὸς τῷ Ἰονίῳ κάλπῳ μέχρι Κυρήνης, καὶ τῶν τῇδε Λιβύων, παρὰ τὸ βόρειον καλούμενον κλίμα. Καὶ ἔργασθαι γε τῆς οἰκοδομῆς κατὰ τὸ πεντακισχιλιόστην ἑκτακοσιοστὸν πέμπτον καὶ εἰκοστὸν ἑτοι τοῦ κόσμου, τῆς δὲ ἀρχῆς αὐτοῦ δέκατον· τελέσαι δὲ ταύτην παντάπασι κατὰ τὸ εἰκοστὸν δύσον αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς· διπερ ἐστὶ κόσμου ἑτοις πεντακισχιλιοστὸν ὁκτακοσιοστὸν μγ', ὡς δ' ἔτεροι, ἐωλή. Καὶ τοῦτο δὲ περὶ ταῦτης ἱστορεῖται, ὡς τὸν ταῦτης περίβολον δριζόμενον, βίδην περιέναι τὸν βιστικά δόρυ κατέχοντα τῇ χειρὶ· ἐπεὶ δὲ τοῖς ἐπομένοις ἔδοκει μείζον ἡ προσῆκε τὸ μέτρον ἐκτείνειν, προσελθεῖν τε αὐτῷ τινα καὶ διαπυνθάνεσθαι, "Ἐως ποῦ, δέσποτα; τὸν δὲ διαβρέθην ἀποκρινάμενον φάναι, "Ἐως ἀνὸ ἐμπροσθεν δόηγον με στή. Ἐπίδημον δὲ δρα ἥν, ὡς δύναμις αὐτοῦ τις οὐρανία προηγεῖτο, τοῦ πραττορένου διδάσκαλος. Οὕτω δὲ μεγαλοπρεπῶς ἰδρυσάμενον, διλμα Ῥώμαν διομάσαι αὐτὴν, δ τῇ Ῥωμαίων γλώττῃ τὴν Ἑνδοξον ὑπαινίσσεται. Ὅπερ δὲ τῆς εὔσεβειας ὁ Κωνσταντῖνος ἀει τι πονῶν διετέλει· καὶ οὐκ ἐν τῷ Βυζαντίῳ, ἀλλὰ καὶ ἀπανταχοῦ τῆς γῆς, περικαλλεῖ· ἀνίστη νεώς. Διαφρόντως δ' ἐν ταῖς μητρόπολεσι τοῦθ' ἐωράτο ποιῶν· ὡς περ ἐν τῇ κατὰ Νικορήσεαν τῶν Βιθυνῶν ἐπαρχίᾳ· καὶ ἐν τῇ πρὸς Ὁρόντην Ἀντιοχείᾳ, καὶ τῇ

Deo propitio, melioribus quæcum veierein conditam esse auguriis censem, l. Deo auctore, C. De veteri. jure encl.

πρεσβυτέρος Ὦμη, καὶ ἐν αὐτῇ Ἱερουσαλήμ· περὶ
ἥς μικρὸν ὑστερον τὰ αὐτῷ εἰργασμένα διέλθω.
Ἐπειδὴ δὲ αὐτῷ πάντα κατὰ γνώμην προύχώρει, κα-
λῶς δὲ οἱ αὐτῷ καὶ τὰ τῶν ἀλλοφύλων συνέσαινε,
τῶν τε πορρωτέρω καὶ σύνεγγυς νόμῳ πολέμου καὶ
σπουδαῖς; Ἑξῆμερους μένων, βαθείᾳ εἰρήνῃ τοῖς Ὦμαίων
ἐπεγχόρευε πράγμασιν ἔτεσιν ἥδη συχναῖς;
καὶ ἡ κατὰ Χριστὸν πίστι; ἀπανταχοῦ τῆς γῆς διε-
σπειρετο, ὡς καὶ πολλὰ τῶν ἀγρῶν ἐθνῶν ἀπάσα-
σθαι τὰ τὴνέτερα· πολιτείᾳ τε ὑπερφέρουσα ἐν τε
ταῖς ἐκκλησίαις καὶ πίθισει δῆμων καὶ ἐν αὐτοῖς
τοῖς δρεσιν ὑπερῆστραπτεν, ἄρτι τῶν μοναχῶν ὑπο-
φυομένων· ἔτι δὲ μαρτύρων καὶ διολογητῶν διασω-
ζομένων, καὶ λερέων ἀποστολικῶν; χαρέσμασι καὶ
θαύμασι καὶ ἀπλότητι βίου διαπρεπόντων, ὃν ἔτι
περιόντων, τὴν οὐράνιον ἦν πολιτείαν ἐρψάντην γῆς,
καθεκάστην καὶ διὰ πάντων ἀει τῆς θρησκείας ἐπι-
διδύσσης, τοῦ Κωνσταντίνου πᾶσαν εἰσάγοντος τὴν
σπουδὴν, ὅπειτε καθεστάνται τοῖς δλοις, αἰξειν τε ταύ-
την καὶ εἰ; μέρεθος; ἤκειν· καὶ δι' αὐτὸν, τὰ τοῦ
Χριστιανισμοῦ ἐν σταθερῷ καὶ ἀταράχῳ γολήνη,
καὶ ἐν βαθεῖς καθειστήκει εἰρήνη· καὶ ἀπλῶς εἰ-
πεῖν, τηγικάδε χορείας καὶ θυμηδίας ἡσαν ἐμπλεω
τὰ τὴνέτερα· τὰ δὲ τῶν ἐναντίων εἰς τὴν ἐναντίων
μετεχώρει ἀγδίαν τε καὶ κατήφειαν.

rebus omnibus augmenta sua capiente : et Constantino studio omni in hoc incumbente, ut apud omnes ea ubique confirmata stabiliretur, et ad ampliorem magnitudinem excresceret : utque per ipsum, adjuvante Deo, Christianismus in serena certaque tranquillitate et altissima pace consistaret. Atque ut simpliciter dicam, ea tempestate res nostræ lætissimæ, jucundissimæ et florentissimæ fuere : adversarii autem contra in tristitia, summissione et mœrore summo vixere.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

Περὶ τῆς Ἀρέσου πρός Ἀλέξανδρον φιλοτεκίας·
καὶ περὶ Μελιτίου· καὶ θέσεως καὶ διά-
δος αἰτίας η ἐρις ἔγενετο.

Καίπερ δή οὕτω τῆς θρησκείας εύδοξιμούσης, καὶ οὕτως ἀγομένης, τὴν τοιαύτην εἰρήνην ἐμφύλιός τις πόλεμος ἀνερθρίπιεσεν. Ἐριστικαὶ γάρ τινες λέσχαι καὶ διαλέξεις, πρόρατιν ἔχουσαι τὴν εὐσεβειαν, καὶ τὴν τελείαν τοῦ θείου εὔρεσιν, τὰ πρὶν ἀνεξέταστα ὑπὸ ζῆτησιν ἥγον, κἀντεῦθεν καὶ τὰς ἐκκλησίας ἐτάραττον. Οὐ γάρ τοῦ γένους ἡμῶν ἀλάστωρ, δὲ παρπόνηρος καὶ παλαμναῖος ἔχθρος, οὕτω τῇ ἐκκλησιαστικὴν δλκάδα ἐξ οὐρίων τῷ θείῳ πνεύματι φερομένην ὅρῶν, καὶ κωνδεργωμένην ὑπὸ τοῦ τῶν ὅλων Δεσπότου, οὐκ ἀνεκτῶς εἶχεν. Ἐν δεινῷ δὲ ἐποιείτο εἰ μὴ καταδύσαι ταύτην παρασκευάσαιεν, οὕτως ἀκλύστως τῶν πονηρῶν ὑπερηχομένην δογμάτων. Ω; γάρ εἰδε τὴν Ἑλληνικὴν διαπτυομένην τερθρείαν, εἰς προῦπιόν τε τὰς ἔκεινου φωραθείσας πάγας, καὶ ἐπ' ἀκριδίᾳ διελεγχομένας, καὶ τὴν μὲν κτίσιν οὐκέτι σεβομένην ὡς πρότερον, τὸν δὲ ταύτης ποιητὴν ὡς χρεών ὑμονύμενόν τε καὶ προσκυνούμενον· ἀπεῖπε μὲν τὸ προφανώς οὕτω κατὰ Θεοῦ ἀναρθρίπιζειν αὐθίς; τὸν πόλεμον· μέτεισι δὲ τὸ πρᾶγμα λίαν ὑπούλως καὶ δολερώς. Εὑρῶν γάρ τινας, τὴν μὲν τῶν Χριστιανῶν πίστιν ἀσπαζούμενους, τύφῳ δὲ καὶ τῇ διακένω

A instrucret. Eam tam magnifice fundatam, aliam quoque Romam vocavit, quod verbum Romanis gloria præclarum significat. Constantinus sane nunquam non pro Christiana pietate aliquid agens, non Byzantii tantum, sed et ubique terrarum, pulcherrima ædificavit templo, potissimumque in metropolitanis sedibus, sicuti Nicomediae in Bithynia provincia, Antiochiæ ad Orontem, in veteri Roma, et Hierosolymis ipsis. De quibus, quæ ibi opera perfecerit, postea dicemus. Cum vero res omnes ei ex sententia cederent, etiam apud exterias nationes, finitimas simul et longinquiores, vel jure belli vel fœderibus pactis pacatas: altissima annis pluribus pax et tranquillitas in orbe Romano flouruit, et professio fidei Christianæ ubique terrarum est propagata. Multæ quoque feræ nationes sacra nostra sunt complexæ: et mirificum vitæ institutum in ecclesiis, et apud multitudinem ipsam, denique in montibus etiam et solis locis resplenduit. **536** quod nuper admodum monachi pullulare coepissent, et quod martyres adhuc et confessores superstites essent, sacerdotesque insuper apostolicis donis et miraculis, vitæque simplicitate vigerent. Per quos cœlestem prouersus vitam in terris cernere erat, religione ipsa in dies semper et in

stantino studio omni in hoc incumbente, ut apud
ampliorem magnitudinem excresceret: utque per
a certaque tranquillitate et altissima pace consiste-
res nostræ lœtissimæ, jucundissimæ et florentissi-
summissione et mœrore summo vixere.

C

CAPUT V.

Religio nostra cum in tanta esset gloria et flore.

Religio nostra cum in tanta esset gloria et flore,
pacem et quietem tantam intestinum turbavit bellum. Nuge namque et disputationes contentiosæ,
veram pietatem perfectamque divini numinis
cognitionem prætexentes, de quibus antea inquisitum non fuerat, ea in quæstionem deduxerunt,
eaque re ingentes turbas in ecclesiis concitarunt.
Siquidem generis nostri pestis, improbusque prorsus et exitiosus hostis, navim ecclesiasticam tam
placide secundis ventis ferri et ab universitatibus
hujus Deo gubernari videns, ferre id non potuit,
et grave molestumque sibi esse putavit, nisi submergendam eam curaret quæ tam securum citra
pravorum dogmatum fluctus et procellas teneret
cursum. Ut enim Græcæ superstitionis præstigias
proculcari, dolosique laqueos ejus in apertum
protrahi et manifesto argui atque convinci, et
creaturam quidem (ut antehac) amplius non coli,
Creatorem vero ejus, sicuti convenit, laudibus vehi
et adorari animadvertisit: apertum rursum contra
Deum movere bellum posthabuit, et dolo rei
clandestine admodum et fraudulenter aggressus
est. Repertis namque quibusdam, qui Christianam-

quidem profiterentur sicut, **537** arrogantia autem inanique vanæ gloriæ ambitione et dominandi cupiditate quasi intemperiis quibusdam agerentur, eis ipsis veluti instrumentis adinventionis fraudisque suæ utens, alio quodam modo rem in priorem reduxit errorem et seductionem, ut conditor scilicet rerum omnium Deus, creaturis ipsis exæquatus et connumeratus, creature rursus quemadmodum antea adoraretur, cultusque divinus adorationi illius similis fieret. Verum unde, quove modo ei per quem zizania hæc sata sint, re altius repetita, ut potero, exponam.

Alexandriæ, que primaria et præcipua inter Ægypti, Thebaidis et Libyæ urbes civitas est, amplissima sane et populosissima, post Theonam, ut antea diximus, Petrus eximius veræ pietatis propugnator, Ecclesiam gubernavit: qui certaminis sacri cursu splendide sub impiis tyrannis peracto, Achillam brevi habuit successorem. Atque huic ecclesiæ clavo dirligendo Alexander suscepitus est, apostolicæ doctrine generosus defensor: qui in ea, quam diximus, tranquillitate et pace divinis institutionibus quotidie ecclesiam exilaravit. Ea tempestate Arius quidam erat, in rationem quidem ille sacri ordinis relatus, sed qui jam inde ab initio studium suum super dogmate suo satis declaraverat. Melitio namque novas res molienti primum adhaesit: atque eo relicto, se postea ad divinum, quem diximus, Petrum contulit, a quo etiam diaconus est factus: sed ab eodem rursus Ecclesia exactus, eo quod Petrus Melitium sectatoresque ejus excommunicavit, et baptismum ejus non admisit (¹), propter nonnullas quidem causas, potissimum autem quod ille persecutionis periculo non perlato, cultum divinum abjuravit et dæmonibus sacrificari. Ejus quippe rei gratia depositus, neque alias quampli ob causam, quæ probari aut defendi posset, ab Ecclesia proscriptus Melilius, injuria se affectum esse dictitans, conviciis et maledictis Petrum proscidit. Et cum sectatores multos haberet, bæsiarcham se et ducem eorum constituit: et episcopali dignitate sibi arrogata, in oppido Lyco (²); quod ad Ægyptum est, quæcumque sunt episcopalis munieris, citra pudorem timoremque omnem peregit, Petro prorsus præ se contempto. Itaque una cum aliis Melitio faventibus, Arius quoque quiescere nolens, in Petrum est invectus. **538** Ubi vero Petrus, accepta martyrii corona, vitæ cursum finiit, ab Achilla successore ejus Arius veniam impetravit: et rursum diaconi ministerio fungi permisso, postea in presbyterorum quoque ordinem est electus. Apud Alexandrum quoque, proximum ab Achilla episcopum, honesto loco fuit; et quod cavillationum dialecticarum non imperitus, atque in ejusmodi disciplinis probe exercitatus esset, Scripturarum interpretatio credita ei fuerat. Enimvero cum non

Α τῆς ἔδης φιλοτεμίᾳ καὶ φιλαρχίᾳ βεδαχευμένους, καὶ οἵα τισιν ὀργάνοις τῆς σφετέρας τέχνης καὶ ἐπινοιας χρησάμενος, ἔτερον τρόπον εἰς τὴν προτέραν ἐπανήγαγε πλάνην, τὸν δημιουργὸν τῶν διων Θεὸν συγκαταλέξῃ τοῖς κτίζμασιν· ὡς ίσον εἶναι τῇ ἑκείνου προσκυνήσει, τὴν κτίσιν πάλιν προσκυνεῖσθαι ὕσπερ τὸ πρότερον· ποῦ δὲ καὶ διώς καὶ διὰ τίνος ὑπέσπειρε τὰ ζιζάνια, ἐγὼ δινωθεν ᾧ; οἴδη τε ἀναλαβὼν, δημηγορεῖ.

'Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, πόλις δὲ αὕτη μεγίστη καὶ πολυάνθρωπος, τὴν ἡγεμονίαν τῶν πρὸς Αἴγυπτον καὶ Θῆρας καὶ Λιβύην περιφανῶς ἔχουσα, μετὰ Β Θεωνᾶν, ὡς εἰρήται, Πέτρος ὁ τῆς εὐταβείας ἀγωνιστής, τοὺς τῆς ἐκκλησίας ἐγκεχειρίστο οἷακας· οὐ τὸν ἄγνων λαμπρῶς ἐπὶ τῶν δυσσεβῶν τυράννων διηνυκότος, 'Αχιλλᾶς μετ' ὀλίγον ἐπὶ τὸν Ιερῶν πηδαλίων καθῆστο· ὃν Ἀλέξανδρος διεδίχετο, τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων γενναῖως ὑπερμαχῶν· δὲς ἐπὶ τῆς μηνημονεύθεισης εἰρήνης διάγων, δόγμασι θεοῖς καὶ διδασκαλίαις ὀσμέραι τὴν Ἐκκλησίαν ἐψεύδρυνεν. 'Ἄρειος δὲ τις κατ' ἑκείνους τοὺς χρόνους, τῷ μὲν Ιερῷ καταλόγῳ συναριθμούμενος, ἀρχῆθεν δὲ περὶ τὸ δόγμα σπουδῆν ἐνδεικνύμενος, πρῶτα μὲν νεωτερίζοντι Μελίτῃ συνέπραττε· τοῦτο δὲ καταλείψας, τῷ εἰρημένῳ θειῷ προσιών Πέτρῳ, χειροτονεῖται διάκονος· καὶ παρ' αὐτοῦ πάλιν τῆς Ἐκκλησίας ἐκδέληται· καθότι Πέτρου Μελίτιον καὶ τοὺς ἑκείνους σπουδαστὰς ἐκκηρύξαντος, καὶ τὸ ἑκείνου βάπτισμα μὴ προτιεμένου· καὶ δι' ἀλλας μὲν αἰτίας, μάλιστα δὲ διὰ τὴν τοῦ διωγμοῦ πειραν οὐκ ἐνεγκάνων, τὸ σέβας ἐξυμοσάμενος ἐπιθύει· δύν χάριν καθαιρεθεῖς, καὶ δι' οὐδεμίαν ἀλλην αἰτίαν εὐλογογνὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀπορρίγατες, δὲ Μελίτιος ἀδεικα μὲν πάσχειν θελεγε, καὶ ἐλοιδορεῖτο τὸν Πέτρον κακηγορῶν· πολλοὺς δὲ τοὺς ἐπομένους ἔχων, αἱρεστάρχης καθίστατο· ἀνθήπτετο δὲ τῆς ἐπισκοπῆς· Λυκῶ δὲ ἦν αὕτη ἡ πρὸς Αἴγυπτον· καὶ τὰ τῇ ιερισμῇ ἐφειμένα ἀδεῶς ἐπραττεν, ἐν δευτέρῳ τὸν Πέτρον τιθέμενος· ἐπέσκηπτεν τὸν Πέτρῳ σὺν ἀλλοις καὶ 'Ἄρειος τοῖς κατὰ Μελίτιον γινομένοις, καὶ τρεμεῖν ἤκιστα ἥθελεν. 'Ἐπειδὲ Πέτρος μαρτυρίῳ ἐστεργάνου τὸν τοῦ βίου δρόμον, τὸν μετ' ἑκείνον Ἀχιλλῖ, συγγνώμην 'Ἄρειος ἦτε, καὶ πάλιν διακονεῖν ἐπετρέπετο. 'Ἐπειτα δὲ καὶ τοῦ πρεσβυτηρίου ἥξωται. Διὰ τιμῆς δὲ καὶ δὲ μετ' Ἀχιλλῖν 'Αλέξανδρος ἦγεν αὐτὸν. Λέσχης δὲ διαλεκτικῆς οὐκ ἄδιορος; ὡς, ἐλέγετο γάρ καὶ τῶν τοιούτων μαθημάτων εἶναι ἐν πειρᾳ, τὴν τῶν Γραφῶν ἐρμηνείαν πεπιστευτο. Καὶ γε μὴ φέρων τὸν 'Αλέξανδρον ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁρῶν, ὑπόψηφος γάρ καὶ οὔτος ἐτύγχανεν, εἰς ἕριδάς τινας καὶ μάχας ὅποιλας ἔχωρει. Καὶ ἐπειδὲ μὴ πρὸς τὸν βίον 'Αλεξάνδρου ἀντιλέγειν, οὐδέ τινα συχοφαντίαν ἐκ τοῦ ῥάστου εἰχεν ὑφαίνειν, τέως μὲν ἡσυχίαν ἦγεν ἐν τούτοις· τοῖς γε μὴν ὅρριδον iterum: et in Libyco Lycon, ubi montes finiunt Theboidem. » Plin. lib. v, cap. 9.

(1) Hoc est, non passus est eum sacramentum baptismi administrare.

(2) Deinde Ptolemais, et Panopolis, ac Veneris

δρῶσθεντος ἐκεῖνῳ λεγομένοις ἐπ' ἔκκλησίας ἀντιτελεῖν διεπειράτο. Οὐ μὲν γάρ ἐπίσκοπος; δομότιμον Ἐλεγε τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας εἶναι ἐκεῖνῳ, καὶ κατὰ πάντα δυοῖσι τῷ γεγενηθέστι Πατρὶ, κατὰ τὴν τῶν θείων Γραφῶν παράδοσιν. Ἀρειος δὲ ὁ τῶν πρεσβυτέρων ἡγούμενος, τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας ἀντικρυῖς διεῖ μάχης ἴων, κτίσμα καὶ ποίημα τὸν Υἱὸν εἶναι τοῦ Πατρὸς προστηρόντες, καὶ εἰς ἀτόπους δόξας ἐξεκυλίετο· ἐξ οὐκ δυνών τε γεγενηθέσθι, καὶ εἶναι ποτε χρόνον ὅτε οὐκ ἦν· καὶ αὐτέξουστότερι γνώμῃς κακίᾳ; καὶ ἀρετῇς δεκτικῶν ὑπάρχειν, δυστενῶς ἐδογμάτιζε· καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὅταν ἦν εἰκός τὸν ἐπὶ τοιούτοις συνταξμένον εἴπει διελέξεις καὶ οὐσητήσεις χωρεῖν. Καὶ γάρ εἰδίμενος τὸν ἀπίσκοπον τὸ τοῦ Λιβύος, Σαβελλίου συνιστᾶν δόγμα, εἰς τὸ κατὰ διάμετρον ἐναντίον τῇ ἀντιλογίᾳ ἐξέκλινε· πολλούς τε πρὸς τὸν νεωτερισμὸν τοῦ δόγματος ὑπεσύρετο, καὶ ἐπὶ σμικροῦ σπυνθῆρος μεγάλη καὶ διαέριος ἀνήπειτο φλόξ. Ἐκ γάρ τῆς Ἀλεξανδρου τὸ δόγμα τὴν ἀρχὴν ἐσχηκός, Αἴγυπτον τε καὶ Λιβύην καὶ τὴν ἄνω Θηρικῶν διετρέχειν· ἥδη δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων ἤπιετο. Ἀμφηρίστου δὲ τῆς ζητήσεως οὖσης, πελθειν Ἀλεξανδρος ἐπιειράτω· ἥδη γάρ οὐκ δίγοι τῶν ἐπιτάκτων, καὶ τῶν ἐκ τοῦ κλήρου δὲ πλείστοι, καλῶς λέγειν τὸν Ἀρειον διετείνοντο, καὶ τῆς ἐκείνου δόξης ἀντελαμβάνοντο. Ἐπειδὲ μὴ συνέδικινον ὄλληνοι, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ κορυδαντιῶν Ἀρειος ἀναφράνδον ἐκήρυττε τὴν ἀσέβειαν, ἀπεκήρυξε μὲν καὶ τῶν Ιερατικῶν ἐξῆλασε καταλόγων αὐτὸν τε καὶ οἱ συνέπραττον αὐτῷ κληρικοὶ ὁ Ἀλεξανδρος. Συνέπραττον δὲ ἐκ μὲν τῆς ἐν Ἀλεξανδροῖς παροικίας πρεσβύτερος μὲν Ἀειθαλᾶς καὶ Ἀχιλλᾶς, Καρπώνης τε καὶ Σερμάτης, καὶ Ἀρειος ἕτερος· διάκονος δὲ Εὔζωος καὶ Μακάριος, Ιούλλιος, Ληνᾶς καὶ Ἐλλάδος πολλήν καὶ τοῦ λαοῦ μοίραν ἀποτεμόμενοι. Τοῖς μὲν οὖν δύοις χρῆσαν περὶ Θεοῦ πιστεύειν ἐνομίζετο δεῖν τῷ ἀρχιερεῖ· οἵς δὲ, οἷα δὴ συμβαίνειν εἰωθε τοῖς πολοῖς, εἰς οίκτον ξανθεῖνοι, ὡς ἡδικημένοι, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀκρίτως ἐκβεβλημένοι.

Achillas, Carpones, Sarmates, et alter Arius, presbyteri: et Euzoios, Macarius, Julius, Menas et Helladius, diaconi, multam etiam populi partem secum trahentes. In quo, alii idem sibi de Deo sentiendum atque credendum esse quod episcopus arbitraretur, putabant; alii vero, sicuti multis evenire consuevit, istos miserabuntur, velut injuria affectos, et indicta causa ab Ecclesia proscriptos.

Εἰσὶ δὲ οἱ φασι τῆς τοιαύτης ἐρίδος πρὸ Ἀρειου τετερον δρῆσασθαι, Ἀλεξανδρον δνομα, τὴν δευτέραν τάξιν μετ' Ἀρειον ἔχοντα, Βαύκαλιν δνομα· καλεῖσθαι δὲ οὕτω, διὰ τὸ σαρκὸς ὑπερτραφοῦς δγχον ὑπὸ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ σεσωρευμένον δγγους δτραχίνου ἐκμετεῖσθαι σχῆμα· ἀπερ οὖν βαυκάλας ἐπιχωρίως Ἀλεξανδρεῖς εἰώθασι δνομάζειν. Τὰ δεύτερα δὲ σχόντα τῆς λειτουργίας, τῆς αἵτίας δρῆσαι, ἐξ ής διαφορὰ Ἀλεξανδρῷ καὶ Ἀρειῷ ἐπειτα συνερδάγη, καὶ τὴν τοῦ δυούσσισιν ἀνακήρυξιν ἐντεῦθεν γενέσθαι. Τῷ γάρ προτιμθῆναι τὸν Ἀρειον μὴ φέρων δ βαύκαλις, τὸν περὶ τὸ δόγμα ἐπῆγε νεωτερισμὸν ἐκεῖνῳ. Ἀλεξανδρο; δὲ

A bene ferret Alexandrum episcopi dignitatem obtinere, quod non rite is quoque neque ordine lectus esset, dissidia adversus eum latenter et contentiones movit. Cumque non haberet quod in vita moribusque Alexandri carperet, neque per sycophantiam facile quidquam confingere posset, ea quidem in parte quietus fuit: quæ vero ille in ecclesia pro concione recte pieque doceret, in eis repugnare illi instituit. Episcopus namque, Filium cum Patre δομότιμον, hoc est, ejusdem honoris, atque ejusdem substantiæ, æqualemque per omnia eidem qui eum genuit, esse, ex divinarum Scripturarum sententia et traditione docuit. Arius autem inter presbyteros primas tenens, verboque prorsus repugnans, creaturam facturamque Patris Filium vocavit, in absurdas opiniones provolutus. Ex non existentibus siquidem genitum esse: et fuisse aliquando tempus cum non fuerit, meraque sententiae et arbitrii libertate vitii et virtutis capacem esse: aliaque ejuscemodi censuit, quæ opinari eum par erat, qui sibi de hujus generis rebus disserendum atque inquirendum esse constituisset. Et cum existimaret episcopum Libycei Sabellii dogma asserere, contendendi et adversandi studio in errorem ex diametro illi contrarium decidit. Sane quidem permultos ad novas ejus dogmatis res pertraxit, et ex parvi igniculi scintilla ingens est et altum exortum incendium. Ab Alexandria enim doctrina hac progressa, Ægyptum, Libyam et superiorē Thebaidem percurrit, mox etiam ad alias provincias et urbes pervenit. Quæstionem taliā in controversiam vocata, Alexander dissuadere eam est conatus. Sed jam non pauci episcopi et plurimi ex clero recte dicere Arium affirmabant, sententiamque ejus complectentes comprobabant. Postquam autem inter se non consenserunt, seu potius Arius furiis correptus propalam impietatem docuit, 539 Alexander illum, et cum eo qui partes ejus sequerentur, clericos omnes excommunicavit et sacro ordine movit. Sentiebant porro cum eo in Alexandrina parœcia, Aithalas, presbyteri: et Euzoios, Macarius, Julius, Menas et Helladius, diaconi, multam etiam populi partem secum trahentes. In quo, alii idem sibi de Deo arbitaretur, putabant; alii vero, sicuti multis

D Sunt qui dicunt, contentionis hujus alium, ante Arium, auctorem fuisse, Alexandrum, secundo ab Ario loco presbyterum, Baucalim cognomine: qui nomine id adeptus fuerat, ex supercrescentis carnis pondere in dorso ejus collecto, testacei vasis forma, quod Alexandrini vernaculo sermone *baucalam* nominare solent: hunc, inquam, secundas in ministerio sacro ferentem, dissensionis causam existisse putant: unde postea inter Alexandrum et Arium contentio commota, et τοῦ δυούσσιου, hoc est *consubstantialis*, promulgatio exorta sit. Quod namque Baucalis prælatum sibi honore Arium ægre ferret, novationem dogmatis istius

illi ascripsit. Alexander vero episcopus, utrumque a contentione abducere volens, ad disputationes serinonumque collationes eos invitavit, persuasione potius quam violenta jussione controversiam sospire conducibilius esse dicens. Et cum multoties disputando congressi essent, sicuti fieri assuevit, contentione inter quo-piam mota, episcopus nunc huic, nunc illi benebole et commode adhæsit: postremo vero tandem et ipse coeterum et consubstantiale Patri Filium, ita uti antea semper senserat, disertis verbis pronuntiavit, Ariumque idem sentire jussit. Quod ubi ille, ut ficeret, in animum inducere non potuit, sacris ædibus est ab eo ejectus.

540 CAPUT VI.

Quia tempestate magnarum urbium fuerint episcopi: et de episcopis qui ab initio Byzantii ecclesiam rexerunt.

Ex tempore Romanæ Ecclesiæ Sylvester præfuit, Miltiadis successor, qui post Marcellinum egregie in persecutione ipsa certamine defunctum, sacri munieris suscepit administrationem. Alexandriæ autem post Theonam et Petrum, Achillas, ac deinde quem dixi Alexander, ecclesiasticam tenuit præfecturam; Antiochiae, Tyranno in ecclesiastico ministerio Vitalis suffectus, pace primum ecclesiis redditia. Is a tyrannis ecclesiam dirutam denuo excitavit, cuius structuram reliquam Philogonius perfecit, qui ex causidico episcopus factus illi successit, Liciniique temporibus, ut virum fortis decet, ardoreni æmulationemque suam pro vera pietate ostendit. Porro Hierosolymis post Hermomen Macario sacrum munus creditum, digno tali nomine viro, ut qui omnibus bonis et ornamenti floruerit. Constantinopolis vero, post Metrophanem, Probi imperatoris fratris filium, Alexandro sacerorum cura sorte cesserat. Verum enimvero hoc loco faciendum mibi omnino videtur, ut aliud ab ipsis apostolis repetitos Byzantios episcopos recensem, et veluti sacram quamdam inscriptio-nem historiæ huic adjiciam.

Andreas, Domini apostolus, Thraciam, Macedoniæ et Euxinum, provincias sortitus, Byzantii Christum prædicavit. Et cum a Zeuxippo, tyrannidem tum ibidem tenente, ad eadem quæreretur, Argyropolim transiit, atque ibi biennium conven-tus agens, permultos ad Christi fidem pertraxit. Cæterum sacra eo loco fundata aed., et Stachys apostolo episcopo ordinato, Sinopen concessit. Stachys sacro eo munere annis sedecim adminis-trato, ibidem sepultus, Onesimum habuit successorem. Onesimus quatuordecim annos ecclesiam eam gubernavit, eique Polycarpus subrogatus, qui decem et octo annis munere suo cum lande functus, Plutarcho id reliquit. Hic non minus quam sedecimi annis ecclesiæ præfuit, eamque moriens Sedecioni concessit: quo post annos novem defuncto, Diogenes quindecim annis eam rexit. Illi Eleutherius suffectus, qui septem annis episcopali munere obito, Felicem habuit successorem. Felix quinque annis sedem episcopalem

A thēlōn παύειν τῆς ἐριδος δημφω, εἰς δημιλλαν λόγων ἔκάλει, πειθοὶ μᾶλλον ή βίᾳ λῦσαι τὸ δημφιθῶλον ἥρημένος. Καὶ συνεδρίων γεγενημένων πολλῶν, οὐα δῆτα φιλεῖ τῆς ἐριδος ἑκατέρῳθεν αἱρομένης, ποτὲ μὲν τούτῳ, διλοτε δ' ἐκεινῷ εὐφυῶς προσέκειτο δὲ πίστοπος· τέλος δὲ καὶ αὐτοῖς, συναθδίον καὶ δμούσιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, ὡσπερ καὶ δνωθεν εἴχε δήξης, τρανῶς ἀνεκήρυττε, καὶ Ἀρειον τὰ ἵσα φρονεῖν ἐκέλευεν. Ως δ' οὐκ ἐπειθε, τῶν iερῶν περιθῶν τέλος ἐξῆλανε.

Tίτες τηρικαῦτα τῶν μεγάλων πόλεων ἡσαρ ἐπι-
σκοποι· καὶ περὶ τῶν ἀρχῆθεν ἐπισκέπων τοῦ
Βυζαντίου.

Katà τοῦτον δὲ τὸν χρόνον τῆς μὲν Ῥωμαϊκῶν Ἐκκλησίας Σιλεστρος τὰς ἡνίας εἶχε, Μιλτιάδην διαδέξαμενος, δε μετὰ Μαρκελλίνον τὸν ἐν τῷ διωγμῷ καλῶς διαγωνισάμενον, τῇ Iερωσύνῃ διέπρεπε· τὴν δὲ Ἀλεξανδρού μετὰ Θεοντὸν καὶ Πέτρον Ἀχιλλαῖς· εἰτα δὲ προφήθεις Ἀλεξανδρος, τὴν θελαν ἡγεμονίαν διείπε· τῆς δὲ Ἀντιόχου μετὰ Τύρωννον Βιταλίος τὴν διακονίαν ἐγκεχειριστο, τῆς ἐκκλησια-
στικῆς ἀρξάμενος εἰρήνης· καὶ τὴν ὑπὸ τῶν τυ-
ράννων καταλυθεσαν ἐκκλησιαν ἀνήγειρεν· δὲ Φιλο-
γόνιος ὁ ἀπὸ δικολόγου ἐπίσκοπος γεγονὼς διαδέξ-
αμενος, τὰ λεποντα τῇ οἰκοδομῇ ἐπετίθει, καὶ τοὺς
Λικινίους καιροῖς, τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ζῆλον ἀνδρι-
κῶς διεδίκην. Τῶν δὲ Ἱεροσολύμων μετὰ Ἐρμωνα
Μακάριος τὴν λειτουργίαν ἐνεπιστεύετο, ἔξιος τῆς
ἐπικλήσεως ὁ ἀνήρ, καὶ πᾶσιν ἀδρυνθεμενος ἀγα-
θοῖς. Τῆς δὲ Κωνσταντίνου μετὰ Μητροφάνην τὸν
ἀδελφόπιδιαν Πρόδρομον τοῦ βασιλέως Ἀλεξανδρος τὴν
Ιεράνην ἐκληροῦτο ἀρχήν. Ἐνταῦθα δὲ γενομένῳ,
προδρομοῦ δοκεῖ μοι ἀνωθεν ἐκ τῶν ἀποστόλων, τοὺς
τοῦ Βυζαντίου ἐπισκόπους διαλαβεῖν, καὶ ὡς πρό-
γραμμά τι θελον τῇ Ιεράᾳ ἐνθεῖναι.

D 'Ανδρέας γάρ δὲ τοῦ Κυρίου ἀπόστολος, τὰ περὶ Θράκην καὶ Μακεδονίαν καὶ τὸν Εὔξεινον κλήρον λαχών, ἐπει ἐν Βυζαντίῳ γενόμενος ἐκήρυττε τὸν Χριστὸν, ὑπὸ Ζευξίππου τοῦ τηνικάδος τυραννοῦντος ζητούμενος; ἐν Ἀργυροπόλει μετέβαινε· καὶ χρό-
νον διετῇ ἐκεῖσε συνάγων, πολλοὺς ἐπεσπάτο πίστεις τῇ εἰς Χριστόν. Θυσιαστήριον τοίνυν τῷ τόπῳ ἐδρά-
σας, καὶ τὸν ἀπόστολον Στάχυν ἐκεῖσε χειροτονήσας
ἐπίσκοπον, εἰς Σινάπην ἀπάλιρε. Ως τῇ λειτουργίᾳ
Ἐτη ις πτωμείνας, καὶ ταφεῖς ἐκεῖσε, Ὁνησιμον
ἔτη διάδοχον· δι τέσσαρα πρός τοῖς δέκα ἔτεσι
διαγεγονότα Πολύκαρπος διεδέξατο. Δεκαοκτώ δ'
Ἐτη τῇ διακονίᾳ καὶ οὗτος ἐμπρέψας, Πλουτάρχῳ
ταύτῃ ἐξιστατο. Καὶ οὗτος δὲ οὐκ ἤτον τῇ ις δια-
γεγονώς, Σεδεκίων τοῦ θρόνου παραχωρεῖ· δὲ με-
τὰ θ' ἔτος Διογένης παντεκαίδεκα ἐτη Ιερατεύει.
Μεθ' δὲ Ἐλευθέριος· δες ζ ἐτη Ιερατεύσας, Φτιλικ
διάδοχον ἐσχε. Πέντε δὲ καὶ οὗτος διακονησάμενος,
Πολύκαρπῳ μεταδίωτι τῇσι λειτουργίας. Οἱ δὴ πάν-
τες διαδέξανταν τῷ φρόνιμῳ, τῷ διειλημμένῳ

εὐκτηριῷ τοῦ ἀποστόλου τὰς συνάξεις ἐπεκοίηντο. Ἐπειτα Ἀληγόδωρος τὴν λειτουργίαν ἐλάμβανεν· δε ἔτη δὲ Ἱερατεύσεις, ἐκκλησίαις ἐτέραν ἀναστοῖν ἐν τόπῳ ἐπιειγομένῳ Ἐλαίᾳ· κακεῖ τὴν σύνταξιν ἐποιεῖτο· δν οἶκον ἓς ὑστερον δέ μέγας Κωνσταντίνος ἐγείρει περιφανῶς. Τούτον Εἰζώνος διαδέχεται ξῆτης⁵ δν Λαυρέντιος ἐπὶ ξῆτη ἐνδεκα· μεθ' δν Ἀλύπιος, τρία πρὸς τοῖς δίκαια ἱερατάμενος· οὗ μετὰ τελευτὴν Περτίνακ ὑπατικὸς ἐπίσκοπος; γίνεται. Πλούσιος δὲ σφέρα γενόμενος, ἐτέραν ἐκκλησίαν ἐγείρει πρὸς θάλασσαν, ἐν τόπῳ, ώ Συκαὶ κλήσις ἦν. Εἰρήνην τὸν οἶκον προταγορεύσας. "Ον δὴ τόπον Χριστιανὸν τῷ συνεχεῖ καὶ καλλίστῳ τῶν οικοδομημάτων εἰς πόλεως; σχῆμα μετασκευάσαντο. Οὐ χάριν καὶ δικαίου τὴν ἀρετὴν Κωνσταντίνος τελέσει καλλίστοις τὸν τόπον ἐτίμα· ἐν δὲ τῇ Εἰρήνῃς ἐκκλησίᾳ πρώτος μετὰ Περτίνακα ἔτη ἐννέα ἐπίσκοπησαντα. Οὐδὲν δὲ διάδοχος θάλασσαν. Τούτον δὲ διάδοχο; Μάρκος; ἦν ξῆτη⁶· μετὰ δὲ τούτον Κυριλλεὺς ἔτη ισ'. καὶ τούτον δὲ Κωνσταντίνο; διαδέχεται ξῆτη ζ. Οὗτος τῷ πρώτῳ τῆς Ιερατείας ἔτει ἐνδον τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸ βρύσειον μέρος νεών ἀνιστᾶ, Εὐφημια τῇ μάρτυρι τὸ τέμενος ἀναθεῖς, τηνικάδε τὸ μαρτύριον ἀγωνισαμένη· οὐ δὴ καὶ τὸ λείπον διανύσσας τοῦ βίου, Τίτος διάδοχον κατελίμπανεν· οὐ ἐπὶ ε' καὶ λ' καὶ μικρόν τι πρὸς τὴν Ιερατείαν τελέσσαντο; Δομετίος δὲ ἀδελφὸς Πρόδον τοῦ βασιλέως, ἐπὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας οιάκων καθῆστο. Τούτον δὲ Πρόδος διεδέχετο· ὃν δὲ μὲν δὲ πρὸς τοῖς εἰκόσι, Πρόδος δὲ τὰ τμίση τούτων, διήνυσον. (Τὸν δὲ Πρόδον δὲ ἀδελφὸδ; αὐτοῦ Μητροφάνης διεδέχετο· δε ἐπὶ ξῆτη δίκαια καλῶς τὴν Ιερωτύνην κοσμήσας διέπρεπεν. Ἐφ' οὐ δὴ καὶ διεσέβαστο; Κωνσταντίνο; τὴν ἐπώνυμον αὐτῷ περιφανῶς ἐγείρει πόλιν. Μεθ' δν Ἀλέξανδρος τῆς Ιερατικῆς ἡγιοῦτο καθέδρας. ἀποστολικοὶ χαρισματικαὶ πρεσβύτεροι συνάδωσι, καὶ τὸ μὲν τῶν ἐπισκόπων ἐν τούτοις.)

cobonestavit. Sub quo etiam Constantinus semper condidit. Metrophanis porro successor fuit Alexander,

Τότε δὲ οὖν δὲ τῆς Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρος, τὸν Ἀρειον ὁρῶν τῷ τῆς φιλαρχίας οἰστρῷ πυρούμενον, ιδίᾳ τε συνάργοντα, καὶ πολὺν τὸν σάλον ἐκερευγόμενον, γράψει μὲν καὶ τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ἡγεμόσι τὴν βιαστημέναν ἔκεινον. Δῆλην δὲ ταύτην καὶ τοῖς πόλεις ἐτίθει πιστοῖς. Ἐγὼ δὲ καὶ μέρη τῶν ἔκεινου ἐπιστολῶν ἐνθῆσα τῇ συγγραφῇ· ίν' δῆμα μὲν τάλαθη συγγράψειν, καὶ μηδέν τι πλάστειν, δοκούμεν· καὶ διλλαγή δὲ ἐπὶ ταύταις ἀροῦμεν, ώ; ἀν τοῦ ἐλληνικῆς συνάδωσι, καὶ τὸ σαφὲς τῇ ιστορίᾳ ἔχωσι παριστῆν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Ἐπιστολὴ Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀλεξανδρείας πρὸς τὸν Κωνσταντίνον πόλεως Ἀλεξανδρον διά τοὺς περὶ Ἀρειον.

Πρὸς μὲν τὸν διμόνυμον αὐτῷ τῇς Κωνσταντίνου Ἀλέξανδρον τάδε ἔγραψεν δ τῇς Ἀλεξανδρείας

(1) Olea, Constantinopolis regio.

A tenuit, eamque ad Polycarpum transmisit. **541** Qui sane omnes, propter infidelium incursionses, in eo quod memoravimus Apostoli oratorio synaxes et conventus celebrarunt. Deinceps Athenodorus, functione ecclesiastica suscepta, quatuor eam annis obtinuit, ecclesiamque aliam, in loco cui nomen erat Olea (1), construxit, ibique synaxim peregit. Eam ἥδη postea Constantinus Magnus splendidissime auxit et ornavit. Athenodori successor Euzoios, sex annis episcopatum gessit: cui Laurentius succedens, undecimi annis Ecclesiæ præfuit. Post hunc Alypius tredecim annis sacrum magistratum administravit. Istius successor Pertinax, vir consularis, novem annis episcopalem dignitatem obtinuit: qui cum locupletior esset, ecclesiam aliam ad mare, in loco quem Ficos (2) nominabant, excitavit, eamque Pacem appellavit. Eum locum Christiani per pulchris et continuis ædificiis in oppidi formam redegerunt. Quapropter eum etiam οἰωνιbus eximiis, magna virtutis gloria pollens Constantinus est dignatus. Post Pertinacem, qui primus in hoc Pacis templo episcopatum administraverat annis novem, Olympianus undecim annis sacrorum antistes fuit: rursum post hunc Marcus, annis tredecim. Post Marcum Cyrillianus, sedecim: post Cyrillianum Constantinus, septem. Hic primo episcopatus sui anno, intra Byzantium in parte septentrionali templum ædificavit, atque id Euphemia martyri, quæ tum sacram peregerat certamen, consecravit. Ad quod templum reliquo vitæ tempore transacto, episcopale munus Tito reliquit, qui id supra triginta et quinque annos administratum, ad Dometium Probi imperatoris fratrem transmisit. Atque huic Probus filius successit. Et Dometius antistitis honorem viginti quatuor, Probus duodecim annos gessit, cuius Metrophanes frater successor fuit. Hic annis decem cum ingenti laude episcopale ministerium apostolicis donis præclarus. Hæc de epis copis.

Sed enim Alexandriæ episcopus Alexander, cum Arium videret dominandi furore flagrantem, privatim illegitimos conventus agere, et turbam mortuamque ingentem concitare, non modo ad sacros ecclesiarum præfectos, verum etiam ad fideles passim in urbibus omnes, **542** de blasphemia ejus publicitus litteras dedit. Ex quibus partes cerias operi huic intexam, ut mihi verior narratio rerum constet et nemini coupligere quidquam videar. Adjiciam præterea alias, quæ veritati erunt consonæ, historianique omnem dilucidiores redire poterunt.

CAPUT VII.

Epistola Alexandri Alexandrinii episcopi ad Alexandrum Constantinopolitanum episcopum, de Arianiis.

Alexander itaque iste Alexandrinus, ad cognominem sibi Alexandrum Constantinopolitanum hæc

(2) Item, Fici.

scripsit : « Reverendissimo et unanimi fratri ALEXANDRO, Alexander in Domino salutem. Pravorum hominum, qui dominandi libidine et pecunie cupiditate ducuntur, institutum, semper quæ ampliores eis esse videntur, insidiatur ecclesiis : qui vario sane pretextu pietatem ecclesiasticam invadere solent. Siquidem tanquam stimulis quibusdam, ab eo qui in illis efficax est, diabolo, ad propositam sibi voluptatem incitati, religione omni projecta, judicii Dei timorem proculeant. De quibus necessitas mihi imposita est, multa ab eis passo, ut ad pietatem vestram scribam, ut ejusmodi homines caveatis, et ne quis eorum se in parœcias et ecclesias vestras subinsinuare audeat, provideatis. Instructi enim sunt per simulationem et dissimulationem, ad fraudem et seductionem, impostores isti, ut sive per se ipsos, seu per litteras, per assentationem et venditationem falsam arte quadam compositas, transversos agant simplicem atque sinceram fidem consectantes homines. Quandoquidem Arius et Achillas, coniuratione nuper facta, Coluthi (!) dominandi cupiditatem, longe etiam deterius quam ipse ille, sunt æmulati. Ille namque accusatione adversus hos ipsos instituta, maligni consilii sui aliquem reperit praetextum. Isti vero, æruscationem illius sub Christi nomine susceptam videntes, Ecclesiæ amplius subjecti esse non sustinuerunt : sed exstructis sibi ipsis latronum speluncis, continuos ibi peragentes conventus, diu noctuque se in calumniis adversum Christum et nos excogitatis, meditando exercent, atque omnes pias et apostolicas semperias reprehendentes, **543** Judaico prorsus more, Christi persecutricem instituunt officinam, divinitatem Salvatoris nostri pernegantes, omnibusque eum parenti esse docentes, et voces salutiferæ ejus œconomiaæ et administrationis nostraque causa abjectionis colligentes, congerere ex illis impietatis suæ dogma contendunt, verbaque divinitatis initio carentis et inessibilis apud Patrem gloriam ejus aversantur. Quapropter impiam Græcorum et Judæorum de Christo opinionem corroborantes, laudem ab illis, quam maxime possunt, venantur : omnia ea quibus illis ludibrio sumus, subornantes atque procurantes, seditionesque et persecutions quotidie contra nos excitantes : et cum judicia a versus nos, impudicis mulierculis, quas ipsi dolose seduxerunt, intervenientibus instituentes, tum Christianismum ad obtrectationem traducentes, ex eo quod turpiter per plateas et vicos omnes juvenculæ eorum discurrant. Quin etiam indissolubilem Christi tunicam, quam ne carnifices quidem illi dividere voluerunt, scindere ipsi ausi sunt. Itaque nos ea quæ moribus improbisque conatibus illorum congruunt, licet sero propter rel ignorantem, adhibentes remedia, coquinuni-

A' ἀ' ἔξινδρο· « Τῷ τιμιωτάτῳ ἀδελφῷ καὶ ὁμοψύχῳ Ἀλεξανδρῷ Ἀλέξανδρῳ; ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Ἡ φιλαρχὸς τῶν μοχθηρῶν ἀνθρώπων τε καὶ φιλόγυρος πρόδησις, ταῖς δοκούσαις ἀτελεῖσι παρικλαῖς πέφυκεν ἐπιδουλεύειν, διὰ ποικίλης προφάσεως τῶν τοιούτων ἐπιτιθεμένων τῇ ἐκκλησιαστικῇ εὐσεβείᾳ. Οἰστρηλατούμενοι γάρ ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτοῖς Ἑνεργοῦντος διαβόλου εἰς τὴν προκειμένην αὐτοῖς ἡδονὴν, πάτης εὐλαβεῖας ἀποσκιρήσαντες, πατοῦσι τὸν τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ φόδον. Περὶ ὧν ἀναγκαῖον ἦν μοι τῷ πάσχοντι δηλώσαι τῇ ὑπέτριῃ εὐλαβεῖξ, ἵνα φυλάττησθε τοὺς τοιούτους, μή τις αὐτῶν τολμήσῃ καὶ ταῖς ὄμετέραις παροικίαις ἐπιβῆναι. Ἰκανοὶ γάρ ὑπὸ ποικίλης προδόσεως οἱ γῆτες ἡγούμενοι διὰ γραμμάτων φευδῶς κεκομφευμένων, δυναμένων ἀφροπάται τὸν ἀπλῆ πίστει καὶ ἀκεραΐῃ προσεσχηκότα. Ἀρειος οὖν καὶ Ἀχιλλᾶς, συνωμοσίαν Ἐναγκον ποιησάμενοι, τὴν Κολούθου φιλαρχίαν πολὺ χείρον ἢ ἐκείνος ἔξηλωσαν. Ὁ μὲν γάρ αὐτοῖς τούτοις ἐγκαλῶν, τῆς ἑαυτοῦ μοχθηρᾶς προθέσεως εὗρε πρόφασιν· οἱ δὲ τὴν ἐκείνου θεωροῦντες; Χριστεμπόριαν, οὐκέτι τῆς Ἐκκλησίας ὑποχείριοι μένειν ἐκαρτέρησαν· ἀλλ' ἑαυτοῖς σπῆλαια ληστῶν οἰκοδομήσαντες, ἀδιαλείπτους ἐν αὐτοῖς ποιοῦντες συνδους, νύκτωρ τε καὶ μεθημέραν ἐν ταῖς κατὰ Χριστοῦ καὶ ἡμῶν διαδολαῖς ἀσκούμενοι, οἱ πάστες τῆς εὐσεβοῦς ἀποστολικῆς δόξης κατηγοροῦντες, Ιουδαϊκῷ προσχήματι Χριστομάχον συνεχρότεσσαν ἐργαστήριον, τὴν θεότητα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀρνούμενοι, καὶ τοῖς πᾶσιν ἴσον εἶναι: κηρύσσοντες· πᾶσάν τε αὐτοῦ τῆς σωτηρίου οἰκονομίας καὶ δι' ἡμᾶς ταπεινώσεως φωνὴν ἐκλεξάμενοι, ἐξ αὐτῶν συναγέρτειν πειρῶνται τῆς ἀσεβείας αὐτῶν τὸ κήρυγμα, τῆς ἀρχῆθεν θεότητος αὐτοῦ καὶ παρὰ τῷ Πατρὶ δόξης ἀλέκτου τοὺς λόγους ἀποστρεψόμενοι. Τὴν γοῦν Ἐλλήνων καὶ Ιουδαίων ἀσεβῆ δίξαν περὶ Χριστοῦ κρατούντες, τὸν παρ' αὐτοῖς ἐπαίνον ὡς Εἳ μάλιστα θηρῶνται, πάντα μὲν δσα καθ' ἡμῶν παρ' αὐτοῖς γελάται πραγματευόμενοι, στάσεις δὲ ἡμῖν καθ' ἡμέραν καὶ διωγμοὺς ἐπεγείροντες· καὶ τοῦτο μὲν, δικαστήρια συγκροτοῦντες δι' ἐντυχίας γυναικαρίων ἀτάκτων ἢ ἡπάτησαν, τοῦτο δὲ, τὸν Χριστιανισμὸν διασύροντες, ἐκ τοῦ περιτροχάζειν πᾶσαν ἀγυιὰν ἀσέμνων τὰς παρ' αὐτοῖς νεωτεροποιίας. Ἀλλὰ καὶ τὸν δρῆγκον τοῦ Χριστοῦ χιτῶνα, διὸ διελεῖν οὐκ ἐδουλεύσαντο, αὐτὸι σχίσαι ἐτολμησαν. Ἡμεῖς μὲν οὖν ἀ καὶ τῷ βίῳ αὐτῶν καὶ τῇ ἀνοσίᾳ ἀπικειρήσει, διὰ τὸ λανθάνειν, βραχέως ἐπιστήσαντες, παμφῆφει τῆς προσκυνούσης Χριστοῦ τὴν θεότητα Ἐκκλησίας ἔξηλάσαμεν· ἐπεχείρησαν δὲ περιδρομαὶς χρώμενοι καθ' ἡμῶν, παρεκβαίνειν πρὸς τοὺς διμόφρονας ἡμῶν συλλειτουργοὺς, σχήματι μὲν εἰρήνης καὶ ἀξιώσεως ἀξιωσιν ὑποκρινόμενοι, τὸ δὲ ἀληθὲς, συναρπάσαι. Τινὰς αὐτῶν εἰς τὴν ίδιαν νόσον διὰ τὴν χρηστολογίαν

(!) Et Coluthus quædam perversa decebat, sed non duravit ejus hæresis: nam statim disparuit. Epiphanius. contra Ariomanitas.

σπουδῶντες, καὶ σωμαλύτερα γράμματα παρ' αὐτῶν αἰτοῦντες, ἵνα παραγινώσκοντες αὐτὰ τοις ὑπὸ αὐτῶν ἡπατημένοις, ἀμετανόητος ἐφ' οἷς ἐσφάλησαν κατασκευάζωσιν, ἐπιτριβομένους εἰς ἄσθεταν, ως συμψήφους αὐτοῖς καὶ ὀμβρονας ἔχοντες ἐπισκόπους. Οὐχ ἄπερ γοῦν πονηρῶς παρ' ἡμῖν ἐδίδαξαν καὶ διεπράξαντο, ὅμοιογοῦσεν αὐτοῖς, δι' ἣ καὶ ἐξωτερισταν· ἀλλ' ἡ σωτῆρ ταῦτα παραδόσσονται, η πεπλασμένοις λόγοις καὶ ἐγγράφοις; ἐπισκάζοντες, ἀπατῶσι. Πιθανωτέραις γοῦν καὶ βυ-
μολοχικαῖς δομιλίαις τὴν φύροποιδὸν αὐτῶν διδασκαλίαν ἐπικρύπτοντες, συναρπάζουσι τὸν εἰς ἀπάτην ἐκκείμενον, οὐκ ἀπεγέμενοι καὶ τοῦ παρὸτοῦ πᾶσι συκοφαντεῖν τὴν ἡμετέραν εἰσεσταν. "Οθεν καὶ συμβαίνει τοῖς γράμμασιν αὐτῶν τινας ὑπογράφοντας, εἰς ἐκκλησίαν εἰσδέχεσθαι, μεγίστης διαδο-
λῆς ὑποκειμένης, ως οἶμαι, τοῖς τοῦτο τολμῶσι συλλειτουργοῖς, τῷ μήτε τὸν ἀποστολικὸν κανόνα τοῦτο συγχωρεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑπεκκαλεῖν τὴν ἐπ' αὐτοῖς διαβολικὴν κατὰ Χριστοῦ ἔνεργειαν. Δι' ἣ δὴ καὶ οὐδὲν μελλήσας, ἀγαπητοῖ, δηλῶσαι ὑμῖν τὴν τῶν τοιούτων ἀπιστίαν ἐμαυτὸν διανέστησα. "

nostram, passim apud omnes sycophantice carpere non omittunt. Quapropter illud evenit, cum nonnulli litteris eorum subscriptibant, ut in Ecclesiam illi recipientur: et collegi, qui id permittere audent, ut equidem puto, gravi calumniæ crimen non careant: qui scilicet non solum id faciunt, quod apostolicus canon eis non permittit, verum etiam diabolicam, quæ in illis est, contra Christum efficaciam succendunt et augent. Eam ob causam nihil cunctatus, dilecti, meipsum excitavi, ut talium hominum vobis ostenderem infidelitatem. »

"Ἐπειτα κατὰ μέρος τὰς ἐκείνων βλασφημίας ἐκ-
τίθησι, καὶ ἀνθίσταται ταύταις τὰ ἐκ τῶν θείων εἰς πλάτος παράγων Γραφῶν, ἀπελέγχων αὐτῶν τὴν δυσσέτειαν· καὶ τοῦ πρόσω πολὺ προτίνων, ἐπάγει·
· Πολλὰ λέγειν ἔχων, ἀγαπητοῖ, παρέρχομαι, φορ-
τικὸν εἶναι νομίσας διὰ πλειόνων διδασκάλους; δομ-
φρονας ὑπομιμήσκειν. Αὐτοὶ γάρ ὑμεῖς θεοδίδακ-
τοι ἔστε, οὐκ ἀγνοοῦντες, ως ἡ διδασκαλία αὐτῆς.
Ἐδίωνός ἔστι καὶ Ἀρτεμᾶς καὶ τοῦ Σαμοσατέως Πλαύλου· ὃν τῆς ἀσεβείας τὴν τρύγα ἐβροφήσκετες, νῦν ἡμῖν ἐξ οὐκύ δηντων ἐπεφύσαν τὰ ἐκείνων κε-
κρυμμένως μοσχεύματα, "Ἄρεις; τε καὶ Ἀχιλλᾶς,
καὶ ἡ τῶν σὺν αὐτοῖς πονηρευομένων σύνδος, καὶ
οὐκ οὖδ' ὅπως ἐν Συρίᾳ χειροτονηθέντες ἐπισκοποὶ τρεῖς· περὶ ὧν ἡ κρίσις τῇ ὑμετέρῃ ἀνακείσω
δοκιμασίᾳ. »

"Ἐπειτα διασφήσας περὶ τῶν ταπεινοτέρων λέ-
ξεων τῆς Γραφῆς, δι' ἐπικτήτους δὲ Σωτὴρ δι' ἡμᾶς;
ἀγεδέχατο διὰ τὴν κένωσιν καὶ τὸ οὐτῆριον πάθος·
ώσαντας δὲ καὶ ὄσας τὴν ἀνωτάτω ἀρχὴν καὶ θεό-
τητα, τὴν τε φυσικὴν αὐτοῦ δόξαν τε καὶ θεότητα
διελθών καὶ φιλοσοφήσας, ἐπιφέρει λέγων· « Καὶ
τί λοιπὸν ἔτι θαυμαστὸν δὲ λόγων γράφειν, ἀγαπη-
τοῖ, εἰ τὰς κατ' ἐμοῦ ψευδεῖς διαβολές, καὶ τοῦ
εὐσεβεστάτου λαοῦ ἡμῶν ἐκθήσομαι; Οἱ γάρ κατὰ
τῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ περιταξίμενοι
οὐδὲ τὰς καθ' ἡμῶν ἀχαρίστους παρονίας πρα-
τοῦνται λέγειν· οἱ γε οὐδὲ τῶν ἀρχαίων τινὰς συγ-
χρίνειν ἔχοτοις ἀξιούσιν οὐδὲ οἵς ἡμεῖς ἐκ πατέων

A bus suffragiis nostris, illos ab ea quæ divinitatem Christi adorat Ecclesia proscriptissimus. Consilium quoque ceperunt, ut nos fraudulenter circumveniant, ad consentientes nobis collegas furtim transire, sub obtentu pacis atque unionis, depreciationem quidem præ se ferentes, re ipsa vero aliquos ex illis in contagionem morbi sui pertrahere per blandiloquentiam satagentes, et ut captiosis argutisque ab eis acceptisitteris, habeant, quas a se in fraudem abductis perperam legant: eosque impietati jām assuefactos, prorsus a penitentia et fuga errorum, quibus sunt seducti, abstrahant, perinde atque suffragantes sibi et consentientes haberent episcopos. Non illi sane, quæ apud nos male et docuerunt et egerunt (quam ob rem etiam excommunicati sunt), constinentur, sed aut silentio ea committunt, aut confictis atque compositis verbis et scriptis adumbrantes legunt, hominesque decipiunt, atque ad persuadendum comparatis insidiosisque sermonibus pestiferam suam occultantes doctrinam, seductioni et fraudi expositos abripiunt. 544 Sed et pietatem quoque

B rem etiam excommunicati sunt), constinentur, sed aut silentio ea committunt, aut confictis atque compositis verbis et scriptis adumbrantes legunt, hominesque decipiunt, atque ad persuadendum comparatis insidiosisque sermonibus pestiferam suam occultantes doctrinam, seductioni et fraudi expositos abripiunt. 544 Sed et pietatem quoque

C Deinde blasphemias illorum singillatim exponit, eisque copiose ex divinis Scripturis refutationes objicit, impietatem ipsorum redargens: et longius stylo progressus, insert: « Multa, dilecti, cum dicere possem, prætereo: molestæ arrogantiae esse ducens, eadem sentientes doctores, pluribus admonere. Nam vos ipsi a Deo docti estis, minime ignoranties, doctrinam hanc Ebionis ipsius, et Artemæ (1), et Pauli Samosateni esse, quorum isti impietatis factibus haustis, nobis nunc, ex non existentibus, illorum clam vivi radices producent; Arius nimur ipse et Achillas, et quod cum eis est malignantium conciliabulum: et tres præterea illi in Syria nescio quo modo creati episcopi, de quibus judicium arbitrio vestro permittimus. »

D

Deinceps declaratis summissioribus Scripturæ vocibus, quas Salvator ascitiis nostra causa per exinanitionem salutaremque passionem suscepit, itidemque eis locis relatis atque expositis, quibus extra initium omne principium ac deitas, natura-
lisque gloria et divinitas ejus exprimitur, hæc prosequitur: « Quis vero quod scripturus sum mirabitur, dilecti, si contra me et piissimam ple-
bem nostram ementitas eorum columnas expo-
suero? Qui etenim adversus divinitatem Filii Dei
aciem struere ausi sunt, contra nos quoque ingrata
probra et convicia dicere non verentur. Qui etiam
ex veteribus nullos esse dignos putant, qui cum

(1) Hic etiam Artemon supra dictus.

eis conferantur : neque eis sequari se patiuntur, A quibus nos a pueris præceptoribus usi sumus : sed ne ex omnibus quidem qui passim sunt, collegis et presbyteris, quemquam ipsis comparari volunt, solos se sapientes, possessionum contemporares, et dogmatum repertores esse jactantes : ut quibus unis revelatum sit quod nemini omnium qui sub sole sunt hominum in mentem venerit.

545 O tumorem impium, et fuorem immensum ! o

Sub hæc aliis quibusdam memoratis, et dogmate fidei eorum fusius exposito, circa finem epistolæ hæc adjicit : « Hosce igitur anathematis fulmine, de fideliū fratrū consensu, ictos, nemo vestrum recipiat, neque vel dicta vel scripta eorum sustineat. Qui enim mentiri omnia consuevere, impostores, veritatem certe non proloquentur. Urbes illi circumirent, nihil aliud agentes quam ut amicitiae obtentu per hypocrisim et adulatioñem litteras dent et accipiant, quibus seducant, ab ipsis jam deceptas paucas mulierculas peccatis oneratas, » et quæ sequuntur. « Hosce itaque taliā contra Christum ausos, et qui Christianismū cum publice ad populum traducunt, tum in judiciis magno studio et contentione probbris manifestis exagitant ; qui persecutionem temporibus pacatis, quantum in eis situm est, adversus nos concitant : qui ineffabile Christi nativitatis mysterium energuant : hosce, dilecti, aversantes, unanimi nobiscum consensu et suffragio, calculis quoque vestris furibundam eorum audaciam jugulate, exemplo collegarum nostrorum qui indignati sunt et litteras contra eos ad me dederunt, libelloque damnationis subscripterunt : quæ omnia per filium meum Appionem archidiaconum misi per Ægyptum omnem, Thebaidem, Libyam, Pentapolim, Syriam, Lyciam, Pamphyliam, Asiam, Cappadociam et alias circumcirca regiones. Ad hōrum sane exemplum, a vobis etiam eum confirmatum iri, persuasum habeo. Multum quidem certe opis a me in eos qui ab illis sunt detimento affecti, est collatum : sed illud maximum fuerit depellendorum a seducta plebe malorum auxilium, si collegarum nostrorum (1) concordi consensu illa persuasa, ad penitentiam decurrere studuerit. Salutare vos invicem, ejus quæ apud nos est consentientis fraternalitis nomine. Valere vos in Domino opto, dilecti. Utinam fructum aliquem vestrorum tanto-pore Christi amantium animorum percipiām. »

Deinde anathemate excommunicatos in epistola recenset, quos et nos supra retulimus. In eamdem sententiam: (2), Philogonio Antiochiae, Eustathio Berrihœæ in Syria, atque aliis etiam aliarum Ecclesiarum antistitibus scripsit, quos apostolicam doctrinam comprobare sciebat. **546** Arius porro neque ipse sibi cessandum esse putavit. Quapro-

ώμιλήσαμεν διδασκάλοις; έξισθαι ἀνέχονται; ἀλλ' οὐδὲ τῶν νῦν πανταχοῦ συλλειτουργῶν τινα εἰς μέτρον ἥγονται, μόνοι ασφολ καὶ ἀκτημονες καὶ δογμάτων εὑρεταὶ λέγοντες εἶναι, καὶ αὐτοῖς ἀποκεκαλύφθαι μόνοις, ἀπέρ οὐδενὶ τῶν ὑπὸ τὸν ἡλιον ἐτέρῳ πέψυκεν ἐλθεῖν εἰς ἔννοιαν. «Ω ἁνοσίου τύφου καὶ ἀμέτρου μανίας, καὶ μελαγχολικῆς; δόξης καὶ σατανικοῦ φρονήματος! »

o opinione insanam, ei Satanicum plane sensum !

Εἰπὼν δὲ καὶ ἄλλα καὶ τὸ δόγμα τῆς αὐτοῦ πιστεως πλατύτερον διεκθέμενος, περὶ τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς καὶ ταῦτα ἐπάγει. « Τούτους οὖν ἀναθεματισθέντας ὑπὸ τῆς ἀδελφότητος μηδεὶς; ὑμῶν δεχόσθω, μηδὲ ἀνασχέσθω τῶν λεγομένων ἢ γραφομένων ὑπὸ αὐτῶν. Πάντα γάρ οἱ γόντες ψεύδονται ἢ ἀλήθειαν οὐ μη λαλήσωσι. περιέρχονται γάρ τὰς πόλεις, οὐδὲν ἔτερον σπουδάζοντες, ἢ τῷ τῆς φιλίας προσχήματι δι' ὑποκρίσεως καὶ κολακείας γράμματα διδόνται καὶ λαμβάνειν. πρὸς τὸ πλανῆν ὑπὸ τούτων τὰ δι' αὐτῶν ἡπατημένα ὀλίγα γυναῖκαρια σεσωρευμένα ἀμαρτίαις. Καὶ τὰ ἔξις. Τούτους οὖν τοὺς τοσαῦτα κατὰ Χριστοῦ τόλμησαντας, τοὺς τὸν Χριστιανισμὸν τοῦτο μὲν δημοσίᾳ σύρουνται, τοῦτο δὲ ἐπὶ δικαστηρίων ἐπιδεικτικῶς φιλοτιμουμένους, τοὺς διαγμὸν μὴν ἐν εἰρήνῃ τὸ δοσονέπι αὐτοῖς ἐπεγείραντας, τοὺς τὸ ἀρρητὸν μυστήριον τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἐκνευρίσαντας. τούτους ἀποστραφέντες, ἀγαπητοὶ καὶ ὅμοιοις, σύμφημοις γένεσθε κατὰ τῆς μανιώδους αὐτῶν τόλμης. καθ' ὅμοιότητα τῶν ἀγανακτησάντων συλλειτουργῶν ἡμῶν, καὶ ἐπιστειλάντων μοι κατ' αὐτῶν, καὶ τῷ τόμῳ συνυπογραφάντων. ἀ καὶ διεπεμφάμην διὰ τοῦ Γινοῦ μου Ἀπίλωνος καὶ ἀρχιδακόνου, τοῦτο μὲν πάσης Αἰγύπτου καὶ Θηραΐδος, τοῦτο δὲ Λιούνης καὶ Πενταπόλεως καὶ Συρίας, καὶ ἔτι Λυκίας καὶ Παμφυλίας, Ἄσσας τε καὶ Καππαδοκίας, ὃν καὶ τῶν ἄλλων περιχώρων καθ' ὅμοιότητα καὶ παρ' ὑμῖν δέξισθαι πέποιθα. Πολλῶν γάρ μοι βοηθημάτω πρὸς τοὺς βλαβέντας πεπορισμένων, καὶ τοῦτο εὑρηταὶ λυσιφάρμακον τοῦ ὑπὸ αὐτῶν ἀπατηθέντος λαοῦ, πειθομένων, καὶ ταῖς τῶν συλλειτουργῶν ἡμῶν συγκαταθέσεσιν εἰς μετάνοιαν ἐρχεῖθαι διὰ τούτου σπουδάζονταν. Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν τῇ παρ' ἡμῶν ἀδελφότητι. Ἐρθρῶσθαι ὑμᾶς ἐν Κυριῷ ενχομαι, ἀγαπητοῖ. Ὁναλμην ὑμῶν τῆς φιλοχρίστου ψυχῆς. »

Είτε τοὺς ἀναθεματισθέντας τῇ ἐπιστολῇ καταλέγει, οὐδὲ καὶ ἡμεῖς ἀνωθεν διελάδομεν. Τὰ δ' αὐτὰ καὶ Φιλογονίῳ καὶ Εὐσταθίῳ, ὃν δὲ μὲν Ἀντιοχείᾳ, Εύσταθίῳ δὲ τῇς ἐν Συρίᾳ Βερβολας ἥγειτο, ἐπέστελλε, καὶ τοῖς ἀλλοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ἥγεμότιν, οὓς ἔδει τοῖς ἀποστολικοῖς συνηγοροῦντας διδάγμασιν. «Ο γε μὴν Ἀρειος, οὐδὲ αὐτὸς ἡσυχίαν διειν-

(1) Scriptum hoc integrum reperitur apud Theodorum Eccles. histor. lib. 1, cap. 4.

(2) Cap. 5 eod.

ἡρείτο· ἀναγκαῖον δὲ ὅτε τὴν εὐνοιαν προσθάνειν ἡπισκόπων· καὶ πρεσβεύων ἔγραφεν ὁ; ἐπίστευε· καὶ ἐξῆται δῆθεν εἰ μὲν ὄρθως πιστεύοι, κάκεινους κυρούν· Ἀλεξάνδρῳ τε δηλοῦν μή κατ’ αὐτοῦ τε καὶ τῶν περὶ αὐτὸν χαλεπαίνειν· εἰ δὲ οὖν, καλῶς ἔθελεν διδάσκεσθαι ὃν χρὴ τρόπου πιστεύειν. Καὶ οὐ μικρῶς γε ὥνησε τὸ τοιοῦτο τοῖς περὶ Ἀρειον· τῆς γὰρ τοιαύτης δόξης τοῖς; ἀπανταχοῦ σχεδὸν ἡπισκόποις διασπαρείσης, κοινῇ πᾶσι ζήτησις ἦν. Οἱ μὲν οὖν μηδὲμῶς προσέσθαι τοὺς περὶ Ἀρειον Ἀλεξάνδρῳ ἐπέστελλον, πρὶν τὴν ἑαυτῶν ἀποκηρύξωσι βλασφημίαν· οἱ δὲ τούναντον μᾶλλον, ἀντιποιεῖσθαι ὡς εὐεσθῶν καὶ μηδὲν περὶ τὴν πίστιν νεωτερίζονταν. Ὁ γοῦν Ἀλεξάνδρος, ὁρῶν πολλοὺς τῶν τηνικαῦτα ἐν σχήματι σεμνότητος τοὺς περὶ Ἀρειον συλλαμβανομένους, καὶ διλλούς διερεθίζοντας, Ἀλεξάνδρον πειθεῖν εἰσάγεσθαι Ἀρειον, καὶ μάλιστα τὸν Νικομηδεῖας Εὔσεβιον, ἀνδρα ἐλλόγιμον, ἐκατέραν τε παιδείαν εἰς ἀκρον ἀσκήσαντα, τιμῆς τε πλείστης ἐν τοῖς βασιλείοις εὐμοιροῦντα, περὶ γὰρ τὴν Νικομηδεῖαν οἱ πρὸ Διοκλητινοῦ τὴν διατριβὴν εἶχον, διεγέρεται· καὶ πάλιν οὐκ ἀνήιτο γράφων, μὴ εἰς κοινωνίαν αὐτὸν δέχεσθαι· λίαν δὲ τοῖς γράμμασι καὶ τοῦ τῆς Νικομηδεῖας Εὔσεβιον καθῆπτετο· οὐ δὲ ἔγραφεν, ἥσαν ταῦτα.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

Ἐτέρα ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ καθολικῆ, ἀποκηρύττουσα Ἀρειον καθαριούσῃ δὲ καὶ τοῦ Νικομηδεῖας Εὔσεβιον.

Τοῖς ἀγαπητοῖς καὶ τιμιωτάτοις συλλειτουργοῖς τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας Ἀλέξανδρος ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Ἔνδες σώματος ὑντος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐντολῆς τε οἰσης· ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς τηρεῖν τὸν σύνδεσμον τῆς δύνοντος καὶ εἰρήνης, ἀκόλουθον ἐστι γράφειν ἡμᾶς καὶ σημαίνειν ἀλλήλοις τὰ παρ’ ἐκάστοις γινόμενα· ίνα εἴτε πάσχει εἴτε χαίρει ἐν μέλος, ή συμπάσχωμεν η συγχαίρωμεν ἀλλήλοις. Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ τοῖνυν παροικίᾳ ἐξῆλθον νῦν ἄνδρες παράνομοι καὶ Χριστομάχοι, διδάσκοντες, ἀποστασίαν· ἢν εἰκετῶς ἀν τις πρόδρομον τοῦ Ἀντιχρίστου νομίσειε καὶ καλέσειε. Κατέβοντό μὲν σιωπῇ παραδοῦνται τὸ τοιοῦτον, ίν’ ίσως ἐν τοῖς ἀποστάταις μόνοις ἀναλαθῆ τὸ κακὸν, καὶ μὴ εἰς ἐτέρους τόπους διαβάν, βυπώσῃ τινῶν ἀκεραίων τὰς ἀκοάς· ἀπειδὴ δὲ Εὔσεβιος· οὐ νῦν ἐν τῇ Νικομηδεῖᾳ, νομίσας ἐπ’ αὐτοῦ κείσθαι τὰ τῆς Ἐκκλησίας, διτε κατακείψας τὴν Βηρυτὸν, καὶ ἐποφθαλμίσας τῇ Ἐκκλησίᾳ Νικομηδέων, οὐκ ἐκδεδίκηται τὰ κατ’ αὐτὸν, πρεσταταῖ καὶ τούτων τῶν ἀποστατῶν, καὶ γράφειν ἐπεχειρήσε πανταχοῦ, συνιστῶν αὐτὸν, ίνα μὴ ίσως ὑποσύρῃ τινὰς ἀγνοοῦντας εἰς τὴν ἐσχάτην καὶ Χριστομάχον αἰρεσιν, ἀνάγκην ἔσχον, εἰδὼς τὸ ἐν τῷ νόμῳ γεγραμμένον! μηκέτι μὲν σιωπῆσαι, ἀναγγεῖλαι δὲ πᾶσιν ὑμῖν, ίνα γινώσκητε τοὺς τε ἀποστάτας γε-

A pter necessitate quadam ductus, occupare episcoporum benevolentiam voluit: et culpam depre-
cans, de fide sua ad eos scripsit, simulque pretiis,
si recte quidem crederet, ut et ipsi auctoritate
sua id confirmarent, et Alexandro ne sibi suisque
molestiam exhiberet, significanter: sin minus, ut
quemadmodum credendum esset, rite doceretur.
Nec parum ea res Arii partibus profuit. Opinione
namque tali ubique fere apud episcopos vulgata,
communis omnium de eo quæstio fuit. Itaque alii
ad Alexandrum scriperunt, nequaquam prius
Ariū recipiendum esse quam solenniter blasphemia
sua nuntium remisisset, alii contra illum ut
pium et nihil in fiduci doctrina novantem potius de-
fenderunt. Alexander porro, cum cerneret multos
tum, per speciem sanctimoniae et gravitatis, Ari-
anos ad se admittere: multos etiam instigare, ut
ipse ad recipiendum in gratiam Ariū persuade-
retur: maxime vero Eusebium Nicomediensem,
virum præclarum, atque in utraque disciplina
summe versatum, et in imperiali palatio plurimum
honoratum (siquidem Nicomedis, qui ante Dioce-
tianum fuere principes, imperatorum domicilium
constituerant) seipsum excitat, atque illis rescribit,
Arianos se ad communionem non recepturum.
Admodum autem litteris suis Nicomediensem Eu-
sebium pertrinxit, quæ sic habent.

CAPUT VIII.

*Alia ejusdem epistola publice universis scripta, in
qua Arius excommunicatur: in qua etiam Eusebius
Nicomediæ episcopus perstringitur.*

Charismis (1) et reverendissimis, qui ubique sunt, per catholicam Ecclesiam, collegis, Alexander in Domino salutem. Cum corpus unum sit ipsa catholica Ecclesia, præceptumque extet in divinis litteris, ut vinculum concordiae et pacis retineamus, peræquum est ut aliis alii invicem, quæ apud quosque accidunt, prescribamus, ut sive doleat seu latetur membrum unum, ipsi inter nos vel condoleamus vel congratulemur. In Ecclesia sane nostra exsurrexerunt nunc viri iniqui et Christi inimici, defectionem docentes, 547 quam recte quivis præcursorum Antichristi existimaverit atque dixerit. Constitueram equidem id silentio com-
mittere, ut forte inter solos desertores malum hoc consumeretur, neque in loca alia progressum, s m-
pliū quorundam aures contaminaret. Quando-
quidem vero Ensebius, qui nunc Nicomediæ est, in se Ecclesiæ res sitas esse existimans (quoniam in eum, quod Beryto relicta, oculis cupiditatis in Nicomediensem Ecclesiam adjectis, eam assetatus est, legitime vindicatum non est), patrocinari de-
sirioribus istis, et ad loca quævis scribere, eos commendans, coepit, ne forte ignorantes aliquos in extremam et Christi inimicam hæresim per-
trahat, necesse habeo, id quod in lege scriptum
est memoria tenens, amplius non silere, sed vobis

(1) Socrates. Eccles. histor. lib. 1, cap. 6.

rem eam omnibus annuntiare, ut et defectores ipsos atque inauspicata eorum verba cognoscatis: et cum Eusebius scripsert, animum ad litteras ejus non attendatis. Dudum namque malevolentiam suam tempore occultatam, nunc tandem per hos renovare volens, præ se fert ille quidem tanquam pro his scribat, revera autem pro seipso id se studiose facere declarat. Et desertores quidem sunt, Arius, Achillas, Aithales, Carpones, alter Arius, Sarmates, Euzoios, Lucius, Julianus, Menas, Helladius, Caius, et cum eis Secundus et Theonas, aliquando episcopi dicti. Quæ vero contra Scripturas adinventa docent, hæc sunt: Non semper Deus pater erat, sed erat cum Deus pater non erat: non semper igitur Dei Verbum erat, sed ex non existentibus factum est. Qui enim erat Deus, eum qui non erat, ex non existente fecit. Itaque aliquando erat tempus, cum non erat, siquidem creatura et factura est Filius. Neque vero similis substantia est Patri, neque verum et naturale Verbum Patris est, neque etiam vera sapientia ejus: sed unus quidem ex creatis et factis est, abusive autem Verbum et Sapientia factus. Et ipse in proprio seu nativo Dei Verbo, et in Dei Sapientia est, in qua et omnia et ipsum quoque fecit Deus. Propterea etiam mutationi et alterationi natura obnoxius est, sicuti omnia quoque rationalia. Peregrinum quoque et alienum segregatumque est Verbum a substantia Dei. Et inenarrabilis est Pater Filio: neque enim perfecte cernere potest Verbum Patrem, neque perfecte et certo eum cognoscere.

548 Etenim suam ipsius quoque substantiam, uti est, Filius non novit: propter nos namque factus est, ut nos per eum, veluti instrumentum, crearet Deus: neque is substitisset, nisi nos Deus creare voluisset. Rogavit igitur eos quidam, Possetne Verbum Dei mutari, sicuti diabolus mutatus est? atque illi respondere non reformidarunt, Posse: mutabilis enim naturæ esse, generationi et mutationi obnoxium. Hæc dicentes, atque his impudenter sese venditantes Arianos, sectatoresque eorum, nos quidem cum Ægyptiis et vicinis Libycis fere centum numero episcopis, conventu acto, anathemate jugulavimus. Eusebius vero receptos complexus est, qui mendacium veritati et impietatem pietati commiscere studet. Sed non prævalebit: vincit enim veritas. Nulla enim est communio luci cum tenebris, nulla concordia Christo cum Belial. Quis enim unquam audivit talia? quis ad rem tam peregrinam et insolentem, eam audiens, non obstupescit auresque obturat, ne verborum istorum sordes auditum perlingant? Quis Joannem audiens dicentem, In principio erat Verbum, non damnat hosce asserentes, Erat aliquando tempus cum non erat? Aut quis audiens in Evangelio, Unigenitus Filius, et, Per ipsum facta sunt omnia, non aversabitur sonantes, unum esse creaturarum Filium? Quomodo vero par esse eis potest, quæ per ipsum facta sunt? aut quomodo

A νομένους καὶ τὰ τῆς αἰρέσεως αὐτῶν δύστηνα ῥήματα; καὶ ἐὰν γράψῃ Εὔσεβιος, μὴ πρόσχητε. Τὴν πάλαι γάρ αὐτοῦ κακόνοιαν τὴν χρόνῳ σιωπήσεσαν νῦν διὰ τούτων ἀνανεώσας βουλόμενος, σχηματίζεται μὲν ὡς ὑπὲρ τούτων γράφων, Ἐργῷ δὲ δεῖκνυσιν, ὡς δὲ ὑπὲρ ἑαυτοῦ σπουδάζων τοῦτο ποιεῖ. Οἱ μὲν οὖν ἀποστάταις εἰσὶν Ἀρειος, Ἀχιλλᾶς, Ἀειθαλῆς, καὶ Καρπωνης, καὶ ἔτερος; Ἀρειος, καὶ Σαρμάτης, καὶ Εὐχώτος, καὶ Λούκιος, καὶ Ἰουλιανός, καὶ Μηνῆς, καὶ Ἐλλάδιος, καὶ Γάτος, καὶ σὺν αὐτοῖς Σεκοῦνδος καὶ Θεωνᾶς οἱ ποτὲ λεχθέντες ἐπίσκοποι. Πολλὰ δὲ παρὰ τὰς Γραφὰς ἐφευρόντες λαλοῦσιν, ἔστι ταῦτα. Οὐκ δέλ ὁ Θεὸς πατήρ ἦν, ἀλλ' ἦν δὲ ὁ Θεὸς πατήρ οὐκ ἦν· οὐκ δέλ οὐκ ἦν δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἀλλ' ἐξ οὐκ δινων γέγονεν. Ὁ γάρ ὁν Θεός; B Τὰ μὴ δυτα ἐκ τοῦ μὴ δυτος πεποίηκε. Διὸ καὶ ἦν ποτὲ δὲ οὐκ ἦν. Κτίσμα γάρ ἔστι καὶ ποιημάτιον Υἱός. Οὗτος δὲ ἔμιος κατ' οὐσίαν τῷ Πατρὶ ἔστιν, οὗτος ἀληθινός, καὶ φύσει τοῦ Πατρὸς Λόγος ἔστιν· οὗτος ἀληθινή σοφία αὐτοῦ ἔστιν· ἀλλ' εἰς μὲν τῶν ποιημάτων καὶ γεννητῶν ἔστι· καταχρηστικῶς δὲ Λόγος καὶ σοφία γεννήμενος. Καὶ αὐτος δὲ, ἐν τῷ Ιδίῳ Λόγῳ καὶ τῇ ἐν τῷ Θεῷ σοφίᾳ ἔστιν· ἐν δὲ καὶ τὰ πάντα καὶ αὐτὸν πεποίηκεν ὁ Θεός. Διὸ καὶ τρεπτὸς ἔστι καὶ ἀλλοιωτὸς τὴν φύσιν, ὡς καὶ πάντα τὰ λογικά. Ξένος τε καὶ διλόγιος καὶ ἀπεσχοντισμένος ἔστιν δὲ Λόγος τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας· καὶ ἀρρήτος ἔστιν δὲ Πατήρ τῷ Υἱῷ· οὗτος γάρ τε λειώτερος ὁρᾶται δύναται τὸν Πατέρα δὲ Λόγος, οὗτος τελείως καὶ ἀκριβῶς γινώσκει αὐτὸν. Καὶ γάρ ἑαυτοῦ τὴν οὐσίαν οὐκ οἰδεν δὲ Υἱὸς ὡς ἔστι. Δι' ἡμάς γάρ πεποίηται, ἵνα ἡμᾶς δὲ αὐτοῦ ὡς δὲ ὅργανου κτίσῃ δὲ Θεός. Καὶ οὐκ ἀν ύπεστη, εἰ μὴ ἡμᾶς δὲ Θεός ἡθέλησε ποιῆσαι. Ἡρώτης γοῦν τις αὐτοὺς, εἰ δύναται δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος τραπῆναι, ὡς δὲ διάδολος ἐτράπη· καὶ οὐκ ἐφοδιθῆσαν εἰπεῖν, Ναὶ δύναται· τρεπτῆς γάρ φύσεώς ἔστι, γεννητὸς καὶ τελεπτὸς ὑπάρχων. Ταῦτα λέγοντας τοὺς περὶ Ἀρειον καὶ ἐπὶ τούτοις ἀναισχυντοῦντας, αὐτοὺς τε καὶ τοὺς συνακολουθήσαντας αὐτοῖς, ἡμεῖς μὲν μετὰ τῶν καὶ Αἴγυπτον ἀπισκόπων καὶ τῆς Λιβύης ἔγγυς ἔκαπον δινων συνελθόντες ἀνεθεματίσαμεν οἱ δὲ περὶ Εὐσέβιον προσεδέξαντο σπουδάζοντες συγκατατιμένοι τὸ φεῦδος τῇ ἀληθείᾳ, καὶ τῇ εὐεσθετῇ τὴν διάθεσιν. 'Αλλ' οὐκ ιαχύσουσι· νικῆ γάρ δὲ τῇ ἀληθείᾳ. Καὶ οὐδεμίᾳ έστι κοινωνία φωτι πρὸς αὐτός, οὐδὲ συμφώνησι· Χριστῷ πρὸς Βελίαρ. Τίς γάρ ήκουσε πώποτε τοιαῦτα; Η τις νῦν ἀκούων οὐξ ξενίζεται, καὶ τὰς ἀκοὰς βύει, ὑπὲρ τοῦ μὴ τὸν ρύπον τούτων τῶν ἥματων φαῦσαι τῆς ἀκοής; Τίς ἀκούων Υἱάννου λέγοντος, Ἐν ἀρχῇ δὲν ὁ Λόγος, οὐ καταγινώσκει τούτων λεγόντων, 'Ην ποτὲ δὲ οὐκ ἦν; Η τις ἀκούων ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, 'Ο μορογενής Υἱός, καὶ, Δι' αὐτοῦ ἐγένετο τὰ πάντα, οὐ μισήσει τούτους φεγγογένενους, διετοις έστι τῶν ποιημάτων δὲ Υἱός; Πῶς δὲ δύναται ίσος εἶναι τῶν δὲ αὐτοῦ γενομένων; Η πῶς μονογενής δὲ τοῖς πᾶσι κατ' ἔκτινοις συναριθμούμενον; Πῶς δὲ έξ οὐκ δινων ἐν εἴη τοῦ Πατρὸς λέγοντος, 'Εξηγεύεται η καρδία

μουν. λόγοις ἀγαθοῖς, καὶ, Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἐωσφό-
ρου ἐτέννησα σε; Ἡ τῶς ἀνόμοιος τῇ οὐσίᾳ τοῦ
Πατρὸς δὲ ὁ ὄν εἰκὼν τελεία καὶ ἀπαύγασμα τοῦ Πα-
τρὸς, καὶ λέγων, Ὁ ἐμὲ ἐωρακώς ἐώρακε τὸν
Πατέρα; Πῶς δὲ, εἰ Λόγος καὶ σοφία ἐστὶν δὲ Γίδες
τοῦ Θεοῦ, ἣν ποτὲ ὅτε οὐν ἦν; Ἰσον γάρ ἐστιν
αὐτοὺς λέγειν ἀλογον καὶ σοφόν ποτε τὸν Θεόν.
Πῶς δὲ τρεπτῆς ἡ ἀλλοιωτῆς δὲ λέγων δὲ ἔαυτοῦ,
Ἐγώ ἐμ τῷ Πατρὶ, καὶ δὲ Πατήρ ἐμ ἔμοι, καὶ,
Ἐγώ καὶ δὲ Πατήρ ἐμ ἔσμεις; διὰ δὲ τοῦ προφῆ-
του, Ἰδετε μιστεῖ ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἡλιολωμαι;
Εἰ τέ καὶ ἐπ’ αὐτὸν τις τὸν Πατέρα τὸ δρῦτὸν δύνα-
ται ἀναψέρειν, ἀλλ’ ἀρμοδιώτερον δὲν εἴη περὶ τοῦ
Λόγου νῦν λεγόμενον· ὅτι καὶ γενόμενος ἀνθρωπος
οὐκαν τὴλοιωται· ἀλλ’ ὡς δὲ Απόστολος, Ἰησοῖς Χρι-
στὸς χθὲς καὶ σημειορ διαντές καὶ εἰς τοὺς αἰώ-
νας. Τι δὲ δρα εἰπεῖν αὐτοὺς ἔπειτεν, ὅτι δὲ τὸ μῆδες
γέροντες, καίτοι τοῦ Παύλου γράφοντος, δι’ δὲ τὰ
πάντα, καὶ δι’ οὐ τὰ πάντα; Περὶ μὲν οὖν τοῦ
θρασφημεῖν αὐτούς, διει οὐκ οἰδεν δὲ Γίδες τὸν Πα-
τέρα, οὐ δεῖ θαυμάζειν· ἀπεικόνιστε προθέμενοι Χρι-
στομιχεῖν, περιχρούονται καὶ τὰς φωνὰς αὐτοῦ
τοῦ Κυρίου λέγοντος, Καθὼς γινώσκει με δὲ Πατήρ,
κατάγω τινώσκω τὸν Πατέρα. Εἰ μὲν οὖν ἐκ μέ-
ρους γινώσκει δὲ Πατήρ τὸν Γίδην, δηλούνται καὶ δὲ
Γίδης ἐκ μέρους γινώσκει τὸν Πατέρα· εἰ δὲ τούτο
λέγειν οὐ θέμις, οἶδε δὲ τελείως δὲ Πατήρ τὸν Γίδην,
δῆλον δὲ ταχώς γινώσκει δὲ Πατήρ τὸν ἔαυτοῦ Λό-
γον, οὗτα καὶ δὲ Λόγος γινώσκει τὸν ἔαυτοῦ Πατέρα,
οὐ καὶ ἔστι Λόγος.

Filiū: certum est et manifestum, quemadmodū Paterem suum, cuius eliam est Verba:.

Καὶ ταῦτα λέγοντες καὶ ἀναπτύσσοντες τὰς
Θειας Γραφὰς, πολλάκις ἀνετρέψαμεν αὐτούς· καὶ
πάλιν ὡς χαμαίλεοντες μετεβάλλοντο, φιλονεκουν-
τες εἰς ἔαυτοὺς ἐφελκύσαι τὸ γεγραμμένον· Ὅταν
Ἐλλην διασεβῆς εἰς βάθος κακῶν, καταφροεῖ.
Πολλαὶ γοῦν αἱρέσεις πρὸ αὐτῶν γεγόνασιν, αἵτινες
πλέοντον δέοντος τολμήσασαι πεπτώκασιν εἰς ἀρ-
σύνην. Οὗτοι δὲ διὰ πάντων αὐτῶν τὸν δρῆμάτων
ἐπιχειρήσαντες ταῖς ἀναρίσσεσι τῆς τοῦ Λόγου θεό-
τητος, ἐδικαίωσαν ἐξ ἔαυτῶν ἔκεινας, ὡς ἐγγύτε-
ροι τοῦ Ἀντιχρίστου γενόμενοι. Διὸ καὶ ἀπεκηρύ-
χησαν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀνεθεματίσθησαν.
Λυπούμεθα μὲν οὖν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τούτων, καὶ
μάλιστα διτι μαθόντες καὶ αὐτοὶ ποτε τὰ τῆς Ἐκ-
κλησίας, νῦν ἀπεπήδησαν· οὐ ξενιζόμεθα δὲ τούτῳ
γάρ καὶ Ὑμένας· καὶ Φιλήτες πεπόνθασι, καὶ πρὸ^τ
αὐτῶν ιούδαις ἀκολουθήσας τῷ Σωτῆρι, οὗτορ δὲ
προδότης καὶ ἀποστάτης γενόμενος. Καὶ περὶ^τ
τούτων δὲ αὐτῶν οὐκ ἀδίδαχτο· μεμενήκαμεν· ἀλλ’
δὲ μὲν Κύριος προειρήκε, Βλέπετε μή τις ὑμᾶς
πλανήσῃ· πολλοὶ γάρ ἐδεύσορται ἐπὶ τῷ ὄρ-
ματι μου λέγοντες, Ἐγώ εἰμι· καὶ δὲ καρδί-
ῆται καὶ πολιοὺς πλανήσουσι. Μή περευ-
θῆτε διπλῶς αὐτῶν· δὲ Παύλος, μαθὼν ταῦτα παρὰ

A unigenitus, qui, iuxta corum sententiam, omnibus
connumeratur? Quomodo porro ex non existenti-
bus sit, cum Pater dicat, Eructavit cor meum ver-
bum bonum¹: et, Ex utero ante Luciferum genui-
te²? Quomodo dissimilis sit substantia Patris, qui
est imago perfecta, et splendor Patris: quique di-
cit, Qui me videt, videt Patrem³? Quomodo, si
verbū et sapientia est, Filius Dei, erat aliquando
tempus cum non erat? Perinde enim est, atque
si dicant, irrationalem et insipientem aliq[ue]ando
Deum. Quomodo mutationi aut alterationi subje-
ctus est, qui per se ipse dicit, Ego in Patre, et
Pater in me⁴: et, Ego et Pater unus sumus⁵? Per
Prophetam vero: Vide me, quod ego sum, et non
mutor⁶. Etiam si enim in Patrem dictum hoc re-
serri queat, conmodius tamen rectiusque in pre-
sentia de Verbo dicatur: quod etiam si homo factum,
non tamen est mutatum: 549 sed sicuti Aposto-
lus inquit Jesus Christus heri et hodie, idem et in
secula⁷. Quid vero eis, ut dicerent, suasit, propter
nos factum esse, cum Paulus scribat: Propt[er]
quem omnia, et per quem omnia⁸? De blasphemia
quidem eorum illa, quod Filius non noverit Pa-
trem, non est quod miremur. Cum enim semel
Christum oppugnare hostiles constituerint, fra-
duleter et calumniōse etiam voces ejus depravant,
dicentis: Sicut cognoscit me Pater, et ego cognosco
Patrem⁹. Si igitur ex parte Pater cognoscit Fi-
lium, videlicet et Filius ex parte cognoscit Patrem.
Sin hoc dicere nefas est, et Pater perfecte novit
Pater novit Verbum suum, ita etiam Verbum novit

C ¹⁰ Atque equidem nos haec disserentes, et divinas
Scripturas explicantes, s[ecundu]m numero eis convici-
mus: sed rursus veluti changeantes mutati sunt,
certamine quodam in se pertrahere contendentes
illud quod scriptum est¹⁰: Impius cum venerit in
profundum malorum, contemnit. Verum enim vero
multæ ante eos extitere haereses, quæ longe plura
quam deceret aut oportaret tentare ausæ, in stulti-
tiam decidere. Iste vero omnibus verbis suis abolere
Verbi divinitatem aggressi, justitiae illas laude, pre-
ut ipsi sunt, oruavere, quippe Antichristo propinquiores. Quapropter etiam ab Ecclesia proser-
pi, et anathemati subjecti sunt. Dolemus quidem
nos perditionem et interitum eorum, et maxime,
quod et ipsi aliquando sacra mysteria Ecclesie
didicerint et nunc ab eis desciverint. Non miramur
tamen, qui nihil novi accidere eis scimus. Idem
enim etiam Hymenæo et Phileto evenit, et ante eos
Iudas Servatoris primum sectatori, postea vero
proditori et desertori. Et de his ipsis nobis non
desunt documenta et præcepta, sed ipsem Dominus
prædictis¹¹: Vnde ne quis vos educat: multi enim
venient in nomine meo, dicentes, Ego sum, et tem u-
prope es, et multos ad ducent, ne sequacimi eos. Et Pan-

¹ Psal. xliiv, 2. ² Psal. c. x, 5. ³ Joan. xiv, 9. ⁴ Joan. x, 58. ⁵ ibid. 50. ⁶ Malach. iii, 6.

⁷ Hebr. xiii, 8. ⁸ I Cor. i. ⁹ Joan. x. ¹⁰ Prov. xviii, 5. ¹¹ Matth. xxiv, 4-6.

Ius eadem a Servatore edocuit scrispsit¹, quod in A τοῦ Σωτῆρος, ἔγραψεν, ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστῆσονται τινες τῆς πίστεως τῆς ὑγιεινόσης προσέχοντες πνεύμασι πλάνης καὶ διδασκαλίαις δαιμονιών ἀποστρεφομένων τὴν ἀλήθειαν. Τοῦ τοινυν Σωτῆρος καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ παραγέλλοντος, καὶ διὰ τοῦ Ἀποστόλου στιγμαντος περὶ τῶν τοιούτων, ἀκολούθως ἡμεῖς αὐτῇ χοι τῆς ἀσεβείας αὐτῶν γενόμενοι, δινεματίσαμεν, καθὼς προειπομέν, τοὺς τοιούτους, ἀποδείξατε; αὐτοὺς ἀλλοτρίους τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τα καὶ πίστεως. Ἐδηλώσαμεν δὲ καὶ τῇ ὑμετέρᾳ θεοτεσεβείᾳ, ἀγαπητοῖς καὶ τιμιώτατοι συλλειτουργοῖς, ἵνα μήτε τινάς ἐξ αὐτῶν, εἰ προπετεύσαντο καὶ πρὶς ὑμᾶς ἐλθεῖν, προσδέξῃσθε, μήτε Εὐσεβίῳ ἢ ἐπέρι τινὶ γράφοντι περὶ αὐτῶν πεισθῆτε· πρέπει γάρ δυᾶς, ὡς Χριστιανούς δυτας, πάντας τοὺς κατὰ Χριστοῦ λέγοντας τα καὶ φρονοῦντας ὡς θεομάχους καὶ φθορέας τῶν ψυχῶν ἀποστρέψεθαι, καὶ μηδὲ κανὸν χαρεῖν τοῖς τοιούτοις λέγειν, ἵνα μή ποτε καὶ ταῖς ἀμαρτίαις αὐτῶν κοινωνοὶ γενώμεθα, ὡς παρῆγγειλεν δὲ μακάριος Ἰωάννης. Προσείπατε τοὺς παρ' ὑμένα ἀδελφούς· ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ προσαγορεύουσιν. »

Hæ litteræ ad loca omnia perlatæ, majorem etiam contentionem peperere, malumque propter dissidenti studium adauxere. Qui enim Alexandro sunt suffragati, eis subscripsere; alii autem contra eas venere, in primis vero Eusebius Nicomediensis in contrariam sententiam est raptus, quod admodum se in eis perstrictum esse intellexerat. Permulti autem partes ejus sequebantur. Atque is crebras ad Alexandrum dedit litteras ut Arianos, quæstione posthabita, reciperet: quem ad hoc maxime litteris suis excitans induxit Arius. Ex quibus aliqua historiæ inseram, ut simul et participes ejus impietatis manifesti flant et Alexandri s̄ides, qui nihil perperam contra eos statuerit, ostendatur. Scribit igitur ad Eusebium Nicomediensem Arius in hæc verba:

CAPUT IX.

Quibus de rebus Arius ad Eusebium Nicomediam episcopum scripsiterit.

Desideratissimo domino, viro Dei, fideli, orthodoxo, Eusebio, Arius, qui injuste persecutionem ab Alexandro papa, propter omnia vincentem veritatem, quam et tu propugnas, patitur, in Domino salutem. Profligante Niconiediam patre meo Ammonio, recte me facturum esse putavi, si per ipsum te compellarem, 551 simulque insitam tibi charitatem, et quam erga fratres propter Deum et Ch. istum ejus geris affectionem, admonerem, magnopere persecui me et oppugnare, omnemque adversum nos funem mouere episcopum, ut nos perinde atque sine Deo homines urbe ejiciat, propterea quod non comprobamus voces ejus, publicitus dicentis: Semper Deus, semper Filius: simul Pater, simul Filius: coexistit ingenito Dei Filius (1),

¹ II Tim. iv.

(1) Ingenito Filius Deo.

B Τοῦτα τὰ γράμματα ἀπανταχοῦ φοιτῶντα μείζονα τὴν ἔριν ἐποίουν, καὶ τὸ κακὸν ἐκ φιλονεικίας ἀπεικρατέστερον ἦν. Οἱ μὲν γάρ σύμψηφοι γενόμενοι, προσυπέγραφον· οἱ δὲ καὶ ἀντέλεγον· μάλιστα δὲ Εὐσεβίος δὲ Νικομηδείας, καὶ πρὸς ἀντιπάθειαν ὥρμα· διτιπερ καὶ τοῖς γράμμασι πολλὴν αὐτοῦ εἶναι τὴν καταφορὴν ἐπινυδάνετο· πολλοὶ δὲ αὐτῷ συνιόντες ὑπῆκουον. Ἀλεξάνδρῳ δὲ ἐκεῖνος συχνῶς ἐπέτελλεν, ἵνα τοὺς περὶ Ἀρειον δέξηται τὸ ζῆτημα παρωταρέμνῳ. Ἐνῆγε δὲ αὐτὸν Ἀρειος μαλιστα παραθήγων τοῖς γράμμασιν· ὃν τινα καὶ τῇ Ιστορίᾳ ἐντάξω, ὡς ἀν καὶ οἱ κοινωνοῦντες τῆς ἀσεβείας κατέδηλοι γένωνται, πιστὸς δὲ καὶ Ἀλεξάνδρος δόξις, μή ψευδῆ κατ' αὐτῶν συστητάμενος. Γράφει οὖν Ἀρειος τῷ Νικομηδείας Εὐσεβίῳ πρὸς λέξιν οὕτω·

ΚΕΦΑΛ. Θ.

Περὶ ὧν Ἀρειος τῷ Νικομηδείας ἔτραγεν Εὐσεβίῳ.

D Κυρίῳ ποθεινοτάτῳ ἀνθρώπῳ Θεοῦ, πιστῷ, ὁρθοδόξῳ, Εὐσεβίῳ, Ἀρειος δὲ διακόμενος ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ πάππα ἀδίκως διὰ τὴν πάντα νικώσαν ἀλήθειαν, ἃς καὶ σὺ ὑπερασπίζῃ, ἐν Κυρίῳ χαιρεῖν. Τοῦ Πατρός μου Ἀμμωνίου ἐρχομένου εἰς τὴν Νικομηδείαν, εὐλογὸν ὀφειλόμενον προσαγορεύσας σε ἐφάνη δι' αὐτοῦ· ὅμοι τε καὶ ὑπομνήσαι τὴν ἔμφυτὸν σου ἀγάπην καὶ διάθεσιν, ἣν ἔχεις πρὸς τοὺς ἀδελφούς διὰ τὸν Ἰθεδὸν καὶ τὸν Χριστὸν αὐτοῦ· διτε μεγάλως ἡμᾶς ἐκπορθεῖ καὶ ἐκδιώκει, καὶ πάντα κάλων κινεῖ καθ' ἡμῶν ὁ ἐπίσκοπος· ὥστε ἐκδιώκεις ἡμᾶς ἐκ τῆς πόλεως· ὡς ἀνθρώπους ἀθέους· ἐπειδὴ οὐ συμφωνοῦμεν αὐτῷ δημοσίᾳ λέγοντες, Ἄει Θεός, ἀεὶ Ζεός· ἀλλα Πατήρ, ἀλλα Ζεός. Συνυπάρχει ἀγεννήτως δὲ Ζεός τῷ Θεῷ. Ἄει-

γενής ἐστιν, ἀγενητογεννής ἐστιν. Οὗτε ἐπινόητος ὁ θεός του Υἱοῦ. 'Ἄει Υἱὸς, ἀεὶ Χριστός. 'Ἐξ αὐτοῦ ἐστι τοῦ Θεοῦ Υἱός. Καὶ ἐπειδὴ Εὐσέβιος δὲ ἀδελφός σου ἐν Καισαρείᾳ, καὶ Θεόδοτος, καὶ Παυλίνος, καὶ Ἀθανάσιος, καὶ Γρηγόριος, καὶ Ἀέτιος, καὶ πάντες οἱ κατὰ τὴν ἀνατολὴν λέγουσιν, διτὶ προϋπάρχει ὁ Θεός του Υἱοῦ ἀνάρχως, ἀνάθεμα ἐγένοντο· δίχα μόνου Φιλογορίου καὶ Ἐλλανίκου καὶ Μαχαρίου, ἀνθρώπων αἰρετικῶν ἀκατηχήτων, τὸν Υἱὸν λεγόντων οἱ μὲν ἔργην, οἱ δὲ προβολὴν, οἱ δὲ συναγέννητον. Καὶ τούτων τῶν ἀτεβόντων οὐδὲ ἀκοῦσαι δυνάμεθα, καὶ μυρίους θανάτους ἐπαπειλῶσιν ἡμῖν οἱ αἰρετικοί. 'Ημεῖς δὲ τὶ λέγομεν καὶ φρονοῦμεν, καὶ εἰδίδειμεν καὶ διδάσκομεν; 'Οτις δὲ Υἱὸς οὐκέτιν ἀγέννητος, οὐδὲ μέρος ἀγέννητον κατ' οὐδένα τρόπον, οὗτε ἐξ ὑποκειμένου τινός· ἀλλ' οτις θελήματι καὶ βουλῇ ὑπέστη πρὸ χρόνων καὶ αἰώνων, πλήρης Θεός μονογενῆς ἀναλλοίωτος καὶ πρὶν γεννηθῆν, ήτοι κτισθῆν, ἢ δρισθῆν, ἢ θεμελιωθῆν, οὐκέτιν ἡν. 'Αγέννητος γάρ οὐκέτιν ἡν. Διωκόμεθα δὲ, οτις εἴπαμεν, 'Αρχὴν ἔχει ὁ Υἱός, δὲ Θεός διαρχός ἐστιν· διὰ τοῦτο διωκόμεθα· καὶ διτὶ εἴπαμεν οτις ἐξ οὐκέτιν τούτων ἐστιν. Οὕτως δὲ εἴπαμεν, καθότι οὐ μέρος Θεοῦ ἐστιν, οὐδὲ ἐξ ὑποκειμένου τινός· διὰ τοῦτο διωκόμεθα· λοιπὸν σὺ οἶδες. 'Ἐρθρώσθαι σε ἐν Κυριῷ εὑχοματε, μεμνημένον τῶν θλίψεων ήμῶν, συλλογικιανιστὰ ἀληθῆς Εὐσέβιος. »

te in Domino, memoremque tribulationum nostrarum esse opto, Collucianista (?) vere, sic Eusebie.»

Οἱ μέντοι καταλεγόντες ἡσαν Εὐσέβιος μὲν ὁ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης ἐπίσκοπος, ὁ Παυλόπολου λεγόμενος· Λασδεκείας δὲ ἡν δ Θεόδοτος· Παυλίνος δὲ τῆς Τυρίων ἐπεσκόπει τὴν δ' Ἀνάζαρδον διείπεν δ' Ἀθανάσιος· Βηρυτοῦ δὲ Γρηγόριος ἡν· Λιδῶν δὲ, ἢ νῦν καλεῖται Διόσπολις, δ' Ἀέτιος. Οὔτοι μὲν ἡσαν οἱ συμφωνοῦντες 'Αρείων τῆς δ' ἵναντιας ἐκάλει μοίρας· τὸν τῆς Ἀντιόχου Φιλογόνιον, 'Ἐλλάνικόν τε τὸν Τριπόλεως, καὶ τὸν Ιεροσολύμων Μαχαρίου, οὓς συκοφαγῶν, αἰρετικῶν δυομάχει· εἰ συναδίον καὶ προστιώνον, δύστιμον τε καὶ διοσύνοιον τῷ Πατρὶ Θεῷ τὸν Υἱὸν δόγματίζον. 'Ἐκ δὴ ταύτης κινηθεὶς τῆς γραφῆς, πολλοὺς μὲν καὶ ἀλλοις ἡρέθιε, τὸν ιδίαν τῆς αἰρέσεως ἐξεμῶν δὲ Εὐσέβιος. Ήτα δὲ Παυλίνῳ τῆς Τυρίων 'Εκκλησίας ἡγούμενῷ γέγραφεν, ἀκούειν χρέων.

D

ΚΕΦΑΛ. Ι.

Οἷα δὲ Νικομηδεῖας Εὐσέβιος Παυλίνῳ τῷ Τυρίῳ ἐπισκόπῳ ἐπέστειλε.

«Τῷ δεσπότῃ μου Παυλίνῳ Εὐσέβιος ἐν Κυριῷ χαίρειν. Οὗτε δὲ τοῦ δεσπότου μου Εὐσέβιου σκούδη ὑπὲρ τοῦ ἀληθοῦς λόγου περιστωπήθη, ἀλλ' ἐφθατεν ἔως καὶ ήμῶν, οὗτε δὲ σοῦ σιωπῆ ἐπὶ τούτῳ, δέσποτα. Καὶ δεσσον ἀκθουσθον, ἐπὶ μὲν τῷ δεσπότῃ μου Εὐσέβιῳ γέφρανθημεν· ἐπὶ δὲ λυπούμεθα, στοχαζό-

(1) Collucianistam Eusebium vocat, quasi conscipulum, qui secum Lucianum presbyterum Antiochenum martyrem, sacras litteras Antiochiae

A semper genitus est, ab ingenito genitus est, neque cogitatione neque momento aliquo præcedit Deus Filius, semper Deus, semper Filius, semper Christus, ex ipso Deo est Filius. Et propterea quod Eusebius frater tuus Cæsariensis, et Theodosius, et Paulinus, et Athanasius, et Gregorius, et Aetius, et Orientales omnes dicunt, Deum qui sine principio est, præexistere Filio, anathema facti sunt: excepto solo Philogonio et Hellanico et Macario hæreticis, nulliusque doctrinæ hominibus. Ex quibus Filiū quidam eructationem, aliqui gerinen, nonnulli coingenitum dicunt. Quorum impietatem ne audire quidem possimus, etiam mille mortis cruciatus nobis minentur atque intentent hæretici. Nos vero quid diximus et sentimus, docimus et docemus? Quod Filius non est ingenitus, neque pars ingenita ullo prorsus modo, neque ex subiecto quopiam: sed quod voluntate et consilio substituit ante tempora et secula, plenus Deus unigenitus, immutabilis: et priusquam gigneretur, aut crearetur, aut designaretur, aut fundaretur, non fuerit: ingenitus enim non erat. Affligimur autem quod diximus, principium habere Filium, Deum autem esse absque principio: propterea, inquam, persecutionem patimur, et quod diximus, ex non existentibus eum esse. Idque ita diximus, quod neque pars Dei, neque ex subiecto quopiam est: banc ob causam affligimur. Reliquum ipse nosti. Valere te in Domino, memoremque tribulationum nostrarum esse opto, Collucianista (?) vere, sic Eusebie.»

Porro qui hic enumerantur, sunt: Eusebius, Cæsareae Palæstinae episcopus, qui dicitur Pamphili: Theodosius Laodicæ, Paulinus Tyri, Athanasius Anazarbi, Gregorius Beryti, Aetius Lydæ, quæ nunc Diospolis vocatur: hi Arianarum partium fuere. Adversarum autem nominat Philogonium Antiochenum, 552 Hellanicum Tripolitanum et Macarium Hierosolymitanum, quos sycophantice hæreticos vocat, quod coeterum et antesecularerem, ejusdemque honoris et ejusdem substantiae cum Patre Filiū esse docuerunt. Hoc scripto permotus Eusebius, cum plures alios venenum hæresis evomens incitavit, tum ad Paulinum Tyriæ Ecclesiæ antistitem litteras dedit, quas audire convenit.

CAPUT X.

Quæ Eusebius idem Paulino Tyrio episcopo scripsit.

Domino meo Paulino Eusebius in Domino salutem. Neque egregium domini mei Eusebii pro verbo veritatis (2), de quo ad nos est renuntiatum, studium: neque tuum eadem de re silentium, domine, tacitum apud nos est. Itaque pro eo atque convenit, de domino quidem meo Eusebio læ-

docentem, audierit.

(2) Eusebium Pamphili Cæsariensi antistitem intelligit.

mur : de te autem dolemus, tanti viri silentio causam nostram damnari existimantes. Quapropter te, qui nosti prudenti viro minime omnium convenire, ut aliena et absurdum sentiat veritatemque obticeat, hortor, ut spiritu mentem tuam ad scribendum reintegrante, scribere tandem de rebus iis incipias quae et tibi et auditoribus futuræ sunt utiles : præcipue, si consentanea Scripturæ, vestigis verborum et sententiarum ejus insistens, scribere animum induxeris. Neque enim duo ingenita audivimus, neque unum in duo divisum, sed neque corporeum quid per pessimi obnoxium didicimus aut credidimus, domine : verum unum quidem ingenitum : unum vero ab ipso vere, non autem ex substantia ejus factum, prorsus naturæ ingeniti non particeps : neque quod ex substantia ejus sit, sed factum plane sit, aliud natura atque virtute, ad perfectam similitudinem affectionis et virtutis factoris ipsius factum. Cujus principium non verbo tantum inenarrabile, sed neque mente, non dico hominum, sed eorum, quæ supra homines sunt, omnium, comprehensibile esse credimus. Proindeque non nostris ipsorum rationibus freti, sed sacrae Scripturæ auctoritatibus edocili, dicimus, conditum esse et fundatum et genitum substantia, **553** et immutabili atque inenarrabili natura et similitudine ad factorem ipsum, sicuti ipse dicit Dominus : *Deus creavit me in initio viarum ejus, ante omnes colles gignit me*¹. Si vero ex ipso, hoc est, ab ipso erat, ceu pars ejus, aut ex defluxu substantiae, nou jam creatus neque fundatus esse diceretur : id quod ipse quoque, domine, profecto non ignoras. Quod enim ex ingenito existat, conditum jam ab alio, vel a seipso, fundatum non sit, utpote ab initio ingenitum existens. Si vero genitum id esse dicatur, indicium quoddam de se præbeat, veluti ex paterna substantia genitum, et quod eamdem habeat ex eo naturam, scimus quod non de eo solo genitum esse, Scriptura, verum etiam de aliis, illi per omnia natura dissimilibus, loquitur. Nam et de hominibus dicit² : *Filios genui et exaltavi, ipsi autem reverunt me.* Et, *Deum qui genuit te, dereliquisti*³. Et in aliis quid dicit? *Qui genuit guttas roris*⁴ : non naturam ex natura, sed cuiuslibet rei quæ generatur, ex voluntate ejus, generationem deducens. Nihil enim est ex substantia ejus, verum omnia voluntate ejus, pro se quodque, genita sunt, sicuti genita sunt. Atque ille quidem Deus, hac vero ad similitudinem ejus ratione sua similia futura, et tamen omnia ex Deo. Quæ tu accepta et elaborata, pro ea quæ tibi divinitus adest gratia, ad dominum meum Alexandrum prescribe. Persuasum enim habeo, si ad hominem scriperis, te eum permoturum esse. Saluta omnes in Domino. **Valentem te, et pro nobis orantem, divina gratia conservet, domine.**

¹ Prov. viii, 22. ² Isa. i, 2. ³ Deut. xxxii, 18.

(1) Hoc est, diminutionem, decrementum.

A μενοι τὴν σιωπὴν ἀνδρὸς τοσούτου ήταν ἡμῶν είναι. Διὸ παρακαλῶ σε, εἰδότα ως ἀπρεπὲς ἀνδρὶ φρονίμῳ ἀλλοῖᾳ φρονεῖν, καὶ σιωπῆν τάληθη, ἀνασκευάσαντε τῷ πνεύματι τὸν λογισμὸν, περὶ τὸ γράφειν δρχου λυσιτελύντος καὶ σοὶ καὶ τοῖς ἀκούουσι σου· μάλισθ' ὅταν κατ' ἀκολουθίαν τῆς Γραφῆς καὶ τοῖς ἔχνεσι τῶν λόγων αὐτῆς καὶ τῶν βουλημάτων ἐθέλοις γράψειν. Οὗτε γάρ δύο ἀγένητα ἀκηκόμενον, οὗτε ἐν εἰς διό εἰηρημένον, οὐδὲ σωματικόν, τι πεπονθός (1) μεμαθήκαμεν ἢ πεπιστεύκαμεν. Ἐξέποτα· ἀλλ' ἐν μὲν τῷ ἀγένηντον· ἐν δὲ τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἀληθῶς καὶ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἀλλὰ γεγονός διοσχερῶς, ἔτερον τῇ φύσει καὶ δυνάμει πρὸς τελείαν δικούστητα διαθέσεώς τε καὶ δυνάμεως τοῦ πεποιηκότος γενόμενον. Οὗτης ἀρχὴν οὐ λόγῳ μόνον ἀδιηγητον, ἀλλὰ καὶ ἐννοιᾳ, οὐκ ἀνθρώπῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπὲρ ἀνθρώπους, πάντων εἶναι ἀκατάληπτον πεπιστεύκαμεν· καὶ ταῦτα, οὐχὶ λογισμούς έισιτῶν ὑποτιθέμενοι, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀγάλας Γραφῆς μεμαθήκατες, λέγομεν κτιστὸν εἶναι, καὶ θεμελιώτον, καὶ γεννητὸν τῇ οὐσίᾳ, καὶ τῇ ἀναλογίᾳ τῷ φύσει καὶ τῇ ἡμοιότητι πρὸς τὸν πεποιηκότα μεμαθήκαμεν, ὡς αὐτὸς ὁ Κύριός φησιν· ‘Ο Θεὸς ἐκτινέ με ἀρχὴν ὅδων αὐτοῦ· πρὸς δὲ πάντων βουλῶν τετταρά με. Εἰ δὲ ἐξ αὐτοῦ, τοῦτο εστιν, ἀπ' αὐτοῦ ἦν, ὡς ἀν μέρος; αὐτοῦ η̄ ἐξ ἀποβούσιας τῆς οὐσίας, οὐκ ἀν ἐτι κτιστὸν, οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς, κύριε, ἀληθῶς· τὸ γάρ ἐκ τοῦ ἀγενήντου ὑπάρχον κτιστὸν εἴτε ὑπ' ἑτέρου η̄ αὐτοῦ, η̄ θεμελιώτον, οὐκ ἀν εἴη, ἀξιρχῆς ἀγένηντον ὑπάρχον. Εἰ δὲ τὸ γεννητὸν αὐτοῦ λέγεσθαι ὑπόφασιν (2) τινα περέχει, ὡς ἀν ἐκ τῆς οὐσίας τῆς πατρικῆς αὐτὸν γεγονότα, καὶ ἔχειν ἐκ τούτου τῆς φύσεως τὴν ταυτότητα, γινώσκομεν ὡς οὐ περὶ αὐτοῦ μόνου τὸ γεννητὸν εἶναι φησιν ἡ Γραφὴ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνομοίων αὐτῷ κατὰ πάντα τῇ φύσει. Καὶ γάρ καὶ ἐπ' ἀνθρώπων φησιν, Υἱοὺς ἐγένησα καὶ ὑγιώσα· αὐτοὶ δέ με ηγέτησαν· καὶ Θεὸν τὸν τετταρά με δικατέλλετες. Καὶ ἐν ἑτέροις τι φησιν· ‘Ο τετοκώς βώλους δρόσους οὐ τὴν φύσιν ἐκ τῆς φύσεως διηγούμενος, ἀλλὰ τὴν ἐπ' ἐκάστῳ τῶν γενομένων ἐκ τοῦ βουλήματος αὐτοῦ γένεσιν· οὐδὲ γάρ εστιν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ· πάντα δὲ βουλήματι αὐτοῦ γενόμενα, ἐκαστον ὡς καὶ ἐγένετο· οἱ μὲν γάρ Θεὸς, τὰ δὲ πρὸς δικούστητα αὐτοῦ λόγῳ δμοια ἐσόμενα· πάντα δὲ ἐκ τοῦ Θεοῦ. ‘Απερ λαδῶν καὶ ἐξεργασάμενος, κατὰ τὴν προσοῦσάν σοι θεύθεν χάριν, γράψαι τῷ δεσπότῃ μου ἀλεξάνδρῳ σπουδάσον. Πεπιστεκά γάρ ὡς, εἰ γράψεις αὐτῷ, ἐντρέψεις αὐτόν. Ηλάτας πρόσειπε τοὺς ἐν Κυρίῳ. Ἐρρωμένον σε, καὶ ὑπὲρ ἴμων εὐχόμενον, η̄ θελα χάρις διαφυλάττοι σε, διέποτα. ’

(2) Alii habent οὐτεστιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ. ΙΑ'.

Περὶ τῶν ὑπέρ 'Ἀρείου συνόδων· καὶ περὶ τῆς τὴν οἰκουμένην διαλαβούσης συγχύσεως διὰ τούτον.

Τοιαῦτα καὶ οὗτοι ἔγραφον πρὸς τὸν κατὰ τὴν ἀληθείας ὄπλιξμένοι πόλεμον. Ως δὲ πολλὰ γράφονται; ήκιντα πεῖθειν τὸν Ἀλέξανδρον εἰχον, χαλεπανοντες ἡσαν ὡς ὑδρισμένοι· καὶ σπουδὴν ἐπιθεντο τὸν Ἀρείου χρατῦναι δόγμα. Καὶ δὴ ἐν τῇ Βιθυνῷ τὸ τῆς ἀσεβείας συγχρήσαντες ἔργαστηριον, τοὺς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην οἱ περὶ Εὐσέβιον ἐπισκόποις ἔγραψαν, 'Ἀρείον τε καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ καινωνία; ἀξιούν· εἶναι γὰρ αὐτοῖς ἐρήμωμένην τὴν περὶ τὸ δύγμα δόξαν· καὶ Ἀλέξανδρον δὲ ταυτὸν τοῦτο δρᾶσαι παρακευάζειν. Ως δὲ οὐδὲν ἡτον τὸ σπουδασμα παρὰ γνώμην ἔξιθαινεν, 'Ἀλέξανδρου τοὺς ἀπεικαῖ κατ' Ἀρείου δεδογμένοις ἐμμένοντος, ἀπειπῶν 'Ἀρείος, πρεσβετείαν ἔστελλε Παυλίνῳ τε καὶ Εὐσέβιῳ τῷ Παμφίλῳ, καὶ Πατροφίλῳ τῷ Σκυθοπόλεως, καὶ περὶ ἔκεινους συστήματι, ἐπιτεράφθαι οἱ καὶ τοῖς ἀμφὶ αὐτὸν, τὸν περὶ αὐτὸν ὡς πρότερον ἐκκλησιάζειν λαὸν, οἷα δὴ καὶ τὴν τῶν πρεσβυτέρων τάξιν ἐκ πολλοῦ ἔχοντα, θύους ἐκ παλαιοῦ χρατήσαντος ἔνα μὲν εἶναι τὸν κατὰ πάντων ἐπισκοπον, τοὺς δὲ πρεσβυτέρους ἰδίας τὰς ἐκκλησίας ἔχειν, καὶ τὸν λαὸν ἔκειται συνάγοντος ἐκδιδάσκειν. Οἱ δὲ δέχονται τὴν πρεσβείαν· καὶ ἐν Παλαιστίνῃ μεθ' ἐτέρων γενέμενοι, τὴν Ἀρείου αἰτησιν ἐκπληροῦσιν, ἐγγράφως διαταξάμενοι συνάγειν μὲν ὡς πρότερον 'Ἀρείον, 'Ἀλέξανδρῳ γε μήν ὑποκείθει· δεῖσθαι δὲ καὶ ἀντιβολεῖν τῆς ἔκεινου καταυγάνειν εἰρήνης τε καὶ ἐνώσεως. Καὶ ἀλλῃ δὲ ἐν Αἴγυπτῳ σύνοδος ὑπὲρ τούτων συνιέστατο. Συνέπρεπτε δὲ αὐτῷ καὶ Μελίτιος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, οἱ τῆς Ἐκκλησίας πρὸ διραχέος σχισθέντες, καὶ τὰ μέγιστα συνελεγμένοντο, ἀτε δὴ καὶ οὗτοι κακῶς πρὸς Ἀλέξανδρον διεκέιμενοι. Τίς δὲ διατάσσεται; Τοῖς δὲ κατ' Αἴγυπτον καὶ ταῖς ἀπανταχοῦ ἐκκλησίαις διασπαρείσας τῆς αἱρέσεως, Ερίς ἐν ἔκαστοις; ἀμαχος ἀνηγείρει. Οὐ δὲ κοινὸς δῆλος κρίνων ἦν τὰ τοιαῦτα· καὶ ἐπ' ἀγορᾶς προσκείντο, τῶν μὲν τοῖσδε, τῶν δὲ ἔκεινοις προστιθέμενων καὶ ἐπικλινομένων. Τραγῳδία τε καὶ γέλως ἀντικρύ; τὰ δρώμενα ἡσαν. Οὐ γὰρ ἀλλήλωσσοι ταῖς ἐκκλησίαις ἐπεστράτευον, ἀλλὰ ὅμοδιαιτοι καὶ δύστρυλοι κατ' ἀλλήλων ὄπλιζοντο, ταῖς γλώσσαις οἷς δέρροις χρώμενοι· καὶ ὑπὸ ἀλλήλων κατησθοντο ἔκειστοι. Εἰς τοσούτον δὲ ἀποτίας προέβη τὸ πρᾶγμα, ὡς ἀημοσίᾳ ἐν καταγέλωτι τὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐκκείσθαι. Νεανικῶς γὰρ διαπληγτιζόμενοι, πρεσβεῖς ἔστειλον, δτοῖον τῶν μερῶν μείζονα περιαθροῖσεν τὸν σύλλογον. Γράμματα δὲ ἐνστάτια περὶ ἔκαστοις ἐπέμποντο. ὡς πλειστα καὶ Ἀλέξανδρον καὶ 'Ἀρείον ταῖς σρετέραις δόξαις συναγαγεῖν· ὡς ἐξ ἔκεινων καὶ ταῖς ἐξης αἱρέσεις 'Ἀρείαν, Εὐνομίαν, καὶ διῶν ἀλλων, τὴν πρόφασιν τῆς συστάσεως ἐχηκένται.

Εις φωμαριμα επιστολα, inter se contrariæ, v. i. Arium opinionibus suis ascertiri cupiebant. 555 Unde deinceps, quæ secutæ sunt hæreses Arianorum, Eunomianorum, et si quæ sunt aliae, dissidi et conflicitationis occasionem sumpsere.

De synodis pro Ario coactis, et de turba et confusione quæ orbem propter Arium invasit.

Talia et isti scripserunt, aduersus veritatem bellum instituentes. Postquam autem diu multumque scribentes, persuadere Alexandro quod volebant non potuere, perinde atque injuria affecti essent, ægre id ferentes, magno studio in hoc incubuere ut Arii dogma obtineret. Et in Bithynia primitaria urbe, impietatis instituta officina, Eusebius ad plerosque orbis Christiani episcopos litteras dedit, ut Arium sectatoresque ejus ad communionem admitterent. Sic enim futurum, ut ingentem de dogmate consequerentur gloriam, et Alexandro, ut idem ficeret, auctores fierent. 554 Ut vero nihil magis coepit eorum ex sententia processit, quod Alexander in eis quæ semel decrevisset, constanter perseveraret, desperata ea re Arius internuntios ad Paulinum, et Eusebium Pamphili, et Patrophilum Scythopolitanum, et ad illorum collegium misit, ut sibi sectatoribusque suis populi sui in ecclesia cogendi, sicuti antea fecissent, protestas fieret, petens: quippe qui longo ipso jam tempore ordinem locumque suum inter presbyteros haberet, et ex consuetudine antiqua unus quidem omnibus praesesset episcopus, presbyteri autem suas ipsi regerent ecclesias, atque in eis populum congregatum pro concione docerent. Illi, legationem hominis suscipiunt, et cum aliis in Palæstina convenientes, petitionemque ejus adimplentes, decretum in scriptum referunt: Arium quidem, ut antea, conventus cogere posse: Alexander autem subditum esse, deprecarique et supplicare ei, quo in gratiam unionemque ejus pervenire posset, debere. Sed et alia quoque in Ægypto synodus hac de re acta. Ario Melitius etiam sectatoresque ejusdem faverunt, eumque maxime juverunt: qui et ipsi non ita pridem ab Ecclesia desciverant, et male erga Alexandrum animati erant. Quis autem Melitius iste fuerit, jam antea diximus. Cæterum hæresi hac per Ægyptum et alibi passim in ecclesiis vulgata, dissidium ubique iniplacabile excitatum est. Et vulgus judicium carum rerum sibi sumebat. Agebatur de his publice in foro, aliis ad hanc, aliis ad illam partem animi affectione inclinantibus. Eaque rerum facies risum prorsus tragicumque præbebat spectaculum. Siquidem non peregrini et advenæ Ecclesias oppugnabant, sed cives ac tribules quotidiana consuetudine inter se conjuncti, bellum intestinum geregant, linguis pro hastis utentes, et seipsos invicem mordentes. In eam sane indignitatem res evasit, ut publice Christianismus ad locum et ludibrium omnibus expositus esset. Juveniliter nāmque inter se decertantes, legationes circummittebant, ultra pars majorem ad se pertraheret hominum frequentiam. passim mittebantur ab eis qui vel Alexandrum

555 Unde deinceps, quæ secutæ sunt hæreses

mur : de te autem dolemus, tanti viri silentio eau-
tam nostram damnari existimantes. Quapropter
te, qui nosti prudenti viro minime omnium conve-
nire, ut aliena et absurdia sentiat veritatemque
obticeat, horter, ut spiritu mentem tuam ad scri-
bendum redintegrante, scribere tandem de rebus
iis incipias quae et tibi et auditoribus futurae sunt
utiles: pricipue, si consentanea Scripturæ, ve-
stigiis verborum et sententiarum ejus insistens,
scribere animum induxeris. Neque enim duo in-
genita audivimus, neque unum in duo divisum,
sed neque corporeum quid per pesssoni obnoxium
didicimus aut credidimus, domine: verum unum
quidem ingenitum: unum vero ab ipso vere, non
autem ex substantia ejus factum, prorsus naturæ
ingeniti non particeps: neque quod ex substantia
ejus sit, sed factum plane sit, aliud natura atque
virtute, ad perfectam similitudinem affectionis et
virtutis factoris ipsius factum. Cujus principium
non verbo tantum inenarrabile, sed neque mente,
non dico hominum, sed eorum, quæ supra ho-
mines sunt, omnium, comprehensibile esse credi-
mus. Proindeque non nostris ipsorum rationibus
freti, sed sacrae Scripturæ auctoritatibus edociti,
dicimus, conditum esse et fundatum et genitum
substantia, **553** et immutabili atque inenarrabili
natura et similitudine ad factorem ipsum, sicuti
ipse dicit Dominus: *Deus creavit me in initio via-
rum ejus, ante omnes colles gignit me*¹. Si vero ex
ipso, hoc est, ab ipso erat, ceu pars ejus, aut ex
desfluxu substantiæ, non jam creatus neque funda-
tus esse dicetur: id quod ipse quoque, domine,
profecto non ignoras. Quod enim ex ingenito
existat, conditum jam ab alio, vel a seipso, fun-
datum non sit, utpote ab initio ingenitum ex-
istens. Si vero genitum id esse dicatur, indicium
quoddam de se præbeat, veluti ex paterna sub-
stantia genitum, et quod eamdem habeat ex eo
naturam, scimus quod non de eo solo genitum
esse, Scriptura, verum etiam de aliis, illi per
omnia natura dissimilibus, loquitur. Nam et de
hominibus dicit²: *Filios genui et exaltavi, ipsi
autem sp̄reverunt me.* Et, *Deum qui genuit te, dere-
liquisti*³. Et in aliis quid dicit? *Qui genuit guttas
roris*⁴: non naturam ex natura, sed cuiuslibet rei
quæ generatur, ex voluntate ejus, generationem
deducens. Nihil enim est ex substantia ejus, verum
omnia voluntate ejus, pro se quodque, genita sunt,
sicuti genita sunt. Atque ille quidem Deus, hac
vero ad similitudinem ejus ratione sua similia
futura, et tamen omnia ex Deo. Quæ tu accepta et
elaborata, pro ea qua tibi divinitus adest gratia,
ad dominum meum Alexandrum prescribe. Per-
suasum enim habeo, si ad hominem scripseris, te
eum permoturum esse. Saluta omnes in Domino.
Valentem te, et pro nobis orantem, divina gratia
conservet, domine. »

¹ Prov. VIII, 22. ² Isa. I, 2. ³ Deut. XXXII, 18.

(1) Hoc est, diminutionem, decrementum.

A μενοι τὴν σιωπὴν ἀνδρὸς τοσούτου ξέταν ἡμῶν εί-
ναι. Διδ παρακαλῶ σε, εἰδότα ως ἀπρεπὲς ἀνδρὶ⁵
φροντιμῷ δλλοια φρονεῖν, καὶ σιωπὴν τάληθῆ, ἀνα-
σκευάσαντι τῷ πνεύματι τὸν λογισμὸν, π:ρὶ τὸ
γράφειν ἀρχου λυσιτελύντος; καὶ σοὶ καὶ τοῖς
ἀκούσουσι σου· μάλισθ' ὅταν κατ' ἀκολουθίαν τῆς
Γραφῆς καὶ τοῖς ἐγνεστῶν λόγων αὐτῆς καὶ τῶν
βούλημάτων ἐθέλοις γράψειν. Οὐτε γάρ δύο ἀγέν-
νητα ἀκηράμεν, οὔτε ἐν εἰς δύο δημημένον, οὐδὲ
σωματικόν τι πεπονθός (1) μεμαθήκαμεν ἢ πεπι-
στεύκαμεν, δέπιστα· ἀλλ' ἐν μὲν τὸ ἀγέννητον· ἐν
δὲ τὸ ὑπὸ αὐτοῦ ἀληθῶ; καὶ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ γε-
γονὺς, καθόλου τῆς φύσεως τῆς ἀγεννήτου μετέχον,
ως οὐκ ἂν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἀλλὰ γεγονὸς διο-
σηρώς, ἔτερον τῇ φύσει καὶ δυνάμει πρὸς τελείαν
B δροισθῆτα διαθέσεώς τε καὶ δυνάμεως τοῦ πεποιη-
κότος γενόμενον. Οὕτην ἀρχὴν οὐ λόγῳ μόνον ἀδιη-
γητον, ἀλλὰ καὶ ἐννοίᾳ, οὐκ ἀνθρώπῳ μόνον, ἀλλὰ
καὶ τῶν ὑπὲρ ἀνθρώπους, πάντων εἶνα: ἀκατάλη-
πτον πεπιστεύκαμεν· καὶ ταῦτα, οὐχὶ λαγισμούς
ἴσαυτῶν ὑποτιθέμενοι, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀγάλας Γραφῆς
μεμαθήκότες, λέγομεν κτιστὸν εἶναι, καὶ θεμελιω-
τὸν, καὶ γεννητὸν τῇ οὐσίᾳ, καὶ τῇ ἀναλογίᾳ τῷ καὶ
ἀρθρῷ φύσει καὶ τῇ ἑμοιότητι: πρὸς τὸν πεποιη-
κότα μεμαθήκαμεν, ως αὐτῆς ὁ Κύρις: φησιν·
Ο Θεὸς ἔκτισε με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ· πρὸς ἐδό-
πλωτωρ βουνῶν τετραγῆ με. Εἰ δὲ ἐξ αὐτοῦ, τοῦτο
ἴστιν, ἀπὸ αὐτοῦ ἦν, ως ἀν μέρος αὐτοῦ ἡ ἐξ ἀπορ-
ροίας τῆς οὐσίας, οὐκ ἀν ἔτι κτιστὸν, οὐδὲ θεμελιω-
τὸν εἶναι ἐλέγετο: οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖ, κύριε, ἀλη-
θῶ; τὸ γάρ ἐκ τοῦ ἀγεννήτου ὑπάρχον κτιστὸν ἐτί-
νο; ἐτέρους ἢ αὐτοῦ, ἢ θεμελιωτὸν, οὐκ ἂν εἴη,
ἐξερχῆ; ἀγέννητον ὑπάρχον. Εἰ δὲ τὸ γεννητὸν αὐ-
τοῦ λέγεσθαι ὑπόφασιν (2) τινα περίχει, ως ἀν ἐκ
τῆς οὐσίας τῆς πατρεī; αὐτὸν γεγονότα, καὶ ἔχειν
ἐκ τούτου τῆς φύσεως τὴν ταυτότητα, γινώσκομεν
ως οὐ περὶ αὐτοῦ μόνου τὸ γεννητὸν εἶναι φησιν ἡ
Γραφή, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνομοίων αὐτῷ κατὰ
πάντα τῇ φύσει. Καὶ γάρ καὶ ἐπ' ἀνθρώπων φησιν,
Ὕπον ἐγέννησα καὶ ὑψώσα· αὐτοὶ δέ με ημέ-
τησαν· καὶ, Θεὸν τὸν τετράγωνον σε ἐκτατέλειπες.
Καὶ ἐν ἐτέροις τι φησιν; Ο τετραών βάλωνς δρό-
σουν οὐ τὴν φύσιν ἐπ τῆς φύσεως διηγούμενος,
ἀλλὰ τὴν ἐφ' ἔκάστῳ τῶν γεννημένων ἐκ τοῦ βουλή-
ματος αὐτοῦ γένεσιν· οὐδὲ γάρ ἐστιν ἐκ τῆς οὐσίας
αὐτοῦ· πάντα δὲ βουλήματι αὐτοῦ γενόμενα, ἔκα-
στον ως καὶ ἐγένετο· ὁ μὲν γάρ Θεός, τὰ δὲ πρὸς
δροισθῆτα αὐτοῦ λόγῳ δροῖα ἐσόμενα· πάντα δὲ ἐκ
τοῦ Θεοῦ. Ἀπερ λαδὼν καὶ ἐξεργασάμενος, κατὰ
τὴν προσοἰσάν τοι θεόθεν χάριν, γράψαι τῷ δεσπότῃ
μοι ἀλεξάνδρῳ σπούδασον. Πεπίστευκα γάρ ως, εἰ
γράψεις αὐτῷ, ἐντρέψεις αὐτόν. Πάντας πρόσειπε
τοὺς ἐν Κυρίῳ. Ἐρβαμένον σε, καὶ ὑπὲρ ἴμων
εὐχόμενον, η θεῖα χάρις διαφυλάσσοι σε, δι-
σποτα. »

⁴ Job. XXXVIII, 28.

(2) Atii habent ὑπέροχιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ. IA'.

A

CAPUT XI.

Περὶ τῶν ὑπέρ Ἀρείου συνόδων· καὶ περὶ τῆς τὴν οἰκουμένην διαλαβούσης συγχύσεως διὰ τοῦτο.

Τοιαῦτα καὶ οὗτοι ἔγραφον πρὸς τὸν κατὰ τὴν ἀληθεῖας ὁπλιζόμενοι πόλεμον. Ως δὲ πολλὰ γράφουται; Κινστα πειθεῖσι τὸν Ἀλέξανδρον εἶχον, χαλεπανοντες ἡσαν ὡς ὑβρισμένοι· καὶ σπουδὴν ἐπιθεντο τὸν Ἀρείου χρατῦνας δόγμα. Καὶ δὴ ἐν τῇ Βιθυνῷ τὸ τῆς ἀσεβείας συγχρήσαντες ἔργαστηρον, τοῦς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην οἱ περὶ Εὐσέδιον ἐπισκόποις ἔγραψαν, "Ἀρείον τε καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ κοινωνία; ἀκιοῦν· εἴναι γάρ αὐτοῖς ἐρδωμένην τὴν περὶ τὸ δόγμα δόξαν· καὶ Ἀλέξανδρον δὲ ταυτὸ τοῦτο δρᾶσαι παρατκενάζειν. Ως δὲ οὐδὲν ἦτον τὸ σπουδαῖο παρὰ γνώμην ἐξιστεῖν, Ἀλέξανδρον τοὺς ἀπαξ κατ' Ἀρείου δεσμογένεις ἐμμένοντος, ἀπειπῶν "Ἀρείος, πρεσβείαν ἔστελλε Παυλίνῳ τε καὶ Εὐσέδιῳ τῷ Πιμφίλου, καὶ Πατροφίλῳ τῷ Συκυονίδεω, καὶ περὶ ἐκείνους συστήματι, ἐπιτετράφθιτοι καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, τὸν περὶ αὐτὸν ὡς πρότερον ἐκκλησιάζειν λαὸν, οἷα δὴ καὶ τὴν τῶν πρεσβυτέρων τάξιν ἐκ πολλοῦ ἔχοντα, θεους ἐκ παλαιοῦ χρατῆσαντος ἔνα μὲν εἶναι τὸν κατὰ πάντων ἐπισκόπον, τοὺς δὲ πρεσβυτέρους ἴδιας τὰς ἐκκλησίας ἔχειν, καὶ τὸν λαὸν ἐκείσες συνάγοντος ἐκδιδάσκειν. Οἱ δὲ δέχονται τὴν πρεσβείαν· καὶ ἐν Παλαιστίνῃ μεθ' ἑτέρων γενόμενοι, τὴν Ἀρείου αἰτησιν ἐκπληροῦσιν, ἔγγράφως διαταξάμενοι συνάγειν μὲν ὡς πρότερον Ἀρείον, Ἀλέξανδρῳ γε μηδὲν ὑποκεῖσθαι· δεῖσθαι δὲ καὶ ἀντιβοεῖν τῆς ἐκείνου κατατυγχάνειν εἰρήνης τε καὶ ἐνώσεως. Καὶ ἀλλή δ' ἐν Αἰγύπτῳ σύνοδος ὑπὲρ τούτων συνιστάτο. Συνέπρατε δὲ αὐτῷ καὶ Μελίτιος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, οἱ τῆς Ἐκκλησίας πρὸ δραχέος σχισθέντες, καὶ τὰ μέγιστα συνελαμβάνοντο, ἀτε δὴ καὶ οὗτοι κακῶς πρὸς Ἀλέξανδρον διτικεῖμενοι. Τίς δὲ ὁ Μελίτιος οὗτος; φθάνομεν εἰρηκότες. Τοῖς δὲ κατ' Ἀγύπτιον καὶ ταῖς ἀπανταχοῦ ἐκκλησίαις διασπαρείσης τῆς αἱρέσεως, Ερι; ἐν ἐκάστοις; ἀμαχος ἀνηγείρειν. Ό δὲ κοινὸς ὄχλος χρίνων ἦν τὰ τοιαῦτα καὶ ἐπ' ἀγορᾶς προσκειντο, τῶν μὲν τοισδε, τῶν δὲ ἐκείνοις προστιθεμένων καὶ ἐπικιλινομένων. Τραγῳδία τε καὶ γέλως διντικρυ; τὰ δρώμενα ἦσαν. Οὐ γάρ ἀλλήλωστοι ταῖς ἐκκλησίαις ἐπεστράτευον, ἀλλὰ δικοῖσιτοι καὶ δικόφυλοι κατ' ἀλλήλων ὥπλιζοντο, ταῖς γλώσσαις νία διρραῖς χρώμενοι· καὶ διπ' ἀλλήλων κατησθοντο ἐκκατεῖσθαι. Νεανικῶς γάρ διαπληκτιζόμενοι, πρεσβεῖς ἐπειλον, διποιον τῶν μερῶν μείζονα περιεθρόσκει τὸν σύλλογον. Γράμματα δὲ ἐναντία παρ' ἐκάστοις ἐπέμποντο. ὡς πλεῖστα καὶ Ἀλέξανδρον καὶ Ἀρείον ταῖς σφετέραις δόξαις συναγαγεῖν ὡς ἐξ ἐκείνων καὶ τὰς ἔξις αἱρέσεις Ἀρειανῶν, Εὐνομιανῶν, καὶ διών διλλῶν, τὴν πρόφασιν τῆς συστάσεως ἐσχημάτειν.

Εἰ quæ plurimæ epistolæ, inter se contrariae, passim mittebantur ab eis qui vel Alexandrum v̄l Arium opinionibus suis assentiri cupiebant. 555 Unde deinceps, quæ seculæ sunt hæreses Arianorum, Eunomianorum, et si quæ sunt aliae, dissidi et conflictationis occasione sumpserunt.

CAPUT XII.

Ut Constantinus audita Ecclesie contentione, Hosium Hispanum in Orientem miserit, ad concordiam inter dissidentes conciliandam.

Quæ contentio cum ad imperatoris quoque aulam pervenisset, non mediocriter, ea audita, laudatissimus permaotus est atque indoluit princeps. Et gravi in animo conceptio mœrore, propriam eam reputavit esse calamitatem. Confessum ergo flammanum accensam extinguere, et quam celerrime malorum fontem obturare studuit. Verebatur enim, quod nuper admodum religio vigere cœpisset, multis ejusmodi opiniorum dissensione adductus, fidemaversaturos esse. Itaque litteris scriptis, et Arium et Alexandrum objurgans, vitio eis verit quod, quæ latere potuerit, quæstionem in medium attulerint: et nimia ad contendendum inclinatione, ea perperam vulgarint, quæ neque movere, neque prorsus in animum admittere, aut certe, si admissent, silentio legere, neque ita inter sese dissidere, quamvis illis tum de dogmate non conveniret, debuissent. Omnium quippe maxime necessarium unum esse putavit, ut de divina providentia consentiamus, et omnes eamdem fidem servemus. Exquisite vero de ejusmodi rebus inquirere, secundarum esse partium. Quod si ambiguæ emergerent sententiæ, rectius eas in recessibus mentis tanquam in umbra, regi. Quapropter ut a talibus contentionis nugis alienissimi, idem sentirent, eos est cohortatus: ægre sibi esse quam maxime testatus, homines tales et urbes Orientales, quamvis usu publico id flagitante, ipsamque adeo Alexandriam; tanto sibi ejus dissidii impedimento objecto, visere.

Talia quædam objurgatione et suasione temperata, Alexandro et Ario sapientissimus scripsit imperator. Graviter etiam admodum tulit, quod audisset, quosdam in Oriente festum Paschæ diem non eodem tempore quo reliquos omnes Christianos, celebrare: eosque cum singulare quiddam sibi usurpare, atque a destinato receptæ ab aliis consuetudinis instituto recedere, tum ferias eas Judaico quodam more peragere: quapropter fieret ut tam letus et festus Christianorum conventus obsecuraretur, et dissensione depravaretur. Itaque consentientem statum Ecclesiis conciliare volens, **556** utraque in re inhibere mali currentem impetum, priusquam latius ad plures perveniret, et seditionem ad concordiam reducere studuit. Ejus rei gratia, virum et vita et doctrina insigni præditum, qui cum aliis in rebus præclarus esset, tum in tuenda fidei professione paulo ante magnam sibi gloriam comparasset, quique in maxima apud imperatorem veneratione et honore præcipuo esset, nomine Hosium, civitatis Cordubæ in Hispania episcopum, ex omnibus familiaribus suis delectum, cum litteris ad eos qui in Ægyptio inter se dissidebant conciliandos et ad concordiam reducendos: et item ad eos qui in Oriente Ecclesiis alii se Paschali die celebrando non accommodabant, ad

A

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

'Ος ἀκούσας τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἐρι d Κωνσταντίνος, "Οσιον τὸν Ἰσπανὸν εἰς τὴν ἥν απέστελλεν εἰς διαλλαγὰς χωρῆσαι τοῖς στασίαζουσιν.

"Ἐπειδὴ οὐκ ἔχει τῶν βασιλεῶν ἐφόιτα, οὐ μετρίως ἐδυσφόρησε διακούσας ὁ πανεύφημος βασιλεὺς. Περιαλήγης δὲ τὴν φυχὴν γεννόμενος, οκτανάντιαν ἐλογίσατο συμφοράν· καὶ παραχρῆμα σθέσας τὴν ἀναπτομένην φύλαγα σπουδὴν ἐποιεῖτο, καὶ τὴν τῶν κακῶν ὡς τάχος ἐμφρέζαι πηγὴν. Καὶ γάρ φέτο προσφάτως ἤδη τῆς θρησκείας αὐξεῖν ἀρχομένης, πολλοὺς τῇ διαφωνίᾳ τῆς δόξης ἀποστραφῆναι τὴν πίστιν· καὶ γράφων, ἐν αἰτίαις ἑταῖροι καὶ Ἀρειον καὶ Ἀλεξανδρον, ἕγκαλῶν, οἷς δυναμένην λαθεῖν ζήτησιν ἥγον εἰς μέσον· καὶ τῇ ἀγανάκτῃ μετακλίσει, περάγειν δὲ μήτε κινεῖν ἔδει, μήτε τὴν ἀρχὴν ἐνθυμηθέντας, σιωπῆ χρύπτειν· μηδὲ οὐτως; ἀλλήλων ἀποδιστασθαι, εἰ καὶ τέως περὶ τε τοῦ δόγματος διαφέρονται. Τὸ γάρ ἀναγκαῖον ἐν εἶναι, περὶ τῆς θελας προνοίας συμφωνεῖν πάντας, καὶ τὴν αὐτὴν τηρεῖν πίστιν. Τὸ δὲ ἀκριβολογεῖν περὶ τῶν τοιούτων ἐν δευτέρῳ τίθεσθαι. Εἰ δὲ καὶ ἀμφιβολος γένοιντο γνῶμαι, ἐν ἀπορήτῳ τῆς διανοίας ἐπηλυγάζειν. Διά τοι καὶ τῆς περὶ τὰ τοιαῦτα λέσχης ὡς πορέωτέρω γενομένους, τὰ ίσα φρονεῖν ὑπειθεῖς· ἀχθεσθαι γάρ τοι; τοιούτοις ὡς πλείστον· καὶ γε προνόργου τιθέμενον καὶ τὰς κατὰ τὴν ἥν πόλεις ἔδειν καὶ αὐτὴν Ἀλεξανδρειαν τὴν τοιαύτην ἔριν καθίστασθαι ἐμπο- C δών.

Tοιαῦτα δὴ τινα σύμμικτα μέμψει καὶ συμβουλῇ Ἀλεξανδρῷ καὶ Ἀρειῷ δ πάνσοφος ἔγραψε βασιλεὺς. Λαν δὲ χαλεπῶς ἐφερε πυνθανόμενος, καὶ τινας κατὰ τὴν τοῦ Πάσχα ἐօρτὴν μῆτραν μιᾶς ἄγειν ἡμέρας, ὡς τοὺς δλλους ἀπαντας Χριστιανούς· διαφόρους; δὲ ἐντεῦθεν καθίστασθαι· καὶ τῷ ἀκοινωνήτῳ μὲν μῆτραν διστασθαι, δὲ δὲ Ἰουδαικώτερον ἐπιτελοῦντας αὐτὸν, συμβαίνειν τὸ φαιδρὸν τῆς πανηγύρεως ἀμαυροῦσθαι τῇ διχονοΐᾳ καὶ καταβλάπτεσθαι. Καὶ γε τὸ ἀσταστον τῇ Ἐκκλησίᾳ πραγματεύμενος, ἐσπούδασε δὲ ἀμφότερα πρωκταλαβεῖν τὴν τοῦ κακοῦ βύμην, πρὶν εἰς πολλοὺς διαβῆναι, καὶ τὸ πασιάζον συναγαγεῖν εἰς δύμαν. Καὶ δὴ τινα τῶν ἀμφ' αὐτὸν βίω τε καὶ λόγῳ διάτημον ἀνδρα εὑρών· διεβήητον μὲν κάν τοις διλοίσι, κάν ταῖς ὑπὲρ τῆς πίστεως ὀμολογίαις μικρῷ πρόσθιεν εὐδοκιμήσαντα· δὲ καὶ διτὶ πίλεστης ἦγε τιμῆς τοῦτον δι βασιλεὺς· δινομα δὲ ἐκεῖνῳ "Οσιος ἦν· μιᾶς δὲ τῶν ἐν Ἰσπανίᾳ πόλεων τὴν ἐπισκοπὴν ἐκτήριστο· Κουρδούνη δὲ ἐκαλεῖτο· τοῦτον μετὰ γραμμάτων τοῖς ἐν Αιγύπτῳ στασάζουσιν ἐπεμπεῖ, καταλάβαι τε καὶ εἰς ὅμδονταν ἀγαπεῖν· Εἴ δὲ καὶ τοῖς περὶ τὴν ἐօρτὴν διαφερόμενοι; κατὰ τὴν ἥν τὴν συμφωνίν βραβεῦσατ. Μέρος; δὲ ὃν ἐπεφέρετο γραμμάτων, οὐκ ἂν δι' ἔχοι γένοιτο, εἰ γε τῇ συγγραφῇ παραθεῖται· τὸ γάρ

πλῆρες Εὐσέβιος ἐν τῷ τρίτῳ τῶν πρὸς Κωνσταντίνον φιλίᾳν ἀνέγραψεν. Ἐχει δὲ αὐτῷ . A consentientes nobiscum ceremonias pertrahendos, misit. Litterarum earum partem aliquam non incominodum fuerit hoc loco inserere. Epistolam enim totam Eusebius libro tertio eorum quos de Constantino scripsit, de verbo ad verbum retulit. Cujus capita quædam sic habent :

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Ἐπιστολὴ τοῦ θεοφιλοῦ Θασιάλεω, Ἀλεξάνδρῳ καὶ Ἀρειῳ πεμφθεῖσα.

« Νικητὴς Κωνσταντίνος, μέγιστος, σεβαστὸς, Ἀλεξάνδρῳ καὶ Ἀρειῳ. Μανθάνω ἐκείθεν ὑπῆρχαντοῦ παρόντος ζητήματος τὴν καταβολὴν. Ὅταν γάρ οὖν, ὃ Ἀλεξάνδρος, ἔζητες παρὰ τῶν πρεσβυτέρων μαθεῖν, τι δῆ ποτε νοεῖ ἐκαστος αὐτῶν ὑπέρ τον; τόπου τῶν ἐν νόμῳ γεγραμμένων· μᾶλλον δὲ ὑπέρ τινος ματαίου ζητήματος μέρους πυνθάνοιο· σὺ τε, ὁ Ἀρειος, διπερ ἢ μήτε τὴν ἀρχὴν ἐνθυμηθῆναι, ἢ ἐνθυμηθέντα σιωπῇ περαδοῦναι προσῆκον ἦν, ἀπρόστατας ἐντείνεις, τῆς ἐν ὑμῖν διχονοίας ἐγερθεῖσης, ἢ μὲν σύνοδος ἡρημήθη· δὲ ἀγώνατος λαδὸς εἰς ἀμφοτέρους σχισθεῖς, ἐκ τῆς τοῦ κοινοῦ σώματος ἀρμονίας ἐκωρίσθη· οὐκοῦν ἐκάτερος ὅμῶν ἐξ Ἰου τὴν γνώμην παρασχών, διπερ ἀν δὲ συνθέραπων ὅμῶν δικαίως παραινῇ, δίξασθε. Τι δὲ τοῦτο ἐστιν, οὗτε ἐρωτᾷς ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἐκαρχῆς προσῆκον ἦν, οὗτε ἐρωτῶμενον ἀποκρίνασθαι. Τὰς γάρ τοιαύτας ζητήσεις, διπερ ὃς οὐ νόμου τινὸς ἀνάγκη προστάττει, ἀλλ᾽ ἀνωφελοῦς ἀργίας ἐρεσχεῖται προστίθησιν, εἰ καὶ φυσικῆς τινος γυμνασίας γένοιτο ἵνεκα, δημως διφεύλομεν εἰσω τῆς διανοίας ἐγκλείειν, καὶ μὴ προχειρῶς εἰς δημοσίας συνέδους ἐκφέρειν, μηδὲ ταῖς πάνταις ἀκοσιαῖς ἀπρονοήταις πιστεύειν. Πότεος; γάρ ἐστιν ἐκκεστος, ὥστε πραγμάτων οὕτω μεγάλων καὶ λίαν δυσχερῶν δύναμιν ἢ πρὸς τὸ ἀκριβές συνιδεῖν, ἢ κατ' ἀξίαν ἐρμηνεῦσαι; Εἰ δὲ καὶ τοῦτο ποιεῖν τις εὐχερῶς νομισθείη, πόσον μέρος τοῦ δῆμου πείσει; Ἡ τοις δέ ταῖς τῶν τοιούτων ἀκριβείαις ἕξω τῆς ἐπικινδύνου παρολισθήσεως ἀντισταθή; Οὐκοῦν ἐφεκτέον ἐν τοῖς τοιούτοις τὴν πολυλογίαν· ἵνα μήπως ἡ ἡμῶν ἀσθένεια τῆς φύσεως, τὸ προτεθὲν ἐρμηνεῦσαι μὴ δυνηθέντων, ἢ ἡ τῶν διδασκομένων ἀρκοστῶν βραδυτέρα σύνεσις, πρὸς ἀκριβῆ τοῦ φίλοντος κατάληψιν ἐλθεῖν μὴ χωρησάντων, αἰθιος ἢ ἐκατέρου τούτων, ἢ βλασφημίας ἢ σχίσματος, εἰς ἀνάγκην δῆμος περισταθή. Διπερ καὶ ἐρωτησίς ἀπροφύλακτος, καὶ ἀπόχρισις ἀπρονόητος, τὴν Ἰησον ἀλλήλαις ἐπιδιδτώσαν ἐφ' ἐκατέρῳ συγγνώμην. Οὐδὲ γάρ ὑπὲρ τοῦ κόρυφασθαι τῶν ἐν τῷ νόμῳ παραγγελμάτων ἡμῖν ἐξήφθη πρόφασις, οὐδὲ καὶνή τις ὑμῖν ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ θρησκείας αἰρετίς ἀντεισῆθη· ἀλλ' ἔνα καὶ τὸν αὐτὸν ἔχετε λογισμὸν, ὧστε τὸ τῆς κοινωνίας σύνθημα. Ὅμων γάρ ἐν ἀλλήλοις ὑπὲρ μικρῶν καὶ λίαν ἐλαχίστων φιλονεικούντων, τοσούτον τὸν τοῦ Θεοῦ λαὸν ταῖς ὑμετέραις; Ιθύνεσθαι φρεσίν οὐ προστκεῖ διὰ τὸ διχονοεῖν· ἀλλ' οὔτε πρέπον οὔτε διλοις θεμιτὸν εἶναι πιστεύεται. Ἰνα δὲ μικρῷ παραδείγματι τὴν ὑμετέραν σύνεσιν ὑπομνήσω, λέξω. Ἰστε δή καὶ τοὺς φιλοσόφους αὐτοὺς. ὡς ἐν μὲν ἀπαντεῖς δόγματα συντίθενται· πολλάκις δὲ ἐν τοις

CAPUT XIII.

Epistola Deum diligentis imperatoris, ad Alexandrum et Arium missa.

« Victor Constantinus, Maximus, Augustus, Alejandro et Ario. Quæstionis præsentis exordium a vobis isthinc extitisse intelligo. Cum enim tu, Alexander, a presbyteris requireres quid quisque eorum sentiret de quodam loco legis, seu potius de cuiusdam partis inani quæstione interrogares: et tu, Ari, quod vel prorsus in animum non admissum, B vel certe admissum silentio mandatum oportuit, improvide respondendo exponeres, excitata inter vos dissensione, conventus quidem solemnis quibusdam denegatus, sanctissimus autem populus in partes scissus, communis corporis apta et consenteiente unione excidit. Itaque uterque vestrum ex æquo sententiā minime animadvertis, ad quod vos conservus et collega vester legitime ac juste cohortatus fuerit, id suscipiat. Quid vero hoc ipsum est? Neque interrogare de ejusmodi rebus a principio, neque interrogatum respondere, æquum erat. Ejuscemodi enim quæstiones, quas non aliqua legis et religionis nostræ necessitas injungit, sed inane inutilis otii nugæ proferunt, etiamsi naturalis alicuius exercitationis gratia proponantur, tamen intra abdita mentis nostræ continere, 557 neque vel facile in publicos conventus producere, vel incaute omnium auribus credere debemus. Quotus enim quisque est qui res ita magnas et difficiles admodum aut certo perspicere, aut rite exponere queat? Quod si quis id sibi facere proclive esse ducat, cui parti plebis id persuadebit? Aut quis tandem erit, qui contra tales tantarum rerum argutias et subtilitates sine periculo lapsi consistet? Quam ob rem inhibenda est in talibus disputatione longior, ne quo modo, si vel nature nostræ imbecillitas quod propositum sit exponere non valeat: vel dissentium auditorum hebetius ingenium id quod exquisitè dictum sit assequi non possit, in alterius istorum, blasphemiae scilicet, aut schismatis atque dissidii, necessitatē populus incidat. Itaque et interrogatio incauta et responsio improvida æquam sibi invicem in utroque veniam concedant. Neque enim de præcipuo aliquo legis nostræ præcepto occasionem concertandi sumpsisti, neque novum aliquod a vobis de cultu Dei institutum est inductum, sed unam eamdemque habetis propositam rationem, sicuti communionis etiam tesseram. Et cum de rebus minimis inter vos contentiose decertetis, minime omnium decet, per dissensionem vos tantum populi Dei multitudinem pro arbitrio vestroducere. Quod neque decorum, neque prorsus fas esse creditur. Sed enim, ut prudentiam vestram parve

exemplo "comimonefaciam, non ignoratis sane philosophis etiam ipsis de uno omnibus convenire dogmate, et persæpe eodem de parte aliqua sententiarum aut brevium dictorum dissentire: sed enim etiam si scientæ virtute discordent, corporis tamen unione inter se conspirant. Quod si hoc sic habet, quomodo non multo justius fuerit, vos, qui gionis instituto unanimes inter vos esse?

¶ Verum age, deliberatione majore consideremus, et cogitatione prolixiore quod dictum est animadvertisamus, an recte propter paucas et vanas verborum inter vos rixas fratres fratribus adversentur, et solemnes conventus impia dissensione per vos segregentur, qui de parvis admodum et minime necessariis rebus mutua contentione decertatis. **558** Vulgaria hæc sunt, et puerilibus mentibus magis convenientia, quam sacrorum et prudentium virorum sapientiæ congruentia. Decedamus nostra sponte a diabolis temptationibus. Magnus ipse Deus et Salvator omnium nostrum commune omnibus protulit lumen, per cuius providentiam, cœptum hoc mihi, illius longe potentioris famulo (1), ad finem debitum perducere permitte, ut per vos (2), illius populos, mea admonitione, ministerio et cohortationis contentione, ad conventus communio nem reducam. Est enim, quemadmodum dixi, una quædam in vobis fides, una instituti vestri sententia, et legis ipsius præceptum, omnibus suis partibus in unum animæ propositum et voluntatem omnia concludit. Hoc ipsum quod vobis inter vos contentionem peperit, quandoquidem non ad totius legis vim refertur, nequaquam apud vos seditionem aliquam et secessionem faciat. Atque hæc dico, non ut omnino necessitatem vobis istam valde puerilem atque incautam, aut qualecumque tandem quæstionem sopiendi imponam. Potest enim a vobis sincere solemnitas conventus retineri, et communio omnium servari, quamvis maxime in parte quædam inter vos aliqua sit de re minima dissensio. Siquidem non omnibus nobis, in rebus quibusvis, eadem voluntas est, neque una apud nos natura aut sententia obtinet. Itaque de providentia divina una in vobis sit fides, una sententia, unus de Deo consensus. Ea vero quæ de minimis istis quæstionibus inter vos exquisite inquiritis, tametsi ad eamdem sententiam non deducantur, convenit intra cogitationem retinere atque in animi penetralibus conservare. Itaque facite ut ineffabile illud et præcipuum communis amicitiae et charitatis sacramentum, et veritatis fides, Deique cultus, et religionis atque legis nostræ honor reverentia, constans et firma apud vos permaneant. Reddite ad mentiam charitatem et gratiam, redite universo populo suos amplexus, et vos ipsi veluti animas vestras expiantes, rursus alter alterum agnoscite. Jucundior namque persæpe, post depositas inimicitias, reconciliationem

A τῶν ἀποφάσεων μέρει δ. αφωνοῦσιν· εἰ καὶ τῇ τῇς ἐπιστήμης ἀρετῇ διαφωνοῦσι, τῇ μέντο: τοῦ σώματος ἐνόσει πάλιν εἰς ἀλλήλους συμπνέουσιν. Εἰ δὲ τοῦτο ἔστι, πῶς οὐ πολλῷ δικαιήτερον ὑμᾶς τοῦ μεγάλου Θεοῦ θεράποντας καθεστῶτας ἐν τοιαύτῃ προαιρέσει θρησκείας, διμοψύχους ἀλλήλοις εἶναι; Ι magni Dei ministri constituti estis, in tanto reli-

¶ 'Ἐπισκεψώμεθα δὲ λογισμῷ μείζονι, καὶ πλειόνι συνέτει τὸ βρήδων ἐνθυμηθῶμεν, εἰπερ δρθῶς. Ξεῖ δι' ὀλίγας καὶ ματαίας ἡμητῶν ἐν ὑμῖν φιλονεικίας ἀπελφούς ἀδελφοῖς ἀντικείσθαι, καὶ τὸ τῆς συνόδου τίμιον ἀσεβεῖ διχονοίᾳ χωρίζεσθαι: δι' ὑμῶν, οἱ πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ μικρῶν οὖτων καὶ μηδαμῶς ἀναγκαῖων φιλονεικεῖτε. Δημιόδη ταῦτ' ἔστι· καὶ παιδικαῖ: ἐνολαῖς ἀρμότοντα μᾶλλον ἢ τῇ τῶν ιερέων καὶ φρονίμων συνέστει ἀνδρῶν προστάκοντα. Ἀποστόμεν ἐκόντες τῶν διαβολικῶν περασμῶν. Οἱ μέρα, Θεὸς καὶ Σωτὴρ ἡμῶν πάντων κοινὸν ἄπασι τὸ φῶς ἐξεινεν· ἐφ' οὐ τῇ προνοίᾳ ταύτην ἐμοὶ τῷ θεραπευτῇ τοῦ κρείττονος τὴν σπουδὴν εἰς τέλος ἐνεγκείν συγχωρήσατε· δπως; δι' ὑμῶν τοὺς ἔκεινου δῆμους ἐμῇ προσφωνήσει καὶ ὑπῆρεσι καὶ νουθεσίας ἐνστάσει πρὸς τὴν τῆς συνόδου κονωνίαν ἐπαναγγέλγοιμε. Ἐπειδὴ γάρ, ὡς ἔφην, μία τις ἔστι πίστις ἐν ὑμῖν, καὶ μία τῆς καὶ τῇ μηδαμῶς σύνεσις, τὸ τε τοῦ νόμου παράγγελμα τοῖς δι' ἑαυτοῦ μέρεσιν εἰς μίαν ψυχήν πρόθεσιν τὸ δόλον συγχλειει, τούτῳ διπέρ ὑμῖν ἐν ἀλλήλοις φιλονεικίαν ἤγειρεν, ἐπειδὴ μὴ πρὸς τὴν τοῦ παντὸς νόμου δύναμιν ἀντικεί.. χωρισμὸν τινὰ καὶ στάσιν ἐν ὑμῖν μηδαμῶς ἐμποιείτω. Καὶ λέγω τοῦτα, οὐχ ὡς ἀναγκάζω/ ὑμᾶς ἐξάπαντος τῇ λιαν εὐθέεις καὶ οἰδηπήτοτε ἔστιν ἔκεινη ζητήσει συντίθεσθαι. Δύναται γάρ καὶ τὸ τῆς συνόδου τίμιον ὑμέν αἰκέρατον φιλάττεσθαι, καὶ ἡ οὐτῇ κατὰ πάντων κοινωνία τηρεῖσθαι· καὶ τὰ μάλιστά τις ἐν μέρει πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ ἐλαχίστου διαφωνία γέγονται· ἐπειδὴ μηδὲ πάντες ἐν πάσι ταυτὸ βούλεμεθα· μηδὲ μία τις ἐν ὑμῖν φύσις ἡ γνώμη πολιτεύεται. Περὶ μὲν οὖν τῆς θείας προνοίας μία τις ἐν ὑμῖν ἔστω πίστις, μία σύνεσις, μία συνήθη τοῦ κρείττονος· & δὲ ὑπὲρ τῶν ἐλαχίστων τούτων ζητήσεων ἐν ἀλλήλοις ἀκριβολογεῖσθε, καὶ μὴ πρὸς μίαν γνώμην συμφέρηται, μένειν εἰσὼν λογισμῶν προσῆκει τῷ τῇ; διανοίας; ἀπορήτῃ τηρουμένην. Τὸ μέντοι τῆς κοινῆς φιλίας ἀπόρρητον τε καὶ ἔξαιρετον, καὶ τῇ τῆς ἀληθείας πίστις, ἥ τε περὶ τὸν Θεὸν καὶ τὴν τοῦ νόμου θρησκείαν τιμὴν, μενέτω παρ' ὑμῖν ἀσάλευτος. Ἐπανέλθετε δημήτριος τὴν ἀλλήλων φιλίαν τε καὶ χάριν. Ἀπέδοτε τῷ σύμπαντι λαῷ τὰς οἰκισίας περιπλοκάς· ὑμεῖς τε αύτοὶ, καθάπερ τὰς ἐκατῶν ψυχὰς ἐκκαθάραντες, αὖθις ἀλλήλους ἐπίγνωτε. Ἡδίων γάρ πολλάκις γίνεται φιλία μετὰ τὴν τῆς ἔχθρας ἀπόθεσιν, αὗτοῖς εἰς κατάλαγην ἐπανέλθοντα. Ἀπόδοτε οὖν μοι γαληνάς μὲν ἡμέρας νύκτας δὲ ἀμερίμνους· ἵνα καὶ τοῖς διονή τι καθαροῦ φωτὶς καὶ βίου λοιπὸν ἡσυχος εὐφροσύνη σώ-

(1) Dei scilicet.

(2) Id est, vestra pace.

ζηταῖ εἰ δὲ μή, στένειν ἑνάγκη καὶ δικρύοις διδοῦσι τὸν ζῆν αἰώνα πράειν; ὑφίστασθαι. Τῶν γάρ τοι τοῦ Θεοῦ λαῶν, τῶν συνθερπόντων λέγω τῶν ἐμῶν, εἰτας ἀδίκων; καὶ βίβλοις πρὸς ἀλλήλους φίλονεικὰ κεχωρισμένων, ἐμὸς πῶς ἔγχωρει τῷ λογισμῷ συνεστάναι λοιπόν; Τίνα μηδὲ τῆς ἐπὶ τούτην λύπης θῆν ὑπερβολὴν αἰσθητε, ἀκούσατε. Πρῶτην ἐπιστὰς τῇ Νικομηδίᾳ πλίει, παραχρῆμα εἰς τὴν ἔρην τις εγδύμην τῇ γνώμῃ σπεύδοντι δέ μοι πρὸς ὑμᾶς ἥρη. καὶ τῷ πλείσιον μέρει σὺν ὑμῖν δύνται, ἡ τοῦδε τοῦ πράγματος ἄγγελίς πρὸς τὸ ἐμπαλιν τὸν λογισμὸν ἀνεχατίσειν. Ινα μὴ τοῖς ὁφθαλμοῖς, ὅρψιν ἀντιγκασθείν, δη μηδὲ ταῖς ἀκοαῖς προσέσθαι δυνατὸν τραγύμην. Αντίξετε δή μοι λοιπόν ἐν τῇ καὶ ὑμᾶς ὅμονοις τῇς ἔρως; τὴν δόδυν, ἢν τεῖς πρὸς ἀλλήλους φιλονεικίας ἀπεκλείσατε· καὶ συγχωρήσατε θάττον ὑμᾶς τε ὅμοιον καὶ τοὺς ἄλλους ἀπαντας δῆμους ἐπιδεῖν χαίροντας, καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἀπάντων ὅμονοις καὶ ἐλευθερίας ὁφελούμενην χάριν ὑπερευφήμοις; λόγων συνθήμασιν ὁμολογῆσαι τῷ κράττονι. »

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ.
Περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης οἰκουμενικῆς ἀρίας
συνδόσου· εἴα περὶ αὐτῆς ὁ Εὐσέβιος γράψει.

Ο μὲν οὖν βασιλεὺς τοιαῦτα συνέστεις ἔγραψε βραχατε· ἐκράτει δ' οὖν ὅμως ἡ φιλονεικία, καὶ παρ' ἐλπίδας ἐλύρει τὸ πρᾶγμα, καὶ κρείτινων ἦν ἡ ἔρις διαλλαγῶν. Οὔτε γάρ την κρητοῦντος σπουδὴν, οὔτε τὴν διακονησαμένου τοῖς γράμματαν ἀρετὴ Ισχυροῖς συσσεῦσιν γάρ εἶχον πείθεσθαι, ὥστε καὶ ἐπὶ μᾶλιστον πρὸς ἄμμυναν ἡρεύσονται· θέσεν καὶ ἀπραχτοῦ ἐκανῆσει δὲ τὴν εἰρήνην βραχεῦσαι ἀπεταλμένους. Όρῶν τοινυν διβασιλεὺς τὸ δεινὸν κορυφούμενον, τὴν πολυθρόνηλητον ἐκείνην σύνοδον κατὰ τὴν ἐν Βιθυνίᾳ Νικαίαν συνεκρότει, γράμματι τοὺς ἀπανταχοῦ ἐπισκόπους εἰς ῥητὴν ἡμέραν μεταστελλόμενους. Οχήματά τε δημόσια τούτους ἤγον, ἐπειδὴ καὶ ἀρετὴς καὶ ἡμίονοι· οὐκάντιον δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διστοιχίας πρὸς θεραπείαν συνείπονται· ἡσαν δὲ σχεδὸν ἐκ πασῶν ἐπαρχιῶν τε καὶ πόλεων, ὡν τάς τε κλήσεις, καὶ διὰ τούτους συνεπόμενοι. Τῶν δὲ ἀποστολῶν θρόνων ἐκοινώνουν Ἀλεξανδρός μὲν δὲ Ἀλεξανδρείας τῆς πρὸς τὴν Μαρειά λίμνη κειμένης· Εὐστάθιος τε, ἥρη τὴν πρὸς τῷ Ὁρόντη ἐπιτραπεῖς· Αντιόχειαν. Φύλογονίου γάρ ἀρετὴ τὴν πρὸς Θεῖν στειλαμένου, καὶ τὸν ἀμεινῶν βίον μετειληφότος, τοῦτον οἱ τῆς ἐπαρχίας ἀρχιερεῖς τε καὶ ἵερεῖς, ἔτι δὲ καὶ δικούς τοῦ Κυρίου λαοῦ, βιαν πλείστην ἐπαγγέλνεις, ἐκ Βερβοίας ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνελίκυσσαν ἐπιπλεύσαντον ἀπαγορεύοντα· δὲ φερόνυμός τε τοῦ Ιεροτολύμων Μαχάριος· Ησύλλιος δὲ δὲ Ὅμηρος, καὶ ἐτίς Κωνσταντίνου Μητροφάνης· Ο μὲν δὲ Πρω-

A interveniente, sit amicitia. Reddite mihi quodque serenos dies et noctes securas, 559 ut mihi suavitatis aliqua pura lucis et tranquilla vita letitia deinceps servetur. Quod si non sit, illa mihi necessitas incumbit, ut spiriis et lacrymis totus extenuer, et neque vita hujus tempus placide sustineam. Si enim tot Dei populi, hoc est conservi mei, tam iniqua et detrimentosa inter se decertatione dissideant, quomodo fieri potest ut ipse deinceps animo consistam? Ceterum ut summum meum hac de re moerorem amplius intelligatis, illud sic habete: nuper adeo, cum Nicomediae essem, dērepente, nescio quo urgente, in Orientem cogitavi. Et properantem me ad vos, cum majore jam ex parte vobiscum essem, nuntius hujus rei perculit, et consilium cōptumque meum disurbavit, neque retrocedere coegit, ne oculis conspicerem egeret quæ ne auribus quidem tolerare me posse judicavi. Aperite mihi, queso, deinceps, per concordiam vestram, orientale iter, quod mutuis vestris contentionibus clausistis. Date mihi hoc, ut pro communi omnium concordia et libertate, orationibus auspiciatissimis faustissimisque verbis, debitam gratiam Deo agere possimi. »

CAPUT XIV.
De prima universalis sancta Nicæna synodo, quæ de ea Eusebius scribat.

Et imperator quidem prudenter hæc ita scripsit. Dissidium autem magis invalescebat: res omnis præter spem in deterius vergebatur, et contentio impotens reconciliationi locum non relinquebat. Neque enim tam pium imperatoris studium, neque excellens illius, qui litteras attulerat, virtus, quidquam effecit. Et tantum abest ut ad gratiam redintegrandam homines persuaderentur, ut amplius etiam ad vindictam sint excitati. Quapropter infectis rebus ad imperatorem rediit, qui ad pacem componendam missus fuerat, Hosius. Itaque imperator, malum id ad summum excrescere cernens, decantatissimam illam in Bithynia Nicænam synodum promulgat, et litteris locorum omnium episcopos ad constitutam diem eo evocat. Illos publica rhabebant vehicula et jumenta, publici equi et muli; nec ipsos tantum, sed etiam qui eos ministerii gratia comitabantur. Convenere eo fere ex omnibus provinciis et urbibus Patres, 560 quorum nomina una cum urbibus, quibus episcopali administratione præsuerunt, magnus Athanasius in synodali suo libro recensuit. Episcopi fuere circiter trecenti decem et octo, nec pauciores sacerdotes et diaconi, corum comites. Apostolicas sedes tum tenuere Alexandria ad lacum Mareoticum sita, Alexander: Antiochiae ad Orontem ecclesia jam tum Eustathio commissa fuerat. Philogonio non ita pridem ad Deum recepto, et ad meliorem vitam translato. Hunc Eustathium, invitum admodum et reluctantem, vi plurima allata provinciales episcopi, sacerdotes, communisque Domini populus, ex Berœa ad eum thronum

pertransierunt. Hierosolymis episcopatum gessit, suo respondens nomini, Macarius; Romæ Julius, Constantinopoli Alexander. Et Romanus antistes, propter ætatem decrepitam, Constantinopolitanus vero propter multam imbecillitatem, in sedibus suis remansere; sed eorum nomine bini presbyteri missi sunt, a Julio quidem Vitus et Vincentius, ab Alexandro autem duo alii, et vita et eruditione plurimum excellentes. Habant illi ab illis mandatum et cautionem, ut in conventu locum illorum obtinerent, et quod ibi rite atque ordine actum decretumque esset, comprobarent. In synodo ea multi apostolicis donis pollebant: non pauci etiam, propter Christianam constanter obitan confessionem, stigmata et notas in carne circumferebant, praesertim ex episcopis, Paphnutius superioris Thebaidis, et Spyridon Cyprius Triphyuntis, et Hosius Cordubæ, et Jacobus Nisibis (sic enim Antiochia Mydonie ante vocata est), qui etiam mortuos resuscitans in vitam reduxit et innumera alia miracula edidit: Meletius Sebastianus, Basileus Amaseæ, Nicolaus Myrorum, Gregorius majoris Armeniae, Paulus Neocæsareæ in Euphratis ripa conditæ; qui ambarum manuum usu, Licinii improbitate, ignito ferro venis atque nervis, quibus vis movendi inest, perustis, orbatus suerat. Et alii, quibus partim alter oculus stridenti ferro ademptus erat, partim poplites dextri cauterio mutilati, pedes ad gradiendum inutilis reddiderant. Inter quos et Paphnutius Ægyptius fuit, de quo sicut et de Spyridone postea dicemus. Atque, ut simpliciter dicam, martyrum plane populus in unum convenit l. cum. **561** Adsuere ibi etiam plurimi alii, ex præstantibus et laicis, docti et eloquentes, in primisque disciplinarum peritia præclari viri, alterutri parti momentum afferre alacriter parati.

De eis porro qui ibi convenere, Eusebius Palæstinus in tertio ad Constantimum libro hac refert: « Ex Ecclesiis omnibus quæ per Europam, Libyam et Asianam omnem sunt, ministrorum Dei columnæ convenerunt in una oratoria æde, perinde atque a Deo amplificate: Syri et Cilices, Phœnices et Arabes, Palæstini eisque vicini Ægyptii, Thebæi, Libyes et qui a Mesopotamia venerant: quin et ex Persie episcopus aderat. Neque Scylta in eo choro desiderabatur. Pontus quoque, Asia, Phrygia et Pamphylia delectos suos et præcipios viros co miserant. Aderant quoque Thraces, Macedones, Achæi et Epirotæ. Quin et qui iis longinquiores remotioresque sunt, advenerant. Ab ipsis quoque Hispanis celeberrimus ille (1) una cum aliis ibi considebat. Imperatoriaæ sane urbis antistes propter ætatem senilem aberat, sed presbyteri ejus præsentes vicem ejus implebant. Solus profecto et unus imperator Constantinus post sæcula condita, Christo Servatori suo, corona pacis vinculo contexta, de victoria contra hostes parta, ejusmodi divini gratiarum actionis consecravit donarium, et

μης διὰ γῆρας βαθὺ, δὲ διὰ πολλὴν ἀσθένειαν ἀπελεύθησαν. Ἀντ' αὐτῶν δὲ κατὰ δύο πρεσβύτεροι διεπέμψθησαν· Ῥωμαῖοι μὲν Βίτων τε καὶ Βικέντιος· ἐκ δὲ Μητροφάνους ἔτεροι βίφε καὶ λόγῳ πολλῷ διαφέροντες· ἐγγόνι λαζαντες, τόν τ' ἐκείνων τόπον ἀναπληροῦν, καὶ τοῖς καλῶς πραττομένοις συνθέσθαι. Πολλὸι δὲ ἡσαν ἐκείνων ἀποστολικοὶ χαρισματι διαπρέποντες. Οὐκ ἐλάχιστος δὲ ἐτι ταῖς διὰ Χριστὸν διμολογίαις; τὰ στίγματα τῇ σαρκὶ περιφέροντες· ἐκ μὲν τῶν ἐπισκόπων Παφνούτιος ἐκ τῆς ἁνω Θηβαΐδος, καὶ Σπυρίδων ὁ Κυπρίων τῆς Τριμιθούντων, καὶ Όσιος ὁ Κουρδούνης, καὶ Ιάκωβος ὁ Νισιβεώς (Μυγδονία δὲ τῆς Ἀντιοχείας ἡ Νισιβής; πρότερον ἐκαλεῖτο), δὲ καὶ νεκροὺς ἀνιστῶν, τοῖς ζῶσι συνέτατε, καὶ μυρία εἰργάζετο θαύματα· Μελέτιος δὲ Σεβαστουπόλεως· Βασιλεὺς δὲ τῶν Ἀμασέων· δὲ τῶν Μύρων Νικήλαος, καὶ δὲ τῆς μεγάλης Ἀρμενίας Γρηγόριος, καὶ Παῦλος ὁ Νεοκαισαρεὺς· δῆθη δὲ τῇ τοῦ Εὐφράτου αὗτῃ παρακείται· δὲ ἀμφω τῷ χείρε πεπηραμένος ἦν, τῶν κινητικῶν ὅργανων διαθραυσθέντων πεπυραχτωμένῳ σιδήρῳ, προσβαλόντι τοῖς μέλεσι ταῖς Λικινίου κακοτροπίαις. Καὶ δὲ λοι, ὡν οἱ μὲν τῶν ὑφαλμῶν θάτερον σίζοντει σιδήρῳ εἰχον πεπηραμένον· οἱ δὲ τὰς τοῦ γονάτων ἀγκύλας τὰς δεξιὰς ἀνινήστους τοῖς καυτῆρισιν ἐκέτηντο. Όν μετεῖχε καὶ Παφνούτιος ὁ Αιγύπτιος· περὶ οὐ καὶ Σπυρίδωνος ὑστερον ἐροῦμεν. Καὶ ἀπλῶ; εἰπειν, μαρτύρων δῆμος ἦν εἰς ἓν συνιών. Πλειστοὶ δὲ καὶ δὲλλοι ἐκ διαφόρων ἡσαν καὶ ἐκ λαϊκῶν, ἀγαθοὶ καὶ νοεῖν καὶ λέγειν, ἐπίσημοι τε τῇ τε τῶν ιερῶν βίδων παιδεῖσ, καὶ τῇ ἕξα σοφίᾳ διαπρεπεῖς, ἔκατέροις μέρεσι πρόθυμοι διεδόντει δοπῆν.

Περὶ μέντοι τῶν συνεληγυθέντων ἐν τῷ εἰς τὸν Κωνσταντίνον τρίτῳ βιβλίῳ τάδε δι Παλαιστινὸς Εὐσένιος ἴστορει· « Τῶν γοῦν ἐκκλησιῶν ἀπασῶν, αἱ τὴν Εὐρώπην ἀπασαν, Λιδύην τε καὶ τὴν Ἀσσαν· ἐπλήρουν, διοῦ συνήκτο τῶν τοῦ Θεοῦ λειτουργῶν τὰ ἀκροβύνια· εἰς τε οἰκος εὐκτήριος, ὕσπερ ἐκ Θεοῦ πλατυνόμενος, ἔνδον ἔχωρει κατὰ τὸ αὐτὸν Σύρους τε καὶ Κιτικάς, Φοίνικάς τε καὶ Ἀραβίους, καὶ Παλαιστινούς· καὶ ἐπὶ τούτοις Αιγυπτίους, Θηβαίους, Αιδίους, τοὺς τε ἐκ Μέσους τῶν ποταμῶν δρυμάμενους. Ἡδὴ δὲ καὶ Πέρσης ἐπίσκοπος τῇ συνδρῷ παρῆν. Οὗτος Σεκύθης ἀπειλεύπαγετο τῆς χορείας. Πόντος τε καὶ Ἀσσία, Φρυγία τε καὶ Παμφυλία τοὺς παρ' αὐταῖς εἴχον ἐκχρίτους. Ἀλλὰ καὶ Θράκες καὶ Μαχεδόνες, Ἀχαιοὶ τε καὶ Ἰπειρῶται· τούτων τε οἱ ἐτι προσωτάτω δίκοιοντες ἀπήντων· αὐτοῖς τε Ἰστανῶν δὲ πάντα βοώμενος εἰς ἦν τοῖς πολλοῖς δῆμοι συνεδρεύων. Τῆς δέ γε βασιλευούσης πόλεως δὲ μὲν προεστῶς διὰ γῆρας ὑστέρει· πρεσβύτεροι δὲ αὐτοῦ παρόντες, τὴν αὐτοῦ τάξιν ἐπλήρουν. Τοιούτον μόνος ἐξ αἰώνων εἰς βασιλεὺς Κωνσταντίνος Χριστῷ στέφανον δεσμῷ συνάψας εἰ-

(1) Non videat.

ρήνης τῷ αὐτοῦ Σωτῆρι τῆς κατ' ἔχθρῶν πολεμικῶν νίκης θεοκρέπες διετίθει χαριστήριον, εἰκόνα χορείας ἀποστολικῆς ταύτην καθ' ἡμᾶς συστησάμενος. Ἐπειὶ κατ' ἐκείνους συνήχθη λόγος ἀπὸ παντὸς Εθνους τὸν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἀνδρες εὐλαβεῖς· ἐν οἷς ἐτύχανον Πάρθοι καὶ Μῆδοι καὶ Ἑλλαῖς, καὶ οἱ κατοικοῦντες Μεσοποταμίαν, Ιουδαίαν τε καὶ Καππαδοκίαν, Πόντον καὶ τὴν Ἀσσυρίαν, Φρυγίαν τε καὶ Παρθούλαν, Αἴγυπτον καὶ τὰ μέρη τῆς Αιδίνης τῆς κατὰ Κυρήνην, οἱ τε ἐπιδημοῦντες Τρωματοὶ, Ιουδαιοὶ τε καὶ προσήλυτοι, Κρήτες καὶ Ἀριδεῖς. Ήτήν ὅσον ἐξείνοις μὲν ὑστέρει τὸ μῆτρα Θεοῦ λειτουργῶν συνεστάναι τοὺς ἄπαντας· ἐπὶ δὲ τῆς παρούσης χορείας ἐπισκόπων μὲν πλῆθος ἦν, τριακοσίων ὑπερακονίζουσα· ἐπομένων δὲ τούτοις πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ἀκολούθων τε πλειστῶν, δῶσαν ἑτέρων οὐδὲν ήν ἀριθμός. Τῶν δὲ τοῦ Θεοῦ λειτουργῶν οἱ μὲν διέπερχον τοφίας λόγῳ, οἱ δὲ βίου στερρότηται καὶ καρτερίας ὑπομονῇ· οἱ δὲ τῷ μέσῳ τρόπῳ κατεκτημοῦντο. Ήσαν δὲ τούτων οἱ μὲν χρόνον μήτικες τετταμημένοι, οἱ δὲ νεθῆται καὶ ψυχῆς ὀψικῇ διαλάμποντες· οἱ δὲ ἀρτι παρελθόντες ἐπὶ τὸν τῆς λειτουργίας δρόμον. Οἵδε δὴ πᾶσιν διεσπαλεύεις ἐφ' ἐκάστης τῆμέρας τὰ οιτηρέσια δαψιλῶς χορηγεῖσθαι διετάξετο. Καὶ δὲ μὲν Εὐσέβιος ταῦτα.

ΚΕΦΑΛ. ΙΙΙ.

Περὶ τῶν περὶ τῆς συντόδου τετερημέρων· καὶ περὶ τῶν δύο φιλοσόφων τῶν παραδόξων πιστευσάντων Χριστῷ.

Τῇ δὲ γε Ἀρειού διέξῃ κλείστοι προσέκειντο. Μάλιστα δ' αὐτὴν συνεκρότουν Εὐσέβιος δὲ τῆς Βηρυτοῦ μὲν περότερον, εἴτα δὲ καὶ τῆς Νικομηδείας τηγησάμενος· Θέογνις τε δὲ Νικαῖος, καὶ αὐτῆς Νικαῖας ἐπίσκοπος; ὁν, καὶ Μάρις Χαλκηδόνος τῆς ἐν Βιθύνᾳ τὴν ἐπιτροπὴν ἔχων. Πρόδε οὖθις γενναίως ἀντεφέρετο Ἀθανάσιος, τοῦ χοροῦ μὲν τῶν διακόνων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἥγονύμενος, σφέδρα δὲ τίμιος τῷ ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρῷ ήν, δεῖ δὲ λόγῳ καὶ ἀρετῇ σεμνυόμενος· δεινὸς δ' ὁν διαλέγεσθαι, μέρος οὐκ ἐλάχιστον τῆς ἐν τῇ συνέδω φιουλῆς ήν· γνώριμός τε βισιτεῖ καὶ τοὺς ὀφεῖς αὐτὸν ἐγένετο· ὃν χάριν πολλὸν τὸν φύσιν τοῖς Ἀρειανοῖς ἐκίνησε κατ' αὐτοῦ, ὡς προτούσις ἱστορίας δειγμῆσται. Πρὶν δὲ εἰς κοινὸν ἐλθεῖν ἄπαντας, οἷα δὴ φιλεῖ γνεαθαι, οἱ τῶν διαλέξεων Εμπειροὶ διμώλιαν ἐποιοῦντο καὶ προχώνας λόγων ὑπὲρ ὧν διέξης εἶχον. Τινῶν δὲ ἐλκούμενων τῷ τῶν λόγων τερπνῷ, παρών τις τῶν ὁμολογητῶν λαϊκῶν, ἀκεραΐη δὲ φρονήστει κεκασμένος, Τὸ καθ' ἡμᾶς, ἐλεγε, δόγμα, οὐ λόγων ὀπάτη καὶ διαλεκτικῆς μαθθέως οἱ ἔκαρχῆς αὐτέπει ταρέδοσαν, γνώμῃ δὲ καὶ πιστεῖ γυμνῇ, καὶ τοῖς ἀγαθοῖς τῶν Ἑργῶν ἐνεργῶς ἥδρασμένον. Καὶ γε τοῖς περὶ Ἀρειού συνεδόλευε μήτε νεωτερίζειν περὶ τὴν ἔκαρχῆς παρεδοθεῖσαν πίστιν· ἀνασανίστως δὲ τὴν περὶ τὸ θεῖον αέδα; προσέεσθαι δέξαγ. Οἱ δὲ μῆτραις ἀντέλεγον δοκιμασίας δίχα ταῖς τῶν παλαιτέρων ἐπεσθαι δέξαις. Καὶ οἱ μὲν τὸν ὁμολογητὴν ἀποδοχῆς ἥξουν·

A præclarum hoc apostolici chori apud nos exhibuit specimen. Quandoquidem ad exemplum illius conventus coactus est ex gentis omnis quæ sub caelo est, viris religiosis, in quibus erant Parthi, et Medii, et Elamitæ, et Mesopotamiam incolentes, Judæam quoque, et Cappadociam, Pontum et Asiam, Phrygiam et Pamphyliam, Ægyptum et partes Libye quæ est circa Cyrenem, advenæ Romani, et Judæi et proselyti, Cretes et Arabes. Præterquam quod illie non omnes ex Dei ministris convererant, in præsemi vero choro, episcoporum turba trecentorum numerum excessit. Qui vero eos comitati sunt, presbyterorum, diaconorum, acolythorum, aliorumque plurimorum, neque numerum inire erat. Inter eos autem Dei ministros alii quidem sapientiae sermone, alii autem vita mortuorumque firmitate, et patientiæ constantia enitebant: 582 alii rursum mediocribus dotibus ornati erant. Nonnulli porro aetate provectione venerationem merebantur, nonnulli juvenilibus annis animorumque vigore florabant. Quidam etiam non ita dudum functionis suæ suscepserant munus. Atque his omnibus quotidiæ imperator sumptus liberaliter præberi curaverat. Ille Eusebius.

CAPUT XV.

Quæ ante synodum sint acta: et de duabus philosophiis qui præter omnium opinionem in Christum crediderunt.

Plurimi sane Arii partibus addicti erant, maximeque opinionem ejus comprobabant: Eusebius olim Beryli, postea vero Nicomedia antistes: Theognis Nicææ ipsius, et Maris Chalcedonis Bityniæ, episcopi. Quibuscum fortiter congregiebatur Athanasius, inter diaconos Alexandriæ primarius, ipsique episcopo Alexandro percharus: quippe præclara doctrina et virtute præditus, et disputator gravis et acutus, non minima sane consilii synodi ejus pars, imperatori ipsi et familiaribus ejus egregie notus. Quamobrem magnum contra se Ariorum concitatavit odium: sicuti historia procedente postea indicabimus. Prins autem quam nenes episcopi in publicum coirent conventum, pro eo atque fieri consuevit, qui artium disserendi periti erant homines, quasi præudentes certamina, de sententiis quas sequebantur et contentiones inibant. Et cum quidam diputationis voluptate longius producerentur, ex confessoribus laicis aliquis, simplici prudentia ornatus, qui ibi aderat, Doctrinam, inquit, nostram non verborum fraude aut disserendi aliqua arte primi ejus actores atque adeo spectatores prodidere (1), sententia et fide nuda bonisque operibus simpliciter et aperte fundata. Ariani idem suasit, ne quid de fide ab initio tradita novarent, sed inexplorato sententiam de Numinis divini cultu complectentur. At illi non oportere dixerunt, antiquorum, nisi inquisita re, recipere sen-

(1) Christus videlicet et apostoli ejus.

tentias. Verum nonnulli quidem consilium confessi minime contemnendum esse iudicarunt; nonnulli autem, quod vera eum dicere scirent, sermones cum eo tum non conseruerunt.

Sed et multi ex Græcorum philosophis disputationibus se immiscuerunt: alii quidem, ut quænam esset religio nostra discerent. **563** alii vero quod indignarentur, per Christianismum nuper admodum ortum Græcæ superstitionis imposturas suppressi et perire. Atque ii professionem nostram in contentiosam controversiam trahebant, ut propter intestina dissidia pessum iret minusque vulgo grata esset. Ilorum quidam, arte dicendi sese ambitiose venditans, sacerdotibus nostris insultabat, et nugas ac deliramenta dicta eorum esse cum reprehensione objiciebat. Eius tam arrogantem superbiam simplex quidam senex non ferens (creditur autem celebris ille et magnus Spyridon suiss), cum eo disputatione est congressus. Et temerariis quidem ea res risui fuit: qui vero æquiores humanioresque erant, verebantur ne ab homine arte multa instrueto, vir Græcarum disciplinarum prorsus expers, ludus fieret, et tamen dignitate tanta spectatum inhibere reformidabant. Itaque cum id ei permisum esset, In nomine Jesu Christi, philosophie, inquit, audi. Unus est Deus cœli et terre, visibiliumque et invisibilium omnium conditor, qui universa hæc virtute Verbi producit et sustinet, et sanctitate Spiritus ejus stabilit et confirmat. Id Verbum, quod a nobis Filius Dei nominatur, errorum et seductionem humani generis miseratum, natum est ex muliere, et humanum substantialiter recepit corpus, mortuum etiam est pro nobis, et surrexit. Et veniet primo quoque tempore, factorum cuiusque quæsitor et judex. Hæc sic se habere, citra curiosam inquisitionem cognoscere: ita credimus. Nec tu, quomodo hæc sint, quære: neque rationem eorum arguere aut explorare aude. Superant enim hæc rationem, et cognitionem omnem longe precellunt. Et paululum conticescens: Credisne, inquit, hæc? responde. Ad hæc primum hianti ore consternatus philosophus, deinde, credere se, dixit: victimumque esse statim professus, eadem quæ divinus ille senex sentiret, se quoque sentire constituit: atque ut et alii eundem reciperent animum, operam dedit, jurejurando confirmans omnibus, non sine divino Numine religionem se complexum, sed arcana quadam vi ad sacra Christianorum traductum esse.

Idem postea Alexandro episcopo Constantino accidisse dicunt. Vixdum post synodum Constantinus Byzantium venerat, cum quidam Græcorum philosophi accedentes, eum reprehenderunt. **564** quod se illegitimo religionis cultui dedisset, ac res divinas novasset, sacra alia quam maiores ejus coluisserint, et tot sæculorum tempora tulissent, sectatus. Et ut periculum eis de nova opinione facere, atque cum episcopo sermones conferre liceret, rogauunt. Atque ille, tametsi inexercitatus et artium disserendi imperitus, vitaque tantum integritate fatus (erat enim, ut vix alias quisquam, honestus et bonus) tamen imperatore jultente, colloquii

A οἱ δὲ τοῦ διαλόγου ἡσυχίαν τῷτεως ἥγου, τάληθες διακούοντες.

Ποιῶσι γε μὴν καὶ τῶν παρ' Ἑλλησι φιλοσόφων μετεῖχον τῆς διαλέξεως· οἱ μὲν δὲ τι ποτέ ἔστι τὸ ήμέτερον μαθεῖν ἐφίμενοι, οἱ δὲ παρῆσαν ἀσχάλλοντες, οἵ διὰ τὸν Χριστιανισμὸν ἄωρων προσφάτως ἀρτοῦ τὴν Ἐλληνικὴν τερθρείαν ἀπολλυμένην. Καὶ εἰς ἑρδας τὸ ημέτερον ἔβαλον· ἐν' ὧς στασιάζουν ἐναντίον καθήστηαι, καὶ τοῖς πολλοῖς ἀπρόσδεκτον εἶη. Καὶ τις αὐτῶν ἐπὶ φιλοτιμίᾳ λόγων κομπάζειν, καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ἐπιτωθάζων, πολλήν ἔκεινων κατηγόρει ἐρεσχελίαν. Οὖτινος τὸν τῦφον ἀπλοὺς τις γέρων μὴ ἐνεγκών (λόγος δὲ ἔχει τὸν πολὺν καὶ μέγαν εἶναι τοῦτον Σπυρίδωνα) εἰς ἀμιλλαν καταστῆναι λόγων. Καὶ τοῖς μὲν προπετέσται γέλως ἔδοκες· δοσὶ δὲ ἡσαν ἐπιεικεῖς; δι' αἰδοῦς· ἐποιοῦντο μὴ ὑπὲρ ἀνδρὶ τεχνίτῃ γελοῖος δὲ γέρων φανεῖη, τάχης τῆς Ἐλληνικῆς παντάπαιον κῦμοιρος ὥν· ἐπέχειν γάρ εἰσάγαν ηὐλαβοῦντο τὸν ἄνδρα τοιούτον δυτα. Ἐπεὶ δὲ εἰσαν, Ἐν δύναματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, φιλοσοφεῖ, ἔλεγεν, δικούσον. Εἰς δὲ τις Θεὸς οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάντων, δια τε δρατὰ καὶ δια δρατα, δημιουργός· δις πάντα ταῦτα τῇ δύναμι τοῦ λόγου παράγει, καὶ τῇ ἀγαστούντῃ τοῦ ἐν αὐτῷ Πνεύματος ἔδραιοι. Οὗτος δὲν δέ λόγος, διη μέτες Υἱὸν Θεοῦ δύναμομεν, τὸ ἀνθρώπινον τῆς πλάνης οἰκτείρας, τίκτεται μὲν ἐκ γυναικός, καὶ ἀνθρώπινον οὐσιοῦται σῶμα, καὶ θνήσκει ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἀνίσταται· ἥξει δὲ δύσον οὕπω τῶν ἔκάστῳ πεπραγμένων ἔξεταστής. Ταῦτα γνώσει πολυπραγμοσύνης ἔκτος· οὕτω πιστεύομεν ἔχειν. Μή τοίνυν πάσι ταῦτα ζήτει, καὶ τὸν τρόπον ἐλέγχειν πειτῶ· ὑπὲρ γάρ λόγον ταῦτα, καὶ γνῶσιν πᾶσαν ἐδευτέρῳ τίθει. Καὶ μικρὸν ἐπιτιχών, Πιστεύεις ταῦτα; ἀπόκριναι, Εψη. Ἐπὶ τούτοις ἀχανῆς γενόμενος δι φιλόσοφος, εἰτα πιστεύειν ἔλεγε· καὶ τὴν ἥτταν εὐθὺς ὅμολόγει· καὶ τὰ ἵσα διδάσκειν ἥσετο τῷ θεικῷ πρεσβύτῃ· καὶ τοῖς ἀλλοις τὸν ἵσον τρόπον διατεθῆναι· ἐσπούδαζε, πᾶσιν ἐπομνύμενος, μὴ ἀνευ θείας μορίας ἐπὶ τὸ σέδνας ἐλαύνεσθαι· ἀρξήτῳ δὲ βίᾳ ἐπὶ τὰ Χριστιανῶν μετατίθεσθαι.

D Τὸ δὲ αὐτὸν φασιν ὑστερὸν γενέσθαι τῷ Ἀλεξάνδρῳ τῷ τῆς Κωνσταντίνου προεδρεύειν λαχόντι. Ἀρτε γάρ Κωνσταντίνου μετὰ τὴν σύνοδον παρελθόντος εἰς τὸ Βυζάντιον, τινὲς τῶν Ἐλλήνων προσιόντες τούτῳ φιλόσοφοι ὑπὲρ μέμψιν ἐποιοῦντο, διτι μὴ προσηκούσῃ θρησκείᾳ ἐπειδόμωιν ἐσαυτὸν, καὶ ὡς νεινερίζοις περὶ τὸ θεῖον, τὸ δόξαν τοῖς προγόνοις πολιτεύεσθαι ἥγομένος, καὶ οὖς δι μέγας αἰών εἰ παλαιοῦ ἔνεγκε. Πειραν δὲ καὶ τῆς προσφάτου διέξης ξιουν λαθεῖν καὶ τῷ ἐπισκόπῳ εἰς λόγους ἥξειν κατηγόρεις. Οὐ δὲ κατέπερ ἀτριής καὶ ἀπειρος ὥν τῶν τοιούτων λόγων, μόνῳ δὲ τῷ βιοῦ πεποιθώς (ἔγενετο γάρ εἰπερ τις καλός τε καὶ ἀγαθός), διαγωγί-

στοθεὶ πειθεται, τὸν χριστοῦντος κελεύσαντος. Πολλῶν δὲ ἐν ταυτῷ προσιόντων, ἵνα τὸν ἄλλων διαφορώτατον ἐπιγένηται φέτος τοὺς δὲ ἀλλους ἐν τούτῳ μένοντας ἀκροδοθεῖ. Ἐνδιάσθησαν τὸν ἀγῶνα ἀναδεξαμένους, Ἐν δύναμι τοῦ Ιησοῦ Χριστοῦ, Ἀλέξανδρος ἔλεγεν, ἐπιτάττω σοι μή λαλεῖν. Οὐ δέ, ἔμα τῷ λόγῳ τὴν γιώτταν δεθεῖς, ἀφωνος ζωτατο, διανεύων τοὺς ἄλλους, καὶ ἐκπληττόμενος τῷ πραχθέντι. Ήπειτείναι δὲ σχηματίσας, καὶ τῶν δεσμῶν λυθεῖς, πελρὶ τὴν τοῦ μαστηρίου ἐλάμβανε δύναμιν. Καὶ τὰ μὲν ὡδεῖς ἴσχεν.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΓ'.

Διεισῆσι δι βασιλεὺς εἰς τὴν σύνοδον· καὶ δημητρεῖαν αὐτοῦ πρὸς τὸν λεπόν ἐκεῖνον χορὸν.

Ἐπειδὲ δὲ βασιλεὺς τὴν ἐπινίκιον ἐστρέψαντος τῆς κατὰ Αἰγαίου μάχης τελέσας, εἰς Νίκαιαν καὶ αὐτὸς ἀπῆκτα, μέγιστον ἐν τοῖς βασιλεῖοις οἰκον εὐτρεπίσας, γάρθρα πολλὰ ἐκατέρωθεν παρεσκευάζει, καὶ θρόνους ἀποχρώντας τοῖς συνεληπθέσις τῶν Ιερῶν ἀνδρῶν, συμπαρεκτεινομένοις τοῖς τολχοῖς· καὶ δῆλον ἐκάτιψε τὸ προστῆκον εὐτρεπίσας γέρας, εἰσιέντι κατὰ τάξιν πάντας ἐκέλευεν. Ἐπειδὲ δὲ ἐδόκει καὶ αὐτὸν τῆς βουλῆς κοινωνῆσαι, ἐσχατος σὺν ὀλίγοις κάκηνος εἰσῆιε, μέγεθος μὲν ἀξιάγαστον ἔχων, ὥρᾳ δὲ διαδιπτῶν φυιδρῷ, ξένην δὲ τινα καὶ ἐπιεικῶς τέρτουσαν τοις προσώπῳ ἐπικαθημένην φέρων αἰδὼ. Τοις μένον δὲ τῇ ἀξιᾳ θρόνου τεθέντος, δει αὐτῷ κατεσκεύαστο, οὐ πρότερον ἥρετο καθῆσθαι, πρὶν ἀν πρᾶξις τῶν ἐπισκόπων ἐπιτραπεῖ. Τοσαύτῃ τις ἐπεικεῖα συγκεκριμένη τῇ τινι ἀνδρῶν εὐλαβεῖσθαι τῷ χριστοῦντι προσῆν. Καὶ δὴ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ εὐλαβῶν προτραπεῖς ἐκαθέσθη σὺν αὐτῷ δὲ ἄλλα καὶ δι θεῖος εκείνος χορός. Ήσύχου γοῦν καὶ ἀθερόεσσι γενομένης σιγῆς, πρώτος δὲ τῇς Ἀντιόχου Εὐστάθιος ἐγκαμποὶς λόγων τὴν βασιλικὴν ἐκείνην οἴα τισι νεοδρίπτοις δινθεσι περιέστεφε κεφαλῆι, καὶ τὸ περὶ τὰ θεῖα κατεσπουδησμένον ἐκείνῳ γεράσιων, ταῖς εὐφημίαις ἡμετέρο. Παραπλήσιος δὲ καὶ δι Παμφίλου Εὐσέβιος διεπράττετο ἀναστάση προσεψώντος μὲν γάρ ἐκείνῳ τὸν αἰνετήριον χριστήριον δὲ δι αὐτὸν καὶ τὸν ὅμονον ἀνετίθει Θεῷ. Τούτων δὲ πανταχόνων, καὶ αὐτῆς σιγῆς γενομένης, δι βασιλεὺς αὐτούθεν ἐκ καθέδρας τοῖς περινετικοῖς ἔχριτο τῶν λέγων, προτρέπων αὐτοὺς εἰς ὅμονοιαν· καὶ τὴν μὲν ἑδρὰν ἐκάτιψε προσοῦσαν λύπην τὸ γε γοῦν ἔχον ἐκέλευεν ἀμελεῖν πολλοὶ γάρ ἀντεγκαλοῦντες ἡσαν ἀλλήλοις, καὶ καιρὸν εἰδόμενοι ἔχειν τὰ λυπῶντα διορθώσασθαι ὑπὲρ ὃν πρὸς ἀλλήλους διεπληκτίζοντο, β. διλα γράφοντες ἐνεγείρουν βασιλεῖς. Εὐχερῶς δὲ τούτου συμβαίνοντος, εἰς βρήτην τημέραν ἐκέλευεν ὑπερεργον διασκέπτεσθαι περὶ τούτων ἐπὶ μέντοι τὸ περὶ τῆς πίστεως προκείμενον ἀρτίως χωρεῖν. Πολλοὶ δὲ, οἵς φίλοι καὶ ἐπιπολλοὶ ἀπεκθάνεσθαι καὶ τινας αὐτοὺς τῶν ἐπισκόπων ἔγραψον· καὶ ἐγγράφως καὶ ταῦτα βασιλεῖς ἰδοσαν. Οἱ πάσι δεσμὸν ἐπιθεῖς, καὶ τῷ σφραγίστηρι δικτυ-

A congressum non detractavit. Et cum permulti philosophorum convenienter, ut ex omnibus alii præstantissimus unus ad disputandum deligeretur, aliquie taciti et quieti sedentes auscultarent, petiti. Ita uni ad certamen progresso: In nomine Jesu Christi, Alexander inquit, tibi, ut ne loquare, impero. Atque ille una cum hoc verbo lingua ejus impedita obmutuit, eo, quod sibi acciderat, facto, reliquos per nutum admonens atque exterrens. Et cum signis manuumque gestu credere se significasset, cum lingua soluta simul vocem recuperavit. Sic scilicet ille experientia ipsa vim et documentum mysterii cepit. Atque haec sic gesta.

CAPUT XVI.

Ut imperator synodum ipsam ingressus sit: et oratio eius, quam ad sacrum episcoporum ordinem habuit.

Imperator ipse quoque, ubi festo die propter vicitorianam a Licinio reportata peracto, Nicæam venit, maximum in imperiali palatio ædificium exornavit, et subsellia sediliaque satis multa, qui convenerant sacris viris, parietibus quoque productis, fieri curavit: et unicuique congruenti habitu honore, ordine eos omnes ingredi jussit. Cum vero ei videbatur ut et ipse in consilium prodiret, postremus omnium cum paucis ingressus est, digna prorsus admiratione corporis proceritate vultuque laet conspicuus, et novam quandam gratiam atque decentiam, quae in facie ejus insidebat, præferens venerationem. Et submissiore, quam amplitudo ejus ferret, throno, qui ei paratus fuerat, posito, non prius sibi considerendum putavit quam id ei ab episcopis permetteretur. Tanta in imperatore humanitas cum reverentia qua viros illos prosequebatur, conjuncta inerat. Et tandem primus ipse in conventu admonitus consedit, et cum eo simul sacer ille chorus. **565** Ibi, cum altum esset silentium, primus Antiochenæ Ecclesiae episcopus Eustathius, orationis laudibus, perinde atque recens deceptis floribus, imperiale illius caput exornavit, spectatumque divinis rebus curandis studium ejus lepitudine honore et faustis omnibus compensavit. Itidem et Pamphili Eusebius assurgens egit: verba enim ad eum, quibus virtutes ejus laudibus vehabantur, fecit, et per eum gratiarum actiones et hymnos Deo sacravit. His unitis, silentio rursus facto, imperator ex ipsa cathedra exhortatione usus est, qua illos ad concordiam excitavit, et quem quisque privatim haberet dolorem, eum in praesentia postponere jussit. Per multi namque alius alium accusaverant: et tempus datum esse putantes quo quod cuique argueret et averri curarique posset, de quibus rebus inter se consultabantur, de eis libellos imperatori obtulerant. Quos cuicunque non gravate receperisset, ad certum diem postea de eis se deliberaturum dixit, atque in praesens, ad id quod de fide propositum esset, agendum, procedere jussit. Multi siquidem, qui libenter diutinas et acres etiam inimicitias gererent, episcopos quosdam crimina-

bantur, et querelas suas scriptas imperatori dabant. A Quibus ille omnibus colligatis, sigillum annuli sui impressit, eosque diligenter servari præcepit. Post conventionem eam, dies constitutus cum venisset, libellos eos omnes in manibus tenens: Haec, inquit, querelæ et accusationes magno illi Judici decidendæ remittuntur, statumque tempus extremi judicii sit dies: cui judici occulta etiam manifesta sunt. Mihi quidem homini, errori obnoxio, nefas esse videtur ecclesiasticorum virorum accusationes recipere et audire. Neque etiam omnino convenire puto, Dei ministros tales se præstare debere, ut vel a me vel ab alio judicentur. Si namque sacerdotum delicta plurimis innotescant, maxima præbetur eis offendiculi occasio, qui impune nullo timore peccare constituere. Quapropter agite, Christum amulati, per mutuam veniam aliis alii commissa remittamus. Oportere siquidem remitti ab eo debita, ille dicit, qui ipse gratiam delicti petat. His verbis dictis, libellos in conspectu eorum combussit, juratus, nihil se prorsus quæ in eis scripta essent legisse.

566 Addidit et illud: Si in episcopum incideret, alienum conjugium violante, se purpura sua pia-
cultur id obiectetur esse, ne tam scđum facinus
spectatoribus occasionem mali crearet.

Atque hæc quidem sic ante communem conventum acta. In consessu autem Patrum, oratione ad concordiam eos cohortans, de dogmatibus fidei consultare et sententias per suffragia dicere jussit. Quæ vero tum ad eos dixit in summa hæc sunt: « Gratias C quidem, inquit, rerum omnium causa, sed hujus potissimum conventus nomine, ago Deo, Patres et fratres charissimi. Recte enim sic vos appello, quando hanc mihi communis Servator omnium nostrum, concessit gratiam, ut felicius etiam mihi quam votis optare sim ausus, res cedderit. Tantam namque sacerdotum Dei in consilio et conventu uno frequentiam, illo concedente intueri, an non ingentis felicitatis loco habendum? sed per velum vos omnes, eadem cogitantes, et animorum consensu in eadem sententia consistentes, videre. Rebus enim malisque adeo, quæ quis eloqui possit omnibus, longe detrius mihi esse duco, quod Ecclesiam Dei seditionibus inter se dissidentein et contrariis hostiliter sententiis conflictantem cerno. Quandoquidem au- D tem (quod sane factum nolle) quæ ad me relata sunt omnibus jam innotuere, quo dolore animum meum perculsum esse putatis, cum seditionibus involutos esse vos audirem? Quod minime omnium a vobis factum oportuit, qui Dei ministri et pacis præcones designati estis. Quis jam alii quieta consti-
tuta sequi persuadebit, quando vos tam hostiliter arma sumitis et inter vos depugnatis? Quam ob causam hanc sacram coegi synodus, qui imperator et conservus vester es. Et hanc a vobis unam peto gratiam, quam cum a me vobis recipere, tum vos mihi dare est æquum, ut rebus quæ sedicio- nem hanc peperere in medium prolati, controversiisque quietis consiliis decisis, ad pacem, pro ea

λιγόποσημηνάμενος, ἀτφαλῶς τηρεῖν παρηγγύα. Μετὰ δὲ τὴν σύμβασιν, ἀφικομένης τῆς προθεσμίας, τὰ βιθλία παρόντων ἀπάντων ἐπὶ χείρας φέρων, Αὔται μὲν. Εφη, αἱ κατηγορίαι τῷ μεγάλῳ ἐκείνῳ κριτῇ ἐνίνται, καὶ καὶρδες αὐταῖς ὁ τῆς ἐσχάτης κρίσεις ἔσται, φῇ δῆλα καὶ τάφανῃ καθίσταται. ἔμοι δὲ οὐ θέμις, ἀνθρώπῳ ἐφαμάρτυρι γε δυτι, ἀνδρῶν ἱερῶν κατηγορίας ἀναδέχεσθαι, καὶ εἰς ἀκρόσιαν καθίσταμ. Μηδὲ γάρ δισιον ἔμοιγε χρήναι λειδιγίσται, Θεού λειτουργὸνς καθεστῶτας, τοιούτους ἔστους παρέχειν, ὡς παρ' ἑτέρων ἡ δρ' ἅμα καίνεσθαι. Τῶν γάρ πλημμελήθεντων τοῖς ἱερεῦσι δῆλων καθίσταμένιν τοῖς πλείστοις, πρόφασις σκανδάλου ἀνακύπτει: πλείστη τοῖς ἀδεῶς ἀμαρτάνειν ἔθέουσιν. «Ἄγε οὖν Χριστὸν μιμησάμενοι, τῇ πρᾶς ἀλλήλους συγγνώμη τὰ ἔστους θραπεύσωμεν. ἀφένται γάρ φησι τὰ δψιλήματα δεῖν τὸν ἀφέσεως τυχεῖν δρεγόμενον. Ταῦτα λέγων, τὰ βιθλία παρῆσται κατέκαυσεν, ἐπομνύμενος μηδὲν τῶν ἐγκειμένων τοῖς γράμμασιν ἀναγνῶνται. Προσετίθει δὲ τούτοις, ὡς εἰ γε καὶ ἐπισκόπῳ ἐνέτυχε γάμον ἀλλότριον διορύτοντι, συγκαλύψαι δι τῇ πορφυρίδι τὸ δάκρυον, ἵνα μὴ τοὺς θεωμένους ἡ τῶν δραμένων δψις εἰς βλάβης πρόφασιν περιστῇ.

Ταῦτα μὲν πρὸ τῆς κοινῆς συνελεύσεως· τότε δὲ οὖν τοὺς πρὸς διμόνιαν παρακλητικούς διειθών, περὶ τῶν δογμάτων τῆς πίστεως τὴν σκέψιν ποιεῖσθαι κατὰ γνώμην ἐπέτρεπεν. «Α δ' οὖν διελέγετο τούτοις, ὡς ἐν τύψῳ περικλασίν, ἥσαν ταῦτα· Χάριν μὲν εἰδέναι Θεῷ πάντων ἔνεκεν ἐλεγεν· οὐχ ἥτεν δὲ τῷ παρόντι συλλόγῳ, ὃ φύλοι καὶ πατέρες καὶ ἀδελφοὶ· καλῶ γάρ ὑμᾶς οὐτω, τοῦ κοινοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ταῦτα χαρισμένου. Καὶ πλέον γάρ ἡ κατ' εὐχὴν ἔμοιγε περιέστη τὸ πρᾶγμα· τὸ γάρ τοσούτους ἱερές Θεού, ἐς ταυτὸ συνδραμντας ἀξιούσιαι δρῆν, πόσου δν τις θείη; Ἀλλά γε βούλοιμην ἀν πατατας ταῦτα μὲν θεᾶσθαι φρονοῦντας, συμφωνίᾳ δὲ ψυχῆς ἐπὶ μιᾶς ἐστάντι τῆς γνώμης. Παντὸς γάρ ἔμοιγε χείρον, καὶ δσου δν τις εἴποι κακοῦ ἐπέκεινα χρίνω, τὴν Ἐκκλησίαν Θεού δρῦν στασιάζουσαν, καὶ εἰς ἀντιπάλους διακρίνεσθαι δέξας. «Οπηγία τοινυν, ὡς γε μὴ δψεῖς, καταφανῆ διος περισηγέλη ἐγένετο, πῶς δοκεῖτε δέδηγμας, τὴν ψυχὴν στασιάζειν πεπυσμένος ὑμᾶς; οὓς ἥκιστά γε προσῆκε, Θεού λειτουργός καὶ βραβευτὸς εἰρήνης καθεστήκτας. Τίς γάρ δν τοὺς ἀλλοὺς πεισεῖεν ἡρεμεῖν, ὑμῶν οὐτω διὰ μάχης ἔντων καὶ κατ' ἀλλήλων δπλιζομένων; «Ἐνθεν τοις καὶ τὴν ἱερὰν ὑμῶν συνεκρότησα σύνοδον, βασιλεύς τε ὁν καὶ συνθεράπων ὑμέτερο;. Καὶ γε μίαν αἰτῶ χάριν, ἦν ἐμὲ τε λαβεῖν, καὶ ὑμᾶς πάντως δοῦναι δίκαιαν· τὴν δὲ εἰναι τὰ τὴν στάσιν γεννήσαντα ἐπὶ μέσου προθεῖναι, καὶ τὴν ἀμφισθήτην ἡσυχῇ διαλυσαμένους, εἰς εἰρήνην κατὰ τὴν ἔνοῦσαν ὑμῖν χάριν δψιν πάντας, καὶ τὸ ἀσταστατον τῷ δόγματι ἐπιχορηγῆσαι· ἵνα σύναρτα τοσούτη θείων στρατῷ καὶ κατὰ τοῦ φθονεροῦ δαίμονος κοινὸν ἀναστήσω τὸ τρόπαιον· δς τῶν παλαμαίων τυράννων ἐκποδῶν ὡς τάχος

γεγενημένων, οἱ τὰ φίλα ἔκεινῷ ἡσαν διαπραττόμενοι, ἀμηχανῆσας, τὸν ἐμφύλιον τουτονὶ πόλεμον ἀνέβησε, νεμετῶν ἀεὶ καὶ τοῖς θμετέροις ἐπιτιθέμενος ἀγαθοῖς. Διὸ δέομαι ὡς Θεοῦ παρόντος, ἔκαστος διαρρέψας εἰ τις ἀγέθος ἐντριβὴν ἔχει, τῷ τῆς κοινῆς ὀμονοίᾳ προσίστω καὶ φῶ. Μηδὲ γάρ διὸ τὰ κοινὰ καλῶς ἔχειν οἰεσθω τις, τῶν καθ' ὑμᾶς οὕτως ἐν στάσεις καθεστώτων καὶ διχονοίαις. Καὶ γάρ ἂν εἴη δεινὸν καὶ τῶν ἄγαν ἀτόπων, εἰ τῶν πολεμίων οὕτω καταλυθέντων, οὐδὲνδε δ' εἴτε ἀντιτείνειν τολμῶντως, ὑμᾶς κατ' ἀλλήλων διπλήσεις· καὶ τοῦτο γε εἰς ἕδοντα καθεστάναι τῶν πολεμίων καὶ εἰρωνα γέλωτα· καὶ ταῦτα περὶ θείων διαλεγομένους πραγμάτων, οἱ τοῦ Πνεύματος διδασκαλία διαρρέθην εἰστηγεῖται τὸ ποιητέον. "Η τε γάρ τῶν λεπῶν Εὐαγγελίων γραφή, τὰ τε τῶν ἀποστόλων θείωνεστα βέβηματα, πρὸς ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ προφητῶν ἀρχαῖα θεοπίστατα σαφῶς· & χρῆναι περὶ θεοῦ λέγειν τε καὶ φρονεῖν ὑμᾶς ἐκδιδάσκουσι. Καὶ τοίνυν τὴν ἐριν ὡς πορφυτέρω βιβλίνες, ή τὸν λεπὸν τούτον πόλεμον ἀνηρέθισην, τοῖς θεορήθοις διδάγμασι τῶν ἀμφηρίστων τὴν λύσιν ζητήσωμεν. Καὶ γε ῥᾳδία, ὡς γε εἰπει, ἐσεῖται ἡ ενεργεια, εἰπερ βουλοίμεθα. "

ορacula, manifeste nos quæ de Deo et dicere et sentire oporteat, eruditunt. Itaque, quæ sacrum hoc bellum excitavit, contentione quam longissime missa facta, divinis doctrinis controversiarum inquiramus decisionem; quod sane commodum nobis et inventu facile erit, si voluerimus. »

ΚΕΦΑΛΑΙΑ. ΙΖ'.

Περὶ Σωτῆρος ἡ σύνοδος ὡρισε· καὶ περὶ τοῦ ἀγίου συμβόλου.

Ταῦτα δὲ καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια οἷα παῖς φιλοπάτωρ τοῖς ιερεῦσιν ὡς πατράσι προσφέρων, τὴν ἀποστολικὴν συμφωνίαν ἐπραγματεύετο. Ἐπισυνείρων δὲ καὶ οὐλα, ἔκης περὶ τοῦ δόγματος ἀνακίνειν ἐπέτρεπε τὴν διάλεξιν. Καὶ παρήγετο μὲν εἰς μέσον δὲ Ἀρειος· καὶ τῶν ἔκεινων προσβαλλομένων ἀκριβῆς ἡ βάσανος ἦν· ἐψυλάττοντό γε μήν προπετῇ τὴν φῆφον ἐπὶ θάτερον διγειν. Οὐα δὲ ἐν τῷ τρίτῳ πρὸς Κωνσταντίνον βιβλίῳ καὶ περὶ τούτων φησίν ὁ Εὐσέβιος, χρέων διελθεῖν. « Πλείστων δὴ τῶν ὑφ' ἐπέρφη τάγματι προτεινομένων, πολλῆς τε ἀμφιλογίας τὰ πρώτα συνισταμένης, ἀνεξικάκως ἐπηκροδεῖ δι βασιλεὺς τῶν πάντων, σχολῆς τε εὐτόνῳ τὰς προτάσεις ὑπεδέχετο· ἐν μέρει τε ἀντιλαμβανόμενος τῶν παρ' ἐκατέρουν τάγματος λεγομένων, ἡρέμα συνῆγε τοὺς φιλονείκως ἐνισταμένους· πράξις τε ποιούμενος τὰς πρὸς ἐκαστὸν διμίλιας, ἐλληνίζων τε τῇ φωνῇ, διτι μηδὲ ταύτης ἀμαθῶς εἶχε, γλυκύτερος τοις δὲ καὶ τὸν, τοὺς μὲν συμπειθῶν, τοὺς δὲ καὶ σιωπῶν τῷ λόγῳ, τοὺς δὲ εὖ λέγοντας ἐπιανῶν, πάντας τε εἰς διμόνιαν ἐλαύνων, διμογνώμονάς τε καὶ διμοδέξους αὐτοὺς ἐπὶ τοῖς ἀμφισθητουμένοις ἀπασιν ἐπιτισαυτὸν κατεστήσατο· ὡς διμοφώνως μὲν κρατῆσαι τὴν πίστιν, τῆς δὲ σωτηρίου ἐσορτῆς τὸν αὐτὸν παρὰ τοῖς πάσιν διμολογηθῆναι καὶ ρόν. Ἐκυροῦτε τῇ δημοσίᾳ καὶ ἐγγράφως δι' ὑποσημειώσεως ἴκαστου τὰ κοινῇ δεδογμένα. »

πηγες se salutiferum festum celebraturos prosterentur, et uniuscuiusque subscriptione roborata. »

A quæ vobis inest gratia, cunctos redigatis, et doctrinæ concordiam reducatis. Sic enim futurum est, ut ego cum tam frequenti et sacro cœtu vestro, contra invidum dæmonem commune statuam tropaum, qui pestiferis illis tyrannis, quorum opera in rebus omnibus est ex sententia usus, quam celerimē e medio sublati, rerum suarum satagens, intestinum hoc commovit bellum, invidens semper et rebus nostris præsperis iuminens. Quod ego vos, tanquam Deo præsente, oro, 567 ut pro se quisque, ea quæ animum ejus angit molestia abjecta, se ad communis concordia communis adjungat. Neque enim quisquam vestrum putet rempublicam rite administrari posse, si vos ita seditionibus et dissidiis digladiabimini. Et profecto grave admidum et absurdum fuerit, hostibus jam victis cum nemo contra nisi audeat, vos armis inter vos contendere, causamque inimicis ea re præbere voluptatis et ironici subdolique risus, idque de rebus divinis disserentes, quos doctrina Spiritus aperte quid sit faciendum docet. Sacrorum namque Evangeliorum scriptura, et apostolorum divinitus inspirata verba, ad hæc præsea quoque prophetarum oracula, manifeste nos quæ de Deo et dicere et sentire oporteat, eruditunt. Itaque, quæ sacrum hoc bellum excitavit, contentione quam longissime missa facta, divinis doctrinis controversiarum inquiramus decisionem; quod sane commodum nobis et inventu facile erit, si voluerimus. »

CAPUT XVII.

C De quibus rebus synodus decreta fecerit, et de sancto fidei nostræ symbolo.

Hæc illi, aut certe hisce similia, veluti pius filius, ad episcopos, tanquam patres, dixit. Alio quoque addidit, quibus disputationem de doctrina moveri permisit, apostolicam concordiam inducere studens. Et productus est in medium Arius, atque de eis quæ ab ipso in quæstionem deducta fuerant, diligens et accurata disquisitio facta. In primis vero eavebatur ne temere atque præcipitanter in alterutram partem sententiæ proferrentur. Quæ porro hisce de rebus in tertio ad Constantinum libro Eusebius memoret, referenda censui. « Plurimis sane argumentis a parte altera prolati, ac multa primum disputatione hinc et inde instituta, patienter admodum omnia audivit imperator, et intenta diligentia propositas quæstiones sustinuit: scorsimque deinde quæ ab utraque afferebantur parte excipieus, paulatim eos qui ardore contentionis acrius serebantur, conciliavit, et placide cum unoquoque agens, atque Græco sermone utens, quod et hujus imperitus non esset, suavem et jucundum se exhibuit. Et his quidem persuadens, illis vero sermone silentium imponens, nec non recta dicentes laudans, 568 omnes autem ad concordiam excitans, in eamdem opinionem et sententiam de rebus in controversiam deductis omnibus omnes perduxit, ita ut in professione eadem fidei consentirent, et eodem tempore om-

Hæc propterea hic inserui, ut professionis fidei testimonium etiam ab hostium confessione momentum et pondus aliquod habeat, ne quis objicere aut cavillari queat, idiotas et indoctos prorsus fuisse, qui eam in scriptum retulere. « Eorum enim, inquit Eusebius, qui Nicææ convenerunt, servorum Dei, alii quidem præcelluerunt sapientia sermone, alii vita gravitate. » Et imperator ipse presens, omnes ita ad concordiam producens, consentientes effecit. Sedenim professio fidei a trecentis decem et octo episcopis in scriptum relata, atque ab eisdem et simul a sapientissimo Constantino annotationibus confirmata, quæ etiam nunc Ecclesiis olim tradita obtinet, de verbo ad verbum sic habebat : « Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, visibilium et invisibilium omnium factorem. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei, genitum ex Patre, unigenitum : hoc est, ex substantia Patris : Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum ; consubstantiale Patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, et propter nostram salutem, descendit, et incarnatus est, homo factus et passus, et resurrexit tertia die. Ascendit in cœlos, et venturus est judicare vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum. Qui autem dicunt, fuisse aliquando tempus cum non esset, aut non fuisse priusquam genitus esset, aut ex non existentibus factum esse, aut ex alia subsistentia vel substantia fuisse, aut creatum, aut mutationi alterationi obnoxium : eos anathemate ferit catholica et apostolica Ecclesia Dei. » Ad hunc modum omnibus inter se convenit, ut consubstantiale Patri Filium esse decernerent et sanam fidem complecterentur.

569 CAPUT XVIII.

De episcopis qui per dissidium contra decretum synodi pugnarunt: et quae contra eos ipsumque Arium synodus ei ipse imperator constituerunt.

At pauci admodum Arii laudarunt opinionem. Paulo post tamen et ipsi fidem eam approbarunt (excepto Secundo et Theona) qui etiam ὁμονότου, *consubstantialis*, vocem reprehenderunt. Erant autem hi: Eusebius Nicomediæ, Theognis Nicææ, Maris Chalcedonis, Theonas Marmaricæ, Secundus Ptolemaidis, Menophantus Ephesi, Patrophilus Scytopolis, Narcissus Neroniadis (quæ secundæ Cilicæ civitas est, nunc Irenopolis vocata), episcopi. Dicebant namque ὁμονότον esse quod ex aliquo sit per partitionem, aut per germinationem, aut per fluxum. Ac per fluxum quidem, ut paterni liberi; per germinationem, ut ex radicibus surculi; per partitionem autem, ut ex massa aurea ramenta duo vel tria. At quia juxta nullam talium modorum rationem ex patre Filius esset, propterea editam fidei professionem rejicere instituerunt. Et cum ὁμονότου vocem prorsus non receperunt, tam subscribere decreto ei, quo dignitas presbyteri Ario est abrogata, noluerunt. Quæ res synodo causam præbuit ut Arium atque una omnes qui

A Ταῦτα δὲ παρεθέμην, ἵνα ἡ μαρτυρία τῆς πίστεως
καὶ παρὰ τούς ἔχθρῶν ἔχοι τὸ βέβαιον· μηδὲ τις κα-
τηγορεῖν ἔχοι, ὁ; Ιδιώται τοιν, καὶ μηδὲν ἐπιστά-
μενοι οἱ ἐκθέμενοι. *•* Τούτων γάρ, φησίν δὲ Εὐάγγελος,
τῶν ἐν Νικαίᾳ Θεοῦ λειτουργῶν οἱ μὲν διέπρεπον
εοφίας λόγῳ, οἱ δὲ βίσου στερβότητε· *•* καὶ έτι δὲ θα-
σιλεὺς παρών, πάντας εἰς ὅμονοιαν δῆγιν, ὀδυσσέουσι;
κατέτασσεν. *•* Ή γε μήν παρὰ τῶν τῷ ακοσίων δέκα
καὶ δύτετων ἔξενεγθεῖσα πίστις, ή καὶ ταῖς ἐκκλησίαις;
μέχρι καὶ νῦν ἐκδέσσοται πολιτευομένην, ἀστράπιζεθεῖσα
ταῖς γραφαῖς τῶν ἐπιτεκόπων, καὶ Κωνσταντίνου
τοῦ θεοτόκου βραστέως, εἰχεν ἐπὶ λέξεως σύτως·
• Ηλιτεύομεν εἰς ἑνα Θεὸν πατέρα ταντοκράτορα,
πάντων δρατῶν καὶ δοράτων ποιητὴν· καὶ εἰς ἑνα
κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Γίλον τοῦ Θεοῦ, γεννη-
B Οὗτα ἐκ τοῦ Πατρὸς, μονογενῆ· τουτέστιν ἐκ τῆς
οὐσίας τοῦ Ματρός· Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς,
Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα, οὐ
ποιησάντα, ὀμούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὐ τὰ πάντα
ἐγένετο, τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ· τὸν
δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν
σωτηρίαν, κατέλθόντα καὶ σαρκωθέντα, ἐνανθρω-
πίσαντα, παθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίῃ ἡμέρᾳ·
ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανούς· καὶ ἐρχόμενον κρίνεις
ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ Ήλεύμα τὸ ἄγιον.
Τοὺς δὲ λέγοντας, *•* Ήν ποτὲ οἶτε οὐκ ἥν, ή, Οὐκ ἴν
πρὶν γεννηθῆναι, ή, *•* Εἴς οὐκ ὅντιν ἐγένετο, ή, *•* Ήδ
ἔτέρας ὑποστάσεως· η οὐσίας φάσκοντας εἶναι, η
κτιστὸν, ή τρεπτὸν, ή ἀλλοιωθεν τὸν Γίλον τοῦ Θεοῦ,
τούτους ἀναθεματίζει τι καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ
τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία. *•* Οὐτως; ἀπαντεῖς ἀλλήλοις
συνέδησαν· καὶ ὀμούσιον εἶναι τῷ Πατέρι τὸν
Γίλον ἐψήφισαντο, καὶ τὸ ύγιες τῆς πίστεως καὶ τι-
σπάσαντο.

КЕФАЛ. ІН'.

Πέρι τῶν στασιασάτων ἐπισκόπων κατὰ τοὺς
δόγματος· καὶ σὺ κατὰ τε Ἀρείου καὶ αὐτῶν
ἡ σύνοδος καὶ διατάξεις ἐνηγρήσατο.

Ολγοί δέ τις τὴν Ἀρείου ἐπήγουν· δέξαν· μετὰ
βραχίου δὲ καὶ οὗτοι συνέθεντο, πλὴν Σεκούνδου καὶ
Θεωνᾶ, οἱ καὶ ἐν αἰτίᾳ τὴν τοῦ ἀμοιβεῖσθαι λέξιν
ἔθεντο. Ήσαν δὲ οὗτοι, Εὐσέβιος δὲ Νικομηδέας,
Θεογνής δὲ Νικατας, Μάριος δὲ Χαλκηδόνος, Θεωνᾶς δὲ
Μαρμαρικῆς, Σεκούνδος δὲ Πτολεμαῖδος, Μηνόφραν-
τος δὲ Ἐφέσου, δὲ Συθοπολίτης Πατρόψιλος, δὲ Νε-
ρωνάδος Νάρκισσος; (Κιλικίας δὲ ἐν τῇ δευτέρῃ ἡ
Νερωνίας ἔστιν, ή νῦν Ειρηνούπολις ὀνομάζεται).
Ἐλεγον γάρ ἀμοιβώσιον εἶναι, δὲ ξὺν τινάς ἔστι κατὰ
μερισμὸν, η κατὰ προσολήν, η κατὰ ρίζησιν· καὶ
κατὰ μὲν βεντούς, ὡς οἱ πατρικοὶ παῖδες· κατὰ
προσολήν δὲ, ὡς ἐκ βιτῶν βιλάστημα· κατὰ μερι-
σμὸν δὲ, ὡς βώλου χρυσίδες δύο η τρεῖς. Όντων κατ'
οὐδένα τρόπον εἶναι ἐκ Ηπερδού τὸν Γίλον· καὶ διὰ
τοῦτο μὴ συντίθεσθαι τῇ ὑπαρχείᾳ τοις πίστεις
ἐνίσταντο. Τὸ παράπαν δὲ μὴ δεξιχέμενοι τὴν τοῦ
ἀμοιβεῖσθαι λέξιν, τῇ Ἀρείου καθιζέτει ὑπογράψαι
οὐκ ἦθελον. Διέπερ η μὲν σύνοδος Ἀρείου καὶ τοὺς
ἐμφρόνους ἐκεῖνων ὑπέκλαδεν ἀναθέματι ἐκκηροῦξατο,
καὶ μὴ ἐπιτίθενται Ἀλεξανδρεῖς εἰσόπτες τοις τοις

μηδένα. Οὐ μήν δὲ ἀλλὰ καὶ τὰς λέξεις αὐτοῦ τῆς αἰρέσεως ἀνεθεμάτισε· καὶ τὸ βιβλίον δὲ ὃ κατὰ τὴν εὐσεβείας συντάξας ἐπέγραψε Θάλειας· οὐ δὲ χαρακτήρ, ὡς ἐκ γραφῆς ἐπιθύμην, ἀφελής τις ἦν καὶ διαιλεύμενος, ιστικώς τοι; Σωτάδου τοῦ ποιητοῦ φτιαξαί· καὶ εἰ τι δὲ αὐτοῦ καὶ τῶν δομοφόρων αὐτοῦ εὑρίσκωσι τούτο σύγγραμμα, δαπάνην πυρὶ καταλεπτεῖσθαι, ὡς μήτι αὐτῶν ὑπόμνημα τῆς αἰρέσεως τῷ εἶναι βίᾳ ἐμφέρεσθαι· θάνατον δὲ εἶναι ζημίαν ἐνομοθέτει, εἰ τις φωραθείη τι καταχρύπτων ἔκεινων, καὶ μὴ θάττον ἐμπίπρηστος. Πολλὰς δὲ ἐπιστολὰς δὲ βασιλεὺς κατὰ πόλεις ἐπεμπεις κατά τε Ἀρείου καὶ τῶν τὰ Ιεα φρονούντων ἔκεινων. Εὔσεβιον δὲ καὶ Θεόγνιν τῶν ιδίων ἔκυργάδευε πόλεων. Τῇ δὲ Νικομηδείᾳ ἔχεσθαι τῆς δρῆς πίστεως παρηγγύα, ἥν οἱ τριακόσιοι παρέδοσαν· καὶ ἐπισκόπους προχειρίζειν ἐτέρους, δρῦδα φρονεῖν ἡρῷαντος· βιθοῖς δὲ ληθῆς Εὔσεβιον παρθεδοῦναι τὴν μνήμην· Οἵτις δὲ ἐπιχειρεῖν γένοιτο τὰ ἔκεινων ἥραφονειν ἥ ἐπιτινεῖν, καλάζειν σφρόδρα ἡπείλει. Οἵτις δὴ γράμματα καὶ ἄλλας ἀπηχθημένον εἶναι ἀδήλου Εὔσεβιον, ὡς πρότερον Δικινιώφ συμφρονοῦντα. Κατὰ δὴ ταῦτα τὰ γράμματα οὐ μόνον ἡλάθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐτέρους ἔσχον ἐπὶ τῶν οἰκείων θρόνων. Ἄντι γάρ Εὔσεβιον Ἀμφίων τὴν Νικομηδίου ἐλάμβανε, Χρηστὸς δὲ τὴν Νικαίας· καὶ ἅμφω δὲ τῶν εὐσεβούντων μάλιστα ἡταν. Εἰδένατο δὲ χρή ἡς Εὔσεβιος καὶ Θεόγνις καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς πρότερον μὲν τῇ συνδρῷ πίστεως διδασκαλίαν ιδίαν ὑπαγορεύσαντες ἔδοσαν, ἥν, ὡς κίβδηλον καὶ ἀσεβείας μεστήν, διέρθηξαν πολλούς δὲ ἐντεῦθεν ταράχου ἀναχωθέντος, καὶ πάντων τῷ προδηλιψ τῆς ἀσεβείας· καὶ τ' αὐτῶν κινουμένων, τὰ μὲν πρῶτα Ἀρείου καὶ αὐτὸν ἀναθέματι καθυπιτάσαν, πλὴν Σεκούνδου καὶ Θεωνᾶ· ὑπογράψαι μέντοι τῇ αὐτοῦ καθαιρέσει οὐκ ἡδουλήθησαν, καίπερ τῇ τῆς πίστεως ἐκθέσει καθυπογράψαντες, καὶ ὑπούλως καὶ οὐκ εἰλέχρινῶς μετὰ τὴν ἔξοριαν ἐπανελθόντες, ὡς προΐστας δηλώσομεν. Μαρτυρήσει δὲ καὶ αὐτὰ τὰ παρ' αὐτῶν γεγενημένα τοῖς τῆς εὐσεβείας προδότοις, καὶ οὐσα περὶ τούτων κατέλιπον· δὲ δὴ καὶ ἐκθήσομαι. "Ο γε μήν Εὔσεβιος ἐτερος, δὲ Παμφίλου τὴν προσωνυμίαν κεκληρωμένος, τῇ συνδρῷ παρών, ἀμφιβάλλων ἥν καὶ διασκεπτόμενος, εἰ γε δέον τῷ ἐκτεύεντι δρψ στοιχεῖν καὶ μικρὸν ἐπισχῶν, συνήνεστε τε, καὶ τῇ χειρὶ ἐπεσφράγιζε· καὶ τῇ σφετέρᾳ ἐκκλησίᾳ αἰτιωμένη τὸν ὄρον ἐπεμπειν, ἐν ᾧ καὶ τὴν τοῦ διοικούσου λέξιν διασαφέλε· Ινα μή τινι δι' ὑπονοίας γένηται, ἀτε δὴ ἐμβραδύνας, ὡς ἀτημελήτως καὶ ὡς ἔτυχε τὰ τοῦ ὄρου ὑπέγραψε.

διοικούσου declarat, ne cui suspectus fieret tanquam subscriptissim.

(1) Eusebius Nicomediensis ad Constantiū imperatorem, manu vestem suam quam gestabat demonstrans, dicere est ausus: « Etiam si hæc me insidente rupta dividatur, non tamen ejusdem substantiæ esse dixerim utrumque: Et τούτῳ τὸ θμάτιον ἐμοῦ θεωμένου διατεθεῖη, οὗποτ' ἀν φαλην

A ejus adhærerent sententiæ, excommunicatos anathemati subjiceret, ac ne quis eorum Alexandriam ingredi auderet, sanciret. Voces etiam hæresis ejus anathematizavit, et librum quem ille contra pietatem compositum Thaliam inscriperat, quasi floridum et viridantem, cuius stylus et elocutio, sicuti ex scripto ipso cognovi, simplex et dissoluta, Sotadisque poetæ cantilenis persimilis fuit; ac præterea, si quod aliud ejus aut sectatorum ejus inventiretur scriptum, ut id igni mandaretur edixit. Quin capite quoque Constantinus sanxit, si quis quidquam eorum pressum occultasse, nec statim exussisse compertus esset. Multas insuper epistolas per urbes passim contra Arium et qui sectæ ejus erant, misit. Eusebium et Theognidem sedibus suis B exegit, et Nicomedienses ad complectendam a trecentis proditam rectam fidem, aliasque episcopos qui recte sentirent legendos, Eusebiumque (!) oblivioni mandandum, est hortatus. 570 Qui vero cum Ario sensuri aut opinionem ejus laudaturi essent, in eos se graviter animadversurum esse, est minitatus. Quibus litteris etiam significavit, aliam ob causam invisum sibi Eusebium esse, ut qui antea Licinii partes secutus fuerit. Itaque non solum illi sunt proscripti, sed alii quoque in eorum locum lecti. Pro Eusebio enim Nicomediæ Amphion, pro Theognide autem Nicææ Chrestus, episcopi facti, ambo sincerioris pietatis quam maxime studiosi. Illud scire oportet, Eusebium et Theognidem, quique præterea factionis ejus erant alios, fidei suæ doctrinam in scriptum relatam seorū synodo obtulisse, eamque ut adulterinam et impietatis plenam disceptam esse. Quam ob causam, quod Ingens turba excitata, atque omnes propter manifestam impietatem adversus eos commoti essent, ipsi quoque, præter Secundum et Theonam, Arium quidem anathemati (2) subjicere, exauctorationique illius subscribere nolentes, fidei professioni subscripterunt: quod tandem simulantem et insincere fecerunt, ab exilio reversi, sicut postea ostendemus. Testificabuntur id quoque res eorum adversus pietatis defensores actæ, et quæ ipsi de rebus his reliquerunt scripta, quæ itidem recensebo. Eusebius sane alter, cui Pamphili cognomen inditum, adfuit et ipse concilio, dubius que etiam atque etiam secum consideravit an promulgatae fidei professioni assentiri deberet: atque aliquantulum assensione retenta, eam tandem approbat et subscriptione sua confirmavit: Ecclesiæ quoque suæ quærenti professionem et definitionem eam misit, in qua vocem quoque τοῦ

τῆς αὐτῆς οὐσίας ἐκάτερον. » Qua blasphemia per motus Constantinus, eo proclivius in proscriptionem ejus consensit. » (Suzon. lib. II, cap. 21).

(2) Καθαιρέσει, abrogationi, abdicationi, degradationi.

571 CAPUT XIX.

Quæ de Paschate et hæresiarcha Melitio synodus decreverit, et de sacris divinisque canonibus. Item quid Paphnutius confessor suaserit.

Fidei dogmate rite atque ordine confirmato, rursum convenere ac de sacris Paschæ seriis disceptarunt. Placuitque omnibus ut eodem tempore ab omnibus festus is dies celebraretur. Tertio porro congressu, de eo quem antea diximus, Melitio hæresiarcha, ejusque sectatoribus atque rebus per eum in Ægypto novatis, inquisitum atque decretum, ut omnes illi Lyci essent, nudum episcopatus nomine retinentes, et ne cui eorum postea imponendæ manus potestas esset. Quos autem antea manuum impositione dignati essent, ut illi in ministerio suo, quod sortiti fuerant, permanenter quidem, et absque metu omni communicarent, dignitate autem et honore ab aliis cujuscunque Ecclesiæ ministris secundas ferrent: atque ut in defunctorum locum deinceps recens apud eos cooptati subrogarentur, si quidem suffragio digni viderentur, episcopo Alexandrino legente, ipsi vero legendi arbitrio suo potestatem non habereat. Ac recte sane et commode hoc sic synodus constituit, ut Melitii sectatorumque ejus temeritas atque celeritas manuum imponendarum compesceretur. Tam præflecta namque audacia fuit Melitius, ut persecutio- nis temporibus cum fugeret atque lataret, manus imponendæ potestatem, ad celeberrimum illum Petrum martyrem pertinentem, sibi raperet atque vindicaret. Quare illud evenit, ut tantopere schisma et factio ejus per Ægyptum invalesceret.

His ita peractis, moribus conformandis concilium leges postremo tulit viginti (1): canones nominare soleant. De quibus cum consultaretur, reliquis quidem constitendum esse visum est (2), ut quicunque sacrum aliquod sortiti essent ministerium, præter quam lectores, de cetero cum uxoribus suis non concumberent, quas ante initum sacrum magistratuim duxissent. Solus autem Paphnutius, superiorum Thebarum episcopus, de quo antea nobis facta est mentio, intercessione sua rem eam impedivit: veneratione dignum esse matrimonium, neque castitate et pudicitia sua id carere dicens; legitimumque insuper jus ejus subjiciens, synodum rogavit ut legem eam non perferret: gravem enim utrisque, sacerdotibus scilicet et conjugibus eorum, atque etiam fortasse vita parum pudicæ causam fore. 572 Quapropter, inquit, pro eo atque antiquitus servari solitum est, deinceps quoque obtinere oportet, ut qui sacerdotalem suscepint dignitatem cælibes, postea quoque a conjugio abstineant; qui vero uxore ducta in ordinem sacrum cooptati sint, ut a conjugibus suis non separantur. Hec Paphnutio (3),

(1) 22 reperiuntur apud Rufinum Ecclesiast. historiæ lib. x, cap. 6.

(2) Socrat. lib. i, cap. 41, Hist. Eccles.

(3) In sententiam Paphnutii istam Honorii et

"Οσα περὶ τὸν Πάσχα καὶ τὸν αἱρεσιάρχου Μελίτου ἡ σύνοδος ἀπεγήρατο· καὶ περὶ τῶν ιερῶν καὶ θυλῶν καρόντων. Τι δὲ διμολογητῆς Παφνούτιος ἔσθουλεύστετο.

Kalwōs δὲ κυρωθέντος τοῦ δόγματος, αὐθις συνελθόντες, τὰ περὶ τῆς τοῦ Πάσχα ἑορτῆς διεσκεπτοντο. Καὶ ἐδόκει πᾶσι, κατὰ τὸν αὐτὸν ἐπιτελεῖν καιρὸν πάντας τὴν ἑορτὴν. Τρίτη δὲ συνελεύσει καὶ τὰ κατὰ τὸν πρόσθιν τριητέντα Μελίτιον τὸν αἱρεσιάρχην καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐξητάζοντο, καὶ τὰ δὲ αὐτὸν ἐν Ἀιγύπτῳ συμβάντα καὶ νεωτερισθέντα. Καὶ δεῖν ἐδόκει πάντας ἐν τῇ Λυκῷ διατριβεῖν, μόνον ἐπισκοπῆς γυμνὸν δυνατὸν εἶναντος· μὴ ἕξενται δὲ αὐτοῖς εἰσεπειτα χειρὶς ἐπιτιθένται τινί. Οὓς μέντοι φύσαστες χειροθεσίας τῇσιν, μέντον ἦ Ἐλαχίνη λειτουργίᾳ, καὶ ἀδεῶς κοινωνεῖν· ταῖς γε μὴν τιμαῖς δευτέρους εἶναι τῶν ἐν ἐκάστῃ παροικίᾳ καὶ ἐκκλησίᾳ κακοληρωμένων. Εἰ δὲ τις φύσεις τελευτήσας, τῶν πρὸ αὐτῶν ταῖς τιμαῖς ἐπαναλαμβάνειν, εἰ ψῆφῳ τέως ἀξίος φαίνοιτο, τοῦ τε Ἀλεξανδρεῖας ἐπισκόπου ἐπιχειροτονούντος· μὴ αὐτοὺς δὲ ἐπιλέγεσθαι οὖς ἀνθέλωσι· καὶ λόγῳ δὲ καὶ δικαίῳ τοῦτο τῇ συνδιψι διδόνοτο, τὸ προπετές καὶ ἵστομον εἰς χειροθεσίας Μελίτιου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἐπιστομίζουσην. Τοσούτος γάρ ἡν ἀνθαδεῖα χρώμενος, ὡς καὶ τὰς διαφερούσας Πέτρῳ τῷ ἀσδημῷ μάρτυρι χειροθεσίας ἀφαρπάζειν καὶ δρόσεις ἐστὸν ποιεῖν, δημητρία τὸν διωγμὸν φεύγων ἦν ἐκεῖνος, καὶ διὰ τοῦτο κρυπτόμενος. Οὐ χάριν καὶ ἐπιπολὺ τὸ κατ' αὐτὸν σχίσμα ἐν Αιγύπτῳ ἐκράτησεν.

"Ἐπειτα ἡ σύνοδος καὶ τὸν βίον ἐπανορθύσασα, τὸ τελευταῖον καὶ νύμονος ἐκτίθησιν εἰκόσιν, οὐδὲ κανόνας εἰωθίς διομάζειν. Βουλευομένων δὲ περὶ τούτων, τοῖς μὲν ἄλλοις δεῖν ἐδόκει πάντας τοὺς λεπράσθαι λαχόντας, δίχα μόνων ἀνγηνωτῶν, μὴ τουλοιποῦ ταῖς ἐκατῶν γαμεταῖς συγκαθεύδειν, διὸ πρὸν τῆς ἀξίας τυχεῖν ἐσχον· Παφνούτος δὲ ἐκ τῶν δικαὶων Θηρῶν, οὐ μικρῷ πρόσθιν ἐμνήσθην, ἀναστὰς διεκώλυε, τίμιον εἶναι τὸν γάμουν ἀποκαλῶν· μὴ ἀμοιρεῖν δὲ σωφρούσης καὶ τὸν ἐνναμονού ὑποτίθεμον· καὶ τῇ συνδιψούσῃ τοῦτο τὸν νύμον ἀπαγορεύειν ἐν χαλεπῷ γάρ εἶναι καὶ ἀμφοτέροις, αὐτοῖς τε καὶ γαμεταῖς. Ιτις γάρ αἰτιος δὲ νόμος οὖς τοῦ μὴ σωφρονεῖν γένοιτο. "Οὐδὲν ἐμοὶ γέ δεῖν ξελεγε κατὰ τὸ Ἐκπαλαι ἀρχηγούσαν θεοῖς; τοὺς μὲν ὑποδύντας λεπρουσὸν γάμους μὴ τουλοποῦ αἱρεῖσθαι γαμεῖν· τοὺς γε μὴν μετὰ συζυγίαν τούτου τὴν αὐτούς τῶν γαμετῶν μὴ χωρίζεσθαι. Τοιαῦτα παρηνούτου εἰστηγούμενου, ἡ σύνοδος ἕστερες· καὶ ταῦτα ἀπείρους γάμους παντάπασιν θυτοῖς. Καὶ περὶ μὲν τούτου, τῇ γράμμῃ τῶν θυημάτων ἔστασα, οὐδὲν εἰργάσεις· περὶ δὲ τῶν ἀλλών, ὡς αὐτῇ καὶ λόγῳ εἶναι ἐνόπιον, νόμους θετοῖς, καὶ διὸ οὓς προσήκει τὰ κατὰ Θεοδοσίον ΛΔ. lex est scripta, l. Eum qui. C. De episc. et cler., quæ hodie quoque in Orientalibus Ecclesiis versatur.

τὴν Ἐκκλησίαν φέρεοθαί. Καὶ πρόκεινται γε πᾶσι· Α qui uxorem nunquam duxisset, suadente, synodus καὶ εἰ τῷ φίλῳ ἐντυχάνειν, δῆδιον ἔστιν. comprobavit; atque de hac re, quam arbitrio cuiuslibet reliquit, nihil sanxit. De aliis autem, ut ei est visum, rite atque ordine leges tulit, ad quarum præscriptum convenit res ecclesiasticas geri. Quæ sane leges propositæ omnibus sunt, et a quovis, si velit, facile legi possunt.

ΚΕΦΑΛ. Κ'.

"Οτι καὶ Ἀκέσιον τὸν τῶν Ναυατιανῶν ἐπίσκοπον δι βασιλεὺς εἰς τὴν σύνοδον μετεστέλλασθε.

"Ο δὲ θεοφιλῆς βασιλεὺς, τῆς κοινῆς προμήθου-
μενος ὄμονοις, καὶ Ἀκέσιον τὸν τῶν Ναυατιανῶν
ἐπίσκοπον εἰς τὴν σύνοδον μετεστέλλετο, καὶ τὸν
τῆς συνόδου δρόν περὶ τε τοῦ δόγματος καὶ τῆς
ἔσορτῆς ὑπεδειχνον. Ἡρώτα τε εἰ καὶ αὐτῷ τὰ δό-
ξαντα καὶ τοῖς ἐπίσκοποις βεβαιωθέντα καλά γε
εἶναι δοκεῖ· τὸν δ' ἐπιανέσαντα, μηδὲν τι καινὸν
ἐρίσασθαι φάναι. Καὶ αὐτὸν γάρ οὕτω ἀνωθεν εἰλη-
φέναι τὸ δόγμα, καὶ οὕτω δὴ ἔσορτάζειν. "Ο δὲ βα-
σιλεὺς, Τί οὖν οὕτω δοξάζων, πῶς τοῦ σὸν ἡμῖν
κοινωνεῖν πορθωτέρω γίνῃ; Καὶ δεῖ τὴν κατὰ
Ναυατὸν καὶ Κορηγίλιον τὸν Ῥώμης διαφορὸν ὑπε-
μίμνησκε κατὰ Δέκιον· ὅτιπερ τοὺς μετὰ τὸ βά-
πτισμα ἀμαρτόντας τὴν πρὸς θάνατον ἀμαρτίαν,
καὶ ἐπιθύσαντας, θείων μυστηρίων ἀπηξίου τῆς
κοινωνίας. Θεοῦ γάρ εἶναι τὰς ἔξουσίας· Ελέγε
μόνου, καὶ οὐχ Ἱερέων, πρυτανεύει τούτους τὴν
ἀρεστιν. "Ο δὲ βασιλεὺς ὡς τάχος ὑπέφερε· θές, ὁ
Ἀκέσιος, κλίμακα, καὶ μόνος εἰς οὐρανοὺς ἀνάβηθι.
Ταῦτα δ' εἰπεῖν τὸν χριστοῦντα, μή τὸν Ἀκέσιον
ἐπιανοῦντα, ἀλλ' ὅτιπερ ἀναμάρτητον ἔστι τὸν τάχα
ἐνόμιζε. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν σύνοδον οὕτω προ-
δη, ὡς ἐν συντόμῳ εἰπεῖν· ἐγὼ δ' οὐκ ὀκνήσω τά-
σφαλές πρυτανεύων τοὺς γεγραμμένους, μή καὶ ἀ-
περὶ τοῦ δόλου τῶν Ἀρειομαντῶν Εὔσταθίος καὶ
Ἀθανάσιος τῆς εὐσέβειας οἱ πρόβολοι γεγράφασι
διελθεῖν· δοσα τε αὐτὸς δὲ Παμφίλου Εὔσταθίος περὶ
τῶν δοξάντων τῇ συνέδρῳ τῇ ἴδιᾳ γέγραψεν ἐκκλη-
σίᾳ· ἔτι δὲ τὰ δρισθέντα πᾶσι Πατράσι κοινω-
πρὸς δὲ καὶ δοσα δὲ θεοφιλῆς Κωνσταντίνος τοῖς
ἀπανταχοῦ μή παροῦσι τῶν ἐπισκόπων περὶ τε τοῦ
δόγματος καὶ τοῦ Πάσχα, καὶ Ἀρειου, καὶ τῶν περὶ
Ἀρειον, ἔτι δὲ καὶ περὶ τοῦ Νικουμηδείας γέγραψεν
Εὔσεβου. Γένοιτο γάρ διὸ τούτων μᾶλλον δῆλα
τὰ τῇ συνέδρῳ πραχθέντα. Καὶ πρότερόν γε τὰ
Εὔσταθίου τοῦ τῆς Ἀντοχείας ἐκθήσομαι· ἐν οἷς
τὴν τε τῶν Ναυατιανῶν βλασφημιαν ἐλέγχει, καὶ
τὰ πραχθέντα ἀναδιάσκει· καὶ τὴν βῆσιν ἐρμη-
νεύει, τὴν, Κύριος ἔκτισθε με ἀρχήν σδῶν αὐτοῦ.
Γράψει δὲ οὕτω·

ΚΕΦΑΛ. ΛΑ'.

Οἰον Εὐστάθιος δ' Ἀντιοχείας καὶ Ἀθανάσιος δ'
Ἀλεξανδρείας, οἱ τῆς εὐσέβειας πρόδολοι, περὶ
τῶν ἐν τῷ συνέδρῳ πραχθέντων λοτρόησσαν.

· Βαδιῶ δ' ἐντεῦθεν ἐπὶ τὰ πεπραγμένα. Τί οὖν;
Ἐπειδὴ διὰ ταῦτα σύνεδος εἰ; τὴν Νίκαιαν ἀριχνεῖ-
ται μεγίστῃ, μήτι γε καὶ ἐδομήκοντα τὸν ἀριθμὸν
ὅμοιος συναχθέντων. Τὸ γάρ σαφὲς διὰ τοὺς τῆς
πολυανδρίας διλούς οὐχ οἵσις τέ εἰμι γράψειν,

Quod etiam Acesium Novatianorum episcopum impe-
rator in synodum acciverit.

Cæterum imperator Dei amantissimus, de com-
muni concordia sollicite cogitans, Acesium quoque
Novatianorum episcopum ad concilium evocavit,
eique et de Iudei dogmate et de die festo decre-
tum synodi ostendit, interrogavitque adoo eum an
ea recte sic ab episcopis essent constituta. Qui
cum ea laudasset, neque novi quidquam definitum
esse dixisset, se enim et idem dogma Iudei a ma-
joribus accepisse, et nunquam aliter Paschæ festum
celebrasse, imperator, Qui igitur, inquit, cum in
eadem sis nobiscum sententia, a communione
nostra tantopere abhorres? Ibi ille dissidii quod
inter Novatum et Cornelium Romane urbis episco-
pum sub Decio imperatore fuit, meminit; Nova-
tum videlicet, eos qui post baptismum peccatum
ad mortem patrassent, ac diis sacrificasset, a
communione divinorum mysteriorum rejecisse,
solius Dei, et non sacerdotum potestatem eam esse
dictitans, talibus hominibus remissionem delicti
concedere. Ad quem ex tempore imperator: Scalas,
inquit, admove, Acesi, et solus in cœlos ascende.
C Quo dicto, non Acesium ille laudavit, sed potius
quod immunem a peccatis se forte existimavit
esse, perstrinxit. Ac res quidem concili, sicuti
brevissime exposuimus, sunt gestæ. Mihi vero
grave aut molestum non fuerit, ad fidem dictorum
certius confirmandam, 573 quæ de dolo furen-
tium Arianorum Eustathius et Athanasius veræ
pietatis propugnacula scripserunt, allegare, quæ
item Eusebius Panphili de synodi constitutionibus
sua significavit Ecclesiæ, præterea quæ a Patribus
universis sunt communiter decreta, denique quæ
Deo charus Constantinus ad quoscumque absentes
episcopos de Iudei dogmate, de Paschate, de Ariu
ejusque sectatoribus, et de ipso Eusebio Nicome-
dieni scriptis. Ex iis enim maxime synodi acta
cognoscuntur. Et primum Eustathii Antiocheni
episcopi verba exponam, quibus Arianorum blas-
phemiam redarguit, et rem gestam docet: atque
insuper dictum illud, Dominus creavit me ab initio
viarum suarum, interpretatur. Qui sic scribit.

CAPUT XXI.

Qualia Eustathius Antiochenus, et Athanasius Ale-
xandrinus, episcopi, veræ pietatis propugnatores,
de synodi actis historiæ monumenta prodi-
erint.

· Ad rem ipsam, ut gesta est, progrediō. Quid
igitur est? Postquam eas ob causas Nicææ synodus
coacta est maxima (convenerunt enim eo ducenti
et septuaginta sere præterea episcopi; certum
enim numerum, propter tantam multitudinis tur-

ham, referre nequeo, neque id adeo magno studio sum scrutatus), ubi de fidei ratione est quæsumum, perinde atque manifestum argumentum atque indicium blasphemiae, Eusebii scriptum est productum, quod in præsentia omnium lectum, cum varium auditoribus motum propter perversam depravationem, tum auctori ipsi probrum attulit maximum. Posteaquam autem conatus fraudulentus Eusebii manifesto est deprebensus, et scriptum iniquissimum in conspectu omnium discerptum, ex composite nonnulli pacificationis nomen præ se fereentes, effecerunt, ut qui optime sententias dicere soliti fuerant, silerent. Ariani vero, metuentes ne tam frequentis concilii decreto damnati relegarentur, priores ipsi sententia sua abrogatum dogma anathemate jugularunt; et consequentibus annotationibus professioni fidei manibus ipsi suis subscripterunt, et episcopatibus per ambitiōnem et circumcursionem maximam manus pleniorumque prensantes, qui penitentiam potius agere debuissent, retentis; postea, nunc quidem clandestine, **574** nunc autem propalam damnatos docuere opiniones et variis ea in re usi sunt argumentis et insidiis. Et cum pangere vellent zizaniorum plantas, ab hominibus peritis sibi metuentes, eos, a quibus deprehendi poterant, devitarunt, et alios veræ pietatis præcones atque professores fraudulenter expugnarunt. Non credimus autem, impios atque sine Deo homines divino numine unquam fore superiores. Etiamsi enim rursus invalescant, rursum tamen vincentur, juxta grandiloquum et gravem prophetam Isaiam, etc.

Illi magnus ille Eustathius. Qui vero eo vel virtute vel pietatis æmulatione inferior non est, celeberrimus Athanasius, ad Afros scribens, hæc insert: « Episcopi qui convenerant, cum abolere ab Arianiis excogitatas impietatis voces illas (ex non existentibus creaturam esse et facturam Filium, et, Erat aliquando tempus cum non erat, et quod mutabilis sit naturæ), atque eas quæ ex professo in Scripturis sunt promulgare vellent, quod scilicet ex Deo Filius natura unigenitus est Verbum, virtus, sapientia sola Patris, Deus verus, ut Joannes dixit; et ut Paulus scripsit, resplendescens gloria, et expressa imago subsistentiae Patris¹, Eusebiani a propria insanae opinionis persuasione transversum acti, inter se sunt collocuti: Pactum feriamus, nam et nos ex Deo sumus. Unus enim est Deus, ex quo omnia; et vetera præteriorunt, ecce nova facta sunt omnia², ex Deo autem omnia. In mentem quoque eis venit, quod in Pastore scriptum est; Primum omnium crede, unum esse Deum, qui omnia creaverit et perficerit, atque ex nihilo in substantiam deduxerit. At episcopi, ubi versutiam illorum atque impietatis malignam fraudem animadverterunt, dilucidandum esse, quod ex Deo dicitur, rati, ex substantia (1) Dei esse Filium sci-

¹ Hebr. i, 3. ² II Cor. v, 17.

(1) Οὐσία, substantia sive essentia dicitur: et hoc illo significantius est verbum. Ego vero in vertendo pro *essentia* substantia verbo uti malui,

A ἐπειδὴ μὴ πάντη τοῦτο περισπουδάστως ἀνίχνευον. Ός δὲ ἐζητεῖτο τῆς πίστεως ὁ τρόπος, ἐναργῆς μὲν ἐλεγχος τὸ γράμμα τῆς Εὐσέβου προύσταλλετο βλασφημίας· ἐπὶ πάντων δὲ ἀναγνωσθὲν, αὐτίκα συμφορὰν μὲν ἀστάθμητον τῆς ἐκτροπῆς ἔνεκα τοις αὐτήρχοις προσένει· αἰσχύνη δὲ ἀνήκεστον τῷ γράψαντι παρεῖχεν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔργαστηριον τῶν ἀμφὶ τὸν Εὐσέβιον σαφῶς ἐάλω, τοῦ πλανόμου γράμματος διαβραγέντος ὑπὲρ δύει πάντων ὅμοιον, τινὲς ἐκ συσκευῆς τούνομα προσλιλόμενοι τῆς εἰρήνης, κατεσίγησαν μὲν ἀπαντας τις ἄρρενα λέγειν εἰωνότας· οἱ δὲ Ἀρειομάνιται δείσαντες μήποτε ἀρα τοσαύτης συνόδου ἐν τούτῳ συγκεκροτημένης ἐξοστραχισθείεν, αναθεματίζουσι μὲν προπηδήσαντες τὸ ἀπηγορευμένον δόγμα· συμφώνιοι δὲ γράμμασιν αὐτοχειρίᾳ ὑπέγραψαν. Τῶν δὲ προεδριῶν διειπλεῖστης ὁσης περιῳρομῆς χριτταντες, δέοντες τοὺς ὑπόπτωσιν λαριδάνειν, ποτὲ μὲν λεληθότως, ποτὲ δὲ προφρανῶς τὰς ἀποψήφισθείσας πρεσβείουσι δόξας, διαφόροις ἐπιδουλεύοντες; τοις ἐλέγχοις. Βουλόμενοι δὲ πιγιῶσι τὰς ζεινιώδη φυτουργήματα, δεδοικότες τοὺς ἐπιγνώμονας, ἐκκλινούσι τοὺς ἔρθρους· καὶ ταύτη τοὺς τῆς Εὐσέβειας κήρυκας ἐκπολεμοῦσιν. Οὐχ οὖτως δὲ πιστεύομεν, ὡς ἀνθρώπους ἀθέους δύνασθαι χριτῆσαι πάποτε τοῦ θεοῦ. Καὶ γάρ πάλιν ισχύσωσι, καὶ πάλιν ἥττηθησονται, κατὰ τὸν σεμνόσων προφήτην Ησαΐαν.

B Ο μὲν οὖν πολὺς Εὐστάθιος; ταῦτα· δὲ τὴν ἀρετὴνούχη τον, ἡ καὶ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ζῆλον πολυύμνητος; Ἀθανάσιος, «Ἀφροίς ἐπιτέλλων, καὶ ταῦτα διέξεις· τῶν γάρ συνελθόντων ἐπισκόπων βουλομένων τὰς μὲν παρὰ τῶν Ἀρειανῶν ἐφευρεθέσας τῆς ἀσεβείας λέξεις ἀναλείν, τὸ, Ἐξ οὐκ ἔντων, καὶ τὸ ἀριστερόν τοις μονιγενής ἐστι Λόγος, δύναμις, σοφία μόνη τοῦ Πατρὸς, Θεὸς ἀληθινὸς, ὃς εἶπεν δὲ Ἰωάννης, καὶ ὡς Ἑγράψεν δὲ Πλαύλος, ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χρακτήρα τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποτάσσεως· οὐ περ Εὐσέβους ὑπὲρ τῆς ἰδίας κακοδοξίας ἐλαύνειν, διελάδουν ἀλλήλους· Συνθετικός· καὶ γάρ καὶ ἡμεῖς ἐπ τοῦ θεοῦ ἐσμεν· εἰς γάρ θεός, ἐξ οὐ τὰ πάντα· καὶ τὰ ἀρχαὶ παρῆθεν· λόγου γέγονε τὰ πάντα καὶ πάντα· τὰ δὲ πάντα ἐν τοῦ θεοῦ. Ἐκολυγίζοντο γάρ καὶ τὸ τῷ Ποιμένι γραψάν· Πρώτων πάντων πίστευσον, ὅτι εἰς ἐστιν δὲ θεός· δὲ τὰ πάντα κτίσας καὶ καταρτίσας, καὶ ποιήσας ἐπ τοῦ μὴ θντος εἰς τὸ εἰναῖς· Άλλοι δὲ πίσκοποι οἰωρήσαντες τὴν κακουργίαν ἔκεινων καὶ τὴν τῇ ἀσεβείᾳ κακοτεχνίᾳ, λευκότερον εἰρήκασι τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ, καὶ Ἑγράψαν ἐπ τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ

propter *consubstantialis* verbum, Ecclesiæ eliaminuia usitatissimum.

εἰναις τὸν Υἱόν ἵνα τὰ μὲν κτίσματα διὰ τὸ μὴ ἀφ' εἰσιτῶν χωρὶς αἰτίου εἶναι, ἀλλ' ἀρχήν ἔχειν τοῦ γίνεσθαι, λέγηται ἐκ τοῦ Θεοῦ, δὲ οὐ Υἱὸς μόνος, ἀλλίος, ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας. Τοῦτο γάρ έσιον μονογενοῦς καὶ ἀληθινοῦ Λόγου Πατρὸς. Καὶ περὶ μὲν τοῦ γεγράφθαι ἐκ τῆς οὐσίας πρόφασις ἡνὶ αὐτῇ πάλιν δὲ τῶν ἑπτεκόπων ἑρτωτῶν τοὺς δοκούντας ὅλίγους, εἰ λέγοιεν τὸν Υἱὸν οὐ κτίσμα, ἀλλὰ δύναμιν, σοφίαν τε μόνην τοῦ Πατρὸς· καὶ εἰκόνα δῖδιον ἀπαράλακτον κατὰ πάντα τοῦ Πατρὸς, καὶ Θεὸν ἀληθινὸν, κατελήφθησαν οἱ περὶ Εὐσέβιον διενεύοντες ἀλλήλοις, ὅτι καὶ ταῦτα φιλένει καὶ εἰς ἡμᾶς· καὶ γάρ καὶ ἡμεῖς εἰκόναν καὶ δῆξαν τοῦ Θεοῦ λεγόμεθα· καὶ περὶ ἡμῶν εἰρηται, Λειτούργοις οἱ ζῶντες, καὶ, Δυνάμεις πολλαῖς εἰπεῖν καὶ, Ἐξῆλθε πάστα ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς Αἰγύπτου. Ἡ δὲ κάμπη καὶ ἡ ἀκρίς λέγεται δύναμις μεγάλη· καὶ, Κύριος τῶν δυνάμεων ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακὼβ. Ἀλλὰ καὶ τὸ δῖδον τῆς ἡμᾶς εἴναι τοῦ Θεοῦ ἔχομεν οὐχ ἀπλῶς· ἀλλ' ὅτι καὶ ὀδελφοῦς ἡμᾶς ἔχαλεσεν. Εἰ δὲ καὶ Θεὸν ἀληθινὸν λέγουσι τὸν Υἱὸν, οὐ λυπεῖ ἡμῖς· γενόμενος γάρ ἀληθινός ἔστιν. Λύτη τῇ τῶν Ἀριανῶν ἐφιθαράμενη διάνοια· Ἀλλὰ καὶ ἔνταῦθα οἱ ἐπίσκοποι θεωρήσαντες ἐκεῖνο τὸ δῖδον, ουνήγαγον ἐκ τῶν Γραφῶν τὸ ἀπούγασμα, τὴν τε πηγὴν, καὶ ποταμὸν, καὶ χροκτήρα πρὸς τὴν ὑπόστασιν· καὶ τὸ, Ἐρτῷ φωτὶ σὺν δύναμεθα φῶς· καὶ τὸ, Ἐγώ καὶ δοῦλος τοῦ Ιησοῦ· καὶ λευκότερον λοιπὸν καὶ συντίμιας ἔγραψαν δόμούσιον τῷ Πατρὶ. Καὶ τοῦτο ἔγινασκεν Εὐσέβιος· δὲ γενόμενος ἐπίσκοπος τῆς Καισαρείας, ὅτι ἀγραφοὶ εἰσὶν αἱ λέξεις. Ἐλέγχεται δὲ περὶ αὐτῶν ματαίως· εἰς ἀγράφων γάρ κάκεῖνος ἀσεβοῦντες ἦσαν. Ἀγράφα δὲ τὸ, Ἐξ οὐκ δυνῶν· καὶ τὸ, Ἡν ποτὲ δτε οὐκ ἦν, αιτιῶνται· διὰ τοῦτο εἰς ἀγράφων μετ' εὐσεβείας νοούμενων λέξεων κατεκρίθησαν. Αὐτοὶ μὲν γάρ ὡς ἐκ κορίας εὑρόντες ἐλάλησαν ἀληθῶς ἀπὸ γῆς· οἱ δὲ ἐπίσκοποι οὐχ ἑαυτοῖς εὑρόντες τὰς λέξεις, ἀλλ' ἐκ τῶν Πατέρων ἔχοντες· τὴν μαρτυρίαν, οὕτω· ἔγραψαν. Ἐπίσκοποι γάρ ἀρχαῖοι πρὸ ἐπῶν ἔγγονοι· που ἐκάθιδον τριάκοντα τῆς τε μεγάλης· Ῥώμης καὶ τῆς ἡμετέρας πόλεως ἥτιάσαντο τοὺς ποίημα λέγοντας τὸν Υἱὸν, καὶ μὴ δομούσιον τῷ Πατρὶ. Καὶ τοῦτο ἔγινασκεν Εὐσέβιος· δὲ γενόμενος ἐπίσκοπος· τῆς Καισαρείας· πρότερον μὲν οὖν συντερέχων τῇ Ἀριανῇ αἵρισε· οὐαὶερον δὲ ὑπογράψας ἐν αὐτῇ τῇ Νικαΐᾳ συνόδῳ, ἔγραψε τοῖς δίδοις διαβεβαιούμενος, ὃς· καὶ τῶν παλαιῶν τινας λογίους καὶ ἐπιφανεῖς ἐπισκόπους συγγραφέας ἔγνωμεν ἐπὶ τῆς τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ θεότητος· τῷ τοῦ διοουσίου χρησμένους διδοματί. Οὗτοι μὲν οὖν κατακρύψαντες τὴν νόσον, ἔδεισαν γάρ τῶν ἑπτεκόπων τὸ πλῆθος,

A pserunt: ut creaturæ quidem, quod a seipsis absque auctore substantiam non capiant, sed principium creationis suæ ex Deo habeant, sic ex Deo esse prohibeantur: Filius autem solus æternus, ex substantia Patris esse dicatur. Hoc etenim peculiare et proprium unigeniti et veri Verbi Patris. Ac scriptio quidem ejus quæ est, ex substantia Patris, occasio et causa hæc fuit. Episcopis porro rursus paucos, ut tum videbantur, illos interrogantibus, an Filium dicerent non creaturam, sed virtutem sapientiamque solam Patris, 575 atque imaginem sempiternam, non variantem, et similem per omnia Patri et Deo vero, deprehensi sunt Eusebiani sibi invicem innuere atque dicere, hæc in nos quoque cadere, quod et nos imago et gloria Dei dicamur. B Ac de nobis illud dictum esse, Semper enim nos et qui vivimus; et, Virtutes multæ sunt: et, Exiit omnis virtus Dei ex Ægypto; et, Erucam atque locustam dici virtutem magnam; et, Dominas virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Jacob. Sed et peculiares nos Dei esse, non simpliciter dici, verum fratres etiam vocari. Quod si verum quoque Deum Filium dicant, nihil nos id perturbat: cum enim sanctus sit, verus est. Hæc sane est Ariorum perversa sententia. Quapropter episcopi etiam, dolo eo perspecto, ex Scripturis collegerunt, resplendentiam, sonorem, lumen, expressam imaginem substantiæ: et, In lumine tuo videbimus lumen: et, Ego ei Pater unum sumus, luculentiusque deinceps et compendiosius scripserunt, consubstantiale Patri. Quæ verba Scripturæ non esse, Eusebius Cæsariensis episcopus novit (1): sed ab eis stulte reprehenduntur. Præter Scripturam enim et ipsi impietatis auctores erant (2). Minime namque Scripturæ verba sunt, Ex non existentibus: et, Fuit aliquando tempus, cum non esset. Itaque illi verbis non ex Scriptura quidem petitis, sed pie tamē inventis, convicti sunt et damnati. Ipsi si quidem veluti e stercore eritis vocibus, plane e terra locuti sunt. Episcopi autem non ipsi sibi verba consilentes, sed Patrum de eis testimonium habentes, ea in scripto suo usūparunt. Veteres enim episcopi ante annos prope centum et triginta, et in magna Roma, et in nostra urbe eos reprehenderunt, qui Filium creaturam, et non consubstantiale Patri esse dixerunt. Id quod cognitum est Eusebio Cæsareæ episcopo, qui prius quidem Ariana fuit sectator hæresis: postea vero ipsi Nicæna subscribens synodo, ad suos litteras dedit, et comprehendavit, et priscis quoque doctos quosdam et præclaros episcopos et scriptores in Patris et Filii divinitate nomine τοῦ διοουσίου esse usos. Iste igitur, morbo suo suppresso, quod tantam episco-

¹ Psal. xxv, 10.

(1) Eusebii mentio hic non sit apud Theodoretum, cap. 8, lib. 1, Historiæ suæ ecclesiasticæ.

(2) Stulte Ariani verba catholicorum, ex substantia Patris, et consubstantialis, quod in Scriptu-

ris non inveniantur, reprehendunt, cum Ariarum præstigiariū nec voces, nec sententiae in eiusdem reperiantur.

porum multitudinem metuerent, in ea quæ decreta sunt, pedibus ierunt, propheticam in se reprehensionem pertrahentes. Nam **576** et ad eos hujus universi Deus exclamat: *Populus iste labii me honorat, corde autem longe abest a me¹*, Theonas porro et Secundus, quod idem facere nollent, ab omnibus, suffragiis consentientibus, sunt excommunicati, ut qui Arii blasphemiam veritati evangelicæ anteferrent. » nœc Athanasius.

CAPUT XXI.

Epistola Eusebii Pamphili ad Ecclesiam suam, acta synodi exponens.

Sed enim quæ etiam Eusebius Pamphili ex ipsa Nicæa ad quosdam Arianos qui proditionem non injuria ei objecerant, scripserit, audire convenit (1). Ea sane rabiem quoque eorum manifesto arguunt. Rectius autem consilium intentionemque ejus epistola ipsa indicabit, quæ sic habet: « Quæ de ecclesiastica fidei professione in frequenti synodo Nicæa celebrata sint acta, aliunde etiam credibile est vos cognovisse: quod fama plerumque certam accuratamque rerum gestarum commemorationem præcurrere solita sit. Cæterum ne rumoribus hujusmodi rei veritas aliter ad vos quam est acta, perferatur, necessario vobis misimus, primum a nobis propositam de ñde scripturam, deinde etiam alteram, quam ad voces nostras accessionibus quibusdam adjectis ediderunt. Scriptum sane nostrum in præsentia Deo dilecti imperatoris nostri recitatum, ac recte probeque conceptum esse judicatum, ad hunc se habet modum: Professio fidei a nobis exposita, sicuti eam a decessoribus nostris episcopis, atque in prima ruruin sacrarum institutione, et cum sacrum subiimus lavacrum, accepimus, et sicuti ex divinis didicimus Scripturis, atque simul et in presbyterio et in ipso episcopatu professi sumus et docuimus, ea est talis: Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, rerum omnium visibilium et invisibilium factorem. Et in unum Dominum Jesum Christum, Dei Verbum, Deum de Deo, lumen de lumine, **577** vitam de vita, Filium unigenitum, primogenitum omnis creaturæ, ante oīnia saecula ex Patre genitum, per quem et omnia facta sunt; qui propter nostram salutem incarnatus, et inter homines versatus, et passus est: et resurrexit tertia die, et ascendit ad Patrem, venturus rursum in gloria ad judicandum vivos et mortuos. Credimus etiam in Spiritum sanctum: horum quemque esse et subsistere credentes, Patrem vere Patrem, et Filium vere Filium, et Spiritum sanctum vere Spiritum sanctum, quemadmodum et Dominus noster discipulos suos ad prædicandi munus mittens, inquit: *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen Patris et Filii et Spiritus*

τοῖς ἐκεῖθεσι συνέθεντο, τὴν περιφῆτικὴν κατηγορίαν ἐπισπασάμενοι. Βοᾶ δὲ καὶ πρὸς αὐτοὺς δ τὸν δῶλον Θεός, 'Ο λαὸς οὗτος τοῖς χειλεστὶ με τιμᾷ· τῷ δὲ καρδιᾳ πόρρω διάχειται ἀκ' ἔμοιν. Θεωνᾶς δὲ καὶ Σεκοῦδος τοῦτο δρᾶσαι μὴ βουληθέντες, παρὰ πάντων συμφώνους ἀπεκηρύχθησαν, ως τὴν Ἀρείου βλασφημίαν τῆς εὐσεγελικῆς προτεθικέτες διδασκαλίας. » Ταῦτα καὶ Ἀθανάσιος.

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'.

'Ἐπιστολὴ Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου πρὸς τὴν κατ' αὐτὸν ἐκκλησίαν, τὰ κατὰ τὴν σύνοδον διεξιούσα.

Οἰα δὲ καὶ δ Παμφίλου Εὐσέβιος αὐτόθεν ἐκ Νικαίας πρὸς τινας Ἑγράψεν Ἀρειανούς, προδοσίαν ὡς εἰκὸς ἐγκαλοῦντας, ἀκούειν χρεών. Ἔλεγχος δ' ἐναργῆς καὶ τῆς ἐκείνου λύττης ἐστίν. 'Αμεινον δὲ τὸν οἰκεῖον σκοπὸν ἡ ἐπιστολὴ δεῖξει. 'Ἔχει δὲ οὕτω· « Τὰ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως πραγματευθέντα κατὰ τὴν μεγάλην σύνοδον τὴν ἐν Νικαίᾳ συγχροτηθείσαν εἰκὸς μὲν ὑμᾶς καὶ διλοθεν μεμαθηκέναι, τῆς φήμης προτρέχειν εἰωθυίας τὸν περὶ τῶν πραττομένων ἀκριβῆ λόγον· ἀλλ' ἵνα μὴ ἐκ τοιαύτης ἀκοῆς τὸ τῆς ἀληθείας ἐτεροίς ὑμῖν ἀπαγγέλληται, ἀναγκαίως διεπεμψάμεθα ὑμῖν πρῶτον τὴν ὑφ' ἡμῶν προταθείσαν παρὰ τῆς πίστεως γραφήν. Τέπειτα τὴν δευτέραν, ἵνα ταῖς ἡμετέραις φωναῖς προσθήκας ἐπιβαλόντες, ἐκδεδώκασι. Τὸ μὲν οὖν παρ' ἡμῶν γράμμα, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ θεοριῶντος ἡμῶν βασιλέως ἀνταγωσθὲν εὗ τε ἔχειν καὶ δοκίμιας ἀποφανθὲν, τούτον ἔχει τὸν τρόπον· 'Η ὑφ' ἡμῶν ἐκτεθεῖσα πίστις, καθὼς παρελάθομεν ὑπὸ τῶν πρὸς ἡμῶν ἐπισκόπων, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ κατηχήσει, καὶ ὅτε τὸ λούτερον ἐλαμβάνομεν, καθὼς ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν μεμαθήκαμεν· καὶ ὡς ἐν αὐτῷ τῷ πρεσβυτερῷ καὶ ἐν αὐτῇ ἐπισκοπῇ ἐπιστεύομέν τε καὶ ἐδάσκομεν. 'Εστι δὲ ἡντη· 'Πιστεύομεν εἰς Ἑνα Θεὸν, Πατέρα παντοκράτορα, τὸν τῶν ἀπάντων δρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητὴν· καὶ εἰς Ἑνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, ζῶντας ἐκ ζωῆς, Υἱὸν μονογενῆ, πρωτότοκον πάσσις κτίστως, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεγεννημένον, δι' οὐ καὶ ἀγένετο τὰ πάντα· τὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθέντα, καὶ ἐν ἀνθρώποις πολιτευασάμενον, καὶ παθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ἔξοντα πάλιν ἐν δόξῃ, χρίνας ζῶντας καὶ νεκρούς. Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον· τούτων ἔκαστον εἶναι καὶ ὑπάρχειν πιστεύοντες Πατέρα ἀληθινῶς Πατέρα, καὶ Υἱὸν ἀληθινῶς Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα ἄγιον ἀληθινῶς Πνεῦμα ἄγιον· καθὼς καὶ δοκίμιος Κύριος ἡμῶν ἀποστέλλων εἰς τὸ κήρυγμα τοὺς ἁυτοῦ μαθητὰς, εἰπε· 'Πορευέντες μαθητεύσατε πάτερα τὰ θύρη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ δρυμα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Περὶ ὧν καὶ διαβεβαιούμεθα οὕτως

¹ Isa. xxix, 13.

(1) Theodoret. lib. 1, cap. 11 et 12.

Ἔχειν καὶ οὗτως φρονεῖν, καὶ πάλαι οὗτως ἐπεχείνειν, καὶ μέχρι θανάτου ὑπὲρ ταύτης συνίτεταιναι τῆς πίστεως, ἀναθεματίζοντες πᾶσαν ἀθεον αἵρεσιν.

• Ταῦτα ἀπὸ καρδίας καὶ ψυχῆς πεφρονηκέναι, ἐξ οὐπερ ἰσμεν ἔχουτοὺς, καὶ νῦν φρονεῖν τε καὶ λέγειν ἐξ ἀληθείας, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ παντοκράτορος, καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μαρτυρόμεθα· δεικνύναι ἔχοντες καὶ δι' ἀποδείξεως, καὶ πειθεῖν ὑμᾶς, ὅτι καὶ τοὺς παρελθωθεῖς χρόνους οὕτως ἐπιστευόμεν τε καὶ ἔχηρύσσομεν. Ταῦτης δοῦ ήμῶν ἀκτεθείσης τῆς πίστεως, οὐδεὶς παρῆν ἀντίλογίας τόπος. 'Ἄλλ' αὐτός τε πρώτος ὁ θεοφιλέστατος ήμῶν βασιλεὺς, δρῦτατα περιέχειν αὐτὴν ἐμαρτύρησεν. Οὕτω τε καὶ αὐτὸν φρονεῖν συνωμοδύγησε, καὶ ταῦτη τοὺς πάντας συγκατατίθεναι· ὑπογράψειν τε τοὺς δύναμεις καὶ συμφωνεῖν τούτους αὐτοῖς παρεκελεύσατο. ἐνδι; μόνου προσεγγραφέντος; βήματος τοῦ δμοούσιου· ἐκαὶ αὐτὸς ἡμήνευτε λέγων, ὅτι μὴ κατὰ σωμάτιον πάθη λέγοιτο δμοούσιος, οὐτε κατὰ διιερεσιν, οὔτε κατὰ ἀποτομῇ ἐκ τοῦ Πατρὸς διποτῆναι. Μηδὲ γάρ δύνασθαι τὴν ἄκλιν καὶ νεράν καὶ ἀσώματον φύσιν σωματικόν τι πάθος ὑφίστασθαι· θεοίς δὲ καὶ ἀπόρρητοις λόγοις προσήκει τὰ τοιαῦτα νοεῖν. Καὶ δὲ μὲν σωφράτατος καὶ εὐσεβεστάτος; ήμῶν βασιλεὺς τὰ τοιαῦτα διεφίλοσφει· οἱ δὲ πρωφάτει τῆς τοῦ δμοούσιου προτοθήκης ἐτέρων ἔκδοσιν πίστεως πεποιήκασιν (ἥν μικρῷ πρόσθεν καὶ γὰ παρεθέμην τῇ Ιστορίᾳ). 'Η; δὴ καὶ ὑπαγγερυθείσης, διποτῶς εἰρηται, αὐτοῖς τὸ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸ τῷ Πατρὶ δμοούσιον οὐκ ἀνέξεταστον αὐθίς κατελιμπάνομεν· ἐρωτήσεις γάρ καὶ ἀποκρίσεις ἐντεῦθεν ἀνεκινοῦτο. 'Ἐδασαντίζετο δὲ ὁ λόγος τῆς διανοίας; τῶν εἰρημένων. Καὶ δὴ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας ὀμολογεῖτο πρὸς αὐτῶν, δηλωτικὸν εἶναι τοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν εἶναι, οὐ μὴν ὡς μέρος ὑπάρχειν τοῦ Πατρὸς· Ταῦτη καὶ ἡμῖν καλῶς ἔχειν ἐδόκει συγκεκτατίθεσθαι τῇ διανοίᾳ, τῆς εὐσεβοῦς διδοκοκαλίας ὑπαγορευούσης ἐκ τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸν Γίδην, οὐ μὴν μέρος αὐτοῦ τῆς οὐσίας τυγχάνειν. Διπέρη τῇ διανοίᾳ καὶ αὐτοὶ συντείμεθα· οὐδὲ τὴν φωνὴν παραιτούμεθα τοῦ τῆς εἰρήνης σκοποῦ πρὸς δρθαλμῶν ἡμῶν κειμένου· καὶ τοῦ μὴ τῆς ὀρθῆς ἐκπεσεῖν διανοίας. Κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τὸ, Γεννθέντα, καὶ οὐ ποιηθέντα, κατεδεξάμεθα· ἐπειδὴ τὸ ποιηθὲν κοινὸν εἶναι ἔφασκον πρόσθημα τῶν λοιπῶν κτισμάτων τῶν διὰ τοῦ Γίδου γενομένων, ὃν οὐδὲν δμοίον ἔχειν τὸν Γίδην. Διὸ δὴ μὴ εἶναι αὐτὸν ποίημα τοῖς δι' αὐτοῦ γενομένοις ἐμφερές· κρείττονος δὲ η̄ κατὰ πᾶν

A sancti¹. Quæ sic se habere, et nos sic sentire, sic etiam olim obtinuisse, nosque adeo de tali fidei professione usque ad mortem decertaturos esse, etiam atque etiam confirmamus, anathemate se- rientes omnem impiam Deoque carentem hæresim.

B Ille nos sic ex corde et animo, jam inde ab eo tempore quo nos ipsos novimus, sensisse, atque etiam nunc sentire et profiteri vere, omnipotentem Deum et Dominum nostrum Jesum Christum testamur. Declarare quoque certa et fidei probatione, et persuadere vobis possumus, pri- ribus etiam temporibus nos sic et credidisse, et prædicasse. Hac a nobis exposita fidei profes- sione, nullus erat contradicendi locus. Et ipse Dei amantissimus imperator, noster princeps, cum reciliisse eam conceptam esse testatus, tum ita seipsum sentire professus est: atque ut omnes ei assentirentur, subscriberent, et voce una suffragarentur, admonuit: uno duntaxat adjectio τοῦ δμοούσιου verbo, quod verbum etiam interpretatus es dicens, non juxta corporum perpessiones δμοούσιον dici, neque juxta divisionem, neque juxta resectio- nem ex Patre subsistere, quod materiæ prorsus expers intellectualis et incorporea natura corpo- ralem quamplam perpessionem sustinere nequeat: divina vero et ineffabili ratione debere talia in animo considerari. Atque sapientissimus quidem et piissimus noster imperator ad hunc modum est philosophatus. 578 Illi vero per occasionem et prætextum adjectionis τοῦ δμοούσιου (1), aliam fidei professionem composuerunt (quam paulo antea (2) historiæ adjeci). Ea porro recitata, quomodo ab eis, et ex substantia Patris, et consubstantialis Patris, esset dictum, minime indiscretum atque inexploratum reliquimus. Interrogationes namque et responsiones interpositas, ratioque et sententia dictorum inquisita. Atque equidem illud, ex sub- stantia, illi professi sunt significare, ex Patre qui- dem esse, sed non ut partem existere Patris. Cui sententiæ, cum recta esse videretur, assensimus: pia quippe doctrina dictante ex Patre esse Filium, non partem substantiæ ejus esse. Quapropter cum sententiæ eam approbabimus, tum vocem quoque ipsam non repudiavimus, quod pacis scopum nobis ob oculos positum haberemus: et præterea, ne a recta sententia excideremus. Eadem ratione et, Genitum, non factum, admisisimus; quandoquidem verbum factum, communem appellationem esse dixerunt reliquarum creaturarum, quæ per Filium sunt conditæ. Earum quippe nihil habere simile

¹ Matth. xxviii, 29.

(1) Ambrosius *De fide, contra Arianos*: « Quo- modo dicas, Ariane, in Scripturis divinis non inveniri δμοούσιον? Quasi δμοούσιον aliud sit quam quod dicit Dominus: « Ego et Pater unus sumus; Ego de Patre exivi, et veni in mundum: Ego in Patre, et Pater in me: Qui cum esset in forma Dei, non rapinam arbitratus est ut esset æqualis Deo. » Hæc est tamen nominis ratio, ut in P.tre et in Filio unitatem substantiæ credas: licet rein

ipsam, quæ est inenarrabilis, definire non possis. Ut, sive lumen de lumine dicas, sive Verbum de Verbo, sive Spiritum de Spiritu, sive Dominum de Domino, quocunque de eo dixeris, unius tamē essentiæ Patrem et Filium credas: δμοούσιον enim Graci dicunt quod nos cum uno aliud ipsum. » Cap. 5.

(2) Cap. 17 eod.

Filiū : propter ea quae non esse eum facturam, eis quae per ipsum factae sunt similem : præstantiorem autem quam creaturam omnem obtinere substantiam, quam ex Patre genitam esse divina docent oracula : cum quidem modus ipse generationis omni genitæ naturæ ineffabilis sit, et inconsiderabilis. Similiter vero ratio probe disquisita, consubstantialem Patris esse Filium astruit, non quidem corporum more, neque ad animantium morti obnoxiorum instar : neque etiam juxta divisionem substantiæ, neque juxta resectionem : sed neque juxta perpersionem quamplam, aut versionem, aut mutationem Patris virtutis ; quod aliena prorsus ab his omnibus sit ingenita. Patris natura : sed quod consubstantialis Patri dicitur, illud significat atque insert, nullam omnino similitudinem ad crearuras conditas Filium Dei ferre, sed qui eum genuit, Patri tantum modis omnibus esse similem, et non esse ex alia quamplam subsistentia vel substantia quam Patri. Cui verbo, eo pacto per interpretationem exposito, recte nobis visum est assentiri, præcipue cum sciremus, ex veteribus eruditos quosdam et spectatos episcopos et scriptores (1), **579** in exponenda Patris et Filii divinitatis ratione tū δμουσιον nomine usos esse. Hæc de professione fidei publicitus edita sunt dicta. Cui universi assensimus, et quidem non citra disquisitionem, sed juxta sententias in præsentia Deo dilecti imperatoris investigatas, nobisque expositas, et rationibus quas diximus ex professo consentaneas. Porro anathema quod professioni fidei ab eis est adjectum, comprobandum esse duximus, ut homines vocibus quæ in Scripturis non inventantur, uti prohiberentur, quæ sere causam omnem confusione et seditioni Ecclesiæ præbuerunt. Nullus sane divinitus inspiratæ, et quæ rite ordineque dictis utitur Scripturæ, sunt illa, ex non existentibus : et, Fuit aliquando tempus cum non esset. Quare rationi minus consentaneum visum est, ea et dicere et docere : quo facilius calculo etiam nostro rite decretum anathemæ comprobavimus, quando quidem neque anteactis temporibus ejuscemodi verbis uti soliti sumus. Quin et illud, Eum antequam gigneretur non fuisse, anathemate jugulare non absurdum putavimus, propterea quod omnes profiteantur, eum esse Filium Dei, etiam ante nativitatem secundum carnem. Jam vero et Dei amantissimus imperator professioni inseri curavit. Juxta divinam illius nativitatem, ante omnia illum existere sæcula. Cum etiam priusquam actu gigneretur, potentia fuerit in Patre ingenito, Patre semper existente Patre, sicuti quoque rege semper et Salvatore : potentia omnia existente, semperque secundum eadem et similiter se habente. Hæc vobis, charissimi, necessario prescribenda putavimus, ut quæ disquisitionem et assensionem nostram subsecuta sint de rea declararem, et pulchre primum quidem ad ultimam usque horam stetisse nos intelligeretis, cum nos

A ποίημα τυγχάνειν ούσιας, ἢν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεγεννήθει τὰ θεῖα διδάσκει λόγια, τοῦ τρόπου τῆς γεννήσεως καὶ ἀνεκφράστου καὶ ἀνεπιλογίστου πάσῃ γεννητῇ φύσει τυγχάνοντος. Οὕτω δὲ καὶ τὸ δμοσύσιον εἶναι τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν ἑξεταζόμενος δὲ λόγος συνιστησιν, οὐ κατὰ τὸν τῶν σωμάτων τρόπον, σύδε τοις θυητοῖς ζώοις περιπλησίως : οὗτος γάρ κατὰ διαιρέσιν τῆς ούσιας, οὗτος κατὰ ἀποτομὴν, ἀλλ᾽ οὐδὲ κατά την πάθος, τροπὴν, ἡ ἀλλοίωσιν τῆς τοῦ Πατρὸς δυνάμεως. Τούτων γάρ ἀπάντων ἀλλότριον εἶναι τὴν ἀγέννητον Πατρὸς φύσιν. περιστατικὴν δὲ εἶναι τὸ δμοσύσιον τῷ Πατρὶ τοῦ μηδεμιαν ἐμφέρειν πρὸς τὴν γεννητὰ κτίσματα τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ φέρειν. μόνον δὲ τῷ Πατρὶ τῷ γεγεννητῷ κατὰ πάντα τρόπον ἀφρομοιόσθαι, καὶ μὴ εἶναι ἔξι ἑτέρας τινδὲ ὑποστάσεως καὶ ούσιας, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ Πατρὸς. Ὅτι καὶ αὐτῷ τούτον ἐμρηγευθέντι τὸν τρόπον, καλῶς ἔχειν ἐφάνη συγχατατίθεσθαι : ἐπει καὶ τῶν παλαιῶν τινας λογίους ἐπιφανεῖς ἐπισκόπους καὶ συγγραφέας ἔγνωμεν, ἐπὶ τῇ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ θεολογίας τῷ τοῦ δμοσύσιον συγχρησαμένους δυνάματι. Ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἐκτεθείσης εἰρήσιω πιστεως· ἡ συνεφωνήσαμεν ἄπαντες οὐκ ἀνεξετάστως, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀποδοθείσας ; διανοίας, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως ἐξετασθείσας, καὶ τοῖς εἰρημένοις λογισμοῖς συνομολογηθείσας. Καὶ τὸν ἀναθεματισμὸν δὲ τὸν μετὰ τὴν πίστιν πρὸς αὐτῶν τεθέντα δεκτὸν εἶναι ἡγησάμεθα, διὰ τὸ ἀπειργεῖν ἀγράφοις χρήσασθαι φωναῖς· διὸ δὲ σχεδὸν πᾶσα ἐγεγόνει σύγχυσις καὶ ἀκαταστασία τῇ Ἑκκλησίᾳ. Μηδεμιᾶς γοῦν θεοπνεύστου Γραφῆς τὸ, Ἐε οὐκ δντων, καὶ τὸ, Ἡν ποτὲ δτε οὐκ ἦν, καὶ τοῖς ἐξῆς ἐπιλεγομένοις κεχρημένης, οὐκ εἰνὸγον ἐφάνη ταῦτα καὶ λέγειν καὶ διδάσκειν· καὶ αὐτῷ καλῶς δέξανται συνεθέμεθα : ἐπει μηδὲ ἐν τῷ πρὸ τούτου χρόνῳ τούτοις εἰώθειμεν συγχρῆσθαι τοῖς βῆμασι. Ἐτί μήν τὸ ἀναθεματίζεσθαι, Τὸ πρὸ τοῦ γεννηθῆναι οὐκ ἦν, οὐκ ἀποπον ἐνομίσθη, τὸ παρὰ πᾶσι μὲν δμολογεῖσθαι εἶναι αὐτὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως. Ἡδη δὲ δι θεοφιλῆς ἡμῶν βασιλεὺς τῷ λόγῳ κατεσκεύαζε κατὰ τὴν ἑνθεον αὐτοῦ γένησιν τὸ πρὸ πάντων αἰώνων εἶναι αὐτὸν· ἐπει καὶ πρὸς ἐνεργεῖς γεννηθῆναι, δυνάμεις ἦν ἐν τῷ Πατρὶ ἀγέννητας, δντος τοῦ Πατρὸς δὲ Πατρὸς, ὃς καὶ βασιλέως ἀεὶ καὶ Διωτῆρος, καὶ δυνάμεις πάντα δντος, ἀεὶ τε κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσάτως ἔχοντος. Ταῦτα ὑμῖν ἀναγκαῖς διεπεμψάμεθα, ἀγαπητοῖ, τὰ κεχριμένα τῆς ἡμετέρας ἐξετάσσως τε καὶ συγχαταθέσως, φανερὰ καθιστάντες· ὡς εὐλόγως ποτὲ μὲν καὶ μέχρις δεστάτης ὥρας ἰστάμεθα, δθεν ἡμῖν τὰ ἑτεροίως γραφέντα προσέκοπτε· τότε δὲ ἀφίλονείκως τὰ μὴ λυποῦντα καταδεξάμεθα, δθ δημῖν εὐγνωμόνων τῶν λόγων ἐξετάζουσι τὴν διανοίαν, ἐμφανῆ σύμπραξιν ἔχειν ἔδοξε τοῖς ὑφ' ἡμῶν αὐτῶν ἐν τῇ προεκτεθείσῃ πίστει ὀμολογημένοις. .

(1) In his est Justinus Martyr.

ab aliis aliter scripta offendent: deinde vero contentionis studio abjecto, ea quæ nos nihil perturbarent complexos esse, cum nobis benigne verborum sententiam inquiréntibus, manifestum habere consensum viderentur cum eis quæ in fide a nobis prius professa fueramus. >

Ως μὲν οὐν οὐ πρόσφατος ἡ τοῦ διοουσίου λέξις Α διὸ τῶν τηνικάδε συναθροισθέντων φανεῖσα, ἀλλ' ἐκ πολλῶν ἡδη τῶν χρόνων σοφοῖς τιστὶ Πατέρασιν ἐξευρημένη, ἀριδήλως ἐσήμανεν δὲ Εὐσέβιος. Καὶ στὶς αἰνῆσι συμφωνίᾳ πάντες τῷ διοουσίῳ συνεψήφισαντο, ὡς αὐτές μικρὸν διωθεν παρεθέμην· καὶ Εὐσέβιος ἐν τῷ Εἰς τὸν βλοτὸν Κωνσταντίου ταφῶς παριστᾶ.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ.

Ος καὶ οἱ τελευτήσατες δύο Πατέρες τὸν ὅπορ τῆς συνόδου ὑπέγραψαν, Χρύσαρχος καὶ Μουσώνιος.

Ο δὲ γέγονε παράδοξον ἐν τῇ τοῦ ἀγίου συμβόλου ὑπογραφῇ, οὐκ ἄκαρον γένοιτο διελθεῖν. Ἐν τῷ μετεξήν τοῦ χρόνου τῆς συνοδικῆς τελειώσεως δύο τινὰς τῶν ἐπιτέκπων συνέδη τὸν βίον ἀπολιπεῖν, μάτια τῷ τόμῳ τὰς ὑπογραφὰς ἐνθεμένους. Ο δὲ λοιπὸς τῶν Πατέρων διμιος, ἐπὶ τῇ κοινῷ τῆς κομῆτεως χωρίον γενόμενοι, ὥσπερ δὴ ζῶσι καὶ ἀκρωμένοις περιστάντες τὸ μνῆμα, τὸν τόμον δὲ τελείωσαν, φέροντες, Τὸν καλὸν ἀγῶνα, εἶπον, θεῖος Πατέρες, σὺν ἡμῖν ἡγωνίσασθε· τὸν δρόμον ἐτελέσατε· τὴν πίστον ἐτηρήσατε. Εἰ τοινυν δεῖν εἴναι λογίζεσθε τὸ πρεγέθεν παρ' ἡμῖν, δτι γε καὶ νῦν καθαρώτερον ἐπιπτεύετε, ἀμέσω τῇ αἰγλῇ τῆς Τριάδος καταστρέπτετε, εντο, σὺν ἡμῖν τὸν τόμον ὑποσημάνειν χρέων. Ταῦτ' ἔλεγον, καὶ τῇ σφρῷ τὸν τόμον ἐσφραγισμένον παρεθέμενοι, ἐν ἀγρύπνῳ διετέλουν νυκτί. Εἴθ' ἔξῆς προσιόντες τῶν σφραγίδων ἐπικειμένων, ἀνελίξαντες τὸν τόμον εὔρον καὶ τὰς ἐκείνων ὑπογραφὰς ἐνταγεῖσας ταῖς λοιπαῖς, νεαράς ἔτι, ταῦτα διαγορευούσας. Χρύσαρχος καὶ Μουσώνιος οἱ μετὰ τῶν Πατέρων πάντων διοφωνήσαντες ἐν τῇ ἀγίᾳ πρώτῃ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ τῇ ἐν Νικαίᾳ, εἰ καὶ τῷ αώματι μετέστημεν, ἀλλ' οὖν οἰκεῖα χειρὶ τὸν τόμον καὶ ἡμεῖς ὑπεργράψαμεν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'.

Οὐοῖα καὶ η ἀγία σύνοδος τῇ τοῦ Ἀλεξανδρέων ὑγραψεν Ἐκκλησίᾳ περὶ ὣρας διεπράξατο.

Η δὲ σύνοδος τὰ πεπραγμένα τῇ τοῦ Ἀλεξανδρέων, καὶ Αἰγύπτῳ, Λιβύῃ τε καὶ Πενταπόλεις τάδε ἀπέστειλε γράφασα· τῇ ἀγίᾳ Θεοῦ χάριτι μεγάλῃ Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίᾳ, καὶ τοῖς κατ' Αἴγυπτον καὶ Λιβύην καὶ Πενταπόλιν ἀγαπητοῖς; ἀδελφοῖς, οἱ ἐν Νικαίᾳ συναχθέντες, καὶ τὴν μεγάλην καὶ ἀγίαν συγχροτήσαντες σύνοδον, ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Ἐπειδὴ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίου συγχροτήσαντος, ἐξάπαντος ἀναγκαῖον ἐφάνη παρὰ τῆς Ιερᾶς συνόδου καὶ πρὸς ὑμᾶς ἐπισταλῆναι γράμματα, ίν' εἰδέναι ἔχοιτε, τίνα μὲν ἐκινήθη καὶ ἐκητάσθη, τίνα δὲ ἐδοξεῖ καὶ ἐκρατύνθη· πρώτον μὲν οὖν ἐξ ἀπάντων ἐκητάσθη τὰ κατὰ τὴν

Vernum enimvero consubstantialis vocem non novam, aut ab episcopis Nicææ tum congregatis primum proditam, sed a multis antea annis a sapientibus inventam usurpatamque Patribus esse, aperie ostendit Eusebius. 580 Tum autem τὸ διοουσίον communi consensu concordique calculo ab omnibus comprabatum, paulo ante ipse exposui, id quod Eusebius quoque in libro De vita Constantini luculenter astruit.

CAPUT XXIII.

Ut duo etiam mortui episcopi et Patres decretis synodi subscripserint, Chrysanthus et Musonius.

Ceterum quod in subscriptione sancti Symboli B insigne accidit miraculum, id non intempestivum fuerit commemorare. Priusquam acta synodi persicerentur, evenit ut duo episcopi e vita ante discesserint quam professionis fidei scripto annotationem subscriptionemque suam apposuerint. At reliqua Patrum turba ad communem sepulturæ et dormitionis locum venere, et monumento illorum assistentes, scriptumque in manibus habentes, tanquam ad viventes et audientes: Bonum certamen, dixerunt, divi Patres, nobiscum decertastis, cursum peregristis, fidem servastis. Si igitur obtinere debere id censemus quod a nobis est actum, quoniam nunc, nullo interposito obstaculo, Trinitatis splendore illustrati, clariss id perspicitis, peropus est vos nobiscum libello subscribere. Hæc illi dixere, et libellum obsignatum ad tumulum depositure, noctemque totam insomnem egere. Postridie vero ad locum cum rediere, signa inviolata invenere, et libello explicato subscriptiones illorum reliquis insertas cognovere, recentes adhuc in hæc verba conceptas: Chrysanthus et Musonius, qui cum Patribus omnibus in sancta prima et oecumenica Nicææ synodo consensimus, quamvis corpore translati, manu tamen propria nos quoque libello subscriptimus.

581 CAPUT XXIV.

Quæ ipsa sancta synodus Alexandrinæ scripserit Ecclesiæ de rebus in synodo gestis.

Synodus autem acta sua Alexandrinæ, Ægypto, D Libyæ et Pentapoli, litteris ad hunc modum perscripsit: Sanctæ et magnæ Dei gratia Alexandrinorum Ecclesiæ, et qui in Ægypto, Libya et Pentapoli sunt, dilectis fratribus, qui Nicææ congregati, magnam et sanctam celebrarunt synodum, in Domino salutem. Quandoquidem divina gratia et Deo dilectissimo imperatore Constantino congregante, omnino necessarium visum est, sacram synodum ad vos dare litteras, ut intelligere possitis, cum quæ ibi in quæstionem et disquisitionem venere, tum quæ decreta sancitaque sunt. Itaque scilicet, primo omnium inquisitum esse in impieta-

tem et prævaricationem Arii sectatorumque ejus, A et in præsente Dei amantissimi imperatoris Constantini, consentientibus omnium sententiis, placitum ut anathemate impia ejus opinio et voces atque verba blasphemica condemnarentur, quibus ille Filium Dei blasphemans usus est, ex non existentibus illum esse dicens, et fuisse aliquando tempus cum non fuerit, et arbitrii libertate virtutisque capacem esse Filium Dei creaturam eundem et facturam nominans. Quæ omnia sancta synodus anathemati subjicit, ne audire quidem impiam opinionem, mentis recordiam blasphemaque ejus verba sustinens. Atque euidem res ejus quem consecutæ sint exitum, aut jam adivistis, aut certe audiatis, ne insultare nos homini videamur qui peccati sui condigna tulit præmia. Tantopere autem invasit ejus impietas, ut simul cum eo pessum ierint Theonas Marmaricæ, et Secundus Ptolemaidis, episcopi: nam et hi factionis ejus sunt. Sed enim cum per gratiam Dei perversa illa opinione, impietate et blasphemia, nec non hominibus eis qui seditionem atque dissectionem ausi sunt concitare in populo antea pacato, Ægyptus sit liberata, et temeritas Melitii atque eorum qui ab eo sunt in sacrum ordinem cooptati, adhuc reliqua fuerit, quæ etiam super hæc re synodus decreverit, vobis, fratres dilecti, significamus. Constituit namque ut Melitius (in quem illa quidem hunianus affecta fuit: **582** summo enim jure nullam prorsus merebatur veniam) in civitate sua ianeat, potestatem autem nullam habeat vel eligendi, vel manus imponendi: et ut neque in regione, neque in urbe alia, hujus saltem rei gratia apparcat, nudumque dignitatis nomen retineat: et qui ab eo in sacrum ordinem lecti fuerant, ut arciori et sanctiori ordinatione confirmati, ad communionem admittantur. Præterea ut liceat eis quidem honorem simul et functionem ministerii obtinere: secundum autem prorsus locum, ab omnibus cuiuscunque parœciæ et ecclesiæ exploratis, ac per reverendissimum fratrem et collegam nostrum Alexandrum lectis atque designatis, ferant. Ceterum ut nulla eis sit facultas quos visum sit designandi, aut nomina eorum subjiciendi, aut omnino faciendi quidquam præter catholice Ecclesiæ episcoporum, qui sub Alexandro sunt, sententiam. Qui vero per gratiam Dei et precationes vestras in nulla dissidii factione reperiantur, sed integri atque in pollutum in catholica Ecclesia consistant, eis potestas permitta est et designandi, et nomina dictandi eorum, saltem qui clero digni sint, et omnia prorsus faciendi legibus constitutionibusque ecclesiasticis consentanea. Quod si quem eorum qui Ecclesiæ præsunt, decidere contingat, tum in defuncti locum et honorem provehi quisquam ex recens cooptatis debet, ut modo idoneus sit et a populo eligatur, ita tamen ut ad electionem ejusmodi calculus, suffragium, et confirmationis episcopi Alexandrini accedat. Atque hoc quidem

A δέσειαν καὶ τὴν παρανομίαν Ἀρείου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ· καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου ἐδοξεν ἀναθεματισθῆναι τὴν δεσηή αὐτοῦ δόξην, καὶ τὰ ρήματα καὶ τὰ δόντα τὰ βλάσφημα οἵ; ἐκέχρητο βλασφημῶν τὸν Γίδην τὸν Θεού, καὶ λέγων αὐτὸν ἐξ οὐκ δυντων, καὶ εἰναὶ ποτε δειπνούς ήν, καὶ αὐτεξουσιασθεῖται κακίας καὶ ἀρετῆς δεκτικὸν τὸν Γίδην τοῦ Θεοῦ λέγοντος. Ἀπαντα ταῦτα ἀνεθεμάτισεν ἡ ἀγία σύνοδος, οὐδὲ δισσούς ἀκοῦσαι τῆς ἀσεβοῦς δόξης ἡ ἀπονοίας καὶ τῶν βλασφήμων ρημάτων ἀνασχημένη. Καὶ τὰ μὲν κατ' ἐκείνον οἷον τέλους τετύχη κανεν, ἡ ἀκηκόατε, η ἀκούσεσθε· ἵνα μὴ δόξωμεν ἐπεμβάνειν ἀνδρὶ δι' οἰκείαν ἀμαρτίαν δίξια τὰ ἐπίχειρα κομισαμένῳ. Τοσούτον δὲ ἴσχυσεν αὐτοῦ ἡ δεσηία, ὡς καὶ περαπολέσαι Θεωνᾶν ἀπὸ Μιχραϊκῆς, καὶ Σεκοῦνδου ἀπὸ Πτολεμαΐδος· τῶν γάρ αὐτῶν κάκείνοις τετυχήκασιν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις τῆς μὲν κακοδεξίας ἐκείνης καὶ δεσηίας καὶ βλασφημίας καὶ τῶν προτώπων τῶν τολμησάντων διάστασιν καὶ διαίρεσιν ποιήσεσθαι τοῦ εἰρηνευομένου ἀνωθεν λαοῦ ἡλευθέρωσε τὴν Αἴγυπτον· ἐλείπετο δὲ τὸ κατὰ τὴν προπέτειαν Μελίτιον καὶ τῶν ἀπὸ αὐτοῦ χειροτονηθέντων· καὶ περὶ τούτου τοῦ μέρους δὲ δόξης τῇ συνδῶι, ἐμφανίζομεν ὑμῖν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί. Ἐδοξεν οὖν Μελίτιον, φιλανθρωποτέρως κινηθείσης τῆς συνόδου, κατὰ γάρ τὸν ἀκριβῆ λόγον οὐδεμιᾶς συγγνώμης δίξιος ἦν, μένειν ἐν τῇ πόλει αὐτοῦ, καὶ μηδεμίᾳ ἔξουσίᾳ ἔχειν αὐτὸν μήτε χειροθετεῖν, μήτε προχειρίζεσθαι· μήτε ἐν χώρᾳ, μήτε ἐν πόλεις ἐτέρᾳ φανεσθαι ταύτης τῆς προφάσεως ἔνεκα· ψιλὸν δὲ δύνομα τῆς τιμῆς κεκτῆσθαι· τοὺς δὲ ὑπὸ αὐτοῦ κατασταθέντας, μυστικώρεψαν χειροτονίᾳ βεβαιωθέντας, κοινωνήσαι· ἐπὶ τούτοις, ἐφ' ᾧ τε ἔχειν αὐτοὺς τὴν τιμὴν καὶ λειτουργίαν· δευτέρους δὲ ἐξάπαντος εἶναι πάντων τῶν ἐν ἐκάστῃ παροικίᾳ τε καὶ ἐκκλησίᾳ ἐξεταζομένων, τῶν ὑπὸ τοῦ τιμιωτάτου ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν Ἀλεξανδροῦ προχειρίσιμένων. Οὔστε τούτοις μηδεμίᾳ ἔξουσίᾳ εἶναι τοὺς ἀρέσκοντας αὐτοῖς προχειρίζεσθαι, η ὑποβάλλειν δύνατα, η διώλας ποιεῖν τι, χωρὶς γνώμης τῶν τοῦ της καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐπιεικόπου τῶν ὑπὸ Ἀλεξανδροῦ· τοὺς δὲ χάριτε Θεοῦ καὶ εὐχαῖς ὑμετέραις ἐν μηδενὶ σχίσματι εὑρεθέντας, ἀλλὰ ἀκηλιδώτους ἐν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἥντας, καὶ ἔξουσίᾳ ἔχειν προχειρίζεσθαι, καὶ δύναμις ἐπιλέγεσθαι τῶν ἀξίων τοῦ κλήρου· καὶ διώλας πάντα ποιεῖν κατὰ νόμον καὶ θεσμὸν τὸν ἐκκλησιαστικὸν. Εἰ δέ τινα συμβαίη ἀναπάντασθαι τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τηγικαῦτα προσαναβαίνειν εἰς τὴν τιμὴν τοῦ τετελευτηκότος τοὺς δρεῖς προσοληφθέντας· μόνον εἰ δίξιοι φαίνοντο, καὶ ὁ λαὸς αἱροῖτο, συνεπιψήφιζοντος αὐτῶν, καὶ ἐπισφραγίζοντος τοῦ της Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπου. Τούτο δὲ τοῖς μὲν διλοις πᾶσι συνεχωρήθη· ἐπὶ δὲ τοῦ Μελίτιου προσώπου οὐκέτι τὰ αὐτὰ ἐδοξεν διὰ τὴν ἀνέκαθεν αὐτοῦ ἀταξίαν, καὶ διὰ τὸ πρόχειρον καὶ προπέτεις τῆς γνώμης· ἵνα μηδεμίᾳ ἔξουσίᾳ ἡ αὐθεντία αὐτῷ δοθείη, ἀνθρώπῳ διναμένῳ πάλιν τὰς αὐτὰς ἀταξίας ἐμποιήσῃ. Ταῦτα

ἴσται τὰ ἔξαρτα καὶ διαφέροντα Αἰγύπτῳ καὶ τῇ Ἀλεξανδρίᾳ Ἐκκλησίᾳ. Εἰ δὲ τις ἀλλοὶ ἢ ἔκανον οὐδεμή
ἢ ἐδογματίσθη, συμπαρόντος τοῦ κυρίου καὶ τιμιω-
τάτου συλλειτουργοῦ καὶ ἀδελφοῦ ἡμῶν Ἀλεξανδροῦ,
αὐτῆς παρὼν ἀκριβεστέρω; ἄνοισι πρὸς ὑμᾶς, οἵτε
ἔχει καὶ κύριος καὶ κοινωνὸς τῶν γεγενημένων τυγχά-
νων. Εὐαγγελοῦ δὲ μέσθα δὲ ὑμῖν καὶ περὶ τῆς συμ-
φωνίας τοῦ ἀγωτάτου Πάσχα, οἵτις καὶ ὑμετέραις
εὑχαῖς κατωρθώθη καὶ τούτῳ τῷ μέρει· ὥστε πάν-
τας τοὺς ἐν τῇ Ἑψίᾳ ἀδελφοὺς τοὺς μετὰ Ἰου-
δαίων τοπρότερον ποιοῦντας συμφώνως Ἀρματοῖς
καὶ ἡμῖν, καὶ πᾶσιν ὑμῖν, τοῖς ἐξ ἀρχαὶού
μεθ’ ἡμῶν φυλάττουσι τὸ Πάσχα, ἐκ τοῦ δεύτερο
Διηγειν. Χαίροντες οὖν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι,
καὶ τῇ τῇ εἰρήνῃ συμφωνίᾳ, καὶ ἐπὶ τῷ πᾶσαν
αἱρέσιν ἐκκοπήναι, ἀποδέξασθε μὲν μετὰ μεζονούς
τιμῆς καὶ πλείονος ἀγάπης τὸν συλλειτουργὸν ἡμῶν,
ὑμῶν δὲ ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρον, τὸν εὐφράντα
ἡμᾶς ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἡλικίᾳ
τοσοῦτον πόνον ὑποστάντα ὑπὲρ τοῦ εἰρήνην γενέ-
σθαι καὶ παρ’ ὑμῖν· εὐχεσθε δὲ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν
ἀπάντων, ἵνα τὰ καλῶς ἔχειν δόξαντα ταῦτα βέβαια
μελῆν διὰ τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦ Κυ-
ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, σὺν ἀγίῳ Πνεύματι· ψή-
τη δέξαι εἰς τοὺς αἰώνας. Ἀμήν.

Oὐχὶ ἡ θελα σύνοδος μόνη, ἀλλὰ καὶ διαπρόδηπτος Κωνσταντίνος, τῷ δῆμῳ τῶν Ἀλεξανδρίων τὰ ἵστα
διεχάραττε γράμματα· ἐνῷ δεικνυσιν ὡς οὐκ ἀπλῶς,
οὐδὲ ὡς ἐπιχειρεῖ, δὲ δρός, ὁ πηγορεύθη τῆς πίστεως,
ἀλλὰ δικιμαστὴ πολλῇ καὶ συζητήσεις ἡκριβωμένῃ·
καὶ δια τῷ δόγματι ἡσαν ἀρμέδια, πάντα εἰ; μέσον
ἡχθη· καὶ πρότερον ἐρεύνη διαβενθυσά. δια πρό-
φασιν διαστάσεως ἐδόκει γεννᾶν, ἐκποδῶν ἐγένοντο
ἀναντιδρήσια· καὶ οὕτως ὁ δρός ἐξήγετο. Καὶ τέ-
λος; Θεοῦ γνώμην τὴν εἰς ταυτὸ γνώμης ἐλθοῦσαν
τῶν ἐπισκόπων σύνοδον δογμάτει· καὶ Πνεύματι
ἀγίῳ τῶν τοσούτων Πατέρων τὴν συμφωνίαν εἶναι
διασαφεῖ, καντεύθεν καὶ μηδὲ τῆς ἀληθείας ἀστοχῆ-
σαι καὶ τάσφαλούς.

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ.

Ἐπιστολὴ τοῦ μεγάλου βασιλέως Κωνσταντίου
τοῖς ἀκαταχοῦ ἐκκλησίαις καὶ τῷ ἐν τῇ
ἀγίᾳ συνέδρῳ διακεπραγμέτων· καὶ κατὰ Ἀρσια-
νῶν.

Ο δὲ αὐτὸς καὶ τοῖς μη δυνηθεῖσιν ἀφικέσθαις
τῶν ἐπισκόπων, καὶ ταῖς ἀπανταχοῦ ἐκκλησίαις τὰ
τεγενημένα διδάσκων, ἔγραψε τοιάδε· « Πεῖραν λα-
βῶν ἐκ τῆς τῶν κοινῶν εὐπραξίας διη τῆς θείας
δυνάμεως πέφυκε χάρις, τοῦτον πρὸ πάντων ἔκρινα
εἶναι μοι προσήκειν σκοπὸν, διπος παρὰ τοῖς μακα-
ρούσιοις τῆς καὶ οἰκικῆς Ἐκκλησίαις πλήθεσι πίστεις
μία, καὶ εἰλικρινῆς ἀγάπης, διμοργώμων τε περὶ

(1) Theodoret. lib. 1, c. 10. *

A omnibus aliis concessum est : in persona autem
Melitii non idem constitutum, propter priorem
inordinatum ejus morem celeritatemque et prae-
cipitatem sententiae et consilii, ne qua sit ipsi vel
potestas vel auctoritas, homini scilicet qui rursum
temeritatem ordinis negligentem inducere possit.
Haec sunt quæ præcipue ad Ægyptum et Ecclesiam
Alexandrinam pertinent. Si quid vero præterea vel
canonibus vel decretis est constitutum, reveren-
dissimus dominus, frater et collega noster Alexan-
der, certius ad vos reversus perficeret, quippe et
auctor et particeps actorum omnium. Iactum in-
super vobis afferimus nuntium de sanctissimi
Paschatis celebrandi consensu; nam et hæc res
B precibus vestris recte constituta atque ordinata
est : 583 fratresque Orientales omnes, qui antea
cum Judæis fecerunt, ex hoc ipso tempore cum
Romanis et nobiscum, omnibusque adeo aliis qui
antiquitus nobiscum Pascha celebrarunt, id se
concorditer acturos consenserunt. Gaudete igitur
de rebus ecclesiasticis ordinatis, de pacis consensu
et concordia restituta, et de hæresibus omnibus
excisis, atque majore eum honore prolixioreque
charitate suscipite collegam quidem nostrum, epi-
scopum autem vestrum Alexandrum, qui nos pro-
hac ætate sua, ut pax quoque apud vos esset,
flecto præsentia sua exhibilarvit, plurimumque in
laboris sustinuit. Orate pro omnibus nobis, ut quæ a nobis recte sunt constituta, firma stabiliaque
maneant, per Deum omnipotentem, et Dominum nostrum Jesum Christum, cum sancto Spiritu : cui
sit gloria in sæcula. Amen.

C Non ipsa vero synodus tantum, sed et celeberrimi-
mus Constantinus, ad populum Alexandrinum ejus
generis dedit litteras, quibus ostendit, non simpli-
citer, temere aut neglectim definitionem profes-
sionis fiduci editam, sed exploratione multa atque
disquisitione accurata adhibita, quæcumque dog-
mati consentanea essent, in medium producta :
primumque investigatione diligenter observata, quæ-
cumque occasionem dissidii et seditionis creare
possent, ea ita rejecta, ut contra dici quidquam
non posset : et sic deinde definitionem ipsam pro-
mulgatam esse : postremo Dei sententiam concor-
dem episcoporum synodi sententiam vocat, alique
Spiritui sancto tot Patrum consensum acceptum
refert, per quem illi a vera et certa sententia non
D exciderint.

CAPUT XXV.

Epiſtola magni imperatoris Constantini ad omnes
ubique ecclesias de sanctæ synodi actis, et ad
versus Arianos.

Idem et ad episcopos qui ad conventum venire non
potuerunt, et ad omnes ubique ecclesias quæ, acta
ibi essent declarans, ad hunc modum scripsit (1):
« Experientia edocuit per rerum publicarum pro-
speritatem, quanta sit divinæ potestatis gratia,
illum mihi propositum esse debere finem judica-
vi, ut a beatissimis catholicæ Ecclesiae populis
fides una et sincera charitas, consentiensque in

Ieum pietas serretur. Sedenim cum aliter omnino fieri non posset, **584** ut ordo stabilis et firmus constitueretur, nisi simul omnes, aut certe plures episcopi convenienteret, et de re qualibet ad sanctissimam religionem pertinente dijudicarent, ejus rei gratia, quam fieri potuit plurimis coactis, me quoque perinde atque uno aliquo ex vobis (non enim negaverim, quo maxime laetor, conservum vestrum me esse) praesente, usque adeo omnia in debitam sunt disquisitionem vocata, quousque rerum omnium inspectori Deo placita sententia, ad consentientis unitatis concordiam stabilendam, in lucem est protracta, ita ut nihil jam quod ad dissensionem aut professionis fidei ambiguitatem facere posset, sit relicturn. Ubi cum de sanctissimo etiam Paschatis die quaestio esset exorta, sententiis omnium decretum est, convenire, ut id eodem tempore ab omnibus ubique peragatur. Quid enim nobis esse potest vel pulchrius, vel gravius, quam si is dies festus, unde spem immortalitatis percepimus, uno ordine et celebri ritu ab omnibus certo inviolabiliter peragatur? Ac primum quidem indigna res fuit, sanctissimum eum diem imitatione atque consuetudine Iudeorum celebrare, qui manibus suis nefario flagitio contaminatis, non injuria quoque animis sunt execrati, homines scelerati. Quidni enim licet, gente ea rejecta, rectiore verioreque ordine, quem a primo passionis die hucusque servavimus, ad futura quoque secula observationis hujus ritum transmittere? Itaque nihil vobis commune sit cum **ir.** etissima Iudeorum turba. Aliam siquidem a Salvatore accepimus viam. Propositus est sacra-tissimae religioni nostrae suus cursus, et legitima quæ illam deceat regula, quam unanimi consensu complectentes, nos ipsos a foeda illa conscientia et societate retrabamus, fratres reverendissimi. Et profecto omnium absurdissimum est, illos gloriando jactare, hisce observandis nos sufficere non posse absque illorum doctrina et prescripto. Quidnam vero illi recte sentire et sapere possunt, qui post illam Domini cædem mentibus capti, non ratione aliqua, sed impotenti impetu, quocunque eos insitus impellit furor, ducuntur? Quam ob causam, cum in hac quoque parte verum non perspiciant, sed uti semper, affectu vilioso transversi rapiantur, potius quam errorem corrigant, eodem anno bis Pascha peragunt. **585** Qua igitur de causa eos sequemur, qui gravi errore se implicatos esse contentur? Bis equidem eodem anno Pascha celebrare haud unquam sustinuerimus. Atque etiam si hæc vobis non exponerentur, convenienter tamen, vos, pro mentis vestræ sagacitate, semper et studere et optare, ne cuiuspiam similitudine et exemplo parvum item animarum vestrarum pollueretis, neve hominum modis omnibus malorum consuetudinem imitari videmermini. Ad hæc illud quoque considerandum venit, in re tanta et tam solemnis, religionis nostræ seriis, dissensionem extare

A τὸν παγκρατῆ Θεὸν εὐσέβεια τηρήται. 'Αλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἔτερως οὐχ οἶδόν τε ἦν, ἀκλινῆ καὶ βεβαῖαν τάξιν λαβεῖν, εἰ μὴ εἰς ταυτὸν πάντων ὅμοιον, ἢ τῶν γοῦν πεισθέντων ἐπισκόπων συνελθόντων, ἐκάστου τῶν προστηκόντων τῇ ἀγιωτάτῃ θρησκείᾳ δάκρισις γένοιτο· τούτου ἔνεκεν πλειστῶν δισιών συγχάνουν συμπαρόν (οὐ γάρ ἀρνησαμην ἀντὶ φύρας σταχταὶ χαρίων, συνθεράπων ὑμέτερος πεψυχέναι), διχοι τοσούτου ἀπαντά τῆς προστηκούσης τετυχήκεν ἐξτάσεως, διχρις εὑρίσκει τῷ τῷ τῶν πάντων ἐφόρῳ Θεῷ ἀρέσκουσα γνώμη πρὸς τὴν τῆς ἔνδετος συμφωνίαν εἰς φῶς προσήχθη, ὡς μηδὲν εἴτε πρὸς διχόνοιαν, ἢ πίστεως ἀμφισβήτησιν ὑπολείπεται. 'Ενθα καὶ περὶ τῆς τοῦ Πάσχα ἀγιωτάτης ἡμέρας γενομένης ζητησεως, ἕδος κοινῆ γνώμη, καλῶς ἔχειν ἐπὶ μᾶς τὴν τὴν τῆς ἔνδετος συμφωνίαν εἰπειτελεῖν· τί γάρ ἡμῖν κάλλιον, τι δὲ σομνότερον ὑπάρχει δυνήσεται τοῦ τὴν ἐκρήτην ταύτην, παρ' ἡς τὴν τῆς ἀθανασίας εἰλίκφαμεν ἐλπίδα, μιᾶς τάξει καὶ φανερῷ λόγῳ παρὰ πᾶσιν ἀδιαπτώτως φυλάττεσθαι; Καὶ πρῶτον μὲν ἀνάξιον ἕδος εἶναι τὴν ἀγιωτάτην ἐκείνην ἐκρήτην τῇ τῶν Ἰουδαίων ἐπομένους συνηθεῖα πληρῶν, οἱ τάξις ἐκτυπῶν χειραρχίας ἀθεμίτῳ πλημμελήματε χράναντες, εἰκότως τάξις ψυχᾶς οἱ μιτροὶ τυφώτουσιν. 'Εξεστι γάρ, τῷ ὁνομασίᾳ ἀποδημέντος, ἀληθεστέρᾳ τάξει ἦν ἐκ πρώτης τοῦ πάθους ἡμέρας μέχρι τοῦ παρόντος ἐφυλάξαμεν, καὶ ἐπὶ τοὺς μέλλοντας αἰώνας τὴν τῆς ἀπιτηρήσεως ταύτης συμπλήρωσιν ἐγγίνεσθαι. Μηδὲν τοίνυν ἔστω ὅμινον κοινὸν μετὰ τοῦ ἔχθιστου τῶν Ἰουδαίων δχλου. Εἰλίκφαμεν γάρ παρὰ τὸν Σωτῆρος ἐτέραν δόδον. Πρόκειται γάρ δρόμος ιῆτειρωτάτη ἡμῶν θρησκείᾳ, καὶ νομικὸς κανὼν καὶ πρέπων τούτῳ, οὐ συμφώνιας ἀντιλαμβανόμενοι τῆς αἰσχρᾶς ἐκείνης ἔστιον συνειδήσεως, ἀποσπάσωμεν, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι. 'Εστε γάρ ὡς ἀληθῶς ἀτοπώτατον ἐκείνους αὐχεῖν, ὡς δρα παρεκτῆς τῆς αὐτῶν διδασκαλίας ταῦτα φυλάττειν οὐδὲντεν Ιχανοί. Τί δὲ φρονεῖν ἐκείνοις ὀρθὸς δυνήσονται, οἱ μετὰ τὴν Κυριοκτονίαν ἐκείνην τῶν φρενῶν ἐκστάντες, ἀγονται οὐ λογισμῷ τινι, ἀλλ' ὄρμῃ ἀκατασχέτῳ, διποὺς δὲν αὐτοὺς ἡ ἐμφυτος ἀπάγγιμανία; 'Ἐκείνων τοίνυν κάν τούτῳ τῷ μέρει τὴν ἀλήθειαν οὐχ δρῶντας, ὡς δεῖ κατὰ πάθος αὐτοὺς πλανωμένους, ἀνετεῖ τῆς προστηκούσης ἀπανορθώσεως ἐν τῷ αὐτῷ έτει δεύτερον τὸ Πάσχα ἐπιτελεῖν. Τίτος οὖν χάριν τούτους ἐπόμεθα, οἱ δεινήν πλάνην νοεῖν οὐδολγήνται; δεύτερον γάρ τὸ Πάσχα ἐν ἐνιαυτῷ οὐχ ἀντὶ ποτε ποιεῖν ἀνεξίμεθα. 'Αλλ' εἰ καὶ ταῦτα μή προδύκειτο, τὴν ὑμετέραν ἀγχίντιαν ἔχρην καὶ διδιπούδης καὶ δι' εὐχῆς ἔχειν πάντοτε, ἐν μηδενὶ δομοιώματι τὸ καθαρὸν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς κοινωνεῖν, ἢ δοκεῖν ἐπεσθιαὶ ἀνθρώπων ἔθεσι παγκάκων. Πρὸς τούτοις κάκείνο πάρεστι συνορέων, ὡς ἐν τηλικούτῳ πράγματι καὶ τοιαύτης θρησκείας ἕօρτη διαφωνίαν ὑπάρχειν ἔστιν ἀνεώτατον· μίαν γάρ ἡμῖν τὴν τῆς ἡμετέρας ἐλευθερίας ἡμέραν, τοιτέστι τοῦ ἀγιωτάτου πάθους, δημέτερης παρέδωκε Σωτήρ· μίχν εἶναι τὴν καθολικὴν αὐτοῦ 'Ἐκκλησίαν βεδού-

ληται· ής ει καὶ τὰ μάλιστα εἰς πολλούς τε καὶ A διαφόρους τέπους τὰ μέρη διῆρηνται, ἀλλ' ὅμως ἔνι πνεύματι, τουτέστι τῷ θείῳ βουλήματι θάλπεται. Λογισάσθω δὲ τὴς ὑμετέρας ὕστερης ἀγχίσια, ὃπως ἔστι δεινὸν τε καὶ ἀπρεπὲς κατὰ τὰ; αὐτὰς ἡμέρας ἐτέρους μὲν ταῖς νηστείαις σχολίᾳς· εἰτέρους δὲ συμπόσια τελεῖν· καὶ μετὰ τὰς τοῦ Πάσχα ἡμέρας ἄλλους μὲν ἐορταῖς καὶ ἀνέσεσιν ἐξετάζεσθαι, ἄλλους δὲ ταῖς ἀριστεραῖς ἐκδεδόθαι νηστείαις. Διεταῦτα γοῦν τῆς πρωτοχούστης ἐπανορθώσεως τυχεῖν, καὶ πρὸς μίαν διατύπωσιν ἀγεσθαι τοῦτο, ἡ θεία πρόνοια βούλεται· ὡς ἔγωγε ἀπαθῶς συνορῶ. "Οθεν ἐπειδὴ τοῦτο οὐτεώς ἐπανορθῶσθαι προσήκει, ὡς μηδὲν μετὰ τῶν Κυριοτόνων εἶναι κοινὸν, ἔστι τε τάκις εὐπρεπής, ἣν ἀπασαὶ τῶν δυτικῶν τε καὶ μεστιμβριῶν καὶ ἀρκτών τῆς εἰκουμένης μερῶν παραφυλάττεσσιν αἱ ἐκκλησίαι· καὶ τινες τῶν κατὰ τὴν Ἑψάν τόπων, ὃν ἔνεκεν ἐπὶ τοῦ παρθένους καίως ἔχειν ἀπαντες ἥγησαντο· καὶ αὐτὸς δὲ τῇ ὑμετέρῃ ἀγχινοὶς ἀρέσειν ὑπεσχύμην· ἵνα διπερ δὲ ἀν κατὰ τὴν Ῥωμαίων πόλιν, Ἱταλίαν τε καὶ Ἀφρικήν Ἀπασαν, Ἀγυπτον, Ἰσπανίας, Γαλλίας, Βρεταννίας, Λιθουανίας, ὅλην Ἐλλάδα, Ἀσιανήν τε διοικήσιν, καὶ Ποντικήν, καὶ Κιλικίαν, μιᾶς καὶ συμφώνη φυλάττηται γνώμη, ἀσμένως τούτῳ καὶ τῇ ὑμετέρᾳ προσδέξιαι σύνεσις, λογιζομένη, ὡς οὐ μόνον πλείων ἔστιν ὁ τῶν κατὰ τοὺς προειρημένους τόπους ἐκκλησῶν ἀριθμὸς, ἀλλὰ καὶ ὡς τοῦτο μάλιστα κοινῇ πάντας ὁιωτάτον ἔστι βούλεσθαι· διπερ καὶ ὁ ἀκριβῆς· ἀπαιτεῖν δυσκεῖ λόγος· καὶ οὐδεμίαν μετὰ τῆς Ἰουδαίων ἐπιορκίας ἔχειν κοινωνίαν. Ἶνα δὲ τὸ κεφαλαιωβέστατον συντέμως εἶπω, κοινῇ πάντων ἤρεσε κρίσει, τὴν ἀγιωτάτην τοῦ Πάσχα ἐορτὴν μιᾶς καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ συντελεῖσθαι. Οὐδὲν γάρ πρέπει ἐν τοιεύτῃ ἀγιότητι εἰναὶ τινὰ διαφοράν· καὶ κάλλιον ἐπεσθαι τῇ γνώμῃ ταύτῃ, ἐν ἡ οὐδεμίᾳ ἔσται ἀλλοτρίας πλάνης καὶ ἀμαρτήματος ἐπιμιξία. Τούτων οὖτως ἔχοντων, ἀσμένως δέχεσθε τὴν οὐρανίαν καὶ θείαν ὡς ἀληθῶς ἔνολήν. Ήλαν γάρ δὲ τὸ διαφοράν· καὶ κάλλιον ἐπεισκόπων συνεδρίοις πράττηται, τοῦτο πρὸς τὴν θείαν βούλεσιν ἔχει τὴν ἀναφοράν. Διδοὶ πάσι τοῖς ἀγαπητοῖς; ἡμῶν ἀδελφοῖς; ἐμφανίσαντες τὰ προγεγραμμένα, ἡδη καὶ τὸν προειρημένον λόγον καὶ τὴν παρατήρησιν τῇ; ἀγιωτάτης ἡμέρας ὑποδέχεσθαι τε καὶ διατάττειν ὅφελεται· ἕνα ἐπειδὸν πρὸς τὴν πάλαι μοι ποθουμένην τῇ; ὑμετέρας διαθέσεως δύψιν ἀφέωμαί, ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τὴν ἀγίαν μεθ' ὑμῶν ἐορτὴν ἐπιτελέσαι δυνηθῶ, καὶ πάντων ἔνεκεν μεθ' ὑμῶν εὐδοκήσω, συνορῶν τὴν διαβολικήν ὡμετῆτα ὑπὸ τῆς θείας δυνάμεως διετ τῶν ἡμετέρων πράξεων ἀνηρημένην, ἀχμαζούσης πανταχοῦ τῆς ὑμετέρας; πίστεως; καὶ εἰρήνης καὶ ἔμονοις. "Ο Θεός; ὑμᾶς; διαφυλάξι, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί.

A aliquam, longe esse impiissimum. Unum namque nobis libertatis atque redemptionis nostræ diem, sanctissimam scilicet passionis suæ, Salvator nos reddidit. Unum esse catholicam suam Ecclesiam voluit: cuius tametsi partes in multis variisque sunt dispersæ locis, uno tamen spiritu, hoc est, divino arbitrio sovetur. Consideret porro sanctitatis vestræ solertia quam grave sit et indecorum, per eosdem dies, alios quidem jejuniis intentos esse, alios vero conviviis vacare; et post Paschatis dies, hos quidem feriari et conquiescere, illos autem statim jejuniis macerari. Quapropter hanc rem, pro eo atque decet corrigi, atque ad unum institutum formamque perduci, divina vult providentia, quantum equidem extra omnem affectum positus perspicio. Itaque cum hoc sic corrigerem conveniat, ne quid nobis cum Domini percussoribus sit communis, et decens extet ordo, quem omnes Occidentalem, et Meridianum, Septentrionaliumque habitabilis orbis partium Ecclesias, et quibusdam quoque in locis Orientales observant, ea de causa in præsentia omnibus convenire visum est, ipse que adeo id solertia vestræ placitum esse reccepi, ut quod per urbem Romanam, Italiam, Africam omnem, Egyptum, Hispanias, Gallias, Britannias, Libyam, cunctam Graeciam, Asianam atque Ponticam ditionem, et Ciliciam, uno atque consentienti servatur consilio, id libenter quoque prudenter vestra suscipiat, secum ipsa perpendens, non modo ampliorem esse Ecclesiarum in eis quæ diximus locis numerum, verum etiam idem communiter omnes sentire et vehe, esse quam sanctissimum. Quin et strictior ipsa atque exactior ratio flagitare videtur, 586 ne qua nobis sit cum Iudæorum perjurio communio. Et ut tandem summam rei breviter dicam: communi omnium iudicio placuit, sanctissimas Paschatis ferias, uno eodemque die peragi. Minime namque decet in retam sancta aliquam extare dissensionem. Et pulchrius est eam sequi sententiam, in qua nulla sit alieni erroris et peccati contagio. Ac cum ita series habeat, libentibus animis cœlesti hoc et vere divinum suscipite præceptum. Quidquid enim in sanctis episcoporum agitur conventibus, id ad divinam refertur voluntatem. Itaque eis quæ scripsimus omnibus dilectis fratribus nostris significatis, jam rationem hanc et observationem sanctissimi diei suspicere atque instituere debetis, ut cum in pictatis vestræ (quod dudum mihi fuit in votis) conspectum venero, uno eodemque die sanctas vobiscum ferias celebrare valeam, et rebus omnibus una vobiscum ex animo delecter, feritate diabolicam per vim divinam operibus nostris sublatam, vestramque ubique fidem, pacem et concordiam vigentem cernens. Deus vos servet, fratres dilecti.

Æquum etiam est, quæ contra Arium et sectatores ejus, omnibus passim episcopis et populis scrispsit, cognoscere. Cum malignos et impios

"Οποῖα δὲ καὶ κατ' Ἀρείου καὶ τῶν ὁμοφρονῶν ἔκεινη γράφει τοι; πανταχοῦ ἐπισκόποις καὶ λαοῖς, δίκαιοις ἐπικούσαι. Τοὺς πονηροὺς καὶ ἀσεβεῖς;

Arius sibi imitandos duxerit, par est ut eamdem A cum illis ferat ignominiam. Quemadmodum igitur Porphyrius divinae pietatis hostis, inquis de religione compōsitis libris, condignam reperit mercedem, per quam omnium futuris saeculis probris obnoxius erit, plurimaque obruetur infamia, atque insuper impia ejus abolita sunt scripta, ita et nunc placitum nobis est, Arium et Arii suffragatores, Porphyrianos quidem nominari, ut quorum imitati sunt mores, eorum quoque obtineant appellaciones: si quod autem scriptum ad Ario compositum reperiatur, ut igni id tradatur volumus, ut non modo improba ejus doctrina abrogetur, verum etiam ne monumentum quidem aliquod ejus relinquatur. Illud equidem prae dictum volo, si quis bellum aliquem ab Ario conscriptum celare, nec continuo igni comburere, reprehensus fuerit, supplicium ei mortis esse constitutum. **587** Illico namque in crimine tali comprehensus pœnam sustinebit capitalem. » Plures etiam alias adversus eosdem ad loca omnia misit epistolas, verbis per ironiam ad simulationem compositis, eis illudens. Nicomediensis itidem (1) contra Eusebium et Theognidem scripsit, Eusebium perstringens, veluti Licinio aliquando faventem sibique insidiantem, atque alium episcopum legere jubens; quod et factum est. Eas epistolæ hoc loco apponere, ne longior esse videar, minus convenire putavi. Ac de his quidem hactenus.

CAPUT XXVI.

C

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

Quod Constantinus benedictionis causa, Constantiopolim synodo translata, publicum ei praebuit epulum et muneribus, omnes honoris gratia prosecutus, domum quemque diuiserit.

Cæterum rebus ad hunc modum euntibus, commodum evenit ut vicesimus Constantini imperii annus tum completeretur. Et Romani more recepto, decimo quoque principis sui imperii anno, communem et publicum agebant conventum diemque festum. Itaque et ipse decere id arbitratus, ad epulas synodus invitat, et toris plurimis ordine suo collocatis, eodem in loco excipit, multisque et sermonibus et donis honoriscentiam et liberalitatem erga illos declarans, præclarissimos quoque eorum mensæ suæ adhibet. Quorum quidem, cum ille mutilata propter Christum cerneret membra, atque fidei eorum constantiam inde colligeret, labiis ipse suis cicatrices eorum exoculari et venerari designatus non est, gratiam se osculo ejusmodi et benedictione eorum percipere confisus. Posteaquam autem finem suum convivium id habuit, loco suo exsurgens, supplicis more convenutum rogavit, ut qui tantum pertulissent laboris, per paucos sibi dies dare, et recens fundatam urbem, iam tum perfectam, adire non gravarentur, ut precatiōnibus suis munitiones et muros ejus firmarent. Atque illi statim, quod petierat, faciunt. Constantiopolim veniunt, Encœnia et consecra-

D

ποτε ἐν Κωνσταντιουπόλει τὴν σύνοδον ἀγάγων, εὐλογίας χάριν, ἐμμοτελῆ αὐτῇ ἔστιασιν ἐκοιήσατο· καὶ δώροις ἀκατάτης φιλοτιμητάμερος, οἰκαδε ἀπέδινεγκ ἐκυστον. Τούτων σύνταγμα ὑπὸ Ἀρείου συνταγὴν φιραθεῖη χρύψας, καὶ μὴ εὐθέως προσενεγκών πυρὶ κατανκλώσῃ, τούτῳ θάνατος ἔσται· ἡ ζημία. Παραχρῆμα γάρ ἀλοῦς ἐπὶ τούτῳ, κεφαλική ὑποστήσεται τιμωρίαν. » Πολλὰς δὲ καὶ διλας ἐπιστολὰς κατ' αὐτῶν πέμψας, ἀπανταχοῦ ἐξαπέστειλεν, ἐν εἰρωνείᾳ λόγῳ διαπατίζων αὐτούς. Καὶ Νικομηδεῖας δὲ κατὰ Εὔσεβιον καὶ Θεόγνιδος ἔγραψεν, ἐν οἷς τοῦ Εὔσεβίου καθάπτεται, ὡς Λικινίῳ εύνοούντος, κάκενιψ ἐπιβουλεύοντος, καὶ ἐπισκοπον ἔτερον ἐλέσθαι· δὲ καὶ ἐγένετο. Τοῦ δὲ μῆκος, φεύγων ἡγώ, καὶ ταῖς παραθεῖναι τὰς ἐπιστολὰς οὐδὲν ἐλυγισάμην. Καὶ περὶ μὲν τούτων ταῦτα.

Τούτων οὖτα προβάντων, συνέδη τὴν είκοσαετηρίδα τῆς Κωνσταντίνου τηνικαῦτα βασιλείας περιελθεῖν. Εἰλούδης δὲ Ῥωμαῖος καθ' ἐκάστην δεκάδια τοῦ χριστοῦντος ἀρχῆς κοινὴν πανήγυριν ἄγειν, προσῆκον κάκενος λογισάμενος, εἰς ἐστίασιν τὴν σύνοδον προετρέψατο· καὶ δῆτα πολλῶν στιβάδων ἐν εὐθέως γεγενημένων, κατὰ ταυτὸν πάντας εἰςτία, πολλοῖς καὶ λόγοις καὶ δώροις τὸ φιλότιμον ἐπιδεικνύμενος. Τοὺς μὲν οὖν περιφανεῖς ἐκείνων καὶ διμοτεπέζους ἐκατῷ ἐποίει· ἀντεινὰν καὶ τὰ πεπηρωμένα διὰ Χριστὸν μέλη θεώμενος, καὶ τὸ ἐδραιον ἐντεῦθεν τῆς πίστεως ἐννοῶν, χειλεσιν ἰδίοις οὐκ ἀπηγένου τιμᾶν τὰς πληγάς, θαρρῶν ὡς χάριν ἐλκει τῷ φιλήματι καὶ ταῖς εὐλογίαις. Ἐπειδὲ τὸ Ιερὸν ἐκείνο συμπόσιον εἶχε πέρας, τοῦ θρόνου ἐξιναστάς, ικέτης ἐγίνετο τοῦ συλλόγου, μὴ ὀνκῆσαι τοσοῦτον κάματον ἀγαλάντας, βραχεῖας καὶ αὐτῷ τινας ἡμέρας χαρίσασθαι, καὶ ἀχρι δῆ τῆς νεοπαγοῦς αὐτοῦ πόλεως, ἀφικέσθαι δέοντος ἡδη συντελεσθείσης· ἐν εὐχαῖς τὸν ταῦτης περίβολον καὶ τὰ τείχη στηρίξατεν. Οἱ δὲ εὐθὺς ἐποίουν τὸ αἰτηθὲν· καὶ τὴν Κωνσταντίνου καταλαβόντες, τὰ ἐγκαίνια ταῦτης ἐποίουν, τὴν ἀνάμακτον θυσίαν ἐπιτελοῦντες· καὶ εὐχαῖς διακαδόντες καὶ στηρίζοντες Ικανῶς, τῷ

(1) Socrat. lib. 1 *Historia eccles.*

Θεοτόκῳ ανέβεντο, νέαν Ῥώμην καὶ βασιλεύουσαν Κωνσταντινούπολιν δονομάσαντες, Μητροφάνους τηνικαῦτα τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου διέποντος. Καὶ αὐθις οὐν εἰ; ἐστίασιν καλέσας, ἔτερα δῶρα προσήγαγε· καὶ γράμματα πρὸς τοὺς τῶν ἔθνων προστατεύοντας, ἐκάστη πόλει τοῖς ἀφιερωμένοις τῇ θείᾳ λατρείᾳ, χήραις τε καὶ ταῖς προσεδρευούσαις παρθένοις θεοῖς στοχοῖς σιτηρέσιν ἐτήσια χορηγοῦντα, οὐ χρείᾳ μᾶλλον ἢ φιλοτιμίᾳ προσήκοντα· & Ιουλιανὸς μὲν ὑπέρ τοις περιελεν· δὲ μετ' αὐτὸν τὸ τριτημόριον ἐκείνων χορηγεῖσθαι προσέταξεν. Ἐπειδὴ καὶ οἰκαδεῖς ἐπανιέναι παρετκευάσαντο ἔκαστος, πειρεκάλει τὸ ταυτὸ τῆς πίστεως πάντας φρινεῖν, καὶ τῆς πρὸς σφᾶς εἰρήνης ἐπιμᾶλλον ἀντιποιεῖσθαι, οὐδὲν ἀσταξίαστοι διαμένοντες, τῷ τῶν διων εὐαρεστῶσι Θεῷ. Πολὺν δὲ τὸν ὑπὲρ τῆς κοινῆς δύμοντας κατατείγας λόγον, τέλος ὑπέρ τε αὐτοῦ καὶ τῶν πιλίδων καὶ τῆς ἀρχῆς εὐχεῖσθαι θερμῶς παρηγγύνα, καὶ διηγεκῶς θεων αὐτοῖς τὸ θεόν ποιεῖν, καὶ τὸ τῆς συνέδου δόγμα ἀρραγεῖς καθιστᾶν. Τοῖς δὲ μὴ περοῦσι γράψων τὰ προδήθεντα, τὴν διὰ τοσούτων δοκιμασθεῖσαν μετὰ βάσανον ἀκριβῆ στέργειν πίστιν ἐπιτρέπειν, οὓς κατὰ γνώμην πάντων γεγενηκέντην Θεοῦ, τοσούτῳ συλλόγῳ Πατέρων συγκροτηθεῖσαν. Καὶ οἱ μὲν ἔκαστος τοσαύτης ἀξιωθέντες τιμῆς, οἰκαδεῖς πρὸς τὴν οἰκεῖαν ἐπανήσσαν ποίειν· χαλ-
ρων δὲ δραστέους; ὑπερφυῶς διετέλει, μίαν ὄρῶν τὴν καθόλου Ἐκκλησίαν, συμφωνοῦσάν τε περὶ τὸ ζόγμον· καὶ Θεῷ ἀνετίθει τὰ χαριτήρια τῆς δύμοντος; χάριν τῶν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ἐπισκόπων.

comprobatam susciperent atque complecterentur, mandavit. Et illorum quisque tanto affectus honore, domum ad gregem suum rediit. Imperator autem, supra modum λαττατος quod unam per universum orlem Ecclesiam, eamque in dogmate consentientem, cerneret, Deo de omnium ubique episcoporum unanimi concordia solemniter gratiarum obtulit actiones.

Φιλομαθεῖς δὲ εἶναι νόμιμα καὶ τῶν ἐπισκόπων τὰ ὄντα καὶ τὰς ἐπαρχίας τῶν πόλεων καὶ τὰς κλήρους; αὐτῶν εἰδέναι· καὶ γε ἀν παρεθέμην εὑρὼν ἐν τῷ Ἀθανασίου συνοδικῷ, εἰ μὴ τὸ προσκορές τοῦ λόγου φεύγων, τοῖς βουλομένοις ζητεῖν ἐπιτρέπω. Οὐ δὲ τῆς συνέδου χρόνος, οὓς εὔρομεν, ἐν μηνὶ Μαΐῳ τα' ἐγένετο, τρίτης ἐπεχούστης, ἐν ὑπατεῖᾳ Πιζιλίου καὶ Ιουλιανοῦ. Τοῦτο δὲ ἦν έτος σ' καὶ τριακοστὸν καὶ ἔξακοσιοτὸν ἀπὸ τῆς Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος ἀρχῆς· εἰκοστὸν δὲ τῆς ἀρχῆς Κωνσταντίνου, ἀρχῆς οὐ κατὰ Βρεταννίαν ἡρεῖ· τριακοσιόκτονον δὲ ἔτεν τοῦ πρὸς Βυζαντίον ἥκεν. Ή δὲ σύνοδος ἐπὶ τρία καὶ μικρόν τι πρὸς Ἐτη ἐν Νίκαιᾳ συνήθη. Καὶ τὰ μὲν κατὰ Νίκαιαν τοιοῦτον ἔσχε τὸ τέλος· Κωνσταντίνος δὲ ἐντεῦθεν ὑπερφυῶς ἐτί-

B
tionis festum diem celebrant, ineruendo sacrificio operantur, precibus votisque urbem abunde prosequuntur et firmant, eamdemque Dei Genitrici dedicant (¹), novam Romanam, imperanteque Constantinopolim cognominantes, Alexandro tum Byzantii Ecclesiam regente. **588** Hic denuo illis epulo exceptis, alia dona obtulit, et litteras ad provinciarum praefectos dedit, ut in urbe quoque divino cultui addictis atque sacris viduis virginibusque, ad sanctiora divinorum templorum sacraaria excubantibus, annonæ annua tribuerentur, quæ ad liberalitatem splendidam magis quam ad usum necessarium pertinerent. Has Julianus quidem postea accidit, successor autem ejus ex triente præberi curavit. Ubi vero jam pro se quisque domum redire pararet, cohortus eos est, ut eamdem omnes colerent sibi, mutuamque pacem et charitatem maxime consecrarentur, atque ut absque seditione omni, pacati atque tranquilli, rerum universarum placent Deo. Et cum multa, oratione longius producta, de communi concordia fecit verba, tum postremo vehementer eos admonuit ut et pro se, pro liberis suis et pro imperio Romano orarent, perpetuoque propitium sibi divinum numen facerent, synodique decretis stabilem firmitatem conciliarent. Absentibus porro ea quæ com memoravimus scribens, ut professionem sibi, diligenti atque accurata exploratione tot virorum disquisitam, et de sententia totius universi Dei constitutam, suffragiisque tantæ synodi Patrum.

C
E re studiosorum esset, episcoporum ipsorum nonina, praefecturas urbium earumque appellations nosse, eaque omnia in syno'li Athanasii libro reperta apposuisse, nisi tedium prolixioris orationis vitarem: proinde ea inquirere voluntibus, permitto. Tempus porro synodi, sicuti inventimus, in mensis Maii undecimani diem, indictionem vicesimam tertiam, et consulatum Paulini et Juliani incidit (²): qui annus sexcentesimus tricessimus sextus ab Alexandri Macedonis regno fuit: vicesimus vero imperii Constantini, ex quo rerum in Britannia potiri coepit; tertius decimus porro ex quo ad Byzantium venit. Synodus vero ipsa Nicææ annis tribus et paulo longius est acta (³). Et D res Nicææ talēm habuere finem. **589** Constant-

(1) Θεοτόκος Græcis Dei Genitrix dicitur: quod verbum in solam virginem matrem Mariam cadit: Θεοτόκος autem accentu mutato, *Deo genitus*, qui unus est Dominus noster Jesus Christus. Cui urbem Constantinopolitanam recens exstructam Constantinus dicavit atque commendavit. (Supr. lib. vii, cap. 49). Utrumque nomen eisdem compositionis litteris, sed accentu diverso prolatum et scriptum: dativum casum habet Θεοτόκῳ. Quapropter hic pro Dei Genitrici, etiam verti posset, *Dei nato Christo*, ut hic locus cum superiore illu-

concordet. Sed librarius in Græco exemplari τῇ Θεοτόκῳ scripsit, cum fortasse τῷ Θεοτόκῳ scribere debuerit. Potest etiam esse auctoris memoria lapsus. Qui tamen infra Christo simul et Mari ejus urbem eam dedicatam memorat.

(2) Antius Paulinus, Cejonius Julian, Camoenius Coss.

(3) 17 imperii ejus anno synodus celebrari coepit, 20 autem finita est. Initium ejus in annum Domini 326, fin., in 329 incepit.

tinus autem, ex eo tempore prolixius etiam quam A antea religionis accensus ardore, ad urbes et populos Romani imperii omnes epistolas dedit, ut priori quidem errori nuntium remitterent. Christianam autem doctrinam et religionem amplectentur. Episcopis porro sane quam liberaliter pecunias mittens, eos ad ecclesiarum ædificationes excitavit, sumptusque ad id abunde præbuit. Libros itidem ecclesiasticos manibus propriis describere et concinnare jussit. Sed consilium animumque sribentis certius indicabit epistola ejus ad Eusebium data, quæ sic habet :

CAPUT XXVII.

Epistolæ magni Constantini de ecclesiarum restauratione, et sacrorum librorum comparatione.

« Victor Constantinus Maximus Augustus Eusebio. Tantis per dum ad hoc usque tempus impietas et tyrannis pro arbitrio suo ministros Salvatoris Dei persecuta est, credo atque adeo certo persuasi sum habeo, ecclesiarum omnium opera vel per incuriam pessum iisse, vel imminentis persecutionis metu minus esse quam dignitas earum postularet perfecta, frater charissime. Nunc vero libertate redditæ, et serpente illo, Dei optimi maximi providentia, atque opera nostra, a rerum publicarum administratione depulso, satis in apertum productam esse arbitror apud omnes divinam potentiam, eosque qui vel metu vel incredulitate, vel etiam peccato oppressi fuerant, eo qui verissime constat cognito Deo, ad verum reculumque vitæ statum tandem pervenisse. Itaque quibuscumque vel ipse præses Ecclesiis, vel alios passim episcopos, presbyteros, aut diaconos præses nosti, eos admone ut diligenter incubant in opera ecclesiarum quæ supersunt, vel restaurandarum, vel amplificandarum, vel ubi hoc necessitas postulaverit, recens exstruendarum. Petes autem et ipse, 590 et alii per te sumptus necessarios a præsidiis et provincialibus magistratibus. Diligenter namque eis per litteras est mandatum, ut quæ a sanctitate tua dicta fuerint, ipsi exequantur. Deus te servet, frater dilecte. »

Hæc de ecclesiarum structuris non ad hunc modo, sed et ad reliquos episcopos scripsit. Quæ D autem Eusebio Pamphili de librorum comparatione significarit, hisce subjungam : « Victor Constantinus Maximus Augustus Eusebio. In cognomine nobis urbe, Salvatoris Dei optulante providentia, maxima hominum multitudo sanctissimæ ecclesiæ nomen dedit, seque ipsam illi dicavit : ut omnibus illis plurimum capientibus incrementi, faciendum omnino videatur, ut plures quoque ibi construantur ecclesiæ. Quapropter, quod judicio nostro placuit (prudentiæ enim tue significandum duxiimus), id libentissime accipe, ut comparatis quinquaginta membranarum codicibus, qui et ad evolvendum et ad portandum commodi sint, a notariis pulchre scribendi beritis,

περὶ τὴν θρησκείαν διατεθεῖς, πολεῖσι καὶ δῆμοις ἀπαστιν ὑπὸ σχῆματρφ τελοῦσι. Ψωμαίων ἐπέστελλε, τὴν μὲν προτέραν ἀπάτην ἀρνεῖσθαι, τὴν δὲ τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν ἀσπάζεσθαι. Τοῦ; δ' ἐπισκόπους χρήματα πέμπων, φιλοτιμότερον ἐπὶ τὰς τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομὰς ἀνηρθίζεν, ἀγθόνους χορηγῶν τὰς δαπάνας. ὠσαύτως δὲ καὶ τὰς ἐκκλησιεστάκας βίσιους χερσὶν ίδιας γράφειν καὶ ἐπισκευάζειν ἔκλευε. Δηλώσει δι μᾶλλον τὸν σκοπὸν τοῦ γεγραφότος ἡ αὐτοῦ ἐπιστολὴ πρὸς Εὐσέβιον, τούτον ἔχουσα τὸν τρόπον. »

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.

Ἐπιστολαὶ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίου περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομῆς, καὶ τῆς τῶν B ιερῶν βιβλίων ἐπισκευῆς.

« Νικητῆς Κωνσταντίνος, Μέγιστος, Σεβαστὸς, Εὐσεβίῳ. « Ήντος τοῦ παρόντος χρόνου, τῆς ἀναστού βουλήσεως καὶ τυραννίδος τεὺς ὑπῆρχτας τοῦ Σωτῆρος Θεοῦ διωκούσῃς, πεπιστευκα καὶ ἀκριδῶς ἀμαυτὸν πέπεικα, πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τὰ ἔργα η ὑπὸ ἀμελείας διεψφάρθαι, η φόνῳ τῆς ἐπικειμενῆς ἀδικίας ἐλάττονα τῆς ἀξίας γεγενῆσθαι, ἀδελφὲ προσφιλέστατε. Νυνὶ δὲ τῆς ἐλευθερίας ἀποδοθεῖσται, καὶ τοῦ δράκοντος ἐκείνου ἀπὸ τῆς τῶν κοινῶν διωκήσεως, Θεοῦ τοῦ μεγίστου προνοίᾳ, ἡμετέρᾳ δὲ ὑπηρεσίᾳ διωχθέντος, ἡγοῦμαι καὶ πᾶσι φανεράν γεγενῆσθαι τὴν θείαν δύναμιν· καὶ τοὺς η φόνῳ η ἀπιστίᾳ η ἀμαρτήματι περιπετόντας, ἐπιγνόντας τὸν δυτικόν, ήζειν ἐπὶ τὴν ἀτῆθη καὶ δρθῆν τοῦ βίου κατάστασιν. « Οσαν τοίνυν η αὐτὸς προίταται ἐκκλησιῶν, η ἀλλούς τοὺς κατὰ τόπον προίταμένους ἐπισκόπους, πρετερόντας τε η διαχόνους οἰσθα, ὑπόμνησον σπουδάζειν περὶ τὰ ἔργα τῶν ἐκκλησιῶν, η ἐπανορθοῦσθαι τὰ δυτικά, η εἰς μεῖζονα αὔξειν, η Ἑνθα ἀν η χρεία ἀπαιτή, καὶνὰ ποιεῖν. Αἰτήσεις δὲ καὶ αὐτὸς, καὶ οἱ λοιποὶ διὰ σου τὰ ἀναγκαῖα παρά τε τῶν ἡγεμονεύοντων καὶ τῆς ἐπαρχικῆς τάξεως. Τούτοις γάρ ἐπειστάλη πάσῃ σπουδῇ ἐξυπηρετήσθαι τοῖς ὑπὸ τῆς σῆς διστητοῖς λεγομένοις. Ο Θεός σε διαψυλάξει, ἀδελφὲ ἀγαπητέ. »

Ταῦτα περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομῆς οὐ τούτῳ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ τοῖς λοιποῖς τῶν ἐπισκόπων ἐπέστειλεν. Ότι δὲ καὶ τῷ Παμφίλῳ Εὐσεβίῳ ὑπὲρ τῆς τῶν βιβλίων ἐπισκευῆς ἔγραψεν, ἔκης περαθῆσομαι. « Νικητῆς Κωνσταντίνος Μέγιστος Σεβαστὸς Εὐσεβίῳ. Κατὰ τὴν ἐπώνυμον ἡμῶν πόλιν τῆς τοῦ Σωτῆρος Θεοῦ συναιρομένης προνοίας μέγιστου πλῆθος ἀνθρώπων τῇ ἀγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ ἀνατέθεικεν ἐαυτῷ ὡς πάντων ἐκείνες πολλὴν λαδέντων οὐξησιν, σφόδρα δέξιον κατεψαίνεσθαι, καὶ ἐκκλησίας ἐν αὐτῇ κατασκευασθῆναι πλείους. Τοιγάρτοις δέσδεν ποιημότατα τὸ δόξαν τῇ ἡμετέρᾳ προαρέσει. περέπον γάρ κατεφάνη δηλώσαι τοῦτο τῇ σῇ συνέσει, δικαὶος ἀν' οιωμάτια ἐν διφθέραις ἐγκατασκεύεις, εὐαναγνωστότατα, καὶ πρὸς τὴν χρῆσιν εὑπαρακόμιστα, ὑπὸ τεχνιτῶν γαλλιγράφων, καὶ ἀκριδῶς τὴν

τίχνην ἐπισταμένων, γραφῆναι κελεύσιεις· τῶν θείων δηλαδὴ Γραφῶν, ὧν μάλιστα τὴν ἐπισκευὴν καὶ τὴν χρήσιν τῶν τῆς Ἐκκλησίας λόγων ἀναγκαῖαν εἶναι γινώσκεις· Ἀπέσταλται δὲ καὶ γράμματα παρὰ τῆς ἡμετέρας ἡμερότητος πρὸς τὸν τῆς διοικήσεως καθολικὸν, ὅπως ἀν πάντα τὰ πρὸς τὴν ἐπισκευὴν ἐπιτίθεται παρασχεῖν φροντίσειν. Ἰνα γάρ ὡς τάχιστα τὰ γραφέντα σωμάτια κατασκευασθεῖη, τῆς οῆς ἐπιμελεῖας ἔργον τοῦτο γενήσεται. Καὶ γάρ δύο δημοσίων ὁρημάτων ἔξουσίαν εἰς διακομιδὴν ἐκ τῆς αὐθεντίας τοῦ γράμματος; ήμῶν τούτου λαβεῖν σε προσήκει. Οὕτω γάρ ἀν μάλιστα καὶ λόγω γραφέντα, καὶ μέχρι τῶν ἡμετέρων ὅφεων ἢ στα διακομισθεῖ· ἐνώς δηλαδὴ τοῦτο πληροῦντος τὸν τῆς ἐκκλησίας διαχόνων· δες ἐπειδάν ἀφίκηται πρὸς ἡμᾶς, τῆς ἡμετέρας πειραθῆσται φίλανθρωπίας. Ὁ Θεός σε διαφυλάξοι, ἀδελφὲ ἀγαπητε·»

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ'.

Οὐα ὁ μέγιας Κωνσταντίνος Μακαρίψ τῷ Ἱεροσολύμων γράφει περὶ τοῦ ζωηφόρου τάφου Χριστοῦ.

Ὦξτα μὲν δύν διν τις τεκμηριώσι σαφῶς ἐκ τούτων τὴν τοῦ βασιλέως ἐπὶ τὰ θεῖα σπουδὴν· οὐχ τίττων μάντοι δεῖξοι καὶ περὶ τὸν ζωηφόρον τάφον Χριστοῦ διεκράτητο. Ἐπει τὸν μάθοι ὡς οἱ πάλαι περὶ τὴν τῶν εἰνῶλων πλάνην βεβαχχευμένοι τὸν μὲν σωτῆριν τάφον κατέχωσαν, ὑπὸ πύλης δὴ τῷ χώματι ὄψοις ἐγείραντες μέγιστον· τὸν δὲ πέριξ τόπον τοῦ Κρανίου καὶ τῆς Ἀναστάσεως διελαβόντες, λίθοις μεγάλοις τὴν ἐπιφάνειαν κατέτρωσαν, λίθῳ τὰ τῆς μνήμης διδόντες, νεών τε ἐπὶ τούτοις τῆς ἀκαλάστου δαιμονος Ἀφροδίτης καὶ ἄγαλμα ταύτης ἰδρύσαντο, ταῖς παρθενικαῖς ὥδισι διατωμάζοντες, λίνοις ἐκεῖσες δὴ Χριστῷ νέμενοι γρηγόρειοι σένας δοκῶσι τῷ ξαδύνω μᾶλλον χαρτίσσεισι, καὶ χρόνῳ δὲ τῷ προήκοντι λίθῃ τὴν ἀληθή κατακρύψοι αἰτίαν, τῷ μὴ ἀδεῶ; αἰρεῖσθαι τινας ἐκεῖσε φοιτῷν, μηδὲ δλοίοις καταμηνύειν τολμήν· τὸν μὲν νεών ἀναστόψαν ἐκ βάθρων προσέτεττε, καὶ τὸν χοῦν ἐκείνον ὡς πορφυράτερω βάλλειν τοῦ ἀστεος, οἷα δὴ ταῖς ἐναγέσις θυσίαις μεριασμένον· νεών δὲ ἐπερον εἰς κάλλος ἔξαίσιον τῷ Χριστῷ ἀνιστέν μέγιστον τε καὶ μεγαλοπρεπέστατον· διν μάλα σαφῶς ἡ ἐπιστολὴ δηλώσει, ἡν Μακαρίψ τῷ Ἱεροσολύμων ἐπισκόπῳ ἀπέστειλεν, δες σὺν τοῖς λοιποῖς Πατράσ τὴν Ἀρείου δόξαν διέσειτεν, οὐτωσι πως διεξιούσα· ο Νικητῆς Κωνσταντίνος Μέγιστος Σεβαστὸς Μακαρίψ. Τοσαύτη τοῦ Σωτῆρος; ήμῶν ἔστιν ἡ χάρις, ὡς μηδεμίαν λόγων χορτγίαν τού παρόντος θαύματος ἀξίαν εἶναι δοκεῖν· τὸ γάρ γνώρισμα τοῦ ἀγιωτάτου ἐκείνου πάθου; ὑπὸ τῇ γῇ πάλαι κρυπτόμενον τόσαύταις ἔτῶν περιέδοις λαθεῖν, ἀλλοιοιούντος πάσσοντος τοῖς ἑαυτοῦ θεράπονταν, ἀναλάμπειν ἔμελλε, πᾶσαν Ἑκπλήξιν ὡς ἀληθῶς ὑπερβαίνει. Εἰ γάρ πάντες οἱ δικά πάσσης τῆς οἰκουμένης εἶναι δοκοῦντες σοφοί, εἰς δὲ καὶ τὸ αὐτό

A qui scilicet probe eam artem didicerint, describi cures divinarum Scripturarum libros, quorum instauracionem et usum ecclesiis maxime necessarium esse judicaveris. Datæ enim sunt a manu ueitudine nostra ad catholicum et dispensatorem generalē diocesos litteræ, ut omnia quæ ad eam rem procurandam commoda sunt, præbenda curet. Porro ut quam celerrime codices describantur et concinnentur, .procurationis tuæ id fuerit opus. Duorum autem publicorum vehicularum accipientorum potestatem, ad librorum deportationem, auctoritas harum nostrarum litterarum tibi merito præbebit. Ita enim pulchre descripti codices, quam facillime ad nos perferri poterunt, ex diaconis ecclesiæ uno ministerium id adimplente: qui cum B in conspectum pervenerit nostrum, benignitatem nostram experietur. Deus te servet, frater dilecte. »

CAPUT XXVIII.

Quæ magnus Constantinus Macario Hierosolymorum episcopo de vivifico Christi sepulcro scripsit.

591 Sed enim cum facile quis ex iis liquido cognoscere imperatoris erga res sacras studium possit, tum id non minus ea etiam quæ de vivifico Christi sepulcro Hierosolymis egit indicabunt. Cum namque cognovisset eos olim, qui idolorum errore tanquam furoris intemperiis æcti fuerant, salutiferuni monumentum defodisse, aggere multo molem altissimam excitasse, Calvariae et Resurrectionis vicinii circum circa locum occupasse, et lapidibus ingenitus solum ejus constravisse (ut obliuioni monumenta memoriaræ sempiternæ mandarent), et templum præterea impudice deæ Veneris, statuamque ejusdem ibi collocasse, virgineo partui illudentes: ut qui eo loco debitum Christo honorem sibi præstandum statuissent, simulacrum exhibere viderentur, processuque temporis oblitio veram premeret atque occultaret causam: quod nemini libere eo communare (!), aut aliis rem indicare fas futurum esset, funditus templo ipsum eruere, aggeremque illum egestum quam longissime a civitate projicere, ut qui sceleratis sacrificiis contaminatus esset, jussit, ac templum aliud pulchritudine præcipua amplissimum magnificientissimumque extrudere præcepit. Quod templo luculenter epistola ostendat, Macario Hierosolymano episcopo, qui et ipse cum reliquis patribus Arii opinionem labefactavit, hisce prope verbis scripta: « Victor Constantinus Maximus Augustus Macario. Tanta est Servatoris nostri gratia, ut nulla orationis vis præsentí miraculo digna suppeteret cuiquam possit. Quod etenim monumentum sanctissimæ illius passionis terra jam dudum opertum tot annorum curriculis latuerit, donec per communis et publici omnium nostrum hostis oppressionem, ministris ejus in

(1) Socrat. lib. 1, cap. 17.

liberatem vindicatis, erutum reluceret, omnem A συνελθόντες, ἀξίον τι τοῦ πράγματος ἔθέλωσιν εἰ-
ποτεῖν, οὐδὲ ἀν πρὸς τὸ βραχύτατὸν ἀμιλληθῆναι: δυνή-
σονται· ἐπὶ τοσούτῳ πᾶσαν ἀνθρωπίνου λογισμοῦ
χωρητικὴν φύσιν ἡ τοῦ θαύματος τούτου πίστις
ὑπερβαίνει, διαφ τῶν ἀνθρωπίνων τὰ οὐράνια συνέ-
στηκεν εἶναι δυνατώτερα. Αἱα τοῦτο γοῦν οὗτος ἀεὶ^B
καὶ μόνος καὶ πρῶτος ἔστι μοι σκοπὸς, ἵν' ὥσπερ
ἴαυτὴν καινοτέροις θαύμασιν ἡ τῆς ἀληθείας πίστις
ἐπιδείκνυται, οὕτω καὶ αἱ φυχαὶ πάντων ἡμῶν
σωφροσύνῃ καὶ ὅμογνώμονι προθυμίᾳ σπουδαιότεραι
γίνωνται· ὅπερ ἐπειδὴ πᾶσι νομίζω εἶναι φανερὸν.
ἴκενο μάλιστά σε πεπεισθαι βούλομαι, ὡς ἄρα
πάντων μοι μάλιστα μέλει, ὅπως τὸν ἱερὸν ἔκεινον
τόπον, δην Θεοῦ προστάγματι αἰσχιστῆς εἰδώλων
προστήκης ὡσπερ τινὸς ἐπικειμένου βάρους ἔκού-
φισα, ἥγιον μὲν ἐκαρχῆς Θεοῦ κρίσει γεγενημένον,
ἄγιωτερον δὲ ἀποφανθέντα, ἀφ' ὅν τὴν τοῦ σωτηρίου
τάθους πίστιν εἰς φῶ; προήγαγεν, οἰκοδομημάτων
καλλει κοσμήσωμεν. Προσήκει τοίνυν τὴν ἀγ-
χίνοιαν οὕτω διατάξαι τε καὶ ἐκάστου τῶν ἀναγκαλων
ποιήσασθαι πρόνοιαν, ὡς οὐ μόνον βασιλικὴν καὶ
τῶν πανταχοῦ βελτίονα, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ τοιάντα
γενέσθαι, ὡς πάντα τὰ ἐφ' ἐκάστης πόλεως καλλι-
στεύοντα ὑπὸ τοῦ κτίσματος τούτου νικάθαι. Καὶ
περὶ τῆς τῶν τοίχων δὲ ἐργασίας καὶ καλλιεργίας
Δρακιλλιανῷ τῷ ἡμετέρῳ φίλῳ διέποντε τῶν λαμ-
πτροτάτων ἐπάρχων τὰ μέρη, καὶ τῷ τῆς ἐπαρ-
χίας ἀρχοντι παρ' ἡμῶν ἐγκεχειρίσθαι τὴν φροντίδα
γίνωσκε. Κεκέλευσται γάρ ὑπὸ τῆς ἐμῆς εὐσεβείας
καὶ τεχνίτας καὶ ἐργάτας καὶ πάνθ' ὅσα περὶ τὴν
οἰκοδομήν ἀναγκαῖα τυγχάνει, εἰ παρὰ τῆς σῆς μά-
θοις ἀγχινόλας, παραχρῆμα διὰ τῆς ἐκείνων προ-
νοίας ἀποσταλῆναι. Περὶ δὲ τῶν κιβώνων ἤγουν μαρ-
μάρων, ἢ δὲ ὅν νομίσεις εἶναι τιμιώτερά τε καὶ
χρησιμώτερα αὐτῆς συνάψεως γενομένης, πρὸς ἡμᾶς
γράψαι σπουδασσον· ἵνα δῶν δὲ ἀν καὶ δοίων χρεῖαν
είναις διὰ τοῦ σοῦ γράμματος ἐπιγνῶμεν, ταῦτα
πανταχόθεν δυνηθῇ μετενεχθῆναι. Τὸν γάρ τοῦ κό-
σμου θαυμαστώρον τόπον κατ' ἀξίαν φαιδρύνεσθαι
δίκαιαν. Τὴν δὲ τῆς βασιλικῆς καμάραν πότερον εἰ
λακωναρίαν, ἢ διά τινος ἐτέρας ἐργασίας γενέσθαι
δοκεῖ, παρὰ σοῦ γνῶναι βούλομαι· εἰ γάρ λακωναρία
μέλλει εἶναι, δυνήσεται καὶ χρυσῷ καλλωπισθῆναι.
Τὸ δειπνόμενον, ἵνα ἡ σῇ διστήτης τοῖ; προειρημένοις
^C δικασταῖς ἢ τάχος γνωρισθῆναι ποιήσῃ, δῶν τε
ἐργατῶν καὶ τεχνιτῶν καὶ ἀναλωμάτων χρεῖα· ἢ καὶ
πρὸς ἐμὲ εὐθέως ἀγενεγχεῖν σπουδασσον, οὐ μόνον
περὶ τῶν μαρμάρων τε καὶ κιβώνων, ἀλλὰ καὶ περὶ
τῶν λακωναρίων, εἰ γε τοῦτο κάλλιον ἐπικρίνεται.
὾ Θεὸς διαφωτίσοις σε, ἀδελφὲ ἀγαπητέ.

^D 593 Quod superest, sanctias tua
quibus diximus magistratibus primo quoque tempore signissem, quot operariis artificibusque et
quantis impensis sit opus. Quin et ad nos quoque ut celeriter referatur, da operam, non modo de
marmore et columnis, verum etiam de lacunaribus, si quidem haec pulchriora commodiora
esse judicaveris. Deus te conservet, frater dilecte.

(f) Erga sanctam legem.

ΚΕΦΑΛ. ΚΘ'.

Ως ή τοῦ βασιλέως μήτηρ Ἐλένη εἰς Ἱεροσόλυμα γενομένη, τὸν θεῖον εὑρε σταυρὸν, καὶ τὰ ἄκανθα πεπραγμένα.

Διάκονος δὲ τῶν τοῦ βασιλέως γραμμάτων ἡ τὸν τοσοῦτον τεκοῦσα τοῦ βασιλέως μήτηρ, ἡ μακαρία Ἐλένη, ἐγένετο. Τῷ γάρ αὐτῷ τῆς συνόδου ἔτει κατ’ θνάτη χρηματισθεῖσα, εὐχῆς χάριν καὶ λατορίᾳ; κατέλαβε τὰ Ἱεροσόλυμα, οὗτε τὸν τῆς ἑδού κόπον, οὗτε μήτηρ τὰ τοῦ γῆρας ὑπολογισαμένη. Περὶ γάρ τὸ τέρμα τῆς αὐτῆς ἀφίκετο βιοτῆς. Λίαν δὲ καὶ αὕτη περὶ τὸ Χριστιανῶν εὐλαβῶς διέκειτο σίδεα. Ήπειρ πλειστού δ’ ἦν αὐτὴ τὸ τοῦ σταυροῦ ἔχον εὐρεῖν, καὶ τὸ ζωτικόν μνῆμα Χριστοῦ. Καὶ δυσχερῶς μὲν, εὐρίσκει δ’ οὖν δύμας, ὡς μέν τινες ἐφασαν, ἀνδρὸς Ἐβραίου καταμηνύσαντος τὸν χώρον ἐξ τινος πατρώφρες γραφῆς· τὸ δὲ ἀληθές, ὡς ἐγγύματι, Θεού σημείοις δή τισι καὶ ὀνειρασιν ὑποδειξαντος. Ἡρομένων γάρ θεῷ δῆλο καθιστᾶν τὰ θεῖα τε καὶ ἀπόρρητα, ἥκιστα δεῖθαι τῆς ἐξ ἀνθρώπων μηνύσεως. Κατὰ γάρ τὴν τοῦ χριστοῦ πρόσταξιν, τοῦ ἑναγοῦς ἐκείνου καθαιρουμένου νυοῦ, καὶ τοῦ χώματος ἐκφορουμένου, ἔνθεν μὲν τὸ λεπόν τῆς Ἀγαστάσεως ἐκεῖνον ἀντρὸν ἐψάνετο, τρεῖς δὲ ἐν μέρει σταυροῦ χύδην διερήμιμένοι, καὶ σανὶς ἐπέρα λευκῇ, ἢ βασιλέα τῶν Ἰουδαίων γράφων διαφόροις Τράμμασιν δὲ Πιλάτος ὑπὲρ κεφαλῆς ἐτίθει, ἐν εἰδεὶ στήλης βασιλέα τῶν Ἰουδαίων τὸν σταυρωθέντα κηρύττων. Καὶ γε διερήμηκότος τοῦ γράμματος, καὶ τῆς σανίδος ὡς ἔτυχεν ἐρήμιμένης, ἐργάδης ἐτι ἡ τοῦ θείου ἔχον εὑρεσις κατεφαίνετο, καὶ τῶν σταυρῶν διεπαρμένων συγχυθεῖσης τῆς τάξεως. Τί γάρ καὶ τοῖς ῥίψαις πάλαι κατὰ χώραν ταῦτα ἐψήν, τοῖς σταυρωταῖς τὸν θάνατον διὰ τὸ Σάδβατον ἐπισπεύδειν; ἔλλως τε καὶ οὐχ ἀγαθὸν ἡγουμένοις περὶ σταυροὺς διατρίβειν, ἀνδρῶν καὶ ταῦτα βίᾳ τελευτήσαντων, ἀλλο δῆλη ἐρήμιψαν. Ἀμφηρίστου δὲ τῆς ζητήσεως οὐσῆς, ἐν ἀθυμίαις ἡ τοῦ βασιλέως ἡ μήτηρ, καὶ καταμηνθεῖν ἐδείτο θεοῦ· καὶ ἐκεὶ γε τρόπῳ τοιῷδε, ὑποδεικνύς τὸ ἔχον, ὡς τὸ Δεσποτικὸν προσπελάσαν σῶμα, τοῦ θείου αἰματος τὴν λιβίδα ἐδέσατο καταθέρουσαν. Γυνὴ γάρ τις τῶν εὐγνωτῶν, χαλεπῷ πάθεις κατισχομένη, τὰ ἐσχάτα κάμνουσας ἦν, ἐφ’ ἣ Μακάριος σύναμα Ἐλένη καὶ τοῖς ἀμφὶ αὐτὸν ἥξε· σύμβολόν τε ἐδίδου, δὲς ἀν ἐπιτεθεὶς τὸν σταυρὸν τὴν κάμνουσαν ἀπαλλάττειν ἀθρόον ἔχοι, τούτον εἶναι τὸν τοῦ Κυρίου σταυρόν. Καὶ δὴ εὐχόμενος, κατὰ ἕνα τῶν σταυρῶν προσήγεν ἀρξάμενος. Τῶν τοινύν δύο τεθέντων οὐδὲν ἤπειρον τοῖς Ιεοῖς ἦν ἡ γυνὴ, ἀπολεγομένη ἡδη τὸ ζῆν. Ως δὲ τὸ γνήσιον προσπέλασε ἔχον, ἐξαπίνεις ἀνέδειψε· καὶ τὰς δυνάμεις ἐρήμωμένως ἀθροίσασα, παραχρῆμα τῆς στρωμνῆς ἀπεπήδησε. Λέγεται δὲ ἐπειτα καὶ νεκρῷ παντάπτωσιν ἐπιτεθέντα τὸν θεῖον σταυρὸν ἀναβιώναι ἐκ τοῦ αὐτίκα. Καὶ τούτον μὲν τὸν τρόπον τὸ θεσπέσιον ἐμφανὲς γεγενῆσθαι ἔχον ιστορήται. Οὐ μέρος τὸ πλεῖστον ἡ θεῖα Ἐλένη ἀργυρῷ περικλείεσσα θήχῃ, τῷ ἐπισκόψῃ εἰς μνῆμην

A

CAPUT XXIX.

Ut imperatoris mater Helena Hierosolymis fuerit, et ibi crucem sanctam invenerit, et quæ circa eam inventionem sint acta.

Litteris porro eis preferendis mater ipsa imperatoris beata Helena, quæ illum talem genuit, administra fuit: ipso namque synodi coactæ anno, in somnis oraculo admonita, precationis ergo, locoruīnque sacrorum cognoscendorum gratia, Hierosolyma petierat: neque se ea in re vel itineis labore, vel senectulis molestiam remorari est passa. Ad extremum enim jam vitæ pervenerat, et de rebus atque religione Christianorum pie admodum sentiebat. Plurimi porro faciebat, ut crucis lignum et vivificum Christi monumentum inveniret. Et quantumvis difficulter, attamen ea tandem invenit, ut quidem nonnulli dixerunt, Iudeo homine ex paterna quadam annotatione regionem indicante, re vera autem, ut equidem puto, Deo signis quibusdam et visionibus nocturnis ostendente. Cum enim Deo visum esset, res divinas et occultas in lucem proferre, minime opus fuit humanis indiciis. Enimvero imperatoris jussu, contaminato illo templo dirato, aggereque exportato, ex eo loco sacrum illud Resurrectionis atrium exstitit, et tres sparsim disiectæ cruces: et tabula præterea alba inventa, in qua diversis litteris Pilatus regem Judæorum scriperat, eaque supra caput Christi collocata in morem columnæ, crucifixum illum Judæorum regem esse promulgarat. Cæterum quod litteræ diffuxerant, et la bula temere jacta jacebat, difficilis adhuc divini ligni inventio erat, quod ordine confuso cruces disiectæ fuerant. Quid namque curarent, qui ita illas temere disjecerant, ut loco suo quinque relinquere? præcipue cum milites mortem propter Sabbatum deproperarent, 594 iidemque præterea inauspicatum esse crederent, ad cruces morari virorum, qui per vim illatam mortui essent: quapropter alia alio projecta. Cum ergo incerta inquisitio esset, dubia animi imperatoris mater Deum obsecravit ut ei iudicium fieret. Atque ille ambiguitatem quodam dissolvit modo, lignum demonstrans ad quod Dominicum affixum corpus fuerat, et quod divini sanguinis stillam defluenter excepérat. Mulier quædam honesto loco nata, gravi oppressa morbo, extremo laborabat periculo: ad hanc Macarius una cum Helena comitibusque ejus venit, et signum ille dedit, quæ ex crucibus istis feminæ ægrotæ imposita periculum omnino discuteret, eam Christi crucem esse. Atque preicatione facta, crucem quamlibet seorsim ille adhibuit. Et duabus admotis (1), in eodem nihilominus mulier discrimine mansit, vitæ jam desperata; ut autem verum ei imposuit lignum, subito illa respexit, viribusque firmiter collectis, lecto statim exsiluit. Dicunt quoque, postea mortuo prorsus crucem impositam, in vitam illum

(1) Rufinus in Eccles. historia, cap. 7 et 8.

derepente revocasse. Hoc sane modo memoriae A ταῖς εἰσέπειται κατελίμπανε γενεαῖς· οὐ κατ' ἓτος; πρόδιτον est, sacram in apertum productum esse lignum. Cujus partem maximam divina Helena argentea cistæ inclusam, episcopo ad memoriam posterarum generationum reliquit, ubi etiam sacram Exaltationem quotannis peragendam sanxit. Partem vero ad filium imperatorem transmisit. Quam illum quo animo quis suscepisse dicat, cum sive secum ipse reputaverit, urbem eam servatum ibi in quo tam sacram conservaretur donarium? Quapropter eam partem statuæ suæ inclusit (¹), quam in urbe a se magnifice condita, super porphyreтика collocavit columna, in eo quod dicitur Constantini foro. Misit illa etiam ad eum ex sacris clavis quosdam, quos tum ad monumentum reppererat: illis porro corpus Christi transfixum fuit. Quorum altero ille sibi fertur galeam instruxisse, alterum equi frenis inseruisse, ut in certissimis tutus a vulneribus illæsusque maneret, et sic tempore suo prophetia Zachariæ impleretur, Erit, dicentis, in freno equi sanctum Domino omnipotenti ¹. Quæ prophetæ quidem sancti olim cognoverunt, postea vero temporibus suis, cum Deo visum est, eventum certum sunt consecuta.

595 Aique id non admodum est mirandum, quandoquidem et Græci divinarum rerum quædam prænuntiarunt. Quemadmodum quidem certe et illud Sibyllæ vel ex adversariis quisque constebitur, de sancta cruce antiquitus dictum:

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit.

Plorimi namque apud Græcos, qui cæteris præstare sunt visi, multas noverant prophetias, quas versibus gravioribusque ad populum verbis veluti quædam oracula incluserunt. Et erat potestatis diuina, ut equidem judico, ad futurarum rerum certiorem consensum, non solum per perculiare ministros futura prædicere, verum sensim quoque advenis et alienis ad id uti: perinde atque musicus quispiam, gratum et jucundum decantans carmen, supervacaneas quoque percurrit plectro chordas, aut ornatus gratia, supra eas quæ ex usu sunt, alias etiam adjicit. Ilæc etiam si per digressionem, cominode tamen dicta esse puto: quod a doctrina nostra alieni, præstantiore quadam Dei ordinatione, futura de Christo prædicantur.

CAPUT XXX.

De ecclesiis quas Helena et Constantinus Hierosolymis et circa ea loca construxerint.

Imperatrix autem Helena, amplissimo templo in Resurrectionis et Calvariæ monumento ita constructo, ut nulli prorsus, quæcumque vel pulchritudine vel magnitudine eximia sunt, cederet, novæ Jerusalem nomen indidit, exemplari scilicet veteris illius et jam soluti tabernaculi. Ipsa vero domesticis propriisque impensis alias duas magnifice sacras construxit ædes: alteram in Bethleem,

***Ο Εύλογος μακοριστόν, ἐνῷ Θεός δέξιαν υπόσθη.**

C Tῶν γὰρ Ἑλλήνων πλειστοῖς, οἱ τῶν ἀλλών διαφέρουν ἑδόκουν, ἔδεισαν μὲν πολλὰς τῶν προφητεῶν, διὸ ἐν μέτροις καὶ σεμνοτέραις πρὸς δῆμον λέξεσιν οὐα δὴ τινας χρησμοὺς ἔγκατεχρυψαν· Θεοῦ δὲ ἡν ἄρα, ὡς γε οἴμαι, ἐπὶ τῇ τῶν ἁσομένων συμφωνίᾳ μὴ μόνον διὰ τῶν σφετέρων θεραπόντων ἐνηχῆσαι τὸ μέλλον, ἀλλ᾽ ἥρεμα πάς καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις προσχρήσασθαι· ὠσανεὶ τις μέλους ἐργάτης κατὰ χρειαν ἐπεράστων μέλους, καὶ τὰς περιττὰς τῶν χορδῶν ἐπιτρέχων τῷ πλήκτρῳ· ἢ κόσμου χάριν καὶ ταῖς οὖσαις καὶ ἀλλας προσεπιβάλλων. Ταῦτ' εἰ καὶ παρεκβατικώτερα, ἀλλ' οὖν ἀρμοζόντως οἴμαι εἰρήσθαι, καὶ τοὺς ὅθνειους τοῦ δόγματος οἰκονομίᾳ κρείττονι τὸ μέλλον προφητεῦσαι περὶ Χριστοῦ.

D

ΚΕΦΑΛ. Λ'.

Περὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἃς Ἐλένη καὶ οἱ Κωνσταντῖνος ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ τοῖς ἐκεῖσε μέρεσι φωδόμησαν.

***Η δὲ βασιλὶς Ἐλένη, πολυτελῆ τὸν οἶκον ἐν τῷ τῆς Ἀναστάσεως μνήματι καὶ τοῦ Κρανίου δειμαρένη, ὡς μηδενὸς λείπεσθαι τῶν, δισεις καὶ καλὸς ἦκει καὶ μέγεθος, νέαν Ἱερουσαλήμ τὴν Ἐκκλησίαν ὠνόμασεν, ἀντίτυπον τῇ παλαιῃ ἐκείνη καὶ κατέλυμένη σκηνῇ. Οἰκοθεν δὲ αὕτη καὶ ἀλλας δύο ἐκκλησίας μεγαλοπρεπῶς ἀνιστᾶται τὴν μὲν ἐπὶ Βηθλεὲμ ἀμφὶ τὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως σπήλαιον. ἐξ δὲ**

¹ Zach. xiv, 20.

(¹) Ilæc se Socrates historicus ex aliorum relatione audita scribere ait lib. I, cap. 17.

μιλίοις διέχει τῆς πόλεως, ἐνῷ τοῦ θυσιαστηρίου Ἀ ad eam in qua Christus natus est speluncam, χαμαὶ τὴν φάτνην καὶ τὸ θεῖον σπήλαιον περιέσχεν· ἔτέραν δὲ ἐν τῷ τῶν Ἐλαῖῶν δρει πρὸς τῇ ἀκρωτείᾳ, δύο δὴ λιπῶν τούς, μαθητὰς δὲ Χριστὸς, πρὸς οὐρανοὺς ἀνελήφθη. Ὅπερφυῆ δὲ τινα ἔτερον ἐν τῷ χωρίῳ Γεθσιμανῇ νεών τῇ Θεοτόκῳ ἔγειρε, ἐνδον τοῦ θυσιαστηρίου τὸν ζωηφόρον ἐκενῆς τάφον ἀσφαλῶς περιστελλασσ. Καταφεροῦς δὲ ὄντος τοῦ τόπου, ἀναβαθμούς ἐκ μαρμάρων ποιησαμένην, τὸν βουλόμενον ἐκ τῆς ἀγίας πόλεως πρὸς ἀνατολὰς κατάγει. Δέγεται γάρ τοι καὶ στόμασι πολλῶν περιάγεται, ὡς ἐξ τὸ κάταντες λίων δύτοπος, κοιλὰς Κλαυθμῶνος καλεῖσθαι· γειμάρφους τε τῶν Κέδρων καὶ κοιλὰς τοῦ Ἰωαταφάτ· ἀγγιστα δὲ εἶναι καὶ τὸν κῆπον φ παρεξόθη Χριστὸς, εἰωθὼν ὃν ἐκεῖ προσεύχεσθαι. Καὶ τοῖς θεοῖς δὲ νηπίοις, καὶ ὅπου δὲ ἀγγελος τοῖς ποιμάσιν εὐηγγελίετο, ἐδημιούργει τούτοις; δὴ τοῖς ἀντροῖς ιερῷ φροντιστηρίᾳ· αὐτοῖς τε βρέφεσι, καὶ τῇ τοῦ Λόγου λοχευτρίᾳ, καὶ τῷ μνήστορι· Ἰωατφ ἔτερον. Ἐκείθεν εἰς Βηθάνιαν λοῦσα, Λαζάρῳ τῷ φιλῳ Χριστοῦ νεών περὶ τὸν τάρον περιφανῶς ἀνιστῇ· διέχει δὲ Ἱεροσολύμων ὥστε μίλια δύο. Ἐπειτα τῷ θείῳ Ιορδάνῃ προσβάλλει· καὶ ἀμφὶ τῷ σπηλαῖψ φ πάλαι τὴν κατοίκησιν εἶχεν δὲ Βαπτιστής, οἷον αὐτῷ περικαλλῆ ἀνεγείρει· καὶ διλον δὲ πρὸς τὸ ἀνατες τοῦ δρους Ἡλίου τῷ θεοῖστηρι ἔγκαθιστῇ. Ὁδὲν δὲ ἔκειθεν τεσσάρων ἀνύσσα τμερῶν, εἰς Τιβεριάδος ἦκει, ἐνθα τὸ Δωδεκάθρονον ἰστησιν, δπον Χριστὸς καὶ τοὺς τετρακισχιλίους διεθρεψε· καὶ τὸ χωρίον ἔστιν ἡ Κικερνασόν, ἐνθα δὴ καὶ τὰ κατὰ τὸν ἑκατόνταρχον ἐτελέσθη, καὶ διὰ τῆς στέγης χαλασθεὶς παραλυτικὸς αὐτίκα εὗρε τὴν λασιν. Είται ὁ τὴν τοῦ αἵματος στάσιν ἡ αἱμόρφους εὔρεκάν τῷ Ἐπιταπήγῳ λεγομένῳ ἐψισταται, δπον τὸ τῶν ἐπτὰ δριῶν καὶ τῶν δύο λιθίων θαῦμα ξένον εἰργάσατο. Κάν τῇ διεἴᾳ δὲ τῆς Τιβεριάδος γεγενημένη, καὶ δπον δὲ τὴν Μαγδαληνὴν ἴστο, διαφόρους καθ' ἵκαστον τούτων τοῖς ἀποστόλοις ἀνίστα νεώς. Ἐνδον δὲ τῆς πόλεως Τιβεριάδος τὴν οἰκίαν τῆς πενθερᾶς Πίτερου εύροντα Πίτερῳ τῷ θείῳ ποικίλον φυδόμενον νεών. Κάν τῷ θαβωρίῳ δὲ τὰ ἵστα διεράττετο· ἐνθα δὴ λέγεται καὶ τὸν Μελχισεδέκ εὐλογίας καταξιώσας τὸν Ἀδραάμ. Τῷ δὲ τῆς Ματαμορφώσεως τόπῳ τοῖς τὴν ὑπερφυϊ κατιδύσιν αλγλην ἐκείνην τρισιν ἀποστόλοις περικαλλῆ τὸν οἰκον ἐδειμάτο· καὶ πολλὰ τῷ τόπῳ κατεβάλλετο χρήματα, ἵνα εἰεν τοῖς ἐκείσε παραμένουσι, καὶ τὸν χώρον εἰπρεπή καθιστῶσιν εἰς δησιν. Ἐκείθεν δὲ πρὸς ἀνατολὰς κατιούσα, εἰς Ναζαρὲτ γίνεται. Καὶ τὸν τοῦ χαιρετισμοῦ οἰκον εύροντα, ναὸν χαρίεντα τῇ θεοτόκῳ ἀνίστα [βλ. ἀνίστη]. Κάν τῇ Κανὴ δὲ τῇ; Γαλιλαίας, ἐνθα δὲ τοῦ Κανανίου Σίμωνος γάμος ἐγένετο, καὶ ἐξ ἀδήλων βατρύων οῖνος ἐπηγάζετο, οἷον ιερὸν ἐξείματο ἔτερον.

B ad eam in qua Christus natus est speluncam, sexies mille passibus ab urbe distantem: in eam sanctiore sacrario huini et præsepe, et speluncam sacram est complexa; alteram vero in Olivaram monte, ad verticem ipsum, ubi relictis discipulis Christus in cœlos est assumptus. Excitavit quoque mirificum aliud templum in Gethsemani prædio Genitrici Dei, atque in sacrario ipso vivisimum ejus sepulcrum firmiter inclusit. Cum vero declivis is sit locus, gradus marmoreos fieri curavit, viatores ex sancta urbe orientalem plagam versus ferentes. **596** Multorum quoque sermonibus circumfertur, decliviorem eum locum Vallem fletus, et torrentem Cedron, atque etiam vallem Josaphat dici. In propinquo etiam esse hortum illum in quo proditus est Christus, et in quo orare solitus fuerat. Sanctis itidem infantibus, et ubi angelus pastoribus lœtum attulit nuntium, in eis ipsis locis sacras exstruxit ædes: infantibus vide-licet ipsis, et Verbi puerperæ, nec non aliam quoque sponso Josepho ædem. Inde Belbaniam progressa Lazaro Christi amico insigne ædificavit delubrum: abest id Hierosolymis passuum millibus duobus. Deinde ad sacrum Jordanem conversa, circa speluncam ubi olim domicilium Baptista habuit, per pulchram ædem illi erexit, aliamque ad acclivitatem montis, Eliæ Thesbitæ. Atque inde quatuor dierum itinere emenso, Tiberiadem venit, ubi τὸ Δωδεκάθρονον, hoc est, Duodecim Thronorum templum statuit, quo loco Christus quatuor hominum millia pavit. In ea regione est Caper-naum, ubi miraculum illud in centurione editum, et in paralytico, qui per tectum demissus, statim salutem invenit; deinde ubi mulier sanguinis fluxu laborans restituta est. Sistitur etiam in loco qui dicitur Ἐπιτάπηγος, hoc est, Ad septem fontes, ubi ipiens illud miraculum de septem panibus, et paucis piscibus Domini fecit. Accessit quoque ad Tiberiadis piscatum, et in locum ubi Magdalena sanata est, et in singulis locis diversa apostolie construxit tempora. Intra urbem Tiberiadem, vocrus Petri domo reperta, divo Petro pulchrum constituit delubrum. Itidem porro in monte Thabor fecit, in quo Melchisedech Abrahamum dicitur benedictione prosecutus esse. In ipso autem Transformationis loco, qui splendorem illum mirificum conspexere, apostolis tribus pulcherrimam exstruxit ecclesiā. Quo loco multam etiam reliquit pecuniam, in subsidium eis qui ibi manerent, locumque ipsum excolerent. Inde orientem versus descendens, Nazareto pervenit, et salutationis angelicæ domino reperta, Dei Genitrici peramœnum excitavit templum. Et in Cana Galilææ, ubi Simoni Chananaei nuptiæ celebratae, et ex occultis incertisque botris vinum factum, aliam quoque sacram ædem ædificavit.

597 Ceterum in interiore sanctam reserata. in hunc A sanctissimum anno valde constitutum templo, in cuius portio tumidum circumclusit. in qua cornua et angua prout metum Iudeorum, directioni fuerant congregati. in sua etiam iusta causa veritate, sacrae sedum ratio, nec non Spiritus sancti in transito silentius, in qua primus quoniam auctorita et episcopus Jacobus renuntiatus est. In entomio marmorea quoque fuit columna, ad quam cum facilius contigeret, alligatus est Salvator. In cujus parte sinistra, divi prophetae Davidis monumentum magnifice in sublimi collatum. Sicut ipsa ad australem orbis est sita pars. numerorum eius sortita regionem, passibusque mille a Circulo resurrectionis loco distat. Et in palatio Caiphe, Petri apostolorum principi templum aliud constituit. Atque in foro Ieremie, et ad fontem qui Siloe dicitur, mirifica construxit opera. Postremo et agrum Aenuli apparari curavit, in iudeanum velicet et peregrinorum sepulturam. Sed et alii Constantini instituerunt, ad arborum Mambre, quae nunc Terebinthus dicitur, quindecim stadiis meridiem versus vicinam habens Bebron, Hierosolymis autem circiter ducenta et quinquaginta stadia abest, ubi vera certaque fama est, una enim angelis contra Sodomitam enitiibus, et Pilum Dei hospitaliter acceptum esse ab Abraham, ab enique Isaaci procreationem annuntiatam, maximum ornatissimumque templum erexit. Intellexerat enim Constantinus sub ea arbore, veteres Graecas superstitionis aras construisse, Graecis sacrificiis istie operata esse, viannum libasse, thura adlevisse, bovem, hircum et gallum sacrificasse, lucernas accensas oleo infuso apposuisse, placentas obtulisse: quodam etiam nummos et varii generis unguenta in vicinum puteum conjectare, ita ut rerum conjectarum ingeali copia aqua motilis sit redditus. Quod sane Constantini uxoris mater, cum Isiae transiret, visum, genere ipsi renuntiavit. Animadverterat enim certivo tempore, loci intenta, longinquieres etiam Palestinos, Phoenices et Arabes, annas ferias in ea regione peragere. Et (1) conventus celebritasque ea grata fuerat **598** omnibus: Iudeis quidem quod patriarcham generisque sui principem jactarent Abramum; Graecis vero, propter angelorum in eum locum adventum: Christianis porro, quod Deo dilecto illi id predictum fuerat, quod multis postea seculis de Virgine futorum fuerat. Quia re Constantinus cognita, episcopis Palastinis visio vertebat, in primisque Eusebium Pamphili perstringebat, quod sic iam sanctum locum despexissent. Itaque episcopis Iudeis mandavit ut ex ipsis fundamentis are revertentur, simulacra igne comburerentur, ac templum ibi tanta antiquitatis nomini conveniens extrineretur, in quo divinum numen Ecclesiae receptio in situ coleretur, locusque de cetero a continuatione omni liber esset. Quod si quis dein-

πίστις οὐ τούς την ιερανην θυσιαρίδας πάλιν, έν τῇ Σωτισμοντι εἰς μήνην καὶ πλάτος ἐκτεργόντα σίκου παντερητικόν εἰς τὸν τοις δημιουρίν μέρεσ τὸ οἰκεῖα ταπεινωτεστενον, οὐθεὶς ἡτον συνηγμένοις τῶν θυσιών κακουστικάντων διὰ τὸν τὸν Πουδαίων φέρον αἱ μάντισσαι, εἰς μὲν τοὺς δέσποτος ἑρέστα, διὰ τοὺς θεούς πατέρας, καὶ τὸν θεόν Πνεύματος χάροδος ἐν τῷ Ιερουσαλήμ καὶ πολεσ τελεστριτες ἀνεκπρύχθη Τίκτωντος ὅτου διὰ τοῦ ἡ πολιορκοῦσαν ήν κίνη. Εντις προσελθεῖσας εἰς Σωτέρα. Οὐ τοὺς εἰνανόμορφους μετεποτοῦσαν ἡ τοῦ θεού προφῆτα Δευτήρας τάχος μεγαλοποτεστενούς διδούσας τῇ προσωπικότητι τῆς άνταρτος. Ή τὰ Σωτισμούς κάποιαν ἔστι τῆς πάλεως, τὸν περιπολεστηράτος γυρούν τελετῆς λαζαρίδα. Μίλιον δὲ ἐν διεγέρει Σωτισμούς τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως. Κάνηται επί τοῦ Κατάρχη Πέτρῳ τῷ χωρυφαλῷ τῶν μαθητῶν καὶ θερέτρον γηραιερειαν. Έπειτα δὲ τοῦ λάσσοφ Τερεβηνού καὶ ἐν τῇ παραγγῇ ἢ τοῦ Σιλωάτη εἰργαται, πολυτελῆ τέ έργα τεττάσια. Τέλος δὲ καὶ τὸν ἄγρον τοῦ περιφερειαν μεταποιεύσασι, πολυάριθμον ἐπράττεται τοῖς ξύλοις δημιουρτοῖς τεττάρην. Σπουδαῖς δὲ τοῦ παιδὸς Κωνσταντίνου καὶ τῆς δούλη τῆς Μαρού, ήτοι νῦν Τερεβηνούς λαζαρίδας, ἀπὸ τοῦ μὲν οὐδέποτε γενετοντος Λεβαντού πρὸς βασιλεύσιν, Τεροπόμπων δὴ μεταποιεῖ ἀμφὶ διακόσια καὶ τεττάκοντα στάδια, οὗτα λόγης ἔστιν ἀντίθητος σύνεργος τοῖς κατὰ Σοδομιτῶν ιδίουσιν λαζαρίδας καὶ τὸν Ηἴδη τοῦ Θεοῦ ἐπιξενωθῆναι τῷ Αἰδαρέμ, καὶ τὴν τοῦ Ιεράτη γένητον ἐπιγενετηράτος καὶ μέγιστον καὶ περικαλλέσσατον ἐπεδεικνυτας καὶ τῷρα μαθών ήν Κωνσταντίνος ὑπὸ τῆς δούλης θυραρίδης Ελληνικούς τοὺς πάλα: Ερύτασθαι, καὶ θυσίας Ελληνικάς, ἐκεῖσε τεττάσια, οἶνους τε σπίνδειας, καὶ λεβάντους ἐπιθίσιαν, καὶ βοῦν καὶ τράγου, καὶ ἀλεκτρυόνα: λόγηνος τε ἐπίθουν τρυμένους θειγένετος θεάσας, καὶ πόπον προστήγον· ήσαν δὲ εἰ καὶ νορμάρατα καὶ μέρα διάφορα κατὰ τοῦ ἔκεισε φρέστας θεατῶν, ὡς ἐνεῦθεν ἀχρείον τὸ θύωρα γίνεσθαι τῇ ποσειδη μετουσίᾳ τῶν βικτουμένων. Ή τῆς Κωνσταντίνου δὲ ταρατής μήτηρ ἐκ τοῦ παρήκοντος, θεαταμένη, τῷ ταρβρῷ τὸ δρώμενον ήγειλεν, ὥρῃ θέρους τούς: έπιχωρίους: θεούσα καὶ τοὺς περιστάτερους Παλαιστινούς, Φοίνικας τε καὶ Ἀραβίους, τὴν ἐπίτησιν τῷ χώρῳ μάρτυρας δορτήν. Πάσι γάρ επέραστο: ήν τὴ πανηγυρις: Ιουδαιοίς μὲν, διτὶ πετριάρχην τῆχουν τὸν Ἀβραέμ, Ελλησὶ δὲ, διτὶ τὴν τὸν ἀγγελων τῷ χώρῳ ἐπιδημίαν· Χριστιανοῖς δὲ, διτὶ περ τὸν θεοφιλεῖς ἐκείνων προεμήνυσεν, δι πολλοῖς χρόνοις ἐξ θετερον ἐκ περθένου ποιειν ἐμείλεν. Α δὴ πυθόμενος Κωνσταντίνος, τῶν ἐν Παλαιστινῃ ἐπισκόπων κατηγείτο· καὶ μάλιστα Εὐσέβους τοῦ Παμφίλου καθητητοῦ, οὗτον τὰ περὶ τὸν ἄγιον ὑπεριδόντας τόπον. Καὶ γ' ἐκέλευσε τοὺς τῆς Φινίκης ἐπισκόπους ἐκ βάθρων μὲν καθαριεῖν τοὺς βωμούς, πυρὶ δὲ τὰ ἁδανα δαπανᾶν· διξιον δὲ τέμενος τῷ περιωνύμῳ τῆς τοῦ τόπου ἀρχαιότητο: καθιστῆν, καὶ τὸ θεῖον ἐκεῖσε κατὰ τὸ τῆς Ἐκκλησίας Εθος: θρησκεύειν, καὶ τοῦ λοιποῦ ἐλεύθερον τὸν τόπον

(1) Sozomenus Eccles. Histor. lib. ii, cap. 4 et 5.

είναι τῶν μιασμάτων. Εἰ δέ τις ἔξης φωραθεὶς ἀλοή A ceps ejusmodi quidquam facere deprehensus esset, τοιαῦτα πράττων, μεγίστῃ τούτον ζημιὰν πάγεσθαι. Καὶ ἐργῷ τὰ προστατόμενα αἰσιον ἐλάμβανε πέρας. Καὶ ἐν τῇ τῇ; Φοινίκης Ἀλιουπόλει ἔτερον οἷκον εἰκόδομεν ἐκέλευσε Κωνσταντῖνος· ἐπίσκοπόν τε καὶ κλῆρον ἱερὸν κατεσκεύαζε· καὶ τὸν ἐκ παλαιοῦ προσόντα νόμον τούτοις ἀπειργεν, δικαιονάς είναι τὰς γυναικας ἐτίθει, καὶ τοῖς παριοῦσι ξένοις τὰς σχῶν παρθένους πρότερον ἐκπορνεύεσθαι, ὡς είναι μὲν αὐτοῖς τὰ τέκνα διμφίδολα, καὶ μηδεμίαν είναι τούτοις διάκρισιν. Ὡν ἀνέλων τὸ μῆσος, τὰ γένη ἐπιγινώσκειν παρεσκευάσατο. Παραπλήσιον δέ τι· καὶ ἐν Φαιάκοις ἐποίει· τὸ γάρ τῆς ἐκεῖστος Ἀφροδίτης ἱερὸν τῷ Λιδάνῳ περιελῶν, καὶ τὰς ἐν ἐκείνῳ αισχρὰς καὶ ἀσέμνους μίξεις συμπεριείλε· τὸν τ' ἐν Κλικίᾳ Μυθωνικὸν κατέστρεψεν οἶκον· καὶ τὸν ἐκεῖστος ἔμφωλεύοντα ἔξηλουν δαίμονα. Οὐ μόνον δὲ τῇ γῇ τὰς Ἐκκλησίας ἑρῆσου, ἀλλὰ τῷ περὶ Χριστὸν πόθῳ φλεγόμενος, ίνα κανὸν ἐρήμοις ἔχοι τὰ σύμβολα, καὶ οἶκον ἐξ δύνης ποικίλης κατασκευάσας, ὥσπερ πάλαι Μωϋσῆς περιέφερεν, ἥπερ μοι προείρηται. Πολλὰς δὲ καὶ ἀλλὰς ἐκκλησίας τοὺς ἄγιοις ἐκείνοις τόποις κατασκευάσασα, οὐσας ὑπὲρ τριάκοντα, ἡ θεοφιλής βασιλίς; Ἐλένη, πρὸς τὸν θεῖον ταύτης υἱὸν ἐπανέστρεψε, τοι; ἐσπερίοις μετὰ τὴν σύνοδον διάγοντα μέρεσι.

ΚΕΦΑΛ. ΛΑ'.

Περὶ τῶν θεοφιλῶν ἐργῶν τῆς μακαρίας Ἐλένης, καὶ τῆς αὐτῆς τελευτῆς· καὶ περὶ τῆς ἐπωρύμου αὐτῆς πόλεως· καὶ τοροπλαστικοῦ οἰκίου μάρτυρος Δουκιαροῦ.

Ταύτης πολλὰ μὲν καὶ ἀλλὰ μαρτυρεῖ τὸ εὐλαβὲς; καὶ φιλόθεον· οὐχ ἡττον δὲ παραστῆσει καὶ διὰλλω ἐρεῖν. Λέγεται γάρ τὰς ἐν Ἱεροσολύμοις ἱερὰς παριένοντας πρὸς ἐστίσιν μεταστειλαμένην, θεραπαινίδος ἐκπληρώσαι τάξιν αὐταῖς. Αὐτὴ γάρ τὰ δύσταῖς οἰκεῖας παρετίθει χερσὶν· δῶρο τα προσῆγε καὶ χέρνινα καὶ ἀλλὰ διττά διαχονούμενη, οἵς τοὺς δαιτυμόνας εἰωθός θεραπεύειν. Δῶρα δὲ πλείστα καὶ πολυτελῆ ἀναθήματα ταῖς ἀνά την ἑω ἐκκλησίαις ἐδίουν. Ἐνδεστει τὰ τὰ ἐπιτήδεια ἐχορήγει αὐθόνως. Πολλούν, τε εἰς τὴν προτέραν ἐπανῆγεν οὖν καιρῶν δυσκολίαις ἀνατραπέντας· δεσμῶν τε χρονίων λύσιν ἐπῆγε, μετάλλων τε ἡλεύθερου· καὶ τὴν ὑπερόριον ἀνακαλεῖτο φυγήν. Ων, χάριν καὶ ἀξιαὶ γε πρὸς θεοῦ εἰληφθεῖσα, καὶ χρυσοῦν νόμισμα εἰς μόρφωμα ἰδιον κάψασα, θησαυρῶν τε βασιλικῶν ἵζουσίσιαν λαδοῦσα, κατὰ γνώμην ἐκέρητο. Ἐπει δὲ τελευτὴν ἔσει, μετ' εὐφῆμου ἐτελεύτα τῆς μνήμης· ἐν Ῥώμῃ ὁγδοκοστὸν ἴτος γεγενημένη ἐνδειποντος, πολλὰ τῷ παιδὶ ἐντειλαμένη τοῖς ἐξιτηρίοις περὶ τῆς εὐεσθοῦς πολιτείας. Πάνυ δὲ μεγάλης καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ἡμοίρει τιμῆς, διοίνιν ἐχρῆν

B C De Deo gratis operibus beatæ Helenæ, ejusdemque obitu. Item de cognomine ei urbe: præterea historia fidem prope excedens de sancto martyre Luciano.

Per multa quidem sunt, quæ illius in Deum amorem et pietatem testantur: non minus tamen eam virtutem, quod nunc dicturus sum, declarabit. Dicitur siquidem Hierosolymis, sacris virginibus ad epulas vocatis, famulæ præstissime officium. Manibus enim ipsa suis escas illis apposuit, et aquam præbuit, aliaque omnia ministeria obivit, quæ convivis invitatis exhibere moris est. Munera vero plurima et pretiosa donaria, Orientalibus attribuit ecclesiis. Indigentibus res necessarias affatim largita est. Et multos in priorem reduxit statum, qui temporum difficultate eversi fuerant. Sic illa captivorum vincula diuturiora solvit, ad metallum damnatos liberavit, et exsules revocavit. Quam ob causam condigna etiam a Deo accepit præmia. Etenim in præsenti hac vita, ea est consecuta, ut præstantius quidquam nemo ei accidere potuisse putarit. Nam Augusta renuntiata est, et nummos aureos sub effigie sua procudit, imperialibusque thesauris in potestatem suam redactis, pro arbitrio suo est usus. Cum autem ei finis vitæ instaret, cum celeberrima memoria Romæ decessit, unde octuagesimum agens annum: cum quidem in extrema illa allocutione et valedictione, moritura, de piæ Christianæ-

(1) *Tripart. lib. II, cap. 20.*(2) *Æsculapii ad Ægas oppidum.*

que vias Instituto, permulta mandata filio dedisset. **A** τὴν οὖτα θεοφίλως ἤγαπαν. Ἐξα δὲ τῆς πόλεως Ingentes quoque ei post obitum tribuit honores : quæ scilicet eam decebant, quæ tam pie sancteque vixisset. Extra urbem Romanam sepulta, in templo rotundo porphyretica urna deposita, atque biennio post una cum urna Constantinopolim deportata est : prima ipsa, in imperialia monumenta ædis Sanctorum Apostolorum illata, kætisque posthac atque etiam nocturnis memoriis, ut par erat, est celebrata. Hierosolymis autem venerandæ virgines, quibus veluti quædam ancilla inservierat, præcipuis eam sunt memoriis solemniter prosecutæ. Quod si quis mundana hæc in aliquam bonarum utiliumque rerum rationem referre velit, in eo quoque omnem longe superat oblivionem. Perinde enim atque pignus quoddam futura sæcula habent, ad memoriam ejus sempiternam, in Bithynia unam, et in Palæstina alteram urbem : **600** quibus imperator filius conditis, memoriam illi tribuit immortalem (1). Admodum vero beatam Helenam regione et situ alterius delectatam esse ferunt, quæ antehac Drepanum (2) nominata fuerat : cum quod ibi orta esset, tum quod Lucianum martyrem post martyrium obitum eo a delphine deportari contigerit. De quo martyre illud est decantatum : morturum eum, cum vis tyrannica neque templi neque sacrarii copiam faceret, et vincula quoque atque plægæ motum prorsus denegarent, in suo ipsius pectora discumbentem, horrendo illo operatum esse mysterio, ad eumque modum et ipsum participare de immaculato sacrificio, et aliis ut itidem communicarent, suasorem suisce. Sacrum id in carcere perficiebatur, et Ecclesiæ specimen sacer ille chorus, qui eum tanquam jam morientem stipabat, representabat. Aliam quoque ob causam ita sacris operabantur, ut scilicet quæ a piis peragebantur, ab iis qui alterius essent opiniosis, non conspicerentur. Hujus discipulos esse dicunt, Eusebium Nicomediensem, Marin Chalcedonensem, Theognidem Nicænum, Leontium, qui deinde Antiochiae episcopus fuit, Antonium Tarsi Ciliciæ antistitem, Numenium, Eudoxium, item Alexandrum et Asterium Cappadocem, quos ad Græcorum superstitionem deflexisse, fama est, tyronnorum crudelitati cedentes : postea autem lapsi atque errori, opem ferente eis ad penitentiam præceptore, renuntiassæ : quamvis iterum non idem sibi cum magistro sentiendum esse delegerint, Arii opinionem ex professo complexi. De beata Helena hactenus.

CAPUT XXXII.

De tribus magnificis crucibus quas in magnis columnis Constantinopoli Constantinus collocavit : et mirifica de una earum narratio.

Verum enimvero Constantinus, cum ubique terrarum in illustribus urbis delubra, tum maximie

(1) Constantinus duabus civitatibus matris suæ Helenæ nomen imposuit. Idem Ponto quoque nomen, ut Helenopolus diceretur, imposuit. (Justian. De moderat. Helenoponti, Nov. II. 28.)

(2) Socrates lib. I, cap. 18, scrbit, Constanti-

D

Περὶ τῶν τριῶν μεγάλων σταυρῶν, οὓς ἐν κίοσι μεγάλαις Κωνσταντίος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ πάλαι ἀνέθρουσε· καὶ ὑπερφυῆς τις περὶ ἑτοῖς τούτων διήγησε.

Κωνσταντίος δὲ ἀπαγαγχοῦ τῆς γῆς πολλοὺς ἔγειρας νεώς ταῖς περιφανεῖς τῶν πόλεων, καὶ εἴ

num vicos multos amplificatos in formam orbium extulisse, atque in primis Drepanam, seu Drepanum, a matris suæ nomine Helenopolis vocasse : et civitati ab eo auctæ in Palæstina, a sororis suæ appellatione nomen Constantiæ indidisse.

ΚΕΦΑΛ. ΛΒ.

πανύμφ δὲ αὐτοῦ πόλει μάλιστα τούτους ἀνίστη· ήν καὶ ἄγαλμασι καὶ δόλοις ὑπερφυσίσιν ἔργοις ἐκτίλυνεν, ὡς ἐν τῷ τέλει τοῦ πρὸ τούτου διελάδομεν τόμου. Εἰδὼς γε μήν πείρᾳ καὶ τὴν τοῦ θείου στευροῦ δύναμιν, ὑπερφυσῶς αὐτὸν ἐτίμα, καὶ ἐν θαύματε διὰ παντὸς ἥγε. Καὶ δὴ μετὰ νόστον Ἐλένης τρεῖς ὑπερμεγέθεις σταυροὺς τεκτηνάμενος, κατὰ μήμησιν ὧν τριχῶν ἐν οὐρανῷ ἐθεάσατο, πρῶτον μὲν ἐν Ἀράμη καταστρηγῶν Μαξεντίου· δεύτερον δ' ἦνίκα Βυζαντίους διὰ μάχης ἵνων ἐτροποῦτο· καὶ τὸ τρίτον, ἥνικα Σκυθίας πέραν Ἰστρου ὑπέταξε, καὶ τὸν ποταμὸν τεφύρᾳ ἐζύγην· κατὰ μήμησιν τοῖνυν τῶν τριῶν τούτων σταυρικῶν δράσεων, τρεῖς ἐκ χαλκοῦ ἐποίει σταυροὺς, καὶ τὰ σεβάσμια τούτων δινόματα οὖτες ὠνόμαζεν· Ἰησοῦς, Χριστός, ριχᾶ. **B** "Οὐδὲ μὲν τῇ Ἰησοῦς δνομα ἔχων, χρυσῷ ἀπανταχοῦ διειχθέντες κοσμηθεὶς, ἐστη ἐπάνω τῆς ἀψίδος τοῦ φρουροῦ, δε τὸ τῆς εὐσεβείας αὐτοῦ θερμὸν ὑπανίσσεται· τῷ γάρ κράτει τῆς ἱσχύος αὐτοῦ τὴν Ἐλληνικὴν θρησκείαν κατέβαλλε· τὸν δὲ δει ἐκαλεῖτο Χριστός, σεβάσμιον καὶ θείον σταυρὸν, ἐπὶ πορφυρῷ Ῥωμαϊκῷ ἀνίστα κλῖνοι, ἐν τῷ Φιλαδέλφιῳ οὐτωτοι πως εἰρημένῳ· τὸν δὲ τρίτον, δὲ Κωνσταντίον; μὲν τίκος ἐκάλεσεν, Ἡράκλειος δ' ἀντικητορ κατανόμασεν, ἐπὶ ὑψηλῷ κλῖνοι ἐκ μαρμάρων συντεθειμένῳ ἀνέβρυσεν, ἐν τόπῳ ϕελῆσις ἦν Ἀρτοκάλετον· ἐν ϕ καὶ πολλὰ δυνάμεις ἐνηργοῦντο παράδοξοι· καὶ μᾶλλον δοι βίγει φλογώσεως ἐπασχον, καὶ ὀφθαλμίαις καὶ ὅποχύσεσιν ἤσαν συνισχημένοι· περὶ οὐ τι καὶ τῶν μάλα διὰ θαύματος ἀγομένων πραττόμενον διηγήσοματ. Καὶ μοι μηδεὶς ἀπιστεῖται διηγουμένῳ· οὐδὲν γάρ οἷμαι παράδοξον, δὲ θεῷ διαπεπραγμένον εἴη· οὐδὲν δὲ πάλιν ἀδύνατον, θεοῦ βουλομένου. Λέγεται γάρ, καὶ ἀληθῶς λέγεται, ὡς δει παρ' αὐτὸν ἀγγελος; Κυρίου τρίτον τὸν ἐνίαυτοῦ ἐν ἀπορρήτῳ σιγῇ τῆς νυκτὸς, οὐλέπερ ἀστραπῇ ἐξ οὐρανῶν διέφευσα, ἐν ἀπροσίτῳ τῇ αἰγάλῃ, κύκλῳ περίειται τὸν σταυρὸν θυμιτῶν, λιγυρῷ τε φωνῇ ὡς δῆ τινος λεπτοῦ σημαντῆρος; τὴν παρουσίαν διαμηνύει τοῖς ἀνεπιστρόφῳ πρὸς κακίαν βίᾳ τὰ τοιαῦτα καὶ δρόν καὶ ἀκούειν ἤξιωμάνοις. **C** "Δεσματι: δὲ ἀπορρήτῳ τὸ ἐνθεον μέλος τῆς τρισαγίας φωνῆς τούτῳ ἐπιλέγων καὶ ὑποψάλλων, καὶ αὖθις ὡσπερ ἀστὴρ μεγαλοπρεπῶς διέφευν, πρὸς τὰ οἰκεῖα ἐπανέρχεται ἥθη. "Οὐ δῆτα σεβάσμιον τοῦ Κυρίου σταυρὸν, πολλῷ χρόνῳ ὑστερον κατὰ τὸ δικτυακιδέκατον ἐτος τῆς ἀρχῆς Μαυρικίου, σεισμῷ μεγάλῳ πεσεῖν ἐπειγόμενον, ἐπειτα σιδηροῖς τισι μηχανήμασιν Ἡράκλειος ἤδρασε, πρὸς τῇ βάσει τετύτα δῆ ἐγκολάψας τὰ γράμματα· Ἐργον θεάρεστον βχειλέως μεγάλου Ἡράκλειος ἤδρασεν· δὲ δῆ καὶ εἰς ἐμὲ νῦν εἰσι θεωρούμενα. Ἀλλὰ τοιαῦτα μὲν καὶ τὰ περὶ τῶν τριῶν σταυρῶν εἰργασμένα τῷ Κωνσταντίῳ.

ιοριος magni Heraclius firmavit. Quae inscriptio ad mea usque tempora duravit. Hæc de tribus crucibus a Constantino constructis.

A in cognomine sibi civitate, ea exstruxit: quam statuis et aliis admirandis operibus exornavit, sicuti in fine proximi exposumus tomi. Quod vero re ipsa sanctæ crucis vim et efficaciam expertus fuerat, summopere eam semper venerabatur atque admirabatur. **601** Ac post Helenæ redditum tres immensa magnitudine cruces fabræleri fecit, ad exemplum earum quas ter in cœlo viderat: primum Roinæ, contra Maxentium depugnans: secundum, cum commissio cum Byzantiis prælio tropicū de eis statuit; tertio autem, cum Istro ponte juneto, Scythes ultra id flumen subegit. Ad imitationem igitur triplicis istius visionis, tres ex ære fieri curvavit cruces, eisque sacra haec imposuit nomina: Jesus, Christus, vincit. Ex his, cui nomen Jesus inditum, auro per omnes partes diffuso ornata colligata est super forniciem seu arcum triumphalem in foro, ut obscuriore significatione ardorem pietatis ipsius indicaret. Potentia namque roboris ejus Græcam superstitionem debellavit. Alteram vero venerandam, sacramque crucem Christi nomen præferentem, in Porphyretica Romana statuit columnā, in loco qui Φιλαδέλφιον, hoc est Fraternus amor, dicitur. Tertiam, quam Constantinus quidem νίκον, id est victoriam, vocavit, Heraclius autem ἀνίκητον, hoc est invictam, nominavit. in alta marmorea columnā posuit, in loco cui nomen est Ἀρτοπώλιον, id est Forum panarium, ad quam multæ eliam supra opinionem hominum virtutes sunt editæ: atque in primis, si qui rigore inflammationis vexarentur, et oculorum doloribus et suffusionibus premerentur, sanati sunt. De qua factum quoddam, quod admodum in admiratione fuit, exponam. Ne vero quisquam narranti mali fidei non habeat; nihil enim tam præter opinionem et præter fidem est, quod Deus non perficiat; neque etiam quidquam quod Deus velit, impossibile est. Dicitur namque, et vere dicitur, cum ad eam angelus Domini ter quotannis per altissimum intempestæ noctis silentium, perinde atque emicantis quoddam cœlitus fulgor, cum splendore inaccesso venit, crucem eum circumire sullum facientem: suavique voce quasi cuiusdam tenuis indicia, præsentiam suam illis qui puritate vitæ a vitiis abhorrentes, talia et videre et audire idonei sunt, insinuare: atque ubi cantu ineffabili divinum carmen ter sancti hymni psallens concinuerit, rursum illum veluti stellam magnifice emicantem ad munia redire sua. Hanc sane venerandam Domini crucem, longo post tempore, decimum octavum annum Mauritio imperante, **602** quod immenso terræ motu corruerat, ferreis quibusdam operibus Heraclius firmavit, et in basi ejus hujusmodi incidit inscriptionem: Opus Deo acceptum imperatori magni Heraclius firmavit. Quæ inscriptio ad mea usque tempora duravit. Hæc de tribus crucibus a Constantino constructis.

CAPUT XXXIII.

Ut Constantinus Christianismum ubique terrarum provagari curaverit.

Qui rerum omnium illud quam maxime studuit, ut religio ampliora caperet incrementa. Neque se continere ea in re potuit. Universos namque homines, quantum in manu ejus id fuit, ad Christum adductos atque pertractos voluit, apostolicam prorsus declarans mentem et studium. Quandoquidem autem homines Romano subditi imperio, praeter rationem omnem, metum atque superstitionem, propter conceptam de simulacris opinionem retinebant, ritus patrios complectebantur, et ex antiquitatis auctoritate pendebant, inducendam esse cultus ejus apud ipsos oblivionem putavit. Id vero nec aliter nec prius fieri potuit, quam illi tempa, et quae in eis sunt statuas negligenter atque contemnerent. Consiliumque id ad exitum perduxit. Edictis enim imperatoris passim publicatis, populi metuentes ne de rebus sibi charissimis in periculum venirent, in officio fuere. Et templorum custodes sacerdotesque, cum quod agerent non haberent, res quae antea apud eos in honorem fuerant, despexere: et quae dudum in abstruso latentia a nemine conspecta fuerant, ex adyliis arcannisque locis pertraxere: quaeque solis ipsis cognita erant, omnium oculis exposuere. Simulacrorum vero materia, quae quidem ingentis esset pretii, igni adjudicata, et in minuta frusta concisa: quae vero ex aere artificioso opere fabrefacta esset, propter pulchritudinem et præstantiam, in novam imperatoris urbem comportata est: atque ibi per regiones certas, atque in Hippodromo seu circu cquestris, et alibi passim collocata. Abductus igitur est ex Pythii oraculi sede Apollo, ex Helicone Musæ, et Delphis sacer tripos: atque celebris ille Pan, quem Pausanias post Medicum bellum dicaverat. Tempa porro neglecta, prorsus ad ruinas sunt redacta. **603** Omnino etiam tum et apud Aegas Esculapii in Cilicia (1), et apud Aphacos (2) ad Libanum montem Veneris delubrum sublatum. Utrumque autem veteribus et celebre et venerandum habitum. Quae quum ita flerent, ex sententia imperatoris res procedebat. Et qui tempa deorum, quae prius coluerant, jacere, stipulaque et storea completa esse videbant, in contemptum eorum veniebant, majorumque errorem reprehendebant. Quidam nos sunt æmulati. Alii imperatoris ipsius gratia oportere se principis mores et instituta colere existimabant. Nonnulli porro (3) ab episcopis et monachis, in quos divinis quibusdam indicis inciderant, edocti, salius esse Christianam suscipere religionem censuerunt. Proinde populi multi et urbes totæ ad Christianismum se contere-

(1) Rectius, ut supra cap. 50 eod. in Cilicia. Sicuti etiam apud Sozomen. lib. II, cap. 5, legitur. Lucan. :

Ei extremae resonant navalibus Aegæ.

(2) Hic de certo ad invocationem et preces

A

ΚΕΦΑΛ. ΑΓ. §

"Οπως Κωνσταντῖος τὸν Χριστιανισμὸν ἀγαταχοῦ τῆς τῆς διαδραμεῖν παρεσκεύασε.

Πάσης δ' ἡνὶ ἐκείνῳ σπουδῆς ὑπέρτερον ἡ τῆς θρησκείας ἐπίδοσις. Κατέχειν δ' οὐκ εἶχεν ἔσωτόν· ἀθρόον γάρ, εἰ γ' ἐνήν αὐτῷ, πάντας ἤθελεν ἐπισπελθεῖν καὶ προσάγειν Χριστῷ, ἀποστολικὴν ἐπιδεικνύμενος τὴν σπουδὴν. Ἐπει δὲ τὸ ἀνὰ τὴν Ἀρματῶν ὑπῆκοον δείκμα καὶ σέβας ἀλογον τῆς περὶ τὰ ἔσων φανατικῶν εἶχον, ηθη τε πάτρια κατησπάζοντο, καὶ ἀρχαιοτήτος εἶχοντο· δεῖν ἐδόκει ληθῆν αὐτοῖς τῆς θρησκείας εἰσάγειν. Τοῦτο δ' οὐκ ἄλλως ἦν ἐγχωροῦν, πρὶν ἀν τῶν νεῶν καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀμελήσειν ἀγαλμάτων. Καὶ τὸ ἐννόημα εἰς ἔργον ἤγετο· γραμμάτων γάρ φοιτησάντων βασιλικῶν **B** δείσαντες οἱ δῆμοι μῇ τι περὶ τὰ φύλατα πάθοιεν, καθ' ἑαυτοὺς ἤσαν. Οἱ γε μὴν νεωκόροι καὶ λερεῖς μῇ τι δρᾶν ἔχοντες, τὰ παρ' αὐτοῖς τίμια κατεφρόνουν· καὶ τὰ ἐν μυχῷ πάλαι ἀθέατα τῶν ἀδύτων ἐξῆγον· πᾶσι δὲ δῆλα τὰ πρὶν αὐτοῖς γε μόνοις ἐγνωμένα καθίστατο. Ἡ δὲ τῶν Ἱοάνων ὅλη, δοση μὲν διαφέρουσα ἦν, πυρὶ διακρινομένη εἰς κέρμα ἐκδιπτεῖο· δοση δ' ἐν χαλκῷ εἰς κάλλος ἐξειργαστο, κόσμου χάριν εἰς τὴν νέαν τοῦ χρατοῦντος πόλιν ἤγετο· καὶ ἀνὰ τὰς ἀγυιάς, τὸν τε Ἰππόδρομον καὶ ἀπανταχοῦ καθιδρύστο. Ἔγετο οὖν Ἀπόλλων τε ἐκ Πυθίας, καὶ ἐξ Ἑλικώνος αἱ Μούσαι, καὶ δὲ σεμνὸς ἐκ Δελφῶν τρίπους, καὶ δὲ διαδόητος Πάν, δὲ Παυσανίας μετὰ τὸν Μῆδικὸν ἀνέθετο πόλεμον. Οἱ δὲ νεψ., παντοίως ἀμελήθεντες, εἰς ἐρείπια ἤσαν. Παντάπασι δὲ τηνικάδε δε ἐν Αἴγαις τοῦ Ἀσκλήπιοι ἐν Συρίᾳ, καὶ δὲ ἐν Ἀφάροις τῆς Ἀφροδίτης περὶ τὸ τοῦ Λιδίαν δρός; ἥφαντο. Καὶ δημφων δὲ οὐτοὶ ἐπισήμων ἤσαν καὶ σεβασμίων τοῖς πάλαι. Ὁν γινομένων, κατὰ σκοπὸν τῷ βασιλεῖ προνηώρει τὸ πρᾶγμα· οἱ μὲν γάρ τὰ πρὶν δι' αἰδοῦς αὐτοῖς ἐρθυμένα δρῶντες, καλάμης τε καὶ φορυτοῦ ἔμπλεα, εἰς καταφρόνησιν ἤσον ἐκείνων, καὶ τοῖς προγόνοις; τῆς πλάνης ἐμέμφοντο· οἱ δὲ ζῆλων τῶν ἡμετέρων καὶ τῆς τοῦ βασιλέως χάριν τιμῆς δεῖν ἥγοντο τὰ τοῦ χρατοῦντος ἡθη τιμῆν· δῆλοι δὲ καὶ θεοσημίσις τισιν, ἐπισκόποις τε καὶ μοναχοῖς; ἐντευχηκότες. δημειων εἶναι Χριστιανίζειν ἥροῦντο. Ἐνθεν τοι καὶ πολλοὶ δῆμοι καὶ πόλεις διαι μετερδυθιμίζοντο· ὡς δὴ καὶ τὸ Γαζαίων ἐπίνειον, δὲ Μαιουμᾶς καλεῖται, δυσειδαιμονῶν τὰ μέλιστα πρότερον, ἀθρόον μετέβαλε πρὸς ἡμᾶς· δὲ καὶ τῆς ἀθρόας μεταβολῆς ἀγειθέμενος, πολλῆς ἡξου τιμῆς· καὶ πόλιν εἶναι ἐκτήρυττε, Κωνσταντίνου κατονομάζων, ἐν τῶν παλῶν τὸν χώρον τιμῶν τῇ θρησκείᾳ. Τὴν ἰσην δὲ εἰληκε τάξιν καὶ ἡ παρὰ Φοινίκης Κωνσταντίνου ἐπικληθεῖσα, διὰ τὸ σέβας τὴν τοῦ βασιλέως ἐπιγραψμένην ἐπωνυμίαν. Πολλαὶ δὲ καὶ δῆλαι τῶν πόλεων αὐτόματοι πρὸς τὸ θρησκεύειν ἡπείροντο τὰ θμέτερα· ἐκόν-

quasdam ex summo Libani montis jugo emicantis ignis, periude atque stella in vicino lumine, qui Adonis vocatur, submergebatur: Venientem cœlestem cives esse dixerat. (Sozom. lib. II, cap. 5.)

(3) C. lib. II, tit. 45.

τας τε τὰ ἔνθατα καὶ τὰ παρ' αὐτοῖς κατέστρεψον οἱ εἰρήνη, καὶ εἰς ἐκκλησίας θεοῦ μετερχόμενοι. Οὗτοι δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιδιδούσης, πᾶσαν διελάμβανε τὴν οἰκουμένην καὶ διὰ τῶν βαρβάρων χωρούσα ἡ πίστις. Οὐ γάρ τοι τὰ περὶ τὸν ποταμὸν Ὅηνον μόνον τὰ Χριστιανῶν ἤσπάζοντα, ἀλλὰ καὶ Γαλάτας καὶ Κελτοί, οἱ τελευταῖοι τὸν Ὄκεανὸν προσεικαστοῦν· οὐ μήν δὲ ἀλλὰ καὶ Γέρεθοι καὶ δοσαὶ δύμορα τούτοις ἀμφὶ τὸν Ἱστρὸν ὕκουν, οὐ πάλαι τὴν εἰς Χριστὸν δεξιῶνες πίστιν, ἐξ ἀγρέου διαίτης πρὸς τὸ λογικόν τε καὶ ἡμερον μεθηρμόντο. Ως δὲ λόγος εἰπεῖν, βαρβάροις ἄπασι πρόφασις μία ἐγένετο τὰ Χριστιανῶν ἐλέσθαι, οἱ μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ ἀλλοφύλων γενόμενοι πόλεμοι ἐπὶ τῆς Γαλιηνοῦ βιοτελείας, καὶ καθεδῆς· πλῆθος γάρ σύμμικτον τὴν ἑών περιστρέψαν, τὰ ἐκείνην κατέδραμον· καὶ ἀλλοι ἀλλαχῆ τῶν βαρβάρων ταυτὸν εἰργασμένοι, τοῖς ἀγχθύροις Ῥωμαίοις· ἐπέστησαν. Δείαν δὲ πεποιημένοι πλείστην, πολλοὺς καὶ τῶν εἰρέων αἰχμαλώτους· τὸ γάροντο· ὃν λιμένων τὰς ἐν τοῖς ἔθνεσι νόσους, καὶ δαίμονας ἐλαυνόντων, τῇ ἐπικαλήσει μόνῃ Χριστοῦ, βιοτὴν τε φιλόσοφον καὶ δημωμόντες πεικενυμένων, οἱ κατὰ χώρας· βάρβαροι, τῆς τε ἀρετῆς καὶ τῶν παραδόξων ἔργων τοὺς ἄνδρας θαυμάσαντες, συνελόντων τὸ δέον· καὶ θεὸν θεωράμενοι δι' αὐτῶν, τὸ κρείτον εἴλοντες θεραπεύειν. Καὶ δῆτα ἐκείνοις τὸ πρακτέον εἰσηγούμενοις ἐπειθούστο· βαπτιζόμενοι τε, τὴν ἀκραίφυνη διδασκαλίαν ἤσπάζοντο, καὶ τέλος ἐκκλησίας ἀνψκοδόμουν.

bunda peragravit: alique alii aliunde Barbari idem
604 atque ibi plurimam prædam agentes, multos quoque ex sacerdotibus captivos abduxerunt. Qui apud eas nationes, cum morbos curarent, dæmonesque sola Christi invocatione exigerent, et integrum prorsus atque irreprehensibiles vita mores exhiberent, Barbari passim viros eos propter virtutem et admiranda opera veueratione prosequentes, quid eos facere deceret, ab eis cognoverunt: Deoque per illos conciliato (1), cultum Numinis meliorem secuti, sinceramque doctrinam complexi sunt, ac postremo ecclesiæ quoque construxerunt.

ΚΕΦΑΛ. ΛΔ'.

Περὶ τῶν Ἰβήρων, δῆπος εἰς τὴν εὐσεβῆ πλοτίνῳ ἐφωδηγήθησαν.

Ἴσπερ δὲ καὶ Ἰβηρες· Εἴνος δὲ τοιτέ βάρβαρον τε καὶ μαχιμώτατον, τὰ Χριστιανῶν κατησπάσαντο, Κωνσταντίνου τὴν αὐτοκράτορα Ῥωμαίοις διέποντος. Οικεῖ δὲ τὸ θεον τοῦτο τὸ ἐνδότερα τῆς Ἀρμενίας πρὸς Ἀρκτον καὶ πρὸς τὸν Εὐξείνον ἀπονεύοντα τόπον, ἀποικοι δύτες τῶν ἐν Ἰσπανίᾳ Ἰβήρων. Ηγήσατο δὲ τῆς θρησκείας αὐτοῖς γυνή τις αἰχμαλωτος· ἢ τά τε ἀλλα καὶ σώφρων οὖσα, οὐδὲ ἐν αἰχμαλωσίᾳ καθυφῆκε τὴν φιλοσόφου διαίτης, καὶ τῆς θεοσεδούς πολιτείας. Νύκτωρ γάρ καὶ μεθ' ἡμέραν πολλήν τινα ἀσχήσιν ἐπεδείχνυτο· βαθεῖχ τε συνέητη νηστεῖα, καὶ συντόνοις; ἐκέρητο προσευχαῖς. Οἱ δὲ βάρβαροι τὸ ἔνον τῆς διαίτης ὅρωντες ἐθαύμαζον τὰ πραττόμενα, καὶ διο τοις ἔργοις αἰρεῖται διεπυνθάνοντο. Ή δέ ἀφελῶς οὐτεως καὶ ἀπλῶς οὐτως χρῆναι σίδειν Χριστὸν τὸν τοῦ θεοῦ

(1) Socrat. lib. i, cap. 20.

(2) De Iberibus Plin. lib. vi, cap. 4 et 10.

A bant. Quemadmodum Gæzæorum navale, quod Majuma dietuni erat, maximeque antehac dæmonum cultui addictum fuerat, totum se ad nos constituit. Cujus ut communem et universam transitio nem remuneraretur, magnum illi habuit honorem.

Urbem enim esse promulgavit, Constantiamque cognominavit, propter religionem, locum eum unius ex liberis suis nomine honestans. Idem consecuta est quæ apud Phœnices Constantina est vocata: nam eamdem ob causam imperatoris ipius ei inditum est nomen. Multæ quoque et aliae urbes sua sponte ad sacra nostra colenda sunt adductæ, quæ et simulacra sua libentes everterunt, et templo in ecclesiæ Dei commutarunt.

B Talibus incrementis cum Ecclesia augeretur, professio fidei etiam per barbaras nationes peragravat, omnem occupavit orbem. Non tantum enim qui ad amnum Rhenum sunt populi, Christianam religionem suscepserunt, sed etiam Galli et Celtæ, qui ultimi ad Oceanum habitant; Gotthi quoque et finitimæ eis nationes, ad Istrum colentes, non ita pridem fidem in Christum complexæ, ex vita agresti ad humanitatem et mansuetudinem se composuerunt. Atque ut verum dicam, Barbaris omnibus, ut Christianismum complectentur, una occasio fuit: inter Romanos et exteros populos bellum subinde gestum, sub Galieni imperio et deinceps. Multitudine siquidem varia permista in Orientem transiens, eam orbis partem prædaci facientes, in finitimos excurserunt Romanos:

C CAPUT XXXIV.
De Iberis, ut ii ad piam Christianæ fidei professionem sint adducti.

Sicuti et Iberi (2), gens barbara et bellicosa, Christiani facti sunt, Constantino Romanum imperium administrante. Habitat autem hæc natio interiori Armeniae parte, ad septentrionem et Euxinum versus. Sunt autem Iberorum in Hispania coloni. Præiūt eis in religione colenda captiva quædam mulier: quæ cum alias semper pudice casteque vixerat, tum captiva quoque nihil de pietate sanctioreque instituto remisit. Nam diu noctuque pietatis exercitia exhibebat, jejuniis plurimum vacabat, continueque precationibus insistebat. **D** Itaque Barbari novo vitæ instituto viso, eam admirari, et quanam de causa hoc sic faceret, percontari. Illa porro candide et simpliciter (3) sic Christum Filium Dei colи oportere, dicebat. Tum Barbari et nomine et religione ejus qui sic coleretur audito,

(3) Sozom. lib. ii, cap. 6 et sequent.

obstupuerunt. Interea accidit, ut regis filius etiamnum infans, graviter agrotaret, et mater patrio quodam more ad alias eum mitteret mulieres, quo facilius remedium mali reperiri posset. Ut autem puer a nutrice circumlatus est, neque meliuscule habuit, tandem etiam ad captivam illam est deportatus. Quæ in multorum præsentia, nihil sane ex materia aliqua compositi remedii admovit, neque eni se quidquam ejusmodi scire affirmavit. **605** sed puero in linteolo, quod ei e pilis contextum erat, jam lacerum, reposito, simplicem ei fecit medicinam, nomine Christi super eo invocato. Et ecce qui in ea erat exspectatione ut protinus moreretur, quamprimum precatio est facta, liber a periculo fuit. Ex eo tempore præ-clara ejus mulieris fuit fama, matrique pueri et aliis feminis innotuit. Nec ita multo post, et eam ipsam pueri matrem incurabili oppressam morbo, eodem restituit modo: eamque est hortata, ut deinceps ei divinum præstaret cultum, gratiamque haberet, qui bonorum conciliator, veræque sanitatis, vitæ, et regni ipsius sit dator. **Eum esse Christum, verum Verbum.** Et postea quotidie ad eam frequentans, salutaria ei veræ pietatis exhibuit medicamenta. Quapropter regina re ipsa dictorum veritate in se ipsa cognita, mulierem in magno habuit honore. Sed enim rex cum e conjugi et celeritatem et rationem remedii intellexisset, donis captivam munerari voluit. At illa nihil sibi opus ejus pecunias esse dixit, cui abunde in Christo suppeterent opes omnes: siisque ingentis muneris loco fore, si et ipsi eundem Numinis cultum complectarentur. His illa dictis, munus satis grande ad regem remisit. Quem deinde sensim quodammodo uxor persuadebat, pulchrum errorem ei suadens, diverso prorsus quam olim Eva fuerit, animata modo. Colendum enim esse adinonebat eum, quem mulier illa annuntiaret Deum; magnum quippe illum, qui facililime quæ vellet faceret, regna in placido atque quieto statu conservare, obscuros illustrare ac locupletare, humiles subito magnificare, et quosvis in rebus adversis salvare posset. Hæc cum sic uxor commemoraret, Iberæ princeps, flectebatur ille quidem verbis, tamen ancipiti cogitatione distrahebatur. Suspectas enim habebat res novas, et præterea immutare verebatur patria instituta. Porro venatum aliquando cum familiaribus suis est prosector, et ecce densa nebula e montibus diffusa, tenebras ingentes adduxit: opacitatemque silvæ condensans, diem convertit in noctem. Per angusta venatio erat, et iter impeditum et impervium. Metuebant sibi omnes, et quo quemque sors tulit, sunt dispersi. Nec minus et rex ipse solus pererrans, patrios invocabat deos. **606** Ut autem nihil de ea calamitate est remissum, pro eo atque fieri solet, cum homines inopinatis opprimentur casibus, captiæ illius Dei memoria in mentem ei venit: constituitique adeo ipse secum, culturum se eum decâtero, si malum præsens discussisset. Hoc sic decreto,

A Τιδεν εἰσηγεῖτο. Οἱ δὲ ἀκούοντες τὸ τε δνομα καὶ τὴν θρησκείαν τοῦ τιμωμένου, ἐν ἑκάληξι πεποίηντο. Τοτεων γινομένων, συνέβαινε τὸν τοῦ βασιλέως υἱὸν εἶτι νήπιον δυτα δεινῶς ἀσθενεῖν. Ἐθεὶ δέ τινι ἐγχωρίῳ τὸν παιδία ἡ μῆτρο παρὰ ταῖς ἀλλαις ἐπεμπε γυναιξὶν, ὡς ἀν γ' εὐπόριστος ἡ τοῦ κάμινοντος ἀπαλλαγὴ γένηται. Ὡς δὲ περιαγθεὶς δ παι: ὑπὸ τῆς τροφοῦ, οὐδαμῇ τὴν ἀπαλλαγὴν εὑρίσκε, τέλος ἐπὶ τὴν αἰχμαλώτων ἀγεται. Ἡ δὲ παρουσίᾳ πολλῶν οὐδέν τι τῶν ἐξ ὅλης ἐπιπλάστων φαρμάκων προσῆγε· μηδὲ γάρ εἰδέναι διετέλετο ἀναχλίνασα δὲ κατὰ τὸ ἐκ τριχῶν ἐκείνῃ προσδὸν διεξέβυντος ὑφασμα, ἀπλοῦν προσῆγεν αὐτῷ φάρμακον, τὴν κλῆσιν ἐκείνῳ ἐπάδουσα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ δὴ τεθνήσκεις προσδοκώμενος παραχρῆμα, γενομένης εὐχῆς, ἔξαντης ἦν τοῦ δεινοῦ. Ἐξ ἐκείνου δὲ τὸν φίμασις ἦν ἡ γυνὴ, γνώριμός τε τῇ μητρὶ καθίστατο τοῦ παιδός, καὶ ταῖς ἀλλαις γυναιξὶ τῶν βαρδάρων. Οὐ πολλῷ δὲ διατερον καὶ αὐτὴν ἐκείνην τὴν μητέρα τοῦ παιδός ἀνιάτῳ πάθει γενομένην κατάσχετον τὸν τρόπον διέσωζε· παρήνει τε τοῦ λοιποῦ ἐκείνῃ τὸ σέβας νέμειν καὶ τὴν χάριν ἔχειν, δε τῶν ἄγαθῶν ἔστι περύτανις καὶ τῆς ἀληθοῦ; Ὁγειας δοτήρ, καὶ ζωῆς καὶ βασιλείας αὐτῆς. Τούτον δὲ εἶναι Χριστὸν, τὸν ἀληθῆ Λόγον. Ἐπειτα καθ' ἐκάστην φοιτῶσα, τὰ φωτικὰ τῆς εὐεσθείας προσῆγεν αὐτῇ φάρμακα. Ἡ μὲν οὖν βασιλίς, περὶ τοὺς ἐπ' αὐτῇ γεγενημένοις τάλπῃς διαγνοῦσα τῶν λόγων, τὰ Χριστιανῶν ἐπρέσβευεν δῆμον. καὶ τὸν ὑπερβαλλούσας τὴν ἀνθρωπὸν ἤγε τιμαῖς. Βασιλεὺς δὲ τὸ τάχος καὶ τὸ τῆς ὑγείας φάρμακον παρὰ τῆς γαμετῆς μαθὼν, δώροις ἀμείβεσθαι θελεν. Ἐκείνη δὲ μὴ δειν αὐτοῦ χρημάτων ἔλεγεν· ἔχειν γάρ ἀρκοῦντα πλούτον Χριστόν· καὶ γ' ἐν δώροις εἶναι μεγάλοις εἴγε καὶ αὐτοὶ ἔλοιντο ἐπίσης θρησκεύειν. Ταῦτα λέγουσα, διπειθεν τὴν δόσιν, ἀδράν γε οὖσαν, ἀνέπεμπεν. Ἐνήγε δὲ αὐτὸν ἡρέμα πῶς τὸ ἐξ ἐκείνου ἡ γαμετή, παραπείθουσα τὴν καλὴν ἀπάτην κατ' ἀντίπαλον τῇ Εὐφρατεῖ μετέβαλεν· ὑπετίθει γάρ σέβειν δην ἡ γυνὴ καταγγέλλει θεδν, μέγαν τε δντα, κάκ τοῦ ῥάστου ἔχοντα δπως ἀν ἔθελοι ποιεῖν· βασιλείας τε ἐν τῷ καθεστώτι μένειν, τούς τοις ἀδέξιοις ἐπιφανεῖς καθιστᾶν· καὶ ίκανῶς ἔχειν τοὺς μικροὺς ἀθρόου μεγάλους ποιεῖν, καν τοὺς δεινοὺς διεταίζειν. Εὐ τοίνυν οὕτω λεγούσης τῆς γυναικὸς, δ τῆς Ἰδηρίας ἡγούμενος ἀμαλάσσετο μὲν τοὺς λόγοις· ἀμφίβολος δην, ὑπειδόμενος νεωτερίζειν, αιδούμενός τε ἀλλῶς μεταλλάσσειν τὰ πάτρια. Καὶ δὴ ποτ' ἐξελθὼν σύναμα τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, θύμηρ. Ὁμιληγ δὲ τις βαθεῖα καταχυθείσα τοῖς δρεσι, σκότος; ἐποιεὶς βαθεῖ· καὶ τὸ συνηρεψὲ τῆς ὅλης ἀποφράξαν, νύκτα τὴν ήμέραν εἰργάζετο. Ἀπορος δην ἡ θήρα, καὶ ἡ ὁδὸς ἀδιέξηδος. Διέσαντες δὲ ἐκάστος δπη ἔτυχεν ἐσκεδάννυντο. Ἐπισής δὲ καὶ δ βασιλεὺς ἀλώμενος μόνος, τοὺς πατρίους ἐπεκαλεῖτο θεούς. Ὡς δὲ οὐδὲν δητον ἦν τὸ δειγόν, οἵα φιλεῖ γίνεσθαι, ἀπροσδοκήτοις ἐμπεσών, τὸν τῆς αἰχμαλώτου ἐνενόει θεδν· καὶ κατὰ νοῦν τοῦ λοιποῦ σέβειν ἐκείνων διενοῖτο, εὶ τὸ παρόν γε διεδράσοι κακόν. Ταῦτ' εἰς

νοῦν βαλλομένῳ, τὸ μὲν σκότος εὐθὺς· ἐλύετο· λαρ- πρὸ δὲ αἰθρίᾳ μετέβαλλε, τῆς ἀκτίνος προσβαλλού- στης τῇ ὅλῃ. Καὶ χαίρων ἐπὶ τὸν οἰκον ἐλύων, τῇ γυναικὶ τὸ συμβόν τὸ δέως κατέλεγε. Καὶ αὐτίκα τὸ γύναιον μετεστέλλετο· καὶ τίνα τρόπον θρησκεύειν θερμότερον ἦτε διδάσκεσθαι. Τῆς δὲ εἰσηγουμένης, ὅσα γε ἡν εἰκός λέγειν, τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀθροίσας, ἐπὶ κοινοῦ τῷ πλήθει δημηγορῶν, τὰς διὰ τῆς αἰχμαλώτου γεγενημένας τῷ ἐκείνου οἰκῳ εὐεργε- σίᾳ; ἐξήγγελλε. Μήπω δὲ μυθεῖσι τὰ τοῦ δόγματος, τοῖς ὑπηκόοις μετεδίδου τὰ τῆς βουλῆς· καὶ ἀρδηγ τὸν Χριστὸν ἔμοι σέδειν φιλοτίκως ἥρουντο. Καὶ ταχός ὅσον τῆς γυναικὸς τὸ σχῆμα διαγραφάσης, ἐκκήλησιαν ἀνίστων πέριφανη. Κάκεινος μὲν τοὺς ἀνδρας, τὴ δὲ γυνὴ σὺν τῇ αἰχμαλώτῳ τὰς γυναικες σπουδίων ἐπὶ τὴν θρησκείαν ἐνῆγον. Περικύκλῳ δὲ καὶ περίβολον ἔβαλον. Ἐπειδὲ καὶ τοὺς κίονες σχοι- νίοις δὴ τισιν ἀνιμῶντες ταῖς βάσεσιν ἕδραζον, δὲ μὲν πρώτος καὶ δεύτερος κίλων εὐπετῶ; κατὰ χώραν ἐγέ- νετο· τῷ δὲ τρίτῳ δυσχερῆς ἡν καὶ ἐργώδης ἡ στά- σις. Οὗτε γάρ εἰπήρκει τέχνη τῷ μηχανῆματι, οὔτε μή τῇ βίᾳ τῶν ἐλκόντων ὑπήκοος; ἡν, καὶ ταῦτα πολὺ ἀνέφελομένων τοῖς μηχανῆμασιν. Ός δὲ ἐπε- γένετο νῦν, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες οἰκαδε φεσαν· μόνη δὲ ἡ αἰχμάλωτο; τῷ χώρῳ παρέμενεν, εὐχαῖ; ἐλεουμένη τὸ θείον, ὡς ἀν εὐχερῆς ἡ στάσις τῷ κίονι γένοιτο. Ἀχρι γάρ τού μέσου ὀρθωθείς, ἔγχαρ- σιος ἔμενε, τῆς διλῆς ἀρχῆς πρόσερεισθείσης τῆς καὶ πάμπαν ἀκινήτου μενούσης. Τούτῳ δὲ προύχω- ρει, ἵν' ἡ τοῖς Ἱδηροις τὰ πρότερα βίδαια καὶ τὰ περὶ τὸ θεῖον μᾶλλον ἐν ἀσφαλεῖ κατασταῇ. Περὶ γάρ τὴν ἔω εἰς τὴν ἐκκλησίαν Ιόντες, θαυμάσιον οἴνον καὶ ὀνείρῳ προσεοικὸς διντικρυς καθειώρων. Ο γάρ πρὶν ἀκίνητος κίλων ὅρθος ἡν σιμικρῷ διαστή- ματι, ὑπεράνω τῆς ἴδιας βάσεως αιώρούμενος. Ἐν ἐκπλήξει δὲ πάντων γεγενημένων, καὶ τὸν Χριστὸν μόνον ἀληθινὸν ὄμολογούντων Θεὸν, ἐπὶ δψει πάντων τρέμα διοισθῆσας αὐτόματος, καὶ κρείττον τέχνης προστρόμοσθη τῇ βάσει. Ἐπειτα δὲ καὶ οἱ λοιποὶ κίονες εὐχερῶς ἐστηρίζοντο. Οἱ δὲ Ἱδηρες ἐντεῦθεν σπουδῇ τῇ πάσῃ τὸ ἔργον ἐτέλουν. Ὅποιοις δὲ τῆς αἰχμαλώτου πρέσβεις πέμποντες Κωνσταντίνῳ, σπουδάς ἔτουν, καὶ συμμαχεῖν ἥρουντο Ῥωμαῖοις. Ἀνθ' ὧν Ιερέας καὶ Θεοῦ λειτουργοὺς τῷ ἔθνει ἐδόντο καθιστᾶν. Τῶν δὲ πρέσβεων ἐπὶ κοινοῦ τὰ παρ' ἐκείνοις γενόμενα διελθόντων, καὶ ὡς ἔτοιμοι εἰεν πανόημει σέδειν Χριστὸν τὸ πᾶν ἔθνος, ὑπερ- φυῶς ἥδετο βασιλεύς· καὶ τάχος ὅσον δπίσω ἀνέ- πεμπε τοὺς πρέσβεις τὰ κατὰ γνώμην ἐκείνοις; ἀπεντα διαπεπραγμένος. Καὶ τούτον τὸν τρόπον Ἱδηρες τὸ κατέ Χριστὸν ἡσπάσαντο κήρυγμα· καὶ εἰστε νῦν προσίδοντες χρόνῳ ἐπιμελῶς ἐξέχονται τοῦ σεβάσματος.

fecitis, oratores ipsos domum remisit. Hoc modo Iberes prædicationem Christi suscepserunt, et tot annorum lapsu nunc etiam magno studio in religionis cultu acquiescunt.

(1) Regis ad exemplum totus componitur or-
bis. » (Claudian.) Vita principis censura est, ea-

A caligo statim solvitnr, et serenitas ampla radiis in silvam conjectis succedit. Itaque latet domum redit: uxori, quod acciderat, suaviter recenset: mulierculam illam acciri statim jubet, seque ab ea de cultus ejus ratione doceri ardentius petit. Atque illa, cum quæ par opusque fuerat dixisset, confessim ipse suos convocat: et orationem pro concione ad eos habens, beneficia quæ captiva illa in domum ejus contulisset, commemorat: et quamvis nondum dogmate nostro initiatus, populis tamen suis voluntatem suam exponit. Et illi universi simul cultum Christi ambitiosa alacritate complectuntur (1). Ac primo quoque tempore descriptione a muliere facta, ecclesiam sane quam celebrem erigunt. Atque ipse quidem viros, conjux vero una cum captiva B mulieres magno studio ad religionem adducebant. Et jam parietes circum circa extruxerant. Postquam autem columnas quoque funibus quibusdam sursum trahentes, locis suis collocabant, una quidem et altera columnna facile sedem suam obtinuere. In tertia vero difficultis ad modum et laboriosa fuit collocatio; neque enim ars conatur sufficiebat, neque robur trahentium quidquam proficiebat: et pernulti erant, qui illam machinis attraherent. Supervenit nox, et alii omnes domum quisque petiere: sola autem captiva mulier in eo loco permanxit, precibus Deum implorans, ut facilis columnæ in basi sua redderetur repositio. Nam illa ad medium usque erecta, obliqua consistebat, parte altera sublata, immobili prorsus permanente altera. Factum id, ut Iberibus priora incepta firmiora, et quæ deinceps de Numinis cultu statuerant, certiora essent. Diluculo namque proximo ad ecclesiam venientes, veluti miraculum et somnio prorsus simile quiddam viderunt. Quæ etenim prius immobilis fuit columnæ, directa parvo intervallo supra basini suam suspensa persistebat. Et illa consternatis omnibus, et Christum solum verum Deum profidentibus, in conspectu omnium paulatim sua sponte se demittens, melius quam ars ultra efficere queat, loco suo est adaptata. 607 Postea vero et reliquæ columnæ facile collocatae atque firmatae sunt. Atque Iberes deinde studio omni opus id absolverunt: cohortante etiam ea ipsa captiva, legatos ad Constantimum misere, qui foedus cum eo paciscerentur, societatemque belli cum Romanis facerent, ac pro eis rebus genti ei sacerdotes atque Dei ministros dari orarent. Qui cum publice quæ apud eos acta fuerant, et quam paratus esset populus is universus ad Christum colegendum expunerent, mirandum in modum ea legatione delectatus est imperator. Et quam potuit celerrime, rebus quas petierant omnibus ex eorum voluntate con-

que perpetua. Ad hanc dirigimur, ad hanc con-
vertimur. » (Plin. Jun.)

CAPUT XXXV.

*Ut etiam interioris Indiae populi Christianismum
sunt amplexi, et natio itidem Armeniorum.*

Sub ejusdem imperio, et interiorum quam qui ad nos vergunt, Indorum gens, quæ Bartholomæi doctrinæ expers permanserat, a sacerdote quodam Frumentio instituta, sacri dogmatis participes est facta. Ne quis autem putet, Christianismum ab hominibus provenire : id vel ex eis qui apud Indos fuere Christianis, facile est cognoscere. Indi autem Sabæi primum, deinde etiam Homeritæ sunt appellati. Nationem eam ex Abraham et Cetura prognatam, regionemque eam quam Græci magnam et felicem Arabiam nominant, esse, extre-
mumque Oceanum fines ejus pertingere dicunt : cuius metropolis et primaria urbs est Sabba (1) : unde ad Solomonem, sawa obtinet, advenisse reginam illam Austri. Gens ipsa circumciditur, ac soli, lunæ, aliisque ejus regionis incolis dæmonibus sacrificat. Inimista ei quoque est non exigua Judæorum multitudo. Hanc regionem philosophus quidam Meropius Tyrius (2), cognoscere et perspicere volens, veteres sapientes Platonem, Empedoclem, et Democritum, qui visendorum locorum gratia, longinquæ usi sunt navigatione, maxi-
meque 608 propinquiorem Metrodorum, qui Indos perillustravit, imitatus, assumptis adolescentibus duobus genere sibi propinquis, et Græcæ lingue non imperitis (liberalibus enim artibus eos eruditus), eo est profectus. Atque ibi quibus opus erat rebus perspectis, jam in reditu erat, Ægyptia vectus nave. Propter penuriam autem sive aquæ, seu alterius necessariæ rei, ad portum quemdam appulere. Evenerat tum, ut sedus et pax inter Romanos et Indos pacta solveretur. Atque Indi alicunde incursione in eos acta, cum alios plerosque, tum ipsum philosophum interemerent. Pueros autem, ut pote ætate tenera, captos regi suo dono abduxerent. Et ille juniores quidem, Aedesii ei nomen erat, ministerio vini miscendi, Frumentium autem arcano regiarum litterarum et pecuniarum curandarum muneri (ingeniosum namque, et ad hujusmodi munia obeunda idoneum esse cognoverat) præfecit. Et cum annis pluribus egregiam ei fidem præstitissent, moriens rex, uxore et tenero filio relicto, diuturnam illorum benevolentiam libertate data compensavit, et quo-
cunque loco esse vellent, migrandi eis potestatem permisit. Itaque illi Tyrum, quæ patria eis erat, redire properabant. At Indorum regina, quod tener admodum filius esset, eos, ut aliquod adhuc ad tempus, pueri regique curatores consti-
tuti, donec ille major fieret, ibi manerent, rogavit. Obsequuntur illi ; verebantur enim heræ optata rejicere : et Indorum regnum, quoad potuere, ad-
ministrant. Et magis penes Frumentium summa

A

ΚΕΦΑΛ. ΛΕ^τ.
*'Ως καὶ τὰ ἐνδέτερα τῶν Ἰνδῶν ἔθνη τὸν Χρι-
στιανισμὸν χαρεδέξαντο· εἴτε δὲ καὶ τὸ Ἀρ-
μεριών ἔντος.*

'Επὶ δὲ τῆς αὐτῆς βασιλείας καὶ τὰ ἐνδέτερα τῶν καθ' ἡμᾶς Ἰνδῶν ἔθνη, σσα δὴ τῆς Βαρθολο-
μαίου διδασκαλίας ἀπειρατα μεμενήκασιν, ὑπὸ τινὶ^{τις} Φρουμεντιών τούνομα, καθηγητῇ αὐτῶν γε· ο· μένην, τῆς Ιερᾶς διδασκαλίας μετέσχον. Ως ἂν δὲ μῆ-
τις δοκοὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἐξ ἀνθρώπων ουστῆ-
ναι, καὶ ἐκ τῶν παρ' Ἰνδοῖς γενομένων μαθεῖν ἔστιν
εὔπετές. Οἱ δὲ Ἰνδοὶ Σάβας μὲν τὸ ἀνέκαθεν ἐκα-
λοῦντο· Ὅμηρῖται δὲ ἐκτήθησαν ὑστερον. Τῶν δὲ
ἐκ Χεττούρας τῷ Ἀδραζὺμ γεννωμένων τὸ ἔθνος·
Τὴν δὲ χώραν αὐτῶν εἶναι φασιν, ἢν 'Ελλήνες μεγά-
λην Ἀραβίαν καὶ εὐδαίμονα δυναμάζουσιν. Ἐπὶ τὸν
ἔξωτάτῳ δὲ Ὀκεανὸν καθήκειν ταύτης τὰ τέρματα·
ἥς ἡ μητρόπολις, ἡ Σαβά, ἐξ ἣς Σολομῶντι παρ-
γεγονέναι λόγος; ἔχει τὴν τοῦ Νότου βασίλισσαν.
Ἐμπερίτομον δὲ τὸ ἔθνος· Ἡλίῳ τε καὶ Σελήνῃ καὶ
δαίμοσιν ἄλλοις ἐπιχωρίοις; θύει. Ἀναπέψυρται δὲ
αὐτοῖς καὶ Ιουδαίων οὐκ ἐλάχιστον πλῆθος. Ταύτην
τοίνυν Μερόπιος τις φιλόσοφος; Τύριος ἴστορήσας
σπουδὴν θέμενος, μιμησάμενος μὲν καὶ τοὺς πάλαι
σοφοὺς, Πλάτωνα καὶ Ἐμπεδοκλῆν καὶ Δημόκριτον,
κατὰ θέαν τόπων πλοῦν στειλαμένους, μαχρὸν,
μάλιστα δὲ τὸν προσεχὴν Μητρόδωρον τὰ κατ' Ἰν-
δοὺς ἴστορήσαντα, δύο τινὰ μειράκια σύμπαραλα-
ῶν γένει προσήκοντα, καὶ Ἐλληνικῆς οὐκ ἀμοιβα
διαλέκτου (ἐλευθερίων γάρ διὰ λόγων ἥγεν αὐτὰ),
τοῦ πρόσω προσέγετο. Καὶ δῆτα σσα γ' ἔχρην ἴστο-
ρήσας, ἐπανόδου ἐλέτο, Αἰγυπτίᾳ καταπλέων νηὶ.
Κατὰ δὲ χρέαν ὕδατος ἡ καὶ τινος ἄλλου τῶν ἀναγ-
καίων λιμένει προσορμίζει τινί. Συμβάν δὲ τηνι-
καῦτα τὰς μεταξὺ Ρωμαίων τε καὶ Ἰνδῶν δια-
σποῦθαι σπονδάς, Ἰνδοὶ ποθεν ἐκδραμόντες, κτεί-
νουσι μὲν ἀπαντας· καὶ αὐτὸν δὲ τὸν φιλόσοφον
διεχρήσαντο. Τοὺς δὲ παῖδας ἀτε νέους ζωγρήσαν-
τες, δῶρον τῷ σφῶν προσάγουσι βασιλεῖ. Καὶ δὲ
τὸν μὲν νεώτερον, Αἰδεσίος; ἢν αὐτῷ δνομασ, ἐπὶ τὸ
οἰνοχοεῖν καθίστα· τὸν δὲ Φρουμέντιον τῶν βασι-
λικῶν γραμμάτων ταμιαν εἶχε, καὶ τῶν χρημάτων
ἐπίτροπον. Ἐχέφρονα γάρ εἶναι, καὶ τὰ τοιαῦτα
διακονεῖν ἐγίνωσκεν ἰκανώτατον. Χρόνῳ δὲ πλείστῳ
τὰ πιστὰ οἱ παρεσχηκότας, τελευτῶν ἐπὶ γαμετῇ
καὶ ἀπαλῷ παιδὶ ἐλευθερίᾳ τὴν μαχρὸν ἡμείσετο
εῖναι, καὶ δηπή δὴ βουλομένους διατρίβειν, ἀνείτο.
Οἱ μὲν οὖν εἰς Τύρον ἵσπευδον ἐπανήκειν, οὗτοι δῆ-
καὶ πατρίδος ἥσαν· ἡ δὲ βασίλει τῶν Ἰνδῶν ἔτι
κομιδὴ νέου τοῦ παιδὸς δντος ἐδεῖτο παρ' ὀλίγον
μένειν χρόνον εἰς ἐπιτρόπους τῆς ἀρχῆς καθιστα-
μένους τῷ νέψ, ζως οὐ δ παις ἀνδρωθείη. Καὶ πεί-
θονται μὲν ἔχεινοι· ἥδοῦντο γάρ ἀντιολούσαν τὴν
δέσποιναν παραιτήσαθαι· καὶ τὴν ἥγεμονιαν Ἰν-
δῶν ὡς ἐγχωροῦν ἐπετρόπευον. Καὶ μᾶλλον Φρου-
μέντιος ἐπὶ τῶν δλων ἦν· δὲ θεοῦ γε οἰμαι διερε-
θιζοντος, εἰ τινές εἰσι παρ' Ἰνδοῖς Χριστιανοὶ ἀνη-

(1) Plin. lib. vi, cap. 23.

(2) Socrat. lib. i, cap. 19.

ρεύνα, ή Τιμωμαῖοι τῷ πλῷ ἐπιχωράζουντες. Εὐρι-
σκων δὲ, φιλοφρόνως τε ὑπεδέχετο· καὶ Ιδιάζουσι
τόποις, ή Εθος Χριστιανοῖς, συνηγέρτο. 'Ο δ' ὁδε
προσὸν, εὔχτιρον εἰκὸν ἀνφορδόμει. Καὶ τινας τῶν
Ἰνδῶν κατηχών, εὐχάς τελεῖν παρεσκεύαζε, καὶ
πρεσβεύειν τὰ θεῖα προύτρέπετο. "Ηδη δ' ἐφῆδου
τοῦ βασιλέως γενομένου παιδὸς, τοῦτον τε καὶ τὴν
αὐτοῦ μητέρα παραιτησάμενοι, ἐπὶ τὴν σφετέραν
πόλειν ἀπέπλεον, καίπερ μένειν ὡς πλεῖστον ἔκδι-
ζόμενοι. Καὶ δὲ μὲν Αἰδεσίος εἰς Τύρον ἤκαν, καὶ
τοὺς προσήκοντας κατέδων, κατὰ ταῦτα τῆς τοῦ
πρεσβυτερίου καθέδρας ἤξιστο. Φρουμέντιος δὲ τὴν
ἐπὶ Φοίνικας παριδὼν, εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἤκε· καὶ
Ἀθανασίῳ ἐντυχών, ἅρτι τῶν λεπῶν ολάκων ὀπερ-
καθίσαντι, τὰ κατ' Ἰνδοὺς διηγεῖται· καὶ ὡς ἐν
ἔτοιμῳ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν παραδίξασθαι ἔλεγε,
καὶ μὴ περιορᾶν τὴν θήραν κατηντιβόλει· λερέα δὲ
ὅσον τάχος καὶ κλῆρον αὐτοῖς ἐπιτέμπειν. Ἀθανά-
σιος δὲ εἰς Ἐννοιεν θέμενος τὸ δρῆθεν, τοὺς ἐπιδη-
μοῦντας τῶν ἐπισκόπων ἀθροίσας, οὐκ ἀλλον ἐπιτή-
δειόν τε καὶ ικανώτατον τὴν θρησκείαν αὐξῆσαι
ἔκρινεν ἢ αὐτὸν ἐκείνον δὲ πρῶτος σπέρματα τῆς
τῶν Χριστιανῶν μετουσίας αὐτοῖς κατεβάλλετο.
Καὶ δὲ μὲν πεισθεὶς, ἀνελάμβανε τὴν ιερωσύνην· καὶ
αὐτὸς ἐπὶ τὴν Ἰνδῶν ἀνέστρεψε χώραν· καὶ κῆρυξ·
τοῦ Εὐαγγελίου τοῖς ἐκείσι διπάσι γίνεται. Τοσοῦτον
δὲ ἐπαινεθῆναι τοιτέρα φασιν, ὡς ἴσον τῷ γέρας τοῖς
ἀποστόλοις κτήσασθαι· ἐπει τοὶ γε καὶ ἐπισημάτατον
δὲ θεός αὐτὸν ἀπέφηνε, τέρας· καὶ σημεῖοις ἔξαι-
σιοις κατακοσμῶν· πλουσίας γάρ τῆς χάριτος εὐμο-
ρίσσας, οίκους θεῷ πλείστους ἀνήγειρεν. Ιατρὸς δὲ
καὶ ἀρμφων ψυχῶν καὶ σωμάτων ἀνηκέσταν,
ἰθεράπεις χρόνια τραύματα. Ταῦτα 'Ρουφίνος Ιστό-
ρησεν, Αἰδεσίῳ διὰ τὴν Τύρον περιτυχών, ὡς φησιν.
'Ἄλλ' οὗτω μὲν καὶ ἡ παρ' Ἰνδοῖς λερωσύνῃ συνέ-
στη· κάκειθεν ἐφεξῆς τὸ θεῖον δόγμα διὰ τῶν διδ-
ρων διένη. Τοις δὲ αὐτοῖς δὲ χρόνοις, καὶ Ἀρμενίους
ἐπιθύμηται τὰ Χριστιανῶν ἐλέσθαι. Γρηγορίου γάρ
ἐκείνου τοῦ Θαυμαστοῦ πολλὰ πρὸς Τηριδάτου πα-
θόντος διὰ Χριστὸν, καὶ μετὰ πολλῆν καὶ ποικιλῆν κα-
κῶν ίδεαν, ἐπὶ τεσσαρεσκαλέδεα ἐτῇ λάκκῳ βορδο-
ρύδεις καὶ ἀφεγγεῖ συγχλεισθέντος, Τηριδάτης δὲ τοῦ
θείους ἥγούμενος θεομηνίας πνοικὶ πειρᾶται σύν-
αμα τοῖς ὑπερέχουσι. Χοιρώδη γάρ καὶ Βίον καὶ
δύιν ἀμειβάμενοι, δῆγον σφᾶς αὐτοὺς κατεσθίοντες. D
'Ἄλλ' ἐκείθεν ἀνιμηθεὶς δὲ θεῖος Γρηγόριος, ὃν¹ ἐν
συνθήματι πάντας θρησκεύειν Χριστὸν ἐπειθεῖν· ἐκ
τῆς χορεύεις τ' ἐκείνης καὶ μορφῆς καὶ διαίτης
ἀπαλλάττων, τὴν κατὰ Χριστὸν ἀσπάζεσθαι πολι-
τείαν ἡρέθισε· νεώς τε αὐτοῖς ἀνήγειρε, καὶ τὰ τῆς
μυστικῆς ἐτέλει τούτοις θυσίας. Κανοῖς δὲ θαύμασι
τοὺς ἐνοίκους δαιμονὰς ἀπελάτας τῆς χώρας, αὐτὸν
τε Γρηγορίου σύναμα Τηριδάτη παρὰ τὸν μέγαν
βασιλέα Κωνσταντίνον γενέσθαι τὸν δὲ συνήδεσθαι
τὰ παράδοξα διακούοντα. Ἐπίσκοπον δὲ τῆς δῆτης
χώρας καταστήσας Γρηγόριον ἐπεμπειν. 'Υπὸ γούν

A rerum erat: qui, ut equidem puto, instigante Deo,
si quid apud Indos Christiani, aut qui navibus eo
frequentarent Romani essent, diligenter persecu-
tabatur. Eos inventos perhumaniter accepit, locis-
que, Christianorum more, suis cum eis oravit.
Atque ea progressus via, orationis domum con-
struxit: et quosdam ex Indis sacris nostris insti-
tuens, precationibus operari docuit, et religionem
profiteri hortatus est. Et silius regis jam ephebus
erat. Atque illi quamvis, ut manerent, plurimum
cogerentur, attamen et cum regis et cum matris
eius bona venia in patriam suam rediere. Et Aede-
sius quidem Tyri, propter propinquos suos, postea
presbyterii assumpsit dignitatem. Frumentius vero,
Phœnicia relicta, Alexandriam se contulit: **609**
B atque ad Athanasium cum venisset, qui nuper ad-
modum ad sacra Ecclesiæ gubernacula pervenerat,
res Indorum ei exposuit, et ut proclives paratique
ad Christianismum suscipiendum essent ostendit.
Et insuper, non despiciendam esse tam opportune
oblatam venationem, sed episcopum eo et clerum
illis quamprimum mittendum esse supplicavit.
Athanasius porro verbis eis in animo suo perpen-
sis, episcopis, qui tum Alexandriæ aderant, advo-
catis, non alium aptiorem magisque idoneum ad
cultum divinum ibi adaugendum judicavit esse,
quam eum ipsum, qui primus semina Christianorum
communionis apud eos jecisset. Atque ille persua-
sus, episcopatum suscepit: et in regionem Indorum
reversus, præco Evangelii istic omnibus factus est.
C Tantopere vero eum laudatum esse ferunt, ut pa-
rem cum apostolis laudem et honorem tulerit.
Clarissimum enim eum Deus reddidit, prodigiis et
miraculis insignibus exornans. Et locupletem
nactus gratiam, plurima Deo constituit templá,
medicisque animarum juxta et corporum incurabili-
um diuturna sanavit vulnera. Hæc Rusticus me-
moriæ prodidit, qui se Aedesium Tyri convenisse
refert. Et ad hunc quidem modum sacerdotalis
dignitas et administratio apud Indos est instituta:
unde deinceps divinum dogma finitimas quoque
regiones pervasit. Eisdem fere temporibus Arme-
nius itidem Christianam religionem complexos esse
audivi. Cum enim Gregorius ille (1), qui miraculis
edendis clarus fuit, multa a Tiridate propter
Christum passus, et post multas variasque malorum
species ad quatuordecim annos soveæ cœnose et
caliginosæ inclusus esset, Tiridates ipse ejus gen-
tis princeps, cum domo sua tota, et cum optimati-
bus, divinæ iræ vindictam est expertus. Ad vitam
enī simul et formam porcorum redacti, seipsos
devorabant. Sedenim ex sove illa extractus divus
Gregorius, uno signo omnibus Christum colere
persuasit: et sulla forma atque vita liberatos,
institutum nostrum complecti coegit, delubra eis
construxit, sacra arcana et mystici sacrificii cele-
legimus. Sed unus et idem est, sicuti colligere est
infra ex lib. II, cap. 19.

(1) Alium hunc Gregorium Mirificum suis ali-
quis putet ab eo quem supra Origenis discipulum,
et episcopum Neocæsariensem in Ponto extitisse

Erat, et novis miraculis incolas dæmones ex ea regione exturbavit. Sunt qui Gregorium una cum Terdatis ad Imperatorem magnum Constantinum venisse tradunt, eumque tam miranda et inopinata audientem magnopere lætatum esse, et Gregorium ipsum totius ejus regionis episcopum ordinatum, eo misisse. **610** Gregorius igitur Teridatis suffragio comprobatus, cum idolorum fana ibi evertit, tum Christo sacra templa erexit, et miraculis præcipuis universam gentem ad fidem nostram redactam baptizavit, atque ad Servatorem Christum adduxit.

CAPUT XXXVI.

Quid Sapori regi Persarum acciderit: de episcopo Symone, deque iis qui cum eo martyrio sunt affecti.

Non longe post per finitimos populos ad plurimos dogma nostrum pervenit: a quibus et ad Persas doctrinam tum pertigisse existimo. Nonnulli etenim ex Persis, cum Osroenis et Armeniis familiarium agentes, et cum sanctis quibusdam viris verba conferentes, paulatim virtutem illorum experti, ad vitæ eorum æmulationem tacite ferri, et Christianismum amplecti coepere. Ubi autem cum tempore numerus eorum est auctus, ecclesie constructæ, sacerdotum ordo institutus, aliaque que nostrorum sunt sacrorum peracta, non mediocrem ea res magis attulit plagam. Ii enim antiquitus, veluti familia quædam ad quam sacerdotium pertineat, rem divinam apud eos procurant. Quin et Iudeis qui ibi sunt, ægre fuit, jamdudum odio atque invidia adversus religionem nostram, nobis infensis. Ii Saporem, qui tum regnum in ea regione obtinebat, adeunt: et Symeonem Seleuciae et Ctesiphontis, primarijrum in Perside urbium, episcopum, per calumniam deserunt, veluti Romanorum imperatori amicuni, rebusque Persarum infestum. Et rex sive illis habita, primum Christianos vehementer vexavit, præfectos illis viros sævos constituens, et tributa gravia imponens, ut scilicet egestate et exactorum crudelitate expugnati, religionem repudiarent: id quod ei magnopere studio fuit. Deinde sacerdotes atque episcopos, tanquam eorum præfectos jugulare, ecclesias demoliri, sacra donaria publicare, et Symeонem perinde atque religioni simul et regno Persarum insidiante corripi jussit. Itaque magi, Iudeis adjuvantibus, ecclesias statim solo æquant: et Symeones ferreis compedibus vinctus, apud regem sistitur. Ubi sane virum se honestum et bonum præstisit. **611** Post multa namque verbera introductus, non amplius, ut consuetudo ejus fuerat, adorare illum sustinuit. Quapropter ira percitus tyranus, quid id tandem esset, quod nunc demum præter morem saceret, interrogat. Atque ille: Quod nunquam antea, inquit, sicuti nunc, productus sum, vi mili illata ut verum Deum prodam. Cum quidem nulla inter nos esset dissensio, quæ moris Persici sunt feci; nunc autem nefas id esse duco. De veritate namque et sive nobis est certamen. Porro Sapores illi, ut solem adoraret, necessitatem imponit: quod nisi saceret, non ipsum modo, verum etiam omnem quæ ibi esset Christianorum gentem, interituram

A Τηριδάτῃ Γρηγόριος τυγχροπούλενος, τὰ τε παρ' ἔκεινοις εἰδώλαις κατέστρεψε, καὶ Χριστῷ θεῖα τεμένη ἀντίγειρε. Θαύμασ: δ' ἐξιστοῖς πίστει τὸ σύμπαν γερουσάμενος ἑθνος, ἐθάπτεις, καὶ τῷ σωτῆρι προσῆγε Χριστῷ.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ^η.

Περὶ τῶν ἐν Περσίδι ταρενημέτων Σαδώρη τῷ βασιλεῖ· καὶ χερὶ τοῦ ἐπισκόπου Συμεὼν, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτυρησάντων.

Οὐ πολὺ δὲ ὅτερον διὰ τῶν διδόνων εἰς πλῆθος τὸ δύγμα ἐπέδωκεν· ἐξ ὧν ἡγούμενοι καὶ οἱ Πέρσας διαβῆναι τηνικαῦτα τὸ κήρυγμα. Τινὲς γάρ ἔκειθεν Ὁσροηας καὶ Ἀρμενίοις ἐπιμιγνύμενοι, θεοῖς τέ τις: ἀνδράσι διομιλούμενοι, καὶ ἡσυχῇ τῆς ἔκεινον πειρώμενοι ἀρετῆς, εἰς ζῆλον τῆς ἔκεινον διατῆς κατ' ὀλίγον ἔχον, καὶ Χριστιανίζειν ἕρχοντο. Ὡς δὲ χρῶν πλεῖστοι γενόμενοι ἐκκλησίας τε ἐπεσκεύαζον, καὶ λειψανὴν συνιεσταντο, καὶ τὰλλα τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπετέθευν τελετῆς: οὐ μετρίαν ἔντεκτο τοῖς μάγοις πληγήν. Οὗτοι γάρ ἐξ ἀρχαίου οὖτις γένονται, τῇ καθ' αὐτοὺς λειψανήν προσῆκον, τὴν αὐτῶν θρησκείαν ἐπιτροπεύουσιν. Οὐ μή δὲ ἀλλὰ καὶ οἱ παρ' αὐτοῖς Ἰουδαῖοι: ἐν δεινῷ ἐπιοιῶντο, δινοσθεν βασκανίᾳ τῇ περὶ τὸ δύγμα ἐκπεπλεμάμενοι. Καὶ Σαδώρη προστιντεῖς, ὄντος γάρ ἡγετοῦ τηνικαῦτα τοῦ ἑθνος, τὸν ἐπισκόπον Συμεώνην Σελευκείας καὶ Κτησιφῶντος, ανταῖς δὲ ἐν Περσίδι τῶν πόλεων βασιλεύουσι, διεβαλον ὡς τῷ ᾠρωμαίων βασιλεῖ φίλον, καὶ δισμεναντα τοῖς Περσῶν πράγμασιν· οὓς πεισθεῖς, τὰ μὲν πρώτα χαλεπῶς ἐπέτριβε τοὺς Χριστιανοὺς, ἐπιστασίαις ἀνδρῶν ἀπηγνῶν καὶ δριμείαις φόρων εἰσπράξειν, ὡς ἂν τῇ ἐνδεικῇ καὶ ἀπηνεγκτῇ τῶν ἀπαίτουντων ἐκδεινασμένοι, ἀπόθωται τὴν θρησκείαν, δ διὰ σπουδῆς μεγάλης αὐτῷ ἦν· ἐπειτα τοὺς λερέας, καὶ ὁσανεὶ προστάτας αὐτῶν κτενεῖν ἐκέλευεν· εἰς ἐρείπια δὲ καθίστασθαι τοὺς νεώς, καὶ τὰ λερά κειμήλια τῷ δῆμῳ ἀνεῖσθαι, καὶ τὸν Συμεώνην, ὡς ἐπίδουλον καὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς βασιλείας Περσῶν, σύρεσθαι. Μάγοι μὲν οὖν, Ἰουδαίων συναιρομένων αὐτοῖς, τὰς ἐκκλησίας θάττον ἐρύπιτον· δὲ Συμεώνης πεδήθεις σιδήροις, τῷ βασιλεῖ παρίστατο. Ἐνθα δὴ ἀντρὸς καλός τε καὶ ἀγαθὸς διεφάνη. Μετὰ γάρ πολλὴν βάσανον εἰσαχθεῖς, οὐκέτι ὡς ἑθος αὐτῷ προσκυνῆσαι ἡγέσθητο· ἐψ' ψ χαλεπήνας δὲ τύραννος, τι δή ποτε παρὰ τὸ εἰωθός ἀρτε πράττοι· διεπυνθάνετο. Ὁτικαρ, Ἐλεγεν, οὐδέπω ὡς: νῦν εἰσῆχθην, προδοῦναι τὸν ἀληθῆ θεὸν βιαζόμενος. Ως γοῦν μηδεμίδες ἐνούσης διαφορᾶς, τὰ εἰωθότα εποίουν· νῦν δὲ οὐ θέμις εἶναι νομίζω· ὅπερ γάρ ἀληθείας καὶ τῆς πίστεως δὲ ἀγών. Σαδώρης δὲ τὸν ἥλιον προσκυνεῖν κατηγάχαε. Μή ποιεῖν δὲ αἰρούμενον, οὐ μόνον αὐτὸν διολέσειν ἡπελεῖ, ἀλλὰ καὶ σύμπαν φύλον τῶν ἔκεισε Χριστιανῶν. Ἐπει τὸ οὔτε λόγοις τοῦτον κατακυπῶν, οὐτ' ἐπαγγελίαις χαυνῶν, προδοῦναι τὸ σέβας, καὶ τὸν Ἡλιον μήποτε προσκυνεῖν.

τὸν πιστόν τοῦν δεσμώτην ἀνέπειρον εἰς φρουράν. Ἀπαγόμενον οὖν, Οὐσιαζάνης πρεσβύτης εὐνύχος, παιδιαγωγὸς χρηματίσας Σαδώρη, τὰ πρῶτα δ' ἐν τοῖς βασιλείοις ἐκείνου φερόμενος, ἀναστὰς τὸν μάρτυρα προσεκύνει· ἔτυχε τάρπηρὸς τῶν αὐλέων οὐδῶν καθήμενος· Συμεὼν δὲ οὐδὲ λόγου μεταδούς αὐτῷ, ὑδριοπαθῶν παρήμεινε, μυστήτομενος· οἷς οὐ πρὸ πολλοῦ βιασθεὶς Ἡλίῳ προσκυνεῖν εἶλετο. Δικρύων δὲ πλήσιος τούς; διφθαλμοὺς δὲ εὐνοῦχος, ἕνωσε· καὶ δὴ τὴν λαμπρὸν ἐσθῆτα φίλας, μετημόριστο μελαιναν· καὶ πρὸ τῆς οἰκίας ἐκάθητο, πένθος; ἔχων οἰμηγαῖς καὶ δάκρυσι σύμμικτον, τοιαῦτα ὑποφωνῶν· Οἱρμοὶ ἄγριοι τοῖς δὲ δραῖσταις περὶ ἡμέτερον, δὲν ἀδεστρῶσαν τὸν Χριστὸν; δοῦλος γε Συμεὼν οὗτος διὰ ταῦτα, παλαιός γ' ἐμοὶ συνήθης ὁν, παρέδραμεν οὐδὲ προσδίλεμπατος ἀξίωσας; Ταῦτα Σαδώρην ἄγνοησαι οὐκ ἦν· καὶ μετατελλόμενος τὸν εὐνοῦχον, εἰ τινὶ κατ' οἶκον ἐχρήσατο συμφορῷ ἐπυνθάνετο. Ό δὲ μὴ κατ' οἶκον ἐλεγε δυστυχεῖν· ἢ γάρ ἂν μακάριον ἦν πᾶσι τοῖς κατ' οἶκον ἔχειν κακῶς· δῆσιν γάρ ἦν ἡ τοιαύτη περιπεσεῖν συμφορῇ. Πένθος δὲ ἔχω, φησίν, διτιπερ ζῶ, καὶ ὅρω τὸν ἥλιον, ἐκ ποιλοῦ τεθνάναι δίκαιος ὁν, διτιπερ μὴ κατὰ γνώμην, σθῆν χάριν, τὸν Ἡλίον προσεκύνησα. Κατ' ἄμφω οὖν με χρῆναι κρίνων θανεῖν· οἵτις τε δὲν ἐπόθουν μάλιστην ηρησάμην τὸν Χριστὸν, τῶν καλλίτων προδότης γεγενημένος, καὶ περὶ σὲ ἀπατεῶν χρηματίσας. Ταῦτα ἔγων, διώμυντο μὴ τοῦ λοιποῦ μετατεθεῖσθαι τὴν γνώμην. Σαδώρης δὲ τῇ ἀθρόᾳ τοῦ εὐνοῦχου μεταδοῦσῃ ἐκπλαγέτε, τοῖς Χριστιανοῖς ἐχαλέπαινε μάλιστα, γοητεῖας τὰ τοιαῦτα δὴ πράττειν οἴμενος. Συντηθεῖα δὲ καὶ φειδοὶ τῇ περὶ τὸν τροφέα, πάσῃ μηχανῇ μετατελθεῖν ἐπειράτο, πραότητι τὸ ἀπηνὲς κεραυνός. Ός δὲ τὸ πρὸς βουλῆς περαίνεν οὐκ εἶχεν, Οὐσιαζάνου μὴ τοσοῦτον εἶναι εὐήθη λέγοντος, ὡς ἀντὶ τοῦ ΙΙοητοῦ καὶ Κτείτου σέβειν αἰρεσθαι τὰ κτίσματα, ἐκνικθεὶς τῷ θυμῷ Σπιώρης, τὴν κεφαλὴν ἀφιρεῖσθαι προσέταττες. Καὶ δῆτ' ἀπαγόμενος, τῶν τινα πιστοτάτων τῷ βιστεῖ εὐνοῦχων Σπιώρη πέμπων, ἐπέτρεπε τάδε εἰπεῖν· Ἡν μὲν ἐκ νέου, ὡς βασιλεὺν, εἰνοιαν είχον, σοὶ τε καὶ πατρὶ τῷ σῷ καὶ πᾶσι τοῖς κατ' οἶκον προθύμως διακονούμενος, οὐκ δέ μοι νῦν μαρτύρων εἶναί σοι χρέιν πιστεύω· ἐπίσταμαι γάρ σε πάντα εἰδέναι· ἀλλ' ὑπὲρ ὃν ἐσαει κεχαρισμένος διμὲν διαγέγονα, μέλαν δὴ χρόνοις, ἥν ἀμειβεσθαι δίκαιοι; ἀν εἶναι, πολλών ἀπολαύσας. Ἐν δεινῷ τε μάλα τίθεμαι θνήσκων, ὡς ἀπιστος καὶ κακούργος περὶ τὸν οὖν οἶκον φανεῖς ἐκτίνω τὴν δίκην. Κήρυκα τοινυν κέλευς σηραίνειν πᾶσιν, ὅτιπερ Οὐσιαζάνης θανάτῳ κολάζεται, οὐδὲν οὐδεμῶς; μοχθηρός τις περὶ τὴν βιστεῖαν φανεῖς· ἐκ προγόνων δὲ τὰ Χριστιανῶν πρεσβεύων, καὶ τηλεστα πριθύμενος βιστεῖα, ἀρνεῖσθαι μὲν δὲ ἐπόθει Θεῖν, Ἡλίῳ, Ἡλίῳ ἀντ' αὐτοῦ νέμειν τὸ σέδας, ταύτην ὑπέχει τὴν δίκην. Καὶ δὲ μὲν τοιαῦτα ἐμήνυε. Σαδώρης δὲ τὴν αἰτησιν ἀπεπλήρωσε· φέτο γάρ ἐν καλῇ οἰξεισθαι τὴν ἀνακήρυξιν. Εἰ γάρ κατὰ νοῦν τοῖς ἄλλοις Χριστιανοῖς γένοιτο, ὡς οὐδενὸς έσται φρεδῶ τοῦ λοιποῦ, οὕτως εἴνου καὶ τροφέω; ἀνηρημένος

A esse minatur. Sed enim cum neque minis illum territans, neque prouissis demulcens, quidquam proficeret, ac nulla spes esset reliqua, illum vel sacra sua proditurum, vel solem adoraturum, vincut remittit in custodiā. Quem, dum abducitur, Usthazanes vetulus eunuchus, Saporis olim paedagogus, primam in aula regia obtinens dignitatem, assutgens, ut martyrem adorat: tum enim forte pro aule palatio considebat. Symeones vero ne verbo quidem eum dignatus, quasi injuria affectus praeterit: illud in eo detestans, quoniam non ita pridem coactus solem adorandum duxerit. Tum eunuchus oculos lacrymis suffusus ingemiscit, vestem splendidam ponit, pullam sumit, atque pro ædibus considens luctum gemitu et lacrymis mistum continual, talia subinde verba referens: O me miserum, quale erga me futurum sperem, qui a me nulla adhibita vi pernegatus est Christum, quando Symonea iste veteri consuetudine mihi conjunctus, ea de causa ne aspectu quidem me dignatus, praeterit? Haec Saporem latere non potuerunt. Itaque accito eunicho, num quid doni suæ ei adversi acciderit, rogat. Ille nihil infortunii domi esse dicit; felicitatis quippe id esset, si quid domi eset mali; facilis namque id futurum fuerat, quam tanta opprimenti calamitate. Lugeo autem, inquit, quod et vivo, et solem aspicio, jamdudum qui morerer meritus: propterea quoniam non ex animi sententia, tua gratia, divinum soli exhibui honorem. Itaque utroque nomine me mori dehere judico, tum quod tantopere desideratum, rerum longe pulcherrimarum proditor factus, negaverim Christum: **612** tum quod te quoque ipsum decepi. Atque his dictis, aljurat, haudquam se posthac mutaturum sententiam. Sapores ad tantam eunuchi mutationem consternatus. Christianis quam maxime succenset, imposturis atque incantationibus talia ab eis agi existimans. Et propter familiarem consuetudinem gratiamque qua nutricium suum prosequebatur, modis omnibus a proposito illum deducere tentat, crudelitatem mansuetudine temperans. Ut autem perficere, quod voluit, non potuit, Usthazane non tam se esse simplicem aut stupidum dicente, ut pro factore et Creatore creaturam colendam esse statuat: ira vicius Sapores, caput ei amputari jubet. Enimvero cum jam ille abduceretur, fidelissimum quemdam ex eunuchis ad regem mittens, haec renuntiari ei iubet: Qua ab ineunte ætate, o rex, benevolentia in te, patrem tuum, et familiam omnem fuerint, alacriter vobis inserviens, nihil mihi testibus opus esse credo; scire enim te omnia novi. Sed enim pro eo quod semper gratificari vobis studui, unam hanc peto gratiam: quam te quidem, qui multas acceperis, reddere est æquum. Graviter enim mortiturus fero, quod perinde atque infidus, maleisque de familia vestra meritus, pœnas pendam. Quapropter præconeum publice omnibus promulgare jubeto, Usthazanem morte multari, non qui in re-

giam aut regnum quidquam admiserit, sed qui sacra Christianorum professus, minime regi parere voluerit, ut quem ardenter coluerit Deo negato, pro illo Soli divinum ferre honorem, propterea supplicium sustinere. Atque internuntius hæc ita significat. Sapores autem petitionem implet. Recte namque promulgationem ejusmodi casuari putabat. Etenim si Christiani cum animis suis repudarent, nulli de cætero parsam iri, quando nutririens et tam charns regi vir necaretur, celerrime eos Christum colere desituros. Præterea vero factum id Ustazani quoque commodum accidit. Quemadmodum enim, cum timore adductus solem adoravit, multos ex Christianis transversos egit: ita imitatores ejus rursus futuri fuerant illi, cum pro veritate religionis cæsum esse cognoscerent. Atque Ustazanes quidem ita præclare viam suam finiit. Postera autem die Symoneum quoque rex trucidari præcepit. Erat autem ea dies, quæ venerandam Dominicam resurrectionem Christi præcedit. **613** Quin et alios itidem centum vinctos, qui ex episcopis et alio sacro ordine erant, tum jugulari jussit. Symones igitur productus, neque ipsi regi neque Soli adorationis cultum exhibere volens, perquam libere et fortiter de dogmate suo decertavit. Maximus porro archimagus, sive magorum princeps, cum illos abductos, an vivere, et rem divinam de regis sui more facere vellent, interrogasset, atque id illi cuncti detrectassent, ad supplicium omnes condemnati sunt. Et carnifices quidem ad mortem martyribus inferendam accingebantur; Symones vero qui aderat, præsenti animo esse et confidere eos iussit: atque in memoriam eis revocavit mortem simul et vitam sempiternam, resurrectionem quoque, et veram pietatem. Et testimonia quedam sacrarum Litterarum adducens facile fidem faciebat orationi suæ: mortem scilicet affirmans esse vitam; at si quis per timiditatem cultum Dei deserat, id demum veram esse mortem. Neque ita nultum abesse tempus, etiam si nemo occidat, quin sua ipsa sponte mors præsto sit: quippe quam nemini, qui genitus sit, effugere licet. Quæ autem futura sint æterna, et ævum ipsum testem habentia, non omnes ex æquo prorsus consecutura, sed unicuique certam quamidam et exactam adhibitum iri, quæ vitam hic actam examinet, amissim: accepturumque quemlibet pro operibus suis bonis præmia immortalia, atque itidem rursus supplicia pro malis perpetratis sempiterna. Maximum esse, prorsus vitam pro nomine Dei projicere, atque apud nos honorum omnium summiū et felicissimum. Ejusmodi verbis Symones, veluti quidam bonus pædotriba, ad certamina discipulos suos instruens, ingenti fiducia illos ad cædem progreedi est cohortatus. Cæterum postquam centum illi jugulati sunt, postremo et ipse Symones gladio est percussus. Inter hos etiam fuere Abdechalas et Aninas (1), senes jam, et seniores seu presbyteri ecclesiæ ejus. Tremuli vero Anini, dum ad cædem preparatur, Passices regiorum artificum præ-

(1) Ali Ananias.

A ἀνδρὸς, τάχιστὴν παύσαντο σέβειν Χριστόν. Χριστοὶ δὲ ἐπέρως καὶ Οὐσθαζάνη συνέβαινε τὸ πραγμήν εἶναι. Οὐτηνίκα γάρ δεῖσας τὴν προσκύνησι, ἀφωστου, πολλοὺς ἐκλόνεις τῶν Χριστιανῶν· ἐπίστης; δὲ αὐτοῖς εἶναι μεμπτὰς γενέσθαι, εἰ γε μάθοιεν ὑπὲρ τῆς ἀληθεῖς θρησκείας ἀνηρτμένον. Καὶ Οὐσθαζάνης μὲν οὕτως ἐνθύμησε τοῦ προστάττεντον. Ἐπίσκοπος δὲ ἦσαν καὶ διλοὶ τοῦ καταλίγου τῶν Ιερῶν. Οἱ μὲν οὖν Συμεώνης προστάτεις, οἵτινες δὲ πάντες Ἡλίψ προστκυνεῖν ἔβεβλεν, ἐλευθέριος μάλα περὶ τοῦ σφετέρου δόγματος διαχωνίζειν. Οἱ δὲ μέγιστος ἀρχιμάγος, ἀπαγγέλμοντος αὐτοῖς, προφήτας εἰ βούλοιντο ζῆν, καὶ παραπληρίως βιτιλεῖς θρησκεύειν αἰροίντο, ἡρώτα. Ως δὲ ἀπτηξίους διπνεῖτες, τῇ κατεδίκῃ ἐπέστησαν. Καὶ οἱ μὲν δικτυοὶ περὶ τὰς τῶν παρτύρων διεπνοῦντο σφραγίδας. Συμεώνης δὲ πατέριν, Θερζεῖν τε ἐκέλευε, καὶ ὑπεριμηνῆσε περὶ τε θανάτου καὶ τῆς αἰώνιου ζωῆς. Ετι δὲ καὶ περὶ ἀναστάσεως καὶ εὔσεβεις. Παράγων δὲ καὶ τινὰς παρτύρας τῶν Ιερῶν Γραφῶν, ἐπεπτούτῳ γεννώντις ἀποδεικνύς τὸν θάνατον εἶναι ζωὴν τὸ δὲ διεύδειλον τὸ σίδαις προδούναι, τοῦτο εἶναι θάνατον ἀληθῶς. Οὐ πάντα γάρ πόρβω καὶ μρενγίς κτείνοντος, αὐτόματον ἀνάγκη ἐπιστῆναι τὸν θάνατον. Τούτο γάρ δρυκτὸν παντὶ γέννησιν ἔσχηκτο. Τὰ δὲ εἰσέπειται διδοῦ δύται, καὶ τὸν αἰώνια μάρτυρα ἔχοντα, οὐ πᾶσι πάντας ἔψεται· ἀλλ' ἐκάστη πάριθτος τις ἐπιστήσεται στάθμη, τὸν ἐνταῦθα βιου εὐθύνουσα· καὶ λίγεται γε τὰς ἀμοιβὰς ἔκαστος ἢ θεανάτους· ὃν ἐπράξει τῶν χρηστῶν, ἐν τοσῷ δ' αὐθούς τάς εὐθύνας· ἔτερος. Πολλῷ δὲ δρος πάντων μεῖζον δὲ ὑπὲρ Θεοῦ προέσθι τὸ ζῆν· δὲ τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν ἔσχατον καὶ μακαριώτατον. Τοιαῦτα Συμεώνης οἴτις τις ἀγαθὸς πατερίδης πρὸς τοὺς ἀγῶνας ὑπολείψων, εὐθαρσῶς πρὸς τὰς σφαγὰς χωρεῖν παρεσκευάζειν. Επεὶ δὲ τοὺς ἔκαστον δὲ δῆμιος διεγρίεσθαι, τέλος καὶ αὐτὸν Συμεώνην ὑπῆγε τῷ ξίφει. Ἐν οἷς δέ τοις καὶ Αἴδενχαλας καὶ Ἀνίννας, πρεσβύτας δὲ, καὶ πρεσβύτερος τῆς κατ' αὐτὸν ἐκκλησίας. Τρέμοντις δὲ τῷ Ἀνίννᾳ τῷ πρὸς τὴν σφαγὴν εὐτρεπιζεσθαι, Πουσίκης δὲ τῶν τοῦ βασιλέως ἡγούμενος τεχνιτῶν, Μύρων, Ελεγε, γέρον, ἐπὶ φραχὺν χρόνον τοὺς σὺν δρθιάλιμούς, καὶ θυρσῶν δέξαι τὸ ξίφος. Αὐτίκα δὲ δύει: τὸ μέγα φῶς τοῦ Θεοῦ. Ταῦτ' εἰπὼν, συλληφθεὶς ὡς βασιλέα ἀνήγετο· καὶ Χριστιανὸς εἶναι δομολογῶν, ὡς ἐλευθεράτας ὑπὲρ τοῦ δόγματος, καὶ ὑπὲρ τῶν παρτύρων τῷ βασιλέας ἀντιστάξεις, μὴ προτρέποντας τῇ περήφησί τοις σάμενος, καὶ νῦν τινι τρόπῳ κατεδικάσθη θανεῖν· δρυγμα γάρ πεποιηκότες κατὰ τοῦ τένοντος, ἐκεῖθεν τὴν γλῶτταν ἀνείκυσαν. Τοις δὲ διαδολής καὶ θυγάτηρ αὐτοῦ ιερὰ πορφύρην ἀνήρητο.

Digitized by Google | Распознавание текста
ABK/FR

fectus: Connive, inquit, paululum, o senex, et oculos clade, ut tidenti animoensem excipe: statim enim videbis magnum lumen Dei. Haec cum dixisset, correptus, et ad regem tractus est. Ubique Christianum se professus esset, quod liberis verbis doctrinam defendisset, **614** et pro martyribus contra regem stetisset, quasi non opportune aut decenter dicendi libertate uetus esset, novo quodam modo ad mortem est condemnatus. Cervice namque perfossa, lingua inde ejus est extracta. Præterea vero ex calunnia quorundam, alia quoque ejus sacra virgo interfecta est.

ΚΕΦΑΛ. ΑΖ'.

Περὶ Ταρβούλας τῆς ἀδελφῆς Συμεὼν, καὶ περὶ τῶν ἐπισκόπων Ἀκεψίμην καὶ Μίλην καὶ τῶν ἄλλων ἐν Περσίδι μαρτυρησάτεων μυρίων ἔκαστησιτων.

Τοῦ δὲ ἐπιγινομένου ἕτους, κατὰ τὴν ἐπιλύχνιον ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως πρόσταγμα Σινώρου ἐφοίτα θάνατον καταδικάζον Χριστιανῶν, ἵνα πλῆθος αὐτῶν ἀπειρον λέγεται μαρτυρῆσαι. Πολλοὶ δὲ καὶ ἐν τοῖς βασιλεῖσι ἀνέτσχον· μεθ' ὧν καὶ ὁ τὰ μάλιστα καχαρισμένος Σινώρη, Ἀξάδης δονατός, τὸν ἀγῶνα τοῦ μαρτυρίου ὑφίσταται· δι' ὃν περίλυπος μάλα γενέσθεν, τὸ μὲν πλήθος κτενεῖν οὐκ ἀνέτη· μόνοις δὲ τοῖς, τῆς θρησκίας καθηγεμόνος τῷ ἔιρος ἐπήνεγκε. Συνελαμβάνετο δὲ καὶ τις Ιεράπετρας οὖν θεραπαινή τὸν Ιησοντὸν μετερχομένη· ἥ καὶ ἀδελφὴ προσῆν, μετ' ἀνδρὶς θάνατον, γάμου ἀπαγορεύουσα· Τιρβούλα δὲ ἡ συλληφθείσα ἦν, τοῦ ἐπισκόπου ἀδελφῆς Συμεὼν. Αἰτίαν δὲ σχεῖς τῆς συλληψεως ἐκ θεοφορίης, αἰτιώμενων θυσίαν, ὡς τοῦ ἀδελφοῦ χάριν· Συμεὼν κατὰ μῆνιν τοῦ μόρου φραμάκοις ἐπιδουλεύει τῇ θεοφορίᾳ. Ἐνότερος γάρ ἐκεῖνη τὰ ἐπιχατά. Ἡ δὲ πάτηχουσα, ὑπῆκε τὴν ἀκοήν ὡς ἀληθῆ εἰη τα εἰρημένα· πειθεῖται γάρ πως ῥέσται τοῖς ἀπευτατοῖς συμφοραῖς περιπεσῶν ἀνθρώποις· καὶ μάλιστα διτεπερ καὶ ἐκ γένους ἥν ἀκείνων καὶ κατ' ἐκείνους ἑτίω, καὶ ἀψευδῶς εἴνους εἶναι γε φέτο. Ἐνθεν καὶ πρόφρατιν ἀποχρώσαν εὑρηκότες τῷ μίσοι, πρὶν τὰς ιερὰς ἐκάινας παρθένους διῆγη διελόντες, ἀνεσκολόπιζουν· μέσον δὲ τῶν σκολόπων δελεῖαν ἐπειθον τὴν νοσοῦσαν, ὡς ἂν γε τὸ ἀποτρήτα οντὸς ἄγος αὐτοῖς ἐπαφίο;. Τὴν δὲ Ταρβούλαν εὑρεπή γε οὖσαν καὶ τὸ εἶδος μάλιστα καλήν, τιὰ τῶν μάργων ἡτετθέντα τῆς δύνεως πρότερον, λάθρῳ διαπειρύμενον, περὶ συνουσίας διαλεχθῆναι· μετοινδιατῇ παρασχεῖν, εἴγε πεισθεῖν, τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς διαβολῆς· Ελεγε. Τὴν δὲ ἀκούσασαν μηδαμῶς ἀνατρέψασα, ἐκνερίσαι δὲ τὸν ἀκνθαστὸν ἐκείνου τρόπον, καὶ θανεῖν ἐλέσθαι μᾶλλον, ἥ τὸ σῶφρον τῆς παρθενίας προδοῦνα. Τοῦ δὲ Σινώρου δόγματος κυρωθέντος, τοὺς μὲν ἄλλους ἔχειν, ὡς εἰρηται, τοὺς δὲ ἡγεμότες μόνοις τῆς θρησκίας τὴν δίκην διπέχειν, οἱ μάργοι καὶ οἱ τούτων κατάρχοντες, ἐντεῦθεν ἀνασκρηταντες, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, μεθ' δῆσης τῆς κακουργίας ἀνὰ τὴν Περσῶν ιέντες χώραν, τοὺς ἐπισκόπους καὶ ιερεῖς διεχρήσαντο· μάλιστα δὲ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀδιαβηνῶν τὰ πάνδεινα ἐπραττον. Κλιμα δὲ τοιτέ Περιστένων ὡς ἐπίπαν Χριστιανίζον. Τοῖς δὲ αὐτοῖς καιροῖς καὶ

(1) Κατὰ τὴν ἡμέραν ἥ τοῦ μὲν πάθους τοῦ Χριστοῦ ἡ ἀνάστασις ἐπετελέσθη, τῇ δὲ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἡ πανήγυρις προσεδοχάτο. (Sozom. lib. II, cap. 11.) Quibus verbis eleganter Parasceves ei passionis Christi dies significatur.

(2) Ante constitutionem istam, alio Saporis editio, immumeri Christi ui in Perside gladio sunt

A

CAPUT XXXVII.

De Tarbula Symeonis sorore: de Acepsima et Mile episcopis, aliisque in Perside sedecim milibus martyrum.

Annō proximō, ipso luculento Resurrectionis die (1), edictum Saporis Christianos morte multans (2), passim est propositum. Ibi tum innumerablem eorum multitudo dicitur martyrio esse sublata, quod multi etiam ex regia aula sustinuerent. Inter quos et Azades, apud Saporem maxime gratiosus, certamen pertulit: propter quem in magnum conjectus mōrorem rex, multitudinem ipsam postea jugulari non sustinuit, solos autem religionis antesignanos gladio feriendos censuit. Simul quoque tum comprehensa est sacra quedam virginis cum lamula, ejusdem vitæ instituti sectatrixe. Cui soror etiam fuit, quae post mariti obitum nuptiis secundis renuntiaverat. Tarbula porro ea, quam comprehensam esse diximus, erat episcopi Symonei soror. Erat autem per calumniam in vicinia conjecta, quod Judæi eam detulerant, propter fratrem Symeonem iratam eadis ejus gratia veneficio insidiata esse reginæ. Agrotabat enim ea cum extremo periculo, et calumniam perinde atque vera esset, approbabat (maxime enim credulus sit homo, cum extremis calamitatibus inridit), præcipue cum ex genere Judæorum esset, institutisque eorum vivaret, eosque sibi sincere et ex animo bene velle putaret. Quæ res illis satis præbait occasionis ad odium explendū. Itaque sacras illas virgines, in partes duas serrâ discissas, in crucem egerunt: reginamque agrotam, ut per medias illas iret, permoverunt, ut scilicet piaculum morbi abominandum in ipsis immitteret. Tarbulam hanc formâ atque vultu valde venustam, quidam ex magis, amore ejus ex conspectu ante capitus, clam ad se accitam, de concubitu compellavit: atque si se potestati ejus committeret, mercedem ei calumniæ ejus abolitionem est pollicitus. **615** Tantum vero abest ut his auditis illius cupiditati puerâ assentiretur, ut contumelie a impudicam ejus petitionem prosecuta sit, morique potius decreverit quam virginitatis pudicitiam prodere. Saporis edicto passim promulgato ut ceteris quidem, sicuti supra dictum est, parceretur, in duces autem religionis solos capitaliter animadverteretur: magi eorumque principes ea re execensi, qui seipso Magis querentes oppidatim agentibus obtulerunt, ne silentio Christum negarent, veritatem. (Sozom. lib. II, cap. 11.) Uno passionis Christi die ibi sedecim milia martyrum variis suppliciis sublata esse, passim in locis multis scribit Hieronymus.

D

sultantes, incredibile dictu est, quanta cum im-
probitate Persicem peragentes, episcopos et sacer-
dotes occiderint. Potissimum autem in regione
Adiabenorum crudelitatem omnem exhibuere. Est-
porro ea Persica regio, Christum tota proficiens.
Eadem temestate et Acpsimas episcopus ductus
est, et cum eo ex ejus clero permulti. Atque alios
quidem facultatibus eorum direptis dimiserunt :
Acpsimam autem magi flagris multis verberatum,
ingenti vi ad Solem adorandum adigere sunt co-
nati. Verum ubi nihil egere, carceri eum incluse-
runt. Quem Jacobus quidam dignitate presbyter,
sua sponte seculus, magos oravit, ut in eundem
cum illo carcerem protruderetur. Ibi episcopo
grandevi subserviit, arumnisque ejus sedulitate
ministerii sui allevavit. In eisdem vinculis fuere,
Aithalas presbyter, Joseph (1), Azadanes, et Ab-
diesus, diaconi, plurima flagella propter doctrinam
perpessi. Postea vero ubi archimagnus, re cum
Sapore communicata, potestatem ab eo in illos,
pro arbitrio suo, nisi Soli divinos offerrent honores,
animadverlendi obtinuit, regisque sententiam vincis
declaravit, atque illi e vestigio Christum abnegare,
multoque magis Soli divinam rem facere reclama-
runt, multos crudeliter eis intulit cruciatus. Et
tum quidem Acpsimas constantis fortitudinis
specimine edito, in flagranti certamine vitam
finit : cuius cadaver Armenii quidam, clam subla-
tum, sepeliere. Reliqui vero, et quidem plures,
loris corpora consciissi, pietate tamen nibilominus
integri et salvi, denuo in vincula sunt conjecti.
In iis, Aithalaz, dum tortus nervis extenditur, adeo
sunt brachia luxata, humerisque divisa, **618** ut
deinceps emortua, usu nullo dependerent, neque
ei ad cibum ori admovendum sufficerent. Qua-
propter aliorum ea in re eum ministerio uti oport-
uit. Sed et complures alias sacerdotes, diaconos,
monachos, sacras virgines, aliasque præterea sin-
gulari in doctrinam Christianam ardore præditos,
in quoque labore in sacris ecclesiasticis versatos,
excruciavit. Horum numerum inire non fuit. In
quibus fuere episcopi, Barbasyes, Paulus, Ga-
diabes, Sabinus, Mareas, Mocius, Joannes, Hor-
misdas, Papas, Jacobus, Romas, Maares, Agas,
Bocchoris (2), Abdas, Abdiesus, Joannes alter, D
Abranius, Abdules, Sapores, Isaac, et Dausas, qui
a quodam loco, qui Zabdæus dicitur, a Persis capti-
vus abductus fuerat. Ea temestate, una cum
chorepiscopo Mareade, etiam mortuorum excitator
Milles (3), cum clericis ducentis quinquaginta nu-
mero tibi subditis, qui a Persis itidem captivi
abducti fuerant, innotuit. Miles sane Persicus
miles fuerat, mutatoque vivendi more, apostoli-
cum secutus est institutum. Et civitatis cuiusdam
in Perside episcopus factus, cum saepre multas gra-
vesque sustinuissest plagas, ubi neminem Christianam
religionem amplecti velle animadvertit, dira-

(1) Pro Josepho Sozomeno. habet Jacobum.

(2) Sozom. habet Bochrus.

A 'Ακεψιμᾶς ἐπίσκοπος ἦγετο, καὶ πόλοι τῶν ὑπὸ^{τῷ} κατέρρεφτοι τελούντων αὐτῷ. Τῶν μὲν οὖν διλων
ἀφελέμενοι τὰς οὔτιας, εἶναι. 'Ακεψιμᾶν δὲ μεῖστον
πολλοὶ ήξιεῖν, καὶ βίᾳ ἐπῆγον οἱ μάγοι τὸν "Ηλιον
προσκυνεῖν. Ως δὲ οὐχ ἔπειθον, δεσμωτηρίῳ καθο-
ρίζειν. φέτιν τις ἡχολούθει Ἰάκωβος, πρεσβύ-
τερος τὸ ἀξιωμα, δέησιν τοῖς μάγοις προσαγαγών,
ὑπὸ τὸν αὐτὸν γενέσθαι δεσμόν. Γέροντα δ' ὑντα
τὸν ἐπίσκοπον ἔθεράπειν· καὶ τὰς συμφορὰς με-
τρωτέρας τῇ προθύμῳ ὑπηρεσίᾳ εἰργάζετο. Υπὸ
δὲ τὸ αὐτὸν δεσμωτήριον καὶ Ἀειθαλᾶς πρεσβύτερος
ἡ δέσμιος, Ἰωάνθρας τε καὶ Ἀζαδάνης, καὶ Ἀδδιτ-
σιοῦς, διάκονοι, μάστιγας πλείστας διὰ τὸ δόγμα
ὑπομεμενήστες. Ἐπειδὲ χρόνῳ ὑπερέργον διάρχιμά-
τος Σαπώρου κυνωδόμενος περὶ τούτων, ὡς ἐκείνῳ
βουλομένῳ ἦν τιμωρεῖν ἐκείνος ἐπέτρεπεν, εἰ μὴ
Ἡλιός τὴν προσκύνησιν ἀπονείμειαν, δηλητὴν τοῖς
καθειργμένοις ἐποίει τὴν ψῆφον. Ἐκείνοις δὲ ἐκ
τοῦ σχεδὸν ἀπειποῦσι, μήτε Χριστὸν ποτ' ἀρνεῖσθαι,
πολλοῦ γε μήδεν Ἡλιός σέβας προσενεγκεῖν,
πολλὴν ὡμῶς ἐπῆγε τὴν βάσανον. Καὶ Ἀκεψιμᾶς
μὲν ἐναγώνιος ἐτελεύτα πολλὴν τὴν καρτερίαν ἐπι-
δειξάμενος· λάθρᾳ δὲ τινες Ἀρμένιοι τὸ λεῖψαν
ὑφελόμενοι θάπτουσιν· οἱ δὲ δόλοι καὶ πλείω τοῖς
ἴμασι καταξανθέντες, ἀτρωτοὶ δὲ τὸ σέβας μελνα-
τες, δεσμοὶ; αὐθις εἰχοντο. Ἐν οἷς δὲν καὶ Ἀειθα-
λᾶς, δὲ ἐν τῷ κατατενεοθεῖ τοὺς βραχίονας ἀπε-
στάσθη τῶν ὅμων· καὶ τοῦ λοιποῦ νεκροῦς; αὐτοὺς
καὶ μάτην ἡωρήμενους εἰχεν· ὡς μηδὲ ἵκανον εἶναι
δι' αὐτῶν τροφὴν τῷ στόματι φέρειν, ἀλλ' ἐτέρων
χρῆσθαι πρὸς ὑπουργίαν. Πολλοὺς δὲ καὶ δόλους
ἱερεῖς τε καὶ διακόνους, μοναχούς τε καὶ παρθένους
ἱεράς ἐκολάσσατο, καὶ τινας ἐτέρους θερμοὺς περὶ^{τῷ}
τὸ δόγμα καὶ περὶ τὰ ιερὰ τῶν ἐκκλησιῶν διαπο-
νούμενους, ὡς ὑπερβαίνειν τὰ πλήθη τὸν ἀριθμόν.
Ἐξ ὧν ἡσαν ἐπίσκοποι Βερβασύμης, καὶ Παύλος,
καὶ Γαδιάνης, Σαβίνος τε καὶ Μαρέας, καὶ Μώκις,
καὶ Ἰωάννης, καὶ Όρμισδας, Πάπας τε καὶ Ἰά-
κωβος, Ῥώμας καὶ Μεάρης, καὶ Ἀγας, καὶ Βόκχο-
ρις. καὶ Ἀδδᾶς καὶ Ἀδδιτσοῦς, Ἰωάννης τε καὶ
Ἀδράμιος, καὶ Ἀδδελᾶς, καὶ Σαδώρης, καὶ Ἰσαάκ,
Δαυτᾶς, ἀπὸ χωρίου ὡδε προσαγορευμένου, δο-
ρυάλωτος Πέρσαις γενόμενος. Κατ' ἐκείνον δὲ τὸν
χρόνον, σὺν τῷ χωρεπισκόπῳ Μαρέαδῃ καὶ δὲ νε-
χρέγερτος Μίλλης, σύναμα τοῖς ἀμφὶ αὐτὸν κληρο-
κοῖς, πεντήκοντα δὲ καὶ διακόνοις ἡσαν τὸν ἀριθμὸν,
ἐγνωρίζετο· οἱ καὶ φοίσις ἐκείνοις ὑπὸ Περσῶν αἰχμά-
λωτοι ἤχθησαν. Οὐ δὲ Μίλλης; Πέρσης μὲν δὲν
στρατιώτης· μεταθέμενος δὲ τὸν βίον, τὴν ἀποστο-
λικὴν πολιτείαν εἰλετο· καὶ τινος τῶν ἐν Περσίδις
πόλεων ἐπίσκοπος γεγονὼς, πολλὰς πολλάκις καὶ
χαλεπὰς ὑποστάτας τὰς πληγὰς, ὡς οὐδεὶς Χριστια-
νιζεῖν ἤρετο, ἐπαρασκέμενος τοῖς ἐποίκοις ἀνεχώρει
ἐκεῖθεν. Οὐ πολλῷ δὲ ὑπερέργον τῶν ἐκείσες πρωτεύον-
των εἰς βασιλέα ἐβαμπαρεῖτων, στρατιὰν μυρτὸν
ὁ Πέρσης ἐπαγαγών, κατήρεψε τὴν πόλιν, καὶ βουσὶν
δόρσας κατέσπειρε. Μίλλης δὲ πήσαν μόνην λα-

(3) Alii Milesium vocant.

ειν, ἥ τὸν ιεράν τῶν Εὐαγγελίων βίβλον ἐφρύμεται; Ιεροσόλυμα ἔχειν εὐχῆς ἔνεκα· ἔπειτ' ἐκεῖθεν εἰς Αἴγυπτον κατὰ θέαν τῶν ἐκείσες μοναχῶν ἀπῆρεν. Οὗτος δὲ ἐκεῖνος τοῖς παραδόξοις τῶν ἔργων ἐγένετο δημιουργός, ὡς καὶ νεκροὺς ἀνιστήν, μαρτυρήσεις δὲ Σύρων παῖδες; Ιδίᾳ παραδόντες γραφὴν κατέλιπον, ἀνάγραπτον τὸν βίον καὶ τὰς ἐκείνου πράξεις ποιούμενοι. Ἐμοὶ δὲ ἀρκέσεις, τὰ παρόντα μόνα περὶ αὐτοῦ διελθεῖν, καὶ μνησθῆναι μόνον, οἵτινες δὴ ἐν Περσίδι: ὅπου Σαπώρης τὸν θεῖον ἄγωνα διπλόθον· σχολῆς γάρ δὲ τις τίνες τε ἡσαν καὶ θεον καὶ δπως καὶ τίνας ὑπέστησαν τιμωρίας ἀπεριθμήσατο. Παντοδιποτὶ τάρτινες καὶ ποικίλοις οἱ τῶν κολάσεων τρόποι: Περσῶν, καὶ τούτοις δὴ μάλιστα τὸ φιλότεμον ἐπιδειγμένων. Ως δὲ λόγω περιλαβεῖν ἔστι, λέγεται τῶν τηνικάδε μαρτυρησάντων τούς; δνομα φερομένους εἶναι ἀνδράς τε καὶ γυναῖκας, πλὴν τῆς ἐκτὸς πληθύος καὶ ἀριθμοῦ χρείττονος, σὺν ἔκακιστοις μυρίοις· ὃν ἐργῶδες νομίσαντες τὰς αὐτῶν προσηγορίας ἀπαριθμεῖν, οἱ ἀνάτην Ἐδεσαν Πέρσαι καὶ Σύροι Χριστιανοὶ τοῦτο μόνον ιστόρησαν.

ratione complecti licet, eorum qui tum ibi martyrium absolverunt, et alicuius fuere nominis, viri et mulieres, extra multitudinem eam quæ numerum excedit, ad millia sedecim suisse dicuntur. Quorum nomina recensere operosum judicantes, qui lessæ sunt, Persæ et Syri Christiani, hoc lausiummodo memoriam commendarunt.

ΚΕΦΑΛΑΙΑΝΗ.

Οὐα σμέρτας Κωνσταντίνος ὑπὲρ Χριστιανῶν Σαπώρης ἔγραψε τῷ Περσῶν βασιλεῖ.

Ἐπειτὴ δὲ οὗτω πάσχειν τοὺς ἐκείσες τῶν Χριστὸν σέβοντας δὲ πανεύρημος ἐγνώρισε βασιλεὺς, ἥσχαλλε μεγάλως καὶ ἤνιατο· βοηθεῖν δὲ πρόθυμος ὁν, ἐν ἀπόφευκῃ τὸ ποιητέον εἶχεν, δπως δὲν καὶ οἱ ἐκείνωφ τῆσυχίαν ἀγοιεν. Συμβάν δὲ πρέσεις; ἐκεῖθεν τηνικάδε περέναι, τοῖς αἰτουμένοις ἐπιθεῖς πέρας, εὐδή δὲ γραμμένος Σαδώρη καὶ περὶ τῶν ἐκείσες ἀναθέσθαι Χριστιανῶν, ἐπιστολὴν ἀξιμνητὸν γράφε, μεγίστην χάριν ὁμολογῶν αὐτῷ, εἰ τοι; τὸ κατὰ Χριστὸν δόγμα στέργουσιν ἀνεσιν δοῖη. Μή γάρ ἐγκαλεῖν ἔχειν καὶ τὸν τῆς θρησκείας τρόπον, ἐπειταὶ τοῖς γε μὴ σφαγίοις, ὡσπερ ἐκείνοις, ἀλλὰ ἀναμάκτοις χίρουσι ταῖς θυσίαις, εὐχόμενοι τῷ Θεῷ, φε μὴ φίλον γύσις αἰμάτων, ἀλλὰ ψυχὴ ἀρετὴν ἀκρατοῦντας ἀσκοῦσα, καὶ δόγματα εὐσεβεῖς μάλα πρωτήκοντα. Ποτε καὶ δὲ ἐπαίνου μᾶλλον δγειν τοὺς ὡδε δεῖν τὴν γηρούμενος πιστεύειν. Ἐπιτὴ δὲ τούτοις ίλεων ἔχειν ὑπισχεῖτο τὸ θεῖον, εἰ γ' ἔλοιτο προνοεῖν τῆς θρησκείας· καὶ τεκμήριον προῆγε Γαλιηνὸν ἐκείνον καὶ Οὐαλλεριανὸν, καὶ τὰ ἐπ' αὐτῷ ἐκείνῳ πυμενηδότα. Οἱ μὲν γάρ διὰ τὴν πρὸς Χριστινοὺς εἰρήνην εύμαρῶν; τὴν ἀρχὴν δε ἡγνυσαν. Ἐπειτὴ δὲ καὶ οὗτοι, μᾶλλον δὲ Οὐαλλεριανὸς διωγμὸν κατα αὐτῶν, οἱ λοιποὶ, πράττειν ήσεστο, ὅπλο Πέρσαις γενόμενος, τῆς θείας ἐπειράθη δίκη;· ἐν οἷς αἰχμάλωτος γεγονὼς, κακῶς τὸ ζῆν ἐξεμέτρησεν. Αὐτῷ δὲ ἐκείνῳ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πιστιν σύμμαχον τὸ θεῖον γεγενημένον πάσιν τὴν

A incolis impetratus (1), inde discessit. Non longe vero post, cum primarium ibi magistratum gerentes majestatem regiam læsisserent, adducto eo exercitu longe maximo Persa oppidum diruit, locumque ejus bobus aratro junctis proscidit, et tanquam agrum consevit. Milles autem ex eo oppido, sicuti dixi, discedens, sola pera in qua sacram Evangeliorum librum servabat, accepta, Hierosolyma precationis ergo venit. Deinde Aegyptum, al visendos ibi monachos, petiit. Quantus autem viris immensis miraculis edendis, mortuisque adeo restituendis fuerit, Syri ipsi, qui vitam et res ejus gestas in litterarum monumenta retulerunt, libris suis testabuntur. Mibi satis fuerit, hæc tantum de eo dixisse, eorumque duntaxat meminisse, qui apud Persas sub Sapore divinum sustinuere agnem. Aegre enim quisquam numerum inierit, et quinam, et unde fuerint, aut quomodo, quæve subierint supplicia. Varii namque multorumque generum cruciatuum apud Persas sunt modi: qui in eis etiam cum ambitione quadam, laudem et gloriam maxime ostentant. **617** Quantum autem ratione compliciti licet, eorum qui tum ibi martyrium absolverunt, et alicuius fuere nominis, viri et mulieres, extra multitudinem eam quæ numerum excedit, ad millia sedecim suisse dicuntur. Quorum nomina recensere operosum judicantes, qui lessæ sunt, Persæ et Syri Christiani, hoc lausiummodo memoriam commendarunt.

CAPUT XXXVIII.

Quae Constantinus Sapori Persarum regi pro Christianis scripsit.

C Posteaquam autem laudatissimus imperator Christicolas ibi ita affligi intellexit, ægre id ferens, magnopere est perturbatus. Et paratus quidem ad opem illius ferendam erat: sed quod faceret ut illi eo quoque loco quietam ducerent vitam, non habebat. Sed enim accidit ut legati tum ex Perside ei adescent; quorum optatis cum satisficeret, recte se facturum putavit, si Sapori de Christianis qui sub ejus regno essent, quidquam etiam significaret. Itaque epistolam ad eum, dignam profecto illam quæ maxime celebretur, dedit: maximam se illi debitum esse gratiam ostendens, si quietem eis qui sacra Christi colerent, permitteret. Neque esse quod religionis ejus cæremonias crimineatur: quippe illos non victimis mactatis, quemadmodum ipsos, sed incruentis gaudere sacrificiis; et preces ad Deum fundere, cui non effusus sanguis gratus esset, sed anima virtutem sincere exhibens, et dogmata veræ pietati maxime convenientia. Proinde laudandos eos esse magis, qui sibi ita credendum, Deumque colendum statuerunt. Ad hæc Deum illum propitium habiturum esse recepit, si Christianorum pietati consulendum pularet. Atque ad id indicandum, Galienum illum et Valerianum, præterea vero ea quæ et sub ipso accidissent, produxit. Illos enim, tantisper dum Christianos quiescere pauci essent, facile imperii cursum tenuisse: **618** eosdem autem, potissi-

(1) Ἐπηρέασατο τῇ πόλει, insultavit oppido (Soz menus)

multa vero Edicitionum, prædictarum. Etiam vel quæ
Imperatores Romanos, permissione aduersari
Christianos excommunicaverunt, et post Petrum vi dicitur, in
Clementia divinae misericordie insidias, et apud eis
captiuus esse inter nos situs. Sed ea non sibi ipsi,
propter hanc in Christum, Deum, et Ecclesiam con-
fessam, omninoque inde Romanis impensis. S'obocca
ab ipso ergo nomine socii Lentuli Germani, cuius bona Orientis
parte, in potestatem suam perierat: multa
a se bella coulecta, et de gravibus tyraenis distin-
guita tropica esse statuta. Ad quas res nulli nisi
opus fuisse vel hostiarum maculatione, vel vatori
barbarorumque prædictione: sed ad victoriam om-
nem satis fuisse solam crucis, que copiis stris
præterit, armaturam, et orationem præterea san-
guinis prorsus expertem. Ad finem porro epistole
hæc etiam verba assert: « Hoc hominum genere,
Christianorum dico (de his enim nibi est sermo
omnis), quomodo me elatum iri latitia putes, si
audiam. Persarum quoque res florentissimas, pro-
eo atque eupio, plurimum exornari? ut res simul
et tibi pulcherrime, et illis itidem optime, atque
ita utrisque ex æquo feliciter eant. Sic namque
universitatis hujus Deum elementem habiterus
esses et benignum. Ilos igitur, quando ea amili-
tudine es, tibi commendabo. Ilos ipsis, quoniam
pietate quoque præclarus es, tibi humanitate et
benevolentia complectere, a te ipso simul, et a
nobis, per fidem, immensam initurus gratiam. »
Tanta divino huic viro de omnibus qui ubivis
locorum in cognitionem Christi venissent, inera
quunque divina cura fretus, Europa, Libya et pli-
tis suis, qui perlubenter ei paruere, benevolis usus
sponte, partim bello subacti, non gravate eum
reum imperatorem eum promulgavunt.

619 CAPUT XXXIX.

De vita monastica, unde ea initium sumpserit, quid ea profiteatur, et quos habuerit auctores.

Atque ipse quidem ejusdemoli actionibus suis efficiet religionem nostram auctam honestatamque voluit. Sed et ipsa per se ipsam in magna fuit gloria, per eos qui tum ad virtutem aspirabant, homines. Multi enim adhuc ex confessoribus superstites erant, in ecclesiis enitentes. Quin etiam celebrem eam reddidere, fidemque ampliore gloria auferre, morum splendore, qui eo tempore monasticam solitariamque consecutabantur vitam. Nam veluti arena et divina quedam res, cœlius ad homines delapsa est haec philosophia : quippe quæ et disciplinarum artes, et disputationum nugas, ut quæ supervacaneæ sint, etiamque quod in studiis melioribus ponî queat, sibi vindicent, impedimentaque adeo ad puritatem vitae sint, prorsus negligunt : solaqua nativa utens virtute, ea quæ ad illam perficiendam, et ad vitia tollenda faciunt, doceant et excusat : quæ vero inter hæc habentur media, corum nullam ducat rationem, prorsus autem circa res vorsetur honestas : atque eos qui a vitiis longè

Α Τρικάλων οὐκέτι λέγεται θεός γέρζα γενέσθαι ἐποτε·
εἰ τοῦ κατὰ Λύτρα ἀρχέντα Υπεραντοῦ, καὶ τὸ πολὺ^{τό} τοῦ λαβόντος Στυλίους τὸ πολὺ ποὺς καὶ τούτους
θερέτης τῇ εἰσῆλθεν πρωταρτίᾳν ἔστι, μή τινας
θερέτηνας σφετέραν ή πανταῖν, αὐτὸν εἰς νίκην ἀπο-
λήγεις πάντας τὸ πεπεριστρέψανταν, μή τινας εἰπεῖν
πορροπολέμους καὶ τριῶν τοτε τοῖς στρατοῖς
ἀπολημμαγένταν.. Κατὰ δὲ τὴν ταύταν πρὸς τῷ
εἶδος τοῖς εἰσιστοῦσιν ἀπολέμενοι Ιούλιος τοῦ κατα-
λόγου τοῦ ἀπόλεμον, λίγη δὲ τοῦ Χριστιανῶν,
ὅπερ γέρζα πολέμου ἐξεῖ ποιήσοντας; οἵτις με
πλεῖστος ἀπολέμενος, τοσοῦ τοῦτο; Βεροίας τὰ χρά-
τατα τοῦ πλεόντος Επαύλης ἐστιν ποιεῖ βουλομένῳ
κορυφεῖσθαι; Σοὶ τε οὖτις ἡτοί καλλίστα, ἐκείνους τε
θεούς; Θείργει τὰ κράτοτε· ὃ ἐστιν σοι κακεί-
Β νος. Οὐτοις γέρζα ξένη τὸν τοῦ. Μέτα Αἴδην πρίον καὶ
εἰμεντοῦ. Τούτους πολεμοῦστο, ἐπειδὴ τούλιος εἰ,
σοι παρατίθεται. Τοῦ, εἰδοῦς δὲ τούτους, διτὶ καὶ
εἰσιστεῖται εἰσῆλθεν εἰ, ἐγγειρίζει. Τούτους ἀγάπα
ἀρρενίας τῇ εαυτοῦ φύσειν ρυπάνει· σαυτῷ τε γέρ-
καὶ τριῶν ἀπεριγράπτον δύστεις διὰ τῆς πίστεως
χρίσειν. Η Τεσσάρη τοις δὲ τῷ τοῦ θεού πούτῳ ἀνδρὶ^{τό}
σφροντις τοῦ ἀπανταχοῦ Χριστὸν ἐγνωκέτων. Αἰδί-
τοι καὶ τούλιος εἰς θείας κυριεύοντας ἀπολαύσας
ἀρκούντως, Εἰρώπην μὲν καὶ Αἰδούρην καὶ τὰ πλεῖστα
τῆς Ἀττίας συσγόν, εἰνους εἰχε τοὺς ὄπ' αὐτῶν
μεθ' ἔλευθης παιδεύεντος· δέ τοι καὶ τῶν βαρβά-
ρων οἱ πλεῖστοι, οἱ μὲν ἔκστατοι, οἱ δὲ μάχη, Εποιοις
θεραπεύειν ἔτιν. Καὶ πανταχοῦ τρόπαια ἐστηκότα
κυπεύοντα τὸν θεατῶν ἐκρύπτον.

ΚΕΦΑΛ. ΑΘ.

*Περὶ τῆς μοναγικῆς πολιτείας, πόθεν ἔξιστο,
καὶ τι ἐπαγγέλλεται, καὶ τίταν ἐστιν ἀρχη-
γόνος.*

Κατ ὁ μὲν τοιαῦτα πράτεων, περιμανῶς εἶχε τὴν Ορησκείαν γεραίρειν· αὐτὴν δὲ καὶ καθ' ἑαυτὴν μὲν εὐχέσθη τὸν γῆν, διὸ τῶν τηγανάδες τὴν ἀρετὴν μετιόντων. Πολλὰν γάρ εἰσετεῖ τῶν ὄμοιογητῶν περιήσαν τῷ βίῳ, ταῖς ἔκκλησίαις ἐμπρέποντες. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ἐπίσημον ἐποίουν αὐτῶν, καὶ τὴν πίστιν δὲ τῇ τοῦ βίου λαμπρότητες ἐπὶ μέγα δῆξε ἐτίμιον, καὶ οἱ τηγανάδες τὴν μονοδικὴν μετεργόδιμενοι βιοτήν. Λίγα γόρ τι θεῖον καὶ ἀπόδρητον χρῆμα ἀνωθεν ἐστιν οὐδεποτε; ή τοιεύτη κατιοῦσα φιλοσοφία, ὡς ἐπειπαν μὲν τῆς ἐν μαθήμασι τίγνης καὶ τῆς ἐν διαλόγοις; λέσχης παντάπασιν ἀμελεῖ, ἵτε δὴ ταύτην περιεργούν οὖσαν, καὶ τὴν περὶ τὰ κρείττω σχολὴν ὑψαιροῦσαν, ἐμποδὼν τε γινομένην πρὸς τὴν τῆς καθαρότητος βιοτήν· μόνη δὲ χρωμένη τῇ ἐκ φύσεως ἀρετῇ, τὰ πρὸς αὐτὴν συντελῆ, καὶ τὴν κακίαν διστομοῖς ἐκπαιδεύει· τὰ δὲ μέσα τούτων ἐν οὐδεὶς τίθεται· διόδιου δὲ σύνεστι τοῖς καλοῖς· τόν γε μὴν πλέρων κακία; θντα, ἥκιστα δὲ ἀντιποιούμενον ἀρετῆς, μοχθηρῶν τινα νομίζει καὶ φαῦλον. Οὐ γάρ

επιδειξιν ἔθέλει ποιεῖν ἀρετῆς, ἀλλὰ πράττειν μάλα θεῖαν, ἐν οὐδενὶ τὴν παρ' ἀνθρώποις τιθεμένη διέχει· γενναλῶς δὲ ἔχουσα πρὸς τὰ τῆς ψυχῆς πάθη, τὰς τῆς φύσεως ἀνάγκας ἐν δευτέρῳ ποιεῖται, παρὰ φυλὸν ἥγουμένη, καὶ ὅσαι δὴ ἀσθένειαι σώματος. Νῦν δὲ θείᾳ δυναμωθεῖσα, πρὸς τὸν ἀκήρατον ἔκεινον Νοῦν αἰωρεῖται, νύκτιορ καὶ μεθημέραν τοῦτον φανταζομένη· ὑπερφυῶς σίδουσα, καὶ διηγηκέτεν λιενομένη τοῦτον εὐγάλες. Τῷ δὲ καθαρῷ τῆς ψυχῆς καὶ τῶν καλῶν πράξεων τοῖς ἐνεργεῖσι εἰς τὸ εὖ τῇ; Θρησκεία; ἡγμένη, τῶν μὲν ἔξωθεν καθαρμῶν, καὶ ὅσα δὴ τοιαῦτα περιβραντήρια, διαπτύει. "Ἐν γάρ ἔκεινῃ μάστιχα, ἡ ἀμαρτία λογίζεται. Οὗτοι δὲ κρίταια γενομένη τῶν ἔξωθεν, καὶ ὡς οἷον εἰπεῖν αὐτοκρατοῦσα, οὐθ' ὅποι τῆς ἀταξίας; τοῦ βίου καὶ τῆς ἀνάγκης, τῆς προαιρέσεως τοῦ δέοντος ἐκτροπὴν πάσχει, οὐτ' ἀνιστάται ὑδριζομένη· ἀλλ' οὐδὲ πάσχουσα, τὴν ἀμυναν μελετᾷ. Νόσος δὲ καὶ τῶν ἐπιτηδείων ἡ ἐνδεια ἐκπιέζουσα, οὐ καταπίπτειν ποιεῖ, χαίρειν δὲ ἐπὶ τούτοις μᾶλλον, τὸ γενναῖον ἐπιθεδειγμένη καὶ πρᾶσσον· καὶ παντὶ τῷ βίῳ τὸ τῶν ἀταξιῶν δεῖθειαι ἀποδίξει, καὶ ὡς; ἐνόν γε ἀνθρώπινή φύσει, ἔγγυς γενέσθαι πειρᾶται Θεοῦ. Ήλάρεδον δὲ καὶ τὴν παρούσαν ἥγουμένην ζωὴν, οὐτ' ἀποχώλιας πραγμάτων ἀλίσκεται, οὔτε πρόσονταν τῶν παρόντων ἔχει· τὸ εἶδωνον δὲ καὶ ἀπέριτον ἐπιστούσα, πρὸς τὴν ἔκεινον βίεπει μαχαριστῆται, καὶ πρὸς τὴν εὐδαίμονα λήξιν καραδοκεῖ· πᾶσαν δὲ περὶ τὸ θεῖον εἰσοικισμένη εὐλάβειαν, τὸ τῶν λήγων αἰσχύνην ὡς ἀηδὲ; ἀποστέλλει· ὃν γάρ τὴν πρᾶξιν τῆς ίδιας ἐξώρισε βιοτῆς, τούτων οὐδὲ μέχρι λόγων ἀνέχεται. Τέλος δὲ τῆς φύσεως χρείας κατὰ βραχὺν περιστέλλουσα, καὶ τὴν σάρκα τοῖς μετρίοις ἐθίζουσα, τῷ μὲν σώφρονι περιγίνεται τῆς ἀκολασίας· τὴν δὲ ἀδικίαν πόρρω βίλλει· τῇ περὶ τὰ δίκαια σταθμῆ· τὸ δὲ φεύδος ἀπελαύνει· τῇ ἀληθείᾳ· τῷ δὲ εὐτάκτῳ τὴν ἐν πᾶσι πειαιρεῖ ἀνισότητα· τῷ δὲ κοινωνικῷ τοῦ θίουσα καὶ τῷ τοῖς πέλλες δρμονεσσιν, τῷ πολιτευεσθαι· καὶ ὡς καθιεῖται. Πρόνοιαν δὲ καὶ ἔνων καὶ φίλων μάλα ποιεῖται. Τοῖς δέ γε χρήζουσι κοινὰ ἥγεται τὰ ίδια. Τὰ πρασίκοντα δὲ ἔκαστην συναντεῖται, χαίρουσα μὲν, οἵ; Εστι χαρά· φὲ δὲ λύπης πρόσεστι, παρομοθίας οὐδὲν ἐλλείπουσα. Συνδιλῶς δὲ, τὴν περὶ τὸ δυνατόν διαγεθόν σπουδὴν κατατείνουσα, σύφροτι λόγοις καὶ νοεροῖς νοήμασιν ἔκπαιδεύει, κάλλους ἀμελούσα τὸν περιττοῦ. Καὶ τὸ κακηγορεῖν ἐπιμάλλον ἐκτρέπεται· σὺν αἰδοῖς δὲ, προσωφροσμένης τιμῆς ἐπάγουσα τὴν διάλεξιν, οἴλα τινι φαρμάκῳ θεραπεύει τὸν ἀκροώμενον. Πολλοῦ γε μὴν δεῖ ἔκεινη ὀργῆ; τε καὶ λοιδορίας καὶ ἐριδός· καθαρῶς; γάρ οὕτα λογική, παραιτεῖται πάσχειν ἀλλγειστον κίνησιν. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, κυρία τῶν παθῶν γίνεται, δια ψυχῆς καὶ σώματος ἐπιγίνεται· τῆς δὲ ἐνθέου ταύτης φιλοσοφίας δρῦξι μέν τινες λέγουσιν Ἡλίαν ἐκ Ἰνού τὸν ζηλωτὴν, τινὲς δὲ Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν. Φίλων δὲ ἔκεινος, ὁ τὸ γένος μὲν Ἐθραιος, τὴν δὲ αἱρεσιν Πυθαγόρειον, ἐν τοῖς κατ' αὐτὸν φησι γράνθοις, τοὺς παρ' Ἐθραιοις τεμνοῦσι εἰς χῶρον τινὰ γεώλιον περὶ

Babsint, virtutem autem minus consequentur, pravos atque improbos censeat. Non enim ostentare vult virtutem, sed eam sedulo exercere: nihil prorsus eam, quæ ab hominibus provenit, gloriam faciens. Et cum generose fortiterque anima perturbationes expugnat, tum necessariæ naturæ res parum admodum curat, vilipendens etiam quascunque corporis imbecillitates. Viribus autem a divina Mente acceptis, ad immortalem illam Mentem sublimis tollitur, nocte dieque illam cogitans atque intuens, mirificis etiam modis coelens, contumacique precibus concilians. Puritate vero animi, bonorumque operum factis, ad sinceritatem religionis grassans: externas expiations, et quæcumque ejus generis sunt lustrations despiciat, et unum piaculum esse peccatum ipsum putat. Atque ita rebus externis superior tacta, imperiumque (ut ita dicam) in eas obtinens, neque ab inordinata vita, neque ab ulla necessitate, ab honesto debitoque proposito suo transversa agitur, neque contumacilis affecta perturbatur. Sed neque indignum quidquam patiens, vindictam **620** meditatur. Tantum etiam abest, ut vel morlus, vel rerum necessariarum inopia, eam adurgens, de statu suo deturbet, ut talibus quoque ærumnis magis latetur, generositatem et mansuetudinem suam declarans. Per vitam itidem omnem illud studet, ut quam minimo indigeat, atque quantum humanæ naturæ captus permittit, proxime ad Deum accedere intitetur. Transitum autem, sive diverticulum praesenti existimans esse vitam, neque occupationibus negotiorum irretitur, neque providentia rerum praesentium tenetur. Et vitam tenuem et a cura harum rerum expeditam ac liberam, nullisque superfluis oneratam, laudans, ad futuram respicit beatitudinem, felicemque illam quietem expectat: omni quoque erga Deum pietate in animo suo veluti in domicilio excepta, verborum soditatem, ut rem ingratam, repudiat. Quas enim illa actiones a moribus suis longe proscriptis, earum neque mentionem verbis facere sustinet. Naturæ vero necessitates paulatim constringens, et carnem moderatione domans, lasciviam castitate comprimit, injustitiam æquitatis amussi propellit, mendacium Dexit veritate, composito vivendi more omnem accidit inæqualitatem. Familiaribus etiam pro societate humana se hominum moribus accommodando, et proximorum animis conformando, bene vivendi institutum confirmat: extraneorum simul et amicorum, ut eis provideat, curam habet: egenitium res suas et opes ducit esse communes, et quæ cuique debentur tribuit. Gaudet illa cum gaudientibus, mœrentibus nihil non adhibet consolationis. In summa, ad id quod revera summum bonum est, studium omne convertens, sermonibus castis et cogitationibus spiritualibus se ipsam erudit, cultum formæ superfluum prorsus negligit, maledicta magnopere aversatur: colloquia cum veneratione et honoris præfatione ingreditur, au-

diorem prius veluti medicamento curans. Longe ab ea abest iracundia, convicium, jurgium. Quod enim vera ratione praedita est, irrationalem omnem declinat motum: et, ut semel dicam, perturbationum, quae vel in anima, vel in corpore sunt, omnium domina exsistit. Verum enimvero auctorem divinæ istius philosophiæ quidam laudant Heleliam illum æmulatorum, quidam vero Joannem Baptistam. Philon autem ille, genere Hebreus, secta autem Pythagoreus, temporibus suis Judæos quosdam, viros graves et venerandos, dicit **621** in regione quadam frequentes habente tumulos, circa lacum Maræoticum ad Alexandriam pertinentem, novum philosophandi morem complexos esse: quorum domicilia, vitæ consuetudinem, allaque instituta omnia, talia aliquis esse ex descriptione **621** Ihesus colligat, qualia prisci apud Ægyptios monachi sunt consecrati. Nam vita id genus ingressi, possessiones suas propinquis relinquebant: ac rebus omnibus nuntio remisso, extra oppida vivebant, atque in hortis quibusdam et agris solis habitabant. Erant autem eis et mansiones, quae monasteria recte dicantur, ubi solitarii cum gravitate et sanctitate sacræ initiantur, carminibusque divinis, hymnis et psalmis Deum laudabant atque colebant. Nullus horum prius cibum, quam sol occidisset, capiebat. Fuere etiam, qui tribus aut pluribus quoque diebus sine alimento perseverarent: vino autem et sanguinolentis prorsus abstinerent, certisque diebus consulto humi decumberent. Cibus eis erat panis, sal et hyssopum: potus, aqua. Prope eos mulieres etiam vetulas fuisse scribit, que philosophiæ ejus amore, eumdem vite cœrsu[m] degererint. Quapropter et consilio voluntario cœlibatum consecratae, vitam ita transigebant. Philon sane in libro quem *De Vita contemplativa*, sive *supplicium*, inscripsit, memoriam hæc mandavit. Videtur autem eos significare, qui ex Hebreis tunc nuper admodum Christianismum suscepserint, Judaicis adhuc opinionibus praeditos, moresque eorum servantes. In nulla enim genere alia, præterquam apud nos, tale vitæ institutum inveniatur. Evidem ab illis Ægyptiis tantopere hoc vivendi genus invaluisse conjicio. Sunt vero qui dicunt, persecutionum tempora huic instituto derépente primum causam præbuisse. Cum enim a tyrannis religio exagitaretur, qui sibi fuga consulebant, in montibus incultis et saltibus quibusdam versabantur, in quibus ne deprehensi caperentur, de industria errabundi sedes mutabant. Et cum ei vitæ assuevissent, paulatim deinceps institutum id ad mortem usque producebant: et ad magna incrementa, multis per æmulationem, conuersationem talem et vitam subeuntibus, transmiscebant.

622 CAPUT XL

De vita et instituto clarissimi inter monachos Antonii Magni, et sectatoribus ejus: et de Paulo Simplici.

Sedeniū sive Ægyptii, seu priores illi, quos diximus, aut etiam alii quicunque instituti hujus auctores fuere, et ejusmodi philosophia alii præiere, illud quidem certe nemo non confitetur, ad summum, et moribus ipsis, et accurata vivendi ratione, institutum hoc, ita ut opinio obtinet, exercuisse celebrem illum et magnum Antonium: quem tum in Ægypti montibus viventem, propter

A τὴν Μαρείαν λίμνην κείμενον, Ἀλεξανδρεῖ προσήκοντα, ξένην φιλοσοφίαν μετέρχεται· ὃν οἰκησιν καὶ πολιτείαν καὶ τὴν ἀλτην ἄπασαν ἀγωγὴν τοιαυτὴν εἶναι τις εἰκάσειν ἐξ ὧν καταλέγει, οἰανπερ καὶ οἱ πάλαι μοναχοὶ ἐν Αἰγύπτῳ μετήρχοντο. Τοῦ γὰρ φιλοσοφεῖν ἀρχόμενοι, τοῖς προσήκουσας τῶν δυτῶν ἔξιστανται· πέπις δ' ἀπαγορεύοντας, ἐξ αὐτικῶν γίνεσθαι· καὶ κῆποις δὴ τοις καὶ μοναχοῖς τὰς διατριβὰς ἔχειν. Εἶναι δὲ αὐτοῖς καὶ καταγωγὰς, & μοναστήρια καλεῖν θέμις· οὐαὶ λιδάζοντας, σεμνῶς μυεῖσθαι· φύλαξ δὲ θελαῖς καὶ ὑμνων ψαλμοῖς τὸν θεον θεραπεύειν. Μή τινα δὲ τούτων ἐντυχάνειν τροφῇ, πρὶν ἡλιος περὶ γῆν γίνεται. Εἰσι δὲ οἱ καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν καὶ πλειόνων τροφῆς διγευστοι διαμένουσιν. Οἶνον δὲ καὶ ἑναύμων πάμπαν ἀπέχονται. Ρηταῖς δ' ἐν ἡμέραις καὶ χρημανεῖν αἰροῦνται. Τὸ δὲ δύον αὐτοῖς δρπος καὶ ἀλες εἰσὶ καὶ ὑστωπον, καὶ ὄνωρ, ποτὸν. Εἶναι δ' ἐγγὺς καὶ γυναῖκας γηραλέας, διέκριται φιλοσοφίας τὸν ἴσον δρόμον αἴρουμένας βιοῦν φῆσι· διδ καὶ γνώμῃ ἔκουσιψ τὴν ἀγαμίαν ἀποκούσαι, τὸν βίον παρέλκουσιν. Οἱ μὲν δὴ Φίλων τοιαῦτα ἱετορῶν ἐν λόγῳ δὲ Περὶ Βίου Θεωρητικοῦ ἢ Ικετῶν ἐπιγράψι, έσωκε τοὺς ἐξ Ἐβραίων δρπι τρώτως Χριστιανίσαντας ὑπορατεῖν, Ιουδαϊκώτερον ἔτι διακειμένους, καὶ τὰ ἔκειναν ἡθη τηροῦντας. Εν δὲ ἀλλῷ γὰρ ἔθνει τοιαῦτην βίου διαγωγὴν πλήν ἡμῶν οὐκ ἔστιν εὑρεῖν. Καὶ γε συμβάλλω ἐξ ἔκεινων ἐν Αἰγύπτῳ τὴν δύον ἀκμάσαι τὴν πολιτείαν. Εἰσὶ δὲ οἱ φασὶ καὶ τοὺς κατὰς καιρὸν διωγμοὺς ταῦτην σχεδόνται πρώτως, τὴν ἀγωγὴν· τῆς γὰρ θρησκείας ἐκπεπολεμωμένης, φεύγοντες δρεσιν ἀγροῖς καὶ νάπαις τοι διηγῶντο· οἵδις μὴ δλῶναι ταῖς πλάναις διὰ σπουδῆς ἐποιοῦντο. Εθίδες δὲ τοῦ βίου γενέμενοι, κατὰς μικρὸν ἀποπληρῶσαι τῇ διατή τὸν βίον, εἰς μέγα τ' ἐπιδουνται, πολλῶν κατὰς ζῆλον ὑποδυομένων τὴν πολιτείαν.

D

ΚΕΦΑΛ. Μ'.

Περὶ βίου καὶ διωγῆς τοῦ περιβοήτου ἐτὸν ἀσκητοῦς Ἀντωνίου τοῦ μεγάλου, καὶ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, καὶ Παύλου τοῦ Ἀπολ.

Εἰτ' οὖν Αἰγύπτιοι, εἴθ' οἱ πρότερον εἰργμένοι, ἢ ἀποιοῦνται τινες τοῦ τοιούτου βίου κατῆρεν, καὶ τοις τοιαύτης φιλοσοφίας προστησαν, τοῦτο γε μήν πάσιν ἀνωμολόγηται, ὡς εἰς δάχρον ἐν τε ἥβεσι καὶ ἀκριβεῖς πολιτείᾳ τὴν τοιαῦτην διατὰν ἔχασσης· λόγος ἔχει τὸν πολὺν ἔχειν καὶ μέγαν Ἀντώνιον· ὃν τηγικαῦτα τοῖς κατ' Αἴγυπτον δρεσι διατριβοντα διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς περιθν, γ. ἡγιανον ἐποιεῖτο φίλου

Κωνσταντίνος δε περ.δόντες βασιλεύς· τιμῶν τε κυκνοῖς γράμμασι, περὶ ὧν αἱρέταις γράφειν ἡρέθ-
ζεν. Ἡν δὲ οὗτος τῷ γένος Αἰγύπτιος, τὰ πρώτα
τῆς πατρίδος φερόμενος, ἀπὸ κώμης οὗτω λεγομέ-
νης Κομᾶ· διμορφος δ' αὐτῇ Ἡρακλεῖδ' τῶν παρ'
Αἰγύπτιοις Ἀρκάδων. Ἐν νέῳ δὲ τῇ τιμῇ καταλει-
φθεὶς ἐρφανὸς, δοσι μὲν αὐτῷ προσῆσαν ἄρρον, τοὺς
συγχωρίας εἰσασε, τὴν δὲ λοιπὴν περιουσίαν τοι;
δεσμένοις ἀπέδοτο· δεῖν γάρ φετο τὸν φιλοσοφεῖν
σπεύδοντα μὴ μόνον ὀφίειν τὰ χρήματα, ἀλλὰ καὶ
προστικήτως καταναλίσκειν τοῖς χρήζουσι. Καὶ δὴ
τοῖς τηνικάδε περὶ τὰ καλὰ σχολὴν ἔχουσιν ἔστιν
συμμίξας, τὰ κράτιστα τῶν δλων ἐξήλωσεν. Εἰδὼς
γε μήτην τὸν δριστὸν βίον τῇ συνηθεῖται δύο διδύμονον,
εἰ καὶ χαλεπός τις εἴη ταπερώτα, τὰς συντι-
μους μᾶλλον καὶ τελείας τῶν ἀρετῶν ἐπεμέλετο. Καὶ δὴ
καθ' ἐκάστην ὥστανε ἀρχὴν βαλόμενος, ἐπιμᾶλλον
τῇ καθίδου ἐγκρατεῖξ ἐχώρει, νεαράν τινα καὶ
ἀκμάζουσαν δημέραι προθυμίαν αὐχῶν. Καὶ γε
τὰς μὲν τοῦ σώματος ἡδονὰς ἐκολάσατο ταῖς περὶ^B
αὐτὸν ἐπιμονοῖς ταλαιπωρίαις· τὰς δὲ τῆς ψυχῆς
ἐπίτικτους ὄρμάς κατέστειλε τῷ ἀνενδότῳ τῆς προ-
αιρεσεως· Ἀπαξ δὲ τοιεῖτο ἡμέρας τῇσι δύοντο·
ποιλάκι; δὲ καὶ εἰς δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας ἀπόστις
ἔμενεν. Ἡ δὲ τριψή δρος ἦν, καὶ ἀπλοῦν ἔψον οὐ
ἔλεε· τὸ δὲ ποτὸν δὲ περαρθέων αὐτῷ χείμαρρος
ἐκορήγει. Διὰ πάσης δὲ ἀγρυπνῶν ὡς εἰπεῖν ἀπὸ^C
τῆς νυκτὸς, καὶ τι τῆς ἡμέρας μέρος ἐλάμβανε ταῦ^C
εὐχαῖς. Εἰ δέ που καὶ ὑπνος παρώδει, βραχὺς τις
μάλα προσῆν. Χαμαὶ δὲ ἐπὶ φιλοῦ κείμενος τοῦ ἐδά-
φους τὰ πολλὰ διετέλει. Παντάπασι δὲ ἀπείπατο
ἔλασιν τε χρίσιν καὶ λούτρων γρεῖσιν, εἰδὼς τὴν
σύντονον ἔξιν τοῦ σώματος; τρέμα πρὸς τὸ ἀνειμέ-
νον καὶ καῦνον τοῖς ὑγροῖς στρεφομένην. Ἡκιττα
δὲ φασι· καὶ γυμνὸν αὐτὸν ὀφθῆναι ποτε. Γράμματα
δὲ μὴ μαθὼν, οὐδὲ τὸν εἰδότα διὰ θαύματος εἶχε.
Νοῦν δὲ ἀγαθὸν ὡς γραμμάτων πρεσβύτερον καὶ
τῶν τοιούτων εὔρετην μάλα ἐπῆναι· μηδὲ γάρ
είναι τούτων ἀνάγκην, τοῦ νοῦ ἐκριμάνως ἔχοντος.
ΙΙράδος δὲ εἰπερ τις καὶ φιλάνθρωπος γεγονὼς, χαρίεις
μάλιστα τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἦν, δέξις τε καὶ ἀκαταγά-
νιστος. Διαλεγόμενος δὲ ἐπιμᾶλλον, τὸ μὴ λυπεῖν
θρυλάττετο, εἰ καὶ τινες ἐριστικῶς τέως αὐτῷ προσ-
εφέροντο. Κρείτονοι γάρ σοφίᾳ τινὶ καὶ παραξένῳ
τῷ ήθει σὺν ἐπιστήμῃ θεῖσι φιτικούμενην φιλονεικίαν
εὐχερῶς καταστέλλειν εἶχε, καὶ πρὸς τὸ μετριώτε-
ρον μεθιστᾶν. Κιρνῶν δὲ τὸ σύντονον τῶν διομι-
λοντων, καὶ τρόπους ἐρδύθμιζε. Θεαταὶ δὲ ἐπεῦ-
θεν γνώσεως καὶ προγνώσεως μετασχύν, οὐδὲν
ἡγετο τὸ μέλον εἰδέναι· εἰκαλαν δὲ εἶναι καὶ τὴν
περὶ τούτο σπουδὴν ἔλεγεν, διὰ μηδὲ ἀρετὴν εἶναι
τὴν περδγνωσιν ὑπετίθει· ἐπειδὴ τοι γε μηδὲ ἐν εὐ-
θύναις πάλιν τὸν μὴ εἰδότα τὸ μέλον ὑπάγεσθαι.
Ἐν γάρ είναι τὸ μακάριον ὑπενθετό, καλῶς τὸ θεῖον
σίδειν, τούς τε νόμους αὐτοῦ καὶ τὰς ἐντολὰς
ἀπαρατρώτους τηρεῖν. Εἰ δέ τῷ ἔρως καὶ τοῦ προ-

A virtutis præstantiam, germanum sibi amicum fecit
clarissimus imperator Constantinus, frequentibus
ad eum datis litteris hominem honorans, et ut de
quibus rebus vellat (1), ad se scriberet, rogans.
Fuit autem is genere Ægyptius (2), primas in patria
sua partes ferens, in vico cui nomen erat Com-
ortus, qui finitus est Arcadum (3), quæ apul
Ægyptios est Heracleæ. In juvenili autem ætate
relictus a parentibus orphanus, quidquid ei fuit
agri, loci ejus incolis donavit, reliquam substan-
tiā agentibus distribuit. Ita enim decere existi-
mavit, ut qui philosophari constitisset, non solum
pecunias relinquere, sed etiam pro eo atque de-
ceret, inopibus eas expenderet. Sane quidem qui
tum rebus pulchris vacarent, eis se conjungens, quæ
in unoquoque eorum præstantissima essent, ea est
æmulatus. Quod namque sciret optimam quamque
vitam consuetudine dulcem gratamque fieri, quan-
vis gravis primum sit et molesta, in compendiosis
perfectisque se magis exercuit virtutibus. Et quoti-
die quasi principio jacto, magis ac magis in uni-
versa animi moderatione proficiebat, novam quam-
dam et vigentem indies præ se ferens alacritatem.
Et corporis quidem voluptates ærumnis ejus jugi-
bus suppressit, animæ autem inordinatos impetus
pertinacia proposili sui constrinxit. Semel autem
interdiu post occasum solem cibum sumpsit. Per-
sepe vero biduum totum, quandoque etiam tri-
diuum, escas non attigit. Cibus ei erat panis,
obsonium simplex sal, potum præterfluens torrens
præbuit. Per totum autem semper propemodum
vigilans noctem, aliquam etiam diei partem pre-
cationibus dabat. Quod sicubi somnus ei obrepis-
set, brevis is admodum fuit: humi vero in nudo
solo plurimum cubabat. **623** Et omnino olei simul
unguini, et lavationis usui renuntiaverat: quod
illium non lateret, robustum quoque et firmum
corporis habitum humidis sensim ad mollitatem et
luxum converti. Haud unquam eum a quopiam
nudum esse visum tradunt. Et cum litteras ipse
non didicit, tum neque earum peritos admiratus
est. Mensem vero bonam ut litteris ipsis antiquior-
rem, taliumque adeo artium inventricem, valde
laudavit. Quin neque iis quidquam opus esse dixit,
D si mens per seipsum valida sit. Mitis porro atque
humanus, ut non magis aliis quisquam, et in collo-
quulis gratiosus maxime, atque item acutus invi-
ctusque fuit. In disputationibus præcipue, etiam
si qui interdum contentiose cum eo conflictiaren-
tur, ne molestus esset, cavebat. Præstantiori si-
quidem sapientia quadam, et novo more, una cum
divina prudentia, temere illatum contentionis su-
dium facile contrahere, et ad moderationem con-
formare noverat. Vehementiam autem collocuto-
rum temperans, mores eorum simul reddebat
meliores. Divinam inde cognitionem, atque etiam

(1) Καὶ ὧν ἐδεῖτο. (Sozom.) Hoc est, *De rebus quibus indigeret.*

(2) Τῷ ἔνει τῶν εὐπατριδῶν. (Sozom. lib. 1,

præcognitionem consecutus, nihil admodum esse **A** iudicabat futura prævidere : vanumque etiam, quod in ea re collocaretur, studium esse dicebat. Neque virtutem ullam esse docuit divinare : quod e diverso, neque in vitio, cuius gratia pœniam quis metuat, sit, futurum non nosse. Ceterum unum illud beatitudinis esse existimabat, rite Deum colere, legesque ejus et mandata inviolata servare, Si cui autem amor futura cognoscendi incessat, puram modo, inquit, habeat animam, et futuri perspectio eum consequetur, Deo veluti per speculum aliquod cognitionem futuri exhibente. Socardiam autem detestans, omnes qui recte vivere vellent, admonuit, ut opus facerent : et ut seipsum quisque in judicium et rationem diu nocturnaque factorum adduceret, atque si quid contra decorum fecisset, ut id litteris adnotaret. Sic enim fore, ut seipsum vereatur homo, et deinceps ab absurdis animi motibus, ne multa adnotata reperiatur, abhorreat : fore etiam ut metuat, ne scriptura tali a quoipiam deprehensa, improbus ipse manifesto inveniatur. Acriter quoque, si qui injuriā acceperissent, defendebat, eaque causa frequenter urbes adibat. Multi namque eum accedentes, calamitatesque suas deplorantes, cogebant ut urbes ingredieretur, et pro eis precator atque intercessor apud magistratus fieret. **624** Illi porro plurimi faciebant, si ipsum viderent, et Sirenem verborum ejus audirent, et imperanti parcent. Ipsi enim studio in primis fuit, laterc, et in solis locis versari. Et quod eo esset animo, si quando in publicum prodiret, confecto quanta potuit celeritate, cuius gratia in urbem venerat, negotio, rursum se in solitudinem recipiebat. Siquidem dicere solitus erat, lethalem esse piscibus extra undas conversationem : neque minus monachum in periculum cœlestis vitae et professionis sanctioris amittendæ venire, si mors in urbibus trahat. Et cum jucundum se omnibus præbuit, tum ne submissus niminum et adulator esse videretur : præterea ne ex eo quod ab omnibus honore afficeretur, quodque ei quos jussisset, morem gererent, fastu et arrogantiā efferreretur, curavit. Scribenti aliquando Constantino ad se ut veniret, mirifice enim hominem amabat, detrectavit id primum, dicens : Siquidem id imperatorem venero, Antonius ero ; si minus, abbas Antonius. Atque eo tandem modo ad illum adire sustinuit. Verum hæc tanquam gustus quidam et exigua imago Antonii vitæ et instituti, sint exposita : ut ex his universam ejus, qualis fuerit philosophiam colligamus. Quam rebus omnibus optimus Athanasius, cui etiam fuit charissimus, copiose memoriam posteritatis litteris mandavit : certaminibus ejus contra dæmones, et artibus quas adversus illos adinvenit, aliisque vita prodigiis et rebus quibusvis conscriptis, ut liber is monastici instituti seu descripicio quedam esset. Itidem ut idem Athanasius in Vita Synclitices (1) fecit, ut,

ειδέναι ἐνέσκηψε, καθαρὸς εἰη ψυχὴν. Ελεγε· καὶ τὸ διορᾶν τὸ μέλλον ἔφεσαι, τοῦ Θεοῦ διά τινος ἑσόπτερου τὴν τῶν ἑσομένων γνῶσιν παραδεικνύοντος. Μισῶν δὲ τὴν ἀργίαν, πᾶσι τοῖς καλῶς βιοῦν αἰρουμένοις, παρῆνει ἐργάζεσθαι· ὑπὸ χρονίν τε καὶ λόγον ἀγειν αὐτὸν, ὃν νύκτωρ καὶ μεθημέραν ἐγένετο αὐτουργός· καὶ τι μὴ δεδότες ἐπεράχθη, γράμματιν ἐγχαράττειν· ὡς ἀν γε δι' αἰδοῦς αὐτὸν ἔχει, τοῦ λοιποῦ τῶν ἀτόπων τοῦ νοῦ κινημάτων φειδόμενος μή πολλὰ εὑροι τὰ γεγραμμένα· φόβῳ τε καὶ τοῦ μὴ δῆλος ποτὲ γενέσθαι, μοχθηρὸς ἄν, φωραθεῖσης τινὶ τῆς γραφῆς. Ναὶ μὴν καὶ τῶν ἀδικουμένων σφοδρῶς ὑπερίστατο· διά τοι καὶ ἐπὶ τίς πόλεις ἐφοίτα· πολλοὶ γάρ προσιντες ἐδίαζον ἤξειν, τὰς οἰκείας συμφορὰς δύυρόμενοι, καὶ πρεσεύειν ἐδέσοντο τοῖς ἐν τέλει. Περὶ πλείστου γὰρ ἐκείνοις· ἦν ἰδεῖν τε αὐτὸν καὶ ἀκούσαι τῆς τῶν λόγων αειρῆνος, καὶ πειθαρχῆσαι κελεύοντι. Πάνυ γάρ τὸ λανθάνειν εἶχε διὰ σπουδῆς καὶ ἐν ἐρημίαις κρύπτεσθαι. Καὶ ταῦθ' οὔτως ἔχων, καὶ τοίνυν εἴποτε φανεῖη, διαθεὶς ὅσον τάχις ἐφ' ὅπερ καὶ ἤξειν, ἀνεχώρει αὐθίς. Ἰχθύσι μὲν γάρ θάνατον ἐπάγειν ἔλεγε τὴν ἔξω τοῦ ὑγροῦ διαιταν· ἀπόλλοι δ' ἀν καὶ μοναχὸς τὴν κατὰ Θεὸν βιοτὴν καὶ τοῦ σχῆματος τὸ σεμνὸν, χρονίζων ταῖς πόλεσι. Πᾶσι δ' οὖν κεχαρισμένον ἔστιν παρέχων, ἐπεμέλετο μήτ' ἀγεννῆ καὶ κόλκα πεινεῖν δοκεῖν, μήτε πρὸς τοὺς ἑξάγεσθαι τῷ διὰ πάντων τιμάσθαι, καὶ οἱ διὰ κελεύοντι πειθεσθαι. Ἐπιστέλλοντι δὲ καὶ Κωνσταντίνῳ παρ' αὐτὸν ἤξειν, ὑπερφυῶς γάρ ἐφίλει Ἀντώνιον, ἀπηξίωσεν ἐπειπόν· Ἡκὼν μὲν ἐι, βασιλέα, Ἀντώνιος ἐσται· μή τοῦτο δὲ πράξαι, ἀδέξις Ἀντώνιος. Καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ τὴν ἐπ' ἐκείνον πορείαν ἀνέσχεν. Ἀλλὰ γεῦμα ταῦτα καὶ βραχὺς χτραχτέρ τῆς Ἀντώνιον διαιτήσεως καὶ πολιτείας. Εἴρηται δ' ἵνα ἐκ τούτου τὴν ὅλην ἐκείνου φιλοσοφίαν, δῆση τις ἦν, ὑπολογισμέθα· ἦν ὁ τὰ πάντα δριστὸς Ἀθηνάσιος καὶ αὐτῷ διαφερόντως φιλούμενος, πρὸς λεπτὸν ιστορήσας ἐξέδωκε τὰς μετὰ δαιμόνων πάλας αὐτοῦ, καὶ τὰς ἐξευρημένας τέχνας αὐτῷ κατ' αὐτῶν, καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ βίου τεράστια, καὶ πάνθ' ἐκστατι διαγράψας, ὡς ὅρον εἶναι μοναδικῆς πολιτείας τὸ σύγγραμμα. Ὁποίᾳ δὴ διάτοις Ἀθηνάσιος κάν τῷ βίῳ συγκλητικῆς ἐπράξεν, ἀνδρῶν μὲν πολιτείαν ἐντεῦθεν, γυναικῶν δὲ ἐκείθεν ὑποτιθεὶς ὡς ἐν πλάσματι δηγήσεως. Πολλοὺς δὲ καὶ φοιτητὰς ἔσχε, δοκίμους τε καὶ τὸν διδάσκαλον ἀποχρώντας ἐνδεικνυμένους, τῇ τε παιδείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ λαπήῃ ἀρετῇ. Ὄν οἱ μὲν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Αἰγύπῃ, οἱ δὲ ἐν Ιωλαιστίνῃ ἐκαὶ Συρίᾳ καὶ Ἀράβων, τὸ φιλοσοφεῖν ἐπεδείχνοτο. Περὶ πλείστου δὲ ἤξειν καὶ οὐντοι καὶ οἱ τούτων διάδοχοι ὡς ἔργον ποιεῖν πάντας τοὺς Θεῷ ἡρημένους βιοῦν, καὶ αὐτοὺς ἐκζητεῖν, καὶ παρ' αὐτῶν τὸ ποιητέον ἀναδιδάσκεσθαι, σπεύδοντας; ἐπιμελῶς κρύπτεσθαι, οὐχ ἥττον ἡπερ οἱ νῦν τύφῳ καὶ διακένω φιλοτιμίᾳ σοβαῦντες διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐκπομπέονται. Πολλοὶ μὲν οὖν τῶν αὐτοῦ ἐγένοντο εὐδόκιμοι φοιτηταί· καὶ Παῦλος δὲ ἤξεινος, διεξ

(1) In Vitis Patrum, Syncletice inter sacras abbatissas allegatur.

σρετῆς Ἀπλοῦς ὥνοιασθη· δν λόγιος ἀγραικία συ-
ζήντα, ὥραιά δὲ καὶ τὸ εἰδος γυναικὸν συνοικοῦντα,
τοῖς ἐπ' αὐτοφώρῳ μοιχευομένην συνέδαινε κατι-
δεῖν, σεμνὸν μειδιάσαντα σὺν δρκῃ ἀπειπεῖν τὴν
συνάρτειαν· διαφέντα δὲ εὐθὺς, χωρεῖν πρὸς Ἀντώ-
νιον. Πρᾶον δὲ μάλα γενέσθαι καὶ ὑπακοὴν διαφε-
ρόντως ἀσκῆσαι λέγεται· ἀνθαμιλλέσθαι δὲ καὶ
πρὸς τοὺς ἀσκητικοὺς ἀγῶνας τῷ διδασκάλῳ, πε-
ρούν ἐπάγοντι τὴν παντοδαπήν, καὶ μηδὲν ἀγενὸς τῇ
μημήσει φωράσαι. Ἐντελεῖ; δ' αὐτῷ τὸ τῆς ἀριστῆς
πολιτείας καὶ φιλοσοφίας ἐπιμαρτυρήσας, μή δεῖν
ἐκείνην διδασκάλου τουτεῖπον Ἐλεγε. Φιλοσοφεῖν δ'
ἔν αὐτῷ διάγοντα· καὶ ταῦτα γηρακέρ τε δυτι, καὶ
μή ἐκ πατέρος τὴν ἀπεικόνισην μελετήσαντι, ἄρτι δὲ πα-
ριέντες πρὸς τὸν ἀγῶνα. Ἐκύρων δὲ καὶ Θεὸς δινωθεν
τὰ ἐψηφισμένα τῷ Ἀντωνίῳ· καὶ ἐν οὐ πολλῷ
ἐπίσημον ἐποιεῖ τὸν ἀνδρα. Ἀγεινον δὲ εἶχε τοῦ
διδασκάλου διώμοι τε παλατειν, καὶ αὐτοὺς ἀπελάθη.
cognominatus. Quem ferunt rusticam vitam agentem, et
posteaquam eam in flagrantli criminē cum mōcho concubertem vidisset, graviter subridentem, ad-
hibito jurejurando, conjunctione ejus renuntiassē: eaque statim dimissa, ad Antonium pervenisse.
Antis vero adinodum fuisse, et obedientiam præcipue coluisse dicitur. Monasticis quoque studiis
et certaminibus cum magistro contendit, omnem adhibente curam atque diligentiam, ne quid quod
ab illo degeneraret, in imitatione ejus reprehenderetur. Qui sane testimonium ei perfectionis in
epitimo instituto, monasticaque philosophia perhibens, nihil ei deinceps præceptore opus esse
dixit ipsum quippe per seipsum philosophari egregie admodum, jam senem: qui scilicet studium
id non a puero esset meditatus, sed non ita pridem ad certamen tale descendisset. Sed et Deus
rælitus, quæ de eo Antonius pronuntiaverat, auctoritate sua confirmavit: brevique ita clarum redi-
didit virum, ut melior etiam præceptore, ad daemons lucta supplantandos atque propellendos
essel.

ΚΕΦΑΛ. ΜΑ'.

Περὶ τοῦ ἀγίου Ἀμοῦντος καὶ Εὐτυχιαροῦ τοῦ ἐτ-
τῷ Οἰλύμπῳ.

Χρόνῳ δὲ ἐκείνῳ καὶ Ἀμοῦν ἐκείνος ἤκμαζεν·
Αἰγύπτιος δὲ καὶ οὗτος ἦν· δις γυναικὸν συζυγεῖς,
τῶν οἰκείων βιαστρένων, μή πειραθῆναι ταύτης,
ἡ θέμις ἔστην ἀνδράσιν. Ἐπει τὸ γέροντος συνί-
στατο, καὶ τῇ νύμφῃ ὡς ἔθος ἐθαλαμεύετο, μόνος
μόνη συνών, πέρας μὲν ἡδη ἔχειν τὸν γάμον διωμι-
τεῖτο· ὑπετίθει γε μήτη μέγα εἶναι τὸ παρθένους
διαβιοῦντος· καὶ τὰ γέρα διεξῆσαι τῆς ἀξυγίας· καὶ
πειραν προσῆγεν ἀπόπλεσθαι τὸ καθ' ἔκυρτον. Ή δὲ
νεδίνις δι' ἐπαγνοῦ μὲν ἐποιεῖτο τοὺς λόγους· χω-
ρίζεσθαι δὲ ἐκείνου πανειλὺς ἀπηγόρευε. Καὶ δὴ
συνήντη Ἀμοῦν ὀκτὼ πρὸς τοῖς δέκα ἔτεσιν
ἰδίᾳ καθεύδων, καὶ τῆς κατὰ Θέδων ἀσκήσας τὴν
ἐπιμέλειαν ἔχων. Ζῆτω δὲ ἐκείνου κατή γυνὴ πτερω-
θείσα, δεῖν ἐνόμισε μή δι' αὐτὴν τηλικοῦτον ἀνδρα
ἐν τῷ ἀφανεὶ καθεύσαντα, χρήνας δὲ ἐκάτερον ἀνά-
μερος ἀσκεῖν, καὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐδεῖτο χωρίζεσθαι. Καὶ
δὲ μὲν τὸν οἰκον ἐκείνη λιπῶν, αὐτὸς εἰς τὴν πρὸς
μετημορίαν τῆς Μαρείας λίμνης γεγονώς ἔρημον,
περὶ τὴν Σχῆτιν καὶ τὸ τῆς Νιτρίας ὅρος, δύο καὶ
εἴκοσιν ἑτη ἐφιλοσόφει, δις τοῦ ἔτους παραδάλλων
καὶ τὴν γυναικὸν θεώμενον. Πολλοὺς δὲ καὶ οὕτος
οὐα καθηγήθη· ἐκτῆσατο μαθητάς. Αὔτουργὸς δὲ

C

De sancto Amone; et Eutychiano qui in Olympo
Bithyniae monte versatus est.

Eodem tempore et Amoun ille Ægyptius itidem
viguit, qui a propinquis et familiaribus coactus,
uxorem quidem duxit; cum ea tamen conjugii
more, uti viri consuevere, congressus non est.
Cum namque nuptiarum dies advenisset, et sponsa,
sicuti fieri assolet, in thalamum ejus deducta es-
set, solus cum sola collocutus, finem jam suum
nuptias habere dixit: et magnum quiddam fore,
si virgines vitam exigerent, docuit: præmiaque
cælibatus commemorans, persuadere ei conatus
est, ut solitariam pro sé uterque sectaretur vitam.
Et puerilla quidem verba ejus laudibus extulit, se-
gregari tamen ab eo prorsus noluit. Itaque Amoun
decem et octo annos cum ea vixit, seorsim cubans,
D 626 et quoi secundum Deum est vite institutum
coleens; muliercula vero amulatione illius, et ipsa
spe animoque erecta, iniquum esse existimavit,
sua causa tantum virum in obscuro latere: et
utrumque potius ab altero segregatum, pietatem
exercere debere censens, separari a viro petrit.
Atque ille relicta mulieri domo, ipse meridiem
versus ad lacum Maream, in solitudine, circum
Sectum et Nitriæ montem, duos et viginti annos

(!) Hieronymus Athanasium librum *De virginitate* conscripsisse testatur.

monasticam est philosophatus, bis quotauis adire et visere mulierem solitus. Multos et hic veluti dux habuit sectatores, et multa divina edidit opera. Multi dicta ejus memorantur, quae ab Aegyptiis monachis, accurate talia et studiose inquirere, veterumque monachorum facinoribus, sive in scriptum sint relata, sive minus, delectari solitis, per temporum successionem percepta, hodie quoque feruntur, auditoribus perquam jucunda. Quorum ut gustum aliquem proponamus, haec subjungere libet. Petebat magnus iste vir solitudinem quaindam cum discipulo suo Theodoro : cumque fossam quamdam undis scilicet repletam trajicere opus haberent, ne vestes altius attollentes, alter alterius nuditatem conspiceret, retrocedere paululum Theodorum jubet. Cum vero seipsum quoque nudum videre vereretur, divino momento in sublime sublatus, in ulteriore pervenit ripam. Ut autem Theodorus quoque satis madens transgressus, ultra Lycum (sic enim incolae fossam eam nominabant) venit, vestemque et pedes Amoun siccos vidit, precibus senem fatigans, causam ejus rei ut sibi diceret petiit. Ille tectum id, quidquid esset, lacunique esse voluit. Ut vero magis magisque Theodorus contendit, nihil se de petitione ea remissum professus, Amoun tandem pacto prius interposito, se vivo nemini id prolaturum, rem actam exponit. Quapropter is postea præstantioris cuiusdam naturæ virum eum esse credidit. Porro quod etiam præcognitionis divinæ plenus fuerit, id quod nunc dicemus, satis indicabit. Puer quidam parentum injustorum a rabido cane morsus, in ea exspectatione, ut quamprimum moreretur, erat : cum autem ad Amoun eum adduxissent, ut eum curaret petebant; ille, Non ego, inquit, sed vos, siquidem voletis, eum curabitis : si enim, quem surripuitis bovem, dominis suis restituere volueritis, statim malo omni puer liberabitur. Bos redditus est, et periculum omne conseruit profugens vacuum ærumne omnis puerum reliquit.

627 Cum autem aliquo post tempore Amoun decederet, animam ejus Antonius dicitur in cœlum deduci vidisse, divinis virtutibus eam comitantibus, venerationeque et stipatione multa, atque etiam ineffabili qualium hymnorum carmine præquentibus. Et cum, qui tum cum Antonio erant, per consternationem in aerem suspiciente, et rei tantæ faciem admirante, causam ab eo requirerent, ille visum id haudquaquam occultum habuit. Et verba ejus re ipsa sunt confirmata. Postquam enim a Sceti multi venere, et tempus obitus Amoun indicavere, illud ipsum tempus esse cognoverunt, cum Antonius stupore correptus in cœlos suspexit; et utrumque sane merito beatum habendum direxerant : Amoun quidem, quod sic e vita presenti subductus esset, Antonium vero, quod eum Deus visione ea dignatus esset : cum quidem inter utriusque habitationis locum, magnum intervallum atque dierum aliquot intercederet iter. Atque haec

πολλῶν καὶ θεσπειῶν ἔργων ἐγένετο· καὶ πολλὰ τῶν ἐκείνων φηθέντων ἀπομνημονεύεται· ἀ τοῖς κατ' Αἰγυπτον μοναχοῖς διὰ σπουδῆς ἔχουσιν ἀκριβοῦν τὰ τοιάυτα. Καὶ ταῖς τῶν παλαιοτέρων ἀσκητῶν ἔργασίαις ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως εἰωθόσι χαρεῖν, ἐδεῦρο φέρεται τῇ τοῦ χρόνου διαδοχῇ, ξενίζοντα τοὺς ἀκούοντας· ὃν γεγμάτος χάριν ταῦτα εἰρήσθω. Ἀπεις δέ μέγας οὗτος ἐπὶ τινα ἔρημον. Δεῖσαν δὲ ἐκείνῳ διώρυγά τινα σὸν τῷ μαθητῇ αὐτοῦ Θεοδώρῳ διαπεράζεν, ἵνα μὴ ἀναστέλλοντες τὰ ἱμάτια τὴν γύμνωσιν ἀλλήλων θεάσωνται, μικρὸν ὑπαναχωρεῖν Θεόδωρον ἐλεγεν. Ἐπει δὲ καὶ ἕαυτὸν γυμνὸν ηὔλαβετο θεάσασθαι, θειὲ δοτῇ μετάρσιος ἐπαρθεῖς, εἰς τὴν ἀντιπέραν διχθην ἐγένετο. Ός δὲ καὶ Θεόδωρος διάδροχος ικανῶς γεγονὼς, εἰς τὸ πέραν τοῦ Λύκου ἦν (οὕτω γάρ ἐγχωρίοις διώρυξ ὡνήμαστο), καὶ τὴν ἐσθῆτα καὶ τοὺς πόδας Ἀμοῦν ἀδρόχους ἔωρα, ἐπέκειτο λιπαρῶν, καὶ τὴν αἰτίαν φράζειν τὸν πρεσβύτην τῆξιν. Ό δὲ κρύπτειν μὲν ἐπειράτο καὶ ἔτι· ὡς δὲ Ισχυρῶς ἐπειθετο μὴ ἀνήσειν ὅμολογῶν, ἐκεῖνος, σύνθημα δοὺς μὴ τινι τὸ ἔργον ζῶντος Ἀμοῦν ἐξειπεῖν, ἐγνώριζε τὸ συμβάν· καὶ φύσεως ὑπερτέρας εἶναι τοῦ λοιποῦ τὸν ἀνδρα φέτο. Ὅτι δὲ καὶ θείας προγνώσεως ἐμπλεως ἦν, δεῖξει τὸ φηθῆσμενον. Πατὶς ἀδίκων πατέρων χυντὶ λυσσῶντι δηγχθεῖς, θανεῖν ἐσδον οὕπω προσδόκιμος ἦν. Ἐπει δὲ πρὸς Ἀμοῦν ἥγαγον, τὴν ἴασιν ἐλιπάρουν. Τὸν δὲ φύναι· Οὐκ ἐγώ, ἀλλ' ὑμεῖς αὐτὸν, εἴτε βούλοισθε. θεραπεύσετε. Εἰ γάρ ἀποδοῦνται δημιν τὸν βοῦν γένοιτο, παρ' ὃν συλλαγὴνεσθε δεσποτῶν, αὐτίκα βάντα ξεῖται διὰ τῶν δεινῶν. Καὶ δὲ πρὸς ἀπειδότο· δὲ καὶ νῦνος αὐτίκινος ἐδραπέτευεν ἐξαντή κακῶν τὸν παῖδα λιπών. Ἐπει δὲ χρόνῳ ὑστερον καὶ Ἀμοῦν ἐταίεντα, λέγεται Ἀντώνιον ἀναγομένην τὴν ψυχὴν ἐκείνου εἰς οὐρανὸν θεωρεῖν, περικύλωψ θείων δυνάμεων ἐπομένων, καὶ παραπεμπόντων ἐκείνην αἰδοῖς καὶ δορυφορίᾳ πολλῇ, καὶ τινι ἀρρήτῳ ὅμινων φθῆτο· δὲ περὶ αὐτὸν ἐν ἐκπλήξει τὸν δέρα θείμενον καὶ διὰ θαύματος ἔχοντα πρός τὴν δύναμιν τῶν παραδόξων, διαπυνθάνεσθαι τὸν Ἀντώνιον τὴν αἰτίαν. Τὸν δὲ μὴ ἀποκρύψαι τὴν δύναμιν· καὶ τάσσαλες εἰχεν δὲ λόγος· Ἐπει δὲ Σχῆτες πολλῶν ἐκείθεν ἡκόντων, καὶ τὸν χρόνον τῆς Ἀμοῦν τελευτῆς ἀνειπόντων· εἴναι δὲ ἐκείνον, καθ' ὃν Ἀντώνιος ἐκπληττόμενος εἰς οὐρανούς ἐβλεπε· καὶ ἀμφω δὲ τῆξιν μαχαρισμοῦ· τῶν μὲν οὕτως τῶν παρόντων ἀπαλλαγέντα, Ἀντώνιος δὲ τοσαύτης; δύεις; δέιπτο ἐκ Θεοῦ· πολλοῦ διαστήματος ἡμερῶν ὁδοῦ τῷ μέσῳ τόπῳ τῆς διατριβῆς ἐκατέρων δντος. Καὶ τὰ μὲν περὶ Ἀντώνιον καὶ Ἀμοῦν ὅδε ιστόρηται. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον, καὶ ἀνά τὸν τῆς Βιθυνίας Ὀλυμπὸν Εύτυχιαν ἐκείνος τὰς διατριβὰς ποιούμενος φυλοσοφῶν ἦν· θείας γάρ χάριτος ἐτῆς ἀρετῆς μετασχῶν, ὡς καὶ θαυμάτων καὶ τεράτων πλείστων αὐτουργὸν γενέσθαι πολλῶν, νόσους τῶν ἀνιάτων ίστο. Αἱ δὲ καὶ Κωνσταντίνην φασὶν εἰς σπουδὴν γέγονε φίλον ἐκείνον καὶ συνῆθι ποιεῖν. Κατ' ἐκείνον δὲ καιροῦ τῶν τις; βασιλεικῶν δορυφόρων, ὑποψίαν σχὼν ὡς εἴη τυραννικὴ φρονῶν, περὶ που τὸν Ὀλυμπὸν

χρυπτόμενο; καὶ ἐαλωκώς, δεσμωτηρίῳ καθεῖρχτο. Εἶπε δὲ πικραῖς βασάνοις ἀνὰ τὴν εἰρκτὴν εἰχετο, οἱ γένει προσήκοντες; Εὐτυχιανῷ προσιόντες ἔδοντο πρεσβεύειν ἐς βασιλέα ὑπὲρ αὐτοῦ· καὶ τίνα δὲ ποιεῖν πρόνοιαν, ὥστε τῶν δεσμῶν ἀνεῖναι, μῆ φύσῃ πρὸ τῆς πρεσβείας τῷ χαλεπῷ τῶν βασάνων διαφθαρεῖς, καὶ πέμψας, τοὺς δεσμοφύλακας ἔδιέτο τῶν δεσμῶν ἀνεῖναι αὐτὸν. Ός δὲ ἡπτον ἡσαν πειθήνιοι, αὐτὸς ἐπὶ τὸ δεσμωτήριον ἤκει. Αἱ δὲ τῆς Φρουρᾶς πύλαι αὐτόμαται, τῶν κλειθρῶν διαρχάγεντων τῇ τοῦ ἀνδρὸς παρουσίᾳ, θάττον ἀνεπετάνυντο. Καὶ αἱ ἐκ σιδήρου πέδαι καὶ τὰ κλού, ὁπολεῖποντα τὸν δεσμῶτην, διέξει: ψυφοῦντα καὶ ἀπανταχοῦ σκεδανούμενα. Είτα πρὸς βασιλέα ἤκειν τῷ Βυζαντίῳ διατρίβοντα τηνικαῦτα, καὶ λῦσαι τῷ καταδίκῃ τὴν τιμωρίαν εὐθύνη. Δυσχερὲς γάρ οὐκοῦν ἦν Κωνσταντίνῳ δὲ τὸν ἐκεῖνος αἴτοι. Σφύδρα γάρ τῷ τοῦ ἀνδρὸς ἔρωτι ἐντετηκὼς ἦν, καὶ διὰ μεγάλης ἐποιεῖτο τιμῆς. Λόγος δὲ ἔχει ἐς ὄντερον Εὐτυχιανὸν τὰ Ναυάτου φρονήσαι, καὶ τῆς ἐνούσης χάριτος ἀμοιρήσαι. Ταῦτα μὲν ἡμῖν ἐκ μέρους περὶ τῆς πολιτείας εἰρήθω τῶν μοναχῶν, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ φιλοσοφησάντων· φῶ δὲ μέλοι: τὰ τοιαῦτα διερευνᾶσι, πολλαῖς ἐντύχοι τῶν βιθλῶν, πλείστους τῶν τηνικάδε καὶ καθεξῆς ἀκριθείᾳ βίου διελαμψάντων ιστορουσῶν· μάλιστα δὲ ἡ Λαύσι πραποσίτῳ ἐγράφη. Πολλὴν δὲ καὶ Σωφρόνιος δὲ Ιεροσολύμων καὶ ἀγαθὴν ιστορίαν περὶ τούτων ἡμῖν καταλέσοιπε, Λειμῶνα καὶ Νέον πυράδεισον τὴν συγγραφήν ὄνομάσσει.

habebat. Fama autem fert, Eutychianum postea ad Novati hæresim descivisse, et ea quæ ei in cratia gratia excidisse (2). Et hæc quidem, aliqua ex parte, nobis de monachorum instituto et philosophia sint dicta. Qui autem talia scrutari volet, multos inveniet libros, in quibus plurimi, qui ea ætate atque deinceps integritate viæ enituere, commemorantur, potissimum vero, quæ de iis Lausus prepositus conscripsit. Multam quoque et utilem de eis historiam Sophronius Hierosolymitanus nobis reliquit, Prati et Novi paradisi titulo, scriptio ei indito.

ΚΕΦΑΛ. ΜΒ'.

Περὶ τῶν ἀρίων καὶ θαυματουργῶν Σπυρίδωρος,
Νικολάου καὶ Παρθενίου.

Ἐπει δὲ καὶ Σπυρίδωνος καὶ Νικολάου μνεῖται ποιησασθαι ὑπεσχόμην, ἐν: αὐτῷ δεῖν οἵμαι ἀποτίσαι τὴν δειπλήν. Περὶ γάρ τῶν ἄλλων ὅμοιογητῶν τε καὶ Ιεραρχῶν μυρία καὶ παράδοξα καὶ παθόντων καὶ εἰργασμένων διέλασον ἀνωθεν· καὶ ὡς πολλοὶ τούτων τῇ ἐνούσῃ βώμῃ εῆς χάριτος καὶ νεκροὺς ἀναβιῶνται παρεσκευάσαντο. Τῷ γε μὴν θείῳ Σπυρίδωνι τοσαύτῃ τοῦ θείου Πνεύματος χάρις προσέπιῃ, ὡς ἀρκεῖν τὴν εἰσέτι φήμην περὶ αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν παριστῆν. Ἀγροκος δὲ ὁν, καὶ γυναικὶ συζῶν, καὶ παΐδων πατήρ γεγονὼς, οὐ παρὰ τούτῳ γείρωι τινὶς ἐφάνη περὶ τὴν θεῖαν. Τοσαύτῃ δὲ ἡν διειστῆς αὐτοῦ, ὡς καὶ ποιμένα γενέσθαι· Τριμυθίους δὲ ἦν ὁ κλήρος αὐτῷ· ή μία τῶν ἐν Κύπρῳ τῇ

A quidem de Antonio et Amoun, memoriae sunt prodita. Eodem vero tempore, et in Olympo Bithyniae Eutychianus ille versatus, monasticæ philosophiae operam navavit. Tantopere siquidem per virtutem divinæ gratiæ particeps est factus, ut (1) miracula et prodigia pluriua ediderit, morbosque incurabiles sanaverit. Quapropter Constantinus quoque imperator magno studio amicitiam consuetudinemque ejus ambivit. Accidit tamen, ut ex imperatoris satellitio quidam, tyrannidis affectatus suspectus, et circa Olympum occultatus, captusque in vincula sit conjectus. Et cum perquam acerbe in carcere cruciaretur, propinquai et cognati ejus Eutychianum convenientes, ut legationem praecationemque pro eo apud imperatorem susciperet, atque aliquo modo provideret, ut interea vinculis liberaretur, ne scilicet ante legationem obitam acerbitate tormentorum interiret, rogarunt. Atque ille ad carceris custodes, ut hominem vinculis levarent, oratum misit. Ut vero illi petitioni ejus non acquievere, ipsem ad carcerem venit. Et ecce custodis portæ sua sponte claustris fractis, ad viri præsentiam statim patuere, et compedes ferreæ, numellæ vinculaque cervicis vinclum relinquentia, cum strepitu delapsa sunt, et huc atque illuc dispersa. Deinde ad imperatorem, qui tum Byzantii erat, profectus, illico reum condemnatum supplicio liberavit. 628 Nihil enim Constantino difficile aut molestum fuit, quod vir ille peteret,

B C quem vehementer amabat, et magno in honore habebat. Fama autem fert, Eutychianum postea ad Novati hæresim descivisse, et ea quæ ei in cratia gratia excidisse (2). Et hæc quidem, aliqua ex parte, nobis de monachorum instituto et philosophia sint dicta. Qui autem talia scrutari volet, multos inveniet libros, in quibus plurimi, qui ea ætate atque deinceps integritate viæ enituere, commemorantur, potissimum vero, quæ de iis Lausus prepositus conscripsit. Multam quoque et utilem de eis historiam Sophronius Hierosolymitanus nobis reliquit, Prati et Novi paradisi titulo, scriptio ei indito.

CAPUT XLII.

De sanctis magnorum miraculorum editoribus, Spyridone, Nicolao et Parthenio.

Quandoquidem vero et Spyridonis et Nicolai mentionem me facturum esse recepi, hoc loco fidem mihi liberandam esse duxi. De alijs namque confessoribus et hierarchis, qui innumerabilia et mirifica passi sunt et fecerunt, et quorum multi, quæ in eis fuit, gratiæ robore mortuos quoque excitarunt, supra exposuimus. Ipsi quidem divo Spyridoni tanta divini Spiritus incessit gratia, ut quæ de eo celebratur fama hoc quoque tempore, virtutem ejus astruere possit. Rusticus enim cum esset, conjugemque in matrimonio, et liberos ex ea susceptos haberet, non propterea in rebus diuinis deterior aliquo fuit. Tanta namque in sanctitate erat, ut et a pastorali vita non abhorret (3)

(1) Socrat. lib. 1, cap. 13.

(2) Αἱρεσιν δὲ τῆς Ναυατιανῶν πρεσβεύσιν θεῖας χάριτος μετεῖχε, εἰτε. Sozom. lib. 1, cap. 14. Hoc est. Novatianorum hæresis cum esset, gratiæ diuinæ particeps fuit. Hæc verba apud Sozom. in

principio narrationis de Eutychiano posita sunt. Nicephorus autem in toto hoc opere Novatianis est iniugior.

(3) Spyridonem istum, cum episcopus esset, oves pascere non puduisse, per summam humilitatem

(Trimmythus autem, quæ una in Cypro insula A urbius est, sorte ei obvenerat), a fastu tam alienus, ut eodem in loco et oves pabulo, et homines doctrina atque vita exemplo pasceret optime. Cum autem multa sint, quæ de eo liber in ipsius vitam compositus recenset, ne socordiæ sustineam crimen, neve rursus extra propositum longius digredi videar, duorum aut trium egregiorum ejus factorum meminero. Fures aliquando noctu irruisse dicuntur in sancti viri ovile, insidias gregi ejus tendentes, et clam oves aliquot rapere conantes.

629 Et cum nemo eis compedes injiceret, drepente divinitus vincit sunt, aurora illucescente, magnus ille vir adest, manus eorum post terga redactas invenit, subridet : vincula illa, quæ sub oculos non caderent, solvit : docens eos admonet, licuisse illis si quid petiissent, accipere : nequo opus fuisse, cur noctu se ærumnose fatigarent : mores eorum ad meliorem vitam, ut justo quæstua vitam tolerarent, transformat : et postremo ærume eorum misertus : Abite, inquit, et arietem hunc accipite, ne noctem hanc frustra pervagilasse videamini ; reprehensionemque mihi, propter toleratos domi meæ labores, veluti qui vacui aliteritis, impingatis. Unum hoc est quod a Spyridone non sine admiratione facete est factum. Nec illud quidem non admiratione dignum. Erat beato illi filia Irene, germana tanti patris filia. Apud hanc ex notis quidam magni pretii gestamen atque ornamentum depositum. Illa ut rem certam tutamque sequeretur, domi quidquid id erat defossum, terra servandum credidit : nec ita multo post, nullo ejus rei indicio post se relicto, e vita migravit. Venit brevi qui id deposuerat, et nunc incusando, nunc orando, molestus erat Spyridoni. Ut vero gestamine tali diu multumque domi quiesco, id non invenit, suam ipsius senex putavit esse calamitatem, hospitis, qui tantopere lugeret, capillum consciudere, ac sese prorsus conficeret, jacturam. Itaque, Agendum (inquit) ad illæ sepulcrum eamus, eamque interrogemus. Ubi eo ventum, nominatim filiam vocans Spyridon interrogat, quoram loco gestamen deposuerit? Ibi illa subito apparens, beato i.li rem omnem exacte exponit, et rursum sepulcrum subit. Spyridon porro ornamentum, quo illa loco indicaverat, inventum, homini reddit eumque dimittit. Alteri quoque indigenti homini, et Inopia magna circumvento, serpentem ad sepem et maceriam sese volventem, in aurum converit, eumque illi dedit, ut eo niutuam pecuniam sumens uteretur, pecuniamque suam solaretur. Cæterum, cum se ille inopia depulsa aliquantum locupletasset, Spyridon serpentem ita ut tum erat, ad locum suum circa sepem reposuit. Qui viri sancti precatione, pristina recepta natura, rursum reptans, ac sese circumvolvens latebras

et simplicitatem, Suid. scribit. Quod i. veterum episcoporum paupertate non adeo mirum tuit. Eadem Deus ante tempus, promissam mortuorum

A νήσῳ πόλεων ἐπύγχανεν οὕτα • ἐπὶ τότον δὲ ἀποφέρει, ὃς ἐν ταυτῷ καὶ πρόβατα βόσκειν, καὶ ἀνθρώπων εἰναι ποιμένα ἀγαθὸν τε καὶ ἀριστον. Ἐγὼ δὲ πολλῶν δυτιῶν τῶν περὶ αὐτὸν, & ἡ κατ' αὐτὸν διεξεισι βίβλος, ἵνα μὴ δρθυμίας ὑπόσχω γραψήν, καὶ πάλιν ἵνα μὴ ἔξω τοῦ προκειμένου δόξω πλανδεῖσαι, δύο δὲ τριῶν τῶν ἐκείνου μητρίσομαι. Κλέπτας ποτέ φασι νύκτιορ εἰσποτῆσαντες τῇ τῶν προσάτων τοῦ ὄστου ἐπαύλει. ἐπιθυμεύειν τῇ ποιμήνῃ, καὶ ὑπαρείσθαι τῶν προβάτων λάθρια ἐποίουν στους· Καὶ μὴ τίνος πέδην ἐπεξίλοντος, ἔξπληγος θερίζειν δεσμῶτα: ἥσαν. Ἀμα δὲ ἕιρ τὸν μέγαν παραγενόμενον, καὶ τὰς χειράς διποιθεν διηγκωνισμένους εὑρόντα, μειδῶντα τῶν δοράτων ἐπιλεύνειν δεσμῶν. πατέντας οὐκτείρας, τόνδε τὸν χριόν εἰληρότες. ἵνα μὴ ἐπικενῆς ἡγρυπονηκότες φυνείητε, μέμψιν τέ μοι τῶν ἐπὶ τῇ αὐλῇ πόνων προστρέψητε, ως ἀπηλλαγμένοι κενοί. Ἐν μὲν δὴ τοῦτο ἀστεῖον σὺν θαύματι τῶν Σπυρίδων πεπραγμένων· οὐχ ἔτι δὲ κάκινο θαύματος δέξιον. Εἰρήνη θυγάτηρ τῷ μακαρῷ προσῆν, παῖς δυτιῶν τοῦ τοσούτου πατρός. Ταύτη τῶν τις γυναῖκων πολυτελεῖς παρέθετο κόσμιον. Ἡ δὲ τάσσαλες προμηθουμένη, οἶκοι κατορθέσσα τὴν σκεύος, ψυλάττειν παρεδίου τῇ γῇ. Καὶ δὲ μὲν μετὰ βρυχὴν, μηδὲν εἰπούσα, τὸν βίον ἀπέλιπεν. Ἡκαὶ μετ' ἀλιγον διαβαθμεύοντος καὶ πῆ μὲν ἐγκαλῶν, πῆ δὲ καὶ δέδμενος, δὲ δηλου δὴ τὸ Σπυρίδωνι· ὧ δὲ πολλὰ ζητήσας ἀνὰ τὴν οἰκίαν. ξικίστα εὑρίσκει, συγχορέαν ἐποιεῖστο δὲ τέρων οἰκείαν τὴν τοῦ ἔνονος ζεμίαν, δύνομένου τίλλοντός τε τὰς τρίχας καὶ διακριθεῖσαν. Ἄλλ' ἐγε δὴ, ἔρη, ἐρώμεθα τὸν κέρην παρὰ τὸν τάφον λόντες. Ἐπεὶ δὲ ἐπέστησαν, ἡρώτα Σπυρίδων δυομαστὶ τὴν παῖδα καλῶν, ὅπου δὴ καταρρύψω τὸ κόσμιον. Τὴν δὴ ἐξαπίνης φανεῖσαν, ἀπαγ. πρὸς λεπτὸν τῷ μακαρίῳ εἰπεῖν, καὶ αὐθὶς καταδύναι τὸν τάφον. Σπυρίδωνα δὲ εὑρίσκει ἢ ἐστήμανεν, ἐπιδύναι τὰνθρώπῳ τὸ σκεύος, καὶ ἀπαλλάξτεθαι. Καὶ δηλω δὲ πέντης ἔντοτε πολλῇ, δρψιν περὶ τὸ θριγγίον ἀλισσόμενον, εἰς χρυσὸν μεταπήγνυσι. Καὶ διδωσι χρῆσθαι, καὶ ἐπ' ἐκεῖνῳ δανείζεσθαι, καὶ παραμυθῆσαι τὴν ἐνδειαν· δι' ἐντεῦθεν ἀναρριθεῖστα καὶ τὴν Ἑνδειαν ἀποτριψμένον, πάλιν τὸν δρψιν ὡς εἰχε σχήματος, παρὰ τὸν τόπον τοῦ θριγγοῦ ἀτίθει. Εὔχη δὲ τοῦ δούσι τὴν προτέραν φύσιν μεταλλαξάμενον, αὖθις ἐρποντά τε καὶ σπουδῇ περιελισθέμενον, τὸν οἰκεῖον γηραμὸν ὑποδύναι. Καὶ τοῦτο δὲ τῶν ἐκείνου προσήκοντα εἰρήσθαι νομίζω. "Ἐθος τῷ μακαρίῳ ἐκ τῶν γινομένων αὐτῷ σπεργμάτων τε καὶ καρπῶν πιπράσκονται, τὰ μὲν πτωχοῖς χορταγεῖν, ἄλλα δὲ προσκαρπεῖται. Διδούς μέντος δὲ καὶ λαμπάνων, οὐ δικαίων ηύτούργει τὴν πρᾶξιν· τὸ δὲ ἐνδὺ αὐτῷ το-

B διατάξιν, οὐτω τίλλοντες νυκτὸς εἰλεσθε. Καὶ μέρημος τὸ δῆμος πρὸς τὸν ἀμείνων βίον, δικαίων ἐκπόρων τὸ ζῆν πορίζεσθαι. "Ἄπει τέ δέ, ἔφη, τῆς ταλαιπωρίας οἰκτείρας, τόνδε τὸν χριόν εἰληρότες. ἵνα μὴ ἐπικενῆς ἡγρυπονηκότες φυνείητε, μέμψιν τέ μοι τῶν ἐπὶ τῇ αὐλῇ πόνων προστρέψητε, ως ἀπηλλαγμένοι κενοί. "Ἐν μὲν δὴ τοῦτο ἀστεῖον σὺν θαύματι τῶν Σπυρίδων πεπραγμένων· οὐχ ἔτι δὲ κάκινο θαύματος δέξιον. Εἰρήνη θυγάτηρ τῷ μακαρῷ προσῆν, παῖς δυτιῶν τοῦ τοσούτου πατρός. Ταύτη τῶν τις γυναῖκων πολυτελεῖς παρέθετο κόσμιον. Ἡ δὲ τάσσαλες προμηθουμένη, οἶκοι κατορθέσσα τὴν σκεύος, ψυλάττειν παρεδίου τῇ γῇ. Καὶ δὲ μετὰ βρυχὴν, μηδὲν εἰπούσα, τὸν βίον ἀπέλιπεν. Ἡκαὶ μετ' ἀλιγον διαβαθμεύοντος καὶ πῆ μὲν ἐγκαλῶν, πῆ δὲ καὶ δέδμενος, δὲ δηλου δὴ τὸ Σπυρίδωνι· ὧ δὲ πολλὰ ζητήσας ἀνὰ τὴν οἰκίαν. ξικίστα εὑρίσκει, συγχορέαν ἐποιεῖστο δὲ τέρων οἰκείαν τὴν τοῦ ἔνονος ζεμίαν, δύνομένου τίλλοντός τε τὰς τρίχας καὶ διακριθεῖσαν. Ἄλλ' ᐃγε δὴ, ἔρη, ἐρώμεθα τὸν κέρην παρὰ τὸν τάφον λόντες. Ἐπεὶ δὲ ἐπέστησαν, ἡρώτα Σπυρίδων δυομαστὶ τὴν παῖδα καλῶν, ὅπου δὴ καταρρύψω τὸ κόσμιον. Τὴν δὴ ἐξαπίνης φανεῖσαν, ἀπαγ. πρὸς λεπτὸν τῷ μακαρίῳ εἰπεῖν, καὶ αὐθὶς καταδύναι τὸν τάφον. Σπυρίδωνα δὲ εὑρίσκει ἢ ἐστήμανεν, ἐπιδύναι τὰνθρώπῳ τὸ σκεύος, καὶ ἀπαλλάξτεθαι. Καὶ δηλω δὲ πέντης ἔντοτε πολλῇ, δρψιν περὶ τὸ θριγγίον ἀλισσόμενον, εἰς χρυσὸν μεταπήγνυσι. Καὶ διδωσι χρῆσθαι, καὶ ἐπ' ἐκεῖνῳ δανείζεσθαι, καὶ παραμυθῆσαι τὴν ἐνδειαν· δι' ἐντεῦθεν ἀναρριθεῖστα καὶ τὴν Ἑνδειαν ἀποτριψμένον, πάλιν τὸν δρψιν ὡς εἰχε σχήματος, παρὰ τὸν τόπον τοῦ θριγγοῦ ἀτίθει. Εὔχη δὲ τοῦ δούσι τὴν προτέραν φύσιν μεταλλαξάμενον, αὖθις ἐρποντά τε καὶ σπουδῇ περιελισθέμενον, τὸν οἰκεῖον γηραμὸν ὑποδύναι. Καὶ τοῦτο δὲ τῶν ἐκείνου προσήκοντα εἰρήσθαι νομίζω. "Ἐθος τῷ μακαρίῳ ἐκ τῶν γινομένων αὐτῷ σπεργμάτων τε καὶ καρπῶν πιπράσκονται, τὰ μὲν πτωχοῖς χορταγεῖν, ἄλλα δὲ προσκαρπεῖται. Διδούς μέντος δὲ καὶ λαμπάνων, οὐ δικαίων ηύτούργει τὴν πρᾶξιν· τὸ δὲ ἐνδὺ αὐτῷ το-

C διατάξιν, οὐτω τίλλοντες νυκτὸς εἰλεσθε. Καὶ μέρημος τὸ δῆμος πρὸς τὸν ἀμείνων βίον, δικαίων ἐκπόρων τὸ ζῆν πορίζεσθαι. "Ἄπει τέ δέ, ᔁφη, τῆς ταλαιπωρίας οἰκτείρας, τόνδε τὸν χριόν εἰληρότες. ἵνα μὴ ἐπικενῆς ἡγρυπονηκότες φυνείητε, μέμψιν τέ μοι τῶν ἐπὶ τῇ αὐλῇ πόνων προστρέψητε, ως ἀπηλλαγμένοι κενοί. "Ἐν μὲν δὴ τοῦτο ἀστεῖον σὺν θαύματι τῶν Σπυρίδων πεπραγμένων· οὐχ ἔτι δὲ κάκινο θαύματος δέξιον. Εἰρήνη θυγάτηρ τῷ μακαρῷ προσῆν, παῖς δυτιῶν τοῦ τοσούτου πατρός. Ταύτη τῶν τις γυναῖκων πολυτελεῖς παρέθετο κόσμιον. Ἡ δὲ τάσσαλες προμηθουμένη, οἶκοι κατορθέσσα τὴν σκεύος, ψυλάττειν παρεδίου τῇ γῇ. Καὶ δὲ μετὰ βρυχὴν, μηδὲν εἰπούσα, τὸν βίον ἀπέλιπεν. Ἡκαὶ μετ' ἀλιγον διαβαθμεύοντος καὶ πῆ μὲν ἐγκαλῶν, πῆ δὲ καὶ δέδμενος, δὲ δηλου δὴ τὸ Σπυρίδωνι· ὧ δὲ πολλὰ ζητήσας ἀνὰ τὴν οἰκίαν. ξικίστα εὑρίσκει, συγχορέαν ἐποιεῖστο δὲ τέρων οἰκείαν τὴν τοῦ ἔνονος ζεμίαν, δύνομένου τίλλοντός τε τὰς τρίχας καὶ διακριθεῖσαν. Ἄλλ' ᐃγε δὴ, ᔁφη, ἐρώμεθα τὸν κέρην παρὰ τὸν τάφον λόντες. Ἐπεὶ δὲ ἐπέστησαν, ἡρώτα Σπυρίδων δυομαστὶ τὴν παῖδα καλῶν, ὅπου δὴ καταρρύψω τὸ κόσμιον. Τὴν δὴ ἐξαπίνης φανεῖσαν, ἀπαγ. πρὸς λεπτὸν τῷ μακαρίῳ εἰπεῖν, καὶ αὐθὶς καταδύναι τὸν τάφον. Σπυρίδωνα δὲ εὑρίσκει ἢ ἐστήμανεν, ἐπιδύναι τὰνθρώπῳ τὸ σκεύος, καὶ ἀπαλλάξτεθαι. Καὶ δηλω δὲ πέντης ἔντοτε πολλῇ, δρψιν περὶ τὸ θριγγίον ἀλισσόμενον, εἰς χρυσὸν μεταπήγνυσι. Καὶ διδωσι χρῆσθαι, καὶ ἐπ' ἐκεῖνῳ δανείζεσθαι, καὶ παραμυθῆσαι τὴν ἐνδειαν· δι' ἐντεῦθεν ἀναρριθεῖστα καὶ τὴν Ἑνδειαν ἀποτριψμένον, πάλιν τὸν δρψιν ὡς εἰχε σχήματος, παρὰ τὸν τόπον τοῦ θριγγοῦ ἀτίθει. Εὔχη δὲ τοῦ δούσι τὴν προτέραν φύσιν μεταλλαξάμενον, αὖθις ἐρποντά τε καὶ σπουδῇ περιελισθέμενον, τὸν οἰκεῖον γηραμὸν ὑποδύναι. Καὶ τοῦτο δὲ τῶν ἐκείνου προσήκοντα εἰρήσθαι νομίζω. "Ἐθος τῷ μακαρίῳ ἐκ τῶν γινομένων αὐτῷ σπεργμάτων τε καὶ καρπῶν πιπράσκονται, τὰ μὲν πτωχοῖς χορταγεῖν, ἄλλα δὲ προσκαρπεῖται. Διδούς μέντος δὲ καὶ λαμπάνων, οὐ δικαίων ηύτούργει τὴν πρᾶξιν· τὸ δὲ ἐνδὺ αὐτῷ το-

D διατάξιν, οὐτω τίλλοντες νυκτὸς εἰλεσθε. Καὶ μέρημος τὸ δῆμος πρὸς τὸν ἀμείνων βίον, δικαίων ἐκπόρων τὸ ζῆν πορίζεσθαι. "Ἄπει τέ δέ, ᔁφη, τῆς ταλαιπωρίας οἰκτείρας, τόνδε τὸν χριόν εἰληρότες. ἵνα μὴ ἐπικενῆς ἡγρυπονηκότες φυνείητε, μέμψιν τέ μοι τῶν ἐπὶ τῇ αὐλῇ πόνων προστρέψητε, ως ἀπηλλαγμένοι κενοί. "Ἐν μὲν δὴ τοῦτο ἀστεῖον σὺν θαύματι τῶν Σπυρίδων πεπραγμένων· οὐχ ἔτι δὲ κάκινο θαύματος δέξιον. Εἰρήνη θυγάτηρ τῷ μακαρίῳ προσῆν, παῖς δυτιῶν τοῦ τοσούτου πατρός. Ταύτη τῶν τις γυναῖκων πολυτελεῖς παρέθετο κόσμιον. Ἡ δὲ τάσσαλες προμηθουμένη, οἶκοι κατορθέσσα τὴν σκεύος, ψυλάττειν παρεδίου τῇ γῇ. Καὶ δὲ μετὰ βρυχὴν, μηδὲν εἰπούσα, τὸν βίον ἀπέλιπεν. Ἡκαὶ μετ' ἀλιγον διαβαθμεύοντος καὶ πῆ μὲν ἐγκαλῶν, πῆ δὲ καὶ δέδμενος, δὲ δηλου δὴ τὸ Σπυρίδωνι· ὧ δὲ πολλὰ ζητήσας ἀνὰ τὴν οἰκίαν. ξικίστα εὑρίσκει, συγχορέαν ἐποιεῖστο δὲ τέρων οἰκείαν τὴν τοῦ ἔνονος ζεμίαν, δύνομένου τίλλοντός τε τὰς τρίχας καὶ διακριθεῖσαν. Ἄλλ' ᐃγε δὴ, ᔁφη, ἐρώμεθα τὸν κέρην παρὰ τὸν τάφον λόντες. Ἐπεὶ δὲ ἐπέστησαν, ἡρώτα Σπυρίδων δυομαστὶ τὴν παῖδα καλῶν, ὅπου δὴ καταρρύψω τὸ κόσμιον. Τὴν δὴ ἐξαπίνης φανεῖσαν, ἀπαγ. πρὸς λεπτὸν τῷ μακαρίῳ εἰπεῖν, καὶ αὐθὶς καταδύναι τὸν τάφον. Σπυρίδωνα δὲ εὑρίσκει ἢ ἐστήμανεν, ἐπιδύναι τὰνθρώπῳ τὸ σκεύος, καὶ ἀπαλλάξτεθαι. Καὶ δηλω δὲ πέντης ἔντοτε πολλῇ, δρψιν περὶ τὸ θριγγίον ἀλισσόμενον, εἰς χρυσὸν μεταπήγνυσι. Καὶ διδωσι χρῆσθαι, καὶ ἐπ' ἐκεῖνῳ δανείζεσθαι, καὶ παραμυθῆσαι τὴν ἐνδειαν· δι' ἐντεῦθεν ἀναρριθεῖστα καὶ τὴν Ἑνδειαν ἀποτριψμένον, πάλιν τὸν δρψιν ὡς εἰχε σχήματος, παρὰ τὸν τόπον τοῦ θριγγοῦ ἀτίθει. Εὔχη δὲ τοῦ δούσι τὴν προτέραν φύσιν μεταλλαξάμενον, αὖθις ἐρποντά τε καὶ σπουδῇ περιελισθέμενον, τὸν οἰκεῖον γηραμὸν ὑποδύναι. Καὶ τοῦτο δὲ τῶν ἐκείνου προσήκοντα εἰρήσθαι νομίζω. "Ἐθος τῷ μακαρίῳ ἐκ τῶν γινομένων αὐτῷ σπεργμάτων τε καὶ καρπῶν πιπράσκονται, τὰ μὲν πτωχοῖς χορταγεῖν, ἄλλα δὲ προσκαρπεῖται. Διδούς μέντος δὲ καὶ λαμπάνων, οὐ δικαίων ηύτούργει τὴν πρᾶξιν· τὸ δὲ ἐνδὺ αὐτῷ το-

μείον ὑποδεικνύς, λαμβάνειν· καὶ αὐθίς τὸ δάνειον κατατίθεσθαι τῷ προσιόντι ἐνεκελεύετο. Καὶ δὴ τις δανεισάμενος, ἤκεν ἀποτίων τὴν ὁφεῖλήν. 'Ως δ' Εθος· ἥπιτραπέεις τῷ ταμεῖῳ ἀποδοῦναις αὐθίς τὸ χρέος, περατιθέμενος; Ὁφηρέτο μᾶλλον· οὐ μόνον τάρ τὸ χρέος ἀπέδωκεν, ἀλλὰ καὶ πρασσεῖλατο· καὶ ἀπῆις δῆθεν λαθὼν, ὡς τὸ δφλημα καταθέμενος. 'Ἄλλ' οὐκ ἦν λαθὲν· χρόνῳ γάρ ὑστερὸν προσιών αὐθίς, δανειζεῖσθαι ἔθελεν. 'Ο δὲ τὸ εἰωθός ἐπραττεῖ· καὶ πέμπων παρὰ τὴν θίην τὸν ἄνδρα, παραχετεῖσιν ὅτον ἦν βουλομένῳ ἐπέτρεπεν. 'Ως δ' ἤκιστα εὑρίσκεν, ἀνήγγειλε τῷ πατρὶ. Καὶ δε; Θαυμαστὸν, Ελεγεν, εἰ σοι μόνῳ κανύν τὸ τριμεῖον ὀρέται. Σκοπεῖν οὖν προσήκει, μή οὐ πρὶν καταθέμενος, νῦν λαμβάνειν πειρά. 'Ισθι γάρ ὡς εἰ μή τι φραδιοργίας ἔστιν, οὐκ ἀστοχήσεις τοῦ προκειμένου. 'Ιοι τοίνυν πάλιν τεθαρήκας· ὡς εὐρήσεις. Καὶ φωραθεῖς, συγγνώμην προσιών φτει τοῦ ἀμαρτήματος. Παραπλήσιον δὲ τι καὶ ἀλλῷ πρόδοτα προτιμένῳ τοῦ μικαροῦ συνέδη. 'Ἐκατὸν μὲν γάρ ἦσαν ἢ ἑωνεῖτο· δὲ δὲ καὶ μίαν τῶν αἰγῶν παρεμέτρει· ἦν βίᾳ ἔλκων, ἤκιστα ἐπομένην εἶχεν. 'Ἀντιβανουσα δ' οἶνον, βληγῇ τὴν ὀδεικίαν ἐπηγίτευε τοῦ ἄνδρος. 'Ἐπει δὲ πάντα πράττων καὶ ἐπωμάδιον ἔφερεν, ἔκεινη λάκκη καὶ τοὺς κέρασι τὸν τενυντα σφιδρότερον παίουσα, διωλισταίνε, καὶ ἐπὶ τὸν μάνδραν ἀνέτρεχεν· δὲ τὸν Σπυρίδωνα διαγνόντα, ἐπ' ἀκριβεῖς μετρεῖν ἐπειθε. Τὴν δ' εὗθυνς ὅμολογοῦντα, συγγνώμην παρεῖχε· καὶ κελεύσαντος, πρόθυμος ἦτορεις καὶ αὐτόματος εἰπετο· Εστι δ' ὅπου καὶ τῇ σπουδῇ προηγεῖτο. Καλὸν δὴ καὶ ταῦτα· τὸ δὲ περὶ τὴν ἔκκλησιστικὴν αὐτοῦ τάξιν ἐμβρύθεις, καὶ ἀκέραιον περὶ τὴν θείαν παρέδοσιν, πῶς σιωπήσομαι; Συνόδου γάρ ποτε γενομένης, ἔνα εἶναι καὶ Τριφύλλιον ἔκεινον τὸν Λεδρῶν ἐπίτικοπον, λόγου τε ἀρχόντων πεπειραμένον, καὶ διὰ νόμων ἀστησιν, πλείστον ἐν τῇ Βηρυτῶν διατριψυντα πέδει. Τούτον δὲ ἐπιτροπῇ τῶν ἐπισκόπων τὸ πλῆθος διδάσκοντα, Σπυρίδωνος παρόντος, δεῆσαν εἰπεῖν, φῆσιν ἦν δὲ Χριστὸς τῷ παραλιτικῷ ἀπεφθέγξατο, τὸ· 'Ἄρρεν σου τὸ κράδεῖτον, καὶ περιπάτει, σκληροδίᾳ ἀνεῖ κραθέστον ἔχρηστο. 'Ἐφ' ὁ χιλεπῶς ἐνεγκόντα Σπυρίδωνα, Οὐ σύ γε, Ἐφη, ἀμείνων εἰ τοῦ κράδεῖτον εἰρηκότος, διτὶ γε δὲ αἰδοῦς; ποιῆι ταῖς ἔκεινον λέξεις διαπρέπειν; Ταῦτα δὲ λέγων, τοῦ λεπατικοῦ θρόνου ὀντίστατο πάντων δρῶντων, τὸν τύφον καὶ τὴν δφρὸν τῶν δφρουμένων τὸν λόγοις πειρώμενος καταστέλλειν. 'Ικανῶς γάρ εἶχε τοιαῦτα ποιεῖν, καὶ ἀπλοὺς ἦν ἐσάγαν. Αἰδεσιμος τάρ ἦν, καὶ ἐπὶ μέγα δέδης τοῖς παραδόξοις τῶν ἔργων ἐτύγχανε, προήκοντε τὴν ἡλικίαν, καὶ τῷ τῇ λεπατικοῦ θρόνου ὀντίστατο πάντων δρῶντων, τὸν τύφον καὶ τὴν δφρὸν τῶν δφρουμένων. 'Ἐγὼ δὲ, οἶος ἦν καὶ περὶ φίλους δεξιδές, δηγήσομαι. 'Η μεγάλη μὲν οὖν τῆς Τεσσαρακοστῆς νηστεία ἦν· ἤκε δὲ τις ἐκ μακρᾶς ἐδοιπορίας τῶν φίλων, καὶ ταῦτ' ἐν αἷς ἔκεινος εἴωθε νηστεύειν τῶν ἡμερῶν. 'Αστος γάρ εἰς φρεάτας τινας διαμένων

A suas intravit. Verum enim vero illud quoque factum ejus ut memorem, convenire nulli visum est. **630** Mos beato illi erat, semina et fructus qui ei provenissent, vendenti, partim pauperibus largiri, partim sine scōnōre utendos dare. Sive igitur daret, seu acciperet quidquam, non id per manus ejus gerebatur: sed quae ei erat repositaria cella, ad se venientibus monstrata, vel accipere eos, vel usui acceptum reponere jubebat. Quidam sane qui mutuum ab eo accepérat, ut debitum redderet, ad eum venit: cum autem is more solito, cellæ rursus inferre quod accepérat, jussus esset, reponens id, sinstulit potius. Non enim tantum debitum reddidit, sed et postea secum abstulit, et discessit occulte, quasi mutuum dissolvisset. Sed enim celare factum non potuit. Aliquanto namque tempore post rursus illum, mutuum accipere volens, convenit. Et ille ex consuetudine sua hominem ad loculos granarios mittens, metiri quantum vellet, jussit. Ut autem is nihil ibi frumenti inventit, id patri significavit. Ibi ille: Mirum profec o. inquit, si uni tibi cella vacua videtur. Quapropter considerare convenit, an cum prius nihil represueris, recipere nunc quidquam conere. Sciens enim esto, nisi fallaciæ quidquam subsit, voti te compotem fore. Vade ergo denuo cum certa, te inventorum esse, fiducia. Atque ita ille demum deprehensus, veniam fraudis petivit. Tale quiddam alii quoque, qui oves a viro sancto mercabatur, evenit. Centum erant, quas emerat. At ille capram unam insuper annumeraverat: quae cum ab illo vi traheretur, ipsa minime sequebatur: quodammodo enim resistens, balatu hominis iniuritatem traducebat. Et ille cum nihil non ageret, in hreneros tandem eam sustulit: capelli autem et calcibus et cornibus cervicem ejus aerius petens, delapsa est, et in stabulum suum recurrat. Quod ubi Spyridon cognovit, illi ut rite metinetur et numeraret, snasit. Atque ubi ille factum statim confessus est, hic noxam remisit, capramique sequi illum jussit: quod alacriter sanc illa faciens, sua sponte emptorem est secuta, interdum etiam eumdem properans præcessit. Pulchra quidem sunt hæc. Constantiam vero ejus viri, ecclesiastico ritu servando, simplicitatemque divinis traditionibus colendis, quomodo silentio præteream? Conventus aliquando agebatur, in quo Triphyllias ille quoque erat, Ledrensis episcopus, litterarum artibus probe eruditus, et legibus discendis dum Beryli versatus (1). **631** Hic episcoporum jussu populum docens, Spyridone præsente, cum dictum quoddam referre deberet, quo Christus ad paralyticum est usus, illud scilicet, Tolle grabatum tuum, et ambula¹: pro grabato, lectum dixit. Quod moleste ferens Spyridon, Non tu quidem, inquit, præstantior es eo qui grabatum dixit: quæ

B evenit. Centum erant, quas emerat. At ille capram unam insuper annumeraverat: quae cum ab illo vi traheretur, ipsa minime sequebatur: quodammodo enim resistens, balatu hominis iniuritatem traducebat. Et ille cum nihil non ageret, in hreneros tandem eam sustulit: capelli autem et calcibus et cornibus cervicem ejus aerius petens, delapsa est, et in stabulum suum recurrat. Quod ubi Spyridon cognovit, illi ut rite metinetur et numeraret, snasit. Atque ubi ille factum statim confessus est, hic noxam remisit, capramique sequi illum jussit: quod alacriter sanc illa faciens, sua sponte emptorem est secuta, interdum etiam eumdem properans præcessit. Pulchra quidem sunt hæc. Constantiam vero ejus viri, ecclesiastico ritu servando, simplicitatemque divinis traditionibus colendis, quomodo silentio præteream? Conventus aliquando agebatur, in quo Triphyllias ille quoque erat, Ledrensis episcopus, litterarum artibus probe eruditus, et legibus discendis dum Beryli versatus (1). **631** Hic episcoporum jussu populum docens, Spyridone præsente, cum dictum quoddam referre deberet, quo Christus ad paralyticum est usus, illud scilicet, Tolle grabatum tuum, et ambula¹: pro grabato, lectum dixit. Quod moleste ferens Spyridon, Non tu quidem, inquit, præstantior es eo qui grabatum dixit: quæ

¹ Marc. II, 9.

(1) Beryli olim præclaræ docendarum legum schola fuit.

mum vero Valerianum, posteaquam, sicuti reliqui imperatores Romani, persecutionem aduersus Christianos excitasset, ab ipsis Persis victum, in discrimen divinæ vindictæ incidisse, et apud eos captivum misere vitam finisse. Sed enim sibi ipsi, propter fidem in Christum, Deum opitulatorem fuisse, omnemque inde Romani imperii ditionem ab ipso usque occidentali Oceano, cum bona Orientis parte, in potestatem suam pervenisse: multa a se bella confecta, et de gravibus tyrannis divino nutu tropæa esse statuta. Ad quas res nihil sibi opus fuisse vel hostiarum mactatione, vel vatum hæriolorumque prædictione: sed ad victoriam omnem satis fuisse solam crucis, quæ copiis suis preierit, armaturam, et orationem præterea sanguinis prorsus expertem. Ad finem porro epistolæ hæc etiam verba assert: « Hoc hominum genere, Christianorum dico (de his enim mihi est sermo omnis), quomodo me elatum iri letitia putas, si audiam, Persarum quoque res florentissimas, pro eo atque cupio, plurimum exornari? ut res simul et tibi pulcherrime, et illis itidem optime, atque ita utrisque ex æquo feliciter eant. Sic namque universitatis hujus Deum clementem habiturus eses et benignus. Hos igitur, quando ea amplitudine es, tibi commendabo. Hos ipsis, quoniam pietate quoque præclarus es, tibi humanitate et benevolentia complectere, a te ipso simul, et a nobis, per fidem, immensam initurus gratiam. » Tanta divino huic viro de omnibus qui ubi vis locorum in cognitionem Christi venissent, inerat sollicitudo quoque divina cura fretus, Europa, Libya et plurimis Asiae provinciis ditioni sue subjectis, subditis suis, qui perlitter ei paruere, benevolis usus est. Jam vero et ex Barbaris plurimi, partim sua sponte, partim bello subacti, non gravate eum coluerunt. Ubiique denique tropæa excitata, victorem imperatorem eum promulgauerunt.

619 CAPUT XXXIX.

De vita monastica, unde ea initium sumpserit, quid ea profiteatur, et quos habuerit auctores.

Atque ipse quidem ejusmodi actionibus suis efficit religionem nostram auctam honestatamque voluit. Sed et ipsa per se ipsam in magna fuit gloria, per eos qui tum ad virtutem aspirabant, homines. Multi enim adhuc ex confessoribus superstites erant, in ecclesiis enientes. Quin etiam celebrem eam reddidere, fidemque ampliore gloria auxere, morum splendore, qui eo tempore monasticam solitariamque consecabantur vitam. Nam veluti arcana et divina quædam res, cœlitus ad homines delapsa est hæc philosophia: quippe quæ et disciplinarum artes, et disputationum nugas, ut quæ supervacaneæ sint, et unumquod in studiis melioribus ponit queat, sibi vindicent, impedimentoque adeo ad puritatem vitae sint, prorsus negligunt: solaque nativa utens virtute, ea quæ ad illam perficiendam, et ad via tollendam faciunt, doceant et excolant: quæ vero inter hæc habentur media, eorum nullam ducat rationem, prorsus autem circa res versetur honestas: atque eos qui a virtutis longe

A ᾧμαῖων οἰκουμένην ὑπὸ χεῖρα γενέσθαι ἐπεύται· ἐκ τοῦ κατὰ δύσιν ἡργμένῳ Ὀκεανῷ, καὶ τὸ πολὺ τῆς ἔω λαθόντι. Πολλοὺς δὲ πολέμους, καὶ τυράννους βαρεῖς τῇ ἐκεῖθεν τροπωσμένῳ βοπῇ, μή τινας δεηθῆναι σφαγίων ἢ μαντεῶν, ἀλλ' εἰς νίκην ἀποχρῆσαι μόνον τὸ σταυρικὸν ὅπλον τοῦ στρατοῦ προηγούμενον· καὶ πρὸς τούτῳ εὐχήν αἰμάτων ἀπηλλαγμένην. Κατὰ λέξιν δὲ καὶ ταῦτα πρὸς τῷ τέλει τῆς ἐπιστολῆς ἐπιλέγει· « Τούτου τοῦ καταλόγου τῶν ἀνθρώπων, λέγω δὴ τῶν Χριστιανῶν, ὑπὲρ γάρ τούτων δὲ πᾶς μοι λόγος, πῶς οἵτις με ἥξεσθαι ἀκούοντα, ὅταν καὶ τῆς Περσίδος τὰ κράτιστα ἐπὶ πλείστον ὄντες πέραν ἔστι μοι βιολογένῳ κοσμεῖται; Σοὶ τε οὖν ὡς ὅτι κάλλιστα, ἔκείνους τε ὀστάς ὑπάρχει τὰ κράτιστα· δέ ἔστι σοὶ κάκείνοις. Οὕτω γάρ ἔξεις τὸν τῶν ὅλων Θεὸν πρῶτον καὶ εὐμενῆ. Τούτους τοιγαροῦν, ἐπειδὴ τοσοῦτος εἰ, σοὶ παρατίθεμαι. Τοὺς αὐτοὺς δὲ τούτους, ὅτι καὶ εὔσεβεια ἐπισήμος εἰ, ἐγχειρίζω. Τούτους ἀγάπα ἀρμοδίως τῇ σαυτοῦ φιλανθρωπίᾳ· σαυτῷ τε γάρ καὶ ἡμῖν ἀπεργραπτον δώτεις διὰ τῆς πίστεως χάριν. » Τοσούτη τις ἦν τῷ θειῷ τούτῳ ἀνδρὶ φροντὶς τῶν ἀπανταχοῦ Χριστὸν ἐγνωκότων. Διά τοι καὶ τοιοῦτος τῆς θείας κηδεμονίας ἀπολαύσας ἀρκούντως, Εὐρώπην μὲν καὶ Λιβύην καὶ τὰ πλεῖστα τῆς Ἀσίας συσχὼν, εἴνους; εἶχε τοὺς ὑπὸ αὐτὸν μεθ' ἡδονῆς πειθομένους· ἥδη δὲ καὶ τῶν θαρράρων οἱ πλεῖστοι, οἱ μὲν ἔκδοτες, οἱ δὲ μάχη, ἔτοιμοι θεραπεύειν ἦσαν. Καὶ πανταχοῦ τρόπαια ἐστηκότα νικηφόρον τὸν βασιλέα ἐκήρυξτον.

C

ΚΕΦΑΛ. ΑΘ.
Περὶ τῆς μοναχικῆς πολιτείας, πόθεν ἡρευτο, καὶ τὸ ἐπαγγέλλεται, καὶ τίτας ἔσχεν ἀρχηγούν.

Καὶ δὲ μὲν τοιαῦτα πράττων, περιμανῶς εἶχε τὴν θρησκείαν γεράρειν· αὐτὴ δὲ καὶ καθ' ἔαυτὴν μὲν εὐκλεῖς ἦν, διὰ τῶν τηνικάδε τὴν ἀρετὴν μετιόντων. Πολλοὶ γάρ εἰσάτε τῶν ὁμολογητῶν περιῆσαν τῷ βίῳ, ταῖς ἔκκλησίαις ἐμπρέποντες. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ἐπίσημον ἐποίουν αὐτὸν, καὶ τὴν πίστιν δὲ τῇ τοῦ βίου λαμπρύττει ἐπὶ μέγα δέξιῃ ἐτέλειον, καὶ οἱ τηνικάδε τὴν μοναδικὴν μετερχόμενοι βιοτὴν. Οὐ γάρ τι θεῖον καὶ ἀπόρρητον χρῆμα δινωθεν ἐ; ἀνθρώπους ἡ τοιαῦτη καταίστα φιλοσοφία, ὡς ἐπίπειν μὲν τῆς ἐν μαθήμασι τέχνης καὶ τῆς ἐν διαιλόγοις; λέσχης πανεπάσιν ἀμελεῖ, ἀτε δὴ ταύτην περιέργους οὖσαν, καὶ τὴν περὶ τὰ κρείττω σχολῆν ὑψαιρούσαν, ἐμποδῶν τε γινομένην πρὸς τὴν τῆς καθαρίτητος βιοτὴν· μόνη δὲ χρωμένη τῇ ἐκ φύσεως ἀρετῇ, τὰ πρὸς αὐτὴν συντελή, καὶ τὴν κακίαν δια μειοῦ ἐκταίνειν· τὰ δὲ μέσα τούτων εἰν οὐδενὶ τίθεται· διόλου δὲ σύνεστι τοῖς καλοῖς· τὸν γε μὴν πέρβω κακία; διτα, ἤκιστα δὲ ἀντιποιούμενον ἀρετῆς, μοχθήρων τινὰ νομίζει καὶ φαῦλον. Οὐ γάρ

ἐπιδεῖξιν ἐθέλει ποιεῖν ὀρετῆς, ἀλλὰ πράττειν μάλα ἀντίτην, ἐν οὐδενὶ τὴν παρ' ἀνθρώπωις τιθεμένη δόξαν· γενναῖος δὲ ἔχουσα πρὸς τὰ τῆς ψυχῆς πάθη, τὰς τῆς φύσεως ἀνάγκας ἐν δευτέρῳ ποιεῖται, παρὰ φυλὸν ἡγουμένην, καὶ σσαὶ δὴ ἀσθένειαι σώματος. Νῦν δὲ θεῖω δυναμωθεῖσα, πρὸς τὸν ἀκήφατον ἔκεινην Νοῦν αἰωρεῖται, νύκτιον καὶ μεθημέραν τοῦτον φανταζομένη· ὑπερφυῶς σέβουσα, καὶ διηγησάστην λειουμένη τοῦτον εὔχαλες. Τῷ δὲ καθαρῷ τῆς ψυχῆς καὶ τῶν καλῶν πράξεων τοῖς ἐνεργείαις εἰς τὸ εὖ τῇ; Θρησκείᾳ; ἡγμένη, τῶν μὲν ἔξωθεν καθαριῶν, καὶ σσαὶ δὴ τοιαῦτα περιβραντήρια, διαπτύει. "Ἐν γάρ ἔκεινῃ μίασμα, ἢ ἀμαρτίᾳ λογίζεται. Οὗτοι δὲ κρίστιων γεννομένη τῶν ἔξωθεν, καὶ ὡς οἷον εἰπεῖν αὐτοκρατοροῦσα, οὐθ' ὅπλα τῆς ἀταξίας τοῦ βίου καὶ τῆς ἀνάγκης, τῆς προαιρέσεως τοῦ δέοντος ἐκτροπῆν πάσχει, οὐτ' ἀνιστάται ὑδριζομένη· ἀλλ' οὐδὲ πάσχουσα, τὴν ἀμυνὴν μελετᾷ. Νόσος δὲ καὶ τῶν ἐπιτηδείων ἡ ἐνδεια ἐκπιέζουσα, οὐ καταπίπτειν ποιεῖ, χαίρειν δὲ ἐπὶ τούτοις μᾶλιστον, τὸ γενναῖον ἐπιδεδειγμένη καὶ πρᾶσον· καὶ παντὶ τῷ βίῳ τὸν ἐπιτηδείων δίεισθαι σπουδάζει, καὶ ὡς; ἐνόν γε ἀνθρωπίνῃ φύσει, ἐγγὺς γενέσθαι πειράται Θεοῦ. Πλάροδον δὲ καὶ τὴν παροῦσαν ἡγουμένην ζωὴν, οὐτ' ἀσχολίαις πραγμάτων ἀλίσκεται, οὔτε πέρνοιαν τῶν παρόντων ἔχει· τὸ εἶνανον δὲ καὶ ἀπέριτον ἐπιπινούσα, πρὸς τὴν ἔκεινην βλέπει μαχαριότητα, καὶ πρὸς τὴν εὐδαίμονα λῆξιν καραδοκεῖ· πάσταν δὲ περὶ τὸ θεῖον εἰσοικισαμένη εὐλάθειαν, τὸ τῶν ληγῶν αἰσχρὸν ὡς ἀγέδη; ἀποσείσται· ὃν γάρ τὴν πρᾶξιν τῆς ίδιας ἐκάριτος βιωτῆς, τούτων οὐδὲ μέχρι λόγων δινέκεται. Τὰς δὲ τῆς φύσεως χρείας κατὰ βραχὺ περιστέλλουσα, καὶ τὴν σάρκα τοῖς μετρίοις ἐθίζουσα, τῷ μὲν σώφρονι περιγίνεται τῆς ἀκολασίας· τὴν δὲ ἀδικίαν πόρρω βίλλει: τῇ περὶ τὸ δικαιαστήματος· τὸ δὲ Φεύδος ἀπελαύνει: τῇ ἀληθείᾳ· τῷ δὲ εὐτάχτῳ τὴν ἐν πᾶσι περιαιρεῖ ἐνισότητα· τῷ δὲ κοινωνικῷ τοῦ ήθους καὶ τῷ τοῖς πέλας δημονεῖν, τὸ πολιτεύεσθαι· καὶ ὡς; καθιεῖται. Πρόνοιαν δὲ καὶ ἔνων καὶ φίλων μάλα ποιεῖται. Τοῖς δέ γε χρήσουσις κοινῶν ἡγεῖται τὰ ίδια. Τὰ πρασήκοντα δὲ ἐκάτιῳ συναλέπεται, χαίρουσα μὲν, οἵτις ἔστι χαρά· ϕ δὲ λύπης πρόσετεται, παρχυμέθας οὐδὲν ἐλλείπουσα. Συνλωτὸς δὲ, τὴν περὶ τὸ δυτικόν διαγεθόν σπουδὴν κατατείνουσα, σύφροις λόγοις καὶ νοεροῖς νοήμασιν ἐκπαιδεύει, κάλλους ἀμελοῦσα τοῦ περιττοῦ. Καὶ τὸ κακηγορεῖν ἐπιμάλλον ἐκτρέπεται· σὺν αἰδίῳ δὲ, προσφρασμένης τιμῆς ἐπάγουσα τὴν διάλεξιν, οἵτινι φαρμάκῳ θεραπεύει τὸν ἀκρωμένων. Πολλοῦ γε μὴν δὲ ἔκεινῃ ὄργῃ; τε καὶ λοιδορίας καὶ ἔριδος· καθαρῶς γάρ οὕτα λογικῇ, παραιτεῖται πᾶσιν ἀλγίστον κλίνησιν. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, κυρίᾳ τῶν παθῶν γίνεται, ὅτα ψυχαῖς καὶ σώμασιν ἐπιγίνεται· τῆς δὲ ἐνθέου ταύτης φιλοσοφίας ἀρξαὶ μέν τινες λέγουσιν Ἡλίαν ἐκ Ινοῦ τὸν ζηλωτὴν, τινὲς δὲ Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν. Φίλων δὲ ἔχεινος, ὁ τὸ γένος μὲν Ἐβραῖος, τὴν δὲ ἀρεστὸν Πυθαγόριος, ἐν τοῖς κατ' αὐτὸν φησὶ χρόνοις, τοὺς περὶ Ἐβραίοις σεμνούς εἰς χῶρον τινὰ γεώλογον περὶ

A b̄sint, virtutem autem minus consequentur, pravos atque improbos censeat. Non enim ostentare vult virtutem, sed eam sedulo exercere: nihil prorsus eam, quæ ab hominibus provenit, gloriam faciens. Et cum generose fortiterque anima perurbationes expugnat, tum necessariis naturæ res parum admodum curat, vilipendens etiam quascunque corporis imbecillitates. Viribus autem a divina Mente acceptis, ad immortalem illam Mentem sublimis tollitur, nocte dieque illam cogitans atque intuens, mirificis etiam modis coelens, continuisque precibus concilians. Puritate vero animi, bonorumque operum factis, ad sinceritatem religionis grassans: externas expiationes, et quaecunque ejus generis sunt lustrationes despitit, et unum piaculum esse peccatum ipsum putat. Atque ita rebus externis superior facta, imperiumque (ut ita dicam) in eas oblinens, neque ab inordinata vita, neque ab ulla necessitate, ab honesto debitoque proposito suo transversa agitur, neque contumeliis affecta perturbatur. Sed neque indignum quidquam patiens, vindictam **620** meditatur. Tantum etiam abest, ut vel morlus, vel rerum necessariarum inopia, eam adurgens, de statu suo deturbet, ut talibus quoque ærumnis magis letetur, generositatem et mansuetitudinem suam declarans. Per vitam itidem omnem illud studet, ut quam minimo indigeat, atque quantum humane naturæ captus permittit, proxime ad Deum accedere mititur. Transitus autem, sive diverticulum praesenti existimans esse vitam, neque occupationibus negotiorum irretitur, neque providentia rerum praesentium tenetur. Et vitam tenuem et a cura harum rerum expeditam ac liberam, nullisque superfluis onerata, laudans, ad futuram respicit beatitudinem, felicemque illam quietem exspectat: omni quoque erga Denim pietate in animo suo veluti in domicilio excepta, verborum soditatem, ut rem ingratam, repudiat. Quas enim illa actiones a moribus suis longe proscrispsit, earum neque mentionem verbis facere sustinet. Naturæ vero necessitates paulatim constringens, et carnem moderatione domans, lasciviam castitate comprimit, injustitiam æquitatis amissi propellit, mendacium D exit veritate, composito vivendi more omnem accidit inæquilitatem. Familiaribus etiam pro societate humana se hominum moribus accommodando, et proximorum animis conformando, bene vivendi institutum confirmat: extraneorum simul et amicorum, ut eis provideat, curam habet: egentium res suas et opes ducit esse communes, et quæ cuique debentur tribuit. Gaudet illa cum gaudientibus, mœrentibus nihil non adhibet consolationis. In summa, ad id quod revera summum bonum est, studium omne convertens, sermonibus castis et cogitationibus spiritualibus se ipsam erudit, cultum formæ superfluum prorsus neglit, maledicta magnopere aversatur: colloquia cum veneratione et honoris præfatione ingreditur, au-

ditorem prius veluti medicamento curans. Longe ab ea abest iracundia, convictionis, jurgium. Quod enim vera ratione praedita est, irrationalem omnem declinat motum: et, ut semel dicam, perturbationum, quae vel in anima, vel in corpore sunt, omnium domina exsistit. Verum eniuvero auctorem divinæ istius philosophiæ quidam laudant Heiliam illum æmulatorum, quidam vero Joannem Baptistam. Philon autem ille, genere Hebrewus, secta autem Pythagoreus, temporibus suis Judæos quosdam, viros graves et venerandos, dicit **621** in regione quadam frequentes habente tumulos, circa lacum Maræoticum ad Alexandriam pertinentem, novum philosophandi morem complexos esse: quorum domicilia, vitæ consuetudinem, aliaque instituta omnia, talia aliquis esse ex descriptione ejus colligat, qualia prisci apud Ægyptios monachi sunt consecrati. Nam vitæ id genus ingressi, possessiones suas propinquis relinquebant: ac rebus omnibus nuntio remisso, extra oppida vivebant, atque in hortis quibusdam et agris solis hababant. Erant autem eis et mansiones, quæ monasteria recte dicantur, ubi solitarii cum gravitate et sanctitate sacris initiantur, carminibusque divinis, hymnis et psalmis Deum laudabant atque colebant. Nullus horum prius cibum, quam sol occidisset, capiebat. Fuere etiam, qui tribus aut pluribus quoque diebus sine alimento perseverarent: vino autem et sanguinolentis prorsus abstinerent, certisque diebus consulto humi decumbrerent. Cibus eis erat panis, sal et hyssopum: potus, aqua. Prope eos mulieres etiam vetulas fuisse scribit, quæ philosophiæ ejus amore, eumdem vita egrorum delegerint. Quapropter et consilio voluntario cœlibatum consecratæ, vitam ita transigebant. Philon sane in libro quem *De Vita contemplativa*, sive *supplicum*, inscripsit, memorias hac mandavit. Videtur autem eos significare, qui ex Hebrewis tunc nuper admodum Christianismum suscepérint, Judaicis adhuc opinionibus præditos, moresque eorum servantes. In nulla enim genti alia, præterquam apud nos, tale vitæ institutum inveniatur. Evidem ab illis Ægyptiis tantopere hoc vivendi genus invaluisse conjicio. Sunt vero qui dicunt, persecutionum tempora huic instituto derépente primum causam præbuisse. Cum enim a tyrannis religio exagitaretur, qui sibi fuga consulebant, in montibus incultis et saltibus quibusdam versabantur, in quibus ne deprehensi caperentur, de industria errabundi sedes mutabant. Et cum ei vitæ assuevissent, paulatim deinceps institutum id ad mortem usque producebant: et ad magna incrementa, multis per æmulationem, conversationem talem et vitam subeuntibus, transmiscebant.

622 CAPUT XL

De vita et instituto clarissimi inter monachos Antonii Magni, et sectatoribus ejus: et de Paulo Simplici.

Sedeniū sive Ægyptii, seu priores illi, quos diximus, aut etiam alii quicunque instituti hujus auctores fuere, et ejusmodi philosophia alii praiere, illud quidem certe nemo non confitetur, ad summum, et moribus ipsis, et accurata vivendi ratione, institutum hoc, ita ut opinio obtinet, exercuisse celebrem illum et magnum Antonium: quem tunc in Ægypti montibus viventem, propter

A τὴν Μαρείν λίμνην κείμενον, Ἀλεξανδρεῖς προσήκοντα, ξένην φιλοσοφίαν μετέρχεσθαι· ὃν οἰκησιν καὶ πολιτείαν καὶ τὴν δὲλτην ἄπανταν ἀγωγὴν τοιαυτὴν εἶναι τις εἰκάσειν ἐξ ὅν καταλέγει, οἰλανπερ καὶ οἱ πόλεις μοναχοὶ ἐν Ἀλγύπτῳ μετήρχοντο. Τοῦ γάρ φιλοσοφεῖν ἀρχόμενοι, τοῖς προσήκουσι τῶν διτῶν ἑξεστανται· πᾶσι δ' ἀπαγορεύοντας, ἔξω τειχῶν γίνεσθαι· καὶ κῆποις δὴ τοῖς καὶ μοναχοῖς τὰς διατριβὰς ἔχειν. Εἶναι δὲ αὐτοῖς καὶ καταγωγάς, δὲ μοναστήρια καλεῖν θέμις· οἷα ιδιάζοντας, σεμνῶς μυεῖσθαι· φύσαις δὲ θελαῖς καὶ θυμινῶν φύλαξις τὸν θεὸν θεραπεύειν. Μή τινα δὲ τούτων ἐντυχάνειν τροφῇ, πρὶν ήλιος περὶ γῆν γίνεται. Εἰσι δὲ οἱ καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν καὶ πλειστῶν τροφῆς ἀγευστοὶ διαμένουσιν. Οἶνον δὲ καὶ ἑναύμων πάμπαν ἀπέχονται. Ῥηταῖς δ' ἐν ήνέραις καὶ χριευεῖν αἰροῦνται. Τὸ δ' ὅφον αὐτοῖς ἀρτος; καὶ ἄλες εἰσὶ καὶ θυσιαὶ, καὶ θυσιαὶ ποτόν. Εἶναι δ' ἔγγυς καὶ γυναικας γηραλέας, δι' ἔρωτας φιλοσοφίας τὸν θεὸν δρόμον αἴρουμένας βιοῦν ηγοις· διὸ καὶ γνώμῃ ἔκουσι τὴν ἀγαμίαν ἀσκούσαι, τὸν διὸν παρέλκουσιν. Οὐ μὲν δὴ Φιλων τοιαῦτα ἴτερων ἐν λόγῳ δὲ Περὶ βίου θεωρητικοῦ ἡ ίκετῶν ἐπιγράψει, ἐνώπιον τοὺς ἐξ Ἐβραιῶν ἀρτοὶ πρώτων; Χριστιανίσανται; ὑποφαίνειν, Ιουδαϊκῶτερον ἔτι διαχειμένους, καὶ τὰ ἐκείνων ἥμη τηροῦνται. Ἐν δὲλτῳ γάρ εἴθει τοιαῦτην βίου διαγωγὴν πλὴν ἡμῶν οὐκ ἔστιν εὔρειν. Καὶ γε συμβάλλω ἐξ Ἀλγύπτῳ τὴν δὲλτην ἀχμάσαι τοις πολιτείαις. Εἰσὶ δὲ οἱ φασὶ καὶ τοὺς κατὰς καιρὸν διαγωμούς ταύτην σχεδίασται πρώτως; τὴν ἀγωγὴν· τῆς γάρ θρησκείας ἐκπεπολεμωμένης, φεύγοντες δρεσιν ἀγροῖς καὶ νάπαις τοῖς διηγῶντα· οἵς μη δὲλῶνται ταῖς πλάναις διὰ σπουδῆς ἐποιοῦντο. Θεάδες δὲ τοῦ βίου γενέμενοι, κατὰ μικρὸν ἀποπληρῶσαι τῇ διαίτῃ τὸν βίον, εἰς μέγα τ' ἐπιδοῦνται, πολλῶν κατὰς ζῆλον ὑποδυομένων τὴν πολιτείαν.

D

ΚΕΦΑΛ. Μ'.

Περὶ βίου καὶ ἀγωγῆς τοῦ περιβοήτου ἐν δοκηταῖς Ἀιτωρίον τοῦ μετ' ἀλοιν, καὶ τῶν αὐτούς μαθητῶν, καὶ Πιούλου τοῦ Ἀξιοῦ.

Εἰτ' οὖν Αιγύπτιοι, εἴθ' οἱ πρότερον εἰργμένοι, ἢ ὅποιοι δὴ τινες τοῦ τοιούτου βίου κατήρχαν, καὶ τοῖς τοιαύτης φιλοσοφίας προστησαν, τοῦτο γε μὴν πᾶσιν ἀνωμολόγηται, ὡς εἰς ἄκρον ἐν τε Ηθαῖσι καὶ ἀκριβεῖς πολιτείᾳ τὴν τοιαῦτην διάταν ἐξασκῆσαι λόγος; ἔχει τὸν πολὺν ἐκείνων καὶ μέγαν Ἀντώνιον· ὃν τηνικαῦτα τοῖς κατ' Αἰγύπτον δρεσι διατριβούσα διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς περὶ διηγήσιν, γ. ήτιον ἐποιεῖτο φίλων

Κωνισταντίνος δὲ περ δόγητος βασιλεύς· τιμῶν τε πυκνοῖς γράμμασι, περὶ ὧν αἱρέται γράφειν ἡρεθίζεν. Ἡν δὲ οὔτος τῷ γένοι Αἰγυπτίος, τὰ πρῶτα τῆς πατρίδος φερόμενος, ἀπὸ κώμης οὕτω λεγομένης Κομᾶ· διμορφος δ' αὐτῇ Ἡρακλείᾳ τῶν παρ' Αἰγυπτίοις Ἀρκάδων. Ἐν νέῳ δὲ ἡλικίᾳ καταλειφθεὶς ὁρφανὸς, ὃς μὲν αὐτῷ προσῆσαν ἄγρον, τοὺς συγχωρίας εἶσας, τὴν δὲ λοιπήν περιουσίαν τοῦ διαιρέμονος ἀπέδοτο· δεῖν γάρ φέτο τὸν φιλοσοφεῖν σπεύδοντα μή μόνον ὅφειν τὰ χρήματα, ἀλλὰ καὶ προστήκηντα; καταναλίσκειν τοῖς χρήζουσι. Καὶ δὴ τοῖς τηνικάδε περὶ τὰ καλὰ σχολὴν ἔχουσιν ἐκπτύνουσιν συμψιέας, τὰ κράτιστα τῶν δλων ἐξήλωτεν. Εἰδὼς γε μή τὸν ἀριστὸν θίον τῇ συνηθείᾳ ἥδην ἐσόμενον, εἰ καὶ χαλεπός τις εἴη ταπερώτα, τὰς συντιμους μᾶλλον καὶ τελείας τῶν ἀρετῶν ἐπεμέλετο. Καὶ **B** καθ' ἐκάστην ὥσπεν ἀρχὴν βαλόμενος, ἐπιμᾶλλον τῇ καθόλου ἐγκρατεῖφ' ἐχώρει, νεαράν τινα καὶ ἀκμάσσουσαν διημέραν προθυμίαν αὐχῶν. Καὶ γε τὰς μὲν τοῦ σώματος ἥδονάς ἐκολάσατο ταῖς περὶ αὐτὸν ἐπιμόνοις ταλαιπωρίαις· τὰς δὲ τῆς ψυχῆς ἐπίκτητους ὄρμάς κατέστειλε τῷ ἀνενδότῳ τῆς πραιτίσσως. Ἀπαξ δὲ τοιεῖτο ἡμέρας ἥλιον δύνοντο; ποιλάκις δὲ καὶ ἐδύο καὶ τρεῖς ἡμέρας ἀπόστις ἔμενεν. Ἡ δὲ τρυφὴ ἀρτος ἦν, καὶ ἀπίονυ ἔψον οἱ ἄνεις· τὸ δὲ ποτὸν δὲ περιβόλεων αὐτῷ χείμαρρος ἐχορήγει. Διὰ πάσης δὲ ἀγρυπνῶν ὡς εἰπεῖν ἀλλὰ τῆς νυκτὸς, καὶ τι τῆς ἡμέρας μέρος ἐλάμβανεν ταῦτα; εὐχαῖς. Εἰ δέ που καὶ ὑπὸ παρώδεις, βραχύς τις μάλα προσῆν. Χρηματαὶ δὲ ἐπὶ φιλοῦ κείμενος τοῦ ἐδάφους τὰ πολλὰ διετέλει. Παντάπαιοι δὲ ἀπείπατο ἐλαῖον τε χρίσιν καὶ λούτρων χρέαν, εἰδὼς τὴν σύντονον ἔξιν τοῦ σώματος ἡρέμα πρὸς τὸ ἀνειμένον καὶ χαῦνον τοῖς ὑγροῖς στρεφομένη. Ἡκιντα δέ φασ: καὶ γυμνὸν αὐτὸν ὄφθηναί ποτε. Γράμματα δὲ μὴ μαθών, οὐδὲ τὸν εἰδότα διὰ θαύματος εἶχε. Νοῦν δὲ ἀγαθὸν ὡς γραμμάτων πρεσβύτερον καὶ τῶν τοιούτων εὑρετὴν μάλα ἐπήνει· μηδὲ γάρ εἶναι τούτων ἀνάγκην, τοῦ νοῦ ἐργασμένως ἔχοντος. Ήρδος δὲ εἰπερ τις καὶ φιλάνθρωπος γεγονὼς, χαρέις μάλιστα τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἦν, ὅδύς τε καὶ ἀκαταγώνιος. Διαλεγμένος δὲ ἐπιμᾶλλον, τὸ μὴ λυπεῖν ἐρυάλττετο, εἰ καὶ τινες ἐριστικῶς τέως αὐτῷ προσεφέροντο. Κρείττονοι γάρ σοφίᾳ τινὶ καὶ παραξένῳ τῷ θίμῃ σὺν ἐπιστήμῃ θείῃ φιλονοικίᾳ εὐχερῶνται καταστέλλειν εἶχε, καὶ πρὸς τὸ μετρώτερον μεθιστάν. Κειρῶν δὲ τὸ σύντονον τῶν διομήλοντων, καὶ τρόπους ἐρρύθμιζε. Θειας δὲ ἐντεῦθεν γνώσεως καὶ προγνώσεως μετασχών, οὐδὲν ἤγετο τὸ μέλον εἰδέναι· εἰκαλαν δὲ εἶναι καὶ τὴν περὶ τοῦτο σπουδὴν ἔλεγεν, ὅτι μηδὲ ἀρετὴν εἶναι τὴν πρόγνωσιν ὑπετίθει· ἐπειδὴ τοι γε μηδὲ ἐν εὐθύναις πάλιν τὸν μὴ εἰδότα τὸ μέλιον ὑπάγεσθαι. Ἐν γάρ εἶναι τὸ μακάριον ὑπενύει, καλῶς τὸ Θεῖον αἰνεῖν, τούς τε νόμους αὐτοῦ καὶ τὰς ἐντολὰς ἀπαρατρώτους τηρεῖν. Εἰ δέ τῷ ἔρως καὶ τοῦ προ-

(1) Καὶ ὡν ἰδεῖτο. (Sozom.) Ille est, *De rebus quibus indigeret.*

(2) Τῷ ἔνει τῶν εὐπατριδῶν. (Sozom. lib. 1,

A virtutis præstantiam, germanum sibi amicum fecit clarissimus imperator Constantinus, frequentibus ad eum datis litteris hominem honorans, et ut de quibus rebus vellit (1), ad se scriberet, rogans. Fuit autem is genere Aegyptius (2), primas in patria sua partes ferens, in vico cui nomen erat Commortus, qui finitus est Arcadum (3). quæ apud Aegyptios est Heracleæ. In juvenili autem ætate relictus a parentibus orphanus, quidquid ei fuit agri, loci ejus incolis donavit, reliquam substantiam egenitibus distribuit. Ita enim decere existimavit, ut qui philosophari constituisset, non solum pecunias relinqueret, sed etiam pro eo atque deceret, inopibus eas expenderet. Sane quidem qui tum rebus pulchris vacarent, eis se conjungens, quæ in unoquoque eorum præstantissima essent, ea est emulatus. Quod namque sciret optimam quamque vitam consuetudine dulcem gratamque fieri, quamvis gravis prima sit et molesta, in compendiosis perfectisque se magis exercuit virtutibus. Et quotidie quasi principio jacto, magis ac magis in universa animi moderatione proficiebat, novam quamdam et vigentem indies præ se ferens alacritatem. Et corporis quidem voluptates æruminis ejus jugibus suppressit, animæ autem inordinatos impetus pertinacia propositi sui constrinxit. Semel autem interdiu post occasum solem cibum sumpsit. Persepe vero biduum totum, quandoque etiam triduum, escas non attigit. Cibus ei erat panis, obsonium simplex sal, potum præterfluens torrens præbuit. Per totum autem semper propemodum vigilans noctem, aliquam etiam diei partem precatiōnibus dabat. Quod sicubi somnus ei obrepisset, brevis is admodum fuit: huius vero in nudo solo plurimum cubabat. **623** Et omnino olei simul unguini, et lavationis usui renuntiaverat: quod illum non lateret, robustum quoque et firmum corporis habitum humidis sensim ad mollitiem et luxum converti. Haud unquam eum a quopianū nudum esse visum tradunt. Et cum litteras ipse non didicit, tunc neque earum peritos admiratus est. Mentem vero bonam ut litteris ipsis antiquiorē, taliumque adeo artium inventricem, valde laudavit. Quin neque iis quidquam opus esse dixit, si mens per seipsum valida sit. Mitis porro atque humanus, ut non magis aliis quisquam, et in colloquitis gratiosus maxime, atque item acutus inviclusque fuit. In disputationibus præcipue, etiam si qui interdum contentiose cum eo conflictarentur, ne molestus esset, cavebat. Præstantiori si quidem sapientia quadam, et novo more, una cum divina prudentia, temere illatum contentionis studiū facile contrahere, et ad moderationem conformare noverat. Vehementiam autem collocorum temperans, mores eorum simul reddebat meliores. Divinam inde cognitionem, atque etiam

cap. 13) Ille est, *claro loco natus.*

(3) Τοῖς παρ' Αἰγυπτίοις ἀκροῖς. (Sozom.) Ille est, *Aegyptiorum montibus.*

præcognitionem consecutus, nihil admodum esse **A** juicabat futura prævidere : vanumque etiam, quod in ea re collocaratur, studium esse dicebat. Neque virtutem ullam esse docuit divinare : quod e diverso, neque in vitio, cuius gratia pœnam quis metuat, sit, futurum non nosse. Ceterum unum illud beatitudinis esse existimabat, rite Deum colere, legesque ejus et mandata inviolata servare. Si cui autem amor futura cognoscendi incessat, puram modo, inquit, habeat animam, et futuri perspectio eum consequetur, Deo veluti per speculum aliquod cognitionem futuri exhibente. Socratism autem detestans, omnes qui recte vivere vellent, admonuit, ut opus facerent : et ut seipsum quisque in judicium et rationem diu nocturnaque factorum adduceret, atque si quid contra decorum fecisset, ut id litteris adnotaret. Sic enim fore, ut seipsum vereatur homo, et deinceps ab absurdis animi motibus, ne multa adnotata reperiatur, abhorreat : fore etiam ut metuat, ne scriptura tali a quoquam deprehensa, improbus ipse manifesto inveniatur. Acrier quoque, si qui injuriam acceperissent, defendebat, eaque causa frequenter urbes adibat. Multi namque eum accedentes, calamitatesque suas deplorantes, cogebant ut urbes ingredieretur, et pro eis precursor atque intercessor apud magistratus fieret. **624** Illi porro plurimi faciebant, si ipsum viderent, et Sirenem verborum ejus audirent, et imperanti parerent. Ipsi enim studio in primis fuit, latere, et in solis locis versari. Et quod eo esset animo, si quando in publicum prodiret, confecto quanta potuit celeritate, cuius gratia in urbem venerat, negotio, rursum se in solitudinem recipiebat. Siquidem dicere solitus erat, lethalem esse pisibus extra undas conversationem : neque minus monachum in periculum celestis vitae et professionis sanctioris amittendæ venire, si moras in urbibus trahat. Et cum jucundum se omnibus præbuit, tum ne submissus minimum et adulator esse videretur : præterea ne ex eo quod ab omnibus honore afficeretur, quodque ei quos jussisset, morem gererent, fastu et arrogantia efferrretur, curavit. Scribenti aliquando Constantino ad se ut veniret, mirifice enim hominem amabat, detectavit id primum, dicens : Siquidem ad imperatorem venero, Antonius ero ; sin minus, abbas Antonius. Atque eo tandem in modo ad illum adire sustinuit. Verum hæc tanquam gustus quidam et exigua imago Antonii vitae et instituti, sint exposita : ut ex his universam ejus, qualis fuerit philosophiam colligamus. Quam rebus omnibus optimus Athanasius, cui etiam fuit charissimus, copiose memoriaz posteritatis litteris mandavit : certaminibus ejus contra daemones, et artibus quas adversus illos adinvenit, aliisque vita prodigiis et rebus quibusvis conscriptis, ut liber is monastici instituti eeu descriptio quedam esset. Itidem ut idem Athanasius in Vita Syncletices (¹) fecit, ut,

ειδέναι ἐνέσκηψε, καθαρὸς εἶη ψυχὴν, Ἐλεγε· καὶ τὸ διορθὸν τὸ μέλλον ἔφεται, τοῦ Θεοῦ διά τινος ἑσπέρου τὴν τῶν ἐσομένων γνῶσιν παραδεικνύοντος. Μισῶν δὲ τὴν ἀργίαν, πᾶς τοῖς καλῶς βιοῦν αἰρουμένοις, παρῆνται ἐργάζεσθαι· ὑπὸ κρίσιν τε καὶ λόγου ἀγειν αὐτὸν, ὃν νόκτωρ καὶ μεθημέραν ἐγένετο αὐτουργός· καὶ τι μὴ εἰσόντως ἐπράχθη, γράμμασιν ἐγχειράττειν· ὡς ἂν γε διὸ αἰδοῦς αὐτὸν ἔχῃ, τοῦ λοιποῦ τῶν ἀτέπων τοῦ νοῦ κινημάτων φειδόμενος μὴ πολλὰ εὑροι τὰ γεγραμμένα· φόδῳ τε καὶ τοῦ μὴ δῆλος ποτὲ γενέσθαι, μοχθηρὸς ὁν, φωραθεῖσης τινὶ τῆς γραφῆς. Ναὶ μὴν καὶ τῶν ἀδικουμένων σφοδρῶς ὑπερίστατο· διά τοι καὶ ἐπὶ τὰς πόλεις ἐφοίτα· πολλοὶ γάρ προσιόντες ἐδίζανον ἤκειν, τὰς οἰκείας συμφορὰς δύναρούσεντος, καὶ πρετερούσιν ἐδόντο τοῖς ἐν τέλει. Περὶ πλείστου γάρ ἔκεινοις ἦν ἰδεῖν τε αὐτὸν καὶ ἀκούσαι τῆς τοῦ λόγων σειρῆνος, καὶ πειθαρχῆσαι κελεύονται. Πάνυ γάρ το λανθάνειν εἴχε διὰ σπουδῆς καὶ ἐν ἐρημαῖς κρύπτεσθαι. Καὶ ταῦτο ὅμιλος ἔχων, καὶ τοῖνυν εἰποτε φανεῖη, διαθετεῖς ὅστον τάχις ἐφ' ὅτι τοι καὶ ἄνεχώρεις αὖθις. Ἰχθύσι μὲν γάρ θάνατον ἐπάγειν ἔλεγε τὴν ἕξα τοῦ ὑγροῦ διαιταν· ἀπόλλοι δ' ἀν καὶ μοναχὸς τὴν κατὰ Θεὸν βιοτὴν καὶ τοῦ σχῆματος τὸ σεμνὸν, χρονίζων ταῖς πόλεσι. Πάσις δ' οὖν κεχαρισμένον ἔχειν ταπέριαν παρέχων, ἐπεμέλετο μήτ' ἀγενῆ καὶ κόλακα εἶναι δουκῖν, μήτε πρὸς τοὺς τέλην ἐξάγεσθαι τῷ διὰ πάντων τιμᾶσθαι, καὶ οἵς ἂν κελεύονται πειθεσθαι. Ἐπιστέλλονται δὲ καὶ Κωνσταντίνῳ παρ' αὐτὸν ἤκειν, ὑπερφυῶς γάρ ἐφίλει Ἀντώνιον, ἀπηλλάσσειν ἐπειπὼν· Ἡκαν μὲν ἐ; βασιλέα, Ἀντώνιος ἐσοματεῖ· μὴ τοῦτο δὲ πράξις, ἀδίξεις Ἀντώνιος. Καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ τὴν ἐπ' ἔκεινον πορείαν ἀνέγειν. Ἄλλα γεῦμα ταῦτα καὶ βραχὺς χιραχτήρ τῆς Ἀντώνιον διαιτῆς καὶ πολιτείας. Εἰρηται δ' ἐν τούτου τὴν δῆλην ἔκεινον φιλοσοφίαν. δῆση τις ἦν, ὑπολογιστώμεθα· ἦν δὲ τὰ πάντα ἀριστος Ἀθανάσιος καὶ αὐτῷ διαφερόντως φιλούμενος, πρὸς λεπτὸν ιστορήσας ἐξέδωκε τὰς μετὰ δαιμόνων πάλας αὐτοῦ, καὶ τὰς ἐξευρημένας τέχνας αὐτῷ κατ' αὐτῶν, καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ βίου τεράστια, καὶ πάνθ' ἔκκατα διαγράφας, ὡς ὅρον εἶναι μοναδικῆς πολιτείας τὸ σύγχρονα. Ὁποια δὴ διάτοις Ἀθανάσιος κάνει τῷ βίῳ συγχλητικῆς ἐπραξιν, ἀνδρῶν μὲν πολιτείαν ἔτευθεν, γυναικῶν δὲ ἐκεῖθεν ὑποτιθεὶς ὡς ἐν πλάσματι δηγγήσεως. Πολλοὺς δὲ καὶ φοιτητὰς ἔσχε, δοκίμους τε καὶ τὸν διδάσκαλον ἀποχρώντας ἐνδικυνμένους, τῇ τε παιδείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ δικτῆ ἀρετῇ· Ὅτι οἱ μὲν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Αἰδηνῷ, οἱ δὲ ἐν Ιεζαϊστίνῃ ἥκαν Συρίᾳ καὶ Ἀρραβοΐᾳ, τὸ φιλοσοφεῖν ἐπεδεῖξαντο. Περὶ πλείστου δὲ ἥκαν καὶ οὔτοι καὶ οἱ τούτων διάδοχοι ὡς ἔργον ποιεῖν πάντας τοὺς Θεῷ ἤρημένους βιοῦν, καὶ αὐτοὺς ἐκητεῖν, καὶ περ' αὐτῶν τὸ ποιητέον ἀναδιδάσκεσθαι· σπεύδοντας ἐπιμελῶς κρύπτεσθαι, οὐδὲ ἥττον ἥτερον οἱ νῦν τύρων καὶ διακένωφ φιλοτομίᾳ σοσσοῦντες διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐκπομπέονται. Πολλοὶ μὲν οὖν τῶν αὐτοῦ ἐγένοντο εὐδόκειμοι φοιτηταί· καὶ Παῦλος δὲ ἐκεῖνος, δὲ ἐξ

(1) In Vitis Patrum, Syncletice inter sacras abbalissas allegatur.

σρετῆς Ἀπλοῦς ὠνομάζεθη· δυ λόγιος ἀγροικίᾳ συ-
ζύντα, ὥραί δὲ καὶ τὸ εἶδος γυναικὶ συνοικοῦντα,
ἔπει ἐπ' αὐτοφώρῳ μοιχευομένην συνέδαινε κατι-
δεῖν, σεμνὸν μεδιάσαντα σὺν ὅρκῳ ἀπειπεῖν τὴν
συνάρτειαν· διαφέντα δ' εὐθὺς, χωρεῖν πρὸς Ἀντώ-
νιον. Πρᾶσον δὲ μάλα γενέσθαι καὶ ὑπακοήν διαφε-
ρόντως ἀσκήσας λέγεται· ἀνθαμιλάσθαι δὲ καὶ
πρὸς τοὺς ἀσκητικοὺς ἀγῶνας τῷ διατσκάλῳ, πε-
ρον ἐπάγοντι τὴν παντοδαπήν, καὶ μηδὲν ἀγεννές τῇ
μημήσει φωράσαι. Ἐντελές δ' αὐτῷ τὸ τῆς ἀριστῆς
πολιτείας καὶ φιλοσοφίας ἐπιμαρτυρήσας, μὴ δεῖν
ἐκείνῳ διατσκάλου τουλούπου ἔλεγε. Φιλοσοφεῖν δ'
τὸν αὐτῷ διάγοντα· καὶ ταῦτα γηραιέρω τε δυτι, καὶ
μήτε παθεῖς τὴν ἀπεκτησιν μελετήσαντι, ἄρτι δὲ πα-
ριέντι πρὸς τὸν ἀγῶνα. Ἐκύρων δὲ καὶ Θεὸς ἀνωθεν
τὰ ἐψήφισμά τῷ Ἀντωνίῳ· καὶ ἐν οὐ πολλῷ
ἐπίσημον ἐποιεὶ τὸν ἀνδρα. Ἀμεινον δ' εἶχε τοῦ
διατσκάλου δαιμονίοις τε παλατειν, καὶ αὐτὸς ἀπελάφη.
engnominatus. Quem ferunt rusticam vitam agentem, et
posteaquam eam in flagranti criminē cum mōcho concubertem vidisset, graviter subridentem, ad-
hibito jurejurando, conjunctioṇi ejus renuntiassē: eaque statim dimissa, ad Antonium pervenisse.
Mis vero admodum fuisse, et obedientiam præcipus coluisse dicitur. Monasticis quoque studiis
et certaminibus cum magistro contendit, omnem adhibente curam atque diligentiam, ne quid quod
ab illo degeneraret, in imitatione ejus deprehenderetur. Qui sane testimonium ei perfectionis in
optimo instituto, monasticaque philosophia perhibens, nihil ei deinceps præceptore opus esse
dixit ipsum quippe per seipsum philosophari egregie admodum, jam senem: qui scilicet studium
id non a puero esset meditatus, sed non ita pridem ad certamen tale descendisset. Sed et Deus
cœlitus, quæ de eo Antonius pronuntiaverat, auctoritate sua confirmavit: brevique ita clarum red-
didit virum, ut melior etiam præceptore, ad dæmones lucta supplantandos atque propellendos
esset.

ΚΕΦΑΛ. ΜΑ'.

Περὶ τοῦ ἀγίου Ἀμοῦντος καὶ Εὐτυχίαροῦ τοῦ δι-
τῷ Ὄλύμπῳ.

Χρόνῳ δὲ ἐκείνῳ καὶ Ἀμοῦντος ἐκείνος ἡχμαζεν·
Αἰγύπτιος δὲ καὶ οὗτος ἦν· δε γυναικὶ συζυγεῖς,
τῶν οἰκείων βιασαρένων, μὴ πειραθῆναι ταύτης,
ἡ Θέμις ἐστὶν ἀνδράσιν. Ἐπει τὸ γένος συνί-
στατο, καὶ τῇ νύμφῃ ὡς Εθος ἐβαλαρεύετο, μόνος
μόνη συνών, πέρας μὲν ἡδη ἐχειν τὸν γάμον διωμι-
τεῖτο· ὑπετίθει γε μήν μέρα είναι τὸ παρθένους
διαβιοῦντος καὶ τὰ γέρα διεξῆσαι τῆς ἀξυγίας· καὶ
πειραν προσῆγεν ἀπόκαζεσθαι τὸ καθ' ἐπιτούς. Η δὲ
νεῖνις δι' ἐπικίνου μὲν ἀποιεῖτο τοὺς λόγους· χω-
ρίζεσθαι δὲ ἐκείνου παντελῶς ἀπηγόρευε. Καὶ δὴ
συνῆν ἐκείνῃ Ἀμοῦντος τὸν πρὸς τοὺς δέκα ἑτεσιν
ἰδίᾳ καθεύδων, καὶ τῆς κατὰ Θεὸν ἀσκήσεως τὴν
ἐπιμέλειαν ἔχων. Ζῆτω δὲ ἐκείνου καὶ τὴν ἡγε-
μονίαν, δεῖν ἐνδύμισε μὴ δι' αὐτὴν τὴν τηλεοῦτον ἀνδρα
ἐν τῷ ἀφανεῖ καθεστάναι, χρήναι δὲ ἐκάτερον ἀν-
τέρος ἀσκεῖν, καὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐδεῖτο χωρίζεσθαι. Καὶ
δι μὲν τὸν οἰκον ἐκείνῃ λιπών, αὐτὸς εἰς τὴν πρὸς
μετημόριαν τῆς Μαρείας λίμνης γεγονώς ἔρημον,
περὶ τὴν Σκῆτιν καὶ τὸ τῆς Νετραίας δρός, δύο καὶ
εἴκοσιν ἑτη ἐφιλοσόφει, δις τοῦ ἐπους παραβάλλων
καὶ τὴν γυναικά θεώμενα;. Ποιλοὺς δὲ καὶ οὕτος
οὐα καθηγητῇ ἐκτίσατο μαθητά;. Αὔτουργός δὲ

C

De sancto Amone; et Eutychiano qui in Olympo
Bithynie monte versatus est.

Eodem tempore et Amoun ille Ægyptius itidem
viguit, qui a propinquis et familiaribus coactus,
uxorem quidem duxit; cum ea tamen conjugii
more, ut viri consuevere, congressus non est.
Cum namque nuptiarum dies advenisset, et sponsa,
sicuti fieri assolet, in thalamum ejus deducta es-
sei, solus cum sola collocutus, finem jam suum
nuptias habere dixit: et magnum quiddam fore,
si virgines vitam exigerent, docuit: præmiaque
coelibatus commemorans, persuadere ei conatus
est, ut solitariam pro sè iterque sectaretur vitam.
Et puella quidem verba ejus laudibus extulit, se-
gregari tamen ab eo prorsus noluit. Itaque Amoun
decem et octo annos cum ea vixit, seorsim cubans,
626 et quod secundum Deum est vite institutum
coleens; muliercula vero amulatione illius, et ipsa
spe animoque erecta, iniquum esse existimavit,
sua causa tantum virum in obscuro latere: et
utrumque potius ab altero segregatum, pietatem
exercere debere censens, separari a viro petuit.
Atque ille relicta mulieri domo, ipse meridiem
versus ad lacum Maream, in solitudine, circum
Seutin et Nitriæ montem, duos et viginti annos

(!) Hieronymus s. Athanasium librum *De virginitate* conscripsisse testatur.

monasticam est philosophatus, bis quotaannis adire et visere mulierem solitus. Multos et hic veluti dux habuit sectatores, et multa divina edidit opera. Multa dicta ejus memorantur, quæ ab Aegyptiis monachis, accurate talia et studiose inquirere, veterumque monachorum facinoribus, sive in scriptum sint relata, sive minus, delectari solitis, per temporum successionem percepta, hodie quoque feruntur, auditoribus perquam jucunda. Quoruim ut gustum aliquem proponamus, hæc subjungere libet. Petebat magnus iste vir solitudinem quamdam cum discipulo suo Theodoro : cumque fossam quamdam undis scilicet repletam trajicere opus haberent, ne vestes altius attollentes, alter alterius nuditatem conspiceret, retrocedere paululum Theodorum jubet. Cum vero seipsum quoque nudum videre vereretur, divino momento in sublime sublatus, in ulteriore pervenit ripam. Ut autem Theodorus quoque satis madens transgressus, ultra Lycum (sic enim incolæ fossam eam nominabant) venit, vestemque et pedes Amoun siccis vidiit, precibus senem fatigans, causam ejus rei ut sibi diceret petiit. Ille tectum id, quidquid esset, taciturnique esse voluit. Ut vero magis magisque Theodorus contendit, nihil se de petitione ea remissum professus, Amoun tandem pacto prius interposito, se vivo nemini id prolaturum, rem actam exponit. Quapropter is postea præstantioris enjusdam naturæ virum eum esse credidit. Porro quod etiam præcognitionis divinæ plenus fuerit, id quod nunc dicemus, satis indicabit. Puer quidam parentum injustorum a rabiido cane morsus, in ea exspectatione, ut quamprimum moreretur, erat : cum autem ad Amoun eum adduxissent, ut eum curaret petebant; ille, Non ego, inquit, sed vos, siquidem voletis, eum curabitis : si enim, quem surripuitis bovem, dominis suis restituere volueritis, statim malo omni puer liberabitur.

627 Cum autem aliquo post tempore Amoun decederet, animam ejus Antonius dicitur in cœlum deduci vidiisse, divinis virtutibus eam conitantibus, venerationeque et stipatione multa, atque etiam ineffabili qualia hymnorum carmine prosequentibus. Et cum, qui tum cum Antonio erant, per consternationem in aerem suspiciente, et rei tantæ faciem admirante, causam ab eo requirerent, ille visum id haudquaquam occultum habuit. Et verba ejus re ipsa sunt confirmata. Postquam enim a Sceti multi venere, et tempus obitus Amoun indicavere, illud ipsum tempus esse cognoverunt, cum Antonius stupore correptus in cœlos suspexit; et utrumque sane merito beatum babendum dixerunt : Amoun quidem, quod sic e vita præsenti subductus esset, Antonium vero, quod eum Deus visione ea dignatus esset : cum quidem inertriusque habitationis locum, magnum intervallum atque dierum aliquot intercederet iter. Atque haec

πολλῶν καὶ θεσπειῶν ἔργων ἐγένετο· καὶ πολλὰ τῶν ἐκεῖνων φημένων ἀπομνημονεύεται· ἀ τοῖς κατ' Αἰγυπτον μοναχοῖς διὰ σπουδῆς ἔχουσιν ἀκριδοῦντά τα τοιαῦτα. Καὶ ταῖς τῶν παλαιοτέρων ἀσκητῶν ἔργασίαις ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως εἰωθέσι χαλεπεῖν, ἐς δεῦρο φέρεται τῇ τοῦ χρόνου διαδοχῇ, ξενίζοντα τοὺς ἀκούοντες· ὃν γεύματος χάριν ταῦτα εἰρήσθω. Ἀπῆρε δὲ μέγας οὗτος ἐπὶ τινα ἔρημον. Δεήσαν δὲ ἐκείνων διώρυγά τινα σὺν τῷ μαθητῇ αὐτοῦ Θεοδώρῳ διαπεράσην, ἵνα μὴ ἀναστέλλοντες τὰ Ιμάτια τὴν γύμνωσιν ἀλλήλων θεάσωνται, μικρὸν ὑπαναχωρεῖν Θεόδωρον ἐλεγεν. Ἐπει δὲ καὶ ἐσυτὸν γυμνὸν ηὔλαβετο θεάσθαι, θείξ φοῆι μετάρσιος ἐπαρθεῖς, εἰς τὴν ἀντιπέραν διθῆν ἐγένετο. Ως δὲ καὶ Θεόδωρος διάβροχος ἰκανῶς γεγονὼς, εἰς τὸ πέραν τοῦ Λύκου ἦν (οὕτω γάρ ἐγχωρίοις τῇ διώρυξ ὄντα), καὶ τὴν ἐσθῆτα καὶ τοὺς πόδας ἀμοῦν ἀδρόχους ἔώρα, ἐπέκειτο λιπαρῶν, καὶ τὴν αἰτίαν φράζειν τὸν πρεσβύτην τῇσιν. Ὁ δὲ χρύπτειν μὲν ἐπειρῆστο καὶ ἐτι· ὡς δὲ λαχυρῶς ἐπειθετο μηδ ἀνήσειν δομογόνων, ἐκείνος, σύνθημα δοὺς μηδ τινι τὸ ἔργον ζῶντος ἀμοῦν ἐξειπεῖν, ἐγνώριζε τὸ συμβάν· καὶ φύσεως ὑπερτέρας εἶναι τοῦ λοιποῦ τὸν ἀνδρα φέτο. Ὄτι δὲ καὶ θείας προγνώσεως ἔμπλεως ἦν, δεῖξει τὸ φθησμένον. Παῖς; ἀδίκων πατέρων κυνὶ λυσισῶντι δηχθεῖς, θανεῖν ἐσάσον οὕτω προσδόκιμος ἦν. Ἐπει δὲ πρὸς ἀμοῦν ἤγαγον, τὴν Ιασιν ἐλιπάρουν. Τὸν δὲ φάναι· Οὐκ ἔγω, ἀλλ' ὑμεῖς αὐτὸν, εἴγε βούλοισθε. Θεραπεύσετε. Εἰ γὰρ ἀποδοῦναι ὑμὲν τὸν βοῦν γένοιτο, παρ' ὃν συλλαγὴν εἰλεσθε δεσποτῶν, αὐτίκα ἥψωνται δὲ παῖς τῶν δεινῶν. Καὶ δὲ μὲν βοῦς ἀπεδιδοτο· δὲ δὲ κινδυνος αὐτίκινος ἐδραπέτευεν ἐξάντη κακῶν τὸν παῖδα λιπάν. Ἐπει δὲ χρόνῳ ὑστερον καὶ ἀμοῦν ἐτελεύτα, λέγεται Ἀντώνιον ἀναγομένην τὴν ψυχὴν ἐκείνου εἰς οὐρανὸν θεωρεῖν, περικύκλῳ θειῶν δυνάμεων ἐπομένων, καὶ παραπεμπόντων ἐκείνην αἰδοῖ καὶ δορυφορίᾳ πολλῆς, καὶ τινι ἀρρήτῳ ὑμνων ὧδῃ· τοὺς δὲ περὶ αὐτὸν ἐν ἐκπλήξει τὸν ἀέρα θείμενον καὶ διὰ θαύματος ἔχοντα πρὸς τὴν δύναμιν τῶν παραδίξων, διαπυνθάνεσθαι τὸν Ἀντώνιον τὴν αἰτιαν. Τὸν δὲ μηδ ἀποκρύψαι τὴν δύναμιν· καὶ τάσφαλες εἰχεν διάργος· Ἐπειτ' ἀπὸ Σκῆτεως πολλῶν ἐκείνων τὴν κόντην, καὶ τὸν χρόνον τῇσι· ἀμοῦν τελευτῆς ἀνειπόντων· εἶναι δὲ ἐκείνον, καθ' δὲ Ἀντώνιος ἐκπληττόμενος εἰς οὐρανούν, ἐβλεπε· καὶ διμφω δὲ ἥψουν μαχαρισμοῦ· τὸν μὲν οὕτω, τῶν παρόντων ἀπαλλαγέντα, Ἀντώνιος δὲ τοσαύτης δύναμις δὲ τὸν Θεοῦ· πολλοῦ διαστήματος ἡμερῶν ὁδοῦ τῷ μέσῳ τόπῳ τῆς διατριβῆς ἐκατέρων δυτος. Καὶ τὰ μὲν περὶ Ἀντώνιον καὶ ἀμοῦν ὅδε ιστόρηται. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον, καὶ ἀνὰ τὸν τῆς Βιθυνίας Ὀλυμπον Εύτυχιανός ἐκείνος τὰς διατριβὰς ποιούμενος φειλοσοφῶν ἦν. Θείξ γὰρ χάριτος· ἐκ τῆς ἀρετῆς μετασχῶν, ὡς καὶ θαυμάτων καὶ τεράτων πλείστων αὐτούργων γενέσθαι πολλῶν, νόσους τῶν ἀνιάτων ίστο. Δι' ἀ καὶ Κωνσταντίνῳ βασιλεῖ σπουδῇ γέγονε φίλοις ἐκείνον καὶ συνήθη ποιεῖν. Κατ' ἐκεῖνο δὲ κατιροῦ τὸν τις βισιλικῶν δορυφόρων, ὑπάρχαν σχῆμα ὡς εἴη τυραννικὴ φρονῶ· περὶ που τὸν "Οὐλυμπον

χρυπτόμενο; καὶ ἑαλωκώς, δεσμωτηρίῳ καθειρχτο. Ἐπειδὲ πικραὶς βασάνοις ἀνὰ τὴν εἰρκτήν εἰχετο, οἱ γένει προσήκοντες Εὐτυχιανῷ προσάντες ἐδόντο πρεσβεύειν ἐς βασιλέα ὑπὲρ αὐτοῦ· καὶ τινὰ δὲ ποιεῖν πρόνοιαν, ὡς τῶν δεσμῶν ἀνεῖναι, μῆ φθισῃ πρὸ τῆς πρεσβείας; τῷ χαλεπῷ τῶν βασάνων διαφθαρεῖς, καὶ πέμψας, τοὺς δεσμοφύλακας, ἐδέξετο τῶν δεσμῶν ἀνεῖναι αὐτὸν. Ως δὲ ἡγετὸν ἤσαν πειθήνιοι, αὐτὸς ἐπὶ τὸ δεσμωτήριον ἤκει. Αἱ δὲ τῆς φρουρᾶς πύλαι αὐτόμαται, τῶν κλειθρῶν διαρράγεντων τῇ τοῦ ἀνδρὸς παρουσίᾳ, θάττον ἀνεπετάνυντο. Καὶ αἱ ἐκ σιδήρου πέδαι καὶ τὰ κλοῖ, ἀπολείποντα τὸν δεσμώτην, δέξεις: ψοφοῦντα καὶ ἀπανταχοῦ σκεδανύμενα. Εἴτα πρὸς βασιλέα ἤκει τῷ Βυζαντίῳ διατριβοντα τηνικαῦτα, καὶ λῦσαι τῷ καταδίκῃ τὴν τιμωρίαν εὐθύνει. Δυσχερές; γάρ οὐκοῦν ἦν Κωνσταντίνῳ δι τὸν ἔκεινον αἰτοῖ. Σφόδρα γάρ τῷ τοῦ ἀνδρὸς ἔριται ἐντετηκώς ἦν, καὶ διὰ μεγάλης ἐποιεῖτο τιμῆς. Λόγος δὲ ἔχει ἐς ὑστερὸν Εὐτυχιανὸν τὰ Ναυάτου φρονῆσαι, καὶ τῆς ἐνούσης χάριτος ἀμοιρῆσαι. Ταῦτα μὲν ἡμῖν ἐκ μέρους περὶ τῆς πολιτείας εἰρήσθω τῶν μοναχῶν, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ φιλοσοφησάντων· ώς δὲ μέλος τὰ τοιαῦτα διερευνᾶσθαι, πολλαῖς ἐντύχοις τῶν βιδωλῶν, πλειστους τῶν τηνικάδος καὶ καθεξῆς ἀκριβείᾳ βίσου διαλαμψάντων ιστορουσῶν· μάλιστα δὲ ἡ Λαύσιψι πρωτοποτίῳ ἐγράφη. Πολλὴν δὲ καὶ Σωφρόνιος δὲ ιεροσολύμων καὶ ἄγαθὴν ιστορίαν περὶ τούτων ἡμῖν καταλέλοιπε, Λειμῶνα καὶ Νέον πυράδεισον τὴν συγγραφὴν ὁνόμασας.

habebat. Fama autem fert, Eutychianum postea ad Novati hæresim descivisse, et ea que ei in cruce gratia excidisse (2). Et hæc quidem, aliqua ex parte, nobis de monachorum instituto et philosophia sint dicta. Qui autem talia scrutari volet, multos inveniet libros, in quibus plurimi, qui ea ætate atque deinceps integritate vitæ enituere, commemorantur, potissimum vero, quæ de iis Lausus prepositus conscripsit. Multam quoque et utiliem de eis historiam Sophronius Hierosolymitanus nobis reliquit, Prati et Novi paradisi titulo, scripto ei indito.

ΚΕΦΑΛ. ΜΒ'.

Περὶ τῶν ἀρίων καὶ θαυματουργῶν Σπυρίδωρος,
Νικολίδου καὶ Παρθενίου.

Ἐπειδὲ καὶ Σπυρίδωνος καὶ Νικολάου μνεῖαν ποιήσασθαι ὑπεσχόμην, ἐνταῦθα δεῖν οἷμαι ἀποτίσαι τὴν ὁρειλήν. Περὶ γάρ τῶν ἀλλων ὅμοιογητῶν τε καὶ ἱεραρχῶν μυρία καὶ παράδοξα καὶ παθόντων καὶ εἰργασμένων διέλαθον ἀνωθεν· καὶ ὡς πολλοὶ τούτων τῇ ἐνούσῃ βώμῃ εῆς χάριτος καὶ νεκροῖς ἀνθιῶνται παρεσκευάσαντο. Τῷ γε μὴν θειῷ Σπυρίδωνι τοτεύτη τοῦ θείου Πνεύματος χάρις προσέπιη, ὡς ἀρκεῖν τὴν εἰσέτι φήμην περὶ αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν παριστῆν. Ἀγροκος δὲ ὁν, καὶ γυναικὶ συζῆν, καὶ παῖδαν πατήρ γεγονὼς, οὐ πορὰ τοῦτο χείρων τινῆς ἐφάνη περὶ τὰ θεῖα. Τοσαύτη δὲ ἡν διαίτης αὐτοῦ, ὡς καὶ ποιμένα γενέσθαι· Τριμυθοῦς δὲ ἦν δικῆρος αὐτῷ· ἢ μία τῶν ἐν Κύπρῳ τῇ

A quidem de Antonio et Amoun, memoria sunt prodita. Eodem vero tempore, et in Olympo Bithyniae Eutychianus ille versatus, monastice philosophie operari navavit. Tantopere siquidem per virtutem divinæ gratiæ particeps est factus, ut (1) miracula et prodigia plurima ediderit, morbosque incurabiles sanaverit. Quapropter Constantinus quoque imperator magno studio amicitiam consuetudinemque ejus ambivit. Accidit tamen, ut ex imperatoris satellitio quidam, tyrannidis affectate suspectus, et circa Olympum occultatus, captusque in vincula sit conjectus. Et cum perquam acerbe in carcere cruciaretur, propinquai et cognati ejus Eutychianum convenientes, ut legationem praecationemque pro eo apud imperatorem susciperet, aliquo modo provideret, ut interea vinculis liberaretur, ne scilicet ante legationem obitam acerbitate tormentorum interiret, rogarunt. Atque ille ad carceris custodes, ut hominem vinculis levarent, oratum misit. Ut vero illi petitioni ejus non acquievere, ipsem ad carcerem venit. Et ecce custodiz portæ sua sponte claustris fractis, ad viri præsentiam statim patuere, et compedes ferreæ, numellæ vinculaque cervicis vinclum relinquentia, cum strepitu delapsa sunt, et huc atque illuc dispersa. Deinde ad imperatorem, qui tum Byzantii erat, profectus, illico reum condemnatum supplicio liberavit. **628** Nihil enim Constantino difficile aut molestum fuit, quod vir ille peteret,

B C quem vehementer amat, et magno in honore habebat. Fama autem fert, Eutychianum postea ad Novati hæresim descivisse, et ea que ei in cruce gratia excidisse (2). Et hæc quidem, aliqua ex parte, nobis de monachorum instituto et philosophia sint dicta. Qui autem talia scrutari volet, multos inveniet libros, in quibus plurimi, qui ea ætate atque deinceps integritate vitæ enituere, commemorantur, potissimum vero, quæ de iis Lausus prepositus conscripsit. Multam quoque et utiliem de eis historiam Sophronius Hierosolymitanus nobis reliquit, Prati et Novi paradisi titulo, scripto ei indito.

CAPUT XLII.

De sanctis magnorum miraculorum editoribus, Spyridone, Nicolao et Parthenio.

Quandoquidem vero et Spyridonis et Nicolai mentionem me facturum esse recepi, hoc loco fidem mihi liberandam esse duxi. De aliis namque confessoribus et hierarchis, qui innumerabilia et mirifica passi sunt et fecerunt, et quorum multi, quæ in eis fuit, gratiæ robore mortuos quoque excitarunt, supra exposuimus. Ipsi quidem divo Spyridoni tanta divini Spiritus incessit gratia, ut quæ de eo celebratur fama hoc quoque tempore, virtutem ejus astruere possit. Rusticus enim cum esset, conjugemque in matrimonio, et liberos ex ea susceptos haberet, non propterea in rebus divinis deterior aliquo fuit. Tanta namque in sanctitate erat, ut et a pastorali vita non abhorret (3)

principio narrationis de Eutychiano posita sunt. Nicophorus autem in toto hoc opere Novatianis est iniquior.

(1) Socrat. lib. 1, cap. 13.
(2) Αἵρεσιν δὲ τῆς Ναυατιανῶν πρεσβεύσιον θεῖας χάριτος μετεῖχε, etc. Sozom. lib. 1, cap. 14. Hoc est, Novatianorum hæresis cum esset, gratiæ diuinæ particeps fuit. Hæc verba apud Sozom. in

(Trimmythus autem, quæ una in Cypro insula A urbium est, sorte ei obvenerat), a fastu tam alienus, ut eodem in loco et oves pabulo, et homines doctrina aliqua vita exemplo pasceret optime. Cum autem multa sint, quæ de eo liber in ipsius vitam compositus recenset, ne socordia sustineam crimen, neve rursus extra propositum longius digredi videar, duorum aut trium egregiorum ejus factorum meminero. Fures aliquando noctu irruisse dicuntur in sancti viri ovile, insidias gregi ejus tendentes, et clam oves aliquot rapere conantes.

629 Et cum nemo eis compedes injiceret, drepente divinitus vincit sunt, aurora illucentes, magnus ille vir adest, manus eorum post terga redactas invenit, subridet : vincula illa, quæ sub oculos non caderent, solvit : docens eos adponet, B licuisse illis si quid petiissent, accipere : neque opus fuisse, cur noctu se ærumnose fatigarent : mores eorum ad meliorem vitam, ut justo quaestu vitam tolerarent, transformat : et postremo ærumne eorum misertus : Abite, inquit, et arietem hunc accipite, ne noctem hanc frustra pervigilasse videamini ; reprehensionemque mihi, propter toleratos domi meæ labores, veluti qui vacui ahēritis, impingatis. Unum hoc est quod a Spyridone non sine admiratione facete est factum. Nec illud quidem nou admiratione dignum. Erat beato illi filia Irene, germana tanti patris filia. Apud hanc ex notis quidam magni pretii gestamen atque ornamentum depositum. Illa ut rem certam tutamque sequeretur, domi quidquid id erat defossum, terra servandum credidit : nec ita multo post, nullo ejus rei indicio post se relicto, e vita migravit. Venit brevi qui id deposuerat, et nunc incusando, nunc orando, molestus erat Spyridoni. Ut vero gestamine tali diu multumque domi quiesco, id non invenit, suam ipsius senex putavit esse calamitatem, hospitis, qui tantopere lugeret, capillum consciuderet, ac sese prorsus conficeret, jacturam. Itaque, Agedum (inquit) ad filiæ sepulcrum eamus, eamque interrogemus. Ubi eo ventum, nominatim filiam vocans Spyridon interrogat, quoram loco gestamen deposuerit? Ibi illa subito apparens, beato i.li rem omnem exacte exponit, et rursum sepulcrum subit. Spyridon porro ornamentum, quo illa loco indicaverat, inventum, homini reddit eumque dimittit. Alteri quoque indigenti homini, et inopia magna circumvento, serpentem ad sepem et maceriam sese volventem, in aurum converit, eumque illi dedit, ut eo niutuam pecuniam sumens uteretur, pecuniamque suam solaretur. Cæterum, cum se ille inopia depulsa aliquantum locupletasset, Spyridon serpentem ita ut tum erat, ad locum suum circa sepem reposuit. Qui viri sancti precatione, pristina recepta natura, tursum reptans, ac sese circumvolvens latebras

et simplicitatem, Suid. scribit. Quod ia veterum episcoporum paupertate non adeo mirum fuit. Eadem Deus ante tempus, promissam mortuorum

A νήσῳ πόλεων ἐτύγχανεν οὐσα · ἐπὶ τότον δὲ διυφος ἦν, ὃς ἐν ταυτῷ καὶ πρόβατα βόσκειν, καὶ ἀνθρώπων εἶναι ποιεῖντα ἀγαθὸν τε καὶ δίκιον. Ἐγὼ δὲ πολλῶν δινεών τῶν περὶ αὐτὸν, οὐ δὴ κατ' αὐτὸν διέξεισι βίβλος, ἵνα μὴ βρθυμίας ὑπόσχεω γραφῆν, καὶ πάλιν ἵνα μὴ ἔξω τοῦ προκειμένου δόξω πλανδεῖται, δύο δὲ τριῶν τῶν ἔχεινου μηδοθήσομαι. Κλέπτας ποτὲ φασὶ νύκτιον εἰσπηγῆσαντας τῇ τῶν προβάτων τοῦ ὅσιου ἐπαύλει. ἐπιθυμουλεύειν τῇ ποιμῃῇ, καὶ διαιρεῖσθαι τῶν προβάτων λάθρῳ ἐποίουν στουδή. Καὶ μὴ τίνος πέδην ἐπιβίλλοντος, ἔξαπλης θερίου δεσμῶτας ἡσαν. Ἀμα δὲ ἔψη τὸν μέγαν παραγενῆ μενον, καὶ τὰς χειράς διησθεν διηγχωνισμένους εὔροντα, μειδιῶντα τῶν δοράτων ἐπιλύειν δεσμῶν. καὶ νουθετῶντα παραινεῖν, Ἐνδον είναι λαβεῖν αἰτησαντας, οὐτω τιλαιπωρεὺν νυκτὸς εἰλεσθε. Καὶ μοῦρος τὸν ἥδος πρὸς τὸν ἀμείνων βίον, δικαίων ἐκπόρων τὸ ζῆν πορίζεσθαι. Απίτε δ', ἔφη, τῆς ταλαιπωρίας οἰκτείρας, τόνδε τὸν κρίδων εἰληρθετε. ἵνα μὴ ἐπικενῆς ἕγρυπνηκότες φωνεῖτε, μέμψιν τέ μοι τῶν ἐπὶ τῇ αὐλῇ πόνων προστρίψητε, ὡς ἀπηλλαγμένοι κενοί. Ἐν μὲν δὴ τοῦτο ἀστεῖον σὺν θαύματι τῶν Σπυρίδων πεπραγμένων· οὐχ ἔτι τὸ δὲ κόκκινο θαύματος ἄξιον. Εἰρήνη θυγάτηρ τῷ μακαρῷ προσῆν, παῖς δινεώς τοῦ τοσούτου πατρός. Ταύτη τῶν τις γνωρίμων πολυτελές παρέθετο κόσμιον. **C** Η δὲ τάξιδιλές προμηθυμένη, οίκοι κατορύζεται τὸ σκεῦος, ψυχήττειν παρεδίδου τῇ γῇ. Καὶ δὲ μὲν μετὰ βρυχήν, μηδὲν εἰπούσα, τὸν βίον ἀπέλιπεν. **D** Ήκεί μετ' ὅλιγον διαβάθμενος καὶ πῆ μὲν ἐγκαλῶν, πῆ δὲ καὶ δεδμενός, δὲ δχλου δη τὸν Σπυρίδων· ὧν δὲ πολλὰ ζητήσας ἀνὰ τὴν οἰκίαν. ήκισται εὑρίσκει, συγχορὰν ἐποιεῖστο δὲ τέρων οἰκείαν τὴν τοῦ ἔνεου ζεμίαν, ὀδυρομένου τίλλοντός τε τὰς τρίχας καὶ διακρύψιοι τὸ κόσμιον. Τὴν δὴ ἐξαπίνης φανεῖσαν, ἀπαντάσθαι τὸν τάφον. Σπυρίδων δὲ εύρηντα ἢ έκηρανεν, ἐπιδοῦνται τὸν θράψων τὸ σκεῦος, καὶ ἀπαλλάξτεθαι. Καὶ ἀλλοὶ δὲ πένηται ἐν ἀπορίᾳ καὶ επιτόπιοι πολλῇ, ιψοὶ περὶ τὸ θριγγίον ἐλιταρίμενον, εἰς χρυσὸν μεταπήγνυσι. Καὶ δίδωσι χρῆσθαι, καὶ ἐπὶ ἔκσιν φανεῖσθαι, καὶ παραμυθίσαι τὴν Ἑνδεικαν. δὲ ἐντεῦθεν ἀναρρίωσίντα καὶ τὴν Ἑνδεικαν ἀποτριψίμενον, πάλιν τὸν ἥφιν ὃς εἶχε σχῆματος, παρὰ τὸν τόπον τοῦ θριγγίου ἐτίθει. Εὐχῇ δὲ τοῦ δοίου τὴν προτέραν φύσιν μεταλλαξάμενον, αὖθις ἐρποντά τε καὶ σπουδῇ περιεισθέμενον, τὸν οἰκείον γηραμὸν ὑποδύναι. Καὶ τοῦτο δὲ τῶν ἔκεινου προσῆκον εἰρήσθαι νομίζω. **E** Θεος τῷ μακαρῷ ἐκ τῶν γινομένων αὐτῷ σπερμάτων τε καὶ καρπῶν πιπράσκοντι, τὰ μὲν πτωχοὶς χορηγεῖν, ἄλλα δὲ προΐκα διανεῖσιν. Διδούς μέντοι δὲ καὶ λαμβάνων, οὐ διὰ χειρῶν ηύτούργει τὴν πρᾶξιν· τὸ δὲ ἐνδον αὐτῷ τα-

resurrectionem, per filiam ejus redivivam, εκλι-

buīt. (Socrat. lib. 1, cap. 12.)

μείον ὑποδεικνύς, λαμβάνειν· καὶ αὐθίς τὸ δάνειον κατατίθεσθαι τῷ προσιόντι ἐνεχελεύετο. Καὶ δῆ τις δανεισάμενος, ἤκει ἀποτίσων τὴν ὁφειλήν. 'Ος δ' έθος· ἦν ἐπιτραπές τῷ ταρεψῷ ἀποδοῦναι αὐθίς τὸ χρέος, περιτιθέμενος, ὑφηρετὸ μᾶλλον· οὐ μόνον τὰρ τὸ χρέος ἀπέδωκεν, ἀλλὰ καὶ πρασαρφέλατο· καὶ ἀπήγει δῆθεν λαθών, ὡς τὸ δφῆμα καταθέμενος. 'Αλλ' οὐκ ἦν λαθεῖν· χερῶν γάρ θυτέρων προσών αὐθίς, δανειζεσθαι ἥθελεν. 'Ο δὲ τὸ εἰωθός ἐπραττεῖται πέμπων παρὰ τὴν θίβην τὸν ἄνδρα. παρατετέλειν διον ἦν βουλομένῳ ἐπέτρεπεν. 'Ος δ' ἤκιστα εὑρίσκει, ἀνήγγειλε τῷ πατρὶ. Καὶ δε; Θαυματήθην, Ελεγεν, εἰ σοι μόνῳ κενὸν τὸ τρυμὸν ὀράται. Σκοπεῖν οὖν προσήκει, μή οὐ πρὶν καταθέμενος, νῦν λαμβάνειν πειρᾶται. 'Ισθι γάρ ὡς εἰ μή τι φάδιουργίας ἔτειν, οὐκ ἀστοχήσεις τοῦ προκειμένου. 'Οι τοίνυν πάλιν τεθαρρήκαντος ὡς εὐρήσεις. Καὶ φωραθεὶς, συγγνώμην προσιὼν ἤτει τοῦ ἀμαρτήματος. Παρατήσιον δὲ τι καὶ ἀλλῷ πρόβατα προτιμένῳ τοῦ μικαροῦ συνέδη. 'Εκατὸν μὲν γάρ ἦσαν ἀ ἀνενέτο· ὁ δὲ καὶ μίαν τῶν αἰγῶν παρεμέτρει· ἦν βίᾳ ἐλλανού, ἥκιστα ἐπομένην εἶχεν. 'Αντιθάνουσα δὲ οἷον, βληγῇ τὴν ἀδικίαν ἐτηλέτευε τοῦ ἀνδρός. 'Επειδὲ δὲ πάντα πράττων καὶ ἐπωμάδιον ἐφερεν, ἔκεινη λάξ καὶ τοὺς κέρας· τὸν τένυντα σφραγίδερον παλουσα, διωλισταίνεις, καὶ ἐπὶ τὴν μάνδραν ἀνέτρεχεν· δὲ τὸν Σπυρίδωνα διαγνόντα, ἐπὶ ἀκρίδες μετρεῖν ἐπειθεῖ. Τὸν δὲ εὐθὺς δύμαλογούντα, συγγνώμην παρεῖχε· καὶ κελεύσαντος, πρόθυμος· ή αἴδη καὶ αὐτήματος εἶπεν· Εστι δὲ ὅπου καὶ τῇ σπουδῇ παντογένετο. Καλὸς μὲν δὴ καὶ ταῦτα· τὸ δὲ περὶ τὴν ἔκκλησαστικὴν αὐτοῦ τάξιν ἐμβριοῦται, καὶ ἀκέραιον περὶ τὴν θείαν παράδοσιν, πῶς σιωπήσομαι; Συνέδου γάρ ποτε γενομένης, ἔνα εἶνα· καὶ Τριφύλλιον ἔκεινον τὸν Λεδρῶν ἐπίτικοπον, ἔγους τε ἀρχούντως πεπεραμένον, καὶ διὰ νόμων δικησειν, πλείστον ἐν τῇ Βηρυτῷ διατριψαντα πάλιε. Τούτον δὲ ἐπιτροπῇ τῶν ἐπισκέπτων τὸ πλῆθος διδάσκοντα, Σπυρίδωνος παρόντος, δεῆσαν εἰπεῖν, βῆσιν ἦν δὲ Χριστὸς τῷ παραλυτικῷ ἀπεφθέγκατο, τὸ 'Ἄρορ σου τὸν κράδετον, καὶ περιπάτει, σκληροδιάντει κραδετού τοῦ ἔρχεται. 'Ἐφ' ϕ χαλεπῶς ἐνεγκόντα Σπυρίδωνα, Οὐ σύ γε, Ἐφη, ἀκείνων εἰ τοῦ κράδετον εἰρηκότος, διτε γε δὲ αἰδοῦς; ποιῇ ταῖς ἔκεινον λέξεσι διαπρέπειν; Ταῦτα δὲ λέγων, τοῦ λεπτικοῦ θρόνου ἀντίστατο πάντων δρώτων, τὸν τύφον καὶ τὴν ὁφρὸν τῶν δφρυσμάτων ἐν λόγοις πειρώμενος καταστέλλειν. 'Ικανῶς γάρ εἰχε τοιαῦτα ποιεῖν, καὶ ἀπλοῦς ἦν ἐσάγαν. Αἰδεστημος γάρ ἦν, καὶ ἐπὶ μέγα δέδης τοῖς παραδέξοις τῶν ἔργων ἐτύγχασε, προσήκουν τε τὴν ἡλικίαν, καὶ τῷ τῇ λεπτούντης ἀκινδήλῳ καὶ κοσμίᾳ ἐνσεμνυνθείμενος. 'Ἐγώ δέ, οἶος; ἦν καὶ περὶ φίλους δεξιδές, διηγήσομαι. 'Η μεγάλη μὲν οὖν τῆς Τεσσαρακοστῆς τριτελή ἦν· ἦκε δέ τις ἐκ μακρᾶς ὀδοιπορίας τῶν φίλων, καὶ ταῦτ' ἐν αἵδη ἔκεινος εἴωθε νηστεύειν τῶν ἡμερῶν. 'Ασιτος γάρ εἰς βρήτας τίνας διαμένων

¹ Marc. II, 9.

(1) Beryli olim præclara docendarum legum schola fuit.

A suas intravit. Verum enim vero illud quoque factum ejus ut memorem, convenire mihi visum est. **630** Mos beato illi erat, semina et fructus qui ei provenissent, vendenti, partim pauperibus largiri, partim sine scōnore utendos dare. Sive igitur daret, seu acciperet quidquam, non id per manus ejus gerebatur: sed quæ ei erat repositoria cella, ad se venientibus commonstrata, vel accipere eos, vel usui acceptum reponere jubebat. Quidam sane qui mutuum ab eo accepérat, ut debitum redde-ret, ad eum venit: cum autem is more solito, cellæ rursus inferre quod accepérat, jussus esset, reponens id, sustulit potius. Non enim tantum de-bitum reddidit, sed et postea secum abstulit. et discessit occulte, quasi mutuum dissolvisset. Sed B enim celare factum non potuit. Aliquanto namque tempore post rursus illum, mutuum accipere volens, convenit. Et ille ex consuetudine sua hominem ad loculos granarios mittens, metiri quantum vellet, jussit. Ut autem is nihil ibi frumenti inventit, id patri significavit. Ibi ille: Mirum prosec.o, inquit, si uni tibi cella vacua videtur. Quapropter considerare convenit, an cum prius nihil repa-sueris, recipere nunc quidquam conere. Sciens enim esto, nisi fallacia quidquam subsit, voti te compotem fore. Vade ergo denuo cum certa, te inventurum esse, fiducia. Atque ita ille demum deprehensus, veniam fraudis petivit. Tale quiddam alii quoque, qui oves a viro sancto mercabatur, evenit. Centum erant, quas emerat. At ille capram unam insuper annumeraverat: quæ cum ab illo vi traheretur, ipsa minime sequebatur: quodammodo enim resistens, balatu hominis ini-quitatem traducebat. Et ille cum nihil non age-ret, in hemeros tandem eam sustulit: capella autem et calcibus et cornibus cervicem ejus acrius petens, delapsa est, et in stabulum suum recurrit. Quod ubi Spyridon cognovit, illi ut rite metivat et numeraret, suscit. Atque ubi ille factum statim confessus est, hic noxam remisit, capramque sequi illum jussit: quod alacriter sane illa faciens, sua sponte emptorem est secuta, interdum etiam eumdem properans præcessit. Pulchra quidem sunt haec. Constantiam vero ejus viri, ecclesiastico ritu servando, simplicitatemque divinis traditio-nibus colendis, quomodo silentio præteream? Conventus aliquando agebatur, in quo Triphyllius ille quoque erat, Ledrensis episcopus, litterarum artibus probe eruditus, et legibus discendis dum Beryli versatus (1). **631** Hic episcoporum jussu populum docens, Spyridone præsente, cum dictum quoddam referre deberet, quo Christus ad para-lyticum est usus, illud scilicet, Tolle grabatum tuum, et ambula¹: pro grabato, lectum dixit. Quod moleste ferens Spyridon, Non tu quidem, inquit, præstantior es eo qui grabatum dixit: quæ

igitur, malum, pudor iste est, verbi illius cum A decoro non velle uti? Atque his dictis, in conspectu omnium episcopali sede exsurgens, fastum et supercilium eorum qui oratione effectata sese effarent, contrahere est conatus. Recite enim id facere potuit, quamvis apertus omnino et simplex esset. Magna quippe dignitate gloriaque venerandus, propter mirifica quæ edebat opera, atque ætate provectiore, sincere et graviter episcopali munere gerendo clarus erat. Sed et quam fuerit in amicis accipiendo dexter et humanus, ostendam. Magnum Quadragesimæ jejunium agebatur, et ex amicis quidam ad eum ex itinere longinquum venit, et quidem eo quo ipse jejunaret tempore. Certis enim quibusdam diebus a cibo omni abstiens, postea vescebat. Illum igitur sacratis eis diebus venientem, cum de itinere fessum videret, filia sua ut pedes illius lavaret, mensamque proponeret, præcepit. Atque illa ubi neque panem neque farinam domi esse, propter præsentem abstinentiam et jejunium, dixit: precatione ipse facta, salitas carnes porcinae ad focum pendentes recipere eas, et quamprimum ad ignem torrere jussit. Et ut assa satis fuerunt, hospiti et ipse assidens, ciboque manus admovens, comedit, et amicum ut itidem ficeret est hortatus. Atque ille cum detrectaret, Christianum se esse dicens, neque tali tempore ejusmodi esca indigere confirmans, Spyridon illum, ne quidquid id esset cibi, pro ea rerum inopia aspernaretur, admonuit: C divinum enim oraculum extare, quod mundis omnia munda esse declarat. Multa porro alia hisce similia ab illo acta, institutum nostrum commemorare non permittit, quæ Rusinus primum Romano exposuit sermone, aliaque præterea plurima ad rem ecclesiasticam pertinentia. Et de Spyridone haecenus. Floruit etiam tum Nicolaus, apud Myra Lyciae episcopus, Spyridoni vita, morum simplicitate, naturæque convenientia par: nec non miraculis, et accurata certaque doctrinæ observantia perquam celebris. **632** Huic ea suis dicitur gratia, ut qui eum complectetur, familiariusque secum ex animo collequeretur, divini quiddam doni hauriret, momentumque inde aliiquid reciperet, vitæ ad optimam quæque opera conformandæ. Ejus actiones veluti omnibus notas prætermitto. Par istis etiam fuit Parthenius, urbis unius in Hellesponto episcopus, vitæ splendore, humanitate et prodigiis ingentibus clarus, adeo ut accepta a Deo potestate, mortuos excitarit, demonibus imperarit, et variorum morborum curator gratuitus ac promptius fuerit. Ac de his haecenus. Ad hunc scilicet modum, doctrina fidei in nationibus, solitudinibus, et urbibus omnibus, magno consensu frequentata est: atque in ecclesia Dei Indies incrementis suis eluxit, in cœlum usque sublata. Cæterum hisce dimissis, orationem ad ea quæ in Ecclesia gesta sunt, rursus convertam.

CAPUT XLIII.

Quemadmodum Eusebius et Theognis Ariani, libello pœnitentie exhibito, suas recuperint ecclesias: eosque qui in eorum locum subrogati erant, ejecerint.

Laudatissimus quidem ipse imperator omnem movebat funem, ut religio nostra magis ac magis augeretur, et incrementa sua caperet: quippe qui

ημέρας, ἐπειτα ήσθιεν. "Ηκοντα γοῦν ταῖς ἀφωσιῶ- μεναις ημέραις ἑκείνον, ἐπεὶ κεχμηχτά εἰδε, νίπτειν μὲν τὸν πόδας τῇ ἰδίᾳ ἑκέλευε θυγατρί, καὶ τράπε- ζαν παρατίθεσθαι. Ἐκείνης δ' εἰπούσης μήτ' ὅρτον μήτ' ἀλφιτα ἐνεῖναι διὰ τὴν ἐπικειμένην νηστείαν, εὐέλαμπον, τῶν ἀπηρωμένων ταρίχων χρεῶν τῇ ἑστίᾳ θείων κατάγειν ἑκέλευε τῇ παιδί, καὶ ταῦθ' ὡς τάχος διπέδην. Ἐπεὶ δὲ ἵκανος; εἶχον πυρὸς, παρὰ τὸν ἔινον καὶ αὐτὸς κεθίσας, ἀπόθεμενος τῶν ἑδω- δίμων ήσθιε· καὶ τὸν φίλον τὰ δημια δρᾶν παρεκά- λει. Τὸν δὲ παραιτούμενον, καὶ Χριστιανὸν ἐστὸν εἶναι λέγοντα, καὶ μὴ δεῖν ἐκείνῳ τροφῆς τοιούτης τοιούτῳ καιρῷ διεσχυρίζομενον, μή τὴν τροφὴν μᾶλ- λον ἀπαξιούντων ἔχοντα παρηγγύα. Τὸν γάρ θείον χρησμὸν, πάντα εἶναι καθαρὰ τοῖς καθαροῖς ἀποφῆ- νασθαι. Ποιόλλα δὲ καὶ ἄλλα συγχενή τοῖς εἰρημένοις διαπρᾶξαμενον, τὸ προκείμενον οὐκ ἐξ διεξήρχε- σθαι. Διὸ Ρουφίνος Ῥωμαϊκῆς λέξεις πρώτα ἑξέδωκε, καὶ ἄλλα πλείστα τῇ Ἐκκλησίᾳ προσήκοντα. Καὶ περὶ μὲν Σπυρίδωνος ταῦτα. "Ηκμαζε δὲ τηνικαῦτα καὶ Νικόλαος Μύρων τῆς Λυκίας ἐπίσκοπος ὁν, ἐπίτης Σπυρίδωνι τὸν βίον ἐν τε ἀπλότητι καὶ συμ- παθείᾳ καὶ θαύμασι περιβόητος, καὶ ἐπὶ τῇ ἀκρι- βείᾳ τοῦ δόγματος. Τούτῳ δὲ ἐνεῖναι χάριν λόγος, τὸν προστυχόντα καὶ διομιλησάμενον ἐκ ψυχῆς, χάριτος τινος θείας μετέχειν, καὶ φοπήν ἐκείνῳ ἐντεῦθεν ἐντείρεσθαι πρὸς τὰ κάλλιστα τῶν ἔργων μεταρρύθμικεσθαι. Οὐ τὰς πράξεις ὡς; πάσι κατα- δηλους παρήμιμι. Ἐπίσης τούτοις καὶ Παρθένος ἦν, μιᾶς; τῶν ἐν Ἑλλησπόντῳ πόλεων ἐπίσκοπος ὁν, βίου λαμπρότητι, φιλανθρωπίᾳ τε καὶ τέρασιν ἔχαι- στοις διαπρῆπες, ὡς καὶ νεκροὺς ἐγέρειν, δύναμιν πρὸς Θεοῦ εἰληφάντι, δαιμόνων τε κρατεῖν, παντο- δαπῶν τε παθημάτων λατρὸν ἀμιθόν τε καὶ ἔσιμον καθεστάνατ. Καὶ περὶ μὲν τούτων οὖτας. Καὶ οὖτα τὸ τῆς πιστεως δόγμα διὰ πάντων συνεκροτεῖται. Εἴνεσθι τε καὶ ἔρημισις καὶ πόλεις· καὶ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ διελαμπε ταῖς καθεκάστην ἐπιδ- οσιν εἰς μέγα καὶ αἰθέριον προσάγμενον· ἐγὼ δὲ τῶν τοιούτων ἀρέμενος, ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν Ἐκκλη- σίαν συμβάντων καὶ αὐθὶς τοῦ λόγου ροῦν τρέψο- μαι.

D

ΚΕΦΑΛ. ΜΓ'.

Ως οἱ Ἀρειαροὶ Εὐστέβιος καὶ Θεοτύριος, βιβλιο- μεταρολας δόρτες, τὰς ιδιας ἐκκλησιας διέλα- βον, τοὺς ἐν αὐταῖς χειροτονηθέντας ἐκεῖσειλη- κότες.

Ο μὲν οὖν πανεύρημος βασιλεὺς πάντα κάλων ἐκίνει, ὡς δὲ γε τὰ τῆς ήμετέρας θρησκείας αὐξῆν λαμβάνοι, καὶ εἰς ἐπιδοτινὸν διγοιτο, ἀτε δή ἀποστο-

λικήν καὶ οὐρανομήκην ἔχων ψυχήν· ήσαν δὲ οἱ τῶν ἐκκλησιῶν ἡγεμόνες, καὶ τῶν ἐν τέλει τοῦ εἰρῆσθαι, οἱ μὴ μόνον συνοικοδομεῖν ἐκτίνψη γροῦντο, ἀλλὰ καὶ ἀνατρέπειν, καὶ τὰ θεμέλια ταύτης ἐκ βίζων ἀνασπᾶν, ὡς προΐστες δηλώσομεν. Ὁ μὲν γάρ Ἀρειος τὴν συνοικήν ψῆφον καὶ τὴν ἐκ βασιλέως λαβὼν, ὑπερόριος ἤγετο· ἐπίσης δὲ καὶ οἱ περὶ τὸν Νικομηδεῖαν Εὔστον, οἱ τῇ ὑπαγορεύθεσῃ πίστει ὑπεστημήναντο, σύμψηφοι δὲ γενέσθαι τῇ Ἀρείου καθαιρέσαι οὐκ ἦσαντι γροῦντον. Ὁ μὲν οὖν Ἀρειος οὐ πολλῷ ὑστερον τῆς ἐν Νικατάση συνόδου τῆς μὲν ἔξορίας ἀνεκτήθη, τῇ γε μὴν Ἀλεξανδρείᾳ φοιτᾶν ἐπισχέθη· ἐν διστέρῳ γάρ καὶ εἰς Ἀλεξάνδρειαν αὐτῷ κάθιδος τοῖς περὶ Εὔστον μετὰ τὴν παλινφύσιν ἐπούδαστο, ὡς ἐν καιρῷ μοι λελέξεται· μετ' ὅλιγον δὲ Εὔστον τοις καὶ Θεογόνιος τὰς οἰκείας ἐκκλησίας ἀπέλαβον, οἱ μὲν τὸν ἀντ' αὐτοῦ χειροτονηθέντα Ἀμφίλων ἐκβαλών, Χρῆστον δὲ ἐκ Νικατάσης ὁ Θεογόνιος· μετανοίας γάρ βιβλίον τοὺς κορυφαῖς τῶν ἐπισκόπων πέμψαντες, βισιλικῷ κελεύσματι ἀνεκτήθησαν. Ὡδὲ δ' εἶχεν ἐπὶ λέξεως τὸ βιβλίον· «Ἄδη μὲν καταψήφισθέντες πρὸς κρίσσας παρὰ τῆς εὐλαβείας δύμῶν, δψείλομεν σιωπῆν τὰ κικηριμένα παρὰ τῆς εὐλαβείας δύμῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀποτον καθ' ἐστῶν δοῦναι τῶν συκοφαντούντων τὴν ἀπόδειξιν τῇ σιωπῇ, τούτου ἔνεκεν ἀναφέρομεν, ὡς τημεῖς καὶ τῇ πίστει συνεδράμομεν, καὶ τὴν ἐννοιαν ἐξετάσαντες ἐπὶ τῷ δμοουσίψ, δλοι ἐγενόμεθα τῆς εἰρήνης, μηδαμοῦ τῇ αἰρέσει ἐκαχολουθήσαντες· ὑπομνήσαντες δὲ ἐπὶ τῇ ἀσφαλείᾳ τῶν ἐκκλησῶν, δσα τὸν λογισμὸν δύμῶν ὑπερέτρεχε. Καὶ πληροφορηθέντες καὶ πληροφορήσαντες τοὺς δι' δύμῶν πεισθῆντας δψείλοντας, ὑπεστημηνάμεθα τῇ πίστει. Τῷ δὲ ἀναθεματισμῷ οὐχ ὑπεργάψαμεν, οὐχ ὡς τῆς πίστεως κατηγοροῦντες, ἀλλ' ὡς ἀπιστούντες τοιούτον εἴναι τὸν κατηγορηθέντα, ἐκ τῶν ίδιᾳ πρὶς τημένης παρ' αὐτοῦ διά τε ἐπιστολῶν, καὶ τὸν εἰς πρόσωπον διαλέξειν πεπληρωφροτημένους, μὴ τοιούτον εἴναι. Εἰ δὲ ἐπείσθη ἡ ἀρίστη δύμων σύνοδος, οὐκ ἀντιτείνοντές, ἀλλὰ συντιθέντες τοῖς παρ' δύμῶν κικηριμένοις, καὶ διὰ τοῦ γράμματος πληροφοροῦμεν τὴν συγκατάθεσιν, οὐ τὴν ἔξορίαν βαρέως φέροντες, ἀλλὰ τὴν ὑπόνοιαν τῆς αἰρέσεως ἀπόδυμενοι· εἰ γάρ καταξιώσετε νῦν γοῦν εἰς πρόσωπον ἀναλαβεῖν ἡμᾶς, ἔχετε ἐν ἄπαισι συμψύχους, ἀλλοιούθεντας τοῖς παρ' δύμῶν κικηριμένοις. Καὶ δτε αὐτὸν τὸν ἐπὶ τούτοις ἐναγόμενον ἔδοξεν δύμῶν τῇ εὐλαβείᾳ φιλανθρωπεύεσθαι καὶ ἀνακαλέσασθαι, δτοπον δὲ τὸ δικούντες είναι διεπειθόντες τὸν εἰλεγχον. Καταξιώσατε οὖν, ὡς ἀρμόδες· τῇ φιλοχρίστῳ δύμῶν εὐλαβείᾳ, καὶ τὸν θεοφιλέστατον βισιλέα δύπομνήσας, καὶ τὰς δεήσεις δύμῶν ἔγχειρεσαι, καὶ θάττον βισιλέοντας τὰ δύμενά δύμοντα ἐφ τὴν ήμιν. »Ἐκ ταύτης τούτων τῆς παλινφύσιας ἐπανακληθέντες Εὔστον τοις Θεογόνιος, τὰς ίδιας ἐκκλησίας ἔσχον, τοις ἐπ' αὐταῖς κιρροτονθέντας ἐκβιβλήκτες, ὡς εἰρηται· Καὶ προσχήματι τὰ κώδια περιέβερον, τὰ λύκων εργάσαντο.

PATRUL. GR. (XLVI)

A apostolico cœlestique prorsus esset animo. Inter ecclesiarum præsides rerumque sacrarum magistratus tum erant, qui non solum cum illo ædificandum, verum etiam destruendum sibi, et ecclesiæ fundamenta funditus evertendum statuerant: sicuti stylo progressi ostenderemus. Arius enim synodi ipsius atque imperatoris calculo condemnatus, et exilio mactatus fuerat: atque itidem Eusebius Nicomediensis, sectatoresque ejus, qui professioni quidem fidei subscripterant, Arii autem exauctorationem sententiis suis comprobare noluerant. Et Arius non longe post Nicenam synodum ab exilio quidem est revocatus, Alexandria autem ire prohibitus. Cæterum postea quoque ei ab Eusebio, 633 post palinodiam et recantationem, reditus in eam urbem impetratus est: id quo suo loco dicetur. Brevi quoque et Eusebius et Theognis ecclesiæ suas receperunt: eis qui in corum locum surrogati fuerant, Amphione Nicomedia, et Chreste Nicæa ejectis. Cum namque pœnitentiae libellum primariis episcopis misissent, imperatoris jussu sunt revocati. Libellus autem is de verbo ad verbum talis fuit: «Cum quidem calculis vestris ante judicium factum, a pietate vestra damnati simus, silere debuissimus de pietatis vestræ decretis. Quandoquidem vero absurdum fuerit, silentio ipso sycophantia opinionem et indicium contra nos ipsos præbere: eam ipsam ob causam ad vos referimus, nos professioni fidei consensisse, sententiaque τοῦ ὁμοουσίου et consubstantialis explorata, pacatos prorsus fuisse, neque ulli ex parte hæresi adhæsisse. Certitudinis autem ecclesiarum causa, quæ nobis in mentem venerant, in medium protulimus. Atque ipsi tandem certo persuasi, aliisque etiam quos oportebat itidem a nobis persuasis, fidei subscriptis. Anathemati vero subscribendum non duximus, non quidem quod si leum ipsam carperemus: verum quod eum qui accusatus fuerat, talēm esse non crederemus. Ex epistolis enim ejus ad nos da is, sermonibusque in faciem collatis, certiores facti sumus, talem non esse. Quod si sancta vestra synodus de eo sic persuasa est, nos nihil repugnamus. Cæterum suffragium nostrum ad decreta vestra accommodantes, per hasce litteras, plena fide consensum nostrum confirmamus: non nos quidem graviter exsilium ferentes, sed suspicionem hæresis amolientes. Quod si dignabimini nos in conspectum vestrum admittere, unanimes in omnibus habebitis, rebusque vestris judicatis stantes. Et cum pietati vestræ placuerit, eum qui criminis huius nomine est delatus; humaniter revocare, absurdum esse duximus, posteaquam reus ipso revocatus, de intenta sibi calunnia causam dixit, ut nos prorsus taceremus, contra nos ipsos reprehensionis occasione exhibentes. Facite igitur, sicuti pietati vestre Christianæ convenit: ut Dei amantissimum imperatorem admoneat, preces nostras eidem offeratis, et quan-

primum quæ vos facere decet, de nobis statuatis. Post hanc palinodiam et recantationem, revocati Eusebius et Theognis, **634** ecclesias suas receperunt, eis qui illis suspecti fuerant repulsis, sic-
uti dictum est. Sic illi sub praetextu ovium pellibus amicti, lupos egerunt. Nam imperatoris humanitate ad seductionis commoditatem abusi (1), et continuo imperatorie aulae aditu pristinam dominationem consecuti, quemadmodum deinceps dicemus, res pessimas admiserunt.

CAPUT XLIV.

Ut post Alexandrum Athanasius Alexandriæ episcopatum suscepit, et de ejus a pueritia institutione: et ut seipso magistro sacerdos sit factus, et magno Antonio charus fuerit: et de Arianorum contra ipsum calumniis et insidias.

Tum temporis post quintum synodi mensem, Alexander Alexandriæ antistes moriturus, sedis sua successorem, divini judicii (sicuti conjicere licet) calculo, celebrem reliquit Athanasium. Cum namque Athanasius refugeret atque reluctaretur, Alexandrum serunt vim illi inferentem, vix tandem ut thronum susciperet, porsiadere potuisse: sicuti id quoque Apollinaris Syrus ad hunc modum scriptum reliquit: « Non desiit vero postea quoque bellicerari impietas. Sed primum quidem adversus beatum viri hujus magistrum, cui hic perinde atque patri filius, patronus affuit, arma sumpsit: deinde vero in hunc quoque ipsum, postquam ad episcopatus pervenit successionem, multa quidem ille usus tergiversatione, sed tamen consilio Dei productus. Sicuti beato quoque illi viro, qui ei episcopatum quasi in manus tradidit, divinis indicis, non alium videlicet quam hunc successorem fore, est significatum. Evocabatur namque a vita, jamque adeo prope obitum erat Alexander, cum nominatim Athanasium vocavit absentem, atque ibi, cum qui tum aderat ejusdem nominis, vocationis audiens esset, ad eum, veluti quem non vocasset, conticuit, denuoque vocatione est usus. Et cum id ab eo saepius fieret, consiluit tandem Athanasius præsens, declaratus est autem alter absens. Et propheticō demum spiritu beatus Alexander: Athanasi, inquit, effugiturum te credis, sed non effugies. Quo verbo ad certamen eum evocari ostendit. » Ille Apollinaris. Arii autem tribules jactant, post Alexandri mortem communicasse consilia inter se, qui Melitium, quique Alexandrum secuti fuerant, convenisseque in eundem locum, ab utraque parte **635** ex Thebaide et reliqua Ægyptio episcopos quinquaginta quatuor, et decreatum ab eis esse, ut communibus suffragiis ab eis legeretur, qui Alexandrinæ præcesset ecclesiæ antistes. Septem vero episcopos quosdam, jurejando proculeato, præter sententiam et voluntatem omnium reliquorum, electionem Athanasii, ad id ab eo coactos, in ea quæ nominatur Dionysii ecclesia, furtim peregisse. Mibi vero magnus iste vir non absque divino numine (2) ad episcopatum

(1) Eusebius et Theognis imperatoris Constantini bonitate abusi sunt: quem synodo peracta, Socrates in Occidentales partes profectum esse scri-

A Τῇ γὰρ βασιλέως φιλανθρωπίᾳ χρησάμενοι: ὡς ἐδίον ἔκαπτες, τῷ συνεχεῖ τῆς πρὸς τὰ βασιλεῖα εἰσδου, τὴν προτέραν δυναστείαν ἀπολαβόντες, τὰ πάνδεια Εδρων, ὡς ἐροῦμεν ἔξῆς.

ut dictum est. Sic illi sub praetextu ovium pellibus amicti, lupos egerunt. Nam imperatoris humanitate ad seductionis commoditatem abusi (1), et continuo imperatorie aulae aditu pristinam dominationem consecuti, quemadmodum deinceps dicemus, res pessimas admiserunt.

ΚΕΦΑΛ. ΜΔ'.

Ὥς μετὰ Ἀλέξανδρος Ἀθανάσιος τοῦ τῆς Ἀλέξανδρειας ἐπιβιβίται θρόνον· καὶ περὶ τῆς ἐν τέον ἀγωγῆς αὐτοῦ· καὶ ὡς αὐτοδιδάκτος ἦταν λερεὺς, καὶ φιλούμενος τῷ μεγάλῳ Ἀρτωνίῳ· καὶ περὶ τῆς τών Ἀριειων κατ' αὐτοῦ ἐξιστῆς.

Τότε δὲ μετὰ πέμπτον τῆς συνόδου μῆνα, μέλλων τελευτὴν ὁ Ἀλέξανδρειας, Ἀλέξανδρος, διάδοχον τοῦ θρόνου τὸν περιβόητον Ἀθανάσιον κατελίμπανε, θείᾳ χρίσει, ὡς ἔνεστιν εἰκάσειν, ἐπ' ἐκείνῳ τὰς ψήφους ἐπαγαγών· λόγος γὰρ ἔχει, τὸν Ἀθανάσιον φεύγοντα καὶ ἀνδυόμενον, τὸν Ἀλέξανδρον βιαν ἐπαγαγόντα, μόλις δυνηθῆναι πείσας τὸν θρόνον εἰσδέξασθαι· καθὼς που καὶ δύορος; Ἀπολλινάριος ὡς γράφων ἴστορησεν· « Οὐκ ὄντει δὲ καὶ κατὰ ταῦτα πολεμεῖν ἡ δυσσένεια· ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐπὶ τὸν μακάριον διδάσκαλον τοῦ ἀνδρὸς ὑπλίξεται, καὶ οὕτος παρῆν συνήγορος ὡς πατρὶ παις· Ἐπειτα καὶ ἐπ' αὐτὸν, ὡς ἥκειν ἐπὶ τὴν τῆς ἐπισκοπῆς διαδοχὴν, πολλῇ μὲν ἀποφυγῇ χρησάμενος, κατὰ θεὸν δὲ ἀνευρεῖται· ὧδι καὶ τῷ μακαρίῳ ἀνδρὶ τῷ τὴν ἐπισκοπὴν προχειρίταν· προδεδήλωτο θελαῖς δηλώσεσιν, οὐχ ἔτερον ἔσεσθαι τὸν διάδοχον ἡ τοῦτον ἐκαλεῖτο μὲν γὰρ ἐκ τοῦ βίου· ἥδη δὲ πρὸς ἀπαλλαγὴν τυγχάνων, Ἀθανάσιον ὄνομαστι μή παρόντα ἐκάλει· Καὶ ὡς ὁ παρὼν ὄμώνυμος ὑπήκοουε τῇ κλήσει, πρὸς μὲν τοῦτο ἀπεσιώπα, ὡς οὐ τοῦτον καλῶν· αὐθίς δὲ ἔχρητο τῇ κλήσει· καὶ ὡς ταυτὸ πολλάκις ἐγίνετο, ἀπεσώπα μὲν ὁ παρών· ἐδηλούσθι δὲ δὲ μή παρών. Καὶ προφητικῶς ἐλεγεν δι μακάριος Ἀλέξανδρος, Ἀθανάσιε, νομίζεις ἐκπεφυγέναις· οὐκ ἐκφεύγῃ Δηλῶν ὡς πρὸς τὸν ὅγωνα ἐκαλεῖτο. » Καὶ δὲ μὲν Ἀπολλινάριος ταῦτα γράψει· οἱ δὲ τῆς Ἀρείου συμμορίας φασὶν, ὡς μετὰ θάνατον Ἀλεξάνδρου κοινωνοῦντες πρὸς ἀλλήλους ἥσαν, οἱ τὰ Μελίτου καὶ Ἀλέξανδρου ἐφρόνουν. Κοινῇ δὲ ἄμφι οἱ τῶν ἀμφοτέρων ἐπισκόποι, ἐκ τῆς Θηρειδίδος καὶ τῆς ἀλλῆς Β Αἰγύπτου, ἥσαν δὲ τέσσαρες καὶ πεντήκοντα, ἐς ταυτὸ συνιόντες, κοινῇ ψήφῳ συνέθεντο ἐκλεγῆναι τὸν, δις τῇ; Ἀλέξανδρέων Ἐκκλησίας τὴν ἐπιτροπὴν ἔξει. Ἐπτὰ δέ τινας τῶν ἐπισκόπων τοὺς δρόκους ἡλετηκάτων, παρὰ τὴν γνώμην πάντων κλέψαι τὴν χειροτονίαν Ἀθανασίου κατὰ τὴν Διενυσίου καὶ ουμένην ἐκκλησίαν βιαν ἐπαγαγόντος. Εμοὶ δὲ οὐκ ἀηδεῖ τὸν μέγαν ἐπὶ τὴν ιερωτύνην ἐλθεῖν δοκεῖ· τησυντος γὰρ τὸν οἶον δὲ τηνικάδες ἔζησει καιρός· νοεῖν τε καὶ λέγειν, ἐτι δὲ γράψειν Ικανώτατον δυτα· εὔτοιχον τε ράλλειν, καὶ ποὺς τὰς ἐπιθυμούλας ἀντέχειν μάζα στεβήσατον. Μάλιστα δὲ ἦν ἐκκλησιαστικός δι.

lib. i. cap. 15.

(2) Divino nutu Athanasius episcopus est lectus, Suzoremū judicio et Nicephori.

ἀνὴρ, ἵπιεῖδες τε περὶ τὸν λερδοῦθα, καὶ ὡς οἶνον εἰπεῖν αὐτοδίδακτος περὶ τὰ τοιαῦτα. Φασὶ καὶ γέροντος πρόσθην γεγονότα, τόδε τοι σκιαγραφῆσαι τὸ θεῖον περὶ αὐτοῦ. Κατὰ τὴν Ἀλεξανδρεῖαν περιφωνῇ τινα ἐορτὴν ἥγον Ἀλεξανδρεῖς· καθ' ἣν ἡμέραν Πάτρος δὲ παρ' αὐτοῖς ἡγησάμενος τῷ ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρῷ ἐγρήσατο. Ταύτην δὲ ὡς ἔθος ἐπιτελῶν καὶ Ἀλεξανδρος δὲ τότε τὴν Ἐκκλησίαν ἐπιτροπεύων, τὴν λερὸν τελέσας μυσταγωγίαν, καθῆστο, τοὺς σὺν αὐτῷ ἀριστεῖν μέλλοντας ἐκδεχόμενος· Ἐν μετεώρῳ δὲ ὅν, τῇ θαλάσσῃ τὰς ἔψεις προσέβαλλε. Πιλᾶς δέ τινας ἔώρα κατὰ τῆς φάρμου παιζοντας· ἡ δὲ παιδιὰ τῶν κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν γενομένων μίμησις ἦν, καὶ ἐπισκόπου δῆθεν χειροτονία. Καὶ μέχρι μὲν τίνος ἀκίνδυνος ἡ μίμησις ἦν. Ός δὲ τῶν μυστικωτέρων καὶ ἀπολήρητων ἡ παντούτῳ, ἐν δεινῷ ἐποιεῖτο τὸ δρώμενον· καὶ τοὺς ἐν τέλει τοῦ κλήρου μεταπτελόδμενος, ἐδέκνυτο τοὺς παιᾶς, καὶ ὡς αὐτὸν ἀγεν τὸν ἐκέλευεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ θυτησαν, τὰ τῆς παιδιᾶς τρύπα, καὶ τίνα πράττουντες ἡσαν ἐλεγεν. Οἱ δὲ παιδεῖς αἰδοὶ καὶ δίει κατεσχυμένοις, πωτὰ μὲν τρυνοῦτο· ὡς δὲ ἐπίκειτο τῇ βραστῷ Ἀλεξανδρῷ, κατέλεγον τὰ τοῦ δράματος· ὡς· Ἀθανάσιος μὲν τὸν κλῆρον τῆς ἐπισκοπῆς ἐκληροῦτο· καὶ βιττίσων πολλοὺς, καὶ ἐν καταλόγῳ τῶν τῆς Ἐκκλησίας ταγμάτων καθίστη λεπεῖ· καὶ διακόνους χειροθετῶν. Ἀνέκρινε δὲ ἔκαστα δὲ ἐπισκόπος· τι μὲν πράττων ἐλεγεν δὲ τῆς παιδιᾶς λεπεύς· τι δὲ αὖθις; τελούμενοι ἀκείνοις λέγοντες ἥσαν. Ἐπεὶ δὲ ἔκαστα κατὰ τὴν Ἐκκλησίας τακτὴν παράδοσιν φυλαχθέντα εὗρε, μὴ χρῆναι καὶ αὐθις ἀναβαπτίσαι ἐδυκίμαζε, σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν λερεῦσι σκοπούμενος τοὺς καθάπακτος ἀπλότητη τῆς θείας χάριτος ἡξαμένους. Μόνα δὲ ἀκείνα δὲ θέμις λερεῦσι πράττειν ἀνεῖται, ἐν μυστηρῷ πληροῦν ἐκέλευε. Τοὺς δὲ παιᾶς καθόλετά τῇ παιδιᾷ τάγματι ὑπὸ μάρτυρι τῷ Θεῷ, ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἀνήγε, καὶ τοὺς προστήκουσι παραδόντες, φυλάττειν παρῆνει, καὶ ἐπὶ τὴν μίμησιν προσβάσαι, ἵκανώς μετεσχηκότας παιδεῖας, καὶ μάλιστα Ἀθανάσιον· διὸ ἔχων ἀπογραφέν καὶ δομοδαιτον, ἐν οὐ πολλῷ τῷ τῆς διακονίας κλήρῳ καθίστα. Γραμματικὴν δὲ δοκιήσας, καὶ βήτορει φοιτήσας, καὶ τῇ φιλοσοφῇ προβάς, καὶ τοσοῦτον ἐκ τούτων ἀπαρυσάμενος δύον μὴ κλονεῖσθαι τοῖς περὶ ταῦτα κομφοῖς, ἐπὶ τὴν Νίκαιαν ἥγετο, καὶ τὰ μάλιστα τὴν αὐτοῦ σεβασμὸν μέρος τῷ στεφρῷ τῆς ἀληθείας λόγῳ καθεστηκώς. Πειραν δὲ καὶ πρὸ τῆς τήλικας ἔδωκε σοφοῦ καὶ διαβεβήκοτος ἀνδρός· Ός δὲ Ἀλεξανδρος ἐτελεύτα, διάδοχος ἀκείνον λαπων, ἐπιμελῆσον ἡ Ἀθανασίου δόξα ἐξέλαμψε, τῆς ἀκείνου ἐν ἀπασιν ἀρετῆς βεβαιούσης αὐτήν. Ησολήγη δὲ αὐτὴν καὶ ὁ μέγας Ἀντώνιος ἐνεποίει, μαρτυρῶν ἀκείνῳ τὰ χρείττονα, κείεντοι τε ὑπακούων, καὶ ἐκ τῶν δρέων ταῖς πόλεσι φοιτῶν, καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις ἀκείνῳ συνδιατρίβων, καὶ τῇ ἀκείνου δόζῃ ἢ δοξάσοι περὶ Θεοῦ, σύμψηφος καθεστώς· καὶ γαλε-

A pervenisse videtur: qui sane talis fuit, qualem ea flagitarnut tempora, ad intelligendum, dicendum, atque etiam scribendum idoneus maxime: et qui quod telo peteret, tangere atque assequi posset, quique ad resistendum insidiis structis esset firmissimus. Erat præterea vir admodum ecclesiasticus, et ad sacra peragenda aptissimus, atque (ut sic dicam) in rebus ejusmodi aūtobidaxtoz, et a se ipso doctus. Ferunt namque, cum needum ad ephebos accessisset, a Deo ejusmodi quiddam in eo adumbratum et simulacro quodam representatum esse. Alexandrini in urbe sua festum quendam diem insignem agunt, quo die Petrus, qui apud eos ecclesiam rexerit, martyrio est defunctus. Ille serias, ut moris erat, Alexander quoque, praefectus tum ecclesiæ, celebrabat, et sacris mysticisque cæremoniis operatus sedebat, eos qui cum eo pransuri erant præstolans. Cum vero sederet sublimior, oculos ad mare conjectit, et pueros quosdam in arena ludentes vidit. Ludus erat, rerum quæ in ecclesia peraguntur imitatio, et episcoli tandem electio. Atque aliquatenus quidem id nihil habebat periculi: ut autem arcana misteria, sacraque non tangenda, pueri attigere, graviter factum id tulit; accitisque cleri primoribus, pueros ostendit, eosque ad se adduci jussit. Illi ubi sunt adducti, de ludicro eos interrogavit: mox etiam quæ egerint, dixit. Pueri pudore simul et timore correpti, primum quidem rem negarunt; deinde vero, ut verbera eis Alexander minatus est, actum omnem exposuerunt, ut scilicet Athanasius (1) episcopi munus sortitus, multos baptizari, et impositione manuum in ordinem ecclesiasticum sacerdotes et diaconi cooptaverit. Inquisivit etiam rem quamque episcopus, cum quid umbratilis episcopus per ludum ritus sacros peragens dixerit, tum quid responderint, qui sacris ab eo initiati essent. **636** Atque ubi rem quamlibet iuxta ecclesiasticam traditionem servatam reperit, cum episcopis qui ei tum aderant, re deliberata, non denovo baptizandos esse censuit, qui semel per simplicitatem divina gratia digni effecti essent. Et tantummodo ea quæ sacerdotibus facere fas est, in mysterio adimplere jussit. Pueros autem eo quem in Iudo cœperant oratione, ipsum Deum testem faciens, in ecclesiam induxit: et propinquis suis traditos, ut ab eis custodirentur, atque in imitatione ad progressus faciendos instruerentur, qui sic abunde institutionem puerilem a-seculi essent, rogavit. Maxime vero id de Athanasio egit: quo deinde notario et familiari usus, non ita longo post tempore eum in diaconorum ordinem evexit. Atque hic in grammaticis litteris exercitatus, et apud rhetores versatus, præterea vero etiam in sapientie studiis institutus, cum ex eis artibus tantum perceperisset, quan-

(1) Athanasius, per Iudum, nondum ephebus, a pueris episcopus lectus, episcopalia munera obiit. (Sozom. lib. II, cap. 17.)

tum ad hoc satis esset, ne ab eis qui in illis eximii sunt et clari percelleretur, Nicæam est perductus, ubi maxime decertavit, quippe qui propter firmitatem sermonum veritatis non minima ibi actionum omnium pars fuerit. Specimen vero ille quoque in ætate juvenili sapientis, spectati, et senilis viri præbuit (1). Postquam autem Alexander mortuus est, eumque successorem eum reliquit, tum magis gloria ejus enituit, virtute ipsius in rebus omnibus seipsam confirmante atque laudante. Quam ingentem quoque reddidit magnus Antonius, cum optima quaæque de eo testificans, tum etiam jussis ejus morem gerens. Nam et ejus causa ex montibus in urbes frequenter venit, et in ecclesia cum eo est versatus. Tum autem, sententia ejus quam de Deo habuit, calculum suum addidit: eis qui inimicitias contra eum suscepissent adversus, ipsius autem Athanasii amicus intimus et summus. Quin et Ariani Athanasium illustriorem reddidere, qui una cum Melitio Ægyptum motibus compleverant. Insidias enim sine intermissione ei molientes, capere eum legitime non potuerunt. Et nuper admodum Eusebius ab imperatore ab exilio reductus, non mediocrem sibi usurpabat libertatem, ab illo in magno honore habitus, perinde atque a prava opinione ad rectæ pietatis sententiam transiisset. Quocirca libertate ea abusus, majorem etiam in ecclesia turbam excitavit, per eam quaæ ei Inerat falsam opinionem, easque quas adversus **637** C Athanasium suscepserat inimicitias, ex quo in synodo in illum veluti vera pietatis propignaculum impegit. Et primum quidem electionem ejus Eusebiani reprehendebant, tanquam neque legitimate, factam. Ubi vero insimulationem eam refellit, magno animo pro side Nicæana decertans, aliam illi texuere telam, eo consilio, ut Athanasio exsilium struerent, atque Ario redditum in urbem Alexandrinam pararent, Ita enim facillimum ipsis fore putabant, ut δμουσιον consubstantialis fidem ejerent, et pedentium impietatem suam pro ea inducerent. Tentavitque adeo, ad Athanasium scribens Eusebius, ut ab illo susciperetur Aries. Si minus, sine scripto per internuntium magnum illi minatus est malum. Postquam autem omnem movens lapidem, persuadere id illi non potuit; eos qui in doctrina res novas induxissent, novamque hæresim instituissent, et eam ob causam a tam frequenti synodo proscripti essent, minime recipiendos esse contendenti: alio modo coenatus est, ut Aries reciperetur, Alexandriamque reduceretur, imperatori persuadere. Id quod tandem, sicuti suo loco dicam, ægre effecit.

CAPUT XLV.

De synodo Antiochiae congregata, qua episcopatum Eustathio magno abrogavit: et de episcopis qui ei successerunt.

Tum vero alia etiam turba inter conjunctos episcopos exorta, Ecclesiam exceptit, qui de verbo δμουσιον, consubstantialis nimurum, subtiliter inquirentes, eoque sese exercentes, intestinum inter se ita commovere bellum, ut concordatio eorum nihil a nocturna pugna differret. Neque enim alias

(1) Διαβεντχτες dicuntur, apprime spectati, probati, perfecti, sublimes, et extra judicium aleam constituti: qualiter Gregor. Theologus esse dixit Basilium Magnum: *Homo D.i., inquit, et fidelis*

A πῶς ἔχων, οἱ αὐτὸν ἀπηγθάνοντο· καὶ γὰρ διάπυρος ἐκείνῳ φίλος ἐτύγχανεν ὁν. Περιφνέστερον δὲ ποιούν τὸν Ἀθηνάσιον καὶ Ἀρειανό, οὐ τύναμα Μελιτήν τὴν Αἰγυπτον ἀνετάρασσον, ἐπιδουλὸς μὲν κατ' αὐτοῦ ἀει πράττοντες, ἐν δίκῃ δὲ ἐλεῖν ἤκιστα ἔχοντες. Ἀρτι γὰρ καταχθάντες εἰ περὶ Εὐσέβιον βασιλεῖ, οὐ τὴν τυχοῦσαν παρῆρσαν ἐκτῆσαντο· καὶ διὰ πολλῆς ἡσαν ἐκείνῳ τιμῆς, ἀτετέλεστον πρὸς τῷ εὐσεβεῖν μεταθέμενοι. Καὶ δὴ τῇ παρθησίᾳ καταχρησάμενοι, μείζονα ταραχὴν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπήγειραν ἐκ τε τῆς ἐνοικουρούσῃς κακοδιαίας, καὶ ἐκ τῆς πρὸς Ἀθανάσιον ἀπεκθείας· ἐπειδὴ ἐκείνῳ ἐν τῇ συνέδρῳ προδιώλω τῆς εὐσεβείας ἐνέτυχον. Καὶ δὴ πρῶτα μὲν τὴν ἐκείνου ἐν αἵτιας ἐποιοῦντο χειροτονίαν, ὡς μὴ δινθέσμως, μηδὲ παρὰ δξιοπίστων προσώπων γεγενημένην· ὡς δὲ κρείτων τῶν ἐγκλημάτων ἐδείκνυτο, γενναῖος ὑπὲρ τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεως διαγωνιζόμενος, βουλὴν ἐτέραν ὑφεινον, σκευωρῆσαι μὲν ἐκεῖνον εἰς φυγαδῖσταν, Ἀρειον δὲ παρασκευάσαι κατάγειν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Οὕτω γὰρ ἐκ τοῦ ἥρατον ἔχειν ἐκείνους τὴν μὲν τοῦ δμουσιού πίστιν ἐκβάλλειν, τρέμα δὲ πῶς τὴν σφετέραν ἀντεισάγειν δυσσέβειαν. Καὶ ἐπειράτο γράφων Εὐσέβιος Ἀθανασίῳ τοὺς περὶ Ἀρειον δέχεσθαι· εἰ δὲ οὖν, ἀγράφως τιπείλει κακῶς αὐτὸν διαθεῖναι. Ἐπει δὲ πάντα κάλων κινῶν, οὐδὲν τρόπῳ πειθήνιον εἶχε διενιστάμενον τοὺς περὶ τὸ δόγμα νεωτερίσαντας, καὶ νέαν συστησαμένους αἱρεσιν, καὶ παρὰ τοσαντῆς ἐληλαμένους συνδόμου, μὴ δεῖν εἶναι δέχεσθαι, ἐπεχείρει τρόπον ἔτερον πεισατε τὸν βασιλέα δέχεσθαι· Ἀρειον, καὶ κάθοδον εἰς Ἀλεξάνδρειαν παρασχεῖν. Καὶ μάλις τοῦτο ἀνύστας εἶχεν, ὡς κατρῷ διαλήφομαι.

neque ab idoneis, quæ sīdem mererentur, personis factam. Ubi vero insimulationem eam refellit, magno animo pro side Nicæana decertans, aliam illi texuere telam, eo consilio, ut Athanasio exsilium struerent, atque Ario redditum in urbem Alexandrinam pararent, Ita enim facillimum ipsis fore putabant, ut δμουσιον consubstantialis fidem ejerent, et pedentium impietatem suam pro ea inducerent. Tentavitque adeo, ad Athanasium scribens Eusebius, ut ab illo susciperetur Aries. Si minus, sine scripto per internuntium magnum illi minatus est malum. Postquam autem omnem movens lapidem, persuadere id illi non potuit; eos qui in doctrina res novas induxissent, novamque hæresim instituissent, et eam ob causam a tam frequenti synodo proscripti essent, minime recipiendos esse contendenti: alio modo coenatus est, ut Aries reciperetur, Alexandriamque reduceretur, imperatori persuadere. Id quod tandem, sicuti suo loco dicam, ægre effecit.

D

ΚΕΦΑΛ. ΜΕ.

Περὶ τῆς ἐν Ἀρτιοχείᾳ γενομένης συνάδου, η καθεῖτε τὸν μέγαν Ενστάθιον· καὶ περὶ τῶν μετ' αὐτῷ γενομένων ἐπισκόπων.

Τηνικαῦτα δὲ ἔτερα ταραχὴ ἐκ τῶν οἰκείων ἐπισκόπων τὴν Ἐκκλησίαν ἐλάμβανε, περὶ τῆς τοῦ δμουσιού λέξεως ἀκριβολογουμένων, καὶ κατατριβομένων, καὶ πρὸς τὸν κατ' ἀλλήλων ὀπλίζοντο πόλεμον, ὡς μηδὲν τοῦ νυκτομαχεῖν διαφέρειν. Καὶ γὰρ ἀλλήλων οὐ συνίεσσαν, ἀφ' ὧν ἀλλήλους ἐνδιέζονται.

serve, et vir desideriorum: sed spiritualium. Ila enim vocat Scriptura τοὺς διαβεντχτας, hoc est, eos qui ad summum evasere locum, et sublimes visitaliaque haec supergressos.

βλασφημεῖν. Οἱ μὲν γάρ τὸ δικαιούσιον μή προσιέμενοι δέδενται Ισχον τὰ Μοντανοῦ καὶ Σαβελλίου φρονεῖν τοὺς αὐτὸν παραδεχομένους, καὶ βλασφήμους ἐλάλουν, ὡς τὴν τοῦ Γιοῦ ὑπαρξίαν ἀνατρέποντας· οἱ δὲ τὸ δικαιούσιον στέργοντες ἔκεινον; ἐξετρέποντο, ὡς Ἐλληνισμὸν καὶ πολυθεῖαν εἰσάγοντας. Μᾶλιστα δὲ ἐπὶ τούτοις συνισταντο Εὔσταθίος ὁ Ἀντιοχεὺς, καὶ δὲ Παμφίλου Εὔσταθίος· καὶ ἀμφότεροι δὲ ἐν ὑποστάσει τὸν Γένον τοῦ Θεοῦ ὀμοιόγονον, ένα τε Θεὸν ἐν ὑποστάσεσι τρισιν. Καὶ δὲ μὲν Εὔσταθίος; ἥτις τοῦ Εὔσταθίου, ὡς τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν καινοτομοῦντας δὲ αὐτοῖς στέργειν μὲν τὰ ἐν Νικαίᾳ δόξαντα Ελεγεν· ὡς τὰ Σαβελλίου δὲ προοῦντα τὸν Εὔσταθίον ἐν αἰτίαις ἐπιθεῖται. Καὶ δὴ συνέδου διὰ ταῦτα ἐν Ἀντιοχείᾳ γεγενημένης, ἀφαιρεῖται τὴν ἐπισκοπὴν δὲ Εὔσταθίος, κατὰ μὲν τὸν ἀληθῆ λόγον, διτεπερ τῆς ἐν Νικαίᾳ ὑπερίστατο πίστεως, καὶ τοὺς περὶ Εὐσταθίον καὶ Πατρόφιλον τὸν Σκυθοπόλεως, καὶ τὸν Τύρου Παυλίνον, ὃν τῇ γάνωμῃ οἱ ἀνὰ τὴν ἑω Ιερεῖς εἴποντο, ὡς Ἀρειανόφρονας ἀπειστρέψετο· ὡς δὲ οἱ εἰς Ἀρειού φασιν, οὐάπερ Σαβελλίζονται· καὶ δὲ ἄλλας οὐκ ἀγαθὰς αἰτίας, δὲ εἰωθέντες ἐπὶ πάντων τῶν καθαριουμένων ἐπισκόπων λέγειν ἔστιν. Τὸ δὲ ὅλον συκοφαντία μετὰ διαβολῆς ἦν. Ήτος γάρ τὴν λεφωσύνην δῆθεν αἰσχύναντα παιδίσκης ἐκολάστου μίξει, καὶ ἀπολαύσεις αἰσχρᾶς ἥδονῆς, καθετέλον τὸν δισιον. Εὐφυες γάρ τὴν δψιν γύναιον, ἐταιρικόν, καὶ τὴν ὄρων τῷ βουλομένῳ πεμπολοῦν μιτωσάμενοι, τὴν γλώτταν ἀποδόθατο: αὐτοῖς ἐπεισαν. Καὶ δὴ τοῦ συγχροτηθέντος, πεντήκοντα δὲ ἡσαν καὶ διακίσιοι, τοὺς μὲν ἔξηγον πάντας· τὸ δὲ ἀπὸ πειρας ἐκείνοις ἰταμδύ γύναιον ἐπεισῆγον. βρέφος ἐπιμαστίδιον ταῖς ἀγκάλαις ἀνέχον· διαναδόν ἐπεδοῦτο, ἐκ τῶν Εὐσταθίου συνουσιῶν συνεικήψειν καὶ τετοκέναι. Εὐστάθιος δὲ, εἰ τινα καὶ ἀλλον ἔχοι τοῦ πεπραγμένου συνιστορα, ή τῶν τοιούτων τι διειδέσται, ἔχεται. 'Ω; δὲ μηδένα ἔχειν διεμαρτύρετο, τὸν δρόκον ἥτουν οἱ πειροὶ δικασταί, καίτοι γε τοῦ νόμου διερρήθην βοῶντος, ἐπὶ δόσι ή τριῶν μαρτύρων τὸ βέντιον ἔχειν τὰ κακῶς φημιζόμενα· καὶ αὖθις τοῦ Ἀποστόλου ἀπαγορεύοντος, μή τινα τὴν κατὰ πρεσβυτέρου γραφὴν δέχεσθαι μαρτύρων δίχα δύο ή καὶ τριῶν. Ἐκεῖνοι δὲ τὸν νόμον ἐν δευτέρῳ θέμενοι, ἀμάρτυρον κατὰ τοσούτου ἀνδρὸς ἵποιον κατηγορίζουν. 'Ω; γάρ ἐκείνη τοῖς εἰργμένοις τὸν δρόκον ἐπῆγεν, ή μὴν Εὐσταθίου εἶναι τὸ βρέφος φαῦλης ἥδονῆς ἀποτέλεσμα, εὐθὺς ὡς κατὰ μοιχοῦ ἐκείνοις τὴν ψήφον ἐπῆγον. Τῶν δὲ ἄλλων ἀρχιερέων οἱ τὰ τυρευθέντα ἡγνοῦν, ἀντιλεγόντων, καὶ μή κατὰ νόμους τὴν ψήφον τὰίριον γενέσθαι διατεινομένων, οἱ τὸ δρᾶμα συνθέμενοι δισον τάχος ἐς βασιλέας ἤκουν· καὶ πεισαντες ὡς ἐν δίκῃ τὰ ψηφισθέντα οἰς ἑάλω Εὐστάθιος, ἐκεῖθεν ἐπειρωντο ἐλαύνειν, φεῦ! τὸν τοσούτον τῆς εὐτενείας καὶ σωφροτύνης ἀγωνιστὴν τε καὶ

A alium intelligebat in eis verbis, unde sese invicem blasphemis expeti putabant. Siquidem qui consubstantiale non probabant, opinabantur eos qui id reciperent, Montani et Sabellii sententiam sequi: blasphemosque vocabant, velut qui Filii Dei existentiam evertent. Qui vero consubstantiale complectebantur, illos aversabantur, ac si Graecissimum pluresque deos assererent. Potissimum vero de iis Eustathius Antiochenus, **638** et Eusebius Pamphili, congressi decertarunt: atque uterque in subsistentia Filium Dei, atque unum Deum in tribus subsistentiis profitebatur. Et Eustathius Eusebium (**1**) incusabat, quod professionem fidei Nicenam novaret. Atque hic rursum acquiescere se in decretis Nicenis dicebat, illi autem Sabellii B errorem criminando objiciebat. Enimvero ea de re synodo Antiochiae coacta (**2**), episcopatus Eustathio abrogatur, re quidem vera, quod Nicenam fidem propugnans, Eusebium, Patrophilum Scythopolitanum, et Paulinum Tyrium, quorum sententiæ Orientales episcopi astipulabantur, ut Arianos aversaretur: sicuti autem illi ipsi Ariani præse ferebant, tanquam is qui cum Sabellio ficeret, aliasque item non optimas ob causas: quemadmodum de omnibus episcopis, qui exuctorantur, multa dici, moribus est receptum. At res tota sycophantia erat, cum calumnia conjuncta. Veluti enim episcopalem dignitatem impudicæ mulierculæ concubitu, foedaque voluntatis usu turpiter contaminasset, sancto viro eam ademerunt. Nam mercriculam, vultu venusto, formæ æstatisque florem euīcis mercede prostituentem, conductam, ut linguiam illis daret, verbisque subserviret, permovere. Et conventu coacto, in quo duceni et quinquaginta erant, alios quidem omnes exire, mulierculam autem illam rerum usu protervam ingredi jussere. Progreditur illa, lactentem infantem in ulnis gerens, eumque impudenter ex Eustathii consuetudine se concepisse et peperisse clamat. Eustathius, si quem alium facinoris ejus testem conscient, aut qui tale quidquam nosset, haberet, rogat. Quæcumque cum id negaret, jusjurandum ab ea judices acerbi postulant, cum quidem disertis verbis lex vociferetur, quæ de quopianis sinistre D vulgentur, ea duobus aut tribus testibus firmitatem obtinere **1**: et Apostolus rursum, adversus presbyterum actionem recipi absque duobus aut tribus testibus, prohibeat **2**. At illi nulla legis ratione habita, et nullis testibus, adversus tantum virum judicium instituere. Posteaquam enim illa verba sua juramento confirmavit (**3**), infantem videlicet Eustathii improba libidinis opus esse, illicet illi veluti contra mæchum calculos produxerunt: **639** episcopis aliis, qui insidias structas

¹ Matth. xviii, 16. ² II Cor. xiii, 1; I Tim. v, 19.

(1) Nicomediensem.

(2) Sozom. lib. ii, cap. 19.

(3) O tinet id nunc quoque in quibusdam con-

sistoriis, ut puellis vitialis juramentum a judicibus deferatur.

ignorabant, frusta contra intentibus, et non legitime virum damnum esse contendebat. Porro qui fabulam hanc concinnaverant, nulla interposita mora imperatorem adeuntes, eique legitimate per sententiam Eustathium damnum esse persuadentes, episcopatu hominem mouere atque exigere sunt conati: tantum nimurum vere pietatis et castitatis defensorem, et quasi margaritum. Gravis autem, propter illius arrogationem, Antiochiae coorta est seditio, ut parum admodum absuerit, quin eam prorsus everti atque aboliri contigerit: quippe quae in duas discesserit partes, alterique factioni manus militaris opem ferret, quae res plurimum Eustathio nocuit. Ubi enim imperator cognovit Ecclesiae seditionem, vehementer indignatus, Eustathium tanquam hominem factiosum eo nomine suspectum habuit: et quemdam honoraria militiae illustris dignitate praeditum eo misit, qui cum tumultu ibi sedaret, tum Eustathium occulte inde abduceret. Itaque ille per Thraciam in Illyricum est deportatus, per placide caluacionem ferens, quod hoc sic prestare judicaret, vir rebus omnibus honestus, bonusque, et orationibus componentibus facundia jucunda et copiosa, sicuti id opera ejus testantur: elocutionisque priscæ pondere, sententiarum castitate, verborum eleganti gratia, et pronuntiationis vehementia præcipue pollens. Deinceps vero infelix illa muliercula gravi circumventu morbo, sycophantiae ejus actum confessa, tragediam omnem, ut edita fuerat, exposuit. Dixit etsi enim, sacerdotes plurimos, qui eam pecunia corrupserint, flagitium id facere ausos: scipsam autem non omnino mendacem esse, quod scilicet ex Eustathio quodam illiberalis artis opifice, puerum conceperisset. Cum Arianorum phalanx Antiochiae contra sanctum virum hæc admittere ausa fuisset, ita insuper ipsi secum rationem duxerunt et constituerunt, si imperatori notum quempiam atque eloquentia præclarum virum in Antiocheno throno collocarent, facilissime eos universos in opinionem suam pertracturos: proindeque Eusebium Pamphili, aliis prælatum, traducere in eum locum studuere. Quo decreto imperatori significato, illud præterea addidere, virum eum plurimi a populo Antiocheno fieri, gratiosumque ibi esse. **640** Hoc sic præcipue scripserunt, qui hostili erga Eustathium animo erant. Ipse vero Eusebius decreto ei reluctatus, litteras ad imperatorem, quibus Antiochenam sedem deprecabatur, dedit. Imperator vero consilium eis qui sic ecclesiasticum canonem servaret, ab ecclesiisque quae se in ei administranda credita esset, ad episcopatum alium transferri renueret (1), admiratus, et populo, et ipsi Eusebio rescripsit, sententiam ejus gratam habens, beatumque eo nomine vocans: quippe qui non tantum

A παραγραφήν. Δεινὴ δὲ διὰ τὴν ἐκείνου καθαρεσιν στάσις τῇ Ἀντιόχου ἐξῆφθη· ὡς μικροῦ δεῖν συμβαλεῖν πᾶσαν δρόμον ἀφανισθῆναι, τῆς πόλεως εἰς δύο μέρη διαιρεθείστες, συλλαμβανομένης θατέρας μερίδος, καὶ χειρὸς στρατιωτικῆς. "Ο δὴ μάλιστα τὸν Εὐστάθιον ἔβλαψεν. 'Ος γὰρ Ἕγνω ὁ βασιλεὺς τὴν διαιρεσιν τῆς Ἐκκλησίας, σφόδρα γαλεπάνων ἦν, καὶ ὡς στασιώδη τὸν Εὐστάθιον ὑπενθεῖ· καὶ τινα πέψυχες: ὃν ἐν περιφανείᾳ στρατευομένων, καταστέλλειν ἐπειράτο τὸν θύρυσον, Εὐστάθιον δὲ ἐκεῖσε ήταν ἔχαγεν. Καὶ δὲ μὲν διὰ Θράκης ἀπῆγετο εἰς Ἰλυρίους, ἥρεμα φέρων τὴν διαβολήν, οὐτωνεκρίνας ἀμεινον εἶναι, ἀντὶ κατὰ πάντα καλός τε κάγαθός γεγονὼς, γλωττάν τε λαχυράν ἐπὶ συνθήκῃ λόγων πεπλουτηκώς· ὡς τὰ αὐτῷ πονηθέντα παριστάντας, φράσεως δγκῳ ἄρχαίας, νοημάτων τε σωφροσύνης, χάριτί τε καὶ κάλλει λεξίας, ἔκχρυγελίας τε τῷ συντήκῳ διαφερόντως εἰδοκιμήσας. 'Ε; Ήστερον δὲ τὸ ταλαιπωρον ἐκεῖνο γύναιον χρίεπώ περιπεσθν ἀρρώστηται, τὸ τῆς συκοφαντίας δρᾶμα δάνωμολδγησε, γυμνὴν παραστῆσαν τὴν τραγῳδίαν. 'Ἐφη καὶ γάρ πλειστούς τῶν λερέων, χρήμασιν αὐτὴν ὑποφεραντας, τὴν συκοφαντίαν τολμήσαι, μὴ παντάπαισιν οὖσαν φευδῆ. Εὐστάθιον γάρ τινος βάναυσον μετιόντος τέχνην, σπέρμα τὸ βρέφος εἶναι διωμολδγει. Ταῦτα ἡ ἐν Ἀντιόχειᾳ τῶν Ἀρειανῶν φάλα: ἐκ ταῦτα τοῦ δισὶ τοι μήσασα, συνελογίσαντο καθ' αὐτοὺς, ὡς εἰ τινα βασιλεῖ γνώριμον, λόγοις τε ἐπίσημον, τῷ τῆς Ἀντιόχου θρόνῳ ἐγκαταστήσουσιν, ἐκ τοῦ βάστου ἐνείναι, πάντας τῇ σφετέρῳ δόξῃ ὑπεγάγεισθαι. Καὶ δὴ τὸν Παμφίλου Εὐσέβιον τῶν διλλων ἀπολεξάμενοι, μετατιθέντει τούτον ἐσπεύδαζον· καὶ τῷ βασιλεῖ τὰ ψήφισθέντα ἐδήλουν, προστιθέντες, ὡς καὶ τῷ τῆς Ἀντιόχειας λαῷ περὶ πλειστον καὶ κεχαρισμένος αὐτοῖς δὲ ἀνήρ. Οὕτω γάρ Εγραφὸν δοσι ἀπεχθῶς πρὸς Εὐστάθιον είχον. Εὐσέβιος δὲ ἀπέλεγε τὸ δόξαν ἐκείνοις, καὶ βασιλεῖ γράψων, παραίτησιν ἐποιείτο. 'Ο δὲ τὴν πρέθεσιν θαυμάσας αὐτοῦ οἵς τὸν Ἐκκλησιαστικὸν κανόνα ἐτήρει, ἐπέχοντα τὸν ἀπαξ Ἐκκλησίαν ἐγχειρισθέντα, μὴ πρὸς ἐτέραν μεταβαλεῖν ἐπισκοπήν, τῷ τε λαῷ καὶ αὐτῷ Εὐσέβιῳ ἐπίστελλε, τὴν τε γνώμην ἀποδοχῆς ἀξιῶν, μακάριόν τε ἀποκαλῶν, καὶ οὐ τῆς Ἀντιόχου μόνης, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκουμένης πάσης ἐγχειρισθῆναι τὴν ἐπισκοπήν δέξιον δυτα. Καὶ τῇ συνδρῷ δὲ τὰ Ισα Εγραφεν. 'Ακιθήκους δὲ τὴν πίστιν εἶναι οἰδέμενος τὸν τε πρεσβύτερον Καππαδοκίας Εὐφρόνιον, καὶ τὸν ἐξ Ἀρειούστης Γεώργιον, ὁπότερον τούτων, ἢ καὶ ἄλλον δὲ ἀν κρείτονα κρίνωσι, τούτον χειροτονεῖν ἐπὶ τὸν τῆς Ἀντιόχου θρόνον ἐπέτρεπεν. Οἱ δὲ πρὸς μὲν τῆς Εὐσέβιου ψήφου χειροτονοῦσιν Εὐλάλιον· διλγον δὲ ἐπιβιώσαντος ἐκείνου, τὴν μετάθεσιν ἐσπευσαν. 'Ως δὲ ἐκείνος ἀπείπε, καὶ δὲ βασιλεὺς ἀπηγόρευε τὴν μετάθεσιν, σχολάσαι φασὶ τὸν θρόνον ἔχῆς ἐπὶ ἔτη ὅκτω· εἰτα χειροτονοῦσιν Εὐρρόνιον. Μετὰ δὲ ἐνιαυτὸν καὶ μῆνας τινας τὸ βιοῦ ἐκμετρήσαντα,

(1) Nicene synodi ea non est de non transferendis ex una Ecclesia in aliam episcopis. (Socrat. lib. 1, cap. 24.)

φλόκιτον τῆς ἐκείνης ἐκκλησίας τὴν προεδρεῖαν κα-
ταζιουσί. Πάντες δὲ τὴν Ἀρέσιον λόγην εἰς κόρον
τῆσαν ἐκπεπωκότες, καὶ κύρῳ ταύτην περιβάλλον-
τες ἤσαν. Ὡν δὴ χάριν καὶ πολλοὶ τὸν ἐκλέψαν
Ιερωσύνην, καὶ τῶν ἀλλων ἰχνών, ὅφες δὲ εὐσεβεῖν
ἡρμένων ὁρθῶς, τὰς ἐπ' ἐκκλησίας καταλελοιπότες
συνάξεις, καὶ ὁ ἑαυτοὺς συνθροποῦστο. Καὶ Εὐσε-
βίας οἱ τὸ δυναμα εἶχον, ἐκείνων δὴ τὰ μάλιστα μετὰ
τὴν Ἑζοδὸν συναιρόμενοι. Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν Ἀν-
τιόχειαν δὲ Εὐστάθιον συμβάντα ὥστε εἶχον.
properaverant. Quod quia ille refugit, imperatorque translationem eam inhibuit, vacuam sedem
eam fuisse annis ordine octo ferunt: deinde Euphronium electum. Quo post annum et menses
aliquot defuncto, Flacito ejus ecclesiae præfecturam commissam. Omnes autem Ariana contagione
magno labore erant infecti: quamvis clandestine eam sovore viderentur. Cujus sane rei gratia multi
ex clero et sacerdotum ordine, alii præterea qui nihilominus recte sibi pietatem colendam statuis-
sent, conventibus in ecclesiis relictis, ipsi seorsum congregabantur. Habebant ii Eustathianorum no-
men, quod ei post illius etiam discessum maxime faverent. Ac quæ Antiochiae de Eustathio accidere,
huc sunt.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΓ'.

Περὶ τῶν Ῥώμης καὶ Ἱεροσολύμων πατριαρχῶν:
εἴτε δὲ καὶ περὶ τῆς ἑρώσεως τῶν Ἀριανῶν
καὶ Μελιτιανῶν.

Σίλβεστρον δὲ Μαρκελλίνου πρότερον, εἴτα καὶ
Μιλτιάδου ἐπ' ὀλίγον ἡγησαμένου τῆς Ῥωμαίων
Ἐκκλησίας, Ιούλιος διαδέχεται. Μετὰ δὲ Μακάριον
τὸν τῶν Ἱεροσολύμων ὄρδον διεῖπε Μάξιμος· ὃν δὴ
πρότερον λόγος ἔχει, τῆς ἐν Διοσπόλει ἐκκλησίας
παρὰ Μικαρίου τὴν Ιερωσύνην ἐπιτραπέντα, ἐπι-
σχεθῆναι παρὰ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν. Τοῖς γὰρ ἀν-
τικαθίνεις γρήνοις διμολογηθῆς γενόμενος, καὶ ἀλλως
ἀγρεθῆς ὣν ἀνήρ, τῇ τοῦ λαοῦ κρίσει ὑπὸ φῆφον ἦν
Ὦ: τελευτήσαντος Μικαρίου ἀναλαβέσθαι αὐτὸν τὴν
ἐπιτεκτήν. Ἐπειδὲ δὲ στέρεσιν ὑφιστάμενοι τοῦ ἀν-
δρὸς οὐκ οἷοι τε φέρειν ἤσαν, καὶ στάσις ἀνεκίνειτο,
δεῖν ἐδόκει ἔτερον μὲν ἐν Διοσπόλει χειροτονεῖν·
Μάξιμον δὲ συμπαραχμένεν τῷ Μικαρίῳ, καὶ τὰς
Ιερατικὰς συνδιάφρειν τούτῳ φροντίδας τελευτή-
σαντος δὲ ἐκείνου, ἐπὶ τὸν ὄρδον τούτου ἀνάγειν.
Εἰδέναι μάντοι χρεών, ὡς οἱ τάδε ἡρικιωκότες φασί
κατὰ γνώμην Μικαρίου τῷ πλέοντι τὰ κατὰ Μάξι-
μον σπουδασθῆναι διεσχυρίζονται· μεταμέλῃ γάρ
γοθισσθαι τὸν Μικαρίου μετὰ τὴν τοῦ Μάξιμου
ηγαλαδὴ ἐκείνου χειροτονίαν, ἐν νῷ θέμενον τὸ τε
ἔσθιας δικάζειν τὸν ἀνδρα περὶ Θεοῦ, καὶ τῷ τῷ
πλήθεις διὰ τὸ ὀμολογηθῆν καθεστάναι σφόδρα φιλεῖ-
σθαι, ὡς ἐς τὴν ἐκείνου διαδοχὴν τετραῆσθαι οὐαγ-
καλές ἔστιν. Ὕπεισθει γάρ ἐκείνῳ δίος οὐκ ἔλαττον,
μή, θαυμάτω τῷ ζῆν ὑπαλλάξιντος, οἱ περὶ Εὐσέβιον
καὶ Πατρόφιλον ἀρπάσαντες τὸν καιρὸν, τινὶ τῶν τὰ
Ἀρέσιον φρονεύντων τὴν ἐκείνου ἐπισκοπὴν ἐγγειρί-
ζειν· ἐπειδὴ τοι γε κάκεντον περιβόντος ἔτι, νεωτερί-
ζειν ἡγεμόνος. Ἀφορισθέντες δὲ παρ' αὐτοῦ, τὴν
ἰεροσχέλιαν ἀπόσαντο. Οὗποι δὲ ἔτι καὶ ἡ ἐν Αἰγύ-
πτῳ χιεγήεισα ταραχὴ κατεστάλη· ἡ μὲν γάρ
Ἀρέσιον αἰρεσίσ παρὰ τὴν Νικαίαν συνδου ἀπεκτῆ-

Α Antiochiae, sed universi ejusq[ue] orbis episcopatum
recipere dignus esset. Ad eumdem modum synodo
quoque scripsit. Et quod sincera fide esse opinia-
retr presbyterum Cappadociae Euphronium, et
Arethusæ (1) Georgium, alterum istorum, aut
alium certe quemquam, quem magis idoneum judi-
carent, designare, et sedi Antiochenæ præficere
præcepit. Atque illi ante Eusebii electionem Eu-
laliūm episcopum creaverant: qui cum paulo post
vitam finisset, tum demum Eusebium transferre
properaverant. Quod quia ille refugit, imperatorque translationem eam inhibuit, vacuam sedem
eam fuisse annis ordine octo ferunt: deinde Euphronium electum. Quo post annum et menses
aliquot defuncto, Flacito ejus ecclesiae præfecturam commissam. Omnes autem Ariana contagione
magno labore erant infecti: quamvis clandestine eam sovore viderentur. Cujus sane rei gratia multi
ex clero et sacerdotum ordine, alii præterea qui nihilominus recte sibi pietatem colendam statuis-
sent, conventibus in ecclesiis relictis, ipsi seorsum congregabantur. Habebant ii Eustathianorum no-
men, quod ei post illius etiam discessum maxime faverent. Ac quæ Antiochiae de Eustathio accidere,
huc sunt.

B

641 CAPUT XLVI.

*De Romano et Hierosolymitano patriarchis. Item de
Arianorum et Melitianorum conjunctione atque
unione.*

Sylvestri autem in Ecclesia Romana, ante quem
prius eam Marcellinus, deinde Miltiades, non ita
diu gubernaverant, Julius successit. Post Macarium
vero sedem Hierosolymitanam obtinuit Maximus,
qui antea in Diospolitana ecclesia, a Macario
episcopatu accepto, tandem a Hierosolymitanis est
retentus. Quod etenim superioribus temporibus
confessor exstitisset, aliterque vir bonus esset,
populi suffragiis designatus fuerat, qui Macario
vita funeto, episcopatum ejus reciperet. Ubi vero
Diospolitani viro eo orbati, id ferre non possent,
et certamen propterea moveretur, alium antistitem
Diospolitanis legendum: Maximum autem apud
Macarium, cum quo una episcopalem gereret curam
et functionem (2), retinendum: alique ubi ille de-
cessisset, ut hic in locum illius subrogaretur cen-
suerunt. Illud porro scire oportet, quod qui hæc
diligentius inquisivere, de sententia Macarii mul-
titudinem, quod de Maximo ingenti studio egerat,
fecisse confirmant. Macarium namque post illam
Maximi electionem haud quaquam pœnitentia du-
ctum esse, atque cum animo suo considerantem,
et quod vir is recte de Deo sentiret, et quod mul-
titudini propter strenue obitum confessionis cer-
tamen, valde charus esset, necessario eum qui sibi
succederet, retinendum esse censuisse. Non parvus
enim ille animum ejus subiit metus, ne ipso morte
sublatio, Eusebius et Patrophilus opportunitate
temporis arrepta, alieni ex Arianis episcopatum
suum concederent: quandoquidem, se adhuc su-
perstite, novas res moliri coepissent: et a se ex-
communicati, nugas tandem suas repudiassent.
Non dum vero, qui in Ægyptio quoque coortus fue-

(1) Arethusæ Syriæ oppidum.

(2) Duo eodem tempore Hierosolymis conser-

tientes episcopi, sicuti apud nos quoque coadjutores assumi solent. (Sozom. lib. II, cap. 20.)

rat motus, sotpis erat. Arii namque hæresis a Nicæna synodo proscripta. Melitius vero eis quæ supra exposuimus conditionibus receptus erat. Et Alexandro in Ægyptum reverso, Melitius quas extra ordinem non recte tenuerat ecclesiæ, restituerat. Ipse Lyci agebat. Et priusquam Melitius decessit, Joannem quemdam, qui eadem cum eo de synodi Nicænae dogmate sentiebat (¹), in locum suum substituit, qui novi rursus motus in ecclesiæ auctor fuit. **642** Quod ubi Ariani videre, neque ipsi rerum suarum negligentes fuere. Et quod apud factiosos ejusmodi homines fieri assolet, hi quidem Arii opinionem laudibus ferebant; illis vero magis convenire videbatur, ut ecclesiæ Melitianæ præsenserent, quibus etiam plerique magis erant addicti. Atque antea quidem utrique ab alteris dissidebant. Ubi vero animadvertere, multitudinem episcopos catholicæ Ecclesiæ sequi, conventu coacto, fædus inter se pepigere, communueque adversus pium Alexandrinæ urbis clerum suscepere bellum. Et adeo cœnuationes simul et defensiones ex æquo communiter decertantes protulere, ut tempore procedente, Ariani vocarentur Melitianæ, et Melitianæ Ariani. Atqui Melitianæ de ecclesiæ præfecturis tantum decertabant, Ariani autem male sentiebant de Deo. Verumtamen quod sibi communiter iniurias contra nos sumperabant, consensum atque concordiam assimilabant, utrique arbitrii facilius sibi eo modo res ex sententia successuras. Cæterum temporis processu propter perpetuos de rebus ejusmodi sermones et colloquia, ad eum pervenere habitum, ut idem utrique de Deo sentirent. Sed enim deinde Melitianæ, juxta pristinam secessionem, ab Arianis sunt disjuncti. Simul namque utrorumque clerus et populus alii ab aliorum abhorrebat communione. Multasque urbes id pervasit malum, maxime vero Ariæismus viguit in Bithynia et Hellesponto, nec non in ipsa Constantinopoli. Inde adeo, quod Eusebius Nicomediensis et Theognis Nicænus, arte quadam eum cui decretum Nicænae synodi asservandum commissum fuerat, dicuntur circumvenisse, subscriptionesque suas delevisse: atque libere et propalam docuisse, non oportere Filium Patri consubstantiale dicere. Il quoque primi Athanasio auctores fuere, earum quas pertulit ærumnarum. Multam namque ab imperatore consecuti potestatem et libertatem, Arium quidem, qui consentiens et amicus illis esset, Alexandriam reducere: illum vero veluti ex diametro eis repuguantem, abigeo inde contenderunt. Et sane vix tandem consilium id ad exitum suum perduvere. Quomodo autem id conficeret poluerint, ei quo pacto imperator ut Arium reciperet, adductus sit, quam potero brevissime dicam.

643 CAPUT XLVII.

Ut Arius sit revocatus ab exilio, rectam deinde doctrinam et religionem se sectaturum pollitus.

Presbyter quidam, ægritudine Ariana, quamvis ea occultior esset, occupatus, Constantiæ, imperia-

(1) Τῶν αὐτῷ συνήθιων παρὰ τὸ δόγμα τῆς, etc. Sozom. lib. II, cap. 21, hoc est, familiarem suum contra Nicænae synodi decretum. Et ratiōnis.

A πούχη: οἱ δὲ περὶ Μελίτιον ἐπὶ τοῖς προγραφεῖσιν ἐδίχθισαν. Καὶ γ' ἐπανήκοντι: Ἀλεξανδρῷ Μελίτιος τὰς ἐκκλησίας ἑδίου διὰ παρὰ τάξιν κατεῖχεν. Ἐκεῖνος δὲ διῆγεν ἐν τῇ Λυκῷ. Ἐπεὶ δὲ ἐτελέυτα τὸν βίον Μελίτιος, Ἰωάννην τινὰ τῶν διοδόζων περὶ τὸ δόγμα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνέδου κατέστησεν ἀντ' αὐτοῦ· διὰ ταραχῆς αὐθις ταῖς ἐκκλησίαις κατῆρξεν. Ὁπερ οἱ τὰ Ἀρείου φρονοῦντες δρῶντες, οὐδὲ αὐτοὶ τὸ καθ' αὐτοὺς ἡμέλουν. Οὐα δὲ τοῖς τοιωτοῖς φιλεῖ, οἱ μὲν τὴν Ἀρείου δόξαν ἐπήκουν· τοῖς δὲ ἐδόκει μᾶλλον δρχειν τῶν ἐκκλησιῶν τοὺς περὶ Μελίτιον· καὶ τούτοις μᾶλλον προσέκειντο. Καὶ πρότερον μὲν διεφέροντο ἐκάτεροι πρὸς ἕκατούς· ως δὲ τὸ πλῆθος ἐώρων τοῖς λεπεῦσι τῆς καθέλου Ἐκκλησίας ἐπόμενον, εἰς ἐν συνελθόντες, ἐπεισάντο· καὶ πρὸς τὸν εὐσεβῆ τῆς Ἀλεξανδρου κλήρου κοινὸν ἀνεῖλοντο πόλεμον. Καὶ ἐπὶ τοσούτον τὰς ἐγκλήματα καὶ τὰς ἀπολογίας προσφερον, ἐπίσης ἀγωνιζόμενοι, ως χρόνου προσόντος Μελίτιου· καὶ ληθῆναι τοὺς Ἀρειανούς, καὶ τὸ Ἐμπαλιν. Καίτοι γε οἱ περὶ Μελίτιον περὶ προστασίας μόνης ἐκκλησιῶν διεκρίνοντο· Ἀρειανοὶ δὲ κακῶς ἐψρόντουν περὶ Θεοῦ. Ἀλλ' ὅμως τῷ κοινῇ ἔχοραν καθ' ἡμῶν ἀναρρίπτειν, συμφωνεῖν ὑπεκρίνοντο, ἐκάτεροι δόξαν ἔχοντες δρῖδίας ἔξειν τοῖς κατὰ γνώμην. Πλὴν τῷ χρόνῳ προήκοντε, τῷ συνεχεῖ τῆς πρὸ τὰς αὐτὰ διαλέξεων; εἰς ἔξιν ἀλόντες, ἐπίσης περὶ Θεοῦ δοξάζοντες ἥσαν· αὐθις τὲ ἐκ τούτων εἰς τὴν προτέραν διάτασιν ἥλθον τοῖς περὶ Ἀρείου. Καὶ κλῆρος γάρ, καὶ λαοῖ, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐκερέποντο κοινωνίαν. Καὶ τολλαῖς μὲν τῶν πάλεων ἐπέτρεψε τὸ δαινόν· μάλιστα δὲ ἱκμαζε παρὰ Βιθυνίας καὶ Ἐλλησποντοῖς, καὶ ἐν τῇ Κωνσταντίνου αὐτῇ. Ἔνθεν τοις καὶ λέγεται τὸν Νικομηδίαν· Εὔσεβιον, καὶ Θεογνίνην τὸν Νικαίαν; δεξιῶς ὑπελθόντας τὸν, δε φιλάττειν τὸν δρόν της ἐν Νικαίᾳ συνέδου τὴν ἐπιτροπὴν εἰχεν, ἀπαλείψαι τὰς ἐκείνων ὑπογραφάς· καὶ παρθῆσθαι διδάσκειν μή κρηγαιι διμούσιον λέγειν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ. Οὗτοι δὲ καὶ Ἀθανασίῳ αἴτιοι πρῶτοι τῶν ἐπὶ ἐκείνῳ γεγόνασι δυσχερῶν· πολλὴν γὰρ παρὰ βασιλεῖ δύναμιν καὶ παρρήσιαν ἔχοντες, "Ἀρείου μὲν ως διμόρφον καὶ φίλον αὐτοῖς κατάγειν εἰς Ἀλεξανδρειαν ἐπειδούν· τὸν δὲ ἐκεῖθεν ἀπέλασαι ως παντάπασιν ἐκ διαμέτρου τούτοις γινόμεναν. Καὶ μᾶλις ἤνυσαν τὴν βουλήν." Ήπως δὲ τοῦτο ἐξιχουσαν διαπρᾶσθαι, πῶς τε δι βασιλεὺς ἐπείσθη εἰσδέξασθαι Ἀρείου, ως οἶν τε, διὰ βραχέων ἐρῶ.

ΚΕΦΑΛ. ΜΖ'.

'Ως ἐπαρεκλήθη Ἀρείος. τῇ δρῦῃ πίστει δῆθεν συνθέμενος.'

Πρεσβύτερος τις, τὴν νόσον Ἀρείου εἰσδεδεγμένος, καὶ λανθάνειν τέως ἐδόκει, Κωνσταντίᾳ τῇ ἀδελφῇ

τοῦ κρατοῦντος, ἦν Λικίνιος; εἰς γάμου κτινωνταν εἶχε, συνήθης καὶ φίλος ἦν. Ἐκ δὲ τῆς πρὸς αὐτὴν διμήλας πολλὴν παρδησίαν κτινόμενος, τῶν περὶ Εὐσένιον εἰσηγησαμένων, πρὸ Ἀρείου λόγους παρέσπειρε, μή καλῶς τὰ κατ' ἐκεῖνον γεγενῆσθαι φάσκων. Διὸς φθόνον δὲ καὶ ζηλοτυπίαν Ἀλεξάνδρου, φυγὴν τε τῆς πατρίδος, καὶ τῆς Ἐκκλησίας; ἔκπτωσιν κατεχρύθεντα, πισθεῖν· καὶ μηδ' οὔτω φρονεῖν, ώς δὲ πολὺς ἔχει λόγος. Ἀληθῆ δὲ ταῦτα ἡ Κωνσταντία νομίσασα, εἰχε παρ' ἐκατῆ. Καὶ νεωτερίειν μὲν οὐκ ἐτόπιμα, τὸν βασιλέα στερβόν δρώσα περὶ τὰ διδέκατα τῇ συνέδρῳ καὶ ἐν δισῷ περιτην, οὗτω διδέκης ἐν ἀπορθῆσιν εἶχε· νόσῳ δὲ χαλεπῇ περιπετοῦσα, συνεχῶς φοιτῶντα τὸν ἀδελφὸν τελευταῖαν ἔτει χάριν, τὸν πρεσβύτερον ἐν τοῖς οἰκείοις ἔχειν, πολλὴν ἐκείνη τὴν εὐλάβειαν μαρτυροῦσα· δρῶσας τε διδέκτζειν, καὶ ἀνδύσειν τὸ πρὸς ἐκείνην εὐνουν διεπηρεῖν· καὶ οἰχεούσι μὲν ἡδη ἐκείνην, δρῦψειν δὲ περὶ ἐκείνην μή τι πάθοι, διεμαρτύρετο· διτοι γε πεισθεῖσι, σεμνοὺς ἄνδρας διδίψι φυγῇ ἐξημίλωσε. Καὶ δὲ μὲν τοιαῦτα λέγουσα ἐτελεύτα· δὲ πρεσβύτερος παρδησίας ἐντεῦθεν τυχόν, ἡρέμα τοὺς αὐτοὺς διείνει· περὶ Ἀρείου λόγους τῷ βασιλεῖ, οὓς δὴ καὶ τῇ ἀδελφῇ ἐκείνου ἀνείπει, μή τι παρὰ τὰ διδέκατα τῇ συνέδρῳ φρονεῖν καὶ τὸν Ἀρείον· ἐλθόντα τε, εἰ γε κελεύσειε, δεῖξεν ἀληθῆ κατὰ πρόσωπον, ώς ἀλόγως συκοφαντοῖτο. Ὁ δὲ βασιλεὺς, εἴτε τῇ ἀδελφῇ χαριζόμενος, εἴτε καὶ πεισθεῖσι τοῖς εἰρημένοις τῷ πρεσβύτερῳ, «Εἰ Ἀρείος, ἐφη, συντίθεται τὰ τῆς συνέδρου φρονεῖν, δέχομει τοῦτον, καὶ τιμῇ τῇ πάτερι· τὴν Ἀλεξάνδρειαν εὐθὺς καταπέμψω.» Ταῦτη εἰπών, καὶ τοιαῦτα πρὸς αὐτὸν ἐπεμπει γράμματα· «Νικητῆς Κωνσταντίνος Μέγιστος Σεβαστοῦ Ἀρείῳ. Πάλαι μὲν ἐδηλώθη τῇ στερβήτῃ τούτῳ, διποτὲ ἀνείπετο· τὸ ἐμὸν στρατόπεδον ἀφίκοιο, ἵνα τίς ἡμετέρας θέλεις ἀποκαίσαι δυνηθείης· θαυμάζομεν δὲ σφόδρα, μή πωραχρῆμα τοῦτο πεποιηκότα. Διόπερ νῦν ἐπιβίζεις ὁμοιούσι, εἰς τὸ ἡμέτερον στρατόπεδον ἀφικέσθαις ἐπείχθητι, διποτὲ ἀν τῆς παρ' ἡμῶν εὐνοίας τε καὶ ἐπιμελείας τυχόν, ἐπὶ τὴν πατρίδα ἀφικέσθαι δυνηθῆς. Ὁ Θεός σε διαφυλάκτοι, ἀγαπητέ. Ἐδόθη τῇ πρὸ πέντε Καλανδῶν Δεκεμβρίων.» Ὁ μὲν οὖν ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως αὐτῇ· ἐμοὶ δὲ ἐπεισι θαυμάζειν τὸν περὶ τὴν εὐσέδειαν τοῦ βασιλέως ζῆλον· δοκεῖ γάρ εἶ ὃν γράψει, ώς πολλάκις αὐτὸν μετανοεῖν προετέρεπτο· καὶ ἐν μέμφει ποιεῖται οἵς πολλάκις γράψαντος οὐκ ἐπανῆλθεν ἐπὶ τὸ ἀληθές. Ἐκείνος δὲ οὖν τὰ γράμματα δεξάμενος, σύναμα Εὐζώιῳ τὴν Κωνσταντίνου κατέλαβεν. Ὁ δὲ Εὐζώιος διάκονος ἦν, ὃπος Ἀλεξάνδρου καθαίρεθεις καὶ αὐτὸς, ἡνίκα τοὺς περὶ Ἀρείου καθεῖλεν, «Οὐ δὲ βασιλεὺς εἰς πρόσωπον τούτους δεξάμενος, εἰ τῇ πίστει συντίθεται, διηρώτα· τῶν δὲ συνθεμένων, γραφὴν ἐκέλευε παραχεῖν, ἀ διξίζοιεν διεξιούσαν περὶ Θεοῦ. Οὐ δὲ τὴν προτέραν ἐκκλίναντες ὅδην ὃν εὑρεταὶ νοημάτων ἤσαν, ἀπλοίς τισι καὶ ἐγ. ωμένοις φήμασι τῆς Θεοπνεύστου Γραφῆς ἔχεσιν

A toris sorori, quam Licinius in matrimonio habuerat, familiaris erat, et amicus. Is ex familiaribus colloquiis, cum multa apud eum uteretur sermonum libertate, illata aliquando Eusebii mentione, de Ario quoque verba aspersit, minus recte de eo statutum esse dicens: per invidiam quippe et aemulationem Alexandri damnatum, simul et a patria exsulem, et ab ecclesia extorrem, in miseria vivere, seque indigna pati, neque ea esse, qua plerique credant, opinione. Haec vera esse Constantia arbitrata, apud seipsam celavit. Nihil enim novare audebat, confirmatum esse sciens, stabilemque in synodi decretis imperatorem. Et quandiu superstes fuit, tectam tacitamque opinionem eam habuit. At ubi gravi est oppressa morbo, B a fratre frequenter eam visente, supremam hanc petiti gratiam, ut presbyterum, de cuius eximia pietate testificabatur, familiarem haberet: recte eum sentire, sinceramque ei benevolentiam conservaturum esse: se quidem jam decedere: ei vero, ne quid pateretur, admodum metuere affirmans, quod a nonnullis persuasus, viros graves perpetuo multasset exsilio. Atque illa his dictis, fatis concessit Presbyter vero libertate inde sumpta, paulatim eosdem apud imperatorem movebat de Ario sermones, quos ad sororem quoque ejus dum reuelaverat: nihil scilicet contra synodi decreta Arium sentire: veniente eum, si ipse jubeat, vera haec esse; et quod praeter rationem sycophantia circumventus sit, in faciem ostensurum. Imperator, sive sorori gratificans, seu presbyteri dictis credens: «Si Ario, inquit, recipit, sicutemque facit, se cum synodo sentire, accipio hominem, cum honore omni Alexandriam eum remissurus.» Ad haec verba litteras quoque ejusmodi ad illum addidit: «Victor Constantinus Maximus Augustus Ario. Jampridem firmitati tue, ut in aulam nostram venires, et conspectu nostro fruerere, 644 significatum est. Quod te illico non fecisse, valde miramur. Itaque (1) publico vehiculo consenso, ad aulam nostram venire propera, ut benevolentia curaque nostra adjutus, in patriam redire queas. Deus te servet, dilekte. Date v Kalend. Decemb.» Hæc imperatoris est epistola. Mihi autem admirari in mentem venit ipsius de vera pietate ardorem et aemulationem. Apparet enim ex iis quæ scribit, saepius illum ab eo ad penitentiam excitatum esse. Quapropter eum reprehendit, qui multoties litteris admonitus, ad veritatem non redierit. Ille igitur litteris eis acceptis, cum Euzoio Constantinopolim venit. Erat autem Euzoios diaconus, et ipse ab Alexandro exuctoratus, cum Ario presbyteri dignitas adempta est. Imperator in conspectum suum admissos, an fidei promulgatae assentirentur, rogavit: atque illis id asseverantibus, libellum eos offerre jussit, qui eorum de Deo sententiam completeretur. Tum illi declinata priore via, quam

(1) Socrat. lib. 1, cap. 25.

sententiis quibusdam invniendis inierant, simpli- A cibus aliis notisque divinitus inspiratis Scripturæ verbis novam formulam et expositionem texuerunt: iurejurando confirmantes, ita se ex animo credere et sentire, neque alteriusquam sensisse. Scriptum est hinc verbis conceptum fuerat: « Prissimo (1) que amantissimo domino nostro imperatori constantino Arius et Euzoios. Sicuti Deo grata pietas tua, imperator domine, præcepit, ita in scripto expomimus fidei nostræ professionem. Et coram Deo testimoniur, sic nos omnesque qui nobiscum sunt, quemadmodum subiecimus, credere. Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem; et in Dominum Iesum Christum Filium ejus, ex eo ante omnia sæcula genitum, Deum Verbum, per quem omnia facta sunt, quæ vel in cœlo, vel in terra sunt, qui venit, et carnem assumpsit, qui passus est et resurrexit; qui ascendit in cœlos, et rursus veniet judicaturus vivos et mortuos; et in Spiritum sanctum, et in carnis resurrectionem, et in vitam venturi sæculi, et in regnum cœlorum: et in unam Ecclesiam catholica- ram Dei, quæ a finibus ad fines mundi est. Hanc vero fidei persuasionem ex sanctis Evangelii accepimus, dicente Domino discipulis suis: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen Patris, et Filii, et Spiritus sancti*. **645** Quod si non ita credimus, et vere recipimus Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, sicuti cuncta catholica Ecclesia, et sanctæ Scripturæ docent, pro eo atque omnino persuasum habemus, iudex noster erit Deus, et nunc et in veniuro illo die. Itaque pietatem tuam, Deo dilectissime imperator noster, cohortamur, ut nos, qui ecclesiastici sumus, fidemque et sententiam Ecclesiæ et sacrarum Scripturarum obtineamus, per pacificam et divinam pietatem tuam, matri, videlicet Ecclesiæ, unias atque conjungas, quæstionibus, et quæ ex quæstionibus oriuntur superfluis, et ad rem non pertinentibus verbis accisis: ut et nos et Ecclesia per pacificationem inter nos conciliati, solitas preces pro pacifice et pio imperio, totaque familia tua communiter omnes peragamus. » Hoc scriptum nonnulli insidiose compostrum dicebant. Illos namque verbis quidecum Ecclesiæ conciliari, nihilominus tamen prioribus opinionibus suis inhærente, verborum ipsorum significacione id satis declarante, ambigue in utramque partem inclinantur, et ad ancipitem sensum vergentium. Imperator autem existimans eos Nicæni decretis assentire, supra modum letitia efferebatur. Verumtamen ante legitimam, pro recepto more, explorationem atque inquisitionem eorum qui summam rei ecclesiastice tenebant, sibi hoc non sumpsit, ut illos ad communionem admittaret: sed ipsos qui tum Hierosolymis convenerant, episcopos misit, quibus significavit, ut novam illo-

B éterorū ὑφάνταντες, δρκω διεβεβαιουν, ή μήδιδε πιστεύειν καὶ κατὰ νοῦν ταῦτα φρονεῖν, καὶ μηδὲν ἔπειν ποτε ἐννοήσαι. Τὸ δὲ γράμμα ὡδέ πω; ἐπὶ λέξιος εἶγε. « Τῷ εὐτελεστάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ δεσπότῃ ἡμῶν βασιλεῖ Κυνηγαντίνῳ Ἀρειῳ καὶ Επικλεος. Καθὼς προστάξεν ἡ θεοφιλεῖς σου εὐέσθετα, διεσποτα ρατσιεῦ, ἐκτιθίμεθα τὴν ἐκυρών τίστιν ἐγγράφως. Ὁμολογοῦμεν ἐπὶ Θεοῦ οὐτω πιστεύειν καὶ αὐτοῖς καὶ πάντας οἱ σὺν ἡμῖν, ὡς ὑποτεταχται. Πιστεύουμεν εἰς Ἑνν Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα· καὶ εἰς Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Γέλον αὐτοῦ, τὸν ἐξ αὐτοῦ πρὸ πάντων τῶν οἰώνων γεγενημένον Θεὸν Λόγον, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς τὸν ἐλόντα καὶ σάρκα ἀναλαβόντα, καὶ παθόντα, καὶ ἀναστάντα, καὶ ἀνελόντα εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ πάλιν ἐρχόμενον κρίναις ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς ὅμοιον Πνεύμα· καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν· καὶ εἰς ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰώνος· καὶ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν· καὶ εἰς μίνιν Ἐκκλησίαν καθολικὴν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀπὸ περιττῶν ἔως περάτων. Ταύτην δὲ τὴν πίστιν παρειλήφαμεν ἐκ τῶν ἀγίων Εὐαγγελίων, λέγοντος τοῦ Κυρίου τοῖς ἐκυροῦ μαθηταῖς· Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοτες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄντομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Γέλον καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Εἰ δὲ μὴ ταῦτα οὐτω πιστεύομεν, καὶ ἀποδεχόμεθα ἀλήθως Πατέρα καὶ Γέλον καὶ ἀγίου Γραταὶ, αἱ διδάσκουσιν, ὡς κατὰ πάντα πιστεύομεν, κριτῆς ἡμῶν ἔσται ὁ Θεός καὶ νῦν καὶ ἐν τῇ μελιόντῃ ἡμέρᾳ. Διὸ παρακαλοῦμεν σοῦ τὴν εὐέσθεταν, θεοφιλέστατε τὴν βασιλεῦ, ἐκκλησιαστικούς, ἡμᾶς δντας, καὶ τὴν πίστιν καὶ τὸ φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀγίων Γραφῶν ἔχοντας, ἐνούσθια τὴν ἡμᾶς διὰ τῆς εἰρηνοποιοῦ σου καὶ θεοσεβοῦς εὐσεβίας τῇ μητρὶ ἡμῶν, τῇ Ἐκκλησιᾳ δηλαδή, περιγρημένων τῶν ζητημάτων, καὶ τῶν ἐκ τῶν ζητημάτων περισσολογιῶν. ἵνα καὶ τημετε καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ μετ' ἀλλήλων εἰργεύοντες τὰς συνήθεις εὐγά; ὑπὲρ τῆς εἰρηνικῆς σου καὶ εὐσεβοῦς βασιλείας καὶ παντὸς τοῦ γένους σου κοινῇ πάντες ποιῶμεθα. » Τὴν μὲν οὖν γραφὴν ταῦτην τινὲς δολιως συγκεισθεῖσι: ἔλεγον· ναὶ διαλλάσσειν μὲν τοῖς φροτοῖς, συμφέρεσθαι δὲ ὅμως τοῖς πρότερον ἐκείνων δόξασι, κατὰ τὴν τῶν ὄντομάτων σημασίαν· διτε δῆτ' ἐπαμφοτεριζόντων, καὶ πρδ; ἐκατέρων νευσόντων διάνοιαν. Οὐ δὲ βασιλεὺς λογισάμενος ἐπίσης αὐτοῖς τοῖς κατὰ Νίκαιαν δεδογμένοις στοιχεῖν, ὑπερφυῶς δίδετο. Οὐ μή γε πρὸ τῆς νομίμου δοκιμασίας τῶν κυρίων τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ ἐπικρατήσαν θύος ἐκυρώτεπε τὴν τῆς κοινωνίας παραδοχὴν· πέμψας δὲ αὐτοὺς πρὸς τοὺς τετνικάδε εἰς Ἱεροσόλυμα τὴρ θρισμένους ἐπισκόπους, ὥστε τὴν ἐκείνων νέαν ἐκθετιν τηρηθῆναι, ἐδήλου· καὶ φιλάνθρωπον δὲ κατιδεῖν ἐκέλευεν, εἰτε ὅρθως διξάζοντες; φθόνῳ τὴν ἐπιθυμητὴν ἐσχον, εἴτε οὐ καλῶς φρονοῦντες τοῖς

¹ Matth. xxviii, 19.

(1) Determinatio concilii 7, cap. 17.

τὸδε κακρούμένος; μετεμελήθησαν. Οἱ δὲ περὶ Εὐσέδιον ἔρματον τὸν καιρὸν λαβόντες τὴν προφῆτες τῶν βασιλικῶν γραμμάτων, καὶ μήπω τῆς συνίσου γεγενημένης, κοινωνούς εἶδοντο. Καὶ τοῦτο δράσαντες, βασιλεῖς τε ἐδήλουν τὰ πεπραγμένα, καὶ τῇ Ἀλεξανδρίᾳ Ἐκκλησίᾳ, Αἰγύπτῳ τε καὶ Λιβύῃ πιστοῦ, καὶ τοῖς ἐν αὐτῇ ἐπισκόποις καὶ κληρικοῖς; Ἑγράφουν, ἀσμένως αὐτοὺς διέχασθαι, ὡς καὶ βασιλέως αὐτοῦ μαρτυροῦντος, εὐσεβῆ τὴν ἐκείνων εἰναὶ πίστιν· ἣν δὴ πίστεως Ἐκθεσιν καὶ τῇ ἐκείνων ἐπιστολῇ ἔθεντο, τῇ βασιλικῇ κρίσει καὶ τῇ; συνίδου τὴν ψῆφον ἐπεγγαγούσης.

ΚΕΦΑΛ. ΜΗ'.

‘Ος Ἀθανάσιος τὸν Ἀρειον μὴ δεξάμενος, κατηγορίας υπέστη παρὰ Ἀρειανῶν καὶ Μελιτιανῶν. Καὶ περὶ τῆς Ἀρσελίου περιβοήτου χειρός.

Καὶ ὁ μὲν Ἀρειος οὗτος ἤκειν εἰς Ἀλεξανδρεῖαν ἄλλὴ τοῦ φεύγοντος κατασκευὴ ἤτινα τῆς ἀληθείας; ἦν. ‘Ο γάρ ιερὸς; Ἀθανάσιος τοσοῦτον αὐτὸν προσήκατο, ὥστε καὶ ὡς ἄγος; αὐτὸν ἐξετρέπετο. ‘Ἀρειος Σ’ ἐπιμένων πάλιν ἀνεκίνει τὴν αἰρεσιν. Οἱ δὲ περὶ Εὐσέδιον καὶ αὐτὸν Ἑγράφουν, καὶ τὸν βασιλέων γρίφειν ἐπειθοῦν, ὡς ἀνοίκονομήσῃ εἰσδεχθῆναι τὸν Ἀρειον. Ἀθανάσιος δὲ παντάπασιν ἀπηγόρευε· καὶ βίστελεὶ δὲ ἐπειπεὶ διδάσκων, ὡς ἐν ἀδυνάτοις ἔστι προστεσθαι οὐ; σύνοδος τοσαύτη θῆσαν ἀνάθεμα ΕΘΕΤΟ, τὴν εὐσεβῆ πίστιν ἥθετηκάτις, καὶ ταῦτα μηδὲ εὐθείαν τὴν ἐπιστροφὴν ποιουμένους. ‘Ο δὲ βασιλεὺς τορέως ἔφερε· περὶ πλείστου γάρ αὐτῷ ἡ τῆς Ἐκκλησίας δύνοντα ἐπουδάξετο· καὶ Ἀθανασίῳ ἀντέγραψε μηδένα τῆς Ἐκκλησίας εἰργεσθαί· εἰ δὲ οὐ πειθοῖτο, ἀμελητὴ τὸν ἐκτίθεντον αὐτὸν ἀπελάσοντα πέμπειν. Ἐγὼ δὲ καὶ τὸ περὶ τούτου μέρος τῆς ἐπιστολῆς Κωνσταντίνου τῇ γραφῇ παρενθήσω, ἀδεδιαγρεύσων· εἰ ‘Ἐχων τοῖνυν τῆς ἐμῆς βουλήσεων; τὸ γνώρισμα, πᾶσι τοῖς βιωλομένοις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσελθεῖν ἀκώλυτον παράσχουν τὴν εἰσόδον. Ἐξ’ γάρ γνῶσις κακώλυκας αὐτῶν τινὰς τῆς Ἐκκλησίας, ηδὲ ἀπειρήξας τῆς εἰσόδου, ἀποτελῶ παραγρῆμα τὸν κακαιρήσοντά σε ἐξ ἐμῆς κελεύστεας, καὶ τῶν τόπων μετατρέποντα. Τοιαῦτα μὲν ἔγραψε Κωνσταντίνος, τοῦ λυστελοῦς προμηθούμενος, καὶ μὴ οὐλών τὴν Ἐκκλησίαν διερήγημένην δρῶν· Ἀθανάσιος δὲ αὖτις, ὡς οὐ μεταδοτέον κοινωνίας τοῖς ἐξ Ἀρειον, γράφων ἐπέκειτο, καὶ τῇς Ἀλεξανδρεῶν ἐξήλαυνε. Καὶ δῆτα δὲ περὶ Εὐσέδιον συνιδόντες ὡς οὐ τῆς ἐφέτεως ἐπιτυχεῖς ἐστοντο, εἰ μὴ ἐκποδῶν Ἀθανάσιος τῆς ἐπιτυχοῦ γένοιτο, καὶ τὴν τοῦ βασιλίως κατ’ ἐκτίνου λύτρην εἰς ὑπουργίαν ἐλάυνον τοῦ σκιποῦ. Ἡταν δὲ οἱ κατὰ τοῦ ἀγίου συνίσταντο, Εὐσέδιος δὲ Νικομηδεὺς, Θέογνις δὲ Νικίτης, Μάρις δὲ Χαλκηδόνος, Οὐρσίκιος Σιγγιδόνος τῆς ἀνω Παννονίας, καὶ Οὐάζης Μουρσῶν τῆς Παννονίας. Πρόφασιν δὲ ικανὴν μὴ ἔχοντες πρὸς τοσαύτην διαβολήν, τῶν ἐκ Μελιτίου τι-

A rum formulam expenderent: humaniter perspicere jubens, sive illi recte sentientes per invidiam circumventi insidias pertulerint, seu male opinantes per pœnitentiam in rebus judicatis tandem acquiescerent. Eusebiani porro commodum nacti tempus, imperialium litterarum praetextu, synodo nondum acta, ad communionem eos almisere. Atque hoc cum fecissent, imperatori rem eam in sinuarent: et Ecclesie Alexandrinæ, Aegypto, et Libyæ omni, episcopisque et cleris earum scripserunt, ut non gravate eos reciperen: quorum et imperator ipse piam fidem esse testaretur: cuius etiam fidei formulam epistolæ suæ adjunxerunt, imperiali iudicio calculum addentes.

646 CAPUT XLVIII.

B Ut Athanasius, quod Arium non suscepit, accusationem sustinuerit ab Arianis et Melitianis: et de decantata Arsenii manu.

Hoc modo Arius Alexandriani venit. At enim mendacii molitus veritati succubuit (1). Tantum namque abest ut eum sacer admiserit Athanasius, ut etiam perinde atque piaculum aliquod sit averteratus. Arius ibi manens, hæresim rursus coimmo-
vebat. Et Eusebiani Athanasio scripserunt, et imperatori quoque ut scriberet persuaserunt, ut ita ille rem, quo Arius reciperetur, moderans administraret. Id vero Athanasius facere omnino recusavit, et ad ipsum imperatorem litteras dedit, fieri nullis modis posse, ut ii ad communionem admittentur, quos tam frequens synodus, propter veræ pietatis fidem prouulcatam, anathemate notasset: præcipue cum non legitime, pœnitentia ac conversione interveniente, resipuerint. Id imperator graviter tulit; maximo enim studio ad sarcendam Ecclesiæ concordiam incumbebat. Itaque Athanasio rescripsit, ne quem ab Ecclesia arceret. Ac si contemptum jussa sua acciperet, missurum se eo qui illum inde exigerent, est minatus. Qua de re particulam epistolæ Constantini dilectore scripturæ huic libet, quæ sic habet: « Cum igitur voluntatem meam perspectam habeas, omnibus quicunque intrare in Ecclesiam volent, liberum præbe ingressum. Si enim cognovero quemquam a te ab Ecclesia repulsum, aut ab introitu ejus prohibitum esse, præsto ibi confessum erit, qui a me missus, jussione mea exauktoratum te ex eis locis deportandum curet. » In hanc sententiam Constantinus scripsit, utilitatem publicam in consilio habens, et Ecclesiam scissam videre nolens. Athanasius autem cum imperatori denuo scripisset, non esse parti-
cipandam cum Arianis communionem; rursum Ario imminens Alexandria eum expulit. Tum denum Eusebiani animadvertisentes, se voti sui impotes fore, nisi episcopatu Athanasius detrusus esset; exacerbatum imperatoris adversus illum animum, in occasionem consilii desiderique sui perficiendi

(1) Οὐ μέντος γε κρείσσων ἡ κατασκευὴ τῆς, cap. 27.)

erripuerunt. Erant autem qui contra sanctum vi-
rum conspiraverant : Eusebius Nicomediæ, Theo-
gnis Nicææ, Maris Chalcedonis, Ursicius Singidonis,
Pannoniæ superioris, et Valens Mursorum, Panno-
niæ episcopi. **647** Cum vero non satis occasionis
haberent ad tantam calumniam, ex Melitianis
quosdam accusatores ejus pecunia clam con-
ductos subornarunt. Ac primam apud im orato-
rem, Essione (1), Eudæmone, et Callinico, Me-
litianis episcopis calumniantibus, illam accusa-
tionem sustinuit, quod Ægypto lineam vestem Ale-
xandrinæ Ecclesiæ pendendam imperasset, et tri-
butum exigisset. Quam sane calumniam apud
imperatorem, cum eum forte fortuna (2) aliam ob
causam Nicomediæ convenissent, Alypius et Maca-
rius presbyteri falsam esse coarguerunt. Imperator
ergo delatores litteris perstrinxit, Athanasium autem
ad se evocavit. Nondum autem ad Constantinum
venerat, cum ei Eusebiani aliud crimen intendere :
insidias eum clam principi tendentem, Philumeno
cuidam arcum auro refertam misisse. Quam rem
ubi imperator merari itidem esse sycophantiam
manifesto reprehendit, in Psammathia, quod ex
suburbis Nicomediæ unum est, tum agens, cum
ingenti honore Athanasium Alexandriam remisit :
litteris datis, quibus omnia quæ in hominem dicta
fuerant, ementita esse ostendebat : et insuper
testificabatur, perburnatum eum ac recte creden-
tem planeque divinum esse virum, qui propter
invidiam crimen sustinuerit, et superior tamen ac-
cusatoribus evaserit. Cohortabatur quoque multi-
tudinem, ne dissideret, sed modis omnibus con-
cordiam consecaretur, et Deum suspiceret. Atque
ille quidem talia scribendo, pacem conciliare stu-
debat. Melitianus autem et Ariani crimina alia
adversus Athanasium instituerunt. Quorum unum
erat, mysticum eum communuisse poculum, sacram
mensam evertisse, et divinos quosdam libros com-
bussisse ; alterum vero, Arsenii cuiusdam Meliti-
norum hæresis episcopi, quam ei amputaverit,
manum secum habere, per quam prodigia ede-
ret (3). Arsenium porro apud presbyteruni quem-
dam Patrinem nomine in monasterio quodam cum
eura et diligentia occultantes, humilitate benigni-
tateque omni sovebant, ut tectus ibi maneret,
neutiquam in publicum prodiret. Res Arsenii
huius Joannes etiam monachus criminator ador-
navit (4). Et auctores rei istius technis insidiisque
calibus structis, ubique obambulabant, sermones
serentes, et Athanasium traducentes. **648** Vehem-
mentius vero in eum inimici ejus invehebantur :
et Ischyras ille maxime, qui in Mareote colebat,
qua regio Alexandriae est : plures frequentesque

A νὺς χρῆματις χλέψαντες, κατηγορεῖν παρεσκεύασαν.
Καὶ πρώτην ὑπομένει γραφὴν ἐς βασιλέως διὲ Ἑσσί-
ωνος καὶ Εὐδαιμόνος καὶ Καλλινίκου Μελιτιανῶν ἐπι-
σχόπων, ὡς ἱερῆν ἐσθῆτα τὴν Λιγυπτὸν τῇ Ἀλεξαν-
δρίῳ Ἐκκλησίᾳ τελεῖν κελεύσοις· καὶ τὸν διεσδύν
εἰσεπράξατο· ἦν δῆτα διαβολὴν ἐκ τοῦ παρήκοντος
κατὰ Νικομήδειαν βασιλεὺς ἐντυχήντες· Ἀλύπιος καὶ
Μακάριος οἱ πρεσβύτεροι, ὡς ψευδῆς εἴη, διήλεγχαν.
Καὶ τὸν μὲν κατεπήντων βασιλεὺς καθῆψατο γράμ-
μασιν· Ἀθανάσιον δὲ πρὸς ἐκαύτον μετεστείλατο.
Οὐπο δ' ἀφίγμενος, ἐπέραν ὑπέστη κατηγορίαν, τῶν
περὶ Εὐστήιον κατειπόντων, ὡς τῷ κρατοῦντι λάθρᾳ
ἐπιθυμεύων, Φλούμενῳ τινὶ λάρνακα πέμψοι πλήρῃ
χρυσοῦ. Ἐπεὶ δ' ἐφώρασε καὶ ταύτην γυμνὴν εἶναι
συκοφαντίαν διατίθεται, τὸν διατίθεται, τὸν διατίθεται
τότε· Νικομήδειας δὲ τοῦτο προάστειον· μετὰ πλε-
στῆς τιμῆς· Ἀθανάσιον ἐπὶ τὴν Ἀλεξανδρίῳ ἀν-
έπειμπε, γράψας ὡς ψευδῆ εὔροι πάντα τὰ κατ' αὐ-
τοῦ εἰρημένα, πολλὴν τε ἐπιείκειαν αὐτῷ καὶ πίστεν
δρθῆν μαρτυρῶν, θεόν τε εἶναι δύναρα, φύσουν τε
χάριν τὴν γραφὴν ὑποστῆναι· ἔνθεν τοι καὶ κρεί-
των δρθῆναι τῶν ἐγκλημάτων. Παρεχάλεις δὲ καὶ τὸ
πλήθος μὴ διέτασθαι· σύνεντες δὲ παντὶ τὴν ὁμι-
νοιαν μεταδιώκειν, καὶ πρὸς Θεόν ἀφορέτην. Κάκελον
μὲν ὥστε γράψων, πρὸς εἰρήνην ἔλκειν ἐσπούδαζεν·
οἱ δὲ τὰ Μελιτίου καὶ Ἀρείου φρονοῦντες ἐπέραν
κατὰ Ἀθανάσιον ὄφατον κατηγορίας· Τούτων δὲ ἦν
μία, ὡς ποτήριον συντρίψει μυστικὸν, καὶ τὴν ιε-
ρὰν ἀνέτρεψε τράπεζαν, καὶ τινὰ θεῖα βιβλία κατ-
έκαυσε· δεύτερον δὲ, ὡς Ἀρσενίου τινὲς κείρα κό-
ψας, ἐπίτικοπος δὲ ἦν ἐκεῖνος τῇ; τῶν Μελιτιανῶν
αἰρέσεως, ἔχοι παρ' ἐκαύτῳ δι' ἣς τερπτείας ἐργά-
ζοτο. Καὶ τὸν μὲν Ἀρσενίου καὶ Ἰωάννης μοναχὸς δὲ γραφό-
μενος συνεσκεύζει. Καὶ οἱ μὲν αὐθένται τῆς πρά-
ξεως τοιαῦτα σκευασάμενοι, ἀπανταχοῦ περιήσαν,
λογοποιοῦντες καὶ διασύροντες Ἀθανάσιον· ἐπ-
έκειντο δὲ οἱ μᾶλλον ἀπεκθώς είχον· καὶ Ἰσχύρας
ἐκεῖνος· μάλιστα, δὲ ἐν τῷ Μιρεώτῃ τὰς διατρίδας
ἔχων· χώρα δὲ τῆς Ἀλεξανδρείας δο Μαρεώτης, ψ
παμπληθεῖς εἰσι κώμαι, ἐν αἷς ἐκκλησίαι τέ εἰσι
πολλαὶ καὶ μεγάλαι τῷ ἐπισκόπῳ ὑποκείμεναι· Ἀλε-
ξανδρεῖς, καὶ τῇ ἐκεῖνῳ πόλει ὡς παροικίαι λογί-
ζονται· ἐν ἐκεῖνῳ τοινύν Ἰσχύρας ὅν, οἰκισθεῖν αὐτό-
ματος ιερεὺς ἀνεδείκνυτο, ἔργον τειμωρίας ἐπέκεινα.
Καὶ φωράθεις Ἀθανάσιψ, ἐπεὶ πρὸς ἐξέτασιν ἐκείτο,
ψυγάς ἐκεῖθεν γεννύμενος, συμβάλλει τοῖς περὶ Εὐσέ-
βιον κατὰ Νικομήδειαν. Οἱ δὲ τῷ πρὸς Ἀθανάσιον
μίσει οἰλα δὴ πρεσβύτερον δέχονται· ὑπεσχημάτοις δ'
ἐπισκοπῆς δῆτα τιμῆσαι, εἰ κατηγορίαν Ἀθανάσιψ

(1) Al. Eufionem habent.

(2) Τότε τυχηρῶς ἐν Νικομήδειᾳ τυγχάνοντες.
(Socrat. ut supra.)

(3) Πρὸς μηγείας τινάς. Socrat. hoc est, magia
graīsa

(4) Παρεσκεύαστο δὲ πρὸς τοιαύτην κατηγορίαν
καὶ Ἰωάννης μοναχὸς τις δὲ γεράσιμος. Sozom.

lib. II, cap. 23. Hoc est, *Institutus vero ad ejusmodi*
modo quoque criminalitionem est Joannes monachus
quidam accusator. Arsenium nunc Eusebius lib. x,
dicit aliquando Athanasiū lectorem fuisse, et ob
noxam quamdam castigationem veritum profugisse,
et latuisse.

συρράψει, τὰ εἰρημένα εὐχερῶς ἐσκαιώρησε. Βασι-
λεὺς δὲ ταῦτα ἐνωτισθεὶς, τῷ Κήνσορι Διδυματίῳ
ἀδελφοδῷ γε δοτὶ καὶ τὰ κατ' Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας
διέποντι, γράψει δικάσαι ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις, καὶ τὴν
δικῆν σέβειν εἰσπράξεισθαι. Ἐπειρπεῖ δὲ καὶ Εὐσένιον
καὶ Θεόγνιν, ὡς ἀν μετ' αὐτῶν ἡ κρίσις γένειτο τῷ
Ἀθανασίῳ. Ως δὲ ἔγνω καλούμενος ὑπὸ Κήνσορος,
συνιδὼν ὡς χαλεπόν ἐστιν ἀπολογῆσθαι περὶ δι-
κασταῖς οὐκ εὐγνώμοσιν, ἀντεστρατήγει ταῖς ἐκεί-
νων μεθόδοις· καὶ πάντα τρόπον ἐπειθεὶς μὴ τάληθες
διαφέυγειν. Ἐργῶδες δὲ διά πάντας πειθεῖν Ἀρσενίου
μὴ φαινομένου, λογισάμενος ὡς οὐκ ἀλλως ἐστὸν
καθάρος, εἰ μὴ ζῆν ἀπελέγειος τὸν τεθνάντα λεγόμε-
νον, τὸν τενα οἰκεῖων διάκονον τὴν εἰς Αἴγυπτον
Ἐπειρπεν αναγῆ-ηστιν Ἀρσενίον. Καὶ ἐπει τὸ Θρησιδά
ἐγένετο, ἔγνω ὅπου διῆγε, πρὸς Πατρίνην, παρ' ϕ
καὶ ἐκρύπτετο. Καὶ αὐτὸν μὲν οὐχ εὗρε· τὴν γέροντον
διακόνου μαθόντες ἀφίξιν, εἰς τὴν κάτω διέδενον
Αἴγυπτον· τὸν δὲ Πατρίνην λαβών, ἄμα δὲ καὶ Ἰ-
λίαν δὲ ἐτέρως τούτον μετέτησεν, εἰς Ἀλεξαν-
δρειαν ἤγαγεν· οἱ καὶ ἀμφω παραστάντες τῷ ἀρ-
χοντι, ὡμολόγουν ἐν ζῶσιν εἰναὶ Ἀρσενίον· διὰ περ
αὐτοῖς χρυπτόμενον νῦν Αἴγυπτος ἔχει. Δῆλα δὲ καὶ
βασιλεὺς ἐποίουν τὰ εἰρημένα. Οὐ δὲ γράψιν Ἀθανα-
σίῳ, ἔχεσθαι τῆς Ιερωτύνης ἐπιμελῶς ἐπειθεῖ, καὶ
τὰς τῶν Μελιτιανῶν μὴ δεδίνειν συκοφαντίας· καὶ
δικῆν δὲ εἰσπράξθαι τὴν ἀξίαν τοὺς τὰ τοιαῦτα
τοιμῶντας κατηγγυάτοις, καὶ ἡσυχάζειν μὴ αἰρουμί-
νους, ἀλλὰ θορύβους ἀγακινοῦντας τῇ Ἐκκλησίᾳ, -
ὑπὸ δικάουσι νόμοις διδόντας· ὡς μὴ μόνον τοῖς
ἀθώοις φθίνον καὶ ἐπιδουλήτῃ βάπτοντας, ἀλλὰ καὶ
τῷ καλῷ τῆς εὐταξίας; καὶ τῆς εὐσεβείας λυμανο-
μένους. Ταῦτα γράψας Ἀθανασίῳ, ἐπὶ κοινοῦ τὴν
ἐπιστολὴν ἀναγνωριθῆναι προσέταττε. Περιδεῖς δὲ
οἱ ἐκ Μελιτίου γενόμενοι, τουλοιποῦ ἔτε δῆ τὴν τοῦ
κεατοῦντος; ὑφορώμενοι ἀπειλήν, ἡρέμα εἶχον. Καὶ ἡ
κατ' Ἀγύπτον Ἐκκλησία ἐν εἰρήνῃ ἐτέλει ὑπὸ τοσού-
του ιερέως θυνομένη. Ἐπειδόου δὲ καθ' ἔκστην καὶ
πολυπλασίων ἐγίνετο, πολλῶν καὶ τῶν ἐκ τῆς Ἐλληνι-
κῆς θρησκείας τῇ πλοτει προστιθεμένων, καὶ ἀρδην
ἔθνων διῶν, τὴν κατὰ Χριστὸν πίστεν μετερχομένων.
dignas penas legibus persoluturos esse recepit, qui tam gravia auderent, et quiescere quidem nol-
lent, tumultus vero in Ecclesia concitarent: **649** eos scilicet homines, qui non modo bonis atque
innocentibus per invidiam insidias struerent, verum etiam ordini veraeque pietati detimento es-
sent. Haec cum ad Athanasium scripsisset, publice is epistolam recitari jussit. Melitianii in metu:
conjecti (2), deinceps minas imperatoris verentes, conquieverunt. Et ecclesia in Aegypto pacata est,
qua a tanto pontifice administraretur. In dies quoque ea augebatur, frequentiorque siebat: quod multi
ex superstitione etiam Graecorum ad fidem accederent, et populi toti ad Christianismum aggrega-
rentur.

ΚΕΦΑΛ. ΜΘ'.

Περὶ τῆς ἐτὸς Τύρῳ κατὰ Ἀθανασίου γενομένης
συνδόσυν· καὶ ὡς τὰς αὐτοῦ κατηγορίας γεν-
δεῖς ἀπῆλεγξεν Ἀθανάσιον.

Οὐ μετ' οὐ πολὺ δὲ αἱ τῶν ἐναντίων ἐπιδουλαὶ
Ἀθανασίῳ πράγματα παρεῖχον, καὶ μίσος παρὰ βα-

(1) Legendum puto Cæsari, ex Eutropio, qui de Constantino scribit: Tricennialibus suis Dalmatium fratris sui filium Cæsarem legit. In catalogo con-

A habens viros, in quibus multæ et magnæ sunt ec-
clesiæ episcopo Alexandriae subjectæ, cuius urbis
consentur esse parœciae seu viciniae. Ibi agens
Ischyras, sua sponte et ex sese natus domo pro-
dierat sacerdos: quod quidem facinus pœnam
omnem longe supergreditur. Quia in re ab Atha-
nasio deprehensus, cum in eum inquireretur, fuga
sibi consulens, Eusebianis Nicomediac est junctus.
Atque illi, pro eo quo adversus Athanasium arde-
bant odio, veluti presbyterum suscepserunt, episco-
pali se eum dignitate ornaturos polliciti, si accu-
sationem Athanasio intenderet. Ille sane ea quæ
dicta erant, facile instituit. Imperator porro his
verbis auditis, Censori (1) Dalmatio fratri filio res
Antiochenas in Syria administranti scribit, ut de
B eis rebus judicet, justasque exigat pœnas. Mittit
quoque ad eum Eusebium et Theognidem, ut eis
assessoribus judicium de Athanasio perageretur.
Quod ubi Athanasius ex Censore, qui eum evocate-
rat, cognovit, secum ipse perpendens quam arduum
sit causam dicere apud iūnus benevolos et æquos
judices: illorum artibus adversus eos concertat,
et modis omnibus veritatem minimè oppressum iri
sperat. Et quia difficultate ei videbatur, rem omnibus
probare, Arsenio non comparente: et ipse secum
reputabat, non aliter se innocentiam suam declara-
turum esse, nisi vivere eum ostenderet, quem ipsi
mortuum esse asserebant, ex familiaribus quemdam
diaconum in Aegyptum mittit, qui Arsenium quærat.
Ille, postquam Thebaidem pervenit, ubi ageret co-
gnovit: apud Patrinem scilicet, qui eum occultabat.
Atque ipsum quidem ibi non invenit: adventu enim
diaconi cognito, in inferiorem transierat Aegyptum:
Patrinem autem, et simul Eliam, qui illum alio
traduxerant, assumptum, Alexandriam adduxit.
Qui ambo apud præsidem vivere Arsenium con-
fessi sunt, qui ab ipsis antea occultatus, eo tem-
pore in Aegypto esset. Hæc ad imperatorem quoque
sunt relata. Is Athanasio scribit, suadens, ut cum
cura episcopatum retineret atque administraret,
Melitianorum delationes non metueret. Et præterea
dignas penas legibus persoluturos esse recepit, qui tam gravia auderent, et quiescere quidem nol-
lent, tumultus vero in Ecclesia concitarent: **649** eos scilicet homines, qui non modo bonis atque
innocentibus per invidiam insidias struerent, verum etiam ordini veraeque pietati detimento es-
sent. Haec cum ad Athanasium scripsisset, publice is epistolam recitari jussit. Melitianii in metu:
conjecti (2), deinceps minas imperatoris verentes, conquieverunt. Et ecclesia in Aegypto pacata est,
qua a tanto pontifice administraretur. In dies quoque ea augebatur, frequentiorque siebat: quod multi
ex superstitione etiam Graecorum ad fidem accederent, et populi toti ad Christianismum aggrega-
rentur.

CAPUT XLIX.

D De synodo Tyri contra Athanasium coacta, et ut
accusationes contra ipsum institutas falsas esse
Athanasius arguerit.

Non longe deinde post, adversariorum technæ
rursum Athanasio negotium exhibuere, odiumque

sulum Romanorum. 25 imperii Constantini consul
reperitur Dalmatius Cesar.

(2) Τέως, Sozom. ut supra, hoc est, tum.

apud imperatorem creare. Nam accusatorum A turbam coit. A quibus vix tandem imperator permotus, synodum Cœsareæ Palæstinæ cogi jussit. Quo evocatus Athanasius, ad menses triginta adventum suum distulit, ejus qui ibi sacris presidebat Eusebii Pamphili, et cognominis et Nicomediensis, factionisque eorum dolum suspectum habens. Atque eo quidem venire supersedit: postea vero acriore ei adhibita vi, Tyrum venit. Imperator namque ad dedicandum Hierosolymis templum, quod ipse construxerat, synodum congregari jusserset: quo, ut spectaculo essent, Eusebius, et qui factionis ejus erant, cum multo et regio apparatu ibant. Eam synodum imperator ex itinere Tyrum diver- tentem, prius Athanasii causam discutere jussit: ut iuriis nūgisque omnibus e medio sublati, pacatiōribus animis templo Deo consecrando, mystica sacra perficerent (1). Tum autem tricesimus imperii Constantini agebatur annus. **650** Et ade- rāt ex episcopis Orientalibus sexaginta numero, quos Dionysius exconsularis coegerat. Eo ferreis catenis vincitus ex Alexandria Macarius presbyter, militari eum ducente manu, venit. Athanasius autem citatus, primum quidem moras necetebat, non tam criminaciones timens, quam ne quid de fide aliter quam in Nicæna synodo decretum fuerat, novaretur cavens. Veritus tamen imperatoris litteras, quæ, nisi sua sponte veniret, invitum eum vi eo abductum iri minabantur, Tyrum venit. Dei autem providentia quedam, qui mortuus dicebatur, vivum Arsenium eo quoque ire impulit. Non enim rationem habuit vel acceptæ a sycophantis pecuniae, vel eorumdem de occultatione mandati, quin Tyrum ipse quoque clam veniret, quemnam tandem finem res habituræ essent, cogniturus. Porro Ar- chelai consularis ministri in caupona quadam vino et ebrietati vacantes, eum ex quodam, eum qui intersectus esse dictus fuerat, Arsenium adesse, et in quadam domo latitare audissent, rem hero renuntiaron: qui eam statim inquisitam atque compertam pressit, certamque reddidit, et Athana- sium secreto per internuntium fidem, bono animo esse jussit, quod vivens scilicet Arsenius adesset. Atque ille præsens, eum jam in potestate eorum esset (2), eum se esse pernegabat. Paulus autem Tyri episcopus, qui hominem iudicidum noverat, ipsissimum eum esse profitebatur. Et providentia quidem rem eam disponens, sic est moderata. Athanasius vero postquam citatus apud synodum constituit (3), crimina sibi objecta partim dilexit, partim ut de eis amplius dispiceret, dilatio- nem petiit (valde namque difficultis et impedita ei res erat, qui accusatores apud judices gratiosos esse, testes multos ex Ariani et Melitianis, sententias illorum comprobantes, dispositos: et dea-

silis κατεσκεύαζον, καὶ πλῆθος κατηγόρων συνι- στατο· ὥφ' ὡν μᾶλις δὲ βασιλεὺς κινηθεὶς, σύνοδον ἐν τῇ Παλαιστίνῃ ἐπέταχε Καταρεῖα συνάγεσθαι. Ἐνθα κληθεὶς Ἀθανάσιος, ἐπὶ λ' μῆνας τὴν διάτειν διεβάλετο, τοῦ ταύτη προεδρεύοντος. Εὐσέβου τοῦ Παμφίλου καὶ τοῦ ὁμώνυμου Νικομηδεῖας καὶ τῆς περὶ αὐτοὺς συμμορίας ὑπειδόμενος τὴν σκαιωρίαν. Ἐκεὶ μὲν οὖν ἔλειπεν ἀνεδάλετο· ἐς δισ- δρόμερον βιασθεὶς, ἤκεν εἰς Τύρον. Ὁ γάρ βασιλεὺς ἐπὶ τῇ καθιερώσει τοῦ ἐν Ιεροσολύμαις νεώ δὲν αύ- τῷς ἀνήγειρε, σύνοδον ἄθροισθαινας ἐκέινευσεν. Ἐνθα θέας χάριν Εὐσέβιος τε καὶ οἱ περὶ αὐτὸν μετὰ πολ- λῆς ἥγοντο καὶ βασιλεῖς τῆς πομπῆς. Ἡν δὴ σύν- οδον ἔκλεισε βασιλεὺς ὁδοῦ πάρεργον εἰς Τύρον γε- νομένους, πρότερον τὰ κατὰ Ἀθαίας τοινοὶ ἔξετάσσει, ὡς ἂν ἐκποδῶν πάσης γενομένης ἐρεγκλίας εἰρηνι- κῶτερον τὰ ἐπιθατῆρα ἐκτελέσσωται τῷ νεώ ἀριε- ροῦντες; αὐτὸν τῷ θεῷ. Τηνίκαυτα δὲ τριακοστὸν ἔτος ἦγετο τῇ ἀρχῇ Κωνσταντίνῳ τῷ βασιλεῖ. Καὶ παρ- ξαν τῶν ἀνὰ τὴν ἔω ἐπιτεκνῶν ἔξηκοντα τὸν ἀρ θ- μὸν, τοῦ ἀπὸ ὑπατικῶν Διογούσιου τούτους; ἀδρο- σαντος. Καὶ εἰδηροδέσμιος; ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας ἡγετο Μαχάριος δὲ πρεσβύτερος, στρατιωτικῆς ἀγού- σης χειρός. Ἀθανάσιος δὲ κληθεὶς, πρῶτον μὲν ἀ- εδάλετο, σὺ τοσοῦτον τὰς κατηγορίας, ὅσον μῆτις τις καινοτομηθῆνη πορὰ τὸ δόξαν τῇ κατὰ Νίκαιαν συν- δωμ, εὐλαβθεὶς; δεῖσας δὲ ὅμως τὰ βασιλέως γράμ- ματα, γράφοντα, ὡς εἰ μῆτις ἀπαντήσει, δικιών μετὰ βίας ἀχθῆσται. ἤκεν εἰς Τύρον. Θεοῦ δὲ δρα- τις πρόνοια καὶ τὸν λόγῳ νεκρὸν Ἀρσένιον ζῶντα εἰς Τύρον ἤλασσεν. Ἐν δευτέρῳ γάρ δέμενος δὲ πρὸς τῶν συκοφαντῶν ἔσχε χρῆματα, καὶ τὰς ἐκείνων τῆς ἀποκρυπθῆς ἐντολὰς, κρύψα καὶ αὐτὸς ἤκεν, διποτ' ἀντιτίθεται τὸ γενησόμενα Ιστορήσων. Ἀρχ- λίσιος δὲ τοῦ ὑπατικοῦ οἰκέτας ἐν τινὶ καπηλεῖω πότῳ καὶ μέθῃ σχολάζοντας, ἀκούσαντας πρὸς τινὸς ὡς ὁ ἀνηρρήσθει εἰρημένος πάρεστιν Ἀρσένιος, κε- χρυμμένος εἰπεῖ τινὶ, τῷ δεσπότῃ ἀνήγγελλον. Ὁ δὲ εὐθὺς ἀναζητήσας, ἐν τῷ ἀσφαλεῖ κατεῖχε· καὶ τῷ Ἀθανασίῳ ἐν ἀποβήθησις ἐδήλου θαρρεῖν· παρείνατο γάρ ζῶντα Ἀρσένιον. Ὁ δὲ ἐν χερὶ γενόμενος, ἀπ- τηρεῖτο. Παῦλος δὲ Τυρίων ἐπίσκοπος; ἐκ πολλοῦ τὸν ἀνδρα εἰδὼς, ἢ μῆτις ἔκεινον εἶναι διωμολύγει. Καὶ ἡ μὲν πρόνοια οὕτω τὰ τοῦ πράγματος φύκονδεις· D Ἀθανάσιος δὲ ἐπὶ κληθεὶς παρῆλθε τῇ συνδόμῳ, τὰ μὲν τῶν ἐγκλημάτων διείστατο· ἐπὶ τοις δὲ καὶ ὑπέρθεσιν εἰς διάσκεψιν ἤτει (ἴλαν δὲν ἀπόροις ἦν, τούς τε κατηγόρους κεχαρισμένους τοῖς δικασταῖς; ὀρῶν, μάρτυρας δὲ πολλοὺς παραχρητοῦντας τάξι- νων ἐκ τῶν τὰ Ἀρείου καὶ Μελιτίου φρονούντων, καὶ τοὺς συκοφάντας, συγγνώμης ἀξιουμένους; ἐφ' οἷς ἐκείνος ἔκρατει;)· μάλιστα δὲ ἐπὶ τῇ κατ' Ἀρσέ- νιον γραφῇ, καὶ ἐπὶ γυναικὶ τινὶ, ἢ δῶρος παρετεγ- μένον, ὀκούσηση νύκτωρ ὑιεράθιαρχηναι. Λ δὴ καὶ διμφω γελοῖα ἀνέδειξεν. Ἐπει τῷ γάρ τὴν γυνὴ ἐπὶ μέσῳ τῷ

(1) Ἐπιτεκνία. Ita etiam Cereris Eleusinie sacra mystica dicta sunt.

(2) Ἐν χερσὶ γενόμενος συλληφθεὶς. (Socrat. lib. I, cap. 28.) Hoc est, captus.

(3) Accusationum capita plura, quæ Athanasio sunt intentata, apud Sozomenum inveniuntur, l. b. II, cap. 25.

συνεδρίῳ παραστᾶσα διήλεγχεν Ἀθανάσιον, συμπα-
ρὸν ἐκεῖσε πρεσβύτερός τις Τιμόθεος; Ἀλεξανδρεὺς,
ώς λάθρῳ τούτοις δικρονόμητο, τὸν λόγον ὡς οἰκεῖον
δῆθεν ἀναλιθῶν δι Τιμόθεος, Ἀληθῇ, φησι, λέγεις,
γύναι, ὡς ἔγω σε ἔνιασάμην; Ἡ δὲ, Ἀλλ' οὐ σὺ;
τὴν χεῖρα τείνουσα ἐλεγε, καὶ πὸν προστιθεῖσα καὶ
τρέπον ὡς γε δὴ καὶ βεβίαστο. Τοῦτο μὲν οὖν, ὡς
γελοῖον, οὕτω προχείρως ἔδιλεγχοτο. Ἔπειτα ἡ χεῖρ
εἰσῆγετο Ἀρσενίου· καὶ ἡ κατηγορία οὐκέτι λόγοις
ἀλλ' ἐργοῖς ἐνίστατο. Ὁ δὲ δεξιῶς μάλιστα τὸ πρᾶγμα
μετεῖλθεν. Ἡρώτα γάρ εἰ τινες εἶναι τῶν παρίντων
γινώσκοντες τὸν Ἀρσενίον. Τινῶν δὲ εἰπόντων εἰδέ-
ναι, εἰσῆγε τοῦτον τῷ συνεδρίῳ, διφέρεια τῷ χεῖρε
κρίπτοντα· καὶ αὐτίκα, Οὗτός, ἕστιν, ἐλεγεν, δι νε-
κρός. Καὶ ἀνὰ μέρος ἀκατέρχεν γειρα ἔξαγων, Ἰδού.
φησιν, δι Ἀρσένιος; καὶ δύο χεῖρας ἔχων πάρεστι·
τῆς δὲ τρίτης τὸν τίπον ποὺ τις δι Θείη; διεκνύτω-
σαν οἱ κατηγοροί· οὐ γάρ ἀρχῆθεν δημιουργῶν δ
Θεός, τρίχειρα τὸν ἀνθρωπὸν πάντας ἄποιτο. Τούτου
οὕτω διερήθην ἐληλεγμένου, οἱ τὸν δόλον συβά-
ψαντες; ἐν ἡμηράνῳ γενόμενοι, ὑποδύντες τὸν Θόρυ-
βον, ἀπεδίδρασκον. Καὶ τὴν μὲν κατηγορίαν ταῦτην
οὕτως Ἀθανάσιος ἀπεδύσατο τῇ τοῦ Ἀρσενίου ζωῆ·
εἴθι ἔδης τὰ κατὰ τὸν Ἰσχύραν παρεγράφετο, προη-
γουμένως, ὡς οὐκ εἶναι πρεσβύτερος· διλῶς τε καὶ τὸ
μήδειν ἐπ' ἀντιδίκων κρίνεσθαι λέγων, τὸν περ
Εὐτίβιον παρεγράφετο. Καὶ ἄλλων κεφαλαίων εἰσ-
αχθέντων, δεῖν ἐδόκει παρὰ τὸν Μαρεώτην γενέσθαι,
ώς ἂν τοπικῶς ἔκειται τὸ ἀμφισθητούμενα. Ὅς
δὲ ἔξελγησαν ἐρευνήσαται οὖς ὡς κριτής παρεγράφετο
(καὶ γάρ ἔστελλοντο Θεογνις καὶ Μάρις, Θεόδωρος,
Μακεδόνιος, Οὐάλης τε καὶ Οὐρσίκης); Ἀθανάσιος
ἀπηγέρεις, καὶ παντὶ τῷ συνεδρίῳ σκευωρίᾳν εἶναι
τὸ πρᾶγμα ἀνεδάπτω· εἰ δι κατήγορος; ἅμα τοῖς
ἔχθροῖς δικασταῖς παραγένοιτο, ἐκ μονομεροῦς δὲ δικῆ¹
ἔσται. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτα λέγων, ἐπει μηδεὶς αὐ-
τοῦ λόγον ἴποιείτο, διλῶς τε καὶ δεῖσας μή αὐτόχει-
ρες αὐτοῦ γίνωνται, φυγάς ἀνεχόμενοι τοῦ συνεδρίου,
καὶ οὐκέτι θασιλέα ἀνέτρεχεν. Ἔπει δὲ καὶ οἱ ἐν τῷ
Μαρεώτῃ παραγένεσοι ἥκον, ὑπομνήματα μονο-
πρωσώπως ἐποίουν, ὡς ἀληθῆ εἶναι ὅσα δι κατήγορος
κατείπεν Ἀθανάσιος· η σύνοδος πρῶτα μὲν ἐρήμην
τούτου κατεδήτησεν· είτα καὶ τὴν καθαίρεστικήν
ἐπιχειρίαν φῆσαν· ἐν δὲ πολλά τὸν διοικηταν-
τες, ὡς στασιώδη καὶ ταραχῶν πιμπλῶντα τὴν Αι-
γυπτον· καὶ τὸ μὲν ἐπὶ τῇ γυναικὶ ὡς αἰσχρὸν
πιρῆκαν, καὶ τὰ τοῦ φίνου δὲ Ἀρσενίου πτέροντα
μόνον· Ἐγραφον δὲ τοῖς ἀπανταχοῦ ἐπισκόποις μή λέ-
γους μηδὲ κοινωνίας αὐτῷ μεταδοῦνται· ἀλλὰ μηδὲ
τὴν Ἀλεξανδρείαν οἰκεῖν· ἀληθῆ δὲ εἶναι καὶ τὴν
ἐπὶ τοῦ μυστικοῦ ποτηρίου συντριβήν αὐτοῦ γενομέ-
νην κατηγορίαν. Ἐφήπποντο δὲ ἔκάστους ἐγχήματος;
τεγνητέντως διασολήν ἐργαζόμενοι, τῶν συχοζαντῶν

(1) Ischyrae, seu Ischyronis (ita enim eum Sozo-
menus nominat) causa in eo statu fuit. Arrogabat
is sibi et usurpabat sacerdotis dignitatem, et quæ
presbyteri sunt, munia obibat. Eum vero cum
Athanasius in facto flagranti mysticis sacris ope-
rantem deprehendisset, mensam sacram revertit,
calicem confregit, et impiam temerarii hominis

A tores in eis criminibus, de quibus ipse eos convi-
cerat, venia dignos iudicatos esse videret): po-
tissimum vero in accusatione de Arsenio: et sur-
sum de muliercula quadam, quam muneribus datis
invitam noctu viatisse arguebatur. Quas sane am-
has deinde ridiculas esse ostendit. Siquidem
deinde, cum mulier in medio consilio assi-tens
Athanasium incusaret, presbyter quidam Alexan-
drinus Timotheus, qui ibi aderat, sicut ei cum
Athanasio clam convenerat, causam scilicet per-
inde atque propriam in se recipiens: Itane tandem,
inquit, mulier a me tibi oblatum esse vitium dicas?

B 631 atque illa, An vero non a te? (ipsum digito
demonstrans), dixit, tempore quoque et modo, et
vis ei illata esset, affecto. Et hoc quidem crimen,
ut ridiculum, sic facile est refutatum. Deinde ma-
nus Arsenii producta, et accusatio non jam verbis,
sed factis instituebatur. Ille vero dextre admodum
et prudenter criminatioi obviām iit. Interrogavit
namque, an ex praesentibus quisquam Arsenium
nosset? Atque nonnullis, nosse se eum dicentibus,
Arsenium in concilium adduxit, sub ueste manū
utramque tegentem. Et tandem: En vobis, inquit,
mortuus præsto adest; atque una illius, mox quoque
altera producta manu: En, ait, Arsenium habetis,
manus duas habentem: tertiae autem locum ubi
quis inveniat, accusatores mihi ostendant. Deus
siquidem conditor in principio hominem prorsus
trimanum non creavit. Calumniis his aperte ad eum
modum confutatis, doli architecti rerum suarum
satagentes, turbæ se immiscerent, et fuga sibi con-
suluerent. Et crimen quidem hoc a se Athanasius
Arsenii vita removit. Deinde Ischyram (4) exce-
ptione repulit, in primis quod presbyter non esset.
Insuper etiam, non debere quemdam ab inimicis
judicari, allegans, Eusebianos submovit. Et cum
alia quoque accusationis capita in medium profer-
rentur, visum concilio est, Mareoton ire, ut in re
praesenti, quæ in controversiam erant deducta, in-
quirerentur. Ut vero ad rem investigandam electi
sunt, quos Athanasius per exceptionem judges
rejecerat (mittebant enim eo Theognis, Maris,
Theodorus, Macedonius, Valens, et Ursicius), ipse
reluctabatur, et apud universum concilium, rem
D eam insidiosam esse in motionem, vociferabatur:
ac si accusator una cum suspectis et inimicis judi-
cibus adesset, iniquum id uniusque tantum partis
judicium esse protestabatur. Haec cum ille diceret,
neque quisquam, ac ne Dionysius quidem excon-
sularis rationem ejus haberet, atque insuper metu-
ret, ne manus sibi per vim et cedem afflent,
ex concessu eo ad imperatorem profugit. Postquam
qui Mareoten missi fuerant, rediere, atque attestata
audaciam inhibuit. Qua de re accusante Ischyra,
Athanasius causam apud iniquos judges dixit.
Etas nostra multos vidit Ischyras, Athanasium nullum. Porro Athanasius ea que modo dicta sunt,
per Macarium presbyterum Ischyra exauferando
egit, qui et ipse e vinculis causam divit.

audaciam inhibuit. Qua de re accusante Ischyra,
Athanasius causam apud iniquos judges dixit.
Etas nostra multos vidit Ischyras, Athanasium nullum. Porro Athanasius ea que modo dicta sunt,
per Macarium presbyterum Ischyra exauferando
egit, qui et ipse e vinculis causam divit.

tiones uniformes, sub una scilicet persona, vera esse quæ adversus Athanasium accusator dixisset, confecere: synodus primum eum, nullo defendantem, veluti contumacem condemnavit: deinde etiam sententiam, qua ei dignitas episcopalis abrogata est, tulit, in qua sententia sanctum virum convicis multis ut seditionem, et *Egyptum motibus turbulentis implentem* prosciderunt: **652** simul et de muliercula illa, et de Arsenii caede crimen utpote turpe pretermittentes. Ad omnes quoque locorum omnium episcopos litteras dedere, ne vel sermonem vel usu et commercio aliquo cum eo communicarent, neve ei Alexandriæ esse permetteretur. Verum quoque esse asseruerunt, mystici poculi communium crimen: et accusationum capita quæque attingentes, singulare quadam arte calumniæ pertexuerunt, sycophantas convictos silentio tegentes, et accusatores ejus omnes laudantes. Joanni quoque illi qui Melitio successerat, sectatoribusque ejus, aut quicunque ex clero ejus erant, honorem dignitatemque tribuere. Ipsum etiam

Arsenium, qui cæsus esse dictus fuerat, receperunt: qui tum quoque Melitianorum sectator, et tanquam Hypselopolitanum episcopum, iniquæ illi Athanasii abrogationi subscrivit. Qua in re illud novum mirumque visum est, quod qui ab Athanasio jugulatus esse dicebatur, is vivens, quantum in eo situm erat, Athanasium exuctorando jugulavit. Hoc tam injustum insanumque judicium multi etiam qui ibi astulere episcoporum, reprehendere. Nam et Paphnutium confessorem tum praesentem, dicunt, apprehensa Maximi Hierosolymitanæ Ecclesiæ antistitis manu consurrexisse, atque utrique minus convenire arbitrarum esse, qui confessores extitissent, oculosque propter sermonem veritatis effossos, et pedumflexus debilitatos circumferrent, ut commune quidquam cum pravorum et improborum hominum cœtu haberent, et adversus veræ pietatis propugnatores sententiam ferrent.

653 CAPUT I.

De consecratione seu dedicatione templi Hierosolymitani epistola imperatoris ad synodum Tyri Phoeniciæ congregatum: et ut Athanasius exsul sit factus.

Eo tempore, quo et tricesimus imperii Constantini annus complebatur, et templum Hierosolymis in Calvaria loco magnificentissime absolutum fuerat, quod magnum Martyrium dicitur, Marianus quidam ampla dignitate vir, ab imperatore cum litteris ad synodum venit, quibus quam celerrime Hierosolymam adire, propter sacri ejus templi dedicationei jubebantur. Atque illi protinus ut potuere, Hierosolyma contenderunt, dissidio atque discordia omni seposita, templumque ipsum dedicarunt, donaria simul et ornamenta ab imperatore missa maximi prorsus pretii consecrantes: quæ longo sane post tempore ibi fuere, stuporem et consternationem plane spectantibus conciliantia: tanta illorum erat magnitudo, tantum præmium. Erat is decimusquartus mensis Septembris dies, qui ab eo tempore in ecclesia Hierosolymitana quotannis publice ab omnibus festus et celebris agitatus est, octo ex ordine diebus conventibus celebrandis. Quibus diebus ex omni terrarum orbe homines eo convenient, et ad festos conventus concurrunt, arcana sacra peracturi, et loca sancta cognituri. Deinceps vero et decantata in illam ibi

A τὴν ἡτταν ἀποιγῆσαντες· τοὺς; ἐς κατηγόρους αὐτοῦ πάντας προσέλενται, τὸν τε μετὰ Μελίτιον Ἰωάννην καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἤσαν. Καὶ ἐκάστω τῶν ἐν τῷ κλήρῳ αὐτοῦ τὸ δέξιωμα εδώκαν. Καὶ αὐτὸν δὲ Ἀρσενὸν παρεδέξαντο, δὲ ἀνηρῆσθαι ἐλέγετο· δὲς τότε μὲν τῆς Μελιτιανῶν Θρησκείας ἐπίσκοπος ἦν· εἰς δὲ τὴν δύικον ἔκεινην Ἀθανασίου καθαίρεσιν ὡς τῇ· Ὅψηλοπολιτῶν πόλεως ἐπίσκοπος; καθυπέργαψι. Καὶ τὸ δὴ ἔνιζον τούτον ἦν· ὅτι ὁ ὑπὸ Ἀθανασίου ἀνηρῆσθαι λεγόμενος, ζῶν τὸ εἰς αὐτὸν ἤκον ἀνήρεις καθαιρόντα Ἀθανασίου. Ταύτην δὴ τὴν δύικον δίκην ὡς μὴ ὑγιῶς ἔχουσαν καὶ πολλοὶ τῶν ἔκειστε παρόντων κατεφράσαν λερέων. Καὶ γὰρ καὶ Παφνούτιον τὸν ὄμολογητὴν φασι τηνικάδε συμπαρόντα τῷ συνεδρίῳ, τῆς γειτός λαβόμενον Μιχέιλου τοῦ τῆς Ἱεροσολύμων Ἐκκλησίας; προέδρου, ἔκαναντηναι, μὴ διὸ εἴναι λογισμένους, ὄμολογητὰς δυτας, καὶ διὰ τὸν ἀληθῆ λόγον τὰ δυματα ἐκορωμαγμένους, καὶ τὰς ἀγκύλας πεπηρωμένους, συλλόγου κοινωνεῖν πονηρῶν καὶ φαύλων ἀνδρῶν, καὶ κατὰ τῶν τῆς εὐεσθαίς προμάχων ψηφίζεσθαι.

B συλλόμων Ἐκκλησίας; προέδρου, ἔκαναντηναι, μὴ διὸ εἴναι λογισμένους, ὄμολογητὰς δυτας, καὶ διὰ τὸν ἀληθῆ λόγον τὰ δυματα ἐκορωμαγμένους, καὶ τὰς ἀγκύλας πεπηρωμένους, συλλόγου κοινωνεῖν πονηρῶν καὶ φαύλων ἀνδρῶν, καὶ κατὰ τῶν τῆς εὐεσθαίς προμάχων ψηφίζεσθαι.

ΚΕΦΑΛΑ. Ν^ο.

Περὶ τῆς καθιερώσεως τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις τραοῦ· καὶ ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως πρὸς τὴν ἐν Τύρῳ τῆς Φοινίκης σύνοδον· καὶ ὡς ὑπερδρόος ἐγένετο Ἀθανάσιος.

C Κατ' ἔκεινον τοίνυν καὶ οὗ τρίτης δεκάδος τῇ ἀρχῇ Κωνσταντίνου συμπληρουμένης, τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις κατὰ τὸν Κρανίου τόπον πολυτελῶς ἐξεργασθεῖσας νεώ, δὲ μέγα Μαρτυρίου λέγεται, Μαρικενός τις τῶν ἐν ἄξιωμασιν ἐν βασιλέως παραγενόμενος, γράμματα τῇ συνδόῳ ἐβίδου, διαγορεύοντα δύον τάχος τὴν Ἱερουσαλήμ ἔκεινος καταλαβεῖν ἐπὶ κοινωνίᾳ τοῦ θεοῦ νεώ. Οἱ δὲ εὐθὺς ὡς εἶχον ἐπὶ τὴν Ἱεροσολύμα τὸν ἤκον, διαφορὰν καὶ διχόνιον πᾶσαν δίθεν ἐκ μέσου πεποιημένοι· καὶ τὸν νεών καθιέρωσαν, ἀναθέμενοι δὲ λόγου πολλοῦ δέξια κειμένων τε καὶ ἀναθήματα πέμψιε βασιλεύς· δῆτα πολλῷ τῷ ἔχησι χρόνῳ ἀνέκειντο, κατάπληξις ἀντικρυῖς τοῖς ὄρωσι μεγέθους τε καὶ πολυτελείας ἔνεκα. Τρισκαὶδεκάτη δὴ ἡν Σεπτεμβρίου μηνὸς· ἦν δὴ τὸ δέκατοντα πέμπτην ἔορτὴν ἀγεις ἡ τῶν Ἱεροσολύμων Ἐκκλησία, ἐπὶ δικτύῳ ἐφεξῆς ἡμέραις ἐκκλησιάσσουσα. Ἐξ ἀπάσης; δὲ τῇ· γῆς φοιτῶσιν ἀνθρώποι μνήσεις ἐπιτελέσσοντες κατὰ ταύτας δῆτας ἡμέρας, καὶ καθ' ἴστοριαν τῶν ιερῶν τόπων τῇ παντηγύρει συντρέχοντες. Ἐπειτα δὲ καὶ τῇ πολυθύλητον ἔκεινην σύνοδον ἔκεισε ποιήσαντες, Ἀρετὸν καὶ Εὐέλιον προσεδέξαντο, τοῖς βασιλέως

δῆθεν πεισθέντες γράμματι, δι' ὧν ἐδήλου ὅρθιῶς αὐτοὺς περὶ τὴν πίστιν φρονεῖν. Ἐργαφαν δὲ καὶ τῇ Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίᾳ, ὡς βαθεῖα εἰρήνη ταῖς ἐκκλησίαις ἐπρυτανεύθη τοῦ φύλου ἀπελασθέντος. Καὶ Ἀρεος μεταμέλψη χρησάμενος, καὶ βιβλίον μετανοίας δοὺς, δικαίως ἐδέχθη τῆς Ἐκκλησίας δῖος γενόμενος. Δῆλα δὲ καὶ τὰ πραχθέντα καθίσταν τῷ βισιτεῖ. Καὶ οἱ μὲν τοιαῦτα ἐπράττον· δι' δὲ Ἀθανάσιος ἥκιν τὴν Κωνσταντίνου, & πέπονθεν ἐπὶ τῷ βασιλεῖ ἀπωλύρετο. Καὶ τινῶν δὲ παρόντων τῶν καταδικασάντων, κατεδέστο βασιλέως ἐπ' αὐτοῦ τῶν ἐν Τύρῳ πεπραγμένων τὴν κρίσιν γενέσθαι. Δοκιμάζας δὲ ὁ κρατῶν εὐλογα τὸν Ἀθανάσιον λέγειν, τοῖς ἐν Τύρῳ συνελθοῦσι τῶν ἐπισκόπων ἕγραψε τοιάδε, εἰς ἔχυτὸν μεταστέλλων· «Ἐγὼ μὲν ἀγνῶτινα ἔστι τὰ ὑπὸ τῆς ὑμετέρας συνόδου μετὰ θορύβου καὶ χειμῶνος κρίθεντα. Δοκεῖ δὲ πως ὑπὸ τινος ταραχώδους ἀταξίας ἢ ἀλήθειας διεστράφθαι· ὑμῶν διτλαδή διὰ τὴν πρᾶς τοὺς πέλας ἐρευχείσιν, ἢ ἀτίτητον εἶναι βούλεσθε, τὰ τῷ θεῷ ἀρέσκοντα μή συνορῶνταν. Ἀλλ' ἔσται τῆς θείας προνοίας ἔργον, καὶ τὰ τῆς φιλονείκας ταύτης κακὰ φανερώς ζλόντα διασκεδάσαι, καὶ τοὺς διαβόθρην ἐπιδεῖξαι, εἴ τινα τῆς ἀληθείας αὐτόθι συνελθοῦντες ἐποίησασθε φροντίδα, καὶ εἰ τὰ κεχριμένα χωρίς τίνος χάριτος καὶ ἀποκείλας ἐκρίνατε. Τοιγαροῦν ἐπειγμένως πρᾶς τὴν ἐρήνην ἐλθεῖν ὑμᾶς εὐσέβειαν βούλομαι, ἵνα τὴν τῶν πεπραγμένων ὑμῖν ἀκρίβειαν καὶ ὑμῶν αὐτῶν παραστήσητε. Τίνος δὲ ἔνεκεν γράψαι ταῦτα πρᾶς ὑμᾶς ἐδικαίωσα, καὶ ὑμᾶς πρᾶς ἐμαυτὸν διὰ τοῦ γράμματος καλῶ, ἐκ τῶν ἐπομένων γνώσθειν. Ἐπιθανοῦντες μοι λοιπὸν τῆς ἐπωνύμου ἡμῶν καὶ πανευδαίμονος πατρόθος τῆς Κωνσταντινουπόλεως (συνέδαινε δὲ μετηικαῦτα ἐφ' Ἱππουροῦ ὁρθεῖσθαι). ἐξαφνῆς Ἀθανάσιος δὲ πιστοποιος, μέσον τῆς λεωφόρου μετὰ ἐτέρων τινῶν οὓς περὶ αὐτὸν εἰχεν ἀπροσδοκήτως εὗτας προσῆλθεν, ὡς καὶ παρασχεῖν ἐκπλήξεως ἀφορμήν· μαρτυρεῖ μοι γάρ διάπολτῶν ἐφόρος θεός, ὡς οὐδὲ ἐπέγνων αὐτὴν διτεῖ; Ἡν. Καὶ τὴν ἀδικίαν ἣν πέπονθε πυνθανομένοις, ὁσπερ εἰκός, ἀπήγγειλεν τοιμῇ. Ἔγὼ μὲν οὖν οὐ διελέχθην αὐτῷ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, οἵτε διμίλιας ἐκοινώνησα· ὡς δὲ ἐκεῖνος μὲν ἦσίν, ἔγω δὲ παρητούμην, καὶ μικροῦ δεὶν ἀπελαύνεσθαι αὐτὸν ἐκείνεον, μετὰ πλείονος παρθένας οὐδὲν ἐτερον παρ' ἡμῶν ἦται, ἢ τὴν ὑμετέραν ἀφίξιν τξιώσεν ὑπάρχει, ἵν' ἡμῶν παρόντων ἀναγκαῖος ἀ πέπονθεν ἀποδύρασθαι δυνηθεῖη. Ὁπερ ἐπειδὴ εὐλογεῖν εἶναι καὶ τοῖς καιροῖς πρέπον κατεβαίνετο, ἀσμένως ταῦτα γραφῆναι πρᾶς ὑμᾶς προσέταξε, ἵνα πάντες οὗτοι τὴν σύνοδον τὴν ἐν Τύρῳ γενομένην ἐπιήρυσαν, ἀνύπερθέτως εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς ἡμετέρας ἡμερότητος ἐπειχθῆτε, τοῖς ἔργοις αὐτῶν ἐπιδείκνατες τὸ τῆς ὑμετέρας κρίσεως καθερόν τε καὶ ἀδιάστροφον ἐπ' ἔμοιν· ὃν τοῦ θεοῦ γνήσιον εἶναι θεράποντα οὐκ ἂν ἀρνηθείτε. Τοιγαροῦν διὰ τῆς ἡμῆς πρᾶς τὸν θεὸν λατρείας τὰ πανταχοῦ

A egere synodum, in qua Arium et Euzoium suscepere (1) : imperatoris videlicet litteris adducti, quibus ille recte eos de fide sentire significabat. Scripserunt illi quoque ad Ecclesiam Alexandrinam, multam esse, odiis discussis, ecclesiis pacem conciliatam; Arium resipuisse: cumque, accepto ab homine pœnitentiae libello, rite suscepit, prorsus in Ecclesiæ potestate esse. Acta ea ad imperatorem etiam retulere. Atque illi quidem hæc sic egere (2). Athanasius autem Constantiopolim contendens, de injuriis quas acceperat, apud imperatorem est quiritus. Et cum ibi nonnulli qui eum sententiis suis damnaverant adessent, illud ab imperatore supplici petuit, ut rerum Tyri de se actarum in ejus præsentia inquisitio et judicium fieret. Porro imperator Athanasiūm æquum petere censens, ad episcopos qui Tyri conveniebant, eos ad se venire jubens, in hæc verba scripsit: «Ego quidem quæ sint res a synodo vestra per tumultum et quasi procellam quamdam judicatae, ignoro. **654** Videtur tamen quodammodo tumultuanter per inordinatam consultationem veritas esse depravata, quod scilicet vos propter nugandi adversus proximos studiū, quod quidem invictum esse vultis, ea quæ Deo placita sint, per videre non possitis. Enimvero divinæ Providentiae fuerit, ut, cum contentiosi ardoris vitium manifesto apprehensum discentiatur, tum aperte nobis declaretur, num in conventu isthic vestro curse volis veritas fuerit, et res absque odio et gratia sint judicatae. Quam ob causam ut propere ad pietatem nostram veniatis volo, ut et rerum a vobis actarum exactam rationem nobis exhibeatis, et de vobis ipsis satisfaciat. Qua re autem ut hæc ad vos scriberem, et vos per litteras ad me evocarem, adductus fuerim, ex verbis sequentibus intelligetis. Ingredienti mihi jam cognominem nobis et modis omnibus felicem urbem Constantiopolim (accidit autem ut equo tum velherer), de repente Athanasius episcopus, cum aliis quibusdam quos secum habebat, in media publica via, ita præter expectationem obvius est factus, ut consternationis etiam præberet causam. Testem autem facio inspectorem rerum omnium Deum, me illum primum qui fuerit non novisse: donec nostrorum quidam quis esset, indicarunt. Atque nobis de injuriis quas sustinuit eum percontibus, quæ æquum erat, renuntiavit. Ego quidem eo tempore cum eo verba non feci, neque collucitus sum. Ubi vero ille id postulavit, ego autem denegavi, parum admodum absuit quin eum rejici juberem: ille tamen cum multa libertate nihil peteret a nobis aliud, quam ut vos præsto essetis, quo necessitate urgente, in præsencia vestra, quæ passus esset, satis deplorare posset, et ego id rationi et tempori convenire duxi, perliven-

(1) Supra cap. 47 cod.

(2) Proscriptum esse Athanasiūm obscure significantes. Socrat. lib. 1, cap. 22.

ter habe ad vos sciti praecepi, ut omnes quicunque conventui Tyrio interfueritis, citra procrastinatum, in aulam mansuetudinis nostra venire acceleratis, et rebus ipsis iudicationis vestrae sinceritatem et veritatem, me cognoscente, declareritis: quem sane germanum Dei famulum esse non negaveritis. Per meam certe quidem erga Deum religionem, pacata sunt ubique omnia. Quin ipsi etiam Barbari nomini Dei rite laudibus benedicunt, qui hactenus veritatem ignorarunt. Manifestum autem est, qui veritatem non norit, eum neque Deum nosse. **655** Verum tamen, quemadmodum modo dixi, et Barbari per me germanum Dei ministrum, Deum cognoverunt, et metuere didicerunt, ipsumque me ubique tutari, et rebus ipsis mihi prospicere senserunt. Unde maxime Deum norunt, quem illi quidem propterea quod nos metimus, colunt; nos autem, qui arcana sacra benignitatis ejus propugnare (quid enim dicam servare?) videamus, nos, inquam, nihil agimus aliud, quam quod ad discordiam et odium facit, et quod (ut simpliciter dicam) ad generis humani exitium refertur. Verum properate, sicut dictum est, et ad nos quamprimum omnes venire maturate: illud persuasum habentes, omnibus nervis conatus nos esse, ut iis quae corrigenia sunt, emendatis, in lege Dei omnia rite serventur, utque etsi neque probrum neque prava aliqua opinio et suspicio inhaerere possit; dissipatis nimis, prorsumque atritis, atque adeo sublatis omnino legis inimicis, qui quidem sub praetextu sancti nominis varias atque omnigenas praebent blasphemias, et obtrectandi occasiones. **Talia** imperator cum scripsisset, alii quidem episcopi maximo territi metu, pro se quisque domum redibant. Eusebiani autem se in oculos imperatoris ingerentes, justam esse synodi sententiam asseverarunt. Et multis in Athanasium conviciis conjectis, non jam de poeulo fracto, aut mensa, aut vivi hominis brachio, quod vera ea essent, instabant: sed ad novam aliam confugere calumniam. Minatum enim esse Athanasium dixerunt, inhibituros sua suasione Aegyptios esse, ne frumentum pro eo atque Constantinus sanxisset, quotannis Alexandria Constantinopolim subvehernetur: eaque verba audivisse Adamantium, Annubionem, Arbathionem, et Petrum, episcopos. Haec allegantes, causam calumniis obtinuere. Sapientiū namque mendacium vincit, cum is qui calumniam struit, bona fidei opinionem corruptus, virum in Gallias relegatum Treviros opinio est, non tam quod vera esse quae in eum dicta fuerant, crediderit, quam ut Ecclesiam ad unitatem et episcopos ad concordiam perducere. Quod quidem aliter fieri non potuit, nisi Athanasius relegaretur. **656** Communionem enim Ariorum omnino aversabatur. Atque ille ad eum quidem modum ad Treviros in Galliam est abducens.

A ειργνεύεται, καὶ τῶν βαρβάρων αὐτῶν τὸ τοῦ Θεοῦ θυμα γνησίως εὐλογούντων, οἱ μέχρι νῦν τὴν ἀλήθειαν ἤγνοιν οὐδὲ τὴν Θεόν ἐπιγνωσκεῖν. Πλὴν δικαίως, καθὰ προειρηταί νῦν, καὶ οἱ βάρβαροι δι' ἐμὲ, τὸν τοῦ Θεοῦ θεράποντα, γνησίου ἐπέγνωσαν τὸν Θεόν· καὶ εὐλαβεῖσθαι μεμάθηκαν, Θεόν ὑπερασπίζειν μου πανταχοῦ καὶ προνοεῖσθαι τοῖς ἔργοις ἀντοῖς φισθοντα. Οὐδεν μάλιστα καὶ ισασι τὸν Θεόν, δι' ἐκείνοις μὲν διὰ τὸν πρόδημόν τοις, φύσιν εὐλαβούνται· τὴμετές δὲ οἱ τὰ μυστήρια τῆς εὐμενείας αὐτῷ δοκοῦντες πρὸ θάλλεσθαι (οὐδὲ γάρ ἀν ἐποιεῖ φυλάττειν), τὴμετές φημι, οὐδὲν πράττομεν, ή τὰ πρόδημα διχόνοιαν καὶ μίσος συντείνοντα, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, τὰ πρόδημα διεθρόν τοῦ ἀνθρωπείου γένους ἔχοντα τὴν ἀναφοράν. **B** Ἀλλ' ἐπειχθῆτε, καθὰ προειρηταί, καὶ πρόδημός της ἡ τάχος, πεπεισμένοι, ὡς παντὶ σιένει κατορθῶσαι πειράσομαι, διποτεῖς ἐν τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ πάντα ἐξαρέτως φυλάττωνται, οἵσι οὔτε φύγοις οὐδὲ κακοδοξίᾳ τις δυνήσεται προσπλακήναι· διασκεδασθέντων δηλαδή καὶ συντριβέντων δρόδην, καὶ πάντελῶς ἀφανισθέντων τῶν ἐχθρῶν τοῦ νόμου. οἵτινες ἐπὶ προσχήματι τοῦ ἀγίου ὄντος ποικίλας καὶ διαφόρους, βλασφημίας παρέχουσι. **C** Ταιαῦτα γράψαντος τοῦ βασιλέως, οἱ μὲν διλοι τῶν ἐπισκόπων εἰς δέος μέγιστον ἔκαστος καταστάντες οἰκαδὸνεχώρουν· οἱ δὲ περὶ Εὐσέβιον βασιλεῖ ὑφέντες. δίκαια φησίασθαι τὴν σύνοδον Ισχυρίζοντο. Πολλά δὲ λοιδορησάμενοι, οὐκέτι μὲν περὶ κατεαγότος ποτήριου ἢ τραπέζης, ἢ βραχίονος ζῶντος νεκροῦ ἐνεσταντο ὡς εἰσαγαν· ἀλλ' ἐπὶ ἐπέραν καὶ νοτέρεαν ἐχώρουν διαβολήν. Ἀπειλήσαι γάρ ἐλεγον Ἀθανάσιον, ηλκύσαι τὸν οἰτον Αἰγυπτίους, διν Κωνσταντίνος ἐθέσπιεν ἐξ Ἀλεξανδρείας κατάγειν ἐπ' ἔτος εἰς Κωνσταντίνουπολιν· καὶ τὸν λόγον ἀκρικούνται Ἀδχράντιον, Ἄννουσίνων, Ἀρβαθίωνα καὶ Πέτρον τοὺς ἐπισκόπους. Ταῦτ' εἰπόντες ἐκράτησαν ταῖς διαβολαῖς· Ισχύει γάρ πολλάκις τὸ φεῦδος, ὅταν διαβόλων τὸ ἀξιόπιστον ἐλῇ. Εὐθὺς γάρ δι βασιλεὺς συναρπαγεῖς τῷ θυμῷ, ἐξόριστον ἐν Γαλλίαις ἐποιεῖ τὸν ἀνθρα· καὶ Τρίβεριν οἰκεῖν κατεδίκαε. Πρᾶξαι δ' οὕτω λόγος· έχει τὸν Κωνσταντίνον, οὐ τόσον ἀληθῆ πιστεύσαντα εἶναι τὰ εἰρημένα, δισον ἐνούσθαι τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς ἐπισκόπους διμονοῖν γρημένουν. **D** Οὐκ διλῶς δὲ τοῦτο ἦνην γενέσθαι, εἰ μὴ ἐκποδῶν γένοιτο Ἀθανάσιος. Κοινωνήσαι γάρ παντάπασι τοῖς περὶ Ἀρειον ἐξετρέπετο. Καὶ δὲ μὲν οὕτως ἐν Τριβέρει τῆς Γαλλίας ἀπήχθη. consequitur. Confestim igitur imperator iracundia jubet incolere. Idque ita fecisse Constantiūm dicta fuerant, crediderit, quam ut Ecclesiam ad unitatem et episcopos ad concordiam perducere. Quod quidem aliter fieri non potuit, nisi Athanasius relegaretur.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΝΑΥ.

A

Οὐς Ἀρειος ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν Κωνσταντίνου γεροντερα, πράγματα ἐκτίνησεν Ἀλεξάρειφ τῷ Κωνσταντίνου πύρεω. Καὶ ὡς διεβάρη ταῖς ἑκείνοις εὐχαῖς· καὶ ὥπας τὴν ἑκείνοις τελευτὴν ιστερεῖ ἀλυράσιος.

Οὐ δέ Ἀρειος ἐξ Ἱεροσολύμων αὐθις ἤκει εἰς Ἀλεξανδρειαν. Μηδαμῶς δὲ τῆς κατ' Ἀλγυπτον Ἐκκλησίας τούτῳ κοινωνεῖν ἐλομένης, ἑκεῖνος οὐν τοῖς περὶ αὐτὸν ταράττειν αὐθις, καὶ στὴν οἰκείαν αἱρεσιν ὑποσκείρειν δολίως κατήρχετο. Ἐν δεινῷ δὲ τοῦ λαοῦ ποιουμένου τὴν τε ἑκείνου κάθιδον καὶ τὴν τοῦ οἰκείου ποιμένος φυγήν, διβασιλεύς, ἐπεὶ μάθοι διεστράψατο τὴν γνώμην Ἀρειον, πρὸς τὴν Κωνσταντίνου μετεκαλεῖτο, λόγον δώσοντα τῆς διαστρόφου γνώμης καὶ ὡν δρῆν ἐπεγέρει. Ἀλέξανδρος δὲ δῆς ἐν Κωνσταντίνου πόλει προεστώς Ἐκκλησίας, Μητροφάνην πάλαι διαδέξαμενος, θεοφιλῆς εἶπερ τις μάλιστα ὅν, τοῦ λαοῦ διαιρουμένου διχῆ, καὶ τῶν μὲν μηδαμῶς δεῖν λεγόντων τι τῶν ἐν Νικαίᾳ μετακινεῖν, ἀλλῶν δὲ ὡς καλὰ λέγοις Ἀρειος φιλονεικούντων, καὶ ταραχῆς μεγίστης κατὰ πόλιν ἀναπτομένης, καὶ σύνοδον συγχροτεῖν πειραμένων, πάντα κάλων ἔκινει διαλύειν αὐτήν. Οὐς δέ ήτον Ισχυεν, εἰς ὄγωνα καθίστατο μέγιστον· καὶ μήτι ἄλλο δρῆν ἔχων, τὰς πρὸς Ἀρειον τέως παρηγέτεο σπουδαῖς· μηδὲ γάρ εἴναι θεμιτὸν ξεγε, μηδὲ τῆς ἐκκλησίαστικῆς ἔξεως, δικυρα τὰ σφίζειν ἐψηφισμένα ποιεῖν, καὶ τῶν οὖν αὐτοῖς ἐκ τῆς ὑφ' ἡλιον ἀπάστης συνδραμόντων εἰς Νικαίαν. Οἱ δέ ἀμφὶ τὸν Εὐσέβιον καὶ φανερῶς διηπείλουν μετὰ πολλῆν λοιδορίαν, η μήν καθαιρήσειν αὐτὸν, εἰ μή Ἀρειον δέκηται εἰς βρήτην ἡμέραν· εἰ δὲ οὖν, αὐτὸν μὲν τῆς Ἐκκλησίας ὑπερόριον ἀγεωματί· τὸν δὲ μετ' αὐτὸν κοινωνήσειν Ἀρειον. Ταῦτ' εἰπόντες, τό γε νῦν δεξάμοντο, οἱ καὶ πέρας ἐπιθεῖναι τοις ἡπειρητημένοις τεχνώμενοι, δὲ δὲν ἐν προσευχαῖς ἡν μή εἰς Ἑργον ἐκδηναὶ & Εὐσέβιος ἐδρευθετο. Οὐ μήν μέλον ἔξεινε τῆς καθαιρέσεως ἡν, ὅσον μή τι παρατράπηναι τοῦ δόγματος. Περιδεῖδ δὲ μάλιστα τούτον ἐποίει διβασιλεύς, τρόπον τινὰ τοὺς ἑκείνων πεισθεῖς ρήμασιν. Ἀγωνιῶν τοῖνυν δὲ θεοῖς πρεσβύτης, πάντα παραλιπών προηγής τῷ θυσιαστήριψ προζηύγει τηστελέο σχολάζων καὶ προσευχῇ, οὐδὲν ἀνιεὶς τῶν, ὅσα δυσωπεῖν είχε Θεόν. Κατάκλειστον δέ ἐαυτὸν πιάτσας, ἐπὶ τὸ τῆς Ιερᾶς τραπέζης θυσιαστήριον ἐπὶ στόμα πεσών, δακρύων ηὔχετο νύκτας τε καὶ ἡμέρας ἔξης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἢ ἐπώνυμος ἔστιν Ειρήνη. Ἡν δὲ ἡ τοῦ ἐπισκόπου εὐχή, ὡς εἰ μὲν ἀληθῆς ἡ Ἀρειον ὁζα, ἐσυτὸν τὴν τῆς προθεσμίας· τιμέραν μή ἐψευσθει· εἰ δὲ ἦν οὔτος αἰσθει, ἀληθῆς εἴη μάλιστα, Ἀρειον τὴν ὁζαν δίδυναι, ὡς αἴτιον ἀπάντων τῶν περὶ στήν τετράν. Ἡδε μὲν Ἀλέξανδρος ηὔχετο· πειραν δὲ καὶ διβασιλεὺς Ἀρειον ποιεῖν ἐθέλων, εἰς τὰ ἀνάκτορα πρεστέλλετο· καὶ διεπυνθάνετο εἰ καὶ αὐτὸς τοῖς ἐν Νικαίᾳ δεδηγμένοις στοιχεῖ. Οὐ δέ ἀμελητὶ κατενίω-

Ui Arius ex Alexandria Constantinopolim adveniens, negotium faceret Alexandro Constantinopolitanō episcopo: et ut Alexandri precibus Arius sit ruptus, et quomodo Athanasius obitum ejus in scripta retulerit.

Arius autem Hierosolymis Alexandriam rediit. Cum vero Ecclesia Ægypti nihil sibi communionis cum eo esse vellet, ille cum sectatoribus suis de uno turbas ciceret, et hæresim suam fraudulenter serere cœperit. Plebs cum ipsius redditum, tum pastoris sui exsiliū graviter tulit. Ac imperator ubi Arii sententiam pravam esse cognovit, Constantinopolim hominem vocavit, perversæ opiniois corruptorumque suorum rationem redditurum. Alexander porro Constantinopolitanæ Ecclesiæ antistes, dudum Metrophani successerat, vir præter ceteros Dei maxime amans; cumque populus in duas partes discessisset, atque hi quidem nihil prorsus de Nicenis decretis mutandum esse dicerent, alii autem Arium recte profiteri contendenter, et maximo in urbe motu excitato, ut cōventus cogebetur, conarentur, ille contra, ut eum dissolveret, nihil non experiebatur. Quod ubi ei minus succedit, in maximum se demisit certamen. Et cum quod sacerdoti aliud non haberebat, pacem et communionem cum Ario tum deprecatus est. Nebras enim esse, minimeque consuetudini ecclesiastice convenire dixit, quæ ab ipsis atque eis etiam qui ex terris omnibus quæ sub sole sunt, Nicenam concurrerant, decreta essent, abrogare. Eusebius autem post convicia multa aperte minabundus gravia ei denuntiavit; nisi ad certum diem Arium in communionem admitteret. Absque eo enim si esset, ipsum quidem extorrem ab Ecclesia futurum, successorem autem ejus cum Ario communicaturum. Haec ubi sunt dicta, tum quidem colloquio solito discessere: Eusebius quidem etiam atque etiam, ut quæ minatus fuerat, ad exitum perduceretur, moliens; Alexander vero, ne ad rem conferrentur, quæ fremens ille denuntiaverat, preccationibus incumbens. Quem, non tantum ut ipse exaucitoraretur movebat, quantum ne quid de doctrina mutaretur, sollicitabat. **657** Pertimidum eum maxime imperator faciebat, qui quodammodo in adversariorum verbis acquiescere videbatur. Itaque in ea sollicitudine et anxietate trepidans divinus senex, rebus omnibus posthabitus, et arti disserendi nuntio remisso, ad sanctius confugit sacrarium, jejuno et orationi sese dedens, neque quidquam ierum carum remittens, quæ ad placandum exorandumque Deum facerent. Et in ea ecclesia quæ Pacis cognomen obtinet, se clausit: et ore in sacram sanctioris sacrarii meusam procumbens, et lacrymans, continue dies noctesque oravit. Cujus illa fuit oratio (1), ut siquidem opinio Arii vera esset, ne ipse constitutum conventui vel inopinatum quidquam faceret; quod et factum est. (Epiph.)

(1) Precatus est Deum, ut vel animam suam suscipieret, ne communione Arii contaminaretur:

et communioni videret diem : sin quam ipse co- A leret, sententia maxime veritate niteretur, ut Arius dignas lueret pœnas, veluti malorum in professione fidei omnium auctor. Sic episcopus Alexander precabatur. Sed et imperator periculum de Ario facere volens, in regiam suam cum acci- tum, num et ipse Nicænus decretis assenjiretur, rogavit. Atque ille, citra moram et deliberationem omnem, in conspectu principis, decreto synodi callida simulatione subscrispit. Factum id admiratus Constantinus, jurejurando quæ scripserat, confirmare cum jussit. Quod et ipsum confessim dolosa adhibita fallacia, sicuti eos qui de hac re memorant, dicere audivimus, fecit. Quod namque suam de divino Numine opinionem Arius (1) in charta descriptam sub axillis in sinu serebat, ita se vere sentire, quemadmodum scripsisset, jura- vit. Quare imperator persuasus, Alexandro, ut Arium reciparet, severius mandavit. Sabbatum erat, et postridie ut ad communionem admittente- tur Arius, exspectabat. Verum vindicta nequaquam morata est, quæ vestigia ejus qui tam ab- surdis cavillationibus usus esset, in pedibus ipsis est insecuta. Ex imperatoris palatio a quibusdam Eusebii satellitibus Arius deductus, per forum insolenter gradiebatur, et per medium urbe- venditans sese inferebat. Postquam ad Con- stantini forum ventum est, ubi ingens illa por- phyretica Constantini ipsius columna magnifice in altum excurrerit (serum autem diei erat), C timor drepente ex conscientiae vulnera Ario incessit, cumque alvi laxitas consequitur. 658 Et urgebatur eo casu maxime : proindeque se- cessum publicum, qui in propinquuo erat, pe- tit. Ibi animo ei defecto, sua sponte excremen- ta effluunt : et vi naturæ constringente soluta, sedes ipsa procidit, et multus sanguis effunditur, constitutio quoque interna corporis omnis una cum intestinis hepate et splene disfluit. Atque ita ille perit. Cum autem inde non exiret, ingressi quidam propter diurniorem ejus moram, mortuum in foedo subsellio reclinatum invenero. Se- ccessus is longo post tempore est ostensus retro forum et macelli porticum : perpetuaque loci ejus et mortis Arii est memoria ; quippe quem præter- cientes omnes digito semper designare soliti fue- rint. Diu vero postea, fama est neminem subsellio eo usum esse. Omnes enim locum eum fugerunt, pro detestando habentes, in quo videlicet Arius impietatis pœnas persolvisset. Postea autem Arianus quidam, vir perquam opulentus, locum emit : et forma ejus priore abolita, domum magnificam in eo construxit, ut oblivioni res ibi acta manda- retur, neque amplius mors Arii scipiterna memo- riae successione, veluti per comicum iudicium poste- ritati exhiberetur. Obitu vero ejus publicato, varie de eo hominum fuere opiniones. Quibusdam enim

πιον τοῦ κρατοῦντος τὸν τῆς συνδου ὅρον ὑπέγραψε σοφίζμενος. Ἐν θαύματι δὲ τὸ πραχθὲν ποιούμενον; βασιλεὺς, καὶ δρκῳ βεβαιοῦν ἐλεγε τὰ γραφέντα. Καὶ τοῦτ' εὐθὺς ἐποιεὶ σοφιστικῶς, ὡς ἰστοροῦντων ἀκούειν ἔστι. Τὴν γάρ φαύλην ἦν ἐλεγε τερπι τοῦ θεοῦ δόξαν Ἀρειος χάρτῃ καταγράψας ὑπὸ ἀγκά- λης φέρων, δικυνέ τε ἀληθῶς οὕτω φρονεῖν, καὶ γράψας εἰχεν. Οἱ δὴ πεισθεῖς βασιλεὺς, Ἀλεξαν- δρῳ ἐκέλευεν ἐντονωτέρον εἰσδέχεσθαι Ἀρειον. Σάδ- θατον δ' ἦν· καὶ τῇ ἔκης κοινωνεῖν προσδόκιμος ἦν. Ἀλλ' ἡ δίκη μέλλουσα ἦν οὐδαμοῦ· εἰπετο δὲ κατὰ πόδας τοὺς σοφιστικοὺς ἀτοπήμασιν. Ὅποιος γάρ τις δορυφόροις τοῖς περὶ Εὐσέδιον τῶν βασιλεῶν ἀπάρας δὲ Ἀρειος, ποδῶν ἦν διὰ τῆς ἀγορᾶς, καὶ ἐμπομπέων διὰ μέσης τῆς πόλεως. Ἐπει δὲ κατὰ τὴν Κωνσταντίνειον ἐγένετο ἀγόραν, Ἐνθα δὲ πορ- φυροῦς Κωνσταντίνου κίνης μεγαλωστὶ ἀνα- τρέχων ἐγγέρται (δεῖλη δὲ ἦν δψια), φέρος εὐθὺς τῇ πληγῇ τοῦ συνειδότος εἰστρέψει τὸν Ἀρειον· καὶ ἐπὶ τούτῳ χαύνωσις τῆς γαστρὸς ἡκολούθει, καὶ ὅλος τοῦ κατεπείγοντος ἦν, καὶ δῆτα πρεδὲ δημόσιον ἀφεδρῶνα, ἐγγύς που δυτα, εἰσῆγει. Λειποθυμῆσαν- τος τοιχαρίου, αὐτόματα ἔξιρτε τὰ διτσχωρήματα, τοῦ τῆς φύας σφιγκτῆρος διαλυθέντος· καὶ τῆς ἔδρας παρεκπεσούσης, αἵματος ἐχείτο πολὺ· ἢ τε πλά- σις ἐνδον ἀπασα διεχέστο, ἐντερα καὶ ἥπαρ καὶ στήνην. Καὶ ὁ μὲν οὖτας διώλετο· ὃς δὲ ἐπὶ πολλῷ οὐκ ἔξιει, εἰσιόντας τινὲς, νεκρὸν ἐφεύρον τῆς αἰσχροῦς καθέδρας ἐγκεκλιμένον. Οἱ δὲ ἀφεδρούς διχροὶ δὴ καὶ ἐνῦρο δεικνυται διπισθεν τῆς ἀγορᾶς ἐν τῇ τοῦ μακέλλου στοᾷ. Αἴμνηστος δὲ χώρος, ἄτε πάντων τῶν παριθνιών δάκτυλον καὶ αὐτὸν ἐγει- ρόντων. Πολλῷ δὲ χρόνῳ ὑστερον λόγος μηδένα γεί- σασθαι τῇ καθέδρᾳ ταύτῃ. Ἐφυλάττοντο γάρ ἀπαν- τες τὸν τόπον· καὶ ἀποτρόπαιον εἶχον, ως τῆς ἀσεβείας τὰς ποινάς ἔκεισε Ἀρειον ἐκτετικτος. Εἰσέπειτα δέ τις τῶν τὰ ἐκείνου ψρονύντων πλούτῳ βρούσων πολλῷ τὸν τόπον ἐπρίατο· καὶ τὸ πρότερον ἀπαλείψας σχῆμα, οἰκλαν περιφανῆ κατεσκευάζειν, ὅπει τὴν τὰ τοῦ τόπου δοθῆναι, καὶ μή κωμῳδεῖτο δὲ ἐκείνου θάνατος τῇ τῆς τοιαύτης ὑπομνήσεως δια- δοχῇ. Ως δὲ κατάδηλος δὲ ἐκείνου θάνατος ἐγεγόνει, εἰ μία τις ἦν ἡ-δόξα τῆς τελευτῆς· τοῖς μὲν γάρ ἐδόκει, ως ἀθρόῳ νόσῳ σχεθεῖς, καὶ πάρεστι περὶ τὴν καρδίαν ὑποστάξεις, δὲ δὴ τοῖς κατὰ γνώμην εὐ- μοιρήσας ὑφ' ἡδονῆς τὴν καρδίαν περιχυθείσες, αἰφνης ἀποθανεῖν· τοῖς δὲ ως τῆς δυσσεθείας ἀξιας ἐτισε τὰς ποινάς· τοῖς δὲ ἀμφ' αὐτὸν, ως γονητείας δη φαρμακοῖς πρός τιναν ἐπιθούλων ἐάλω διαφθα- ρεῖς. Οὐ μετρία δὲ ἀγωνία τὸν Νικομηδέν κατίσχειν Εὐαίδιον. Διέθει γάρ ἡ πρᾶξις οὐ τὴν πόλιν μόνην, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκουμένην πᾶσαν σχεδὸν διελάμβανε, ταχεῖ τῆς φήμης τῷ περιφῷ γρηγορεῖσθαι. Οἱ δὲ βα- σιλεὺς ἡσθή μαζλλον τῷ γεγονότι, καὶ ως ἐκ Θεοῦ ὑπαγορευθεῖσαν τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν μάζιλον ἐκρά- τυνε, καὶ τῷ Χριστινισμῷ ὑπερρυθός προσετίθετο. Οἱ μέρι δὲ οὐκ ἀκαίρου γένοιτο καὶ ἀπερ τῷ μεγάλῳ

(1) Socrat. lib. 1, cap. 38.

Αθανασίῳ εἰρηται περὶ τῶν συγχάντων Ἀρειῳ, δὲ οὐτε· « Καὶ γάρ καὶ αὐτὸς Ἀρειος, ὁ τῆς μὲν αἱρέσεως ἔξαρχος, Εὔστοιος δὲ κοινωνὸς, κληθεὶς ἐκ σπουδῆς τῶν τότε τῶν περὶ Εὐσένιον παρὰ τοῦ μακαρίου Κωνσταντίου Λύγούστου ἀπατούμενος ἐγγράφως εἰπεῖν τὴν ἑαυτοῦ τιστιν, ἔγραψεν δ δόλιος χρύπων τὰς ἀναιδεῖς τῆς ἑιστοῦ δυσσεβείας λέξεις, ὑποκρινόμενος· καὶ αὐτὸς, ὡς ὁ διάδολος, τὰ τῶν Γραφῶν δήματα ἀπλὰ καὶ ὡς ἔστι γεγραμμένα. Είτα λέγοντος τοῦ μακαρίου Κωνσταντίου, Εἰ μηδὲν ἔτερον ἔχεις παρὰ ταῦτα ἐν τῇ διασκόλᾳ, μάρτυρα τὴν ἀλήθειαν δός· ἀμυνεῖσθαι γάρ επιορκήσαντας αὐτὸς δ Κύριος· ὥμοισεν δ ἄνδρις, μήτ' ἔχειν, μήτ' ἄλλα παρὰ τὰ νῦν γραφέντα φρονεῖν, κανὸν εἰρήθας πώποτε εἶναι παρ' αὐτοῦ· ἀλλ' εὐθὺς ἔξελθων, ὡς περ δικηγοροῦ δοὺς· κατέπεσε· ταὶ πρητῆρης γεγραμμένος, ἐλάκησε μέσος. Πλοιοὶ μὲν οὖν ἀνθρώποις κοινὸν τοῦ βίου τέλος θάνατός ἔστι, καὶ οὐ δεῖ τινος ἀπεμβαίνειν, κανὸν ἔχορδος δὲ τειςτήσας, ἀδήλου δυτοῦ, μή ἔως ἐσπέρας καὶ αὐτὸν τούτον κατελάβῃ· τὸ δὲ τέλος Ἀρειοῦ, ἀπειδὴ οὐχ ἀπλῶς γέγονε, διὰ τοῦτο καὶ διηγήσεώς ἔστιν δῆμοι. Τῶν γάρ περὶ Εὐσένιον ἀπειλούντων εἰσαγαγεῖν αὐτὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, δὲ μὲν ἀπεισκοπος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἀλέξανδρος, ἀντέλεγεν· δὲ δὲ Ἀρειος ἀθάρρητος τῇ βίᾳ, καὶ ταῖς ἀπειλαῖς Εὐσένιον· Σάδαστον γάρ ἦν· καὶ προσεδόκα τῇ ἔησης συνάγεσθαι. Πολὺς δὲ ἀγών ἦν, ἐκείνων μὲν ἀπειλούντων, Ἀλέξανδρου δὲ εὐχορμένου. Ἄλλ' δὲ Κύριος χριτῆς γενόμενος, ἐνδράσενε κατὰ τῶν ἀδικούντων. Οὕπω γάρ δὲ ἥλιος ἐδύ, καὶ χρέας αὐτὸν ἐλκυστίσῃς; εἰς τόπον, ἐκεῖ κατέπεσε, καὶ ἀμφοτέρων τῆς τε κοινωνίας καὶ τοῦ ἔησην εὐθὺς εἰσερήθη. Καὶ δὲ μὲν μακαρίτης Κωνσταντίνος ἀκούσας, ἐθαύμασεν, εἰδὼς ἐλεγχθέντα τούτον ἐπίορχον· πᾶς δὲ τότε γέγονες φαγερὸν δὲ τῶν μὲν περὶ Εὐσένιον ἡσθένσαν αἱ ἀπειλαῖ, καὶ δὲ Ἀρειοῦ ματαία γέγονεν· ἐδείχθη δὲ πάλιν δὲ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἀκοινωνητος γέγονεν δὲ Ἀρειανὴ μαντία καὶ ὅδε κατέλη τῇ τῶν πρωτοτόκων Ἐκκλησίᾳ. Τίς οὖνος θυμάσειν, δρῶν τούτους δικαιώσας φιλονεικοῦντας, δην δὲ Κύριος κατέκρινε, καὶ βλέπων αὐτοὺς ἐκδικοῦντας τὴν αἱρέσιν, οὐδὲ ἀκοινωνήσους ἡλεγχεῖν δὲ Κύριος, μή ἀφεῖς τὸν αὐτῆς ἔξαρχον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσελθεῖν; · Τοσαῦτα περὶ Ἀρειοῦ καὶ Αθανάσιος.

Sabbatum quippe erat, et postridie sperabat se ecclesiæ conventui aggregatum iri. Certamen erat acre: his quidem minitantibus, Alexandro autem orante. Sed enim Dominus, iudicio suo interpolito, adversus homines iniquos judicavit. Nondum enim sol occiderat, et necessitate eum in locum suum pertrahente, ibi pessum iit, utroque simul, et communione et vita confestum orbatus. Beatus certe quidem Constantinus, re audita, admiratus eum est, perjurium ejus vindicatum esse perspectum babens. Omnibus autem tum manifestum fuit, cum Eusebii minacem denuntiationem, tum Arii spem et expectationem frustra fuisse. Declaratum quoque rursum, Ariam suorum ab ipso Servatore exclusum esse a communione, et hic, et in primogenitorum ecclesia. Quis igitur non miretur, homines istos magno contentionis studio videns justitiae laudem ei tribuere, quem condeleanavit Dominus? eosdemque cernens haeresim defendere eorum quos excommunicatos esse convicit Dominus, ducem eis ecclesiam ingredi non passus? · Ille de Ario Athanasius.

¹ Act. i. 18.

A videbatur repentina ægritudine correptus, et per animi liberiori relaxationem, ut cui res ex sententia cecidisset, ex immensa, que cor ejus afflatis ossuderit, latitia, subito extinctus esse. Alii, impietatis dignum luisse supplicium putabant. Familiares ejus, ab obtrectatoribus ex insidiis per incantationem et veneficium necatum dicunt. Non mediocris vero animi sollicitudo Nicomedensem cepit Eusebium. Factum namque istud non urbem modo, sed universum prope orbem perecurrit, fama de eo velociore passim increbrescente. Imperator sanc re ea majorem in modum est delectatus, et propterea professionem fideli Nicenam perinde atque a Deo ipso dictatam, magis etiam defendit, Christianæ religioni mirificum in modum addictus. Locus ipse postulare videtur, ut quæ magnus Athanasius de Arii rebus scripta reliquit, referamus. Quæ sic se habent: « Nam et ipse Arius heres quidem princeps et antesignanus, **659** Eusebii vero particeps et socius, studio et opera Eusebii et amicorum ejus, vocatus a beato Constantino Augusto, et ab eodem ut in scripto persuasionem fidei suæ exponeret, flagitatus, in libellum eam dolo malo, impudentibus de impietate sua dictis suppressis, retulit, verbaque Scripturarum simplicia, sicuti in eis expressa reperiuntur, itidem ut diabolus assimulavit. Deinde cum beatus Constantinus dixisset: Si quidem nihil præterea tectum in mente habes, veritatem testimonio juris-jurandi confirmā; ulciscetur enim te, si falso juraveris, Dominus ipse. Juravit miser, neque habere se, neque aliud quam tum scripsisset, quatuor dictum aliquando ab eo sit, sentire: sed illico egressus, tanquam pœnas pendens concidit, et precepis factus crepuit medius¹. Atque omnibus quidem hominibus communis vite finis constitutas est mors ipsa: neque cuiquam, etiam si is inimicus fuerit, qui vita defunctus sit, insultare convenit; quod incertum sit, an non idem sibi ante vesperam accidat. Sed Arii obitus quandoquidem non simplex fuit, dignus propterea est qui commemoretur. Cum enim Eusebius se eum in Ecclesiæ introductorum minaretur, episcopus quidem Constantinopolitanus Alexander id futurum nega-

D vit: Arius autem vi et minis Eusebii consitus est.

Sabbatum quippe erat, et postridie sperabat se ecclesiæ conventui aggregatum iri. Certamen erat acre: his quidem minitantibus, Alexandro autem orante. Sed enim Dominus, iudicio suo interpolito, adversus homines iniquos judicavit. Nondum enim sol occiderat, et necessitate eum in locum suum pertrahente, ibi pessum iit, utroque simul, et communione et vita confestum orbatus. Beatus certe quidem Constantinus, re audita, admiratus eum est, perjurium ejus vindicatum esse perspectum babens. Omnibus autem tum manifestum fuit, cum Eusebii minacem denuntiationem, tum Arii spem et expectationem frustra fuisse. Declaratum quoque rursum, Ariam suorum ab ipso Servatore exclusum esse a communione, et hic, et in primogenitorum ecclesia. Quis igitur non miretur, homines istos magno contentionis studio videns justitiae laudem ei tribuere, quem condeleanavit Dominus? eosdemque cernens haeresim defendere eorum quos excommunicatos esse convicit Dominus, ducem eis ecclesiam ingredi non passus? · Ille de Ario Athanasius.

660 CAPUT LII.

De iis quae postea Alexandriae acciderunt, et de constitutione quam imperator contra omnes tulit haereses.

Eo tam fœda morte sublato, sūnem tamen nuga-
menta ejus non habuere. Neque qui factionis ejus
erant vel ad breve tempus desierunt insidias ei
struere, qui in diversa erant sententia. Populus
sane Alexandrinus frequenter ad imperatorem,
qui ei de restitutione Athanasii miserabiliter sup-
plicarunt, misit. Et ad eumdem scripsit multa virtute
pollens Antonius, ne omnino Melitianis fidem
haberet, sed potius ut sycophantiam omnino esse,
intentatam Athanasio accusationem, crederet, orans.
Imperator autem nequaquam persuaderi potuit :
sed populo Alexandrino rescribens, dementiam
atque inordinatam confusionem objecit. Sacerdo-
tibus autem, et virginitatem coletibus scilicet,
ut quieti essent, mandavit. Neque enim unquam
se mutaturum de Athanasio sententiam, neque
cum revocaturum esse asseruit : tanquam virum
seditiosum, et malorum patratorem, præsentium
cum ecclesiastico judicio condemnatus esset.
Quia quoque Antonio significavit, se synodi de-
creta non facile irrita facere posse. Nam etiamsi
pauci, inquit, fuerint, qui hostili animo sententia
sua illum jugularint, tamen reliquam conventus
ejus multitudinem bonorum et probatorum viro-
rum, non ita simpliciter et temere prorsus illorum
calculos suissecuturam. Addidit insuper, effreni
esse lingua, et contumeliosum virum Athanasium,
atque ad seditiones et discordias concitandas ido-
neum. Ita namque qui hostili in eum erant animo,
apud imperatorem de talibus criminibus eum de-
tulerant : cum imperatorem scirent vitia ejusmodi
supra modum graviter ferre. Porro cum multitu-
dinem in duas esse sciret factiones divisam, et
aliam Athanasio, aliam autem Joanni favere, valde
ea re commotus Joanneum quoque ipsum exsilio
multavit. Hic autem Melitii successor, in synodo
Tyria communione uti, honoremque suum in clero
suo, sicuti et sectatores ejus, habere jussus fue-
rat. At quamvis hoc præter opinionem Athana-
sii inimicorum accidit : accidit tamen. Neque
Joanni profuere quidquam, quæ Tyri a synodo
acta decretaque fuerant. **661** Imperator namque
nulla supplicatione aut deprecatione flecti po-
tuit (1), si quando suspicionem in quenquam, ad
editionem eum et dissectionem Christianum cle-
rum concitare, concepisset. Scire autem oportet
Arii dogma, quoniam a multis magno studio in
sermonibus et disputationibus frequentaretur, sine
nomine tamen etiam tuu suis, neque in corpus
proprium coaluisse. Nam præter Novatianos, Phry-
ges, Valentianos, Marcionistas, et Paulianos, om-

ΚΕΦΑΛ. ΝΒ.

Περὶ τῶν μετὰ ταῦτα γεγενημένων ἐν Ἀλεξανδρεῖ· καὶ περὶ τοῦ νόμου ἣν βισιλεὺς κατὰ τασῶν ἔθετο τῷ αἱρέσεων.

Καὶ τούτου δὲ οὐτως αἰτχρῶς τὸ ζῆν ἀπορρήξιν-
τος, οὐχί τέλος ἔσχον καὶ αἰ ἔκεινου ἐρεσχλίαι,
οὔδε οἱ ἔκεινου πρὸς βραχὺ γοῦν ἡρέμουν συβ-
ράπτεται ἐπισουλᾶς τοῖς τάναντια δοξάζουσιν. Οἱ
μὲν οὖν τῶν Ἀλεξανδρέων δῆμος συγκῶς εἰς βρα-
χέα πέμποντες περὶ τῆς Ἀθηνασίου καθέδου,

οἰκτρῶς ἐλπίζουσιν. Ἑγραφε δὲ καὶ δι πολὺς τὴν ὁρε-
τὴν Ἀντωνίος, ἀντιβολῶν, μὴ πάμπαν πιστεύειν
τοῖς Μελιτιανοῖς συχορχαντιας δ' ἀληθῶς εἶναι πι-
στεύειν τὰς κατ' Ἀθηνασίου κατηγορίας. Οἱ δὲ βι-
σιλεὺς οὐδαμῶς ἐπειστο, ἀλλὰ τῷ μὲν Ἀλεξαν-

δρέων δῆμῳ γρίφων ἄνοιαν καὶ ἀταξίαν ἐνεχάλει·
ιερεῦσι δὲ καὶ παρθενίαν ἀσκοῦσιν ἡσυχίαν ἥγειν
ἐπέταττε. Μηδὲ γάρ ἀν ποτε μετατεθῆναι τὴν ἐπ'

αὐτῷ γνώμην ἐνίστατο, ὡς οὐδὲ μετακαλέσοις αὐτὴν,
οὐδὲ δὴ στασιώδη καὶ βέρκτην κακῶν. Ἀλλως τε καὶ
ώς ἐκκλησιαστικῇ δίκῃ καταψήφισθέντα. Πρέμα δὲ

καὶ Ἀντωνίῳ ἐσήμαντε, μὴ οἵς τε εἶναι τὰ συνέδημα
κεκριμένα εὐχερῶς διελέγειν. Εἰ γάρ που καὶ δίγοι,
φησὶν, ήσαν οἱ πρὸς ἀπέχθειαν καταψήφισμενοι,

οὐ πάντως εἶναι καὶ τὴν ἀλληγορίαν τῆς συνέδου πάλιον,
ἀγαθὴν οὖτα καὶ ἐλλόγιμον οὖσαν, ἀπλῶς οὖτα συ-
νέψεισθαι ταῖς ἔκεινων γνώματις. Προσετίθει δὲ, ὃς

ἀκόλαστος τὴν γλῶσσαν καὶ υδριστῆς Ἀθανάσιος,
καὶ στάσεις καὶ διχονοίας ἐνεργεῖν δεῖξε· καὶ γάρ
πω; οἱ κακῶς πρὸς αὐτὸν ἔχοντες ἐν τούτοις εἰς

βισιλέᾳ διέβαλον, εἰδότες τὸν βασιλέα τοῖς τοιούτοις
ὑπερφυῶς ἀχθίδμενον. Τηνικαῦτα δὲ γνοὺς εἰς δύο
διαιρεῖσθαι τὰ πλήθη, καὶ τοὺς μὲν Ἀθηνασίῳ

προσκείσθαι, τοὺς δὲ Ἰωάννῃ, σφόδρα χαλεπήνας
καὶ αὐτὸν Ἰωάννην ἔξωρισεν. Ήν δὲ οὗτος Μελι-
τίου διάδοχος καὶ παρὰ τῆς ἐν Τύρῳ συνέδου κοινω-

νῆσαι προσταχθεὶς καὶ τὰς τιμὰς τῶν ίδιων ἔχειν
κλήρων, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ήσαν. Καίτοι γε παρὰ
γνώμην τοῦτο δὴ γέγονε τοῖς Ἀθηνασίου ἔχθροις·

ἔγένετο δ' οὖν. Καὶ Ἰωάννῃ ἦσαν εἰς δημοσίου,
ὅσα οἱ ἐν Τύρῳ αὐτῷ συνεκρότησαν. Οἱ γάρ βασι-

λεὺς κρείττων ἰκεσίας ἦν καὶ παντοδαπῆς παρα-
τήσεως, δηποίκα ἐν δυνοτάταις ἔσχε τινά, εἰς στάσιν

καὶ μερισμὸν τὸν Χριστώνυμον κλῆρον διερεθίζοντα.

Ἴστέον μέντοι ὡς τὸ Ἀρείου δῆγμα, εἰ καὶ πολλοῖς
κατὰ διάλεξιν ἐν σπουδῇ ἦν, ἀλλ' ἔτι τέως ἀνώνυ-
μον ἦν, καὶ οὐχί εἰς ίδιων σύστημα διεκρίνετο. Πλὴν
γάρ Ναυατεινῶν καὶ Φρυγῶν, Οὐαλεντινιανῶν τε

καὶ Μαρκιωνιστῶν καὶ Παυλιανῶν, ἀπαντες ἀμά τε
ἐκοινώνουν, καὶ ὑπὲρ μὲν ἐκκλησίαν συνήγοντο.

Κατὰ δὲ τῶν εἰρημένων αἱρέσεων ἔνα νόμον οὔμε-
νος δὲ βισιλεὺς, προστέταξε τὰ εὐκτήρια ἀφαιρεῖσθαι,

συνάγεσθαι δὲ ταῖς καθόλου ἐκκλησίαις· ἀλλαχου
δὲ μὴ ἔσειναι μήτε ιδίᾳ μήτε δημοσίᾳ ἐκκλησίαςει·

ἄλλ' ἐν κοινῷ πάντας συνεδουλευεν εἰσιέντε. Εἴ τοι

(1) Οἱ γάρ βασιλεὺς κρείττων ἰκεσίας γε καὶ
παντοδαπῆς παρατήσεως, δηποίκα ἐν δυνοτάταις
ἔσχε τινά εἰς στάσιν καὶ μερισμὸν τὸν χριστώνυμον
κλῆρον διερεθίζοντα. Imperator preces et deprecac-

νογοθεσίας, ὡς γέ μοι τεκμηριώσαις ἔστιν, αἱ πολ-
λαὶ τῶν αἱρέσεων διερρύγησαν καὶ παῦλαν ἔχον τῆς
μνήμης. Ἐπὶ μὲν γάρ τῶν δινω χρόνων ὅσοι κατή-
σαν Χριστοῦ ἑσεμνύνοντο, εἰ καὶ διάφοροι· ταῖς δι-
δυτὶς ἥσαν, ἵστις πάντες πρὸς τῶν τὰ Ἑλλήνων θαυ-
μαζόντων ἐνομίζοντο· καὶ κακῶς ἐξ ἔκεινων πά-
σχοντες, ἀποικραγμόντον τὸ διαχρίνεσθαι εἰχον,
καὶ νὰς ὑφιστάμενοι συμφοράς· διά τοι καὶ φᾶστα
καὶ ἐκτούς συνιέντες, ἐκκλησίαζον· πυκνήν τε
τὴν ὁμιλίαν ἔχοντες, εἰ καὶ ὀλίγοι ἥσαν, δικαὶοι οὐκ
εἰς πολλὰ διελύθησαν· τούτου δὲ τοῦ νόμου ἐκφω-
νηθέντος, δυσχερές εἰχον δημοσίᾳ συνιέναι· πολλῷ
τοῦ μήν λάθρᾳ τοῦτο ποιεῖν, τῶν ἐγχωρίων ἐπισκό-
πων φυλαττομένων. Κάντεῦθεν περιδεεῖς μάλα γε-
γεγημένοι, τῇ καθόλου ἐκκλησίᾳ ἥνθησαν. Εἰ δὲ
ἴσως καὶ τινὲς ἐπὶ τῆς οἰκείας ἔμειναν γνώμης,
ἀδιάδοχοι κατελειψθέντας τελευτήσαντες, μήτε εἰς
ταυτὸν ιέντας ἐώμενοι, μήτ' ἀδεῶς· διδόσκειν τὴν
αἵρεσιν δεδυνημένοι· Καὶ γάρ πως αἱ μὲν διὰλοι
αἱρέσεις; διὰ διαυλήτρα τῶν εὐρόντων, ή τὸ τῶν
δογμάτων σκαῦδον, οὐ πολλοῖς ἐσπουδάσθησαν· οἱ δὲ
τὰ Ναυάτου φρονοῦντες, ὡς τῇ καθόλου ἐκκλησίᾳ
ἐπίσης περὶ Χριστοῦ δοξάζοντες, διέμειναν ἐπὶ
πλεῖστον, μηδὲν ὑπὸ τοῦ νόμου ἐμποδὼν εὐρηκότες.
Ἐοικε δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς ἔκών γε καθηριεῖς τοῦ
ἐντόνου· φεῦσας γάρ ἤρειτο οὐ λυμαίνεσθαι τὸ
ὑπῆκον. Πολλὰ γάρ Ἀκέσιος ὁ τότε τῆς Ναυατα-
νῶν προϊστάμενος ἐκκλησίας τὰ μάλιστα συναρρόμε-
νος ἦν τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ, βασιλεὺς κεχαρισμένος
τυγχάνων διὰ τὸν βίον. Φρύγες δὲ, πλὴν Φρυγίας
καὶ τῶν ἔγγειτῶν, κατ' ἄλλα τῆς ἀρχῆς μέρη τὰ
ἴστα τοῖς ἄλλοις ἐπασχον· Ἐνθα δὴ ἀρ' οὐ Μονταγὸς
ἔγεγνεις τὴν ἀρχὴν ἐσχηκότες, ἐπὶ πολὺ διέμειναν.
Τῷ δὲ ἐνιαυτῷ ἔκεινων οἱ περὶ Εὐτέριον καὶ Θίσσιον
νεωτερίζειν πέρι τὸ δόγμα τῆς ἐν Νικαιᾷ συνόδου
ἐγγράφως ἤρειντο· καὶ γυμνῇ κεφαλῇ τὸ δόμούσιον
ἀπελαύνειν σύκετ' ἐθάρρουν· καὶ γάρ ἀκριβῶς ἔδε-
σσον βασιλέα τε οὕτω δοξάζειν, καὶ ὑπερψυῶς τὴν
Ἐκθεσιν στέργοντα. Ἀλλην δὲ γραψήν παρενείραν-
τες, ἐρμηνείας δὴ τισι καταδέχεσθαι τὰ ἐν Νικαιᾷ
δόξαντα, τοῖς ἀνὰ τὴν ἔω ἐπισκόποις ἐμήνυον. Ἐκ
μένοις τῶν δητῶν ἔκεινων καὶ τῇ διανολᾳ; εἰς διά-
λεξιν πεσσοῦσα ἡ προτέρα ζήτησις, καὶ καὶ τελεῖσ-
τήσειν ἐδόκει, δικαὶοι αὖθις ἀνεκίνεστο. Καὶ τὸ μὲν
κατὰ Ἀρειον ὄδε ἐγένετο.

ετ νῦνο quidem capite, quod dicitur, τὸ δόμούσιον consubstantiale rejicere ausi non sunt: satis enim
reiebant imperatorem ipsum ita sentire, et mirifice formulam eam complecti. Aliam autem com-
ponentes scripturam, seu formulam fidei, interpretationibus quibusdam complecti eam, ea que
Nicæa decreta essent, Orientalibus episcopis significarunt. Atque ex ejus verbis, eorumque
sensu, in disputationem prior quæstio est deducta. Quæ tametsi finem suum consecuta esse videbatur,
tamen eo pacto in controversiam est revocata. Et res quidem de Ario sic sunt actæ.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΝΥΝ.

Περὶ τῶν κατὰ Μάρκελλον, δοκιμάσας τῆς μι-
κρᾶς Γαλατίας ἐπίσκοπος ἐγεγένετο· καὶ περὶ¹
Ἀστερίου τοῦ σογιστοῦ.

Τὸν δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον οἱ ἐν Κωνσταντινούπο-
λεις συναθροισθέντες, ἐπίσκοποι καὶ Μάρκελλον καὶ Εἰ-
λούγον τὸν ἐν Ἀγιάστρᾳ τῇ μικρᾷ Γαλατίᾳ ἐπίσκο-

A nes alii simul communicabant, et in una conveniebant ecclesia: quippe contra quos lege lata, imperator oratoria eorum aboleri, eosque in catholicis ecclesiis cum aliis congregari jusserat. Alibi vero illis neque privatim neque publice conventus agere licere, sed in uno communiter omnes loco convenire voluit. Per quam legem, quantum ego colligo, multæ hæreses, memoria eorum sublata, diffuxere. Superioribus enim temporibus, quicunque Christi appellatione censerentur, quamvis diversarum essent opinionum, eodem tamen loco apud eos qui Græcam suscepserant superstitionem, erant: et cum ab illis affligerentur, de discrimine si quod inter eos esset, curiose ipsi inquirere supersederunt, communibus quippe calamitatibus expositi. Quapropter facillime per partes convenientes conciones habebant: frequenterique consuetudine, cum pauci essent, in factiones multas non discedebant. Constitutione autem ista promulgata, difficile eis fuit publice seorsim convenire, multo vero minus clandestinos cohortis cogere, epis copis loci cuiusque id observantibus. Proinde metu eo coerciti, catholicæ Ecclesiæ sunt uniti. Quod si forte aliqui in spaciis sententia persistere, decadentes nullos reliquerunt successores, cum neque conventus eis agere permetteretur, neque libere hæresim docere possent. At hæreses aliae vel propter auctorum improbatam, vel propter dogmatum ineptias, non ita multis sunt frequentatæ. Novatiani autem, ut qui eadem cum universalis Ecclesia de Christo sentirent, diutissime statum suum retinuerent, neque illis constitutio ea obsuit. Videtur vero et imperator ipse non illibenter aliquid de rigore et severitate remisisse, et terrere potius quam perdere subditos maluisse. Et Acesius, qui tum Novatianorum episcopus fuit, maxime ecclesiæ suæ profuit, apud imperatorem propter sanctiorem vitam gratiosus. **662** Phryges vero, præterquam in Phrygia et locis finitimi, eadem in aliis imperii partibus, quæ aliae hæreses, sunt passi. In locis autem suis, ex quo Montanus exstitit, secundæ suo exordio sumpto, longo permanserunt tempore. Eo autem anno Eusebius et Theognis, novas res de

D cognate Nicæna synodi, scriptis moliri cœperunt: et nudo quidem capite, quod dicitur, τὸ δόμούσιον consubstantiale rejicere ausi non sunt: satis enim
reiebant imperatorem ipsum ita sentire, et mirifice formulam eam complecti. Aliam autem com-
ponentes scripturam, seu formulam fidei, interpretationibus quibusdam complecti eam, ea que
Nicæa decreta essent, Orientalibus episcopis significarunt. Atque ex ejus verbis, eorumque
sensu, in disputationem prior quæstio est deducta. Quæ tametsi finem suum consecuta esse videbatur,
tamen eo pacto in controversiam est revocata. Et res quidem de Ario sic sunt actæ.

CAPUT LIII.

De Marcello qui Ancyrae minoris Galatia episcopus
fuit, et de Asterio sophista.

Sub idem tempus episcopi Constantinopoli congregati, Marcello quoque Ancyrae minoris Galliae episcopo dignitatem, veluti qui nova invexisset

dogmata, abrogarunt. Asterius namque quidam ex Cappadocia sophista, qui ostentationis et querestus causa philosopharetur et doceret, eo studio post-habito, Christianam religionem se cultum pro-fessus fuerat, et libris aliquot compositis, Ario opinionem astruere contenderat. Cum quo itidem Christum Dei virtutem esse scripserat, uti Moses erucam et locustam magnam virtutem Dei esse dixit. Aliaque hisce similia cavillans, Arianis adhærebat: atque in synodis eis assistens, plurimum eos adjuvabat. Illud autem in consilio habebat, ut præclaræ alicujus urbis episcopatum con-sequeretur. Verum id quod constituerat, parum ei successit. Persecutione enim non tolerata, diis sacrificaverat: eamque ob rem, sacrorum admi-nistratio ei est denegata. Porro quos composuerat libros, in Syria vulgavit. Adversus quos Marcellus scribens, sive sciens, seu imprudens, in errorem ex diametro illi contrarium est delapsus, et cum Paulo Samosateno Christum merum esse hominem dixit (1). **663** Quod ubi intellexerunt qui Tyri et Aliæ coacti fuerant episcopi, Asterio quidem ipsi nihil objecerunt, quod scilicet sacris ecclesiastici ministerii initiatus non esset: Marcellum autem episcopali dignitate prædicto, cum plurima vitiis verterunt, tum quod perperam scripsisset, dicam impegerunt, abolereque eum libros, qui nihil a Samosateni scriptis differrent, jusserunt. Atque ille facturum se id pollicitus, minime tamen fecit. Cæterum ubi Eusebius inde litteris Constantini vocatus Byzantium venit, rursum Marcelli causa in disceptationem est deducta. Postquam autem mi-nime illi visum est, ut impietatis libres, sicuti receperat, igni consumeret: episcopatum ei Eusebiani ademere, et Basilio cuidam eloquentia et varia doctrina præclaro viro, Galatiæ ecclesiam regendam tradidere. Scripserunt ii quoque, ut Marcelli scriptum, ubicunque reperiatur, prorsus aboleretur: capitibus quibusdam ex eo scripto, ut dissonantibus, epistola insertis. Quod sane scri-ptum libris tribus, quemadmodum audivi, pulcher-rime refutavit Eusebius Pamphili: Marcellus au-tem in synodo Sardicensi postea episcopatum suum recuperavit, quod non ita sentire existimatus esset. Non enim satis perpensa et intellecta a multis ejus scripta: ob eamque causam, in Pauli eum op-unionem incidisse, calumniam homini objectam esse, sicuti suo loco a me referetur, creditum est. Si-mulque dictum, per modum questionum a Mar-celllo scripta ea esse instituta. Et imperator ipse, manifestam esse Eusebianorum contra eum calum-niam deprehendit. Admodum enim infesti illi erant, quod neque in Phœnicia quæ adversus Athana-sium ipsi constituerant, neque rursus Hierosolymis quæ pro Ario decreverant, comprobasset. Sed

A πήσαντα, ὅτε δὴ καὶν εἰσηγητάμενον δύγματα. Σφιστῆς γάρ τις ἐκ Καππαδοκίας, Ἀστέριος δνομα, τὸ σοφιτεύειν ἄφει, θρησκεύειν τὰ Χριστιανῶν ἐπιγγέλλετο· καὶ τινας δὲ λόγους συγγράψων, συ-nιστᾶν ἐπεχείρει τὴν δόξαν Ἀρείου· μεθ' οὐ σύντα καὶ τὸν Χριστὸν δύναμιν ἔλεγεν εἶναι Θεοῦ, ὥσπερ δῆτα καὶ Μωϋὶς τὴν κάμπην καὶ τὴν ἀκρίδα δύναμιν εἴπε μεγάλην εἶναι Θεοῦ· καὶ ἀλλα δὴ τινα παραπλῆσα τσφιζμένος, τοῖς περὶ Ἀρειον συνε-φέρετο. Καν ταὶς συνδισις παρὸν, τὰ μέγιστα αὐτοῖς ἐδύνθει. Σκοπὸς δὲ ἦν ἐκεῖνο μιᾶς τινος; τῶν ἐπιστήμων πίλεων ἱερωτύνην λαβεῖν· ἀλλὰ τοῦ σκιποῦ διημάρτανε. Μή ἐνεγκάν γάρ τὸν διωγμὸν, ἐπιθύει· καὶ διὰ τοῦτο ἀπείρητο αὐτῷ ιερᾶςθαι. Τούς γε μήν λόγους οὐ; Ἐδήν συνθεῖς, ἀνὰ τὴν Σαρίαν ἐπε-δεικνυτο. Οἱς ἀντιτίγων Μάρκελος ἦ ἐκών ἡ ἀγνοήσας, εἰς τὸ κατὰ διάμετρον ἐναντίον κατώλισθε, Παύλῳ τῷ ἐκ Σαμοσατῶν ἐπίσης εἰπὼν τὸν Χριστὸν φύλον δινθρωπον. "Ο γνόντες οἱ ἐν Τύρῳ καὶ Αἰδίᾳ συναθροιτείντες ἐπίσκοποι, Ἀστερίῳ μὲν οὐδὲν ἐνεκάλεσαν, ἐπει μηδὲ ἱερωτύνης μετεῖχε· Μάρκελῷ δὲ, ἄτ' ἐπίσκοπικῆς καθέδρας τξιωμένῳ, καὶ πλείστα προσάφερον, καὶ τῶν οὐ καλῶς συγγραφέν-των κατητιῶντο, καὶ ἀφανίζειν τὰ βιβλία ἐκέλευσον· μηδὲν γάρ διαφέρειν τῷ Σαμοσατεῖ συγγραφέντων. "Ο δὲ ἐπιγγέλλετο πράττειν· Ἐπράχει δὲ οὐδεμιῶς. "Ως δὲ γράμμασι τοῦ Κωνσταντίνου ἐν τῷ Βυζαν-tίῳ ἤκειθεν οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον, πάλιν τὰ κατὰ Μάρκελον ἐκινεῖσα. "Ως δὲ ἐκεῖνῳ ἤκιεται" ἐδέ-κει τὸ τῆς δυστείας ἐκεῖνο κατακαλεῖν βιβλίον, ως ἐπιγγέλλετο, αὐτὸν μὲν ἀφείλον τὸ ιερᾶςθαι· Βα-σιλεὺς δὲ τινι δεινῷ λέγειν, καὶ ἐπὶ παιδεύεις λόγων παντοῖαν δόξαν ἔχοντι, τὴν τῶν Γαλατῶν ἐγχειρίζου-σιν ἐκκλησίαν. "Ἐγραψαν δὲ καὶ ἀφανεῖσα τὴν Μάρ-κέλλου συγγραφὴν, ἐνθα διερίσκοιτο, παραδόνται, καὶ τινα τῆς συγγραφῆς ως ἀπόδοντα ἐπιβαλόντες τῇ ἐπιστολῇ. Τὸ μὲν οὖν Μάρκελλου σύγγραμμα βιβλίοις τρισιν, ως ἐπιθύμην, ἀνέτρεψεν ἀρίστας δ Παμφίλος Εὐσέβιος· αὐτὸς δὲ Μάρκελος τῇ ἐν Σαρδοῖ συνδόψει ἐς ὑστερὸν ἀνετίηφε τὴν ἐπίσκοπην, μηδὲ φρονεῖν λογισάμενος, μηδὲ γάρ νεονήσθαι αὐτοῦ τὸ σύγγραμμα τοῖς πολλοῖς· καὶ διὰ τοῦτο τὴν Παύλου δόξαν φρονήσας διαδηλοῦται, ως ἐν καιρῷ μοι λέξεται. Καὶ γάρ ἐλέγετο, ως ἐν ζητήσει ταῦτα τῷ Μάρκελῳ εἰρήνθαι. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς, διολογουμένην εἶναι διαβολήν τῶν περὶ Εὐσέβιον κατεψώρασεν. Καὶ γάρ τρόδρα χαλεπαίνοντες ἤσαν Μάρκελος. Οὐδὲ μήτ' ἐν τῇ Φοινίκῃ τοῖς δριθεῖσι: κατὰ Ἀθανασίου συνέθετο, μηδὲ αὐτὸν ἐν Ἰερουσαλήμιοις ὑπὲρ Ἀρείου, μήτε συμμετασχίνων ἐκείνοις τῆς ἀφιερώσεως τοῦ ἐν τῷ Κρανίῳ νεώ, δ μέγα μαρτύριον ἐπεκάλυψε· διεστέλλετο γάρ αὐτοῖς κοινωνεῖν. Διά τοις καὶ γράψοντες κατ' αὐτοῦ βασιλεῖς, σὺν διλοις προσφερον, καὶ ως βασιλέα ὑπέρτειοι· οἵ τὸν αὐτῷ περιφανῶς οἰκοδομηθέντα ναὸν μή δξιώσοις σὺν τοῖς

(1) Filium enim Dei ex Maria initium sumpsisse, et regnum ejus finem habiturum esse, dixit. Sozom. lib. II, cap. 53.

λοιποῖς; Ιερεῦσιν ἡγεμονῶν. Ἀλλὰ περὶ μὲν Μαρχέλ- 4 neque in dedicando Calvarie templo, quod magnum martyrium est cognominatum, a communiōne eorum se subducens, eis affuissebat. Quapropter ad imperatorem adversus eum sribentes, præter alia viro objecerant in imperatorem ipsum contumeliam, eo quod ecclesiam splendidissime conditam, cum reliquis episcopis consecrare supersedisset. Hæc de Marcello.

ΚΕΦΑΛ. ΝΑ'.

Περὶ τῆς τελευτῆς καὶ διαθήκης τοῦ μεγάλου Κωνσταντίου.

Οὐ δὲ βισιλεὺς; ἡδη εἰς τοὺς παῖδας; Καισαρας δντας τὴν ἀρχὴν διελών, Κωνσταντίνῳ μὲν κὶ Κάνσταντι τὰ πρὸς δύσιν ἀπένειμε· Κωνσταντίφ δὲ τὴν Ἐύφαν ἐκλήρου. Οὐ τὸν μὲν ἐν τῇ πρώτῃ τῆς ἀρχῆς δεκάδι ἀνείπεται Καίσαρα, Κωνσταντίον δὲ τῇ εἰκόσιετηρίδι· τὸν δὲ νεώτερον Κώνσταντα ἐν τῇ τριακοτετηρίδι τῆς βισιλείας ἔχειροτόνησεν. Ἐπειτα B ἐνιαυτοῦ καὶ τινῶν διαγεγονότων μηνῶν, πάντες καὶ ξῆκοντα ἐνιαυτῶν γεγονὼς, τὸ σῶμα μεταλαμψίες κατὰ τὴν τῆς Βιθυνίας Ἐλενόπολιν διεπέρασεν. Ια τοῖς ἔκει τειτακούσιν, αὐτοράτοις καὶ φυσικοῖς λουτροῖς χρήσηται. Χαλεπώτερον δὲ διατεθεῖς, τὸ μὲν λουτρὸν ὑπερτίθησιν· εἰς δὲ Νικομήδειαν φέρεται· κάκει ἐν προαστείᾳ διάγων, ὡς φησιν Ἐρμελας καὶ Σωκράτης καὶ Θεοδώρητος, οἱ τὰ ἔκκλησιαστικὰ συγγραψάμενοι, τοῦ θεοῦ μεταλαμψάντες βαπτίσματος. Ἐγὼ δὲ καὶ αὐτὰς ἔκεινων τὰς συλλαβὰς περιθήσομαι. Οὐ μὲν γάρ Σωζόμενδ; οὖτοι λέγει· «Ἐνθα δὴ ἐν προαστείᾳ διάγων τὴν ιερὰν ἡμετήν βάπτισιν· ἐπὶ δὲ τούτῳ σφόδρα ἡσθεῖς, χάριν ὡμολόγεις Θεῷ.» Σωκράτης δὲ λέγει· «Ἀπαρτεῖ ἐκ τῆς Ἐλενουπόλεως εἰς τὴν Νικομήδειαν· κάκει δὲ ἐν προαστείᾳ διάγων, τοῦ Χριστιανικοῦ μεταλαμψάντες βαπτίσματος.» Ἐπίστης δὲ καὶ δ Θεοδώρητος· «Τριακοστὸν δὲ ἦν αὐτῷ τῆς βισιλείας ἥτοι· ἐνιαυτοῦ ἄλλου δὲ καὶ μηνῶν διελήλυθότων διάγων, ἐν Νικομήδειᾳ τῆς Βιθυνίας διάγων, ἡρρώστησε. Τὸ δὲ τῆς ἀνθρωπίνης βιοτῆς δᾶδον ἐπιστάμενος, τοῦ θείου βαπτίσματος τὸ δῶρον ἐδέξατο· ἀνεβάλετο δὲ μέχρι τούτου τοῦ χρόνου, ἐν Ἰορδάνῃ τῷ ποταμῷ τούτου τυχεῖν ιμερόμενος.» Ταῦτα μὲν ἔκεινοι οὐκ οἴδι πως φασιν· ἡμεῖς δὲ συμφωνοῦντες τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ, κατὰ Ἄρμην εἰπομεν τοῦ θεοῦ τοῦτον ἀξιωθῆναι λουτροῦ, Σιλβέστρου τὰς ιερουργούς χειρας ἐπιθέντος αὐτῷ. Καὶ περὶ μὲν τούτων, οὕτως· διαθήκας δὲ ποιήσας, τοῖς τρισὶ πατέσι, καθὰ δ.εἰλε καὶ πρότερον, τὴν ἀρχὴν ἐμερίσατο. Πολλὰ δὲ γέρα τῇ τε πρεσβυτέρῳ Ἄρμη καὶ τῇ ἐπωνύμῳ αὐτοῦ πόλει καταλιπών, ἐτελεύτα, πάντες μὲν καὶ ξῆκοντα γεγονὼς ἐτῶν, τούτων δὲ ἀρξας δύο πρὸς τοῖς τριάκοντα, μηνῶν δεσμτων τεινῶν, τῇ πρώτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ Ματοῦ μηνὸς, ἐν ὑπετείᾳ Φιλιππανοῦ καὶ Τατιανοῦ, δὴ δεύτερων ἦν ἵτος τῆς διακοσιοτέτης· ὁ δορικοτῆς; ἐθδύγης Ὁλυμπιάδος. Τελευτῶν δὲ προσέτοξεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπινελθεῖν

664 CAPUT LIV.

De obitu et testamento magni Constantini.

Imperator imperio filii jam diviso, Constantino quidem et Constanti partem occidentalem designaverat, Constantio autem Orientem dederat. Quorum primo imperii sui decennio Constantinum, secundo Constantium, tertio minimum natu Constantem Cesarem dixit. Deinde anno uno et mensibus aliquot peractis, sexaginta et quinque annos natus (1), corpore male affecto, Helenopolim (2) Bithyniae transiit, ut ibi quæ in propinquuo sunt, sua sponte profluentibus et naturalibus lavaeris utcretur. Cum vero graviorem sentiret imbecillitatem, lavatione posthabita Nicomediam (3) venit: atque ibi in suburbano agens, quemadmodum Ieremias, Socrates, et Theodoritus ecclesiastici scriptores dicunt, divinum percépit baptismum. Quorum verba hic apponere visum est. Hermias enim Sozomenus sic inquit: «Ibi sane cum in suburbano ageret, 'sacro initiatuſ est baptismuſ: qua de re vehementer letatus, Deo egit gratias.» Socrates autem: «Helenopoli Nicomediam est profectus, ibique in suburbano agens, Christianum suscepit baptismum.» Itidem et Theodoritus: «Tricesimus imperii ejus præteriorat annus, atque anno insuper, et mensibus paucis exactis, Nicomediae in Bithynia agens, ægrotare cœpit. Cum vero quam incerta sit hominibus vita cognitum haberet, divinum baptismi donum suscepit: quem ad id usque tempus ideo distulerat, quod in flumine Jordane percipere concupivisset.» Hæc illi quidem nescio quo modo dicunt: nos vero Ecclesiæ universalis consentientes, Romæ eum sacro lavacro tinctum esse, Sylvestro administrant ei imponente manu, diximus. Ac de his quietem satis. Porro testamento condito, imperium tribus filiis, sicuti antea distribuerat, reliquit. Et multis D veteri Romæ, et cognomini ei urbi honoribus et præmiis concessis, vita est defunctus, sexagesimo quinto ætatis anno: cum quidem imperasset annis triginta duobus (4), mensibus aliquot decollantibus, vicesimo primo mensis Maii die, Feliciani et Tatiani consulatu, qui ducentesimæ octuagesimæ septimæ olympiadis secundus annus, fuit (5). 665 Moriens revocari Alexandriam Athanasiū jussit (6), Eusebio aliisque qui ei adversabantur, præsentibus: nemo vero miretur, quod,

(1) Sexaginta sex, Eutrop.

(2) Thermæ ad Helenopolim.

(3) Idem ad Nicomediam baptizatus ab Eusebio Nicomedensi episcopo. In eadem sententia sunt Rusin., Oros., Cassiod. et Pomp. Laetus.

(4) Hæc temporis observatio cum aliorum chro-nographorum ratione non prorsus concordat.

(5) Quidam ponunt olympiadem 279.

(6) Theodoret. lib. 1, cap. 53.

tantos viros deceptus exsilio multaverit. Nam qui ei persuasere, antistites sacrorum fuere, intra se quidem fraudem illi et dolum occultantes, extra vero splendorem magnificum præ se ferentes: quando etiam divinum et magnum illum prophetam Davidem non pontifex aliquis, sed domesticus verbero servus decepit. Sibam enim illum, satis scio quod legeritis: qui consuetis mendaciis regem contra Miphoboset, ut agros illi auferret, concitatavit. Quid quidem non ideo, ut Prophetam accuseam, dixi: sed ut imperatorem defendam, et naturæ humanae imbecillitatem declararem: simulque illud a lumenam, ne statim prorsus accusatoribus, etiam si sint vel præclarui, vel exacta aetate viri, fides habeatur, sed ut auris altera semper adversario reservetur. Testamentum apud presbyterum depositum, quem Arii laudatorem Constantia soror ejus, eademque Licinii conjux, moriens ei ut virum bonum commendaverat. Id juramento interposito, Constantio, cum ex Oriente veniret, dandum præcepit. Ex filiis enim decedenti nullus assuit.

B

Α' Αθανάσιον καὶ ταῦτα παρόντο; Εὐσεβίου, καὶ τὸν ναυτία σπουδάζοντος. Θαυμαζέτω δὲ μηδὲς, εἰ τοιούτους ἀνδρας ἀπατηθεῖ; ἐξωστράκισεν. ἄρχιερες; γὰρ ἡσαν οἱ πειθοντες, χρυπτὸν μὲν δόλον, τὴν δὲ ἔξι οὖν περιφάνειαν περικείμενοι. Ἐπεὶ τοι γε καὶ τὸν θεοπάτορα καὶ μέγαν προφήτην Δαυΐδ οὐκ ἀρχιερεὺς ἐξηπάτησεν, ἀλλ' οὐκέτης μαστιγίζει οἰκετρῷ. Τὸν Σιδῶν ἐκείνον οἴδε διε τὸν ἀνέγνωτε, διε κατὰ τοῦ Μεμφιδοσθὲ τὸν βασιλέα ἡρέθισε τὸν ψυδῆ συμπλάτας, ὥστε τὸ ἐκείνου χωρὶν λαβεῖν. οὐ μέντος τοῦ προφήτου κατηγόρων, ἀλλὰ τοῦ βασιλέως ὑπερπολιορύμενος, τὸν λόγον ἐνεστησάμην, καὶ τὸ τῆς φύσεως ἀσθενὲς παριστῶν. εἰσηγούμενός τε, μὴ πάμπαν τοὺς κατηγόρους πιστεύειν, καὶ διε διεκθήτες, ἀλλὰ καὶ θατέρων ἀκοήν τῷ ἐναντίῳ παραφύλαττειν ἀλλ. Τὰς δὲ διαθήκας τῷ πρεσβυτερῷ παρέθετο, διε ἐπαινέτην δυταὶ Ἄρειον, Κωνσταντία τῇ Λικινίου μὲν γαμετῇ, ἀδελφῇ δὲ τοῦ Κωνσταντίνου, τελευτῶσα συνέστησεν οἴάπερ ἀγαθῶς βιούντε. Προσέταττε δὲ δρον μιγνὺς Κωνσταντίψ δοῦνας, ἐπειδὴν ἐκ τῆς Ἐω ἀφίκηται. Οὐδεὶς γὰρ τῶν υἱῶν αὐτῷ παρῆν τελευτῶντι.

CAPUT LV.

De sepultura ejus: item quibus moribus, qua statua et forma corporis fuerit.

Et ille quidem sic ad præstabilioris regni felicitatem migravit. Duces autem et præfecti, satellitiūmque ejus omne, arcæ aureæ corpus ejus impositum, in cognominem ei urbem duxere: et in suggestu quodam ei colloccato, quicunque vivo honor præstitus, idem quoque defuncto tum a comitatu aulico est exhibitus. Universi etiam perinde atque patre, cuius benignitatem omnes experti fuerant, orbati, perquam amare luxere. Sed quid dicere attinet, qua eum sint illi prosecuti honorificentia et cultu, donec aliquis liberorum cum humaturus adveniret? Atque ubi Constantius certior de morte ejus factus ex Oriente assuit, magnificissime patrem funere elatum, **666** in ecclesia quaæ Apostolorum dicitur sepelivit, ubi superstes adhuc ille sepulcrum sibi ipsi exstruendū curaverat, quod Græcorum ara ante sub duodecim deorum nomine fuerat, admirandum ne spectaculum. Ibi in urna porphyretici marmoris, una cum matre Helena repositus est. Unde nos postea secutus, ut deinceps ibi quoque Christiani imperatores sepelirentur. Quin et Constantinopolitani, aliisque item virtute insignes episcopi in apostolorum delubro sunt tumulati, perinde atque imperatoria dignitati par honore esset sinecere obitus episcopatus. Idque factum, ut non longe ab apostolorum reliquiis absint. Magna enim gloria postea bonorum conciliator Deus virum eum, vejuti fidem ministrum accumulavit, sauationum et miraculorum gratia et urnæ et status ipsius, quæ in porphyretici marmoris columna posita est, immissa, ut deinceps nulla ægritudo contrectatis eius non cederet, et fides verbi illius Christi al-

ΚΕΦΑΛ. ΝΕ'.

Περὶ τῆς κηδείας αὐτοῦ: καὶ οἶος ἦν τὸ ηθος καὶ τὴν πλάσιν τοῦ σώματος.

Καὶ δὲ μένοντις εἰς τὴν ἀμείνων βασιλείαν μετέβατος: στρατηγὸς δὲ καὶ ὑπαρχοι, καὶ πᾶσα ἡ περὶ αὐτὸν δορυφορία, χρυσῆ θῆκῃ τὸ σῶμα ἱνθέμενοι, εἰς τὴν ἐπώνυμον αὐτῷ πόλιν ἡγαγον· καὶ ἐπὶ βήματός τινος ἀναβάντες, διηπερ ἦν καὶ ζῶντι τιμὴ καὶ τάξις παρὰ τῶν ἐν τοῖς βασιλείοις ἐγίνετο, πικρῶς ὀλοψυρομένων ἀπάντων, οἷα πατρὸς: στέρησιν, οὐ τὴν περάν τῶν ἀγαθῶν ειλήφεισαν ἀπιντεῖς. Τὶ δὲ καὶ χρὴ λέγειν, δοτη τιμῇ καὶ δόξᾳ τούτῳ ἐπήγετο, ξῶς; οὐ τις τῶν πατέρων κηδεύσων ἀφίκοιτο; Ἐπεὶ δὲ ἦκε Κωνσταντίος, ἐκ τῆς Ἐω διεμηνυθεὶς, μεγαλοπρεπῶς ἐκήδευσε τὸν πατέρα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ τῶν Ἀποστόλων ἐστὶν ἐπώνυμος· Ἐνθα ἐτις τῷ ζῆν περιῶν Κωνσταντίνος, ἡρόον ἐστῶ πατεσκεύασεν, δι βαμβοῦς Ἑλλήνων πρότερον ἦν, διδεκάθεον δυνομα, θέαμα λόγου πολλοῦ δέσιον· δπου δὴ ἐν λάρνακι πορφυρᾷ κατετέθη σύναμα Ἐλένην μητρί. Ἐκ δὲ τούτου θύους γεγενημένου, καὶ οἱ καθεῖται Χριστιανῶν βασιλεῖς ἐκεῖ κατατίθενται. Οὐ μήδε ἀλλὰ καὶ οἱ τοῦ Κωνσταντίου καὶ δὲλλοι δι' ἀρετὴν ἐπίσκοποι τὸ ἐπίσημον ἔχοντες, καὶ οὗτοι ἐν τῷ τῶν Ἀποστόλων λειψῶν ἐπιστολῶν πρύτανις ἐτίμα τὸν ἀνδρα, οἴάπερ δικοτίμου τῆς βασιλείας; οὐσης; καὶ τῆς ἀνισθήλου λειψώνης, ἵνα μηδὲ ἐν τούτῳ τῶν ἀποστολικῶν λειψάνων ὡσι μακράν. Δέξῃ δὲ ποιλῆ δὲ τῶν ἀγαθῶν πρύτανις ἐτίμα τὸν ἀνδρα, οἴάπερ εἰνουν θερίποντα, λαμπτῶν καὶ τερατῶν ἐπαφεῖς χάριν, ἐπὶ τε τῇ αὐτοῦ λάρνακι, καὶ τῷ ἀνδριάντι, δις ἐπὶ τοῦ πορφυροῦ ἀνιδρυτοῦ κίνος, ὡς μηδεμίαν νόσον ἀντιθινεῖν τοῦ λοιποῦ ἔχειν, τῇ προσφύσασι τῶν εἰρημένων, καὶ πιστοῦνται τὸν λόγον Χριστῷ, Τοὺς δοξάζοντάς τις δοξάσω, θεπίσαντι. Ἐγένετο δὲ ἀντρὸς ἐτὰ μάλιστα τῆς Χριστιανῶν ἐπαινέτης θυγατερίας· ὃς; καὶ

τρώτες; βραζέων δρέπι τῆς περὶ τὴν Ἐκκλησίαν οὐ πουδῆς, καὶ εἰς τόσον ἐπιδόσεως ἀγαγεῖν, ὡς εἰς ἄκρους ικέσθαι καὶ μηδενὸς λείπεσθαι. Ἐπιτευχτικὸς δὲ ὁς; οὐκ οἶδεν εἰ τις ἔτερος οἴς ἐπεχείρησεν; γάληνε· καὶ γάρ ἀνεύ, οἷμαι, Θεοῦ οὐδὲν ἐπράττε· τῶν τε γάρ εἴω πολέμων ἀναράτος περιεγένετο, καὶ τὴν πολιτείαν οὐτως εὐχερῶς μετέθετο, καὶ τρόπος τὸ δοκοῦν μετεργάτιμοισεν, ὡς θάττον καὶ βουτὴν ἐτέραν, καὶ σύγχλητον, καὶ πόλιν βασιλεύουσαν καταστῆσαι. Τὴν δὲ Ἐλλήνων θρησκείαν χρόνῳ πλλῷ σπουδασθείσαν, καὶ εἰς ἄκρον τῆς δειπνιστικῆς ἐλάτασαν, καὶ ἐν ἀκμῇ οὖσαν, ἐκ τοῦ βραστοῦ καθεῖλεν ἀμα τῷ ἕγχειρῆσατ. Ἡν δὲ καὶ τὸ ἥθος πρατήστηκεν μάλα καὶ ἡπιος, πρᾶθε τε καὶ ἀνδρείᾳ φύγει τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐνδεικνύμενος· ἔξιτητι δὲ νοέσι καὶ παιδείᾳ ἡγαν, δριψὲ τε τρόπῳ δικαιοσύνῃ, καὶ τῷ ἑτοίμῳ τῆς εὐργεσίας, πάντα; ὑπερβολέμενος. Ἡν δὲ μάχις ἀνδρείος· κάλλει δὲ οὐδενὸς δεύτερος ἦν. Χαροίεις δὲ τὰ μάλιστα ὡν, σὺν τῷ εὐπρεπεῖ καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς εἰχε· καὶ ἀνδρομῆδη δὲ σώματος ὡραίζετο· ὡς μήτε μακρὸν εἶναι λογίζεσθαι, καὶ τοῦ βραχέος πάμπαν ἔξιτασθαι. Εὔρυς δὲ καὶ τοὺς δώμους ἦν· ἡρέμα παχὺν προσεβλημένος αὐχένα. Ἐρυθρὸν μέντοι χρόνῳ τῶν σώματος, οὐδὲν δισταίειν ἐπεφέρετο τρίχα. Καὶ αὗτη δ' ὅση τις ἦν, πρὸς τὸ ξανθότερον ἀπίνευε. Μετέρως δὲ καὶ τὸν πάγωνα φιλδεῖ ἦν. Ἀριάδην γάρ τὴν ἐπ' ἐκείνῳ εἰχε τρίχα, καὶ οὐ πάνυ καθήκουσαν, ὡς καὶ πολλαχοῦ τοῦ περούπου μηδὲ ἀναφένειν δυσκένει. Οἱ γε μῆτραι δρθαλμοὶ αὐτῷ ἀνδρῶδες δρῶντες καὶ ἥμερον, ξενίζουσαν χάριν ἀπέστιλον· ενδρθαλμοὶ γάρ τις καὶ μεγαλδρθαλμοὶ ἦν. Ὑπόγρηπος δὲ καὶ ἡ ἥσις αὐτῷ, ἐφ' ἥ καὶ τι σαρκῶδες εἰχεν ἐπικαθήμενον. Πλατὺς δὲ τὴν δύνατον, καὶ πάνυ μεγαλόψυχος· καὶ εἰπερ τις μάλα θεοφιλής. Οἱ μὲν οὖν ἀπειχεῖσθαις ζωῆς αὐτῷ χρόνος πέντε καὶ ἔξικοντα εἴτη διεγένετο· ἀφ' ὧν δύο πρὸς τοὺς τριάκοντα ἥσις, μηνῶν δεσντων τενῶν, ὡς μοι προειρητας. Μενιρχος δὲ κυρίως ἔξι καὶ εκοστή διαγέγονε. Περιέχει δὲ καὶ ἡ παρούσα δύδη μοι τῶν Ιστοριῶν χρόνον ἐτούτην τριάκοντα καὶ δύο, ἀρχεμένη μὲν ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους Κωνσταντίνου· καταλήξασα δὲ ἄκρι τῆς αὐτοῦ τελευτῆς· διηγήσατο τὸν θείας τοῦ Κυρίου γεννήσεως τριακοσιούτην τεσσαρακοστὸν β' ἐπεράνετο.

A impleretur, dicentis¹: *Ego glorificantes me glorificabo.* Maximus autem hic vir Christianæ religionis laudator fuit. Et cum primus imperatorum omnium curam ecclesiasticarum rerum suscepit, tum ita eas auxit, ut ad summam amplitudinem nihil esset reliqui. Et nescio an quisquam alias, ut ipse, quascunque aggressus est res perficerit. Nam et sine Dei numine nihil prorsus egit. Foris in bello fortissimus exstitit victor: domi autem tam facile rempublicam administravit, atque ut ei visum fuit compositum, ut celeriter consilium aliud et senatum et urbem imperantem constituerit. Græcorum religionem quoæ diutissime magno studio frequentata, ad summam superstitionem per venerat, plurimumque vigebat, facillime, quamprimum est aggressus, sustulit. Moribus bonus, mitis, et mansuetus admodum, animi fortitudine magnificientiam exhibuit. Menthis acumine, bonarum artium disciplina, recto justitiæ cultu (1), et munificentia alacritate, omnes superavit. In præliis vir, formæ decore nemini secundus: et eum gratiosus maxime fuit, tum decentia ipsi magnificientiam conjunxit. Statura quoque corporis spectandus; nam neque nimium procerus esse habitus, et exiguum brevitatem longe supergressus est. Illumeris latit, sensim cervicem crassiorem prætulit. **667** Colore corporis rubicundus, minus densum habunt capillum, eumque flavescentem. Barba mediocriter tenuis et rara, neque admodum demissa erat, ita ut in pleraque faciei parte succrescere non videatur. Oculi, quales virum decent, et placidi: ex quibus mirifice quædam eminebat gratia, acutio resque illi et grandiores. Nasus subaduncus, cui carnosum quiddam insidebat. Facies ipsa latior, et magnanima admodum. Denique supra aliquos annos sexaginta et quinque anni fuere, quorum triginta et duos in imperio egit, mensibus aliquot deficientibus, sicuti supra diximus. Imperium cum summa potestate solus vigineti sex annis obtinuit. Complectitur porro octavus iste historiarum liber, a prima Constantini imperii anno, ad obitum usque ejus, annos triginta duos: cum conditi mundi annus fuit, quinque millesimus octingentesimus quadragesimus septimus (2). A nativitate autem Domini tum agebatur annus trecentesimus quadragesimus secundus (3).

¹ I Reg. II, 10.

(1) Constantinus spadonum et aulicorum omnium vehemens dominus fuit, quos tineas et sorices Ecclesiæ appellare solitus erat.

(2) Secundum recentiores circiter 4319.

(3) Al. 340.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ
ΤΟΥ ΧΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΤΟΜΟΣ Θ'.

NICEPHORI CALLISTI
XANTHOPULI
ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ
TOMUS IX.

673 CAPUT I.

Proœmium, totius libri argumentum exponens.

Quæ catholicæ Ecclesiæ superstite adhuc Constantino acciderint, abunde a nobis dicta esse videntur. Superest, ut quæ consecuta, et a sacro episcoporum ordine sub filiis ejus acta sunt, persequamur. Atque equidem in hoc libro commemo-rabo, quemadmodum Athanasius ex Galliis rever-sus, Eusebio restiterit; et ut imperium ad Con-stantem simul et Constantium, deinde autem ad solum Constantium pervenerit. Dicam præterea de Paulo, Eusebio, et Macedonio, Constantinopolitanis antistitibus, et quæ sub his acta; et quas res An-tiochiae et Alexandriæ gesserint, qui ibi minus digne sacro sunt magistratu functi; et ut Roma cum Constanti et Julii litteris revertentes Paulus et Athanasius, sedes suas receperint, et mox ex eis rursum sint expulsi. Item de variis et in Occi-dente et in Oriente conciliis: in Sardica, Sirmio, Mediolano, Palestina et Seleucia coactis. Dicemus quoque de Gallo Cæsare, et de quibusdam her-e-siarchis, Photino, Aetio, Macedonio, Eudoxio, et duobus Apollinaribus. **674** Faciemus etiam men-tionem clarorum quorundam propter virtutem virorum; præterea Eustathii et Meletii, Antiochiae et Sebastiae episcoporum. In fine, quomodo minus laudabili morte vitam finierit Constantius, expro-gemus. Inquit autem inde sumemus.

A**ΚΕΦΑΛ. Α.**

Προοίμιον τῆς τοῦ τόμου δλης ἐκθέσεως· δσα ἐντὸς περιέχει.

Τὸν μὲν οὖν τῶν τῇ καθόλου Ἐκκλησιάς ἐπι-συμβάντων, ἔτι τῷ ζῆν περιόντος τοῦ Κωνσταν-tίου, ἀποχρώντω; ἡμῖν εἰρῆσθαι δοκεῖ· ἐκδέχεται δὲ τὸ μετὰ τοῦτο λοιπὸν διελθεῖν, καὶ ὅσα ἐπὶ τῶν νιέων αὐτοῦ τῇ ιερισύνῃ ἐπράχθη. Καὶ γε τῷ πα-ρόντι διαληφθεῖα, ως ἐκ τῶν Γαλλιῶν Ἀθανάσιος ἐπανήκων, τοῖς περὶ Εὐσέbιον ἀντεφέρετο· καὶ ως τὸ χράτος εἰς Κώνσταντα καὶ Κωνστάντιον, εἴτα εἰς μόνον τὸν Κωνστάντιον περιέστη. Καὶ περὶ Παύλου καὶ Εὐσέbιου καὶ Μακεδονίου τῶν Κων-σταντινουπολιτῶν, καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις συμβάντα. **B** Εἳ δὲ καὶ τὰ ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τῶν ἀναξιῶς ἔχεται ιεραταμένων· καὶ ως ἐκ Ῥώμης γράμματα Κώνσταντος καὶ Τιουλίου τοῦ Ῥώμης ἐπανήκοντες Παύλος καὶ Ἀθανάσιος· ἕσγον τοὺς θρόνους· καὶ ως αὐθίς ἡλάθησαν, καὶ περὶ τῶν ἐν Ἐπέρη καὶ Ἐῳ διαφόρων συνδόνων τῆς ἐν Σαρδικῇ τε καὶ Σιρμίῳ καὶ Μεδιολάνῳ, Παλαιστίνῃ τε καὶ Σελευκείᾳ. Διαλήψεται γε μὴν καὶ περὶ Γάλλου τοῦ Καίσαρος· καὶ τινῶν αἱρεσιαρχῶν, Φωτεινοῦ, Λετίου, Μακεδονίου τε καὶ Εὐδοξίου, καὶ τῶν δύο Ἀπολλιναρίων. Μεμνήσται δὲ καὶ τινῶν ἐπ' ἀρετῇ διαβοήτων ἀνδρῶν· πρὸς δὲ καὶ Εὐσταθίου καὶ Μελετίου τοῦ τῆς Ἀντιοχείας καὶ Σεβαστείας· καὶ τέλος, ως οὐκ ἐπινειώ χρησάμενος τέλει, ἐτελεύτα Κωνσταντίος. Ἀρχημα δὲ ἐντύθειν.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Ως εἰ περὶ τὴν Νικομηδεῖας Εὐσέβιον τὸ Ἀρείου δόγμα συνιστάρει ἀδέλοτες διὰ τοῦ Ἀριανοῦ πρεσβυτέρου ταραχὰς τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπλησσεῖσι.

Ἐτι περιέντι τῷ Κωνσταντίνῳ οὐδεὶς ἐτόλμα περιφανῶς τῇ κατὰ Νίκαιαν ἀντιφέρεσθαι πίστει· καὶ τινες ἀλλοις κρύψα ταύτην οὐκ ἀπεδέχοντο. Ἐπει δὲ ἔκεινος ἐτελεύτα τὸν βίον, οἱ ἐν μυχῷ καρδίας τὸν ἴὸν τῆς αἰρέσεως τὸ πρὸν ἔχοντες, οἱ δὴ καὶ πρότερον ὑποπτοὶ ἦσαν, εὐθὺς ποθεν ἀναρρήσαντες, τοῦ κρύψα λέγειν ἐξέστησαν· καὶ λοιπὸν γυμνῇ κεφαλῇ ὁμός πᾶσιν ἔχώρουν, τὴν Ἀρείου διέξαν μάλα κρατούντες σπουδάζοντες· ὃν οἱ Βιθυνοὶ ἐπίσκοποι καθηγοῦντο, Εὐσέβιος; τε καὶ θεογνίος. Ῥᾳδίως δὲ ἀν προχωρήσαι αὐτοῖς τὰ κατὰ σκοπὸν φύοντο, εἰ τὴν Ἀθανασίου κάθιδον εἰς τὴν Ἀλεξανδρειαν εἰρξειαν. Καὶ οἱ μὲν οὐτιώς εἶχον γνώμης, χειρὸς διτεκρυς εἰς διουργίαν ἀπεσαγκεχρημένοι τῷ πρεσβυτέρῳ, δὲς αἵτιος καὶ Ἀρείῳ τῆς ἐπανόδου κατέστη· οὐ γάρ Κωνσταντίνῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ Κωνσταντίῳ τὰ μάλιστα κεχαρισμένος ἦν· οἷς δὲ πρὸς βουλῆς αὐτῷ δὲ αὐτοῦ ἐπεράντετο. Τῆς γάρ Ἔως κατάρχειν ἥδούλετο· διπέρ τέως ἡ διαθήκη ἐπέτρεπε τοῦ πατρὸς ἣν αὐτὸς ἔγκεχειριστο. Κάντεῦθεν διὰ τιμῆς ἄγων αὐτὸν, παρῆρσας τε μετεδίδουν πολλῆς· καὶ ἀνετον τὴν εἰς τὰ βασιλεία εἰσοδον εἴσα. Καὶ τοίνυν ταῦτα γνώριμόν τε τοῖς πᾶσι μᾶλλον ἐποιεῖ, φίλον τε γνήσιον τῇ γαμετῇ τοῦ κρατούντος, καὶ τοῖς περὶ τὸν βασιλικὸν θάλαμον κρατοῦσιν εὐνούχοις, ὃν ἄρχων ἦν τηνικαῦτα Εὐσέβιος δνομα, μεγίστην ἔκουσαν καὶ τῇ βασιλέως οἰκίᾳ πάσῃ περιβεβλημένος. Οὗτος ὑπὸ διαθῆγητῃ τῷ πρεσβυτέρῳ τῆς Ἀρείου μετασχὼν λύσσης, ἐπαινέτης τῶν ἐκίνουν διάπυρος ἦν, πολλούς τε τῶν κατὰ τὰ βασιλεία διμόρφοντας θάττοντας ἐποιεῖ. Οὐ μήδε ἀλλὰ καὶ τὴν βασιλίδα διὰ τῆς γυναικῶντιδος καὶ τοῦ πρεσβυτέρου πρὸς τὴν δυσσεβῆ δόξην μεθίστη. Ἐρπον δὲ τὸ κακὸν ἡρέμα τοῖς βασιλεοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν βασιλέα διέβανε, καὶ φωνερὸν κατὰ βραχὺ διὰ τῶν ἐσω τοῖς ἔξω ἔχώρει, καὶ ἀπανταχοῦ διέθει τῆς πλειστῆς. Καὶ διαλεκτικός τις πόλεμος ἀνερήγυντο καὶ ἐν ἀγύιαις, καὶ συλλόγοις, καὶ καπηλεοῖς, καὶ πάσαις δῆτα συνάξεσι, καὶ γυναικεῖς δὲ καὶ παιδεῖς, οὐκ ἀλλο τι διὰ σπουδῆς εἶχον ἢ περὶ δογμάτων ἐρεσχελεῖν· καὶ τῶν μὲν τῇ Ἀρείου προσκειμένων δόξῃ, ὡς εἰη καλὴ τε καὶ ἀγαθή, τῶν δὲ τὰ ἐν Νικαιᾷ δόξαντα μᾶλλον στεργόντων. Ἐρις δὲ περὶ τούτοις καὶ ζῆλος καὶ ἀπέχθεια ἀνηγέρτοντο.

bis videlicet Arii opinioni veluti honestæ et bonæ addictis, his autem decretis magis Nicæna cōpletebentibus, unde rixæ, æmulationes, et inimicitiae excitatae.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Ως Ἀθανάσιος ἐκ τῶν Γαλλιῶν ἐταρῆκε σὺν ἐπιτολῇ τοῦ Καλοπαρος Κωνσταντίνου· καὶ ὡς ἐτελεύτησεν διάτοικος Κωνσταντίνος· καὶ περὶ Ἀκαΐου, δὲ διάδοχος Εὐσέβιον τὸν Παμφύλιον ἐγένετο.

Καὶ τοῦτο μὲν ταῖς ἀνὰ τὴν Ἔως πόλεσιν ἦν· αλλὰ ἐν Ἐπιπέρᾳ, ἀναλογον τὸ κατὰ Νικαιαν διετήρουν

CAPUT II.

Ut Eusebius Nicomediae episcopus, ejusque sectatores, Arii dogma confirmare volentes, per quendam Arianum presbyterum turbas in Ecclesia concitari.

Vivente adhuc Constantino, nemo aperte contra Nicænam fiduci professionem niti audebat: quoniam nonnulli clam eam non receperint. Postquam autem is decessit, qui in cordis recessu heresis venenum occultum anteab habuerant, et ob id tum quoque suspecti fuerant, confessum alicunde progressi, clandestinis colloquiis posthabitis, nudo (ut dicitur) capite cum omnibus congrediebantur, ut Arii maxime opinio obtineret laborantes. Quorum duces erant episcopi Bithyni, Eusebius et Theognis. Facilius autem consilium suum ad optatum exitum percurrentrum putabant, si Athanasius in urbem Alexandrinam redditum impedirent. Et cum eis sic esset instituta ratio, tum veluti manu quadam in rebus omnibus usi sunt administratio presbytero: qui auctor etiam ut Arius revocaretur existit, non apud Constantimum tantum, sed etiam apud Constantium maxime gratiosus, quod per eum res plerasque ex voluntate sua peragebat. Dudum enim Orientis imperio potiri voluerat: quod ei tum ex testamento patris, a presbytero eo illi in manus tradito, permisum erat. Quam ob rem hominem in honore habuit: et libertatem ei multam, simulque apertum ad imperiale aulam aditum dedit. Quæ res notitiam ei apud omnes conciliarunt, et gratum vereque charum imperatoris conjugi, et qui imperatorio cubiculo præerant eunuchis esserent: quorum princeps tum fuit Eusebius nomine, maximam quoque in tota imperatoris domo potestatem oblinens. Hic ex presbyteri ejus de rebus sacris institutione, Arii rabie imbutus, acerrimus sectatorum ejus laudator fuit, pluresque in aula imperiali celeriter in sententiam ipse suam adduxit. Quin ipsam quoque imperatoris conjugem, per mulierculas quæ in Gynæceo erant, et per presbyterum ipsum in impia opinionem pertraxit, 675 et malum hoc paulatim per omnem serpens aulam, ad ipsum quoque transiit imperatorem. Et brevi per aulæ interiora vagatum, extra quoque aulam aperte progressum, omnem ubique percurrunt urbem. Ibi tum bellum quoddam disiecticum atque disputatorium est exortum. Et in vicis, congregationibus, cauponis, conventibusque adeo omnibus mulieres quoque et pueri non aliud studio habuere, quain de dogmatibus blaterare:

D B D B Item de Acacio, qui successor Eusebii Pamphili fuit.

CAPUT III.

Ut Athanasius ex Galliis redierit cum litteris Constantini Cæsaribus; de obitu ejusdem Constantini.

Ilic rerum status in urbibus Orientis erat. Occidentales enim Nicænum decretum inviolatum reti-

nuere. Porro Eusebio et Theognidi res, quae incrementa sua in deterius capiebant, et quotidiani, proponi odium magis magisque excitabantur, ex sententia procedebant. Qui in primis studebant, id quod constituerent ad exitum perducere. Id vero erat, ut unum aliquem qui opinionis coram esset, Alexandrinæ ecclesiae hierarcham præficerent. Sed consilium eorum ab Occidente reversus impedivit Athanasius, unius Augustorum, junioris videlicet Constantini, qui Occidentalibus Gallis imperabat, litteris fretus. Is namque ubi cognovit, patrem cognominemque suum, Athanasii exsilium testamento abrogasse: redditu concesso, ut Alexandriam revertetur, curavit. Litteræ quas secum attulit, hisce verbis scriptæ erant: «Constantinus Cæsar populo catholice ecclesiae Alexandrinorum. Non puto sacris animis vestris excidisse, quam ob causam Athanasius adorandæ legis sacerdos, ad tempus in Gallias missus fuerit. Cum enim sanguiniorum infestorumque inimicorum feritas capitum ejus ad periculum creandum immuneret, ne per improborum perversitatem extremum discrimen adiret, sed ut immanitas ea cluderetur, e fauibus ingruentium ei virorum crepus, in ditione mea vivere jussus est, ita ut in ea qua versatus est urbe, res ei necessariae omnes abunde suppeditarent. Quamvis præclara ejus virtus, divino confusa auxilio, durioris fortunæ graves ærumnas maxime sublevet, atque adeo conteniat. » **676** Sed enim tametsi dominus noster beatus memoriam Constantinus Augustus, pater meus, episcopum hunc in locum suum apud gravissimam pietatem vestram restituere constituerit: tamen posteaquam humana sorte preventus prius obdormivit, qnam volum suum impleverit: convenire mihi visum est, consilium divina recordationis imperatoris, per successionem ad me transmissum, persicere. Qui vir ubi in conspectum vestrum venerit, qua apud me acceptus fuerit veneracione, cognoscetis. Neque adeo mirandum est, si quid a me pro eo est factum. Animum namque meum ad id, cum desiderii vestri facies, tum tanti viri species movit et excitavit. Divina providentia vos conservet, fratribus dilecti. » Secundum hasce litteras, suaviter ab Alexandrinis susceptus Athanasius, Ægypti ecclesiæ administravit. Eusebius vero tanquam telo quopiam, sic redditu illius ictus, sycophantiis oppugnare eum rursus, et rem ad seditionem perducere est aggressus, negotiumque adeo ei novis calumniis exhibuit. Citra moram enim omnem imperatore adito, illum ut virum seditionis, et qui ecclesiasticas constitutiones ordinemque turbavit, ac citra episcoporum sententiam sibi ipsi ingressum in ecclesiam usurparit, detulit. Tantopere certe imperatorem permovit, ut illum rursus sede episcopali deturbarit, sicuti postea dicemus. Eo tempore Eusebius quoque qui Pamphili cognomen sortitus fuerat, simul et episcopali functione

A δῆγμα: τὸ δὲ πρᾶγμα τοῖς ἀμφὶ Εὐσέβιον τε καὶ Θεογνιν, ἐπὶ τὸ χειρὸν τὴν ἐπίδοσιν προσλαμβάνου, καὶ καθεκάστην ὡς εἰπεῖν ἀναπτύξεν, κατὰ γνώμην ἔκεινος; προύχωρει. Καὶ γε διὰ σπουδῆς εἶχον καὶ τὸ δόξαν ἀγαγεῖν εἰς πέρας. Τὸ δὲ ἦν ἓντα τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῖς τῇ Ἀλεξανδρείᾳ λεπροχεῖν καταστῆσαι. Ἀλλὰ φύλαντι τὴν βουλὴν αὐτῶν διλύσας; ἐκ τῆς ἑσπέρας ἐπανιὼν Ἀθανάσιος, ἐνδὲ τῶν Λυγοῦστων, τοῦ νεωτέρου δηλαδὴ Κωνσταντίνου, διὰ τῶν πρὸς ἑσπέραν Γαλατῶν ἥρχε, γράμματιν ὠπλισμένος. Μαθὼν γάρ, ὡς διὰ πατήρα αὐτοῦ καὶ δικύωνυμος τὴν ἔξοριαν τοῖς διαθήκαις ἀνεῖλε, τὴν κάθιδον αὐτῷ ἐπιτρέψας, τὴν Ἀλεξανδρείαν καταλαβεῖν παρεσκευάζεν. «Α δὲ οὖν ἐπεφέρετο τράμματα, σύντας ἐπὶ λέξεως εἶχον. » Κωνσταντίνος Καίσαρ τῷ λαῷ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείων. Οὐδὲ τῆς ὑμετέρας λερᾶς ἐννοεῖς ἀποπεφυγέναι τὴν γνῶσιν οἷμας, διὰ τοῦ Ἀθανάσιον τὸν τοῦ προσκυνητοῦ νόμου ὑποφήτην πρὸς καιρὸν εἰς τὰς Γαλλίας ἀπεστάλθαι ἐγεγόνει. Ινά τειδὴ ἡ ἀγριότης: τῶν αἱμοδρῶν αὐτοῦ καὶ πολεμίων ἔχθρῶν εἰς κίνδυνον τῆς λερᾶς αὐτοῦ κεφαλῆς ἐπέμενε, μὴ ἄρα διὰ τῆς τῶν φαύλων θιασῆς προφῆτης ἀνήκεστα ὑποστῆ: πρὸς τὸ διαπαῖξι τοῖνυν ταύτην, ἀφηρέθη τῶν φαράγγων τῶν ἐπικειμένων αὐτῷ ἀνδρῶν, καὶ ὑπὲρ ἐμοὶ διάγειν κεκλέυσται οὗτος, ὡς ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἐν διέτριβε, πᾶσι τοῖς ἀναγκαῖοις ἐμπλεονάζειν. εἰ καὶ τὰ μάλιστα αὐτοῦ ἡ ἀοιδίμος ἀρετὴ ταῖς θελαῖς πεποιθεῖα φοηθείσις, Καὶ τὰ τῆς τραχυτέρας τύχης ἀχθη ἐξουθενεῖ. Τοιγαροῦν εἰ καὶ τὰ μάλιστα πρὸς τὴν προσφιλεστήτην ὑμῶν θεοσέβειαν ὁ δεσπότης ἡμῶν διῆς μαχαρίας μνήμης Κωνσταντίνος, καὶ σεβαστὸς ὁ ἐμὸς πατήρ, τὸν αὐτὸν ἐπίσκοπον τῷ διήφ τόπῳ παρασκείν προΐστορο. Ὕμως ἐπειδὴ ἀνθρωπίνῳ κατήρῳ προληφθεῖς, πρὸ τοῦ τὴν εὐχὴν πληρῶσαι ἀνέπαυσατο, ἀκόλουθον ἡγησάμην τὴν προσάρτειν τοῦ τῆς θελαῖς μνήμης βασιλέως, διαδεξάμενος πληρῶσαι. «Οστις ἐπειδὸν τῆς ὑμετέρας τύχης προσάφεις, ὅτις αἰδοῦς παρὰ ἐμοῦ τετύχηκε γνώσεσθε. Οὐ γάρ θαυμαστὸν εἰ τι δὲ ἀν πὲρ αὐτοῦ πεποιήκας καὶ γάρ τὴν ἐμὴν ψυχὴν ἢ τε τοῦ ὑμετέρου πόθου εἰκὼν, καὶ τὸ τηλικούτου ἀνδρὸς σχῆμα, εἰς τοῦτο ἔκινει καὶ προέτρεπεν. «Η θελαί πρόνοια ὑμᾶς; δικαϊολάξος, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί. » Κατὰ δὴ τὴν γραφὴν ταύτην ἡδέως παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν εἰσθεῖτες Ἀθανάσιος, τὰς κατ' Ἀλγυπτον ἐκκλησίας διεἴπεν. Οἱ δὲ περὶ Εὐσέβιον, οὐτὶ τινὶ βόλει τῇ καθόδῳ ἐκενοῦ πληγέντες, δικαΐαλλειν αὐθίς καὶ στασιάζειν ἐπειχέρουν, καὶ πράγματα παρεῖχον ἐτέρων διαβολῶν. «Οσον γάρ τάχος; ἐς βασιλέα φοιτῶντες, ὡς στασιώδῃ διέβαλον, καὶ ὡς τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν συγχέοντα. Δίχα γάρ γνώμης ἐπισκόπων ἔστι τὴν ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπέτρεψεν εἰσόδον. Ἐπὶ τόσον δὲ τὸν βασιλέα ἡρέθισαν, ὡς αὐτὸν αὐθίς ἀπελάσαις ζεῦ Ορόνου, ὡς αὐτίκα δὴ μάλα ἐρούμεν. Τηνικαντα δὲ καὶ Εὐσέβιος διὰ τὴν Παμφίλου ἐπιώνυμον κεκλήσωτο, τὴν ἐν Καισαρείᾳ τῆς Πλάζ-

στιντες; ἐπισκοπην, καὶ τὸν βίον ὀπολιπών, Ἀκάχιον θέσχε διάδοχον δε; ὑπὲ ἔκεινον δὴ τοὺς λεπόντας νόμους μισθών, οὐ μείον δὲ καὶ τὸν ζῆλον ἔκεινον αὐχῶν, φράξειν τε εἰς κάλλος καὶ ἀστεῖος μάλα ἔγεντο. Καὶ πολλὰ μὲν συγγράμματα σπουδῆς ἅξια καταζέλοις πεντε· εὗ δὲ καὶ τὸν τοῦ διδασκάλου βίον συνέγραψεν. Ἐν οὐ πολλῷ δὲ καὶ Κωνσταντίνος ὁ Καίσαρ, τῷ ἀδελφῷ Κώνσταντινος εἰς διαφορὰν καταστάς, ἀπε δὴ τοὺς ἔκεινον μέρεσιν ἐπιών, κάντεῦθεν πολέμου δεινού συβραγέντος αὐτοῖς, ὑπὸ τῶν ἔκεινον ἡγεμόνων περὶ Ἀκυλίαν κτίνναται Κωνσταντίνος· καὶ ἡ Ἡρακλείων ἀρχὴ, ὅση μὲν πρὸς ἐσπέραν Κώνσταντι, ἡ δὲ πρὸς Ἔω πᾶσα τῷ Κωνσταντίῳ ὑπὸ χειρα ἔγεντο.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Οὐς Ἀλεξάνδρου τὸν Κωνσταντιούπολεως τελευτήσατος, Παῦλος καὶ Μακεδόνιος παρὰ τῶν εὐσεβῶν καὶ Ἀρειανῶν τὸν θρόνον ἐλάμβανον· καὶ ὡς μετὰ Παῦλον ὑπερβριον γενομένον, διὰ Νικομηδεῖος Εὐστένιος εἰς τὸν ἔκεινον τόπον καθίστατο.

Ἐν δὲ Κωνσταντιούπολει ἐτέρα ταραχὴ τὴν Ἐκκλησίαν ἐλάμβανεν. Ἀλεξάνδρου γὰρ τοῦ ταύτης ἐπισκόπου, δε; ταῖς εὐχαῖς κατηγοριστο "Ἀρειον, μετὰ ἑταῖρη μὲν τρία καὶ εἰκοσι τῆς ἐπισκοπῆς, δικτὼ δὲ πρὸς τοῖς ἐννενήκοντα τῆς ζωῆς; εἰ διοινούν μεταλλάξαντος, Παῦλος τὴν ἀρχὴν παρασύνην ἐλάμβανεν· ὡς μὲν Ἀρειανοὶ διαβάλλουσιν, ἐστῷ τῇ προεδρίᾳ ιδιωσάμενος, γνώμης ἀνευ Εὐστένιον τοῦ Νικομηδεῖας, καὶ Θεοδώρου τοῦ τῆς Ηπρίθου προέδρου, ἡ νῦν Ἡράκλεια λέγεται, οἵς ἐκ πολλοῦ ἡ τοῦ Βυζαντίου χειροτονία διέφερεν, ἐγγειτόνων μάλιστα οὖσιν· ὡς δὲ τάληθες ἔχει Ἀλεξάνδρου χρίσει τε καὶ ἐπιλογῇ παρὰ τῶν τηνικάδε ἐνδημούντων ἐπισκόπων τὴν χειροτονίαν εἰλήφει. Ἐπει γάρ ἐν βαθεῖ γῆρᾳ Ἀλεξάνδρος ἐμελὲς τελευτὴν, τῶν περὶ αὐτὸν ἐρωτώντων ποιῶ ἣν ἐπιτρεπτέον εἶναι τὸν θρόνον, διειν ἐλέσθαι τὸν ἔτερον εἰσηγεῖτο. Καὶ εἰ μὲν τὸν βίον ἀγαθὸν τε καὶ δόκιμον τὰ θεῖα, καὶ διδασκαλικὸν Παῦλον ἔχετε, Ἐλεγε, τὸν πρεσβύτερον, δ; νέος μὲν τὴν ἡλικίαν ἦν, γηραλέον δὲ προσβάλλετο φρόνημα· εἰ δὲ πραγματικὸν τινα καὶ μὴ φαύλως πρὸς τοὺς ἐν δυνάμει τῶν ἀρχῶν καὶ τὰς δημιουρίας ἔχοντα, καὶ τῷ τῆς εὐλαβείας προσήχματι, ἐν πολλῷ τῷ μέτρῳ ἀμείνων ἐστὶ Μακεδόνιος. Καὶ διμφιοῦ δὲ, μαρτυρίᾳ πρὸς Ἀλεξάνδρου σχεῖν εἰς Μακεδόνιον ἐπιανέται φασι· καὶ δεινὸν μὲν περὶ λόγους γενέσθαι τὸν Παῦλον, κριτόνως δὲ διοινούν Μακεδόνιον. Τρυφηλὸν δὲ τὸν Παῦλον, καὶ ἀδιαφορέα τοῦ ζῆτον διαβάλλουσιν εἰσικεν οὖν, ὡς οὐκ ἀγενής περὶ λόγους ἦν· ἐπ' ἐκκλησίας δὲ διδάσκειν μάλα δεξιός ἔχων δὲ Παῦλος, τοῖς ἔξωρρόποις τῶν πραγμάτων καὶ περὶ συνουσίας ἀνθρώπων, τὸ ξιαστὸν ἀποφέρεται, ὡς δεικνύουσιν αἱ συμβάσσου πριστάσεις αὐτῷ· οὐδὲμίτιν γάρ διέλυσεν, ὡς οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα δεινοί. Καὶ ερ δὲ τῷ πλήθει διέβρογα τιλούμενος, κακῶς ἔχει παρὰ τῶν ἀντικαθισταμένων τοῖς ἐν Νικαιᾷ διέσται. Καὶ δὴ πρώτην

A Caesareæ Palæstinæ, et vita ipsa relicta, Aca-dium (1) habuit successorem. Qui cum magistro illo sacras leges didicisset, ardorecumque et æmulationem illius referret, facundia venusta et faceta celebris admodum fuit. Et cum libros multos non pœnitendos reliquit, tum præceptoris sui vitam pulchre descripsit. Nec multo post Constantinus Cæsar fratri Constanti adversus (nam in ditionem illius impetum fecerat, unde grave bellum inter eos motum) a ducibus illius non longe ab Aquileia cæsus est (2). Sic Romanum imperium quod in Occidentem vergit, Constanti: Orientale autem Iotum Constantio cessit.

677 CAPUT IV.

B Ut A'lexandro Constantinopolitano episcopo defuncto, Paulus et Macedonius piorum et Ariorum electione locum ejus obtinuerint: et ut Paulo in essentia acto, Eusebius Nicomediensis in ejus locum sit sufficiens.

Constantinopoli vero tumultus alius ecclesiam invasit. Alexandro enim ejus episcopo, qui precatiōnibus Arium expugnaverat, episcopatus quidem sui vicesimo tertio, atatis autem nonagesimo octavo anno, vita defuncto, Paulus in locum ejus est subrogatus: ut quidem Ariani calumniantur, sibi ipsi dignitate ea præter Eusebii Nicomede et Theodori Perinthi, que nunc Heraclæa dicitur, episcoporum sententiam (ad quos dudum, utpote vicinos maxime, Byzantii episcopi ordinatio pertinet) vindicata: ut autem veritas ipsa fert, Alexandri judicio et designatione, episcoporumque qui tum ibi aderant, suffragio accepta. Siquidem in extrema senectute Alexander iam moriturus, familiaribus ejus cum rogantibus, eamnam sedes ea committenda esset: e duobus alterum eligendum suasit. Ac siquidem episcopus creandus est rebus divinis probatus, et ad docendum idoneus, Paulum habetis, inquit, presbyterum, qui aetate quidem juvenis est, animum vero senilem obtinet. Si diligendus, qui rebus agendis aptus sit, et ad consuetudinem magnorum virorum, qui cum potestate rem publicam gerunt, accommodatus: ea re, et præterea speciosa reverentiae habitu multis modis præstantior fuerit Macedonius. Et ambos, Macedonii laudatores testimonium ab Alexandro tulisse dixerunt: Paulum quidem ut doctrina et eloquentia clarum, Macedonium autem veluti vita meliorem. Idem Paulum ob delicias et vitam liberiorem reprehendere. Videtur sane Paulus eruditio singulari suis, et ad docendum in ecclesia valde commodus. Tractandis autem profanis negotiis, et in hominum convictu, posteriores partes iulit, sicuti pericula, quæ ei accidero, ostendunt: quorum ille nullum, sicuti harum rerum periti faciunt, discussit. Et quamvis multititudini vehementer charus esset, male tamen ab eis accep-

(1) Hic Agapius dicitur, *Tripart. lib. iii, cap. 5.*

(2) Corpus ejus in funivm Alsam est projectum.

tus, qui Nicæna decreta oppugnarunt. Ac prima statim accusatione, quasi non secundum leges viveret, sede dejectus, et exilio damnatus est. In quo etiam, inimicis ejus id procurantibus, stranguatus, mortem oppedit. Sed hæc postea accidere.

678 Tum vero de episcopi electione ingens motus est exortus. Superstite namque Alexandro, non multa Ariani usi sunt libertate, superioresque eis fuere qui δροούστον consubstantiale profiteri do- enere: quod scilicet Arium fœdissima morte, per divinam prorsus vindictam, absumptum vidissent. Ut vero Alexander mortuus est, plebs in duas partes sciissa, ad apertas progressa est inimicitiis, et contentio dubia multitudinem occupavit. Nicæna enim fidei sectatores Paulum episcopum designabant: Ariani autem Macedonia sacram administrationem committere contendebant. In ea sane ecclesia quæ Pacis nomen obtinet, quæque Dei Sapientiæ templo vicina est, cum prærogativa defuncti episcopi sententiæ, Paulus episcopus est renuntiatus. Quam electionem imperator graviter tulit: peregre enim tum advenerat, et concilio veterum Pauli inimicorum coacto, illum quidem ut sacro munere indignum dejecit, thronumque Eusebio Nicomediensi concessit: cum quidem id canon ecclesiasticus interdicret, episcopus ex una urbe in aliam transire vetans. Nihil autem mirandum est, qui sic contra Unigeniti divinitatem rabie furentes ferantur, si absque timore omni leges quoque ejus transgrediantur. Sed hoc ille non tum primum ausus est. Antea namque cum Be- rytii episcopatum gereret, Nicomediam quoque inde transiluit. His actis, Constantius Antiochiam venit.

CAPUT V.

Ut Eusebius coacta Antiochiae synodo, aliam fidei prouulgari expositionem. Et ut episcopatum abrogari magno Athanasio. Item de Eusebio Emeseno.

Eusebius autem, ampliore eo modo auctius potestate, non moderate se gressit: sed omnem, ut in proverbio est, movit funem, ut quod semel statuisset, efficeret. Et commodum ecclesia Antiochena decimo tum post iacta ejus fundamenta anno absoluta erat: quam, Constantino filio ad ministerio usus magnifice ex ipsis fundamentis magnitudine simul et pulchritudine nulli secundam Constantinus extruxit. Itaque prætextu et occasione encæniorum, et dedicationis templi ejus, per opportunum Eusebio visum est, concilium cogere ad professionem τοῦ ὁμοιοῦ consubstantialis aperte abolendam, et decreta Nicæna immutanda.

679 Et convenere undequaque Antiochiam episcopi nonaginta septem numero: ubi tum post Euphronium, Ecclesiæ Placitus præfuit: Hierosolymis autem, post Macarium, Maximus: qui consulto ad synodum eam venire renuit, secum ipse considerans (1), ne quid rursus præter animi sententiam

A γραφὴν ὑποστάς, ὡς μὴ κατὰ νόμους βιοὺς, τοῦ θρόνου ἐβρίφη, καὶ ἀδιψικαθασθη φυγῆ. ἐν δὲ τὸν δέ ἀγράνης ὑπέστη θάνατον, τοῦτο τῶν ἀπεκθῶς ἔχντων συσκευασμένων αὐτῷ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑπερεργον ἐγεγόνει· τότε δὲ διὰ τὴν χειροτονίαν, πολὺν καὶ πολὺν ἐπέβησεν. γάρ ἀλεξάνδρου, οὐχ ἐν πολλῇ πορθησίᾳ ἦσαν οἱ περὶ Ἀρειον. Περιεγένοντο δὲ οἱ τὸ δμοούσιον πρεσβεύοντες· καὶ ταῦτα ἰδόντες οὕτως αἰσχίστῳ μόρῳ διαρράγεντα τὸν Ἀρειον κατὰ θεομηνίαν πάντως. Ως δὲ ἐτελέντα, διεῖχε τὸ πλήθος διατεθέντα εἰς φανερὸν καθίσταντο ἔχθραν· καὶ ἀμφήριστο; ἔρις τὸ πλήθη ἐλάμβανεν. Οἱ γοῦν τὰ ἐν Νικαὶᾳ στέργοντες Παῦλον προεχειρίζοντο· οἱ δὲ περὶ Ἀρειον Μακεδονικῷ ἐπευδόν τὰς λεράς ἐγχειρίζειν τὴν τηλα. Καὶ δὴ ἀνὰ τὴν ἐπώνυμον τῆς εἰρήνης ἐκκλησίαν γενόμενοι, ήτις ἐχόμενα τοῦ τεμένους τῆς Θεοῦ σοφίας ἐστιν, ἐνθα δὴ μάλιστα ἡ τοῦ ἀποιχομένου ἐπισκόπου ἐπουδάξετο δᾶξα, Παῦλος ἐπίσκοπος ἀνηγρέυετο. Χαλεπῶς δὲ ἀκρατῶν ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ ταῦτη διατεθεῖς, ἀπέδημος; γάρ ἀν παρεγένετο, καὶ συνέδριον καθίσας τῶν πάλαι Πιστοῦ ἀποχθανομένων, τὸν μὲν ὡς ἀνάξιον δῆθεν τῆς λερατείας ἀπώσατο· τῷ δὲ Νικομηδείας Εὔσεβῳ ἐγχειρίζει τὸν θρόνον· καὶ ταῦτα τοῦ κανόνος ἀπαγορεύοντος μὴ μεταβαλνειν ἐπισκόπους εἰς ἐπέρας πλίνεις. Καὶ νῦν δὲ οὐδὲν οἱ οὕτως κατὰ τῆς τοῦ Μονογενοῦς λελυτηρίας θεότητος, εἰ καὶ τοὺς ἐκείνους νόμους παρέβαινον ἀδεῶς. Οὐ μὴν τοῦτο πρῶτον ἐτολμα· ἀλλὰ καὶ πρότερον τῇ Βηρυτίων λερατείας, εἰς τὴν Νικομηδείαν μετεπήδησε. Ταῦτα πράξας Κωνστάντιος, εἰς Ἀντιόχειαν παρεγένετο.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

Ος Εὐσένδιος ἐγένετο Αρτιοχείᾳ σύνοδον ἐργασάμενος, ἐπέγειραν ἔκθεσιν πίστεως ὑπηρόεντος καθεδῆς δὲ καὶ τὸν πολὺν Ἀθαράσιον. Εἳ δὲ, καὶ περὶ Εὐσένδιον τοῦ Ἐμεσητοῦ.

Οὕτω δὲ διατεθέντος μετέποντα προσειληφόν δύναμιν, οὐ καθεκτῶς εἰχε· πάντα δὲ κάλων ἐκίνει, τὸ τοῦ λόγου, δικαίωσις προσθέτο πρᾶξι. Καὶ δῆτα ἐξεργασθεῖσας τῆς ἐν Αρτιοχείᾳ ἐκκλησίας, δειπνάτῳ ἔτει μετὰ τὴν τοῦ Θεμελίων καταβολήν, ἦν ὑπουργῷ τῆς Κωνσταντίων χρησάμενος, μεγαλοπρεπῶς ἐξ αὐτῶν κρηπίδων Κωνσταντίνος, ἀνήγειρε, μεγέθει καὶ κάλλει οὐδεμίᾳ; λειπομένην· τῇ προφάσει οὖν τῶν ἐγκαινίων αὐτῆς, ἔγκαιρον ἐδοξεῖ τοῖς περὶ Εὐσένδιον σύνοδον ἀθροίσας, ἐπὶ τῇ τοῦ δμοούσιον προφανῶς καθαιρέσει, καὶ μεταποιήσει τῶν ἐν Νικαὶᾳ δοξάντων. Καὶ δὴ συνῆθον ἀπανταχθεῖν ἐπίσκοποι εἰς τὴν Αντιόχειαν τοῦς καὶ τοὺς περὶ Εὐσένδιον σύνοδον ἀθροίσας, τοῖς περὶ Εὐφρόνιον τῆς Λατιοχείας Πλάκητος· τῆς δὲ ἐν Ιερουσαλήμοις μετὰ Μακάριον Μάξιμος· δὲ ἐπίτεδες παραγενέσθαι τῇ συνέδρῳ ταῦτη ἀπείπατο, ἐν νῷ θεμένος, μὴ καὶ αὐθίς παρὰ γνώμην πρᾶξις, ἀστερερ καὶ πρότερον μὴ ἔκων τῇ Ἀθαράσιον καθαιρέσει καθυπογράψει. Ἀλλ᾽ οὐδὲ διέπει.

(1) Ἐπιλογισάμενος; ὡς εἴη ἀρπαγεῖς, καὶ τῇ καθαιρέσει· Λανακαῖον ὑπογράψας. (Socrat. lib. II, cap. 8.)

μης ἐπίσκοπος, Ἰοσίλιος οὗτος δῆν, διαδεξάμενος Σλαβεστρού, τῇ συνόδῳ ἐπεχωρίσασεν, οὗτε δὶ' ἔαυτοῦ, οὓς μήδια τινος τὸν ἐκείνου τόπον ἐπέγοντος· καὶ ταῦτα κανόνις θεοπίζοντος ἐκκλησιαστικοῦ, μὴ δεῖν εἶναι γνώμης ἀνευ τοῦ Ῥωμαίων ἡγουμένου τὰς ἐκκλησίας συνοδικῶς κανονίζεσθαι. Ἀλλ' οὐδὲ τῶν ὅλων Ἰταλῶν τῇ τῶν ἐπέκεινα Ῥωμαίων οὐδεὶς ἐκεῖς συνῆλθε. Πέμπτον τοῦτο δὴ ἀπὸ τῆς Κωνσταντίνου τελευτῆς ἦτος, καὶ ἡ σύνοδος τοῦ βασιλέως παρόντος συνεχροτεῖτο. Ἡτιώντο δὲ οἱ περὶ Εὐσέβιον Ἀθανάσιον, ὡς θεσμοὺς ἐκκλησιαστικοὺς παραλύοι. Ήριν γάρ ἐπιτραπεῖη συνοδικῶς, τὸν Θρόνον ἀγέλασε· πολλοὶ δὲ καὶ θάνατον προξενῆσαι, στάσεως; ἐν τῇ εἰσιδῷ γενομένης αὐτοῦ· ὃν οἱ μὲν ἀνηράθησαν, οἱ δὲ ἔχημινται, δικαστικῇ ἔκστάσει παραδοθέντες. Πόλλης δὲ καὶ ἀλλῆς κατ' Ἀθανασίου ἐξυφανθείσῃς διαβολῆς, πρῶτον μὲν Εὐσέβιον, δὲ ἐπεκλήθη Ἐμεσηνῶς, εἰς τὴν Ἀλεξανδρουπόλιν ἤσθιον, περὶ οὐ νοτερον ἔρωμεν· διέσαντος δὲ ἐκείνου τὴν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀφίξιν, Φρηγόριον ἐψήφισαντο. Είτα εἰ; τὴν τοῦ δέγματος ζήτησιν ἐλθόντες, οὐδὲν εἶχον μέμφασθαι τῶν ἐν Νικαίᾳ πραχθέντων· χώρων γε μήδιν δεδώκασι πυκνὰς συνδόδους ποιεῖν, καὶ δλλούς ὄρους πίστεως ἀγορεύειν· ὡς τῇ κατὰ μικρὸν ὑπεξαλλαγῇ ἡρέμα εἰς τὸν Ἀρειανικὸν βυθὸν ἐμπεσεῖν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὅπως ἐγένετο, σφέστερον ἡ ιστορία δηλώσει· ἀ δὲ ἔγραψαν τοῖς κατὰ πόλιν ἐπισκόποις ἡσαν ταῦτα· « Ἡμεῖς οὔτε ἀκόλουθοι Ἀρείου γεγόνυμεν· πῶς γάρ ἐπίσκοπος ὄντες ἀκολουθήσωμεν πρεσβυτέρῳ; οὐτε δὲ ληγομένων· μερμαθήκαμεν γάρ ἐξ ἀρχῆς, εἰς ἓν Θεὸν τὸν τῶν διῶν πιστεύειν, τὸν πάντων νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν δημιουργὸν τε καὶ προνοητὴν· καὶ εἰς ἓν Χίλιον τοῦ Θεοῦ μονογενῆ, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ὑπάρχοντα, καὶ συνόντα τῷ γεγενηκότι αὐτῷ Πατρὶ, δι' οὐ καὶ τὰ πάντα ἐγένετο τὰ ὁράτα καὶ ἀόρατα· τὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν κατ' ἐνδοκίαν τοῦ Πατρὸς κατελθόντα, καὶ σάρκα ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου ἀνειληφτα, καὶ πᾶσαν τὴν πατρικὴν αὐτοῦ βουλὴν συνεκπεληρωνότα· πεπονθέντας τε καὶ ἐγγέρθεις· καὶ σιαμένοντα βισιέα καὶ Θεὸν εἰ; τοὺς αἰώνας. Πιστεύομεν καὶ εἰ; τὸ ἄγιον Πνεῦμα. Εἰ δὲ δεῖ προσθένται, πιστεύομεν καὶ περὶ σαρκὸς ἀναστάσεως· καὶ ζωῆς αἰώνιου. » Ταῦτα πρῶτην γράψαντες τοῖς ἐπισκόποις ἀπέστειλαν, παρασιωπήσαντες, πότερον συναττίδις ἐστιν ή δόμοσίσιος; τῷ Πατρὶ, ή τούναντιον τῇ δὲ Ἀντιόχου ἐπιμείναντες ὥσπερ τῆς προτέρας κατεγνωκτές ἐκθέσεως, ἐτέραν πίστιν ὑπαγορεύουσι κατὰ πάντα τῇ ἐν Νικαίᾳ συνάδουσαν· οὐκ οἶδα εἰ μή Ἐννοιά τις ἀφανῶς ἔγκειται τοῖς φήτοις. Περὶ δὲ τὸ τέλος; καὶ ταῦτα φασι· « Ταύτην οὖν ἔχοντες τὴν πίστιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ, πᾶσαν αἱρετικὴν ἀναθεματικὴν κακοδοξίαν· καὶ εἰ τις

A faceret: sicuti antea, cum invitus etiam Athanasii exanctorationi subscrispsit. Sed neque Romanus episcopus Julius, Sylvestri successor, vel per seipsum, vel per quempiam qui locum ejus obtineret, synodo ei interfuit: cum quidem ecclesiastico canone sanctum sit, non oportere ecclesias circa Romani episcopi sententiam in synodis quidquam statuere. Ex Italia quoque ipsa et provinciis ulterioribus nemo Romanus eo venit. Quintus tum a Constantini obitu annus erat, et synodus imperatore praesente agebatur. Eusebiani Athanasium accusarunt, quod sanctiones ecclesiasticas transgressus esset, prius scilicet thronum eum recepisse, quam ei a synodali episcoporum conventu id permisum esset, asseverantes. Et quod multis præterea mortis causa exstitisset, seditione in ingressu ejus coorta: in quo nonnulli cœsi, nonnulli judicum quæstionati traditi, pecunia multati essent. Multis insuper aliis columnis in Athanasium textis, primum Eusebium, qui Emenensis cognominatus est, Alexandriæ antistitem designarunt, de quo postea dicemus. Eo vero Alexandriam adire mentiente, Gregorium suffragiis suis delegere. Deinde quæstione de doctrina mota, nihil illi quidem, quod in Nicæniis actis reprehenderent, habnere: opportunitatem tamen cerebras synodos cogendi, aliasque fideli formulas promulgandi præbuere, ut alia atque alia subinde mutatione pedetentim in gurgilem Arianorum homines delaberentur. Hæc quemadmodum processerint, apertius historia ipsa indicabit. Quæ autem ad urbium episcopos passim scripsere, hæc fuere: « Nos neque Arii sectatores fuimus (quomodo enim episcopi presbyterum consecraremur?), neque aliam quæsipliam fidem, præterquam quæ ab initio promulgata est, recepimus. Sed excussa explorataque ejus fide, illum potius recepimus, quam secuti sumus. Id quod ex verbis nostris cognoscetis. Didicimus namque ab initio, credere in unum rerum universarum Deum, omnium intelligibilium simul et sensibilium conditorem et provisorem. **630** Et in unum Filium Dei unigenitum, qui ante omnia sæcula exstat, et simul exsistit cum eo qui eum genuit Patre: per quem omnia facta sunt, visibilia iuxta D et invisibilia. Qui extremis diebus juxta beneficium Patris descendit, et carnem ex Virgine sancta recepit, et omnem paternam ejus voluntatem simul explevit. Qui et passus est, et resuscitatus: et reversus in cœlos, sedit in dextra Patris. Qui venturus est ad judicandum vivos et mortuos, et mansurus rex et Deus in sæcula. Credimus etiam in Spiritum sanctum. Si vero addere oportet, credimus quoque de carnis resurrectione, et vita æterna. » Hæc primum scripta ad episcopos miserunt, silentio, utrum coeternus sit, aut consubstantialis Patri Filius, an contra, prætereunte. Porro Antiochiae morati, perinde atque priorem formulam damnassent, professionem aliam fideli edidere, in omnibus Nicænæ consonam: nescio-

tamen an non occulta verbis ejus sententia quæpiam insit. Ad finem porro hæc adjecere: « Hanc igitur obtinentes fidei persuasionem, coram Deo et Christo ipso, omnem hæreticam pravamque anathemate jugulamus opinionem. Et si quis contra sanam rectamque Scripturarum fidem docet, dicens autem tempus aut æcum esse, vel fuisse, antequam Filius Dei fuerit, anathema sit. Et si quis dicit Filium creaturam, perinde atque unam aliquam creaturarum: aut genimem, perinde atque unum aliquod geniminum, et non sicuti divinæ Scripturæ de predictis omnibus prodidere sentit: aut si quis aliud docet vel annuntiat, præterquam quod accepimus, anathema sit. Nos enim omnia quæ ex sacris Litteris a prophetis et apostolis tradita sunt, vere atque aperte et credimus et sequimur. » In hac formula cum immutabilem et inalterabilem Filii divinitatem, imaginemque non differentem a divina substantia et consilio et potestate et gloria, atque primogenitum omnis creaturæ clare dixerint: nescio quomodo etiam consubstantialem ipsum Patri dicere detrectaverint. Vulgarunt sane quidam, fidem talam sic se invenisse scriptam, et a Luciano conceptam, qui Nicomediae martyrio decertavit, viro divino, et in sacrificiis litteris supra cæteros apprime eruditio: amplitudine, ut equidem puto, martyris, celebritatem potius scripto suo vendicantes, quam vera dicentes. **681** Intervit autem concilio huic Eusebius, qui ex Nicomedensi ad Constantinopolitanam sedem est translatus; Acacius Eusebii Pamphili throni juxta et eruditionis successor; Patrophilus Scythopolitanus; Theodorus Heracleotes seu Perinthius, vir præclarus, qui Evangeliorum expositiones edidit; Endoxius Germaniciensis, qui post Macedonium Constantinopolitanam Ecclesiam gubernavit: Gregorius, quem Ecclesia Alexandrinae episcopum designaverant, qui omnes eadem sentiebant: sed et Dianus Cæsareæ Cappadocum, et Georgius Ladiæ Syrorum episcopi, aliisque plures insignium thronorum metropolitana dignitate prædicti antiæstites: præter Julium Romæ et Maximum Aeliæ episcopos, qui ob eas quas paulo ante recensuimus causas non affuerere. Ad illos etiam Eusebius Emenenus accessit. De eo, qui fuerit, nunc dicam. Hic Edessæ Osoenorum claris parentibus genitus, sacras primum litteras, postea etiam Græcas disciplinas, ab ejus loci magistris didicit. Deinde cum Eusebio Pamphili familiarius agens, atque etiam cum Patrophilo Scythopolita, accuratius in sacris est eruditus litteris. Antiochiam venit, cum ibi Eustathius (1) propter crimen ei intentatum a Cyro de gradu dejectus est: atque cum successore ejus Euphronio eisdem in ædibus egit. Sacerdotalem autem dignitatem deprecatus, scholas Alexandrinas frequentavit. Ibique quantum opus erat exercita-

A parò tὴν ὑγιῆ τῶν Γραφῶν δρῦῆν πίστιν διδάσκει λέγων, ή καιρὸν ή αἰώνα εἶναι ή γεγονέναι πρὸ τοῦ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ εἶναι, ἀνάθεμα ἐστι. Καὶ εἰ τις λέγει τὸν Υἱὸν κτίσμα ὡς ἐν τῶν γεννημάτων, καὶ μή ὡς αἱ θεῖαι Γραφαὶ πραδεδώκασι τῶν προεργάτων ἔκαστα· η εἰ τις, δλλο διδάσκει ή εὐαγγελίζεται παρ' ὁ παρελάθομεν· ἀνάθεμα ἐστι. Ἡμεῖς γάρ πᾶσι τοῖς ἐν τοῖς θείαιν Γραφῶν παραδεδομένοις ὑπὸ τε τῶν προφητῶν καὶ ἀπόστολων ἀληθινῶς τε καὶ ἀμφανῶς καὶ πιστεύομεν καὶ ἀκολουθοῦμεν. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ ἐκθέσει, ἀπερτόν τε καὶ ἀναλλοίωτον τὴν θεότητα τοῦ Υἱοῦ ἀποφηνάμενοι, εἰκόνα τε ἀπαράλλακτον τῆς θείης οὐσίας καὶ βουλῆς καὶ δυνάμεως καὶ δόξης, καὶ πρωτότοκον πάσης κτίσεως, οὐκ οἴδεν ποτε καὶ δομούσιον αὐτὸν εἰπεν τῷ Πατρὶ παρηγόραντο. Ἐκφυττόν γε μήν τὴν τοιαύτην πίστιν, οὐτως εὐρεῖν γεγραμμένην ὑπὸ Λουκιανῷ γραφείσαν, δις κατὰ τὴν Νικομηδειαν ἐμαρτύρησεν, ἀνδρὶ θείῳ, καὶ τὰς Ιερὰς; Γραφὰς εἰπερ τις ἀκριβωτεμένην· οἷμα τῷ τοῦ μάρτυρος ἀξιώματι σεμνύνοντες τὰ οἰκεῖα, ἢ περ ἀληθῆ λέγοντες. Μετείχει δὲ τῆς συνδου ταύτης Εὐδένιος, ὁ ἐν Νικομηδειᾳ εἰς τὸν τῆς Κωνσταντίνου θρόνον μετατεθεὶς· καὶ Ἀκάκιος ὁ τοῦ Παμφίλου Εὐσέβιον καὶ τοῦ θρόνου καὶ τῆς παιδείας διάδοχος· Πατρόφιλος; τε ὁ Σκυθοπόλεως· καὶ ὁ τῆς κατὰ Πέρινθον Ἡρακλείας θεόδωρος· ἐλλόγιμος δὲ ὁ ἀνήρ, ὃς καὶ τὴν τῶν Εὐαγγελίων ἐρμηνείαν ὑπαγορεύεις· καὶ ὁ Γερμανικίας Εὐδένιος, δις μετὰ Μακεδόνιον τῆς Κωνσταντίνου τὸν θρόνον διείπε· καὶ Γρηγόριος, δις ἐψήφισθι τῇ Ἀλεξανδρέων· οἱ τὰ Ιερά πάντες ἐψφρόνουν. Ἄλλα γάρ καὶ Διάνιος ὁ τῆς Καππαδοκῶν Καισαρείας ἐπίτικοπος, καὶ Γεώργιος ὁ Λασιθείας τῆς Συρίας· πολλοὶ τε καὶ ἀλλοι, διασῆμων θρόνων ἐπίτικοποι καὶ μητροπολιτικαὶ ἀξιαὶ ἡμφιεσμένοι· πλὴν Ἰουλίου τοῦ Ῥώμης, καὶ τοῦ τῆς Αἰλίας Μαξίμου, δις· μικρῷ πρόσθεν αἰτιαὶ εἰρήκκειον. Ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις καὶ Εὐσέβιος, δις Εμεστηγός. Τίς δὲ οὐτος, ήδη ἐρῶ. Οὗτος ἐξ Ἑδεσσῆς τῆς Οσροηνῶν γεννηθεὶς, εὐπατρίδης δην· τὰ δὲ ἱερὰ γράμματα παιδεύθεις, ἐπειτα καὶ τὰ Ἐλλήνων ἐξειδάχθη τοῖς ἐκεῖσε διδασκάλοις φοιτήσας· Ἐς ὄντερον δὲ Εὐσέβιῳ τοῦ Παμφίλου συγγεγονὼς, καὶ Πατρόφιλῳ τῷ Σκυθοπόλεως ἐπισκόπῳ, τὰ τῆς θείας ἡρίδου **D** Γραφῆς. Τῇ δὲ Ἀντιόχου προσβαλῶν, ἦνίκα κατηγορίας Ευστάθιος· ὑποτάξεις ὑπὸ Κύρου καθήσταται, Εὐφρονίῳ τῷ μετ' ἐκείνον διμωρόφιος δην. Ηλαριούμενος δὲ ἱεράσθαι, τοῖς καὶ Ἀλεξάνδρειαν διδασκαλεῖσις ἐφοίτα. Ἀσκηθεὶς δὲ κάκειθεν ἔσον ἐχρῆν, ἐπανῆκεν αὐθίς εἰς Ἀντιόχειαν· καὶ συνδέτριβε Πλακήτην ἐπισκοπήσαντι μετ' Εὐφρόνιον. Ἐπει δὲ σύνδεντος ἐκείσεις Εὐσέβιος δὲ τῆς Κωνσταντίνου συνίσταται, εἰς τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας θρόνον τοῦτον ἐψήφιζε. Καὶ γάρ φετο λέγειν δεινὸν δυτα, καὶ τὸν βίον καλῶς καὶ ἀγαθῶς. δεξάγοντα, θάττον Αἰγυπτίους μεταρρυθμίσαι τῆς περὶ Ἀθανάσιον σχέσεως. Ής δὲ τὴν τοιαύ-

(1) Apud Socratem est lib. II, cap. 9. Συνέδη Εὐστάθιον ὑπὸ κύρου κατηγορηθέντα τοῦ Βερρούτου καθαιρεύηναι ὡς Σεβελλίζοντα. Erenit ut Eusta-

την ἀπεώσατο λειτουργίαν, οιόμενον, δύπερ καὶ ἀλητής ήν, εὐπρεπὲς εὐρήσειν μίσος παρὰ τῶν τῆς Ἀλεξανδρείας, μή τινα ἔτερον ἀντί Αθανασίου ἀνεχομένων δρψιν, εἰς Ἐμεσαν μετεχώρει. Γρηγόριος δὲ, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρου προεβιδάζετο. Διαβληθεὶς δὲ ἐν Ἐμεσοῖς, ὡς εἶη τὸ τῆς ἀστρονομίας, διάποτε λεσματικὸν καλεῖται, μετών μέρος, φυγάς εἰς Λαοδίκειαν πρὸς Γεώργιον τὸν ἐκεῖνον ἐπίσκοπον ἦκει, ἐπάρθον ἐκ παλαιοῦ δυτα. Οὐ δέ εἰς Ἀντιόχειαν αὐτῷ συνελθὼν πρὸς Πλάκητον καὶ Νάρκισσον, εἰς τὴν Ἐμεσονῶν αὐθίς τὴν ίδιαν ἀποκατέστη ἐπίσκοπον. Ἡν δὲ μάλα καὶ βασιλεῖς Κωνσταντίῳ χειρισμένος· ἐπήγετο γάρ αὐτὸν πρὸς Πέρσας μίλιων στρατεύειν· τεράστια γάρ πολλὰ τὸ θεῖον δὲ αὐτοῦ ἐνεργεῖν, ὡς φησὶ Γεώργιος; δὲ Λαοδίκειον, τὸν βίον αὐτοῦ συνταχάμενος. Καίπερ δὲ τοιοῦτον ὄντας, τὰς ἀρκυτῶν φθονερῶν οὐ διέδρα, εἰωθίτων τοὺς καλοὺς ἐπιφύεσθαι· μέρμψιν γάρ ἔσχεν ὡς ἐπίσης Σαβελλίῳ φρονεῖ. Τότε γε μήν, ὡς εἰρηται, τοῖς ἐν Αλτιοχείᾳ καθιστατούσι τούτῳ σύμψηφος. Περὶ μὲν οὖν Εὐτεβίου τοσοῦτα· τῇ δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος τοιαῦτα πράξασα, διελύετο.

duxit (1). Multa namque divinum numen prodigia per ipsum edidisse, Laodicensis refert Georgius qui vitam ejus conscripsit. Et quamvis tantus vir fuerit, non tamen invidorum, qui honestis immobile soliti sunt, laqueos effugit. Objectum enim ei est, quod in eadem esset cum Sabellio sententia. Tum sane quidem, ut dixi, Antiochiae decretis faciendis cum aliis suffragator interfuit. Hæc de Eusebio. Et synodus Antiochena rebus ita gestis, soluta est.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Ὄς Ἀθανασίου ἀκβληθέντος, Γρηγόριος μετὰ στρατιωτικῆς φάλαγγος τὴν ἔκκλησιαν κατέσχε· καὶ περὶ Ιουλίου τοῦ Ῥώμης ἐπισκόπου· καὶ ὡς ἔχαλέψηνε τοιούτην Ἀδαμαντίου.

Κακῶς δὲ ἐκεῖνοις τοῖς χρόνοις καὶ τὰ κοινὰ διέκειτο πράγματα· Φράγγοι γάρ Ήνοις δύσμαχον τῶν πρὸς ἐσπέραν κατέτρεχον Γαλατῶν ἐπιμάλλον δηγοῦντες. Τὰ δὲ πρὸς ἡνα ἀρχόμενα ὑπὸ σεισμῶν ἀγρίων ἀνετινάσσοντο. Η δὲ Ἀντιόχου μάλιστα καὶ εἰς ἐνιαυτὸν δλον ἐσείτετο· ὅπερνίκα σὺν πολλῷ πλήθει στρατιωτῶν, πέντε χιλιάδες ἤσαν τὸν ἀριθμὸν ὡν ἔκηγετο Συριανὸς, καὶ Γρηγόριος ἐκ τῆς Ἀντιόχου τὴν Ἀλεξάνδρου κατέλαβεν. Η δὲ στρατιὰ παρείπετο οἱ, ὡς ἀν ἀσφαλῆς ἡ εἰσοδος; καὶ ἀστασίαστος αὐτῷ γένοιτο, ἀρρήτῃ πόθῳ τοῦ πλήθους ἀντετηκότος εἰς Ἀθηνάσιον. Οὐ μικρὰ δὲ καὶ οἱ εἰς Ἀρείου ἐκεῖτε θντες συνήροντο κατά γε τοῦτο τὸ μέρος, καὶ διπλῶς Ἀθανάσιον, ἔξελαθεὶ διασκοπούμενον. Ἐδεδίσαν γάρ μή στασίασσεν τὸ πλήθος, κακῶς ἐκεῖνος διάθοιτο. Οὐ δὴ καὶ Ἀθανάσιος ὑπειδόμενος, ἐτὴ ἐκκλησίας ἦν, προσδοκίμου συνάξεως οὐνης. Τῆς δὲ στρατιᾶς κατὰ φάλαγγα εὔκστης; διαλαβούσῃς τὴν ἔκκλησιαν, ἐκεῖνος εύχην τελέσας, τῆς φαλμψδιας ἐκέλευεν ἔχεσθαι. Οἱ δὲ στρατιῶται τέως ἡσυχάζον, ὡς οὐκ εἰκαίρον δν οιόμενον ἐπιθέσθαι, συμφώνου μελψδιας ἔκηχουμένης. Ἐν τούτῳ δὲ ἥρέμα λαθῶν Ἀθανάσιος, ἐν τῷ πάντας διὰ μιᾶς ἔξαγεν πύλης, ἐν μέσῳ τῶν φαλμψδούντων ἀβλαθῆς διεσώζετο, καὶ

Atus, Antiochiam rediit: et cum Placito, qui in episcopatu Euphronio successit, fuit. Illic, Eusebius Constantinopolitanus cum synodum celebraret, Alexandrinæ sedi hunc destinavit. Quod enim et eloquentia polleret, et bene honesteque viveret, brevi is Ἀgyptios ab amore et desiderio, quo in Athanasium serebantur, abducturus esse existimabatur. Eam functionem ubi repudiavit, id quod res erat secum reputans, justam nimiruna erga se odii causam facile Alexandrinos reperturos, qui alium neminem pro Athanasio cernere sustinebant episcopum, Emesam est missus: Gregorius autem Alexandria deductus. Ille calumnia Emesae expeditus, quasi ejus partis astronomiæ quæ Apotelesmatica dicitur, responsis scilicet dandis occupata, studiosus esset, **682** Laodiceam ad Georgium episcopi isthinc munere fungentem, veterem amicum profugit: et cum eodem Antiochiam ad Placitum et Narcissum protectus, inde apud Emesenos in episcopatum suum restitutus est. Fuit autem et Constantio imperatori pergratus, qui eum secum adversus Persas bellum gesturus

B
duxit (1). Multa namque divinum numen prodigia per ipsum edidisse, Laodicensis refert Georgius qui vitam ejus conscripsit. Et quamvis tantus vir fuerit, non tamen invidorum, qui honestis immobile soliti sunt, laqueos effugit. Objectum enim ei est, quod in eadem esset cum Sabellio sententia. Tum sane quidem, ut dixi, Antiochiae decretis faciendis cum aliis suffragator interfuit. Hæc de Eusebio. Et synodus Antiochena rebus ita gestis, soluta est.

CAPUT VI.

Ut Athanasio ejecto, Gregorius militari manu stipatus ecclesiam occuparit. De Julio Romano episcopo, quomodo is Athanasii casum ægre tulerit.

ea vero tempestate res etiam publicæ infelicitate administratae. Franci enim, gens bellicosa, Galliam occidentalem percurrentes, maxime vastarunt. In Oriente autem loca pleraque sævis terræmotibus sunt concussa: Antiochia vero maxime; integrum namque anno id pertulit malum. Quo tempore cum magna militum manu (quinque hominum millia erant, quos Syrianus ducebat) Gregorius Antiochia Alexandriam est profectus. Milites proterea eum secuti, ut luto et absque seditione omnī ingredi eam urbem posset. Incredibili enim erga Athanasium desiderio multitudo tenebatur. Non parum tamen Ariani quoque, qui Alexandria erant, quomodo Athanasius exigeretur dispicentes, hæc in parte profuerunt. Metuebant enim illi, tumultu in plebe excitato, male ab ea acciperentur. Quod et ipsum Athanasius verius, sensim fugiebat. Serum jam diei erat, et ipse in ecclesia, quod synaxis et conventus in expectatione esset, rebus sacris intendebat. Et manus jam militaris ecclesiam per manipulos ordine suo occupaverait: cum ille precatione περατια, psalmodiam continuare jubet. **683** Milites quieti tum erant, quod intempestivum impetum in eum facere existimarent, cum concentu uno carmina resonarent.

(1) Socrat. habet, *adversus Barbaros*. Ex Eutropio videtur esse legendum *Partnos*.

ΚΕΦΑΛ. Ζ.
Ὡς μετὰ Εὐκέλειρ πάλιν ἐπὶ Παῦλος τὸν θρόνον
ἔλαβεν· εἰ δὲ Ἀγριός Μακεδόνων πρεσ-
τᾶλλετε, τοι περὶ τῆς ἀναρρέεως τοῦ στυ-
αντάτου Εὐαγγελίου· καὶ ως ἐξηλάσθη πάλιν
ἐπὶ Λαύρα.

Priusquam autem responsum Roma accepis-*et*, Eusebius diem suum ob*it*, non diu a synodo Antiochena superstes. Porro bellua ea sublata, Constantinopoli cœtus plorum studio et ardore, quo erga Nicæna decreta ferebantur, Paulum in ecclesiam reduxere. Tum quoque Arianorum factio, et Theognidis atque Theodori Perinthii (Ieracleotem cum nominant) sectatores, in ea quæ Pauli dicitur ecclesia, conventu aeto, Macedonia Constantino-politanum elegerunt episcopum. In quibus cum alii multi, tum Ursicius et Valens, **684** alter quidem Singdonis superioris Myzie, alter autem Mursorum superioris Pannonie episcopi fuere: qui postea resipuerunt, et libello penitentie Julio Romæ episcopo oblato, **690** consubstantiali assensere, et ad communionem admissi sunt. Tum temporis autem acres Arianæ opinionis æmulatores, non parvos Ecclesiæ motus excitarunt: quorum unus etiam Macedonius fuit. Civili namque ex ea causa bello exorto, plebs quotidie fere seditionem concitatbat: et multitudine utrinque concurrente, plurimi atterabantur atque peribant. Qua re imperator cognita, cum adhuc Anchiochia moraretur, ira percitus, Iermogeni duci, qui tum in Thraciam missus fuerat, mandavit, ut ex itinere cum equestri manu in urbem imperatricem diverteret, et Paulum Ecclesia ejiceret. Qui ubi affuit, et imperata facturus militarem manum adhibuit, plebs

Αὶ τοι Φίλοι, καὶ εἰστε. Γέρων δέ; Εἰ, ἔχτεδην ἔκει-
ναι γάρ τοι μὲν τοῦτο θέλει τούτη. Χιλιόδως δὲ
εἰ, ταῦτα τὰς γοναῖς αὐτοῖς, σὺν τῷρις αὐτοῖς;
Διατάξας τοῦτο πεποιητε. Εὐθύδοξος, πορφυρίων
τίτλος δέ τοι εἴη, τοιούτος; Εὐθύδοξος κατεργάζεται τοῦτο, τοῦτο τοῦτο τοῦτο, τοῦτο τοῦτο κα-
θιστάμενος. Εἰ τοῦτο τὸ τέλος τοῦ θεατήριου τῶν
τριών, επικατέστη τοι, τοι τοῦ Αἰγαίου δράσιος, καὶ
τοῦ πορφυρίου. Αὐτὸς δέ τοι, καὶ τῆς ἀρά τοῦ Εὐ-
θύδοξου παῖδες, τοῦ πορφυρίου εἶγον καὶ
τοῦ, τοῦ τίτλου τοῦτο, τοῦ πορφυρίου, ἐπεσκόπους. Πολύτονος
εἴ τοι τὸ Τύρφην πατέται, καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ Βασιλέων
ἔσται, λεπτοί, κατεστησθεῖσι τοῖς ἐν Νικαίᾳ
τοῖςδε γενετοῖς, Μεροπατεῖσταις ἔμοι τοῖς; ἀν-
τί, οὐ πορφυρίῳ παρέβαινε. Αρδεῖτος τοι καὶ ἔκοντα
Βαπτίσεις τοι; Άντι δέσμονάς ἔδειχνε, καὶ τε-
ρῆς ἔβολον τοῦτο, τοῦ ὄντος, καὶ ὅμιλον τούτους
κατεστήκει· καὶ τοῦ κατ' Ἀθηνίου δίκην ἐπ'
αἰτίας γενέθεις ἐνεργούσιν· καὶ γράφοντες πρὶς
ἔπειτο, τὴν τοῦ οὐρανοῦ πετεσθέντο. Χελεπάνων δὲ
τοῖς τοῦ Εὐθύδοξος, διπρεπεδετο πόρος Ιουλίου, αὐτῷ
εἴησεν ἐπεργίαν τὴν χρίσιν τῶν ἐν Τύρφη δοξάντων
κατ' Ἀθηνίου.

CAPITULUM V

*Ut post Eusebium Paulus rursum selem recuperit,
Aetius a te a M. eis. sua contigitum fecerit:
et de eo Hermogenis ducis: et ut denus Pauus
sit electus.*

5

ΕΦΕΔΡΑ

Ὡς μετὰ Εὐαγγέλων πάλιν ἐπὶ Παῦλος τὸν ὅρον
ἐλαύανεν· εἰ δὲ Ἀρετοῖς Μακεδονίοις προσ-
τάλλει, τοι πειθαρέες τὸν στρα-
τηλάτην Εὐαγγέλους· καὶ ως ἐκπλάσθη πάλιν
ἡ Λαζαρίς.

Ποικίλης εἰς τὴν Ἐπίτηδες ἀποικίαν μαθεῖν, δὲ Εὐστρίων φύγει τὸν βίου ἀπόλεπόν, οὐ πάμπολυ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ὑστερήσας συνέδου. Τοῦ δὲ τοσούτου διαφύγεντος θηρός, δὲ τῆς Κωνσταντίνου εὐ-στρίης ὅμιλος ἦταν τῶν κατὰ Νίκαιαν δεδηγμένων τὸν Παῦλον αὐθίς εἰς τὴν ἔκκλησίαν ἀνήγαγον. Κατὰ ταυτὸν δὲ καὶ οἱ τῆς Ἀρειανῶν συμφοραί, οἱ ἀμφὶ Θεόφυντον καὶ Θεόδωρον τὸν Περινύθιον, Ἡρα-
κλεώποτην δὲ αὐτὸν ὁνομάζουσαν, ἐν τῇ κατὰ Παῦλου εἰρημένῃ Ἐκκλησίᾳ συνελθόντες, Μαχεδόνιον τῆς Κωνσταντίνου χειροτονοῦσιν ἐπίτικοπον. Ἐν οἷς διλοις τε πολλοῖ, καὶ Οἰράτιος, καὶ Οὐάλλης· ὃν δὲ μὲν Σιγγιδόνος τῆς ἀνα Μυστᾶς, Μυρσῶν δὲ τῆς Διονυσίου Παννονίας Οὐάλλης, ήσαν ἐπίτικοποι· εἰ δὴ εἰς
ὑστερού μεταχειριψάμενοι βιδιλίου μετανοίας τῷ ᾠόντι οὐ δύντες, τῷ διμοιουσίῳ συνέθεντο,
καὶ κοινωνεῖν τῇξιν θησαυρῷ. Τηνικαῦτα δὲ διάπυροι
ζηλωταὶ τῆς Ἀρειανικῆς θρησκείας δυτεῖς, πολέ-
μους κατὰ τῆς Ἐκκλησίας οὐ μικρὸν; ἀνεστήσαντο
ὅν εἰς καὶ δὲ κατὰ Μαχεδόνιον. Ἐμφυλίου γάρ ἐν-
τεῦθεν πολέμου γεγενημένου, στάσιν δὲ δῆμος καὶ
ἐκάστην ὡς εἰπεῖν εἶχε. Τοῦ δὲ πλήθους συμπίπτον-
τος ἐκατέρωθεν, πλείστους τε συντρίβεσθαι συνέ-
βαινε καὶ διδλυσθαι· δὲ δὴ καὶ βισιλέα μαθόντα,
Ἐτι κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν διατρίβοντα, περιοργῇ τε
γεννήσκον, Ἐρμογένει ἐντείλασθαι στρατηγάτῃ τοῖς
Θρησκεῦσι μέρεσι· τηνικαῦτα δὴ στειλαῖ ἐνωψίᾳ, ἔνσυ
πάρεργον τὴν βασιλέα καταλαβεῖν σὺν Ἱππικῇ δι-

νίμει, καὶ τὸν Παῦλον ἀπελάσαι τῆς ἐκκλησίας. Αἱ δὲ παριών τὸ κελευσθὲν ἐπεχείρει, καὶ βίᾳ προσῆγεν, οὐ συνεχώρει τὸ πλήθος. Ἐπειδὴ καὶ ἀμύνειν ἔτοιμως εἶχον, Ἐρμογένης ἦτι ἐπέκειτο τῇ στρατιωτικῇ χειρὶ γράμμενος. Τὸ δὲ πλῆθος κατὰ βραχὺ στασιάζον ἐξῆπτετο, καὶ πρὸς ἀλογυντέρας ἐκινεῖτο ὅρμας. Ἐπειτα πανδημεὶ προσιόντες, τὴν Ἐρμογένους ἐμπιπρῶσιν οἰκίαν, καὶ αὐτὸν κτείνουσιν. Εἰτα σχοινὸν ἐξάφαντες τὸν ποδῶν, εἴλκον διὰ τῆς λεωφόρου τῆς πόλεως. Ταῦτα μαθὼν ὁ Κωνστάντιος, ἵππεις ἐλάσας, τὴν βασιλίδα κατέλαβε. Κακῶς δὲ δρᾷν τὸ πλῆθος διανοούμενος, παρῆκε δεδακρυμένους ὄρων ὑπαντώντας αὐτῷ. Περιειλέ γε μήν ἀμφὶ τὸ ἡμίσιο τοῦ σίτου, ὃν Κωνσταντίος κατ’ ἔτος ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν κατ’ Ἀγυπτίου φόρων τοῖς Ιδίοις ἐδωρεῖτο πολίταις· ἵνως ἀμεινον λογιστάμενος περιελεῖν τὰς στάσεις αὐτοῖς, ὑπὸ τρυφῆς, ὡς τὰ πολλὰ, καὶ βραστῶντας φύεσθαι εἰλθυίας. Ὁκτὼ γάρ μυριάδες μέδιμνοι καθ’ ἥμεραν ἐχορηγοῦντο σίτου τῷ πλήθει πρὸς Κωνσταντίουν· ὃν τὸ ἡμίσιο τηγικαῦτα περιείλε Κωνσταντίος. Τὴν ἔργην δὲ πᾶσαν ἔτρεπεν ἐπὶ Παῦλον· καὶ οὐ τοῦ θρόνου μάνον, ἀλλὰ καὶ τῆς πόλεως ἥλικυν. Χαλεπαλιῶν δὲ καὶ Μακεδονίων, ὡς στάσεων καὶ θορύβων αἰτίων, οὐ μήν δὲ ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Ἐρμογένους ἀναιρέσεως, καὶ ὅτι τῆς ἐκείνου ἀνεὶ τοιποτῆς τὴν ἱερωσύνην ἀνέλαβεν, οὗτε συγκριτήσας τὴν ἐκείνου φῆφον, οὗτε μήν ἀποχειροτονήσας αὐτὸν, ἔάσας δ’ αὐτῶς ἔχειν ἐν ἥτις συνῆγεν ἐκκλησίᾳ, εἰς τὴν Ἀντιόχου ἀπέστρεψεν. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Ἀρετανὸν ὡς νωθῆ περὶ τὴν θρησκείαν Γρηγόριον, καὶ ὡς τοῖς Ἀλεξανδρεῖσιν ἀγλευκῇ καθεστῶτα, ἐτί δὲ καὶ διὰ τὰ συμβάντα τῇ εἰσδίῳ αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ παρ’ αὐτοῖς ἐπιτακόπου Διονυσίου, μεθιστῶς μὲν ἐκείνον, Γεώργιον δὲ τινα, Καππανόχην τὸ γένος, μάρῃ καὶ πιτύροις κατατετριμμένον, ὡς καὶ ταρίχων κρεῶν θείων ταμίαν γενέσθαι, οἷον δὲ περὶ τὴν θρησκείαν δραστήριον, ἀντικαθιστῶσι τῷ τῆς Ἀλεξανδρου θρίνῳ.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

*Ως Ἀθανάσιος καὶ Παῦλος γρίγιασιν Ἰουλίου δχυρωθέτες, τοὺς Ιδίους θύσιον ἀπέλασον.

Ἀθανάσιος δὲ τοῖς ἐν Ῥώμῃ θιῆταις, Κώνσταντος τοῦ νεωτέρου τῶν Κώνσταντίου πατέρων τῆς ἐπέρχεταις πάτης κατάρχοντος. Ἐν ταυτῷ δὲ Παῦλος ὁ τῆς Κώνσταντίου ἀφίκετο, καὶ Μάρκελλος ὁ Ἀγκυρανὸς, δ’ αἰτίας ἀπερ εἰρήκημεν, καὶ Ἀσκληπεῖς, δ’ τῆς Γαζαλῶν ἐπισκοπος· δὲς δὴ καὶ οὗτος γενναῖος ἀντιφερόμενος τοῖς Ἀρετανοῖς, γραφήν πρὸς τῶν δὲ ἐναντίας ὑποστάτας ὡς εἰς Ουσιαστήριον ἀνατρέψας, ἀγήρηται τὴν ἐπισκοπήν. Κυνιτανὸς δὲ ταύτην ἐλάμβανεν. Ἐπίσης δὲ καὶ Λεύκιος ὁ τῆς Ἀδριανοῦ ἐγκληθεὶς, καὶ τῆς ἀξίας γυμνωθεὶς, καὶ αὐτὸς ἥκειν εἰς Ῥώμην. Ἐπειδὲ τὰ κατ’ αὐτοὺς ἀνέγνω ὁ Ῥώμης Ἰούλιος, ὀμονοῦντας ὅμως περὶ τὰ ἐν Νικαίᾳ δεδογμένα εὑρών, κοινωνίας ἔξιωσε.

(1) Acta sunt hæc Constantio III et Constante II coss., quo tempore Constat. Francorum gentem

A ei restitit. Eam vero, ad vim vindicandam paratam videns Hermogenes, amplius etiam militari robore instituit. Ibi multitudo ad seditionem et tumultum paulatim concitata, præter rationem ad impetum prosiluit: et deinde una simul omnes ruentes, Hermogenis domum incendere, ipsumque occidere: fune quoque ad pedes ejus alligato, per urbis vias traxere. Huc ubi ad Constantium sunt relata (1), equo vehens Constantinopolim venit. Et cum graviter in multitudinem animadvertere statuisse, noxam eis, quod lacrymantes ei obviam ierant, remisit. Dimidiam tamen circiter frumenti partem ademit, quod Constantinus quotannis ex Alexandria et Aegypti tributis, civibus suis largitus fuerat; melius videlicet Constantius esse rebatur, sic seditionum, quam aliter, accidere causas, quæ ex luxu plurimum et secundarum rerum licentia emergere solent. Octoginta enim millia medimnorum frumenti quotidie a Constantino plebi date fuerant, cuius dimidiam partem tum Constantius diminuit: ira omni in Paulum conversa, quem non solum throno, sed urbe etiam ejecit. Macedonio quoque succensens, ut seditionum, tumultuum, atque adeo cedis Hermogenis auctori, et quod injussu suo episcopatum recepisset, electione ejus neque comprobata neque abrogata, in eaque qua conventus agebat ecclesia, eum sic manere passus, Antiochiam revertit. 685 Interera Ariani Gregorium perinde atque in religionem segnem, et Alexandrinis minus gratum, et propter ecclesiæ, quæ Alexandriæ Dionysii episcopi fuerat, in introitu ejus conflagrationem, episcopatu movent: et Georgium quemdam Cappadocem genere, qui circa panem viliorem et fursur aetatem egeret, succidit: que adeo suillæ promus condus fuerat, quod in religione tuenda industrius esset, pro eo in Alexandria sede collocarunt.

CAPUT VIII.

Ut Athanasius et Paulus, litteris Julii fratii, sedes suas recuperint.

Athanasius autem Romæ agebat, Constante Constantini minimo natu filio toti Occidenti imperante. Venit eo Constantinopolitanus quoque Paulus, et Marcellus Ancyranus, propter eam quam diximus causam, Asclepas etiam Gazæorum episcopus, qui et ipse quod fortiter Arianis resisteret, accusacionem iudiciumque, quasi sacrificii aram evertisset, sustinuit: et ob id episcopatum deponere coactus fuit, quem episcopatum Quintianus est consecutus. Lucius præterea Adrianopolitanus eodem crimen delatus, et dignitate itidem spoliatus, Romanum confugit. Horum causa Julius antistes Romanus cognita, quod consentientes sibi de Nicarnis decretis invenit, communione eos est dignatus. Pro ampli-

bello victam fædere sibi conjunxit. (Socrat. lib. II, cap. 15.)

undine astem sedis sue, ex veteri privilegio et per prærogativa⁽¹⁾, personam habens, omniū ubique episcoporum curam et judicium ad se pertinere, datis enīque liberrime scriptis litteris, suas eis ecclesiā reddidit, enīque in Orientem remisit: eos qui temere illos exactorassent, persiringens, ut qui non recte sequerentur consilia, motusque et turbas ecclesiā crearent, neque semel Nicæa factis adiūcū decretis starent. Ad hanc præcepit, ut quidam ex eis ad diem constitutum Romæ præsto essent, qui recte sententiam in condemnatos latam esse probarent. Sin minus, minus addidit: nisi a rebus novandis desisterent, se ab eis sacras exactorum prenas. Athanasius, et qui cum eo erant, missis ad Orientales episcopos litteris, ecclesiā suas recuperant. **686** Illi contumeliam esse ratiū Julii obijurationem, Antiochiae congregati, de sententia omnium epistolam ad eum misere, luculentē quidem illam scriptam, ironiis autem aculeatisque verbis refertam, forensemque et judiciale in modum compositam, et quæ stylī vi et gravitate minorum expers non esset. Scripterunt enim, Romane quidem urbi ab omnibus observantiam exhiberi et honorem: quippe quæ antiquitus apostolorum domicilium et schola, veræque pietatis, ut aliquis dicat, metropolis et primaria urbs fuerit: quamvis ex Oriente præcones ejus eo venerint, se tamen non ideo secundas ferre debere, quod Ecclesiā magnitudine superiores non essent, cum virtute et rebus aliis priores se esse existimarent. Illud etiam eriminis loco objecere, communicare eum cum Athanasio animum induxisse: idque indigne tulere, veluti contumelia synodi eorum sententiæ irrogata esset. Et factum ipsum, ut quod contra sanctiones Ecclesiæ processisset, iniquum esse, sunt calumniati. Atque ægre id eis esse, recteque se eum reprehendere, cum dixissent: postremo, siquidem cum sententiam ipsorum qua illos condemnassent, tum electionem eorum quos pro illis ecclesiis præfecissent, comprobaret, pacatos etiam se fore, et cum ipso communicaturos. Sin adversari eis pergeret, et ipsos conjunctos adversus eum ituros esse, intulere: cum neque maiores eorum contra Cornelium Romæ episcopum conati aliquid fuerint, cum ille Novatum presbyterum Ecclesia submovisset. De rebus vero Nicænis nihil rescripsere, superfluum id esse arbitrati, sua facta commode excusare possent. In eam sententiam Orientales episcopi ad Julianum litteras dedere.

687 CAPUT IX.

Ut Imperator Paulum per Philippum præfectum in exilium agi curaverit, Macedonium autem in throno collocarit: et ut Athanasius fuga sibi consuluerit.

Constantio vero imperatori Antiochiae agenti scribentes, illos ut seditiones homines a se expulsos esse, sunt calumniati. Ille ubi Paulum recuperasse locum suum audit, admodum ferocius: et ad

A Τῷ δὲ τῷ θρόνῳ ἔξικεται: ἐκ τῶν ἀνέκαθεν προχρίστου εἰδὼς προσήκουσαν ἁυτῷ τὴν τὸν ἀπανταχοῦ λεπέσιν κηδεμονίαν τε καὶ ἀνάκρεσιν, παρῆσταιας μετοπλάσιας αὐτούς, ἐκάτω τὴν Μίλια ἐκκλησίαν ἀπένειπε, καὶ εἰς τὴν ἑως ἑξῆπερ, καθαπτόμενος τὸν προτεῖνεταις καθελόντων αὐτούς, ὅτε ἦτι μὴ βεβουίειμένων τὰ δέοντα, δι' ὅγχου τε γνωμένων ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ μὴ ἐμμενόντων τῇ κατίπαιας ἐν Νικαίᾳ πυρωθεῖσῃ πίστει. Πρὸς δὴ τούτους ἐκέλευε, καὶ τοις εἰς φρέσῃ ἡμέραν παρεῖναι, δειλήγοντας, ὃς δικαία ἡ ἐπὶ τοῖς καταψηφισθεῖσιν ἡμέρῃ δέκη. Εἰ δὲ οὖν, ἡκεῖται, εἰ μὴ παύσοντο νεώτερα πρότοντες, τὴν λεπέσιν εἰσπραχθῆσθαι καταδέκτην. Οἱ μὲν οὖν ἀμφὶ τὸν Ἀθανάσιον τοὺς αἰκατούς τῶν πατέλασον, διαπεριέμανος τὰς ἐπιστολὰς τοὺς ἔρωτας τῶν ἐπισκόπων· οὗτοι δὲ ἐκεῖνοι λογισάμενοι τὴν τοῦ Ιωάλιου ἐκτίκηξιν, ἀθρόοι εἰν 'Αντιοχεῖα τενόμενοι, μᾶς τούτην αὐτῷ ἐπιστέλλουσιν ἐπιστολὴν τινα, φασθρῶς μὲν συγχειμένην, πεστὴν δὲ εἰρωνείας: τολλῆται, καὶ δικαιοκίας διεκευασμένην. Δεινότεροι δὲ χρώματος οὐδὲ ἀμοιρος ἡνακτικῆς. Τὴν μὲν γὰρ Ψωμαλὸν τοῖλιν πάσοι φέρειν φύλασσεν Λειχεν, δι' ἐκ παλαιοῦ ἀποστολῶν φροντιστήριον, καὶ εὔσεβες: ὡς διν τις εἴποι: γέγενημένην μητρόπολιν, εἰ καὶ εἰς ἑρά: τοῦ: καταγγέλλοντας ἐπιδημῆσαι συνέθη: οὐ μὴν τὰ δεύτερα παρὰ τούτῳ ἔχειν τίξισυν· διτι μὴ τῷ τῆς Ἐκκλησίας μετέθει πλεονεκτοῦσαν, ἀρετῇ καὶ τοῖς ἀλλοις νικῶντες, ὡς φύοντα. Προέρχον δὲ κάκατιν εἰς ἐκκλησία, τὸ κοινωνεῖν ἐλέσθαι τοῖς περὶ Ἀθανάσιον: καὶ ἔχαλέπαινον ὡς ὑδρισμένης τῆς αὐτῶν συνδικῆς ἀποφάσεως· καὶ τὸ γενόμενον, οἷα μὴ κατὰ τὴν τῆς Ἐκκλησίας θεσμὸν προβάν, ὡς δικιον διέβαλον. Δεινὰ δὲ παθεῖν, καὶ δικαίως μέμψεθαι διελθόντες, τέλος ὡς εἰ μὲν στέργοι τῶν καταδικασθέντων τὴν φῆμον, ἐπέφερον· καὶ τῶν ἀντ' αὐτῶν εἰσαχθέντων ταῖς ἐκκλησίαις: κατὰ στάσιν, εἰρηνεύειν καὶ αὐτοὺς καὶ κοινωνοὺς εἶναι. Ἀντιπράττειν δὲ ἐθέλοντι, καὶ αὐτοὺς δύστε κατ' ἔκεινου χωρεῖν· ἐπει τοι γε οὐδὲ τοὺς πρὸ ἔκεινων ἀντὶ τὴν ἑως λεπέσι· Κορηγήλω τῷ Ψώμτῃ ἀντειπεῖν Ισχυρίζοντο, διηγήσαται τὸν πρασδύτερον Ναυάρτον τῆς Ἐκκλησίας ἐξήλαυνε. Περὶ μέντοι τῶν ἐν Νικαίᾳ οὐδὲν ἔγραψαν, περιττὸν εἰπόντες γράψειν, καίτερο πλείστα ἔχοντες, δὲ τὰς γεγημένα παρατείσθαι ἀναγκαῖας ἐπιτίθε. Τοιάδε μὲν οἱ τῆς ἑως ἐπίσκοποι τῷ Ιουλίῳ ἔγραψαν.

B C D E

ΚΕΦΑΛ. Θ'

'Οι δ βασιλεὺς Παῦλος ἔξορισθήσαι διὰ Φιλίππου τοῦ ἐπάρχον ἐποίησε· Μακεδονίον δὲ ἐνεθρόνισε· φυτῇ δὲ ἐχρήσατο Ἀθανάσιος.

Κωνσταντίῳ δὲ τῷ βασιλεῖ κατ' Ἀντιόχειαν τὰς διατριβὰς ποιουμένη γράψοντες διβαλον ὡς στασιώδεις τοὺς πρὸς ἔκεινων ἐκβεβλημένους. Πυθόμενος δὲ καὶ Παῦλον αὐθίς εἰληφέναι τὸν θρόνον, ἐθη-

(1) Socr. lib. II, cap. 45; Sozom. lib. III, cap. 8.

ριοῦτο· καὶ δὴ γράφει τῷ τῆς πόλεως ἐπάρχῳ Φίλιππῳ, δευτέρων μετὰ βασιλέα τηνικαῦτα τὴν ἴσχὺν περιβεβλημένῳ, Παῦλον μὲν ἔξελάσαι τῆς πόλεως, Μακεδονίῳ δὲ παρεδοῦναι τὴν Ἐκκλησίαν. Φίλιππος δ' ἐκ τῶν πρὸς εἰς Ἐρμογένην προχθέντων σώφρων γενόμενος, τὰς τοῦ πλήθους δύσις δρμάδες, τέχνῃ τὴν πρᾶξιν μετέρχεται. Πρὸς γάρ ἐν φανερῷ καταστῆναι, ὡς περὶ κοινῶν τινῶν βουλευσθέμενος, ἐκάλει τὸν Παῦλον ἀνὰ τὸν Ζεύξιππον· δημόσιον δὲ τοῦτο λουτρὸν, περιφράγεις τε καὶ μέγιστον, δημόρων Ἑσπερίαν εἰσέπειτα. Τὸν δὲ, μετὰ τιμῆς τῆς προστηκούσης ἤκοντα, τὰ βασιλέως γράμματα ἐπεδίκνυν· καὶ διὰ τῶν βασιλείων τῷ εἰρημένῳ γειτονιώτων λουτρῶν κατάγων εἰς θάλασσαν, ἐπειδιάζεις πλεῖστον, καὶ εἰς Θεσσαλονίκην κατῆγεν· ἣν δὴ καὶ πτερῷδα ἔχειν, καὶ τοὺς προγόνους ἐκεῖθεν δρμάδας ἐλέγετο. Καὶ τὴν μὲν ἔω ποντάπασι φεύγειν κατεψήφιζετο· Ἐλλυριῶν δὲ καὶ τῆς περότω γῆς ἐπιδινεῖν ἐν ἐλευθερίᾳ πάσῃ παρέσχεν. Ἐξεῖθεν δ' ὁ ἐπαρχὸς ἕξιῶν σύναμα τῷ δυσσεβεῖ Μακεδονίῃ, δρομεῖσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσῆλαυνον. Τὸν δὲ πλῆθος σύμμικτον ἐξ ἀπάντων διακοῦσαν, παρὰ τὴν ἐκκλησίαν ἐφοίτησε, σπεύδων ἔκαστος προκαταλαβεῖν, διφτητοὶ τινες καὶ ἀριθμοῦ κρείττους συρρίζοντες. Καὶ γείρ δὲ στρατιωτικὴ ἵψηρης, δέσος ἐμποιοῦσα τῷ πλήθει παρεπειτο. Ἐπειδὲ δὴ ἀγγειτα τῆς ἐκκλησίας ἐγένετο, πάροδος δὲ αὐλὴν ἥν, τοῦ πολλοῦ δχλου ἀπανταχοῦ περιθέντος, ὀλίσμεδ; τοῖς στρατιώταις ἑτομῆτο σὺν βίᾳ. Μή οἶσον δὲ δυτες συνιζήνειν τοῦ πλήθους τῷ εἰς πλεῖστον στενοχωρεῖσθαι, νομίσαντες οἱ στρατιῶται τὸ πλήθος ἀνθίστασθαι, καὶ μὴ βιούλεσθαι ἔχοντι διδόναι τὴν διόδον, γυμνοῖς ἔχρωντο τοῖς ξίφεσι, καὶ ὡς ἀντεπιόντας τὸ μένοντο· καὶ πολλοὺς τούτους ὡς εἰκῇς διεχρήσαντο. Οὐκ ὀλίγους μέντος καὶ ὑπὸ ἀλλήλων συμπατουμένους λόγος διαφθαρῆναν· ὡς εἶναι τὸ πλήθος τῶν ἀνηρημένων ὑπὲρ τρισχιλίους ἔκατον καὶ πεντήκοντα. Μακεδονίος δὲ ὡς οὐδενὸς κατερῦ γεγονότος, ὥσπερ τις δ' ἀθίως καὶ καθαρὸς τὰ ἐπιβατήρια, ὡς ἐκ μαγγάνου τινός, ἢ θεοῦ; τὸ λεγόμενον ἀπὸ μηχανῆς. Ιεράρχης ἀναχανεῖς, ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου μᾶλλον ἢ κατὰ τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἔθιμα ἐνθρονίεται· καὶ τοῦτον τὸν τρόπον, καὶ διὰ τοσούτων φύνων, διὰ Μακεδονίους καὶ Ἀραιωνού τὴν ἐκκλησίαν κατέσχεν. Οὕτω δὲ καὶ δ Παῦλος τὴν ἀδίκον ἔσφράξαντας. Ἀθανάτιος δὲ τὰς ἀπειλὰς Κωνσταντίου δεῖσας, φυγῇ χρησόμενος ἀρχαῖς ἥν. Ἡπειρεὶς γάρ αὐτῷ καθέψειν τὴν κεφαλὴν, τῶν ἐπιθεύλων ὡς σταυρῷ αἰτιωμένων· καὶ ὡς τῇ αὐτοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐκ Ρώμης εἰσέδω, πολὺ συμπατηθὲν ἐτεθνήκει πλήθος. Μάλιστα δ' ἀντρέθισε τοῦτον συχοφαντία ἥν οἱ ἔξι Ἀρετοῦ ἐγράψαντο· ὡς εἴη τὸ τῶν πτωχῶν σιτηρέσιον, δι Κωνσταντίνος δι πατήρ τοῦ κρατοῦντος τοῖς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πτωχοῖς εἰς διστροφὴν ἐθέσπισε διδοσθατεῖς, πωλῶν, καὶ ἐξαργυρώδημενος Ἀθανάτιος. Εἰδέναι μέντοι χρεῶν, ὡς καθ' δν κατιρν τὴν ἱερωσύνην κατέσχεν δι Μακεδονίος, Κωνσταντίος, τὴν μεγάλην

A Philippum urbis praefectum, secundam ab imperiali potestate dignitatem tum obtinentem, scripsit, ut Paulo urbe ejecto, Macedonia Ecclesiam traderet. Philippus ex Hermogenis casu cautior factus, quod multitudinis furorem metueret, arte quadam rem est aggressus. Priusquam enim ea vulgaretur, perinde quasi de publicis quibusdam rebus consilium habiturus. Paulum ad se in Zeuxippum (quod publicum et celebre amplissimumque est balneum, postea Numerorum cognominatum) vocavit, eique decenti cum honore advenienti, imperatoris litteras exhibuit. Ac hominem per palatium imperiale, balneo quo diximus vicinum, ad mare deductum, navigioque impositum, Thessalonicam inisit: quam etiam patriam habere, et a majoribus suis inde oriundus esse dicebatur. Eademque Oriente toto interdicens, in Illyrico et ulterioribus terris vivendi liberam permisit potestatem. Praefectus ex eo loco, una cum impio Macedonio, incitato cursu in ecclesiam ire contendit: et multitudo ex omni hominum ordine mista, ea re audita, pro se quisque locum antecapere festinans, ad eam ecclesiam cucurrit. Innumeri prorsus, qui eo confluabant, erant. Et militaris manus armata ad terorem plebis consequebatur. Atque ea ubi proxime ad ecclesiam venit, nec ei accessus propter undique concurrentem turbam pateret, milites vi homines rejicere per audaciam cœperunt. Cum vero illi propter multitudinem oppido in angustum redactam, cedere et considerare non possent, resistere eos, milites, neque sponte transitum dare velle opinati, striciis usi gladiis, veluti reluctantem cecidere, multosque (ut fieri solet) neci dedere. Non pauci etiam inter se conculcati atque attriti interiisse dicuntur, ita ut occisorum turba trium milium centum et quinquaginta numerum superaverit. C 688 Porro Macedonius, perinde atque novi nihil factum esset, tanquam innocens et purus, in epibateriorum (1) introitusque arcanioribus sacris, quasi ex aliqua oræstigiarum scena aliquis, aut deus (quod dicitur) ex machina, de improviso hierarcha apparens, a praefecto magis, quam ex Ecclesiæ consuetudine, ab episcoporum ordine in thironum est deductus. Ad hunc modum, et per has D eades Macedonius et Ariani Ecclesiam occupavere. Ita etiam Paulus solum iniqui exsiliis gratia vertere est coactus. Athanasius autem Constantii minas veritus, fuga sibi consulens disparuit. Nam ille capite in eum se animadversurum denuntiaverat, quondam obrectatores ejus et insidiatores eum ut seditionis detulerant, reditu ejus ex urbe Romana in ecclesiam, multitudinem ingentem conculcatam interiisse allegantes. Maxime vero Constantium in eum incitaverat calumnia ab Ariani ei intentata, veluti annonam pauperum, quam imperatoris pater Constantinus Alexandriæ, in egenorum alimenta distribuendam sanxerat, Athanasius vendidisset,

(1) Investituram nunc vocant.

atque in pecuniam redegisset. Observandum illud, A τὸν οἰκοδομῶν ἦν, ἡ Σοφία προτιγορεύθη, εἰς τὸν τῆς Εἰρήνης ἐπιωνύμου ναοῦ· ἦν δὲ τοῦ βασιλέως πατὴρ Κωνσταντῖνος, βραχεῖαν οὖσαν τὸ πρότερον, ἐπὶ τῷ νῦν δρώμενον μέγεθος: τῆς Ἑγγείου· ὡς συμβαλνει τὰ χράσπεδα τῶν δύο τούτων νεῶν προσεγγίζειν, καὶ εἰς ἥνα δοκεῖν εἶναι περίβολον.

CAPUT X.

Quomodo Julius Romanus pontifex episcopis Orientibus scripsit, ut mitterentur, qui pro Athanasio et Paulo rationem redderent; et quae scripsit Constantio fratri Occidentis imperator Constans: et quomodo, qui ex Oriente in Italiam venerant, aliam fidei vulgaverint expositionem.

Julius Romanus urbis episcopus litteris, quas Eusebius ante obitum suum contra Athanasium scripsit, aliisque quas ii qui Antiochiae convenierant dedere, atque aliis rursus quorumdam Aegyptiorum episcoporum, clementia esse adversus Athanasium omnia declarantibus, eisque sic inter se pugnantibus, acceptis, Antiochenis illis rescribens, epistolæ eorum arrogantem et præfractam sententiam coarguit: et quod latenter aggressi essent, contra decreta Nicæna, fidem novare et adulterare. Præterea, quod præter ecclesiasticam consuetudinem, se quoque in synodum vocare intermisserint. Extare enim ecclesiasticum canonem 689 auctoritatem omnem eis abrogans, [quæ præter Romani antistitis sententiam peracta es- C sent] (2). Rursum, quod in rebus quas in Tyro urbe et Mareote decrevissent, non legitimate [processis- sent, inquisitione videlicet una tantum præsente parte facta. Arsenii autem manum liquido appa- rentem, apertam sycophantiam esse, eis objecit. Et secundum ea omnia, æquum esse ut Athanasio et Paulo subveniretur, intulit. Brevi namque post, Paulus quoque Corinthum se ire assimulans, in Italiam venit, et casum suum miserandum in mo- dum deploravit. Verum enim ubi Julius scriptis suis apud Orientales episcopos nihil effecit, Occiden- tis imperatorem Constantem, de rebus Atha- nassii et Pauli certiore fecit. Qui ei etiam adito, Arianæ factionis subdolas fraudes exposuere: patris mentione illata, ut ille œcumenicam et universalem synodum coegerit, constitutioneque decreta illius stabilierit, referentes, et eum ad paternam emulationem consecrandam cohortantes. Constan- rebus eis cognitis, casum eorum virorum calamitatem suam prorsus esse putavit: et ad fratrem scribens, eum admonuit, ut paternæ religionis incorruptam integrumque servaret normam. Ille enim, inquit, vera plectate imperio stabilito, tum tyrannos Romanos omnino sustulit, tum barbaros hostes circum circa devicit. Significavit eidem etiam, ut tres ex Oriente in Occidentem mitterentur episcopi,

ΚΕΦΑΛ. Ι.

Ὦς δὲ ὁ Ῥώμης Ἰούλιος τοῖς ἔψιλοις τῶν ἐπισκόπων ἔγραψε, πεμψθεὶς τιμας λόγον ὑπὲρ Ἀθανασίου καὶ Παύλου δώσοντας· καὶ ἵστη ἔγραψε Κωνσταντίῳ τῷ ἀδελφῷ τὸν ἐπεπλωτὸν Βασιλεὺς Κώνσταντος· καὶ ὅτι οἱ ἀθόρτες ἐπέρας ἔκδοσιν πλοτεως ὑπηρέτευσαν.

Ιούλιος δὲ ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος, τὰ κατ' Ἀθανασίου δεξάμενος γράμματα, ἢ προλαβὼν Εὐσέβιος ἔγραψεν, ἐπὶ δὲ καὶ οἱ ἐν Ἀντιοχείᾳ συνελθόντες ἀπέστειλαν, ἔτερα δὲ αὐθίς παρά τιναν Αἰγυπτίων ἐπισκόπων, Φευδῆ τὰ κατὰ Ἀθανασίου εἶναι πάντα διδάσκοντα· καὶ ἐναντίων οὕτω καταπεμπομένων γραμμάτων, Ἰούλιος ἀντιγράψων μὲν πρὸς τοὺς ἔξι Ἀντιοχείας ἐπιστείλαντας, διήλεγχε τὸ τῆς ἐπιστολῆς αὐτῶν ἐπαχθές τε καὶ αὐθαδες· καὶ ὡς λαθράκις παρὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ δεδογμένα νεωτερίζειν ἐπιχειρούσι καὶ παραχράτευν τὴν πλεῖστην· ἐπὶ δὲ καὶ ὡς παρὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν έθος πράττουσι, μὴ καὶ αὐτὸν εἰς τὴν σύνοδον κεκληρότες. Εἶναι γάρ ἐκκλησιαστικὸν [κανόνα] ἄκυρα διοριζόμενον εἶναι, δσα δὴ πραχθεῖη παρὰ γνώμην τοῦ Ῥωμαίων ἐπισκόπου. Τὰ δὲ ἐν Τύρῳ καὶ τῷ Μαρεώτῃ πεπραγμένα μη ἐν δικῇ γεγενῆθαι, μονομεροῦς τυχόντα τῆς ἔξιτάσεως. Τὴν δὲ Ἀρσενίου κελρα συκοφαντίαν προφανή ἐλαγχθῆναι. Ἐφ' ἀπασι δὲ συνήγε δίκαιοιο εἶναι Ἀθανασίῳ καὶ Πτολεμῷ τὸ μάλιστα βιηθεῖν. Μετ' οὐ πολὺ γάρ καὶ Ηλύος εἰς Κόρινθον ἀπέδαι σκηνήμενος, εἰς Ἱταλίαν ἐγένετο, καὶ τὰ συμβάντα οἱ οἰκιτρῶς ἀπωδύρατο. Ως δὲ μηδὲν ἤνυε γράψων Ἰούλιος τοῖς ἔψιλοις τῶν ἐπισκόπων, τῷ τῶν ἐσπερίων βασιλέει Κώνσταντι δῆλα ἐποιει τὰ κατὰ Πτολεμὸν δηλούντει καὶ Ἀθανάσιον· οἱ δὲ συστάντες ἐκείνην, τὰς τῆς Ἀρειανοκῆς φάλαγγος δραματουργίας κατέλεγον· τοῦ πατρὸς τε ἐμέμνητο, καὶ ἦν ἐκεῖνος οἰκουμενικὴν συγήθροισε σύνοδον, ἐν μέσῳ παρῆγον· καὶ ὡς νόμῳ τὰ ἐκείνων ἐκράτυνε· καὶ τὸν πατρῶν ζῆλον ἀναλαβεῖν ἤπειρον. Οἱ δὲ γνοὺς ὡς οἰκεῖα τὰ κατὰ τοὺς ἀνδρας δινικρυς ἐπασχε, καὶ τὰδελφῷ γράψων παρθεῖν τῆς πατρώφας θρησκείας ἀκήρατον φυλάττειν τὸν δρόν. Ἐκείνος γάρ εὐσέβεια, φτισι, τὴν ἀρχὴν κρατύνας, τούς τε Ῥωμαίων τυράννους τῇ ἀφανεῖ παρέδωκε, καὶ τῶν κύκλῳ βαρβάρων περιεγένετο. Ἐδήλου δὲ καὶ τρεῖς ἐπισκόπους ἔξι ἔω πεμψθῆναι λόγον δώσοντας περὶ τῆς καθαιρέσεως Ἀθανασίου καὶ Πτολεμού. Καὶ ἐκλέγονται Νορχίσσος δὲ Ειρηνοπλεως τῆς Κιλικίας ἐπισκοπος, καὶ Θεοδωρος δὲ Περινθίος, καὶ δὲ τὴν Ἀρέθουσαν τῆς Σύ-

(1) Sapientia Dei templum, quod Constantinus non perfecit. (Supr. lib. vii, cap. 49.)

(2) Auctoritas Romani episcopi: μὴ δειν παρὰ

γνώμην τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης κανονίζειν τὰς ἐκλησίας. (Socrat. lib. ii, cap. 17.)

μιας ἐπίσκοπῶν Μάρκο;· οἱ καὶ εἰς Ἰταλίαν ἀφεγ-
μένοι; Ἐπειθόν βασιλέα δικαίων εἶναι τῶν ἐπ' αὐτοῖς
πεπραγμένων τὴν φῆσον· καὶ τοῖς περὶ Ἀθανάσιον
εἰς λίγους ἔλθειν οὐ πρωτήκαντο. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὅπως;
πιστεύουσιν ἐξητάζοντο, ἐτέρων παρὰ τὴν ἐν Ἀντιο-
χείᾳ συνθέμενοι, ἐπιδιδοῦσι τῷ Κύνοσταντι, οὗτω
κατὰ δῆμα διεξιούσαν· **II.** πιστεύομεν εἰ; ἔνα Θεὸν,
Πατέρα πιντοκρίτορα, κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν
πάντων ἐξ οὐ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς
δομάζεται· καὶ εἰ; τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν τὸν
Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν πρὸ πάντων τῶν
αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, Θεὸν ἐκ Θεοῦ,
φῶς ἐκ φωτὸς, δι' οὐ ἐγένετο τὰ πάντα ἐν τοῖς οὐ-
ρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς γῆς, τὰ τε ὄρατα καὶ τὰ ἀόρατα;
Ἄλλοι δύτα καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν καὶ ζωὴν, καὶ
φῶς ἀλήθευντον· τὸν ἐπὶ ἐρχάσου τῶν ἡμερῶν δι' ἡμᾶς;
Ἐνανθρωπήσαντα καὶ γεννηθέντα ἐκ τῆς ἀγίας Παρ-
θένου· τὸν σταυρούθεντα καὶ ἀποθανόντα· καὶ τα-
φέντα καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ·
καὶ ἀνετέλθειν εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ καθεύδεντα
ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ συντελεῖ
τῶν αἰώνων κρίνειν δύναται· καὶ νεκρῶν, καὶ ἀπο-
θεντῶν ἑκάστῳ κατὰ τὸ ἔργα αὐτοῦ· οὐ δι βροιεία
οκτιτάπαυστος οὐσα διαμένει εἰς τοὺς ἀπερόντας
αἰώνας· ἔσται γάρ καθεύδομενος· ἐν δεξιᾷ τοῦ Ιη-
σοῦ μόνον ἐν τῷ αἰώνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ
μετέλεος· καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἀγίου, τουτέστι τὸν
Παράκλητον· διπερ ἐπαγγειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις,
μετὰ τὴν εἰς οὐρανούς αὐτοῦ ἀνοδον ἀπέστειλε δι-
δίξαις καὶ ὑπομνήσαι πάντα· δι' οὐ καὶ ἀγιασθήσο-
ται αἱ τῶν εἰλικρινῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκέτων ψυ-
χαί. Τοὺς δὲ λέγοντας ἐξ οὐκ δυντῶν τὸν Υἱὸν, ή ἐξ
ἐπέρας· ὑποστάσεως, καὶ μὴ ἐκ Θεοῦ, καὶ, διτε ήν
ποτὲ χρόνος· οὗτοι οὐκοῦ ήν, ἀλλοτρίους οἰδεν δι καθολικῆ
Ἐκκλησίᾳ. · Ταῦτην δεδωκότι τὴν Ἐκκλησιν, συνι-
δῶν δι Κώνιστας ὡς ἀδίκως ἐπὶ τοῖς θεοῖς ἐκείνοις·
ἀνδράσι· σ. νέστησαν· οὐ γάρ ἐγκλημάτων χάριν,
οὐδὲ βίου φυσικήτης τὴν ἐκείνων ἀπεστρίψαν
κοινωνίαν, ὡς ἐδήλουν τὰ ὑπομνήματα, ἀλλ' ὅλον δι
περ τὸ δῆγμα δι αφωνία ήν· μηδὲν ἀνύστατας περ
ῶν ἐληλύθεισαν, ὅπωις ἀνέπεμπτε. Καὶ χάρα καὶ
ἔπιεις καὶ ἐσπερίοις ήν δι μέσον διαφορά· ἐν φ
χρόνῳ καὶ κατὰ Σίρμιον, Ἰλλυρικῇ δὲ αὐτῇ πόλις,
η κατὰ Φωτεινὸν αἰρεσίς ἐπεγένετο· δι τῆς μικρᾶς
Γαλατίας ὧν, καὶ τῷ προειρημένῳ Μαρκέλλῳ τῇ;
πατριόδις· ἐπισκόπῳ μαθητευθεὶς, τῶν ἐκείσες ἤγειτο
ἐκκλησιῶν, φιλὸν ἁνθρωπον δογματίζων τὸν Χριστόν.
Περὶ ὧν κατὰ χώραν ἐροῦμεν.

ΚΕΦΑΛ. IA'.

Ως τῆς ἐσπέρας καὶ ἔω διαστάσης περὶ τὸ δήγ-
μα τῆς πιστεως ἐπὶ τριστὶ ἐτεσιν, οἱ ἀρά
τὴρ ἔω ἐπισκόποι τὴρ λεγούμενην μαρτυρίου
ἐκθεσιν ποιησάμενοι, τοῖς ἐσπερίοις ἀπέστει-
λαν.

Ἐδὲ ἐκείνου δὲ τριῶν ἔτων διαγεγονότων, οἱ τῇ;
ἔω ἐπίσκοποι ἐτέρων γραψήσιν συθέμενοι, τοῖς ὅντα
τὴν ἐτέρων ἐπεμπον ἱερεῦσαν, ήν μικρόστιχοι

A qui rationem de Athanasii et Pauli exauctoratione
exponerent. Ad id delecti sunt Narcissus Ireno-
polis Ciliciæ, Theodorus Perinthi, et Marcus Are-
thusæ Syriæ episcopi. Qui in Italianum cum veni-
sent, imperatori Constanti justam esse, quæ contra
illos lata fuerat, sententiam persuadere voluerunt.
In Athanasii vero colloquium venire non sustinue-
runt. Porro ubi de fidei eorum ratione quæsitum
est, aliam ejus, quam quæ Antiochiae composita
erat Constanti formulam obtulere, hisce verbis
expressam: « Credimus in unum Deum, Patrem
omnipotentem, creatorem et factorem universo-
rum: ex quo omnis paternitas in cœlo et in terra
nominatur. Et in unigenitum ejus Filium Dominum
nostrum Jesum Christum, ante omnia sæcula ex
Patre genitum, Deum de Deo, lumen de lumine,
690 per quem facta sunt omnia in cœlis et in
terra, visibilia simul et invisibilia: Verbum exis-
tentein, et sapientiam, et virtutem, et vitam, et
lumen verum. Qui in extremo dierum propter nos
homo factus, et natus est ex Virgine sancta. Qui
crucifixus, et mortuus, et sepultus est: et resur-
rexit ex mortuis tertia die, et ascendit in cœlos,
et consedit in dextra Patris, venturus in consum-
matione sæculorum ad judicandum vivos et mor-
tuos, et reddendum unicuique secundum opera
sua. Cujus regnum interminatum in infinita per-
manet sæcula. Sed hic namque in dextra Patris,
non solum in sæculo præsenti, sed etiam in futuro:
Et in Spiritum sanctum, hoc est Paracletum: quem
cum apostolis promisisset, post ascensionem suam
in cœlos, misit, ut doceret et suggereret eis omnia.
Per quem etiam sanctificabuntur eorum qui sin-
cere in eum credidere, animæ. Eos autem qui ex
non existentibus dicunt esse Filium, aut ex alia
subsistentia, et non ex Deo, et suis quandoque
tempus cum non fuerit, alienos esse novit Ecclesia
catholicæ. » Hanc exhibuere formulam. Constanſ
autem perspectum habens, eos inique contra di-
vinos viros conspirasse, neque criminum aliquo-
rum gratia, neque propter vitæ pravitateni, sicuti
attestationes declarabant, communionem illorum
aversatos, sed dogmatis dissonantiam prorsus ea-
sam dissidii esse: infecta cuius causa venerant re,
D eos dimisit. Et Orientalibus atque Occidentalibus
veluti chasma seu hiatus fuit, quæ eis intercesserat,
dissensio. Qua tempestate et in Sirmio, quæ Illy-
rici urbs est, Photini hæresis emersit: qui in mi-
norē Gallia ortus, et a Marcello, de quo diximus, loci ejus episcopo, eruditus, ecclesiis ibi præfuit,
merum esse hominem Dominum docens. De quo suo tempore dicemus.

691 CAPUT XI.

Ut Occidentalibus et Orientalibus partibus de do-
ctrina fidei triennium dissidentibus, episcopi
Orientales expositionem fidei composuerint, quam
longiorem nominarunt, et Occidentalibus mi-
serint.

Triennio deinde elapso, Orientales episcopi
scripto alio composito, ad Occidentales id misere:
qiuod μαχρήστιχον, hoc est, longiore vocarunt

formulam, seu expositionem, quod scilicet verba et sententias plures complecteretur. Verum ne in eo quidem substantia Dei nominatum mentionem fecere. Eos vero qui Filium ex non existentibus, aut ex alia subsistentia quam ex Deo esse, et fuisse quandoque tempus aut seculum, cum ille non fuerit, dicentes, proscripti. Scriptum id pertulit Eudoxius Germaniciæ antistes, qui etiam post Macedonium Constantinopolitanæ præfuit Ecclesiæ : et Martyrius, et Macedonius Mopsuestiæ Ciliciæ episcopus. Occidentales episcopi scriptum non receperunt : sufficere sibi Nicænam fiduci professionem, neque se ulterius anxie nimis et curiose inquirere de ea velle, dicentes : atque illud etiam prætexentes, aliena lingua libellum scriptum esse, et se verborum sententiam non intelligere. Longior autem illa expositio ad verbum hæc est complexa : « Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, creatorem et factorem universorum : et quo omnis paternitas in cœlis et in terra nominatur. Et in unigenitum Filium ejus Iesum Christum, Dominum nostrum, ante omnia genitum ex Patre, Deum de Deo, lumen de lumine, per quem facta sunt omnia in cœlis et in terra, visibilia et invisibilia : Verbum existentem, et sapientiam, et virtutem, et vitam, et lumen verum. Qui extremis diebus propter nos homo factus, et ex Virgine sancta natus, crucifixus et mortuus et sepultus, tertia die resurrexit : et receptus in cœlos, sedet ad dextram Patris, venturus in consummationesæculorum ad iudicandum vivos et mortuos, et redendum cuique secundum opera ejus. Cujus regnum interminatum, et in infinita sæcula permanet. Sedebit enim in dextra Patris non tantum in sæculo isto, sed et in futuro. Credimus vero et in Spiritum sanctum, hoc est, in Paracletum quem apostolis promissum, post ascensionem suam in cœlos, misit, ut doceret et suggereret eis omnia : per quem etiam sanctificantur eorum, qui sincere in ipsum credunt, animare. **692** Qui vero dicunt, ex non existentibus esse Filium, aut ex alia subsistentia, et non ex Deo, et quod fuerit aliquando tempus cum non fuerit : eos alienos novit esse sancta catholica Ecclesia. Non minus et eos, qui dicunt tres esse deos, aut Christum non esse Deum ante sæcula : neque Christum, neque Filium Dei ipsum esse ; aut eumdem esse et Patrem et Filium et Spiritum sanctum, aut ingenitum Filium : aut quod non ex proposito neque voluntate Pater Filium genuerit : anathemate fert sancta et catholica Ecclesia. Non enim, ex non existentibus esse Filium, dicere tutum est : quandoquidem nullibi hoc in divinitus inspiratis Scripturis de eo fertur. Neque sane ex alia subsistentia, præter Patrem, ante subjecta, sed ex solo Deo germane seu native ipsum genitum esse, docemur. Unum namque ingenitum et principii expertem Christi Patrem divinum docet verbum. Sed neque illud, Fuit aliquando tempus cum non

ώνμασαν ἔχθεσιν, ἃτε ὅδι πολλοῖς βρέμασι τε καὶ νοήμασι συγκειμένην. 'Ἄλλ' οὐδὲ ἐν ταύτῃ οὐσίᾳ Θεοῦ κατ' ὄντος μείαν πεποίηται. Τούς γε μὴ λέγοντας, ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως, η̄ ἐξ οὐκ δυντων τὸν Υἱὸν, καὶ οὐκ ἐκ Θεοῦ, διεῖ δὲ χρόνος; η̄ αἰών δὲ οὐκ ἡν, ἀπεκήρυττον. Διεκδικεῖ τὴν γραφὴν Εὐδόξιος δὲ Γερμανικίας ἐπίσκοπος, δικαὶος καὶ μετὰ Μακεδόνιον τῆς Κιανωνίου προέστη· Μαρτύρος δὲ τε καὶ Μακεδόνιος Μούσουεστίας τῆς ἐν Κιλικίᾳ τὴν ἐπισκοπὴν ἔχων. Οἱ δὲ ἐπέριοι ἵερεῖς οὐ προτίχαντο τὴν γραφὴν. 'Ἀποχρῶσαν γάρ αὐτοῖς τὴν ἐν Νικαίᾳ διφτυχοῦ εἴναι πίστιν, καὶ περαιτέρω μὴ πολυπριγμονεῖν ὀλίγειν φόντο δεῖν· ἐν σχήματι δὲ καὶ τὸ ἀλλόγλιωσαν καὶ τὸ μὴ συνιέναι τὰ εἰρημένα προύστιλλοντο. 'Η δὲ διὰ μακρῶν ἔκθεσις ταῦτα βρέμασιν αὐτοῖς διελάμβανε· « Πιστεύομεν εἰς ἣν Θεὸν, Ιησοῦν Χριστὸν Κύριον ἡμῶν, τὸν πρὸ πάντων γεννηθέντα ἐν τοῦ Πατρός· Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, δικαίον ἐν ἐγένετο τὸ πάντα τὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ δρατὰ καὶ τὰ ἀδρατα· Λόγον δυτα καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν καὶ ζωὴν καὶ φῶς ἀληθεύον· τὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα, καὶ γεννηθέντα ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου· τὸν επαυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα, καὶ ταρέντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· καὶ ἀναληφθέντα εἰς οὐρανὸν, καὶ καθεσθέντα ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρός· ἐρχόμενον ἐπὶ συντελεῖ τῶν αἰώνων, κρίναις ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ ἀποδοῦνται ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· οὐ δικαίωσια ἀκατάπαυστος οὖσα, διαιρέντες εἰς ἀπερίους αἰώνας. Καθέζεται γάρ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρός οὐ μόνον ἐν τῷ αἰώνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Πιστεύομεν δὲ καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, τουτέστιν εἰς τὸν Παράκλητον, διπερ ἐπαγγειλάμενος τοὺς ἀποστόλους μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνοδον, ἀπέστειλε διδάσκαιος καὶ ὑπομνήσας αὐτοὺς πάντα· δι' οὐ καὶ ἀγίαζονται αἱ τῶν εἰλικριῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων ψυχαί. Τούς δὲ ἐγένοντας, ἐξ οὐκ δυτων τὸν Υἱὸν, η̄ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως καὶ μὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ διεῖ δὲ χρόνος διετελεῖν, ἀλλοτρίους οἶδεν η̄ ἀγία καθολικὴ Ἐκκλησία· δομοίως καὶ τοὺς λέγοντας τρεῖς είναι Θεούς· η̄ τὸν Χριστὸν μὴ είναι Θεὸν πρὸ τῶν αἰώνων· μήτε Υἱὸν Θεοῦ είναι αὐτὸν· η̄ τὸν αὐτὸν είναι καὶ Πατέρα καὶ Υἱὸν, καὶ ἄγιον Πνεῦμα· η̄ ἀγέννητον τὸν Υἱόν· η̄ διεῖ οὐ βουλήσει οὐδὲ δελήσει ἐγένησεν δι Πατέρα τὸν Υἱὸν, ἀναθεματίζει η̄ ἀγία καὶ καθολικὴ Ἐκκλησία. Οὗτος γάρ ἐξ οὐκ δυτων λέγειν τὸν Υἱὸν ἀσφαλές, ἐπειδη μηδαμοῦ τούτο τῶν θεοποιεύστων Γραφῶν ἐμφέρεται περὶ αὐτοῦ· οὐτε μὴν ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως παρὰ τὸν Πατέρα προϋποκειμένης, ἀλλ' ἐκ μόνου τοῦ Θεοῦ γνησιῶς αὐτὸν γεγεννῆσθαι διδασκεῖ μεθα. « Εναὶ γάρ τὸν ἀγέννητον καὶ ἀναρχὸν ἐν Χριστού Πατέρᾳ διδάσκει λόγος. 'Ἄλλ' οὐδὲ τὸ, 'Ην ποτε οὐκ ἡν, τοῖς ἐξ ἀγράφων ἐπισφαλῶς λέγουσιν ὡς χρησικὸν διάστημα προενθυμητέον αὐτοῦ· ἀλλ' η̄ μόνον τὸν ἀχεύων αὐτὸν γεγεννηκέται

Θεόν. Καὶ χρόνοι γάρ καὶ αἰώνες; γεγόνασι δι' αὐτοῦ. Οὗτε μὴν συνάντησον τὸν Υἱὸν τῷ Πατέρι, εἶναι νομίστεον συνανάρχου γάρ καὶ συναγεγνητούσθου ὡδοῖς κυρίως Πατέρι, ή Υἱὸς λεχθήσεται· ἀλλὰ τὸν μὲν Πατέρα μόνον ἀναρχον δῆτα καὶ ἀνέφικτον, γεγονητέονται ἀνεφίκτως καὶ πᾶσιν ἀκαταίτητες οἴδαμεν· τὸν δὲ Υἱὸν γεγονητόσθαι πρὸ τῶν αἰώνων· καὶ μηκέτι δμοιον τῷ Πατέρι ἀγέννητον εἶναι καὶ αὐτὸν. ἀλλ' ἀρχὴν ἔχειν τὸν γεννηταντα Πατέρα· κεφαλὴ γάρ Χριστοῦ ὁ Θεός. Οὗτος μήτη τρία διδοῦντες πράγματα καὶ τρία πρόσωπα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἄγιου Πνεύματος, κατὰ τὰς Γραψίδας, τρεῖς διὰ τοῦτο τοὺς θεοὺς ποιοῦμεν· ἐπειδὴ τὸν αὐτοτελῆ καὶ ἀγέννητον, ἀναρχόν τε καὶ ἀδράτον Θεὸν, ἵνα μόνον οἴδαμεν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Μονογενοῦς, τὸν μόνον μὲν ἐξ ἑαυτοῦ τὸ εἶναι ἔχοντα, μόνον δὲ τοῖς ἀλλοις πᾶσιν ἀφθόνως χαριζόμενον τὸ εἶναι. Οὗτος μήτη Θεὸν μόνον λέγοντες εἶναι, τὸν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ Πατέρα τὸν μόνον ἀγέννητον, διὰ τοῦτο ἀρνούμεθα τὸν Χριστὸν Θεὸν εἶναι προαιώνιον· διόποιοι εἰσιν οἱ ἀπὸ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, ὃντερον αὐτὸν μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ἔχειν προκοπῆς τα θεοποιεῖσθαι λέγοντες, τῷ τῇ φύσιν φύλον αὐτὸν ἀνθρώπων γεγονέας. Οἴδαμεν γάρ αὐτὸν, εἰ καὶ ὑποτέταχαι τῷ Πατρὶ καὶ Θεῷ, ἀλλ' δμῶς γεννηθέντα ἐκ τοῦ Θεοῦ, Θεὸν κατὰ φύσιν τέλειον εἶναι καὶ ἀληθῆ, καὶ μήτι ἐξ ἀνθρώπων μετὰ ταῦτα Θεὸν, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐνανθρώπησι δι' ἡμᾶς· καὶ μηδέπω ποτὲ ἀπολωλεκότα τὸ εἶναι Θεόν. Βεβλατούμεθα δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἀναθεματίζομεν καὶ τοὺς Λόγους μὲν μόνον αὐτὸν τοῦ Θεοῦ, φύλον καὶ ἀνύπαρκτον ἐπιπλάστως καλοῦντας, ἐν ἔτερῳ τὸ εἶναι ἔχοντα, νῦν μὲν ὡς τὸν προφορικὸν λεγόμενον ὑπὸ τιγνῶν, νῦν δὲ ὡς τὸν ἐνδιάθετον· Χριστὸν δὲ αὐτὸν καὶ Κύριον καὶ Θεὸν καὶ μεσίτην καὶ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ μήτη εἶναι πρὸ αἰώνων θέλοντας· ἀλλ' ἐκτοτε Χριστὸν αὐτὸν γεγονέας καὶ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἐξ οὐ τὴν ἡμετέρην ἐκ τῆς Παρθένου σάρκα ἀνεληφε, πρὸ τετρακοσίων διων ἐτῶν. ἐκτοτε γάρ ἀρχὴν βασιλείας τὸν Χριστὸν ἐσχηκέναι θέλουσι· καὶ τέλος ἔξειν αὐτὴν μετὰ τὴν συντέλειαν καὶ κρίσιν. Τοιούτῳ δὲ εἰσιν οἱ ἀπὸ Μαρκῆλλου καὶ Φωτεινοῦ τῶν Ἀγκυρογαλατῶν· οἱ τῇ προαιώνιον ὑπαρξίαν τε καὶ θέσηται τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἀτελεύτητον αὐτοῦ βασιλείαν δμοῖοι; ἀθετοῦσι τῷ Ιστασμαι δοκεῖν αὐτοὺς οὕτω τὴν μοναρχίαν. Ἰσμεν γάρ ἡμεῖς· αὐτὸν οὐχ ἀπλῶς λόγον προφορικὸν ἢ ἐνδιάθετον τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ ξύντα Θεὸν Λόγον, καθ' ἑαυτὸν τε ὑπάρχοντα, καὶ Υἱὸν Θεοῦ καὶ Χριστὸν· καὶ οὕτω προγνωστικῶς συνέντα, καὶ συνδιατρίβοντα πρὸ αἰώνων τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ, καὶ πρὸς πᾶσαν διακονησάμενον αὐτοῦ τὴν δημιουργίαν, εἴτε τῶν ἀστράτων, εἴτε τῶν δρατῶν· ἀλλ' ἐνυπόστατον Λόγον δῆτα τοῦ Πατρὸς, καὶ Θεὸν εἰς Θεοῦ. Οὗτος γάρ ἐστι πρὸς διὰ εἰπεν δ Πατήρ· Ποιήσωμεν ἀνθρώπων κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ παθ' δμοιωσιν· διὰ τοὺς Πατράσιν ὀφθη, δεδωκός; τὸν νόμον, καὶ λαλήσας διὰ τῶν προφητῶν, καὶ τὰ τελευταῖα ἐνανθρώπησας, καὶ τὸν ἑαυτοῦ Ιατέρα πᾶσιν ἀνθρώποις φυνερώσας, καὶ βασιλεύων εἰς τοὺς

A sicut, quod præter auctoritatem Scripturæ perieulose dicunt, tanquam temporale intervallum ante ipsum considerandum: sed solus, qui eum sine tempore genuit, Deus contemplandus. Nam et tempora et sacerdota per ipsum facta sunt. Neque vero simul principii expers, neque simul ingenitus cum patre filius esse putandus est. Etenim simul principii expertis et simul ingeniti, nullus proprius Pater aut Filius dicitur. Sed Patrem quidem solum principii expertem existentem et incomprehensibilem genuisse incomprehensibili et quem omnes consequi non possint, modo scimus, Filium autem genitum esse ante sacerdota. Et neque itidem ut Patrem, ipsum quoque ingenitum esse: sed principium habere, qui eum genuit, Patrem ipsum; caput namque Christi Deus. Enimvero tres consilentes res, et tres personas Patris et Filii et Spiritus sancti, secundum Scripturas, non tres propterea facimus deos. Quandoquidem per seipsum perfectum et ingenitum, principioque carentem, et invisibilem Deum, unum tantum novimus, Deum et Patrem Unigeniti, solum ex seipso essentiam habentem, solum aliis omnibus abunde existentiam largientem. Neque sane dum unum Deum esse dicimus, Domini Iesu Christi Patrem solum ingenitum, proprie Christum Deum esse antecedularem negamus: quales sunt Pauli Samosateni sectatores, post inhumanationem eum ex profectu deificatum esse dicentes, eo quod natura merus homo factus sit. **693.** Scimus enim ipsum, etiam si subjectus est Patri et Deo, tamen genitum ex Deo, Deum natura esse perfectum et verum, et non ex hominibus postea Deum, sed ex Deo, hominem factum propter nos esse, neque unquam desiisse esse Deum. Exsecramur vero insuper, et anathemati subjiciimus, eos qui Verbum quidem ipsum Dei, sed tantum nudum et sine subsistentia ficticie vocant: in alio vero essentiam habens, aliquando sane ut vocale seu enuntiativum, aliquando vero ut internum seu mentale a quibusdam dictum: Christum autem ipsum et Dominum, et Deum, et mediatorem, et imaginem Dei esse ante sacerdota nolunt: sed eum ex eo tempore Christum esse factum et Filium Dei dicunt, ex quo nostram ex Virgine carnem assumpsit, ante quadringentos integros annos. Ex eo enim tempore initium regni Christum habuisse, et finem id habiturum esse post consummatiōnem et iudicium, volunt. Tales autem sunt Marcelliani et Photini. Ancyrani in Galatia, qui antecedularem subsistentiam et divinitatem Christi, et similiter interminatum ejus regnum abolent, eo modo, ut ipsa videtur, monarchiam seu unius imperium constituentes. Nos enim scimus, esse non simpliciter verbum enuntiativum, aut internum: sed vivente Deum Verbum, per seipsum subsistentem, et Filium Dei et Christum, et ita præscienter simul existentem et simul agentem ante sacerdota cum suo Patre, et ad omnem ejus administrantem crea-

ti-nem, sive invisibilium seu visibilium, ut qui A subsistens Verbum sit Patris, et Deus ex Deo. Hic enim est ad quem Pater dixit : *Faciamus hominem secundum imaginem nostram et similitudinem*, qui et a patribus visus est cum legem ferret, et locutus est per prophetas; et qui postremo homo factus est, et Patrem suum omnibus hominibus manifestavit, quique regnat in aetate saeculorum. Siquidem nihil novae dignitatis Christus assumpsit, sed eum antea perfectum, et Patri per omnia similem esse credimus. Atque itidem, eos qui dicunt eundem esse Patrem et Filium et Spiritum sanctum, et unius ejusdemque rei et personae tria huc nomina impie accipiunt, merito ab Ecclesia proscribimus : quoniam Patrem qui comprehendi nequeat, atque perpessioni obnoxius non sit, et comprehensibilem, et perpessioni obstrictum per inhumanationem constituant. **694** Tales sunt, qui Patropassiani apud Romanos, Sabelliani apud nos dicuntur. Siquidem novimus Patrem quidem, qui misericordia, in suo immutabilis divinitatis statu permansisse : qui vero missus est Christum, inhumanationis aconomiam et munus obiisse. Consimiliter autem eos qui impie, non consulto neque voluntate genitum esse Christum dicunt, necessitatem videlicet quamdam imponentes, et substantiam voluntate et delectu carentem Deo tribuentes, ita, ut invitus Filium genuerit, impissimos et a veritate alienissimos cognoscimus. Quoniam adversus communes de Deo notitias, atque etiam adversus divinitus inspiratae Scripturæ sententiam, talia de eo statuere audent. Nos etenim absolutissimæ potestatis, eum esse, perfectissimum juris sui Deum scientes, sponte et voluntate sua Filium genuisse, pie existimamus. Et cum timore illud de eo dictum esse credentes, *Dominus creavit me initium viarum suarum ad opera sua*¹: non itidem eum ut creaturas facturasque ejus genitum esse arbitramur. Impium enim est, et ab ecclesiastica fide alienum, Conditoris cum creaturis per eum conditis comparare, cumdemque etiam eum generationis modum cum eis quæ ab eo sunt aliena habere putare. Solum namque, et solo seu unico modo unigenitum Filium germane seu native atque vere genitum esse, nos divinæ Litteræ docent. Quin neque dum Filium per seipsum esse, vivere, et existere consimiliter Patri dicimus, propterea eum a Patre segregamus, loca et interralla quædam inter eorum conjunctionem corporaliter imaginantes. Credimus enim sine medio, et sine spatio illo, ipsos conjunctos esse, et inseparabiliter a seipsis existere : Patre quidem complectente, et pectori applicante Filium totum : Filio vero toto prorsus devincto et applicato Patri, coquæ solo perpetuo in sinu paterno conquiescente. Itaque, in modis omnibus perfectam et sanctissimam Trinitatem credentes Patremque Deum

zīnous tōn aiōnōn. Οὐδὲν γάρ πρόσφατον δὲ Χριστὸς προσεμήγεν εἰδώματα ἀλλὰ δικαιούσην τέλειον αὐτὸν, καὶ τῷ Πατρὶ κατὰ πάντα διοικούσην πεπιστεύκαμεν. Καὶ τοὺς λέγοντας τὸν αὐτὸν εἶναι Πατέρα καὶ Γίλην καὶ ἄλλους Πνεῦμα, καθ' ἐνὸς καὶ τοὺς αὐτοὺς πράγματος τε καὶ προσώπου τὸ τρία ἑνόμοτα ἀσεβῶς ἔχατεράνοντας, εἰκότως ἀποκτηρύσσομεν τῆς Ἐκκλησίας : οὐδὲ τὸν ἀχρήτον καὶ ἀπαθῆ Πατέρα γιορτῆν καὶ παθητὸν διὰ τῆς ἑνανθρωπήσεως ὑποτίθενται. Τοιούτους γάρ εἰσιν οἱ Πατροπατεῖνοι περὶ Φωκαΐοις, Σαβελλιανοὶ δὲ παρ' ἡμῖν λεγόμενοι. Οὗτοι μὲν γάρ ἡμεῖς, τὸν μὲν ἀποστελλόντα Πατέρα, ἐν τῷ οἰκείῳ τῆς ἀνάλογούτου θεότητος φύεται μεμενήκαντα, τὸν δὲ ἀποσταλέντα Χριστὸν τὴν τῆς ἑνανθρωπήσεως οἰκουμένην πεπληρωκέντα. Όροις καὶ B τοὺς οὐ βούλεται οὐδὲ θεάτροις γεγενηθεῖται τὸν Χριστὸν εἰρηκότας ἀνευλεῖν, ἀνάγκην δὲ δηλούντες ἀδούλητον οὐσίαν καὶ ἀπροσίτετον περιτεθεικότας τῷ Θεῷ, ἵνα δικῶν γεννήσῃ τὸν Γίλην, δισεβεστάτους καὶ τῆς ἀληθείας ἔνοντας ἐπιγινώσκομεν· οὐτε τε παρὰ τὰς κοινὰς ἔνοντας περὶ Θεοῦ, καὶ δὴ παρὰ τὸ βούλημα τῆς θεοποιεύστου Γραφῆς, τοιαῦτα τετομήκαστα περὶ αὐτοῦ διαρέσσομεν· αὐτοκράτορα γάρ ἡμεῖς τὸν Θεὸν καὶ Κύριον αὐτὸν ἔστοι εἰδότες ἔχουσις αὐτὸν καὶ θίλοντα τὸν Γίλην γεγενηκέντας εἰσενῶς ὑπειλήφαμεν. Πιστεύοντες δὲ ἐμφέρωνται γεγενηνῆτες νοσύμενοι, Κύριος δικτισμένος δρυχῆν δῖῶται αὐτοῦ, εἰς ἔρητα αὐτοῦ, οὐχ ὄμοιοις αὐτὸν τοῖς δὲ αὐτοῦ γενομένοις κτίσμασι ή ποιήμασι γεγενηνῆτες νοσύμενοι. Ασεβεῖς γάρ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πιστεως ἀλλότριον τὸ τὸν κτίστην τοῖς δὲ αὐτοῦ ἐκτισμένοις δημιουργήμασι παραδίλειν, καὶ τὸν αὐτὸν τῆς γενέσεως τοῖς ἀλλοτρίοις τρόπον ἔχειν καὶ αὐτὸν νομίζειν. Μόνον γάρ καὶ μόνως τὸν μονογενῆ Γίλην γραπτὸς τε καὶ ἀληθῶς διδάσκουσιν ἡμᾶς αἱ Θεῖαι Γραψαὶ γεγενηθεῖται· ἀλλ' οὐδὲ τὸν Γίλην καθ' ἔστοιν εἶναι, ζῆν τε καὶ ὑπάρχειν διοίως τῷ Πατρὶ λέγοντες, διὰ τοῦτο χωρίζομεν αὐτὸν τὸν Πατέρα, τόπους δὲ καὶ διατάξιμά τινα μεταξὺ τῆς συναφείας αὐτῶν σωματικῶς ἐπιγενούντες· πιστεύοντας δὲ τῷ Πατέρᾳ ἀμεσιτεύτως αὐτοὺς καὶ ἀδιαστάτως ἐπισυνήθθαι, καὶ ἀχρήστως ὑπάρχειν ἔστων, ὅλον μὲν τὸν Πατέρα, ἐνστερνισμένον τὸν Γίλην, ὅλου δὲ τοῦ Γίλου ἔξηρτημένου καὶ προσεψυχότος τῷ Πατρὶ, καὶ μόνου τοῖς πατρώις κόλποις ἀναπαυομένου διηγεῖται. Πιστεύοντες οὖν εἰς τὴν παντελείον Τριάδα τὴν ἀγιωτάτην, τὸν Πατέρα λέγοντες Θεὸν καὶ τὸν Γίλην, οὐ δύο τούτους θεούς, ἀλλ' ἕνα διολογοῦσμεν κατὰ τὸ τῆς θεότητος ἀξίωμα, καὶ μίαν ἀκριβῆ τῆς φασιλείας τὴν συνάφειαν· πανταρχούστος μὲν καθόλου τοῦ Πατέρας πάντων καὶ αὐτοῦ τοῦ Γίλου, τοῦ δὲ Γίλου ὑποτεταγμένου τῷ Πατρὶ· ἐκτὸς δὲ αὐτοῦ πάντων τῶν μετ' αὐτὸν βισιλεύοντος τῶν δὲ αὐτοῦ γενομένων, καὶ τὴν τοῦ ἀγίου Πνεύματος γάριν ἀφθίνως τοῖς ἀγίοις δωρουμένου πατρικῷ βουλήματι. Οὕτω γάρ τὸν περὶ τὴν ἐν Χριστῷ μοναρχίᾳ συνισταῖται λόγον παραδεδώκασιν ἡμῖν αἱ ἱεροὶ λόγοι.

¹ Prov. viii, 22.

Τάῦτα ἡγαγάδειτο, ταῦ μετὰ τὴν ἐπιτομῇ ἔκτεθει. Ταῦτα πίστιν πλατύτερον ἐπεξεργάσασθαι, οὐ κατὰ περιττὴν φιλοτιμίαν, ἀλλ' ἵνα πᾶσαν τὴν κατὰ τῆς τιμοτέρας ὑπολήψεως ἀλλοτρίαν ἀποκαθάρωμεν ὅπερίαν παρὰ τοῖς τὰ καθ' ἡμῶν ἀγνοοῦσι· καὶ γνῶσιν οἱ κατὰ τὴν δόσιν πάντες δύο μὲν τῆς αὐτοφαντίας τῶν ἐπεροδέων τὴν ἀναίδειαν, δύο δὲ καὶ τὸν ἀνατολικὸν τὸ ἐκκλησιαστικὸν φρόνημα, μαρτυρούμενον ἀδιάστατης ὑπὸ τῶν θεοπονέστων Γραφῶν παρ' αὐτοῖς ἀδιαστρόφως. » 'Ἐν τούτοις μὲν ἡ μακρότερης ἐκείνη ἔκθεσις περιείληπτο.

sto constare nobis sacra prolixdere oracula. Haec ut post breviorē fidei formulam fusiū expone-remus, necessitas nobis imposta est, non per superfluam ambitionem, sive venditationem, sed ut omnem alienam suspicionem contra sententiam nostram conceptam, apud eos qui res nostras ignorant, abstergeremus: et ut Occidentales omnes cum calunniae adversariorum impudentiam, tum ecclesiasticam Orientalium opinionem cognoscant, cui opinioni divinitus inspiratae Scriptorū, quæ apud eos inviolatæ conservantur, per nullam coactam aut violentam interpretationem, perhibent testimonium. » Ille quidem modo prolixior illa expositio fuerat instituta.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Περὶ τῆς ἐρ Σαρδικῆ συνόδου.

Ὦς δ' ἀπηξίωτο τοῖς ἐν ἐσπέρᾳ. Κώνστας δὲ Καίσαρ μὲν ἦτει χάριν τῶν ἀδελφῶν, Παῦλῳ καὶ Ἀθανασίῳ τοὺς οἰκείους θρόνους ἀναλαβεῖν. Ὡς δὲ γράψων οὐδὲν μᾶλλον ἤνει, τῶν δι' ἐναντίας ἀντιπραττόντων, καὶ τῶν λαῶν διὰ ταῦτα στασιαζόντων, προσιδίνες Κώνσταντοι οἱ περὶ Παῦλον, σύνοδον γένουν οἰκουμενικὴν γενέσθαι, ὥστε δὴ καὶ τὰ τῆς πίστεως καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς ἀκριβῶς ἐτασθῆναι. Τὴν γέρα καθαρεύειν ὑποσχείνοντο διὰ τὸ τῆς πίστεως ἀκριβιγένες. Γνώμη τοίνυν τοῖν δυσὶν βασιλέοιν ἔγινετο, τοὺς ἀφ' ἐκατέρας ἀρχομένης ἐπισκόπους εἰς ῥητὴν ἡμέραν καταλαβεῖν τὴν Σαρδικήν, Ἰλλυρίας δὲ πόλις αὖτη, τοῦ μὲν αἰτοῦντος, Κώνσταντιου δὲ ὑπακούοντος, διῆτε τὴν στάσιν διαλυθῆναι. Καὶ ἀπὸ μὲν τῶν πρὸς ἐσπέραν μερῶν ἀμφὶ τριακόσιοι συνῆλθον ἐπισκόποι, ὡς ποὺ φησιν ὁ Ιερός Ἀθανάσιος, ἐκ δὲ τῆς ἔω ἔξ τε καὶ ἐδομήκοντα. Σαβίνος δὲ Μαχεδόνιος τοῦτο φησιν· οἵσι συγκατείλεκτο καὶ Ἰσχύρας ἐκεῖνος, δὲ ἔκαντο τὴν Ιερωσύνην ἀναλαβών. Καὶ κατὰ τοῦτο διάφορος καταστάς Ἀθανασίῳ, τοῖς δὲ δι' ἐναντίας προσώπων, καὶ τὰ ψεύδη συμπλάσας, ἐπισκόπος Μηρέωτου παρ' ἐκείνων ἀνεκηρύχθη. Οὐδὲ ἄλλοι τὸ στενὸν τοῦ ὀρισθέντος κατεροῦ ἐν αἰτίαις θέμενοι, ἀπελειφθῆσαν, ἀλλοὶ ἄλλοι τι προσβαλλόμενοι, Ιουλίῳ γε μήν τὴν μέμψιν ἀνατιθέντες, καὶ ταῦτα πρὸς εἴκοσι μηνῶν τῆς ἀφίξεως τῶν ἐπισκόπων κεκηρυγμένης. Ἐν δὲ τούτῳ δέκατον ἔτος, ἀφ' οὗ Κώνσταντίος διπλήτη τοῖν βασιλέοιν πρὸς τὴν ἀμείνων ἔξιν ἐχώρει. Ἀλλ' οἱ μὲν ἔχοι, εἰς τὴν Φιλίππου πόλιν τῆς Θράκης γενόμενοι, τοῖς ἐπερισσοῖς ἔγραψαν, προκαταλαβοῦσι τὴν Σαρδικήν, διώσασθαι τοὺς περὶ Ἀθανάσιον τοῦ συλλόγου, ὡς ἄπο τοῦ Ιεράσθαι γεγενημένοις· μηδὲ γάρ ἀν ἄλλως εἴναι· ἔξδη εἰς ἐν συνιέναι· ἐπειτα δὲ καὶ εἰς τὴν Σαρδικήν γενόμενοι, τὰ ἵστα διασχυρίζοντο· οἱ δ'

(1) Eliam aliter, et fortasse rectius ita verti posset: *Patre quidem rerum universarum per omnia*

A dicentes, et Filium, non ipsos duos deos, sed unum consitentur, iuxta divinitatis amplitudinem, et unam certam absolutamque regni conjunctiōnem: universarum quidem rerum per omnia cum summa potestate imperium obtinente Patri omnium, et ipsius Fili; (1); Filio autem Patri quidem subjecto, extra vero eum universa post eum quæ per ipsum facta sunt regente, et Spiritus sancti prolixe ex voluntate Patris gratiam sanctis donante. 695 Ad hunc enim modum, ordinem et rationem monarchiæ uniusque imperii in Christo constare nobis sacra prolixdere oracula. Haec ut post breviorē fidei formulam fusiū expone-remus, necessitas nobis imposta est, non per superfluam ambitionem, sive venditationem, sed ut omnem alienam suspicionem contra sententiam nostram conceptam, apud eos qui res nostras ignorant, abstergeremus: et ut Occidentales omnes cum calunniae adversariorum impudentiam, tum ecclesiasticam Orientalium opinionem cognoscant, cui opinioni divinitus inspiratae Scriptorū, quæ apud eos inviolatæ conservantur, per nullam coactam aut violentam interpretationem, perhibent testimonium. » Ille quidem modo prolixior illa expositio fuerat instituta.

B

CAPUT XII.

De Sardicensi synodo.

Ut autem ab Occidentalibus est repudiata, Constantiā Caesar unum illud a fratre sibi dari postulavit, ut Paulus et Athanasius sedes suas reciperebant. At cum litteris suis nihil efficeret, propterea quod adversarii contra niterentur: et cum populus ea de causa seditionem moveret, Paulus et Athanasius rursum Constantem adiere, et ut universalis synodus cogeretur petiere, ut de professione fidei, et de eorum causis accuratis res explorari posset. Exanctorationis enim ignominiam se propter fidei sinceritatem sustinere affirmarunt. Quapropter de duorum imperatorum istorum sententia statutum, ut utriusque imperii episcopi ad diem certum Sardicam, quæ Illyrica civitas est, convenirent. Id quod Constantiā sic petierat, Constantius autem assenserat, ut videlicet sedition solveretur. Atque ex Occidentis partibus circiter trecenti convenere episcopi, sicuti alicubi sacer dicit Athanasius; ex Oriente vero, Sabino Macedoniano referente, sex et septuaginta. Quibus ac census est et Ischyras ille, ex sese ortus presbyter. Ob quam causam, cum negotium ei cum Athanasio esset, in adversariorum partes concessit, apud quos propter mendacia conficta episcopus apud Mareotēn est creatus. 696 Reliqui autem angustias constituti temporis præterentes, atque aliis alias causam allegantes, non comparuere. D Potissimum vero in Julium culpam ejus rei conferabant, cum quidem mensibus viginti ante episcoporum adventum dies esset constituta. Decimus is erat annus, ex quo Constantinus, imperatoris utriusque pater, ad meliorem migraverat vitam. Et Orientales, qui Philippopolim in Thracia venerant, Occidentalibus, qui Sardicæ jam præsto erant, scripsere, ut Athanasium, ejusque studiosos, ut

cum summa potestate imperium eliam in Filium obtinente, etc.

Atque interea, quod omnes una porta egrederen- A εἰς Ἀράμην ἀνέτρεχε. Γρόγγιος δὲ, ἐκποδῶν ἔκει-
tur, Athanasius in media psalmos canentium turba
tectus, incolumis evadit, atque Romam recessit.
Gregorius porro, illo profugiente, thronum recipit.
Propter quod factum multitudo male animata,
ecclesiam quae apud ipsos sub Dionysii episcopi
domine erat, igni combussit. Eusebius cum suis,
ea re ad voluntatem suam peracta, magnoque
studio episcopis in Oriente catholicis rejectis, et
aliis qui eadem secum sentirent, insignioribus
sedibus, Alexandriae, Antiochiae ad Orontem, præ-
fectis, et in ipsa ad Hellespontum imperante urbe
per seipsum sede occupata, admodum morigeros
omnium eorum locorum habuit episcopos. Julius
autem Romanus pontifex, et totius Occidentis epi-
scopi, constantes Nicænae synodi suffragatores et
laudatores, iebus que in Oriente præter spem
acciderent, graviter affligebantur. Ipsum quoque
Athanasium ad se venientem perbenigne suscep-
runt: et virum tantum, eademque cum eis senti-
tentem, honore sunt prosecuti, causamque ejus
ad iudicium cognitionemque suam transferendam
duxerunt, et scriptis eam ob rem litteris synodum
ad se evocarunt. Quibus litteris Eusebius exacerbatus, missis ad Julium legatis, judicium ei rerum
in Tyria synodo adversus Athanasium decretarum permisit.

CAPUT VII.

*Ut post Eusebium Paulus rursus sedem receperit,
Ariani autem Macedonium contra eum soverint:
et de cœde Hermogenis ducis: et ut denuo Paulus
sit ejectus.*

Priusquam autem responsum Roma accepisset, Eusebius diem suum obiit, non diu a synodo Antiochena superstes. Porro bellua ea sublata, Constantinopoli cœtus piorum studio et ardore, quo erga Nicæna decreta ferebantur, Paulum in ecclesiam reduxere. Tum quoque Arianorum factio, et Theognidis atque Theodori Perinthii (Heracleotem eum nominant) sectatores, in ea que Pauli dicitur ecclesia, conventu acto, Macedonium Constantino-politanum elegerunt episcopum. In quibus cum alii multi, tum Ursicius et Valens, **684** alter quidem Singidonis superioris Mysiæ, alter autem Murisorum superioris Pannoniæ episcopi fuere: qui postea resipuere, et libello pœnitentiæ Julio Romæ epi-scopo oblato, δμουσιῷ consubstantiali assensere, et ad communionem admissi sunt. Tum temporis autem acres Arianæ opinionis æmulatores, non parvos Ecclesiæ motus excitarunt: quorum unus etiam Macedonius fuit. Civili namque ex ea causa bello exorto, plebs quotidie fere seditionem concitatbat: et multitudine utrinque concurrente, plurimi attrebantur atque peribant. Qua re imperator cognita, cum adhuc Anchiochia moraretur, ira percitus, Hermogeni duci, qui tum in Thraciam missus fuerat, mandavit, ut ex itinere cum equestri manu in urbem imperatricem diverteret, et Paulum Ecclesia ejiceret. Qui ubi assulit, et im-
perata facturus militarem manum adhibuit, plebs

A εἰς Ἀράμην ἀνέτρεχε. Γρόγγιος δὲ, ἐκποδῶν ἔκει-
νου γεγενημένου, τὸν θρόνον ἐλάμψανε. Χαλεπῶς δὲ
τὸ πλήθος τοῖς γενομένοις διατεθὲν, τὴν παρ' αὐτοῖς;
Διονυσίου τοῦ ἐπισκόπου ἐκκλησίαν πυρὶ παραδέσω-
κεν. Οὕτω δὲ σα δὴ πρὸς βουλῆς Εὐσεβίῳ κατειρ-
γασμένων, σπουδῇ τε τῶν ἀνὰ τὴν ἑπισκόπων κα-
θηρημένων, αὐτοῖς; δὲ ὁμοφρόνων τοῖς ἐπισήμοις τῶν
Θρόνων ἀντικαταστάντων ἐπὶ τε Ἀλεξανδρείας καὶ
τῆς παρ' Ὁρόντην Ἀντιοχείᾳ, καὶ τῆς ἀνὰ τὸν Ἐλ-
λήσποντον βασιλίδος, εὖ μάλα πειθούμνους εἶχον καὶ
τοὺς ἀνὰ τὸδε σύμπαν ὑπήκοον ἐπισκόπους. Ἰούλιος
δὲ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος, καὶ οἱ ἀνὰ τὴν ἑπέρεν
ἀπασχι λεπεῖς, καθάπαξ ἐπιτινέται τῆς ἐν Νικαιᾷ
συνόδου γεγενημένοι, ὑεριοπαθούντες ἥσαν τοῖς; ἀνὰ
τὴν ἕω παρ' ἐπίπλοι συμβάσιν. Ἀμέλει τοις καὶ ἥκοντα
B πρὸς αὐτοὺς Ἀθανάσιον ἀσμένως ἐδέξαντο, καὶ τι-
μῆς τξίουν τοιοῦτον γε δόντα, καὶ διμόφρονα τούτοις
καθεστηκότα· καὶ τὴν κατ' Ἀθανάσιον δίκην ἐπ'
αὐτοῖς γενέσθαι διψκούμον· καὶ γράφοντες πρὸς
ἕατούς τὴν σύνοδον μετεστέλλοντο. Χαλεπαίνων δὲ
τούτοις Εὐσεβίῳ, διεπρεσβεύετο πρὸς Ἰούλιον, αὐτῷ
δῆθεν ἐπιτρέπων τὴν κρίσιν τῶν ἐν Τύρῳ δοξάντων
καὶ τὸν Ἀθανασίον.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

*Ὦς μετὰ Εὐσεβίου πάλιν ὁ Παῦλος τὸν θρόνον
ἐλαμβάνει· οἱ δὲ Ἀρειανοὶ Μακεδόνιοι προε-
σάλλοτο, καὶ περὶ τῆς ἀναρέσεως τοῦ στρα-
τηλάτου Ἐρμογέρους· καὶ ὡς ἐξηλάθη πάλιν
οἱ Παῦλος.*

Πρινὴ δὲ τὴν ἐκ Ῥώμης ἀπολογίαν μαθεῖν, δὲ
Εὐσεβίος φύάνει τὸν βίον ἀπολιπών, οὐ πάμπολυ
τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ὑστερήσας συνέδου. Τοῦ δὲ το-
σούτου διαφωταρέντος θηρός, δὲ τῆς Κωνσταντίνου εὐ-
σεβῆς δημίος ζήλω τῶν κατὰ Νίκαιαν δεδογμένων
τὸν Παῦλον αὐθὶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀνήγαγον.
Κατὰ ταυτὸν δὲ καὶ οἱ τῆς Ἀρειανῶν συμμορίας,
οἱ ἀμφὶ Θεόγνιν καὶ Θεόδωρον τὴν Περίνθιον, Ἡρ-
κελέωτην δὲ αὐτὸν ὀνομάζουσιν, ἐν τῇ κατὰ Παῦλον
εἰρημένῃ Ἐκκλησίᾳ συνελθόντες, Μακεδόνιον τῆς
Κωνσταντίνου χειροτονούσιν ἐπίσκοπον. Ἐν οἷς
ἄλλοι τε πολλοὶ, καὶ Οὐράξιος, καὶ Οὐάλης· ὃν δὲ
μὲν Σιγγιδόνος τῆς ἀνω Μυσίας, Μυρσῶν δὲ τῆς
D Δάνω Παννονίας Οὐάλης, ἥσαν ἐπίσκοποι· οἱ δὴ ἐς
ὑστερού μεταμέλιν χρησάμενοι βιβλίον μετανοίας
τῷ Ῥώμης Ἰουλίῳ δίνετε, τῷ δμουσιῷ συνέθεντο,
καὶ κοινωνεῖν τξίωθησαν. Τηνικαῦτα δὲ διάπυροι
ζηλωταὶ τῆς Ἀρειανικῆς θρησκείας δίνεται, πολέ-
μους κατὰ τῆς ἐκκλησίας οὐ μιχροῦς ἀνεστήσαντο·
ῶν εἰς καὶ δὲ κατὰ Μακεδόνιον. Ἐμψυλίου γάρ ἐν-
τεῦθεν πολέμου γεγενημένου, στάσιν δὲ δῆμος καὶ
ἐκάστην ὡς εἰπεῖν εἴχε. Τοῦ δὲ πλήθους συμπίπτον-
τος ἐκατέρωθεν, πλείστους τε συντρίβεσθαι συνέ-
βαινε καὶ διδλλοσθαι· ἀ δὴ καὶ βασιλέα μαθόντα,
εἴτι κατὰ τὴν Ἀντιοχείαν διατρίβοντα, περιοργῇ τε
γενόμενον, Ἐρμογένει ἐντεῖλασθαι στρατηλάτη, τοῖς
Θρακίοις μέρεσι τηνικαῦτα δὴ στειλαὶ ἐνιψ, ἰδοῦ
πάρεργον τὴν βασιλέα καταλαβεῖν σὺν ἱππικῇ δυ-

νίμει, καὶ τὸν Παῦλον ἀπελάσαι τῆς ἐκκλησίας. Οὐδὲ παρέμων τὸ κελευσθὲν ἐπεχείρει, καὶ βίᾳ προσῆγεν, οὐ συνεχώρει τὸ πλήθος. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀμύνεται ἑτοῖμας εἶχον, Ἐρμογένης ἔτι ἐπέκειτο τῇ στρατιωτικῇ χειρὶ χρώμενος. Τὸ δὲ πλήθος κατὰ βραχὺ στασίζον ἐξῆπτετο, καὶ πρὸς ἀλογωτέρας ἐκινείτο ὅρμας. Ἐπειτα πανδημεὶ προσιόντες, τὴν Ἐρμογένους ἐμπιπρῶσιν οἰκίαν, καὶ αὐτὸν κτείνουσιν. Εἴτα σφιγίον ἐξάψαντες τῶν ποδῶν, εἴλκην διὰ τῆς λεωφόρου τῆς πόλεως. Ταῦτα μαθὼν ὁ Κωνστάντιος, ἵππεις ἐλάσας, τὴν βασιλίδα κιτέλασε. Κακῶς δὲ δράσην τὸ πλήθος διανοούμενος, παρῆκε δεδηκρυμένους ὄρην ὑπαντῶντας αὐτῷ. Περιεἵλε γε μήν ἀμφὶ τὸ ἥμισυ τοῦ σίτου, ὃν Κωνστάντιος κατ' ἔτος ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον φόρων τοῖς ίδίοις ἐδωρεῖτο πολίταις· ἵσως διμεινον λογισάμενος περιειλεῖν τὰς στάσεις αὐτοῖς, ὑπὸ τρυφῆς, ὡς τὰ πολλὰ, καὶ φραστῶν γάρ τις φύσεις εἰωθυίας. Οκτὼ γάρ μυριάδες μέδιμνοι καθ' ἥμέραν ἐχορηγούντο σίτου τῷ πλήθει πρὸς Κωνστάντιον· ὃν τὸ ἥμισυ τηνικαῦτα περιείλει Κωνστάντιος. Τὴν ἐργὴν δὲ πᾶσαν ἐπετενὶ ἐπὶ Παῦλον· καὶ οὐ τοὺς θρόνου μάνον, ἀλλὰ καὶ τῆς πόλεως ἡλικίαν. Χαλεπανῶν δὲ καὶ Μάκεδονιών, ὡς στάσεων καὶ θορύβων αἰτία, οὐ μήν δὲ ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Ἐρμογένους ἀναιρέσεως, καὶ ὅτι τῆς ἐκείνου ἀνευ ἐπιτροπῆς τὴν Ιερωσύνην ἀνέλαβεν, οὗτος συγχροτήσας τὴν ἐκείνου φῆφιν, οὗτος μήν ἀποχειρωτονήσας αὐτὸν, ἐάσας δὲ ὅτας ἔχειν ἐν ᾧ συνῆγεν ἐκκλησίᾳ, εἰς τὴν Ἀντιόχην ἀπέστρεψεν. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Ἀρετανοὶ ὡς τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν ἀγλευκῇ καθεστῶτα, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὰ συμβάντα τῇ εἰσόδῳ αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ παρ' αὐτοῖς ἐπιτιθέου Διονυσίου, μεθιστῶσι μὲν ἐκείνον, Γεώργιον δὲ τινα, Καππανέρχην τὸ γένος, μάζῃ καὶ πιεύροις κατατετριμένον, ὡς καὶ ταρίχων κρέῶν ὑειών ταμίαν γενέσθαι, οἷς δὲ περὶ τὴν θρησκείαν δραστήριον, ἀντικαθιστῶσι τῷ τῆς Ἀλεξανδρου θρόνῳ.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

*Ως Ἀθανάσιος καὶ Παῦλος γρίμμασιν Ἰουλίου δχνρωθέντες, τοὺς ίδεοντες θύμοντος ἀπέλασον.

Ἀθανάσιος δὲ τοῖς ἐν Ρώμῃ διῆγε, Κωνστάντιος τοῦ νεωτέρου τῶν Κωνστάντιου πατέρων τῆς ἐπέρρεας πάτης κατάρχοντος. Ἐν ταυτῷ δὲ Παῦλος ὁ τῇ; Κωνστάντιος ἀφέκτο, καὶ Μάρκελλος ὁ Ἀγκυρανός, δι' αἰτίας ἀσπερ εἰρήκησεν, καὶ Ἀσκηπάδης, δῆς Γαζείων ἐπίσκοπος· δῆς δὴ καὶ οὗτος γεννητίους ἀντιφερόμενος τοῖς Ἀριανοῖς, γραψὴν πρὸς τῶν δῆς ἐναντίας ὑποστάς ὡς εἰς θυσιαστήριον ἀνατρέψας, ἀγήροται τὴν ἐπίσκοπην. Κυντιανὸς δὲ ταῦτην ἐλάμβανεν. Ἐπίσης δὲ καὶ Λούκιος ὁ τῇ; Ἀδριανοῦ ἐγκληθεὶς, καὶ τῇ; ἀξίᾳ γυμνωθεὶς, καὶ αὐτὸς ἡκεν εἰς Ρώμην. Ἐπεὶ δὲ τὰ κατ' αὐτὸν ἀνέγνω ὁ Ρώμης Ἰούλιος, διυνοσύντας δῆμος περὶ τὰ ἐν Νικαίᾳ δεδογμένα εὑρών, κοινωνίας τίξωσε.

(1) Acta sunt hæc Constantio III et Constante II coss., quo tempore Constanus Francorum gentem

A ei restitut. Eam vero, ad vim vindicandam paratam videns Hermogenes, amplius etiam militari robore instituit. Ibi multitudo ad seditionem et tumultum paulatim concitata, præter rationem ad impetum prosiluit: et deinde una simul omnes ruentes, Hermogenis domum incendere, ipsumque occidere: fune quoque ad pedes ejus alligato, per urbis vias traxere. Ille ubi ad Constantium sunt relata (1). equo vehens Constantinopolim venit. Et cum graviter in multitudinem animadvertere statuisse, noxam eis, quod lacrymantes ei obviam ierant, remisit. Dimidiati tamen circiter frumenti partem ademit, quod Constantinus quotannis ex Alexandria et Aegypti tributis, civibus suis largitus fuerat; melius videlicet Constantius esse rebater, sic seditionum, quam aliter, accidere causas, quæ ex luxu plurimum et secundarum rerum licentia emergere solent. Octoginta enim millia medimnorum frumenti quotidie a Constantino plebi datae fuerant, cuius dimidiati partem tum Constantius diminuit: ira omni in Paulum conversa, quem non solum throno, sed urbe etiam ejecit. Macedonio quoque succensens, ut seditionum, tumultuum, atque adeo caelis Hermogenis auctori, et quod injussu suo episcopatum recepisset, electione ejus neque comprobata neque abrogata, in eaque qua conventus agebat ecclesia, eum sic manere passus, Antiochiam revertit. **685** Interera Ariani Gregorium perinde atque in religione segnem, et Alexandrinis minus gratum, et propter ecclesiæ, quæ Alexандriæ Dionysii episcopi fuerat, in introitu ejus conflagrationem, episcopatu movent: et Georgium quemdam Cappadocem genere, qui circa panem viliorem et surfur aetatem egeret, succidique adeo suillæ promus condus fuerat, quod in religione tuenda industrius esset, pro eo in Alexandrina sede collocarunt.

CAPUT VIII.

Ut Athanasius et Paulus, litteris Julii frati, sedes suas recuperint.

Athanasius autem Romæ agebat, Constante Constantini minimo natu filio toti Occidenti imperante. **D** Venit eo Constantinopolitanus quoque Paulus, et Marcellus Ancyranus, propter eam quam diximus causam, Asclepas etiam Gazæorum episcopus, qui et ipse quod fortiter Ariani resisteret, accusacionem judiciumque, quasi sacrificii aram evertisset, sustinuit: et ob id episcopatum deponere coactus fuit, qnem episcopatum Quintianus est consecutus. Lucius præterea Adrianopolitanus eodem crimine delatus, et dignitate itidem spoliatus, Romanum confudit. Horum causa Julius antistes Romanus cognita, quod consentientes sibi de Nicænis decretis invenit, communione eos est dignatus. Pro ampli-

bello victam sœlere sibi conjunxit. (Socrat. lib. II, cap. 13.)

tudine autem sedis suæ, ex veteri privilegio et prærogativa⁽¹⁾, persuasum habens, omnium ubique episcoporum curam et judicium ad se perlinere, datis cuique liberrime scriptis litteris, suas eis ecclesiæ reddidit, eosque in Orientem remisit: eos qui temere illos exauctorassent, perstringens, ut qui non recta sequerentur consilia, motusque et turbas ecclesiæ crearent, neque seniel Nicææ factis sive decretis starent. Ad hæc præcepit, ut quidam ex eis ad diem constitutum Romæ præsto essent, qui recte sententiam in condemnatos latam esse probarent. Sin minus, minas addidit: nisi a rebus novandis desisterent, se ab eis sacras exacturum penas. Athanasius, et qui cum eo erant, missis ad Orientales episcopos litteris, ecclesiæ suas recuperunt. **686** Illi contumeliam esse rati Julii objurgationem, Antiochiae congregati, de sententia omnium epistolam ad eum inisere, luculententer quidem illam scriptam, ironiis autem aculeatisque verbis refertam, forensimque et judiciale in modum compositam, et quæ styli vi et gravitate minorum expers non esset. Scripserunt enim, Romanæ quidem urbi ab omnibus observantiam exhiberi et honorem: quippe quæ antiquitus apostolorum domicilium et schola, veræque pietatis, ut aliquis dicat, metropolis et primaria urbs fuerit: quamvis ex Oriente præcones ejus eo venerint, se tamen non ideo secundas ferre debere, quod Ecclesiæ magnitudine superiores non essent, cum virtute et rebus aliis priores se esse existimarent. Illud etiam criminis loco objecere, communicare eum cum Athanasio animum induxisse: idque indigne tulere, veluti contumelia synodi eorum sententie irrogata esset. Et factum ipsum, ut quod contra sanctiones Ecclesiæ processisset, iniquum esse, sunt calumniati. Atque ægre id eis esse, recteque se eum reprehendere, cum dixissent: postremo, siquidem cum sententiam ipsorum qua illos condemnassent, tum electionem eorum quos pro illis ecclesiæ præfecissent, comprobaret, pacatos etiam se fore, et cum ipso communicaturos. Sin adversari eis pergeret, et ipsos conjunctos adversus eum ituros esse, intulere: cum neque majores eorum contra Cornelium Romæ episcopum conati aliquid fuerint, cum ille Novatum presbyterum Ecclesia submovisset. De rebus vero Nicænis nihil rescriptsere, superfluum id esse arbitrati, sua facta commode excusare possent. In eam sententiam Orientales episcopi ad Julianum litteras dedere.

687 CAPUT IX.

Ut imperator Paulum per Philippum præfectum in exsilium agi curaverit, Macedonium autem in throno collocarit: et ut Athanasius sua sibi consuluerit.

Constantio vero imperatori Antiochiae agenti scribentes, illos ut seditiones homines a se expulsos esse, sunt calumniati. Ille ubi Paulum recuperasse locum suum audivit, admodum serociit: et ad

A Τῷ δὲ τοῦ θρόνου ἀξιώματι: ἐκ τῶν ἀνέκαθεν προνομίων εἰδὼς προσήκουσαν ἑαυτῷ τὴν τῶν ἀπανταχοῦ λερών κηδεμονίαν τε καὶ ἀνάκρεισιν, παρῆρησας μεστοῖς γράμμασι καθοπλίσας αὐτούς, ἐκάστῳ τὴν ιδίαν ἐκκλησίαν ἀπένειμε, καὶ εἰς τὴν ἔω ἐκέπεικε, καθαπτέμενος τῶν προτετῶν: καθελόντων αὐτούς, ἅτε δὴ μὴ βεδουλευμένων τὰ δέοντα, δι' δχλου τε γνομένων ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ μὴ ἐμμενόντων τῇ καθάπαξ ἐν Νικαίᾳ κυρωθείσῃ πίστει. Πρὸς δὴ τούτους ἐκέλευε, καὶ τίνας εἰς φρήνην ἡμέραν παρεῖναι, διελέγειντας, ὡς δικαία ἡ ἐπὶ τοῖς καταψήφισθεῖσιν ἡγένθη δίκη. Εἰ δὲ οὖν, ἡπειρει, εἰ μὴ παύσοιντο νεώτερα πράττοντες, τὴν λερὸν εἰσπραχθῆσεθαι καταδίκην. Οἱ μὲν οὖν ἀμφὶ τὸν Ἀθανάσιον τὸν οἰκεῖον τόπους ἀπέλαθον, διαπεμψάμενοι τὰς ἐπιστολὰς τοῖς ἔφοις τῶν ἐπισκόπων. Ήδριν δὲ ἐκεῖνοι λογισάμενοι τὴν τοῦ Ἰωάλιου ἐπίπληξιν, ἀθρόοι ἐν Ἀντιοχείᾳ γενόμενοι, μιᾶς γνώμης αὐτῷ ἐπιστέλλουσιν ἐπιστολὴν τινα, φαιδρῶς μὲν συγχειμένην, ρεστὴν δὲ εἰρωνείας πολλῆς, καὶ δικανικῶς διεσκευασμένην. Δεινότητι δὲ χρώματος οὐδὲ ἀμοιρος ἦν ἀπειλῆς. Τὴν μὲν γὰρ Ῥωμαίων πτίλιν πᾶσι φέρειν φιλοτιμίαν ἔλεγεν, ἀτ’ ἐκ παλαιοῦ ἀποστόλων φροντιστήριον, καὶ εὐτεσθείας ὡς διὰ τις γεγενημένην μητρόπολιν, εἰ καὶ τετράκις τοὺς καταγγέλλοντας ἐπιδημῆσαι συνέβη· οὐ μὴν τὰ δεύτερα παρὰ τοῦτο ἔχειν ἡξίουν· διτὶ μὴ τῷ τῆς Ἐκκλησίας μεγάθει πλεονεκτοῦσ·ν, ἀρτῇ καὶ τοῖς ἄλλοις νικῶντες, ὡς ὕδωρ. Προέφερον δὲ κάκεινῳ εἰς Ἑγκλημα, τὸ κοινωνεῖν ἀλέσθαι τοῖς περὶ Ἀθανάσιον· καὶ ἔχαλέπαινον ὡς οὐδρισμένης τῆς αὐτῶν συνοδικῆς ἀποφάσεως· καὶ τὸ γενόμενον, οἴσα μὴ κατὰ τὸν τῆς Ἐκκλησίας θεσμὸν προθάν, ὡς δικιον διέβαλον. Δεινὰ δὲ παθεῖν, καὶ δικαίως μέμψασθαι διελόντες·, τέλος ὡς εἰ μὲν στέργοι τῶν καταδικασθέντων τὴν ψῆφον, ἐπέφερον· καὶ τῶν ἀντ' αὐτῶν εἰσαχθέντων ταῖς ἐκκλησίαις κατὰ στάσιν, εἰρηνεύειν καὶ αὐτοὺς καὶ κοινωνοὺς εἶναι. Ἀντιπράττειν δὲ ἐθέλοντι, καὶ αὐτοὺς δόμστε κατ' ἐκεῖνου χωρεῖν· ἐπεὶ τοὶ γε οὐδὲ τοὺς πρὶν ἐκεῖνων ἀνὰ τὴν ἔω λερεῖς· Κορηνῆι τῷ Ῥώμης ἀντεπεῖν ἰσχυρίζοντο, ὀπηνίκα τὸν πρεσβύτερον Ναυάτον τῆς Ἐκκλησίας ἐξῆλαυνε. Περὶ μέντοι τῶν ἐν Νικαίᾳ οὐδὲν ἔγραψαν, περιττὸν εἰπόντες γράψειν, καίπερ πλεῖστα ἔχοντες, ἀ τὰ τότε γεγενημένα παραιτεῖσθαι ἀναγκαῖς ἐπιτίθε. Τοιάδε μὲν οἱ τῆς ἔω λερού τῷ Ιουλίῳ ἔγραψαν. etiamsi plurima quæ scriberent haberent: quibus

D ΚΕΦΑΛ. Θ
‘Ως δ βασιλεὺς Παῦλον ἐξορισθῆται διὰ Φιλίππου τοῦ ἐπάρχου ἐξοήσεο· Μακεδόνιον δὲ ἐτεθρόνισε· φυτῇ δὲ ἐχρήσατο Ἀθαρδοῖος.

Κωνσταντίῳ δὲ τῷ βασιλεῖ κατ’ Ἀντιοχειαν τὰς διατριβὰς ποιουμένην γράφοντες διέβαλον ὡς στασιώδεις τοὺς πρὸς ἐκεῖνων ἐκβεβλημένους. Πυθόμενος δὲ καὶ Παῦλον αὐθίς εἰληφέναι τὸν θρόνον, ἐθη-

(1) Socr. lib. II, cap. 45; Sozom. lib. III, cap. 8.

ριοῦτο· καὶ δὴ γράφει τῷ τῆς πόλεως ἐπάρχῳ Φίλιππῳ, δευτέρων μετὰ βασιλέα τηνικαύτα τῇ λαζήν περιβεθραμένῳ, Παῦλον μὲν ἔξελάσαι τῆς πόλεως, Μακεδονίῳ δὲ παραδοῦναι τὴν Ἐκκλησίαν. Φίλιππος δ' ἐκ τῶν πρὶν εἰς Ἐφραΐην προχθέντων σώφρων γενόμενος, τὰς τοῦ πλήθους δεῖξες δρμάς, τέλην τὴν πρᾶξιν μετέρχεται. Ήριν γάρ ἐν φανέρῳ καταστῆναι, ὡς περὶ κοινῶν τινῶν βουλευσόμενος, ἔκάλει τὸν Παῦλον ἀνὰ τὸν Ζεύξιππον· δημόσιον δὲ τοῦτο λουτρόν, περιφράνες τε καὶ μέγιστον, δ Νουμέρων ἐσχε κλῆσιν εἰσέπειτα. Τὸν δὲ, μετὰ τιμῆς τῆς προστηκούσης ἱκοντα, τὰ βασιλέως γράμματα ἐπεδίκνυ· καὶ δὲ τῶν βασιλείων τῷ εἰρημένῳ γειτονύμιτων λουτρῶν κατάγων εἰς θάλασσαν, ἐπεδίβαζε πλεύσι, καὶ εἰς Θεσσαλονίκην κατῆγεν· ἦν δὴ καὶ πατρίδα ἔχειν, καὶ τοὺς προγόνους ἔκειθεν δρμάσθαι ἐλέγετο. Καὶ τὴν μὲν ἐν παντάπασι φεύγειν κατέψτριξε· Ἐλλυριῶν δὲ καὶ τῆς πρόσω γῆς ἐπιβαίνειν ἐν ἑλευθερῷ πάσῃ παρέσχεν. Ἐκθεν δ' ὁ Ἐπαρχος ἔξιών σύναμα τῷ δυσσεβεῖ Μακεδονίᾳ, δρομαίων εἰς τὴν Ἑπειρησίαν εἰσῆλαυνον. Τὸ δὲ πλήθος σύμμικτον ἐξ ἀπάντων διακοῦσαν, παρὰ τὴν Ἑπειρησίαν ἐφοίτα, σπεύδων ἔκστος προκαταλαβεῖν, ἀφτοῖ τινες καὶ ἀριθμοῦ κρείττους συρρίσοντες. Καὶ γείρ δὲ στρατιωτικὴ ἕντερης, δέσις ἐμποιοῦσα τῷ πλήθει παρείπετο. Ἐπει δὲ ἀγαγέτα τῆς Ἑπειρησίας ἐγένετο, πάροδος δὲ οὐκτὸν, τοῦ πολλοῦ δηλου ἀπανταχοῦ περιθένοντος, ὀθισμὸς τοῖς στρατιώταις ἐπομῆτο σὺν βίᾳ. Μή οἶων δὲ δυτος συνιεῖνει τοῦ πλήθους τῷ εἰς πλείστον στενοχωρεῖσθαι, νομίσαντες οἱ στρατιώται τὸ πλήθος ἀνθίστασθαι, καὶ μὴ βιώλεσθαι ἔκοντι διδίναντες τὴν δίσον, γυμνοῖς ἔχρωντο τεῖς ἔψεις, καὶ ὡς ἀντεπιόντας τρύμοντο· καὶ πολλοὺς τούτους ὡς εἰκὸς διεχρήσαντο. Οὐκ δὲ ιγούσι μέντοι καὶ καθαρὸς τὰ ἐπιβατήρια, ὡς ἐκ μαγγάνου τεῖδες, ἢ θεῖ; τὸ λεγόμενον ἀπὸ μηχανῆς, λεγάρχης ἀναφενεῖ, ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου μᾶλλον ἢ κατὰ τὰ τῆς Ἐπειρησίας οὐδεὶς ἐνθρονίεται· καὶ τοῦτο τὸν τρόπον, καὶ διὰ τοσούτων φύνων, δ τε Μακεδονίος καὶ Ἀριανοὶ τὴν Ἑπειρησίαν κατέσχον. Οὗτος δὲ καὶ δ Παῦλος τὴν ἄδεικνον ἔστισταται. Ἀθανάτιος δὲ τὰς ὁπιλὰς Κωνσταντίου δείσας, φυγῇ γρησάμενος ἀφανῆς ἦν. Ἡπείλει γάρ αὐτῷ κάψειν τὴν κεφαλήν, τῶν ἐπιβούλων ὡς στασιώδη αἰτιωμένων· καὶ ὡς τῇ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑπειρησίαν ἐκ Ρώμης εἰσέδω, πολὺν συμπατηθὲν ἐτεθυήκει πλήθος. Μάλιστα δ' ἀνηρέθισε τοῦτον συκοφαντίας ἥντοι εἰς Ἀρειου ἐγράψαντο· ὡς εἴη τὸ τῶν πτωχῶν οιτηρέσιον, δ Κωνσταντίνος δ πατήρ τοῦ κρατοῦντος τοῖς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πτωχοῖς εἰς διατροφὴν οὐδεσθαί, πωλῶν, καὶ ἐξαργυριζόμενος Ἀθανάτιος. Εἰδέναι μέντοι χρεών, ὡς καθ' δν κατέβην τὴν ιερωσύνην κατέσχεν δ Μακεδονίος, Κωνσταντίος τὴν μεγάλην

A Philippum urbis praefectum, secundam ab imperiali potestate dignitatem tum obtinentem, scripsit, ut Paulo urbe ejecto, Macedonia Ecclesiam tradiceret. Philippus ex Hermogenis casu cautor factus, quod multitudinis furorem metueret, arte quadam rem est aggressus. Priusquam enim ea vulgaretur, perinde quasi de publicis quibusdam rebus consilium habiturus. Paulum aut se in Zeuxippum (quod publicum et celebre amplissimumque est balneum, postea Numerorum cognominatum) vocavit, eique decenti cum honore advenienti, imperatoris litteras exhibuit. Ac hominem per palatum imperiale, balneo quod diximus vicinum, ad mare deductum, navigioque impositum, Thessalonicam misit: quam etiam patriam habere, et a majoribus suis inde oriundus esse dicebatur. Eademque Oriente toto interdicens, in Illyrico et ulterioribus terris vivendi liberam permisit potestatem. Praefectus ex eo loco, una cum impio Macedonio, incitato cursu in ecclesiam ire contendit: et multitudo ex omni hominum ordine mista, ea re audita, pro se quisque locum antecapere festinans, ad eam ecclesiam eucurrit. Innumerri prorsus, qui eo confluabant, erant. Et militaris manus armata ad terrorem plebis consequebatur. Atque ea ubi proxime ad ecclesiam venit, nec ei accessus propter undique concurrentem turbam pateret, milites vi bouines rejicere per audaciam cœperunt. Cum vero illi propter multitudinem oppido in angustum redactam, cedere et considerare non possent, resistere eos, milites, neque sponte transitum dare velle opinati, strictis usi gladiis, veluti reluctantem cecidere, multosque (ut fieri solet) neci dedere. Non pauci etiam inter se conculcati atque altriti interiisse dicuntur, ita ut occisorum turba trium milium centum et quinquaginta numerum superaverit.

B 688 Porro Macedonius, perinde atque novi nihil factum esset, tanquam innocens et purus, in epibateriorum (1) introitusque arcanioribus sacris, quasi ex aliquo oræstigiarum scena aliquis, aut deus (quod dicitur) ex machina, de improviso hierarcha apparens, a praefecto magis, quam ex Ecclesiæ consuetudine, ab episcoporum ordine in thronum est deductus. Ad hunc modum, et per has cardes Macedonius et Ariani Ecclesiam occupavere. Ita etiam Paulus solum iniqui exsilio gratia vertere est coactus. Athanasius autem Constantii minas veritus, fuga sibi consulens disparuit. Nam ille capite in eum se animadversurum denuntiaverat, quondam obrectatores ejus et insidiatores eum ut seditionis detulerant, redditu ejus ex urbe Romana in ecclesiam, multitudinem ingentem conculebatam interiisse allegantes. Maxime vero Constantiu in eum incitaverat calumnia ab Arianis ei intentata, veluti annonam pauperum, quam imperatoris pater Constantinus Alexandriae, in egenorum alimenta distribuendam sanxerat, Athanasius vendidisset,

(1) Investituram nunc vocant.

atque in pecuniam redegisset. Observandum illud, A e tempore quo Macedonius episcopatum recepit, Constantium magnam ecclesiam absolvisse, quae Sapientia, nominata est: proxime ad cognominem Paci ecclesiam (1), quam Constantinus Constantii pater, cum prius exigua fuissest, ad eam etiam quae nunc cernitur amplitudinem perduxit: ita ut duorum istorum templorum orae contiguae, unusque ambitus et muri esse videantur.

CAPUT X.

Quomodo Julius Romanus pontifex episcopis Orientalibus scripsit, ut mitterentur, qui pro Athanasio et Paulo rationem redderent; et quae scripsit Constantio fratri Occidentis imperator Constan: et quomodo, qui ex Oriente in Italiam venerant, aliam fidei vulgaverint expositionem.

Julius Romanæ urbis episcopus litteris, quas Eusebius ante obitum suum contra Athanasium scripsit, aliisque quas ii qui Antiochiae conuererant dedere, atque aliis rursus quorundam Agyptiorum episcoporum, clementia esse adversus Athanasium omnia declarantibus, eisque sic interesse pugnantibus, acceptis, Antiochenis illis rescribens, epistola eorum arrogantem et præfractam sententiam coarguit: et quod latenter aggressi essent, contra decreta Nicæna, fidem novare et adulterare. Præterea, quod præter ecclesiasticam consuetudinem, se quoque in synodum vocare intermisissent. Extare enim ecclesiasticum canonem 689 auctoritatem omnem eis abrogans, [quæ præter Romani antistitis sententiam peracta es- (2). Rursum, quod in rebus quas in Tyro urbe et Mareote decrevisent, non legitime [processi- sent, inquisitione videlicet una tantum præsente parte facta. Arsenii autem manum liquido appa- rentem, apertam sycophantiam esse, eis objecit. Et secundum ea omnia, aequum esse ut Athanasio et Paulo subveniretur, intulit. Brevi namque post, Paulus quoque Corinthum se ire assimilans, in Italiani venit, et casum suum miserandum in mo- dum deploravit. Verum invero ubi Julius scriptis suis apud Orientales episcopos nihil effecit, Occi- dentis imperatorem Constantem, de rebus Atha- nasii et Pauli certiore fecit. Qui ei etiam adito, Arianæ factionis subdolas fraudes exposuere: patris mentione illata, ut ille oecumenicam et universalem synodum coegerit, constitutioneque decreta illius stabilierit, referentes, et eum ad paternam emulationem consecrandam cohortantes. Constan: rebus eis cognitis, casum eorum virorum calamitate suau prorsus esse putavit: et ad fratrem scribens, eum admonuit, ut paternæ religionis incorruptam integrumque servaret normam. Ille enim, inquit, vera plectate imperio stabilito, tum tyrannos Romanos omnino sustulit, tum barbaros hostes circum circa devicit. Significavit eidem etiam, ut tres ex Oriente in Occidentem mitterentur episcopi,

'Ως δὲ ὁ Ῥώμης Ἰούλιος τοῖς ἐφοιτῶσικαπων ἔγραψε, πεμψῆναι τίνας λότον ὑπέρ Ἀθανασίου καὶ Παύλου δώσοντας· καὶ ἵστα ἔγραψε Κωνσταντίῳ τῷ ἀδελφῷ δὲ τῷ ἐσπεριῶν βασιλεὺς Κώνστας· καὶ ἔτι οἱ ἐλλήνες ἕτερας ἀδεστράπτεις ποτεως ὑπηγέρευσαν.

Ἴούλιος δὲ δὲ ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος, τὰ κατ' Ἀθανασίου δεξιμένος γράμματα, & προλαβῶν Εὐσέβιος ἔγραψεν, ἔτι δὲ καὶ οἱ οἱ Ἀντιοχείᾳ συνελθόντες ἀπέστειλαν, ἔτερα δὲ αὐτοῖς παρά τινας Αἰγυπτίων ἐπισκόπων, Φευδῆ τὰ κατὰ Ἀθανασίου εἶναι πάντα διδάσκοντα· καὶ ἔναντιων οὕτω καταπεμπομένων γραμμάτων, Ἰούλιος ἀντιγράψων μὲν πρὸς τοὺς ἐξ Ἀντιοχείας ἐπιστείλαντας, διήλεγχε τὸ τῆς ἐπιστολῆς αὐτῶν ἐπαχθές τε καὶ αὐθαδες· καὶ ὡς λαθράκις παρὰ τὰ ἐν Νικαιᾳ δεδογμάτων νεωτερίζειν ἐπιχειροῦσι καὶ παραχράττειν τὴν πίστιν· ἔτι δὲ καὶ ὡς παρὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν Εὖος πράττουσι, μὴ καὶ αὐτὸν εἰς τὴν σύνοδον κεκληρότες. Εἶναι γάρ ἐκκλησιαστικὸν [κανόνα] ἀκυρα διοικήμενον εἶναι, δοσα δὴ πραχθείη παρὰ γνώμην τοῦ Ῥωμαίων ἐπισκόπου. Τὰ δὲ ἐν Τύρῳ καὶ τῷ Μαρεώτῃ πεπραγμένα μὴ ἐν δίκη γεγενῆσθαι, μονομεροῦς τυχόντα τῆς ἐξτάσεως. Τὴν δὲ Ἀρειανὸν χεῖρα συκοφαντίαν προφανῇ ἐλεγχόντα. Ἐφ' ἄπας δὲ συνήγει δίκαιον εἶναι Ἀθανασίῳ καὶ Παύλῳ τὰ μάλιστα βοηθεῖν. Μετ' οὐ πολὺ γάρ καὶ Παύλος εἰς Κόρινθον ἀπάραι σκηνήματος, εἰς Ἰταλίαν ἐγένετο, καὶ τὰ συμβάντα οἱ οἰκτρῆς ἀπωδύρατο. Ὡς δὲ μηδὲν ἦν τοις γράψων Ἰούλιος τοῖς ἔρωις τῶν ἐπισκόπων, τῷ τῶν ἐσπεριῶν βασιλεὺς Κώνσταντι δῆλα ἐποιεῖ τὰ κατὰ Παύλου δηλούτει καὶ Ἀθανασίου· οἱ καὶ συστάντες ἔκεινων, τὰς τῆς Ἀρειανικῆς φάλαγγος δραματουργίας κατέλεγον· τοῦ πατρός τε ἐμέμνηντο, καὶ ἣν ἔκεινος οἰκουμενικὴν συνήθοιεσσε σύνοδον, ἐν μέσῳ παρῆγον· καὶ ὡς νόμῳ τὰ ἔκεινων ἐκράτυνε· καὶ τὸν πατρόφον δῆλον ἀναλογεῖν ἡπειρον. Ὁ δὲ γνωσὶς ὡς οἰκεῖα τὰ κατὰ τοὺς ἀνδρας; ἀντικρυς; ἐπασχε, καὶ τὰδελφῷ γράψων παρῆνει τῆς πατρόφας θρησκείας ἀκήρατον φυλάττειν τὸν δρόν. Ἐκεῖνος γάρ εὐσέβεια, φτωτος, τὴν ἀρχὴν κρατύνας, τοὺς τε Ῥωμαίων τυράννους, τὴν ἀφανεῖται παρέδωκε, καὶ τῶν κύκλῳ βαρδάριων περιεγένετο. Ἐδήλου δὲ καὶ τρεῖς ἐπισκόπους; ἐξ ἦν πεμφθῆναι λόγον δώσοντας περὶ τῆς καθαρέσσεως Ἀθανασίου καὶ Παύλου. Καὶ ἐκλέγονται Νορίσσος δὲ Ειρηνοπόλεως τῆς Κιλικίας ἐπίσκοπος, καὶ Θεόδωρος δὲ Περίνθιος, καὶ δὲ τὴν Ἀρειούσαν τῆς Σύ-

(1) Sapientia Dei templum, quod Constantinus non perfecit. (Supr. lib. vii, cap. 49.)

(2) Auctoritas Romani episcopi: μὴ δειν παρὰ

γνώμην τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας. (Socrat. lib. II, cap. 17.)

μιας ἐπισκοπῶν Μάρκο; · οἱ καὶ εἰς Ιταλίαν ἀφεγ-
μένοις, Ἐπειθού βασιλίᾳ δικαίων εἶναι τῶν ἐπ' αὐτοῖς
πεπραγμένων τὴν ψῆφον· καὶ τοῖς περὶ Ἀθανάσιον
εἰς λίγους ἔλθειν οὐ προσήκαντο. Ἐπειδὲ καὶ δύος;
πιστεύουσιν ἐξητάζοντο, ἐτέρων παρὰ τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ συνθέμενοι, ἐπιδιδοῦσι τῷ Κώνσταντι, οὕτω
κατὰ δῆμα διεξιούσαν · Η:πιστεύουμεν εἰς; ἔνα Θεόν,
Πατέρα παντοκράτορα, κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν
πάντων ἐξ οὐ πᾶσα πατρὶ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς
δομάσεται · καὶ εἰς; τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Γίλον τὸν
Κόρην ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν πρὸ πάντων τῶν
αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, Θεόν ἐκ Θεού,
φῶς ἐκ φωτὸς, δι' οὗ ἐγένετο τὰ πάντα ἐν τοῖς οὐ-
ρανοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ τε ὄρατα καὶ τὰ ἀόρατα.
Λόγῳ δικτύων τὸν ἐπ' ἑταῖρον τῶν ἡμερῶν δι' ἡμᾶς;
Ἐνανθρωπίσαντα καὶ γεννηθέντα ἐκ τῆς ἀγίας Παρ-
θένου · τὸν σταυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα · καὶ τα-
φήντα καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ·
καὶ ἀνελημθέντα εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ καθεδέντα
ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ συντελείᾳ
τῶν αἰώνων κρίνειν ὄντα; καὶ νεκροὺς, καὶ ἀπο-
θνατούς ἐκάστω κατὰ τὰ ἑργα αὐτοῦ · οὐ ή βούλεια
σκεττάπαυστος οὐσα διαμένει εἰς; τοὺς ἀπελρους
αἰώνων; · ἔσται γάρ καθεόμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ Πα-
τρὸς οὐ μόνον ἐν τῷ αἰώνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ
μετάλλουτοι καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, τουτέστι τὸν
Ιλαράκιητον · ὅπερ ἐπαγγειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις,
μετὰ τὴν εἰς οὐρανούς αὐτοῦ ἀνόδον ἀπέστειλε δι-
δόξας καὶ ὑπομνήσαι πάντα · δι' οὗ καὶ ἀγιασθήσο-
ται αἱ τῶν εἰλικρινῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων ψυ-
χαί. Τοὺς δὲ λέγοντας ἐξ οὐκύ δυτῶν τὸν Γίλον, ἡ ἐξ
ἐπέρας ὑποστάσεως, καὶ μή ἐκ Θεού, καὶ, ὅτι ἦν
πεπειρατεῖος, δὲ οὐκ ἦν, ἀλλοτρίος οἰδεν ἡ καθολικὴ
Ἐκκλησία. · Ταύτην δεδωκόσι τὴν Ἐκκλησιν, συνι-
δύν εἰς Κύισσας ᾥς ἀδίκως ἐπὶ τοῖς θεοῖς ἐκείνοις
ἀνδράσι σεντεῖσαν · οὐ γάρ ἐγκλημάτων χάριν,
οὐδὲ βίου φρυγίας τὴν ἐκείνων ἀπεστρίψαν
κοινωνίαν, ᾥς ἐδήλουν τὰ ὑπομνήματα, ἀλλ' ὅλον τὴν
περὶ τὸ δόγμα διαφωνία ἦν · μηδὲν ἀνύσαντας περὶ
τὸν ἐπιτελεῖσαν, ὁπίσω ἀνέπεμπτε. Καὶ χάσμα τοῖς
ἐώντοις καὶ ἐσπερίοις ἦν ἡ μέσον διαφορά · ἐν τῷ
χρόνῳ καὶ κατὰ Σίρμιον, Ἰλλυρικῇ δὲ αὐτῇ πόλεις,
ἡ κατὰ Φωτεινὸν αἱρεσίς ἐγένετο · δι' τῆς μικρᾶς
Γαλατίας ὅν, καὶ τῷ προεργάμενῳ Μαρκέλλῳ τῇ;
πατρίδος ἐπισκόπῳ μαθητευθεὶς, τῶν ἐκεῖσες ἤγειτο
ἐκκλησιῶν, φιλον ἀνθρωπον δογματίζων τὸν Χριστὸν.
Περὶ δὲ κατὰ χώραν ἐροῦμεν.

πορε Gallia ortus, et a Marcello, de quo diximus, loci ejus episcopo, eruditus, ecclesiis ibi præfuit, merum esse hominem Dominum docens. De quo suo tempore dicemus.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'.

Ως τῆς ἐπέρας καὶ ἐω διαστάσης περὶ τὸ δόγμα
της πλοτεως ἐπὶ τριστὶν ἐτεστιν, οἱ ἀρά
τηρ ἔω ἐπίσκοποι τὴν λεγομένην μακρόστιχον
ἐκθεσιν ποιησάμενοι, τοῖς ἐσπερίοις ἀπέστει-
λαν.

Ἐξ ἐκείνου δὲ τριῶν ἔτων διαγεγονότων, εἰ τῇ
ἐπισκοποῖς ἐτέρων γραφήν συθέμενοι, τοῖς ὃν
τὴν ἐτέρων ἐπεμπον ἱερεῦσιν, ἦν μακρόστιχον

A qui rationem de Athanasii et Pauli exauctoratione
exponerent. Ad id delecti sunt Narcissus Iren-
opolis Ciliciae, Theodorus Perinthi, et Marcus Are-
thusae Syriae episcopi. Qui in Italianum cum veni-
sent, imperatori Constanti justam esse, quæ contra
illos lata fuerat, sententiam persuadere voluerunt.
In Athanasii vero colloquium venire non sustinue-
runt. Porro ubi de fidei eorum ratione quæsitum
est, aliam ejus, quam quæ Antiochiae composita
erat Constanti formulam obtulere, hisce verbis
expressam: « Credimus in unum Deum, Patrem
omnipotentem, creatorem et factorem universo-
rum: ex quo omnis paternitas in cœlo et in terra
nominatur. Et in unigenitum ejus Filium Dominum
nostrum Jesum Christum, ante omnia sacerdota ex
Patre genitum, Deum de Deo, lumen de lumine,
690 per quem facta sunt omnia in cœlis et in
terra, visibilia simul et invisibilia: Verbum exis-
tente, et sapientiam, et virtutem, et vitam, et
lumen verum. Qui in extremo dierum propter nos
homo factus, et natus est ex Virgine sancta. Qui
crucifixus, et mortuus, et sepultus est: et resur-
rexit ex mortuis tertia die, et ascendit in cœlos,
et consedit in dextra Patris, venturus in consum-
matione sacerdotiorum ad judicandum vivos et mor-
tuos, et reddendum unicuique secundum opera
sua. Cujus regnum interminatum in infinita per-
manet sacerdota. Sedbit namque in dextra Patris,
non solum in sacerdoto presenti, sed etiam in futuro.
Et in Spiritum sanctum, hoc est Paracletum: quem
cum apostolis promisisset, post ascensionem suam
in cœlos, misit, ut doceret et suggesteret eis omnia.
Per quem etiam sanctificabuntur eorum qui sim-
pliciter in eum credidere, animæ. Eos autem qui ex
non existentibus dicunt esse Filium, aut ex alia
subsistentia, et non ex Deo, et fuisse quandoque
tempus cum non fuerit, alienos esse novit Ecclesia
catholica. » Hanc exhibuere formulam. Constant
autem perspectum habens, eos inique contra di-
vinos viros conspirasse, neque criminum aliquo-
rum gratia, neque propter vitæ pravitatem, sicuti
attestationes declarabant, communionem illorum
aversatos, sed dogmatis dissonantiam prorsus ea-
sam dissidii esse: infecta cujus causa venerant re,
eos dimisit. Et Orientalibus atque Occidentalibus
veluti chasma seu hiatus fuit, quæ eis intercesserat,
dissensio. Qua tempestate et in Sirmio, qua Illy-
rici urbs est, Photini heresis emersit: qui in mi-
norum Gallia ortus, et a Marcello, de quo diximus, loci ejus episcopo, eruditus, ecclesiis ibi præfuit,

691 CAPUT XI.

*Ut Occidentalibus et Orientalibus partibus de do-
ctrina fidei triennium dissidentibus, episcopi
Orientales expositionem fidei compoaserint, quam
longiore nominarunt, et Occidentalibus mi-
serint.*

Triennio deinde elapso, Orientales episcopi
scripto alio composito, ad Occidentales id misere:
quod μακρόστιχον, hoc est, longiore vocarunt

formulam, seu expositionem, quod scilicet verba et sententias plures complectetur. Verum ne in eo quidem substantia Dei nominatum mentionem fecere. Eos vero qui Filium ex non existentibus, aut ex alia subsistentia quam ex Deo esse, et suisse quandoque tempus aut s̄eculum, cum ille non fuerit, dicere, proscriptere. Scriptum id pertulit Eudoxius Germaniciæ antistes, qui etiam post Macedonium Constantinopolitanæ presuluit Ecclesiæ : et Martyrius, et Macedonus Mopsuestie Cilicie episcopus. Occidentales episcopi scriptum non receperunt : sufficere sibi Nicænam fiduci professionem, neque se ulterius anxie nimis et curiose inquirere de ea velle, dicentes : atque illud etiam prætexentes, aliena lingua libellum scriptum esse, et se verborum sententiam non intelligere. Longior autem illa expositio ad verbum hæc est complexa : « Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, creatorum et factorem universorum : ex quo omnis paternitas in cœlis et in terra nominatur. Et in unigenitum Filium ejus Iesum Christum, Dominum nostrum, ante omnia genitum ex Patre, Deum de Deo, lumen de lumine, per quem facta sunt omnia in cœlis et in terra, visibilia et invisibilia : Verbum existentem, et sapientiam, et virtutem, et vitam, et lumen verum. Qui extremis diebus propter nos homo factus, et ex Virgine sancta natus, crucifixus et mortuus et sepultus, tertia die resurrexit : et receptus in cœlos, sedet ad dextram Patris, venturus in consummatione sæculorum ad judicandum vivos et mortuos, et redendum cuique secundum opera ejus. Cujus regnum interminatum, et in infinita sæcula permanet. Sedebit enim in dextra Patris non tantum in sæculo isto, sed et in futuro. Credimus vero et in Spiritum sanctum, hoc est, in Paracletum quem apostolis promissum, post ascensionem suam in cœlos, misit, ut doceret et suggereret eis omnia : per quem etiam sanctificantur eorum, qui sincere in ipsum credunt, animæ. **692** Qui vero dicunt, ex non existentibus esse Filium, aut ex alia subsistentia, et non ex Deo, et quod fuerit aliquando tempus cum non fuerit : eos alienos novit esse sancta catholica Ecclesia. Non minus et eos, qui dicunt tres esse deos, aut Christum non esse Deum ante sæcula : neque Christum, neque Filium Dei ipsum esse ; aut eundem esse et Patrem et Filium et Spiritum sanctum, aut ingenitum Filium : aut quod non ex proposito neque voluntate Pater Filium genuerit : anathemate ferit sancta et catholica Ecclesia. Non enim, ex non existentibus esse Filium, dicere tutum est : quandoquidem nullibi hoc in divinitus inspiratis Scripturis de eo fertur. Neque sane ex alia subsistentia, præter Patrem, ante subjecta, sed ex solo Deo germane seu native ipsum genitum esse, docemur. Unum namque ingenitum et principii expertem Christi Patrem divinum docet verbum. Sed neque illud, Fuit aliquando tempus cum non

A ώντις πασαν ἔχθεσιν, ἀτε δὴ πολλοῖς βῆμασί τε καὶ νοήμασι συγχειμένην. 'Αλλ' οὐδὲ ἐν ταύτῃ οὐσίᾳ Θεοῦ κατ' δύναμα μνεῖαν πεποίηνται. Τούς γε μήν λέγοντας, ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως, ή ἐξ οὐκ διντων τὸν Γίλην, καὶ οὐκ ἐκ Θεοῦ, διτε δην πιτε χρόνος; ή αἰώνιον διτε ην, ἀπεκήρυττον. Διεκδίκε τὴν γραφὴν Εὐδόξιος ὁ Γερμανικὸς ἐπίσκοπος, δις καὶ μετὰ Μακεδόνιον τῆς Κωνσταντίνου προέστη· Μητρόπολες τε καὶ Μακεδόνιος Μοφουεστίας τῆς ἐν Κιλικίᾳ τὴν ἐπισκοπὴν ἔχων. Οἱ δὲ ἐπέριοι λεπεῖς οὐ προστάκαντο τὴν γραφὴν. 'Αποχρῶσαν γάρ αὐτοῖς τὴν ἐν Νικαίᾳ διφτοχον εἶναι πίστιν, καὶ περαιτέρω μὴ πολυπράγμονεν ἐθέλειν φυντο δεῖν· ἐν σχήματι δὲ καὶ τὸ διλόγωσσον καὶ τὸ μὴ συνιέναι τὰ εἰρημένα προύδαλλοντο. 'Η δὲ διὰ μακρῶν ἔκθεσις ταῦτα βῆμασιν αὐτοῖς διελάμβανε· Πιστεύομεν εἰς ἔνα Θεὸν, Ητέρα παντοκράτορα, κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν πάντων· ἐξ οὐ πᾶσα πατρὶ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς διομάζεται· καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Γίλην Ἰησοῦν Χριστὸν Κύριον ἡμῶν, τὸν πρὸ πάντων γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρός· Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, δι' οὐ ἐγένετο τὰ πάντα τὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ δρατὰ καὶ τὰ ἀδρατα· Λόγον διτε καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν καὶ ζωὴν καὶ φῶς ἀληθινόν· τὸν ἐπ' ἐσκάτων τῶν ἡμερῶν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα, καὶ γεννηθέντα ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου· τὸν σταυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα, καὶ ταρέντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· καὶ ἀναληφθέντα εἰς οὐρανὸν, καὶ καθιερθέντα ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρός· ἐρχόμενον ἐπὶ συντελεῖ τῶν αἰώνων, κρίναις ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ ἀποδύναις ἐκδικεῖ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· οὐ δὲ βασιλεῖα ἀκατάπαυστος οὖσα, διαμένει εἰς ἀπείρους αἰώνας. Καθέσται γάρ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρός οὐ μόνον ἐν τῷ αἰώνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Πιστεύομεν δὲ καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, τουτέστιν εἰς τὸν Παράκλητον, διπερ ἐπαγγειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνοδον, ἀπέστειλε διδάξαι καὶ ὑπομνήσαι αὐτοὺς πάντα· δι' οὐ καὶ ἀγίαζονται αἱ τῶν εἰλικριῶν εἰς αὐτὸν πιστεύοντων ψυχαί. Τούς δὲ λέγοντας, ή ἐξ οὐκ διντων τὸν Γίλην, ή ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως καὶ μὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ διτε δην πιτε χρόνος διτε μὴ ήν, ἀλλοτρίους οἰδεν ή ἀγία καθολικὴ Ἐκκλησία· δομοίως καὶ τοὺς λέγοντας τρεῖς εἰναι Θεούς· ή τὸν Χριστὸν μὴ είναι Θεὸν πρὸ τῶν αἰώνων· μήτε Χριστὸν, μήτε Γίλην Θεοῦ είναι αὐτὸν· ή τὸν αὐτὸν είναι καὶ Πατέρα καὶ Γίλην, καὶ ἄγιον Πνεῦμα· ή ἀγέννητον τὸν Γίλην· ή διτε οὐ βούλησε οὐδὲ διθήσει ἐγέννησεν δι Πατέρα τὸν Γίλην, ἀναθεματίζει ή ἀγία καὶ καθολικὴ Ἐκκλησία. Οὗτος γάρ ἐξ οὐκ διντων λέγειν τὸν Γίλην ἀσφαλές, ἐπει μηδαμού τούτῳ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν ἐμφέρεται περὶ αὐτοῦ· οὔτε μήν ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως παρὰ τὸν Πατέρα προῦποκειμένης, ἀλλ' ἐκ μόνου τοῦ Θεοῦ γνησίως αὐτὸν γεγεννήσθι διδικτύωμεθα. 'Ενα γάρ τὸν ἀγέννητον καὶ ἀναρχον ιδον Χριστὸν Πατέρα διθήσκει λόγος. 'Αλλ' οὐδὲ τὸ, 'Ην πιτε διτε οὐκ ήν, τοῖς ἐξ ἀγράφων ἐπισφαλῶς λέγουσιν οὓς χρονικὸν διάστημα προενθυμητέον αὐτοῦ· ἀλλ' ή μόνον τὸν ἀχριῶνας αὐτὸν γεγεννηκότα

Θεόν. Καὶ χρόνοι γάρ καὶ αἰώνες γεγόνασι δι' αὐτοῦ. Οὗτος μήν συνάναρχον οὔτε συναγέννητον τὸν Γίλον τῷ Πατρὶ εἰναι νομιστέον συνανάρχου γάρ καὶ συναγεννήτου οὐδεὶς χωρίς Πατέρης ἡ Γίλος λεχθήσεται· ἀλλὰ τὸν μὲν Πατέρα μόνον ἀναρχον δύτα καὶ ἀνέφικτον, γεγενηκέναι ἀνεφίκτως καὶ πᾶσιν ἀκαταλήπτως οἰδαμεν· τὸν δὲ Γίλον γεγεννήθασι πρὸ τῶν αἰώνων· καὶ μηκέτι δύμοιον τῷ Πατρὶ ἀγέννητον εἶναι καὶ αὐτὸν, ἀλλ' ἀρχὴν ἔχειν τὸν γεγεννήσαντα Πατέρα· κεφαλή γάρ Χριστοῦ δι' Θεός. Οὗτος μήν τρία δρολογοῦντες πράγματα καὶ τρία πρόσωπα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Γίλου καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος κατὰ τὰς Γραφὰς, τρεῖς διὰ τοῦτο τοὺς θεοὺς ποιοῦμεν· ἐπειδὴ τὸν αὐτοτελῆ καὶ ἀγέννητον, ἀναρχὸν τε καὶ ἀναρτον Θεὸν, ἕνα μόνον οἰδαμεν τὸν Θεόν καὶ Πατέρα τοῦ Μονογενοῦς, τὸν μόνον μὲν ἐξ ἑαυτοῦ τὸ εἶναι ἔχοντα, μόνον δὲ τοῖς δόλοις πᾶσιν ἀφθόνως χαριζόμενον τὸ εἶναι. Οὗτος μήν ἔνα Θεὸν μόνον λέγοντες εἶναι, τὸν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ Πατέρα τὸν μόνον ἀγέννητον, διὰ τοῦτο ἀρνούμεθα τὸν Χριστὸν Θεὸν εἶναι προαιώνιον· ὅποιοι εἰσιν οἱ ἀπὸ Πεντελού τοῦ Σαμοσατέως, ὑστερον αὐτὸν μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ἐκ προκοπῆς τε θεοποιεῖσθαι λέγοντες, τῷ τὴν φύσιν ψιλὸν αὐτὸν ἐνθρωπωπον γεγονέναι. Οἴδαμεν γάρ αὐτὸν, εἰ καὶ ὑποτέτακται τῷ Πατρὶ καὶ Θεῷ, ἀλλ' δύμας γεννηθέντα ἐκ τοῦ Θεοῦ, Θεὸν κατὰ φύσιν τέλειον εἶναι καὶ ἀληθῆ, καὶ μή ἐξ ἀνθρώπων μετὰ ταῦτα Θεὸν, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐνανθρωπήσει δι' ἡμῶν· καὶ μηδέπω ποτὲ ἀπολωλεκότα τὸ εἶναι Θεόν. Βδελυτόσβεμα δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἀναθεματίζομεν καὶ τοῖς Λόγον μὲν μόνον αὐτὸν τοῦ Θεοῦ, ψιλὸν καὶ ἀνύπαρκτον ἐπιπλάστως καλοῦντας, ἐν ἐπέρφ τὸ εἶναι ἔχοντα, νῦν μὲν ὡς τὸν προφορικὸν λεγόμενον ὑπὸ τῶν, νῦν δὲ ὡς τὸν ἐνδιάθετον· Χριστὸν δὲ αὐτὸν καὶ Κύριον καὶ Θεὸν καὶ μεσίτην καὶ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ μή εἶναι πρὸ αἰώνων θέλοντας· ἀλλ' ἐκτοτε Χριστὸν αὐτὸν γεγονέναι καὶ Γίλον τοῦ Θεοῦ, ἐξ οὐ τὴν ἡμετέραν ἐκ τῆς Παρθένου σάρκα ἀνεληφε, πρὸ τετρακοσίων δλων ἐτῶν. "Ἐκτοτε γάρ ἀρχὴν βασιλείας τὸν Χριστὸν ἐσχηκέναι θέλουσι· καὶ τέλος ἔξειν αὐτὴν μετὰ τὴν συντέλειαν καὶ κρίσιν. Τοιούτοις δέ εἰσιν οἱ ἀπὸ Μαρκέλλου καὶ Φωτεινοῦ τῶν Ἀγκυρογαλατῶν οἱ τὴν προαιώνιον ὑπαρξίην τε καὶ θεότητα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἀτελεύτητον αὐτοῦ βασιλείαν ὁμοίων; ἀθετοῦσι τῷ ἰστασθαι δοκεῖν αὐτοῖς οὐταί τὴν μοναρχίαν. "Ισμεν γάρ ἡμεῖς αὐτὸν οὐχ ἀπλῶς λόγον προφορικὸν ἢ ἐνδιάθετον τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ ζῶντα Θεὸν Λόγον, καθ' ἑαυτόν τε ὑπάρχοντα, καὶ Γίλον Θεοῦ καὶ Χριστόν· καὶ οὕτω προγνωστικῶς συνέντα, καὶ συνδιατρίβοντα πρὸ αἰώνων τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ, καὶ πρὸ πᾶσαν διακονησάμενον αὐτοῦ τὴν δημιουργίαν, εἴτε τῶν ἀράτων, εἴτε τῶν δρατῶν· ἀλλ' ἐν πόστοτον Λόγον δύτα τοῦ Πατρὸς, καὶ Θεὸν ἐν Θεῷ. Οὗτος γάρ ἐστι πρὸς δύναμιν δι' Πατέρη· Ποιῆσμεν ἀνθρώπων κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ παθή δροικωσιν· δές καὶ τοῖς Πατράσιν ὄφει, δεδωκός; τὸν νόμον, καὶ λαλήσας διὰ τῶν προφητῶν, καὶ τὰ τελευταῖα ἐνανθρωπήσας, καὶ τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα πᾶσιν ἀνθρώποις φυνερώσας, καὶ βασιλεύων εἰς τοὺς;

A finit, quod præter auctoritatem Scripturæ periculose dicunt, tanquam temporale intervallum ante ipsum considerandum: sed solus, qui eum sine tempore genuit, Deus contemplandus. Nam et tempora et sæcula per ipsum facta sunt. Neque vero simul principii expers, neque simul ingenitus cum patre filius esse putandus est. Etenim simul principii expertis et simul ingeniti, nullus proprius Pater aut Filius dicetur. Sed Patrem quidem solum principii expertem existentem et incomprehensibilem genuisse incomprehensibili et quem omnes consequi non possint, modo scimus, Filiū autem genitum esse ante sæcula. Et neque itidem ut Patrem, ipsum quoque ingenitum esse: sed principium habere, qui eum genuit, Patrem ipsum; caput namque Christi Deus. Enimvero tres consilentes res, et tres personas Patris et Filii et Spiritus sancti, secundum Scripturas, non tres propterea facimus deos. Quandoquidem per seipsum perfectum et ingenitum, principioque carentem, et invisibilem Deum, unum tantum novimus, Deum et Patrem Unigeniti, solum ex seipso essentiam habentem, solum aliis omnibus abunde existentiam largientem. Neque sane dum unum Deum esse dicimus, Domini Iesu Christi Patrem solum ingenitum, propterea Christum Deum esse antea sæcularem negamus: quales sunt Pauli Samaritanorum sectatores, post inhumanationem eum ex profectu deificatum esse dicentes, eo quod natura merus homo factus sit. **693.** Scimus enim ipsum, etiam si subjectus est Patri et Deo, tamen genitum ex Deo, Deum natura esse perfectum et verum, et non ex hominibus postea Deum, sed ex Deo, hominem factum propter nos esse, neque unquam desiisse esse Deum. Exsecramur vero insuper, et anathemati subjiciimus, eos qui Verbum quidem ipsum Dei, sed tantum nudum et sine subsistentia fictile vocant: in alio vero essentiam habens, aliquando sane ut vocale seu enuntiativum, aliquando vero ut internum seu mentale a quibusdam dictum; Christum autem ipsum et Dominum, et Deum, et mediatorem, et imaginem Dei esse ante sæcula nolunt: sed eum ex eo tempore Christum esse factum et Filium Dei dicunt, et quo nostram ex Virgine carnem assumpsit, ante quadringentos integros annos. Ex eo enim tempore initium regni Christum habuisse, et finem id habiturum esse post consummationem et judicium, volunt. Tales autem sunt Marcelliani et Photiniani. Ancyra in Galatia, qui antea sæcularem subsistentiam et divinitatem Christi, et similiter interminatum ejus regnum abolent, eo modo, ut ipsis videtur, monarchiam seu unius imperium constituentes. Nos enim scimus, esse non simpliciter verbum enuntiativum, aut internum: sed viventem Deum Verbum, per seipsum subsistentem, et Filium Dei et Christum, et ita præscienter simul existentem et simul agentem ante sæcula cum suo Patre, et ad omnem ejus administrantem crea-

tiōnem, sive invisibilium seu visibilium, ut qui A subsistens Verbum sit Patris, et Deus ex Deo. Illic enim est ad quem Pater dixit : *Faciamus hominem secundum imaginem nostram et similitudinem*, qui et a patribus visus est cum legem ferret, et locutus est per prophetas; et qui postremo homo factus est, et Patrem suum omnibus hominibus manifestavit, qui regnat in aeternis aetrorum. Siquidem nihil novae dignitatis Christus assumpsit, sed eum antea perfectum, et Patri per omnia similem esse credimus. Atque itidem, eos qui dicunt eundem esse Patrem et Filium et Spiritum sanctum, et unius ejusdemque rei et personae tria hec nomina impie accipiunt, merito ab Ecclesia proscribimus : quoniam Patrem qui comprehendendi nequeat, atque perpersioni obnoxius non sit, et comprehensibilem, et perpersioni obstrictum per inhumanationem constituant. **694** Tales sunt, qui Patropassiani apud Romanos, Sabelliani apud nos dicuntur. Siquidem novimus Patrem quidem, qui miserit, in suo immutabilis divinitatis statu permansisse : qui vero missus est Christum, inhumanationis aconomiam et munus obiisse. Consimiliter autem eos qui impie, non consulto neque voluntate genitum esse Christum dicunt, necessitatatem videlicet quamdam imponentes, et substantiam voluntate et delectu carentem Deo tribuentes, ita, ut invitus Filiū generit, impiissimos et a veritate alienissimos cognoscimus. Quoniam adversus communes de Deo notitias, atque etiam adversus divinitus inspiratae Scripturæ sententiam, talia de eo statuere audent. Nos etenim absolutissimæ potestatis, cum esse, perfectissimique juris sui Deum scientes, sponte et voluntate sua Filiū genuisse, pie existimamus. Et cum timore illud de eo dictum esse credentes, *Dominus creavit me initium viarum suarum ad opera sua*¹: non itidem eum ut creaturas facturasque ejus genitum esse arbitramur. Imperium enim est, et ab ecclesiastica fide alienum, Conditorem cum creaturis per eum conditis comparare, eumdeinde etiam eum generationis modum cum eis quæ ab eo sunt aliena habere putare. Solum namque, et solo seu unico modo unigenitum Filiū germane seu native atque *vere* genitum esse, nos divinæ litteræ docent. Quin neque dum Filiū per seipsum esse, vivere, et existere consimiliter Patri dicimus, propterea eum a Patre segregamus, loca et interolla quædam inter eorum conjunctionem corporaliter imaginantes. Credimus enim sine medio, et sine spatio ullo, ipsos conjunctos esse, et inseparabiliter a scipsis existere : Patre quidem complectente, et pectori applicante Filiū totum : Filio vero toto prorsus devincto et applicato Patri, coquæ solo perpetuo in sinu paterno conquiescente. Itaque, in modis omnibus perfectam et sanctissimam Trinitatem credentes Patremque Deum

aiōnias τῶν αἰώνων. Οὐδὲν γάρ πρόσφατον δὲ Χριστὸς προσελήφθεν ἀξιωματίᾳ καὶ ἀνωθεν τέλειον αὐτὸν, καὶ τῷ Πατρὶ κατὰ πάντα σῷοι πεπιστεύκαμεν. Καὶ τοὺς λέγοντας τὸν αὐτὸν εἶναι Πατέρα καὶ Γίλην καὶ ἄγιον Πνεῦμα, καθ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος ταῦτα προσώπου τὸ τρία ἐνδιμιταῖ ἀσεβῶς ἐκλαμβάνοντας, εἰκότως ἀποκηρύσσομεν τῆς Ἐκκλησίας· διτὶ τὸν ἀχώρητον καὶ ἀπαθῆ Πατέρα χωρητὸν καὶ παθητὸν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὑποτίθενται. Τοιούτοις γάρ εἰσιν οἱ Πατροπατῶν παρὰ Ῥωμαῖοις, Σαβελλιανοὶ δὲ παρ' ἡμῖν λεγόμενοι. Οδυσσευς γάρ ἡμεῖς, τὸν μὲν ἀποστείλαντα Πατέρα, ἐν τῷ οἰκείῳ τῆς ἀναλοιώτου θεότητος καθεῖται μεμενηκίναι, τὸν δὲ ἀποσταλέντα Χριστὸν τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως οἰκονομίαν πεπληρωκέναι. Ὁμοίως καὶ B τοὺς οὐ βιούμενοι οὐδὲ θελήσει γεγενηθῆσαι τὸν Χριστὸν εἰρηκότας ἀγενελεῶς, ἀνάγκην δὲ δηλονότει ἀδούλητον οὐσίαν καὶ ἀπροσάρτον περιτεθεικότας τῷ Θεῷ, ἵνα ἄκιντα γεννήσῃ τὸν Γίλην, δισεβετάτους καὶ τῆς ἀληθείας ἔξους, ἐπιγενώσκομεν· διτὶ τε παρὰ τὰς κοινὰς ἐννοιας περὶ Θεοῦ, καὶ δὴ παρὰ τὸ βύλημα τῆς θεοπιεύστου Γραφῆς, τοιαῦτα τετολμήκασι περὶ αὐτοῦ διωρίσασθαι· αὐτοκράτορι γάρ της ἡμεῖς τὸν Θεὸν καὶ Κύριον αὐτὸν ἐαυτὸν εἰδότες ἔκουσιας αὐτὸν καὶ θίλοντα τὸν Γίλην γεγενηκέναι εὐσεβῶς πεπιλήφαμεν. Πιστεύοντες δὲ ἐμφόδως καὶ τὸ περὶ αὐτοῦ λεγόμενον, Κύριος δικτισέ με δρχήν οδῶν αὐτοῦ, εἰς ἕργα αὐτοῦ, οὐχ ὅμοίως αὐτὸν τοῖς δι' αὐτοῦ γενομένοις κτίσμασιν ή ποιήμασι γεγενηθῆσαι νοοῦμεν. Άσεδες γάρ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως ἀλλότριον τὸ τὸν κτίστην τοῖς δι' αὐτοῦ ἐκτισμένοις δημιουργήμασι παραδόλειν, καὶ τὸν αὐτὸν τῆς γενέσεως τοῖς ἀλλοτρίοις τρόπον ἔχειν καὶ αὐτὸν νομίζειν. Μόνον γάρ καὶ μόνως τὸν μονογενῆ Γίλην γνησίως τε καὶ ἀληθῶς διδάσκουσιν ἡμᾶς· αἱ θεῖαι Γραψαὶ γεγενηθῆσαι· ἀλλ' οὐδὲ τὸν Γίλην καθ' ἐκτὸν εἶναι, ζῆν τε καὶ ὑπάρχειν ὅμοιως τῷ Πατρὶ λέγοντες, διὰ τοῦτο χωρίζομεν αὐτὸν τὸν Πατρὸς, τόπους δὲ καὶ διατήματά τινα μεταξὺ τῆς συναφείας αὐτῶν σωματικῶς ἐπινοοῦντες· πεπιστεύκαμεν γάρ ἀκμεσιτεύτως αὐτοὺς καὶ διατάτως ἐπισυνηφθαί, καὶ ἀχωρίστως ὑπάρχειν ἐαυτῶν, ὅλον μὲν τοῦ Πατρὸς ἐνστερνισμένου τὸν Γίλην, ὅλον δὲ τοῦ Γίλου ἐξηρτημένου καὶ προσπεφυκότος τῷ Πατρὶ, καὶ μόνου τοῖς πατρώις κόλποις ἀναπαυομένου διηνεκῶς. Πιστεύοντες οὖν εἰς τὴν παντέλειον Τριάδι τὴν ἀγιωτάτην, τὸν Πατέρα λέγοντες Θεὸν καὶ τὸν Γίλην, οὐ δύο τούτους θεοὺς, ἀλλ' ἑνα διμολογοῦμεν κατὰ τὸ τῆς θεότητος ἀξιωματίᾳ, καὶ μίαν ἀκριβῆ τῆς βασιλείας τὴν συνάφειαν· πανταρχοῦντος μὲν καθόλου τοῦ Πατρὸς πάντων καὶ αὐτοῦ τοῦ Γίλου, τοῦ δὲ Γίλου ὑποτεταγμένου τῷ Πατρὶ· ἐκτὸς δὲ αὐτοῦ πάντων τῶν μετ' αὐτὸν βασιλεύοντος τῶν δι' αὐτοῦ γενομένων, καὶ τὴν τοῦ ἀγίου Πνεύματος χάριν ἀφθίνως τοῖς διγίοις δωρουμένου πατρικῷ βουλήματι. Οὕτω γάρ τὸν περὶ τῆς ἐν Χριστῷ μοναρχίας συνιστασθαι λόγον παραδεδώκασιν ἡμῖν οἱ ἑρόι λόγοι.

¹ Prov. viii, 22.

Τὰῦτα ἡγαγάκθησαν μετὰ τὴν ἐπιτομῇ ἔκτειθε· Τὰῦτα πίστιν πλατύτερον ἐπεξεργάσσοσθαι, οὐ κατὰ περὶ τὴν φιλοτιμίαν, ἀλλ' ἵνα πᾶσαν τὴν κατὰ τῆς φιλοτιμίας ὑπολήψεως ἀλλοιοτέλεαν ἀποκαθάρουμεν ὅπως ἄν παρὰ τοῖς τὰ καθ' ἡμῶν ἀγνοοῦσι· καὶ γνῶσιν οἱ κατὰ τὴν ὁδον πάντες δροῦ μὲν τῆς συχεφντίας τῶν ἐπεροδέζων τὴν ἀναίδειαν, δροῦ δὲ καὶ τὸν ἀνατολικῶν τὸ ἔκκλησιαστικὸν φρόνημα, μαρτυρούμενον ἀδιάστατης ὑπὸ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν παρ' αὐτοῖς ἀδιαστρέψως. • 'Ἐν τούτοις μὲν ἡ μαρτυρία τοῦτος ἐκεῖνη ἔκθεσις περιελήπτω.

stio constare nobis sacra prodidere oracula. Haec ut post breviorē fidei formulam fusius exponeamus, necessitas nobis imposta est, non per superfluam ambitionem, sive venditationem, sed ut omnem alienam suspicionem contra sententiam nostram conceptam, apud eos qui res nostras ignorant, abstergeremus: et ut Occidentales omnes cum calumniae aduersorum impudentiam, tum ecclesiasticam Orientalium opinionem cognoscant, cui opinioni divinitus inspiratae Scriptura, quæ apud eos inviolata conservantur, per nullam coactam aut violentiam interpretationem, perhibent testimonium. • Hoc quidem modo prolixior illa expositio fuerat instituta.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Περὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνέδου.

'Ως δ' ἀπηρίωτο τοῖς ἐν ἐσπέρᾳ. Κώνστας δὲ Καλέσαρ μὲν ἦτε χάριν τῶν ἀδελφῶν, Παύλῳ καὶ Ἀθανασίῳ τοὺς οἰκείους θρόνους ἀναλαβεῖν. Ως δὲ γράφων οὐδὲν μᾶλλον ἤνει, τῶν δι' ἐναντίας ἀντιπρατότων, καὶ τῶν λαῶν διὰ ταῦτα στασιαζόντων, προσιδύτες Κώνσταντιοι οἱ περὶ Παύλου, σύνοδον διούσιν οἰκουμενικὴν γενέσθαι, ὃστε δὴ καὶ τὰ τῆς πίστεως καὶ τὰ κακά αὐτοὺς ἀκριδῶς ἐτασθῆναι. Τὴν γέρα καθαίρεσιν ὑποσχέτην διετελοντο διὰ τὸ τῆς πίστεως ἀκριτικόν. Γνώμη τοινυν τοῖν δυσὶν βασιλέοιν ἐγένετο, τοὺς δέρ' ἔκατέρας ἀρχομένης ἐπισκόπους εἰς ἥρητὴν ἡμέραν καταλαβεῖν τὴν Σαρδικήν, Ἐλλούς δὲ πόλεις αὖτη, τοῦ μὲν αἰτοῦντος, Κώνσταντιού δὲ οὐ πακούοντος, ὃστε τὴν στάσιν διαλυθῆναι. Καὶ ἀπὸ μὲν τῶν πρὸς ἐσπέραν μερῶν ἀμφὶ τριακόσιοι συνῆγθεν ἐπίσκοποι, ὃς ποὺ φησιν δὲ Ιερός Ἀθανάσιος, ἐκ δὲ τῆς ἔως οὗ τε καὶ ἐδομήκοντα· Σαβῖνος δὲ Μακεδόνιος τοῦτο φησιν· οἵσι συγχατείλεκτο καὶ Ἰσχύρας ἐκεῖνος, δέξι ἕαυτοῦ τὴν Ιερωσύνην ἀναλαβών. Καὶ κατὰ τοῦτο διάφορος καταστάς Ἀθανάσιῳ, τοῖς δὲ δι' ἐναντίας προσοῖών, καὶ τὰ φεύδη συμπλάσας, ἐπίσκοπος Μαρεώτου παρ' ἐκεῖνων ἀνεκτήρυθη. Οὐδὲ ἄλλοι τὸ στενὸν τοῦ δριεύοντος καροῦ ἐν αἰτίαις οὐδένειοι, ἀπελειφθησαν, ἀλλοὶ δὲ τοις προσελλόμενοι, Ιουλίψ γε μήν τὴν μέμψιν ἀνατιθέντες, καὶ ταῦτα πρὸς εἴκοσι μηνῶν τῆς ἀρχείως τῶν ἐπισκόπων κακηρυγμένης. 'Ὕν δὲ τοῦτο δέκατον ἔτος, δέρ' οὖν Κώνσταντιος δὲ πατήρ τοῖν βασιλέοιν πρὸς τὴν ἀμείνων ἤδην ἔχωρες· 'Αλλ' οὐ μὲν ἔψοι, εἰς τὴν Φιλίππου πόλιν τῆς Θράκης γενόμενοι, τοῖς ἐπεριοις ἔγραψαν, προκαταλαβοῦσι τὴν Σαρδικήν, διώσασθαι τοὺς περὶ Ἀθανάσιον τοῦ συλλόγου, ὃς ἀπὸ τοῦ Ιεράσθιας γεγενημένοις· μηδὲ γάρ ἂν δέλλως εἴναι ἔδον εἰς ἐν συνιέναι· ἐπειτα δὲ καὶ εἰς τὴν Σαρδικήν γενόμενοι, τὰ ἵσα διεισχυρίζοντο· οἱ δ'

A dientes, et Filium, non ipsos duos deos, sed unum consitentur, iuxta divinitatis amplitudinem, et unam certam absolutamque regni conjunctiōnem: universarum quidem rerum per omnia cum summa potestate imperium obtinente Patri omnium, et ipsius Filiū (1); Filio autem Patri quidem subiecto, extra vero eum universa post eum quæ per ipsum facta sunt regente, et Spiritus sancti prolixe ex voluntate Patris gratiam sanctis donante. 695 Ad hunc enim modum, ordinem et rationem monarchiæ uniusque imperii in Christo constare nobis sacra prodidere oracula. Haec ut post breviorē fidei formulam fusius exponeamus, necessitas nobis imposta est, non per superfluam ambitionem, sive venditationem, sed ut omnem alienam suspicionem contra sententiam nostram conceptam, apud eos qui res nostras ignorant, abstergeremus: et ut Occidentales omnes cum calumniae aduersorum impudentiam, tum ecclesiasticam Orientalium opinionem cognoscant, cui opinioni divinitus inspiratae Scriptura, quæ apud eos inviolata conservantur, per nullam coactam aut violentiam interpretationem, perhibent testimonium. • Hoc quidem modo prolixior illa expositio fuerat instituta.

B

CAPUT XII.

De Sardicensi synodo.

Ut autem ab Occidentalibus est repudiata, Constantius Cæsar unum illud a fratre sibi dari postulavit, ut Paulus et Athanasius se des suas recipierent. At cum litteris suis nihil efficeret, propterea quod aduersarii contra niterentur: et cum populus ea de causa seditionem moveret, Paulus et Athanasius rursum Constantem adiere, et ut universalis synodus cogeretur petiere, ut de professione fidei, et de eorum causis accuratis res explorari posset. Exauctorationis enim ignominiarum propter fidei sinceritatem sustinere affirmarunt. Quapropter de duorum imperatorum istorum sententia statutum, ut utriusque imperii episcopi ad diem certum Sardicam, quæ Illyrica civitas est, convenirent. Id quod Constans sic petierat, Constantius autem assenserat, ut videlicet sedition solveretur. Atque ex Occidentis partibus circiter trecenti convenere episcopi, sicuti aliebū sacer dicit Athanasius; ex Oriente vero, Sabino Macedonio referente, sex et septuaginta. Quibus acensus est et Ischyras ille, ex sese ortus presbyter. Ob quam causam, cum negotium ei cum Athanasio esset, in aduersariorum partes concessit, apud quos propter mendacia confusa episcopus apud Mareotem est creatus. 696 Reliqui autem angustias constituti temporis praetexentes, atque aliis aliā causam allegantes, non comparuere.

D Potissimum vero in Julium culpam ejus rei conferabant, cum quidem mensibus viginti ante episcoporum adventum dies esset constituta. Decimus is erat annus, ex quo Constantius, imperatoris utriusque pater, ad meliorem migraverat vitam. Et Orientales, qui Philippopolium in Thracia venerant, Occidentalibus, qui Sardicæ jam præsto erant, scripsere, ut Athanasium, ejusque studiosos, ut

(1) Eliam aliter, et fortasse rectius ita verti possit: *Patre quidem rerum universarum per omnia*

cum summa potestate imperium etiam in Filium obtinente, etc.

quibus sacris ministeriis interdictum esset, a consilio removerent: aliter enim fieri non posse, ut in unum convenienter. Quod quidem postea quoque, cum Sardicæ essent, obtinere contendebant. Occidentales autem, atque in primis Hosius Cordubæ (est autem hæc civitas Hispaniæ) et Protagenes Sardicæ episcopi respondere, nunquam se communionem illorum devitasse, neque porro etiam vitaturos esse: cum Julius episcopus Romanus, causa eorum perspecta, inique eos insidiis circumventos esse judicari. Adesse ipsos quoque, et redarguere iniquum illud judicium velle. Plura quoque alia ulro citroque et scripsere, et per internuntios alteri alteris significavere, unde major etiam inter eos est excitata similitas, majus odium, dies quoque constituta præteriit. Et confessum discessione facta, seorsimque utrisque consilia agitantibus, contrarias alteri aduersus alteros sententias tulere. Orientales namque Philippopolis conventum egere, atque ibi decretis suis in Athanasium, Paulum, Asclepam, et Marcellum magis etiam confirmatis, Julio insuper Romæ antistiti magistratum ecclesiasticum abrogavere, quod primus ipse cum illis communicasset. Confessorem etiam Hosium ea de causa, et præterea quod amicus Eustathii et Paulini Antiochenæ ecclesiæ episcoporum fuerit, exuctorarunt. Deinde et Maximilium Trevirorum antistitem, qui primus ad communionem Paulum admiserat, redditumque ejus in urbem Constantinopolitanam procuraveral: insuper quod Orientales episcopos in Occidentem venientes proscripterat. Nec iis tantum sacram adewere dignitatem, sed et Protageni Sardicensi: quoniam Marcellum Ancyranum quem anteac calculo suo damnaverat, ope sua sublevarat; atque item Gaudentium, quia quos illi per abrogationem ignominia affecerant, multo prosequeretur honore: **697** et quod aliter de rebus divinis quam Cyriacus sentiret, cuius ipse successor erat. Porro in causa fidei ðmoosiorum consubstantiale quidem repudiarunt, tamen ðmoosiorum dissimilis vero opinionem litteris in partes omnes scriptis divulgarunt: in quibus locorum plerorumque episcopis quoque significarunt, ne eos quos proxime sententia sua notassent, vel in communionem reciperent, vel litteris etiam dignarentur. Alii autem dicunt, eos de fide, juxta prolixiorum quam præmisimus formulam, credere jussisse: in qua tamen ðmoosiorum consubstantialis verbo nullo aneminere; sed eorum tantum qui tres deos esse, aut Christum non esse Deum, aut eundem esse Patrem et Filium ingenitum, aut suisse aliquando tempus aut sacerulum cum ipse non fuerit, dicunt. Hæc quidem episcopi Orientales Philippopolis in Thracia agebant. Hosius autem, et qui cum eo Sardice erant, primum quidem illos indicta et deserta causa propter contumaciam damnarunt: Athanasium receperunt, et quæ adversus eum Tyri acta fuerant, anathemate sunt persecuti. Marcellum episcopatum suum reddiderunt, quod se

А έσπεριοι, καὶ μάλιστα Ὅσιος δὲ Κουδρούντης, πόλεις δὲ αὐτη τῶν Ἰσπανῶν, καὶ Πρωτογένης δὲ Σαρδίκης, εἰπον, ὃς οὐδέποτε ἀπέστησαν τῆς ἐκείνων κοινωνίας, οὐδὲ νῦν ἀποτήσονται, καὶ ταῦτα Ἰουλίου τὸν Ῥωμαίων ἀπισκόπου τὰ κατ' αὐτοὺς διασκεψαμένου, καὶ χρίνοντος ἀδίκως ἐπιβούλευσθαι· παρεῖναι δὲ καὶ αὐτοὺς, καὶ ἔξελέγχειν πειρωμένους τὴν ἀδικίαν ἐκείνην δίκην. Καὶ ἀλλ' ἔττα πρὶς ἀλλήλους ἔγραφόν τε καὶ ἀντεμήνυον· δι' ὧν καὶ μεῖζων κατ' ἀλλήλων ἐξήφθη δυσμένεια· ὑπερήμερος δὲ καὶ ἡ κυρία ἐγίνετο. Εὔθυς οὖν ἀπ' ἀλλήλων διέστησαν· καὶ συνελθόντες ἐκάτεροι· παρὰ μέρος, ἐναντίας κατ' ἀλλήλων ἡνεγκαν φήμους. Οἱ μὲν γάρ ἔψοι ἀνὰ τὴν Φιλίππου τὸν συνέδριον ἐκάθιζον, καὶ τὰ κατ' Ἀθανάσιον, Παῦλον τε καὶ Ἀσκληπιὸν καὶ Μάρκελλον ἔτι κυρώσαντες, καὶ Ἰούλιον τὸν Ῥωμαίων καθῆσον, ὃς κατάρχαντα τῆς κοινωνίας αὐτοῖς. Διὰ ταῦτα δὲ καὶ τὸν ὁμολογηθῆντα Ὅσιον καθεῖλον, καὶ διτεπερ φίλος ἐγένετο Εὐσταθίου καὶ Παυλίνου, οἱ τῆς Ἀντιοχείας ἡγήσαντο· ἐπὶ τούτοις καὶ Μαξιμίνον, δεὶς Τριβέρεως ἢν ἐπισκοπος· διτιπερ πρῶτος Παῦλῳ κοινωνίας μετέδωκε καὶ τὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κάθισθον αὐτὸς προεξένησεν. "Ετι δὲ καὶ ὡς τοὺς ἔξ έώντας εἰς ἐσπέραν ἤκοντας ἐπισκόπους ἀπεκήρυξεν· οὐ τούτους δὲ μόνους, ἀλλὰ καὶ Πρωτογένη τὸν Σαρδίκης, καὶ Γαυδέντιον, Πρωτογένην μὲν, ὡς συναρδύμενον Μαρκέλλῳ τῷ Ἀγκύρᾳ, οὐ κατεψήσατο πρότερον· τὸν δὲ, ὡς τοὺς πρὸς αὐτῶν καθαιρεθέντας πολλῆς ἀξιοῦντα τιμῆς, καὶ διτιπερ τάνατοις ἀφρόντες Κυριακῷ, οὗ διάδοχος ἦν. Περὶ δὲ πίστεως τὸ μὲν ὅμοιοις ἀπελαύνουσι· τὴν δὲ τοῦ ἀνομοίου δῆξαν πανταχοῦ γράφοντες διαπέμπουσιν· ἐν δὲ καὶ τοῖς κατὰ χώραν ἔγραφον μή εἰς κοινωνίαν δέχεσθαι καὶ οὐδὲ ἀρτίως κατεψήσαντο· ἀλλὰ μηδὲ γραμμάτων αὐτοὺς ἀξιοῦν. "Επειος δέ φασιν, διτι πίστεως κατὰ τὴν ὑποτεταγμένην παράδημον ἔκθεσιν πιστεύειν ἐκάλευσον· ἐν δὲ ὅμοιοις μὲν οὐδαμῶς μνεῖαν πεποίηντο, τῶν δὲ λεγόντων τρεῖς εἶναι Θεοὺς, δὲ τὸν Χριστὸν μή εἶναι Θεὸν, δὲ τὸν αὐτὸν εἶναι Πατέρα καὶ Γίδην καὶ ἄγιον Πνεύμα, δὲ ἀγέννητον τὸν Γίδην, δὲ διτι ἡν ποτε χρόνος δὲ αἰώνιος οὐκέτι. Τοιαύτα μὲν οἱ τῆς ἔω ιερεῖς ἀλλὰ τὴν Φιλίππου τῆς Θράκης γενόμενοι ἐδρῶν· οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Ὅσιον περὶ Σαρδίκην πρῶτα μὲν ἐρήμην τούτων κατεψήσαντο· ἐδέξαντο μὲν γάρ Ἀθανάσιον, καὶ τὰ ἐν Τύρῳ κατ' αὐτοῦ πραχθέντα ἀνεθεμάτισαν. Τῷ Μαρκέλλῳ τὸν τόπον ἀπέδωκαν, ὡς μή τάδε φρονεῖν ὁμολογήσαντα, δὲ διεβάλλετο. Καὶ Ἀσκληπιὸς δὲ τὴν τῆς Γάζης ἐπισκοπὴν ἐκύρωσαν, ὡς καὶ πρότερον Φίλιψ ποιῶν ἐπισκόπων, καὶ μάλιστα Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου, τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Εληνήφοτος ἀξιαν. Καὶ τάσφαλες δὲ παριστᾶται τὸ τῆς δίκης ὑπόδημα· ἀνώρθωσάν τε καὶ Λούκιον, τῶν αὐτοῦ κατηγόρων χρησαμένων δραστήρων· καὶ ταῖς ἐκείνων παροικίαις ἔγραφον, μή ἀλλους ἀλλὰ αὐτοὺς ἔχειν ἐπισκόπους, καὶ διτι οὐπω καὶ τὴν αὐτῶν καρδισκεῖν δριψιν. Καθαιροῦσι δὲ καὶ οὐτοι τὸν Ἀλεξανδρεῖ τῷ Ηρηγόριον, Βασιλείδην τε τὸν Ἀγκύρας. Κυντισαντὸν τὸν ἐν Γάζῃ· καὶ μήτοι γε ἐπισκόπων,

διὸς οὐδὲ Χριστιανῶν προστηγορίᾳ τούτους τιμᾶν ἔθεσπεν. Καθεῖλον πρὸς τούτους Θεόδωρον τὸν Περίνθιον, Νάρκισσον τε τὸν Εἰρηνουπόλιτην, Ἀχίχιον τὸν Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, τὸν Παμφίλου διάδοχον Εὐσέβιον, καὶ Μηδέφαντον τὸν Ἐφέσιον, Οδροσάκιδον τε τὸν Σιγμίδόνος, καὶ Οὐάλεντα τῶν Μουρσῶν τῆς Παννονίας, καὶ τὸν Λαοδικείας Γεώργιον, εἰς καὶ τάς τῇ συνδρυ τῶν ἔψων οὐ παρῆν. Καθεῖλον δὲ τούτους καὶ τῆς κοινωνίας ἐξέσαν, ὡς τὸν Σίδην τοῦ Θεοῦ τῆς πατρικῆς οὐσίας χωρίζοντας, καὶ διὰ τοὺς πάλαι διὰ τὴν Ἀρειανικὴν αἵρεσιν ἀποθεσθημένους ἀνεδέξαντο, καὶ εἰς μετόνα λειτουργίας Θεοῦ προσήγαγον ἀξιώματα. Καὶ καταψήφισάμενοι τούτων, τοῖς ἀπανταχοῦ ἐπεμπον ἐπισκόποις τὰ δεδογμένα κυροῦν, καὶ περὶ τὰ διδόντα τοῖς ἐν Νικαίᾳ δομοφρονεῖν ἐκείνα γάρ κατατύναντες, τὸ ἀνδριον ἀπεώσαντο, καὶ τὸ δομούσιον διαρρήξην ἐκήρυξαν. Καὶ τινα δὲ γραφὴν ἐκθέμενοι, πλατυτέραν μὲν τῆς ἐν Νικαίᾳ, διατρούσαν δὲ τὸν ὄρον ἐκείνης, καὶ οὐ παρὰ πολὺ διαλάτετουσαν καὶ τοῖς ρήμασιν, ἀπανταχοῦ διεξέπεμψαν. "Ινα δὲ μή τι κανινομεῖν παρὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ δικασιν, "Οσιος καὶ Πρωτογένεις, οἱ τηνικαῦτα τῆς συνόδου προῆγον, ἔγραψαν Ἰουλίῳ μετ' ἀσφαλούς μαρτυρίας, κύρια μὲν τὰ ἐν Νικαίᾳ νομίζειν, σαφηνείας δὲ χάριν, τὰ ἐκείνη ὅρισθεντα πλατύνειν βραχύ· ἵνα μή, φασι, τῷ συντετμημένῳ τῆς πίτεως; οἱ δὲ Ἀριστον οἱ διπονοὶ ὁσιοὶ ἀπάγοντες, δοσοὶ μὴ θασοὶ διελέγεσθαι. Ταῦτα ἐκείνοι διαπραχάμενοι, οἰκαδε διελύσαντο, ἐκάτεροι γνώμης δοτεῖς, ὡς καὶ ἀμφὼ δικαίων; πράξειν, οἱ μὲν τὴν ἑων ἐπισκοπῶντες, διτεπερ οἱ ἀνὰ τὴν ἐσπέραν τοὺς ὑπ' αὐτῶν καθαιρεθέντας καὶ ἀπωσμένους; διέκαντο· οἱ δὲ ἀνὰ τὴν δύσιν, διτεπερ τῆς κοινῆς διαγνώσεως; οἱ καθελόντες ἀπέψυγον, καὶ διτεπερ οἱ μὲν τὰ ἐν Νικαίᾳ δεδογμένα ἐστεργον, οἱ δὲ τῆς ἑων καθαιρεθέντας ταῦτην καὶ παραχαράττειν ἐτόλμων. Οἱ δὲ ἐν Σαρδικῇ καὶ Μαρκέλλῳ τῷ πρόσθεν εἰρημένῳ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ Γαλατίᾳ; ἐπισκόπῳ τὴν ἱερωσύνην ἐπέτρεψαν· ἐξείπε γάρ τῇ συνόψῃ, ὡς οὐ νοηθεῖν τοῖς πολλοῖς; ή ὑπ' αὐτοῦ τῷ β.διλίῳ ὑπαγορευθεῖσα φράσις· καὶ διὰ τούτο ὑπόνοιαν σχείν, τὰ τοῦ Σαμοσατέως Παύλου καὶ Σαβελλίου φρονεῖν.

ita peractis, dominum revertere. Et utrique in ea erant opinione, recte ab eis quæ sententiis proscriptionis ferendis egissent, esse facta. Orientales quidem, quod Occidentales, quos ipsi sacro ordine movissent et rejecissent, eos ad communionem admisissent; Occidentales autem, quod illi quæ Athanasium et alios damnationis sententia notassent, ante publicam cognitionem profugissent; et quod ii Nicæna decreta complectebantur, illi vero ea depravare et adulterare audebant. In Sardicensi consilio Marcello quoque, de quo supra diximus, Ancyrae Galatiae episcopatum, sicuti commemoravimus, rursum mandarunt. Nam is synodo exposuit, a multis libri sui scripta intellecta non esse: unde illi suspicionem conceperint, eadem se cum Samosateno Paulo et Sabellio sentire.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ.

Ola δ ἐκκλησιαστικὸς Σωκράτης ἐπὶ τῆς δόξης
Ἐύσεβιον τοῦ Παμφίλου ιστορίης· καὶ διπώς
δόξης ἐίχε περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεως η
ἐσπέρα τε καὶ η ἑως.

Εἰδέναι μάντοι χρών ὡς δ τοῦ Παμφίλου Εὐσέ-

βιος τριτὶ βιβλίοις τὸ εἰρημένον ὑποπτὸν τοῦ Μαρ-

(1) Legendum forte Georgio, supra cap. 7 eod.

A diceret nunquam ea sensisse, de quibus per calumniam accusatus esset. Asclepæ episcopatum Gazæorum auctoritate sua confirmarunt, qui antea etiam multorum antistitutum, et maxime Eusebii Pamphili suffragio episcopalem suscepserat dignitatem, cuius rei certitudinem acta judicii declaravit. Lucium etiam Adrianopolitam, quod accusatores ejus profugerant, restituerunt. Horumque paroecii et ecclesiis scripserunt, ne alios quam hos ipsos haberent episcopos, eorumque quamprimum exspectarent adventum. Abrogarunt quoque episcopatum Gregorio (1) Alexandrino, Basilio Ancyrano, et Quintiano Gazæo: et ut non modo episcoporum, sed ne Christianorum quidem appellatione honorarentur statuere. Idem fecerunt B Theodoro Perinthio, Narciso Irenopolita, Acacio Cæsariensi Eusebii Pamphili successor, Menophanto Ephesio, Ursacio Singidonis (2), et Valentius Mursiæ Pannoniorum episcopis, et Laodicensi Georgio, quamvis Synodo Orientalium is non interesset. His omnibus dignitate adempta, communione interdixerunt, quod Filium Dei a paterna substantia separarent: 698 et quod, qui duduū propter Arianam hæresim rejecti fuerant, eos receperint, et ad ampliorem ministerii Dei evexissent dignitatem. Eis damnatis, ad omnes ubique episcopos miserunt, ut decreta ea rata habereat et confirmaret, nec hoc Nicæni placitis consentirent. Quibus roboratis, τὸ ἀνδριον, dissimile, repudiarunt, τὸ δομούσιον, consubstantiale, aperte promulgavunt. Et scripto quadam composito, quod diffusus sius quidem quam Nicænum esset, finitionem autem ejus servaret, verbisque non admodum ab illo differret, id passim ad loca omnia miserunt. Ne vero novare quidquam contra Nicæna decreta vidarentur, Hosius et Progenes, qui tum synode præierant, cum certa attestacione ad Julianum litteras dederunt, auctoritatem suam se Nicæna fidei professioni integrum relinquere: perspicuitatis autem gratia, quæ Nicæna constituta essent, non ita multis latius extendisse, ne scilicet Ariani compendio professionis fidei ad absurdas opiniones eos abducerent, qui dialectice sunt imperiti. His

D 699 CAPUT XIII.
Quæ Socrates scriptor ecclesiasticus de opinione Eusebii Pamphili memorie prodiderit, et quæ Occidentis Orientisque de fide Nicæna fuerit sententia.

Sciendum sane, Eusebium Pamphili tribus libris suspectum illum Marcelli commentarium relati-

(2) Singidon hodie Segedinum dicitur.

lisso (1). Scripto namque eo in partes suas diviso, A κέλλου ἀνέτρεψε τύγχραμμα, ὡς καὶ πρώτην εἰρη-
καμεν, τὰ πρὸς Μάρκελλον ἐπιγράφας τὸ σπουδασμόν. Διαρήσας γὰρ εἰς μέρη, ἐπειτα τὴν ἀντίρ-
θησιν ἐπάγει· καὶ τοῦτο δὲ διού ποιεῖ. Ἐξ οὐ σπου-
δάτματος πολλὰ παρατίθεται Σωκράτης δὲ τὰ ἐκκλη-
σιαστικὴν συγγραφάμενος, ἐνίσταται πλείστα, ὡς δισ-
βάλλοιτο Εὔσεβιος; τὰ Ἀρειου φρονῶν παρεισάγει
γάρ τῷ τῇ πρώτῃ συνδιψάντεν παρεῖναι, καὶ τοῖς
λοιποῖς ὄμδοφονα καταστῆναι· ὡς ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ
πρὸς Κωνσταντίνον αὐτὸς ἔκεινός φησιν. Ἐκτιθει-
δὲ καὶ τὴν εἰς τὸ, Κύριος ἐκτισέ με ἀρχὴν δῶν
αὐτοῦ, εὐεσθῇ ἐξίγγησιν· ἐν οὐ καὶ ταῦτα φησιν. Ἐι-
δὲ λέγει δὲ Κύριος ἐκτίσθαι ἑαυτὸν, οὐχ ὡς ἐκ τοῦ μή-
ντος εἰς τὸ εἶναι παρελθών, ταῦτα δὲ εἴποι τοῖς λο-
ποῖς κτισματι καὶ αὐτὸς δοκίως ἐκ τοῦ μήντος γε-
γονὼς, διτεῖς οὐκ δρθῶς ὑπειλήφασιν, ἀλλὰ ὡς ὑφε-
στῶς μὲν καὶ ζῶν, προών τε καὶ προῦπάρχων τῆς
τοῦ παντὸς κόσμου συστάσεως. Ἀρχειν δὲ τῶν ὅλων
ὑπὸ τοῦ Κυρίου τοῦ ἑαυτοῦ Πατρὸς κατατεχμένος,
τοῦ ἐκτισερ, ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ κατέταξερ η κατ-
εσκεύαστερ, εἰρημένου. Διαρρήσθησαν τοὺς ἐν ἀν-
θρώποις ἄρχοντας καὶ ἡγεμόνας κτίσιν ὄντας σανεί-
πών δὲ ἀπόστολος· Ὅποτάρητε οὖρ πάσῃ ἀνθρω-
πίῃ κτίσετε διὰ τοῦ Κύριον· εἰτε βασιλεῖς ὡς ὑπερ-
έχετε, εἰτε ἡγεμόστεροι δὲ αὐτοῦ πεμπομένοις.
Καὶ δε εἰπών δὲ προφήτης ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, Ἰδού δὲ
στεφεῶν βροντὴν καὶ κτίζων Πνεῦμα, καὶ ἀπο-
στέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν Χριστὸν αὐτεῦ, τὸ
κτίζων, οὐκ ἐκ τοῦ γεγονότος; εἰς ἀνυπαρξίαν πα-
ρειλήφεν· οὐ γάρ τότε ἐκτιστεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα,
ὅτε τὸν Χριστὸν αὐτοῦ δὲ αὐτοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις
κατήγγειλεν· οὐδὲ γάρ πρόσφατον ὑπὸ τὸν ἥμιον·
ἀλλ' ήν μὲν καὶ προῦπάρχεν· ἀπεστέλλετο δὲ, καθ'
δικήν τοῦ γένετο τίχος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὑπερ φερο-
μένης πνοῆς βιαλας· τοῦ κτίζων ἀντὶ τοῦ καταπέμ-
πων η κατατάσσων εἰρημένου· τῆς δὲ βροντῆς καθ'
ἔτερον τρόπον τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα δηλούση;.·
Τοιοῦτον ἔστι καὶ τὸ, Καρδιαν καθηράν κτίσον ἐν
ἐμοί, δ Θεός· οὐχ ὡς μή ἔχων, ἀλλ' δι τῆς δηποτε
τελεσθῆναι τοιαύτην τηνετο· καὶ τὸ, Ἡτα κτίσῃ
τοὺς δύο εἰς ἑταντὸν ἀνθρωπον, ἀντὶ τοῦ
στοιχαγάγη. "Ορα μήποτε τοιοῦτον ἔστι καὶ τὸ,
Ἐρδύσασθε τὸν καιρὸν ἀνθρωπον τὸν κατὰ
Θεὸν κτισθέτα· καὶ τὸ, Εἴ τις ἐν Χριστῷ καὶ η
κτίσις· καὶ οὐα διλα τοιαῦτα. Νή θαυμάσῃ, εἰ
μεταφορικῶς καὶ ἐν τῷ, Κύριος ἐκτισέ με ἀρχὴν
δῶν αὐτοῦ, τὸ ἐκτισερ ἀντὶ τοῦ κατέστησεν η
κατέταξε εἰρηται. Ταῦτα ἐν τῷ τρίτῳ πρὸς Μάρ-
κελλον δὲ Εὔσεβιος. Καὶ ταῦτα δὲ λέξειν αὐταῖς
Σωκράτης ὑπὲρ αὐτοῦ φησιν· Εἰ τοίνυν Εὔσεβιος
τῆς ἐν Νικαίᾳ συνδόμον μνήμην ποιούμενος, λειπ-
ούσαι μὲν τὰ τότε ἀμφισθητούμενα λέγει, πάντας
δὲ ὄμοφωνῆσαι καὶ διμοδεξῆσαι· πῶς Ἀρειανίζειν
τινὲς αὐτὸν ὑπολαμβάνουσι; Ηλανῶνται δὲ Ἀρεια-

¹ Prov. viii, 22. ² I Petr. II, 15, 14. ³ Amos iv, 13. ⁴ Psal. L, 12. ⁵ Ephes. II, 15. ⁶ Ephes. IV, 24. ⁷ II Cor. V, 17.

νοί, φρονεῖν αὐτὸν νομίζοντες τὰ αὐτῶν. Ἀλλ᾽ ἐρεῖτο τις ὡς ἐν τοῖς ἀδόγοις αὐτοῦ Ἀρειανίζειν δοκεῖ, τῷ συνεχῶ; λέγειν, Διὸς Χριστόν· πρὸς δὲ ἀποκρινούμενος, διεῖ τῇ λέξει ταύτῃ ποιλάκις καὶ οἱ τῆς Ἐκκλησίας ἔχρησαντο, καὶ ταῖς ἀλλαῖς ταῖς μηγούσαις τὴν οἰκονομίαν τῆς ἀνθρωπότητος; τοὺς Σωτῆρος ἡμῶν. Καὶ πρὸ γε ἀπάντων τούτων ὁ Ἀπόστολος ταῖς λέξεσι ταύταις ἔχρησατο, καὶ οὐδέποτε ὡς κακοδοξίας διδάσκαλος ἐνομίζει. » Καὶ αὐτοί; ἀπεφρέστη λέγων· « Οὗτος γάρ ἔχουσι δεῖξαι διεῖ Εὐσέβιος ἀρχήν τῆς ὑπάρχειας διδωτοῦ τῷ Ήλίῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῖς τῆς οἰκονομίας λέξεσιν ἐν τοῖς βιβλίοις εὑρίσκωσιν αὐτὸν καταχρώμενον· μάλιστα δὲ καὶ διεῖ τοῦ θευματικῆς καὶ ζηλωτῆς ἐγένετο τὸν Ὅμιλον; βιβλίων, ἐν οἷς πανταχοῦ τὸν Ήλίον ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα εὑρίσκουσιν οἱ τῶν Ὅμιλους βιβλίων τὸ βίθος κατανοῦσαι δυνάμενοι. » Τοιαῦτα καὶ ἔτερα Σωκράτης παρατίθεις, διεπυρίζεται τὸ σφαλές τοῦ δόγματος Εὐσέβιος περιτιθέντα. Ἐγὼ δὲ βουλούμην δὲν μᾶλλον εἶναι τὸν ἀνδρα τοιούτον· τῇ δὲ καθόλου Ἐκκλησίᾳ οὐ τοιούτον τάχα ὑπεληφτεῖν· δὲ μᾶλλον ἐπειθαὶ δίκαιον. Εἰ δὲ ἐκαίνος ἀν τῷ δισφαλεῖ τῆς εὐεσθαίας ἔστιν, ὡς οὔτος φησι, καὶ ταῦτα Ναυάρτος ὡν, τῷ τὰ κρύψι' ἀκριδῶς διειδεῖτι θεῷς ἔστεον. Ταῦτα μὲν οὕτως· οἱ δὲ ἐν Σαρδικῇ συνελθόντες οὕτω διεπράξιμενοι, ἐπορεύοντο ἔκαστος; ἐπ' οίκουν. Διεσπάδο δὲ τοῦ λοιποῦ τῆς ἄνθρακος ἥδιστος. Οὐκέτι γάρ ὡς ὅμοιοροσιν ἐπεμίγνυντο. Καὶ δρος τῆς κοινωνίας, ταῖς μὲν ἐκπερίοις μεταξὺ Ίλλυρῶν καὶ Θρακῶν ἦν, περὶ δρος δὲ Σούσαντος κέκληται· περαιτέρω δὲ κοινωνεῖν ἤκιστα τοῦ Ιλλυρίου, διαφόρου τυγχανούσης τῆς πίστεως. Οὐδὲ φίλει, τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἐν διαδοταῖς καὶ διχονούσαις ἤστεν. Καὶ μεγάλη ταραχὴ τις καὶ σύγχυσις τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ ἐπεχωρίαζε. Καὶ γάρ πρότερον εἰ καὶ διάφοροι καθειστήκεσσαν, ἀλλ᾽ ἐπεμίγνυντο τέως, καὶ οὐ μέγα τὸ δεινὸν ἐποιούντα παρακήσια γάρ τῷ ἐπιμίγνυσθαι φρονεῖν κατὰ Χριστὸν ἐνομίζοντο. Ἐν συντόμῳ δὲ φάναι, τῇ μὲν κατὰ δύσιν ἀπαστά Έκκλησίᾳ, διὰ τῆς πατρὸς ἀγοράνη θρησκείας, Βρημος· Εριδος ἦν καὶ τῆς περὶ δύγματα τερθρείας ἀπελλαγμένη, ἀκραιφῶς τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστειν διατρανούσα· καὶ τάς τε θυροάκιος δὲ Παννονίας, καὶ Αὐξέντιος δὲ Μεδιολάνων πεζραν προσῆγον διατεῖν καὶ πρὸς τὴν Ἀρειανίζουσαν μετιστῆψη δέξαν, τοῦ Ρωμαίων ὄρον καὶ τῶν ἐκπερίων ἀλλων λεπέων ἐγρηγορέων, καὶ τὰς τῆς αἰρίσεως ταύτης βλάστας θάττον ἐξαναπτύσσων· τῇ δὲ δέρμα μετὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ δέξαν συνέτρεχεν, ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας τὸν Ήλίον εἶναι δομολογούντων· τῇ δὲ ἐκ φιλονεκτίας Εριδος κατεχόμενοι, πρὸς τὴν δομούσιον λέξιν ἀκρατῶς διεφέροντο· οἱ μὲν, ὡς τινες, εἶπον, ἐξ

A qua: tum in controversiam deducta fuerant, atque omnes consensu uno eadem sensisse atque dixisse referat, quomodo quidam illum Arianisare suspicuntur? Falluntur vero Ariani etiam, qui illum cum eis sensisse existimant. Sed dicet aliquis, in scriptis ejus Arianum esse eum videri, propterea, quod frequenter dicat, Per Christum (1). Cui respondemus, hac locutione sacerdotum ecclesiasticos viros usos esse, aliisque, quibus œconomia seu nūnus humanitatis Servatoris nostri significatur. Et ante omnes istos Apostolus ipse verba hæc usurpavit: et nunquam tamen veluti pravae opinionis habitus est doctor. » Ac rursum hæc insert: « Non enim ostendere poterunt, Eusebium principium existentiae tribuere Filio Dei, quamvis in libris ejus œconomia sive dispensationis humanæ verbis abuti eum inveniant. Maxime vero, quod admirator et emulator Origenis librorum fuit, in quibus ubique Filium ex Patre genitum esse reperiunt, qui Origenis librorum acumen assequi possunt. » Hæc et alia Socrates afferens, sinceritatem doctrinæ Eusebio ascribere contendit. Ego quidem tam potius virum eum fuisse velim: Ecclesia autem Catholica non tam fortasse judicat, quam potius sequi par est. An vero ille certo in pietatis sinceritate sit, sicuti iste qui quidem Novatianus est, dicit, id accurate certoque occulta omnia perspicient Ueo relinquendum. Et de his quidem satis. Sardicensi vero conventu ita peracto, domum se quisque recepit. **701** Ac deinceps Occidens ab Oriente per secessionem divisus est. Non amplius enim Occidentales cum Orientalibus, haud eadem secum sentientibus, negotii sibi quidquam et conjunctionis esso voluere. Et communionis finis Occidentalibus fuit inter Illyricum et Thraciam, circa montem qui Susacis dictus est. Ultra eum autem locum propter variantem fidem minime inter se invicem communicare voluerunt. Ut vero fieri solet, in ecclesiis calumniae et dissensiones erant. Et ingens turba et confusio Ecclesiam catholicam invasit. Antea siquidem, etiam dissiderent, consuetudine tamen inter se jungabantur, nec adeo gravem eam rem putabant: et consuetudinem ejusmodi eundem de Christo sensum esse existimabant. Et ut paucis dicam, Ecclesia Occidentalis omnis patriæ insistens religioni, contentionis expers, et a studio de dogmatibus nugandi aliena fuit, sincere professionem fidei Nicenam sonans atque proficiens. Quamvis etiam tum Ursicus Pannonus et Auxentius Mediolanensis conati sunt Ecclesias distrahere, et ad Arianam opinionem traducere, efficere tamen id nequivere, sede Romana et aliis Occidentalibus episcopis vigilantibus, et heresis ejus surculos illico extirpantibus. Orients autem post Antiochenum concilium seditiones concitat, et propalam ad-

(1) Διὰ Χριστοῦ. Offendiculo olim fuit piis, si Christus simpliciter sine præfatione honoris, et illatione divinitatis nominaretur.

versus Nicenam fidem disceptans judicio contendit : revera tamen , sicuti colligere est, plures sententiam Nicenae dogmatis comprobabant, Filiū ex substantia Patris esse cōfidentes : contentionis vero cupiditate devincti, adversus verbum τοῦ ἀμούσου, consubstantialis, impotentibus animis pugnabant. Nonnulli quidem, sicuti quidam tradidere, quod jam inde ab initio contra id verbum stetissent : et quemadmodum ejusmodi homines facere solent, ne victi esse, si cederent, viderentur, in sententia propterea persistebant, et vocabulum id abolere studiebant : probro sibi fore, si opinionem mutarent, arbitrati. Nonnulli autem, quod frequenter de his nugati essent, ita opinari ex animi sententia malebant ; **702** et cum semel ab eo quod decebat excidissent, opinionem suam firmiter retinebant. Erant qui indecorum contendendi studium secum ipsi perpendentes, ad gratiosiorem declinarent sententiam, vel propter gloriam aut timorem, vel propter vim aut familiaritatem, plerumque etiam propter amicitiam, et fortasse alias ob causas, quibus homines adducti, ut sese res tulit, etiam in his quæ parum decent, gratificantes aliis obsequuntur : denique quod nonnulli libere et palam, quæ ab adversariis objicerentur, redarguere atque refellere non possent. Non pauci vero ejus temporis homines, inceptis prorsus et superfluas nugas esse existimantes de rebus ejusmodi confictari, ab illorum consuetudine sejuncti, taciti secum Nicenae decreta completebant et colebant.

CAPUT XIV.

De Ægyptiis monachis, Scetiotis scilicet et Tabennesiots. Atque inibi de duobus sanctis Macariis. Item de Pambro et Pachomio. Item de Apollonio et de Anubio.

Supra omnes autem qui in Oriente magna cum libertate saniorem doctrinam defenderunt, tenacissime Nicenae decreta retinere Paulus Constantinopolitanus, et Athanasius Alexandrinus, episcopi, atque cum iis universos Ægyptiorum monachorum cœtus : quibus praeci Antonius adhuc superstes, quique cum eo erant (plurimi autem erant) in Ægypto et aliis Romani imperii locis ascetæ : quorum multi usque ad Constantii imperium et posteriora etiam tempora duravere : quales fuere (Amonian enim, et Thebæum Paulum omitto) eodem vero nomine dicti Macarii, hoc est beati : Ægyptius scilicet ille, et cui Urbani cognomen indutum fuit : Paphnutius et Pambro, Annæ et Pityron Serapion et Orsesius et Pachomius Tabennesiots, Ephraim quoque et Hilarion ; quales etiam circa Illyricum et Thraciam Martinus Sabariæ ortus Panthonius, et Hilarius Pictaviensis, homines admirandi : de quibus paulo post suo loco referemus. Multi denique alii aliter spectati viri, eisdem annis viguere, atque in ecclesiis Dei enituere : inter quos præcipue eruditio et eloquentia floruit Eusebius, Emesenus episcopus, Titus Bostrensis, **703** Serapion Thmœus, Basilius Ancyranus, Eudoxius Germaniensis, Acacius qui post Eusebium Cæsaræ Palæstinae præfuit, Cyrilus, qui post Maximum Hierosolymitanam administrabat ecclesiam, et Theodosius Perinthius : qui omnes doctrine suæ fœtus mundi penitendos ecclesiis reliquere. Videtur au-

A ἀρχῆς αὐτῇ ἀντιστάντες, καὶ σῖς δὴ τοῖς τοιούτοις φίλει, τὸ μὴ δέξαι ἡττεῖσθαι τῆς γνώμης εἶχοντο, περιελεῖν τὴν λέξιν σπουδᾶσθοντες, καὶ αἰσχύνην ἐνμίκον τὴν μετάθεσιν· ήσαν δὲ οἱ καὶ ἐκ τοῦ πυκνῶς περὶ ταῦτα ἐρεσχελεῖν, καὶ ταῖς ἀληθείαις ὡδε δοξάζειν ἥροῦντο· καὶ καθάπαξ τοῦ δέοντος ἐκτραπάντες, ἀμεταθήτως εἰχον. "Ἄλλοι δὲ τὸ μὴ δέον τῆς φιλονείου γνώμης σταθμώμενοι, πρὸς τὸ κεχαρισμένον τῶν δοξαζόντων ὑπέκλινον, η διὰ δόξαν τε καὶ δέος, η δύναμιν, η καὶ δι' οἰκείότητα καὶ φιλίαν πολλάκις· τάχα δὲ καὶ δι' ἀλλας αἵτιας, οὐδὲ ὅν προάγονται ἀνθρώποι ὡς ἔτυχε τὰ μὴ δέοντα χαριζόμενοι, καὶ τῷ μὴ διὰ παρῆστας ἔχειν θεωρίας ἔξελέγχειν τὸ προσιστάμενον. Πολλοὶ δὲ τῶν τότε ληρον ἀντικρυς καὶ περιττὴν φυλαρίαν ἤγουμενοι τὸ περὶ τὰ τοιαῦτα προστρίβεσθαι, καθ' ἐστοὺς ήσαν ἡσύχῳ γνώμῃ, τὸ δέκαν ἐν Νικαίᾳ στέργοντες καὶ τιμῶντες.

B

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Περὶ τῶν Αἴγυπτεων μοραχῶν, ἦρουν τῶν Σκητιωτῶν καὶ Ταβερνησιωτῶν· ἐν φαντασίᾳ περὶ τῶν ἀγίων δύο Μαχάριων, Παμβὼ τε καὶ Παχωμίου· Ἀπολλωρίου τε καὶ Ἀρούβ.

C

Πάντων δὲ ἐπάκεινα τῶν ἐν τῇ "Ἐφ πεταρδησιασμένῳ λόγῳ ἀπρίξ τῶν ἐν Νικαίᾳ δοξάντων εἶχοντα Παῦλος δὲ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀθανάσιος δὲ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος, καὶ σὺν αὐτῷ τὸ κατ' Αἴγυπτον σύμπαν μοναχικὸν ὃν καθηγεῖτο Ἀντώνιος περιών ἐτι, καὶ οὗτοι αὐτῷ συνεγένοντο· πλειστοὶ δὲ ἡσαν ἀνά τε τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἐρυθραίων ἀρχομένης· οἱ πολλοὶ ἀνά τε τὴν παρούσαν ἡγεμονίαν ἐγένοντο, καὶ εἰς τὸν μετέπειτα παρέμειναν χρόνον. Ἐώ γάρ Ἀμοῦν καὶ Ἀντώνιον καὶ τὸν Θηρηθεν Παῦλον· καὶ εἰσὶ περὶ ησαν οἱ ἐπωνύμως ἔκεινοι Μαχάριοι δινδρες, δι' Αἴγυπτος καὶ φαντασίᾳ ἐπώνυμον ἦν Παφνούτιος τε καὶ Παμβὼ, Ἄνοιδ τε καὶ Πιτυρίων. Σχραπίων τε καὶ Ὁρσήνιος, καὶ δὲ Ταβενησιωτῆς Παχώμιος. Ἐφραίμ τε καὶ Ἰλαρίων, καὶ οἱ περὶ Θράκην καὶ Ἰλλυρίδα, Μιρτίνος δὲ ἀπὸ Σεχωρίας τῆς Παννονίας, καὶ Ἰλάριος δὲ Πικτάνων, δινδρες θεοπέστοι, περὶ δὲ μικρὸν θεοπέστον κατὰ χώραν ἐρῶ. Πολλοὶ δὲ καὶ ἀλιώς ἐλλόγιμοι δινδρες τοῖς αὐτοῖς συνήκμασαν ἐτεσι, ταῖς ἐκκλησίαις θεοῦ διαπρέποντες· ὃν περὶ λόγων εἰδῆσιν τῶν ἀλλων διαφέροντες ἡσαν Εὔσεβιος δὲ τὴν Ἐμεσοτηνῶν Ιερατικῶς διιθύμιας, Τίτος δὲ Βότρων, Σεραπίων δὲ Θιμούαῖος, Βασίλειος δὲ Ἀγκυρανής, Εὐδόκιος δὲ Γερμανικίας, Ἀκάχιος δὲ μετὰ Εὔσεβιον τῆς ἐν Παλαιστίνῃ ἡγησάμενος Καισαρείας, καὶ Κύριλλος δὲ τῶν Ιερουσαλύμων θρόνον μετὰ Μάξιμον οιακίων, καὶ Θεόδωρος δὲ Πειρίνθιος· οἱ δὴ πάντες ἔχοντες

D

τῆς αὐτῶν παιδείας ἡρόγου ποιλοῦ δέξα ταῖς ἐκκλησίαις καταλελοπασιν. Ἐώκει δὲ πάντας τούτῳ τῷ μέρει παρευδοκιμεῖν, καὶ τὴν καθόδου Ἐκκλησίαν σεμνύνειν, Ἐφραὶμ δὲ Σύρος. Τηνικαῦτα δὲ ἔχεις καὶ Λουκίφερ καὶ Διόνυσος καὶ Ἀέτιος, ἐλλόγιμοι μὲν διαφερόντως, τῇ δὲ ἀληθείᾳ μάλιστα μαχόμενοι. Ός επίκαπαν δὲ φάναι, οἱ τηνικάδε τῶν ἑκκλησιῶν τῇ γεμόνες πλείστης ἀκριβείας κατὰ βίον ἔξειζοντο· δρόψιν τὰ πλήθη καλῶς ποιμανόμενα, τοῦ κατὰ Σκριπτὸν σεβάσματος εἰχοντο, καὶ καθ' ἐκάστην αὐξηντὴ πιεστὶς ἐλάμβανεν. Ἡρέμα γάρ της Ἐκκλησίας τῇ ἴνούσῃ ἀρτεῇ καὶ τῇ λαμπηδόνι τῶν ἀγαθῶν πράξεων, δρόψιν τὰ περάστια καὶ θεοσημεῖα ἔγινοντο, παρά τε Ιερῶν ἀνδρῶν, καὶ διλῶν ἑκκλησιεστακῶν, ἐπὶ μέγα δόξης προήγετο· καὶ τῇ τῶν Ἐλληνιστῶν θρησκείᾳ διεσυλάτο, καὶ τῆς μοχθηρᾶς τερθρείας πρὸς τὴν ἀληθινὴν πίστιν μετέρρεπεν. Ἔπει δὲ τῶν διών τούτων ἐμνήσθην ἀνδρῶν, δεῖν οἷμα τέως τούτῳ τῷ λόγῳ ἐπιδραμεῖν, καὶ δισοὶ δὴ διλοὶ περιφανεῖς ἀνδρες τηνικαῦταις ἐκμάσαντες κλέος ἔσχον. Καὶ προκείσθωσαν οἱ ἀοιδεῖμοι τῆς Σχήσεως της γεμόνες καὶ τῶν ἑκεῖσας ὄρεων καταστησαν. Μακάριοι δὲ ἀμφοτέροις ἦν δινομα· ἐν δὲ μὲν Λιγύπτου ὡρμάτῳ· ἀτερος δὲ Ἀστῆς ὠνομάζετο· τὴν γάρ Ἀλεξάνδρου εἶχε πατρίδα. Θεοὶ δὲ ἀνδρες καὶ ἀμφω ἔγινοντο. Θαυμάσιοι δὲ καὶ τὸ φιλοσοφεῖν ἥσαν, καὶ οὐκ ἀμοιροῦντες θείας πρηγνώσεως· δεῖξοι δὲ καὶ δαιμόνον; ἀπέλαντες τεραστῶν δὲ καὶ ιαμάτων πρόχεροι αὐτούργοι. Ὡν ἀτερος δὲ Ἀλιγύπτιος καὶ νεκρὸν ἀνίστα, ὡς ἀν γέ τινα δόγματος ἀλλοτρίου πείσοις πιστεύειν νεκροὺς ἀνίστασθαι. Πέρα δὲ τῶν ήτοι παρελάσαις λόγος ἐκείνον τῷ ζῆν. Ὡν τὸ ὑπὲρ ἡμίσου τῇ ἐν ἔρημῳ ἐπόνει διατρέπηται· μάλιστα δὲ καὶ ἔτι νέος ὡν τῇ φιλοσοφῇ διέπρεπεν, διθεν καὶ Παιδεριογέρων τὸ ἐπώνυμον ἔχει, καὶ τὸν τούτῳ περιβατέρου δὲ βαθὺν ἔβαινε, τεσσαρακοντάτης γενόμενος. Ό δὲ Πελετίκδος ἐν ἐλάττονι χρόνῳ τὸ ίσον τῆς ἀξίας ενρατο· ἀπάστης δὲ ἀσκήσεως τὴν περίαν εἰς ἀκρον εἰληφε. Τὰ μὲν γάρ αὐτὸς εὑρίσκει, τὰ δὲ ἀκούων, παντὶ τρόπῳ κατορθοῦν ἐπειράτο. Ἐ; τοσοῦτον δὲ ἦν συντετγμένος τε καὶ κατεσκληκώς, ὡς μηδὲν εἶναι τρίχας φύειν τὸν πώγωνα. Ἡν δὲ μὲν Αλιγύπτιος μετὰ τοῦ εὐλαβοῦς αὐστηροῦ· ἀτερος δὲ δὲ Ἀλεξανδρέων παραπλήσιος· ἕπ' ἀπας· τῷ Αλιγύπτιῳ ὡν, ἐν τούτῳ παρήλατεσεν, διτεπεριλαρψ; τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἦν. καὶ τῷ χαριεντείξεσθαι τοὺς νέους ἥγε πρὸς ἀσκησιν. Τούτων Εὐάγριος ἔγινετο μαθῆτης· καὶ τὴν δι' Ἑργων φιλοσοφίαν ἐκτήσατο, πρότερον λόγῳ μόνῳ φιλοσοφῶν, χρήνῳ δὲ ἐκείνῳ κατὰ τὸν αὐτὸν γῶρον συνεφιλοσόφουν αὐτοῖς Παμβώ τε δὲ διαδόθως, καὶ δὲ Ισάγγελον εἶπερ τις πολιτείαν ἀσκήσας Πατήσιος, Ἡρακλείδης τε καὶ Κρόνιος, Παρφούτιδες

(1) Pambo cum illitteratus esset, doctorem Psalmos exponentem adiit: et cum primum versum Psal. xxxviii (Dixi, Custodium vias meas, ut non delinquam in lingua mea) audisset, discessit, sufficiere sibi inquietus versum istum, ut illum factis exprimere addisceret. Doctor cum eo expostulauit, quod cum ab eo tempore totis sex mensibus

A tem omnes hanc in parte gloria præcellere, atque Ecclesiam universalem exornare Ephraim Syrus. Tum quoque exstitere Lucifer, Didymus, Aetius, admodum quidem illi eximii viri, sed adversus veritatem plurimum etiam pugnarunt. Atque ut summatum dicam, præfecti ea tempestate ecclesiæ exactissimis vitæ institutis dediti erant, a quibus plebes rite gubernata, Christi religionem constanter coluit, et indies fides est adiuta, atque Ecclesia sensim pro insita et virtute atque honorum operum splendore, et quod a sacris aliasque ecclesiasticis viris prodigia divinaque miracula siebant, ad ingentem gloriam pervenit: Græcorum autem superstitione pessum iit, et ab improbis nugis ad veram fidem transiit. Et quoniam sanctorum istorum virorum facta est mentio, faciendum esse duxi, ut breviter eos, et si qui insuper eo tempore illustres homines cum laude floruerent, oratione persequar. Ac primo loco per celebres illi commemorentur viri, qui Scitis montiumque ejus duces fuere. Utrique nomen erat Macario: quorum alter in Ægypto ortus erat, alter Alexandriam patriam habuit, et cognomen Urbani: ambo certe divini prorsus viri, atque in monastica philosophia admirandi, divinarum prædictionum non expertes, dæmonum industria expulsores, et prodigiorum salvationumque prompti et expediti auctores. Horum alter, Ægyptius scilicet, mortuum quoque excitavit: ut quemdam alieni dogmatis sectatorem, ad ceddendum mortuos resurgere, persuasione ea adduceret. Hic ultra nonaginta annos vixisse perhibetur, quorum plus quam dimidiam partem in vita solitaria transegit. Et adolescens admodum sapientiae studiis excelluit: et ob id Pachomiozœw, quasi puerum senilem dicas, cognomen obuinuit. Presbyteri dignitatem quadragenarius suscepit. Urbanus vero breviore tempore ad eamdem pervenit 704 dignitatem. Exercitia pietatis omnia ad summum excoluit, quæ partim ipse inuenit, partim ex aliis auditæ modis omnibus absolvere est conatus. Adeo autem extenuatus et macie confessus fuit, ut non esset unde pili barbae excrescerent. Et Ægyptius, cum reverentia quadam austerus: Alexandrinus autem cum in aliis omnibus par Ægyptio esset, in hoc tantum ab illo variavit, quod in colloquiis hilaris et jucundus, urbanis salibus utens, juvenes ad studium et exercitationem pietatis adduceret. Horum discipulus fuit Evagrius, apud quos philosophie sanctioris præcepta factis exprimere didicit, cum antea verbis solis sapientiae studium processus fuisse. Eodem vero tempore, et eisdem in locis, cum illis philosophati sunt, decantatus ille Pambo (1): atque qui angelicam prorsus, si quis

non vidisset. At Pambo respondens: Quod nondum re ipsa versum primum assecutus esset, se excusavit. Multi intercessere anni: et amico cui dam roganti, num versum eum addidicisset? Vix tandem ait, decem et novem annis, factis ipsis eum addidici. Eadem auri certum numerum quidam in pauperum alimenta dedit, et, Numeris quod

alius, et ipse exercuit vitam Paesius (1): item Heraclides Cronius, Paphnutius, Putubastes, Arsenius, et magnus Serapion. Præterea Pityrion ille, qui tamen alibi, apud Athenas videlicet, asceterium, seu exercendæ religiosæ pietatis domicilium habuit. Insuper ingens quoque ille Pachomius, qui dux et auctor ritæ Tabenensesiotarum suisse dicitur. Nova autem quædam illis est ritæ ratio, in quibusdam rebus a reliquis monachis evarians. Animum enim assuefacit ad virtutem aspirare, et terrena proculare et sursum respicere semper: ut facile deinceps sit pulverem hunc deponentibus, in cœlestem pervenire regionem. Siquidem indumentum illis erat melota seu pellis ovilla: symbolum atque monumentum, ut opinor, generosæ et fortis illius Heliæ Thesbytæ, rei Veneræ et concupiscentiæ macerationis atque mortificationis, ut simulatione et ardore ejusdem cum illo spei ad continentiam et castitatem strenue grassarentur. Cæterum reliquorum quoque Ægyptiorum monachorum amictus, ut opinio fert, ad exemplum aliquod et specimen arcuoris philosophiæ spectat. Non enim illi temere a communi habitu vestitum suum mutavere. Amiculum namque manicis carens, indicium atque institutionem esse arbitror, ne manus ad injuriam inferendam faciles sint, et promptæ. Capitis vero tegmen acuminatum, ut simplices sint, et injurias non vindicent, pureque et innocenter vivant: latentium puerorum instar, quorum capita ejusmodi linea mitris operiri solent, quæ partem rationis principatum imperiumque obtinente legunt atque sovent. **705** Zona porro, et quæ humeros et brachia comprimit cinctura, promptam alacritatem in ministerio Dei subobscuræ indicat: ut quæ adimplere jussi sunt, succincti perscant. Fortasse autem alii alias reddiderint rationes monasticæ philosophiæ appositæ: mihi hæc dixisse sat est. De Pachomio vero dicitur, cum primum in antro quodam constanter philosophiæ huic incumberet, ei angulum cœlitus assistentem mandasse, ut novum monachorum cœlum cogeret. Oportere namque eum qui rite veriorem irreprehensibili vita representaret philosophiam, ducem multorum, quibus prædæsse posset, fieri, eosque certis instituere legibus. His ille dictis, tabulam ei dedit, et seipsum, ut stola indutus fuerat, exhibuit. Quæ sane tabula ad hodiernum usque diem servatur. In eo scripto, leges præscribentis more, expositum erat, permitti debere unicuique, ut quantum posset et vellet, eieret, biberet, operaretur: atque itidem ut pro arbitrio suo jejunaret, aut non jejunaret. Et ut validius cibum capientibus, duriores labores: qui vero parcus alimentis uterentur, et ad pietatis

datum est, inquit. Tum ille: Numero hac in re opus non est, sed animi affectione pia et benigna. (Socr. lib. iv, cap. 23.) Idem Pambo ab Athanasio episcopo evocatus, ex eremo Alexandriam venit. Ibi scenica gesticulatrice visa, prolixe illacrymavit: et amicis fletus causam inquirerentibus, duplice

te καὶ Ποιουσάτης καὶ Ἀροίσιος, καὶ δὲ πολὺς Σεραπίων· πρὸς δὲ Τιτυρίων ἐκεῖνος, δὲς ἀλλαχοῦ, παρ' Ἀθηναῖοις δῆλαδὴ, τὸ ἀσκητήριον εἶχε· καὶ δὲ πολὺς ἐκεῖνος Περχώμιος, δὲν κατέρξαι καὶ ἡγησαθεῖ τῇς τῶν Ταβεννησιωτῶν διαίτης καὶ πολιτείας λόγος. Κανὴ δέ τις ἦν ἐκεῖνοις ἡ πολιτεία ἐν τοῖς παραλλάτουσα τῶν λοιπῶν μοναχῶν· ψυχῇ μέντοι Εἴος ἐνείσατο πρὸς δρεπὴν αἰρεσθαι, καὶ τὰ περὶ γῆν ἐν δευτέρῳ ποιεῖν, δινῷ δὲ βλέπειν ἀεὶ· ὡς ἐν γ' ἐν φραστῷ εἶναι πρὸς τὸν οὐράνιον ἀφορᾶν, χιρον, κάτω που τιθεμένοις τὸν χοῦν. Μηλωτὴ γάρ δέ ἐκεῖνοις τὸ ἔνδυμα· σύμβολον οἷμα τῆς τοῦ Θεοῖσι τον γενναῖας πρὸς τὰ ἀφροδίσια καὶ τὰς ἐπιθυμίας συντήξεως καὶ νεκρώσεως· Ισως δὲ καὶ ζῆτλος τῶν θιων ἐπειδιῶν, πρὸς τὸ σωφρονεῖν ἑτοίμως χωρεῖν. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἐπέρων ἐν Αἰγύπτῳ μοναχῶν περιβλῆματα λόγος: Εχει πρὸς τι φιλοσοφίας ὑπδειγματα ἀφορᾶν· μηδὲ γάρ ἀνέτως, ὡς ἐτυχεῖ, τῆς τῶν πολλῶν ἀναβολῆς παραλλάσσειν. Τὸ μὲν γάρ ἀχειρίσιων ἔνδυμα οἷμα που παιδεύματα εἶναι μὴ τὰς χεῖρας ῥάδιας ἔχειν πρὸς ὑδρίων τὸ δὲ τῆς κεφαλῆς κάλυμμα εἰ; δὲν λήγειν, ἄπλοῦς εἶναι καὶ μὴ ἀμύνεσθαι, καθαρῶς δὲ καὶ ἀκεραίως βιοῦν, ἐπίσης τοῖς γάλακτες τραφομένοις παισιν, οἵς φίλοιν τοιαύταις ἐξ θέρηνς τιχάρις καλύπτεσθαι, αἱ τὸ ήγεμονικὸν σχέπουσε τὸ ἅμα καὶ περιθάλπουσιν. Ἡ δὲ ζώνη καὶ δὲ τοὺς ώμους διατρέχων ἀναβολεὺς καὶ βραχίονας τὸ ἔποιμον εἰς διακονίαν Θεοῦ ὑπανίσσεται, καὶ ὃν παρακελεύεται τὴν ἐπιλήρωσιν, εὐζώνως τελεῖν. Ισως δὲ ἀνέτοις δὲλλοις ἀποδεῖν λόγους προσήκοντας τῷ φιλοσοφεῖν· ἐμοὶ δὲ ἀπόγρη τοσοῦτον εἰπεῖν. Περὶ δὲ Παχωμίου, λόγος διντρῷ τεντὶ πρώτων προσκαρτερεῖν, σχολάζοντα τῷ φιλοσοφεῖν· ἀγγελον δὲ οὐρανόθεν ἐπιστάντα, νεολαίαν ἀθροίσαι παρακελεύσασθαι μοναχῶν, καὶ συνεῖναι αὐτοῖς. Δεῖσις γάρ, φησί, καλῶς τὴν ἀληθῆ κατωρθωκότα φιλοσοφίαν, καθηγεμόνα πολλῶν γενίσθαι, δυνάμενον ὡρελεῖν, καὶ τοιούσις νόμοις ἀγειν αὐτούς. Ταῦτα λέγων, δέλτον αὐτῷ ἀνεχείριζε, καὶ ἐστιν παρεδίκινον ὡς εἶχε στολῆς· δὲ δὴ καὶ ἐν δεῦρῳ φυλάττεται. Ἐνῆσαν δὲ τῇ γραψῃ ὡς ἐν προτάξει, ἀνείσθαι ταντὶ φραγεῖν καὶ πιεῖν καὶ ἐργάζεσθαι, ὡς ἐκάτηρ δύναμις ἔστι καὶ προσάρεσις. Ωραύτες δὲ καὶ νηστεύειν καὶ μὴ καὶ τοῖς μὲν πολὺ καὶ ρωμαλέως ἐσθίουσι: τὰ βαρύτερα ἐπιτρέπειν τῶν ἔργων· δέσα δὲ καῦφα καὶ ῥάδια, τοῖς ἡττον τροφῆ χρωμένοις, καὶ πρὸς δισκησιν διεγηγερμένοις. Οἰκίας δὲ σεμνᾶς περιτούλῳ εἶναι αὐτοῖς· ἐφ' ἐκάστῃ δὲ τρεῖς καταμένειν. Τὴν γε μὴν τροφὴν ὑπὸ θνατοῦντος εἰπιμήκη αὐτοῖς γίνεσθαι διετάττετο, καὶ ἐν βαθεῖ σιωπῆς καθημένους ἐσθίειν, καλυπτομένους τὰ πρόσωπα, ὡς μήτε ἀλλήλους ὄρβην, μηδὲ ἄλλο τε

esse respondit: alteram, mulierculæ ipsius existim: alteram, quod ipse non tantum studii in hoc impenderet ut Deo placeret, quantum illa ut hominibus fœdis placeret. (Idem, ibid.)

(1) Hunc Sozom. non habet lib. iii, cap. 14.

πλήν τῆς τραπέζης καὶ τῶν παρατιθεμένων. Ἀλλο-
σχημαὶ δὲ μὴ τῆς αὐτῆς κοινωνεῖν τραπέζης, εἰ
μὴ πού τις παροδεύων ἐπιζευκείη. Συμβόλοις; δι-
τις κτυπουμένοις τὸ πρός χρείαν διαστημάνειν.
ἡ νεύμασι ταῖς τραπέζαις, παρ' ϕ λάχοι, ἐπιστα-
τεῖν. Εἰ δέ τις ἔκεινος ἔλοιτο συνοικεῖν, ἐπὶ τροῖν
ἔνιστους πρότερον, μικρὸν τὴλοι: αὐτὸν τὸ σχῆμα,
τὰ τῶν Ἑργῶν ἑργάδη διαπονεῖν· καὶ οὕτως τῶν
ἴσων μετέχειν μυσταγωγούμενος. Ἰμάτιον δὲ εἶναι
αὐτῷ διψέραν· καὶ ἐξ ἑρώι τάραν τῇ κεφαλῇ
σκέπασμα· δέ; δὴ τιάρας καταστίκτους εἶναι πορ-
φυρτίς τισι προσέταττε νήμασι, κέντρα τινὰ στε-
ροῦ σχῆμα διατυποῦντα. Τοῖς δὲ χιτῶνας εἶναι
λινοῦς, καὶ τὰς ζώνας· ἐπίστροφα μὲν ὡν σὺν ταῖς
διψέραις καθημένους οἰκοδομητοῖς ἐν θρόνοις,
ἕπιψι μετριῷ χρῆσθαι· κύκλῳ δὲ πεφράχθαι τὸ οι-
κοδόμημα, ὡσδύ ἐκάστη τὴν στρωκυνήν συνέχειν. Τῇ
ἐξ πρώτῃ καὶ κυριωνύμῳ τῶν ἡμερῶν, πρὸς κο-
νωνίαν τῶν θείων μυστηρίων ἰόνται; λύειν μὲν τὰς
ζώνας καὶ τὰς διψέρας ἀποτίθεσθαι· δωδεκάκις
δὲ τῆς ἡμέρας ἔκαστον εὐχὴν ποιεῖν ὅμοιως δὲ καὶ
πρὸς ἑταῖρον· ἐπίτις δὲ καὶ νυκτὸς τῇ δὲ ἐνάργη
ῶρᾳ τρίτον· καὶ ἐπηνίκα δέοι τροφῆς μετασχεῖν,
ἐφ' ἐκάστης εὐχῆς τὸν ψαλμὸν προηγεῖσθαι. Κατὰ
δὲ μίμησιν τῶν Ἐλληνικῶν στοιχείων, εἰς κὸς τάγ-
ματα ἄπασαν διελεῖν τὴν συνοικίαν. Ἐφαρμόσαι
δὲ ἐκάστη φάνηκουσαν τὴν προσηγορίαν, ὡς γνώμη
καὶ βίος καὶ ήθος ἡν· οὖν τοὺς μὲν ἀπλουστέρους
ἴωτα ἐκάλει, ζ δὲ καὶ ξ, δοσοὶ σκολοποὶ ἥσαν καὶ
μὴ εὐθεῖς· καὶ τοὺς ἀλλούς ἀλλως, κατὰ τὴν ἐκά-
στου προαριστείν καὶ τὸ σχῆμα τοῦ γράμματος,
εἵστοχον τὴν ὁνομασίαν τιθεῖς. Τοιούτοις δὴ τισι
νόμοις Παχώμιος τοὺς ὃντ' αὐτὸν ἔγε, φιλανθρω-
πος μάλιστα καὶ θεοφιλής γενέμενος· καὶ ἐπὶ τόσον
ἐλάσσαι, ὡς μηδὲ τὴν τῶν ἐσομένων πρόγνωσιν
ἀγνοεῖν· ταῦτην δὲ εἰδόνται διαφερόντες ἀλλὰ ἀγγέ-
λοις διομιλούμενον. Ἐν Θηβαΐδῃ δὲ τὸ τῆς φιλοσο-
φίας ἑργαστήριον είχεν ἐν τινι νήσῳ, ἡ Ταβένη η
ῶνομαστο· ἐξ οὗ Ταβενητῶν τοις δηῦτο δὴ ὁνομά-
ζονται· οἱ δὴ τῷ χρόνῳ καὶ εἰς πολλὴν τινὰ προ-
τῆλθον ἐπίδοσιν, ὡς καὶ εἰς ἐπτακισχιλίους· καὶ
περιεδόκους μάλα γενέσθαι τῇ τῶν εἰρημένων νόμων
ἀκριβεῖς πολιτεῖται. "Ἐνδον γάρ Ταβένης, μεθ' ὧν
ἥν καὶ Παχώμιος, λόγος ἡμφὶ χιλίου· καὶ τριακο-
σίους εἶναι. Οἱ δὲ ἀλλοι κατὰ Θηβαΐδα καὶ τὴν
ἀλλην Αἴγυπτον ὄφουν· ὧν ἀπάντων μία ἦν ἡ
ἀγωγὴ καὶ ἡ διάιτα, καὶ κοινὰ πάντα πᾶσιν ἐτύγ-
χανεν, οἵτινα πηγέρσκοι τὴν νῆσον ἡγούμενοι,
καὶ πατέρας τοὺς ἔκεισε ἡγεμονεύοντας· ἀφ' ὧν
καὶ ἀρχοντες ἐφ' ἐκάστη συνοικίᾳ οἱ τῶν ἑθῶν
καθειστήκεισαν ζηλωταὶ διεπέμποντο. Καὶ περὶ μὲν
Παχώμιου τοσαῦτα. Τῷ δὲ αὐτῷ χρόνῳ καὶ Ἀπόλ-
λώνιος ἐπὶ τῇ κατὰ Θεδύ φιλοσοφίᾳ πολὺν τὸν
Ἑρωτα σχῶν, διαπρέπων ἦν. "Οἱ δὲ πεντεκατε-
κτὼ τῆς ἡλικίας ἐπαρξάμενος ἐν ἡρημίᾳ φύλοιο-
ψεῖν, ἐπει τεσσαρακοστοῦ ἐπέδη ἔνιστου, θεὶα

A exercitium incitationes essent (1), leves atque
faciles operæ mandarentur. Domicilia autem reli-
giæa circum circa eis exstrui jussit, in quorum uno-
quaque tres manerent. Cibum porro in unis am-
plioribus ædibus ut caperent constituit, idque cum
alto silentio considentes: facie ita operata, ut neque
alius alium, neque præterea aliud quidquam, quam
mensam et cibum propositum cernere posset. Cum
iis ne alius quisquam habitu alio in eadem mensa
cibum sumeret, præterquam si hospes eo divertens
acciperetur. Signis autem quibusdam, manuum im-
pulsione, vel nutibus rem necessariam ab eis quibus
sorte, ut mensæ præcessent, obvenisset, insinuando
peterent. Quod si quis eum illis vivere vellet, ut
tribus prius annis, mutato paulatim habitu, duriores
perferret labores: atque ita tandem arcanis eorum
sacris institutus, eodem cum illis loco esset. Vesti-
mentum autem ut esset sagum pelliceum, et capitis
legmen mitra lana: quæ mitra quibusdam purpu-
reis distincta filis, puncta sua haberet, crucis formani
referentia. Tunicae autem et zonæ itidem ut lineæ
essent: in quibus simul et in sagis considentes,
super exstructis toris mediocrem caperent somnum.
706 Domicilium porro ut ita sepimento circum-
vallaret, ut id lectum cujusque concluderet. Primaria autem et Dominica die ut ad communio-
nem et perceptionem divinorum mysteriorum ac-
cedentes, solutas zonas et sagula pellicea depone-
rent. Atque ut duodecies interdiu semper orarent:
C itidem vero ad vesperam, noctu similiter, et item
hora nona tertio. Et cum cibus esset capiendus, ut
singulas orationes psalmus præcederet. Præterea
ut ad numerum Gracarum literarum coustum mo-
nachorum coabitantium in viginti quatuor ordi-
nes divideret, et cuique ordini congruentem, sicuti
animus, vita et mores cuiusque ferrent, imponeret
appellationem: scilicet ut simpliciores i., qui vero
pravi essent, et minus recti, ζ et ξ vocarentur:
atque aliter alii, juxta cujusque institutum, et lit-
teræ ipsius habitum, aptum accommodando cogno-
men. Ejusmodi sane legibus Pachomius monachos
suos rexit. Qui quidem humanus maxime et Dei
amans fuit, eo amplitudinis progressus, ut res
quoque futuras non ignoraret: quippe quas præ-
cipue ex continuo angelorum colloquio cognosce-
bat. In Thebaide autem philosophiae suæ officinam
habuit, in quadam insula quæ Tabenna nominata
est: a qua hucusque Tabennesiota dicuntur. Qui
cum tempore magna cepere incrementa, adeo ut
septies mille, et quidem admodum celebres, vitam
eis quas diximus legibus ad exactam prorsus ra-
tionem agentes exsisterint. Intra Tabennam nam-
que, cum quibus etiam Pachomius erat, circiter
mille et trecenti suisse dicuntur: alii autem per
Thebaidem, et reliquam Ægyptum coluere. Eorum
omnium unum erat institutum, unus vivendi mo-

(1) Ascetæ cujusdam scite dictum est, Monachum, nisi opus faciat, avaro homini esse persi-
stere.

dus communia omnia inter se habentium. Insulam ipsam quasi metropolim quendam esse putabant: et qui ibi rebus praeerant, patres. Ex quibus quoque, qui instituti ejus amulatores erant, cœtui cuique et domicilio præfectos suos accersentes accipiebant. Ille de Pachomio. Eadem vero ætate et Apollonius ingenti erga divinam philosophiam amore flagrans poñebat: qui quindecimo ætatis anno solitariz philosophiæ initiatuſ sacris, quadragenarius divinæ obsequens visioni in publicum ad loca hominibus habitata rursus prodiit, atque in Thebaide tuguriolum sibi condidit. **707** Et cum in primis Dei esset amantissimus, admiranda edidit opera: nihilque rerum omisit omnium, quin in eis præcipue excelleret, quæcunque ad id genus philosophiæ pertinent. Moribus fuit optimis, et in pietate prolixa docenda magna gratia. In precatiōnibus adeo habuit benignum et propitium Deum, ut ab eo orans nihil non exoraret. Et pro sapientia sua ea prorsus petebat, quæ facile Deus tribuere solet. Floruit tum quoque Anub ille, quem post confessionem pro Christo in persecutione obitam, ferunt nunquam postea mendacium dixisse, neque quidquam terrenæ rei concupivisse: quæ vero a Deo orasset, omnia obtinuisse: angeloque divino adeo institutore usum, pietatis virtute exercenda ad summum usque pervenisse. Sed enim de Ægyptiis monachis hæc satis est dixisse.

CAPUT XV.

De Palestina et Syria monachis.

Inde vero etiam Palestina edocta, eamdem philosophandi rationem complecti cœpit. In qua primus floruit Hilarion: cui patria fuit vicus nomine Thubasa (†), qui non minus quam quindecim stadiis Gaza abest, austrum versus ad torrentem situs, qui mare insulens vernaculum a vico ipso accepit nomen. Cum autem Alexandrinas frequenter scholas, Antonii fama quæ tum increbuerat audita, videndi ejus gratia solitudinem petuit: et aliquantulum cum eo moratus, idem vitæ institutum sequi constituit. Quod vero ad Antonium quotidie multi ventitarent, voti compos fieri non potuit. Itaque in patriam reversus, cum parentes ejus e vita hac migrassent, multa substantia sua omni fratribus et egenis distributa, nihil sibi ex ea reliquum fecit. **708** Et mox deinde in loco quodam maritimo, viginti stadiis a vico distante, tugurium e latere sibi extruxit, congerie fractarum testarum tectum. Cujus tanta fuit latitudo, longitudo et altitudo, ut stantem eum caput inclinare, recumbere autem volentem pedes ad seipsum contrahere necessario oporteret. Hic rebus omnibus per assuetudinem, promptam sibi et facilem faciebat ærumnain. Atque in moderatione et temperantia egregie elaborans, nullum prorsus ex factis suis concepit fastum, cum quidem ea in se superiorem haberet neminem. Corporis autem voluptates et animæ blanditias edomans, cum inedia, siti, frigore, et æstu strenue conflictabatur. Moribus integris præditus fuit, sermone humanus et placidus: et quæcunque sacrorum oraculorum didicisset, accurate memoria tenebat. Tantopere

(†) Thubatha, Sozom.

καὶ κατὰ Θηβαῖδα τὴν μάνθραν ἐπήξατο. Θεοφιλῆς δὲ τὰ πάλιστα γεγονός παραδέξων αὐτουργὸς ἦν. Πράξεως δὲ οὐδὲν ἐλλείπων, δσα εἰς τὴν τοιάνδε φιλοσοφίαν ἀνήκει, διαφερόντως εἶχεν· ἀγαθὸς εὖ μάλα τὸ ἔνος ὄν, καὶ σὺν χάριτι ἀφθονον τὸ τῆς διδασκαλίας νῦμα προχών· καταπειθὲς δ' οὐτως ἔχειν τοις αἰτουμένοις; τὸ Θεῖον, ὡς μηδὲν αἰτουμένῳ ἀνήνυπτον εἶναι. Πάντως δ' ἔκεινα ἔτει, σοφὸς ὅν, οἷς χαίρειν διδόναις ἐκ τοῦ ράστου τὸ Θεῖον ἔχει πρὸς φύσεως. Ἡκμαζε δὲ καὶ Ἀνούσιος ἔκεινος καὶ ἔκεινον καίρου· δι, λόγος μετὰ τὴν ἐν διωγμοῖς διμολογίαν ὑπὲρ Χριστοῦ, μήποτε φεύγασθαι· ἀλλ' οὐδὲ τίνος τῶν προσγείων εἰς ἱπιθυμίαν ἐλθεῖν. Ὅμηρος δὲ πρὸς Θεοῦ δευθείῃ, μηδενὸς ἀστοχῆσαι· θειώπη δ' ἀγγέλων καθηγητῇ χρησάμενον, δσον ἦν ἀρετῆς εἰς δικρον ἀσκῆσαι. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ μοναχῶν ἀπόχρη τοσαῦτα εἰπεῖν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'.

Περὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Συρίᾳ μοραχῶν.

Ἐκεῖθεν δὲ καὶ Παλαιστίνη ὀδηγθεῖσα, τὰ ἵσα φιλοσοφεῖν ἤρξατο· ἐν δὲ πρώτος ἥνθησεν Ἰλαρίων· φιλοτεῖρις μὲν ἦν κώμη Θηβαῖδα διοικη, οὐδὲ ἐλαττον ἦ, εἰς σταδίους ἀπέχουσα Γάζης, πρὸς νότον κειμένη παρὰ τὸν χείμαρρον, δις ἐπὶ θάλασσαν ρέων, ἐπιχώριον ἀπὸ τῆς κώμης εἰληφεν δνομα· τοις δ' ἐν Ἀλεξανδρεῖ φοιτήσας διδασκαλείοις, τῆς Ἀντωνίου ἀκοής διαβολωμένης, κατὰ θέαν ἔκεινον εἰς τὴν Ἔρημον ἤκει· καὶ ἐπὶ διλέγον διατρίψας ἔκεινω, τὰ ἵσα φιλοσοφεῖν αἱρεῖται. Πολλῶν δ' ἐς Ἀντώνιον καθάπερ τὴν ίδντων, ἡρεμεῖν οὐκ εἴχε κατὰ σκοπόν. Τὴν πατρίδα δὲ καταλαβὼν, ἐπειὶ καὶ οἱ γονεῖς αὐτοῦ τὸν τῆδε βίον ἀπέλιπον, τοις ἀδελφοῖς καὶ τοις ἐνδεσίοις τὴν πολλὴν περιουσίαν ἐσκήρπισε, μριδόν τι τὸ σύνολον καταλιπὼν ἔσαυτῷ. Καὶ λοιπὸν ἐν τινὶ τόπῳ πρὸς θάλασσαν εκκοσι σταδίους τῆς κώμης διέχοντι καλύδην ἐκ πλίνθων ἐπήγυντο, φορυτῷ κεράμων κατεαγόσιν κεκαλυμμένην. Τόσον δ' ἦν ἔκεινη εὔρους καὶ μήκους· καὶ ὑψους, ὡς δεῆσαν ἐστάναι, κύπτειν τὴν κεφαλὴν· πεσεῖν δ' ἐπάναγκες δν, τοὺς πόδας συνιζάνειν πρὸς ἔσυτόν. Πᾶσας γάρ τρόποις ἔθιμον ἐποίει αὐτῷ τὴν ταλαιπωρίαν. Πονῶν τε τῇ ἐγκρατείᾳ δοκίμως, διτυφον εἴχε τὴν πρᾶξιν, καὶ ταῦτα μηδενὶ τῷ Ἑργῳ τούτῳ καταλείπων ὑπερβολήν. Κρατῶν δ' σοσια σώματος ἥδοναν καὶ ψυχῆς θωπεῖαι, πρὸς ἀστίαν καὶ δίψος καὶ βίγος καὶ πνήγος στερβῶν τὴν ζωήν.

προτιμώντων τῷ μνήματι, οὐ μόνην παρ' οἴ; ἐτέθα-
στο πρότερον Κυπρίοις, ἀλλὰ καὶ παρὸν Παλαιστι-
νοῖς, οἷς ἐπεγένετο θάνατος. Ἐπει τὸν Κύπρῳ
διατριβῶν ἐτίλευτα τὸν βίον, ταφῇ μὲν ἐδίδοτο, καὶ
διὰ πολλῆς παρ' αὐτοῖς ἤγετο τῆς τιμῆς· ἐπειτ'
Ἔπιχας δ; τῶν ἑκείνου φοιτητῶν περιφανέστερος
ἔγεγένει, τέλχην τὸν ἑκείνου λαζαφας νεκρόν, εἰς τὴν
ἐν Παλαιστίνῃ αὐτοῦ μονήν ἤγαγεν. Ἐξ ἑκείνου τε
τοῦ χρόνου τοῖς ἐπιχωρίοις θους κρατήσαντος, δη-
μοτελῆ; ἡ ἑκείνου διγέται μνήμη. Οὕτω γάρ οἱ ἐν
Παλαιστίνῃ τοὺς παρ' αὐτοῖς εὐδοκίμους διδρασ-
γεράστραι εἰλθάσιν· ὅπερ δὴ καὶ ἐπὶ Ἀδρίαλῳ τῷ
ἢ Ἀνθηδόνος ποιῶσι, καὶ Ἀλεξινοὶ τῷ ἀπὸ Βη-
θαγάθωνος, καὶ Ἀλαφίωνι τῷ ἀπὸ Ἀσαλίας· οἱ
κατὰ τὸν Ισραὴλ γενθέμενοι χρόνον, θεοφιλεῖς τοι πολι-
τεύσαντο, καὶ τῇ τῶν ἀρετῶν περιουσίᾳ εἰς μεγί-
στην ἐπίδοσιν τὴν εὐσεβῆ θρησκείαν ἐπιδούνται
ἴποιήσαν, ἐν Ἐλληνιζόσαις σφόδρα ἀγωνιζόμενοι
πόλεσιν ἐπὶ τῆς παρούσης ἥγεμονιας. Τηνικάδε καὶ
ἐν Ἐδεσῃ Ισαγγέλῳ καὶ διηκριθωμένῃ τῇ πολι-
τείᾳ καὶ Ἰούλιανδε δέ μέγας ἐφιλοσόφει. Τοσοῦτον
δὲ ἡ ἑκείνην τὸ ἐγκρατὲς, ὡς ὅταν σαρκὶν δίχα
δέρματι συνειρεμένα δικεῖν ἔχειν· οὐ καὶ τὸν βίον
Ἐφραίμ δὲ Σύρος σπουδὴν ἀφηγήσεως ἐποίησατο.
Θεὸς δὲ τῇ τῶν ἀνθρώπων δόξῃ δινθενεὶ ἐπ' αὐτῷ
τὸ κυρίος ἐδίδυν· ἴσσεις γάρ ποιεῖλαν νοσημάτων
ἐπειχορήγει, καὶ κατὰ δαιμόνιον χράτος παρεῖχεν.
Ἐν δὲ ἦν ἐπὶ πᾶσιν ἔτοιμον φάρμακον ἡ εὐηγή.
Πλλοὶ δὲ καὶ διλοὶ· ἀνὰ τὴν χώραν τὴν κατὰ
Χριστὸν φιλοσοφίαν ἡσπάζοντο, ἐπὶ τὴν Ἀμβρο-
σίον δὲ καλεῖται δρός Γαυγάλιον, ὃν ἥγεμόνες ἡσαν
Δαυιήλ τε καὶ Συμέων. Τάδε μὲν οὖν καὶ περὶ τῶν
ἐν Συρίᾳ μεναχῶν εἰρήσθω· Θεοῦ δὲ βουλομένου,
πλατύτερον εἰς τὸ πρόσω περὶ αὐτῶν καὶ τῶν μετ'
αὐτοὺς καὶ αὐθίς ἐροῦμεν.

præsentia sint dicta: Deo autem volente, fusius dicemus.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ^η.

Περὶ τῶν ἐπὶ τῷ Πόντῳ καὶ Εὐρώπῃ καὶ Ἰταλίᾳ
μοραχῶν, ἐπὶ φαντασίᾳ τοῦ Σεβαστίας, ὡς ἀρχηγὸς τῶν τοιούτων κατέστη· καὶ
κερι τοῦ ἀγίου Ἐφραίμ.

Ἐν γε μήνι Ἀρμενίοις Παφλαγόσι τε καὶ τοῖς
περὶ Πόντου δρεσι τῆς κατὰ θεὸν φιλοσοφίας ἀρχεῖ
Εὐστάθιον λόγος, δε τῆς ἐν Σεβαστείᾳ Ἀρμενίας
τῶν ιερῶν ἥγησατο. Τοσοῦτον δέ φασιν ἑκείνουν
σπουδαῖς ἀγωγῆς ἀψασθαι, καὶ διατετης, καὶ ἐσθή-
τος, ἢ δεὶ κεχρῆσθαι καὶ μή, ἡδῶν τε πολιτελα;
ἡκριθωμένης, ὡς καὶ τὴν βίδιον ἡ ἀσκητικὴ ἐπι-
γέραπται· Βασιλεῖου τοῦ μεγάλου, τούτου σύγ-
γραμμα εἶναι διατεθρύllηται τοῖς πολλοῖς. Ἐλέγετο
δὲ ὡς τῆς πρὸς λεπτὸν ἀκριβεῖας χάριν καὶ εἰς
ἀπόπου; ἑκατεῖαι παρατηρήσεις, μή τῷ ἐκκλησια-
στικῷ κανόνι συμβαλλομένας. Εἰσὶ δὲ οἱ αὐτὸν ἑκα-
τοῦσι μέμψεις· τῶν τινάς δὲ αὐτοῦ φοιτητῶν
αἰτῶνται, οἱ δὴ ἀπηγόρευον ἐν συζυγίαις ἑκεταζο-
μένων ἀνθρώπων οἰκοις εὐχάρις πράττειν· εἰ οὐ καὶ
πρεσβύτεροι ήσαν, οὐδὲ λόγου τούτους ἤξιόν τοι.

A porro virtute charus Deo factus est, ut hodie quoniam pro data sibi gratia multi a morbis incurabilibus liberentur, et dæmones ab eis profugiant, qui ad monumentum ejus accedunt, non tantum apud quos prius sepultus fuerat Cyprios, verum etiam apud Palæstinos, ad quos postea pervenit. Cum namque in Cypro degens vitam finisset, traditus sepultus, magno ibi cultus est honore: Postea Ilesychas, ex discipulis ejus celeberrimus, corpus ejus arte quadam sublatum, ad domicilium ejus in Palæstinanam detulit. Ab eo tempore, more ejus regionis sic obtinente, publicitus memoria ejus celebratur. Ita namque Palæstini præclaros apud se viros cohonestare solent. Sicuti etiam in Abrillo Anthedonio faciunt, et in Alexione Bethagathonio, et in Alaphio Asaliensi: qui oadē ipsa astate pie vitam exegere, et virtutum abundantia maximopere veræ pietatis religionem adauxere, in urbibus maxime quæ Græcae essent superstitionis, sub Constantii imperio decertantes. Tum etiam apud Edessam accuratiore et angelico vivendi more magnus ille Julianus est philosophatus: cuius tanta fuit continentia, ut ossa carnibus carentia cuti constricta habere videretur. Vitam ejus Ephraim etiam Syrus conscribendam sibi esse duxit. Porro Deus ipse hominum opinionem de eo collitus auctoritate sua confirmavit: nam et 709 variarum ægritudinum sanationes homini præbuit, et pellendorum dæmonum potestatem exhibuit: C in quibus omnibus unum erat promptum et expeditum remedium, precatio. Multi vero et alii per Edessenam regionem, et apud Amidam, et ad montem Gaugalium, qui dicitur, Christianam philosophiam sunt complexi: quorum praefecti erant Daniel et Symeon. De monachis Syris hæc etiam postea et de eis, et de eorum successoribus

CAPUT XVI.

De monachis Ponti, Europæ, et Italiæ, et inibi de Eustathio Sebastio episcopo, qui auctor et antesignanus eorum fuit; item de sancto Ephraim.

Apud Armenios vero et Paphlagones, atque in Ponti montibus, monasticam philosophiam colere D primum cœpisse Eustathius fertur, qui Sebastiæ Armeniorum sacris Ecclesiæ rebus præfuit. Tanto autem studio consecutus esse dicitur institutum, vitam, vestitum (quo scilicet utendum esset, et quo non) mortuumque exactum modum, ut etiam qui Basilio magno ascribitur liber, et Asceticus dicitur, opus istius esse, a multis feratur. Vulgatum porro de eo est, nimis eum exacta cura et diligentia in absurdas quoque impegitte observationes, ecclesiastico canoni minime accommodatae. Sunt tamen qui eum reprehensioni eximunt, et quosdam ex seculatoribus ejus eo nomine incusant. Nam illi precatiōibus, in domibus virorum qui in matrimonio viverent, etiamsi presbyteri essent, operari dare recusarunt, cosque nec allo-

quo dignati sunt. Diebus quoque Dominicis jejunia servarunt, et conventus ecclesiasticos ut plurimum domi egerunt. Locupletes extores prorsus regnorum esse duxerunt. Qui vel semel carnes edissent, eos repudiarunt. Vestitum monachorum aliorum consuetum rejicentes, novo atque insolito amictu sunt usi. Sed et alia multa novarunt. Ab iis multæ non obscurò loco natae feminæ seductæ, sub continentie praetextu, maritos suos quibus adolescentulæ nupserant, reliquere. Postea autem cum continere se non possent, in libidinis lubricum sunt conjectæ. Fuere ex eis quæ capillo cæso, quod mulieribus fas non est, virilem habitum sumpsere. Horum gratia ab episcopis finitimus Gangrensis apud Paphlagones synodus coacta est: **710** in qua decretum, ut ab Ecclesia catholica illi excluderentur, nisi ea quæ diximus omnia anathemate confodere animum induxissent. Quapropter Eustathius ut ostenderet, non importuni aut præfracti moris causa, sed pietatis erga Deum exercenda gratia, se ejusmodi leges tulisse, vestem insolitam mutavit, et habitu eodem quo reliqui sacerdotes deinceps usus, itidem ut illi in publicum est progressus. Et cum vita talis esset, sermonem quoque congruentem ei habuit, non ille quidem eloquentia pollens, quam exactiore cura et diligentia non dicerat, moribus autem admirandis utens, facile multos persuasione sua quo volebat duxit: adeo ut viros quosdam et mulieres in fornicatione degentes castiorem exactioremque vivendi rationem sequi persuaserit. Ferunt sane, virum quemdam et mulierem per praetextum ecclesiastico more cælibatum colere assimulasse, cosdemque in clandestinæ consuetudinis infamiam decidisse. Eustathium porro magnopere persuadere eis annisum esse, ut congressu ejusmodi supersederent. Cum autem nihil efficieret, altius suspicio ducto, dixisse, plerasque mulieres quæ cum viris suis secundum matrimonii leges, ut fas est, vixissent, ab eorum virorum convictu oratione sua adductas descivisse, castitatemque complexas esse: apud hos autem qui inter se contra leges consuissent, inefficacem orationis suæ suadelam esse. Atque hic quidem in eis orbis partibus summam instituti absolutamque philosophiae peccatis regiones istæ caruere. Floruit apud hos Martinus ille, qui Sabariam Pannoniæ patriam habens, cum generis tum militiæ splendore adeo clarus fuit, ut honores etiam militares sit meritus, et ordines duxerit. Sed illæ Cæsarianam divinæ militiæ posthabuit. In Illyrico primum philosophatus: atque inde variis persecutionibus et insidiis expeditus, secedere est coactus. Multos namque ex episcopis, qui Arii contagionem conceperant, manifesto reprehensos coarguit. Ac deinde Mediolani scelus vixit. Unde Auxentii, ejus urbis episcopi nou

A τάς ἐκκλησίας ἐν οἰκίαις ὡς; τὰ πολλὰ ἐπιοῦντο. Ἀμοίρους δὲ τοὺς πλούτῳ βρίθοντας τῆς οὐρανῶν βασιλείας ἐνόμιζον. Ἀπηξέσων δὲ καὶ τοὺς κρέας καθάπεις ἑσθίοντας. Καὶ τὴν μὲν ἐπιχώριον μοναχοῖς στολὴν παρηγοῦντο· ξένη δὲ καὶ ἀτίθει ἔχοντο ἀναβολὴν. Πολλὰ δὲ καὶ διλα ἐνεωτέριζον, ὃν πολλὰς τῶν εὑργονότων ἀπατηθείσας γυναικας ἄχρατεις προφάσει τοὺς ἀνδρας καταλίπειν οὓς ἐκ νέου ἤγαγοντο· Νιστερον μέντοι μή δυνηθείσας φυλάττειν, ὀλίσθιψ περιπεσείν. Ἰσαν δ' ἐκ τούτων αἱ τάξις περιελοῦσσαι, μή καθά γυναικὶ θέμις, ἀλλ' ὡς ἀνδρες τὰς ἀναβολὰς εἶχον. Δι' οὓς καὶ τὴν ἐν Γάγγρᾳ παρὰ τῶν περιοίκων ἀθροισθῆναι σύνοδον λόγος κατὰ τὴν Παφλαγόνων· καὶ ἀπαλλοτριώσαις τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, εἰ μή γ' ἔκαστον τῶν εἰρημένων ἐλοιντο ὅποι ἀνάθεμα θεῖαν. Ὁ πηίκα δὴ λόγος καὶ Εὔσταθιον, ἐπιδεικνύμενον ὡς οὐκ αὐθαδεῖς ἔνεκα, ἀλλὰ τῆς κατὰ Θεὸν ἀσκήσεως χάριν τὰ τοιαῦτα ἐνομοῦθει, τὸ δῆθες τῆς στολῆς ἀμείψαι, καὶ συνήθεις ἀναβολὴ, ἣν καὶ τοὺς λοιποὺς λεπίδας ἀμφιεννυσθαι, χρήσασθαι, καὶ τὰς προσόδους ἐπίσης ἐκείνοις ἐλέσθαι ποιεῖν. Τοιούτος δὲ ὁν τὸν βίον, καὶ τὸν λόγον σύνδρομον εἶχεν· οὐ μέντοι δεινός τις λέγειν πάλιν ἦν, δὲ γε μηδὲ τὴν τούτου ἐπιτετμηνη ἡχριστω· ἔνειζων δὲ τὸ δῆθος, τῇ πειθοὶ τοὺς πολλοὺς ἤγεν, ὡς καὶ τινας τῶν τε ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν πορνεῖς συζῶντας πεῖσαι τὸν σώφρονα καὶ ἡχρισμένον βίον ἀσπάζασθαι. Καὶ δὴ φασὶ τινας ἀνδρας τε δόμου καὶ γυναικα, κατ' Εθος ἐκκλησιαστικὸν παρθενίαν ἀσκεῖν ἥρημίνους, οἱ χρύψα εἰς ἐν συνιέναι διαβολὴν Ἐσχον, πέρι πολλοῦ ποιησαὶ σχολάται τῆς ἐς ταῦτα συνελεύσεως· μηδαμῆν; δὲ δυνηθέντα, μέγα στενάζεντα ἀνειπεῖν, ὡς μὲν κατὰ νόμους ἀνδράσιν ἥθεμις ἐστὶ συνοικοῦσαι γυναικεῖς, τῆς πρὸς ἀνδρας συνουσίας ἀπέστησιν, τοῖς ἐκείνου λόγοις ἐλύμεναι σωφρονεῖν· οἵ; δὲ μή καὶ νόμον συμβαίνει τὴν διμίλιαν εἶναι, ἀσθενῆ γε τὴν ἐκείνου τῶν λόγων πειθώ διελέγεσθαι. Καὶ εὗτος μὲν ἐν ἐκείνῳ δὴ τῷ κλίματι τῆς εἰς διχρον ποιείταις καὶ φιλοσοφίας ἀρχηγὸς κατέστη καὶ ἡγεμών· περὶ δὲ τὴν Εὐρώπην, ἀνά τε Θράκην καὶ Ἰλλυρίδα τὴν, μωνιστικῆς μὲν συνοικίας εἰς τόδε ἀπέρατοι ἦσαν· οὐ μή παντάπατιν ἀνδρῶν φιλοσοφεῖν, εἰδῶτων δικοίοις καθειστήκεισαν. Διέπρεπε δ' ἐν αὐτοῖς Μαρτίνος ἐκείνος, δεὶς Σαδωρίαν τῆς Παννονίας εἰχε πατρίδα. Διάσημος μὲν τὸ γένος, λαμπρὸς δὲ περὶ διπλὰ καὶ στρατείαν ἐγένετο, ὡς καὶ τῶν ἐν τούτοις γερῶν μετασχεῖν. Ἀντὶ δὲ Καίσαρος τὴν στρατείαν προστίθει Θεοῦ. Ἐν Ἰλλυρίοις δὲ πρώτα φιλοσοφῶν ἦν. Ἐξηλάθη δὲ ἐκείθεν, διαφόρως τυπηθεὶς τε καὶ ἐπιθυμεῖσθε, πολλὸν τῶν ἐπισκόπων φωράσαις τὴν Ἀρειού λύμην εἰσδεῖγμένους. Ἡκὼν δὲ εἰς Μεδδίλανα, διῆγε καὶ ἔκαυτον. Αὔξεντίου δὲ τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου τὴν ἐπιθυμοῦ δεῖσας, οὐχ ὑγιῶς τοῖς κατὰ Νίκαιαν δεδογμένοις ἔχοντος, ἀνεχώρει αὐθίς, καὶ εἰς τινα νῆστον μετόψει, ἢ ἐγχωρίων ἐλέγετο Γαληναρία. Ρίζαι δὲ μόνις βοτανῶν ἦσαν αὐτῷ ἡ τροφὴ. Ηδὲ νῆσος πάνυ σμικρὰ καὶ δοικος, πρὸς τὸ Τυρρηνικὸν πλίγος ἀποδιέπουσα. Ἐξ ής

ληφθεὶς, τῆς ἐν Ταραχναῖς ἐκκλησίας τὴν ἐπιτρο- πήν ἔχεν. Ἐπὶ τόσον δὲ τοῖς θεοῖς ἑναγλατοῦνται δώροις, ὡς καὶ νεκροῖς παρέχειν τὸ ἔγγν. Τέρατα δὲ καὶ σημεῖα πλεισταὶ ἐπιτελέσαι, οὐ παρὰ πολὺ τῶν ἀποστολικῶν ἀποδέοντα. Κατὰ δὴ τὸν αὐτὸν καὶ χρόνον καὶ τόπον συναχμάσαι καὶ Ἰλάριον λόγος ἔκεινον, θεόν τινα ἄνδρα, δὲ ὀπηνίχα φεύγοι Μαρτίνος, τῶν Ιωανναῖς αὐτὸς ἐκοινώνει κακῶν, διε τὸν ὑπὲρ τῆς πίστεως τοῦ Ιωαννοῦ ζῆλου μετέχων. Τῆς Ποικτάδων δὲ ἐκκλησίας καὶ οὗτος ἥγησατο. Παρ' Τεαλοῖς δὲ καὶ τοῖς ἐπέκεινα τόποις Εὔσεβιος καὶ Λουκίφερ διέπρεπον ἐπ' ἀρετῇ πατρίων λόγων, μηδενὶ τὸν Ιωαννὸν τόπον ἔωντες. Ἰλάριος δὲ καὶ περὶ πίστεως καὶ κατά τινας ἀλλορία τοῦ ὑγιοῦς δοξάζοντες δόγματος λόγους πολὺ τὸ ἐπαγωγὸν προσβεβημένους ἔξεδοτο. Ὁ δὲ Εὔσεβιος καὶ τῆς ἐκκλησίας Βρεκτλῶν προστη. Λουκίφερ δὲ, ὡς μικρὸν ἐμπροσθεν ἐροῦμεν, καὶ ἐπωνύμου αὐτῷ προέστη αἱρέσεως. Ἐπὶ δὴ τούτοις καὶ Φλαυιανὸς καὶ Παυλίνος, οἱ μετὰ ταῦτα τὸν τῆς Ἀντιοχείας θρόνον ἡδῶν διανειμάμενοι· οὓς δὴ καὶ Λεόντιος, ὡς μὴ διαδοξοῦντας ἐκείνων, καθεῖλεν. Οὗτοι δὲ ἡσαν οἱ Εὐσταθίῳ τὴν μεθόριον ἀπαγομένων συνείποντο. Ὅ; τὸν Ιερῶν τῆς Ἀντιοχείας φροντίδων, μᾶλλον δὲ ὅλης τῆς εὐσεβείας, οὐδὲν τὴν τίνεσθο τοῖς καροῖς ἐκείνοις συγκαπηλεύσασθαι. Τῷ δὲ αὐτῷ χρόνῳ καὶ Ἐφραίμ δὲ Σύρος πολλῷ πάντας παρελαύνων τῷ μέσῳ ἀνεγνωρίζετο· δὲ Νισιδίν μὲν εἶχε πατρίδα· τὴν κατὰ μοναχοῦς δὲ ἀσκηθεὶς φιλοσοφίαν, ἔξαπληνης κατὰ τὴν Σύρων φωνὴν τοσοῦτον ἐπεδωκε, καὶ ταῦτα μήτε προδιδεχθεῖς, μήτ' ἔκ τινων συμβόλων ὑπέρταξεν δοὺς τοιοῦτος φανεῖσθαι, ὡς τῇ μὲν ἀσκήσει ἐς ἄκρον ἱκέσθαι τῆς θεωρίας, τῷ δὲ λαμπρῷ καὶ προχειρῷ καὶ ἥδει τοῦ λόγου καὶ τῷ τῶν νοημάτων πυκνῷ τε καὶ σώφρονι καὶ τοὺς πάλαι ποτὲ παρ' Ἐλλήσιν εὑδοκιμήκτας ὑπερβαλέσθαι. Καὶ γάρ πως ἐκείνων εἰ τις εἰς Σύρων τυχεῖ ἡ γλωσσαν ἐτέραν μεταβάλλειν αἱρεῖτο τὰς συγγραφὰς, καὶ τὴν ἐπανθύσαν χάριν τῶν Ἑλληνικῶν χρυσευμάτων ἀφέλοιτο, καὶ τὴν ἐπιχρώζουσαν τερρόρειαν καὶ γοντελαν τῶν λέξεων, αὐτίκα πρόδηλον τὸ τῶν νοημάτων οὐκ εὐγενές, τῆς κομμωτείχης εὐθὺς χάριτος ἀποφρεούσης. Τοῖς γε μήν λόγοις Ἐφραίμ δάλως ἔχει· καὶ γάρ ἔως οὐ περιέντον καὶ ἔξης, εἰς τὴν Ἐλληνίδα γλώτταν τῶν ἐκείνου λόγων ἀλλοιούμενων, οὐ πάνυ πόρρω τῆς ἐνοικουρούσης ἀφίστανταις ἀρετῆς. Θαύμα δὲ ἐστὶ τοῖς ἀκούσουσι, καὶ Ἐλλήν καὶ Σύρος ἀναγινωσκόμενος· διά τοις καὶ οἱ πολὺς ἐν λόγῳ καὶ ἀρετῇ Βασίλειος, δὲ τὴν Καππαδοκῶν κατακοσμήσας μητρόπολιν, ὑπερφυῶς τὸν ἄνδρα ἔθαυμασε, καὶ τῆς πατείας μακάριον ἤγηται. Ω; δῆλον εἶναι τῇ ἐκείνου ἀκριβεῖ μαρτυρίᾳ, καὶ κοινῇ παρὰ τῶν ἐν λόγοις θαυμαζομένων Ἐλλήνων τηνικάδε, πάντων ἐλλογιμώτερον τὸν

A recte de Nicenis decretis sentientis, insidias veritatis, discessit: et se in insulam quamdam, 711 quæ vernaculo nomine Galinaria (1) dicebatur, abdidit. In hac alimento radicum herbarum vixit. Insula autem ipsa exigua admodum est, et aedificiis carens, Tyrrhenum respiciens mare. Atque inde abductus, administrationem ecclesiæ Taracenensis vel potius Turonensis suscepit. In tantum vero divinis resplenduit donis, ut et mortuos in vitam restituerit, prodigiaque et miracula plurima, quæ non multum ab apostolicis abessent signis, ediderit. Eodem et tempore et loco simul quoqne Hilarius ille viguit, vir divinus, qui cum Martinus profugeret, eamdem sustinuit fortunam: quippe qui eodem cum illo ardore in fidem ferretur. Hic Pictaviensem gubernavit Ecclesiam (2), atque de fide, et adversus quosdam qui alienas a sana doctrina afferrent opiniones, libros ad persuadendum valde appositos, condidit. Apud Italos sane et in locis ulterioribus enituere Eusebius et Lucifer, patræ eloquentiæ vi alias omnes antecellentes. Eusebius etiam ecclesiæ Vercellensi præfuit: Lucifer vero, sicuti paulo post dicimus, nominis sui hæresi præiit (3). Præterea Flavianus et Paulinus clari tum fuere, qui postea Antiochenæ ecclesiæ res administravere: quibus etiam Leontius, quod sententiis ab eo discordarent, episcopatum abrogavit. Ii sunt, qui Eustathio in exsiliū deportato comites fuere; qui sane nihil prorsus temporibus illis, de sacris Antiochenæ Ecclesie curis ac potius de tota sinceriore pietate vitari sustinuit. Eadem hac ætate et Ephraim Syrus præclarus fuit, qui quidem longo intervallo omnes præcessit. Hic Nisibim patriam habuit, et in monachorum philosophia exercitatus, brevi tantum in lingua Syrorum, cum quidem eam prius ab aliis non didicisset neque specimen aliquod aut spem, talem eum fore, præbuisse, profecit, ut cum pietatis exercitio ad summum contemplationis pervenerit, tum splendorc, facilitate et suavitate verborum, necnon densitate et gravitate sententiæ, etiam præclarissimos quosque Græcorum, qui eloquentia antiquitus excelluerint, superaverit. Etenim si quis illorum Græca scripta in Syrorum forte aut aliorum peregrinam linguam transferret, et florentem illam Græcorum ornamentorum gratiam, decentem temque nitorem et succum verborum detraharet, 712 illico quoque ascitiis coloribus deficiens, sententiæ obscuritas sese prodebat. At Ephraim longe alia erat oratio. Nam cum eo adhuc superstite, atque etiam defuncto, postea libri ejus in Græcam linguam converterentur, non longe admodum a propria et nativa deceperunt virtute. Mirum quidem auditu est, eundem et

(1) In mari Tusco contra montes Lygusticos sita.

(2) Divus Hilarius conjux fuit:

*Non nocuit tibi progenies, non obstitut uxor,
Legitimo conjunctu litoro, non horruit illa*

*Tempestate Deus thalamos, cunabula, tædas.
Sola erat in pretio, que nunc incognita virtus
Sordet, et attrito vivit cum plebe cucullo.*

(Bapt. Montanus.)

(3) Quæ et Homonymianorum dicta.

Græce et Syriace legi. Quam ob causam magnus A ille et oratione et virtute Basilius, qui Cappadocum metropolim episcopatu suo exornavit, summopere virum est admiratus, eumdemque eruditonis nomine beatum censuit. Ut tanti viri tam certo testimonio manifestum sit, communiter quoque a Græcis, qui tum clarum in eloquentia obtinuere nomen, præstantissimum omnium Ephraim judicatum esse. Vox sane Basilius talis non temere proleta esse existimanda est. Dicitur autem divinus Ephraim trecentas versuum myriades conscripsisse. Multi quoque ei fuere discipuli, qui institutionem et philosophiam ejus sunt emulati: in quibus celebriores sunt Abbas, Zenobius, Abraham, Maran, et Symeon, apud Syros ingenti gloria viri: et alii quibuscum præterea hunc vitæ modum illi communicavere. In locis vero eisdem, facundia maxime præstantes, Paulonas et Anarad extitere: qui deinde lapsi, sana excidere fidei doctrina. Alii insuper apud Osroenos fuere, eodem præclar modo, Bardesanes, et filius ejus Harmonius. Et pater quidem nominis sui hæresim instituit: filius autem Græcis disciplinis satis eruditus, patris vocibus legitimis modis musicisque numeris inclusis ordine circulari in choro eas cani instituit, quos ex eo tempore hucusque Syri psallentes usurpant: non illi quidem carminibus ipsis sicuti ab illo sunt prodita, sed sonis tantum eorum utentes. Nam ille ad paternam delapsus hæresim, eademque cum Græcis de animæ generatione et corporis interitu, necnon de futura regeneratione opinatus, lyricis modulis doctrinas ejusmodi aspersit. Quibus multi ex Syris propter verborum venustatem et sonorum numeros demulsi, paulatim opinionibus talibus recipiendis suut assuefacti. Cæterum divus Ephraim ea re cognita, quamvis Græcarum artium expers, Harmonii numeros moderatus est: atque ejusdem modulis, carminibus ecclesiasticæ sententia: consonis, adjectis, Syris ad hoc usque tempus ea canenda dedit. **713** Nam divinos hymnos plurimos, quibus Deum in primis celebrat, et laudes præterea virorum qui instituto Deo placuere canit, ad Harmonii carminum leges composuit: a quibus, ut equidem puto, per emulationis ardorem, posteriores ecclesiae cantores modulorum D formulas mutuati, magis etiam atque magis augere atque propagare eas sunt aggressi. Qualis igitur is sermone fuerit, vel ex hoc ipso conjicere licet. Vita vero ci valde exacta, et bonis operibus spectata fuit. Quietem etiam multo studio est sectatus. Et propter morum castitatem tantopere columnias devitavit, ut fere a conspectu mulieris prorsus abhoruerit. Fertur sane, cum mulier quædam nulla prorsus vitæ disciplina, et pudore nullo, in angusto admodum loco ei obvia facta, sive consulto veluti virum tentatura, seu ab aliis ut hoc faceret mercede conducta, oculos sine intermissione in eum conjiceret, incerpans in terram eam propicere jussisse, illamque respondisse. Sed

'Εφραὶ μὲν κριθῆναι, μηδὲ γάρ ἀν ὡς ἔπειχε τὴν Βισιλεῖου φωνὴν λογίζεσθαι. Λόγος γε μήν τὸν θεῖον Ἐφραὶ τριακούς μυριάδας ἐπῶν συγγράψας. Πολλοὶ δὲ καὶ φοιτῶντες ἤσαν αὐτῷ κατὰ ζῆλον πιδεύσεως καὶ φιλοσοφίας· ὃν ἐπίσημοι τούτῳ γεγόνασιν Ἀβδᾶς; καὶ Ζηνόδιος, Ἀβραάμ τε καὶ Μαρὰν καὶ Συμεὼν, Σύροις μέγα κλέος διέτεξεν, καὶ δοῖς ἐπὶ ἀκριβὲς τῆς ἑκείνων μετέσχον παιδεύσεως· ἐν Ισοῖς δὲ τόποις αὐτοῖς, καὶ ἐπὶ εὐγλωττικῇ μάλιστα, Παυλωνᾶς τε καὶ Ἀναράδ, οὓς διλοιτῆς αἱρεῖτος; ἐν Ιστερον ταῖς θρησκευτικῶν μετατράπηκην. Καὶ ἄλλοι δ' ἐν Ὁσροηνοῖς ἐγένοντο, τὸν Ισον τρόπον ἐλλόγιμοι· Βαρβαρόσανης τε καὶ ὁ παῖς Ἀρμόνιος, ὃν δὲ μὲν τὴν ἐπώνυμον συνεστήσατα αἱρεσιν· δὲ παῖς ἀποχρώντως διὰ τῶν Ἐλληνικῶν λόγων ἀχθεὶς, μέτροις νόμιμων καὶ μουσικοῖς ρυθμοῖς τὰς πατρίους ὑπῆργε φωνάς, καὶ κατὰ κύκλον φίδεν χοροῦ παρεδίθου, οἵσα καὶ γῦν ἐξ ἑκείνου Σύροις ἔχοντες φάλλουσι· πλὴν οὐκ αὐτὰ ἑκείνα ὕσπερ ἔχεινος; ἐξέθετο, μόνοις; δὲ τοῖς μέλεσι χρώμενοι. Τῇ; γάρ πατρικῆς αἰρέσεως μετατράπηκαν, καὶ ἐπίστης Ἐλληνος περὶ γενέσεως ψυχῆς καὶ φθορᾶς σώματος, καὶ τῇς ἐσομένης παλιγγενεσίας δοξάζων, τοῖς δὲ λύρων μέλεσι τὰς τοιαύτας δόξας ὑπέσπερεν· οἵσι οἱ πολλοὶ τῶν Σύρων καταχηλώμενοι, ἡρέμα πως προτειχίζοντο τὰς τοιαύτας δόξας προστείσθαις ὑπὸ τοῦ κάλλους τῶν δόνομάτων καὶ τοῦ τῆς μελιψιδίας ρυθμοῦ. Οι τοίνυν θεῖοι Ἐφραὶ τούτο συνεγνωκάς, καὶ περ Ἐλληνικῆς παιδείας ἀκοιρος ὃν, τοῖς μέτροις Ἀρμονίου ἐπιστατήσας, καὶ τοῖς ἑκείνου μέλεσι συμφώνους ψῆδες τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς δόγματα παρθέμενος, ἐξ δεῦρο Σύροις παρέδωκε φάλλειν. Θεῖος γάρ ὅμονος πλείστους ἐπόνησε, Θεῷ τὸν αἰνον ἀνατίθεις; καὶ ἐγκώμια ἀνδρῶν ἀγωγῇ βίου εὐαρεστησάντων Θεῷ, κατὰ νόμου τῆς Ἀρμονίου ψῆδες· ἀφ' ὃν πρὸς ζῆλον οἴμαι καὶ οἱ μετέπειτα τῆς Ἐκκλησίας μελοποιοὶ τὰς ἀφορμὰς τῶν μελῶν πορισάμενοι, ἐπει μᾶλλον αὐξῆσαι ταῦτα καὶ ἐπιδύναι παρεσκευάσαντο. Ὅποιος μὲν οὖν τὸν λόγον καὶ ἐκ τούτου συνάγειν ἔστιν· δὲ δὲ βίος; αὐτοῦ λίαν ἡκριθωμένος, ταῖς ἀγαθαῖς τῶν πράξεων καλλυνόμενος. Πολὺς δὲ ἐπάγαν ἦν αὐτῷ καὶ τῆς ἡζυχίας δὲ Ἑρως. Σεμνὸς δὲ οὐχ ἥττον ὃν, ἐς τοσούτον τὰς διαφορὰς ηλαβεῖτο, ὡς σχεδὸν καὶ πᾶσαν ὅψιν ἐκτρέπεισθαι γυναικός. Φέρεται οὖν, ὡς γυνὴ παντάπαις τοῦ βίου ἀνάγωγος, καὶ αἰσχύνης ὡς ποιήσαται, ἐπὶ τινι στενωπῷ τῷ Ἐφραὶ ἀπαντήσασα, ἢ τούτῳ προθεμένη, ἀτε δὴ τοῦ ἀνδρὸς πειρῶσα, ἢ μισθοῦ ἄλλοις; τούτῳ πράττουσα, ἀτενὲς εἰσβάλλειν τὰς ὅψεις αὐτῷ. Τὸν δὲ ἐπιτιμήσαντα, εἰς γῆν ὅρφον κελεύσας. Ἡ δ', Ἄλλα πῶς, Ἐρη, εἰς γῆν ἐγώ βλέψω; πολλῷ γάρ σε δικαιότερον ταύτην ὅρφον, πρόσλημμα ταύτης διάτα. Η δικέ. Ἐμοὶ δὲ ἐκ σοῦ τὴν γένεσιν ἴσχημιά, καὶ πρὸς σε βλέπειν εὐλογον. Ἐκείνον δὲ ἀγάμενον τὸ βῆθεν, γραφῆς ἀκίνωστα· δὲ καὶ Σύροις ὡς ἐν τῷ τούτῳ ἑκείνου σπουδαῖον λογίζονται. Ὁργῇ δὲ τὰ πρῶτα ἡττώμενος. ἐξ οὐ φιλοσοφεῖν ἡρέματος, μηδαμῶς θεαθῆναι θυμῷ κανούμενος. Καὶ δὴ ποτ' ἐπὶ πολλαῖς ημέραις, εἰωθεὶς

δν, νηστεύων, ἐπει ὁ διακονούμενος; τῷ καὶ ϕῷ τὸ δύον προσέφερε, τὴν χύτραν ἔκλασε, Τὸν δὲ ἰδόντα αἰδοὶ καὶ δέξι συνεσχημένον, Θάρτει, Εἰεγε. Καν γάρ τὸ ἔφον πρὸς ἡμᾶς ἐλθεῖν ἀπῆγεωσεν, ἀλλ' ἡμεῖς πρὸς ἐκεῖνον γενομέθα. Καὶ περὶ τὰς τῆς χύτρας καθεσθείς, ἔφαγεν. Ἀλλ' ὅπως καὶ τῆς κενῆς δέξις οὐχ ἥττητο, ἐντεῦθεν φανήσεται. Ἐπίσκοπος μᾶς τῶν πόλεων ἐψήφιζετο. Ἐπει δὲ ἥκον οἱ πρὸς τὸ γειτονεῖν συλληφθέμενοι, ἐκείνος αὐτίκα γνώντος, ἀνὰ τὴν ἀγορὰν ἦν, οὐαὶ τις παραπάτων ἀσύμων διῆσει, αἰσχύνων τὴν ἑσδῆτα τῷ σύρεσθαι, παραράζων τε τῶν ὄντων, παρβήσαις ἥτθις. Πόρρω δὲ εἰναὶ διέχει τρεπῶν, διέδρα τὴν σύλληψιν, καὶ ἐώς οὐ ἔτερος τὴν λεπρασύνην ἐδέξατο. χρυπτόμενος διεδρασκεν. Πολλὰ δὲ καὶ ἀλλὰ πλείστα καὶ λόγους ἔξια ἢ τε περὶ αὐτῶν συγγραφῇ, καὶ οἱ ἐπιχώριοι καὶ Ῥωμαίων καὶ Σύρων ἴστοροῦσι περὶ αὐτοῦ, ἀ τοῖς βουλομένοις πρόκειται ἐντυχεῖν. Ἐγὼ δὲ, δὲ καὶ ἀξιον μνήμης εἰναι λογίζομαι, τῇ συγγραφῇ παραδόσω, δὴ αὐτῷ πρὸς τὴν τελευτὴν γενομένῳ κατώρθωτο. Σφοδρὸς λιμὸς ἐπόνει τὴν Ἐδεσσηνῶν πόλειν· δὲ δὲ πολλοὶς ἐτεστο τῆς οἰκίας μὴ προελθών, τότε τὸ φιλοτοφεῖν ἐν δευτέρῳ θέμενος; προΐων πολὺς ἡν ἐγκείμενος τοῖς περιουσίαιν ἔχουσιν, ἀτε δὴ φθειρόμενον τὸ δημόφυλον εἰ; οὐδὲν δέον περιορῶσι σπάνι τῶν ἀναγκαίων, διήλεγχέ τε ὡς ἐν δευτέρῳ τιθεμένους τὰς σφῶν ψυχάς, τὸ δὲ σύμπαν τοῖς σωματικοῖς ἀγαλλισκοντας. Οἱ δὲ τὸ φιλόσοφον αἰδούμενοι καὶ ἀπέριττον τοῦ ἀνδρὸς μὴ τοῦτο εἰναι σφοδρῶς διετέλεντο· πρόχειρον γάρ εἶναι τὰς οὐσίας νέμειν τοῖς ἐνδεξαῖσιν· ἐν ἀπορίᾳ δὲ εἰναι ὡς χρεῶν τοῦ τὰ τοιαῦτα διακονησαμένου· πάντες γάρ, Εἰεγον, πρὸς κέρδος κεχηγητές εἰσι, τὰ τοιαῦτα αἰσχρῶς καπηγεύοντες. Οἱ δὲ Ἐφραὶμ, Ἐγὼ δὲ ποιο; Ἄρα ὅμιν εἰναι δοκῶ; Τῶν δὲ εἰπόντων, Καλός τε καὶ ἀγαθός, καὶ τοιοῦτος δποὶον ἀρμόδειν τῇ περὶ αὐτοῦ δέξῃ· Οὐκοῦν, Ἐφη, ὅμιν ἐγὼ ἔτοιμος πᾶσι τοῖς τοιούτοις διακονεῖν; Καὶ δὴ ἀποχρῶν ἀργύρων ἐξ ἐκείνων λαβὼν, τριακοσίας κλίνας ἀπέριτο· καὶ ἐν τοῖς δημοσίοις ἐμβόλοις τοὺς τοῦ λιμοῦ τραυματίας λαβὼν, πᾶσαν θεραπειαν προσῆγε· ἔνους δὲ ἐπὶ τούτοις καὶ ἀλλώς ἐνδεικ πιεζομένους δειξιῶς ἐπεμέλετο. Καὶ τοῦτο ἐπερτατεν ἔως καὶ τῷ λιμῷ ἐμφιλοχωρεῖν ἡν. Ἐπει δὲ ἐκεῖνος ἐληγεν, εἰς τὸ τέρας φιλοσοφίας ἐργαστήριον ἐπανῆλθεν· ἐνθα δλίγας ἡμέρας ἀποιοὺς ἐτελεύτα, κληρικούς διακονίας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀξιωθείς. Ἐν δὲ τῇ κατὰ μοναχούς ἀγωγῇ διαδότος γεγονώς, ἐπίσης τῶν ἐν λεπρασύνῃ καὶ παιδεύσει, ἀγαθοῦ τε βίου διατεθρόλληται. Ταῦτ' δλίγα ἐκ πολλῶν τῶν τῷ Ἐφραὶμ κατωρθωμένων ἐρρήθη. Πάντα γάρ τὰς ἐκείνου πρὸς ἀξίαν διελθεῖν, οὐ μή δὲ ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλλῶν τῶν τηγικάδε φιλοτοφησάντων, ὅπως τε ἔτιοι καὶ οὐκ πολιτεῖται ἐχρήσατο ἔκαστος, δεήσεις συγγραφίας οἰος ἡν αὐτός· ἥμιν δὲ παντάπασιν ἐν ἀμηχάνῳ ἐστι τῷ ἀνισχύρῳ τῶν λόγων, καὶ τῇ ἀγνοίᾳ τῶν ἀκριβῶν ἐκείνοις πεπραγμένων. Καὶ γάρ ἐν ἐρημίαις δυτες, τὰ πλείστα ἐλάνθανον οἱ πολλοί. Εἰ δέ τινες καὶ ἐν πόλεσι τὰς διατριβὰς

A quomodo tandem terram ego intinear, cum æquius sit te eam respicere, qui ex ea conditus sis, quam me ortum ex te habentem, proindeque recte te respectantem? Quod mulieris verbum ille admiratus, deinde scripto mandavit. Atque id Syri in primis memoratu dignum ex illius rebus esse censem. Et primum quidem is sacerdos ira victus est; posteaquam autem monasticæ philosophiaæ incunabere coepit, nunquam commotus esse visus est. Atque aliquando, cum dies multos pro consuetudine sua, jejunio transegisset, et minister tempore cibum ei afferret, accidit ut is ollam frangeret. Ephraim vero pudore juxta et timore correptum illum videns: Bono, inquit, esto animo. Quandoquidem enim obsonium ad nos venire renuit, nos age ad id accedamus: et ad ollæ fragmenta condens comedit. Enimvero ut vana etiam gloria superior fuerit, inde liquido patebit. Designabatur urbi cuidam episcopus, et jam qui se ad ordinacionem abducturi erant, adveniebant. Ac ipse statim eo cognito, in forum progressus, veluti mente captus indecora gradiebatur, non satis honeste vestem post se trahens, et quæ venalia erant surripiens, propalamque comedens. Sic ille mentis impos existimatus, comprehensionem effugit. Et tantisper dum alius episcopatum reciperet, occultans sese latuit. Plurima sane et alia memoratu digna, et qui de eo conscriptus est liber, et provinciales ejus, Romani sinūl et Syri, de eo referrunt, quæ cuivis cognoscere est proclive. 714 Unum illud sane quam memorabile, historiæ huic inscrere visum est, quod ab eo paulo ante mortem est gestum. Fames ingens Edessenorum urbem premiebat: atque ipse, qui multos annos non fuerat domo progressus, tum philosophandi studio aliquantum intermissus, prodiit: et in homines locupletes, qui sic turpiter rerum necessariaruin inopia, cives suos pereentes despicerent, acriter est inventus, arguens eos, quod animarum cura neglecta, studium omne in corpore syvendo collocarent. Illi autem integritatem et paupertatem viri observanter veriti, minime id sic esse affirmarunt; facile enim et promptum eis esse, indigentibus facultates distribuere: deesse saltem, qui in eo ministerio, pro eo atque deceret, fidem se preberet, omnesque lucro inhibare, et talia fœde in quæstum suum vertere, dixere. Tum Ephraim: Ego vero, inquit, qualis vobis esse videor? Et illi: Honestus atque bonus, respondere: et talis prorsus, qui opinioni quæ de eo fertur, vita ipsa respondeat. Itaque, ille ait, paratus sum in ejusmodi omnibus negotiis inservire. Et multo ab eis sumpto argento trecentos paravit lectos: et in publicis porticibus eos qui fame confecti erant, acceptos, diligenter et benigne sovit: advenas quoque, et alios qui inopia affligerentur, humanañiter curavit. Idque tantisper fecit, dum famæ ibi est grassata. Ea vero depulsa, ipse ad philosophiaæ suæ officinam reversus, ibi paucos post dies vita est defunctus.

In Ecclesia clerici ministerium sumpsit. **Vita** autem monastica per celebris, ex aequo cum iis qui episcopatu, doctrina, et vita sanctitate clari sunt, laudatur. Haec pauca ex multis, quae ab Ephraim recte pieque facta sunt, diximus. Res namque ejus omnes si pro dignitate earum exponere nos oportet, aut etiam aliorum qui tum in eodem philosophandi genere elaborarunt, quomodo scilicet eorum quisque vixerit, et quali morum instituto usus sit, qualis ipse fuit, scriptore esset opus. **A** ἐποιοῦντο, ἀλλά γε τῷ τοῦ φανομένου εὐτελεῖ, καὶ τῷ μηδὲν διαφένει τῶν πολλῶν δοκεῖν, κλέπτυντες ήσαν τὴν ἐργασίαν, τὸν δὲ ἀνθρώπων ἔπαινον διωθούμενοι. Τὸν γάρ Θεὸν μόνον μάρτυρα τῶν πεπραγμένων ποιούμενοι, ἡκιστα τῆς ἀνθρωπίνης δόξης ἀντεποιοῦντο. Περὶ μὲν οὖν ἀνδρῶν οἱ ἐπὶ τῆς πτρούσης ἡγεμονίας φιλοσοφῶντες ἥσαν, καὶ κατὰ νόμους Ἑκκλησίας ἡκριβωμένως ἀνὰ πᾶν τὸ ὑπήκοον ἐποιεύντο, τάδε ἔγνων.

715 Nam humana laude repudiata, soloque Deo actorum suorum teste advocate, minimē ab hominibus gloriam sunt aucupati. Atque eisdem de viris qui in imperii ejus tempore monasticam philosophiam sunt sectati, et secundum Ecclesiæ leges perfecte et exacte in plerisque Romani imperii locis tum vitam exegere, haec mibi comperta sunt.

CAPUT XVII.

De Didymo: item de Actio et Apollinari, hereticis.

Temporibus autem eis clarus etiam fuit ecclesiasticus scriptor Didymus, scholæ sacraruim disciplinarum Alexandriæ præfector. Neque vero laudem in ea eruditione tantum meritus fuerat, verum etiam omne genus alterius sapientiae summo excrucierat studio. Poeticam namque et oratoriam perfectissime didicerat; de astronomia autem et geometria, numerorumque proportionibus et convenientiis nihil eum latebat. In diversas philosophorum opiniones tanta incubuerat, ut eas exacte perdisceret, cura, ut præterea aliud nihil scire videretur: quæ sane omnia acumine mentis et auditionis perceperat. In pueritia namque visum prorsus amisisit, cum elementa prima discenda ei essent. Ephebus vero artium liberalium eruditio nem adiunxit, atque in scholis præceptores audiens tantum. Eo vero sapientiae brevi pervenit amplitudine et celeritate ingenii, ut mathematicarum artium obscura, et theorematum speculatio nūmque arcana exactissime addidicerit. Et cum cæcus esset, litterarum notitiam manuum contrecognitione associatus esse dicitur: nam earum formas in tabula attius exsculptas, sèpius tangendo cognovit. Alia porro, ut syllabas, litterarumque connexiones, et quæ ordine consequuntur cætera, propter naturæ acumen, animo et auditu per vestigata percepit. Præcipuumque ipse miraculum fuit, cum audiretur et conspiceretur. Multi quidem vel ut virum cum tantum viderent, vel ut suavem gratiamque ejus orationem audirent, Alexandriam venere. Pro Nicænis vero decretis pugnans, Arianis restiuit, eosque orationis suæ suadens. **716** quam vi nulla adhibere videbatur, pressit. Et ad eos qui secum disputabant, verba faciens, rerum controversarum judicium detulit. Et cum ad morem gerendum et cedendum facilis, tum orthodoxis eo nomine charans maxime fuit. Nec ab his tantum, sed etiam a monachis Aegyptiis magno honore cultus est. Præ-

B

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ'.

Περὶ Διδύμου, Αἰστού καὶ Ἀπολλυρίου τῶν αἱρετικῶν.

Καιροί δὲ ἑκείνοις καὶ δὲκαλησιστικοὶ; συγγραφὺς δίδυμος ἔγνωρίζετο, τῆς ἐν Ἀλεξανδρεἴ διατριβῆς προτετάμενος τῶν ἱερῶν μαθημάτων. Ἔν δὲ οὐ μόνον ἐν τούτῳ τὸ δόκιμος εἶναι κτητόμενος, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀλλης παντοδαπῆς σοφίας ἐπ' ἀκριβεῖς ἔχων. Τούς τε γάρ ποιητὰς καὶ ἡγετορες εἰς ἀκρον ἡσκητοῦ ἀστρονομίας δὲ καὶ γεωμετρίας καὶ ἄρτιμῶν ἀναλογίας οὐδὲν ἑκείνῳ παρείτο λαθόν. Ἐπὶ τόσον δὲ τὰς διαφόρους δίδας τῶν φιλοσόφων ἡκριβωτεν, ὡς δὲλλο μηδὲν εἰδέναι δικείν. ἀ δὴ πάντας νῦν τε καὶ ἀκοῇ προσεκτήσατο. Νήπιος γάρ πάμπαν τυχόδες γεννημένος, εἰς πεῖραν μόνην τῶν στοιχείων ἐλθεῖν. Εἰς ἑφῆδος δὲ περελάσας, τῆς τῶν λόγων ἐρασθῆναι πατέσσας. Καὶ δὴ τοῖς δὲ δισκαλείοις φοιτῶν, ἡκροῦτο μόνον. Εἰς τόσον δὲ ἡκισ σοφίας δι' ὀλίγου, μεγάθει καὶ τάχει φύσεως, ὡς καὶ τὰ τῶν μαθημάτων σκολιά, καὶ ἀπόρθητα τῶν θεωρημάτων, εἰς ἀκρον μαθεῖν. Τυφλὸν δὲ διντα λέγεται μαθεῖν τὰ γράμματα τῇ ἀρχῇ τῆς χειρός. Τούς γάρ τῶν γραμμάτων τύπους, σανίδι εἰς βάθος ἐνημανθέντας, ἐπαφώμενον γνῶναι· τὰ δὲ ἀλλα, συλλαβᾶς καὶ μίξεις καὶ τὰ ἔχης, διανοίας δέδυτηται τῷ νῦν θηράσαι καὶ ἀκοῇ. Θεῦμα δὲ ἦν ἑκαίσιον καὶ ἀκουόμενος; καὶ ὁρώμενος. Πολλοὶ μὲν οὖν καὶ εἰς Ἀλεξανδρείαν ἤκουον, οἱ μὲν κατὰ θέαν μόνην τάνδρος, οἱ δὲ καὶ τῆς ἐνούσης τοῖς λόγοις χάριτος ἀκουόμενοι. Τῆς δὲ ἐν Νικαίᾳ δόξης ὑπεριστάμενος, Ἀρειανοῖς ἀντετάσσετο. Ἔγχε δὲ αὐτοὺς τῇ πειθοὶ τῶν λόγων, ἢν οὐ βίᾳ ποιεῖν ἔδειξε. Τοῖς δὲ ἀμφιβαλλομένοις προτείνων τοὺς λόγους, τῶν διαμαχομένων τὴν χρίσιν ἐπέτρεψεν. Οἱ δὲ μάλα πειθήνοις ἦν τοῖς δὲ ὀρθούν διαέχουσι διὰ τοῦτο ἐράστιος μάλιστα. Οὐ τούτοις δὲ μόνοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ μοναχοῖς διὰ τιμῆς ἤγετο. Καὶ μᾶλλον ὁ πειθόντος ἐν ἀσκήσει Ἀντώνιος διὰ οὐαύματος αὐτὸν ἐποιεῖτο· ὃν φασι τὴν Ἀλεξανδρείαν κατιληφόσα, τὸ βέβαιον τῆς Ἀθανασίου πίστεως μαρτυρούμενον, τοῦτο τῷ Διδύμῳ εἰπεῖν. Οὐ γρ.: ὡς Διδύμῃς, λύπαις σαντὸν ἐκτήκειν, στερού-

μενον ὁρθαλμὸν, οἵς μέτεστι καὶ μυσὶ καὶ σαύραις καὶ τοῖς ἀφαυροῖς τῶν ζωῦφιών· ἥδεσθι δὲ μᾶλλον καὶ χαίρειν, οἵς παραπλήσιως ἀγγέλοις τοῖς Ἐνδον δρῆς ὁρθαλμοῖς, δι' ὧν τρανῶς τὴν ἀκήρατον καὶ θείαν γνῶσιν κατανοεῖς, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἀκριβῶς εἰσοράς. Βιβλίον δὲ οὗτος καταλέλουπε ταῦτα· Εἰς τὴν τῶν Ψαλμῶν βιβλίον διηγεῖ διάφορα ὑπομνήματα· εἰς τὸν Ὀστὴν καὶ Ζαχαρίαν, λόγους πέντε· εἰς τὸν Ἡσαΐαν λόγους δεκασκτώ· εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον καὶ κατὰ Ἰωάννην οὐκέτι λάχιστα ὑπομνήματα. Ἐτι δὲ καὶ κατὰ Ἀρειανῶν, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀγίου Πνεύματος· καὶ ἔτερα συγγράμματα πλεῖστα. "Πίκμαζε δ' ἐν ἐκείνῳ τοῦ χρόνου καὶ δὲ Σύρος Ἀέτιος, πρὸς τῶν τάναντίς πρεσβυτῶν θαυματοῦς· τις εἶναι δοκῶν, ἐν τοῖς διαλέξεις καὶ Ἑριδὶ λόγων, καὶ συλλογισμοῖς, καὶ στροφαῖς λέξεων, Ικανὸς τις, καὶ τὴν σπουδὴν ἀπασχονταί· ἐν τούτοις καταναλίσκων. Διά τοι καὶ ἡς τοιοῦτος ὁν, πρόχειρός τε τὸ προστυχὸν ἐπὶ Θεοῦ κακοτυχοῦς· θεολογεῖν, ἀθεοῦς ἐκαλεῖτο. Πατρὶς δὲ αὐτῷ τῇ Κοιλῇ Συρίᾳ ἦν. Τοῦ δὲ πατρὸς αὐτῷ ἐν στρατείᾳ δυσπραγήσαντος καὶ τὸν βίον λιπόντος τὸν μὲν τηγυιάδε δροχοντα δημοσιῶσαι τὸν βίον· εἰς ἔχατον δὲ πενίας σὺν τῇ μητρὶ ἐλάσσαντα τὸν Ἀέτιον, ἐπὶ τὸ χρυσοχοεῖν δρμῆσαι, ὡς δὲ ἀμωσάγεπως τὸ ζῆν πορίζηται. Ἀποχρώντως δὲ τῇ τέχνῃ χρησάμενον διὰ φύμην φύσεως, ἐπὶ τὴν λογικήν στρατηγῆναι τέχνην· καὶ Παυλίνου μὲν ἀκρόστασθαι, δις ἐκ τῆς ἐφορείας Τύρου μετέστη εἰς Ἀντιόχειαν· πέρατι δὲ βίου τῆς μητρὸς χρησμένης, δις ἦν αὐτῷ καὶ ἡ πειμαρφώσα τὸν χρυσὸν τέχνην ἐσπούδαστο, εὐθὺς δὲος ἐπὶ τὴν λογικὴν μετετάτετο τέχνην, καὶ τὸν πολλῶν ἀκράτεις μετ' ὀλίγου ἀμύλλας λιστῶν. Ἐπειδὲ δὲ Εὐλάλιος μετὰ Παυλίνου εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀντιόχου κατέστη, πολλούς στέφους· κατ' αὐτοῦ κενούμενον, ἐλεύνεται δὲ Ἀέτιος· καὶ εἰς τὴν τῆς Κιλικίας Ἀναζαρδὸν γενομένος, τῇ τέχνῃ αὐθίς πρὸς τὸ ζῆν ἀπεχρήστο, οὐδὲ τῆς περὶ λόγους ἀμύλλης ἀφεστηκώς. Σορτιστοῦ δὲ τίνος τὴν Ἀετίου φύσιν διὰ θαύματος ποιεομένου, καὶ τῆς τέχνης αὐτῷ μεταδοῦναι σπουδάζοντος, εἰσοικειώθεις αὐτῷ ἐθίτευε, πάσαν ὡς χρεῶν οἰκετικὴν ἀποπληρῶν λειτουργίαν. Καὶ δὲ μὲν τὴν γραμματικὴν αὐτῷ παρεδίδου· Ἀέτιος δὲ τῷ κυριῷ εἰς Ἐλεγχον τῆς περὶ τὰ θεῖα λόγια μὴ δρῆσης διαθέσεως καθίστατο. Καὶ δὴ μισθὼν τῆς εὐεργεστούσης· αὐτὸν οἰκίας ἐλάμβανεν ἀποκήρυξιν. Κάκειθεν δὲ διωχθεῖς, τῷ τὴν Ἀναζαρδὸν διοικοῦντι Ἀθανασίῳ συγγίνεται, παρ' φῶ τοὺς εὐαγγελιστὰς· ἀνέγνω πρὸς λεπτὸν ἐπιστῆσαις; αὐτοῖς. Εἰτ' ἐκεῖνεν ἀφικεῖται πρὸς Ἀντώνιον ἐν Ταρσῷ, δὲς γνώριμος ἦν Λουκιανῷ τῷ μάρτυρι, ἐξ οὖτον τὸν Ἀπόστολον ἀναδοχήθει, ἐγένετο καὶ ἐκεῖνῷ συνδιατρέψει, ἐπειδὲ δὲ Ἀντώνιος ἐφορος ἐγεγόνει, καὶ οὐχ οἶδε τε ἡν τῇ σοφικούσῃ τὸν Ἀέτιον ἐνασχέσθαι· διδασκαλίᾳ, ἐκεῖθεν δὲ Ἀέτιος τὴν Ἀντιόχου καταλαμβάνει· καὶ παρὰ Λεοντίου ἐτι πρεσβυτέρου δυτος, Λουκιανοῦ δὲ τοῦ μάρτυρος καὶ οὗτος φιλτῆτης ἐχρημάτεσε, τοὺς προφήτας, καὶ μᾶλλον τὸν Ἰε-

Α cipuc vero cum clarissimus ille pietatis exercitio Antonius admiratus est. Quem dicunt, cum Alexandriam venisset, ut Athanasio firmæ certæ que fidei perhiberet testimonium, haec ad Didymum prolocentum esse verba: Non est, Didyme, quod te ipsum mœrore conscientias, propterea quod oculis careas, quos mures, lacertæ, et vilia animalcula habent. Voluptate potius et latititia esseriente convenit, qui itidem ut angeli internis maxime vigetas oculis: quibus clare immortalem et divinam cognitionem percipis, veritatemque ipsam exacte perspicis. Illic hosce reliquit libros: In totum Psalmorum librum varios commentarios, in Oseam et Zachariam libros quinque, in Isaiam libros duodeviginti, in Evangelium secundum Matthæum B ei secundum Joannem non parvos commentarios scripsit. Insuper contra Arianos et de Spiritu sancto, aliaque scripta plurima composuit. Floruit eadem aetate Syrus quoque Actius, qui ab eis disputator admirandus habitus est, qui diversa a nobis docent. In altercationibus quippe, verborumque contentionibus, ratiocinationibus, et fallaciis ludificantibus, valde commodus, ut qui ex professo in rebus ejusmodi studium omne consumisset. Et proinde quod talis esset, quodque facile quidquid sors tulisset, male feriatus deo theologaretur seu blatteraret potius, ἀθεος; et contemptor deum appellatus est. Patria ei fuit Cœlesyria. Cujus pater cum in militia adversis rebus conficitatus tandem intercessisset, bona ejus qui tum rerum poliebatur princeps publicavit. Qua re una cum matre Actius ad extremam redactus pauperiem, ad auriflum artem discendam se contulit (1), ut quoconque posset modo victum sibi pararet. Ea arte ubi satis est usus, propter ingenii vim ad dicendi disciplinam est conversus: Paulinumque audivit, qui ex ecclesia Tyria Antiochiam fuerat translatus. Porro mortua mater, cujus gratia auruni conformandi arti operam navaverat, totus statim in dicendi studium incubuit, breveque certamen subiens, multos disputando convicit. 717 Postquam autem Eulalius post Paulinum in Antiochenam sede est collocatus, multitudo ingens motu D aduersus Actium concitato, urbe eum expulit. Quo tempore Anazarbum Ciliciæ concessit, atque ibi artem rursus suam ita, parandi vires gratia, exercuit, ut non prorsus dicendi certamen omittaret. Accidit tunc, ut sophista quidam Actii ingenium admiratus, artem suam cum eo communicandam duceret. Atque ille in sophistæ donum receptus, homini inserviens, omne (ut fieri solet) famuli ministerium praestitit. Sophista grammaticen et logicken ei tradidit. Ipsi vero cum herum ob minus rectam de divinis oraculis opinionem argueret, mercedem bene de se meritæ domus abdicationem tulit. Atque inde ejectus, cum Athanasio Anazarbi antistite vixit, apud quem evangelistas exacte

(1) Sozom. lib. iii, cap. 15, Actium primum medicum suisce dicit.

executiens legit. Deinde Tarsum ad Antonium, Luciano martyri uotum, venit. A quo Apostolum discessens, satis diu cum eo, cum adhuc in presbyterorum ordine esset, mansit. Ubi vero Antonius episcopi functionem suscepit, neque jam doctrinæ, qua Aetium erudiebat, vacare posset, ille Antiochiam est reversus. Et ibi cum a Leontio adhuc presbytero (Luciani martyris et hic habitus sectator) prophetas, atque in primis Ezechielem doceatur, propter linguae intemperantiam, et sententiæ impietatem, inde rursus est expulsus. Itaque sophisticam exercens, et certamine cum eis qui clari eo studio erant congregiens, loca multa circumiit. Postea vero et medicam artem accurate didicit. Sopolis in tali disciplina doctor ei fuit, vir in eo studio nemini secundus. Ipse etiam Aetius optimus in eo habitus, gratuito pauperes curavit. Quod si aliquando egeret, noctu ad quempiam artis suæ peritum, ne interdiu a studiis potioribus abduceretur, adibat : et aurum, quod accuratiore arte elaborandum esset, petebat : atque opere celeriter perfecto, et ab ejusdem artis opifice mercede accepta, vitam toleravit. Leontio vero ad episcopatum Antiochenum vecto, Aetius ab eo diaconus designatus, et ad munus in ecclesia docendi delectus est. At ipse diaconatum suscipere veritus, docendi functionem non rejicit. Atque ibi satis diu versatus, Alexandriam venit, Athanasium oppugnaturus. Vehementer namque de consubstantiali propugnando 718 Athanasius egit. Et cum a quibusdam ad episcopatum Aetius recipiendum delectus esset, dignitatem eam contempsit. Sane antequam Aetius ad Arianus defecisset, tametsi illi ab ὁμούσιον consubstantiale profittenibus dissidabant, nihilominus tamen preces, hymnos, consilia et res prope omnes cum eis communicabant, mystico duntaxat sacrificio excreto. Ex quo autem ille primus secessionem facere cœpit, omnibus consentientis conuentus, amicitiæ, et consuetudinis vinculis ruptis, in adversas eis qui in alia essent opinione maxime partes per factio-nem transiere. Tum vero et Eunomius Aetii sapientiae fama adductus, ex Cappadocia Antiochiam profectus est, et Secundo se ibi conjunxit : qui illum Aetio Alexandriae adhuc degenti, commen-davit. Atque hic alteri obstrictus, ille quidem docens, hic autem discens, in sacris uteque de-sudabat doctrinis. Aetius Gallo quoque Cesari notus fuit : cui cum religio magnopere curæ, tum viri qui sacris Litteris et ecclesiis navarent, chari fuere. Quapropter talium dissertationum causa, in hoc quoque genere disputationum, ut illi gratior esset, se exercuit. Dictus enim est Aristotelica quoque opera perlegisse, et ad eos qui talia Alexандriæ docerent frequentasse. Ceterum quod in Galli odium propter perversam suam opinionem inciderat, jussu illius utrumque ei crus perfractum fuisse, nisi Leontius Antiochenus dissuasione sua condemnationis calculum amovisset. Verum enim-

A ζεκτὴ διδαχθεῖς, ἀκρασίᾳ γλώττης, καὶ τῷ δυσε-
βεῖ τοῦ φρονήματος, ἐκείθεν ἐλαύεται. Καὶ σοφι-
στεύων διῆσει, εἰς ἀμιλλαν λόγων τοῖς περὶ τοῦτο δει-
νοῖς συμπλεκόμενος. Εἰς δὲ κρονὸν δ' ἐπειτα τὴν ιατρ-
κὴν ἡσκήτη. Σώπολις δ' ἦν αὐτῷ τοῦ μαθήματος δ
διδάσκαλος, ἀνὴρ ἐν τῇ τέχνῃ μηδενὸς ἔχων τὰ δεύ-
τερα. Ἀριστος δ' ἐν ταύτῃ φανεῖς καὶ Ἀέτιος, διμι-
σθιον παρεῖχε τοῖς δεομένοις τὴν θεραπείαν. Εἰ δὲ
που καὶ τίνος τῶν ἀναγκαίων ἐδέησεν αὐτῷ, νύκτωρ
παρά τινι τῶν δμοτέχνων φοιτῶν, ἵνα μὴ ἡμέρας
τῶν σπουδαστέρων ἀπίγοιτο, δισον τοῦ χρυσίου τε-
χνικωτέρας ἐδέκτη χειρός. Τοῦτο δὲ ἀρα ἐξεργαζόμε-
νος θάττον, παρὰ τοῦ δμοτέχνου τὸν μισθὸν ἐκομί-
ζετο, καὶ τὸν ἑαυτοῦ βίου συνεῖχε. Λεοντίου δὲ τὸν
τῆς Ἀντιοχείας θρόνον κληρωσαμένου, δ' Ἀέτιος εἰς
διακονίαν ἐκείνῳ προχειρίζεται· καὶ ἐπ' ἐκκλησίας
διδάσκειν προύστρεπτο. Οὐ δὲ πρὸς μὲν τὴν διακονεῖν
ὑπεστάλη· τὸ δὲ διδάσκειν ἀνεδέετο. Ἰκανὸν δὲ
διατρίψας χρόνον ἐκεῖσε ἐπὶ τὴν Ἀλεξανδρείαν παρα-
γίνεται ἀντιπνεύσων δῆθεν Ἀθανασίῳ πολὺς γάρ
ἡν ὑπὲρ τοῦ δμουσίου δέων. Παρά τινας δὲ, καὶ εἰς
ἐπισκοπήν προσαλλομένων αὐτὴν, ἀπηξίου. Προνῆ
μὲν οὖν Ἀέτιον τοῖς ἐξ Ἀρείου συμμίξαι, εἰ καὶ
τοῖς; τὸ δμοιούσιον πρεσβεύσουσι διεφέροντο, ἀλλ' οὖν
εὐχῶν καὶ ὑμνῶν καὶ βουλευμάτων, καὶ σχεδὸν πάν-
των, ἐκοινώνων ἀλλήλοις, πλὴν τῆς μυστικῆς θυ-
σίας. Ἐκείνου δὲ πρώτου τῆς διαστάσεως δρᾶντος,
λόγος τὴν δμόρρονα συναγωγὴν πάντας τοὺς τοιού-
τους φίλας καὶ συντριθείας δεσμοῖς διαρρέειντας, εἰς
ἀντίπαλον τοῦ; ἀλλῶς δοξάζουσι μάλιστα παρασκευά-
σαι καταστῆναι μοῖραν· τότε δὲ καὶ Εὐνόμιος κατὰ
πίστιν τῆς Ἀέτιου σοφίας εἰς Ἀντιοχείαν ἐκ Καπ-
παδοκίας Σεκούνδῳ συνέμιξεν. Οὐ δὲ αὐτὸν Ἀέτιον
συνέστησεν, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διατρίβοντι ἐτι. Καὶ
συνήστητο διμφω· δὲ μὲν διδάσκων, δὲ δὲ τοῖς Ιεροῖς
μαθήμασιν ἐνασκούσεν. Γνώριμος δὲ δ' Ἀέτιος
καὶ Γάλλῳ ἐγεγόνει τῷ Καίσαρι, πολὺν τῆς θρησκείας
λόγον ποιούμενῳ, καὶ τοῖς περὶ λόγους λεξίον καὶ
ἐκκλησίας ἐσχολαστούς χαίροντε. Καὶ τῇ ἀροφάσῃ
τῶν τοιούτων διαλέξεων τούτῳ τὸ εἶδος δικηθῆνε
τῶν λόγων, ἵνα μᾶλλον ἀρέσκῃ· ἐλέγετο γάρ καὶ
διὰ τῶν Ἀριστοτέλους μαθημάτων ἐλθεῖν· καὶ τοῦ;
ταῦτα διδάσκουσι φοιτῆσαι κατ' Ἀλεξανδρείαν·
ἀλλ' εἰς ἔχθραν Γάλλῳ καταστάς ως μὴ καλῶς; δοξά-
ζων, κελεύσει ἐκείνου κατεάγη ἀν ἐκ δυειν τοῖν
σκελοῖν, εἰ μὴ δ τῆς Ἀντιοχείας; Λεόντιος μεταπεί-
σας, τὴν καταδικάζουσαν ἀνείλε ψῆφον. Καὶ εἰς θέαν
τῷ Γάλλῳ γενόμενος, φίλος ἐν τοῖς μᾶλιστα ἐγεγό-
νει, καὶ πρὸς Ἰουλιανὸν ἐστάλη πολλάκις, ἥ.ικα
πρὸς Ἐλληνισμὸν ἀποκλίνειν ἐκείνον ἐμάνθανεν, ὥστε
τοῦ τῆς ἀσεβείας ἀνελκύσαι βαράθρου. Οὐ μήν δὲ
ἀλλὰ καὶ τῶν θείων μαθημάτων ὁ Γάλλος; διδάσκα-
λον τὸν Ἀέτιον ἐποιείτο. Περὶ μὲν οὖν Ἀέτιου το-
σαῦσα· ὅπως μέντοι Ιερωσύνης τυχών, οὐ μικρὸν
μέρος τοῖς ἀνομολογοῦσι καὶ ἐτεροουσίοις ἐγένετο· καὶ
ως; καθηρέθη, καὶ εἰς ἔχοριαν ἀπίγκηθη, Εὐνόμιος δὲ
ἀντ' ἐκείνου πολλῷ χειρῶν κατέστη, τὴν αὐτοῦ συκ-
φαντῶν φατρίαν καὶ περὶ αὐτοῦ Εὐνόμιου, μικρὸν
ὑπερεργον ἔξι. Τηγικαῦτα δὲ καὶ κατὰ τὴν τῆς Συ-

ρίας Λαοδίκειαν δύο διαδρές ἦσαν ἀκμάζοντες, ὅμως νυμοὶ διμφω, πατήρ, καὶ υἱός· Ἀπολλινάριος γάρ ἐκάτερος ἐκάλετο. Πρεσβύτερος δ' ἦν ὁ πατήρ· ὁ δὲ παῖς τὴν τοῦ ἀναγνώστου τάξιν ἐπλήρωσεν. Ἐλληνικῶν δὲ καὶ διμφω παιδευμάτων ἡσαν διδάσκαλοι· γραμματικῶν μὲν ὁ πατήρ, φητορείας δὲ ἔχειτο ὁ παῖς. Ὁ δὲ γέρων Ἀλεξανδρείας ὡρμάτῳ. Σχολάσας δὲ ἐν Βηρυτῷ, εἰς Δαοδίκειαν γῆμας, γεννῆτον Ἀπολλινάριον. Ἐπιφανίῳ δὲ τῷ σοφιστῇ συνακμάζοντες, συνεκρότουν αὐτὸν ἀτε γνήσιοι φίλοι. Θεόδοτος μέντοι ὁ τηνικάδε τὴν Λαοδίκειαν ιθύνων, δείτες μὴ τῇ συνεχεῖ ἐμιλᾶτε πρὸς τὸν Ἐλληνισμὸν ἀποκλίνωσι, φοιτᾶν πάρ' αὐτῷ διεκάλυπται. Ἄλλ' ἡ Ἐπιφανίου φιλία ἐπικρατεῖτερά ἦν. Ἔνθεν τοις καὶ ὁ Θεόδοτος διάδοχος Γεώργιος πολλὰ πειθῶν διαστῆσαι αὐτοὺς, ἐπειδὴ ἀνήνυτον ἑώρα τὸ σπουδαῖον, τῆς ἐκκλησιαστικῆς κόινωντες ἀφίσταται. Ὁ παῖς δὲ ὕδριν λογισάμενος τὸ πραχθὲν, ταῖς σοφιστικαῖς πλεκτάναις θερόων, κανῆς τενος αἰρέσσων καθίσταται ἀρχηγός, ἐπώνυμον τὸν εὐρόντα ἔχοντας. Λόγος δὲ ἔχει, μὴ διὰ τὸ προειρημένον πρὸς Γεώργιον διενεχθῆναι· ἀλλ' ὅπερ ἐκείνος ἀλλέτερον ἐδογμάτιζε, νῦν μὲν τὴν Ἀρείου συνιστῶν δέδειν, νῦν δὲ δύοις τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ διμολογῶν, καθὼν ἐν τῇ κατὰ Σελεύκειαν συνέδεψεν οὐθετο· πρόφασιν δὲ ἐντεῦθιν λαδόντες, ἐκείνου δισταντο· μηδενὶ δὲ ἐκείνοις προσέχοντες, ξενίζουσαν θρησκείαν ἐπειρῶντα εἰσάγειν· καὶ δογματίζοντες ἐλεγον, μὴ ψυχὴν ἀνειληφέναι τὸν Κύριον τὴν τῆς σαρκὸς οἰκονομίαν διενεργοῦντα. Αὔθις δὲ τὸ διτοπον ὡς ἐν μεταμέλψῃ ἐπιδιορθούμενος, ψυχὴν μὲν εἰληφέναι προσέθετο· μὴ ἔχειν δὲ ἐκείνην τὸν ἀνθρώπινον νῦν· ἀρχεῖν γάρ ἀντὶ νοῦ τὴν θεότητα ἤτις τὸν ἀνθρώπων προσελάβετο. Καὶ περὶ τούτου μόνου πρὸς τοὺς ἐξ Ἀρείου καὶ Μαχεδονίου διεφέροντο. Τὰ δὲ ἄλλα τεῖς ἐν Νικαίᾳ τὰ ίσα δογματίζοντες ἦσαν. Ἄλλα δὲ περὶ μὲν Ἀπολλιναρίου καὶ αὐθίς κατὰ κύρων ἐκρούμενον.

aliena prorsus et absurdā opinione nunc Arii defendens, conventui Seleuciae actio assensisset: ea Apollinares arrepta occasione, discessionem ab eo fecerunt: et cuni id nemo curaret, opinionem novam inducere conatos esse. Docuere autem, Dominum carnis oeconomiam et functionem factis ipsis obeuntem, animam non receperisse. Ac rursum veluti absurditate ea per penitentiam correcta, animam quidem receperisse adiudicare, eam autem humanam non habere mente. Satis namque ei pro mente divinitatem fuisse, quae hominem assumperit. Atque ea re una ab orthodoxis dissidentes, in aliis eadem quae Nicænorum decretorum studiosi, sentiebant. Verum de Apollinari postea quoque loco suo dicetur.

ΚΕΦΑΛ. ΙΗ'.

Περὶ Θεοφίλου τοῦ Ἰνδοῦ.

D

CAPUT XVIII.

De Theophilo Indo.

"Ἡν δὲ τῷ τότε πολὺς τις ἐπ' ἀρετῇ καὶ λόγοις ὑμούσιμον καὶ Θεοφίλος ἐκείνος δὲ ἐπεκλήθη Ἰνδός· εἰς τινος μὲν ἐπάρξας αἱρέσσων, τῷ Ἀρειανικῷ δὲ μάλα προσκείμενος δόγματι. "Ος ἐπὶ Κωνσταντίνου καθ' ὅμηρον ἐν Διαβητῶν εἰς Ῥωμαίους ἐστάλη, νέος πάντα τὴν φλοικίαν. Ἡ δὲ Διαβητῶν νῆσός ἐστι μεγάλη, χώρα δὲ Ἰνδικὴ διαβήσητος. Θεοφίλος; δὲ τῇ μακρῷ διατριβῇ τὰ τε ἡθι πρὸς τὸ Ῥωμαϊκὸν μετερβύθμισε σχῆμα, ὡς καὶ τὸν μοναύλιον ἐλέσθαι βίσον, καὶ εἰς διακόνου παραγγεῖλαι βαθμὸν, τοῦ Νι-

A vero Gallus in conspectum suum eum primum admissum, charum maxime habuit: et ad Iulianum crebro misit, cum illum ad Graecismum et idolorum cultum deflere intellexisset, ut scilicet hominem ex impietatis barathro extraheret. Quin et divinarum Litterarum doctorem illum Gallus instituit. Hæc de Aetio. Quomodo autem ad episcopatum evectus, non exigua pars eorum fuerit, qui τὸ ἀνδροῖον καὶ ἐπερούσιον, hoc est, *dissimile et alterius substantię docuerunt*, atque etiam exauktoratus solum exsiliī causa verterit: Eunomius autem multo eo deterior, factione ejus sycophantia circumventa, in locum ejus suspectus sit, et de ipso etiam Eunomio, postea dicemus. Eodem tempore Laodiceæ in Syria viri etiam duo floruerent cognomines, pater videlicet et filius: utrique enim Apollinaris nomen erat. Et pater presbyteri, filius lectoris ordinem obtinebat. Ambo Græcarum disciplinarum, grammaticæ pater, rhetoricae filius, magistri erant. **719** Senex Alexandriæ ortus, Beryti docuit: et ducta Laodiceæ conjugē, Apollinarium filium progeniūt. Et cum Epiphanio sophisticam profitebatur, illi simul florentes, eum ut veri amici sunt complexi. At Theodotus Laodicensis tum episcopus, quod metueret ne continua illius consuetudine ad Græcam impietatem declinarent, familiaritate illius eis interdixit. Sed illis Epiphanii amicitia episcopi edictis potior fuit. Proinde et Theodoti successor Georgius, cum multa tentasset, ut illorum dirimeret conjunctionem, postquam operam suam frustra esse vidit, ecclesiastica eos prohibuit communionē. Quo facto pro insigni contumelia accepto, filius sophisticis fretus capturis et argutiis, novam quamdam hæresim instituit, nomen auctoris ipsius referentem. Est et alia opinio, non ob eam quam scilicet diximus causam, illum a Georgio descivisse: sed quod Georgius

alii defendens sententiam, nunc æqualem Patri Filium profitens, conventui Seleuciae actio assensisset: ea Apollinares arrepta occasione, discessionem ab eo fecerunt: et cuni id nemo curaret, opinionem novam inducere conatos esse. Docuere autem, Dominum carnis oeconomiam et functionem factis ipsis obeuntem, animam non receperisse. Ac rursum veluti absurditate ea per penitentiam correcta, animam quidem receperisse adiudicare, eam autem humanam non habere mente. Satis namque ei pro mente divinitatem fuisse, quae hominem assumperit. Atque ea re una ab orthodoxis dissidentes, in aliis eadem quae Nicænorum decretorum studiosi, sentiebant. Verum de Apollinari postea quoque loco suo dicetur.

Fuit tum etiam propter virtutem et doctrinam magnopere laudatus Theophilus ille, qui cognominatus est Indus: non ille quidem hæresis alicujus auctor, sed Arianismo plurimum addictus. Qui sub Constantino ab Adiabenis admodum adhuc iuvenis, obses in Romanorum diitionem fuerat missus. Adiabene (¹) vero magna est insula, et regio Indica, celebris. Ac Theophilus consuetudine diuturna adeo mores ad Romanorum instituta conformavit, **720** ut et monasticam delegerit

(1) Apud Plin. Adiabene Assyriorum est initium, lib. vi, cap. 13.

vitam, et diaconi suscepserit dignitatem, Eusebio Nicomediensi manus ei imponente. Cum autem legatio a Constantio propagandæ veræ pietatis et confirmandæ fiduci gratia ad Orientales nationes mittenda esset, ambitiosa munificentia eam instituit: et princeps ejus, quem modo dixi, Theophilus designatus est. Constantius sane perquam magnifice, ut quam maxime posset gratiosum cum redderet, ad ducentos generosos e Cappadocia equos navibus impositos, aliaque insuper dona ad illos perferenda Theophilo dedit, ut scilicet illi simul et liberalitatis ejus amplitudinem et animi magnitudinem admirarentur. Et Theophilus legationem obiit, eamque ad finem debitum perduxit. Nam qui in regionibus eis regnum obtinebat, a Graeca superstitione ad veræ pietatis religionem deflexit, et ecclesias tres in diversis locis erexit, non tantum quæ ab imperatore missa acceperat donis, sed maxime etiam quos ipse addiderat sumptibus per animi alacritatem cum illo concertans. Ecclesiarii istarum una in metropoli et principe urbe totius gentis, Tapharum eam nominant: secunda in loco ubi Romanum emporium erat, extorsum ad Oceanum versus, regio Adane (1) vocatur: tertia in alia terræ ejus parte, ubi est quod Persicum emporium dicitur, in Persici maris ore constructa. Theophilus (2) porro rebus apud Homeritas ampliter dispositis, templisque eis consecratis, atque etiam pro rerum copia exornatis, in insulam Adiabenem, quam patriam ejus esse diximus, traxit: ac deinceps in reliquam quoque Indiam transiit, multaque quæ apud eos non rite agebabantur, correxit. Etenim considentes evangelicum audiebant oraculum, aliaque multa faciebant, quæ sanctiones ecclesiasticae non jubebant. Ea omnia pulchre immutans, ad Ecclesiæ placitum morem composituit. Una saltem, et quidem maxima re incommodans, quod tò διεροούσιον altero — substantiale colere docuit. Porro ex Arabia magna ad Auxumitas Æthiopes est progressus, qui in primis Rubri maris littoribus habitabant, quod Oceanus sese illi insinuans edicit: quod sane Rubrum mare, in maximam longitudinem protensum, in duos dividitur sinus. Ilorum alter quidem ad Ægyptum exundans procedit, ubi etiam nomen sibi suum ferre desinit: quem antiquitus filii Israel Ægyptios fugientes, siccis pedibus transiere: 721 alter ad Palestinam excurrit, prope urbem cui vetus nomen est Aeila. In Rubri istius maris partibus exterioribus, ad sinistram Auxumitæ sunt, quorum metropolis est Auxumis. Ante hos vero ad extimum pertingentes Oceanum, Orientem versus Assyrii: apud quos etiam hanc appellationem habent, quos Alexander Macedo ex Syria pulsos, co-

(1) Adane regio. Homeritæ Arabici populi sunt.
(Plin. lib. vi, cap. 28.)

(2) Apud Suid. est, Theophilum hunc veluti quamdam apostolicam imaginem fuisse, qui etiam Judææ cujosdam mortuum resuscitasse dictus sit,

A κομηδείας τούτῳ τάς χείρας Εὐτεβίου ἐπιβαλόντος. Δεῆσαν δὲ Κωνσταντίψ πρεσβείαν πρό: Ἀδιαβηνοὺς στελλούσι επὶ προτροπῇ εὔσεβείας καὶ στραγμῷ πίστεως, φιλοτίμως τὴν πρεσβείαν ἐποιεῖτο· ώι τὰ κράτιστα ἦν δρῆτες Θεόφιλος. Κυνιστάντιος δὲ μεγαλοπρέπως καὶ ἐς τὰ μάλιστα κεχαρισμένον ποιούμενος, καὶ ἐς δικαιούσους τῶν ἐκ Καππαδοκίας εὐγενῶν ἱππων πλειστούς θιτελές, καὶ ἀλλας δωρεάς. ὡς θαῦμα παρασχείν τὸ πολυτελές τε καὶ μεγαλόφυχον. Καὶ ἐπρέσβευ μὲν δὲ Θεόφιλος, καὶ πέρα; αἰτιοὶ δὲ πρεσβεία ἐλάμβανε, τοῦ τὴν ἀρχήν ἔχοντος πρὸς τὸ τῇ εὐσεβεῖξ δοκοῦν ἐκ τῆς Ἐλληνικῆς θρησκείας ἀποκλίναντος, καὶ τρεῖς ἐκκλησίας ἐν διαφόροις τόποις ἐγείραντος, καὶ βασιλικὸς μὲν ἀναλώμασι, μάλιστα δὲ καὶ οἵς ἐκείνοις παρείχεν, ἀνθύμιλον παρέχων τὸ πρέθυμον. Τῶν δὲ ἐκκλησιῶν ἡ μὲν ἐν τῇ μητροπόλει τοῦ παντὸς Εθνους Ἰδρυτο, Τάφαρον αὐτὴν δυομάζουσιν· δὲ ἐν τῷ τὸ Ρωμαϊκὸν ἐμπόριον ἦν Ἑξα πρὸς Αὐκεανὸν τετραμμένον· τὸ δὲ χωρίον καλοῦσιν Ἀδάνην· τὴν δὲ τρίτην ἐπὶ θάτερον τῆς χώρας μέρος, ἐν τῷ τὸ Περσικὸν ἐμπόριον ὄντωμάζετο, ἐπὶ τῷ τῆς Περσικῆς θαλάσσῃ στόματι. Λαμπρῶς δὲ δὲ Θεόφιλος τὰ ἐν τοῖς Ομηρίταις καὶ καλῶς διεύμενος, λεπασάμενός τε τοὺς εἰρημένους νεώς, καὶ ὡς δύναμις ἦν ἐπικοσμήσας, ἐπὶ τὴν Διαβοῦς νῆσον, ἦν αὐτῷ πατρίδα οὖσαν δὲ λόγος ἐδίδαξεν, ἀποκλίει. "Ἐπειτα καὶ εἰς τὴν ἑτέραν παρεγένετο Ἰνδικήν· πολλά τε τῶν παρ' αὐτοῖς οὐκ εὐαγώς δραμένων διωρθώσατο. Καὶ γάρ καθήμενοι τῶν εὐαγγελικῶν ἥκρωντο λογίων· καὶ ἀλλ' ἀπειλούσιν & μὴ θεσμὸς ἐκκλησιαστικὸς ἐπεστάτει. Πάντα δὲ καλῶς μεταρρυθμίσας, πρὸς τὸ τῇ Ἐκκλησίᾳ δοκοῦν δημιούρτει, ἐνī μόνῳ τῷ μεγίστῳ ζημιώσας, τῷ τὸ ἑτερούσιον σέβειν διδάσκει. "Ἐκ δὲ τῆς μεγάλης Ἀραβίας εἰς τοὺς Αὐξουμίτας ἀπαίρει Αἴθιοπας, οἵς δὴ ἁκτοκηκητοί εἰσι, αἱ πρώται διθαί θαλάσσης τῆς Ἐρυθρᾶς. "Ἡ δὴ πᾶσαν δὲ ταύτην διεισκολιπέζουμενος Αὐκεανὸς ἀπεργάζεται· δὴ δὴ καὶ αὐτῇ Ἐρυθρῷ ἐπὶ πλείστον μήκους ἔκτεινομένη, εἰς δύο τινάς ἀπομερίζεται κόλπους, ὃν τὸ μὲν ἐν κλύσμα ταύτης ἐπ' Αἰγύπτου χωρεῖ, ἐνθα δὴ τελευτὴ τὸ τὴν ἐπωνυμίαν φέρον αὐτῆς, καθ' δὲ πάλις ποτὲ καὶ τὸ ἐξ Ισραὴλ φύλον φεύγοντες Αἰγύπτιους, ἀδρόχῳ διεπεραώθη ποδὶ τὸ ρύθμον. Οὐατερὸν δὲ ἐπὶ Παλαιστίνην ἔρχεται κατὰ πόλιν, ἢ Λειλά ἐκ παλαιοῦ δυνομα. Ταύτης τοίνυν τῆς Ἐρυθρᾶς τοῖς ἔξωθεν μέρεσιν ἐπιστρέψας Αὐξουμίτας εἰσιν, ὃν δὴ μητρόπολις Αὐξουμικός. Πρὸ δὲ αὐτῶν εἰσιν ἐπὶ τὸν ἔξωτάτω καθήκοντες Αὐκεανὸν πρὸς ἀνατολὰς Ἀσσύριοι· ταύτη δὲ τῇ κλήσει καὶ παρ' αὐτοῖς δυνομα φέρουσιν· οὓς Ἀλέξανδρος δὲ Μαχεδῶν, ἐκ Συρίας ἀναστήσας, ἐκεῖ κατέψησεν· οἱ καὶ ἐς δεύτερο τῇ πατρί τῷ γλώσσῃ χρώνται. Δεινῶς γοῦν εἰσιν ἀπαντες· μέλανες, ὅρειας αὐτοῖς τῆς ἀκτίνος τοῦ τήλου καθαπτομένης. Παρ' οἵς δὲ οὖσαν

testatumque id de eo esse Thalassium sanctiliare ejus, virum in quem mendacii suspicio non cadet: multosque præterea alios, qui aitata ea vixerunt.

μάλιστα γίνεται, καὶ ἡ κασσία, καὶ τὸ κάσαμον, καὶ τὸ κινάμωμον, καὶ ἐλεφάντων ἀπειρόν τι πλήθος. Καλῶς δὲ τὰ τῶν Αὔξουμιτῶν καταστησάμενος ὁ Θεόφιλος, τῆς ἐς Ῥωμαίους ἀνακομιδῆς εἶχετο. Πολλῆς δὲ μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἀξιωθεὶς τῆς τιμῆς, ἴδιαν μὲν πόλιν οὐκ ἐκληρώσατο ἐφορδῖν· ἐπὶ τῆς δὲ διὸ αἰδοῦς ὡς τις ἔνον καθεωρᾶτο, ἔως οὗ τῶν κατὰ Ἀἴτιον καὶ Εὐδέζιον γεγενημένων καὶ εἰς ὑπεροφίαν ἀχθίνων, τὸ πλέον διὰ τὸ συμβούλους καὶ διοικύχους είναι Γάλλῳ τῷ Καίσαρι, καὶ οὗτος τὴν τοῦ Πόντου Ἡράκλειαν ἀπόιων ἐζημιοῦτο φυγῇ, ἐν τοῖς μάλιστα τῷ Γάλλῳ τυχόντων.

oculi erant : donec Aetio et Eudoxio in exsilium, quod consilia cum Gallo communicassent, ejusque rebus favisserent, actis, et ipse Heracleam in Pontum in perpetuum est deportatus, Gallo in intimis habitus.

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ'.

Περὶ Φιλοστοργίου, καὶ τῶν ιστορηθέντων αὐτῷ περὶ τῆς εὐδαίμονος Ἀραβίας, καὶ τῶν τεσσάρων μεγάλων ποταμῶν καὶ τοῦ καραδελσον.

"Α δ' οὖν ὁ θεομισῆς Φιλοστοργίος; τὰ κατὰ τὸν εἰρημένον Θεόφιλον ιστορῶν διεξέρχεται, καλὸν τῷ λόγῳ διαδραμεῖν. Φησὶ γάρ, ω; ἐπὶ τῷ στόματι τῆς Περσικῆς θαλάσσης ἥν ὁ ταύτη Ὁμεανὸς εἰσέχων ἀποτελεῖ μεγίστην τε οὖσαν καὶ ἔνην κύκλῳ πολλὰ περιβαλλομένην, δίλλοι τε μέγιστοι ποταμοὶ καὶ διάγρις τοῖς βεβίθοις ἐμβάλλει· ἔς πρὸς Ἀπτλιώτην καὶ κάτωθεν τῆς Ὑρκανίας θαλάσσης ἐν Κορδυαλοὶς μὲν τὰς ἐμφανεῖς ἀναδύσεις λαμβάνει, παρὰ τὴν Συρίαν ἐκχύμενος· ἐπειδὴν δὲ γένηται κατὰ τὴν Σουσίδα τὴν, ἐνταῦθα τοῦ Εὐφράτου τὸ φείθρον αὐτῷ μιγνύντος, μέγας ἡδη τοῦ; χεύμασι χωρήσας, πρόεισι πεφλάζων. "Οὐθὲν αὐτὸν φασι καὶ τοῦ θηρίου τοῦ Τίγρητος λαβεῖν τὸ ἐπώνυμον. Πρινή δὲ τὸ θάλατταν καταβῆναι, σχίζεται εἰς δύο μεγάλους ποταμούς· ἐπειτα δυσὶ τοῖς ἐσχάτοις στόμασιν διλήλων διειργομένους, εἰς τὴν Περσικὴν θάλατταν ποιεῖται τὰς ἐκβολὰς, γῆν ἐν μέσῳ πλείστην περιτεμόμενος· καὶ νῆσον αὐτὴν ποιῶν, ποταμίαν τε ἄμα καὶ θαλατταίν, ἥν ἔθνος ἔνοικει τῶν Μεσηνῶν ἐπικαλούμενον. "Ο δὲ Εὐφράτης ποταμὸς ἐξ Ἀρμενίων κατὰ τὸ προφανές ἀνατέλλει· ἐνθα τὸ δρός ἐστι τὸ Ἀραράτ, πρὸς Ἀρμενίων οὖτω καλούμενον, ἐφ' οὐ καὶ τὴν κιβωτὸν ἰδρυθῆναί φασιν ἡ Γραφή· ἡς ἀρχή καὶ νῦν εἶναι φασιν οὐ μικρὰ λειψανα τῶν τε ἡγίλων καὶ τῶν ἡλιών, ἐκεῖ σωζόμενα. Ἐντεῦθεν καὶ διάφράτης ὀλίγος ταπρῶτα φυεῖς, προβαλίνων δει γίνεται μείζων, πλείστους ἐμβάλλοντας αὐτῷ ποταμούς εἰς τὴν ἐσυτοῦ προσηγορίαν συνεψελκόμενος. Τὴν Ἀρμενίαν δὲ, τὴν τε μεγάλην καὶ τὴν μικράν διελθόν, ἐπειτα πρόεισι, τέμνων μὲν τὴν Συρίαν τὴν ἱδίως Εὐφρατησίαν καλούμενην· ἐπειτα μέντοι καὶ τὴν διλλήν· καὶ ταύτην δὲ καὶ τὴν ἀλλήν διαμειψάμενος, καὶ ἔλικα διασπῶν, ὃν δίεισι ποικιλωτάτην, κλασθεὶς διπηνίκα τῇ Ἀραβίᾳ τελάσει. Ἐντεῦθεν δὴ κυκλοτερῶς καταντικρὺ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης παρενεχεῖς, καὶ χώραν οὐκ ὀλίγην ἐγχολπωσάμενος, ἐπειτα πρὸς Καϊκίαν ἀνεμον ἐπιστρέψει τὸ φ. ιθρον· διπερ οὖν Βορέου τε καὶ Ἀπηλιώ-

PATROL. GR. CXLVI

A lonos eo deduxit. Ii ad hoc usque tempus patria utuntur lingua. Omnes autem nigerrimi sunt, aenatis solis radiis eos adurentibus. Apud quos maxime provenit xylocasia, et casia, et casamun, et ciuamomum, necnon innumerabilis elephantiorum multitudo. Et Theophilus, recte constitutis Auxumitarum rebus, in Romanorum reversus est ditionem. Atque post redditum in magno habitus honore, suam quidem ille urbem, aut ecclesiam, cui episcopus præcesset, sortitus non est. Ubique tamen locorum propter hominis reverentiam, in eum ut miraculum quoddam, omnium coniecti

CAPUT XIX.

De Philostorgio, et quæ is scripta reliquerit : de Felici Arabia, de quatuor magnis fluminibꝫ, et de paradiſo.

Sed enim, quæ Deo invitus Philostorgius de sententia Theophili, quem diximus, memorie litteris mandavit, ea nunc paucis perstringemus. Dicit enim, in sinum Persici mari, quod es in parte Oceanus sese effundens, vastum et circumcirca multas gentes complectens efficit, cum alios maximos fluvios, tum Tigrim se undis suis inferre. Qui cum Apeliotem versus sub Hyrcano mari in Cordyæsis manifesto sibi ipsi redditus emersit, juxta Syriam profluens, simul atque Susidem terram pertingit, Euphrate ibi se ei commisce[n]te, magnus jam et aquarum vi rapidus, ingenti et fragoso sonitu provolvitur. Unde illum Tigridis feræ cognomen accepisse ferunt. Priusquam autem in mare delabatur, in duo ingentia flumina scissus, ostiis duobus, longe inter se dissitis, in Persicum se mare coniicit, 722iawultum terræ in medio concludens, eamque fluvialem simul et maritimam insulam efficiens, quam gens Mesenorū incolit. Euphrates autem fluvius ex Armeniis manifesto apprens exoritur, ubi mons est Ararat, ab incolis ita appellatus : ad quem arcum Noe constituisse sacræ produnt Literæ, cuius etiam nunc ibi lignorum et clavorum non paucæ servantur reliquiae. Inde primum exiguum profluens Euphrates, quo longius fertur, eo major exsistit, plurima alia flumina in alveum simul et nomen suum excipiens. Majore autem et minore Armenia emensa, ultra progreditur, eam quæ peculiari nomine Euphrates dicta est, deinde etiam reliquam secans Syriam. Hac porro et illa post se relicta, omnisque generis qua fluxit, helice divulsa, ubi Arabiæ propinquatus est, refringitur : ac oblique in circulum contra mare Rubrum prolabens, et regionem non parvam sinuose claudens, ad Cæciām ventum cursum convertit. Inde ubi inter Borream et Apelioten medius constituit, et ad Tigridem flumen procurrit, non totum se ei inmiscet, sed portionibus tantum quibusdam medio intervallo amissis, parte reliqua, eaque maxima et navi-

10

gibili, in Tigrim eundem apud Susas omnis incidit, ac nomine suo amissio, cum illo in Persicum devolvitur sinum. Id porro quod intra duo ista flumina protenditur terræ, Mesopotamie nonen obtinet. Enimvero Tigris et Euphrates, quibus in locis emergentes apparet, dictum est: *sacrae autem Litteræ nostræ e Paradiso eis profluere, verissime commemorant.* Ex eo namque fontes et primordia lympharum suarum recipientes, fortasse ad certum usque locum super terram profluunt. Deinceps vero a vasta et arenosa solitudine excepti, atque ibi in profundum per cuniculos absorpti, non prius deorsum versum currere desinunt, quam ad angusta et lapidosa ejus terræ loca pertigerint, progressumque eorum ad inferiora præcipitem solum durius et solidius præpedierit. Ubi undæ eorum continue et confertim confluentes, vi et magnitudine sua directum eos deinde cursum tenere cogunt. Quia deinde subterraneo meatu fluentes, partem aquarum eorum non minimam quæ in medio est terra carpente, minores et tenuiores jam ad ea loca pervenient, ubi ex cuniculis in aperatum erumpunt.

723 *Quod illi autem occulti subterraneo cursu longissime volvantur, id non debet videri incredibile.* Sunt enim et alia passim flumina et maxima et rapidissima, quæ sub terra feruntur. Apparet id ex eo sonitu, qui ad aures nostras ab eis cunstrebit et fragore ruentibus perfertur. Et nonnulli, quod cum supra eos fluvios puteos effodissent, et quod se eis inferne obtulit solum lapidosum paululum rupissent, undæ perstrepens cursum sursum versum cum vi quadam moliretur, vix ab eis qui ad summiuti puteos constiterant, sunt retracti et recepti. Atque illa subsecuta in rivum evasit, quem nulla cœli siccitas propter vim et fluxum perpetuum turbarit. Ineffabilis namque Dei sapientia, tanquam venas quæ opus essent suppeditantes, sic aquarum procursus tuim occultos tum manifestos persecit. Unde quoque propheta David illud cecinit: *Ipse super maria fundavit eum, et super flumina præparavit eum* ¹. Maria scilicet, quam maximis terre sinibus thesauri instar accumulans, solo eorum robustius consolidato, ad tantam vim et momentum, quæ in ea inferuntur, aquarum sustinendam. Flumina autem, comoda et mirifica constitutione transitum eis liberum præbens, regionibus semper ex alto se submittentibus atque recedentibus, et ex sublimioribus ad humiliores oras aquarum ruentium momentis locum concedentibus. Idem ipse conjectura ductus, paradisum ad orientem sub æquinoctiali situm esse ait circulo. Primum ex eo, quod ad meridiem manifestum est loca fere omnia esse habitabilia, ad extremum usque duntaxat mare, quod iam sol adurit (1), anno toto radios suos in

¹ Psal. xxiii, 2.

(1) Ilæc quidem veterum prope omnium fuit opinio. Sed patrum nostrorum memoria, inceptore Columbo Liguri, nova Hispanorum navigatio magnam Africæ partem priscis hominibus ignotam,

A του μέσος ἔστηκε· καὶ πρὸς τὸν Τίγρητα ποταμὸν δρυμήσας, οὐχ οἵδε τέ ἐστιν αὐτῷ δλῶς συμμίξαι· ἀλλὰ μοίρας τισὸν ἐν τῷ διὰ μέσου περαναλούμενος, τῇ ὑπολειπομένῃ μεγίστῃ τε οὖσῃ, καὶ νᾶς ἀνασχέσθαι δυνατωτάτῃ, τῷ Τίγρητι κατὰ Σούσας μάλιστα συμπίπτει. Καὶ δὴ τῆς ἑαυτοῦ προτεργορίας ἀποπαυσμένος, σὺν ἐκείνῳ πρὸς τὸν Περσικὸν κατασύρεται κόλπον. Καὶ τὸ μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν τούτων, τοῦ τε Τίγρητος καὶ τοῦ Εὐφράτου. Μεσοποταμία τυγχάνει προσαγορευόμενον. Τίγρης μὲν οὖν καὶ Εὐφράτης κατὰ τὸ ἐμφανὲς; θεον ἀναδύονται, εἰρητα· ή δὲ λερά ήμῶν Γραφή, ἐκ τοῦ παραδείσου εούσους λέγουσα ὄρμασθαι, τὸ ἀληθέστατον ἴστορει. Καὶ γάρ ἐξ αὐτοῦ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν φειρῶντας, διχρι μὲν τινος προτασίων ὑπέρ γῆν φέρουται; Ιωας· Ἐπειτα δὲ τῆς μεγάλης ἐρήμου καὶ ἀγαμωδεστάτης αὐτοὺς ἐκδεξαμένης, πρὸς τὸ βάθος; ἐνταῦθα καταπινόμενοι, οὐ πρότερον ἴστανται τῆς ἐπὶ τὰ κάτω φορᾶς, πρὸς ἐπ' αὐτὸν δὴ τὸ στεγανὸν καὶ πετρώδες τῆς αὐτοῦ; κατανήσωσι γῆς. Στάσιν δ' αὐτοῖς; τῆς ἐπὶ τὰ κάτω προχωρήσεως τῆς αὐτοῦ; κρηπῖδος παρασχομένης, ἐνταῦθα ἡδη τῶν φευμάτων αὐτοῖς συναγειρομένων ὑπὸ πλήθους καὶ ισχύος τοῦ δει ἐπιφερομένου, τὸ πρόσω χωροῦσιν ἐπ' εὐθὺ βιαζόμενοι. 'Αλλ' οὗτοι μὲν οἱ ποταμοὶ κατωρύχοις πορευόμενοι, μοίραν αὐτῶν οὐκ διλγῆν τῆς ἐν μέσῳ γῆς ὑπεξαρουμένης, ἐλάττους ἀπαντῶσιν ἡδη καὶ ἀσθενέστεροι ἐπὶ τοὺς τόπους τῶν ἀναδύσεων. Καὶ τό γε μυχίους αὐτοὺς πλείστην ἐπιέναι γῆν οὐκ εἰκὸς ἀπιστεῖν· πολλὰ γάρ εστι καὶ δλλα βενματα πανταχοῦ τῶν σφόδρα μεγίστων τε καὶ ισχυροτάτων, ὑπὸ γῆν ἀφικνούμενα. Δῆλον δέ· ἔχοις τε γάρ ἀπ' αὐτῶν ἀκούεται μέγας, σὺν τεράχῳ καὶ βοῖς πολλῷ φερομένων. 'Αλλὰ καὶ τινες ὑπὲρ αὐτῶν φρέστα δρυσόμενοι, καὶ τῆς ἀπητηκυίας αὐτοῖς πλακής κάτωθεν, ἐπ' ὅλιγον τρώσαντες, ὅφ' ἦν τὸ βεῖθρον καχαλάζον ἡδη τὴν ἐπὶ τὸ ἄνω φορὰν βιεζόμενων ὑποσχενται, μόγις ἀνελήφθησαν ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ χειλοῦς τῆς φρεωρυχίας ἔστωτων ἀναρπασθέντες· καὶ τὸ βεῖθρον ἐφομαρτήσαν, εἰς ὁχετὸν πασούχῳ, γησεν, ὃν' οὐδεμιᾶς ἀνομδρίας ἔτι παραλυπούμενον. διὰ τὸ τῆς χορηγίας δέννασον. 'Η γάρ τοῦ Θεοῦ ἀπόρθητος σοφία, οἰονει φιλέντας χορηγοὺς τῶν ἀναγκαῖων, τὰς τῶν βελτιων διεκδρομὰς, τὰς μὲν ἀφανεῖς, τὰς δὲ προδήλους ειργάσατο. Ταύτη δρα καὶ δ προφήτης ἐμελίδησε Δαδίδ· Αὐτὸς ἐπὶ θυλασσῶν ἐθεμελιώσαν αὐτὴν, καὶ ἐπὶ ποταμῶν ἡτοιμασει αὐτοῖς· ὡς τὰς μὲν θαλάττας τοις μεγίστοις αὐτῆς; κολπώμασιν οἷον ἀποθησαρίσας καὶ τὴν βάσιν αὐτοῖς κρατυνάμενος, πρὸς τὸ ἀνέχεσθαι τοσοῦ· ον δγκον καὶ πλήθος τῶν ἐν αὐτῇ φερομένων· τοις δὲ ποταμοῖς τὴν διέξοδον ἀπόλυτον ταῖς εύμηχάνοις αὐτῆς διατέσσεις δοὺς, ἀει ταῖς τῶν χωρίων ὑπεγωγαῖς τε καὶ ταπεινότησιν, ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων ἐπὶ

et plurimas in Oceano meridionali, et cæteras insulas habitabiles invenit. Ut satis jam constet Oceanum non esse inertis magnitudinis, sed insulis atque te ris immensæ etiam magnitudinis

τὰ κθιμαλώτερα τόπον τῇ βοσῆ τοῦ βρίθοντος ὑδάτος παρασχών. Ὁ δ' αὐτὸς εἰκασίᾳ χρώμενος κελυφαῖ φησι καὶ τὸν παράδεισον κατὰ τὰς Ισημερίας τῆς ἥρης· πρῶτον μὲν, ἐν τῷ τὰ πρὸς μεσημβρίαν δῆλα ἔστι πάντα οἰκούμενα σχέδιον μέχρι τῆς ἔξου θαλάττης, ἣν θάλατταν δὲ ἡλίος ἡδη ξυμφλέγει, κατέτοις ἐπ' αὐτῇ τὰς ἀκτίνας ἐρείδων· καὶ διὰ μέσου λεγομένη ζώνη τοῦτο ἔστιν· ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸν Υφασις καλούμενος ποταμὸς, δην ἡ Γραφὴ Φεισῶν δύομάζει, καὶ αὐτὸς τοῦ παραδείσου ἀναβλύζων, ἐκ τῶν ἀρκτών μᾶλλον τῆς ἀνατολῆς μερῶν ἐπὶ τὴν μεσημβρίαν φαίνεται ρέων, καὶ εἰς τὸν ταύτην Ὁχεαγὸν τὸ βείθρον εἰσερευγόμενος, ἀντικρὺ τῆς νήσου Ταπροβάνης· οὐ παρὰ τὰς δυτίας τοῦ ποταμοῦ εὑρίσκεται τὸ λεγόμενον καρυσφύλλον, εἴτε καρπὸς, εἴτε δὲ καὶ ἀνθος τυγχάνει. Καὶ πεπιστεύκασιν οἱ ἐκείνῃ οἰκοῦντες τῶν ἐκ τοῦ παραδείσου τοῦτο δένδρον εἶναι. Καὶ γάρ καὶ ἡ ὑπὲρ αὐτοὺς γῆ ἔρημός τέ ἔστι δεινῶς ἄπασα καὶ ἀκαρπότερη. Ἐκ δὲ τοῦ φέρειν τὸν ποταμὸν τὸ ἀνθος ἐπίδηλον ἀν εἴη ὡς οὐδος δὲ ποταμὸς ὑπὲρ γῆς ἄπας ρέει, μηδεμὲν καταδυμένος· οὐ γάρ ἀν τὸ ἐκείθεν φύσμενον ἡδύτιο φέρειν. Ἔχει δέ τι καὶ ἄλλο σύμβολον τῆς περὶ τὸν παράδεισον γενηρᾶς ἐπιμιξίας. Φασὶ γάρ ὡς ἔαν τις τύχοι πυρετῷ λάθρῳ φλεγόμενος, εἰς τὸν ποταμὸν βαπτισάμενος, παραυτίκα τοῦ νοσήματος ἀπαλλάσσεται. Ὁ δὲ Τίγρης καὶ Εὐφράτης, διάτι καταδύουσι καὶ πάλιν ἀνίσχουσιν, οὐδὲν ἐκείθεν δύνανται κομίζειν, ὥσπερ δὲ Υφασις. Οὐδέ γε δὲ Νεῖλος· οὐδὲ γάρ καὶ τοῦτον ἐκείθεν ρέειν, ἡ Μωσέως ἐπίπνοια λέγει, Γαίων αὐτὸν δύομάζουσα· δην οἱ πάρη Ελλησιν Αἰγύπτιον ἐκάλουν. Οὗτος γάρ, ὡς ἔστι συμβαλεῖν, ἐκορμῶν τοῦ παραδείσου, πρὶν ἐπὶ τὸ οἰκούμενον φθάσαις καταδυμένος, ἐπειτα τὴν Ἰνδίκην θάλασσαν ὑπελθῶν ἔτι, καὶ κύκλῳ γε αὐτὴν περιειχθεὶς ὡς εἰκάσαις· τίς γάρ ἀνθρώπων ἀκριβώτερε τοῦτο; καὶ ὑπὸ πᾶσαν τὴν ἐν μέσῳ γῆν ἐνεχθεὶς μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης· καὶ ταύτην ὑποδραμών, ἐπὶ θάτερον αὐτῆς ἐκδίδοται μέρος ὑπὸ τὸ τῆς σελήνης καλούμενον δρός (ἐν τῷ δύο πηγάς λέγεται ποιεῖν, ἀλλήλων οὐκ διίγον διεστηκαίς, κατώθεν βιασίως ἀναβροιδουμένας)· καὶ διὰ τῆς Αἰθιοπίας ἐνεχθεὶς, ἐπὶ τὴν Αἰγύπτον χωρεῖ, διὰ πετρῶν ὑψηλοτάτων καταραττόμενος. Ἐτι δὲ καὶ τοῦτο προστίθησιν ὡς ἄπαν τὸ πρὸς ἀνίσχοντα ἡλίον, καὶ περὶ τὴν μεσημβρίαν κλίμα, καίτοι πέρα τοῦ μέτρου θαλπόμενον, δημος τὰ κράτιστα καὶ μέγιστα φέρει τῶν, δῆσα γῆ τέ καὶ θάλαττα δυνατὴ τρέψειν. Τὰ τε γάρ κήτη τὰ ὑπερμεγέθη αὐτῇ ἐνείναι τῇ θαλάττῃ· καὶ ἡδη ὧδη πολλάκις ἐπιπολάσσεται τοῖς τὸν Ὁχεαγὸν ἐκείνον ναυτιλλούμενοις. Ἡ τε γάρ τοὺς ἐλέφαντας ἔχει τοὺς μεγίστους καὶ ὑπερφυεστάτους· καὶ δῆ καὶ τοὺς παρελέφαντας λεγομένους, ὡν τὸ γένος τὰ μὲν ἀλλα πάντα βοῦς ἔστι μέγιστος, τὴν δὲ βύρσαν καὶ τὸ χρῶμα ἐλέφας,

(novum orbem vocant) abundare, quas homines colant, et universum orbem qui ubique sit vitalis autem particeps, non esse inhabitabilem: id quod antiquitus etiam primum Posidonium philoso-

pid emittens. Hæc quippe est illa quæ media zona dicitur. Deinde quod is qui nunc Hyphasis dicitur fluvius, in Scripturis sacris Phison nominatus, et ipse e paradise ortum ducens, ex arctois magis Orientis partibus meridiem versus profluere videtur, et in ejus ipsius oræ Oceanum aquas suas coniugere ex adverso Taprobanæ insule. Ad cuius fluminis ripas invenitur quod caryophyllum vocatur, sive id fructus, seu flos est. Et persuasum habent qui ibi habitant homines, arboreum ejus, ex eis quæ in paradise sunt, unum esse. 724 Etenim ea quæ supra eos est terra, admodum deserta est tota et sterilis. Quod autem is fluvius florem eum affert, satis constat illum super terram totum ferri, neque uspiam sub terram in cuniculos demitti: aliter enim, quod ibi natum esset, perferre non posset. Habet et aliam flumen hoc notam terrenæ cum paradise commissionis. Ferunt enim, si quis febri labore ardenti, et in flumine eo mergatur, derepente eum morbo liberari. Tigris vero et Euphrates, quod terram subeant, et rursus emergant, non aliquid inde, ut Hyphasis (!), efferre possunt. Sed ne Nilus quidem: nam et hunc ipsum inde profluere, inspiratae Mosæ litteræ testantur. Gæon ab ipso, a Græcis autem Ægyptiis appellatur. Hic namque, quantum conjicere licet, e paradise proruens, priusquam habitabilem orbis partem attigit, sub terram cuniculis immissus, inde Indicum mare subit, sub quo C in orbem circumvolutus (ut conjectura est, quis enim hominum hæc cerio asseveret et demonstret?) et præterea sub omni ea quæ in medio protenditur terra, ad mare Rubrum procurrens, ac sub eo quoque prolapsus, in alterum ejus defertur littus, sub id quod dicitur lunæ promontorium (ubi duos fertur efficiere fontes, non parum inter se distantes, et sursum versum magna vi et fragore prorsampentes), et inde per Æthiopiam provolutus, in Ægyptum procurrit, per altissimas rupes strepitu immenso precipitans. Addit insuper et illud, tractum illum orbis ad Orientem et meridiem omnem, quantumvis in immenso ardore, maxima tamen et robustissima ferre omnia, quæ vel terra vel aqua gignuntur. In eo enim mari admirandæ magnitudinis immania cete reperiuntur, quæ sæpenumero Oceanum eum navigantibus pelago innatantia et emergentia apparuerunt, et terra ipsa elephantos habet longe maximos et vastissimos: præterea eos qui spurii elephanti dicuntur, quorum genus cætera quidem boves sunt maximi, pelle autem et colore, ipsaque adeo magnitudine elephanti. Sunt ibi quoque dracones sive serpentes, crassitudine trabibus non minores, longitudine ad quindecim protensi orgyas seu passus, quarum exuviae etiam Roman visæ sunt perferri. Et apud

phum, Panætii discipulum, deinde quoque Avicennam Arabem medicum observasse quorundam est opinio.

(!) Apud Plin Hypasis est, lib. II, cap. 73.

cas gentes monoceros, seu unicornis animans, caput draconis habens. **725** et cornu non magnum quidem illud, sed tortuosum. Mentum illi omnis barba obositum, collum longum in altum protensus, et serpentis tractui quam simillimum. Reliquum corpus cervo similius : pedes autem sunt leonis, cuius effigiem coloribus expressam a pictoribus conspicere licet. Camelopardalis etiam regionis ejus est soboles, quaenam quidem aliis partibus cervi magnitudinem resert, proceritate autem camelii corpus imitatur. Collum longissimum et reliqua corporis proportioni et convenientiae minime respondens, in altum erectum gestat : ac pelle tota a summo capite ad imos pedes versicolore, quam proxime ad pardalim accedit, pedesque priores posterioribus altiores habet. Est item apud eos qui dicitur *agopithecus*, simia quædam. Plurima enim sunt simiarum genera : *arctopithecus* scilicet, *leontopithecus*, et *cynocephali*, et aliæ aliis multarum animantium speciebus simiarum forma permista. Quarum permulta etiam ad nos perlatæ hoc manifesto declarant. Ex quibus etiam est is qui dicitur *Pan*, capite, vultu et cornibus capram referens, et ab ipsis item deorsum versus caprinis pedibus insistens, ventre aulem, pectore et manibus mera simia : quem sumus quoque Indorum rex Constantio misit. Quod sane animal ad tempus aliquod, cum ferretur in cavea propter ferocitatem inclusum, vixit. Ubi vero mortuum est, aromatibus condierunt exenteratum, qui cerebant, et insolita formæ ostendenda gratia Constantinopolim servatum pertulerunt. Videntur autem mihi animal hoc olim vidisse Græci, eosque insolentia aspectus exterritos, deum sibi constituisse, cum soleinne hoc illis esset, ut quæ fidem excellerent, ea in deos referrent. Id quod in Satyro quoque ab eis est factum, qui et ipse simia est, facie rubra, ad motum facilis, et caudam habens. Quin et *Sphinx* ex genere simiarum est : cuius reliquum corpus, ut aliarum simiarum, hirsutum est, pectus autem ad collum usque glabrum. Mammæ porro mulieris habet : totumque corpus, qua nudum est, rubra quædam et tenuis, mīlii specie, eminentia in orbem circumdat, et multum decoris atque gratiæ colori, qui in medio humanus est, conciliat : facies plusculum rotunda et acuta est, **726** et ad muliebrem inclinans formam. Vox itidem prorsus humana, sed non articulata, celeriter cum quadam quasi indignatione et dolore obscurum quidam vociferanti similibus : gravior autem est et molestior, si ea acuetur. Ipsum porro animal serum admodum est, astutum et malevolum, neque adeo facile domatur. Hoc antiquitus mihi videtur *Thebas* Baotis esse apporatum : et cum forte in quosdam, qui ad spectaculum ejus confluxerant, insiluisse, et vultus eorum unguibus deformasset, non serentem *Oedipum* ciuium suorum contumeliam, seram interemisse, et nomen inde illustre retulisse. Cæterum fabulæ

A καὶ σχεδὸν εἰπεῖν, καὶ τὴν μέγεθος. Ἀλλὰ καὶ δράκοντες ἐν τούτοις εἰσί, πάχος μὲν δοκῶν οὐκ ἐλάτους, τὸ δὲ μῆκος εἰς τέ περιτεινόμενον δργυίας. Καὶ γάρ καὶ δοράς τούτων ἡς ὑψηλούς διακομιτεῖσται. Ὁ τε μονίκερως τὸ ζῶον παρ' αὐτοὺς ἔστι, τὴν κεφαλὴν μὲν δράκοντος φέρων, κέρας δὲ σκολιὸν αὐτῷ πέφυκεν, εὗτις σφέδρος μέγα. Ὁ δὲ ἀνθρεῶν αὐτῷ πώγινος ὑποτίμπλαταις ἀπεῖς· μακρὴς δὲ διτράχηλος εἰς ὄψις ἀνατεινόμενος, ὀλκὴ δράκοντος; ἐγγύτατα παραπλήσιος. Τὸ δὲ ἀλλο τῶνα μιμεῖσθαι προσέοικε μᾶλλον· τὸν δὲ πίδας λέοντος ἔχει· καὶ ἔστι γε αὐτοῦ τὸ ἐκτύπωμα δράτην, χρώματιν ἰστορούμενον. Καὶ δὴ καὶ ἡ καμηλοπάρδαλις τῆς ἐκείνη γένηνημα χύρας· ή τὰ μὲν δόλα πλαφές ἔστι μεγίστη, καμῆλον δὲ τὸ ὄψις ἐνίδωκε τὸ σῶμα μιμεῖσθαι. Τὸν μέντοι αὐχένα μῆκιστον καὶ ὑπὲρ τὴν ἀναλογίαν τοῦ λοιποῦ οὐκίματος φέρει εἰς ὄψις ἀνορθούμενον. Ἀλλὰ καὶ τὴν δορὰν ἄπασαν ἀπὸ κεφαλῆς ἄκρας ἔως ἐσχάτου ποδῶν παρβάλεις μάλιστα τὴν ποικιλίαν προσφερεστάτην ἔχει· καὶ τοὺς ἐμπροσθεν πόδας ὑψηλοτάτους τῶν διπιθεν. Παρ' αὐτοὺς δέ ἔστι καὶ διεγέμενος αἰγοπίθηκος, πιθήκος τις δέ· μυρία γάρ ἔστι γένη πιθήκων· ἀρκτοπίθηκοι γάρ εἰσιν ἐν αὐτοῖς, καὶ λεοντοπίθηκοι, καὶ κυνοκέφαλοι, καὶ δόλαις πολλῶν ζώων ἰδεῖσι τῆς πιθηκείας μορφῇ· ἐπιμιγνυμένης, ὡς καὶ πολλὰ δῆλα καθίσταται παρ' ἥμιν κομιζόμενα· ἀνοῖξ ἔστι καὶ διπικληθεὶς Πάν, δέ τὴν μὲν κεφαλὴν αἰγοπέστηπός ἔστι, καὶ αἰγόκερως, καὶ ἐκ λαγνῶν τὰ κάτω αγοστελῆς· τὴν δὲ κοιλαῖαν καὶ τὸ στέργον καὶ τὰς χειρας καθαρὸς πιθηκός· δὲν καὶ δὲ τῶν Ἰνδῶν βασιλεὺς τηνικαῦτα Κωνσταντίψ ἀπέστειλεν. Ὁ δὴ ζωὴν Ἑζη μὲν φερόμενον δχρι τινὸς, ἐν τινὶ πλέγματι διὰ τὸ θηριώδες εἰργμένον· ἐπει δὲ ἀπέθενε, ταριχεύσαντες αὐτὸν οἱ κομίζοντες, θεάματος παρασχεῖν ἀσυνήθους εἰκόνα, μέχρι τῆς Κωνσταντίου διεσώσαντο πάλεως. Καὶ μοι δοκοῦσι τὸ ζῶον τοῦτο Ἐληνῆς πάλαι ἰδεῖν, καὶ ἐκπλαγέντες τῷ ἔννῳ τῆς θέας, θεὸν σφίσι νομίσατε, εἰθισμένον αὐτοῖς τὰ παράδεικτα θεοποιεῖν· ὥσπερ δὴ καὶ τὸν Σάτυρον. Ἔστι δὲ καὶ τοῦτο πιθηκός, ἐρυθρὸς τὸ πρόσωπον, καὶ γοργὸς τὴν κίνησιν, καὶ οὔραν ἔχων. Καὶ μή καὶ ἡ σφῆγκ γένος ἔστι πιθήκων· ηδὲ τὸ μὲν δόλο σῶμα λάσιον ἔστιν, ὡς τοῖς λοιποῖς πιθήκοις, τὸ δὲ στέρων ἄχρι γε αὐτοῦ τὸν τραχῆλου ἐψίλωται. Μαζούς δὲ γυναῖκός ἔχει, ἐρυθροῦ τινὸς βραχίονος κεγχροειδούς ἐπανειστήματος· ἀπαν ἐν κύκλῳ τὸ γεγυμνωμένον τοῦ σώματος περιθέσοντος, καὶ εἰς πολλὴν τινὰ εὐπρέπειαν ἀνθρωποφανεῖ δοντις τῷ ἐν μέσῳ χρώματι συναρμοζόμενου· τὸ τε πρόσωπον ἐνεστρογγύλωται μᾶλλον, καὶ εἰς γυναικείαν ἐλκεῖ μορφήν. Ἡ τε φωνὴ ἐπιεικῶς ἀνθρωπεῖα, πλὴν δοσιν εἰς ἄρθρα διαιρουμένη, ἀλλά τινι ταχέως καὶ οἷον μετά τινος δργῆς· τε καὶ ἀρθηδόνος δοσῆμα ὑποφεγγομένης προσεοικεῖται· βαρυτέρα το μᾶλλον ἔστιν ὁνυμόμενη. Ἄγριον τέ ἔστι δεινῶς τὸ θηρίον καὶ πανουργότατον, καὶ οὐδὲν ἕρδιτος τιθασευόμενον. Ταύτης εἰς Θήβας μοι δοκῶ τῆς Βοιωτίας πάλαι κομισθείσῃ, καὶ τισιν ἵσως τῶν ἐπὶ θέᾳ συν-

ερψυχήτων ἐφαλλομένη: καὶ τοῖς προσώποις λυ-
μηναμένης. δεινὸν ποιησάμενος δὲ Οἰδίπους τὰς τῶν
δροφύλων λιώσας, καταφονέντα τὸ ζῶον καὶ δνομε-
λαμπρὸν ἔκειθεν λαβεῖν. Καὶ αὐτὸν ὁ μῦθος εἰς ἀν-
δρεῖν κοσμῶν, ὑπόπτερον μὲν τὸ θηρίον ἀναπλάτ-
τει, διὰ τὸ δέξιον ἐπιπτῆδην· στέρνον δὲ γυναικὸς
ἴψιρμότει, καὶ τὸ σῶμα λέοντος· γυναικὸς μὲν,
διὰ τὸ πρόχειρον τῆς γυμνώσεως καὶ πρὸς τὸ γυ-
ναικεῖον εἶδος διοιώσεως, λέοντος δὲ, διὰ τὸ θηρι-
ός, καὶ διὰ τὸ πλείστον τοῖς τέσσαρσι τυγ-
χάνει ποστὸν ἔρειδμενον. Λόγου δὲ τῷ θηρίῳ μετέ-
δωκε τὸ πλάσμα, διὰ τὸ τῆς φωνῆς ἀνθρωποειδές·
αινιγματῶδες δὲ, διὰ τὸ δισημα ϕθέγγεσθαι. Καὶ
θαυμαστὸν οὐδέν· πολλὰ γάρ καὶ ἄλλα σύνηθες τοῖς
Ἐλλησι πρὸς τὸ μιθῶδες ἀναπλάττειν. Ἡ αὐτὴ δὲ
χώρα καὶ δνους ἀγρίους μεγίστους τε τῷ μεγέθει,
φέρει, καὶ τὴν δορὰν κατὰ τὸ ἔνειζον πεποικιλμέ-
νους, λευκοῦ σφίσι καὶ μέλανος χρώματος οὐ κατὰ
μικρὸν συμποικιλομένου· ἄλλα ζῶαντα τινές εἰσιν
ἀπὸ τῆς ῥάχεως ἐπὶ τὰς πλευρὰς καὶ τὴν κοιλίαν
καθήκουσαι, καὶ ἐνταῦθα δὴ σχιζόμεναι καὶ κατὰ
τινας περιφερεῖας ἀλλήλαις ἀνελιτόμεναι, θαυμα-
στὴν τινα καὶ ἔνην ἀπεργάζονται πλοκήν καὶ ποι-
κιλλαν. Ἀλλ' ἄγε δὴ καὶ διὰ φονικής, τὸ πολυθρύλλητον
πτηνὸν, παρ' αὐτοῖς τυγχάνει γινόμενος. Καὶ μὲν
δὴ καὶ τὴν φιετάκην ἔκειθεν ίσμενον κομιζομένην· δὲ
τῶν δρυνέων ἐστὶ λαλίστατον, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης
γλώττης μιμητικώτατον: καὶ τοὺς ποικίλους δὲ καὶ
καταστιγεῖς δρυνις, οὓς γαράμαντας ἐπικαλοῦσι τι-
νες, ἀπὸ τοῦ έθνους οὐ μάλιστα πλείστοι κομίζονται,
τὴν ἐπωνυμίαν θέμενοι. Καὶ ἄλλα δὲ πλείστα δια-
φαγῶς ὑπερφυστατα φύεται, ὡν τὸ πλήθος ἡ διήγη-
σις ὑποστέλλεται. Ἀλλὰ καὶ διὰ χρυσὸς ἐνταῦθα γεν-
νῖται διὰ καθαρώτατος, χρυσιτίδων οἰονελ τριχῶν
αὐτοφυῶν τῆς ἔκεινη γῆς ἀναδιδομένων, καὶ ἐπ'
ἄλληλας κειμένων, καὶ ἐπίδηλον αὐτῷ τὴν γένεσιν
παρεχομένων. Καὶ καρποὶ δὲ κάλλιστοι τε καὶ μέ-
γιστοι· ὧν γνώριμα καὶ τὰ κάρρα. Ἀλλὰ μήν καὶ
τὸ ἐπὶ τοῖς Ὁμηρίταις κλίμα πᾶν μέχρι τῆς Ἐρυ-
θρᾶς θαλάσσης διε τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀναδίδωσι τοὺς καρ-
πούς· ἐξ οὐ καὶ τὴν χώραν Ἀραδίαν εὐδαιμόνα
προσηγόρευσαν. Καὶ δλως ἡ πρὸς ἀνίσχοντα ἡλιον
ἄπασα γῇ μαχρῷ τῆς ἀλλῆς ἐν πᾶσι διαφέρει. Ὁ
δὲ παράδεισος ἀπάστης τῆς ἔρας τὸ κράτιστὸν τε καὶ
καθαρώτατον ὑπάρχων, καὶ τοὺς ἀέρας ἀκραίφε-
ντάτους καὶ καλλίστους ἔχων, καὶ τοῦ; διαφανεστά-
τοις διδασι καταρρόμενος, δῆλον ὡς ἀπαραβλήτῳ
ὑπεροχῇ τῆς ὑφὶ τὴν πάσης ἐν πᾶσι τὸ κρείττον
φέρει, τῆς ἔκαθεν θαλάσσης κττ' ἀνίσχοντα τὴν
ἡλιον αὐτῷ περικλυζομένης. Ταῦτα μὲν εἰ καὶ παρ-
εκβατικώτερα εἰρηται, ἀλλ' ἀναγκαῖα, οἵμαι, δόξει
τοῖς φιλομαθεῖν ἥρημένοις. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι
παρὰ τούτους ἔγενοντο, ικανοὶ καὶ νοεῖν καὶ λέγειν
ἐν λειροῖς γράμμασιν· οὓς ἀπαντας ἀριθμεῖν ἐργά-
δες, καὶ τῆς προκειμένης πραγματείας ἔκτος. Μή
τι φὰ διε γενομένην ἐν σκώμματι, οἵς τινας ἀρχηγοὺς δι-
καὶ σπουδαστὰς αἱρέσις τοις γενομένους, τοῖς καθ' ἡμᾶς
ἀριστεῖς φιλοσοφήσασι, διεξῆλθον· οὐ γάρ περ πλ-
στεως καὶ δόξης ἡ κρίσις τιμὴν ἀρτίως· ἀλλ' ὅτι δει-

ὈΕδιπος fortitudinis laudem adornantes, alas belluae
isti affingunt, quod celeriter in obvios involaret.
Eædem illi pectus mulieris et corpus leonis accom-
modant: illud propter nuditatis commoditatem et
muliebris formæ similitudinem, hoc propter feroci-
tatem, et quod plurimum quatuor insistat pedibus.
Sermone quoque ei signum tribuit, quod vox humanæ conformis esset: tribuit et
ænigmata, quod obscura et non intellecta vociferaretur. Neque hoc mirum est; nam et multa alia
Græci fabulis singulis mutare consuerunt. Hæc
eadem regio et asinos feros magnitudine ingentes
fert, pelle mirifice præter morem versicolores:
albo scilicet et nigro colore admodum inter se
variatis, et zonæ quædam a summa dorso spina ad
latera et ventrem demissæ, atque ibi divisæ, et
conversionibus quibusdam inter se implicatae, mi-
rificam et novam efficiunt plicaturam et varieta-
tem. Sedenim et phœnix, decantatissima illa vo-
lucris, apud eos est: et psittacum inde ad nos
apportari scimus, avium loquacissimam, et ad
æmulationem humanæ vocis accommodatissimam.
Et item varias punctisque distinctas aves, quas
quidam garamantas vocant: nomine a gente,
unde plurimæ afferuntur, eis imposito. Plurima
porro alia aperte eximia et præstantia ibi gigan-
tut, quorum multitudinem præsens commemorationis
reformidat. Nam et aurum hic nascitur purissi-
mum, quasi quibusdam aureis capillamentis sponte
sua e terra existentibus quæ sibi invicem impo-
sita jacent, et manifestum proventum præbent.
727 Sunt etiam ibi fructus tum pulcherrimi,
tum maximi: ex quibus nota sunt carya. Verum
enimvero et tractus earum gentium, quæ supra
Homeritas sunt, usque ad mare Rubrum, bis
anno fructus edit: unde et regionem eam Arabiani
Felicem cognominarunt. Et omnino cuncta quæ ad
orientem solem est ora, longe reliquam terram
rebus omnibus excellit. Paradisum autem, quem
extremum mare Orientale alluit, cum totius Ori-
entis pulcherrimus et purissimus sit, cœlum latissi-
mum amœnissimumque habens, et aquis pelluci-
dissimis rigetur, satis constat incomparabili
præstantia, quam terram quæ sub sole est omnem,
omnia gignere et ferre meliora. Atque hæc tam-
etsi per digressionem sunt extra institutum ar-
gumentum dicta, tamen necessaria, ut puto, esse
videbuntur doctrinæ pia et liberalis studiosis.
Præter hosce vero et alii plures extitere viri, qui
sacras Litteras probe intellexerunt, et de eis co-
piose disseruerunt. Eos autem omnes recensere,
præterquam quod præsentis operæ non est, diffi-
cile fuerit. Sedenim nemo me recte reprehenderit,
quod nonnullos hæreticarum sectarum auctores
aut sectatores, inter eos viros qui optime de sa-
cra religionis professionisque nostræ senserunt
atque scripserunt, commemorarim. Non enim
nunc de fide nobis et opinionibus eorum judi-
cium sumpsimus: sed propterea tantum mentio-

nem talium virorum, quod ab eloquentia gravi et festiva multum valuerint, intulimus. Minime namque, sicuti diximus, constitutum nobis est, de dogmatibus sententiam ferre: sed simpliciter ita, ut quæque res suo tempore sese dedere, expnere decrevimus, nihil ex arbitrio nostro temere adjicentes. De opinionibus sane quidem aliasque ejusmodi rebus manifesta propalam exstat veritas. Atque de eis, quibus hoc per leges concessum est, judicium ferant. Porro qui tempestate ea virtute insigni et eruditione præclara excelluere, ii sunt. Deinceps vero posteros quoque loro suo recensemus.

CAPUT XX.

De egregio in Christianam religionem filiorum Constantini magni studio, et de opinionibus eorum: et ut aliquantulum Constantius transversim actus fuerit, et de dissidio seu contentione super consubstantiali et similibus substanciali: et de figmento Arianorum.

728 Nunc autem rursus historiam institutam prosequamur. Non solum igitur quos diximus Dei amantes vii, vita et sapientiae studio pollentes, religionem novis exercitiis adaugentes cohonestarunt: sed etiam imperatores ipsi æmulatione paternas res ecclesiasticas et divinum cultum in deliciis habuere. Clerum enim Dei ejusque liberos et propinquos insignibus honoribus et immunitatibus decorarunt, bonisque et honestis patriis legibus alios et ipsi pro suo in Deum amore, ad religionem adduxerunt. Qui sane omnes idolorum cultum simulacrorumque curam susulerunt: et ubique locorum claustra Græcorum templis impo-sita sunt, quædam etiam in materia rationem a nostris revocata, et funditus statim diruta. Nec parvo illis studio fuit, sacra ecclesiarum delubra temporis diuturnitate pene collapsa resituere, quædam etiam ex ipsis fundamentis construere. Quorum unum est et pulchritudine et magnitudine aliis multis præstantius, quod apud Emesam Constantius condidit. Ad hæc lege sanxerunt (¹), ne quis Judæus mancipium Christianum, cujuscunque tandem sectæ, ære et libra emptum haberet. Si qui alter secisse compertus esset, servum eum publicum fore. Quod si eum circumcidisse deprehensus esset, capitis supplicium eum subiturum, bonis ejus publicandis. Cum enim constitutum in animis suis haberent, Christianum cultum propugnare, hoc etiam maxime providerunt, ut ne temere a Judæis aliqui in religionem suam pertraherentur, sed potius verae Ecclesiæ omnes, de quibus aliqua spes esset, conservarentur, et Christiani fierent. Christiana enim pietas ex Græcis et gentilibus magis incrementa sua capiebat. Verum enimvero primum Constantini filii paternam opinionem integrum certamque servarunt: et uterque acer Nicenæ fidei laudator fuit. Constans quidem ad finem usque in ea persistit. **729** Constantius

A voi λέγειν καὶ περὶ γλῶτταν ἀστεῖος ἐγένοντο, διειπι- ούδε τὸ προκείμενον ἡμῖν φιλοκρινεῖν δόξας, ἀλλ' ἀπλῶς οὕτω τὸ χρόνῳ παρεμπεσθεῖ ἀφῆγεται, ὥσπερ δὴ καὶ ἐγένετο, μηδὲν οἰκοθεν ἐπεισάγοντα. Περὶ γε μήν δόξης καὶ τῶν λοιπῶν πρόδηλος; ή δὲ ἡθεῖα. Καὶ οἵς θέμις περὶ τούτων κρινέτωσαν. "Οσοι μὲν οὖν ἐπὶ τε ἀρετῇ καὶ λόγων παιδεῖ τοῖς χρόνοις ἐπίσημοι τε καὶ περιβόητοι ἐγένοντο, οὗτοι ησαν· ἐξῆς δὲ κατὰ χώραν καὶ τοὺς ἐπιγνομένους ἐκθεῖοματα.

B

ΚΕΦΑΛ. Κ'.

Περὶ τῆς εἰς τὴν εὐσεβῆ θρησκευτῶν παιδῶν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίου σπουδῆς, καὶ περὶ τῆς δόξης αὐτῶν, καὶ ὡς μικρόν παρεσύρη Κωνσταντίος· καὶ περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ δμοσιούσιου καὶ δμοιούσιου καὶ τοῦ πλευρατος τῶν Ἀρειανῶν.

"Ημεῖς δὲ αὐθις τῆς προκειμένης Ιστορίας ἔχωμεθα. Οὐ μόνον οὖν οἱ προειρημένοι θεοφιλεῖς ἀνδρες βίᾳ καὶ ἀπλῶς σοφίας λόγῳ πολλῷ διαφέροντες τὴν θρησκείαν ἐγέραιρον, τοῖς ἔνοις ἐπιτηδεύμασιν αὐξόντες· ἀλλ' δει καὶ οἱ τηνικάδε κρητοῦντες, κατὰ ζῆλον πατρῷον ἐν πολλῇ τῇ φρεστώνῃ περὶ τὰς ἐκκλησίας καὶ τὸ σέβας εἶχον. Τούς τε γάρ ἐν κατίστροις Θεοῦ, καὶ τοὺς ἐξ ἑκείνων, καὶ δοις ἀγχιστεύοντες; ἑκεῖνοι ησαν, τιμαὶ ἑκατοις καὶ ἀτελεῖαις ἐσέμνυνον, τοῖς καλοῖς τε καὶ ἀγαθοῖς πατρικοῖς νόμοις ἐτέρους καὶ αὐτοῦ θεοφιλῶς προστιθέντες. Οἱ δὴ πάντες ἀνήρουν τὴν τε τῶν εἰδώλων λατρείαν, καὶ τὸ τῶν ξύλων ἐπιμελές. Κλεῖδες γάρ ἀπανταχοῦ τοῖς Ἔλληνων ναοῖς ἐπειθεντο. "Ησαν δὲ οἱ καὶ οὐλῆς λόγου ἐπείχον τοῖς ἡμετέροις, εὐθὺς ἐκ βάθρων λυόμενοι. Οὐ διὰ μικρᾶ; δὴ ἦν ἑκείνοις σπουδῆς καὶ τοὺς χρόνῳ κεχρηκότας τῶν θείων σηκῶν παρασκευάζειν ἤδη, τούς δὲ ἐκ κρηπίδων αὐτῶν ἀνιστάν· ὃν εἰς ἐστι κάλλει καὶ μεγέθει τῶν πολλῶν ὑπερφέρων καὶ δὲ κατὰ τὴν "Ἐμεσσαν Κωνσταντιψ ἀνεγερθεῖς. Πρὸς τούτοις ἐνομοθέτουν, μή τινα Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν συζήντω δοῦλον ὄντες ἐξ οἰας δὴ ποτ' οὖν αἰρέσσως δηταί. Εἰ δὲ οὐν φωραθέντα, αὐτὸν ἑκείνον δημόσιον δοῦλον καθίστασθαι. Εἰ δὲ λάθοι περιτεμών, ζημίσιν ἑκείνῳ εἶναι τὴν τῆς κεφαλῆς ἀκτομήν, καὶ τὸ τὰ δυτα τῷ δῆμῳ ἀνείσθαι· ἥρημένοι γάρ τὸ σέβας ἐπιδιδόνται, καὶ τούτου δὴ μάλιστα προύνδουν, ὅπειτε μή ὡς ἐτυχεῖ τινας ὑπὸ Ἰουδαίων ἐφέλκεσθαι. τῇ δὲ ἀληθεῖ Ἐκκλησίᾳ ταμείευεσθαι, καὶ δοσι τέως ἐν ἐλπίσιν ησαν χριστιανίζειν. "Η γάρ τῶν Χριστιανῶν θρησκεία ἐξ Ἐλλήνων μᾶλλον τὴν ἐπίδοσιν εἶχεν. Οὐ μήν δὲ ἀλλὰ τὰ πρώτα ἀθιγή τὴν πατρῷον δόξαν οἱ παῖδες Κωνσταντίου ἀσφαλῶς ἐφρούρουν· καὶ διηρώ γάρ διάπυρος ἐπαινέται τῇ, ἐν Νικαίᾳ πιστεως δητες, ἐτύγχανον. Καὶ Κώνστας μὲν ἄχρι τέλους ἐν ταύτῃ παρέμεινεν· ὁ δὲ γε Κωνσταντίος μέχρι μὲν τινος ἑκείνοις εἶπετο, εἰσέπειτα δὲ τῆς τοῦ δμοιούσιου σαλευσμένης λέξεως, μικρόν τι τῆς

(1) Constantini I. unica est. C. Ne Christian. mancip., I. Deo nodis, §. His ita dispositis. C. Βε episc. et cler.

γνώμης ἐσύρη· οὐ μήν ὡς ἐπίπαν ἀπέσχετο, μὴ καὶ τὸν Υἱὸν ἔμοιον κατὰ τὴν οὐσίαν τῷ Πατρὶ διαδῆδην ἀνακηρύττειν. Οἱ μὲν γάρ ἀμφὶ τὸν Εὔσέβιον Νικομηδεῖας, καὶ ἄλλοι τῶν ἀνὰ τὴν ἑω τηνικαῦτα ἐπισκόπων, ἐπὶ τε ὁρεῇ καὶ λέγοις τὸ ἐπίσημον κεκληρωμένοι, διαφορὰν ἔχειν εἰσηγοῦντο τὸ δροῦσιον λέγειν, καὶ κατ’ οὐσίαν ὅμοιον, δὴ καὶ ἔμοιος οὗτον Ἐλεγον. Ἐπὶ γάρ σωμάτων μόνων κυρίως ὑπετίθουν τὸ δροῦσιον· ὡς φέρε εἰπεῖν, ἐπ’ ἀνθρώπων καὶ λοιπῶν ζώων, ἔτι δὲ καὶ δένδρων καὶ φυτῶν, οἷς ἂπαντις ἡ μετουσία καὶ ἡ γένεσις· ἐξ ὅμοιού ἐστι. Τὸ δὲ δροῦσιον ἐπὶ τῶν ἔκτης ὅλης χρῆμα· Ἐλεγον· οἷον ἐπὶ Θεοῦ καὶ ἀγγέλων· ἔκαστον γάρ τούτων πρᾶς ἔχετδν νοούμενον κατ’ ἀΐδην ὑφέστηκεν· ἐξ ὧν καὶ Κωνστάντιος παραγέμενος, ὡς εἰςει, παρεσύρη μεταπεισθείς. Καὶ γε, ὡς εἰκάζειν μοι ἐπεισι, κατὰ διάθεσίν τε καὶ γνώμην ὅμοια καὶ οὗτος τῷ πατρὶ καὶ τάδειρψεφρόνει. Ἀμειψας δὲ τὸ βρήτον, οὐδὲν ἀμαρτάνειν περὶ τὸ σένας φέτο, ἀντὶ δροῦσιού δροῖσοιν λέγων. Ὁ δὴ τοῖς τότε εἰσιγνούμενοις ἀμεινον καὶ ἀκριβέστερον εἶναι ἐδόκει· ἰσχυρίζοντο γάρ, ὡς εἰ τις μή οὕτω λέγοις, κινδυνεύειν λοιπὸν σῶμα τὸ ἀσώματον καὶ λέγειν τε καὶ νοεῖν. Ὄπερ εὐθείας ἀνάμεστον δν, τοῖς πολιοῖς καταγέλαστον εἶναι ἐδόκει. Συνιέναι γάρ ἐχρῆν ὡς τὰ τῶν νοητῶν δύναται ἐκ τῶν φαινομένων τὴν μετάτηψιν ἔχουσι. Ποιὸς δὲ ἀν κινδυνος ἐν λέξεις γένειτο, μηδεμιᾶς ἀμαρτίας περὶ τὴν ἔννοιαν γνωμένης; Ἐντεῦθεν τεκμηριώσασθαι ἐπεισι μοι καὶ τὸν πολὺν ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριον ἐν τοῖς κατὰ Ιου-

-λιανοῦ στηλιτευτικοῖς, ὅλον τῶν ἐπαίνων Κωνσταντίου γεννόμενον, ὑπερφυέσιν ἐγκωμίοις σιέφειν, καὶ τὸ εὐσεβές ἀνακηρύττειν αὐτοῦ· ὡς καὶ ἀγγελικάς δυνάμεις προσαγόμενον προπέμπειν αὐτὸν, καὶ εἰνίουσις γεραίρειν φύσις, ὡς ἐν τῷ πέρατι τοῦ παρόντος τόμου διαληφόμεθα. Θαυμαστὸν δὲ οὐδὲν εἰ βασιλεὺς περὶ πράγματα τὴν σχολὴν ἔχων, παραπεισθεῖς τὴν λέξιν προσῆκατο· ὅπου γε καὶ τῶν τηνικάδες ἱερέων πολλοῖ, κατὰ διάνοιαν σύμφωνοι δυνεῖς τῷ κατὰ Νίκαιαν δόγματι, δίχα τινός ἔριδος τὴν λέξιν ἀπώλειας ἐξεδέχοντο. Ἀλλοι: μηδὲν τι περὶ ἀμφοτέρας ἐννοοῦντες φαῦλον, ἐπὶ μιᾷ σημασίᾳ τῆς εὐσεβεῖς δανοῖας ἐχρώντο. Ω; Ἐντεῦθεν συνάγεσθαι ἐκεῖνο, κομψότητος μὲν ἔμπλεων εἶναι, δὲ οἱ περὶ Ἀρειον ἐπὶ τῷ σφετέρῳ δῆθιν κατὰλασσαντο· καὶ γάρ φασι μετὰ τὴν τῶν την' θεοφόρων Πατέρων συνέλευσιν πολλοῖ· τῶν ἐπισκόπων, ὧν καὶ Εὔσέβιος ἦσαν καὶ Θεογένιος οἱ Βιθυνοι, οὐκέτι διελον λέγειν δροῦσιον εἶναι τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, καὶ ταῦτα καθιυπογράψαντες· οἵς χαλεπήνας δὲ Κωνσταντίνος, ὑπερορίους ἐποιει. Ὁναρ δὲ τῇ τοῦ κρατοῦντος ἀδελφῇ θεόθιν χρῆσαι, ὡς ἀδίκως ἐγένοντο ὑπερέργοις, δρθόντες· περὶ τοῦ Θεοῦ. Ἐντεῦθεν δὲ ἐκείνων μετακληθέντων, ἔρεσθαι τὸν κρατοῦντα, διου χάριν παρὰ τὰ δεδογμένα τῇ συνέδω φρονοῦσι, καὶ ταῦτα σύμφωνοι καὶ κοινωνοὶ γραψῆς καὶ τῶν λοιπῶν αὐτῇ γεγονότες. Τοῖς δὲ ἀποχρήνασθαι, μὴ κατὰ γνώμην τοῖς δεδογμένοις συνέσθαι. Εἰσήσῃ γάρ δέος· τομὴν οὐκ ἔλαττον, Ἐλεγον,

A vero aliquandiu eam seeutus, postea τοῦ δροῦσιον, consubstantialis, verbo passim jactato, aliquantulum de sententia sua cessit: non ille quidem ita prorsus ab ea desciscens, ut non Filium similem secundum substantiam Patri aperte prosteretur. Sed Eusebius Nicomediensis, et alii ejus temporis Orientales episcopi, virtute et doctrina magnam gloriam consecuti, differre locutiones has asseverabant, τὸ δροῦσιον, consubstantiale, et simile secundum substantiam, id quod etiam δροῦσιον, simile substantia, dicebant. Subjiciebant namque δροῦσιον, consubstantiale, proprie de solis corporibus dici, utputa de hominibus et aliis animalibus, item de arboribus et plantis, quibus omnibus communicatio et generatio ex simili est: δροῦσιον, simile substantia, autem, de rebus materia carentibus usurpari debere dicebant, veluti de Deo et angelis: horum enim quodlibet, si per seipsum mente et intelligentia quis contempletur, pro se seorsim subsistat. Quibus verbis, ut videtur, Constantius seductus, et aliter quam antea persuasus, aliquantum transversim est actus. Atque equidem, quantum conjicio, animo et sententia idem is cum patre et fratre sensit; verbo autem mutato minime se in pietatis cultu labi putavit, videlicet si pro δροῦσιον, consubstantiali, δροῖσιον, simile substantia, diceret. Quod sane eis qui id afferebant, rectius certiusque esse visum est. Affirmabant namque, nisi quis hoc sic diceret, periculum deinde esse, ne corpus esse quod incorporeum est et diceret et sentiret. Id sane ut stupiditatis plenum, multis ridiculum visum est. Cæterum illud eos scire oportebat, quod rerum, quas mente et intelligentia contemplamur, nomina a rebus apparentibus per transumptionem necessario accipiuntur. Quod vero potest esse in nominibus periculum, cum in ipsa intelligentia et mente nullus sit lapsus et error? Inde etiam conjectare est, magnum illum in theologia Gregorium, in suis in Julianum inventivis orationibus, dum in laudando Constantio totus est, non injuria mirillis eum ornare præconiis, pietatemque ejus ita deprædicare, ut illum, a morte scilicet productum, angelice etiam virtutes stipantes, novisque D et admirandis honorantes carminibus, sint prosecutæ: sicuti in fine toni hujus expomemus. Neque mirum videri debet, imperatorem rerum adiunctione occupatum, magnorum hominum suauum verbum hoc approbasse: **730** quando multi tum ex sacris viris animo et sententia Nicæno dogmati assentientes, citra contentionem omnem simpliciter id quoque recepero. Aliqui autem nihil prorsus de utraque dictione suspicentes sinistri, uno codemque sensu pia sententiae alterutrum usurparunt. Unde illud satis constat, tumorem merum et fastum esse, quod Ariani suo videlicet commodo confinxerunt. Aliunt enim, post trecentorum decem et octo sanctorum Patrum conveniū, episcopos multos, in quibus etiam Eusebius et Theognis Bithyni sue-

rint, noluisse Filium δυούσιον consubstantialem Patri dicere, cum quidem formulæ fidei subscripsissent. Quibus succensens Constantinus, exilio eos mactarit. In somnis autem imperatoris sorori divinitus oraculo ostensum esse, inique illos in exsillum actos, qui recte de Deo opinarentur. Atque deinde revocatos eos imperatorem interrogasse, curnam ita aliter quam synodus statuisset, sentirent, qui suffragatores et participes scripturæ rerumque aliarum in ea fuissent. Atque illos respondisse, non ex animi sententia se decretis eis assensisse. Timorem enim eos invasisse, ne contentionem ea de re orta, imperator ipse a Christiano dogmate velut inutili et controverso desiceret, et ad pristinam relaberetur superstitionem: qui heri et nudiustertius, ut dicitur, Christianus esse cœpisset, et non ita pridem baptismō initiatus fuisset (1), proindeque consilio mutato persecutor Christianorum fieret. Quibus verbis auditis, Constantium exsillum quidem illis remisisse, rationeque consilii et facti eorum comprobasse, meditatum vero esse, ut synodus aliam cogeret. Atque id facere volentem, mortem impediisse. Constantio autem, ut filiorum natu maximo, ut consilium id exsequatur, mandasse: quod cum diceret, divinum cultum nihil prodesse nisi ab omnibus uno consensu deferretur, dixerit. Proinde hunc patris jussa transgredi nolentem, Ariminense indixisse concilium. Sed ſegmenti istius mendacium, prudenti facile est deprehendere. Vicesimus enim primus Imperii Constantii annus erat (2), cum synodus Arimini coacta est: multis aliiſ conventibus ante id tempus celebratis, in quibus maxime quæſtio τοῦ δμουσίου, consubstantialis, et τοῦ δμουσίου, ſimilis substantia, est disputata.

731

Substantia autem ſimilem (3) Patri Filium docere, omnes omnino renuerunt, donec Aetius Cyrus hac de re perperam sensit: propter quem, quod male opinans, non melius doceret, eodem tempore Arimini et Seleucia Constantius omnes undequaque episcopos convenire jussit, opinionem ejusmodi abolituros. Ut jam omnibus liquido pateat, Constantium non ob eam quam Ariani ementiti sunt causam, Ariminensem instituisse synodum, sed propter opinionem, quam Aetius perperam vulgaverat. Atque huc vera esse historia procedens declarabit. Porro ista, quamvis per digressionem, arguento tamen iſtuto consentanea, necessario a me sunt exposita. Sed eo, unde divertimus, redeamus.

CAPUT XXI.

Ut post Sardicensem synodum, minis Constantis Cæsaribus adductus, Constantius ab exilio revocaverit Paulum et Athanasiū: et quæ Constantius Athanasio scripserit.

Constans Occidentis imperator, acis Sardicensibus cognitus, duobus episcopis et Saliano duce quodam, pietate et justitiaclaro viro, ad fratrem missis, per litteras etiam quæ Sardicæ gesta es- sent, ei declaravit, et Paulo atque Athanasio, qui injuria affecti fuerant, ecclesias suas reddere jussit. Cum autem Constantius frustra tempus extraheret,

(1) Apud Sozom. est, καὶ ἔτι ἀδάπτιστος ὡν, hoc est, et nondum baptizatus esset, lib. III, cap. 19.

A μὴ Ερίδος γενομένης ἐντεῦθεν, ὡς δχρείου τοῦ δέγματος ἀπόσχηται χράτος τὸ σὸν, καὶ πρὸς τὴν προτέραν ἵπανθλοις πίστιν, χθὲς καὶ πρότριτα Χριστιανίζειν ἀρξάμενος, καὶ οὐ πάνυ πόρῳ τελεσθεὶς τῷ βαπτισματι, διώκτης μάλιστα μετατραπεῖς γένοιο. Α δῆτ' ἀκούσαντα Κωνσταντίνον, λύσαι μὲν τὴν ὑπερορίαν ἔκεινοις, συγγνῶναι δὲ τῆς οἰκονομίας διὰ μελέτης δ' ἔχειν σύνοδον ἀθροίζειν ἐτέραν. Ο δῆτα βουλδμενον δρᾶν, ἀνέσχεν ἡ τελευτή. Κωνσταντίῳ δὲ, ὡσανεὶ πρεσβυτέρῳ τῶν πατέων, ἐντελασθαι πέρας τῷ σκοτῷ ἐπιθέσθαι· μηδὲ γάρ ἀν τὴν θρησκείαν ὠφελεῖν Ἐλεγεν, εἰ μὴ σύμφωνος παρὰ πάντων εἴη. Τὸν δὲ τὰ ἐντελλόμενα τῷ πατρὶ μὴ παραβαλεῖν ἔθέλοντα, τὴν ἐν Ἀριμίνῳ σύνοδον συγχροτῆσαι. Δι' οὖ λόγου μάλιστα εὐφώρατον τοὺς συνιεῖσι τὸ τοῦ πλάσματος ψεύδος συνάγεται. Πρῶτον γάρ ἦτος καὶ εικοστὸν τῇ ἀρχῇ Κωνστάντιος ἦνεν, ἥντα ἡ ἐν Ἀριμίνῳ σύνοδον σύνεστο, πολλῶν δὲλων συνδῶν γεγενημένων τῷ μεταξύ. ἐν αἷς μάλιστα ἡ τοῦ δμουσίου ἡτησίς; ἔγρυνδετο, καὶ τοῦ δμουσίου. Κατ' οὐσίαν δὲ δμοιον τῷ Πατρὶ τὸν Γίδην δοξάζειν παντάπασιν ἀπιντεῖς ἔξετρέποντο, μέχρις διου δύο Σύρος Ἀέτιος περὶ τούτου χαλεπῶς διετέθη· δι' δὲ τοῦτο κακῶς δογματίζοντα, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον προστάττει Κωνστάντιος, ἐν τῇ Ἀριμίνῳ καὶ Σελευκείᾳ τοὺς ἀπανταχοῦ συνελθεῖν ἱερέας, τὴν τοιάτην ἀνατρήσοντας δόξαν· ὡς εἶναι πᾶσι καταφανὲς, μὴ δι' δ' Ἀριειανοὶ καταψύδονται, τὴν ἐν Ἀριμίνῳ σύνοδον συγχροτῆσαι Κωνστάντιον, ἀλλὰ δι' ὃν κακῶς ἐδόξαζεν δ' Ἀέτιος. Καὶ διεταῦτη ἀληθῆ, προϊστάσῃς τῆς ἴστορίας φανῆσται. Ταῦτα εὶ καὶ παρεκβατικώτερον εἰρηται, ἀλλ' οὐν ὡς τῇ μετὰ χείρας πράγματει τὸ σύμφωνον ἔχοντα, ἀναγκαῖα μοις κατεφάνη. Ἀλλ' ἐπανιτέον δηνεὶς ἔξεβημεν.

D

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

'Ος μετὰ τὴν Σαρδικὴν ἀπειλαῖς Κώνστας τοῦ Καλσαρίου ὑπὸ Κωνσταντίου ἀνεκλήθησαρ αὐθίς οἱ περὶ Παιίλορ καὶ Αθαρδστορ· καὶ οὐλαὶ ἔγραψερ Ἀλαρασίῳ Κωνστάντιος.

'Οτῶν ἐπαρίων βασιλεὺς Κώνστας τὰ ἐν τῇ Σαρδικῇ γενόμενα διαγνοὺς, δύο τῶν ἐπισκόπων πέμψας, καὶ τινὰ στρατηγὸν· Σαλιανὸς τούτῳ δνομα τὴν, εύσεβειρ δὲ καὶ δικαιοσύνῃ διέλαμπεν· ἔγραψε τὸ δελφῖνον δῆλα καθιστῶν τὰ γενόμενα, καὶ τοὺς ἀδικηθεῖσι Παύλῳ καὶ Αθανασίῳ τὰς ἰδιας ἐκκλησίας νέμειν παρεκελεύετο. Ἐπει δὲ δὲ Κωνστάντιος εἰκῇ

(2) Sozom. vicesimus secundus.

(3) Videtur esse legendum, ἵμακαλεμ: infra cap. 36 eod.

πρίσειν τὸν χρόνον ἥρετο, αὐθὺς; γράφων παρῆνε, ή δέχεσθαι τοὺς περὶ Παῦλον καὶ Ἀθανάσιον, καὶ τοὺς ιδίους ἀποδιδόντας θρόνους. ή μὴ δρᾶν σύντονα, πρὸς πόλεμον παρασκυαστέον εἶναι. 'Ο δ' ἐπισκόποις τιστοῖ κοινωσάμενος τὴν βουλὴν, δημειον ἔφασαν ἐκεῖνος Ἀθανασίῳ παραχωρεῖν τῶν ἐκκλησιῶν, ή ἐμφυλίοις διαχρίνεσθαι μάχαις. Οὕτω δ' ἐπὶ λέξεως τῷ Κώνστατρῳ εἰχεν ἡ ἐπιστολὴ Λαζαρινόσου. « Ἀθανάσιος; ἤκεν ὡς ἡμᾶς, ἐαυτῷ προσήκεν τὴν ἐπισκοπὴν Ἀλεξανδρείας ἀποδεικνύει. Τυγχανέτω τοίνυν διὰ σού ταύτης ἐπὶ τοῖς ἡμίοις γε αὐτὴν ἀνακτήσεται ὁ πλοιος. » Τούτοις δ' ἐκβεβιασμένος Κωνστάντιος, πρὸς ἑαυτὸν δημοσίοις ὁρήμασιν ἐκάλει τὸν Ἀθανάσιον. Τοῦ δ' ἀμφιβάλλοντος, τῶν γάρ δι' ἐναντίας τοὺς δόλους ὑπελέποτο, καὶ αὖθις καὶ πολλάκις ἡ Κωνστάντιος γράφων ἀνεκαλείτο. Ἐγὼ δὲ καὶ τὰς ἐπιστολὰς εἰ; περάστασιν ἐνθῆσα τῇ συγγραφῇ. « Κωνστάντιος Νικητῆς Ἀνγουστος Ἀθανασίῳ ἐπισκόπῳ. Ἐπὶ πολὺ σε κλυδωνίζεσθαι καὶ χειράξεσθαι τοὺς τῆς θαλάσσης ὄμοιως κύμασιν ἀγρίοις οὐκ ἀφῆκεν ἡ τῆς ἡμετέρας ἡμερότητος φιλανθρωπία· γυμνωθέντα σε τῆς πατρώας ἑστίας, καὶ στερηθέντα τῶν ίδιων, καὶ πλανωμένον ἐν θηριώδεσιν ἀνοδίαις, οὐ παρείδεν ἡ ἀκάματος ἡμῶν εὐσέβεια· εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐπὶ πολὺ ὑπερεθέμην γράψαι τὴν πρόθεσιν τῆς ἡμῆς διανοίας, προσδοκῶν αὐθαίρετόν σε παραγενέσθαι πρὸς ἡμᾶς, καὶ τῶν καράτων αἰτεῖν θεραπείαν. Ὁμως ἐπειδὴ Ιωας ὁ φόδος τὴν προαιρεσιν τῆς σῆς προθέσεως ἐνεπόδιζε, διὰ τοῦτο δωρεδός πληρέστατα γράμματα πρὸς τὴν σὴν στερβότητα δεσπεμψάμεθα· Ινα ἀφόδως ταῖς ἡμετέραις προσόψεις ταχεῖαν τὴν σαυτοῦ παρουσίαν παρασχεῖν σπουδάσσῃς, ὑπὲρ τοῦ τῆς σαυτοῦ ἐπιτιμίας ἀπολαῦσαι, καὶ πειραθεῖς ἡμῶν τῆς φιλανθρωπίας, τοῖς ίδιοις ἀποκατασταθῆσαι· τούτου γάρ ἔνεχ καὶ τὸν δεσπότην καὶ ἀδελφὸν μου Κωνστάντα τὸν Νικητῆς Ἀνγουστον ὑπὲρ σού παρεκάλεσα, Ινα τοῦ ἐλθεῖν ἔχουσαν σοι δώσῃ ὅπως, ἀμφοτέρων ἡμῶν ἐπινευσάντων, τῇ πατρίδι ἀποκατασταθῆσαι, ἔχων τοῦτο τῆς ἡμῶν χάριτος ἐνέχυρον. » Κωνστάντιος νικητῆς Ἀνγουστος Ἀθανασίῳ ἐπισκόπῳ. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα διὰ προτέρων γραμμάτων ἐδηλώσαμεν, ὅπως ἀμερίμνως εἰς τὸ ἡμέτερον κομιτάτον παραγένη, διὰ τὸ μάλιστα ἡμᾶς βούλεσθαι ἀποστεῖλαι σε εἰς τὰ ίδια, δμῶς καὶ νῦν ταῦτα τὰ γράμματα πρόδη; τὴν σὴν στερβότητα δεδηλώκαμεν. Διὸ προτρεπόμεθα, χωρίς τινος ἀποιστίας καὶ φόδου ἐπιδῆναι σε δημοσίους ὁρήμασι, καὶ σπουδάσαι πρὸς ἡμᾶς, Ινα ὡν ἐπιθυμεῖς, ἀπολαῦσαι δυνηθῆς. » Κωνστάντιος Νικητῆς Ἀνγουστος Ἀθανασίῳ ἐπισκόπῳ. « Ηνίκα ἐν τῇ Ἐδέσσῃ διετρίβομεν, παρόντων τῶν σῶν πρεσβυτέρων, ἥρεσεν ἐπως, ἀποσταλέντος πρεσβυτέρου πρὸς σὲ, ἐλθεῖν πρὸς τὸ ἡμέτερον κομιτάτον σπουδάσσῃς, ἐπὶ τῷ ίδόντα σε τὴν ἡμετέραν πρόσοψίν, εὐθέως εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν ὀδεῦσαι. Ἄλλ' ἐπεὶ δὴ πλεῖστος χρόνος παρῆλθεν αρφ' οὐ γράμματα ἐξάμενος παρ' ἡμῶν οὐκ ἀπήντησας, διὰ τοῦτο καὶ νῦν ὑπομνῆσαι σε ἐσπουδάσαμεν, Ινα καὶ νῦν τὴν σὴν παρουσίαν ταχεῖαν ποιῆσαι πρὸς ἡμᾶς σπουδάσσῃς, καὶ οὕτω δυνηθῆς τῇ πατρίδι σου ἀποκαταστα-

A alia epistola ei Constans institit, ut aut Paulum et Athanasium recipere, eisque thronos suos red-dendos curaret, aut nisi hoc faceret, ad bellum se præpararet. Atque ille re cum quibusdam episcopis deliberata, de eorum sententia, satius esse statuit, Athanasio de ecclesia decedere, quam civili de-certare bello. Constantis litteræ Laconice his ver-bis scriptæ erant: « Venit ad nos Athanasius, et ad se episcopatum Alexandriæ pertinere probavit. Quapropter illum ope tua fac consequatur: alioqui namque armis eum meis recuperabit. » Hisce litteris adactus Constantius Athanasium publica disposita vectura ad se vocavit. Atque illo, quod adversariorum dolos suspectos haberet, redditum differente, iterum sæpiusque Constantius litteris eum ad se invitavit: 732 quas ad fidem dictis faciendam, historię inserere libet. « Constantius Victor Augustus Athanasio episcopo. Diutius tan-quam sævis pelagi fluctibus te differri et affligi non patitur mansuetudinis nostræ humanitas: neque patriis expulsum laribus, bonisque spoliatum, atque in inaccessis ferarum locis oberrantem, despicit indefessa pietas nostra. Evidem diutius ad te animi mei sententiam perscribere distuli, sponte tua te ad nos venturum, atque laborum re-medium petiturum esse opinatus. Verum cum fortasse consilium propositumque tuum timor im-pedierit, litteras hasce munificentiae plenas, ad firmitatem tuam dandas existimavimus: quo citra metum omnem in conspectum nostrum quam celer-ri-me venire properes, ut cum voti tui composias, tum humanitatem nostram expertus, in ea que juris tui sunt restituaris. Hac enim de causa et dominum atque fratrem meum Constantinem Victo-rem Augustum pro te rogavimus, ut redeundi tibi facultatem permitteret, quo ad eum modum, utrisque nobis annuentibus, in patriam reducaris, et hoc nostræ in te gratiæ pignus habeas. » « Constantius Victor Augustus Athanasio episcopo. Quanquam prioribus litteris nostris tibi significavimus, ut absque sollicitudine omni in comitatum nostrum venires, quod te maxime in jus tuum restituere cupiamus: tamen nunc quoque hasce ad firmitatem tuam dedimus. Quapropter te hortamur, ut dissidentia metuque omni sèposito, publica con-scendas vehicula, et ad nos venire contendas, ut quarum rerum recuperandarum desiderio teneris, eisdem potiri queas. » Constantius Victor Augustus Athanasio episcopo. Cum Edessæ ageremus, et presbyteri tui ibi præsto essent, placuit nobis, ut missio ad te presbytero, in comitatum nostrum ve-nire properares: quo in conspectum nostrum ad-missus, confessum Alexandriam proficerere. Quando quidem vero plurimum jam præteriit tem-poris, ex quo litteris nostris acceptis non venisti: nunc quoque coimmonere te voluimus, ut adven-tum ad nos tuum matures, et sic patriæ tuae re-stitui, et voto tuo potiri possis. Misimus autem ad te 733 Achetam diaconum, ut plenius hac ad-

te referret: ex quo animi nostri voluntatem, te scilicet quod optas consecuturum esse, cognoscere poteris. Athanasius epistolis Aquileiæ (ibi enim degebat) acceptis, Romam ad Julium, ut de rbus suis cum eo constitueret, profectus est. Cui quidem Julio et Romanæ Ecclesiæ ille plurimum attulit letitiæ, cum litteras eis exhibuisset. Credebant enim Orientis quoque imperatorem cum eis professioni fidei assentire, qui tam humaniter ad se Athanasium invitaret. Et Julius rebus quibus oportuit illum instruxit, viaticoque donavit: et litteras insuper ei ad clericum et populum Alexandrinum dedit, quibus se laetari et gratulari eis indicat de tanti præsulis restitutione. Ad verbum epistola hoc modo scripta erat:

CAPUT XXII.

Epistola Julii Romani, pro sancto Athanasio Alexandrinis missa.

Julius episcopis et presbyteris et diaconis et populo Alexandriam incolenti, dilectis fratribus, in Domino salutem. Congratulor et ego vobis, fratres dilecti, vos fidei vestrae fructum oculis vestris percipere. Id enim vere quispiam fieri dicat, in fratre et coepiscopo nostro Athanasio: quem et propter vitæ ejus puritatem, et propter vestras preces, Deus vobis restituit. Ex hoc sane perspicere est, puras vestras charitatisque plenas orationes semper ad Deum esse delatas. Cœlestium enim promissionum charitatisque in Deum memores, quam ex doctrina ejusdem fratris quem diximus nostri adiudicistis, illud certo cognovistis, et pro insita vobis recta fide percepistis, non ad finem usque a verbis segregatum eum iri, quem in piis vestris animis veluti præsentem semper habuistis. Itaque non multis mihi opus est verbis, ad vos seribenti. Quæcumque enim a me dici vobis possunt, ea fides prius vestra anticipavit. Et profecto impletæ sunt per gratiam Christi communes omnium vestrum precatio[n]es. Gratulor igitur vobis, iterum enim id dico, invictas vos in fide animas vestras conservasse. Nec minus fratri meo Athanasio gratulor, quod, tametsi luctuosa multa est perpessus, nulla tamen hora charitatis vestrae et desiderii in oblivionem venit. **734** Quamvis namque corpore ad tempus a vobis distractus esse visus est, spiritu tamen continue veluti præsens vobis-cum fuit. Atque equidem, dilecti, tentationem et ærumnam ejus omnem non puto gloria sua carere. Nam simul et vestra et illius fides multis est perspecta et explorata. Nisi enim haec intercessissent, quis tandem credidisset, aut vos tantum judicium, tantumque erga talēm episcopum obtinere amorem? aut illum tantis esse accumulatum virtutibus? per quas cœlesti etiam spe non excidet. Consecutus namque est variis modis, et in præsentia, et in futuro gloriosum confessionis martyrium testimoniūmque: quod multis terra simul et mari varie procellis jactatus, insidias et fraudes Arianæ hæresis omnes conculcavit, et saepius per iuvidiam in

A θῆναι, καὶ τῆς εὐχῆς ἐπιτυχεῖν. Πρὸς δὲ πληρεστάτην διήγησιν Ἀχήταν τὸν διάκονον ἀπεστέλλαμεν· παρ' οὗ δυνήσῃ μαθεῖν τῆς τε ἡμετέρας ψυχῆς τὴν προσίρεσιν, καὶ διὰ τούτων ὅν εὐχῇ τυχεῖν δυνήσῃ. Ἐν Ἀκολίᾳ τοῖνυν δεξάμενος Ἀθανάσιος τὰς ἐπιτολὰς, ἔκεισε γὰρ ἐποιεῖτο τὰς διατριβὰς, συντάξιμενος Ἰουλίῳ, εἰς Ῥώμην ἀφίκετο. Καὶ πολλὴν ἔκεινη καὶ Ῥωμαῖοις ἐνῆκε χαράν, διέξας τὰ γράμματα. "Μοντο γὰρ καὶ τὸν τῆς ἑω χρατοῦντα τῷ πίστει διμφρονεῖν, φιλοφρόνως οὕτω μετακαλούμενον Ἀθανάσιον. Ἐφοδιάσας δὲ τοῦτον Ἰούλιος οἰς ἐχρῆν, καὶ γράμματα δι' αὐτοῦ τῷ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπεμπε κατέρρεψε καὶ λαῷ, δι' ὅν συνήδεσθαι δείχνει: καὶ γαίειν τῇ ἐπανόδῳ τοῦ τοσούτου ἀρχειρέως. Οὗτος δὲ πρὸς λέξιν ἡγρέουν.

B

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ.

Ἐπιστολὴ Ἰουλίου Ῥώμης ὑπὲρ τοῦ ἄγιου Ἀθανασίου τοῖς ἐπ' Ἀλεξανδρεῖα πεμφθείσα.

Συγχαίρω κἀγὼ ὑμῖν, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί, διὰ τὸ καρπὸν τῆς ἁστῶν πίστεως ἐπ' ὑφισταμένοις λοιπὸν δρᾶτε· τοῦτο γὰρ ἀληθῶς ἐν τις ἐδοι γενόμενον ἐπὶ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συνεπισκόπου μου Ἀθανασίου· διὰ τὴν καθαρίτητα τοῦ βίου, καὶ διὰ τὰς ὑμετέρας εὐχᾶς, δ Θεοῦ; ὑμῖν ἀποδίδωσιν. Ἐξ δὴ τούτου συνορᾶν ἔστι καθαρὰς ὑμῶν καὶ μετὰς ἀγάπης ἀεὶ τὰς εὐχᾶς ἀνενηγούμενας πρὸς τὸν Θεόν. Μνήμονες γὰρ διτες τῶν οὐρανίων ἐπαγγελλῶν, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης, ἣν ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ προειρημένου ἀδελφοῦ μου ἐπιτιθέτης, ἔγνωτε ἀληθῶς, καὶ κατὰ τὴν προσοῦσαν ὑμῖν ὅρθιην πίστιν κατειλήφατε τοῦτο, ὡς οὐκ ἀν εἰς τέλος οὖτος ἀφ' ὑμῶν ἀποσχοντισθεται, διὸ ἐν ταῖς θεοσεβέστιν ὑμῶν ψυχαῖς ἵστηκατε ὡς παρόντα ἀεὶ. Οὐκούν εὐ πολλῶν μοι χειτα λόγων πρὸς ὑμᾶς ἐπιστέλλοντε· δια τὸ γὰρ ὑμέν ἀλεκται πρὸς ἐμοῦ, ταῦτα ἡ ὑμετέρα πίστις προσιλαβε· καὶ πεπλήρωται κατὰ Χριστοῦ χάριν τὰ τῆς κοινῆς ὑμῶν πάντων εὐχῆς. Συγχαίρω τοῖνυν ὑμῖν, πάλιν γὰρ ἐρῶ, ὅτι τὰς ψυχὰς ἀκαταμαχήτους ἐν τῇ πίστει τετηρήκατε. Καὶ αὐτῷ δὲ τῷ ἀδελφῷ μου Ἀθανασίῳ οὐκ ἔλαττον συγχαίρω· ὅτι καίπερ πάσχων πολλὰ λυπηρὰ, οὐδὲ μίαν ὥραν ἐπιλήσμων γέγονε τῆς ὑμετέρας ἀγάπης· καὶ τοῦ ὑμετέρου πόθου. Εἰ γὰρ καὶ τῷ σώματι πρὸς καὶρὸν ἔδοξεν ἀφ' ὑμῶν ἀφελκυσθῆναι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι διὰ παντὸς ὡς συνῶν ὑμῖν διῆγε· καὶ ἔγωγε, ἀγαπητοί, σὸν γενόμενον κατ' αὐτοῦ πάντα πειρασμὸν οὐκ ἀδοξον ἡγούμεις γεγενηθεῖσι. Καὶ γὰρ καὶ ἡ ὑμετέρα καὶ ἡ τούτου πίστις ἔγνώσθη πᾶσι καὶ δεδοκίμασται· εἰ γὰρ μὴ τοσαῦτα συμβεβήκει, τις ἀν ἐπίστευσεν, ή διμῆς τοσαῦτην κρίσιν καὶ τοσαῦτην ἀγάπην περὶ τὸν τηλικούτον ἐπίσκοπον ἔχειν, ή ἐκεῖνον τοσαῦταις ἀρεταῖς περιθελήσθει; δι' ἀς καὶ τῆς ἐν οὐρανοῖς ἐλπίδος οὐκ ἀλλότριος γένοτο. Ἐπέτυχε τοῖνυν οὐκ διῆποτε τρίπι, καὶ ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ ὀμοιογίᾳ ἔνδοξον μαρτύριον. Διαφόρως γὰρ κατὰ τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν πολλὰ χειμασθεῖς, τὴν σκευωρίαν πᾶσαν τῆς Ἀρειανῆς αἰρέσεων· κατέπότησε καὶ πολλάκις διὰ φθόνον καὶ εἰς κίνδυνον ἐπιθυμηθεῖς, κατεφρόνησε θανάτου, φρουρύμενος ὑπὸ τοῦ παντο-

χράτορος Θεοῦ, καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, ἐπίζων ἄκακατα τὰς ἐπιβουλὰς ἐκκλινεῖν, καὶ
ἀποκατασταθῆσθαι πρὸς ὑμετέραν παράκλησιν,
φέρων ὑμῖν ἀμα ἐκ τῆς ὑμετέρας συνειδήσεως με-
τένα τὰ τρόπαια· ἐν οἷς καὶ ἔχει τερμάτων πάσης
τῆς γῆς ἐνδοξοῦ ἐγνώσθη δοκιμασθεῖς ἐν τοῦ βίῳ,
παρθενιαζόμενος μὲν τῇ προθέτει καὶ τῇ οὐρανῷ
διδοκαλίζει, ἀποδειχθεὶς δὲ ἀθανάτῳ κρίτει παρ'
ὑμῶν ἀγαπώμενος. Ἐπανέρχεται τοιγαροῦν λαμπρό-
τερος πρὸς ὑμᾶς; νῦν, ἢ διτε παρ' ὑμῶν ἀπεδήμησεν.
Εἰ γάρ καὶ τὰς τιμὰς ὑλας, χρυσὸν λέγω καὶ δρυγυ-
ρον, εἰς καθηρήτηα τὸ πῦρ δοκιμάζει· τὸ ἀν τις εἴ-
ποι κατ' ἄξιαν τοσούτου ἀνδρός; δε τοσούτων θλί-
ψεων πυράν καὶ κινδύνους νικήσας, ἀποδίδοται νῦν
ὑμῖν ἀθώος, οὐ παρ' ὑμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ
πάσης τῆς συνόδου ἀποδεχεῖται. Ὕποδέξασθις τοίνυν,
ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ, μετὰ πάσης τῆς κατὰ Θεὸν δόξης
τε καὶ χαρᾶς τὴν ἐπίσκοπον ὑμῶν Ἀθανάτιον μετὰ
τούτων οἵτινες αὐτῷ κοινωνοὶ γεγόνασι. Καὶ χαίρετε
τῶν εὐχῶν ἀπολαύσοντες· διτε ποιμένα τὸν ὑμέτερον,
τὸν οὐτως εἶπα, ποθοῦντα καὶ διψῶντα τὴν ὑμετέραν
θεοσύθειαν, σωτηρίοις γραφαῖς ἐθρέψατε καὶ ἐποι-
στε. Καὶ γάρ καὶ τῆς ἐπὶ ἑνὸς; αὐτοῦ διατριβῆς
ὑμεῖς παραμυθία γεγόνατε· καὶ διωκόμενον, καὶ
ἐπιδουλεύσμανον, ἐθάψατε ταῖς πιστοτάταις ἑαυτῶν
ψυχαῖς καὶ διανοίαις. Ἐμὲ δὲ ἡδη εὐφραίνει ἐννού-
μενον, καὶ προνοοῦντα τὴν ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ ἐκάστου
ὑμῶν χαράν, καὶ τοῦ πλήθους τὰς σεβαστούτας ἀπαν-
τησεις, καὶ τὴν ἐνδοξον τῶν συντρεχόντων ἕορτήν.
Καὶ τις ἔκεινη ἡ ἡμέρα ὑμῶν, καὶ πολὰ ἔσται; ἐπ-
ανερχομένου μὲν τοῦ ἀδελφοῦ μου, παυσαμένων δὲ
τῶν προγενούμενων, καὶ τῆς πολυτεμήσου κατ' εὐχὴν,
ἐπανόδου εἰς εὐφροσύνην τινὰ πληρεστάτην χαρᾶς
συναπτούσῃς τοὺς πάντας. Ἡ τοιάντη χαρὰ κατὰ τὸ
μέγιστον μέχρις ἡμῶν φθάνει· οἶ; θεδύνει καὶ τοῦτο
συγχωρεῖσθαι συνέστηκεν, διπεις εἰς γνῶσιν τοῦ τη-
λικούτου ἀνδρὸς ἐλθεῖν δυνηθῶμεν. Εἰς εὐχὴν οὖν
τὴν ἐπιστολὴν τελεῖσθαι καλόν. Ὁ Θεός, ὁ παντο-
χράτωρ, καὶ δ τούτου Υἱὸς ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ
ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διηνεκῆ τὴν χάριν ταύτην
ὑμῖν παράσχοι, διδοὺς ἐπαθόλον τῇ θαυμαστῇ ὑμῶν
πίστει, ήν περὶ σὸν ἐπίσκοπον ὑμῶν ἐνδέξω μαρτυ-
ρίᾳ ἐνεδέξασθε, ἵνα ὑμῖν τε καὶ τοῖς μεθ' ὑμᾶς ἐν-
ταῦθα καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τὰ βελτίστα μέντη, ἢ
διφθαλήδες οὐκ οἰδεις, καὶ οὐς οὐκ ἔχουσεις, καὶ ἐπὶ καρ-
δίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέδη, ἢ ητοίμασεν δ Θεὸς τοῖς
ἀγαπῶσιν αὐτὸν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
δι' αὐτῶν παντοχράτορι Θεῷ τῇ δόξᾳ εἰς τοὺς αἰώνας
τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Ερήμωσθαι ὑμᾶς εὐχομαί, ἀγα-
πητοὶ ἀδελφοί.

nostrum Iesum Christum, per quem omnipotenti
vos opto, fratres dilecti.

ΚΕΦΑΛ. ΚΙ'.

*Περὶ των τῆς Ἀρτιοχείας ἀρχιερέων· καὶ τῆς
χακονηθείας Στεφάρου, ὃν Λεωντίος διεδέξατο.*

Τούτοις ὡχρούμενοι τοῖς γράμμασιν Ἀθανάσιος,
εἰς τὴν ἑω διέθαψε πρὸς τὴν τῆς Συρίας Ἀντιόχειαν,
ὅπου τηνικαῦτα διέτριψεν δ Κιουντάντιος. Τῆς δὲ

A periculum insidiōse conjectus, mortem contemp̄psit: pr̄esidio scilicet omnipotentis Dei et Domini nostri Jesu Christi tectus, ille speravit simul et insidiā adversariorum se evasurū, et ad vos consolatiōne vestrā gratia redditur. Et simul vobis ex conscientia vestra pr̄eclarā tulit tropā, per quā ad orbis usque terminos explorata vitā sanctitate pr̄eclarus cognitus est: multa ille quidem libertate propalam anniī instituto et cœlesti doctrina usus, abunde autem perpetuo et constanti se a vobis judicio esse amatū testatus. Redit igitur ad vos multo etiam splendidior, quam a vobis discessit. Si etenim pretiosiorem materiam, aurum dico et argentum, ad puritatem ignis explorat: quidnam quisquam pro rei dignitate de viro isto dixerit? qui tot et tantis ærumnarum incendiis et periculis de-
victis, vobis redditur purus et insons, non a vobis tantum, sed a cuncta etiam synodo receptus? Suscipite ergo, dilecti fratres, cum omni quā Deo accepta est gloria et lētitia, episcopum vestrum Athanasium, una cum eis qui adversarum rerum ejus participes fuere. Et gaudete, quod optatis vestris fruimini: et quod pastorem vestrum, ut ita dicam, desiderant et sicutem pietatem vestram, salutaribus scriptis aluistis et potastis. Siquidem ei peregre quoque versanti, vos solatio suistis, cumque in mediis persecutionibus, procellis, atque inimicorum insidiis, fidelissimis animis et mentibus vestris sovistis. **735** Me vero jam exhibarat, quod mecum in animo considero et pr̄evideo uniuscujusque vestrum in reditu illius gaudium et multitudinis sanctissimæ occurrasiones, nec non pr̄eclaros et festos concurrentium hominum conveniūs. Et quā tandem et qualis ea futura est dies? cum frater quidem meus restitnetur: qui vero ante eum fuere, destituentur: et honoratissimus optatissimumque reditus in lētitiā gaudio plenissimam vos effaret omnes? Quod sane gaudium maxima ex parte ad nos etiam pertingit, quibus a Deo et hoc concessum est, ut in tanti viri notitiam pervenire potuerimus. Sedenim pulchrum fuerit, epistolam precatione claudere. Omnipotens Deus, atque hujus Filius, Dominus et Salvator noster Jesus Christus, gratiam hanc vobis perpetuam esse velit, qui pr̄æmium admirandæ fidei vestræ dedit, quam in episcopo vestro pr̄eclaro testimonio exhibuitis: et ut vobis et posteris vestris, et hic et in futuro, bona ea maneant, quā nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis concendere, quā sci-
licet pr̄eparavit Deus diligentibus se, per Dominum

Deo gloria sit in sacerdula sacerdorum. Amen. Valere

CAPUT XXIII.

*De Antiochenis episcopis: et de malvolentia
Stephani, cui Leontius successit.*

Hic instructus litteris Athanasius, in Orientem Antiochiam Syriæ, ubi tum Constantius agebat, profectus est. Ecclesiam autem ibi regebat eo tem-

pore Leontius. Ex quo enim Eustathius exsiliare jussus fuerat, sicuti supra diximus, primus sedem eam obtinuit Euphrenius, cui successit Placitus, atque huic rursum Stephanus. Hic vero propter dolum et insidias, quas per propinquum quemdam suum animo simul et moribus ferociissimum, Onagrum nomine, Roma venientibus a Constante legalis qui Constantii erat frater, Euphrato et Vincentio episcopis pro Athanasio missis, tetenderat: a Constantio judice, ut ea dignitate indignus, rejectus est. **736** Veritati enim adversus, omnis generis ærumnis eo qui pro vera doctrina stabant, afflixit. Et forum perambulans, domosque ingrediens, non viros tantum, sed et mulieres pudore et sanctitate vitæ spectatas pulsavit, conviciisque proscidit. Vel ex eo solo quod in legalis adiunxit, qualis vir fuerit, satis conjicere licet. Metuens namque (1) ne Athanasius, cuius gratia maxime legatio ista missa fuerat, ecclesias reciperet, puellam per Onagrum suum e prostibulo mercede conductam, in episcoporum hospitio collocat: deinde non longe ab eo loco improbissime insidias per homines seditiosos disponit, ut cum impetu in sanctorum virorum irruerent ædes. Quorum alter cum impudicæ illius advenientis strepitum sensit, demonem esse ratus, psalmum suceinuit. Hujus fabulæ et sycophantiae, unde et quæmodo instituta esset, quæsitore ipso imperatore, auctor repertus Stephanus, ut nefarii sceleris artifex exanctoratus est, et Leontius Antiochiae episcopus delectus. Quem Athanasius propter dogma depravatum devitans, cum Eustathianis, qui in privatis ædibus ecclesias et conventus agebant, communicauit.

CAPUT XXIV.

*Ut Athanasius sit receptus, atque seclatores ejus
sedes suas receperint.*

Et Constantius quidem non illibenter eum suscepit, nihilominus tamen benevolentiam humanitatemque ejus tentavit. Captioso enim sermone eum, adversariorum suggestione, fallere volens, sic ad eum locutus est: Ego quidem de communi synodi sententia, fratrisque et mea, tibi quod optas perficio, et thronum tibi tuum trado. **A**equum vero est, te quoque mihi hanc reddere gratiam, ut unam Alexandriæ ecclesiam eis permittas, qui a te dissidentes, a communione tua abhorrent. Atque Athanasius: **A**equissimum sane est, o imperator, inquit, ut mos tibi geratur. Sed eandem rursum a te gratiam peto, quandoquidem et Antiochiae quidam sunt, qui eorum communionem, qui aliter quam nos sentiunt hic versantur, jube eos quoque ecclesiæ suam habere, in qua libere placitas sibi et statutas peragant ceremonias. Ad haec cum imperator quod diceret non haberet, satius esse duxit, adversarios quietos esse, petitioneque sua ut parum commoda supersedere: itaque nihil amplius movere. **737** Atque illi recte profecto eam rem

(1) Theodor. I.b. II, cap. 9.

Εξεισις ἐκκλησίας τάς; Ιεράς ἡγιας; τότε διείπε Λεόντιος. Μεθ' δ' γάρ Εὐστάθιος εἰς φυγαδεῖαν ἤλαυνετο, ὃς διείληπται, πρώτος ἵπένη τοῦ Θρόνου Εὐφρόνιος. δν Πλάκητος διεδέκτω τὸν δὲ Στέφανος· δια πονηρὰν συσκευήν διά τινος τῶν αὐτῷ προστάκων των ὀμοτάτου καὶ τρόπον καὶ τὴν ψυχήν, "Οὐαγρος ἡν αὐτῷ δνομα, ἔξαρτύσα; τοῖς ἐκ Ρώμης ἥκουει πρέσβετει παρὰ Κώνστα, δς τάς αὐτὰς ὠδίνας Κωνσταντίῳ διέλυσεν, ὑπὲρ Αθανασίου πεμφθείσιν, Εὐφρατᾶς; δὲ καὶ Βικέντιος ὠνομάζοντο, ἐπίσκοποι δ' ἦσαν, ὑπὸ Κωνσταντίῳ δικάζοντι, ω; ἀνάξιος τοῦ θρόνου χριθεὶς, ἀπερρίψη, Δυσμεναίων γάρ τῇ ἀληθείᾳ, παντοδαπαῖς περιέβαλε συμφοραῖς, οἱ τῶν δρόθινον δογμάτων ἀντείχοντο· αἰκίζων τε καὶ προπηλακίζων ἥγε διὰ τῆς ἀγορᾶς, ἐπιών ταῖς οἰκίαις, οὐκ ἀνδρας μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναικας, αἰδοὶ καὶ σεμνητηὶ βίου κεκοσμημένας. Ἀπόχρη δὲ τὸ κατὰ τῶν ποτίσθεων μόνον τεκμηριώσαι τὸν ἀνδρα δποίος. Δείσας γάρ μη τῶν ἐκκλησιῶν ἐπιλήψαιτο Αὐλανάσιος, ὑπὲρ δο καὶ ἡ πρεσβεία μάλιστα ἦν, παιδὶ σκηνήν διὰ τοῦ προειρημένου Οὐνάγρου ἐκ χαμαιτυπείου μισθῷ διαφθείρας, ὑποβάλλει τῇ οἰκίᾳ τῶν ἐπισκόπων· Ἐπειτα λόγον οὐ πόρρωθεν στήσας κακουργίας μεστὸν, ἀνθρόν ἐπιστήναι παρασκευάζει τῇ καταγωγῇ τῶν θείων ἀνδρῶν. Ὄντις τερος αισθόμενος τῆς ἀκολάστου τὸν φόρον ἡνίκα εἰσήσει, δαίμονα οἰηθεὶς, φωλιδὸν ὑπῆρξε. Τοῦ δὲ δρέματος ὅθεν καὶ δπως γέγονε, κρίσει τοῦ κρατοῦντος ἀνευρεθέντος, ως αὐτουργὸς τῆς ἀθεμίτου πράξεως καθήρηται Στέφανος. Λεόντιος δὲ εἰς ἐπιτροπή τῆς Ἀντιοχῶν Ἐκκλησίας ἐκριθῇ· δν Αὐλανάσιος ως περὶ τὸ δόγμα κιβδηλὸν ἐξετέρέπετο· τοῖς δ' ἀπὸ τοῦ Εὐσταθίου ἐν ίδιωτῶν οἰκίαις ἐκκλησιάζουσιν ἐκοινώνει.

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'.

Ὥς εἰσεδέχθη Ἀθαράσιος, καὶ οἱ περὶ αὐτὸν
τοὺς οἰκεῖους ἀπέλαβον θρόνους.

Κωνστάντιος μὲν οὐκ ἀπεχθῶς αὐτὸν ἀνέδεικτο· δῆμως δὲ εἶνον καὶ ἐπιεικοῦς αὐτοῦ ἐπειράτο. Σοφίζεσθαι δὲ θέλων τῶν δι' ἐναντίας ὑποβαλλόντων, τάδε πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν· Ἐγώ μὲν ἡδη φήμι κοινῇ τῷ σοι πρὸς βουλῆς ἐκπεράσιν, καὶ τὸν θρόνον ἀρτεῖ σοι ἐγχειρίζω. Δίκαιος δὲ ἀν εἶης καὶ οὖν, μιαν αἰτοῦντι χάριν ἀντιδιδούς. Ἡ δέ ἐστι μίαν ἔδσαι σε D τῶν ἐπ' Ἀλεξανδρείας ἐκκλησιῶν οἱ σου διακρινόμενοι παραιτοῦνται τὴν κοινωνίαν. Ἀθηνάσιος δὲ, Καὶ μάλα γε δίκαιον σοι πεθερχεῖν, ἔφη, ὡς βασιλεὺς· καὶ τὴν αὐτὴν παραπλησίως αὖθις χάριν καὶ αὐτὸς ἀντατὼν· ἐπειδὴ καὶ ἐν τῇ Ἀντιόχου εἰσὶ τινες, οἱ τὴν ἐνταῦθα λερωσάνην ἐκτρέπονται, κέλευς μίαν καὶ αὐτοὺς ἐκκλησίαν ἔχειν, καὶ ἀδεῶς αὐτῇ τὰ θυμήρη καὶ εἰωθότα ποιεῖν. Πρὸς ταῦτα ἀντιλέγειν μὴ ἔχων ὁ βασιλεὺς. ἔμεινον ἐδοκίμασε τοὺς δι' ἐναντίας ἥσυχαν ἄγειν, καὶ ὡς ἀλλούσιετελή τὴν αἵτησιν ὑπεριθεσθαι· καὶ οὐδὲν πλέον ἐκίνουν ἐκεῖνοι. Καὶ γάρ πως καλῶς ἐλογίζοντο ὡς οὐδὲν μᾶλλον τὰ αὐτῶν ἐπιδόσιν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔξει, ἵκανως ἔχοντος Ἀλεξανδρίου τό τε οἰκεῖον ἀσφαλῶς τηρεῖν, καὶ

τὸ δὲ ἀλλότριον προσεπάγεσθαι. Εἰ δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ τὸ αἴτημα γένηται, τοῖς Ἐδσταθιανοῖς οὐκ ὅλιγοις οὖσιν οὐκ ἀλαχίστη γένοιτο· ἀνὴρ συγχρήτησις. "Ιωά; δ'" ἔν καὶ νεωτέρων πειραθεῖεν πραγμάτων ἐντεῦθεν, οὐν κινδύνων ἀνευ ἀγειν ὅπερ ἐκτῆσαντο· διὰ γε καὶ δέος ὑφειρπεν ἐκείνοις οὐκ Ἐλαττον. Καὶ περ γὰρ τῶν τῆς ἐκκλησιῶν τὴν ἐπιστροφὴν ἔχοντες, οὐ τὸν ἵπαντα κλήρον καὶ λαὸν πειθήσιον εἰχον. Τὴν γὰρ σφετέρων προσάρεσιν, ἣν περὶ τὸ Θεῖον ἐκαστος εἶχον κατὰ χρόνον ἐστῶτες, πρὸς τῷ τέλει ἐδείκνυον· οἱ μὲν Πατέρες καὶ Υἱοὶ ὁμοτίμως δοξάζοντες, οἱ δὲ Πατέρα ἐν Υἱῷ, τὸ δευτερεῖον διὰ τῆς προθέσεως αἰνιττόμενοι τῷ Υἱῷ. "Ἄλλοι δὲ, Δέξια Πατέρι δι' Υἱοῦ ἐτὸν ἀγίῳ Πρεύματι, ἐλεγον· ἄλλοι δὲ, Δέξια Πατέρι καὶ Υἱῷ ἐτὸν ἀγίῳ Πρεύματι. Πρῶτον δὲ φασι πάντων τὸν Ἀντιοχείας Φλαβιανὸν στίχος μοναχῶν συναγαγόντα, διαρρήδην ἐκφωνῆσαι, Δέξια Πατέρι καὶ Υἱῷ καὶ ἀγίῳ Πρεύματι. "Οπερ ὡς μηδεμίαν ἔχον ὑπόνοιαν, ταῖς ἐκκλησίαις θεοῦ ἐπεκράτησε. "Α δῆτα δρῶν Λεόντιος, κωλύειν μὲν οὐκ ἔτοιμα τοὺς κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνθετούς τὸν Θεὸν ὑμοῦντας· τὴν γὰρ στάσιν τῷ πλήθει ποτὲ καταλήξει, μηδὲ τῶν κατ' αὐτὸν συμπεριγέρεσθαι τῷ πλήθει ἀνεχομένων. Κωνστάντιος δὲ ἡγράφως τοῖς περὶ Ἀθανάσιον τοὺς θρόνους ἀπέδωκε. Προστάγμασι δὲ ἐκείνου εἰς τοὺς αὐτῶν θρόνους ἐφοίτων, ἀ ἐκέλευον ἀσμένως αὐτοὺς ὑποδέχεσθαι. Καὶ Ἀσκληπιὸν μὲν εὐχερῶς Γαζαῖοι ἐδέχοντο· ὡςαύτως δὲ καὶ Λούκιον τὸν Ἀδριανούπολεως. 'Ἐν δὲ Ἀγκύρῃ εἰσιόντος Μαρκέλλου διὰ Βασιλείου, οὐ σμικρὰ κεκίνητο ταραχή· ή πρόφασις λοιδορεῖν ἐγένετο τοὺς ὑπεναντίους. Ἐκών δὲ καὶ Μακεδόνιος Ηαύλῳ ἐξέστη τοῦ θρόνου· καὶ Ιδιάζων ἐπ' ὀλίγου ἐπὶ τινὲς ἔνδον τῆς πόλεως στηκῶ, σύναξιν ἐποιεῖτο. Οὐ μήν δὲ καὶ Ἀθανασίῳ χαλεπῇ ή εἰς Αἴγυπτον εἰσόδος ἐτεγόνει. Δι' ἐπιστολῆς γὰρ τὸν Γεώργιον ἐκεῖθεν Κωνστάντιος μετεπέλεστο· δὲ δὲ ἐν τῇ πατρίδι χαλεπαίνων ἀφίκετο· κάκει δῆγεν ἐπισκοπούμενος τὰ καθ' ἐαυτόν. Ἐκείνῳ δὲ ἔτερα γράμματα παρασχών, τὴν ἐπ' ἐκείνην ἐπέτρεψεν εἰσόδον, κελεύων καὶ τὰ καθ' αὐτοῦ διαφέρως πραχθέντα, ἀφανεῖται παραδοθῆναι. Τὰ δὲ γράμματα καὶ τὴν πατριωτὴν ἐντάξιον ἡγήματο· ἔχουσι δὲ ὡδεῖς·

in patriam indignabundus proiectus, ibi vitam egit, suas sibi res gerens. Athanasio vero alias etiam litteras Constantius dedit, quibus ei redditum eum gesta fuerant, aboleri atque oblivioni tradi jussit. Litteras eas, atque itidem alteras, hic subiiciendas esse duxi, quæ sic habent:

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'.

'Ἐπιστολὴ Κωνσταντίου Ἀλεξανδρεῦσιν ὑπὲρ ἀθανασίου.

« Νικητὴς Κωνστάντιος Μέγιστος Σεβαστὸς ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Οὐκ ἀπελείφθη τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτος δὲ αἰδεσιμώτατος ὑμῶν ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος·

A putarunt, nihil scilicet minus Alexandriae res catholicorum incrementum suum habituras, cum Athanasius non solum suos a periculo tueri, sed alienos etiam ad se allicere, pro industria sua posset. Si vero Antiochiae, quod ille petebat, fieret, non exigua augmenta Eustathianis, qui non pauci essent, accessura. Et fortasse eos ad res novas aspiratiros esse, cum sine periculo quæ consuevissent, agere possent. Ille quoque non minor metus animos eorum subtilt, quod etiam si penes eos ecclesiarum ejus loci potestas summa esset, non omnem tamen clerum et populum obedientem haberent. Sententiam enim quam quisque de Deo obtineret, in choro stantes, ad finem psalmodiae declarabant. Quidam enim Patrem et Filium eodem honore celebrantes, nonnulli Patrem in Filio (præpositione interjecta obscurius secundas partes Filio tribuentes), alii, *Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto*: quidam etiam, *Gloria Patri et Filio in Spiritu sancto*, canebant. Primum omnium serunt Antiochenum episcopum Flavianum, monachorum coacta caterva clare accinuisse: *Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto*. Quod quidem, ut nihil habens suspicionis, in ecclesiis Dei obtinuit. Id vero Leontius videns, inhibere eos qui iuxta Nicæanæ fideli traditionem Deum laudibus prosequerantur, non audebat, seditionem timens. Atque aliquando caput canis florescens manu demulcens, dixisse fertur, nivein eam solutam lutum multum subsecuturum esse: ænigmate obscurius subindicans, dissonantiam celebrandi Dei apud populum aliquando in seditionem evasuram, neque eos qui factionis suæ essent, cum reliqua multitudine consensuros. Constantius Athanasio et aliis, scripto quoque edito, ecclesiasticas suas reddendas curavit: cum quo scripto (jubebat enim eos non gravate recipere) illi in vacuam sedium suarum possessionem rediere. Et Asclepam Gazei facile admisere. Itidem et Adrianoopolitæ Luciuim. Ancyra vero, Marcellio revertente, propter Basiliū pulsum non parvus concitatus est motus: qui motus adversariis ad conviciandum præbuit occasionem. Non invitus quoque Paulo Macedonius thronum concessit, et non ita diu seorsim in delubro quadam, intra urbem synaxis et conventus egit. Ne ipsi quidem Athanasio difficultis in Ægyptum reditus fuit. **738** Constantius enim per epistolam Georgium acciverat: qui in patriam indigneabundus proiectus, ibi vitam egit, suas sibi res gerens. Athanasio vero alias litteras eas, atque itidem alteras, hic subiiciendas esse duxi, quæ sic habent:

B

CAPUT XXV.

Epistola Constantii ad Alexandrinos pro Athanasio.

« Victor Constantinus Maximus Augustus episcopis et presbyteris catholicæ Ecclesiae Alexandrinæ. Non desitutus est divina benignitate reverendissimus episcopus vester Athanasius: sed

quamvis ad breve tempus humanae obiectus est A dál' el και βραχεὶ χρονῷ τῇ κατ' ἀνθρώπους δικι-
explorationi, tamen debitum ab ea quæ omnia
respicit Providentia, tulit calculum, voluntate
Dei (1) et judicio nostro patria simul et ecclesia,
cujus prefectura divino ei nutu contigit, recepta.
Quem æquum fuit, ut sententia consentanea nostra
quoque imitaretur mansuetudo: videlicet ut om-
nia quæ antehac contra eos qui cum ipso commu-
nione usi essent, decreta sunt, nunc oblivione
oblitterentur, suspicioque adversus eum omnis
deinceps intercidat: et immunitas, quam dudum
qui cum eo fuere clerici habuere, pro eo atque
decet, litteris hisce confirmetur. Quin et illud no-
stræ erga eum benignitati merito, adjiciendum
esse judicavimus, ut universi, qui in sacri ordinis B albo sunt, cognoscant securitatem adiunctam esse
omnibus, qui ei fuere conjuncti, episcopis simul
et clericis. Certum vero uniuscujusque rectæ sen-
tentiae indicium erit, si cum hoc unitus conjun-
ctusque fuerit. Quicunque enim meliori judicio et
opinioni addicti communionem ipsius sequendam
sibi delegerint, eos omnes ad similitudinem, quæ
nos prævenit, providentiæ, hac nostra, Dei volun-
tate exhibita gratia et benignitate perfungi jussi-
mus. Victor Constantinus Maximus populo catho-
licæ Ecclesiæ Alexandrinæ. Quum in rebus omnibus
proposita nobis sit vestra, quæ ex recta juris
legumque constitutione provenit, felicitas, et non
ignoremus, satis diu episcopi vos caruisse provi-
dencia: Athanasium antistitem, virum propter
insitam sibi fideli sinceritatem morumque nativam
probitatem hominibus omnibus spectatum, æquum
esse duximus, ut ad vos remitteremus. **739** Eum
ita ut consuetudo fert et decet, suscipientes, pre-
cumque ad Deum vestrarum adjutorem constituen-
tes, quæ et vobis congruit, et nobis accepta est,
concordiam et pacem, iuxta Ecclesiæ sanctionem,
prolixe servare studete. Minime enim omnium
convenit, discordiam aliquam aut seditionem inter
vos concitari, in ista temporum nostrorum tran-
quillitate. Atque eam quidem incommoditatem
abesse a vobis omnino volumus. In prectionibus
vero, ut eo quem diximus auctore et adjutore se-
dulo utentes, divinis rebus more recepto insistatis,
vos admonemus: ut tali animorum vestrorum
proposito ad universorum vota transeunle ex gen-
tibus etiam qui adhuc idolorum errori sunt im-
plicati, ad sacrosancti sacrificii cognitionem per-
venire, Alexandrini charissimi, maturent. Quare
vos iterum admonemus, ut in iis quæ diximus
persistatis, episcopum vero, Dei ipsius nutu et
sententia nostra ad vos missum, libenter recipia-
tis, atque eum ex animo complectendum vobis
esse existimetis. Id quod et vos decet, et mansue-
tudini nostræ convenit. Ut enim tumultus et sedi-
tionis occasionem omnem eorum qui consulto de-
teriora cœpta consequantur, præciderenius, judici-

A dál' el και βραχεὶ χρονῷ τῇ κατ' ἀνθρώπους δικι-
μασίᾳ ὑπεβλήη, δόμας τὴν διειλομένην παρὰ τῆς
παντεφύρου Προνοίας ἀπηγέγκατο Φῆφον, ἀπολαβὼν
βουλήσει τοῦ κρείττονος καὶ κρίσει ἡμετέρᾳ τῇ
πατρίδα δικοῦ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἃς θεῖον νεύματι
προστάτης ἐτύγχανε. Τούτῳ τὰ ἀκόλουθα ἔδει παρὸ
τῆς ἡμετέρας ὑπάρξαι πρατήτος· ὥστε πάντα τὰ
πρᾶτον κατὰ τῶν αὐτῷ κεκοινωνηκότων ὡρι-
σμένα νῦν ἀμηντικά παραδοθῆσεοται· πᾶσάν τε ὑπο-
ψίαν τῇ κατ' αὐτοῦ σχολάσαι τοῦ λοιποῦ· τῇ τε
ἀτέλειαν ἃς ἔτυχον πάλαι εἰ δικαίωσαν
τούτοις βεβαιωθῆναι προσηκόντως. Ἀλλὰ μήν καὶ
τοῦτο τῇ εἰς αὐτὸν χάριτι προστεθῆναι ἐδικαιώσα-
μεν· ὥστε πάντας τοὺς τοῦ λεροῦ καταλόγου γι-
νώσκειν. ἐνδεδόχθαι τὸ διφορον πᾶσι τοῖς αὐτῷ
προστεθειμένοις, εἴτε ἐπισκόποις εἴτε ἀληρικοῖς.
Ἴκανὸν δὲ γνώρισμα τῆς ἐκάστου ὁρθῆς προσαρέσεως
Ἐσται τῇ πρὸ δε τοῦτον ἔνωσις. "Οσοι γάρ ἂν τῆς καλλί-
νος δικοῦ κρίσεως τε καὶ μοίρας γενόμενοι τὴν τούτου
ἔλωνται κοινωνιαν, τούτους πάντας ἐκελεύσαμεν καθ'
διμοισθῆτα τῆς φθασάστης προνοίας, καὶ τῆς νῦν ὑψ'
ἡμῶν βουλήσει τοῦ κρείττονος παρασχεθείσης χάριτος
ἀπολαύειν. Νικητῆς Κωνστάντιος Μέγιστος Σεβαστὸς;
τῷ λαῷ τῇ κατ' Ἀλεξανδρειαν καθολικῆς Ἐκκλη-
σίας. Σκοπὸν ποιούμενοι τὴν ὑμετέραν ἐν ἀπασιν
εὐνομίαν, εἰδότες τε ὡς ἐπὶ πολὺ τῆς τοῦ ἐπισκο-
πούντος προνοίας ἐπέργησθε, Ἀθανάσιον τὸν ἐπί-
σκοπὸν, διδρα τοῖς πᾶσι διά τε τὴν προσοῦνταν ὁρθό-
τητα καὶ διά τὴν οἰκεῖαν εὐτροπίαν γνώριμον, πάλιν
πρὸ δε ὑμᾶς ἀποστεῖλαι ἐδικαιώσαμεν. Τοῦτον συνή-
θως καὶ προσηκόντως ὑποδεξάμενοι, καὶ ταῖς πρὶς
τὸν Θεὸν εὐχαῖς βοηθὸν προστησάμενοι, τὴν ὑμῖν τε
πρέπουσαν καὶ ἡμῖν ἀρετὴν, διμόνιαν καὶ εἰρήνην
κατὰ τὸν τῆς Ἐκκλησίας θεσμὸν διερκῆ φυλάττειν
σπουδάσατε· οὐδὲ γάρ εὐλογὸν ἔστι διχόνιον τεντ
ἢ στάσιν ἐν ὑμῖν κινηθῆναι, ὕπεναντίαν τῆς τῶν
ἡμετέρων καιρῶν εὐμορίας. Καὶ τοῦτο μὲν ἀπεῖν·
ἄφ' ὑμῶν παντελῶς βουλόμεθα· τὸ δέ γε ταῖς εὐχαῖς
ὑμᾶς διαρκῶς αὐτῷ, ὡς προειρηταί, προστήτη καὶ
ἐπικούρῳ χρωμένους, πρὸ δε θεῖον ἐμμένειν συνήθως
παραινοῦμεν· ὡς ἂν τῆς τοιαύτης ὑμῶν προθέσεως;
εἰς τὰς ἀπάντων εὐχὰς διαβαῖνούσῃς, καὶ ἐκ τῶν
ἔθνων οἱ τῇ τῶν εἰδώλων πλάνη ἔτι καὶ νῦν προ-
ανέχοντες, ἐπὶ τὴν τῆς λερᾶς θυσίας ἐπίγνωσιν
σπεύδοιεν, Ἀλεξανδρεῖς προσφιλέστατοι. Καὶ αὐθὶς
οὖν παραινοῦμεν τοῖς προβιρημένοις ἐμμένειν. Τὸν
δὲ ἐπισκόπου Φῆφῳ τοῦ κρείττονος καὶ τῇ ἡμετέρᾳ
γνώμῃ ἀπεσταλμένον, ἡδέως δέξασθε· καὶ πάσῃ
ψυχικῇ γνώμῃ ἀσπαστὸν ἡγήσασθε. Τούτο γάρ καὶ
ὑμῖν πρέπει, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ πρατήτη προστήσειν
συνέστηκεν. Ὅπερ γάρ τοῦ πᾶσαν ἀνασσόην καὶ
στάσεως πρόφασιν περιαιρεθῆναι τῶν ἐθελοκατίζ
χρωμένων τοῖς παρ' ὑμῖν δικασταῖς διὰ γραμμάτων
προσετάξαμεν, ἀπαντας οὖς ἀν στασιώδεις κατεμά-
θοιεν, τῇ τῶν νόμων ὑποβάλλειν ἐκδικίᾳ. Ἀμφτερην
τούνυν συνορῶντες, καὶ τῇ ἡμετέραν μετὰ τοῦ
κρείττονος γνώμην, καὶ τὸν ὑπὲρ ὑμῶν καὶ τῆς

(1) Christi gratia. Socr.

όμονοιας λόγου καὶ τὴν κατὰ τῶν ἀτάκτων τιμωρίαν, τὰ πρέποντα καὶ ἀρμόδοντα τῷ τῆς ιερᾶς θρησκείᾳ θετμῷ διαφυλάττοντες, τὸν προτερημένον διὰ πάσης αἰδοῦς καὶ τιμῆς διγοντες, τὰς εὐχὰς ἅμα ὑπέρ τε ἐκευτῶν καὶ τῆς τοῦ βίου πχντὸς εὐνομίας τῷ τῶν δλων Θεῷ Πατρὶ ἀναπέμπειν σπουδάζετε. Τὸν ίσον δὲ τύπον καὶ τοῖς ἐν Αὐγουστονίχῃ καὶ Θηβαΐδῃ καὶ Λιδύῃ ἡγεμόσιν ἔγραψεν· ἐν οἷς καὶ ταῦτα ἐφέρετο· «Εἴ τι ποτε πρὸ τούτου ἐπὶ βλάσφεμοι καὶ ὄντες τῶν κοινωνεύγων Ἀθανασίῳ τῷ ἐπισκόπῳ πραχθὲν εὑρίσκεται, τοῦτο νῦν ἀπαλειφθῆναι βουλήμεθα. Καὶ γάρ τὴν ἀλειφουργῆσιν ἦν οἱ αὐτοῦ ἀληρικοὶ εἰχον, τὴν αὐτὴν αὐτοὺς πάλιν θέλομεν ἔχειν. Ταύτην δὲ τὴν ἡμετέραν πρήσταξιν φυλαχθῆναι βουλήμεθα, ὥστε ἀποδοθέντο; Ἀθανασίου τοῦ ἐπισκόπου τῇ Ἐκκλησίᾳ, τοὺς κοινωνεῦτας; αὐτῷ ἔχειν ἀλειφουργῆσιν ἦν ἀεὶ ἔσχον· ἦν καὶ οἱ λοιποὶ ἀληρικοὶ ἔχουσιν, ἦν οὖτως καὶ αὐτοὶ χαρωσιν. **B**anc nostram servari præcipinus, ut redditio Ecclesiæ Athanasio episcopo, **740** participes quoque ejus quam antea habuere, immunitatem retineant, eam scilicet, quam reliqui habent clerci, ut et ipsi ea utentes gaudeant.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

·Ως αἱ πόλεις τὸν Ἀθανάσιον διεδέχοντο· καὶ περὶ τῆς ἐρ Ιεροσολύμων δι' αὐτὸν συρρόουν, καὶ ολα καὶ αὐτὴ τοῖς ἐρ Ἀλεξανδρεὶ ὑπὲρ Ἀθανασίου διηραύζεται.

Τοιούτοις δὴ τισι γράμμασι φραζάμενος Ἀθανάσιος, διὰ Συρίας λὼν, τὴν ἐπ' Αἴγυπτον ἦσε· καὶ διὰ τοῦ Ηηλουσίου εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐπορεύετο. Εἰσερχόμενος δὲ τὰς πόλεις, οὓς μὲν Ἀρειανῷ προσανέχοντας εὑρίσκει δόγματι, καθαίρων, οἵς ἐδοκίμαζε, τὴν τῶν ἐκκλησιῶν ἡγεμονίαν ἐπέτρεπεν· ὅσοι δηλαδὴ τὸ δρμούσιον ἀνεκήρυττον, καὶ σπουδαίως τοῖς ἐν Νικαίᾳ δδέσασιν εἶχοντο. Λέγεται μάντοι καὶ διὰ τῶν ἀλλων λόντα θηγών, τὰ ίσα πράττειν, εἰ γε συνέδαινε καὶ τὰς ἐκεῖσε ἐκκλησίας Ἀρειανοῖς ἐπιτετραμμένας είναι. «Ο δὴ ἀρχὴ ἐτέρων ἐγκλημάτων αὐτῷ ἐγένετο ὑστερον· οἷς μηδὲν αὐτῷ ἀνηκούσαις περιοικαὶς τὴν χειροτονίαν ἐτόλμα. «Ἄτε δὲ μὴ κατὰ γνώμην τῶν ἀντιπάλων τῇ αὐτοῦ ἐπάνοδον εὐτρεπίσας, διὰ τὴν φίλιαν Κώνσταντος ἐν μείζονι φρονήματις ἦν· τοσοῦτον οὐκ εὔκαταπρόνητος, ὃσψ καὶ μᾶλλον ἐν μείζονι καὶ περιφανεστέρᾳ καὶ τιμῇ καὶ δόξῃ καθίστατο· ὡς καὶ πολλοὺς τῶν δι' ἐναντίας ἀπειπόντας, τὸ πρὸς αὐτὸν ἀποσίστασθαι ἔχθος, καὶ κοινωνεῖν ἐλέσθαι· ὥστερ δῆτα Παλαιστινοὶ Ἐπραττον, καὶ Μάξιμος δι' Ιεροσολύμων ἐπισκόπος, διὸ κατὰ Μαξιμίνον δωγμὸς μάρτυρα ἀνεδείκνυτο· τὸν γάρ ἐτερον τῶν δρθαίμῶν ἐξορωρυγμένον εἶχεν ὑπὲρ τῆς εὐεξεῖας. Τούτοις γάρ τὰ κατὰ Σαρδικὴν ὑποδεῖξας γεγενημένα, πρὸς δὲ καὶ τὰ βισιλικὰ γράμματα τὰ δμοια ψηφιζόμενα, πρὸς ἐαυτὸν ἐπεσπάτο. Καὶ δὴ καὶ οὗτοι ούνοδον κηρύξαντες ἐκ τε Συρίας καὶ Παλαιστίνης, καὶ τῆς περικύλωφ χώρας, κοινωνία; αὐτῷ μετέδοσαν, καὶ τὸ προσῆχνον τῇ ἀξίᾳ γέρχεται πάνειμαν. Κανούσι ἐλάχιστος ἐντεῦθεν προσετριβη μῶμος πρὸς τὸν, εἰ-

Abus qui apud vos sunt, litteris nostris mandavimus, ut omnes quos seditiones esse cognoscerent, legum subjiciant vindictæ. Itaque cum utrumque perspicaciatis, sicut scilicet et divinam nostramque sententiam, curam etiam quam de vobis atque concordia vestra gerimus, et legitimam adversus improbos pœnam, ea quæ sacræ religionis sanctionibus conveniunt, rite servantes, et quem diximus episcopum omni honore et reverentia prosequentes, preces cum pro vobis ipsis, tum pro vita totius et reipublicæ prosperitate, ad rerum universarum Deum Patrem fundere sedulo studeat. Eodem exemplo præfectis Augustonice, Thebaidis et Libyæ scripsit, in quibus et illa suæ: «Quod si quando antehac cum ignominia et detimento eorum qui cum Athanasio episcopo coömmunicarunt, quidquam actum reperitur, abolitum id nunc volumus. Immunitatem namque quam clerici prius habuerunt, eamdem eos recipere statuimus, et constitutionem

CAPUT XXVI.

Ut civitates Athanasiū excepint, et de synodo Hierosolymis propter eum coacta, et quæ cu synodus Alexandrinis pro Athanasio scripserit.

Ejusmodi litteris munitus Athanasius, per Syriani in Ægyptum contendit, et inde per Pelusium Alexandriam profectus est. Peragrans autem urbes in Ægypto, quos ibi Ariano dogmati addictos reperit, illis exauktoratis, quorum doctrinam exploratam probasset, ecclesiarum eis administrationem committebat. Idque itidem, cum per nationes alias iret, secesse dicitur: siquidem ibi quoque ecclesia Arianis gubernandæ mandatae fuissent. Quæ res postea ei aliarum criminacionum initium et causa fuit, quod nimirum in paroecis, quæ ad jurisdictionem ejus non pertinerent, ordinationem usurpare ausus esset. Et cum redditu suo non ex adversariorum sententia instituto, propter Constantis amicitiam, majore esset animo: eo minus contumendus visus est, quo in majorem illustriorisque honorem et gloriam ita evectus fuerat, ut ex adversariis multi animos desponderint, et quod in eum gerebant odio deposito, communioni ejus se aggregarint. Quemadmodum quidem Palestini fecere, et Maximus Hierosolymorum episcopus, qui in Licinii persecutione egregium se ostendit martyrem, cum ei ex oculis alter proprie veram pietaten effosus est. Expositis namque apud hos Sardicensibus eccl., et litteris imperatoris quæ idem decernebant exhibitis, in sententiam eos suam Athanasius pertraxit. Atque illi, synodo ex Syria, Palestina et regione finitima coacta, ad communionem eum receperunt, debitumque dignitati ejus honorem exhibuerunt. Unde non minima aëris qui Athanasio male volebant, Maximo provenit

invicia et reprobatio, quod qui antea Tyri suffragator Athanasiū exuctorantium fuisse, nunc seorsim sententiam pro eo talem tulisset, auctoritate sua dignitatem illius confirmasset, et alacritate summa cum eo communicasset. Quæ vero pro eo synodus Hierosolymitana in Aegyptum, Libyam, et ipsam Alexandriam ad presbyteros et diaconos et plebem reliquam scripuit, talia fuere: **741** « Sancta synodus Hierosolymis congregata, eis qui in Aegypto, et Libya, et in ipsa Alexandria sunt, presbyteris, diaconis, et populo, dilectis desideratisque fratribus in Christo salutem. Universarum rerum Deo, dilecti, pro rei dignitate debitas agere gratias, propter ea quæ semper fecit admiranda, non possumus. Fecit autem nunc quoque cum ecclesia vestra, pastore vestro et domino collegaque nostro Athanasio, vobis reddito. Quis etenim se oculis suis visurum speravit, quæ nunc vos rebus ipsis percipitis? Sed enim vere profectio orationes vestras exauditæ sunt ab universitatibus hujus Deo, qui Ecclesiæ suæ curam gerit, qui lacrymas vestras et luctum respexit, et propterea preces vestras exaudiuit. Eratis namque sicuti oves jactantæ et dispersæ, non habentes pastorem. Et verus in cœlo pastor, oves suas curans, reddidit vobis quem desiderastis. Ecce enim et nos, qui nibil pro ecclesiastica pace non agimus, et cum vestra conspiravimus charitate, illum prius receptum concipi leximus. Et per eum in communionem vos recipientes, hoc scriptum et gratiarum actionem nostram ad vos dedimus, ut dilectionis vinculo nos et illi et vobis unitos atque conjunctos esse intelligatis. Debetis vero etiam pro pietate Dei amantissimorum imperatorum orare. Qui sane et ipsi, tum desiderio in illum vestro, tum sinceritate ejus coguita, restituere eum vobis cum omni honore sunt dignati. Itaque obviis eum excipite ulnis, et debitas pro eo gratiarum actiones, a quo hanc tantam receptionis gratiam Deo reddere studete, ut perpetuo cum Deo latari et Dominum celebrare valeatis, in Christo Jesu Domino nostro: per quem Patri sit Palæstina synodus pro Athanasio scriptis.

CAPUT XXVII.

Ut Ursicius et Valens, Ariani libellum pœnitentiae Julio Romano pontifici obtulerint: et ut Nicænam fidem amplexi, cum Athanasio in gratiam redierint.

Cæterum alii quoque, tametsi ingenti erga Arianicam religionem ardore essent, in illius tamen concessere sententiam: id quod et Ursicius (1) et Valens fecere, qui cum Theognide et aliis apud Mareotum fuere, ea quæ Ischyras dixerat, de conferto mystico poculo, et aliis rebus inquirentes. **742** Ii priore opinione mutata, Romanum profecti sunt: atque ibi Julio episcopo libello pœnitentiae oblato, victos se ab Athanasio esse sunt confessi,

(1) Ursicium alii Ursacium vocant, convenienti Hungarorum lingue nomine, quasi Orsacum dicent: Orsacus autem apud eos nobilis et genero-

A ἀπεγχῶς πρὸς Ἀθανάσιον εἶχον, Μάξιμψ, οἰς ἐν Τύρῳ πρότερον σύμψηφος τοῖς καθελοῦσι γεγενημένος, νῦν οὖτες ίδει τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκφρίζετο· ἐκύρου τε τὸ δέσμωμα, καὶ προσθυμότατα ἔκοινώνει. Α δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις Ἑγράφε σύνοδος τοῖς ἐν Αιγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ αὐτῇ Ἀλεξανδρειᾳ πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις καὶ τῷ λοιπῷ λαῷ, οὐτωσι διεγέσαν· « Κατ' ἀξίαν τῷ τῶν διλον Θεῷ εὐχαριστεῖν οὐκ ἀρκοῦμεν, ἀγαπητοί, ἐφ' οἷς θαυμασίοις ἐποίησε πάντοτε· ἐποίησε δὲ καὶ νῦν μετὰ τῆς ὑμετέρας ἐκκλησίας, τὸν ποιμένα ὑμῶν καὶ κύριον καὶ συλλειτουργὸν ἡμῶν Ἀθανάσιον ἀποδοὺς ὑμῖν. Τίς γάρ ἥπισε ταῦτα δρθαλμοὺς ίδειν, ἀ νῦν διμεῖς Ἑργα ἀπολαμβάνετε; Ἀλλὰ δὲλθοῦς αἱ εὐχαὶ ὑμῶν εἰσηκούσθησαν παρὰ τῷ τῶν διλον Θεῷ, τῷ κηδομένῳ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ, καὶ ἐπιδόντες ὑμῶν τὰ δάκρυα καὶ τοὺς ὁδυρμοὺς, καὶ διὰ τοῦτο τῶν δεήσεων ὑμῶν ἀπακούσαντι. Ήτε γάρ ὡς πρόδοτα ἐσκυλιμένα καὶ ἐβριμένα, μή ἔχοντα ποιμένα· καὶ δὲλθινὸς ποιμὴν οὐρανόθεν, δ τῶν ίδιων προβάτων κηδόμενος, ἀποδοὺς ὑμῖν δὲ προθείτε. Ἰδού γάρ καὶ διμεῖς πάντα ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης πράττοντες, καὶ τῇ ὑμετέρᾳ συμπνέοντες ἀγάπῃ, προλαβόντες αὐτὸν ἡστασάμεθα· καὶ κοινωνήσαντες δὲ αὐτοῦ ὑμῖν, ταῦτας τὰς προστρήσεις διαπεμπομέθα, καὶ τὰς εὐχαριστηρίους ἡμῶν εὐχάς· Πνεῦ εἰδῆτε τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτὸν καὶ ἡμᾶς ἡνωθεῖται. Οφειλετε δὲ καὶ ὑπὲρ τῆς εὔσεβεις τῶν θεοφιλεστάτων βασιλέων εὐχεσθαι· οἵτινες καὶ αὐτοὶ γνόντες τὸν πόλιον ὑμῶν τὸν περὶ αὐτὸν, καὶ τὴν αὐτοῦ καθαρότητα, ἀποκαταστῆσαι ὑμῖν αὐτὸν μετὰ πάσης τιμῆς κατηξίωσαν. Ὑπέτις οὖν δεξάμενοι αὐτὸν χερσὶ, καὶ τὰς δοφειλομένας ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχαριστηρίους εὐχάς ἀναπέμψαι τῷ ταῦτα ὑμῖν χαρισμένῳ Θεῷ, σπουδάσατε ὑπὲρ τοῦ διὰ πανὸς ὑμᾶς χαίρειν σὺν Θεῷ καὶ δοξάζειν τὸν Κύριον ἡνίκας Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν δι' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. » Μάξιμος μὲν οὖν καὶ ἡ ἐν Παλαιστίνῃ σύνοδος; τοιάντα ὑπὲρ Ἀθανασίου Ἑγράφον.

gloria in sæcula sæculorum. » Hæc Maximus et

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ.

« Ος καὶ οἱ Ἀρειαροὶ οὐρσίκιος καὶ οὐδαλης, βιβλιοὶ μετανοοῦς δόρτες Ιουλιψ τῷ Ράμης, τὴν ἐν Νικαίᾳ πλοτίνη ἡσπάναρτο, καὶ μετὰ Ἀθαραστοῦ ἐσπεισαρτο.

Οὐ μήν ἀλλὰ καὶ ἀλλοι, καὶ περ διαπύρις πρὸς τὴν Ἀρειανικὴν θρησκείαν ἔχοντες, πρὸς τὴν ἐκείνου μετεργύσαν δέξαν· οἷα δὴ καὶ οὐρσίκιος καὶ οὐδαλης πεπονθασιν, οὐ οὖν τοῖς ἀμφιθέογνιν ἐν τῷ Μαρεώτῃ γενόμενοι τὰ εἰρημένα Ἰσχυρίων διαψήλαψῆσαι περὶ τε τοῦ κατεαγότος μυστικοῦ ποτηρίου καὶ τῶν λοιπῶν, μεταθέμενοι τῆς προτέρας σπουδῆς, ἐς Ῥώμην ἀνήγεσαν· καὶ Ιουλιψ τῷ ταῦτης ἐπισκόπῳ βιβλίον μετανοιας δόν-

sus dicitur, sive nobilitas ipsa. Ursicij et Valentis

τας, τὴν ἐπὶ Ἀθανασίῳ ήτταν ὡμολόγουν, καὶ τῷ διμοσιεύσι τοῦ λοιποῦ στοιχείν ἐπεκύρουν· καὶ αὐτῷ δὲ Ἀθανασίῳ γράψαντες, φιλοφρόνως κοινωνεῖν αὐτῷ ἔξιουν· δὲ δῆτα περιφράνως εἰς μέγιστον καθιστατο θρίαμβον ὃς ἀδίκως οἱ ἐν Τύρῳ κατὰ Ἀθανασίου τὰς ψήφους ἔξηγενταν. **Α** δὲ τῷ Ῥώμης Ἑγραφοῦ Ἰουλίῳ, ἥσαν ταῦτα· «Κυρίῳ μακαριωτάτῳ πάπκῃ Ἰουλίῳ Οὐρσάκιος καὶ Οὐάλλης. Ἐπειδὴ συνέστησεν ἡμᾶς· πολλά τε πρὸ τούτου καὶ δεινά περὶ Ἀθανασίου τοῦ ἐπισκόπου διὰ γραμμάτων ἥμῶν ὑποδειληχέντας, γράμματι τῆς σῆς; χρηστότητος; μεθοδευθέντες, τοῦ πράγματος χάρεν περὶ τοῦ ἐδηλώσαμεν, οὐκ τὸ δυνάθημεν λόγον ἀποδοῦναι· δικολογοῦμεν παρὰ τῇ σῇ χρηστότητι, παρόντων τῶν ἀεικῶν ἥμῶν πάντων τῶν πρεσβυτέρων, διὰ πάντα τὰ πρὸ τούτου ἐλθόντα εἰς τὰς ἀκοὰς ὑμῶν περὶ τοῦ ὄντος τοῦ προαιρημένου Ἀθανασίου ψευδῆ καὶ πλαστά ἔστι, πάσι τε δυνάμει ἀλλοτρια αὐτοῦ τυγχάνει. Διὰ τοι τούτῳ ἕδεις ἀντιποιούμεθα τῆς κοινωνίας· τοῦ προειρημένου Ἀθανασίου· μάλιστα δὲ τῇ θεοτέσσεια σου κατὰ τὴν ἐμφύτον αὐτῆς; καλοκαγαθίαν τῇ πλάνῃ ἥμῶν συγγνώμην κατηξίωσε δοῦναι. Ὁμολογοῦμεν καὶ τούτῳ, διὰ τὸν ποτε ἡμᾶς οἱ ἀνατολικοὶ θεοφάνειαι, καὶ τὸν ἡμέραν τοῦ Σταύρου τὸν Ἃριστόν τοῦ Χριστοῦ ἔστι, καὶ τοὺς ἀρνουμένους τὸν Χριστὸν Θεὸν εἶναι, καὶ Υἱὸν Θεοῦ πρὸ αἰώνων, καθὼς καὶ ἐν τῷ προτέρῳ λόγῳ λαλῶν ἐκεῖτῶν ἐν τῇ Μεδιολάνων ἐπιδειδώκαμεν, καὶ νῦν ἀναθεματίζομεν. Ταῦτα δὲ τῇ χειρὶ αὐτῶν γράψαντες, δικολογοῦμεν πάλιν διὰ τὴν Ἀριστονικὴν αἰρεσίν, καθὼς προείπομεν, καὶ τοὺς ταῦτας αὐθέντας κατεχτίναμεν εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐγὼ Οὐρσάκιος τῇ δικολογίᾳ μου ταῦτη παρών, ὑπέγραψα· ὠσαύτως δὲ καὶ Οὐάλλης. » Ταῦτα μὲν πρὸς Ἰουλίον· δὲ δὲ καὶ Ἀθανασίῳ ἐπεμπον ἐν τούτοις ἥσαν· «Κυρίῳ ἀδελφῷ Ἀθανασίῳ ἐπισκόπῳ Οὐρσάκιος καὶ Οὐάλλης ἐπίσκοποι. Ἀφορμὴν εὑρόντες διὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συμπρεσβυτέρου ἥμῶν Μουσαίου, ἐρχομένου πρὸς τὴν ἀγάπην, ἀδελφὲ ἀγαπητὲ, διὰ τούτο ος καὶ πάνυ προσαγορεύομεν ἀπὸ τῆς Ἀκούλιας· καὶ εὐχόμεθά σε ὑγιαίνοντα τὰ γράμματα τὰ ἡμέτερα ἀναγνῶναι. Δώσεις γάρ την θαρρεῖν, ἐὰν καὶ σὺ ἐν τῷ γράφειν ἀποδῆς ἡμῖν τὴν ἀμοιβήν. Γίνωσκε γάρ τοι μὲν εἰρήνην ἔχειν μετὰ σοῦ καὶ κοινωνίαν ἐκκλησιαστικήν. Καὶ τούτων γνώρισμα τῇ δει τούτων τῶν γραμμάτων προσηγορίᾳ. » Τὰ μὲν οὖν κατὰ Ἀθανασίου ἐν τούτοις ἥσαν· καὶ οὕτως ἐξ ἐσπέρας εἰς τὴν πρὸς Ἔω ἀρχομένην ἐπανελθόν κατ' Ἀγύπτιον, τις ἐκκλησίας διεπεν. Ωσαύτως δὲ καὶ Παῦλος, καὶ Μάρκελλος, Ἀσκληπᾶς τε καὶ Λούκιος, τοὺς ιδίους τέπους ἀπέλαδον.

B A simulque in posterum se τῷ διμοσιεύσι, consubstantiali, assensuros esse receperunt. Ad ipsum etiam Athanasium scribentes, benigne se cum eo communicaturos esse significarunt. Quæ sane res publicitus in maximum evasit veluti triumphum et documentum certum, iniquas esse Tyri dictas latasque in Athanasium sententias. Ad Julianum episcopum Romanum quæ scripserant, hæc fuere: «Beatissimo domino papæ Julio, Ursicius et Valens: Quandoquidem antehac multa et gravia de Athanasio episcopo scriptis nostris nos constat suggestisse, neque bonitatis tuae litteris in sententiis alias traductos: negotio eo de quo ad te scriptimus impeditos, rationem eorum reddere potuisse: idcirco præsentibus nunc fratribus nostris presbyteris omnibus apud humanitatem tuam prosternim omnia quæcumque antea de nomine, quem diximus, Athanasii ad aures vestras pervenire, falsa et conficta, modisque omnibus aliena ab eo esse. Quapropter communionem ejus cupide affectamus, præcipue cum pletas tua, pro insita sibi integritate, gratiam nobis erroris facere est dignata. Prosternim et illud, si quando Orientales maligne, aut ipse etiam Athanasius, nos de hac re in jus vocare voluerint, nos præter animi tui sententiam eo non ituros. Arium autem hereticum, ejusque defensores, qui dicunt, sicut aliquando tempus cum non fuit Filius: et, Christum ex non existente esse: et, qui Christum Deum esse et Filium Dei ante sæcula negant, sicuti et in priore libello nostro Mediolani oblati, ita nunc quoque anathemate mactamus. Hæc autem mannum nostrarum subscriptione adnotantes, iterum iterumque prosternim, nos, quemadmodum modo diximus, Arianam heresim et auctores ejus damnare in sæculum. Ego Ursacius professioni huic, meæ præsens subscripti: itidem vero et Valens. » Hæc quidem ad Julianum. Quæ vero ad Athanasium scripsere, sic habebant: « Domino fratri Athanasio episcopo, Ursacius et Valens episcopi: Occasionem per fratrem et compresbyterum nostrum Musæum, 743 qui ad dilectionem tuam proficiscitur, frater dilecte, nacti, compellantum te ex ipsa Aquileia duximus: optantes, ut salvas litteras nostras legas. **D** Addes autem nobis fiduciam, si tu quoque scribendo nobis responderis. Scito namque nos pacem tecum habere, et ecclesiasticam tecum communicare conjunctionem. Indicium carum rerum est litterarum nostrarum isthæc compellatio. » Res Athanasii ita se habuere. Et sic ille ex Occidente in Orientales partes reversus, ecclesias in Ægypto rursus gubernavit. Itidem vero et Paulus et Marcellus, et Asclepas, et Lucius, sedes suas recepere.

CAPUT XXVIII.

A

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΗ'.

Ut eo tempore res quoque publica male habuerit: et de Saporis Persarum regis contra Nisibin expeditione: et de occidentibus tyrannis Magnentio, Britaniisque qui post mortem Constantini Cæsaris existere.

Ea tempestate et res publicæ laborarunt. Ex tribus enim Constantini filiis (1), qui natu minimus, patri cognominis erat, a ducibus Constantini fratrii trucidatus fuerat, non jubente illo quidem, sed nec prohibente etiam: sicuti a nobis supra est dictum. Illud quoque non omittendum videtur, una cum Constantini, post mortem ejus, filiis, imperasse patri suo cognomine Dalmatum Cæsarem, prosperrima indole patris persimilem juvenem, sed eum brevi jugulatum esse a militibus, Constantio sinente potius quam jubente. Deinde minus quoque feliciter Constantio res in Oriente successere (2): maximia namque a Persis expeditione suscepta, perinde atque nox quædam confertim Romanis offusa esset, victoria vere ad Persas inclinavit: cum Athanasius etiam variis casibus jactatus, et de consubstantiali adversus cum bellum est excitatum. Nisibim, quæ etiam Antiochia Mygdoniæ a quibusdam dicitur, Sapores ad dies septuaginta oppugnavit, tormentis per circuitum dispositis, vallo in magnam altitudinem excitato, omni genere armorum bellicarumque ad expugnandas urbes comparatarum machinarum emisso, fossisque et aggeribus ductis. Ut autem res omnes expertus nihil egit, fluvium Mygdonium (ita enim dicitur, qui medium secat urbem) longius a muro aggeribus ex ultraque parte præ altis, qui undas cohiberent, constructis inhibuit, et de repente quasi tormentum quoddam mœniibus innisit. Atque illa quod viii et impetum undarum non sustinerent, in parte ultraque meatum illi præbentia, cessere atque concidere. 744 Persa autem in spem urbis potiundæ erectus, postridie lutosis aquosisque locis exsiccatis, ad muri qui conciderat, partes cum copiis omnibus accedens, mœnia ipsa ita ut antea fuerant, restaurata vidit. Urbis namque episcopus Jacobus, divinæ sortis minimè expers, oratione celeriter ea restituit. Et accedentes præterea ed ea Persas, quæ in conspectum non caderent, depulit telis. Quod Sapores cernens, consternatus obstupuit. Et quod circa murum virum splendido regioque culu ornatum vidisset, Constantium eum esse arbitratus, cædem eis minatus est, qui eum non adesse renuntiaverant. Ubi vero illi vera esse quæ dixissent, Constantium scilicet Antiochiæ esse, confirmarunt, agnovit visionis ejus prodigium, Deuinque res Romanas propugnare dixit. Eaque de re ad iram prolatissus, in aerem tela, vulneraturum se esse eum qui

(1) De Constantini tribus filiis ita scribit Eutrop. lib. xxi: *Constantinum primu. filium decennali suo transalpinis gentibus præfecit. Constantium secundum, vicennali in Orientem misit. Constanti natu minimo tricennialibus Illyricum, Italiam*

**Oti και τὰ κοινὰ τότε κακῶς εἶχε· καὶ περὶ τῆς εἰς Νισίβιν ἐκστρατείας Σαπωροῦ τοῦ Περσῶν βασιλέως· καὶ περὶ τῶν κατὰ τὴν ἐσπάραγ τηράντων, Μαγνεντίου καὶ Βρετανίων, καὶ ἀλλιών μετά μόρον Κώνσταντινού τοῦ Καλσαροῦ.*

Κατ’ ἑκεῖνο δὲ καιροῦ καὶ τὰ κοινὰ κακῶς ἐπρεπεν. Τριῶν γάρ παλῶν δυτιῶν τῷ Κωνσταντίνῳ, διὸν νεώτερος καὶ διμόνυμος τῷ πατρὶ πρὸς τῶν τοῦ ἀδελφοῦ Κώνσταντινοῦ κτίννυται, οὐ κελεύσαντος τὴν σφαγὴν, ἀλλὰ μηδὲ καλύσαντος· μετὰ δὲ τοῦτο οὐκ εὐτυχῶς τὰ κατὰ τὴν "Ἐω εἶχον, τῷ Κωνσταντίῳ, μεγίστῃς ἄθροιν" Ρωμαίοις ἐπιχυθεῖσῃς· τὰ τῆς νίκης Πέρσαις ἐγένετο· διπηνίκα τὰ κατ'

B Αθανάσιον καὶ δὲ περὶ τοῦ δμοσιούσιον ἀνερθριπίζετο τούτεμο;. Ἐν μέντοι Νισίβιοι τῆς Ἀντιοχείας Σαβώριος γεγονὼς, πολιορκεῖν ἐπειράτο ἐπὶ ἔδυμητον τὴν ἡμέραν, τὰς μηχανὰς περιεστὰς κύκλῳ καὶ χώματα εἰ; Ήψος: μέγα ἀγέρων, καὶ τὰς ἐλεπόλεις ἀφεὶς, τάφρους τε ὑπορύσσων καὶ χαρακώματα. Ως δὲ πάντα πράττων οὐδὲν ἤνει, τὸν μέσον τέμνοντα ποταμὸν τὴν πόλιν, δις Νυγδόνιος λέγεται, πόρρωθεν ἐπιτσχῶν, καὶ ἐκατέρωθεν τάφροις τισὶν ὑψηλοῖς περιφράξας τὸ φεῦμα, ἐξάπινα οὐλὰ τινὰ μηχανὴν κατὰ τὸν τείχον τοὺς φύλεις. Τὸ δὲ τὴν ρύμην μὴ ἀντισχόν, εἴξει τε καὶ κατέπεσεν ἐκατέρωθεν, διέσδον τὸν διάτοις δεδωκός. Ἐν Ἐπίποιο δὲ Πέρσης γενόμενος τὴν πόλιν ἐλεῖν, καὶ τῇ ὑστεραίᾳ μετὰ τὸ διανυκτηρίῳ τὸ τέλμα, διὰ τῶν καταπεπτωκότων μερῶν πανστρατη ἐλθών, ὅρῃ τὸ τείχος οἰδόντερ τὸ πρότερον ἦν. Οὐ γάρ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος τηνικαῦτα Ἰσικώνος, θείας μοίρας μὴ ἀμοιρῶν, εὐχῇ θάτετον τὸ τείχος ἀνίστη· καὶ τοὺς Πέρσας λόντας ἀοράτοις ἐξήλαυνε βλέπει. Σαβώριος δὲ ἀθρίσας, ἐν ἐκπλήξει ἦν διὰ ταῦτα· καὶ διὰ διάδρομο περὶ τὸ τείχος ἐώρα βασιλικὴ περιηνθισμένον ἀδρότητι. Νομίσας δὲ εἶναι Κωνσταντίον, θάνατον ἡπείρησε τοῖς μὴ παρεῖναις τοῦτον ἀπηγγελκότιν. Ἰσχυρός οὖν δὲ ἐκεῖνων ἀληθῆ εἶναι τὰ παρ’ αὐτῶν εἰρημένα, καὶ τὸν Κωνσταντίον ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγειν εἰρηκότων, ἐπέγνω τῆς δικεῶς μηνύματα, καὶ τὸν Θεὸν ἐλεγε τῶν Ρωμαίων ὑπερμαχεῖν. Ἐφ’ ϕ δυσχεράντας, εἰ; ἀέρα βέλη τούτων, πλήξαι τὸν ἀσώματον δειλαῖος οὐδεὶς. Ἐγραίμ δὲ παρὰ Σύροις ἀριστος γενόμενος συγγραφεὺς, ἀνιών τὸ τείχος, καὶ τὸ μυρίανδρον ἐκεῖο στήριξ ιδίων, ἐδεῖτο τοῦ Ἰσικώνου, οὕτω γάρ δὲ πίσκοπος ὠνομάζετο, κνίπας ἐπιπέμπειν τοῖς Πέρσαις καὶ κώνωπας, ὡς δὲν καὶ διὰ τῶν σμικρῶν ζωῦφιν γνῶσι Πέρσαις, ως μέγας σφίσι Θεός ἐπαρκεῖ. Καὶ δῆδια τῇ εὐχῇ στρατὸς διαέριος νεφῶν δίκην τὰ ζωῦφια αὔτοῖς ἀθρόον ἐφίπτατο· καὶ ταῖς τῶν ἐλεφάντων προνομαίαις αὐλῶν δίκην ηφαρημέναις τῶν τε ἵππων καὶ διλων ζώων τοῖς τε ὀστιν καὶ φίσιν εἰσέρρεον. Οἱ δὲ τῶν ζωῦφων μὴ φέροντες τὴν ἐπι-

et Africam provincias dedit.

(2) Nocturna siquidem pugna inter Romanos et Persas in collimatio commissa: firmiores ad breve tempus res Persarum sunt visæ. (Socrat. lib. ii, cap. 25.)

θεσιν, ἀτάκτῳ ρύμῃ θέοντες συνεχόντο, καὶ κατέ- πιπτον ἀκόσμως ἀποδιδράσκυντες. Σαβώριος δὲ ἐκ μικρῶν τὴν μεγάλην θεοῦ συμμαχίαν μεμαθήκως, καὶ πολλὰ δράσες τῇ τοιεύῃ στρατείᾳ, δῆμως αἰσχύνης ἐμπλεως; ἐκεῖθεν ἀνέστρεψεν, ἔσυτῷ μᾶλλον οὐ νίκην, ἀλλ' ἤταν πραγματευσάμενος. Ἐν δὲ τῷ πρὸς Ἑών Περσικῷ πολέμῳ διατρίβοντι Κωνσταντίῳ, Μαγνέντιος ἐν Ἐσπέρῳ τύραννος ἦρθε. θεὶς δὴ τὸν βασιλέα Κωνσταντα ἐκ συσκευῆς ἀναιρεῖ περὶ Γαλατῶν, καὶ τὴν ὑπ' αὐτῷ ἀρχομένην ὑφ' ἔσυτον ποιεῖται. Δι' οὖν ἐμφύλιος μάχη συνίστατο. Τοῦ δὲ τὴν ἄκρατον ρύμην δεῖσασθα Κωνσταντία τοῦ κρατοῦντος; ή ἀδελφή; Βρετανίων τὸν βασιλικὸν περιτίθετον, καὶ ἀνθίστασθαι τῷ τυράννῳ ἀκέλευν. Οἱ μαθῶν δὲ Κωνσταντίος, καὶ τὸ βασιλικὸν διάδημα ἔπειταν. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐνηδυνθεὶς τῇ ἀρχῇ, τύραννος ἐν Σιρμίῳ καθίστατο. Ναὶ μήν καὶ κατὰ Τρώμην ταραχὴ οὐ μετρία προσῆν, Νεπωτιανοῦ, δὲ ἀδελφοῦδες ἡν Κωνσταντίου τοῦ βασιλεύσαντος, τῆς ἀκείσες ἀντιποιευμένου ἀρχῆς, οὐκ ἀγενῆ νεολαίας ἐκ θυρυφόρων μονομάχων στρατιῶν ἐπισυρόμενου. Ἀλλὰ τούτον μὲν οὐκ εἰπὲ πολὺ κρατήσαντα οἱ περὶ Μαγνέντιον ἔκτεινον. Μαγνέντιος δὲ τὰ πρὸς δύσιν ἀπαντὰ δηρῶν οὐκ ἀνίει· οὐτας ἐν βραχεῖ τῷ χρόνῳ τοσαῦτα συνερχόντη κακά. Ἔτος τέταρτον δὲ ἡν πετὰ τὰ Εν Σαρδικῇ τῇ ἐκκλησίᾳ γενόμενα. Κωνσταντίος δὲ αὐτοκράτωρ κατέτη τὴν Ἐώνα δειχθεὶς, καὶ τὸ τῆς Ἐσπέρας κράτος περιζώσασθαι ἰσπειδεῖ· καὶ πρὸς τὸν τῶν Ἐσπερίων τυράννων καθηκόλιζετο πόλεμον. Τέτε δὲ Ἀθανάσιος καὶ σύνοδον ἐν Άλεξανδρείᾳ Αἴγυπτίων ἀθροίσας ἐπισκόπων, τὰ Εν Σαρδικῇ καὶ Παλαιστίνῃ περὶ αὐτοῦ δέδεντα χυροῦν καὶ ἐπιψήφιζεθαι παρασκεύαζε.

sibi in urbe vindicans, forteum ex gladiatoriibus satellitibus exercitum contraxerat. Eum tamen non diu rerum potitum, Magnentius (3) necavit: qui loca omnia in ipso Occidente vastare non intermisit. Tantum brevi tempore malorum est accumulatum. Erat is quartus a Sardicensi synodo annus. Constantius porro, qui Orienti imperator declaratus fuerat, Occidentem quoque potestati sue subjicere contendit, bellumque adversus tyrannum, qui ibi grassabatur, adornavit. Eo tempore Athanasius episcoporum Ἀgyptiorum synodum Alexandriæ coegit: in qua quæ de eo vel Sardice vel in Palæstina decretalia essent, comprobarentur atque confirmarentur.

ΚΕΦΑΛ. ΚΘ.

Ὥς πάλιν τῶν Ἀραιαρῶν ἐπιθέσσοιν οἱ περὶ Ἀθυράσιον ἐξηλαυνορτο, καὶ αὐτὸς φυγῇ ἐχρήσατο· καὶ ὡς πάλιν Γεωργίος κατηχθῆ εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ μυρλα κακὰ Αλεξανδρεῦστε ἐπιτίχασεν· διὸ ἐτῷ περὶ φυγῆς λόγῳ λετέρη· οὐτοὶ Ἀθυράσιος.

Βασιλεὺς δὲ ταῖς τῆς ἀντιπάλου αἱρέσεως ὑποθέσειν ἐκτραπεῖς, διάστροφος; τὴν γνώμην ἐγίνετο· ὑπέθεντο γὰρ ὡς εἶται Αἴγυπτον καὶ Λιβύην συγχέων αὖτις δὲ Ἀθανάσιος. Προσετίθεντο γε μήν καὶ τὸ μῆτρα ταῖς καθηκουσσαῖς αὐτῷ παροικίαις κειροτονίας ποιεῖσαι· καὶ τὸ μέγιστον, ὡς διειστος αὐτῷ

A corpore caret, ratus, miser conjectit. Ephraim autem, qui apud Syros optimus fuit scriptor, muro conseruo, ubi innumerabilem illam hostium multitudinem vidit, Jacobum qui tum ibi, ut dictum est, episcopum agebant, rogavit, ut cyniphes et culices Persis immitteret: quibus illi, etiam per minima animalia Deum eis abunde auxilium ferre, cognoscerent. Et ecce, simul cum ipsa preicatione, animalculorum aereus exercitus nubis instar consertim in illos involat, et in elephantiuum proboscides, quæ veluti tibiæ directæ eminebant, equorumque et aliorum jumentorum aures et nares irruit. Illi vero animalculorum eorum non ferentes congressum, nullo servato ordine, cum impetu discurrentes miscentur, fugientesque turpiter concidunt. At Sappores ex rebus minimis maximo Dei subsidio cognito, cum multa per eam expeditionem tentasset, cum probro tamen et ignominia inde discessit, clade sibi ipsi potius quam victoria parta. Constantio autem bello Persico in Oriente occupato, Magnentius in Occidente tyrannidem arripiuit qui imperatorei Constantem apud Gallias per insidias interemisit, imperiumque illius sibi subvenit. Unde civilis belli causa exstitit. Hujus namque impotentem animum verita imperoris soror Constantia (1), Britanionī imperiale imposuit diadema, eumque adversus tyrannum ducere jussit. Quod ubi Constantius cognovit, et ipse imperatoris insignia eidem misit (2). Sed et hic imperandi libidine corruptus, in tyrannidem apud Sirmium erupit. 745 Roma quoque non mediocre tumultus fuit, quod Nepotianus, Eutropiæ Constantii sororis filius, imperium sibi in urbe vindicans, forteum ex gladiatoriibus satellitibus exercitum contraxerat. Eum tamen non diu rerum potitum, Magnentius (3) necavit: qui loca omnia in ipso Occidente vastare non intermisit. Tantum brevi tempore malorum est accumulatum. Erat is quartus a Sardicensi synodo annus. Constantius porro, qui Orienti imperator declaratus fuerat, Occidentem quoque potestati sue subjicere contendit, bellumque adversus tyrannum, qui ibi grassabatur, adornavit. Eo tempore Athanasius episcoporum Ἀgyptiorum synodum Alexandriæ coegit: in qua quæ de eo vel

Sardice vel in Palæstina decretalia essent, comprobarentur atque confirmarentur.

CAPUT XXIX.

Ut rursus Ariana opera Athanasius sit expulsus, ipseque se fugæ commiserit: et ut denuo Georgius Alexandriam sibi perdactus, Alexandrinisque infinita mala conciliarit: quemadmodum ea de rei iuriatione de fuga sua Athanasius scriptum reliquit.

Imperator autem adversantis sectæ importuna sollicitatione transversim actus, priorem mutavit sententiam. Suggererant enim ei, Athanasium rursus Ἀgyptum et Libyam turbare. Addiderant etiam, in parœciis quæ jurisdictionis ejus non essent, episcopos et presbyteros designasse. Et

erat, insidiis, haud longe ab Hispaniis, in oppido Illeene, occisus est. Entrop., qui Augustam, Augustodunum nominat. — Nepotianum die vicesimo octavo Magnentius oppressit: et caput ejus hastæ infixum, in urbe circulatum est. Idem.

(1) Ad Illyricum autem Sirmii a militibus alias tyrannus lectus, nomen illi erat Britanionis. (Socrat. ubi supra.)

(2) Veniam petenti facile dedit. (Egnat.)

(3) Constans, ad delicias delapsus, Magnentii, qui comes ordinum Augustæ, Germaniæ urbis,

quod omnium maximum foret, ipsum quoque fratrem Constantem ad inimicitias adversus eum concitasse. Quibus criminibus apud Constantium, ut qui Euripus esset, effecere, ut quae Sardicæ constituta fuerant prorsus aboleret, et eos qui per eam synodum restituti fuerant episcopi, exigi juberet. Ita factum, ut Marcellio dejecto, Basilius Ancyram Galatiæ sit reductus, et Orestiadis episcopus, Lucius, vincens in carcere interierit: Paulus vero Constantinopolitanus perpetuo exilio multatus, in oppidum quoddam Armeniae in solitudine situm, Cucusum nomine, deportatus sit: ubi laqueo strangulatus, Macedonianorum opera periit. **746** Tantum autem calumpnia Athanasio apud imperatorem intentata valuit, ut is quemdam submiserit, qui caput illi ubiunque reperto amputaret: et cum eo Theodulo itidem, et Olympio, ecclesiarum quarundam in Thracia episcopis. Quam rem ubi Athanasius praesentil, minis illius cedens, fuga vita sua consuluit. Quam deinde fugam Ariani sunt calumniati, et maxime Narcissus Neroniadis Ciliciæ episcopus, et Leontius Laodicensis, tum autem Antiochenus episcopus. De quo Athanasius dicit, presbyterum eum ministerio, quod seipsum castrarit, motum esse. Nam is puellæ eidam Eustoliæ venustæ mulierculæ cohabitans, cum invalescentem eam ob causam sœdam suspicionem abolere studeret, seipsum castravit, ut libere deinde cum ea esse posset. Cæterum ne eo quidem facinore suspicionem sustulit. Nam eam ob rem tum illi dignitas adempta: postea autem Constantii opera, Laodicensi primum, deinde etiam post Deo in visum Stephanum, qui placito post Eupbronium successerat, Antiochenæ prefectus est ecclesiæ. Verum enimvero post Athanasii quæ dicta est fugam Georgius in locum ejus surrogatus, ecclesiæ Aegyptias male tractavit. Quæ autem is commiserit, ea ex Athanasii verbis, qui eis rebus interfuit, easque pertulit, rectius intelligentur. Nam in Apologetico libro, quem *Ds* fuga inscrispit, defensionem adversus eos qui eum carpserant instituens, mentionem quoque eorum quæ tum ibi acta essent facit, et hisce uitiorum verbis: « In Alexandriam rursus irruerunt, qui nos ut occiderent inquirebant. Et facta sunt posteriora, deteriora prioribus. Subito enim milites ecclesiam circumvallarunt, et pro preceptione bellum institutum. Deinde Quadragesima ipsa, qui ab eis e Cappadocia missus fuerat Georgius ingressus, clades, pravos conatus, quos ab illis didicerat, adauxit etiam. Post Paschæ hebdomadam virgines in vincula conjiciebantur, episcopi a militibus vinci ducebantur: pupillorum et viduarum domus et panes diripiabantur, impetus in ædes fie-

(1) Hic supra cap. 8. Eod. Adrianopolis episcopus fuisse dictus est. Sicuti et apud Socrat. lib. II, c. 26. Orestiam autem sive Orestiadem urbem esse dicunt supra Macedoniæ in eminenti monte sitam in Orestis. Orestas enim populus nominat Plin.

A ἑκπολεμήσεις ζῶντα τὸν ἀδελφόν. Καὶ πείσαντες τοῖς τοιούτοις Εὐριπὸν δῆτα, τὰ ἐν Σαρδικῇ γεγενημένα ἀνέτρεπε, καὶ τοὺς δι' ἐκείνης ὅσοι τῶν ἐπισκόπων καθόδου ἔτυχον ἐκέλευεν ἐξελαύνεινται. Ἀμέλει καὶ Μαρκέλλου ἐκβληθέντος, Βασιλεὺς τῆς Ἀγκυρογαλατίας προστατο ἀνθίς. Ὁ δὲ τῆς Ὄρεστιάδος Λούκιος σιδηροδεσμώτης ἐν εἰρχτῇ διεψθάρη. Παῦλος δὲ ὁ τῆς Κωνσταντίνου ἀιδίῳ ἐζημιοῦτο φυγῇ κατὰ τὴν τῆς Ἀρμενίας πολίχνην, ἐν ἐσχατιᾱͅ που κιμένην. Κουκουσὸν αὐτὴν ὀνομάζουσιν. Ἐνθα βρόχῳ τῷ δι' ἀγχόνης ἐκθάρη παρὰ τὰ Μακεδονίου φρονούντων. Τοσοῦτον δ' αἱ κατ' Ἀθανασίου διαβοκαὶ ἐσχον τὸ κράτος, ὡς καὶ τινα πέμπειν ἀφιερεῖν ἐκείνων τὴν κεφαλὴν, ὅπου δὴ καὶ εὔρισκοτο· σὸν αὐτῷ δὲ καὶ Θεόδοσιον, καὶ Ὀλυμπίον, ἐκκλησιῶν τινῶν προσταμένους ἐν Θράκῃ. Τὸν δὲ προσαισθένεν τὰ ἐκ βασιλέως, τὴν ἀπελήν ἐκφυγεῖν, καὶ τὸ ζῆν πραγματεύσασθαι. Ἡν δῆτα φυγὴν αὐτοῦ εἰς Ἀρείου διαβάλλοντες ἤσαν· καὶ μᾶλλον Νάρκισσος δὲ Νερωνιάδος ἐπίσκοπος, καὶ Λεόντιος δὲ Λαοδικείας, τηνικαῦτα δὲ τῇ, ἐν Ἀντιοχείᾳ προεστώς ἐκκλησίας· περὶ οὐ φησιν Ἀθανάσιος, ὅτι πρεσβύτερος ὅν, ἐξέστη τῇ λειτουργίας ἐκτομίας γενόμενος αὐτοργής. Παιδίσκη γάρ τινι προσεδρεύων ὥρατι, Εὐστολία δὲ ἦν ἐκείνη τὸ δνομα, ἐπὶ τὴν ἀναφούμενην αἰτχράν ύπνοιαν διὰ σπουδῆς ἐποιεῖτο πειρεῖν, ἀπέτεμεν ἐστυντὸν ἵν' ἐξῆ ἀδεῶς διατρίβειν αὐτῇ. Πλὴν καὶ τοῦτο δράσας, οὐκ ἀπενίψατε τὴν ὑπόνοιαν· διὰ τοῦτο τότε μὲν τῇς ἀξίας κακήρηται· σπουδῇ δὲ Κωνσταντίου Λαοδικείας, ἐπειτα δὲ καὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ παροικίας προέστη μετὰ τὸν θεομήνη Στέφανον, δε τὸν Πλάκητον διεδέξατο μετὰ τὸν Εὐφρόνιον. Ἀθανασίου δὲ φυγόντος, ὡς εἰρηται, Γεώργιος εἰσιὼν αὐθίς, κακῶς ἐποιεὶ τὰς ἀνὰ τὴν Αἴγυπτον ἐκκλησίας. Ὁποία δὲ διεπράττετο, δμενον τῆς φωνῆς ἐπακοῦσαι Ἀθανασίου, παρόντος τε ἄμα καὶ πεπονθότος. Ἐν γάρ τῷ Περὶ τῆς φυγῆς αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένῳ, τὴν ἀπολογίαν πρὸς τοὺς τὸν μέμψει ποιουμένους διεξιῶν, μνεῖαν τε καὶ τῶν τότε γενομένων ποιούμενος, τάδε κατὰ δῆμα διέξειται· « Καὶ γάρ εἰς τὴν Ἀλεξανδρειαν ἐπεφύσαν ζητοῦντες πάλιν ἡμᾶς ἀποκτείναι· καὶ γέγονε τὰ θυτερά χειρονα τῶν πρώτων. Στρατιῶται γάρ ἐξαίφνης τὴν ἐκκλησίαν ἐκύκλωσαν, καὶ τὰ πολέμων ἀντὶ τῶν εὐχῶν ἔγινετο. Είτε εἰσελθὼν τῇ Τεσσαρακοστῇ δι παρ' αὐτῶν ἀποταλεὶς ἐκ Καππαδοκίας Γεώργιος, ηδεσσιν δι παρ' αὐτῶν μεμάθηκε κακά. Μετὰ τὰ ἐδόμα τὸν Πάσχα παρθένοι εἰς δεσμωτηρίον ἐβάλλοντο· ἐπίσκοποι διγεντο ὑπὸ στρατιωτῶν δεδεμένοι· δρφτῶν καὶ χηρῶν ἡράκουντο οἰκίας τε καὶ δρποι. Ἐφόδοι κατὰ τῶν οἰκιῶν ἔγινοντο, καὶ νυκτὸς οἱ Χριστιανοὶ κατεφέροντο· ἀπεσφραγίσθησαν οἰκίας· καὶ ἀδελφοὶ κληρικῶν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν ἐκινδύνευσαν. Καὶ δεινὰ μὲν ταῦτα· δεινότερα δὲ τὰ μετὰ ταῦτα

lib. iv. cap. 10. Patria hæc fuit Ptolemaï Lagi. Eadem videatur dicta esse Adria colonia Romana Adriani patria, quam is postea amplificavit, et Adrianopolim vocavit.

τετολμημένα· τῇ γάρ ἐδομάδι μετὰ τὴν ἀγίαν Πεντηκοστὴν δὲ λαὸς νηστεύσας, ἐξῆλθε παρὰ τὸ κοιμητήριον εὖξασθαι, διὰ τὸ πάντας ἀποστρέψθαι τὴν πρὸς Γεώργιον κοινωνίαν. Ἀλλὰ τοῦτο μεθῶν δὲ παμπόνηρος αὐτὸς, παροξύνει τὸν στρατηλάτην Σεβαστιανὸν Μανιχαῖον δυντα· καὶ λοιπὸν αὐτὸς μετὰ πλήθους στρατιωτῶν, ὅπλα καὶ ἔφορο γυμνά καὶ τέξα καὶ βέλη φερόντων, ὥρμησεν ἐν αὐτῇ τῇ Κυριακῇ κατὰ τῶν λαῶν. Καὶ ὀλίγους εὑρὼν εὐχομένους (οἱ γάρ πλεῖστοι λοιπὸν διὰ τὴν ὥραν ἀναγκήσαντες ἔτυχον), τοιαῦτα εἰργάσαντο, οὐαὶ παρ' αὐτῶν ἐπερπε πραχθῆναι. Πυρκαϊὸν γάρ ἄψας, καὶ στήσας παρθένους παρὰ τὸ πῦρ, ἡνάγκαζε λέγειν αὐτὰς τῇς· Ἐρεῖσον πίστεως εἶναι. Ός δὲ νικώσας αὐτὰς ἔβλεπε καὶ μὴ φρεντιζόσας τοῦ πυρὸς, γυμνώσας λοιπὸν, οὗτῳ κατέκοψεν αὐτὰς εἰς τὰ πρόσωπα, ὡς μετὰ χρόνου μόγις ἐπιγνωσθῆναι. Ἀνδρας τε καὶ κρατήσας τεσσαράκοντα, καινοτέρῳ φρόνῳ κατέκοψε. Ῥάβδους γάρ τὰς ἀπὸ τῶν φοινίκων εὐθὺς τεμών, ἐν αὐταῖς ἔχούσας ἔτι τοὺς σκόλοπας, τὰ νῶτα τούτων οὖτας ἐκδειρεν, ὡς τινὰς μὲν πολλάκις χειρουργηθῆναι διὰ τοὺς ἀποπαγέντας ἐν αὐταῖς σκόλοπας· τινὰς δὲ καὶ μὴ φέροντας ἀποθανεῖν. Πάντας μὲν οὖν τοὺς περιλειφθέντας ἀθρόως καὶ τὰς παρθένους ἐξώρισεν εἰς τὴν μεγάλην "Οασιν. Τὰ δὲ σώματα τῶν τετελευτηκότων οὐδὲ τοῖς ἴδοις κατὰ τὴν ἀρχὴν ἀποδοθῆναι συνεχώρησαν· ἀλλ' ἐκρυψαν ὡς τὴλέλησαν ἀταφα λιπόντες, ὑπὲρ τοῦ δοκεῖν αὐτοὺς λανθάνειν τὴν τοσαύτην ὡμότητα. Ηράτουσι δὲ τοῦτο, πεπλανημένοι τῇ διανοίᾳ οἱ παράφοροι. Τῶν γάρ οἰκείων τῶν τετελευτηκότων, χαρόντων μὲν διὰ τὴν ὄμολογίαν, θρηνούντων δὲ διὰ τὰ σώματα, μεῖζον ἐηηχεῖτο κατ' αὐτῶν ὁ τῆς ἀσθετικῆς καὶ ὀμότητος ἔλεγχος. Καὶ γάρ εὐθὺς ἀπὸ τῆς Αιγύπτου καὶ τῶν Λιβύων ἐξώρισαν μὲν ἐπισκόπους Ἀμμώνιον, Θμοῦν, Γέτιον, Φίλωνα, Ἐρμῆν, Πλήγιον, Ψενότιριν, Νιλάμμωνα, Ἀγάθωνα, Ἀνάγαμφον, Ἀμμώνιον Ἐπερον, Μάρκον, Δραχόντιον, Ἀδέλφιον, Ἀθηνόδωρον, καὶ πρεσβυτέρους, Ἰέρακα καὶ Διόσκορον. Καὶ οὕτω πικρῶς ἤλασαν αὐτούς, ὡς τινὰς μὲν αὐτῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς, τινὰς δὲ ἐν αὐτῷ τῷ ἐξορισμῷ ἀποθανεῖν. Ἐφυγάδευσαν δὲ ἐπισκόπους πλείους τριάκοντα. Σπουδὴ γάρ ἦν αὐτοῖς κατὰ τὸν Ἀχαΐαν, εἰ δυνατὸν, ἐξῆραι τὴν ἀλήθειαν. Τὰ μὲν οὖν κατὰ Ἀλεξάνδρειαν ὑπὸ Γεωργίων γινόμενα τοιαῦτα δή τινα ἤσαν. Studio enim eis erat, juxta Achab, si fieri posset, sint acta, talia fuere.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Ὦς παρακλήσια ἔδρα καὶ Μακεδόνιος ἐν Κωνσταντιούπολει καὶ σέριξ· καὶ ὡς ἐμαρτύρησαν Μαρκιαρός καὶ Μαρτύριας, καὶ Παῦλος δὲ Κωνσταντιούπολεως.

Οὐχ ἡττον δὲ καὶ Μακεδόνιος μετὰ Παῦλον κατασχὼν τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν Κωνσταντιούπολει διαπρατόμενος ἦν· φοπὴν γάρ ἐκ βασιλέως ὅτι πλείστην λαδῶν, πόλεμον ἀνεγέρει κατὰ τῆς Ἐκκλησίας,

(1) Pro ἐφυγάδευσαν Theodor. Ιφόνευσαν, jugularunt.

A bant. Noctu Christiani ex ædibus vi exportabantur, domus resignabantur: clericorum fratres pro fratribus periclitabantur. **747** Et dura quidem ista: quæ vero subsecuta sunt, duriora. Hebdomada enim post sanctam Pentecosten, jejunio absoluto, populus ad cœmeterium oratum, propterea quod communionem cum Georgio omnes aversarentur, egressus erat. Atque eo cognito, improbissimus ille ducem Sebastianum Manichæum excitavit. Et ipse adeo cum ingenti militum arma, strictos enses, arcus et sagittas ferentium manu, ipso die Domini econtra populum processit, et paucis qui precabantur (plurimi namque jam propter diei horam domum se reepperant) repertis, talia ibi fecere, qualia ab eis fieri decebat. Rogo enim ac census, et virginibus ad ignem admotis, ut se Arianae fideli esse dicherent, cogebat. Atque ubi eas superiores esse, ignemque nihil curare vident, denudatis eis ita faciem verberibus contudit, ut ad tempus aliquod vix cognoscerentur. Et viris quadraginta comprehensis, novo eos diverberavit modo. Virgis namque e palmarum arboribus repente desectis, quibus adhuc acumina sua inessent, terga eorum tam crudeliter concidit, ut quidam ex eis sæpius a chirurgis propter acumina infixa curati: quidam vero quod curam eam ferre nequirent, mortui sint. Reliquos vero simul omnes, atque una virgines iu magnam Oasim in exsilium egit. Mortuorum porro corpora primum reddi suis non permiserunt, sed ea insepulta 'ut volueret celarunt: quod existimarent crudelitatem tantam se occultaturos esse. Et fecerunt illi hoc, opinione sua seducti, homines dementes. Dum enim defunctorum familiares lætarentur quidem propter confessionem obitam, lugerent autem propter corpora denegata, magis ac magis impietatis simul et crudelitatis contra eos increbuit crimen. Confessum etiam ex Ägyptio et Libya exsilio multarunt episcopos, Ammonum, Thmuim, Caium, Philonem, Hermen, Plenium, Psenosirim, Nilammonem, Agathonem, Anagamphum, Ammonium alterum, Marcum, Dracontium, Adelphium, Athenodorum: et presbyteros, Hieracem et Dioscorum. Eosque tam acerbe exegere, ut nonnulli quidem in itinere ipso, quidam autem in exsilio decesserint. Expulere (1) vero episcopos plures quam triginta. **748** tollere veritatem. Et quæ Alexandriae a Georgio.

CAPUT XXX.

Ut eadem et Macedonius Constantinopoli, circumque ea loca fecerit: et ut martyrio perfuncti sint Marianus, Martyrius et Paulus Constantinopolitanus episcopus.

Non secius vero et Macedonius Constantinopoli post Paulum ecclesia ibi occupata sæviebat. Accepta enim plurima ab imperatore potestate, bellicum contra Ecclesiam suscepit, nihil inferius co..

quod fuerat a tyrannis excitatum. Et imperatore circumento, constitutione ejus, rapinas et direptiones suas, quas in ecclesiis peragere decreverat, confirmavit. Circumferebantur per urbes imperatoris litteræ. Militaris manus sanctionibus subserviebat : et non solum ecclesiis, verum etiam urbibus ipsa pellebantur, qui Paulo favebant, et tò δόμοις:ov, consubstantiale, profitebantur. Ac primum quidem persecutionem tantum urgebant : deinde vero necessitatem quoque ejusmodi, ut cum illis communicarent, eis imponebant, cui ad sc̄enitam eam nihil decesset, quæ olim eis qui ad idolorum sacrificia adacti sunt, illata fuerat. Non enim proscriptione tantum res agebatur, sed et publicatione atque direptione bonorum, præterea flagris, verberibus, variisque generis cruciatibus et exsiliis. Multi plagi confessi intericere. Aliis ius civitatis ademptum. Quidam in fronte notis compuncti, ut dignosci tanquam stigmatici possent. Clades ea ad cædes etiam processit. Namque cum multis aliis et Marcianus et Martyrius cum magna fortitudinis laude sunt mortui, qui familiares et scribæ Pauli fuerant. Eos Macedonius praefecto tradidit, crimen illud objectans, quod seditionis essent, et plurimorum opis ad Hermogenis cædem contulissent. Horum Marcianus subdiaconus fuit Martyrius autem psalter seu cantor, divinorumque Scripturarum lector. Sepulcrum eorum extra urbem murum est celebri fano clausum, quod sanum martyrum monumentum esset. Id Joannes Chrysostomus primus construere coepit, Sisinus deinde absolvit : qui postea ambo Ecclesiae Constantinopolitanæ præfuerere. **749** Recte enim putarunt, dignos esse honore martyrum, qui gloriam a Deo consecuti essent, cum dæmonum ejiciendorum, tum variorum aliorum morborum contactu monumenti sanandorum. Itaque locus is damnatus antea, apparitionibusque simulacrorum horrendus, expiatus ab eis est et purgatus. Et Macedonius quidem hæc sic in Orientis urbibus gerebat. Urbes vero Occidentis et Græcia ad Illyricum usque nihil ejusmodi pertulere : quod concordes essent, et jam inde ab initio Nicænæ synodi decreta constanter retinerent. Cæterum Paulus, sicuti antea quoque dictum est, Cucusi exsulans, impiorum hominum crudelitate per strangulationem vitam finiit (1). Obitus ejus Athanasius quoque in defensione fugæ suæ meminit hisce verbis : « Constantinopolis enim episcopum paulum, cum proscuti essent et invenissent, propalam suffocandum curarunt in oppido Cucuso, carnifice ad cædem eam usi Philippo qui fuerat praefectus ; erat namque hæresis eorum antesignanus, et prævorum consiliorum minister. » Hæc sic ferebantur.

(1) De cæde Pauli lib. iv, cap. 2, Sozom. : *Paulus ad exsiliū perpetuum condemnatus, et Cucusum Armeniae deportatus est : ubi etiam vitam finiit,*

A κατ' οὐδὲν λειπόμενον τῶν ὑπὸ τοῖς τυράννοις γεγενημένων. Τέχνη δὲ μετερχόμενος τὸν κρατοῦντα, τῷ ἐκείνου νόμῳ ἔκύρων, δσα ληζῶν τὰς ἐκκλησίας καὶ ἀνδροποδίζομενος πράττειν ἥμετο. Καὶ κατὰ πόλεις βασιλικὰ ἐφίπτατο γράμματα· καὶ χειρ στρατιωτικὴ τοῖς θεσπιζομένοις καθυπουργεῖτο· καὶ οἱ μόνον τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πόλεων ἐξηλεύοντο, δσοι δὴ τὰ Παιύλου φρονοῦντες ἡσαν, καὶ τὰ τοὺς δμοσιούς ἐπρέσβευν. Καὶ τὰ μὲν πρώτα δώκειν μόνον ἐσπούδαζον· ἐπειτα δὲ καὶ ἀνάγκην προσῆγον ὅτε κοινωνεῖν αὐτοῖς· καὶ τοιαύτην, ὡς μηδὲν ἀποδέουσαν εἶναι τοῖς πάλαι ξανάνοις ἐπιθύμητον. Οὐ γάρ ἐξορίας μόνον, ἀλλὰ καὶ δημευσίες καὶ οἰκείων ἀπαγωγές, μάστιγές τε ἐπὶ τούτοις, αἰχίας τε καὶ ποικίλας ἐπῆγον βασάνους καὶ ἐξορίας. Ός καὶ πολλοὺς ὑπὸ πληγῶν διαφθιρήναι· ἀλλοις δὲ ἀφαιρεθῆναι τὸ πολιτεύεσθαι· τινάς δὲ καὶ κατὰ τῶν μετώπων μαστιγίας γενέσθαι, Ιν' ἐπίσημοι εἰεν ὄντες τοιοῦτοι. Τὸ δὲ κακὸν καὶ μέχρι φόνων προήστη. Σύν πολλοῖς γάρ καὶ ἀλλοις καὶ Μαρκιανὸς καὶ Μαρτύριος ἀνδρείως ἀπέθανον, οἱ σύνοικοι καὶ ὑπογραμματεῖς χρηματίζοντες Πτιάφη, ὑπὸ Μαχεδονίου τῷ ὑπάρχῳ προύδηθσαν αἰτιαν σχόντες, ὡς εἴησαν στατιώδεις, καὶ τῇ ἀναιρέσει Ἐρμογένους οὐκ ἐλάχιστα συμβαλόμενοι. **Πην δ'** ἐτερος μὲν ὑποδάκχονος, φάλις δὲ οἱ Μαρτύριος, καὶ τὰς θείας ἀναγινώσκειν τεταγμένος Γραφάς. **Ον δ'** τάφος πρὸ τοῦ τείχους ἐστὶ τῆς πόλεως, ἐπίσημον περιβεβλημένος οἰκον, ἀτε βῆ μαρτύρων μνῆμα καθευτηκότα. **Ον** οἰκον Ἰωάννης δὲ τὴν γλώτταν χρυσοῦς οἰκοδομεῖν πρώτος ἐπέβαλε· Σιονίος δὲ ἐπειτα ἐξετέλεσε. Καὶ ἀμφα δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησίας μετὰ ταῦτα ἡγήσαντο. Δεῖν γάρ αὐτοῖς ἕδος καὶ τιμὴς ἀξιούσθαι μαρτυρικῆς, δέξαντα κληρωσαμένοις ἀπὸ Θεοῦ, δαιμονάς τε ἐλαύνειν, καὶ ἀλλας νόσους ησαντας ιδεῖσθαι τῇ θίξει τοῦ μνήματος· καταδίκης δὲ διντα χώρον τὸ πρότερον, δεινὸν δὲ καὶ φάσμασι κατειδώλοις, πρὸς αὐτῶν κεκαθάρθαι. Τοιαῦτα μὲν κατὰ τὰς ἑψάς πόλεις ὑπὸ Μαχεδονίου ἐπράττετο· αὶ δὲ ἀνὰ τὴν Ἐσπέραν καὶ Ἐλλάδα καὶ ἀλλοι δὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἀπείρατοι μεμνήσκεσαν, σύμφωνοι πρὸς ἀλλήλους οὖσαι, καὶ τὸν ἐκπαλαι ὅρον τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου κρατύνονται. **Ο** δὲ Παιύλος, ὡς καὶ πρότερον εἰρηται, ἐν τῇ Κουκουσῷ ὑπερόριος γεγονὼς, ἀγχόνῃ τῷ σφετέρῳ ωμοφόρῳ χρησαμένων τῶν δυσσεδῶν, ἀπεβίω. Τῆς δὲ αὐτοῦ τελευτῆς καὶ Ἀθανάσιος ἐν τῷ αὐτῷ τῆς φυγῆς ἀπολογητικῷ ἐμνημόνευσεν οὗτω φάσκων· **ε** Τὸν γάρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον Παιύλον διώκαντες καὶ ἔνροτες, προφανῶς ἀποκνιγῆναι πεποιήκασι τῇ λεγομένῃ Κουκουσῷ, δῆμιον ἐσχηκότες εἰς τοῦτο Φλιππον τὸν γενόμενον ἁπαρχον. **Η**ν γάρ καὶ τῆς αἰρέσεως αὐτῶν προστάτης, καὶ τῶν πονηρῶν βουλευμάτων ὑπηρέτης. **Ι** Καὶ τὸ μὲν ὄδε ἐφέρετο.

morbone dicam, an vi ei adhibita, non satis scio. Fama certe hodie quoque obtinet, a Macedonianis laqueo strangulatum esse.

ΚΕΦΑΛ. ΛΑ'.

Περὶ τοῦ αἰρεσιδρόχου Φωτειοῦ· καὶ περὶ τῆς ἐπὶ Σιρμίῳ τὸν τριῶν ἀκθέσεων πίστεως· καὶ μάλιστα τῆς Μάρκου τοῦ Ἀρεθουσιών ἀπισκόπου.

Κωνστάντιος δὲ ἐξ Ἑώρας εἰς τὴν Ἰλλυρίδα τῶν τυράννων χάριν τὴν στρατιὰν ἤλαυνε· καὶ δὲ μὲν αὐτῷ κατὰ τῶν τυράννων ἐπράχθη, μετὰ βραχὺ διαλήψθη· τηνικαῦτα δὲ ἐν Σιρμίῳ διάγων, τὰ κατὰ τὸν Φωτεινὸν εἰς ἑξάσιον ἤγειν. Ἡν δὲ οὗτος δεινὸς μὲν λέγειν, καὶ πειθεῖν μάλιστα ἴκανός· τῆς ἑκείσεο δὲ ἐκκλησίας προστάτο. Καινῆς δὲ αἰρέσεως φανεῖς ἀρχῆγος, πολλοὺς πρὸς τὴν οἰκείαν δόξαν ἐπήγειτο· μάλιστα δὲ αὐτὴν ἐπαρθῆσαί εστο τῇ τοῦ βασιλέως ἐπιδημίᾳ. Ἐδόξας μὲν γάρ εἶναι ἐνα Θεὸν παντοκράτορα, τῷ οἰκείῳ λόγῳ τὸ πᾶν συστησάμενον· δὲ δὲ προσιώνιος ἡ τοῦ Λόγου γένησις τε καὶ ὑπαρξία, παντάπασιν ἀπηγόρευεν· ἐξ Μαρίας δὲ τὴν ἀρχὴν ἔχειν. Τούτου δὲ πανταχοῦ διαθρυληθέντος, πάντες οἱ ἀνά τὴν Ἔω καὶ Ἐσπέραν ἐπίσκοποι, οἱ τε τῆς ἐν Νικαίᾳ ἀντεχόμενοι πίστεως, καὶ οἱος Ἀρείῳ προσείχον, βαρέως εἴλον. Κατὰ πάντων γάρ νευτερίζειν τὸ Φωτεινὸν δύγμα ἐνόμιζον. Οὐκ ἐν μετρίῳ δὲ καὶ διασιδεὺς ἐποιείτο τὴν διαφωνίαν ταύτην· ἕνθεν τοι καὶ σύνοδον ἑκεῖσε Κωνστάντιος συνεχρέτει. Καὶ δὴ συνῆθον ἐκ μὲν τῆς Ἔω Μάρκος δὲ τῶν Ἀρεθουσίων ἐπίσκοπος, Γεώργιος δὲ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ προστάτως Ἐκκλησίας, οἱ δὲ ἐξ Ἀρείου ἐπεμπονοῦ καὶ Βασίλειος, δὲ Μάρκελλον ἐκεχλών αὐθίς, τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ Γαλατίας προστάτως ἥν· δὲ τε Πηλουσιώτης Παγκράτιος, καὶ Ὑπατιανὸς Ἡρακλεῖας· τῆς δὲ ἐπέρας, Οὐάλης τε δι Μουρῶν, καὶ δὲ πολὺς τὴν δρεῖτὴν Οσιος, Κουδρούδη; τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ ἐπίσκοπος, ὁ κολογήτης ὅν, καὶ τῆς ἐν Νικαΐᾳ συνόδου κεκοινωνηκώς· δὲ οὐχ ἐκῶν τηνικαῦτα παρῆν· δελλικας γάρ τῶν Ἀρειανῶν οὐ πολλῷ πρότερον ὑπερριψος· γεγονώς, σπουδῇ τῶν περὶ Σιρμίου συνδραμόντων βασιλικῷ ἐπανῆλθε καλεύσματι. Καὶ γάρ ἐν ἐλπίσιν ἥσαν, ὡς, εἰ σύμψηφος ἐκείνοις ἤγνοιο τοῦ πειθοῦ ἢ βίᾳ, σφίσιν ἀρκέσαι πρὸς σύστασιν τοῦ σφετέρου δύγματος· δέ τοι δὲ ἀξιόχρεως μάρτυς καὶ οἴόν τι θαῦμα τοῖς τότε ἀνθρώποις φαινόμενος. Ής δὲ παρηγέται συντίθεσθαι, παντοδαπήν καὶ αὐθίς τιμωρίαν ὑφίστατο ταῖς· τῷ πολλῷ χρόνῳ κατεβριχνωμέναις ἐκείνους ταρξῖν, ὡς καὶ στρέβλας καὶ πληγὴς ἐνεγκείν. Ὅθεν καὶ βιασθεῖς, ταῖς ἐκδοθείσαις ἐκθέσαις, τρεῖς δὲ ἥσεν, καὶ συνέθετο καὶ ὑπέγραψεν. Ἡ δὲ σύνοδος, τὰ Σαβελλίου τοῦ Λίβνος, καὶ τὰ τοῦ Σαμοσατέως Παύλου, τὸν Φωτεινὸν καὶ φρονεῖν καὶ διδάσκειν φωράσασα, εὐθὺς τῆς ἐπισκοπικῆς ἀξίας ἐγύμνωσαν· δὴ δηλοῦται τοιούτην τηνικαῦτα πίστεων, καὶ τότε καὶ μετὰ ταῦτα πάντες ἐστερξαν, καὶ ἀποδοχῆς τῆς καθηκούσης ἡξιώσαν. Ἐπιμελαντες δὲ τινες, ὡσπερ τῶν προτέρων ἀκθέσεων κατεγνωκότες, τρεῖς ἐτέρας

(1) Hosius, tormentis coactus, tribus Arianorum fiduci formulis subscripsit, Photinus, Sabellius, Samosatenus, Sirmii damnati. Sozom. lib. iv, cap. 6. Socrat. lib. ii, cap. 50.

(2) Sirmensem conventum coactum tradunt justi Sergii et Nigriani consulatum: quo anno,

De hæresiarcha Photino, et de tribus fidei formulis in Sirmio editis, et maxime de Marci Arethussi episcopi fidei expositione.

Constantius autem ex Oriente in Illyricum aduersus tyrannos exercitum ducebat. Et quæ contra eos gesserit, paulo post referam. Cum autem Sirmii esset, Photini dogma in disquisitionem adduxit. Qui eloquens quidem, et ad persuadendum idoneus, ecclesiæque Sirmiensis antistes fuit: nova autem hæresi instituta, multos in sententiam suam pertraxerat; quam etiam in imperatoris præsentia propalam et libere promulgabat. Dogma ejus erat, unum esse Deum omnipotentem, qui verbo suo universitatem hanc constituerit. Ante-sæcularem vero verbi generationem et existentiam prorsus negabat. Ex Maria autem Christum initium sumpsiisse ducebat. Eo dogmate ubique divulgato, universi tam in Oriente quam in Occidente episcopi, sive Nicænam sequerentur fidem, seu Arianan complectentur sententiam, graviter id tulere: 750 quod ex æquo contra omnes novas res inducere existimaretur. Ne ipse quidem imperator mediocriter dissidio eo est commotus. Quapropter etiam concilium ibi coegit. Convenere eo ex Oriente episcopi, Marcus Arethussius, Georgius Alexandrinus, quem Ariani miserant: Basilius qui cum Marcellum rursus ejecisset, Ancyra-Galatiae præterat, Pancratius Pelusiota, et Hypatianus Heracleotes. Ex Occidente, Valens Murorum, et propter virtutem magnus Hosius Cordubæ (1) Hispaniæ urbis episcopus, confessor et Nicænae synodi particeps, qui quidem perinvitus tum Sirmii affuit. Ariauorum enim dolo non dudum, antea in exsilium pulsus, annitentibus eis qui Sirmium convenerant (2), imperiali edicto reductus fuerat. Speraverant enim illi, si is suffragator eorum sive persuasione seu vi fieret, multum eum ad constituendum stabilendumque dogma eorum momenti allaturum esse: ut qui spectata fide, testis, et veluti miraculum quoddam ejus ætatis hominibus haberetur. Verum ubi assentiri, eis renuit, varios rursum contracto jam extenuatoque, graviore ætate corpore sustinuit cruciatus, adeo ut ad fidiculas et verbera pervenerit. Quibus ille, coactus, tribus eorum editis. Hæsi formulis assensit et subscriptis. Sed enim synodus, cum Photinum cum Sabellio Libyco et Paulo Samosateno, facere, eamdemque docere manifesto deprehendisset, statim ei episcopalem abrogavit dignitatem. Quod sane ut rite atque ordine factum, et tum et postea omnes complexi sunt, et comprobatione debita dignum judicarunt. Cæterum illi diuijus.

neque ex Oriente, neque ex Occidente quisquam consul creatus fuerit, propter tyrannorum motus, et reipublice perturbationem. Socrat. lib. ii, cap. 29. Sozom. lib. iv, cap. 6. Chronicus tamen. observatores, coss. adnotant Constantium Aug. V. Constantium Gallum Cæsarum.

ibi manentes, perinde atque priores fidei formulas A damnarent, tres alias promulgarunt. Atque unani quidem Graeca lingua Marcus Arethusius compo-
suit, reliqua Latino sermone fuerant conscriptae : quæ simul et verbis et eorum structura atque compositione ab Arethustii expositione prorsus dissidebant. Quin neque eadem quæ priores formulæ complectebantur. Graeca namque neque ðmoosùstion, consubstantialem, neque ðmoosùstion, similem substantia, Patri Filium dicebat. Et eos qui docerent Filium principii expertem esse, aut qui Filium dilatatam Dei substantiam facerent, aut qui etiam conjunctum, non autem subjectum Patri di-
cerent, excommunicabat. **751** Itidem vero et altera Latina de substantia agens, ðmoosùstion, consubstantialem, juxta et ðmoosùstion similem substan-
tia omnino dicendum esse inhibebat : ut quæ verba neque in Scripturis sacris uspiam invenirentur, neque cogitationibus primis aut cognitione homini-
num percipi possent. Constituit sane, Patrem ma-
jorem dicendum esse cum honore et dignitate et
divinitate, tum ipso paternitatis nomine. Decernit etiam cum omnibus Filium subjectum esse Patri. Et principii quidem expertem esse Patrem, omni-
bus vero (Patre excepto) Filii generationem esse incognitam. Quam formulam ut minus recte com-
positam, posteaquam multis promulgata tradita-
que fuerat, episcopi retractare contenderunt. Et imperator ipse id serio, coercionem eis et pœ-
nam qui eam in lucem prolatam non reddidissent C minatus, mandavit. Verum ea quod multorum manus pervenerat, non prorsus est abolita. Alteram quidam ex Latinis, ei quæ ab Arethuso Marco edita est connexam, in præsentia referam. Alteram autem quæ postea lecta est, loco suo repo-
nam, cum res Arimini actas commemorabo. Quam Marcus dictavit, sic se habet : « Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, creatorem ei facio-
rem universorum : ex quo omnis paternitas et in cœlo et in terra nominatur. Et in unigenitum Christum Dominum nostrum Iesum Christum, ante omnia sæcula ex Patre genitum, Deum de Deo, lumen de lumine : per quem facta sunt omnia, in cœlis et in terra, visibilia et invisibilia. Qui est verbum, et lumen verum, et vita. Qui extremis diebus, propter nos homo factus, et natus e Vir-
gine sancta, et crucifixus et mortuus et sepultus est. Et surrexit a mortuis tertia die, et receptus est in cœlum, et consedit ad dexteram Patris : venturus in consummatione sæculi, judicare vivos et mortuos, et reddere unicuique secundum opera sua. Cujus regnum interminatum in infinita sæcula permanet. Sedet namque in dextra Patris non so-
lum in sæculo isto, sed et in futuro. Et in Spiritu sanctum, hoc est, Paracletum, quem cum se apostolis post ascensionem in cœlos missurum promisisset, ut eos doceret et suggereret eis omnia, misit : **752** per quem etiam sanctificantur corum, qui in eum sincere credunt, animæ omnium.

A ñπηγόρευον πίστεις. Τὴν μὲν οὖν μίαν Ἐλλήνων γλώσσῃ Μάρκος δ' Ἀρεθουσῆς ἔξετίθει· αἱ δὲ Ῥω-
μαῖσσται ἀνεγράφοντο. Αἱ δὴ καὶ ἀσύμφωνοι πάμπαν κατά τε λέξιν καὶ σύνθεσιν ἡσαν πρὸς τὴν Ἀρεθου-
σίου. Οὐτε μὴν ταῖς προτέραις τὰ ἵστα ἐφρόνουν. Ή γάρ Ἐλληνιστὶ λεχθεῖσα οὔτε ὀμοούσιον, οὔτε ὀμοιο-
ούσιον τῷ Πατρὶ τὸν Γίδην εἶπε. Τούς γε μὴν εἰπόν-
τας τὸν Γίδην ἀναρχὸν εἶναι, ή πλατυνομένην τὴν οὐ-
σίαν τοῦ Θεοῦ ποιεῖν τὸν Γίδην, ή συντετάχθαι, ἀλλὰ μὴ
ὑποτετάχθαι τῷ Πατρὶ, ἐκκηρύκτους ποιεῖ. Ἐπίστης δὲ
καὶ ἀτέρα τῶν Ῥωμαϊκῶν περὶ οὐσίας ἡ σουντατίαν
Ῥωμαῖοι καλοῦσιν, εἴτε ὀμοούσιος, εἴτε ὀμοιούσιος,
παντάπαιοι λέγειν ἀπαγορεύει· ὡς οὔτε ταῖς; ιερᾶς;
εἰρημένα Γραφαῖς, οὔτε ἀνθρώπων ἴννοις; ή γνύ-
σσει ληπτά. Διατάσσεται γε μὴν, μείζονα τὸν Πατέρα
B λέγειν ἐν τε τιμῇ καὶ ἀξιώματι, καὶ αὐτῷ δὴ ὀνδ-
ματι τῆς; πατρότητος. Νομοθετεῖ δὲ, ὡς μετὰ πάν-
των καὶ δὲ Γίδης ὑποτετάκται τῷ Πατρὶ· καὶ ἀναρχὸν
μὲν εἶναι τὸν Πατέρα· πᾶς δὲ τοῦ Πατρὸς δῆκα τὴν
τοῦ Γίδηο γέννησιν ἀγνωστὸν εἶναι. Ἡ δὴ ἐκθεσιν,
ώς μὴ δεόντως συντεθεῖσαν, μετὰ τὴν εἰς πολλοὺς
ἔκδοσιν ἀναλαβεῖν αὐθις σπουδάσαι τοὺς ἐπισκό-
πους· ἐντεῖλασθαι δὲ καὶ βασιλεῖ σφροδῶς, κόλασιν
ἀπειλούντα τὸν μὴ φανεροῦντα. Ἡ δὲ εἰς πολλοὺς
διαβάσασα, οὐ παντάπαιον ἡφανίσθη. Τὴν μὲν οὖν μίαν
τῶν Ῥωμαϊκῶν, τῇ τοῦ Ἀρεθουσῆς Μάρκου ἐκδο-
θεῖσῃ συνάψας, τῷ παρόντι ἐκθήσω. Θατέραν δὲ,
ἥτις ὑστερον ἀνεγνώσθη, ἐν καιρῷ κατατάξω, δτε
τὰ ἐν Ἀριμίνῳ γενόμενα δηγεῖσθαι με γένειτο. **Η** γε μὴν ῥήθεισα τῷ Μάρκῳ οὐτωσὶ δηγόρευε· εὶς Πι-
στεύομεν εἰς ἑνα Θεὸν, πατέρα παντοκράτορα, τὸν
χτίστην καὶ ποιητὴν τῶν πάντων· ἐξ οὐ πᾶσα πα-
τριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὄνομάζεται· καὶ εἰς
τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Γίδην, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν
Χριστὸν, τὸν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πα-
τρὸς γεννηθέντα· Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός· δι'
οὐ ἐγένετο τὰ πάντα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς; καὶ τὰ
ἐπὶ τῆς γῆς; τὰ δρατὰ καὶ τὰ ἀσέρατα· Λόγον διτα
καὶ φῶς ἀλλιθινὸν καὶ ζωήν· τὸν ἐπὶ ἐσχάτων τῶν
ἡμερῶν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα, καὶ γεννηθέντα
ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου· καὶ σταυρωθέντα, καὶ ἀπο-
θανόντα, καὶ ταφέντα· καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν
τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀναληψθέντα εἰς οὐρανὸν, καὶ
καθίσαντα ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρός· καὶ ἐρχόμενον
D ἐπὶ συντελεῖ τοῦ αἰώνος κρίναι ζῶντας καὶ νε-
κρούς, καὶ ἀποδῦναι ἐκάστην κατὰ τὰ Ἑργα αὐτοῦ·
οὐ ή βασιλεῖ ἀκατάπαιστος οὖσα, διαμένει εἰς τοὺς
ἀπείρους αἰώνας. Ἐσται γάρ καθεξόμενος ἐν δεξιᾷ
τοῦ Πατρός, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰώνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ
ἐν τῷ μέλλοντι· καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἀγίον, τουτ-
έστοις τὸν Παράκλητον· διπερ ἐπαγγειλάμενος τοῖς
ἀποστόλοις, μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνόδον ἀποστεί-
λαι· καὶ διδάξαι καὶ ὑπομνήσαι αὐτοὺς πάντα, ἐπεμψε-
δι' οὐ καὶ ἀγιάζονται αἱ τῶν εἰλικρινῶν εἰς αὐτὸν
πεπιστευκότων ψυχαῖ. Τοὺς δὲ λέγοντας ἐξ οὐκ δυ-
τῶν τὸν Γίδην, ή ἐξ ἀτέρας ὑποστάσως, καὶ μὴ ἐκ
τοῦ Θεοῦ, καὶ δτε ἡ ξρόντος ή αἰώνι δτε οὐκ ἡγ, ἀλ-
λατρίους οἰδεν ἡ ἀγία καθολικὴ Ἐκκλησία.
Eos vero qui dicunt, ex non existentibus

esse Filium, aut ex alia substantia quam ex Deo, et quod fuerit tempus aut sæculum, cum non fuerit, alienos esse scit sancta catholica Ecclesia.

Πάλιν οὖν ἐροῦμεν, εἰ τις τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν δύο λέγει Θεούς, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἰ τις λέγων Θεὸν τὸν Χριστὸν προσώπιον Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ὑπουργηκότα τῷ Πατρὶ εἰς τὴν τῶν δλων δημιουργίαν μή δυολογίη, ἀνάθεμα ἔστω. Εἰ τις τὸν ἀγέννητον ή μέρος αὐτοῦ ἐκ Μαρίας λέγειν γεγενῆσθαι τολμᾷ, ἀνάθεμα ἔστω. Εἰ τις κατὰ πρόγνωσιν τὸν ἐκ Μαρίας λέγει υἱὸν εἶναι, καὶ μή πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεγενημένον πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι καὶ εἰς αὐτοῦ γεγενῆσθαι τὰ πάντα, ἀνάθεμα ἔστω. Εἰ τις πλατυνομένην τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱὸν λέγοι ποιεῖν, ή τὸν πλατυσμὸν τῆς οὐσίας αὐτοῦ Υἱὸν δυνατάζοι, ἀνάθεμα ἔστω. Εἰ τις τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ πλατύνεσθαι ή συστάλλεσθαι φάσκοι, ἀνάθεμα ἔστω. Εἰ τις ἐνδιάθετον ή προφορικὸν λόγον λέγοι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀνάθεμα ἔστω. Εἰ τις ἀνθρώπου μόνον λέγοι τὸν Υἱὸν τὸν ἐκ Μαρίας λέγων, Θεὸν τὸν ἀγέννητον αὐτὸν νοεῖ, ἀνάθεμα ἔστω. Εἰ τις τὸ, Ἐγώ Θεὸς πρώτος, καὶ ἄτρι μετὰ ταῦτα, καὶ πλήρης ἐμοὶ οὐκέπει θεός, τοῦτο αὐτὸν τὸ ἐπ' ἀναρέσει εἰδώλων καὶ τῶν μηδητῶν θεῶν εἰρημένον, ἐπ' ἀναρέσεις τοῦ Μονογενοῦς πρὸ τῶν αἰώνων Θεοῦ ἐκλαυσιβάνοι ἰουδαϊκῶς, ἀνάθεμα ἔστω. Εἰ τις τὸ, Ὁ Λόρος σάρκη ἔτεστο, ἀκούων, τὸν Λόγον εἰς σάρκα μεταβεβλῆσθαι νομίζοι, ή τροπήν ὑπομεμενηκότα ἀνειληφέναι τὴν σάρκα, ἀνάθεμα ἔστω. Εἰ τις τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἔσταυρωμένον ἀκούων, φθορὴν ή πάθος ή τροπήν κατὰ τὴν θεστητα, ή μείωσιν, ή ἀναρρειν ὑπομεμενηκότα λέγοι, ἀνάθεμα ἔστω. Εἰ τις τὸ Ποιῆσωμεν ἀνθρώποις, μή τὸν Πατέρα πρὸς τὸν Υἱὸν λέγειν, ἀλλὰ αὐτὸν πρὸς ἐαυτὸν λέγοι τὸν Θεὸν εἰρηκέναι, ἀνάθεμα ἔστω. Εἰ τις τὸ Ἐβρεξ Κύριος παρὰ τοῦ Κυρίου, μή ἐπὶ τοῦ Πατρὸς; καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκλαυσιβάνοι, ἀλλ' ἐαυτὸν παρ' ἐαυτοῦ λέγει βεβρεχέναι, ἀνάθεμα ἔστω. Ἐβρεξ γάρ Κύριος δὲ Υἱὸς παρὰ Κυρίου τοῦ Πατρὸς; Εἰ τις ἀκούων Κύριον τὸν Πατέρα, Κύριον τὸν Υἱὸν, Κύριον καὶ Κύριον τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν εἴποι, καὶ Κύριος ἐκ Κυρίου λέγων δύο λέγοι Θεοὺς, ἀνάθεμα ἔστω. Οὐδὲ γεντασσομένεν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, ἀλλ' ὑποτεταγμένον τῷ Πατρὶ· οὗτε κατῆλθεν εἰς σῶμα ἁνευ βουλῆς τοῦ Πατρὸς· οὐδὲ ἔρειν ἀφ' ἐαυτοῦ, ἀλλὰ παρὰ Κυρίου αὐθεντοῦντος τοῦ Πατρὸς· οὗτε καθηταὶ ἐν δεξιών ἀφ' ἐαυτοῦ, ἀλλ' ἀκούει τοῦ Πατρὸς λέγοντος, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου. Εἰ τις τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἄγιον Πνεῦμα ἐν πρόσωπον λέγοι, ἀνάθεμα ἔστω. Εἰ τις τὸ Πνεῦμα τὸν ἄγιον Παράκλητον λέγων τὸν ἀγέννητον λέγοι Θεὸν, ἀνάθεμα ἔστω. Εἰ τις, ὡς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἡ Γραφὴ, μή ἀλλον λέγοι τὸν Παράκλητον παρὰ τὸν Υἱὸν, εἰρηκε

A Ac rursum dicimus, si quis Patrem et Filium duos profiteatur Deos, anathema sit. Et si quis Deum dicens Christum antesæcularem Filium Dei administrasse Patri in rerum universarum creatione non profiteatur, anathema sit. Si quis ingenitum, aut partem ejus ex Maria progenitam esse dicere audeat, anathema sit. Si quis juxta præscientiam, eum qui ex Maria genitus est, Filium esse dicat, et non ante sæcula ex Patre natum apud Deum esse, et per eum facta esse omnia, anathema sit. Si quis dilatatam substantiam Dei Filium facere dicat, aut dilatationem substantiae ejus Filium nominet, anathema sit. Si quis substantiam Dei vel dilatari vel contrahi dicat, anathema sit. Si quis vel mente conceptum, vel ore prolatum verbum dicat Filium Dei, anathema sit. Si quis hominem solum dicat Filium, ex Maria prognatum, anathema sit. Si quis Deum et hominem ex Maria genitum propositens, Deum ingenitum ipsum intelligat, anathema sit. Si quis illud, Ego Deus primus, et ego postea, et præter me non est Deus¹: quo d'abolitione idolorum, et eorum qui dii non sunt, dictum est; ad abrogationem unigeniti antæsecularis Filii Dei Iudeice accipiat, anathema sit. Si quis illud, Verbum caro factum est, audiens, Verbum in carnem mutatum, aut conversionem subiisse, et sic carnem assumptisse existimet, anathema sit. Si quis unigenitum Filium Dei crucifixum audiens, corruptionem, vel perpersionem, vel mutationem, vel diminutionem, vel abolitionem secundum divinitatem sustinuisse dicat, anathema sit. Si quis illud, Faciamus hominem, non Patrem ad Filium, sed ipsum ad se ipsum Deum dixisse profiteatur, anathema sit. Si quis cum Jacob, non Filium ut hominem, sed ingenitum Deum aut partem ejus collectatam esse dicat, anathema sit. Si quis illud, Pluit Dominus a Domino, non de Patre et Filio accipiat, sed seipsum a seipso pluisse dicat, anathema sit: **753** pluie enim Dominus Filius a Domino Patre (1). Si quis audiens Dominum Patrem, Dominum Filium, Dominum et Dominum Patrem et Filium dicat, et Dominus ex Domino dicens duos statuat Deos, anathema sit: non enim in eodem gradu cum Patre Filium locamus, sed Patri subjectum esse dicimus, neque descendit in corpus absque consilio Patris: neque pluit a seipso, sed a Domino, auctore Patre: neque sedet a dextris a seipso, sed audit Patrem dicentem: Sede a dextris meis². Si quis Patrem et Filium et Spiritum sanctum unam personam dicat, anathema sit. Si quis, Spiritum sanctum Paracletum propositens, ingenitum Deum intelligat, anathema sit. Si quis, sicuti Scriptura nos docuit, non alium a Filio dica

¹ Isa. xlvi. 44. ² Psal. cix. 1.

(1) Haec paulo aliter referuntur apud Socratem, lib. II, cap. 30.

Paracletum; dixit enim: *Et alium Paracletum A mittet robis Pater, quem ego rogabo*¹, anathema sit. Si quis Spiritum partem dicat Patris aut Filii, anathema sit. Si quis Patrem et Filium et Spiritum sanctum tres dicat Deos, anathema sit. Si quis proposito Dei Filium Dei ut unam creaturarum factum esse dicat, anathema sit. Si quis non volente Patre genitum Filium dicat, anathema sit; non etenim invito Patre, naturali necessitate coactus ille, volens genuit Filium, verum una cum ipsa voluntate, et absque tempore, et absque permissione, ex se genitum ipsum exhibuit. Si quis ingenitum ei principii expertem dicat Filium, tanquam duo ingenita et duo principio carentia dicens, et duos deos statuens, anathema sit: caput namque est et principium omnium Filius, caput autem Christi Deus. Ita enim ad unum initio carrens rerum omnium principium, per Filium pie omnia referimus. Ac denuo Christianismi certius accuratiusque sententiam inquirentes, dicimus: Si quis Christum Iesum Filium Dei anteaevularem inservisse Patri in rerum universarum creatione non dicat, sed ex quo Maria genitus est, tum Filiū et Christum vocatum esse, et principium ut Deus esset (1), sc̄ipisse asserat, ille anathema esto: sicuti Samosatenus Paulus. Fidei formula aliter apud Sirmium Latine edita, et Græce versa: Quandoquidem visum est, ut de fide consideraretur, omnia certo exquisita et exposita sunt Sirmii 754 in præsentia Valentis, Ursacii, Gerinii et reliquorum: constitit itaque unum esse Deum Patrem omnipotentem, quemadmodum et in universo orbe annuntiatur. Et unum unigenitum ejus Filiū Iesum Christum, Dominum et Deum et Servatorem nostrum, ex eo ante sæcula genitum. Non autem duos oportere dicere Deos: siquidem et ipse Servator dixit: *Vado ad Patrem meum et Patrem vestrum, et Deum meum et Deum vestrum*². Propter quod et omnium Deus est, sicuti Apostolus quoque docuit: *An Iudeorum Deus tantum? non autem et gentium? profecto gentium quoque.* Siquidem unus Deus, qui justificabit circumcisōnem ex fide³. Et reliqua quidem omnia consona sunt, et nihil habent dubii. Quoniam vero permultos movet substantia verbum, hoc est (ut certius intelligatur) τὸ δόμοιούστον, simili substantiale, sive τὸ δόμούστον, consubstantiale, neminem prorsus mentionem dictionum earum facere, neque eas in Ecclesia docere oportet, propter hanc causam et rationem, quod in divinis Scriptiuris de iis scriptum non sit, et captum humanæ mentis et cognitionis excedant: quodque nemo generationem Filii explicare possit, quemadmodum scriptum est, *Generationem ejus quis enarrabit?*⁴ Soli autem Patri manifestum est, quomodo Filium genuit: et item Filio, quomodo ipse genitus sit a Patre. Ne-

γάρ, Καὶ ἀλλοι Παράκλητοι πέμψει ὑμῖν ὁ Πατήρ ὅτι ἔτω δρῶ δρωτῆσσα, ἀνάθεμα ἐστω. Εἰ τις τὸ Πνεῦμα μέρος λέγοι τοῦ Πατρὸς ἡ τοῦ Γίου, ἀνάθεμα ἐστω. Εἰ τις τὸν Ιατέρα καὶ τὸν Γίδν καὶ τὸ ἄγιον Πνεῦμα τρεῖς λέγοι Θεοὺς, ἀνάθεμα ἐστω. Εἰ τις βουλήσει Θεοῦ ὡς ἐν τῶν κτισμάτων γεγονέναι λέγοι τὸν Γίδν τοῦ Θεοῦ, ἀνάθεμα ἐστω. Εἰ τις μὴ θελήσαντος; τοῦ Πατρὸς γεγενῆσθαι τὸν Γίδν λέγοι, ἀνάθεμα ἐστω. Οὐ γάρ μὴ βουλομένου τοῦ Πατρὸς, βιασθεῖς ὁ Πατήρ ὑπὸ ἀνάγκης φυσικῆς, αὐθις ὡς οὐκ ἥθελεν ἐγένησε τὸν Γίδν· ἀλλ' ὅμα τε ἐδουλήθη, καὶ ἀχρόνως καὶ ἀπαθῶς ἐξ αὐτοῦ αὐτὸν γεννήσας ἐπέδειξεν. Εἰ τις ἀγένητον καὶ διαρχὸν λέγοι τὸν Γίδν, ὡς δύο διαρχὰ καὶ δύο ἀγένητα λέγων, καὶ δύο ποιῶν Θεοὺς, ἀνάθεμα ἐστω. Κεφαλὴ γάρ ἐστι καὶ ἀρχὴ πάντων ὁ Θεός· κεφαλὴ δὲ ἐστι τοῦ Χριστοῦ ὁ Θεός. Οὐτως γάρ εἰς μίαν διαρχὸν τῶν διλων ἀρχὴν δὲ Γίδν εὐσεβῶς τὰ πάντα ἀνάγομεν. Καὶ πάλιν οὖν διακριθοῦν τες τοῦ Χριστὸν Ιησοῦν Γίδν τοῦ Θεοῦ πρὸς αἰώνων δυτα, διουργήκοτα τῷ Πατρὶ εἰς τὴν τῶν διλων δημιουργίαν μὴ λέγοι, ἀλλ' ἐξ οὐλ γεννήθη ἐκ Μαρίας, Εκτοτε καὶ Γίδν καὶ Χριστὸς κεκάησθαι, καὶ ἀρχὴν εἰληφέναι τοῦ Θεοῦ εἶναι, ἀνάθεμα ἐστω, ὡς ὁ Σαμοσατεύς. Ἐπειδὴ περὶ πίστεως ἐδοξέ τινα διάσκεψιν γεγενῆσθαι, καὶ πάντα δισφαλῶς ἐζητήθη καὶ διηρημενή ἐν τῷ Σιρμίῳ ἐπὶ παρουσίᾳ Οὐάλεντος, Ούρσακου, καὶ Γερμηνίου, καὶ τῶν λοιπῶν. Συνέστηκεν ἵνα Θεοῦ εἶναι Πατέρα παντοχράτορα, καθὼς καὶ ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ καταγγέλλεται· καὶ ἵνα μονογενὴ αὐτοῦ Γίδν Ιησοῦν Χριστὸν, τὸν Κύριον, καὶ Θεὸν καὶ Σωτῆρα ἡμῶν, ἐξ αὐτοῦ πρὸς αἰώνων γεννηθέντα. Δύο δὲ Θεοὺς μὴ χρῆναι λέγειν· ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς εἰρήκεν ὁ Σωτήρ, Πορεύομαι ωρὸς τὸν Πατέρα μου, καὶ Πατέρα ψυχῶν, καὶ Θεόρ μου, καὶ Θεόρ ψυχῶν. Διὰ τοῦτο καὶ πάντων Θεός ἐστι, καθὼς καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐδίδαξεν· Ἡ Ιουδαιῶν μόνορ, οὐχὶ δὲ καὶ θεόρων; ταῦτα καὶ θεόρων εἰλέπει Θεός, δις δικαιώσει περιτομὴν ἐκ κίστεως. Καὶ τὰ μὲν λοιπὰ πάντα συμφωνεῖ, καὶ οὐδεμίαν ἀμφιθολίαν ἔχει· ἐπειδὴ δὲ πολλούς τινας κινεῖ περὶ τῆς λεγομένης Ῥωμαΐτοις σουνταντίας, ἐλληνιστὶ δὲ λεγομένης οὐσίας, τουτέστιν ἵνα ἀκριβέστερον γνωσθῇ τὸ δμοιούσιον, ἢτοι τὸ λεγόμενον δμούσιον· οὐ χρή τινα παντελῶς τούτων μνήμην γενέσθαι, οὐδὲ περὶ τούτων ἐγγείσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ· διὰ ταῦτην ἴτην αἰτίαν καὶ διὰ τούτον τὸν λογισμὸν, δις ἐν ταῖς θελαῖς Γραφαῖς οὐ γέγραπται περὶ τούτων· καὶ δις ταῦτα ὑπὲρ τὴν τῶν ἀνθρώπων γνῶσιν καὶ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν ἐστι· καὶ δις οὐδεὶς δύναται τὴν γενεὰν διηγήσασθαι, καθὼς γέγραπται· Τὴν γενεάν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; Μόνον δὲ εἰδέναι τὸν Πατέρα φνερόν ἐστι πῶς τὸν Γίδν ἐγένηται· καὶ πάλιν τὸν Γίδν, πῶς αὐτὸς γεγένηται ἀπὸ τοῦ Πατρὸς. Οὐδενὶ δὲ ἀμφιθολόν ἐστι μείζονα εἶναι τὸν Πατέρα τιμῆι καὶ ἀξίᾳ καὶ θεότητι· καὶ αὐτῷ τῷ δύναμι.

¹ Joan. xiv, 16. ² ibid, 28. ³ Rom. iii, 29. ⁴ Isa. liii, 8.

(1) Τοῦ Θεοῦ εἶναι, ut Dei ceter. Socrat.

τῷ πατρικῷ μεῖζονα εἶναι, διαμαρτυρομένου αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ· Ὁ ἐμὲ πέμψας Πατὴρ μεῖζων μού ἔστι. Καὶ τοῦτο δὲ καθολικὸν εἶναι οὐδεὶς ἀγνοεῖ, δύο πρόσωπα εἶναι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ· καὶ τὸν μὲν Πατέρα μεῖζονα, τὸν δὲ Υἱὸν ψητεαγμένον μετὰ πάντων ὧν αὐτῷ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ ὑπέταξε. Τὸν δὲ Πατέρα ἀρχὴν μή ἔχειν, καὶ ἀδέρπτον εἶναι, καὶ ἀδάνατον εἶναι, καὶ ἀπαθῆ εἶναι· τὸν δὲ Υἱὸν γενενῆθαί εἰς τοὺς Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φ· εἰς ἐκ φυτός· καὶ τούτου τὴν γέννησιν μηδένα γισκώσκειν, καθὼς προείρηται; εἰ μὴ μόνον τὸν Πατέρα αὐτὸν δὲ τὸν Υἱὸν Κύριον καὶ Θεὸν τάρκα ἡτοι σῶμα, τουτόστιν ἀνθρωπὸν, εἰληφέναι, καθάπερ καὶ ἄγγελος εὐηγγελισατο. Καθὼς δὴ καὶ πᾶσαι αἱ Γραφαὶ διδάσκουσι, καὶ μάλιστα αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος ὁ διδάσκαλος τῶν ἔντονων· "Ἄνθρωπον ἀνέλαβεν ὁ Χριστὸς ἀπὸ Μαρίας τῆς Παρθένου, δι' οὐ πέπονθε. Τὸ δὲ κεράντιον πάσης τῆς πίστεως καὶ ἡ βεβαιότης ἐστιν, ἵνα Τριάς ἀεὶ φυλάττηται, καθὼς ἀνέγνωμεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ Ξεῖν, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ δρόμα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Ἀκέραιος δὲ καὶ τέλειος ἐστιν ὁ ἀριθμὸς τῆς Τριάδος· δὲ δὲ Παράκλητος τὸ Πνεύμα τὸ ἄγιον δι' Υἱοῦ ἀποσταλὲν ἦλθε κατὰ τὴν ἐπαγγείλαν, ἵνα τοὺς ἀποστόλους καὶ πάντας τοὺς πιστεύοντας ἀγιάσῃ καὶ ὀναδιδάξῃ. » Καὶ ἡ μὲν ἔκθεσις· αὕτη· ἡ δὴ Φωτεινὸν καὶ μετὰ καθηίσειν συνθέσθαι καὶ συνυπογράφειν παρηγγυῶντο, ἐπαγγελλόμενοι αὐθίς τὴν ἀξίαν ἐπιδοῦναι τοῦ τε θρόνου καὶ τῆς λεπρούνης, εἰγ' εἰς μετανοίας ὑποδάλοις τῷ ἀναθέματι, διὰ δὴ κακῶς ἐδογμάτισεν. 'Ο δὲ οὐδὲ ἀκούειν ἤνειχετο, ἀλλὰ εἰς διάλογον αὐτοὺς προώκαλετο. Καὶ δὴ βασιλεὺς καὶ λεύσματι τῶν, ὅσοι εἰδόκουν ἐπιστῆμη λόγου καὶ σχιώματι διαφέρειν εἰς ἐν ἀληροισθέντων, ἀναδέχεται τὸν λόγον Βασιλείου ὁ τηγικάδε τὴν Ἀγχυρανῶν Ἐκκλησίαν ἐπιτροπεύειν. Τοῦ δὲ ἀγώνος εἰς πολὺ προελθόντος, δένυγράφοι τὰ παρ' ἐκατέρων εἰρημένα ἐλάμβανον. Οὓς διεφερόντως κρατεῖν ἐδέκει Βασιλείος. Φωτεινοῦ δὲ φυγὴ κατεψήφιστο· ἐνθα διάγων, τὴν οἰκείαν δέξαν λόγῳ συγχροτῶν ἦν ᾠρωαλῶν καὶ Ἐλλήνων φωνῇ. Ἡν γάρ καὶ ἀμφοτέραις ταῖς γλώσσαις εὐώνυμοι εἰσήσθησαν χάριτος. 'Ο δὲ ἐσπουδάζετο ταῖς Γραφαῖς ἦν, πλὴν τῆς οἰκείας, τὰς τῶν ἄλλων δέξες μηδὲν οἴσας ἀπρεπῶς ἤξελέγχειν. Περὶ μὲν οὖν Φωτεινοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ δόξης τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον.

A mini etiam dubium est, majorem esse Patrem honore, dignitate et divinitate, et ipso adeo nomine paterno majorem esse: ipso etiam testificante Filio (1), *Qui me misit Pater, major me est*¹. Illud quoque catholicum esse nemo ignorat, duas esse personas Patris et Filii: et Patrem quidem majorem, Filium autem subjectum cum omnibus que in Pater subiectis. Et Patrem principium non habere, et esse invisibilem et immortalem, et passionis expertem: Filium vero genitum ex Patre, Deum de Deo, lumen de lumine: ejusque generationem neminem nosse, sicut ante dictum est, nisi solum Patrem. Ipsum porro Filium Dominum et Deum nostrum, carnem sive corpus, hoc est hominem assumpsisse, quemadmodum et angelus renuntiaverat. **755** Et Scripturæ omnes docent, atque in primis Apostolus ipse genitum doctor, *Hominem Christus ex Maria Virgine assumpsit, per quem et passus est*. Caput autem fidei totius et firmamentum est, ut Trinitas semper servetur, ita ut in Evangelio legimus, *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen Patris et Filii et Spiritus sancti*². Integer autem et perfectus est Trinitatis numerus. Paracletus autem Spiritus sanctus, per Filium missus, juxta promissionem venit, ut apostolos et credentes omnes sanctificaret et doceret (2). Hæc ea formula est, cui ut Photinus etiam post episcopatus abrogationem assentiretur et subscriberet, hominem sunt hortati: dignitatem se ei episcopalem una cum throno reddituros polliciti, siquidem per pœnitentiam quæcumque perperam docuisset, anathemate damnaret. Ille ne audire quidem hoc sustinuit, sed eos ad disputationem provocavit (3). Et jussu imperatoris die dicta in locum unum, quicunque doctrina, eloquentia et honore antecellere alios videbantur, convenientibus, conditionem disputandi accepit Basilius, qui tum Ancyram curabat Ecclesiæ. Concertatio ea longius producta, et notarii celeres utriusque dictata exceperunt: quibus longe superior fuisse existimatus est Basilius. Porro Photinus ad exsilium est damnatus. In quo ille degens, opinionem suam Græce et Latine (multa enim ei in utroque sermone erat gratia) scriptis mandavit. Quod vero in eis maxime elaborabat, illud erat, quod præter opinionem suam, alias alliorum omnes nihil esse, parum decore probare est conatus. Photini quidem, ejusque sententiæ res, ad hunc se habuere modum.

¹ Ioan. xiv, 28. ² Matth. xxviii, 19.

(1) Verbum hoc est temporaneæ submissionis et exinanitionis, iuxta illud: *Minuisti eum, et inferiorem fecisti paulisper angelis. Psalm. viii; Hebr. ii.*

(2) *Nam qui spiritum Christi non habet, non est*

eius. (Rom. viii.)

(3) Huic disputationi multos adhibuisse Constantium senatorios viros, dicit Socrates lib. II, cap. 30.

756 CAPUT XXXII.

*Ut tyranni Occidentales sint devicti, Britannio sci-
licet et Magnentius. De Judæis Diocæsariensibus,
et ut Gallus Cæsar sit intersectus.*

Imperator autem adversus tyrannos exercitum duxit, et conditionibus pactisque certis bellum cum Britannione decidit, militibus illius ut animos mutantem, et se unum imperatorem acclamationibus renuntiarent, persuasis. Nam insidiis eis cognitis, Britannio ad pedes imperatoris supplicis habitu miserabiliter est provolutus. Et Constantius ei imperii insignia, purpuram et coronam detrahit, quietumque et privatum esse jussit: seni magis convenire dicens, ut in otio viveret, quam nunquam tumultuum plenum obtineret. Sumptus autem ex publicis vectigalibus ei, ut seni, ad Prusam circa Olympum amplos attribuit: ubi ille degens, postea ad imperatorem scripsit, gratiasque ei egit, qui se iantis et tam multis malis et ærumnis, quæ in imperio essent, liberasset. Rebus de Britannione (1) prospere confectis, maximam copiarum suarum, quas secum habebat, partem, in Italiam adversus Hagnentium nisit. Patruelum autem fratrem suum Gallum, Constantii (frater autem hic Constantini Magni patris fuerat) filium, in Orientem et Syriam ire jussit, ut provinciis isthic adversus Persarum excursiones præsidio esset: eidemque Cæsaris dignitatem contulit, et cum nominis sui adjectione Cæsarem Constantium renuntiavit. Quo sane tempore, illo Antiochiam proficidente, rursum crucis signum in cœlo ad Hierosolyma apparuit, solem radiis suis præcellens, arcu quem irim vocant ingenti ad instar coronæ circumfusum, hora diei tertia, Pentecostes feriis ineuntibus: Cyrillo tum Hierosolymis post Maximum res ecclesiasticas gubernante. Cæterum crucis illa lux sparsim non diffuebat, quod in cometa fieri solet, sed multo magnoque fulgore densa et perspicua copsistebat. Occupaverat autem cœlo incumbens circiter quindecim stadia. Longitudo ejus, quantum colligere licuit, à Calvariæ monte ad eum qui dicitur Oliveti pertingebat: latitudo autem, quæ longitudini ei proportione conveniret. Ad miraculum timor etiam, in re tam insolita et inexpectata, omnibus incessit. Itaque omnes cum conjugibus et liberis ad templum maius Deum laudibus ferentes, relicto a quoque quod tum forte ficeret, opere confugerunt.

757 Et ea res in terras omnes promulgata, homines consternavit, quod eam ex provinciis cunctis, qui peregre precatiis ergo Hierosolyma venerant, ubique vulgarent. Multos sane et ex Judæis, et ex Græcis, ad Christianismum perduxit. Factus etiam de ea certior est imperator, familiarium suorum et ipsius Cyrilli litteris. Et divinitus ea

A

ΚΕΦΑΛ. ΑΒ'.

Περὶ τῆς ἡτοῦ τῶν Ἐσπεριων τυράννων. Οἰσ-
τραριων καὶ Μαγνετίου· καὶ περὶ τῶν ἐν
Διοκαισαρεὶ/Ιουδαῖων· καὶ ὡς ἀνηρέθη Γάλ-
λος δ Καῖσαρ.

Ο δὲ βασιλεὺς τὰ τῶν τυράννων μετήρχετο, καὶ ἐπὶ δρατας συνθήκαις ἔς ταυτὸν πρώτον ἤκε τῷ Βρετανίων. Πεισας; δὲ τοὺς ὑπ' ἔκεινον στρατιώτας μεταθέσθαι τῆς γνώμης, καὶ μόνον ἀναγορεύσαι Κωνστάντιον, γνοὺς ἔκεινος τὴν ἐπιβολὴν, πρὸ τῶν ποδῶν του βασιλέως ἐκαλινδεῖτο πρηγῆς· καὶ ἵκετης ἐλεεινὸς ἦν. Κωνστάντιος δὲ τὰ σύμβολα τῆς βασι-
λείας ἔκεινοι περιειών, ἀλουργὶς δὲ ταῦτα ἤσαν καὶ στέφανος, ἐν ἥσυχᾳ μένειν καὶ ιδιάζειν προσέτα-
τε· τὸν γάρ πρεσβύτην ἀπραγμόνως μᾶλλον βιοῦν προστήκοντας ἐλεγεν, ή δημοτα ἔχειν θορύβων ἐμπλεων. Πολλὴν δὲ αὐτῷ καὶ δαπάνην δημοσίων ἐξ φύρων ἀνῆκε κατὰ Προύσαν τὴν περὶ "Ολυμπον, οἵα γε πρεσβύτη· διόπου δὴ ποιούμενος τὰς διετριβάς, ἐς Λιτερον γράφων βασιλεῖς χάριτας ὡμολόγει, τισούτων κακῶν, ὅσα τῇ ἀρχῇ σύνεστι· καὶ φροντίδων οὐτιοι πολλῶν ἀπαλλάξανται. Ός δὲ καλῶς αὐτῷ ἀπέβη τὰ κατὰ Βρετανίων, ἀπόδοιραν πλείστην τῆς περὶ αὐ-
τὸν στρατιᾶς κατὰ Μαγνεντίου εἰς Ιταλίαν ἐπεμπε. Τὸν δ' ἀνεψιὸν Γάλλον, δε παῖς μὲν ἦν Κωνστάντιος, οὗτος δὲ ἀδελφὸς Κωνστάντιου τοῦ πατρὸς ἦν, πρὸς "Ἐψαν ἐπὶ φυλακῇ τῶν ἔκειτο κλιμάτων Περικοτὶς ἐνοχλουμένων ἐφόδοις εἰς Συρίαν ἔστελλε, τὴν τοῦ Καίσαρος ἀξιαν, πρὸς δὲ καὶ τὴν οἰκείαν κλῆσιν τούτῳ περιβαλὼν, Καίσαρα Κωνστάντιον ἀνεπίων·
C δὲ δὴ εἰσιντος ἔκεινον τὴν Ἀντιόχειαν, αὐθίς; ἐν οὐρανῷ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον ὥρθη ὑπεραστρά-
τον τὸν ἥλιον, ἥριδος μεγάλης στεφάνου τρόπον πε-
ριειττούσης αὐτὸν. Τρίτη ὥρα τῆς ήμέρας ἦν, τῆς Πεντηκοστῆς ἐνισταμένης τῶν ἑορτῶν, Κυρίλλου τη-
νικαῦτα ἐν Ιεροσολύμοις μετὰ Μάξιμου τὰς Ιερᾶς ἡμίας διεχειρίζοντος. Πλήην οὐχ ὥστε περὶ τις κομήτης ἦν τὸ φῶς ἀπορρέων, ἀλλὰ πυκνὸν καὶ διαφανὲς συνεστώς ἐν πολλῷ καὶ μεγάλῳ φωτεῖ· διῆκε δὲ κατ-
έχον περὶ τὸ οὐράνιον κύτος ἀμφὶ δίκαια καὶ πέντε στάδια, τὸ μὲν μῆκος, ὅσον εἰκάσαι, ἀπὸ τοῦ κρη-
νίου διήκεν διχρι καὶ τοῦ δροῦ, δ Ἐλαῖων ἐπικεκλη-
ται· τὸ δὲ εὔρος, ὅσον τῷ μῆκει ἀναλογεῖν. Πρὸς δὲ τῷ θαύματι καὶ πᾶσι δέος; ἐπὶ τῷ παραδόξῳ ἐνῆν. D Καὶ Εθεον πάντες ἐπὶ τὸ ιερόν, τὸν μέγαν ἀνύμνουν-
τες Θεὸν, ξαστος; καταλείψας δ τι τύχοιεν ἐργαζό-
μενοι. Πάσῃ δὲ γῇ τὸ θαύμα φοιτήσαν, κατέπληγετε,
τῶν κατ' εὐχὴν τοῖς Ιεροσολύμοις ἐπιδημούντων ἐξ
ἀπάστης γῆς διαμηνυσάντων. "Ο καὶ πολλοὺς τῶν τε
Ιουδαίων καὶ Ἐλλήνων πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν μεθ-
είλκυσεν. "Ἐγνω δὲ καὶ δ βασιλεὺς παρά τε τῶν οἰ-
κείων καὶ Κυρίλλου γράψαντος. Κατά τι δὲ θεοπρέ-
πιον γενέσθαι ἐλέγετο τοῖς εἰδόσις, πάλαι βίδοις Ιε-
ρᾶς ἐμφερόμενον. Τὸ δὲ σελασφόρον ἔκεινο καὶ σε-
βάσμιον θέαμα οὐδὲ τοῖς; ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου ἀθέα-

(1) Britannionem magistrum militum in Panno-
nia ad Mursam milites imperatorem renuntiave-
rant, grāmævum jam, et omnibus charum virum :
quippe probrum, et priscorum morum, jucundæ-

que civitatis : sed omnium liberalium artium
expertem, adeo ut ne primarum quidem litterarum
elementa, nisi in extrema ætate, addidicerit. Eu-
trop.

τον ἦν. "Ωφθεὶς καὶ γάρ τὸ σημεῖον, ἡνίκα τῶν καθ' Εσπέραν Βρετανίων καὶ Μαγνεντίου τυράννων περιγένετο, τῆς ἑκείσας πονούσσης στρατιᾶς ἐκεῖθεν τῇ περιουσίᾳ τῆς αἰγλῆς καταστραπομένης, καὶ τὸ σημεῖον δρώσας. Οὐ γάρ Μαγνέντιος τὴν πρεσβυτέρων γειρωτάμενος Ῥώμην, τὰ πάνδεινα Ἐπραττε, πολλούς τε τῆς συγκλήτου ἀνήρεις, καὶ τὸν δῆμον διέψυθειρεν. Ως δὲ ἔγνω τὴν στρατεῖαν Κωνσταντίνου διγχιστα εἶναι, μικρὸν ὑποχωρήσας, πρὸς Γαλλίας ἔχωρεις διὰ τῶν Ιούλιων "Αλπεων. Διόδοι δὲ εἰσιν αἱ Ἀλπεῖς στεναὶ, μεγίστοις δρῶν ἐκατέρωθεν ὑψῷ ἐν γωρίον ἐγγὺς τοῦ συμπτύνσσεος συγκλειομένων· ἀδήν ἐμφερεῖς εἰσι τοῖς ἐν Θερμοπύλαις στενοῖς. Αἱ μὲν οὖν Ιούλιαι "Αλπεῖς τὰς Γαλλίας τῶν Ιταλῶν διορίζουσιν· αἱ δὲ "Αλπεῖς αἱ καλοῦνται Σουσάκεις μεταξὺ Δακίας καὶ Θράκης εἰσι. Συχνῶς γοῦν ἐκατέρων προσβαλόντων τῶν στρατευμάτων, ποτὲ μὲν οὔτοι, ποτὲ δὲ ἐκείνοις περιεγίγνοτο. "Υστατον δὲ τητηθεὶς Μαγνέντιος, περὶ τι φρούριον τῆς Γαλατίας κατέψυγεν. Μούρσα ἦν αὐτῷ δνομα. "Οπου δὴ τὸ ἀδημονοῦν τῆς στρατείας διαλύειν πειρώμενος, καὶ παρασκευάζειν θαρρεῖν, ἐπειδὲ κάκεινον εὐφῆμειν οὐα θῆσος βασιλεὺσι εὑρῆν, τιλέγχοντο οὐχ ἐκόντες Αὐγουστον Κωνσταντίον ἀντὶ Μαγνέντιου ἀναγορεύοντες. Ἐντεύθεν συνεὶς ἐκείνος μῆτὴ Θεοῦ τῇ βασιλεύειν δεδόσθαι αὐτῷ, τὸ φρούριον ἀπολιπάνω, πρόσω ἡπειρέτο. Κατόπιν δὲ τῆς στρατείας Κωνσταντίου κατασπεύδουσσης, μόνος διαφυγῶν, εἰς Λουγδονὸν πόλιν ἀποιδράσκει. Κάκειτε τὸν ἀδελφὸν ἐν εὐνοίᾳ τρόπῳ δῆθεν ἀποστέτει, πολεμίας προαρπάζων ὄντρεας καὶ χειρὸς, δν Καίσαρα πρότερον πεποιήκει, εἴτα τὴν μητέρα· ἐπειτα δὲ καὶ εἰ τις ἀλλος τῶν οἰκειοτάτων παρῆν. Τελευταῖον δὲ τὸ ξίφος ἔσατο ὑποστήσας, ἐπηδράχθη τούτον, καὶ διελαχθεὶς κατὰ τὸ μετάφρενον, ἐξέψυξεν, οὐδὲ δῆλα τέσσαρα τυρννήσας ἐτῇ. Μικρὸν δὲ οὐτερον, καὶ δὲ; Ετερος ἦν αὐτῷ ἀδελφὸς, Δεκέννιος δνομα, ἀγχότης τοῦ βίου ἐστὸν ὑπεκτιγαγεν. 'Αλλ' οὐδὲ οὕτω; αἱ ταραχαὶ ἀπέλιπον τὰ κοινά. Ἐτερος γάρ εὐθὺς τύραννος, Σιλβανὸς δνομα, περὶ τοὺς πρὸς δύσιν Γαλάτας ἤρτο· οὐδὲν οὐκ ἐπιπολὸν διαρκέσαντα οἱ στρατηγοὶ Κωνσταντίου διέφευεραν. Οὐ μήν δὲ ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν Διοχετεύσεις Ιουδαίοις Ῥωμαλοῖς ἐπαναστάντες, καὶ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας ἀποσεισάμενοι, ἥραν δὲ καὶ τὴν Παλαιστίνην καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς κατέτρεχον ληζόμενοι. **D** Καθ' ὧν μέγα ἀνίστα τρόπειον, ἐπιώντες ἁδὲς Ἀντιοχείας ἐνθα διέτριψεν δὲ Κωνσταντίος Γάλιος· καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐκ βάθρων ἀνέτρεπεν. Οὕτω δὲ κατ' αὐτῶν εὐτυχήσας, τὴν εὐημερίαν οὐκ ἤνεγκεν· νεωτερίζειν δὲ καὶ αὐτὸς ἦρεια κατήρχετο, καὶ τυραννεῖν ἐμπέλετα. Οὐκ εἰς μαχράν δὲ κατάφωρος τῷ Κωνσταντίῳ ἐγίνετο· θράσους γάρ ἀμετρίᾳ ληφθεὶς, τὸν τῆς Ἐφέως ἐπαρχὸν Δομετιανὸν, καὶ τὸν κοιταστῶρα Μόντιον, κατ' ἔξουσίζειν ἀνεῖε, μη τῷ βασιλεῖ τὰς αἰτίας μηνύσας τῆς ἀναιρέσεως. Ἐξ οὗ αἰτίας καὶ δλων συνεπίρυστων, θανάτῳ τὸν ὄντριστην μετελθεῖν

A quasi prodigium exhibita esse dicebatur a peritis, ut quae antiquitus in sacris expressa esset Litteris. Splendidum hoc et venerandum spectaculum, ipsi quoque exercitui non fuit invisum. Apparuit namque signum id, cum imperator ad Occidentem Britannionem et Magnentium tyrannos devinceret: ubi exercitus vario labore fatigatus (1), miraculo tanto viso, immensa ejus luce afflatus et iustratus est. Nam Magnentius, veteri Roma capta, graviter ibi saceriebat, et multos ex senatu atque ipsa etiam plebe crudeliter necabat. Ubi autem Constantii exercitum adesse cognovit, cedens istinc, Galliam per Alpes Julias petiit. Ita enim per angustus transitus dicitur, altissimis ex utraque parte montibus in locum unum, ut prope complicentur, coeuntibus, angustiis quæ in Thermopylis sunt perquam similes. Et Alpes quidem Julie Gallias ab Italia dividunt. Quæ vero vocantur Susacenses Alpes, inter Daciam et Thraciam sunt. Porro ubi aliquoties acies inter se concurrere, et nunc hi nunc illi prælio superiores fuere, postremo victus Magnentius ad Mursam (2) Galliae castellum profugit. Quo loco copias suas casu eo percussas animare, et ad fortitudinem atque fiduciam excitare conatus est. Cum autem et ipsæ militari more acclamatione sua illi ut imperatori fausta ominari deberent, vel invitæ pro Magnentio Constantium Augustum promulgarunt. Unde ille imperium sibi non esse a Deo delatum intellexit: et castello eo derelicto, ulterius est profectus. Verum cum eum Constantii exercitus magna celeritate persequeretur, solus profugiens in urbem Lugdunensem pervenit. Atque ibi fratrem Desiderium, per benevolentia causam scilicet, ut eum hostium manibus et injuriis eriperet, deinde matrem, postea etiam si quis ex propinquis suis alias adesset, jugulavit. **C** **758** Et tandem in gladium sibi ipsi intentatum incumbens, dorso etiam ipso perosso, vitam finiit, cum non totos quatuor annos tyrannide politus esset. Paulo deinde post, qui ei alter erat frater, Decennius Cæsar ab ipso dictus, laqueo etiam seipsum interemit. Sed enim ne sic quidem res publicæ pacatae fuere. Statim enim tyrannus alius, nomine Sylvanus, apud Occidentales Gallos existit: quem non ita diu res turbantem, Constantii duces interemere. Enimvero Judæi quoque Diocassare Romanis rebellantes, et servitutis jugis excutientes arma sumpsere, et Palæstinam vicinasque in circuitu regiones pereurrentes vastarunt. Contra quos ex Antiochia, ubi agebat, profectus est Constantius Gallus, eisque superatis tropæum ingens statuit, et urbem eorum ex ipsis fundamentis diruit. Sed enim rebus feliciter gestis, fortunam blandientem prosperitatemque eam non bene tuliit: nam et ipse ad res novas aspirare et tyrannideum meditari cœpit. Sed brevi conatus ejus

(1) Praeliis istis vires Romane sere consumptæ sunt. Bellatorum enim quæcumqueq; qualior millia

periere. Oros., Eutrop.

(2) Ad Murtium, Egual.

manifesto comperit Constantius. Siquidem ille per A effrenem audaciam Orientis præfectum Domitianum et quæstorem Montium (1) suapte potestate necavit, cædis ejus causa imperatori non significata. Quæ res aliaque insuper ad eam accedentes efficeret, ut imperator eum, ut sibi injurium, sublatum vellet. Et ira incitatns, ad se eum evocavit. Aque ille in deteriorem partem eam vocationem fieri suspicatus, sibique propterea metuens, etiam invitus profectus est, uxore sua Constantia, quæ pro eo precaretur, præmissa. Ea in itinere mortua est. In comitatu Galli Theophilus etiam Indus fuit, de quo supra diximus. Nam is medium se inter Gallum et Constantium gerebat, conjunctionem eorum et concordiam confirmans, cum Cæsar Gallus designaretur, et pacia ferrent. At Gallus, adempta ei primum purpura, circa Phlagonem (2) insulam in Occidentalibus partibus ex insidiis Eusebii eunuchi trucidatus est. Quod quidem ita tum fieri jussit Constantius : postea autem eum facti pœnituit. B Brevi post fratrem ejus Julianum ex Ionia accitum, quod imperii gravitatem secum perpenderet, Cæsarem creavit : et adversus barbaros in Galliam misit, qui res ibi turbulentas pacaret et constitueret. **759** Sed de Juliani rebus in historia sequenti accuratius omnia exponemus.

CAPUT XXXIII.

Ut denuo Ariani synodos Antiochiae et Mediolani celebrantes, Athanasiū oppugnarint : et quæ consilia de perversione fiduci Constantius ceperit.

Constantius cura et periculo tyrannorum liberatus, venit Romam, ubi de tyrannis triumphum sibi agendum esse duxit. Eodem tempore ad concordiam dogmatis Orientales simul et Occidentales episcopos, sicuti putabat, adducturus, synodum cogi in Italia præcepit. Julius tum, viginti quinque annis Romana Ecclesia administrata, decessit, provinciamque ejus Liberius sortitus est. Tum vero opportunitatem sibi oblatam esse existimantes, qui professionem fidei Nicenam abrogaverant, calumnias rursum contexerunt, ut τοῦ ὀμοουσίου, consubstantialis, professores, quos antea ut sententiæ alterius sectatores exuctoraverant, ecclesis prorsus exigerent. Constante namque adhuc superstite, non ausi fuerant fraudulenta temeritate imperia inter se committere. Quippe bellum fratri Constans denunciaverat nisi Athanasium, sicuti dictum est, reciperet. Potissimum vero Athanasium illi expellere studio oīni contendebant : qui sane etiam Constante nondum cæso, Constantio autem propter illum, Athanasium se complecti assimilante (tantum illorum erat odium), conquiescere non potuerunt. Sed enim tringinta ex maligna eorum multitudine Antiochiae congregatis, Narciso videlicet Cilice, Theodoto Thrace, Eugenio Niceno, Patrophilo Scythopolitano, Menophanto Ephesio, atque aliis, redditum Athanasii illi tanquam illegitimum culpabant, et omnibus ubique episopis scriberabant, ne cum illo communicarent, neve

ἐπειράτο. Kal περιοργής γεγονώς, πρὸς έσυντὸν μετεστέλλετο. 'Ο δ' οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τὴν μετάκλησιν συμβάλλων, δεδοικὼς δ' ὅμως καὶ ἄκων ἀπῆιε, τὴν ιδίαν γαμετὴν Κωνσταντίαν προπέμψας πρεσβεύσουσαν. 'Αλλ' ἡ μὲν ἐνδῖος ἐπεσχέθη θανάτῳ. Συνεπέτεο δ' ἐκεῖνῳ καὶ Θεόφιλος δ' Ἰνδᾶς, περὶ οὐ μικρὸν ὑστεροὺς ἴροῦμεν. Συνῆν γάρ μέσος; ταῖς πρὸς Γάλλου καὶ Κωνστάντιου συνθήκαις, ἥντα Καίσαρε κεχειροτόνητο, συνέχων αὐτῶν τὴν ὑμνοιαν. Γυμνωθεὶς δὲ τῆς ἀλουργίδος δ' Γάλλος καὶ κατὰ Φαλῶνα τὴν νῆσον γενόμενος περὶ μέρη δὴ τὰ Ἑσπέρια, ἐπιβουλαῖς Εὔσεβίου τοῦ εὐνούχου ἀναρρέται· κελεύσαντος μὲν τὴν ἀναίρεσιν τοῦ Κωνσταντίου, μεταμελῶ δὲ χρησαμένου ἐς οὐτερον. Μετ' δὲ λίγον δὲ τὸν ἐκείνου ἀδειῶν Ποιλιανὸν ἔκ τῆς Ἰωνίας μεταπεμψάμενος, κειροτονεῖ Καίσαρα, τὸ τῆς ἀρχῆς βήρος ίδών, καὶ πρὸς τοὺς ἐν Γαλλίᾳ βαρβάρους ἀπέστελλε, ταραχῆς ἐμπλειωτὰ ἐκεῖσε δὴ καθιστῶντα. Ἀλλὰ περὶ μὲν Ποιλιανοῦ ἐν τῇ ἐφεξῆς Ιστορίᾳ πρὸς λεπτὸν διηγήσομαι.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ.

Ὦτι πάλιν οἱ ἄξιοι Ἀρετοὶ συντόδοντες ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ Μεδιολανοὶ ποιούντες, τοῖς περὶ Ἀθαράσιον πολεμοῦντες ἤσαν· καὶ οὐαὶ περὶ διαστροφῆς τῆς πολιτεῶς ἀμειλέτα Κωνστάντιος.

Κωνστάντιος· καὶ τῆς τῶν τυράννων φροντίδος ἀπαλλαγεῖς, ἐκ Σιρμίου ἀπάρας, πρὸς τὴν Ῥώμην ἐγένετο· διόπου δὴ καὶ τὸν κατὰ τῶν τυράννων θράμενον τελεῖν αὐτῷ καὶ κατάγειν ἐδέσθητο δεῖν. Ἐν ταυτῷ δὲ σύμφρονας καθιστῷν οἰόμενος περὶ τὸ δόγμα τούς· τε τῆς· Ἐω καὶ Ἐπιπέρας λεπίας, καὶ σύνοδον ἐν Ἰταλίᾳ γενέσθαι προσέταξεν. Τότε δὲ Ποιλίος· εἴκοσι καὶ πάντες ἔτεσι τῆς ἐν Ῥώμῃ Ἐκκλησίας προστάξεις, ἀπέβιλα. Λιβέριος δὲ τὸν κλῆρον τῆς ἐκείνου ὀτανοίας ἐλάμβανεν· διηγήσαται καὶ προσήκοντα ἔχειν νομίσαντες οἱ τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστειν ἡθετηκότες, συνέρρεπτον διαβολάς, ὥστ' ἐξωθεῖν τῶν ἐκκλησιῶν, οὐδὲ πρότερον αὐτοὶ ὡς ἐτεροδόξους καθεῖλον τῷ ὀμοουσίῳ στοιχοῦντας. Κώνσταντα μὲν γάρ περιόντος ἔτι, οὐκ ἐτόλμων συγχρούειν τὰς βασιλείας· πολεμεῖν γάρ ἐκείνος τῷ ἀδελφῷ ἐπιγγέλλετο, εἰ μὴ δέξηται τοὺς περὶ τὸν Ἀθανάσιον, ὡς περὶ Εἰρήτας. Μάλιστα δὲ Ἀθανάσιον ἐλαύνειν διὰ σπουδῆς ἐποιοῦντο· οἱ δὴ καὶ Κωνσταντίου μῆτραι φθαρέντος, Κωνσταντίου δὲ δι' ἐκείνον προσποιουμένου φιλεῖν Ἀθανάσιον, ὑπερβολῆ μίσους, ἐκείνοις οὐδὲ οὕτως ἡσυχάζειν ἤνειχοντο. Τριάκοντα δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ τοῦ πονηροῦ στίφους ἀύροισθέντες, οἱ περὶ Νάρκισσον, τὸν Κιλικια λέγων, Θεόδωρον τὸν Θράκη, τὸν Νικαία Εὐγένιον, Πατρόβριτόν τε καὶ Μηνόφαντον, ὃν δὲ μὲν Σκυθιστόλεως, δὲ δὲ Ἐφέσου ἢν οἱ Μηνόφαντος, ἐν αἰτίαις ἐπιστοῦντο τὴν ἐκείνου κάθιδον· καὶ τοῖς ἀπανταχοῦ ἔγραψον ἐπισκόποις, ἐκείνῳ μὴ κο:

(1) *Magnum, Socrat. et Sizom.*

(2) Ήρι Φιλονον τὴν νῆσον. Socrat. lib. II,

cap. 54. Plin. in Illyrici descriptione meminit urbis Flanoræ et Absyrtii insulæ, libro III, cap. 21.

νωνεῖν, μήτε μὴν γράφειν· ἀλλὰ Γεώργιον τὸν στηματί; ἔχειν, δὲ αὐτὸν κατεστήσαντο. Ἀθανάσιος δὲ οἰδός ἐπιστροφὴν αὐτῶν ἐποιεῖτο. Καὶ τοῦτο ἦν ὡς οὗ Κωνστάντιος τοὺς τυράνους καθελὼν, μόνος τῆς Ἔως καὶ Ἐσπέρας κατῆρξεν τοὺς γάρ ἐν ἐσπέρᾳ γενόμενος· ὁ Κωνστάντιος, τοῖς ἑκατὸσ τῶν λεπέων τῇ δμοσιεύσι αποχοῦσι πίστει, προσεποιεῖτο κολλᾶσθαι καὶ συμφρονεῖν· καὶ διόλου συνελναι τάχα ἥρετο. Τέχνη δὲ μετήρχετο τὰ πρῶτα μὴ βιαζόμενος, ἵνα οὖν κάκενους ἐπιψήφισασθαι πείσει τοῖς κατ' Ἀθανασίου τεγενημένοις ἐπίσης τοῖς ἄντα τὴν Ἔως ἐπισκόποις. Καὶ γάρ πως ἐλογίζετο, ὡς εἰ φήμι πάντων τῶν Ἐφίων καὶ Ἐσπερίων ἐκποδῶν Ἀθανάσιος γένοιτο, ἐκ τοῦ ῥάστου ἐνεῖναι τὰ περὶ τὴν θρησκείαν ὡς βούλοιτο κατορθοῦν. Καὶ δὴ περὶ Μεδιόλανα τῆς Ἰταλίας τὴν σύνοδον ἥθροιζεν. Ἐξ μὲν οὖν τῆς Ἔως ἀλίγοις δὴ τινες παρεγένοντο· τὸ γάρ τῆς ὀδοιπορίας μαρχὸν καὶ νόσος καὶ γῆρας τῶν πολλῶν ἐπείχε τὴν ἀφίξιν· Ἐσπέριοι δὲ πλείστοις ἢ τριακόσιοι συνελέγησαν. Τὸ δὲ σπουδαζόμενον ἦν τοῖς ἐξ Ἔως καταδικάζειν Ἀθανασίου, ὡςτε διαταραχὴν ἔχειν φίλον εἶναι τὴν Ἀλεξανδρειαν. Καὶ ἡ μὲν ἄλλη σύνοδος, ἡ ἀπάτη, ἡ δέσις, ἡ καὶ ἀγνοίᾳ, συνέτρεχον τῷ φημίσματι· μόνοι δ' ἐξ ἀπάντων Δονύσιος ὁ Ἀλβας ἐπίσκοπος, Ἰταλιῶτις δὲ αὐτῇ μητρόπολις, καὶ Ἐύσεβιος; τῶν ἐν Λιγουρίᾳ Βρεκέλλων, καὶ Τρινέρεως ὁ Πτυχιλίος, ἐν Γαλλίᾳς δὲ τοῖς ἡ Τρινερίσ, καὶ Ροδανός; καὶ Λουκίφερ, τὸν δόλον φωράζαντες, ὡς ἐπὶ τῇ ἀνατροπῇ τοῦ ἐν Νικαίᾳ ὀδηγμάτος οἱ Ἐψώι τὴν Ἀθανασίου καθαιρεσιν ἐπισπεύσουσιν, ἀναστάντες ἰδόνων, δόλον εἶναι καὶ ἀπάτην τοῦ Χριστιανισμοῦ· καὶ μὴ δι' Ἀθανάσιον εἶναι τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ἐπιθυμήκην τῶν κατὰ Θεοῦ ἀρίστων πάλαι δεδογμένων τὸν τε βασιλέα καὶ τοὺς τὰ Ἀρείου φρονοῦντας ἐπινοεῖν. Ταῦτ' εἰπόντων, ἡ μὲν σύνοδος διελύετο ἀπρακτος· δοσοὶ δ' ἐπαρθῆσαντο ὑπερορίᾳ κατεδικάσθησαν γενόμενοι ἐκποδῶν· μεθ' ὧν ἦν καὶ Ἰάκωπος ὁ Ποικτάρων ἐπίσκοπος. Ὁτι δ' ἀληθῆς αἰτία ἦν ὡς ἐπὶ προφάσει Ἀθανασίου κατὰ τῆς πίστεως ἡ ἐν Μεδιόλανῳ ἥθροιστο σύνοδος, πιστώσεται τὰ ἔξης. Ἡ γάρ οὐκ εἰς μαρχὴν συστάσα κατὰ ταῦτα ἐν τῷ Ἀριμίῳ τῆς Ἰταλίας, καὶ ἐν Σελευκείᾳ τῆς Ισαυρίας, νεωτερίειν κατὰ τῶν ἐν Νικαίᾳ δεδογμένων ἐπεχειρησαν, ὡς αὐτίκα μάλα δηλώσομεν. Ὅγαρ βασιλεὺς χαλεπῆς, οἰκουμενικὴν συγκροτεῖ ἰδούσιετο σύνοδον, ἐλκύσαις τε τοὺς τῆς Ἐφίως ἐπισκόπους πάντας εἰς τὴν ἐσπέραν, πάντα τε κάλων κινῆσαι, εἴγε δύναται, ὡς ἄν πάντας δύμόρφονας καταστήσειεν. Ἐπειδὲ εἰς σκέψιν τὸ πρᾶγμα δοὺς, ἐργάδες ἰδόκει, καὶ γάρ προσέστατο οἱ τὸ τῆς ὀδοιπορίας μαρχρόν· μιαν μὲν εἶναι τὴν σύνοδον ἐκέλευεν, ἐν δυσὶ δ' ἀθροισθῆναι τοῖς τόποις. Τοῖς μὲν οὖν Ἐσπέριοις ἐν Ἀριμίῳ τῇς Ἰταλίας συνάγεσθαι προστρέπεται τοὺς δέ γε Ἐψώις γράμμασι κατὰ τὴν Νικομήδειαν ἀριτχεύσθαι προσέτατεν. Ὅ μὲν οὕτω

A ad illum scriberent: sed Georgium honore prosequerentur, quem ipsi episcopum constituerant. Athanasius autem nihil prorsus hæc curabat. Id ita factum, donec Constantius, tyrannis sublatiss, unus ipse Orientis simul et Occidentis imperio est potitus. **760** Et Constantinus cum in Occidente esset, cum episcopis τοῦ δμοσιεύσου, consubstantialis, fidei assentientibus se conjunctum esse, et cum eis sibi convenire simulavit: et fortasse in partibus eorum esse omnino constituit. Arte certe usus, cum vim nullam eis primum adhiberet, sed tantum persuaderet, ut eamdem contra Athanasium, quam Orientales episcopi tulissent, ipsi etiam sententiam ferrent. Sic etenim quodammodo pugavit, si omnium Orientalium iuxta et Occidentalium calculis Athanasius damnaretur, facillimum sibi fore, ut religionem pro arbitrio suo constitueret atque ordinaret. Itaque in Italia Mediolani conventus coacius est. Et ex Oriente quidem pauci admodum illi presto suere. Itineris enim magnitudo, et morbus, et vias grandior, multorum impedit adventum. Occidentales autem plures quam trecenti convenere. Enimvero Orientalium consilium fuit, ut Athanasius damnaretur, eique Alexandrina urbe intercederetur. Et reliqua synodus sive errore aut metu, seu etiam ignorantia pedibus in eam ibat. Soli vero ex omnibus Dionysius Albae, qui una ex metropolitanis in Italia urbs est, et Eusebius Verricularum Ligurie, et Paulinus Trevirorum in Gallia, episcopi, et præterea Rhodanus et Lucifer (1), dolo deprehenso, Orientales evertendi Nicæni dogmatis gratia exaucitorationem Athanasii urgere, assurgentes, vociferati sunt, fraude Christianismū circumveniri, neque verbis ejusmodi de Athanasio agi: sed insidias decretis rite atque ordine de Deo olim factis, imperatorem et Arianos tendere. Hæc ubi dicta, conventus rebus infectis solutus est. Qui autem liberius sententiam dixerant condemnati, solum exsilio causa verterunt. Inter quoq Hilarius etiam Pictaviensium episcopus fuit. Porro verum fuisse, quod sub obtentu nominis Athanasii adversum fidem Nicænam Mediolanensis synodus sit congregata, ea quæ sequuntur confirmantur. Nam quæ paulo post eodem tempore et Arimini in Italia, et Seleucie in Isauria, acta sunt concilia, res novas contra Nicenas constitutiones molita sunt; quemadmodum mox declarabimus. Imperator enim stomachabundus universale concilium cogere, et episcopos Orientales omnes in Occidentem pertrahere volebat, **761** omnem movens suum, si quo modo facere posset, ut ad concordiam omnes adduceret. At ubi re deliberata, difficile id visum est, quod ei itineris longinquitas obstaret, unam quidem, sed duobus in locis congregandam esse synodum, statuit. Et Occidentales, Arimini, Orientales vero Nicomedie convenire, litteris suis

(1) Lucifer Sardinie insulae metropolitanus dicitur apud Theodor. lib. II, cap. 15, ubi ista fusius referuntur.

jussit. Imperator sane quidem hoc sic concordiam omnium spectans instituit: sed consilium ejus aliter cessit: utrinque enim dissensio inter eos intercessit. Neque enim Arimini (1) qui convenerant, concordes erant: majus autem inter eos qui Nicomediae quidem per terrae motum coire impediti, Seleuciae verodeinde congregati fuerant, dissidium est ortum. Cæterum quæ utrobius sint acta, historia ipsa deinceps ostendet. In præsentia autem, quæ Athanasio per omne Constantii imperium acciderint, breviter referemus, ut ordine suo nobis procedat oratio.

CAPUT XXXIV.

Quas calamitates sub imperio Constantii magnus pertulerit Athanasius, et ut Deus sæpe eum ex maximis liberarit periculis, et ut is multa divinitus præviderit.

Ille siquidem auditis quæ adversus eum in imperatoria aula factæ fuerant comminationibus, ad tempus profugit. Deinde quinque qui sub eo erant episcopis delectis, in quibus Serapion etiam Thymusius, vir Dei in primis amans, atque in dicendo et scribendo gravis fuit, ad imperatorem in Occidente degentem eos misit, tribus ex ecclesia sua presbyteris additis: qui, si id imperator jussisset, adversariorum calumnias confutarent. Dum illi prosciscuntur, imperatoris interea litteræ, quibus ad eum evocabatur, afferuntur. Itaque ipse cum suis in gravi erat cura et sollicitudine. Neque enim tutum satis esse putabat, dicto imperatoris audientem esse, qui in professione Iudei hallucinaretur. Neque vero illi morem non gerere, periculo carebat. Mansit sane. Et qui litteras attulerat, vacuus ad imperatorem rediit. Porro æstate ineunte, alter venit, cum quodam Alexandrinae urbis illustri cive: atque is Athanasiū urbe expellere, et clericum male accipere incepit. Sed enim cum plebs rebellans vim pararet, et ipse nihil efficeret, retrocessit. **762** Postea intempera nocte ordinum ibi militarium dux, ut qui ab imperatore missus fuerat, atque hæc curabat, Hilarius, ubi Athanasiū in ecclesia occultari intellexit, quæ Theonæ dicitur, cum delecta Ægyptiorum fortisque manu ei institit: et postibus effractis in templum quidem irruit, sed Athanasiū quæsitum non comprehendit. Divinitus enim ei irruptionis bujusmodi consilio manifestato, paulo ante inde exiverat, milites autem tardius ad comprehendendum eum venerant. Dicitur sane hic vir multa et diversa divino iudicio evasisse pericula: Quod namque Deo esset per quam charus, quæ futura erant, itidem ut præsentia, per gratiam Dei providebat. Multa certe admiranda futurorum cognitionem viro ei contestantur. Primo namque anno Constantis, et Constantio insidias ei struente, cum fuga sibi consuluisse, apud notum quemdam hominem in subterraneo et caliginoso specu, aquæ olim cisterna, latuit, nemine

B
βασιλεὺς τὸ σύμφωνον πάντων οἰδόμενος, οὗτος ἐκέλευεν· εἰς τούναντίον δὲ μεθίστατο αὐτῷ δ σκοπός. Καὶ ἄμφω δὲ καθ' ἑαυτοὺς διηρέθησαν. Οὗτος γὰρ οἱ Ἐριμίνων πρὸς ἑαυτοὺς συνεφώνησαν· μεῖζον δὲ καὶ τὸ ρῆγμα οἱ τὸ Νικομηδεῖ μὲν σεισμῷ κώλυθάντες, ἐν Σελευκείᾳ δὲ ἔκειθεν συναθροισθέντες, ειργάσαντο. 'Αλλ' ὅπως μὲν τὰ ἐν ἐκείναις γεγένηται, τοῖς ἐφεξῆς ή ἴστορία δηλώσει· νῦν δὲ περὶ τῶν συμβάντων Ἀθανασίῳ παρ' δλην τὴν ἀρχὴν Κωνσταντίου διαληψόμεθα διὰ τὸ εὐσύνοπτον, ίνα καθ' ὅδὸν ήμεν δ λόγος προΐην.

ΚΕΦΑΛ. ΛΔ'.

**Οσα τῶν δεινῶν τῷ μεγάλῳ Ἀθανασίῳ συγένη ἦρ τῇ ἀργῇ Κωνσταντίου· καὶ δι τὸ θεῖον αὐτὸν πολλάκις τῶν δεινῶν ὑπεξήγαγε, καὶ θελας μετεῖχε προγράψωσα.*

'Ἐκείνος γάρ πυθόμενος τὴν ἐν βασιλείοις κατασκευαζούμενην αὐτῷ ἀπειλήν. Ἐφυγε μὲν πρὸς κατρόν· είτα πέντε τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπιεικάμενος, ἐν οἷς ἦν καὶ Σεραπίων δ Θεουλοίς, ἀνήρ θεοφιλής ἐς τὰ μάλιστα, καὶ λέγειν καὶ γράφειν δεινός, πρὸς βασιλέα πέμπει τῇ ἐπιστρέφει διάγοντα, καὶ τρεῖς παραζεύξας πρεσβυτέρους αὐτῷ τῆς κατ' αὐτὸν ἐκκλησίας, εἰ μὲν βασιλεὺς κελεύοι ἀντιστησομένους ταῖς τῶν ὑπεναντίων διαβολαῖς. 'Ἐν δοψ δ' ἐκείνοι ἀπέλεον, γράμματα ἐκ βασιλέως ἐρώτα τούτον μεταχαλούμενα. Οἱ δὲ περὶ αὐτὸν ἐναγώνιοι ἡσαν· οὐδὲ γάρ τάσφαλες ὄνδρις έχειν πειθόμενος βασιλεὺς σφαλλομέγῳ περὶ τὴν πίστιν. 'Αλλ' οὐδὲ τὸ ἀπιεῖν ἀκίνδυνον ἦν. 'Ἐμενεν οὖν· καὶ δ τὰ γράμματα φέρων, κενὸς ἐπάνεισι. Θέρους δὲ ἐπιγενομένου, ἕτερος ἡκει μετὰ τῶν ἐν τῇ πόλει περιφανῶν, καὶ τούτον τῆς πόλεως ἤλαυνε· καὶ τὸν κλῆρον κακῶς διετίθει. Τοῦ δὲ λαοῦ νεωτερίζειν ἐπιβάλλοντος ἡδη, ἀνύσας οὐδὲν καὶ αὐτὸς ἀνεχώρει. 'Ἐπειτα νυκτὸς ἀωρὶ σὺν οὐκ ἀγννεοί Αἰγαπτίᾳ ἀφίσταται φάλαγγι. Καὶ ἐπει μάθος Ἀθανάσιον κρύπτεσθαι κατά τὴν ἐκκλησίαν, ή τοῦ Θεωνᾶ λέγεται, δ στρατηγῆς Ἰλάριος, δε ἐκ βασιλέως ἐπέμπετο, ἀνατρέψας τὰς θύρας, εἰσῆσει μὲν εἰσω, ηκιστα δὲ τὸν Ἀθανάσιον κατελάμβανε. Θεοῦ γάρ τὴν ἔφοδον πρωμηνύσαντος, βρεχύ τι χρόνου πρὸ ἐκείνων ἐξῆι, τοὺς δὲ στρατιώτας ἐφυστερίσας τὴν αὐτοῦ σύλληψιν. Λόγος δ' ἔχει πολλοὺς καὶ διαφορούς; κινδύνους θεοίς μηγύμασιν ἀποδρᾶν: τὸν ἀνδρα· φίλος γάρ ὁν Θεῷ μάλιστα, ως ἐνεστώς τὸ μέλλον ἐώρα χαριζομένου Θεοῦ· πολλὰ γάρ θευματά τὴν τῶν ἐσομένων γνῶσιν ἐπιμέτρυε τῷ ἀνδρὶ· τῷ γάρ πρώτῳ ἔτει Κωνσταντος τοῦ Κωνσταντίου ἐπίδουλα φρονοῦντος αὐτῷ, ψυγῇ χρησά μενος, γνωρίμῳ τινὶ κατεκρύπτετο, ἐν καταγωγῇ ζοφερῷ οἰκήματι, δ πάλαι ποτὲ ταχείον ὀδάτων ἐτύγχανεν δν. Οὐδέτες μέντοι συνέγνω πλὴν θεράπαινα, ή πιστὴ δοκοῦσα, τεῖς κατὰ χρείαν διηκονεῖτο. 'Ἐπει δὲ σπουδῇ προσκειτο τοῖς ἐναντίοις τὸν ἀνδρα ζωγρεῖν, Εμελλε δὲ δώροις καταπροδ-

(1) Sozom. lib. iv, cap. 9, 10.

διεθαι πρὸς τῆς διακόνου χρήμασιν ἐκείθεν ὑποφθα-
ρείσης φθάσαν τὸ Θεῖον, τὴν ἐπιδουλήν κατεμή-
νυν. Ὁ δὲ ἀλλαχοῦ μετεχώρει. Ἐκείνη δὲ ὡς Φευδῆ
τῶν δεσποτῶν κατειπούσα, πληγὰς ἐλάμβανε· πολὺ^B
γάρ ἦν τὸ δεινὸν τοῖς φωραθεῖσι κρύπτειν τὸν Ἀθα-
νάσιον, ὡς ταῖς βασιλικαῖς προσταγαῖς ἀντιπράτ-
τουσι, καὶ τὸ πολιτεύσθαι καλῶς ἀφανίζουσι. Καὶ
πολλῷ διὰ τούτον δεινῶν ἐπιειράθησαν. Παραπλήσιον
δὲ τις καὶ ἔλλο τούτῳ ἐπισυνέδη· τῇ γάρ αὐτῇ
αἰτίᾳ ἐπὶ Αἴγυπτον δῆθεν φεύγων, τὸν Νεῖλον ἀνέ-
πλεσ. Ἐπειδὴ, τὸν δρασμὸν καταμηνυσάντων τινῶν,
ἔδωκετο, ἀνωθεν τὸ γινόμενον ἐμεύετο· καὶ τοὺς
πλωτῆρας ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν μᾶλλον ἀναστρέ-
ψειν ἔκθευεν. Παραμετίφας δὲ τοὺς διώκοντας τῷ
κατάγεσθαι, τῷ τῇς πόλεως ὅμιλῳ συμμιγῆς διε-
λανθάνει καὶ ἐσώζετο. Ἐκ τοίνου τῶν τοιούτων οὐ
πρὸς τῶν ἑτεροδόξων μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν
Ἐλληνιστῶν, ὡς γονιτείας χρώμενος διεβάλλετο·
καὶ γάρ ποτὲ ἐπὶ τὴν πόλιν προσόντος αὐτοῦ, κο-
ρώνῃ τὸν ἄρεα διανυχομένη ἀνέκραξε. Πλῆθος δὲ
τυνεστῶς Ἐλλήνων, ἀποσκώποντες οἱάπερ γόντα,
διερώτων τὸ ἄν τη κορώνη λαλοίη. Τὸν δὲ ἡρέμα
ἀστείον καὶ μάλα ἥδυν γελάσαντα, Κρᾶς, φησι,
λέγει· δὲ τῇ Θωματίων φωνῇ σημαίνει τὸ αὐτονόμον.
Αἰνίσσεται δὲ ὡς ἡ αὐτοὶν ὑμεῖν οὐ καλῶς ἀπαντή-
σει· καλευσμα γάρ ἐκ βασιλέως ἤκον, τὴν ἐρπτὴν
ὑμῶν ἐφέξει· καὶ ἀπῆδη τὰ τῇς λαμπρότητος ἵσται
ὑμεῖν. Τὸ δὲ ἀστείον Ἀθανασίου πέρας εἶχεν εὐθύς·
βασιλέως γάρ καταφοιτήσαντα γράμματα παρηγγύα
τοις· δρχουστι, τοὺς λοιποὺς κωδίνειν τοὺς Ἐλληνας
παραβάλλειν, καὶ ὡς ἔθος τῇ σφῶν θρησκείᾳ
τὰς ἐρπτὰς ἐκτελεῖν. Καὶ ἡ ἐπὶ θύραις αὐτῶν περὶ^C
πλειστου οὖσα τοῖς Ἐλλησι καὶ σεβάσμιος μάλιστα
δορτὴ τηνεκτῦτα ἔλευτο· καὶ ἔκτοτε οὐδαμῶς
ἐπράχθη. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀποχρήσει δεῖξαι, ὡς
Θεῖος μάλιστα ἦν ὁ ἀνήρ, καὶ πρωφητικοῦ ἡξιωμένος
χαρίσματος· φυγόντος δὲ ὡς εἰρηται, δὲ ὑπ’ αὐτῶν
κλῆρος τὰς ἐκκλησίας κατεῖχεν· ἔως οὐ τοῖς Γεώρ-
γιων προσδοκῶσιν δὲ παραρχοῦ ἀντίθετο, εἰ μή τὸν
κίνδυνον διαδράσ, ἐς βασιλέα ἀνέτρεχεν. Οἱ δὲ τὰ
Ἀθανασίου φρονοῦντες τὰς ἐκκλησίας κατέσχον,
καὶ οὐκ ἐπὶ πολλῷ χρόνῳ· δὲ γάρ τῆς Αἴγυπτου
στρατηγὸς ἀφελόμενος, αὐθίς τοῖς Γεωργίοις ἀπέ-
δοτο. Μετ’ οὐ πολὺ δὲ καὶ αὐτὸς ἦκε, φοβερώτερος
μὲν γεγενημένος, μισούμενος δὲ πλέον, ἀτε δὴ τὸν
βασιλέα κεκινηκὼς εἰς θυμὸν κατ’ αὐτῶν. Δύσπιστος
δὲ καὶ τύφου μεστὸς διεβάλλετο· καὶ παρὰ τῶν
Αἴγυπτῶν μάλιστα μοναχῶν, οἵτις εἰποντο· μᾶλλον
τὰς πλήθη, καὶ λέγειν ἀλήθειαν φοντο· διτερε
ἄρετὴν ἀσκοῦντες, φιλοσόφως διήνυον. Καὶ τὰ μὲν
Ἀθανασίου συλλήβδην εἰπαίν επὶ Κωνσταντίου δια-

A præter ancillam conscientia: quæ quod fidelis esse
videretur, ad usus necessarios ei inserviebat. Postquam autem in hoc magno studio adversarii
incubuerent, ut virum vivum caperent, et ancilla ea,
pecunia ab illis corrupta, mercede eum proditione
erat: præveniens Deus insidias ei indicavit. Ita
ipse alio concessit: at illa ut quæ contra heros suos
falsa diuerset, plagas reportavit. Gravis siquidem
eis constituta fuerat poena, qui Athanasium celare
comperiti fuissent, ut qui contra imperatoria jussa
niteroentur, et rectam reipublica administrationem
tollerent. Multi sane eo nomine res duras sunt
experti. Persimile quiddam alio quoque ei tempore
evenit. Eamdem namque ob causam in Aegyptum
profugiens, adverso navigabat Nilo. Cum autem
fuga ejus indicata, quidam cum persecuerentur,
coelitus id cognovit, et nautas atque vectores Alex-
andriam redire jussit: et in descensu persecutoribus
suis præteritis, populi deinde turbæ in urbe
frequentissima mistus, latuit incolunisque per-
mansit. Quapropter non solum Ariani, sed et Graeci
atque gentiles eum, ut magum et præstigiatorem,
tales ubi res criminali sunt. Aliquando namque
urbem eo ingrediente, cornix in aere volans croci-
tabat: et Graecorum quæ illic 763 stabat turba,
scommate eum veluti impostorem persecuens,
quidnam cornix diceret, interrogavit. Et ille per-
quam urbane et suaviter ridens, Cras, inquit. Quod
Latino sermone diem crastinum significat. Porten-
dit autem, crastinum diem vobis non bene cessu-
rum. Mandatum enim ab imperatore veniens festum
diem vestrum inhibebit, et magnificientia vestra
injucunda vobis erit. Porro id Athanasii dictum
exitum suum confessum habuit. Ab imperatore
enim litteræ venere, quibus magistratus jubeban-
tur, de cætero Graecos prohibere, ne ad tempia
accederent, et more superstitionis suæ dies festos
peragerent. Et celebritas ea quæ jam aderat, et ab
illis plurimi flebat, venerationeque maxima cole-
batur, tum soluta est, neque postea peracta. De-
clarare hæc satis possunt, dīvinum eum virum,
et prophetici dōhi non expertem fuisse. Ipso autem,
ut dictum est, profugo, clerus ejus ecclesiæ tenuit:
donec adveniens dux cum armatis, Georgium ex-
spectantibus eas tradidit, et ipse postea Georgius
adveniens occupavit. Is quod non apparatu aut
more episcopi administrationem suam institueret,
terribilem se exhibuit. In Athanasii autem lauda-
tores ferus admodum fuit, ac viros simul et mulie-
res arripiens, tanquam sævus tyrannus, in vin-
cula conjecit. Quamobrem publicum populi odium
in se concitavit. Periisset certe quidem, nisi
periculo vitato ad imperatorem procurrisset.
Ibi tum sectatores Athanasii ecclesiæ præ-
fuere, quamvis ad breve tempus. Præfectus
namque Aegypti, illis ejectis, eas factioni Geor-
gii restituit. Nec longe post et ipse rediit,
terribilior quidem quam antea, non minus autoc-

omnibus inquisit, quippe qui imperatorem ad iram A φόρως γεγενημένα, ἐφεζῆς καί μενα, τοῦτον έσχε τὸν contra eos commovisset. Insidelis vero, et fastu τρόπον. plenus a plerisque increpitus est: et ab Αἴγυπτοι monachis maxime, quos hominum multitudo in primis, cum quod vera dicere existimati sunt, tum quod philosophice plane virtutem et pietatem exercere perseverarunt, sequebatur. Res Athanasii, sicuti sub Constantio vario eventu fuerit, breviter et ordine expositae, sic se habuere.

764 CAPUT XXXV.

Ut Liberius Julii Roma successor, quod se Constantio opposuerit, in exsilium sit actus, et Felix locum ejus occupavit.

Imperator vero priusquam Romanum iret, et solitum ob victoriam triumphum ageret, accito Liberio Romanorum episcopo, Julii successore, persuadere ei conatus est, ut in sententiam quos secum habebat episcoporum iret: quorum unus Eudoxius erat. Quod ubi ille ei resistens se facturum negavit, ad exsilium est damnatus. Berrhoea autem Thraciae, quo deportaretur, designata fuerat. Sed et alia condemnationis ejus causa fuisse dicta est: videlicet quod renuntiare Athanasii communioni noluerit eumdemque apud imperatorem defenseret, qui Athanasium accusabat, quod et ecclesias injuria affecisset, et causa necis duobus fratribus suis fuisse. Idem comprobanda esse quae Tyri adversus Athanasium, per invidiam alienae sententiae sectatorum acta constitutaque fuerant, dicebat. At Liberius poenitentiae libellum Ursacii et Valentis Julio decessori suo oblatum imperatori exhibit: in quo falsa esse et clementia, quae apud Mareoten acta erant, significantes, noxae gratiam petierunt. Rogavit insuper, ne ita indicia causa Athanasium damnaret, neve quae perperam decreta et manifestae calumniae essent, comprobaret. De fratribus autem ne prorsus episcopali manu vindicatam injuriam vellet (1), dixit: quam magnum Deus non ad eiusmodi facta, sed ad sanctificationem et omne aliud bonum opus constituerit. Sedenim Constantius nihil omnino illum de sententia sua decadentem videus, biduo ad deliberandum ei permisso, nisi animum mutaret, in Thraciam deportari jussit. Atque ibi Liberius, Mihi vero, inquit, dudum haec liberata atque constituta sunt, et paratus adeo sum in exsilium me. Porro cum iam abducetur, Constantius ei quingentos aureos misit: quos ille rejecit, et ei qui illos attulerait, imperatori renuntiare jussit: Non indigere se eis: daret eos, quos secum in aula haberet adulatoribus, et ad simulandum dissimilandumque compositis hominibus, quorum insatibilis cupiditatis inopia animis eorum semper insidens, rosque excrucians, nunquam expleri posset. Mihi namque Christus, inquit, Patri similis, largitor semper alimentorum atque conciliator, et promus condus honorum omnium erit. 765 Haec Liberio causae, ut in Thracia exsularet, exstitere. Felix autem Romanæ ecclesiae diaconus, admini-

‘Ος Λιβέριος δ μεταΐουλιον Ρώμης ἀντικαταστάς Κωνσταντίῳ, ύπερόρθιος γέγονε, Φήλιξ δὲ τῷ θρόνον κατέσχε.

‘Ο δὲ βασιλεὺς πρὸν εἰς Ρώμην ἤκειν, καὶ τὸν εἰωθότα ἐπινίκιον θραύσον ἔκτελέσσατ, μεταστειλάμενος Λιβέριον τὸν Πρωταριῶν ἐπίσκοπον, δις Ιούλιον διεδέξατο, πειθεῖν ἐπεχείρει, εἰς ταυτὸν γενέσθαι γνώμης τοῖς περὶ αὐτὸν λερεῦσιν. ὃν εἶς ἐτύγχανε καὶ Εὐδόκιος. Ός δὲ ἀντέλεγε μὴ πράξειν τοῦτον ἐνιστάμενος, ὑπερορίαν αὐτοῦ κατεδίκασε. Βέρροις δὲ τῆς Θράκης ἦν αὐτῷ τὸ φυγαδευτήριον. Ἐλέγετο δὲ καὶ διλλή πρόφρασις εἶναι τῆς καταδίκης αὐτοῦ, διτιπερ ἥκιστα τὴν πρὸς Ἀθανάσιον κοινωνίαν ἤρνετο. Ὁ πέρι αὐτοῦ δὲ μᾶλλον καὶ βασιλεὺς ἀντέλεγεν, ἐπαιτιωμένῳ τὸν Ἀθανάσιον, ὡς τὰς ἐκκλησίας ἡδίκητες, καὶ αἴτιος; τοῦ μόρου κατέστη τοῖς δυσίν ἀδελφοῖς· καὶ ὡς σπερκτέα τὰ ἐν Τύρῳ νόμιμοι κατέστησαν. Ἀθανασίου βασιλεύτη τῶν ἐπειροδίων γεγενημένων. Ἐπεδείκνυν δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὸ ἔγγραφον τῆς ματανοίας βιβλίον Οὐρσακίου τε καὶ Οὐάλεντος διλιβέριος βασιλεὺς δὲ τῷ πρὸς αὐτοῦ ἐπιστόπῳ Ιούλιῳ ἐγχειρίσαντες, συγγνώμην ἤσουν, φευδῇ τὸ κατὰ Μαρεωτὴν γεγενημένα σημαίνοντες. Καὶ τοῖσι μὴ ἐρήμην οὖτα καταδικάζειν, μηδὲ τοῖς τότε κακῶς ψηφισθεῖσιν ἐπειθαῖ, σαφοῦς συκοφαντίας οὖντος. Περὶ γε μήν των ἀδελφῶν, μὴ πάντως ἐξ ιερατείης; χειρὸς τὴν δίκην ἐκείνοις γενέσθαι προσδοκῶν ἐλεγεν, ἢν οὐκ εἰς τοιαύτα τὸ θεῖον ἐνέταξεν, ἀλλ’ εἰς ἀγιασμὸν, καὶ εἰς διλῆγην ἀπαθήην πράξεις. Κωνστάντιος δὲ, μηδὲ ὄπωσον ὑφίσταται τῶν προκειμένων δρῶν, διορίαν ἡμερῶν δύο εἰς διάσκεψιν αὐτῷ ἐπαφεῖς, εἰ μὴ τῆς γράμμης ἀποστατίη, ἐκέλευεν εἰς τὴν Θράκην ἀπάγεσθαι. Λιβέριος δὲ, ‘Ἄλλος ἐμοί, ἔφη, πάλιος δόδοκος ταῦτα καὶ ἐσκεπτα:· καὶ ἐν ἑτοίμῳ μοὶ ἔστι πορεύεσθαι. Ἐπειδὲ ἀπαγορέων πεντακοσίους χρυσίους ἔστελλεν, ἐκείνον μὲν μὴ προσδέξασθαι· εἰπεῖν δὲ τῷ κομίσαντι βασιλεῖ ἀπαγγεῖλαι μὴ χρείαν ἔχειν αὐτῶν· δύνανται δὲ τοῦτα τοῖς περὶ τὰ βασιλεῖα κόλαξι καὶ ὑποκριταῖς· οἵ τις τῆς ἀπληστείας ἐνδειξεῖ ἀει ποτε παρακαθημένη, ἐνοχλοῦσα κολάζει μητόπτη ἐμπίπλασθαι. Ἐμοὶ δὲ Χριστὸς, οὐ τῷ Ημέρῳ δομοῖς, ἀει χρηγήδες εἰσὶ τὴν τροφῆς, ταρπίας τε καὶ πρύτανίς πάντων χρηστὸς. Αὔταις μὲν αἰτίαι Λιβέριῳ τῆς ἐν Θράκῃ φυγῆς. Φήλιξ δὲ διάκονος τῆς ἐκκλησίας, τὴν τοῦ Ορόντου χληρούνται ἐπιτροπήν· δις τοῦ μὲν ἐν Νικαίᾳ πίστιν τησάζετο, καὶ θρησκείας χάριν ἀνέγκλητος ἦν. Ἐν δὲ αὐτῷ προσήγετο ἐγκλημα, διτε πειρινή τὴν τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονίαν λαζεῖν, κοινωνῆσαι τοῖς;

(1) Ne per episcoporum manus iniunctas exerceveris aut yndicaris, imperator. Ecclesiasticorum

namque hominum manus sanctificationem operari debent. Theodor. lib. II, cap. 16.

επεροδέξιος ἡγέσχετο. 'Ως δ' εἰσῆιται Κωνστάντιος Ὦρμην, προσιδόντες οἱ τοῦ δῆμου, καὶ τῶν εὐγεγούντων γυναικεῖς ἐπίσημοι, ἐνέκειντο ὑπὲρ Λιβερίου δεδμενοὶ αὐθίς ἐκείνον ἀπολαβεῖν· τὸν δὲ κωνστάμενον τοῖς περὶ αὐτὸν λερεῦσιν, ὑπισχνεῖσθαι ἀποδύσειν πάλιν, εἰ γε ἔλοιτο εἰς ταυτὸν λέναι γνώμης τοῖς περὶ αὐτὸν ἐπισκόποις. pro Liberio deprecantes, ut illum restitueret, ei institere. Et imperator cum episcopis suis re communicata redditurum se eis hominem pollicitus est, si in eandem cum episcopis suis concederet sententiam.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'.

Περὶ τῆς βλασφημίας Ἀετίου τοῦ Σύρου, καὶ Εὐδόξιου τοῦ Ἀντιοχείας· καὶ περὶ τῆς ἁράκρυψ συρόσδου· καὶ οἱ Γεωργίος ὁ Λαοδικείας καὶ Κωνστάντιος ὁ βασιλεὺς κατὰ Αἴτειον καὶ Εὐδόξιου τοῖς ἐπισκόποις ἔγραψαν.

Κατ' ἐκείνον δὲ καιροῦ καὶ δὲ προφήθεις Ἀέτιος ὁ Σύρος εἰς τούμφαντες ἀπειλεῖσθαι, ποικιλοίς τε χρῆσθαι συλλογισμοῖς, ἐδόκει τοῖς διάφοροις διάρροος εἶναι. Διά τοι τούτῳ καὶ τῇς ἐκκλησίας ἐκβληθεὶς, τεχνήντων; εὐτοῖς πρητείτο, καὶ κοινωνεῖν ἐξετρέπετο, ὡς Ἀρείῳ μετὰ τὴν ἐπιορκίαν συγγεγονότας· τὴν κατέμαλον, γεγονός ἐκείνος, διώμοχος Κωνσταντίνῳ τῷ βασιλεῖ, συνιδὼν τῇ ἐν Νικαίᾳ πίστει φρονεῖν. Καὶ περὶ μὲν τούτου ταύτῃ λέγεται· ἐπειδὴ δὲ τοῦ βισταλέων τοῖς ἐπεριόντος διάγοντος, ἀγγέλλεται τεθνάντι Λεόντιον, δν Ἀντιοχείας ἐπίσκοπον δεδηλώσειμεν. Εὐδόξιος δὲ Γερμανικίας ἐπίσκοπος ὡν, τοῖς ἐκεῖτο μέρεσι διατρίβων, διὰ τῶν θαλαμηπόλων τείνουχων ὑπορύτεται τὸν Θρόνον, καὶ ἐαυτῷ περιποιεῖται τὴν Ἀντιόχειαν. Σκηνάμενος γάρ παραμύθιας καὶ φυλακῆς ἐν χρείᾳ εἶναι τὸν τόπον, ἵετο τὸν βασιλέως εἰς τὴν Συρίαν ἀλθεῖν. Ἐπειδὴ ἐπετρέπετο, σπουδῇ προσβαλών, τὸν Θρόνον λαμβάνει, καὶ τῆς Ἀντιόχου ἐπίσκοπος αὐτόματος ἀνδείκνυται, μή τισι τῶν ἐν Συρίᾳ διασήμων ἐπισκόπων, οἵ; κατὰ τι πάτριον θεός καὶ τῇ χερούλᾳ διέφερε, κοινωνάμενος τὸν σκοπόν· οἷον Μάρκου λέγω τὸν Ἀρεθούσης, καὶ τὸν Λαοδικείας Γεώργιον· μήτε μήτε τῶν λατπῶν συνθεμένων. Ἐλέγετο δὲ καὶ γνώμη τοῦ κρητοῦντος ταῦτα γενέσθαι· καὶ τῶν ἐν τοῖς βασιλείοις κρητούντων· οἱ σύναμα Εὐδόξια τὴν Ἀετίου δόξαν ἐπούδαξιν, ἀδύομον δοξάζοντες τῇ Πατρὶ τὸν Υἱόν. Ἐπειδὴ δὲ οὕτω καὶ Ἀντιοχείας ἐκρίτησε, καὶ μείζωνος ἀπελάθετο ἐξουσίας, περιφανῶς ἡδη τῇ; Ἀετίου δόξης προστατοῦ, καὶ συγκροτεῖν ἐκείνον μάλιστα ἐπειράτο. Καὶ διὰ σπουδῆς ἦν ἐκείνῳ συνέδριον ἐπιεικόπων ἀθροίσσει, καὶ τὴν τῆς διακονίας ἀξίαν αὖθις ἐγχειρίζει τοις αὐτῷ. Ἀλλὰ τούτῳ μὲν πρᾶξεις ἤκιντα τὴν διδυνήθη· πολὺ γάρ ἀετίῳ τὸ μίσος ἦν τῇ; Εὐδόξιου τιμῆς. Σύνοδον τὸν τίσις ἀθροίσσει εἰς Ἀντιόχειαν διωρόγρων αὐτῷ ἐπιεικόπων, ἐν οἷς ἦσαν Ἀκάκιος; τε δὲ παλαιττίνης

A strationem ejus sortitus est. Qui Nicænam quidem fidei professionem retinebat, et in religione reprehensione carebat: unum tamen illud vitio ei vertebatur, quod priusquam episcopus ordinatus esset, cum diversæ opinionis studiosis communicare sustinuerit. Ubi vero Constantius Romanum venit, populi et nobilitatis illustriores seminæ, pro Liberio deprecantes, ut illum restitueret, ei institere. Et imperator cum episcopis suis re communicata redditurum se eis hominem pollicitus est, si in eandem cum episcopis suis concederet sententiam.

CAPUT XXXVI.

De blasphemia Aetii Syri, et item Eudoxii Antiocheni. Item de synodo Ancyra reacta. Et quae Georgius Laodicensi episcopus et Constantius imperator contra Aetium et Eudoxium ad eam synodus scripserint.

B Per idem tempus, quem supra diximus, Aetius Syrus manifesto et libere suam de Deo opinionem divulgabat. Diaconus tum adhuc erat, sicuti a Leontio Antiochiae episcopo castrato illo creatus fuerat. Opinabatur autem itidem ut Arius, conditum, et ex non existentibus, atque dissimilem Patri Filium esse. At quod ingenti contentione acrisque de Deo disserere auderet, variisque uteretur ratiocinationibus, factionis suæ populibus diversus esse atque ab eis dissidere visus est. Quam ob causam ecclesia eorum pulsus, arte quadam per dissimulationem eos vitabat, communionemque eorum detestabatur, veluti qui se Ario post perjurium conjunxissent, cum ille, pœnitentia ductus, Constantino imperatori consentanea se cum Nicæna fide sentire adjuravit. Sed de his satis. Cum imperator adhuc in Occidente esset, nuntii venero, Leontium Antiochenum episcopum diem suum obiisse. Et Eudoxius Germanicæ antistes, qui in imperatoris comitatu erat, per cubicularios eunuchos vacantem eam sedem ambit et vindicat. Assimulans enim locum eum consolatione et custodia indigere, ut sibi in Syriam ire liceret, ab imperatore petiit. Quod ubi ei est permisum, ingenti celeritate eo venit: ac throno recepto, repente perinde atque ex se ipso ortus episcopus Antiochiae extitit, 766 re cum celebrioribus Syriae episcopis, utpote cum Marco Arethuso, Georgio Laodicensi, qui eamdem sententiam sequebantur, atque aliis ad quos more quodam patrio electio pertinebat, non communicaata. Dictum etiam est, de voluntate imperatoris, et eorum qui in aula rerum potiebantur, id factum esse: qui una cum Eudoxio Aetii sententiam sequebantur, dissimilem Patri Filium esse docentis. Postquam vero Antiochiam ita obtinuit, amplioremque adeptus est potestatem, propalauit jam Aetii opinionem propagnabat, et adjuvare illum maxime conabatur. Et contendebat ille quidem episcoporum cogere concilium, atque illi diaconatus honorem restituere: sed id efficere minime potuit, quod apud omnes Eudoxii dignitas et studium post Aetii odium esset. Congre-

gavit tamen tum consentientium ei episcoporum conventum Antiochiae : in quibus erant, Acacius Cesareus Palæstinae Eusebii successor, et Urbanus Tyri episcopus : qui una cum simili-substantiali et consubstantiale rejiciebat, sub obtentu Occidentalium episcoporum auctoritatis, qui hoc sic Sirmii statuerint. Admirandus namque ille Hosius, atque una cum nonnullis qui ibi convenerant, cum propter contentionem qua adversus Ursacium, Valentem et Germinium usi fuerant, vim multam, ut diximus, passi fuissent, ut neque consubstantialis neque simili-substantialis Filius diceretur, concesserant, tanquam ea verba tam expresse in divinis Scriptis non apparerent; prætereaque supra humanæ mentis captum esset, de essentia Dei subtiliter nimium et anxie inquirere. Et quod eis tum visum esset, cœptis suis Hosii litteras multum allaturas esse momenti, epistolam tum Hosii aliorumque Occidentalium nomine, Sirmio ad Orientales derant; ingentes Ursacio, Valenti et Germinio agentes gratias : et quod Occidentales recte tandem sentirent, ejus beneficii causam illis ascribentes. Sed enim Eudoxio ita res novante, multi Antiochiae qui rectum dogma defendebant, et ei adversabantur, ab illo pulsi, Georgium Laodicensem adiere, eique quæ Antiochiae agerentur exposuere. Atque ab eo litteris acceptis armati Aneyram Galatiae sunt profecti. Basilius enim, qui ibi post Marcellum episcopatum gerebat : plures ex vicinis episcopis ad se dedicande quam recens construxerat ecclesiæ gratia convocaverat. **767** Ibi illi per querelam re omni exposita, litteras reddidere, hisce verbis conscriptas : « Reverendissimis dominis, Macedonio, Basilio, Cecropio, Eugenio, Georgius in Domino salutem. Aetii naufragium pene omnem occupavit Antiochiam. Quos enim vos ignominia notasti, execrandi Arii discipulos, eos omnes Eudoxius receptos in clericorum ordinem cooptat, et Aetium hæreticum maximo honore prosequitur. Tantam igitur civitatem occupate, ne in illius naufragium orbis totus pertrahatur. Et concilio eorum coacto, quicunque adesse possunt, ab reliquis episcopis subscriptione decretorum vestrorum accepta, postulate, ut cum Aetium Eudoxius ex Antiochenæ ecclesia ejiciat, tum sectatores ejus ex sacro clericorum albo tollat. Aut certe si perrexerit cum Aetio dissimilem dicere, atque eos qui hoc dicere audent, illis qui id non faciunt, honore præferre, sicuti modo dixi, Antiochiae vobis perierit. » Haec Georgius. At qui Aneyrae congregati erant, cum compertum haberent, eo quod sibi ipsi Antiochenæ sedis dignitatem arrogasset, Eudoxium res novas incepitare, imperatori statim rem eam significarunt, euudemque obseruant, ut ope sua interposita videret, ne ea quæ Sardicæ, Sirmii, et in aliis conventibus constituta essent, convelerentur : in quibus omnibus Filium Patri substantiali simili esse decreatum sit. Legationem etiam ad imperatorem misere,

A Και ταρεῖας, Εὐσέβιου διάδοχος, Οὐράνιος τε δὲ Τύρου, δε μετὰ τοῦ ὁμοιουσίου καὶ τὸ ὁμούτιον ἔξετρέπετο προφάσεις τῶν κατὰ δύσιν ἐπισκόπων, οἱ ἐν Σιρμίῳ ταῦτα ἐψηφίσαντο. Ο γάρ θεοπέσιος "Οὐαὶ σύναρμά τισι τῶν ἑκεὶ συνειλεγμένων, διὰ τὴν πρὸς Οὐάλεντα καὶ Οὐρσάκιον καὶ Γερμάνιον φιλονεικιαν βιασθέντες πλεῖστα, ὡς εἰρηται, ἐνδωκαν μήτε ὁμούτιον, μήτε ὁμοιούσιον λέγειν τὸν Σίδων· ἀλλα δὴ τῶν δινομάτων μὴ ταῦτα θείας αὐτων ῥητῶς ἐμφερομένων Γραφαῖς· ἀλλώς τε δὲ καὶ τὸν ἀνθρώπινον νῦν ὑπερβαίνον εἰντιαν οὐσίαν Θεοῦ πολυπραγμονεύν. Ω; δέξισιν οὖν τις κατορθώσαι τὰ οὐσίου γράμματα, ἐπιστολὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπεμπον, πολλὴν χάριν τούτοις ὁμολογοῦντες, καὶ τοῦ ὅρθως φρονεῖν τοὺς ἐν ἐσπέρᾳ τὴν αἰτίαν ἔχεινοις προτιγράφοντες. Οὐτω δὲ τῷ Εὐδόξῳ νεωτερίζοντες πολλὸι τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ τοῦ ὅρθου ὑπεριστάμενοι δόγματος παρ' ἐκείνου ἐλαύνονται· οἱ δὴ καὶ Γεωργίῳ τῷ Λεοδίκειᾳ προσιδύτες, κατέλεγον τὰ γινόμενα. Οὐ γράμμασιν ὡπλισθέντες, εἰς "Ἄγκυραν τῆς Γαλατίας ἐρχονται. Βασίλειος γάρ δὲ τῆς ἔκτασες Ἐκκλησίας μετὰ Μάρκελλον τὴν ἐπιτροπὴν ἐσχηκώς, πολλοὶς τῶν περισκέων ἐπισκόπων ἐκάλει: ἐπὶ καθιερώσει τῆς ἐκκλησίας ἦν ἐκ νέου ἐδείματο· καὶ τὰ γενόμενα ἐκτεταγμοῦντες, τὴν ἐπιστολὴν ἐνεχειρίζον, τάδε κατὰ δῆμον διεξοῦσαν· « Κυρδοίς τιμιωτάτοις, Μακεδονίᾳ, Βασιλείῳ Κεκροπίᾳ, Εὐγενίῳ, Γεώργιος ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Τὸν Ἀετίου ναυάγιον σχεδόν που πάσαν κατεῖληρε τὴν Ἀντιοχείαν. Τοὺς γάρ παρ' ὅμιλν ἀτιμαζομένους μαθητὰς τοῦ διουστινού 'Αρεος πάντας καταλαβὼν Εὐδόξιος, εἰς κληρικούς προβάλλεται, ἐν τοῖς μάλιστα τετιμημένοις ἔχων τὸν αἰρετικὸν Ἀετίον. Καταλάβετε οὖν τὴν τηλεκαύτην πόλιν, μὴ τῷ ναυαγίῳ αὐτοῦ καὶ τῇ οἰκουμένῃ παρασυρῆ· καὶ εἰ; ταυτὸν γενόμενοι δε.ο.; καὶ γενόσθαι ἐγγωρεῖ, παρὰ τῶν ἄλλων ἐπιεικῶν ὑπογραφὰς ἀπαιτήσατε· ἵνα καὶ Ἀετίον ἐκβάλῃ τῇ; Ἀντιοχέων ἐκκλησίας Εὐδόξιος, καὶ τοῖς αὐτοῦ μαθητάς δυτας, προχειρισθέντας εἰς κανόνας, ἐκκόψῃ· η ἐδὲ ἐπιμείνη μετὰ Ἀετίου ἀνόμοιον καλῶν, καὶ τοὺς τοῦτο τολμῶντας λέγειν τῶν μη ἐγνωτῶν προτιμῶν, οὔχεται ὅμιλν, ὡς φάστας; τέως ἐφην, η Ἀντιοχέων. Τοιαῦτα μὲν δὲ Γεώργιος· οἱ δὲ ἐν Ἀγκύρᾳ, ἐπει τετράλον, εἰς ὧν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐψηφίζετο ἑαυτὸν, ἐποιεὶ νεωτερίζων Εὐδόξιος, γνωρίζουσιν εὐθὺς βασιλεῖ, καὶ ἐδόντοντο βοηθεῖν προνοούμενον, ως ἀν τὰ τε ἐν Σαρδικῇ καὶ Σιρμίῳ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐψηφισμένα συνόδοις κρατῇ· αἱ διατασιν ἰδόκει διοικεῖ εἶναι καὶ οὐσίαν δὲ Ηῆς τῷ Πατρὶ. Καὶ πρέσβεις ἐτελέλοντο βασιλεῖ, αὐτός τὸ Ἀγκύρας Βασίλειος, δὲ Σεβαστείας Εὐστάθιος, καὶ Ἐλεύσιος δὲ Κυζίκου, καὶ τις πρετερότερος; ἐκ θαλαμηπόλιων βασιλικῶν Λεόντιος. Ω; δὲ δῆκον, Ασφάλιον πρεσβύτερον κατελάμβανον, ἐν τοῖς μάλιστα τῶν Ἀετίου σπουδαστῶν δυτας, καὶ δοσο, ἦν πρὸς βουλὴν διανύσσαντα, μέλλοντα τε ἡδη τὸν βασιλεικὸν γράμμασιν ἐπιεικά. Ως δὲ ἔγνω βασιλεὺς τὰ δι' ἓντος Αγκύρας πρέσβεις δῆλον, τὴν μὲν ἐπιστολὴν ἀνελάμβανεν, ἦν Αισφάλιος ἔχων ἀπίεναι ἐμελλεῖ· γρά-

φων δὲ τοὺς ἄμφι Εὐδόξιον κατεδίκαζε· καὶ γράμματα πέμπων, ἐλεγε τοιάδε· «Εὐδόξιος οὐ παρ' ἡμῶν ἡσε· μηδεὶς οὐτως οἰέθιστο. Πόρρω τοῦ προστίθεσθαι τοῖς τοιούτοις ἐσμέν. Εἰ δὲ μετὰ τῶν ἀλλων καὶ τούτῳ σοφίζονται, εὐδηλοις δήπουσθέν εἰσιν εἰς τὸ Κρείττον κομψευόμενοι. Τιλῶν γάρ ἀνέκδοτος ἀπόστολος οἱ δυναστειῶν ἔνεκεν τὰς πόλεις ἐπιτεῖς, ἀπ' ἀλλή· εἰς ἀλλην μεταπηδῶντες, ὥστε ποτὲ τινὲς μετανάσται πάντα μυχὸν πολυπραγμονύντες ἐπιθυμίᾳ τοῦ πλεόνος; Εἴναι δὲ λόγος περὶ αὐτούς ἀγύρτας τινάς καὶ σοριστάς, οὓς οὐδὲ δονομάζειν θέμις· ἀργοτεῖριον ποντιρὸν τὸ δυσσεβέστατον. Πάντως που καὶ αὐτοὶ συνέτε τὸ σύστημα. Πάντως ἐκ τῶν λόγων τὸν αἵτιον γνωρίζετε, καὶ τοὺς περὶ αἱρέσιν ταύτην ἐγχωλακήτας· οἱ· ἐν μόνον τοῦτο ἔργον ἔστι, τὸ διαφθείρειν τὰ πλήθη. Ἀλλ' οἱ κομψοὶ καὶ πρὸς πάντα εὐτῷλοις ἥδη τι τοιούτον πρόστινα; ἐνεανιεύσαντο· ὅτι χαίροιμεν τῇ χειροτονίᾳ, ἦν ἔκατον; ἔχειροτόνηταν. Ταῦτα πάρ' ἑκείνων μὲν δῆσται τῶν τὰ τοιαῦτα θρυλλένιν εἰδότων. «Ἐστι δὲ οὐδὲ ὅλως· πότεται οὐδὲ ἐγγύς. Καὶ μοι τῶν πρώτων ἀναγνήσθητε λόγων δὲ περὶ πίστεως ἐκοπούμεν· ἐν οἷς δὲ Σωτὴρ ἡμῶν ἀπεδειχνυτο Ιησος τοῦ Θεοῦ καὶ κατ' οὐσίαν δομοὶς τῷ Πατρὶ. Ἀλλ' οἱ γενναῖοι καὶ περὶ τοῦ κρείττονος λέγοντες εὐχερῶν, τὰ παρεστάμενα ἐξ τοσούτου προσῆλθον ἀθείας, ὥστε καὶ δῆλος τινὰ παρὰ τὰ δυτικά νομίζειν, καὶ τοὺς ἀλλούς πειρᾶσθαι διδόσκειν. Οἶς δὲτι μὲν εἰς κεφαλὴν τράπεται, πάνυ πεπιστεύκαμεν· ἀρχέσται δὲ τέως εἰργούμενοι συνθόνων αὐτούς καὶ συλλόγους κοινοῦν. Καὶ γάρ δὴ εἰπεῖν προσχθείην ἐν τῷ παρόντι δόσα μικρὸν ὑπερον ἐκεῖνοι πεισούνται, ἀν μὴ τῆς λύστης ταύτης ἀπέτριχοντο. Οἱ δὲ (καὶ τι γάρ οὐκ ἐπεισάγουσι τῷ κακῷ;) τοὺς πονηροτάτους ὄντες ἐξ ἐντολῆς ἀγεντούτες, τούτους δὴ τοὺς τῶν αἱρέσεων ἀρχηγούς, εἰς τὸν κλήρον καταλέγουσι σχῆμα σεμνὸν οὕτω καθηλεύοντας, ὄντες ἐδόν αὐτούς ἀγεντούς καὶ φέρειν ἀπαντας. Καὶ τοι τίς δὲν εἰς ζῶντας τελῶν, τούτων ἀνάστοιτο, οἱ τὰς μὲν πόλεις τοῦ δυσσεβείην ἐμπιπλῶνται, τὴν δὲ διπεροφέρων μιάσμασιν ἀποκρύπτουσιν; ἐν τούτῳ μόνῳ ἔργῳν ἀγαπῶντες, τὸ τοῖς καλοῖς ἀπεχήναντο διηγεῶς; Ἐρήτω πανοῦργόν τι σύστημα θειοτέρως θώκοις ἐνιδρύται. Νῦν ὁρατοὺς τῆς ἀληθείας τροφίμους εἰς φῶντας ήκειν, καὶ μέσους δυοὶ τῶν ἡθῶν ἐκφυγόντες, φύσιον κατείχοντο πάλαι. Τὰ γάρ δὴ σοφὰ τούτων ἐξῆλεγχοται· καὶ μηχανῆς οὐδεὶς ἐσται τρόπος κενδος, δες ἐξαιρήσεται τούτους τοὺς δυσσεβείην. Ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἔργον τῇ πίστει τῶν πρώην συζῆν, καὶ ταύτην ἐπαύξειν, ὡς εἰρήται· περαιτέρω δὲ μὴ πολυπραγμονεύεν. Ηγανέσσαιμε δὲν, καὶ τοὺς ἐκ βαράθρου ὄψε ποτε μετεθεμένους θέσθαι ταύτη τῇ ψήφῳ· ἢν οἱ τὰ θεῖα σοροὶ ἐπὶ τοῦ κραίττονος ἐψήφισαντο, δεύτερος ἐπίσκοποι. Ἐκ τοιούτων τρόπων παραβραγὴν ἐν κινδύνῳ ἦν τὴν τῶν ἀγομοίων κρατῆσαι δόξαν, εἰ μὴ βασιλεὺς τῶν ἐπισκόπων σπουδῇ καθίστατο ἐμπόδιον.

habentes, ut omnibus bonis perpetuo sint infestis?
Ithonis desinat. Nunc tempus est, ut veritatis

A ipsum Basilium Ancyranum, Eustathium Sebasteensem, Eleusium Cyxicenum, et Leontium ex imperialibus cubiculariis presbyterum. Hi ubi ad Constantium venere, presbyterum quemdam Antiochenum Aephalium, qui, Aetii studiosus maxime, quascunque voluisse res ex sententia confecerat, compererunt jamjam cum litteris imperatoriis abiturum esse. Imperator autem Aancyranorum oratorum postulatis cognitis, epistolam quam Asphaelius prosectorus secum latus fuerat, retractavit, alioque scripto Eudoxium condemnavit. Cuius scripti hæc suere verba: «Victor Constantius Maximus Augustus, sanctæ Ecclesiæ Antiochenæ. Eudoxius non a nobis ad vos missus venit: ne quis hoc putet. Longe alia nobis mens est, quam ut ejusmodi hominibus saveamus. Quod si cum alia, tum hoc sic astute mentiuntur, salis manifestum est eos in Deum arrogantes et versutos esse. 768 A quibus enim rebus illi se libenter abstineant qui potentiam auctiūntes, urbes ingressi, ex una in aliam transillunt: et perinde atque transfigaz quidam solum subinde mutantes, angulos omnes rerum ampliorum cupiditate curiose perscrutantur, circulatores meri et fraudatores, quos ne nominare quidem fas sit? Officinæ pravæ et impiæ prorsus factionem eos esse, vos quoque intelligitis. Et satis ex verbis suis auctorem ipsum, sectatoresque hæresis hujus cognoscitis. Quorum hoc unum est studium, ut populum depravent. At versuti isti, et ad omnem audaciam prompti, temere jam apud quosdam vulgare non dubitarunt, nos electione quam sibi ipsis subornarunt, lætari. Quæ quidem ita ab eis dicuntur, qui talia in vulgus efferre consueverunt, prorsus vero facta non sunt. Atque ipsi mihi in animum revocate doctrinam illam primam, cum de fidei sententia deliberantes inquisivimus, in qua Salvator noster et Filius Dei substantia Patri similis declaratus est. Verum boni isti viri, qui facile quæcumque eis in mentein venere, de Deo dicunt, eo processere impietatis, ut etiam alia quædam quam res ferat arbitrentur, aliasque ea docere contendant. Atque ea in capita ipsorum redundatura esse valde persuasum habemus. Sed nunc satis erit, a synodis eos et conventibus arcere. Nam fera eo productus scribendo fueram, ut in præsentia dicerem, quæ illi brevi passuri sunt, nisi a rabie ista discesserint. Isti vero (quid enim est, quod non aggrediantur ut malum augeant?) improbissimos quosque perinde atque mandatum habent, aggregantes: hos, inquam, hæresim. antesignanos in cleri album referunt, ordinem venerandum iam turpiter dehonestantes, non aliter atque eis concessum sit agere et ferre omnina. Enimvero quis mortalium omnium istos perferat? qui urbes quidem impietate implent, excilium autem piaculis obtalgant, unum illud studio. Facessat importuna factio, et sanctis insidere alumini in lucem prodeant, quæque mediis tales

hominum mores fugientes dudum metu sese continuere. Istorū namque sapienter instituta consilia in medium producta jam apparent: nec ulla nova machinationis ratio excogitari potest, quæ illos ab impietate queat eximere. Bonorum virorum fuerit, majorum fide vivere, eamque unam, ut dictum est, adaugere, neque ulterius quidquam anxie nimis et curiose investigare. **769** Quin et illos admonuerim, ut aliquando tandem ex barathro prorumpentes, animis mutatis, ad sententiam istam accedant, quam divina prædicti sapientia de Deo rite atque ordine episcopi tulere. Tantum scilicet parvo momento periculum fuit, ut dissimilium obtineret, nisi imperator ipse episcoporum opera et diligentia intercessisset.

CAPUT XXXVII.

A

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.

De rebus in Sirmio actis: et ut Liberius Romam reversus, cum Felice successore suo episcopatum administrarit, donec paulo post e vivis Felix excessit.

Brevi deinde cum Roma in Sirmium Constantius rediisset, Occidentalibus episcopis precantibus, Liberius ex Berœa reductus est. Atque ibi in præsentia eorum quos diximus, aliorumque plurimorum Orientalium episcoporum, imperator suadere Liberio, ut Filium non esse Patri consubstantiale opinaretur, tentavit. Egit id quoque Basilius, et qui cum eo erant: eamque rem illi imperatori, apud quem in magno erant pretio, suggestere. Et afferentes, quæ vel de Paulo Samosateo, vel de Photino apud Sirmium constituta fuerant omnia, et præterea formulam fidei Antiochiae in Encæniis sive ecclesiæ consecratione, ob dicoūtou, consubstantialis, causam editam allegantes, veluti contendenter quidam hæresim propriam per prætextum et occasionem consubstantialis instituere, in sententiam suam adducere studuere Liberium, et Athanasium, et Alexandrum, et Severianum, et Crescentem, Africanos episcopos. Non minus id quoque conabantur Ursacius et Valens Mursorum, et Germinius Sirmiensis episcopus, et qui præterea ex Oriente ibi aderant. Liberius autem aliam quoque seorsim fidei conscripsit professionem, quæ omnes ab ecclesiæ communione arcebat, qui Filium Patri non secundum substantiam et per omnia similem dicerent. Id propterea fecit, quod Eudoxius, et qui factionis ejus fuere, non ita prideam Antiochiae propter Aetii hæresim congregati, cum Hosii epistolam in manibus haberent, plurimum verborum fecerant, quibus Liberium per calumniam traduxerant: perinde atque tò dicoūtou, consubstantiale, repudiasset, et Patri Filium omnino dissimilem dixisset. Occidentales legati rebus ita bene gestis, assumpto secum Liberio, Romam revertentes, litteras ab episcopis Sirmii congregatis ad Felicem Romanæ tum Ecclesiæ præfectum, **770** et ad clerum populumque Ecclesiæ ejusdem afferentes: quibus, ut pastorem suum libenter suscipiarent, admonebantur. Ambobus porro et Felici et Liberio permisum est communiter sacra curare, et ut ambo pariter sedem apostolicam administrarent, communiter consensu sacra curarent, atque tum easum acerbum qui in ordinatione Felicis accidisset, tum exsiliū Liberii oblivione

Περὶ τῶν ἐτῶν Σιρμίῳ τρομέων· καὶ ὡς Λιβέριος πάλιν εἰς τὴν Ῥώμην ἀσκανῆλθε, καὶ σὺν Φήλικι τῷ μετ' αὐτὸν διεῖπε τὸν θρόνον, ἥως οὐ μετὰ βραχὺ ἐτελεύτα Φῆλικι.

Οὐκ εἰς μαχράν δὲ ἐκ Ῥώμης εἰς Σιρμίου Κωνσταντίου γεγονότος, τῶν ἑσπερίων λεπέων διαπρεσβευταμένων, Λιβέριος ἐκ Βερβοίας ἀνάγεται· καὶ δὴ τῶν εἰρημένων ἐκ τῆς Ἐω ἐπισχόπων καὶ διλλῶν συμπαρόντων πλειστων, βίαν ἐπῆγεν αὐτῷ βασιλεὺς, μή εἶναι δμοούσιον διδάσκειν τὸν Γίλον τῷ Πατρὶ. Ἐνέκειντο δὲ καὶ οἱ ἄμφι Βασιλείου, καὶ τὸν κρατοῦντα ἐπὶ τούτῳ ἡρέθιον, διὰ πλειστῆς παρ' αὐτῷ τιμῆς ἀγόμενοι· οἱ δὴ πάντα συνθροκότες δσα τε ἐπὶ Παύλῳ τῷ ἐκ Σαμοσάτων, καὶ Φωτεινῷ τῷ ἐκ Σιρμίου· ἔτι δὲ καὶ τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκτεθεῖσαν πίστιν ἐν τοῖς ἐγκαίνοις τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ προφάσει τοῦ δμοούσιου· ἢτ' ἐπιχειρούντων τινῶν ίδιᾳ συνιστᾶν τὴν αἵρεσιν, παρασκευάζουσι συναντεῖσας Λιβέριον, Ἀθανάσιόν τε καὶ Ἀλέξανδρον, καὶ Σεβηριανὸν καὶ Κρήσκεντα, τοὺς ἐν Ἀφρικῇ τῷ λεπάσθαι λαχόντας. Ἐπίσης δὲ αὐτοῖς ἐπρεπεν Οὐρσάκιός τε καὶ Οὐάλτης ὁ Μουρσῶν, καὶ Γερμήνιος ὁ Σιρμίου, καὶ δοςοι ἐξ Ἐω ἐπιδημούντες ἤσαν. Λιβέριος δὲ καὶ διλλὸν μερικὴν ἐποίει δμοούσιαν· ή δὴ ἀπεκτρυττεν, δσοι μή κατ' οὐσίαν καὶ κατὰ πάντα δμοούσιον τῷ Πατρὶ τὸν Γίλον εἶναι Ἐλεγον. Τοῦτο δὲ ἐποίει, ἐπὶ Εὐδόξιός τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πρὸ βραχέος ἐν Ἀντιοχείᾳ συνελθόντες Κ ὑπὲρ τῆς Ἀετίου αἵρεσεως, ἤνικα τὴν τοῦ Ὁσίου ἐπιστολὴν ἔσχον εἰ; χειρας, λόγον οὐκ ἐλάχιστον ἐποιεῦντο, διαβάλλουσες, ὡς εἴη καὶ Λιβέριος τὸ δμοούσιον ἀποδοκιμάσας, καὶ τῷ Πατρὶ τὸν Γίλον ἀνόμοιον ὡς ἐπίπαν δοξάζων. Καὶ οἱ μὲν ἐκ Ῥώμης πρέσβεις τοιαῦτα κατωρθωκότες, τὸν Λιβέριον μεθ' ἐπιτῶν λαβόντες, ἐπανῆλθον εἰς Ῥώμην, γράμματα τῶν ἐν Σιρμίῳ ἐπαγόμενοι ἀσμένως τὸν οἰκεῖον ποιεῦντα προσδέξασθαι, ἀ πρός τε Φῆλικα τὸν τηγικάδες ἥγούμενον τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, καὶ πρὸ τὸν ἐκεῖσε κλήρον τε καὶ λαδὸν ἐπεστέλλοντο. Παρεχώρουν τε καὶ δμφω Φῆλικα καὶ Λιβέριον, κοινῇ τε iεράσθαι, καὶ τὸν ἀποστολικὸν θρόνον ἐπιτροπεύειν, δμοφρονεῖν τε καὶ ἀμνηστίεν ἔχειν τῶν ἐπισυμβάντων τῷ μέσῳ ἀνιαρών. Ἀγαθὸν γάρ ἐν τοῖς μάλιστα δυτα Λιβέριον, καὶ απερδώσ τῷ βασιλεῖ ἀντικαταστάντα ὑπὲρ τῶν θρώνων τῆς Ἐκκλησίας; δογμάτων, διὸ πολλῆς ἡγε στοργῆς καὶ φιλοφρούρης ὁ τῆς Ῥώμης λαὸς, ὡς τῇ ἐκδολῇ αὐτοῦ καὶ μέχρι φύσων τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ στάσιν χωρῆσαι. Ἀλλὰ μετὰ βραχὺ Φῆλικι μὲν ἀπειδίω·

D Распознавание текста
Digitized by Google ABK/FR

μόνος δὲ Λιθέριος τὰ τῆς ἱερωσύνης διείπει χρεῖτον τι προβλέψαμένου Θεοῦ, καὶ ὡς χρεών τὰ τῆς Ἐκκλησίας προμηθουμένου, ἵνα μή δὲ πρῶτος τῶν ἀποστόλων θρόνος τὸ διδοῦν τε καὶ ἀπρεπές ἐπιστροτο, δισὶν ἥγεμοσιν οἰακιζόμενος· δὲ νόμος; Ἐκκλησίας πάντη ἀλλότριον, καὶ διχονοίας ὡς τὰ πολλὰ καθίσταται πρᾶξεν.

situs Liberius episcopatum administravit. Quod sic Deus recte providit, Ecclesiæ, ita ut decebat, rebus consulens, ne primaria apostolorum sedes fœdam illam et incommodam a duobus gubernata ducibus contraheret notam: quæ res ab Ecclesiæ constitutionibus perquam est aliena, discordiaque ut plurimum conciliare solet.

ΚΕΦΑΛ. ΔΗ^ῃ.

Ὥς τὴν μετεπωμένην ἐν Νικομηδεῖᾳ διὰ Εὐδό-
ξιον καὶ Ἀετίον σύνοδον σεισμὸς ἐπιτερόμε-
νος διωλεῖ· καὶ δεῖν ἔδοκει ἐταυτῷ εἰς τὴν
ἄνω καὶ ἐπάντερ διαιρεθῆναι τὴν σύνοδον.

Ταῦτα μὲν ἐν Σιρμίῳ ἐγένετο, καὶ ἔδοξεν ἡ τε
ἄνω καὶ ἐπάντερ διαιροφορεῖν· τὸ δὲ ἄλλως εἶχεν. Οὐ
γάρ ἐκ βασιλέως φόρος; ταῦτ' ἐπράττε. Περὶ μέντοι
τῆς Ἀετίου καὶ Εὐδόξιου νεωτεροποιίας ἐν Ἀντιο-
χείᾳ ἔδοκει τῷ βασιλεῖ σύνοδον κατὰ Νίκαιαν πάλιν
ἀντιρρέειν. Τῶν δὲ περὶ τὸν Ἀγρύπτας Βασιλεῖον
ἀπολεγόντων διὸ τὸ πρώτως ἐκεῖσες γενέσθαι τὴν
τῆς πλετεως ἔρευναν, ἐν Νικομηδεῖᾳ μᾶλλον δεῖν
ἐκρίνετο γενέσθαι. Καὶ δὴ ἀνὰ τὸ πᾶν ἔθνος οἱ
ἰκανοί καὶ νοεῖν καὶ λέγειν δυντες δεινοὶ ἐκεῖ
ουσιελέγοντο. Ἐν τούτῳ δὲ σεισμὸς μέγας ἐνσή-
ψει τὴν τε πόλιν καὶ τὸν νεωστὶ ἐγερθέντα οίκουν
τοῦ βασιλέως κατέστησε καὶ κατήρεψε· καὶ πολλοὺς
δῆται ἐτυχεῖσαν ἐν τούτῳ τοῦ οἴκου, οἱ δὲ
καρποὶ τοῦ βασιλέως ἀποτελοῦνται τὸν κίνδυνον. Οὐ
ἀπανταχοῦ τῇ φήμῃ δοθὲν, τὸν τῶν ἐπιτεκνῶν
δῆται ἀνεχαίτισε· καὶ γάρ καὶ Νίκαιαν, καὶ τὴν
Κωνσταντίνου, καὶ Πειραιῶν, καὶ ἄλλας Θρακίων
πολίες διαφθαρήσαις ἡ φήμη κατήγγελεν. Ἐλέγετο
δὲ, Ἄρσάκιδέν τινα διμολογηθῆ ἐπὶ Λικινίου γενό-
μενον, δὲς ἀπὸ θηροχόμου στρατιώτης ὁν, τηνικάδε
ἐν τῇ ἀκρᾳ Νικομηδεῖᾳ ἐψιλοσφει, δψιν θείαν
τούτῳ ἀπαγγεῖλαι τὰ γενησόμενα· τὸν δὲ κατιόντα
καὶ τοὺς ἐν κήρυξι καὶ λαζίς κατειπόντα, μῆ
πειστι. Γελεῖον δὲ τινα δέξαι, ἀπροσδόκητα κακὰ
προμηνύοντα. Ἀνιόντα δὲ αὐτοῖς, πρηνὴ κατὰ γῆς
κείσθαι δεδμενον τοῦ Θεοῦ. Ἐνθα κατὰ σχῆμα
εὐχῆς μετὰ τὴν ἐπιφορὰν τοῦ κακοῦ, ἐν ἀσείστῳ
πύργῳ νεκρὸς δὲ μάρτυς εὑρέθη, πολλῶν ἀναδρα-
μόντων ἐκεῖσες τῷ τὸν σεισμὸν κατασκῆψαι. Ἐλέ-
γετο δὲ Θεὸν δυσωπεῖν, θαυμεῖν δὲ δόμενον; μᾶλλον, η
συμφορὰν ταύτην καταθεσσαθαι πολλεῖς ἐν τῇ τὸν
Χριστὸν Ἑγνω, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλοσοφίας
κατήρεχτο. Πολλὰ δὲ αὐτῷ ὑπὲρ ἀνθρωπίνην πε-
ποίητο δύναμιν. Ἰκανὸς δὲ καὶ δαίμονας ἐλαύνειν
ἡν, καὶ ἀλλως ὀχλουμένους καθαίρειν καὶ σώφρονας
καθιστᾶν. Καὶ δράκοντα δὲ, δὲς ἔτερον γένος ἦν
ἐρπετῶν, καὶ φυσῆματι μόνῳ τοὺς δόλτας διέφε-
ρεν, ἐπὶ λεωφόρους γάρ ὥκει, εὐξέμενος αὐτόματον
ἰξεῖξε τοῦ φωλεῦ· καὶ ἐκόντα τῇ κεφαλῇ δις

A dearent. Quod namque in aliis rebus admodum bonus vir esset Liberius, quodque pro recta Ecclesiæ doctrina imperatori constanter restitisset, multa pietate et benignitate populus Romanus in eum fuit, usque adeo certe, ut in ejus ejectione per seditionem ejus causa motam res ad cædem processerit. Sed paulo post Felix mortuus est, et

situs Liberius episcopatum administravit. Quod sic Deus recte providit, Ecclesiæ, ita ut decebat, rebus consulens, ne primaria apostolorum sedes fœdam illam et incommodam a duobus gubernata ducibus contraheret notam: quæ res ab Ecclesiæ constitutionibus perquam est aliena, discordiaque ut plurimum conciliare solet.

CAPUT XXXVIII.

Ut institutam Nicomediæ propter Eudoxium et
Aetium synodum motus terre coortus solverit: et
ut tum synodum in Orientem et Occidentem scindi
atque dividri placuerit.

Hæc in Sirmio acta. Et pulchre convenire tum
Orientalibus cum Occidentalibus est visum. Res
vero aliter se habebat. Imperatoris enim metus id
faciebat: cui propter Aetii et Eudoxii in urbe
Antiochena excitatas res novas rursum Nicomediæ
synodum cogere placuit. Cum autem Basilius An-
cyranus contra niteretur, quod primura ibi de
fide disquisitum esset, magis convenire, ut id
Nicomediæ fieret, est visum. Et ex nationibus jan-
omnibus, qui vel a prudentia, vel ab eloquentia
aliquid valerent, episcopi eo contendebant. Cum
terræmotus ingens exortus urbem, et simul tem-
plum nuper admodum constructum, ex fundamen-
tis ipsis concussit atque dejecit, multosque pro eo
atque hoc vel illo quemque loco deprehendit, vel
servavit, vel interermit. Cecropius quidem Nico-
mediensis, et alias quidam episcopus (1) parvo
momento periculum evasere. Quæ res fama ubique
vulgata episcoporum adventum prohibuit. Namque
illa Nicæan quoque, et Constantinopolim 771
et Perinthum, aliasque Thraciæ civitates tali casu
eversas esse promulgaverat. Dictum tum est, Ar-
sacio cuidam, qui sub Licinio confessionem fidei
obierat, milesque antea et leonum feraruntque
aliarum domitor et custos in imperiali comitatu
suerat, tum autem Nicomediæ in arce pietati
studens philosophabatur, cladem eam divina vi-
sione revelatam, eamque ab eo, ex arce digresso,
clero populoque predictam esse. Sed tantum
abest ut fides ei habita sit, ut derisus etiam fuerit,
qui casum tam iuxspectatum prædicaret. Il-
lum autem rursum in locum sunni consendisse,
supinumque in solo jacentem Deum deprecatum
fuisse. Ubi etiam in ipso cladi ejus impetu, turri
ipsa immota et stabili permanente, orantis habitu
martyr mortuus est repertus a multis, qui eo con-
currerant, ut terræmotum ex loco superiore spe-
clarent. Orasse autem eum, precatumque Deum
esse ferunt, ut vitam prius finiret, quam ea in
urbis calamitatem videret, in qua Christum cognovissem, et ecclesiastica philosophia initiatus esset.

(1) Bosphoranum hunc antistitem suisse, Suzom. ait.

Multa is etiam supra vim et captum hominum fecit: dæmones namque ejecit, aliis quoque casibus afflictos homines restituit, et ad saniores mentem multos reduxit. Et draconem sive alterius reptilium generis venenosam feram viæ publicæ incubantem, et afflato solo viatores necantem, oratione, ex latibulo ut sponte sua prodiret, et per seipsam caput semel atque iterum terræ illideret, et sic tandem rumperetur, prostratus. Multi sane mortales Nicomedie (1) ruinis ædificiorum interierunt, multi sibi fuga in solitudinem et agros consuluerunt. Etenim incendi flammæ e furnis et balneis officinisque artificium qui ad ignem opus faciunt coorta, et ruderibus decadentium culminum circumclusa, materiaque proxima et sarmantis, ut fleri solet, ei admistis, tabulatisque resinam exsudantibus, et ad concipiendum propaganduimque ignem commodis aucta, tanta alimenti copia in partes omnes proserpens, et ad seipsam revertens, veluti unum (ut ita dicam) ardenter rogum urbem ipsam efficerat. Quo incendio, quod ex ædibus transitus non pateret, multi sunt consumpti. Et quoniam Nicomediensis casus episcoporum conventum interturbavit, primum quidem imperatori, ut Nicæam rursum congregarentur, placuit. Basilius autem de eo loco diu multumque deliberavit. Et sic in urbe Nicæa, populo ibi omni terræmotu conturbato, deliberatio hærebat. **772** Porro Marco Arethusio, Georgio Alexandrino, et Basilio Ancyrano, qui tunc Sirmii cum imperatore in negotio quisque suo agebant, Tarsus Ciliciæ commoda visa. Ut vero et hæc aliis minus convenire existimata est, tandem ut Seleuciæ in Isauria synodus ageretur, constitutum. Atque hoc sic decreto, quia ibi aderant Valens, Ursacius et Eudoxius, qui potissimum Anomœorum opinioni præbant, efficerunt illi, ut episcopi eo loco congregati formulæ fidei ex tempore compositæ subscriberent. In qua formula substantiæ nomen insertum non erat. Adhæc in unum ipsi secum perpendere, episcopos Seleuciæ coactos partim Nicenam fidem, partim Antiochiæ in tempi dedicatione professionem editam complexuros, et per æmulationem ardenter defensuros; utramque vero formulam substantiæ nomen habere, et Filium Patri per omnia similem diserte proinulgare. Ac si in locum unum episcopi convenienter, omnino eos Aetii opinionem, quam ipsi laudantes studio omni stabilire conabantur, repudiatiuros esse, illis minime dubium fuit. Quid ergo faciunt? Dolum instituunt, ut Occidentales quidem Arinnini, Orientales vero Seleuciæ congregarentur, ut eo facilius quod agebant perficeretur. Proclivius namque putabant, paucis quam multis, quod vellent, persuadere. Et Patribus ita segregatis, siquidem possent, utramque etiam synodum, dissidio in ultraque instituto, sin minus, alteram saltem in senten-

A τῇ γῇ προσαρέξατ, καὶ οὕτω διαρθρίναι. Πάλλοι μὲν οὐν διεψθάρησαν τοῖς ἑρεπίοις· οἱ δὲ εἰς ἑρμίας διέδρασαν. Καὶ φλόξ γάρ τις ἐκ τινος παραχειμένης ὄλης, ἀπό τε πνιγέων καὶ τῶν βαλανεῶν, καὶ τινῶν περὶ τὰς ἐμπύρους τέχνας πονουμένων, ἑρεπομένων τῶν ὀρόφων περικλεισθεῖσα, ἀναμιγνύτων διὰ εἰκὸνος φυργάνων, καὶ διὰ ἔλασθρος ἐστή, καὶ πρὸς τὸ καλεσθαι φράσιαν τὴν ἐπίδοσιν ἔχει, ἀξαφεῖσα τῷ τῆς τροφῆς ἀφθόνῳ, ἐρπουσά τε ἀπανταχοῦ, καὶ συναπτομένη αὖθις πρὸς ἐστήν, μίαν πυρὸν, ὡς εἰπεῖν, τὴν πόλιν ἀπασαν ἐποίει· καὶ πολὺλοι τῷ πυρὶ δαπάνη ἐγένοντο, ἀδειξόδων τῶν οἰκων γεγενημένων. Οὕτω δὲ τοῦ κατὰ Νικαμῆδειαν πάλους ἐμποδὼν τοῖς ἐπισκόποις γεγενημένου, πρῶτον μὲν βασιλεῖς ἐδόκει: κατὰ Νικαίαν πάλιν γενέσθαι τὴν σύνοδον. Καὶ πολλῇ τοῖς ἀμφὶ Βασιλείου περὶ τούτου σκέψις ἐγίνετο. Ἀνεβάλλοντο δὲ ἐν Νικαίᾳ, ὅποι σεισμῶν τεταραγμένου δῆθεν τοῦ ἔθνους. Καὶ ἐδόκει τοῖς περὶ Ἀρεθούσιον καὶ τὸν Ἀλεξανδρεῖας Γεώργιον, Βασιλεῖον τε τὸν Ἀγκύρας τηνικαῦτα σὺν τῷ βασιλεῖ ἐν Σιρμίῳ διάγουσι περὶ Ταρσὸν τῇς Κιλικίας. Ως δὲ καὶ τοῦτο μὴ προσῆκον ἐδόκει, ὥριζοντα περὶ Σελεύκειαν τῆς Ἰσαυρίας γενέσθαι τὴν σύνοδον. Τούτων οὖν δοξάντων, ἐπει παρῆσαν ἐκεῖ καὶ οἱ ἀμφὶ Οὐάλεντα καὶ Ούρσικιον καὶ Εύδοξιον, οἱ τῇς τῶν Ἀνομοίων δόξῃς προσταντο μάλιστα, παρασκευάσουσι τοὺς ἐκεῖσε εὐρισκομένους τῶν ἐπισκόπων, εἰς γραφὴν τινὰ πίστεως ἐκ τοῦ σχεδὸν γεγενημένην καθυπογράψαι, ή τὸ τῆς οὐσίας οὐκ ἐνέκειτο δυναμ. Πρὸς δὲ τούτους ἐν νῷ θέμενοι, ὡς οἱ ἀθροιζόμενοι ἐν Σελεύκειᾳ ἐπισκόποι, οἱ μὲν τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, οἱ δὲ τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ γεγενημένην ἐπὶ τῇ τοῦ νεώ καθιερώσαι, καὶ στέγουσι καὶ ζητούσι. Καὶ ἀμφω δὲ τὸ τῆς οὐσίας δυναμ ἔχουσι· καὶ κατὰ πάντα διαρθρήσην κηρύσσουσι τὸν Γίδην τῷ Πατρὶ. Εἰ γε τοίνυν εἰς ἐν γένοιντο, πάντας τὴν Ἀστιου δόξαν ἀπώσονται· ἦν ἐκεῖνοι ἐπανούντες διὰ σπουδῆς συνιστῷν ἐπειρῶντο. Τι πράτουσιν; Οἰκονομοῦσι δόλῳ, τοὺς μὲν ἐκ τῆς ἐπέρας εἰς Ἀρίμινον συνδραμεῖν, τοὺς δὲ ἐξ Ἔω εἰς τὴν Ἰσαυρίας Σελεύκειαν· ὡς ἀν εἰς εὐάλως τὸ μελετώμενον δρᾷν φρόνον τούς δίλγους πειθεῖν η πάντας. Καὶ εἰ μὲν δυνηθεῖν καὶ ἐκάτεραν σύνοδον σύμψηφον σχεῖν, μερισθέντες ἐν ἀμφοτέραις· εἰ δὲ οὐν, θατέραν, ἵνα μὴ ταῖς ἀπάντων ψήφοις ἡ αὐτῶν αἵρεσις ἀποκηρυχθεῖη· Ἐπραττον δὲ ταῦτα διὰ τοῦ εδνούχου Εὔσθιον τηνικαῦτα τῆς βασιλικῆς οἰκίας προετηκότος· οὗτος γάρ σύμπνους ὃν τὰ μάλιστα καὶ δύσφρων τῷ Εύδοξῳ. Καὶ οἱ λλοι τινὲς τῶν ἐν τέλει κεχαρισμένοι τὸ πρὸς θουλῆς ἄπαν ήγουν. Οἱς πεισθεῖς δὲ Κωνστάντιος, ὡς ἀλυσιτελές τε τῷ δημοσίῳ δ.α. τὴν πολλὴν δαπάνην, καὶ αὐτοῖς τοῖς ιερεῦσι, διὰ τὸ τῆς δοιπορίας μαρχὸν, εἰς ἐν πάντας συνελθεῖν, διείλεν εἰς δύο τὴν σύνοδον, καὶ προσέτατεν ἐν Ἀρίμινῳ καὶ Σελεύκειᾳ γενέσθαι τὴν σύναξιν. Καὶ γράφων

(1) Cf. Sozom. lib. iv, cap. 16.

εἰλεγε, πρῶτον μὲν τὰ περὶ τῆς πίστεως ἀμφισση-
τούμενα διαιλύειν ἔξι οὐτερον δὲ σκέψασθαι καὶ περὶ
ῶν ἄλλων κατὰ θεσμοὺς· Ἐκκλησίας δεῖ· εἴτε δὲ καὶ
περὶ τῶν ἀδίκων καθαιρεθῆναι δοκούντων, καὶ
ὑπερορθίας καταχριθέντων, ὡν εἰς ἐπύγχανεν ὧν
καὶ Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος· εἴτε δὲ
ἐρευνήσαι καὶ τοὺς νῦν ὑπὸ ἕγκλημα ποιουμένους
ἐκπισκόπους. Πολλῶν γάρ κατηγορίας ἐλέγοντο, καὶ
δὴ καὶ Γεωργίου παρ' Αἰγυπτίων, ὡς εἰη ἀρπαγαῖς
χαλκῶν τῶν ἀλλοτρίων, καὶ τινῶν θρησκειῶν. Τοτερον
δὲ δέκα ἑκατέρωθεν ἐπιλεγέντας, τὰ πεπραγμένα
βασιλεῖ καθιστᾶν δῆλα.

jussit. Atque in litteris suis constituit, ut primum controversia de fidei professione decideretur, deinde de aliis ecclesiasticis sanctionibus deliberatio fieret. Tum autem de eis qui per injuriam excommunicati et in exsilium acti visi essent, **773** in quibus etiam Cyrilus Hierosolymorum episcopus fuit, consultaretur: postea de eis quoque episcopis, qui rei agerentur, inquireretur. Per multi enim accusabantur, et ab Aegyptiis maxime Georgius: quod scilicet alienorum bonorum rapinis gauderet, et contumeliosis quibusdam hominibus delectaretur. Postremo, ut per decem delectos legatos se de actis suis certiore ficerent.

ΚΕΦΑΛ. ΛΘ.

*Περὶ τῆς ἐν Ἀριμήνῳ συνόδου, ἐν ᾧ οἱ ἐν ἑσπέρᾳ
ἀσύμφωνοι τοῖς ἔφοις δῆτερον.*

Καὶ οἱ μὲν ἐπίσκοποι συγελέγοντο καθά δὴ καὶ
θέσπιζε βασιλεύς· προβλέμβαν δὲ καὶ συνιστατο ἡ
ἐν Ἀριμήνῳ τὸ δὲ πλήρωμα τούτων ἦσαν τετρα-
κόσιοι καὶ μικρόν τι πρός. Δεῖν δὲ ἐδόκει τοῖς βα-
ρέως πρὸς Ἀθανάσιον ἔχουσι μηδέν τι περὶ τούτου
κανεῖν· οὗτον γάρ ἀμεινον ἐδοκίμαζον. Ἐπει τὸ καὶ
ζῆτησε εἰσῆγετο περὶ πίστεως δὲ χρή πιστεύειν
τρόπον, Θιάλης ἐνταῦθα καὶ Οὐρασίκιος, οἱ κατ'
Ἀρχάς μὲν ὑπασπισταὶ τῆς Ἀρείου δόξης ἴγενοντο,
ἐν μέσῳ δὲ τῷ διοουσιῷ συνέθεντο, βιβλίον τῷ
ἐπισκόπῳ Ῥώμης Ἰουλίῳ ἐπιδεδωκότες, ὃντερ
εἰρήκαμεν, ἀεὶ τοῖς καιροῖς καὶ τοῖς χρονοῦσιν
ὑποκλινόμενοι, οὕτοι δεῖν ἐλεγον ἄλλων ἄλλα εἰπόν-
των, εἰς φιλεῖ, ἀργές νομίζειν τὰς περὶ πίστεως
προτέρας γραφάς· μόνην δὲ ἐκείνην χρετεῖν, ἣν οὐ
πρὸ πολλοῦ ἐν Σιρμίῳ Ῥώμαίων γλώττῃ συνέθεντο,
ἥν δῆτα καὶ βασιλεὺς διὰ τιμῆς ἀγεῖ· χρέων δὲ
εἶγει καὶ ὑμᾶς νῦν προσίσθαι καὶ παραιτέρω μη-
δὲν πολυπραγμονεύειν· ἐν δὲ τούτοις καὶ διγόνια πᾶσα
περιαιρεθεῖη, μή τῶν δινομάτων ἀμφιβόλων δητῶν,
ἀκριβεῖ βασίνῳ παραδομένων. Καὶ γάρ πως
χρείετον εἶναι ἐτίθεντο, μετά τῆς ἀγροτικᾶς ὅρθην
ἴχειν δέδεν περὶ Θεοῦ, ἢ ἐνιζόνται λόγοις ἐξ Ἐλλη-
νικῆς τερθρεῖς, ἀνεπινοήτους ἐπεισάγειν λέξεις.
Ἡνίκτοντο δὲ διὰ τούτων, μᾶλλον καὶ προφανῶς
διέβαλλον τὴν τοῦ διοουσιοῦ λέξιν, ἀτε δὴ μὴ ταῖς
ἰεραῖς ἐμφερομένην Γραφαῖς. Ταῦτα λέγοντες,
χάρτην προήγον καὶ ἀναγνωσθεῖσαι ήσουν· ἐν δὲ
διοουσιῷ μὲν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν κατὰ τὰς Γραφὰς
εἰσηγούντων, μνήμην δὲ οὐσίας ἐπὶ Θεοῦ παντάπασιν
ἀπηγόρευον. Αὕτη δὲ ἦν ἐκείνη, ἣν τότε μὲν ἐτα-
μίευον, νῦν δὲ εἰς φῶς προῆγον. Ἡ συνελαμβά-
νοντο μάλιστα Γεοργίνιος καὶ Αὐξέντιος, καὶ Γάϊος
καὶ Δημήφιλος· καὶ τοῖνυν ἀναγνωσθεῖσας, οἱ
πλειστοὶ μηδὲ νωτέρας δεισθαι πίστεως τὰ νῦν
διετείνοντο· ἀρχεῖσθαι δὲ τῇ ἐν Νικαίᾳ γεγεν-

B

CAPUT XXXIX.

*De Ariminensi synodo, in qua Occidentales ab
Orientalibus dissenserunt.*

Episcopi, sicuti imperator jusserat, convenere:
et primum quidem Ariminii Occidentales quadri-
genti et aliquot praeterea numero. Et qui graviter
in Athanasium animati erant, minime omnium de
eo quidquam movendum esse duxere, quod hoc sic
commodius esse putarent. Cæterum postquam de
fide, quomodo eam prosteri convenienter, quæstio
proposita est, ibi Valens et Ursacius, qui primum
Arii opinionem defenderant, medio autem tempore,
libello supplici Julio Romano antistitiū dato, τῷ
διοουσιῷ consubstantiali, assenserant, quemadmo-
dum diximus, temporibus sese et rebus obtinen-
tibus semper accommodantes aliis alia sicuti fieri
solet censembris, dixerunt, priores fidei formulas
abolendas esse, unainque eam obtinere oportere,
quæ non ita pridem Sirmii lingua Romana com-
posita, ab ipso etiam imperatore plurimi fuerent.
Debere quippe synodum quoque de sententia illius
professionem eam approbare, neque ulterius quid-
quam curiosius indagare: ut eo modo omnis dis-
cordia occasio, verbis nihil ambigui habentibus,
quæ subtili et accurata exploratione perpensa
essent, in formula insertis, præcideretur, longe
præstantius esse asserentes, cum rusticitate qua-
dam rectam de Deo tenere opinionem, quam ex
Græcorum nugamentis novis petitis verbis, quæ
non intelligentur inducere vocabula. Quibus illi
dictis obscure innuebant, seu potius propalam τοῦ
διοουσιοῦ, consubstantialis, verbum per calumniam
reprehenderunt, veluti in sacris Litteris non ex-
pressum. Sub hæc verba charta prolata, legi eam
postularunt, in qua similem Patri Filium secun-
dum Scripturas dicebant: **774** mentionem vero
substantiæ in Deo omnino fieri interdicebant, et
pro eo similem per omnia Filium Patri reponi
volebant. Hæc porro formula illa erat, quam autem

quidem pressam servaverant, tum vero in lucem proferebant. Eam maxime probabant Germinius et Auxentius, et Caius et Demophilus. Ea lecta, plurimi nihil opus esse nova fidei formula eo tempore affirmabant, contentos se esse professione Nicæna. In præsentia propterea in locum unum convenisse, si quid novatum esset, ut id inhiberetur. Et utsunque ea quæ tum lecta essent, nihil haberent novarum rerum: ut dicerent tamen eos qui scriptum id composuissent, atque ut illi ipsi Arii dogma, quippe quod turbas ubique in ecclesiis concitarat, anathemati primum subjicerent, petebant. Ubi Valens et Germinius petitionem eam repudiarunt, illi formulas hæreticorum et item Nicænam in medium proferre jussere, ut illæ quidem damnatae rejicerentur, hæc vero auctoritate denuo et suffragali synodi confirmaretur. Et ut de cætero neque disputatio de fide moveretur, neque synodus peteretur, sanxerunt. Sufficere enim quæ a majoribus dudum constituta essent: ea complecti posteros debere: et perquam absurdum esse, nunc demum fidem conscribere eos, qui nuper admodum credere cœpissent: et veterum traditionem abolere, per quam et ipsi et patres eorum ecclesias gubernassent, ex quibus plures martyris et obitæ confessionis coronis condecorati fuissent. Et ii quidem sic dicta sententia, antiquitus decretis stare, nihilque novum inducere constituerunt: illi autem, Valens scilicet et reliqui, quos paulo ante nominavimus, contra nisi sunt. Summopere namque contenderunt, ut synodus recens compositam Sirmii fidei formulam comprobaret. Tantum autem abest, ut Patres id facerent, ut etiam Ursicum, Valentem, eorumque complices damnationis sententia exaucrorarint. Et synodus professionem Nicænam amplius etiam confirmavit. Illi autem damnationem ægre ferentes, ad imperatorem consugere. Porro synodus ea non solum formulæ illorum præfationem, sed ipsam quoque formulam reprehendit, cuius verba erant (1): « Composita est fides catholica in præsentia domini nostri Constantii perpetui Augusti, consulatu clarissimorum virorum, Flavii, Eusebii, et Hypatii, Sirmii, ante xi Kalen. Jun. , 775 Ac deinde: « Credimus in unum solum et verum Deum, Patrem omnipotentem, creatorem et conditorem omnium. Nomen essentiæ per simplicitatem a Patribus possum, non intellectum vero a populis, scandalo et offendiculo est. Et quoniam Scriptura id quoque non habent, placitum est id tollere, et deinceps nullam omnino essentiæ in Deo sacre mentionem, propterea quod divina Scripturæ Patris et Filii substantiæ prorsus non meminere. Similem autem Filium Patri per omnia dicimus, sicuti sacra Scripturæ et dicunt et docent. » Ridiculum porro episcopis visum est, imperatorem quidem perpetuum

A μένη. Καὶ νῦν γε διὰ τοῦτο αὐτὸν ἤκειν ἐπὶ ταῦται, ίν', εἰ τι νεωτερίζοιτο κατ' ἔκεινων, ἐπίσχωσιν. Εἰ δὲ τέως οὐδέν τι νεωτερον ἔχουσι τὰ ἀνεγνωσμένα, ἀλλὰ τίνες οἱ συνθέμενοι τὴν γραφὴν, ἥτουν· οἱ δὴ πρῶτον τῷ Ἀρείου δόγμα ὑποβαλλέωσαν ἀναθέματα· οὐαὶ θύρυσον ταῖς ἀπανταχοῦ ἐκκλησίαις ἐμπλῆσαν. Τῶν δὲ περὶ Οὐάλεντα καὶ Γερμίνιον διαδράντων τὴν αἰτησιν, τὰς ἐκκισσεῖς τῶν αἱρέσεων καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ ἐπὶ μέσον ἐκέλευσον ἀγεσθαι, ὡς δὲ γε ἔκειναι μὲν ἐκκήρυξτοι γένωνται, τὸ χύρος δὲ καὶ αὐθίς τοῖς ἐν Νικαίᾳ ἐπιψηφισθεῖσῃ· καὶ τοῦ λοιποῦ περὶ πίστεως μὴ κινεῖν λόγον, μήτε μὴν συνόδους αἰτεῖν. Ἀπόχρη γάρ στέργειν τὰ τοῖς πατράσιν ἐκπαλαι διξαντα. Τὸν δὲ ἀτόπων ἀν εἰτη νῦν πίστιν συγγράφειν, καὶ ἀριτέραχομένους πιστεύειν, τὴν ἐκ παλαιοῦ παράδοσιν ἀδιετεῖν, δι' ἣς ἡμεῖς τε καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν τὰς ἐκκλησίας ἡγομεν, ὃν εἰ πίστους μαρτυρίοις καὶ τοῖς τῆς ὅμολογίας στεφάνοις κατεκοσμήθησαν. Οἱ μὲν οὖν τοιαῦτα λέγοντες, ἐν τοῖς ἐκπαλαι δεδογμένοις μένειν τέλουσιν, καὶ μή τι πρόσφατον ἐπεισάγειν· ἔκεινοι δὲ, οἱ περὶ Οὐάλεντα δηλαδή, ἀντέβαινον, καὶ τὴν αὐτοῖς προσβληθεῖσαν πίστιν στέργειν προσεβιάζοντο. Ἐπειτὴ δὲ οὐκ ἐπείθοντο, καθηροῦντο. Ἡ δὲ σύνοδος τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν μᾶλλον ἐκύρωσεν. Οἱ δὲ χαλεπῶς τὴν καθαιρεσιῶν ἐνεγκύντες, εἰς βασιλέα ἀνέτρεχον. Ἡ δὲ σύνοδος ἡτίστο μὴ μόνον τὴν προγραφὴν τῆς ἐκκέσεως, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἔκεινην τὴν ἐκθεσιν. « Ελεγε γάρ» εἰ « Ἐξετέθη πίστις ἡ καθολικὴ ἐπὶ παρουσιῶν τοῦ δεσπότου ἡμῶν Κωνσταντίου αἰώνιου Αὐγούστου ἐν ὑπατείᾳ Φλαβίου καὶ Εὐσέβου καὶ Ὑπατίου τῶν λαμπροτάτων ἐν Σιρμίῳ τῇ πρὸς ἐνδεκα Καλανδῶν ἰουνίων. » Καὶ καθεδῆς « Πιστεύμεν εἰς ἓν τὸν μόνον καὶ ἀληθινὸν Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα. » Περὶ δὲ τέλος καὶ ταῦτ' ἔλεγον· « Τὸ δὲ δνομα τῆς οὐσίας, διὰ τὸ ἀπλούστερον ὑπὸ τῶν Πατέρων τεθεῖσθαι, ἀγνοούμενον δὲ ὑπὸ τῶν λαῶν, σκάνδαλον φέρειν· διὰ τὸ μήτε τὰς Γραφὰς τοῦτο περιέχειν, ἡρεσε τοῦτο περιαιρεθῆναι, καὶ παντελῶς μηδεμίᾳ μνήμῃ οὐσίας ἐπὶ Θεοῦ εἶναι τοῦ λοιποῦ, διὰ τὸ τὰς θείας Γραφὰς μηδαμῶς περὶ Πατέρων καὶ Υἱοῦ οὐσίας μεμνῆσθαι. » Ομοίων δὲ λέγομεν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ καὶ πάντα, ὡς αἱ ἄγιαι Γραφαὶ λέγουσι τε καὶ διδάσκουσι. » Γελοῖον γάρ ἐνθύμιον τὸν μὲν βασιλέα αἰώνιον δνομάζειν, τὸν δὲ τοῦ Θεοῦ Υἱὸν μὴ θέλειν ἀδιον καλεῖν, καὶ ρήτορν χρόνον τῆς γραφῆς ταύτης προτάττειν· διαβολή-γάρ διτικρυς έδίκει τῆς πίστεως τῶν προγενεστέρων· μάλιστα δὲ Ἀθανάσιος ἐν αἰτίαις ἐτίθει, ὡς που γράφων πρὸς τοὺς οἰκείους ἀπήγγελλε. Παρεθέμην δὲ ἀν καὶ τὴν ἔξελέγχουσαν ἐπιστολὴν, εἰ μή τὸ προσκόρες τοῦ λόγου φεύγων ἐγώ, ἐπὶ ζῆτησιν τούς φιλομαθεῖς προύτρέπω τὰ ἐκείνη δυνατῶς εἰρημένα καταμαθεῖν. Οἱ μὲν οὖν καθαιρεθέντες εἰς βασιλέα ἀνέτρεχον, ἐπιφερόμενοι καὶ τὴν ἐκθεσιν· ἡ δὲ σύν-

(1) Condemnationis ejus causam præcipuam suisce Socrates scribit, quod Arianiūm dogma Ariauizantes damnare noluerint, libro II, cap. 37.

οδος, είχοις τῶν ἐπισκόπων διαπεμψάμενοι, γράμμασιν οἰκείοις τὰ συμβάντα τῷ βασιλεῖ κατεμήνυον·

καὶ τόνδε περιεχον τὸν τόπον·
ca judicata est adversus majorum sīdem. Maxime⁷ vero eam Athanasius criminatus est, ut alicubi ad suos scribens ostendit. Et inscrūsem hic consūtatoriā ejus epistolam, nisi orationis prolixitatem fugiens, studiosis eam inquirendam, alioe ex ea rem omnem cognoscendam, relinquem. Exaucitatori illi, sicuti dixi, formulam secum ferentes, ad imperatorem confugere. Cone lium vero, decem ad eum legatis episcopis, litteris quoque rem actam declaravit, quæ in hanc formam scriptæ fuerant.

ΚΕΦΑΛ. Μ'.

'Ἐπιστολὴ τῆς ἐν Ἀριμήνῳ συνόδου Κωνσταντίῳ πεμφθεῖσα τῷ βασιλεῖ.'

« Ἐκ τε τῆς τοῦ Θεοῦ κελεύσεως καὶ τοῦ τῆς εὐτελείας προστάγματος τὰ πάλαι δογματισθέντα γεγενήσθαι πιστεύομεν. Εἰς γὰρ Ἀρίμινον ἐκ πασῶν τῶν πρὸς δύσιν πόλεων εἰς ταυτὸν πάντες ἐπισκοποὶ συνήθομεν, ἵνα καὶ ἡ πίστις τῆς καθολικῆς Ἑκκλησίας γνωρισθῇ, καὶ οἱ τάναντες φρονοῦντες ἔκδηλοι γένωνται. Ός γὰρ ἐπιπλεόντον διασκοποῦντες εὐρήκαμεν, ἀρεστὸν ἐφάνη τὴν πίστιν τὴν Ἐκπαλαις διαμένουσαν, ἵνα καὶ οἱ προφῆται καὶ τὰ Εὐαγγέλια καὶ οἱ ἀπόστολοι διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκήρυξαν, τοῦ καὶ τῆς σῆς βασιλείας φρευροῦ, καὶ τῆς σῆς ρώσεως προστάτου, ἵνα ταύτην κατασχόντες φυλάξωμεν, καὶ φυλάττοντες, μέχρι τέλους διατηρῶμεν. Ἀτοπον γὰρ καὶ ἀδέμιτον ἐφάνη, τῶν ὅρθως καὶ δικαίως ὥρισμένων τι μεταλλάσσειν, καὶ τῶν ἐν Νικαίᾳ κοινῇ μετὰ τοῦ ἑνδοξοτάτου σου πατρὸς καὶ βασιλέως Κωνσταντίνου ἐσκεμμένων· ὃν ἡ διδασκαλία καὶ τὸ φρονήμα διῆλθε τε καὶ ἐκηρύχθη εἰς πάσας ἀνθρώπων ἀκοάς τε καὶ διανοίας, ἥτις ἀντίπαλος μόνη καὶ δλετήρ τῆς Ἀρείου αἰρέσεως ὑπῆρξε· δι' ἣς οὐ μόνον αὐτῇ, ἀλλὰ καὶ αἱ λοιπαὶ αἰρέσεις καθηρέθησαν· ἐν γῇ Λυτρῷ; καὶ τὸ προσθεῖναι τι, σφαλερὸν, καὶ τὸ ἀφελέσθαι, ἐπικινδυνὸν ὑπάρχει. Ός εἶπερ καὶ θάτερον γένοιτο, ἔσται τοῖς ἐχθροῖς δδεια ποιεῖν ἄπειρον βούλοιντο. Οθεν Οὐρσάκιος τε καὶ Οὐάλης, ἐπειδὴ καὶ Ἐκπαλαι μέτοχοι τε καὶ σύμφρονες τοῦ Ἀρειανοῦ δύγματος; ἡσαν καθεστηκότες, καὶ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας χωρισθέντες ἀπεφάνθησαν. Ἡς ἴνσα μετάσχωσιν, ἐφ' οἵς ἁυτούς συνεγγάγκεισαν πλημμελήσαντας, μετανοίας τε καὶ συγγνώμης ἔξειν τυχεῖν· ὡς καὶ τὰ Ἑγγραφα τὰ ὑπὲρ ἐκείνων γεγενημένα μαρτυρεῖ. Δι' ὧν ἀπάντων φειδῶ γεγένηται καὶ τῶν ἐγκλημάτων συγγνώμη. Ἡν δὲ ὁ καιρὸς καθ' ὅν ταῦτα ἐπράττετο, δτε ἐν Μεδιολάνῳ τὸ συνέδριον τῆς συνδου συνεκροτεῖτο· συμπαρόντων δὲ καὶ τῶν προσδιοίρων τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, ἐγνωστές δμα καὶ τῶν μετὰ τελευτὴν δῖσιον μνήμης Κωνσταντίνου μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ ἐξετάσεως τὴν συγγραφεῖσαν πίστιν ἐκτεθεικότα. Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο βαπτισθεῖς, καὶ πρὸς τὴν ὁρειλομένην εἰρήνην ἀνεχώρησεν· ἀτοπον εἶναι μετ' ἐκείνον τις κατινοτομεῖν, καὶ τοιεύτους ἀγίους διολογητὰς καὶ μάρτυρας, τοὺς καὶ τοὺς δόγματος συγγραφέας τε καὶ εὐρετὰς ὑπεριδεῖν· οἱ τινες κατὰ τὸν παλαιὸν τῆς Ἐκκλησίας θετιμὸν τῆς καθολικῆς ἀπαντες φρ-

A seu aeternum nominare, Filium autem Dei sempiternum vocare nolle: certumque tempus huic formulari fidei praesigere, manifesta quoque calumnia A seū aeternū nominare, Filium autem Dei sempiternū vocare nolle: certumque tempus huic formulari fidei praesigere, manifesta quoque calumnia

CAPUT XL.

Epistola Ariminensis concilii Constantio imperatori missa.

Et Dei jussu, et pietatis tuæ mandato, quæ antiquitus constituta sunt, credimus. Ariminum namque ex omnibus Occidentis urbibus episcopi omnes in locum eumdem convenimus, ut simul et fides Ecclesiæ catholicæ cognosceretur, et qui aliter sentiunt manifesti fierent. Atque ubi rem omnem diu multumque consideravimus, facendum esse comperimus, ut quæ fides antiquitus obtinet, et quam prophetæ et Evangelia et apostoli per Dominum nostrum Jesum Christum imperii tui custodem, valetudinisque etiam tutorem, promulgarunt, eam a majoribus acceptam servenus, et servatam ad finem usque custodiamus. **776** Et absurdum nefariumque esse pulavimus, quæ recte et legitime constituta, et Nicæa communiter una cum gloriosissimo parente tuo imperatore Constantino deliberata sunt, ex eis mutare quidquam: quorum doctrina et sententia ad omnes omnium hominum aures et animos vulgata pervenuit, quæ una Arii heresim expugnavit atque extinxit: per quam non solun ea ipsa, sed et reliquæ hereses sunt eversæ: cui omnino vel addere quidquam nou tutum, vel adimere etiam periculosum est. Atque si alterutrum in ea fiat: licentia adversariis detur, ut quod libeat, facere eis liceat. Proinde Ursacius atque Valens, quod jamdudum suffragatores et participes Ariani dogmatis fuerint, a communione nostra exclusi sunt. Ad quam tamen admissi sunt, posteaquam se errasse cognoverunt, atque ut ad penitentiam admitterentur, ei noxæ gratiam consequerentur, oraverunt: id quod scriptum eorum attestatur. Quapropter ut in gratiam reciperentur, et venia eis delictorum daretur, obtinuerunt. Factum id eo tempore, cum Mediolani synodus est coacta, presbyteris quoque Romanæ Ecclesiæ presentibus. Norunt illi, eum qui etiam post obitum memoria dignus est, Constantinum omni adhuc vita exquisitiore cura et diligentiore investigatione, fidei professionem, quæ edita est, publicasse. Posteaquam autem baptizatus ille, inter homines esse desiit, et ad debitam sibi quietem translatus est, ineptum esse sciunt, novæ quidquam rei invchere, et ut sanctos Patres confessores et martyres dogmatis ipsius auctores atque inventores despiciere: qui quidem Patres, juxta veterem Ecclesiæ catholicæ

sunctionem, omnes in eadem sententia perseverantur; eorumque etiam fidem Deus ad imperii sui tempora transmisit, per Dominum nostrum Jesum Christum, cuius beneficio imperium obtines, rerumque in orbe nostro potiris. At rursus miserandi et ærumnosi illi impia mente nefarioque ausu præcones seipso impia opinionis renuntiabantur, et veritatis constitutionem evertere conati sunt. Postquam enim, juxta mandatum tuum, synodi concilium coactum est, seductionis fraudisque suæ illi consilium detexerunt: **777** contenterunt namque versutia quadam tumultuose sese ingerentes, novare quiddam, ubi sodalitatis impietatisque ejusdem suæ compertos homines invenissent. Germinium, Auxentium et Caium, dissidii et seditionis auctores: quorum inconstans doctrina blasphemiarum omnium acervum impietate sua longe excedit. Ubi vero animadvertere nos non ejusdem hæresis esse, neque pratis opinionibus eorum assentiri, in concilium se nostrum insinuarunt, perinde atque aliud quidquam decreturi. Per breve autem intercessit tempus, quod eorum sententias in lucem evaguerens protulit. Verum enimvero ne res Ecclesiæ semper eodem affligeretur casu, turbaque et tumultus provolutus omnes comprehendenderet, tutissimum visum est, ut quæ antiquitus decreta sunt, integra atque inviolata servarentur: atque illi quos diximus, a commercio communioneque nostra segregarentur. Quam ob causam oratores nostros ad clementiam tuam inisimus, qui eidem concilii nostri sententiam per scriptum quoque indicent atque declarant. Quibus illud quoque præcipue mandavimus, ut ex antiquis legitimisque decretis, veritatis fidem faciant, eamque confirmant. Declarabunt illi etiam sanctitati tuæ, minime futuram, sicuti Ursacius et Valens dixerunt, pacem, si quid in legitimis constitutionibus immutatum fuerit. Quomodo namque pacem servent, qui pacem ipsam tollunt? Quin contentio potius et turba per cœpta ejusmodi cum alibi, tum in Romana Ecclesia exorietur. Itaque clementiae tuæ supplicamus, ut sereno vultu respicias, benignisque auribus oratores nostros audias, neque cum defunctorum injuria novare quidquam et mutare permittas, sed nos in iis quæ a majoribus nostris definita legitimeque constituta sunt, conquiescere sinas: quos profecto solerter et prudenter omnia Spiritus sancti afflatu egisse dixerimus. Quæ vero nunc ab istis novantur, fidelibus quidem incredulitatem, infidelibus autem ferocitatem afferunt. Supplicamus præterea, ut episcopos qui in longinquis alienisque regionibus degunt, et vel ætatis grandioris imbecillitate, vel paupertatis gravioris difficultate premuntur, cum bona venia redire ad suos jubeas, ne ecclesiæ, episcopis earum ab eis disjunctis, diutius in tali solitudine permaneant. **778** Adhuc insuper omnia, illud quoque te oramus, ut ne quid adimatur, neve addatur ad ea quæ prius existabant, quid-

A νοῦντες διαμεμενήκασιν· ὃν δὲ Θεὸς τὴν πίστιν καὶ εἰς τοὺς σὸν χρόνους τῆς βασιλείας μετέδωκε διὰ τοῦ Δεσπότου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· διὸ οὐ σοι καὶ τὸ βασιλεύειν ὑπῆρχεν, ὡς καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης κρατεῖν. Πάλιν γοῦν ἐλεεινὸι καὶ οἰκτροὶ τῷ φρονήματι, ἀθεμίτῳ τολμήματι τῆς δυσσεβοῦς φρονήσεως, κήρυκάς τε ἐκατοὺς ἀνήγγειλαν, καὶ ἐπιχειροῦσιν ἀνατρέπειν πᾶν ἀληθείας σύνταγμα. Ως γάρ κατὰ τὸ σὸν πρόσταγμα τὸ συνέδριον τῆς συνόδου συνεκροτεῖτο, κάκεινοι τῆς ἴδιας ἀπάτης ἔγύμνουν τὴν σκέψιν. Ἐπερῶντο γάρ πανουργίᾳ τινὶ καὶ ταραχῇ προσφέροντές τι καινοτομεῖν, τῆς τοιαύτης ἐταιρίας τοὺς συναλισκούμενους εδρόντες, Γερμίνιον, Αὔξεντιον καὶ Γάιον, τοὺς τὴν Ἑριν καὶ διχοστασίαν ἐμποιοῦντας· ὃν δὴ διδασκαλία μὴ μένουσα πᾶν πλήθος βλασφημῶν ὑπερβένχει. Ως δὲ συνειδον οὐχὶ τῆς αὐτῆς αἱρέσεως δυταῖς, οὐδὲ ὁμογνωμονοῦντας ἐφ' οὓς κακῶς ἐφρόνουν, εἰς τὸ συμβούλιον ἥμαν μετήγαγον ἐκατοὺς, ὡς δοκεῖν ἕτερον τι γράψειν. Ἡν δὲ ὁ καιρὸς βραχὺς δὲ καὶ τὰς γνώμας αὐτῶν ἔκειται. **Ἴν**' οὖν μὴ τοῖς αὐτοῖς τὰ τῆς Ἐκκλησίας περιπίκτῃ, καὶ ταραχῇ καὶ θρύδος καλινούμενος ἀπαντας συνέχῃ, βέβαιον ἐφάνη τὰ πάλαι ὡρισμένα καὶ ἀμετακίνητα φυλάττειν· τοὺς δὲ προειρημένους τῆς ἡμετέρας κοινωνίας ἀποκεχωρίσθαι. Διτὸς δὲ τὴν αἰτίαν τοὺς ἀναδιδάσκοντας πρέσβεις πρὸς τὴν σὴν ἐπιείκειαν ἀπεστάλκαμεν, τὴν γνώμην τοῦ συνέδριου διὰ τῆς ἐπιστολῆς μηνύσοντας. Τοὺς δὲ πρέσβεις, πρὸ γὰρ τῶν τοῦτο παρεκελευσάμενα, τὸ τὴν ἀληθείαν ἀποτάλκαμεν, τὴν γνώμην τοῦ συνέδριου διὰ τὴν σὺν τοῖς λοιπαῖς πόλεσι καὶ τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ γενήσεται. Διδὸς δὲ ἐκτεύομεν τὴν σὴν ἐπιείκειαν, ἵνα προσηγένεται ἀκοαὶς καὶ γαληνιστῶν βλέμματι τοὺς ἡμετέρους πρέσβεις ἀθρίσαις, μηδὲ πρὸς οὗριν τῶν τεταλευτηκότων καινόν τι μεταλλάσσειν ἐπιτρέψειας· ἀλλὰ τάσσῃς ἀμμένειν ἡμᾶς τοῖς παρὰ τῶν προγόνων δρισθεῖσι τε καὶ γενομοθετημένοις, οὐδὲ ἀπαντα μετὰ ἀγχιοίας τε καὶ φρονήσεως καὶ Πνεύματος ἀγίου πεποιηκέναι φέσαιμεν **Δ**. Τὸ γάρ νῦν παρ' ἐκείνων καινοτομούμενα τοῖς μὲν πιστεύουσιν ἀποτίλαντα πόλεις, τοῖς δὲ ἀπιστοῦσιν ὠμότητα. Ἰκετεύομεν δὲ ἔτι, ἵνα κελεύσῃς τοὺς ἐπισκόπους τοὺς ἐν ἀλλοδαπαῖς διατρίβοντας, οὐδὲ καὶ τὸ τῆς ἡλικίας ἐπίπονον, καὶ τὸ τῆς πενιάς ἐνδέξεις τρύχει, τὴν εἰς τὰ οἰκεῖα ἀναχομέδην φρδίαν ποιήσασθαι, ἵνα μὴ ἐρημοι τῶν ἐπιτεκόων ἀφωρισμένων αἱ ἐκκλησίαι διαμένωσιν. Ἔτι δὲ πρὸς ἀπασι τοῦτο δεδμεθα, ἵνα μηδὲν ἐλλείπῃ τι τῶν προπαραγάντων, μήτε πλεονάσῃ, ἀλλὰ πάντα δρῆτα διαμένῃ, ἐκ τῆς τοῦ σοῦ πατρὸς εὐσεβείας καὶ εἰς τὸν νῦν χρόνον διαφυλαττέμενα· μήτε λοιπὸν ἡμᾶς μοχθεῖν· καὶ τῶν οἰκείων παροικήσεων ἀλλοτρίους ἐπιτρέψειας γενέσθαι· ἀλλ' ἵνα οἱ ἐπίσκοποι νῦν τῷ ίδιῳ λαῷ μετ' εἰρήνης εἰς εὐωχίας τε καὶ λατρείας

οχολήν ἄγοιεν, ίκετεύοντες ὑπὲρ τῆς σῆς σωτηρίας;
καὶ βασιλεῖς καὶ εἰρήνης, ἵνα ἡ θεῖτης σοι εἰς τὸ
διηγεῖται. Οἱ δὲ ἡμέτεροι πρέσβεις τίς τε
ὑπογραφάς, καὶ τὰς τῶν ἐπισκόπων προστηρολας
κεριζουσιν· οἵτινες; καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν θείων Γραμ-
μάτιων τὴν ἀναδιδάξουσι θεότητα. Τοιεῦτα μὲν
οἱ ἐν Ἀριμίνῳ βασιλεῖς ἔγραφον.
imperio et pace orantes, quam tibi perpetua
nostri et subscripti nes et nominina episcoporum
Litteris de sententia nostra certioreum facient
ad imperatorem scripsere.

КЕФАЛ. МА'.

Περὶ τῆς ρρὸς βασιλέων διαφορᾶς τῶν ἐτὸν Αριμήνῳ
συνελθόντων ἐπισκόπων· καὶ περὶ τῆς ἐτὸν
Νίκη τῆς Θράκης τεγενημένης συνόδου δολιώ
σκοπῶν.

Οι δέ περὶ Οὐάλεντα καὶ Οὐρσάκιον προλαβόντες τοὺς πρέσβεις, ἀπαντα κατέλεγον βασιλεῖ· τὴν τε γραφήν ἐπιδεικνύμενοι ἦν ἀνέγνων, καὶ τὴν σύνοδον διέβαλον, ὡς μὴ δεξαμένην τὴν ἔκθεσιν· ἐφ' ἣς γινομένης καὶ αὐτὸς συνεδριάζων παρῆν· καὶ χαλεπίων τῇ συνδρῷ ὑπερετίθετο τοὺς πρέσβεις μετεώριῶν, ταλαιπωρουμένους τῇ προσεδρείᾳ, διὰ τιμῆς δὲ ἄγων οὖς ἐκεῖνοι καθεῖλον. Μόλις δὲ ἔγραψε παραιτούμενος, ὡς δι' ἀνάγκης ὅν, ἐπὶ πολεμίοις ιέντας, τοὺς πρέσβεις ἰδεῖν εὐχερῶς ούκ ἕσχεν· ἐν δὲ τῇ Ἀδριανοῦ ἵπαντόντα, προσδοκᾷν, ἵνα ἔξω τῶν θορύβων γενόμενος, τά τε τῆς πρεσβείας ἀκούσοις, καὶ τὸ χρεῶν καταπράξῃται. Προσετίθει γάρ, ὡς τὸν περὶ τῶν θείων σκέπτεσθαι μέλλοντα χρῆναι ἀμικτούς τῶν ἀλλων, καὶ εἰλικρινῇ θορύβων κεκτῆσθαι ψυχήν. Πρὸς δὲ τὴν σύνοδος ἀντεδήλου αὐθίς, ὡς οὐδαμῶς ἀλλο παρὰ τὸ δόξαν ἐκείνοις πραχθείη, καὶν εἰ τι καὶ γένηται. Καὶ οὐκ ἔγραψε μόνον, ἀλλὰ καὶ οὕτω φάσαι καὶ τοὺς πρέσβεις ἐπενετεῖλατο. "Εἴτι δὲ προστηθόλεις τὴν πρέσβεις δέξασθαι καὶ μετ' εὐνοίας ίθι ἵν· μαθεῖν τε δὲ δι' αὐτῶν ἀγράφως ἐκμήνυον· πρὸς δὲ καὶ ἔγραφον ἐπιμελῶς ἀναγνῶνται. Καὶ γάρ πως χαλεπὸν εἶναι· Ελεγον ἐπ' αὐτοῦ βασιλεύοντος· τοσαύτας ἐκκλησίας ἐν τοσούτῳ χρόνῳ χτηρεύειν, ζῶντῶν τῶν ἐπισκόπων καὶ ταῦτα· χρεῶν δὲ εἶναι, εἰ γε καὶ αὐτῷ συνδοκεῖ, πρινὴ ἐπιστῆναι χειρῶν, ἐπὶ τὰς ἴδιας ἐκκλησίας ἔκαστον ἀναστρέψειν. Τοιαῦτά καὶ ἀλλα τούτοις παραπλήσια γράψαντες, διστῇ εἰκός ἵκετας λεράς, δύναμασι καὶ λόγοις πολὺ τὸ ἐπιγαγγόν ἔχουσιν ἐν κόσμῳ θέμενοι τῇ ἐπιστολῇ, ὅλιγον χρόνον ἐπέμειναν· ὡς δέ μηδὲν αὐτοῖς ἀντιδηλώσαν, ἐπιμείναντες είτα ἐπὶ τοὺς οἰκείους θρόνους ἔκαστος διελύνοντο. "Οὗτοι μὲν οὖν καὶ οἱ ἐν Ἀριμίνῳ συνελθόντες τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν ἐκύρωσαν, πρόδηλον· ὅτι δέ ἐς ὑπερεφον ποιῶσι τῇ προκομοῖσθεις τῇ Σιρμίῳ πίστει τοῖς περὶ Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλεντα καθυπέγραψαν, καὶ τοῦτο δηλώσουμεν. Διπτοῦ δὲ περὶ τούτου φέρονται λόγοι· ὃ μὲν γάρ φησιν ὡς βασιλεὺς πρόφασιν σχὼν τὴν τῆς συνδροῦ διάλυσιν, ὡς μὴ ἐκντινεῖς γεγενημένην, δοῦναι κατ' ἔκουσια, τοῖς περὶ Οὐάλεντα, ἢ αὐτοῖς ἔστι βουλομένοις, τὰς πρὸς ἔργα διοικεῖν ἐκκλησίας, καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν

quam, sed ut omnia intacta integraque permaneant, sicuti a patris tui pietate ad hoc usque tempus sunt conservata, ac ne deinceps nos itineris labore affligi, atque alienos longeque dissitos a parœciis nostris esse permittas, sed ut episcopi potius cum populo suo in pace sacris epulis et rebus divinis vacare possint, pro tua salute, divinum numen largiri dignetur. Legati vero secum ferunt: qui quidem etiam ex ipsis sacris am pietatem. Hæc episcopi Arimini congregati

CAPUT.XLI.

De episcoporum Arimini congregatorum cum imperatore dissensione : et de synodo dolo malo Nicæa, quæ Thraciæ civitas est, coacta.

Sed Valens et Ursacius legatos prævenerunt, et imperatori rem omuem arbitratu suo exposuerunt, scriptoque quod legerant ostento, synodum apud eum calumniose prosciderunt, ut quæ formulam non repererit, cui conscribenda ipse affuisse. Atque ille synodo succensens, oratores, quibus diuturna mora in aula molesta erat, diem de die diffundens, differebat: contra autem, quos illi exauctoraverant, in pretio habebat. Et vix tandem excusans se, scripsit, quod necessitate urgente ut contra hostes iret, per expeditionem eam legatos facile videre non potuerit, Adrianopoli autem redeuntem se expectare illos jusserit, ut ibi tumultibus liber, per otium et legationem audiret, et quæ opus essent constitueret. Addidit et illud, de rebus divinis deliberare volentem, negotiis aliis vacuum, animumque sincerum atque quietum obtinere debere. Ad quæ synodus rescripsit, nihil se aliud omnino quam decretum ab illis esset, etiamsi quidquam præterea statueretur, facturam. Et non modo scripsit, sed id quoque dicere legatos jussit. Insuper eidem supplicavit, ut placide oratoribus receptis, et quæ sine scripto dicturi essent benigne acciperet, et quæ ipsi scripsissent diligenter cognosceret. Durum etiam quodammodo esse signifilarunt, ipso imperante tot ecclesiis tanto tempore vivis adhuc episcopis orbari, **779** opusque esse, si ipsi quoque videretur, prius eos ad ecclesiam quemque suam redire, quam hiems eos oppimeret. Hæc atque alia bisce similia, ita uti supplices episcopos decebat, cum oratione ad persuadendum apposita per epistolam gravem et tersam ad eum scripsissent, satis diu adhuc illi morati sunt, cumque nihil ipse respondisset, deinde a sedes suas sunt reversi. Atque quod episcopi quidem Arimini congregati Nicenam confirmavarent fidem, satis iam constat. Quod vero postea multi formulæ ab Ursacio et Valente ex Sirm o allatae subscripserint, id quoque declarabimus. Qua de re duplex fertur opinio. Harum altera est: imperatorem occasione arrepta a synodo, quasi non sua voluntate soluta, Valenti ejusque

sectoribus facultatem permisisse, ut quas vellent in Occidente ecclesias administrarent, omnibusque lectam ab eis fidem traderent: et quicunque subscribere illi nolent, sedibus suis dejicerent, atque alios factionis suae illis subrogarent. Qua potestate accepta, illos vi omnes, ut quam diximus formulam comprobarent, abortos esse: et qui id facere noluissent, quamprimum ecclesiis expulisse. Primumque Liberium, quod dicto audiens non fuisse, vi exactum esse. Quidam sane secundam hauc proscriptionem ejus fuisse dicunt, alii autem primam, cum ea etiam quæ supra de Felici diximus, acta sunt. Atque illos, rebus ita per Italiam gestis, eadem per Orientem quoque facere constituisse. Et per Thraciam euntes, ubi in oppidum quoddam regionis ejus nomine Nica pervenissent, conventum coegisse, fidemque Arimini a se lectam, ex Latina in Græcum linguam conversam stabilire conatos esse, atque publice sermonibus sparsisse, formulam eam Nica a synodo universalis rite atque ordine editam confirmatainque esse: ut videlicet nominum vicinitate per fraudem simpliciores scriptum id, perinde atque Nicæ in Bithynia compositum esset, accipientes, decipere possent. Verum calliditatem cavillationemque eam deprehensam, in risum atque ludibrium abiisse. Atque hoc sic nonnulli tradidere. Altera autem opinio suit.

780 Cum episcopi Arimini congregati, quod imperator responsum differret, quodque illis redire ad sua non licet, macerarentur: qui alteri sententiæ addicti erant, subornarunt quosdam qui dicenter, non convenire, quod quidam unum substantiæ Verbum tantopere propugnarent, ut propterea omnes ubique episcopi per seditionem dissideant. Licere similem Patri Filium dicere, et universalem orbis contentionem sopire. Episcopos Orientales, nisi substantiæ nomen tolleretur, conquituros non esse. Hæc cum ab ejus sententiæ studiosis cum versuta quadam gravitatem et si dicta essent, ægre tandem synodum auctuclam esse, ut Ursacii et Valentis formulæ subscribendum putaret. Veritos quippe artifices doli istius esse, ne legati apud imperatorem Occidentalium episcoporum constantem quam inde ab initio præstitissent alacritatem, et tū δμουσιον, consubstantialis, tolendi causam exponerent. Quare illud eos invenerintur consilium, ut oratores in oppido Thraciæ quod dictum est Nica distinerentur, per causam ejusmodi obtentum, propter hyemis asperitatem et itinerum difficultatem jumenta progredi et viae laborem ferre non posse. Atque in ea interim mora constituisse, fidem ab ipsis compositam ex Latino in Græcum sermonem translatam, ad Orientales mittere episcopos. Sic namque fore, cum illi ad septentriam eorum inclinati essent, ut quod ageretur perficerent; fallacia in vero talem non deprehensum iri ab eis, qui rem hanc consideraturi essent, conventum videlicet Ariminensem invitum ab δμουσιον, consubstantialis, verbo recessisse: utpote ab Orientalibus episcopis, qui dictionem eam prorsus rejecissent, coactum. Quod quidem re ipsa falsum erat. Fere enim omnes in Oriente,

A ἀναγνωθεῖσαν πίστιν πᾶσιν ἐκδίσθαι· καὶ διος μὴ ὑπογράφειν αἰρόντο ταῦτην, τῶν θρόνων ἐλαύνειν, καὶ ἀλλους εἰσάγειν οὓς ἂν διμοφρονεῖν γνοῖεν. Τοιαύτης δ' ἔξουσίας ἐπεὶ ημμένους πάντας πρὸς βίᾳν ἀγειν τῇ εἰρημένῃ πίστει καθεπογράψειν· καὶ τοὺς μὴ βουλημένους οὕτι ποιεῖν, ὡς τάχος οὕτεν. Ὡν πρώτον Λιβέριον, μὴ πειθμένον, πέδης βίᾳν ἐξήλαυνον. Καὶ οἱ μὲν φασὶ δευτέραν ἐξηράν ταῦτην αὐτῷ γενέσθαι, οἱ δὲ πρώτην· ὅτε καὶ τὰ κατὰ εἰς Φῆλικα γέγονεν, ὡς πρὸ βραχέος εἰρήκαμεν. Ταῦτα δὲ κατὰ τὴν Ἰταλίαν διαπραξίμενοι οἱ περὶ Οὐάλεντα, τὰ ίσα καὶ κατὰ τὴν ἔω πράττειν ἐσκόπουν. Καὶ οἳ διὰ Θράκης Ιόντας, ἐπει κατά τινα τοῦ Εὐθυνος πόλιν, ή Νίκη δυνομά ήν, παρεγένοντο, σύνοδον ἀθροισαντες, τὴν ἐν Ἀριμίνῳ πίστιν ἐκ Ψωμαῖκης εἰς B Ἐλλάδα φωνὴν μεταβαλόντες, βεβαιοῦν ἐπειρῶντο· καὶ ἐκτρυχαντας ὡς ὑπὸ οἰκουμενικῆς συνέδου ἡ ἐν Νίκῃ πίστις τὸ βέβαιον ἔσχεν ὡς χρεῶν ἐπιψηφισθεῖσα· ὡς δὲ γε τῷ παραπλησίῳ τῶν δυνατῶν ἐπιβούλως ἀπατᾶν ἔχωστος τοὺς ἀπλουστέρους· ὡστ' αὐτὴν εἶναι οἰσθαι τὴν ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας ἐξενεχθεῖσαν γραφήν. Ἀλλὰ τὸ σόφισμα ἐξηλέγκετο, καὶ ἐν καταγέλωτι ήσαν τὰ δρώμενα. Οἱ μὲν οὖν οὗτοι φασίν· ἔτερος δὲ λόγος ἔχει, ὡς τῶν ἐν Ἀριμίνῳ τῇ βραδυτῆτι τῆς βασιλικῆς ἀποκρίσεως πιεζομένων, τῷ μὴ ἔσθαι ἀναχωρεῖν, οἱ θατέρως διῆγη προσκείμενοι ὑποβάλλουσι τινας εἰσηγουμένους, μὴ δεῖν εἶναι, μηδὲ λέξεως ἀντεχομένους τοῦ τῆς οὔσιας δύναμας, δι' αὐτῆς στασιάζειν τοὺς ἀπανταχοῦ ἱερέας· Ενεστὶ γάρ δημοιον τῷ Πατρὶ τὸν γίλον λέγειν, καὶ τὴν οἰκουμενικὴν διαλύειν ἔριν· μηδὲ γάρ δι τοὺς ἀνά τὴν ἔω λεπεῖς ήρεμεῖν, μὴ τοῦ τῆς οὔσιας περιαρισμένου δύναμας. Οὗτως δὲ κομψῶς ἐπικειμένων τῶν σπουδαστῶν, μόλις πεῖσαι σήμα τὸν σύνοδον· καὶ ὑπογράφειν αἰρετοῦται, ήν οἱ περὶ Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλεντα ἔγραφον ἐκθεσιν. Ἐν δέει δὲ γεγονότες μήπως οἱ πρέσβεις δηλητησάσθαι ταῖς τοῦ δμουσιον ἀνατρέσεως ἐπιτρέποντες τοὺς περιθεῖς κατὰ τὴν εἰρημένην πόλιν τῆς Θράκης Νίκην, βουλὴν Εὐθεντο, πρόφασιν εἰπόντας τὸ τοῦ χειμῶνος τριχύν, καὶ τὸ μὴ πρὸς ὄδους πορίαν πρόχειρον τοῦς ὑποκυγίοις· καὶ ἐν τῷ μεταξὺ τῆς βραδυτῆτος, βουλεύεται τὴν ἐκτεθεῖσαν πίστιν ἐκείνης ἐκ Ψωμαῖκης εἰς Ἐλληνίδα φράσιν μεταβαλεῖν, καὶ τοῖς ἀνά τὴν ἔω διαπέμπεται λερῆσιν· ἐκεῖναι γάρ οὐτως τὸ σπουδαζόμενον κατορθοῦν, κατὰ βούλησιν συγκειμένων ἐκείνων. Τὴν δὲ ρχδιουργίαν μὴ κατάφωρον εἶναι διὰ τῶν ἐλεγχόντων, ὡς ἀκούτες οἱ ἐν Ἀριμήνῳ τῆς λέξεως τοῦ δμουσιον ἀπέστησαν· διὸ δὲ τοὺς κατὰ τὴν ἔω ἐπιεκδόπους σκηπτόμενοι, ὡς παντάπασιν ἀποστοιμένους τὸ δυναμα· διπερ ταῖς ἀληθείαις φευδές ήν. Σχεδὸν γάρ ἀπαντες καὶ κατ' εύστιαν δημοιον εἶναι τῷ Πατρὶ τὸν γίλον ἐδόξαζον. Η διαφορὴ δὲ ήν μόνον, οὐπερ οἱ μὲν δμουσιον, οἱ δὲ δμουσιούσιον ὧνομάζοντο τὸν γίλον.

C D Ενεστὶ γάρ δημοιον τῷ Πατρὶ τὸν γίλον λέγειν, καὶ τοῖς ἀνά τὴν ἔω διαπέμπεται λερῆσιν· ἐκεῖναι γάρ οὐτως τὸ σπουδαζόμενον κατορθοῦν, κατὰ βούλησιν συγκειμένων ἐκείνων. Τὴν δὲ ρχδιουργίαν μὴ κατάφωρον εἶναι διὰ τῶν ἐλεγχόντων, ὡς ἀκούτες οἱ ἐν Ἀριμήνῳ τῆς λέξεως τοῦ δμουσιον ἀπέστησαν· διὸ δὲ τοὺς κατὰ τὴν ἔω ἐπιεκδόπους σκηπτόμενοι, ὡς παντάπασιν ἀποστοιμένους τὸ δυναμα· διπερ ταῖς ἀληθείαις φευδές ήν. Σχεδὸν γάρ ἀπαντες καὶ κατ' εύστιαν δημοιον εἶναι τῷ Πατρὶ τὸν γίλον ἐδόξαζον. Η διαφορὴ δὲ ήν μόνον, οὐπερ οἱ μὲν δμουσιον, οἱ δὲ δμουσιούσιον ὧνομάζοντο τὸν γίλον.

paucis excepis, substantia Patri similem Filium sunt opinati. Et controversia in eo tantum erat, quod partim quidem δρουόντον, consubstantiale, partim autem δμούντον, similisubstantiale, Filium dicerent. Et hæc quidem in Occidentis partibus acta.

ΚΕΦΑΛΑ. ΜΒ'.

***Οσα κακὰ εἰ Ἀρειανοὶ τοῖς τῷ δμούντον σεβομέροις ἔπηγον· καὶ περὶ τῆς Μακεδονίου ὡμοτητὲς· καὶ δσυ καὶ Νανατιανοὶ διὰ τὸ δμούντον ἐπισυνθῆκαν κακά· καὶ ὡς Μακεδόνιος, ματαύρεος τὴν τών Δεινύνων θίβην Κωνσταντίνου, στάσιν τῷ δήμῳ ἐποίησε· δι' οὐδὲντος ἐπειράτο τὸν Κωνσταντίνον.**

Περὶ μὲν οὖν τὰ ἑσπέρια μέρη τοιαῦτα ἐπράττετο· περὶ δὲ τὴν ἔω τούτων γινομένων, πρινὴ τὴν ἐν Σείευκειᾳ σύνοδον συνελθεῖν, οὐκ ἐλάττους ἐγίνοντο ταραχαί. Οἱ γάρ τοι Ἀρειανοὶ προτίταμενοι δύγματος, πολὺ τι θρόσος; ἐκ τῆς βασιλικῆς ροῆς προσλαμβάνοντες, ἀκάθετοι τε ἡσαν, καὶ καινοτέροις ἀει πράγμασιν ἐπεγέρουν. Ἀμέλει τοι καὶ οἱ ἀμφὶ τὸν Καισαρεῖας Ἀκάκιον, καὶ τὸν Σευθοπόλιτην Πτερόφιλον, Μάζικμον πανούμενοι ἵεράσθαι, Κυρηλλῷ τὴν τὸν Ἱεροσολύμων Ἐκκλησίαν ἐπέτρεψαν. Μακεδόνιος δὲ τὰς περὶ τὴν Κωνσταντίνου ἐπαρχίας καὶ πόλεις ἀνατρέπων ἐτάραττεν, ἐπισκέπτους αὐτὰς προδαλλόμενος, οὓς δῆσε πρὸς ὑπουργίαν τοῦ σφετέρου σκοποῦ δεξιούς. Ἐλευσίψ μὲν οὖν τὴν Κύζικον ἐνεχείριε, λαμπρῶς ἐν τοῖς βασιλείοις πάλαι στριτευσαμένῳ· Μαραθώνιον δὲ τῆς Νικογεδέων πόλεως ἀργιερέα ἐδείχνυν, ὃν τῆς κατ' αὐτὸν Ἐκκλησίας διάχονον δντα, σπουδαῖον εἶναι λόγος ἔχει, πτωχεία συνιστᾶν, καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν φροντιστήρια· καὶ τὸν μὲν βίον ἀγαθῶν καὶ ἀμφι φεγένθασι· κακῶν δὲ διαθέσθαι τοὺς δμούντον δοξάζοντας τῷ Πατρὶ τὸν Γίδην καὶ μάλιστα δεξιούς πλὴν οὐχ ὥσπερ ὁ Μακεδόνιος οὗτος γάρ οὐ μόνον ἀπηγνῶς ἐδίκτειος τοὺς ἐκτρεπομένους αὐτῷ κοινωνεῖν, ἀλλὰ καὶ εἰρκταῖς περιέλειε, καὶ ἀκοντας ἐδιάζετο, καὶ πολλοὺς τῶν ἐν εὐλαβεῖς ἤκιζετο, καὶ δύλῳ τὰ στόματα δισιρῶν, ἀκόντων τὰ μυστήρια ἐνετίθει. Πολλὴ δέ τις κόλασις; αὕτη ἰδόξει, καὶ τῶν ἀλλων τιμωριῶν ὑπερφέρουσα. Ωσαύτως δὲ καὶ γυναικας συντρπάζων καὶ πτιδεῖς, καὶ ταῦτα μήπω μυθίζεται, μυσταγωγεῖν ἐδιάζετο. Εἰ δέ τις παρητέλτο, ή καὶ ἀντιλεγεῖ, πληγαῖς ἦν ἐκεῖ καὶ μάστιγας ἐπακολουθούσας ὅρξην, δοσμά τε καὶ δεσμωτήρια, καὶ δια τούτοις ἀκόλουθα. Ἀρκέσει δὲ πάντως ἐνδεῖ διειλημνηθέντα, δεῖξαι δσον ὀμβρτήτος τῷ Μακεδονίῳ προσῆν, καὶ τοῖς κατ' ἐκείνον συνηκμακόσι τὸ ἀπηγνῶς καὶ ἀπάνθρωπον. Καὶ γάρ τινων γυναικῶν, αἱ τὴν αὐτοῦ ἐξερέποντο κοινωνίαν, τοῖς μαστοῖς θίεισαις καὶ κίσταις ἐναποκλείων ἀπέπριεν. Εἰσὶ δὲ, ὡν τὰς αὐτὰς, ποτὲ μὲν δοῖς εἰς ἄκρον ἐκπυρθεῖσι, ποτὲ δὲ καὶ σιδήρῳ πεπυρακτωμένῃ κατέκαιον. Ἀγήθης τε ἦν αὕτη καὶ ἐνίζουσα τιμωρία ὑπὸ τῶν Χριστὸν δμολογεύντων ἐφευρεθῆσα, ἐπέκειγα τῶν, ὃν οἱ ἔξ Ελλήνων τύραννοι πάλαι φιλοτίμως ἐξεύρον. Ναὶ μήν καὶ πολλάς τῶν ἐκκλησῶν εἰς ἔδαφος ἐβρήπτε, βασιλέων; γράμματα προτιχόμενος; δὲ προσέτατον τοὺς εὐκτηρίους οἰκους; τῶν τὸ δμούντον κηρυττόντων εὐθὺς ἀνατρέπεσθαι. Ἐξ η; αἵτις καὶ τὴν τῶν Νικουστιανῶν ἐν τῇ Πελαργοῦ ἐκκλησίαν ἤδαφιτεν,

781 CAPUT XLII.

Quæ mala Ariani intulerint consubstantiale coletibus: de Macedonii crudelitate. Quæ etiam mala Novatianis propter consubstantiale acciderint. Ut Macedonius translatis in alium locum Constantini reliquiis, tumultum populi concitarit: quam ob causam Constantius est indignatus.

In Oriente vero, priusquam synodus Seleucia coiret, non minores erant turbæ. Ariane enim basis propugnatores ingenti confidentia ex imperiali auxilio concepta, effrenato atque impotenti erant animo, semperque novis studebant rebus. Proinde Acacius Cæsariensis, et Patrophilus Scythopolitanus, Maximo exauctorato, Cyrillo Hierosolymitanæ ecclesiæ curam commisere. Et Macedonius Constantinopolim vicinasque ei præfecturas et urbes miscens turbabat, episcopos eis quois rebus suis idoneos esse sciebat, designans: nam Eleusio Cyzicenam attribuit ecclesiam, qui antebac loco splendidio in imperiali aula stipendia fecerat. Marathonium autem Nicomediæ sacrorum antistitem creavit, qui ecclesiæ ipsius diaconus cum fuisse, egregium se prestitisse virum dicitur, indigentium hominum domiciliis, virorumque et mulierum scholis extruendis atque curandis. Et cum amborum istorum vita probaretur, affligendis tamen eis qui δμούնτον, consubstantiale, Patri Filium prosterrentur, nimium erant industrii: verumtamen ea in re Macedonio dissimiles. Is etenim non modo crudeliter eos persecutus, qui communionem ejus vitarent, sed in vincula quoque conjiciebat invitatos, et judicibus tradebat. A communione ejus abhorrentes ad eam vi intentata cogebat, multosque religione praecarios pulsabat, et sustine ora eorum diducens, vel invitatis sacra mysteria ingerebat. Qui quidem ingens visus est esse cruciatus, tormenta alia longe superans. Ad eundem modum et mulieres atque pueros, qui de rebus sacris nondum instituti essent aut baptizati, arripiens, mysteriis initiari cogebat. Quod si quis renueret, aut responsaret, eum plaga, flagra, vincula, carcer, et quæ iis convenientia sunt, consequebantur. Cæterum unius atque alterius exempli ejus mentione facta, satis omnino erit, quanta Macedonii feritas, eorumque qui cum eo vigeante crudelitas fuerit et inhumanitas, ostendere. **782** Quarundam enim seminarum quæ ejus aversabantur communionem, mammas arcis et cistis compressas avulsit. Erant quibus easdem corporis partes nunc ovis ad summum igne lostis, nunc ferro candenti adureret. Insolitum sane id, exoticumque supplicium, ab eis qui Christum professi sunt inventum, quod ea quæ olim Græcorum tyranii magnō studio et ambitione excoxitarunt, longe post se relinquit. Quin multas quoque ecclesiæ solo sequavit, imperatoris litteras præferens, quæ do-

mos precatorias τὸ δμοσύσιν, consubstantiale, proficitum statim evertere jubebant. Ex qua causa etiam Novatianorum ecclesiam, quæ in vico τοῦ Πελαργοῦ, hoc est Ciconiæ, erat, est demolitus, quod eos quoque τῷ δμοσύσιψ, consubstantiali, assentiri sciret. Quo tempore illi egregium strenuæ manus opus cedidere, forsitan eos ut ejusdem sententiae assertores adjuvantibus τοῦ δμοσύσιου, consubstantialis, professoribus. Ecclesia enim illa ab eis quibus hōc coimmissum fuerat, eversa, illi coacta manu universi cum conjugibus et liberis, quod opus erat et conveniebat, pro se quisque afferentes, supra modum laborarunt: et brevi temporis momento, in loco cui nomen est Συκαὶ, hoc est sīci (1), e regione urbis, e vestigio aliam condidere ecclesiam, eamque Ἀναστασίαν (2), id est Resurrectionem, vocavere, ex eventu ipso nomen id ei imponentes. Quam deinceps rursum, Juliano imperante atque permittente, in priorem locum materia ex Ficis deportata translulerunt, opere utroque incredibili celeritate perfecto. Hæc cum a Macedonio ita gererentur, Novatiani sere et catholicæ Ecclesiæ τὸ δμοσύσιον, consubstantiale, proficites, conjuncti atque uniti sunt, eamdem obtinentes sententiam, atque *leisdem* exagitati malis. Pacem namque inter se agebant, conveniebant, orationesque et alia communicabant, nullo ab Arianis qui ecclesiæ omnes occupaverant, catholicis reliquo templo. Ita consuetudinis assiduitate, et rerum adversarum æquabilitate, frustra illi esse, si inter se dissiderent, existinantes, ad mutuam communionem erant propensi. Et perfecta res fuisse, nisi multitudinis alacritatem parva quædam invidia intercedens impedivisset, multis morem rursum velutum retinendum, atque communio nem imperfectam avergandam esse dicentibus. **783** Eisdem porro modis Cyzici Eleusius Novatianos affligebat: templum enim eorum ibi prorsus sustulit. Idem qui Mantinei habitabant, et alii quoque in Paphlagonia Novatiani patiebantur. Quos ejicere Macedoniani cum non possent, imperatoris opem implorarunt, qui eis quatuor nullæ armatorum (3) attribui jussit, fore ratus, ut illi insolito armorum metu cederent atque vincerentur (4). Verum res aliter cecidit. Populus enim falcibus et clavis et securibus, aliisque armis, ut sors cerebat, correptis, cum militari manu pro se quisque congressi sunt. Et prælio utrinque commisso, multi quidem etiam ex Paphlagonibus, milites autem fere omnes conciderunt. Quamobrem a multis, necessariis etiam suis, Macedonius est reprehensus. Alienavit quoque ab eo benevolentia ardorem imperator, neque adeo bene posthac erga eum animatus fuit:

(1) Socrates Ficos tredecimam urbis Constantinopolitanæ regionem esse scribit.

(2) Ἀνάστασις et ἀνάστασια vastitatem, et per contrarium significationem restitutionem atque resurrectionem designat: in utramque sane partem templo ei appellatio ista convenit.

A δτ' εἰδὼς κάκείνους τῷ δμοσύσιψ στοχοῦντας· διεῖ δὴ λόγος ἔχει γενναῖα αὐτοὺς ἕργα χειρὸς διαπρᾶξασθαι, τάχα συνατρομένων οἴάπερ δμόφροσι καὶ τῶν ἀπὸ τῆς δμοσύσιου δόξης. Λυομένης γάρ τεινῆς δι' ὄντος ἐπετρέπετο, πανδημεὶ συναθροισθέντες ἔκεινοι, καὶ γυναῖκες καὶ παιδες, τὸ προστήκον ἔκαστος μεταχομίζμενοι, ὑπερφωνῶς ἐπόνουν· καὶ ἀκαριάς εἰς τὸν ἀντιπέραν τόπον τῆς πόλεως, ὡς Συκαὶ δνομα, ἀθρόως ἐπερόν οἰκον ἀνίστων· καὶ Ἀναστασίαν τὸν οἰκον ὀνόμασαν, ἐκ τοῦ συμβάντος τοῦ δνομα περιβέμενοι· δι' αὐτοῖς Ἰουλιανοῦ ἀρέστος καὶ ἐπιτρέψαντος, εἰς τὸν πρότερον μετήγαγον τόπον, τὰς ὅλας μεταχομίσαντες ἐκ συκῶν, ἀπειρφάταχει καὶ δμφω διαπρᾶξάμενοι. Τούτων δὲ ὑπὸ Μαχεδονίου γινομένων, μικροῦ οἵτε Ναυατιανοὶ καὶ οἱ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας τῷ δμοσύσιψ στοιχουντες ἥγινθησαν, Ισην δόξαν ἔχοντες, ἐπίσης τε ἐλαυνόμενοι· καὶ πρὸς ἀλλήλους ἐπονδοντο, συνήρχοντο τε καὶ εὐχῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἐκοινώνουν. Οὐδεὶς γάρ οἶκος τοῖς ἀπὸ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας ἐλείπετο, τοῖς Ἀρετανοῖς πάντων κατεχομένων. Τῷ δὲ συνεχεὶ τῆς δμιλίᾳς καὶ τῷ τοῦ πάθους ταυτῷ κενὸν εἶναι οἰόμενοι ἀλλήλων διστασθαι, πρὸς τὸ κοινωνεῖν ἀλλήλοις ἥσαν. Καὶ γε ἀν ἐπεραίνετο, εἰ μὴ τὸ τοῦ πλῆθους πρόθυμον βραχὺ τι βασκανίας ἐμπεσόντες τέσσαρες, τὸ ἐκ παλαιοῦ ἦθος χρῆναι καὶ αὐθίς κρατεῖν πολλῶν λεγόντων, καὶ τὴν μὴ ἐντελῆ κοινωνίαν ἐκτρέπεσθαι. Τὰ διαὶ δὲ καὶ Ἐλεύσιος ἀνὰ τὴν Κύζικον τοῖς Ναυατιανοῖς ἐποιεῖ. Τὴν γάρ ἔκεισε ἐκκλησίαν αὐτῶν δρόμην καθεῖτεν. Ἐπίσης δὲ καὶ οἱ κατὰ τὸ Μαντίνειον οἰκοῦντες ἐπασχον, καὶ διλοὶ Ναυατιανοὶ Παφλαγόνες· οὓς ἐκελαύνειν μὴ οἷος τε δντες οἱ τῆς Ἐκκλησίας Μαχεδονίου, ἐδόντο βασιλέως συναίρεσθαι. Οὐ δὲ τετρακοτάλιος; ξιφῆρεις στρατιώτας πέμπων, τῷ ἀθίει τῶν δπλων φέτο ὑπὸ γείρων σχεῖν. Τὸ δὲ διλως ἀπέδαινε. Τὰ γάρ ἔκεισε πλήθη, δρέπανα καὶ κορύνας καὶ διλοὶ εἰ τι ἐτυχεν ἀρπάσαντες, ἔκαστος συμβάλλουσι τοῖς στρατιώταις. Καὶ μάχης ἐκατέρωθεν συρράγεισης, πολλοὶ μὲν καὶ τῶν Παφλαγόνων, τῶν δὲ στρατιώτων σχεδὸν δοις πίπτουσι. Κάντεῦθεν ὑπὸ μέμψιν ἢν Μαχεδόνιος τοῖς πολλοῖς τῶν ἐπιτηδείων. Ἀφῆρει δὲ καὶ βασιλεὺς τὸ τῆς εὐνοίας θερμόν, καὶ τὰ πρὸς αὐτὸν οὔτε ἐρήμωμένων διέκειτο, ἀτε δὴ τοσσότων φύνων αἴτιον γεγονότα. Συμβάν δὲ καὶ τούτῳ μείζων τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπέχεταιν ἕγειρεις βασιλεῖ· τοῦ γάρ οἰκου ἐν ψή δη λάρναξ καὶ τὸ σῶμα ἔκειτο Κωνσταντίνου, πτῶσιν ἀπειλούντος, καὶ δίους οὐκέτι ἐλαχίστου τοῦ, ἔκειτο δὴ παρερθεύουσιν ἐπιτηδείου, Μαχεδόνιος τὰ τεῦ βασιλέως διττὰ ἀλλαχοῦ μεταφέρειν ἐσπούδαζε. Τὸ δὲ πλῆθος, μαθόντες, στασιάζοντες ἥσαν, μὴ γρήνας λέγοντες, βασιλέα μέγαν οὐτω μεταχομίζειν· μηδὲν γάρ διαφέρειν τοῦ ἀνορύττειν. Οἱ δὲ μάλιστα σύμ-

(3) Τέσσαρας ἀριθμούς, Socr. Τέσσαρα τάγματα, Σοζον. Τετραρθμούς στρατιώτας, Suid.

(4) In ea persecutione Novatiani Paphlagones vim vi repellentes, Macedonianam manum male accipiunt.

χωνοι ἡσαν καὶ οἱ τὸ δέγμα τῆς ἐν Νικαιᾳ συνδους πρεσβεύοντες, ὑδρίν τοῦ βασιλέως τὴν μετεκομιδὴν οἰδόμενοι, δὲνιοι; τε καὶ διὰ σπουδῆς ποιούμενοι Μακεδονιψὲ ἐνεντοῦσθαι. 'Ο δὲ ἥκιστα φρονέσας τῶν εἰρημένων, μετάγει τὸ σῶμα περὶ τὸν ναὸν· ὅπου δὴ καὶ ὁ νεκρὸς Ἀκάκιους κεῖται τοῦ μάρτυρος· οὐ γνωμένου, τῶν διαφερομένων πολλὴ τι; γίνεται συνδρομή· ὡν οἱ μὲν δὲ ἐπεινούν, οἱ δὲ ἐν μέμψει ποιούμενοι τὸ πραχθὲν, τὸ μὲν πρώτον ἡμέροντο· ἐπειτα καὶ ἀλλήλων τραπέντες, ἐς τοσοῦτον ἀποπλας ἐγένοντο, ὡς αὐτὸν τε τὸν οἶκον, καὶ τὸν πέριξ τόπον, αἱμάτων καὶ φόνων ἐμπλεων δεῖχαι. Βασιλεὺς δὲ τοι πρῆστερον διάγων, ἐπει τὰ κατὰ τὴν πατρικήν θίδην συμβάντα διέγνων, χαλεπῶς ἐφερεν· ἐμῆνε τε Μακεδονιψ, ὡς ὑδρισμένου αὐτῷ τοῦ πατρὸς, ἀτε παρὰ γνωμῆν τεκένου μεταθεναι τολμήσαντι· καὶ ὡς αἰτιον ἡγούμενος τῆς τοῦ πλήθους φθορᾶς. Καὶ δῆτα τῶν ἐσπερίων ἀπάρας, εἰς τὴν "Ἐω διέβαινεν. Ιουλιανὸν δὲ τὸν ἀνεψιὸν Καίσαρα τηνικαῦτα χειροτονήσας; ἐπὶ φυλακῇ τῶν πρὸς δύσιν ἀρχομένων μερῶν, εἰς Γαλάτας ἐπεμπεν.

eo recordia processerunt, ut et eam ipsam ædem sanguine et cædibus compleverint. Imperator paterno sepulcro actum esset intellexit, gravi id tulit animo, 784 et Macedonio, injuria ab eo affectum esse patrem, qui illum præter voluntatem suam transferre ausus fuerit, ipsius quoque cædis tantæ multitudinis causam esse denuntiavit. Et postea ex Occidente ad partes Orientales transiit. Et Julianum patruellem fratrem, tunc Cæarem factum, ut provinciis Occidentibus præsidio esset, in Galatiam misit.

ΚΕΦΑΛ. ΜΓ'.

Περὶ τῆς ἐν Σελεύκειᾳ συνέδου· καὶ περὶ τῆς Λιλῆς ἐκθέσεως τῆς πλετεως ήν Ἀκάκιος ὑπηρέτευσεν.

'Αλλ' ὅπως μὲν Μακεδονίος τοῦ θρόνου ἀπεσφαστὸιη, πολλῶν κακῶν βραχεῖαν δεδωκὼς δίκην, μικρὸν ὑπερον λέξω· ἐπὶ δὲ τὴν ἐν Σελεύκειᾳ μεταθῆσομαι σύνεδον, ἢν Κωνστάντιος διὰ τὸ τῆς δόσου δυσχερὲς ἀντίτιμον τῇ ἐν Ἀριμήνῳ κατὰ τὴν "Ἐω γενέθαι προστέτατε. Καὶ δὴ κατὰ τὴν τῆς Ισαυρίας Σελεύκειαν συντήθον ἔκαπον καὶ ἔξηκοντα δύτες; ἐπίσχεποι. Συνῆν δὲ τούτοις; καὶ Λεωνᾶς τῶν ἐκ βασιλέως ἐπισήμως πάλαι στρατευσαμένων· ἐφ' οὐ τὰ τῆς πλετεως; ἐξετοῦθην γράμματιν ἐκέλευε ρασιλεύς· πρὸς τούτῳ δὲ καὶ Λαυρίκιος τοῦ Ἐθνους τὴν στρατηγίαν ἐγκεχειρισμένος, εἴ τι δίοι αὐτῷ τε καὶ τοι; ἐπισκόποις ὑπουργεῖν ἐκ βασιλέως πρέσταγμα τέλων. Ἐπει δὲ εἰς ἐν συντήθον, δέγνυράφων περόντων καὶ σημετουμένων τὰ πάρεμπτοντα, ἐν μὲν δὴ τῷ πρώτῳ συλλόγῳ πολλοὶ τε ἀπειληπάνοντο· δὲ τε Κωνσταντίνουπολεως Μακεδονίος, Βασιλεὺς τε ὁ Ἀγκύρας, καὶ ὁ Σκυθοπολίτης Πατρόφιλος. 'Ο μὲν γάρ νοσεῖν, δὲ δρθαλμιάν, δὲ δὲλλος; δὲλο τι προδόσσαλοντο. Περιητοῦντο δὲ ταῖς ἀληθεῖαις τὸν σύλλογον, ἀτε δεδιότες τῶν κατηγόρων τὰ στήματα. Ἐπει δὲ διὰ τὸ ἀπειλεῖν τούτους, ἡ σύνθεσις τὴν τῶν ἀμφιβόλων περιττεῖτο ἐξέτασιν. Λεωνᾶς ἐκέλευε καὶ οὗτω τὶς ἐκάστη πονοῦντα εἰς; ζήτησιν διγειν. Οἱ μὲν οὖν πρίτερον τὸ δόγμα λέγειν, οἱ δὲ ἐξετάζειν τοὺς βίους τῶν ἐγκλήματιν διτιν ἐν αὐτοῖς εἰσηγοῦντο· τοῦτο δὲ διὰ Κύριλλον τὸν ιεροτολύμων, καὶ Εὔσταθιον

A utpote qui tot fuisse cædium auctor. Et cum aliud etiam quiddam accidisset, imperatoris erga eum odium magis est auctum. Templum in quo urna et corpus Constantini situm erat, ruinam minabatur. Atque ubi custodibus ejus et sacerdotibus ea de causa non minimus incessisset metus, Macedonius imperatoris ossa in alium transferre locum volebat. Ea re cognita, multitudo tumultuari cœpit, nefas esse vociferans, magnum imperatorem ita transferre: quod ea res nihil a sepulcri violatione differret. Cum quibus verbis etiam concordabant dogmatis Nicæni professores, contumeliam imperatoris translationem eam esse putantes. Ad id accessit, quod de industria Macedonio adversarentur. Ille autem verbis ejusmodi contemptis, corpus in templum transfert, ubi etiam cadaver Acaciū martyris est sepultum. Quod cum fieret, ingens est populi inter se dissidentis facta concursatio. Atque his factum laudantibus, illis autem reprehendentibus, primum quidem injuriam arcentes se tuebantur: deinde vero alteri in alteros conversi, autem sacram, et proximum in circuitu locum autem in Occidente adhuc degens, ubi quid de eo affectum esse patrem, qui illum præter voluntatem suam transferre ausus fuerit, ipsius.

B B quodque cædis tantæ multitudinis causam esse denuntiavit. Et postea ex Occidente ad partes Orientales transiit. El Julianum patruellem fratrem, tunc Cæarem factum, ut provinciis Occidentibus præsidio esset, in Galatiam misit.

CAPUT XLIII.

De synodo Seleuciae congregata, et alia fiduci formula quam Acacius dictavit.

Cæterum ut Macedonius throno suo sit deturbatus, multorumque malorum exiguum eam luerit pœnam, paulo post dicam. Nunc ad synodum Seleuciae celebratam transeo, quam Constantius propter viæ difficultatem Ariminensis æmulam in Oriente agi præcepit. Seleucie apud Isauros continent et sexaginta episcopi convenere. Cum quibus Leonas fuit, qui dudum apud imperatorem præclarum in aula obtinebat locum. Sub eo ille disquisitionem litteris Constantius fieri jussérat. Assuit ibi quoque Lauricius, gentis ejus dux, mandato ab imperatore accepto, ut si qua in re opus esset, et illi et episopis adasset. Ubi in unum locum convenere, celestesque notariorum affuerent, quæcumque ibi dicerentur scriptis excepturi: in primo consessu multi abesse comperti sunt, in primis Constantinopolitanus Macedonius, Basilius Ancyranus, et Seythopolitanus Patrophilus. Illic quidem ægrum se esse, ille autem ex oculis laborare, atque alias aliud quidquam prætexens: reipsa vero, quod accusatorum metuerent ora, conventum vitantes. Postquam autem propter istorum absentiam, synodus rerum controversarum dispositionem instituere detrectavit: Leonas sic quoque unumquemque, quod sibi visum esset, in questionem producere jussit. Ita alii primum doctrinam constitendum, alii in eorum vitam qui inter ipsos rei agebantur

inquirendum esse censuerunt: atque id propter Cyrillum Hierosolymitanum, et Eustathium Sebastiensem, atque alios protulerunt. **785** Cui rei causam etiam imperatoris litteræ, nunc de fide primum, nunc de moribus inquirere jubentes, præbucere. Proinde in verborum contentionem delapsi, alteri alteros male accepere: et rixandi studio in duas discessere partes: quarum alteri Acacius Cesariensis præiit, et Georgius Alexandrinus, et Uranius Tyrius, et Eudoxius Antiochenus, habentes secum alios triginta et duos: alteri autem Georgius Laodiceæ in Syria, Sophronius Pompeiopolis in Paphlagonia, et Eleusius Cyzici episcopus, quos reliquias synodi cœtus secutus est. Vicit tamen eorum sententia, qui primum de fide disputandum censuerunt. Huc ubi ventum, Acacius formulam fidei Nicææ editam abrogandam, aliamque novam promulgandam esse censuit. Altera autem factio, quæ etiam numero superior erat, Nicænam formulam complectendam comprobandumque esse dixit, ut modo unum tū òmocusatō (consubstantialis) verbum induceretur. Contentio hæc ad vesperam usque extracta est, donec Sylvanus, Tarsensis Ecclesiæ antistes, voce magna, non opus esse, exclamavit, aliam fidei scripturam componere: sufficere enim quæ Antiochiae prius accurate et subtiliter dictata esset: eam ipsam retinendam esse. Quibus verbis communatus Acacius, cuius factionis suæ popularibus ex conventu abiit. Qui vero ibi remansere, Antiochenam fidei professionem tum in concilio recitari jusserunt. Et sic consensus solutus est. Postridie autem templum divæ Thecle in ingressi, foribus clavis, sententiis suis quæ lecta fuerant comprobarunt, seorsimque subscriptionibus confirmarunt. Quidam etiam, vices aliorum absentium obeuntes, lectors et diaconi, eorum a quibus missi fuerant nomine eis subscripterunt. Quod factum Acacius reprehendit: quæ occulto gererentur, minus laudanda esse, atque a sinistra suspicione non abesse, dicens. Conabatur autem novam inferre fidem: quam etiam, sicuti ipsi visum fuerat, a se compositam, privatum principibus viris Leonæ et Lauricio legit, et obtinere maxime contendit. Haec in secundo congressu acta. **786** Tertio porro die, jam etiam qui absuerant præsto erant, Mace-donius Constantinopolitanus, et Basilius Ancyranus. Cæterum Acacius cum factione sua in conventum se venturum negavit, nisi qui ab ipsis et antea ex-auctorati, et jam accusati essent, concessu exigerentur. Et multa inde coorta rixa, placitum est tandem, ut illi secederent: quod etiam est factum. Illi enim cessere. Statuerunt hoc sic Patres, Acacium causam synodi solvendæ singere rati, ut simul et Aetii heresis præsenti disquisitioni eximeretur, et qui rei agebantur judicium effugerent, ipsique adeo Acaciani, de quibus arguebantur criminibus, causam non dicerent. Atque ubi illis dgressis, Acacius cum suis introiit, Leonas libellum quem sibi ab Acacio et popularibus ejus datum,

A tūn Σεβαστεῖας προῆγον, καὶ ἄλλους. Πρόφασιν δὲ διδου αὐτοῖς τάχι βασιλέως γράμματα, νῦν μὲν τὴν πίστιν πρότερον, νῦν δὲ τοὺς βίους ἔξετάζειν ἐγκλεψόμενα. Κάντεύθεν εἰς Ἑριδας λόγων ἴοντες, πρὸς ἀλλήλους κακῶς εἰχον, καὶ ἐκ φιλονεικίας εἰς δύο μέρη διῃρηντο. ὃν τοῦ μὲν ἐνδικτος Ἀκάκιος ἤγειτο, τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Κασαρεῖας ἐπίσκοπος, Γεώργιος Ἀλεξανδρεῖας, Τύρου Οὐράνιος, Εὐδόξιος Ἀντιοχεῖας, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ ἄλλους δύο πρόδις τοῖς τριάκοντα. Θατέρας δὲ μερίδος ἐξηρχε Γεώργιος Λαοδικεῖας, Συρίας, Σωφρόνιος Πομπηΐου πόλεως τῆς ἐν Παφλαγονίᾳ, καὶ Ἐκείνος ὁ Κυζίκιονος οἶκος καὶ τὸ λοιπὸν πέντε τῆς συνόδου πλήρωμα. Ἐκράτει δ' οὖν δύμως τὸ περὶ πίστεως ἔξετάζειν πρότερον. Ἐπει δὲ εἰς τοῦτο κατέστησαν, τοῖς μὲν περὶ Ἀκάκιον ἀθετεῖσθαι δεῖν ἐδόκει τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστεως ἔκθεσιν, ἀλληγορίας τινὰ καινοτέραν ὑπαγορεύειν ὑπεστημανονταί οἱ δὲ τῆς ἑτέρας φύλαγγος, οἱ δὲ καὶ τῷ ἀριθμῷ ἐπιλεγναζοντες, ἔκεινην μὲν πᾶσαν στέργειν καὶ ἀπόσχην, ἀξιούντες ἐλεγον· μόνην δὲ τὴν τοῦ ὀμοουσίου ἀετελοντο λέξιν. Κοιτάχρις ἑσπέρας ἡ περὶ ταῦτα φιλονεικία ἐχώρει, ἔως Σιλβανὸς τῆς Ταρσοῦ προεστώς Ἐυκλητίας, μέγα ἀνακραγών, μή δεῖν ἑτέραν αὐλίς πίστεως; ὑπαγορεύειν γραφήν ἐλεγεν. Ἀρκεῖν γάρ ἔκεινην ἥτις Ἀντιοχεῖα πρότερον διηκρίωται, καὶ χρῆναι ταῦτη ἐμμένειν. Ἐφ' ψ χαλεπήναντες οἱ περὶ Ἀκάκιον, τοῦ συλλόγου ἐξηρχοντο. Οἱ δὲ ἐναπολειψθέτες τότε μὲν τὴν εἰρημένην ἐν Ἀντιοχεῖᾳ ἔκθεσιν τῷ συνεδρίῳ ἀνέγνωσαν, καὶ διαλογος διειλέτο. τῇ δὲ ἐπιούσῃ, εἰς τὸν τῆς θεσπεσίας Θέκλης εἰσιόντες γενόν, καὶ τὰς θύρας ἀποκλεισάμενοι, ἐπεψήφιζον τὰ ἀνεγνωσμένα, καὶ ἐκύρουν καθ' ἑαυτοὺς ταῖς ὑγραφαῖς. Καὶ τινες δὲ τόπον ἑτέρων ἐπέχοντες ἀαγνῶσται τε καὶ διάκονοι, ὑπὲρ τῶν πεμφάντων ὑπέγραφον. Ἀκάκιος δὲ ἐν μέμψει τὸ πραχθὲν ἐποιεῖτο, Τὰ ἐν ἀποκρύψῳ, λέγων, γενόμενα, πόρρω μὲν εἰς τοῦ καλοῦ κακῆς δὲ ὑποψίας οὐδὲν ἐλειπεῖ. Σπουδάζων δὲ ἑτέραν πίστιν εἰσάγειν, ήν, ὡς ἔκεινην δεῖν ἐδόκει, καὶ διαθέμενος, ίδιᾳ τοῖς ἀρχούσιν ἀνεγίνωσκε, Λεωνᾶς τε καὶ Λαυρικίψ καὶ χρατεῖν ἔκεινην μάλιστα ἡπειρε. Τούτο μὲν καὶ τῆς δευτέρας; συελεύσεως τὸ ἔργον κατὰ δὲ τὴν τρίτην ἡμέραν παρῆσαν δῆμοι καὶ οἱ ἀπολειψθέντες, Μακεδόνιος δὲ τῆς Κωνσταντίνου, καὶ Βασιλείος δὲ Ἀγκύρας. Οἱ δὲ ἀμφὶ Ἀκάκιον τοῦ συλλόγου κοινωνεῖν παρηροῦντο, εἰ μή οἱ ὑπὲρ αὐτῶν καθιρεθέντες, καὶ δῆμοι καταγορηθέντες, τοῦ συνεδρίου ἐξελαθώσι. Πολλῆς δὲ Ἑριδος ἀναψθέσης ἐντεύθεν, ἐκράτει μᾶλλον ἐξάγεσθαι καὶ ἐχήγεντο. Παρεχώρουν γάρ ἔκεινος, οἴμενος Ἀκάκιον πλάστεισθαι πρόφασιν διαλύσιν τὴν σύνοδον, ὡς καὶ τὴν Αετίου ἀλεσιν τὴν παρούσαν ἐξετασιν διαφυγεῖν, καὶ αὐτούς γ' ἔκεινους τὰς ὅν τοις κατηγόρηντο δίκας. Ως δὲ οἱ περὶ Ἀκάκιον εἰσηρχον, ἀπίντων ἔκειναν, Λεωνᾶς βιβλίον ἐπιδεικνύς, αὐτῷ οἱ διοθῆναι ἐν τῶν περὶ Ἀκάκιον ἐλεγει, μή πίστεως ἔκδοσιν εἶναι εἰπών καὶ χρύψα γάρ καὶ φανερῶς τοῖς παρούσιν ἐμάχετο. Καὶ δῆτα ἐν τῷ θαύμα καθημένων ἔκεινων, μή πίστεως οἰομένων εἶναι τὴν ἔκδοσιν, τηγικαῦτα ἐφαγεροῦτο τὸ τῆς Ἀκάκιου πίστεως;

ικόσις, μετὰ προσιμέου τούτον περιέχουσα τὸν τρόπον· εἰ Ήμεῖς συνελθόντες ἐν Σελευκείᾳ τῆς Ἰσαυρίας, κατὰ τὸ βασιλεῦον βούλημα, τῇ χθὲς ἡμέρᾳ, τῇ δὲ ἡνὶ πρὸ πέντε Καλενδῶν Ὀκτωβρίων, πᾶσαν σπουδὴν ἔθεμεθα μετὰ πάσης εὐταξίας τὴν εἰρήνην τῆς Ἐκκλησίᾳ φυλάξαι, καὶ περὶ τῆς πίστεως εὐταξίας διαλαβεῖν, ὡς προστάξεν διοφιλέστατος βασιλεὺς ἡμῶν Κωνστάντιος, κατὰ τὰς προφητίας καὶ εὐαγγελικὰς φωνὰς, καὶ μηδὲν παρὰ τὰς Γραφὰς ἐπισενέγκαι τῇ Ἐκκλησιαστικῇ πίστει. Ἐπεὶ δὲ τοις ἐν τῇ συνόδῳ τούς μὲν ἡγῶν ὑδρίσαν, τοὺς δὲ ἐπεισθέμασιν, οὓς συγχωρεύντες λαλεῖν, τοὺς δὲ ἀπέκλεισαν ἀκοντας, τοὺς δὲ καθηγητέμενος ἐκ διαφράσιον ἐπαρχιῶν εἶχον μεθ' ἑαυτούς, καὶ παρὰ κανόνα καταστάντας ἡγον μεθ' ἑκατῶν, ὡς παντεγγίθην θορύβου γενέσθα: πλήρῃ τὴν σύνοδον· καθὼς καὶ διαμπρότατος κύριος Λεωνᾶς, καὶ διαμπρότατος τριγούμενος τῆς ἐπαρχίας Λαυρίκιος αὐτούσις ταρέλαβε· τούτου ἔνεκεν διαλαλούμεν ταῦτα, ὡς οὐ φεύγομεν τὴν ἁγιεθέσαν αὐθεντικὴν πίστιν ἐν τοῖς ἀγκαλίοις τοῖς κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, προκριμένες αὐτὴν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα οἱ πατέρες τοῦ διαβόλου κατέκαντο τοῦ καιροῦ πρόδει τὸ ὑπεκτίμενον τῆς ζητήσεως συνέδραμον. Ἐπεὶ δὲ πολλοὺς ἐθορύβησε τὸ δημοσίστιον καὶ τὸ δημοιούργιον ἐν τοῖς παροῦσι γράμμοις καὶ μέγρι νῦν, διλλὰ καὶ ἀρπάξως λέγεται κακονομεῖσθαι ὑπὸ τινῶν τὸ δημοιούργιον Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα· τούτου χάριν τὸ δημοσίστιον καὶ τὸ δημοιούργιον ἐκβαλλούμεν ὡς ἀλλιτρία τῶν Γραφῶν· τὸ δὲ ἀνόμοιον ἀναθεματίζομεν· καὶ πάντας ὅσους τοιούτους τυγχάνουσιν, ἀλλοτρίους ἥγνούμεθα τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ δὲ δημοιούργιον τοῦ Υἱοῦ πρὸς Πατέρα σαφῶς δικολογοῦμεν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον λέγοντα περὶ τοῦ Υἱοῦ. Οὐς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀδράτου. Οὐδειογοῦμεν δὲ καὶ πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, δρατῶν καὶ ἀδράτων. Πιστεύομεν δὲ καὶ εἰς τὸν Κύριον τοῦ διαβόλου Ἱερούν Χριστὸν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ· τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα ἀπειθῶς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· Θεὸν Λόγον ἐκ Θεοῦ μονογενῆ· φῶς, ζωὴν, ἀλήθειαν, σπλαν· δι' οὐ τὰ πάντα ἐγένετο τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε ὀρατά εἴτε ἀορατά. Τούτου πιστεύομεν ἐπὶ συντελεῖ τῶν αἰώνων εἰς ἀθέτους τῆς ἀμαρτίας σάρκα ἀνειληφέναι ἐκ τῆς ἀγίας Παρθενίου Μαρίας, καὶ ἐνανθρωπήσαντα· παθόντα ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ διαβόλου· καὶ ἀναστάντα καὶ ἀναληφθέντα εἰς οὐρανούς, καθέζεσθαι ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς· καὶ πάλιν ἐρχόμενον ἐν δεξιᾷ κρίναι τῶν τοῦτο τοῖς μαθηταῖς· διὰ τὸν ἀπέστατο· δι' οὐ καὶ ἀγιάσει τοὺς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πιστεύοντας, καὶ βραπτιζομένους ἐν δύσματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Τοὺς δὲ παρὰ ταῦτην τὴν

A non fidei formulam continere dicebat (1), exhibuit. Simil enīm is et clam et palam eos qui in synodo aderant appugnabat, nec minus libellus aperte et clandestine lectores infestabat. Illis igitur tacentibus, et consentientibus, quod minime fidei formulam esse in scripto eo putarent, Acacii tum fidei professio est publicata, cum præfatione ad hunc concepta modum: « Nos qui Seleuciae Isaurorum imperatoris iussu hesterno die (qui dies erat ante v Kal. Octobr.) convenimus, omni studio in hoc incubuimus, debitam moderationem omnem adhibentes, ut pacem Ecclesiæ conservaremus, et de fide graviter et constanter, sicuti Dei amantissimus imperator noster Constantius præcepit, juxta propheticas et evangelicas vores tractaremus, et nihil prater Scripturam in ecclesiasticam fidei professionem insereremus. Quoniam vero in synodo nonnulli quosdam ex nostris injuria affecere, quibusdam ora, non permittentes eos sententiam dicere, obstruxere, alios exclusere invitatos, atque eos, quibus dignitas adempta est, ex variis provinciis, vel qui contra canones in ordinem ecclesiasticum cooptati sunt, secum adduxere, ita ut et omni parte conventus turbis repletus sit, quemadmodum id clarissimi viri, Leonas Comes, et Lauricius provinciae hujus praefectus, oculis ipsi suis conspexere: propterea profitemur, nos non defugere auctoritate fidei, que Antiochiae encenniis ipsis publicata est, quam etiam proserimus. 787 Quantodquidem constat patres nostros id temporis in hac proposita de fide controversia inter se consenserisse. Verum quoniam τὸ ὄμοούσιον (consubstantiale), et τὸ ὄμοιούσιον (simile substantia) præteritis temporibus, atque adeo nunc quoque perturbavit, et nuper admodum quidam per res novas dissimile esse Patri Filium promulgarunt: en ipse de causa et τὸ δημούρωτον, consubstantiale, et τὸ ὄμοιούσιον, simile substantia, ut voces a Scripturis alienas, rejicimus: ἀνδριτον hoc est, dissimile autem anathemati subjicimus: et omnes qui hoc opinantur, alienos ab Ecclesia esse censemus. Similitudinem vero Filii ad Patrem diserto profitemur, de Apostoli sententia, qui de Filio dicit: Qui est imago Dei invisibilis¹. Profitemur porro, et credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli et terræ, visibilium et invisibilium. Credimus vero etiam in Dominum nostrum Iesum Christum, Filium ejus, ex eo genitum citra perpessionem omnem ante omnia saecula, Deum Verbum ex Deo unigenitum, lumen, vitam, veritatem, sapientiam: per quem omnia facta sunt, quæque in cœlis, quæque in terra, sive visibilia seu invisibilia. Hunc credimus in consummatione saeculorum, ad abolitionem peccati carnem sumpsisse e sancta Virgine Maria, et hominem factum, passum pro peccatis nostris. Qui et

¹ Coloss. 1, 15.

(1) Consulto enim id celabat, Acacii partibus favens. Sozom. lib. iv, cap. 21.

reverentia, et responsum esse ea est ut, ac sententia in
dicta fidei, concordia nostra in gloriam ad iusti-
tiam et vita et aeternam. Ceteras autem et in
scriptum habemus, quod Paracletus vocatur, et
est mentem suam se per omnia diversitate affectionis
procurans, nesciit et non est creator et dominus nos-
serum; per quem et vocatur in Ecclesia eis lea-
tus, et baptizatus in nomine Patris et Fili et
spiritus sancti. Qui vero propter hanc fidem aliquid
quod fidei prodirent, esse ab Ecclesia catholica
esse a se ipso. Hoc est Acacii formula. Cui etiam
factum est eis Eleusis trinitatis illi subscri-
pere. Ad quam Spiritus Populo Pompelio-
litano episcopo aperte haec verba dixisse fertur:
Si quidem voluntatem suam expongere, fidei for-
mantiam edere est, destituet nos veritatis ipsius
certitudin. Spiritus quidem hoc tam sie voce
magna dicit: **788** ego vero censerim, si et qui
zale esse suere, et cui eos sunt secuti, itidem de
Nicena fidei professione englobassent atque egissent,
sinistera Ecclesie dogma conservaturos, et deli-
camenta omnia longe a sacris Ecclesie septis ab-
soluta fruuntur. Ac tam quidem cum alteri alteros
accusantes, plurima et disidient et andissent, con-
cessus est subitus. Quarto congressu multa futiliter
negali sunt. Et Acacius nihil obstat, quin alia
fides ederetur, contendebat, quandoquidem semel
Nicena formula mutata esset; non semel, immo
verum sapientia. Ad quae Eleusius Cyzicenus: Hæc
synodus, dixit, coarta est, non ut addiscat quæ
prius non dicererit, neque ut probatiorem inteniat
Idem, quam ea est quæ a Patribus Antiochiae est
promulgata. Nam in ejus definitionibus assenso
conquiescens, quavis aliud quidquam ab ea eda-
tur, non tamen unquam illam relinquit. Cui ego
oblivians dixerim: Quonodo tandem, Eleusi pes-
simi, qui Antiochiae congregati suere, Patres vocas? Multo enim magis Patres te nominare eos con-
veniebat, qui Nicæa convenientes, una voce τὸ
δρυόσιον, consubstantiale, promulgarent: cum quod
tempore sunt vetustiores, tum quod qui Antiochiae
coacti sunt, ab illis sacerorum munierum functionem
aceperunt. Quod si isti patres suos reprobarunt,
parricidas potius quam Patres eos dicas. Quis ita-
que tales viros sequatur? Et illorum fides si re-
proba est, nec ordinatio eorum prorsus non potest
in dubium vocari. Namque si ante istos illi Spir-
itum sanctum non habuerere, qui per impositionem
manuum maxime venit, neque isti omnino inter
episcopos et sacerdotes censendi. Quonodo enim
dignitatem talam ab eis accipere potuerunt, qui
illam nunquam habuerint? Hisce verbis quisquam
contra Eleusium venire potuisset. Porro disputa-
tione progrediente, ad quæstionem aliam pervenere.
Et quoniam in formula similem dixerant Patri
Filium, Acacii factio interrogata est, quanam re
similem Patri Filium proliferentur? Atque illa,
voluntate sola, non autem substantia, similem di-
conto, alli omnes, etiam substantia similem dicen-

A τούς δέ εἰς ταῖς περιστάσεις ἀλλοτρίους εἶναι τῆς κατίτης Ταχιγύρας· Η μὲν αὐτὸν Ἀκάκιον ἔκθεται στήν· τῷ τούτῳ πάντῃ τῷ περὶ τοῦτο δύο πρός τις περιστάσεις επιτίθενται· τρίτης δὲ Σωφρόνιος & Πατέρων τῷ Πατέρῳ επιτίθεται, διαρρήθην διπλαῖς λεπτοῖς σύντονοι εἰς τοὺς λέγοντας· Εἰ τὸ Ιδανικόν τρίτης εἴπερ επιτίθεται· τελεῖται πάστερ; Εἰστιν Ιερόνυμος, ἐπιτίθεται ἡ τρίτη τοῖς ἑκτείνεσσιν ἀρχίστας· Ο μὲν αὖτις Πατέρων Σωφρόνιος τοῦτα προκάθετα εἰπεῖται· τρίτη δὲ φυγὴ εἰς γαλλικὸν πρὸς αἰτοῦντας καὶ οἱ γενεῖς τούτοις πάντας τοῖς τοῦ Νικαῖα ποτεστῶν; Καὶ διενοῦσται καὶ Εὐρωπόν, διεβάσσοντα τὸ τῆς Ταχιγύρας θύραν πεπεπτούτην, καὶ πάσα Εργαστήρα δὲ τὸν γένος περιβάλλοντα περιφέρειν. Καὶ τούτη μὲν τοῦ τοιίσιν θύρα, πλείστη ποδός; ἀλλὰ διόπλικος περὶ τοῦ καταπορευόμενον εἰπόντες τε καὶ ἀκούσαντες τῇ θεοτάρᾳ τούτῃ εἰπεῖσθαι· πολλὴ ἀδύνατητα διατίνεται· Ο δὲ Ἀκάκιος ισχυρότερος μηδὲν εἶναι τὸ τριπλάκιον ἑταῖρον πάστων εἰσάγειν, ἵνα καθίσταται ἡ τοῦ Νικαῖα ποτεστώτης· τοῦτο δὲ οὐκ ἀποδεῖ, ἀλλὰ δὲ καὶ πολλάκις· Ήρκης δὲ τοῦτο Ταχιγύρας & Κυζίκου, Η τὸν, φραστικόν, σύνδεσμος τροποτύπον, οὐδὲ ίνα τῷ διηγήσει μαρτύριον πρίτερον, οὐδὲ ἵνα δοκιμαστέραν πίστιν ξενάγει, καρφό τοις Αντιοχείζεις παρὰ τὸν Πατέρων εἰλέγει· τούς γάρ ἐκείνους δρυκούσα, οὐχ ἀν, εἰ τοις καὶ γένηται, ταῦτας ἀποστατάπιοι ποτέ. Ήρκης τοις ἀπαντοῦν, Πώ, οὐ κάκιος· Ταχιγύρα, φραστήν δέν, Πατέρας τούς εἰν Αντιοχείζεις καλεῖς; Πολλῷ γάρ χρεῖτον ἐκείνους, μᾶλλον καλεῖν τοις Πατέρας οἱ τοῦ Νικαῖα συνέργομέντες, ὅμοιών τοι διμούσιον ἀνεκτήριζεν· διτὶ γε καὶ τοῖς χρόνοις οὐπερτερούσιν, καὶ οὐδὲ οἱ τοῦ Αντιοχείζεις ἐλέθοντες ὥπ' ἐκείνων ἐγχον τὸ λεράσθαι. Εἰ δέ ἐκείνοις τούς ἐκείνων Πατέρας τριθέτησαν, πατρολοίαι μᾶλλον, καὶ οἱ Πατέρες, κλήθειεν ἄν. Καὶ πάντας ἐν ταῖς ἐποίησι τοῖς τοιούτοις; Εἰ δέ ἀδόκιμος ἐκείνων ἡ πείστις, οὐδὲ ἡ γεροτονία πάντως ἐν ἀμφιλέκτοις. Εἰ γάρ πρὶν ἐκείνων τὸ ἄγιον Πνεῦμα οὐκ εἶχον, οὐ μάλιστα τῇ ἐπιθέσει ἐρχεται τῶν χειρῶν, οὐδὲ οὐτοις πάντας ἐν λερεῦσι. Πώς γάρ ἀν καὶ λαβεῖν εἶχον παρὰ τῶν μη καθάπτας λαβόντων; Ταῦτα μὲν διν τις πρὸς Ταχιγύριον ἀντιστάξει εἰποι· τῆς δὲ διαλέξεως γινομένης, εἰς ζήτησιν ἐτέραν καθίσταντο· καὶ ἐπει τῇ ἐκδόσει δμοιον ἐφησαν τῷ Πατέρι τὸν Γίλιν, διεπυνθάνοντο **B** τῶν περὶ Ἀκάκιον, κατὰ τὸ δμοιον τῷ Πατέρι τὸν Γίλιν δμαλογοῦσι. Τῶν δὲ κατὰ τὴν οὐσίαν ἔχειν τὸ δμοιον, οἱ διπλοὶ πάντες, καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν δμοιον ισχυρίζοντα λέγειν. Καὶ περὶ τούτου έρις πλειστη δι' δλης τμέας ἐγίνετο. Ἐξήλεγχον τε καὶ αὐτὸν Ἀκάκιον ὃς εἰτι διαφέρως γράψας ἐν τοῖς ἀντοῦ λόγοις, οὐδὲ καὶ τις δέδωκεν, δμοιον κατὰ πάντα τῷ Πατέρι τὸν Γίλιν εἰπών, καὶ δμοιος δοξάζειν αὐτοῖς. Καὶ νῦν πῶς δρυνῇ. Εἴλεγον, τὸ κατ' οὐσίαν δμοιον; Ο δέ, οὔτε νέος τις, οὔτε τις τῶν ἀρχαίων ἀπὸ συγγραμμάτων εὐθύνας ἔσχε. Καὶ ἐρίδος πλειστη ἀναποτέμνης, τέλος ὁ Κυζίκου Ταχιγύρας. Εἰ μὲν Βασιλεῖος, ἐφη, η Μάρκος, τινὰ κανθάρους πεπραχότες εἰσὶν, η ἐπὶ τοισιν λίσιοις ἀλλήλοις ἀντεγχαλοῦντες, οὐδὲν τὸ

τυτεῦθεν τῇ συνόδῳ ἑστίν. Ἀλλ' οὐδὲ εἰ μή καλῶς ἦ δὲ; Εἰχει, δικαιούσητο περὶ πίστεως, ἐπάναγκες πολὺ πράγματα. Χρῆναι δ' ἡγοῦματα τῇ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐπεσθαις ἐπτὰ καὶ ἑννενήκοντα Πατράσι παραδεδομένῃ. Εἰ δέ τις ἀλληγορεῖσθαις ἐθέλεις ἔχεσθαι πίστεως, τοῦτον δίκαιον πάντας ἀλλότρους τῇ εὐσεβείᾳς καὶ τῇς Ἐκκλησίᾳ νομίζειν. Ταῦτ' εἰπεῖτο, δικαιούσης διελέγετο αὐτὸς. Τῇ δὲ ὑπεραίρουσίτει τῷ συλλόγῳ παραβλείν οἱ περὶ Ἀκάκιον καὶ Γεώργιον θήσεον. Καὶ αὐτὸς δὲ Λεωνᾶς κληθεὶς ἀπείπει τὴν ἔλευσιν· τὰ γάρ ἔχειναν ἐφρίνεις περιφανῶς ἀπεστάλλας δὲ πρὸς βραστέως πρόφραξιν ἐποιεῖτο ἐπὶ τῇ συνοδοκήῃ τυμφωνίᾳ. Ἐπειδὸν δὲ οὐτως ἀτάκτως διστασθεῖς, ὑμῖν συνέρχεσθαις οὐρανίως ἔχων. Εἰ δ' ὑμεῖς αἱρεῖσθε, ἀπέλθετε, καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐρεσχελέτε καθήμενοι. Χρόνου δὲ τριβομένου, ἀκαλοῦντα μὲν οἱ πολιτεῖς Ἀκάκιον· οἱ δὲ ρήτοροι εἰς τὴν Δεωνᾶν οἰκιαν γενέσθαις ἥξουσιν. Διαιχυρίσοντο δὲ, πρόσταγμα ἐκ βασιλέως ἔχειν χρίνειν τοὺς διλούς. Οἱ δὲ οὗτε τὴν αὐτὴν πίστιν ὅμοιογενεῖς ἡγεμόνοτο, ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῶν ἐγκλημάτων ἀπολογεῖσθαι. Κληθέντες δὲ καὶ εἰς τὴν κατὰ Κύριλλον τὸν Ἱεροσολύμων ἐξίτασιν, δύνατοι καθεῖλον, οὐ περιγένοντο. Ἐκεῖνοι δὲ ἀδεῶς οὐ μόνον ταῦτ' ἐπραττον, ἀλλὰ καὶ Ἀκάκιον καὶ τοὺς πρασπεφευγότας τοῖς περὶ ἔκεινον, ἄτε δὴ τὰ ἐγκλήματα δεδικότας, γαθεῖλον. Γεωργίου τε τὸν Ἀλεξανδρεῖας, καὶ Οὐράνιον τὸν Τύρου, καὶ Πατρόφιλον, καὶ Εὐδόξιον τὸν Ἀντιοχείας· τοὺς δὲ διλούς ἀκοινωνησάς κανόνι ἐπέσχον, ἄχρις οὐ πρὶς τὰ ἐπικράθητα ἐγκλήματα δολεῖς ἀπόδογον, καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῖς γενόμενα τῇ ἔκστου παροική διεμηγύσαντο γράμμασιν. Ἀντὶ μὲν οὖν Εὐδόξιον Ἀντανόν τῇ Ἀντιοχείᾳ χειροτονοῦσι, τῆς ἔκεισας Ἐκκλησίας πρεσβύτερον, δύνατοι καὶ παρέδοσαν, οἱ φρουροὶ τὰ στρατιωτῶν περιώρισαν· ἐξ οὐτερού δὲ καὶ φυγὴν ὑπερθρίουν αὐτοῦ καταδίκασαν. Τὰ μὲν οὖν τῇς ἐν Σελευκείᾳ συνόδου πραχθέντα, ὡς ἐν συντόμῳ εἰπεῖν, εἰς τούτο Ελληνες τέλους· οἷς δ' ἐπιμέλες καὶ τὰ πρὸς λεπτὸν τῶν πραχθέντων εἰδέναι, ἐκ τῶν ἔκεινής ὑπομνημάτων εἰσοντας· ἀταχυγράφοι τότε περόντες ἡχρίσασαν. Τούτων οὖτα γεγνημένων, οἱ περὶ Ἀκάκιον σπουδῇ ἐπὶ τὸν κρατοῦντα ἀνέρχονται· διὰ δὲ διλούς ἔκειτος ἐπὶ τὰ οἰκεῖα ἥθη ἐχώρουν.

tate privarunt: Georgium scilicet Alexandrinum, Uranium Tyrium, Patrophilum Scythopolitanum, et Eudoxium Antiochenum: alios autem excommunicationis canonii subjecere, donec de crimini bus eis objectis per cause dictionem satisfacerent. **790** Atque id quod dæ eis actum esset, parœcie cuiilibet prescripsere. Et in Eudoxii locum Antiochiae Arianum surrogavero, Ecclesiæ Antiochenæ presbyterum: quem confessim Acacius comprehensum, Leonæ et Lauricio tradidit, qui sub militari custodia cum tenuere, et postea exilio condemnavero. Et res quidem Seleuciæ in synodo actæ, sicuti eas compendiose exponere potui, hunc habuere finem. Qui vero accurate omnia cognoscere velint, ex ejus actis ea petant, quæ dispositi notarii diligentia summa consecrare. Rebus ita gestis, Acacii sautores celeriter ad imperatorem sunt profecti. Alii vero domum quisque suam receperunt.

(1) Cyrus a synodo ad imperatorem provocavit, et imperator provocationem approbavit. Factum hoc contra Ecclesiastici canonis consuetudinem. (Socrat.)

A dum esse confirmabant. Quia de re toto eo die maxima fuit contentio. **799** Conicerunt quoque ipsum Acacium, quod sibi ipsi propter variam scriptiōnem in libris suis quos edidisset, non constaret, in quibus prius similem per omnia Patri Filium dixerit, idemque cum ipsis senserit: nunc vero tandem substantia similem esse negaret. Ad quæ ille, neque ex recentioribus, neque ex antiquis quemquam ad scriptorum suorum rationem reddendam obstrictum esse, respondit. Contentione inde maxime gliscente, postremo Eleusius Cyzicenus, Siquidem Basilius, inquit, aut Acacius, aut Marcus, per se aliquid agant, vel ipsis mutuo sese de quopiam criminarentur, nihil id ad synodum pertineat. Sed neque quæ ipsi de fide sive recte seu perperam prescripsere, necesse habemus curiosius de eis inquirere. Peropus autem esse judico, in professione Antiochenæ a nonaginta et septem Patribus prodita acquiescere. Si quis autem aliam subjicere velit fidei formulam, eum æquum esse ut omnes a vera pietate et Ecclesia alienum esse censemant. Hisce verbis conventus rursum solutus. Postero autem die Acacius et Georgius cum sectatoribus suis in conventum venire noluerunt. Atque ipse Leonas, vocatus quoque, se venturum negavit. Aperte namque cum illis sentiebat, illam præ se ferens causam, ab imperatore se ad synodi concordiam conciliandam missum esse. Quandoquidem vero ita nullo servato ordine inter se dissiderent, non facile ei esse ad eos accedere. Si vero ipsi vellent, abirent, atque in ecclesia sedentes nugas agerent. Ita tempus extrahebatur. Et vocabatur quidem cum suis in conventum Acacius. Illi autem certos episcopos in Leonæ domum, ubi frequenter ipsi esse solebant, venire voluerunt: atque insuper asseverarunt, mandatum se ab imperatore habere, ut alios judicarent. Sed neque eamdem cum aliis fidem profiteri, neque ad objecta crimina responderere, sustinuere. Quin etiam ad Cyrilli (1) Hierosolymitanæ causam audiendam invitati, quem ipsi episcopatu abiit jusserant, non affuerunt. Neque enim qui eos cogeret, aderat quisquam. At alteri illi non modo libere hac egerunt, sed Acacium etiam, et quicunque ad eum confugissent, quippe

D qui intentata eis crimina diluere timuissent, dignitate privarunt: Georgium scilicet Alexandrinum, Uranium Tyrium, Patrophilum Scythopolitanum, et Eudoxium Antiochenum: alios autem excommunicationis canonii subjecere, donec de crimini bus eis objectis per cause dictionem satisfacerent. **790** Atque id quod dæ eis actum esset, parœcie cuiilibet prescripsere. Et in Eudoxii locum Antiochiae Arianum surrogavero, Ecclesiæ Antiochenæ presbyterum: quem confessim Acacius comprehensum, Leonæ et Lauricio tradidit, qui sub militari custodia cum tenuere, et postea exilio condemnavero. Et res quidem Seleuciæ in synodo actæ, sicuti eas compendiose exponere potui, hunc habuere finem. Qui vero accurately omnia cognoscere velint, ex ejus actis ea petant, quæ dispositi notarii diligentia summa consecrare. Rebus ita gestis, Acacii sautores celeriter ad imperatorem sunt profecti. Alii vero domum quisque suam receperunt.

resurrexit, et receptus est in cœlos, ut sedeat in dextra Patris, venturus rursum in gloria ad iudicandum vivos et mortuos. Credimus autem et in Spiritum sanctum, quem Paracletum nominavit, et missurum se post suum discessum apostolis promisit, sicuti et misit Salvator et Dominus noster: per quem et sanctificat in Ecclesia credentes, et baptizatos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Qui vero præter hanc fidem aliud quidquam prædicant, eos ab Ecclesia catholica esse alienos. Hæc est Acacii formula. Cui etiam factionis ejus fautores triginta duo illi subscripsere. Ad quam Sophronius Paphlago Ponteopolitanus episcopus aperte hæc verba dixisse fertur: Si quotidie voluntatem suam exponere, fidei formulam edero est, destituet nos veritatis ipsius certitudo. Sophronius quidem hoc tum sic voce magna dixit: **788** ego vero censuerim, si et qui ante eos fuere, et qui eos sunt secuti, itidem de Nicæna fidei professione cogitassent atque egissent, sincerum Ecclesiæ dogma conservaturos, et deliramenta omnia longe a sacris Ecclesiæ septis abfutura fuisse. Ac tum quidem cum alteri alteros accusantes, plurima et dixissent et audissent, consensus est solutus. Quarto congressu multa futiliter nugati sunt. Et Acacius nihil obstare, quin alia fides ederetur, contendebat, quandoquidem semel Nicæna formula mutata esset; non semel, immo verum sacerdos. Ad quæ Eleusius Cyzicenus: Hæc synodus, dixit, coacta est, non ut addiscat quæ prius non didicerit, neque ut probatiorem inveniat fidem, quam ea est quæ a Patribus Antiochiae est promulgata. Nam in ejus definitionibus assensu conquiescens, quamvis alind quidquam ab ea edatur, non tamen unquam illam relinquet. Cui ego obvians dixerim: Quomodo tandem, Eleusi pessime, qui Antiochiae congregati fuere, Patres vocas? Multo enim magis Patres te nominare eos conveniebat, qui Nicæna convenientes, una voce tò δμούσιον, consubstantiale, promulgarunt: cum quod tempore sunt vetustiores, tum quod qui Antiochiae coacti sunt, ab illis sacerorum munierum functionem acceperunt. Quod si isti patres suos reprobarunt, parricidas potius quam Patres eos dicas. Quis itaque tales viros sequatur? Et illorum fides si reproba est, nec ordinatio eorum prorsus non potest in dubium vocari. Namque si ante istos illi Spiritum sanctum non habuere, qui per impositionem manuum maxime venit, neque isti omnino inter episcopos et sacerdotes censendi. Quomodo enim dignitatem tam ab eis accipere potuerunt, qui illam nunquam habuerint? Hisce verbis quisquam contra Eleusium venire potuisse. Porro disputazione progrediente, ad quæstionem aliam pervenere. Et quoniam in formula similem dixerant Patri Filium, Acacii factio interrogata est, quanam re similem Patri Filium profliterentur? Atque illa, voluntate sola, non autem substantia, similem dicente, alii omnes, etiam substantia similem dicen-

A πίστιν ἀλλο τι κηρύσσουται ἀλλοτρίους εἶναι τῆς καθολικῆς· Ἐκκλησίας. Ὡς μὲν οὖν Ἀκακίου ἔκδυσις αὐτῇ· ἦν σὺν αὐτῷ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν δύο περδούτοις τριάκοντα καθηπέργραφαν· πρὸς δὲ Σωφρόνιος δὲ Πιψιλαγών τὴν Πομπήιον ἐπιτροπεύων, διαδρήδην αύτας; λέξεις οὖν οὐτε πειλατέονται· Εἰ τὸ ίδιαν ἔκστις της ἡμέρας ἐκτίθεσθαι βούλησιν πίστεώς ἐστιν ἔκθεσις, ἐπιλεῖψει ἡμᾶς ἡ τῆς ἀληθείας ἀκρίβεια. Ο μὲν οὖν Παφλαγών Σωφρόνιος ταῦτα τηνικάδε ἐδόγδεν· ἐγὼ δὲ φημι ὡς εἰ γε οἱ πρὸς αὐτῶν καὶ οἱ μετ' ἐκείνους τοιάδε περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεως καὶ διενοῦντο καὶ Ἐπραττον, ἀκίδηλον ἀν τὸ τῆς Ἐκκλησίας δόγμα διατετήρητο, καὶ πᾶσα ἑρεσγελὰς ἦν δὲ τῶν θείων περιβόλων μακράν. Καὶ τότε μὲν τὸν σύλλογον ἐλευθερίαν, πλείστα πρὸς ἀλλήλους περὶ τῶν κατηγορουμένων εἰπόντες τε καὶ ἀκούσαντες· τῇ δὲ τετάρτῃ συνελεύσει πολλὴ ἀδωλεσγία ὑφαίνετο. Ο δὲ Ἀκάκιος ισχυρίζετο μηδὲν εἰναι τὸ ἐμποδόν ἐπέρχεν πίστιν εἰσάγειν, ἐπειδὴ καθάπτει ἡ ἐν Νικαίᾳ πίστις μετεποιήθη· καὶ οὐχ ἀπαξ, ἀλλὰ δὴ καὶ πολλάκις. Πρὸς δὲ ταῦτα Ἐλεύσιος δὲ Κυζίκου, Ὡς νῦν, φησι, σύνοδος ἡθροισθη, οὐδὲ ἵνα γνῶμη μὴ ἔσχε μαθθοῦσα πρότερον, οὐδὲ ἵνα δοκιμωτέρων πίστιν ἔχειν, παρ' ἥν ἐν Ἀντιοχείᾳ παρὰ τῶν Πατέρων εἰλήφει· τοῖς γάρ ἐκείνων δροῖς στοιχοῦσα, οὐδὲ δὲν, εἰ τι καὶ γένηται, ταῦτης ἀποστατή ποτέ. Πρὸς δὲν ἐγὼ ἀπαντῶν, Πῶς, ὁ κάκιος· Ἐλεύσιος, φαίην δὲν, Πατέρας τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ καλεῖς; Βολλῷ γάρ χρεῖτον ἐκείνους μᾶλλον καλεῖν σε Πατέρας οἱ, ἐν Νικαίᾳ συνδραμόντες, δημοφώνως τὸ δημούσιον ἀνεκήρυξαν· διτὶ γε καὶ τοῖς χρόνοις ὑπερτεροῦσιν, καὶ οἵτις οἱ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐλθόντες ὑπὲρ ἐκείνων ἐσχον τὸ ιεράσθαι. Εἰ δὲ ἐκεῖνοι τοὺς ἐκατῶν Πατέρας ἡθέτησαν, πατριάλοις μᾶλλον, καὶ οἱ Πατέρες, κληθείεν ἄν. Καὶ πῶς ἀν τις ἐποίει τοῖς τοιούτοις; Εἰ δὲ ἀδόκιμος ἐκείνων ἡ πίστις, οὐδὲν ἡ χειροτονία πάντως ἐν ἀμφιλέκτοις. Εἰ γάρ πρὸς ἐκείνων τὸ ἄγιον Πνεῦμα οὐκ εἴχον, δὲ μάλιστα τῇ ἐπιθέσει ἔρχεται τῶν χειρῶν, οὐδὲν οὐτοις πάντως ἐν ιερεῦσι. Πῶς γάρ δὲν καὶ λατεῖν εἶχον παρὰ τῶν μῆτρας πάντας λαδόντων; Ταῦτα μὲν δὲν τις πρὸς Ἐλεύσιον ἀντιστέκει εἰποι· τῆς δὲ διαλέξεως γινομένης, εἰς ζῆτησιν ἐτέραν καθίσταντο· καὶ ἐπειδὴ τῇ ἐκδόσει δημοιον ἔφησαν τῷ Πατρὶ τὸν Γίδην, διεπυνθάνοντο τῶν περὶ Ἀκάκιον, κατὰ τι δημοιον τῷ Πατρὶ τὸν Γίδην δημολογοῦσι. Τῶν δὲ κατὰ τὴν βούλησιν μάνον, οὐ μήδη δὲ καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν ἐχειν τὸ δημοιον, οἱ δὲλλοι πάντες· καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν δημοιον ισχυρίζοντο λέγειν. Καὶ περὶ τούτου ἐρις πλείστη δι' ὅλης ἡμέρας ἔγινετο. Ἐξήλεγχον τε καὶ αὐτὸν Ἀκάκιον ὡς εἴη διαφόρως γράψας ἐν τοῖς αὐτοῦ λόγοις, οὐδὲ καὶ ἐδέδωκεν, δημοιον κατὰ πάντα τῷ Πατρὶ τὸν Γίδην εἰπών, καὶ δημοιος δοξάζειν αὐτοῖς. Καὶ νῦν πῶς ἀρνῇ. Ελεγον, τὸ κατ' οὐσίαν δημοιον; Ο δὲ, οὔτε νέος τις, οὔτε τις τῶν ἀρχαίων ἀπὸ συγγραμμάτων εὐδίνας· ξέχει. Καὶ ἐριδος πλείστης ἀναπτομένης, τέλος δὲ Κυζίκου Ἐλεύσιος, Εἰ μὲν Βασίλειος, Εἰη, η Νάρκος τινὰ καθ' ἐαυτοὺς πεπραχότες εἰδίν, η ἐπὶ τισιν ιδίοις ἀλλήλοις ἀντεγκαλούντες, οὐδὲν τὸ

τντεῦθεν τῇ συνέδηκεστιν. Ἀλλ' οὐδὲ εἰ μὴ καλῶς ἦ διλῶ; ἔχει, ἀ τοτε ξύνετο περὶ πίστεως, ἐπάναγκες: πολὺ πραγμονεῖν. Χρῆναι δ' ἡγοῦμαι τῇ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἑπεσθαι ἐπὶ τῷ καὶ ἐννενήκοντα Πατράσι παραδεδομένῃ. Εἰ δέ τις ἀλληγορεῖσθαι ἐθέλει ἐκθεσιν πίστεως, τοῦτον δίκαιον πάντας ἀλλότριον τῇσι εὑσεβείᾳς καὶ τῇσι Ἐκκλησίᾳ νομίζειν. Ταῦτ' αἰτῶντος, διαλύσετο αὐθίς. Τῇ δὲ ὑπεραίρουσκέτι τῷ συλλόγῳ παραβλείνοι περὶ Ἀκάκιον καὶ Γεώργιον θύελον. Καὶ αὐτὸς δὲ Λεωνᾶς κληθεὶς ἀπέτελε τὴν ἐλευσιν· τὰ γάρ ἐκείνων ἐφρόνει περιφανῶς· ἀπετάλλα: δὲ πρὸς βισιλέως πρόφρατον ἐποιείτο ἐπὶ τῇ συνοδίᾳ την πυφωνίᾳ. Ἐπειδὸν δὲ τῶν ἀτάκτων διστασθεῖσας, ὑμίν συνέρχεσθαι οὐ ρχδίως ἔχω. Εἰ δ' ὑμεῖς απεισθεῖτε, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐρεσχελέτε καθῆμενοι. Χρόνου δὲ τριδομένου, ἐκαλούντο μὲν οἱ πολιτεῖς Ἀκάκιον· οἱ δὲ ρήτοροι εἰς τὴν Λεωνᾶν οἰκίαν γενέσθαι: ἥξουν. Διασχυρίζοντο δὲ, πρόσταγμα ἐκ βασιλέως: ἔχειν κρίνειν τοὺς ἄλλους. Οἱ δὲ οὗτε τὴν αὐτὴν πίστιν ἐμοιογεῖν ἡνείχοντο, ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῶν ἐγκλημάτων ἀπολογεῖσθαι. Κληθέντες δὲ καὶ εἰς τὴν κατὰ Κύριλλον τὸν Ἱεροσολύμων ἐξίτασιν, διανέτοις καθεῖλον, οὐ περιγένοντο. Ἐκείνοις δὲ δοεῶς οὐ μόνον ταῦτ' ἐπραττον, ἀλλὰ καὶ Ἀκάκιον καὶ τοὺς προσπεφευγότας τοῖς περὶ ἐκείνον, ἀτε δὴ τὰ ἐγκλήματα δεδοκότας, γαθεῖλον. Γεώργιον τε τὸν Ἀλεξανδρεῖας, καὶ Οὐράνιον τὸν Τύρου, καὶ Πατρόφιλον, καὶ Εύδοξιον τὸν Ἀντιοχείας· τοὺς δ' ἄλλους ἀκοινωνησίας κανόνι ἐπέσχον, ἀχρις οὐ πρὸς τὰ ἐπαχθέντα ἐγκλήματα δοίεν ἀπόλογον, καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῖς γενόμενα τῇ ἐκάστου παροικῆς διεμηνύσαντο γράμματαν. Ἀντὶ μὲν οὖν Εὐδοξίου Ἀντανδὸν τῇ Ἀντιοχείᾳ χειροτονοῦσι, τῆς ἐκείσες ἐκκλησίας πρεσβύτερον, διανέτοις καὶ περὶ Ἀκάκιον ἀυλασθέμενοι Λεωνᾶς καὶ Λαυρικόν παρέδοσαν, οἱ φρουροὶ ἐκ στρατιωτῶν περιώρισαν· ἐς δὲ τὸν διαφύγοντὸν ὑπερόδιον αὐτὸν κατεβίκασαν. Τὰ μὲν οὖν τῆς ἐν Σελευκείᾳ συνδου πραχθέντας, ὡς ἐν συντόμῳ εἰπεῖν, εἰς τοῦτο Ἑλληνες τέλους· οἵ δὲ ἐπιμελεῖς καὶ τὰ πρός λεπτὸν τῶν πραχθέντων εἰδένται, ἐκ τῶν ἐκείνης ὑπομνημάτων εἰσονται, διαταχυγράφοι τότε παρόντες τὴν θρίβωσαν. Τούτων οὕτω γεγενημένων, οἱ περὶ Ἀκάκιον σπουδῇ ἐπὶ τὸν κρατοῦντα ἀνέρχονται· διὰ δὲ ἀλλοι ἐκαστος ἐπὶ τὰ οἰκεῖα ἥθη ἐχώρουν.

Iam privarunt: Georgium scilicet Alexandrinum, Uranium Tyrium, Patrophilum Scythopolitanum, et Eudoxium Antiochenum: alios autem excommunicationis canonii subjecere, donec de criminibus eis objectis per causæ dictionem satisfaccerent. **790** Atque id quod dæ oī actum esset, parœciae cuiilibet prescripsere. Et in Eudoxii locum Antiochiae Asianum surrogavere, Ecclesiam Antiochenam presbyterum: quem confessim Acacius comprehensum, Leonæ et Lauricio tradidit, qui sub militari custodia eum tenuere, et postea exilio condemnavere. Et res quidem Seleuciæ in synodo actæ, sicuti eas compendiose exponere potui, hunc habuere finem. Qui vero accurate omnia cognoscere velint, ex ejus actis ea petant, quæ dispositi notarii diligentia summa consecrare. Rebus ita gestis, Acacii fautores celeriter ad imperatorem sunt profecti. Alii vero dominum quisque suam receperunt.

(1) Cyrus a synodo ad imperatorem provocavit, et imperator provocationem approbavit. Factum hoc contra Ecclesiastici canonis consuetudinem. (Socrat.)

Adum esse confirmabant. Quia de re toto eo dia maxima fuit contentio. **799** Conicerunt quoque ipsum Acacium, quod sibi ipsi propter variam scriptiōnem in libris suis quos edidisset, non constaret, in quibus prius similem per omnia Patri Filium dixerit, idemque cum ipsis senserit: nunc vero tandem substantia similem esse negaret. Ad quæ ille, neque ex recentioribus, neque ex antiquis quemquam ad scriptorum suorum rationem reddendam obstrictum esse, respondit. Contentione inde maxime gliscente, postremo Eleusius Cyzicenus, Siquidem Basilius, inquit, aut Acacius, aut Marcus, per se aliquid agant, vel ipsi mutuo sese de quopiam criminentur, nihil id ad synodum pertineat. Sed neque quæ ipsi de fide sive recte seu perperam prescripsere, necesse habemus curiosius de eis inquirere. Peropus autem esse judico, in professione Antiochena a nonaginta et septem Patribus prodita acquiescere. Si quis autem aliam subiecere velit fideli formulam, eum æquum esse ut omnes a vera pietate et Ecclesia alienum esse censeant. Ilisce verbis conventus rursum solutus. Postero autem die Acacius et Georgius cum sectatoribus suis in conventum venire noluerunt. Atque ipse Leonas, vocatus quoque, se venturum negavit. Aperte namque cum illis sentiebat, illam præ se ferens causam, ab imperatore se ad synodi concordiam conciliandam missum esse. Quandoquidem vero ita nullo servato ordine inter se dissiderent, non facile ei esse ad eos accedere. Si vero ipsi vellent, abiirent, atque in ecclesia sedentes nugas agerent. Ita tempus extrahebatur. Et vocabatur quidem cum suis in conventum Acacius. Illi autem certos episcopos in Leonæ domum, ubi frequenter ipsi esse solebant, venire voluerunt: atque insuper esseverarunt, mandatum se ab imperatore habere, ut alios judicarent. Sed neque eamdem cum aliis fidem profiteri, neque ad objecta crimina respondere, sustinuere. Quin etiam ad Cyrilli (1) Hierosolymitani causam audiendam invitati, quem ipsi episcopatu abire jusserant, non affuerunt. Neque enim qui eos cogeret, aderat quisquam. At alteri illi non modo libere hæc egerunt, sed Acacium et quicunque ad eum confugissent, quippe hῆτη ἐχώρουν.

Domi intentata eis crimina diluere timuissent, dignissime privarunt: Georgium scilicet Alexandrinum, Uranium Tyrium, Patrophilum Scythopolitanum, et Eudoxium Antiochenum: alios autem excommunicationis canonii subjecere, donec de criminibus eis objectis per causæ dictionem satisfaccerent. **790** Atque id quod dæ oī actum esset, parœciae cuiilibet prescripsere. Et in Eudoxii locum Antiochiae Asianum surrogavere, Ecclesiam Antiochenam presbyterum: quem confessim Acacius comprehensum, Leonæ et Lauricio tradidit, qui sub militari custodia eum tenuere, et postea exilio condemnavere. Et res quidem Seleuciæ in synodo actæ, sicuti eas compendiose exponere potui, hunc habuere finem. Qui vero accurately omnia cognoscere velint, ex ejus actis ea petant, quæ dispositi notarii diligentia summa consecrare. Rebus ita gestis, Acacii fautores celeriter ad imperatorem sunt profecti. Alii vero dominum quisque suam receperunt.

CAPUT XLIV.

De rebus Constantinopoli post Seleuciam synodum actis. Ut Aetius episcopatus abrogatus sit: et ut qui Seleuciae congregati fuerant, et simul Occidentales Ariminensi subscripti fidei: ac deinceps Constantinopoli quinquaginta in synodo congregati episcopi, Ariminensem fidem comprobarent, quibusdam illi verbis ab Acacio additis. Catalogus variarum fidei expositionum.

Imperator tum ex Occidentis partibus Constantinopolium venit, cum proconsulari abolita dignitate, Honoratum primum urbi praefectum constituit. Synodus, de communi sententia, decem ad imperatorem miserat episcopos: qui Constantiopolim venientes, decem quoque alios ex Arimino legatos ibi repererunt, atque etiam Acacium cum suis quae vellet confidientem, benevolentia principis sibi per aule purpuratos conciliauit: erant enim nonnulli ejusdem cum eo sententiae, quidam sacris donis corrupti, alii illecebris Acacii blanditiarum deliniti. Non enim vel in consultingo, vel in dicendo contemnendus vir fuit Acacius, et ad res quas instituisset conficiendas non incommodus. Ecclesiam quoque celebrem administrabat, et Eusebium Pamphili praceptorum habuerat, cuius etiam episcopatum sortitus fuerat: et cum plurima addiscere contendisset, existimatione simul et librorum copia quos a Pamphilo relictos habebat, alios antecellere judicatus est. Et quod talis erat, non difficile ei fuit, ex sententia res plerasque confidere. **791** Sedenium cum ab utraque synodo isthie adessent viginti episcopi legati, et alii item qui eo ob negotium forte venerant, de Aetio ii primum consilium habere atque judicare sunt jussi, multis etiam majorum gentium senatoribus presentibus, quibus Honoratus quem dixi praedit. Postea vero in praesentia quoque Constantii, cum disquisitio denuo fieret, deprehensus est Aetius admodum in fide halluciari. Proinde et imperator, et honores apud eum gerentes, male in eum suere animati, propter manifestam blasphemiam. Acacius autem cum iis qui ei consentiebant per penitentiam resipuit, simulans se haeresim eam primum ignorasse. At ille in primis contendens operam dederat, ut princeps obliteret et extra ordinem, causam ejus judicandam praeiperet, inexpugnabilem esse argumentis Aetium putans, satisque idoneum ad eos qui secum disputando congrederentur, vel verborum persuasione, vel rationum vi convincendos, atque ad opinionem suam sine ullo negotio confirmandam. Ubi vero cœptum ei non successit, scriptum Arimino allatum in medium produxit, atque id decem illos qui Seleucia venerant episcopos recipere jussit. Eisque, quod vehementer resisterent, fierique omnino non posse dicere, ut substantia nomen pratermitterent, juramenti per Dei nomen sacramento interposito, se Filium substantia dissimilem non profiteri, paratunque esse, qui aliter sentirent, eos ab Eccle-

A

ΚΕΦΑΛ. ΜΣ'.

Περὶ τὴν μετὰ τῶν ἐν Σελεύκειᾳ γενομένων ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς καθημέθη Ἀέτιος, καὶ οἱ ἐκ Σελεύκειας καὶ οἱ ἐξ Ἐσπέρας τὴν ἐν Ἀριμίνῳ πίστιν ὑπέρμαγαν· ἔπειτα ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον πεντήκοντα ἐπισκόπων ποιήσατε, κυροῦσι τὴν ἐν Ἀριμίνῳ Ἑκθεσιν, προσθέντες αὐτοῖς τιτα, οἱ περὶ Ἀκάκιον· καὶ κατάλογος τῶν διαιρέσων.

Οἱ δὲ βασιλεὺς ἐκ τῶν Ἐσπερίων τότε εἰς τὴν Κωνσταντίνου ἐπανῆκεν· διπηγίκα τὴν τούς ἀνθυπάτων παύσας ἀρχὴν, πρῶτον Ἐπαρχον τῇ πόλει καθίστα, Ὁνοράτον διοράτων διοράτων. Δέκα δὲ ἐκ κοινῆς γνώμης ἐπισκόπους ἡ σύνοδος εἰς βασιλέα ἐπεμπεῖ· οἱ καὶ ἀλθόντες, εὖρον μὲν καὶ τοὺς ἐκ τῆς ἐν Ἀριμίνῳ σταλέντας δέκα καὶ τοὺς ἀμφὶ Ἀκάκιον, κατωρθωκότες; διπερ ἥρημένος ἦν. Διὰ γάρ τῶν περὶ τὸν βασιλέα τὴν ἐκείνου εἴσοιαν περιποιησάμενοι· ἦταν γάρ οἱ μὲν διορθοῦντες αὐτοῖς, οἱ δὲ τοῖς λεποῖς δώροις διεφθερμένοι· ἄλλοι δὲ καὶ ταῖς ίսγξι τῶν θωπειῶν Ἀκάκιου διεφθορότες· καὶ γάρ πως οὐχ ὁ τυχών ἦν Ἀκάκιος καὶ νοῆσαι καὶ εἰπεῖν· δεινὸς δὲ ἴλιαν καὶ τὸ βουλόμενον καταπράξαθαι, ἐκκλησίας τε περιφυνούς προεστῶς, καὶ τὸν Παμφίλου Εὐσέβιου διδάσκαλον κληρωσάμενος, οὐ καὶ τὴν ἐπισκοπὴν διεδέξατο, πλεῖστά τε εἰδίναι ἀξιῶν, καὶ τῇ δοκήσει καὶ τῇ τῶν βιβλίων κτήσει ἐκείνου, καὶ πολλῷ τῶν ἀλλων διαφέρειν κρινόμενος. Καὶ γε τοιούτος ἦν, ρρᾶδις πάντα πρᾶς τὸ δοκοῦν μετεπικεύαζεν. Ἐπειδὲ ἐξ ἀκατέρων τῶν συνόδων εἰκοσιν ἐνεδήμουν δραχμέρες, καὶ ἄλλοι ὡς ἐτυχεν ἐπιχωριάζοντες, πρῶτον τὰ κατὰ τὸν Ἀέτιον ζητεῖν ἐπιτρέπονται, πολλῶν καὶ τῶν ἀπὸ τῆς μεγάλης παρθενῶν βουλῆς, ὃν Ὁνοράτος ὁ προφρήθεις τιγείτο· ἐς οὔτερον δὲ, καὶ παρουσιάζοντος Κωνσταντίου, γενομένης τῆς ἐξετάσεως, φωρᾶται Ἀέτιος· μάλιστα περὶ τὴν πίστιν νοσῶν· ὡς δὴ καὶ τὸν βασιλέα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν κακῶς αὐτῷ δικτεθῆναι τῷ τῆς βλασφημίας προδηλῷ· ἐν μεταμέλῳ δὲ γενέσθαι καὶ τοὺς περὶ Ἀκάκιον, σκηνοπομένους ἀγνοιαν τῆς αἵρεσις ἔχειν τὸ κατιρχάς· καὶ ἐκ τοῦ παρήκοντος σπουδάτται τὸν βασιλέα τὰ κατ' ἐκείνον δικάσαι, οἰομένους ἀκαταμάχητον Εσεσθαι τοῖς λόγοις Ἀέτιον, λιχνόν τε ἐλεῖν πειθοῖ καὶ ἀνάγκη τοὺς διομιλουμένους, καὶ ἀκονιτὶ συστῆσαι τὴν δᾶσαν. Ως δὲ πρότερον ἦσαν σκοποῦ, τὴν ἐν Ἀριμίνῳ κομισθεῖσαν γραφὴν προτίγον εἰς μέσον· καὶ τοὺς ἐκ Σελεύκειας ἤκοντας δικα τῶν ἐπισκόπων προσέταττον καταδέχεσθαι. Ἐνισταμένους δὲ ἐκείνους ὡς ἐν ἀδυνάτοις ἐστὶ τὸ τῆς οὐσίας ἔξι διοράτων διοράτων θεον· ἐπειθον θεὸν ἐπομένους, ὡς οὐκ ἀνόμοιον κατ' οὐσίαν δοξάζουσι τὸν Υἱόν· ὅπετε καὶ ἀτομίως ἔχειν ἀποκηρύγτειν τοὺς ἀλλῶς ἔχοντας. Ἐπειδὲ αὐτὸν παραδόξως καὶ οἱ Ἐσπέριοι ἐν Ἀριμίνῳ γενομένους τὸ τῆς οὐσίας παρέλπον διοράτων, περὶ πλεῖστων αὐτοῖς ἐλεγον εἶναι τὴν τεταύτην τῆς πίστεως ἐκθεσιν· ὃντα γάρ, εἰ ἐκείνη κρατήσοι, πάντως σιωπωμένου τοῦ τῆς οὐσίας διοράτων, βαθεῖσαν ἀποκήσει: σιγήν καὶ τὸ ὄμοιότιον. Οἱ δὲ αἰδοῖς τῆς ἐν Νικαίᾳ συνέδουσι ἀνὰ τὴν Ἐπίπεραν λεπτές

C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο. Οὐ μήδὲ ἄλλα καὶ αὐτός; Εἰπῆντος τούτους τὴν Ἐκκένωσιν διαφερόντων: ἐπῆντος τούτους ἀντίθετο γάρ, ὃς οἱ Ἀριμινιώται τοσοῦτοι θεοῖς οὐκ ἀντίθετον διαμάρτυτον, διοτοιον δύοδον γνῶντες καὶ δύοστοιν· καὶ μηδὲν αὐτῷ διαφέρειν κατὰ ἔννοιαν, εἰ γε μὴ χρήστον δύναμαι, τῇ λερῷ μὴ ἀγνοισμένος; Γραφῆ, ἐν Ιούδαιονάμψῳ τοις ἀναμφηρίστῳ δύναματος τῷ δύοισιν τὴν αὐτοῦ σημασίαν δύοδον γνῶνται. Οὐτως οὖν ἔχων γνώμην, οὐκοντεις πειθῶν τοὺς ἐκ Σελεύκειας ἐπισκόπους, ξώς οὐ καὶ αὐτοὶ τὴν ἐν Ἀριμινῷ πίστιν ὑπέγραψαν. Οἱ δέ γε περὶ Ἀκάκιον τῇ Κωνσταντίνου προσκαρτερήσαντες, καὶ τοὺς Βασιλεῖς μεταστειλάμενοι λερέας, ἐν οἷς ἦν καὶ Μήρις δὲ Χαλκηδόνος, καὶ Οὐλαφίλας ὁ τῶν Γότθων ἐ-ισκοπος, δις πρήτερον τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν ἡ-σπίζετο, ἐπόμενος τῷ πρὸ αἰτοῦ Θεοφίλῳ, τῇ συνέδρῳ παρόντι καὶ συμψήφιζομένῳ τῇ δόξῃ· εἰς πεντάκοντα δὲ συνηγμένοις, τὴν ἐν Ἀριμινῷ ἀναγνωσθείσαν πίστιν κυροῦσι, προσθέντες, ἐπὶ Θεοῦ τοῦ λαπτοῦ οὐδίᾳν ἢ ὑπόστασιν μηδαμῶν· δύομάζειν· καὶ περὰ τὴν προκειμένην ἀλλην μὴ δέχεσθαι ἐκδιστιν πίστεως, ἢ προγενενημένην ἢ ἐπιγενησομένην. Ἐπειδὲ ταῦτης ἤκιστα προεμνήσθημεν, δεῖν ἥγουμεν, ἐπειδὲ καὶ τίνα προστεθεῖσαν, ἐκθεῖναι καὶ ταῦτην ὡς οἴλον τε. «Ἐχει δὲ ἡ ἐν Ἀριμινῷ μετὰ τῆς προσθήξης ἐπὶ λέξεως εἰδίας· Ηιστεύομεν εἰς ἓν μόνον Θεὸν, Πατέρα παντοκράτορα, ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ εἰς τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων καὶ πρὸ πάσης ἀρχῆς γεννηθέντα ἐκ τοῦ Θεοῦ· δι' οὐ τὰ πάντα ἐγένετο τὰ ἴριτά καὶ τὰ ἀδράτα· γεννηθέντα δὲ, μονογενῆ μόνον ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, θεὸν ἐκ Θεοῦ, δύοισον τοῦ γεννήσαντι αὐτὸν Πατρὶ, κατὰ τὰς Γραφάς· οὐ τὴν γέννησιν οὐδεὶς· γινώσκει, εἰ μὴ μόνον δὲ γεννήσεις αὐτὸν Πατήρ. Τούτον οδηγεῖν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱὸν, πέμποντος τοῦ Πατρὸς, παραγενέσθαι ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὡς γέγραπται, καταλύσει τῆς ἀμφοτίας· καὶ τοῦ Ουανάτου· καὶ γεννηθέντα ἐκ Πνεύματος ἀγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου τὸ κατὰ σάρκα, ὡς γέγραπται· καὶ ὀνασταράζεντα μετὰ τῶν μαθητῶν· καὶ πάσης τῆς οἰκουμένης πληρωθεῖσης κατὰ τὴν πατρικὴν βούλησιν, σταυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα καὶ ταφέντα· καὶ εἰς τὰ καταχθόνια κατεληγόντα· διν καὶ αὐτὸς δὲ ἔδης ἐπιτηγεν· δοτις καὶ ὀνίστηται ἀπὸ τῶν νεκρῶν τῇ τριτῇ ἡμέρᾳ, καὶ διτετριψεις μετὰ τῶν μαθητῶν· καὶ πληρωθεισῶν τῶν τεσσαράκοντα δύμερῶν, ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς· καὶ καθίζεται ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς· ἐλευσθεμένος ἐν τῇ ἱσοχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως ἐν τῇ πατρικῇ δόξῃ ἵνα ἀποδύσῃ ἐκάστων κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Καὶ εἰς τὸ ἄγιον Ηιεῦμα, ὅπερ αὐτὸς δὲ μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, δὲ Κύριος καὶ Θεός ήμῶν, ἐπηγγείλατο πέμπειν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων Παράκλητον, καὶ οὐπέρ τέ γέγραπται, τὸ Πνεῦμα τῆς διδηθίας, ὅπερ αὐτοῖς ἐπεμένεν ὅτε ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς. Τὸ δὲ δινομα τῆς οὐσίας, ὅπερ ἀπλούστερον ὑπὸ τῶν Πατέρων ἐτέθη, ἀγνοούμενον δὲ τοῖς λαζίς, σκόνη-

A sia proscribere, ut Ariminensi formulæ subscribebent, suasit. Cum vero præter omnem opinionem Occidentales ex Arimino præsto essent episcopi, et substantiæ verbum omitterent, quam plurimi apud eos esse ejusmodi fideli professionem Acaciani dixere. Existimabant namque, si ea formula recipetur, substantiæ nomine prorsus tacito, τὸ δύοιστον, *consubstantiale*, quoque in alto futurum silentio: quod sane episcopi Occidentales ob Nicenæ synodi reverentiam magnificiebant. Sed enim ipse etiam imperator eam formulam apprime laudavit. Reputabat namque secum, cum tot antistites viri Arimini fuerint, non tantopere lapsuros eos fuisse, ut temere δύοιον, hoc est similem, profiterentur, antea δύοιστον *consubstantiale* professi. Nihil quidem apud se, quoad sensum, referre, si verbis quæ sacræ Scripturæ ignota essent, non usus, nomine ejusdem efficaciæ, et quod nihil haberet controversiæ, τῷ δύοιῳ, *simili scilicet*, sententiam suam profiteretur. Huc cum ejus esset ratio, suadere episcopis Seleucia missis non desiit, **792** docēt et ipsi Ariminensim formulam comprobarent. Acacius vero, atque ejus studiosi, Constantinopoli diutius morantes, Bithynos etiam accivere episcopos: in quibus erant, Maris Chalcedonis, atque Ulphilas Gotthorum episcopus, qui prius Nicenam comprobaverat fidem, decessorem suum secutus Thophilum, qui synodo Nicenæ interfuerat, et calculo suo sententiam confirmavera. Et cum quinquaginta antistites convenienter, Arimini lectam fideli professionem auctoritate sua stabilierunt: illo insuper addito, se deinceps in Deo nequaquam substantiam aut subsistentiam nominatu: et præter eam ipsam, aliam fideli formulam vel ante editam, vel postea edendam, non recepturos. Et quamvis hanc prius retulimus, faciendum tamen esse duxi, cum id locus possere videatur, ut hic quoque, quantum fieri posset, insererem. Ea cum appendice sua de verbo ad verbum sic se habet: «Credimus in unum solum Deum, Patrem omnipotentem (1). Et in unigenitum Filium Dei, ante omnia sæcula, et ante principium omnium genitum ex Deo, per quem omnia facta sunt, visibilia et invisibilia: genitum autem unigenitum solum ex solo Patre, Deum ex Deo, æqualem qui eum genuit Patri, secundum Scripturas; cuius generationem nemo novit, nisi solus qui eum genuit Pater. Hunc scimus unigenitum Dei Filium, mittente Patre, e cœlis advenisse, sicut scriptum est, ad abolendum peccatum et mortem; et natum esse de Spiritu sancto ex Maria Virgine, secundum carnem, sicut scriptum est; et versatum cum discipulis; et œconomia seu functione omni secundum paternam voluntatem completa, crucifixum esse, et mortuum, et sepultum. Et descendisse ad inferos, ipsumque orcum eum exhorruisse. Qui et resurrexit a mortuis tertia die,

(1) *Supra* cap. 50.

et versatus est cum discipulis. Et diebus quadraginta expletis, receptus in celos, et sedet in dextra Patris, venturus die extremo resurrectionis in gloria paterna, ut reddat unicuique secundum opera sua. Et in Spiritum sanctum, quem ipse unigenitus Dei Filius Dominus et Deus noster se missurum promisit generi hominum Paracletum seu consolatorem, quemadmodum scriptum est, **793** Spiritum veritatis, quem eis misit cum ascendisset in celos. Substantiae autem nomen, quod simplicius a Patribus positum est, et populis non intellectum, scandalum seu offendiculum attulit, propterea quod et Scriptura id non habent, placitum est tollere, et ejus de cetero nullam omnino fieri mentionem, quandoquidem divinae quoque Scripturae neutiquam substantiae Patris et Filii meminere. Neque enim substantia de Patre et Filio et Spiritu sancto nominari debet. Similem autem profitemur Filium Patri, sicuti divinae Scriptura dicunt et docent. Omnes autem hereses, et quae jam antea sunt damnatae, et si quae novae sunt ortae, scripto huic promulgato adversae, anathema sint. **B** Haec est fidei formula (1) primum quidem Arimini, tum vero etiam Constantinopoli lecta. Quandoquidem vero nos vix tandem ex formularum fidei labyrintho expeditivimus, breviter jam numerum etiam earum inire visum est. Ac primum quidem professio fidei Nicæae recte est dictata. Secunda formula Antiochiae in dedicatione templi tribusque ejus imperatori Constantino juniori in Galliis est exhibita. Ad has quarta Eudoxii accessit, quae Italiam incolis est missa. Sirmii tres aliae editae, quarum una Arimini quoque est recitata. Octavam Seleuciae Acacius composuit. Nona et ultima Constantinopolitana est, cui etiam Ariminensis appendix addita, ne in Deo vel subsistentia vel substantia nominaretur. De his satis.

CAPUT XLV.

C

Ut Acacius et Eudoxius episcopatibus privarint Macedonium, Eleusium, Basilium, et Sophronium, non doctrinæ causa, sed propter privata quædam criminia.

Verum enimvero Acacius et Eudoxius cum factionis suæ fautoribus studio quoque habuere, cum Byzantii essent, adversæ partis episcopis vicissim dignitatem adimere: non religionis quidem, sed aliarum rerum causa. Communiter quidem, quod ecclesias perturbasset, et sanctiones carum violassent; scorsim autem, unicuique alii alia crimina intentabant. **794** Atque illi de fidei professione inter se dissentientes, in sententiis exuctorationis fidei crimen non inserebant. Et primum Aetium diaconatu privant, ut qui turbæ et seditionis in Ecclesia auctor exstiterit, disputationibusque contentiose sophistarum more ad ostentationem cum mala fama, contra Ecclesiæ consuetudinem et institutum, abusus fuerit, et cumdem in scribendo modum servaverit. Hunc quidem ita, non ex animi sententia, sed ut opinionem multorum abolerent, quod fere omnibus eadem quæ ille sentire viderentur, exauctorarunt. Imperatoris

A λον ἔφερε, διδτὶ μῆδε εἰ Γραφαὶ τοῦτο περιέχουσιν, ἥρεσε περιτιμεθῆναι, καὶ παντελῶ; μηδεμίαν μνήμην τοῦ λοιποῦ γενέσθαι· ἐπειδὴ περ καὶ οἱ θεῖαι Γραφαὶ οὐδαμοῦ ἐμνημόνευσαν περὶ οὐσίας Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Καὶ γάρ οὐκ ὁφελεῖται ὑπόστασις περὶ Ηλιτρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος δινομάζεσθαι. "Οὐαὶ σὲ λέγομεν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, ὡς λέγουσιν αἱ θεῖαι Γραφαὶ καὶ διδάσκουσιν. Πᾶσαι δὲ αἱ αἱρέσεις, αἱ τε ἡδη πρότερον κατεκρίθησαν, καὶ αἰτινες; ἐὰν κατινθέτεραι γένωνται, ἐναντίαι τυγχάνουσι τῇς ἐκτεθεῖσῃς ταύτῃς γραφῇς, ἀνάθεμα ἔστω. Τοιαύτη μὲν ἐν Ἀριμίνῳ μὲν πρότερον, τότε δὲ ἐν Κωνσταντινούπολει ἀναγνωσθεῖσα τῇς πίστεις; Εκδοτις; ἐπειδὲ δὲ μόδις ἡμεῖς τῶν ἐκθέτεων τὸν ιαστρινθὸν διτύνυσαν, ἐν συντόμῳ ἡδη καὶ τὴν ἀκριβοῦμεναν αὐτῶν εἰς ταυτὸν ἀθροίσαι διέγνωμεν. Πρῶτον μὲν γάρ ἡ ἐν Νικαίᾳ πίστις ὅρθως ὑπηρευταὶ ὑπεντέρα μετ' ἐκείνην ἐν 'Αντιοχείᾳ τοῖς τοῦ νοσοῦ ἐγκατατίεις διστοσῶς ἐξηνέκθη· τρίτη δὲ ἐστιν ἡ παρὰ τῶν περὶ Νάρκισσον τῷ βιστελὶ Κωνσταντινῷ τῷ νέψῳ ἐν Γαλλίᾳς ἀπαγγείλεσθαι· ἐπὶ δὴ ταῦταις τετάρτη ἡ Εὐδόξειον, ή τοῖς ἐν 'Ι-αλίᾳ ἐπέμψθι· καὶ ἐν Αριμίνῳ ἀνεγνώσθη· καὶ ἡ ἐν Σιδενεχεῖ τὴν Ἀκάκιος Εὐθετοῦ· ἐνάτη δὲ καὶ τελευταία τὴν Κωνσταντινούπολει ἔστιν, η καὶ τὴν προσθήκην ἐδέξατο, τὸ μήτε ὑπόστασιν μήτε οὐσίαν λέγειν εἰς Θεοῦ. Καὶ περὶ μὲν τούτων ταῦτα.

dupliciter est prolata. Tertia a Narciso sociatoribusque ejus imperatori Constantino juniori in Galliis est exhibita. Ad has quarta Eudoxii accessit, quæ Italiam incolis est missa. Sirmii tres aliae editæ, quarum una Arimini quoque est recitata. Octavam Seleuciae Acacius composuit. Nona et ultima Constantinopolitana est, cui etiam Ariminensis appendix addita, ne in Deo vel subsistentia vel substantia nominaretur. De his satis.

ΚΕΦΑΛ. ΜΕ'.

'Ος οἱ περὶ Ἀκάκιον καὶ Εὐδόξειον ἀντικαθαιροῦσι τοὺς ἀμφὶ Μακεδόνιον καὶ Ἐλεύσιν, καὶ Βασιλίσσιον καὶ Σωφρόνιον, οὐ διὰ τὸ δόγμα, ἀλλ' ἴδιᾳ ἐπαγγέλτες ἐγκλήματα.

Οἱ γε μὴν περὶ Ἀκάκιον καὶ Εὐδόξειον σπουδὴν καὶ αὐτὸν ἐποιοῦντο ἀντικαθαιρεῖν τοὺς τοῦ ἐπίου μέρους ἐν Βυζαντίῳ γενόμενοι· οὐ μέντοι διὰ θρησκείαν, ἀλλὰ δι' ἐτέρας προφάσεις. Κοινῇ μὲν, διὰ τὰς ἐκκλησίας ἐτέραξαν, καὶ εἰς τοὺς αὐτῶν θεμόὺς ἐξημάρτανον· **D**ιδίᾳ δὲ ἐκάστῳ διλλας αἵτιας ἐπέφερον. Καίτοι γε περὶ πίστεως μὲν διεκρίνοντο· ἐν γε μὴν ταῖς καθαιρέσσαιν οὐ τὴν πίστιν ὡς ἐγκληματίγον. Πρῶτον μὲν οὖν τῆς διακονίας καθαιρούσιν Ἀέτιον, ὡς ταραχῆς καὶ στάσεως αἵτιον ταῖς ἐκκλησίαις γενόμενον, καὶ ἀριστεῖκως καὶ σοριστικῶς τὰς διαλέξεις ποιούμενον, πρὸς Εὐδειξιν καὶ διαφήμιας αὐταῖς χρώμενον, καὶ μὴ κατὰ σχῆμα ἐκκλησιαστικῆς προαιρέσεως. Τοῦτον μὲν οὐκ ἀπὸ γνώμης καθεῖλον, ἀλλὰ τὴν τῶν πελλών δόξην ἀποτρέψαμεν· πᾶσι γάρ σχεδὸν ἐνομίζοντο τὰ ἐκκλησίαι φρονεῖν καὶ αὐτοῖς. Τῇ δὲ ἐκ βασιλίως ὀργῇ χρώμενοι συμμάχω, ήν καὶ κατ' ἀλλων, μάλιστα δὲ Μακεδονίου ἐταπεινόντο, δι' ἄσπερ εἰρήχαμεν διώσεν

(1) Socrat. lib. i, cap. 14.

στάσεις καὶ φόνως, καὶ διὰ τὴν μεσαθεσίν τῆς θι-
νης τῶν διστῶν τοῦ πατρὸς Κωνσταντίου, καὶ δι-
δικονον ἐπὶ πορνεῖ ἔκλωκτα κοινωνίας τξίωσε,
καθαιροῦσε καὶ τούτον αὐτίκα τρίτον ἐπὶ τούτοις
τὸν Κυζίκου Ἐλεύσιον, αἰτιῶν ἐπάγοντες, διτιπερ
Ἡράκλειόν τινα Τύριον, λεπέα θντα τοῦ ἐν Τύρῳ
Ἡρακλείους Ἑλληνίου θεοῦ, γονεῖας πλείσταις
κατάφωρον, τοῦ θεοῦ μεταδοὺς ἀπερισκέπτως βα-
πτίσματος, εἰς διακόνου χειροτονίαν προήγαγεν
ὑποκρινόμενον τὰ Χριστιανῶν, φυγάδα τε διὰ τὰς
γονεῖας ἔκειθεν γενόμενον· καὶ ταῦτ' ἐς ὑστερον
μαθὼν τοιοῦτον εἶναι, εὐ τοῦ λερδοῦσαι ἀπειρῆς· καὶ
ώ; ἀνδρας διὰ κατάγνωσιν ἀπεληλαμένους Μάρι τῷ
ἴκισκόπῳ Χαλκηδόνος, ἀφομένους εἰς Κύζικον,
λειωσύνης ἀκανονίστας μετέβωκε. Βασιλεῖον δὲ τὸν
καὶ Βασιλῶν διωνύμως καλούμενον, διὰντι Μαρχελ-
λου τῷ τῇ· Ἀγκυρανὸν θρόνῳ ἀντικατέστη, ὡς οὐ-
δενὶ λόγῳ δινθρωπον βασάνοις ἔκδεδωκότα, καὶ αἰδη-
ροδεσμώτας εἰρκτῇ πολὺψ χρόνῳ ἔγκλεισάμενον·
καὶ ώ; φάψειτε τισι συκοφαντίας δεινάς κληρικοὺς ἐξ
Ἀντιοχείας, Κιλίκιης τε καὶ Γαλάταις καὶ Ἀσιανοῖς,
ἀκρίως δρόχουσι περιθόνες, ζημίας πρόδενος καὶ
ὑπερορίου φυγῆς ἐγένετο αἰτιες· Εἰτε δὲ καὶ ώς τὸν
διδούσαντα πρεσβύτερον Διογένην ἐξ Ἀλεξινόρετα;
τὴν Ἀγκυραν ἀφελέσθω τε τοὺς χάρατας οὐ; ἐπεγέ-
ρετο, καὶ αὐτὸν τύψειε. Καὶ διλήν γ δὲ προσῆγαν
αἰτιῶν, ώς βασιλικοῖς αντέστη προστάγματιν· οἵτις
ἐκέλευεν Ἀσίουν, καὶ τινας ἄλλους, ἀχθῆναι πρὸς
Κεκρηπίον, λόγον ἀποδύσοντας περὶ ὧν κατηγό-
ρηντο· καὶ ώς Ἐρμογένει τῷ ὑπάρχῳ, καὶ τῷ ἄρ-
χοντι Συρέας ἔγραψε, τίνας καὶ δηκόν χρή μετοικίζειν
αὐτούς· ὅπερ ὡν τοῦ Βασιλέως γράψαντος κατάγειν
αὐτούς, τεχνητέως οὗτος ἐπῆγε, τοὺς τε δρόχουσι καὶ
λερεῦσιν ἐναντιούμενος· Εἰτε δὲ καὶ ώς Γερμινίψ τὸν
ἐν Σιρμίῳ κλήρου ἐπανίστη, καὶ ἐπιορκῶν ἀλλω·
καὶ ώς Ἰλλυρίος καὶ Ἀρρωσίς δι ἐπιστολῶν διχο-
νοίας καὶ στάσεως αἰτιος ἐγγένει. Πρὸς δὲ καὶ διύ-
λην δεσμῶτιν ἐδίλαζε, φευδῆ καταμαρτυρεῖν τῇς
δεσποτίνῃς· αἰσχρῷ τε μίξει ἀνδρας γυναικὶ διμιοῦντα
ἔδαπτισε, καὶ διακονίας τξίου· καὶ τινα περιδευ-
τὴν πολλῶν φύνων γενόμενον αἰτιον τῇς ἔκκλησίας
οὐ διέστησε· καὶ ώς περὶ τὴν μυστικὴν τράπεζην
συνωμοσίας ἐποίει· καὶ τοὺς ἐν κλήρῳ παρεσκεύα-
ζεν ἐπέδμυνθαι μὴ κατηγορεῖν ἀλλήλων· δόλῳ δὲ
τοῦτο πράττειν, ώς ἀν αὐτὸς πρώτος ὡν τοῦ κλή-
ρου, τὰς κατηγορίας διαφυγάνοι. Καὶ τὰ μὲν τοῦ
Ἀγκύρας Βασιλείου τῇς καθαιρέσεως αἰτιῶν τάδε
ἐγένοντο· τοῦ δ' Εὐσταχίου Σεβαστείας τῇς ἐν Ἀρ-
μενίᾳ πρώτον μὲν, ώς ἡνίκα τῷ πρεσβυτερῷ κατ-
εἰλεκτο, Εὐλάλιος δ ἐκείνου πατήρ κατεγνωκός
οὗτού, τῇς ἔκκλησίας διφύρισεν· διτιπερ ἀνάρμο-
στον τῇ ιερωαύνῃ στολὴν ἥμφιεστο. Ἐπίσκοπος δ'
ἡν Εὐλάλιος; Καταρεῖται τῇς Κυππαριδοκῶν· ἐπειτα
καὶ ἐν τῇ τοῦ Πιλόνου Νεοκαισαρεῖκη κοινωνίας διπο-
έγένετο τῇ ἐκείνης συνίδηψ. Καθεῖται δὲ αὐτὸν Εὐσέ-
βιος δ πρώτον μὲν Βηρυτοῦ, εἰτε Νικομηδείας, καὶ
τρίτον τῇς Κωνσταντινουπόλεως· Ἐκκλησίας μετὰ
Παύλου λαβὼν τὴν ἐπιτροπὴν, ἄτο δὴ ἐπὶ τισι διοι-
κήσεις καταγνωσθέντα. Ἐπὶ δὲ τούτοις, ώς μὴ κα-

A autem ira quasi quodam subsidio usi, qua illæ cum
adversus alios plerosque, tum maxime in Macedo-
nium commotus fuerat, propter eas quas antea
diximus seditiones et cædes, nec non ob urnæ
cinerum Constantini patris translationem: et quod
insuper diaconum in fornicatione deprehensum ad
communionem admisisset, ei quoque dignitatem
abrogant. Eleusio præterea Cyziceno, crimine illo
objecto, quod Heraclium quemdam Tyrium, sacer-
dotem Herculis, Græci dei, in urbe Tyro, manife-
stum impostorem, inconsiderate ad sacrum ba-
ptismum admissum, in diaconorum quoque ordi-
nem legisset, cum quidem is Christianismum tan-
tum simularet, et propter imposturas Tyro profi-
gisset: tum autem, quod cum postea talē cum
esse cognovisset, nihil tamen magis sacro ordine
movisset. Præterea quod viros quosdam a Mari
Chalcedonis episcopo, qui tum Constantinopoli
conventui isti affuit, dannatos atque proscriptos,
contra canones sacerdotali dignitate ornasset.
Basilium quoque, qui et Basilas, ut binominis, di-
ctus est, et pro Marcello Ancyranam Ecclesiam
obtinuit, exauctiorant, quod hominem quemda-
mū prater rationem omnem ad tormenta tradidisset.
et catenis vincitos longo tempore in custodia ha-
buiisset; et quod graves calumnias clericis quibus-
dam Antiochenis, Cilicibus, Galatis et Asianis
texuisse, quibus indicta causa provinciarum re-
ctoribus traditis multæ exsiliique causa exstitit.
Item quod Diogeni presbytero Alexandria Ancyram
eunti, chartas quas secum serebat abstulisset, cum
demique verberibus affecisset. Aliam quoque ei
imperare dicam, quod imperialibus scilicet man-
datis resistere ausus fuisset, quibus præcipiebatur,
ut Aetius et alii quidam ad Cecropium, causam
de criminibus quæ eis objiciebantur apud cum
dicturi, ducerentur. Et quod Hermogeni prefecto
atque etiam Syria rectori scripsisset, quos et quo-
nam locorum deportandos curaret: **795** pro
quibus cum imperator, in patriam eos reducere
jubens, scripsisset, ipse tamen arte quadam ut
aliud fieret effecisset, magistratibus simul et epi-
scopis adversus. Insuper quod Sirmii, Germinali
clerum, ne cum eo communicaret ad rebellionem
concitasset: quodque in perjurio deprehensus
fuisset; quod Illyricis, Romanis et Aphris per
litteras discordia et seditionis causam præbuisset;
quod in Africanos scribens episcopos, Ursacium
et Valentem calumnioso criminatus esset; quod
ancillam vincitam falsum contra heresi suam testi-
monium dicere compulisset; quod virum cumu-
licre fœda consuetudine viventem baptizasset,
evidemque diaconi dignitatem contulisset; quod
exploratorem quemdam itinerum, qui multis nec s
causam attulerat, ecclesia non exclusisset; quod
ad mysticam mensam conjurationes fecisset, cle-
rumque ibi jurisrandi sacramento, ne alias alium
accusaret, obstrinxisset, id quod dolo ab eo factum,
ut scilicet ipse primam in clero dignitatem obti-

sens, judicia eo modo effugeret; atque ut Basilio A Aneyrano episcopatus adimeretur, cause ha fuere. Eustathio autem Sebastiae Armeniorum antistiti, primum quidem quod cum presbyter crearetur, cum pater ejus Eulalius (1) prajudicio suo damnaverit, et ecclesia ejecerit, propterea quod habitu qui sacerdotem non deceret, uteretur. Fuit autem Eulalius Cæsareæ Cappadocum episcopus. Deinde quod Neocæsareæ in Ponto a synodo ithic coacta excommunicatus fuerit, propterea quod minus fideliter res quasdam sibi commissas gessisset: depositus autem illum Eusebius primum Beryti, deinde Nicomediæ, postea vero etiam Constantinopolis. post Paulum, episcopus. Adhac, quod ei in synodo Gangrensi, propterea quod aliter quam convenit, et sensisset, et in ecclesia docuisset, episcopalis dignitas sit abrogata. Et quod in Antiochena synodo perjurii fuerit convictus: quodque conatus sit ea quæ recte in Melitensi conventu constituta fuerant, revertere et abolere, et cum tot criminibus reus ageretur, judicis sibi tamen partis sumpsserit, alienos a se aliós vocans. Eortarium vero Sardis episcopatum gerentem de gradu dejecerunt, quod episcopi Lydii ordinatum eum non approbassent. Dracontium autem Pergamentum, quod in Galatia prius ecclesiæ episcopus præfuisse; et adempto illi episcopatu posteriori, ad priorem quoque eum redire non permisere. **796** Sophronium porro Paphlagonem, quod avaritiae studio in Ecclesiæ pecunia quæstum fecerit; et quod semel atque iterum citatus, vix tandem venerit; et quod responso synodum dignatus non sit, profanum judicem per provocationem appellans. Præter hos Satalenorum (2) episcopum Elpidium de gradu dimovit, ut Basilii socium, et oratione sublato confusionis et turbæ auctorem, qui etiam Eusebium quendam, cui Melitensis synodus sacerdotalem ademerat dignitatem, temere circa inquisitionem in presbyterorum ordinem restituerit; et Nectariae cvidam, cui propter jusjurandum violatum, communione interdictum fuerat, diaconatum contulerit; tametsi ad honorem ecclesiasticum eam non admiserit. Non autem Seleuciae pontifex propterea ad episcopatum deponendum est damnatus, quod ex composito in ecclesia sua Anianum Antiochia episcopum creari permiserit: præterea quod nonnullos sacrarum Litterarum imperitos, et ecclesiasticarum constitutionum ignaros, maleque insuper viventes, re non deliberata, episcopos fecerit; qui deinde, pecunias episcopali dignitate præferentes, litteris suis attestati sunt, malle se opes habentes res sacras curare, quam sine illis episcopatum gerere. Sylvanum autem, quod aliis et Seleuciae et Constantinopoli contumacia causa fuerit. Porro Theophilum Castabalenorum (3) Ecclesiæ antistitem, quod ante ab episcopis Palestinae Eleutheropolis

B θήκοντα καὶ φρονῶν καὶ ἐπ' ἔκκλησίας διδάσκουν, παρὰ τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνέδου τὴν ἐπισκοπὴν ἀρρεῖην. Ἐν δὲ τῇ καὶ Ἀντιόχειαν συνέδῳ ἐπισκοπίας ἔλλω· καὶ δι τοις ἐπεχειρεῖς τὰ καλῶς δεδογμένα τοῖς ἐν Μελιτινῇ συνιόντιν ἀνατρέπειν καὶ διεσπᾶν· τοσούτοις δὲ ἕγκλημασιν ὑπεύθυνος ὅν, δικάζειν ἔχειτο, οὐλητρίους τῆς πίστεως τοὺς ἄλλους καλῶν. Τὸν δὲ Σάρδεων ἐπισκοπὸν Ἑορτάσιον καθεῖλον, ἀτε μὴ τῶν Λυδῶν ἐπισκόπων τῇ χειροτονίᾳ καταθεῖσιν αὐτοῦ. Καὶ τὸν Περγάμου δὲ Δραχντιον, ὃς ἐν Γαλατικῷ ἐπισκοπήσαντα πρότερον· καὶ λύσαντες αὐτὸν τῆς ὑστέρας, οὐδὲ ἐπὶ τὴν πρώτην ἐλθεῖν συνεχύρησαν. Σωφρόνιον δὲ τὸν Παριαγόνα, ὃς πλεονεκτικῷ τρόπῳ τὰ τῆς Ἐκκλησίας καπηλεύοντα χρήματα, καὶ ὃς μετὰ κλῆσιν καὶ μέντον καὶ δευτερον μόλις ἐλθόντα, μηδὲ ἀπολογίας ἀξιώσαι τὴν σύνοδον· ἐκκλησιαν δὲ κομικῶν δικαστῶν αἰρεῖσθαι. Ἐπὶ τούτοις καὶ Ἐπίδημον καθεῖλον τὸν Στάλων ἐπισκοπὸν, ὃς σύμμαχον Βασιλεῖον καὶ καθηγητὴν ἀπειλεῖς γενόμενον, καὶ ἀνδρα τὸν Εὐσέβιον τὴν Ιερωσύνην ἀφηρημένον τῇ ἐν Μελιτινῇ συνέδῳ, ἀκριτῶς ἐπὶ τὸν τοῦ πρεσβυτέρου ἀγαγόντα ἀξιῶν· καὶ τινὰ Νεκταρίαν κοινωνίας διπο σύνδια τινας παραβάσεις ὅρκιων διακονίας; μὲν ἀξιώσαντα· μὴ μέντοι καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μεταβόντα τιμῆς. Νέων δὲ δι Σελευκεῖας κακοφρήτο, πρώτον μὲν δι τὴν παρεχώρει τῇ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ χειροτονηθῆναι σπουδαῖος Ἀνιανὸν Ἀντιοχείας ἐπισκοπὸν· εἰς δὲ καὶ ὃς τινας ἀπειρους Γραφῶν ἰερῶν, καὶ τὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀμοίρους θεσμῶν, πολιτευομένους τε οὐ καὶ δι, ἀπερισκέπτως καταστήσειν ἐπισκόπους· οἱ μετίπειτα ἀνθείλοντα τῆς Ιερωσύνης χρήματα κτείνονται· καὶ ἔγγράφως εἰλοντο τὰς οὐσίας ἔχοντες λειτουργίαν, ή δίκαια τούτων ἐπισκοπῶν. Τὸν δὲ Σιδηνὸν ὃς ἀπονοίας αἴτιον καταστάντα τοις ἀλλοις ἐν τε αὐτῇ Σελευκείᾳ, καὶ ἐν τῇ Κωνσταντίνου· καὶ Θεοφίλου τῆς ἐν Κασταβάλοις Ἐκκλησίᾳ προστάντα, ὃς πρότερον μὲν παρὰ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ ἐπισκόπων, Ἐλευθερυπόλεως χειροτονηθέντα, καὶ ὅρκον ἐπομοσάμενον παρὰ γνώμην, μὴ ποιήσει τέτραν ὑπελθεῖν Ἐκκλησιαν. Ιστέον δὲ, ὃς τὸν Σεβαστείας Εὐστάθιον ἦν Γάγγρᾳ καθεῖλε σύνεδος; δι τοις παρὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν συνήθειαν ἐπράττει γάμον γέροντος, καὶ κρεῶν ἀπέχεσθαι εἰσηγεῖτο. Δι τὸν πολλον μὲν τῆς γαμικῆς συναψεῖται ἐλύσαντο· καὶ τοὺς τὴν ἐπ' Ἐκκλησίᾳ κοινωνίαν ἐκτρεπομένους ἐπ' οἷκου κοινωνεῖν ἐπειθεῖ· δούλους τε θεοευθεῖν ἥρημένους διστα τῶν δεσποτῶν. Αὐτός τε ἐξαλλον στολὴν κατὰ σχῆμα φιλοσόφων ἐφόρει· καὶ τοὺς ἐπομένους, ζενζούσας στολαῖς περιέστελλε. Μή κομέν δὲ τὰς γυναικας ἐθέσπιζε· καὶ τὰς μὲν ὡρισμένας τῶν νηστειῶν ἐξετρέπετο, τὰς δὲ Κυριακῆς μᾶλλον νηστεύειν ἐδίλασκεν· οἵκους τε γεγαμτικῶν των εὐχά; ἐκώλους γίνεσθαι· καὶ τις λαϊκῆς ὁν κυναῖς δι μιλήσας, εἰ πρεσβυτέρου χειροτονίαν εἰ λήφει, τὴν ἐκείνου εὐλογίαν καὶ κατενωνίν ὃς μύσος ἐξέκλινε. Τοιαῦτα δὲ καὶ διὰ παραπλήσια καὶ εσ-

(1) Socrat. habet *Eulalinus*, lib. ii, cap. 35.

(2) Satala urbs Armenia.

(3) Castabala Cilicie oppidum.

ηγείστο καὶ ἐπράττε· δι' ἡ ἐν Γάγγρᾳ σύνεδος Αἱρέσιος ordinatus, non ex animi sententia jura-tóton καθελοῦσα, καὶ ἀναθέματι παραδίδωκεν. verit, se aliam ecclesiam nunquam esse susceptu-rum. Observandum autem illud, quod Gangrensis synodus Eustathio Sebastensi, antea quoque in Cæsariensi conventu exauctorato, propterea episcopatum ademerit, quod multa præter Ecclesiæ consuetudinem fecerit atque statuerit. Conjungium enim prohibuit, et a carnium cibo abstinendum esse docuit: unde factum, ut multi conjugalem conjunctionem dissolverent. Et qui communionem in ecclesia vitarent, eis in privatis ædibus ut communicarent suscit. Servos, qui Deum colere cum prætextu pietatis constituisserint, etiam præter dominorum voluntatem libertate donavit. Et cum ipse singularem sibi et insolitum philosophorum more habitum sumpsit, tum novas quoque secta-toribus suis vestes dedit. Mulieres ne comam haberent, constituit. Stata jejunia aversatus, Domini-nicis diebus potius jejunandum esse docuit. In conjugum domibus precationes fieri prohibuit.

797 Ac si laicus quisquam, conjugem in matrimonio legitimo habens, presbyter ordinatus esset, ejus benedictionem et communionem, perinde atque piaculum abominandum, devitare jussit. Hac ille, atque alia hisce similia et docuit et egit: quapropter Gangrensis in Paphlagonia synodus eum exauctoratum, cum institutis suis, anathemate quoque jugulavit.

ΚΕΦΑΛ. ΜΓ'.

Ως καὶ Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων καθήρηται· καὶ τινὲς τοῖς τῷριν καθηημένων θρόνοις ἀρτι-κατέστησαν. Καὶ περὶ τοῦ σοφίσματος Ἐνδο-ξίου τοῦ Κωνσταντίου πολέμως, καὶ τοῦ τηντι-καῦ: α παὶ ἡ Ἀκάκιον διατηροῦ.

Ἐπειδὴ δὲ πλεῖς τούτοις τριτακιδίκατον καθεῖσθαι καὶ τὸν Ἱεροσολύμων Κύριλλον, δινδρα ἐπ' ἀρετῇ δι-βόητον, καὶ δεινὸν κατηῆσαι λόγοις τὰ πλήθῃ οὐ συγγράμματα, ἡ Κυρίλλεσσα ἡ Ἐκκλησία ὠνόμασεν. Λίτιτα δὲ ἡσαν τῆς καθαρίστεως πρῶτον μὲν ὡς κοινωνήσειν Εὐσταθίῳ καὶ Ἐλπιδίῳ, οὐ ἐναντίᾳ τῇ ἐν Μελιτείᾳ συνδόμῳ ἐπούδασαν, ήτι καὶ αὐτὸς μέρος τὸ κράτιστον ἦν· καὶ ὡς Βασιλεὺς καὶ Γεωρ-γίῳ τῷ Λαοδικείᾳ ἐπισκόπῳ κοινωνίας μεταδόντες μετὰ τὴν ἐν Παλαιστίνῃ ἔκεινων καθαρίσεων· ἔτι δὲ καὶ ὡς τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ἐπιτραπέζῃ, ἢτε δὴ θρόνου ἐπιδίκαιος ἀποστολικοῦ, περὶ τῶν τῆς ἐπού-λικης δικαιίων πρὸς Ἀκάκιον τὸν Παλαιστείνην διερέ-ρετο. Ἐξ ὧν εἰς τὸ κατ' ἀλλήλων μήσον; ἀναρρί-γντες, ὡς οὐκ δρθῶς περὶ θεού φρονοῦσεν ἀλλήλους διέβαλλον. Οὐ μὲν γάρ τὰ Ἀρείου πρότερον ἦν δο-γματίζων· Κύριλλος δὲ τοῖς τῷριν ὀμοιουσίᾳ στοιχοῦ-σιν ἀξαρχῆς εἶπετο. Δοκερώς δὲ διὰ ταῦτα καὶ Ἀκά-κιος πρὸς αὐτὸν ἔχων, τοὺς περὶ Παλαιστίνην ἐπι-σκόπους ἀθροίσας, οἱ ὄμόφρονες αὐτῷ ἡσαν, φθάνει παύσις τούτον τοῦ ἐρᾶσθαι, αἵτινα μάλιστα τῆνδε προθεῖνημένος. Διμήδης ἐπένει: τὴν Παλαιστίνην, τὸ δὲ πλήθης ἐνδέστη τῶν ἀναγκαίων πρὸς τὸν ἐπίσκοπον ἐδίλεπεν. Ἐπειδὴ δὲ κάκείνον, πρὸς τοῖς χρήμασι, καὶ τὰ σίτα ἐπέλιπε, καιμήλια καὶ τεράποντα ἀπόδο-μενος, ὡς γ' ἐνήν πάρεμψείτο τὴν ἐνδείαν· καὶ τινα λόγος ἀνάθημα σφέτερον ἐπιγνώναι τῶν οὐκ ἀσέμ-νων γυναῖκα ἡμιτισμένην. Ἐπειδὴ δὲ ἐρίσυνη διδοῦς; θεῖν ἔχοι ἔγγιον, ὡς ἐμπορίς τις αὐτὸς οἱ ἀπέδοτο, τῷ δὲ αὐτῷ ἐπίσκοπος; αἵτινα ταῦτην προβαλλόμενον τὸν Ἀκάκιον, καθελεῖν αὐτὸν. Ταῦτην αἵτινα ἐπιθύμη-τη; καθαρίσεως Κυρίλλου· οὐ προσήκουσάν γε μήν τις; ἐμοὶ, διτι λιμεῖ καὶ πενίας ἡ πρέφειτος ἦν.

(1) Apud Theodoreum lib. II, cap. 27, scriptum est, vestem istam auro contextam, a laudatissimo imperatore Constantino Magno Macario, episcopo Hierosolymitanu, ut ea induitus episcopus sacro-sancti baptismi perageret ceremonias, donatam

B

CAPUT XLVI.

Ut etiam Cyrillus Hierosolymitanus episcopus epis-ο-patu dejectus sit, et qui in locum abrogatorum suffecti. De improbo et importuno sophismate Eu-doxii Constantinopolitani, et de persecutione tun-ab Acacio profectu.

Post hos omnes, tredecimum damnarunt Cyril-lum Hierosolymitanum, ingenti virtute et ad po-pulum docendum egregium virum: cuius scripta sunt, quæ Ecclesia Cyrrillia nominat. Ut autem damnaretur, causæ illæ fuere: primum quod cum Eustathio et Elpidio communicaverit, qui Meliti-nensi synodo, cuius et ipse potissima pars fuerat, adversati sunt. Et quod itidem Basiliū et Geor-gium Laodicensem, posteaquam in Palæstina episcoporū ordine moti fuerant, in communionem receperit. Insuper cum Hierosolymorum episcopū creatus apostolicum thronum concendisset, quod de jurisdictionis ecclesiasticæ finibus et jure me-tropolitano cum Acacio Palæstino disceptarit. Qua ex causa in mutuum adducti odium, alter alterum, quod non recte de Deo sentiret, est criminatus. Acacius enim Arianæ erat sententia, Cyrillus autem τὸ ἐμούσιον, consubstantiale, laudantes proba-bat. Eam ob rem male in eum animatus Acacius, episcopis Palæstiniis qui secum faciebant congregatis, administratione sacrorum ei interdixit: talem insuper maxime preferens causam. Fames Palæstinam affligebat, et plebs in rerum necessa-riarum inopia ad episcopum respectabat. Et cum illum, post pecunias, etiam frumentum defecisset, donaria templi, et sacra aukæ vendidit, et quoad potuit penuriam populi est solatus. Et quidam vir honestus donarium suum agnoscisse dicitur, vestem videlicet (1), qua feminæ ex scenicis atque thyme-liticis quedam amicta erat. Ubi res inquisita est, a mercatore quadam comparatam esse, qui ab epi-scopo eam prius emerit, compertum est. Iujus prætextu rei Acacius Cyrrillum episcopatu abire

esse. Eam cum Cyrillus vendidisset, et deinceps a mercatore thymelicus saltator emisset atque induisset, in ipsa saltatione cum exanimatum con-cidiisse.

eoegit. **798** Talem quidem abdicationis ejus causam fuisse audivi, sed non satis certe tum, ut mihi videtur, convenientem: quoniam fames et penuria venditionis causa fuere. Quibusunque autem Acacius factionisque ejus fautores dignitatem abrogaverant, eos etiam omnes Constantiopolis expulerunt. Erant autem in ea factio decem, qui sententias talium abrogationum calculis suis comprobare noluerunt. Eos in loco certo asservari jussere, ut ibi privati agerent, neque rem divinam attingentes, neque eorum quidquam quae episcopalibus muneris sunt agentes, donec abrogationum sententiis subscriberent. Et nisi intra menses sex per paenitentiam resipiscerent, et rebus omnibus quae synodus constituerat assentirentur, ipsis quoque ademptum ecclesias, aliisque commissum iri, qui cum eis consentirent, sicuti fieri solet, minabantur. Hoc ubi constituerunt, consiliumque suum ad exitum perduxerunt, ad episcopos ubique omnes litteras dederunt, ut Ariminensem fidei professionem una cum adjectione sua servaret, eamque subscriptionibus suis confirmarent. Aliter si facerent, solum exsilio causa verterent. Ad quae imperatoris quoque, coepia eorum comprobans, accessit sanctio. Certiore quoque de his Patriphilum Seythopolitam fecere, qui se statim Selucia ad suam contulerat Ecclesiam. Et paulo post, Eudoxius cum sectatoribus suis, alios aliis in sedibus episcopalibus substituit. Ipse quidem Eudoxius primus Macedonio surrogatus est: Basilio autem Ancyrano Athanasius. Porro Eleusio successit Eunomius, qui etiam heresis nominis sui princeps existit. Et pro Eustathio Sebastiae, divus Meletius Ecclesiae praefectus. Macedoni Constantiopolitano episcopatu privatus, e regione urbi Orientem versus, in loco cui nomen Claustra, diutius degens, ibi adversus Spiritum sanctum blasphemiam ore minime clauso evomuit, et male vitam finivit. Porro Acacius et sectatores ejus Eudoxium in possessionem vacuam Ecclesiae Constantinopolitanam deduxerunt, longe ab eis quae paulo ante judicaverant diversa statuentes. Qui enim non ita pridem Dracontio episcopatum, quod ex Galatia Pergamum transisset, ademerant, non animadverterunt, sed dum Eudoxium non in unam, sed jam in alteram Ecclesiam transferrent, contraria sibi ipsis decernere et facere. **799** Porro cum is ecclesiam recepit, tum et magna ecclesia quae Sophia, hoc est, Sapientia dicitur, Encanaria celebravit, quindecimo Februarii mensis die. Hic ille in throno suo considerans, primum divulgam illam in ecclesia edidit vocem: Pater, inquiens, dominus, hoc est, si simpliciter accipiatur, impius: aliter, non colens. Filius autem dominus, hoc est, vere pius, et recte colens. Et tumultu ad talia verba, sicuti par erat, a populo et seditione mota, ne turbam cicerent, hortatus est. Pater enim, inquit, neminem colit, et sic dominus est: Filius vero dominus, merito enim et recte Patrem colit. His dictis tumultus

A πάντας δὲ τούτους δοσις καθείλον, καὶ τῆς Κιυνσαντίου ἀπώσαντο οἱ περὶ Ἀκάχιον. Ἡσαν δὲ τοῦ μέρους αὐτῶν δέκα τὸν ἀριθμὸν, οἱ ταῖς ταιάταις καθαιρέσσειν ἤκιντα χροῦντο ἐπιφηγίζεσθαι· οὓς καὶ ἐκέλευν ἐν τῷ ἀσφαλεῖ τηρεῖν, καὶ διάγειν ἐν ἔκτοις, μήτε λειτουργίας ἀπεσθανει, μήτε ἐκκήτησις τι προσήκον ἐπισκόποις δρᾶν, δηρις ἀν ταῖς καθαιρέσσειν ὑπογράψωσιν. Εἰ δὲ ἐντὸς μηδῶν οὗτοι μὴ χρήσωνται μεταμέλω, καὶ μή πᾶσιν ἔλωνται τοῖς τῇ συνόδῳ δεδογμένοις στοιχεῖν, καὶ αὐτοὺς ἀφαιρεῖσθαι τὰς ἐκκλησίας, καὶ ἀντικαθιστᾶν ἐτέρους αὐταῖς κοινῇ συνιδύντας, ὡσπερ εἰώθε γίνεσθαι. Ός δὲ τοιοῦτος ἐθουλεύσαντο, καὶ πέρας είχε τὸ βούλευμα, τοῖς ἀπανταχοῦ ἔγραφον ἐπισκόποις, τὴν ἐν Ἀριμίνῳ πλατιν φυλάττειν μετὰ τῆς προσθήκης, Β καὶ ὑπορραφαῖς κυροῦν· τούς δὲ ἀλλως ἔχοντας γνώμης ὑπερορίους ἀγεσθαι. Τούτο δὲ καὶ θεσπισμα βασιλέως ἐκύρων. Γνώριμα δὲ ταῦτα καθίστων καὶ Πατροφίλω τῷ Συκυοπόλεως· οὗτος γάρ εἴδης ἀπὸ Σελευκεῖας εἰς τὴν οἰκείαν Ἐκκλησίαν ἀφώρησεν. Ἐπειτα δὲ οὐ πολλῷ ὑστερον οἱ ἀμφὶ τὸν Εὔδηξιον, ἄλλους διλοις ἀντικαθίστων τοῖς θρόνοις. Αὐτὸς μὲν γέρος Εὔδηξιος πρώτος Μακεδονίκης ἀντικαθίστατο. Βασιλεὺς δὲ τῷ Ἀγκυρανῷ Ἀθανάσιος· τὸν δὲ Ἐλεύσιον Εὐνόμιος διεδέχετο· δε δῆτα καὶ ἀρχηγὸς κατέστη τῇ τοιούτῳ αἰτησεως· Ἀντὶ δὲ Εὐσταθίου τοῦ Σεβαστεῖας δὲ θεος Μελέτιος τὴν ἐπισκοπὴν ἀλληροῦτο. Ο δὲ Μακεδονίος τὴν τῆς Κωνσταντίου Ἐκκλησίαν ἀφαιρεθεὶς, ἀντιπέραν τῆς πόλεως πρὸς Ἐωεὶς τι χωρίον φύλας δομοις, ἐπὶ πολὺ διατριβων, κάκειτε τὴν κατὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος βλασφημίαν ἀπύλιρτονται τοῖς διεπράττοντο. Τούτου δὲ τὴν ἐκκλησίαν ἀναβαίνοντος, την καῦτα καὶ τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, τὴν Σοφίαν ὀνόμασται, τὰ ἐγκαίνια ἔχει τῇ πεντεκαίδεκάτῃ τοῦ Φεβρουαρίου μηνός· δε καθεσθεὶς ἐπὶ τὸν θρόνον, πρῶτον τὴν πολυθύλλητον ἀφῆκε φωνὴν, ἐπ' ἐκκλησίας εἰπών· Ο Πατήρ ἀστερής, δε γάρ οὐσεθής. Θορύβου δὲ ὁ εἰκότερος ἐπὶ τούτῳ καὶ στάσεως τῷ πλήθει γεγενημένης, μηδὲν ταράττεσθαι παρηγγύα· δὲ μὲν γέρος Πατήρ οὐδένα σέβει· δε γάρ οὐσεθής σέβει γάρ, καλῶς ποιῶν, τὸν Πατέρα. Ταῦτα εἰπόντος, δὲ μὲν θύρων διεπέμποντο· γέλως δὲ πεπέχωντο πολὺς· καὶ εἰς δεῦρο ἐν γέλωτι τὸ εἰρημένον διατελεῖ. Περὶ τοιαῦτα δῆλοι διασεβεῖς ἀσχολούμενοι καὶ κατασφιζόμενοι, εἰς ἀτόπους δέξας τὴν Ἐκκλησίαν δισπασαν, ὡς καὶ νῦν αὐτός τε καὶ Ἀκάχιος, καὶ ἀσχολίας ὑπέρτερον ἐποιοῦντο, λήθη δοῦνται τὰ ἐν Νικαιᾳ γεγενημένα· καὶ τὴν ἐν Ἀριμίνῳ μετὰ τῆς προσθήκης ἀπανταχοῦ διεπέμποντο· καὶ τοὺς μὴ βουλομένους, ὡς εἰρηται, ὅτι διεργάτης φυγῇ ζημιοῦν· δη δέξαντὴν παράλογαν ἀπόνω; διανύσαις απουσήγη, ὀρχήν

τέτταρων συμφορῶν ἡγούμενον· ἀπάξη γάρ οὐ μόνον ἐκκλησίᾳ, διλλὰ καὶ πόλει, τάραχον οὖ μικρὸν ἐνεπόλει. Διαγῆς δ' οὐδὲν ἐλεῖπων τῶν πάλαι τοῖς Ἑλληνισταῖς γεγενημένων, τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν διέτρεχεν. Εἰ γάρ καὶ ταῖς περὶ σῦμα τιμωρίαις τὸ δικτυον εἶχεν, ἀλλ' ἡ αἰσχύνη μείζονα τούτον ἔποιει καὶ χαλεπιώτερον τοῖς ὡς χρή τὸ δέον διαγνώσκουσιν. "Ο τε γάρ διώκων καὶ διωκόμενος τῆς αὐτῆς θρησκείας ἡσσει καὶ Ἐκκλησίας. Τόσον δ' ἡν τῷ αἰσχυῷ τὸ δεινὸν ὑπερφέρον, δοσον πρὸς τοὺς δροφύλους τὰ παλεμῶν δρῦν· καὶ περὶ ἀλλοφύλους εἴναι γε τοιούτους, δι τῆς ἱερουσάνης ἀπέργε θεομήσ. Τό γε μήν καὶ νῦν ἐπικοινόμενον καὶ διλγόν ἐπιδοτειν εἶχε, καὶ πρὸς νεωτερισμὸν ἡρεθίζετο· καὶ εἰς αὐθόδειαν ἔρπον, τῶν ἀρχαίων καὶ πατρικῶν νόμων ὑπερεργονει· καὶ νόμους ἰδιᾳ ἴτιθει. Καὶ τὰ αὐτὰ περὶ Θεοῦ δοξάζειν τοῖς ἀρχαιοτέροις οὐδαμῶ; Ἡθιλεν· διλλ' ἀει ἔνα τινὰ περιενόει δόγματα, καὶ οὐ καθεκτῶς εἶχε, καὶνὰ ἐπὶ καινοτέρεις ἀει ἐφευρίσκων, οἷα δῆ καὶ τότε συνέβαινε.

qui persevererentur, et qui persecutionem exciperent, ejusdem erant Ecclesiae et religionis. Tanto vero id malum propter fœditatem majus fuit, quanto turpius civibus quam aliis infertur bellum: cum quidem id etiam erga exterios facere episcopal functionis prohiberent sanctiones. Et novitas quidem laudata paulatim incrementa sua capiebat, alque ad mutationem insolitam spectabat: eoque denuntiū præfracte temeritatis pervenit, ut homines veteres et patrias leges contemneret, et novas sibi pro se quisque conderet. Atque euidem eadem de Deo cum antiquioribus illis sentire solebat, sed nova identidem quadam dogmata comminisceretur, neque se ab aliis super alias novis rebus inveniendis continere poterat. Talis tum fuit rerum status

ΚΕΦΑΛ. ΜΖ'.

Περὶ τῆς Μακεδονίου αἵρεσεως καὶ Μαραθωνίου τοῦ Νικομηδείας, καὶ Εύσταθίου τοῦ Σεβαστείας· οἱ πρώτως κατὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος βίωσις τρηπτηρεῖται θρησκεία, καὶ Πνευματομάχοι ὠραδοθησανταί.

Μακεδονίος γάρ σύμφωνῶν πρότερον Εὔδοξῳ καὶ Ἀκαϊψῃ, ὅμως τὴν ἐκκλησίαν ἀφαιρεθεῖς, οὐκέτι παραπλησίων: ἐκείνοις δοξάζειν ἥρετο· ἀλλὰ τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ πρότερον καὶ ἐν Σελευκείᾳ ὑστερον βεβαιωθεῖσαν πίστιν, ἦν καὶ δροιοούσιον ἐκείνος ὄντα μάζε, χρητύνειν ἥρετο, ἦν αὐτὸν λόγος εὐρεῖν, μᾶλλον δὲ Μαραθώνιον, δι Νικομηδείας ποιήσοι ἐπισκοπὸν. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Θεολογίᾳ ἐν τῇ Τριάδος λέγειν τὸ Πνεῦμα τὸ ὄγιον ἀπήρνετο. Τὸν μὲν γάρ Υἱὸν Θεὸν τέλειον εἶναι, καὶ κατ' οὐσίαν ὄμοιον Ελεγε τῷ Πατρὶ· τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ὄγιον διμοιρὸν καθίστα τῶν τοιούτων γερῶν. Διάκονον γάρ αὐτὸν εἶναι καὶ ὑπουργὸν εἰτηγεῖτο, καὶ βραχὺ τι τῶν ἀγγελικῶν διασέρεν ταγμάτων. Ἐκοινώνουν δὲ τῆς δόξης αὐτῷ Ἐλεύσιος δ Κυζίκουν. Σωφρόνιος τε ὁ Παφλαγῶν, καὶ δ Σεβαστείας Εύσταθιος· δις δῆθεν εὐγνωμονέστερος ὃν οὗτε Θεὸν εὗτε κτίσμα λέγειν ἥρετο τὸ Πνεῦμα τὸ ὄγιον. Πολλοὶ δὲ καὶ ἀλλοι σὺν αὐτοῖς ἦσαν, καὶ σχεδὸν δοσοι μετ' αὐτῶν καθηρέθησαν παρὰ τῶν ὑπεναντίων. Ἡκιστα δ' ἐλαχίστην καὶ μικραν ἐπήγοντο τοῦ ἐν Κωνσταντινούπολει λαοῦ,

A sopitus est, et magnus subsecutus risus. Atque hodie quoque dictum id ridiculum habetur. Talibus impli illi rebus occupati, et cavillationibus ejusmodi usi, Ecclesiam ad absurdas opiniones distractarunt. Omnique prorsus cura et studio et ipse Eudoxius et Acacius summopere in hoc incubuerent. Proinde Ariminensem formulam cum appendice sua ad loca omnia miserunt: et qui eam non recipierent, sicut dictum est, exilio eos perpetuo inuictarunt. Quod sane cum facile rem præter rationem suscipitam perfecturum esse videretur, aliarum calamitatum initium præbuit: et non modo ecclesiis, sed et urbibus omnibus magnum concivit motum. Persecutio namque, quæ nulla in re Graecorum tyrannidi et crudelitati cederet, Romanum pervasis imperium. Quamvis enim, quantum ad corporum supplicia pertinet, minor fuerit: primum tamen ipsum, majorem gravioresque eam apud eos qui rem recte putarunt, fecit. Nam et

B B *De heresi Macedonii, et Marathonii Nicomediæ, et Eustathii Sebastiæ episcoporum, qui primi contra Spiritum sanctum blasphemæ proferre verba caperunt, et propterea Pneumatomachi appellati sunt.*

Macedonius namque, etiam si ante idem cum Eudoxio et Acacio sensisset, nihilominus tamen ex ecclesia sua deturbatus, non eamdem porro quam illi sequebatur opinionem: sed fiduciæ professionem Antiochiae primum, postea etiam Seleuciae confirmatam, quam ipse seu potius Marathonius, quem Nicomediæ episcopum fecerat, ut quidam putant, δροιούστον, hoc est similem substantia, appellabat, obtinere debere censuit. Verum non id modo egit, sed etiam in theologia seu divinitatis ratione exponenda, Spiritum sanctum personam unam Trinitatis dicendam esse negavit. Ac Filium quidem Deum perfectum, et substantia Patri similem esse dixit: Spiritum sanctum autem expertem honoris et dignitatis ejusmodi statuebat, famulum eum et administrum, angelicisque ordinibus paulo præstantiorem esse docens. Et in eadem cum eo sententia erant Eleusius Cyzicenus, et Sophronius Paphlago, et Eustathius Sebastensis (1): qui tamen aliis æquior, neque Deum neque creaturam Spiritum sanctum dicere maluit. Suffragabantur eis et alii multi, et scire omnes quibus

(1) Eustathii Sebastiensis verbum: *Ego, inquit, neque Deum Spiritum sanctum nominare censerim,* lib. II, cap. 45.:

a parte adversa dignitas abrogata fuerat. Nec minima secum partem populi in urbe Constantinopolitana, atque in Bithynia, Thracia, Hellesponto, et aliis vicinis in circuitu populis trahebant. Vita namque et moribus (quos potissimum multitudo spectare solet) probatis erant. In publicum cum gravitate quadam venerantur prodibant. Instituta eorum non multum a monasticis aberant. Et sermo, affectata quadam sanctimonia mistus, vim ad persuadendum satis accommodatam praeferebat. Qualis sane et Marathonius fuit: qui cum publicus rationalis fuisset, militum qui sub praefectis stipendia faciebant, loculis probe refertis, postquam eum questum posthabuit, ogenorum publicis domibus curator praefuit, et aegrotis inserviit. Deinde asceticam sive monasticam quoque vitam, Eustathio Sebastensi auctore, secutus est. Insigne is etiam monasterium Constantinopoli construxit, quod ad longum duravit tempus. **801** Tam studiosus vero Macedonii hæresis fuit, ut pecunia sua expensa, propagandam eam curaverit, Marathonianosque populares ejus appellatos esse illis persuaserit. Et unius ipse, ne prorsus secta ea Constantinopoli interiret, obstitisse visus est. Macedoniani namque, ex quo tempore episcopatu Macedonius est dejectus, neque Ecclesiam, neque episcopum pastorem, eis quos exauktoratos paulo ante nominavimus exceptis, donec Arcadius ad imperium pervenit, habuere. Siquidem Ariani, omnes qui alterius essent quam suæ sectæ, ecclesiis exactos, plurius etiam aliis malis affixere. Cæterum isti non tantum Macedoniani et Marathoniani, verum etiam Pneumatomachos sunt nominati. Ac qui eo tempore episcopi sedibus suis sint ejecti, operosum esset omnes recensere: ut autem breviter dicam, nulla fere fuit in Romano imperio gens, quæ calamitatem eam experta non sit.

CAPUT XL.VIII.

Ut Eudoxio Constantinopolim traducto, Meletius ex Sebastia Antiochiam sit translatus: et ut eo ejecto, Euzoius s. dñi ibi obtinuerit.

Cum Eudoxius ad Constantinopolitani episcopatus opes respiceret, et jam possessionem ejus obtineret, non parva per ambitionem de Antiochenæ sede orta est contentio. Quod namque, ut ita dicam, unusquisque episcopatum eum ad se pertinere putaret, seditiones in clero simul et populo, ut fieri solet, sunt motæ. Et enijsque opinionis sectatores, in ea episcopatus consequendi expectatione, ex popularibus suis quemdam deligi studierunt. Ingens namque adhuc in multitudine degnate erat dissidium; unde in psalmodiis quoque non concordabant: sed unusquisque pro ea quam obtinebat opinione, carmina conformabat. Et cum talis esset Antiochiae status, Eudoxio sectatoribusque ejus placitum est, in eam urbem transferre eum, qui dicendo atque persuadendo egregius, simulque vita consuetudine laudatus maxime, ejusdemque antea cum eis sententiae suffragator fuisset, Meletium. Magnam enim conce-

A καὶ τῶν ἐν Βιθυνίᾳ καὶ Θράκῃ καὶ Ἐλλησπόντῳ καὶ τῶν περικύκλῳ ἑταῖρων καὶ γάρ πως τὰ περὶ τὴν βίον, ὃ μάλιστα προσέχειν εἰσθεν δὲ πλῆν δημιοῦς, ἐπιμελῶς ἔχον. Ἡ γὰρ πρόδος σεμνὴ τις ἡν αὐτοῖς· καὶ ἡ ἀλλή ἀγωγὴ οὐ πολὺ ἀπέδει μοναχὴν εἶναι. Ὁ δὲ λόγος κομψότερης κεκραμένος, θεος ἵκανης πείθειν προσύνταλλο· ἕποις δῆτα καὶ Μαραθώνις ἦν· δεὶς ἀπὸ δημοσίων ψηφιστῇ τελῶν, τῶν ὑπὸ τοὺς ὑπάρχους στρατιωτῶν ἀδρίν περιαθροῖταις, βαλάντιον, ἐπειδὴ τῆς ἐργασίας ἑκείνης ἐπάντει, πινακίστων ἐπιμελητῆς ἦν, καὶ νισσοκεμεν ἐπετῆδειν. Ἐπειτα τὸν ἀσκητικὸν βίον ὑπῆλθεν, ὑπὸ Εὐσταθίῳ τῷ Σεβαστεῖας καθηγούμενος. Οὐκ ἀγεννὲς ἐδὲ μοναστήριον ἐν τῇ Κωνσταντίνου συνιστησιν, δὲ καὶ μέχρι πόρθῳ διήρκεσεν. Ἐξ τοσούτῳ δὲ σπουδαῖος ὁρθὸς τῇ Μακεδονίου αἱρέσεις, ὡς καὶ χρήματιν ίδοις ἐπιδοῦναι πιρασκευάσαι, καὶ Μαραθώνιανούς πεῖσαι τοὺς ἑκείνου καὶ λεῖθοι. Μόνος γροῦντος εἰς τὸ μὴ παντάπασιν ἐκλιπεῖν τὴν τοιάσην αἱρεσιν ἐν τῇ Κωνσταντίνου φιλινεῖται καταστὰς αἵτιος. Οὐδὲ γὰρ εἰχεν δὲ Μακεδονίους ἢ ἐκκλησιαν ἢ ἐπισκόπους ἀφ' οὐ τῆς ἐκκλησίας ἐξώσθη, διηρέθη καὶ Ἀρχάδιος πιρῆλθεν εἰς τὴν ἀρχήν. Οἱ γὰρ εἰς Ἀρείου τοὺς ἄλλας ἢ ὡς ἐκεῖνοι δοξάζονταις καὶ τὸν ἐκκλησιῶν ἥκτανον, καὶ ἄλλας πλείστοις δεινοῖς περιβάλλονται· οἱ δὲ μόνον Μακεδονιανοὶ καὶ Μαραθώνιανοί, ἀλλὰ καὶ Πνευματομάχοις κατανομάζονται. Όσοι μὲν οὖν τηνικάδε ιερωτῶν προσήκουντες ἐχειλῆθαν τῶν οἰκείων, ἐργάδες νυνὶ διαμηνούντειν. Σχεδὸν γάρ φάναι, οὐδὲν θύνος τῆς Τρωαίων γῆς τῆς τότε συμφορᾶς ἀπείρατον ἐμεινεν.

C

ΚΕΦΑΛ. ΜΗ'.

'Ως Εὐδοξίου εἰς τὴν Κωνσταντίνου μεταρεθέτος. Μελέτιος ἐκ Σεβαστείας εἰς Ἀρτιγειαν μετετέθη· καὶ ὡς ἐκεῖθεν ἐλυθέτος, Εὐλώιος κατέσχε τὸν θρόνον.

Τοῦ δὲ Εὐδοξίου πρὸς τὸν τῆς Κωνσταντίνου ἀπόδοτος πλοῦτον, καὶ τοῦ θρόνου τὰς ἡγανάκτιας, οὐκ ὀλίγοις περιπούδαστος δὲ τῆς Ἀντιόχου θρόνου ἐγένετο. Ἐκάστου γάρ, ὡς εἰπεῖν, προσήκειν ἐαυτῷ τὴν ἐπισκοπὴν οἰομένου, στάσεις ἐκ τε τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ οὐσα εἰκῆς ἐκινοῦντο. Ἐκάστη γάρ δόξα τὸν ίδιον ἐπὶ προσδοκίᾳ τοιάση τῆς ιερᾶς ἱεροστάτης ἐπιλαβέσθαι ἥρουντο. Πολλήλην γάρ εἴτε περὶ τὸ δύγμα εἴχον διεφορὰν τὸ πλήθη. Ἐνθεν οὐδὲν συνῳδὸν περὶ τὰς ψαλμιδίας ἀλλήλοις ἐφέρουν· ἔκαστος δὲ ὥσπερ εἴχον δύξεις, μετερχόμενος τὸ ψαλλόμενον. Οὐδὲν δὲ ἔχουστης τῆς Ἀντιοχείας, δεῖν δέδοει τοῖς περὶ τὸν Εὐδόξιον ἐκ τῆς Σεβαστείας εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἀτε λέγειν καὶ πειθεῖν δεινόν, θύη δὲ καὶ ποιεῖται μάλιστα κράτιστον, καὶ διμέδους αὐτοῖς καθεστῶτα τὸ πρόσερον, μεταθεῖνα: Μείτιον. Καὶ ἐπίσι: γάρ οὐσαν οὐχὶ μικραῖς τοῖς τοῦ ἀνέρες πολλοῖς προτερήματι μὴ μόνον Ἀντιοχεῖς θράσται, ἀλλὰ καὶ τὰς περικύκλῳ πόλεις· μάλιστα δὲ οὗσι

ἀπὸ τοῦ Θεοῦ Εὐσταθίου Εὐσταθίουν ὀνομάζοντο, οἱ ἀπαράτωτον τὴν ἐν Νικαιᾷ πίστιν ἐψύλατον, ήδη τὰς συνάξεις ποιούμενοι. Ἐλαθον δὲ παραπολὺ τῆς ἑλπίδος ψευσθέντες. Καὶ γὰρ τὴν Ἀντιόχειαν καταλαβόντες, πολλοὶ μὲν τῶν τὰ Ἀρεῖον φρονούντων προσῆλθον, πολλοὶ δὲ καὶ ἀπὸ θατέρου μέρους, οἱ Παιανίνοι εἰποντο· οἱ μὲν κατὰ κλέος τοῦ ἀνδρός· πολλοὶ γὰρ ἦν δὲ περὶ τούτου θρύλος; καὶ πρὸν ἐπιστῆ· ἀλλοὶ δὲ καὶ κατὰ θέαν τοῖς· τοῖς δὲ σπουδῇ ἡγεμονεῖν, τίσι καὶ οὗτος προσκείσεται· καὶ γὰρ πολλή τις διέρρει φήμη, περὶ πολλοῦ καὶ αὐτῶν ποιεῖσθαι τὰ ἐν Νικαιᾷ δέσμους, καθὼν δὴ καὶ τὸ τέλος ἔδειξε. Καὶ πρώτον μὲν περὶ δόγματος διαλέγεται ὅτι ἐν δευτέρῳ ἐπίθετο· τὴν δὲ τριτὴν διδασκαλίαν ἀηδονίᾳ μετετεχεὶς ὢστε. Προσῦν δὲ, καὶ τὴν ἐν Νικαιᾳ πίστιν ἐπήγειτο, καὶ τὸ δόμονούσιον ἀνεκήρυττε. Λέγεται δὲ τὸν τηγικάδε τοῦ κλήρου ἀρχιδάκονον, διδάσκοντι προσιτάτα, ἐπίβατελην αὐτῷ κοιλῆν τὴν χείρα καὶ ἐπιθύμειν τὸ στόμα, τὸν δὲ τῇ γειρὶ μᾶλλον ἢ τῇ φωνῇ τὴν τῇ· πίστεως· γνώμην σημαντεῖν· καὶ τοὺς τρεῖς διακύλους εἰς τὸ προφανές ἔκτείνοντα, εἰς ταύτην αὖθις συνιζάνειν συνάγοντα, τὸν ἔντρον ἄγειρεν δρόθιον. Δι' ὧν εἰκόνιζεν ἀπασιν, & δὴ φρονῶν λέγειν ἐπέχετο. Ἐπεὶ δὲ ὁ διάκονος ἀφεῖς τὸ στόμα τὴν χεῖρα συνείχεν, ἐκεῖνος ἐλευθερίας τὴν γλῶσσαν, κομψότερό μάλα φωνῇ ἢν εἴχε περὶ θεοῦ δέσμου σφών ἐπαγγέλσας· πᾶσι τε τὴν ἐν Νικαιᾳ πίστιν ἐπέραντο, καὶ τοὺς διλῶς φρονούντας πολὺ τοῦ εἰδότος διαμαρτάνειν ἐπεμπατύρετο διαβρήδην. Ἐπεὶ δὲ λέγων ἢ τῇ γειρὶ δεικνὺς τὸ βούλημα τῆς ψυχῆς οὐκ ἐπιμέτο παριστάν, διμοιβᾶσις, ᾧ γ' ἐδίδους οὐ το διάκονος κάκιστον, εἰλαταρία δὲ παγκράτιον ἀγωνιζόντες, ἐπιπολὺ φίλονεικοῦντες ἡταν, οἱ Εὐσταθίῳ ἐπόμενοι σκιρτῶντες μήγα ἀνέκραγον, τὸν ἡδονῆς ἔμπλευν καθεστῶτες, οἱ δὲ ἁγίοι Αρείου πλήρεις αἰσχύνης ὑπέστρεψον. Ἐπεὶ δὲ τούτῳ χαλεπήναντες οἱ περὶ Εὐδόξιον, τῆς ἐκκλησίας ἀπῆλασαν τὸν Μελέτιον· ἐπειτα μετεκαλοῦντο, οὐαὶ διμόρφονα λογιζόμενοι, διορθώσασθαι τὰ προειρημένα. Καὶ γὰρ ἐκ τῆς Ἀρειανῆς ψήφου τὴν χειροτονίαν εἶχαν ἐν Σεβστοπολεῖ. Ἐκ ταύτης δὲ πάλιν δι' ἐκείνων εἰς τὴν τῆς Συρίας Βέρροιαν μετηνέχθη· καὶ ἐν τῇ κατὰ Σαλεύκειαν συνάδιῳ τῇ πίστει τῶν περὶ Ἀκάχιον ὑπέγραψε. Καὶ ἐν τῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνέδη παρῆν, συμπράττων ἐκείνοις τὰ φίλα καὶ συμψήφιζόμενος. Καὶ παρ' αὐτῶν τὸ τρίτον αὐθίς, εἰς τὸν τῆς Ἀντιοχείας θρόνον μετέβαντες. Μετεστέλλοντο τοῖνυν αὐτῶν. Ως δὲ τῆς δρθῆς δέξῃς μετατίθεσθαι ἤκιστα ηθελε, πυθόμενος βασιλεῖς, φυγὴν αὐτοῦ κατεπίκαζεν· Εὐζώνιον δὲ ὃς Αρείου συνῆν, καὶ σὺν ἐκείνῳ πρότερον καθηρεῖτο, τὸν θρόνον ἐπέτρεψεν· οἱ γε μὴν Μελέτιῳ ἐπόμενοι, καὶ δι' ἐπαίνου τὰ ἐκείνου ποιούμενοι, διατεμόντες σφές τῶν Ἀρειανῶν, ήδη ἐκλησίαν εἶχον. Οἱ γὰρ περὶ Παιανίων ἐξ ἀρχῆς τῷ δμονούσιῳ στοιχοῦντες, οἱ Εὐσταθίουν ἐκαλοῦντο, Μελέτιον τε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐπετρέποντο, μηδημῶς ἐυέλοντες κοινωνεῖν, οἵτις ἐκ τῆς ἐκείνων ψήφου Μελέτιος τὴν χειροθεσίαν εἶχε, καὶ οἱ ἐκείνων ἐπόμενοι τῷ ἐξ ἐκείνων ἥταν τετε-

B perant spem, ἵστη ut multis ejus viri primariis dotibus non solum Antiochenos in sententiam suam pertraherent, sed etiam vicinas circumcirea urbes, 802 et eos maxime qui a divo Eustathio Eustathiani vocabantur, et fidem Nicenam integrum servabant, suas ipsi sibi synaxes et conventus seorsim agentes. At enim magnopere opinione sunt falsi. Et ad Meletium, ubi Antiochiam pervenit, permulti Ariani, permulti etiam alterius partis, quae Paulinum scuta fuerat, accessere: et alii quidem propter tanti viri gloriam (celebris enim adventum ejus præcesserat fama), alii autem videndi ejus gratia; quibus quoque studio fuit, ad quam partem inclinatus esset, resciscere: vulgariter quippe rumoribus erat, plurimi eum Nicenam decreta facere, sicuti etiam exitus comprobavit. Ac primum ille quidem ut de dogmate verba faceret, secundo loco habuit, doctrinam autem morum publice coluit. Deinde vero progressus, Nicenam etiam fidem intulit, et τὸ δρονούσιον, *consubstantiale*, prædicavit. Fertur sane quidem, clericum archidiaconum ad illum, cum doceret, accessisse, caramque ei manum injecisse, atque os obtruxisse; illum autem manu magis quam voce fideli sententiam indicasse, tres aperte digitos extendentem, eisque rursus leniter contractis, unum tantum directe erigentem. Qua ille re omnibus per imaginem quamdam exhibuit, quae sentiens dicere non potuit. Ubi vero diaconus, ore relicto, manum ejus compressit: tum illum ore libero et voce gravi diserte sententiam de Deo suam promulgasse, et omnibus Nicenam fidem commendasse, aperte, qui aliter sentirent, eos a recta opinione aberrare testatum. Cum autem non cessaret vel verba faciens, vel manu gesticulans, animi sui sententiam vicissim, ut se res dabat, adversus archidiaconi inhibitionem atque contentionem astriuere, et concertatio ea inter episcopos, periude atque panegyricio, hoc est, omni certaminum genere et viribus opibusque omnibus decertantes, dintius duraret, Eustathianos laetitia plenos exultasse et vociferatos esse, Arianos vero per hinc atque ignorantia affectos cessisse. Et eam ob causam Eudoxium eum suis indignabundum, ab Ecclesia Meletium proscripsisse: eumdemque deinde ut sententiae suae suffragaturum (ita enim existimabat), et priora dicta correcturum, restituisse. Nam Meletius Ariorum suffragii Sebastiae episcopus creatus, 803 atque inde rursus per eosdem Berrhoeam Syriæ translatus fuerat, et Seleuciae in concilio Acacii fiduci formulæ subscripscerat. In Constantiopolitana præterea synodo affuerat, et cum illis quae eis placita erant, egerat et sanxerat, atque ab eisdem ad Antiochenam sedem evictus fuerat. Sed illi, ut diximus, eum restituere. Ut autem a recta sententia deduci minime potuit, imperator ea re intellecta, exilio eum multavit: et Enzoio Ariae militari, cum quo etiam antea abdicatus fuerat, Ecclesiam Antiochenam commisit. Porro qui Mele-

tium consecrati, doctrinam ejus laudabant, ab Arianiis sejuneti, suas ipsi sibi ecclesias et conventus agebant. Paulini siquidem sectatores, et tō̄ δμουοντού, *consubstantialis*, assertores, qui Eustathiani vocabantur, Meletium ejusque studiosos aversati sunt, neque communionem sibi cum eis esse voluerunt: propterea quod Meletius Ariano-rum electione episcopos ordinatus, sectatoresque ejus eorumdem baptismo initiati essent. Atque ii sane quamvis sententiis essent conjuncti, tamen propter solam ordinationis causam a seipsis sunt disjuncti. Ita factum, ut in Ecclesia Antiochena dissidium, duabus quae idem sentirent partibus, intercederet. Eodem tempore Constantius Persas res novas moliri cognovit, et se Antiochiam contulit.

CAPUT XLIX.

Ut Acacius Antiochiae etiam verbum simile ex Ari-minensium fide eximere contenderit: et ut idem, cum præstare id non posset, conquieretur: et de Georgio Alexandrino, ut is Alexandrinis gravis molestusque fuerit.

Acacius et suffragatores ejus quiescere rursum non potuerunt: et cum eos rerum suarum penitenteret, priora decreta sua mutare sunt aggressi. Quamobrem cum paucis Antiochiam venere, atque ibi Euzoio ecclesias gubernante, et imperatore præsente, in fidei formula primum Ariunini, deinde Constantinopoli edita, tō̄ δμοτού, hoc est similis, nomen delere atque abolere constituerunt. Jam enim non occulte, sed propalam, citra pudorem, per omnia, substantia simul et voluntate dissimilem Patri Filium, et ex non existentibus genitum esse docebant et prædicabant: sic ut et Arius a principio opinatus est. His autem maxime suffragabantur, quicunque Aetii sententiam comprobarunt: qui prius post Arium ejusmodi nomina in publicum produxit, **804** et libera cuni magna confidencia promulgavit. Unde ipse quidem θεος, hoc est contemptor deum, sectatores autem ejus ἀνόμωτοι, hoc est dissimiles et non-existentiales, Antiochiae ab homousianis seu *consubstantialis* professoribus cognominali sunt. Qui quidem tum propter Meletium segregati erant, ut a me paulo ante dictum est. Sedenim Ariani a nostris interrogati, curnam, cum antea in professione fidei suæ, Filium Deum ex Deo dixerint, dissimilem nunc atque ex non existentibus profleri auderent? Propterea, responderunt, quod et Apostolus Paulus: *Omnia autem ex Deo*¹, inquit, *proindeque unum etiam esse rerum omnium Filium*: et ob eam causam in fidei formulis addi illud, *secundum Scripturas*. Ilujusmodi illi cavillationibus objections eludere conati sunt. Quarum cavillationum auctor Georgius Laodicensis fuit, qui non bene locutiones ejusmodi assecutus, superioribus temporibus hæc Origenem investigasse, et apostolicas verborum proprietates fusius interpretatum esse ignoravit. Cæterum tametsi arroganter ista in responsionibus suis jactarent, convicia tamen multorum

A σθέντες βαπτίσματι. Καὶ οἱ μὲν, καίπερ τὰ ἵσα φρονοῦντες, ἐπὶ τῇ τῆς χειροτονίας μόνη προφάσει διήρηντο. Καὶ αὐτὴ ἐγένετο πρόβασις τῆς Ἀντιόχου Ἐκκλησίαν εἰς ὅμοδοξα δύο μέρη διακριθῆναι. Τηνικαῦτα δὲ πάλιν Πέρσας νεώτεροι κατὰ Ῥωμαῖων μαθῶν Κωνστάντιος, ἦκεν εἰς Ἀντιόχειαν.

ΚΕΦΑΛ. ΜΩ.

B Οἳ οἱ περὶ Ἀκάκιον καὶ τὸ δμοιον ἔξελειν ἐσπούδασι ἐν Ἀρτιοχείᾳ ἀπὸ τῆς ἐν Ἀριμίνῳ πιστεως καὶ μὴ ὑπηρηστές, ἡσύχασιν καὶ περὶ τοῦ Ἀλεξανδρείας Γεωργίου, ὡς βαρέως τοις ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐφέρετο.

Οἱ δὲ περὶ Ἀκάκιον οὐκέτι ἡνείχοντο τρεμεῖν· μετάμελοι δὲ ἐφ οὓς ἐπρᾶξαν γενόμενοι, τὰ πρώην δεδογμένα σφίσιν ἀλλοιούν ἐπεχείρουν. Καὶ δὴ σὺν ἀλιγοῖς ἐν Ἀρτιοχείᾳ γενόμενοι· Εὐζωίου χριστοῦντος τὰς ἐκκλησίας, καὶ τοῦ βασιλέως ἐκεὶ διατρίβοντος, περιελεῖν ἐδοκίμαζον ἀπὸ τῆς ἐν Ἀριμίνῳ πρώτα, εἴτα ἐν Κωνσταντίνου πᾶσι ἐκτεθείσης πίστεως, τὸ δμοιον δνομα· οὐκέτι γάρ χρύψα, ἀλλ' ἀνέδην οὐτω κατὰ πάντα, κατὰ τε οὐσίαν καὶ βαύλησιν, ἀνόμοιον είναι τῷ Πατρὶ τὸν Ἰλδόν, ἐξ οὐκ δντων τε γενενῆσθαι καὶ ἐδόξαζον καὶ ἐκήρυττον, καὶ τὰ καὶ Ἀρειο· τὸ κατ' ὄρχας ἐδογμάτισε. Τούτοις δὲ τὰ μέγιστα συνεκρύτουν, καὶ δοῖς τὴν Ἀστίου διέκαν ἐπέσθενον· δις πρώτοις μετά τὸν Ἀρειον, περιφανῶς τὰ τοιαῦτα τῶν δνομάτων εἰσῆξε, καὶ θαρρών ἐπαρθῆσιάσθετο. Οθεν ἐκεῖνος μὲν ἀθεος ἡξιώθη καλείσθαι· οἱ δὲ ἐκείνου, Ἀνόμοιοι τε καὶ Ἐξουκόντεις πρὸς τὸν Ἀντιοχείᾳ φρονοῦντων τὸ δμούσιον. Όν τότε δισταμένων διὰ τὴν πρὸς Μελέτιον αἵτινα, καθὼς ἀνω-

θεν διελάδομεν, καὶ πρὸς ἐκείνους δ. πανυθανομένων, δντο χάριν ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς σφῶν πίστεως; Θεὸν ἐκ Θεοῦ τὸν Ἰλδόν δμολυγοῦντες, ἀνόμοιον νῦν καὶ ἐξ οὐκ δντων δνομάζειν θαρρήστιν, "Οτι γε, εἰπον, καὶ δ ἀπόστολος Ιακώβος τάδε πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ φησιν· ἐν δὲ τῶν πάντων είναι καὶ τὸν Ἰλόν· διὰ γάρ τοῦτο προσκείσθαι καὶ ταῖς ἐκδόσεις τὸ, κατὰ τὰς Γραφὰς. Τοιούτοις σοφισμάτι τὴν ἀντίθεσιν ὑπόδεισθαι ἐπεχείρουν. Όν σοφισμάτων εὐρετῆς Γεώργιος δ. Λαοδικείας ἐτύγχανεν δν· δις μὴ καλῶς τοῖς τοιούτοις ἡγμένος, ἀγνοῶν δν, δπως ἐν τοῖς δν χρόνοις πλατύτερον θριγένης τὰ τοιαῦτα ἐξήρασε καὶ ἡρμήνευσεν. "Ομως δὲ οὖν εἰ καὶ τοιαῦτα ἐκομψεύοντο, τέως τὰ τῶν πολλῶν ὀνειδη μὴ οἷοι τε δντες φέρειν, μηδὲ ἀντεγκαλεῖν ἐκείνους ἔχοντες ικανῶς, αὐθίς τὴν ἐν Κωνσταντίνουπόλει ἐκδόθείσαν πίστιν χρωσάντες, διελύσοντο, καὶ ἔκστος οἰκαδε ἀνεχώρουν. Τότε δὲ καὶ Γεώργιος Ἀθανασίου εἴτι ἐν τῷ ἀφανεῖ καθεστώτος, ἐλθὼν εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, οὐ μόνον χαλεπῶς διέκειτο πρὸς τοὺς ἐτέρως; ή ὡς

¹ II Cor. v, 18.

αὐτὸς ἐδόκει δοξάζοντας, ἀλλὰ καὶ πρὸς Ἑλλήνας θερίους ἦν. Ός γάρ ἐκείνων ἐδόκει κάκεινους δοξάζειν ἥρετο, καὶ μὴ βουλομένους ἤλαυνεν. Οὐ μήδ' ἀλλὰ καὶ πάντες τῷ δῆμῳ τῆς πόλεως γαλεπὸς ἦν· ἐπιτιμητικὸς δ' ὡς μάλιστα τοῖς ἀρχοῦσιν. Ἀπεχθῆς δὲ καὶ τῷ πλήθει ἐτύγχανεν οἵα τυραννικὸς, καὶ δύναμιν ἔχοντα περιποιούμενος οἰκοθεν. Τὸ δ' Ἐλληνικὸν πλέον ἔξεμπαινεν, διτὶ τὰ πάτρια ἐκείνους εἶργε ποιεῖν· καὶ τάς ἑορτὰς περιήρει· καὶ διτιπερ στίφος ἐξ Αἰγύπτου στρατιωτικὸν ἐπαγαγὼν αὐτοῖς, τάς τε τῶν σφετέρων θεῶν εἰκόνας, καὶ ἀναθήματα ἔτερα, καὶ δασος τοῖς ναοῖς ἥσιον κάθισμα; αὐτῶν, δηρήπασεν ἀφαιρούμενος. "Α δὴ πάντα αἰτια ἐκείνων τῆς ἀναιρέσεως ἐγεγόνει, ὡς ἐν τῇ ἐφεξῆς μοι δηλωθῆσεται Ιστορίᾳ. Τοῦ δὲ Κυρίλλου δν τρόπον εἰρηται καθαιρεθέντος, τὴν τῶν Ἱεροσολύμων Ἐκκλησίαν Ἐρένινος ἐπετράπη· μεθ' δν ἐγεγόνει Ἡράκλειος, καὶ ἐφεξῆς Πλάριος· οὗτοι γάρ μέχρι τῆς Θεοδοσίου βασιλείας διοικήσαις τὰ τῆς τοιαύτης Ἐκκλησίας ιστόρηνται. Μετὰ δὲ τούτους πάλιν διατάσσεται Κύριλλος τὸν οἰκεῖον ἐπανέλαβε θρόνον.

ria, et quidquid præterea in templis eorum esset
necaretur, causam præbuere, sicuti libro proximi-
quo supra dictum est modo, adempta est, et He-
rursum successit Hilarius : isti namque usque ad
traditi sunt : post quos Cyrillus ipse sedem suam

ΚΕΦΑΛ. Ν.

Περὶ τῆς τοῦ βασιλέως Κυροστατίου τελευτῆς·
καὶ οὐδὲ οὐδεὶς θεολόγος τραφῇ περὶ αὐτοῦ λογοτεῖ.

Ο δὲ Καίσαρ Ιουλιανὸς, μάχη τῶν περὶ τὸν Ῥήγον βαρβάρων κρατήσας, καὶ τοὺς μὲν ἔιψει ὑπαγαγγών, οὓς δὲ καὶ ζωγρήσας, καὶ πολὺς τηνικάδε διὰ μετριοφροσύνης καὶ ἐπιεικείας πρόσχημα δέξας τοὺς στρατιώτας, βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀναγορεύεται. Ο δὴ οὗ Κωνστάντιον ἀγγελθὲν, πολλὴν ἐποίει τὴν ἀγωνίαν. Καὶ δὴ τὸ θεῖον λουτρὸν πρὸς Εὐζήνιον ἐν Ἀντιοχείᾳ δεξάμενος, ἄρας ἐκεῖθεν τὴν στρατιὰν, πρὸς τὸν κατ' ἐκείνου ἐπορεύετο πόλεμον. Ἐν δὲ Μόψου κρήναις γενόμενος, αἱ ἀνά μέσον Καππαδοκίας καὶ Κιλικίας εἰσὶν, ἀπότλητος τῷ πολλῷ τῆς φροντίδος γενόμενος, τὸν βίον ἀπέλιπεν. Ὁποῖος μὲν οὖν τὸ δῆθος καὶ τὴν θρησκείαν ἐγεγένει Κωνστάντιος, διεξῆλθον δὲν, εἰ μὴ ὁ πυρίπονους ρήτωρ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος τὰ κατ' αὐτὸν ἀριστα διεσάφησε. Καὶ γ' ἐνὸν διὰ τῶν ἐκείνου παραστῆσαι φωνῶν οἶος ἦν, περιετὸν οἷμαι ἐτέρως λέγειν αἰρετεῖθαι. Ἐν μὲν οὖν τῷ πρώτῳ στηλίτευτικῷ κατὰ Ιουλιανοῦ, ὡσπερ ἐπατιώμενος τὴν ἐκείνου ἀνάρρησιν, τάδε κατὰ δῆμα ὑπὲρ Κωνσταντίου διέξεις· «Τί τοῦτο, ὃ θειότατε βασιλέων καὶ φιλοχωριστότατε (προάγομαι γάρ ὡς περόντει καὶ ἀκούοντει μέμψαθα·· καὶ εἰ πολὺ κρείτονά σε γινώσκω τῆς ἡμετέρας μέμψεως μετὰ θεοῦ τεταγμένον, καὶ τῆς ἐκεὶ δέξης κληρονομήσαντα·· καὶ τοσούτον μεταχωρήσαντα, δύον μεταθέσθαι τὴν βασιλείαν); τίνα ταύτην ἐδουλεύσω βουλίην; πάντων συγέσσει καὶ ἀγχισοίδια καταπολὺ διαρέρων, οὐ τῶν ἐπὶ σοῦ βασιλέων μόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐμπροσθεν, ὃ τὸ βαρβαρικὸν ἀνακαθαίρων κύκλῳ,

PATROL, C.R. CXLV

tum perferre, et per interrogations eos urgentibus satisfacere non potuerunt. Et cum quod in adversarios crimen regerent, non haberent, confirmata denuo quam Constantinopoli ediderant formula, conciliatum suum solverunt, et se domum singuli receperunt. Eadem hac tempestate Athanasio adhuc latente, Georgius Alexandriæ non eos modo qui diversum ab opinione sua sentirent, male accipiebat, sed Græcis quoque ipsis gravis erat. Nam eos etiam, sicuti ipsi visum esset, opinari atque sentire volebat, et facere id nolentes persequebatur : quin universæ quoque urbis ejus plebi molestum se exhibebat : principum maxime virorum objurgator, et doctis atque claris, quod eos contemnebat, nec non multitudini ipsi inquisitus, veluti tyrannicus, et qui dominatiōnem sibi quasi jure suo vindicaret. In primis vero Græcæ superstitionis cultores exacerbavit, quod eos patriis suis sacrī operari, diesque festos peragere prohibuit. Et militari ex Ægypto adducta manu, deorum imagines atque alia dona-ornamenti, diripiens abstulit. Quæ sane omnia, ut ostendemus. Cyrillo Ecclesia Ilierosolymitana, eoennio mandata. **805** Cui Heraclius, atque huic Theodosii imperium Ecclesiam eam administrasse ecuperavit.

CAPUT I.

*De imperatoris Constantii obitu, et quæ Gregorius
Theologus de eo scripta reliquerit.*

C Julianus sane Cæsar Bello Barbaros ad Rhenum
vicit, plerisque cæsis, quibusdam etiam captis. Et
quod militibus tum propter moderationis animi et
æquitatis obtentum præclarus esse videretur, im-
perator Romanorum ab eis est declaratus. Quæ
res ubi Constantio est renuntiata, anxia cum cepit
sollicitudo. Et Antiochiae ab Euzoio sacro tinctus
lavacro, exercitum inde adversus Julianum duxit.
Atque ubi ad Mopsi fontes, qui inter Cappadociam
et Ciliciam sunt, venit, curis confessus, per apo-
plexiam vitam finiit. Qualis autem et moribus et
religione Constantius fuerit, in præsentia commen-
morarem, nisi vehementissimus orator Gregorius
Theologus virtutes ejus pulcherrime ostendisset.
D Et cum verbis illius qualis is fuerit declarare li-
ceat, supervacaneum esse duxi, aliter res ejus
referre velle. In prima igitur in Julianum inventi-
va, veluti reprehendens Cæsarem eum creatum
esse, hæc ad verbum pro Constantio refert : « Quid
hoc rei est, imperatorum sanctissime, et Christi
amantissime (eo enim provehor, ut te veluti præ-
sentem et hæc audientem incusem : quamvis te
longe superiorem reprehensione nostra esse sciain,
qui ad Deum translatus sis gloriae cœlestis hæres :
et tanto a nobis longius secesseris, quanto impe-
rium illud quod cum hoc commutasti, est augu-
stius) ? quodnam hoc cepisti consilium ? qui pru-
dentia et animi solertia omnes, non modo qui
ætate tua, sed antea quoque fuere principes,

longe superasti : qui foris finitimas circumcirea regiones a Barbaris repurgasti, et domi tyrannos compescisti : atque alios quidem verbis flexisti, alios autem armis vicisti : et eo sane utrumque modo peregisti, ut alterum in altero nihil tibi offerret difficultatis? Et cum multa siat bello et armis parta, majora tamen et illustriora, quae nullo effuso sanguine constitueristi tropaea? Ad quem unde quaque legali et supplices ex gentibus variis veniebant, quarum nonnullae jam imperata faciebant, nonnullae autem facturæ erant? **806** Qui quidquid sperasses, consecutum libi jam prope fuit. Adeo manu Dei ad consilia et actiones omnes es perductus. Cujus prudentia quidem magis quam fortitudo, magis vero etiam fortitudo quam prudentia admirationi fuit: amplius autem, quam utræque istæ, laudata pietas? Et paulo post: «Quis enim eorum etiam qui aliqua saltem ex parte cum novere, nescit, illum propter veram pietatem, suminimque in nos amorem, et quod nobis omnia voluerit conciliare bona, non tantum contemptum vel omnem generis sui honorem, vel imperii partem, verum etiam incolumitatem salutemque nostram imperio ipso rebusque suis omnibus, atque adeo anima ipsa, qua nihil est omnibus hominibus charius et præstabilius, commutaturum suisse? Nemini siquidem unquam tantus rei alicuius, quantus illi, ardor et amor incessit, ut Christiani aucti honestique essent, et ad summam gloriam et potentiam pervenirent. Non enim gentes imperio ejus subactæ, non res publica præclaris legibus constituta, non ingens pecuniae vis, non gloriæ amplitudo, non quod rex regum et esset et nominaretur; non aliae denique res, quibus hominum felicitas declaratur, nec denique quidquam ex omnibus rebus tantum eum exhilaravit, quantum ut nos quidem per ipsum, per nos autem ipse, et apud Deum, et apud homines laudem consequeretur, et constans nobis perpetuaque permanenter potestas. Etenim cum alia multa, tum illud præcipue sublimius, imperatorieque magis quam plerique soleant, considerans, optime noverat, cum Christianorum rebus una Romanum auctum esse imperium: atque adveniente Christo, rerum administrationem ad unius principis, quod antea ex omni parte factum nunquam fuerat, summam potestatem pervenisse. Quam ob causam merito ille mihi visus est res Christianorum tantopere ornare et sovere. Qui etiam si dolorem aliquem nobis attulit, non id tamen vel per contemptum, vel cum contumelia, vel ut aliis præ nobis gratificaretur: sed ut omnes unum essemus, et idem sentiremus, nec ita sectis atque dissidiis dissecti atque disjuncti essemus, fecit. » Deinde eum adversus obtrectatores, qui illi ignaviam rerumque imperitiam, defuncto criminando, objiciebant, defendens, hæc addit: «Pudendum profecto esset, si tanto ab eo honore aucti, et tantum vera pietate excelluisse cum

A καὶ τοὺς οἵκους τυράννους χειρούμενος, τοὺς μὲν λόγους, τοὺς δὲ τοῖς ὅπλοις καὶ τούτων ἐκάτερον, ὡς μηδὲν ὑπὸ τοῦ ἑτέρου διοχλούμενος. Οὐ μεγάλα μὲν τρίποτα τὰ μεῖον ὅπλων καὶ μάχης, μεῖζω δὲ καὶ περιφανέστερα τὰ ἀναιματά· πρὸ δὲ τὸν παντοχθόνιον πρεσβεῖας καὶ ἵκεσται, ὃν τὰ μὲν ὑπήκουος, τὰ δὲ ἐμελλεῖ. Πᾶν δὲ ἦν τὸ ἐλπισθὲν ίσον τῷ χειρωθέντι ὁ χειρὶ Θεοῦ πρὸ; πάτσαν καὶ βουλὴν καὶ πρᾶξιν δηγούμενος· οὐ μᾶλλον μὲν τῆς χειρὸς ἡ σύνεσις, μᾶλλον δὲ τῆς συνέσεως ἡ χειρ ἐθυμάζετο· πλέον δὲ τῆς ἐν ἀμφοτέροις εὐδοκιμήσεως ἡ εὐσέβεια. » Καὶ μετ' ἔλιγα· «Τις γάρ οὐκ οἴδε καὶ τῶν μετρίων ἐκείνων ἐπισταμένων, διτις ἐνεκα μὲν εὐσέβειας καὶ τοῦ περὶ ἡμᾶς φίλτρου, καὶ τοῦ βουλέσθαι πᾶν ἡμῖν ἄγαθον, μή διτις ἐκείνον παρεῖδεν ἀν, ἢ γένους διου τιμῆν, ἢ προστήκην τῆς βασιλείας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς βασιλείας καὶ πάντων τῶν δυτῶν, καὶ τῆς ψυχῆς αὐτῆς, ἡς οὐδὲν τιμώτερον, τὴν ἡμετέραν ἀσφάλειάν τε καὶ σωτηρίαν, οὐκ ἀν χαλεπῶς ἥλλάξτο; Οὐδενὶ γάρ οὐδενὸς οὔτω πώποτε πράγματος ἕρως θεράπευς ἐνέσκηψεν, ὡς ἐκείνῳ Χριστιανούς αὐξιθῆναι, καὶ ἐπὶ πλείστον καὶ δόξῃς προειλέντες καὶ δυνάμεως. Καὶ οὗτος ἔθη χειρούμενα, οὗτος τὸ κοινὸν εὐνομούμενον, οὐ πλήθος χρημάτων, οὐ δόξης περιουσία, οὐ τὸ βασιλέα βασιλέων εἶναι καὶ δινομάζεσθαι, οὐχ δοσίς ἀλλοις ἀνθρώπων εὐδιχιμοίς γνωρίζεται· οὐδὲν οὔτω τῶν πάντων ἐκείνον εὑφραντεν, ὡς τὸ διτοῦ ἡμᾶς, διὸ δὲ ἡμῶν ἐκείνον καὶ παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις εὐδοκιμεῖν, καὶ ἀκετάλυτον ἡμῖν εἰς τὸν ἄπαντα χρόνον πιραμείνας τὴν δυναστείαν. Καὶ γάρ πρὸς τοῖς ἀλλοις ἐκείνοις διδεῖ σχφῶς, ὑψήλωτέρον τε καὶ βασιλικώτερον ἢ κατὰ τοὺς πολλοὺς περὶ τούτων διανοούμενος, διτις τοῖς Χριστιανῶν πράγμασι καὶ συνεισῆλθε τῇ ἐπιδημίᾳ Χριστοῦ τὸ κράτος, οὐπω πρότερον τελεῖως εἰς μοναρχίαν νενικηχός. Καὶ διὰ τοῦτο πλέον ἐδίκαιε μοι: περιέπειν εὖ ποιῶν τὰ τιμέτερα· διὸ γε καὶ εἰ παρελύπησε τὸ ἡμᾶς, οὐ περιφορῶν, οὐδὲ ὑδρεῖῶν, οὐδὲ ἀλλοις τιοὶ πρὸ διτοῦ χαριζόμενος· ἀλλ' ὥστε πάντας ἐν εἰναις καὶ συμφρονεῖν παρελύπησε, καὶ μή διακεκόφθει μηδὲ διεστάνει τοῖς σχίσμασιν. Ἐφεξῆς δὲ ὑπὲρ τῶν ἐγκαλούντων εὐθείειαν, ἀπολογούμενος, καὶ ταῦτα προστίθοις· «Καὶ γάρ ἀν αἰχνούμενην, εἰ τοιαύτης παραποτοῦ τυχόντες τιμῆς, καὶ τοσοῦτον αὐτὸν εὐσέβεια D διαφέρειν πεπιστευκότες, μή τὰ δίκαια συνηγορήσαιμε, δ καὶ τοῖς μηδὲν εὐεργετηκόστεν δρειλεῖται παρ' ἡμῶν, τῶν λόγου καὶ ἀληθείας θεραπειῶν· καὶ ταῦτα μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴν, ἡνίκα καὶ τὸ κολακεύεν δοκεῖν ἐκπεφύγαμεν, καὶ πονηρᾶς ἐλεύθερος ὑπονοίας δὲ λόγος· τίς γάρ οὐκ ἀν ἤπιτεν, εἰ μήτε ἀλλο, ταῖς τιμαῖς ποιήσειν αὐτὸν ἡμερώτερον; Καὶ γάρ τὸ θαρρεῖν εἶχεν οὐ τοσοῦτον ἐν τῆς ἐκείνου πίστεως, διστὸν ἐκ τῆς ἰδίας δυνάμεως. Κατοι τι τοῦτ' ἀγωνίζομαι, ἐνδὲ κρατήσας καὶ ἡτημένον; Εἰ γάρ δὲ πιστεύσας κακός, τὸ ποτ' ἀν εἴη παρ' ἐκείνον δὲ πιστεύθεις; Καὶ εἰ τὸ μή προδέσθαι τὸν τρόπον πατέσιον, αὐτὴν γε τὴν κακάν ποι θήσομεν; Ἄλλ' δυτῶν ἀσυλλόγιστόν τι πρεδέμα ἡ πονηρία, καὶ οὐκ ἔστιν φ τοὺς μοχθηροὺς ἀν τις; βελ-

τίους ποιήσειν· δρότε κάκεινος ἐξ ὧν εὐνούστερος φανῆναι δίκαιος· ήν, καὶ εἰ τι κακίας εἶχεν ἐμπύρυμα, τοῦτ' ἀνελεῖν, ἐκ τούτων εἰς μεῖζον ἀνήφθη μῆτος· καὶ δπως ἀν ἀμύνατο τὸν εὐεργέτην, ἀσκόπει. » Ταῦτα μὲν ἐν τῷ πρώτῳ διέξεισιν· ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ Στηλίτευτικῷ καὶ ταῦτα προστίθησιν· «Ἐπειδὴ καὶ ὑμῖν ἔστι νεκρὸς ὁ πρὸ αὐτοῦ καταύσσας τὸ βίον, ἰδωμεν κάνταυθα τοὺν βασιλέων ἀμφοῖν τὸ διάφορον εἰ τι καὶ τοῦτο φέρει πρός εὐδαιμονίαν ἢ κακοδαιμονίαν τοῖς ἀπελθοῦσιν. 'Ο μὲν γε παραπέμπεται πανδήμοις εὐφημίαις τε καὶ πομπαῖς, καὶ τούτοις ἡμετέροις σεμνοῖς, φδαῖς παννύχοις καὶ δρῦδουχίαις, αἷς Χριστιανὸν τιμῆν μετάστασιν εὐσεβῆ νομίζουσιν· καὶ γίνεται πανήγυρις μετὰ πάθους; ἢ ἵκκομιδὴ τοῦ σώματος. Εἰ δὲ τῷ πιστὸς ὁ λόγος, καὶ τοῦτο διεδόθη ταῖς τῶν πιστῶν ἀκοαῖς· δτι ἐπειδὴ τὸν Ταῦρον ὑπερβάλλοι τὸ σῶμα πρός τὴν πατρῷαν αὐτῷ πόλιν διασωζόμενον, ταῦτην δὴ τὴν δμώνυμον ἔκεινος καὶ μεγαλώνυμον, φωνὴ τις ἐκ τῶν ἄκρων ἔστιν οἵ τε ἐξηκούετο, οἷον φαλλόντων τε καὶ παραπέμποντων, ἀγγελικῶν, οἰματι, δυνάμεων, γέρας τῆς εὐεστείας καὶ ἀντεθοσις ἐπιτάφιος. Καὶ γάρ εἰ καὶ τὴν δρόθην δέξαν περακινεῖν ἐδοξεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο τῆς τῶν ὑποδυναστευόντων σκαιωτήτος καὶ κακοδηίας τὸ ἐγκλημα, οἱ ἀπλῆν καὶ ἀπαγῆ εἰς εὐσέβειαν πιραλαδόντες ψυχήν, οὐ προορωμένην τὰ βαράθρα, ἀπῆγαντον ἥπερ ἐθεύλοντο· καὶ προσχήματι εὐσεβειας τὰς ζῆλον κακίαν εἰργάσαντο. 'Ἄλλ' οὖν ἡμεῖς τὸ κοινότερον, τὸν τε πατέρα ἐννοοῦντες τὸν βαλδυμενὸν τὴν κρηπίδα τῆς βασιλείης τῷ Χριστιανισμῷ διναστείας καὶ πίστεως, καὶ τὸν εἰ; αὐτὸν κατελόντα κλῆρον τοῦ δόγματος, ἐγεράρομεν τὰ εἰκότα τὸ σκῆνος τοῦ δικαίου βασιλείᾳ συζήσαντος, καὶ τὸν δίον καταλύσαντος ὅσκερ τῷ τέλει, καὶ τὸ κράτος ἡμῶν καταλείψαντος. 'Ο; δὲ πλησιάζοι τῇ μεγάλῃ καὶ βασιλείᾳ πόλει, τι δεῖ λέγειν δορυφορίας τε τοῦ στρατοῦ παντὸς καὶ τάξιν ἐνόπλιον ἀλις ζῶντες τῷ βασιλεῖ γινομένην; ἢ τῇ λαμπρῷ πόλεως ἐκχυσιν διωμαστοτάτην τῶν πώποτε γενομένων ἢ ἐσομένων; 'Άλλ' δ θρασὺς καὶ γεννάδας ἐκεῖνος, καὶ νέγ τῇ πορφυρίδι καλλωπιζόμενος, καὶ διὰ τοῦτο, ὡς τὸ εἰκός, μέγα φρονῶν, μέρος γίνεται καὶ αὐτὸς ἐκεῖνῷ τῇ προπομποῦ τιμῆς, τὴν αὐτὴν καὶ ἀντιδιδόντας καὶ ἀντιλαμβάνων χάρων, τὸν μέν τι βιασθεῖς, τὸ δὲ ἐκὼν, ὡς λέγουσιν. 'Ο γάρ στρατὸς ἄπας, εἰ καὶ τοῦ παρόντος ἡττητο κράτους, ἀλλ' οὐν πίειν τῷ κατοιχομένῳ νέμων αἰδοῦς (ἐπειδὴ καὶ περύκαμεν εὐνούστεροι πω; είναι τοῖς ἐτι προσφάτοις πάθοις), τῷ φιλερῷ προσπάσχοντες, καὶ τὸν Ἐλεον τούτῳ προσάπτοντες, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀνεχόμενοι τὸ μὴ οὐχ ὡς βασιλέα τιμηθῆναι τοῦτον καὶ προσδεχθῆναι, πειθούσαι τὸν ἀποστάτην καὶ συνανγκάζουσιν ὑπαντῆσαι τῷ νεκρῷ μετὰ τοῦ προσήκοντος σχῆματος. Τὸ δὲ ήν, ἀποκοσμήσαντα τὴν κεφαλὴν τοῦ διαδήματος, καὶ ὑποκύψαντα τῷ βασιλεῖ τὰ εἰκότα, οὗτως ἐπὶ τὸν τάφον συμπαραπέμψαι τοῖς ἀγουσιν ἐπὶ τὸν ἀοιδῶν τῶν Ἀποστόλων στήκων· οἱ δὲ τὸ ἱερὸν γένος ὑπεδέκαντο καὶ διαψυλάτουσι, μικροῦ τὰ ἴσα γέρα καρπούμενον. » Καὶ δ μὲν θεολόγος τοιαῦτα

A certo persuasi, merito suo eum non defenderemus: **807** quod præstare etiam de nobis nihil meritis debemus, qui verbi et veritatis ministri sumus: post obitum præcipue ejus, cum jam assentationis probrum effugimus, et oratio omni suspicione superior est. quis enim non speravit, Julianum, si aliud nihil, honore saltem accepto, mansuetiorem? quis vero non ex fide earum rerum qua ei creditæ sunt, etiam, præterquam quod consentaneum esset, æquior fore? Et simul majorem Constanti Juliani arrogatione obtinuit animum, non tam quod fidem illius magni fecerit, quam quod potentia sua confusus sit. Sed cur hoc sic urgeo, cum cedens atque vicius vincere, et argumentis superior esse possim? Si namque qui B alii credidit, malus est, quis tandem is fuerit, cui creditum est? Et si mores pravos non prævidisse, culpa non vacat, quo loco pravitatem ipsam ponemus? Verum enim vera rea est quedam considerationis expers malitia: nequa fieri potest, ut homines improbos meliores quisquam efficiat. Quando et ille, ex quibus rebus merito benevolentior esse, et si quam malignitatis habuisset scintillam, eam extinguere debuisset, ex eis rebus ad maias exciliatus est odium: et quo pacto egregia merita atque beneficia in auctore suo ulcisceretur, circumspexit. » Hæc quidem in priore Invectiva illæ refert. In posteriore autem hæc scribit: « Quandoquidem vero etiam nobis funus ejus est, qui ante Julianum et vita excessit, inspiciamus hic quantum duo isi imperatores inter se differant. Siquidem hoc quoque aliquid in defunctis vel ad felicitatem, vel ad infelicitatem conferit. Ac nostri quidem funus producitur publico apparatu, auspicatisque owinibus et acclamationibus: nostris dico, et sanctoribus istis carinibus, item nocturnis hymnis et lucernarum ignibus, quibus Christiani obitum plium cohonestandum censemus: et corpus ipsum celebri lugentium conventu effertur. Quod si verba ista fidei mereantur, ad multorum certe hoc quibusdam referentibus pervenit aures: cum defuncti cadaver Taurum montem superaret, ut ad patriam urbem, cognominem eis istam et præclaram dico, duceretur, auditam esse a quibusdam ex superioribus locis vocem veluti psallentium ac prosponentium, angelicarum opinor potestatum, ut honor iste pietati illius et quasi funebre munus datum sit. **808** Si etenim rectam fidei opinionem loco suo movere visus est, importunitatis errorisque procerum ejus id fuerit crimen, qui acceptum in potestatem suam, simplicem ejus, facilem et proclivem ad pietatem, et minus barathrum et pernicie providentem animum, quo vellent, duxere, et certioris inquisitionis prætextu, zelum et ardorem in pravitatem convertere. Sedenim nos communem magis, pietatis scilicet et fidei opinionem, et patrem ob oculos, et animum, qui fundamenta Christianitati imperialis potestatis et fidei jecit, sortemque quæ in illum

dogmatis nostri constitutendi incidit, posentes, ita ut deinceps, tabernaculum corporaque ejus, qui juste imperasset, et vilam sancta morte finisset, nobisque seminam potestalem reliquisset, honore justo proserunti sumus. Ubi autem ad magnam et imperatricem urbem appropinquavit, quid dicere attinet, universi exercitus satellitium et armatorum ordines, qui tanquam vivo adhuc imperatore astuere: aut splendide urbis effusionem, et omnium qui vel fuere vel futuri sunt, celeberrimum occursum? At strennus ille et generosus nova purpura sese venditans, atque eo nomine, ut consentaneum est, superbiens, fuit et ipse pars aliqua honorifice istius pompæ, eamdem et dans et recipiens gratiam: et illam quidem invitus, hanc autem libens, sicuti dicunt. Copiae namque militares omnes, tametsi presentis ejus potentia vincerentur, plus tamen honoris defuncto habentes (quandoquidem natura benevolentie affectu recentes ærumnas prosequimur) et amoris misericordiaque inclinatione mortuo condolentes, eamque ob causam minime se continentes, quin illum velut imperatorem honorifice exciperent, apostolæ et desertori persuadent, atque eum simul fere cogunt, ut defuncto, habitu convenienti ob viam procederet. Erat autem habitus is, ut diadema de capite deponeret, et demissso vultu imperatori extremum præstaret officium, eumque ad sepulcrum, cum reliquo comitatu in præclarum divisorum apostolorum templum, qui sacrum hoc eum illis honores percipiens, deduceret.

Theologus quidem hæc, et alia plura, in *Invectivis* pro Constantio dicit: ne in aliis quidem orationibus suis pravitatem illi, sed simplicitatem potius quam levitatem tribuens. Alii vero historici eum non recta in religione sententia suis produnt: **809** in quibus est et Theodoretus Cyri episcopus. Ego vero potius propugnatoris veræ pietatis Gregorii magni auctoritatem sequor. Nam quidam tradunt, minime mirandum esse, si in reliquis orationibus illum leviter perstringens, in *Invectivis*, magnificis prorsus exornet laudibus. Ardorem enim, quo adversus religionis desertorem incitatus fuit, ita immutasse virum magnum dicunt, ut amicus illi benevolusque prorsus factus sit, qui non malitia, sed simplicitate gressus nostras aliquantum perturbabit. Qui et illum sancti ejus patris morem suis produnt, ut gravissimas etiam eis noxas condonaret, qui eas ignorantia et lapsu aliquo admisissent. Quod ego quidem rationi consonum esse dixerim: in rebus autem pietatis nostræ gratificari cuiquam voluisse tantum Ecclesiæ doctorem negaverim. Iles Constantii sic se babuere. Mortuus enim est, sicut diximus, ad Mopsi fontes, tercio Novembris mensis die: vixit annos quadraginta quinque: imperavit autem triginta et octo, cum patre quidem tredecim, reliquos viginti quinque solus. Quos quidem annos nonus iste historiarum complectitur liber: cum a mundo condito quinquies millesimus septuagesimus secundus (!), a Christo autem nato trecentesimus sexagesimus septimus ageretur annus.

(1) Secundum neotericos 4542.

A καὶ ἄλλα πλείστα ἐν τοῖς Στηλίτευτικοῖς ὑπὲρ Κωνσταντίου διέξεισν, οὐδὲ ἐν τοῖς ἀλλοις λόγοις κακίαν εὔτῷ μαρτυρῶν, ἀλλ' ἀπλότητα μᾶλλον ἢ καυχήτητα· οἱ δὲ λογιοὶ τῶν ἱστορικῶν μὴ καλὸν εἶναι τὰ σίνας διδάσσουν· ἐν οἷς καὶ ὁ Κύρου ἴστη Θεοδώρητος. Ἔγὼ δὲ τῷ προμάχῳ τῆς εὐεσθείας Γρηγορίῳ τῷ πάντι ἐπεσθαι μάλιστα βούλομαι. Καὶ γάρ φασί τινες μὴ θαυμαστὸν εἶναι, εἰ ἐν τοῖς ἀλλοις λόγοις ἡρέμα αὐτῷ ἐγκαλῶν, ἐν τοῖς Στηλίτευτικοῖς διλοῦ ὑπερφυσίου ἐπαίνοις αὐτὸν καταστέψει. Τὸν γάρ κατὰ τὸν ἀποστάτου ζῆτον διαλάττειν φασὶ τὸν μέγαν, καὶ φύλον ἔκεινου γνήσιου γένεσθαι, μὴ διὰ κακίαν, ἀλλὰ διὰ ἀπλότητα μετρίως λυπήσαντος. Ἐπει τοι γε καὶ τὸ μέλλον τοῦ πατρός ήθος τοιούτον εὐρίσκεσθαι λέγουσι, τῷ ψηφερδάλλοντι κακῷ συγγιγνώσκειν τοὺς μικρὸν ἀγνοήσασιν. Ἔγὼ δὲ φημι λόγου μὲν ἔχεσθαι τὸ εἰρημένον. Ἐπ' εὐεσθείᾳ δὲ, μὴ τοιαύτα αἰρεῖσθαι καταχαρίζεσθαι τὸν τοσούτον τῆς Εκκλησίας διδάσκαλον. Καὶ τὰ μὲν περὶ Κωνσταντίου τούτον ἔσχε τὸν τρόπον· τελευτὴ δὲ ἐν Μόψῳ χρήναις, ὡς εἰρηται, κατὰ τὴν τρίτην τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς· ζήσας μὲν τὰ κάνεια ἐτη πέντε καὶ τεσσαράκοντα, βασιλεύσας δὲ τούτων δέκτε πρὸς Χ', ὃν τὰ μὲν τρισκαίδεκα σύναμα τῷ πατέρι ἡρχε· τὰ δὲ ἐπέκεινα πέντε καὶ εἴκοσι μάνος διώψησεν. Όσος δὴ καὶ τὴ παρούσα ἐνάτη μοι τῶν ἱστοριῶν περιέχει· στηνίκα κάσμου μὲν ἐτος εωρᾶς, ἀπὸ δὲ τῆς θελεῖς τοῦ Κυρίου γεννήσεως τριακοσιούτον ἔξηκοστον ἔνδομον ἐπεράινετο.

genus et suscepere, et conservant, eosdem prope

HIC INCIPIT TOMUS SECUNDUS EDITIONIS MDCXXX.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ
ΤΟΥ ΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΤΟΜΟΣ Γ.

NICEPHORI CALLISTI
XANTHOPULI
ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ
TOMUS X.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Περὶ βίου καὶ ἀγωγῆς τοῦ παραβάτου Ἰουλιανοῦ· καὶ ὡς Θεοῦ παραχωρήσει βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀνηγγεύθη.

Κωνστάντιος μὲν οὖν τοῦτον ἀπεβίω τὸν τρόπον, οὐκ ἐλαχίστῳ χρώμενος μεταμέλψῃ τῇ καινοτομίᾳ τῆς πατρικῆς πίστεως. Πλὴν εἰ καὶ τῷ τοῦ φρονήματος ἀπαγεῖ, τῷ τῆς εὐλαβείας δελέατι: ὅπο τῶν ἀγόντων αὐτὸν ἐπισκόπων παρεκτραπεῖ, τὴν τοῦ δρουσσίου λέξιν τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως ἀπειώσατο τῷ προσοχήματι τῆς πάντων ἐνώσεως· ἀκρατιψῶς μὲν τὴν τῆς λέξιος διάνοιαν ὡμολόγει· γνήσιον γάρ Υἱὸν καὶ πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεγενημένον τὸν Θεὸν Λόγον ὡνόμαζε· καὶ πολέμιος ἀκριβῶς τοῖς κτίσμα λέγειν αὐτὸν τολμῶσι καθίστατο. Πλὴν γάρ τοῦ εἰρημένου ἀκριβές ἦν ἀρχέτυπον ἄφεσι τοῦ πατρὸς, μάλιστα δὲ ἐπὶ εὑσεβείᾳ καὶ ἀφανείᾳ τῆς εἰδωλικῆς πλάνης καὶ θεραπείας Ιουλιανὸς δὲ μηδενὸς ἀντιπράττοντος, τὴν βασιλείου ἀρχὴν ἀνελάμβανεν. Ἐπειδὲ εἰς τὸν περὶ τούτου λόγον φέρων ἡμᾶς ὁ λόγος ἡνεγκε, δικαιοιον δραχέα περὶ αὐτοῦ διελθεῖν, τίς τε καὶ πόθεν, οἵας τε παιδεύσεως καὶ ἀγωγῆς ἀντὶ τὴν βασιλείαν παρῆλθε. Μικρὸν δὲ ἀνωθεν ὁ λόγος ἡμῖν χωρησάτω, οὐ κόμπων φράσεων; καὶ δινει λέξεων συμνόμενος, ἀλλὰ ταπεινῷ καὶ ἀπερίττῳ χρώματι· προώλων, διτε δὴ τῆς ιερᾶς τοῦτο ιστορίας προσαπαιτούσης, δογμᾷ κατ' ἀρχὰς προύθετο, προελεύσεται.

Κωνσταντίνος γάρ οἱ μέγας δύο ἔσχεν ὄδελφους; ξε-

Α

I-5 CAPUT I.

De vita et institutione prævaricatoris Juliani : et ut permissione Dei, Romanorum imperator sit renuntiatus.

Hunc finem vitæ Constantius habuit : quem quidem non parum, quod aliquid de paterna fidei professione mutaverit, paenituit. Selenim quamvis facilitate Ingenii et illecebris religionis, ab episcopis in quorum potestate fuit, seductus sit et τοῦ δρουσσίου, consubstantialis, verbum ex fidei symbole, sub unionis conjunctionisque omnium prætextu, sustulerit, sinceram tamen dictionis ejus sententiam est professus. Cum etenim Deum Verbum germanum Filium, et ante sæcula ex Patre genitum dixit, tum certus manifestusque eorum qui creaturam illum vocare ausi fuissent, hostis existit. Et absque eo quod diximus, verum is fuit patris sui exemplar in rebus omnibus, maxime vero in pietate et Dei cultu, atque in simulacrorum erroris et superstitionis abolitione. Julianus autem, repugnante nemine, imperium accepit. Postquam vero nos in hunc locum historia ipsa deduxit, paucis de eo, qui fuerit, unde ortus, et quibus studiis atque institutis ad imperium pervenerit, est expoundendum. ¶ Sed paulo altius res repetenda, non ut verborum atque orationis venustatem et elegantiam ostentemus, sed tenui simplicique stylo, quem etiam sacra historia flagitat, sicuti ab initio propositum nobis est, res gestas persequamur.

Constantinus Magnus duos habuit fratres, ex

quo quidem secum patre Constante, alia autem matre genitos: Dalmatium, qui alterius Dalmatii pater fuit: et Constantium, cuius filii fuerunt Gallus et Julianus. Ubi Constantinus decessit, atque imperium ad filium Constantium pervenit, tyrannidem metuens, et genere sibi propinquos suspectos habens, non bene eos tractavit. Proinde junior Dalmatius, cum jam Cæsar esset, a militibus cæsus est. Et parum absuit, quin et duo isti perierint. Sed Gallum consilio cædis morbus exemit, ex quo propediem moriturus esse existimat. Julianus autem ætas tenerior profuit, quod vixi in octavum attigisset annum. Ubi vero ira Imperatoris adversus eos deseruit, primum eis ut in Cappadocia agerent, permisum est, in loco quodam qui Macellum dictus est, non longe a Cæsarea, ad Argæum montem sito, regiam domum, lavacra, portos et fontes perennes habente. Ibi pro eo atque decebat, curati sunt, disciplinisque et exercitiis ætati ei convenientibus exculti, sacris quoque litteris a magistris et præceptoribus eo usque docti, ut in album postea cleri relati sint, et sacros libros populo legerint. Atque illi non verbis modo, sed et factis studium ardoremque in religione suum ostenderunt. Nam qui sacris dignitatibus exornati, atque aliter etiam boni viri, et propter pietatem virtutemque clari erant, eos ampliter honorarunt: in sacris illi etiam ædibus frequentes fuerunt, et martyrum urnas: honoribus et donariis ornarunt et consecrarunt. Atque ut alacritatem suam martyribus colendis veluti spectaculo aliquo exhiberent, honorem sepulcri Mamæ (!) martyris inter se, ut id magnifico circumdarent templo, diviserunt. Et cum inter se ut parerat, decertarent, et ambitiose splendore et magnificientia structuræ alter alterum superare niteretur, res præter opinionem admiranda accidit: quæ profecto incredibilis prope esset, nisi qui ibi praesentes eam viderunt, per traditionis successionem eam usque ad hæc tempora conservasset. **7** Edificium namque Galli pulchre et ex arbitrio ejus processit, et quotidie sua incrementsa habuit. In ea vero parte quam Julianus construebat, partim parietes ipsi jam excitati conciderunt, partim ex ipsis fundamentis sursum versum, veluti vis quæpiam adversa contra niteretur, cæmentia et materia alia ejecta, atque in terram tanquam vento valido prostrata sunt. Quidam etiam lapides conjungi glutinarique non potuerunt. Admiranda sane spectantibus res visa, quæ posterius certius est cognita. Fuere tamen, qui tum quoque intellexere, non ex animo illum religionem colere, sed metu imperatoris Christianismum simulare: et proinde minus gratum acceptumque martyribus cultum accessumque ad se ejus esse. Pietatem Christianam Julianus primum arborum consuetudine adductus abjecit. Reimissa autem amplius etiam ab im-

A ένδις μὲν πατρὸς τοῦ Κώνσταντια γεγεννημένους· διάφοροι δ' αἱ μητέρες ἡσαν αὐτοῖς· ὧν τῷ μὲν Δαλμάτῳς, θαύτερῷ δὲ Κωνσταντίος οὐνομα τὴν. 'Ο μὲν οὖν Δαλμάτιος ἔτερον ἐγέννα Δαλμάτιον· τῷ δὲ Κωνσταντίῳ Γάλλος καὶ Ἰουλιανὸς παῖδες γεγέννηντο. 'Επει δὲ ἀπεβίω μὲν Κωνσταντίος, καὶ εἰς τὸν παῖδα Κωνσταντίον ἡ ἀρχὴ μετεχώραι, δειμαλῶν ἐκείνος τὰς τυραννίδας, τοὺς προσήκοντας γένει δι' ὑποψίας ἔχων, οὐ καλῶς αὐτοῖς διετίθετο· ἀμέλει τοι καὶ τῷ νέῳ Δαλματιῷ Καίσαρι διτι οἱ στρατιῶται φάνον ἐκρινων. Παρὰ βραχὺ δὲν καὶ οὗτοι ἀπώλοντο, εἰ μὴ Γάλλον μὲν ἐξείλετο τῆς ἐπιβουλῆς, διτι νοσῶν ἐτυχεν, διον οὐπω θανεν ἐξ ἐκείνης προσδόκιμος δων· Ἰουλιανὸν δὲ τὸ τῆς ἡλικίας διέσωζεν ἀτελές. Οὐπω γάρ εἰς δύδοντο έτος ἡ ἡλικία ἤγειν αὐτῷ. 'Ος δὲ χρόνῳ ἡ κατ' αὐτῶν τοῦ βασιλέως ὅρμη ὑπεχάλα, πρῶτον μὲν ἐν Καππαδοκίᾳ διατρίβειν εἰάθησαν ἐν τεινι χώρῳ, Μαχέλλῳ δνομα, πρὸς τῷ Ἀργέω δρει, οὐ μαχράν τῆς Καισαρέων διέχοντει πόλεως, βασιλεία καὶ λοετρά, κήπους τε καὶ πηγὰς ἀέννας κακτημένην· Ἐνθα δὴ θεραπείας τῆς προστηκούσης καταξιούμενοι, μαθήμασι τε καὶ γυμνασίοις ἀποχρώσι τῇ ἡλικίᾳ, εἰς δὲ διδασκαλίοις καὶ ὑφηγηταῖς τῶν λερῶν μαθημάτων ἐχρώντο· καὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ κλήρῳ καταλεγῆναι, καὶ τὰς θελας Βίθλους τῷ λεῷ ὑπαναγινώσκειν. Οὐ λόγοις δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργοις τε περὶ τὴν θερησκείαν θερμόν τε καὶ σπουδαίον ἐδείχνυντο, τοὺς λερωσύνη κεκοσμημένους, καὶ ἀλλως ἄγαθοὺς ἀνδρας, καὶ περὶ τὴν εὔσεβειαν καὶ ἀρετὴν διαδόητους, περιφανῶς τιμῶντες, σηκοῖς τε θεοῖς; θαυμίζοντες, καὶ τὰς τῶν μαρτύρων θήκας καὶ τιμαὶς καὶ ἀναθήματις κοσμοῦντες τε καὶ ἐκθειάζοντες. Καὶ δὴ τὸ θερμὸν τῆς περὶ τοὺς μάρτυρας τιμῆς θεατρίζοντες, ἀμφι τὸν τάφον Μάρκα τοῦ μάρτυρος διελόμενοι, οἰκιψι λαμπροτάτῳ περιβαλεῖν σπουδὴν ἐποιοῦντο. 'Αμειλλωμένου δὲ ὡς εἰκός ἐκατέρου καὶ φιλοτιμίας ὑπερβολῇ νικῆσαι πειρωμένου τὸ ἔτερον, παράδοξον τι συνέδη· ὡς μικροῦ δεῖν ἀπιστον εἶναι, εἰ μὴ παρόντες οἱ θεατάμενοι κατὰ διαδοχὴν ἄχρι καὶ ἐς ἕκυρο τὸ γεγονός διεσώσαντο. "Οσον μὲν γάρ ψυχοδόμητο Γάλλῳ, καλῶς καὶ κατὰ γνώμην ἐχώρει, καθ' ἐκάστην λαμβάνον ἐπίδοσιν· οἰς δὲ ἐπονείτο Ἰουλιανὸς, τὰ μὲν τῶν τειχῶν κατεσίετο, τὰ δὲ καὶ ἐκ βάθρων, ὁσπερ ἐκ τινος δυνάμεως ἀντεύουπον, κάτωθεν ἀντεκρύοντο, καὶ ὑπὲρ γῆν ἡνεμούντο. Εἰσο δὲ ἡ ρηγὴ συνάπτεσθαι πρὸς ἀλληλα δλως ἡνεχόντο. Καὶ ξένον τοῖς δρῶσιν ἐδέκει τὸ θεάμα, δὲ καὶ ἐκ τῶν οὐστέρων ἀκριβῶς; διεγνώσθη. "Ησαν δὲ οἱ καὶ τότε συνίεσαν, μὴ ὑγιῶς μὲν περὶ τὴν θρησκείαν ἔχειν τὸν ἀνδρα, δέξει δὲ τοὺς χριστιανοὺς τὸν Χριστιανισμὸν ὑποκρίνεσθαι, διὸ καὶ ἀδεκτον εἶναι τοῖς μάρτυρις τὴν προσαγωγὴν. Τὸ δὲ σέβας ἀπειπε τὰ πρῶτα συνουσίαις μάντεων ὑπαχθίεις· ἐπει γάρ τῆς ὅργῆς ἐπαίτετο δι κρατῶν. Γάλλος; μὲν κατὰ τὴν Ἐφεσον διατρίβων ἦν, τοῖς διδασκαλεῖσι φοιτῶν· διόπου δὴ καὶ ἡ πατρῷ ω κτῆσεις ἐτύγχανεν. 'Ο δὲ Ἰουλιανὸς τοῖς ἐν Κωνσταντινου-

(!) Idem sancto Mamæ martyri templum construunt. Socrat. lib. III, cap. I, et item Eutrop.

πολεις παιδευτηρίοις κατὰ τὴν βασιλικὴν ἡχροδότῳ, οὐ πρόδουνς ἐν εὐτελεῖ πεποιημένος τῷ σχῆματι ὑπὸ Μαρδονίου τοῦ εὐνούχου ἀγδέμενος. Ὁ μὲν οὖν Λάκων Νικοκλῆς τῶν γραμματικῶν λόγων αὐτῷ παιδευτῆς ἦν· δοσ ὁ δὲ τῆς φρεστορικῆς ἤσαν, Ἐκηβόλιος ἐδιδάξατο. Τὰ Χριστιανῶν δὲ τηνικαῦτα ἡταπάξετο Ἐκηβόλιος. Τῆς δὲ τοιαύτης προμηθείας αἰτιος δὲ Κωνστάντιος ἦν. Ἐδεδίεις γάρ μη πρὸ; δεσιδαιμονίαν ἔκκλινοι· Ἐλληνις διδασκάλῳ χρησάμενος. Φύσεως δὲ λαχών περὶ τὰ μαθήματα δεξιᾶς, πολλοῖς συγγενέμενος, φήμην εἶχεν ὡς ἴκανὸς εἴη καὶ πράγματα διοικεῖν· ναὶ μήν καὶ τὴν κοινὴν διέπειν ἀρχὴν δριστος εἶναι ἐκρίνετο. Ἐπειδὲ τὸ πελέντον λόγος ἐκράτει, ἡρέμα εἰς ταραχὴν ἐνῆγε Κωνστάντιον. Ἐνθεν τοι καὶ ἔκ τῆς μεγίστης τῶν πόλεων κατὰ τὴν Νικομήδειαν γίνεται, κελευσθεὶς δὲ μὴ τῷ Σύρῳ σοφιστῇ Λιθρώνιῳ φοιτᾶν· τότε γάρ ἐκεῖνος ὑπὸ τῶν παιδειαγῶν τῆς πόλεως ἐλαθεὶς, εἰς τὴν Νικομήδειαν τὸ διδασκαλεῖον ἐπήγυντο· καὶ κατὰ τῶν παιδειαγῶν τὸν χρῖον ἐπιδεικνὺς, λόγον ἔξασιον ἔγραψεν. Ἰουλιανὸς δὲ, εἰ καὶ διὰ τὴν θρησκείαν ἥκιστα παρὰ τῷ Λιθρώνιῳ φοιτᾶν ἐκελεύετο, δύμας εἰς ἄκρον αὐτοῦ συνταχεῖς, χρύσα τοὺς ἔκεινου λόγους συνάγων, πᾶσαν ἐποιεῖτο σπουδὴν ἐκμιμεῖσθαι. Ἐν τούτῳ δὲ Μάξιμος δὲ φιλόσοφος, οὐχ δὲ Βυζάντιος, ἀλλ’ δ.; Ἐφεσον εἰχε πατρίδα, δὸν ἐξ ὑστερὸν Οὐαλεντιανὸς μαγγανεῖας ἀλόντα ἀνείδει, διὰ φήμην Ἰουλιανοῦ κατὰ τὴν Νικομήδειαν ἐρχεται, οὐ τῶν φιλοσόφων λόγων ἀκροατῆς γεγονὼς, καὶ τῆς ἐκείνου θρησκείας ἀρραστῆς διάπυρος ἦν. Λέγεται δὲ οὖν ἐκείνον καὶ εἰς τὸν τῆς ἀρχῆς Ἑρωτὰ διερεθίσαι τούτον οὐ μέτρια, μαντείᾳ τὸ θυρυλλούμενον μυηθίντα, καὶ εἰς μίσος ἐλάσαι τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐπειδὲ ταῦτα λαθεῖν οὐκ ἦν τὸν Κωνστάντιον, ἐν ὑπονοίᾳ γενέμενος δυσχερῶν, καὶ ταῦτα αἰσθαντας τὸν φιλόσοφον ἥσκετο λόγον· τῷ δὲ φαινομένῳ τὸν τοῦ ἀναγνώστου βαθμὸν ὑπελθόν, τὰ ιερὰ Γράμματα ἀνεγνώσκεν· ἐντεῦθεν τὴν κατ’ αὐτοῦ τοῦ χριστιανοῦς ἀναστέλλων ὑπόνοιαν. Ἐπειδὲ τῷ χρόνῳ προήκεν, εἰ τίς ἐστι τέχνη τὸ μέλλον ἐπισταμένη, διηρευνάτο· καὶ ἀναγκαῖαν ἐποιεῖτο περὶ τούτου τοπούδην. Διὰ τοι καὶ εἰ πού τινα ἔγνω, φίλον εὑθύνης ἐποιεῖτο. Ἡρέμα δὲ πῶς καὶ πολλοὺς τῶν ἑταίρων, τὸν σκοπὸν ἐκοινοῦτο· καὶ τότε ἐνευδοκιμήσειν τὰς πόλεις ἐφοίδαζεν, ἥντις ἀντὸς ἐπὶ τῶν δλῶν δὴ κατασταῇ. Διὰ τούτο τὴν Νικομήδους λιπῶν, εἰς Ἀστανεῖχε· καὶ τοῖς τοιώτοις συγγεγονὼς τῶν ἀνδρῶν, μᾶλλον πρὸς τοιαῦτα ἐπέρχωτο. Τοῦ δὲ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Γάλλου Καίσαρος ἀναδειχθέντος, καὶ νεωτερίειν καταγγελθέντος, ἐν ὑπονοίαις καὶ οὗτος γενέμενος ὡς ἀρα βασιλεῖ, ὑπὸ φρουρῶν γεγονὼς, τῇ γαμετῇ Κωνστάντιου Εὔσεβῃ μέσῃ χρη-

(2) Gallum in Ionia, Ephesi, ubi possessiones paternas habuit; Julianum autem Constantinopoli, sub magistris et praecoptoribus utrumque docuit atque educatum esse scribunt. Julianum in lecto-

B peratore ira, Gallus deinde Ephesi (2) degebant, in scholis studiis operam navans: ubi etiam paternæ erant possessiones. Julianus vero Constantinopoli in basilica docentes praecoptores audivit: tenuique in publico usus est vestitu, Mardonii eunuchi dactu. Grammaticen cum docuit Nicocles Lacou: rhetoricon autem Ecebolius, qui tum Christianam complexus fuerat religionem. Provlderat hoc sic Constantius, veritus ne ad superstitionem, si Greco interetur magistro, declinaret. Et cum disciplinis discendis praeclaro esset ingenio, et cum multis familiarius viveret, celebreum est famam, ad res quoque administrandas idoneum eum esse, consecutus. Quin et ad imperium ipsum gerendum optimus est judicatus. Qua de re cum sermones invalescerent, Constantius est perturbatus. Itaque ex urbe maxima (3) Nicomediam translatus est: ubi ne ad Libanium Syrum sophistam iret, ei est interdictum. Eo enim tempore a pädagogis urbe Constantinopolitana expulsus ille, Nicomedie lundum aperuerat, ubi aduersus pädagogos stomachum ostendens, orationem contra eos praelarum conscripsit. Julianus cum, propter religionem, Libanii consuetudinem fugere jussus fuisset, quod tamen summo ei animi benevolentia conjunctus esset, clami libros ejus comparavit, eosque diligenter imitari studuit. Interea Maximus philosophus, non Byzantius ille, sed qui Ephesum patriam habuit, et postea a Valentiniiano magicarum imposturarum convictus, cæsus est, Juliani fama permotus Nicomediam venit: cujus cum in philosophia auditor, tum etiam in superstitione imitator atque amator acerrimus fuit. Hic illum dicitur non mediocriter ad imperandi libidinem excitasse, cum sicuti fama vulgatum est, ariolorum sacrī initiatum instituisse, et ad Christianismi odium produxisset. Quod quia Constantium latere non potuit, in gravium reruin suspicionem incidit. Et spe simul ea, in quam faustis auguriis erectus erat, adductus, capite tonso monachus factus est. Ita ille, quem ante revera receperat, eum tunc falso prie se tulit Christianitym. Et occulte philosophiae operam dedit: aperte autem in lectorum Nicomediarum ordinem lectus, sacras legit litteras. Qua re eam quam de illo imperator conceperat, suspicionem abolevit. Deinde vero eo est proiectus, ut si quae ars esset rerum futurarum divinatrix, scrutaretur, necessarioque eam sibi discendam esse putaret. Propterea si quem ejus rei studiosum cognovit, statim eum sibi amicuū fecit. Et paulatim cum plerisque snorum sodalium consilium suum communicavit. Et tum demum urbes gloria florentes fore, quasi divinans prædicti, cum ipse ad rerum summam perveniret. Ob quam causam etiam Nicomedia regta, Asiam petuit: et cum ejusmodi hominum

rum ordinem cooptatum esse, et in publicis Ecclesiæ conuentibus sacros libros populo legisse, Theodoretus dicit lib. iii, cap. 2.

(3) Ex τῇ μαγιστροθεῖῳ. Socr. lib. iii, cap. 4.

genere cum ibi familiarius viveret, magis atque **A** magis rerum talium studium in eo est confirmatum. Porro ubi frater ejus Gallus Cæsar factus, et res eum novas moliri nuntiatum est, et hic affectati imperii suspectus fuit, et propterea sub custodia habitus est. Cæterum cum pro eo Eusebia Constantii uxor precata esset, Athenas ad philosophos est missus. Et hunc quidem profectionis ejus obtulit prætextum, velut Græcis ibi disciplinis operam naturatus esset. Res autem ipsa erat, ut de rebus, quas sibi persequendas statuerat, cum impostoribus ageret magis. Atque Athenis agens, una cum Basilio et Gregorio scholas frequentavit: qui ex indiciis quibusdam abdita hominis improbitatem mentis oculis reprehenderunt. Et Constantius, ut paucis rem explicem, illum inde accitum Cæsarem creavit, et in matrimonium ei sorore Constantia (1), tradita, in Occidentalem Galliam misit. Stipendiarii enim milites, quos adversus tyrannos Magnentium et Britannionem in Occidente Constantius ductos alebat, nulli ei erant usui, **B** quin potius barbaro corrupti instituto, Gallias vastabant, et cum detrimento ipsius, imperio Romano subditas urbes diripiebant. At quod juvenis adhuc esset, nihil ei, quod sine ducum qui in ejus comitatu erant, consilio ageret, permisit. Ubi vero illi non recte rem militarem administrarent, ipse ut potuit per se bellum gessit, militibus ardorem quemdam indidit, animosioresque ad prælia committenda et pericula adeunda cohortationibus præmisque ob barbaros cæsos propositis reddidit. Quæ sane res initium præbuit, ut barbari subinde victori inferiores essent, ipse autem et gratia et egregia fama polleret. Atque ubi Constantio ducum languorem et ignaviam indicavit, alios ab eo pro illis accepit: quorum consilio et opera, cum hostibus prælio sæpe commisso, victoriam fortiter reportavit, eosque ad legationem mittendam coegit (2). Cæterum illis Constantii prætentibus litteras, quibus eos rursum ad foedus et societatem belli cum Romanis ineundam invitabat, ipse tempus ex industria extraxit, et oratorem eorum ubi aliquandiu distulit, et spem eidem fecit, foedus acceptum a Constantio iri; præter exspectationem omnium, copiis suis Barbaros adortus, maxima victoris clade affixit, regemque eorum vincitum ad Constantium misit. Ea victoria (3) ex sententia potitus, a militibus Romanorum imperator est renuntiatus. Atque ubi tum imperatoriæ coronaæ copia non fuit, ex satellitibus quidam, torquem quam in colle gestabat, capiti illius imposuit. Obtinet fama, antea quoque, cum oppidum quoddam ingredereetur, coronam inter duas columnas suspensam, sicuti mos est urbes exornare, quam apertissime in caput prætereuntis decidisse. Quæ res permultis pro omni-

(1) Socr. Helenam habet.

(2) Socrat. et Eutrop. legatos in vincula congecros esse addunt.

(3) Apud Argentoratum ingentes hostium copias

C A σάμενος, εἰς Ἀθήνας παρεπέμψθη φιλοσοφεῖν. Καὶ τὸ μὲν προφανὲς ἡ τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων ἦν παιδεῖα, τὸ δὲ ἀληθὲς, ὡς ἀν περὶ τῶν κατὰ σκοπὸν τοῖς ἔκεισον συγγένηται γόντον. "Οπου δὴ διάγων, Βασιλεὺς καὶ Γρηγορίῳ σύναμα τοῖς διδασκαλεῖσι ἐφοίτα· οὐ σημεῖος δὴ τις τὴν οἰκουροῦσαν τάνδρι κακίαν διμάσι διανοίας ἐφώρασαν. Κάκειθεν, ἵνα συνελῶν εἴπω, Κωνστάντιος μεταστειλάμενος, Καλσιρχ ἐποίει· καὶ τὴν ἀδελφὴν Κωνσταντίαν συζέύξας ἔκεινων, ἐπὶ τὰς ἐσπερίους Γαλλίας ἐστελλε. Τὸ γάρ μισθοφορικὸν δικαῖον τῶν ἐσπερίων τυράννων Μαγνεντίου καὶ Βρεττανίωνος ἐπῆγετο δικαίων τοῖς την Κωνστάντιος, εἰς οὐδὲν αὐτῷ γενόμενον χρήσιμον, βαρβάρῳ γνώμῃ ἀντιστρέψαν, τὰς Γαλλίας ἐδίψαν· καὶ κατ' ἔκεινου πᾶλλον ἐγίνετο τὰς Ῥωμαϊκὰς διαφθείρον πόλεις. Νέω δὲ Ετι διτι, μηδὲν πράττειν ἐπέτρεπε γνώμης διχα τῶν ἐπομένων αὐτῷ στρατηγῶν. Ἄνωμάλως δὲ ἔκεινων τὰ πρὸς μάχην διακειμένων, αὐτὸς ὡς ἐνην τὸν πόλεμον διηθύθεται. Καὶ τινα ἔτιον τοῖς στρατιώτας, θερμοτέρους; περὶ τὸν ἄγωνα ποιῶν, παρακινούντειν προτρέπων· οὐς μισθὸν ἀνήκοντα ἔταξε τῷ βάρβαρον ἀναιρήσοντι. "Ο δὴ ἀρχὴν παρέσχεν ἐλάττω μὲν γίνεσθαι τὰ βαρβάρους, ἔκεινον δὲ κεχαρισμένον εἶναι καὶ διὰ φῆμης πολλῆς διελθεῖν. Καὶ δὴ τὴν τῶν στρατηγῶν βραστώνη Κωνσταντίῳ δηλώσας, ἐτέρους; ἔσχε τοὺς στρατηγούς· μετ' ὧν τοῖς ἑναντίοις προσδιδάλων, ἀνακράτος ἐνίκα· τῇ δὲ ἀνάγκῃ εἰς πρεσβείαν καταστάντων ἔκεινων, καὶ τὰ γράμματα Κωνσταντίου προσβαλλομένων, ὡς καλοὶ σφῆς αὐθίς ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων συμμαχίαν, ἐπιτήδες ἔκεινον ἀναβαλλέσθαι. Μελλήσας γάρ τὸν πρέσβιν, καὶ ἐλπίδα δοὺς ὡς προσδέχοιτο, ἀδοκήτως πολὺς ἐπελθών, εἰσάπαν τὸν βαρβάρων ἱεράτης· καὶ τὸν ἔκεινων βασιλέα δεσμώτην ἐς Κωνσταντίου ἐπειμπεν. Οὕτω δὲ τῷ πολέμῳ τούτῳ ἐνευτυχίας, πρὸς τῶν στρατιῶτῶν βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀναγορεύεται. Στεφάνου δὲ μὴ παρόντος βασιλικοῦ, τῶν τις δορυφόρων, δι περὶ τὸν τρόχηλον ἐφόρει στρεπτὸν ἔκειλων, τῇ ἔκεινου κεφαλῇ περιέθηκε. Λόγος γε μήν ἔχει καὶ πρότερον, εἰς τινα πολίχνην εἰσιόντος, στέφανόν τινα μέσον δύο κιόνων ἀνηρτημένον, οἷς τὰς πόλεις θεός κοσμεῖν, ἐπιπεσόντα τῇ ἔκεινου κεφαλῇ ἐφαρμόσαι· καὶ πολλοῖς ἐντεῦθεν σύμβολον εἶναι, ὡς καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς ἀναδησηται κράτος. Διεθρυλλήθη δὲ καὶ τις ἔτερος λόγος, ὡς ἐπιβουλῆς χάριν δὲ πρὸς τὸν βαρβάρους πόλεμος ἐδόθη αὐτῷ, ἵνα αὐτοῖς συμπλεκόμενος δηληται. Οὐ πιθανὸς δὲ ἐμοὶ γε λίαν δὲ λόγος. Τί γάρ καὶ Καίσαρα τούτον ἐποίει τὸ κατ' ἀρχὰς, καὶ τὴν ἀδελφὴν εἰς γάμον ἐδίσου; Τί δὲ αὐτῷ καὶ τὸ πειθεῖσθαι καὶ ὑπαλλάττειν τὸν ἐρρέστωνευμένους τῶν στρατηγῶν· καὶ τοὺς πρὸς μάχην ἐστελλε δεξιοὺς, ἵνα μᾶλλον κατορθώσῃ τὸν πόλεμον, εἰ μὴ φίλῳ ἐχρήσοι; Συμβάλλειν τούτων ἔστιν, ὡς ενηνούς ἦν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν δὲ κρατῶν, διθεν ἀνείπε καὶ Καίσαρα. Ως δ'

delevit. Stabant acervi cadaverum montium instar, fluebat crux fluminum modo, captus rex nobilis Chonodomarus, etc. (Eutrop.)

ἐκείνος Σεβαστὸς ἀνεκρήγθη, μὴ δόντος αὐτοῦ, ἢ δεδώλως, οἷς αὐτοὺς ἡδίκησε νέους δντας, ἢ καὶ τῆς Ἰστης τιμῆς χάριν ἀχθόμενος, διὰ τῶν εἰρημένων βαρβάρων Ιωας ὑστερὸν ἐπιβουλεύειν προήγετο. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ὡς ἔκάστῳ δόξης ἔστι, κρι- νέτω.

Cæsar is illi primum dignitatem tribuisse, sororemque ei nuptui dedisset? Cur optatis ejus, ut sacerdibus aliis surrogarentur duces, morem gessisset: et qui ad prælia committenda strenui essent, bellumque recte gererent, misisset, nisi amico et benevolo in eum fuisse animo? Itaque colligere satis licet, bene ei ab initio imperatorem voluisse, et ob id Cæsarem eum declarasse. **10** At ubi ille, ipso non permittente, Augustus est renuntiatus, vel metuentem eum sibi, propter injurias, quas illi tenero adhuc fratrique ejus intulerat, vel parem illius cum suo honore moleste ferentem, per eos qui dicti sunt Barbaros, postea forte insidias ei struxisse. Sed hoc judicio cujusque relinquimus.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Οκως διὰ Θράκης ὁ ἀποστάτης λόγος, τὴν Κωροταρτίνου κατέσχεται ἐκποδὼν τοῦ Κωροταρτίου τηγανημένου.

Τοῦτον μὲν οὖν τὸν τρόπον δὲ Ιουλιανὸς τῆς βασιλείας ἕδράζετο· εἰ δὲ κατὰ φιλοσόφους ἡ ἔξῆς ἀγωγὴ, ἐν κοινῷ σκοπεῖν ἐών. Οἴα γάρ φιλεῖ, μὴ ἀπολογῶν διὰ πρεσβείας δοὺς Κωνσταντίῳ, διὰ καὶ σωτῆρα καὶ εὐεργέτην τηπιστατο, εὐθὺς μὲν ἀπεχειροτόνει τοὺς δρόχοντας δούσις ἔκεινος κατέστησεν· ἀμείδων δὲ ἐτέρους ἀντικαθίστη, καὶ πᾶν τὸ πρὸς βουλῆς αὐτῷ ἐπραττεν· ἐπεγγελῶν δὲ καὶ Κωνσταντίῳ, κατὰ χώρας τὰς ἐπιστολὰς αὐτοῦ διειδέκυν, δὲ ὅν τοὺς βαρβάρους κατὰ Μαγνεντίου καλῶν, Ῥωμαίοις ἐπῆγαγε· καὶ τέχνη τὰ πλήθη μετερχόμενος, ἀπέσταται μὲν ἔκεινου, εἰς ἑαυτὸν δὲ μετεβίβαζεν. Ἐξάπινά τε καὶ τὸ δοκεῖν εἶναι Χριστιανὸς διαφείς, τοὺς τῶν δαιμονίων ἐφοίτα σηκοῖς· καὶ θύων, καὶ τοὺς ἀγάλμασι προσφερόμενος, ἀρχιερέα ἑαυτὸν ἔκάλει· καὶ τὰς Ἑλληνικὰς ἑορτὰς ἐπιτελεῖν ἐπέτρεπε, καὶ τοὺς ὑπὸ κεῖται πάντας ἐπίσης θρησκεύειν ἐπειδεῖς, καὶ πρὸς ἐμφύλιον ἀνεβρίπιζετο πόλεμον. Καὶ γε ἀντον τὸ ἐπ’ αὐτῷ αἴματα διεκρίθη τὸ τῆς ἔκεινου φιλοσοφίας ἀπέριττον, εἰ μὴ θεός δὲ πάντα σὺν ἀγνώστῳ λόγῳ ποιῶν συμφερόντως, ὑστερὸν εἰς ἑαυτὸν μετεστήσατο, δίχα μέντοι ζημιας τοῦ ἀντιπάλου. Τοῦ γάρ Κωνσταντίου ἐν Συρίᾳ τὴν Περσικὴν δρμῆν ἀναστέλλοντος, ἔκεινῳ δεῖν ἀδόκει τὰ περὶ τοὺς Ἰλλυριοὺς; εἰσω θέσθαι χειρῶν, καὶ μάχης δινευ χρατεῖν. Καὶ δὴ σκηψάμενος πρὸς Κωνσταντίου ἐλαύνειν, ἐπὶ παραιτήσει δῆθεν τοῦ μὴ ἔκὼν τὰ τῆς βασιλείας σύμβολα δέξασθαι, ήτοι τοῦ πρόσω διὰ Θράκης χωρῶν· ὅπηνίκα δὲ τῶν τῆρος δρων ἐπέδη· μετὰ τρύγην δὲ οὖν καὶ ἡ Πλειάς δύνουσα ἥν· αἱ μὲν διμερεῖς δρμακας ἐπεγέννων· καὶ τινα δροσον ἐξ ἀρέος καταχυθεῖσαν λόγος αὐτῷ τε καὶ τοῖς ἐπομένοις, σταυροῦ σχῆμα ἔκάστην σταγόνα τοῖς πέπλοις αὐτῶν ἐντυπούν. Ἀλλοι μὲν οὖν ἀλλὰ τοῖς τοιούτοις ἐλεγον τῶν συμβόλων· τό γε μήν διωρον καὶ διηγορόνιον τῇ; ἀρχῆς διὰ τῶν δρμάκων ὑπεστημένετο. Ὁ δὲ σταυρὸς ὡς τῶν Χριστιανῶν δόγμα

(1) Julianus hostes ex Gallia ultra Rhenum sanguivit. Ad undecim millia Rom. qui jure belli capti serviebant, ab Almanis receperit, Agrippina occupata. Idem cum Almanis eisdem bellum gessit, et per Iliariobadeni tribunum castra Her-

ad indicio accepit est, imperii quoque summam ad cum perversuram esse. Illud quoque sermonibus vulgatum fuit, ab insidiante vita ejus Constantio bellum id adversus barbaros ei mandatum esse, ut cum illis manu conserta interiret. Sed fama ea apud me parum admodum habet fideli. Cur enim

Cæsar illi primum dignitatem tribuisse, sororemque ei nuptui dedisset? Cur optatis ejus, ut sacerdibus aliis surrogarentur duces, morem gessisset: et qui ad prælia committenda strenui essent, bellumque recte gererent, misisset, nisi amico et benevolo in eum fuisse animo? Itaque colligere satis licet, bene ei ab initio imperatorem voluisse, et ob id Cæsarem eum declarasse. **10** At ubi ille, ipso non permittente, Augustus est renuntiatus, vel metuentem eum sibi, propter injurias, quas illi tenero adhuc fratrique ejus intulerat, vel parem illius cum suo honore moleste ferentem, per eos qui dicti sunt Barbaros, postea forte insidias ei struxisse. Sed hoc judicio cujusque relinquimus.

CAPUT II.

B Ut prævaricator et apostata per Thraciam proficiscens, Constantio defuncto, Constantinopolim pervenerit.

Ad hunc certe quidem modum Julianus imperium arripuit (1). An vero philosophici instituti sint, quæ mox deinde gessit, et id ipsum in medio cuique dispiciendum relinquo. Nam (quod alioqui fieri solet) nulla ad Constantium adhuc superstitem, a quo beneficia multa se accepisse servatumque adeo esse sciebat, legatione, quæ illum excusaret et defendet, missa, statim eos magistratu abire exauktoratos, quos ille evexerat, coegit, et alios in eorum locum suffecit, omniaque ad voluntatem tantum suam egit. Et Constantium ridens, plerisque in locis epistolas ejus recitatavit, quibus ille Barbaros contra Magnentium evocans, in Romanorum ditionem adduxit. Multitudinem quoque arte circumventam, et ab illo alienatam, in partes suas pertraxit. Ac dertere simulationi quoque illi, qua Christianum se esse finxit, nuntio remisso, dæmonum templo frequentavit: et sacrificans, simulacrisque sese dedens, Pontificem seipsum vocavit, festos Græcorum dies peragere permisit, et qui sub potestate ejus erant cives ad eundem cultum suasionibus perducere intendit. Et profecto civile ille concitasset bellum, et quantum in ipso situm erat, sanguine fuso, de exuberanti philosophia ejus judicium factum fuisse, nisi Deus, qui omnia, ignota et occulta ratione, in melius dirigit, alterum ad se cum nullo adversari ipsius detimento transtulisset. Cum enim Constantius in Syria excursiones atque expeditiones Persicas compesceret, illi interea visum est, Illyricum, sine prælio imperio suo subjicere. **11** Atque assimilans se ad Constantium tendere, veluti culpam, perinde atque invitus imperii insignia recepisset, deprecaturus, ulterius inde Thraciam versus processit: et ubi in ejus regionis montes pervenit, cum post vindemiam Vergiliæ (2) occiderent, vites gemmis et uvis recentibus germinarunt, et ros ex

enlis, Quadriburgium, Stricensium, Nivesium, Bonam, Antenacum, et Bingium, civitates cepit. Sarmatas item et Quados vicit. Oros., Ammian.

(2) Pleiades. Sozom. lib. v, cap. 1.

aere in ipsum comitesque ejus ita diffusus est, ut **A** gutta quelibet in sagis illorum crucis formam re-præsentaret. Et alii quidem aliter prodigia atque indicia hæc acceperunt. Verum per uvas immatu-ras intempestivum ejus minimeque diuturnum Imperium est designatum. Cruz autem Christian-orum doctrinam cœlestem esse, omnesque ea consignari op̄rtere portendit. Utrumque sane pos-terioribus temporibus verum esse confirmatum est. Julianus ubi in Thraciæ limitibus fuit, Constantius extinctus esse ad Mopsi fontes dictus est: et ipse Constantinopolim ingressus, imperator est salutatus. Ibi Constantii funus magnifice curavit: atque id dempto a capite suo diademate produ-cens secutus est, mortuum eum honore afficiens, cuius vitam infestis signis petierat. Græci sane sermonibus tum jactarunt, Julianum vaticinandi quadam arte eam reruni mutationem prævidisse, et ob id in Thraciam properasse. Quod hercle cer-tum haberi posset, si suum ipse quoque obitum jamjam ei inimicentem, qui quasi in somnis impe-rium tantum degustavit, vidisset. Esset namque a stultitia non alienum, si ipse et Constantii mortem, et suam in Persarum sibiis cœdem prospectau-
B habens, sua sponte ad interitum prosiliuisse. Hoc quidem non aliud est, quam ipsi inconsultam temeritatem et imperioriae artis imperitiam affingere: imperium autem Romanorum in tantum con-jicere periculum, ut id fere totum, aut maxima certe ex parte, Persis sit subditum. Ille quidem bactenus.

12 CAPUT III.

Ut Christiano abjurato, Julianus in idolorum fanis versaretur: et ut inter sacrificandum in horrenda spectra inciderit.

Julianus porro imperio potitus, tam impudenter et aperte dicitur religionem abjurasse, ut ipsum etiam pernoverit Christum, et sacrificiis quibus-dam dæmonumque detestandis invocationibus et victimarum sanguine sacrum abluerit lavacrum, atque seipsum a mysteriis Ecclesiæ exaucitoratum exluserit: et deinceps non modo privatum, sed pu-blice etiam, quæcumque Græcis permittuntur sacra et sacrificia, eis uteretur. Eniā vero soleminem ei hostiam mactanti, in extis ejus crucis signum corona circumdatum apparuisse dicitur. Quod eis qui illi opera dabant, non parvum incussit timo-re, Christi potentiam doctrinamque nostram per-petuo duraturam, suspectam habentibus: quod **D** corona victoriae signum esset, et circularis forma, omni ex parte initium capiens, atque in seipsam desinens, finem nullum portenderet. At sacerdos qui sacro præfuit, ne ea re perturbaretur, illum admonuit: victimam enim novum quiddam ostendere, Christianum scilicet dogma jam comprimi, et ad seipsum reverti, circulo, ne sicut prius, finibus nullis constitutis, quocunque vellet loco longe lateque propagaretur, in angustum redactum. Alio item tempore, cum celebre quoddam adytum divinationis gratia subiret, et subito sese horrenda quædam spectra ingererent, ejus rei propter quam ingressus fuerat, oblitus (estate enim proiectiore ad idolorum sacra se contulerat), quod in rebus dubiis

οὐράνιον ἔστι, καὶ χρῆναι πάντας κατευημανθῆναι αὐτῷ· ἀ δὴ καὶ τῷ χρόνῳ ἐσχον τὸ βέβαιον. Ως δὲ περὶ τὰ τῶν Θράκων ἐγένετο δρια, Κωνστάντιος μὲν ἡγγέλετο τελευτᾶν περὶ Μάφου χρήνας· ἐκεῖ-nος δὲ τὴν Κωνσταντίνου καταλαβὼν, αὐτοκράτωρ ἀνηγέρευτο βασιλεὺς· καὶ τὸν νεκρὸν Κωνσταντίου μεγαλοπρεπῶς ἐκήδευε· καὶ προεπόμπευεν ἐκείνου, τῇς κεφαλῆς ἀφελόμενος; τὸ διάδημα, τιμῶν τὸν νε-κρὸν, οὐ τὴν ζωὴν ἐπιστράτευεν ἀφελεῖν. Ἐφ' οἱ; Ἐλλήνες λογοποιοῦντες ἡσαν, ὡς; ἔδει τὴν τῶν πραγμάτων μεταβολὴν μαντικῇ τινι τέχνῃ ὁ Ιου-λιανὸς, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐπὶ Θράκης δρμῆσαι. Τούτῳ δ' ἦν ἐν τῷ ἀσφαλεῖ, εἰ καὶ ἐπιτῷ δύει δοσὸν οὐπω ἤκουσαν τὴν τελευτὴν, ὡς ἐν ὀνείρῳ τῆς ἀρχῆς γευ-σαμένῳ. Καὶ γὰρ εὐθέλειας οὐ πόρρω τὸ, πρόδρυνωσεν ἐσχηκότα τὴν τελευτὴν Κωνσταντίου, καὶ τὴν αὐτοῦ ἐν Περσῶν δρὶοις σφαγήν, ἐκόντα πρὸς τὸν θάνατον ἀλλεσθαι. Αὐτῷ μὲν γάρ ἀδουλίαν ἔστι καὶ ἀμαθῆ στρατηγίζεις ἀδέξιαν προσάψαι, τῇ δὲ Ῥωμαίων ὑπη-κώφιες τόσον περιστῆσαι τὸν κινδύνον, ὡς πέσαν σχεδὸν τὸ πλείστον μέρος ὑπὸ Πέρσας πρᾶξαι γε-νέσθαι. Τούτῳ μὲν ὅνδε κείσθω.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

"Οκως τὰ Χριστιανῶν δξομοσδμερος Ἰουλιανὸς, εἰδωλεῖοι ἐσχηκότες· καὶ θυσίας ἐπιτελῶν, γάσμασι περιπλικτεῖν.

Ἄλεγεται δ' ὡς ἀρπασάμενον τὴν ἀρχήν, ἀνέθην οὐτω καὶ περιφανῶς μῆτοι γε τὸ σέδας ἐξομβοστεῖαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἀπεκρήσασθαι τὸν Χριστὸν· καὶ τις θυσίας καὶ ἐπεικήσεις δαιμόνων ἀποτροπαῖσις, λερεών τε αἵμασι, τὸ θεῖον λουτρὸν ἀπονίψασθαι, καὶ τοῖς μυστηρίοις τῆς Ἐκκλησίας ἀποτάξασθαι· καὶ τὸ ἐντεῦθεν οὐ καθ' ἐκυρτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ παρῆστις, δισαὶ Ἐλλήσιν εἰς θυσίαν ἀνείταις, χρῆ-σθαι. Λόγος γοῦν αὐτῷ ποτε τὴν συνήθη θυσίαν προσφέρονται, τὸ τοῦ σταυροῦ σχῆμα τοῖς σπλάγχνοις τοῦ λερέου φανῆναι, στεφάνου αὐτὸν περιθένοντο· δ τοῖς περὶ ἐκείνον ἡσχολημένοις; δέος; οὐτοὶ μέτριον ἐγῆκε, τὴν τοῦ Χριστοῦ λεχύν, καὶ τὸ διηνεκὲς τοῦ δόγματος ὑπειδομένοις· τὸν γὰρ στέφανον νίκης εἶναι σημεῖον· καὶ δέ κύκλος, τὸ πάντοθεν ἀρχεσθαι καὶ λήγειν εἰς ἐκυρτὸν τὸ μηδαμῶς πέρας ἔχειν ἥνισ-σετο. Ο δὲ τελευτῆς ἀρχηγὸς μὴ ταράττεσθαι παρηγγύα· ξένον τάρ περιλοῦν τὸ σφάγιον· συστέλ-λεσθαι γάρ ἥδη τὸ δόγμα καὶ πρὸς ἐκυρτὸν χωρεῖν, τῷ κύκλῳ στενοχωρούμενον· καὶ μὴ ὕσπερ πρώην ἀπειροτετατικής πλατύνεσθαι, καὶ ἐφ' οὐτοὶ ἀντίοιτο χωρεῖν· διλλοτε δ' αὐθίς ἐπὶ τι τῶν ἐπισήμων ἀδύ-των μαντείας χάριν λών, ἔξαπινα φασμάτιν τινῶν φρικωδῶν προσβαλόντων, τῶν ἐφ' ἀ κατῆσι πρὶς λήθην ἐλθόν (ἐψὲ γάρ τῆς ἡλικίας εἰς ταῦθ' ἤκεν), εἰωθός ὅν ἐν ἀπόροις τῷ σταυρικῷ σημειῷ χρῆσθαι πρᾶς ἀρωγήν, ὡς; καὶ αὐθίς κινδύνοις περιληφθεῖς; τῷ συνήθεις ἀμυντηρίῳ ἐχεσθατο. Τῷ γάρ δέει τῷ

Χριστοῦ συμβόλῳ ἐκυτὸν κατεσφράγιζε. Καὶ αὐτίκα πάντα, καὶ τὸ πρὸς σπουδῆς ἀπραχτὸν ἦν. Ἐν ἀπορίᾳ δὲ γενόμενος ὁ τῆς τελετῆς ἔξαρχος, γνώς τε τῆς τῶν δαιμόνων ἀφανεῖας τὸ αἴτιον, Μι-
σθισαντες, εἶπεν, οἴτηπερ ἄγος, τὸ σύμβολον, ἀπέδρα-
σαν· καὶ αὐτὶς γενναῖον εἶναι, μηδὲν τι παραδεῖξαι
Χριστιανικὸν ἢ ἴννοῖσας, εἰσηγησάμενος, πάλιν
ἥγεντο τὴν τελετὴν. Ταῦτα δὴ Χριστιανοῖς ἀκού-
μενα, οὐ μετρίως καθίκετο· περιθεῖ; γάρ ήσαν,
σπουδᾶσσα περὶ ταῦτα τὸν βασιλικὰ θεώμενον, καὶ
εἰ; δίος καθίσταντο διωγμῶν. Καὶ ἡ προσδοκία μεί-
ζων τῆς πείρας ἐτύγχανεν· ἀήθεις γάρ τῷ μέσῳ
χρόνῳ τῶν τοιούτων γεγενημένους δεινῶν, ἡ ἀνάμνη-
σις καὶ μόνη τῶν πάλαι κακῶν συνέστελλε· καὶ
τάντες ἥσαν ἐκτεπήσατες, τὸ περὶ τὸ δόγμα τοῦ
χριστοῦντος ὑφορώμενοι· μίσος· καὶ μάλιστα δὲ τι
Χριστιανὸς τὸ πρότερον ἦν, καὶ ὑπὲν εὐλαβῶν πατέ-
ρων περὶ τὸ δόγμα γεγένητο, καὶ κατὰ θεσμοὺς
τῆς Ἐκκλησίας προτίχηθη, τὰ τε θεῖα λόγια ἐπαι-
δεύθη, καὶ ὑπὸ ἐπισκόποις καὶ λεπεῦσιν ἐτράφη, καὶ
τὴν εἰς τούναντίον μεταβολὴν ἀνυπόστατον ἐλογί-
ζοντο.

parentibus piis et dogmatis ipsius studiosis progenitus productus, sacris Litteris edocitus, et ab episcopis et sacerdotibus educatus. Quapropter tantam illius immutationem intolerabilem fore putabant.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Ὥς τὸν εἰδωλικὸν ἀροτέας τεώς, τὰς ἐκ πα-
λαιού προσδόους καὶ τὰ προτύμα αὐτοῖς ἔχα-
ριστο, τῶν Χριστιανῶν ἀφελόμενος· καὶ οὐα-
τὸς Γάζη καὶ Καισαρέη διὰ τοὺς τῶν εἰδώλων
τυσθεὶς ἐπράξει.

Καὶ τοινυν ἐπει μόνος τῶν δλων ἐγκρατής ἐγ-
γόνει, αὐτίκα τοὺς δοις ἐτι ἐν τῇ "Ἐψ εἰδῶλων
ἥσαν, νεώς ἀνέψει· καὶ δοις δὲ ἀτημελήτως εἰχον,
ἐπισκευάζεσθαι παρηγγύα. Εἰ δὲ τινες τέλεον κατε-
λύνησαν, ἐκ νέου ποιεῖν ἐκέλευε· καὶ τοὺς βωμοὺς
ἔξεχάθαιρε· καὶ τὰς πάλαι προσδόους αὐτοῖς ἀφε-
ρούμενος ἀφωνίου αὖθις ἐκείνοις· δοσα τε εὐθη πά-
τρια πολέων, καὶ τὰς πάλαι θυσίας τε καὶ βαχχείας
αὐτοῖς ἀνενέου. Καὶ αὐτῷ δὲ ἤκιστα αἰσχύνη ἦν
δημοσίᾳ θύοντι· σπένδων δὲ ἀεὶ, τοὺς περὶ ταῦτα
ἐπισκευαστάς τῶν μεγίστων τῆσιν τιμῶν· τοῖς τε
ιεροφάνταις καὶ μύσταις καὶ κανηφόροις τὰ ἐξ
θύους ἀδίδου· κύρρος τε αὐτοῖς ἐπειθεῖ, δ καὶ οἱ πρὸ^D
Κωνσταντίουν βεβασιλευκότες ἔνειμον· ἀτέλειάν τε
φόρων τοῖς περὶ ταῦτα σχολάζουσιν ἐψήφιζεο· τὰ
τὰ σιτηρέσια τῶν περὶ τοὺς ναοὺς ιεροπόλων ἀπέ-
δυκε· καθαρούς τε εἶναι ἐθέσπιζε, καὶ τῶν πλη-
σίον ἀποδιστασθαι. Τὸν δὲ πῆγχυν τοῦ Νείλου τῷ
Σαράπιδι ἀνειθεῖ αὖθις· καὶ τὰς ἐκ παλαιοῦ πά-
τρια, & Κωνσταντίον; εὐσεβεῖν προτρέπων τῇ Χρι-
στοῦ Ἐκκλησίᾳ προσῆγεν. "Ἄς μὲν οὖν τῶν πό-
λεων Ἑλληνίζειν ἐμάνθανεν, &; ήδουλοντο δωρεὰς
χύδην ἐδίδου· & δὲ περὶ τὴν Χριστοῦ πίστιν θερ-
μοτέρας ἐνδει, ἐκείναις δρα διὰ μίσους; ἦν· καὶ

(1) Philochorus dicit, Erichthonio regnante, Athenis primum constitutum esse, ut virginis dignitate p̄estantes canistra Junoni dñe fertrent. In quibus ea erant, quæ ad sacrificia, Panathe-

A et periculis crucis signaculo tanquam præsenti auxilio uti consuevisset, veluti discrimine circum-
ventus, ad consuetum præsidium confugit: per
timorem enim se Christi signo consignavit, et con-
festim omnia evanuere. Ita res quæ tentata fuerat,
infecta tum permansit. Sacri vero ejus antistes,
quod quid ageret, nesciret, causam autem cur
dæmones disparuisserent, non ignoraret; Aufugerunt
illi, inquit, quod signum hoc perinde atque exse-
crandum piaculum odere. Et admonitum illum, ut
forti esset animo, neque quidquam Christianæ rei
exhiberet aut cogitaret, rursum ad sacram id du-
xit. Christiani ubi hæc audiere, non mediocriter
sunt percussi: metuerunt enim sibi, et imperato-
rem sacrī ejusmodi addictum videntes, in per-
secutionis timorem inciderunt. **13** Et exspectatio
periculorum periculis ipsis major fuit. Cum enim ali-
quandiu jam ærumnas et calamitates dedidicissent,
vel sola veterum mōlorum recordatio eos terrens,
metu contrahebat. Omnes certe animis consternati
erant, quod tantum imperatoris ejus in religionem
odium cernerent, qui ante Christianus fuisset,

CAPUT IV.

Ut idolorum templis apertis, vetusta privilegia et
proventus Christianis ademptos illis dicarit: et
quæ Gaza et Cæsarea propter idolorum sempla
fecerit.

Porro cum solus rerum potiretur, statim quæ-
cunque in Oriente idolorum templo reliqua fuere,
aperuit: et quæ negligentius curata fuissent, in-
staurari jussit. Si quæ autem prorsus diruta
essent, denuo ea extrui præcepit, aras repurga-
vit, et veteres reditus nobis auferens, illis rursus
sacravit. Antiquos urbium ritus, prisca sacrificia,
et vesanas iueptias renovavit. Neque eum puduit
publice diis sacrificare. Et identidem libans, qui
cum eo ejusmodi sacris vacabant, eos maximis
est prosecutus honoribus. Rerum sacrarum præ-
fectis, sacerdotibus, et canephoris (1), quæ con-
suetudo prisca tulerat, dedit, et auctoritate sua
eos confirmavit: id quod ante Constantiūm impe-
ratores quoque alii fecerant. Rebus ejusmodi
vacantibus, immunitatem tributorum sanctione
dedit, annonam templorum sacrorumque ministris
donavit: et ut puri sive sacrosanceti essent, lige-
lata cavit, et ab aliis hominibus eos secrevit. Nili
cubitum Serapidi deo restituit, et vetusta præ-
terea patriaque jura, quæ Constantiūs, cives suos
ad veram pietatem cohortans, Ecclesia Christi
tribuerat. Urbibus, quas sacra Græcorum sequi
cognovisset, quas voluere donationes affatim dedit:

naicis aliisque conventibus peragenda, pertine-
bant. (Suid.) Dicuntur hæc κανηφόροι, hoc est, Ca-
nistriferæ. Cicer. : *Habe canephoras, deorum si-
mulacra restitue.*

quas autem in Christi religione ardentes esse sciret, infestus eis fuit, neque ad eas divertere voluit. Et persæpe cum legationes ad eum propter casum aliquem qui incidisset, provinciales mittent, preces eorum rejecit. Quod sane civitati Nisibene accidit. **14** Cum enim expeditionem adversus eos Persæ suscepérunt, et ipsi ea de causa oratores suos ad eum miserunt, non modo auxilium eis ferre noluit, sed etiam minatus est, se urbem eam oculis suis non visurum, neque eo venturum, ut quæ sacra et detestanda esset, neque templo deorum aperire, aut Græcorum religionem suspicere vellet. Et Constantienses in Palestina eodem nomine arguens, civitatem eorum Gazæ subjecit: Constantiam namque, sicuti supra diximus, cum Gazæorum navale esset, et Majuma vocaretur, Constantinus, propter egregium ejus in fide Christiana ardorem, jure civitatis exornaverat, et filio Constantio dicatam, legibus suis uti per constitutionem jusseral: minus convenire arbitratus, ut ea Gazæ, civitali Græcis ritibus admodum addicte, subjecta esset. At ubi Julianus imperium est consecutus, Gazæi adversus Constantienses jure egerunt. Quorum ipse index, sicuti antea fuerat, ita Constantiam juri Gazæorum ad viginti stadia ab ipsis distantem, adjudicavit. Constantii quoque appellationem ei ademit, et portum Gazæ vocavit. Et unum ultraque loca præfectum, eosdemque magistratus habuere. Ecclesiæ solæ duæ esse civitates ostendere: ultraque enim sub suo vixit episcopo et clero, et fines ambarum templo cujusque designarunt. Ceterum Gazæorum quidam episcopus postea, cum suis apud Majumitas antistes decessisset, hoc egit, ut utræque in unam ecclesiam redigerentur: non æquum esse dicens, ut duo essent in una civitate episcopi. Cui cum Majumitas resisterent, synodus provincialis recte rem decidit, et suum Majumæ episcopum ordinavit: convenire arbitrata, ut qui semel a pio imperatore, propter veram religionem, primario civitatis jure honorati essent, non aliud per impii principis judicium sequerentur et facerent. Proinde illæ merito honore, qui semel eis datus esset, ecclesiæ fruerentur, et res ea loco suo immota maneret. Atque hoc quidem sic non longe post est actum.

Eodem anno Cappadocum quoque Cæsaream **D** urbem magnam et locupletem, Julianus e civitatum albo expunxit, et Cæsar ei cognomen abstulit. **15** Primum enim Mazacam eam vocatam (2), Claudius Cæsar appellatione mutata, nomine suo cohonestavit. Summo autem civitatem eam odio persequebatur tyrannus, quod propter eximium in Christum amorem et desiderium maxime celebris esset, et vetusta simulacrorum delubra revertisset: Jovis scilicet poliorum, hoc est, urbis patroni, et Apollinis patræphou, id est, patrii. Ubi vero postea Fortunæ templum sunt demoliti, plu-

A oñt' èπιδημειν αὐταῖς ἡθελεν. Καὶ πρεσβείας πολλάκις τῶν ἐπιχωρίων ποιούντων δεινῶν προσποτέντων, τὸν Ιερέσιον ἀπηξέου. Οὐα δὴ καὶ Νισιθῆοῖς ἐπεγένετο· ἡγελμένων γάρ ἐπιστρατεύειν τούτοις Περσῶν πρεσβείαν στελλασι, μέντοι γε βοηθεῖν ξειρμός ἦν, ἀλλ' ἡπελει μηδ' δψει τὴν πόλιν ίδειν, μηδ' ἐν αὐτῇ φοιτησαι ποτε, οὐα δὴ ἐναγῆ τε οὖσαν, ὡς μὴ τὰ τῶν θεῶν λεπά ἀνοίγουσι, καὶ τὰ νεορομισμένα· Ἐλλησιν αἰρουμένοις ποιεῖν. Καὶ Κωνσταντιεῦσι δὲ τοῖς ἐν Παλαιστίνῃ τὰ ίσα μεμφρενος, ὑπὸ Γάζαν τὴν αὐτῶν πεποίηται πόλιν. Τὴν γάρ εἰρημένην Κωνσταντίαν, ὡς μικρὸν Εμπροσθεν εἰρηται, Γαζαίων οὔσαν ἐπίνειον, Μαιουμᾶς δ' ἀκαλεῖτο πρότερον, μαθὼν Κωνσταντίνος μάλιστα τὸν Χριστιανισμὸν αἰρουμένην, γέρα πόλεως ἔχαριζετο, καθ' ἑαυτὴν τε εἶναι ἐνομοθέτει, Κωνσταντίῳ τῷ παιδὶ ἀναθέμενος· μη καλὸν ἡγησάμενος ὑπὸ Γάζαν εἶναι πόλιν δεινῶς ἐλληνίζουσαν. Ός δὲ ίουλιανὸς τὴν βασιλείαν ὑφ' ἑαυτὸν ἐποιείτο, Γαζαίοι Κωνσταντιεῦσι διεδικάζοντο· ὃν δικαστής ἐκείνος γενόμενος, εἰς τὸ πρότερον, πάλιν ὑπὸ Γάζαν ἐκείνην ἐποιεῖ, σταδίους αὐτῆς διεστηκούσιαν ἀμφὶ τοὺς εἴκοσιν. Ἀφεῖτε τε καὶ τὸ τῆς Κωνσταντίου προσηγορίας δνομα, καὶ λιμένα τῆς Γάζης ὀνόμαζε. Καὶ κοινοὶ αὐτοῖς καὶ στρατηγδ; καὶ οἱ τὰ δημοσία διώκουν, ήσαν αὐτοῖς τά γε μὴ τῆς Ἐκκλησίας μόνα δύο πόλεις εἶναι τεκμηριοί. Καὶ γάρ ἐκατέρα πόλις ὑπὸ ίδιον ἐπίσκοπον τελεῖ καὶ κλήρον καὶ δρια ἐκάστη ἐστιν οἵς τὰ ἀμφοῖν θυσιαστήρια διορίζεται· ποτὲ δέ τινος τῶν Γαζαίων ἐπισκόπων, τῆς Μαιουμιτῶν ἐκκλησίας θανόντος τοῦ ἐπισκόπου, ἀμφω τὰς ἐκκλησίας μίαν ποιῆσαι διὰ σπουδῆς εἰχε· μηδὲ γάρ εἶναι δικαιον ἐλεγεν ἐν μιᾷ πόλει δύο ἐπισκόπους καθίστασθαι. Μαιουμητῶν δὲ ἐνισταμένων, τὸ δέον τοπικὴ οὐνοδος διηθέτει. Καὶ ἔπειρον τῷ Μαιουμῷ ἐχειροτόνει· ἐπισκόπον, προσῆκον εἶναι διεγνωκία, τοὺς καθάπαξ ὑπὸ εὑσεβεί βασιλεῖ διὰ τὴν ἀληθῆ θρησκείαν πρεσβείου πόλεως τιμηθέντας μη διλῶς πράττειν αἰρεῖσθαι· διὰ κρίσιν ἀσεβοῦς βασιλέως· χρῆναι δ' ἐξι κατὰ χώραν, τῶν καθάπαξ δοθέντων ἐκκλησίᾳ δικαίως ἀπολάμειν γερῶν. Τούτο μὲν οὖν διλγω ἐγένετο θστερον.

C Τοῦ δὲ αὐτοῦ έτους καὶ τὴν Καππαδοκῶν Καισάρειαν μεγάλην τε οὔσαν καὶ ἐν εὐδαίμοσι κλήρον λαχοῦσαν, τοῦ καταλόγου τῶν πόλεων διέγραψεν ίουλιανὸς· καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἀφηρεῖτο τὴν Καισαρος· Μάζαν γάρ τὰ πρῶτα κατευνομαζομένην, Κλαύδιος Καίσαρ τῷ ἐπωνύμῳ ἐτίμα, μεταβαλών. Ὑπερφυῶς γάρ ἐμίσει τὴν πόλιν δ τύραννος, τῷ περὶ τὸν Χριστὸν πέθω μάλιστα οὐσαν διαφανῆ· καὶ διτιπερ τοὺς πάλαι καθεῖλον ειδώλων ἐκεῖσε νεώς· τοῦ τε πολιούχου λέγω Διδε, καὶ τοῦ πατρώφου Ἀπόλλωνος· Ός δὲ καὶ τὸν τῆς Τύχης νεών κατέσπασαν θστερον, σφόδρα ἤχθετο πάσῃ τῇ πό-

(2) Sub monte Argeo Mazacam, quæ nunc Cæsarea nominatur. (Plin. lib. vi, cap. 5.)

καὶ καὶ Ἐλλησιν ἐνεκάλει ὡς μὴ ἐπαμύνουσιν, ὃντε καὶ τις δεινὸν παθεῖν ὑπὲρ τύχης, εἴπερ τέως οἵτις παθεῖν· καὶ τριακοσίας λίτρας χρυσοῦ τοὺς ἀνὰ τοὺς δρους αὐτῆς ἦται βίᾳ· τοὺς δὲ ἐν κλήρῳ πάντας ὑπὸ λειτουργίαν στρατιωτικὴν τελεῖν προστάξας· δὲ δαπανηρὸν καὶ ἐπονειδίστον ἐνομίζετο· σύμπαν δὲ τὸ Χριστιώνυμον πλήθος ὑπόφορον καταστήσας, δσα καὶ Κώμη τῇ πόλει ἐχρήσατο· ὅρκους δὲ προστιθεῖς, ἡπελεῖ, ὡς εἰ μὴ θάττον τὰ ιερὰ ἀνεγείρωσι, πᾶν εἰ τι δεινὸν δρᾶν τῇ πόλει· καὶ τέλος ἀφαιρείσθαι τε κεφαλὰς τῶν Γαλιλαίων· οὗτα γάρ οὐδεὶς ἔκαλει Χριστιανούς· καὶ Ἐφθασσεν ἀνὰ ἐκπεράναι τὰς ἀπειλὰς, εἰ μὴ τὸ χρεῶν προφάσαν τοῦ ζῆν ὑπερεξῆγαγεν. Ὄτι γε καὶ καταρχὰς οὐκ οἰκτικὸν φιλάνθρωπον ἐδέκαν περὶ Χριστιανούς, καὶ περιθαράρος μάλιστα τῶν πάλαι διαβάτων τὴν Ἐκκλησίαν ὅν· ἀλλ' εἰδὼς ἐκ τῶν γενομένων μηδεμίαν δυνησιν εἶναι τῷ Ἐλληνισμῷ ἵκαν τὸν πρὸς Χριστιανούς ἀνήκεστων τιμωριῶν· μᾶλλον μὲν οὖν αἰδήσιν τὸ δόγμα λαβεῖν, καὶ ἐνδοκαὶ ἐντεῦθεν τὰ Χριστιανῶν γεγενήσθαι, οἷς δυνδρείος ἔκεινων πολλοὶ τελευτὴν εἰλοντο· ἀλλως τε καὶ τῆς ἐκεῖθεν δόξης τούτοις φθονῶν, οὐ φειδοῦται καὶ φιλανθρώπισ· Αἰχισμοῖς μὲν γάρ καὶ πυρὶ καὶ σιδήρῳ καὶ θαλασσίοις βυθοῖς, ή δῶντας βαράθροις βάλλειν, καὶ γῇ κατορύττειν, ἀ τοῖς πρὸ τούτου διὰ σπουδῆς· παντελῶς ἀπέπεν. Οὐδὲ γάρ ἐξ ἀναγκαίου ταῦτα τὴν γνώμην μεθίστησι. Πειθοῦ δὲ μᾶλλον καὶ παραινέσσειν ἥγετο δεῖν πρὸς ἀσέβειαν μετέγειν τὰ πλήνη, κάντεῦθεν ῥῷδιῶς περιγενέσθαι· ή τάχα, ίνα μᾶλλον παρδοξός τις εἶναι δόξῃ περὶ αὐτούς καὶ φιλάνθρωπος, μὴ βίᾳ εὑθὺς ἐπάγειν ἥρετο.

riūrem fore, et quod vellet, effecturum esse ratus est: aut fortasse, ut admirandus esse, et præter expectationem perhumanus in eis videretur, non statim vim eis adhibendam esse putavit.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

‘Ος ήδυς τῷ πλήθει θελων δοκεῖτ, ἀγῆκε τοῖς ἀπαρταχοῦ ψυχαδευθεῖσιν ἐπισκοποῖς ἐπὶ Κωνσταντίου τὰς ἔξορας διὰ μίσος ἐκείνου· ἀλλῶς τε καὶ διὰ τὸ θέλειν τὴν Ἐκκλησίαν ταράττεσθαι.

Τοιαῦτα διανούμενος, πᾶσιν οὖς φυγαδεῖς κατεῖχασεν δὲ Κωνσταντίος διὰ τὴν θρησκείαν, ἀνήκειν σικαδὲ Ιεσοῦς· καὶ τοῖς ὑπὸ δήμου τὰ οἰκεῖα διαρπαγεῖς τὰς οὐσίας ἀπεχαρίζετο. Διατάγματα δὲ ἐπεμπε, μηδένα τῶν Χριστιανῶν ἀδικεῖν, μηδὲ ἐπὶ θυσίας βιάζεσθαι, μηδὲ οὐδεὶς ἔλοιντο ἐκόντες τοῖς βωμοῖς προσιέναι, πρότερον περιβραντηρίοις καὶ καθαρτηρίοις χρῆσθαι Ιεουμένους τοῖς δαίμονις. ‘Οσα δὲ Κωνσταντίνος κληρικοῖς ἐποιεὶ σιτηρέσια καὶ ἀτελεῖας, τὸ θεῖον τιμῶν, περιείλεν οὐνος, καὶ τοῖς δημοσίοις ἐνέταξεν· δὲ τε χήραις καὶ παρθένοις δι’ ἐνδειαν ἐν κλήροις ἐταξεν ἐκ δημοσίων τρέψεσθαι, πικρῶς εἰσεπράττεσθαι. Κωνσταντίνος γάρ, ήντα τὰ κατὰ τὰς ἔκκλησίας ἐνομοθέτει, ἐκ τῶν ἐκάστης πόλεως φύρων τὰ διαρκῆ πρὸς τὴν τῶν ἐπιτηδείων ζωάρκειαν, πᾶσι τοῖς κλήροις ἐδίδου, καὶ νόμῳ τὴν πρᾶξιν ἐκύρου· καὶ τοῦ ής δεῦρο τηρεῖται καὶ ὡς φυλαττόμενος. Ἡν δὲ

A rimū toti urbi succensuit, et Græcos non adeo multos cam incolentes incusavit: ac si quid durius perferendum sit, tum serendum pro fortuna suis, eis objecit. Trecentas sane auri libras ab eis qui fines urbis ejus coluere, vi exegit. Clerum autem omnem muneribus et ministeriis militaribus in ea regione attribuit: quod cum sumptibus onerosum, tum ignominia contumeliosum existimatū est. Et Christianis omnibus tributo imposito, urbe ea perinde atque vico aliquo est usus. Jure quoque jurando interposito, minatus eis est, nisi quam primum tempa deorum restituerent, quicquid posset calamitatis civitati se illaturum, et postremo capita etiam ablaturum esse Galilæis; sic enim per contumeliam Christianos nominavit. Atque ille minas ejusmodi ad rem contulisset, nisi fatalis necessitas morte eum prævenisset. Neque ab initio per misericordiam huaniorem se erga Christianos exhibuit, minusque graviorem veteribus persecutoribus: sed quod nihil momenti Græcorum superstitioni constituendæ, Christianorum intolerabilia etiam supplicia afferre, quin etiam dogma nostrum majora per ea capere incrementa sciret. Ingens enim ex eo Christianis accessit gloria, quod ex eis multi fortiter mortem sibi obeundam duxerint. Præterea vero laudem eam nobis invidit. Et a tormentis quidem et igne, et ferro, et pelagi undis abstinuit; neque vivos vel in barathrum conjectit, vel in terra defodit, quæ alii ante eum persecutores fecerant; quod hæc necessario animi sententiam non mutarent: cohortationibus vera et persuasionibus multititudinem ad impietatem pertrahendam esse censuit. Eo modo facile se superiorem fore, et quod vellet, effecturum esse ratus est: aut fortasse, ut admirandus esse, et præter expectationem perhumanus in eis videretur, non statim vim eis adhibendam esse putavit.

CAPUT V.

Quomodo, ut favorem plebis auctuparetur, omnes passim episcopos a Constantio in exsilium pulsos revocari, cum propter Constantii odium, tum quod Ecclesiam turbari vellet.

D 16 Ejusmodi agitans consilia, qui a Constantio in exsilium pulsi propter religionem fuerant, omnibus potestateni redeundi fecit: et quorum bona publicata fuerant, ea illis restituit. Edicta publicata, ne Christiani injuriis afficerentur, neve per vim aut contumeliam ad sacrificia adigerentur. Si qui vero sua sponte ad aras accedere vellent, eos prius deorum placandorum gratia lustrari purgarique debere. Annonam et immunitatem, quam Constantinus pro sua erga Deum observantia clericis concederat, ipse abrogavit, et in publicos proventus retulit. Quæ vero viduis et virginibus, propter inopiam cleri, alimenta e publico largienda destinata erant, ægre et difficulter exigebantur. Constantinus namque, cum ecclesiæ constitueret atque ordinaret, ex cujusque urbis provenientibus toti clero, quantum ad vitam tolerandam satis esset, rerum necessariarum tribuit,

eamque rem sanctions legis confirmavit, quæ hucusque conservatur. Sub Juliano exactio eorum proventuum dura admodum et gravis fuit, sicuti id exactorum ipsorum testantur monumenta. Cæterum parum fuit tyranno, tam hostili esse erga nos animo, nisi suum adversus Ecclesiam odium ad excidium ejus prorsus converteret. Quæcunquè enim ei suppeditabant sacra vasa et donaria, ea abstulit, et in idolorum delubris reposuit. Vix etiam illam eis adhibuit, qui sub Constantino et Constantio templo deorum evertissent, ut vel ea celeriter restaurarent, vel aestimationem structuræ eorum persolverent. Sim hoc minus facerent, ut durius acciperentur, et in vincula conjicerentur, mandavit. Unde illud satis conjiceret licet, in eo quidem illum veteribus persecutoribus, quod corpora cum contumelia non excruciaverit, moderationem fuisse: rebus autem aliis, modis omnibus illos exsuperasse. Omni namque ex parte Ecclesiam affligere manifeste est visus: et uno tantum modo humanior judicatus, quod episcopos sub Constantio exsilio multatos revocavit, et in urbes suas redire permisit. Atque id ille non misericordia fecit, sicut colligere est: **17** sed ut episcopos inter se committens, ad intestinum armaret bellum, et suis ipsa dissidijs ecclesia labefactaretur. Fortasse etiam, ut Constantium apud Romanii imperii subditos, in odium et invidiam adduceret: tum Graecos, qui eisdem secum operarentur sacris, favore prosequens; tum episcopos, qui propter Christum afflicti essent, ab injuria vindicans. Itaque eunuchos quoque imperiali aula exegit. Eusebium autem, qui primum in ea locum tenuerat, morte etiam multavit: cui aliam quoque ob causam infensus fuit; suspectum enim, veluti fratris sui Galli necis suasorem, habuit. Syrum autem Aetium, auctorem et ducem hæresis Eunomii, et Constantii sententia, qui eum propter familiaritatem Galli suspectum quoque habuerat, damnatum, et in exilium actum, perquam benignis litteris revocavit, et publica vectura reduxit. Propter Constantium quidem, Eleusium etiam Cyzicenum impensis propriis, quam solo aquavera sub Constantio Novatianorum ecclesiam, uno aliis plurimis rebus aestimare est, propter Constantii odium, cum multa in nos ipsum duriter fecisse, tum quæ ab aliis quoque flebant, eis delectatum esse.

CAPUT VI.

Ut etiam magnus Athanasius tum apud virginem pudicam occultatus, publico se commiserit, ei Ecclesiam receperit, Georgio Ariano a populo interempto.

Tum Athanasius etiam, qui multis annis latuerat, Constantii morte cognita, noctu Alexandriæ in ecclesia apparuit, et miraculo derepente omnibus quasi mortuus quispiam ab inferis reversus fuit. Ex quo enim Georgii insidiis, et Constantii jussu Ægypti praefectus eum non cepit, atque ipse sibi consuluit, ad Juliani usque imperium, apud mulierem quamdam virginem Alexandriæ occul-

A ἡ τοιαύτη τῷ Ιουλιανῷ εἰσκραξὶς ἀπάνθρωπος; πάνυ καὶ βαρυτάτη, ὡς καὶ τὰ γενόμενα τῶν πρατεώρων γραμματεῖα ἔδηλου. Οὐ μέχρι δὲ τούτων ἡ τοῦ πυράννου ἀπέχθεια ἰστατο. Ἀλλὰ τὸ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν μήσος πρὸς παντελῆ καθαιρεσιν αὐτῆς ἀνηρέθιζε. Καὶ γὰρ δοσα προσήσαν αὐτῇ σκεύη καὶ ἀναθήματα ἀφαιρούμενος, τοῖς τῶν εἰδώλων ἀνετίθει ναοὺς· βίᾳν τε τοῖς καθελοῦσι ναοὺς ἐπὶ τε Κωνσταντίνου καὶ Κωνσταντίου ἐπῆγε θάττον οἰκοδομεῖν, ἢ τὰς ἀποτιμήσεις ἑκείνων ἐκτίνειν· εἰ δ' οὐ, δεεμοῖς ὑπάγεσθαι, καὶ χαλεπῶς πάσχειν· ὥστ' ἐντεῦθεν συνάγειν ἔστι καὶ τοῦτο· ὅντερων μὲν γάρ ἐνεκα, καὶ ἀώματα περινοῖσιθαι κολάζειν, μετριώτερον τούτον τῶν πάλαι διωκτῶν γενέσαι· τοῖς δὲ λοιποῖς πολλῷ τῷ μέτρῳ διαφέρειν ἑκείνων. Καὶ γὰρ ἐν ἀπαστι κακῶς αὐτὴν ποιῶν διεψάνη· ἐν μόνῳ δόξῃ εἶναι φιλάθρωπος, διπέρ τοὺς καταδικασθέντας ἐπὶ Κωνσταντίου φεύγειν λεπτας· τὴν φυγαδείαν ἀνέστειλε, καὶ πρὸς τὰς οἰκείας μετεστέλλετο πόλεις. Συνάγειν οὖν ἔστιν ἐκ τῶν ἀλλων μηδὲ τούτῳ φειδοὶ γενέσθαι, ἀλλ' ἵνα συγκρούων ἀλλήλοις τοὺς ἐπισκόπους, ἐμφυλιώ καθοπλίσῃ μάχη, καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων πολεμεῖσθαι πείσῃ τὴν Ἐκκλησίαν· ἵνα δὲ καὶ Κωνσταντίῳ μήσος παρασκευῶν πρὸς πᾶν τὸ ὑπῆκον· τοὺς μὲν Ἐλληνας θεραπεῖσαν περὶ τὰ Ισα σπουδάζοντας, τοὺς δὲ τῶν λεπρῶν διὰ Χριστὸν κακῶς παθόντας λύω, τὴν ἀδικίαν. Ἀμέλεις τοι καὶ τοὺς εὐνούχους τῶν βασιλείων ἀπώσατε. Εὔτεσίν δὲ τὸν ἐν βασιλείοις κρατοῦντα καὶ τοῦ ζῆν ὑπεξῆγεν. Ἀπήχθητο δὲ καὶ ἄλλως αὐτῷ· ὑποπτος γάρ ἦν, ὡς βυναλής· ἑκείνου δὲ ἀδελφός; ἀνήρητο Γάλλος. Τὸν δὲ Σύρον Ἀβτιον, ἃς αἴτιος καὶ ἀρχηγὸς τῆς αἱρέσεως Εὐνομίων ἐγένετο, ὑπερορίαν τε ὑπὸ Κωνσταντίου καταδικασθέντα· ἥν γὰρ καὶ ὑποπτος; ἑκείνῳ διὰ τὴν πρὸς Γάλλον ἀνάκρασιν· μετ' εὐμενοῦς ἐπανήγαγε γράμματος δημοσίοις ὁρήματι. Διὰ Κωνσταντίου δὲ καὶ τὸν Κυζίκου Ἐλεύσιον προστάττει δαπάναις ιδίαις ἥν ἐπὶ Κωνσταντίνου τῶν Ναυατιανῶν ἐκκλησίαν καθεῖλεν, αὐθικοῖς οἰκοδομεῖν. Καὶ ἐν ἄλλοις πλείστοις αἱρετιώσατε· διὰ τις, ὡς Κωνσταντίου διὰ μήσος τὰ μὲν αὐτῷ τῶν δεινῶν ἔτοισι, καὶ ἄλλων δὲ ποιεύντων ἐνδέστο.

atque altero mense restituere jussit. Sed et ex

D

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

‘Ος καὶ δέ μέγας Ἀθανάσιος τηγικαῖτα ύπὸ σεμνῆς παρθένως κρυπτόμενος ἀνέξεινη· καὶ τὴν Ἐκκλησίαν κατέσχε, Γεωργίου τοῦ Ἀραιαροῦ ύπὸ τοῦ δῆμου ἀναρρέστος.

Τηγικαῦτα δὲ καὶ Ἀθανάσιος πολλοῖς κρυπτόμενος έτεσι, Κωνσταντίου μαθών τελευτήσαντα, νυκτὸς ἐπὶ τὴν Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίαν ἐφάνη. Καὶ θαῦμα δοθεν, αἰφνῆς ολά τις νεκρὸς τῶν κάτω ἀναρρέσθεις· ἐξ οὗτοῦ γάρ τας Γεωργίου ἐπιδουλεῖς, Κωνσταντίου καλεύσαντος, δὲ τῶν τὸν Αἰγύπτῳ ἡγεμῶν ἑκείνου ἀπέτυχε, φυγῶν ἑκείνος ἐς δεῦρο ἀφονής ἦν μέχρι τῆς παρούσης τριγενοίας, παρά

τινὶ γυναικὶ παρθένῳ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κρυπτόμε-
νος· ἦν τοσούτῳ διαλάμπειν κάλει ὁ τῆς Ιστορίας
παραδίδωσι λόγος, ὃς κατάπληξιν διντεκρυψεις είναι
ὅρωμένην, καὶ μή τινα τῶν σωφρονεῖν ἥρημένων
εἰς λόγους ἀλθεῖν πειρᾶσθαι, ίνα μή ποθεν ἐκπεδή-
σας μῶμος αὐτῷ προστριβεῖται. Ἐκείνη δὲ καὶ περ
οὗτως ἀκμάζουσα, δυμας τοῦ αὐφρονος καὶ σεμν-
τητος οὐκ ἀφίστατο· δὲ δὴ καὶ μόνα κοσμεῖν εἴωθε,
μή τι καὶ τῆς φύσεως συναιρομένης τὰ πρὸς εὐ-
πρέπειαν. Καὶ γάρ πως συμβαίνει· μηδὲ ἀληθὲς
ἔκεινό γε οἰσθαι, δι τοι; πρὸς ἡμῶν εἰρηταί, διοῖσι
τὰ σώματα, τοιαύτας είναι καὶ τὰς ψυχάς· Τεθνα-
τίον δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ τῆς ψυχῆς ἐπιτηδεύματα,
καὶ τὸ τοῦ σώματος ἥθος συσχηματίζεσθαι· καὶ δὲ
ἄν τούχοι πράττων ὁ τοιοῦτος, τοιοῦτον καὶ δια-
φανεσθαι· καὶ καθ' ὅν ἀν ἐπιτηδεύμοις καιρόν. Πρὸς
δὲ, οἷμα, τις, ἀσφαλῶς ἔξετάνων τούτων τῷ λόγῳ,
ἀντίχως εἰπεῖν, καὶ μηδένα ἔχειν τὸν ἀνεροῦντα.
Τόν γε μήν 'Αθανάσιον θεῖα δύει πρὸς τὴν παρ-
θένον ποδηγούμενον λόγος διεσωθῆναι· καὶ πάντως
τὸ ἀποθάνατον σκοπεῖν τις ἀθέλων, θεῖκήν την οἰκονο-
μίαν είναι λογίσατο. Ἰνα γάρ μήτε πράγματα οἱ
περὶ 'Αθανάσιον ἔχοντες, ἦν τις πειράζειν ἥρετο, ή
δηρος; βιάζεσθαι, οὔτες οἰκονομηθῆναι διαλαβεῖν
κρυπτόμενον πορὰ γυναικί, ἦν οὐδεὶς φήθη τι το-
σοῦτον διενεγκεῖν· τῷ μὲν γάρ ἀπειρῷ κάλλες οὐδὲ
ὑπόδοιαν ἔδειν τὸν λερέα παρ' αὐτῇ κρύπτεσθαι·
ἀνδρείῳ δὲ φρονήματι προστριγάγετο· εἰς τέλος δὲ
διὰ φρόνησιν τὸν θησαυρὸν διεσώσατο. Τοσοῦτον δὲ
τὸ πιστὸν αὐτῷ διετέρησε διακονησαμένη καλῶς,
ώς καὶ πόδας νίπτειν, τροφήν τε καὶ δια τῆς φύ-
σις ἀναγκαῖα διὰ τὴν χρείαν, μάνην αὐτὴν εὖ
μάλια ὑπηρετεῖσθαι, καὶ βίσιλους αὐτῷ ὡν χρείαν
εἰχε, κομίζειν, καὶ συχνῷ τῷ χρόνῳ τεῦτα ποιοῦ-
σαν, μή τινα γνῶναι, οἷος δὴ τὴν Ἀλεξάνδρου πό-
λιν κατέψουν. Καὶ δὲ οὗτοι φανεῖσαν, τὰς ἀκκλη-
σίας κατέσχεν, ὑπὸ παντὸς τοῦ πλήθους ἀποδεχθ. Ι-
οὶ δὲ τὰ 'Ἀρείου φρονοῦντες ἐκβληθέντες, ίδε τὴν
συναγωγὴν ἐποιοῦντο. Λούκιον τινα ἔχεισθαι αὐ-
τῶν προστησάμενοι. 'Ο γάρ Γεωργίος ἐφθασεν ὑπὸ^{τοῦ}
δῆμου διαφθαρεῖς. Ἐπεὶ γάρ ἔγνωσαν τελευτῆ-
σαι μὲν τὸν Κωνστάντιον, ἐπὶ δὲ τῶν δλων τὸν
Ἰουλιανὸν καταστῆναι, εὐθὺς ὅρμῃ τῇ πάσῃ τὸ περὶ
τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὅσον ἐν Ἐλλήσιν ἦν, εἰς στάσιν
ἔχειν· καὶ δὴ βοῇ μισθὶ ἐπ' αὐτὸν ὥρμησαν ὡς
διυχείρισοντες. Τότε μὲν οὖν φυούειν ἀπέσχοντο,
δεσμωτήριῳ δὲ πειρεῖργον οὐ πολλῷ δὲ ὑπερον τοῦ
δεσμωτηρίου ἔχαγαντες, μαχαίρας ἔργον ποιοῦ-
ται. Εἰτ' ἐπὶ καμήλου ὡς τινα φόρτον ἔνον ἀνα-
θέντες, ἐπὶ μέσης ἥγον τῆς ἀγορᾶς, δι' ἡμέρας;
Ἐπιμανόμενοι τῷ νεκρῷ καὶ ἀναιδῶς ἔξυρθλισοντες·
δεῖξης δὲ ὄψις ὥσπερ ἐμπλήσθεντες, τὸ περιει-
φέν τοῦ σώματος πυρὶ κατετέφεσαν.

impositum, per medium fūrum, cadaveri per fūrem et contumeliam impudenter insultantes, duxerunt: circa crepusculum autem veluti ea corporis, igne combusserunt.

Τοῖς μὲν οὖν ἐξ Ἀρείου πρὸς τῶν σπουδαστῶν
'Αθανασίου δοκεῖ τὰ τοιαῦτα τῷ Γεωργίῳ ἐπιγενέ-
σθαι. 'Αλλ' οὐχ οὕτως ἔχει· πλεῖον γάρ ἦν ἐκείνῳ

A latut latuit; quæ tantum forma excelluisse tra-
ditur, ut stuporem prorsus ea spectantibus incu-
teret, et nemo eorum qui castiore vitam sectari
constituerent, in colloquio ejus veniret, ne sci-
licet eo nomine reprehensione non careret. Atque
illa tametsi ita florens et vivida esset, pudicitia
tamen et sanctitate vita non excedit. Quæ res
solæ, quamvis nihil adjumenti a natura ad deco-
rem accedat, ornameinto esse solent. **18** Ut prope
verum esse non videatur, quod a majoribus di-
ctum est: Qualia sint corpora, tales etiam esse
animos. Quin e diverso potius, ad animorum in-
stituta, corporum quoque mores conformantur:
et quale quisque exercet studium, talis etiam esse
apparet, quoconque id accidat tempore. Atque
B ad hanc rationem si quis rem certo exigat, recte
id sic eum dictum, neque quemquam qui relu-
ctetur, habitur esse, existimari. Athanasius
quidem, divina providentia ad virginem hanc de-
ductus, atque apud eam servatus est. Et si quis
eventum rei considerare velit, divinam prorsus
dispositionem esse reperiet. Ut enim nihil mole-
stiae et negotii Athanasio et familiaribus ejus ex-
hiberetur, si quis tentare aut juramento cogere
quemquam ex illis, ad eum scilicet prōdendum,
voluiset: recte hoc sic institutum, ut latens apud
mulierem occultaretur, quam nemo id perlaturam
e se putavit. Propter formæ vero venustatem ne-
que in suspicione cuiquam incidit, apud eam
episcopum occultari. At illa virili plane animo
virum eum ad se recepit, et prudentia mira ad
finem usque thesaurum tantum servavit. Tanta
autem in eum honestis præstandis ministeriis fuit
fides, ut se pedibus lavandis, et cibo aliisque na-
turæ nostræ necessariis utilibusque rebus exhib-
endis una ipsa rite ei inservierit, et de libris
quibus epus habuit, commodaverit. Atque id cum
longo tempore fecisset, nemo tamen qui Alexan-
drinam incoluit urbem, cognovit. Athanasius qui
ita subito apparuit, ab universa multitudine re-
ceptus, in ecclesiæ est duximus. Ariani autem
ejecti, seorsim conventus egere, Lucio quodam,
qui eis episcopus præcesset, lecto. Georgius enim a
plene imperfectus fuerat. Postquam enim Constan-
tium decesisse, et Julianum ad imperii summam
pervenisse cognitum est, statim impetu omni quid-
quid erat Alexandriæ Græcæ superstitionis secta-
torum, ad seditionem prorupere: et clamore uno
incursionem in Georgium, tanquam eum intrem-
pturi, fecere. Et tum quidem a cæde abstinuerunt,
atque carceri eum incluserunt: verum non
multo post inde extractum ferro necarunt. Deinde
camelo quasi novum quoddam clittellarum genus
impunitum, per medium fūrum, cadaveri per fūrem et contumeliam insultantes,

19 Ariensis quidem hoc sic Georgio ab Atha-
nasiis studiosis accidisse videtur: sed res aliter
habet. Nam ille odio majori Græcos in se conci-

taverat, eo quod patria eorum sacra inhibuisset, A templo deorum destruxisset, simulacris convi- ciando illusisset, et bona eorum publicasset. Adhæc invidiam quoque ejus auxit, quod multum apud imperatorem auctoritate valuisse. Solent enim multitudini, qui aliquam obtinunt potesta- tem, esse exosi. Insuper tum quoque quod (1) de Mithrio (2) actum fuerat, tumultum contra eum motum admodum auxit. Nam locum eum diu neglectum, Constantius ecclesiæ Alexandrinæ do- naverat. Georgius autem eum repurgans, ut ædem sacram Deo excitaret, subterraneum antrum re- perit: in quo simulacula, et alia quædam symbola et signa Græcarum nugarum et præstigiarum, ut ita dicam, eorumque qui sacris ab ipsis instituti atque initiai fuissent, erant. Quæ sane ridicula et nova cernentibus sunt visa, proindeque merito per ludibrium irrisa. Græci autem pudore propter noysteria et arcana sua revelata affecti, consertim manu coacta, gladiis, lapidibus et clavis impetum in Christianos fecerunt, et multos occiderunt, quosdam vulnerarunt, et nonnullos etiam ex eis ad dogmatis contumeliam in crucem egerunt, atque abierunt. Georgius cœptum opus imperfectum reliquit. Græci porro Juliani imperio, tanquam opportunitate quadam oblata, pro eo atque vo- luere, usi, ipsum etiam Georgium interemere. Hoc ipsum imperator quoque litteris suis, magis scilicet populum Alexandrinum, quam Christianos incusans, testatur: quod ille profecto non fecisset, nisi eum veritatis vis coegisset: Christians certe, qualescumque illos tandem, Georgianæ cædis, quam Græcos, auctores fuisse maluisset. Sed ille minime rem celavit, quamvis gravius etiam nos perstringens. In epistola enim ad Alexandrinos, stomachari se simulans, verbis eos perstringit, coercionem remittens. Id quod se facere dicit, ob reverentiam urbis patroni dei Serapidis, et conditoris ejus urbis Alexandri, atque item avunculi Juliani, qui Alexandriæ et Ægypti præfectorius fuit, vir superstitioni Græcarum nugarum dedi- tissimus, et Christianorum hostis vehementissimus.

20 Tanto enim is erga nos odio flagravit, ut citra imperatoris sententiam, multis auctor fuerit, ut ad sanguinem usque martyrii certamen peragerent. Mibi etiam molestum non erit, epistolam eam Juliani, operi huic nostro adnectere, atque etiam

• quæ avunculus ejus Julianus adversus fidei nostræ scripta fuit:

CAPUT VII.

*Juliani epistola ad populum Alexandrinum missa,
propter Georgii cædem.*

Imperator Cæsar Julianus Maximus Augustus, populo Alexandrino. Siquidem Alexandrum, qui

(1) Mithram Persæ solem esse putant, cui ho-
stias multas sacrificant. Hujus sacris non initia-
batur, nisi qui per gradus quosdam torquentorum
ad ea pervenisset, et sanctum se perpassionisque
experientem esse declarasset. Suid. Mithrion, Solis

μίσος ἐκ τῶν Ἑλληνιστῶν, καλύπτει ἑκείνων τὰ πάτρια, κατασπῶντει τε τοὺς ἑκείνων νεώς, καὶ ξό-
νοις λοιδορουμένω, καὶ τὰς οὐσίας δημεύοντει· καὶ τὸ μεγάλα δὲ δύνασθαι παρὰ βασιλεῖ πλεῖον ἀνῆπτε τὸ μήσος. Φιλεῖ γάρ δὲ δῆμος πρὸς τοὺς ἐν δυνάμει ἀπεχθῶς ἔχειν. Ἐπειτα καὶ τὸ τηνικαῦτα περὶ τὸ Μίθρον καλούμενον γεγονός, ἐπὶ μέγα ἡρε τὴν κατ' αὐτοῦ κίνησιν. Ἀτημέλητον γάρ δύτα τὸν τόπον, Κωνστάντιος τῇ Ἐκκλησίᾳ ἑκείνον ἐδωρεῖτο Ἀλεξανδρέων. Γεώργιος δὲ ἐκκαθαίρων τὸν τόπον ὥστε εὐκτήριον οἰκον ἀνεγέρται θεῷ, ὑπόγειον τι διτρον εὐρίσκει· ἐνῷ δέ δύνανται τε καὶ διλα σύμβολα Ἑλλη-
νικῆς τερθρεας, ὡς ἀν τις εἶποι, τῶν παρ' αὐτοῖς μυουμένων ἡ τελουμένων ἡσαν· ἀ γελοιά τινα καὶ ἔνα ἐδόκει τοῖς θεωμένοις· οἵ δὲ καὶ ἐπισκώ-
πιοντες, διετάθαζον. Οἱ δὲ τοῖς μυστηρίοις ἐπαι-
σχυνθέντες, ἀθρόων συλλεγέντες ἔφεσι καὶ λίθοις καὶ ροπάλοις τοῖς Χριστιανοῖς ἐπιτίθενται· καὶ πολλοὺς μὲν ἀναιροῦσιν, οὐχ δίλγους δὲ καὶ τρυ-
ματιας ἐργάζονται, πολλοὺς δὲ ἐκ τούτων σταυρώ-
σαντες, ἐφ' ὅντες δῆθεν τοῦ δῆγματος, ἀπηλλάττοντο. Καὶ τὸ μὲν ἔργον ἀτελὲς τῷ Γεωργίῳ κατελείπετο· οἱ δὲ ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ, τῇ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀρχῇ χρησάμενοι τῷ καιρῷ, καθάπερ ἡδούλοντο, καὶ αὐ-
τὸν ἀνείλονται Γεώργιον. Τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς δὲ βασι-
λεὺς ἴδιος γράμματι μαρτυρεῖ, τῷ δῆμῳ τῆς Ἀ-
λεξανδρέων μᾶλλον ἐγκαλῶν ἡπερ Χριστιανοῖς. Ο δῆτ' οὐκ ἀν ἐπαρθησάται, εἰ μή τῇ βίᾳ τῆς ἀλη-
θείας ἡλανέτο. Καὶ γάρ ἡρετο Χριστιανοὺς εἶναι τοὺς Γεωργίου φονέας ἡπερ οἴους δῆποτε Ἑλληνας. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀποκρύπτεται· ἐν γάρ τῇ πρὸς Ἀλεξανδρέας ἐπιστολῇ προσποιούμενος χαλεπαί-
νειν, μέχρι λόγων καθάπτεται, τὴν τιμωρίαν δῆθεν ὑπερτιθέμενος. Ἐπέχεσθαι δέ φησι τῇ πρὸς τὸν πολιοῦχον Σάραπιν αἰδοῖ, καὶ διὰ τὸν τῆς πόλεως οἰκιστὴν Ἀλέξανδρον, καὶ τὸν θεῖον αὐτοῦ Ἰουλιανὸν, δὲ Αιγύπτου καὶ Ἀλεξανδρεας πρὸ καιροῦ ἡρεν, ἀνήρ ἐπιμᾶλλον ταὶς Ἑλληνικαῖς τερθρεαῖς προσε-
σχηκὼς, διεπύρως τε ἀπεκθανόμενος τοῖς Χριστια-
νοῖς. Τόσον δὲ ἡν ἐκείνῳ μίσος τὸ πρὸς ἡμᾶς, ὡς καὶ τοῦ χρατοῦντος γνώμης ἀνευ πολλοὺς παρ-
σκευάσαι μέχρις αἰματος τὸν ἀγῶνα διαδραμειν. Ἐγώ δὲ οὐκ ὀκνήσω, μή καὶ αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἐπιστολὴν Ἰουλιανοῦ τῷ παρόντι παραθεῖναι συντάγματι· εἴτα καὶ δοσ δθείος αὐτοῦ Ἰουλιανὸς κατὰ τῆς ἡμῶν πίστεως ἔδρασεν. Η γε μήν ἐπιστολὴ τούτοις τοῖς γράμμασι περιεληπτο-

professionem egerit. Epistola hisce verbis con-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Ἐπιστολὴ Ἰουλιανοῦ τῷ δῆμῳ τῶν Ἀλεξανδρέων στατεῖνα διὰ τὸν γόνον Γεωργίου.

ε Αύτοκράτωρ Καίσαρ Ίουλιανὸς Μέγιστος Ἀλεξανδρέων τῷ δῆμῳ. Εἰ μή τὸν Ἀλέξανδρον τὸν οἰ-

templum : Mithriaca, Solis sacra. Lamprid. de Commodo : Sacra Mithriaca homicidio vero pol- luit.

(2) In quo olim Græci, Mithræ sacrificantes, homines mactabant. (Socr. lib. iii, cap. 2.)

χιστήν ἡμῶν, καὶ πρὸς γε τούτους τὸν θεὸν τὸν μέγαν Αὐτὸν ἀγίωταν Σεράπιν αἰδεῖσθε, τοῦ κοινοῦ γοῦν ὑμᾶς; καὶ ἀνθρωπίνου καὶ πρέποντος πῶ; οὐδὲς εἰσῆλθε λόγος; προσθήσω δὲ, διτὶ καὶ ἡμῶν· οὐ; οἱ θεοὶ πάντες, ἐν πρώτοις δὲ καὶ ὁ μέγας Σέραπις, δρκειν ἐδικαίωσαν τῆς οἰκουμένης· οἵτις πρέποντὸν ἦν τὴν ὑπὲρ τῶν τὰς ἀγίωταν ὑμᾶς φυλάξαι διάγνωσιν. Ἀλλὰ δργῇ τυχὸν ἵστω; ὑμᾶς ἐκηπάτησε καὶ θυμός· διατεροῦ οὖν εἰναῖς τὰ δεινά πράττειν, τὰς φρένας μετωπίσας. Εἴτα τῆς δρμῆς ἀναστείλαντες, τοῖς παραχρήμασι βροντούσινοις καλῶς ὑπερον έπικηγαγεῖ τὴν παρανομίαν. Οὐδὲ δησχύνθητε, δῆμος δυτερός, τολμῆται ταῦτα, ἐφ' οὓς ἔκεινοις ἐμισθίσατε δικαίως. Εἴπατε γάρ μοι, πρὸς τοῦ Σεράπιδος, ὑπὲρ ποίων ἀδικημάτων ἔχατε πήνατε Γεωργίῳ; Τὸν μακαρώτατον Κωνσταντίον, ἐρεῖτο δῆμουθεν, διτὶ καθ' ἡμῶν παράξυνεν· εἴτα εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ιεράνην πόλιν στρατόπεδον· καὶ κατέλαβεν ὁ στρατηγὸς τῆς Αἰγύπτου τὸ ἀγίωταν τέμενος τοῦ Θεοῦ, ἀποστρέψας ἔκειθεν εἰκόνας καὶ ἀναθήματα καὶ τὸν ἐν τοῖς Ιεροῖς κάθετον, ὑμῶν ἀγανακτούντων εἰκότως, καὶ πειρωμένων ἀμύνειν τῷ Θεῷ, μᾶλλον δὲ τοῖς τοῦ Θεοῦ κτήμασιν. Ό δὲ ἐτόλμησεν ὑμῖν ἐπιπέμψας τοὺς ὅπλιτας ἀδίκως καὶ παρανόμως καὶ ἀσεβῶς· ἵστω Γεωργίῳ μᾶλλον ἢ τὸν Κωνσταντίον δεῖσικών, ἔκυρτην παρεφύλαττεν, εἰ μετράποτερον ὑμῖν καὶ πολιτικώτερον, ἀλλὰ μὴ τυραννικώτερον προσεφέρετο. Τούτων οὖν ἔνεκεν ὄργανόμενοι τῷ Θεῷ ἐχθρῷ Γεωργίῳ, τὴν Ιεράνην αὖτις ἐμιάνατε πόλιν, ἵστω ὑποβάλλειν αὐτῶν ταῖς τῶν δικαστῶν ψήφοις. Οὐτοῦ γάρ ἐγίνετο ἀν οὐ φόνος, οὐδὲ παραγονία τὸ πρᾶγμα, δικῇ δὲ ἐμμελής, ὑμᾶς μὲν ἀθώους πάντη φυλάττουσα, τιμωρουμένη μὲν τὸν ἀνάτατα δυσσεβήσαντα, σωφρονίζουσα δὲ τοὺς δίλλους πάτρας, δῖσι τὸν θεῶν δλεγωροῦσι, καὶ προστέτι τὰς τοιαύτας πόλιςις, καὶ τοὺς ἀνθοῦντας δῆμους ἐν οὐδενὶ τίθενται, τῆς ἔκυρτην δὲ ποιοῦνται πόρρεργον δυναστείος τὴν κατ' ἔκεινων ὥμοτητα. Παραδάλλετε τοῖνυν ταῦτην μου τὴν ἐπιστολὴν, ἢ μικρῷ πρόσθεν ἐπέστειλα· καὶ τὸ διάφορον κατανοήσατε· πόσους μὲν ὑμῶν ἐπαίνους ἔγραψον τότε· νῦν δὲ, μὴ τοὺς θεοὺς, διφέλω ὑμᾶς ἐπαίνειν, οὐ δύναμαι δὲ διὰ τὴν παρανομίαν. Τολμᾶς δῆμος, ὁστερός οἱ κύνες, δινθρωπον σπαράττειν; Εἴτα οὐκ αἰσχύνεται καὶ φυλάττειν καθαρὰς τὰς χειρας, ὡς προσάγειν πρὸς τοὺς θεοὺς αἷματος καθαρεύουσας; Ἀλλὰ Γεωργίος ἀξιος δην τοῦ τοιαύτα παθεῖν; καὶ τούτων ἵστως ἐγώ φαίνην ἀν χιέρωνα καὶ πικρότερα· καὶ δι' ὑμᾶς ἐρεῖτε; Σύμμαχημ καὶ αὐτός. Παρ' ὑμῶν δὲ, εἰ λέγοιτο τοῦτο, οὐκέτι συγχωρῶ· νόμοι γάρ εἰσιν οὓς χρή τιμάσθαι· μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων ἴδιᾳ καὶ στέρχεσθαι· πλὴν ἐπειδὴ συμβαίνειν τῶν καθέκαστόν τινας παρανομεῖν, ἀλλὰ τὰ κοινὰ γοῦν εὐνομεῖσθαι χρῆ, καὶ πειθαρχεῖν τοὺς νόμοις ὑμᾶς, καὶ μὴ παραβάτειν διαπερ ἐξ ἀρχῆς ἐνομίσθη καλῶς. Εὐτύχημα γέγονεν ὑμῖν, ἀνδρες Ἀλεξανδρεῖ, ἐπ' ἐμοῦ πλημματῆσαι τοιοῦτο εἰ· δεις αἰδοῖ τῇ πρόδος τὸν Θεῖν, καὶ διὰ τὸν θεῖον τὸν ἐμὸν καὶ δρώνυμον, δεις ἡρῆσεν αὐτῆς τε Αἰγύπτου καὶ τῆς ὑμετέος πόλεως, ἀδελ-

A urbem vestram condidit, et præ eo magnum atque sanctissimum denū Serapideum non veremini, quomodo publici communali, humanitatis et decori nullam prorsus rationem habuistis? addo etiam nostri? quos dii omnes, in primis vero magnus Serapis, imperare toti orbi voluerunt. Conveniebat certe, ut judicium de iis qui injuriam vobis intulere, nobis reservaretur. Sed ira fortasse et furor vos decepit: qui sane mentem hominibus auferens, gravia solet admittere flagitia. Deinde autem impetu sedato, consilio, quod subito recte vobis captum erat, mox per contemptum legum, vim publicam adjecistis: neque vos, qui populi nomine censemini, ea tentare et facere puduit, quæ in illis recte reprehendistis atque odistis. Dicite namque mihi, per Serapideum, quem ob delicta Georgio succensuistis? Beatissimum, videbile, dicetis, Constantium in nos commovit, deinde in urbem sacrum exercitum induxit; et Aegypti praefectus, ubi sanctissimum Dei templum invasit, imagines, donaria, et sacrum ornatum diripuit, vobis merito indignantibus et Deum seu potius bona Dei defendere volentibus. Atque ille armatos in vos inique, illegitime et impie immittere est ausus, fortasse Georgium magis quam Constantium metuens: qui melius sibi ipsi consuluisset, si moderate vobiscum et civiliter, nec tam tyrannice egisset. 21 Sederim eas ob injurias deorum hosti Georgio infensi, sacrum piaculo contaminasti urbem, cum illum judicium calculis subjicere potueritis. Sic enim res ea non cedes, neque legum violatio, sed legitimum fuisset judicium: quod vos quidem innocuos conservasset, illum autem qui maxima commisit facinora, coercuissest, atque oannes praeterea a meliorem suugem reduxisset, qui deos contemplavit, et tantas urbes populosque florentes nihil facinuit, potestaque suæ, adversus illos severitatem, perinde atque accessionem quandam adjicuerit. Conseruite hanc cum ea quam paulo ante ad vos dedi epistola, et quantum inter se differant cognoscite. Quas enim tum ad vos laudes scripsi? Nunc vero, per deos ipsos juro, laudarem quidem vos libenter, facere id autem propter leges violatas nequeo. Audeatne populus, ut canes solent, hominem discerpere? Deinde illum ejus rei nihil pudet, neque puras manus conservare curat, ut eas absque sanguinis contaminatione innocuas ad deos tendat? Verum Georgius, qui talia pateretur, dignus erat: imo fortasse, ego dixerim, hisce graviora et acerbiora: et vestra causa dicetis? Idem ego quoque dico: sin ut a vobis hæc pateretur, dicatis, id jam non concesserim. Leges enim sunt, quæ delicta coercent. Et maxime quidem pro se quisque universi eas servare debent. Et quoniam accidat, ut ex civibus nonnulli contra leges agant, respublica tamen et populus ipse legibus regi et constitutionibus parere, neque quæ ab initio recte statuta sunt, vio-

lare debet. Felicitatis loco, viri Alexandrini, ducere potestis, quod delictum hoc vestrū in imperii mei tempora incidit: qui propter reverentiam erga Deum, et propter cognominem mihi avunculum, qui *Ægypto* et urbi vestræ cum imperio præfuit, fraternalm erga vos benevolentiam conservo. Non enim populum aliquem audere convenit, potestatem summam, quæ contemni non debet, et severitatem sinceritatemque imperii obtinet, despicere: ne temeritatem tantam, sicuti gravem aliquem morbum, acerbiore repurgare opus sit remedio. Exhibeo autem et propono vobis, ob eas quas modo dixi causas, perquam placide persuadebimini: siquidem, ut audio, ab origine Græci *estis*, atque nunc etiam ex veteri illa nobilitate in animis studiisque vestris impressa est insignis aliqua et generosa indoles. Proponatur civibus meis Alexandrinis.

22 Sic imperator scripto isto non Christianis magis quam Alexandrino populo, causam ejus cœdis ascribere videtur. De Juliani autem, cuius modo meminimus, sævitia, hæc feruntur. Cum is Ecclesiæ Antiochenæ mundum atque ornatum permagni pretii auferre, et imperialibus thesauris inferre, ac templo orationumque domos fidelibus claudere constituisset: clerus quidem reliquus profugit, solus autem Theodoreus (1) presbyter ibi permanit. Hunc quod sacrorum donariorum custos esset, et indicare ea, si vellet, posset, quodque vi admota id facere nollet, arreptum crudeliter excruciat, et postremo gladio interemit: cum quidem ad quælibet intentata sibi tormenta generosæ mentis responsum dedisset, et ita ut virum decet, pro dogmate decertasset. Julianus sacra vasa direpta, et solo illisa, per ludibrium risit: atque ubi quæ voluit blasphemans in Christum dixit, tandem contumeliam aucturus, super eis consedit. Vindicta autem statim est subsecuta.

CAPUT VIII.

De Eusebio, Nestabo et Zenone fratribus, qui Gazæ martyrum sustinuerunt: et de sancto Hilarione, miraculorum editore.

Quandoquidem eo sum oratione provectus, ut Georgii et Theodorei cœdem commemorarim, aliarum quoque mentionem facere visum est, et in primis Eusebii, Nestabi (2), et Zenonis fratribus: quos Gazæorum populus de templorum eversione et Græcae superstitionis abolitione accusatos, prius in domo quadam sub custodia habuere, reinde flagris cæsos carceri iucluserunt. Postmodum cum diu multumque in theatro discurrissent, et, quod vulgus facere consuevit, aliis alium concitasset, suribundi in carcerem irruerunt, et viros inde productos crudelissime necarunt, præcipites atque supinos trahentes, atque ad saxa illidentes: et alii fustibus, alii lapidibus, alii quæ sors obtulit, telis aliis diverberantes. Dicuntur mulieres quoque a lanificio excurrentes,

A φοιτὴν ὑπὲν Ἐννοίαν ἀποσώζω. Τὸ γάρ τῆς ἔξουσίας ἀκατευφρόνησον, καὶ τὸ ἀπηνέστερον καὶ καθαρόν νόστμα χαλεπὸν, πικροτέρῳ διακαθάρει φαρμάκῳ. Προσφέρω δὲ ἐγὼ ὑμῖν δι’ ἀσπερἘναγχος ἔρην αἰτίας, τὸ προσηνέστατον, παρανεισιν καὶ λόγους· ἐφ’ ὧν εὐ οἶδ’ δτε πεισθῆσετο μᾶλλον, εἴ περ ἔστε, καθάπερ ἀκούω, τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνες· εἰ καὶ τὰ νῦν ἐπὶ τῆς εὐγενείας ἔκείνης; ὕπεστιν ὅμιν ἀξιόλογος καὶ γενναῖος ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ τοῖς ἐπιτεδύμασιν δι’ χαρακτήρος. Προτεθήτω τοῖς ἐμοῖς πολίταις, Ἀλεξανδρεῦσι. »

Sic imperator scripto isto non Christianis β *Καὶ δὲ μὲν βασιλεὺς τοιαῦτα γράφων, ξούχε μὴ Χριστιανοί; μᾶλλον ή τῷ δῆμῳ τῆς Ἀλεξανδρείων τὴν αἰτίαν ἀνατθεῖται· περὶ δὲ τῆς ἀπίνειας τοῦ προερημένου Ἰουλιανοῦ καὶ τάδε φασί· βουλομένου γάρ αὐτοῦ τὸν κίσμον τῆς Ἀντιοχέων Ἐκκλησίας πολυτελή γε δυτα μεταθεῖναι, καὶ τοῖς βασιλικοῖς θησαυροῖς ἐντάξαι, καὶ τοὺς εὐκτηρίους δὲ τῶν οἰκων τοῖς πιστοῖς ἀποκλεῖσαι, τοὺς μὲν δὲλλους τῶν κληρικῶν ἀπιδεῖν, μόνον δὲ Θεοδώρητον τὸν πρεσβύτερον μὴ ἐλέσθαι τὴν ὑποχώρησιν. Τούτον δὲ φύλακα δυτα καὶ καταμηνύσαι ταῦτα δυνάμενον, ἐπει μὴ τοῦθ’ ἥρετο ἐκδιαζόμενος, εἰς χεῖρας λαδῶν, ἥκιστο ἀπηνῶς. Τέλος δὲ καὶ τὸν διὰ ζεῖφους ἀπῆγε θάνατον, γενναῖαν ἐφ’ ἐκάστη βασάνῳ τὴν ἀπόκρισιν προϊσχόμενον, ἀνδρείως τε ὑπὲρ τοῦ δόγματος διαγωνίζομενον. Τὰ δὲ σκεύη ληιτάμενος, καὶ τῷ ἔδαφει αὐτὰ προσαρθράσσων, ἐτάθαζε· καὶ βλασφημῶν δοσα γε ἡν βουλομένη, Χριστὸν, τέλος ἐπαύσων τὴν ὄντριν, ἐπ’ αὐτῶν ἐκάθιζε. Καὶ ἡ δικη εὐθὺς εἰπετο.*

ΚΕΦΑΛ. Η'.

Περὶ τῶν δι’ Γάζη μαρτυρησάτων, Εὐσεβίου, Νεστάδου, καὶ Ζήνωρος τῶν ἀδελφῶν· καὶ περὶ τοῦ ἀγίου Ἰλαρίωρος τοῦ Θαυματουργοῦ.

Ἐπει δὲ εἰς τοῦτο προήχθην, καὶ τὴν Γεωργίου καὶ Θεωδωρῆτον ἀνάλεπτον διεξῆλθον, εὐλογον εἶναι μοι δοκεῖ καὶ δὲλλων μνήμην ποιήσασθαι, καὶ μᾶλλον Εὐσεβίου καὶ Νεστάδου καὶ Ζήνωνος τῶν ἀδελφῶν· οὐδὲ διὰ τῶν Γαζαίων δῆμος, ἐπὶ καθαιρέσει τῶν λειψῶν, καὶ ἀφανεῖται τοῦ Ἑλληνισμοῦ αἰτιώμενοι, συνεῖχον τὰ πρώτα ἐπ’ οἴκου φυλαττομένους. εἰτα δὴ καὶ μαστίγας ἐπιθέντες, δεσμωτηρίῳ καθειργον. Ἐπειτα ἐπὶ θεάτρου πλεῖστα καταδραμόντες, οἵτις γε δῆμος φιλεῖ πράττειν, ἀλλήλους παραθήσαντες θυμοῦ πλήραις, τὸ δεσμωτηρίον κατέλαβον· καὶ τοὺς διηδράς, ἐκεῖθεν ἐξαγαγόντες, ὁμότατα διεχρήσαντο, πρηνεῖς καὶ ὑπεισις ἐλκοντες, καὶ πραρηγγύντες τοῖς λίθοις· καὶ οἱ μὲν ἔνδοις, οἱ δὲ λίθοις, οἱ δὲ δὲλλοι τι δι τούχων κρατῶν, παίσοντες. Ἐλέγετο γε μήν καὶ γυναικες τῶν ιστῶν ἐξιούσας ταῖς κερκίσι

(1) Apud Sozom. *Theodorus* nominatur.

(2) *Theodoret. habet Nectorium.*

τούτοις κατασκευτάν. Οἱ δὲ ἐπ' ἀγορᾶς μάγειροι καὶ γλάζουται λέβηται τῶν χυτροπίδων ἀρπάζοντες, γυμναῖς ταῖς σαρξὶν ἔκεινων κατέχεντον. Ήσαν δὲ οἱ καὶ ὀνειδίσκοις καὶ σούσλαις τούτους διέπειρον. Ἐπεὶ δὲ ικανῶς κατακόψαντες, καὶ τὰς κεφαλὰς καὶ τὰ δοτέα συνέθλασαν, ὡς καὶ τὸν ἑγκέφαλον δικτύην ὑπάτος ἀπορθῆν, πρὸ τοῦ δοτεοῦ ἅγουσιν· ή δὴ θύος τὰ εῶν θησαύρων βίπτειν δοτέα ζώων. Ἔνθι πῦρ ἀνακαύσασαντες, τούτῳ τὰ σώματα περεδίδουν. Όσα γε μήν τῶν δοτέων διὰ τὸ στερβὸν μή τὸ πῦρ ἐδαπάνησε, τοὺς ἐκεῖσε καρμήλων καὶ δινῶν δοτέοις ἀνέμιξεν· ὥστε μὴ φράδιαν εἶναι τοὺς βιουλεμένοις τὴν εἰρεσίν. Οὐ μήν γε λαθεῖν εἴχε· νύκτωρ γάρ Θεᾶς ἔχρα τινὶ γυναικὶ τὴν τῶν δοτέων ἀνάληψιν· ή δὴ κατὰ τὴν θελαν σύνταξιν ἀναλεξαμένη, χύτρᾳ κατέχρυπτε, καὶ τῷ εῶν μαρτύρων ἀνεψιψῷ Ζῆνων παρειθεὶς ἀγνώστῳ δντι τῇ γυναικὶ, ηδίαγοι τοῦ θείου καταμηνύσαντος· ἐκρύπτετο γάρ καὶ αὐτῆς τοῦ διωγμοῦ κινουμένου. Τοῦ γάρ δήμου περὶ τὴν τῶν θείων αὐτοῦ ἀναίρεσιν ἔχοντος τὴν σπουδὴν, ἐκεῖνος εἰς Ἀνθράδνα πόλιν πρὸς θάλασσαν φυγὰς ὕχετο. Διέχει δὲ Γάζης ἡ Ἀνθράδνων ὁσεὶ σταδίους εἰκοσι. Πιλίς δὲ καὶ αὔτη, Ἐλληνισμῷ χαίρουσα, καὶ τῇ τῶν ξοάνων θεραπείᾳ ὡς πλείστον ἐπεισημένη. Ἐκεῖσε δὴ οὖν πολλὰ παρὰ τῶν Ἀνθράδνων πτερύνων, εἰ; τὸ τῶν Γαζαίων ἐπίνειον λαθὼν ἐκρύπτετο· διπού δὴ τὸ γύναιον ἐκεῖνῳ παρατυχόν, ἐδίδου τὰ λείψανα. Καὶ καιρῷ μὲν τινὶ οὗτος ταῦτα οἰκοι κατείχεν· ὡς δὲ χρόνῳ ὑπέρεργον Θεοδοσίου τὰ σκῆπτρα διαχειρίζοντος, καὶ τῆς Γαζαίων ἐκκλησίας τὴν ἐπισκοπήν ἐκληροῦτο, θυσιαστήριον πρὸ τοῦ δοτεοῦ πήγνυσι, καὶ εὐκτήριον οἰκον ἐγείρει· καὶ τὰ δοτέα τοῦ μάρτυρος ἐκεὶ κατατίθησι πλησίον τοῦ ὄμοιογητοῦ Νεστοροῦ· δ; σύναμα τοῖς οἰκείοις ἀνεψιοῖς συλληφθεῖς, καὶ δεσμῶν καὶ μαστίγων ὡς πλείστον μετέσχεν. Ἡλέτεσάν γε μήν οἱ ἔλκοντες, ὥραιον ἔχοντα τὸ σῶμα λόδντες· καὶ προσδόκιμον δντα θανεῖν, μικρὸν δὲ τὸ δοθύμα περιεώζοντα, βίπτουσι πρὸ τῶν πυλῶν· ὃν τινες ἀνελόμενοι, παρὰ τὸν εἰρημένον ἀνεκδμισαν Ζῆνων· παρ' ὧ τὰ ἔλκη καὶ τὰς πληγὰς θεραπεύμενος ἐτελεύτησεν. Οἱ γε μήν Γαζαίοι περιδεῖς; ήσαν τῇ τόλμῃ· καὶ φήμη διεθρυλλεῖτο, λόγοις τάχα ἐπαιτιώμενος καὶ Γαζαίοις ἐπῆγε. Τόσον δ' οὐδὲ ἐν γράμμασιν ἡτιάσατο, ὡς καὶ τὸν τηνικάδε τοῦ θήνους ἥγούμενον τῆς ἀρχῆς μείστη καὶ ἐν ὑποψίαις οὐ καλαῖς εἴχε· καὶ ἀγώγιμον τοῖς νόμοις ποιήσας, τὸ μή κτενίαι καὶ θάνατον ἐκείνου καταψηφίσασθαι, φιλάνθρωπον ἐλογίζετο. Ἐν δικῇ δὲ ἐποιεῖτο τὸν δινδρα· διτιπερ τινὰς τῶν τῆς στάσεως ἀρέαμένων Γαζαίων δεσμωτηρίῳ καθειέρεν, εὐθύνας· κατὰ νόμους αἰτῶν. Τί γάρ, φησι, τῶν κακῶν ἵταιν εἰργασμένοι, εἰ Γαλιλαίου; διλγούς ἀνθ' ὧν

A radiis et luis puerum eos vulnerasse: et coei in foro publici, lebetes et ollas aqua bullienti serventes a chyropodibus raptas, corporibus eorum nudis disfudisse. Quidam veribus et subulis illos perfodisse. 23 Atque ubi satis eos concidissent, capitaque et ossa eorum adeo comminuerent, ut cerebrum ad instar aquæ diffueret, extra urbem eos, in locum ubi morticina animantia congerere soliti erant, duxerunt, atque ibi igni accensa corpora eorum combusserunt. Et quocunque ossa propter soliditatem flamma non consumperat, camelorum et asinorum quæ distracta ibi erant, ossibus miscuerunt, ut ne facile a querentibus inveniri possent. Sed frustra id fuit. Noctu enim Deus mulierculæ cuidam, oppidi ejus inquilinæ postea, ut reliquias eas tolleret, insinuavit. Quæ eas dispositione divina collectas, et ureo inclusas, apud martyrum eorum nepotem (1) Zenonem ipsi ignotum depositas, Numinis indicio ad domicillum ejus deducta. Latebat nimurum et ipse, propter persecutionem excitata. Cum enim vulgus (2) patruorum ejus credib[us] occupatum esset, ipse tum Anthedonem in maritimam urbem prosulgit, stadiis fere viginti Ceza distantem, Græaque superstitione maxime gaudentem, et ad simulacrorum cultum plurimam animorum consternatione stupentem. Atque ibi multa a civibus perpessus (3), in Gazeorum nautale inde se contulit: et in eo loco occulte latuit. C Ubi etiam muliercula ei reperto ossa sacra dedit, quæ aliquandiu domi sue habuit. Postea vero quam Theodosio imperante, Gazeorum episcopatum est sortitus, extra oppidum, sacrum condidit altare, et oratorium erexit, atque in eum martyrum reliquias reposuit, prope confessorem Nestorem: qui una cum consobrinis suis comprehensus, vincula et flagra permulta communiter cum eis sustinuit. Tortores autem ejus, quod forma esset præstanti, et corpore vigeanti, miseri (et jam in expectatione mortis erat, et parum admodum cum difficultate spirabat) ante portas eum abjecerunt. Quem sublatum nonnulli ad Zenonem, quem diximus, detulerunt: apud quem plagas et ulcera curans est mortuus. Gazæi, tam audaci facinore peracto, in magno fuere timore: et fama vulgaverat iratum eis imperatorem esse, populumque eum decimare velle. Sed falsum id fuit, plebisque rumor vanus ex conscientia patrati facinoris a plerisque sparsus: ad quem præter rationem et causam omnem homines sunt tumultuati. 24 Nam ne verbis quidem fortasse, quod Alexandrinis fecerat, Gazæos ille incusavit. Qui tantum abest ut per litteras eos objurgarit, ut duci etiam qui tum ei genti præfuit, dignitatem ademerit, maleque suspectum habuerit. Et cum eum legibus obnoxium fecisset, quod sententia no-

(1) Ἀνεψιδν, consobrinum. (Sozem.)

(2) Ἀνεψιῶν Sozem.

(3) Sozom. flagris cæsum et urbe ejectum scribit, lib. v, cap. 9.

dammarit atque necarit, id humanitati suae accepto latum voluit. Objecit autem criminis loco viro ei, quod ex Gazæis quosdam seditionis et

sisset, pœnas ab eo legibus poscens. « Quid enim criminis, inquit, admiserunt, si paucos Galileos ob plurimas gravissimasque ab eis acceptas injurias, ob violatos deos, et venusta corum tempora eversa, legitima vindicta sunt ulti? » Atque hæc quidem ita sunt jactata.

Eo vero tempore et Hilarion ille inter monachos præclarus, a Gazæis ad cædem quæsitus, in Siciliam abiit: et ligna humeris suis ex montibus in urbem vicinam ferens, ea vendidit, et inde vitam toleravit. Cæterum a viro quodam, qui admodum dæmoniis exagitatus, ea plaga per ipsum liberatus fuerat, indicatus, in Dalmatiam profectus est: ubi cum multa etiam edidisset miracula, et mare vestus magno impetu terram inundare solitum oratione vinxisset, inde rursus abiit: neque enim libenter apud eos qui se laudarent, degebat. In primisque studio habebat, ut migratione crebra obscurior esset, et quamprimum opinio et gloria de eo excitata dilaberetur. Postremo autem permultis ob eam quæ dicta est causam peragratis locis, Cyprium præternavigans, Paphum pervenit, et a Cyprio ejus temporis episcopo invitatus, circa Charbyrim (1) (ita enim locus nominabatur), quod eo delectaretur, perlitter ibi versatus est, monasticæ philosophiæ, ita ut par erat, vacans. Quominus autem martyrio sit functus, fuga in causa fuit. Fuga vero usus est, quatenus divinum oraculum persecutores fugiendos esse permittit: at si quis comprehendatur, ut fortiter consistat, et consequentium tormenta et supplicia generose perferat, opus est.,

25 CAPUT IX.

De calamitatibus in Phœnico et Heliopoli et Emesa toleratis: et de Amyliano, et Dorotheo, et Domitiano, et Marco Arethusiorum episcopo.

Sedenim non apud solos Alexandrinos et Gæeos ita in nos sævitum, verum etiam Heliopoli, ad Libanum in Phœnico sita, et Arethusæ apud Syros, hisce deteriora atque crudeliora sunt facta. Quæ urbes per credulitatem summae contentionem id egere, ut secundas partes, quæ alibi designata essent, habere arguerentur. Heliopolitanus enim (quod quidem incredibile dictu esset, nisi ab eis qui tum rei gestæ adfuerent, ad nos relata fuisse) sacras quasdam virgines, quæ etiam viros aspicere non sustinuerint, vestibus spoliatas et nudas, in medio populo ad spectaculum, et cujusque qui illudere eis vellet, injuriam, consistere coegerunt. Ubi autem et conspectu tali et rebus aliis, pro enjusque libidine, et sancta illarum corpora abunde contumelia afficerent, postremo ab inferioribus eas partibus totonderunt atque disciderunt: et superficie vulneris ejus atque scissuræ, porcorum alimento, cui illi assueverant (hordeum autem fuisse, aut simile quiddam, verisimile est)

A πλεῖστα καὶ μέγιστα αὐτούς τε ἡδίχησαν, καὶ εἰς θεοὺς ἐξήμαρτον, τὰ ἐκ παλαιοῦ αὐτῶν καθελόντες τεμένη, δικαῖως ἡμύναντο; Καὶ τὰ μὲν οὕτω διεθύνετο.

Τότε δὴ καὶ Ἰλαρίων διεπιώνυμος ἐν μονάζουσι, πρὸς τῶν Γαζαίων ἐπίγητούμενος, πρὸς Σικελίαν ἀπῆρε· καὶ ξύλα τοῖς ώμοις ἐκ τῶν δρέων τῇ πόλει χορίζων, διεπώλει, καὶ τὸ ζῆν ἐπορίζετο. Ὑπὸ γε μηδὲν ἐπισήμως δαιμονῶντος ἀνδρὸς καταφωραθεῖς, ὡς ἀπαλλάξας ἐκεῖνον τῆς μάστιγος, εἰς Δαλματίαν ἤκε. Πολλὰ δὲ κάκεῖσε θαύματα ἔργα σάμενος, ὡς εὐχῇ πεδῆσαι τὴν Θάλασσαν, ἐξ ὑπονοσθῆσεως καταλύσαι τὴν Ἑράδην δρμῆς ἔχουσαν, ἐκεῖνον πάλιν μεταχωρεῖ· οὐ γάρ ἐκείνῳ φίλον παρὰ τοῖς ἀπαντοῦσιν ἔχειν δατριθῆν. Ἐσπούδας γάρ ἀφανῆς εἶναι ταῖς μεταβάσεσιν, ὥστε τάχιστα διαλύειν τὴν περὶ αὐτοῦ ἐπισυνισταμένην δόξαν. Τέλος δὲ πολλοὺς μετοικεῖσας τόπους δι' ἄπειρον εἰρήκαμεν, παραλέων καὶ Κύπρον, εἰς Πάφον κατῆρε· καὶ παρὰ τοῦ τηνικάδε Κυπρίων Ιερῶς ἡγουμένου προτραπεῖς, περὶ Χάρυβρεν (χῶρος οὕτω καλεῖται), ἀγαπήσας τὸν τόπον, φίλην ἐποιείτο διατριθῆν, φιλοσοφῶν ὡς εἰκός. Καὶ τὸ μὴ μάρτυρα γενέσθαι τὸν ἀνδρα αἰτιον γέγονεν ἡ φυγὴ. Ἐφυγε δὲ, καθότι θεῖς ἐστι χρησμὸς ἀποδιδράσκειν τοὺς διώκοντας· εἰ δὲ ληφθείεν, γενναῖς ἰστασθαι, καὶ κρείττους τῆς τῶν διωκόντων ἀνάγκης καθίστασθαι.

C περὶ τῶν ἐτ Φοιρίκη καὶ Ἡλιούπολει καὶ Ἐμπορίη γεγενημένων δεινῶν· καὶ περὶ Αμυλιαροῦ καὶ Δωροθέου καὶ Δομετιαροῦ· καὶ περὶ Μάρκου τοῦ Ἀρεθουσιων ἐπισκόπου.

Οὐ τοίνυν παρὰ μόνοις ἀλεξανδρεῦσι καὶ Γαζαῖος τὰ τοιαῦτα τετόλμηται καθ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἡλιούπολει, τῇ πρὸς τῷ Λιβάνῳ τῆς Βοινίκης κειμένῃ, καὶ ἐν Ἀρεθουσῇ τῇ παρὰ Σύροις, χείρον διεπράχθη, φίλονεικούντων ὡμότητος ὑπερβολῇ δεύτερα τὰ παρὰ ἐκείνοις ἔλέγει. Οἱ μὲν γάρ, δὲ καὶ λέγειν τοῖς πολλοῖς διπιστον δόξει, εἰ μὴ τινες παρόντες τηνικάτα τοῖς πεπραγμένοις ἀνήγγειλαν, Ιερά; τινας παρθένους, μηδ' δύκιν ἀρρένων ἀνασχομένας θάσασθαι, ἐσθήτος γυμνᾶς καταστήσαντες, ἐπὶ μέσου δήμου ἐστάντες ἡγάγκασαν, εἰς Θέατρον καὶ οὗδιν βουλομένων παντες. Ἰκανῶς δὲ καὶ δύκιν καὶ τοῖς ἀλλοις δι' ἔκκατηψι δόδοις ταῖς ἀγίαις ἐκείναις σαρξὶν ἐνυδρίσαντες τέλος κάτωθεν ἀνακείρουσι, διχῇ τε διελόντες τὰ σπλάγχνα τροφῇ χοίρων ἢ συνήθης ἦν ἐκείνοις, κριθήν δὲ εἶναι εἰδῆς καὶ δίλα ταύτη παρόμια, ἐπιπολῆς τὰ σπλάγχνα καλύψαντες, ἐπὶ τὴν συνήθη βρῶσιν ἐξεκαλοῦντο τοὺς χοίρους. Ἐκεῖνοι δ' δρμῇ ἀγρίᾳ μηδὲν ακριβεῖται φραδίως ἔχοντες, δύσσοντες ἐγκάτοις ἔχωρουν· τῇ δ' ἀνάγκῃ τῆς συνήθους,

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

Περὶ τῶν ἐτ Φοιρίκη καὶ Ἡλιούπολει καὶ Ἐμπορίη γεγενημένων δεινῶν· καὶ περὶ Αμυλιαροῦ καὶ Δωροθέου καὶ Δομετιαροῦ· καὶ περὶ Μάρκου τοῦ Ἀρεθουσιων ἐπισκόπου.

D Οὐ τοίνυν παρὰ μόνοις ἀλεξανδρεῦσι καὶ Γαζαῖος τὰ τοιαῦτα τετόλμηται καθ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἡλιούπολει, τῇ πρὸς τῷ Λιβάνῳ τῆς Βοινίκης κειμένῃ, καὶ ἐν Ἀρεθουσῇ τῇ παρὰ Σύροις, χείρον διεπράχθη, φίλονεικούντων ὡμότητος ὑπερβολῇ δεύτερα τὰ παρὰ ἐκείνοις ἔλέγει. Οἱ μὲν γάρ, δὲ καὶ λέγειν τοῖς πολλοῖς διπιστον δόξει, εἰ μὴ τινες παρόντες τηνικάτα τοῖς πεπραγμένοις ἀνήγγειλαν, Ιερά; τινας παρθένους, μηδ' δύκιν ἀρρένων ἀνασχομένας θάσασθαι, ἐσθήτος γυμνᾶς καταστήσαντες, ἐπὶ μέσου δήμου ἐστάντες ἡγάγκασαν, εἰς Θέατρον καὶ οὗδιν βουλομένων παντες. Ἰκανῶς δὲ καὶ δύκιν καὶ τοῖς ἀλλοις δι' ἔκκατηψι δόδοις ταῖς ἀγίαις ἐκείναις σαρξὶν ἐνυδρίσαντες τέλος κάτωθεν ἀνακείρουσι, διχῇ τε διελόντες τὰ σπλάγχνα τροφῇ χοίρων ἢ συνήθης ἦν ἐκείνοις, κριθήν δὲ εἶναι εἰδῆς καὶ δίλα ταύτη παρόμια, ἐπιπολῆς τὰ σπλάγχνα καλύψαντες, ἐπὶ τὴν συνήθη βρῶσιν ἐξεκαλοῦντο τοὺς χοίρους. Ἐκεῖνοι δ' δρμῇ ἀγρίᾳ μηδὲν ακριβεῖται φραδίως ἔχοντες, δύσσοντες ἐγκάτοις ἔχωρουν· τῇ δ' ἀνάγκῃ τῆς συνήθους,

(1) Sozom. habet Charbyrim.

τροφῆς καὶ τὴν ἐνδον ἔκειναις διάπλασιν σύναμα ταῖς; τροφαῖς κατεβίβρωσκον, ζῶταις οὕτω καὶ τοῦ πάθους αἰσθησιν κεκτημέναις. Συμβάλλω δὲ Ἡλιουπόλιτας ἐς τόδε μανίας κατὰ τῶν λεπρῶν παρθένιν ἐλθεῖν, διπερ καὶ πάτριον ἦν ἔκεινος; τὰς παρθένους παρὰ τοῦ προστυχόντος πρότερον ἐκπορνεύεσθαι, πρὶν δὲ μνηστῆροι πρὸς γάμου κοινωνίαν ἐλθεῖν· ὅπερ δὲ μέγας Κωνσταντῖνος, νόμον θεῖς, ἀπραχτὸν ἐποίει πρῶτος· καὶ τὸν ἔκεισθε τῆς Ἀργοροδίτης νεών καθελών, ἐκκλησίαν ἀνίστη Θεῷ, ὡς ἐν τοῖς πρόσθεν κατὰ χώραν ἐλέχθη μιν. Τὸ δὲ ἐν Φοινίκῃ αὐτοῖς τοιμήθεν πῶς ἀν τις παραδραμεῖν ἔλοιτο; Ἐν γὰρ ταῦτῃ τὸν Ἡλιουπόλεως διάκονον Κύριλλον ἀπηνῶς ἀνελόντες, καὶ τὴν γαστέρα διατεμόντες, τοῦ διπάτος ἀπεγύεσθαι. Καὶ οὐκ εἰς μακρὸν τοὺς τολμητὰς η δίκη παρίδραμεν. Ὅσοις γάρ τοῦ τοσούτου μύσους μετέσχον, δῦνονται τε καὶ γλώσσας καὶ ὑπερψύχες ἀπεβάλοντο, σηπεδόνος ἀγρίας προσβαλούσῃς αὐτοῖς. Οὐ μὴν δὲ ἄλλα καὶ ὅφθαλμῶν στρέψιν ἐπαθον. Δι' ὃν τῆς εὐσεβεῖας ἡ δύναμις ἐκτρύπτετο.

statim divina est consecuta. Quicunque enim tanti
pietatis est depraedicata.

Ἐν Ἐμέσῃ δὲ τῇ δύμρῳ ταύτῃ πόλει, Διονύσῳ τῷ γυναικείῳ ἀνδρατόδῳ τὴν ἐκκλησίαν ἀφίέρωσαν, καὶ τὸ ὀνδρόγυνον ἔκεινον καὶ καταγέλαστον ἰδρύσαντο ἔγαιμα· ἐν τῷ τῆς Θράκης δὲ Δοροστόλῳ Αἰμυλιανὸς ὁ νικηφόρος ἀγωνιστής, ὑπὸ Καπετωλίνου τοῦ τῆς Θράκης ἐπάρχοντος, πυρὸς ἐγένετο παρανάλωμα. Δωρίθεον δὲ τὸν πολύαθλον, τὸν πολλὴν ιστορίαν ἐκκλησιαστικὴν συγγραψάμενον, θυνάτῳ παρέπεμψε. Τύρου δὲ ὅντος τὴν τῆς ἐκκλησίας εἰχεν ἐπιτροπήν. Ναὶ μὴν καὶ Δομέτιον τὸν ἐν ἀσκηταῖς περιβόητον, ἀπλαίῳ χρυστόμενον παριών, λίθοις ἀπανθρύπως συνέχωσε. Τὸ δέ γε Μάρκῳ ἐν Ἀρεθούσῃ γενόμενον πῶς παραδράμοιμι; Αἰσχύλος γάρ καὶ Σοφοχλέους δεῖται τῆς μεγαληγορίας, ἵν' ἀξιώς τὸ ἔκεινον τις πάθος; ἐκτραγῷ δῆσται. Τοῦτον γάρ Ἀρεθούσιος ἐπίσκοπον τούτων πάλαι γενόμενον, ἀνδρα βίᾳ καὶ λόγῳ καὶ πολιῷ πολὺ τὸ αἰδέσιμον προβαλλόμενον, ἀπηγκὼς διεχρήσαντο. Εἶχον μὲν γάρ καὶ πρότερον αὐτὸν ἐν ὅρῃ· οἵς ἐπὶ Κωνσταντίου, πολλοὺς οὐ κατὰ πεθώ, ἀλλὰ τινι χρείτονι δυναστεῖξ, τοὺς Ἑλληνίζοντας δισπάσεσθαι τὰ Χριστιανῶν ἐποίει· καὶ τὸν παρ' αὐτοῖς σεμνὸν τε καὶ πολυτελεῖα οἰκειόμην ἡττώμενον οὐδενὸς νεών καθεῖται εἰς δᾶφος. Ω; δὲ μετερχόνη αὐτοῖς τὰ πράγματα, δομοῦ μὲν τοῦ δῆμου κεκενημένου, ἥπα δὲ καὶ κατὰ πρόσταγμα τοῦ χρατοῦντος καταδικάζοντο; Η τὴν ἀποιμησιν ἐκτίσαι τοῦ νεώ, η αὐθις οἰος ἡ ἀνεγείραι αὐτὸν· ἐπει ταὶ πρὸς ἀμφα ἀδυνάτως; εἰχεν, ἀθέμιτον δ' ἦν παντάπασι καὶ τὸ δεύτερον, μήτοι γε λεπεῖ, ὅλῃ οὐδὲ τοῖς Χριστιανῷ ἀνδρὶ· φυγῇ μὲν τὰ πρώτα ἐχρήσατο. Πολλοῖς δὲ δι' ἔκεινον πάσχειν μαθών, καὶ δεινῶν πειρᾶσθαι πλείστων. ἐπανελθών τῆς φυγῆς κατεμήνυεν ἐκυρῖν, δρῦν δὲ τις θουλομένῳ ἐπὶ τῷ δῆμῳ, ἐκάνων ἀνεῖς ἐκυρῶν. Οἱ δὲ διὸν μᾶλιστα θαυμάζειν αὐτὸν

A conspersa, eos ad consuetas escas provocarent. Itaque impetu agresti irruentes porci, secernere alimentum cum facile non possent, simul viscera sunt aggressi: et soliti cibi cupiditate, famisque necessitate adurgente, una cum hordeo interna etiam membra, cum illæ adhuc viverent, et cruciatum eum sentirent, depasti. Existimo autem Heliopolitanos inde eo furoris, ut sic contra sanctas virgines sevirent, evasisse, quod patrium eis fuerit, ut virgines prius prostituerent, et a quoconque viiari curarent, quam ad conjugii communionem cum sponsis suis venirent. Quod Constantinus magnus lege lata primus ne amplius fieret, prohibuit: et Veneris templo ibi diruto, ecclesiam Deo exstruxit, quemadmodum supra B loco suo a me est dictum. Quod autem ibidem insuper ausi sunt, quomodo silentio præteriri potest? Cyrillo namque Heliopolitanū diacono crudeliter occiso (1), ventrem quoque ejus inciderunt, et jecur degustarunt. Verum talia ausos vindicta piaculi participes fuere, dentes, linguis et palamis amiserunt. Per quas plagas vis et efficacia veræ

26 Porro Emesæ, que sinitima ei urbs est, Dionysio muliebri inancipio ædem sacram dedicarunt, atque ibi statuani Androgyni, ambiguo inter marem et feminam sexu ridiculam, ci collocarunt. Dorostoli autem Thracie Äemylianum, invictum athletam, Capitolinus Thracie præfector vivum combussit. Dorotheus item certator egregius, qui magnam conscripsit ecclesiasticam historiam, et Tyri episcopatum tenuit, neci datus. Donatium vero celebrem monachum in spelunca sua latenter, præteriens inhumanissime aggere lapidum quispiam obruit. Nec Marcus, qui Arethusa gravia perpessus est, tacendus. Peropus autem nobis esset Äschyli et Sophoclis dicendi gravitate, ut martyrii ejus tragœdiam recte exponeremus. Hunc enim Arethusa, ubi episcopus diu fuerat, et vita et doctrina, canitieque insuper spectatum et venerandum, immaniter occiderunt. Dudum vero antea infensi ei fuerant, quod sub Constantio multos Græcæ superstitionis sectatores, non persuasione, sed potestate quadam graviore, Christianorum sacra colere coegerit, et templum celebre, structuræque pretio et magnificencia nulli secundum, solo aquaverit. Porro rerum statu mutato, cum simul et vulgus commotum esset, et imperatoris mandatum accessisset, quo Marcum sententia lata vel estimationem templi solvere, vel id quale antea fuisse, restituere jussit; ubi utrumque facere prorsus non potuit; alterum etiam, non dico episcopo, sed ne privato quidem Christiano facere ullo modo fas fuit; primum quidem fuga usus est: at ubi multos sua causa affligi et plurimas calamitates ferre cognovit, ex fuga reversus, seipsum exhibuit, et populo, quidquid vellet, de

(1) Apud Suidam causa martyrii istius additur: quod scilicet Cyril'us sub Constantino et Constantio idolorum templo ev. erit.

se facere permisit. Et cum admirari virum, qui ius philosophicum plane animum ostendere decrevisset, debuisset, contemni se arbitrata multitudine, omnis in eum irruit. Tractus est per medium urbem et senex, et episcopus: membraque ejus omnia, ut sors tulit, diverberata, lacerata et jactata. In eum quippe zetas omnis, seminæ et pueri eum indignatione et ardore desævierunt, usque adeo, ut etiam tenuibus quibusdam funiculis aures semi absciderint. **27** Pueri quoque in scholam ad magistros euntes, ludibrio eum habuere, trahentesque, atque in sublime subinde tollentes, graphiis pupugerunt, et crudeliter excruciarunt. Et jam toto corpore vulnera acceperat, parumque adhuc vita conclamata spirabat; cum eum garo et melle perupctum, in sportam ex junco consecutam immiserunt, et in sublime ita æstatis tempore sublatum apibus et vespis excruicandum expulerunt. A quibus involantibus et depascientibus, cum vivens voraretur, præclarum id verbum dixisse fertur: « Ut ego quidem sublimis sum, vos autem humi jacentes despicio! » Unde quæ deinde et ipsi et Arethusiis eventura fuerant, conjicere licet. Præfectus quidem, qui Græcorum sacra quam maxime colens, vir magnus et fortis, atque ob eam causam præclarus, tum provinciæ ei præfuit, tantam Marci generositatem admiratus est, et imperatorem reprehendit, probro se dignos esse dicens, quod ab uno sene, qui per tantam constantiam et fortitudinem tot mala animo magno pertulerit, vincerentur: adeo ut periculum esset, se quidem merito irrisum, eos autem, quibus ea mala inferrent, summa gloria auctum iri. Et ad hunc modum beatus Marcus, virili plane animo pertulit, ut nou modo a nobis Christianis, sed etiam a Græcis ipsis simulacrorum cultoribus meritas tulerit laudes.

CAPUT X.

De Theodulo et Tatiano Phrygibus: præterea de iis qui Ancyrae in Galatia martyrio sunt affecti, Iustinide et Basilio: item de Eupsychio Cappadoco.

Eodem tempore et Macedonius, et Theodulus, et Tatianus, Phryges, egregie pro Christo certamen pertulere. In Myro namque Phrygium urbe (¹), gentis ejus præses templum, quod diuturno squalore deformatum fuerat, aperuit atque repurgavit. At illi quos dixi, noctu in fanum ingressi, deorum simulacula comminuerunt. Et cum multi ejus rei suspecti in judicium pertraherentur, ipsi seipso detulerunt. Atque ubi diis sacrificare, quod per id, si fecissent, absolví potuissent, et præfectus ut ea re delictum suum compensarent, petiisset, noluere; primum eos torsit, et tandem nudos craticulis imposuit, ignemque succendit. Et quamvis tamen crudeliter illi urerentur, attamen ad præfectum dixerunt: « Si, **28** Amachi (id enim illius nomen fuit), carnes assas expetis, age in alteram nos verte partem, ne tibi edenti, si se-

A Ἀτε φιλοσοφεῖν ήρημένον, ὑπερφρονεῖσθαι νομίσαντες, πᾶς δῆμος ἐπ' αὐτὸν ἔχωρουν. Καὶ εἰλητοῦ διὰ μέσης τῆς πόλεως, γέρων καὶ ιερεὺς· καὶ ἡ Ἐπυχεν ἐπαίτετο τῶν Ιερῶν ἔκεινον μελῶν ἕκαστον· καὶ ἐτίλλετο, καὶ ὠθεῖτο· καὶ πάσῃ δὴ προσκειτο ἥλικις· καὶ γυναιξὶ καὶ παισὶ, σὺν ἑργῇ καὶ προθυμίᾳ· καὶ τοσοῦτον, ὡς· καὶ βούλευθαι λεπτοῖς δὴ σχοῖνοις· τὰ ὡτα τέμνειν τῷ γέροντι. Καὶ παῖδες· δὲ οὐδὲ διασκάλους φοιτῶντες τὸν ἄνδρα παγνιον εἰχον· καὶ ἐλκοντες καὶ μετεωρίζοντες, πυκνὰ τὰς γραψίας ἐκέντουν ἀφειδῶς παίοντες. Ός δὲ τραυματαὶ δόλος ήν, καὶ Εἳ σμικρὰ ἐπνεις καὶ ἀπεγνωσμένα, γάρω σύναμα μέλιτι προσαλεῖψαντες, σαργάνη ἐνῆκαν· πλέγμα δὲ τι τοῦτο σχοῖνου πεποιημένον. Εἰς δύος δὲ τὸν γυργάθων ὑπατέρῳν αἰωρήσαντες; θέρους ἀκμῇ, σφῆντι καὶ μελίταις ἐπαφῆκαν· ὑφ' ὧν προσιπταμένων τὰς σάρκας ζῶν ἐσθιόμενος, τὸ ἀιδίμονον ἔκεινος λόγος εἰπεῖν· « Ός ἐγὼ μὲν ὑψηλὸς; εἶται, ύμδες δὲ χαμαὶ κειμένους δρῶ. » Ἐξ ὧν Εἴσοτι καὶ τὰ μετὰ ταῦτα συμβάλλειν αὐτῷ τε κάκεινος. Λόγος γε μήν έχει καὶ τὸν τηνικάδε ὑπαρχον ἐς τὰ μάλιστα Ἐλληνιστὴν δύτα, τὸ δὲ θῆσος ἀλλως γενναῖον, ὡς καὶ ἐπὶ μέγα δόξης ἀλθεῖν, θαυμάσαντα Μάρκον τῆς γενναιότητος, καὶ παρθησίς χρησάμενον, μέμψις βασιλεὺς ἐνεγκείν ὡς ἀρ' αἰσχύνης δέξιοι, ἐνδεικτημένοις γέροντος ἀνδρείων, τοσαῦτη πείρη δεινῶν γενναίως ἀνδρισαμένου· ὡς ἐν κινδύνῳ εἶναι, γέλωτος; μὲν δέξιοις ἡμδεῖ, ἐκείνους δὲ οἵ ταῦτα δρώσι, δόξης ἐπὶ μέγιστον ἀγοντες. Καὶ τοιούτος μὲν δικαρίου; Μάρκος ἀνδρείων πρὸς τὸν τοῦ δῆμου θυμὸν καὶ τὰς πολλὰς ἐκείνας βασάνους ἀντισχών· ὡς μὴ μόνον παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τῶν Ἐλληνιστῶν τῶν προσηκόντων ἐγκωμιῶν ἀξιωθῆναι.

C multitudinis furorem et graves illos cruciatus etiam a Græcis ipsis simulacrorum cultoribus meritas tulerit laudes.

ΚΕΦΑΛ. Ι.

Περὶ τῶν ἐν Φρυγίᾳ Θεοδούλουν καὶ Τατιανοῦ· καὶ περὶ τῶν ἐν Γαλατίᾳ τῆς Ἀγκύρας μηρυγησάντων, Βουσίριδος, καὶ Βασιλείου, καὶ Εύψυχου τοῦ ἐν Καππαδοκίᾳ.

Ἐν δὲ τούτῳ καὶ Μακεδόνιος, Θεόδουλός τε καὶ Τατιανὸς, Φρύγες ἀνδρες, τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ἀγῶνα ἀντέσχον. Μίσηρος γάρ τῇ πολεις Φρυγῶν δὲ τοῦ ἔθνους ἡγούμενος, τὸν ἐκεῖσες νεώντανοιξας χρόνῳ ρυπώντα, ἐξεκάθηρε. Νύκτωρ δὲ ἐκείνους εἰσελθόντας, συντρίψαι τὰ εἰδώλα. Πολλῶν δὲ ἐπονούσαις κειμένων, καὶ τούτου χάρεν ἐλκομένων εἰς δικαστήρια, σφᾶς αὐτούς, κατεμήνυσαν. Ἐπει δὲ θύειν ἀπέσχοντο, ἐξῆν γάρ τοῦτο πράττουσιν ἀπλάχαις πραγμάτων, τούτῳ ἀντιτοῦντος τοῦ ἀρχοντος ὑπὲρ τῶν ἡμαρτημένων σφόδρα, τὰ πρώτα τῇξιςον· τέλος δὲ ἐσχάραις γυμνούς ἐπιθεῖς, πῦρ κάτωθεν ὑπανήσπειν. Οἱ δὲ κατεπονοῦσι; ὡμῶς ἐκκαιδιμενοι, εἰ Εἰ διπτῶν κρεῶν, φυσιν, ἐπιθυμεῖς, ὡς Ἀμάχεις (τούτο γάρ θνομα τῷ ἀρχοντι ήν), στρέψε δῆ καὶ εἰς ἐπέραν ἡμᾶς πλευρῶν, ίνα μή σοι ἐσθίοντι ἡμίσπειον δύτες, ἀηδεῖς κατατάσθιμεν. Όδε μὲν οὖν καὶ οὗτοι γενναῖος δια-

(1) Ἐν τῇ Μύρᾳ. (Socr. lib. III, cap. 15.) Μύρῳ τῇ πόλεις Φρυγῶν. (Sozom. lib. V, cap. 11.)

γανισάμενοι, ἐπὶ ταῖς ἑσχάραις τὸν βίον ἀπέλιπον, θελόντα δύματα καὶ ἀσινεῖς θυσίαι προσενηγμένοι θεῶν. Τηνικαῦτα δὲ φασι καὶ Βούσιριν λαμπρὰν δημογούλαν ὑπενεγκειν καὶ ἀνδρείαν διὰ τὴν θρησκείαν ἐν Γαλατίᾳ τῇ πρὸς Ἀγκύρᾳ· ὃν πρότερον τῆς τῶν Ἑγχριτῶν αἱρέσεως δύτα, κατὰ τῶν ξοάνων νεανιευδάμενον, συλλαβόντα διὰ τοῦ θεοῦ μενος αἰλίζειν ἥριτο· παρδήσια τε προσάγων, τῷ βασανιστηρίῳ ἔλιψεν ἀναρτᾶνθα προσέταττεν. Ὁ δὲ Βούσιρις τῷ χειρὶ τῇ κεφαλῇ ἐπιθεὶς, τὰς πλευρὰς ἐγύμνουν· καὶ πρὸς τὸν ἀρχοντα στραφεῖς, εἰ Μῆ μάτην, δψη, πονεῖν χρήναι τοὺς δημιους ἐπὶ τὸ ξύλον ἀνάγοντας καὶ κατάγοντας· ἐν ἑτοῖμῳ γάρ ἔχειν δυον αἱρότο, παρέχειν αὐτοῖς τὰς πλευρὰς· ξέιν. » Καὶ γε τὴν ὑπόσχεσιν Θυρμάτας τάνδρος, μᾶλλον ἐξεπλάγη τὴν πειρὰν προσάγων. Καὶ γάρ οὐτως ἐπὶ σχήματος ἔχον διεκαρπέρει τὰς χειράς ἀνέχων, ἵνα οὐ τῷ ἀρχῇ ντι ξέιν ἐδύκει, εὐτύνως δεχθείμενος τὰς πληγάς. Ἐν δεσμοῖς δὲ γενθέμενος καὶ εἰρκταῖς, ἀνελθη ἀνθίς μετ' ὅλην ἀγγελθέντος Ἰουλιανὸν ἀνηρῆσθαι. Καὶ ἄχρι δὲ τῆς Θεοδοσίου Βασιλείας τὸ ζῆν παρέτεινεν.

intenta fortitudine exceptit. Deinde in carcere vincetus servatus est, liberque paulo post dimissus, ubi Julianum intersectum esse renuntiatum est. Atque is ad Theodosii usque imperium vitam prodixit.

Κατὰ δὴ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ Βασιλείου πρεσβύτερον τῆς ἐν Ἀγκύρῃ ἐκκλησίᾳ μαρτυρίῳ τὸν βίον λόγος διενεγκεῖν· ἀλλὰ καὶ τὸν Καισαρέα Εὐψύχιον Καππαδόκην εὐπατρίδην δύτα, καὶ τῶν ἐπισήμων γίνει, οὐ πάνυ πόρφυρα γαμετήν ἀγόμενον, καὶ οἷον φίνειν νυμφίον δύτα ἐπιθαλάμιον· ὃν δὲ μὲν Εὐψύχιος ἡγήσθη διὰ τὸν τῆς Τύχης νεών, τὴν καθαίρεσιν δυστυχήσαντα, οὗ τῇ καθαιρέσει, ὡς μοι καὶ πρότερον εἴρηται, κεινῇ πάντες εἰ Καισαρεῖς τῆς τοῦ βασιλεῶς ὀργῆς ἐπειράθησαν· οἱ δὲ αὐθένταις τοῦ δράματος, καὶ ὡς οἷον εἰπεῖν αὐτούργοι, δὲ μὲν δίκην ἐδοτοῦ θάνατον· ἀλλοι δὲ ἀδίκως ἐξημιώθη φυγῇ. Ὁ δὲ γε Βασιλείος τὰ μάλιστα περὶ τὴν θρησκείαν σπουδιστατος γεγονὼς, Κωνσταντίου μὲν περιόντος τοῖς ἐξ Αρείου γεννικῶν ἐφέρετο· διὰ τοις καὶ ψήφῳ τῶν ἀμφὶ Εὐδόξιον εἰργετο δημοσίᾳ ἐκκλησίᾳ· ἐπειδὲ Ίουλιανὸς ἐπὶ τῶν δλων καθίστατο, κύκλῳ περιῶν δημοσίᾳ, Χριστιανοῖς λαχωρῶς τῆς θρησκείας ἐχεθεῖς περιφωνῶς παρηγόντα, καὶ μὴ τοῖς· Ἐλληνικοῖς κρήμασι καὶ σπινδῆις; γρανισθαί, καὶ τὰς ἐκ βασιλεῶς τιμὰς ἀντ' οὐδενὸς ἡγείσθαι προύτρέπετο· προσκαΐρους δὲ οὖσας μισθὸν ἐπάγειν δηνεκῆ τὴν ἀπόλεταν. Τούτοις δὴ καθεστώς ἐν ὑπονοίᾳ καὶ μίσει τοῖς Ἐλληνισταῖς ἥν· οὓς ποτε καὶ δημοσίᾳ θύσιας ίδων, ξεῖται· καὶ γε οἰμάχων ἐπὶ μέγα, ἥδη τοῦ μηδένα Χριστιανὸν τῆς τοσαύτης πλάνης ἐν πειρᾷ γενέσθαι. Καὶ συλληφθεὶς παρεδίδοτο· πολιτιῖαι; τε βασάνοις; ἐγκαρτερίσας; παρὰ πάντα τὸν χρόνον, ἀνδρείας τὸν μαρτυρίου δῆμυσε στάδιον.

(1) Idem supplicium, eadem vox Laurentii martyris fuit:

*Converte partem corporis,
Satis crematam iugiter,
Et sic periculum quid tuus*

A miassi simus, insuavior fiat cibus (1). » Hoc pacto et isti fortiter certamine obito, in eraticulis vitam finierunt, voluntaria sacrificia et innocuae victimas seipso offerentes Deo. Tum quoque Busirim dicunt splendide et fortiter confessionem Ancyrae in Galatia propter religionem pertulisse: qui antea hæresis Encratitarum, hoc est, continentium fuit. Cum enim strenue rem adversus simulacra gereret, comprehensus, ab ejus loci præfecto tormentis est adjudicatus. Itaque in publicum productum ille ad stipitem tormentorum suspendi præcepit. Busiris autem, utraque manu in caput sublata, latera nuda exhibuit, et ad præsidem conversus: « Ne frustra, inquit, carnifices, ut me in stipitem extollant, et rursus demittant, fatigis; paratus enim sum quandiu velis, illis ad verbera et tormenta latera præbere. » Ibi ille cum promissum viri admiratus, tum magis etiam, ubi periculum constantiae ejus fecit, est consternatus. Nam habitum eum statumque corporis retinens, et manus constanter sustollens, quam diu præsidi visum est, excarnificandum se dedit, plorasque

B
C
D
E
Hoc ipso tempore et Basilius, Ancyrae ecclesiæ presbyter, martyrio est defunctus: atque item Cæsariensis Eupsychius Cappadox, veteri familia locoque claro natus, qui non ita pridem uxore ducta veluti sponsus adhuc fuit. Eupsychius propter Fortunæ templum, quod eversum non satis fortunatum fuit, et cuius gratia imperator iran in Cæsarienses universos, sicuti supra dictum, conceperat, necatus est: et qui auctores præterea atque adeo patratores ejus facinoris in fano eo evertendo fuere, alii morte, alii exilio perpetuo sunt multati. Basilius vero, religionis Christianæ studiosissimus, sub Constantio contra Arianos strenue rem gesserat: quamobrem Eudoxii populariumque ejus sententia damnatus, publicos conventus agere prohibitus fuerat. Ubi vero Julianus imperium est adeptus, publice obambulans. 29 Christianos aperte est cohortatus, ut constanter religionem suam retinerent, et se a Græcorum sacrī et libationibus piaculisque omnibus abstinerent, nec non imperatoris honores floccifacerent, ut qui fluxi et caduci noui aliam mercede afferrent, quam perniciem sempiternam. Eam ob causam illum Græcorum sacrorum sectatores suspectum habuere, atque odio prosecuti sunt. Quos etiam aliquando publice sacrificantes videns, constituit, et majorem in modum ingemiscens, ne quis Christianorum in errorem tantum incideret, precatus est. Et tandem com-

Vulcanus ardens egerit.

... octum est, devora.

Et experimentum cape,

Sit crudum an assū suaviss Prudent.

prehensus, judicibus traditus est : et cruciatibus in eo certamine virili animo perlati, martyrii cursum absolvit. Haec quamvis præter sententiam imperatoris, nihilominus tamen facta : et quidem contra exspectationem, et animi ejus voluntatem. Verum alios quoque fortes martyres imperii ejus tempore recte se gessisse scimus : quorum constantiam et certamina omnia sigillatim commemorare, ingentis et gravis esset opera. Hoc autem, ut dilucidiorum ecclesiastice rei statum facerem, collectos recensui, quamvis diversa aliquantum eorum tempora obiti pro Christo martyrii fuerint.

CAPUT XI.

De sancto Artemio : item de sanctis Manuel, Sabel, et Ismael : et de beata Publia virginе.

Innumeros namque alios etiam per Græcos simul et barbaros excruciauit. Nam et his propter religionis nostræ odium, quidquid vellent, ut contra nos agerent, permisit : et fecerunt illi in nos longe pejora atque atrociora, quam Græci ipsi. Artemium autem generosum fidei propugnatorem, ducem et Augustalem Antiochiae⁽¹⁾, qui etiam copiarum militarium dux in Ægypto, Constantio imperante fuit, per seipsum torsit : re quidem ipsa, quod Constantio subserviens, ardoreque divino flagrans, delubra multa deorum dejicit atque evertit : et quod divisorum apostolorum, Andreæ, Lucæ, et Timothei ossa, Patris, et ex Achæia et Epheso Constantinopolim pertulit : **30** obtenu vero ei prætextu, quod fratri Gallo ipse necem struxerit. Bonis enim omnibus martyri spoliato, dignitateque orbato, post plurimas alias intolerabilesque pœnas, tantum et caput resecuit. Affixit quoque oratores Persas, qui ad eum Chalcedono venerant, Manuel, Sabel, et Ismael, propterea quod Christianam colerent religionem : neque in eis legatorum jus, contra receptum gentium omnium morem, violare est veritus. Sed enim Publia quoque semina precipuum præclarumque ex virtute nomen est consecuta : quæ cum non ita diu in matrimonio vixisset, admiratione dignum edidit fructum. Nam Joannes ille, qui longo tempore presbyter Antiochiae fuit, et cum aliquoties legitimis suffragiis ad sedem apostolicam recipiendam electus esset, semper dignitatem eam repudiavit, fundisti tuis germen extitit. Haec igitur virginum quæ caste vitam sibi degendam constituerant, cœtui præfuit, Deoque continue serviit, hymnis et laudibus continua illum celebrans. Porro cum aliquando pestis ista harum ædem prætergredetur, risu eum et convicio dignum existimantes, illa Davidicorum carminum verba voce altiore concinuerunt, quæ simulacrum imbecillitatem traducunt: *Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum. Similes illis sunt qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis*¹. Quod ubi prævaricator audivit, si-

¹ Psal. cxiii, 4, 5.

(1) Augustales nuncupabantur, qui primos ordinis in belo ducebant, quod ab Augusto ad id numen dicitur esse. *Vegetius*. Augustalem autem

A Taῦτα μὲν εὶς καὶ παρὰ γνώμην τῷ βασιλεῖ, ἀλλ' διμως ἐπράχθη. Πολλοὺς δὲ καὶ ἄλλους γενναῖους μάρτυρας ἔπι τῆς αὐτοῦ ἡγεμονίας, ἔγνωμεν γεγενῆσθαι· ὃν τὴν κατὰ μέρος ἀνδρείαν καὶ τὰ παλαίσματα διελθεῖν ἀθλος ἰδιος γένοιτο. Τούτους δὲ σαφνειας χάριν συναγαγών διεξῆλθον, εἰ καὶ διάφορος ἦν δικρόνος; τοῦ ἑκάστου διὰ Χριστὸν μαρτυροῦσι.

commemorare, ingentis et gravis esset opera. Hoc autem, ut dilucidiorum ecclesiastice rei statum facerem, collectos recensui, quamvis diversa aliquantum eorum tempora obiti pro Christo martyrii fuerint.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'.

Περὶ τοῦ ἀγίου Ἀρτεμίου· καὶ τῶν ἀγίων Μαρίνη· Σαβέλη· καὶ Ἰσμαήλ· καὶ τῆς ἁστας Πουπιλᾶς τῆς παρθένου.

B Καὶ πολλοὺς μὲν ἄλλους ἀριθμοῦ κρείτους διὰ θεοῦ Ἐλλήνων καὶ βαρβάρων ἐτιμωρεῖτο. Ἀνήκει γάρ κακείνους τῷ μέσει τοῦ δόγματος, πᾶν εἰ τι βούλοιτο καθοῦ τῷ μὲν ἐνεργεῖν· καὶ Ἐπραξαν πολλῷ χειρονα καὶ ἀπανθρωπότερα ἥπερ Ἐλλήνες· Ἀρτέμιον. δὲ τὸν γενναῖον τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστὴν, δύοκα δυτικαὶ Αὔγουστάλιον· Αντιοχεῖας, δι' ἑαυτοῦ ἐκολάσατο· δις καὶ στρατηγὸς τῶν κατ' Αἴγυπτον ἐπὶ Κωνσταντίου ἐγένετο· τὸ μὲν ἀληθὲς, ὅτι ζῆλῳ θειῷ πυρούμενος, πολλὰ τεμένη τῶν εἰδώλων συνέτριψε καὶ κατέβαλε, Κωνσταντίῳ ὑπηρετούμενος· καὶ διτεπερ τὰ τῶν θειῶν ἀποστόλων ὅστε ἐκ Πατρῶν καὶ Ἀχαΐας· καὶ Ἐφέσου, Ἄνδρεου τε καὶ Λουκᾶ καὶ Τιμοθέου, Κανᾶς γαγγεῖν ἐν τῇ Κωνσταντίνου· τῇ δὲ προφάσει διθεοῦ, ὅτι τάνελφῷ Γάλλῳ αὐτῆς· ἦν δὲ τὸν φύνον συγκερασάμενος. Τῶν δυτικῶν γάρ ἀπάντων γυμνώσας τὸν μάρτυρα, καὶ τῆς ἀρχῆς παραλύσας, μετὰ πλειστας διλαῖς καὶ ἀνυπόστους βραζόνως, τέλος καὶ τὴν κεφαλὴν ἀφαιρεῖται· Κολάζει πρὸς τούτῳ καὶ τοὺς ἐκ Περσίδων πρέσοντες ἐλύστας· περὶ Χαλκηδόνα, Μανουὴλ, Σαβέλ τε καὶ Ἰσμαήλ, διτεπερ τὰ Χριστιανῶν πρεσβευόντες ἡσάν, μηδὲ τὸ τῆς πρεσβείας ἀξιωματος αἰδεσθεῖται· Ἀλλὰ καὶ Πουπιλὰ γυνὴ τις ἐξ ἀρετῆς θαυμαστὸν καὶ ἔξαιστον διοματα κληρωταμένη· ἦ δὴ πρὸς διλγον τὸν ζυγὸν ὑπελθοῦσα τοῦ γάμου, καρπὸν ἀξιάγαστον ἡνεγκεν· Ιωάννης γάρ δὲ ἐν Αντιοχείᾳ πρεσβύτερος ἐπὶ μαρκῷ χρίνῳ γένδμενος, τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας τὰς ψῆφους πολλάκις δεξάμενος, δει δὲ φεύγων τὴν προεδρίαν, τῆς τοικύττης ἀρούρας βιάστημα ἦν. Αὕτη τοῖνυν χορὸν παρθένων διὰ βίου σωρθρούν εἰθισμένον ἐπαγορένην, Θεῷ μὲν ἀεὶ λατρεύοντα σὴν, ἀσίγητον δὲ τὸν ὕμνον καὶ τὴν εὐφημίαν κομίζουσα· καὶ ποτε περιόντα τὸν ἀλάστορα, οἷα δὴ καταγέλαστον καὶ ἐπονεῦστον ἡγούμεναι, γεγωνδεῖσον ἐκεῖνα τῶν Δαυιδικῶν ἀστράπων ἐμμελῶν· ἦδον, ὅσα τὸν εἰδώλων ἀσθενὲς ἐξελέγχει, φάσκοντα· Τὰ εἰδῶλα τῶν ἑορτῶν ἀργύριον καὶ γρυποτόν, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων· Ομοιοι αὐτοῖς τέροις εἰς ποιοῦντες αἵττα, καὶ πάντες εἰς πεποιθεῖσι εἴτε αἴτοις· Ως οὖν ταύτην δὲ παρετεῖς ἡγάπτιστο, σιγῇ ἐπέτατεν. Λι δὲ μᾶλιν ἐπ-

prefectum in Ægypto Augustus constituit, enīs in ss. mentio sit. Et Augustonica, pars provincie Ægypti est. Ammianus Marcellinus.

έκεινο τοῖς ψαλμοῖς, καὶ ταῦτα δὴ προεπάδουσα· Ἀραστήτω δὲ Θεός, καὶ διασκορπισθήτωσαρ οἱ ἔχθροι αὐτοῦ. Ἐφ' οἷς χαλεπῆνας δὲ τύραννος, τοῦ χροῦ τὴν ἐξάρχουσαν ἀχθῆναι κελεύει. Οὐ δὲ μήτε τὸ σεμνὸν ἐκεῖνο γῆρας, μήτε μὴν τὴν ἐκ τῆς ἀρστῆς ἐπανθοῦσαν αἰδὼ λογισάμενος, πυκνῶς κατὰ κόρης παλειν ἐκέλευσαν, ὡς καὶ δύμψιν αἴμασι φονίζει τὰς παρειάς. Ή δὲ τιμὴν μᾶλλον τῇ ἀτιμασίᾳ τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχειν ἥγουμένη, ἐπὶ τὸ δωμάτιον ἀνιοῦσα, αὐθὶς ταῖς πνευματικαῖς μελιρδίαις αὐτὸν κατεκρότει. Καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ κηρυχνανταῖς τρόπον ἔτερον κατέστελλε δαίμονας· οὓς ἐκίνη ἐκυρώσατο· καθέπερ ἐκεῖνος δὲ τῆς μελῳδίας διδάσκαλος τῇ σφρέρῃ κινύρᾳ τὸ τοῦ Σαούλ Ἔνοχοι πνεῦμα κατέπαυε.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Οπως δὲ προστάτης τὰ ἐπ' ἄγορᾶς δυνα μιατειν προσέβαττες· καὶ περὶ τοῦ ἀγίου Θεοδώρου τοῦ Τίρωνος· καὶ περὶ τῶν ἀγίων ματρών ματρών Ιουστίνου καὶ Μαξιμίλιουν.

Μιχρὸν δὲ προτὸν παρέβησιατερον δὲ ἀποστάτης, μᾶλλον δὲ ἀναιλέστερον τῇ ἀσεβείᾳ χρώμενος, κατὰ τῆς εὐσεβείας ὠπλίζετο. Μὴ ἔχων δὲ τι καὶ δρῦν, τὰ ἐπ' ἄγορᾶς δυνια τοῦ μιάσματος ἐπίμπλα· περιερρίπαινοντο γάρ τοι· ἐκ τῶν θυσιῶν αἰμασι τε καὶ ἀληγήσιασιν, δσα ἁδώδιμα· δρπτοι καὶ κρέα καὶ δπώραι καὶ πόπανα· ἀ δὴ τὰ πρῶτα μὴ ὑφορώμενοι οἱ τῆς τοῦ σεσωκτος· προσηγορίας μετεσχηκότες, θειας ἀνωθεν προμηθείας κατηξιούντο. Τὸν μάρτυρα γάρ Θεόδωρον πέμψας ἀρράτως Θεὸς τῷ τῇς πόλεως ἀρχιερεῖ (Εὐδέξιος εὐτος ἦν), ἐνεκλεύετο ἀπέχεσθαι μὲν τοὺς εὐσεβεῖν ἥρημένους τῶν ἐπ' ἄγορᾶς τεθειμένιους, σῖτον δὲ λέβησι ἔψοντας, ἀ ἐν Εὐχαΐτοις κατίλινδα εἰώθησι λέγειν, παραμυθεῖσθαι τὴν Ἔνδειαν. Τούτο δὲ ἐκέλευε κατὰ τὴν μεγάλην τῆς νηστείας ἡμέραν· δ δὴ καὶ ἐξ ἐκείνου ἡ Ἐκκλησία τὴν μνήμην ἀνανεουμένη τοῦ πεπραγμένου, ἐς δεῦρο πράττει πανηγυρίζουσα. Θεόδωρος δὲ οὐτος ἦν, δὲ ἐκ τοῦ Τηρωνικοῦ τάγματος Τήρων ὡνδραστο· καὶ ἐπὶ Μαξιμίνου τὸ τοῦ μαρτυρίου διήνυσε στάδιον, λάδρῳ παραδοθεὶς τῷ πυρί. Πολλοὶ δὲ δλοφυρόμενοι, τὰ γινόμενα ἐδειλύττοντο· δμιας τοῖς ἀποστολικοῖς θεσμοῖς ἐπεζθανοῦσιν, μιτελάμβανον τῶν προκειμένων· Πάτηρ γάρ τὸ ἐρ μακέλιῳ πωλούμενον, ζητῶν, ἐσθίετε, μηδὲν ἀρακρίσοντες διὰ τὴν συνείδησιν. Τὸ δὲ μύσος τούτο τοῦ ἀποστάτου ἐν τοῖς συμποσιψι δύο τινὲς τούτου ἀσπιδηφόροι καὶ ὡς ἔθρια μέρεσαν, ἐπὶ στρατειᾷ λαμπρῶς διαπρέψαντες. Ἐπῆδην γάρ ἐκεῖνα τὰ τοῦ ψαλμοῦ· Παρέβδωκας ἡμῖν, λέγοντες· Βισιτεῖτε ἀδελφούς καὶ παραθρόνο, ἀποστεῖτε γὰρ πειρωτάτῳ πυρὶ πάντα τὰ ἔθνη τα ἐπὶ τῆς γῆς. Τῶν τις δὲ ὁμοιράπεξων τὸ ἔρημα τῷ βασιλεῖ διερήνυσεν. Οὐ δὲ τοὺς ἀριστους ἐκείνους ἀνέρες μεταστειλάμενος, τίνα ἂν εἴη τὰ, ἐπὶ τῇ διατίτι εἰρημένα ἀνέπυνθάνετο. Οἱ δὲ παρέβησαν το-

A lentiū eis imperavit. At illae magis etiam psalmis incubentes, illud quoque accinuere: *Exsurget Deus, et dissipentur inimici ejus*¹. Eam ob rem indignatus tyrannus, e psallentium choro principem adduci jussit: et neque venerandam illius senectutem, neque e virtute efflorescentem in ea observantiam veritus, tam acerbe maxillam ejus utramque diverberari precipit, ut admodum sanguine sustunderentur. Atque illa, honorem potius quam ignominiam esse rata, quam pro Christo pertulerat injuria, in domunculam suam est reversa, atque ibi rursum spiritualibus eum cantilenis est persecuta. Et alio quodam modo debacchantes in eo dæmones, quos ad se ille sponte sua introduxerat, compescuit: quemadmodum Psalmorum ille magister lyra sua saevientem in Saulo spiritum demulsi,

31 CAPUT XII.

Ut apostata res venales in foro polluendas contaminaandasque mandarit. De sancto Theodoro Tironē: et de sanctis martyribus, Juventino et Maximino.

Paulum vero progressus desertor, liberius ac potius impudentius impietate usus, arma sua contra pietatem expedivit. Et cum quod ficeret non haberet, res in foro venales inquinatione imbutit. Infecta namque sunt sacrificiorum sanguine et contaminatione esculentia: panes videlicet, caro, poma et placentæ. Quæ cum primum non animadverterent, qui Servatoris nomine censentur, cœlitus ejus rei providentia divina sunt admoniti. Nam Deus Theodoro martyre arcane modo misso, urbis ejus episcopo (Euzoios is suit) mandavit, ut qui pie vivere statuissent, eos abstinere a rebus juberet, quæ in foro venum propositæ essent: triticum autem in ollis coquereut (κόλυβα, hoc est, frumentum coctum apud Euchaitas (!) nominare solent), enque inopiam solarentur. Id vero magno jejuniū die præceptum: ex eo tempore facti memoria renovans Ecclesia, et celebrem agens conventum, ad hunc usque diem observat. Theodorus autem iste est, qui ex Tironum ordine, Tironis nomen accepit. et sub Maximino ad ignem voracem dannatus, cursum suum in martyrii stadium pulchre peregit. Cæterum permulti gemitu et lamentis factum hoc imperatoris sunt execrati nihilominus tamen apostolicis sanctionibus innixi, quæ proponebantur, sumpsere. Omne enim, inquit, quod in macello renditur, edite, nihil interrogantes, propter conscientiam². Abominationem hanc desertoris duo quidam seutigeruli, qui ampla stipendia in militia faciebant, in quodam convivio perquam scite traduxerunt. Verba enim illa præstantissim in Babylonie puerorum concinuerunt: *Tradidisti nos regi iniquo et transgressorī, desertori et pessimo supra omnes gentes terræ*. Porro ex convivis quidam rem eam ad imperatorem detulit. Et ille opti-

¹ Psal. LXVII, 2. ² I Cor. x, 23.

(I. Euchai x, populi Seythici sunt. (Plin. lib. vi, cap. 17.)

mos eos viros ad se accitos, quidnam id esset A quod in cena de se dixissent, interrogavit. Ibi illi qui in vera pietate educati essent, magna usi libertate, dixerunt: « Optimis, o imperator, legibus res publica est administrata, quas laudatissimus princeps Constantinus et filii ejus tulerunt: 32 nunc autem piaculum tantum in cibis atque poculis cernentes, merito factum id deploramus. Et cum domi vicem nostram lugemus, tum in tua praesentia, ut vides, moerentes tristiamur. His auditis, tyrannus diverberari eos acriter jussit (1), et post crucifixus multos capite etiam plecti precepit. Atque illi ita abducti sunt: Deus autem victoribus eis martyrii coronas donavit. Alter horum Juventinus, alter Maximinus vocatus est. Illos Antiochena civitas, ut egregios pietatis pro- B έτους πολυτελεῖ παραδέδωκε μνήμη.

De reliquis sanctorum prophetarum, Elisaei, et Joannis Praecursoris et Baptiste.

CAPUT XIII.

Cum a Graecis superstitionis professoribus ubique talia adversus Christianos patrarentur, tum illud quoque omnium maxime indignum atque horrendum Sebastianum in Palæstina est admissum. Ossa, namque Elisaei prophete, et Joannis Baptiste (interque enim sepulcrum ibi suum habuit), loculis suis extracta, et irrationalium animantium ossibus (o immanem audaciam) mista, atque igni tradita, in cineres redacta, atque in aerem disjecta sunt. Adhac, Christiani comprehensi alicubi tanquam victimæ super aras accensas præcipitati: et homines ad alia nefanda flagitia contra nos furiis sunt concitati. Nam Patrophili apud Scythopolim reliquias effoderunt, et earum partem reliquam dissiparunt. Calvariam autem ejus altius sublatam contumelia, nihil ad execrandam injuriam reliqui facientes, sunt prosecuti. Plurima vero et alia, et ipse et Judæi et Graeci contra nos indigna egere. Quæ cum ille audiret, certoque sciret, non modo eis non offensus, sed etiam maximum gavisus est: cum quidem talium facinorum infamia in alios redundaret, animi autem ejus sententia illorum factis perficeretur. Verumenti vero ubi per furorem tales consilium suum minus succedere, et Christianorum animos inde augeri magis atque confirmari vidit, fraude alia episcopos eos qui propter causam aliquam sedibus suis ejecti fuerant, cum successoribus eorum, ad certamen, 33 sicuti antea diximus, impulsos commisit: et parti utrique facultatem omnem dedit, ut quæcumque possent ad res suas defendendas atque stabilendas libere facerent. Ita illi inter se congressi, multum ignominiae et reprehensionis quondam desertori studio fuerat, veræ pietati attulere. Alia insuper dolo

σάμενοι, οἱ εὐσεβεῖς τραφέντες, εἶπον, «Ω βασιλεῦ, καὶ νόμοις ἀρίστοις ὑπηρετούμενοι, ως Κωνσταντίνος δι πανεύφημος βασιλεὺς, καὶ οἱ ἔκεινοι παῖδες παρέδοσαν, νῦν μύσος τοσῦτον ὄφωντες ἐν τε βράχωσι τε καὶ πόμασιν, ὅλοφυρόμεθα τὴν ἐνέργειαν» καὶ εἰκοὶ μὲν θετηνοῦντες διατελοῦμεν· καὶ σοῦ δὲ παρέντος, ως ὁρᾶς, ἀσχάλλομεν δύρρημενοι. Ταῦτ' ἀκούσας δι τύραννος, πικρὸς ἐκέλευεν ἐπιθεταῖς τούτοις πληγάς. Καὶ μετὰ πολλὰς βασάνους, καὶ τὰς κεφαλὰς ἀποτμῆθηνται προσταττεν. Καὶ οἱ μὲν ἡγοντο· Θεδὲς δὲ ως νικηφόροις τὰ στέφη τοῦ μαρτυρίου ἐνράβενται. Τυύτων δὲ μὲν Ιουδετίνος, Μαξιμίνος δὲ δὲτερος προσηγόρευτο· οὐδὲ δῆ καὶ ἡ Ἀντιόχου πόλις, ως τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστὰς προσηκόντως τεμῆτασσα, οὐ μόνον θήκη, ἀλλὰ καὶ τῇ δι-

ΚΕΦΑΛ. ΗΓ.

Περὶ τῶν λειψάρων τῶν ἀγίων προφήτων Ἐλισσαίου καὶ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ.

Tὸν δὲ Ἐλληνιστῶν τοιαῦτα κατὰ Χριστιανῶν παλαιμαρμένων ἀπαντεχοῦ, καὶ τόδε τὸ πάντων ἀπόπτωτό τε καὶ φρικωδέστατον λόγος ἐν Πελαιστίνῃ δραματουργηθῆναι κατὰ Σεβάστειαν· τὰ τοῦ προφήτου Ἐλισσαίου διτὰ καὶ τὰ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου (ἐκεὶ γὰρ καὶ ἀμφὶ τάφου μετέσχον) τῶν θηκῶν ἐκαγαγόντες, ἀλλγων τε ζώων δοτέοις (φεῦ τῆς τόλμης!) ἐγκαταμίζαντες, καὶ πυρὶ παραδόντες, κατέκαυσαν· καὶ εἰς ἀέρα, κόνιν γεγενημένα, διέσπειραν. Τοὺς δὲ Χριστιανοὺς συλλαμβάνοντες, ἔστιν διτὰ βωμοὶς ἀναπομένοις ως ἱερεῖα ἐπέρριπτον· καὶ εἰς πολλὴν ἀλλὴν ἀρρήγουργαν ἐξειδησαν. Καὶ Πατροφίλου δὲ τοῦ ἐν Σκυθοπόλει τὰ λειψάνα ἀνορύζαντες, τὰ μὲν ἀλλὰ τοῦ σώματος διεσκόρπισαν, τὸ δέ γε κρανίον ἔκεινον ἀπαιωρήσαντες, ἐνεπαίζον, οὐδὲν τι μυσχρῆς ὑβρεως ἀπολείποντες. Πολλὰ δὲ καὶ ἔτερα πλεῖστα αὐτός τε καὶ Ἰουδαῖος καὶ Ἐλληνες καθ' ἡμῶν ἔδρασαν· ἀπερ αὐτὸς ἀκούων καὶ ἀκριβῶς ἐπιστάμενος, οὐχ διπες ἥκθετο, ἀλλὰ καὶ διαφερόντως ἔχαιρε, τῆς μὲν ἐν τοῖς δρωμένοις δυσκλείας εἰς ἔτερους ἀνιούσης, τῆς δὲ αὐτοῦ γνώμης; τοῖς ἔκεινων διγοις περιουμένης. Καὶ δὴ συνιδὼν μηδὲν ἐκ τῆς τοσαύτης μανίας τῷ σκοπῷ περαινόμενον, μᾶλλον μὲν οὖν ἐντεῦθεν τὸ Χριστιανικὸν ἐπιρρινύμενον φρόνημα, μηχανᾶται, τοὺς ἐν αἰτίαις ἐκβεβηλημένους τῶν ἐπισκόπων, καὶ τοὺς ἀντ' ἔκεινων τὸν θρόνον κατέχοντας, συρρίξει πρὸς πόλεμον, ὥσπερ ἀνωθεν διελάδομεν. Καὶ δὴ πᾶσαν ἕξουσιαν ἔκτατέρᾳ παρεδίδους μοίρᾳ, πράττειν δια καὶ δυνατὰ εἴη αὐτοῖς, πρδες τὴν οἰκείαν σύστασιν καὶ ἀσφάλειαν. Ἐξ ὧν ἔκεινοι πρδες ἀλλήλους συρρήγνυμενοι, πολλὴν ἀσχημοσύνην καὶ μέμψιν, ὅπερ ἦν τῷ ἀποτάτῃ σπουδασμα, πρεσετρίδοντο τῇ εὐεελίᾳ. Καὶ ἄλλα δὲ ἔτερα τῆς αὐτοῦ κακοτεχνίας

martyrum nomen et honorem eis invidens. Theod.

(1) Julianus in eis se majestatem besami vindicare dixit, atque id ita de eis vulgatum voluit,

αὐγεπῆγε· τοὺς τε γάρ ἐν κλήρῳ κατειλεγμένους εἰς τὴν τῶν βουλευτῶν ἀνέστρεψε λειτουργίαν· καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τὰ σιτηρέσια τοῖς τῶν δαιμόνων θεραπευταῖς μετεδίσου· καὶ πράττειν ἐνεδίσου, ἐξ ὧν ἀκμάσαι μὲν τὰ τῶν δαιμόνων, τὰ δὲ τῆς εὐσεβίας ὡς ἐνδιμένην, εἰς ἀφανεύματα συνελαθείη. Καὶ τὰ μὲν ὅδε ἔγένετο.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Περὶ Λουκίφερος καὶ Εὐσέβιου· καὶ περὶ τῶν ἐν Ἀρτιοχεῖᾳ γερομένων διὰ Μελέτιον καὶ Παυλίνον. Καὶ περὶ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συνόδου, ἣ τις δὴ διοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τὸ ἄριον Πτερύγια ἐθεολόγησεν, ηγουμένου Αθανασίου.

Μετά γε μήν την Ἀθανασίου κάθιδον Λουκίφερ δικαράκαλων τῆς Σαρδονίας ἐπίσκοπος, καὶ Εὐσέβιος R δι Βρεσκελλῶν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Λιγύνων, ἐκ τῶν ἄνω θηρῶν, καὶ οὗτοι γράμμασι τοῦ χριστοῦντος λυθέντες, εἰς τὴν ἐν ἔγενοντο. Ὅπερόριοι γάρ πρὸς Κωνσταντίου ἀδίλῳ φυγῇ ἐζημιώνται. Καὶ δὴ κοινῇ συνελθόντες, διορθοῦν τὰ κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν σπουδὴν ἐποιοῦντο· δὲ μὲν οὖν Εὐσέβιος ἤκει εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὡς ἀν τοῦ σύναμον Ἀθανασίῳ σύνοδον ἀθροίσῃ, καὶ τὰ ἐν Νικαίᾳ διεκαντα βεβαιώσῃ· Λουκίφερ δὲ συνθέμενος Εὐσέβιψ, διάκονον ἀντ' αὐτοῦ τῷ Εὐσέβῳ τῇ συνόδῳ περίστασθαι ἐδωκε· δι' οὐ στέρξειν ὀμολόγει τὰ τῇ συνόδῳ τυπούμενα. Αὐτὸς δὲ εἰς Ἀντιόχειαν παρεγένετο, καὶ τὴν ἐκείσες Ἐκκλησίαν οὐ μέτρια παραπομένην κατέλαβεν. Ἐσχίζοντο γάρ τὰ πλήθη καθ' εαυτά· οὐ γάρ μόνον τεῖς ἀπὸ τοῦ Ἀρείου αἰρέσων διεσφέροντο, ὃν τηνικαῖτα C ἡγείτο Εὐάγωγος· ἀλλὰ καὶ οἱ Μελετίοις ἀκολουθήσαντες, ὡς περ δὴ καὶ διελήπται, σπουδῇ τῇ περὶ αὐτῶν, καὶ πρὸς τοὺς σφίσιν διδρόμονας διεκρίνοντο. Μήπω δὲ ἐκείνου τῆς ἔκοριας ἐπανελθόντος, εἰς τὸν ἐκείνου τόπον Λουκίφερ Παυλίνον χειροτονήσας ἐπίσκοπον, ἀπεχώρει αὐθίς. Ὁ δὲ Εὐσέβιος εἰς Ἀλεξάνδρειαν γεγονὼς, γενναῖος σὺν Ἀθανασίῳ σύνοδον συνεχρότει. Καὶ δὴ πολλῶν ἐπισκόπων εἰς Ἀλεξάνδρειαν συνελθόντων, ὃν ἡγείτο δὲ πολὺς Ἀθανάσιος, οὐ μόνον τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν χριτούντων, ἀλλὰ καὶ λόγους περὶ πλειστῶν καὶ ἀναγκαῖων ζητημάτων γυμνάσαντες, ἐθεοίσαν· διε καὶ τὸ δῆμον Πνεῦμα θεολογήσαντες, διοούσιον καὶ διμότιμον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ ὀμολόγησαν· καὶ Τριάδα ὀνόμασαν· καὶ τέλειον ἀνθρώπον δν δ Θεός ἀνελάβετο Λόγος, καὶ ψυχὴ καὶ στόματι ὀμολόγησαν, καὶ οὐ μόνον ἐνσαρκον, ἀλλὰ καὶ ἐψυχωμένον νοερῷ ψυχῇ ἐδογμάτισαν· καθὰ καὶ τοῖς πάλαι τὰ θεῖα φιλοσοφήσασιν ἀνδράτιν ἐδόκει. Οὐ γάρ πρόσφατον τυντα πίστιν ἐπινοήσαντες τῇ Ἐκκλησίᾳ παρέδοσαν· ἀλλ' ἀπερ διωθεν ἡ Ἐκκλησία παρέλαθεν, δ. δρε; τε θεῖοι φιλοσοφῶσις ἀπέδειξαν τὰ Χριστιανῶν φιλοσοφοῦντες, ταῦτ' ἐκείνοι γυμνάσαντες ἐπεκύρωσαν. Εἰρηναῖος γάρ δ Λουγδονίνων ἐπίσκοπος, διε ταῦτα; Κλήμης, Ἀπολλινάριος; τε δ Ἱεραπολίτης,

A malo induxit. Nam et in cleri ordinem cooptatos senatorum munere et ministerio perverse fungi jussit, et ecclesiarum annonam dæmonum ministris ascripsit, eamque illos exigere permisit. Quibus rebus fore credidit, ut dæmonum cultus augeretur, religio autem verie pietatis aboleretur. Atque hec quidem sic acta.

CAPUT XIV.

De Luciferō et Eusebīo: ut Antiochiae in locum Meletii Paulini sit subrogatus. Item de Alexandrina synodo, quæ consubstantialem Patrem et Filio sanctum Spiritum divinitus asseruit, Athanasio præsidente.

Post Athanasii autem reditum, etiam Lucifer Calaritanus (1) in Sardinia, et Eusebius Vercellensis, Ligurum (2) qui in Italia sunt, episcopi, imperatoris litteris redditu eorum probato, Thebis superioribus in Orientem pervenere. Nam a Constantio perpetuo multati fuerant exilio. His porro cum inter se convenisset, res Ecclesiæ constituere, Eusebius Alexandriam concessit, ut cum Athanasio concilium cogeret, et synodi Nicenæ decreta stabiliret: Lucifer autem Eusebio (ita enim utrique placuit) diaconum, qui vicem suam synodo adesset, attribuit: per quem recipiebat, se rata habitum quæ ibi constituerentur. Ipse vero Antiochiam profectus est, ubi Ecclesiæ non parum perturbatam invenit. Erant enim in populo dissidia: quod non solum ab Arianis, quibus Euzoios præfuit, dissentirent, verum etiam eos qui Meletii partes sequebantur, eamdemque quam ipsi obtinerent sententiam, non reciperent. Cum is autem nondum ab exilio reversus esset, Lucifer, Paulino in locum ejus substituto, inde deceasit. Eusebius Alexandriæ, una cum Athanasio, animo magnocconcilium coagit. Et convenere eo episcopi multi, quibus cum magnus Athanasius præiret, non solum Nicenam fidei professionem roborarunt, sed etiam sermonibus questionibusque de rebus necessariis plurimis 34 habitis, eas deciderunt. Quo tempore divinitate etiam Spiritus sancti perpensa διοούσιον, consubstantiale, eum, et διότιμον, hoc est, ejusdem honoris cum Patre et Filio, sunt professi: et trinam unius Deitatem essentiæ Triadā, hoc est, Trinitatem, nominarunt. Perfectum quoque hominem, quem Deus suscepit Verbum, et animo et ore uno deprædicarunt: et quidem non incarnatum solum, verum etiam anima intellectuali animatum: quemadmodum et veteribus qui de divino Numine philosophati sunt, viris placitum est. Non enim illi fidem aliquam recens excoigitatam Ecclesiæ tradiderunt, sed quam Ecclesia antiquitus a majoribus accepit: et quæ olim sancti viri qui prudenter et pie res Christianorū sacras tractantes prodidere, Irenaeus videlicet Lugdunensis episcopus,

(1) Alii leg. Caralitanus.

Urbs Libyam contra, Tyrio fundata potenti, Tenditur in longum Caralis. Claudiu.

(2) Editum cr. t. Λαζαρί, Libyam, quod correxi-
mus. Ed. t.

Clemens contextor, Apollinaris Hieropolitanus, et A qui antiquitus Ecclesiæ Antiochenæ præfuit Serapion, ea illi explicata confirmarunt. Isti siquidem omnes quos modo recensuimus, atque itidem alii, in lucubrationibus suis Verbum quod hominem assumpsit animatum, quippe ipsis ὀμούσιον, consubstantiale, tradiderunt. Synodus præterea propter Cyrillum Philadelphiacum (1), quæ Arabice urbs est, epi-coepum congregata, idem in litteris ad ipsum Cyrillum suis promulgavit. Ipse quoque sapientia clara Origenes, in omnibus suis scriptis, animatum quod humanitatem assumpsit Verbum prædicat: et potissimum id aperie astruit non in Genesim tomo, ubi quidem Christum Adam, Ecclesiam vero Eram facit. Locupletes et idonei rei iusti testes sunt, Pamphilus scriptor ecclesiasticus, et qui ex eo cognominatus est Eusebius, qui vitam ejus viri conscripsere, adversariisque ejus defensionibus pro eo compositis respondere. Illi non primum Origenem sententias ejus auctorem esse, sed illum arcana Ecclesiæ dogmata a majoribus per traditionem accepta explicantem, eam expouisse dicunt.

35 CAPUT XV.

Quæ calè synodus Alexandriæ de istis verbis, substantia et subsistentia, evidenter et clare diceret.

Quandoquidem vero quæstio de substantia et subsistentia non mediocriter ecclesiæ turbavit, et crebræ contentiones atque disputationes superiori us temporibus de verbis eis habitæ sunt, dignificatione et proprietate eorum Alexandrina quoque synodus excussa, constituit: non opus esse in Deo talibus dictionibus. In sacris enim Litteris nullibi substantia verbum extare: dogmatis vero expoundi necessitate, divum apostolum Paulum subsistentiæ nomine abusum esse. Alio autem modo verba hæc usurpanda esse sanxerunt, cum quis Sabellii scilicet opinionem refellere contendat: ne nominum inopia veluti unam rem trinominem in Divinitatis contemplatione esse putemus: sed tribus usurpati nominibus, res quæque in Trinitate tripliciter distincta, peculiari subsistentia sua intelligatur. Primus quidem videtur de substantia et subsistentia mentionem intulisse Hosius ille Cordubensis episcopus, cuius supra aliquoties minimus. Ab imperatore enim Constantino Alexandriam missus, ut excitatam ab Ario turbam selaret, quod etiam Sabellii Libyci dogma radicitus evellere conaretur, quæstionem de substantia et subsistentia movit: unde nugamenta multa exorta. Et quæstionem eam Nicæna, quæ postea celebrata est, synodus indignam esse ut ibi tractaretur, indicavit. Postea autem cum quidam augari rursus de ea coepere, concilium Alexandrinum ea quæ diximus sapienter mihi de ea constituisse videtur.

A καὶ ὁ τῆς Ἀντιοχείας ἀνωθεν ἡγησάμενος Σαραπίων· ουτοὶ δὴ πάντες καὶ ἔτεροι τοῖς πεπονημένοις τούτων συγγράμμασιν ἔμψυχον τὸν ἐνανθρωπήσαντα Λόγον, ἄτε δὴ αὐτοῖς ὅμοούσιον, ἐκδεδώκασι. Καὶ μήν καὶ ἡ διὰ Κύριλλον τὸν Φιλαδελφέα, πόλις δὲ Ἀραβίας αὐτη, συστάσα σύνοδος τὰ Ισα διδάσκει πρὸς Κύριλλον γράφουσα. Ὁ δέ γε τὴν σοφίαν πολὺς Ὀριγένης πανταχοῦ τοῖς αὐτοῦ γράμμασιν ἔμψυχον τὸν ἀνθρωπήσαντα Λόγον κηρύζει· μάλιστα δὲ τοῦτο σαφῶς παρίστησιν ἐν τῷ εἰς τὴν Γένεσιν ἐνάτῳ τόμῳ· ὅπου δὴ Ἀδάμ μὲν τὸν Χριστὸν, Εἶναι δὲ τὴν Ἐκκλησίαν κατασκευάζει. Μάρτυρες τῶν εἰρημένων ἀξιόπιστοι Πάμφιλος δὲ τερδὸς συγχροφεὺς, καὶ δὴ τὴν ἐκείνου προσωνυμίαν εἰλέφως, καὶ ἐξ ἐκείνου χρηματίζων Βύστριος· οἱ τὸν βίον παρατιθέμενοι τοῦ ἀνδρὸς, καὶ πρὶν τοὺς ἀπεχθῶς ἐκείνῳ διακειμένους ἀντιφερόμενοι, τὸν ὑπὲρ ἐκείνου ἀπόλογον καὶ δῆμφω ποιούμενοι, οὐ πρῶτον Ὀριγένην εἴπον ἐπὶ τὴν τοιαύτην δόξαν ἐλθεῖν, ἀλλὰ τὰ μυστικὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐμμηνεύοντα δόγματα παραδῦναι.

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'.

**Οὐα καὶ οὐσίας καὶ ύποστάσεως ἡ τοιαύτη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀποφαστικῶς ἐδογμάτισε σύνοδος.*

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ περὶ οὐσίας καὶ ύποστάσεως; ζήτησις οὐ μέτρια τὰς ἐκκλησίας ἐτάραττεν, ἔρδεις τε συγχαλ καὶ διαλέξεις ἀνωθεν περὶ τούτων ἤσαν· καὶ τὴν περὶ τούτων εἰδήσαν ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σύνοδος; διεξοῦσα, τάδε ἀπέφηγε· μη ἐπὶ θεοῦ δεῖν ταύταις λέξειν· ἐν γάρ τοῖς ιεροῖς Γράμμασι μηδημῶς τὸν τῆς οὐσίας λόγον ἐμφέρεσθαι· δογμάτων δὲ ἀνάγκῃ Παῦλον τὸν θείον ἀπόστολον τῷ τῆς ύποστάσεως δύναματι καταχρήσασθαι. Καθ' ἔτερον δὲ τρόπον τὰς λέξεις ἐκλαμδάνειν ἐδοκίμασαν, διπηγία δῆ τις τὴν Σαβελλίου δόξαν ἀπελαύνειν πειρῆτο· ἵνα μη τῇ τῶν δυνομάτων ἀπορίᾳ ὡς ἐν πρᾶγμα τριώνυμον νομίζωμεν τὴν θεολογίαν, ἀλλ' ἔκαστον τῶν ἐν τῇ Τριάδι παραλαμβανομένων δύναμάτων ἐν ίδιᾳ ύποστάσεις θεολογίστο τριχῆδιαιρούμενον. Πρῶτος δὲ οὐν φαίνεται τὸν περὶ οὐσίας καὶ ύποστάσεως ἐπινοῆσαι λόγον· Οσιος ἐκείνος δὲ Κουδρούνης ἐπίσκοπος, οὐ καὶ πρόσθεν μνεῖαν ἐποιησάμην. Πρὸς γάρ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πεμφθεὶς εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, ὥστε τὴν ύπηρτον Ἀριστον γενομένην ταραχὴν κατευνάσας, σπουδὴν θέμενος καὶ τὸ τοῦ Λίβιος Σαβελλίου δύγμα πρόρρησον ἀνασπάσαι, τὸ περὶ οὐσίας καὶ ύποστάσεως ἐκίνησες ζητήμα. Καὶ πολὺ ἡ τις ἐρετκελία διὰ τοῦτο ἀνήρθη. Η μὲν οὖν ἐν Νικαίᾳ σύνοδος; ἐξ ὑπερβολὴν γενομένη, τὴν περὶ τούτου ζητήσιν οὐδὲ λόγου τέξιν· ὡς δὲ μετ' ἐκείνην αὐθίς περὶ τούτων ἐρετκελεῖν τριθελον, ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σύνοδος; τὰ εἰρημένα σοφῶς μοι δέσπαι δοκεῖ. Τοῦτα μὲν ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐδογμάτισε σύνοδος· ἵνα δὲ

(1) Philadelphia u. bs in Asia Mys. Stephano, Lydie. Alia, Αἴγυπτοι, alia, Syrie est.

ημεῖς περὶ οὐσίας καὶ ὑποστάσεως ἵσμεν, οὐδέτι ἀντίκειτο φθόνος διὰ βραχέων εἰπεῖν. Οἱ παρ' Ἑλλήσι τὴν φιλοσοφίαν στοιχειώσαντες ὑποστάσεως· μὲν οὐδὲ μνεῖας τὸ παράπαν ἡξίωσαν δυνομά· πολλοῖς δὲ δρι- σμοῖς τὴν οὐσίαν παρέδοσαν. Εἰρηναῖος δὲ ὁ παρ' οὐνοις γραμματικὸς ἐν τῷ ἐπιγεγραμμένῳ κατὰ στοιχεῖον Ἀττικιστῇ καὶ βάρβαρον τὴν λέξιν καλεῖ· μηδὲ γέρος παλαιοῖς ἐν μνεῖᾳ εἶναι φησιν· εἰ δὲ πού τις ἴσως καὶ μέμνηται, μή ἐφ' οὓς νῦν παρα- λημβάνεται, εἰρηται. Σοφοκλῆς μὲν γάρ ἐνέδρων σημαίνειν τὴν ὑπόστασιν ἐν Φοινίκῃ τίθεται· Μέ- νανδρος δὲ ὑπόστασιν λέγει τὰ καρυκεύματα· καὶ ἄλλος τὴν ἐν πίθῳ τρύγα φησιν. Εἰδέναι μέντοι χρεῶν, ὡς εἰ καὶ παλαιότεροι τῶν φιλοσόφων τὴν λέξιν ἐν οὐδένι εἶχον, οὐ γε μήν νεώτεροι συχνῶς τῇ τῆς ὑπόστασεως λέξει ἀντί τῆς οὐσίας ἔχονταν. Διάφορον δὲ τὸν δριγὸν τῆς οὐσίας ἀποδεδύκασιν. Εἰ δὲ τὴς οὐσίας δριψ διεῖληπται, πώς ἐπὶ Θεοῦ ἡ φωνὴ ἀξέχρεως κυρίων; λεγείτω, μή δυναμένου δριψ περι- λημβάνεσθαι; Ὁ δὲ ἀσκητὴς Εὐάγριος ἐν τῷ μονα- γῷ αὐτοῦ συντάχματι θεολογεῖν μὲν ὡς ἔτυχε θρα- σίως καὶ ἀναιδῶς ἀποσυμβουλεύει· ὡς δὲ ἀπλοῦν τὸ Θεῖον δρίζεσθαι παντάπαις ἀποτρέπεται. Τὸν συνθέτων γάρ τοὺς δρους εἶναι φησιν. Ὁ δὲ αὐτὸς καὶ ταῦτα προστίθησε· «Πᾶσα πρότασις ἡ γένος ἔχει κατηγορούμενον, η̄ εἰδος, η̄ διαφορὰν, η̄ ίδιον, η̄ συμβενήκος· η̄ τὸ ἔκ τούτων συγκείμενον. Εἰ οὐδὲν δὲ ἐπὶ τῆς ἀγίας Τριάδος τῶν εἰρημένων ἔστι λαβεῖν, σιωπῇ προσκυνείσθω τὸ δρίζητον.» Περὶ μὲν οὖν Εὐαγρίου διαληψόμεθα καὶ ἐξ ὑπερτερίας ταῦτα C ὃς εἰ καὶ ἔξω τοῦ προκειμένου εἶναι δοκεῖ, ἀλλ' ὡς χρήσιμα καὶ τῇ ιστορίᾳ συμβάλλοντα, μή τοσοῦτον εἶναι ἀπάδοντα οἷοματα.

sancta Trinitate deprehendere est: cum silentio id Sed de Evagrio postea memorabimus. Haec autem quamvis extra institutum nostrum esse videantur, utilia tamen, historiæque convenientia, neque admodum aliena esse arbitror.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Ἐκ τοῦ περὶ τῆς φυγῆς ἐπιγεγραμμένου λόγου Ἀθανασίου, οὐδὲν διεξέρχεται.

Ἐπὶ δὲ τῇ συνόδῳ ταῦτη καὶ Ἀθανασίος τὸν ἐκ- παλαι πεποιημένον περὶ τῆς φυγῆς αὐτῷ λγόν ἀνέγνω· οὐ τὰ μᾶλλον καίρια τῆς ὑπόθεσεως τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ ἐνθεῖναι σπουδάσω. Τὸν δὲ ὅλον λόγον ἐξ πολὺ προηγμένον, τοῖς φιλοπόνοις; ζητεῖν ἐπιτρέπω. Λέγει δὲ οὕτως·

«Ἴδον ταῦτα τῶν ἀσεδῶν τὰ τολμῆματα· ταῦτα δρῶντες καὶ μή ἐκτραπέντες ἐφ' οἷς πρότερον καθ' ἡμῶν ἐτύρευσαν κακοῖς, ἔτι καὶ νῦν κακῆγορούσιν ἐκφυγεῖν δυνηθέντων αὐτῶν τὰς ἀνδροφόδους χείρας· μᾶλλον δὲ ὁδύρονται πικρῶς, διτι μή καὶ ἐκποδῶν τελέως πεποιήκασι· καὶ λοιπὸν προφασίσονται, δει- λιαν δινειδίζοντες· ἀγνοοῦντες διτι καὶ τοῦτο γογγύ- ζοντες, εἰς ἔαυτοὺς ἐπιστρέφουσι μᾶλλον τὴν μέμ- ψιν. Εἰ γάρ φαῦλον τὸ φεύγειν, πολλῷ χείρον τὸ διώκειν. Οἱ μὲν γάρ ἴνα μή ἀποθάνη, κρύπτεται· δὲ διώκεις ζητῶν ἀποχείναι. Καὶ τὸ μὲν φεύγειν γέγραπται· δὲ δὲ ζητῶν ἀναιρῆσαι παρεθάνειν νό- μον· καὶ μᾶλλον αὐτὸς τὴν πρόφασιν τοῦ Ψέγειν

A Haec sane Alexandriæ decreta sunt. Quæ vero nobis de substantia et subsistentia cognita sunt, ea pau- cis citra invidiam exponere hic liceat. Qui a pri- mis initii philosophiam apud Græcos gentiles do- cuerunt, ne mentionem quidem ullam prorsus subsistentiae fecerunt: οὐσίαν, hoc est, substan- tiā autem sive essentiam varie definiunt. Ireneus grammaticus apud eos, in libro quem Atti- cistam inscripsit, ubi litterarum ordine verba col- ligit et explanat, dictionem *subsistentiæ* barbaram vocat, neque eam apud veteres reperiit dicit: sin autem reperiatur, diversam ab usitata ista eam obtinere significationem ostendit. Sophocles nam- que in Phœnice, ὑπόστασιν, *subsistentiam*, pro ins- diis collocauit. Menander autem idem ver- B buum pro juris condimento, 36 alias rursum pro vini sece in fundo cali subsidente usurpavit. Cæ- terum illud observandum, quanvis veteres philo- sophi dictione ea usi non sint, recentiores tamen frequenter subsistentiam pro substantia accepisse. Substantiæ autem diversas tradiderunt. At si substantia definitione comprehenditur, qua- nam ratione proprie et recte ea vox de Deo dicatur, quem sine ullo concludere non est? Evagrius sane Ascetes, in libro suo monastico, de divinitate disserere temere cum impudenti confidentia dis- suadet, et Deum ipsum ut simplicem definire velle prorsus delhortatur. Definitiones enim non simpli- cium, sed compositorum esse dicit. Idem et illud adjicit: «Propositio seu enuntiatio omnis, aut genus quod indicetur, continet, aut speciem, aut differentiam, aut proprium, aut accidens, aut ex iis compositum. Quodsi nihil harum rerum in adoretur, quod dici atque proferri non potest.»

CAPUT XVI.
Quæ Athanasius in oratione quam de fuga inscripsit, conmemoret.

In synodo ista Athanasius librum etiam dudum a se de fuga compositum recitavit, ex quo loca quædam argumento ei maxime apposita, operi huic inseram. Orationem autem integrā, quæ prolixior D est, studiosi ipsi inquirent. Ita autem scribit:

«Ecce haec est implorum audacia. Haec cum fecerint, neque pudore in eis quas antea contra nos moliti sunt, insidiis, affecti sint: et nunc nos, quod sanguinarias eorum manus effugere potuerimus, criminantur, ac potius amarulenter, quod nos e medio prorsus non sustulerint, lamentantur. Et tandem causa quæsita, timiditatem nobis expro- brant: neque intelligunt, dum hoc gannint, in scipios se omnem pertrahere reprehensionem. Si enim fugere malum est, multo deterius persequi. Qui enim fuga sibi consulit, ne intereat, occultando latet. At qui alium persecuitur, occidere conten- dit. Et de fugiendo quidem scriptura existat. Qui

autem necare alium conatur, legem transgreditur. **37** et ipse magis occasionem sui ipsius vituperandi præbet. Si igitur fugam nobis ignominiose objiciunt, seipsos potius arguant, qui nos sunt persecuti. Faccant illi cum insidiis suis, et fugere statim, quibus illi malum struunt, desinent. Sed improbitatem suam non relinquunt, et ut nos comprehendant, nihil non tentant: cum quidem sciant, eorum qui persecutionem ferunt, **fugam**, magnum esse persecutorum ipsorum crimen. Mitem namque et humanum nemo fugit, sed potius ferum et improbis moribus hominem. Si quidem quicunque erant in angustia constituti, et oppressi aero alieno, Saulum fugiebant, et ad Davidem profugiebant. Propterea et isti eos qui fugientes occultant, magno studio occidere conantur, ut ne habere videantur improbitatis sue exprobratores. Verum et in hoc exercitati prorsus errant. Quanto namque fuga est manifestior, tanto quam ex eorum insidiis provenit vel cædes, vel expulsio, si apertior. Sive enim occidunt, cædes eo magis adversus ipsos vociferatur: seu in exsilium agant, adversus seipsos ubique locorum ipsi monumenta iniquitatis sue constituunt. Itaque si sanam oblinierent mentem, viderent profecto seipsos rebus hisce comprehensos teneri, et ad sua ipsorum consilia impingere. Quandoquidem vero mentem meliorem amisere, sibil mirum, si ad ejusmodi persecutions producentur. Et occidere alios querentes, suam ipsorum non cernunt impietatem. Etenim si conviciis eos proscindunt, qui propter percussores inimissos latitant, atque si calumniose accusant eos qui percussores fugiunt, quid rogo facient cum viderint Jacobum fugere fratrem suum Esau? Mosem in Madian sese recipientem, propter Pharaonis metum? Quomodo vero, qui talia garniunt, Davidi patrocinabuntur, Saulum fugienti (qui percussores in domum ejus ad illum interficiendum miserat) et in spelunca latenti, faciemque suam mutanti donec abiret ab Abimelech, et insidias sibi structas devitaret? Quid præterea isti qui temere omnia effutunt, de magno Helia dicent, cum eum videant et Deum invocantem, anortuumque excitantem, et propter Achab atque Iezabelis minas latitantes? Tunc etenim qui ad cædem inquietabantur filii prophetarum, occultabantur in speluncis latentes apud Abdiam. **38** An hos quidem, ut vetustiores norunt, eorum autem qui in Evangelio sunt, non meminerunt? Nam et discipuli propter metum Judæorum secesserunt, sese occultantes: et Paulus Damasci ab gentis ibi principe quæsitus, de muro in sporta demissus, percussoris effugit manus. Et cum Scriptura de sanctis talia prodat, quem prætextum aut excusationem præcipitis audaciae sua invenire poterunt? Num si timiditatem probrose objiciant, adversus ipsos veluti furentes audacia ipsa facit. Sin, quasi præter voluntatem Dei huc fecerimus, dicant, seipsos criminantur, Scripturas plane ignorantes.

Απεριχει. Εἰπερ οὖν τὴν φυγὴν ὁνειδίζουσιν, ἐντρέπεται πλέον ἔαυτούς οἱ διώκοντες· παύεθωσαν ἐπιδουλεύοντες, καὶ παύσονται καὶ οἱ φεύγοντες εὐθύς. Ἀλλὰ τῆς μὲν ἰδίᾳς πονηρίᾳς οὐ παύονται, τοῦ δὲ κτηταλαβεῖν ἔνεκα πάντα πράττουσιν, εἰδότες διτι τῶν δωκομένων ἡ φυγὴ μέγας ἐλεγχός ἐστι κατὰ τῶν διωκόντων· οὐδεὶς γάρ τὸν πρᾶσον καὶ φιλάνθρωπον φεύγει, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν ἄγριον καὶ πονηρὸν διτα τὸν τρόπον. Πᾶς γάρ κατώδυνος καὶ ὑπέρχρεως ἀπὸ μὲν τοῦ Σαούλ ἔφευγε, πρὸς δὲ τὸν Δαυὶδ κατίφευγε. Διὰ τοῦτο καὶ οὗτοι τοὺς κρυπτομένους αὐτοὺς ἀγαπεῖν σπουδάζουσεν, ὑπὲρ τοῦ μή δοκεῖν ἔχειν τῆς ἔαυτῶν πονηρίας τὸν ἐλεγχὸν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ δοκεῖν τυφλώτετεν πλανώμενοι· διφ γάρ ἡ φυγὴ πρόδηλος, τοσούτῳ πλέον ἡ ἐξ ἐπιδουλῆς γινομένη παρ' αὐτῶν ἀναλρεῖς καὶ ἔξορια περιφανεστέρα γενήσεται. "Διν τε γάρ ἀποκτείνωσιν, διάντος μείζον τὴν τοτέ κατ' αὐτῶν· διν τε πάλιν ἔξοριστον, πανταχοῦ καθ' ἔαυτῶν αὐτοὶ μιημέτι τῆς παρανομίας ἔξαποστέλλουσεν. Εἰ μὲν οὖν ἔωζεν τὰς φρένας, ἔδειπον ἔαυτούς ἐν τούτοις συνεχομένους, καὶ τοῖς ἔαυτῶν προσκόπτοντες λογισμοῖς· ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ σωφρονεῖν ἀπώλεσαν, διὰ τοῦτο καὶ διώκοντες ἐξάγονται. Καὶ ζητοῦντες ἀνελεῖν, οὐχ ὅρωσιν ἔαυτῶν τὴν ἀσέβειαν. Εἰ γάρ λοιδοροῦσι τοὺς κρυπτομένους ἀπὸ τῶν ζητούγτων ἀνελεῖν, καὶ διαβάλλουσι τοὺς φεύγοντας ἀπὸ τῶν διωκόντων, τι ποιήσουσιν ὅρωντες τὸν μὲν Ἰακὼβ φεύγοντα τὸν ἀδελφὸν Ἡσαῦ, τὸν δὲ Μωϋσῆν εἰς Μαδινὰ ἀναχωροῦντα διὰ τὸν φόρον τοῦ Φαραὼ; Τί δὲ τοι αὐτα φυλαροῦντες, ἀπολογήσονται τῷ Δαυὶδ φεύγοντι τὸν Σαούλ (ἐπὶ τῆς οἰκίας ἀποστελλαντα αὐτὸν ἀναρεθῆναι) καὶ κρυπτομένῳ μὲν τοῦτον ἐν τῷ σπηλαίῳ, ἀλλοιοῦντι δὲ τὸ πρόσωπον ἔαυτοῦ, οὐ παρέλθῃ τὸν Ἀβιμέλεχ, καὶ τὴν ἐπιδουλὴν ἐκκλινή; Τί δὲ εἴποιεν οἱ πάντα λέγοντες εὐχερῶς, τὸν μέγαν Ἡλίαν ὅρωντες ἐπικαλούμενον τὸν Θεὸν καὶ νεκρὸν ἐγίροντα; κρυπτόμενον δὲ διὰ τὸν Ἀχάδην, καὶ φεύγοντα διὰ τὰς ἀπειλὰς τῆς Ιεζόθελ; τότε γάρ ζητούμενοι οἱ υἱοὶ τῶν προφητῶν ἐκρύπτοντο, λανθάνοντες ἐν τοῖς σπηλαίοις παρὰ τῷ Ἀβδὶ. Ή τούτοις μὲν ὡς παλαιοῖς ἐνέτυχον, τῶν δὲ κατὰ διάναγγέλιον οὐδεμίαν μνήμην ἔχουσι; Καὶ γάρ οἱ μαθηταὶ διὰ τὸν φόρον τῶν Ιουδαίων ἀνεχώρουν κρυπτόμενοι. Καὶ διηκύλος ἐν Δαρμαστῷ παρὰ τοῦ ἐννάρχου ζητούμενος, ἀπὸ τοῦ τείχους ἐν σαργάνῃ κεχάλασται, καὶ ἐξέφυγε τοῦ ζητούντος τὰς κείρας. Τῆς τοινυν Γραφῆς τοιαῦτα λεγούσης περὶ τῶν ἀγίων, πολλὰ πρόφασιν τῆς ἔαυτῶν προποτεῖας ἐκευρεῖν δυνήσονται; "Διν τε γάρ δειλιάν ὁνειδίσωσι, κατ' αὐτῶν ὡς μαινομένων τὸ τόλμημα· καὶ οὓς παρὰ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ ποιοῦνται, αὐτοὺς διαβάλλουσιν, οὐκ εἰδότες εἰσὶ παντελῶς τὰς Γραφάς· ἐν μὲν γάρ τῷ νόμῳ καὶ πρόσταξις ἡν κτισθῆναι καὶ πόλεις φυγαδευτηρίους, διπέρ τοῦ τοὺς ζητούμενους εἰς θύνατον δπως δῇ ποτε δύνασθαι διασώσθαι· ἐπὶ δὲ συντελεῖται τῶν αἰώνων παραγενόμενους αὐτὸς δὲ τὸν Μωϋσεῖ λαλήσας Λόγος τοῦ Πατρός, πάλιν ἐντολὴν ταύτην διδωσι λέγων· "Οταν διώ

καστιν ὑμᾶς ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, φεύγετε εἰς τὴν ἔπειρον. Καὶ μετ' ὅλιγα φασίν· Ὅταν οὖρ Ιησοῦς τὸ βδέλυγμα τῆς ἀρμάτωσες, τὸ βῆθρόν διὰ θαυμῆι τοῦ προφήτου, ἐστὼς ἐν τῷ πόμφῳ ἀγνώστῳ προσέταξεν τὸν Ιουδαῖον σευτέτωσαν εἰς τὰ δρῦν· ὃ ἐκ τοῦ δόματος μὴ κατεβήτω δραι τὰ ἐκ τῆς οἰκλας αὐτοῦ· ὃ ἐν τῷ ἀρῷ μὴ ἐπιστρεψάτω δραι τὰ λυάτια αὐτοῦ. Ταῦτα γάρ εἰδότες οἱ ἄγιοι, τοσαύτην εἶχον τῆς πολιτείας ἀγωγῆν· ἀγάρ νῦν προσέταξεν ὁ Κύριος, ταῦτα καὶ πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας ἐν τοῖς ἀγίοις ἐλάτετε. Καὶ ξεῖνον οὗτος ὁραῖς ἀνθρώποις εἰς τελειότητα φέρων, δ' ἀν δὲ Θεὸς προστάτῃ, τοῦτο ποιεῖν. Διὰ τούτο καὶ αὐτὸς ὁ Λόγος, δι' ἡμᾶς γενόμενος ἀνθρώπος, κατηγίωσε ζητούμενος ὡς ἡμεῖς κρυβῆναι· καὶ πάλιν διωχθείνος, φεύγειν, καὶ τὴν ἐπιδουλήν τεκχεῖναι. Ἐπέτρεπε γάρ αὐτὸν ὡς ἐκ τοῦ πειθῆν καὶ διψῆν, καὶ τοῦτο παθεῖν, οὐτως καὶ ἐκ τούτου δεικνύειν ἐαυτὸν ἐνανθρωπήσαντα. Ἐξ ἀρχῆς μὲν ἂμα τῷ γενέσθαι ἀνθρώπος, διὰ παιδὸν ἦν, αὐτὸς διὰ τοῦ ἀγγέλου ἐνετείλατο τῷ Ἰωσῆφ. Ἐγρέθεις πυρύλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον· μέλλει γάρ Ἡρώδης ζητεῖρ τὴν γυνήν τοῦ παιδίου· καὶ ἀποθανόντος δὲ Ἡρώδου, φαίνεται δι' Ἀρχέλαου τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀναχωρῶν εἰς τὴν Ναζαρέτ. Ὁτε δὲ λοιπὸν καὶ Θεὸν αὐτὸν ἐδείχνειν, καὶ τὴν ἕπραν κείρα πεποίκην υἱοῦ, οἱ μὲν Φαρισαῖοι ἐξελθόντες, συμβούλιον ἐποίουν κατ' αὐτοῦ, διπλῶς αὐτὸν ἀπολέσωσιν· δὲ Ἰησοῦς γνοὺς, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθιν. Καὶ γάρ καὶ διε τὸν Λάζαρον ἡγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἀπ' ἐκείνης. φησί, τῆς ἡμέρας ἐδουλεύσαντο Ἱερα ἀποκτείνωσιν αὐτὸν. Ὁ οὖν Ἰησοῦς οὐκέτι παρῆσται περιεπάτει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλ' ἀπῆλθεν ἐκεῖθιν εἰς τὴν χώραν ἐγγὺς τῆς ἑρμού. Εἶτα λέγοντος τοῦ Σωτῆρος, Περὶ ἀνεράδη τερέσθαι, ἥτω εἰμι, οἱ μὲν Ιουδαῖοι ἔλαθον λιθούς, ἵνα βάλλωσιν ἐπ' αὐτὸν· δὲ Ἰησοῦς ἐκρύβη, καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ λεποῦ, καὶ διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν ἐπορεύετο, καὶ παρῆγεν οὐτως. Ἄρα ταῦτα βλέποντες, μᾶλλον δὲ καταχοοῦντες, ἐπει μὴ βλέπωσι κατὰ τὸ γεγραμμένον, οὐ δέλουσι γενέσθαι πυρίκαστοι; διεταντίλα ὁ Κύριος; ποιεῖ καὶ διδάσκει, βουλεύονται καὶ φθεγγούνται. Καὶ γάρ διε τὴν Ιωάννης μεμαρτύρησε, καὶ οἱ μαθηταὶ τὸ σῶμα θαψαν, ἀκούστας δὲ Ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἐν πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον κατ' Ιδαίαν. Ὁ μὲν Κύριος ἐποίει ταῦτα, καὶ οὐτως διδάσκειν εἰθε δὲ οὐτοις κανὸν οὐτως αἰτοῦντος, καὶ μέχρι τῶν ἀνθρώπων στήσωσιν ἐαυτῶν τὴν προπέτειαν, καὶ μὴ πλέον ἐμμανέντες, ἐγκαλέσωσι καὶ τῷ Σωτῆρι δειπλάν, ἀπαξ κατ' αὐτοῦ βλασφημεῖν μελετήσοντες. Ἀλλ' οὐτε μαινομένων αὐτῶν τις ἀνέξεται· μᾶλλον δὲ καὶ τὰ Εὐαγγέλια μὴ νοοῦντες ἐλεγχθήσονται. Ἐστι γάρ ἡ πρόρρασις τῆς τοιαύτης ἀναχωρήσεως καὶ φυγῆς εὐλογος καὶ ἀληθῆς· ἦν ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος οἱ εὐαγγελισταὶ κειμένην ἀπεμνημόνευταν. Δεῖ δὲ ἐκ τούτων ἡμᾶς ἐπὶ πάντων τῶν

A In lege enim praeceptum quoque suit, ut civitates refugii propterea conderentur, ut qui ad mortem inquirerentur, quocunque possent modo servarentur. In consummatione autem sæculorum, cum ad nos venisset ipsum idem quod cum Mose locutum est Verbum Patris, rursum mandatum hoc nobis dedit, dicens: *Quando persecuti vos fuerint ex civitate una, fugite in aliam*¹. Et paulo post inquit: *Cum igitur videritis abominationem desolationis quæ dicta est a Daniele propheta, stantem in loco sancto: qui legit, intelligat: tunc qui in Iudea sunt, fugiant in montana: et qui in tecto est, non descendat, ut e domo sua quidquam tollat. Qui in agro, non revertatur, ut serat vestimenta sua*². Atque hæc perspecta habentes sancti homines, idipsum seculi sunt vita institutum. Nam quæ nunc præcepit Dominus, eadem etiam ante adventum suum in carne cum sanctis est locutus. Atqui hic propositus est hominibus suis ad perfectionem ducens, quod Deus imperarit, id ut exsequantur. Proinde et ipsum Verbum, nostra causa homo factum, non designatum est, cum ad cædem quæreretur, sicuti nos, sese occultare, atque etiam eum essent qui id persequerentur, fugere, et insidias devitare. Ita enim conveniebat hoc Christum experiri, ut quemadmodum ex fame et siti, ita ex fuga etiam hominem se assumpsisse indicaret. Statim enim ab initio, cum homo factus infans etiamnum esset, ipse per angelum mandavit Josepho: *Exsurgens accipe puerum et matrem ejus, et fuge in Egyptum: Herodes enim quæsitus est animam pueri*³. Porro Herode mortuo, eumdem apparet, propter Archelaum Herodis filium, secessisse in Nazareth. **39** At cum tandem Deum se esse ostendisset, et manum aridam restitueus sannasset, Pharisæi quidem aggressi consilium contra eum ceperunt, ut ipsum interimerent: Jesus vero, eo cognito, inde secessit. Rursum cum Lazarum e mortuis resuscitasset: *Ex ea ipsa, inquit, die consilium inire, ut eum occideret*⁴. Itaque Jesus non amplius propalam inter Judæos est versatus, sed inde divertit in regionem solitudini propinquam. Præterea, Servatore dicente, *Priusquam Abraham fuit, ego sum*⁵, Judæi quidem lapides corripuerunt, ut illum peterent, Jesus autem abscondit se, et exivit ex templo, et per medios eos transiens abiit atque discessit. Sedenim cum hæc videntes, ac potius intelligentes, pro eo atque scriptum est, non videant, qui quæso fieri nolunt igne combusti? dum scilicet contra quam et facit et docet Dominus, ipsi et cogitant et loquuntur? Postquam namque Joannes martyrio est defunctus, et discipuli corpus ejus sepelierunt, auditio eo Jesus secessit inde in navicula in desertum locum solus. Atque Dominus quidem ad hunc suudum et fecit et docuit. Utinam vero boni isti viri ita verecundia afficerentur, ut saltem aduersus homines praefracta sua

¹ Matth. x, 23. ² Matth. xxiv, 15 seqq. ³ Matth. ii, 13. ⁴ Joan. xi, 53. ⁵ Joan. viii, 58.

nterentur audacia, et non ex furore abriperentur, ut Servatori quoque ipsi timiditatis crimen impiungent, qui semel blasphemare et maledictis eum incessere consulto instituerunt. Sed furorem eorum nein sustinebit. Quin Evangelia quoque eos ignorare convincemus. Nam hujusmodi fugax et successus causa rationi consentanea atque vera est, quam evangeliste de Servatore etiam memoriae mandarunt. Proinde eamdem de sanctis omnibus opinionem habere debemus. Et quae de Servatore humano more scripta sunt, eadem communiter ad genus humanum referre convenit. Quae enim nostra sunt, ille suscepit, imbecillitatisque nostrae affectiones in seipso exhibuit. Quod Joannes sic scripsit: *Quærebant igitur eum comprehendere, et nemo ei injecit manus, quod nondum venerat hora ejus.* Atque etiam priusquam ea venisset, ipse metu matri dixit: *Nondum venit hora mea: fratibus autem, qui dicti sunt, suis: Tempus meum nondum uult.* At ubi tempus id venerat, ad discipulos, **40** *Dormite jam, inquit, et requiescite. Ecce enim appropinquavit hora, et Filius hominis tradetur in manus peccatorum.* Itaque neque ante tempus comprehendendi se permisit, neque tempore iam praesente se occultavit. Quin seipsum potius insidias ei struentibus tradidit. Hoc ipsi et Leati martyres in persecutionibus, quæ tempore quaque suo acciderunt, observarunt. Qui cum persecutione expediti fugerunt, et se occultare perrexerunt, tum inventi et deprehensi martyrium strenue obierunt. B

Hæc sacer Athanasius in fugæ suæ defensione scripsit. Et talem Alexandrina synodus habuit finem.

CAPUT XVII.

Ut eo tempore Antiochicæ tres episcopi fuerint, Meletius, Paulinus, et Euzorius: et ut Lucifer propter Eusebium offensus, heresos suæ auctor extiterit: et ut Eusebius Vercellensis et Hilarius Pictaviensis episcopi in Occidente, Illyricis, Gallis et Italis Romana simul et Graeca lingua sanam Nicenæ fidei doctrinam anuuntiarint.

Porro Eusebius, quem Vercellarum episcopum esse diximus, Alexandriæ synodo peracta, Antiochiam profectus, plebem ibi inter se dissidere iuvenit. Nam qui Meletii partes seculi fuerant, Paulinum a Luciferi ordinatum prorsusaversabantur, et suas sibi ecclesias atque conventus cogebant. Quapropter Paulini ordinationem moleste lerenſ, quod universis placita non esset, et cum neutra parte communicans, factum id quidem non probavit: Luciferi tamen, qua eum prosequebatur, observantia, publicitus nihil prolocutus, inde discessit, et illud modo dixit, episcoporum conventu eam quoque rem constitutum iri oportere. Et cum non minimum studii in eo posuisset, ut quod per dissidium, scissum erat, unione conjungeret, id tamen elicere minime potuit. Interea enim Meletius quoque ab exilio reversus est. Qui cum sectatores suos, qui eum in pretio habebant, seorsim conventus agere invenisset, episcopal more eis præiit. Ita factum, ut tres eodem tempore Antiochicæ essent, qui pastorali mu-

A ἀγίων τὴν αὐτήν, λογίζεισθαι. Ἐγέρας ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἀνθρωπίνων γέγραπται, ταῦτα τῷ κοινῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἀναφέσθαι προσῆκε· τὰ γὰρ ἡμῶν ἑκεῖνος ἀνεξίστο, καὶ τὰ τῆς ἡμετέρας ἀσενεῖς πάθη ἀνεδείχυτο. Ἀπερὸν δὲ Ἰωάννης ἔγραψεν οὕτως· Ἐζήτουσιν οὖν αὐτὸν πιάσαι, καὶ οὐδεὶς ἐπέβιλε ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, διτοικεῖται δὲ ἐληθόντο; τοῦ καρού, ἐλεγει τοῖς μαθηταῖς· Καθεύδετε λοιπὸν καὶ ἀραπάνεσθε· Ιδοὺ γάρ ἡγγικεῖν ἡ ὥρα, καὶ δὲ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται εἰς χεῖρας ἀμαρτιῶν. Οὗτος πρὸ τοῦ τὸν χρόνον ἐλθεῖν ἤφεν ἐκτὸν χρατεῖσθαι, οὗτος τοῦ καιροῦ παρόντος ἐκρύπτετο· ἀλλὰ καὶ ἔκδοτον ἁυτὸν ἐδίδου τοῖς ἐπιβουλεύουσιν. Οὕτω καὶ οἱ μακάριοι μάρτυρες ἐν τοῖς κατὰ καιρούς διυγμοῖς ἐφύλαττον· καὶ διωκόμενοι μὲν, ἐφευγον, καὶ λανθάνοντες ἐκπεριέσθησαν. Εὔροτακόμενοι δὲ ἐμαρτύρουν. B

Kαὶ ταῦτα μὲν δὲ τοῖς Ἀθανάσιος ἐν τῷ περὶ τῆς φυγῆς διεξεισιν ἀπολογητικῷ· καὶ τοιοῦτον ἔσχε πέρας ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σύνοδος.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΖ'.

Οἳ ἐπὶ τῆς Ἀρτιόχου τηρικάδος τρεῖς ἡγανταὶ ἐπισκόποι, Μελέτιος, Παυλίνος τε καὶ Εὐζώνιος· καὶ ὡς Λουκιφέρ δὲ Ἐυσέβιον λυπηθεὶς, Ιδιαῖς αἱρέσεως καθίσταται ἀρχηγός. Εὐσέβιος δὲ δὲ Βρεκέλλων, καὶ Ηλάριος ὁ Ποικιλάστων ἐν Ἐσπέρᾳ γενέμενος, Ηλιαριός, Γάλλοις τε καὶ Ιταλοῖς, Ρωμαῖοι καὶ Ἐλλήνων γένοσση, τὰ ὑγιαὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ πιστεως κατηγορεῖσθαι δοθματα.

Ο δὲ Εὐσέβιος, δὲ Βρεκέλλων ἐπίσκοπον δὲ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείου μετὰ τὴν σύνοδον τὴν Ἀντιόχου κατέλαβε. Καὶ τὰ πλήθη εὑρὼν διεστασιάζοντα· οἱ γὰρ Μελετίῳ ἀκολούθησαν τε τὸν ὄπιον Λουκιφέρος χειροτονηθέντα Παυλίνον παπάπασιν ἐξετρέποντο, καὶ καθ' ἀυτοὺς ἐκκλησιάζοντες ἤσαν· ἀθετεῖ τῇ χειροτονίᾳ Παυλίνου, δει μη τοῖς πᾶσιν ἐτύγχανεν εἰς ἀρέσκιαν, κακῶς μὲν εἴχε τῷ πεπραγμένῳ· τῇ γε μὴν πρὸς Λουκιφέρα αἰδοῖ μηδὲν εἰς τὸ φανερὸν εἰπών, ἐκεῖθεν ἀπῆρεν, ἐπεπάνω, ἐπιτικών συνδρομῇ καὶ ταῦτα σχεῖν τὴν διόρθωσιν. Οὐκ ἐλαχίστην δὲ τὸ μετα ταῦτα θέμενος τὴν σπουδὴν τὸ διερράγος ἐνώσαι, ἥκιστα ἰσχυρεῖν· ἐφθη γὰρ ἐν τῷ μέσῳ καὶ Μελέτιος; τῆς ἑξορίας ἐπανέθην, ἐκκλησιάζον τε Ιδιαῖς εὐρών, δὲ μέρος αὐτὸν διε τιμῆς εἶχεν, ἵερατικῶς καθῆγετο· καὶ τρεῖς ἐν ταυτῷ τὴν Ἀντιόχου ἤσαν ποιμαίνοντες. Τῶν μὲν οὐν ἐκκλησιῶν Εὐζώνιος ἦν ἐγκρατής, τῆς Ἀρειανικῆς αἱρέσεως προϊστάμενος· Παυλίνος δὲ μίαν τῶν ένδιν τῆς πόλεως τῶν οὐν ἐπισήμων εἶχεν, ἦν Εὐζώνιος παρεχεῖρησεν, ἐκ ποιλῶν τὸν ἀνδρα αἰδούμε-

νο. Τέλος δὲ τειχῶν πρὸς τὴν πύλην τῆς πόλεως τὰς πυνάδεις πεποίητο καὶ Μελέτιος. Οὗτω δὲ τῶν κατὰ τὴν Ἀντιόχου ἔχοντων, Εὐσέβιος ἀνεχώρει αὐθίς ἐκεῖθεν. Λουκίφερ δὲ πιθόμενος μὴ τῷ Εὐσεβίῳ ἀρεστῇ δέξαι τὴν χειροτονίαν Παυλίνου, οἷα δὴ περιουρισμένος, ἐν δεινῷ ποιούμενος ἡγανάκτει· καὶ ἐς ταῦτα κοινωνίας Εὐσέβιῳ λέναις ἤκιστα ἥβελεν. Ως μὴ καλῶς γάρ τε πεπραγμένα τὰ τῆς συνόδου, ἀποκριμάζειν ἥρεστο. Πολλὰ δὲ ἀλύπην εἰκός γεννᾷν κινούμενα, πολλοὺς τῆς Ἐκκλησίας διέστησεν· ἐξ ἣς αἰτίας, καὶ κανή τις πάλιν αἱρεσίς ἀναφαίνεται, Λουκίφερος τὴν κλῆσιν κληρωστικήν ἐπώνυμον. Λουκίφερ μὲν οὖν εὐπρεπῆ τὴν ὁργὴν εἶχε· ταῖς γὰρ ιδίαις πάγαις ἡλίσκετο· δι' ὧν στέρεψεν ὡμολόγητες τὰ ὑπὸ τῆς συνόδου γινόμενα, τὸν οἰκεῖον πέμψας διάχονον. Αὔτος δὲ μὲν οὖν τὰ τῆς Ἐκκλησίας φρονήσας, καὶ διαλύσας τὸ προσιστάμενον, ἐπὶ τὸν οἰκεῖον θρόνον ἐς Σαρδονίαν ἀφίκετο· οἱ δὲ σὺν αὐτῷ τῆς λύπῃ μετεσχήκοτες, περιλειψθέντες, ίδιαν συνεπτήσαντο αἱρεσίν, ἐς πολὺ τοῦ χρόνου τὴν Ἐκκλησίαν μαχθείνοι. Εἰ; Ζω δὲ γενόμενος ὁ Εὐσέβιος, τοὺς ἡσθενήστας τῇ πίστει οἴλα τις λατρὸς ἀριστος ἀνεκτάτο, ἀπελαύνων μὲν εἰς τὸ νόθον· δύον δὲ τοῖς Ἐκκλησίας γνήσιον, διδάσκων καὶ εἰσηγούμενος. Ἐξείθεν δὲ εἰς ἑσπέραν γενόμενος, Ἰλλυρίους τε ὅταν, καὶ τῆς Ἰταλίας ἐπέβαινε, τὰ Ισα διαπρατόμενος. Ἐνθα δὴ καὶ Ἰλάριος πρότερον διαβάς, δὲ Ποικτάδων ἐπίσκοπος ἦν· πίλις δὲ αὐτῇ Ἀκυτανίας· ἄτε δὴ πρῶτος ἐκ τῆς ὑπερορίας ἀνακληθεὶς, τὰ τῆς ὑγιαινούσης πίστεως κατεβάλλετο σπέρματα, Ἰταλοῖς τε καὶ Γάλλοις; δὲ μὲν χρή τῶν δογμάτων φεύγειν, δὲ δὲ προστείσθαι, εἰσηγησάμενος. Ἐλλόγιμος δὲ ἦν καὶ κατ' ἀμφού Ἰλάριος τῇ τε Ῥωμαίων καὶ Ἐλλήνων γλώττῃ· δὲ καὶ λόγους βιβλιών Ῥωμαίοις συνέτεξε, τοῖς Ἀρείου μὲν δόγμασιν ἀντιταπομένεις, δυνατῶς δὲ τὴν τοῦ δόμουστον δέξαντα κρατούντας. Α δὴ μικρὸν διτερον μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τῶν ἐξορισθέντων ἐγένετο. Οὗτω μὲν οὖν Ἰλάριος ἡ Ποικτάδων, καὶ Εὐσέβιος ὁ Βρεκτλλων ἐν τῇ πρᾶξι δύσιν ἀρχομένῃ τῆς ἐν Νικαιᾳ πίστεως τὸ δόγμα διαρρήγη ἐκρότουν.

ιων τοῦ δόμουσιον, consubstantialis, sententiam restitucionem facta. Ad hunc sane modum Hilarius Pictaviensis et Eusebius Vercellensis, episcopi, in Occidentali imperio Nicænæ fidei dogmata clare deprehendebantur.

ΚΕΦΑΛ. ΙΙΙ'.

Παρὶ τῷ Μακεδονικῷ, ὡς τηνικαύτα τὴν ἀσθετικὴν ἐπαρφῆσιάσθαι, τὸ τε ἔργον τοῦ πρὸς τοὺς αἰτιωμένους ἐποιούντο ἀπόλογον.

Κατ' ἐκεῖνον δὲ κατεροῦ τῇ Κωνσταντίου θαρρήσαντες τε τελευτῇ οἱ ἀμφὶ Μάκεδονιον, ὡν ἦν Ἐλεύσιος δὲ Κυζίκου, Εύσταθιος τε δὲ Σεβαστείας, καὶ Σωφρόνιος δὲ Πομπηίου πόλεως, εἰς προύπτον Μακεδονιανοὶ καλεῖσθαι ἐσχον ἀρχήν. Κατεροῦ δὲ λαβόμενοι, συνθέουσι τε συνεχεῖς ἀδεῶς ἐποιοῦντο, τοὺς ἐν Σελευκείᾳ διμοφρονήσαντας συγκαλούμενοι, καὶ εἰς Ιδαοὺς διεκρίνοντο σύστημα· καὶ τοὺς τοῦ ἐτέρου μέρους αὐτοῖς, τοὺς περὶ Ἀχάριον δηλαδή, ἀπεκήρυξτον· καὶ τὴν παρ' αὐτῶν βεβαιωθείσαν ἐν Ἀριμίνῳ πέ-

ΡΑΤΙΟΝ. Gr. CXLVI

A nere fungerentur antistites. Et ecclesiae quidem in Euzoii potestate erant, qui Arianis præsul: Paulinus autem intra urbem, ecclesiam unam minus celebrem oblinuit; quam ei Euzoius, quod hominem jamdudum observasset, concessit. **41** At Meletius extra urbem ad portam, conventus suos agebat. Eo in statu cum res Antiochiae essent, Eusebius inde rursus abiit. Ceterum Lucifer ubi ordinationem Paulini Eusebio displicere intellexit, perinde atque injuria affectus esset, ægre rem serens succensuit, neque ad communionem cum Eusebio venire voluit; et quasi in synodo non rite res acta esset, decreta ejus per calumniam rejicere instituit. Et cum multa quæ damnatum, ut fieri solet, afferebant pertristi eo tempore moverentur, multos etiam ab Ecclesia ea res alienavit. Quia de causa nova quoque rursus heresis exstitit, a Lucifer appellationem sortita. Quæ sane parum decentem ira causam habuit. Suo enim ipsius laqueo captus tenebatur: qui diacono suo missō, se probaturum quæ synodus constituisse, professus fuerat. Et ipse quidem Ecclesiae sententiam retinens, simultatemque remittens, ad sedem suam in Sardiniam se recepit. Qui vero cum eo dolore se affectos existimabant, in Oriente relieti, sectam sibi suam constituerunt, et longo tempore Ecclesiam oppugnarunt. Eusebius cum in Oriente esset, in fide parum firmos veluti optimus medicus curavit, atque restituit, si quid parum sinceri apud eos esset, rejections, quidquid autem Ecclesiae appositum nativumque esset, docens atque instituens. Atque inde in Occidentem proiectus, per Illyricum transiit: atque in Italiā venit, idipsum ubique agens. Ibi et Hilarius Pictavii, urbis Aquitanicæ episcopus, qui prius eo redierat, primus scilicet ab exilio revocatus, sanioris fidei semina sparserat, Italos et Gallos, quæ vel fugienda vel expetenda dogmata essent, erudiens. Perquam disertus autem Latina simul et Graeca lingua fuit, et libros plerosque Romanis conscripsit, qui cum Arii opinionem refellunt, graviter confirmant. Haec statim post exsulum

D

42 CAPUT XVIII.

De Macedonianis, ut tum magna libertate impietatem suam docuerint. Quid ii senserint, et quibus defensionibus adversus accusatores suos sint nisi.

Eadem vero tempestate Macedonii sectatores, Constantii morte freti, in quibus erant Eleiusius Cyzicenus, Eustathius Sebastiensis, et Sophronius Pompeiopolitanus, aperte Macedoniani vocari cœperunt. Et temporis opportunitate arrepta, frequentes libere diversis in locis synodos, eis qui Selencioæ cum eis consenserant convocatis, coegerunt, et sectæ suæ factionem instituerunt. Tum autem qui adversæ partis erant, Acacianos videlicet, excommunicarunt: fidemque Ariniini editam

16

irridentes, formulam Antiochenam pronulgarunt; suadragiisque suis comprobarunt; quae postea Seleuciae quoque confirmata fuit, sicuti proximo libro diximus. Verum enimvero cum a nonnullis propter ejusmodi dissidium reprehenderentur, eis que obijiceretur, qui nunc tandem se per dissidium ab Acacianis sejungerent, cum quibus antea et consensissent et communicassent? tale per Sophronium responsum dedere: «Occidentales episcopi non sanam de Consumentiali habuere opinionem; Actius autem in Oriente dissimilem substantiam Patri Filium esse docuit: et utraque pars recta excidit sententia. Illi enim per δμουσιον, consubstantialis, verbum, subsistentias Patris et Filii in unitatem unam redigentes, considerunt: hic vero e diverso a natura Patris proprietatem Filii nimium segregavit. Nos igitur utrorumque lapsum vitantes, medium absque periculo omni viam delegimus, pieque magis sentimus, aequalem scilicet Patri Filium subsistentia docentes. » Sic illi quidem reprehensi, defendere se conati sunt. Sed reprehenduntur, veritatem cavillatione depravare: quod non Acacium, sed Aetium, ut dissimilitudinis auctorem incusat. Videntur illi etiam aliqua ex parte et Arianos et τοῦ δμουσιον, consubstantialis, assertores vitare: et per utrosque suis ipsorum vocibus convincuntur, aliud quidquam novi afferre constituisse, sicuti et Sabinus inquit, qui Latine acta synodalia conscripsit.

43 CAPUT XIX.

De sancto Athanasio, ut ab apostata inquisitus, arte mirifica proflugus eraserit.

Imperator, ubi Athanasium Alexandriæ multitudinis conventus in ecclesia propalam agere, et multis Graecorum eloquentiae vi et suavitate ad Christianam religionem pertrahere cognovit, ejici cum urbe jussit, ac si manere ibi se invito vellet, gravissimas ei denuntiavit poenas. Ejuscemodi mandati illam prætendebat causam, quod a decessoribus suis imperatoribus exilio damnatus, sua ipsius auctoritate episcopatum occupasset: et quod ipse eis qui a Constantio in exsilium acti essent, non in ecclesiis ingressum, sed in patriam tantum redditum permisisset. Itaque eo imperatoris mandato profugere coactus, in eos qui illum circumstientes morebant, et discessum ejus graviter serebant, oculis conjectis: «Bono estote animo, filoli, inquit; nubecula est, brevi ea evanescet. » His dictis, mandata familiaribus suis dedit, et ecclesia bonis viris commendata egressus, navigio per Nilum in Aegyptum contendit. At qui a praefecto missi fuerant, consequebantur, capere virum sanctum studio omni contendentes. Et jam in propinquuo persecutores adesse audiebat. Ibi eis qui cum illo in navi erant, fugam in solitudinem convertendarum esse suadentibus, ipse melioreum secutus sententiam, prudenter militum effugit manus. Fuga enim posthabita ad persecutores na-

στιν διετωθάζοντες, την ἐν Ἀντιοχείᾳ πίστιν εἰσήγαν τε καὶ ἐπεψήφιζοντο· διὸ πρὸς αὐτὸν ὑπέρερον τὸ κύρος; ἐν Σελευκείᾳ ἐσχεν, ὡς ἐν τῷ πρὸ τούτου βολίῳ μνήμην ἐποιησάμην. Ὅποδε τοινον ἐν μέρει ποιουμένων τὴν αὐτῶν διαφορὰν ἔγχαλούμενοι, τι δὴ ποτὲ νῦν τοῖς περὶ Ἀκάκιουν διαφέρονται, διδοφονες αὐτοῖς; τὸ πρότερον καὶ κοινωνὸν καθεστώτες, τοιάνδε διὰ Σωφρονίου τὴν ἀπόκρισιν ἐποιήσαντο· Οἱ κατὰ δύσιν ἐπίσκοποι ἐνίσουν τὸ δμοσιεύσιον· δέ ἐτοιος ἐν τῇ ἔω τὸ κατ' οὐσίαν ἀνόμοιον εἰσηγεῖτο· καὶ ἀμφοτε τὰ μέρη τοῦ εὐθέος ξῆται ἐπιποντες· οἱ μὲν γάρ συγχειχυμένων εἰς μιανέντητα τὰς ὑποστάσεις Πατρὸς καὶ Γενοῦ συνήποτον διὰ τῆς τοῦ δμοσιεύσιον λέξις· δὲ πάλιν ἐξ ἐναντίας σφρόδρα τοῦ Υἱοῦ τὴν τῆς Πατρικῆς φύσεως οἰκειτητας διεχώρειν. Ἡμᾶς δὲ τὸν διλεύσιν ἐκατέβων φυγόντας, τὴν μέσην καὶ ἀκίνδυνον ἐπιλέγεσθαι· καὶ εὐσεβεῖν μάλα νομίζειν, ἀτε δὴ δμοιον εἰναι τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν καθ' ὑπόστασιν δογματίζοντες. Ὁδὲ μὲν οὖν ἀπολογεῖσθαι πρὸς τὴν μέρμυγιν ἀμηχανῶντο· ἐλέγχονται δὲ τὴν ἀλήθειαν τοφιζόμενοι, οἵτινες μὴ τοὺς περὶ Ἀκάκιον, ἀλλ' Ἀττιον ὡς τοῦ ἀνομοίου ἀρχηγὸν ἤτιάσαντο. Δοκοῦσι γάρ καὶ Ἀρειανούς ἐκκλίνειν ἐν μέρει καὶ τοὺς τιμῶντας τὸ δμοσιεύσιον· δι' ἀμφοτέρων δὲ, ἔτερ' ἀττα καινοτομεῖν ἥρημένοι ταῖς Ιδίαις φωναῖς· ὡς φησι καὶ Σεβῖνος δὲ Ψρωμάτων γλώττῃ τὰ Συνοδικὰ συνταξάμενος.

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ.

Περὶ τοῦ ἀγίου Αθανασίου· ὃς πρὸς τοῦ ἀστέρος ζητούμενος, τέχνη θαυμασίᾳ φυάς φέρετο.

Βασιλεὺς δὲ Ἀθανάσιον μαθὼν κατὰ τὴν Ἀλεξανδρειαν παρῆστι πλήθη ἐκκλησάζοντα, καὶ πολλοὺς τὸν Ἐλλήνων μεταπειθούντα τῇ τῶν λόγων σειρῆν τὸν Χριστιανισμὸν ἀσπάζεσθαι, προστάττεις ἐκείνην ἐλαύνεσθαι· εἰ δὲ βιάζοιτο μένειν, μεγίστας ἡπειρεὶς ζημίας. Πρόφασιν δὲ ποιεῖτο, οἵτινες φεύγειν παρὰ τὸν πρὸ αὐτοῦ καταδίκην σχίνον, μή προτραπτίς, τῇς ἐπισκοπῆς ἀντελάθετο· ἀλλ' οὐδὲ τοῖς παρὰ Κωνσταντίου ἐκορισθεῖσι τὴν εἰς τὰς ἐκκλησίας εἰσόδου συγχωρήσαι, τὴν δὲ πρὸς τὰς πατριδας κάθοδον μόνον· ἔνθεν τοις καὶ φεύγειν κατὰ τὸ τοῦ βασιλέως θεσπισμα βιαζόμενος, τοῖς περὶ αὐτὸν ἀσχάλουσι, καὶ ἐν δεινῷ ποιουμένοις τὴν φυγαδέλαν, ἀτενίσας εἰπε· «Θαρρεῖτε, ω τέκνα· νεφύδριον γάρ ἔστι, καὶ ταχέως διαλυθήσεται. » Ταῦτ' εἰπών, συσταξάμενος τοῖς οἰκείοις, καὶ τοῖς σπουδαιοτέροις παραχέμενος τὴν ἐκκλησίαν, ἔξελούν πλοιοῦ, διὰ τοῦ Νεῖλου εἰς τὴν Ἀλγυπτον ἥλαυνεν. Οἱ δὲ περὶ τὸν ἄρχοντα κατόπιν ἐδίωκον, ἐν χεροῖν θείναι τὸν διοιν ποιουμένοι τὴν σπουδήν. Ἐκ τοῦ σύνεγγυς, δὲ εἴναι τοὺς διώκοντας πεπυσμένος, τῶν περὶ τὸ πλοῖον εἰς τὴν Ἔρημον μᾶλλον φεύγειν λεγόντων, ἐκεῖνος γνώμη ἀρίστῃ χρησάμενος, σοφῶς διέφυγε τοὺς διώκοντας. Καὶ γάρ ἀφέντας τὸ φεύγειν, πρὸς τοὺς διώκοντας ἐξ ἐπιειστροφῆς ἐκέλευσεν ἀπαντάν. «Ω; δὲ τοῦτο ξύγνετο, καὶ ἐγγὺς τῶν διωκούντων ξῆται οἱ φεύγον-

τες, ὅπου ἀν εἴη Ἀθωνάσιος, οἱ διώκοντες ἐπυνθά-
νοντο· τῶν δὲ ἔγγυς εἶναι καταμηνύντων, καὶ εἰ
θάτον ἐλαύνοιεν, οὐκ εἰς μαχράν καταλήψοιετο,
ἀπηλλάττοντο. Οἱ μὲν οὖν διώκοντες ἀκίνητα κατε-
λάμβανον, παρατραπέντες τῇ σοφιστεῖᾳ· δὲ δὲ λαθὼν,
εἰς τὴν Ἀλεξάνδρου εἰσῆγετο· κάκεσσι χρυπτόμενος,
περῆκανε τὸν διωγμὸν, ἥντις οὐ τελεών; ἐπαύσατο.
Καὶ τὰ μὲν κατὰ Ἀθωνάσιον παρὰ τῶν Ἑλληνιστῶν
τοιαῦτα συγένη.

ΚΕΦΑΛ. Κ'.

**Ως αὐτοὶς συρροδότεροι συνεκρύπτει τὸν Ἐλληνι-
σμόν· καὶ περὶ Ἐλευσίνος τοῦ Κυπρίου, καὶ
Τίτου τοῦ Βοστρωνοῦ· καὶ περὶ Μάρι τοῦ ἐπισκό-
που Χαλκηδόρος.*

Ἐκ δὲ τούτῳ, καὶ Κυζικηνῶν πρὸς βασιλέα δι-
ποτε θευταμένων περὶ τινῶν οἰκείων πραγμάτων,
καὶ ὡς δίον εἴη τοὺς Ἐλληνικούς ἐπαναγαγεῖν νεώς,
θευμάσα: αὐτοὺς τῆς περὶ τὰ θεῖα τιμῆς, πάντα
παρέσχεν τὸν ἑδέησαν τῇ αἰτίᾳ. Εἰρῆσε δὲ καὶ
Ἐλευσίνον τὸν αὐτῶν ἐπίσκοπον Ιεράσθαι, ὡς τοὺς
νεῦς κατασκάψαντα, καὶ τούτοις ἐνθρόνιστα, μο-
νιστήρια τε συστησάμενον, καὶ χρητοροφεῖα καὶ γη-
ρυνομεῖα δειπράμενον, καὶ ἄλλ' ἄττα θεοφιλῆ ἔργα
διαπριζόμενον· καὶ τὸ μέγιστον, δις πειθοὶ λόγων
ἀμείλιν ἐπειθεῖ τῆς σφρέρας διξῆς τοὺς ἐλληνίζον-
τες. Καὶ νόμον ἔθετο, Κυζίκου μὴ ἐπιβαίνειν διοι-
κή αὐτόχθονες ἢσαν Χριστιανοί. Τὸ δὲ αἴτιον, ἵνα μή,
ψησθι, διαστατιάζοιεν περὶ τῆς θρησκείας, τῶν ἐπο-
κιών καὶ ὀμοφύλων συναρισμένων. Πρὸς δὲ καὶ τὸν
ἐνθημούντων ἐριουργῶν, καὶ ὅσοις περὶ τὴν τέχνην
τοῦχοληντο τοῦ νομίσματος· οὗτοι γάρ, ἐς πολὺ τε
πλήθος ἡρεμημένοι, καὶ δυσὶ μεγίστοις διαιρούμε-
νο: τάγμασι, θεσπίσματι τῶν ἐκ ποιλοῦ βασιλέων
ὸντα τὴν Κύζικον διατριβούντες ἢσαν, οὐκ ἐλαχίστην
ἴετος ἐκάστου ἀπόδοιραν τῷ δημοσίῳ κατατιθέμενοι,
οἱ μὲν χλαυδίων στρατιωτικῶν, οἱ δὲ κύριμα νομί-
σματος νεουργὸν παρεχόμενοι. Τὸν γάρ Ἐλληνισμὸν
δέξαν αὐτῷ συγχροτεῖν, βίᾳ μὲν ἐκ τοῦ προφανῆς
ἐπάγγειν, καὶ τιμωρεῖσθαι: πλῆθος τοσοῦτον, οὐκ εὐ-
θυνίον εἴναι φέτο· μηδὶς γάρ ἀν τοσοῦτον καθ' ἐκά-
στην πόλιν οἱ ἀρχοντες τὸν ἀριθμὸν μόνον ἀπεγρά-
ψαντο. Οὐ μέντοι δὲ καὶ ἀπειργεν ἐς ταυτὸ συνιέναι,
καὶ ὡς ἐκάστῳ βουλομένῳ ἦν εὐχεσθαι. Στερβός
γάρ γίνεται, ὡς οὐκ ἀν τοτε βίᾳ κατορθωθεῖ, δισὶ δῆ-
τῃς ἐκουσίου προστιρέσσεις δεῖται πρὸς σύστασιν.
Τούς γε μήν τὸν κλήρῳ, καὶ τοὺς ἥγουμένους τῶν
ἰκκλησιῶν καὶ τῆς πιστεως, διὰ σπουδῆς ἐποιεῖτο
δὲι μάλιστα ἀπελάνειν. Σκοπός δὲ ἦν αὐτῷ τὰς
συνήθεις διαλύειν τυνδόους τοῖς πλήθεσι, τῷ ἀπειναῖς
τοὺς προεστῶτας (οὗτε γάρ ἐκκλησιάζειν, οὗτε δι-
δάσκεσθαι ἦν εὐχερές, ποιλοῦ γε μήν ἔδει τῶν θεῶν
μετέχειν, καὶ τελείσθαι τὰ μυστικά), καὶ τῷ μαχρῷ
χρόνῳ ἐν λήθῃ τῆς οἰκείας καταστῆναι θρησκείας·
ὅλως δὲ καὶ σκοπῶν ὡς τοῖς πλήθεσιν οἱ ἐν κλήρῳ

A vigum convertere, eisque obviam ire jussit. Et
eum fugientes ipsi persequentibus propinquui es-
sent, et illi ubinam Athanasius esset interrogas-
sent, ipsi autem non procul abesse, ac si cursum,
celerius intenderent, statim eum comprehensuros
esse respondissent, periculum evasere (1). Ita
quidem persecutores calliditate ea illusi, nihil
egere. Athanasius vero clam Alexandriam rediit,
atque ibi latuit, donec persecutio quam fugiebat,
prorsus conquevit. Haec Athanasio a Græcæ su-
perstitionis sectatoribus accidere.

44 CAPUT XX.

*Ut Julianus denuo idolatriam Græcorum vehemen-
tius et acriter comprobarit, et de Eleusio Cyzi-
ceno. Tito Bostrensi, et Mari Chalcedonensi,
episcopis.*

B Interea Cyziceni legationem ad imperatorem,
negotiorum quorundam suorum causa miserant,
cum adjectione illa: Peropus esse, ut deorum
templū restitucentur. Quorum religionem lau-
dans Julianus, omnia quæcumque petierunt, eis
concessit. Et Eleusio eorum episcopo re divina et
urbe ipsa interdixit, quod delubri deorum solo
aquaasset, atque illis per injuriam illusisset: quod
monasteria et ad viduas ac senes alendos, ædes
construxisset, aliaque multa Deo grata opera per-
fecisset; denique quod verborum persuasione (id
vero gravissimum erat) Græcis multis, ut supersti-
tionem suam negligenter, persuasisset. Legem
tulit, ne quis Christianorum, qui indigena non
esset, Cyzicum adiret: causamque constitutionis
ejus addidit, ne scilicet propter religionem sedi-
tio moveretur, advenis popularibusque eorum
dein, qui eadem cum eis sacra colerent, opem illis
serentibus, et præterea Christianis lanisticis et mo-
netariis inquinilis ad eos accedentibus. Iste enim
maximo numero in frequentissimas duas classes
divisi, multorum imperatorum constitutionibus,
Cyzici cum conjugibus et liberis habitabant, et
non minimum tributum publico inferebant: illi
quidem chlamydem militarium, hi autem moneta
nova. Græcam namque superstitionem augere
maxime et comprobare volenti, vi publicitus uti,
et tantam hominum multitudinem irrogata poena
opprimere, parum commodum est visum. Ægre
siquidem urbium rectores vel numerum ipsum
Christiani populi inire potuerunt: neque ille etiam
in locum unum eos convenire, et precatiōnibus,
ut pro se quisque vellet, uti prohibuit. Satis
quippe sciebat, nihil prorsus valere in eis rebus
vī adhibitam, in quibus, ut consistant, prom-
ptum et voluntarium requiritur judicium. Clerum
autem, atque ecclesiarum religionisque præfectos,
ut exigeret maximo contendit opere. Consiliumque
ejus fuit, ut statas solitasque multitudinis synaxes,
ducibus eorum sublatis, tolleret: ita enim fore
erat, lib. III, cap. 14. Et forte his Athanasius
eodem fugæ stratagemate est usus.

(1) Hoc Sozomenus non habet lib. V, cap. 15. Et
alio loco ab eo, sicuti et a Nicephoro lib. IX,
ap. 34, est commemoratum. Est autem apud Su-

arbitratus est, ut neque contentus agere, neque docere nobis. multo vero minus de rebus divinis participare, mysticaque et areana sacra peragere, facile esset: et ut diuturniore tempore in libationem etiam religionis nostrae prorsus perveniremus. **45** Alque interim obtentum illum praetexit, quod clerus facile causam seditionis multititudini præberet. Eiusmodi agitans consilia, cum neque esset neque metueretur seditione ulla, Eleusinum cum suis, sicuti dixi. Cyzico discedere jussit. Dicitur sane pergravem Eleusio imposuisse conditionem, ut scilicet nisi intra menses duos, sua ipse impensa, Novatianorum ecclesiam, quam Cyzici ipse demolitus fuerat, restauraret, ex ea urbe pelleretur. Tito vero, Bostrensis tum civitatis antistiti, edicto publice promulgato, ut directus fuderet, præcepit: gratia crimina ei et clero ejus, si ad seditionem populum commovissent, minatus. Tum ea de causa libellum suppluem ad imperatorem misit, in quo non minorem esse Christianorum, quam Græcorum, in ea urbe numerum; seque multitudinem suam cohortationibus, ne ad tumultum spectet, detergere significavit. Imperator, ut populum reliquum adversus Titum concitaret, ad Bostrenses calumniam viro intentans, litteras dedit: scripsisse illum ad se, non ipsius cohortationibus, sed populum suo ipsius consilio, ad seditionem prorumpere. Alque ille clam plehem eo pacto, ut virum eum perinde atque insidiatorem ei hostem suum civitate ejiceret, permovit.

Plurima vero alia ad eumdem modum, qua ipsius jussu, qua vulgi spontanea temeritate et insultu, accidisse consentaneum est. Quorum ille malorum maxime auctor fuit, qui in eos qui talia patrare auderent, legibus non animadverteret, et verbis quidem delicta ejusmodi carperet, rebus autem ipsis ad ea peragenda cohortaretur: quippe in quo altissime odium religionis nostræ radices egerit; idque ipse sic præ se tullit. Proinde etiam si palam ipse persecutionem non exerceret, nihilominus tamen Christiani passim a vulgo graves acceperunt clades. Fana enim Græcorum aperiabantur, et simulacrorum supersticio applausu maximo approbabatur. Ipse autem publicitus sacra sua peregit: et Constantinopoli, Fortune in basilica, ubi ejus deæ statua collocata fuerat, sacrificavit. Ubi etiam Maris Chalcedonis in Bithynia episcopus, manu a puero eo ductus, quod in ætate decrepita suffusio oculorum videndi vim ei ademisset, imperatorem plurimum taxavit, impinnum, contemptorem Ihei, et desertorem, ignominiose appellans. **46** Ad quæ non aliud per iram respondit, quam quod cætitatem seni exprobrans, verbis tantum illum est ultius, et quod Christum blasphemia et maledictio persstringens, non tantum eum posse dixit, quem ille coleret, Galilæum Deum, ut cætitati ejus mederetur. Sic enim hoc ei solenne erat, ut Christum Galilæum, Christianos autem Galilæos vocaret. Cui episcopus, magna usus dicendi liberitate, ocurrrens: « Gratias, inquit, ago Servatori meo Deo, qui ut visum amitterem, pro eo atque nunc res habent, cu: arit, ne

A τὴν διάτασιν βέσον περέγεισι. Ταῦτ' οὖν φρενῶν μῆτε τὰς οἰδης μῆτε προσδικομένης στάσεως, τὸν Τελευτανόν, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ἀναχωρεῖν τῇ: Κυζίκου προσέβαστο. Αἴγεται γε μήν αἰτίαν ἐπιθεῖναι βραζούταν τῷ Τελευταίῳ, ἐντὸς δύο μηνῶν, εἰ μὴ τὴν τοῦ Ναυαστανοῦ ἐκκλησίαν, ἣν ἐν Κυζίκῳ χαθεῖν Εἰλίων, οἰκεῖοις ἀναλύμασιν ἀνεγείροι: αὗτοις, ἔκεινην ἐκλινεῖσθαι. Τίτον δὲ τὸν τηνικόδε τῇ: Βοστρικῷ πλεων τὰς ἡνίας διαχειρίζοντα προτροπίδην φεύγειν δημοτικά ἐκήρυξεν. Ἐπει γάρ τηνειται ἐν αἰτίᾳ ποιεῖν αὐτὸν τε καὶ τοὺς ἐν κλήρῳ, εἰ διασταύσει τὸ κτίζθος: βιβλίον βασιλεῖ πέμπων δ Τίτος, μὴ Ελαστον εἶναι τὸ Χριστιανικὸν τοῦ Ἐλληνικοῦ θεογενοῦ. εἰργεῖσθαι: δὲ ταῖς ἔκεινου παρενέσεις μὴ πρέπει στάσιν ἐρῆν. Σκοπῶν οὖν ἔντεῦθεν εἰ: τὴν κατὰ τοῦ Τίτου στάσιν μάλιστον αὐτούς: ἐρεθίσαι, τοῖς ἐν Βόστροις γράψων, τὸν διάδρομον διέβαλλεν, ὡς καὶ αἰτίαν βασιλεῖ γράψει: μὴ μέντοι δὲ διὰ τὰς ἐκείνου παρενέσεις πρὸς στάσιν χωρεῖν, διὰλλα ταῖς οἰκείαις γνώμας χρωμένους. Καὶ γε τέρμα παρεκλίνει τὸν δῆμον, ὡς ἐπίδουλον καὶ δυσμενῆ αὐτοῖς: καθεστῶτα, τῆς πλεων ἀπελαύνειν.

B Πλείστα δὲ καὶ διὰ τοιαῦτα, τὰ μὲν προστάγματα, τὰ δὲ καὶ δῆμων αὐτομάτοις προπετεῖσι τε καὶ ἐπαναστάσεις ουμδῆναι εἰχεῖσθαι αὐτοῖς: ἔκεινοι μάλιστα ἦν, διὰ μὴ καλάσσει νόμων ὑπάγων τοὺς οὐτα δρῶντας παράνομα, μέχρι δὲ λόγων τὴν μέμψιν ἐπιτίθεται, Ἑργοις: προύτρεπτο, ἵτε δὴ πρὸς βάθος ἐντετάχεις τὸ πρὸς τὴν θρησκείαν μέτος αὐχών. «Ἐνθεν το: καὶ μὴ προφανῶς ἔκεινου ὅπῃθεν διώκοντος, οὐδὲν ἥτιον οἱ Χριστιανοὶ δῆμων ἐπιθέσεις τὰ πάνδεινα ἐπασχον. Τὰ μὲν γάρ τῶν Ἐλλήνων ἴωνγοντο ἱερά· καὶ δὲ Ἐλληνισμὸς ὁ: μάλιστα ἐκροτεῖτο. Ἐκείνοις δὲ καὶ δημοσιὰ τὰς θυσίας ἐτέλειεν: καὶ τὸν τῷ βασιλεικῇ δὲ τῇ τῇ: Κωνσταντινουπόλεως ἐπίθετο Τύχη, δικου δὴ καὶ τὸ τῇ: Τύχης ἀγαλμα λόρυτο· ἔνθα καὶ Μάρις δ τῆς ἐν Β. Ουνιά: Χαλκιδόνος ἐπίσκοπος ὑπὸ χειραργῶν ἡγμένος, ἦν γάρ τῷ πολλῷ γῆρᾳ ὑπόχυσιν τῶν δρθαλμῶν πεποιηών, πλείστα D τὸν χρατοῦντα διεκυμάδησεν, ἀτεβῆ· καὶ διθεον καὶ ἀποστήτην τούτον ὑδρίσας. «Ο διὰ μηδὲν διλλο προσοχθεῖσα, τὴν τύχλωσιν ὄντας διεσύδη: λόγοις μόνοις αὐτὸν ἀμυνόμενος· καὶ ἐπιτικνέτων εἰ: Χριστὸν ἐβλασφήμει· καὶ μηδὲ τὸν, διὰ σέβεις, Γαλιλαῖον Θεὸν δυνατὸν εἶναι: θεραπεύειν, τὴν πήρωσιν ἐπειπῶν· οὐτα γάρ ἦν ειωθός ἔκεινων Γαλιλαῖον μὲν τὸν Χριστὸν, τοὺς δὲ ἐξ αὐτοῦ Γαλιλαῖος καλεῖν· δ δὲ ἐπιτικνός παρῆσται χρησάμενος, πρὸς ταῦτα ὑπῆγεται· « Χάριν ἔχω, φησί, τῷ ἐμῷ οὐτῆρι Θεῷ, μὴ βλέπειν, τό γε νῦν ἔχον, παρασκευάσσοντι, ίνα μὴ τὸ σὸν ἰδω παμιλαρον πρόσωπον πρὸς διέσεισιν ἀποκλίνων. » Ό δὲ τὸ πρᾶσον δῆθεν ὑποκρινόμενος, οὐδὲν ἀπεκρίνατο· δεινῶς δὲ λέν τὸ πρᾶγμα μετήργετο. Εἰδὼς γάρ τούς: ἐπὶ Διοκλητια-

ιού μαρτυρήσαντας ὡς διὰ τιμῆς ἤγοντο τοῖς Χριστιανοῖς, καὶ τὸ πρόθυμον τῶν μαρτυρεῖν ἡπειρυμένων ἑρῶν, ὥσπερ κανὸν τούτῳ φίσονῶν, ἀλλὰν ἐπράπετο. Καὶ τὸ μὲν τῆς ὡμότητος ὑπερβάλλον, καὶ τὸ δὲ ἔαυτοῦ κολάζειν Χριστιανοὺς, ἀπεβάλλετο· τρέμα δὲ διώκειν οὐκ ἀπήρνετο, τὸ πλεῖστον τοῖς δῆμοις καὶ τῷ βουλομένῳ δεινόν τι πράττειν κατὰ Χριστιανῶν ἐφιεῖ. Οὐτω γάρ ἐκείνῳ ἐδόκει τὸν Ἑλληνισμὸν κρατῦναι, τὸν ἀνέξικακον οὐα δέλεαρ δῆθεν προσεβλημάνω, καὶ τοῖς ἀπὸ Χριστοῦ φιλάνθρωπον, ὥσπερ καὶ πρᾶσιν, εἶναι ὑποκρινόμενον.

non posthabuit. Quapropter vulgo populis, et aliis quicunque tandem vellent in Christianos quidquam committere, id permisit: ita demum superstitionem Græcorum invaliditatem arbitratus, si malorum tolerantiam veluti inescationem prætendens, placitudinem atque humanitatem etiam erga Christianos simularet.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

**Οὐτι τέχνη κρατύων τὰ Ελλήνων δι' Ιουλιανὸν, τὰ τῆς θμετέρας ιδιώματα πολιτείας μετεγερπλέστο ἐτοῖς εἰδωλολεῖσι.*

Ἡδοὺς μὲν γάρ τὰ πρώτα τοῖς πρᾶσι φανεῖς, προῦῶν οὐχ ὅμοιον ἔαυτὴν παρεδείκνυν. Ὁπου μὲν γάρ συκοφαντίας καὶ διαδολῆς κατὰ Κωνσταντίου ἐγένετο, προθύμως ἀπαντεῖ Χριστιανίς ἐπράττειν· ἐνθα δὲ μῆτον τοῦτο ἦν, δικοινῇ πᾶσιν ἡμῖν ἐτραμβεῖς μίσος, φανερῶς ἐπαρρήσιαζετο. Σπεύδων δὲ τὴν ὑπῆκοον πᾶσαν ὑπὸ τῷ Ἑλληνισμῷ γενέσθαι, χαλεπῶς εἶχεν, ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ παρευδοκιμούμενην τὴν θρησκείαν ὄρων· οὐ τε γάρ νεώς καὶ θυσίαι καὶ αἱ πάτερις ἐστρατεῖται τῶν Ἑλλήνων κατὰ πόλεις πρὸς γνώμην ἡσαν αὐτῷ· μάλιστα δὲ ἡνίστο λογιζόμενος πῶς ἀν καὶ εἰσέπειται τὸ Εμπεδον ἔχοιν. Ἐρημα γάρ τῇ; ἐκείνου ἐπικουρίας γενόμενα, ἐν ἑτοίμῳ ἔχειν ταχείαν τὴν μεταβολὴν. Μάλιστα δὲ καιρίαν ἐπλήγετο πολλῶν ἱερέων καὶ γαμετάς καὶ παιδές καὶ οἰκέτας; Ληστιανίζειν μανθάνων. Καθ' ἔαυτόν τε συμβάλλων συνίστασθαι τὴν θρησκείαν ἡμῶν ἐκ τοῦ βίου καὶ τῆς τῶν μετιόντων αὐτῆν ἀγαθῆς πολιτείας, πάντα κάλων ἔκνει, ὅστε δή καὶ τὰ Ἑλλήνων πρᾶς τὰ θμέτερα μεταφέρειν. Τούς τε γάρ εἰδωλικοὺς νεώς διεσκεύαζε βρήμασι τε καὶ προεδρίαις· ἀναγνώσεις τε καὶ διδοκαλίας Ἑλληνικοῖς; δόγμασιν ἐγκειμένας· καὶ θυηπόλους καὶ ἀναγνώστας ἐπίσης ἡμῖν· εὐχὰς τεταγμένας ὠρῶν τε καὶ ἡμερῶν· Ετὶ δὲ φροντιστήρια ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, καταγωγία τε φύκοδημει ἔνοις τε καὶ πτωχοῖς· καὶ τὴν ἀλλήλην ἐπεδίχνυτο φιλανθρωπίαν, τὰ Ἑλλήνων ἐντεῦθεν σεμνύνειν αἰρούμενος. Τῶν δὲ ἔκουσιων καὶ ἀκουσίων ἀμαρτημάτων, ὥσπερ ἡμῖν θύος, προσήκοντα τίθεισι οὐφρονίσματα. Οὐχ ἡκίστα μέντοι διὰ σπουδῆς; εἶχε ζηλοῦν τὰ τῶν ἐπισκόπων συνθήματα, οἵς έθος τοὺς ἔνοις διθεν δή ποτε διιδόντας, καὶ παρ' οὓς ἀν γένωνται, θεραπείας ἀξιοῦσθαι καταγομένους, σᾶπαρ γνωρίμους καὶ φίλους διὰ τὴν τοῦ συμβούλου μαρτυρίαν· καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ταῦτ' ἐν νῷ ἔχων, ἐπίσης παρεσκεύαζε τοὺς Ἑλληνιστὰς τοῖς Χριστιανοῖς; βιοὺν, προσεθίζειν τα τοῖς ἔκσινων ἐπιτελεύταις, καὶ πλήν γε τῶν δογμάτων ἀκραιγῶν τοῖς διλοις τῆς πολιτείας ἔκεινης ἔξομοιούσθαι. Οὐτὶ δὲ τοῦτο οὕτως ἔχον ἔστιν, ἐξ αὐτῆς; τῆς τοῦ

A impurissimum vultum tuum ad impie:atem deci-hiantem conspicere. » Et ille placibilitatem qui-dem assimulans, nihil respondit, sed rem eam tamen graviter admodum accepit. Nam cum sciret in quo honore apud Christianos essent, qui sub Diocletiano martyrium obierunt, et insuper alacritatem eorum qui ad idem martyrium aspirarent, cerneret, gloriam eis talēm invidens, aliam instituit viam. Quod enim sumimae esset sacerdotia, ut per seipsum Christianos cruciando curaret, id repudiavit: ut eos autem occulēt persequeretur,

B

CAPUT XXI.

Quomodo Julianus arte et dolo idololatriam confirmatus, religionis nostræ proprios ritus idolorum fanis accommodare instituit.

Et primū quidem facile et gratum se omnibus callide præbuit: progressus deinde, non eumdem, aut sui se similem exhibuit. Ubi namque calumnia aut criminatio aliqua Constantii esset, alacriter Christianis omnia tribuit. At si ea causa non exstaret: odium quod in nos communiter in pectore reconditum habebat, in apertum protulit.

Et cum hoc unum maxime ageret, ut omnes imperio Romano subditi, Græcam complectentur superstitionem, per molestem ei fuit, quod religionem suam a Christianismo gloria longe superari videret. Tempa quidem, sacrilicia, et patriæ Græcorum solemnitates, festique dies per urbes exscentia ei fere procedebant. **47** Illa vero maxime sollicitudine angebatur, quowodo in posterum quoque cultum talem stabiliret: quod metueret, si is præsidio suo destitueretur, ne brevi rerum mutatione collaboreretur. In primis sane quasi lethale vulnus ei hoc infixit, quod multorum sacrificiorum conuges et liberos et ministros, Christianos esse viseret; et quod secum ipse consideraret, religionem nostram in sanctitate vite morumque integritate, eorum qui eam complectuntur, consistere, omnem movit funem, ut Græcorum mores ad instituta nostra accommodaret.

D Itaque in idolorum templis fieri curavit subsellia et primarios suggestus; instituit lectiones et doctrinas, quæ tamen Græcis dogmatibus inniterentur; præterea sacerdotes et lectores more nostro, item certas certarum horarum et dierum preces. Scholas eliam et phrontisteria virorum et mulierum philosophiæ ethnicae addictarum, peregrinorum que et egenorum construxit domicilia, atque aliam insuper ostendit humanitatem, ut Græcorum sacralibus rebus admirationem consequerentur magorem. Delictorum quoque quæ vel a prudentibus vel ab imprudentibus sunt, ex consuetudine nostra penitentia interveniente, congruentes constitutæ coerciones. Eodem etiam studio æmulari conatus est cum ualitiarum litterarum lessera, quas

episcopi dare solent, ut undecunque et ad quos- **A** βρασιλέως ἐπιστολῆς, ἦν Ἀρσακίῳ τῷ ὄργανῳ: ἡ α-
cunque hinc et inde hospites adveniant, moribus λατίς: ἀπέστειλεν, ὡς οἴδι τε, τοῦτο δεῖξαι πειρά-
nostris exceptis benigne currentur, perinde atque σοματι. Γράφει δὲ οὕτως·
noti et amici per tesseræ et signi ejus testimonium. Et, ut simpliciter dicam, ejusmodi in animo
versans consilia, Græcos eodem quo Christianos modo vivere instituit: eosque studiis atque iusti-
tutis aliis nostris propalam assuescere, extra dogmata tamen, et æquari nobis voluit. Porro id ita
se habere, ex ipsius imperatoris epistola, quam ad Arsacium, sacrorum suorum in Galatia ponti-
ficem, dedit, quantum licet, ostendam. Scribit autem ad hunc modum:

48 CAPUT XLIII.

*Epiſtola Juliani ad Pontificem Galatię Arsacium,
ut Christianorum mores imitando consecetur.*

« Græca religio nondum ex sententia nostra procedit, idque eorum qui eam complectuntur. culpa. Amplitudo enim et magnificentia deorum, optata etiam omnia et spem omnem excedit. Sed propitia sit nostris sermonibus Nemesis (1). Tantam namque tam brevi mutationem, ne votis quidem paulo ante expetere quisquam ausus fuisset. Quid igitur? an sufficere ista putamus: nec ad ea respicimus, quæ maxime impietatem deorumque contemptum auxerunt? ad eam scilicet, qua advenas excipimus hospitalitatem, ad euram mortuorum sepeliendorum, atque ad fictam vitæ sanctimonii: in: quorum unumquodque apud nos singulari studio vere fieri oportere arbitror. Nec satis est te solum tam, verum etiam omnes omnino qui in Galatia sunt sacerdotes, cui similes esse convenit: quos vel terrore, vel persuasione, ut probi sint, adducito, aut sacri ministerii functionem eos deponere cogito; siquidem una cum conjugibus, liberis et servis ad deorum cultum non accesserint, sed servos aut liberos aut uxores Galilæas retinuerint; quippe erga deos ipsos impie se gerentes, contemptumque deorum cultui eorumdem præferentes. Deinde sacerdotem quemque cohortare, ne in theatro conspiciatur, ne apud caupones potet; neve arti enīquam aut opera pudenda et ignominiosa præsit. Et morem quidem gerentes honore prosequere, rebelles vero a te repellere. In urbe quaque frequentia ad excipiendos benigne hospites xenodochia exstrue, ut advenæ non nostræ tantum religionis, sed alieni etiam, quicunque petierint, aut indiguerint, humanitate nostra persfruantur. Unde autem ad eam rei pecunia suppeditet, provisum mihi est. Triginta enim millia modiorum frumenti, et sexaginta millia sextariorum vini, quotannis in eum usum per Galatiam conserfi jussi; et quintam hujus tributi partem pauperibus qui sacerdotibus inserviunt, dari: reliquin autem omne advenis et hospitibus aliisque potentibus a nobis dividi debere censeo. Turpe siquidem esset, cum inter Judæos mendicus non sit, et impii Galilæi non suos tantum, sed nostros etiam homines alant, si opem et auxilium nostrum requirere nostri viderentur. **49** Porro Græcae religionis observatores, ut ad ministerium

Ἐπιστολὴ Ἰουλιανοῦ Ἀρσακίῳ ἀρχιερεῖ Γαλα-
τίᾳς, ὃστε ἐπίσης ἡμῖν πολιτεύεσθαι.

« Οὐ Ἐλληνισμὸς οὐπω πράττει κατὰ λόγον ἡμῶν ἔνεκκα τῶν μετιόντων αὐτόν. Τὰ γὰρ τῶν θεῶν λαμ-
B πρὸ καὶ μεγάλα, κρείττονα πάστις μὲν εὐχῆς, πά-
στις δὲ ἐλπίδος. Πειρεὶς δὲ ἔστω τοῖς λόγοις ἡμῶν ἡ Ἀδράστεια. Τὴν γὰρ ἐν δλ̄γψ τοιάτην καὶ τηλι-
κάτην μεταβολὴν οὐδὲ εὔξασθαι τις δλ̄γψ πρίτε-
ρον ἐτόλμα. Τις οὖν ἡμεῖς οἰδεμένα ταῦτα ἀρκεῖν; Οἱ δὲ ἀποβλέπομεν δι μάλιστα τὴν ἀθεότητα συνηγένεσιν, η περὶ τοὺς ἑνόντις φιλανθρωπία, καὶ η περὶ τὰς τε-
ψίκας τῶν νεκρῶν προμήθεια, καὶ η πεπλασμήν
οὐμόντης κατὰ τὸν βίον. Ὅτι ἔκαστον οἴομει χρῆναι παρ' ἡμῶν ἀληθῶς ἐπιτηδεύεσθαι. Καὶ οὐκ ἀπόρη
τὸ σε μόνον εἶναι τοιοῦτον, ἀλλὰ πάντας ἀπαξιπάν-
οι περὶ τὴν Γαλατίαν εἰσὶν ἱερεῖς· οὓς η δυσώπη-
C σιν, η πεισσον εἶναι σπουδαίους· η τῆς ἱερατικῆς λειτουργίας ἀπόστησον, εἰ μὴ προσέρχονται μετὰ γυναικῶν καὶ παιδῶν καὶ θεραπόντων τοῖς θεοῖς, ἀλλ' ἀνέχοντο τῶν οἰκετῶν η οὐέων, η τῶν Γαλι-
λαίων γαμετῶν, ἀσεβούντων μὲν εἰς τοὺς θεοὺς, ἀθεότητα δὲ θεοσεβείας προτιμώντων. Ἄπειστα πα-
ραίνεσσον ἱερέα, μήτε ἐν θεάτρῳ παρεβάλλειν, μήτε ἐν καπηλειψ πίνειν, η τέχνῃς τινδές καὶ ἐρασταίς αἰσχρᾶς καὶ ἐπονειδίστου προτίτασθαι. Καὶ τοὺς μὲν πειθομένους τίμα, τοὺς δὲ ἀπειθήντας ἔξωθεν. Ξενοδοχεῖα καθ' ἐκάστην πόλιν κατάστησον πυχνά· ἵνα ἀπολαύσωσιν οἱ ξένοι· τῆς παρ' ἡμῶν φιλανθρω-
πίας· οὐ τῶν ἡμετέρων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν διὰλιν δοτις· ἀν δειθῇ· χρημάτων δ' θεῖν εὐπορήσεις, ἐπι-
νενόηται μοι τέως. Ἐκάστου γὰρ ἐνικευτοῦ τρισμυ-
ρίους μοδίους κατὰ πάσαν τὴν Γαλατίαν ἐκέλευσε δοθῆναι σίτου, καὶ ἔξακις μυρίους οἰνου ξέστας. Ὅτι
D τὸ πέμπτον μὲν εἰς τοὺς πένητας τοὺς σοὶς ἱερεῦσιν ὑπηρετούμενους ἀναίτεκεναι φημι χρῆναι· τὰ δὲ διὰλια τοῖς ξένοις καὶ τοῖς μεταιτούσιν ἐπινέμεσθαι παρ' ἡμῶν. Αἰσχρὸν γὰρ, εἰ τῶν μὲν Ἰουδαίων οὐδεὶς μετατεί, τρέφουσι δὲ οἱ δυσσεβεῖς Γαλιτῖοι πρὸς τοῖς ξένοις ἡμετέρους· οἱ δὲ ἡμέτεροι τῆς παρ' ἡμῶν ἐπικουρίας ἐνδεῖς φανοῖστο. Διδάσκει δὲ, καὶ συνεισφέρειν τοὺς Ἐλληνιστὰς εἰς τὰς τοιάντας λειτουργίας, καὶ τὰς Ἐλληνικὰς κώμας ἀπάρχεσθαι τοῖς θεοῖς· τῶν καρπῶν· καὶ τοὺς Ἐλληνικοὺς ταῖς τοιάταις εὐποίεις προθίζει, δι-
δάσκων αὐτοὺς, ὡς τοῦτο πάλαι ήν ἡμέτερον Ἑργον. «Ομήρῳ; γοῦν αὐτὸν πεποίηκεν Εὑμαίον λέγοντα·

(1) Ἀδράστεια εἵργος: στρατόπεδον φθένον· εἰ, σὺν δὲ ἀδράστειᾳ λέγων. Euripid. Adrastia corce lingue-
rum invidiam. Cum invidia terba facias.

rum, ut primicias frugum diis ipsis persolvant, doce; hominesque Græcos officiis et benefactis talibus assuefac, antiquitus nostri moris operisque id fuisse eos admonens. Homerus enim Eu-

mœum hæc ita dicente inducit :

Σεῖρ', οὐ μοι θέμις ἔστ', οὐτ' εἰ κακῶν σέθειν

[Εξθοι.]

Σεῖρον διπάσαι· πρὸς γὰρ Διός εἰσιν ἀπαύτες

Σεῖραι τε πτωχοὶ τε.

Δοσίς δ' διλήγη τε φιλη τε.

Ηῆδε τὰ παρ' ἡμῖν ἀγαθὰ παραζηλοῦν δὲλλοις συγχωροῦντες, αὐτοὶ τῇ φρεθυμίᾳ καταισχύνομεν, μᾶλλον δὲ καταπροώρεθα τὴν εἰς τοὺς θεοὺς εὐλόγειαν. Εἴ ταῦτα πυθούμην ἔγώ σε πράτοντα, μετατὸς εὐφροσύνης ἔσομαι. Τοὺς ἡγεμόνας διλγάχεις ἐπὶ τῆς οἰκίας ὅραι· τὰ πλειστα δὲ αὐτοῖς ἐπιστέλλε. Εἰσιν δὲ εἰς τὴν πόλιν, ὑπαντάτω μηδεὶς αὐτοῖς λερών· ἀλλ' ὅταν εἰς τὰ λερὰ φοιτῶσι τῶν θεῶν, εἰσω τῶν προβύρων. Ἡγεισθω δὲ δι μηδεὶς αὐτῶν εἰσω στρατιώτης· ἐπέσθω δὲ δι βουλδμενος· δῆμα γὰρ εἰς τὸν οὐδὸν ἥλθε τοῦ τεμένους, καὶ γέγονεν ιδιώτης. Ἀρχεῖς γὰρ αὐτὸς, ὡς οἰσθα, τῶν Ενδόν· ἐπειὶ καὶ δι θεοὺς ταῦτα ἀπαιτεῖ θεομόρ. Καὶ οἱ μὲν πειθόμενοι κατὰ διλήθειάν εἰσι θεοειδεῖς· οἱ δὲ ἀντεγχομένοι τοῦ τύφου δοξοκόποι εἰσὶ καὶ κενόδοξοι. Τῇ Πεσσινοῦντι βοηθεῖν έτοιμος· εἰμι, εἰ τὴν μητέρα τῶν θεῶν θέω καταστήσουσιν ἁυτοῖς. Ἀμελούντες δὲ αὐτῆς, οὐκ ἀμερπτοι μόνον, ἀλλὰ, πικρὸν εἰπεῖν, μή καὶ τῇ παρ' ἡμῶν ἀπολαύσουσι δυσμενείας.

glexerint, non modo id reprehensione non carebit, verum etiam (quod dictu acerbum est) ne ad iniurias nos irritent, periculum fuerit.

Οὐ τάρμοι θέμις ἔστι κομιζέμενη η ἔλευσίρειν

'Αρέας οἱ τε θεοῖσιν ἀπέχθορται ἀθαράτοιστ.

Πειθεῖ τοῖνυν αὐτούς, εἰ τῆς παρ' ἡμοῦ κηδεμονίας ἀντέχονται, πανδημεῖ τῆς μητρὸς τῶν θεῶν Ικτέας γενέσθαι. »

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

"Οσα κατὰ τῆς ήμῶν ενσεβείας δισεδής ἐπράττε, καὶ ὡς δόλῳ θύειν τὸν στρατόν παρεσκευάσει, χρυσὸν διωρέμων αὐτοῖς.

Οὐτώ μὲν οὖν Ίουλιανὸς καὶ ποιῶν καὶ γράφων, ἀμαχεῖ μεταθήσειν φέτο τοὺς Χριστιανοὺς πατρίων εὗών· καὶ πάντα κάλων, τὸ τοῦ λόγου, κινῶν ἐπὶ καθαίρεσι τοῦ δόγματος, οὔτε φρδίως εἰχε πειθεῖν, δι' αἰλούνης τε ἐδόκει περιφανῶς βιάζεσθαι, φεύγων τὸ τυραννικόν; εἶναι δόξαι. Οὐ μὴν ἐνέλιπε της προσθυμίας· πάντα δὲ κάλων, τὸ τῆς παροιμίας, ἔκινει, πρὸς Ἐλληνισμὸν τὸ ὑπήκοον μεταθεῖναι· καὶ τὸ μὲν αὐτὸς ἐπράττε, τὸ δὲ διὰ τῶν ἀρχόντων ἐποίει. Ἀτεχνῶς δὲ προσεθίζων ἀπαντας ἐλλήνιζεν, καὶ μᾶλλον τὸ στρατιωτικὸν, προηγουμένως μεταπλάττει πρὸς τὴν προτέραν ἔξιν τὸ μέγιστον σύνθημα τῶν Ῥωμαλῶν συμβόλων· διὰ Κωνσταντίνος εἰς σταυροῦ σχῆμα μετατυπώσας κατὰ θελαν, ὡς εἰρηταί, βούλησιν, τοῦ στρατοῦ ἡγεισθαι προσέταξε. Ταῦτα γε μὴν ἀηδονίας εἰκόσι διὰ σπουδῆς ἐποιείτο προσπειργράψειν αὐτῷ τὸν ὄπατον τῶν

Hospes, vel si te nostras pertingeret ardes

Advena deterior, justos auferret honores.

Ab Iove namque venit mendicus et hospes eadem:

Et nobis sunt parva quidem, sed munera grata.

Non committendum igitur, ut aliis bona nostra æmulari permittamus, ipsi autem per socordiani nos pudore afficiamus, seu potius deorum observantiam et religionem prodamus. Atque si hæc te ita exequi audiero, hilarem et lætum me reddes. Provinciæ rectores perraro domi suæ vise: frequenter autem epistolas ad eos mitte. Eisdem in urbem advenientibus, nullus sacerdotum obviari eat: sed cum in deorum templo ingrediuntur, intra vestibulum saltem occurrat. Ne quis autem miles eos ædem sacram ingredientes præcedat, sequatur lamen qui volet. Quamprimum enim magistratus solum delubri attigerit, privatus redditur. Tu siquidem, quod nosti, intra templum imperium obtines. Atque id divinæ etiam flagitant sanctiones: quibus qui parent, veri deorum sunt cultores. Qui vero fastu efforuntur, insolentis sunt jactantiae et vanæ gloriae auctiatores. Pessimum subvenire paratus sum (1), si ipsi sibi deum matrem propitiariam reddiderint. Eam vero si negligerint, non modo id reprehensione non carebit, verum etiam (quod dictu acerbum est) ne ad iniurias nos irritent, periculum fuerit.

Non etenim fas est hominum succurrere rebus,

In sensi qui sint diis Immortalibus ipsis.

Quapropter illis persuade, si studium curamque meam sibi conciliare volunt, ut universi simul matri deorum supplicant. »

50 CAPUT XXIII.

Quæ contra pietatem nostram impius egerit, et ut dolo exercitum ad deorum sacrificia, donativo ea de causa dato, petilicere tenturi.

Sic Julianus, hoc cum ageret et scriberet, citra bellum Christianos se ad patrias consuetudines traducturum putavit: omnemque (quod dicitur) lapidem, ut dogma nostrum aboleret, movit. Sed persuasio difficultilis ei fuit. Rursum autem si proptalam vim adhiberet, probro id sibi fore credidit, quod tyranni suspicionem fugere contenderet. Non tamen propterea quidquam de ardore studioque suo, ut subditos ad Græcam superstitionem pertraheret, remisit. Et quædam ille per seipsum agebat, quædam per præfectos suos expediebat. Ad Græcam autem omnes omnino superstitionem, potissimum vero milites assuefaciens, in primis maximum inter Romana vexilla signum, quod Constantinus in crucis formam redactum, juxta divinam (ut diximus) voluntatem, in exercitu præferriri instituit, ad priorem statum reduxit. Et in publi-

(1) Apud Plin. lib. vi, cap. 32, inter Galatiæ oppida numeratur Gallorum Tolistobogorum Pessimum.

cis tabulis scipsum depingi magno studio curavit: A θεῶν αὐτοῦ Διὶ, ὃς ἔκ τενος οὐρανίου νεφέλης πρὸ κύπτοντα, καὶ στέφος, καὶ τὴν ἀλουργὸν ἔσθῆτα, καὶ δια τῆς βασιλείας σύμβολα, καταπέμποντα· πρὸς δὲ καὶ Ἐρμῆν τε καὶ Ἀρεα ἐκατέρωθεν πρὸς αὐτὸν ὀρῶντας ἡδέας, ὥσανετ ἐπιμαρτυροῦντας τοῖς ὄφθαλμοῖς, ὡς δέ τοι ἀγαθὸς εἶη πέρι λόγους, καὶ οὐχ ἡττον πολεμικός. Ταῦτά τε καὶ ἄλλα τούτοις προσεοικότα, καὶ πρὸς τὴν Ἑλλήνα θρησκείαν ἐκκαλούμενα τοὺς πολλοὺς, παραμίγνυσθαι τοῖς δημοσίαις εἰκόσι προσέταττε. Ταῦτα δὲ ἐποίει, ὡς διὰ γε πρωφάσεις τῆς ἐξ θύσιος ἐστι βασιλέα τιμῆς, καὶ τοὺς συγγεγραμμένους ἡρέματα παώς ἐθίσωσι προσκυνεῖν. Τοῖς δὲ ἐκ παλαιοῦ ἔθεσιν ἀποχρώμανος, περινοὶ πάσῃ τὴν εών ὑπηκόδων κλέκτει προσάρεσσιν. Πρὸς σκοποῦ γάρ εἶναι αὐτῷ διετο, ὡς, εἰ σύντοις ἔχοντας πειστείεν, ἐν ἑτοίμῳ ἔχειν καὶ πρὶς τὸ λείπον ἐπιχειρεῖν· δικαίως δὲ αὐθίς κολάσειν, εἴγε ἀπειθοῖεν, καὶ νεωτερίζειν δῆθεν πέρι τὸ Ἀρματινὸν ἔθοιτα ἔθη· ἀλλὰ τε καὶ εἰς μακρὸν πολιτείας· Εθος καὶ βασιλείαν ἔξαμπτάνοντες. Τὸ μὲν οὖν ἐπινόμα διάγοις συνήκαν· οἱ καὶ δικαὶοι εἰσεπράχθησαν μὴ προσκυνεῖν ἐθελήσαντες· τὸ δὲ γε πλήθος, οὐάπερ φιλεῖ, καὶ ἀγνοΐξ καὶ γνώμη ἀπεριέργω, ὥσανετ νόμῳ τιγούμενοι παλαιῶς ἐπίσθαι, ὡς ἔτυχε ταῖς εἰκόσι προσήσαν. Καὶ τῷ μὲν τοιούτῳ διανοούμενῷ καὶ πράττοντι οὐδὲν πλέον τὴν γένεσιν· καὶ πέρ δὲ οὐτω τῆς τέχνης ἐλτελεγμένης, ἐτέρων ἐθάδες, διὰ πάντων ἐπενοῶν, ὡς ἐκατοῦ ἐπίσης θρησκεύειν πεισή τοὺς ἀρχούμενους. Οὐδὲ διεπράττετο, οὐδέν τι τοῦ προτέρου ἔλλειπει. Περιφανῶς δὲ καὶ βαινέρον ἔκειναι ἐπετολμῆθε· δὴ δια πρόστιν ἀνδρίας οὐκ διλήγης ἔνδειξις ἦν τῶν ἐν βασιλείοις στρατευόμενων. Οὐα γάρ ἐν χωνευτηρίῳ, εἰ τε νομίζεινοι καὶ οἱ ταῖς ἀλτηθίαις διτες Χριστιανοὶ, κατάδηλοι πᾶσιν ἐγίνοντο.

C Postquam enim tempus advenit, ut imperator civibus congariū daret, (id quod antiquitus apud Romanos Kalendis praecepit, imperatorisque et imperialium urbium natali die facere receptum sicut), secum ipse considerans, milites nostros aperti candoris et magnæ simplicitatis esse, pecuniaeque cupiditate teneri, et consueto donativo facile capi posse, arte quadam, ut vel inviti demonibus sacrificarent, consilium invenit. Lege namque olim cautum erat, ut ad munus capiendum accedentes sacrificarent. Atque id ipsum illi facere jubebantur. Propositumque simul ad ignem erat et ihu et aurum. Ibi fortē animum quidam declararunt, quod adolere thura nollent, donum contemnentes. Nonnulli naturæ improbitatem veteris legis obtentu contegentes, ne intelligere quidem adquod malum delapsi essent, potuerunt. Alii lucrosa jactura, et fortasse formidine multorum tumultuum inescati, quamvis errare se intelligerent, tamen quomodo animis excruciantur, effugere non potuerunt.

D "Ω; γάρ καὶ πρὸς ἐνέστη βασιλέα δωρεῖσθαι τοῖς ὑπηκόσις χρήματα, Εθος δὲ ἦν τε παλαιοῦ τοῦτο Ἀρματίνος πράττειν, ἐν τε λερομηνίαις καὶ βασιλίων καὶ βασιλίδων πόλεων γενεθλίοις; τῶν ἡμερῶν, διαλογισάμενος ὡς τὸ παρ' ἡμῖν στρατιωτικὸν, εὐηθεῖτο τὸ πλείστον καὶ ἀπλότητοι διεῖδη, ἥττηται τε χρημάτων τῇ κατ' Εθος πλεονεξίᾳ ἀλώσιμον, τέχνη θύειν τοῖς δαίμοσι καὶ δικοντας φιλονόμει. Νενόμιστο γάρ δῆθεν ἐκ παλαιοῦ τούς ἐπὶ τὴν δωρεὰν παριόντας θύειν· καὶ τούτο ἐνεκελέυντο δρόμον προκειτο γάρ καὶ διλενος καὶ χρυσός. Ἐνταῦθα τὴν ἀνδρίαν οἱ μὲν ἐνεδειξαντο· τό τε γάρ δύορον ἀπεώσαντο, μὴ θυμιάνην ἥρημένοις· οἱ δὲ τὴν μοχθηρίαν τῆς φύσεως; τῷ προσχήματι τοῦ παλαιοῦ νόμου συγχώσαντες, οὐδὲ συνιέναι εἶχον οἱ κακοὶ γένοιντο. Ἐτεροὶ δὲ τῇ ἐπικερδεῖ ζημίᾳ, οἷς δὲ καὶ δέει τῶν πολλῶν θορύβων δελεασθέντες, εἰ καὶ ἀμαρτάνοντες διεγίνωσκον, διμώς οὐ διέφυγον τὸ μὴ παθεῖν. Τῶν γε μὴν ἀγνοίᾳ τινὲς τῇ τοσανῇ περιπετωκάτων κακίᾳ τάδε πρᾶξι ιστέρηνται.

Ἐπει γάρ μετὰ τὸ θύσαι, Εἴους γε οἵματι δντος, εἰτειώντο κοινῇ, οἷα δὴ ἐν πότοις φίλει γίνεσθαι, προπίνοντες ἀλλήλοις, Χριστὸν ταῖς κύλιξιν ἐπωνύμασαν, τῶν τινα δαιτυμόνων ὑπολαβόντα εἰπεῖν λέγεται· « Ός ἀστεῖος, γε τοῦτο ποιεῖτε, δην πρὸ δραχέος ἡρνεῖσθε Χριστὸν, ἣνκα βασιλεὺς ἔδιδον δῶρα, καὶ οὐδὲ; τῷ λιβανικῷ ἐπειδύετε, νῦν προσκαλύμενοι. » Άμα δὲ τῷ λόγῳ τὴν ἀπάτην γνωρίσατε, καὶ οἱ κακοῦ γένοιντο διαγνόντες, τοῦ συμποσίου αἴφνης ἀναπήδησαντες, δεδαχρυμένοις δημοσίᾳ ἐπέθεον, Θεὸν καὶ τοὺς σωφρονεστέρους διαταρτυρόμενοι τῶν ἀνθρώπων, Χριστιανούς εἶναι σφᾶς, καὶ εἰσαει διαμειναὶ οὖτως; Εχοντας δόξης διατεινόμενοι· ἀγνοήσαι δὲ τῷ πραχθέντι, καὶ εἰ γε τοῦτο χρῆ φάναι, μόνας ἐλληγίσαι τὰς χειράς, μή τῆς καρδίας μετατεθεῖσης· Τολμῷ δὲ παρθένας μετεψήσασθειντας, πρὸς πόδας δὲν ἔδεσάντες ἥψαται χρυσόν· γενναῖψ δὲ τῷ φρονήματι ἀνέλειν αὐτοὺς ἦσαν τὸ οὐκεῖον ἀπολαβόντα· μή γάρ ποτ' ἐν μεταμέλιψι γενέσθαι ἀνθρώπων διὰ Χριστὸν ὅλον δοΐη τὴν δίκην τὸ σύμπα· οἵτις ἀπρομηθεύτως; Ἡμαρτεν τῇ δεξιᾷ, δῶρον λαβόντα καὶ ἐπιθύσας· ἔκκοπται δὲ καὶ τοὺς πόδας ἦσαν δραμόντας οὐ κατέρια. Ταῦτ' ἀκούων ὁ βασιλεὺς, ἔκαλέπαινε μὲν· κτείναι δὲ ἐψυλάζετο, μή καὶ γερῶν μαρτυρίας τοὺς ὑδριστάς ἀξιώσειε. Τό γε μήν στρατεύειν περιαρήσας αὐτοῖς, τῶν βασιλέων ἔξτιλασεν. Ἐν δῃ τούτοις ἥσαν καὶ Ίοντας ἔκεινος, Οὐαλεντινιανός τε καὶ Οὐάλης, οἱ μετ' αὐτὸν τὰ τῆς βασιλείας ἐκῆπτρα διαδεξάμενοι. Οἱ μὲν οὖς, οὖτις· οἵσοι δὲ μή δροῦῃ γνώμῃ τὰ Χριστιανῶν τησπάζοντο, καὶ τὸ ἀληθὲς εὐδαιμον τῆς ἀνταῦθα τιμῆς καὶ τῶν χρημάτων προύτιθεντο, ἀδεῶς ἔστι τὸ θύειν καὶ κεχαρισμένα βασιλεῖ πράττειν Σθέον· ὅποιος ἥν καὶ ὁ ἐν Κωνσταντίνου πόλει σοφιστής· Ἐκτρόλινος· ὃς οἶτις εὑρίπος τοι; τῶν χρατούντων ἥθεσι μεταρθρυθμιζόμενος, ἐπι· μὲν Κωνσταντίνου διεπύρως τὰ τῶν Χριστιανῶν εἰπερ τις ἔτερος κατησπάζετο· Ιουλιανοῦ δ' ἐλληγίσειν ἐπιδάλλοντος, γοργῶς μετετίθετο, καὶ δεισιδαίμων εἰπερ τις αὐθίς; ἐν Ἐλλησιν. Μετὰ δ' ἔκεινον πάλιν Χριστιανὸν ἔκτυπνον ὀμολόγει· πρητής; γάρ πρὸ τῶν οὐδῶν τῆς ἐκκλησίας πεσὼν, δεδοχρυμένα βωῶν, γοερῶς ἐπεφώνει· « Πατήσατέ με τὸ ἄλας τὸ ἀνατιθητὸν. » Τοιοῦτοι μὲν ἔκεινοι· τοιοῦτοι δὲ καὶ δ' Ἐκτρόλιος πρότερόν τε καὶ δεύτερον.

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'.

Περὶ τῶν καθημάτων τομοθεσιῶν αὐτοῦ· καὶ ὡς γρήματα συλλέγεται ἥρχετο.

Οὐ δὲ βασιλεὺς ἐν τοιούτοις ὡν περὶ πάντας Χριστιανούς, ἀφορμῇ; λαθόμενος, καίπερ μηδὲν ἐγκαλεῖν ἔχων· οἵτι δὲ μή θύειν ἥρουντο, μή πολιτεύθειας καὶ τῶν θυσιῶν τοῖς ἀλλοῖς; ἀξιώσθαι ἐνομοτέθει γερῶν· μήτε μήν στρατεύεσθαι κατὰ τὰ θυσίεια·

A Atque ex eis qui in tantam calamitatem ignorantes sunt prolapsi, istud fecisse traditi sunt. Cum post sacrificium id, consuetudine fortasse sic obtinente, communiter in convivio milites hilares epularentur, quod in computationibus fieri consuevit, propinantes inter se, Christum in pœulis nominatum advocebant. Ibi ex convivis quedam verba ei excipiente, dixisse ferunt: « Perfacete hercle facitis, qui Christum nunc invocatis, quem paulo ante, cum vos imperator muneraretur, et thura in aram imponeretis, abnegastis. » **52** Cum hoc dicto errorem æruginnamque suam illi agnoverunt: et confessim e convivio prosilentes, lacrymabundi publice circumsecuritarunt, Deum et saniores contestantes homines, se Christianos esse, atque in ea sententia perseveraturos, ignorantiaque peccasse: atque si hoc dicendum sit, manus solas Græcorum sacrâ operatas, mentem vero immotam permanesisse, asseverarunt. Mox etiam, libertatis dicendi ardore adducti, imperatorem adiere, ad pedes ejus quod acceperant aurum abiecere, et generoso prorsus animo ab eo petiere, ut suo sibi munere accepto, eos jugularet: nunquam enim se pœnitentia ductum iri, si propter Christum totum corpus pro eo pœnas luat: quod dextra inconsidere peccaverit, quæ et munus acceperit, et diis sacrificari. Incidi quoque pedes sibi postulavere, qui tam importune ad donum capiendum accelerarint. Haec imperator audiens, ira quidem commotus est: a cæde tamen eorum abstinuit, ne eos martyri honore dignaretur, qui sic contumeliosi in eum fuissent. Exauctoratos vero ex aula imperiali exegit. In his fuere Jovianus ille, Valentinianus, et Valens, qui post eum imperavere. Atque isti quidem sic se gessere. Quicunque vero non animo recto sacra Christianorum colebant, et veram beatitudinem honoribus caducis et pecuniae posthabebant, absque timore ad sacrificandum et imperatori gratificandum procurrere: qualis etiam fuit sephista Constantinopolitanus Ecebolius, qui veluti quidam Euripus imperatorum moribus sese accommodavit. Sub Constantio enim, ardore ingenti Christianam religionem si quis alius coluit: ubi autem Julianus animum ad Græcam superstitionem appulit, horrendo prorsus modo animum mutavit, Græcasque ineptias et superstitionem, si quis alius, et ipse quammaxime est complexus. Post hunc porro rursum Christianum se esse professus est. In faciem enim supinus pro ecclesiæ foribus provolutus, mistis cum clamore lacrymis, miserabiliter est vociferatus: « Proculgate me salem satuum! » Tales illi fuere: talis et Ecebolius et antehac et postea fuit.

53 CAPUT XXIV.

De constitutionibus ejus contra nos publicatis, et ut pecunias colligere cœperit.

Imperator tam infesto cum esset in Christianos omnes animo, opportunitate ea arrepta, quamvis quod eis criminis loco objiceret, non habebat: tamen quod sacrificare noluisse, constitutione sanxit, ne illi cum aliis republicam administrarent, neve hono-

res caperent, aut in aula imperatoria mererent. A Conventibus solennibus et foro eos exegit. A judicandi quoque munere, et magistratibus dignitatibusque gerendis renovit. Et legem talem serens, illud addidit: Christianas sanctiones statuere, gladio adversus eos utendum non esse, qui capitalia crimina committerent. Occasionem quoque suam esse ratus, bellum quod contra Persas, qui Orientem percurrebant, gerendum erat, quod sine pecunia nihil se recte gesturum existimaret, dolum, ut eam a Christianis exigere, est commentus. Et quicunque diis sacrificare nollent, eis pecunie multam grandem dixit. Itaque cernere tum erat per quam aerbam Christianorum condemnationem, a quibus ea e iam que minime habebant, exigebantur, cum quidem alii omenes pro bonorum suorum facultatibus tributum penderent. Ita imperator subito per iniquam pecuniae exactionem copiosus est factus. Quo tempore etiam Graeci libere quocunque illis visum esset, facientes, nobis insultarunt: et undequaque philosophorum colluvies confluebat, qui vetera gentilium sacra renovarunt, extisque inspiciendis et baruspiciendis vacarunt: adeo ut pueros masculos et femellas impuberes atque incorruptos, ad aras deorum mactarint, et carnes eorum degustarint. Atque hæc cum aliis in urbibus, tum maxime Athenis et Alexandriæ fecerunt. Ubi quod Athanasius episcopus flagitiis tantis obstisset, studio et opera eorum exilio multatus est. Qui navi per Nilum in Ægyptum tendens, cursu deinde converso in eamdem urbem rediit, sicuti paulo ante retulimus. Porro provinciarum rectores tales imperatoris religionem, opportunitatem suam esse censemtes, gravius etiam quam imperator jubebat, Christianos affligebant, ampliorem pecuniam extorquentes, et plagas etiam eam ob causam corporibus ingerentes. Quod imperator cognitum parvifecit, et Christianis eum accedentibus, molestiamque propterea ei fassentibus, respondit: « Lex vobis a Christo tradita est, ut male tractati fortiter ærumnas feratis, et injuria affecti ne responsetis. » **54** Et id ex eo satis liquet, quod Amachius fecit, ut supra memoravimus. Verum non absurdum fuerit, rem eam, quod in primis memoria digna sit, paucis repetere. In parva provincie Phrygiæ urbe, delubrum quoddam deorum a diuturno situ et squalore repurgare, et simulacula diligenti cura restituere is jussit. Idque, ut mandatum fuerat, factum. Ea res dolorem maximum Christianis attulit. Nonnulli igitur, Macedonius videlicet, et Theodusius, et Tatianus, quod indignitatem eam ferre non possent, flagrantæ æmulatione incensi, noctuque sanum ingressi, statuas confregere. Praefectus eo facto ad iram concitatus, multos qui ejus rei culpa vacarent, neci dedere instituit. Et ecce facinoris egregii patratores seipso deferentes ad sunt, pulchrius esse ducentes, ut ipsi morerentur, quam alios sua causa nullo illorum commerito periclitari cernerent. Praefectus noxam illis, si sa-

A συλλόγων ἐς καὶ ἀγορῶν ἔξωθει· καὶ τοῦ δικάζειν, ή ἅρχειν, ή ἀξιωμάτων κοινωνεῖν, ἀπείρηγε. Καὶ ταῦτα ἐνομοθέτει, ἐπιλέγων, μὴ χρῆσθαι ἵψει κατά τινων, τῶν ἄξια εἰργασμένων θανάτου. Προφασιν δὲ καὶ τὴν πρὸς Πέρσας εὐρὺν διμυναν, τὴν "Εὐ κατατρεχόντων· λογισάμενος ὡς χρημάτων ἀνεύ οὐδέν τι κατηρθοῦσθαι δύναται, δολίως ἐπενόει περὶ τῶν Χριστιανῶν συλλέγειν τὰ χρήματα. Τῷ γάρ μὴ θύειν ἥρημένφ, ζημιοῦν ἐς χρήματα ἔλεγε. Καὶ ἦν ίδειν πικράν τινα καταδίκην κατὰ Χριστιανῶν, ἀπαιτουμένων διπερ ἥκιστα εἶχον· κατεπει πάντων εἰσφερόντων ἀναλόγως τῇ κτήσει. Καὶ ἔχαπίνης δι βασιλεὺς πλούσιος ἦν ἐκ τῆς ἀδίκου συλλογῆς τῶν χρημάτων. Οπηνίκα καὶ Ἐλληνες ἀδεῶς ἡμῶν κατατρέχοντες, πάντα τὸ δᾶξαν ὀργὴν εἶχον. Καὶ πανταχοῦ ἕρθοντας φίλοσοφων συνέτρεχε· καὶ τὰς ἑκάρχαλου ἀνεκαίνιζον τειτέας· καὶ σπλάγχνοις καὶ ἡπατοσκοπίαις ἐσχίλαιον· ὡς καὶ παιδίς, ὅρβενάς τε καὶ θηλεῖς καταβίτιν ἀφθόρους, καὶ τῶν σαρκῶν ἀπογεύεσθαι. Καὶ ταῦτα ἐπράττοντας κατὰ τὰς ἀλλας μὲν πόλεις, μάλιστα δὲ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ· ἐνθα δὴ τοῦ ἐπισκόπου ἀντιπράττοντος· Ἀθανασίου σκευωρίαις ἔκεινων, φυγας πλοιῷ διὰ τοῦ Νείλου εἰς Αγυπτον πρευμένους, λαβών τὴν Ἀλεξανδρείαν εἰσεσιν. ὡς μικρὸν διποσίεν διελέχθησαν. Οἱ δέ γε τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχοντες· τὸ θρησκεύειν σύτῳ τὸν βασιλέα οἰκεῖον λογισάμενοι κέρδος, καὶ μεῖζον δὲ ἐκδίλευε βασιλεὺς, τὰ Χριστιανῶν κακῶς ἐπράττοντας· χρήματα μὲν πολὺ πλείονα εἰσπραττόμενοι, καὶ σώμασι δὲ ἐπῆγον οὐ μετρίας διὰ ταῦτα πληγάς. Αδὴ καὶ βασιλεὺς μανύάνων, ἐν οὐδενὶ ἐποιεῖτο· προσιοῦσθαι δὲ Χριστανοῖς καὶ δὲ διὰ τοὺς αὐτῷ γινομένους, ἀντέλεγε· εἰ Νόμος ἔστιν ὑμῖν εἰρημένος· Χριστῷ, πάταχοντας κακῶς, ὑποφέρειν γενναῖς, καὶ ἀδικουμένους μὴ ἀντέλεγειν. » Καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν ἡ ἀμάχιος διεπράττοτο, ὡς μικρῷ πρόσθετον εἰρήκαμεν. Οὐ μὴ ἀπόδοντα δίξῃ, καὶ αὐθὶς ἐπιδραμεῖν διὰ τὸ εὐμημόνευτον τὴν διήγησιν. «Ἐν τινι· γάρ μικρῷ πλειε τῆς ἐπαρχίας Φρυγίας εἰδωλοικόν τι τέμενος ἐκκαθαίρεσθαι τὸν ἐκ τοῦ χρήνου δύπον, καὶ τὰ ἀγάλματα ἐπιμελεῖται; τῆς πρωτηκούσῃ ἐκέλευεν δῖσιον. Τὸ μὲν οὖν ἔργον ἐγίνετο· τούτο δὲ διὰ τὸ πηγας μάλιστα ἦν τοῖς Χριστιανοῖς. Καὶ δὴ τινες μὴ διὰ θιλον στέγειν δύναμενοι (Μακεδόνιος καὶ Θεόδωλος ἦσαν οὗτοι, καὶ Τατιανὸς), ζήλῳ διαθερμανθέντες, νυκτὸς εἰσιόντες τὸ τέμενος, συντρίβουσι τὰ ἀγάλματα. Τοῦ δὲ ἡγεμόνος τοῖς πεπραγμένοις ἀσχάλλοντος, καὶ πολλοῖς τῶν ἀναιτίων κτείνειν σπουδάζοντος, καταγγέλλουσιν ἐαυτοὺς οἱ αὐθένται τοῦ ἔργου· μᾶλλον τε αὐτοὶ θνήσκειν ἢροῦντο, η ἀλλους ἀναιτίους δρῦπν διπέρ αὐτῶν κινδυνεύοντας. Οἱ δὲ ἄρχων διαλέγοντας τὸ ἀδίκημα τὸ αἰρεῖσθαι θύειν ἐκέλευε, μὴ βουλομένοις δὲ ἀναιτεῖν, ἡπειλεῖ. Οἱ δὲ εὐγενεῖς ἐκεῖνοι καὶ τὴν ψυχὴν ἀδαράντινοι πάνθ' ἔτοιμοι μᾶλλον ἦσαν πάσχειν, η ταῖς θυσίαις μολύνεσθαι. Πολλαῖς οὖν πρότερον βασάνοις τοὺς ἀγίους ἀνδρας ἐκείνους καταστέσας, ἐπει μὴ πειθεῖσιν εἴχει, τέλος; ἐπ' ἐσχάραις; αὐτοὺς θέμενος, καὶ

πῦρ λάβοντας αὐτοῖς, οὕτω διέφθειρεν. Οἱ δὲ πρὸς τοσαύτην ὡμότητος ὑπερβολὴν, τηνικαύτα τὴν τῆς ἀνδρᾶς ἐπείσαντο κορωνίδα, τὴν δοϊδικὸν ἔκεινην ἐπειπόντες φωνῇν· «Εἰ δπῶν, ὁ Ἀμάχε, κρεῶν, ἐπιθυμεῖς ἀπογεύσασθαι, καὶ πάντας; ἐπέρεας στρέψουν ἡμᾶς πλευράς, ἵνα μὴ τὰ πρὸς γενέσιν ἡμιοπτοῖς σοι φανῶμεν καὶ ἀγδίλας μεστοῖς.» Ἐλλ' οὕτω μὲν οἱ γενναῖοι τὸ τοῦ μαρτυροῦ διήνυσαν στάδιον.

præclara illa edita voce : « Si assas carnes degustare semicrudi et ad edendum parum tibi suaves reddamur. » Ad eum modum generosi isti viri in martyrii stadio decurrerunt.

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'.

Οὐεὶ πρὸς τοῖς ἀλλοῖς δὲ ἀποστάτης καὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδίας τῷδε πλεῖτερος Χριστιανούς· καὶ δύως Γρηγόριος ὁ μέγας, καὶ εἰ ἐκ Σύρων Ἀπολλινάριος, τὰς θείας Γραφὰς πατροῖος μέρορις καλλύραρτες, τῷ ἔκεινον σκοτῷ ἀπετάξαντο.

Πρὸς δὲ δὴ τοῖς ἀλλοῖς καὶ νέμωρ ἐκέλευεν Χριστοῦ ἀντίν παιδίας μὴ παιδεύστεως μετέχειν Ἑλληνικῆς· μηδὲ τοὺς παρ' ἔκεινοις ποιητὰς καὶ συγγραφέας διδάσκεσθαι, οὐδὲ τοῖς παρ' ἔκεινοις διδασκαλεῖσθαι φοιτᾶν· ἵνα μὴ, φησὶ, τὰς γλώσσας; ἀκονύμενοι, ἐν ἕτοιμῳ εἰσεν πρὸς τοὺς παρ' ἡμῖν ἀντικαθίστασθαι διαλεκτικούς, καὶ σεμνύνειν μὲν τὰ ἑαυτῶν, εἰδέλευχτα δὲ δεικνύνται τὰ ἡμέτερα. Ἔλλουσιν γε μὴν τούτον οὐ μέτρα Γρηγόριος καὶ Βασιλείος οἱ Καππαδόκαι, παντοδιπήν ἐπιδεδιγμένοι τέχνην, καὶ τοὺς τότε βρήτορας; μεγέθει φύσεως; ὑπερβάλλοντες· καὶ μᾶλλον Γρηγόριος, πρὸς παντοῖα ποιήσεων εἰδὴ μεταπλάττων τοὺς λόγους, ἀ ἐπη ὠνόμασε· καὶ ἀλλοι πλειστοὶ ἄνδρες ἀλλήγομοι· ὃν οἱ μὲν τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν ἐξήλουν, οἱ δὲ τὴν Ἀρείου συνεκρότουν δέξαν· ἔτι δὲ καὶ εἰ ἐκ Σύρων Ἀπολλινάριος, πρὸς πᾶσαν ιδίαν λόγον καὶ οὗτοι παρεπεκευασμένοι· οἱ καὶ φανερώτεροι ἐντεῦθεν μᾶλλον κατέτησαν. Πατήρ δὲ ἡσαν οὗτοι καὶ οὗδες· διμάνυμοι καὶ ἀμφω Ἰδρις λόγων παντοῖων· ὃ μὲν γάρ πατήρ γραμματικῶν, σοφιστικῶν δὲ διεύδεις. Ἐπίσης δὲ χρειώδεις ἑαυτούς παρεῖχον Χριστιανοῖς τῷ καιρῷ, ἐγκαίρως τῇ πολυμαθίᾳ καὶ τῇ φύσει χρησάμενοι. Οἱ μὲν γάρ, ἀτε δὴ γραμματικήν εἰ; ἀλλοι ἀκριβωσάμενος, ἀντὶ μὲν τῆς Ὁμήρου ποιήσεως ἡρωϊκῆς μέτρῳ τὴν Μωσέως βίβλον καὶ τὴν Ἐβραίων ἀρχαιολογίαν συνέτασσεν, ἀλλιδὴ καὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σαοβή κατελθών. Εἰς εἰκοσιτέσσαρα δὲ τμῆματα τὴν τοσαύτην πραγματείαν διείλεν, ἐκάστη τμῆματι τοῖς παρ' Ἑλλησι στοιχείοις τὴν προστιγορίαν θέμενος, κατὰ μίμησιν τῆς Ὅμηρου ποιήσεως· καὶ τραγῳδίεν δραματικήν ἐξειργάζετο, τὴν Εὑριπίδην μιμούμενος, καὶ τὴν Πινδάρου λύραν. Καὶ πρὸς τὰς κωμῳδίας Μενάνδρου εἰκασμένας ὅποθεσεις ἐτίθει· παντὶ τε μέτρῳ βυθιμικῶς ἐχρήτο· ἀπλῶς τι φάναι, ἐκ τῶν θείων Γραφῶν τὰς ἀφορμὰς λαμβάνων, Ισαριθμούς διποθέσεις· τῶν ἐγκυκλίων καλουμένων μαθημάτων ἐπενδέει, τὰς πραγματείας; ἐν τῷ διαχίστῳ χρήνωφ αὐτάς συντ θεῖς, ἐν τε φθεὶ καὶ φράσει καὶ

A crifcent, remitti jubet. Atque id illis abnuentibus, minas intentat. At præclari illi adamantinis animis viri, omnia potius perpeti, quam ut sacrificiis se contaminent, sunt parati. Ille viros sanctos multis primum excruciatos tormentis, ubi quod volebat, eis non persasit, postremo eraticulis imponit, ignem plurimum subjicit, atque ita interimit. Porro illi crudelitatem præfecti tantam, fortitudinis tum sue coronidem esse ostendunt, martyrii studio decurserunt.

CAPUT XXV.

Ut insuper apostata, lege lata, Christianis Graecarum artum et institutionum litteris interdixerit: et ut Gregorius magnus, et duo Apollinares Syri, sacras Scripturas omni genere carminum expolientes, consilio et instituto ejus obsisterint.

Ad hæc, ne Christianorum pueri Græcis discipulis erudirentur, aut poetas scriptoresque eorum legerent, scholasve publicas frequentarent, lege cavit: Ne linguis corum, inquit, acumine perpolitis, facile disputatoribus nostris resistere, et sacra quidem sua amplificare, religionem autem nostram resellere facile queant. **55** Non parvum enim ei dolorem movere Gregorius et Basilius Cappadociæ, qui omnigenam artem suam rebus multis declaraverant, ejus temporis oratores, ingenii præstantia longe superantes: præcipue Gregorius, qui verba etiam variis poematum generibus inclusit, eaque versus nominavit: et alii quamplurimi spectati viri, quorum nonnulli Nicenam sequabantur sūdem, quidam Arii opinionem comprobabant. Syri etiam Apollinares, omni dicendi genere probe instructi, præclari maxime eo studio evasere, pater et filius sibi cognomines, et disciplinarum omnium periti. Et pater quidem grammaticus insignis, filius autem inter sophistas et rhetores celebris fuit. Uterque sane eo tempore utilē Christianis se præbuit, opportune et commode ingenii suis et multijuga doctrina usi. Grammaticus enim artis sue peritissimus, pro Homeri poemate, heroicis versibus Mosæ libros et veteres Hebræorum res usque ad Sauli regnum composuit: atque id opus in viginti et quatuor libros divisit, libro quolibet Græcorum elementorum appellatione, juxta illorum ordinem et numerum, ad Homericæ poesis imitationem inscripto. Edidit quoque, Euripidem ænimalitus, tragicos actus. Pindari etiam lyram attigit, et comica argumenta ad Menandri exemplum tractavit, uniuscujusque carminis legibus rite servatis: atque, ut semel dicam, sumpta ex divinis litteris materia, argumentis eis tractandis, librisque componendis, numerum Cyclicarum, quæ vocantur, et inter se in orbem cohærent, disciplinarum æquavit: idque brevi admodum tempore est assecutus. Ita ut illi, habitu, elocutione, et dispositione nihil ab eis dif-

ferrent, qui apud Græcos hisce studiis gloriam A sunt adepti, et nullus Græca doctrinæ modus Christianis incognitus esset. Alter autem Apollinaris junior et rhetor, eloquentiae consultus, sacra Evangelia et epistolas Pauli in Dialogis, Platonis formam et stylum referens, ita exposuit, ut nisi homines antiquitatis venerandæ prærogativam obser-varent, consuetisque delectarentur, nihil profecto eis concederet, qui apud Græcos itidem maxime celebrantur, neque minus nostrorum quam illorum lucubrations admirationi essent, et ediscerentur.

56 In primis vero istorum ingenii felicitatem suspicere convenit. Veterum enim quilibet in una quapiam re studium omne posuit. Isti vero in omni doctrina cum laude exercitati, quotiescumque usus postularet, cum stylum feliciter prius expli-vissent, egregie res et sententias Christianorum tractarunt atque confirmarunt. Et imperatoris ver-sutani calliditatem strenue refellerunt, atque adeo librorum solerti acuminè fortiter convicerunt. Ego vero et Psalmorum librum heroico carmine ab patre optime expressum inveni. Insignem quoque junior Apollinaris librum elucubravit ad imperato-re ipsum, sive ad philosophos Græcos, quem de Veritate inscripsit: in quo etiam absque sa-crarum litterarum testimoniis clare ostendit, longe eos a recta de Deo opinione abesse. Imperator namque eas ipsas litteras irridens, et religionem nostram ludibrio habens, ad primarios ejus tem-poris antistites hac verba de libris nostris scripse- C rat: *Legi, cognovi, dumniavi.* Ad quem nomine omnium quemdam ita rescriptsse ferunt: *Legisti, sed non cognovisti; si enim cognovisses, non dannasses.* Basilius vero responsum id esse dicunt, qui eo tempore Cappadociæ ecclesias episcopus curavit. Neque adeo dissentaneum est, id scriptum ejus esse. Sed sive illius, seu alterius sit, admiratione dignus vir talis esse videtur, et dicendi libertatis et eru-ditionis causa. Atque hæc quidem imperator egit,

CAPUT XXV.

De Græcis et ethniciis artibus et litteris, etiam Christianis pietatem consecrantibus eus uiles esse, easque Christianos addiscere oportere.

Verum enim vero providentia divina, simul et imperatoris consilio utque impetu, et non minus Apollinarium studio et opera, longe fuit potentior. Imperatoris enim constitutiones, ipso sublato, si-cuti mox oratione progressi dicemus, brevi eva-nuerunt. Et illorum lucubrations postea non in magno suere pretio, perinde atque editæ non fuis-sent. Sed occurret mihi forte quisquam: Quid hoc est quod dicas? inquiens. Utilem certe Christianæ reipublicæ minime diuturnam imperatoris adversus nos contentionem (1) fuisse, atque id divinæ Pro-videntiae accepto serendum esse, quilibet sanc dicat. Verum Apollinarium studium, quod Christianismo impenderunt, rejicere, et Christianos, rursum Græcas disciplinarum institutiones in manibus versare,

σικονομικά· ώς μηδὲν διαφέρειν τῶν παρ' Ἐλλησι τούτοις εὐδοκιμησάντων· ώς δὲν μηδὲς τρόπος· τῆς Ἐλληνικῆς παιδείας τοῖς ἡρημένοις Χριστιανίζειν ἀνήκοος ή. Ο δέ γε νεώτερος Ἀπολλινάριος, εὑ πρὸς τὸ λέγειν ἡγμένως, τὰ τε ἵερά Εὐαγγέλια καὶ τὰς Ἐπιστολὰς Παύλου διαλογικῶς ἔξειθει, πλάτωνι τὸ σχῆμα καὶ τὴν φράσιν ἔξεικασμένος· ὥστ' εἰ μή τὸ ἀρχαιότητος διαφέρον ώς αἰδεῖσιμον ἐπίμων οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὸ σύντητος φίλον ἐνδυμάζον, οὐδὲν ἂν ἐνέλιπεν ἱπταμένος τοῖς παρ' Ἐλλησιν ἐπισήμοις, καὶ τὰς τούτων σπουδὰς θαυμάζεσθαι τε καὶ ἐποδάσκεσθαι· μάλιστα δὲ τὸ εὔρυτε τούτων διὰ θαυματῆς ἔστιν· Ἑκατος γάρ τῶν ἀρχιλόγων, περὶ τοὺς μόνους κατέτινε τὴν σπουδὴν. Οἱ δὲ τὴν ἐν λόγοις πάντων ἀστήσαντες ἀρετὴν, χρείας καλούσῃ: τοὺς τύπους ἀναμαξάμενοι εὐφυῶς, οὐκ ἐλάχιστα τὰ Χριστιανῶν συνεκρότουν, τὸ τοῦ κρατοῦντος σόφισμα εὐγενῶς διαλύοντες, καὶ κατὰ κράτος νικῶντες ταῖς ἐπινοίαις τῶν λόγων. Ἐγὼ δὲ καὶ τὸ τῶν Ψαλμῶν βιβλίον εἴρον αὐτοῦ ἡρῷῳ μέτρῳ εὐφυῶς μετεσκευασμένον. Οὐκ ἀγέννης δὲ τῷ νέῳ Ἀπολλινάριῳ καὶ λόγος πεπόνηται· πρὸς τὸν βασιλίαν· εἰσον πρὸς τοὺς παρ' Ἐλλησι φιλοσόφους· ὃν Υπέρ ἀληθείας ὑπέγραψεν. Ἐν φιλοσοφίᾳ ποιη γεγονότας τοῦ δρθῶς περὶ Θεοῦ φρονεῖν. Ο γάρ βασιλεὺς, ὁπερεὶ ἐμπατέων, καὶ τὰ ἡμέτερα ἐπιτωθάκων, τοῖς τότε τῶν ἐπισκόπων προσέχουσι, τάδε ἐπέτελλεν· Ἀρέγγων, Ἕγγων, κατέγρων. Ἐνα δὲ τινα ώς ἐκ πάντων ταδέ αὐθις φρονεῖν ἐπιτηράψαι· Ἀρέγγων, ἀλλ' οὐκ Ἕγγως· εἰ γάρ Ἕγγως, οὐκ ἀν κατέγρως. Βασιλεὺος δέ φασιν εἶναι τὸ γράμμα, τὸν ἐν Καππαδοκίᾳ ἐκκλησιῶν τηνικάδε τὴν ἐπιτηροπήν ἔχοντος. Καὶ οὐδὲν ἀπεικῆς ἐκείνου εἶναι τὸ σύγ-γραμμα. Είτε γονὸν ἐκείνου, εἰτ' ἀλλού τούτο ἔστι, διὰ θαυματος; δίκαιον ἡγείσθαι τὸν ἄνδρα, τῆς το παρθησίας καὶ τῆς παιδείσεως ἔνεκα. Τοιαῦτα μὲν διατίλειν, τοιαῦτα δὲ καὶ οἱ Ἀπολλινάριοι: ἡσαν αὐτῷ ἀντιτετοντες.

et hæc Apollinares etiam resistentes ei elaborauit.

ΚΕΦΑΛ. ΚΤ.

Περὶ τῆς Ἐλληνικῆς παιδείας, διε τριήσιμος καὶ θμήρ, εὐσεβείαν ἐνέλουσι· καὶ ως χιεών ταύτην μετέρχεσθαι.

"Η γε μήν θείκη πρόνοια μεῖζων μὲν ἐωράτο τῆς τοῦ βασιλείως καὶ φρενὸς καὶ ὀρμῆς· οὐχ ἦκιστα δὲ καὶ τῆς τῶν Ἀπολλιναρίων σπουδῆς. Άλλα μὲν γάρ τοῦ βασιλέως καθ' ἡμῶν νομοθεσίας οὐκ εἰς μακρὰν διερρύσαν, ἐκποδῶν ἐκείνου γεγενημένου, ώς προύστες δηλώσομεν· αἱ δὲ ἐκείνων σπουδαὶ τὸ οὐδενὶ λόγῳ κατέστησαν. 'Ἄλλ' ἀπαντήσοις τάχα τις ίσως, Πώς οὐτω φῆται; εἰπών· λυστελῆ μὲν γάρ τῶν Χριστιανισμῷ φανῆναι τὴν τοῦ βασιλέως ταχίστην διεφοράν, τῆς θείας εἶναι προνοίας πᾶς τις δὲν εἰποιει· τὸ δὲ τὴν τῶν Ἀπολλιναρίων σπουδὴν ὑπὲρ Χριστιανῶν οπωσθῆναι, καὶ πάλιν τὴν Ἐλληνικήν παιδείαν μεταχειρίζεσθαι τοὺς Χριστιανούς, οὐκ ἐν τις ἐρῇ πρὸς λυστελεῖαν εἶναι τῷ Χριστιανισμῷ· ἐπιβλαβῆ καὶ γάρ εἶναι τῷ Ελληνικῷ λόγῳ, πολυ-

(1) Legere velim Græce διττοῦρχην, Latine proponunt in m. interitum. Edit.

θεῖν καὶ μύθους; καὶ ψεῦδος διδάσκοντα. Ἀλλ᾽ ή—
μείς πρὸς ταῦτα ταχιστὴν ἐπάξιμεν τὴν ἀντίλογον.
Τὴν Ἑλληνικὴν παλιδευσιν οὐτε Χριστὸς αὐτὸς, οὔτε
νι τούτῳ φοιτήσαντες, φύλανται που ὡς ἀγαθὴν
παραδοχῆς ἀξιώσαντες, «οὐτὸς ἡ πλειστὴ παρωσά-
μενοι. Καὶ τοῦτο μὴ δινεὶ θεῖας προνοίας οἷμα: πε-
ποιητέσθεν. Ἐντοῦνεν καὶ γάρ οὐκ ὀλίγοις τῶν παρ'
Ἑλλησι φιλοσοφούσαντων οὐ μαρτύρων τοῦ γνῶναι θεῖν
ἔγενοντο. Καὶ γε δεικνυται τοῦτο, οἵτινες τινες
γεννατίψι λόγῳ ἀπαντῶν ἔγνωσαν πρός τε τὰ Ἐπι-
κούρου φρονοῦντες· δις ἀθεῖν εἰσῆγε, καὶ αὐτόδημα-
τον εἰσηγείτο· καὶ τὸ ἀπρονόητον εἶναι τὸν κόσμον
περιφανῶς ἐδογμάτιζε. Καὶ εἰ: Ελεγχον ἐκίνους
κατέστησαν τὴν ἀμαθίαν αὐτῶν ἀνατρέποντες. Χρείαν
δὲ οὐκ ἐλαχίστην εἰσενεγκόντες ἦμεν, τάληθὲς τῆς
εὐεσθείας διώκουσιν. Οὐ μήν οὕτως ἥγμένοις, καὶ τὸ
τεφάλαιον, μᾶλλον δὲ τὸ κορυφαῖον τοῦ λόγου κρα-
τῆσαι τούτοις ἐγένετο· τοῦ γνῶναι δηλαδὴ τὸ ἐν τῷ
βάθει κρυπτόμενον πρὸς τῶν αἰώνων· τὸ κατὰ Χρι-
στὸν φημι θεῖον μυστήριον· διὸ καὶ διὸ Παῦλος: ἐν
τῇ πρὸς Ῥωμαϊκούς οὕτως ἔχειν παρίστημαι τούτοις
τοῖς βημασιν· Ἀποκαλύπτεται γάρ δρῦγὴ θεοῦ
ἀπ' οὐρανοῦ ἐπὶ πάσας ἀστεῖας καὶ ἀδικιῶν
ἀθρώπων τῶν τὴν διληθειρέαν ἀδικίαν κατεχό-
των. Διότι τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ γαρερόν ἐστιν
ἐτι αἰτοῖς· διὸ θεὸς αὐτοῖς ἐγκαρέωσε. Τὰ γάρ
ἀδρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιη-
μοισι τοούμενα καθοράται· ἢ τε ἀδιοις αὐτοῦ
δύναμις καὶ θειότης· εἰς τὸ ἔλατον αὐτοὺς ἀραπο-
λογήσητος, διότι τρόπτες τὸν θεόν, οὐχ ὡς θεόν
ἐθέξαστο. Φαννονται μὲν οὖν διὰ τούτων ἀληθείας;
μὲν ἔχοντες γνῶσιν, ἣν θεὸς αὐτοῖς δήληγεν καθιστη-
σιν· ἐν ἐλέγχῳ δὲ εἰσιν, οἵτινες γνόντες αὐτὸν θεόν, οὐχ
ὡς ἔχρην οἷα θεῷ τὸ σέβας ἔνειπαν. Ἐντεῦθεν οὖν
ἴσικε τῇ γνώμῃ καταδειλεῖθεις τῶν ἥρημένων, τὰ
Ἑλλήνων μετέρχεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο μὴ παρ' ἐκεί-
νων ἐκδηλήθηνται τὴν παλέυσιν. Καὶ εἰς μὲν λόγος
οὗτος· ἦμιν ἐνταῦθα κείσθω· ἔτερος δὲ καὶ οὗτος·
αἱ τοῦ Σωτῆρος βῆσις θεῖα μὲν δυτικῶς δύγματα καὶ
διδάγματα, δρθόν τε βίον καὶ εὐλάβειαν τοῖς ἐπομέ-
νοις σφίσις διδάσκουσι· πρὸς δὲ καὶ πίστιν θεοφιλῆ
τοῖς σπουδαῖοις παρέχουσιν. Ἡκιστα δὲ καὶ τέχνην
διδοῦσιν, ὡσθ' Ἰκανῶς ἔχειν τοῖς βουλομένοις γεν-
ναιώς ἀνθίστασθαι, καὶ προσπαταλεῖν ὑπὲρ αὐτῶν
καλοῦντος κατροῦ. Τὸ δὲ ὅπλοις βάλλειν οἰκεῖοις τοὺς
πολεμίους σφόδρα γενναῖον καὶ ἀνδρικόν. Τοῦτο δὲ
ἐλέγχεστον ἦν τοῖς τὰ Χριστιανῶν ἐλομένοις, δι' ὃν
οἱ Ἀπολλινάριοι καταλείποσι συγγραμμάτων. Ο
διὸ τὸ ἀκοιδῶς εἰδὼς καὶ διὸ Ιουλιανὸς, νόμῳ ἀπειργε-
ται Ἑλλήνων Χριστιανούς ἐκπαιδύεσθαι. Καλῶς
καὶ γάρ φέσι, ὡς οἱ μύθοι παρ' οὐδὲν τὴν ἐκείνου
θέσουσι δόξαν· καὶ οὐ πέρικω διαβολῆς· ἀ καὶ Σω-
κράτης; παρ' Ἑλλησιν ἐπὶ φιλοσοφίᾳ τὸ διαβόητον
ἐτιχήκως, παρ' οὐδὲν λογισάμενος, ὡς τὰ ἐκείνων
παραχαράττειν ἀρξάμενος, καὶ νέα εἰσάγειν δαιμό-
νια, ἀπεωθῆ καταχριθεῖς· καὶ τρίτον δοκίμους;
τοιτέοντας εἰσιτας ὁ θεῖος λόγος παραγγεῖ·

A 57 vix quispiam religioni nostræ commodum esse
existimaverit: quod Graeci libri detrimentum nobis
asserant, deorum multitudinem, fabulas et menda-
cia docentes. Adversus objectionem istam statim
responsum nostrum afferemus. Doctrinam Graeco-
rum neque Christus ipse, neque ejus discipuli vi-
dentur, vel recipiendam esse ut bonam et divinitus
inspiratam, vel rejiciendam ut nosiam et incom-
modam, censuisse. Atque id non sine providentia
Dei factum esse opinor. Non pauci enim apud
Graecos philosophi, non longe a cognitione Dei ab-
suere. Declarat id, quod nonnulli præstantibus li-
bris adversus Epicuri sectatores pugnarunt, qui
nulos deos esse asseruit, omniaque fortuito et sua
sponte existere sensit, et mundum nulla provi-
dentia regi aperte docuit. Eos illi redarguendo, et
inscitiam eorum evertendo, confutarunt, proinde-
quic non exiguum utilitatem nobis, qui veritatem
recte pietatis sequimur, attulerunt. Sed enim
quamvis eo sint progressi, non tamē caput ipsum,
seu potius doctrinæ totius summum verilem atti-
gere, ut videlicet quod in profundo occultatum a
seculis fuit, divinum inquam Christi mysterium,
cognoscerent. Quod sane sic se habere, Paulus
etiam in Epist. ad Romanos hisce verbis astruit:
Revelatur enim ira Dei de cœlo super omnem im-
pietatem et iniquitatem hominum, eorum qui verita-
tem in iniquitate delinent. Quia quod de Deo cognosci
potest, manifestum est in eis: Deus enim eis mani-
festavit. Nam invisibilia ipsius ex creatione mundi,
per ea quæ facta sunt, intellecta perspicuntur; semi-
piterna quoque eis virtus, et divinitas: ita ut sint
inexcusabiles, quia cum Deum cognoverint, non
sicuti Deum glorificarunt¹. Ex quibus verbis illud
satis liquet, veritatis illos quidem habere cogni-
tionem, quam illis Deus apertam exhibuit. Re-
prehenduntur autem, quod Deo cognito, non ut D. uero,
pro eo atque oportuit, coluerunt. Proinde illa ver-
borum istorum videtur esse nobis relicta senten-
tia, consecrandas esse quibus visum fuerit, Gra-
corum disciplinas, neque per ea rejectam libera-
liorem doctrinam. Et una quidem ratio nostra sic
habet, altera vero illa est: Servatoris dicta et
divinitus inspiratae Scripturæ, admirandæ quidem
prorsus doctrinæ sunt et institutiones, rectam vi-
tam et religionem veram nobis tradentes. Fidei
insuper Deo gratam studiosis exhibitent. 58 Mi-
nime vero nos disserendi docent artem: ut satis
idonei simus, cum velimus, tempore agitante,
pro eis fortiter adversariis resistere, easque collu-
ctando defendere. Porro suis ipsis armis hostem
ferire, strenui admodum et fortis viri est. Id vero
ipsum Christianis ex lucubrationibus quas Apolli-
naris reliquerunt, satis addiscere minime licui-
set. Quod cum certo Julianus sciret, ne Christiani
Graecorum doctrina imbuuerentur, lege sanxit. Non
etiam ignorabat, fabulas ethnicas famam et gloria

¹ Rom. 1, 18, 19.

Ipsius obscuraturas (1), et criminationis causam aduersus eum allaturas: quas etiam Socrates, inter Graecos philosophos praecipuum laudem conserutus, cum nihil ficeret, veluti adulterare sacra Graecorum, et novos deos inferre inciperet, condemnatus est. Tertia ratio nostra haec est. Speculatorum nummularios nos esse divinum oraculum jubet, et ut pulcherrimum quodque ex rebus omnibus diligentes, quod malum est abjiciamus; quod bonum autem disquiramus, atque inventum retineamus; attenti quoque praeceps ut simus, ne quis praedam e nobis agat per inanem et vanam philosophicorum perspicere possimus, nisi in illorum subeamus arma? non equidem, ut eis usurpandis eadem quae illi sentiamus; sed ex abundanti, suis contra eos potius utamur telis. Et malum quidem aversemur, quod verum autem et opportunum est, legentes caute recipiamus. Ubicunque enim aliquid boni est, ipsius veritatis id est.

Quod si quis accuratiore persuasione nos haec contorquere atque affectate dicere arbitretur, illud mihi consideret velim, ipsum divinissimum Paulum non solum Graecis doctrinis nobis non interdixisse, sed etiam alicubi in Epistolis suis, verbis earum usum esse, ut qui eas quoque attigerit. Videlicet sane multa quae a Graecis sunt dicta, didicisse. Nisi enim Epimenidis Cretensis oracula legisset, viri sacra et ceremonias instituentis (2), quomodo versum illum protulisset,

Cres semper mendax, mala bellua, venter obesus?

Unde etiam hemisticchium illud sumpsisset,

Hujus namque sumus genus,

si Arati astronomi Phainomena, hoc est, de stellis apparentibus librum, non attigisset? Sed et illud,

Studiis obest convictus improbus bonis,

satis indicat, eum in Euripidis fabulis libenter versatum fuisse. Id quod itidem ante illum Solomon in eamdem sententiam 59 dixit. Verum quid opus est pluribus hanc rem persecui? Jam inde enim ab initio, veluti consuetudine et studio eo non interdicto, viri sancti favore et gratia Spiritus locuples, et Ecclesiae nostrae doctores insignes, a tenera ipsa aetate ad senectutem usque sedulo Graecorum libros legerunt: partim ad linguam sermonemque expoliendum, et mentem exercendam: parci ut ex rebus deterioribus id quod inest boni colligent. Qua re illud etiam sunt assecuti, ut recte D Graecos in eo quod a decoro exciderunt, et per errorum lapsi sunt, damnare possent. Indicat hoc Basilius magnus, et Joannes, qui propter eloquentiae suavitatem Chrysostomi nomen accepit: et magnus itidem in theologia Gregorius, qui hunc etiam locum de Graecis disciplinis in oratione funebri de magno Basilio tractat. Aequum sane est visum, eum locum tempestive huic operi, ad ea

(1) Ex ethniciis scriptis optima quaque a piis ad Christianismum transferenda esse, docet August. ix, *De doctrina Christiana*, lib. ii, cap. 40, illud tractans: Petierunt ab Aegyptiis vasa argen-

A xai τὸ καλλιστὸν ἐκλεγομένους ἐκ παντὸς τρόπου. Εἰσήρθησαν τὸ γέρον· τὸ δὲ ὄχιαν αἱρεῖσθαι, καὶ εὐρόντας κατέχειν· ἐν προσοχῇ δὲ εἶναι, μὴ τις συλλαγωγεῖν αἱροῖσθαι κανῇ διεξῆ καὶ ἀπάτῃ τὸν ἐφιλοσοφίᾳ διογμάτων. Τοῦτο δὲ πῶς ἂν ἔχοι, εν διειδένται, εἰ μὴ τὰ ἑκείνων ὑπέλθομεν δύλα; Μή μέντοι δὲ καὶ τὰ ἑκείνων φρονεῖν, ἀλλ' ὡς δηλοῖς ἐκ περιουσίᾳ; οἰκεῖοις κατ' αὐτῶν χρῆσθαι. Καὶ τὸ μὲν κακὸν ἐκτρεπώμεθα· τάληθες δὲ καὶ καίρον ἐκλιγμένοι σὺν δοκιμῇ προσλαμβάνωμεν. "Οπου γάρ ἂν εἴη τάγαθὸν, τῆς ἀληθείας ἐστίν.

dogmatum seductionem. Id autem quomodo perspicere possimus, nisi in illorum subeamus arma? non equidem, ut eis usurpandis eadem quae illi sentiamus; sed ex abundanti, suis contra eos potius utamur telis. Et malum quidem aversemur, quod verum autem et opportunum est, legentes caute recipiamus. Ubicunque enim aliquid

B E: δέ τις ἡμᾶς; πιθανότητι χρωμένους οἰεται: βιαίως ταῦτα λέγειν, ἐκεῖνό γε μὴν σκοπεῖται, ως δὲ θειότατος Παῦλος οὐ μόνον τὸν "Ἐλλῆνα λόγον οὐ κεκώλυκεν ἐκπαιδεύεσθαι, ὅστε καὶ αὐτὸς φαίνεται ποὺ τῶν λόγων φήμασιν ἑκείνων προσχράμενος· ἀτε δὴ καὶ αὐτὴν μετελθών. Καὶ ξοκέ γε πολλὰ τῶν εἰρημένων τοῖς "Ἐλλησιν ἐγνωκώς· εἰ μὴ γάρ τοὺς Ἐπιμενίδου τοῦ Κρητὸς ἀνέγνω χρησμούς, ἀνδρὸς ὀργιάζοντος, πῶς ἂν τὸ,

Κρῆτες δειλοὶ γενεσται, προσθνεγκε, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαλού;

Πόθεν δὲ πάλιν αὐτῷ ἐπῆλθεν εἰπεῖν τὸ,

Τοῦ γάρ καὶ γέρος ἐσμέν,

C εὶ μὴ τοῖς Φαινομένοις τοῦ ἀστρονόμου Ἀράτου προσέβαλεν; Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ,

Φεισίουσιν ἥθη χρηστὰ δμυλίαι κακαί,

δείκνυσι τοῦτον καὶ τοῖς Εὐριπίδου δράμασιν ἐμφιλοχωρήσαντα. Τοῦτο δὲ ίσως καὶ πρὸ ἑκείνου Σολομῶν εἰρηκε. Καὶ τί δειλία περὶ τούτων διέρχεσθαι; ἀνέκαθεν γάρ ως μὴ κεκωλυμένης συνηθείας, καὶ οἱ τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν πλουτήσαντες θεῖοι ἀνδρες, καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς; Ἐκκλησίας γενναῖοι διδάσκαλοι, ἐκ πάνυ νέας τῆς ἡλικίας ἔχρι γῆρας τὰ "Ἐλλήνων ἀσκούμενοι διεγένοντο" τοῦτο μὲν, καὶ εὐγλωττίας χάριν καὶ γυμνασίας τοῦ νοῦ, τοῦτο δὲ, καὶ ίν' ἐκ τοῦ γέροντος τὸ κρείττον καταλαμβάνωσιν, οὐ μετρίαν ἐπάγοντες αὐτοῖς τὴν κατάγνωσιν οἵ τοῦ δέοντος ἀπεσφάλησαν. Δείκνυσι τοῦ ο Βεσιλείος δέ μέγας, καὶ δὴ τὴν γῆῶτταν γρυπούς, ἱωάννης, καὶ δὸ πολὺς ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος· δέ καὶ ταῦτα τῆς Ἐλληνικῆς χάριν παιδείας ἐν τῷ εἰς Βεσιλείον ἐπιταφίῳ τὸν μέγαν διέξειται· καλὸν γάρ καὶ τούτων εἰς σύστασιν ἀπομνημονεύσας· ἐπὶ καίρου τῷ παρόντι συντάγματι. Φαίνεται γάρ οὐκ αὐτὸς μετελθὼς ἀρίστως μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους προτέρειν εἰς δικησιν· καὶ εἰς ὄντες τιθεὶς τοὺς ἐμ-

tra et aurea. Id sedulo in libris Stromatum fecit Clemens Alexandrinus.

(2) Ὁργιάζοντος ἀνδρὸς τελετήν, Σοζομ.

ποδῶν καθισταμένους τοῖς ἡρτμένοις παδείσεσθι. Α quæ agimus comprobanda, inserere. Satis namque ἕράφει δὲ οὐτως· . . . appareat, non ipsum solum optime in eis disciplinis eruditum esse: sed alios quoque illum ad eas discendas exhortari: simulque injuriarum eos accusare, qui erudititionem Græcam assetantibus obstant. Sic enim scribit:

« Οὐμαὶ δὲ πᾶσιν ἀνομολογεῖσθαι τῶν νοῦν ἔχότων, παῖδευσιν τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρώτον· οὐ ταύτην μόνην τὴν εὐγενεστέραν καὶ ἡμετέραν, ἢ πᾶν τὸ ἐν λόγοις κομψὸν καὶ φιλότιμον ἀτιμάζουσα, μόνης ἔχεται σωτηρίας καὶ τοῦ κάλλους τῶν νοούμενων· ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑξαθεν, ἣν οἱ πολλοὶ Χριστιανῶν διαπιτύουσιν ὡς ἐπίβουλον καὶ σφαλεράν καὶ Θεοῦ πέρβω αἴθαλλουσαν, κακῶς εἰδότες καὶ λ.ν ἐπικινδύνω; · Ήπειρ γάρ οὐρανὸν, καὶ γῆν, ἀρά, καὶ ὅσα τούτων, οὐκ ἐπειδή τινες κακῶς ἔξειλήφασιν, ἀντὶ Θεοῦ τὰ τοῦ Θεοῦ σῖδοντες, διὰ τοῦτο περιφρονητέον· ἀλλ' ὅσον χρήσιμον αὐτῶν ἐκκαρπούμενοι, πρός τε ζωὴν κατάπλασιν, ὅσον ἐπικινδύνων διαφεύγομεν· οὐ τῷ Κτίσῃ τὴν κτίσιν ἐπικινδύνων, κατὰ τοὺς διφρονας, ἀλλ' ἐκ τῶν δημιουργημάτων τὸν Δημιουργὸν καταλαμβάνοντες· καὶ διφησιν δὲ θεῖος· Απόστολος, αἰχμαλωτιζοντες πᾶν νόημα εἰς Χριστὸν· ὡς δὲ καὶ πυρὸς καὶ τροφῆς, καὶ αἰδήρου, καὶ τῶν δλλῶν, οὐδὲν καθ' ἑαυτὸν χρησιμοτάτον ξεμεν δὲ βλασφεμώτατον, ἀλλ' ὅπως ἐν δοκῇ τοῖς χρωμένοις· ἥδη δὲ καὶ τῶν ἐρπυστικῶν θηρίων ἔστιν ἀτοῖς πρὸς σωτηρίαν φαρμάκοις συνεκεράσαμεν· οὐτω καὶ τούτων, τὸ μὲν ἔξειστικόν τε καὶ θεραπεικὸν ἐδειξίμεθα· ὅσον δὲ εἰς δαίμονας φέρει καὶ ἀπιωλεῖας βυθὸν, διεπιύσαμεν. · Ότι μὴ κάκη τούτου πρῆπε θεοσέβειαν ὠφελήμεθα, ἐκ τοῦ χειρονος τὸ χρείττον καταμαθόντες, καὶ τὴν ἀσθενειαν ἔκεινων ἴσχὺν τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου ποιησάμενοι. Οὐν οὐν ἀτιματέστον τὴν παῖδευσιν, διε τοῦτο δοκεῖ τιςιν· ἀλλὰ σκακιές καὶ ἀπικιδεύτους ὑποληπτέον τοὺς οὔτες· ἔχοντας· οὐ βιούλοιντ' ἀν ἀπαντας εἶναι καθ' ἔχουτες, ήν ἐν τῷ κοινῷ τὸ κατ' αὐτοὺς κρύπτηται, καὶ τοὺς τῆς ἀπαιδευσίας ἐλέγχους· διαδιδράσκωσιν. »

et imbecillitatem illorum in robur doctrinæ nostræ convertentes. Non igitur contemnenda est doctrina liberalior, propterea quod hoc sic quibusdam faciendum videtur: sed pravi atque ineruditæ, qui in ea sunt sententia, censendi sunt, qui alios omnes sibi similes esse velint, ut in communi sui similiū frequentia latere, et inscitiae sua reprehensione effugere valant. »

Καὶ ταῦτα μὲν δὲ θεῖος Γρηγόριος· Βασιλεὺς δὲ δέ μέγας οὐ μόνον τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν ἀναγνώσκειν ἐρήσας, ἀλλὰ καὶ γενναλιψ λόγῳ μάλιστα τοῦτο κρατίνει· · Όπως ἀρ τέοις θετες. ἐκ τῶν Ἑληνικῶν παιδευμάτων ὠφελοῖστο διατατέμενος. Τοσαῦτα μὲν καὶ περὶ τῶν Ἀποιλιναρίων καὶ τῆς Ἑληνικῆς παιδείας εἰρήσθω.

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ.

*Ως εἰς Ἀριστοχειαν κατὰ Περσῶν ἐλθὼν Ιουλιανὸς, καὶ περιυβρισθεὶς τὸν πάρωρα, τὸν κατὰ τῶν Ἀριστοχέων Μισεπώρων διεξῆλθε ἀστρον.

Βασιλεὺς δὲ ἐκ Χριστιανῶν πλείστα συλλεξάμενος γρήγατα, ἐς Πέρσας· δῆλη τὸ ὄρμημα θέμενος, εἰς Ἀντιοχεῖαν ἤκε τῶν Σύρων. Τὸ δὲ οἰκεῖον φιλότιμον Ἀντιοχεῖοι δεῖξαν βουλόμενος, τὰ ἐπ' ἀγορᾶς δωνια καὶ τὰ ἐπιτήδεια τῆς νεονομισμένης τιμῆς· κατεδι-

« Omnes, opinor, qui saniore mente sunt, hoc consiliteri, doctrinam inter ea quæ nobis sunt bona, precipuam esse: non istam solum præstantiorem nostram, quæ elegantiam ostentationemque orationis omnem negligens, saluti uni et rerum intelligentiarum pulchritudini inhæret: sed externam etiam illam, quam multi Christiani perinde atque insidiatricem, fallacem, et longius a Deo abducentem, contemnentes despunt, perversa sane et periculosa persuasione. Quemadmodum namque cœlum, terram, aerem, et quæcumque in his sunt, quamvis homines nonnulli male ea accepta, que Dei essent, opera, pro Deo coluerunt, propterea tamen non despiciimus, sed quantum utilitatis habent ex eis ad vitæ usum percipimus, quod vero noxium est in eis, fugimus: neque, quod stulti faciunt, adversus Creatorem creaturam ipsam quasi ad rebellionem commovemus: verum ex rebus conditis Conditorem deprehendimus, et quod divus Paulus ait, in captivitatē redigimus intelligentiam omnem in Christum; ac sicuti ignem, alimentum, ferrum, atque alia, per scipsa quidem vel utilia vel incomoda maxime esse ignoramus:

60 sed de eis, pro eo atque hominibus illis qui eis utuntur, videtur, judicamus (cum etiam in reptilibus seris quædam sint, quæ utiliter ad salutem pharmacis et remediis miscemus): sic quoque ex disciplinis istis quod ad veritatem inquirendam, et iudicium acuendum, nec non ad contemplationem exercendam facit, id recipimus: quod autem ad dæmones ipsos et ad perditionis profundum deducit, despuentes rejecimus: propterea quod ex eis rebus in vera pietatis studio non itidem adjuvemur, eo pacto meliora ex deterioribus addiscentes

C et imbecillitatem illorum in robur doctrinæ nostræ convertentes. Non igitur contemnenda est doctrina liberalior, propterea quod hoc sic quibusdam faciendum videtur: sed pravi atque ineruditæ, qui in ea sunt sententia, censendi sunt, qui alios omnes sibi similes esse velint, ut in communi sui similiū frequentia latere, et inscitiae sua reprehensione effugere valant. »

Hæc divus Gregorius. Basilius vero magnus non solum Græcorum discere permittit, sed etiam præclaro libello maxime hoc confirmat, enī titulum fecit: Quomodo juvenes ex Græcis disciplinis utilitatem capere possint. Hæc de Apollinaribus, et Græcorum doctrinis dicta sufficient.

CAPUT XXVII.

Ut Julianus expeditione in Persas suscepta, Antiochiam venerit: atque ibi propter barbam prolixam ludibriο habitus, contra Antiochenos librum, Mīsopogona, hoc est, Barbæ-osorem, composuerit.

Imperator autem ingenti a Christianis pecunia extorta, expeditionem adversus Persas molitus est, et Antiochiam Syriæ se contulit. Atque ibi liberalitatis suæ studium Antiochenis probare volens, res in foro venales et necessarias ad certum consti-

tutumque pretium reduxit: non considerans secum A ipse, ubi militum sit frequentia, ibi accidi in urbis rerum omnium copiam, vicinosque etiam ea de causa annonae detrimento affici. Itaque capones emere, et rursum vendere res ad victimum necessarias quæstus gratia soli, quod jacturam eam non ferrent, multa contra imperatorem vociferati, negotiatione sua supersederunt: eoque modo ut rerum necessariarum penuria urbem invaderet, efficerunt. Antiocheni vero (proclives enim sunt ad contumelias homines) **61** impudenter et libere imperatorem riserunt, et scommatibus in barbam ejus luserunt, quod prolixior ea esset, tondi eam ad funiculos plectendos oportere dicentes: atque item in nummis ejus qui effigiem taurei habebant, cavillati sunt, perinde atque a præcipiti tauro mundum ab ipso imperante everti jaclantes. Cum enim supra alios omnes admodum superstitione teneretur, et quotidie tauros ad simulacrorum aras mactaret, et aram et taurem numinio suo imprimi curaverat. Proinde ira ex scommatibus ejusmodi percitus, male se acceptum Antiochenos minatus est: et Tarsum Cilicæ concessit, atque inde res ad bellum necessarias exercitu suppeditare instituit. Carterum minas satis execulus non est; sed verbis tantum in Antiochenos convicia retorsit, orationemque præclarum et facetam ira remissa in eos conscripsit, quam Antiochenam et Missoptawna, hoc est, Barbae inimicam, inscripsit. Atque eo pactio se injuriam vindicasse existimans, Persicam expeditionem, perpetua nota urbi Antiochenæ inusta, est prosecutus. Antiochiae porro erga Christianos agens, ut Graecorum superstitione invalesceret. Verum quid circa Babyle martyris sepulcrum, et in templo Apollinis Daphnai acciderit, periniquum esset, si silentio præteriremus. Id vero inde ordior.

CAPUT XXVIII.

Quæ prævaricatori huic in Antiochenorum Iuco Daphne acciderint: et de tumulo sancti Babylæ martyris, et de sancto Theodoro confessore.

Inter Antiochiae suburbia præcipuum quoddam est, in quo frequentes florent cupressi, locus valde nemorosus, et variis aliis inter cupressos arboribus conspicuus: et quæ inter arbores ipsas sunt loca, prout anni tempus fert, omnis generis benevolentis producunt flores. Instar leuci aulem habet, eo loco, quæ ex ramorum et foliorum densitate ubique provenit umbra, et solis radios non facile solum ipsum pertingere sinit, neque quidquam amoenitatis regioni ei deest. Non ibi aquarum copia irriguarum desideratur: et gratum temporis temperamentum, Zephyrique et alii venti leniter ramis flatu suo incidentes, suavemque surrum edentes, amoenitatem multam afferunt. Eo loco Graci fabula conficta, Daphnem (1) Iadonis fluvii filiam, ex Arcadia, **62** Apollinem amatorem fugientem, in nominis sui arboreum esse

(1) Est l. n. C. titulus, *De cupress. ex Iuc. Daphnen. vel Pers. per Egypt. non exci. vel rend.*

Εσσε· μὴ συνειδῶς, ὡς ἐπου δ' ἀντραπόδην πε-
λυτήρεια γίνεται, τὸ ἀρθόνον μὲν τῶν πᾶλεων
περιατρεῖ· ζῆμια δὲ καὶ τοῖς περιόκοις ἔγγινεται.
Οἱ τοίνυν κάπηδοι τε καὶ παλεγχάπηδοι, τὴν ἐντεῦ-
θεν ζῆμιαν μὴ φέροντες, πολλὰ κατεβόντων τῶν φα-
σιλέως, ἀποσχύμενοι τε τῆς ἐμπορίας, ἐπιλιπεν τὰ
ἐπιτήδεια παρεσκεύσαν. Οἱ δὲ τῆς Ἀντιόχου (ἐπιφ-
ρεπεῖς γάρ πρδ; οὐδεις; οἱ ἀνθρώποι) ἀνέδην τε
τὸν βασιλέα ἐτίθαζον, καὶ ἀπέσκιψεν εἰς τὸν
ἐκείνου πάγωνα, ὡς βαθὺς εἴη, καὶ δέον κείρειν
αὐτὸν, καὶ σχινία ἐκ τούτου πλέκειν· καὶ εἰς τὸ
νόμισμα, διτι τάρου εἰχεν εἰκόνα· ἐπίσης γάρ τὸν
ὑπτίων ταύρων ἀνατετράθαι τὸν κλειδὸν ὅπερ ἐκεί-
νων βασιλεύμενον. Δεισιδαῖμων γάρ, εἰπερ τις,
σφόδρα γενόμενος, καὶ τοῖς εἰδώλιον βωμοῖς ταύρους
θύων ἔκάστοτε, καὶ βωμὸν καὶ ταύρον τῷ σφετέρῳ
ἐντυπούσθαι νομίσματι διετάττετο. Περιοργής δὲ
γενόμενος, ἡπειρει κακῶς Ἀντιόχειας ποιεῖν· καὶ
εἰς Ταρὸν μετρηθῆστο, τὰ ἐπιτήδεια πῷ πολέμῳ
ἐκείθεν πορίσασθαι γηραιόν. Εἰς Ἑργον δὲ τὴν
ἀπειλήν ἀγαγεῖν μὴ θείησας, λόγοις ἀντισκῶψαι τὴν
Ἀντιόχου θιέλησε· καὶ λόγον κατ' Ἀντιοχέων γεν-
ναῖον καὶ μάλισταί τοις διεξελθὼν, δι' Ἀντιοχεικὸν
ἢ Μισσοπάγωνα ἐπιγράψει. Καὶ οὐτως ἀμύνασθαι
δόξας, τὴν πρὸς Πέρσας ἡπειρετο, στίγματα διτιγεῆ
τῇ Ἀντιοχέων πόλεις καταλιπών. Χριστιανοὶ δὲ
πᾶσι κάνταῦνα ἐπίεις τῇ μοχθηρὶᾳ ἐκέχρησο, περὶ
τολοῦ ποιούμενος τὰ Ἐλλήνων κρατύνειν. Οἴτα
γοῦν περὶ τὴν θίην συνίην Βαβύλα τοῦ μάρτυρος,
καὶ τοῦ ἐν Δάφνῃ νεύ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀδικον πα-
ραπέντεν ἀδηγητα. Ἀρχομαι δ' ἐντεῦθεν.
eadem est importunitate usus, omnibus modis id
imperiale est impiorumitate usus, omnibus modis id

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ'.

Περὶ τῶν ἐν Δάφνῃ τῆς Ἀντιοχειας γεγενέμενων
τῷ παρεύσῃ· καὶ τῆς σορὸν τοῦ ἀγίου Βα-
βύλου καὶ μάρτυρος· καὶ τοῦ ἀγίου Θεοδώρου
τοῦ διμολιγητοῦ.

Πρὸ τῆς Ἀντιόχου ἐπίειμόν τι προάστειόν ἔστι
καὶ τῶν δὲλλων ἑξάτετον, δι πολλαῖς μὲν κυπαρί-
σοις θάλλει, ἀλσώδης δ' ἔστι μάλιστα ὁ χῶρος, ποιεῖται
δένδρων ἀναμένει ταῖς κυπαρίσεσις ὥραις ὄμενος. Τὸ
δὲ μεταξὺ τῶν δένδρων, διτις ὡρῶν εἰσιν εὐώδη ἀντί-
παντοδαπά φύεται. "Οὐρφος δὲ τῷ τόπῳ ἡ πανταχοῦ
τοῖς φύλλοις καὶ τοῖς κλάδοις ἐκ πυκνήτης γνο-
μένη σκιά, μηδαμῶς ἐώσα τὴν ἀκτίνα τοῦ ἡλίου τῷ
ἴδεψει προσβάλλειν. Τερπνότητος δ' οὐδὲν ἔλλειπει
τῷ χώρῳ· τῷ τε γάρ διφθόνῳ τῶν ὄδατων λίαν ἔστι
κατάρρειτος, ὡρῶν τε εὐκρατέστερά τοις κλάδοις·
τοῦ ζεφύρου καὶ τῶν λοιπῶν ἀνέμων προσπιπτόν-
των, καὶ λιγυρὸν οὖν τχούντων. "Οπου δή φρεν
Ἐλλήνων παλέος μύθον ὑφαίνοντες, τὴν τοῦ ποτα-
μοῦ Λάδωνος Δάφνην, ἐξ Ἀρχαδίας φεύγουσαν
Ἀπόλλων τὸν ἔραστην, εἰς διμώνυμον φυτὸν ἀμειφθῆ-
ναι· τὸν δὲ μηδὲ οὐτως τὸν πόθον ἀποβάλειν· τὸν

Lambit Apollinei nemoris nutritor Oronites.
(Claud.)

Ερωτα δ' οἷον περαμυθούμενον, τοῖς τῆς ἐρωμένης κλάδοις τὴν κεφαλὴν ἀναδέσασθαι, καὶ γε δένδρον γενομένην, περιπλακῆναι καὶ περιπτύχοσθαι, καὶ μηδὲ ἀπαλλάττεσθαι μάλα αἰρεῖσθαι, ἀλλὰ προσεδρεύειν ταύτῃ σὺν ἀστειότεται, καὶ τεῦθεν καὶ τοις μῆταις τὸν χῶρον τῇ μακρῷ προσεδρείᾳ· καὶ τῶν ἀλλων χώρων ἑκατηνῆ ποιήσαις καὶ κεχαρισμένους αὐτῷ. Ἐνταῦθον οἱ σωφρονεῖν αἰρούμενοι καὶ τὸν τρόπον ἐπιεικεῖς διατρίβειν ἤκιστα θελον. Μάλα γάρ ἡν διαφθοράς τῶν νέων, ἐπέρασθες τις διαφερόντως ἁδές κεῖται, ἀτε δῆ καὶ τῷ μύθῳ βοηθουμένοις, ἐρωτικῷ γε δυνται. Ἐν διπλῷ γάρ ἔκεινοις τὸ πάθος ἀνήπτετο, εἰς ποραίτησιν οὐκ ἀγεννῆ προϊσχομένοις τὸν μύθον· ἀναβίην τε γάρ τῇ ἀκολασίᾳ ἔχώρουν μήτ' αὐτοὶ σωφρονεῖν δυνάμενοι, ἀλλ' οὐδὲ σωφρονας τῷ χώρῳ διατρίβειν ἥνειχοντο. Μή γάρ μετ' ἐρωμένης ἔκειται διατρίβην τις ἔχων, ἀγεννής τις ἂν ἐδοξεῖ μάλα καὶ διχαρίς, καὶ ως ἄγος; τις ἀποτρόπαιον ἔκειθεν ἡλαγνετο. Διὰ πλειστης δὲ τῆς τιμῆς ἡν διαχωρίσεις ἔλληνίσουσιν. Ἀγαλμα γάρ ἐνταῦθα ἐπύγχανεν εἰς κάλλος λίαν ἀπεξεσμένον Δαφναῖον Ἀπόλλωνος· καὶ νεώς κάλλιστος, εἰς ὑψός ἅμα καὶ μέγεθος φιλοτίμῳ ἐξειργασμένος; χειρὶ δὲ Σέλευκον ἀνεγείρας λόγος τὸν Ἀντιόχου πατέρα· δὲς καὶ τὴν ἐπώνυμον πόλιν, τὴν Ἀντιόχου φημι, μεγαλοπρεπῶς τὸ κατ' ἀρχὰς ἀνιστᾷ. Πίστις γε μήν προσῆν ἐκ πολλοῦ καὶ τι μηνιαῖσκον ὕδωρ ἐκ Κασταλίας τῆς πηγῆς καταβρέψεις, καὶ μισέν τι παραλάττειν τὴν τ' ἐνέργειαν καὶ προστηγορίαν ἔκεινον. Φασὶ δὲ καὶ Ἀδριανῷ τῷ βραστοῖς ἐν Ιδίωταις ἔτι ταττομένῳ, ἐνταῦθα προφορικοῦταις τὸ μέλλον· δάχνης γάρ φύλον ἐμβάψαντα τῇ πηγῇ, τὴν τοῦ μέλλοντος ἀρյόσαθαι πρόγνωσιν, γράμμασι καταμηνύθεισαν αὐτῷ· ἐπειδὲ δὲ καὶ τέλος ἔσχεν ἡ πρόρηγσις ἐπ' αὐτῷ, ἵνα μὴ καὶ ἀλλοις οὕτω τὸ μέλλον μανθάνειν ξῆται, χώμασι πολλοῖς τὴν πηγὴν ἀφανίσαι.

Ταῦτα μὲν Ἐλλήνων παιδίς φασιν· ως δὲ Γάλλος Καισαρ πρὸ Κωνσταντίου χειροτονηθεῖς ἐν Ἀντιοχείᾳ διέτριβε, τὰς ἔκειται τῶν βαρβάρων ἀναστέλλων ὀρμάς· ἐπειδὲ Χριστιανὸς ὢν, ἐς τὰ μάλιστα ἐπίμα τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ τοῦ δόγματος γενναῖως ἀγωνισμένους, ἔγνω δὴ τὸν χῶρον τῆς μακρᾶς δειπνομονίας καὶ τοῦ ἀκολάστου τρόπου μάλιστα ἐκκαθάραι καὶ ἀπειλάξαι. Νομίσας οὖν ως οὐκ ἀλιος γε περιέσωτο τοῦ δεινοῦ, εἰ μή εὐκτήριον ἔκειται δὴ ἀντικαταστῆσειν οἶκον, τούτῳ εὖ διαπεπραγμένος, καὶ τὴν θήκην Βαζύλα τοῦ μάρτυρος; εἰς δάχνην μετήγαγεν· δὲ πρὸ πολλοῦ λαμπρῶς τὴν Ἀντιοχέων ἐπιτροπεύων, ἐπὶ Νουμεριανοῦ γενναῖως τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ἀγῶνα δίηνεγκε. Τὸ δὲ μαρτύριον ἐξ αἰτίας τοις αὐτῆς αὐτῷ προσῆγαι· ἐπίσκοπος μὲν γάρ ἡν διαβύλας· κατὰ δὲ τινὰ δαίμονα γνώμην, Νουμεριανῷ ἔρως ἐμπεσεῖν, πληθυνόσης τῆς ἐκκλησίας εἰσεισθεῖν ἐν αὐτῷ· τὸ δὲ τεράρχην κατὰ τὰ πρόθυρα

(1) In umbroso Daphnæ luco Constantinus Magnus matri suæ Helenæ statuam collocavit. Et ob

PATROL. GR. CXLVI

A conversam: ipsum autem deum ne sic quidem puerile desiderium abjecisse, amoremque suum veluti solantem, amatæ virginis frondibus caput cinctisse, eamque etiam arborē factam complexum esse: neque ab ea discedere volentem, illi cum festivitate quadam assedisse, proindeque honore diuturnioris moræ cum locum prosecutum, atque aliis locis illustriorem, sibique etiam gratiorem effecisse ferunt. Illic homines casti et moderati minime versari sustinuerunt, quod regio ea ad desidiam et libidinem admodum esset proclivis. Juvenibus autem corruptis jucunda plurimum et grata visa est, et prorsus amatoria: quos etiam eam in rem fabula ipsa invitarit. Et duplex eis a culpat depreciationm fabulam non illepidam pre-tendentibus incensa est libido, ut sine pudore neque ipsi pudici essent, neque pudicos in eo loco esse paterentur. Qui enim ibi sine amica versaretur, illiberalis plane parumque gratus visus, perinde atque piaculum aliquod detestandum inde abigebatur. Græca autem superstitionis observatoribus præcipue in maximo locus habitus est honore. Nam statua ibi Apollinis Daphnæ (1) magna venustate exsculpta, et templum pulcherrimum altitudine et amplitudine mirifica, artificiosa manu constructum fuit: quod Seleucus, Antiochi, qui urbem eam sub suo nomine magnifice primum condidit, patrem construxisse ferunt. Creditum etiam longo tempore est, aquam ibi e fonte Castalio divinatricem, nihil prorsus ab alia illa apud Delphos, ut nomine, sic etiam efficacia differentem, profluxisse. Fama item fert, Adriano imperatori, cum privatus adhuc esset, responsum ibi de rebus futuris editum esse, cumque lauri folio in fonte tincto futuri cognitionem litteris designatam hau-sisse: et cum responsum id ad exitum suum per-venisset, ne alii quoque aīs eumdem modum res futuras cognoscere liceret, aggere multo fontem obstruxisse.

Hæc quidem sic Græci tradunt. Gallus autem, ubi Cæsar est a Constantio creatus, Antiochiae vixit, Barbarorum ibi impetum et incursionem compescens. Illic ut Christianus, cum maxime eos qui pro Christo et dogmate nostro fortiter decer-tarunt, 63 veneraretur, locum talēm a diurna superstitione et improbo illo more liberandum atque repurgandum duxit. Postquam autem non aliter se malum tantum extirpaturum esse putavit, nisi contra templum id orationis domum construeret, opere eo pulchre perfecto, loculum etiam Babylæ martyris in Daphnen transtulit: qui i ante annos plures Antiochenæ ecclesiæ splendide antistes præfuerat, et sub Numeriano fortiter certamen pro Christo pertulerat. Martyrii ejus hæc causa fuit: Episcopatum Babylas gerelat. Numerianum autem de dæmonis cuiusdam sententia cupidio invasit, ecclesiam Christianorum, cum eam causam locum cum Augoustætō, Augsteum, nominavit. (Suid.)

frequentissima esset, ingredi. Et advenienti ei, hierarcha ad templi vestibulum astans, ingressum præclusit; se pro virili sua affirmans non commissurum, ut ad gregem lepum ingrediente in-tueatur. Atque ille statim quidem cœpto destitit; episcopum autem primum de tanta audacia criminatus est: deinde sacrificare etiam dæmonibus jussit, eam unam expiationem criminisque abolitionem, et subsecuturi honoris et gloriæ concilia-tionem fore denuntians. Cui Babylas ingenti animo resistens, martyrii coronam recepit. Eius tum ossa Gallus transtulit. Quod ubi est factum, dæmonium deinde oracula non edidit. Et multi quidem propterea id consiluisse existimarent, quod sacrificiis et cultu eo quem antea ille exhibuerant, spoliatum esset. Verum rem aliter se habere compertum est. In causa enim vere erat in vicinia quiescens martyr, qui eam rem non permisit, cœptum illius vi majore prohibens. Sub Juliano enim, cum ad satietatem usque sanguine et victimis expleretur, non minus mutum fuit. Et postremo ipsi illi impe-ratori de eventu Persicæ expeditionis dæmonem consulenti (cum frequenter co venisset, quod cedendis hostiis delectaretur, et multo sanguine Pythium veneraretur), causam ejus silentii indi-cavit. Ubi namque templum ingressus, oraculo, quæ visa essent, ille eum periclitans, magnificis mactatis victimis Julianus proposuit: insuper quoque petiit, ne deus, de quibus rebus inquireret, respondere gravaretur; tum ille aperte quidem non significavit, se more suo propter Babylam martyrem non respondere: **64** sed alio id modo insinuavit. Locum enim eum plenum esse eadaveribus dixit, et propterea se oracula edere minime posse. Et erant ibi multi alii sepulti. Verum Julianus Babylam martyrem solum responsis obstat judicauit, confessum loculum ejus transferri jussit. Quapropter Christiani advenientes, martyrem in urbe ad quadraginta stadia intulerunt, ubi etiamnum situs est, nomine suo loco ipsi indito. Qui vero loculum ferabant senes et juvenes, aliqui chorum gravem et venerandum efficientes, alius alium in via ad psalmos canendos invitarunt, sub illo quidem prætextu, quasi sudorem labo-remque viæ levarent: re autem ipsa, quod zeli ardore ferrentur, ut imperatoris ineptam monstran-que religionem reprehenderent. Et canendo præbant, qui artem eam accuratius addidicerant. inter alia autem multitudo illis succinens, et illam carminibus addidit partem: « Confundantur omnes qui adorant sculptilia, gloriantes in simulacris suis. » Tum sane, qui antea philosophum se esse professus fuerat imperator, longe alias deprehen-sus. Ira namque commotus, perinde atque injuria affectus esset, affligere Christianos constituit, et eadem adversus illos facere, quæ Diocletianus fecisset. Quod vero impetum ejusmodi expeditio Persica, quam urgebat, moraretur, Salustio, qui tum præfecti magistratum gerebat, mandavit ut

A τοῦ νεώ στάντα, τὴν εἰσόδον διατείχιζεν αἵ-ψη, φά-σκοντα ὅσα γε δύνατος; εἴη, μή περιέβασθαι λόγον τῷ ποιμνῷ παρεισῆμενον, καὶ τὸν μὲν αὐτίκα τῆς ὁρμῆς ἀναχρινεσθῆναι· τὸν δὲ ἐπίτσκοπον ἐν αι-τίαις πρῶτα ἔτιθει τῆς τόλμης. «Ἐπειτα διλμοῖς θύειν ἔκλευε· μόνην γάρ εἶναι τὴν ἔξοδωσιν ταῦ-την, τοῦ ἐγκαήματος λύσιν, καὶ τῆς εἰσέπειτα τῷτος τε καὶ δόξης πρόδενον. Τὸν δὲ γενναῖός ἀντιτάξα-νον τὸν μαρτυρικὸν ἀναδῆσασθαι στέφανον· εἰ τὴν θίβην τότε μετήνεγκε. Τούτου δὲ γενομένου, λόγος μὴ τοῦ λοιποῦ τὸ διαιμνίον χρησμὸν ἀνέλειν. Καὶ ἐδίκει μὲν τοῖς πολλοῖς, ὡς θυτιῶν ἀμοιρῆσαν καὶ τῆς πρὸν θεραπείας ἥσπερ ἡξίωτο, σιωπῆν. Ἀλλ' ἡλέγηθη τοῦτο σύτως μὴ ἔχον. Αἰτιον γάρ ἦν ἀλη-θῶς, ὡς ἐγγειτῶν σκηνώσας ὁ μάρτυς οὐ κύνεχώ-ρει τὸ ἔργον δυνάμει κρείττονι ἀπείργων, ἔκεινο τοῦ ἐγχειρήματος. Ἐπὶ γάρ ιουλιανοῦ εἰς κόρον ἀπ-λαῦσαν τῶν συνήθων αἰμάτων, καὶ θυτιῶν, οὐδὲν μᾶλλον δύνασθον ἦν. Καὶ τὸ θυτεῖον καὶ αὐτῷ γε ἐκείνῳ τῷ βασιλεῖ χρησμὸν αἰτοῦντι τῆς κατὰ Περ-σῶν ἔνεκεν ἐκστρατείας, πυχὺ γάρ ἔκεισε οὖτος ἐπεχωρίσε, φιλοθύτης γε ὅν, καὶ ἀφθύνος εἰμιστι γερασίων τὸν Πύθον, τὸ αἰτιον τῆς προτέρας σιωπῆς κατεμήνυσεν. Ἐπειδὴ γάρ τῷ μαντείῳ πείραν προσ-ῆγε περὶ ὃν οἱ αὐτῷ ἐδίκει, τῷ λεφῷ προσεντλῶν, φιλοτίμοις θυσίαις τιμῶν τὸ δαιμόνιον, καὶ ἐδίκειο μὴ ἀμελεῖν λέγειν περὶ ὃν ἐκείνῳ ἦν σπουδῇ ἐρω-τᾷν. Τὸ δὲ περιφανῶς μὲν οὐκ ἐδήλου μὴ δύνασθαι χρησματεῖν ὡς ἔνος διὰ Βαβύλων τὸν μάρτυρα. Εἰτ-ρον δὲ τρόπον τοῦτο ἐσήμανεν. Νεκρῶν γάρ, εἰπεν, δὲ χῶρος μεστός· καὶ διὰ τοῦτο ἤκιστα δύνασθαι χρησματεῖν. Ιολλοὶ μὲν οὖν καὶ διλοὶ ἥσαν ἐκεῖσε νεκροί· δὲ διὰ ιουλιανῶν συμβαλῶν τὸν μάρτυρα μόνον Βαβύλων ἐμποδὼν καθίστασθαι ταῖς μαντίσαις, προστάττει αὐτίκα τὴν θίβην μετατεθῆναι τοῦ μάρ-τυρος. Χριστιανοὶ δὲ ἐλθόντες ἐπὶ τὴν πόλιν, ἤγαγον ὡσεὶ στάδια τεσσαράκοντα· ἐνθα δὴ νῦν ὁ μάρτυς κείεται, τὴν οἰκείαν προσηγορίαν τῷ τόπῳ θέμενος. Οἱ δὲ ἀγοντες νέοι τε καὶ γέροντες, καὶ διλοί, σεμ-νὸς δυτες καὶ χορὸς τίμιοι, ἀλλήλους ἀνέπειθον δὲ τάστης φάλλοντες τῆς ὁδοῦ· προφάσει μὲν τοῦ τὸν ἰδρῶτα ἀναψύχειν, τὸ δὲ ἀληθές, ζῆλον ἐφέροντο, ἐξ-λέγχοντες· τὸ τοῦ χριστοῦντος περὶ τὸ Θεῖον ἀλλόκο-τον. Ἐξῆρχον μὲν οὖν τοῦ μέλους, οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα ἡχριθμάνως εἶχον· σύν διλοῖς δὲ τὸ πίκρος, ἔμ-φων καὶ τοῦτο δὴ τὸ μέρος, ἐπεδεν· « Ήσχύνθεσαν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς, οἱ ἐγκαυχύ-μενοι ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν. » Τότε δὴ δὲ περὶ φιλο-σοφεῖν ἐπαγγελλόμενος βασιλεὺς ἐξηλέγχετο. Πε-ριοργής γάρ γεννόμενος ὡς ὑδρισμένος, κακῶς ποιεῖν ἥρετο Χριστιανούς· καὶ τοιαῦτά τ' ἐπ' αὐτοῖς πρά-τειν, οἴάπερ οἱ περὶ Διοκλητιανὸν ἐπίσιον. « Εἰπεὶ δὲ ἡ πρὸς Πέρσας σπουδὴ τὴν ὁρμὴν ἐκείνου ἀνέστηλλε, Σχλουστῶν ἐνεκελεύετο, δε τὴν Ἔπαρχην τηγικαῦτα διείπεν ἀρχήν, συλλαβόντα τοὺς διαιφέροντας ἐν φαι-μῷδις, κολάζειν. » Οἱ δὲ, καίτοι πολὺς τὴν Ἑλληνικὴν θρησκείαν ὄντας, οὐδαμῶς ἐπήγνει τὸ φιλεύσμα. Ανε-τείνειν δὲ οὐχ οἷς τε ὅν πρὸς τούτων πίταγμα, τῇ ὑστε-ραῖς πολλοῖς τῶν Χριστιανῶν συνελάμβανε, καὶ ὑπὸ

δεσμωτήριον ἦγεν. Ἔνα δὲ τούτων προῆγε, Θεόδωρον δυναμα, νεανίαν τὸν χρόνον· δν κολάσειν οὐκ ὀλίγαις ὑποβαλών, καὶ ἔνθε βασανιστηρίῳ ἀνήρτα. Ἰκανῶς δὲ καταξινθῆναι παρασκευάσας τὸ σῶμα, ἐπει τὸν ἄλγητον ἐώρα τὸν μάρτυρα, μὴ λιπαροῦντα, ἀνώδυνον δὲ οἰον φαγεσθαι παρεχόμενον. ὥσπερ γάρ θεατῆς τῶν ἐπ' αὐτῷ γινομένων, ἀλλ' οὐκ ἀλλητῆς ἀν, στερβός; τὸ πάσχειν διεκαρτέρει, καὶ τὸν πρότερον αὐτὸς ἐπῆδες ψαλμὸν. Ἐργοις δεικνύων μὴ μέλον αὐτῷ οἵς παρ' ἐκείνου ήταξετο· μόλις ἔλει τῶν δεικνῶν. Τότε δ' ἡφετο, διε μὴ ζῆν ἔτι τῷ κολαστῇ ἐδίκει. Ἐκείνου δὲ τὴν ἁντασίαν ἐν ἐκπλήξει ποιούμενος δὲ Σαλούστιος, παρὰ τὸν βραστόντα ἀλθῶν ἀνήγειν· ὡς « Εἰ μὴ παύσαιμεν Χριστιανοῖς ἐπικειμενοῖ, ἐνδέδους μὲν αὐτοὺς ὀθτον, ἐν γέλωτι δὲ ἡμᾶς τῷ παντὶ κείσεσθαι πράξομεν. » Δοξάντων δὲ ἐν ἀμείνονι είναι δὲ Σαλούστιος ἔλεγεν, ἀφείθοσν οἱ δεσμῶται. Θεόδωρος δὲ ἐπεβίω μετὰ τὴν δρολογίαν χρόνον συχνῶν. Λέγεται δὲ μετὰ ταῦτα, Ἄρουρην εύρηντα, δε τὸ ἐκκλησιαστικὸν Ῥωμαίων γλώττῃ ἐξέθετο, Ἱεροθεοὶ εἰπερ αἰσθησιν τῶν δεινῶν πάσχων εἶχε, καὶ εἰ ἀνώδυνος ἐφέρε τὰς πληγάς· τὸν δὲ φάναι, ὡς πάντη μὲν οὐκ ἡγάνθυνος· παρεστῶτα δὲ τινα νεανίαν, ὑφάσματι λεπτοτάτῳ τοὺς ἰδρῶτας μὲν ἀπομάττειν, ὑδρῷ τὸν πικέειν μάλα ψυχρὸν, φέτας τῶν πόνων ἀνέψυχε φλεγμονάς, καὶ τὸ πολὺ τῶν ἀλγηδόνων ὑφῆρε· ἐπιρράωντα τὸ πνεῦμα, καὶ δρρητον ἐνιέντα τὴν τέφρην τοῖς πάνοις. Καὶ μοι δοκεῖ, μὴ ἀνθρώπινον είναι αὐτοὺς τοῦ σώματος; ὑπεριδεῖν, μὴ τῆς θείας προηγωμένης δοτῆς,

sensissetne pœnarum tormenta, an plagas citra dolorem suisse: non se quidem sine sensu cruciatum suisse: adolescentem sudorem abstersisse, et aquam frigidam insudisse, qua dolorem ardorem relocillarit, tormentorumque vim sustulerit: spiritali præterea suo robur indidisse, et incredibilem in tantis laboribus jueunditatem suppeditasse. Mihi certe hominis esse non videtur, corpus ipsum ita despicer, nisi divinum præsto sit auxilium.

Τοιαῦτα μὲν περὶ τοῦ θαυμαστοῦ Θεοδώρου. Ἐκ ταύτης δὴ τῆς αἰτίας δὲ μάρτυρος Βαβύλας ἐν τῇ Δάφνῃ ἀπῆχθη, καὶ αὐτοὶς μετεκινήθη ἐκεῖθεν. Μετὰ δὲ μικρὸν, πῦρ αἰφνίδιον ἐμπεσὸν τῷ νεῷ τοῦ Δαφνίου Ἀπέλλωνος, αὐτὸν τε καὶ τὸ ἔγαλμα καὶ τὴν ὁραցὴν πᾶσαν εἰς τέφραν ἐποίει. Ἐν ἀκαρεῖ δὲ πάντα τὴν γυμνὰ, οἱ τε τοῖχοι καὶ οἱ περίβολοι καὶ οἱ πρὸ τῶν πυλῶν κίονες, καὶ δὲ ὅπισθομος. Καὶ Χριστιανοῖς μὲν ἐδόκει τὸ πῦρ τῷ δαίμονι προσδασθὲν αἰτησαμένον τοῦ μάρτυρος· Ἐλληνες δὲ τὸ ἔργον Χριστιανοῖς ἐνετίθουν. Ἐκ δὴ ταύτης τῆς αἰτίας δὲ τοῦ νεῷ λερεὺς εἰς ἔξτας γέγονεν. Ἐκ δὲ μήνιδος τὸ πῦρ τῷ νεῷ κατασκῆκαι. Καὶ τὰ μὲν ὡδὲ εἴχεν· ἐκ δὲ τῶν συμβάντων τῷ τῆς Δάφνης νεῷ, ὡς γε εἰκάζειν ἐστι, διὰ Βιβύλων τὸν μάρτυρα, μαθὼν Ἰουλιανὸς καὶ διλούς οἰκους είναι μάρτυριν ἀνειμένους, διγχιστα τοῦ Διδυματοῦ Ἀπέλλωνος, διὰ πρὸ τῆς Μιλήσου ἐστι, τοῖς Καρπαν ἔγραψεν ἡγεμόσιν· εἰ μὴ τράπεζαν

C Illic de admirando isto Thedoro. Atque ob eam quæ dicta est causam, Babylas martyr in Daphnen translatus, atque inde rursus deportatus. Brevi vero post repentinum incendium in Daphnæi Apollinis templum incidit, quo id cum teeto omni et ipso dei simulacro conflagravit: et quasi temporis momento protinus nuda omnia apparuere, nuri scilicet ipsi cum lorica sua, et columnæ quæ propylæum et posticum templi sacrarium sustinuerant. Christiani incendium id dæmoni, martyre petente, accidisse putarunt; Græci ad Christianos auctores retulere. Ea certe quidem de causa templi sacerdos tormentis subditus est, ut incendiarium indicaret; sed cruciatis multis toleratis in vinculis, indicare neminem potuit. Quæ res Christianis magnæ laudis sunt. Et homines plerique non mortalis cujusquam insidiis, sed divina vindicta templum id conflagrasse, igne coelitus demisso, existimarent. Haec sic se habuere. Ceterum cum satis colligere ex eo quod factum erat, liceret, cladem eam templo in Daphne propter martyrem Babylam accidisse,

66 ubi Julianus, quem id non latebat, alias etiam A καὶ Έροφον ἔχειν, δ.δ.ναι πυρί· ὅσα δὲ τῶν οἰκοδο-
-μάτων μημάτων ἡμιτελὴ ἔστιν, ἐκ βάθρων αὐτὰ ἀναστᾶν.
prope Apollinem Didymaeum sive gemellum, qui ante Miletum est, cognovit: praefectis provinciæ Carite
scripsit, ut quæ templo ædificium altius, et tectum, atque etiam sacram mensam haberent, in ea ignem
injicerent: quæ vero diuinida ex parte absoluta essent, funditus everterent.

CAPUT XXIX.

De fraude Graecorum oraculorum. Commemoratio eorum quæ per vindictam divinam passi sunt, qui sacra Christianorum et res divinas contumelia affecterunt.

Sed enim quibus rebus Julianus et Graeci deorum potestate adaugere atque ostentare studuerunt, ex eis illorum imbecillitas atque seductio, divina adjuvante providentia, deprimensa sese exhibuit. Nam quæcumque ab oraculis edita sunt responsa, pene omnia aperte falsa esse, et eventui minus respondentia, cognita sunt. Exercitum quippe adversus Persas ducturus, Delphos et Dodoneum (1), qui vatos ibi consulerent, misit. Et illi non solum bellum, verum etiam victoriam promiserunt. Tantum vero a veritate ipsa aberrarunt, quantum postea rerum exitus ostendit. Porro ex responsis eis unum, ad mendacium redargendum, hoc loco apponere libuit:

*Nunc di dæque omnes consurgite: sumite bellum,
Atque sera certum de flumine ferte tropaum,
Dux ego rester ero Murs sævus beligerator.*

Feram fluvium Tigrim nominavit, qui cognominem sibi animantem habet. Ejusmodi oraculis deceptus miser, victoriam somniavit: et tandem confirmatus, se ad Persicum bellum armavit. Alias tum quoque, cum oracula simul et seorsim omnia respondissent, Imperatoris avunculum Julianum ægrum moriturum non esse: dum responsa ipsa legeret, ærumnose et miserabiliter is vitam finiit. Multi enim qui in Christianos et veram pietatem furore suo debacchati fuerant, justas dedere posnas: manifestissime autem omnium cum eis etiam Julianus, illustri dignitate prædictus, qui tum universo Oriente cum imperio præfuit, desertoris ipsius (scuti diximus) avunculus. **67** Praeterea Felix, imperialium thesaurorum curator, et Elpidius imperatoriæ domus praefectus (comitem rerum privatarum Latina lingua vocat). Tres hi gratiosi maxime apud Imperatorem erant: cui ut gratificantur, posteriores duo veram pietatem abjuraverant. Julianus, incendi Daphnei templi et simulacri causam inquirens, Christianos id deorum odio excitasse suspicatus, tametsi a vicinis agricolis de cælo fulmine eam ardem tactam esse cognovit, non temperavit sibi tamen, qui aduersus universarum rerum Deum arma sumeret. Itaque sacra vasa longe pretiosissima Ecclesiæ Magnæ, quam Constantinus magnus construxerat, in fiscum Imperatoris inferri mandavit, et foribus templi, quod tum Ariani habeant, clausis, ne quis eo ingredieretur, curavit. Cum Juliano Felix

Περὶ τῆς ἀπάτης τῶν Ἑλληρικῶν χρονοτηρίων·
καὶ ἀπαρθμητικῶν κατὰ θεομητριῶν πεπο-
θότων, ἀτέ δὴ περὶ τὰ θεῖα ἐξύμβοτά των.

Ἐξ ὧν γάρ ἐσπούδαζεν Ἰουλιανὸς καὶ Ἐλλήνες κιχρᾶν τὰ δαιμόνια, ἐκ τούτων μᾶλλον τὸ ἀσθενὲς καὶ πεπλανημένον τῆς θείας συνελαυνούσης προνοίας τὸ λέγχετο. Ψευδεῖς γάρ καὶ ἀτέλεστοι σχέδιον πάντες οἱ ἐκ τῶν χρηστηρίων χρηματοῦ κατά τε τὸ πρωφανὲς ἐγνωρίζοντο. Στρατεύειν γάρ ἐπὶ Πέρσας μέλλων, εἰς Δελφοὺς καὶ Δωδώνην πέμψας, ἐπηρώτα τοὺς μάντεις. Οἱ δ' οὐ μόνον στρατεύειν, ἀλλὰ καὶ νικῆν ἐπηγγέλλοντο. Τόσον δὲ τῆς ἀληθείας τὸσθούσιν, δισον ἑδεῖσε τὰ ἐς Ήπειρον. Ἐγὼ δὲ καὶ Ενα τῶν χρησμῶν τὸν φύσους τῷ παρόντι ἐθήσω συγγράμματι· ἐν Nūr πάτερες ὥρμητης θεοί, τικης τρόπαια κομίσασθαι παρὰ Θηρὶ ποταμῷ. Ἐγὼ δὲ τὴν μοναστεύσω θοῦρος πολεμόλογος Ἀρης. Θηρα οὐν ποταμὸν τὸν Τίγριν ὀνόμασαν, ἐπειδὴ περὶ Εστίν αὐτῷ θερίον διώνυμον. Ὅπλα δὴ τούτων ὁ εἰπατος βουκολθεῖς τῶν χρησμῶν, τὴν νίκην ὀνειροπόλεις· καὶ βεβαιωθεῖς, εἰς τὸν κατὰ Περσῶν ὄπλοντο πόλεμον. Ἀλλοτε δὲ θεσπισάντων δύο πάντων καθ' ἐκπατεῖν τῶν μαντείων σχέδιον, ὡς δ τοῦ βισιέλω; Θεῖος τὰ ἐκ μητρὸς Ἰουλιανὸς νοσῶν οὐ τεθῆξεται, ἐν αὐτεῖς ταῖς τῶν χρησμῶν ἀναγγώτερν οἰκτρῶν ἐκείνος καὶ ἐλεσινῶς τὸν βίον κατέστρεψε. Καὶ γάρ πολλοὶ τῶν εἰς Χριστιανοὺς καὶ τὴν εὐτέλειαν ἐκμαγέντων δίκαιας ἐτίσασι οὐ μεμπτάς· εἰς τὸ προσανέστατον δὲ καὶ ὁ ἐπιφανῆς Ἰουλιανὸς, ὁ τηνικαῦτα τῆς; Ἔω πάσης ἀρχῶν, θεῖος ὁν, ὡς γε εἰρηται, κατὰ τὸ μητρόφων γένος τοῦ ἀποστάτου. Πρὸς δὲ καὶ Φῆλιξ δ τού; βισιλικοὺς θησαυροὺς ἐπιτετραμμένους· καὶ Ἐλπίδος· ὁ τηνικαῦτα τῆς βισιλικῆς οἰκίας πρεστηκώς (κύμητας δὲ τῶν πριβάτων τούτους τὴ Ρωμαίων γίνωστα καλεῖ). Οὗτοι δὲ οἱ τρεῖς τῶν τῷ βασιλεῖ κεχαρισμένων μάλιστα θντες, κακεῖνων ἐκ χαριζομένοις, τὴν εὐσέβειαν ἐξηρνήσαντο. Ἰουλιανὸς γάρ τὸν κατὰ τοῦ ἀγάλματος τῆς Δάφνης ἐμπρησμὸν ἔρευνώμενος, μήπου τις τῶν Χριστιανῶν μίσεις τῷ τῶν θεῶν τὸ πῦρ ἑβαλεν· ἐπειδὴ περὶ τῶν πλησιωχώρων ἀγροίκων ἀνέμαθεν οὐρανόθεν τὸν πρηστῆρα φερόμενον τεθεὶσθαι, δύμως οὐ κακυφῆκε μή κατὰ τοῦ θεοῦ τῶν διῶν ὄπλοιςεθατ. Καὶ δὴ προστάττει τὸ ιερὰ τῆς μεγάλης Ἑκκλησίας σκεύη, οὐδενὸς εἰς πολυτέλειαν ἐνδεδ (ἥν Κωνσταντίνος δέ μέγας ἐδειματο), τοῖς βισιλικοῖς ταμείοις ἀποδιθῆναι· πρέστε καὶ τὰ; θύρας ταύτης τοῖς Ἀρείου θιεσώταις ἐδίδου. Καὶ τῷ μὲν Ἰουλιανῷ Φῆλιξ καὶ Ἐλπίδος τῷ νεῷ συνεισῆλθον, τῶν βισιλικῶν χρημάτων δινεῖσαμέστι, διὰ μὲν τῶν δημοσίων, δὲ δὲ τῶν λίτιζ τοῦ βισι-

(1) Theodoret. addit Delum, lib. vii, cap. 21.

λέως δυτιών. Τούτων δὲ τὸν Ἰουλίανον, ἀργαλέζ τε καὶ δυστεκμαρτιψ νόσῳ βλιθεῖς, ἐπὶ τεσσαράκοντα δύσα; ἡμέρας ἔκειτο ἀποτιδην, μήτε φθεγγόμενος, μήτε τινὰ συναίσθησιν ἔχων. Τὸ δὲ αἰτιον διτεπερ χα-
θέρρῃ τοῖς ἱεροῖς ἐχρήσατο σκεύεσι, προσαρβάσσων τῇ γῇ· καὶ τὸν ἱεράρχην Εὐζώνιν, πειραζόντα κα-
λύσαι τὸ δάγος, κατὰ κόρφης παίει σφοδρῶς, ἐπει-
πῶν, ὡς Ἐρημα τὰ Χριστιανῶν τῆς θείας τυγχάνει
κηδεμονίας. Μικρὸν δὲ τέως ὑποβράζεις, πολλὰ μὲν κατεγίνωσκεν ἔαυτὴν τῆς ἀθεμίου γνώμης· καὶ τὴν δίκην αὐτῷ συνήιστο ἔκειθεν κατερράγηναι. Καὶ μέχρι τοῦ μάρτυρος αὐτὸν ἔχειτῷ τῆς ἀνοσίουργίας γενέσθαι ἀνεγκῶν, παντοδιπολῖ; ἔλεσι καὶ σηπε-
δόσις τὴν γαστέρα σπασθεῖς, συνδιερβάγη καὶ τὴν ψυχήν. Τῶν γάρ ἐγκάτων τούτων διασαπέντων, τὴν κόπρον σύκετι διὰ τῶν ἀποκριτικῶν ὄργανων παρέ-
πεμπεν, ἀλλὰ τὸ μυσαρὸν στόμα τῆς βλασφημίας γενέμενον δργνων, τῆς ἀποκρίσιας ἐγένετο μόριον.
Τὸ δέ γε αἴσιον καὶ οἱ περὶ αὐτὸν πόροι: ἐφθείρουσα·
καὶ αἱ περὶ ἔκεινα σάρκες κατασαπεῖσαι, πρὸς σκύ-
ληκας μετεβάλλοντο. Καὶ τὸ πάθος ἐπικρατέστερον
ἥν τῶν λατρῶν τέχνης. Διὰ παντοδιπῆς γάρ
ήκοντες πειρας αἰδοῖ καὶ δέει τοῦ δικαίου, πᾶσάν
τα φαρμάκων ιδέαν κινήσχυτες, λίπεσι τε τῶν πολυ-
άριων δρνίων οὖς· θεῖον τὰ διεψφορίτα μέλη προσ-
πλάττοντες, τοὺς ἐν βάθει κρυπτομένους σκύληκας
τρόδος; τὴν ἐπιφάνειαν μετεπείλλοντο. Οἱ δὲ ἐπὶ μᾶλ-
λον πρὸς τὰς ζώσας εἰρπον σάρκας κατὰ βάθος δυσ-
μενοι. Καὶ γε οὐ διέλιπον κατεσθίσασι, ἵως οὐ
βιείψ μόρον τὸν ἀθλὸν διεχρήσαντο. Χρήσασθαι δὲ
αὐτὴν τῇ τοιαύτῃ φασὶ συμφορᾶς, Θεοῦ τὸν χόλον
ἐπαύξησις, καθότι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἱερῶν
αὐτῶν σκευῶν κατωρχήσατο.

occultioribus ad carnem vivam magis magisque prorepsere,
donec violenta morte miserum enecarunt. Porro tanta calamitate propterea macilatū esse fertur,
ex ira divina, quod sic Ecclesiæ et sacris ejus vasis insultaverit.

Οὐ δέ γε Φῆλιξ, τῶν ἱερῶν σκευῶν τὴν πολυτέ-
λειαν θεασάμενος (Κωνσταντίνος γάρ καὶ Κωνστάν-
τιος φιλοτίμως αὐτὰ κατεσκεύασαν), ἐπεγχελῶν καὶ
ἀστειαδύεντων, « Ίδού, Εφη, ἐν ὅποιοις σκεύεσιν δ
τῆς Μαρίας ὑπηρετεῖται νίδος. » Κάντεσθεν καὶ ἐξ
οὐδεμίᾳς ἀλλης αἰτίας τῶν ἐν βάθει φλεδῶν μιᾶς;
τῆς μεγίστης ἀσφραγίσης, αἰματός; τε αὐλόν ἐξέ-
πεμπεν ἐκ τοῦ στόματος· καὶ θέματα τοῖς δρῶσι γε-
νύμενα; φορεῖσιν, οὐδὲ δὲ δῆλης ἡμέρας ἥρχεσεν,
ἀλλὰ περὶ δεῖλην δύσιν τοῦ αἰματος ἐπιλείψαντος,
καὶ τὴν ψυχὴν συναπέδαλεν.

Οὐ δέ γε τρίτας Ἐπίδιος, βλασφημήσας καὶ οὐ-
τος; Χριστὸν, εἰ καὶ τῶν ἀλλων βραδύτερον, ἀλλ' οὐν
φωραθεῖς τυραννίδι συμπράττων, τῶν δυτιῶν ἀπάν-
των Ἐρημος γεγονὼς, εἰρκταῖς τε καὶ συμφοραῖς
ἔτεραις καταβιοῦς ἀκλεῶς κατατρέψει τὸν βίου,

(1) Theodoretn addit, Julianum ipsum in sacra quoque mensam minxit.

(2) Verba conjugis ad Julianum apud Theodoretn. : Ut laudibus, o vir, Christum Salvatorem vehas, convenit, quod per castigationem potentiam tibi suam exhibuit. Non enim cum cognovisses, quem

A et Elpidius, imperialium pecuniarum quæstores, publicarum alter, alter privatarum, in templum id direpturi venerant. Horum Julianus difficile et incognito morbo mox corruptus, ad dies quadraginta ita distentus jacuit, ut neque loqueretur, neque sentiret quidquam. Causa morbi erat, quod sacrī usus vasis (1), quæ terræ illiserat, pro sedili usus fuerat: et episcopum Euzoium, qui piaculum tantum inhibere conatus fuerat, in caput vehementer verberaverat, dicto illo insuper ingestο. Christianorum res a divina Providentia non curari. Et valetudine paululum recuperata, cum scipsum ob nefandam sententiam suam condemnavit, tum vindictam divinam qua affligebatur, sensit (2). Et cum ita adversus scipsum impiorum facinorum suorum testis ipse esset, ventrem deinde ojus putredo et omnis generis ulcerā convulserunt, quæ ei mortem etiam attulere. Visceribus etenim atque extis putredine ea corrosis, excrementa non iam per naturalia vim expellendi obtinentia membra egerebat, verum os scelestum, quod blasphemiae et maledictorum efficerat instrumentum, pars corporis obscœna per quam excreneret, est factum. Pudenda ipsa, et qui circa ea sunt meatus, corrupti itidem sunt: caroque eis in partibus putrefacta in vermes abiit, et morbus ipse medicorum arte longe fuit potentior. **68** Illi enim reverentia et metu imperatoris omnia experti sunt, et omni remediorum specie adhibita, pinguineque pretiosarum avium, quas diis aueris-
catant, membris corruptis applicata, vermes pro-
fundius latitantes, in apertum quasi quibusdam illecebris evocare contulerunt. At illi in membris C

Felix autem vasis tanti pretii conspectis (Con-
stantinus namque et Constantius liberalissime et
comparaverant), arridens et urbane jocans, « Ecce,
inquit, qualibus vasis Mariæ filius divina re pera-
genda colitur? » Eamque nec ob aliam quampli-
causam, ex interioribus ejus venis una quæ ma-
xima esset, rupta, tanquam per fistulam sanguineum per os ejus emisit. Sic et ipse horrendum
D cernentibus omnibus spectaculum factus, non
totum perduravit diem: sed circa crepusculum,
una cum sanguine jam deficiente, simul etiam
animam evomuit.

At tertius Elpidius, qui blasphememus quoque in
Christum fuerat, tardius ille quidem quam alii
poenas luit: sed tamen inter eos qui tyrannidem
affectarunt, deprehensus, bonis omnibus exultus,
gravesque armis alias in carcere perpessus,

persegueris, nisi pro longanimitate sua divinitus
husce tibi intulisset ploras. Agnoverit illa morbi cau-
sam, et imperatorem, ut eis ecclesia quibus adempta
fuerat, restituueretur, rogavit. Sed frustra. Lib. iii,
cap. 15.

turpiter vitam finit, sacer et defestandus ab omnibus judicatus. Præter hos alius quidam cum reliquis in ecclesiam, quam, donaria et res alias pretiosas prædonum more auferentes, eumque qui sacra vasa curabat, contumeliis afficiens, vastant atque diripuerunt, ingressus: super reliquias indignates, veste subducta, sacrificii aram petulantissime comminxit. Verum illico pergraves et acres tanti flagitiū tulit pœnas. Per quæ enim peccaverat, ad interiora usque viscera putredine consumptis membris, incredibilis inde vermium vis prognata, miserandum in modum, ut dicere calamitatem eam pudeat, miserum extinxit. Sed et Heronem illum Thebis Ægyptiis ortum, qui episcopus creatus, casu quodam ad Græcam superstitionem defecerat, **69** subito putrida invasit tegritudo, quæ totum illius corpus depasta, abominationem eum omnibus reddidit. Quapropter rebus omnibus desperatis, in viam est projectus, nullam prorsus a quopiam miserationem consecutus. Christiani namque perinde atque piaculum omnibus modis eum sunt aversati: Graci autem hactenus tantum eum, quod se errori et fraudi eorum subjicisset, agnoverunt. Et Heron quidem acerbissime et miserrime ita vita excessit. Alius autem, Theotecnus scilicet quidam, et ipse a nostra ad Græcam religionem prolapsus, carne ejus omni putrida carie consumpta, vermium materia factus est: et oculis illorum morsibus amissis, moriens per insaniam quæ eum corripuit, sua sibi dentibus concissa atque devorata lingua, e gravibus tormentis ad longe deteriores majoresque cruciatus migravit. Sed et alii insuper talia quoque ausi, condigna sceleribus suis tulere supplicia. Ejusmodi multa eo tempore divinum Numen exhibuit miraeula, commeritas justasque oppugnarunt, pœnas exigens. De quibus hactenus.

CAPUT XXX.

De statua Christi, quam in Paneade Phœniciae mulier illa quæ fluxu sanguinis laborabat, erexit.

Ego porro aliud quoque insigne miraculum, potentiam Christi exhibens, et vindictæ divinæ adversus impios indicium non minimum ostendens, vi temporum obrui non patiar. Phœniciae urbs est, quæ antiquissimum nomen habuit Dan, a pellatione ea ab ipso Dan, ex patriarchæ Jacobi filii uno, accepta, qui tribus et gentis ejus ¹ eum tum incolentis princeps et auctor fuit. Longo deinde tempore post Herodis filius Philippus Cæsari gratificatus, de suo atque illius nomine urbem magnifice ornatam adficiis, Philippi Cæsaream cognominavit. Graci autem propterea quod in ea Dei Panis statuam collocaverint, Paneadem vocarunt. **70** In hac ipsa urbe fons quidam est: ad hunc mulier (¹) illa quæ sanguinis fluxu laboraverat, præclarum ex ære Christo

Α τεάρατος πᾶσι γενόμενος. Καὶ ἀλλος δὲ τις εἰρημένος, τῇ ἐκκῆσίᾳ συνεισέθων, ἢν ἐπόρθουν καὶ ἀπειλῶν, τὰ τε θεῖα κειμῆλια καὶ ἀναθήματα λαφυραγαγοῦντες, καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς θεραπευόμενον ἔξυβρίζοντες. Οὗτος δὲ πρὸς ταῖς λοιπαῖς ἀποπίλαις τὴν ἑσθῆτα ἀνατυράμενος, τῷ θυσιαστηρίῳ ἐναστηγανών οὔρον ἐξέχρινε· καὶ παραυτίκα, πονήντης καὶ δέσπαιαν εἰσπράττεται· δι' ὧν γάρ ὕδρες μορίων, ταῦτα μέχρι καὶ τῶν ἐντέρων διασπεῖται, καὶ σκωλήκων ἀδιήγητον χρῆμα τεκνώσας, οἰκτρῶς ἀγαν καὶ οὐδὲ ἀφηγήσεως ἄξιως καταστρέψει τὸν βίον. Ναὶ μὴν καὶ Ἡρων ἑκείνος ἐκ Θηῶν τῶν Αἰγυπτίων ὅρμωμένος, καὶ εἰς ἐπισκέπτους τελέσας, πρὸς Ἐλληνισμὸν ἐκ τιος συμβάματος μετεθῆθη· δὲν παραχθῆμα νόσος σηπεδονώδης ἐπέλασθε, καὶ πάντα αὐτοῦ καταδυσκήθεσσα τὸ σῶμα, βδέλυγμα πάσιν ὑπέδειξεν. 'Ο δὲ πανταχθεν ἀπορηθεὶς ἐν ταῖς ἀμφόδις διέρχεται· μηδὲν διτενοῦν μηδαμένεν ἔλκων θεῶν· τῶν μὲν Χριστιανῶν παντάπασιν ὡς ἄγος ἐκτερεπομένων αὐτῶν· τῶν δὲ Ἐλλήνων μέχρι τεῦ καθυποβαλεῖν αὐτὸν τῇ πλάνῃ μόνον διεγνωκτῶν. Καὶ δὲ μὲν Ἡρων πικρῶς οὖτα καὶ παναθίλιως τῆς ζωῆς ἀπελήσαται. Καὶ ἀλλος δὲ τις Θεότεκνος διούριος, ἀπορθεὶς πρὸς Ἐλληνισμὸν, πᾶσαν ἀθρῶς τὴν σάρκα διασπεῖται, καὶ σκωλήξιν ὅλη γενόμενος, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπὸ αὐτῶν γ' ἐκείνων ἐξυρχθεῖς, τελευτῶν εἰς μανίαν ἐπέραπη· καὶ τὴν σφεράραν γλώσσαν καταφγήνων, ἐκ πικρῶν βισάνων εἰς πολὺ χαλεπότερα κολιετήρια παρεπέμψθη· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ἔτεροι παραπλήσια τετολμηκότες, ἐξαμίλιους καὶ τὰς τιμωρίας ἔτεισαν. Τοιαῦτα δὲ πολλὰ τὸ τηγικάδος καὶ τὸ θεῖον ἐπερατούργει, ἀντιρρήσους τὰς ποινὰς περὶ τῶν ἀνάβην κατὰ τῆς εὐεσείας χωρούντων σαφῶς εἰσπραττόμενον. Καὶ τὰ μὲν τῶν ἀειδῶν τοιαῦτα.

Numen exhibuit miraeula, commeritas justasque ab eis qui impudenter et aperite veram pietatem oppugnarunt, pœnas exigens. De quibus hactenus.

ΚΕΦΑΛ. Λ'.

Περὶ τοῦ ἐν Πανεάδι τῆς Φοινίκης ἀγάθηματος τοῦ Χριστοῦ, δὲ η αἱμόρρους ἀνίδρυσσεν.

'Εγὼ δὲ καὶ ἔτερον οὐ σμικρὸν οημεῖον τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεων, ἐπαγόμενον, τῆς δὲ κατὰ τοῦ δυσσεβοῦς θεομηνίας τεκμήριον οὐκ ἐλάχιστον ὑπεμφατίνων οὐκ ἀνήσυχος συγκαλαύψαι τὸν χρόνον. Φοινίσσα πάλις ἐστὶν, ἢ παλαίτατον μὲν ὄνομα εἴχε Δάνη, ἀλκυσσαμένη τὴν προσηγορίαν ἀπὸ Δάνη, ἐνδὲ τῶν παΐδων τοῦ πατριάρχου Ἰακώβου, δὲ φύλαρχος κατέστη τῶν τηγικάδος κατοικούντων τὸν τόπον. Μετὰ δὲ τοῦτο χρόνου πολλῷ ὑστερον, δὲ τοῦ Ἡρώδου υἱὸς Φιλιπποῦ Καισαρὶ χαριζόμενος, εἰς ἀμφοτέρων τὰς κλήσεις ἀνίστη τὴν πόλιν, καὶ ἐπὶ τῷ μεγαλοπρεπὲς ὥριοδδομει· καὶ Φιλιπποῦ Καισάρεια ἐκαλεῖτο. Τῶν δὲ Ἐλληνιστῶν τὸ τοῦ Πανὸς ἔσανον ἐν ταύτῃ καθιδρυσάντων Πανεάδας ὠνυμάσθη. Ἐν οὖν τῇ Πανεάδι ταύτῃ πτηγὴ τίς ἐστιν ἐνδὸν τῆς πόλεως; Παρὰ ταύτῃ δὴ τῇ πτηγῇ αἱμόρρους ἐκεῖνη ἐπίσημόν τι μαρτυρεῖται

(1) *Supra lib. vi, cap. 15.*

πεποιημένον ἀνίστη Χριστῷ, ἀμειομένη τὸν εὐεργέτην τῇ τοῦ πάλους ἀπαλλαγῇ· χάριν δὲ πλείστῃν τερπνότητος τοῖς ἑκεῖσι φοιτῶι παρεῖχε θεώμενον. Τῆς δὲ εἰκόνος ταύτης κατὰ τοὺς πόδας; βιτάνη τις ἀνεφύτο νοσημάτων παντοῖων, μᾶλιστα δὲ τῆς φθινάδος; νόσους ἀλεξιφάρμακον. Ἀρμήχανον δὲ τὸν τοῖς θεραπευομένοις τὸν αἰτιὸν, περὶ πτείστου ποιουμένοις τὴν ζήτησιν. Ἐλελίθεις γάρ τῷ χρόνῳ, καὶ οὐτινος ἔφερε τὴν μορφὴν, καὶ τὴν πρᾶξις δὲ· ἦν ἀνεστήλωτο. Τῷ γάρ· οὐ παιθόρον καὶ γυμνὸν ἐστάντι· στέγης τὸ θεῖον ἄγαλμα, οὐκ ἐλάχιστον καὶ τοῦ σώματος συνεχώσθη. Καὶ γάρ διμόροι γῆγεν ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων χώρων ἐπισυρόμενοι ἀεὶ προσετίθουν· οὐφ' ἦς τὴν ἕκαστα δηλούντων ἐγγραμμάτων γνῶσις ἀδηλος ἔν. Ζητήσεως οὖν ποτε πολλῆς γενομένης περὶ τῆς χάριτος τῆς φυομένης ἐκεῖθεν, τὸ μὲν συγχρωσμένον ἀνώρυκτο· τὸ δὲ γράμματα τὸ τῆς Ιστορίας ἀκευδές κατεμήνυον, καὶ τοῦ λοιποῦ τὴν πίστιν εὐκέτη μετ' ἐκεῖνον ὥφθη τὸν χρένον, οὗτε ἐκεῖ, οὔτε ἀλλαχοῦ. Τούτον δὲ τὸν τοῦ Χριστοῦ ἀνδριάντα καθειλὼν Ἰουλιανὸς, τὸν ἁυτοῦ τῷ κλινὶ ἀνθιστά. Πύρ δὲ ἔξαπίνης οὐράνθεν ἐπεισπεσὸν βίᾳτον, τέμνει κατὰ τὸ στῆθος τὸ ἄγαλμα· καὶ τὴν κερατίτην σύναμα τῷ σύχενι· ἀπεβαλλόν, καθὼδι τὸ διερθρῶν τῷ στέρνῳ ἐγένετο, ἐπὶ πρόσωπον πήγνυται· καὶ εἰς πολὺ τὸν χρόνον διέμενε, τὴν κεραυνὸν αἰολάληγεν ἐναργῶς στηλίτευον τοῦτο τὸ ἄγαλμα. Τὸν γε μήν ἀνδριάντα Χριστοῦ μεταστήσαμενοι τηνικαῦτα Χριστιανοί, ἐν τῷ τῆς ἀκαλησίας διακονικῷ ἔθεντο, τὰ πρέποντα θεραπεύοντες, στάσει τε σεμνοτέρῃ τιμῶντες· καὶ τὸ μεθ' ἥδονῆς τῷ χώρῳ φοιτάν· θεώμενοι τε τὸ εἶδος, καὶ τὸν περὶ τὸ ἀρχέτυπον πόθον ἐπιδεικνύμενοι. Τοὶ δὲ τοῦ δυσσεβοῦς τούτου χρόνοις, τὸ περὶ τὴν Πανεάδα Ἐλληνικὸν ἀναφρεγέντες, τῆς στίσεως ἀνασπασάμενοι, καὶ τῶν ποδῶν ἐκδησάμενοι, διὰ μέσης ἡγον τῇ; λειψόρου, πᾶν εἶδος ἀσεβείας διαπρατόμενοι. Τὸ μὲν οὖν διλό σώμα εἰς μέρος διέσπασσεν· τὴν δὲ κεφαλὴν τῷ σύρσοθαι τῆς ὀλομελείας διαζυγεῖσαν, τῶν τινες τοῖς δρωμένοις; ὡς εἰκὸς ἀπαλγούντων, λεληθότως τε ἀνελάβοντο, καὶ ὡς γε ἦν αὐτοῖς; δυνατὸν, διεσώζαντο. Ωσαύτεως δὲ καὶ τὰλλα τοῦ σώματος αὐλλαξάμενοι, τῇ ἐκκλησίᾳ ἀνέθεντο. Τὸ δὲ φυόμενον τῆς βιτάνης ἐκεῖνο εἶδος; οὐδενὶ τῶν ἑτερῶν τῇ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐμπειρῶν δῆλον κατέστη. Καὶ μοι δοκεῖ μηδὲν εἶναι θαῦμα καὶ ξένας; εἶναι· τὰς εὐεργεσίας ἀνθρώπωις, ξενοτρόπως θεοῦ τούτοις ἡρημένου ἐπιδημεῖν· διτὶ γε καὶ διλλα πλείστα παράδοξα κατὰ χώρας καὶ χώμας μόνοις τοῖς· ἐπιχωρίοις ὡς εἰκὸς ἐγνωσταῖς τῇ ἐξ ἀρχαίου παραδοσεῖ διεγνωσμένα. "Οτι δὲ ἀληθὲς τὸ λεγόμενον, ἐγγὺς δὲ λόγος δηλοῦν.

noīa hominibus exhiberi beneficia, novo subinde modo plurima miracula, que in certis vicis ac regionibus sunt, solis incolis, sicuti consentaneum est, ex velusta majorum traditione nota esse, quæ sequitur narratio verissime declarat.

A erexit statuan, aliquam saltem beneficiari suo ob depulsum sibi gravem morbum, officio eo gratiam rependens. Statua ipsa spectantibus plurimum præbuit gratia et amoenitatis. Ad hujus pedes herba enata est, præsentissimum ægritudinum omnium, potissimum vero tabidi morbi remedium. Et cum qui ea curabantur, summa diligentia causam tantæ efficacie inquirent, invenire tamen eam omnino non potuere. Temporis enim diuturnitate et oblivione intercederat, cujusnam ea statua formam referret, et cuius rei gratia ibi esset collocata. Quod namque divinum simulacrum sub dio astaret, non parum corpus ejus etiam est immutatum, et imbre ex locis superioribus limum secuni trahentes, statuae ipsi aggesserant: quam ob causam cognitio ea, quæ ex litteris omnia indicantibus provenit, incerta reddit. Ceterum cum cura et diligentia maiore promanans inde gratia investigaretur, terra illa effossa, litteræ tum demum apparentes, rem ipsam certo indicarunt. Et deinceps herba ea, ab eo tempore, neque eo ipso neque alio loco est conspecta. Sed enim Christi statua Julianus dejecta, suam ipso in locum ejus in columna constituit. Et ecce de- repente ignis e caelo vehemens dejectus, simulacrum illius circa pectus discidit: caputque una cum collo dejectum, et a pectore abruptum in faciem prostravit. Atque id longo postea tempore sic duravit, fuliginem eam fulminis aperte, veluti C per inscriptionem columnæ incisam, testificans. Statuam autem Christi Christiani tum in Diaconicum ecclesiæ transtulerunt, et honoratiore loco positam, cultu convenienti prosecuti sunt. Locum namque eum libenter frequentantes, et imaginem ipsam inspectantes, desiderium suum et anorem erga statuæ ipsius archetypum primariu[m]que exemplar declararunt. Imperii porro imperatoris istius temporibus, qui Pancade suere, Graecæ superstitionis sectatores, concitati, statuam eam, sicuti dixi, loco suo motam, funibus ad pedes vinctis, per medium traxere viam, omniq[ue] impietatis genere contumeliosissime affecere. 71 Ita illi reliquiū imaginis corpus comminuerunt, et caput a membris suis divulsum distraxerunt. D Quod sane nonnulli, qui flagitio tanto, ita ut parerat, indoluere, clam sublatum, sicuti potuerunt, conservarunt: itidemque et alias corporis partes collectas in ecclesia reposuerunt. Herbae, quam ibi enatam diximus, species nulli vel medicorum, vel aliorum peritiam talium rerum consequentium cognita fuit. Mihi vero minime mirandum videtur,

CAPUT XXXI.

De fonte qui Nicopoli sive in Emmaus est : et de Persæ arbore Hermopoli. morbos incurabiles incolutu Christi sanante.

In Palæstina civitas est Nicopolis nomine, quæ vicus antiquitus fuit, sacro Evangeliorum libro cognitus, in quo Emmaus nuncupatur. Eam quippe Romani postea, Judæis fortissime devictis, metropolique eorum Jerusalem capta atque eversa, ex eventu nomine imposito, Nicopolim vocarunt. Ante civitatem istam in trivio, ubi videlicet Christus post resurrectionem a mortuis, cum Cleopa comiteque ejus iter faciens, in vicum alium se properare siuxit, fons quidam est, morborum hominibus omnium, atque etiam variorum animalibus ipsis laborum auxilium. Hic Christum dicunt cum discipulis suis, ubi de itinere longiore fessus esset, cum nobiscum in terris versaretur, pedes lavisse : atque ex eo tempore salubre ad ægritudines dispellendas eam undam esse factam. Hermopoli (1) quoque Thebaidis arbor esse, quam Persæam (2) vocant, dicitur, multis morbis medicinam afferens, si vel festuca vel solium ex ea ægris applicetur. De qua illa adhuc fama apud Ægyptios obtinet, Dei Genitricem, una cum Josepho, Herodem fugientem, ductu Josephi Hermopolim venisse : 72 et quamprimum urbis portam attigisset, arborei eam adventum Christi ferre non potuisse : et quamvis procula admodum esset, ad solum ipsum tamen se demisise, et paradisi olim satorem adoravisse. De arbore ea, hæc quæ legi, scribenda esse duxi. Ego vero eam quasi quoddam symbolum seu signum fuisse puto Christi ipsius in urbem eam adventus : aut certe, sicuti conjicere licet, eam propter proceritatem et pulchritudinem, Græcorum moribus ab urbis incolis divino honore cultam, tum communitam esse, dæmone qui per eam est culnus, exhorrende ad præsentiam ejus, qui aboliurus et oppressurus eos omnino fuerat. Sed tum quoque cuncta Ægyptiorum simulacula diffluxere, Christi nou ferentia adventum : juxta id quod de eis ab Isaia est dictum. Porro dæmone ex arbore ea pulso, ad certum rei gestæ indicium, prona et inclinata permanxit, fide accedentes sanans. Harum rerum Palæstini et Ægyptii idonei siveque digni sunt testes.

CAPUT XXXII.

Ut impius religionem nostram extinguerem conatu, etiam Iudaïs permiserit Hierosolymis templum restaurare : et que tum ibi sic prope omnem excedentia evenerint.

Imperator autem, cum Christianis infensus, eos semper odio persequeretur, erga Iudeos tamen, eorumdemque maiores et duces, non parvam exhibuit mansuetudinem et benevolentiam ; et ad

(1) Persæa Hermopoli ἀειφέρασχος arbor. Si quis Daphnensis luci in Syria, vel Persæa in Ægyptio arborum comparaverit, quinque libris curi norerit se

A

ΚΕΦΑΛ. ΑΑ'.

Περὶ τῆς εἰς Νικόπολιν ἡτοῖ Ἐμμαοῦς πηγῆς. καὶ περὶ τοῦ ἐτὸν Ἐρμουπόλει φυτοῦ τῆς Περσέας, πάθη ἀντίτιτα θεραπεύοντος τῇ ἐκιδημίᾳ Χριστοῦ.

'Ἐν Παλαιστίνῃ πόλεις ἔστι Νικόπολις δυνομα· ἦν δὴ κώμην ἔκπαλαι οὖσαν, καὶ ἡ θεῖα τῶν Εὐχγείων βίσιος γενώσκει, Ἐμμαοῦς δυνομάζουσα. Ἡν ἐς ὄστερον Ῥωμαῖοι Ἰουδαίους κατακράτος κινήσαντες, καὶ τὴν μητρόπολιν αὐτῶν Ἱερουσαλὴμ ἐλόντες καὶ κτισακάντες, Νικόπολιν ἀνηγόρευσαν, ἐκ τοῦ συμβάντος τὸ δνομα θέμενοι. Πρὸ δὴ ταῦτης τῆς πόλεως περὶ τὴν τριοδίαν, ὅπου τοῖς περὶ Κλεόπαν μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστατιν Χριστὸς συμβαδίζων ἐπὶ ἐξεραν κιώμην δῆθεν ἐσπεύδε μετεβαίνειν, πηγὴ τίς ἔστι· Β νόσους μὲν παντοῖον ἀνθρώποις, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ζώοις διάφορα νοσήματα κάμνουσιν, ἀλεξιτήριος· ὅπου δὴ φασὶ Χριστὸν τὰς κατὰ τὴν ποιούμενον διετρέβας, σύναμα τοῖς μαθηταῖς τοὺς πέδδες νίψασθαι πρὸς πλείστον δοιαπορήσαντα· καὶ γ' ἐξείνου ἀλεξίκακον γενέσθαι τὸ ὄντωρ παθῶν. Καὶ ἐν Ἐρμουπόλει δὲ τῆς Θηβαΐδος δένδρον, ἡ Περσαία καλεῖται, πολλὰς ἀπελάνη νόσους λέγεται, κάρφος δὲ φύλλον ἐκεῖθεν τοῖς κάμνουσι προσαπτόμενον· περὶ οὐ εἰσέτι λόγος· παρ' Αἰγυπτίος κρατεῖ, τὴν Θεοτόκου σύναμα Χριστῷ φεύγουσαν τὸν Ἡρώδην, εἰς Ἐρμουπόλιν ἤκειν τοῦ Ἰωσήφ ἡγουμένου· ἄμα δὲ τῷ τὴν πύλην εἰσεῖν τῆς πόλεως, τὸ δένδρον τοῦτο μὴ οἶδόν τε φέρειν τὴν ἐπιδημίαν Χριστοῦ, καὶ περ μέγιστον δν, πρὸς τοῦδε φασὶ κλίνει καὶ τὴν προσκύνησιν ἀπογεῖμα· τῷ τοῦ παραδείσου ἐκπαῖδαι φυτουργῷ. Καὶ περὶ μὲν τοῦ φυτοῦ τοιεῦτα Ἑγγων καὶ Ἑγραψῷ· ἐγὼ δὲ οἴμαι, σύμβολον τι τούτο γενέσθαι τῆς ἐπὶ τὴν πόλιν παρουσίας Χριστοῦ· ἡ ὁν γε ἔνεστιν εἰκάζειν, διά τε μέγεθος καὶ κάλος τὸ φυτὸν καθ' Ἔλληνα νόμου Ορησκείας καὶ σεβάσματος ἀξιούμενον παρὰ τῶν ἐπιχωρίων, σεισθῆναι, τοῦ θεραπευομένου δι' αὐτοῦ διμονος, φρίξαντος τὸν ἐκείνων καθιερέτην ἀθρόνιν ἐπιφανέντα τῷ χώρῳ· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ πίντα τῶν Αἰγυπτίων τὰ ἔργα διερδόντη, τὴν ἐπιδημίαν οὐκ ἐνεγκόντα Χριστοῦ· καὶ τὸ τοῦ Ησαϊκ περὶ τούτων ἥρθεν. Τοῦ δὲ διμονος ἐκείθεν ἀπελαθέντος, εἰς δῆλωτιν ἀκριβῆ τοῦ συμβάντος ἐμεινενέπικλενές τὸ φυτὸν τοὺς πίστει χρωμένους ἱώμενον. Τούτων Δ δ' Αἰγυπτίος καὶ Παλαιστίναι ἀξιόποστοι μάρτυρες.

C

ΚΕΦΑΛ. ΑΒ'.

'Ως τὰ καθ' ἡμᾶς δὲ δυσσεβῆς σεβέσαι πειρώμενος, καὶ Ιουδαίοις ἀγῆκε τὸν Ἐροσοτείμοις τεών ἀνιστάτηρ, καὶ οὐσα παράδοξα τηρεῖστα ἐκεῖστε ἐτέροτο.

Βασιλεὺς δὲ, εἰ καὶ Χριστιανοῖς ἐχαλέπαινες, καὶ διὰ μῆτος δὲ ἦν, Ιουδαῖοις μέντοι οὐ σμικρὸν εὔνοιαν καὶ πραστῆτα ἐδείκνυν, καὶ τοῖς προπάτοροις τούτων καὶ ἀρχηγοῖς· καὶ τῷ πλήθει δὲ αὐτῶν Ἑγρα-

esse multandum, l. 1, *De cupres. ex iuc. Daphneus.* C. lib. II.

(2) Σεζον Περσιδημ nominat, lib. v, cap. 21

εν, ὑπὲρ τε αὐτοῦ καὶ τῆς ἀρχῆς εὐχὰς πράττειν. Τοῦτο δὲ ὡς εἰκάσιαν ἐποίει, οὐ τὴν θρησκείαν γεράρων· οὐ γάρ ἦν ἀμεθής, ὃς μέτρον αὕτη σχεδὸν τοῦ Χριστιανῶν δόγματος· καὶ οὐ; ἐκεῖνη πατριάρχας τε καὶ προφῆταις αὐχεῖ, τούτους δὴ καὶ ἡμεῖς· ἀλλ’ ἀκριβῶς φένει τὸ πρᾶς ἡμές διπολῶν Ιουδαίων μῆτος. Ἡμῖν οὖν ἀπειχθανόμενος διεὶς τῆς ἐκεῖνων θεραπείας λυπεῖν ὡς μάλα ἐμπηγαντό· διλλως τε καὶ τάχις ὅσον ἀπαχθῆναις αὔτους πρᾶς· τὰς Ἐλληνικὰς θυσίας ἐτοίμους κατελογίζετο, ἐν βητοῖς μόνους· ἐκδεκούμενος φίδιον τὰς λεπάδας· Καὶ μὴ πρᾶς τὸ θέλος τῆς θεωρίας δρῶντας, ὥσπερ Χριστιανοί καὶ αὐτῶν Ἐβραίων οἱ διαθεσθήτες τε καὶ τηγάνετοι. Χείρων τοῖνυν τοῖς αἴμασι καὶ τῷ δεισιδικούντον, εἰ μὴ καὶ δίλους; ἐφελκύσεις, ἔμμιτν ἡγετο· καὶ κατ’ ἄλλον δὲ τὸν τρέπον τοὺς Σωτῆρος χρησμάτους, οἱ τὴν Ιερουσαλήμ ἀνατετρίψθαι λέγουσιν, ὅστε μηδὲ λίθους ἐπὶ λίθῳ μεῖναι, τούτους ἀτε Φυδεῖς· δὲ μάταιος ἐλέγχειν διασηρθῆς, τοῦτο ἐπράττε· καίτοι γε τούτους εὑδὲν ἡγεσεν οἰς ἐσπευδεν, ὕστε καὶ ἀκον θεετελεῖς τὸν αὐτοῖς ἀμετάπειρον· καὶ ἡ κατασχύνειν δοκοῦσα τίλμα, καὶ τὰ Δεσποτικὰ λόγια ἐκφυλλίζειν, τὰ ἀκαταληγνύντων μᾶλλον ἔκεινων τε καὶ σεβασμώντας τὸν λέληθεν ἐκυρήντων τοι. Ὁ γάρ Ρωμαῖον βασιλεὺς ἐξείνοις; Ἀδριανὸς, δις καὶ Αδριανὸς, ἐκαλεῖτο, τὰ Ιεροτόλυμα εἰς τέλος κατενεγκάντων, ὡς ἀν παντάπαιτι τὸ Ιουδαϊκὸν θύνος αὐτῆς ἀποστήσης καὶ παντελῶς ἀπορθῆση· ἵνα μηδὲ μνήμη τις τοῦ πόλας δύνθητο; αὐτοῖς; καταλείποιτο, καὶ μηδὲ ἐκ τῆς κλήσεως ὡς πατρόδος αὐτῆς ἀντιποιεῖσθαι πρόσφασιν ἔχωσι, μεταπάττων ὡς οἶδον τε τὴν κλῆσιν, Αἴδην δὲ ἐκείνου κατωνθάσεις, τοῖς Δεσποτικοῖς χρησμοῖς τὸ ἀδιάληψευτον μαρτυρῶν, εἰ καὶ ἀκον ἡλεύνετο. Καὶ γάρ πως ἐδεῖται τὸ θερμούργοντὸν αὐτῶν εἰσάπαν καὶ βεβακίνδυνον, μὴ κατὰ πρόσφασιν τῆς ἐν τῇ πόλεις νενομισμένης λατρείας ἀγειρέμενοι πράγματα Ρωμαῖοις παρέβωσιν. Ιερουλανδός δὲ τὴν καὶ τὸν ἡμένιον οὐδὲν, τοὺς τὸν Εἴθονος ἀρχηγοὺς τῶν πατρῶν θύῶν ἀνεμίμνησκεν· καὶ διτούς χάριν μὴ κατὰ τοὺς τοῦ Ιειλαίων νόμους ζῆν ἀριοντο θρεύνα. Τῶν δὲ λεγόντων ἀπώμοτον εἰναι μὴ ἀλλοθί που τὰ πάτρια τελεῖν δύνασθαι, ἐκπεπιώκτες τῆς μητροπόλεως, χρήματα διὸς αὐτοῖς δοσον τάχος τὸν Σολομῶντος ἐγείρειν νεών προφέτει, ἐπίσης τε τοῖς προγόνοις θρησκεύειν τὸν παλαιὸν τρόπον θύοντας.

αἰδιγένης, gentis ejus primarios viros patriorum morum admonuit, et quamnam ob causam non juxta Mosæ leges viverent, interrogavit. Atque illi ubi dixerunt, omnibus modis cavendum sibi esse eum rem abjurata, ne alibi quam Hierosolymis, qua urbe prorsus excidissent, sacra patria peragerent, data illis pecunia, ut quam possent celerrime Solomonis restaurarent templum, eos est cohortatus, ut ad exemplum majorum suorum veteri more sacrificarent, et rem divinam facerent.

Καὶ δὲ μὲν οὗτοι· οἱ δὲ οὖς ἐκπαλαιοὶ ἐπεθύμουν διεργαγμένοι κατεργάσαντες τὸν ἔργου τῆς πόλεως· φεύγοντες διοῖν Χριστιανοῖς ἐνορῶντες, καὶ κατ’ αἰτῶν ἐπικαρμασοι, ἡ πείνουν πράττειν τὰ πάνδεινα, καὶ τοσσούτα δισὶ δὴ αἰτοῦ πρᾶς Ρωμαῖων πάλι παπύνεσσι· μηδὲ εἰς νοῦν οἱ διδίστοις θέλειν, ὡς οὐκ ἦν ἐχαροῦν τοῖς αἰτοῖς· πέρας ἐλθεῖν διαρρήθην τὸν ἐκ παλαιῶν τοῖς πρωφῆταις χρηστῶν τούς· ἀπαγορευ-

A eorum populum, ut pro se et imperio suo precentur, scripsit. Atque id cum fecisse conjectura est, non quod religionem eorum colendam duceret (non enim ignorabat, veluti parentem eam esse Christiani dogmatis: et quos illa jactat patriarchas et prophetas, de eisdem nos quoque gloriari): sed probe ei implacabile Judaorum erga nos odium perspectum fuit. Itaque nobis iratus, per suum in illos studium et curam aegre nobis facere est conatus. Praeterea vero promptus paratosque eos esse arbitratus est, ut primo quoque tempore ad Graeca sacrificia adducerentur, qui verba tantum et litteram sacrorum Librorum recipierent, 73 neque per contemplationem a locutione eorum sensum respergerent, sicuti B Christiani, atque etiam inter Hebreos sapientiores et praestantiores faciunt. Et sanguine vanaque superstitione ipse gaudent, nisi alios quoque in idem pertraheret malum, pro detrimento intelligenti habuit. Insuper et alia quadam de causa Servatoris oracula, que Hierosolymis talem denuntiant eversionem, ut ne lapis quidem super lapide mansurus esset, vanissimus ille mendacii arguere volens, id fecit. Tantum vero abest ut aliquid studio suo efficerit, ut invitus etiam certitudinem et immutabilitatem eorum magis confirmaret. Atque audacia ejus, quae sibi probro affectura videbatur Dominica responsa, eaque prorsus abolitura, non sensit ipsa se, reverentiam illorum, in qua oppositum aliquod cadere nequeat, depradicare. Romanorum enim imperator ille Adrianus, qui et Elius est dictus, et Hierosolyma evertit, ut Iudeorum gentem prorsus ab ea erbe dimoveret atque dispelleret, et ne memoria quidem eis veteris nominis relinquaretur, neque ipsi ex appellatione causam aut occasione recuperandæ patriæ haberent, nomine (sicut potuit) mutato, Eliam a seipso vocavit: ea ipsa re, quamvis invitus et imprudens, veritatem Domini nostri oraculis attestatus. Veritus namque fuerat calida præcipitataque ei periculum temere aggredientia Iudeorum ingenia, ne per prætex unum divini cultus, qui lege lata in urbe ea peragi debet, exercitu coacto negotium Romanis exhibebat. Julianus porro contumelias in nos suas

D adaugens, gentis ejus primarios viros patriorum morum admonuit, et quamnam ob causam non juxta Mosæ leges viverent, interrogavit. Atque illi ubi dixerunt, omnibus modis cavendum sibi esse eum rem abjurata, ne alibi quam Hierosolymis, qua urbe prorsus excidissent, sacra patria peragerent, data illis pecunia, ut quam possent celerrime Solomonis restaurarent templum, eos

est cohortatus, ut ad exemplum majorum suorum veteri more sacrificarent, et rem divinam facerent.

Sic quidem ille. Judei vero opportunum tandem tempus ejus rei, quam dudum desideraverant, conscientiae nacti, studio omni in id opus incubuerent. Et jam aspectu Christianos territantes, seque supra illos extollentes, clades omnes, et quascunque ipsi a Romanis olim perpetrissi fuerant criminis, se nobis illatueros esse sunt minati. 74 Sed misericordia illis in mentem non venit, perficit eam rem minante

posse, quæ verbis disertis veterum prophetarum oracula denegent et abnuant. Cæterum cum tanto studio ad id opus ferrentur, quicunque in arte ædificiorum conditorum celebres essent congregatis, materiam ad structuram omnem compararunt, locumque ipsum splendide repurgarunt: et sumptis ex publico impensis, argenteos etiam sieri curarunt lligones. Tanto vero in opere tali ardore fuere, et alacritate tanta elaborarunt, ut ipsæ mulieres in sinu vestibusque suis purgamenta exportarint: et quæcumque eis essent monilia, et mundum muliebrem omnem non gravatae in structuram eam impenderint. Et quamvis Græci aliena ab illis essent voluntate, tamen et ipsi eos in studio et labore eo adjuvarunt, conatum talem ad exitum suum perductum iri arbitrati: quo ipsi quoque fuisse esse Christi prædictiones, oraculaque ejus intercidisse jactarent. Atque ubi jam reliquias structuræ veteris ex imis fundamentis effoderunt, et solum ita repurgarunt, ut ne lapis quidem super lapidem, juxta responsum illud, permaneret: et postridie ut primum jacerent fundamentum, ad locum eum venerunt, terræ motum ingentem ortum esse dicunt: et quod vehementi ejus concussione ex ipsis fundamentis lapides ejicerentur noui paucos ex Judæis encattos esse, qui vel ad operis spectaculum venerant, vel structuram ipsam curabant. Publica enim ædificia ipsi templo vicina soluta, atque cum impetu collapsa, eis quos intus oppressere, sepulcrorum loco fuere. Qui autem effugere voluerunt, semineces jacuere. Fuere qui crura et manus et membra alia, pro eo atque clades forte quemque comprehendit, repentina casus impetu mutilata retulerunt. Terra motus vix conquierat, et qui reliqui erant, opus rursum aggrediuntur, ut simul et quod magnopere cupiebant perficerent, et inevitabilem indignationem, quæ ex necessitate imperialis constitutionis eis imminebat, effugerent. Facile namque natura homines, quibus delectantur studiis et laboribus, tendere semper ad detrimentum solent: qui id unum profuturum existimant, quod sibi efficiendum proposuere, suo ipsorum ad id protracti errore: neque illi utilitatem consilio ante cœptum opus capiendo reprehendere possint: neque periculis involuti, et experientia ipsa de eis admoniti, prudenter se, pro eo atque deberent, explicant: sicuti et Judæis tum accidit.

CAPUT XXXIII.

De igne, qui tum ibidem repente est exortus: et de iis quæ vestimentis hominum figura crucis adhæserunt, signis; et de divino Evangelio in fundamentis invento.

Impedimento namque tanto objecto, satis evidenter considerare erat, indignari instituto operi eum. At illi denuo admota manu, quæ perficere nequirent, sunt aggressi. Sed onim cum iterum structuram experientur, ignis ex ipsis fundamentis exsiliens, et aliis item de calo imminens, plures etiam quam antea consumpsisse fertur. Atque id

(1) Πρὸς τὸ συμφέρον, Σεζ., hoc est, ad emolumen' em. Sed utrumque verbum, quamvis diver-

διντων. Οἱ μὲν αὖτα επουδῆ τοῦ ἔργου εἰχοντα· καὶ τοὺς ἐπὶ τέχνῃ λαμπροὺς ἀθρόους ἀθροίσαντες, τὰς πρὸς τοῦτο ὅλας παρεσκευάσαντο· τόν τε χώρων περιφανῶς ἐξεκάθαιρον, ἀργυρέας σκαπάνας ηὔτρεπτιμον, ἐκ δημοσίων τῆς δαπάνης αὐτοῖς ἀνειμένης. Τοσάντη δ' ἦν αὐτοῖς ἡ σπουδὴ καὶ προθυμία περὶ τὸ ἔργον οὗτως ἀπόνουν, ὡς καὶ τὰς αὐτῶν γυναικας τοῖς σφετέροις καθλοποιεῖσθαι· οὐδὲ τοὺς ἄνδρας ἐκφορεῖν· διστά τε ἥν αὐτοῖς καθόμος καὶ περιδέρατα, ἐπομβατικά ἔχειν συνειπερέειν τῇ δαπάνῃ τοῦ ἔργου. Ἐλλήνες δὲ καὶ περὶ μὴ εὗνοι διντες αὐτοῖς, δημος ἐξεινώνουν αὐτοῖς τῆς σπουδῆς, οἰδέμενοι πρὸς τέλος ἀγαγεῖν τὸ ἔγχειρημα· ὡς δὲ καὶ αὐτοῖς, ψευδεῖς τὰς περὶ τοῦ Χριστοῦ προρήθσεις ἐλέγχωσι καὶ διαπεσεῖν τοὺς χρησμούς. Ἐπει τὸ δὲ καὶ τὰ λείψανα τῆς ἐν βάθει οἰκοδομίας ἀνέσκαψαν, καὶ τοῦδε φορος ἐξεκάθηραν, δημος μὴ λιθος ἐπὶ λιθῳ μείνη, κατὰ τὴν πρόρηθσιν, τῇ ἐπιουσῃ ἐλθόντων ὡς δὲ τὸν πρῶτον θεμέλιον ὑποθήσασι, σεισμὸν φασι μέγαν ἐπιγενέσθαι· τῷ δὲ πολλῷ τῆς γῆς κλόνῳ ἐξ ἐσχάτων κρηπίδων ἀναδοθῆναι τοὺς λιθους· οὐκ διλγούσι δὲ καὶ τῶν Ἱουδαϊῶν διαφθαρῆναι, οἱ τε κατὰ θέαν περῆσαιν τοῦ ἔργου, καὶ οἱ τὰ τῆς οἰκοδομῆς ἐπειρθεῖνον. Αἱ μὲν γάρ τοι Ιεροῦ ἁγισταὶ δημόσιαι οἰκοδοματ, αἱ δῆτα κατέλυσον ἀθρόου διερρύσσεισαι, οὓς μὲν ἕνδον κατέλαβον διαφθείρασαι, πολυάνδρια ἡσαν, δοι δὲ ἐκδρυμένη ισχυσαν, ἡμιθνῆτες ἐγένοντο. Ήσαν δὲ οἱ πεπηρωμένα τὰ σκέλη καὶ τὰς χεῖρας καὶ ἄλλα δῆτα τῶν μελῶν ὡς ἐτυχεν ἔκαστος, ἐδυστύχησαν τῇ ἀθρόᾳ τοῦ συμπτώματος προσδολῇ. Ἐπει δὲ μᾶλις ἐληγεν ὅσεις μδος, οἱ περιλειφθέντες αὖθις ἐπειρώντο τοῦ ἔργου, δημος μὲν τὸ κατὰ νοῦν ἀνύσαι σπουδάζοντες, δημος δὲ καὶ τὸ ἀπαραίτητον ἐξ ἀναγκαῖου τοῦ βισιλικοῦ θεσπίσματος εὐλαβούμενοι ἀταλαιπώρως γάρ η ἀνθρωπεια φύσις φιλεῖ οἵς καθ' ἡδονὴν προκειται πράττειν, πρὸς τὸ ἀσύμφορον (1) ῥέπειν καὶ κακέντον συνοίτον οὔτεται, διατορθῶσαι προθέστο· καὶ γι τῇ σφετέρᾳ ἀπάτῃ ἐλκομένη, οὗται τὸ συμφέρον ἐκ προμηθείας θεράσαι δύναται, οὗται κινδύνων πεπιεραμένη σφρόνι λαγισμῶ πρὸς τὸ δέον ἐξυποστρέψαι· οἵδη καὶ Ἱουδαῖοις τηνικαύτα συμβέβησε.

75
B
C

ΚΕΦΑΛ. ΑΓ.

Περὶ τοῦ κατασκήψαντος τότε πυρός· καὶ περὶ τῶν ἀριγμάτων τοῖς ἱματοῖς σταυρικῶν τύπων· καὶ περὶ τοῦ εὐρεθέντος ἐν τοῖς θεμέλιοις θελον Εὐαγγελίου.

Τοῦ γάρ καλύμματος τούτου ίκανον γε δυτος περιττά ἀριθμῶς, ὡς χαλεπανει τὸ θείον τοῖς πράττεινοι· Οἱ δὲ καὶ αὖθις χεῖρα ἐπιβαλόντες, ἀνήνυτα ἐπευδον. Δευτέρᾳ γοῦν περὶ ἐπιχειρούντων, πῦρ ἐκεῖθεν λέγεται τῶν θεμέλιων ἀναπτῆσαν, καὶ ἄλλο δὲ οὐράνιον κατασκῆψαν, καὶ πλείους τῇ πρίτερον διαφθείραι. Καὶ τούτο πᾶσι λέγεται καὶ πιστεύεται, sum, recta interpretatione ad eam ἐν referri potest sententiam.

καὶ παρ' οὐδενὶ τὸ ἀμφ' δολοῦ ἔχει. Πλὴν τοῦτο διε-
πεφῶνται· οἱ μὲν γάρ φασι βιᾶς ομένους εἰς τὸ Ιε-
ρὸν παριέναι, φλῦξ ἀπαντήσασα τὸ εἰρημένον εἰργά-
σατο· οἱ δὲ, ἂμα τῷ ἀρχεῖσθαι τὸν χοῦν ἐκφορεῖν, τὸ
Ἐργον γενέσθαι λέγουσιν. Εἴτε γοῦν τὸ πρώτον, εἴτε
ἔτε καὶ τὸ δεύτερον ἀληθείας ἴζεγεται, οὐδὲν ἐλεῖπει
πρὸς θαύματος ὑπερβολὴν. Τοῦ δὲ πυρὸς, ὡς εἰρηται,
κατασήψαντος, αἱ τε σφύραι καὶ γλαρίδες καὶ πρί-
οις, οἱ παλέκεις τε καὶ τὰ σκέπαρνα, καὶ ὅσα πρός
τὴν οἰκοδομὴν ἀπιτήσια οἱ ἥργαται προσεπέφεροντο,
Οὐδέτον εἰς χοῦν ἐλεπτύνοντο, τοῦ θυρὸς δὲ ὁ
ἀλτρὸς ἡμέρας ἐπινεμούμενον αὐτούς. Ιουδαιοὶ δὲ ἐν
μεγίστῳ δέει καταστάντες, καὶ ἀκούντες ὡμολό-
γουν Θεὸν ἀληθῆ τὸν Χριστὸν· ἡκιστας δὲ αὐτῷ
τῇσιδιν ἐπεσθιει, ἀλλὰ καὶ έτι τῇ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ
ἀπάτῃ κατεῖχοντο. Ναὶ μήν οὐδὲ τὸ ἐπι τού-
τοις γενέθλιον θαῦμα τούτου; ἦγεν εἰς πίστωσιν.
Καὶ δὴ τὸν προτέρουν ἦν σαρφέστερον καὶ παραδοξό-
τερον. Τῇ γάρ ἔκομένη νυκτὶ αὐτομάτω; ἢ ἐσθῆ-
πάντων τύποις σταυροῦ ἀκτεινοειδῶς γεγραμμένους
κατεισημένοτο. Ἀστρατι δὲ ἐπίτης ἀπαντες ἐποιειλ-
λοντο τὰ ἑσθῆματα, ὡς ἀπὸ ιστουργικῆς περινοτῆς
κατεστιγμένα· ἀπερ ἡμέρας ἐπιγενομένης ἰδόντες,
πλάνεται καὶ ἀποσμήχειν ἐπιχειροῦντες τὰ σταυρικά
στιγματα, ἡκιστα δυνατῶς εἶχον. Ταῦθ' ὅρῶν δὲ τὰς
τενὸν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος Κύριλλος, τὸ τοῦ προ-
φῆτου Δαν. ἡ ἥρτην ἐπὶ ηὗνην εἶχεν, 3 καὶ Χριστῷ
ὑπετερον τοῖς λεπροῖς Εὐαγγελίοις ἐπεσφραγίζετο.
Ιπρινέγέ τε πᾶσιν, ὡς νῦν ἡκιστι καιρὸς δέ το τοῦ
Σωτῆρος λόγιον πέρας ἔχει, τὸ μὴ μεῖναι λίθον ἐπὶ^C
λιθῷ ἐν τῷ ναῷ. Ὁπηνίκα τοίνυν τούτ' ἔλεγε, καὶ δὲ
σεισμὸς ἐπιβρήσας μέγα, τοὺς λίθους ἐκ τῶν θεμε-
λίων ἀνέβραξε καὶ διεσπειρεν. Ἐπὶ δὴ τούτῳ καὶ
ἀγρια τις ἐπιγενομένη λαίλαψ, τῇ τε τίτανον καὶ
τὸν γύρουν ἔτις ἀέρα μεδίμνων δυτα χιλιάδων
ἀπειρων. Τὸ δὲ αἰρηνής ἀνερπύσαν κάτωθεν πῦρ,
ὑπὲρ ἀριθμὸν δυτας τοὺς περὶ τὸ Ἐργον διαπονουμέ-
νους, καὶ ἀλλως κατὰ θέαν συρρεύταντας, ἐνέπρησεν
ἀκαρεῖ. Τοσοῦτον ἡγετεν Ἰουλιανὸς ἀκύρους ἀπελέγ-
ει τοι θελήσας τὰς Χριστοῦ προρόθησες; ἐν Ἱερουσα-
λήμ. Οὐ γάρ τοῦτο μόνον, δισφ καὶ τούναντον ἐδει-
κνυ μᾶλλον αὐτὰς, βεβιών. Ἡρκει μὲν γάρ τὰ γε-
νέμενα τέρατα παραστῆσαι τὰληθὲς τοῦ χρησμοῦ.

Τὸ δὲ νῦν ἡρηθσόμενον ὑπερφυὲς δύν, μᾶλλον παρα-
στῆσαι τὸ Ἐργον. "Οπερ ἔγω ἐν ἀπορήτοις εὐρών,
δηγήσομαι." Εχει δὲ οὕτω. Τῶν θεμελίων εὐτερεκτί-
μινων, ὡς εἰρηται, τῶν λίθων εἰς τὸ ἄσχατη βάσις
ἐνήρμοστο, τῆς ἔδρας μετακινηθεῖς, ἀντρου τις στό-
μιον ὑποδείκνυσιν ἐνεργασμένον τῇ πέτρᾳ. "Ως δὲ
δὲ τὸ βάθος ἀπορον ἦν τὸ ἐνδόν θεάσθαι, οἱ τοις Ἐρ-
γοις ἐφετῶτες ἥρημένοι τὰς παλές διαγνῶσι, τῶν
τινα ἐργατῶν σχίσιν μαχρᾶς ἐκδησάμενοι καθισταν.
"Ο δὲ καθιερθεῖς, θύρω μὲν εὐρίσκει ἀχρι δὲ, καὶ
εἰς μέσας κνήμας συνεστήκες· ἀπανταχῦ δὲ τὸν ἐν-
έργου χῶρον περιελθὼν, τετράγωνον μὲν τὸ ἄντρον

A ita dicitur et creditur, neque quidquam ambiguati-
tis habet. Illo tantum variatur. Quidam enim
aiunt, cum sacrum locum adire contendent,
flammam eis obviā, id quod dictum est, pere-
gisse. Alii autem, simul atque agger efferti cæptus
esset, id accidisse affirmant. Sive autem hoc, sive
illud verum est, nihil certe tanto miraculo deroga-
tur. Igne porro, sicuti dictum est, cœlitus deiniso,
mallei, scalpta, serræ, secures, asciæ, et quæ-
cunque ad ædificationem commoda operarii com-
portaverant, celeriter in cinerem sunt redacta:
quod incendium tale die toto grassatum sit. Et
Judei maximo correpli pavore, etiam inviti Chri-
stium verum Deum esse sunt professi: se qui
tamen cum nolentes, in errore adhuc Judaico con-
quieverunt. Sed et aliud quod ad hæc accessit
miraculum, eos ad fidem non perduxit, quod prioribus et manifestius fuit et admirandum magis.
Nam proxima nocte, sua sponte vestes eorum cruci-
cis signis radiorum instar conformatis, sunt con-
signatae. Ita onines vestitum tanquam stellis varie-
gatim, et lanifica arte atque solertia distinctum
habuere. Quo, illucescente die, viso, eluere et de-
tergere crucis notas conati, nihil egere. Haec, qui
tum Hierosolymitanus episcopus fuit Cyrilus,
cernens, Danielis prophetae verbum secum ipse in
animo perpendit (quod et Christus postea in
sacris Evangelii auctoritate sua comprobavit¹).
76 et omnibus prædictis, advenisse tempus, cum
Servatoris oraculum, non mansurum scilicet esse
lapidem super lapidem in templo, exitum suum
habeat. Atque hoc cum ille diceret, terræ motus
gravis ingruens, lapides reliquos ex fundamentis
ejecit atque dissipavit: atque insuper sæva qua-
dam oborta procella, calcem et gypsum innumerabilium
medimnorum in aerem ventilando dispulit.
Et item qui subito ex partibus inferioribus pro-
serpsit ignis, innumeros quoque qui vel in opere
ipso denuo pertinaciter instituto distinebantur,
vel spectatum eo advenerant, temporis momento
consumpsit. Tantum Julianus effecit, cum Chri-
sti prædictiones de Hierosolymis nulla veritatis
auctoritate nisi, ostendere vellet. Neque id modo
ille non egit, sed etiam contrarium exhibendo,
D magis etiam certitudinem eam comprobavit.

Atque haec quidem prodigia ad veritatem ora-
culi comprobandam sufficiunt. Sane quod modo
dicetur, cum mirificum sit, magis rem ipsam
confirmabit. Id ego in arcans prorsus scriptis
inventum, referam. Sic enim habet. Cum funda-
menta structurae jacerentur, sicuti dictum est,
et inter lapides unus, cui extrema basis coaptata
fuerat, loco moveretur, speluncæ cujusdam os
petre incisum sese exhibuit: atque ubi propter
profunditatem antrum id perspici prorsus non
posset, qui opus id curabant, reū certam explo-
rare volentes, ex operariis quemdam ad funem

¹ Matth. xxiv, 2.

longiore vincitum demiserere. Et ille in antrum cum perrenisset, aquam ad medianam usque sursum in eo repperit: et spelunca omni ex parte explorata, quadrangulam eam esse, quantum manuum conrectatione colligere posuit, deprehendit. Deinde alios ejus revertens, in columnam quamdam in media spelunca non admodum supra aquam existentem incidit. Nam manu tentans, libellum in ea positum, qui tenuissimo purissimoque linteolo involutus esset, reperit. Quo accepto, sive ipso signum, ut ab eis qui illum demiserant, retraheretur, dedit. Recepitus igitur, quamprimum libello ostendo, stuporem omnibus incussit: et maxime quod recens admodum et intactus is esse videretur, atque quod tam abstruso et caligioso loco repertus esset. **77** Porro libellus explicatus, non solum Iudeos, verum etiam Graecos consternavit. Statim enim ab initio litteris grandioribus promulgavit: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Et, ut simpliciter dicam, Scriptura ea integrum Evangelium complectebatur, quod theologica plane virginis discipuli lingua auspicio annuntiavit. Portendit autem id una cum reliquis miraculis, quae cœlitus eo tempore exhibita sunt, haud unquam Domini nostri verbum intercisorum, quod extremam templi et urbis desolationem praedixit. Etenim liber Deum esse et conditorem rerum omnium eum docuit, qui talia dudum sannisset. Declaravit præterea, frustra esse eorum laborem, qui ædificationem eam tantopere urgenter: eo quod divina et immutabilis sententia extremam templo abolitionem decreto suo constitueret. Atque ex iis et hisce similibus rebus plerique omnes statim censuerunt, ut Christum Deum esse prospicerentur, cui templi restauratio placita non esset. Multi sane ex ipsis brevi ad ecclesiam se contulere, et sacris nostris sacrationibus et perfectioribus instituti atque initiati, hymnis atque supplicationibus propter facinora patrata, Christum placarunt. Hec si cui minus vera esse videntur, ei fidem faciant, qui ista viderunt (**1**) et audierunt, et scriptis mandarunt: sic minus, Iudei saltem et Graeci persuadeant, qui opus id semipersicatum reliquerunt, seu potius inchoare neutquam potuerunt. Præter alia, illud quoque observare convenit, Hierosolyma antea Iebus vocata suis, eaque Benjamini tribules habuisse. priusquam David, exercitus ductandi honoris promissione, per ducem suum Joabum capta, ducique ei quod repperat prestito, in maxi Ju'orum totius gentis civitatem constituit, et propter sacrum temp'um Hierosolyma cognominata existimat est, restitutione brevi dicta sufficiente.

(1) Sozom. scribit, aetate sua plures adhuc testes eiusmodi superstites fuisse, lib. v, cap. ult.

(2) Clara alii *Judeorum* initia tradunt : Solymos, carminibus Homeri celebratam gentem, con-

ΑἜσον εἰκόσαις τῇ ἡχῇ κατέλαμβανε. Καὶ δῆθ' ὑποστρέψαν κατὰ τὸ στόμα· στήνη τινὶ κατὰ τὸ μέσον γεγονός ἐντυγχάνει, βροχὴν διεγόντη τοῦ θάτος. Τὴν χεῖρα δὲ ταύτῃ ἐπιβάλλειν, βιβίον ἐπικισίμενον ἔπειροσκει, λεπτῷ πάρμπεν καὶ καθερωτῷ περιεῖημένον ἕμιται, ἥμιται μδιώφ. Ἐκεῖνο ὁ ἐπὶ γείρας λαβὼν, ἐπιμαίνει τῇ μηρίνθιῳ ὡς διὸν αὐτὸν ἀναρρέειν. Ἀνιηρθεῖ; δὲ θάτου, δείχνυει τὸ βίσιλον· καὶ εἰς Λάρμα; τάντα; καθίστη· καὶ μάλισθ' οὗτοι νευργόν τε καὶ άθιγή παρείχει τὴν ἐψιν, καὶ ὡς τοιούτῳ δὴ χωρίς ἀφεγγεῖ καὶ ζωφίδει παρευρεθέν. Τὸ δὲ δρα τὸ βίσιλον ἀναπτυχθὲν, οὐ μόνον Ἰουδαίον, ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἐλληνας κατέπληξε· γράμματι γάρ μεγάλοις εὐθύνεις κατ' ἀρχὰς ἐλεγεν· Ἐρ ἀρχῆ ήγρ οἱ Λόγος, καὶ οἱ Λόγοις ήγρ πρός τὸν Θεόν, καὶ Θεός ήγρ οἱ Λόγοις.

ΒΚαὶ ἀπλῶς ἡ Γραφή τὸ Εὐαγγέλιον ὀδλήγον ὑπεδίκνυ, διπερ ἡ θεολογίος τοῦ παρθένου καὶ μαθητοῦ εὐγεγγίστατο γλῶσσα. Ἐδήλου δὲ δρα μετὰ τῶν ἀλλιῶν παροδέξαν Ἑργαν, καὶ κατ' ἐκεῖνον καίρου οὐδεις θεοειδήθη, μή ἂν ποτε διαπετεῖν τὴν Δεσποτικήν ἀπόφασιν, ήτις τὴν εἰς τέλος ἐρήμωσιν τοῦ νεώ καὶ τῆς πόλεως προσαντίπει. Καὶ γάρ Θεόν τε θεολογεῖται βιβίλον τὸν ταῦτα προτεθειπικότα, καὶ δημιουργὸν τῶν ἀπάγων. Καὶ ἐλεγχος; ήν τοῦ μάτην ἐκεῖνος; περὶ τὴν οἰκοδομήν πονεῖσθαι, τῇ; θείας καὶ ἀμετάθετου ψήφου τὸν εἰς τέλος τοῦ νεώ ἀφανισμὸν κατιψῆφισαμένης. Ἐκ δὴ τούτων καὶ τῶν τοιούτων εἰδί; ἐκρίνετο πᾶσι Θεὸν ἐμολογεῖν τὸν Χριστὸν εἶναι· κάντεῦθεν μὴ ἀρίστεσθαι τῇ τοῦ νεώ ἀνοικοδομῇ.

ΓΚαὶ πολλοὶ γ' ἐκ τούτων οὐκ εἰς μακρὸν τῇ Ἐκκλησίᾳ προεζεύθειν, καὶ ξυμοῦντο τὰ τελεώτερά ὑμῶν; τε καὶ ικεσίαις τῶν τολμαμένων χάριν ἐλπάρουν Χριστὸν. Ταῦτα δὲ ὅπει πίστιν ἀληθῆ μη ἔχοντα φανεται, τέως γε μήποτε πιστούσθωσαν παρὰ τῶν ίδιων τῶν τε καὶ ἀκτηρότων καὶ γραφαῖς παραβίντων εἰ δὲ οὐκ, ἀλλὰ καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἐλληνες τὴν πίστιν πιερεχτίωσαν, ἡμιτελές καταλιπόντες τὸ Ἑργον, μᾶλλον δὲ οὐδὲ δρκήν ἐπιβαλεῖν δυνηθέντες;. Εἴσονται μέντοι πρὸς τοῖς διλοις καὶ τοῦτο χρεών, ὡς τὸν Ἱεροτάλυμα πρότερον ιεροῦς ἐκαλείτο. Κατόψουν δὲ ταύτην οἱ ἐκ τῆς Βενιεριτίδος; φυλῆς τὸ γένος κατάγοντες· πρὸς ἣ Δασύδη ὑποσχέτες· στρατηγίας αὐτὴν διὰ τοῦ στρατηγὸν αὐτοῦ· Ἰωάννου ἐλῶν, ἐκείνῳ μὲν τὴν ὑπόσχεσιν, ὡς ὑπεδέξατο, διδωτιν· αὐτὸς δὲ ἐν αὐτῇ πόλιν μεγίστην δειμάμενος, μητρόπολιν αὐτὴν τοῦ παντὸς Ἐβραίων θένους εἶναι θέσπιος, Σλαυμα τὴν χώρων κατονομάσας· διὰ δὲ τὸ ιερὸν ἐς ὑστερον καὶ Ἱεροτάλυμα ὡνομάζειθη· ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς δοκούσης ἀνεγέρτεως τῶν Ἱεροσολύμων τοσσούτων εἰσιθω.

ΔἘν αὐτῇ πόλιν μεγίστην δειμάμενος, μητρόπολιν αὐτὴν τοῦ παντὸς Ἐβραίων θένους εἶναι θέσπιος, Σλαυμα τὴν χώρων κατονομάσας· διὰ δὲ τὸ ιερὸν ἐς ὑστερον καὶ Ἱεροτάλυμα ὡνομάζειθη· ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς δοκούσης ἀνεγέρτεως τῶν Ἱεροσολύμων τοσσούτων εἰσιθω.

dite urbi Hierosolymam nomen e suo fecisse.
(Cornel. Tacit.)

(5) *Hierosolyma longe clarissima urbium Orientis.* (Plin. lib. v, cap. 14.)

ΚΕΦΑΛΑ. ΛΔ.

Ως ἐν Περσιδὶ προσβιλῶν Ιουλιαρὸς ἀπάρη τὰς ραῖς πατά τὸν Εὐφράτην διέσθειρε· καὶ εἰς μηχῆν γενόμενος ἀφαίει πληγὴ τρωθεῖς διεψύρη.

Τηνικαῦτα δὲ καὶ πρέσοις¹ ἐκ Περσῶν πιρήσαν ἐπὶ βητοῖς καταβέσθαι τὴν μάχην αἰτοῦντες. 'Ο δὲ τούτους ὑπέσω ἀνέπεμπεν. Αὐτὸν μὲν ὑψεσθε μετ' οὐ πολὺ, ἐπειπών, καὶ οὐδὲν ἔμοι μέλον προσβείξ. 'Ἐν θεον τοῦ: καὶ τοῖς ἀπανταχθεῖσιν τῶν μαντείων χρησμοῖς δι παραβάτης ἀναπεισθεῖς, ὡς ἀμαχον ἔξει τὸ κράτος κατὰ Περσῶν, σοφαρῶς καθώπλιζε τὸν στρατὸν. ἐπιλέγων, μετὰ Πέρσας, Γαλιλαίους ὡς χρεών μετελεύσεσθαι, καὶ μάλιστα Κασαρεῖς, διὰ τὸν πολὺν καὶ μέγαν Βασίλειον καὶ τὸν θεον Γρηγόριον. 'Ηρι δ' ὁ ρχομένῳ, τοῦ ἔργου εἴχετο. Καὶ δὴ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν διαβὰς, τὴν τε "Ἐδεσσαν πιραδραμῶν μίσει τῶν ἑκεῖσε Χριστιανῶν, πανδημεὶ γάρ ή πόλις αὕτη τὸν Χριστὸν διαφερόντως ἐτίμα, τὰς Κάρφας κατέλαβε· καὶ τῷ ἑκεῖσε Δίνος λεφθύσας τε καὶ εὐέξαμενος, ἀμφὶ δισμυρίους τῶν περὶ αὐτὸν ὀπλιτῶν, ἐπὶ τὸν ποταμὸν προσέπεμπε Τίγρητα, προφυλαχθῆς ἔνεκα, καὶ συμμάχους ἐσομένους εἰ που δεῖσει· καὶ Ἀρσακίφ τῷ τῶν Ἀρμενῶν ἥγειμένῳ, συμμάχῳ Ρωμαίοις καθεστηκότι, προσδοκαὶ τοῖς ἐχθροῖς γράψει. 'Ἐν δὲ τῇ γραφῇ αὐθαδεῖται πλειστῇ χρησάμενος, ἐλασθρεῖτο μὲν δὲν διεδέκατο Κωνστάντιον, οἵσπερ ἀνανδρόν τε καὶ ἀσεβή· δαυτὸν δὲν μέγα ηρεν, ὡς ἀτε ἀρμέδιον καὶ πρὸς ἀρχὴν δεξιώτατον, καὶ ὡς φίλον θεοῖς. Χριστιανὸν δὲ πυνθόμενος εἶναι Ἀρσάκιον, τὴν θυρίν επιτελεῖν, ή τὸ γ' ἀληθὲς σπουδᾶς βιαστρημεῖν εἰς Χριστὸν (τοῦ μη γάρ ἀει τοιαύτῃ ἐχρῆτο περ' ἐκεστα), ἀπεκδυματῶν, ὡς εἰγε διγάρως τοῖς προστεταγμένοις διατεθείη, οὐκ δέρ' ἐπειμούνοι δι τὴν γεται θεόν. 'Ως δὲ ταῦτ' ἐν κατῷ οἰκεῖσθαι ἐνόμιζε, διὰ τῆς Ἀσσυρίων τὴν Ριωμέλων ἐπιγένετο σφραγί· ποικὲλλος φρούριος καὶ πόλεις, τὰ μὲν νόμιμοι πολέμου, τῶν δὲ προδοσίᾳ ἐκράτει. 'Ως ἐτυχε δὲ, τ.τ. προσον ἐχώρει, μηδὲν τῶν κατόπιν ἐπιστρέψθενος. 'Οσα δὲ ἐπέρθει, πάμπαν ἡράνιζε, τὰ μὲν ἐκ βαθρῶν εὐτῶν κατασπῶν, τὰ δὲ εἰς τέλο; καταπιμπρῶν. Ήλαχὺ τὸν Εὐφράτην δὲ ίων, ἐγγὺς Κτησιφῶντος ἐγένετο. Πειρεψαή; δὲ αὕτη ή πόλις καὶ δευτέρᾳ μετὰ Βασιλῶν, ἐν ταῖς λοιποῖς, καὶ τὸ τὰ βασιλεῖα εἰσέξεσθαι: ικανή· ής οὐ πάνυ πιρήσα δι τίγρης δὲν ποταμός. Καὶ ἐπει τῇ Κτησιφῶνις νυσὶ προσδοκαὶ διὰ τῆς μέσης γῆς οὐκ ἦγχωροῦν, ἐπάναγκες δ' ήν ή τὴν πόλιν παριέναι, ή τὰ πολοῖα ἵν δευτέρῳ ποιεῖν, τῶν τινας αἰχμαλώτων ἐτάσας, εὐρέ τινα διώρυγα τῷ χρόνῳ συγχωσθεῖσαν, δοτῆσης τὸ παλαιὸν ἐπιοἰσκοτο. Καὶ τὸ προσιστάμενον χῶμα διατεμῶν, παρασύρει τὸν Εὐφράτην ἐπὶ τὸν Τίγρητα. Οὗτοι δὲ ποιήσας, τὸν στρατὸν σύνεμα ταῖς νυσὶ παραπλεύσαι, ἔχων, ἐπὶ τὴν πόλιν ἐχώρει. Τῶν δὲ Περσῶν σὺν λαυπρᾶ τῇ παρασκευῇ ἱππέων καὶ ὀπλιτῶν σὺν ἐλέφασιν ὑπὲρ τῆς ἥλης ἀσφανέντων τοῦ Τίγρητος, τῶν μετεξῆν δύο μεσατῶν ποταμὸν ἐναπολεψθεῖς·

(1) Carras clade Crassi nobiles. Plin. lib. v, cap. 24.

A

78 CAPUT XXXIV.

Ut Julianus impetu in Persidem facto, per errorem rages ad Euphraten exusserit; et pratio commisso, occulta plaga istuc interierit.

Tum vero legati Persarum apud imperatorum certis conditionibus de bello transacturi aderant, quos ad regem suum remisit, illo responso dato, quod brevi eum visuri essent, et quod legationes nihil moraretur. Proinde oraculorum omnium responsis prævaricator persuasus, invictum sibi esse adversus Persas robur, magnifice exercitum armavit, post Persas, Galilæos, et potissimum Cæsarienses, propter magnum Basilium et divinum Gregorium, se ita ut debaret, accepturum esse minitatus. Porro vere primo expeditionem matutinavit: et Euphrate fluvio transmiso, Edessam præterit, propter Christianorum odium, quod universa ea urbs Christum summopere coleret. Carras (1) autem venit, atque ibi in Jovis templo sacrificiis precatiōibusque peractis, circiter vingtū milia armatorum ad flumen Tigrim, p. a. sidii causi, ut loca ea tuerentur, et ut illorum, sic. bi opus esset, auxilio uteretur, premisit: et Arsacio Armeniorum duci, socio populi Romani, ut hostes aggrederetur, scripsit. A que in eis litteris plurimum præcipiti temeritate usus, Constantium quidem, cui successerat, ut imbellem et impium conviciis afficiebat: seipsum autem veluti maxime imperio idoneum et commodum, diisque amicuum, laudibus serebat. Et cum Arsacium Christianum esse audivisset, contumeliam adaugens, aut certe blasphemia et impie dicto Christum proscindere, qui ei in rebus plerisque omnibus perpendicularis mos erat, studens, insolenter et gloriose apud eum jacavit, si negligentius res sibi mandatas gesturus esset, non illum ab eo adjutum iri, quem ipse Deum esse crederet: atque ubi se probe res constituisse putavit, per Assyriam Romanas duxit copias, et multa castella, u. besque plures, vel armis subactas, vel proditione deditas recepit: et temere, ut sors tulit, progrediens, locorum quae post se reliquit, et ad quae eum reverti oportuit, nullam curam aut rationem habuit. Quicunque autem cepit oppida, prorsus vastavit: annonæ et commeatus horrea quoque partim ex ipsis fundamentis evertit, partim incendio consumpsit. 79 Et iter secundum Euphratis flumen faciens, prope ad Ctesiphontem pervenit, urbem præclaram, atque a Babylone in eis regionibus secundam: quæ præter cæteras commoditates regis quoque ualam et comitatuum commode recipere posset. Ab ea non longe Tigris fluit annis. Quoniam autem navibus, propter eam quæ in medio est terram, Ctesiphontem pervenire non licet, necessariumque esset aut urbem ipsam petere et naves relinquere, aut navibus retentis illam

Assyrias Lito maculavit sanguine Carras.
(Lucan.)

non adire : captivo quodam quæstioni tormentorum subdito, fossam quamdam illius indicio reperit, temporis diurnitate aggere oppletam, per quam antiquitus navibus ad urbem accessus fuerat. Itaque qui ei obstabat, aggere perfusso, Euphratem in Tigrim derivavit, atque eo pacto exercitum una cum navibus ad urbem adduxit. Et Persæ, cum splendido equitum et armatorum apparatu, et cum elephanticis, in ulteriore Tigridis ripa sese ostendere. Atque ipse cum inter duo maxima flumina se clausum, et exercitum in summum discrimen adductum, siquidem manere ibi vellet, sin autem reverti mallet, per vicos et oppida, que combusta jam essent, et rerum necessariarum penuria premerentur, eundum sibi esse videret ; premis propositis, milites tanquam ad equestris certaminis spectaculum vocavit. Quod cum fieret, navium praefectos exonerare eas, et frumentum exercitus omne et impedimenta in undas jacere jussit, ut milites sese in summa rerum inopia et in medio periculo versari carentes, fortes conciperent animos, et strenue in prælio cum hostibus congrederentur. Et ordinum ducitoribus post eamnam convocatis, milites navibus imponere mandavit : noctuque Tigride transmisso, in ripam ulteriorem illi expositi, pugnam iniere. Quod ubi Persarum quidam sensere, strenue eis obviam processere. Cum quibus confestim Romani manu conserta, multos concidere, multos etiam somno adhuc oppressos interemere. Ac deinde die toto ingens certamen est continuatum : et pluribus rejectis, nec paucioribus occisis, ad fluvium Romani rediere, et ante urbem Ctesiphontem castra posuere.

80. Cæterum imperatori ut ulterius procederet, consilium esse visum non est : sed magis ei, ut naves incenderentur, propterea quod earum causa milites multos a pugna abesse oportet, placuit. Et jam cuin copiis suis redditum in Romani imperii ditionem maturabat, Tigride amne ad sinistram relicto. Ac primum quidem in regionem fertilem, et rebus omnibus abundantem, captivorum indicio venerunt. Deinde autem senex quidam, qui vitam pro communi Persarum libertate devoverat, consulto ut caperetur, nostris occasionem præbuit. Igitur mox veluti non sua sponte captus, ad imperatorem est adductus. Et de rebus multis interrogatus, veraque dicere existimatus, ei ut sequatur persuadet : pollicitus namque est, exercitum se quamprimum ad Romanorum fines ducendum ; inviam tantum quamdam duorum aut trium dieorum itinere regionem peragrandam, cibaria et alias res necessarias ferendas, et copias per solitudinem ducendas esse, dictitans. Fraude ea atque seductione sapientis seu potius sophistici senis persuasus seductor, qui multos sophistica sua arte deceperat, eundum esse qua senex duceret, statuit. Tridui iter progressi, in locos incultos inciderunt : et viæ dux tortus, consilium suum, sua videlicet sponte propter cives et populares suos, se ad mortem procurrisse, cruciatusque omnes perferre paratum esse, professus est. In discriamine summo exercitus versabatur, difficultate itineris et alimentorum penuria confactus : cum splendida Persarum acies derepente adest, et

A ἐνιδῶν τε τὴν στρατιὰν αὐτῷ δρόην κινδυνεύουσαν ἀπολέσθαι, ἢ τε μένειν ἔλειπο, εἰ δὲ ὑποστρέψειν, δικ τῶν κωμῶν τε καὶ πόλεων αὐτὸς διῆλθεν, ἥθαλωμένων ἡδον, καὶ τῇ σπάνει τῶν ἀναγκαῖων πιεζομένων· ἀλλὰ δὲ προθεῖ; ὡς ἐφ' ἵπποδρομίαν, τοὺς στρατιῶτας, ἐκάλει· οὐ γινομένου, τοὺς τὴν ἡγεμόνας τῶν πλοίων ἐκέλευεν ἀπορρίζειν τὰς ναῦς· καὶ τὴν σιτηγίαν τοῦ στρατοῦ τῷ ὄδετι ἐπέβριτειν· ὡς ἂν ἐν ἀπορίᾳ τῶν ἀναγκαῖων οἱ στρατιῶται γενόμενοι, καὶ σφέδες ἐν κινδύνῳ μέσφε ἐνειλυμένους; Ιδόντες, θράσος τε ἀναλήψανται, καὶ πρὸς τὴν μάχην διέβασαν. Τοὺς δὲ προσχοντας διβασίλευς μετὰ τὸ δεῖπνον ἀγειρόμενοι, ἐκέλευε τὴν στρατιὰν ἀνάγειν ἐπὶ τὰς νεῦς· καὶ δὴ νυκτὸς τὸν Τίγρητα πλεύσαντες, πρὸς ταῖς πέραν ἦσαν δύθαις. Καὶ ἐκβαίνοντες, μάχης ἦπιποντο. "Οσοι μὲν οὖν τῶν Περσῶν ἥτιοντο, ἀνὴρ κράτος ἡμύνοντο. Πολλοὶ δὲ τούτων ἐξάπινα προβαλόντες ᾠωμαῖοι, ἔκτειναν· καὶ δι' ὅλης ἡμέρας συνερήγγυντο μάχη λαμπρά. Πολλοὶ δὲ τοίνυν ἀπετάλοντες, οὐχ ἕττον δὲ καὶ κτείναντες, εἰς τὸν ποταμὸν ἤκον· καὶ πρὸ τῆς Κτησιφῶντος τὸ στράτευμα παρετάσσετο.

B 'Εδόκει δ' οὖν βασιλεῖ, μή προστατέρω λέναι, ἀλλὰ τὰς μὲν ναῦς ἐμπιπρᾶν, ὡς δι' αὐτὰς πολλῶν ἀπὸ τῆς μάχης γενομένων. Καί γε τὴν ἐπάνοδον ἐποιεύντο, πρὸς τὴν ἀρχομένην αὐτῶν πορευόμενοι, ἐν ἀμετερῷ τὸν Τίγρητα ποταμὸν διαφέντες. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα, εὐφόρου γῆς καὶ πάντ' ἰχούστης τὰ ἀναγκαῖα ἀρκούντως ἀπέλαυνον, τῶν σιχμαλώτων ἔκαστα καταμηνύσαντων· μετὰ δὲ τούτῳ πρεσβύτης τις ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας Περσῶν τὸ θανεῖν προτιμήσας, ἐξεπίηδες διλῶνται πλασάμενος, καὶ ὡς δῆθεν οὐχ ἐκὼν συλληφθεῖς, ἀγεταὶ πρὸς βασιλέα. Πολλὰ δ' ἀνάκρησις καὶ δῆξες ἀλτήθη λέγειν, πειθεῖται αὐτῷ ἐπεσθεῖτάχος γάρ ὅσον ἐ; τὰ ᾠωμαλῶν δριταὶ τὴν στρατιὴν ἐπιστήσειν κατηγγυάστο· δισπρόθεοδον δὲ μόνην διεντινα γῆν ἐλεύθερον αὐτοὺς δυεῖν τὴν τριῶν ἡμερῶν, καὶ χρῆναι τὰ ἐπιτίθεια φέρειν· δι' ἐρήμου γάρ τῆς τῆς ἀνάγκην εἶναι τὸ στράτευμα διελθεῖν. Καὶ δὴ ταῖς ἀπάταις τοῦ σοφοῦ εἰτουν σοφιστοῦ πρεσβύτου περιθεῖς δὲ ὀπατεών καὶ πολλοὺς κατασφισάμενοι, ἔγνω δεῖν ταύτη πορευέσθαι εἴναι, ἐνθα δὲν δημοσιεύτης ἤγοιτο. 'Ω; δὲ προστατέρω χωρούντες μετὰ τριτην ἡμέραν τόποις ἀγρίοις ἐνέδαλον, οὐ μὲν γέρων, βασάνοις ὀμολόγει τὴν πρόθεσιν, ὡς τῶν διοφύλων χάριν αὐτομολήσοι πρὸς θάνατον· καὶ γ' ἐποιμούντον πιρέχειν πρὸς πᾶν ἐπερχόμενον· ἐν δεινοῖς δὲ ἀφύκτοις τῆς στρατιᾶς ἐνταίημένης, καὶ ἡδη ἐκτετηχόδει, τῇ τε μαχρῷ ὁδοιπορίᾳ καὶ ἐνδείᾳ τῶν ἀναγκαῖων, εὐθὺς καὶ Περσικὴ παράταξις ἐπειπίπεδει τούτων μάλα λαμπρά· καὶ μάχης καρτερᾶς συρράγεισται, ἀνεμο; ἐκνεφίζεις πνεύσας σφεδρόν, τὸν τε οὐρανὸν καὶ τὸν ἥλιον πυκνοτάτῳ νέφει ἐκάλυπται·

καὶ τὴν κάνειν εἰς ἀέρα ἐλίχμα, σκήτους πολλοῦ καὶ ὁχλούς μάλιστα ἐπιπολαζούσῃς. Τι δὲ Περσικὸν ἐπελαύνον, συνεπῆγε καὶ τοὺς ὑποστόνδους; κοντοφόρους Σαρακηνούς ἄν εἰς τὸ δόρυ ἔκτείνα; Ισχυρῶς πάλει τὸν βασιλέα κατὰ τὸ περιτόναιον. "Αμα δὲ τῇ αἰχμῇ ἐξελκομένῃ κόπρος ἐπηκολούθει συνεπισπωμένη τῷ αἷματι. Τὸν μὲν οὖν κτεναντα εἰς τῶν δορυφόρων ἐπελθὼν τῆς κεφαλῆς ἀφαρεῖται· κατέριαν δὲ τρωθέντα τὸν Ἰουλιανὸν ἐπ' ἀσπίδος οἱ οἰκεῖοι ἀναλαβόμενοι, πρὸς τὴν βασιλικὴν ἀπεχώρουν σκηνήν. Τινὶ δὲ καὶ τῇ πληγῇ διὰ τὸ ἀθρόν μηδὲ δύει ἐπῆλθεν ἰδούσι, παρά τινος τῶν οἰκείων ἐνομίσθη τὸ πάθος προελθεν. Οἱ μὲν οὖν Πέρση, οἱ δὲ Σαρακηνοί, εἰσὶ δὲ οἱ καὶ Ῥωμαίοι στρατιώτην δισχυρίζονται εἴναι τὸν πλήξαντα, ἀγανακτήσαντα, ὡς εἰκός, διπέρ ἀδουλίᾳ καὶ θρασύτητι γνώμης τοσαύτην στρατιὰν **B** πιραπώλεσεν.

suorum **inflictum** **esse** **existimarent**. Atque alii quidem eum occidisse affirmanτ, indignatum temeritate et gloria audacia tantum perdidisset exercitum.

Λιβανίος δὲ δὲ Σύρος σοφιστής, φίλος αὐτῷ ἐς τὰ μάλιστα καὶ διδάσκαλος γεγονὼς, ἐν τῷ εἰς αὐτὸν ἐπιταφίῳ τοιάδε περὶ τοῦ κτείναντος αὐτὸν λεπορεῖ· «Τίς οὖν ὁ κτείνας, ποθεὶς τις ἀκούσας; Τούνομα μὴν οὐδὲ οἶδα· τοῦ δὲ μὴ πολέμιον εἰναι τὸν κτείναντα σημεῖον ἐναργὲς τὸ μηδένα πολέμιον ἐπὶ τῇ πληγῇ τετιμῆσθαι· καίτοι διὰ κηρύκων δὲ Πέρσης ἐκάλει τὸν ἀπεκτονότα, καὶ μεγάλων ὑπῆρχε τῷ φανέντι τυχεῖν. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ ἔρωτι γερῶν ἡλαζούσαστο. Καὶ πολλὴ γε τοῖς πολεμίοις ἡ χάρις, ἐτι ὡν οὐκ ἔδρασαν, οὐ προσέθεντο τὴν δόξαν. Ἀλλ' ἔδωσαν παρ' ἡμῖν αὐτοῖς τὸν αφαγέα ζῆτειν. Οἱ δὲ γάρ οὐκ ἐλυσιτέλει ζῶν· οὗτοι δὲ ἡσαν οἱ ζῶντες οὐ κατὰ τοὺς νόμους, πάλαι τε ἐπεδούλευον, καὶ τότε δυνηθέντες εἰργάσαντο· τῆς τε ἀλλής ἀδεκίας ἀναγκαζούσης, οὐκ ἐχούσης ἐπι· τῆς ἐκείνου βασιλείας ἔξουσίαν· καὶ μάλιστά γε τὸ τιμόσθαι τοὺς θεοὺς, οἱ τουναντίον ἔζητον. » Ό μὲν οὖν Λιβανίος ἐτικε Χριστιανὸν λέγειν τὸν σφαγέα τοῦ παραβάτου· καὶ οὐδὲν ἀπεικός τῶν τηνικάδε στρατευόμενον εἰς νῦν βαλεῖν, ὡς δὲ τύραννον ἀνείλων δὲ ἐπαίνου παρ' ἀπασι πέφυκεν, ἀτε δὴ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας ἥρημένος θανεῖν· Ιωάς δὲ καὶ τις τῶν γνησίων ἐπαμύνων. Καὶ οὐκ ἔν τις ἐκείνῳ μέμψαιτο διὰ θεὸν καὶ θρησκείαν ἐλομένῳ προσκινοῦντες· ἐμοὶ δὲ περὶ τῶν εἰρημένων διακριβολογεῖσθαι λελόγισται παρ' οὐδὲν· καὶ γάρ καὶ Κάλλιστος δὲ κατ' αὐτὸν ἡρώω μέτρω διεξῆλθών, τὰ κατὰ τὸν πόλεμον διηγούμενος, ὑπὸ δαιμόνος· φῆσι πληγέντα τούτον θανεῖν. «Ομως τιμῶν τὸν οἰκεῖον δεσπότην οὐτως ἔγραψεν. Ιωάς δ' ἀν καὶ ἀληθείας εἰη ἐχόμενον· οὐκ δίλιγους γάρ ξριννύεις μετήθεον. Ήτο δὲ ἀληθέστατος λίαν καὶ σύμφωνος· κρατεῖ λόγος ἀπανταχοῦ, καὶ εἰς ἡμᾶς ἀφίκετο, κατὰ θεομηνίαν Ἰουλίανδες ἀγαπήται· καὶ σφαγέα τούτου βίσιοι ήμεν εἴναι τὸν πολὺν καὶ μέγαν Μερκούριον ἐκδεδώκασι.

Iun **occupuisse** **dicit**. Atque is tametsi herum suum

(1) Sozomenus, percussorem Juliani post vulneris illi i inflictum, latuisse, et equo admisso fuga sibi

A prælio ingenti commisso, turbidus ventus vehementer flare incipiens, densa nube cœlum atque solem obscurat, pulverem in aerem sublatum ventilat, caliginemque et tenebras ingentes excitat. Et Persicus exercitus in nostros irruens, socios atque auxiliares secum Saracenos hastatos adduxerat. Ilorum aliquis hasta protensa, imperatorem graviter vulnerat: membrana ea quæ peritoneum dicitur, et exta omnia intrinsecus legit, ita disrupta, ut cuspidi extracta excrementsa sanguinemista eam sint consecuta. Percussori ex imperatoris satellitibus quidam caput amputavit (1). Imperatorem autem ita letaliter vulneratum, scuto impositum, satellites ejus in tabernaculum imperatorum detulerunt. **81** Porro nonnulli qui vulnus unde pervenerit, ob repentinum incursum prorsus non viderunt, a quoiam familiarium videlicet, sicuti verisimile erat, quod imprudenti C Libanius sane Syrus sophista, amicus ejus intimus et præceptor, de percussore ejus in funebri oratione, quam de eo composuit, talia scribit: «Quis igitur eum interemerit, audire quispiam cupit? Nomen ejus nescio. Non hostem autem percussorem eum fuisse, apertum indicium est, quod ex hostibus nemo vulneris ejus nomine honorem et præmium accepit: cum quidem Persarum rex per præcones percussorem ejus evocaverit, et ingentia, qui sese indicasset, præmia percepturus fuerit. Sed ne eorum quidem cupiditate quisquam est adductus, ut facinus sibi tantum per jactantiam arrogaret. Et multa profecto hostibus debetur gratia, quod cuius facti auctores non fuerunt, ejusdem sibi gloriam non vindicarunt. Sed nobis, ut intersectorem inquireremus, permiserunt, quibus illum diutius vivere bono non fuit. Sunt autem isti, qui nullis vivunt legibus. Qui quidem quod dudum sunt constat, tum demum cum possent, peregerunt: iniuritate reliqua eos cogente, cui sub illius imperio locus non fuit, et maxime deorum cultu, cui ipsi maxime sunt adversati. » Libanius quidem Christianum fuisse transgressoris percussorem, dicere videtur. Neque dissentancum est, aliquem ex militibus qui sub signis ejus erant, haec sic secum considerasse: quod si qui olim tyrannum sustulisset, is ab omnibus propter communem libertatem asserendam, aut aliquem ex necessariis et propinquis vindicandum, vel cum vita periculo facinus tantum ausus, laudem retulit: neque se quemquam reprehensurum esse, si Dei et religionis causa, se in certum periculum conjiceret. Mili vero de his que dicta varie sunt, accuratius inquirere minime necessarium videtur. Nam et Callistus, qui res ejus heroico versu complexus est, rebus bellicis expositis, a dæmonе eum vulnera honore prosequeretur, hæc tamen scriptis. Et

consulnisse dicit: Καὶ τοῦ ἵππου καταλαβὼν, ὅστις ἦν, απῆλθε λαβὼν.

fortasse hoc sic, quamvis ab homine poeta dictum, verum fuit. Non paucos enim Erinnyes ultre sunt. At enim quemadmodum verissima **82** et constatissima, quae ad nos quoque peruenit, ubique obtinuit fama, vindicta divina Julianum trucidatum esse constat: periculosemque ejus, libri nobis clarum illum et magnum Mercurium esse produnt.

CAPUT XXXV.

Quod visiones dirinae qui' usdum apparentes, Juliani apud Persas necem portenderint.

Hojus rei argumentum est divina quadam visio, quae Julianum, cognomento Sabæ, monacho, virtute praedicto viro, est ostendata. Qui auditis impii illius natus, sedulo Deum, ut quamprimum nos ab illius tyrannie liberaret, oravit. Et cedes ei qua in Persie peracta est die, revelata est. Discipulis namque suis, causam extasis atque consternationis inquirentibus, rem ipsam revelavit; atque illi portio alii viri ejus dicta indicauit. Sed enim de visione ea cum exactior investigatio fieret, compertum est, qua hora res gesta fuerat, eadem illum eam vidisse. Sed et Didymus philosophus ecclesiasticus domicilium Alexandriæ habens, in moerore maximo fuit, cum propter imperatorem, qui tam impiam sequeretur religionem, tum quod ecclesias tantopere contemni videret. Quapropter jejuniis sese interceravit, et hunc precibus invocavit, ac ne noctu quidem alimenti quidquam sumpsit, propter ingentem sane dolorem, sieque in sella considens, somno obrutus est: deinde consternatione corruptus, equos candidos per acrem discurrentes sibi videre est visus, et qui eis insidebant equites, voce clara pronuntiantes: « Renuntiate Didymo, hac i sa hora Julianum esse caesum: id ipsum Athanasio quoque in agno significet: et Didymus exsurgens cibum capiat. » Quidam etiam ex necessariis et amicis Juliani, ad ipsum contra Persas bellum gerentem via publica prosecutus, cum ex itinere proficationem accelerans, in locum quemdam diverteret, eo quod domicilli alterius ibi copia non esset, in ecclesia quadam dormire est coactus. Atque ibi vigilans magis quam somnians, sicuti asseruit, vidi, ut circa se multi convenientes (erat autem apostolorum, prophetarum et martyrum chorus), imperatoris adversus ecclesias contumeliam deplorarint: et quid facto opus esset, ab aliis requisierit. **83** Et cum diu multumque ad eam modum deliberassent, et veluti addubitas sit, duos ex illorum cœtu consurrexisse dicit, Artemium et Mercurium, qui alias bono animo esse jusserint, et alacritate singulari divinum illum conventum reliquerint, quasi ad Juliani imperii eversionem ire properantes. Porro qui visionem hanc vidi, eventua ei finem ejus metuens, proficationem prosequi neglexit. Ac rursum ibi somno oppressus, cumdem illum cœtum denuo vidi: eosque qui prius magno studio properantes abiabant, et proxima nocte bellum Juliano inferre crediti fuerant, reversos, aliis celerrime renuntiare, desertorem necatum esse, nec de cetero causam esse, cur ita sint solliciti. Quae Julianus

A

ΚΕΦΑΛ. ΛΕ.

**Οτι θεῖαι δύναις τισι φαρεῖσαι τὸν τοῦ Ιουλίου ἐν Περσίδι θάρατος προεσθμηταν.*

Toūtou δ' ἀπέδειξις θεῖα τις θύεις, ἣν ἀνήρ, Ιουλίου: δυναμ, καθεώρει, τὴν ἀρετὴν ἔχος; δ' εἰς ἀπελάτεις διαχύτας τοῦ ἀσεβοῦς, δεδμενος ἡν τοῦ Θεοῦ ἀπαλλάξτειν τῆς ἑκείνου τυραννίδος ὡς τάχος ἥματος. Καὶ γ' ἀπεκαλύπτετο τῷ ἀνθρώπῳ, καθ' ἣν τημέραν ἐν Περσίδι ἀνήρτο, τὰ γεννόμενα: Τοις γὰρ φοιτηταῖς πυνθανόμενος; τὴν Ἐκστασιν ἀνείπεν οἱ δ' ἐστημανοτο τὰ λεγόμενα. Ἀχριβωσαμένοις δὲ τὰ δραῦθεντα, εὐρέθη, καθ' ἣν δραν ἐπεράπτοντα, διορῶν τὰ γεννόμενα: Ἄλλα καὶ Δίδυμος δ τῆς Ἐκληταῖς φιλόσοφος, τὴν Ἀλεξάνδρου οἰκεῖν, περίλαπος; μάλιστα ἡν, διὰ τε τὸν κρατοῦντα θρησκεύειν οὐτας ἐλόμενον, καὶ διὰ τὴν τῶν ἐκκλησιῶν καταφρόνησιν. Νηστεύων οὖν διὰ ταῦτα, καὶ τὸν Θεὸν ιερούμενος, ὑπὸ τῆς ἀγανής μερίμνης οὐδὲ τῆς νυκτὸς τροφῆς μεταπχών, οὐτας ἐπὶ θρόνον καθήμενος εἰς ὅπου τρέπεται. Εἰς Ἐκστασιν δ' ἐλθὼν, λευκοὺς ὃπ' ἄρεις τρέχοντας; Ἰππους; ἐδόκει δρέψειν· οἱ δ' ἵπποι τούτων Ἐποχοι διτες, ἐκῆρυττον· « Αναγγέλλετε Δίδυμῳ ὡς περὶ τῆνδε τὴν ὁραν ἀνήρτος Ιουλίουν. Τοῦτο δὲ καὶ Ἀθιναῖσι τῷ πάνω δαμηνύεται, καὶ ἀναστὰς [Δίδυμος] μετεχέτω τροφῆς. » Καὶ τις δ' ἔτερος τῶν ἐπιτηδείων μάλιστα καὶ φίλων Ιουλίανῳ, πρὸς αὐτὸν Πέρσας; εἰσεβοληκός, διὰ τῆς λεωφόρου ἴων, ἐπει καταλῦσαι που συνέβη, τὴν διφίξιν ἐπειγόμενος, ἀπορίᾳ οἰκήματος ἐν τοις τοῖν ἐκκλησιῶν καθεύδειν ἡνάγκαστο· καὶ ὑπάρ μῆλον ή δυναρ ίδειν διετείνετο, ὡς περὶ αὐτὸν συνελθόντες; πολλοὶ (ἀποστόλων δ' ἡσαν καὶ περοφητῶν χοροὶ καὶ μιρτύρων), τὴν εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ κρατοῦντο; Οὐδρινώδυροντο· καὶ τὸ ποιητὸν παρ' ἀλλήλων γίουν μανθάνειν. Ἐπιπολὸς δ' οὐτα λογιζόμενων καὶ ὡσανελ διαποζουμένων, ἐκ μέσου τούτων δύο τινὲς ἀναστάντες. Ἀρτέμιον δὲ καὶ Μερκούριον λόγος ἐγει τούτοις εἶναι, θαρρέειν τοῖς δλλοις; ἐνεκελεύοντο· καὶ σπουδῇ τὸν θεῖον σύλλογον καταλειπτέος, ὡς ἐπὶ καθαρίσεος τῆς Ιουλίουν ἀρχῆς τὴν δρμὸν ἐπειδόν. Ο δὲ τῆς δράσεως θεατής τὸ προκείμενον ὀλιγωρει. Δεδοικώς γε μήν τὸ τέλος; τῆς δύσεως, ἐκεῖσε καθεύδων τὸν αὐτὸν αὐθίς σύλλογον καθεώρει, καὶ τοὺς πρώτην ἐξιντας; σπουδῆς, αὐθίς; ἐληλυθεῖται; οἱ τῇ προτέρᾳ νυκτὶ ἐπιστρατεύειν ἐδόκουν Ιουλίου· καὶ τάχος δον ἀναγγέλλαι τοῖς δλλοις, ὡς ἀποστάτης ἀνήρται· καὶ τοῦ λοιποῦ μή μελο, ἐπιού οὐδιν. Καὶ δὲ μὲν ἀθείσαντο δ τε Ιουλίουν μανγκά, καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς φιλόσοφος Δίδυμος δ Ἀλεξάνδρεις, καὶ δ φίλος καὶ οἰκεῖος τῷ ἀποστάτῃ, ταῦτα ἔστι· καὶ οὐδὲτε τῆς ἀληθείας διέπεσεν, ἐλθήσους ἐς θυτερον τῆς σφαγῆς γενομένης. Εἰ δὲ τις αὐθίς; διετρυχίσοιτο μή κατει θεομηνιαν ἀγροσῆ; θατούτων, τέως γε μήν

ἡ προφητεία πεισάτω τοῦτον, ἢν τις θεῖος ἀνήρ προηγόρευσε, προσφοιτῶν μὲν Λιδανίῳ, τὰ δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἐκπαιδευόμενος. Ἐπιστρατεύοντι γάρ ἐκεῖνῷ τοῖς Πέρσαις, διατωθάζων Λιδανίος, « Νῦν δὲ ἄρα, τῷ θεῖῳ ἐκείνῳ ἀνδρὶ ἔλεγε, τι ἀν δ τοῦ τάκτου; πράττοι νιός; » Ο δὲ, Συλληνην θήκην κατασκευάζει πρὸς θάνατον, ἀντεπήγαγε, τῷ σῷ βασιλεῖ, « καὶ μετ' ὅλιγον ἡκε νεκρὸς ὁ σοδαρὸς ἐκεῖνος, καὶ μέγα φυσῶν, καὶ τὴν Ἀλεξάνδρου δόξαν ὀνειροπολῶν, ἢ καὶ μᾶλλον ὑπερβάλλεσθαι τοῦτον οἰόμενος. » ὃς κατὰ τὴν Πυθαγόρου δόξαν τὰς μετεμψυχώσεις τιμῶν, ἐκ μετενωματωτέως τὴν Ἀλεξάνδρου ἔχειν ψυχὴν, μᾶλλον δὲ αὐτὸς εἶναι Ἀλεξάνδρος ἐν ἑτέρῳ δηλαδὴ σώματι ἔλεγε· μῆδε εἰδὼς ὡς ἄρα νικᾶν μὲν καλὸν, ὑπερινικῆν δὲ ἐπιφθονον. Ἡπάτα δὲ αὐτὸν καὶ Μάξιμος ὁ φιλόσοφος, συμπαρὼν αὐτῷ

B περάσσει sibi visus fuerat: et iuxta Pythagoræ sententiam, animarum transmigrationes magnificiens, ex corporum transmutatione Alexandri animam se habere, atque adeo Alexandrum in corpore alio se esse, dixerat. Neque satis intellexit, Vincere quidem pulchrum esse: victoria autem per insolentiam abuti, invidiosum. Sed luxit autem eum Maximus etiam philosophus, qui ei adsuit: et divinationibus quibusdam transversum egit.

Oὐ μήν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὅθεν ἐβλάβη, ἀμωμαγέπως συνῆκε, καὶ παντάπαι τὸν τῆς συμφορᾶς οὐκ ἥγνησεν αἴτιον. Καὶ γάρ φασι τῆς ὀτειλῆς τὸ αἷμα ἀρρόμενος τῇ κοτύλῃ, εἰς αἱόρχο διακεντήσειν, οἵᾳ γε Χριστὸν ὄρῶν, καὶ τῆς σφετέρας σφαγῆς τὴν αἰτίαν ἐπιγράφων αὐτῷ, καὶ λέγειν, ὡς Νενίκηκας, Γαλιλαῖς, νενίκηκας. Ἀλλοι δὲ φασιν ὡς τὸν ἔφορον τῆς αὐτοῦ γεννήσεως ἥλιον κατά τινα περίοδον ἀστρονομικὴν ἐν αἰτίαις ἔτισε, διότι Ἠρμαίοις ἐπήμυνεν, αὐτὸν δὲ οὐ διέτωσεν. Εἰ δὲ ἀληθές, τελευτὴν μέλλειν, τῆς ψυχῆς χωρὶς οὐδὲν τοῦ σώματος θειότερα ἢ κατ' ἀνθρώπου τὸ δύνατον θεωρεῖν, ὡς καὶ Χριστὸν ὄρβην, λέγειν οὐκέτι ἔχω· οὐ γάρ πολὺν δὲ λόγος, ἀλλ' οὐδὲν ὡς φεῦδος δντ' ἀποτρέπομαι· εἰκὸς δὲ εἶναι καὶ ταῦτα, καὶ τούτων πολλῷ θαυμαστότερα γίνεσθαι, ἵνα μὴ ἀνθρωπίνη σπουδῇ συστήναι τὴν ἐπώνυμον Χριστοῦ θρησκείαν ἔχοι τις λέγειν. Καὶ οὐ μὲν τοιαῦτα πράττων, καὶ τὸ αἷμα φαίνων, διαβρήθην, Κορέσθητι Ναζωραῖς, ἐπέλεγεν. Ὅθριζε δὲ καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς, κακοὺς καὶ δλετήρας ἀποκαλῶν. Ὁ μέντος δριτος Ιατρῶν Διούδες Ὀρειβάστος, δὲ ἐκ Σάρδεων, αὐτῷ συνῆν. Ἄλλ' ἐχλεύαζεν ἢ πλητῇ τῆς ἐκείνου ἄπασαν θεραπεῖαν· καὶ ἐν τρισιν ἤμεραις τοὺς πολλοὺς αἰῶνας ζήσειν οἰόμενον, ἔξῆγε τοῦ ζῆν· ἐν μὲν τῷ τοῦ Καλασσος σχῆματι πέντε ἐνιαυσούς, ἐν δὲ τῷ διαδῆματι μετὰ τὸν Κωνσταντίου θάνατον δύο πρὸς τῷ ἡμίσει διανύσαντα ἔτη. Ἐτοι δὲ ἦν αὐτῷ τῆς ζωῆς τηνικαῦτα πρὸς τῷ ἐνὶ καὶ τριάκοντα. Τὸν γε μήνα ἀπαντὰ χρόνον τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἀγανακτῶν δ θεὸς συμφοραὶς ἀπειροὶς καὶ παντοδαποῖς κακοῖς ὑπέβαλε τὴν Ἠρμαίων ὑπῆκοον. Ἡ τε γάρ γῆ σφόδρα σειομένη, οὐκ ἀσφαλῆ παρεῖχεν οὐτ' ἐν οἷχῳ μένειν οὐτ' ἐν ὑπαιθρῷ διατρίβην ἔχειν τοὺς περιοίκους. Ἐπὶ δὲ τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς καὶ τὸ θρυλλούμενον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πάλιος ἐγένετο· δηπνίκα σφόδρα ἡ θάλασσα πνεύσασα, τοὺς υικείους παρήμειψεν δρους, καὶ μέχρι πολλοῦ

A monachus, et ecclesiasticus philosophus Didymus Alexandrinus, et præterea desertoris ipsius familiaris et propinquus viderint, talia sunt. Neque illorum quisquam a veritate aberravit, quam cædes postea renuntiata confirmavit. Quo si quispiam adhuc illum qui sic ecclesias vastaverit, non divina vindicta interemptum esse contendat: ei id vaticinum persuadeat, quod divinus quidam vir, Libanii quidem familiaris, institutis autem ecclesiasticis probe eruditus, prædictit. Cum namque Julianus exercitum in Persas duceret, et Libanius illudens ad sanctum illum virum diceret. « Quidnam fabri faceret filius? respondens ille: Ligneum inquit, loculum ad mortem imperatoris tui elaborat. » Et parva intercessit mora, cum mortuus ille adductus est, qui superbus et inflatus gloriam Alexandri somniaverat, ac potius longe illum superasse sibi visus fuerat: et iuxta Pythagoræ sententiam, animarum transmigrations magnificiens, ex corporum transmutatione Alexandri animam se habere, atque adeo Alexandrum in corpore alio se esse, dixerat. Neque satis intellexit, Vincere quidem pulchrum esse: victoria autem per insolentiam abuti, invidiosum. Sed luxit autem eum Maximus etiam philosophus, qui ei adsuit: et divinationibus quibusdam transversum egit.

Sed enim unde ei clades ea evenerit, quodammodo ipsem intellexit, neque proorsus calamitatis auctorem ignoravit. Dicitur enim, cum e vulnere cava manu sanguinem hausisset, atque eum in cœlum, veluti Christum conspiciens, conjectisset, perinde atque causam cædis suæ in eum referret, vociferatus esse: Vicisti, Galilæe, vicisti. **34** Alii vero tradunt, eum sole natals horæ suæ inspectorem, propter astronomicum quemdam circuitum accusasse, quod Persis auxilium tulerit, se autem non servaverit. Et, siquidem verum est, iam moriturus, anima secedente a corpore, divinus quodammodo quam pro hominum capitu potuit, oculos intendisse ita fertur, ut etiam Christum viderit: quod sane affirmare non possum: non multi enim hoc dixerunt. Verumtamen id etiam veluti mendacium non refello. Verisimile enim est, et hoc, et eo adhuc multo admiranda magis accidisse, ne humano consilio, qui a Christo nomen habet, religionem constitisse, dicere quispiam possit. Atque ille sic se habens, et sanguine disfluens, discrete: Saturare, Nazarene, exclamavit. Alios quoque deos contumelia affecit, malos eos et perniciosos appellans. Præsto ei affuit Sardis ortus medicus præstantissimus, Oribasius Sardensis. Sed curam ejus omniem vulnus illius risit atque contempsit. Ita qui se multis sacculis victurum credidit, intra triduum est extinctus: qui in Cesari dignitate quinquevniuum, in imperio autem a Constantii morte annos duos cum dimidio exegit. Mortuus est ætatis anno tricesimo primo. Toto sane imperii ejus tempore iratus Deus, varias calamitates et innumera mala Romanorum immisit ditioni. Siquidem terra ingenti motu concussa effecit, ut neque in domibus tuto homines manerent, neque sub dio etiam recte versarentur. Sub ipsis quoque imperio decantissima illa urbi Alexandrinæ calamitas accidit, cum

mare vehementi æstu concitum, et ultra fines suos progressum, ita diluvio aridam et continentem terram inundavit, ut eo in locum suum regresso, in tectorum tegulis scaphæ marinæ sint repertæ. Unde Alexandrini, ab eo tempore quo talis inundatio coorta est, diem festum eum peragentes, faces multas in urbe accidunt, carminibusque et gratiarum actionibus Iram Dei supplices placant, solemnitateque anniversariam cum insigni pietate et religione observant. Siccitates etiam intensæ eo imperante cum fruges extinxerunt, tum aerem quoque pestiferum reddidere. Quapropter hominibus rerum penuria pressis, famæ admodum excravit, **85** adeo ut homines ad insolitas prorsus vitæ agendæ rationes, et ad irrationalium animalium alimenta sint conversi. Famem vero istam pestilentia est consecuta, quæ corpora infestavit, et varios progenuit morbos, unde plurimi mortales interiere. Juliani res hunc habuere finem, omnibus quidem Christianis, præcipue tamen Antiochenis, gratum et jucundum: qui propter cædem ejus publico instituto tripudio, Maximum etiam philosophum convitiis prosciderunt, illud accidentes, « Ubi sunt divinationes tuæ, stulte Maxime? » Vicit Deus, et Christus ejus. Multa autem capita et corpora hominum jugulatorum in cistis, in puteis, et in locis secretioribus imperatoriae aulæ, Antiochiae sunt reperta, quos ille, res futuras inquirens, clam mactavit. Sicuti et in oppido Carris. Nam ibi templum ingressus est, foribusque probe claustris munitis, exsecranda peregit per incantationes et imposturas magica sacra. Mulier quoque post ejus mortem ibi, ita ut in sublime sublata, et ex capillis suspensa fuerat, reperta est, quam futurum investigans reseculit.

CAPUT XXXVI.

Quæ Libanius in funebri oratione Juliani contra nos scripserit. Et responsum, dicta ejus re-jellens.

De impi principis hujus morte lugubrem composit orationem Sophista Libanius, quam *Julianum* sive *Funebrem* querelam inscripsit, in qua multas ejus laudes recenset, et res quoque gestas, prout visum est ei, commemorat, mentionem quoque librorum ejus faciens, quos adversus Christians composuit, sacra Evangelia oppugnans, et veluti falsa ea esse resellere tentans. Ubi etiam, quod ea ludibrium nugasque esse ille demonstraverit, tradit. Quod si alias illius res Libanius laudare constituisse, silentio ea præteriisse, et ad historiam nostram continuandam processisse. Quandoquidem autem dicendi vi et arte fretus, illum et libros illius laudibus efferebatur, religionem nostram acerbe perstringit: injuriam veritati sacrarem, nisi ipsum nugatorem esse ostenderem, et ea qua nos attigit parte reprehenderem atque redarguerem. **86** Sed prius pauca quædam quæ in illius oratione sunt, exponam, et deinde sententiam meam adjiciam. « Cum hibernæ, inquit, noctes longiores essent, incumbens eis libræ imperator,

A τῆς Ἑηρᾶς ἥλος, καὶ ταύτην κατέκλυσεν· ὡστε καὶ ὑπὲρ τῶν χεράμων, τούς ὄντας αὐθις ὑπονοστήσαντος, θαλάττια εὑρεθῆναι σκάφη. Οὐ δὴ Ἀλεξανδρεῖς δὲ διατελοῦσιν ἐρπῆν ἀγοντες ἐξ ἔκεινου καθ' ἣν τιμέραν ἐγένετο· λύχνους πολλοὺς καίσοντες ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν, χαριστηρίους τε ὡδαῖς τὸν Θεὸν λεούμενοι, δυσωποῦται, περιφανῶς μάλα σὺν εὐλαβείᾳ ἐτησίως ταύτην ἐπιτελοῦντες. Ναὶ μην καὶ αὐχμῷ σφρόδρα ἐπιτείναντες, ἐπὶ τῆς αὐτοῦ ἡγεμονίας, τούς τε καρποὺς ἐφθειραν, καὶ τὸν ἄρα φθοροποιὸν ἀπειργάσαντο. Κάντεῦθεν τῇ ἐνδεῖᾳ τῶν ἀνθρώπων πιεζομένων, κατὰ βάθος δὲ λιμὸς ἔχωρει, καὶ εἰς τὰς τῶν ἀλιγών ζώων τροφὰς, καὶ εἰς ἄτυη διαιταν τὸ ἀνθρώπων ήλιαν. Τῷ δὲ λιμῷ τούτῳ καὶ λιμὸς ἔτερος ἡκολούθει, καὶ τοῖς σώμασιν ἀλυμάνετο, νόσους ποικίλας ἀπογεννῶν, ἐξ ὧν τὰ πλεῖστα τῶν σωμάτων ἐφθείρετο. Καὶ τὰ μὲν κατὰ Ἰουλιανὸν τοιοῦτον ἔσχε τὸ πέρας, ἐπέραστον μὲν καὶ πᾶσι Χριστιανοῖς, διαφερόντως δὲ Ἀντιοχεῖσθεν· οὐ καὶ κοινὴν χρείαν τῇ τοῦ τυράννου ἀπέρσει στησάμενοι, καὶ Μάξιμον τὸν φιλόσοφον ἐλοιδόρουν ἐπάδοντες· « Ποῦ σοῦ τὰ μαντεῖα, Μάξιμε μαρέ; » Ἐνίκησεν δὲ Θεός, καὶ δὲ Χριστὸς αὐτοῦ. Ποικιλὰ δὲ κεφαλαὶ καὶ σώματα ἐσφαγμένα ἐν τοῖς κεινωτοῖς καὶ φρέσαι καὶ τοῖς ἀπορρήτοις τύποις τῶν βασιλείων εὑρέθησαν· οὓς έδει χρύψα, τὸ μέλλον ἐπιζητῶν, ὃς καὶ ἐν Κάρβαρις τῇ πόλει. Τὸν γάρ ἐκεῖνες νεών εἰσιών, καὶ κλείθρα τούτῳ ἐπιβαλών, μυσαράς μαγγανεῖς ειργάζετο. Καὶ γυνὴ δὲ ἐκεῖνες μετὰ μόρον ἔκεινου ἀπωρημένη εὑρέθη, ἣν ἀνέτειε τὸ μέλλον δερευνώμενος.

C

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'.

Oīa Λιβάνιος ἐτῷ ἐπιταφιῷ Ἰουλιαροῦ καθ' ημῶν γράψει· καὶ ἀντιλογία πρὸς αὐτὸν ἀρτέποντα τὰ εἰρημένα.

Ἐπὶ δὲ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀσεβοῦς, καὶ δὲ σοριστῆς Λιβάνιος; Θρήνον συντάττει, δν Ἰουλιαρὸν δὲ Ἐπιτάφιον ἐπιγράφει· ἐνῷ πολλὰ τῶν ἐγκινούμων αὐτῷ καταλέγει, καὶ πράξεις τὰς δοκούσας αὐτῷ διεῖχε· ποιεῖται δὲ μενταν καὶ τῶν βίδλων, δὲ κατὰ τῶν Χριστιανῶν συνέταττεν Ἰουλιανὸς, τοῖς Οὐσίοις Εὐαγγελίοις ἀντιφερόμενος, καὶ φυσῆ γε ἀπελέγχειν ταῦτα πειρώμενο· ἐνῷ καὶ ὡς εἰη γέλωτα καὶ φλήναφον ἀποδεῖξα; αὐτὰς Ιστορεῖ. Εἰ μὲν οὖν τὰλλα ἔκεινου προύθετο δὲ Λιβάνιος ἐπιτινεῖν, ἡσυχίαν δὲν ἔγον, καὶ ἐπὶ τὸ συνεχὲς τῇ; Ιστορίας ἐδάδεζον. Ἐπει δὲ δεινότερης τέχνης ἔκεινον ἐγκωμιάζων καὶ τὰς ἔκεινου βίδλους, τῆς ἡμετέρας καθάπτεται πίστεως, ἀδικήσαιμεν δὲν καὶ αὐτήν τὴν ἀληθειαν, εἰ μη μᾶλλον καὶ ἡμεῖς αὐτὸν ὃς φλήναφον ἀπελέγχωμεν, καὶ καθαψώμεθα καὶ ἡμεῖς οἵς ἔκεινος καθάπτεται, τέως; δὲ μέτρι· ἀπει τὰς ἔκεινου τῶν ἐν τῷ ἐγκωμιῷ φερομένων ἐκθώμεθα πρότερον, ἐπειτα καὶ τὰ ἡμέτερα πειραθήσομεν. « Τοῦ γειμῶνος, φησι, τὰς νύκτας; ἔκτείνοντος; ἐπολέμενος δὲ βασιλεὺς; ταῖς βίδλαις; αἱ τὸν ιχ Παλαιστίνης ἀνθρωπῶν Θεέν τε

καὶ Θεοῦ Υἱὸν ποιεῖσθαι, μάχῃ τε μαχρῷ καὶ ἐλέγχων
ἰσχύν γέλωτα ἀποφῆνας καὶ φλήναφον τὰ τιμώμενα,
σοφῶτερος ἐν τοῖς αὐτοῖς δέδεικται τοῦ Τυρίου γέ-
ροντος. Ἄλεως δὲ οὗτος ὁ Τύριος εἶη, καὶ δέχοτο
εὐμενῶς τὸ ἡρθέν, ὃς οὐκ ἦττώμενος. »

Καὶ δὲ μὲν σοφιστῆς ταῦτα· ἔγω δὲ ἄριστον μὲν
σοφιστῶν οἴδα τὸν ἀνόρα, καὶ γλωτταν αὐχεῖν, οἷν
ἔδι: δεινὸν δέ τηροια κεκτῆσθαι· ὅστε καὶ τοῦτο πᾶς
διαμαρτύρομαι, ὃς εἰ αὐτῷ γ' ἐκείνῳ μὴ τῆς Ισης
ἐκοινώνει δῆξης, καὶ πλειά ἡ Χριστιανὸς κατ' ἐκεί-
νου εἰρήκεσσαν, καὶ οὗτος δὲν εἶπε, καὶ μεγαλοπρε-
πώς ἂν αὐτῷ, ἀτε δῆ σοφιστῆς ὁν, διεξῆλθεν· ὅτι
γε καὶ ζῶντι μὲν Κωνσταντίῳ ἐπανίους ἐλεῖς, τε-
λευτήσαντι δὲ, ψόγους συνέταπτεν. Εἰ δὲ καὶ Πορ-
φύριος διάδημα περιέκειτο, οἵμαι πολλῷ ἀν σεμνύ-
ναι τὰ ἐκείνου τῶν Ιουλιανῶν. Εἰ δὲ καὶ Ιουλιανὸς
σοφίεσθαι θύελε, καὶ αὐτὸν ἀν κακῶν εἰρηκε σοφι-
στὴν, ὁσπερ δῆτα καὶ Ἐκκενδόλιον οὗτος Λιβάνιος
ἐν τῷ εἰρημένῳ Ἐπιταφίῳ. Ἐπειδὲ δὲ ἐκείνος καὶ ὡς
τῇ; αὐτὸν κοινωνῶν δῆξης, καὶ ὡς φίλος, εἰ δὲ βού-
λει, καὶ ὡς σοφιστῆς, σοσα γ' ἐδόκει καταχαρίζεται;
Ιουλιανῷ, φέρε δῆτα καὶ ήμετ; ὡς ἀν ισχύος ἔχωμεν,
ἀντιλέξωμεν. Ἐπιθέσθα: γάρ φησι ταῖς βίβλοις μα-
χράς τὰς νύχτας τοῦ χειμῶνος ἐργαζομένου. Ἐστίν
δὲ τὸ ἐπιθέσθαι δηλοῦν, ὡς διὰ σπουδῆς ἐποιεῖτο
ψύχον γράψαι, ὁσπερ δῆτα σοφισταὶ ποιοῦσι τοὺς
νέους γυμνάζοντες. Εἰκός, μὲν γάρ τὰς βίβλους πά-
λαι τὸ ἐπιθέσθαι οἵτις διηκόνητο. Ἐπίθετο δὲ μάχη
σολάζων μαχρῷ, ἀλλ' οὐκ ἐλέγχων ισχύτ, ὡς σὺ
φῆς· ἀσθενεῖα δὲ τάληθοῦς ὡς φιλοσκώμμων, τὰ
καλῶς ἡδροσμένα ἐπεχείρησε διασύρειν. Ο γάρ τινι
πρὸς μάχην ίων, τὰ μὲν παρασκώπτων, τὰ δὲ προ-
τιθεῖται, καὶ παντὶ τρόπῳ τὴν ἐφ' ἐκάστῳ ἀλήθειαν
παρακρύπτων, ψεύδεται· καὶ ἀπεγθῶς ἔχων οὐ
πράττειν μόνον, ἀλλὰ καὶ λέγειν σπουδᾶς· καὶ
τὰ αὐτῷ οἱ προσόντα φαῦλα τῷ ἔχορῷ περιτιθένται
μᾶλλον οἰκονομεῖ. Ἄλλ' οὖτις καὶ ἀμρῷ, Ιουλια-
νός φημι καὶ Πορφύριος, δν Τύριον καλεῖ γέροντα,
φιλοσκῶπται ήσαν, ἀπὸ τῶν ίδίων συγγραμμάτων
σαφῶς ἐπιδειχομέν. Ἐν μὲν γάρ τῇ ἐπιγεγραμμένῃ
αὐτῷ Φιλοσόφῳ Ἰστορίᾳ Πορφύριος τὸν Σωκράτους
βίον ὡς μάλιστα διασύρει, τοσαῦτα συκοφαντῶν,
ὅτι ἀν οὐδὲ Ανυτο; οὐδὲ Νέλιτος οἱ παρανόμων
ἐκείνον γραψάμενοι ἐνενόρσαν· καὶ ταῦτα Σωκρά-
την δν ἐπὶ σωφροσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ταῖς λοι-
ποῖς ἀρεταῖς; οὐ Πλάτων μόνον καὶ Ξενοφῶν, ἀλλὰ
καὶ ὁ λοιπὸς τῶν φιλοσόφων Οἰασος, διαφερόντως
θαυμάσαντες ὡς θεοφιλή, καὶ ὡς μείζον ἡ κατὰ δι-
ορωπὸν φρονήσαντα, ἐκδεδώκατιν. Ο δὲ παραβά-
της τὸν πατέρα ζηλώσας, τὰ ίσα εἰς τοὺς πρὸς αὐτοῦ
Καταραρες διειργάσατο· πᾶσι γάρ μῶν ἐπαγγάλων,
οὐδὲ τοῦ φιλοσόφου ἐφείσατο Μόρκου. Τοσοῦτὸν γε
μὴν Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου καὶ Κωνσταντίου
τοῦ ιοῦν κατατρέχει, ὡς συνάγειν ἐνὸν είναι, μὴ δι'
ἄλλοι τι ἐλέσθαι τὸ σύνταγμα, η διὰ τὸ σκῶψι τού-
τους ὡς θεοφιλεῖς ἀνδρας, καὶ ἐπ' ἀρεταῖς καὶ ἀν-
δρίαις καὶ τῇ ἀληθεῖ φιλοσοφίᾳ τὸ διαβόητον ἐσχη-

A qui hominem Palæstinum Deum et Dei Filium sa-
ciunt, ingenti contentione et vi eos refutavit, reli-
gionemque eam risum prorsus et nugas esse de-
claravit. Qua in re sapientiorem se Tyrio scene
præstiiit. Sed hoc mihi ignoscat Tyrius iste, et
placide hoc dictum ferat, quod a filio sit virtus. »

B Ilæc sophista ille. Atque ego quidem cum virum
optimum suisse sophistam, et ab eloquentia plurimi-
num potuisse, ut oratorem egregium, scio. Qua-
propter apud omnes etiam contestor, illum, nisi in
eadem cum Juliano, in religione, suisset opinione,
plura etiam in illum quam Christiani dixerint, et
quidem ut hominem sophistam, splendidius dictu-
rum suisse; quoniam et in Constantium viventem
quidem orationes laudatorias composit, in defun-
ctum autem invectivas conscripsit. Ac si Porphy-
rius imperiale sumpsisset diadema, scripta illius
longe Juliani libris, stylo ea celebrans, ut equidem
puto, prætulisset. Si vero Julianus artem sophisti-
cam exercuisse, eum ipsuī quoque sophistam non
bonum suisse dixisset: sicuti de Ecebolio fecit,
in eadem de Juliano oratione funebri sua. Ceterum
cum ille ejusdem sententiae cum Juliano particeps,
amicusque ejus, et si addere libet, sophista, quæ-
cunque ei visa sunt, Juliano tribuerit: age nos
quoque quoad possumus, eum confutemus. Incu-
buississe enim illum, inquit, libris longioribus hiemis
nociibus. Videatur autem per verbum *incumbendi*
significare, studio illi suisse, invectivas scribere,
C sicuti sophistæ studium collocant in adolescenti-
bus exercendis. Consentaneum vero est, libros
istos eum antea novisse, quibus videlicet in sacro
aliquando ministerio usus fuerit. Et incubuit illis
studio et contentionē diuturniore, sed eos vi dicendi
non redarguit et refellit, ut tu dicis, verum im-
becillitate potius ingenii, et defectu veritatis, ut
homo facetus, et sconimatis libenter ludens, quæ
probe fundata sunt, convellere et traducere est
conatus. Nam qui cum alio hoc pugnæ genere con-
greditur, quædam adulterans atque depravans,
quædam de suo adjiciens, modisque omnibus in
re et sententia quaque veritatem suppressimus, men-
titur et fallit: atque odio et inimicitias infestus,
non facere solum, sed etiam dicere hostiliter stu-
det: **87** ac quæcunque sibi insunt mala, inimico
ca suo imponere contendit. Sed enim quod ambo,
Julianus inquam, et Porphyrius, quem Tyrium
senem vocat, scommatum consectatores fuerint, il
ex libris eorum aperte ostendemus. In *Philosophica*
enim, quam ita Porphyrius inscripsit, *Historia*,
mirum est quantopere vitam philosphorum co-
ryphæi Socratis cavillando taxet, tot in eum con-
fictis sycophantiis, quot neque Anytus, neque Me-
litus, qui illum, quod res novas contra leges ve-
teres induceret, accusarunt, unquam excoitarunt.
Atque id quidem in Socratem, quem propter tem-
perantiam, justitiam, et reliquas virtutes non so-
lum Plato et Xenophon, verum etiam reliquus

philosophorum cœtus præcipue miratus, ut diis (1) charum, et supra hominis captum sapientem, commendarunt, ille fecit. Transgressor vero patrem amulatus, idem eis fecit, quibus successit, imperatoribus. Omnes namque reprehendit, et ne Marco quidem philosopho pepercit. Adeo sane in Constantinum magnum et Constantium filium ejus est invectus, ut facile existimare liceat, non aliam ob causam illum scribendi laborem suscepisse, quam ut istos proscinderet utpote viros Dei amantes, et qui fortitudine, virtutibus aliis, et vera philosophia laudem magnam consecuti essent. Verum ambos hos conviciatores suis, ampliore probatione mihi opus non est. Sufficiunt enim ista, ad certam malevolentis illius animi declarationem; et paulo post verbis suis mihi admirandus ille Gregorius suffragabitur, qui naturam et mores apostatae optime depinxit.

Porro quod etiam ante istos permulti doctrinæ nostræ veritatem vi oppugnare aggressi sunt, e divinis oraculis quædam pervertentes, quædam autem ad sensum suum detorquentes, non pauci ostenderunt, qui cum illis congressi, cavillationes eorum confutatas in publica monumenta retulerunt. In primis vero doctissimus Origenes, qui longo ante Julianum tempore fuit, quæcumque in sacris Litteris turbas cire, aut lectores earum perturbare visa sunt, probe distinxit, subjectisque contrariis argumentis, et locis quibusque, ita ut debuit, declaratis, eorum qui eos male et imperite acciperent, nugas longas et sophisticas aggressiones refellit. Indicant hoc, quæ is ad Galatam Marcellum composuit, et quæ ad Porphyrium (2) quem diximus, luculentiter rescripsit, **88** libellis de rebus ejuscemodi editis, quibus propter copiam verborum veritatis efficit, ut illi quod contra dicerent, non haberent. Quos libros si non ita cursiu Julianus legisset, nunquam ad cavillationes et blasphemias scribendas delapsus esset. Sed enim Juliano studio fuisse, ut scommatibus et dicacitate uteretur, non apud eos qui solidam pietatis veritatem et formam tenent, sed simplices et imperitos homines, ex eo satis constat. Ubi enim e Scripturis, quæcumque hominum more, prout res ferunt, ad captum nostrum, de Deo, et præcipue de Christi œconomia, salutisque nostræ administratione dicta sunt, decerpserit, et ejus generis dicta quædam collegit, deinde hisce verbis insert: « Horum igitur omnium, nisi ratio quæpiam est, arcanam aliquam, ut ego puto, contemplationem habens, multas libri isti de Deo continent blasphemias. » Haec quidem in tertio suo *Contra Christianos* libro refert: In eo autem libro quem *De Cynicismo* inscripsit, quomodo conveniat sacras fingere fabulas disserens, huc scribit: « De rebus ejuscemodi veritatem occultari oportet, vult enim natura occultari, et quod de deorum essentia occultum est, nudis verbis in aures impuras, conjici non sustinet. » Ex quibus verbis satis appareat, suspicionem eum obtinere, mysticum quiddam et arcanum sacram legere Scripturam. Videtur quoque indignari, non

A κάτα. Ἀλλ' οὐ μὲν ὑδρίστας καὶ ἀμφω ἡσαν, οὐ δέ μοι πλειόνων ἀπόχρη γέρε καὶ ταῦτα εἰς γενναίαν παράστασιν τῆς αὐτοῦ κακομηχάνου ψυχῆς· μαρτυρήσει δέ μοι τοῖς λόγοις μικρὸν ὑστερόν καὶ διαχειρίσασθαι.

B Οὐτε δέ καὶ πρὸ αὐτῶν ποίλοι τοῦ καθ' ἡμᾶς δόγματος; βιάσασθαι τὴν ἀλήθειαν ἐπεχείρησαν, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἵεραις βιβλίοις διευκρινήσας, ἀνθυπενεγκών τε καὶ ὡς χρεών σαφηνίσας, τῶν κακῶν καὶ ἀγνωμόνων ταῦτας διακειμένων, τὴν μαρτύριν ἐρεσθέλιαν καὶ τὰς σοφιστικὰς ἐπιχειρήσιες ἔξηλεγξε. Δείκνυσι δὲ & πρὸς τὸν Γαλάτην Μάρκελλον συνέταξε, καὶ & πρὸς τὸν εἰρημένον Πορφύριον γενναίως ἀντέπει· βιβλίοις ἐπ' ἐκάστη τούτων συντεταχώς, καὶ ἀφώνους ἀπελέγχων τῷ τῶν λόγων τῆς ἀλήθειας περιουσίᾳ· οἷς εἰ μὴ ὡς ἔτυχεν, ἐνέτυχεν Τουλιανὸς, οὐκ ἀν οὐτω σοφίζεσθαι: καὶ βλάσφημα γράψειν ἔτεξυλετε. Οὐτε δὲ σκῶψαι: διὰ σπουδῆς Εὔετο Ιουλιανὸς, οὐ πρὸς τοὺς τὴν ἀλήθη μόρφωσιν τῆς εὐσεβείας περικειμένους, ἀλλὰ πρὸς τοὺς λοιπά ταῖς καὶ ἀπλούστερον διακειμένους, δῆλον ἐκεῖνον ἔστι. Οὐαὶ γάρ τῆς Γραφῆς οἰκονομικῶς ἀνθρωπικώτερον τέτακται, ἐκλαδύμενος, καὶ τοιαῦτα δὴ τινὰ ἐπιτυνείρας, ἐπειτα ἐπιφέρει, λέγων ἐπὶ λέξεως οὐτως· « Τούτων τοῖνυν ἔκαστον, εἰ μὴ λόγος ἔστιν ἀπόρρητον ἔχων τινὰ θεωρίαν, ὅπερ ἐγώ νενόμικα, πολλῆς γέμουσιν οἱ λόγοι περὶ τοῦ Θεοῦ βλασφημίας. » Ταῦτα μὲν ἐν τῷ τρίτῳ αὐτοῦ κατὰ Χριστιανῶν βιβλίῳ διέξεισιν· ἐν δὲ τῷ λόγῳ δν Περὶ κυνισμοῦ ἐπιγράψει, φιλοσοφῶν ὅπως δεῖ πλάττειν τοὺς μύθους τοὺς ἱερεῖς, καὶ ταῦτα φησιν· « Δεῖ κρύπτειν τὴν περὶ τῶν τοιούτων ἀλήθειαν· φιλί γάρ ἡ φύσις κρύπτειν· καὶ τὸ κεκρυμμένον τῇ τῶν θεῶν οὐσίαις οὐκ ἀνέχεται γυμνοῖς εἰς ἀκαθάρτους ἀκόδες φίπτειαι δήμασιν. » Εἴδων δὴ φανεταὶ ἐν ὑπονοίαις εἶναι μυστικῶν τι καὶ ἀπόρρητον κρύπτειν τὴν θεάν Γραφήν. Εοικε δέ καὶ ἀγανακτεῖν, ὅτι μὴ πάντες τὴν ίσην ὑπόνοιαν περὶ τούτων ἔχουσι· καὶ τῶν Χριστιανῶν κατατρέχειν ἐντεῦθεν, διτε δὴ ἀπλούστερον δεχομένων τὰ δήματα. Ἐχρῆν δὲ μὴ οὐτω διὰ τὴν τῶν πολλῶν ἀπλότητα κατὰ τῶν ἱερῶν ἔκτυφωθῆναι Γραφῶν, μηδὲ μισθ-

C Καὶ πρὸς τὸν Στράτιον τοῦ Λαζαρίου οὐδὲν ἔτεινεν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοις διευκρινήσας, τινὲς μὲν τῶν θεών χρησμῶν παρατρέψαντες, ἄλλα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν σοφίαν ἐκλαδύμενοι, ἔδειξαν μὲν ποίλοι εἰς ἀντέρρησιν καταστάντες ἐκείνοις, καὶ στηλιτεύσαντες ἀλέγχῳ τὰ ἐκείνων σοφίσματα. Πρὸ δὲ πάντων ὁ τὴν γνῶσιν ποίλος Ὁρεγένης, μαρτύρῳ χρόνῳ καὶ πρὸ Ἰουλίανοῦ γεγονὼς· τὰ δοκούντα ταράττειν ταῖς ἱεραις βιβλίοι

σαὶ καὶ ἀποστρέψω; ἐκσιναὶς ἔχειν κακῶς ἐκεῖνῷ τε νοσυμέναις, στὶ μὴ πάντες ὡς αὐτῷ γ' ἔκεινῳ ἐδόκει, ἐνόησαν. Ἔοικε δὲ τὰ ίσα καὶ αὐτῆς τῷ πατρὶ καὶ διδασκάλῳ Πορφυρίῳ παθεῖν· πληγὴς γάρ ἔκεινος ἐν Καισαρείᾳ ὑπὸ τινῶν Χριστιανῶν ἐνεγκών, μὴ φέρων τὴν ὕδριν, οἷα μελαγχολήσας, ἐξέμυνται μὲν τὸν Χριστιανισμὸν· τῷ δὲ τῶν πληγωσάντων μίσει, εἰς τὸ βλασφημεῖν Χριστὸν καὶ τὰ; Χριστιανῶν ἐξεκυλίσθη Γραφάς· ὡς φησιν δὲ Παρφύλιον Εὔσεβίον, ἀνατρέπων δριστὰ τὰς καθ' ἡμῶν αὐτοῦ συγγραφάς. Ὁ δὲ Ίουλιανὸς ὑπεροψίᾳ πλειστῇ κατὰ Χριστιανῶν τὴν δρμήν ἐσχηκώς διὰ τοὺς ἀπλουστέρους, ίσων πάθει πρὸς τὴν Πορφυρίου λύσσαν ἀπέκλινεν· καὶ διμφω τοιγαροῦν μετὰ γνώσεως ἐδίμενος τὴν δυσσένειαν, ἀποτρόπαιοι τὰς τῆς ἰκουσίου ἀμαρτίας εἰσπραττόμενοι δίκαιοι. Ἐπεὶ δὲ ὁ Λιβενίος ἐπιχειράζων ὥστε, Τὸν ἐκ Παλαιστίνης, φησὶν, ἀνθρώπων, Θεόν τε καὶ θεοῖ παιᾶν ποιοῦσιν, ξεικεν αὐτὸς ἐπιλέῆσθαι δπως ἐπὶ τέλει τοῦ εἰρημένου λόγου τὸν Ίουλιανὸν ἀποθεοῖ, φάσκων οὕτως· Τὸν πρώτον διγγελον τῆς τελευτῆς μικροῦ κατέλευσαν, ὡς Θεοῦ καταφεύδημενον· καὶ αὖθις μικρὰ εἰρηκώς· «Ω δαιμόνων μὲν, φησὶ, σὺ τρόφιμε, δαιμόνων δὲ μαθητὰ, δαιμόνων δὲ παρεδρευτά.» Εἰ καὶ δὲλλας εὗτος δῆθεν ἐνόει μὴ τὴν δμωνυμίαν ἐκκλίνεις, ὅμως ταῦτα λέγειν δοκεῖ, καὶ κατὰ Χριστιανὸν λέγοντες ὄντειδίζονται. Εἰ οὖν ἐπαίνων μόνον ἦν ἔκεινω φροντίς, ἐδει τὴν δμωνυμον ἀπώσασθαι λέξιν, ὥστε περ δῆτα καὶ ἀλλαχοῦ πεποιηκώς φαίνεται· λοιδορηθεῖς γάρ διὰ λέξιν, τῶν ἐαυτοῦ λόγων ἐξέσθεν.

clamans: «Ο δæmonum alumne, dæmonum sectator, dæmonum assessor.» Et quamvis ille hisce verbis aliud sentiret, tamen non vitato æquivoco seu ambiguo verbo, idem dicere videtur, quæ et Christiani ipsi per convictum de Juliano dicunt. Quod si Sophista unum hoc, ut apostatam laudari, egit, dictionem certe anniguum rejecere debuisse. Quod quidem alibi eum fecisse, appetet. Nam de verbo quodam probrose reprehensus, in orationibus suis id induxit.

Ἄλλος δὲ κατὰ Χριστὸν ἀνθρώπως θεολογεῖται· καὶ ὡς τὸ μὲν φαινόμενον ἀνθρώπος; ἦν, Θεὸς; δὲ τὸ νοούμενον· καὶ διμφω πάλιν δπως ἐστι καὶ ἀνθρώπος, διμφω Γραφαὶ τε θεῖαι ἀριδήλως διεξιάσται, καὶ Χριστιανῶν παιᾶς ίσασιν. Ἐλληνες δὲ, πρὸ τοῦ πιστεύσαι, πᾶν ἀν εἰδεῖσιν; Προσίσταται γάρ ἔκεινο Θεῖψι χρησθὲν Πινεύματι· Ἐάν μὴ πιστεύσῃτε, οὐδέ μη συνήτε. Μᾶλλον μὲν οὖν αὐτοὺς καὶ ἐγκαλύπτεσθαι ἐδει, πολλοὺς ἀνθρώπων ἀποθέωσαντα; καὶ ταῦτα τίνας; Εἴθε μὲν οὖν, καὶν εἰ δίκαιοι· καὶ τῶφρονες· ἢ τὸν τρόπον γε ἡσαν χρηστοῖ· νῦν δὲ τούναντον ἀπαν, ἀδικίᾳ καὶ μέθῃ καὶ διεφθορᾷ, ζησαντας. Δεῖχνυσι τοῦτο Ήρακλῆς, καὶ Διόνυσος, καὶ Ἀσκληπιός· καθ' ὃν συνεχῶς δμνὺς Λιβανίος οὐκ αἰσχύνεται· ὃν τοὺς ἔρωτας; καὶ τὴν περιττὴν φλυαρίαν εἰ καιρὸς ἐδίδου ἀπαρθμεῖσθαι, πλατυῖς ἀν καὶ δισεστος; ἀνερράγη γέλως τοῖς σώφροσι. Πλήν ἀποχρήσει τοῖς ἐθέλουσιν ὡς τάχος; ίσειν, ὃ τε Ἀριστοῖξις πέπλος, δ ἀονύμου στέφανος, καὶ ὁ πολυμνήμων Τηγίνου, καὶ δ τῶν ποιητῶν χορὸς, οἱ

¹ Isa vii, 9.

(3) Κακῶς. Ita enim legendum etiam apud Soer. lib. iii, cap. 25

A eamdem secum omnes opinionem de hac habere. Et in Christianos invehitur, quod simplicius verba oraculorum accipiunt. Minime vero propter multorum simplicitatem, illum tanto fastu adversus sacras Scripturas efferriri oportuit, neque odisse eas aut aversari propterea debuit, quod quas ipse perperam (1) intellexerit, non omnes, sicut ei visum esset, accepissent. Verum idem ei accidisse videatur, quod patri et magistro ejus Porphyrio evenit. A quibusdam namque Christianis Cæsareæ verberratus ille, quod injuriam eam non bene ferret, veluti atra bile percitus, Christianismum quidem abjuravit: eorum autem qui plagiis illum affecerant, odio, ad Christum et Christianorum Scripturas impie conviciis proscindendas est progressus: quemadmodum Eusebius Pamphili inquit, qui ejus adversus nos compositos libros optime refutavit. Julianus autem per arrogantiam ingentem, propter simpliciores, impetu furioso contra Christianos concepto, eodem modo ad Porphyrii rabiem declinavit. **89** Itaque ambo detestandi: quippe qui prudentes atque scientes impietatem complexi sint, et voluntarii propterea consultoque admissi peccati supplicium pendant. Enimvero Libanius, dum, veluti nos irridens, Palæstinum hominem, inquit, Deum Deique Filium faciunt, oblitus esse videtur, quomodo in fine ejus quæ dicta est orationis, Julianum in numerum deorum referat: primum Juliani obitus nuntium pene lapidibus obrutum esse, veluti is adversus Deum mentiretur.

C dicens. Et paucis interpositis verbis, rursum exēcūtus, dæmonum sectator, dæmonum assessor. » Et quamvis ille hisce verbi significatio sit, et quod in eo appetet, homo: quod autem intelligentia percipitur, Deus sit: et rursum quomodo idem homo Deus existat, utrumque satis clare divinæ ostendunt Litteræ, atque id Christiani nonrunt. Græcae autem superstitionis cultores, priusquam credant, quomodo id scire queant? Obstat namque illud, quod divini Spiritus oraculo dictunt est: Si non credideritis, non intelligetis¹. Quin illos obducta veste, pudore potius affici conveniebat, qui homines multos in deorum numerum retulerint, atque eos quosnam quæsio? Optandum sane esset, justos eos et temperantes, aut aliter morum integritate probatos fuisse. Verum contraria omnia in eis reperiuntur: quippe qui injustitia, ebrietate, et stupris probrosis vitam transegerint. Declarat hoc Hercules, Dionysius, et Æsculapius: per quorum numina dum Libanius continue in libris suis jurat, non erubescit tamen. Atqui illorum amores insanios et nugamenta alia, si per tempus referre

liceret, prolixum profecto perpetuumque sanis et prudentibus viris moverent risuin. Sed ad eam rem cuivis quamprimum cognoscendam sufficerit, Aristotelis peplum, Dionysii corona, polυμημων, hoc est, multa memorans, Regini liber, et poetarum turba: qui rebus illorum expositis, deliramenta potius et nugas quam theologiam posteris reliquere. **50** Ceterum Graecos proclives magis et promptos esse ad homines deorum honoribus cohonestandos, et quidem praeter decorum et rationem omnem, ex Etenim Rhodiis, cum aliquando calamitate gravi premerentur, oraculum promulgavit, si Atyn insatorum sacerorum in Phrygia sacerdotem colerent, fore ut seruaria sua liberentur. Responsum id tale fuit:

*Atyn implorate dum: namque alter Adonis,
Alter et est donator opum crinitus Iacchus.*

Oraculum sic habuit; quod Atyn Phrygium, qui se ipsum prae amoris insaniam eviravit (1), eisdem cum Adonide et Baccho honoribus colere jubet. Alexandro autem Macedoni, cum in Asiam transiret, Pythius dæmon, amphictyonibus ei favenibus, tale edidit oraculum:

*Supremum celebrate Jovem, celebrate Minervam,
Et divum humano latitanem in corpore regem,
Stirpis Alexandrum caelitis, ut ordine recto,
Et mores hominum componat legibus aequis.*

Et oraculum quidem istud potentias Alexandri assentans, Deum illum fecit. Cleomedem vero pugilem praeterire nefas esset, quem divinis auctum honoribus, tali etiam ornarunt oraculo:

*Ultimus herorum Cleomedes Astypaleus.
Jam Deus est: sacris illum venerant, et aris.*

Quod propter responsum, Diogenes Cynicus et Ennianus philosophus oraculum Pythii Apollinis sprevere. Cyziceni Adrianum imperatorem tredecimum esse deum promulgarunt. Sed et ipse Adrianus (5), amarium suum Antinoum in numerum deorum retulit. Hæc sane sophistarum præstantissimus Libanius merito traducat, ludibriumque et gerras esse recte dicat: qui quidem, si quisquam alias, et ipse oracula deorum et monstrosorum, hoc est, unicam illum librum, quem Alexandrini de Alexandri vita conscripserunt (3), maxime novit. Atque illum etiam, supra eos quos diximus, Porphyrium deum facere non pudet. Propitius enim, inquit, sit senex Tyrius: quod videlicet imperatoris scripta illius libris præferat. Hæc sic per digressionem retuli, propter Libanii Sophistæ contumelias, quas in nostram evomuit religionem. Qui et ipse postea dicitur divini Basillii consuetudine adductus, superstitionis nuntium remisisse, et Christianus factus esse.

(1) Eviravit omnes Veneri vagi pueros. Varr.

(2) Quid loquar Antinoum, cœlesti sede locatum?

illum delicias nunc divi Principis, illum
Purpureo in gremio spoliatum sorte virili,
Adrianique Dei Ganymedem, non cyathos diis
Porgere, sed medio recubantem cum Jove fulcro,
Nectaris Ambrosii sacrum potare lycum,

A τὰ περὶ κύτων συνταξάμενοι, λῆροι μᾶλλον ἡ θεολογίαν καταλειπαν. "Οὐι δέ" Ἐλλησι μᾶλλον πρόχειρον τὸ ἀνθρώπους ἀποθεσῶν, εἰ καὶ πέρα τοῦ δέοντος, ἀλλ' οὖν ἀρχέσει καὶ τινῶν δικήων ἐπιμηθῆξαν. Καὶ γάρ ποτε Ροδίοις συμφορῇ πειρισσοῖσιν ἐκήρυττεν ὁ χρησμὸς "Ἄττιν, τὸν ιερέα τῆς ἐν Φρυγίᾳ μανικῆς τελετῆς, δέξιον θεραπείας, καὶ οὗτῳ λύσθαι. Ἐγὼ δὲ καὶ αὐτὸν τὸν χρησμὸν ὃς εἶχεν ἐπὶ λέξιοις παραθήσομαι."

ex iis quæ paucis commemorabimus, satis liquebit. Etenim Rhodiis, cum aliquando calamitate gravi premerentur, oraculum promulgavit, si Atyn insatorum sacerorum in Phrygia sacerdotem colerent, fore ut seruaria sua liberentur. Responsum id tale fuit:

B "Ἄττιν Ιλάσκεσθε Θεδη μέγαρη ἀρρένες Ἀδωνίς·
Εἴδοιος, διειδόωρος, ἔθιλόκαμος Διόνυσος.

Καὶ οὗτος μὲν ὁ χρησμὸς· τὸν Φρύγιον "Ἄττιν, ἂν" ἐκ μανιας ἐρωτικῆς ἐστὸν ἀποκέφανται, Ἀδώνις καὶ Διονύσῳ ίσα τιμᾶ· τὸν δὲ Μακεδίναν Ἀλέξανδρον, ἥντα ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διέβαινε, τὸ ἐν Πυθοὶ δαιμόνιον ἔχαρ, τῶν Ἀμφικτυόνων Ἀλεξάνδρῳ χριζομένων, τάδε·

*Zῆρα Θεῶν ὑπατος, καὶ Ἀθηνᾶν Τριτοτένειαν
Τιμᾶς· βροτέω τ' ἐν σώματι χρυσέτων ἀράκτα
Οὐ Ζεὺς ἀρισταῖς τοιαῖς ἐσπειρεν ἀρωτέν,
Εὐρυτῆς θυητοῖσιν Ἀλέξανδρον βασιλῆα.*

Τοῦτο μὲν ίσως τὸ δαιμόνιον τὴν δυνατεῖλαν κολακεύον, θεοποιεῖ· τὸ δὲ τοῦ πύκτου Κλεομήδους πόνος δὲν παραδράμοιμι; διὸ θεικῆς τιμῆς ἀξιώσαντες, τοιόνδε καὶ περὶ αὐτοῦ ἐξέδωκαν τὸν χρησμὸν·

C "Τοταῖος ήρωας Κλεομήδης Ἀστυπαλεεύς·
Οὐ θυτοῖσι τιμάτε, ὡς μηκέτι θυητὸν ἐτίτα.

Δι' δὲν χρησμὸν, δὲ τε κύνων Διογένης, καὶ Οἰνίμαος ὁ φιλόσοφος τῆς ἐν Πυθίᾳ μαντείας περιερθηνοσαν· οἱ δὲ Κυζικηνοὶ τὸν βασιλέα Ἀδριανὸν τρικαΐδεκατον θεδη ἀνηγρέουσαν. Οὐ μήν δὲ ἀλλὰ καὶ αὐτὸς Ἀδριανὸς Ἀντίνοον τὸν ἐστοῦν ἐρώμενον ἀπεθέωσε. Ταῦτα μὲν οὖν δι τῶν σοφιστῶν ἀριστος Λιβανίος διασυρει, καὶ γέλωτα καὶ φλήναφον ἔγγιται. Καὶ ταῦτα εἰπερ τις μάλιστα εἰδὼς τοὺς χρησμούς, καὶ τὸ μονόδιβον διε τὸν Ἀλεξάνδρου βίον ἐπίγραψαν οἱ Ἀλεξανδρῖς. "Ο δὲ οὖν ἐγκαλύπεται πρὸς τοὺς εἰρημένοις ἀποθεῶν καὶ Πορφύριον· "Πλεις γάρ, φησιν, εἰη δὲ Τύριος γέρων· δέτε δὴ προχρίνων τὰ τοῦ βασιλέως τῶν ἕκεινου βιθλίων. Καὶ ταῦτα διεξῆθον, εἰ καὶ παρεκβατικώτερον, διὸ τὴν ὄντριν Λιβανίου τοῦ σοφιστοῦ, ἦν κατὰ τῆς ἡμέτερας ἐκηρεύσατο πίστεως· καὶ ἐς ὅτερον καὶ τούτον λόγος ἔχη, ταῖς συνουσίαις Βασιλίου τοῦ θεοφρήμονος τὴν οἰκείαν δεισιδαιμονίαν καταλιπεῖν, καὶ τὰ Χριστιανῶν ἀλέσθαι.

Cupique suo in templis vota exaudire marito?

(Prudent. lib. 1 Contra Symmachum.)

(6) Οἱ Ἀδρίαται εἰς τὸν Ἀλέξανδρον βίον ἐπίγραψαν. Socrat. lib. iii, cap. 23. Quem Adrianus De vita Alexandri inscripsit. Fortasse cuim pro Adria, legendum Adrianus.

Ἐκ τοῦ δευτέρου κατὰ Ἰουλιαροῦ στηλίτευτικοῦ λόγου Γρηγορίου τοῦ θεοφρίσμονος περὶ τοῦ θίσυς, καὶ τρόπου, καὶ διαιλάσεως, καὶ τοῦ θαρδτοῦ καὶ ταφῆς τοῦ Ἰουλιαροῦ.

Ἐγὼ δὲ ὁ πολος ἡνὶ Ἰουλιανὸς τῶν τε τρόπον καὶ τὸ θίσος καὶ τὴν πλάσιν ἣντο σώματος, καὶ ὁ πολὸν ἔσχε τὴν τελευτὴν, καὶ ὡς ἀποθεοῦν ἔστιν εἰλετο, οὐκέ δὲ λόγον ἀξιόπιστον παρέξομεν μάρτυρα τῷ τὸν πολὺν καὶ μέγαν ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριον, αὐτῷ τε συγγενόμενον, καὶ σύναμα τοῖς ἀδεσκαλεοῖς φοιτήσαντα, καὶ ὡς οὐκ οἴδε εἰ τις ἔπειτα; τὰ κατ' ἔκεινον εἰδότα, καὶ ὡς χρεῶν διαπαίζοντά τε καὶ στηλίτευσιντα. Ἐν γούν τῷ δευτέρῳ Στηλίτευτικῷ Ἰουλιανῷ καὶ κατὰ Ἑλλήνων τοιάδε περὶ τούτου κατὰ ἄξειν φησί· «Ταῦτα τοῖς μὲν διλοῖς ἡ πεῖρα παρέστησε, καὶ τῇ δυνατεστα προσλαβοῦσα τὴν ἑξουσιαν· διὸ δὲ καὶ πόρρωθεν τρόπον τινὰ ἀωράτο, ἐξ οὐ τῷ ἀνδρὶ συνεγενόμην Ἀθήνησιν· ἥλθε γάρ κάκεισε, διπτὶ τῶν κατὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ νεωτερισθέντων πρὸς βασιλέα, τοῦτο αὐτὸν παραιτησάμενος. Διττὸς δὲ αὐτοῦ τῆς ἐπιδημίας ὁ λόγος· ὃ μὲν εὐπρεπέστερος, καὶ ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἐκεῖσε παιδευτηρίων· ὃ δὲ ἀπορρήτοτερος καὶ οὐ πολλοῖς γνώριμος, ὥστε τοῖς ἐκεῖ οὐδεις καὶ ἀπατεῖσι περὶ τῶν καθ' ἔστιδον συγγενέσθαις, οὐπω παρῆγειν ἔχουσθης τῆς ἀσεβείας. Τότε τοινύν οὐ φαύλος ἐγὼ τοῦ ἀνδρὸς εἰκαστῆς οἴδα γενόμενον, καίτοι γε οὐ τῶν εὑπεψυχτῶν περὶ ταῦτα εἰς ὅν· ἀλλ' ἐποίει με μαντικὸν ἡ τοῦ θίσου ἀνωμαλία, καὶ τὸ περιττὸν τῆς ἀκατάσεως, εἶπερ μάντις ἀριστος δ; εἰκάζει καλῶς. Οὐδενὸς γάρ τόδοκει μοι σημεῖον εἴναι χρηστοῦ, αὐχήν ἀπαγγέλει, ὕποις παλλόμενοι καὶ ἀνακοπόμενοι, ὅρθαλμὸς σοδούμενος καὶ περιφερόμενος καὶ μανικὸν βλέπων, πόδες ἀστατοῦντες καὶ μετοκιάζοντες, μυκτήρ ὑδρίνι πνέων καὶ περιφρόνησιν, προσώπου σχηματισμὸς καταγέλαστοι τὸ αὐτὸν φρονοῦντες, γέλωταις ἀκρατεῖς καὶ βρασματώδεις, νεύσεις καὶ ἀνανεύσεις σὺν οὐδενὶ λόγῳ, λόγος ἰστάμενος καὶ κοπτόμενος πνεύματι, ἐρωτήσεις ἀτακτοί καὶ ἀσύνετοι, ἀποκρήσεις οὐδὲν τούτων ἀμείνους, ἀλλήλαις ἐπεμβαίνουσαι καὶ οὐκ εὐσταθοῦσι, οὐδὲ τάξει προϊόνται πατιδείσεως. Τί ἀν τὰ καθ' ἔκαστον γράφοιμι; Τοιούτον πρὸ τῶν ἔργων ἔθεσατά μην, οἷον ἐπὶ τῶν ἔργων ἔγνωρισα. Καὶ εἰ μοι περὶ σὸν τινες τῶν τηνικαῦτα συνόντων καὶ ἀκούσαντων, ἐμαρτύρησαν ἀν· οἵ; ἐπειδὴ ταῦτα ἔθεσατά μην, εὐθὺς ἐφθεγξάμενον, οἷον κακὸν ἡ Ῥωμαίων γῆ τρέφει· καὶ προσαγορεύσας, καὶ γενέσθαι φευδόμαντις ἐμαυτῷ κατηγόρησην. Κρείσσον γάρ τη τοιούτων πλησθῆναι τὴν οἰκουμένην κακῶν· καὶ τοιούτον ἀναφενῆναι τέρας, οἷον οὐπω πρότερον· πολλῶν μὲν ἐπικλησιμῶν θρυλούμενων, πολλῶν δὲ ἐμπρησμῶν καὶ βρασμῶν γῆς καὶ γαστρῶν· εἰς δὲ καὶ ἀνδρῶν ἀπάνθρωπων καὶ θηριώδεις, ἀλλοκότων τε καὶ συνθέτων φύσεις καινοτομηθεῖσαι. Ταῦτης τοι καὶ τέλος ἀξιον ἀπηνέγκατο τῆς ἀπονοίας. Οὐχ εἰς δὲ περὶ τούτου λέγεται λόγος· ἀλλος δὲ διλοις συντίθεται καὶ συμφέρεται, τὸν τε παρόντων δμοίως

Ex secunda Gregorii Theologi in Julianum invectiva, de ingenio, moribus, gestu corporis, morte et sepultura Juliani.

91 Verum quali morum consuetudine et corporis statu Julianus fuerit, quomodo vitam finierit, et seipsum deum facere voluerit, non locupletiorem adducere testem possum, quam magnum illum in theologia Gregorium, qui cum illo vixit, easdemque scholas frequentavit, et res ejus melius quam alius quisquam perspectas habuit, easdemque pro eo atque par fuit, risit, atque in *Invectivis* suis traduxit. Igitur in *Invectiva secunda contra Julianum et Græcæ religionis sectatores*, de eo hæc refert:

B Atque hæc quidem aliis experientia et potentia potestatem adepta exhibuit: mihi vera quodammodo longius antea sunt cognita, ex quo tempore Athenis cum homine fui. Venit tamenque eo quoque non ita multo post, quam frater ejus novas fuerat contra imperatorem res molitus, culpam eam a se amoliens. Et duplē præ se perfectionis Atticas tulit causam: alteram quidem honestiorem, ut Græcia res cognosceret, et scholas Atticas videaret: alteram autem occultiorem, et paucis notam, ut sacrificiis ibi et seductoribus de rebus eis quibus maxime studebat, daret operam, impietate tanta nondum apertam obtinente libertatem. Tum igitur nou malum me, viro eo cognoscendo, conjectori esse memini. Et quanvis non unus ex eis esset, qui in tali arte sunt egregii, tamen me vatem effecit morum ejus inaequabilitas, et stupor maximus: siquidem qui bene conjectat vates, is perhibetur optimus. Non boni sane hominis indicia nihil esse visa sunt, cervix nou consistens, humeri quos subinde jactaret ac reduceret mobiles: oculi errabundi et vagi, suribundumque quiddam cernentes: **92** pedes instabiles, et genibus nulantibus: nasus contumeliam et contemptum spirans: vulnus deridiculus, et idem vitium secum ferens: risus immoderatus, et corpus cachinno concutiens: nutus sive annuens seu renuens, ratione carens: sermo consistsens, et respiratione concisas: interrogations incompositæ, et inepte: responsiones nihil illis meliores, aliae aliis imminentes, sibi que minime constantes, neque ab institutione liberalioris doctrinæ provenientes. Sed quid ego singula commemorem? Talem eum ante actiones ejus esse vidi, quale in actionibus ipsis cognovi. Ac si nihil adessent, qui tum mecum fuere, et me audiere, testes illi essent, postquam ista vidi, statim me dixisse: Deus bone, quantum malum Romanum sovet imperium? Prædictique adeo ista, et me salutem vatem esse optavi. Et melius profecto id suisset, quam ut sic orbis noster tantis oppleretur malis, et tale in eo existaret portentum et prodigium, quale antea nunquam: cum quidem multæ aquarum vulgatae sint eluviones, multæ exustiones, multæ concussions, et hiatus terræ, præterea hominum inhumanæ et feræ species, monstrosa-

D D

que et misere novo prorsus et insolito modo natu-
re. Verum dignum quoque tanta vecordia et im-
portunitate exitum tulit. De quo non una exstat
opinio, quod alii aliud dicant et circumferant,
tam qui pugnæ affuerunt, quam qui ab ea longius
absuerunt. Quidam, a Persis eum jaculo confossum
esse dieunt, cum temere incompositis excursioni-
bus, non sine stoliditate nunc hic nunc illuc pere-
quitans, uteretur. Sunt qui tale quiddam de eo me-
morant. In tumulum eum editiorem concendisse,
ut quasi e specula exercitum lustraret, et quantum
ex eo bello copiarum superesset, cognosceret. At-
que cum ingens ei, speque adeo sua amplior mul-
titudo esse visa esset, ita eum dixisse: Quam
grave futurum est, si omnes isti in Romanorum
ditionem reducentur? Quo ejus verbo, tanquam illis
salutem invidentis militem quemdam qui id exce-
pit, commotum, quod iram non perferret, nulla
salutis sue ratione habita, ense latus ejus perso-
disse (1). Alii porro id ausum esse dicunt, ex Bar-
baris ridiculum quemdam ex eis hominem, qui
exercitum, ut in mœrore solatio, et in computatio-
nibus ludibrio sint, sequi solent. Nonnulli etiam
cædis ejus laudem Saraceno cuidam tribuunt. **93**
Verum utcunque se res habeat, vulnus quidem
certe ille lethale accepit, orbi universo latum et
salutare. Et ictu uno multorum extorum, quibus
male crediderat, persolvit paenas. Mirum sane est,
quomodo vanus ille, qui per aruspiciam omnia
se nosse putavit, unum hoc, plagam scilicet exto-
rum et viscerum suorum non perspexerit. Cæterum
illud quoque hominis factum minime prætereundi
videtur, quod inter alia multa maximum dæ-
moniacæ ipsius mentis est indicium. Jacebat in
fluminis littore, graviter ex vulnere laborans, et
quod multos ante se gloriam esse consecutus sciret,
ita ut plus quam homines atque adeo dii esse cre-
diti sint, propterea quod arte quapiam ex hominum
numero sublati fuerint: ejuscemodi et ipse laudis
atque opinionis amore captus, simul quod eum
hujusmodi mortis generis et turpitudinis, in quam
per inconsultam temeritatem inciderat, puderet:
quid rogo molitur, et quid agit? neque enim cum
vita etiam improbitas extinguitur. Conjicere se
in amnum conatur: in cœpto tam arcane fidis
quibusdam adjutoribus, et perinde atque in re
quapiam divina, sacerdotibus usus. Et nisi ex
imperialibus eunuchis quidam consilio eo depre-
henso, aliquis propter flagitii odium communica-
to, impetum tam prohibuissest, existisset ex
ea clade apud imperitos homines novus Deus. Et
quæ deinde sequuntur: mortuum eum mimi et ho-
mines ridiculi, cum omni scenica fæditate duxer-
unt, funusque ejus prosecuti sunt, tibiis canentes, et saltitantes, religionisque abjurationem, belli
eladem, et mortem ipsam probrose ei objicientes. Quid enim mali passus non est? quid vero non
audivit earum rerum, quas genus id hominum juveniliter audet? quod injuriam pro arte habet:

(1) Apud Socratem est, Julianum equo insiden-
tem, et quidem propter rerum secundarum spem
et fiduciam inermem, cum circum militares copias

A τῇ μάχῃ καὶ τῶν ἀπόντων. Οἱ μὲν γάρ αὐτὸν ὑπὸ¹
Περσῶν χατηκοντίσθαι: φασὶν ἀτάκτοις ἐκδρομαῖς;
χρώμενον, καὶ ἔττοτε τῇδε κάκεστος σὺν ἐμπλήξιᾳ.
οἱ δὲ τοιοῦτον τινα ἐπ' αὐτῷ διηγοῦνται λόγον. Ἐπὶ²
τινα λόφον τῶν ὑψηλῶν ἀνελθόν, ὡς ἔκ περιωπῆς
τὸν στρατὸν ὅψει λαβεῖν, καὶ στος ὑπελεύθητο τῷ
πολέμῳ μαθεῖν. Ἐπειδὴ οἱ φανῆνται πολὺν τὸ πλῆθος
καὶ τῆς ἐλπίδος ἀφθονώτερον, οὐδὲν, εἰπεῖν, εἰ
πάντας τῇ Ῥωμαίων γῇ τούτοις ἐπανάζημεν· ὡς
ἄν τις βασικαίνων αὐτοῖς τῆς σωτηρίας. Ἐφ' ψινα
τῶν στρατιωτῶν χαλεπήναντα καὶ οὐ κατασχόντα
τὴν ὁργὴν, ωσπερ κατὰ τῶν σπλάγχνων τὸ ἔιρος,
ἀλογήσαντα τῆς σωτηρίας. Ός δὲ ἄλλος: τῶν γε-
λοιαστῶν βαρβάρων τινὰ τοῦτο τολμῆσαι· οἱ τοι;
στρατιώταις ἔπονται, λύπης τε φυχαγωγία καὶ πό-
τοις ἥδυσμα. Εἰσὶ δὲ οἱ καὶ Σερακηνῶν τινι τὸ
χλίος τοῦτο διδάσκειν. Πλήγη δέχεται πληγὴν καὶ τὸν
ἥντας καὶ παντες τῷ κόσμῳ σωτήριον· καὶ μικροὶ τόλμη
πολιῶν σπλάγχνων ἀπιτεῖται δίκην κακῶν πιστεύ-
θέντων. Οἱ καὶ θαυμάζω, πῶς πάντα γινώσκειν ὁ
μάταιος ἐντεῦθεν οἰδέμενος, ἐν τοῦτο, τὴν καθ' ἐαυ-
τοῦ σπλάγχνων πληγὴν ἡγνόθεν. Ἀξιον δὲ μῆδε
τοῦτο παραδραμεῖν τοῦ ἀνθρόδες, μεγίστην τῆς ἐκτί-
νου κακοδαιμονίας ἐπὶ πολλοῖς ἔχει, ἀποσεῖται.
Ἐκείτο μὲν ἐπὶ τῇ διθή τοῦ ποταμοῦ, καὶ τοις γέρως
εἶχε τοῦ τραύματος. Πολλοὺς δὲ εἰδὼς τῶν πρὸ³
αὐτοῦ δόξης ἕξιωμάνων, ὡς ἀν ὑπὲρ ἀνθρώπων νο-
μισθεῖεν, τέχνας τιστὸν ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθεῖταις,
καὶ διὰ τοῦτο θεοὺς νομισθέντας, ἐρωτεῖ τῆς αὐτοῦ
δόξης ἐαλωκώς, καὶ ἄμα τῷ τρόπῳ τῆς τελευτῆς;
διὰ τὸ τῆς ἀδουλίας ἀδόξον αἰσχυνόμενος, τί μηκα-
νᾶται καὶ τὶ ποιεῖ; οὐδὲ γάρ τῷ βίῳ συναναλίσκε-
ται πονηρία. Ψίψαι κατὰ τοῦ ποταμοῦ πειρᾶται τὸ
σῶμα· καὶ πρὸς τοῦτο ἔχοντο τιστὸν τῶν πιτῶν ἐα-
τῆρ συνεργοῖς καὶ μύσταις τῶν ἀπορρήτων. Καὶ εἰ
μὴ τῶν βασιλικῶν εὐνούχων τις τὸ πρότυμα αἰσθά-
μενος, καὶ τοῖς ἄλλοις καταμηνύσας, μίσει τοῦ κα-
κουργήματος τὴν ὁρμὴν διεκάλυσε, καὶ ἐφάνη τοι;
ἀνοήτοις θεὸς ἐξ ἀτυχήματος· τὰ δὲ ἕξης μῆδοι
γελοιῶν ἤγον αὐτὸν, καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς σκηνῆς αἰσχυ-
στιν ἐπομένετο καταυλούμενός τε καὶ κατορχούμε-
νος, καὶ τὴν δρηγησιν καὶ τὴν ἥπταν καὶ τὸ τέλος ὀνει-
δίζομενος. Καὶ τι γάρ οὐ πάσχων κακὸν, τι δὲ οὐκ
ἀκούων, οἵ τοις τοιοῦτοι νεανισθένται, τέχνην τὴν ὄντον
D ἔχοντες; ἔω; ή Ταρσέων αὐτὸν ὑποδέχεταις πόλεις, οὐκ
οἴδ' ὅπου; καὶ ἀν' ὅπου τὴν ὄντον τὴν ταυτὴν κατακρι-
θεῖσα. Ἐνθα δέ οἱ τέμενος ἀττιμον καὶ τάφος ἐξάγιστος;
καὶ ἀπότυστος, καὶ οὐδὲ θεατὸς εὐσεβῶν ὑψεστον· ὡς
δὲ ἐγώ τεος ἡκουσα, μῆδε τῷ τάφῳ προσλαμβανόμε-
νος, ἀλλ' ὑπὸ τῆς σεισθέσης δι' αὐτοῦ γῆς ἀποσείρμε-
νος; καὶ ἀναβρασσόμενος· προσιέμενος τῆς ἐκείσεοιμαι
κολάσσεως. Οἱ μὲν οὖν οὗτοι βασιλεύσας, οὗτω δὲ στρα-
τηγῆσας, οὗτω καὶ τὸν βίον αἰσχρῶς καταλείπει.

οἰκειται, εας ad fortitudinem cohortando, ex
improviso hasta percussum esse quæ brachium et
latus ejus perfoderit.

donec eum Tarsensis urbs exceptit, nescio quomodo, aut quam ob causam ad contumeliam talem condemnata. Ibi ille tumulum habet in honoratum et sepulcrum exsecrandum maxime et despiciendum, neque pii alicujus oculis consciendum. Et sicuti ego quidem de quopiam audivi, ne sepulcrum quidem eum recepit: verum quæ ejus causa commota est terra, cadaver ejus excusso atque rejicit, ut hoc sit futurorum suppliciorum quasi quoddam præludium. Et quidem sic qui imperaverit, sic bellum gesserit, sic quoque turpiter vitam finivit.

ΚΕΦΑΛ. ΛΗ'.

Περὶ τῆς βασιλείας τοῦ εὐσέβους βασιλέως
Ἰοβιανοῦ ἐν Περσίδι.

Οἱ δὲ γε στρατιῶται καὶ στρατηγοὶ τῇ ἑξῆς βασιλέᾳ ἀνάδειχνύουσιν Ἰοβιανὸν, ἀνδρα ἐπιφανῆ τὰ τε πῖλλα καὶ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸ εἰδός, τυραννόδος ὡς ἀλιθῶς δῖον· δε χιλιαρχος ὁν πρέπερον, ἐπηγίκη
Ἰουλιανὸς τοῖς στρατευομένοις αἴρεσιν προτίθει,
ἡ θύειν ἡ τὴν ζώνην ἀποτίθεσθαι, τὸ δεύτερον ἥρειτο
μᾶλλον ἢ τοιούτον ἀσεδές ἐπίταγμα ἐκπληροῦν. Ο
μὲν οὖν βασιλεὺς, τῇ τοῦ ἐπικειμένου πολέμου βίᾳ,
οἵαπερ στρατηγὸν ἀριστον, σύν τοῖς λοιποῖς ἡγε
αὐτὸν· τότε δὲ εἰς τὸ βασιλεύειν μεταξὺ τῆς πολε
μίας ἄτε δὴ τῶν διλλων διαφέρων αἴρεθεις, παρ
ηγέτειο τὴν ἡγεμονίαν, καὶ τὰ τῆς βασιλείας οὐ
προσίστεο σύμβολα, λέγων μὴ δύνασθαι βασιλεύειν
ἀνδρῶν Ἐλληνίζειν μαθόντων, ἐν Χριστιανοῖς ἔκε
νος τελῶν· εἰσάτε δὴ κοινῇ φωνῇ Χριστιανοὺς εἶναι
σφᾶς ὡμολόγησαν. Ἐν μέσῳ δὲ τῷ πλάνῳ καὶ τῇ
ταραχῇ τῶν πραγμάτων ἀπολειφθεὶς, τῆς στρατιᾶς
ἐκ τῆς πρὸ αὐτοῦ στρατηγίας ἐμπλήκτου καμνούσῃς
τῇ σπάνει τῶν ἐπιτηδείων, ἔγνω δεῖν καὶ ἀναγκαῖον
εἶναι πρὸς συμβάσεις χωρεῖν. Καὶ δὴ τινα τῶν ὑπο
τελῶν Ἦρωμαλοις παραδόνις Πέρσαις, τὴν τε Σύρων
ἀρχὴν φημι καὶ τὴν ἐν Μεσοποταμίᾳ Νισιδιν, ἐπὶ
συνθήκαις τὰ τοῦ πολέμου διέλυνεν· ἀπρεπῶς μὲν
Ἐρωμαλοις πράξας, ἀναγκαῖως δ' ὅμως, ὥστερ οὐ
βασιλείας, ἀλλ' ἡττης κληρονόμος γεννόμενος· ὡς
εἴγε μὴ τοῦτο ἐπράττε (καὶ Πέρσαι μετριάσειν εἰδό
τες, καὶ ὅρῳ τὴν εὐπραγίαν μετρεῖν, ἢ καὶ τι ἔτε
ρον δεῖσαντες εἰς συμβάσεις ἐπράποντο, καὶ ταῦτα
χαλενθρώπους οὐτω καὶ ἀδοκήτους)· οὐδὲν ἐκώλυσ
μηδὲ πυρφόρον, τὸ τοῦ λόγου, ὑπολειψθῆναι. Νῦν δ'
οὐδὲν βιαζόμενος διασῶσαι νεῦρα τῇ Ἦρωμαλων
ἀρχῇ, ἐπὶ συνθήκαις οὐτως αἰσχραῖς τε καὶ ἀναξίαις
συνέδινεν ἀδουλίᾳ μᾶλλον τοῦ πρὸ αὐτοῦ στρατη
γῆσαντος ἢ σφῶν αὐτῶν ἀνανδρίᾳ· καὶ γε ἀγνώμων
παρ' ἐμοὶ κριτῇ γένοιτο, δε ἐκείνον ἀφεις, τούτῳ
τὰ τῆς μεδικῶν ἐπιγράφοις· δὲ γάρ στάχυς τοῦ σπει
ραντος μᾶλλον ἢ τοῦ θερίσαντος· καὶ δὲ ἐμπορησμὸς
οὐ τοῦ σένσαις μὴ δυνηθέντος, ἀλλὰ τοῦ καθάπαξ
ἀμβαλόντος. Καὶ τὸ τοῦ Ἦρωδότου, ε Τοῦτο τὸ ὑπό^τ
δημα ἔρχεται μὲν Ἰστιαῖος, ὑπεδήσατο δὲ Ἀριστα
γόρας. »

non ejus qui id extinguere possit, sed qui id semel excitari, esse creditur: 95 quodque apud Herodotum est, « Calceum quidem istum consulti Histiaeus, induit autem Aristagoras.»

(1) Gregorii Nazianzeni hæc verba sunt.

(2) Theodorus tricennales inducias pactas esse scribit.

A

94 CAPUT XXXVIII

De imperio pii imperatoris Joviniani, in Perside.

Postridie autem et milites et exercitus diu
ces Jovinianum imperatorem renuntiant, virum cum
rebus aliis, tum vera pietate illustrem, prorsusque
forma et statura corporis imperio dignum; qui
tribunus antea fuerat, cum Julianus optionem mi
litibus offerret, ut vel diis sacrificarent, vel cingu
lum militiae et dignitatis deponerent. Atque ille
alterum hoc facere maluit, quam impia jussioni
parere. Julianus porro necessitate quod tantoperc
urgebat belli adductus, secum hunc, ut ducem
optimum, cum aliis in Persidem duxit. Tum autem
in hostili regione, ut aliis præstantior, imperator
lectus, dignitatem eam rejecit, et insignia impera
toria non recepit: non posse se dicens, qui Chri
stianus sit, imperare viris, qui græcissare, super
stitionesque sectari didicissent; donec una omnes
voce Christianos se esse sunt professi. Cæterum
in errore medio et rerum turba a Juliano relicta,
quod exercitus priore imperio consternatus esset,
rerumque necessiarum inopia premeretur, ne
cessitatē sibi impositam esse cognovit, ut bellum
pacificatione transigeret. Quapropter loca quædam
quæ Romanis tributa pensitabant, Syriæ scilicet
imperium, et quæ in Mesopotamia est Nisibim, ex
pactis conventis, Persis concessit, et bellum id
solvit¹. Quod quidem non e dignitate imperii ille,
necessario tamen fecit, ut qui non imperii, sed
cladis hæres esset. Ac nisi hoc fecisset, et nisi Persæ
moderate se gerentes, et prosperum rerum succes
sum certo sine claudentes, aut aliud quippiam
metuentes, conditiones pacis tam humanas et ino
pinatas proposuissent, nihil prosector obstitisset,
quoniam ex eo bello ne igniser quidem quod aiunt,
incolumis evasisset. Quare necessitate adactus, ut
nervos suos Romano imperio conservaret, condi
tionibus turpibus atque indignis cum hostibus de
cidit: temeritate magis proxima imperatoris, quam
sua aut militum suorum timiditate: me quidem
judice periniquus fuerit, qui illo relicto, culpa
ejus pacificationis in hunc conferat. Segeς enim
salaris potius quam messoris est: et incendiū

1. Quod quidem non e dignitate imperii ille, necessario tamen fecit, ut qui non imperii, sed cladis hæres esset. Ac nisi hoc fecisset, et nisi Persæ moderate se gerentes, et prosperum rerum successum certo sine claudentes, aut aliud quippiam metuentes, conditiones pacis tam humanas et inopinatas proposuissent, nihil prosector obstitisset, quoniam ex eo bello ne igniser quidem quod aiunt, incolumis evasisset. Quare necessitate adactus, ut nervos suos Romano imperio conservaret, conditionibus turpibus atque indignis cum hostibus decidit: temeritate magis proxima imperatoris, quam sua aut militum suorum timiditate: me quidem judice periniquus fuerit, qui illo relicto, culpa ejus pacificationis in hunc conferat. Segeς enim salaris potius quam messoris est: et incendiū

CAPUT XXXIX.

Ut Jovinianus episcopis exsulantibus exsilium remiserit, et ut statu Christianorum sacra in ecclesiis honorifice restituerit, et idolorum cultum aboleverit.

Imperator Jovinianus experientia edoctus, divina vindicta Julianum gravibus malis afflictum esse, ad omnes ubique praesides scripsit, ut cunctos libere rem divinam facere, conventus cogere, et Deum ex animo colere paterentur et ut una in imperio Romano observaretur fides et religio, Christianorum videlicet, juraque pristina ecclesiis redidit. Et quocunque clero, viduis et virginibus dudum a Constantino et filiis ejus, divini cultus augendi gratia concessa legibusque firmata, a Juliano autem propter summum ejus in fidem nostram odium, pessimo consilio adempta et accisa fuerant, privilegia et beneficia restituit. Ad praefectum praetorio quoque generalem dedit constitutionem, ut deinceps capitaliter in eum animadverteretur, qui sacram virginem, non dicam rapere, sed attentare tantummodo, jungendi matrimonii causa, aut oculos impudicos ei adjicere auderet. Eamque legem ut promulgaret, adductus est, quod homines quidam improbi atque impudici, scelestas atque incestas hujusmodi nuptias, vel vi illata, vel persuasione adhibita, virginibus corruptis, contraxerant; sub Juliani imperio, impotenti consuetudine et soeda libidine flagitia talia audidere permittente, et religione tum nostra periclitante. Itaque ecclesia: Dei rursum sunt aperte: Graecorum autem templa clausa, et ipsi dii terrae cavernas et recessus subiere. Et qui ad id usque tempus vilibus palliis usi fuerant, ad communem redire vestitum. Quae publice fieri consueverant libationes et sanguinariae contaminationes, quibus sub Juliano ad satietatem abusi erant, siue suum habere. Quicunque autem episcopi ab Juliano revocati ab exilio non erant, tum reducti, domum quisque suam rediit.

96 CAPUT XL.

Ut Joviniano etiam Macedoniani Antiochiae libellum supplicem obtulerint; et ut synodus ibidem Nicænam fidem approbarit, confessionemque suam scriptam ad imperatorem miserit.

Paulo deinde post, ecclesiarum praesides quæstiones de dogmatibus rursus moverunt. Nam sub Juliani imperio, quod fides omnino periclitata esset, quieti omnes esse perseveraverant: communiter precibus Deum, ut religionem a tanta liberaret tyrannide, implorantes. Ita enim quodammodo natura hominum fert, ut inter se quietem, aliunde eis discrimine imminentem, cives agent: at si pacem cum exteris habeant, seditiones domi concident. Sed enim ecclesiarum antistites, quod principis pietatem nossent, præoc-

(1) Constitutione publice proposita, Jovinianus restituí ecclesiis annonam jussit. Verum quod fames gravior propter Juliani impietatem tum grascerunt, et frumentum ægre penderetur, tritèmabat, hoc est, tertiam ejus partem clero exhibueri

A

ΚΕΦΑΛ. ΛΘ.

'Ως Ἰονιαρδός ἀρῆκε τὰς ἔξοριας τοῖς ἐπισκόποις, καὶ τὰ πρώην έθιμα ταῖς τῷρις Χριστιανῶν ἐκκλησίαις αὐθις ἔδρασεν εἰς τὰ δέ τῷρις εἰδώλων ήφάριζεν.

'Ο δὲ βασιλεὺς Ἰονιανὸς διὰ πειρας γνὼν; τῷ πρὸ αὐτοῦ βασιλεὺς τὸ δεινὰ ἐπισκῆψι: Θεοῦ κατὰ μήνιν, τοῖς ἀπανταχοῦ ἡγεμόδσιν Ἑγραφεν, ἐδὴν ἀδεῶς πάντας θρησκεύειν, καὶ ταῖς ἐκκλησίαις ἀθροίζεσθαι, καὶ τὸ θεῖον θερμῶς θερπεύειν, καὶ μόνην ἡγεμονίαν πιστὸν ἐν πάτῃ τῇ ἀρχομένῃ στὸν τῶν Χριστιανῶν. Καὶ τὰ πρὸινα θεοῦ μαρτυρίας ταῖς ἐκκλησίαις ἀφίσαι· τοῖς τε κλήροις καὶ χήραις καὶ παρθένοις, ὅσα ἡσαν ἐξ ἀρχαίου προνόμια ἐπὶ τε Κωνσταντίνου καὶ τῶν πατέρων ἑκείνου ἐπ' ὠρελείᾳ τῆς θρησκείας δωρηθέντα τε καὶ νομοθετηθέντα, Ἰουλιανὸς δὲ μίσει τῆς πιστεως προσταψείλετο, κακοσχόλῳ γνώμῃ περιαιρήσας, εῖσασν αὖτις. Τῷ δὲ τὴν θερπέαν ἀξιαν ἐπιτετραμένῳ γενικήν ἐτίθει νομοθεσταν εἰς κεφαλὴν τιμωρεῖν, τὸν τοῦ λοιποῦ ιεράν παρθένον μνᾶσθαι ἐλόμενον, ἢ ἀκόλαστον δψιν ἐπιβάλλειν τολμῶντα, μήτοι γε διαρπάζειν ταύτην πειρώμενον. Τὸ δὲ προήκθη νομοθετεῖν, διτιπερ ἀνδρες δῆ τινες μοχθηροὶ καὶ ἀκόλαστοι γάμους τοιούτους ἀκόλαστους ἐτέλεσαν, βίσαν ἐπιβαλλόντες ἢ καὶ πειθοῖ τινι προφητεύειν, τοῦ Ἰουλιανοῦ βασιλεύοντος· τῆς ἀκολάστου διατήσης, τῆς τ' αἰσχρᾶς ἐπιθυμίας τοιαύτης ἐπιτρεπούσης τολμᾶν, τῆς θρησκείας δυσπραγούσης. Άλι μὲν οὖν ἐκκλησίαι τοῦ θεοῦ ἡνοίγοντο, τὰ δὲ ιερά τῶν Ἐλλήνων αὖτις ἑκατέστοτε· αὐτοῖς δ' δύπλα μυχοὶ γῆς θεοὶ κατεδύοντο. Οἱ δὲ τοῖς τρίβωσι καθίροντες εἰς τὸ κοινὸν μετετίθεντο σχῆμα. 'Η δὲ δημοσίη γνωμένη σπονδὴ, καὶ δ' αἰματος μολυσμὸς, Ἐληγεν' οἰς κατακόρως ἐπὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀπεγρήγαντο. 'Οσοι δὲ τῶν ἐπισκόπων μὴ ἐφθασαν ὅποι Ἰουλιανοῦ ἀνακληθῆναι, μετεστέλλοντο ἥδη, καὶ οὐκέτε ἔκστοτε.

C

ab exilio non erant, tum reducti, domum quisque suam rediit.

ΚΕΦΑΛ. Μ'.

'Ως ἐπὶ τούτου καὶ οἱ Μακεδονιαροὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ παρὰ Μελιστίφ τερόμενοι, τὴρ ἐν Νικαίᾳ πίστιν κυρουσίν, ἔγραφον τὴρ ὁμολογίαν ταύτης διακεμένοι βασιλεῖται.

Οὐ πολλῷ δὲ θερπέον τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν προετώσιν αἱ περὶ δογμάτων ζητήσεις αὖθις κεκίνητο. Καὶ γάρ ἐπὶ τῆς Ἰουλιανοῦ ἀρχῆς ὡς εἰς τὸ παντελές κινδυνευούσης τῆς πιστεως, ἀπαντεῖς ήσυχη διετέλεσυν κοινῇ τὸν Θεὸν ἱλεούμενοι τῆς τοσαύτης ἀπαλλαγτεοθαί τὴν θρησκείαν τυραννίδος· Καὶ γάρ πως οὐτων φίλοι τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, ἡρέμα πρὸ τὸ δύμόφυλον διακείσθαι, ὡφ' ἐτέρων πετράζομένγ, δεῖν δὲ ἀπτηλαγμένοις τῶν ἔξωθεν, πρὸς σάδε αὐτοὺς διαστασιάζειν. Καὶ δῆ τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν προετώσι, τὸ εὔσεβες τοῦ ἀνακτος ἐγνωκότι, προτρέ-

curavit. Quamprimum autem fames σφειρε δεσμούσηται, integrum se frumenti numerum eis πρεbiturum est pollicitus. (Theodoritus, lib. IV, cap. 4.)

(2) L. Si quis. C. De episc. et cler.

χειν ἡν σπουδή. Πάσι γάρ ἐδόκει τὸν βασιλέα τῇ σφρεέρᾳ πίστει προσθήσεσθαι, παρ' αὐτοῦ τε τὴν κατὰ τῶν δοκούντων αὐτοῖς ἀντιπάλιν πάρτησαν ὑπάρξειν νομίζοντες, 'Ο δὲ ἐξ ἀρχῆς τῇ δμούσιον πίστει προσέκειτο· καὶ πᾶσι τοῦτο περιφανῶς ὁμολόγει. Καὶ πρῶτοι πάντων πορῆσαν Μακεδονιανού· οἱ τῶν μὲν Ἀνηροίων καλουμένων τὴν αἵρεσιν ἀπεστρέφοντο, τὸ δὲ δμούσιον ἀντὶ τοῦ δμούσιου ἐδίχοντο· οἱ καὶ βιβλίον βασιλεῖ δύντες, χάριν ἔχεις ὡμολόγου Θεῷ τῆς αὐτοῦ ἔνεκεν ἡγεμονίας· οὗτοι δὲ τοὺς τὸ ἀνόμιον δογματίζοντας τῶν ἐκκλησιῶν ἀπελαύνεσθαι, αὐτοῖς δὲ ἐπιτρέπειν αὐτάς. Πρὸς δὴ τούτοις ή τὰ ἐν Ἀριμινῷ καὶ Σελευκείᾳ κύρια μένειν, καὶ τὰ βίᾳ παρά τινων γεγενημένα ἀργεῖν· ή τοῦ πρώτην σχίσματο; μένοντος, ἐπιτρέπεις γε εἶναι τοῖς ἀπανταχοῦ ἐπισκόποις ὅπῃ βούλοιντο συνελθεῖν, μὴ τίνος κοσμικού κοινωνούντος· καὶ μὴ εἰς πέρας προβαλεῖν, εἰ τις ἐν μέρει τι πράττειν θελοι, η ἀπτερῷ, ὃντερ εἰπεὶ Κωνσταντίου συνέδη. Ἐδήλουν δὲ μηδὲ εἰς τὸ στρατόπεδον ἀφιέσθαι, ἵνα μὴ δι' δχλους εἰν. Εἰ δὲ ἐπιτρέψεις βασιλεὺς, ἀσμένως ποιεῖν παντα δικάναις καὶ ὑποχύσιοις τοῖς οἰκοθεν. Οἱ δὲ τὸ βιβλίον βασιλεῖ δύντες ἡσαν οὗτοι· Βασίλειος δὲ Ἀγκύρας, Σιλβανὸς Ταρσοῦ, Σωφρόνιος Πομπηίουσκίλεως, Παυσίνικος Ζήλων, Λεόντιος Κομάνων, Καλλιχράτης Κλαυδιουπόλεως, Θεόφιλος Κασταβάλων, καὶ ἔτεροι. 'Ο δὲ βασιλεὺς τὸ βιβλίον δεξάμενος, οὐδὲ ἀποκρίσεως ἀξιοῦ, τοῦτο μόνον φεγγάμενος· εἰ Ἐγὼ τὴν μὲν φιλονεικίαν μισῶ· τούς δὲ τὴν ἐμόνιαν ἀσπαζομένους λίαν ἀγαπῶ καὶ τιμῶ. » Ο δὴ καὶ τὰς τῶν ἀλλων φθάσαν εὐθὺς ἀκοῦς, τὸ ἐντονον τῆς φιλονεικίας ἐχάλα, καὶ τὰ κατὰ σκοπὸν τῷ βασιλεῖ ἐπραττον. 'Ο τε φιλονεικος αὐτῶν, τῶν περὶ Ἀκάκιον λέγω, τρόπος ἡλέγχετο, καὶ ὡς ἀεὶ πρὸς τὸ δοκοῦν τοῖς κρατοῦσιν ἀπέκλιναν, ἐμφανῶς ἔδειξαν· ἐπειδὴ γάρ τὸν Ἀντιοχείας Μελέτιον ἐπὶ πλεῖστον βασιλεῖ διὰ τιμῆς δυτα ἐώρων, ἐκεὶ γάρ τηνικαῦτα διέτριβεν· εἰς λόγους ἐκείνων ἐλθόντες, πείθουσι σύνοδον ἐν Ἀντιοχείᾳ πάλιν γενέσθαι. 'Ην δὲ Μελέτιος οὗτος, δε μικρῷ πρόσθεν αὐτῶν χωρισθεὶς, τῷ δμούσιῳ προσέθετο. Καὶ τοίνυν ἐς ταυτὸν συνελθόντες ἐν Ἀντιοχείᾳ τῶν Σύρων, τὴν ἐν Νικαίᾳ βεναιούσι πίστειν, καὶ χυροῦσι, τὸ δμούσιον ἀναμφηρίστως δοξάζειν τὸν Γένον τῷ Πατρὶ. Κοινωνοῦ δὲ τῆς συνέδου ταῦτης καθίσταντο ὁ εἰρημένος θεῖος Μελέτιος, τὴν τῆς Ἀντιοχου ἔχων ἐπιτροπήν· Εὐσέδιδος τε δὲ Σαμοσάτων, Πελάγιος Λαοδικείας τῆς Σύρων, καὶ Ἀκάκιος δὲ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, καὶ Ειρηνίων δὲ Γάζης, καὶ δὲ Ἀγκύρας Ἀθανάσιος, διὰ Ὑρφίτου καὶ Ἀετίου πρεσβυτέρων, Τίτος Βόστρων, Θεότιμος Ἀράδων, Λουκιανὸς Ἀρκῶν, καὶ ἔτεροι πλεῖστοι καὶ ἐλλόγιμοι ἀνδρες. Ταῦτα δὲ πράξιτες, καὶ τῷ βασιλεῖ τὰ ἐγνωσμένα αὐτοῖς διαπέμπονται, γράψαντες οὕτως· «Τῷ εὐσεβεστάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ ἡμῶν δεσπότῃ Ἰεριανῷ, Νικητῇ Ἀγιούστηψ, τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ συνελθόντων ἐπισκόπων ἐκ διαφόρων ἐπαρχῶν σύνοδος τὴν ἐκκλησια-

A cupandum sibi cum esse studio magno putabant. Et pro se quisque omnes, imperatorem ad factiosis suæ fidem accessurum, proindeque se illius auctoritate majorem libertatem contra eos qui sibi adversari viderentur, habituros esse credebant. At ille jam inde ab initio τοῦ δμούσιου consubstantialis professioni addictus fuerat, et id tum manifeste præ se tulit. Primi omnium affluere Macedoniani, qui quicquid hæresim eorum qui ἀνόμοιο, hoc est, dissimiles, dicebantur, rejiciebant, et τὸ δμούσιον similem substancia pro τοῦ δμούσιου consubstantiali, recipiebant. Et libellum ii imperatori obtulerunt, in quo Deo gratias de imperio ejus agebant: ac deinceps petebant, ut eis qui dissimile asserebant, ex ecclesiis expulsi, ipsis illæ gubernandæ committerentur. Præterea ut vel ea quæ Arimini et Seleuciae statuta fuerant, firma manerent: et quæ a nonnullis per vim contra ea acta erant, irrita essent: vel priore schismate atque dissidio durante, episcopis omnibus quoconque vellent loco convenire liceret. In quo conventu ne quis sæcularis adesset, neve sinem suum consequeretur, si quis seorsim quidquam egisset, aut fallere instituisset, sicuti sub Constantio factum esset, rogarunt. Illud quoque significarunt, se citra principis voluntatem, in aulam et comitatum imperiale, ne molesti esse viderentur, non venturos. Sin id eis permitteretur, perliberter id facturos esse sumptibus et jumentis propriis, ostenderunt. 97 Qui vero principi ita supplicarunt, suere, Basilius Ancyranus, Sylvanus Tarsensis, Sophronius Pompeiopolitanus, Pausinicus (1) Zelorum, Leontius Comanorum (2), Callicrates Claudiopolitanus, Theophilus Castabalenus, et alii. Imperator libello supplici accepto, responsum eis non dedit, sed illud tantum dixit: ego contentionis studium odi, concordia autem assectatores unice amplector et colo. Quod dictum ubi ad aliorum quoque aures pervenit, intentionem contentionis laxavit, et ut imperatoris consilium succederet, effecit. Altercationis namque studium, eorum qui Acacii auctoritatem sequebantur, et semper opiniones suas ad principum arbitrium aperte accommodabant, deprehensum est. Nam cum D Meletium Antiochiae episcopum apud imperatorem, qui tum ibi erat, in magno pretio esse viderent, cum eo colloctuti, ut rursum Antiochiae synodus celebraretur, effecere. Meletius autem is fuit, qui paulo ante ab eis sejunctus, ad τοῦ δμούσιου consubstantialis professionem accesserat. Itaque concilio Antiochiae Syrorum coacto, Nicænam fidem, ut scilicet citra controversiam δμούσιος Consubstantialis Patri Filius diceretur, stabiliunt atque confirmant. In ea synodo fuere, divus, quem diximus, Meletius Antiochenus antistes, Eusebius Samosatenus, Pelagius Laodicææ Syrorum, Acacius Cæsareæ Palæstineæ, Irenion Gazæ, Athana-

(1) Socrates habet, Pasinicus.

(2) Zela et Comana, oppida Cappadociae. Plin.

sins Ancyra, per Orphitum et Actium presbyteros, Titus Bostrensis, Theotinus Arabum, Lucianus Arcorum, atque alii plures (1) episcopi, viri insignes. Ea re acta, ad imperatorem quoque quæ decreverant ad hunc modum scripsere: « Piissimo, Dei amantissimo Domino nostro Joviniano, Victori, Augusto, quæ Antiochiae episcoporum ex diversis provinciis convenit synodus. Quod pietas tua, princeps, ecclesiasticam pacem et concordiam conciliare studuerit, et ipsi probe novimus, Dei amantissime imperator. Quod vero et caput ejusmodi unionis esse formam veræ et rectæ fidei eadem bene perceperit, et id quoque non ignoramus. Quapropter ne et nos inter eos recensemur, qui dogmata veritatis adulterando depravant, ad pietatem tuam referimus, 98 nos dudum celebratae sanctæ Nicænæ synodi fidei professionem recipere, atque tenere. Et quod in ea quibusdam peregrinum et insolens videtur esse verbum δικαιούσιον, consubstantiale, id nos, certam a patribus accepisse dicimus interpretationem. Significat id enim, ex substantia Patris Filium esse genitum, et similem esse substantiam Filium Patri. Neque enim quasi perpessio quæpiam, in ineffabili generatione intellegitur: neque juxta usum aut consuetudinem aliquam Græcorum, substantiæ verbum accipitur. Sed ad Arium, qui ex non existentibus nobis Filium impie producere ausus est, evertendum, id usurpat. Quemadmodum et nunc qui exorti sunt à nōmoto, hoc est, dissimiles, graviore adhuc audacia et temeritate ad ecclesiasticam concordiam pessundandam etiam subjunximus exemplum ipsius Nicænæ fidei, ab ipsis qui eam promulgarunt episcopis edita: quam sane et complectimur. Est autem talis: Credimus in unum Deum patrem omnipotentem: et reliqua ipsius formula, sine mutatione omni, ita ut convenit, allegata. Atque episcopi quidem qui Antiochiae convenerant, haec decreverunt, disertis verbis Nicænam fidem confirmantes.

CAPUT XLI.

C

De sancto Athanasio, ut ab exilio revocatus, in magno honore apud Jovinianum fuerit, et res ecclesiastiarum Ægyptiarum denuo cum potestate administrarit.

Tum vero et Athanasius cleri Alexandrini episcopus, de amicorum consilio Antiochiam profectus cum imperatore Iuit: atque ibi rebus quas oportuit ei suggestis, Alexandriam rediit. Sunt autem qui dicunt, ab imperatore potius eum evocatum esse, ut illi quæ de religione agenda essent, exponeret. Et cum ibi res Ecclesiæ rite constitisset, et certa apud imperatorem fidei fundamenta jecisset, domum revertisse. Qui autem Antiochiae Arianorum hæresi præfuit Euzoius, ut D opinionis suæ ex eunuchis quidam nomine Probatius Ecclesiæ Alexadrinæ præsiceretur, maximo studio contendit. Atque eam ob causam Euzoii suauis Alexandrinus quidam 99 Lucius, presbyter a Georgio creatus, apud imperatorem, Athanasium vehementer criminando detulit, quod temporibus superioribus in episcopatu suo semper reus actus, et a prioribus imperatoribus exilio ut seditionis

στιχήν εἰρήνην τε καὶ δύμνοιαν. «Οτι σου καὶ πρώτη πρεσβεύειν ἐσπούδακεν ἡ εὐσέθεια, εῦ θιμεν καὶ αὐτοί, θεοφίέστατε βασιλεῦ· διτι δὲ κεφάλαιον τῆς τοιεύτης ἐνθητος τῆς ἀληθοῦς καὶ ὁρθοδόξου πιστεως καλῶς ὑπείληφας τὸν χρυσανθήρα, οὐδὲ τοῦτο ἀγνοοῦμεν. Ἰνα τοίνυν μὴ μετὰ τὸν παραχαρασθόντων τὰ δόγματα τῆς ἀληθείας τετάχθαι νομίζωμεθα, ἀνατρέπομεν τῇ σῇ εὐλαβείᾳ, διτι τῆς ἀγίας συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ πάλαι πρότερον συγχροτηθεσίης τὴν πίστιν, καὶ ἀποδεχόμεθα καὶ κατέχομεν ὅπτε καὶ τὸ δοκοῦν ἐν αὐτῇ τισι ἔνον δύομα, τὸ τοῦ δύμοιοισι φαμέν. ἀσφαλοῦς τετύχητε παρὰ τοῖς Πατράσιν ἐρμηνείας· σημανούσης διτι ἐκ τῆς οἰστας τοῦ Πατρὸς δὲ Υἱὸς ἐγεννήθη. καὶ διτι δύοις: καὶ οὐσιαν τῷ Πατρὶ. Οὔτε δὲ ὡς πάθους τινὸς περὶ τὴν ἄρρετον γέννησιν ἐπινοούμενον, οὔτε κατὰ τίνα χρῆσιν Ἐληνικὴν λαμδάνεται τὸ δύομα τῆς οἰστας· εἰς διατροπὴν δὲ τοῦ ἐξ οὐκ ἕντων περὶ τοῦ Υἱοῦ ἀσεβῶς τολμηθέντος Ἀρείῳ· ὥσπερ καὶ οἱ νῦν ἐπιφιτήσαντες Ἀνδροις ἔτι θρασύτερον καὶ τολμηρότερον ἐπὶ λύμη τῆς ἐκκλησιαστικῆς δύμοιοις ἀναισχύνωντας παρθησιάζονται. Συνετάξαμεν δὲ τῆς ἡμῶν τῇ ἀναφορῇ καὶ τὸ ἀντίγραφον τῆς ἀδετῆς πίστεως τῆς ἐν Νικαίᾳ ὑπὸ τῶν συγχροτηθέντων ἐπισκόπων τεθείσης· ἤντινα καὶ ἀγαπῶμεν. Ἔστι δὲ αὐτὴ· Πιστεύομεν εἰς Ἑνα Θεόν Πατέρα παντοκράτορα· καὶ τὰ λοιπά τοῦ μαθήματος, ἀπαραιλάκτος ὡς χρεών εἰρημένα. » Καὶ οἱ μὲν ἐν Ἀντιοχείᾳ συνελθόντες ἱερεῖς τοιάδε ἐπεψήσαντο αὐτοῖς; ῥητοῖς τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν κυρώσαντες.

ΚΕΦΑΛ. ΜΑ'.

Περὶ τοῦ ἀρίου Ἀθανασίου, ὡς τῆς ἐξορίας ἀράκληθεις, διὰ τιμῆς πλειστης τῷ Ἰονίᾳ ἦγεντο· καὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον ἐκκλησιῶν αὐθίς ἐγκρατίῃς κατεστη.

Τηνικαῦτα δὲ καὶ Ἀθανάσιος τοῦ κλήρου τῶν Ἀλεξανδρέων προεστηκὼς, τισι τῶν οἰκειωτάτων συμβούλοις χρησάμενος, κατὰ τὴν Ἀντιόχου γενθεμονος, τῷ βασιλεὶ συγχίνεται· καὶ τὰ περὶ ὧν ἐχρῆν ὑπόθεμενος, ἀνεκώρει αὖθις. Εἰσι δὲ οἱ φατνι, ὡς δὲ βασιλεὺς μᾶλλον αὐτὸν μετεστεῖλατο, οءα δὴ πρακτέα τῇ θρησκείᾳ εἰσηγησόμενον. Καὶ δὴ τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν καλῶς διαθέμενος, καὶ τὸ τῆς πίστεως ἀσφαλὲς ὁδράσας τῷ βασιλεῖ, νόστου ἐμβούλητο. Οὐ δὲ τῆς Ἀρειανῶν θρησκείας ἐν Ἀντιοχείᾳ προεστῶς Εὐζώιος τῆς τισης πίστεως σπουδὴν ἐποιεῖτο πλειστην, καπά τῆς Ἀλεξάνδρου τῶν τινα ἐνόντων προεστηκέντων· Προσβάτιος δην δύομα τῷ εὐνούχῳ. Καὶ δὴ τοῖς περὶ Εὐζώιον εἰσηγησαμένοις Ἀλεξανδρεύς τις Λούκιος πρεσβυτέρου ἀξίαν ἡμφιεσμένος ἐκ τῶν Γεωργίου χειρῶν ἐξ βασιλείας εἰσῆγετο· πλειστά τε Ἀθανάσιον ἐβλασφήμει, ὡς δεινοφάς ὑπομένων τοῖς πρώην χρόνοις, ὑπερόριος τοῖς πρὸ αὐ-

(1) Eorum nomina sunt αρινθος Σocrat. lib. iii, cap. 25.

τῶν βασιλεύσιν ἐκρίνετο, καὶ ὡς ἄπε δὴ στάσεως καὶ Α et discordie auctor multatus fuerit, et proinde alium Alexandrinis episcopum dari petuit. Jovinianus autem, quem non latebat Arianos hostili plane in illum esse animo, criminibus eis minime motus, Lucium quietum esse, Probatum autem et reliquos ejus eunuchos, veluti turbæ talis autores, modestius se gerere jussit. Athanasium porro cum sibi temporis ejus consuetudine amicissimum fecisset, in Aegyptum remisit. ecclesiasque ei et populum ibi arbitrio suo instituendum commisit. Porro plurimum is virum eum laudasse dicitur, propter virtutem, et vitæ innocentiam, orationis etiam festivæ venustatem, prudenter quadam admiranda temperatam: et propter ea quæ is de religione nostra rite decreta, in scripta re tulit.

ΚΕΦΑΛ. ΜΒ'.

Περὶ τῆς ἁγίας Ἀλεξανδρείας συνόδου, ἣς τὸν δρόμον τοῦ πολέμου Ἀθανάσιον τῷ βασιλεῖ διεπέμψατο· καὶ ὡς ἡ ἁγία Νικαία πόλις πολὺν χρόνον πολεμηθεῖσα, εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν ἥλθεται.

'Αθανάσιος δὲ τῇ ἀγίᾳ Ἀλεξανδρείᾳ μετὰ τιμῆς τῆς προστηκόντης καταλαβών, ἐπειδὸν βασιλεὺς ἐδήλων Ἑγγραφον αὐτῷ πέμπειν τῆς ἀμωμήτου πίστεως τὴν ἀκρίβειαν, σύνοδον τοπικὴν κηρύξας, καὶ τοὺς ἐλλογιμωτέρους τῶν ἐπισκόπων ἀθροίσας, ἀντέγραψε τούτῳ τὴν ἁγίαν Νικαίαν πίστιν διατηρεῖν ἀπαράτωτον, ὡς τοῖς εὐαγγελικοῖς συμβαίνουσαν δόγμασιν. Ἐγὼ δὲ τῆς τῶν ἐντυχομένων ἔνεκεν ὠφελεῖσας, καὶ αὐτὴν ἔκεινην τὴν ἐπιστολὴν, ὡς ἐπὶ λέξεως εἰχεν, ἐνθήσω τῇ συγγραφῇ. Ἐστι δὲ αὕτη· «Τῷ εὐσεβεστάτῳ καὶ φιλανθρωποτάτῳ Νικητῇ Ἀύγουστῳ Ιονίᾳν Ἀθανάσιος καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι, οἱ ἐλθόντες ἐκ προσώπου πάντων τῶν ἀπὸ τῆς Αἴγυπτου καὶ Θηραΐδος καὶ Λιβύης ἐπισκόπων· πρέπουσα θεοφιλεῖ βασιλεῖ φιλομαθῆς προαιρεσίς καὶ πόθος τῶν οὐρανίων. Οὕτω γάρ καὶ τὴν καρδίαν ἔχεις ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ τὴν βασιλείαν μετ' εἰρήνης πολλαῖς ἐπῶν περιθόους ἐπιτελέσεις. Θελησάστης τοίνυν τῆς σῆς εὐσεβείας μαθεῖν παρ' ἡμῶν τὴν καθολικῆς Ἐκκλησίας πίστιν, εὐχαριστήσαντες ἐπὶ τούτῳ Κυρίῳ, ἐθουλευσάμεθα πάντων μᾶλλον τὴν παρὰ τῶν Πατέρων δομολογηθεῖσαν ἐν Νικαίᾳ πίστιν ὑπομνήσατε τὴν σὴν θεοσέβειαν. Ταῦτην γάρ ἀθετήσαντές τινες, τούτην μὲν ποιεῖσθαι ἐπεδουλεύσαντο, διτι μὴ πειθόμενοι τῇ Ἀρειανῇ αἵρεσι· αἵτιοι δὲ γεγόνασιν αἰρέσεως καὶ σχισμάτων τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ήτταὶ δὲ ἀληθῆς καὶ εὐασθῆς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν πίστις φανερὰ πᾶσι καθέστηκε, καὶ ἐξ τῶν θείων Γραφῶν γινωκομένη τε καὶ ἀναγνωσκομένη· ἐν ταύτῃ γάρ οἱ ἄγιοι τελειωθέντες, ἐμαρτυρήθησαν, καὶ νῦν ἀναλύσαντές εἰστιν ἐν Κυρίῳ· εἰπειν δὲ ἡ πίστις ἀδιλαθῆς· εἰ μὴ πονηρίᾳ τοιῶν αἱρετικῶν παραποίησαι ἐτόλμησεν. Ἀρειος γάρ τις καὶ τοῦ σὸν αὐτῷ διαφθείρας ταύτην, καὶ ἀσέβειαν τοπεισχαγαγίν ξεντ' αὐτῆς ἐπεγέιροσαν, φάσκοντες εἰς οὐκ δυτῶν, καὶ κτίσμα, καὶ ποίημα καὶ τρεπτὸν εἶνα: τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Καὶ πολλούς τε ἐν τούτοις;

B

alium Alexandrinis episcopum dari petuit. Jovinianus autem, quem non latebat Arianos hostili plane in illum esse animo, criminibus eis minime motus, Lucium quietum esse, Probatum autem et reliquos ejus eunuchos, veluti turbæ talis autores, modestius se gerere jussit. Athanasium porro cum sibi temporis ejus consuetudine amicissimum fecisset, in Aegyptum remisit. ecclesiasque ei et populum ibi arbitrio suo instituendum commisit. Porro plurimum is virum eum laudasse dicitur, propter virtutem, et vitæ innocentiam, orationis etiam festivæ venustatem, prudenter quadam admiranda temperatam: et propter ea quæ is de religione nostra rite decreta, in scripta restituta.

CAPUT XLII.

De synodo Alexandrina, cuius decretum magnus Athanasius ad imperatorem misit: et ut professio fidei Nicæna multe jam tempore exagitata, in pristinum statum sit restituta.

Sed enim Athanasius Alexandriam cum eo, quo par erat, honore reversus, quod ei imperator significaverat, ut ad se certam irreprehensibilis fidei formulam mitteret, synodo provinciali coacta, et spectatissimis quibusque episcopis ad se evocatis, principi, ut Nicænam fidem inviolatam atque integrum, quæ scilicet Evangelicis dogmatibus conveniat, servaret, rescripsit. Verum nihil obstat, quin utilitatis eorum gratia qui ista legent, epistolam ejus de verbo ad verbum hic apponam. Ea sic habet: «Piissimo et humanissimo Victori Augusto Joviniano, Athanasius et reliqui episcopi, qui nomine omnium Aegypti et Thebaidis et Libyæ convenierunt, episcoporum: Admodum, Dei amantem imperatorem, discendi studium, cœlestiumque rerum desiderium decet. Sic namque cum cor in manu Dei habebis, tum imperium in pace multorum curriculis annorum administrabis. Cum igitur cognoscere a nobis pietas sua catholicæ Ecclesiæ fidem velit, 100 gratiis Deo de tali animo tuo actis, visum nobis est præ omnibus aliis, pietati tuae a patribus Nicææ promulgatam fidem in memoriam redigere. Qua nonnulli proculeata, nobis quidem illi varias moliti sunt insidias quod hæreticam Ariam sequi noluerimus: autores autem sectarum et dissidiorum Ecclesiæ universali extiterit. Ipsa sane vera et pia in Dominum nostrum Jesum Christum fidem, aperta est et manifesta omnibus, ex divinis Scripturis cognita atque collecta. In qua sancti homines consummata, egregie martyrio sunt defuncti: et nunc corporum vineulis soluti in Domino conquiescent. Et permanisset illa incorrupta, nisi quorundam hæreticorum improbitas immutare eam atque depravare fuisse ausa. Arius siquidem, et populares ejus, corrumperet illam, et impietatem adversus eam subintroducere conati sunt: Filium Dei ex non existenti-

bus, et creaturam facturamque, et mutationi obnoxium esse dicentes. Ac multos profecto per haec seduxerunt, adeo ut etiam qui viderentur esse aliquid, in illorum abrepti sint blasphemiam. Sed enim sancti Patres mature illis obviam euntes, sicuti diximus, concilio Nicææ coacto, Arianam quidem hæresim anathemate confoderunt, catholicæ autem et universalis Ecclesiæ fidei professio nem in scriptum retulerunt: ut ea ipsa ubique depraedicata, subhorta extingueretur hæresis. Et lecta illa est atque celebrata in ecclesia omni. Cæterum cum renovare Ariana hæresim nunc quoque volentes, nonnulli quidem a Patribus Nicææ promulgatam fidem abrogare audeant, quidam autem præ se quidem obtentu quodam ferant professionem ejus, re ipsa vero eam negent, perperam tò ðmoosios consubstantiale interpretantes, qui blasphemia etiam Spiritum sanctum appetunt, eo quod creaturam eum per Filium factam et conditam esse dicunt: necessario ad pietatem tuam, eam ipsam Nicæanam fidei professionem, detrimento eo quod ex hujusmodi blasphemia multi populi capiunt, perpenso, mittendam esse duximus, ut pietas tua quam accurate ea scripta sit, cognoscat, et quantum a veritate aberrent, qui præter hanc aliud docent, videat. Illud scito, Christianissime Auguste, a sæculo hanc esse prædicatam fidem, et hanc ipsam professos esse, qui Nicææ convenere Patres:

101 Atque etiamnum suffragis suis eam comprobare omnes quæ passim sunt ecclesias, in Hispania, C et Britannia, et Gallia, et Germania, et Italia omni, et Campania, et Dalmatia, Mysia, Macedonia, et cuncta Græcia, in Africa tota, in Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Isauria, in Ægypto omni, Libya, Ponto, et Cappadocia, atque hisce vicinis terris. Ipsas quoque Orientis ecclesias, paucis exceptis quæ cum Arianis sentiunt. Omnim enim earum quas recensuimus coperta nobis est sententia, quod ab eis epistolas habeamus. Et sciunus, Dei amantissime Auguste, quamvis pauci quidam fidei isti aduersentur, nihil tamen eos præjudicii asserre posse orbi universo. Atque illi longo jam tempore ab Ariana infecti iue, contentione etiam majore nunc veræ resistunt pietati. Et ut pietas tua fidem Nicæanam cognoscat, quamvis antea cognitam, attamen sicuti ea a trecentis decem et octo episcopis est promulgata, subjungere litteris hisce voluimus. Est autem talis: Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium factorem: Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei, genitum ex Patre, unigenitum, hoc est, ex substantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: genitum, non factum, consubstantiale Patri, per quem omnia facta sunt, quæque in cœlis sunt, quæque in terris. Qui propter nos homines, et propter nostram salutem, descendit: et incarnatus homo factus, et passus est: et resurrexit tertia die, ascendit in cœlos, venturus judicare vivos et mor-

A ή πάτησαν, ὅστε καὶ τοὺς δοκοῦντας εἰνί τι συναπ- αρθῆναι αὐτὸν τῇ βλασφημίᾳ. Καὶ φάσαντες μὲν οἱ ἄγιοι Πατέρες; ἡμῶν, συνελθόντες, ὡς προεπον, ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνδῷ, τὴν μὲν Ἀρειανὴν αἴ- ρεσιν ἀνεθεμάτισαν, τὴν δὲ τῆς καθολικῆς Ἐκκλη- σίας πίστιν ὡμολόγησαν ἑγγράφως. "Ωστε, ταύτης πχνταχοῦ κηρυττομένης, ἀποσθεσθῆνα τὴν ἀνάγθει- σαν αἱρεσιν παρὰ τῶν αἱρετικῶν. "Ἡν μὲν οὖν αὐτῇ κατὰ πᾶσαν ἐκκλησίαν ἀναγινωσκομένη τε καὶ κη- ρυττομένη. 'Αλλ' ἐπειδὴ τὴν Ἀρειανὴν αἱρεσιν ἀνανεώσατε βουλόμενοι τίνες μὲν αὐτὴν τὴν ἐν Νί- καιᾳ παρὰ τῶν Πατέρων ὁμολογηθεῖσαν πίστιν τε- τολμήκασιν ἀθετήσατε, τινὲς δὲ σχηματίζοντας ὁμο- λογεῖν αὐτὴν, ταῖς δὲ ἀληθεῖαις ἀρνοῦνται, παρε- μηνεύοντες τὸ ὄμοούσιον, καὶ οὗτοι βλασφημοῦντες τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐν τῷ φάσκειν αὐτοὺς κτίσμα εἶναι καὶ ποίησα διὰ τοῦ Υἱοῦ γεγονός, ἀναγκαῖος καὶ ἡμεῖς θευρήσαντες ἐπιδούνται τῇ σῇ εὐσέβειᾳ, τὴν ἐν Νίκαιᾳ ὁμολογηθεῖσαν πίστιν ἐσπουδάσαμεν· ἵνα γνῷ σου η θεοσέβεια μεθ' ὅσης ἀκριβεῖας γέγρα- πται, καὶ δοσον πλανῶνται οἱ παρ' αὐτὴν διδάσκον- τες. Γίνωσκε, θεοφιλέστατε Λέγουστε, ὅτι αὐτῇ μὲν ἡ ἐξ αἰώνος κηρυττομένη· ταύτην δὲ ὡμολόγησαν οἱ ἐν Νίκαιᾳ συνελθόντες Πατέρες, καὶ ταύτη σύμ- φυγος τυγχάνουσι πᾶσαι αἱ κατὰ τόπον ἐκκλησίαις αἱ τε κατὰ τὴν Σπανίαν καὶ Βρετανίαν καὶ Γαλλίας· καὶ αἱ τῆς Ἰταλίας πάτης καὶ Κρητίας, Αιγαίου, καὶ αἱ κατὰ Μυσίας, Μακεδονίας καὶ πίσης Ἐλά- δος, καὶ αἱ κατὰ Ἀφρικήν πᾶσαι, καὶ Σαρδανίαν, καὶ Κύπρον, καὶ Κρήτην, Παρμυτίαν τε καὶ Λυ- κίαν, καὶ Ισαυρίαν, καὶ αἱ κατὰ πᾶσαν Αἴγυπτον, καὶ Λιβύην, καὶ Πόντον, καὶ Καππαδοκίαν, καὶ τὰ πλήσιον μέρη, καὶ αἱ κατὰ ἀνατολὰς ἐκκλησίαις περ- ἔξ ὀλίγων τῶν τὰ Ἀρείου φρονούντων. Πάντων γάρ τῶν προειρημένων τῇ πειρῇ ἐγνώκαμεν τὴν γνῶμην, καὶ γράμματα ἔχομεν, καὶ οἰδαμεν, θεοφιλέστατε Λέγουστε, ὅτι καὶ δίλγοι τινὲς ἀντιλέγωσι ταύτην τῇ πίστει, οὐ δύνανται πρόδρυμα ποιεῖν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ. Πολλῷ γάρ χρόνῳ βλασέντες ὑπὸ τῆς Ἀρειανῆς αἱρέσεως φύλονεικότερον νῦν ἀνύστατα τῇ εὐσέβειᾳ· καὶ ὑπὲρ γινώσκειν τὴν σὴν εὐσέβειαν, καίτοι γινώσκουσαν, ἔμως ἐσπουδάσαμεν, τὴν ἐν Νίκαιᾳ πίστιν ὁμολογηθεῖσαν ὑπὸ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ δεκτὸν ἐπισκόπων ὑποτάξαι. "Εστι δὲ αὐτῇ·

D Πιστεύομεν εἰς ἔνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, πάντως ὁρτῶν καὶ ἀορτῶν ποιητὴν· καὶ εἰς ἔνα Κύ- ριον Ἰησοῦν Χριστὸν Υἱὸν τοῦ Θεού· γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός· Θεόν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, Θεόν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοο- σιον τῷ Πατρὶ· δι' οὐ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὸν δὲ ἡμᾶς τοὺς ἀν- Ορώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελόντας, σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα καὶ ἀνα- στάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρα- νούς, ἐρχόμενον κρίναις ζῶντας; καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ Ηλεῖνα τὸ ἄγιον. Τοὺς δὲ λέγοντας, "Ὕπ ποτε οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ἐξ οὐκ δυτῶν ἐγένετο, η ἐξ ἑτ- ρας ὑποτάξεως, η οὐσίας φάσκοντας εἰναι, τούτους

ἀναθεματίζει ἡ ἀγία καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκ-
κλησία. Ταῦτη τῇ πίστει, θεοφιλέστατε Αὐγούστε,
ἐπιμένειν ἀναγκής, ὡς θεῖα καὶ ἀποστολικῆ, καὶ
μηδένα μεταχινεῖν αὐτὴν πιθανολογίας καὶ λογο-
μαχίας, ὅπερ ἐποίησαν ἐξ ἀρχῆς οἱ Ἀρειομανῆται,
ἰεὶ οὐκ δυντων τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ λέγοντες, καὶ ὅτι ἦν
ποτὲ δὲ οὐκ ἥν, καὶ κτιστὸς καὶ ποιητὴ, καὶ τρε-
πτὸς ἔστι· διὸ τούτῳ γάρ, καθὰ προεπομέν, καὶ ἡ
ἐν Νικαίᾳ σύνοδος; ἀνεθεμάτισε τὴν τοιαύτην αἵρεσιν,
τῇ; δὲ ἀληθείῃς πίστιν ὀμολόγησεν. Οὐ γάρ ἀπλῶς
ὅμοιον εἰρήκαστι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, ἵνα μὴ ἀπλῶς
ὅμοιος Θεοῦ, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ Θεοῦ Θεὸς ἀληθινὸς πι-
στεύσηται· ἀλλὰ καὶ ὁμοούσιον ἔγραψαν, ὅπερ ίδιον
ἔστι γνησίου καὶ ἀληθινοῦ Υἱοῦ ἐξ ἀληθινοῦ καὶ φύ-
σει Πατρός. Ἀλλ᾽ οὐδὲ ἀπηγόλωσαν τὸ Πνεύμα
τὸ ἄγιον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον
συνεδέξιστον αὐτὸν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ ἐν τῇ μ. ἡ
τῆς ἀγίας Τριάδος πίστει, διὸ τὸ καὶ μίαν εἶναι τὴν
ἐν τῇ ἀγίᾳ Τριάδι Θεότητα. Τούτοις δὴ τοῖς γράμ-
μασιν διβραλεύς ἐντυχών, βεβαίως ἡδράσθη, καὶ ἦν
εἴχε περὶ τῶν θελῶν γνῶσιν τε καὶ διάθεσιν ἑδεῖξε·
τοὺς γάρ δοξάζοντας τὸ ὁμοούσιον δι' αἰδοῦς εἴχε,
καὶ δώροις φιλοτίμως ἡμείθεο. Καὶ γάρ πρόθεσις
ἥν ἔκεινι, ὡς γ' ἐνīην, πειθοῦ μᾶλλον ἢ βίᾳ τὴν τῶν
διεστώτων ἀνάκοψαι φιλονεκτίαν, καὶ μηδὲν δι' ὕγιους
τῶν ἐπιστρέψατε ἡρημένων πιστεύειν ἔσεσθαι· ἀγά-
πης δὲ ἀλλείπειν μηδὲν, καὶ εἰς τὸ ἀκρότατον τῆς
τιμῆς ἔχειν, ὃς δὴ ἐνοῦν τὴν Ἐκκλησίαν μᾶλλον
σπουδάζωσι. Τούτο δὲ οὐ μόνον οἱ Χριστιανοὶ, ἀλλὰ
καὶ δι παρ' Ἑλλησι περιβότος Θεμίστιος ὁ φιλόσο-
φος πρᾶξαι αὐτὸν μαρτυρεῖ ἐν τῷ πρὸς αὐτὸν λόγῳ
δινούσῃ Ἐπατικόν ἐπιγράφει. Διεξελθὼν γάρ τὰς ἔκεινους
ἀρετὰς, καὶ ὑπερθεάσας μάλα τὸν ἄνδρα, ἐν τούτῳ
μᾶλλον ἔξαιρεται, οἵτις ἀνήκει θρησκεύειν ἔκαστον ὡς
βρύσιοιτο· δι' οὐ φησι καὶ τῶν κοιάκων τὸν ἀκόλα-
στον ἐνίκησε τρόπον· οὓς καὶ διαπατίζων ἀστείως
μάλα καὶ περιφανῶς, οἰκοθεν αὐτοῖς διελέγχεσθαι
ἰέγεις ἀλουργίδα καὶ οὐ θεὸν θεραπεύοντας· καὶ κατ'
οὐδὲν διαφέρειν Εὐρίπου, νῦν μὲν ἐπὶ τοῦτο, νῦν δ'
ἐπ' ἐκεῖνο, καὶ τούναντίον τὸ βόθιον μετεφέροντος.

ΚΕΦΑΛ. ΜΓ^ο

·Ως δι βασιλεὺς Ἰοβιανὸς ἐν Δαδαστάροις ἦκων,
ἐπελέντα τὸν βίον, μεγίστη ζημία τοῖς εὐσε-
βεσι τερόμενος.

Τοῦτον μὲν οὖν τὸν τρόπον δι βασιλεὺς τῶν τηγι-
κῶντα ἐκταράσσειν καὶ ἐρεσχελεύν τὴν Ἐκκλησίαν
ἡρημένων τὸ θράσος ἀνέσχε· καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ πίστις,
οὐτω πολὺν τὸν ἐν μέσῳ χρόνον πολιορκηθεῖσα, ἐπὶ
τῆς παρούσης ἡγεμονίας εἰς τὴν προτέραν ἐπιχνήλαθε
δόξαν τε καὶ ὁμολογίαν. Οὐ μὴν ἐπὶ πλείστον οὕτω
προελθεῖν ἐμελλει, καὶ μὴ τῆς ὁμοίας αὐθίς συγχύ-
σεως πειραθῆναι. Καὶ γάρ οὐδὲ τοῖς ἐπὶ Κωνσταν-

A tuos. Et in Spiritum sanctum. Eos autem qui di-
cunt, suis aliquando cum non fuerit, et quod ex
non existentibus factus sit, aut ex alia subsistentia
vel substantia, aut quod creatus vel mutabilis vel
alterabilis sit, anathemate ferit sancta catholica et
apostolica Ecclesia. In hac fide, Dei amantissime
Auguste, ut divina et apostolica, necessario ar-
quiescendum. Nequè ea a quopiam movenda, aut
mutanda venit, persuasionis aut contentionis verbis
ullis. Id quod Ariomanitæ primum fecerunt, ex
non existentibus Filium Dei esse, et suis ali-
quando cum non fuit, et conditum creatumque
alique a deo mutationi obnoxium esse dicentes.

102 Quam ob causam etiam, sicuti antea diximus, synodus Nicæna anathemati subjecit hære-
sim eam, veramque fidem promulgavit. Non enim
simpliciter patres illi similem Patri Filium dixerunt,
ne simpliciter Deo similis, sed ex Deo Deus
verus esse crederetur. Sed et ὁμούσιον consub-
stantiale adiecerunt, quod id proprium sit ger-
mani, verique ex vero et nativo Patre Filii. Non
etiam illi Spiritum sanctum alienarunt a Patre et
et Filio, sed potius cum cum Patre et Filio con-
gloriscarunt, in una sanctæ Trinitatis fide, pro-
pterea quod una etiam sit in ea ipsa sancta Tri-
nitate divinitas. Ille litteris imperator lectis,
solide est confirmatus: et quam de rebus divinis
obtinuit affectionem et sententiam, aperte statim
declaravit. Qui enim consubstantialē professi sunt,
eos observavit, et liberaliter muneratus est. Illud
quoque is propositum habuit consilium, ut per-
suasione potius quam vi, inter dissidentes conten-
tionis dirimeret studium: nec cuiquam, qualevis
cunque tandem consecraret fidem, molestiam
fassceret, neque quidquam ad charitatem sum-
mam faceret reliqui. Eis vero qui ad concordiam
et unanimitatem Ecclesiam reducere studebant,
maximum exhiberet honorem. Id illum fecisse, de
eo non solum Christiani, verum etiam qui apud
Græcos celebris habetur, Themistius philosophus
testatur, in oratione ad eum scripta, quam *Consularem* nominavit. Virtutibus enim ejus commemo-
ratilis, divinisque additis laudibus, eo illum nomine potissimum effert, quod unicuique quam vellet,
religionem sequi permisit. Qua re illum impotente adulatorum assentationem fregisse dicit: quos
perquam facete et luculenter irridens, ex moribus eorum deprehendi ait, purpuram ipsos magis
quam Deum colere: neque aliqua re ab Euripo differre, nunc huc, nunc illuc, atque in contrarium
a deo momentum refluente.

D

103 CAPUT XLIII.

Ut imperator Jovinianus in Dadastanis, cum magna
piorum omnium factura, vitam finierit.

Ad hunc modum Jovinianus, audaciam eorum
qui tum nugamentis suis turbare Ecclesiam con-
stituerant, compescuit. Et Nicæna fides longo,
quod intervenit, tempore oppugnata, sub imperio
ejus ad pristinam rediit gloriam et professionem.
Verum successus is, ne ea ad similem rursus reci-
deret turbam et confusionem, minime futurus erat
diuturnus. Non enim eis rebus, quæ Ecclesiæ sub-

Constantio accidere, solis, magni illius patris Antonii divinatio ad exitum suum pervenit: sed reliquum adhuc ad improbitatem explendam aliquid fuit, quemadmodum id postea ærumnæ sub Valentis imperio tolerata ostenderunt. Priusquam enim sub Constantio Ariani ecclesiis regendis primas obtineant, in somnis videre sibi visus est admirandus ille et magnus Antonius, mulos cum impetu in sanctius sacrarium inferri, atque ibi salientes calicibusque se petentes, sacram evertere mensam. Cum autem evigilasset, somnium id retulit et exposuit, futurum scilicet, ut adulterinorum monstrorumque dogmatum confusio Ecclesiam Dei occuparet, et alienæ doctrinæ assertorum insultus sacram pessimum daret mensam. Porro non vanam fuisse, aut mendacem visionem, simul et interpretationis ejus prædictionem, quæ deinde subsecuta, et postea etiam imperante Valente acta sunt, satis declararunt. De his satis. Imperator autem Jovinianus celeritate magna Antiochia discedens, Constantinopolim contendebat, et Tarsum cum venisset, Juliani ibi corpus, justis funeralibus peractis, sepelit: non consulto, sed casu potius quodam et errore, cadavere ejus ex adverso tumulo ei qui Maximini continebat ossa, ita condito, ut via publica utrumque sepulcrum dirimeret. Ibi vero consul quoque renuntiatus, Constantinopolim proficiens, ad Bosporum venit, in locum cui Dadystanum nomen est, Galatiae, et Bithyniae limitem: ubi senatus ei occurrit, et quem diximus, Themistius, consularem de eo editam orationem recitavit,

104 quam postea in urbe Constantinopolitana etiam magna cum libertate publicavit. Frigus autem ingens invaluit, et imperator in diversorio quodam avidius copiosiore sumpto cibo, in cubiculo, quod super admodum calee erat incrustatum, se confessim ad somnum capiendum composuit. Et quod ex igne largius accenso tepor humorem ex parictibus recens dealbatis eliceret, atque is sensim se pernares insinuans, meatus per quos accipitur et redditur spiritus, obturaret, strangulationem imperatori attulit, unde mors est consecuta. Circiter octo menses in imperio transegit, vir bonus et honestus; sub quo et ecclesiastice et publicæ res prosperos habituræ fuerant successus, nisi per adversam prorsus fortunam, repentina mors, quæ illum oppressit, tantum bonum Romanorum imperio invidisset. Obiit autem suo et Varoniani filii, quem nobilissimum Aneyræ in Galatia renuntiaverat, consulatu, decimo septimo mensis Februario die, cum imperasset, ut dictum est, circiter menses octo; ætatis anno tricesimo tertio. Porro decimus iste historiarum liber triennii tempus complectitur, cum quidem a mundo condito quinques millesimus octingentesimus septuagesimus quintus (¹), a

A τίου τῇ Ἐκκλησίᾳ μάνοις συμβάσιν ἡ τοῦ μεγάλου πατρὸς Ἀντωνίου πρόδρόθσις ἐπεράλινετο, ἀλλ᾽ ἐλεῖπετο καὶ τι πρᾶς τὴν τῆς κακίας ἐκπλήρωσιν, ὡς έδειξε τὰ ἐπὶ Οὐάλεντος γενόμενα ὑπεροφένειαν. Λόγος γάρ ἔχει πρὶν ἡ τούς ἐξ Ἀρείου τῶν ἐκκλησιῶν ἐπὶ Κωνσταντίου κατάρρει, ἰδεῖν κατ' ἔναρξην τὸν ποιὸν καὶ μέγαν Ἀντώνιον, ἡμιδόνους εἰσφρῆσαι τῷ θυσιαστρίῳ· σκηνὴν τε καὶ λακτίζειν ἔνδον, καὶ τὴν λεπάνην τράπεζαν ἀνατρέψειν. Διπονισθέντα δὲ φάναις τὴν δυνατούρον ἐπιλύσυται, ὡς νόθων καὶ ἀλλοκότων σογμάτων ἐπιμιξίᾳ τὴν Ἐκκλησίαν θεοῦ καταλήψεται, καὶ ἐπερδόξων ἐπανάστασις τὴν λεπάνην κατορχήσεται τράπεζαν. Ἀλλ' ὅτι μὲν ἀψευδῆς ἡ τε θέα καὶ ἡ ἐπὶ ταύτῃ τῆς λυσεως πρόδροθσις, ἐδεῖξε τὰ τε γεγενημένα ἐξ ὑπεροφένειαν, καὶ διὰ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας Οὐάλεντος διεπράχθη. Ταῦτα μὲν οὖτες. Οἱ δὲ βασιλεὺς Ἰούσιανδς ἔσον τάχος ἐξ Ἀντιοχείας ἀπάρας ὡς ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς Ταρσὸν τὴν τῶν Κιλίκων γεννόμενος, ἐκεῖ τὸ Ἰουλιανοῦ σῶμα ύπατει, ὃσα ἐπικήδεια νόμιμα ἐκτελέστας· οὐ κατὰ πρόνοιαν δὲ, ἀλλὰ κατὰ τινὰ περιφοράν, ἀντικρὺ τῆς σοροῦ ἢ τὰ Μαξιμίνου κατεῖχεν δστᾶ, τὸν νεκρὸν ἐκείνου κατέθιστο, λεωφόρου ἀπ' ἀλλήλων τὰς θήκας διατειχιζόντης. Ἐκεῖσε δὲ ὑπατος ἀναγορευθεὶς, ἐπὶ τὴν Κωνσταντίου τὸ δρμημα θέθετο· κακεῖθεν ἐπὶ τὸν Βίσπορον γίνεται, ἐν τινι χώρῳ δε μεθόριον ἔστι Γαλατίας καὶ Βιβυνίας· Δαδάσταν δὲ τῷ χωρίῳ τὸ δυναμα· ἐνθα καὶ ἡ σύγκλητος αὐτὸν καθυπήντα, καὶ ὁ προρόθητες Θεμίστιος τὸν ἐπ' αὐτῷ ἐκδοθέντα **C** ὑπατικὸν λόγον ἀνέγνω· δην καὶ ἐν Κωνσταντινούπολει ἐς ὕστερον ἐπεδείχτο ἐπὶ παρθησίᾳ πολλῆς· Αύτος δὲ ἐκεῖσε χειμῶνος ἐπικειμένου πολλοῦ ἐν τινες καταλύσας σταθμῷ, τροφῆς τε πολλῆς ἀφειδεῖτερον μετασχῶν, ἐν οἰκιστικῷ τινι δρτὶ πρόσφατον ἐξ τιτάνου δεξιαμένῳ τὴν κόνιν, πρὸς ὄπον τούτον εύθὺς κατακλινεται. Διὰ δὲ τὸ ἀλλέαν ἐγγενέσθαι, πυρὸς ἀνασφύθετος πολλοῦ, νοτὶς ἐκ τῶν νεοχριστων τοίχων ἀναδοθεῖσα, τρέμα διὰ τῶν ῥινῶν παρεδύετο· καὶ τοις ἀναπνευστοις πόρους ἐμφράξκασα, εἰς πνιγμονήν ἐλαύνει τὸν βασιλέα. Καὶ οὕτω διαφθαρεὶς, ἐτελεύτα τὸν βίον, ἀμφὶ δοκιώ μηνας τῇ βασιλείᾳ διαγενόμενος· ἀνήρ οὕτω καλός τε καὶ γαύδεις, ἐφ' ω καὶ τὰ δημόσια καὶ τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἐπράξεν ἀν εύτυχως, εἰ μή ἐξ πίνης δὲ θάνατος ἐπιστᾶς τοσοῦτον καλλὺ **D** τὴν Ῥωμαίων δυστυχῆσαι πεποίκην. Ἐτελεύτης δὲ ἐν ὑπατείᾳ αὐτοῦ τε καὶ Βαρωνιανοῦ τοῦ μετού αὐτοῦ, δην ἐν Ἀγκύρᾳ τῇς Γαλατίας ἐπιφανεῖστατο ἀνηγόρευε, τῇ ἐπτακαιδεκάτῃ τοι Φεβρουαρίου μηνός· βασιλεύσας μὲν, ὡς εἰρηται, ἀμφὶ μηνας δοκιώ, ζῆσας δὲ τὰ πάντα ἐτῇ τρίᾳ πρὸς τοις τριάκοντα. Περιέχει δὲ καὶ ἡ παρούσα μοι δεκάτη τῶν Ιστοριῶν χρόνον ἐτῶν τριῶν · διηγήσα καθαρού μὲν ἐτος ἐως', ἀπὸ δὲ τῆς θείας τοῦ Κυρίου γεννήσεως τριακοσίοτην καὶ ἑβδομηκοστὴν ἐπεραίνετο.

(1) Secundum recentiores, 4345.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ

ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΜΟΣ ΙΑ'.

NICEPHORI CALLISTI

XANTHOPULI

ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ TOMUS XI.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Περὶ διαιτης καὶ πολιτείας τοῦ βασιλέως Οὐαλεντίνιαροῦ· ἐτι δὲ καὶ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Οὐάλερτος.

Ἄλλοι δὲ μὲν ἀποστάτῃς ἀνήρρηται· οὗτω δὲ καὶ Τοβιανᾶς δὲ εὔσεβέστατος βασιλεὺς ἐν τοῖς μεθόροις Γαλατῶν τε καὶ Βούνων ἐτελεύτα τὸν βίον. Ἐκ δὲ τῆς Παλατῶν ἔδομαίοις καταλαβόντες τὴν Νίκαιαν διερατεῖς, βασιλέα Ῥωμαίων ἀναγορεύουσιν Οὐαλεντίνιαν· δε τὰ τε ἄλλα ἀγαθὸς ὧν ἀνήρ καὶ τῆς ἡγεμονίας ἀξίος ἐκ Παννονίας εἶλκε τὸ γένος· Κιδαλί: δὲ ἦν αὐτῷ ἡ πατρίς. Πολὺς δὲ καὶ τὴν ταχικήν ἐπιστήμην ἐτύγχανεν ἐκ νέου τῇ στρατείᾳ γεγυμνασμένος· χαίρων δὲ μεγαλοψυχίᾳ, ἐσειτε τῆς παρουσίας τύχη; μείζων ἐδόκει. Τηνίκαυτα δὲ ἐλαχεὶς παρών ἀπὸ τῆς ὑπερορίου φυγῆς. Καὶ γάρ φασι τούτον, ήνίκα Κωνστάντιος ἐδοσίλευσε, τῶν τινα Σιλεντιαρίων ιδεῖν, πυρὸς φλόγα κατὰ τὸ δειλινὸν τοῦ στόματος ἀφίεντα, δόπηνίκα μετὰ τροφὴν εἰς ὅπνον ἐτρέπετο· δὲ καὶ Κωνσταντίῳ ἐσήμηνεν· καὶ γάρ ἐτυχεὶς πέμφας αὐτὸν, ἐκεῖνον δὴ μεταστέλλασθαι χρείας καλούσθη. Ό δὲ βασιλεὺς περιδεής γεγονὼς τῇ τοῦ θεάματος ἀγγελίᾳ, παραλυπῆσαι μὲν τὸν ἀνδρα τῇστα δίκαιον ἔκρινε· τό γε μὴν δέος· αὐτοῦ ἀνακτώμενος, περὶ τὰ τέρματα τῆς Ῥωμαίων ἐπεμπε γῆς, ὥστε φρουρεῖν μὲν τάχεισας, τὰς δὲ τῶν βαρδάρων ἀναστέλλειν ὅρμάς. Λόγος δὲ ἐς θετερον, καὶ τοῦ καταλόγου τῶν Ἰονίων ἔρξαι, καὶ συνταγματάρχην τῷ Ἰουλιανῷ καταστῆναι. Ὁπηνίκα δὲ ἐκεῖνος ἐπὶ τῶν ὅλων ἐγένετο, αὐθις ἀπελάσαι τούτον τοῦ τάγματος, καὶ ἀδέλη· ζημιῶσαι φυγῇ· προφάσει μὲν, ὡς μὴ χρεών τὴν ὑπ' αὐτὸν στρατιὰν τοῖς πολεμοῖς·

109 CAPUT I.

De vita et moribus imperatoris Valentiniani, et de fratre eius Vulente.

Et ita quidem Julianus deserter cæsus est. Ita etiam Jovianus piissimus imperator in sinibus Galatiæ et Bithyniæ e vita excessit. Exercitus autem die septima (1), Nicæam venit et ibi Valentinianum Romanorum imperatorem renuntiavit: qui cum rebus aliis bonus vir, tum imperio ipso dignus, Cibali e Pannonia oriundus fuit, rei militaris (ut qui a juvenali ætate in castris vixisset) apprime peritus, animi autem magnitudine præsenti semper fortuna præstantior visus. Affuit vero tum Nicæa ab exsilio reversus. De quo illud fertur, Silentiarium quemdam eum ignis flammam sub Constantio, cum curato corpore cubitum ivisset, circiter veesperam ex ore spirantem vidisse. Silentarius enim ad accersendum eum negotii cujusdam gratia ab imperatore, cui id etiam indicavit, missus fuerat. Imperator Constantius prodigii ejus nuntio perterritus, 110 offendere quidem et perturbare virum eum iniquum esse censuit. Ut autem timori suo consuleret, ad Romani imperii fines eum misit, ut ibi in presidio esset, et Barbarorum excursiones prohiberet. Postea quoque legioni Jovianorum (2) præfuisse, et ordinum duxor cum Juliano fuisse, traditur. At postquam ille rerum est potitus, dignitate ea spoliatum Valentinianum perpetuo maiestate exsilio dicitur, illo quidem sub prætextu, quod copias sibi commissas non rite in aeiem contra hostes duxisset: revera autem, cum Julia et Diocletiano Jovio: sicuti alios a seipso Herculanos.

(1) Februarii 25 die. (Socrates.)

(2) Jovianos Maximianus imperator vocavit milites eos qui fortiter in Illyrico rem gesserant,

nos in Gallia occidentali adhuc esset, et templum quoddam (1) sacrificii gratia peteret, Valentiniano praesente (vetus enim consuetudo erat, ut qui Jovianæ et Herculianæ, ita ab Jove et Hercule dictis cohortibus praessent, principem a tergo sequerentur) et jam templum ingredientem sacerdos frondibus quibusdam roscidis conpergeret, et gutta una in Valentiniani vestem incideret, quod is factum tale ægre serens, cum sacerdotem convieciis prosciderit, tum ipso vidente Juliano, ene eam partem vestis, in quam humor ex conspersione ea pervenerat (tanto Christianam pietatem consectabatur ardore) resciderit atque abjecerit. Unde deinceps illi Julianus infensus, non multo post cum condemnatum Melitinæ in Armenia perpetuo exsulare jussit: eam quam diximus prætexens causam, quod milites ejus segniter rem gessissent. Quia in re ei martyrii honorem, quod pro religione Valentinianus subiturus fuerat, invidit. Nam eam ob causam aliis quoque Christianis pepercit, quod eos ex periculis hujusmodi laudem et gloriam consequi animadverteret. Ubi autem Jovianus ad imperium pervenit, ab exilio est revocatus. Porro Jovianus defuncto, Nicææ totius exercitus et eorum maxime qui primarias gerebant dignitates, in primis autem Datii patricii, qui ex Galatia ad eum litteras dederat, Secundi præfecti, Arinthi ducis, et Glaiphi, qui domesticis præfuit, consilio et voluntate imperator est electus. **III.** Et cum imperatoris sumptus insignibus in clypeo, militari more, circumferretur, exercitus eum, ut sibi imperii socium ascisceret, rogavit. Atque ille manus eis, ut silerent, innuens, gravi et imperiali sententia, «Vestrum quidem, inquit, fuit ut privatum me ad imperiale extolleretis dignitatem: res autem administrare, non jam vestri, sed principis ipsius arbitrii esse, vos ipsi quoque dixeritis. Itaque vos deinceps imperata facere et quietos esse, me autem, quid facto opus sit, curare decet.» Ac tum quidem militibus non cessit: postquam vero Constantinopolim venit, tricesimo a suscepso imperio die, socium sibi imperii fratrem Valentem adjunxit. Et provincias orientales, et quasdam etiam occidentales ad Illyricum usque fratri concessit: reliquas ad occidentalem Oceanum pertinentes, et continentem ex adverso omnem, usque ad extremos Libyes, sibi attribuit, ut toti imperaret Occidenti. Brevi etiam deinde Gratianum filium adhuc adolescentulum, ad imperium evectum, moribus institutisque suis assuefecit. Sedenim fratres ambo Christiani quidem jam inde ab initio suere, cultu vero divino et moribus variarunt. Nam Valens, ab Eudoxio Ariano baptizatus, acer fuit dogmati Ariani æmulator, molestumque ei fuit, quod non omnes eamdem sequi sententiam cogeret. Valentinianus autem, Nicææ professionis propugnator, ornando quidem religionis suæ populares duxit,

parasthetasque mon: τὸ δ' ἀληθὲς, οὐπερ ἐν τοῖς προδύσιν Γαλάταις ἔτι ὁν Ἰουλιανὸς, ἐπει πρὸς τινὰ νεών ἤκει ὡς θύσων παρόντος καὶ Οὐαλεντινιανοῦ (Ἐθος γάρ ἦν ἐκ μακροῦ τοῦ τῶν Ἰοδιανῶν καὶ Ἐρκουλιανῶν τάγματος; ἥγουμένου· στρατιωτικὰ δὲ τάγματα ταῦτα, τὸ μὲν ἀπὸ Διὸς, τὸ δ' ἄφ' Ἡρακλέους τὴν προσῆγορίαν κτησάμενα· κατόπιν τῷ θαυματεῖ ἐπεσθι), ὡς τοῦ νεών ἤδη ἐπιβαίνειν Ἐμέλλει, καθ' Ἑλληνα νόμον τοὺς εἰσιόντας θαλάτιοις τισ διαδρόχοις φαίνων διερεύει. Καὶ δὴ μιᾶς τῶν σταγόνων ἐμπεσούστης τῷ λιμανίῳ, Οὐαλεντινιανὸς, βαρύνει γνέγκει, καὶ διελοιδορείτο τῷ φαίνοντι· ὑπερφυῶς γάρ τὰ Χριστιανῶν ἡσάζετο. Καὶ τοίνυν, τοῦ βασιλείως δρῶντος, περιελῶν μπαχαίρη δοσον ἐκ τῆς ψεκάδος διδροχον, τῆς ἑσθῆτος ἀπέρριπτε. Κακῶς δὲ ἐντεῦθεν διατεθεὶς Ἰουλιανὸς, οὐ πάνυ πόρῳ κατείκαζεν αὐτὸν τὴν τῆς Ἀρμενίας Μελιτινήν εἰς τὸ διηγεκὲς κατοικεῖν· πρόφασιν εύρηκεν τὴν τῶν περὶ αὐτὸν στρατιωτῶν φροτώνην. Καὶ γάρ ἐφθόνει, μὴ διὰ τὴν θρησκείαν τιμῆς αὐτὸν μαρτυρικῆς ἀξιώσετεν· ἐπει τοι γε καὶ τῶν δλων Χριστιανῶν ἐξ αἰτίας τοιαύτης ἐρείδετο· ἐννοῶν ὡς τοῖς κινδύνοις τὸ εὐκλεεῖς εἶναι πορίζονται. Ός δὲ Ἰοδιανὸς τὴν βασιλείαν παρέλαβε, μετάπεμπτον κάκενον ἐκ τῆς ὑπερορίας ποιεῖται· πρὸς Νίκαιαν δὲ γεγονότος, συμβάντος ἐκείνον τὸν βίον ἀπολιπεῖν, βουλῇ τοῦ σερατοπέδου παντεῖς, καὶ τῶν τὰς μεγάλας διεπόντων ἀρχάς, καὶ μάλιστα Δατίου τοῦ πατρικίου ἐκ Ἰαλατίας διεμηνυσαμένου, Σεκούνδου τε τοῦ ἀπάρχου, καὶ Ἀρινθαλού τοῦ στρατηγοῦ, καὶ Γλαύρου, τῶν δομεστικῶν δὲ οὖτος ἡγείτο, εἰς τὸ βασιλεύειν αἱρεῖται. Καὶ δὴ τὰ σύμβολα περιθέμενον, καὶ ἐπὶ τῆς ἀσπίδος, ὡς Ἐθος, ὁχούμενον, δι στρατὸς ἑδείτο κυνῶν τινα τῇ ἀρχῇ προσλαβίσθαι. «Ο δὲ τῇ χειρὶ σιγῆν ἐπιτρέψας, ἀτρέμα δὲ καὶ βασιλεὺς τῷ φρονήματι, εἰ Υμέτερον μὲν, Ἐψη, ἐξ Ιδιώτου ἐμὲ βασιλέα ποιεῖν· τό γε μήν τὰ πρακτέα διευθετεῖν οὐ τῶν ἀρχομένων, τοῦ δὲ βασιλεύοντος ἡ κρίσις, πάντως ἀν καὶ ὑμεῖς φαίητε. Δεῖ οὖν ὑμᾶς τοῦ λοιποῦ ὅπ' ἀρχὴν ὑντας, τησυχίαν ἡγειν· ἐμοὶ δὲ τοῦ ποιητέου μελήσαι.» Καὶ τότε μὲν οὐκ εἶξε τοῖς στρατώταις· ἐν δὲ τῇ Κωνσταντίνου γενόμενος, μετὰ τριάκοντα τημέρας τῆς ἀνακηρύξεως προσλαμβάνει τῇ ἀρχῇ καὶ τὸν ἀδελφὸν Οὐαλεντα. Καὶ τὰ μὲν πρὸς ἀνισχοντα ἥλιον τάξιδελφῷ διενείματο, καὶ τῇ ἐπέρεις ἀκριτοῖς Ἰλλυριῶν· τὰ δὲ ἑκεῖθεν ἐπὶ τὸν ἐπέριον ὠκεανὸν καὶ Λιθύων, τὴν ἀντικρὺν ἡπειρὸν ἔχρις ἐστάτων πάραν ἕαυτῷ ἀπεκλήρωσε, καὶ τῇ· Ἐπικράτειας ἐδοσίλισσε πάσῃς. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ πιλὸς Γρατιανὸν ἔτι μειράκιον τῇ βασιλείᾳ ἐπιβιβάσας, πρὸς τὸν ἕαυτοῦ συνήσκει τρόπον. «Αμφα δὲ τάξιδελφῷ Χριστιανοῦ μὲν ἤσαν τὸ ἐξ ἀρχῆς· τὴν γε μήν καὶ θρησκείαν τὸν τρόπον διάφοροι· Οὐάλης μὲν γάρ τῷ Ἀρινθαλῷ Εὐδοξίῳ χρησάμενος βαπτιστῇ, διάπυρος ἦν ζηλωτής τῶν Ἀρείου δογμάτων, καὶ ἐν δεινῷ ἐποιείτο, μή πάντας βιάζεσθαι τὰ ίσα ἐκείνων φρονεῖν· Οὐαλεντινιανὸς δὲ τῇς ἐν Νίκαιᾳ ὑπεριστάμε-

(1) Templum Fortunæ. (Eutrop.)

νος πίστεως, τοὺς διμοδόξους ὑφέλειν μὲν ἐπειράτο, οὐδὲν δὲ τοῖς ἀλλας δοξάζουσις ὁιηνώχεις. Ἀρφω δὲ περὶ τὴν τῶν ἀλλων πραγμάτων διοκήσιν παραπλήσιοι ἀλλήλοις δύντες ἐτύχανον.

ΚΕΦΑΛΑΙ. Β.

Tires τηνικαῦτα τῷ μετάλω πόλεων τὴν ἐπιτροπὴν κατὰ διαδοχὴν ἐκληρώσατο.

Κατὰ τούτον δὲ τὸν χρόνον, τῆς μὲν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας τὰς ἡγαντας εἶχε Λιβερίος, δεις Ἰούλιον διεδέξατο· πρὸ δὲ τοῦ διεκείνου δὲ Σιλεστρος ἐπὶ Κωνσταντίου ἡγήσατο. Ἐπὶ δὲ τῆς Ἀλεξανδρου τῆς μὲν διμοουσίου πίστεως ἐπὶ πάλιν Ἀθανάσιο; προειστήκει, Γεώργιον καὶ Γρηγόριον τοὺς αἱρεσιώτας διαδέξαμενος· οὐ πάλιν αὐτὸν Ἀθανάσιον, δεις Ἀλέξανδρον. Ἀλέξανδρος δὲ Ἀχιλλᾶν· δὲ δὲ Πέτρον τὸν ἐπὶ Μαξιμιανοῦ μαρτυρήσαντα. Τῶν δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς μὲν Ἀρείου θρησκείας Εὐζώνος ὑπερίστατο· τῆς δὲ διμοουσίου πίστεως διηχήδητο οἱ προστάται· τῶν μὲν γὰρ Πιστίνος ἡγείτο, τῶν δὲ ὁ Θείος Μελέτιος. Οὗτοι δὲ τῶν ἐξ Ἀρείου ἡγαντας διάδοχοι· ὃν δὲ μὲν προεγής Μελέτιψ Εὐδόξιος ἦν, Λεόντιος δὲ πρὸ διεκείνου. Πρὸ δὲ τούτου Στέφωνος, δεις Φλάκιον, Φλάκιος δὲ Εὐφρόνιον, οὗτος δὲ Εὐλάζιον διεδέξατο. Πάντες δὲ οὗτοι τῆς Ἀρείου λύσαντος ἡγείτο ἀνάπλειρ. Πρὸ δὲ τοῦ Εὐλαζίου Εὐστάθιος δὲ μέγας εὐεσθήτος τῆς Ἀντιοχου ἡγείτο, τοῦ μάρτυρος Φιλογονίου διάδοχος· τοῦ δὲ Φιλογονίου προηγείτο Βιτάλιος. Τῶν δὲ Ἱεροσολύμων Κύριλλος· ἐπὶ τῶν Ιεροῦν οἰάκων αὐθίς καθήστο· δεις πρῶτον μὲν Μάξιμον διεδέξατο· πρὸ δὲ Μάξιμου διεκείνου Μακάριος καθηγήσατο. Μακάριος δὲ διάδοχος Ἐρμωνος ἦν· τὸν δὲ Κύριλλον Ἐρέννιος διεδέχετο· δεις Ηράκλειος· τὸν δὲ Ἰλάριος· τούτον δὲ αὐθίς τὸ τηνικάδε διεστάτας Κύριλλος. Τῶν δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκκλησιῶν τηνικαῦτα ἐκράτει Εὐδόξιος· δεις Ἀρείου διδασκαλίαν μάλα προσεδεύων. Οἱ δὲ τῆς διμοουσίου πίστεως ἐνδόν τῆς πόλεως οἰκισκῷ βραχυτάτῳ τὰς συναγωγὰς ἔποιησαντο. Τῆς δὲ Μακεδονιανῆς θρησκείας ἔτι κατὰ τὰς πόλεις τῶν εὐκτηρίων οἰκων οἱ ἐν Σελεύκειᾳ ἐκράτειν, διδαχθέντες δὲ οἱ περὶ Ἀκάιον. Εὐδόξιος δὲ Μακεδονίου διεδέξατο· πρὸ δὲ τούτου δὲ ὁ μαλογητῆς Παῦλος τὴν ἐπιτακτήν ἐκληροῦτο· τούτου δὲ προῆην δὲ Ἀρείαν τὴν Νικομηδίας Εὐσέβιος. Οὗτος δὲ Ἀλέξανδρον διεδέχετο· δεις Μητροφάνους διάδοχος ἐκρημάτιζεν. Οὗτος μὲν τὰ τῶν ἐκκλησιῶν τηνικαῦτα ἐφέρετο.

ΚΕΦΑΛΑΙ. Γ.

Περὶ τῆς ἐτοιμάσης συνόδου· καὶ ὡς ὑπερέμοιοι οἱ τοῦ διμοουσίου ἐγένοντο.

Ἐπειδὲ δὲ τὴν ἐσπερίων πραγμάτων φροντίς ἐπὶ Ῥώμην ἐκάλει τὸν Οὐλαντινειανὸν, καὶ διὰ τῆς Θράκης λίνη ἐπορεύετο· οἱ ἀνὰ τὴν Βιθυνίαν καὶ τὸν Ἐλλήσποντον Ιεροῦς, καὶ ἀλλοι δοσοι τῷ διμοουσίῳ προσέκειντο, Ὅπατιανῷ τῷ τῆς Περίθου Η-

(1) Alexandriæ tum Arianis præiit Lucius. (Socrat.)

(2) Socrat. lib. iv, cap. 2, Macedonianos episcopos synodus istam petuisse a Valente scribit: Va-

Qui eo tempore in magnis urbibus ecclesiarum curam per successionem sortiti sint.

Ea tempestate Ecclesiæ Romanæ gubernacula tenuit Liberius, Julii successor. Ante eum autem Sylvester sub Constantino Ecclesiam eam rexerat. Alexandriæ (1) autem consubstantialis professioni Magnus præfuit Athanasius, Georgio et Gregorio hæreticis subrogatus: qui tamen et ipsi ei successerant. Ante Athanasium Alexander, ante Alexandrum Achillas, (2) ante hunc Petrus, qui sub Maximiano martyrio est defunctus, episcopus ibi fuit. Porro Antiochiae Arianis præiit Euzodius. Consubstantialis autem professionis duo erant antistites: alteri namque parti Paulinus, alteri divisor præfuit Meletius. Isti autem Arianis successere. Et hujus quidem decessor proximus Eudoxius, illius autem Leontius fuerat. Ante hunc episcopatum ibi gesserat Stephanus, cui præcessit Placitus, Placito Euphronius, Euphronio Eulalius, qui omnes Ariana rabie repleti fuerant. Ante Eulaliūm magnus Eustathius pie Ecclesiam Antiochenam gubernavit, Philogonium martyr successor: Philogonium vero Vitalis præcessit. Hierosolymis autem Cyrillus denuo episcopalem obtinuit dignitatem, qui primum quidem Maximo successit. Maximum autem magnus Macarius præcessit, Hermonis successor. Cyrillo Erennius substitutus, atque huic rursum Heraclius, Heracio Iliarius, cui tum rursus divus successit Cyrilus. At Constantinopoli Ecclesiam eo tempore tenuit Eudoxius, magnus Arianae opinionis propugnator. Consubstantialis autem professores intra urbem in parva domo conventus agebant. Templis Macedonianæ religionis in urbibus, plerisque adhuc tuni præfuerunt, qui in Seleucia fidei formulam promulgaverant, eadem quoque Acacius sententes. Eudoxius Macedonio successerat, Macedonius Paulo confessori, Paulus Nicomediensi Eusebio Ariano, Eusebius Alexandro, quem præcessit Metrophanes. Illic quidem tuni Ecclesiarum fuit status.

113 CAPUT III.

De concilio Lampsaceno, et ut in exsilium pulsi sint consubstantialis cultores.

Postquam (2) vero rerum occidentalium cura Valentiniānum Rōmānū vocavit, atque is per Thraciam iter fecit, qui in Bithynia et Hellesponto fuere, aliquique item episcopi, τοῦ διμοουσίου, consubstantialis, fidei addicti, ab Hypatiano Heraclœ

lentemque, non gravate, ut ea cogeretur, consenseret, propterea quod existimaverit rem omnem ibi ex sententia Eudoxii et Acacii actum iri.

sive Perinthi episcopo, ut ad imperatorem legatus iret, petierunt, ut episcopos omnes constituendi dogmatis gratia in unum locum convenire juberet. Qui ubi ad imperatorem legationem eam pertulit, imperator (1), « Mihī, inquit, negotiis occupato, et reipublicae curis distento, res ejusmodi inquirere non facile est. Vos autem, quibus hæc procuratio mandata est, quoquaque vultis loco conventum agite, et de rebus omnibus pie deliberate. » Hoc accepto responso, Lampsaci convenere, et duobus mensibus post, de rebus plerisque statuere (erat autem is annus a synodo Seleucena septimus), in primis, ut irrita essent, quæ Constantinopoli Eudoxii et Acacii suggestione sancta erant; atque ut etiam aboleretur ea fidei formula, quæ ibi producta fuerat, perinde atque ab episcopis occidentibus dictata; cui etiam nonnulli subscripterant, promissione ea adducti, quæ ipsis de abolenda dissimilitudine secundum substantiam facta fuerat, qua tamen in re promissorum mendacio decepti erant. Acquiescentium autem esse sententiæ ei, quæ similem substantia Patri Filium profiteretur; quod peropus esset et necessarium, ut in fidei formula ad subsistentias discriminationis significandas verbum ὅμοιον, hoc est, similis, adderetur. Solam vero in Ecclesiis omnibus frequentari debet, quæ Seleuciae quidem confirmata, antea auctem Antiochiae promulgata esset, sicut, cum in ea urbe ecclesia dedicatio est celebrata. Insuper, ut qui sedibus suis ab eis expulsi erant, qui Filium Patri dissimilem esse opinarentur, episcopatus suos reciperent, quod illegitime scilicet ex ecclesiis suis essent deturbati. Quod si quis quemquam de re aliqua accusare vellet, ut ei id facere cum conditione illa liceret, ut idem et ipse subiret periculum. Judices autem inter eos ut essent provinciæ ejus episcopi, sententiam rectam sequentes. Testes autem episcopi ex finitimis producerentur regionibus, quibus cujusque vita probe cognita esset. **¶ 14.** Hisce decretis factis, Eudoxium sectatoresque ejus evocatos, primum ad facinorum eorum quæ perpetrassent, pœnitentiam invitarunt. Ubi illi autem id contempserent, res actas ad Ecclesiæ omnes perscripserunt. Cæterum veriti, ne Eudoxius aulam imperialem sibi conciliaret atque ipsis calumniam intenderet, placitum eis est acta Lampsacena ad imperatorem referre. Atque ita Valenti, qui fratrem ad veterem Romanam proficiscente usque ad Illyricum comitatus produxerat, redeunti, ad Perinthum Thraciæ rem omninem exposuere. Verum Eudoxius cum popularibus suis eos prævenierat, et aulæ studia sibi conciliata habebat. Itaque imperator Lampsacenis legatis, ne ab Eudoxio dissiderent, suavit. Aique ubi illi Eudoxii res, quas Constantinopoli atque etiam in synodo Seleuciae fraudulenter ege-

(1) Verba hæc apud. Soz. lib. vi, cap. 7, sic habent: « Εμοὶ μετὰ λαοῦ τεταγμένῳ οὐ θέμις τοιάδα πολὺ πραγμόνεσιν. Οἱ δὲ λεπεῖς, οἰς τούτου μέλει, καθ' έκυτοὺς ὅπῃ βούλονται συνίτωσαν. Hoc est: Mihī,

Αραχείας ἀρχιερεῖ προσιόντες, ἡξίουν πρὸς φασὶλά πρεσβεύειν, ὃστε προτραπῆναι ἀπαντας εἰς ἐν συνελθείν ἐπὶ διορθώσει τὸν δόγματος. Τοῦ δὲ προσιόντος, καὶ τὴν πρεσβείαν τῶν ἐπισκόπων ἀγγείλαντος, ὁ βασιλεὺς, « Ἐμοὶ, φησί, πράγμασιν ἐνειλημμένην, καὶ τὰ τοῦ πλήθους ἐπιτετραμμένῳ, οὐκ εὐχερὲς τὰ τοιεῦτα διερευνᾶσθαι. Ὅμιν δὲ οἱ τούτο μέλει, ὅπῃ βούλεσθε καθ' ἔκυτοὺς γενόμενοι, θεοφίλως ἔκποτε διασκέψασθε. » Κατὰ δὴ ταύτην τὴν ἀπόχρισιν ξε / . Λάμψακον γεγονότες, ἐπὶ δυσὶ μησὶ τὴν ψῆφον ἐβήνεγκαν· τοῦτο δὴ ἦν ἔδδομον ἔτος ἀπὸ τῆς ἐν Σελευκείᾳ συνόδου. Καὶ προηγουμένως μὲν ἀκριταὶ εἶναι ἐθέσπιζον τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει πεπραγμένα σπουδῇ τῶν περὶ Εὐδόξιον καὶ Ἀκάκιον· καὶ τὴν ἦν ἔκεισε προεκόμισαν πιστεως ἔκθεσιν, ὡς τοῖς Βέσπεροις ὑπαγορευθείσαν ἐπισκόποις· ἦν καὶ τινα· Ἑπεισαν ὑπογράψαι ἐπὶ ὑποσχέσει τῆς τοῦ ἀνομοίου κατ' οὐσίαν ἀποκηρύξεως, δὲ διεψεύσαντο ἀθετεῖν· στέργειν δὲ τὸ δημοιον εἶναι κατ' οὐσίαν τὸν Ὑἱὸν τῷ Πατρὶ· εἶναι γάρ ἐπ' ἀνάγκης τὴν τοῦ δημοιον προσθήκην διὰ τὴν σημασίαν τῶν ὑποτάσσεων· μάνην δὲ πολιτεύεσθαι πίστιν ἀπάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, τὴν ἐν Σελευκείᾳ μὲν τὸ κῦρος δεξαμένην καὶ βεβαιωθείσαν, πρότερον δὲ ἐν Αντιοχείᾳ ἐκτεθείσαν, ἥντικα ἡ ἔκεισε δὴ Ἐκκλησίᾳ τὴν ἀφιέρωσιν ἔχει. Τοὺς δὲ τοῦ θρόνων ἀπωσθέντας παρὰ τῶν ἀνόμοιον τὸν Ὑἱὸν τῷ Πατρὶ δοξαζόντων ἀναλαμβάνειν αὐθίς τὴν λεπανηνην, ὡς ἀθέσμως τῶν οἰκείων θρόνων ἀπελαθέντας. Εἰ δέ τις δῆλος τι αὐτῶν κατηγορεῖν βούλοιτο, τοῦτο πράττειν τὸν ίσον κίνδυνον ἀναρριπτοντα· δικαστὰς δὲ είναι τοὺς δρθά φρονεῖν ἥρημένους τῶν ἐπισκόπων τῷ ἔθνει· τοὺς δὲ μάρτυρας ἐκ τῶν πέλας είναι ἐπαρχιῶν, οἵ τα ἔκαττα βεβιωμένα εἰδεῖεν ἀντὶ ταυτὸν συνιόντες. Ταῦτα διατεξίμενοι, τοὺς περὶ Εὐδόξιον συγκαλοῦντες, μετάνοιαν ἀπήνουν τῶν πεπραγμένων πρότερον. Ός δὲ ἡκιστα ἡκιστα, ταῖς ἀπανταχοῦ ἐκκλησίσις τὰ πεπραγμένα ἐδήλουν. Ἐν νῷ δὲ θέμενοι τὸν μὴ ὑφ' ἔαυτὸν ποιήσαται τὰ βασιλεῖα, καὶ ἐς διαβολὴν αὐτῶν κατασταή, ἔγνωσαν βασιλεῖ τὰ ἐν Λαμψάκῳ γενόμενα ἀναφέρειν. Καὶ δὴ ἐπανιόντι οὐδάλεντι περὶ τὴν ἐν Θράκῃ Πέρινθον ἐντυχόντες, τὰ πεπραγμένα ἐδήλουν. Τῷ γάρ ἀδελφῷ ἀποδημοῦντι ἐς τὴν πρεσβύτεραν Ρώμην, μέχρι τῆς Ἰλλυρίδος συνῆθεν. Ἀλλὰ προλαβὼν Εὐδόξιος σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, ὡς ἔκεινος ἐδίθετο τὰ ἀνάκτορα. Καὶ δὴ τῶν ἐν Λαμψάκῳ πρέσβεων βασιλεῖ προσιόντων, μὴ διαφέρεσθαι πρὸς Εὐδόξιον ἐκείνους τὴν οὐσίαν. Ός δὲ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει γενόμενην ἀπάτην τῷ Εὐδόξῳ, Ετὶ δὲ καὶ τὰ κατὰ τῆς ἐν Σελευκείᾳ συνόδου ἐπητῶτο· εἰς θυμὸν δὲ βασιλεὺς ἐκτραπεῖς, τοὺς μὲν πρέσβεις ὑπεριρήσαντες τοῖς δὲ περὶ Εὐδόξιον τὰς ἐκκλησίας προσέταττες δίδοσθαι. Λίστας δὲ τὴν τῶν Σύρων κατελάμβανεν Ἀντιοχειαν· ἐδεδίζεις γάρ, μὴ οἱ Πέρσαι τὰς ἐπὶ ιοβιανοῦ τριπον-

qui laicus sum, talia curiose inquirere fas non est: episcopi vero, quibus hoc est curæ, quo volunt luco conventum agant.

τούτεις σπουδά; λύσαντες, τοῖς ἔκεισε ἐπίθωται τούτοις. Ἐκείνων δὲ μηδὲν νεωτερόντων, ἐπ' Ἀντιοχείας διατρίβων τὰς ἐκκλησίας ἐπέραττες. Καὶ Μελέτιον μὲν τὸν θείον ὑπερορίκῳ φυγῇ ἐζημίωσε· τοῦ δὲ Παυλίνου διὰ πολλὴν μετριότερα τοῦ ἥσους ἐφείσατο. Καὶ δοῖς δὲ Εὐζωίῳ μὴ κοινωνεῖν ἤρουντο, ὑπερορίους ἐποίει· καὶ διλλῶς δὲ ἐπιτρέπων ἤχιστο καὶ ἐζημίους ἔς χρήματα.

atque ibi Ecclesiæ turbavit. Nam divum. Meletium propter singularem morum modestiam pepercit. Qui cuncte aut exilio multavit, aut aliter, verbis scilicet afficiens et multam eis dicens, male accepit.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Περὶ τῆς τυραννίδος Προκοπίου· καὶ περὶ τοῦ τείχους Χαλκηδόνος, καὶ τοῦ σύρεθέντος ἐκεῖσε χρησμοῦ· καὶ περὶ τοῦ ἐν Κωνσταντίνοψι διώγμου.

Καὶ γε εἰς πολλὴν ἀν ὀμότητα προούχωρει, εἰ μὴ Προκόπιος τυραννήσας πρὸς βραχὺ τῆς ὄρμης ἐκείνον ἀνέστειλεν. Οὗτος γάρ εἰς Ἰουλιανὸν τὸ γένος ἀνάγων, ἐπὶ Ἰοβιανοῦ τὸ τυραννεῖν ἐπιβάλλει. Τὴν δὲ Χαλκηδόνα καταλαβὼν, λάθρᾳ τε τὴν Κωνσταντίνουπολιν εἰσιών, τὴν βασιλείαν ἀπράξει. Στρατὸν δ' οὐκ ἐλάχιστον ἐν βραχεῖ ἀθροίσας, κατὰ τοῦ κρατοῦντος ἐφέρετο. Οὐάλης δὲ ἐκ Συρίας ἐλάσας, περὶ Νακώλειαν τούτῳ συρβήγνυται· ἐκεῖθεν δὲ ἡ τεθθεὶς, εἰς Νίκαιαν περαγίνεται. Προδοσίῃ δὲ τῶν περὶ αὐτὸν ἀλούς, Γομαρίον τε καὶ Ἀγγελίων. Καὶ τεχνώτες οὐάλεντες παραδίδοται· ἔντας δὲ τιμωρίαις καὶ διμφα ἀνήρηνται· τοὺς μὲν γάρ πρίστιν ἀπηγνᾶς δεξιῶν, ἀπέκτεινεν, ἐν δευτέρῳ τοὺς δρόκους οἱ μενος οὓς αὐτοὶ δόμωμάσκει ὡς τε εἴνεταις ἐσαει εἶναι. Προκοπίου δὲ δένδρεσι δύο οὐ μαχρὸν διεστῶσιν ἐπικέμψης τὰ δικρά, ἐκατέρῳ φυτῷ ἐκάτερον προστήψει σκέλους· ἐπειτὴν ἀργῆκεν ἐγέρεσθαι. Τὰ δὲ πρὸς τὴν εἰωθυῖαν στάσιν ἀνορθωθέντα, τὸν ἀνδρα δέσπασε· καὶ αὕτως ὁ τύραννος, διχῇ διαιρεθεὶς, ἀπεφύρη. Οἱ δὲ βασιλεὺς λύειν τὰ τείχη Χαλκηδόνος τῆς καταντικρύ Βυζαντίου κειμένης ἐκέλευσεν. Ἐφθη γάρ ἐπιχρασάμενος ἐαυτῷ τούτῳ πράξιν νικήσας τὸν τύραννον, ὅτιπερ Χαλκηδόνιος τυραννικὰ φροντίσαντες, τὴν βασιλέως στοργὴν ἡθέτησαν· προσιόντα γάρ πειρίθισαν, τὰς τῆς πόλεως αὐτῷ ἐπιζυγώσαντες πύλας. Τὸ μὲν οὖν τείχος τῇ κελεύσει τοῦ κρατοῦντος ἐλύετο· ἐξάπινα δὲ οἱ λίθοι τὸν Κωνσταντίνουπόλει πρὸς τὸ δημόσιον λουτρὸν μετεφέροντο Κωνσταντίανον. Καὶ δὴ λυομένου τοῦ τείχους, ἐν τινὶ λίθῳ μεταρούσῳ γράμμασι κατὰ βάθος κεχαραγμένος χρησμὸς εὑρηται παλαιῶν διεξιών, ὡς ἤνικα δαψιλεῖς ὑδωρ ὑπάρχοι τῇ πόλει, τηγκαῦτα τὸ μὲν τείχος, ὑπουργῆσει λουτρῷ· ξύνη δὲ μυρία τὴν Ρωμαίων ἐπελθόντα γῆν, πολλά τε δράσσει κακά· τέλος δὲ καὶ αὕτη φθαρέντα διδλωτεῖται. Καλύει δὲ δρασσούσης φιλομαθίας χάριν καὶ τὸν χρηστὸν προσθεῖναι τῇ Ιστορίᾳ.

innumerā, Romanorum vastantes imperium, multum afferant detrimēti, tandem vero et ipsa casae intereant. Sed nihil obstat, quominus studiosorum

Ιχθεῖην

A rat, accusantes reprehenderunt: ira percitus imperator oratores quidem in exsilium egit, ecclesias autem eorum Eudoxii studiosis mandari jussit. Ipse vero Antiochiam Syriæ est proscriptus. Veritus namque fuerat, ne Persæ, tricennali, quæ sub Joviniano facta fuerat, pace soluta, in regionem eam excurrerent. Porro ubi illi novarum rerum nihil moliri comperti sunt, Antiochiae mansit, solum exsilii causa vertere coegit: Paulino autem Quicunque autem communicare cum Euzoio nollet, eos aut exilio multavit, aut aliter, verbis scilicet afficiens et multam eis dicens, male accepit.

B

115 CAPUT IV.

De tyrannide Procopii; et de muro Chalcedonis, ibique invento oraculo: et de aqueductu Constantiopolitano.

Et proscripto ad graviorem ille feritatem processisset, nisi impetum ejus Procopius, ad tyrannidem aspirans, ad breve tempus inhibuisset. Is namque genus suum ad Julianum referens, et sub Joviniano tyrannidem affectans, Chalcedonem occupaverat, et clam Constantinopolim ingressus, imperium arripuerat. Tum vero, non contempnendo coacto exercitu, adversus imperatorem infestis signis est proscriptus. Cui Valens ex Syria obviam progressus, circa Nacoliam certaine cum eo est congressus, et victus inde Nicæam pervenit. Sed mox Procopius a proditoribus Comario et Agelone, quos fidos sibi esse putaverat, captus et vincitus Valenti est traditus. In utrumque porro proditorem novo supplicii genere, jurcjurando quo se illis benevolum semper fore repererat spredo, animadvertisit. Crudelem enim in modum serris dissectos intererit. Procopius autem ad arborum duarum non longe inter se distantium vertices adductos pedibus alligatus, eisdem mox ad naturalem statum suum redire permissis, discriptus est. Sic scilicet tyrannus in duas distractus partes intererit. Imperator autem Chalcedonis, quæ e regione Byzantio sita est, muros dirui jussit: nam id se, sibi ipsi quoque dira precatus, facturum esse tyranno devicto juraverat, propterea quod Chalcedonii tyranni partes secuti, pietatem et fidem imperatori debitam abjecerant. Nam eum, cum ad urbem eam accessisset, contumeliose conviciis proscissum portis clausis exclusere. Mœnia igitur principis jussu diruebantur, et saxa statim Constantinopolim ad publicum lavacrum, quod Constantianum vocatum est, exstruendum transfeabantur. Enimvero cum sic murus dirueretur, in sublimi quodam saxe, litteris altius incisis oraculum conscriptum repertum est, illud denuntians: Ubi copiosiore aqua urbs abundatura esset, tum fore ut murus lavacro inserviat; gentes autem innumerā, Romanorum vastantes imperium, multum afferant detrimēti, tandem vero et ipsa casae intereant. Sed nihil obstat, quominus studiosorum

116 *In media liquidas cum ducent urbe choreas,*

*Vitrea volentes latr^r vestigia nymphar,
Mœniaque excipient trepidante lavaera susurro :
Tum varie numerum superantia millia gentis
Effera Mavoritis s^r vi spirantia vires,
Undis transmissis flavi resonantibus Istri,
Mysos exscendent armis, Scythicosque colonos.
Atque ubi Threicios fera gens invaserit agros.
Hic illos fatum bellantes opprimet atrox.*

Accidit porro postea, ut aquæductus quem Valens extruxit, plurimum aquæ urbi suppeditaret, et barbaræ nationes maxime adversus Romanos moverentur, sicuti paulo post a me dicetur. Alii oraculum hoc alio accepere modo. Eo enim aquæductu perfecto, Cearchus praefectus urbi in Theodosii foro lavaerum maximum fieri curavit. Id opus, copiosa aqua (1) dictum, cuius gratia urbs anniversarium conventum celebrare est solita : atque id ipsum obscurius per oraculum verbis hisce significatum esse existinarunt :

*In media liquidas cum ducent urbe choreas,
Vitrea volentes latr^r vestigia nympharæ.*

Hæc de oraculo. Cæterum cum Chalcedonensem muri, sicuti diximus, frangerentur, cives Constantinopolitani et Bithyni, Nicomedienses et Nicæni, imperatori supplicarunt, ne mœnia tam firma et ampla frustra dirui pateretur. Et ille, quamvis ira plenus, ægre quidem, attamen precebus eorum acquievit : et juramento quod debebat, tribuens, diruendo simul et restaurando minoribus aliis saxis structuram eam restituuit; quod opus ad finem quoque suum est perductum. Hæc in omnibus Chalcedoniorum accidere (2). Post bellum adversus Procopium gestum, grando maxima lapidibus ingentibus persimilis e cœlo decidit, et motus terræ graves variis in locis existitere, qui præ aliis locis maximum Nicææ Bithynorum urbi, ea universa prostrata, damnum dedere. Duodecimus is erat a Nicomediensi subversione annus. Nec multum intercessit temporis, cum alias terreas motus obortus, idem Germæ Hellesponti civitati fecit. Hæc porro omnia turbarum ecclesiasticarum fuerunt indicia. **117** Grandinem namque et terræ motus multi mortales Dei adversus imperatorem ira accidisse dixerunt, propterea quod multos ad episcopalem dignitatem evectos in exsilium egredit, alios autem mox acturus fuerat, qui Eudoxio in fidei sententia non suffragarentur. Atque in ejusmodi calamitatibus nihil prorsus vel Eudoxius vel imperator de studio suo remittebant, quod uterque a se dissentientes crudeliter abigere conaretur. Multique adeo sacri viri ad exsilium condemnabantur. Soli autem, divina providentia, propter excellentem virtutem, exsulare jussi non sunt, Basilius magnus Cappadocum Ecclesiæ antistes, et Gregorius, qui tum Nazianzi (quod tenui oppidum prope Cæsaream situm est) Ecclesiæ presul. De quibus viris paulo post dicemus.

(1) Ὑδραγωγόν. (Socrat.)

(2) Julli, Jovianu et Lucino eoss. Soer. lib. iv, cap. 10.

*A Τερπόμεναι στήσονται ἐνστεγέας καὶ ἀγνίας,
Καὶ τείχος λοντροῦ πολύστορον ἔσσεται ἀκαρ·
Δὴ τὸτε μυρία φῦλα πολυσπερέων ἀνθρώπων,
Ἄγρια μυργαῖνοτα, κακὴν διειμένα ἀλιτήρ·
Ἴστρον καλλιρόδιο πόρον διαβάτη σὺν εὐλημῇ,
Καὶ Σκυθικὴν διέτοις χώρην, καὶ Μυσίδα γαῖαν.
Θρηκίης δὲ ἐπιεάντα σὺν ἐλπῖσι μαινομένησι,
Αὐτοῦ καὶ βιστοι τέλος καὶ πότμος ἐπισποτο.*

'Ο μὲν δὴ χρησμὸς οὗτος· συνέδη δ' οὗτα μετὰ χρόνον τὸν ἀλκὸν τοῦ ὄντος δν Οὐάλτης κατεσκέψασε, δαψιλές χορηγῆσαι τὸ ὄντωρ τῇ πόλει, καὶ τὰ τῶν βαρδάρων φῦλα μάλιστα κινηθῆναι, ὡς μετὰ βραχὺ μοι λελέξεται· καὶ καὶ δίλον δὲ τρόπον τινὲς τὴν τοῦ χρησμοῦ ἔννοιαν ἔξελάβοντο· τοῦ γάρ διρραγωγοῦ κατασκευασθέντος ὄδρελον μέγιστον ἐν τῇ Θεοδοσίου ἀγορᾷ δ τῇ; πόλεως; ὑπάρχος Κλέαρχος κατεσκέψαν· δαψιλές ὄντωρ ὠνδρασται· ἐφ' ὃ καὶ ἡ πόλις ἐτησαν ἦγε πανήγυριν. Καὶ τούτῳ αἰγίτεσθαι τῷ χρησμῷ εἰρημένον,

..... χορείην
*Τερπόμεναι στήσονται ἐνστεγέας καὶ ἀγνίας.
Καὶ τὰ μὲν τοῦ χρησμοῦ τοιαῦτα· τοῦ δὲ Χαλκηδονέων τείχους λυομένου, οἱ τῇς Κωνσταντίνου καὶ Βιθυνολ, οἱ τ' ἐκ τῆς Νικομήδους καὶ Νικαίης, ἰκέται τοῦ βασιλέως ἐγίνοντο, μὴ τὰ Χαλκηδόνος τείχη οὕτω μὲν στερβότηος, εὔτω δὲ μεγέθους ἔχοντα, ἐπικενής παραίνειν. Οὐ δὲ καίτερο περιοργής ὁν, μδις μὲν, δωματίς τὴν πρεσβείαν ἐδέχετο. Τῷ δὲ ὅρῳ ψιφοσιούμενος τὸ εἰκότες, ἄμα τε λύειν, ἄμα τε ἀνοικοδομεῖν, ἐτέροις βραχυτέροις λιθοῖς τὴν οἰκοδομὴν ἕγειρεν· δ καὶ εἰς πέρας ἤγετο. Άλλὰ περὶ τοῦ Χαλκηδονέων τείχους τάδε συνέδη. Μετὰ δὲ τὸν κατὰ Προκόπιον πόλεμον χάλαζα μεγίστη οὐρανέθεν ἥψηθη, λιθοῖς μεγάλοις ἐξεικασμένη· σεισμοὶ τε κατὰ διαφόρους τόπους ἔχασιν ἐπεγένοντο· οἱ μάλιστα τῶν δλλων, Νικαίης τῇ Βιθυνῶν ἐλυμήναντο, πάμπαν αὐτὴν καταστρέψαντες. Ἔτος δὲ ἦν τοῦτο δωδέκατον μετά τὴς Νικομηδίας καταστροφῆς. Οὐ πολλῷ δὲ ὑστερον ἔτερος σεισμὸς ἐπιγενόμενος, τὰ Ισα Γέρμη τῇ ἐν Ἐλλησπόντῳ ἐποίει. Ἡσκεν δὲ δρι ταῦτα τεχμήρια τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ταρσῆς. Τὴν τε γάρ χάλαζαν καὶ τοὺς σεισμούς πολλοὶ κατὰ θεομηνίαν ἔφασκον γενέσθαι βιτσίει· διτικερ πολλοὺς τῶν ιερᾶσθαι λαχόντων ὑπερορθίους ἐποίει· δλλους δὲ ποιεῖν ἔμελλε, μὴ τὰ Ισα Εὐδοξίῳ αἰρουμένους φρονεῖν. Λ δὴ γενόμενα οὐδεμίταν ἀναστοιχὴν ἐποίει Εὐδοξίῳ, οὗτε μὴν βασιλεῖ. Σπουδὴν δὲ ἐποιοῦντο τοὺς μὴ δομοφρονοῦντας ἀπηνῶς ἐλαύνειν. Καὶ πολλοὶ μὲν τῶν ιερῶν ἀνδρῶν φεύγειν κατεδικάζοντο· μένοι δὲ θείᾳ προνοίᾳ δι' ὑπερβάλλουσαν ὀρετὴν ἀγευστοι φυγῆς μεμενήκεσαν. Βασιλείδες τε δ μέγας τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ ἐκκλησίας ἥγεμονεύων, καὶ Γρηγόριος δ τηνικαῦτα τῇς Νικαίας οὐ προεστώς, πολιχνης εὐτελοῦς ἀγχιστα τῇς Καισαρέων διακιμένης· περὶ ὧν μικρὸν οὐτερον διαλήψουμαι.*

ΚΕΦΑΛ. Ε·

A

CAPUT V.

Περὶ Ἐλευσίου τοῦ Κυζίκου, καὶ Εὐρωποῦ· ἐτι δὲ καὶ περὶ Ἀγελίου τοῦ ἐπισκόπου τῶν Ναυα-

De Eleusio Cyziceno et Eunomio; item de Agelio Novatiano episcopo.

Οὐδὲ βατιλεὺς Οὐάλης τηγικαῖτα τῷ κατὰ Προ-
κοπίου πολέμῳ ἔνευτυχῆσας, κατὰ τῆς Ἐκκλησίας
αὐθις ὥπλιζετο, πᾶσαν θρησκείαν Ἀρειψ ἐπίστης;
φρονεῖν μάλα ἔκβιαζόμενος· μάλιστα δὲ ὑπερφυῶς
κατὰ τῶν ἐν Λαμψάκῳ συνελόντων ἐπρέτο· οὐ
μόνον δὲ τοὺς Ἀρειανίζοντας τῶν ἐπισκόπων ἀπώ-
σαντο, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν Ἀριμίνῳ τῆς πίστεως ἔκθε-
σιν ἀπεκήρυξαν. Καὶ δῆτε ἐκ Νικαίας ἀπάρτι, κα-
ταίαμβάνει τὴν Νικομήδειαν. Ἐκεῖθεν δὲ πέμψας,
ἄγει παρ' ἑαυτῷ τὸν Κυζίκου Ἐλεύσιον, δις τῇ Μα-
χεδονίου γνώμῃ μᾶλλον προσέκειτο· καὶ σύλλογον
Ἀρειανίζοντων ἐπισκόπων ἀθροίσας, κοινωνεῖν ἔκει-
νοις τῆς πίστεως ἔδιάζετο· δὲ τὰ μὲν πρῶτα γεν-
ναιῶς εἶχε καὶ ἀνδρεῖας ἀντέτεινε τὴν κοινωνίαν
ἀπαγορεύων· ὡς δὲ ὑπερόριον ποιεῖν καὶ τὰ προ-
σόντα οἱ ἀφαίρεσθαι ἡπειρεῖ, δεῖσας, ἐκύν δέοντει
γε θυμῷ τὸ προσταχθὲν εἰς πέρας ἥγε τῷ βασιλεῖ.
Καὶ εὐθὺς μεταμέλψει ἔχρηστο, καὶ ἐπὶ Κυζίκου
γενόμενος, ἐκκῆησάζει τὸ πλῆθος, καὶ τὴν ἀμαρ-
τίαν παρέβησει ἐξηγγελλε· προσετίθει γε μὴν καὶ
ἔτερον ἐπίσκοπον ἐκκαλεῖσθαι· ἑαυτῷ γάρ μὴ προ-
σήκειν τοῦ λοιποῦ λεπάθαι, τὴν σφετέραν πίστιν
προσδεδωκότα. Εὔνοι: δὲ τὰ μάλιστα αὐτῷ διτες Κυ-
ζίκηνοι, τὴν γάρ ἐκείνου ποιοτείαν κατέκρως ἤ-
δοῦντο. Ξετερον λερέα οὐχ εἶλοντο, οὐτε μὴν ἔτερψ
παρεχώρουν τῆς Ἐκκλησίας· ὑπ' αὐτῷ δὲ ἡσαν
τατέδεμενοι τῆς οἰκείας δέξιης μετατιθέμενοι οὐδε-
μῶς. Ως δὲ ταῦτα Εὐδόξιος ἔγνω, τῆς Ἀρειανῆς αἰ-
ρέσσως ἐν Κωνσταντίνουπόλει προεστηκώς, χειροτο-
νεῖ αὐτοῖς τὸν Εὐνόμιον· ὃτοι γάρ δεινῶν ἔντα
λέγειν, θάττον μεταπείσειν Κυζικηνούς, πειθοῦτιν
διαιτιονίᾳ πρὸς τὴν σφετέραν ἐφελκύσασθαι δέξαν.
Ἐτει δὲ εἰς Κύζικον ἤκει Εὐνόμιος, προστάγματι
θριστέως τῶν μὲν ἐκκλησιῶν ἐκράτησε, τοῦ Ἐλεύ-
σίου ἐξελαθέντος· οἱ δὲ ἐκείνῳ πειθόμενοι, ἔξω
τειχῶν γενόμενοι, πρὸς τῆς πόλεως τὰς συναγωγὰς
ποιούμενοι ἐκκλησίαζον. Ἀλλὰ περὶ μὲν Εὐνομίου
καὶ τῆς ἐπωνύμου τούτων αἰρέσσως μικρὸν ὑστερον
κατὰ χώραν ἔρω· οὐ μόνον δὲ Μικεδονιαὶ, ἀλλὰ
καὶ οἱ τὸ δόγμα τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελόντων πρεσ-
βεύοντες τῶν ἴσων κακῶν κατὰ τὴν Κωνσταντίνο-
νούλιν ἐπειρῶντο. Ἐπίσης δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ τὰ Ναυά-
του ψρονοῦντες, ἀτε δὴ καὶ οὗτοι τῇ τοῦ δρμουσίου
δέξῃ προσκείμενοι· ὡς δὴ καὶ τὰς ἐκκλησίας ἀφαί-
ρεσθαι ἐκέλευε βασιλεύς· τοὺς δὲ ἀλλους ἀποκλείειν
οὐκ εἶχεν· ἡδη γάρ εἰς πολλοῦ ἀφείλε Κωνσταντίος.
Τὸν δὲ ἐπίσκοπον ἐκείνων Ἀγέλιον, δις ἀπὸ τῶν
Κωνσταντίνου χρόνων τῆς τῶν Ναυατιανῶν Ἐκκλη-
σίας ἥγειτο, καὶ ὑπερόριον ἐποιεῖτο· ἐλέγετο δὲ
οὖτος, ὡς Σωκράτει δοκεῖ, θαυμασίων; βιοῦν. Τό τε
γάρ ἐν φιλοσοφίᾳ μέγιστον ἐκέντητο, κτήσεως ἀπά-
σις καὶ χρημάτων ἐλεύθερος ὅν· καὶ ἡ ἀγωγὴ τὸν
ἐργάζην ἐδείχνυ· ἐν γάρ χιτωνίσκῳ σκεπόμενος

Imperator Valens, bello contra Procopium pro-
spere gesto elatus, adversus ecclesiam rursus ar-
ma paravit, vim religionibus omnibus, ut se Arii
dogmati accommodarent, inferens. Maxime vero
contra eos qui Lampsaci conventum egerant,
frendebat, quod non modo Arianis episcopis digni-
tatem abrogassent, sed etiam fidei formularam Ari-
mini promulgatam damnassent. Et Nicæa profe-
etus, Nicomediam venit, atque eo Eleusium Cyzici
episcopum ad se accivit, qui Macedonii sententia
magis adductus erat. Congregatoque Arianorum
B episcoporum cœtu, ut cum illis eamdem commu-
nenique fidem complecteretur, imperavit. Porro
Eleusius primum generose et fortiter illorum
communionem aspernatus restitit: ubi autem
imperator exsiliū ei bonorumque publicationem
minatus est, metu percusus, libens quidem, sed
non libenti animo, quod imperator jussit, fecit.
Verum confessim pœnitentia ductus, cum Cyzicum
venisset, apud multitudinem in conventu publico
peccatum suum propalam est confessus: illud ins-
uper addens (1), ut alium sibi sacrorum delige-
rent antisitethi; sibi enim deinceps episcopatu-
m gerere, quod fidem suam prodiderit, minus con-
venire. **118** Cyziceni autem, quod summa eum
complectenterunt benevolentia, et conversatione
ejus maximopere delectarentur, episcopum alium
non receperunt, neque alii Ecclesiam regendam:
sed ipsi Eleusio subditi, sententiam permise-
runt suam minime mutare. Quod ubi Eudoxius
Arianæ sectæ Constantinopoli prefectus cognovit,
episcopum illis ordinavit Eunomium. Putavit nam-
que fore, ut is eloquentia sua brevi per felicem
quamdam persuadendi vim Cyzicenos demulso
ad opinionem suam pertraheret. Et postquam
Eunomius Cyzicum venit, ecclæsias quidem, Eleu-
sio imperatoris jussu expulso, vacuas recepit,
plebs autem, Eleusio obsequens, extra urbem con-
ventus agebat. Sed de Eunomio et ejus hæresi
suo loco paulo post dicam. Verum enimvero non
modo Macedoniani, sed etiam Nicænum dogma
comprobantes Constantinopoli eisdem afflicieban-
tur malis: neque eo minus etiam Novatiani, qui
et ipsi consubstantialis professionem complec-
tantur; quapropter eis quoque ecclæsias adimi
imperator præceperat. Alios præterea, quos ex-
cluderet, non habebat; antea enim dudum Con-
stantius hæreticis reliquis ecclæsias eripuerat.
Agelium quoque episcopum, qui a Constantini
temporibus, ad eum usque diem, Novatianorum
ecclæsias præterat, in exsilium Valens egit. Qui
sane, quemadmodum Soerati videtur, admiran-
dum egit vitam. Nam in eo, quod in philosophia

(1) Et simul de vi sibi illata conquestus. Socr. lib. iv, cap. 6.

maximum est, fuit: possessiones enim nullas ne- A que quidquam pecuniae habuit. Et vita ejus institutum id maxime declaravit. Unica enim ueste contentus fuit, et evangelicis decretis insistens, calceamentis usus non est. Cæterum non multo post, ab exsilio revocatus, ecclesias suas recepit, et libere in eis conventus egit. Quod ut fieret, Marcianus quidam efficit, vir vita simul et doctrina admodum spectatus, qui dudum quidem suum in imperatoria aula obtinuerat locum, tum autem apud Novationos in presbyterorum ordinem cooptatus, imperatoris filias Anastasiam et Carolam grammaticæ præcepta docebat, sub quarum nomine publica lavacra Constantinopoli Valens construxit. **119** Ejus viri gratia Novationorum ecclesiæ, ad breve tempus clausæ, rursum sunt apertæ. Sed ne eo quidem pacto prorsus ab Arianorum turbis fuere immunes: qui eis infensi propterea erant, quod Nicænae fidei dogmatis defensores plurimum ab illis dissidentes.

CAPUT VI.

De Macedonianis, et τοῦ δμοονστού, consubstantialis, cultoribus, et de legatione piorum Romam missa.

Eudoxio et popularibus ejus adversus eos qui sincere Nicænam colebant fidem conatus probe succedere visi sunt. Nam in maxima ditionis Valentis parte, et potissimum in Hellesponto, Thracia, Bithynia atque aliis in circuitu vicinis et ulterioribus etiam terris, neque ecclesiis jani illi praefuerere, neque episcopos suos habuere. Macedonianis autem, qui permulti in regione ea rectam jam consecstantes sententiam erant, non minus infesti, inhumaniter et ipsos sunt persecuti. Atque isti propter imminentia mala oppido in angustum redacti, alii ad alios per urbes legatos misere: et tandem ad fratrem Valentis Romanum sibi consuendum, et cum Liborio potius, cuius fidei professionem amplectebantur, quam cum Eudoxio communicandum esse statuere. Itaque Eustathium Sebastiæ, cui aliquoties adempta fuerat dignitas, et Sylvanum Tarsi Ciliciæ, atque Theophilum Castabalarum (1) episcopos Romanum legarunt, eisque mandarunt ut ne cum Liborio de fide contendarent, sed potius cum Romana communicarent Ecclesia, ac consubstantialis professionem comprobarent. Illi cum litteris eorum, qui ab aliis Seleuciæ segregati fuerant, in Italiam pervenere, atque ibi imperatorem Valentinianum, propterea quod in Gallia (2) contra Sauromatas bellum gereret, non viderunt. Cum autem Liborio epistolas quas secum attulerant offerrent, recipere is eas renuit, Arianos eos esse, nec ab Ecclesia sua agnoscere posse, qui Nicænam abolevissent fidem, dicens. Cui illi responderunt, se per legitimam penitentiam ad veritatis cognitionem rediisse, sententiam τοῦ ἀνομοτού abjecisse, et Filium per omnia Patri similem professos esse: **120** nihilque ab δμοονστού, consubstantiali, κατὰ πάντα ὅμοιον, hoc est, per omnia similem, differre. Quibus verbis auditis, Liberius professionem eorum in scriptum relatam ab eis exegit. Atque illi libellum ei, in quo etiam Nicænam fidem inseruerunt, obtulerunt. Epistolas quidem, quas secum Smyrna ex Asia et ex Pisidia, Isauria, Pamphylia et Lycia, ubi conventus egerant, attulere, propter propinquitatem hic non apposui. Libellus autem, quem Eustathius cum collegis suis Liborio dedit, sic habet:

(1) Ciliciæ haec civitas est. (Socr.)

(2) Ecclesiasticæ historiæ scriptores videntur Gallos et Germanos pro eadem gente habuisse. In

(a) Hic deficit textus Græcus hujus capituli et duodecim sequentium.

A διετέλει, τοῖς δροῖς τοῦ Εὐαγγέλιου στοιχῶν, καὶ ὑποδημάτων διχα διδόου ἐβάδιεν. Οὐ πολλῷ δὲ ὑστερον μετεκληθεῖς, τὰς ὑπ' αὐτὸν ἐκκλησίας κατέσχε, καὶ ἀδεῶς ἐκκλησίας. Πρόξενος δὲ τούτων εὐτῷ Μαρκιανὸς τι ἐγένετο, ἀνὴρ βίῳ καὶ λόγῳ θαυμασίως συζῶν· δις πάλαι μὲν ἐν τοῖς ἀνακτόροις στρατείας ἐπειληπτο· τότε δὲ ἵερασθαι λαχῶν Ναυατινοῖς, τὰς βασιλέως θυγατέρας, Ἀνασταταν καὶ Καρωταν, λόγους γραμματικοὺς ἐξεπαίδευεν· ὃν καὶ τὰ δημόσια λουτρά τῇ Κοινοτάτῃ κατασκευασθέντα Οὐάλης ἔποιε. Αἰδοὶ τοίνυν τὰνδρὶς πρὸς διλγον αἱ τῶν Ναυατινῶν ἐκκλησίαι κλεισθεῖσαι αὖθις; ήνοιγοντο· οὐ μέντοι καὶ οὕτω τῆς ἐκ τῶν Ἀρειανῶν ταραχῆς παντάπασιν ἥσαν ἐλεύθεροι· διὰ μίσους γὰρ ἥσαν αὐτοῖς, διτεπερ τοὺς ἐδόχυμις τῆς· ἐν Νικαίᾳ πίστεως ὑπερασπίζοντας ἡγάπων σφόδρα καὶ ἐπεργον, καίπερ κατ' ἀλληγορίαν πλείστα διαφερόμενοι.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Περὶ τῶν Μακεδονιαρῶν καὶ τῶν φρονούντων τὸ δμοονστού· καὶ περὶ τῆς εἰς Ρώμην πρεσβείας τῶν εὐεσθῶν.

Καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀκραιφνῶς τὴν ἐν Νικαίᾳ σέβοντας πίστιν παρὰ τοῖς περὶ Εὔδοξιον κατορθοῦσθαι ἐδόκει τὸ σπουδαζόμενον· τῷ γὰρ πλειστῷ μέρει τῆς ἐπικρατείας Οὐάλεντος, καὶ μάλιστα ἀνά τε τὸν Ἐλλήσποντον καὶ Θράκην καὶ Βιθυνίαν, καὶ ἐτι τὰ κύκλῳ τούτων καὶ προστέρω, οὗτε ἐκκλησιῶν ἥρχον· ἀφηρημένοι δὲ καὶ τῶν ἵερασθαι τούτοις λαχόντων ἥσαν. Πρὸς δὲ τοὺς τὰ Μακεδονίου φρονοῦντας, πολλαπλάσιοι γάρ ἥσαν ἀνὰ τόδε τὸ καίμα οὗτος τῶν ὀρθῶν φρονεῖν ἥσημένων, χαλεπαίνοντες τούτοις σφόδρα, ἀπανθρώπως ἐδίωκον. Οἱ δὲ τῶν ἐπικειμένων κακῶν τῷ δέει στενοχωρούμενοι, πρὸς ἀλλήλους κατ' πόλεις διαπρεσβευόμενοι, δεῖν ἐδοκίμαζον ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν Οὐάλεντος καταφεύγειν ἐς Ρώμην, Λιθερίῳ τε κοινωνεῖν, η τοῖς περὶ Εὔδοξιον (a).

et Sylvanum Tarsi Ciliciæ, atque Theophilum Castabalarum (1) episcopos Romanum legarunt, eisque mandarunt ut ne cum Liborio de fide contendarent, sed potius cum Romana communicarent Ecclesia, ac consubstantialis professionem comprobarent. Illi cum litteris eorum, qui ab aliis Seleuciæ segregati fuerant, in Italiam pervenere, atque ibi imperatorem Valentinianum, propterea quod in Gallia (2) contra Sauromatas bellum gereret, non viderunt. Cum autem Liborio epistolas quas secum attulerant offerrent, recipere is eas renuit, Arianos eos esse, nec ab Ecclesia sua agnoscere posse, qui Nicænam abolevissent fidem, dicens. Cui illi responderunt, se per legitimam penitentiam ad veritatis cognitionem rediisse, sententiam τοῦ ἀνομοτού abjecisse, et Filium per omnia Patri similem professos esse: **120** nihilque ab δμοονστού, consubstantiali, κατὰ πάντα ὅμοιον, hoc est, per omnia similem, differre. Quibus verbis auditis, Liberius professionem eorum in scriptum relatam ab eis exegit. Atque illi libellum ei, in quo etiam Nicænam fidem inseruerunt, obtulerunt. Epistolas quidem, quas secum Smyrna ex Asia et ex Pisidia, Isauria, Pamphylia et Lycia, ubi conventus egerant, attulere, propter propinquitatem hic non apposui. Libellus autem, quem Eustathius cum collegis suis Liborio dedit, sic habet :

Gratiani rebus infra Almanorum nomen reperitur, et Germanicæ uno atque altero loco.

CAPUT VII.

Όμολογία τῶν πρέσβεων, Λιτεράριψ τῷ ἐπισκόπῳ Ρώμης δοθεῖσα.

Confessio legatorum Liberio episcopo Romano exhibita.

« Domino fratri et collegæ Liberio, Eustathius, et Sylvanus, Theophilus salutem in Domino. Ad evitandas insanas hæreticorum, qui non desinunt Ecclesiae catholicæ offendicula creare, suspiciones, et ad earum causam et occasionem omnem præcidendam, synodi Lampsaci et Smyrnæ, et aliis variis in locis ab orthodoxis et recie sentientibus episcopis celebratæ decreta profluentes, apud bonitatem tuam, et universos Italiae toliusque Occidentis episcopos legatione fungimur, et litteras afferimus catholicam nos fidem servare, quæ in sancta Nicæna synodo, sub beato Constantino imperatore, a trecentis decem et octo Patribus promulgata atque confirmata, hactenus in statu suo inviolata atque immota duravit, atque in perpetuam duratur est : in qua τὸ δροῦστον, consubstantiale, rite pieque contra Arii improbitatem est constitutum. Fidemque eam nos una cum eis quos diximus episcopis et servasse, et usque ad finem servaturos esse, manibus ipsi nostris profitemur ; condemnantes Arium, impianque doctrinam sectatoresque ejusdem, necnon omnem Sabellii, Patrissianorum, Marcionis, Photini, Marcelli, ipsiusque Pauli Samosateni hæresim, doctrinamque eorum, neenon omnes eis assentientes ; et si quæ præterea sunt aliæ sectæ sanctæ fidei, quæ pie atque catholice Nicæna a sanctis Patribus composita atque promulgata est, adversæ et contraria, anathemate quoque in primis ferentes formulam Arimini lectam, Nicæna scilicet fidei prorsus repugnantem. Cui quidem formulæ Nica Thraciæ allatae, nonnulli dolo malo et perjurio circumventi,

A Constantinopoli per errorem subscriperunt. Est autem fides nostra, atque eorum quorum nomine legatione fungimur, ista : Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, visibilium et omnium invisibilium factorem. Et in unum unigenitum Deum, Dominum nostrum Jesum Christum, Filium Dei, ex Patre, hoc est, ex substantia Patris genitum, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantiale Patri, per quem omnia facta sunt, quæque in cœlo sunt, quæque in terra. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit, et incarnatus, et homo factus, et passus est. Et resurrexit tertia die, et ascendit in cœlos, venturus inde ad judicandum vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum. Qui autem dicunt, fuisse aliquando tempus cum non fuerit, quodque priusquam genitus sit, non fuerit, et quod ex non existentibus factus sit, aut ex alia substantia vel subsistentia, vel mutationi et alteracioni obnoxium Filium Dei esse, anathemate jugulat catholica et apostolica Ecclesia. Ego vero Eustathius, episcopus Sebastiæ urbis, et Theophilus, et Sylvanus, Lampsacenæ, Smyrnensis aliarumque synodorum legati, hanc fidei professionem manibus nostris voluntateque nostra scripsimus. Quod si quis præter hanc fidem, contra nos aut eos a quibus missi sumus, aliquid criminis intendere voluerit, ad quoscunque sanctitati tuae visum fuerit episcopos, nos atque illos cum sanctitatis tuae litteris remitte : ut cum apud eos ipsos judices causa dicatur, tum in eum qui criminis convictus fuerit, legitime animadvertisse.

121 CAPUT VIII.

Ἐπιστολὴ Λιτεράριου τοῖς ἐν τῇ Ἐφεσού πεμφθεῖσι.

Epistola Liberii, episcopis orientalibus missa.

Hoc libello veluti quodam pignore sibi obligatos Liberius ad communionem admisit, ac deinceps cum hujusmodi litteris eos dimisit : « Dilectis fratribus et collegis, Hythio, Cyrillo, Hyperechio, Heroni, Elpidio, Maximo, Eusebio, Eucarpio, Eortasio, Neoni, Eumathio, Faustino, Procto, Passinico, Arsenico, Severo, Didymioni, Britannio, Callicrati, Damabio, Aedesio, Eustochio, Ambrosio, Gelonio, Pardalio, Macedonio, Paulo, Marcello, Heraclio, Alexandro, Adolio, Marciano, Sthenelo, Joanni, Macari, Charisio, Sylvano, Photino, Autho, Antonio, Celso, Euphranori, Milesio, Patricio, Severiano, Eusebio, Eumolpio, Athanasio, Diophanto, Minodoro, Diocli, Chrysampelo, Eugenio, Eustathio, Callicrati, Arsenio, Eugenio, Martyrio, Hieratio, Leontio, Philagrio, Lucio, et universis episcopis Orientalibus orthodoxis, et perfectam fidem sectantibus, Liberius episcopus Ita-

liae, et reliqui Occidentis episcopi salutem perpetuam in Domiuo. Optatissimum nobis pacis et concordiae gaudium litteræ vestræ, fidei lumine resplgentes, fratres dilecti, attulerunt, quas nobis reverendissimi fratres et episcopi Eustathius, Sylvanus atque Theophilus reddiderunt. Atque eo maxime nomine, quod sensum et persuasionem fidei vestræ, cum tenuitatis meæ atque Italorum Occidentaliumque episcoporum omnium sententia, concordare confirmarunt et asseverarunt. Atque eam ipsam novimus catholicam et apostolicam esse fidem, quæ ad Nicænam usque synodum integræ atque immota servata est : quam etiam Patries Nicæna cum ingenti laetitia, non solum sermone, verum etiam scriptura intercedente, ut vestigium et scintillam omnem absurdæ opinionis extinguerent, sunt professi. Ejus exemplar necesario hisce litteris subjiciendum esse duximus, ne

postea locus et opportunitas hæreticis ad struendas fidei insidias relinquatur : quibus illi improbitatis suæ igniculos excitantes, discordia incendia more suo dilatare solent. Eustathius sane, Sylvanus atque Theophilus, fratres nostri reverendissimi, nobis vestro nomine receperunt, dilectionem vestram non minus atque ipsos fidem ejusmodi semper et antea servasse, et ad finem usque servaturam esse, in Nicæna videlicet urbe a trecentis decem et octo episcopis orthodoxis et recte sentientibus comprobata. Quæ quod certaine complectitur veritatem, ora hæreticorum omnium omnia obstruit atque evertit. Non casu enim fortuito, sed divino prorsus nutu, contra Arii insaniam tantus episcoporum numerus est coactus, quanto scilicet numero beatus ille Abrahani tot hostium millia fide debellavit. Ea fides cum in subsistentia et nomine τοῦ ὄντος, consubstantialis, consistat, perinde atque munitissima quædam et inexpugnabilis arx, impressiones et machinas malignas Arianæ perfidiæ omnes, ita uti decet, contemnit. Et quanvis episcopi Occidentales prope omnes Arimini convenerint, cum ibi concilium Arianorum coegisset recordia, ut insidious quadam suasione, seu quod verius est, profana auctoritate et potentia, id quod in fidei formula tutissimum certissimumque positum fuerat, abolerent, aut oblique negarent, nihil tamen ea profuit callidas. Nam omnes sere qui tum Arimini inescati atque fraude decepti fuerant, nunc resipiscentes, cum anathemati eorum qui ibi convenutum egere, fidei formulam subjecerunt, tum universali et apostolica fidei, quæ Nicæna decreta est, subscripterunt. Et nobiscum communicantes, ardenteribus etiam animis contra Arii doctrinam et discipulos ejus seruntur. Quam rem ita deprehensam esse, ubi oratores etiam vestri cognoverunt, in subscriptione sua vos quoque addiderunt, et Arium, et quæ a sectatoribus ejus Arimini contra Nicænam fidem acta sunt, anathemate jugulantes. Quibus sanc actis, vos etiam jurisjurandi sacramento fraudulento circumventi, subscriptisistis. Quapropter convenire nobis visum est, ut ad dile-

Actionem vestram scriberemus, et justa petentes adjuvaremus, præsertim cum ex legatorum vestrum asseveratione, Orientales vos resipuisse, et cum Occidentalibus recte sentientibus consentire intellexerimus. Scribimus ergo vobis, ut noritis cum Ariminenses blasphemias, quæ tum per surreptionem sunt ab auctoribus carum magno Ecclesiæ detrimento subintroductæ, 122 anathematis subjectas, tum Occidentales universos in Nicænam fidei professionem conspirasse. Quamobrem per vos id omnibus indicari oportet, ut qui vi quadam seducti atque læsi sunt, tandem a tenebris hæreticis ad divinum catholice libertatis lumen reverti possint. Si qui vero deinceps venenum perfidia respuererent, et Arii blasphemias omnes abolere anathematique subjicerent, Arii, ejusque sectatorum, et cæterorum serpentium Sabellianorum, Patripassianorum, atque aliarum hæresium se complices, ab ecclesiastica communione et conjunctione exclusos et alienos esse, quæ adulterii filios non admittit, sciunt. Deus vos incolumes servet, fratres dilecti. • Hisce litteris Eustathius et collegæ ejus acceptis, in Siciliam trajeerunt. Et postquam ibi Siculorum episcoporum synodus, eorum instinctu celebrata, atque ipsi τοῦ ὄντος, consubstantialis, fidem professi sunt, Nicænamque formulam auctoritate sua confirmarunt, acceptis ibi quoque ejusdem sententiæ litteris, ad eos qui se legaverant, sunt reversi. Atque illi redditas ibi litteras Liberii, ad urbes quasque per oratores ad consubstantialis fidei propugnatores misere, cohortantes eos, ut consentientibus animis Tarsi Cilicie convenienter, ad fidem Nicænam probandam, et quæ postea exortæ sunt, nugas abstendes. Et factum id forte esset, nisi qui plurimum apud imperatorem valebat, obstitisset, Eudoxius videlicet, Arianæ religionis præfector, qui synodo ea indicta magis etiam commotus, majora illis intulit detimenta. Quod vero Macedoniani per oratores suos cum Liberio communicarint, et fidem Nicænam approbarint, Sabinus ipse in synodali Actorum collectaneis est confessus.

CAPUT IX.

Hepl τῶν ἵρων Τύανος καὶ Καρίας συνόδων.

De synodis Tyanæ et in Caria coactis.

Eodem tempore concilium Tyanæ ab Eusebio Cesareæ Cappadocie, Athanasio Aneyra, Pelagio Laodiceæ, Zenone Tarsi, Paulo Emese, Otreio (1) Melitine, Gregorio Nazianzi, aliisque multis episcopis, qui τοῦ ὄντος, consubstantialis, verbum servandum esse Antiochiae, Joviniano imperante, decreverant, celebratum. Lectæ ibi Liberii et Occidentalium episcoporum litteræ, quas secum legati Lampsaco Romani missi attulerant. Quamobrem

D gaudio exsilenites, ad universas scripserunt Ecclesiæ, ut decreta Asiaticorum episcoporum et Liberii, Italorum, Afrorum, Gallorum occidentalium legerent epistolas : et tantum ipsis consentientium numerum, qui longe Ariminense concilium superrabat, considerarent, et ad sententiam communemque eorum accederent : necnon ut eis ejusdem se esse sententiæ litteris ipsi suis rescriberent. Scripserunt præterea, ut ad diem constitutum

(1) Mentio hujus etiam sit in quadam Theodosii constitutione, in C. Theodosiano lib. ult. I. Episcopis, De fide c. thol.

erno adhuc tempore Tarsum Cilicie convenienter. Sedenim dum sic de Tarsensi synodo cogenda agitur, triginta et quatuor fere Asiani episcopi Antiochiae in Caria convenientes, studium quidem ecclesiastice concordie sacerienda laudarunt: δρουσίον, consubstantialis, vero nomen repudiantes formulam fidei Antiochiae et Seleuciae compositam,

Δ veluti quæ Luciani martyris esse crederetur, et a majoribus eorum periculo et sudore multo comprobata esset, confirmarunt. Imperator autem, Eudoxio annidente, synodum in Cilicia celebrari institutam prohibuit, edictis ea de causa et combinationibus publice propositis.

CAPUT X.

Περὶ τοῦ τηρικαῦτα τερομέρου διωγμοῦ· καὶ περὶ τοῦ ἀγίου Αθανασίου, ὃς αὐτὸς μόρος οὐκ ἐξηλάσῃ τοῦ θρόνου.

De ea quæ tum grassata est persecutione: et de sancto Athanasio, ut is solus sede sua non sit ejactus.

123 Provinciarum quoque præsidibus sigillatum mandavit, ut ex ecclesiis eos deturbarent episcopos, qui sub Constantio exauxorati, dignitatem pristinam sub Juliano recepissent. Per ejusmodi iussionem Ægyptii etiam magistratus Athanasium ecclesiis simul et urbe Alexandrina ejicere contenderunt. Non levis enim pena imperiali inserta erat edicto, quod præfectis omnibus, et qui sub eorum signis et potestate essent militibus et senatoribus, cum ingentis pecunia multa, corporis quoque coercionem denuntiabat. At Christianus populus conveniens præfectum rogavit, ut episcopum causa non satis deliberata non exigeret, sed accuratius litterarum imperialium sententiam perpenderet, quæ eos tantum proscriveret, qui sub Constantio exsulare jussi, sub Juliano ab exilio reversi essent. Athanasium porro sub Constantio quidem exsilia causa solum vertisse dicebant, at quo ab eodem reductum atque in episcopatum suum restitutum esse: Julianum autem, cum omnes ab exilio revocaret, unum hunc persecutum fuisse, quem tandem Jovinianus restituerit. Hæc cum dicerent, neque præfector persuaderent, restitire tamen, et vim fieri non permisere. Cœterum cum volgus undique confluere, et turba ingens atque tumultus, adeo ut sedition exspectaretur, in urbe esset: præfector rem eam imperatori significavit, Athanasium ibi manere permittens. Et diebus pluribus exactis, sed in ea sopita jam esse videbatur, cum Athanasius vesperi urbe egreditur, et in predio quodam latitat. Ægypti autem præfector, et copiarum militarium quæ ibi erant dux. intempesta nocte in ecclesiam, ubi ille domicilium suum habebat, venit, et in habitaculis etiam superioribus diligenter eum querit: sed opinione sua frustratus, re infecta abit. Existimaverat enim, quod plebs tandem prioris motus, quo excitata fuerat, oblita esset, et somnum omnes carperent, facile se imperatoris imperata executurum, et urbem sine seditione pacatam conservaturum esse. Sed enim præfector, et qui cum eo erant, quod Athanasium non invenissent, valde sunt admirati. Sive enim divini Numinis indicio, seu hominum

aliquorum denuntiatione secesserit, eodem res recidit. Quod enim tam necessario tempore insidiis sibi structas præviderit et vitarit, consilii esse visum est, quod captum humanum excederet. Alii vero dicunt, eum, quod vulgi insanum motum præsenserit, et simul verius sit, si quid inde detrimenti provenisset, ne ipse auctor mali ejus esse videtur, toto eu tempore (1) in paterno monimento delituisse. Atque ille quidem sic profugit et latuit. Non longe autem post imperator litteris suis eum revocavit, et ecclesiam obtinere jussit. Scriptum hoc præter animi sententiam Valentem edidisse opinor, vel quod Athanasii gloriam secum ipse reputaret, ac reprehensionem ejus rei a Valentiniano, qui Nicænum decretum prosliebatur, exspectaret: vel quod motum eorum qui plurimi illum laudabant, ne per novarum rerum studium republica aliquid detrimenti caperet, suspectum haberet. Opinor quoque Arianæ heresis antesignanos, ita ut par erat, non admodum jam in ejus viri proscriptionem urgendam incubuisse: illud perpendentes, si urbe ejiceretur, fore ut rursum imperatoribus molestus fieret, occasionemque ex ea re illos compellandi haberet, Valentemque in sententiam suam adduceret, Valentinianum autem sibi consentientem ad iram etiam commoveret. Plurimum namque eum metuerunt, virtutem ejus in rebus quæ sub Constantio acciderant, experti. Adeo enim tum quoque inimicorum consilia et insidias propulerat, ut ei illi non gravate ecclesiis in Ægypto cederent, et ea de causa ipse, vix Constantii litteris acquiescens, ex Italia rediret. Causam quidem, quamobrem Athanasius non itidem ut alii ex ecclesia pulsus sit, hanc esse conjicio. Alii vero episcopi tantum non persecutione, quæ illis par esset, quæ ab idololatria excitate fuerant, sunt expediti. Exsilia enim et deportationes in eos qui non eadem cum Valente sentirent, deernebantur, et sacræ ædes iis quidem adimebantur, aliis autem committebantur. Ægyptus vero dum Athanasio vita suppeditbat, malorum ejusmodi immunitis et expers fuit.

(1) Mensibus quatuor. (Soerat.)

CAPUT XI.

Ὡς διηρεύθησαν οἱ Ἀρειανοὶ καὶ Εὐνομιανοὶ· καὶ περὶ Εὐρωπῶν καὶ Ἀστερίου· καὶ ὅσα κατὰ τῆς ἀριθμοῦ ἔργον ἔγραψαν πλοτεως.

Ut Ariani et Eunomiani per dissidium sint sejuncti: et de Eunomio et Aetio, et quæ ii contra orthodoxam fidem novarum rerum sint conati.

124 Sub idem tempus Eunomius ab Eudoxio recessit, et seorsim suos sibi conventus egit, prout patera quod cum saepius, ut praceptor ipsius Aetius in gratiam et communionem reciperetur, Eudoxium rogasset, id impetrare non potuerit. Non ideo autem Aetium aversatus est Eudoxius, quod haeresim ejus exosau habueret, quam scilicet maxime deprædicabat, sed quod omnes qui cum Eudoxio consentiebant ab Aetio ultiote diversam ab eo doctrinam tenente abhorserent. Atque hæc ipsa causa fuit, car inter Eudoxium et Eunoziūm discessio fieret. Porro Aetius vehebens et acer Arianæ haeresis assertor et propugnator fuit, arte sophistica bene instructus. Eamdem autem haeresim magis etiam discipulus ejus Eunomius defendit, vir, quod Rusius ait, et corpore et anima leprosus, atque intra et extra morbo regio infestus (1), ipse quoque arte dialectica præpotens. Haeresim ejus quidam ab ejus nomine appellant. Alii τὴν ἀνογόνων, hoc est, dissimiliūm, vocant. Sunt auctores quidam, qui Eunoziūm istum primum ausum fuisse dicunt instituere, ut divinus baptismus mersione una perageretur: et eam quæ ab apostolis per manus accepta hodie quoque ubique servatur, traditionem adulterare, et ritum alium in ecclesia Cyzicena, accuratiore sanctiore que gravitate novitatem suam oblegentem, inventisse. Fuit autem, sicuti dictum est, et Sozomenus testatur, cuius verba ascribere libet, ad orationes scribendas non ineptus, contentioso disputandi genere et syllogismis gaudens: quales sectatores ejus adhuc multos videre est. Non tam enim illi vitam honestam, mores sanctos et benignam erga egenos misericordiam, si eadem cum ipsis sentiant, quam si quis contentiose disserere, et syllogismis atque ratiocinationibus vincere videatur, laudant. Tales namque pietate maiore supra omnes esse existimantur: sicuti Theophronius Cappadox et Eutychius, sectæ hujus studiosi, qui obtinuerunt hujus imperii tempore (2), seipsos ab Ecclesia rescindentes, cum in aliis rebus ex Eunoziūm opinionibus, tunc in sacro baptismo res novas induxerunt, non in Trinitatem, sed in Christi mortem baptizandum esse docentes. Eunoziūm sane aliqui dicunt nihil hac in re novasse, sed quemadmodum ab initio cœperat, in

(1) Sozom. lib. vi, cap. 26.

(2) Theodosii Junioris imperium intelligendum, ad quem Historiam suam ecclesiasticam scriptis Sozomenus, cuius ea sunt verba lib. vi, cap. 26. Socrates propterea Eunoziūm Cyzico Constantinopolim ad Eudoxium reversum esse et cum eo mansisse dicit, quod Cyziceni non ferentes ampulosam ejus loquentiam, hominem urbe exegerint. In proximitate enim orationis ejus et multo quoq

Arii sententia permansisse. Postquam vero Cyzici episcopus factus esset, a clero eum suo, quod nova institueret dogmata, accusatum esse. Eudoxium porro, qui tum Constantinopoli Arianæ haeresi præfuit, illum accersivisse, atque ut verba ad populum de doctrina sua faceret, ei permisisse. Et cum nihil in eo damnasset, cum ut Cyzicum rediret cohortatum esse: illum vero dixisse, se de cætero cum eis qui se suspectum haberent, futurum non esse, prætextumque cum discussione sue obtindisse: cum revera causa illa esset, quod præceptorem suum Aetium receptum non esse ægre ferret: hominemque in cœpto suo perseverasse, et nihil de priore opinione sua mutantem privatum vixisse. Et hæc quidem alii ad hunc modum, alii vero aliter tradunt. Sedenim sive Eunoziūm seu alii quidam traditionem baptismi innovarunt, soli illi periculosa ista ratione divini baptismi expertes mihi e vita excessisse videntur. Si enim ipsis ab initio recepta consuetudine baptizati, primum seipso rebaptizare non potuerunt, aut quod in ipsis non accidit, primi introduxerunt: quodque neque ipsis per se habuere, neque per alios accepere, id in alios contulerunt: cum super initio et fundamento quod subsistere nequeat (3), suaque ipsorum arrogantia, dogma hoc instituerunt: tum quæ ipsis non acceperunt, aliis tradiderunt, quod sane stultum ac stolidum est. Illud enim sua etiam ipsorum confessione constat, qui ipse baptismi sacris initiatus non sit, eum alias baptizare non posse: qui vero traditionis eorum more baptizatus non sit, eum pro non baptizato ab eis haberi, ut qui non legitimate sacramento eo initiatus sit. Testantur hoc ipsimet, dum quoscumque in sententiam suam pertraxere, etiamsi antea statis catholicæ Ecclesiæ cæremoniis tincti sint, rebaptizant. Quæ novitas non parum religionem turbavit, et Christianismum suspicere volentibus propter dogmatum dissensionem valde obstitit. De Eunoziūm porro et Aetio illud addere libet, Eunoziūm haeresis auctorem primum Aetium Syrum fuisse: et **125** qui juxta Arii sententiam Filium Patri inæqualein, creatumque esse, et ex non existentibus exstitisse decrevit. Et qui opinionem eam approbarunt, Aetiani prius sunt dicti. Cum autem, quemadmodum artea diximus, quidam

ingens fuit sententiarum penuria. Et cum longos conscripsisset in epistolam Pauli ad Rom. commentarios, tamen is scopum Pauli pertinere et assequi non potuisse dicitur. Lib. iv, c. 9.

(3) Eodem argumento uti temporibus nostris possemus, in refutandis eis qui manus alii impunere audent, cum eam potestatem non habeant, et consecrati prorsus non sint.

Filiū Patri ὁμούσιον, consubstantialem, quidam ὁμοιούσιον, æquisubstantialem, dicendum esse assererent: et imperatori tum placitum esset, ut de Ariminensis conciliī sententia, Filius P̄tri ὁμοίος, æqualis, crederetur: Aetius quidem, ut qui blasphemus in Deum esset, exsilio est mactatus: hæresis autem ejus quodammodo ad tempus solutajacuit, quod neque alius quispiam, qui alicujus esset nominis, neque ipse Eunomius (1) propalam et libere de ea disserere auderet. Cæterum ubi is

ACyzicenam ecclesiam pro Eleusio gubernandam accepit, conquiescere omnino non potuit, et in concionibus ad populum Aetii opinionem rursus in medium produxit. Atque ut fieri solet, cum homines primum hæresis istius auctorem ignorarent, Eunomianos sectatores ejus cognominarunt, propterca quod post Aetium dogma hoc Eunomius renovavit, et majore audacia, quam qui id primum tradiderat, defendit.

CAPUT XII.

Περὶ τῆς αἱρέσεως τῶν Ἀπολλιναρίων, τοῦ τε πατρὸς καὶ τοῦ νιοῦ· καὶ ὅπως εἰς τὴν ἀπέκλιτην αἱρέσιν.

De hæresi Apollinarium patris et filii, et quomodo in suam declinarint hæresim.

Apollinares duos fuisse, patrem et filium, antea diximus. Et pater quidem presbyter, filius autem lector fuit: uterque Græcis disciplinis valde eruditus. Pater grammaticus, filius rhetor insignis. Pater Alexandriæ ortus, aliquandiu Beryti litteras docuit. Laodiceæ vero matrimonio contracto, filium Apollinarem progennuit. Intima eis cum Epiphanio præclaro sophista amicitia fuit. A quo ut sejungerentur, ne Theodotus quidem episcopus Laodicensis auctoritate et interdicto suo obtinere potuit. Per multos bi et utiles Ecclesiæ edidere libros, sicuti antea a nobis est dictum. Deinde vero in hæresim nominis sui fœde sunt prolapsi. Nam Apollinaris filius, multis ab Ecclesia abductis, suos sibi conventus egit, sociumque constituendi dogmatis sui Vitalem accepit Antiochenum, ex eorum numero qui Meletii Ecclesiam frequentabant, presbyterum, virum nemini illustri vitæ et morum sanctitate cedentem (2), et eorum qui fidei ejus commissi fuerant curandorum perquam studiosum, eaque de causa a populo egregie cultum et veneratum. Paulo post enim, cum a communione Meletii discessisset, Apollinari se conjunxit, sectatoribusque ejus Antiochiae præfuit, vitæ reverentia non exiguum plebis partem addictam sibi habens: qui etiam nomine ab eo accepto, Vitaliani usque ad Theodosii junioris imperium ab Antiochenis sunt vocati. Dicitur autem hoc fecisse dolore impulsus: perinde atque a Flaviano, qui postea sedem Antiochenam accepit, tum autem presbyter cum illo erat, despectus, et quominus familiariter cum episcopo esse posset, impeditus fuisse. Quod namque ea re diminutam esse famam suam putaret, hominum more, dolore eo victus, ad Apollinarem se contulit, et cum eo communicavit, amicitia ejus in primis usus. Ex eo tempore in aliis quoque urbibus sub episcopis suis conventus habuere, et ritus ab Ecclesia catholica alienos celebrare: præter receptas sacras cantilenas,

Bnumerosa etiam carmina quædam ab ipso Apollinari inventa decantantes. Nam is præter eruditissimum reliquam in poetica quoque variis generis versibus componendis excelluit. Qua ille oblectatione multis, ut sibi adhærerent, persuasit. Et viri in compotationibus manuumque 126 laboribus, mulieres quoque in lanificio suo carmina ejus psallabant. Ad studii enim et laborum laxamentum, ad dies festos, et ad res alias, prout tempus fert, poemata elaboravit, quæ ad laudem Dei pertinent omnia. Hanc hæresim latius serpere, cum primus urbis Romæ episcopus Damasus et Petrus Alexandrinus cognovissent, coacto Romæ concilio, alienam esse ab Ecclesia universalis statuerunt. Apollinaris etiam ipse itidem propter animi imbecillitatem, dogmate suo instituendo, res novas molitus esse dicitur, hujusmodi de causa. Athanasius Alexandrinæ Ecclesiæ episcopus, sub Constantio in exsilium actus, cum in Ægyptum redire jussus esset, et per Laodiceam iter facheret, cum Apollinari, quod amicissimus ei esset, familiariter versatus est. Quod autem, qui diversa erant secta, commercium et communionem ejus veluti juris iurandi sacramento abnegatam aversarentur, inter quos et Georgius Laodiensis episcopus fuit: Apollinarem is eo nomine ab Ecclesia exclusit, tanquam contra canones et sacras constitutiones cum Athanasio fuisse. Et cum criminis loco id ei objecit, tum rationem etiam et pœnam veterum atque poenitentia oblitteratorum erratorum cum convicio ab eo exegit. Cum namque Theodotus ante eum adhuc Laodicensem Ecclesiæ regeret, maxime tum pollens Epiphanius sophista hymnum in Bacchum recitaverat, quo præceptore juvenis etiam in Apollinaris utebatur. Recitationi ei is cum patre sibi cognomine grammatico insigni assuit. Atque ubi Epiphanius orationem eam exorsurus, sicuti eis qui specimen aliqued talium studiorum exhibent, mos est, non initiatos et profanos

scimus, idem et ipse prorsus scit: et rursus quod ille novit, id in nobis quoque similiter omnino reperias. Ut supra.

(2) Sozom. lib. vi, cap. 25.

exire et procul esse jussisset : neque Apollinaris, neque ejus pater, neque etiam alius quisquam qui ibi aderant Christianorum, ex auditorio secessit. Id postquam rescivit Theodotus episcopus, moleste tulit. Et aliis quidem ex populo aliquatenus objurgatis, gratiam delicti fecit : Apollinarim vero utrumque cum eis propalam peccatum objecisset, ab Ecclesia segregavit. Erant enim clerici, pater quidem presbyter, filius vero sacrarum Scripturarum adhuc lector. Intercesserat aliquid temporis, et eos, postquam lacrymis et jejuniis crimen admissum poenitentes abolevissent, Theodotus rursum in gratiam recepit. Ubi autem Georgius episcopatum est adeptus, et Apollinaris cum Athanasio familiariter fuit, quemadmodum diximus, excommunicatum cum Ecclesia exegit. Atque ille s^Bæpe Georgium dicitur, ut in communionem recipere, deprecando obsecrassse. Verum ubi id illi

A non persuasit, moerore corruptus Ecclesiam turbavit, et dogmate novo hæresim suam introduxit, quoad potuit : compositis arte orationibus, inimicu^m uincens, et quod se in sacrarum Litterarum doctrina illo præstantiore exauctorasset arguens. Ad hunc modum scilicet privatæ clericorum, tempore quolibet, inimicitia, maximo Ecclesiam detimento affecere, et religionem in sectas multas disseccere. Id inde satis liquet. Si enim itidem ut Theodotus, Georgius quoque poenitentem Apollinarim suscepisset, hæresis quæ ab eo nomen habet, ut ego quidem puto, non exstaret. Ingenia namque hominum si despici se videant, arrogantem audaciam concipiunt, et contendendi studio res novas moliuntur. At si id quod æquum est consequuntur, ad moderationem se dant, et sorte sua contenti sunt (1).

127 CAPUT XIII.

Ὡς Βασίλειος καὶ Γρηγόριος ἀμφώ ἀντιρρήσεις κατὰ Εὐρυπού τοῦ Αξολληράποντος ἔγραψαν· καὶ τίτλος ἡστάθη ἐδογμάτικος.

Ut Basilius et Gregorius uterque libros refutatorios contra Eunomium et Apolinarium scripserint : et quæ istorum hæreticorum fuerint opiniones.

Eunomium, quod diximus, eadem cum Aetio sentire negari non potest (2). Nam et ipse Aetius præceptorem jactat, et id in scriptis ipse suis aperte testatur. Apollinarem vero etiam accusans Gregorius Nazianzi episcopus, in epistola quadam ad Nectarium Constantinopolitanæ Ecclesiæ præsidem, hæc scribit : «Et detrimentum quidem nostrum, quod in sinu nostro sovemus. Eunomius minime eo quod alicujus nominis sit, contentus est : verum nisi omnes una secum in perniciem pertrahat, jacturam id esse judicat. Sed enim toleranda hæc quidem sunt. Quod autem in Ecclesiæ calamitatibus censeo longe gravissimum, Apollinaristarum est impunitas. Quos nescio quomodo sanctitas tua negligit, concionandi conventusque cogendi licentiam æqua nobiscum potestate et dignitate sibi ipsi usurpantes. Tu quidem, qui per omnia prorsus juxta Dei gratiam in divinis eruditus es mysteriis, non tantum quæ ad patrocinium et defensionem Dei verbi spectant, sed ea etiam quæ ab hæreticis adversus saniores fidem excogitata sunt, tenes. Attamen non impunitum fuerit, a tenuitate mea magnificentiam tuam audire aliquid. Incidi in Apollinaris libellum, qui omnem hæreticam improbitatem longe superat. Asseverat enim, carnem juxta salutis nostræ administracionem ab unigenito Filio naturæ nostræ transmutandæ gratiæ, non adventitiam (3) susceptam esse,

C sed a principio carnalem illam naturam in Filio suis. Atque perperam acceptum dictum quoddam evangelicum tanquam testimonium tantæ absurditati prætendit, dicens : *Nemo ascendit in cælum, nisi qui e cælo descendit, Filius hominis*¹. Ita ut priusquam descenderit, ipse Filius hominis fuerit : et descendenter, suam illam deferens carnem, quam in cælo habuerit antea cœlarem et consubstantiam (4). Et rursus apostolicam aliam profert vocem : *secundum hominem e cælo esse.* Deinde instituit hominem illum qui e cælo venerit mentem non habere, sed divinitatem Unigeniti naturam mentis adimplere, ut quæ (5) pars tertia humanæ coagulationis sit facta, anima et corpore humanitus circa eam existentibus, mente illis decollante, et verbo Dei locum ejus obtinente. Atque equidem nondum hoc grave est spectaculum. Verum illud omnium longe gravissimum, quod ipsum unigenitum Deum, judicem omnium, auctorem et ducem vitæ, et vastatorem mortis, mortalem instituit : ita ut passionem ille in divinitate sua suscepit, et in triduana illa mortificatione corporis, simul etiam ea cum corpore commortua, et sic a Patre rursum a morte resuscitata sit. Reliqua quæ importunitati tantæ ille adjicit, longum esset recensere. Opiniones sane Apollinaris et Eunomii quales fuerint, ex iis quæ dicta sunt, quilibet cognoscet. Et ut facilis con-

¹ Joan. iii, 13.

(1) In Graeco Nicephori exemplari integer hic sexternio defuit. Defectum eum juxta capitum annotationem ex aliis ecclesiasticis scriptoribus complevi.

(2) Sozom. lib. vi, cap. 27.

(3) Μὴ επίκτητον.

(4) Legendum in Graeco συνουσιαμένην pro συνωσιαμένην.

(5) Μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου συγχρίματος τὸ τριπότον φυγῆς τε καὶ σώματος κατὰ τὸ ἀνθρώπινον περὶ αὐτὴν δυτῶν.

jectura est, permultos illi ab Ecclesia universalis in corum sententiam pertraxissent, nisi Basilium et Gregorium Cappadoces adversarios invenissent, qui ex professo multa adversus eos scripsere. Theodosii præterea, quod paulo post secutum est, imperium conatus eorum repressit. Nam duces ipsos hæresim ex frequentibus et populosis orbis partibus in solos locos relegavit. Obstitere etiam insuper illis ejus ætatis monachi. Mordicus namque Nicæna retinuere decreta, qui in Syria et Cappadocia finitimisque locis monasticam sunt philosophati. Et regio ea quæ a Cilicia ad Phœniciam usque tendit, ne in hæresim Apollinaris

A transiret, periclitabatur. Ab Eunomio autem, ne inficerentur populi a Cilicia et monte Tauro ad Hellespontum et Constantinopolim usque metus erat. Non difficile enim utriusque erat, finitim quoque eorum, apud quos versabantur, ut sententiam suam sequerentur, persuadere. Idem sane et Arianis contigit. Vulgus enim, monachorum, quos recensuimus, virtutem et opera admiratum, cum ipsos recte sentire credidit, tum aliter opinantes propter suspicionem impure et adulterinæ doctrinæ aversatum est : sicuti Ægyptii, monachos suos sequentes, Arianos pro hostibus habuere.

128 CAPUT XIV.

Περὶ τῆς αλφέστως τῶν Ἀρθρωπομορφιῶν καὶ τῶν Μασσαλιανῶν· Ετὶ δὲ καὶ περὶ τῶν Ναυαριῶν· δὲ καὶ οὗτοι εἰς πολλὰ διηρέθησαν διὰ τὴν μετάθεσιν τῆς τοῦ Πάσχα θερήσης.

De hæresi Anthropomorphitarum et Massalianorum: præterea de Novatianis, quod et jam ii in multis sectas sint divisi propter feriarum Paschæ mutationem.

Ea ætate Audæus quoque quidam, et genere et lingua Syrus, fuit novorum dogmatum inventor. Quæ enim mala dudum parturierat, aliquando tandem peperit. Primum namque cum perperam illud intellexisset, *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*, Deum humana esse formam opinatus est, cumdemque corporalia membra habere existimavit : sacræ Scripturæ sententiam non satis assecutus, quæ divini Numinis operibus humanarum partium vocabula tribuit, quandoquidem eo modo, qui res subtiliores percipere et audire nequeunt, facilius consilium Dei intelligunt. Addidit deinde ad impietatem eam consimilia alia. **A** Manente enim id mutuatus, conditorem universitatis hujus Deum neque ignem neque tenebras creasse docuit. Verum hæc quidem, et quæcumque sunt ejusmodi, qui factionis ejus sunt, celant. Dicuntur autem a publicis Ecclesiæ conventibus segregari, præterea quod nonnulli pecuniam apud nos exsecrando senore lovent, nonnulli cum mulieribus extra, non ut lex postulat, conjugii consuetudinem habentes impie vivant. Qui vero a talibus rebus sint alieni, libere cum eis communicare. At ideo illos suo quodam more ab aliis separatos vivere constat, quod dogmatum suorum occultent blasphemiam et impietatem. Porro sieta hæc et assimulata sanctitas arrogantia est plena, quæ scilicet a doctrina Pharisæorum provenerit. Nam et illi animarum simul et corporum medicum accusarunt, ad sanctos apostolos dicentes: *Cur cum publicanis et peccatoribus cibum sumit magister vester?*¹ Et per prophetam de talibus hominibus dicit Deus: *Qui dicunt, Purus sum, ne me attigeris, iste sumus furoris mei est.*² Sed enim amentiam istorum refellere temporis istius non est. Proinde ad reliqua commemoranda progrediamur. Eodem

B tempore etiam Massalianorum (1) pullulavit hæresis. Εὐχύτας, hoc est precatores, hos cognominant, qui eam vocem in Græcum transtulere sermonem. Habent autem aliud quoque cognomen, ex re ipsa natum : Εὐθουσιασται enim, hoc est Numine afflati nominantur, demone quoipiam vim in eis suam exercente, quam rem Spiritus sancti presentiam esse opinantur. Qui vero in hoc viito perfecti sunt, manuum opus omne et laborem perinde atque improbitatem aversantur. Itaque somno dediti, somniorum visiones et phantasias prophetiam vocant. Istius hæresis duces fuere Dadoes, Sabbas, Adelphius, Hermas et Symeones, atque præterea alii. Qui quidem se ab ecclesiastica communione non abstinuerunt, nihil prorsus vel prodesse vel obesse divinam escam dicentes. De qua Dominus Christus inquit: *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, tivit in æternum.*³ Morbum autem eum superimere sedulo conantur, et eundem etiam convicti impudenter pernegant : et illis qui in eadem sunt opinione, quam ipsi animo complectuntur, Ecclesia interdicunt. Letoios sane Melitinensem gubernans Ecclesiam, vir divino ardore spectatus, cum multa monasteria seu potius predonum speluncas contagione morbi ejus corripi videret, eas incendit, et lupos ab ovium grege depulit. Itidem et præclarissimus ille Amphilochius, qui metropolim Lyconiae fidei sua creditam rexit, et gentem universam gubernavit, ubi pestem tales eo pervenisse cognovit, eam ejecit : et greges qui ab eo pascebantur, clade ea liberavit. Porro et Flavianus, celebri fama vir, postquam Antiochiae episcopus est factus, et id genus homines Edesse versari cognovit, veneno suo finitos insipientes, monachorum sodalitate quadam ad eos missa, Antiochiam eos pertraxit, et ægritudinem suam

¹ Matth. ix, 11. ² Isa. lii, 11. ³ Joan. vi, 55.

(1) Massalianorum istorum, qui et Euchitæ sive Enthusiastæ dicuntur, mentio sit, I. Ariani, ut supra

pernegantes ad hunc modum in crimen ipsorum deprehendit. Accusatores enim eorum falsa per calumniam deferre, et testes mendacia proferre dixit. Adelphium autem admodum jam senem blande cempellans, assidere sibi jussit : Et nos, inquit, o senex, qui jam vitam prope exigimus, certius cum humanam naturam perspeximus, tum adversariorum dæmonum cognovimus molitiones, reipsa quoque gratiæ subministrationem perdidicimus. Juvenes autem isti, qui harum rerum accuratius nihil intelligunt, sermones spirituales audire non sustinent. Quapropter mihi dicitur, quomodo vos perhibetis cum spiritum adversarium cedere, tum Spiritus sancti gratiam advenire? Verbis hisce senex demulsum, venenum omne suppressum evomuit, et nullam utilitatem ex **129** divino baptismo ad eos qui eo uterentur, pervenire dixit. Solam autem orationem sedulam dæmonem in animis habitantem ejicere. Unumquemque enim qui nascatur hominem a priuino parente, sicuti naturam, ita dæmonum quoque servitutem trahere. Quibus precatione sedula exactis, deinceps Spiritum sanctum advenire, præsentiam suam, ita ut sentiatur et conspietur, indicantem, corpusque ab affectionum seu perpectionum metu liberantem, et animam ab inclinatione ea quæ in deterius fert, ita vindicantem, ut postea neque abstinentia et jejunio corpus castigante, neque doctrina quæ frenos nobis injiciat, et composite ambulare doceat, sit opus. Et cui ita Spiritus sanctus obveniret, eum non solum a corporis titillationibus liberari, verum etiam clare futura prævidere, et Trinitatem divinam oculis suis cernere. Hoc pacto divus Flavianus putido effuso fonte, et impio nudato latice, ad infelicem illum senem inquit : Inveterate dierum malorum, redarguit te os tuum, non ego : et labia tua testimonium perhibuerunt contra te. Et peste illa in apertum prolata, Syria sunt exacti, et Pamphyliam commigrantes, eam quoque clade impleverunt. Atque hæc quidem de absurdis istis et ineptis hæresibus sint dicta. Eodem tempore Novatiani (¹) quoque Phrygiam incolentes, Paschæ diem festum mutavere. Id porro exponam, ubi primum dixero, quamobrem Phryges et Paphlagones Ecclesiæ eorum tam firmiter retineant hujusmodi sanctiones. Novatus presbyter propterea ab ecclesia Romana discessit, quod Cornelius episcopus eos ad communionem admiserat, qui in persecutione ab imperatore Decio excitata, diis sacrificaverant. Hanc ipsam ob causam segregatus, et a consentientibus sibi episcopis ad episcopatum elevatus, omnibus ubique Ecclesiis scripsit, ne ad mysteria percipienda eos qui sacrificassent admitterent : sed ipsos quidem ad poenitentiam collarentur, Deo autem veniae concessionem permitterent, qui solus facultatem haberet et posset

(1) Socr. lib. iv, cap. 28.

(2) Hæc ex Socr. excerpta, quem Novatianæ hæresis sectatorem Nicophorus esse censuit.

Anoxas remittere. Ejusmodi litteras in provinciis degentes homines cum accepissent, sententiam earum et judicium ad mores suos accommodabant. Ut epim ille significavit, non admittendos esse ad mysteria, qui post baptismum peccatum in mortem admisissent : aliis quidem acerba et immanis canonis hujusmodi visa est esse sententia, alii autem, quod justum et ad vitam moresque corrigendos accommodatum esse censerent decretum, suscepere (²). De quo cum per quæstionem ambigeretur, aliae Cornelii episcopi supervenere litteræ, gratiam delicti etiam illis annuntiantes, qui post baptismum peccassent. Ad hunc modum cum utrique contraria inter se per epistolas scribebant, et quæ dicebant divinarum Litterarum oraculis obfirmarent, pro moribus quisque suis eam comprobabat sententiam, ad quam antea etiam inclinatus magis fuerat. Qui enim delinquere et peccare libenter soliti erant, ejuscemodi venie concessione tum accepta, per reliquum deinde vitæ tempus ea in delictis omnibus utebantur. Gens porro Phrygum populis aliis temperantior moderatiorque esse videtur. Perraro enim Phrygæ jurant. Et iracundia quidem apud Scythas et Thraces dominatur : libidini et concupiscentiæ Orientales populi magis inserviunt : Paphlagonum autem et Phrygum gens ad neutrum rerum istarum propensa est. Neque enim ludi Circenses neque spectacula nunc apud eos exhibentur. Quapropter illi atque item alii ejusdem sententiaz mihi magis inclinare videntur ad ea quæ a Novato præscripta sunt. Præcipuum namque apud illos tanquam piaculum et abominatio est fornicatio. Et sane Phryges et Paphlagones moderate magis, quam alias quascunque hæreses, vivere videmus. Eamdem causam esse opinor eis etiam qui in occidentalibus partibus habitant, et Novati decreto parent. Porro Novatus etiamsi propter exactius vitæ genus suam sibi sectam instituit, non ille tamen quidquam de Paschæ festo die mutavit. Semper namque, sicuti Occidentales partes facere solite erant, et ipse Pascha celebravit. Pascha autem illæ semper agunt jam inde ab initio, ex quo Christiani sunt facti, post æquinoctium. Hic postmodum sub Valeriano principe, qui persecutionem adversus Christianos concitaverat, martyrio vitam finiit. Qui vero ejus nomine in Phrygia censentur, ab institutis et communione ejus cum sibi ipsis indulgentes degenerassent, hoc tempore paschale quoque festum mutarunt. Concilio enim in Pazo vico, ubi Sangaris annis **130** fontes sunt, coacto, pauci quidam et obscuri per Phrygiam Novatianorum episcopi statuerunt, Judæorum azyma observanda et cum eis Pascha celebrandum esse. Hæc sibi renuntiata esse Socrates (qui hoc loco non abhorrente se a Novatianorum institutis palam præ se fert) a sene quodam

scribit (1), qui se presbyteri alium fuisse dixit, A est non incelebris) episcopi, a quibus tum maxime quoenum Synodo ei interfuerit. Cum quidem eo non convenerint vel Agelius Constantinopoli Novatianorum episcopus, vel Maximus Nicæus, vel etiam Nicomediae aut Cotyæi (2) (urbs ea Phrygiæ

Novatianorum religio est administrata. Hæc sic tum acta. Postea vero Novatianorum ecclesia proprie cam synodum in partes discessit : sicuti suo loco dicemus.

CAPUT XV.

Ως. Εὐδοξίου τοῦ Κορσακτιουπόλεως τελευτήσαρτος, οἱ Ἀριανοὶ Δημοφιλοὶ προεβάτοι· οἱ δὲ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας Εὐδριποί, Εὐσταθίου τοῦ Ἀριοχελας τούτοις χειροτονήσαρτος· καὶ δοσα ἐπὶ τούτοις συνέθη.

Ut Eudoxio Constantinopolitano episcopo mortuo, Ariani Demophilum, Catholici autem Evagrium, Eustathio Antiocheno episcopo hunc ordinante elegerint : et quæ his acciderint.

Sed ut historiam persequamur (3), eo unde digressi sumus, revertendum nobis est. Imperator Valens Constantinopoli solvens, Antiochiam ad B Orontem adire properavit. Et cum Nicomediam pervenisset (4), ibi bac de causa restitit. Eudoxius Arianae sectæ episcopus statim post discessum imperatoris Constantinopoli vita defunctus fuerat, consulatu Valentini et Valentis tertio, cum quidem clavum Ecclesiæ Constantinopolitanæ annis undecim texisset. Ejus in locum Ariani surrogarunt Demophilum quemdam. Professores autem ὄμοιος, consubstantialis, commodum se tempus, ut sedem episcopalem recuperarent, nactos esse rati, Evagrium sua factionis presbyterum episcopum designarunt. Cui manus imposuit Eustathius, episcopus aliquando Antiochenus, qui a Joviniano quidem ab exsilio non ita pridem fuerat

revocatus, tum autem Constantinopoli privatus latebat, ut sua saltem præsentia ὄμοιος, consubstantialis, professores confirmaret. Ita factum, ut Arlani persecutionem aduersus nostros renoverent. Ea res posquam est ad principem delata, veritus ille ne seditione et tumultu civitas turbaretur, militarem manum Nicomedia Constantinopolim misit, cum mandato ejusmodi, ut simul et ordinator et ordinatus comprehendenderetur, atque alius alio exsulatum mitteretur. Eustathius igitur Dizyam (5), quod Thraciæ oppidum est, Evagrius in locum alium deportatus est. Proinde Ariani, quod plerique omnes in rebus secundis faciunt, magis magisque effterari, orthodoxos et recte sentientes admodum vexare, cædere, contumeliis afficere, in vincula conjicere, pecuniis etiam spoliare, intoleranda omnia aduersus eos facere.

CAPUT XVI.

Περὶ τῆς ὡμοτητὸς τῶν Ἀρειανῶν, καὶ ὡς Ὁνάλης κατὰ τὸν Ἀστακηνὸν τῆς Νικομηδεῖας κώλιον ὅρθοντα ἐκκλησιαστικὸν ἐπι μεσῆς θαλάσσης σὺν τῷ κώλῳ πυρὶ παρεῖλαστο.

De crudelitate Arianorum, et ut Valens circa Astacenam Nicomedie portam octoginta ecclesiasticos viros una cum navigio in medio mari igni combusserit.

131 Porro cum nostris dura hæc et gravia es-
sent, ad principem precatores misere, si quo modo
fiueni ærumnae ejus obtinere possent. Cæterum illi
opinione sua plurimum sunt falsi, ut qui justitiam
se ab injusto impetraturos esse speraverint. Cum
namque dilecti ex ecclesiastico ordine octoginta
viri, quibus præfuit Urbasus, Theodorus, et Me-
nedemus, Nicomediam venissent, preces impera-
tori obtulissent, et de vi tanta quiritali essent,
indignatus ille, in præsentia quidem iram pressit :
deinde autem clam Modesto præfecto præcepit, ut
comprehensos eos necaret. Supplici ejus modus,
quia novus et insolens prorsus fuit, posteritatis
memoriae est mandatus. Præfectus, si viros reli-
giosos, qui nihil commisissent, propalam perime-

C ret, ne seditio in vulgo oriretur, veritus est :
quapropter eos se in exsillum missurum esse
assimulavit (6). In qua illi sententia magnis animis
aqueverere. Ille navim eos, veluti solum exsiliis
causa versuros consendere jussit, et nautis pra-
cepit, ut in medio mari navem incenderent, ut
cum eo modo illi interiasset, sepulcri cura car-
rent. Ventum est in sinum medium, qui Astace-
nus vocatur : ibi nautæ imperata fecerant. Nam
ipsi scapha, quæ navem sequebatur, conseensa,
navigium (7) in quo viri illi vehebantur, incende-
runt. Vehementius tum subsolanus ventus flabat,
et proinde navis eo citius flammam concepit. Du-
ravit ea usque ad locum Bithyniæ, qui Dacidizus
nuncupatur, ibique una cum piis illis hominibus

(1) Sozom. lib. vi, cap. 24.

(2) Socr. habet Cotyanii. Legendum ex Suida, Cotyæi.

(3) Socrat. lib. iv, cap. 14 et 15.

(4) Sozom. lib. vi, cap. 13.

(5) Binya arx regum Thraciæ, a Terei nefasto
crimine iavisa hirundinibus. Plin. lib. iv, cap. 11.

(6) Constantinopoli autem Ariani plures pios
catholicosque presbyteros navi, in qua nulluni

D erat instrumentum naticum, imposuerunt, eamque
pelago, ventis undique temere ferendam commis-
erunt. Deinde populares quosdam suos in navigio
alio submisere, qui ignem illi injicerent. Sic
saucti illi viri cum igne et aqua conflictantes,
postremo in mari submersi, martyrii coronant
recepérunt. (Theodor. iv, cap. 24.)

(7) Socrates navale esse dicit.

in littore est absumpta. Sed enim factum tam truculentum vindicta est prosecuta. Fames siquidem repente tanta est in Phrygia orta, ut necessario

A incolae patriam (1) relinquenter, et Constantinopolim se atque ad alias diversas provincias conserrent.

CAPUT XVII.

Περὶ βίου καὶ ἀγωγῆς καὶ παιδείας καὶ συμψυχίας τοῦ μετάλου Βασιλεὸν καὶ Γρηγόριου τοῦ Θεολόγου· καὶ διὰ τὴν λεπτικὴν καθέδραν ἀριθμησαρ.

De vita, institutione, studiis, et intima amicitia magni Basili et Gregorii Theologi: et ut ad sacerdotalem sedem sint proiecti.

Cum vero multa nobis de Basilio Magno et Gregorio Theologo dicenda sint, operæ pretium facturum me esse putavi, si pauca quædam de arcuissima, quæ tantis viris inter se fuit amicitia et conjunctione, præmitterem. Quod sane non rectius certiusque fecero, quam si Gregorii ipsius ea de re verba protulero, quæ in ea oratione sunt, quam is de Basilio funebrem conscripsit. Tempore, inquit, procedente, ubi alter alteri mutuum amorem (factum id Athenis, ubi simul eterque litteris operam navavit) indicavit, affectionemque eam philosophiæ gratia conceptam esse constitutum alter alteri factus est omnia. Sub uno viximus tecto contubernales, et arcia inter nos devinctæ conjunctione idem spectavimus: et alter alteri animum flagrantem et constantem præstítit. Corporum namque necessitudo, quoniam rerum fluxarum est, haud aliter quam verni flores, interit. Neque enim, materia igne consumpta, flamma durat, sed una cum re cremata evanescit: neque charitas, ubi somnis ardor emareuit, consistit. Divinus autem et pudicus amor, quandoquidem rei firmæ et stabilis est, propterea solet esse constantior. Et quanto magis amantes rei desideratæ pulchritudinem considerant, tanto inter se conjunguntur magis. Hæc amicitiae nostræ lex erat. Atque cum ad hunc modum inter nos animati essemus, et tales firmo thalamo, ut Pindarus inquit, aureas columnas substruxisset, ita deinceps processimus, Deo simul et desiderio mutuo opitulatoribus usi. Sed quonodo sine lacrimis necessitudiniæ tantæ recorder? Eadem erat nobis rei invidiosissimæ, doctrinæ scilicet, spes propensa. Sed invidia **132** absuit, æmulatio autem utrumque exercuit: et certamen nobis erat, non uter nostrum primas ferret, verum ut alteri eas concederet. Alter enim alterius laudem et gloriam pro sua habebat. Et in utroque visa est anima una duo circumferre corpora. Quod si credendum non est diceribus, omnia in omnibus esse sita: at nobis id salem credatur, alterum in altero situm fuisse, et alterum ab altero pependisse. Utrique opus unum propositum fuit, virtus ipsa, et ut vitam omnem ad spem futuram dirigeremus, et prius inde animo transferremur quam corpore excederemus: ad quod spectantes, vitam et actionem omne nostrum ita instituimus, ut nos man-

datum divinum duceret, et alter alterum ad virtutem acueret atque excitaret. Et si non insolens hoc verbum esset, regulam et amissim, quibus quæ recta sunt, quæve minus, explorantur, alterum alteri fuisse dicerem. Sodalib[us] nos coniunximus non impudicissimis, sed modestissimis: non contentiosissimis, sed pacificis maxime, et quibuscum esse utilissimis est, quod sciremus, facilius vitia contagione contrahi, quam virtutem cum aliis communicari. Quandoquidem et morbus in alios citius, quam valetudo transfertur. Disciplinas non jucundissimas magis quam honestissimas consecrati sumus. Nam per eas vel ad virtutem, vel ad vitia effinguntur adolescentes. Duae autem nobis erant notæ viæ: altera prior et honestior, altera posterior, et non ejusdem momenti: illa ad sacra templa, et qui in eis sunt doctores, hæc ad profanos magistros ducens. Reliquas insistere eis volentibus reliquimus, videlicet dies festos, theatra, spectacula, conventus publicos, C convicia. Nihil enim admirandum et præclarum esse duco, quod ad virtutem non conducat, neque eos qui studio ejus tenentur, meliores reddat. Atque aliis quidem alia sunt, vel a patre accepta, vel domo ex quotidianis studiis et actionibus reportata cognomina: nobis vero ingens inomontum fuit et nomen, ut Christiani et essemus et nominaremur. Athenæ equideum alii non parum, quantum ad animos pertinet, nocent. Nam id non frustra pii opinantur, quod plus ille quam reliqua Græcia idolis abundant. Et profecto difficile est, non simul aliquem transversum rapi ab illorum laudatoribus et patronis. Nobis vero qui animis probe munitis atque instructi essemus, nullum ab illis obvenit detrimentum. Quin e diverso potius, quod quidem dictu mirabile est, ea ex re magis etiam in fide sumus confirmati, propterea quod errorem et impuritatem eorum cognoverimus: ibi dæmones despicientes ubi dæmones sunt in adoratione. Et si quis est aut creditur esse fluvius, qui per salsuginem amaram maris dulcedinem suam retinens fuit: aut animans aliqua, quæ in igne, a quo omnia consumantur, subsilit: id nos inter æquales omnes profecto fuimus. Et quod pulcherrimum est, sodalitas quædam nobiscum non ignobilis fuit, quæ ab illo tanquam duce instituebatur atque regebat, eisdem nobiscum præterea cum opus sit, Euxino Ponto ingens frumenti copia eo subvehatur. (L.b. iv, cap. 16.)

(1) Constantinopolim Socrates scribit frequissimam multitudinem aere, propterea quod mare ei omne genus commeatus suppediet: et

studiis gaudens. Quanvis pedites, juxta Lydium A currum, illius scilicet cursum et morem curreremus. Unde celebritas quædam nobis contigit apud magistros et commilitones nostros, præterea vero in Græcia omni, apud eos maxime qui in ea præcipue clari sunt. Quin jam fama quoque nominis nostri ultra Græcia fnes, sicuti hoc multorum sermone ferebatur, processit. Tanta namque præceptorum nostrorum, quanta Athenarum, et tanta nostra, quanta præceptorum laus fuit. Alique adeo per amicorum insigne, sicuti fuimus, ita et habiti sumus: ut nihil simile apud Græcos haberent vel Orestes et Pylades, vel Molionidæ, Homerici carminis miraculum (1). » Hæc Gregorius de sua et Basilii disciplina et amicitia, quam etiam cum scripta pleraque, tum epistolæ eorum magis declarant. Hos sane viros si quis inter se conferre, vitamque, mores et virtutem eorum exponere velit, alterum alteri præferre addubitat. Fuit enim inter eos, et vitæ sanctioris, et profanæ simul sacræque doctrinæ concertatio. Nam adolescentes adhuc, Athenis Himerii et Prohæresii, qui tum inter sophistas præcipui erant, deinde etiam Antiochia in Syria Libanii auditores et discipuli artem rhetoricas summe perdidicerunt. Et cum, quod ad philosophiæ studia valde appositi essent, quidam eos ad ludos aperiendos, et sophisticam vitam complectendam, alii autem ad causas in foro agendas cohortarentur, studio atroque contemptio, solitariam sunt vitam secuti. C

Ὅτερον, συνδρομῇ πολλῶν ἱερέων τῆς ἁκείσας ἐκκλησίας τὴν ἐπισκοπήν ἐπετράπη. Εἰ μὴ γάρ αὐτὸν ἡ Θεία χάρις ἀκείνου παραβάλλει ἐκίνει, μήτ' ἐπισκόπου μήτ' ἐκκλησίας οὖσῃς, πάντων δὲ ἐλαυνομένων, ἐκινέντες σχέδιον μηκέτ' είναι τῇ Κωνσταντίνῳ τὸ τῇ ἐν Ναζαρὲ πίστεως δόγμα. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου καὶ αὐτις κατὰ χώραν ἐροῦμεν· τὸ δέ γε νῦν περὶ Βασιλείου διέξειμι.

ΚΕΦΑΛ. ΙΗ'.

‘Ως μετά Εὐσέβιον Βασιλείος τὴν Καλαποκῶν ἐπετράπη· καὶ περὶ τῆς πρὸς Οὐδαίαν παρῆστας αὐτοῦ.

Διαφορά τις συνέδη τῷ πρὸ τοῦ Βασιλείου τῆς ἐκκλησίας καθηγεμονίᾳ Εὔσεβιῷ, ἐτι ἐν διακόνοις τελοῦντος. Ἡν δὲ ὁ Εὔσεβιος καὶ τάλλα μὲν ἐπιστεῦθε; δὲ ἀνήρ, καὶ τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας κινδύνοις; μάλιστα διαπρέψας, ὡς δὲ τότε ἐδείξει διωγμός. Τῆς οὖν διαφορᾶς γενομένης, Βασιλείος; μὲν ἐπὶ τὸν Πόντον ἦγεται, καὶ τοῖς ἀκείσας φιλοσόφως ζῶσι συνήν· δὲ τῶν Καισαρέων δῆμος, καὶ μᾶλλον δσοι τοῦ πλήθους ἡσαν σοφώτεροι, δι' ὑπονοίας είχον Εὔσεβιον, καὶ ἀποιτεῖν τε αὐτὸν ἐδουλεύοντο, καὶ κατ' ίδιαν χωρισθέντες, τὰς συναγωγάς δῆτα ποιεῖσθαι. διτιος ἔγεγόνει ἀνδρὶ τοσούτῳ τὴν ἀρετὴν καὶ βιοὺν λέγειν ὑπὲρ ἄπαντας εὐδοκίμων, καὶ ταῦτα στίφους τοσούτων αἱρετικῶν περιθέντος. Ο μὲν οὖν Βασιλείος,

D gubernator fuit, dissidium quoddam cum Basilio etiamnum diacono intercessit. Fuit autem Eusebius

cum aliis in rebus vir magnus, tum certaminibus et periculis pro pietate subeundis maxime spectatus. Id quod ejus temporis persecutio declaravit. Dissidium autem cum eis intercessisset, Basilius in Pontum secessit, atque ibi cum monachis philosophice viventibus fuit. Plebs autem Cæsariensis, atque in primis qui ea erant cordatores, quod Eusebium suspectum habebant, quasi fugæ causa esset viri tanti, qui virtute et moribus et eloquentia omnibus aliis clarior esset, eo præcipue tempore quo hæreticorum ingens multitudo circumseursa-

CAPUT XVIII.

Ut post Eusebium Basilio Ecclesia Cappadocum sit commissa: et de insigni ejus adversus Valentem dicendi libertate.

(1) Sozom. cod. cap. 14. Socrat. cod. cap. 26.

ret, consilium ejus relinquendi et seorsim con-
ventus sibi suos agendi cepere. **134** Atque ita
quidem Basilius, ne, quantum in eo situm
erat, Ecclesiam plurimis tumultibus ab eis qui
aliena sentiebant, conturbatam amplius afflige-
ret, quietam in Ponticis monasteriis agebat
vitam. Valens autem, et quæ cum eo erat sacra
cohors (semper enim illum incitantes episcopi
Ariani sequebantur) opportunum se tempus na-
ctos esse dicentes, ut in Cappadocum Cæsarea
quod vellent persicerent, propterea quod Basi-
lius secessisset, et populus Eusebii odio ad dis-
cessionem spectaret, Nicomedia profecti Cæsaream,
tanquam et hanc eversuri, venerunt: atque ibi
quæ soliti fuerant, peragere sunt conati, videlicet
ut recta sentientes ecclesiis exigerent, easque
Arianis traderent. Cæterum consilium id frustra
fuit. Quamprimum enim hos Cæsaream pervenisse
nuntiatum est, Basilius monasticis in Ponto scholis
vale dicto, Cæsaream et ipse redit, et Eusebio
rebus omnibus aliis posthabitis conciliatur. Quo
quidem facto animi sui benevolentiam maxime
ostendit. Et quod in tempore magno iudicio omnia
cum ratione egit, disputationibusque opportune est
ut usus, examen hereticorum ingens repulit, et ec-
clesiae temporibus durissimis profuit. Valens,
postquam ei conatus non successit, una cum epi-
scopis suis Antiochiam concessit (1): atque inde
aliquanto post in Cappadociam reversus, Basilius,
post Eusebii mortem ecclesiæ administrantem inve-
nit: quem cum exigere vellet, cœlitus ea in re est im-
peditus. Atenim nihilominus leonem statim se
larva et terriculamento exterriturum esse credens,
ad præfecti tribunal eum misit (2). Ibi præfectus
assistens eum interrogat, quanam de causa reli-
gionem imperatoris non complecteretur. Atque
ille: Quod hoc sic Deus non præcepit, inquit. Et
insuper imperatoris errorem reprehendit, atque
ēmouūtōn, consubstantiale, defendit. Ubi vero ille
mortem ei minatus est, Basilius gratiam se illi eo
nomine habere dixit, quippe qui discedere ex tali
rerum statu non gravata cuperet. Et cum præfectus
amplius eam rem deliberare juberet, Basilius,
Ego quidem, inquit, et hodie et cras idem futurus
sum. Utinam vero tu te ipsum non mutasses. Creatura
cñim cum sim, creaturam adorare, Deumque esse
prosterni, in animum non inducam meum. Sed neque
religiōni vestræ me aggregari sustinebo. Tametsi
enim vos clarissimi et non minima orbis pars esse exi-
stimamini, **135** metamen minime decet hominibus
gratificari, et propterea fidem in Deum parvi pendere:
quam ego mediustidius proditurus non sum, etiam si
mihi bonorum publicationem, et exsilium, et aliud
quidquam gravium ærumnarum, mortemque adeo ip-
sam mineris. Nihil enim rerum talium mœrorem mihi
asseire potest. Quod si facultates meas expetis, pan-

A ἦντα μὴ τὸ ἐφ' ἔσυτῷ τὴν ἐκκλησίαν ἀπιτρέψῃ.
πλείστοις θορύβοις παρὰ τῶν ἀτεροδόξων κυματιο-
μένην, τοῖς κατὰ Πόντον φροντιστηρίοις ἐνέβαλεν ἡ-
συχῇ διαζῶν, Οὐάλης δὲ καὶ δι περὶ αὐτὸν ἱερὸς στρα-
τὸς (δεὶ γὰρ ἐκεῖνῳ συνῆσαν διερθίζοντες) καιρὸν
ἔχειν εἰπόντες καὶ ἐν τῇ Καππαδοκῶν ἀνύσαι τὸ
σπουδαζόμενον, τὸ τε ἀπόδημον εἶναι Βασιλείου, καὶ
τὸ διὰ μίσους ἀγεσθαι τῷ λαῷ τὸν Εὔσεβιον καὶ εἰς
ῥῆξιν ὄρθην, ἐκ τῆς Νικομηδείας ἀπάραντες, ὡς καὶ
ταῦτην καταστρεψόμενοι, τῇ Καισαρέων προσέβαλον,
καὶ τὰ εἰωθότα ποιεὶν ἐπεγέρουν· ἐκβάλλειν μὲν
τῶν ἐκκλησιῶν τοὺς ὄρθροφοντας, τοῖς δὲ ἐξ Ἀρέου
τρύπας διδόναι. "Χιστα δ' αὐτοῖς μετὰ σκοπὸν ἀπ-
ένη τὸ βουλευόμενον· δῆμα γὰρ ἡγγέλλετο τούτους
ἐπὶ Καισαρίας ἐλαύνειν, καὶ Βασιλεῖος τὰς ἐν Πόν-
τῳ διατριβὰς χαίρειν εἰπὼν, ἐπὶ τὴν Καισαρέων
ἡκεῖ· καὶ πάντα θέμενος ἐν δευτέρῳ, σπένδεται Εύ-
σεβίῳ, καὶ ἐν τοῖς μάλιστα τὸ εὐνοϊκὸν ἀπε-
κρούσατο σμῆνος· καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ μέγιστα
τηνικαῦτα ἐπέμυνεν. Οὐάλης δὲ ἀποτυχών τῆς; σπου-
δῆς, σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἵεροντιν ἐπὶ τῆς Ἀντιόχου
ἐχώρετ. Μετὰ δὲ τινα χρόνον ἐκεῖθεν ἀνθις εἰς Καπ-
παδοκίαν γενόμενος, εὑρίσκεται Βασιλείου μετὰ τὴν
Εὔσεβιον τελευτὴν τὰς ἐκκλησίας ἀπιτραπέντα. Καὶ
δὴ βουλευόμενος αὐτὸν ἐξελάσαι, δινωθεν ἀπέσχετο
τῆς ἐπιδουλῆς. "Ομῶς δ' οὖν εὐθὺς μορμολυκεῖος
τὸν Λέοντα οἴλμενος· ἐκφοβεῖν, εἰς τὸ τῶν ὑπάρχων
ἐπεμπε δικαστήριον. Ο δὲ ὑπαρχος παραστησάμε-
νος, πεῦσιν προσῆγεν διου χάριν, μὴ τὰ βασιλέως;
θρησκεύειν αἰρεῖται· τὸν δὲ ἀποκρίνασθαι, διτικερ
μή κελεύειν οὕτω Θεόν. Καὶ προσῆγε τὰς μέρμεις
καὶ τὸ δροσούσιον συνεκρότει. "Ως δὲ θάνατον αὐτῷ
διηπελεῖ, καὶ χάριν ἔλεγον ἔχειν ἀπαλλάξειν ἥρ-
μένῳ τῶν ὅδων. Εἰς σκέψιν δὲ τοῦ ὑπάρχου θεναιτὴν
λόγον προτρεπομένου, τὸν Βασιλείον φάναι· Ἐγὼ
μὲν καὶ σῆμερον καὶ τῇ ὑπεραλιξ διάτος έσομαι·
εἴποι δὲ σὺ σαυτὸν μὴ ἐνήλαττες· κτίσμα γὰρ ὁν,
οὐκ ἀν κτίσματι προσκυνεῖν ἐλοιμην καὶ Θεόν εἶναι
δυολογεῖν. "Ἀλλ' οὐδὲ διμένιν κοινωνεῖν τῆς θρησκείας
ἀνέξομαι. Εἰ γὰρ καὶ τῶν λίαν ἀπισήμων δμαῖς, καὶ
οὐκ ἐλαχιστῆς ἡγεῖσθε μοίρας τῆς τῆς, ἀλλ' οὐχ
έμοις χαρίζεσθαι προσῆκον ἀνθρώποις, τῆς δὲ εἰς
τὸ Θεῖον πίστεως διὰ ταῦτα ὀλιγωρεῖν· οὐκ οὐκ ἐν
προδοίην, καὶ δημευσιν, καὶ ὑπερορίαν, καὶ διὰ το-
τῶν δεινῶν, καὶ θάνατον αὐτὸν ἀπειλῆς· οὐδέν με
γάρ τι τούτων ἀνέδιν ἔχει. Εἰ δὲ τὴν ἡμήν περιουσίαν
ζητεῖς, ράχια ταῦτα τρίχινα καὶ βιθίλια δλίγα, οἵτι-
ς ἐγὼ καλλωπιζομαι, εἰ τούτων σοι ἔρως, ἀπόδανε. Εἰ
δὲ καὶ ὑπερόριον βούλει ποιεῖν, ξειτιμος. Πῶ; δὲ έσο-
μαι δεὶ τὴν γῆν παροδεύων, καὶ πρὸς διλῆγην χύρων
σφιδρῶς ἐπειγόμενος; Τὸ δὲ σῶμα μετὰ τὴν πρώ-
την πληγὴν, αἰσθήσεως ἀμοιρῆσαν, καὶ βασάνων
κρείττον εῖσαι πάντων. Ταῦτα καὶ τοιαῦθ' ἔτερα
παρῆγιασαμένου, καταπλαγεῖς ὑπερχος τὴν σύνεσιν

Antiochiam evocatum, ibi comparuisse, et causa:n
dixisse scribit. Lib. iv, cap. 26.

(1) Ad episcopatum eum, multorum episcopo-
rum suffragis est electus. (Socrat.)

(2) Socrates, Basilius ab imperatore Cæsarea

τῶν ἀνδρῶν, δρομαῖος τῷ βασιλεῖ προσώπῳ ἀνήγγειλεν οὐκέτι οὐδὲν στερῆτερος δ ἀνήρ· καὶ ή προφανῶς κολάζειν, η μηδεμῶς οἰσθαι ταῖς ἀπειλαῖς; πειθῆνται σχεῖν. Οὐ δέ τέως ἡρέμει· τῆς δ' ἡμέρας τῶν Θεοφανίων ἐνισταμένης σὺν τῇ περὶ αὐτὸν φαντασίᾳ τῇ ἐκκλησίᾳ παραγενόμενος, δῶράτε τῇ θεᾷ τραπέζῃ προσήνεγκε· καὶ τῷ πολλῷ τῆς εὐταξίας καταπλαγεῖς, παρατραπεῖς, μικροῦ ἀν εἰς τοῦνδαφος ἔρδιπτο, εἰ μή τις τῶν ἐκ τοῦ βῆματος δραξάμενος τοῦ χιτῶνος, τὸν βασιλέα πεσεῖν ἐπειγόμενον, ἀνεκτήσατο. Ἐπει δέ καὶ εἰς λόγους ἡκε τάνδρι, ἐτι μᾶλλον ἔθαύμασε τῆς τε σοφίας καὶ τοῦ περὶ τὸ λεπτόθαι καὶ ἐκκλησίας εἰν, καὶ εὐταξίας κόσμου τὸν μέγαν. Οὐχ εἰς μικρὸν δὲ ταῖς τῶν ἑναντίων διαβολαῖς; ἐδόκει τὸ περορίαν αὐτὸν κατοικεῖν. Ἐπει δέ ἡ νῦν παρῆν, καὶ δίφρος ηύτρεπτο, ἐκκρινῆς προσθάλλει νύσσος; τῷ τοῦ βασιλέως παιδὶ, Ὅ Γαλάτης ἦν νομα. Ἐπει τέσσον δ' ἡ Ισχυρά τε ἡ νύσσος καὶ σφαλερά, ὡς ἀπαγορεύειν ἐκείνῳ τὸ ζῆν, οἱ θεραπεύειν ἡσαν μάλιστα δόκιμοι. Οὐάλης δὲ ἀφόρητον ἡγούμενος τὸ πραχθὲν, κατὰ τοῦ ἐδάφους ἔρδιπτετο, πρὸ τοῦ πατέος ἥρημένος; Θινεῖν, καὶ ἀνήκειται ἐπένθει τὸν παιδα. Δορκίνια δὲ ἡ βασιλίσσα καὶ αὐτῇ κείρονα πάσχουσα, δεῖμασιν ἐλεγει φοβεροῖς νυκτῶς ἐμπεσεῖν καὶ πάσχειν ταῦτα διὰ τὴν πρὸς τὸν ἐπισκοπὸν διετείνετο θεριν. Καὶ αὐτίκα τὸν Βασιλείον τοῖς οἰκείοις ἐπέτρεπε μεταστέλλεσθαι, καὶ τῷ κειμένῳ δια γε δυνατὰ βοηθεῖν· παρητεῖτο γάρ αὐτὸς περὶ τούτου κελεύειν ἑναγκός περιυδρισμένῳ. Οὐ δέ παρῆν, καὶ δι παῖς ῥῶν ξεσχε. Πείραν δ' ὀλας εἰσάγων, διεμηνύετο, « Εἰ ἀληθῆ, λέγων, ἂν σὸν δοξάζεις περὶ Θεοῦ, εὐχήν περίττε, καὶ δυστώπει Θεὸν, ίνα μοι ὁ παῖς μή ἀπόληται. Ἀλλ' εἰ πιστεύεις, Ιεφα Βασιλείος, ὥσπερ ἐγώ, καὶ τὴν νόσον τῶν ἐκκλησιῶν ἀποξέσεις, πάντως που ζήσεται σοι ὁ παῖς. » Τοῦ δὲ συνθεμένου καὶ ἀλλως πράξιντος, ὁ παῖς τοῦ βιοῦ ἀπήλαττετο. Ισχυρίζοντο δ' ἀπαντεῖς, ὡς οὐκ ἀπολώλει, εἰ μή τοὺς ἐπεροδύζοντας καλέσας, σύναμα Βασιλείῳ εὑνέκαθα: ὑπὲρ τοῦ παιδὸς παρηγγύα· οἷς καὶ βαπτίζειν μᾶλλον τὸν πειδα προστέρεπτο. Βασιλεὺς δὲ τὸν ἄνδρα δι' αἰδοῦς ἄγων, χωρὶς τὰ κάλλιστα ὡν εἰχεν αὐτόθι, τοῖς αὐτοῦ ἔνωσιν ἀπέχαριζε· ἀλλὰ πάλιν ὑπὸ τῶν συνήθων πολιορκούμενος δικρατῶν, αὖθις τὸν διστὸν μετεστέλλετο· καὶ τῆς τῶν ἑναντίων μερίδος γενέσθαι παρήνει. Μές δὲ τὸν ἀδάμαντα πείθειν σύδαμας· εἰχεν, εἰς ἔνορίαν ἀπάγειν ἐκέλευε. Καὶ διὰ τῆς ἐκκρίσιας χάρτης ἄγράφετο· τῇ χειρὶ δὲ τούτου πειραθεῖς βεβαιώσαι, οὐδὲν τῶν στοιχείων γράψαι δεδύνητο. Οὐ γάρ κάλαμος εὐθὺς συνετρίβη. Ἐπει δέ καὶ διεύτερος καὶ ὁ τρίτος ὡς τὸ εἰκός εὐθυνούμενος ἐπίσης τῷ πρώτῳ ἐπισχον· Εἰς δέ τὸ δυστεῖδες γραμματεῖν ἐκείνῳ βεβαοῦν ἐπειράτου, σελεῖαι μὲν αὐτῷ ἡ χειρὶ παραδόξως. Τρόμος δ' ἀσχετος αὐτὴν δεδίχθετο. Ἐντεῦθεν δὲ κατατεισθεὶς τὴν ψυχὴν, καὶ

A nos hosce et cilicia, atque libros paucos qui in mundo meo sunt, si hos, inquam, adamasti, recipe. Sin ut exsiliī causa solum vertam mavis, paratus ad id sum. Exsul vero quomodo ero, qui semper terram quasi peregrinus pererro, et ad regionem aliam vehementer aspiro? Corpus porro hoc, vel post primam plagam, sensus omnino expers, et cruciatibus superius prorsus futurum est. Hæc atque his similia alia cum liberrime Basilius dixisset, consternatus ad viri prudentiam præfectus, celeriter ad imperatorem accurrit, eidemque, Basiliūm constantiorem esse, quam ut a sententia sua suasione deducatur, reuuntiat: quapropter aut propalam in eum animadverteret, aut persuaderi minis illum posse, existimare desineret. B Imperator tum quidem quievit. Cum autem Epiphaniorum festus dies adesset, cum universa quam secum habebat, inani et splendida pompa in ecclesiam venit, et munus suum (3) ad sacram mensam attulit: atque ibi quod omnia in uno ordine gererentur, ad stuporem delapsus et totus mutatus, in solum concidisset, nisi quidam ex ordine sacerdotali, tunica correpta imperatorem jam ruentein retinuisse. Ubi vero sermonem quoque cum viro contulit, magis etiam sapientiam, sacrisque obeuidis et concionibus atque conventibus peragendis dexteritatem, nec non rerum omnium ordinem pulcherrimum admiratus est. Sedenim postea brevi adversariorum calumniis permotus, in exsilio eum mittere constituit. Et jam nox aderat, et currus præparabatur, cum derepente morbus imperatoris filium, cui Gallo nomen erat, invadit. Tam vehemens autem et periculosus is erat, ut qui puerum curabant medici insignes, de vita ejus desperarent. Valens easum eum impatientissime ferens, in solo volvitur, pro filii salute mortem sibi ipsi optat, et insolabiliter luget. Dominica quoque imperatoris conjux graviter affligitur, et horrendis noctu favoribus territam, atque id propter eam quæ episcopo illata esset injuriam, passam se esse confirmat. 136 Proinde Basiliūm statim per suos accersit: eumque, ut jacentem puerum, quod posset, adjuvaret, rogat. Ipse namque imperator, propter recentem etiamnum ei factam injuriam, quidquam ab eo petero verebatur. Basilius adest, et puer meliuscule habet. Imperator nihilominus periculum facturus, ad illum: « Si vera, inquit, sunt quæ de Deo doces. precare, et Deum exora, ne mihi filius intereat. » At ille: « Si idem quod ego credis, morbumque grassantem ab ecclesiis dispellere constituis, omnino puer convalescat. » Cæterum cum Valens id se facturum reciperet, et aliter tamen faceret, puer e vita excessit. Omnes autem asseverarunt, non peritum

(1) Munus offertorium: quod αὐτουργής, hoc est, sua ipse manu obtulit. (Greg. Naz.)

(2) Cum autem id non auctoriter imperator: Basilius, *De puro*, inquit, *voluntas Domini fiet*. (Socr.)

(3) Affuit isti colloquio Demosthenes quidam, imperatoris obsonator, qui orbis universi doctorem carpens, barbare loquebatur. At Basilius subridens, Εθεασάμεθι, inquit, καὶ Δημοσθένη ἀράμυκαν, hoc est, En Demosthenem quoque

fuisse puerum, nisi imperator eis qui aliena sentiebant, evocatis, precarū eos una cum Basilio pro pueri salute iussisset: quos etiam ut puerum bariżarent, est exhortatus. Imperator porro virum veneratione prosequens, prædia quæ ibi habuit pulcherrima, xenonibus seu hospitalibus ejus dominibus donavit. Sed rursum a familiaribus expugnatus, virum sanctum ad se accivit, et ut se adversariorum factioni adjungeret, bortatus est. Postquam autem adamantem permovere suasione non potuit, exsulare eum iussit. Et jam exsiliī libellus scriptus erat: quem ubi manu sua Valens roborare est conatus, litteram nullam exarare potuit; calamitus namque statim est confactus. Quod ubi in altero, et etiam tertio, ad scribendum, sicuti convenit, adaptato, itidem ut primo accidit, et ipse adhuc in scripto impio confirmando persistit, manus ei supra quam credi possit concussa, tremore intolerabili est occupata. Proinde animo perculsus, atque pavore plenus, charta correpta, ambabus eam dilaceravit manibus. Paulo vero post, præfecto quoque accidisse dicunt, ut morbo circumventus gravi, ubi vindictam supplex est deprecatus, totus convalesceret. Verum quid hæc sunt ad alias viri hujus primarias virtutes, qui et factis et doctrina mirificam est consecutus gloriam? Multa autem pulcherrima scripta vir iste et Gregorius Ecclesiæ Christi reliquerunt. Quæ nisi omnibus fere nota esse scirem, aliquid etiam de eis sigillatim dixisse. Horum plurima Rusnus dicitur in Latinam linguam transtulisse. Atque hæc de Basilio et Gregorio breviter sint dicta.

137 CAPUT XIX.

De fraterna conjunctione et amicitia Basili et Gregorii, et de sancto Gregorio Nysseno: et quod tres in Ecclesia fuerint Gregorii, sanctitatis omnes participes: et præterea quartus quidem hereticus.

Habuit autem Basilius fratres, quorum unus Gregorius fuit, Ecclesiæ Nyssenæ lux et ornamentum: vir secundum fratrem doctrina, moribus et virtute sanctitate spectatus. Et quanvis is conjugem habuerit, rebus tamen aliis fratri minime cessit. Qui Basilio mortuo, Hælaemeron sive sex dierum opus illius adimplevit, et adversus Eunomium et Apollinarem confutationes scripsit. Constantinopoli quoque in divum Meletium orationem funebrem composuit, aliaque insuper plurima opuscula doctrinis et institutionibus plena Ecclesiæ Dei reliquit. Ostellent autem virum tam cum alia tum præcipue in Gregorium illum miraculis celebrem oratio ab eo edita. Secundus Basilius frater Petrus fuit, qui una cum illo vitam monasticam primum consecutus, deinde urbem Sebastianum sacrorum antistes gubernavit. Tertius Neueratius, qui juvenis in ascetico instituto defunctus est. Accessit ad hos celebris illa Macrina-soror, cui Gregorius libellum *De anima* dicavit. Ei, sicuti accepi, heretici quidam Origenica dogmata injecerunt. Ominus autem isti propter vitæ integratem, in numerum sanctorum sunt relati: quemadmodum sane et Gregorii Cæsarius frater, et Gorgenia soror. Quoniam autem Gregoriorum nominis similitudine in librorum inscriptionibus discernendis nonnulli errant, scire peropus est, tres fuisse Gregorios in Ecclesia Dei præclaros. Ponti-

B

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ'.

Περὶ τῆς ἀδελφετησος Βασιλείου καὶ Γρηγόριου· καὶ περὶ τοῦ ἀγίου Γρηγόριου τοῦ Νύσσης· καὶ δι τρεῖς εἰσι τῇ Ἐκκλησίᾳ Γρηγόριοι· καὶ δι τεστές ἀμώσηντης μετέσχον· ἔτερος καὶ τέταρτος, αἱρετικός.

'Ἄδελφοι δὲ Βασιλείῳ ἡσην, Γρηγόριος δὲ τῶν Νυσσαίων φωστήρ, ἀνήρ μετὰ τὸν ἀδελφὸν δεύτερος ἐν τε λόγοις καὶ τρόποις καὶ βίῳ σεμνότερι· καὶ περ δ' οὗτος καὶ γυναικὶ διμιήτρας κατ' οὐδὲν τολμάλοις τάδελφοῦ λειπεται· δὲ Βασιλείου τεθνήκτος, καὶ τὴν ἐκείνου Ἐξαήμερον ἀνεπλήρου, καὶ κατ' Εὔνομίου καὶ Ἀπολλιναρίου ἀντιρρήσεις συνέταξε, καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλεις ἐπιτάφιων τῷ θειῷ Μελετίῳ συγγράφει, καὶ δλλα πλεῖστα βιβλία διδασκαλίας, καὶ δογμάτων ἀνάμεστα τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ καταλέλοιπε. Δείκνυσι δὲ καὶ ταλλα μὲν τὸν ἀνδρα, μάλιστα δὲ δὲ ἐπονήθη αὐτῷ λόγος εἰς Γρηγόριον τὸν ἐν θάμασι περιδόντον. Ἡν δὲ τούτῳ καὶ ἀδελφῷς ἔτερος Ηέτρος, δὲ τῷ μονήρῳ βίον μετὰ Βασιλείου ἔζησεν, ὑστερον δὲ τὴν Σεβαστηνῶν θύμυς πόλιν. Ἀλλὰ καὶ Ναυκράτιος ἔτερος ἐν ἀσκητικῇ πολιτεΐᾳ νέος τὸν βίον λιπών, καὶ Μακρίνα ἡ περιώνυμος, ἥ καὶ τὸ Περὶ ψυχῆς βιβλίον Γρηγόριος ἀνατίθησαν· ἢ τινες τῶν αἱρετικῶν, δὲ ἐπιθύμην, Θριγένεια ὑπέσπειραν δῆματα. Πάντες δ' οὗτοι τῷ τῆς πολιτείας σεμνῷ, τῆς ἀγιωτύνης κατηγόρησαν· ὡσπερ δῆτα καὶ Γρηγορίου Κατάρειος καὶ ἡ Γοργονίς. Ἐπει δέ τινες τῇ ὁμωνυμίᾳ τῶν Γρηγορίων πλανῶνται τῇ ἐπιγραφῇ τῶν βιβλίων, ιστέον ὡς τρεῖς εἰσι Γρηγόριοι τῇ Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ διαιπρέψαντες· δὲ τε εἰρημένος Ποντικὸς, ἐκ Νεοκαισαρείας ὄρμώμενος, ἀρχαίτερος τούτων, τῷ Θριγένει θιδασκάλῃ χρησάμενος. Περὶ οὐ πολὺς

liberatum vidimus. Et cum ille magis etiam excandescens, minas profunderet: Tuum est, Basilius ait, de delicatioribus jnscolorum condimentis

curam gerere. Divina enim dogmata, qui aures obitatas habeas, exaudire non potes. (Theod. lib. IV. cap. 19.)

λόγος ἐν τε Ἀθήναις καὶ Βηρυτῷ, καὶ τῇ Ποντικῇ διοικήσει, καὶ δὴ τῇ οἰκουμένῃ, ἢν τοῖς θαύμασι, καὶ τοῖς λόγοις ἐπέδραμεν. Ἐν δὲ Καισαρείᾳ τῷ Ὅριγένει συγγενόμενος, ἀχώριστος αὐτοῦ διέμεινε τοῦ λοιποῦ, καὶ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν ὑπ' αὐτοῦ πατιδεύθεις· ἐπειτα τὴν πατρίδα καταλαβών, ἀνεχώρησε, καὶ λαίκη; ὃν πολλὰ διεπράξατο, διάλιμονας ἐλαύνων, νόσους ἰώμενος, τοὺς δὲ Ἑλληνίζοντας λόγους καὶ πλέον τοῖς τερατίοις προσεπαγόμενος· τούτου· καὶ διάρτυς Πάλμῳς μέμνηται ἐν τοῖς εἰς Ὅριγένην πονηθεῖσιν αὐτῷ βιβλίοις· ἐν οἷς καὶ συστατικὸς λόγος Γρηγορίου πρὸς Ὅριγένην παράκειται. Καὶ τρεῖς μὲν οὗτοι Γρηγόριοι, ἐν κεφαλαιών εἰπεῖν, γεγόνασιν· δὲ τε παρορθήθεις οὗτος, καὶ διατάσσεις Ναζιανζῆν, ἡμῖν δὲ ἀξίως τῆς προσηγορίας τυχών· Θεολόγος γάρ· καὶ διάδελφος Βιστιλείου. Ἐγένετο δὲ καὶ ἄλλος· Ἄρειανδρος δὲ μετ' Ἀθανάσιον γεγονὼς, δὲς καὶ ὑπὸ τοῦ πλήθους ἀνήρηται. Τοσαῦτα καὶ περὶ τούτων.

ΚΕΦΑΛ. Κ'.

Περὶ τοῦ ἀγίου Ἀμφιλοχίου ἐπισκόπου Ἰκονίου, ὃς δὲ ἀγρέλου τὴν χειροτονίαν δέχεται· καὶ ὡς τηρικούτα καὶ διθεῖος Χρυσόστομος τέος ὁν, τὰς τῆς ἔρουσης αὐτῷ χώριος παρεδελκυν μαρμαρυγάς.

Τοῖς δὲ αὐτοῖς χρόνοις καὶ διὰ τῆς Ἰκονιέων προεδρεύσας διέλαμπεν Ἀμφιλόχιος, φιλῶν μάλα ἀριστερὴ ἔχρωντο Γρηγόριος καὶ Βασίλειος· καὶ δεικνυότες τὰ πρὸς αὐτὸν αὐτῶν γράμματα, καὶ μάλιστα Βασιλείου, αἱ τε νομοθεσίαι, καὶ τὰ περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος εἰρημένα ἐν κεφαλαιοῖς τριάκοντα, ἀ τοῖς πολλοῖς καὶ Ἀμφιλόχια κέκληται. Περὶ τούτου δῆ τοῦ Ἀμφιλοχίου πολλὰ μὲν ιστοροῦσι λόγους καὶ μνήμης ἔξια· ἀπλοῦς· γάρ ἦν δὲ πρεσβύτης· καὶ βίως καὶ λόγῳ ἐφαμίλιψ ἔχρητο, ὡς καὶ πολλὰ τῶν συγγραμμάτων ἔξενεγκειν. Πλήν τοῦ θεία χάρις ἀλλοτε ἄλλως· τὰ δημέτερα διοικήσα, καὶ διειθύνουσα, κατηνοτομεῖ τι καὶ περὶ τούτον τὸν ἀνδρα ὀπερφύεις τι καὶ ἔνον τεράστιον. Ταῖς γὰρ ἐρήμοις· φιλοσοφοῦντες τῶν περιόντι τοῦ βίου καὶ λόγου, ἀγγέλους ἐπιπέμπει Θεῖς, οἱ εὐλογίας τε μυστικῆς καὶ ἀρχιερατικῆς υἱοθεσίας καταβιώσαντες, νοερῶς ἐτελείωσαν, καὶ εἰς ἱεράρχην τῆς Ἰκονιέων ἀνεκρύξαν πόλεως. Οὐ δῆ καὶ εἰσέπειται οὐ πολλῷ χρόνῳ ὕστερον χειροτονίῃ κατὰ τὸν συνελθόντες ἐπίσκοποι, ἐπειπέρ παρ' αὐτοῦ ἔγνωσαν ὑπὸ ἀγγέλων Θεοῦ τὴν τελεσιουργίαν λαβεῖν, δέξαντα τῷ τῶν δλων Θεῷ ἀναπέμψαντες· ἐπὶ τῷ ιερῷ καὶ θεῖῳ τούτῳ χαρίσματι, ὡς ἀρχιερέα Θεοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου συνήγορον, καὶ τῆς πίστεως πρόδημαν, εὑ μάλιστα μετὰ δέους προσήκαντο· καὶ τὸν συνήθη ἀπασμὸν ἐπιδεωκάτες, τὰ τῆς ιερατείας πράττειν ἐπέτρεπον. Τηνικαὶ ταῦτα δὲ καὶ Ὁπτιμος καὶ Λητώνος ἥσαν ἐπίσκοποι, ἀνδρεῖς βίᾳ καὶ λόγῳ τῆς προγονικῆς καὶ θεῖας ὀπαριστάμενοι πίστεως· ὃν δὲ μὲν Πισιδίες, Λιτώνος δὲ τῆς Μελιτεινῆς τὴν ἐπιτροπὴν εἶχε. Καὶ δὲ θεῖος δὲ

A cum illum, quem diximus Neocæsarea ortum, et reliquis antiquo rem, Origenis discipulum: de quo celebris fama est Athenis, et Beryti, et in provincia Pontica, totoque adeo orbe, quem miraculis et doctrina percurrit. Hic Cæsareæ cum Origene fuit, ac deinde ab eo non discedens, veriore philosophilam perdidit (1). Postea in patriam reversus, primum ut laicus et profanus multa preclare egit, dæmones expulit, morbos sanavit, Græcie superstitionis sectatores eloquentia, seu potius prodigiis ad fidem nostram professionem adduxit. 138 Meminit etiam hujus Pamphilus martyr in suis, quos in Origenem elaboravit, commentariis: in quibus oratio laudatoria Gregorii ad Origenem inserta invenitur. Tres isti Gregorii ut breviter dicam, B fuere: is de quo modo memoravimus, et qui a veteribus Nazianzenus, a nobis autem, quod tali cognomine dignus sit, Theologus est vocatus: et frater Basilius. Fuit præterea alius Arianus, Athanasi successor, qui a plebe (2) occisus est. De his satis.

CAPUT XX.

De sancto Amphilioco episcopo Iconii, ut is per angelum sit ordinatus: et ut tum divinus Chrysostomus etiamnum adolescens, gratia ejus quæ et inerat, egregium de se præbuerit specimen.

Temporibus eisdem etiam, qui Iconii ecclesiæ præfuit, enituit Amphiliocus: quem amicum egregie charum babuero Gregorius et Basilius. C Indicant hoc eorum ad illum datæ litteræ et constitutiones, maxime vero Basili scriptum De Spiritu sancto in triginta capita relatum: quæ a multis etiam Amphilichia vocantur. De Amphilioco isto permulta tradita sunt consideratione et memoria digna. Fuit enim senex simplex, in quo doctrina et vita ex æquo inter se ita certarent, ut aliquot etiam ediderit libros. Sedenim divina gratia alias aliter res nostras dispensans et ordinans, incredibili quodam modo mirificum, naturæque captum excedens, atque novum in hoc viro exhibuit prodigium. Siquidem ad eum in solis locis philosophantem, propter excellentem et vitam et doctrinam ejus angelos Deus misit, qui mystica et arcana benedictione et episcopal ordinatione eum dignati, intellectuali modo consecrarent, et hierarchiam civitatis Iconii renuntiarunt. Ad hunc quoque non longo post tempore ordinandum, in cum locum episcopi convenere. At ubi ex eo cognoverunt ab angelis Dei consecrationem eum suscepisse, data, de tam sacra et divina gratia, Deo gloria, ut pontificem Dei, et Evangelii præconem, sideique defensorem, cum timore reverenter hominem admisere: et solita salutatione atque osculo ei importito, ea quæ episcopal functionis sunt, administrare et exequi permisere. Ea scilicet Optimus quoque, et Letoios, episcopi existere, viri qui et vita et doctrina acceptam a majoribus divinam fidem propugna-

(1) Socrat. cod. cap. 27.

(2) A plebe Ariana. (Supra lib. ix, cap. 7.)

rent : **139** quorum hic Melitiniensi, ille Pisidiæ præfuit ecclesiæ. Divus etiam Chrysostomus, juvenis etiamnum, præstantem ingenii animique vim et specimen Antiochiae vivens ostendit. Et disciplinam morum admodum consecans, magis magisque in ea proficiebat : nondum ille quidem in episcoporum cooptatus ordinem, sed inter sacras functiones diaconi ministerium adimplens. Cujus cum epistolas Basilius et Gregorius videbant, admirati eas sunt, et egregium quiddam in eis juvencu exstare perhibuerunt. Sed de Amphilochio et Ioaquie, suo loco plura dicemus. Nuno ad impium Valentem progrediamur.

CAPUT XXI.

Ut Valens Antiochiae maximam persecutionem contra pios moverit, in fluvio eos submergens : et divinum Meletium et Pelagium et Samosatenum Eusebium, de cujus rebus gestis brevia inserta est narratio, in exsilio egerit.

Cum is Antiochiae, sicuti diximus, diutius moratur, et ab externis bellis quietus esset, adversus eos qui consubstantialis fidem sectantur, se armavit : et non modo ex Antiocheno (1), verum etiam ex Sinitimis quæ circum circa sunt ecclesiis, rectæ sententia propugnatores ejecit. Aliis quoque eos cladibus affligens, cum varii generis supplicis sustulit, tum maxime in præterfluentem amnem Orontem conjectit et suffocavit. Et Meletium quidem, egregium de vera pietate certatorem, ex ecclesia deturbatum in exsilio misit. Samosatis autem divinum ejecit Eusebium. Prætere vero ut Laodicea egregio pastore Pelagio orbaretur, et ad viduitatem redigeretur, effectit. Qui adhuc juvenis, invitus etiam jugum matrimonii subiit. In ipso vero nuptiali cubiculo, ad primam cohabitationem rponse suæ persuasit, ut castitatem consecans, sororis sibi potius pietatem, quam conjugalem consuetudinem præstaret. Ac tali quidem pudicitia Pelagius fuit : quam etiam in eo, reliqua ejus conjunctæ et veluti sorores virtutes, tanquam in chorea aliqua sunt consecutæ. Quam ob causam omnium calculis et suffragiis episcopalii honore dignus judicatus est. Verum tam splendida episcopalii muneric administratio ejus, electere impium principem non potuit. Illuc hinc ille in Arabiam, Meletium autem in Armeniam, et Eusebium in Thraciam deportari jussit, viros apostolicis donis reluctance. **140** Eusebius iste antehac cum ecclesiæ multas vacuas esse pastoribus cognovisset, militis habitu sumpto, et capite, tiara, quam ex pileo conficerat, teclo, Syriam, Phœniciam, et Palæstinam peragraverat : ordines vacuos in ecclesiæ, presbyteris, diaconis, aliis sacris ministris supplex. Alicubi etiam episcopos ecclesiis præficerat, si quos esset nactus, qui cum eo sententia ejusdem essent. Quam præclarum autem fortis et generosi animi ediderit specimen, in Thraciam exsulatum ire jussus, nefas esset, si silentio pre-

A Χρυσόστομος, νέος ὁν ἐτι, τὸ περίδον τῆς δυνάμεως παρεδεκνύντον εἰν Ἀγιοχεὶ ποιούμενος τὰς διατριβάς· καὶ πολὺς ἦν βέων τῇ ἡθικῇ διδασκαλίᾳ ἐπὶ μᾶλλον προβαλγών, οὐπω μὲν τεταγμένος εἰν ἑπιστόποτε, ἱερατικοὶ δὲ βαθμοὶς τὴν διακονίαν ἀποκληρών· οὐ τὰ συγγράμματα Βασιλεῖος καὶ Γρηγόριος θεῶμενοι, διὰ διάματος ἐποιοῦντο, καὶ ξένον εἶναι τὸ κατ' αὐτὸν διήγγελλον. Ἀλλὰ περὶ μὲν Ἀμφιλοχίου καὶ Ἰκανοῦ καὶ αὐθις κατὰ χώραν διαληφθεῖσα· ἐπὶ δὲ τὰ κατὰ τὸν δυσεσδῆ Οὐάλεντα καὶ αὐθις προσώμεν. Νῦν ad impium Valentem progrediamur.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

'Ως Οὐάλης ἐτι 'Αγιοχεὶ τερόμενος, διωρυγός μέτιστον κατὰ τῷν εὐσεβοῦντων ἐκτίστησεν, ἀποκτίνω τῷ ποταμῷ ὑπερόριον δὲ ἔποιεν τὸν Θείον Μελέτιον, καὶ τὸν Σαμοσάτων Εὐσέβιον· περὶ οὐ καὶ βραχεῖα τῷ δρητῷ διηγησίσι.

Κατὰ τὴν Ἀντιόχου γενόμενος, ωσπερ εἱρται, καὶ πλειστον χρόνον ἐκεῖ διατριβῶν, ἐπει τὰ τῶν ἔξωθεν πολέμων ἥρμει, κατὰ τῶν ὑπὲρ τῆς ὁμοιούσιου πίστεως καθωπλίζετο· καὶ τῶν μὲν ἐκείσει καὶ πέρις ἐκκλησιῶν ἀπελαύνεις τοις τῆς ὄρθοδοξίας προμάχους· καὶ διλαῖς μὲν πανιδακαῖς ἐπιτρέπονται αὐτοῖς συμφοραῖς, καὶ διαφόροις ἀναιρῶν τρόποις, μάλιστα δὲ τῷ παραβρέοντι ποταμῷ Ὁρόντῃ ἐμβαλῶν καὶ ἀποκνίγων. Καὶ Μελέτιον μὲν τὸν τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστὴν τῶν ἐκκλησιῶν ἀπελάσας, ὑπερόριον ἔθετο· ἐκ δὲ Σαμοσάτων τὸν θεῖον ἐλαύνει Εὐσέβιον· Δασδίκειαν δὲ χιρεύειν τοῦ καλοῦ ποιμένος Πελαγίου ἐποιεῖ· δις νέος μὲν ὁν, τὸν τοῦ γάμου καὶ ἀκων ὑπῆλθε ζυγόν· ἐπ' αὐτῆς δὲ τῆς παστάδος κατὰ τὴν περίτην μονὴν ἐπεισ τὴν νῦμφην μᾶλλον τὴν φύνειαν ἐλέσθαι, φιλοτοργίαν ἀδελφικὴν μᾶλλον δι γαμικὴν συνάφειαν ἔχειν προτιμήσασαν. Τοιούτος μὲν Πελάγιος ἐπὶ σωφροσύνῃ· συνεχόρευον μέντος καὶ αἰ λοιπα τῶν ἀδελφῶν ἀρεταῖ τούτῳ· ὃν δὴ χάριν ψύφιοιν τῆς προεδρίας ἡξιώται. 'Αλλ' αὶ τῆς πολιτείας ἀκτίνες ἡκιστα ἰσχυσαν δυσωπῆσαι τὸν δυσεσδῆ. Ἀμέλει τούτον μὲν εἰς Ἀραβίαν ἐξώριζεν· εἰς Ἀρμενίαν δὲ τὸν Μελέτιον· εἰς δὲ Θράκην Εὐσέβιον, ἀνδρας ἀποστολικοὶς χαρίσμασι διατρέποντας. 'Ο δὲ Εὐσέβιος οὗτος, πρότερον πολλάς ἐκκλησίας ἐρήμους ποιμένων εἶναι μαθὼν, στρατώτευ σχῆμα ἀναλαβὼν, καὶ τιάρῳ ἐκ πλούτου σκέπων τὴν κεφαλήν, τὴν τε Συρίαν καὶ Φοινίκην καὶ Παιανίστην διῆι· διακόνους καὶ πρεσβυτέρους καὶ τάλαι τῆς Ἐκκλησίας τάγματα ἐκπληρῶν. Καὶ ἐπισκόπους δὲ ποτὲ ἀπεπλήρους, εἰπερ τέως ὅμοδεξιν ἐπισκόπων ἐπέτυχεν. Οἶον δὲ ἀνδρίας καὶ ψυχῆς γενναίας ἐχέγγυον ἐπεδείξατο, κελευσθεὶς τὴν Θράκην καταλαβεῖν, οὐ θέμις δοθῆναι σιγῇ. 'Ἐπει γάρ δὲ τὸ γράμμα κομίζων περὶ δεῖλην ἤκειν ὅψιαν, σιγὴν τέως ἐπέτρεπε, καὶ τὴν τῆς ἀφίξεως ἐπικρύπτειν αἰτίαν. ε Εἰ γάρ, φησι, τὸ πλήθος γνόη, θερμότητι ζήλου κινούμενον, σοὶ μὲν εὐθὺς θάνα-

(1) Sozom. eod. cap. 18.

τοις ἔψεται· ἐγώ δὲ τὰς δίκας δύσω τῆς σῆς ἀνα-
ρέσσεις. Ταῦτ' εἰπὼν, κατὰ πρώτην εἰσοδίην τῆς
νυκτὸς, μεθ' ἑνὸς οἰκετού ἐξιών, μόνος ἰδάνειν·
ὅς δ' εἶπετο προσκεφάλαιον μόνον καὶ βιβίον ὁ θε-
ράπτων ἐπιφερόμενος. Πρὸς δὲ τὴν ὅχθην τοῦ Εὐ-
φράτου γενέμενον· δίεισ δὲ δοπταμός τὸν περιβο-
λὸν τοῦ Δεστοῦ; περιθέων, Ἐνθα καὶ τὸν πόρον ἔχειν
λέγεται· ἐπιδάς διλάδι, ἐπὶ τὸ πέραν ἐλαύνειν
τοῖς ἐρέταις ἐνεκελεύετο περὶ τὸν, δὲς καλεῖται
Ζεῦγμα. Καὶ δὲν φει τοῦ πρόσων· Σαμοσατεῖς; δὲ
γνόντες τὸ δρᾶμα, ὑδυρμοῖς καὶ δάκρυσιν εἴχοντο.
Καὶ αὐτίκις πλήρης δό πόρος τῶν ἀμπλεύντων ἦν.
Ὦς δὲ μόλις κατέλαβον, ἐπιπολὺ τὸ βόθιον διατρέ-
χοντες, δεσαρχυμένοι πάντες, πειθέοντες ἐπεχείρουν,
μὴ τοῖς λύκοις προδιδόνται τὰ πρόβατα. Ἐπειδὲ δὲ
πολλὰ λέγοντες πειθέοντες εἴχον (τὸ γάρ ἀποστολι-
κὸν ἐκεῖνο προύβαλλετο, ἀρχαῖς καὶ ἔξουσίαις; ὑπο-
τάσσεσθαι;) δὲν δίλλος δίλλο τοις χρυσοῖς καὶ ἐστῆ-
τα καὶ οἰκέται; ὡς ἐπὶ ξένης ἀπαίροντες προσῆγον·
ὅς δὲ τάναγκαί παρὰ τῶν γνωριμιώτερων λαδῶν,
ταῖς εὐχαῖς τε καθοπλίσας ὡς δεῖ, καὶ τῶν παρα-
δεδομένων ἀκριβῶς ἔχεσθαι παρεγγυήσας ἐπὶ τὸν
Ἴστερον διέξειν. Οἱ δὲ ἀχθόμενοι τὸ δέστυν κατει-
ληγότες, ἔτοιμοι πρὸς τὴν τῶν λύκων συμπλοκήν
ἦσαν· καὶ δέν γάρ καὶ αὐτῶν ἐκείνον τὸν ὑπὲρ τοῦ
χαλοῦ ζῆσαν ἐκδιηγήσασθαι· ἀδικεῖν γάρ νομίσω,
εἰ μὴ τὸ θερμὸν καὶ ἀκραφινές αὐτῶν τῆς πτώσεως
περαδόνω τῇ μνήμῃ. Ὦς γάρ οἱ τῆς Ἀρείου συμ-
μορίας, ὅλας ἐκκλησίας τῶν ποιμένων γυμνώδαν-
τες, καὶ ἐπὶ Σαμοσατα ἔτερον ἀντ' Εὔσεβιον, Εὐ-
νόμιον δνομα, ἀντεισήγαγον· οὐδέτες τῶν ἀπάντων,
οὐ πάνης, οὐ πλούσιος, οὐ νέος, οὐ πρεσβύτης,
ἀπλῶς οὐδεὶς φάναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσῆγει, ὁσ-
περ ἡν θός· μόνος δὲ ἐκεῖνος τῷ ἐπισκοπεύῳ διῆ-
γεν, οὐδεὶς; αὐτὸν οὖθι δρῶντος, οὗτε τὸ παράπαν
λόγον μεταδιδόντος. Καίτοι φασὶν αὐτὸν ἀλλως
ἐπιεικῆ τε θντα καὶ μέτριον· καὶ τοῦτο παρόστησιν.
Ἐπειδὴ γάρ εἰς ὅημσιον ἥκε λοιπόν, τῶν οἰκετῶν
ἐγκλεισαμένων τὰς θύρας, πλήθος; πρὴ τῶν θυρῶν
ἔστανται μαθών, τοῖς οἰκέταις αὐθίς ἀναπετάσσει τὰς
θύρας τοῦ βαλανεοῦ ἐνεκελεύετο, καὶ ἀδεῶς τοῦ
λουτροῦ κοινωνεῖν τῷ βουλομένῳ ἐπέτρεπε. Τὸ ίσον
δὲ καὶ ἐν τοῖς θύλοις ἔνδον ἐποιεῖ. Ἐπειδὲ δὲ εἰσήσαν
τενες καὶ κύκλῳ εἰστήκεσαν, συμμετέχειν τῶν θερ-
μῶν ὑδάτων προύτρεπτο. Ὦς δὲ ιστάμενοι καὶ ἐπι
σαγήνη ἤσκουν, τειμὴν τὴν στάσιν ὑπολαβών, οὔτε τον
καταλιπόν τὸ θερμὸν, ἀπτλλάττετο. Οἱ δὲ συμμε-
ταξχεῖν τὸ θύρω τοῦ τῆς; αἱρέσεως ἄγους νομίσαντες,
ἐκεῖνοι μὲν τοῖς ὑπονόμοις ἐξέχοντο· ἔτερον δὲ κε-
ράσαντες, ἀπελούντο. Ὁ δῆ μαθὼν ὁ Εὐνόμιος,
εὐθὺς τὴν πόλιν λεπάν, οἰκαδε λεπο· λίαν γάρ
ἀνόητον φέτο πόλει δυσμενῶς ἔχούσῃ κοινῶς παρ-
μένειν αἱρεῖσθαι. Καὶ οὕτω μὲν ἐκεῖνος ἔκών ἀπε-
χώρει τῶν Σαμοσάτων. Οἱ δὲ Ἀρειανοὶ ἔτερον προ-
σάλλονται, λούκιον δνομα, λύκον δντως καὶ οὐ
ποιμένα. Τά γε μὴν πρόβατα, καίπερ ποιμένα μὴ
ἔχοντες, δύως τὰ ποιμένων έδρων, δισυλον διατη-

A terirenius. Cum is qui exsiliit in ellum ab imperio
tore asserebat, circa crepusculum advenisset, ut
tacitus esset, causamque adventus sui premeret,
eum admonuit (1). Si enim, inquit, hoc multi-
tudo resciverit, ardore zeli excitata, te quidem
illa statim necabit, me autem cædis ejus poenas
luere oportebit. Hæc ubi dixisset, ad primam
faciem, unico servulo, qui cervical tantum et libel-
lum secum ferebat, comitatus, solus se in viam
dedit: atque ubi ad Euphratis ripam venit, qui
urbis ejus mœnia præterlabitur, ubi etiam transi-
tuum habere dicitur, piscatoriam concidunt navim,
et remiges in ripam alteram eum locum versus
qui Zeugma nominatur, appellere jussit. Atque
ille quidem sic est profectus. At Samosateni re-

B cognita, in lacrymis et luctu esse, et confessim
trajectus navigantibus repleri. Ubi vero eum multa
parte fluvii emensa sunt consecuti, plorantes omnes
suadere ei contenderunt, ne lupis oves proderet.

Sed postquam multa dicentes, eum in sententiam
suam adducere non potuerunt (nam apostoli-
cum illud dictum eis objecit, magistratibus et
potestatibus subditos esse); alius quidem aliud,
aurum scilicet et vestem et famulos ei in terram
alienam et longinquam profligiscenti obtulit: ipso
vero necessariis tantum a familiarissimis quibus-
que acceptis rebus, precatione eos ita ut convenit,
inunivit, et ut doctrinam traditam diligenter et
accurate retinerent, hortatus est, et sic ad Istrum
usque contendit. Illi factum id ægre ferentes,
ubi in urbem sunt reversi, parati erant cum lupis
manus conserere. **Æquum enim est, ut ardorem
et zelum quoque eorum, propter rem honestam et
pulchram, exponam. Et profecto injuriam eis me
facere existimarem, si non flagrantem illorum in
fide sinceritatēm memoriae posteritatis mandarem.**

14] Nam ubi, qui Arii factionis erant, pastori-
bus ex ecclesiis omnibus expulsis, Samosata quo-
que pro Eusebio Eunomium quendam adduxer-
unt, nemo hominum omnium vel pauper, vel
locuples, vel juvenis, vel senex, atque ut simpli-
citer dicam, nemo proorsus, ita ut mos est, ecclesiam
est ingressus. Ipse vero solus in episcopalibus
adibus versatus est, nemine eum respiciente, aut
conveniente: cum quidem vir huīnauus et mode-
stus fuisse dictus sit. Quod inde satis patet; cum
enim in publicum venisset balneum, et famuli
fores lavaci clausissent, ubi pro foribus stare
plurimos cognovit, ministris, ut eas recluderent,
præcepit, atque ut communiter et libere, qui vel-
lent, lavatione uterentur, illos admonuit: quod
itidem in interiori conclavi fecit. Atque ubi non
nulli ingressi eum circumsteterunt, ut una cum ea
in calidis aquis lavarent, eos est cohortatus. Ceter-
rum cum illi sic stantes tacerent, honorem statione
ejusmodi haberi sibi ratus, celeriter aquas calidas
reliquit, et abiit. At illi aquas ejus piaculum ha-

(1) Theod. eod. cap. 14.

(2) Plin. lib. v. c. 24. Pulchrum exemplum τῆς πειθαρχίας.

resis contraxisse existimantes, per cuniculos eas emiserunt, atque aliis immissis laverunt. Id vero postquam Eunomius cognovit, statim urbe reicta, domum est reversus: stultum esse ratus, in ea manere urbe, quæ publico et communi in eum flagraret odio. Atque ita ille quidem sua sponte Samosatis discessit. Ariani autem alium eo misere, Lucium nomine, lupum revera, non pastorem. At oves tametsi pastorem non haberent; quia tamen pastorum sunt, sive dogma sartum tectum conservantes, secere. Porro quantum Samosatiorum et in hunc odium fuerit, inde liquebit. Pueri quidam pilam inter se impellentes in foro indebant, et Lucius præterebat. Accidit autem, ut pila ex eujusdam pueri manibus excidens, per mulæ ejus qua Lucius vehebatur, pedes volveretur. Atque illi ululatum ingentem edidere, piaculo pilam repletam esse opinati. Lucius clamorem eum non intelligens, ex comitibus quemdam paulisper ibi manere, et rein ipsam perspicere jussit (1). Et ecce pueri per accensum ignem, lustrare ita pæculum volentes, pilam jecerunt. Puerile hoc quidem fortasse, satis tamen idoneum, quod demonstret, quam constans civitas ea odium erga eos haberit, qui sive doctrinam depravare ausi fuissent. **142** Sedenim Lucius non eo quo Eunomius, fuit animo. Vetus suasionibus suis apud magistratus tantum effecit, ut e sacro ordine multos quidem urbe exigerent: qui vero ei vehementius resisterent, longius etiam abigerent. Sic Evolius ille diaconus Oasim deportatus: Antiochus autem presbyter, et magni Eusebii cognatione clarus (sororis enim ejus filius fuit), permultis primariis virtutibus pollens, ad quasdam ultimas Armeniæ oras in exsilium missus est. Ubi vero divinus Eusebius, post multa pro vera pietate obita certamina, postremo etiam martyrii recepit coronam: provinciales, conventu coacto, cui etiam Jovianus, qui Pergensis episcopus, brevi tempore Arianam secutus fuerat religionem, interfuit, Antiochum in locum avunculi communibus suffragiis subrogarunt. Atque is ubi ad sacram mensam accessit, et, ut mos est, inclinatus in genua magna vi procidit, conversus, quoniam Jovianum dextram jecit, et reliquis quoque electoribus suis restitit, dicens, nequaquam se ejus dextræ consecrationem seu ordinationem suscepturum, quæ per blasphemias divina suscepisset mysteria. Sed hæc longe post sunt facta. Eo vero tempore in interiorum Armeniam concessit. Divus autem Eusebius ad Istrum vitam egit, Gotthis tum Thraciam percurrentibus, et urbes ejus populantibus: quemadmodum ipse scripto quodam suo testatus est.

CAPUT XXX.

De Barse, et tyrannide ea quam in civitate Edessa Valens in martyrio seu templo sancti Thomæ petravit.

Porro Barsem Edessenorum episcopum, cuius imgens est gloria in Phœnicia, Ægypto et Thebaide, siquidem has peragrans virtutis suæ splendore illustravit, ut insulam Aradum incoleret,

(1) Theod. cod. c. 15.

Aροῦντες τὸ δόγμα τῆς πίστεως. Ἀλλ' δπως καὶ τούτοις μίσους εἶχον, ἐντεῦθεν ἔσται κατάδηλον. Μετρακές τινες ἀνὰ τὴν ἀγορὰν παιζούσες, σφαῖραν ἀλλήλοις ἀντίπεμπον· τοῦ δὲ Λουκίου παριόντος, συνέβη τὴν σφαῖραν τῶν τινος παιδῶν τῆς χειρὸς ἐκπεσούσαν, διὰ τῶν τῆς ἡμίσου ποδῶν δειλοῖν, οὐ ποτὲ διπλοῖς ἤταν, μίσους ἐμπλεω καταστῆναι τὴν σφαῖραν νομίσαντες. Οἱ δὲ τὴν βόην ἀγύνοων, ἐν τῶν ἀκολούθων προσέταττε μικρὸν παραμεῖναι καὶ διαγνῶναι τὸ δρώμενον. Οἱ δὲ πατέρες πῦρ ἀνάψαντες, τὴν σφαῖραν ἐνδον ἤκηντιζον, καθαίρειν οὖτα τοῦ διγούς βουλδίμενοι. Καὶ μειρακιῶδες μὲν ἐσως τούτο· δύμας ἴκανην ἔσται δεῖξαι δοσον ἢ ποδὶς; αὕτη Ἐντροφον εἴχε τὸ μίσος πρὸς τοὺς τὸ δόγμα τῆς πίστεως ἥρημένους παραχαράττειν. Οἱ δὲ Λουκίους οὐ κατά τὸν Εὐόμιον δειλίθετο, ἀλλὰ πολλοὺς μὲν τῶν Ἱερωμένων ἔξιστας, τοὺς δὲ ἀρδβα ἀντεχομένους καὶ μαχράν ἤλασσον. Εὐόλκιον γάρ ἐκείνον διακονίας ἡξιωμένον, εἰς "Οστιν κατεδίκαζεν. Ἀντίοχον δὲ πρεσβυτέρου καθέδρας μετεσχήτα, καὶ οὐγγενεῖτο τοῦ μεγάλου Εὐσεβίου κοσμούμενον (ἀδελφιδοῦς γάρ ἦν ἐκείνου, πολλοῖς διαλάμπων τοῖς προτερήμασιν), εἰς τινας τῆς Ἀρμενίας ἐπάχτιαν κατεδίκαζεν. Ω; δὲ δι θεῖος Εὐσέβιος μετὰ πολλοὺς τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνας, τέλος καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου ἀνελάμβανε στέφανον, εἰς ταῦτα δὴ τοῦ ἔθνους σύνοδος συνελθοῦσα, παρόντος καὶ Ἰοβιανοῦ· Πέργης δ' οὔτος; ἐπισκοπος ἦν, δι έπ' ὀλίγον τῆς Ἀρειανικῆς μετέσχε θρησκείας· καὶ τὸν Ἀντίοχον φηφιζομένων εἰς τὴν τοῦ θεοῦ διαδοχὴν, ἐπει τῇ ιερῷ τραπέζῃ προσῆγει, καὶ κλινον κατ' ἔθος τὰ γόνατα σὺν πολλῇ βίᾳ, στραφεῖς· καὶ Ἰοβιανὸν ἐώρα τὴν δεξιὰν τῇ κεφαλῇ ἐπιθέμενον, ἀπεσείσατο τὴν χειροτονίαν, καὶ τῶν χειροτονούντων διεστατο, εἰπὼν, « μηδαμῶς ἀνέξεσθαι χειροτονίας καὶ δεξιᾶς, ἢ διὰ βλασφημίας τὰ θεῖα μαστήρια παρεδέχατο. Ταῦτα μὲν πολλῷ θετερον ἐγεγόνει· τότε δὲ, εἰς τὴν ἐνδοτέραν Ἀρμενίαν διέβαινεν. Οἱ δὲ γε θεῖος Εὐσέβιος παρὰ τὸν Ἰστρὸν διῆγε, τηνικαῦτα τὴν Θράκην Γέρεων κατατρέχονταν, καὶ τὰς ἐκεῖσε πόλεις ληζομένων, ὡς αὐτὸς Ιδιψ συγγράμματι καθιστόρησεν.

D

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ.

Περὶ Βάρσου, καὶ ωρὶ τῶν ἐν Ἐδεσσῃ κεκρημένων Οὐάλη ἐν τῷ μαρτυρῷ τοῦ ἄριου ἀπόστολου Θωμᾶ.

Καὶ Βάρσην δὲ, δι τὴν Ἐδεσσηνῶν πόλιν διέβαν, οὐ πολὺ κλέος ἐν Φοινίκῃ καὶ Αἰγύπτῳ καὶ Θηραΐδῃ· καὶ γάρ αὐτοῖς ἀπατεῖ διερχόμενος, τὰς τῆς ἀρετῆς ἀπήστραπτε λαμπτηδίνας, τούτον δὲ εἰς

Ἄραδον κατεδίκαζε τὴν ἡσσον οἰκεῖν. Ἐπει τὸν ἀποστολικὸν χαρέμασι διαπρέπων, τῷ τῆς διδασκαλίας φωτὶ τὰ πλήθη πρὸς αὐτὸν εἴληκε, καὶ τὰ τῶν νοσημάτων δσα λατρῶν ἀπείρηκε τέχνη, λατο- ἐκεῖνην εἰ; τινας πόλιν Αἰγυπτίαν μεθίστα, Ὁξεύρυγ- χον δνομα. Ός δὲ κάκει πάντας ἐψείληκε κατὰ κλίες τῆς ἀρετῆς, εἰς τινα ἱσχατιὰν οὐ πόρρω τῶν γειτονούντων βαρβάρων μετεπίθει (Φιλὼν δνομα τῷ χώρῳ) τὸν τῶν εὐρανίων θαλάμων ἄξιον. Φασὶ μέντοι τὸν Ἀράδῳ ἐς δεῦρο τὴν ἐκείνου διαιμένειν κλίνην πλείστης ἡξιωμένην τιμῆς· πλλοὺς γάρ ἐπ’ ἐκείνης κατακλιθομένους τῶν νοσημάτων τὴν ὑγείαν διὰ τῆς πίστεως δρέπεσθαι. Οἶτα δὲ καὶ ἐν Ἐδεσσῃ τῇ πόλει τῷ Οὐάλεντι πέτραχαι, οὐ θέμις διδόναι σιγῇ. Ἐπειδὴ γάρ τὸν εἰρημένον Βάρστην τῆς ποιμνῆς ἐστέργησε, Λύκον ἀντικαθίστη. Ός δὲ τὸ πλήθος δυσχεραίνον τὴν κοινωνίαν σφιθρῶς ἀπο- στέλλει, πάντες τὴν πόλιν καταλιπόντες πρὸ τοῦ διστοσεως συνηθροίζοντο· ἥν δὲ καὶ θωμᾷ τῷ ἀπο- στόλῳ ἐπιφανεῖς εὐκτήριον· διατυρῆσαι βουλήμενος Οὐάλης, σύναμα τῷ ὑπάρχῳ, Μδεστοῖς οὖτος δην, ήκεν ἐντελάμενος πρότερον, τὸ συνιστάμενον ἐκεῖσε πλήθος μετὰ τῆς ὀπλιτικῆς περὶ αὐτὸν δυνάμεως διατελέσαι, βάνδοις καὶ βοτλίοις παιοντας, εἰ δὲ δεήσει, χρητομένους καὶ Εἰφετ. Ο δὲ τὸ κελευθμε- νον ἔδρα· καὶ λάθρα τοις Ἐδεσσηνοῖς ἐδήλου φυλά- ξισθαι τὴν ὑπερβάσιν, μηδεὶς τὸν εἰωθότα συνελθεῖν τόπον· πρόσταγμα γάρ βασιλέως εἶναι τεμαρίαν ἐπάγειν οὓς ἀλῶντα συμβαίη. Καὶ δὲ μὲν οὕτως ἡ πε- λειλει καὶ περὶ ἐπερρόδοξος· ή μηδένα ἢ διλγούς κινδυ- νεῦσαι προμηθεύμενος, ή ίσως καὶ παραιτούμενος ἔσατεν πρὸς τὴν τοῦ κρατούντος δργήν. Ἐδεσσηνοὶ μέντοι ἐν δευτέρῳ θέμενοι τὰς ἀπειλὰς, ἅμα ἐψ πρόθυμοι μᾶλλον ἢ πρότερον ἐπὶ τὸν τόπον ἐχώ- ρουν, καὶ τὸ εἰωθός ἐπεραττον. Ἀγγελθέντος δὲ Μοδέστῳ τοῦ πράγματος, οὐκ εἶχεν, διὰ τοῦτο καὶ δρά- σειν. Ἀμηχάνως δὲ ἔχων, δσον τάχος στίχα στρα- τιωτικὴν ἐπαγγέλμενος, διῆτε τὴν ἀγορὰν, καὶ ἐπὶ τὸ πεδίον ἤσε. Γυναίκερ δὲ τινι περιτυχών, βρέφος ἐψά- κοντες τῇ χειρὶ, ἀκίσμως δὲ καὶ παρὰ τὸ πρίπον γυναικὶ τὸ φέρος εἰκῇ πως ἐπισυρομένη, καὶ ὡς ἐπὶ τοῦ σπουδαιον δῆθεν τὴν τῶν ἡγουμένων στρα- τιωτικὴν διακόπτοντες φάλαγγα, δὲ ὑπαρχος; συλλη- φθῆναι ταῦτην ἐκέλευε, καὶ διο τὸ χάριν σπεύδει, τὴν αἵτιαν ἀπῆτε. Τῆς δὲ εἰπούσῃς, Ἐπὶ τὸ πεδίον ἐνθα οἱ τῆς εὔσεβετας θεράποντες· ἔγνων γάρ, ἔγνων τὰς ὑφ' ὑμῶν τυρευομένας ἐπισουλάς· καὶ σπεύδω καὶ αὐτὴ τῶν ίσων ἐκείνοις ἀξιωθῆναι γερῦν, ίνα μὴ κατόπιν δρόμου γεγνημένη τῆς παρὰ Θεῷ δόξην, ἀμάρτων. Τὸ δὲ παιδίον τοι, φησι, μεθ' ἔστις ἄγεις, αὐδίς δὲ ὑπαρχος; ἀνηρώτα. Η δὲ, "Ινα καὶ αὐτὸν τῆς ίσως ἀξιωθεῖη τιμῆς, μετα- σχύν τῶν παθῶν. Καταπλαγεῖς δὲ τῆς ἀνδρείας ἐκείνης τὴν γενναιότητα, καὶ ἐκ ταύτης τὴν ἀπάν- των τεκμηράμενος προθυμίαν, εἰς τὸ βραζεῖα καθ-

A Valens condemnavit. Quoniam vero apostolicis donis clarus, doctrinæ suæ luce multitudinem ad se pertrahebat, et morbos quos medici curari posse desperaverant, sanabat, in Ægyptium inde urbem quamdam Oxyrynchum nomine est deportatus (1). 143 Ubi vero et ibi virtutis gloria animos omnium in se convertit, in extremos quosdam fines a quibus non longe Barbari aberant (Philo locus is nominatur) translatus est, cum quidem cœlesti domicilio esset dignus. Etiamnunc in Arado lectulum esse dicunt, quem plurimo honore Deus sit dignatus, quod ægroti multi in eum repositi valitudinem per fidem recuperent. Verum enimvero quæ Edessæ etiam crudeliter Valens egerit, silentio ea mandare non licet. Cum namque Barsen, quem diximus, a grege suo exclusisset, Lycum (2) pro eo substituit: quam rem quia multitudo ægre tulit, et communionem ejus respuit, relicta urbe omnes extra ejus mœnia conventus egere. Erat autem ibi Thomæ apostoli insigne oratorium, quod videre volens Valens, una cum praefecto Modesto, quosdam prius cum mandato eo misit, ut multitudinem ibi congregatam, armatorum quos secum ducebat opera dissiparent, baculis et clavis eam pulsantes, si vero opus esset, gladios quoque adhibentes. Praefectus imperata facere, et clam Edessenis denuntiare, ne postridie more suo in loco eo convenirent. Mandatum enim ab imperatore esse, ut in eos qui ibi deprehensi essent, graviter animadverteretur. Praefectus sane, quamvis diversæ sententiae et religionis, ad eum modum illis est minatus: vel quod neminem aut paucos certe periclitari vellet, vel quod fortasse imperatorem graviter indignantem opera sua uti nolle. Edesseni vero minarum denuntiationem parvi pendentes, una cum diluculo alacrioribus etiam quam antea animis in locum designatum convenere, et solita sacra sua peregere. Quod ubi Modesto est indicatum, cum quod faceret non haberet, consilii inops, quam celerrime militari manu contracta, per forum ad campum eum contendit: et in mulierculam incidit, manu puellum raptantem, palliumque sic temere et incomposite, contra quanu feminam deceat, trahentem, atque D adeo militarem ductorui phalangem, perinde atque ad rem magni momenti properaret, ruinpentem. Eam jussu suo comprehensam, cuiusnam rei gratia tantopere festinaret, interrogat. Tum illa (3): In campum eum, inquit, in quo verò pietatis cultores sunt congregati. 144 Novi enim, et certo novi vestras quas struttis insidiias: et propterea eo venire propero, ut æqualia cum illis consequar præmia, ne scilicet cursu intermissionis tardius vadens, gloria quæ a Deo est, excidam. Puerum autem (praefectus subinsert) quid ita te-

(1) Theod. eod. cap. 16.

(2) Λύκος, Lycus, proprium esse hoc loco nomen potest: aliquam λύκος λύρη Ερεσία dicitur, et sic appellativum in eo sufficit.

(3) Animus enim divina æmulatione succensus, humanum non capit metum, sed terriculamenta omnia pro risu habet et ludicro. Theod. lib. iv, cap. 26.

cum ducis? Et rursum illa: Ut et ipse, ait, post afflictionem et xrumnam toleratam, honoris ejus particeps fuit. Ille animo ad tam generosam fortitudinem inulieris conternatus, ubi ex ejus unius aliorum omnium conjectisset alacritatem, ad imperialem domum reversus, imperatori rem omnem indicavit, et ut a consilio cæptioque suo desisteret suauit: turpe et adversam dicens ex tali facto consecuturam famam, atque Edessenorum nihilo magis alacritatem extinctum iri. Verbis hisce innumeram multitudinem præfectus conservavit. At scidit, pugno etiam cecidit: multitudinis nihilominus duces comprehensos cogi præcepit, ut per optionem vel cum Lyco seu lupo, et nou pastore, communicarent, vel circa moram urbe excederent, atque ad ultimas oras exsulatum irent.

CAPUT XXXII.

De Eulogio et Protogene, ut magnifice pro fide decertaverint: et ut post redditum ab exilio, alter Edessa, alter autem Carris Ecclesiæ episcopi præfuerint.

Porro ubi præfectus illos omnes congregasset, imperatoris mandata in medium protulit, lenibus utens verbis, stolidumque esse dicens, eos tam paucos et imbecilles homines contra imperatorem tantum, et tot populis imperantem nisi. Illi autem taciti omnes constitere, in ducem suum (Eulogius is erat, vir vita simul et doctrina condignam laudem consecutus) respectantes. Ad hunc igitur Modestus conversus: Quid ita tandem, inquit, o senex, non respondes? Atqui, respondit ille, responso nihil opus esse, qui interrogatus non essem, putavi. Rursum præfectus: Multa certe ad vos, quæ utilia vobis essent, exponens, verba feci. Tuni Eulogius: Illa quidem ad universos sunt dicta. Ego autem ineptum esse existimavi, si multis rejeclis, ipse responderem. 145 Quod si me solum percunctatus fueris, illico tibi sententiam meam exponam. Ibi præfectus: Ergo ut cum imperatore ubi communio sit, facito. » Eulogius vero magna cum gratia facete admodum arridens: « Offert enim, inquit, et una cum imperio sacerdotium quoque sortitus est (1): » Verum ille ironicum et, amarulentum dictum sentiens, graviter id tulit, et factis in senem conviciis, ad alia haec insuper addidit: « Non hoc dixi, attonite et stulte, sed cœmunicare te debere, cum quibus ille præcipit, episcopis. At ego, inquit, et senex sum, et pastoris non expers: cuius vocem ut germanam intelligo, et doctrinam sequor, neque mihi tam perniciosa et pestifera herba opus est. » Hisce verbis furore incensus, celeriter octoginta ex eis qui inmultitudinis essent velut columnæ, comprehensos in Thraciam relegavit. Atque illi vinci circumeuntes, benigne a multis sunt curati. Vici enim et civitates eis obviam progredientes, tanquam vera pietatis defensoribus debitum præstiterunt honorem. Porro invidia nunquam non aciem instruens, ad impera-

A upéstrepeψ καὶ κοινωσάμενος αὐτῷ βασιλεῖ, ἐπειδὴ μὴ εἰς πέρας ἀγειν τὰ δόξαντα· αἰσχρότητα γάρ εἶναι ἐκ τοῦ δρωμένου καὶ δύσκλειαν· ἔκεινος δὲ, μὴ ἐφικτὸν εἶναι, σδίσαι τὴν προθυμίαν. Ταῦτ' εἰπών, τὸ πλῆθος ἀπειρατὸν διετήρει. Λοιδορησάμενος δὲ ἔκεινος τὸν ὄπαρχον καὶ τὸν παῖδας, ἀλλά γε τοὺς ἡγουμένους τοῦ πλήθους προσέταττε συλληφέντας, ή τῷ Λύκῳ, καὶ οὐ ποιέντι, κοινωνεῖ δέσποινα, ή θάττον τῆς πόλεως ἀπελεγμένην, καὶ ἐπὶ τινας ἀσχατίας γῆς παραπέμπειν.

At imperator ubi illum contumeliosis vocibus proscidit, pugno etiam cecidit: multitudinis nihilominus duces comprehensos cogi præcepit, ut per optionem vel cum Lyco seu lupo, et nou pastore, cœmunicarent, vel circa moram urbe excederent, atque ad ultimas oras exsulatum irent.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

Περὶ Εὐλογίου καὶ Πρωτογένεων, ὡς ὅπερ τῆς πίστεως ἡγωνισταρτο· καὶ μετὰ τὴν ἐπάύροβορο μὲν τῆς Ἐδεσσηράων, Πρωτογένης δὲ τῆς ἁγίας Καρφαίας ἐκκλησίας προέστησαν.

Ἐπειδὲ πάντας ἀδροίσας τὰ τῷ βασιλεῖ προστατέμενα εἰ; μέσον ἐτίθει, τὴν τὸ πρῶτον χρώμενος λόγοις· τὴν διάθεσιν γάρ εἶναι ἐλεγεῖ βασιλεῖ τοσούτῳ καὶ τοσούτων κατάρχοντι, βραχυστάτεις οὖτες ἀτιτελεῖν ἀνθρώποις· ὡς δὲ ἀπαντεῖς ἐν σιγῇ ἡσαν, πρὸς τὸν τούτων ἡγουμένον ἀφορῶντες (Εὐλόγιος οὗτος· ήν, ἀνὴρ διώχει καὶ λόγω τὸ δεξιέπαινον ἔχων)· ὃν πάρχος πρὸς ἔκεινον στραφεῖς, Τίδη ποτε, ἐφη, πρεσβύτερα, οὐκ ἀποκρίνῃ· Οὐ δὲ, Οὐκ οἴμαι δέον εἶναι, μηδὲν ἐρωτώμενος, ἀποκρίνεσθαι. Καὶ μὴν ἔκεινος; Πολλοὺς, φησι, διεξελήνυθα λόγους, τὰ συνοισοντα δύνιν εἰσιγούμενος· Οὐ δὲ Εὐλόγιος, Ἐκείνα μὲν πρὸς ἀπαντας ἐρήται· καὶ γε διτοπον φρμην, τοὺς πολλοὺς παρωσάμενος, αὐτὸν ἀποκρίνεσθαι· εἰ δὲ ἐμὲ μόνον ἔροι, τὸ δοκοῦν εὐθύς σοι δηλώσω. Καὶ ὁ Νπάρχος, Τοιγάρ τοι βασιλεῖ κοινωνῆσαι ἐλοῦ, δὲ, ἀστείως μάλα καὶ χαρίεντι τῷ ήθει προσμειδίασας, Ηροσφέρει γάρ, ἐφη, καὶ μετὰ τῆς βασιλείας καὶ τὸ ιερᾶσθαι κεκλήρωται. » Οὐ δὲ χαλεπῶς εἰρωνείας ἐπηγόρημένος, λοιδορησάμενος δὲ τῷ πρεσβύτη, πρὸς τοὺς ἀλλοις καὶ ταῦτα ἐπήγαγεν· Οὐ τοῦτο εἴπον, ἐμβρόνητε, ἀλλὰ κοινωνῆσαι οἱ ἔκεινος ἐπισκόποις κελεύει. Ἀλλ' ἐγώ, φησιν δὲ πρεσβύτης, καὶ ποιέντος οὐκ ἀμοιρος· οὐδὲ τῆς φωνῆς ὡς γνησίας ἐπηγόρημένος, καὶ τοὺς ἔκεινου δέγμασιν ἐπομαί· καὶ οὐ χρή μοι τῆς τοιαύτης νοερᾶς πόσας καὶ θανατόμου. » Τούτοις ἀναφλεγεῖς εἰς θυμὸν, θάττουν ὅγδυκοντα τούτων συλλαβών, δοὺς τοῦ πλήθους· ἡσαν ὥσπερ στηρίγματα, πρὸς θράκην ἐξέπεμπεν. Οἱ δὲ δέσμιοι διώντες, πολλῆς τινος ἀπῆλουν τῆς κηδεμονίας· καὶ κῶμαις γάρ καὶ πόλεις ἐξιούσαι προσυπήντων, ὡς εὐεσθείας προμάχοις τὸ εἰκότος ἀφοσιούμεναι γέρας. Οὐ δὲ φθόνος δὲι στρατεύων, εἰς βασιλέα θάττον ἀπέτρεχε· καὶ παμπόλλης, ἐλεγε, πρόξενος τιμῆς ἐγεγόνει ἡ παρ' ὅμινον μιμισθεῖσα ἔξορα τοὺς καταδίκοις. Οὐ δὴ μαθὼν ἔκεινος, κατὰ δύο διαιρεθῆναι προστάττει· καὶ

(1) Apud Theodoreum, dictum hoc per interrogacionem effertur: An cum imperio episcopatum etiam fuit? Lib. iv, cap. 18.

τοὺς μὲν Θράκην, τοὺς δὲ Ἀράβιαν καὶ Θηναῖδας τοὺς μὲν Θράκην, τοὺς δὲ ἀλλούς ἀλλαχοῦ διασπαρῆνται τοῖς πολιχνίοις. Εἰ δέ που καὶ ἀδελφοὶ παρῆσαν, ἀπ' ἀλλήλων διέστα. Εὐλόγιον μέντοι καὶ Πρωτογένην τὰ δεύτερα μετ' ἐκείνον ἔχοντα, εἰς Ἀντινόην τὴν Θηναῖων ἔχωρις εν. "Οση δὲ ἐκείνων ἡ ἀρετὴ, ἵντεῦθεν δειχθήσεται. Ἐπει τὸ σύμφρονά τινα ἐπίσκοπον εὑρὼν ἐκτίσεις, κοινωνεῖν εἰλοντο, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν μετεῖχον συλλόγων. Ὄλιγων δὲ σφρόδρα ἀθροίζομένων, ὡς ἔγνωσαν τὴν αἰτίαν, Ἔληγνας εἶναι τοικούς τῆς πόλεως, τὰ εἰκόσα τῆς πλάνης θρηνήσατες, οὐ δεινὸν ἐνόμισαν μέχρι τοῦ κόψασθαι ἴστασθαι. ἀλλ' ὡς εἰκός, καὶ τῆς ἐκείνων λατρείας φροντίδα ἐποίουσιν. Καὶ Εὐλόγιος μὲν οἰκιώματα ἔσυντον καθερέξις, ἡσυχῇ καθῆστο, τὸν τῶν διλων ἐκδυσωπῶν Θεόν. Ὁ δὲ Πρωτογένης, τὰ λεπτὰ γράμματα ἐκπεπιδεύμενως, καὶ γράφειν μάλα ἔξησημένος, διδασκαλεῖον μειρακίων προστάτατο, τόπον εἰς παιδαγωγείον ἐπιτίθειον εὐρηκώς. Ἀμέλεις καὶ γράφειν εἰς τε κάλλος, καὶ τάχος, καὶ τὰ λεπτὰ ἐκπατίδεις λόγια· τὰ τε Δαυΐδικά μέλη καὶ τὰ πρόπτορα τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας ἐκμανθάνειν παρεσκευάζετο. Ἐπει δὲ τῶν μειρακίων ἐν νόσῳ κατειργασμένον θυνεῖν προσδόκιμον ἦν, ἐπὶ τῆς οἰκίας δὲ Πρωτογένης ἤκαν, καὶ τῇ τῆς χειρὸς ἀψή τὸ λυποῦν ποιεῖν ἐδραπέτευεν, οἱ τῶν ἀλλων πατέρες διαγνόντες, ἐπὶ τῆς οἰκίας τὸν πρεσβύτην ἀνήγον ἔκαστος, καὶ τοῖς ἀρέβωστον τῶν πατέρων ἐπικουρεῖν ἤτις δέδολουν. Ὁ δὲ μὴ δύνασθαι βοηθεῖν Ελεγκν, εἰ μὴ πρότερον δὲ νοσῶν τὸ θεῖον ὑπέλθοι λουτρόν. Οἱ δὲ τῷ πόδῳ τῆς ἀπαλλαγῆς τὰ πειγμένοι, θεττον τὸ πειθούτο, καὶ διὰ τῆς σωματικῆς νόσου καὶ τὴν ψυχήν ὑγείαν ἐδρέποντο. Εἰ δέ τις καὶ τῶν ἀρέβωστον πεισθεῖται τῆς θείας χάριτος μετασχεῖν ἥθελε, παρὰ τὸν Εὐλόγιον ἰών, καὶ τὴν θύραν πατάσσων, ἀνοιγεῖν ἐπειθεῖ· καὶ τῷ θηράματι καὶ τὴν ἐν Χριστῷ ἐπιθάλλειν παρεκάλει σφραγίδα· ὡς δὲ ἐκεῖνος ἔχαλέπαινεν, διτε διακοπομένης αὐτοῦ τῆς εὐχῆς, δὲ Πρωτογένης, «Ἄλλ' ἀναγκαιωτέρα πάντως, Ελεγκν, ἡ τῶν πλανωμένων ἐπιστροφὴ πρὸς Χριστόν.» Καὶ διὰ θαύματος ἦν τὸ πραττόμενον· πῶς Πρωτογένης, τοσαῦτα θαυματουργῶν, καὶ πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας φῶς τοσαῦτα ποδηγῶν πλήθη, παραχωρῶν τῶν πρωτείων Εὐλόγιψ ἐδωρέσθο· καὶ γ' ἐνομίζετο ἐπὶ πολὺ πλειονα εἶναι Πρωτογένους τὴν ἀρετὴν, καὶ ὑπερτεροῦσαν τῆς Εὐλόγιου ὡς μάλιστα. Ὡς δὲ τὰ τοῦ κλύδωνος Ἐληγν, καὶ μετὰ τῶν ἀλλων καὶ οὗτοι ἀνήγθησαν, δεδακρυμένοις προσπεμπον τοῖς τους οἱ ἐπιχωρίοι· καὶ μάλιστα δὲ πίσκοπος τοσαῦτης συμμαχίας ἐστερημένος. Ὁ μὲν οὖν Εὐλόγιος Βάρσου τοῦ θείου τέλειος χρησαμένου τοῦ βίου, τῆς ἐκείνου ἐκκλησίας τους οἰκακας ἐγχειρίζεται. Ὁ δὲ θαυμαστὸς Πρωτογένης, τὴν ἡκανθωμένην πόλιν ἐξ Ελληνικῆς τερθέλα; Καρῶν γεωργεῖν ἐπιστεύθη· ἢν καὶ φιλοπόνως ἐξεργαστάμενος, τὸν θεῖον τῆς εὔσεβειας καρπὸν ἐδρέψατο. Ἀλλὰ τούτο μὲν ὑπέτερον.

(1) *Tripartit. lib. viii, cap. 33.*(2) *Infra lib. xii, cap. 5.*

A Iorem mox procurrerit, et multorum honorum causam esse dixit, quod condemnatis exsiliū fore putaretur. Imperator re cognita, disaggregari eos, et binos partim in Thraciam, partim in Arabiam, quosdam in Thebaidem, atque alios alio in oppida dispergi jussit (1). Si qui etiam inter eos fratres essent, disjungi curavit (2). Eulogius sane, et Protagenes, qui secundas ab illo serebat, Antinoen (3) Thebaeorum oppidū deportati sunt. Quanta autem illorum virtus fuerit, illud indicabit. Cum namque sententiæ suæ episcopum ibi reperissent, communicare cœperunt, et ecclesiasticos conventus egerunt. Porro cum pauci valde ad eos convenirent, et causam ejus rei esse comperirent, quod Græcæ superstitionis studiosi oppidanī essent: ubi B pro eo atque decet, errorem eum eluxissent, non cessandum sibi esse, usque dum ipsi pectora sua plangerent, duxerunt, sed ita ut par erat, illorum quoque medicinæ et salutis curam gesserunt. Et Eulogius quidem in domunculam quamdam se ipsum abdidit, ibique tacitus vixit, rerum universarum Deum precibus exorans. Protagenes autem sacras Litteras edocuit, et in scribendi arte valde exercitatus, ludum litterariorum aperuit, commodo scholæ puerilis loco invento. **146** In ea et pulchre et celeriter adolescentulos scribere, et sacra docuit oracula, ita ut illi Davidica carmina, et alia apostolicæ doctrinæ consona addiscerent. Cum autem ex pueris unus morbo confectus, in expectatione mortis esset, Protagenes in domum ubi is iacebat, C venit, et manus contrectatione ægritudinem lugavit. Quod ubi aliorum parentes cognoverunt, in suas quisque ædes senem adduxerunt, et ut invalidis eorum liberis opem ferret, rogarunt. Tum ille se auxilio eis non prius esse posse dixit, quoniam ægri divinum subirent lavacrum. Et illi, quod eos desiderium recuperandæ suis valetudinis adurget, statim dicto audientes fuere, atque ita per corporis morbum, animæ quoque salutem sunt consecuti. Si quis autem valentium quoque ab eo persuasus divinam gratiam ambiret, ad Eulogium vadens, et fores pulsans, ut ille eas apperiret, et ei quem venatus esset, sigillum in Christo imponeret, rogabat. Atque ubi Eulogius eam rem, quod in preicatione identidem interpellaretur, gravius tulit, Protagenes: «Atqui (inquit) longe necessaria magis est errantium ad Christum conversio.» Id vero factum admirationi erat omnibus, Protagenem videlicet, qui tanta ederet miracula, et tantam malitudinem ad veritatem lucem produceret, partes primas Eulogii concedere. Et omnes longe præstantiorem superioremque Protagenisi virtutem ipsius Eulogii vita esse exsistimabant. Cæterum postquam persecutionis procella sœvire desit, atque una cum aliis et isti ab exilio reduci sunt, incolæ ejus regionis lacrymantem eos produxerunt: potissimum vero episcopus ipse, qui auxilio tanto orbabatur. Et Eulogius quidem divo Barze vita de-

(3) Al. *Antinoum.*

functo, ecclesie ipsius gubernacula suscepit. Admirando autem Protogeni, Carræ civitas Græcarum præstigiarum spinis obsita, excolenda credita est: qua labore multo repurgata, cœlestem veræ pietatis fructum percepit. Sed de his postea.

147 CAPUT XXIV.

De sancto Flaviiano et Diodoro, ut ipsi gregem Meletii reixerint, cum nondum episcopalem dignitatem suscepissent.

Valens diutius Antiochiae commoratus, Euzoio ibi ecclesiæ regente, Judæis, et ethnicis Græcis, atque etiam qui Christianorum nomine censemur, et diversa ab Evangelica doctrina dogmata complectentur, omnibus quæ animis eorum placita essent, ut libere peragerent, permisit. Nam impius error sub Joviniano quidem extinctus, a Juliano autem excitatus, paulatim reforescebat (1), et Diaia, Dionysia et Cereris sacra, non in angulis, imperatore veluti præeunte, peragebantur: et homines in medio foro, nemine obstante, bacchanalia, qui numine afflantur, more, discurrebant. Eorum vero tantum, qui catholicæ Ecclesiæ doctrinam sequebantur, implacabilis hostis erat. Et primum quidem recens constructam ecclesiam, quam illis Jovinianus dederat, ademit; deinde vero ex aliis quoque eos sacris ædibus exigit. Atque ubi illi sub dio agentes, ad montis radices Deum consuetudine sua hymnis et laudibus celebrarent, et varias easdemque adversas aeris mutationes, aliquando quidem cum pluviis et nive et immenso frigore conflicti, aliquando autem æstu solis admodum adusti perferrent, ne eo quidem loco ut permanerent voluit, et immissis in eos militibus, æruminosum hoc vite agendæ institutum dissipavit. Flavianus autem et Diodorus generosi veritatis athlete tum florebant: qui imminentes gregi Christi fluctus, veluti scopuli quidam, quamprimum in spumam redegerunt. Illi eni post Meletium in exsilium ejecti, pro grege Christi decertabant, cum lupis ipsis fortiter obviam eundo, tum Christi ovibus convenientem doctrinam proponendo. Atque ubi ex locis ad radices montis sitis deturbati sunt, ad proximi fluminis ripas oves paverunt: non frustra, perinde atque illi in Babylone captivi, ad salices carnarium organa suspendentes: sed libere Deum, juxta divinum Davideum, in omni loco duuminationis ejus laudentes. Verum ne hoc quidem in loco diu eos durare, orthodoxorum et recte sentientium hostis passus est: 148 sed primo quoque tempore inde etiam secedere coegit, conventionumque eum solvere alique dissipare est conatus. Sedenim divinum duorum istorum virorum, qui pro pastoribus rem gerebant, par, spiritualem gregem, ad id quod in Christo est bellum, exercuit, atque ubi pabulandum esset, monstravit. Et generosus quidem Diodorus, perinde atque præaltus et pellucidus annis, divino lumine suos polavit. Adversus alienos autem vehementius cum impetu ruens, illegitima dogmata diluit et abolevit: non

A

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'.

Περὶ τὸν ἀγίου Φλαβιανοῦ καὶ Διοδόρου, ὡς τὴν ποίησην Μελετίου αἵτοι διεῖχον, μήτω λεγατικοῦ ἐπιβάτες βαθμοῦ.

Πλέοντος δ' ὅτι χρόνον ἐν Ἀντιοχείᾳ διατρίψας Οὐάλης, Εὐζωτού τῶν ἐκκλησιῶν ἥγουμένου, Ἰουδαίος μὲν καὶ Ἑλλησ παῖς Χριστιανῶν διονυσίας περικειμένοις, τάναντι δὲ τῆς εὐαγγελικῆς διδαχῆς ἀσπαζομένοις, τὰ θυμήρη πράττειν ἀδεῖς εἶσαν. Ἀμέλει καὶ ἡ ἐπὶ Ἰούδαιον μὲν σθενθεῖσα πλάνη, ἀπὸ Ἰουλίανοῦ δὲ ἐξαφθεῖσα, κατὰ μικρὸν πάλιν ἤδει· καὶ τὰ Διάστα καὶ Διονύσια, τά τε Δῆμητρος ἔργα, οὐκ ἐν γωνίᾳ, ἀτε δὴ βασιλέως κατάρχοντος, ἐτελοῦντο· καὶ βαχχεύοντες ἄνδρες ἔθεντο κατὰ μέσης τῆς ἀγορᾶς, οὐδὲνδε ἐμποδὼν καθεστώτος. Μόνοις δὲ ἑχθρὸς ἀπονόθες ἦν τοῖς φρονοῦσι τὰ τῆς καθόλου ἐκκλησιας διδάγματα. Καὶ δὴ πρῶτον ἀφῆρεις αὐτῶν τὴν νεόδμητον Ἐκκλησιαν, ἥν Ἰούδαιον ἐδοτο· καὶ τῶν δὲλλων Ιερῶν περιβόλων ἐξῆλαντον.

Ὦς δὲ ἐκεῖνοι ἐν ὑπαίθρῳ διάγοντες παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὅρους ὑμνοῦν μὲν, ὡς ἔθος, Θεὸν, τῶν δὲ ἐναντίων τοῦ ἀέρος μετεῖχον μεταθολῶν, ποτὲ μὲν ὑετοῖς καὶ νιφετοῖς καὶ χρυσοῖς προσπαλούοντες, δὲλλοτε δὲ φλυγμοῖς ἡλιαχοῖς σφέρρα κατακαιδυνοντο, οὐδὲ ἐν ταύταις ἢ ἐν αὐτοῖς ἤθελε· στρατιώτας δὲ πέμπον, καὶ τὴν ἐπίπονον ταύτην διαγωγὴν διεσκέδαζεν. Φλαβιανὸς δὲ καὶ Διόδωρος οἱ γενναῖοι τῆς ἀληθείας ἀγωνισταὶ τηνικαῖτα διέλαμπον· καὶ τὰ προσβάλλοντα κύματα τῇ ποίησῃ Χριστοῦ, οἵτινες πρόδοτοι, πρὸς ἀφρὸν ὡς τάχος δέλλουν. Αὐτοὶ γὰρ μετὰ Μελέτιον γεννόμενον ὑπερβριον τῆς ποίησης ἀντεποιοῦντο Χριστοῦ· τοῖς μὲν λύκοις ἀνδρείως ἀντιτατέμενοι, τοῖς γε μὴν Χριστοῦ θρέμματι τὴν προστήκουσαν διδασκαλίαν προσφέροντες. Ως δὲ κάκ τῆς ὑπωρείας ἡλαύνοντο, παρὰ τὰς δικθας τοῦ γείτονος ποταμοῦ τὰ πρόσβατα ἐνεμον, οὐκ εἰκῇ, κατὰ τοὺς ἐν Βασιλῶνι αἰχμαλώτους, παρὰ τὰς ἵτεας κρεμώντες τὰ τῶν φῶν δργανα. δὲλλ' ἀδεῶς ὑμνοῦν Θεὸν, κατὰ τὸν θεῖον Δαυΐδη, ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτεῖας αὐτοῦ. Αἱλλ' οὐδὲ ἐκεῖνῳ τῷ χώρῳ ἐπιπολὺ διατρίβειν εἴσαν δὲ τῶν δρθοδόξων μόνων ποιέμειος· δὲλλ' ὡς τάχος κάκειθεν ἀφίστα, καὶ τὴν συναγωγὴν διασπᾶν ἐπειράτο. Ηθεῖα τῶν ὑποτοιμένων τουτωντι ξυνωρίς, γυμνάζουσα μὲν ἦν τὸ πνευματικὸν τοῦτο ποίησιν πρὸς τὴν Ἀριστῷ μάχην, καὶ δὲ δὴ νέμεσθαι, ἐπεδείχνυον. Καὶ δὲ μὲν γενναῖος Διόδωρος, οἵτινες ποτερμὸς βαθυδίηνς καὶ διειδέστατος, τὸ θεῖον νᾶμα τοῖς σφετέροις ἐπήγαγε· ἁγδαῖος δὲ τοῖς ἀλλοτρίοις κατιών, τὰ νόθα τῶν δογμάτων ἐπέκλυσε καὶ ἡγάνιζε, μή τὸ τοῦ γένους περιφανές οὐδαμῶς ἐν λέγῳ τιθέμενος, φίσιον δὲ εὖ μάλα τὸ πάσχειν ὑπὲρ τῆς πίστεως. Φλαβιανὸς δὲ καὶ αὐτὸς τῶν εὖ γεγονότων ὡν, τὸ εὐτελές τῆς εὐγενείας προβοτίθει· καὶ καθά τι,

C

D

(1) Theod. cod. cap. 24, 25.

παιδοτρίνης Διοδώρῳ καθίστατο, παρατατομένῳ πρὶς τὸ ίερὸν τῆς εὐσεβείας πένταθλον· ὃς δὴ καὶ ἐπ' ἐκκλησίας δημηγορεὺν οὐκ εἶχεν, ἀτε νέος ὁν, καὶ μήπω εἰς ιερωσύνης παραγγεῖλας βαθμόν. Οὐκ ἡλαχίστην μέντοι μοῖραν εἰσῆγεν ἐνθυμημάτιον καὶ γραφικῶν νοημάτων τοῦτο δρῶσιν ἔκ προτροπῆς. Καὶ οἱ μὲν τοῖς ἐξ Ἀρείου βλάσφημα βάλλουσι αὐτοῖς εὗρη κατέτεινον· ὃ δὲ καθάπερ ἐκ τίνος βελούχης ἡ φαρέτρας τῆς σοφῆς διανοίας ἐκείνου τὰ βελητῶν νοημάτων πυκνὰ προσέφερε. Καὶ ἐπ' ἐκκλησίας μὲν λέγειν οὐκ εἶχεν, ὡς εἰρηται· οἶκοι δὲ καὶ δημοσίᾳ τοὺς διαλόγους τιθέμενος, τὰς δρυκίας τῶν δυσεσδούντων διέστα, δραχνίων κατ' οὐδὲν διαφέρειν δεικνύν τά γ' ἐκείνοις ἀναντίθηται δοκοῦντα τῶν προβλημάτων.

frequentia sententiarum tela subministrabat. Et in ecclesia, quemadmodum diximus, docere non potuit: domi vero et in publicis disputationibus impiorum retia disrupti, et nihil ab aranearum telis differre ostendit, quas ipsi irrefragabiles esse putabant quæstiones atque propositiones.

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'.

Περὶ τῶν δσ/ων Ἀφρατοῦ καὶ Ἰουλιαροῦ· ὡς τὰς ἐν ἑρήμῳ λιπότες διατριβάς, τῆς ποιμνῆς Χριστοῦ ὑπερίστατο.

Οὐ μικρὸ δὲ τῷ ἀγῶνι τούτοις τηνικαῦτα συνήρατο καὶ ὁ τὴν πολιτείαν ἐκείνος πολὺς Ἀφρατῆς· οὐ τὸν βίον καὶ δ σοφὸς Θεοδώριτος ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ συγγραφείσῃ βίβλῳ τῆς φιλοθέου Ιστορίας συνέγρψε. Καὶ οὗτος γάρ τῆς ἡσύχου διαγωγῆς προτεμήσας τὴν σωτηρίαν τῆς Χριστοῦ ποιμνῆς, τὴν ἀσκητικὴν καλύπην ἀφέτης, τῆς μάνδρας ἐπεμελεῖτο Χριστοῦ· καὶ ίδρωσι περιερθείτο πάντοθεν τοὺς λύκους ἐλαύνων. 'Ἄλλ' δοσος μὲν δ τῆς ἀρετῆς αὐτῷ πλεύστος, καὶ οἷα ποιῶν ὑπὲρ ἀνθρώπων ἐγγένει, ἡ εἰρημένη βίβλος; τῷ βουλομένῳ δηλώσει. 'Ἐγὼ δὲ ἐν τῶν ἐκείνου, δ προστῆκον εἴναι νομίζω τῇ παρούσῃ ἐτη πραγματείᾳ, δώσω τῷ λόγῳ. 'Ορδνητε ὁ ποταμὸς, ἐκ μὲν βορέῳ παραρθεῖ τὰ ἐπὶ τῆς Ἀντιόχου βασιλεία· στοὰ δέ τις μεγίστη κατὰ μεσημβρίαν διώροφος ἀνεγήγεται τῷ τῆς πόλεως περιβόλῳ, πύργοις ὑψηλοῖς ἀκατέρωθεν κοσμουμένη· μεταξὺ δὲ τῶν βασιλείων οἶκων καὶ τοῦ ποταμοῦ ἐδός τις ἐστιν, ὑποδεχομένη τοὺς ἐκ τῶν ἐκείνες διιδόντας πυλῶν, καὶ εἰς τοὺς γείτονας ἀστικοὺς ἄγρους· παραπέμπουσα. Ταύτην δὴ τὴν ὁδὸν διεσπέσιος ποτε Ἀφρατῆς ἴων, εἰς τὸ τῆς πίστεως ἀπῆι γυμνάσιον, τοῖς Χριστοῦ προδόταις τὴν ἀμφότουσαν εἰσοίσων τροφήν. 'Ον δινθεν βασιλεὺς παριόντας ἐώρα τῆς στοᾶς ὑπερκύπτων (σισύρων γάρ τημφρίστο)· καὶ βασεὶ τῷ γῆρᾳ πεπονηκώς, θάττον διέτρεψε. Τινὸς δὲ εἰπόντος τῷ βασιλεῖ, ἐκείνον εἶναι τὸν Ἀφρατῆν, οὐτεινος τὸ τῆς πόλεως ἐξέχεται πλῆθος, δ βασιλεὺς, « Ποῦ δὴ βαδίζεις; δινθεν τὴν τράπεζαν. » 'Ο δὲ, « Υπὲρ τῆς σῆς βασιλείας, φησι, προτευξόμενος. » Καὶ ὁ βασιλεὺς, « Άλλ' ἔχρη σε νόμοις ἐπόμενον μοναχῶν, οἶκοι μένειν, καὶ τὴν καθήμενον τοῦτο δρᾶν. » 'Ο δὲ θείος πρεσβύτης σοφῶς μάλιστα ἐπέφερεν· « Εὖ, φησι, λέγεις, ὡς βασιλεῦ, τοῦτο με δρᾶν ἔδει, καὶ τοῦτο διετέλουν πράτ-

A magni ille generis sui præclari splendorem faciens, afflictiones autem et æruminas pro fide non gravato serens. Flavianus vero, qui et ipse ex nobilitate erat, veram pietatem generis claritati longe quoque præposuit. Is veluti quidam Iudimagister, Diodoro ad sacrum pietatis quinquerium instructo affuit: atque in ecclesiis quidem ille concionari non potuit, quod junior adhuc ad sacerdotii gradum non conserndisset: sed non pœnitendum enthymematum seu argumentorum, atque ex Scripturis de promptarum sententiārum momentum eis, qui id legitima cōhortatione exciti faciebant, suppeditavit. Et illi quidem adversus Arianos blasphemā verba jactantes, continue arcum intendebant: hic autem veluti ex pharetra quapiam, sic ex sapienti mente sua.

frequētia sententiarum tela subministrabat. Et in ecclesia, quemadmodum diximus, docere non potuit:

B CAPUT XXV.
De sancto Aphraate et Julianō: ut monasticam in solitudine vitam relinquentes, gregem Christi sint tutati.

Non parum vero (1) illis tum in certamine hoc opis quoque attulit insigni vita præclarus ille Aphraates, quam sapiens Theodoritus in volumine Dei amantium historiæ conscripsit. Nam et hic quieto vitæ instituto gregis Christi salutem prætulit: et monasticum relinquens luguriolum, ovilis Christi curam gessit, et multo diffluens sudore, lupos undique ab eo repulit. Cæterum quam locuples virtute fuerit, et quæ supra captum hominis fecerit, 149 is quem diximus liber evolvere enim volenti ostendet. Ego vero unum quidam illius actorum huic loco accommodatum, recentandum in opere hoc duxi. Orontes fluvius ab Aquilonari parte imperiale Antiochiae domum præterlabitur. Porticus autem quædam maximam duorum culminum, in parte meridionali ad urbis moria, prælatis turribus utraque ex parte conspiciua, est exstructa. Inter imperiales ædes et ammen via est, quæ per portam quæ isthac est, cunctes excipiens, in vicinos suburbanos agros deducit. Hanc viam aliquando divus insistebat Aphraates, ad filii gynnasium iturus, et ovibus Christi congruens palibulum allaturus. Eum e superiore loco porticus prospectans imperator vidit: sisyrā enim, seu veste ex ovium villosis pelibus consuta, amictus, et senio multo confessus, clerius tamen currebat. Et quidam imperatori, hunc esse Aphraatem illum, ex quo totius urbis multitudo penderet, dixit. Et ille e portico virum sanctum interrogans: « Quoniam, inquit, vadis? » Atque Aphraates, « Pro imperio tuo precaturus, » respondit. « Atqui, » imperator intulit, « domi te, qui leges monachorum queris, manere, ibique quiete consistentem hoc facere oportuit. » Tum divinus senex perquam sapienter ait: « Recite tu quidem, o imperator, di-

(1) Theod. cap. 26.

functo, ecclesiæ ipsius gubernacula suscepit. Admirando autem Protogeni, Carræ civitas Graecarum præstigiarum spinis obsita, excolenda credita est: qua labore multo repurgata, cœlestem veræ pietatis fructum percepit. Sed de his postea.

147 CAPUT XXIV.

De sancto Flaviano et Diodoro, ut ipsi gregem Meletii reixerint, cum nondum episcopalem dignitatem suscepissent.

Valens diutius Antiochiae commoratus, Euzoio ibi ecclesiæ regente, Judæis, et ethnicis Graecis, atque etiam qui Christianorum nomine censentur, et diversa ab Evangelica doctrina dogmata complectentur, omnibus quæ animis eorum placita essent, ut libere peragerent, permisit. Nam impius error sub Joviniano quidem extinctus, a Juliano autem excitatus, paulatim redorescebat (1), et Dalia, Dionysia et Cereris sacra, non in angulis, imperatore veluti præeunte, pergebantur: et homines in medio foro, nemine obstante, bacchanalium, qui numine afflantur, more, discurrebant. Eorum vero tantum, qui catholica Ecclesiæ doctrinam sequebantur, implacabilis hostis erat. Et primum quidem recens constructam ecclesiam, quam illis Jovinianus dederat, ademit; deinde vero ex aliis quoque eos sacris ædibus exigit. Atque ubi illi sub dio agentes, ad montis radices Denim consuetudine sua hymnis et laudibus celebrarent, et varias easdemque adversas aeris mutationes, aliquando quidem cum pluviis et nive et immenso frigore conflictati, aliquando autem æstu solis admodum adusti perferrent, ne eo quidem loco ut permanerent voluit, et immissis in eos militibus, ærumnosum hoc vite agenda institutum dissipavit. Flavianus autem et Diodorus generosi veritatis athlete tum florebant: qui imminentes gregi Christi fluctus, veluti scopuli quidam, quampriimum in spumam redegerunt. Illi enim post Meletium in exsilium ejectum, pro grege Christi decerabant, cum lupis ipsis fortiter obviam eundo, tum Christi ovibus convenientem doctrinam proponendo. Atque ubi ex locis ad radices montis sitis deturbati sunt, ad proximi fluminis ripas oves paverunt: non frustra, perinde atque illi in Babylone captivi, ad salices carminum organa suspendentes: sed libere Deum, juxta divinum Davideum, in omni loco damnationis ejus laudentes. Verum ne hoc quidem in loco diu eos durare, orthodoxorum et recte sentientium hostis passus est: 148 sed primo quoque tempore inde etiam secedere coegit, contentumque cum solvere atque dissipare est conatus. Sedenim divinum duorum istorum virorum, qui pro pastoribus rem gerebant, par, spiritualem gregem, ad id quod in Christo est bellum, exercuit, atque ubi pabulandum esset, monstravit. Et generosus quidem Diodorus, perinde atque præaltus et pellucidus aninis, divino lumine suos polavit. Adversus alienos autem vehementius cum impetu ruens, illegitima dogmata diluit et abolevit: non

A

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'.

Περὶ τοῦ ἀγίου Φιλιππιανοῦ καὶ Διοδόρου, ὡς τὴν ποιμῆνην Μελέτιον αἴτοι διεῖχον, μήπω λεγατικού ἐπιδιάντες βαθμοῦ.

Πλειστον δ' ὅτι χρόνον ἐν Ἀντιοχείᾳ διατρίψας Οὐάλης, Εύζωιον τῶν ἐκκλησιῶν ἥγουμένου, Ἰουδαῖοις μὲν καὶ Ἑλλήσι καὶ πᾶσι Χριστιανῶν δυοῦς περικειμένοις, τὰναντία δὲ τῆς εὐαγγελικῆς διεκαλίας ἀσπαζομένοις, τὰ θυμήρη πράττειν ἀδεῶς εἰσαν. Ἀμέλει καὶ τὸ Ἱστιανοῦ μὲν σθεοθεῖσα πλάνη, ἀπὸ Ἰουλιανοῦ δὲ ἔξαρθεῖσα, κατὰ μικρὸν πίλιν ἤνθιτο· καὶ τὰ Διάσια καὶ Διονύσια, τὰ τε Δημητρὸς Ἐργα, οὐκ ἐν γνωλῷ, ἀτε δὴ βασιλέως καταρχηντος, ἐτελοῦντο· καὶ βαχεύοντες ἀνδρες ἔθειν κατὰ μέσον τῆς ἀγορᾶς, οὐδενὸς ἐμποδὼν καθεστῶτος. Μόνοις δὲ ἑκτὸς ἀσπονδὸς ἦν τοῖς φρονοῦσι τὰ τῆς καθάλου ἐκκλησιασ διδύγματα. Καὶ δὴ πρῶτου ἀφῆρει αὐτῶν τὴν νεόδημητον Ἐκκλησίαν, ἣν Ἰοβιανῆς ἔδοτο· καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν περιβόλων ἐξῆλαυνεν. Ός δὲ ἐκεῖνοι ἐν ὑπαίθρῳ διάροντες παρὰ τὰς ὑπορείας τοῦ δρους ὑμνουν μὲν, ὡς Ἰδος, Θεὸν, τῶν δὲ ἐναντιών τοῦ ἀέρος μετεγχον μεταβολῶν, ποτὲ μὲν θεοῖς καὶ νιφετοῖς καὶ κρυμοῖς προσπαλασοντες· ἄλλοτε δὲ φλυγμοῖς ἡλιαχοῖς σφέδρα κατακαιμενοι, οὐδὲ ἐν ταύταις ἢν αὐτοὺς ἥθελε· στρατιώτας δὲ πέμπτων, καὶ τὴν ἐπίπονον ταύτην διαγωγὴν διεσκέδαζεν. Φλαβιανὸς δὲ καὶ Διόδωρος οἱ γενναῖοι τῆς ἀληθείας ἀγωνισταὶ τηνικαῦτα διέλαυππον· καὶ τὰ προσβάλλοντα κύματα τῇ ποιμῃ Χριστοῦ, οἵ τινες πρόδοιοι, πρὸς ἀφρὸν ὡς τάχος διέλυνον. Αὐτοὶ γάρ μετὰ Μελέτιον γενόμενον ὑπερβιον τῆς ποιμῆνης ἀντεποιοῦντο Χριστοῦ· τοῖς μὲν λύκοις ἀνδρεών ἀντιτατέμενοι, τοῖς γε μὴν Χριστοῦ θρέμμασι τὴν προσῆκουσαν διασκαλίαν προσφέροντες. Ός δὲ κάκι τῆς ὑπωρείας ἡλιαύνοντο, παρὰ τὰς ὁχθας τοῦ γείτονος ποταμοῦ τὰ πρόδατα ἔνεμον, οὐκ εἰκῇ, κατὰ τοὺς ἐν Βασιλῶν αἰχμαλώτους, παρὰ τὰς ἰταῖς κρεμώντες τὰ τῶν φύδῶν δργανα, ἀλλ' ἀδεῶς ὑμνουν Θεὸν, κατὰ τὸν θεῖον Δαυΐδ, ἐν παντὶ τῷ περι τῆς δεσποτείας αὐτοῦ. Ἀλλ' οὐδὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ χώρῳ ἐπιπολὺ διατρίβειν εἰσαγεῖ δὲ τῶν δρθιδόξων μόνων πολέμιος· ἀλλ' ὡς τάχος κάκεῖσεν ἀφίστα, καὶ τὴν συναγωγὴν διασπέντει. Η θεῖα τῶν ὑποποιημένων τουτων ἔυνωρες, γυμνάζουσα μὲν ἦν τὸ πνευματικὸν τούτο ποιμνιον πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ μάχην, καὶ γέρη δὲ νέμεσθαι, ἐπεδείκνυον. Καὶ δὲ μὲν γενναῖος Διόδωρος, οἵ τις ποτεχμὸς βαθυδινῆς καὶ διειδεστατος, τὸ θεῖον νῦμα τοῖς σφετέροις ἐπήγαγε· φαγδαῖος δὲ τοῖς ἀλλοτρίοις κατιών, τὰ νῦθα τῶν δογμάτων ἐπέκλυζε καὶ ἡγάντε, μῆτὸν γένους περιφανες οὐδαμῶς ἐν λέγω τιθέμενος, φίσιον δὲ εὖ μάλα τὸ πάσχειν ὑπὲρ τῆς πίστεως. Φλαβιανὸς δὲ καὶ αὐτὸς τῶν εὖ γεγονότων ὥν, τὸ εὔσεβες τῇ εὐγενείᾳ προστίθει· καὶ καθά τι,

(1) Theod. cod. cap. 24, 25.

πα:δοτρίθης διοδώρῳ καθίστατο, παρατατομένῳ πρὸς τὸ λερόν τῆς εὐσεβίας πένταθλον· ὃς δὴ καὶ ἐπ' ἔκκλησίας δημηγορεῖν οὐκ εἶχεν, ἀτε νέος ὁν, καὶ μήπω εἰ; ἵερωσύνης παραγγελίας βαθμόν. Οὐκ ἐλάχιστην μέντοι μοίραν εἰσήγενεν ἐνθυμημάτων καὶ γραφικῶν νοημάτων τοῖς τοῦτο δρῶσιν ἐκ προτροπῆς. Καὶ οἱ μὲν τοῖς ἐκ Ἀρείου βλάσφημα βάλλουσι συνεχῆ τόξα κατίτεινον· ὃ δὲ καλάπερ ἐκ τίνος βελούχης ἡ φαρέτρας τῆς σοφῆς διανοίας ἔκεινον τὰ βέλη τῶν νοημάτων πυκνά προσέφερε. Καὶ ἐπ' ἔκκλησίας μὲν λέγειν οὐκ εἶχεν, ὡς εἰρηται· οἷοι δὲ καὶ δημοσίᾳ τοὺς διαλόγους τιθέμενοι, τὰς δρυς τῶν δυσσεούντων διέστα, ἀραχνίων κατ' οὐδὲν διαφέρειν δεικνύς τά γ' ἔκεινοις ἀναντίθηται δοκούντα τῶν προβλημάτων.

frequentia sententiarum tela subministrabat. Et in ecclesia, quemadmodum diximus, docere non posuit: domi vero et in publicis disputationibus impiorum retia disrupti, et nihil ab aranearum telis differre ostendit, quas ipsi irrefragabiles esse putabant quæstiones atque propositiones.

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'.

Περὶ τῶν δοτῶν Ἀφραδέτου καὶ Ἰουλιαροῦ· ὡς τὰς ἐν ἑρτημῷ λιπότες διατριβάς, τῆς πολυμῆς Χριστοῦ ὑπερίστατο.

Οὐ μικρὰ δὲ τῷ ἀγῶνι τούτοις τηγικαῦτα συνήρατο καὶ ὁ τὴν πολιτείαν ἔκεινος πολὺς Ἀφραδάτης· οὐ τὸν βίον καὶ δοσφὸς Θεοδώριτος ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ συγγραφεῖσῃ βίβλῳ τῆς φιλοθέου Ιστορίας συνέγραψε. Καὶ οὗτος γάρ τῆς ἡσύχου διαγνωμῆς προτιμήσας τὴν σωτηρίαν τῆς Χριστοῦ ποιμνῆς, τὴν ἀσχητικὴν καλύπνην ἀφεῖς, τῇς μάνδρας ἐπεμελεῖτο Χριστοῦ· καὶ ίδωσι περιερθέστο πάντοθεν τοὺς λύκους ἐλαύνων. Ἀλλ' δοσὶ μὲν δὲ τῆς ἀρετῆς αὐτῷ πλούτος, καὶ οἷα ποιῶν ὑπὲρ ἀνθρώπων ἐγεγόνει, ἡ εἰρημένη βίβλος; τῷ βιολογένῳ δηλώσει. Ἔγὼ δὲ ἐν τῶν ἔκεινοι, διπροσθήκον είναι νομίζω τῇ παρούσῃ ἐή πραγματείζ, δώσω τῷ λόγῳ. Ὁρδντης ὁ ποταμὸς, ἐκ μὲν βιρβᾶ παραρθεὶ τὰ ἐπὶ τῆς Ἀντιόχου βασιλείας· στοὰ δὲ τις μεγίστη κατὰ μεσημβρίαν διώροφος ἀνεγγέρεται τῷ τῆς πόλεως περιβόλῳ, πύργοις ὑψηλοῖς ἀστέρωμενοι κοσμουμένη· μεταξὺ δὲ τῶν βασιλείων οἰκων καὶ τοῦ ποταμοῦ ἔδος τίς ἔστιν, ὑποδεχομένη τοὺς ἐκ τῶν ἔκεισε διιδόντας πυλῶν, καὶ εἰς τοὺς γείτονας ἀστικοὺς ἄγρους περιπέμπουσα. Ταύτην δὴ τὴν δόδον δὲ θεοπέσιμης πότε Ἀφραδάτης ἴων, εἰς τὸ τῆς πίστεως ἀπῆξε γυμνάσιον, τοῖς Χριστοῦ προσβάτοις τὴν ἀρμόττουσαν εἰσόσιων τροφήν. «Οὐ δινθεν διατίλεις παρέδοται ἐώρα τῆς στοᾶς ὑπερκύπτεων (ισούρων γάρ ἡμφίστο). καὶ βαθεὶ τῷ γῆρᾳ πεπονηκώς, θάττον διέτρεχε. Τινὸς δὲ εἰπόντος τῷ βασιλεῖ, ἔκεινον εἶναι τὸν Ἀφραδάτην, οὐτινος τὸ τῆς πόλεως ἔξιχεται πλῆθος, δι βασιλεὺς, «Πού δὴ βαδίζεις; δινθεν τὴν ἡρώτα τὸν ἔσον.» Ὁ δὲ, «Τύπερ τῆς σῆς βασιλείας, φησι, προσευχόμενος.» Καὶ ἡ βασιλεὺς, «Ἄλλ' ἔχρην σε νόμοις ἐπόμενον μοναχῶν, οἷοι μέντοι, καὶ τούχην καθήμενον τοῦτο δρῶν.» Ὁ δὲ θεῖος πρεσβύτης σοφῶς μάλιστα ἐπέφερεν· «Εὖ, φησι, λέγεις, ὡς βασιλεὺς, τοῦτο με δρῶν ἔδει, καὶ τοῦτο διετέλουν πρά-

A magni ille generis sui præclari splendorem faciens, afflictiones autem et ærumnas pro flde non gravato serens. Flavianus vero, qui et ipse ex nobilitate erat, veram pietatem generis claritati longe quoque præposuit. Is veluti quidam ludimagister, Diodoro ad sacrum pietatis quinquerium instructo affuit: atque in ecclesiis quidem ille concionari non potuit, quod junior adhuc ad sacerdotii gradum non condescisset: sed non pœnitendum enthymematum seu argumentorum, atque ex Scripturis depromptarum sententiārum momentū eis, qui id legitima cohortatione exciti faciebant, suppeditavit. Et illi quidem adversus Arianos blasphemā verba jactantes, continuo arcum intendebant: hic autem veluti ex pharetra quapiam, sic ex sapienti mente sua,

B

CAPUT XXV.

De sancto Aphraate et Juliano: ut monasticam in solitudine vitam relinquentes, gregem Christi sint tutuli.

Non parum vero (1) illis tum in certamine hoc opis quoque attulit insigni vita præclarus ille Aphraates, quam sapiens Theodoritus in volumine Dei amantium historiæ conscripsit. Nam et hic quieto vite instituto gregis Christi salutem prætulit: et monasticum relinquens luguriolum, ovilis Christi curam gessit, et multo diffusus sudore, lupos undique ab eo repulit. Cæterum quam locuples virtute fuerit, et quæ supra captum hominis fecerit, 149 is quem diximus liber evolvere enim volenti ostendet. Ego vero unum quidam illius actorum huic loco accommodatum, recensendum in opere hoc duxi. Orontes fluvius ab Aquilonari parte imperiale Antiochiæ domum preterlabitur. Porticus autem quædam maxima duorum culminum, in parte meridionali ad urbis mornia, prælati turribus utramque ex parte conspiciua, est exstructa. Inter imperiales ædes et amnem via est, quæ per portam quæ isthac est, cunctes excipiens, in vicinos suburbanos agros ducet. Hanc viam aliquando divus insistebat Aphraates, ad scilei gymnasium iturus, et ovibus Christi congruens palbum allaturus. Eum e superiori loco porticus prospectans imperator vidit: sisyrā enim, seu veste ex ovium villosis pellibus consuta, amictus, et senio multo consecutus, celerius tamen currebat. D El quidam imperatori, hunc esse Aphraatem illum, et quo totius urbis multitudo penderet, dixit. Et ille e portico virum sanctum interrogans: «Quoniam, inquit, vadis?» Atque Aphraates, «Pro imperio tuo precaturus,» respondit. «Atqui,» imperator intulit, «domi te, qui leges monachorum sequeris, manere, ibique quiete consistente hoc facere oportuit.» Tum divinus senex perquam sapienter ait: «Recte tu quidem, o imperator, di-

(1) Theod. cap. 26.

cis me id facere debere : facturusque id adeo constanter fueram, si pax Christi ovibus esset. Sed cum multa quedam insaniae caligo loca omnia occuparit, et maximus insuper subrepatur timor, ne plurimo imminente periculo, a feris oves dilanientur, necessitas mihi quoque incumbit, ut vigilem, omnemque funem moveam, ne quod grex Christi capiat detrimentum. Age enim, o imperator, si puella essem domi in conclavi abdita, fusos manibus tractans, et laniflum meum curans, atque alicunde subito conspicerem flammatum exortam, et omni ex parte paternae domui circumfusam, sacerdo incendio eam jamjam consumpturam, quid me facere oportet? dic, te per Deum oro. Utrumne me sic sedere, et penates patrios conflagrantes despicerem, ignemque proserpentem expectare: an conclavi statim relicto, sursum et deorsum currere, aquam in manibus habere, et modis omnibus flammatum extinguiere conari oportet? **150** Satis sane scio, dicturum te, faciendum mihi esse, quod et sagacis sanæque mentis puella facheret. Id ipsum vero nunc quoque fieri debere existimo. Cum tu enim quasi fulmen quoddam in paternam domum nostram incideris, et veriorem pietatem omnem igne vastes, undique circumcursatus, flammatum gliscentem extinguiere satagentes. » Hæc quidem ille dixit. Imperator autem ad minas usque progressus, silere eum coegit. Ex cubiculariis auctem imperatoris quidam, qui sanctum virum propter animi temeritatem gravius tractaverat, in balneum confessum ingressus, ut principi lationem prepararet, mente captus, et in calidas aquas delapsus, ibi vitam finivit. Imperator aliquandiu expectans, et extrahi ea mora tempus querens, aliis causam ejus rei inquisitam sibi renuntiare præcepit. Qui cum eo venissent, et omnia circumspexissent, illum in calidis undis morte frigida pereniptum repererunt. Quod ubi imperator cognovit, opus id quidem petulantis, Aphraatæ sancto illatae injuria et contumelia esse, recte arbitratus est: de impio autem dogmate euindem, juxta indurati cordis Pharaonem, retinuit animum. Et perinde atque fulmine afflatus et attonitus imperator, miraculo eo magis etiam est contra veram pietatem concitatus. Eadem tempestate idem quod Aphraates, plurimum laudatus ille Julianus fecit. Nam hic quoque solitudine relicta, Antiochiam venit. Cum enim mendacii artifices, Ariani inquam, per sycophantiam virum sanctum traducere conarentur, veluti factionis eorum esset, et dogmati Ariano consentiret: Flavianus, Diodorus, et Aphraates, veritatis lumina, Acacium illum qui postea Berœensem civitatem sacrorum antistes optime administravit, ad celebrem illum virum cun hujusmodi postulatis misere, ut multorum (1) milliū hominum misertus veniret, et cum adversiorum redargueret mendacium, tum veritatem libere confir-

A των, ἐν εἰρήνῃ τῶν Χριστοῦ θρεμμάτων μενόντων. Ἐπει δὲ πολλὴ τις τὸ πᾶν κατέχει σκοτόμασιν, καὶ δέος, ύφερπει πλείστου, μη θηριάλωτα γένηται, μεγίστου ἐπηρήμενου κινδύνου. ἀνάγκη καὶ γρηγορεῖν, καὶ πάντα κάλων κινεῖν, ἀλώθητοι διασῶσι τὴν ποιμνὴν Χριστοῦ. Ἀρά γάρ, ὁ βασιλεὺς, εἴγε κόρη τις ἐτύγχανον ὄν, οἷκοι τε καὶ πρὸς θάλαμὸν κεκρυμένην, καὶ πρὸς ἀτρακτὸν ἐρείδουσα χεῖρας, καὶ τῆς οἰκείας ταλασίας καθεστῶσα εἰς ἐπιμελεσαν· εἴτα ποθεν ἐξαπίνης φλόγα προσπεισοῦσαν ἑώρων, τὴν πατρῷαν οἰκίαν ἀπάνταχοῦ περιθέουσαν, καὶ κατεπειγομένην ἀπήνεστερον διαπανθίνην, τῇ με δρᾶν ἔσει, εἰπὲ πρὸς Θεοῦ; Ἄρ' ἐχρῆν ἡσυχῆ καθῆσθαι. καὶ τὴν πατρικὴν ἔστιαν οὐτως ἡμπιπραμένην πειράσθαι τὴν φλόγα; Οἶδα πάντως, τοῦτο ἐρεῖ, δικαίως, καὶ κόρη ἀγχίσους, καὶ φρενὸς ὑγιοῦς ἀντιποιούμενη, ἐδρασεν ἄν· δικάγων νομίζω δρπεις δρᾶν. Σοῦ γάρ οὐλα τίνος κεραυνοῦ ἐπὶ τὴν πατρῷαν ἥματαν οἰκίαν κατασκήψαντος, καὶ τὸ σύμπαν πυρπλοῦντος τῆς εὐσεβείας, ἀπανταχοῦ περιθέομεν τὸ τῆς φλογὸς ἀκμάδον σῆσας πειρώμενοι. » Ταῦτα δι μὲν εἴπεν· δι δὲ μέχρις ἀπειλῆς προχωρήσας, σιγῆν ἡγαγκάστο. Τῶν τις δὲ περὶ τὸν βασιλεὺκον κητῶν θρασύτερον τῷ δισὶ διατεθεῖς, περὶ τὸ βασιλεῖταιν εὖθις εἰσιών, ὃςτε ἀντὸν βάσιλειν εὐτερόπισται, τὸ λοιποτεκνὸν ἐκτραπεῖς, εἰς τὴν θερμορόρην διολισθήσας, καὶ ἀκράτου μέτασχῶν τοῦ θερμοῦ, τὸν βίον ἀπελιπεν. Ἔτει δ' δι βασιλεὺς ἐπιπολὺ διατρέβων τὸ βραδὺ κατηγιαῖτο τοῦ χρόνου, ἐτέροις ἐπέτρεπε μηνύειν τὸ αἰτιόν. Ως δ' ἦκον πάντα περισκοπῶντες, δρῶσιν ἐκείνον ἐνδον τοῦ ἀκράτου θερμοῦ, τῷ φύχει διαλυμένον τῆς νεκρώσεως. «Ο δὴ οἱ περὶ τὸν βασιλέα μαθόντες, Ἕργον μὲν εἶναι τῆς ἐς Ἀφραάτην, τὸν δσιον, παροινίας καλῶς ἐλογίσαντο· πρὸς γε μήν τὸ δυσσεβεῖς δόγμα κατὰ τὸν σκληροκάρδιον διέκειτο Φαραὼ. Ὁ δὲ ἐκμηρόντης; βασιλεὺς τῇ θευματουργίᾳ μᾶλλον κατὰ τῆς εὐσεβείας ἀπλίζετο. Καὶ ἐκείνο δὲ καιροῦ τὰ ίσα τῷ Ἀφραάτῃ καὶ τὸ πολυύμνητος Ἰουλιανὸς ἐπραττε· τὰς γάρ τὸν ἐρήμῳ διατρίβεις; καὶ οὗτος καταλιπὼν, τὴν Ἀντιόχου κατέλαβεν. Ἐπει γάρ οἱ τοῦ Φεύδους ἐργάται, οἱ τὸ Ἀρείου λέγω φρονοῦντες, συκοφαντεῖν ἐπειρώντο τὸν δσιον, ὃς τῆς αὐτῶν εἴη φατρίας, καὶ τοῖς ἐκείνοις στοιχεῖ δόγμασι· Φλοιδιανὸς καὶ Διόδωρος καὶ Ἀφραάτης οὐτος, οἱ τῆς ἀληθείας φωστῆρες, Ἀκάκιον ἐκείνον, δι τὴν Βερδοιαίων πόλιν εἰσέπειται διέθυνεν δριστά, πρὸς τὸν πανεύφημον ἐκείνον ἀνδρα προσάγοντες, δέσησιν ἐπεμπον, πολλῶν ἀνθρώπων μυριάδας οἰκτείραι· ὃςτε λόντα, τὸ μὲν τῶν ἐννατετίων διελέγειται Φεύδος, τὴν δ' ἀληθείαν περιβηγάσαι, καὶ τὸ τῆς πίστεως δόγμα κηρύξαι. Καὶ δι μὲν οὗτος καὶ ἀπαξ καὶ δεύτερον εἰσιών τὴν Ἀντιόχου πειράδοξα διεπράξατο, ή φιλόθεος ιστορία διέδει τοῖς βιολογένοις· διτε δὲ τὸ τῆς πόλεως σύμ-

(1) Theod. cap. 27.

παν εἰς τὸν τῆς ἀληθείας κήρυξε σύλλογον, οὐδένα μη ἀκριβῶς διειδέναι, ὅσοι καλῶς τὰ ἀνθρώπινα ἔξετάξειν εἰώθαστο· φαλεὶς γάρ τὰ τῶν ἔργων παράδοξα πάντας ἐλέκτειν ὡς ἐπίπαν πρός ἑαυτά, καὶ πείσειν τὴν ἴσην δέξαν τῷ ἐνεργοῦντι ἀσπάζεσθαι. "Οτι δέ ἔξαστα καὶ λόγον ἐκβαίνοντα διετέλεσεν Ἰουλιανὸς, οὐχ ἡμεῖς μάνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς ἀληθείας μαρτυροῦσι κατήγοροι. Τοῦτο δή καὶ Ἀντώνιος ἔκεινος, δέ τῆς μοναχικῆς ἡγησάμενος πολιτείας, ἐπὶ τῶν Κωνσταντίου διεπράξατο χρόνων ἐν δευτέρῳ γάρ ταῖς ἐν ἑρμήψι διατριβάς θέμενος, τὴν Ἀλεξάνδρου πόλιν ἀπανταχοῦ περιήιτε, γλώσσῃ τρανοτέρᾳ διαμαρτυρούμενος ἵπατον, ὡς Ἀθανάσιος πρόμαχος μὲν τῆς ἀληθείας ἐστι, καὶ τῶν ἀποστολικῶν συνήγορος διδαγμάτων· οἱ δὲ τῆς Ἀρειου μετεσχίκτες λύττης πόρφω τῆς ἀληθείας ἐκτρέχουσιν. Οὗτοι καλῶς σκοπούντες οἱ θεῖοι ἔκεινοι ἀνδρες, ἥδεσαν ἐκάστῳ καιρῷ τὸ προσῆκον ἀρμότειν· καὶ τηνίκα μὲν χρῆ τὴν ἡσυχίαν ἀσπάζεσθαι, τηνίκα δὲ τὴν ἕρημον παραιτουμένους, προτιμήν τὰς ἐν πόλει διατριβάς.

cuique munia sua tribuerunt, quando vel quietiorem vitam complecti, vel locis relictis solis degere in urbibus potius deberent, minime ignorantes.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΤΥΠΟΥ

Περὶ τῆς τελευτῆς Ἀθανασίου, οὐκ Πέτρος διδόχος. Ετι δέ καὶ περὶ τῆς τοῦ Ἀρειανοῦ Ασυκλοῦ ὡμότητος, διὸ οἱ Ἀρειανοὶ ἐπὶ τῆς Ἀλεξάνδρου κατέστησαν, ἔξελάσασι τες Πέτρον.

Τοιαῦτα καὶ ἐν Ἀγιοχείᾳ ὁ δυσσεβῆς Ιουάκινος ἐνήργει. Μετιτέον δέ ἐντεῦθεν ἐπὶ τὰ κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τούτῳ γενόμενα. Ἐρέμα γάρ εἶχεν ἢ κατ' Αἴγυπτον Ἐκκλησία περιόντος Ἀθανασίου, διὸ ἀς αιτίας μικρὸν ἀνωθεν διελάδομεν. ὑπερτέραι γάρ τοι πλῆθος ἐνθάδε τῶν εὔσεβεν ἥρημένων τῆς Ἀρειανικῆς φάλαγγος, σφόδρα τῷ Ἀθανασίῳ προσκέμενον. Ἐνθερπον δὲ μάλιστα δν καὶ πρὸς στάσιν ἐπιφρέπως ἔχον, παρείχε δόξα, μη στάσεως κινηθείσης τὰ δημοσιά παραβλάψειε πράγματα. "Οὐν ἐκ τοιοῦ θείας προνοίας ἀπείρατος τῶν δεινῶν διέμεινεν Ἀλεξάνδρεια, ἔως οὐ περιήν δέ τῆς ἀληθείας ἀγωνιστῆς Ἀθανάσιος. Ἐπει δέ ἔκεινο; μετὰ τοὺς πολλοὺς κινδύνους; καὶ τοὺς ἵσους στεφάνους εἰς τὴν ἀπονομὴν μετεχώρησε λῆξιν, ἀμφὶ τεσσαράκοντα καὶ ἔξι ἔτη τῇ ἀρχιερωσύνῃ ἐμπρέψας. Πέτρος, ἀνήρ ἀριστος καὶ ἐλλόγιμος, τοῦ κλήρου διάδοχος γίνεται, αὐτῆς ἔκεινης Φηφισαμένης τῆς μακαρίας κεφαλῆς πρύτερον. Επειτα καὶ τῶν τῇς ἐπαρχίῃς ἐπιτικόπων πάντων συμφήψων γεγενημένων, τῆς τε ἱερωσύνης πάτησ, καὶ τὸν ἐν τέλει καὶ ἀξιώματι προεχόντων τῆς πόλεως. Καὶ τὸ δημωδες δέ ἄπαν ἐπεκύρου ταῖς εὐφημίαις τὴν μεθ' ἡδονῆς βούλησιν. Κοινωνὸς γάρ Ἀθανασίῳ τῶν μακρῶν ἰδρύτων ἐγένετο, ἀστ τῷ μεγάλῳ τούτῳ συνών, ἐν τε ταῖς ἀποδημίαις καὶ ταῖς οἰκοι διατριβαῖς, παντοδαποῖς σὺν ἔκεινῳ προσπαλαῖσιν κινδύνοις; ἐνθεν τοι καὶ δοῖς γειτνιάζοντες ἥσαν τῶν ἱερέων, καὶ δοῖς τὸν ἡσυχίουν βίον μετήσαν, τὰς ἀστητικὰς καταλιπόντες παλαιστράς, ἵσιουν μάλι τὸν Πέτρον διάδοχον τοῦ Θρόνου γενέ-

A mans, sive doctrinam deprædicaret. Et quæ viriste semel atque iterum Antiochiam adveniens mirifice peregerit, Dei amantium historia quemvis edocelit. Quod vero urbs tota opera ipsius ad conventum se et cœtum veritatis contulerit, neminem non certo nosse puto, qui recte res humanas dijudicare consueverit. **151** Opera namque præter opinionem hominum edita, omnes omnino ad se pertrahere, camdemque cum eorum auctore sententiā complecti, persuadere solent. Julianum porro præcipua quædam et rationem superantia miracula perfecisse, non nos solum, sed etiam veritatis accusatores testantur. Idem vero Antonius ille monasticæ auctor vītæ, Constantii temporibus fecit. Posthabita enim quandoque solitudine, Alexandrinam urbem ubique perambulans, verbis clarioribus omnibus est attestatus, Athanasium quidem veritatis esse propugnatorem, et apostolicorum dogmatum defensorem: qui vero Arii rabie affecti essent, a veritate ipsa longe aberrare. Adeo rem ipsam recte putantes divini illi viri, temporis

CAPUT XXVI.

De obitu Athanasii, cuius successor fuit Petrus. Praeterea de crudelitate Lucii Ariani: quem Ariani Alexandrinæ Ecclesiæ, Petro pulso, praefecrunt.

Talia impius Valens Antiochiæ quoque egit. Transeundum autem hinc ad ea quæ Alexандriæ sunt gesta. Quietè siquidem in Ægypto Ecclesia fuit, Athanasio superstite, ob eas quas supra narravimus causas. Multitudo namque ea, quæ veram pietatem sibi sequendam statuerat, Arianam phalangem superabat: idque propter suum erga Athanasium amorem. Et cum ea esset ardentior, et ad seditionem movendam propensior, metum de se præbuit, ne tumultu concitato, respublica detrimento multataretur. Proinde divina quadam providentia iniunxit a gravibus malis Alexandria permansit, tantisper dum veritatis propugnator supersuit Athanasius. Ubi autem ille post pericula plura, nec coronas pauciores, ad vitæ conditionem laboris omnis expertem, ad quadragesima et sex annos episcopatum cum gloria magna functus, discessit: Petrus, vir optimus et clarissimus, in successionem ejus successit, suffragio quidem primum beati illius capitisi, deinde etiam episcoporum provinciæ ejus universorum, **152** totiusque cleri et eorum qui Alexandria primos honores et magistratus gerebant, votis et calculis, plebe etiam cuncta faustis acclimationibus consilium id perquam libenter confirmante. Particeps enim diuturnorum sudoruni Athanasii fuerat, nunquam a magno illo viro vel domi vel peregre discedens, variisque cum illo periculis collectans. Quapropter quicunque erant finitimi episcopi, et qui tranquillam vitam sectabantur, monasticas relinquente,

palæstras, maxime hoc egerunt, ut Petrus in illius locum substitueretur. Postquam autem is sacram recepit sedem, nulla interposita mora, gentis ejus præfectorus, contracta ex Judæis et Græcis manu, ecclesiam circumvallavit, et Petrum exire jussit. Quod nisi ficeret, se illum vel invitum inde ejecturum esse, minatus est: quod quidem ille fecit, cum ut voluntati imperatoris more gereret, tum maxime impietati ipse suæ satisfaceret. Quod namque ex idolorum nefaria superstitione penderet, splendide se festum diem acturum esse putabat, si veræ pietatis navem in tempestate conjiceret. Ac primum quidem Petrus in carcerem inclusus est: postea autem profugiens, cum scapham commode nactus esset, Romam ad consentientem sibi ejus urbis episcopum Damasum trajecti. Et brevi post Euzoium, qui Antiochiae Arianae præi reliquias, tempus opportunum nactus, consilium invenit, ut Alexandriam ipse iret, et ecclesias ibi Lucio Ariano traduceret. Quod cum imperatori quoque placuit (adhuc enim is Antiochiae erat), cum satellitio multo, et militari que eum sequebatur manu sane quam frequenti profectus est, atque una cum eo magnus imperatoris questor. Habebant ii ab imperatore ad præfectum provinciæ Palladium, mandatum, ut is quacunque in re opus esset, Lucio et Euzoio non decesset. Et Petrus quidem, sicuti dictum est, in carcere asservatus est: postea etiam Romam navigavit. At Lucius Arianus in sacram Athanasii sedem est collucatus. Itaque Ægyptii longe graviores in exteris animos concepero. Simul atque enim improviso advenerat Lucius, statim ecclesias occupare contendit. Atque ubi plebs contra nitit cœpit, bellum adversus clericos et sacras virgines est institutum. **153** Et alia super alias illatae calamitates Ecclesiæ catholicae sectatores affligerunt. Perinde enim atque feræ agrestes gregi Christi Ariani imminentes, partim in exsilium egere, partim captos in vincula concrecere: quos rursum ex vinculis productos, variis subdidere suppliciis. Quidam enim unguis et flagris bubulis cæsi, quidam ardentibus facibus adusti, atque alii bonis priuum spoliati, alii mox sunt affecti cruciatibus. Tormentis vero tam varii generis superesse, admirabile est visum. Quod si quis prius vita excessisset, quam tanta mala expertus, aut si ad tolerabilius exsilium damnatus esset, fortunatum id, et quod alicui invideri posset, habitum est. Sed quis exponere possit, quæ mala in Lucii introitum acciderint? Quorum quidem Sabinius, qui res ecclesiasticas conscripsit, minime meminit, quod amicorum sibi Arianorum dedecora premere maluerit. Optime autem ea beatus Petrus, postquam e carcere profugit, in scripto quodam suo tanquam tragœdiam exposuit, et ad omnes ubique ecclesias misit. Quod scripum, cum prius unum saltum nefarium impii Lucii flagitium memoravero, volumini huic inseram.

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ.

A

CAPUT XXVII.

Περὶ τοῦ τερούμενου διωγμοῦ τοῖς κατ' Αἴγυπτον μοραστηρίοις παρὰ Λουκίου· καὶ περὶ τῶν μανῆτῶν Ἀγριών τοῦ μεγάλου, καὶ τῶν δύο ἀγριών Μακαρίων, ὡς ὑπερόριοι διὰ τὸ στιγμέτον πολλὰ θαυμάτα διεπράχαντο.

De persecutione quam Lucius monasteriis Ægypti intulit, et de discipulis Antonii magni: et de duobus sanctis Macariis, ut propter fidem exsulantes, multa miracula ediderint.

'Ο μὲν οὖν ἀξιάγαστος Πέτρος οὗτῳ φυγάς εἰς Ῥώμην ἀπέπλει· οἱ δὲ τῆς Ἀρείου συμμορίας, καὶ περὶ βραχεῖς δντες, τῶν κατ' Αἴγυπτον ἤρξαν ἐκκλησιῶν. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ καὶ πρόσταγμα ἐκ βασιλέως τῷ τοῦ Θεοῦ ήγουμένῳ ἐπέκμπετο, διαγορεύον τοὺς τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεως ὄπερισταμένους, ἐκ τῆς Ἀλεξανδρου καὶ πάσης τῆς Αἰγυπτιακῆς διοικήσεως ἔξειλαντεῖαι, δσους δὲ κελεύσεις Λουκίος. Εὔζωτος μὲν οὖν, δσα γε ἡν αὐτῷ πρὸς βουλῆς ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρου ἀνύσας, αὐθίς τὴν Ἀντιόχου κατέλαβεν· δὲ Λουκίος, καθὼς προσετέταχτο, τὸν ἡγεμόνα τῆς κατ' Αἴγυπτον στρατιᾶς σὺν πολλῷ πλήθει συμμίκτῳ Ἑλλήνων καὶ Ιουδαίων καὶ τῶν ἀπὸ τῆς σφρετῆρης δόξης ληζῶν διῆσται, καὶ τὸ στρατῆγιον ἐπήγγυν κατὰ τὸν ἐν ἑρμοίς διατριβόντων μοναχῶν. Ἐν ἐπίστιν καὶ γάρ ἦν, ὡς εἰ τούτοις δι' ὅχλου γένηται, ἥσυχας μάλιστ' ἐρῶσι, πειθηνίους ἔξειν, καὶ οὗτα καὶ τὸν ἐν πόλει περιγενέσθαι Χριστιανῶν· ἐπει τοι γε πολλοὶ τηνικάῦτα καὶ θεσπέταις ἀνδρες· ἥσαν τῶν κατ' Αἴγυπτον καὶ Θηραῖδας μοναστηρίων προσετηκότες. τὴν Ἀρείου δόξαν μάλιστα ἐκτερπόμενοι· οἵτινες τὰ πλήθη ἐπόμενα, τὰ δια φρονεῖν περὶ πολλοῦ ἐποιεῖστο. Οὔτε γάρ περὶ δογμάτων ἀδολεσχεῖν ἥθελον, οὔτε τρισταντο· παρ' ἔκεινοις δὲ εἶναι τὴν ἀλιθίειαν φοντο, οἷς καὶ Θεὸς ἐπακούων ἐνήργει παράδοξα· καὶ τοῖς λόγοις τῆς πίστεως, τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα ἐπεμπάτύρουν· δοπίους τηνικάῦτα ἥγεμόνας εἶναι τὸν μοναχῶν ἔγνωμεν· τοὺς δύο φημι Μακαρίους, τὸν Ἀλεξανδρέα καὶ τὸν ἀστὸν, ὃν καὶ πρόσθεν ἐμνήσθημεν· Παρόντες τοιούτους Ἡρακλείδην ἔκεινον ἀρίστως μαθητεύσαντας τῷ καθηγεμόνι τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἀνάτην Αἰγυπτον μοναστηρίων, Ἀντωνίῳ τῷ πάντων, καὶ τοὺς λοιποὺς αὐτοῦ φοιτητάς. Καὶ δὴ λογισάμενος Λουκίος ὡς οὐκ ἔγγενηται σφισιν ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καθεστάναι, καὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας κρατῆσαι, εἰ μὴ τοὺς τὸν μοναχῶν ἀκρούσις διμορφονεῖν αὐτοὺς ἀναγκάσοι, ἐπεχείρει τῷ ἔργῳ· καὶ ἐπει πείθειν οὐκ εἶχε, τὴν βίαν προσῆγε. Καὶ ἐνοπλοὶ γυμνοὶς καὶ μηδὲ χείρα αἰρούμενοις προτείνειν εἰς διμυναν ἐπελθόντες, ἐλεειωῶς ἐξεπόρθησαν· ὡς εἶναι λόγου υρείσσω τὰ κατ' αὐτῶν γενέμενα πάθη. Τέλος διημάρτανε τὸν σοκοποῦ, τοὺς αὐχένας ἐτομώς πάντων ὑποκλινόντων τοῖς ἔιφεσι· καὶ εἰ γε δέοι θανεῖν, μᾶλλον προθύμως ἐλέσθαι, ἢ τι τῶν ἐν Νικαίᾳ δοξάντων μετακινήσαι. Καὶ δὴ λέγεται, προσδοκίμων αὐτοῖς ἐπιθέσθαι τῶν στρατιωτῶν, τινὰ πρὸς αὐτοὺς γενέσθαι, τὰ τῶν ποδῶν δρυθρὰ διασεσεισμένων· ποσὶ δὲ μὴ δυνάμενον οἰκεῖοις ἐπιστηρίζεσθαι, ρύθδοις τὴν τῶν ποδῶν χρέαν ἀποπίηροῦν. Καὶ

B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

Ac Petrus quidem ille admiratione dignus, ad eum modum Romani concessit. Qui vero factionis Arianæ erant, quantumvis pauci, ecclesiis in Ægypto imperarunt. Nec ita multo post, mandatum quoque ab imperatore ad gentes ejus præfectum missum est, quod Nicæna fidei propugnatores a Lucio indicatos Alexandria et omni Ægyptia diocesis ejici jubebat. Porro Euzoius confectis Alexandriæ ex sententia rebus, rursum se Antiochiam contulit: Lucius vero, quemadmodum mandatum fuerat, et Ægyptii exercitus dux, cum magna multitudine ex Græcis et Judæis et Arianis mistim collecta, hostiliter prædas egit, et infesta signa contra monachos solitudinem incolentes duxit. **154** Ea enim spe erat, si iis quietem maxime consectantibus molestiam turbulenter afferret, in potestate eos sua fore: proindeque et eos qui in urbibus essent, Christianos, a se devictum iri: quandoquidem multi ea tempestate venerandi in Ægypto et Thebaide viri monasteriis præibant, Arii opinionem maxime aversantes. Quos plebs ipsa secuta, ut eadem cum illis de religione sentiret, maximi faciebat. Neque enim illi de dogmatibus nugari voluere, ac ne potuere quidem. Penes eos autem veritatem esse arbitrii sunt, quorum preces Deus exaudiret, miraculorum edendorum facultatem eis tribuens, et qui fidei verba virtutis operationibus tanquam testimonii confirmarent: quales tum monachorum duces suisse novimus, Macarios duos, Alexandrinum et Urbanum, quorum antea meminimus: item Pambo, et Heraclidem illum, qui optime ab Antonio magno virtutis et Ægyptiorum monasteriorum antistite sunt eruditii, et alios ejusdem discipulos. Et cum Lucius secum ipse reparet, fieri neutiquam posse ut res Arianorum in tuto essent, et ipsi universalem sibi Ecclesiam subjicerent, nisi eos qui inter monachos summi essent, in sententiam suam pedibus ire cogerent, rem eam est agressus. Et (1) quia suadendo nihil efficeret, ad vim se convertit. Itaque armati, nudis, et qui ne manum quidem defendendi causa extendere vellent, ingruentes (2), miserandum in modum eos affligerunt, ita ut cladem illis illata verbis exponere non liceat. Postremo tamen cœpit id frustra fuit, quod omnes parati essent jugulum inclinatum gladiis præbere, et, si opus esset, mori potius alacriter, quam aliquid de Nicænis decretis mutare. Fertur vero et illud, cum impetum imminentium militum exspectarent, quemdam apud eos suisse, expeditibus propter aricu-

(1) Sozom. eod. cap. 20.

(2) Valens impietatem quam dudum meditans fuerat, operibus explens, legem tulit, ut monachi

militarent: nolentes per tribunos et milites fustibus interfici jussit. (Eutrop.)

lorum convulsionem adeo laborantem, ut illis insistere non posset, sed scipionibus quibusdam illorum vicem et usum expleret. Hunc illi oleo anetum in nomine Christi, quem Lucius persequetur, surgere et domum ire jusserunt. At ille exsiliens, statim iter perfecit, eadem prorsus cum monachis istis colenda esse prædicans, quibus Deus, Lucium (1) accusantibus, gratiam suam concederet, et aurem tam benigne præberet, ut se tam diurno morbo liberarint. **155** Verum ne iis quidem ipais rebus eis consilii cœptique sui poenitentia incessit. Noctu enim hos oppressos atque comprehensos in insulam quamdam circum-eircā lacu ingenti circumdata miserunt, quam antiquitus homines superstitionis dæmoniacæ, qui doctrinam nostram prorsus non audissent, incolebant. Erat autem adhuc ibi perniciosi et pestiferi dæmonis antiquissimum delubrum, cuius cultu etiamnum maxime tenebantur. Postquam autem insulam attigerunt, sacerdotis filia, a dæmone agitata, ad eos venit. Quæ ubi cursu et clamore indecenti ad eos contendenter, insula incolæ, novitate ejus rei consternati, eam sunt secuti. Ubi vero ad navem, qua divini illi senes ad littus appulerant, accessit, dæmonium illam convellens humi projecit, et magno per illam clamore edito obseveravit, « Quidnam, inquiens, ad nos venistis, magni Dei iniustri? Insulam namque istam jam-dudum vos absque molestia et turba omni teneamus, et omnibus prope hominibus ignoti, et lacibus istis circumvallati hic latemus. Quod si deiuceps vobis hanc regionem incolere visum est, libenter decedemus. » Talia dæmon per puellam vociferabatur. Qui simulatque ab illis increpitus silere jussus est, puella e vestigio cum pudore et modestia ad seipsam rediit. Et pater ejus atque insula omnis cum incolis universis Christianismum suscepit: templumque quod ibi erat, repurgatum, atque in ecclesiam transformatum, Christo dedicavit. Ea res quamprimum Alexandriam renuntiata Lucio non parum altulit mœroris. Factum enim inde est, ut non solum alienorum, verum etiam popularium suorum odium incurreret; perinde atque is qui non cum hominibus, sed cum ipso prorsus Deo bellum gereret. Itaque occulte statiun, ut Macarii ad studia sua et in solitudinem redirent, præcepit. Satis quidem hæc crudelem Lucii impietatem indicant. Exactius tamen animi ejus inhumanitatem divini Petri litteræ declarant: quarum ego prolixitatem fugiens, quæ loco huic accommodata sunt, ex eis decerpam, et historię adjiciam. Scribit autem ad hunc modum:

(1) In his Theodoreus suis scribit dues Macarios, et Isidorum, lib. iv, cap. 21. (Theod. eod. cap. 21.)

A δὴ τοῦτον ἐλαίφ χρίσαντες, παρεχέλευοντο ἐπὶ τῷ Χριστοῦ ὄνθματι, δν Λούκιος διώκει, ἀνίσταθει, καὶ οἰκαδε ἐπίειναι. 'Ο δ' εὐθὺς ἀλλόμενος, τὴν ὅδην ἤνυεν, δρόην κηρύττων ὡς τὰ ίσα τούτοις χρεῶν σέθειν, οἷς καὶ Θεὸς τὴν χάριν ἐπιψήφιζεται, τῇ κατηγορίᾳ Λουκίου· οἷς καὶ οὓς παρέσχεν εὑήκον, τὸν κάμνοντα τὸν παλαιοῦ ἀπαλλάξας πάθους. Οὐ μήν καὶ τούτων γενομένων, μετάμελος ἐκείνοις εἰσ-θεὶς ἐπιθυσαλεύουσι· νύκτωρ καὶ γάρ ἐπιόντες, καὶ τούτους ἀναρπατάζμενοι, ἐπὶ τινα νῆσον ἀπῆγαγον, κύκλῳ λίμνην περιβεβημένην πολλήν. ἦν ἐξ ἀρχαίου ἀνδρες; ὧκουν δεισιδαιμονίᾳ μάλα συζῶντες, καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς δόγματος πάμπαν ἀνήκοοι. 'Ην δ' αὐτοῖς ἐκείσεις καὶ παλαιταν τέμενος ἀλάστορος δαίμονος, οὗ ποὺ τὸ εὖδας παρ' αὐτοῖς ἐντετράδες μάλιστα ἦν. 'Ἐπει δὲ τῆς νῆσου ἐπέδωιν, δαίμονι κατάσχετον γενομένην τὴν τοῦ Ιεράς θυγατέρα παρ' ἐκείνους ἤκειν. 'Ως δὲ δρόμῳ θέουσα βοῇ ἀκόσμῳ τοῦ πρόσωπος εἴχετο, οἱ τὴν νῆσον οἰκοῦντες, τῷ ἔννῳ τοῦ πράγματος ἐκπλήκτοι γεγονότες, κατόπιν ἐδίωκον. 'Ἐπει δ' ἐπὶ τὴν ναῦν ἡ τοῦ θεοῦ θείους πρεσβύτας καθ-ώριζεν, ἐγέρνει, σπαράξαν αὐτὴν τὸ δαιμόνιον, εἰς γῆν ἔριπτε· μέγα δὲ κράζον δι' ἐκείνης, ἐπο-τιάστο, « Ινα τέ, λέγων, πρὸς ἡμᾶς; ἤκετε, Θεοῦ με-γάλου θεράποντες; τὴνδε γάρ ἡμεῖς τὴν νῆσον ἐκ πολλοῦ κατοικοῦμεν, οὐδενὶ δι' ὅχλου γινόμενοι, πᾶς δ' ἀ·θρώποις σχεδὸν ἀγνῶτες δντες· καὶ ταυ-ταῖσι ταῖς λίμναις περιπεφραγμένοι λανθάνομεν. Εἰ δὲ τοῦ λο·ποῦ φιλον ὑμῖν τῷ χύρῳ τούτῳ ἐνδια-τάσθαι, ἐκνήσεις ἀναγωρήσομεν. » Καὶ τοιαῦτα μὲν δαίμων διὰ τῆς κόρης ἐφθέγγετο. 'Ἐπει δ' ἐπει-μάτο παρ' ἐκείνων σιγῆν, ή μὲν παῖς αὐτίκα σώ-φρων ἦν· δὲ τῆς κόρης πατήρ καὶ ἡ νῆσος ἀπασα πανδημεὶ τὰ Χριστιανῶν κατησπάζετο· καὶ τὸν ἐκείσεις νεών μετασκευασμένοι, εἰς ἐκκλησίαν καθί-στων Χριστοῦ. Τάχος δὲ ταῦτα τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἔφθανε· καὶ οὐ μέτρια ἐλύπει τὸν Λούκιον. Συνέβα-νε γάρ ἐντεῦθεν, μή παρὰ τὸν ἀλλοτρίων μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν οἰκείων ἐν μίσει εἶναι, ἀτε δὴ μή ἀνθρώποις, ἀλλ' ἀντεκρὺς Θεῷ διὰ μάχης ίών. Καὶ αὐτίκα λάθρα τοὺς ἀμφὶ Μακάριον ἐπὶ τὰ οἰ-κεῖα ἤνη καὶ τὴν ἔρημον ἐπανίεναι προσέτατεν. Ικανά μὲν οὖν καὶ ταῦτα τοῦ Λουκίου δεῖξαι τὴν τῆς ἀσεβείας ὥμστητα· λεπτότερον δὲ οἵμαι διδά-ξειν τοῦ θετησίου Πέτρου τὰ γράμματα τὸ τῆς γνώμης ἀπάνθρωπον. 'Εγὼ δὲ τὸ μῆκος τῆς ἐπιστο-λῆς φεύγων, δσα πρόσφορα τῇ μετὰ χειρας ὑποθέ-σει, ἐκείθεν ἐργασίαμενος, τῇ συγγραφῇ πιριθήσω. Γράψει δὲ οὕτω.

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ'.

Ἐκιστολὴ Πέτρου τοῦ Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπου, διηγούμενη ὅτα διειπά Οὐδάλης καὶ οἱ ἔξι Ἀρελοὶ τοῖς κατ' Αἰγυπτον ἐπειχεῖν.

« Ὁ τοῦ ἑθνους ἡγεμονεύων Παλλάδιος, ἐθνικὸς ἀνὴρ τὴν αἰρεσιν, καὶ τῶν εἰδώλων ἀεὶ προκυλινδρούμενος, κατὰ Χριστοῦ στρατεύεσθαι πολλάκις μελετήσας, τὰ πρειτηρμένα συναθροίσας πλήθη, ὅρματα τῆς ἐκκλησίας, ὡς ὑποτάξαι βαρβάρους ἐπαγγέλμονος. Τότε δὴ, τότε χειρίστα γέγονεν · ἀ δὴ καὶ μόνον ὑπιγορεύσας θέλων, τῆς μητρὸς δόμνην μοι παρεχούσης, ἐπαφῆκα δακρύων ἀμέτρων φοράν· καὶ ἐπὶ πολὺ ἔμειν ἀν τοῦτο πάσχων, εἰ μὴ θείῳ λογισμῷ λωφῆσαι παρεσκεύασα. Εν γάρ τῇ καλουμένῃ ἐκκλησίᾳ Θεω: ἐπεισελύθη τοῦ πλήθη, ἀντὶ βημάτων σεμνῶν εἰδώλων εὐφημίας ἐπήφιον, ἀντὶ θειῶν Γραφῶν ἀναγνώσεως κρήτους χειρῶν δασμούνος, καὶ κεκλαυσμένας μετ' αἰσχρότητος φωνᾶς· κατὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ παρθένων ὄντες, δις γλωττα προφέρειν οὐκ ἀνέχεται. Λατσχρέδν γάρ ἐστι καὶ λέγειν· καὶ γάρ μόνον τις τῶν εὐ φρονούντων ταύτας ἀκούσας, θύεται τάς ἀκοάς· καὶ μᾶλλον ηὗξατο ἀν γενέσθαι κωφὸς, ή αὐτήκοος γενέσθαι τῆς αἰσχρολογίας αὐτῶν· ἀλλ' εἴθε λόγοις; ἀρκούμενοι, λόγοις; ἔξημάρτανον, καὶ μὴ πράξεις τὴν τῶν λόγων ἐνίκων ἀτέλγειαν· εὐύποιστο; γάρ τὴ λοιδορίας καὶ οἵα δὴ ποτὲ οὖν τυγχάνῃ, παρ' οἵς οἰκεῖ Χριστοῦ φρόνησις καὶ θεῖα διδάγματα. Αὔτοι τοίνυν οὗτοι ὁργῆς σκεύη τυγχάνοντες, κατηρτισμένοι εἰς ἀπώλειαν, τὴν δύναμιν σιμώσαντες, ψύχοντας ἀσέλγητα ἀπὸ τῶν μυκτήρων μακρόν, καὶ, ἵν' οὕτως εἰπω, ὡς ἀπὸ κρουσοῦ προσέοντες, τὴν μὲν ἐσθῆτας διέδησσον τῶν ἀγίων τοῦ Χριστοῦ παρθένων, ὃν τὴ δασκησίς τύπον ἀγίων ἀγγέλων ἔχαρακτίριζεν· ὡς δὴ φύσις; Ξεινί, γυμνάς πάσαν τὴν πόδιν ἐθράμβευον, διαπαλίζοντες μετὰ ἀσελγείας δι τρόπον ἐθούλοντο· καὶ ὅλως ὅμοι καὶ ξένα τὰ γενόμενα, γυμνοῦντες δημοσίᾳ περιῆγον. Εἰ γοῦν τις ἐπὶ τούτοις συμπαθῶν ἐκάλυψε παρινέσεως χρώμενος λόγοις, τραυματίας ἀπελύετο. Ἀλλὰ φεῦ τῶν συμφορῶν! πολλαὶ βιαλαν φθοράν ὑπέστησαν οὐρατος· πολλαὶ τῶν παρθένων βοπάλοις κατὰ κεφαλῆς τυπτόμεναι, ἔμενον ἀγνεῖς, οὐκ ἐπιτρεπομένων τῶν σωμάτων οὐδὲ τῇ δοσὶ παραδίσθαις ταφῆς. Πολλὰ οὖν μέρι σήμερον, τῶν γονέων ὁδρομένων, οὐχ εὐρίσκεται σώματα.

Ἀλλὰ τὶ τὰ μικρὰ πρὸς τὰ μεγάλα δεξέρχεμαι; Τί δὲ τούτοις ἐμβραδύνω, καὶ μὴ σφοδρῶς ἐπὶ τὰ κατεπείγοντα βαίνω; Ἐφ' οἵς εὖ οἰδα δι τοῦ μαρτυράσετε καὶ μεντεῖτε ἐπὶ πολὺ οὖν τὴν ἡμέν ἀχανεῖς ἐξιστάμενοι τῆς φιλανθρωπίας τὸν Κύριον, δι τοῦ μὴ ἀρδην τὸ δίον συνέστειλεν. Αγάρ κατὰ τὸ γεγραμμένον μήτε γέγονε μήτε ἡκούσθη ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, ταῦτα ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θυσιαστῆρου ἐπετέλουν οἱ δυσπεhei. Ως γάρ ἐν κρηπῖδι σκηνῆς ἀτάκτου παιδία τὴν ἀρέναν φύσιν ἐξεργασθμένων, καὶ τὴν

A 156 CAPUT XXVIII.
Epistola Petri Alexandrini episcopi, exponens quae mala et clades Valens et Ariani in Aegypto pīis intulerint.

« Palladius gentis præfectus, cum ethnicus et gentilis superstitionis esset, atque ad pedes simulacrorum semper provolveretur, et quod sape antea bellum adversum Christum meditatus esset, ea quam diximus multitudine contracta, impetum in ecclesiam fecit, perinde atque barbaros subjugare pergeret. Tum sane, tum res pessimae sunt admissae: quas cum dictere tantum vellem, quod memoria earum dolorem mihi renovaret, ingentem vim lacrymarum emisi. Ac diu profecto in eo luctu permanisset, nisi divina cogitatione mororem B eum laxavisset. Postquam namque in ecclesiam, quæ Theonæ dicitur, turbæ populorum irruerunt, pro sacris verbis acclamaciones faustas simulacrum, pro divinarum Scripturarum lectione impuros manus plausus, et infractas fœdasque voces ediderunt. Contra Christi virgines eas contumelias evomuerunt, a quibus proferendis lingua abhorret: turpe enim est eas proloqui; atque si quis sanæ mentis eas modo audiat, aures obstruat, et surdus potius fieri optet, quam ut ipse tam fœderum verborum auditor sit. Sed ultimam verbis contenti, verbis saltem senviissent, et factis ipsis verborum impuritatē non superassent. Perferri enim ab eis qualecūque etiam convicium facile potest, in quibus Christi sensus et divina doctrina est. Iste igitur ipsi qui sunt vasa iræ, præparati ad interitum, nasum deprimentes, sonitum impudicum naribus, eumdemque ingentem, perinde atque (ut ita dicam) ex aqueductu emiserunt, et vestem sanctarum Christi virginum, quarum vitæ institutum typum atque formam sanctorum angelorum expressam resert, dilacerarunt: atque ut natura ipsa fert, nudas eas per urbem omnem veluti in triumpho duxerunt, lascive atque impudice, quo placitum esset modo, eis illudentes, et (sera prorsus et inaudita, quæ flebant, erant) publicitus ita nudatas circumagentes. Ac si quis earum propter rei indignitatem misertus, blandis admonitionis vocibus usus factum inhiberet, is vulnere inde D reportato abibat. 157 Sed, o calamitates! Multæ virgines violentam corporis constuprationem sustinuerunt, multæ clavis in caput diverberatæ sine voce manserunt, cuin quidem corpora quoque justæ sepulturæ mandari non permitterentur. Quapropter ad bocicnum usque diem parentibus adhuc misere vociferantibus multa corpora non reperiuntur.

Verum quid ego parva hæc, si cum magnis altis conferas, commemoro? Quid his immoror, et non potius ad ea quæ majoris sunt indignitatis, statim transeo? quæ vos, sat scio, admirabimini, et diutius nobiscum consternabimini, ad Domini erga genus humanum amorem et benignitatem, quod non res simul universas prorsus deleverit, obstupescentes. Quæ namque, juxta id quod scriptum est, neque facta sunt, neque audita in diebus patrum nostrorum, ea in ipso sanctiore sacro-

rum altari peregerunt impii. Nam veluti in prorseno Iudorum dissolutorum, ut puer sexum masculi abrogans, et mulieris expertens, stibio (siculi scriptum est) oculis perunetis, et fuso facie rubricata, quemadmodum quae apud eos sunt simillima, habitu muliebri, in ipso sanctiore altari, ubi descensum Spiritus sancti invocamus, conversione scite in orbem facta, huc atque illuc manibus gesticulans saltaret, fecerunt: prolixo admodum ridentes, atque nefarias voces addentes. Alii autem et hoc ipsum factum non satis ad obscenam temeritatem esse putantes, et quae jam patrata fuerant, decora potius quam nefanda existimantes, ex ipsis quendam obscena sceditate notissimum, veste detracta, et pudenda etiam corporis parte, prout naturae fert habitus, nudata, ecclesia throno imposuerunt, et sedum contra Christum concionatorem appellarunt: nam pro divinis verbis turpitudinem protulit, pro oratione gravi et sancta impudicam lasciviam, pro pietate impietatem, ac temperantia fornicationem, adulterium, inasculorum concubitum, furum, cibum et potum una cum aliis ejusmodi ad vitam utilia et commoda esse docens.

¶ Cum haec ita se haberent, et ego ex ecclesia secederem, (quomodo enim id non sacerem, cum ibi militaris furor obtineret, **158** cum plebs ad dissolutam licentiam venalis, cum largitiones pecuniarum, cum ethniorum seu gentiliuin manus maximis nixae pollicitationibus regnarent?) successor meus in eam est missus, qui episcopatum veluti profanam dignitatem auro redemit, Lucius quidam, lupi (λύκου) improbitatis et actionum studiosus, non recte sentientium episcoporum concilio, non legitimorum verorumque clericorum calculis, non populi agitatione, sicuti ecclesiasticae produnt sanctiones, lectus. Aderant autem ei (simplici namque et facili introitu urbem ingredi non potuit) non episcopi aliqui, non presbyteri, non diaconi, non populi caterva: non cum monachi hymnos et laudes ex Scripturis concinentes produxere; sed Euzoius assuit, qui dum, cum diaconus nostrae hujus Alexandrie esset, una cum Ario in sancta et magna synodo Nicæa, ordine motus, praesidentia sua nunc Antiochenam vastat ecclesiam; et comitatensem largitionum comes, qui secum immensam militum multitudem adduxit, omni genere impietatis semper clarus, nomine Magnus: nam Juliani temporibus ecclesiam Beryti, quae Phœnicia insignis urbs est, incendit, quam sub Joviniano beatae memoriae principe impedio ipse suo restituere est coactus; titibus imperator humanissimus ei pepercisset.

¶ Convenit ergo ex isto vestrum pietatis studium, quod ad vindictam factorum excitari velim, existimare, qualia et quanta in Christi Ecclesiam, eo ipso quem diximus tyranno nobis imminentem, commissa sint flagitia. Similatque enim, qui a pietate vestra et recte ubique sentientibus Christianis atque episcopis sapienter est damnatus, Licius in urbem justis de causis sibi infestam per-

A γυναικελαν ποθήσαντα, στίμμεις κατά τὸ γεγραμμένον τοὺς δρθαλμοὺς; διαχρισάμενον, καὶ φύκει τὰς θύεις ἐρυθήναντα, ὡς τὰ παρ' αὐτοῖς εἶδωλα Θηλυμέρφῳ τῷ σχῆματι ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θυσιαστηρίου, Ενθα κάθιδον τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐπικαλούμεθα, εὐκύκλῳ τῇ στροφῇ ὅδε κάκεσε τῷ χείρε σχηματιζόμενον, δρχεῖσθαι παρεσκευάσαν· πλατύ μὲν γελῶντες, ἀθέτους; δὲ ἐπαφίεντες φωνάς. Οἱ δὲ πάλιν καὶ τοῦτο πρὸς ἀταξίαν ἥγησάμενοι, καὶ τὰ παρωφήκητα εὐπρεπῇ μᾶλλον ἤπειρος ἀθέσμα λογισάμενοι, ἐξ αὐτῶν ἔνα γνωριμώτατον ἐν αἰσχρότητι, ὁμοίῳ τὴν ἑσθῆτα καὶ τὴν αἰδὼ γυμνωτάμενον, ὡς ἡ φύσις ἔχει σχήματος, τῷ τῆς ἐκκλησίας ἐπιβιδάσαντες θρόνῳ, δημηγόρον αἰτεῖσθαι κατὰ Χριστοῦ προσαγορεύσαντες. Ἀντὶ γάρ θείων φρεάτων αἰσχρότητα προύστιλλετο, ἀντὶ σεμνῶν λόγων ἀσέλγειαν, ἀντ' εὐσεβείας ἀσεβείαν, ἀντὶ ἔγκρατειας πορνείαν, μοιχείαν, ἀρσενοκοιτίαν, κιονήν, πόσιν καὶ βρῶσιν τῷ βίᾳ πρὸς τοὺς ἄλλους εισιγούμενος εἶναι χρήσιμα.

B Β τούτων δὲ οὕτως ἔχόντων, κάμου τῆς ἐκκλησίας ὑπαναχωρήσαντος (πῶς γάρ οὐχ), ὃπου στρατιωτῶν ἐφόδοι, δπου δῆμος πρὸς ἀταξίαν ἀργυρώνητος, ὃπου φιλοτιμεῖται χρημάτων καὶ ἐθνικῶν πλήθη μετά μεγίστων ὑποτέχεσσων;) ἡμέτερος δῆθεν ἀποστέλλεται διάδοχος, χρουσίου τὴν ἐπισκοπὴν ὡς ἀξιωμα κομικὸν ἥγησάμενος, Λούκιος τις, λύκου τὴν πονηρίαν καὶ τὰς πράξεις ἔχειν ἐσπουδαχώς, οὐκ ἐπισκόπων δρθοδόξων συνδόμῳ, οὐ ψήφῳ κληρικῶν ἀλληθινῶν, οὐκ αἵτησε: λαῶν, ὡς οἱ τῆς ἐκκλησίας διαγορεύουσι θεσμοί. Τῷ δὴ τοιούτῳ συνῆσαν (ἀπλῇ γάρ εἰσιδέψῃ τῆς πόλεως ἐπιβαίνειν οὐκ τὴν τῆσαντο) οὐκ ἐπισκόπων τινὲς, οὐ πρεσβυτέρων, οὐ διακόνων, οὐ λαῶν τοῖθη, οὐ προΐην τοῦτον μονάζοντες: Ὕμνους; ἐκ Γραφῶν ἀναπέμποντες· ἀλλ' Ἑνζώτος ήν, δ πρόην μὲν σὺν Ἀρειῳ καθαιρεθεὶς, διάκονος ὅν τῆς καὶ τῇ μαρτυρίᾳ Ἀλεξανδρείας ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνέδη, ἀρτὶ δὲ προστασίᾳ τὴν Ἀντιοχέων λυμανίενος· καὶ δ τῶν κομητατηρίων δὲ λαργιτιώνων κύρης, στρατιωτῶν ἐπαγόμενος; πληθὺν διμετρον, δ ἐν πάσῃ ἀσεβείᾳ δει γνωριζόμενος, Μάγνος τοῦνομις· δὲ ἐν Ἰουλιανοῦ καιροῖς τὴν Βηρυτίων ἐκκλησίαν ἐμπρήσας, Φοινίκων δὲ αὐτῇ πόλις ἐπιφανής, ἐν τοῖς ἐπὶ τοῦ τῆς μακαρίας μνήμῃ; Ἰσθμιανοῦ χρόνοις ἐξ οἰκείων ἀνορθώσαι ταύτην κατηναγκάσθη, διλίγου καὶ τὴν κεφαλὴν τμηθεὶς, εἰ μὴ φιλανθρωπίες ἐκ πολλῆς περιδρομῆς ἔτυχε βασιλικῆς.

C capite etiam prope μίλευ, nisi multis deprecantibus imperator humanissimus ei pepercisset.

D **¶** Αναλογίσασθαι τοίνουν ἐκ τούτου τὸν ὑμέτερον ζῆλον προσήκει, δην διεγερθῆναι πρὸς ἐκδικίαν τῶν γενομένων παρακαλῶ, οὐα καὶ ἥλικα τὰ πλημμεληθέντα κατὰ τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας, τοιούτου τυράννου τοῦ προειρημένου καθ' ἡμῶν ἐπαναστάντος. Ἀμα γάρ δ παρ τῇ τῆς ὑμετέρας θεοσεβείας καὶ τῶν ἀπανταχοῦ δρθοδόξων καὶ τῶν ἐπισκόπων πολλάκις ἀπαγορευθεὶς; Λούκιος, τῆς πρὸς αὐτὸν ἀπεχθῶς δια-

επιμ. η.; ἐπ' εὐλόγοις ταῖς προφάσεσιν ἐπέστη πό-
τεως· οὐ γάρ (1) μόνον, ὡς δ ὀδυσθημός ἐν Φαλμοῖς
χρόνων λέγει, Οὐκ ἔστι Θεὸς ἀληθινὸς δ Χριστὸς,
ἄλλα καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασι διεψήληρη· καὶ διέφθειρε,
χαίρων ἐπὶ ταῖς βλασφημίαις ταῖς κατὰ τὸν Σωτῆρος
πεμπομέναις παρὰ τῶν τῇ κτίσει λατρευόντων παρὰ
τὸν κτίσαντα· πῶς γάρ οὐχὶ, ὅπου γε παραπλήσιον
Ἐλλῆσιν ἔχων τὸ φρόνημα, προσφέτη τολμᾶς δ ἀλι-
τήριος σέβειν Θεῷ; Ἐπ' ὅφεις γάρ αὐτοῦ τούτους
τοὺς ἀπαίνους ἐπεμπον· Καλῶς; ξιθερε, ἐπίσκοπε,
Υἱὸν μὴ λέγων. Ο Σαράπις σε φιλῶν εἰσήνεγκε, τὸ
πάτεριν εἴδωλον ἔαυτῶν ὅνυμαζοντες. Αὐτίκα γάρ
ὕστηξεύειμις παρελθούσης, δ προειρημένος Μάγυνος,
δ τῆς ἀσεβείας αὐτῷ κοινωνὸς ἀδιαίρετος, καὶ δορυ-
φόρος πικρὸς καὶ σατράπης ὡμότατος, συναθροίσας
καὶ τὰ ὑπὸ τὴν ἔαυτοῦ φροντίδα ἐπανακείμενα πλήθη,
πρεσβυτέρους καὶ διακόνους τὸν ἀριθμὸν ἐννεακαὶ-
δεκα τολμαδόμενος, ὃν τινες τὸ δύσδοκοστὸν ὑπερ-
βεβήκασιν ἔτος; ὡς δίδυτας ἐπὶ μυταρῷ τινι καὶ
νῦμφη Ψωμαῖων ἔχθρῷ. δημόσιον. ὁρίσας; κριτή-
ριον κατηγόριαζεν (οὐκ εἰδὼς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς
Χριστιανῶν νόμους) τὴν πατρώφαν παρὰ τῶν ἀποστό-
λων διὰ τὸν Πατέρων ἀποδούεισαν ἡμῖν προδότηναι
πίστιν· ἥδη μενον ἐπὶ τούτῳ καὶ τὸν φιλανθρωπότα-
τον Ἀγγουστον Οὐάλεντα δισχυριζόμενος· Πείσθητε,
τάλανες, λέγων μεγάλῃ τῇ φωνῇ, τῷ τῶν Ἀρειανῶν
φρονήματι, πείσθητε· συγγαμονήσεις γάρ διμῆν τὸ
Θεῖον, καὶ ἀληθῆ σέβητε θρησκείαν, οὐκ αὐθαιρέτως
ἀλλὰ πρὸς ἀνάγκην τοῦτο πράξασι. Τῇ μὲν γάρ
ἀνάγκῃ ἀπολογίᾳ περιλείπεται· τῷ δὲ αὐθαιρέτῳ
ἀκολουθεῖ κατηγορία· διὸ τοιούτους λογισμοὺς; πρὸ
δηθαλμῶν τιθέμενοι, ξήκετε πρόθυμοι μέλλησμα
ἐπιοθέμενοι πάτερ, τῷ Αρείου ὑπογράφοντες δῆγματι,
δ νῦν κηρύττει δονοματὶ Λούκιο· λέγων· εἰν εἰδότες
ὡς πειθαρχοῦντες, χρήματα καὶ πόρους καὶ γέρας
παρὰ βασιλέως ἔξετε· ἀπαντοῦντες· εἰς υἱόμενοι δὲ, εἰρκτῆς καὶ
στρεβλῶν, καὶ βασιλῶν, καὶ μαστίγων, καὶ δαμα-
στησίων πείρων λήψεοθε· χρημάτων διμοῦ καὶ κτη-
μάτων στερηθέντες, καὶ τῆς πατρίδος μεταναστάντες;
εἰς χαλεποὺς οἰκήσαι τόπους κατακριθῆσαθε. Ἄλλ'
οὖτος μὲν ὁ γενναῖος, ἀγάπη τὴν ἀπειλὴν κεράσας,
μεταναστῆσαι τῆς εὐσεβοῦς τοὺς πάντας καὶ προσ-
τρέπετο καὶ κατηνάγκαζε γνώμης· οἱ δὲ πικρότερον
βασάνου πάτης τὴν εἰς εὐσέβειαν προδοσίαν ἡγησά-
μενοι (ἔχεις γάρ οὐτω), τοιούσδε πρὸς αὐτὸν ἀναγκα-
ζομένοι· ἀπῆγτησαν ρήμασιν, δρεπῇ καὶ γενναῖῃ φρο-
νήματι διροῦ τὴν ἀπάτην καὶ τὰς ἀπειλὰς ὑποτάξαν-
τες· Πέπαυσο λοιπὸν, πέπαυσο τούτοις ἡμᾶς ἐχ-
φοδῶν τοῖς ρήμασιν· ἕπεχε εἰκαῖα προφέτειν ἐπιχει-
ρήματα. Ἡμεῖς γάρ οὐτε νέήλυν οὐτε πρόσφατον
σέβουστε; Θεδύ, καὶ ἐπαφρίδης χυμαλῶν εἰκῇ καὶ
προσερήσῃ; ὡς βίαιος ἀνεμος, τῆς εὐτεβείας ἀχρι
θανάτου ἐμπολιτευδμέθα δόγμασιν· οὐκ ὀδύναμον,
οὐκ ἀσοφον, οὐ χωρὶς ἀληθεία; πώποτε φρονήσετε;
Θεδύ· οὐ ποτὲ μὲν δυτα Πατέρα, ποτὲ δὲ μὴ δυτα,
κατὰ τὸν δυσσεβῆ τεῦτον Ἀρεια.δν, χρονικὸν δι πρόσ-
κατρων δοξάζοντες τὸν Υἱόν. Εἰ γάρ κτίσμα κατὰ
τοὺς Ἀρειομαντίας δ Υἱός, οὐκ ὑπάρχων Πατέρι εἰς
τὸ εἶναι συστήσεται, καὶ δ Πατήρ οὐχ ὑφεστῶτος

A venit. Non enim solum, ut infamis ille in Psalmis
insipiens, dicit: Non est Deus verus Christus, sed
etiam studiis suis et ipse corruptus est, et alios
corrupt; blasphemias quæ in Servatorem ab eis
effunduntur, qui creaturam præterito Creatore
colunt, gaudens. Quidni autem hoc ficeret, cum
consimilem cum Græcis obtinens sensum, cultum
audeat exhibere recens promulgato Deo, homo
pestilentissimus? Nam in ipsius conspectu ejusce-
modi decantatae sunt laudes: 159 Auspicato ad-
venisti, episcope, qui Filium non dicas. Scapis te,
cui charus es, adduxit: patrio sic eorum idolo
nominato. Confestim momento nullo prætermisso,
is quem diximus Magnus, conjunctissimus illi im-
pietatis socius, et satelles acerbissimus, satra-
pesque crudelissimus, collectis quæ sub ejus cura
sunt cohortibus, presbyteros et diaconos decem
et novem comprehendit, quorum nonnulli octo-
gesimum excessere annum. Atque eos non aliter
atque in abominando quopiam et legibus Romanis
adverso scelere captos, publico instituto judicio,
cogere (Christianorum virtutis leges ignorans), ut
patriam ab apostolis per Patrum traditiones ac-
ceptam fidem proderent, conatus est. Eaque re
delectatum iri humanissimum Valentem Augustum
confirmavit: Sequimini, o miseri, magna voce
dicens, Arianorum sententiam; sequimini, et id
persuaderi vobis patimini. Ignoscet enim vobis
Deus, etiamsi veram colitis religionem, qui nou
arbitrio id vestro, sed necessitate adducti faciat. C
Necessitati namque sua reliqua est defensio: vo-
luntate autem sua consulto quidquam facientem
crimen et accusatio consequitur. Quapropter ratione
ejusmodi ob oculos vobis ponentes, nulla mora
interposita, propensis animis ad partes hasce con-
cedite, et Arianō dogmati subscribite, quod nunc
nominatim Lucius prædicat: illud persuasum ba-
bentes, si dicto principis audientes fueritis, pecu-
nias, opes et honores accipieatis; sin contra-nite-
mini, carcerem, iudiculas, tormenta, flagra, et
coercitionem experiemini; et cum pecuniis simul
et possessionibus multati, tum patria ejeciti, ad
loca dura et gravia incolenda condemnabimini.
Ita quidem generosus (si Deo placet) vir, minas
D charitate temperans, cohortatione simul et neces-
sitate, a pia sententia omnes abducere volebat.
At illi cruciatibus omnibus pietatis prodigionem
acerbiorem esse putantes, et recte quidem (sic
enim res habet), hujuscemodi ei verbis necessario,
virtute et animo præsenti, insidias simul et minas
ejus resellentes, obviam iere: Desine tandem,
desine talibus nos terrere verbis: intermitte vana
afferre epichorēmatā et aggressiones. Nos siquidem
neque supererum neque novitium colentes Deum,
quamvis fluctibus frustra tumescens despumes, et
tanquam violentus ventus incumbas, 160 tamen
ad mortem usque in vera pietatis dogmatibus
perdurabimus: non invalidum, non insipientem,
non a veritate sejunctum credentes atque colentes

I eum; neque qui aliquando quidem fuerit Patrem (1), aliquando autem non fuerit, juxta impium hunc Arianum, temporalem aut momentaneum opinantes Filium. Nam si, ut furentes Ariani volunt, creature est Filius, non existens Patri dominus: consubstantialis, eo etiam ut non fuerit, redigeretur Pater, non subsistente scilicet Filio, non existens aliquando, secundum ipsos, Pater. Sin semper Pater est, subsistente videlicet qui ex eo est vero (Filio), et quidem non juxta defluxum germinis (perceptioni enim Deus obnoxius non est); quomodo non amens et insanus est, qui fuisse aliquando opinatur, cum non fuerit Filius: per quem omnia ut essent, secundum gratiam, constitire? Nostri igitur ex orbe universo Patres, a quibus excidentes isti merito apostolorum, hoc est, sine patre, facti sunt, Nicææ coacti, prava ARII opinione, quam junior iste nunc defendit, anathemate jugulata, non exterminata, hoc est, alterius substantiae, quod nunc nos dicere cogere vultis, Filium a Patre dixerunt, verum ex ejus substantia. Quod sic per piam sententiam rite intelligentes, ex multis divinorum verborum argumentis dominus: sion, consubstantiale, sunt professi.

Talia atque his similia cum dixissent, in carcere eos diebus multis habuit, futurum ratus, ut a pia dimoveret sententia. Illi autem, quemadmodum generosissimi quique athletæ, in stadio metum omnem extinguentes, et seipsos per divinas cogitationes fortibus Patrum factis instruentes, fidiculas etiam ipsas et tormenta pro gymnasio et exercitio virtutis habentes, fortissimam de vera pietate obtinuere menteant. Atque eis qui theatrum et spectaculum, ut beatus Apostolus scribit, et angelis et hominibus facti essent, sic decurrentibus accurrat civitas universa, Christi athletas spectatura, qui constantia, torquentis quæsitoris vincebant flagra, et per patientiam tropæa contra impietatem statuerant, triumphumque de Arianis exhibebant: cum quidem acerbus iste inimicus, eos per minas et insidias sibi subjectos, se eis qui in Christum impii sunt, dediturum existimaret. Sedenim tormentorum vi et impetu per graves adinventiones jam defessus, populo omni multifariam ploratu vario quirilante, acerbus ille et ab omni humanitate alienus quæsitor, **161** collecta rursum ad dissolutam confusione manu illa sua, ad judicium illoq, seu potius ad pristinam præjudicatamque condemnationem, in portum maris vocat, cum quidem more suu simulacrorum cultores et Judei contra eos magno redemptos emitterent clamores. Et quia illi in apertam furentem Arianorum impietatem pedibus ire nollent, plebe cuncta pro tribunali plangente, sententia fertur: Alexandria eos ejectos, Heliopolim Phœnicie incolere debere, ubi ex habitatoribus omnibus aliquis Christi nomen (simulacrorum enim cultui dediti sunt omnes) ne audire quidem sustinet. Et vestigio eis scapham descendere jussis, in portu ipse stans (in propinquuo enim, in lavacro publico, condemnationis adversus eos sententiam

A τοῦ Υἱοῦ, οὐκ ὁν ποτε κατ' αὐτοὺς Πατήρ. Εἰ δὲ δεῖ Πατήρ εστιν, ὑφεστῶτος δηλούστοι τοῦ ἐξ αὐτοῦ ἀληθινοῦ, καὶ οὐ κατ' ἀπόδροιαν γεννήματος (ἀπάθης γάρ δὲ Θεός)· πῶς οὐκ ἄφρων καὶ μανιώδης, δ. "Ἡν ὅτε οὐκ ἦν, φρονῶν τὸν Υἱὸν, δι' οὗ τὰ πάντα εἰς τὸ εἶναι κατὰ χάριν συνέστη; Οἱ γοῦν ἡμέτεροι κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην Πατέρες, ὃν ἐκπεσόντες οὗτοι εἰκότες ἀπάτορες γεγόνασιν, ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες, ἀναθεματίσαντες τὴν Ἀρείου κακοδοξίαν, ης δὲ νεντερος οὐτος νῦν προσταται, οὐχ ἐτερούσιον, δ νῦν ἡμᾶς εἰπεῖν καταναγκάζεις, τὸν Υἱὸν εἰρήκασι τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ἐκ τῆς αὐτοῦ οὐσίας· δ καλῶς μετ' εὐσεβοῦς διαγονας νοήσαντες, ἐκ πολλῆς τῶν θείων βημάτων συλλογῆς δρουσίων ὀμολόγησαν.

B Τὰ δὴ τοιάτα καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια λέγοντας καθειρέεν ήμερῶν πολλῶν, οἰδέμενος τῆς εὐσεβοῦς μετακινήσεων γνώμης. Ο! δὲ μᾶλλον, ὥσπερ ἐν σταδίῳ τῶν ἀθλητῶν οἱ γενναιότατοι, δειλιάν πᾶσαν ἀποσθέσαντες, ἐπαλείφοντες ἑαυτούς τοῖς τῶν Πατέρων διὰ θείων λογισμῶν ἀνδραγαθήμασι, γενναιότερον εἴχον περὶ τὴν εὐεξεῖσαν τὸ φρόνημα, γυμνάζοντες ἀρετῆς τὰς στρέβλας ἡγούμενοι. Οὕτω τοινυν ἀγωνιζόμενων, καὶ θεάτρον, ὡς δὲ μαχάριος Ἀπόστολος γράψει, γενομένων καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις, ἐπέτρεψεν ἡ πόλις ἀπασα, ἀθλητὰς θεασομένη Χριστοῦ, καρτερίᾳ τοῦ βασανίζοντος δικαστοῦ νικῶντας τὰς μάστιγας, καὶ τρίπτια δι' ὑπομονῆς κατὰ ἀσεβείας ἐπιχρόντας, καὶ θριάμβους κατὰ Ἀρειανῶν ἐπιδεικνύμενους· οὓς ὑποτάξας ὁ πικρὸς οὐτος πολέμιος δι' ἀπειλῶν καὶ ἀπάτης, τοῖς εἰς Χριστὸν ἀσεβοῦσιν ἐκδώσειν ἐνδιμίζεν. Ἀποκακήσας τοιγαρούνταις τῶν βασάνων δι' ἐπινοιας χαλεπῆς προσθολαῖς, ἀπάντων τῶν λαῶν ὀδυρομένων ποικιλῶς διὰ πολὺ τῷ θρήνῳ, δ πικρὸς καὶ πάσης ἀποδίων φιλινθρωπίας, τὰ συνήθη πάλιν πρὸς ἀταξίαν συναθρέτας πλήθη, ἐπὶ κρίσιν αὐτούς, μᾶλλον δὲ ἔωλον κατέχρισιν, καλεὶ πρὸς τῷ τῆς Θελάσσης λιμένι, πολυωνύμιαν συνήθως κατ' αὐτῶν ἐπαφιεμένων τῶν βοῶν πιρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τῶν Ίουδαίων· καὶ μὴ θλητάσαντων εἴξαι: τῇ προφανεῖ δυτασεῖε τῶν Ἀρειομαντῶν, ἀποφανεῖται, τῶν λαῶν πρὸ τοῦ δικαστηρίου πάντων ὀδυρομένων, τῆς Ἀλεξανδρείας μεταναστάντας, τὴν Ἡλιούπολιν τῆς Φοινίκης οἰκήσας. "Ενθα τῶν ἐνοικούντων οὐδεὶς, καὶ ἀκόντια τὸ τοῦ Χριστοῦ ἐνέχηται δομα, εἰδωλικοὶ γάρ οἱ πάντες, παρ' αὐτὰ σάκρους ἐπισήγαντες προστάξας, αὐτὸς ἐστηκὼς ἐπὶ τοῦ λιμένος· πληγίον γάρ ἐν δημοσίῳ λουτρῷ τὴν κατάκρισιν κατ' αὐτῶν ὅρισε, γυμνὸν ἐπιδεικνύμενος τὸ ἔιρος, νομίσας ἐκ τούτου φοβεῖν τοὺς τῇ διστόμῳ μαχάριφα τοὺς πολεμίους δαίμονας πολλάκις κατατρώσαντας. Οὕτω δὴ οὖν ἀπωπλεῖν αὐ-

C D potest, paulo post conjunctio et addenda erit: et legendum, et temporelat aut, etc.

(1) Mibi videtur hoc loco vox ista, *Patrem*, esse retinenda: sin autem est retinenda, sicuti retineri

τοὺς κελεύει, οὐκ ἐμβαλλομένους ἐπιτίθεια, οὐ πα-
ραμύθιν τὸ σύνολον τῆς ἔξοριας ἔχοντας· καὶ τὸ
θαυμαστὸν καὶ ἀπιστὸν, τῆς θαλάσσης ἐπαφριζούσῃ·
καὶ δυσχερῶς οἷμα δί' αὐτὸν τοῦτο φερούσης, καὶ μή
βιωλομένης, ἵν' οὕτως εἰπω, δὶ' ὑποδοχῆς τῶν ἀνθρῶν
ἀδίκῳ κοινωνῆσαι κελεύσματι· ἐνέψηνε γάρ καὶ τοῖς
ἄγνοοῖς τὴν βάρβαρον τοῦ κρίνυντος προσερεσιν.
Ἐστι γοῦν ἀληθῶς εἰπεῖν, Ἐξέστη οὐρανὸς ἐπὶ
τούτῳ· ἐστέναξε γάρ ἡ πόλις ἄπατα, καὶ μέχρι δὲ
νῦν θρηνεῖ. Καὶ οἱ μὲν δὲλλ' ἐπ' ἀλλῇ τῇ χερὶ κτύ-
πον ἐκ στήθων μαχρὸν ἀπέπτυκον· οἱ δὲ τὰς χεῖρας
δόμοῦ καὶ τοὺς δρυφαλμοὺς εἰς οὐρανὸν ἀνέτεινον, τὴν
θίαν διαμαρτυρούμενοι· μονονουχὴ λέγοντες, "Ἄκουε,
οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ, διτὶ παράνομα τὰ γινόμενα·
καὶ δλον οἵμαγῆς τὸ πᾶν ἐπεπλήρωτο· καὶ μέλη καὶ
θρῆνος ἦν ἐν πάσῃ τῇ πόλει χορεύων, καὶ ποταμοῦ
ἐκ δακρύων σχεδὸν καλύπτων πλημμύρας τὴν θάλασ-
σαν, τοῖς δπατιν δρφων προσεγίνετο. Ὁτε τοίνυν δ
προειρημένος ἐπὶ τοῦ λιμένος παρὼν τοῖς ἐρέσσου-
σιν ὑψοῦν τὰ Ιστία προσέτατε, τότε σύμμικτος οἱ-
μαγῆς παρθένων καὶ γυναικῶν, πρεσβυτέρων καὶ
νέων, καὶ θρῆνοι· προσπεπλεγμένοι δάκρυσιν δέσσειν,
αἱ τῶν ἀπάντων φοῖ, τῆς ἐπαφριζούσης θαλάσσης
τὸν προστρησόμενον σωρὸν τῷ κύματι κτύπον ἐκά-
λυπτον.

is quem diximus in portu astans, remiges tollere et seminaram, senum et juvenum ploratus et planctus, strepitu suo maris spumantis infractos fluctuum acervos suppressit.

ΑἼΑλλ' οὕτω τῶν προειρημένων ἀποπλεόντων εἰς
τὴν Ἡλιούπολιν, Ἐνθα δεισιδιμῶν πᾶς, Ἐνθα τοῦ δια-
βόλου τὰ πρός ἴδωντὴν ἐπιτηδεύματα, Ἐνθα θηρίων
ἐφέστια φορερὰ (δρῃ γάρ κύκλῳ πανταχόθεν οὐρανῷ
προσπελάζοντα)· οἱ πάντες λοιπὸν μέση τῇ πόλει,
κοινῇ καὶ ξαστοῖς ἰδίᾳ ἀλοφυρόμενοι, καὶ στεναγμῶν
ἐπιπέμποντες ρήματα, οὐδὲ δακρύσιν ἐπετρέποντο
κελεύσει τοῦ τῆς πόλεως ἐπάρχου Παλλαδίου, δεισι-
δαιμονεστάτου καὶ αὐτοῦ τυγχάνοντος. Πολλοὶ γάρ
τῶν κλαιώντων ἀρπαζόμενοι καὶ φυλακιζόμενοι πρό-
τερον, εἴτα αἰκιζόμενοι, ξεδμενοι, βασανίζομενοι τοῖς
Φεννηγοῖς καὶ Προκοννησοῖς παρεδίδοντο μετάλλοις,
ἄνθρωποι τῆς Ἐκκλησίας; δι' Ἐνθεον ζῆλον ὑπέρμα-
χοι. Οἱ πλειστοὶ γάρ ήσαν μονάζοντες, Ἐρημονοίκοι
τοῖς δὲ ἀσκησιν· μεθ' ὅν, εἰκοσι καὶ τριῶν τυγχανόν-
των, μιχρὸν διστερὸν διάκονος δι παρὰ τοῦ
ἀγαπητοῦ ήμῶν Δαμάσου τοῦ τῆς Ῥώμης ἐπισκόπου
κομίσας ἡμῖν δόμοῦ παρακλητικὰ καὶ κοινωνικὰ
γράμματα, διπέσω τῷ χειρὶ δεθεὶς ὑπὸ δημίων, δη-
μοσίᾳ ἥγετο ὁσπερ τοῖς τῶν κακούργων περιβόητος·
δεὶς φονέων βασάνοις ἐπέκεινα κοινωνῆσες, λθοῖς καὶ
μολιθῖσι κατ' αὐτῶν τῶν αὐχένων ἐπιποὺ μαστι-
ζόμενος, ἐπέβαινε τοάφους ἐπὶ θαλάττης, παραπλη-
σίως τοῖς ἀλλοῖς, τοῦ θείου σταυροῦ ἐπὶ μετώπῳ τὸ
σημεῖον χαρακτηρίσας, οὐ τημελείας, οὐ θεραπείας
τυχόν, τοῖς κατὰ Φέννησον παρεκδοθῆναι μετάλλοις.
Ἐστι δὲ ταῦτα τοῦ χαλκοῦ. Ἐτι γοῦν βασανίζοντος
τοῦ δικαστοῦ ἀπαλλήπτων αώματα, τινὲς παρ'
αὐτῷ μεμνήκασιν, οὐδὲ δσιας ταφῆς κοινωνῆσαντες,
γονέων καὶ ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν, καὶ πάσης, ὡς
ἔπος εἰπεῖν, τῆς πόλεως, μίχη κύτῳ αἰτούντων δο-

A tulit), et strictum ostentans gladium, quod eo se
exterritum putabat, qui aincipiti mucrone dæ-
mones adversarios sæpenumero convulnerassent,
sic demum soluta navi abire jubet: cum nihil re-
rum necessariarum in navim comportassent, ne-
que aliquod prorsus exsilio solanum haberent:
ipso etiam mari ad tam admirandam et incredibi-
lem indignitatem spumis suis excandescente, et
(ut puto) factum hoc graviter ferente, atque adeo,
ut ita dicam, per virorum eorum susceptionem se-
tam iniquo mandato pollvere nolente. Quare igno-
rantibus quoque barbaram prorsus judicis mani-
festo indicavit sententiam. Vere igitur dici potest,
cœlum ad hoc obstupuisse; ingemuit namque urbs
tota, atque etiam nunc plangit. Et ii quidem al-
ternis manibus pectora pulsantes, ingentem soni-
tum edidere. Alii autem manus simul atque oculos
in cœlum tendentes, de tanta vi sunt protestati,
tantummodo non dicentes: Audite, cœli, et auri-
bus percipe, terra, quoniam quæ flunt, iniqua et
contra leges sunt: et omnis hæc universitas fletu
repleta est, et cantilenæ miserabiles et planctus
totam urbem sunt pervagati. Ac derepente ploran-
tibus omnibus, lacrymarum fluvis, fere exunda-
tione sua mare obruens, est obortus. Itaque cum
is queam diximus in portu astans, remiges tollere et seminaram, senum et juvenum ploratus et planctus, strepitu suo maris spumantis infractos fluctuum acervos suppressit.

• Hoc modo cum illi, quos diximus, Heliopolim,
C 162 ubi simulacra superstitione colunt omnes,
ubi diaboli voluptuaria vigint studia, ubi ferarum
sunt horrenda domicilia (montes enim ex omni
parte ad cœlum usque prominentes eam circum-
dant), navi soluta navigarent, in media deinde
urbe omnes in universum et pro se quisque miser-
abiliter vocerando, et verba luctuosa ingemi-
scentes edendo, lacrymare quoque edicto praefecti
urbis, Palladii, sunt prohibiti, qui et ipse sum-
mopere idolis addictus erat. Per multa namque qui
plorabant, comprehensi et primum in vincula con-
jecti, deinde diverberati, cæsi et cruciati, ad
Phennesia et Proconnesia metalla sunt damnati,
homines propter divinum zelum egregii Ecclesiæ
propugnatores: quorumque plures monachi erant,
solos locos per virtutis et pietatis exercitium in-
colentes. Cum quibus (erant autem viginti et tres)
paulo post diaconus quidam, qui a dilecto fratre
nostro Damaso Romanæ urbis episcopo, ad nos
consolatorias simul et comunicatorias litteras
attulerat, revinctis in tergum manibus non aliter
quam insignis quisquam ex maleficiis latro, pu-
blice a carnificibus est ductus. Atque ubi crudelius
etiam quam homicidæ solent, est excruciatus,
saxisque et plumbeis uncis in cervicibus admo-
dum flagellatus, scapha in mare descendit, atque
itidem ut alii signum divinæ crucis in fronte im-
pressum habens, curæ atque solatii omnis expers,
Phennesum in metalla, quæ æris sunt, missus est.
Insuper cum quæsitor tenera puerorum excarci-
nisti

caret corpora, nonnulli apud ea permanensere cada- vera justa sepultura fraudantes : cum quidem pa- rentes et fratres et cognati, urbs denique (prope- modum) tota, unum hoc suos sepeliendi extre- mum solatium sibi concedi peterent. Sed, o im- mensam praetoris et judicis, ac potius condemnatoris inhumanitatem ! qui pro pietate decertarunt, ne homicidis quidem corporibus eorum sepultura carentibus, conferuntur; qui bonum peregere certamen, feris et volucribus esca projiciuntur; qui patribus propter conscientiam pro misericor- dia affectu condolendum sibi esse statuere, per- inde atque injustum quid et impium admisissent, capite plectuntur. Quænam Romanorum lex, quæ barbarorum sententia, in eos qui per pietatem patribus condolerent, animadverterit? Ubi veterum quisquam unquam tam illegitimum et impium fa- cius fecit? Jussit quandam Pharaon Hebreorum subiectum edictum. Verum quanto illa vetera, quam iurie desiderabiliora? quanto ad collationem iniquitatis meliora? Quamvis viiiositates a scipsis inter se non disgregentur; ea quæ dicta sunt, insida, inhumana, gravia, sera, barbara, crudelia et acerba sunt.

c. Atque hisce rebus, qui Arianani insaniam conseccabantur gloriabantur. Et cum civitas omnis in luctu esset (non enim erat ulla domus, in qua non esse mortuus, sicuti in Exodo scriptum est), non quieverunt tamen, qui insatiabilem sibi exer- citio ad iniquitatem habitum compararunt. Vo- luntate enim et arbitrio suo ad res deteriores assuefacto, improbitatisque veneno ad provinciales episcopos usque extento, largitionum comite quem diximus Magno satellite etiam ad injustitiam usi, aliquos quidem curiæ judicum tradiderunt, ali- quibus autem quibus volvere modis insidias telen- derunt, omni ex parte omnes, nihil intentatum relinquendo, ad impietatem quasi venari et per- trahere volentes. Sedenim omnia circumeundo juxta hæresis sua patrem diabolum, quærentes quem devorent, quod de summa rerum despera- rent, undecim ex Ægypto episcopos, viros qui a pueris ad senectutem usque virtutis et pietatis exercendæ gratia solitudinem incoluere, doctrina et factis voluptates subjugavere, verioris pietatis fidem deprædicare non erubueri, pietatis dogma una cum lacte imlibere, victoriam sæpe a dæmo- nibus retulere, virtute adversarium fregere, et Arianam sectam oratione sapientissima veluti in columnam incisam traduxere, instrumentum ser- tatis eum quem sæpe diximus habentes, exsulatum in orbe nostro apud Domini percussores Judeos in civitatem Diocesaream misere. Verumtamen, sicuti Orcus seu infernus, fratrum morte nouium expleti, ubique terrarum dementes et stupidi mor- tales sævitiae suæ monumentum aliquod relinquere sunt ausi, nobilitatem ex malefactis aucupant. Ecce enim rursum Ecclesiæ catholicæ clericos Antiochiae degentes, una cuin probatis monachis, qui eorum insolentes actiones testimonio suo con- formarent, ubi imperiales aures querelis contra nos institutis obtulerunt, Neocæsaream Ponti

A Οῆναι τὴν ὑστάτην ταύτην παράκλησιν. Ἀλλ' ὁ πολλῆς ἀπανθρωπίας τοῦ δικάζοντος, μᾶλλον δὲ τοῦ κατακρίνοντος! οἱ δὲ εὐσέβειαν ἀθλήσαντες φονεῖσιν οὐ συνεκρίνοντο, ἀταφοι μένοντες τὰ σώματα· οἱ καὶ ὡς ἀγωνίζομενοι θηρίοις καὶ πτηνοῖς πρὸς βορὸν ἐβίτησαν· οἱ συμπαθήσας βεβουλευμένοι πατράς διὰ τὴν συνελήστιν, τὴν κεφαλὴν ὡς παράνομα δρά- σαντες ἀπέτελοντο. Ποιὸς νόμος Ἦρωαν, ποιὰ δὲ γνώμη βιρβίζων τοῖς πατράσι συμπιθοῦντας ἡμύ- νατο; Ποιῶς τις τῶν πτλαιῶν ποτε ἔδρασε τοιοῦτόν τι παράνομον; Ἐκέλευστ ποτε Φαραὼ, ἀναιρεῖσθαι τὸν Ἐβραῖον τὰ ἄρρενα· ἀλλὰ φθόνος καὶ δέος ὑπέβαλε τοῦτο τὸ πρίσταγμα. Πέισω τὰ τότε τῶν νῦν φιλανθρω- πότερα; πόσῳ ποθεινὰ πρὸς αἰρεσιν ἀδικήματα; πόσῳ βελτίσσα πρὸς σύγχρισιν ἀνομήματα; Καὶ ἀλλήλων B αἱ κακίαι μὴ χωρίζωνται, ἀπεστι τὰ λεγόμενα ἀπάν- θρωπα καὶ δεινά, ὥμξ καὶ βίρβαρα, ἀνηλεῖται καὶ πικρά. occidi masculos. 163 Al invidia et melius hoc illi præsentia hæc, humaniora? quanto ad optionem in- iuria desiderabiliora? quanto ad collationem iniquitatis meliora? Quamvis viiiositates a scipsis inter se non disgregentur; ea quæ dicta sunt, insida, inhumana, gravia, sera, barbara, crudelia et acerba sunt.

'Αλλ' ἐν τούτοις ἔγαρψιν οἱ τῆς; Ἀρείου μανίας ὑπῆκοι χορεύοντες. Τῆς δὲ πόλεως πάσης ὀλοφυρο- μένης (οὐκ ἦν γάρ οἰκλα ἐν ᾧ οὐκ ἦν τεθνηκώτε, ὡς τε τῇ Ἐξόδῳ γέγραπται), οὐκ ἡρέμησαν πάλιν, οἱ τὴν ξεῖνην ἀκήρεστον πρὸς παρανομίαν ἀσκήσαντες· ἕπι γάρ τὰ χειρῶν τὴν προσίρεσιν γυμνάζοντες, μέχρι τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων τὸν ἰδίον τῆς κακίας ίδον ἐπεκτείνοντες, δορυφόρῳ πρὸς ἀδικίαν τῷ τῶν λαργιτιόνων χρώμενοι κόμητι, τῷ προειρημένῳ Μάγνῳ, τοὺς μὲν βουλευτηρίῳ παρέδοσαν, τοὺς δὲ ἀλλοὺς διὰ τοῦτο τρόπον ἐνδέρευαν, πανταχόθεν πρὸς ἀσέβειαν τὸν πάντας θηρεῦσαι βουλόμενοι, οὐδὲν ἀφέντες ἀτέλμητον· ἀλλὰ γάρ καὶ πάντα περιεργόμενοι. κατὰ τὸν ἰδίον τῆς αἰρέσεως πατέρα διάβολον, ζητοῦντές τινα καταπιεῖν. Καθόλου τοι- νυν παρὰ πάντων ἀπορούμενοι, ἐν δέκα τῶν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου τὸν ἀριθμὸν ἐπισκόπων, ἀνδρας ἐκ παιδίου μέχρι γήρως τὴν ἔρημον ἀσκήσεις χάριν οἰκήσαντας, καὶ λόγῳ καὶ πρᾶξις τὰς ἡδονὰς ὀποτά- ξαντας, καὶ τὴν εὐσεβῆ πίστιν ἀνεπαισχύντων κη- ρύττοντας, καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας γαλουχήστας δόγματα, καὶ νίκην πολλάκις κατὰ δαιμόνων ἐπά- ραντας, ἀρετὴ δισωποῦντας τὸν ἀντίπαλον, καὶ τὴν D Ἀρειανὴν σοφιστάτῳ λόγῳ στηλιταύντας αἱρεσιν· δργανὸν ὡμότητος τοῦ πραιειρημένου ἔχοντες, ὑπερ- ορίους πεποιήκασιν ἐν οἰκουμένῃ παρὰ τῶν κυριο- κτόνων Ἰουδαίων πόλει τονομά Διοκαιαταρέζ. Καὶ ἐμως ὡς δ ἔπη; ἐπὶ θανάτῳ τῶν ἀδελφῶν οὐκ ἐμ- πιπλάμενοι, ἀπανταχοῦ γῆς ἀτέλμησαν οἱ πατράρη- νες καὶ ἀδέλτεροι τῆς οἰκείας ὡμητήτος καταλεῖψαι μνημόσυνον, ἐκ κακῶν ἔχειν τὸ γνώρισμα βουλόμενοι. Ίδού γάρ πάλιν κληρικοὺς τῆς καθολικῆς Ἐκ- κλησίας, ἐν Ἀντιοχείᾳ διετρίβοντας ἅμα σπουδαῖοις μονάδουσι τὰ τῆς δραματουργίας αὐτῶν διαμαρτύ- ρωσθαι προθεμένους, βασιλικάς της ἀσκήσαντες κατ' αὐ- τῶν ἀκόδος, τὴν Νεοκαισάρειαν τοῦ Πόντου οἰκεῖν παρεσκεύασαν· οἱ τάχα καὶ τοῦ ζῆν ἐστερήθησαν διὰ τὴν τῶν τόπων ἀγριότητα. Τοιαύτας δικαιοίς

ἐκείνος ἐδέξατο τραγῳδίας, σιγῆς μὲν οὖν καὶ λήθης ἀξίας, ἐν συγγράμμασι δὲ τιθεμένας εἰς Ἐλεγχον τῶν κατὰ τὸν Μονογενοῦς κινησάντων τὰς γλώσσας· οὐ μόνον τὸν τῶν θλων Δεσπότην τοιχεύειν ἐπιχειρούσιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν εὐσεβῶν αὐτοῦ θεραπόντων τὴν ἀσπονδὸν ἀνεδέξαντο πόλεμον. » Τοιαῦτα μὲν δοῦλοις Πέτρος περὶ τῶν τότε διέξεισι, καὶ δὲ μὲν Λούκιος οὗτως ἐδόνει τὴν Ἀγγυπτον.

suscepérunt bellum. » Hæc quidem divinus Petrus de ejus temporis rebus resert, et ipse Lucius ad hunc modum Ἀργυροῦ turbavit.

ΚΕΦΑΛ. ΚΩ.

Ὄς διὸ τὴν ὑπερβάλλονσαν ἀρετὴν τῶν τηρικῶντα ἐπισκόπων δὲ τῆς αἱρέσεως οὐκ ἰσχυσεῖται· καὶ μητέ Βρεταννῶνος ποὺ Σκυθῶν ἐπισκόπου.

B

Διδύμου δὲ τοῦ φιλοσόφου τηνικαῦτα τοῖς ἐκεῖστιν ανακμάζοντος μέρεσι, καὶ ἀλλων ἐλλογίμων ἀνδρῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἐκεῖσες μοναχῶν, οὐ πολλοὶ τε καὶ ἔγαθοι ἡσαν πρὸς τὴν τῶν ἀγγέλων πολιτείαν διαμελῶμενοι, Λούκιοις οὐδὲν ἥδυνατο πράττειν. Καὶ περ γάρ διωκομένη ἡ κατ' Αἴγυπτον Ἐκκλησία πολλῷ τοῖς πλήθεσιν ὑπερέφερε, τὰς ἐξ Ἀρείου παρευδοκιμοῦσα· δὲ δὴ καὶ παρὰ τοῖς τὴν Ὁσροηήν οἰκεῖν λαχανίσιν συνέδαινεν. Ἀλλὰ δὴ καὶ παρὰ Καππαδόκαις· ἡ γάρ θεῖα ἐκεῖ ἔνωντο τὰς τῶν ἴναντιν προσθήλες ἀπεκρούετο· Βασιλείος, φημι, καὶ Γρηγόριος. Μόνη δὲ ἀταξίᾳ πλείστῃ ἦν Συρία τοις διαμαρτυρίαις· ἐν πλεονεὶς γάρ οἱ ἐξ Ἀρείου ἥσχεν, καὶ τὰς ἐκκλησίας κατεῖχον· ἐλάττους δὲ οἱ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας· οὖς οἱ μὲν Εὐσταθίανοι, οἱ δὲ Παυλινιανοὶ κατωνόμαζον· ὃν ἰδίᾳ Παυλίνης τε καὶ Μελέτιος τὰς συναγωγας ἐποιοῦντο, ὡς μικρὸν ἀνωθεν διελάθομεν. Καὶ γε δὴ μικροῦ δεῖν ἀπάσσα ἡ Ἀντιοχέων πόλις, ἐν κινδύνῳ γενομένη τῆς Ἀρείου λύσης; γενέσθαι, διὰ τούτους ὑπερέσχε τῆς τοῦ βασιλέως δρμῆς καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν δυνάμεων. Καὶ γάρ πως συνέδαινεν, ἀνδρείων ὅντων τῶν θύμειν τὰς ἐκκλησίας λαχόντων, μή μεταδάλλεσθαι τὰ πλήθη τῆς ἐνούσης δόξης· «Ἐνθεν τοις καὶ Σκύθας λόγος· αἱρεῖ ἀνδρὸς ἐπιτυχόντας γενναῖον, μή μεταλλάξῃ τὸ σέβας. » Εχει μὲν γάρ τὸ θύμοντο πλείστας; διτι κώμας καὶ χώρας καὶ φρούρια· ὑπερέχει δὲ ἐν τούτοις οὐλα τις μητρόπολις, Τόμις δνομα, πόλις εὐδαίμων μάλιστα, καὶ τῷ μεγέθει τῶν διλλων πολλῷ διαφέρουσα. Κεῖται δὲ αὕτη κατὰ τὴν παραλίαν τοῦ Πόντου, δε Εὔξεινος κατωνόμασται, ἐξ εὐνωνύμων εἰσπλέοντος. «Ἐς δεῦρο δὲ ἐκεῖσε ἀγγειον θύος κρατεῖ, τὸ πᾶν θύον; οὐ φέντις ἐπισκόπῳ τάττεσθαι. Τηνικαῦτα δὲ Βρεταννίων τις αὐτῶν ἐπετρόπευεν. » Επει γάρ συμβάντον οὗτων εἰς Τόμιν ἥκεν Οὐάλης, καὶ παρὰ τὴν ἐκκλησίαν ίών, τὸν ἐπισκόπον ἐπειθεν, ὁσπερ εἰώθει, τοῖς ἀπὸ τῆς Ἀρείου αἱρέσεως κοινωνεῖν. «Ο δὲ γενναῖος; μάλα σὺν παρθέσιᾳ ὑπὲρ τοῦ δόγματος τῶν ἐν Νικαιᾳ συνελθόντων συνηγωνίζετο. » Επει δὲ μή πειθεῖν εἰχεῖν κρατεύοντα, ἐκεῖσε τούτον καταλιπών, εἰς ἑτ-

A proscribi curarunt. **164** Qui brevi etiam, propter lororum seritatem seu duritatem, vita sunt defuncti. Huiusmodi tempus illud exceptit tragödias, silentio quidem illas et oblivione dignas, sed quæ in scripto hoc insertæ eos redarguerent, qui linguas contra Unigenitum moverunt: et qui blasphemiae correpti rabie, non solum jaculis petere rerum universarum Dominum contendunt, sed et adversus pios ejus ministros infestum et irreconciliabile suscepérunt bellum. » Hæc quidem divinus Petrus de ejus temporis rebus resert, et ipse Lucius ad hunc modum Ἀργυροῦ turbavit.

CAPUT XXIX.

Ut propter excellentem virtutem ejus temporis episcoporum hæresium non invaluerit tempestas: et mentione Britannionis Scytharum episcopi.

B

Quod autem tunc Didymus philosophus in eis regionibus floreret, et alii præclari viri, et maxime qui ibi erant monachi, qui et plures et boni cum angelorum vivendi instituto certabant, Lucius efficere nihil potuit. Quamvis enim Ecclesia Ἀργυριανη persecutionem ferret, longe lumen una cum laude et gloria Arianos hominum numero superabat. Quod itidem apud Osroenos accidit, atque item apud Cappadoces (1). Divinum namque illud amicorum par, Basilius videlicet et Gregorius, iniuriam insultus repellebant. Sola autem in maxima ecclesiastici ordinis dissolutione erat Syria simul et Antiochia. Plurimi enim ibi Ariani erant et ecclesias obtinebant; Catholici vero pauciores: quos quidem alii Eustathianos, alii autem Paulinianos vocabant; eorum quippe seorsim Paulinus et Meletius conventus coegerant, sicuti antea diximus. Et cum parum abesset, quin Antiochenorum civitas cuncta periclitaretur, et ad Arii rabiem deflecteret, illorum opera simul et imperatoris impetum et factionis ejus vim superavit. Nam quodammodo accidit, ut quod ecclesiarum administratio penes viros fortes esset, multitudo ab opinione concepta non discederet. Proinde et Scythæ, quia virum magnanimum episcopum nacti fuerant, religionis cultum minime mutasse iūm seruntur. Gens ea namque quamplurimos habet vicos, regiones et castella; **165** atque in iis veluti metropolis Tomis excellit, civitas fortunata maxime, et in magnitudine aliis longe præstantior. Sita ea est in maritima regione Ponti, qui Euxinus dicitur, ad sinistram sinum eum navi petenti partem. Ad eum autem usque diem, vetus ibi consuetudo durabat, ut uni gens omnis episcopo pareret. Eo tempore vero Britannio eis quidam præfuit. Evenit porro ut Valens tum eo veniret, atque templum ingressus, episcopo, ut se Arii heresi communione adjungeret, pro eo atque solitus erat, suaderet. Generosus autem vir ille, cum libertate multa de dogmate Nicænorum Patrium cum eo congressus decertavit. Atque ubi

(1) Sozom. lib. vi, cap. 21.

suacione imperatorem in sententiam suam addu- A cete nequivit, eo ibi relicto, in ecclesiam aliam transiit, populo pastorem suum sequente. Concurrit eo fere civitas universa, cum imperatorem ipsam visura, tum novi quidquam factum iri existimans. Ille solus cum satellitibus suis in templo relictis, factum id non modeste tulit, sed veluti contumelia affectus, comprehendi Britannicum, et in exsilium deportari jussit. Eumdem tamen brevi reduxit: nam Scythas metuebat, ne propter episcopi damnationem ad novas res aspirarent, iracundiam eorum et fortitudinem perspectam habens. Locorum etiam situ: quippe qui quasi medius quidam murus, adversus ejus orae barbaros objecti essent, Romanorum orbi perquam necessarios esse sciebat. Atque quidem Britannio imperatore superior evadens, ad mores suos rediit, vir honestus maxime, et virtute instituto præclarus, ut ipsi testabantur Scythæ: ut autem semel dicant, clerus omnis, et Ecclesia in Oriente omnis, imperatoris iram propter religionem est experta. Valens quidem tam gravia in Thracia et Constantinopoli, in Nicomedia et Cappadocum Cæsarea, adhuc Antiochiæ et in Ægypti ecclesiis patravit.

166 CAPUT XXX.

De Valentini in religionem divinam reverenti obseruantia: et de Romana synodo, qua Trinitatem consubstantialem esse promulgavit: et de Damaso et Ursicio Romanis episcopis, qui Liberio successerunt.

Ego vero ab Oriente ad imperii Occidentalis res transibo: quod quidem immune a talibus ærumnis perduravit, propterea quod eam Romani imperii partem Valentianus administrabat, flagrant in Nicæna decreta amore nulli concedens, et singularem maxime erga Deum pietatem obtinens, ita ut nihil prorsus sive melius seu deterius sibi de rebus ecclesiasticis præcipiendum, neque novi quidquam propter ea quæ semel constituta essent, introducendum duxerit. Excedere namque talia explorationem sive cognitionem suam putavit; quainvis princeps aliqui optimus esset, et rebus ipsis imperio se idoneum esse declararit. Elenim tum quoque, sicuti et antea, quæstio multa per Asiam et Phrygiam orta est: an Spiritum sanctum ðmoouσιον, consubstantialem, Patri et Filio profiteri oporteat. Et plurima de tali quæstione usque adeo erat verborum contentio, ut non minoris momenti ea haberetur, quam quæ antea de Deo Verbo fuerat. Nam quidam dissimilem, quidam autem consubstantialem esse contendebant, sicuti et Filium. Atque in eo solo parti utrique conveniebat, quod Spiritum sanctum administrum dicenter: at ordine tertium, honoreque et substantia (!) aliud esse confirmarent. Erant autem qui quod de Filio opinarentur, idem quoque de Spiritu statuerent: et veluti Filium ejusdem sub-

B ραν ἐκκλησίαν ἀφίκετο· καὶ δὲ λαὸς κατόπιν ἡχολού θησ τῷ ποιμένι. Σχεδὸν δὲ πᾶσα ἡ πόλις συνέβρευσεν, ὅθιμον τοις τὴν βασιλέα, καὶ καινὸν τι προσδοκήσαντες ἔσεσθαι. Ὁ δὲ μόνης σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν δορυφόροις ἀπολειφθεὶς, οὐ μετρίως ἤγεγκε τὸ πραχθέν· ἀλλ' ὡς περιυδισμένος, συλληφθῆναι προσάταξε Βρεταννίων, καὶ ὑπερέριον ἔγεσθαι. Ἀλλ' οὐκ εἰς μακρὰν αὐθίς ἐπανῆγε· τοὺς γάρ Σκύθας ἐδεδίει, μή τι διὸ τὴν τοῦ ἐπισκόπου καταδίκην νευτερίσωσι, τό τε θυμῷδες καὶ ἀνδρεῖον ἐπιστάμενος, τῇ τε θέσῃ: τῶν τόπων, ἀναγκαῖους μάλιστα τῇ Ῥωμαίων οἰκουμένῃ δυτας, καὶ οὐλά τι μεσστειχον τῶν ἐκείνη βαρβάρων προσεβλημένους. Καὶ οὕτω μὲν Βρεταννίων ὑπέρτερος τοῦ κρατοῦντος γενόμενος, εἰς τὰ οἰκεῖα ἡθη ἀνέστρεψεν, ἀνὴρ ἀγαθὸς τε μάλιστα, καὶ τῇ τοῦ βίου ἀγωγῇ περιβόητος, ὡς αὐτὸν μαρτυροῦσι Σκύθαι. Ὡς δ' εἰπεῖν, πᾶς κλῆρος καὶ Ἐκκλησία πᾶσα τῆς ἦως τῆς τοῦ βασιλέως ἐπειρθη ὄργης διὰ τὴν θρησκείαν. Καὶ τοιτάδε μὲν Οὐάλης, ἐν τε Θράκῃ καὶ τῇ Κωνσταντίου, Νικημηδείᾳ τε καὶ τῇ Καππαδοκῶν, πρὸς δὲ τῇ Ἀντιοχείᾳ καὶ ταῖς κατ' Αἴγυπτον ἐκκλησίαις δεινὰ διεπράξατο.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Περὶ τῆς εἰς τὰ θεῖα αἰδοῦς Οὐαλεντινιανὸν· καὶ περὶ τῆς ἐν Ῥώμῃ συνύδου, ἷττις Τριάδα δμοσίσιον ἀρεκηρύξε· καὶ περὶ Δαμάσου καὶ Οὐρσικίου τῶν Ῥώμης ἐπισκόπων, οἱ διδόοχοι Αἰερίου ἐπέροτο.

Ἐγὼ δὲ ἐκ τῆς ἦως πρὸς τὰ κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς ἀρχομένης γενόμενα διαβήσομαι· ταῦτα γάρ ἀπειρατα τῶν δεινῶν διαμεμενήκεσαν· καθότι τῶν ἐπέκεινα Ῥωμαίων Οὐαλεντινιανὸς ἥρχεν, εἰπερ τις ὃν διάπυρος ἐραστῆς τῶν δεδογμένων τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ, εὐλαβῶς τε περὶ τὰ θεῖα μάλιστα διακείμενος· ὡς μηδὲν χείρον ἢ ἀμεινον κατὰ τὰς ἐκκλησίας ἐπιτάτειν αἰρεῖσθαι, μηδὲ καινότερα εἰσάγειν παρὰ τὰ καθάπαξ νομοθετήθεντα· κρείττω γάρ τὴς ἐκείνου δοκιμασίας ἐνόμιζε, καὶ περ βασιλεὺς ἀριστος γεγονὼς, καὶ ικανὸς ἀρχειν μάλιστα διὰ τῶν πραγμάτων φανεῖς. Καὶ γάρ τηνικαῦτα, καθὰ καὶ πρότερον ζητήτεως ἀνὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Φρυγίαν πολλῆς γενομένης, εἰ χρέων καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ὀμοούσιον δοξάζειν Πατρί τε καὶ Υἱῷ· οἷα φιλεῖ πλείστης ἐρεσχελίας καὶ περ τοῦ τοιούτου ζητήματος γενομένου, ὡς μὴ ἐν ἐλάττωνι ταύτας νομίζεσθαι ἢ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου συνέδησαν πρότερον. Οἱ μὲν οὖν ἀνδρίοις, οἱ δὲ ὀμοούσιον διετείνοντο εἶναι καθάπερ καὶ τὸν Υἱόν· κατὰ τοῦτο δὲ μόνον καὶ ἀμφι τὰ μέρη εἰς ἐν συνήσαν, διτιπερ διακονικὸν αὐτὸν ἐλεγον, τῇ τε τάξει τρίτον καὶ τῇ τιμῇ· καὶ τῇ οὐσίᾳ ἀλλοιον εἶναι δισχυρίζοντο. Ἡσαν δὲ οἱ, δ περ τοῦ Υἱοῦ ἐδόξαζον, τὸ αὐτὸν καὶ περ τοῦ Πνεύματος ἐδογμάτιζον· καὶ καθάπερ τὸν Υἱὸν ὀμοούσιον καὶ διμοτίμον καὶ διμέδοξον τῷ Πατρὶ ἐπεδον, οὕτω δὴ καὶ περ τοῦ ἀγίου Η εύματος ὀμολόγουν, Πατρί τε καὶ

(!) Οὐσίᾳ. Hic et Niceph. et Sozom. habent, έξουσίᾳ, hoc est, potestate.

Τικὲς κηρύττοντες ὁμοούσιον. Στερβῶν δὲ τῆς τοιαύτης ἀνερίστατο δόξης παρὰ μὲν Σύροις Ἀπολλινάριος ὁ Αασικεὺς, ἀνὰ δὲ τὴν Αἴγυπτον δὲ πολὺς Ἀθανάσιος, ἐτὶ περιών τότε, παρὰ δὲ Καππαδόκαις καὶ ταῖς περὶ τὸν Εὐζεινον ἐκκλησίαις; Γρηγόριος καὶ Βασίλειος.

Τῆς δὲ τοιαύτης, ως εἶρηται, ζητήσεως κανουμένης, καὶ τῆς φιλονεικίας πολλῆς διὰ ταῦτα ἐπιδιδούσῃς, Οὐαλεντινιανὸς τῷ πολλῷ τῆς περὶ τὸ θεῖον εὐθείᾳσις οὐδὲν λέγειν εἰχε· παρεχώρει δὲ τοῖς τοιαύτα πεπιστευμένοις τὸ ποιητέον ἔσενεγκειν. "Ο μαθὼν ὁ τηγικάντα τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας τὰς ηγίας ἔχων Λιβέριος, τοὺς περὶ αὐτὸν λεγέας ἀθροίσας κελεύσει τοῦ κρατοῦντος, ταῖς ἀνὰ τὴν ἦν Ἑγράψεν ἐκκλησίας; Τριάδα δόμούσιον καὶ διμόδιον πρεσβεύειν. "Ο γενόμενον οὐκ ὅη καθάπερ τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ καλῶς ἐγκριθέν, ἡσυχῆ μενεῖν ἐκαστον παρεσχεύεσε· καὶ τέλος αἰτιον ἡ περὶ τοῦ Πνεύματος ζήτησις εἰληφυῖα, τῆς μαρτρᾶς ἐρεσχελίας ἐπεκύσατο· ἐκύρωσε γάρ καὶ αὕτη ἡ σύνοδος, τὴν ἐν Νικαλὶ πίστιν κρατεῖν. Παραθίσομαι δὲ καὶ ἀμφω τὰ γράμματα, τοῦ τε βασιλέως καὶ τῆς συνόδου, οἱ τοῖς ἀνὰ τὴν ἥμαφισθησίοις περὶ τῆς δόξης δόξης ἀπέστειλαν. Τὰ μὲν οὖν τοῦ βασιλέως, τάδε διήγειλον·

« Αὐτοκράτορες μέγιστοι, ἀεισέβαστοι, νικηταί, Οὐαλεντινιανὸς καὶ Γρατιανὸς ἐπισκόποις διοικήσεως Ἀσιανῆς, Φρυγίας, Καροφουγίας, Πακατανῆς, ἐν Κυριῷ χαίρειν. Συνόδου τηλεκαύτης συγχροτηθείσης ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ, καὶ ζητήσεως πολλῆς γενομένης περὶ τοῦ σωτηρίου λόγου, ἀπέδειξαν οἱ τρισμακαριώτατοι ἐπίσκοποι; τὴν Τριάδα δόμούσιον Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἄγιῳ Πνεύματι· ἦν οὐδὲν δλῶς ἐκκλησίας, λειτουργίας τὰς κατὰ δικαιούσας αὐτοῖς, θρησκεύουσι τὴν θρησκείαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ τοῦ βασιλέως. Κηρύττειν δὲ ταύτην προσέταξε τὸ ἡμέτερον κράτος· οὗτως μέντοι ἵνα μὴ λέγωσι τινες, ὅτι ἀνήκει θρησκεία βασιλέως τοῦ διέποντος τὴν γῆν ταῦτην, μὴ ἀνέγδεινοι τοῦ ἐντειλαμένου ἡμῖν τὰ περὶ τῆς σωτηρίας. 'Ως γάρ φησι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, διπερ ἐπίκρισιν ταύτην ἔχει, ἀποδίδοσθαι τὰ τοῦ Καίσαρος; Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ· τι λέγετε ὑμεῖς οἱ ἐπίσκοποι καὶ προεστῶτες τοῦ σωτηρίου λόγου; εἰ οὗτως ἔχει τὰ τῆς ἀποδείξεως ὑμῶν; Οὗτως μέντοι ἀγαπῶντες ἀλλήλους, παύσασθε ἀποχρῆσθαι ἀξιώματι βασιλέως· καὶ μὴ δώκετε τοὺς ἀχριῶν τῷ Θεῷ λειτουργοῦντας· ὃν ταῖς εὐχαῖς καὶ

(1) Valentinianus, juxta Theodoreum, scriptio huius Valentis quoque nomen inseruit, vel quod adhuc is in catholicā sententia esset, vel ut eum tacita cohortatione in viam reduceret. Quorum alterum mihi verisimilius esse videtur. Valentem itidem, ut Valentinianum fratrem, orthodoxum primum fuisse, sed postea a conjugē, perinde ut ab Eva Adamum, seductum eum esse; cuius suasum ille adversus Gōthos in Thraciam excurrentes non longe ab interioro suscepto bellum gesturus, sacri

stantiū et ejusdem honoris et ejusdem gloriæ cum Patre colebant, sic etiam de Spiritu sancto, Patri et Filio δόμοούσιον, consubstantiale ipsum praedicanter, profiterentur. Pro hac opinione fortiter apud Syros Apollinaris Laodicensis, in Aegypto magnus Athanasius adhuc superstes, apud Cappadoces vero et ecclesias Ponti Gregorius et Basilius decerarunt.

Hac ipsa quæstione, sicuti dixi, mota, cum ea ingens contendendi studium increbuisset, Valentianus pro insigni sua in Deum pietate, quod diceret, non habebat. Quibus autem talia credita essent, eis ut quid facta opus esset, proferrent et statuerent, concessit. Quo cognito, qui tum Ecclesiæ Romanam adhuc gubernabat Liberius, 167 finitimus episcopis principis jussu convocatis, orientalibus scripsit ecclesiis, ut Trinitatem ejusdem substantiæ et ejusdem gloriæ deprehedicarent. Quod factum, utpote re semel a Romana Ecclesia rite et ordine dijudicata, ut quietus quisque esset, effecit; et quæstio de Spiritu sancto debitum finem consecuta, diuturnæ verborum concertationi modum imposuit. Eadem synodus etiam fidem Nicænam auctoritate sua roboravit. Subiungam autem utrasque et imperatoris et synodi litteras, quas in Orientem ad eos qui de recta opinione ambigebant, dederunt. Imperatoris sic habebant:

« Imperatores Maximi semper Augusti, victores, Valentianus (1) et Gratianus (2) episcopis diœcesis Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Paætianæ, in Domino salutem. Cum tanta in Illyricœ acta sit synodus, et quæstio ingens de salutari verbo tractata, ier beatissimi episcopi decreverunt Trinitatem δόμούσιον, consubstantiale, Patris et Filii et Spiritus sancti. Quam qui colunt, nequaquam ministerium et functionem sibi creditam, ita ut par est, defugientes, religionem regis magni colunt: eamque deprehedicari nostra præcepit sublimitas. Atque ita quidem ne aliqui dicant, religionem imperatoris, qui hanc terram gubernat, consecratos se esse, non satis eum qui de salute mandatum nobis dedit, audientes. Sicuti enim Evangelium Dei nostri, quod quidem hanc rem decidens dijudicat, dicit: Danda sunt, quæ Cæsaris sunt, Cæsari, et quæ Dei Deo (3): quid vos vero dicitis, episcopi et salutiferi verbi præfecti? An sic quoque vestra comparata sunt decreta? Itaque mutua charitate vos invicem complectentes, majestate et auctoritate imperatoris abuti desi-

baptismi lavacrum, priore religionis sententia mutata, ab Eudoxio Constantinopolitano episcopo Ariano suscepserit, Theod. scribit, lib. iv, cap. 12.

(2) Et Valens. Theod. lib. iv, c. 8.

(3) Tales quippe supra verbis Themistii dicti sunt purpuram magis quam Deum colere, lib. x, cap. 42. Theod. 'Οτι ἀνήκαμεν τῇ θρησκείᾳ βασιλέως τοῦ διέποντος τὴν γῆν αὐτὴν, hoc est, se hoc religioni imperatoris, qui regionem hanc gubernat, consecrande tribuisse, lib. iv, cap. 8.

rite, et persecui eos qui accurate et diligenter Deo sacris operantur et serviant, supersedete. Eorum sane precibus et bella in terris sopiauntur, et apostatarum rebelliumque angelorum incursus repelluntur. Idem orationibus suis perniciosos omnes dæmones propellere student. Et cum in rem publicam secundum leges quod debent conseruant, tum principis potestati non resistunt; sed sincere et cœlestis Regis mandata servant, et legibus nostris parent: vos autem inobedientes appariuitis. Nos quidem usi sumus tolerantia ab ipso tribunistis.

168 Itaque ut mundi et immunes a peccato vestro simus, quemadmodum Pilatus in disquisitione et iudicio versantis inter nos Christi, cum necare eum nollet, sed in afflictione solaretur, ad Orientis partes conversus aqua flagitata manus suas abluit, dicens: *Mundus sum et impollutus a sanguine justi hujus: sic celsitudo nostra semper præcipit, non persecundos, neque tanquam fluctibus obruendos, neque zemulatione et invidia opprimendos, qui in Christi agro opus faciunt, neque adeo rejiciendos dispensatores Regis magni esse, ut ne hodie quidem sub dilectione nostra crescere videamini, at brevi post, cum flagitatore sive exhortatore necis, ea quæ testamenti illius sunt, veluti in Zachariæ sanguine, patiamini. Cum quo, qui ei consensere, a cœlesti imperatore nostro Jesu Cbristo, ante adventum etiamnum ejus, disrupti sunt, ad judicium mortis una cum consequente eos lethali dæmone traditi. Mandauim hoc edidimus, Amegetio, et Ciceronio, et Damaso, et Dialampone, et Bretesio audientibus. Quin et acta ad vos misimus, ut præclaræ ejus synodi decreta noritis: quorum capita litteris hisce adjuncta, hæc complectuntur. Prostitemur, juxta sententiam magna et orthodoxæ recteque sentientis synodi, òmouosion, consubstantiale, esse Patri Filium. Et tò òmouosion, consubstantiale, non ita accipimus, sicuti et olim quidam non vere ei subscribentes exposuerunt, et nunc alii, Patres illos vocantes, ac vim sententiamque verbi abolentes, litteramque sequentes, intelligunt, per consubstantiale simile significari, quatenus nulli reliquarum per eum factarum creaturarum Filius æquiparandus, soli Patri similis aque æqualis sit. Qui enim hoc ita exponunt, præcipuam creaturam esse impie Filium Dei docent. Sed nos, sicuti et nunc Romanæ et Gallæ synodi, sentimus, unam et eamdem esse substantiam Patris et Filii et Spiritus sancti, in tribus personis, hoc est, in tribus perfectis subsistentiis. Prostitemur vero, juxta formulam Nicænam, Filium Dei consubstantiale, incarnatum esse ex sancta virginie Maria, et in hominibus habitasse, et implevisse omnem pro nobis functionem, in nativitate, et passione, et resurrectione, et in celos ascensione.* **169** Eumque reditu-

(1) Epiphanius Scholasticus, qui Tripartitam Historiam vertit, alia a lectiōnem secutus, vertit:

A πόλεμοις καταπαύονται ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἀγγέλων ἀποστατῶν ἐπιβάσεις ἀποστρέφονται, καὶ πάντες δάκρυνας φθοριμαίους ἀποστρέψειν διὰ δεήσεως σπουδάζοντες· καὶ τὰ δικόσια κατὰ νόμους εἰσχωμένους θασσοῖς. Καὶ οὐκ ἀντιέγουσται τῇ τοῦ χρατοῦντος ἑκουσίᾳ, ἀλλ' εἰλικρινῶς καὶ τὴν τοῦ ἀνωθεν βασιλέως ἐντολὴν φυλάττεσθαι, καὶ τοῖς ἡμετέροις νόμοις ὑποτάσσονται, ὑμεῖς δὲ ἀπειθεῖς ἐδείχθητε εἶναι. Ήμεῖς μὲν ἔχρησμα τῷ αἴωνι, ὑμεῖς δὲ αὐτοῖς ἀπεδώκατε.

ἄλφα usque ad ω (1), νοστατελνοντος ipsi retribuistis.

B ΕἼμεῖς μέντοι καθαροὺς ἁσυτοὺς ἀφ' ὅμῶν εἶναι θέλοντες, ὡς καὶ Πιλᾶτος ἐπὶ τῆς ἑξετάσεως τοῦ ἐν ἡμῖν πολιτευομένου Χριστοῦ, μὴ θέλοντος αὐτὸν ἀνελεῖν, καὶ ὑπὲρ τοῦ παθεῖν αὐτὸν παρακληθέντα, ἐπιστραφεὶς ἐπὶ τὰ τῆς ἀνατολῆς μέρη, καὶ αἰτήσας ὅντων ἐπὶ χειρῶν, ἐνκύπατο αὐτοῦ τὰς χεῖρας, λέγων· Ἀθῶδες εἴμι ἀκό τοῦ αἷματος τοῦ δικαίου τοιούτου· οὗτος καὶ τὸ ἡμέτερον χράτος διαπαντὸς ἐνετέλλατο, μὴ διώκειν, μήτε ἐπικλύειν, μήτε ζηλοῦν τοὺς ἔργαζομένους τὸ χωρίον τοῦ Χριστοῦ, μήτε τοὺς διωκτὰς ἀπελαύνειν τοῦ μεγάλου Βασιλέως· Ινα μὴ σήμερον μὲν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου χράτους αἴξειν δέξῃτε, καὶ μεταξὺ τοῦ παρακελημένου παθεῖν τὰ τῆς διεθήκης αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ Ζαχαρίου τοῦ αἷματος· ἀλλ' οἱ μετ' αὐτοῦ μεταξὺ τῆς ἀφίξεως ὑπὸ τοῦ ἀνωθεν βασιλέως ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐρράγησαν παραδοθέντες εἰς χρίσιν θανάτου μετὰ τοῦ συνερχόμενος αὐτοῖς φθοριμαίου δαίμονος. Τοῦτο προσετάξαμεν ἐπὶ Ἀμεγέτιον, καὶ Κικερωνίου, καὶ Διαλάμπτωνος, καὶ Βρεντησού ἀκροταῖων γενομένων. Ἀπερ καὶ αὐτὰ τὰ πραχθέντα ἐξαπάλκαμεν πρὸς ὅμας, ἵνα γνῶναι ἔχητε τὰ πραχθέντα ἐν τῇ ἐναρέτῳ συνδόμῳ· ἀ δὴ καὶ παρέξεντες τοῖς γράμμασιν ἐν κεφαλαίῳ ταῦτα δὴ δογματίζοντα. Ὁμολογοῦμεν ἀκολούθως τῇ μεγάλῃ καὶ δρῦσιδέξῃ πυνθάνειν, διμούσιον εἶναι τῷ Πατρὶ τὸν Γίδων, καὶ οὐχ οὕτινα νοοῦμεν τὸ διμούσιον, ὡς καὶ πάλαι τινὲς ἔξηγήσαντο, μὴ ἀληθινῶς ὑπογράψαντες· καὶ νῦν ἔτεροι, πατέρας ἔκείνους καλοῦντες, τὴν δύναμιν τῆς λήξεως ἀθετήσαντες, καὶ ἐπόμενοι τοῖς γράμμασι, τὸ διμούσιον δηλοῦσθαι διὰ τοῦ διμούσιου· καθ' ὅ οὐδενὶ τῶν λοιπῶν κτισμάτων διά αὐτοῦ γενομένων ἐμφερῆς δίδισ· ἀλλ' οἱ μόνων τῷ Πατρὶ ἀφωμιλωταί. Οἱ γάρ τοισάντα ἔκηγούμενοι, κτίσμα ἔκαρπον ἀσεβῶν τὸν Γίδων τοῦ Θεοῦ δογματίζουσιν. Ήμεῖς δὲ φρονοῦμεν, ὡς καὶ αἱ σύνοδοι νῦν, αἱ τε κατὰ Ρύμην καὶ αἱ κατὰ Γαλλίαν, μέλανται καὶ τὴν αὐτήν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Γίδων καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ἐν τρισι προσώποις, τουτέστιν, ἐν τρισι τελείαις ὑποστάσεσιν· ὥμολογοῦμεν δὲ κατὰ τὴν ἔκθεσιν τὴν ἐν Νικαΐᾳ, σεσχρώσθαι τὸν Γίδων τοῦ Θεοῦ τὸν διμούσιον ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου Μαρίας, καὶ ἐν ἴνθρωποις ἐσκηνωκέναι, καὶ πεπληρωκέναι πᾶσαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν ἐν γενέσει καὶ πίστει καὶ ἀναστάσει, καὶ τῇ εἰς οὐρανοὺς ἀνα-

Nos subjicimus ei qui primus et novissimus, lib. vii, cap. 9.

δέσει. Καὶ πάλιν ἔξειν ἀποδιδόντα ἡμῖν τὴν δημοιώ-
σιν τὴν θείαν παρ' ἐκαυτοῦ, κατὰ τὴν ἑκάστου βιοτῆν
ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς χρίσεως· σαρκὶ δρώμενον καὶ τὴν
ἐκαυτοῦ θείαν δύναμιν ἐπιδεικνύντα, θεὸν δυτικήν σαρ-
κοφόρον, καὶ οὐκ ἁνθρωπὸν Θεοφόρον. Καὶ τοὺς τά-
ναγτία φρονοῦντας ἀναθεματίζουμεν· καὶ τοὺς μὴ
γνησίως ἀναθεματίζοντας τὸν εἰπόντα διτοῖς Πρὶν γεν-
νηθῆναι οὐκ ἦν δὲ Υἱός· ἀλλὰ γράψαντα διτοῖς καὶ Πρὶν
ἐνεργείᾳ γεννηθῆναι, δυνάμει δὲ ἐν τῷ Πατρὶ. Τοῦτο
γάρ καὶ ἐπὶ πάντων τῶν κτισμάτων ἐστὶ τῶν μηδὲ
δυτιῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ· καθ' δὲ καὶ δὲ Υἱός δεῖ μετὰ τοῦ
Πατρός· ἐστιν διδύμη γεννήσεις γεγεννημένος.» Τοιαῦτα
μὲν τὰ βασιλέως γράμματα ἡσάν· τὰ δὲ τῆς συνόδου
τοῦτον διηγόρευον τρόπον· «Οἱ ἐπίσκοποι τοῦ Ἰλλυ-
ρικοῦ ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπισκόποις διοι-
κήσεως Ἀσιανῆς, Φρυγίας, Καροφρυγίας, Πακατια-
νῆς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Συνελθόντων ἡμῶν ἐπὶ τὸ
αὐτὸν, καὶ ζητήσεως πολλῆς γενομένης περὶ τοῦ σω-
τηρίου λόγου, ἀπεδείξαμεν δημούσιον εἰντιτηντὴν Τριάδα
Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἄγιου Πνεύματος. Καὶ ἦν δι-
καιοιον γράμματα ἀποχαράξαι πρὸς ὑμᾶς· οὐ σφύ-
σμασι τὰ τῆς θρησκείας τῆς Τριάδος γράψοντας,
ἀλλ' ἐν ταπεινοφροσύνῃ καταξιωθέντας· τοιτὲ ἡμῶν
τὸ γράμμα ἀπεστάλκαμεν διὰ τοῦ ἀγαπητοῦ ἀδελ-
φοῦ ἡμῶν καὶ συλλειτουργοῦ Ἐλπίδοιον τοῦ πρεσβυ-
τέρου. Οὐ γάρ ἐν τοῖς τῶν ἡμετέρων χειρῶν γράμ-
μασιν, ἀλλ' ἐν ταῖς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
βίβλοις γέγραπται· Ἐγὼ μέν εἰμι Παῦλος, ἄγω δὲ
Ἀσκολλώ, ἄγω δὲ Κηφᾶ. Μή Παῦλος ἐσταυμάωῃ
ὑπὲρ ὑμῶν; η εἰς τὸ δρομα Παύλου ἐβαπτί-
σθητε; Καὶ ταῦτα μὲν ἥρκει τῇ ἡμετέρᾳ ταπεινώσει
μήτε τὸ καθόλου γράμματα ἀποχαράξαι πρὸς ὑμᾶς
διὰ τὸν τηλικούτον φόδον δι αὐτόθι κηρύσσετε τάσση
διφ' ὑμᾶς ἐπαρχίᾳ, ἀποχωρίζοντες τὸ διγονον Πνεῦμα
ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Ἀνάγκην οὖν ἔσχομεν
πρὸς ὑμᾶς πέμψαι τὸν κύριον ἡμῶν καὶ συλλειτουρ-
γὸν Ἐλπίδοιον, ἀπὸ τῆς βασιλεούσης Ἀρματῶν ἀρ-
χῆς, τοῦτο τὸ κήρυγμα ἐστιντα, καταμαθόντες, εἴγε
δρ' οὕτως ἔχει τὸ κήρυγμα ὑμῶν. Οὐ γάρ μη δρούσ-
σιν τὴν Τριάδα κηρύττοντες ἀνάθεμα ἐστωσαν, καὶ
εἰ τις τούτοις φωραθεῖη κοινωνῶν, ἀνάθεμα ἔστω·
τοι; δὲ κηρύττουσιν δημούσιον τὴν Τριάδα ἡ βασι-
λεία τῶν οὐρανῶν ἡτοίμασται. Παρακαλοῦμεν οὖν
ὑμᾶς, ἀδελφοῦ, μὴ ἐτεροδιδασκαλεῖν, μηδὲ ἐτεροδο-
ξεῖν, ἀλλ' δημούσιον ἀεὶ καὶ διὰ παντὸς κηρύττοντες
τὴν Τριάδα, δυνηθῆτε κληρονομῆσαι τὴν τοῦ Θεοῦ
βασιλείαν. Περὶ τούτου γράψοντες καὶ ὑπόμνησιν
ἔχοντες ἐχαράξαμεν τοιτὲ ἡμῶν τὸ γράμμα, καὶ
περὶ τῶν καθισταμένων ἐπισκόπων τὴν κατασταθέν-
των συλλειτουργῶν, ἐὰν μὲν εἰν ἐκ τῶν ἐν τέλει
χρησιμένων ἐπισκόπων ὕγιεις· εἰ δὲ μή, ἐξ αὐτοῦ
τοῦ πρεσβυτερίου, δημοίως τε καὶ πρεσβυτέρους καὶ
διακόνους ἐξ αὐτοῦ τοῦ λεπτικοῦ τάγματος, ἵνα δια-
χεπιληπτοι πανταχθεν, καὶ ἀπὸ τοῦ θουλευτηρίου

¹ Cor. i. 13.

(1) Sic habet Niceph et Tripartita. Theodorit. autem. Ut nobis retribuat juxta cuiusque vi-
tae, etc.

A rum, ut nobis retribuat similitudinem divinam (1);
a seipso, juxta vitam cuiusque in die judicii,
carne spectabilem et divinam virtutem suam ex-
hibentem, Deum sacerophorou, id est, carnem seu
hominem, ferentem, et non hominem Θεοφόρου,
hoc est, Deum ferentem. Ac qui diversa sentiunt,
anathemate jugulamus: nec minus et eos, qui non
directe et ex animo anathemati eum subjecere,
qui dixit non prius Filiū, quam genitus sit,
exstitisse: quique scripsit priusquam actu geni-
tus sit, potestate eum in Patre fuisse. Hoc namque
et in creaturis omnibus est, quæ non semper cum
Deo sunt. At Filius perpetuo sempiterna genera-
tione genitus cum Patre est. Tales quidem impe-
ratoris fuere litteræ. Synodum autem ipsius in hæc
B verba sunt scriptæ: «Episcopi Illyrici ecclesiis Dei
et episcopis diœcesis Asiana, Phrygia, Carophry-
gia, Pacatianæ, in Domino salutem. Conventu a
nobis acto, et disquisitione multa facta, de salutari
verbo, decrevimus consubstantialem esse
Trinitatem Patris et Filii et Spiritus sancti. Et
æquum esse duximus, litteras ad vos exarare.
Non nos quidem ut arte quapiam cultum Trinitatis
perscriberemus, sed submissa humilitate dignos
nos ea re existimantes, epistolam hanc nostram
per dilectum fratrem et administrum nostrum
Elpidium presbyterum daremus. Non enim in ma-
nuum nostrarum litteris, verum in ipsius Servato-
ris Christi Iesu libris scriptum est: Ego quidem
sum Pauli, ego vero Apollo, ego autem Cepha. Num
Paulus crucifixus est pro robis? aut
in nomen Pauli baptizati esisti? Et humilitati
quidem nostræ satis esse convenireque vide-
batur, nihil prorsus ad vos dare litterarum,
propter horrorem tantum, quem istic omni
sub vobis prædicatis provinciæ, segregantes Spi-
ritum sanctum a Patre et Filio. Sed necessitas
imponit nobis est, ut ad vos mitteremus dominum
et administrum nostrum Elpidium, ab urbe quæ
est imperii Romani caput, litteras habentem,
exploraturum an ita se habeat prædicatio vestra.
Qui enim Trinitatem consubstantialem non prædi-
cant, anathema sint. Et si quis cum eis commu-
nionem babere compertus fuerit, anathema sit.
D Trinitatem autem consubstantialem prædicantibus
regnum cœlorum præparatum est. **170** Cohorta-
mur igitur vos, fratres, ne aliter doceatis, neve
secus sentiatis: sed Trinitatem constanter semper
consubstantialem prædicantes, cernere poteritis
hæreditatem regni Dei. Hac de re cum ad vos
hasce litteras scriberemus, commonefacere etiam
vos voluius, de creandis, vel etiam creatis epi-
scopis, eorumque administris, ut scilicet legantur
ex sanæ mentis et doctrinæ, qui magistratum (2)

(2) Ex τῶν ἐν τέλει χρησιμένων ἐπισκόπων
ὑγιεις. Theod. lib. iv, cap. 9, hoc est, sani qui
magistratum gesserint episcopi: quod de episcopis

et de suorum predicatorum iustitiam servare
et non se quis impunitate consumulat pre-
dictis et 2. discendi et 3. cum bene determina-
re. 4. venit et certe responsabilibus vel in-
timis vel in indicatis negotiis vel ex-
pedientibus sum 3. ut et 2. 4. certe amicis.
5. vel 2. amicis ut in 1. 2. 3. 4. determinis. Domi-
nus et collegam meum Et 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14.
15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31.
32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 998. 999. 999. 1000. 1001. 1002. 1003. 1004. 1005. 1006. 1007. 1008. 1009. 1009. 1010. 1011. 1012. 1013. 1014. 1015. 1016. 1017. 1018. 1019. 1019. 1020. 1021. 1022. 1023. 1024. 1025. 1026. 1027. 1028. 1029. 1029. 1030. 1031. 1032. 1033. 1034. 1035. 1036. 1037. 1038. 1039. 1039. 1040. 1041. 1042. 1043. 1044. 1045. 1046. 1047. 1048. 1049. 1049. 1050. 1051. 1052. 1053. 1054. 1055. 1056. 1057. 1058. 1059. 1059. 1060. 1061. 1062. 1063. 1064. 1065. 1066. 1067. 1068. 1069. 1069. 1070. 1071. 1072. 1073. 1074. 1075. 1076. 1077. 1078. 1079. 1079. 1080. 1081. 1082. 1083. 1084. 1085. 1086. 1087. 1088. 1089. 1089. 1090. 1091. 1092. 1093. 1094. 1095. 1096. 1097. 1098. 1098. 1099. 1100. 1101. 1102. 1103. 1104. 1105. 1106. 1107. 1108. 1109. 1109. 1110. 1111. 1112. 1113. 1114. 1115. 1116. 1117. 1118. 1119. 1119. 1120. 1121. 1122. 1123. 1124. 1125. 1126. 1127. 1128. 1129. 1129. 1130. 1131. 1132. 1133. 1134. 1135. 1136. 1137. 1138. 1139. 1139. 1140. 1141. 1142. 1143. 1144. 1145. 1146. 1147. 1148. 1149. 1149. 1150. 1151. 1152. 1153. 1154. 1155. 1156. 1157. 1158. 1159. 1159. 1160. 1161. 1162. 1163. 1164. 1165. 1166. 1167. 1168. 1169. 1169. 1170. 1171. 1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177. 1178. 1179. 1179. 1180. 1181. 1182. 1183. 1184. 1185. 1186. 1187. 1188. 1189. 1189. 1190. 1191. 1192. 1193. 1194. 1195. 1196. 1197. 1198. 1198. 1199. 1199. 1200. 1201. 1202. 1203. 1204. 1205. 1206. 1207. 1208. 1209. 1209. 1210. 1211. 1212. 1213. 1214. 1215. 1216. 1217. 1218. 1219. 1219. 1220. 1221. 1222. 1223. 1224. 1225. 1226. 1227. 1228. 1229. 1229. 1230. 1231. 1232. 1233. 1234. 1235. 1236. 1237. 1238. 1239. 1239. 1240. 1241. 1242. 1243. 1244. 1245. 1246. 1247. 1248. 1249. 1249. 1250. 1251. 1252. 1253. 1254. 1255. 1256. 1257. 1258. 1259. 1259. 1260. 1261. 1262. 1263. 1264. 1265. 1266. 1267. 1268. 1269. 1269. 1270. 1271. 1272. 1273. 1274. 1275. 1276. 1277. 1278. 1279. 1279. 1280. 1281. 1282. 1283. 1284. 1285. 1286. 1287. 1288. 1289. 1289. 1290. 1291. 1292. 1293. 1294. 1295. 1296. 1297. 1298. 1298. 1299. 1299. 1300. 1301. 1302. 1303. 1304. 1305. 1306. 1307. 1308. 1309. 1309. 1310. 1311. 1312. 1313. 1314. 1315. 1316. 1317. 1318. 1319. 1319. 1320. 1321. 1322. 1323. 1324. 1325. 1326. 1327. 1328. 1329. 1329. 1330. 1331. 1332. 1333. 1334. 1335. 1336. 1337. 1338. 1339. 1339. 1340. 1341. 1342. 1343. 1344. 1345. 1346. 1347. 1348. 1349. 1349. 1350. 1351. 1352. 1353. 1354. 1355. 1356. 1357. 1358. 1359. 1359. 1360. 1361. 1362. 1363. 1364. 1365. 1366. 1367. 1368. 1369. 1369. 1370. 1371. 1372. 1373. 1374. 1375. 1376. 1377. 1378. 1379. 1379. 1380. 1381. 1382. 1383. 1384. 1385. 1386. 1387. 1388. 1389. 1389. 1390. 1391. 1392. 1393. 1394. 1395. 1396. 1397. 1398. 1398. 1399. 1399. 1400. 1401. 1402. 1403. 1404. 1405. 1406. 1407. 1408. 1409. 1409. 1410. 1411. 1412. 1413. 1414. 1415. 1416. 1417. 1418. 1419. 1419. 1420. 1421. 1422. 1423. 1424. 1425. 1426. 1427. 1428. 1429. 1429. 1430. 1431. 1432. 1433. 1434. 1435. 1436. 1437. 1438. 1439. 1439. 1440. 1441. 1442. 1443. 1444. 1445. 1446. 1447. 1448. 1449. 1449. 1450. 1451. 1452. 1453. 1454. 1455. 1456. 1457. 1458. 1459. 1459. 1460. 1461. 1462. 1463. 1464. 1465. 1466. 1467. 1468. 1469. 1469. 1470. 1471. 1472. 1473. 1474. 1475. 1476. 1477. 1478. 1479. 1479. 1480. 1481. 1482. 1483. 1484. 1485. 1486. 1487. 1488. 1489. 1489. 1490. 1491. 1492. 1493. 1494. 1495. 1496. 1497. 1498. 1498. 1499. 1499. 1500. 1501. 1502. 1503. 1504. 1505. 1506. 1507. 1508. 1509. 1509. 1510. 1511. 1512. 1513. 1514. 1515. 1516. 1517. 1518. 1519. 1519. 1520. 1521. 1522. 1523. 1524. 1525. 1526. 1527. 1528. 1529. 1529. 1530. 1531. 1532. 1533. 1534. 1535. 1536. 1537. 1538. 1539. 1539. 1540. 1541. 1542. 1543. 1544. 1545. 1546. 1547. 1548. 1549. 1549. 1550. 1551. 1552. 1553. 1554. 1555. 1556. 1557. 1558. 1559. 1559. 1560. 1561. 1562. 1563. 1564. 1565. 1566. 1567. 1568. 1569. 1569. 1570. 1571. 1572. 1573. 1574. 1575. 1576. 1577. 1578. 1579. 1579. 1580. 1581. 1582. 1583. 1584. 1585. 1586. 1587. 1588. 1589. 1589. 1590. 1591. 1592. 1593. 1594. 1595. 1596. 1597. 1598. 1598. 1599. 1599. 1600. 1601. 1602. 1603. 1604. 1605. 1606. 1607. 1608. 1609. 1609. 1610. 1611. 1612. 1613. 1614. 1615. 1616. 1617. 1618. 1619. 1619. 1620. 1621. 1622. 1623. 1624. 1625. 1626. 1627. 1628. 1629. 1629. 1630. 1631. 1632. 1633. 1634. 1635. 1636. 1637. 1638. 1639. 1639. 1640. 1641. 1642. 1643. 1644. 1645. 1646. 1647. 1648. 1649. 1649. 1650. 1651. 1652. 1653. 1654. 1655. 1656. 1657. 1658. 1659. 1659. 1660. 1661. 1662. 1663. 1664. 1665. 1666. 1667. 1668. 1669. 1669. 1670. 1671. 1672. 1673. 1674. 1675. 1676. 1677. 1678. 1679. 1679. 1680. 1681. 1682. 1683. 1684. 1685. 1686. 1687. 1688. 1689. 1689. 1690. 1691. 1692. 1693. 1694. 1695. 1696. 1697. 1698. 1698. 1699. 1699. 1700. 1701. 1702. 1703. 1704. 1705. 1706. 1707. 1708. 1709. 1709. 1710. 1711. 1712. 1713. 1714. 1715. 1716. 1717. 1718. 1719. 1719. 1720. 1721. 1722. 1723. 1724. 1725. 1726. 1727. 1728. 1729. 1729. 1730. 1731. 1732. 1733. 1734. 1735. 1736. 1737. 1738. 1739. 1739. 1740. 1741. 1742. 1743. 1744. 1745. 1746. 1747. 1748. 1749. 1749. 1750. 1751. 1752. 1753. 1754. 1755. 1756. 1757. 1758. 1759. 1759. 1760. 1761. 1762. 1763. 1764. 1765. 1766. 1767. 1768. 1769. 1769. 1770. 1771. 1772. 1773. 1774. 1775. 1776. 1777. 1778. 1779. 1779. 1780. 1781. 1782. 1783. 1784. 1785. 1786. 1787. 1788. 1789. 1789. 1790. 1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. 1798. 1798. 1799. 1799. 1800. 1801. 1802. 1803. 1804. 1805. 1806. 1807. 1808. 1809. 1809. 1810. 1811. 1812. 1813. 1814. 1815. 1816. 1817. 1818. 1819. 1819. 1820. 1821. 1822. 1823. 1824. 1825. 1826. 1827. 1828. 1829. 1829. 1830. 1831. 1832. 1833. 1834. 1835. 1836. 1837. 1838. 1839. 1839. 1840. 1841. 1842. 1843. 1844. 1845. 1846. 1847. 1848. 1849. 1849. 1850. 1851. 1852. 1853. 1854. 1855. 1856. 1857. 1858. 1859. 1859. 1860. 1861. 1862. 1863. 1864. 1865. 1866. 1867. 1868. 1869. 1869. 1870. 1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1879. 1880. 1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1889. 1890. 1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1898. 1899. 1899. 1900. 1901. 1902. 1903. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1919. 1920. 1921. 1922. 1923. 1924. 1925. 1926. 1927. 1928. 1929. 1929. 1930. 1931. 1932. 1933. 1934. 1935. 1936. 1937. 1938. 1939. 1939. 1940. 1941. 1942. 1943. 1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1949. 1950. 1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1959. 1960. 1961. 1962. 1963. 1964. 1965. 1966. 1967. 1968. 1969. 1969. 1970. 1971. 1972. 1973. 1974. 1975. 1976. 1977. 1978. 1979. 1979. 1980. 1981. 1982. 1983. 1984. 1985. 1986. 1987. 1988. 1989. 1989. 1990. 1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996. 1997. 1998. 1998. 1999. 1999. 2000. 2001. 2002. 2003. 2004. 2005. 2006. 2007. 2008. 2009. 2009. 2010. 2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2019. 2020. 2021. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026. 2027. 2028. 2029. 2029. 2030. 2031. 2032. 2033. 2034. 2035. 2036. 2037. 2038. 2039. 2039. 2040. 2041. 2042. 2043. 2044. 2045. 2046. 2047. 2048. 2049. 2049. 2050. 2051. 2052. 2053. 2054. 20

171 Ceterum Liberio ad vitam meliorem
transdato, in thronum ejus Damasus sub-titulus
est, neque vita neque eruditione et doctrinae simili-
tate ille interior (2) : sub quo evenit, ut Ecclesia
B. maria turbaretur, ex causa hujusmodi : Ursicus
(3) quidam diaconus, Damasi competitor, eo quod
in episcopatus petitione spe sua frustratus, repul-
sum passus esset, non bene injuriam eam tulit, et
nos ubi conventus seorsim agere instituit. Et
enim clandestine a quibusdam episcopis consecra-
tus (4) esset, seorsim concionari, et multitudini-
num ad se trahere coepit. Ita factum, ut alii hunc,
alii Damasum episcopali munere fungi vellent. Ea
ex re ingens contentione studium obortum, et ex

Αλλά γὰρ Λευκίος πρέπει τὴν ἀμύνην μετα-
γενέστως, δέρματος τῷ ἐξείνου θρόνῳ ἀπικεχθί-
σται, αἰδοντὸς ἡτοῖς ἔχεινον κατά τε βίον καὶ
λέγον, καὶ τὴν ὑγείαν τοῦ δόγματος· ἐφ' οἷς ταρα-
χθῆναι τὴν Ρωμαίων· Ἐκκλησίαιν συνέθη, ἐξ αἵτινες
τυκτάτες· Οὐρσίκιδες τις; δείχνων σύμψηφρος ἄνδα-
μάτω, ἐπειδὴ περὶ τὴν ἐπιλογὴν τῆς ἀποκοστῆς τῆς
Εἰκόνος ἐβέβαιοθή, μή δέρμων τὴν ὕδριν, παρασυνάγειν
ἐπικοινωνεῖ. Αὐθέα δὲ ὁπός τινων ἀπικεχπων τὴν χει-
ροπονίαν ἴσθιαν, ίδε γάρ ἐκκλησίας εἴρεστο, καὶ τὸ
πλήθες ἔλκειν εἰς ἔστυν. Οἱ μὲν οὖν τούτοις, οἱ δὲ
Διόμειον τῆσιον λεπροχειν. Ἐκ δὲ τούτου πολλῆς;
ἀναπτομένης φιλονεκτίτες, ἐξ ἕριδος κατ' ὀλίγους εἰς
στάσιν ἔχοντες τὸ πράγμα, εἰς διά τινα ποιεῖν, ὡς

et magistratibus civilibus etiam intelligi recte potest: quonodo paulo post scribitur ex praefecto Insubrio Ambrosius adhuc catechumenus episcopus esse factus. Apud Homerum Hector Trojanorum episcopus dicitur. Et Cicero civili bello se a Pompeio episcopum orae Campanie praefectum esse scribit.

(3) Is autem Nicæne assertor fidei et catholice religionis verus cultor accipiens est, qui omnipotenter Deum et Christum Filium Dei uno pos-

mine confitetur, Deum de Deo, lumen ex lumine.
Qui Spiritum sanctum, quem ex summo rerum
Parente speramus et recipimus, negando non
violat : apud quem intemeratae fidei sensus viget,
incorruptæ Trinitatis indivisa substantia, quæ

Græco verbo ὁμούτιος recte credentibus et
nullus hereticius. Si de Sua Trinitate

(2) *Sacrae Scripturæ cap. 99. Sacra*

(2) Alii *Ursinum* nominant.

είρηται, ἀλλὰ τις δέκα τῶν δύο τοῦ ἐπιτεκμηκοῦ θρό-
νου κατέρρεε. Καὶ ἐπὶ τέσσον ἡ στάσις ἀνήφθη, ὡς
μέχρι φύνων τὸ κεκλιθὲν προελθεῖν, συμπληγάδων
πλείστων ἐκ τῆς τῶν δῆλων παρατριβῆς γενομένων.
Καὶ εἰς μείζον ἀν προσβαίνε τὸ δεινόν, εἰ μὴ δ τῆς
πόλεως ὑπαρχος Μαξιμίνος πολλοὺς τῶν ἐν κλήρῳ
καὶ τοῦ λαοῦ τιμωρίαις υποβαλὼν, αὐτὸν τε Οὐρσί-
κινον τῆς ἐπιχειρήσεως ἔπαυσε, καὶ τοὺς ἡγημένους
ἐκείνῳ ἀκολουθεῖν ἀνέσχε. Περὶ μέντοι δογμάτων
οὗτοι οἱ τὴν ᾽Ρώμην οἰκουμῆτες, οὗθ' οἱ τὴν ἀλλην
ἔστέραν ἔχοντες διεφέροντο ὡς τὸ πρότερον· κοινῇ
δὲ πάντες τὴν ἐν Νικαλᾳ πίστιν ἡγάπαζοντο, καὶ Τριάδα
διορύσιον καὶ δύστιμον καὶ ισοδύναμον ἔσεδόν τε καὶ
ἐδογμάτιζον.

consensu omnes Nicænam fidem sunt complexi, et
ris et potestatis, et coluerunt, et docuerunt.

КЕФАЛ. АА.

**Περὶ τῆς αἰρέσεως Αἴξερτον τοῦ Μεδιολάρω
ἐπισκόπου, καὶ ὡς κωμητὴ παρὰ Δαμάσου·
καὶ οὐαὶ η σύνερδος τοῖς ἐρ τῷ Ιλλυρικῷ ἐπι-
σκόποις περὶ αὐτοῦ διγραψεῖ.**

Πλήν μόνον τῶν ἀμφὶ τὸν Αὔξεντιον, δὲ τῆς ἐν Μεδιόλανοις ἐκκλησίᾳς τὴν ἐπιτροπὴν ἔχων, νεωτερίζων ἦν σύναμψα τισι περὶ τὸ κοινῇ δέξαν τοῖς πρὸς δύσιν ιερεῦσι, καὶ δοξάζων καὶ ἐκνδάσκων. Τὴν τε γὰρ Ἀρείου δέξαν διὰ σπουδῆς ἐποιεῖτο καὶ τὴν ὕστερον γενομένην κατάστασιν περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ὡς ὁμοούσιον ἔστι καὶ δρύτιμον Πατέρι τε καὶ Υἱῷ, ἀπῆξιον πάμπτων. Τιγῶν δὲ ἀπὸ Γαλατίας καὶ Βενετίας καὶ παρ’ ἄλλων τὰ ἐκείνω σπουδᾶζόμενα καταμηνυσάντων, οὐ, πάνυ πύρρῳ πολλῶν ἐπισκόπων ἐκ τοῦ παντὸς ἔθνους τῶν ἀνὰ τὴν Ἑσπέραν οικούντων εἰς Ἀράμην γερενημένων, ψηφιζονται ἐν τῷ ἀσφαλεῖ εἶναι καὶ σέβεσθαι πρὸ παντὸς τὴν ἐν Νικαλέ πίστιν· τῶν δὲ Ἀριμήνῳ διχάντων ὡς ὑπεναντίων ταύτῃ τὴν πρᾶξιν τὸ ἀκυρον ἔχειν· δῆτε μὴ ἐν ἐκείνῃ περῆν δ τῆς Ἀράμην λεπραρχῶν, καὶ δῆτε μὴ οἱ πλειστοι ταύτῃ συνέθεντο· καὶ τὸ τρίτον, δῆτε καὶ ἔτεροι τῶν ἐκεῖνοι συνδεδραμηκότων τοὺς δέδογμένοις περ’ αὐτῶν ἀπτρέσκωντο. Αὔξεντιον μέντοι καὶ τοὺς αὐτῷ ἐπομένους τῆς καθόλου Ἐκκλησίας ἀπώσαντο, τοιαῦτα ἐρειχελεῖν γῆγημένους. Ταῦτα δὲ γενέσθαι μαρτυρεῖ καὶ τῇ τοῖς Ἰλλυριοῖς ἐπισκόποις γραφεῖσα ἐπιστολή, Δαμάσιον καὶ τοῖς τηγνικαῦτα συγέθουσιν εἰς Ἀράμην· γράψαις γὰρ οὕτως·

• Οι ἐπίσκοποι οἱ ἐπὶ τῆς Ἱεράπετρας εἰς τὸ Ιερόν
συνέδριον συνελθόντες τοῖς ἐν τῷ Ἰλλυριῷ καθεστῶ-
σιν ἐπισκόπους, Δάμασος, καὶ Οὐστέριος καὶ οἱ λοι-
ποὶ, τοῖς ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Πι-
στεύομεν τὴν ἀγίαν πίστιν ἡμῶν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ
τούν ἀποστόλων θεμελιώθεισαν ταῦτην κατέγειν καὶ
τεύτην τῷ λαῷ ὑψηγείσθαι, ἵτις ἀπὸ τῶν δρισισθέντων
προξέπει τὸν Πιστέρων οὐδενὶ λόγῳ διαφωνεῖ. Οὐδὲ γάρ
ἄλλως ἀρμόζει διανοεῖσθαι τοὺς τοῦ Θεοῦ Ιερεῖς, ὡρ'
α, δικαίων ἔστι τοὺς σοφούς, παιδεύεσθαι. 'Αλλὰ δι'
ἀναρροφεῖ, τῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Βενετίᾳ ἀδελφῶν, ἔγνω-
μέν τινας αἴρεσιν σπουδάζειν· διπερ κακὸν οὐ μόνον
παρ αὐτούς τεσθαι δύεται ουσιν οἱ ἐπίσκοποι, ἀλλὰ καὶ
οὐας ἀπειρίᾳ τινῶν ἡ διπέτης οἰκείας ἐργμηνείς ἀν-

PATROL 68 CXLVI

A contentione sensim res ad seditionem procedebat, non ob fidei professionem aliquam, ut dictum est, sed propter dissensionem, uter duorum istorum episcopali sedi praesset. Adeo vero seditio est grassata, ut malum id ad cædes quoque perveniret, et conflictus plures ex multitudinis conflictatione facti sint. Et clades ea in gravius malum evasisset, nisi prefectus urbi Maximinus, in multis ex clero simul et ex populo animadvertisens, cum Ursicum cœptio desistere, tum sectatores ejus relinquere illum coegisset. De dogmatibus sane quidem neque qui Romanam urbem habent, neque qui Occidentem reliquum incolunt, sicuti antea quoque dictum est, disceptarunt: sed communice et Trinitatem eiusdem substantiae, eiusdemque hono-

172 CAPUT XXXI.

172 CAUXXXI.
*De hæresi Auxentii Mediolanensis episcopi, ut c
Damaso exuctorius sit; et quæ synodus de e
evisconis Illuricis scrinserit.*

Unus modo Auxentius, Ecclesiae Mediolanensis curam gerens, cum paucis aliquot, rebus novis studens, contra communem Occidentalium episcoporum sententiam et sentiebat et docebat. Ait enim opinionem sectabatur, et constitutionem proximam de Spiritu sancto, ejusdem cum esse substantiae et honoris cum Patre et Filio, prorsus repudiabat. Cum vero nonnulli ex Gallia et Venetia, atque item alii, consilium coepitumque ejus indicassent, permulti ex gente omni Occidentem incolente episcopi Romam convenere: atque ibi, certam esse, in primisque colli debere Nicenum sibi, actionesque Ariminensis conventus illi contrarias nullius momenti esse censuere: propterea quod ibi Romanus hierarcha non affluisset, et quod non ita multi actionibus eis consensissent: tum autem, quod nonnullis qui et ipsi eo convenerant, decreta displicuerint: Auxentium præterea et sectatores ejus, qui nugari talia auderent, ab Ecclesia universalis exclusere. Haec sic acta esse, etiam ostendit ea quæ a Damaso et episcopis qui Romæ convenerant, ad episcopos Illyricos scripta est epistola. Ea sic habet:

Dicitur Episcopi qui Romæ in sacro concilio conve-
nere, Damasus et Valerius, et reliqui, episcopis
Illyricis, fratribus dilectis, in Domino saltem.
Persuasum habemus, professionem fidei nostræ
sanctam, doctrina apostolorum fundatam, ea com-
plecti, eaque populo proponere, quæ a Patrum de-
cretis nullo modo dissonant. Neque enim aliter De-
sacerdotes sapere atque sentire convenit, a quibus
æquum est sapientes erudiri. Verum Patrum in
Gallia et Venetia relatione, quosdam hæresi ope-
ram navare intelleximus. Quod quidem malum
non solum, sed etiam si quæ per imperitiam et
simplicitatem nonnullorum, veris et genuinis in-
terpretationibus contraria inducuntur, episcopos

observare coventur. **173** Cavendum sane, ne per A θίσταντο· ἀπὸ οὐν τῶν διαφόρων διδασκαλίας διενομένων μὴ παροιδίθανειν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν Πατέρων ἡμῶν κατίχειν τὴν γνώμην, δάκις ἀν διαφόροις βουλαῖς περιφέρωνται. Τοιγαροῦν Αὐξέντιον τὸν Μεδολάνων ἔξαιρέτως ἐν τούτῳ τῷ πράγματι καταχεκρίθαι προγέγραπται. Δίκαιον γοῦν ἔστι πάν τας τοὺς ἐν τῷ Ψωμαίων κόσμῳ διδασκάλους διμοφρονεῖν, καὶ μὴ διαφέροις διδασκαλίας τὴν πίστιν μιανεῖν. Καὶ γάρ ἡνίκα πρῶτον ἡ κακία τῶν αἱρετικῶν ἀκμάζειν ἥρξατο, ὡς καὶ νῦν μάλιστα (διπερ ἀπεί) τῶν Ἀρειανῶν ἡ βλασφημία, οἱ Πατέρες ἡμῶν τριακόσιοι δέκα καὶ ὅκτὼ ἐπίλεκτοι· ἐν Νικαίᾳ γενομένου σκέμματος, τοῦτο τὸ τεῖχος ὑπεναντίον τῶν διπλῶν τοῦ διαβόλου ὄφεσαν, καὶ ταῦτη τῇ ἀντίθετῳ τὰ θανάτιμα ἀπεισάντο· ὥστε τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν μιᾶς θεότητος, μιᾶς ἀρετῆς καὶ ἐνὸς χρήματος πιστεύεσθαι. Χρὴ δὲ τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον πιστεύειν. Τὸν δὲ διλῶς φρυνοῦντα ἀλλότριον εἶναι τῆς ἡμετέρας κοινωνίας ἔκριναμεν. "Οὐπερ σωτηριώδη δρον καὶ τὴν προσκυνητὴν σκέψιν τινὲς μιᾶναι ἡθέλησαν· ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ ἀπ' αὐτῶν τούτων οἰτινες τοῦτο ἐν Ἀριμίνῳ ἀνανεώσασθαι ἡ φυλαχθῆσαι ἡναγκάζοντο. Καὶ μέχρι τούτου διωρύθη, ὡς ἀμολογεῖν αὐτοὺς, ἐπέροις τινὲς διαλέξεις ὑφαρπάξαι· διτὶ οὐκ ἐνενόησαν τῇ τῶν Πατέρων γνώμῃ τῇ ἐν Νικαίᾳ ἀρεσάσῃ ἐναντίον εἶναι. Οὐδὲ γάρ πρόσλαμά τι ἡδυνήθη γενέσθαι ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν Ἀριμίνῳ συναγθέντων, δόπτες συνεστηκε· μῆτε τοῦ Ψωμαίων ἐπισκόπου, οὗ πρὸ πάντων ἔδει τὴν γνώμην ἴκενίσασθαι· οὕτε Βατείτου, δες ἐπὶ τοσούτοις ἔτεσι τὴν ἐπισκοπὴν ἀσύλως ἐψύλαξεν· οὕτε τῶν διλῶν τοῖς τοιούτοις συγχατεθεμένων· δόπτες μάλιστα, καθὼς προειρήκαμεν, αὐτοὶ οὗτοι οἰτινές κατὰ συσκευὴν ὑποκλίνεσθαι ἐδοξαν, οὗτοι καλλιονὶ γνώμῃ χρησάμενοι, ἀπάρεσκειν αὐτοῖς ταῦτα ἐμαρτύραντο. Συνορῷ οὖν ἡ ὑμετέρα καθαρότης ταῦτη μόνην τὴν πίστιν, ἥτις ἐν Νικαίᾳ κατὰ τὴν αὐθεντίαν τῶν ἀποστόλων ἐθεμελιώθη, διηνεκεὶ βεβαιότητι καθευκέστον εἶναι· καὶ μεθ' ἡμῶν τοὺς ἀνατολικοὺς, οἰτινες ἐαυτοὺς τῆς καθολικῆς εἶναι ἐπιγινώσκουσι, τοὺς δὲ δυτικοὺς καυχῶσθαι. Πιστεύομεν δὲ, οὐκ εἰς μαρχάν τοὺς διλα νοοῦντας αὐτῇ τῇ ἐπιχειρήσει ἀπὸ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας χωρισθῆσασθαι αὐτῶν τὸ τοῦ δοπτερικοῦ δόγμα· ὥστε τοὺς λαοὺς τῆς πλάνης αὐτῶν ἐλευθερωθέντας ἀναπνεῦσαι. Οὐδενὶ γάρ τρόπῳ δυνήσονται διορύσας τὴν πλάνην τῶν διχών, δόπτες αὐτοὶ ὑπὸ τῆς πλάνης κατέχονται. Συμφωνεῖτα οὖν μετὰ πάντων τῶν τοῦ Θεοῦ λερών καὶ τῆς ὑμετέρχς τιμίτητος ἡ γνώμη, ἐν διμῆδις ἀγίους καὶ βεβαιούς πιστεύομεν. "Οὐδὲ ἡμεῖς μεθ' ὑμῶν πιστεύειν διεῖλομεν, τοῖς ἀμοιβαῖοις τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ἐπιδειξασθε. »

174 Opinamur vero, brevi eorum qui aliter sentiunt, hac ipsa aggressione episcopalia nomina a communione nostra segregatum iri, ut populus a fraude et seductione eorum liberatus respiret. Nequaquam enim multitudinis error corrigi poterit, si ipsi errore eo teneantur. Itaque vestra quoque dignitatis sententia cum omnibus Dei sacerdotibus concordet, in qua vos sanctos et firmos esse credimus. Ut autem nos ita credere vobiscum debeamus, mutua quae nobis vicissim respondeat dilectionis vestrae pietate, ! ne risque vestris declarate. »

ΚΕΦΑΔ. ΛΒ'.

Ὄς στάσεως ἐν Μεδιολάνοις τετραγμένης. Ἀμ-
βρόσιος τὴν ὑπαρχοὺς ἀξιῶν ἡμερεσμάνος, πα-
ρατερόμενος καταστεῖται αὐτὴν, ὑπὸ τοῦ πλή-
θους εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προεβλήθη· καὶ περὶ
τῆς ϕαρδησίας αὐτοῦ.

Οἱ μὲν οὖν πρὸς ἐσπέραν λεπεῖς τοὺς νεωτερίζειν
ἐπιχειροῦντας τοὺς ἔκεισες μέρεσιν οὗτοις ἀπεῖχον·
καὶ ἀθιγέτες τὸ ἔξι ἀρχῆς τῆς πίστεως ἐχρήσατον
δόγμα· ὡς συμβαίνειν δλίγους εἶναι κομιδῆς τοὺς
ἄλλους ἥσημένους δοξάζειν, καὶ τχεδὸν μόνους τοὺς
ἀμφὶ τὸν Αὐξέντιον. Ἀλλ᾽ οὐκ εἰς μακρὰν καὶ οὕτος
θανάτῳ ἡφάνιστο. Ἐκποδὼν δὲ τούτου γεγενημένου,
περὶ τῆς τοῦ ἐπισκόπου ἐπιλογῆς στασιάζον τὸ πλή-
θος, οἱ μὲν τοῦτον, οἱ δὲ ἔκεινον προεύδαλοντο. Ἐν
μεγίστῳ δὲ κινδύνῳ ἡ Μεδιολάνων καθίστατο· ἔκα-
στος γὰρ ἀποσχήσας τῶν πρὸς βουλῆς, διὰ δὴ τοῖς
τοιούτοις φιλεῖ γίνεσθαι, δρᾶν πρωτηπείλουν. Ὡν
τὴν ἀτακτὸν κίνησαν δεῖσας ὁ τηγικάδε τὴν ὑπατὸν
ἀξιῶν διαχειρίζων, καὶ τοῦ ἔθνους τὴν ἐπιτροπὴν πρὸς
Οὐαλεντινιανὸν ἔχων Ἀμβρόσιον, μετ' ἀξιολόγου
πλήθους ἐλθὼν παρὰ τὴν ἐκκλησίαν, συνεδούλευεν
ἕτερα βδείτετα εἰναις ὥστος λήγειν μὲν ἐριδος, κατὰ
νύμφως δὲ Ἐκκλησίας πράττειν. Ἐπειτα τοῦ τῆς ὁμο-
νοίας, καλοῦ ὑπεμιμνησκε, καὶ διὰ δὴ ἀγαθῆς εἰς τοῖς
αἰρουμένοις τὰ τῆς εἰρήνης ἀσπάζεσθαι. Ἐτι δὲ τού-
του δημηγοροῦντος, ἔξαπινα πάντες τοῦ στασιάζειν
παυσάμενοι, ἐπ' αὐτὸν τὸν σύμβουλον τοῦ καλοῦ καὶ
τῆς ὁμονοίας τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἐπέφερον ψῆφον,
καὶ βαπτίζεσθαι παρηγγύων· ἀμύητος γάρ ἦν· καὶ
ικέται ἐγίνοντο τὴν κατ' αὐτοὺς λερωσύνην λαμβάνειν·
οὗτω γάρ μόνως ἔκεινος ἐνώσιν ἔξειν, καὶ τὸ περὶ
τὴν πίστιν ὄμονοεν προσγενήσεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἔκει-
νος τὸ μὲν βάπτισμα ἥδεως ἐδέχετο· δοσον δὲ γ' ἐνī·
ἀνεβάλλετο ιερόσθαι, καὶ ἀτεχνῶς τὴν πρᾶξιν ἀπεω-
νεῖτο, τὸ πλήθος δὲ ἔτι μᾶλλον ἐπέκειτο· καὶ οὐκ ἂν
εἰ τοῦτο γένοιτο ἀνήσειν διασχιρίζετο, γνώρισμα (ſ.
γνώριμα) ταῦτα τῷ βασιλεῖ ἐγίνετο Οὐαλεντινιανῷ·
τὸν δὲ ἀκούσαντα, εἰνασθαι μὲν πρώτιστα, ἐπειτα δὲ
χάριν ὄμολογῆσαι θεῷ εἰς λερωσύνην προσκαλουμένῳ
οὓς αὐτὸς ἀρχεῖν προεύδαλετο. Τὴν γε μήν ἔνστασιν
τοῦ πλήθους, καὶ τὴν Ἀμβρόσιον πάλιν γενναίαν ἀντί-
στασιν συμβάλλων, ἀρισταὶ διεγίνωσκεν, ὡς ἐπὶ σφό-
δρα τῆς ὁμονοίας καλῷ τῆς ἐν Μεδιολάνοις ἐκκλησίας
εσεσθαι τὴν προχειρίσιν τοῦ ἀνδρός· καὶ δοσον τάχος
προσέτατε τὴν χειροτονίαν λαμβάνειν. Ἀμα δὲ τοῦ
θείου κατηξιώθη βαπτίσματος, καὶ τὴν κεφαλὴν τῇ
χειροτονίᾳ ὑπέβαλε· καὶ εἰς δοσον τὰ πλήθη καθίστα,
καὶ τὸ ἀστεσίστον τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐβράδευεν,
Ἐν πολλῷ χρόνῳ καμούσῃ τῇ διεχονίᾳ ἐκ τῆς Αὐξέν-
τιου κακῆς διοικήσεως. Ἐπεὶ δὲ τοῖς πραττομένοις
καὶ δὲ τὰ πάντα ἀριστοῖς περήν βισιλεύς, τούτον τὸν
διηνὸν τῷ Σωτῆρι προσῆγε θεῷ· εἱ ἔρις σοι, λέ-
γων, Δέσποτα παντοκράτορα καὶ Σωτερὸν ἡμέτερε, δι-
τῷ τῷδε τάνδρῳ ἔγω μὲν σώματα ἐνεχείρισα, σὺ δὲ ψυ-
χάς· καὶ τὰς ἡμάς ψήφους δικαίας ἀπέρηνας. Καὶ
δ μὲν ταῦτα· Ἀμβρόσιος δὲ οὐ πολλῷ ὕστερον τῷ
βασιλεῖ σὺν παρθησίᾳ διοικούμενος, ἐπεμέμψατο

A CAPUT XXXII.

*Ut exorta Mediolani seditione, Ambrosius, qui tum
praefecturam gessit, eam seditionem sedare volens,
a multitudine episcopus electus s.t., et de ejus in
ilicendo libertate.*

Occidentales episcopi ad hunc modum eos qui
rebus novis intendebant, in partibus eis compe-
scuere, inviolatumque ab initio fideli dogma con-
servavere, adeo ut perpaucos esse contigerit, qui
aliter opinandum sibi esse duxerint. Et prope is
solus fuit Auxentius. Sed non longe post ipse
quoque morte est sublatas (1). Cæterum eo ex-
stincto, de episcopi electione multitudo est tumultu-
tata, quod alii hunc, alii illum designarent. Cum
igitur in magno esset discrimine Mediolanum :

B pro se enim quisque consilio cœptoque ei non suc-
cedente, facturum se ea minabatur, quæ fieri in
turbis ejusdemodi solent : eorum incompositum
motum suspectum habens, qui tum consularem
obtinebat dignitatem, gentemque eam a Valenti-
niano præfectus curabat Ambrosius, cum multitu-
dine non contemnenda in ecclesiam venit, atque
ibi quæ optima esse censeret, ut scilicet a conten-
tione desisterent, et rem juxta Ecclesiæ leges
agerent, suasit. Deinde de concordia commodis
eos, et quæ bona pacata consilia capientes conse-
qui soleant, admonuit. Adhuc ille concionabatur,
cum subito tumultu et seditione sopita, in ipsum
honestatis et concordiae suasorem, omnes episco-
patus suffragia conferunt : eumque, ut baptizare-
tur, hortantur (nondum enim sacramento eo
initiatus fuerat), et ut episcopalem apud eos dig-
nitatem suscipiat, supplicant̄ orant. Eo enim
tantum pacto fore, ut ipsi unanimes sint et de
fide concordent. 175 Atque ubi ille quidem ba-
ptismum libenter approbavit, et quoad potuit, ad-
ministrationem sacram distulit, palamque adeo rem
eam rejecit, et multitudo magis etiam ei instituit,
neque se quidquam de consilio suo, quidquid etiam
accideret, remissuram confirmavit, res imperatori
Valentiniano renuntiatur : qua ille auditæ, preca-
tus primum est : deinde Deo gratias egit, qui eos
ad episcopale munus vocaret, quos ipse reipublicæ
administrationi præfecisset. Et cum inter se, et
populi vehementem petitionem, et Ambrosii con-
stantem reluctanceem conferret, optime perspexit
electionem ejus viri Ecclesiæ Mediolanensi ad con-
cordiam retinendam bono esse. Quapropter quam
primum initiationem et consecrationem eum sus-
cipere jussit. Simul atque autem divinum baptis-
mum subiit, et caput consecrationi subdidit, plebs
universa ad concordiam rediit, et tranquillitas Ec-
clesiæ reddita est, quæ quidem tempore multo
proper malam Auxentii administrationem dis-
sensione pericitata fuerat. Quoniam vero rebus
hic agendis, modis omnibus optimus affuit im-
perator, talem Servatori Deo is concinuit hyn-

C patus suffragia conferunt : eumque, ut baptizare-
tur, hortantur (nondum enim sacramento eo
initiatus fuerat), et ut episcopalem apud eos dig-
nitatem suscipiat, supplicant̄ orant. Eo enim
tantum pacto fore, ut ipsi unanimes sint et de
fide concordent. 175 Atque ubi ille quidem ba-
ptismum libenter approbavit, et quoad potuit, ad-
ministrationem sacram distulit, palamque adeo rem
eam rejecit, et multitudo magis etiam ei instituit,
neque se quidquam de consilio suo, quidquid etiam
accideret, remissuram confirmavit, res imperatori
Valentiniano renuntiatur : qua ille auditæ, preca-
tus primum est : deinde Deo gratias egit, qui eos
ad episcopale munus vocaret, quos ipse reipublicæ
administrationi præfecisset. Et cum inter se, et
populi vehementem petitionem, et Ambrosii con-
stantem reluctanceem conferret, optime perspexit
electionem ejus viri Ecclesiæ Mediolanensi ad con-
cordiam retinendam bono esse. Quapropter quam
primum initiationem et consecrationem eum sus-
cipere jussit. Simul atque autem divinum baptis-
mum subiit, et caput consecrationi subdidit, plebs
universa ad concordiam rediit, et tranquillitas Ec-
clesiæ reddita est, quæ quidem tempore multo
proper malam Auxentii administrationem dis-
sensione pericitata fuerat. Quoniam vero rebus
hic agendis, modis omnibus optimus affuit im-
perator, talem Servatori Deo is concinuit hyn-

(1) Socrat. eod. cap. 50.

num : « Gratias tibi, inquiens, ago, omnipotens
Domine et Servator noster, quod huic viro ego
quidem corporum, tu autem animarum curam
commiseris, et judicii mei calculum æquum esse
comprobaris. » Porro Ambrosius non multo post
perquam libere cum imperatore collocutus, res
quasdam non recte a magistratibus actas repre-
hendit. Atque imperator, « Hanc ego dicendi li-
bertatem tuam, ait, jamdudum noram : et cum
perspecta mihi ea esset, non modo non inhibui,
verum etiam suffragio meo electionem tuam, ut
episcopus fieres, adjuvi. Perge itaque, sicuti divina
jubet sanctio, sanare animarum nostrarum delicta.
vita et doctrina, tum autem egregio in ecclesia
scopatum gesserit, multa admonendi libertate apud
dicetur libro.

176 CAPUT XXXIII.

Ut magnus Valentinianus e vita excesserit. De Valentiniano juniore, et de Justina et Severa imperatricibus, et de liberis utriusque narratio.

Et **tempestate**, quod (1) **Sauromatæ Romanam** di-
tione, eamque imperii partem quæ ad **Occiden-**
tem vergit, excursionibus vexarent, **Valentianus**
cum ingenti belli apparatu aduersus eos est pro-
fectus. Atque illi tantam **imperatoris** expeditio-
nem formidantes, legatis missis pacem ab eo
petierunt. Quos ubi deiformes esse vidisset, an
universi tales essent **Sauromatæ**, interrogavit.
Et cum illi dixissent, optimos quoque qui et ge-
nere et forma præstarent, ab eis legatos solere
mitti: ira atque furore multo corruptus, gravia
pati dixit, et maxime infortunatum esse, quod ad
tempora sua pervenisset **Romanorum** imperium,
si **Sauromatæ**, gens tam barbara et informis, in qua
reliquos isti excellerent, sedibus suis contenti
esse nollet: sed confidentia tanta impulsi, ditio-
nem suam percurrerent, et bellum titillatione qua-
dam illecti **Romanis** inferrent. Et cum ita indi-
gnaretur, et magnopere vociferaretur, nimia vocis
intentione convulsa in eo esse interiora viscera,
venamque et arteriam quamdam ruptam dicunt,
unde sanguine plurimo profuso vita eum relique-
rit, in castello quodam Germanie (2), cui **Brigitio**
nomen fuit, decimo septimo mensis **Novembri** die,
eum quinquaginta quinque prope annos natus
esset, et tredecim (3) annis imperium bene admou-
dum et præclare administrasset. Eo vero, patrio
monumento illato, sexto die post, qui in Italia fuit
exercitus cognominem ei filium juniores **Valenti-**
ianum **imperatorem**, in oppido **Italiæ Aquino**
renuntiavit. Neque ita multo post imperatores
quoque **Gratianus** frater et **Valens**, suffragio suo

(1) *Eutropius scribit, Sauromatas se per Panninas in ditionem Romanam diffusisse, eamque vastasse. Idem Brigitionem Quadorum oppidum esse dicit. Quados autem nonnulli hodie Austriaeos, nonnulli Silesios suisse opinantur. Quod si posterius hoc verum est, ad oppidum Brigam, ut*

Α τις τῶν πραγμάτων, ὡς οὐ καλῶς; παρὰ τοῖς ἀρχουσι
πραττομένων. **ε** Ταῦτην σου τὴν παρέργσιαν πάλαι
ποτὲ ξῆδεν ἐγώ, Ἐφη δὲ βασιλεύεις· καὶ γ' ἐπιστάμενος,
οὐ μόνον ἐπέσχον, ἀλλὰ καὶ τούτῳ φέρεις ἔγενεν τὴν
ἀρχιερωσύνην. **ί**άτρευε οὖν, ὡς δὲ θεῖος ὑπαγρεύεις
θεομήδες, τὰ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἀμυρτήματα. **ι**
Ταῦτα μὲν ἐν Μεδιολάνοις ἐγένετο· διοπος δὲ Ἀμ-
βρόσιος τὸν βίον καὶ τὸν ὑπὲρ τῇ· Ἐκκλη-
σίας, ζῆτον, καὶ ὡς μάλια ἀνδρείων καὶ θεοιδῶν τὴν
Ιεριουσύνην διήνυσε, παρέργσις πολλῇ πρὸς τὰς ὑπερ-
εχοσας ἀρχὰς ἐγκαίρως χρώμενος, ἐν τῷ ἐργασίῃ
ρροήσεται τέμω.

¶ Hæc Mediolani acta. Qualis autem Ambrosius et
in ardore fuerit, et quam viriliter atque divine epi-
præcipios magistratus tempestive usus, in sequenti

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'.

‘Ος ἀπεικὼν δὲ μέγας Οὐαλερίουρός· καὶ περὶ τοῦ ρεωτέρου Οὐαλερίουρού· καὶ διηγησίς περὶ Ἰουστίνης καὶ Σενήρας τῶν βασιλιστῶν,
καὶ τῶν καίδων ἀρχῶν.

Τηνικά τα δέ Σαυρομάτων τήν Ἀρμαίων κατετρεχόντων, καὶ δύσον τὸ πρός δύσιν τῆς ἀρχομένης. (Νάλεντινιανὸς σὺν πολλῇ τῇ παρασκευῇ ἐπέξεις κατ' αὐτῶν. Ἐκεῖνοι δὲ πρὸς τὴν τοσαῦτην τοῦ βασιλέως ὄρμὴν δεισαντες, πρέσβεις πέμψαντες, ήτουν εἰρήνην· οὓς ίδιων οὐκ εὑφωπῶς ἔχοντα, εἰ τοιούτους εἶναι Σαυρομάτας πάντας; διεπυνθάνετα. Τῶν δὲ εἰπόντων τοὺς περὶ αὐτοὺς ἀρίστους εἶναι· καὶ γένει· καὶ εἴδει· πρεσβευομένων, θυμῷ καὶ ὅργῳ

πολλὴ κατάσχετος γεγονώς. Ἡ δεινὰ νῦν πάσχειν
C Ἐφη τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν περιελθοῦσαν αὐτῷ, καὶ
τὰ μάλιστα δυσπραγεῖν, εἰ Συρομάται βάρβαρον
οὗτῳ γένος; καὶ δύσμορφον, ὃν οἱ χρείτους οὗτοι,
οὐκ ἔθειεν μένειν ἐφ' ἑαυτοῦ ἀλλ' οὗτῳ θράσει φέον
τὴν αὐτοῦ διαθέει ἀρχήν, καὶ πόλεμον κατὰ Ῥω-
μαίων κινεῖν γαργαλίζεται. Χαλεπαίνοντος δὲ αὐτῷ
καὶ μέγα ἀνακραγότος, τῷ τῆς διατάσσεως τῆς
φωνῆς ἀμέτρῳ σπαραχθῆναι φασι τὰ ἔνδον, φλέβα
δέ τινα καὶ ἀρτηρίαν διαρράγηναι· αἷματος δὲ ἐν-
τεῦθεν πλείστους ἀναδούσθεντος, τὸν βίον ἀπολιπεῖν,
Ἐν τινι φρουρίῳ τῶν Γαλιῶν, ἦν Βεργιτίων ἦν δυο-
μα, τῇ ἐπιτακαδεκάτῃ τοῦ Δεκενέριου μηνὸς, ἐπη-
μὲν γεγονός μερὶ τὰ πεντήκοντα, τριακόλοεκα δ'
ἐν τῇ βασιλείᾳ εἰν μάλα καὶ λιαν ἐπισήμως διαγεν-
μενος. Τούτου δὲ τοῖς πατρῷοις μνήμασιν ἐνσορια-
σθέντος, δὲ κατὰ τὴν Ἰταλίαν στρατὸς μεβή τμέρων
ἔκτην τὸν διμώνυμον αὐτῷ παιδὸς, στὸν νέον Οὐαλεν-
τινιανὸν, βασιλέα ἀναγιρεύουσιν, ἐν Ἀκίνῳ πόλει
τῆς Ἰταλίας. Οὐκ εἰς μακρὸν δὲ οἱ βασιλεῖς, Γρα-
τιανός τε δὲ ἀδελφὸς καὶ Οὐάλτης, σύμψηφοι καὶ
αὐτοὶ ἐγένοντο τῇ ἐκείνου ἀρχῇ, εἰ καὶ χαλεπαι-
νούντες ήσαν τὰ πρῶτα· ἀτε ἡ τῶν στρατῶν,

nunc dicitur, Valentinianus mortuus fuerit.

(2) *Nicephorus hoc loco pro Germania Gallias habet. Sed animadvertere est, cum aliis quoque locis Germanorum nomen non usurpare, sed proprieatis suae, ratiocinante, invenimus latius faciat.*

(3) Ali di un undecim

ἐπιτροπῆς αὐτῶν διευ, τὰ ἐπίσημα τῆς ἀρχῆς περὶ οὐαλέντεων αὐτόν. Εἰδένει μάντοι χρεών, ὡς δὲ νέος εἶτος Οὐαλεντίνιαν; ἐξ Ἰουστίνης ἐγεγόνει τῷ μεγάλῳ Οὐαλεντίνιαν· ἐπέγηρες δὲ ζύσης ἔτι τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικός, ἡ Σευήρα ἦν δυομά. Αἵτια δὲ τοῦ γάμου τοιάδε ἐγένετο. Ἰουστίνη ταύτῃ πατήρ Ἰουστίνος ἐτύγχανεν ὥν, διὸ ἐπὶ τῶν Κωνσταντίου γρόνων τῆς περὶ Πίκενον ἐπιτροπᾶς τὴν ἀρχὴν ἔχων, έναρξεν ιδεῖν λέγεται, ὡς βασιλικὴν ἀλουργίδα δεῖξεν γεννήσοι. Τὸ δὲ διαρράχελῶς ἐκείνῳ βρήθεν, εἰς πολλοὺς διεγένθη. Οὐ πολλῷ δ' ὑπερέστη τὸ δέ γ' ἐκείνου θυγάτριον Ἰουστίνα αὐτῇ, ὀρφανὴ πατρὸς γενομένη, δυστυχῶς μὲν εἶχε, παρθενίαν δὲ ἅμως ἡσπάζετο. Ἐς διπέρων δὲ καὶ γυνώριμος τῇ τοῦ βασιλέως Οὐαλεντίνιαν γυναικὸν Σευήρᾳ καθίσταται. Πυκνῶς δ' αὐτῇ παραβάλλουσα εἰς φύλιαν ἐκ τῆς συνεχοῦς διμίλιας αὐτῇ ἀναχίρναται· τῆς δὲ μακρᾶς συνηθείας κρατυνθείστης, ἥδη καὶ κοινωνὸς αὐτῇ καθίστατο τῶν λουτρῶν. Καὶ ποτε συλλουσομένην ταύτην ἡ Σευήρα ἰδούσα, καίπερ οὖσα γυνὴ, δύμως τοῦ κάλλους ἐκείνης ἤτετο, καὶ ἐπὶ τόσον ὡς καὶ τένδροι καὶ βασιλεῖς διεξινχι περὶ αὐτῆς· διτεπερ τοσοῦτον περίεστι· κάλλος; τῇ θυγατρὶ τοῦ Ἰουστίνου, ὡς καὶ αὐτὴν καίπερ οὖσαν γυναικά, τοῦ κάλλους ἐρασθῆναι τῇ; παρθενάς. Οὐ δὲ βρπιλεὺς τῆς Σευήρας τοῖς λόγοις τρωθεὶς, περὶ ἑαυτῷ τὴν βουλὴν ἐταμένευν ἐδουλεύσατο γάρ καὶ τὴν Ἰουστίναν ἀγαγέσθαι, καὶ ἀμφω νομίκους, ἔχειν γυναικάς· καὶ νόμον δημοσίᾳ προσθίθει, παντὶ βουλομένῳ ἔξειναι δύο κατὰ ταυτὸν νομίμους ἔχειν γυναικάς. Καὶ δὲ μὲν νόμος· κατὰ πᾶσσαν ἔχωρει πόλιν· δὲ καὶ τὴν Ἰουστίνην πρὸς τῇ Σευήρᾳ ἀνέγει πρὸς τὰ βασιλεῖα, καὶ τῆς Ιερᾶς αὐτῷ τιμῆς μεταβολῶντιν. Ἐκ μὲν οὐν Σευήρα· Γρατιανὸς πρότερον τῷ Οὐαλεντίνῳ αὐτῷ ἐγεννήθη, διὸ μηπροσθεν καὶ βασιλέα τῆς ἐσπέρας αὐτεπεν· ἐκ δὲ Ἰουστίνης ταύτης τὸν νέον γεννᾷ Οὐαλεντίνιαν, διὸ στρατὸς, ὡς εἰρηται, παρὰ γνώμην τοὺς δυοῖν θαυμάσιον, τοῦ τε ἀδελφοῦ καὶ θείου φημι, τξιωσεν ἀναρρήσεως. Ἐγένυντο δὲ ταύτη καὶ θυγατέρες τρεῖς· Ἰουστα, Γράτα καὶ Γάλλας· ὧν αἱ μὲν δύο διεῖ βίου τὴν παρθενίαν ἐπάσπαστο· τὴν δὲ Γάλλαν ἐς διπέρων διβασίεις, ἔγημε Θεοδόσιος· δὲ μέγας, ἐξ ἡς αὐτῷ καὶ Πλακίδια θυγάτρη ἐγίνετο. Ἐκ γάρ τῶν προτέρων αὐτῷ σπερμάτων Ὀνώριον καὶ Ἀρκάδιον ἐσχεν, εἰς Πλακίδης τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικός· διὸ πάλιν τὴν βαζεύσειν ἀρχὴν ἀναζώσαθαι, νομίμως ἡμένσατο. Περὶ μὲν οὐν Θεοδόσιου καὶ τῶν οὐλῶν κατὰ χώραν λελέξεται.

(1) Hidem antehac Julius Cesar legem latam voluit, uti uxores liberorum quærendorum causa quas et quod ducere vellent, licet, propter impudicitiam suam scilicet et adulteriorum infamiam: o minus mulierum vir, et omnium virorum mulier. (Sueton.) Populosas fore tali lege Romani imperii

A imperium ejus comprobarunt, quamvis id primum moleste tulerint, videlicet quod milites sine eorum jussu imperialia ei tribuerint insignia. Illud quippe notandum est, juniores hunc Valentinianum magno Valentiniano ex Justina progenitum esse, quam vivente adhuc priore ejus conjuge Severa uxorem superinduxit. Causa earum nuptiarum haec fuit: Justinæ huic pater fuit Justus; hic Constantii temporibus Picenum provinciam habens, in somnis sibi ipsi visus est, quemadmodum dicitur, imperiale purpuram dextra semore gignere. 177 Somnium id simplici animo ab eo expositum, sermonibus deinde multorum divulgatum est, nec culto post ad Constantii quoque pervenit aures, qui ex visione ea imperatorem illum progenitum esse conjectans, immisso percussore caput illius rescindi jussit. Porro filiola ejus Justina, cum ei patre orbatares duræ essent, virginitatis tamen florem conservavit. Deinde vero in notitiam Severæ imperatoris Valentiniani conjugis pervenit. Et cum frequenter eam adiret, per continuam consuetudinem in amicitiam quoque ejus est admissa: atque ea cum magis atque magis familiaritate confirmata esset, tandem etiam in lavationis communionem se insinuavit. Et aliquando sinul lavantem cum eam Severa inspexisset, quamvis femina esset, forma ejus usque adeo est capta, ut de ea etiam marito imperatori dicaret: tam præstantem scilicet Justi filiæ esse formam, ut ipsa quoque florem pudicitiae et virginitatis ejus adamarit. Imperator Severæ verbis ictus, consilium suum secum ipse celavit. Nam et Justinam ipsam ducere, et utramque legitimam habere uxorem constituerat. Itaque legem (1) publice promulgat, ut cuicunque libitum esset, duas legitimas uxores habere licet. Ita simul et lex ea in urbibus omnibus proponitur, et Justinam imperator in regiam suam uxorem inducit, eodemque cum Severa loco honorifice habet. Atque ex Severa quidem Gratianum antea Valentinianus suscepit, quem etiam Occidentis imperatorem dudum declaraverat. Justina autem ista juniores Valentinianum ei genuit, quem exercitus, sicuti cixi, præter duorum imperatorum fratris et patrei sententiam, imperatorem esse jussit. Huic tres quoque fuere filiæ, Justa, Grata et Galla: quarum die virginitatem in vita sunt complexæ. Gallam vero postea Theodosius magnus uxorem duxit, ex qua ei Placidia filia prognata est. Nam Honorium et Arcadius in matrimonio priore genuerat ex prima conjugie Placilla, quam prius legitime sibi conjunxerat, quam imperium ipsum suscepit. De Theodosio autem atque ejus filiis tempore suo dicetur.

terras causatus est, perinde atque Barbarorum regiones, apud quos polygania coleretur. (Entrup.) Procopius sane Cæsariensis alieni monogamiam plurimum detrimenti Romanis ditionibus attulisse scribit.

178 CAPUT XXXIV.

Qui eo tempore in Aegypto floruerint philosophici et divini viri, discipuli et discipulorum discipuli Antonii magni: Joannes, Or, Amon, Theonas, Be-nus, Copres, Helles, Elias, Apelles, Isidorus, Serapion, Dioscorus, Eulogius et Apollos.

Sed enim ex Occidente rursum ad Orientis res transeamus. Atque ubi prius de ecclesiasticis philosophis, ita ut pollicitus sum, dixerim (magnus enim tum, et haud scio an alio itidem tempore unquam, eorum proventus fuit), ad profana predigiar. Atque morti impii Valentis aliquantum cum delectatione immoratus, finem etiam undecimo huic historiarum tomo imponam. Verum enim vero quae initia monasticae vita institutum habuerit, et qui nam ejus veluti patres et duces exsisterint, in Maximi Constantini, deinde etiam in filii ejus Constantii historia commemoravimus. Nam de Antonio et Paulo simplici, item de Ammone et Euthychiano, qui in Olympo fuit, praeterea de Spyridone, Nicolo et Parthenio, hierarchis edendis miraculis claris, cum historiam de Constantino scriberemus, egimus: Antonii autem discipulos, dues videlicet Macarios, Pambo, Paphnutium, Apollonium, et Anub, in Constantii regestas conjectimus. In quibus etiam Aegyptios monachos celebravimus, qui in Sceti et Tabennessio sunt philosophati; praeterea qui in Syria et Palæstina virtutem pīs exercitiis meditati sunt, quique in Ponto, et Europa, et Italia ipsa angelorum vitæ aequalē duxere vitam: atque item alios qui sapientes quidem et religionis nostræ suere, fidei tamen doctrinam sanam ad finem usque non conservarunt. Ille autem loco eos qui postea viguerunt, persecuemur, qui cum patres priores illos habuere, tum patres ipsi multorum secundum Deum sūtorum exstitere. Eos in compendio, quantum mihi eorum res cognoscere licuit, breviter percurram. Imperii istius tempore secundum eos quos antea diximus Dei amantes viros, 179 in Aegypto Joannes ille enituit (1), cui propheticā donum, et rerum quae multis ignotissimæ sunt, cognitionem Deus tribuit, ut futuras scilicet perinde atque præsentes, non minus quam prisci vites, cerneret. Habuit is aliud insuper a Deo acceptum donum, ut morbis incurabilibus imperaret, atque dicto citius eos fugaret, ægrotosque sanaret. Præter hunc et celeber ille Or tum clarnit, qui ab ipsa infantia vitam solitariam in eremo consecratus, nullam laborem alium, præterquam Deum laudibus ferre novit: herbis quibusdam agrestibus earumque radicibus vitam tolerans. Aquam bibit loco quovis, quamcunque ei obiter terra in qua versaretur, prebuit. Ubi autem ad senectutem pervenit, visione quadam divina Thebaidem incolere iussus, multorum monasteriorum dux factus est. Iisdem autem et hic, quibus Joannes, divinis locuples fuit donis. Preccatione namque sola non morbos

(1) Sozom. ed. cap. 28.

A

ΚΕΦΑΔ. ΛΔ'.

Περὶ τῶν κατ' ἐκεῖνον καιροῦ ἀκμισάτων εἰδο-
σθών θεωρήστων ἔτερον ἐτοῖς Αἰγύπτων, οἱ μαθηταί
καὶ μαθητῶν μαθηταὶ τοῦ μεγάλου Ἀρτονίου
ἔτενοτο· Ἰωάννου, Θόρ, Διμώτη, Θεωρᾶ, Βή-
ριου, Κόπρη, Ἐλλῆ, Ηλία, Απελλῆ, Ισιδό-
ρου, Σεραπίωνος, Διοσκόρου, Εὐλογίου καὶ
Ἀπολλῆ.

'Αλλ' ἔξι ἑπέρας αὖθις ἐπὶ τὰ κατὰ τὴν ἑω γενό-
μενα διαβήσομαι. Καὶ πρότερον περὶ τῶν ἑκκλη-
σιαστικῶν φιλοσόφων διαλαβὼν, καθά δῆτα καὶ
ὑπεσχόμην (φορὰ γάρ πολλὴ τούτων εἰπερ ποτὲ
τηνικαῦτα ἐπήνθει), πρὸς τὰ ἔξῆς βαδιοῦμαι: καὶ
τῷ τέλει τοῦ δυσσεοῦς Οὐάλεντος ἐμφιλοχωρήσες,
τέλος, καὶ τῇ παρούσῃ μοι ἐνδεκάτη τῶν Ιστοριῶν
ἐπιθήσω. 'Αλλ' ὅπως μὲν ἡ μοναχικὴ πολιτεία τὴν
B ἀρχὴν ἔσχε, καὶ τίνες ὥσπερ πατέρες καὶ ἀρχηγοὶ¹
ταύτης ἐγένοντο, φθάνομεν ἐν τῇ κατὰ τὸν μέγι-
στον Κωνσταντίνον Ιστορίᾳ, καὶ ἐν τῇ τοῦ νοῦ
αὐτοῦ Κωνσταντίου αὖθις διαλαβόντες. Ἀντωνίου
γάρ καὶ Παύλου τοῦ Ἀπολοῦ, Ἀμμοῦν τε καὶ Εὐτο-
χίανοῦ τοῦ ἐν τῷ Ὁλύμπῳ, ἐτί δὲ Σπυρίδωνος; καὶ
Νικολάου καὶ Παρθενίου τῶν ἐν θαύμασι περιβοήτων
Ιεραρχῶν, ἡ κατὰ τὸν Κωνσταντίνον διέξεισιν Ιστο-
ρία. Περὶ δὲ τῶν Ἀντωνίου μαθητῶν, τῶν δύο,
φημι, Μακαρίων, Παρβῶ τε καὶ Παφνουσίου, Ἀπολ-
λωνίου τε καὶ Ἀνούδη, ἡ κατὰ Κωνσταντίου συγγρα-
φὴ περιέχει ἐν ᾧ καὶ περὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ διέξιμων
μοναχῶν, ἤγουν τῶν ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαι-
στίνῃ ἀσκησάντων ἀλλὰ δὴ καὶ περὶ τῶν ἐν Πόντῳ
C καὶ Εύρωπῃ καὶ Ἰταλίᾳ Ισαγγέλως βεβιωκότων
μνεῖσαν ἐποιησάμην· καὶ περὶ ἀλλων οὐφῶν μὲν καὶ
τοῦ ἡμετέρου σεβίσματος, οὐ μή δὲ ὑγιῶς τὸ τῆς
πίστεως δύγμα διεξελήσυθετων. 'Εν δὲ τῷ παρόντι
περὶ τῶν ἐψεῦσης ἀκμασάντων διαληψύμεθα, οἱ πα-
τέρας μὲν τοὺς προσιρημένους ἔσχον, πατέρες δ'
οὔτοι πάλιν κατὰ θεῖν υἱὸν ἐγένοντο: οὓς ἐν συν-
ψει διαδραμοῦμεις καθ' ἐσον μοι μαθεῖν περὶ αὐτῶν
ἐξεγένετο. 'Επὶ δὴ τῆς ἡγεμονίας ταύτης μετὰ τοὺς
προειρημένους θεοφιλεῖς ἀνδρας ἐν Αἰγύπτῳ διέπρε-
πεν Ἰωάννης ἐκεῖνος, φη τῆς προφητείας: τὴν χάριν
καὶ τὰ ποιλότας ἀδηλότατα θεῖς ἐδωρήσατο· ὡς ἐνε-
στῶτα ὄρφων τὰ ἱερέμενα, καὶ οὐχ ἡτονή ἡ οἱ πάλαι
προφῆται. Πρὸς δὴ τούτῳ καὶ δεύτερῳ ἀλλοῦ δύρων
πρὸς θεού λαβὼν εἶχε, ταῖς ἀνιάτοις ἐπιτάσσειν τῶν
D νόσων, καὶ θάττον ἡ λόγος φυγαδεύεν ταύτας, καὶ
λασθαι τοὺς κάμοντας. 'Επὶ δὴ τούτῳ καὶ δι περι-
βόητος Θόρ οἰγνωρήσετο δε; ἐκ βρεφικῆς ἡλικίας ταῖς
ἐν ἐρήμῳ διατριβής ἀπασάμενος, οὐδέν τε δίλος ἡ
θεῖν ὑμεῖν ἔργον εἶχε, βοτάναις τιστὸν ἀγράταις καὶ
ταῖς ἐκ τούτων διζητοῖς τρεφόμενος. Ποτὸν δὲ εἴγεν
ὑδωρ ὄποδήποτε καὶ ἐκ τοῦ παρήκοντος σχεδιασθεν
τῇ διατριβῇ. 'Επει δὲ πρεσβύτης ἐγένετο, εἰς θη-
τεῖδα ὄμφη τινὶ θεῖς μετοικισθεῖς, καθηγεμόν
πολλῶν μοναστηρίων ἐγένετο. 'Επίσης δὲ Ἰωάννη
καὶ οὗτος τῆς θείας τύμπωρῆς χάριτος. Εὐχῇ γάρ
μόνη οὐ μόνον νόσους, ἀλλὰ καὶ διάμονας ἡλυσεν.
'Αγύητος δὲ γρυπαράτων ὑπερ, ἤκιστα βίσιον ἐδίπλω

πρός γε ἀνάμνησιν. Πλὴν γάρ διπερ ἀκούσεις καὶ εἰς τοῦν λάδοις καθάπτει, ὑπέρτερον ἀπάστης λήθης ἡν ταιμεισθμένον, καὶ καιρῷ τῆς χρείας πρόχειρον ἐωράτο. Τρινικαῦτα δὲ καὶ ἀμών ἔχεινς ἀφίλοσόφει περὶ τόδε τὸ καίμα· ἵς τῶν ἐν τῇ νήσῳ Ταβένηῃ καθηγησάμενος, τρισχλίους εἶχε τοὺς μαθητευομένους· ἐν οἷς καὶ Βῆνος ἡσαν καὶ Θεωνᾶς μοναχικῶν ταγμάτων καθηγεμόνες. Καὶ δῆμφω δὲ τοῦ τε προγνινισκειν καὶ προφητεύειν τὴν χάριν εἰλλήφεισαν εἰς Θεοῦ. Θειωνᾶς μέντοι φασὶν εἰς ἀκρον ἀσκήσας τὴν τε Αἰγυπτίων καὶ Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων οσφίαν καὶ παλέυειν, καὶ ἐπὶ τριάκοντα ἔτεσι φίλοσοφοῖς τὴν σιωπήν· τὸν δὲ Βῆνον οὐτως ἀσκήσας, ὡς, μηδέπατε δργησθῆναι τινι· μήτε μήτε δύσται, ἀλλ’ οἰδε δεψεσσοῖς θρασὺν δὲ λόγον ἥτι εἰκαλον ἥ διεγωρίας δῖσιον μηδέποθ’ ἐλέσθαι διὰ στόματος ἐνεγκείν. Ναὶ μήν καὶ Κόπρης καὶ Ἑλλής καὶ Ἡλίας κατ’ ἐκεῖνον καιροῦ ἐγνωρίζεντο. Οἱ μὲν οὖν Κόπρης εἰλλήφεις χάριν δαιμόνων τε κρατεῖν, καὶ ποικιλῶν νοσημάτων λατθαῖ τὰ πάθη. Τοσούτην δὲ τῷ Ἑλλῆ γενέσθαις χάριν τῶν παραδίξων, καίτερον ἐτί τὴν κατὰ μοναχούς ἐκπαιδεύμενον ἀγωγήν, ὡς καὶ ἀνθρακες φέρειν ἐν κόλπῳ, καὶ μή τὴν ἀσθῆτα καίσιν καντεῦθεν καὶ τοὺς συνομίλους ἐφέλκειν, καὶ πρὸς ἄγριον τῆς πολιτείας διερεθίζειν, ἀτε δὴ τῆς ἀγαθῆς βιωτῆς ἐκεπομένην ἔχουσης καὶ τὴν τῶν παραδίξων ἔργων ἐπίδεξιν. Οἱ δὲ Ἡλίας διγχιστα τῆς Ἀντινού πόλεως τὸ τῆς φιλοσοφίας ἐκέντητο ἐργαστήριον, ὑπὲρ τοὺς δέκα καὶ ἑκατὸν χρόνους γενόμενος. Εἰλεγε δὲ μόνος τὴν ἔρημον οἰκήσας πρὸ τοῦ ἐκείνεις ἐλθεῖν ἐπὶ ξεστον ἐνδομήκοντα. Οὕτω δὲ γήρως; ἔχων, ἀνδρεῖας μέχρι τέλους τῷ ἀγῶνι καὶ νηστεύων διεκρίθει, ὡσπερ τῆτες ἥ προτέρετα τὸ τῆς μοναχῆς πολιτείας στάδιον ὑποδύει. Περὶ δὲ Ἀχωρίν καὶ Ἀπελλῆς ἐκείνοις διέπρεπε, καταπλήττων τοῖς παραδίξοις τῶν ἔργων τὰ κατ’ Αἴγυπτον μοναστήρια· ὃν φυσιον ἀλκενόντα, τοῦτο γάρ ἡν αὐτῷ ἐπιτήδευμα, νύκτωρ τὸν δαιμόνον εἰς μορφὴν εὗ ἔχουσαν γυναικὸς μεταβληθέντα, ἐπιδουλεύειν πειράσθαις τῇ τοῦ ἀνδρὸς σωφροσύνῃ· τὸν δὲ τὸν μύδρον τῶν ἀνθράκων ἦρέμα ἐξερυσάμενον, κατὰ πρόσωπον βίλειν τὸ δαιμόνιον, καὶ καταφλέξαι αὐτό· ἐκείνο δὲ εὔθυνος ἀποδράμας γοερην τετριγός καὶ δλοφυρόμενον. Πατέρες δὲ τὸ ἐπίσημον ἔχοντες τῶν μοναχῶν τρινικαῦτα ἡσαν Ἱσίδωρος· τε καὶ Σερρηπίων, καὶ ἐπὶ τούτοις Δισκορός. Οἱ μὲν οὖν Ἱσίδωρος κύκλῳ ἔύλοις καὶ τοῖχοις περιθριγγώσας τὸ μυναστήριον, διάσασδής ἐποιείστο, μηδέντα τῶν δι’ αὐτῷ ταπτομένων θύρας προσέναι, ἀλλ’ ἀρκούντως ἀπολαύοντα τῶν ἐπιτηδίων κατὰ χώραν μένειν δὲ Σερρηπίων ἀμφὶ μυρίους κτησάμενος μαθητὰς, περὶ τὸν Ἀρσενούτην διέτριβ.ν. Οἱ δὲ ὑπ’ αὐτῷ ταπτόμενοι οἰκεῖοις ίδρωσι τὸ ζῆν ἐπορίζοντα, καὶ πολλοῖς τῶν δεομένων ἐπήρχονται. Μέρη θέρους; ἀμώντες ἐπὶ μισθῷ, τὸν ἀρκούντα στον ἐκυτοῖς ἐπετίθουν, καὶ δλοίς ἐχαρήγουν τῶν μοναχῶν. Τῷ δὲ γε Δισκόρῳ ἐκατὸν ἐγένοντο φοιτηταί. Ιεράσθαι δὲ λαχίν, πολλήν περὶ τὴν τῶν

(1) Socrates asceten quemdam solitum suisse dicere scribit, monachum opus non facientem,

A solum, sed et dæmones abegit. Et cum litteris iniatiatus non esset, minime tamen ad memoriam libris opus habuit. Quidquid enim semel auditum mente complexus esset, id supra oblivionem omnem conservabat: et quocunque tempore usu ejus opus esset, promptum ad manus habebat. Tum vero in eadem regione etiam philosophatus est Amon ille, qui in Tabenna insula monasteriis præsidens, tria millia discipulorum habuit: in quibus erant Benus et Theonas, monasticorum ordinum ducis. Ambo vero et prædictionis gratiam Deo acceptam tulere. Theonam certe quidem dicunt ad summum Αἴγυπτiorum et Γρæcorum et Romanorum sapientiam et disciplinam perdidicisse, et ad triginta annos silentium coluisse. Benus autem ita vitam instituit, ut nunquam alicui irasceretur, neque juraret, neque mendacium diceret. Vocem etiam temerariam aut vanam et nihil, nunquam ex ore protulit. Spectati quoque eo tempore suere Copres, Ηλλες et Ηλιας. In iis Copres dæmonum expellendorum et variorum morborum sanandorum gratiam accepserat. Ηλλες autem tantum habuit miraculorum edendorum donum, ut tum etiam cum monastici instituti disciplinam disceret, carentes in sinu carbones tolerit, et vestes non adusserit. **180** Quare sodales suos ad aemulationem instituti sui, et vita ejus bonæ, quæ manifesto prodigiorum exhibendorum consequentem virtutem obtineret, excitavit atque pertraxit. Ηλιας porro prope urbem Antinoum monasticæ philosophiae sue habuit officinam, qui centesimum et decimum excessit annum. Dixit is autem, prius se ad annos septuaginta solum in solis locis habitasse, quam in eo pervenerit. Et cum ea esset ætate, ad finem tamen usque in certamine cæpto viriliter jejunans perduravit, perinde atque eo ipso, aut tertio inde anno monastice vitæ studium esset ingressus. Ad Achorū autem et Apelles ille enituit, monasteria Αἴγυπτi mirificis factis suis obstupesciens: quem dicens aliquando, cum æs procuderet (nam hoc ei erat studium), et noctu dæmon in venustæ mulieris formam mutatus, pudicitiae ejus insidias tendere conaretur, carentem massam ex carbonibus sensim protraxisse, atque in faciem dæmonis conjecisse. **D** eamque ustulasse, atque illum confestim luctuosum quiddam stridentem atque ululantem profagisse. Patres autem monachorum celebres tum fuere, Isidorus, Serapion, et præterea Dioscorus. Atque Isidorus monasterio circumiecta tignis et muro septo, hoc studio habebat, ne quis eorum qui in disciplina ejus erant (1), foras progredieretur: sed ubi quantum satis est rebus necessariis usus esset, in loco suo maneret. Porro Serapion ad decem milia discipulorum habens, circa Arsenoitem vixit: qui vero ei parebant, sudore suo victimum parabant, eum demique indigentibus etiam præbebant. Et aestatis tempore mercede metentes, quantum opus esset frumenti avaro, qui aliena appetat, persimilem esse lib. iv, cap. 23.

suacione imperatorem in sententiam suam adducere nequivit, eo ibi relicto, in ecclesiam aliam transiit, populo pastorem suum sequente. Concurrit eo fere civitas universa, cum imperatorem ipsum visura, tum novi quidquam factum iri existimans. Ille solus cum satellitibus suis in templo relictus, factum id non modeste tulit, sed veluti contumelia affectus, comprehendi Britanniensem, et in exsilium deportari jussit. Eumdem tamen brevi reduxit: nam Scythas metuebat, ne propter episcopi damnationem ad novas res aspirarent, iracundiam eorum et fortitudinem perspectam habens. Locorum etiam situ: quippe qui quasi medius quidam murus, adversus ejus orae barbaros objecti essent, Romanorum orbi perquam necessarios esse sciebat. Atque quidem Britannio imperatore superior evadens, ad mores suos rediit, vir honestus maxime, et vita instituto præclarus, ut ipsi testabantur Scythæ: ut autem semel dicam, clerus omnis, et Ecclesia in Oriente omnis, imperatoris iram propter religionem est experta. Valens quidem tam gravia in Thracia et Constantinopoli, in Nicomedia et Cappadocum Cæsarea, adhæc Antiochiæ et in Aegypti ecclesiis patravit.

166 CAPUT XXX.

De Valentianii in religionem divinam reverentia obseruantia: et de Romana synodo, quæ Trinitatem consubstantialem esse promulgavit: et de Damaso et Ursicio Romanis episcopis, qui Liberio successerunt.

Ego vero ab Oriente ad imperii Occidentalis res transihi: quod quidem immune a talibus ærumnis perduravit, propterea quod eam Romani imperii partem Valentianus administrabat, flagranti in Nicæna decreta amore nulli concedens, et singularem maxime erga Deum pietatem obtinens, ita ut nihil prouersus sive melius seu deterius sibi de rebus ecclesiasticis præcipiendum, neque novi quidquam præter ea quæ semel constituta essent, introducendum duxerit. Excedere namque talia explorationem sive cognitionem suam putavit: quanvis princeps aliqui optimus esset, et rebus ipsis imperio se idoneum esse declarari. Etenim tum quoque, sicuti et antea, quæstio multa per Asiam et Phrygiæ orta est: an Spiritum sanctum Æmōnūtōn, consubstantialem, Patri et Filio prouulsi oporteat. Et plurima de tali quæstione usque adeo erat verborum contentio, ut non minoris momenti ea haberetur, quam quæ ante de Deo Verbo fuerat. Nam quidam dissimilem, quidam autem consubstantialem esse contendebant, sicuti et Filium. Atque in eo solo parti utrique conveniebat, quod Spiritum sanctum administrum dicebant: at ordine tertium, honoreque et substantia (1) alium esse confirmarent. Erant autem qui quod de Filio opinarentur, idem quoque de Spiritu statuerent: et veluti Filium ejusdem sub-

Aραν ἐκκλησίαν ἀρίστετο· καὶ δὲ λαὸς κατόπιν ἡγολού θησεις τῷ ποιμένι. Σχεδὸν δὲ πᾶσα ἡ πόλις συνέβεισαν, δύσμενοι τε ὅμα τὸν βασιλέα, καὶ καινὸν τε πρωσδοκήσαντες ἔστεθεν. Ὁ δὲ μόνος σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν δορυφόροις ἀπολειψθεὶς, οὐ μετρίως ἤνεγκε τὸ πραγμένον· ἀλλ' ὧδε περιυβριῶμένος, συλληφθῆναι προσέταξε Βρεταννίων, καὶ ὑπερόριον ἁγεσθαι. Ἀλλ' οὐκ εἰς μακρὰν αὐθίς ἐπανῆγε· τοὺς γάρ Σκύθας ἐδεδίει, μή τι διέ τὴν τοῦ ἐπισκόπου καταδίκην νεωτερίσωσι, τὸ τε θυμῶδες καὶ ἀγρεῖον ἐπιστάμενος, τῇ τε θέσεις τῶν τόπων, ἀναγκαῖους μάλιστα τῇ Ῥωμαίων οἰκουμένῃ δυταῖς, καὶ οὐλα τι μεσάτειχον τῶν ἐκείνῃ βαρύβαρων προβεβητημένους. Καὶ οὗτα μὲν Βρεταννίων ὑπέρτερος τοῦ κρατοῦντος γενόμενος, εἰς τὰ οἰκεῖα ἥθη ἀνέστρεψεν, ἀνὴρ ἀγαθὸς τε μάλιστα, καὶ τῇ τοῦ βίου ἀγωγῇ περιβόητος, ὡς αὐτὸι μαρτυροῦσι Σκύθας. Ως δὲ εἰπεῖν, πᾶς κλῆρος καὶ Ἐκκλησίας πᾶσα τῆς ἔω τοῦ βασιλέως ἐπειράθη δργῆς διέ τὴν θρησκείαν. Καὶ τοιεῦτα μὲν Οὐάλης, ἐν τε Θράκῃ καὶ τῇ Κωνσταντίᾳ, Νικομηδείᾳ τε καὶ τῇ Καππαδοκῶν, πρὸς δὲ τῇ Ἀντιοχείᾳ καὶ ταῖς κατ' Αἴγυπτον ἐκκλησίαις δεινὰ διεπράξετο.

ΚΕΦΑΛ. Λ'.

Περὶ τῆς εἰς τὰ θεῖα αιδοῦς Οὐαλεντινιανοῦ· καὶ περὶ τῆς ἐν Ῥώμῃ συνόδου, ἦτις Τριάδα ἀμούσιον ἀνεκήρυξε· καὶ περὶ Δαμάσου καὶ Οὐρσικίου τῶν Ῥώμης ἐπισκόπων, οἱ διάδοχοι Λιβερίου ἀγνοοῦσι.

Ἐγώ δὲ ἐκ τῆς ἔω πρὸς τὰ κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς ἀρχομένης γενόμενα διαβήσομαι· ταῦτα γάρ ἀπειρατὰ τῶν δεινῶν διαμεμενήκεσαν· καθότι τῶν ἐπέκειται Ῥωμαίων Οὐαλεντινιανὸς ἡρχεύ, εἶπερ τις ὃν διάπυρος ἐραστής τῶν δεδογμένων τῇ ἐν Νικηφόρῳ συνόδῳ, εὐλαβῶς τε περὶ τὰ θεῖα μάλιστα δακείμενος· ὡς μηδὲν χείρον ἢ δμεινον κατὰ τὰς ἐκκλησίας ἐπιτάπτειν αἰρεῖσθαι, μηδὲ κανότερα εἰσάγειν παρὰ τὰ καθάπαξ νομοθετέντα· κρείττων γάρ τῆς ἐκείνου δοκιμασίας ἐνδιմίζει, καίπερ βασιλεὺς δριστος γεγονὼς, καὶ ἴκανὸς δρχειν μάλιστα διὰ τῶν πραγμάτων φανεῖς. Καὶ γάρ τηνικαῦτα, καθά καὶ πρότερον ζητήτεως ἀνά τὴν Ἄσιν καὶ Φρυγίαν πολλῆς γενομένης, εἰ χρεῶν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ὄμοούσιον διξάζειν Πατρί τε καὶ Υἱῷ· οἷα φιλεῖ πλειστης ἐρεσχελίας καὶ περὶ τοῦ τοιούτου ζητήματος γενομένου, ὡς μη ἐλάττονι ταύτας νομίζεσθαι ἢ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου συνέβησαν πρότερον. Οἱ μὲν οὖν ἀνόμοιον, οἱ δὲ ὄμοούσιον διετείνοντο εἶναι καθάπερ καὶ τὸν Υἱόν· κατὰ τοῦτο δὲ μόνον καὶ ἀμφιώ τὰ μέρη εἰς ἐν συνήσεαν, διτιπερ διακονικὸν αὐτὸν ἔλεγον, τῇ τε τάξει τρίτον καὶ τῇ τιμῇ· καὶ τῇ οὐσίᾳ ἀλλοῖον εἶναι διασχηρίζοντο. Ἡσαν δὲ οἱ, δ περὶ τοῦ Υἱοῦ ἐδόξαζον, τὸ αὐτὸν καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος ἐδογμάτιζον· καὶ καθάπερ τὸν Υἱὸν ὄμοούσιον καὶ ὄμοτιμον καὶ διμόδοξον τῷ Πατρὶ ἐπεδον, οὕτω δὴ καὶ περὶ τοῦ ἄγιου Η εύματος ὀμολόγουν, Πατρί τε καὶ

(1) Οὐσίᾳ. Hic et Niceph. et Sozom. habent, ξενοσίᾳ, hoc est, potestate.

Υἱῷ κηρύττοντες ὁμοούσιον. Στερβῶς δὲ τῆς τοιαύτης ἀπερίστατο δόξης παρὰ μὲν Σύροις Ἀπολλινάριος, δὲ Λαοδικεύς, ἀνὰ δὲ τὴν Αἴγυπτον δὲ πολὺς Ἀθανάσιος, ἐπὶ περιῶν τότε, παρὰ δὲ Καππαδόκαις καὶ ταῖς περὶ τὸν Εὐζεινον ἐκκλησίαις; Γρηγόριος καὶ Βασίλειος.

Τῆς δὲ τοιαύτης, ως εἰρηται, ζητήσεως κινουμένης, καὶ τῆς φιλονεικίας πολλῆς διὰ ταῦτα ἐπιδιδούσης, Οὐαλεντίνιαν τῷ πολλῷ τῆς περὶ τὰ θεῖα εὐαγελεῖας οὐδὲν λέγειν εἶχε· παρεχώρει δὲ τοῖς τοιαύτα πεπιστεμένοις τὸ ποιητέον ἔξενεγκεν. Οἱ μαθῶν δὲ τηνικαύτα τῆς Ἀρμαίων Ἐκκλησίας τὰς ηνίας ἔχων Λιβέριος, τοὺς περὶ αὐτὴν Ιερέας ἀθροίσας κελεύσει τοῦ κρατοῦντος, ταῖς ἀνὰ τὴν Ἰωάννην ἐγραψέν ἐκκλησίαις; Τριάδας ὁμοούσιον καὶ ὄμοδοκον πρεσβύτερον. Οἱ γενομένον οἷς δὴ καθάπερ τῇ Ἀρμαίων Ἐκκλησίᾳ καλῶς ἐγκριθὲν, ἡσυχῆ μενέν ἐκαστον παρεσκεύασε· καὶ τέλος αἰτιον ἡ περὶ τοῦ Πνεύματος ζητησία εἰληφυῖα, τῆς μαρκᾶς ἐρεσχελίας ἐπεύσατο· ἐκύρωσε γάρ καὶ αὐτῇ ἡ σύνοδος, τὴν ἐν Νικαίᾳ ποστιν κρατεῖν. Παραθήσομας δὲ καὶ διμφωτὰ γράμματα, τοῦ τε βασιλέως καὶ τῆς συνόδου, δὲ τοῖς ἀνὰ τὴν Ἰωάννην ἀμφισσητοῦσι περὶ τῆς ὀρθῆς δόξης ἀπέστειλαν. Τὰ μὲν οὖν τοῦ βασιλέως, τάδε διήγειλον.

ε Αὐτοκράτορες μέγιστοι, ἀεισέβαστοι, νικηταὶ, Οὐαλεντίνιανδες καὶ Γρατιανὸς ἐπισκόποις διοικήσεως Ἀσιανῆς, Φρυγίας, Καροφρυγίας, Πακατανῆς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Συνδόνοι τηλικαύτης συγχρητιθείσης ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ, καὶ ζητήσεως πολλῆς γενομένης περὶ τοῦ σωτηρίου λόγου, ἀπέδεξαν οἱ τρισμαχαριώτατοι ἐπίσκοποι; τὴν Τριάδας ὁμοούσιον Πατέρα καὶ Υἱόν καὶ ἄγιον Πνεύματον· ἢν οὐδὲ δλῶς ἐκκλινοντες, λειτουργίας τὰς κατὰ δικαιοίσας αὐτοῖς, θρησκεύουσαι τὴν θρησκείαν τοῦ μετάσου βασιλέως. Κηρύττειν δὲ ταύτην προσέταξε τὸ ἡμέτερον κράτος· οὗτως μέντοι ἵνα μὴ λέγωσι τινες, ὅτι ἀνήκει θρησκεία βασιλέως τοῦ διέποντος τὴν γῆν ταύτην, μὴ ἀνεγέρμενοι τοῦ ἐντειλαμένου ἡμῖν τὰ περὶ τὴν σωτηρίαν. Ω; γάρ φησι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, διπερ ἐπίκρισιν ταύτην ἔχει, ἀποδίδοσθαι τὰ τοῦ Καίσαρος; Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ· τί λέγετε ὑμεῖς οἱ ἐπίσκοποι καὶ προεστῶτες τοῦ σωτηρίου λόγου; εἰ οὗτως ἔχει τὰ τῆς ἀποδείξεως ὑμῶν; Οὗτως μέντοι ἀγαπῶντες ἀλλήλους, παύσασθε ἀποχρῆσθαι ἀξιώματι βασιλέως· καὶ μὴ διώκετε τοὺς ἀκρινῶς τῷ Θεῷ λειτουργοῦντας· ὃν ταῖς εὐχαῖς καὶ

• (1) Valentinianus, juxta Theodoretum, scripto huic Valentis quoque nomen inseruit, vel quod adhuc is in catholicā sententia esset, vel ut eum tacita cohortatione in viam reduceret. Quoruū alterū mihi verisimilius esse videtur. Valentem nūdē, ut Valentinianum fratrem, orthodoxum primum fuisse, sed postea a conjugē, perinde ut ab Eva Adamum, seductum eum esse; cuius suauissime aduersus Go:thos in Thraciam excurrentes non longe ab imperio suscepto bellum gesturus, sacri

stantiae et ejusdem honoris et ejusdem gloriae cum Patre colebant, sic etiam de Spiritu sancto, Patri et Filio ὁμοούσιον, consubstantialem ipsum prædicantes, profiterentur. Pro hac opinione fortiter apud Syros Apollinaris Laodicensis, in Aegypto magnus Athanasius adhuc superstes, apud Cappadocias vero et ecclias Ponti Gregorius et Basilios decerterunt.

Hac ipsa quæstione, sicuti dixi, mota, cum de ea ingens contendendi studium increbuisse, Valentianus pro insigni sua in Deum pietate, quod diceret, non habebat. Quibus autem talia credita essent, eis ut quid factu opus esset, proferrent et statuerent, concessit. Quo cognito, qui tum Ecclesiā Romanā adhuc gubernabat Liberius, 167 finitimus episcopis principis jussu convocatis, orientalibus scriptis ecclias, ut Trinitatem ejusdem substantiae et ejusdem gloriae deprehendarent. Quod factum, utpote re semel a Romana Ecclesia rite et ordine dijudicata, ut quietus quisque esset, effecit; et quæstio de Spiritu sancto debitum finem consecuta, diuturnæ verborum concertationi modum imposuit. Eadem synodus etiam fidem Nicænam auctoritate sua roboravit. Subjungam autem utrasque et imperatoris et synodi litteras, quas in Orientem ad eos qui de recta opinione ambigebant, dederunt. Imperatoris sic habebant:

C ε Imperatores Maximi semper Augusti, victores, Valentianus (1) et Gratianus (2) episcopis diocesis Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ, in Domino salutem. Cum tanta in Illyricō acta sit synodus, et quæstio ingens de solutari verbo tractata, ter beatissimi episcopi decreverunt Trinitatem ὁμοούσιον, consubstantialem, Patris et Fili et Spiritus sancti. Quam quid colunt, nequam ministerium et functionem sibi creditam, ita ut par est, defugientes, religionem regis magni collunt: eamque deprehendari nostra præcepit sublimitas. Atque ita quidem ne aliqui dicant, religionem imperatoris, qui hanc terram gubernat, consecratos se esse, non satis eum qui de salute mandatum nobis dedit, audientes. Sicut enim Evangelium Dei nostri, quod quidem hanc rem decidens dijudicat, dicit: Danda sunt, quæ Cæsaristi sunt, Cæsari, et quæ Dei Deo (3): quid vos vero dicitis, episcopi et salutiferi verbi præfecti? An sic quoque vestra comparata sunt decreta? Itaque mutua charitate vos invicem complectentes, majestate et auctoritate imperatoris abuti desi-

baptismi lavacrum, priore religionis sententia mutata, ab Eudoxio Constantinopolitano episcopo Ariano suscepserit, Theod. scribit, lib. iv, cap. 12.

(2) Et Valens. Theod. lib. iv, c. 8.

(3) Tales quippe supra verbis Themistli dicti sunt purpuram magis quam Deum colere, lib. x, cap. 42. Theod. "Οτι ἀνήκαμεν τῇ θρησκείᾳ βασιλέως τοῦ διέποντος τὴν γῆν αὐτὴν, hoc est, se hoc religioni imperatoris, qui regionem hanc gubernat, consecrande tribuisse, lib. iv, cap. 8.

rite, et persecui eos qui accurate et diligenter Deo sacris operantur et serviunt, supersedete. Eorum sane precibus et bella in terris sopiauntur, et apostalarum rebelliumque angelorum incursus repelluntur. Idem orationibus suis perniciosos omnes daemones propellere student. Et cum in rempublicam secundum leges quod debent conserunt, tum principis potestati non resistunt, sed sincere et cœlestis Regis mandata servant, et legibus nostris parent: vos autem inobedientes apprimitis. Nos quidem usi sumus tolerantia ab ipso tribuistis.

168 Itaque ut mundi et immunes a peccato vestro simus, quemadmodum Pilatus in disquisitione et iudicio versantis inter nos Christi, cum necare eum nollet, sed in afflictione solaretur, ad Orientis partes conversus aqua flagitata manus suas abluit, dicens: *Mundus sum et impollutus a sanguine justi hujus*: sic celsitudo nostra semper præcipit, non persequendos, neque tamquam fluctibus obruendos, neque æmulatione et invidia opprimendos, qui in Christi agro opus faciunt, neque adeo rejiciendos dispensatores Regis magni esse, ut ne hodie quidem sub ditione nostra crescere videamini, at brevi post, cum flagitatore sive exhortatore necis, ea quæ testamenti illius sunt, veluti in Zacharie sanguine, patiamini. Cum quo, qui ei consensere, a cœlesti imperatore nostro Jesu Cbristo, ante adventum etiamnum ejus, disrupti sunt, ad judicium mortis una cum consequente eos lethali dæmone traditi. Mandatum hoc edidimus. Amegetio, et Ciceronio, et Damaso, et Dialampone, et Bretesio audientibus. Quin et acta ad vos misimus, ut præclaræ ejus synodi decreta noritis: quorum capita litteris hisce adjuncta, hæc complectuntur. Prosternim, juxta sententiam magnæ et orthodoxæ recteque sentientis synodi, δομούσιον, consubstantiale, non ita accipimus, sicuti et olim quidam non vere ei subscribentes exposuerunt, et nunc alii, Patres illos vocantes, ac vim sententiamque verbi abolentes, litteramque sequentes, intelligunt, per consubstantiale simile significari, quatenus nulli reliquarum per eum factarum creaturarum Filius æquiparandus, soli Patri similis atque æqualis sit. Qui enim hoc ita exponunt, præcipuum creaturam esse impie Filium Dei docent. Sed nos, sicuti et nunc Romanæ et Gallicæ synodi, sentimus, unam et eamdem esse substantiam Patris et Filii et Spiritus sancti, in tribus personis, hoc est, in tribus perfectis substantiis. Proutemur vero, juxta formulam Nicænam, Filium Dei consubstantiale, incarnatum esse ex sancta virgine Maria, et in hominibus habitasse, et implevisse omnem pro nobis functionem, in nativitate, et passione, et resurrectione, et in cœlos ascensione. **169** Eumque reditu-

A πόλεμοι καταπάυονται ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἀγέλων ἀποστατῶν ἐπιβάσεις ἀποστρέφονται, καὶ πάντες δαίμονας φθοριμαίους ἀποστρέψειν δὲ δεήσεως σπουδάζοντες· καὶ τὰ δρμόσια κατὰ νόμους εἰσκομίζειν ξαστοί. Καὶ οὐκ ἔντελέγονται τῇ τοῦ χρατοῦντος ἴκουσιά, ἀλλ' εἰλικρινός καὶ τοῦ τοῦ ἀνωθεν βασιλέως ἐντολὴν φυλάττεσθαι, καὶ τοῖς ἡμετέροις νόμοις ὑποτάσσονται, ὑμεῖς δὲ ἀπειθεῖτες ἐδείχθητε εἶναι. Ήμεῖς μὲν ἔχρησάμεθα τῷ αἴσιῳ τοῦ ω, ὑμεῖς δὲ αὐτοῖς ἀπεδώκατε.

Διφτα υσης ad ω (1), *νοστατελην τοβις* ipsis retribuistis.

B Ε 'Ημεῖς μέντοι καθαροὺς ἔστοις ἀφ' ὅμινων εἶναι θέλοντες, ὡς καὶ Πιλᾶτος ἐπὶ τῆς ἐκετάσεως τοῦ ἐν δημιν πολιτευομένου Χριστοῦ, μή θέλοντος αὐτὸν ἀνελεῖν, καὶ ὑπὲρ τοῦ παθεῖν αὐτὸν παρακληθέντα, ἐπιστραφεῖς ἐπὶ τὰ τῆς ἀνατολῆς μέρη, καὶ αἰτήσας ὑδωρ ἐπὶ χειρῶν, ἐνίψατο αὐτὸν τὰς χεῖρας, λέγων· Ἀθώδες εἰμι ἀπὸ τοῦ αἰματος τοῦ δικαίου τούτου· οὐτως καὶ τὸ ἡμέτερον χράτος διαπαντός· ἐνετέλατο, μή διώκειν, μήτε ἐπικλύσειν, μήτε ζηλοῦν τοὺς ἔργαζομένους τὸ χωρίον τοῦ Χριστοῦ, μήτε τοὺς διωκτὰς ἀπελαύνειν τοῦ μεγάλου Βασιλέως· ἵνα μή σήμερον μὲν ἐπὶ τοῦ ἡμέτερου χράτους αἴσιον δέξῃτε, καὶ μεταξὺ τοῦ παρακεκλημένου παθεῖν τὰ τῆς διεθῆκης αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ Ζαχαρίου τοῦ αἰματος· ἀλλ' οἱ μετ' αὐτοῦ μεταξὺ τῆς ἀφίξεως ὑπὸ τοῦ δημωθεν βασιλέως ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀρράγησαν παραδοθέντες εἰ; χρίσιν θανάτου μετὰ τοῦ συνέρχετοντος αὐτοῖς φθοριμαίου δαίμονος. Τοῦτο προσετάξαμεν ἐπὶ Ἀμεγητίου, καὶ Κικερωνίου, καὶ Δαμάσου, καὶ Διαλάμπωνος, καὶ Βρεντησίου ἀκροατῶν γενομένων. "Απερ καὶ αὐτὰ τὰ πραχθέντα ἐξαπέσταλκαμεν πρὸς ὅμιδες, ἵνα γνῶναι ἔχητε τὰ πραχθέντα ἐν τῇ ἐναρέτῳ συνόδῳ· ἀ δὴ καὶ παρέξεντες τοὺς γράμμασιν ἐν κεφαλαίῳ ταῦτα δὴ δογματίζοντα. Ὁμολογοῦμεν ἀκολούθως τῇ μεγάλῃ καὶ ὁρθῇ δέξιᾳ συνόδῳ, διμούσιον εἶναι τῷ Πατρὶ τὸν Γίδων, καὶ οὐχ οὐτινούσιον τὸ διμούσιον, ὡς καὶ πάνται τινὲς ἔξηγησαντο, μή ἀληθινῶς ὑπογράψαντες· καὶ νῦν ἐτεροι, πατέρας ἔκεινους καλοῦντες, τὴν δύνατον τῆς ἀφίξεως ἀθετησαντες, καὶ ἐπόμενοι τοῖς γράμμασι, τὸ διμούσιον δηλοῦσθαι διὰ τοῦ διμούσιου· καθ' θούδεν τῶν λοιπῶν κτισμάτων δὲ αὐτοῦ γενομένων ἐμφερῆς διδίσκους· ἀλλ' οἱ μόνιμοι τῷ Πατρὶ ἀφωνοῦνται. Οἱ γάρ τοιαῦτα ἔχηγούμενοι, κτίσμα ἔχαιρετον ἀσεβῶς τὸν Γίδων τοῦ Θεοῦ δογματίζουσιν. Ήμεῖς δὲ φρονοῦμεν, ὡς καὶ αἱ σύνοδοι νῦν, αἱ τε κατὰ Ρώμην καὶ αἱ κατὰ Γαλλίαν, μέλαν εἶναι καὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Γίδων καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ἐν τρισι προσώποις, τουτέστιν, ἐν τρισι τελείαις ὑποστάσεσιν· Ὁμολογοῦμεν δὲ κατὰ τὴν ἔκθεσιν τὴν ἐν Νικαιᾷ, σεσαρκωθεῖ τὸν Γίδων τοῦ Θεοῦ τὸν διμούσιον ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου Μαρίας, καὶ ἐν ἐνθρώποις ἐσκηνωκέναι, καὶ πεπληρωθέντες πᾶσαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν ἐν γενίσεις καὶ πάθεις καὶ ἀναστάσει, καὶ τῇ εἰς οὐρανοὺς ἀνα-

Nos subjicimus ei qui primus et novissimus, lib. vii, cap. 9.

(1) Epiphanius Scholasticus, qui Tripartitam historiam vertit, alia uerbi uerbum secutus, vertit:

δάσει. Καὶ πάλιν ἥξειν ἀποδιδόντα ἡμῖν τὴν δημόσιαν στήν θείαν παρ' ἑαυτοῦ, κατὰ τὴν ἐκάστου βιωτῆν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς χρίσεως· σαρκὶ δρώμενον καὶ τὴν ἑαυτοῦ θείαν δύναμιν ἐπιδειχνύντα, θεὸν δυτα σαρκοφόρον, καὶ οὐκ ἀνθρωπὸν Θεοφόρον. Καὶ τοὺς τάνατία φρονοῦντας ἀναθεματίζομεν· καὶ τοὺς μὴ γνησίως ἀναθεματίζοντας τὸν εἰπόντα διτὶ Πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν δὲ Υἱός· ἀλλὰ γράψαντα διτὶ καὶ Πρὶν ἐνεργείᾳ γεννηθῆναι, δυνάμει ἦν ἐπὶ Πατέρι. Τούτο γάρ καὶ ἐπὶ πάντων τῶν κτισμάτων ἐστὶ τῶν μὴ ἀεὶ δυτῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ· καθ' ὃ καὶ δὲ Υἱός ἀεὶ μετὰ τοῦ Πατέρος· ἐστιν ἀδίδιψ γεννηθῆσε γεγεννημένος.» Τοιαῦτα μὲν τὰ βασιλέως γράμματα ἔσαν· τὰ δὲ τῆς συνόδου τοῦτον δηγόρευον τρόπον· «Οἱ ἐπίσκοποι τοῦ Ἰλλυρικοῦ ταῖς ἔκκλησίαις τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπιαπόποις διοικήσεως Ἀσιανῆς, Φρυγίας, Καροφρυγίας, Πακατιανῆς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Συνελθόντων ἡμῶν ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ ζητήσεως πολλῆς γενομένης περὶ τοῦ σωτηρίου λόγου, ἀπεδείχαμεν δμούσιον εἰναὶ τὴν Τριάδα Πατέρος καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος. Καὶ ἦν δικαιοιον γράμματα ἀποχαράξαι· πρὸς ὑμᾶς· οὐ σοφίσμασι τὰ τῆς θρησκείας τῆς Τριάδος γράψαντας, ἀλλ' ἐν ταπεινοφροσύνῃ καταξιωθέντας· τοιτὶ ἡμῶν τὸ γράμμα ἀπεστάλκαμεν διὰ τοῦ ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν καὶ συλλειτουργοῦ Ἐλπιδίου τοῦ πρεσβυτέρου. Οὐ γάρ ἐν τοῖς τῶν ἡμετέρων χειρῶν γράμμασιν, ἀλλ' ἐν ταῖς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ βίβλοις γέγραπται· Ἐγὼ μέρι εἰμι Παῦλος, ἐγὼ δὲ Ἀκολλώ, ἐγὼ δὲ Κηφᾶς. Μή Παῦλος ἐστιν ωλη ὑπὲρ ὑμῶν; η εἰς τὸ δρομα Παύλου ἔβαπτι-
εθῆτε; Καὶ ταῦτα μὲν ἥρκει τῇ ἡμετέρᾳ πατεινώσει μήτε τὸ καθόλου γράμματα ἀποχαράξαι πρὸς ὑμᾶς διὰ τὸν τηλικοῦτον φόδον δν αὐτόθι κηρύσσετε πάσῃ θῷον ὑμᾶς ἐπαρχίᾳ, ἀποχωρίζοντες τὸ ἄγιον Πνεῦμα ἀπὸ τοῦ Πατέρος καὶ τοῦ Υἱοῦ. Ἀνάγκην οὖν ἔσχομεν πρὸς ὑμᾶς· πέμψαι τὸν κύριον ἡμῶν καὶ συλλειτουργὸν Ἐλπιδίον, ἀπὸ τῆς βασιλεούσης Ῥωμαίων ἀρχῆς, τοῦτο τὸ κήρυγμα ἔσοντα, καταμαθόντα, εἴτε δρόσητως ἔχει τὸ κήρυγμα οὐδῶν. Οἱ γάρ μὴ ὅμοούσιον τὴν Τριάδα κηρύττοντες ἀνάθεμα ἔστωσαν, καὶ εἰ τις τούτοις φωραθείη κοινωνῶν, ἀνάθεμα ἔστω· τοῖς δὲ κηρύττουσιν ὅμοούσιον τὴν Τριάδα ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἡτοίμασται. Παρακαλοῦμεν οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, μὴ ἐτεροδιδασκαλεῖν, μηδὲ ἐτεροδοξεῖν, ἀλλ' ὅμοούσιον ἀεὶ καὶ διὰ παντὸς κηρύττοντες τὴν Τριάδα, δυνηθῆτε κληρονομῆσαι τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν. Περὶ τούτου γράψοντες καὶ ὑπόμνησιν ἔχοντες ἔχαράξαμεν τοιτὶ ἡμῶν τὸ γράμμα, καὶ περὶ τῶν καθιεπαμένων ἐπισκόπων ἡ κατασταθέντων συλλειτουργῶν, ἐὰν μὲν εἰλεῖ τὸ τῶν ἐν τέλεις χρησιμένων ἐπισκόπων ὑγιεῖς· εἰ δὲ μὴ, ἐξ αὐτοῦ τοῦ πρεσβυτερίου, δημοίως τε καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἐξ αὐτοῦ τοῦ λερατικοῦ τάγματος, ἵνα διεπιληπτοὶ πανταχόθεν, καὶ ἀπὸ τοῦ θουλευτηρίου

¹ I Cor. 1, 13.

(1) Sic habet Niceph. et Tripartita. Theodorit. antehui. Ut nobis retribuat juxta cuiususcum vi- tiam, etc.

A rum, ut nobis retribuat similitudinem divinam (1) a seipso, juxta vitam cujusque in die iudicii, carne spectabilem et divinam virtutem suam exhibentem, Deum sacerdotem, id est, carnem seu hominem, ferentem, et non hominem Theopatrem, hoc est, Deum ferentem. Ac qui diversa sentiunt, anathemate jngulamus: nec minus et eos, qui non directe et ex animo anathemati eum subjecere, qui dixit non prius Filium, quam genitus sit, existisse: quique scriptis priusquam actu genitus sit, potestate eum in Patre fuisse. Hoc namque et in creaturis omnibus est, quae non semper cum Deo sunt. At Filius perpetuo sempiterna generatione genitus cum Patre est. Tales quidem imperialioris fuere litteræ. Synodi autem ipsius in hæc verba sunt scriptæ: «Episcopi Illyrici ecclesiis Dei et episcopis diœcesis Asiana, Phrygia, Carophrygia, Pacatianæ, in Domino salutem. Conventu a nobis acto, et disquisitione multa facta, de salutari verbo, decrevimus consubstantialem esse Trinitatem Patris et Filii et Spiritus sancti. Et æquum esse duximus, litteras ad vos exarare. Non nos quidem ut arte quapiam cultum Trinitatis prescriberemus, sed submissa humilitate dignos nos ea re existimantes, epistolam hanc nostram per dilectum fratrem et administrum nostrum Elpidium presbyterum daremus. Non enim in manuum nostrarum litteris, verum in ipsius Servatoris Christi Iesu libris scriptum est: Ego quidem sum Pauli, ego vero Apollo, ego autem Cepha. Num Paulus crucifixus est pro robis? aut in nomen Pauli baptizati estis? Et humilitati quidem nostræ satis esse convenireque videbatur, nihil prorsus ad vos dare litterarum, propter horrorem tantum, quem istic omni sub vobis prædicatis provinciæ, segregantes Spiritum sanctum a Patre et Filio. Sed necessitas impensis nobis est, ut ad vos mitteremus dominum et administrum nostrum Elpidium, ab urbe quæ est imperii Romani caput, litteras habentem, exploraturum an ita se habeat prædicatio vestra. Qui enim Trinitatem consubstantialem non prædicant, anathema sint. Et si quis cum eis communionem habere compertus fuerit, anathema sit. D Trinitatem autem consubstantialem prædicantibus regnum cœlorum præparatum est. **I70** Cohortamur igitur vos, fratres, ne aliter doceatis, neve secus sentiatis: sed Trinitatem constanter semper consubstantialem prædicantes, cernere poteritis hæreditatem regni Dei. Hac de re cum ad vos hasce litteras scriberemus, commonefacere etiam vos voluiimus, de creandis, vel etiam creatis epis copis, eorumque administris, ut ecilicet legantur ex sanæ mentis et doctrinæ, qui magistratum (2)

(2) Ex τῶν ἐν τέλει χρησαμένων ἐπισκόπων ὑγιεῖς. Theod. lib. iv, cap. 9, hoc est, sani qui magistratum gesserint episcopi: quod de epis copiis

episcopalem gesserint, praefectis, siquidem exstant: A sin minus, ex ipsis presbyteris. Consimiliter presbyteri et diaconi, ex ipso sacro clericorum ordine, ut omni ex parte ir reprehensibiles sint, qui non ex curia vel ex militari magistratu sint lecti. Propterea vero plura ad vos scribere noluimus, quod ex omnibus unum ad vos miserimus, dominum et collegam nostrum Elpidium, diligenter perspecturum prædicationem vestram, an ea sic se habeat ut ex domino et collega nostro Eustathio audivimus. Quod reliquum est, etiam aliquid errori implicati fueritis, tamen veterem hominem exuentes, induite novum. Nam et ipse frater et collega noster Elpidius, veram fidei (1) professionem vos docebit, quod sancta Trinitas consubstantialis est Deo et Patri cum Filio et Spiritu sancto: sanctificata, glorificata, et manifestata est: Pater in Filio, Filius in Patre, cum sancto Spiritu, in sæcula. Hoc namque manifestato, manifeste sanctam Trinitatem consubstantialem profiteri poterimus, juxta fidem Nicæae dudum promulgatam: quam et Patres confirmarunt. Itaque fides hæc si prædicata fuerit, cum exitiosi daemonis plagas effugere, tum eo extincto, pacificis litteris pacate viventes mutuo nos venerari poterimus. Scripsimus sane vobis, ut exauktoratos esse sciretis insanientes Arianos, qui non profiteruntur, ex substantia Patris esse Filium, neque Spiritum sanctum, quorum nomina subjecimus: Polychronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amantius, Cleopater. Atque hæc quidem ita, in gloriam Patris et Filii et Spiritus sancti, in sæcula sæculorum, amen. Valere vos optamus Patri et Filio Servatori nostro Christo cum sancto Spiritu, et in imperator, tantam apostolicorum dogmatum

B καὶ στρατιωτοῖς ἄρχης. Εἰς τοῦτο εὖν αὐτὸν οὐκ ἡγουμένημεν διὰ πολλῶν ἀποχαράξαι, διὰ τὸ ἀποσταλῆντος ἔνα ἐκ πάντων τὸν κύρῳν ἡμῶν καὶ συλλειτουργὸν Ἐλπίδιον, ἐπισπουδῶς καταμαθόντα τὸ κήρυγμα ὑμῶν, εἰ γε οὕτως ἔχει ὁ σπερ ἀκηδαμεν παρὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν συλλειτουργοῦ Εὐσταθίου. Λοιπὸν εἰ καὶ ποτε ἐν πλάνοις γεγενημένοις ἦτε, ἀποθέμενοι τὸν παλαιὸν ἀνθρώπον, ἐνδύσασθε τὸν καινὸν. Καὶ γάρ δὲ αὐτὸς ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς Ἐλπίδιος διδάξει ὑμᾶς: κηρύξαι τὴν ἀληθῆ πίστιν· διτὶ ἡ ἀγία Τριάς ἡ δμούσιος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ σὺν ἀγίῳ Πνεύματι, ἡγάσται, δεδέξασται, περανέρωται Πατήρ ἐν Υἱῷ, Υἱὸς ἐν Πατρὶ σὺν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τὸν αἰώνας. Φανερωθέντος γάρ τούτου, φανερῶς δυνησόμεθα τὴν ἀγίαν Τριάδα δμολογεῖν δμούσιον, **C** κατὰ τὴν πάλαι ἐκτεθεῖσαν πίστιν τὴν ἐν Νικαίᾳ, ἣν καὶ οἱ Πατέρες ἐνεβαίωσαν. Κηρυττομένης οὖν τῆς πίστεως; ταύτης, δυνησόμεθα τοῦ ἀλιτηρίου δαμανούς ἐκφυγεῖν [τὰς μεθοδίας]. Σθεσθέντος γάρ τούτου, δυνησόμεθα εἰρηνικοῖς γράμμασιν ἔκπτωσις προσκυνεῖν ἐν εἰρήνῃ διάγοντες. Ἔγραψαμεν οὖν ὑμῖν ἵνα εἰδένατε ἔχετε τοὺς καθιερεύεντας Ἀρειομανίας, τοὺς μὴ δμολογοῦντας ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς τὴν Υἱὸν, μήτε τὴν ἀγίον Πνεύμα: ὃν τὰ δνόματα ὑπετάξαμεν· Πολυχρόνιος, Τηλέμαχος, Φαῦστος, Ἀσκληπιόδης, Ἀμάντιος, Κλεόπατρος. Καὶ ταῦτα μὲν οὖτε εἰς δόξαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος: εἰς τὸν αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Ἐρήσθαι διμᾶς εὐχόμεθα τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ τῷ Σωτῆρι: ἡμῶν Χριστῷ σὺν ἀγίῳ Πνεύματι, πολλαῖς ἐτῶν περιδόσις. Ὁ μὲν δῆ πανεύφημος βασιλεὺς τοσαύτην τῶν ἀποστολικῶν δυγμάτων ἐποεῖτο φροντίδα.

multis annorum curriculis. » Et laudatissimus quid in imperator, tantam apostolicorum dogmatum gessit curam.

D 'Αλλὰ γάρ Λιβερίου πρὸς τὴν ἀμείνων ἡγεμονίαν μεταχωρήσαντος, Δάμασος τῷ ἐκείνου θρόνῳ ἀντικαθίσταται, οὐδένδες ἡττών ἔκεινον κατά τε βίον καὶ λόγον, καὶ τὴν ὑγείαν τοῦ δόγματος· ἐφ' οὐ ταραχθῆναι τὴν ᾠρωαλῶν Ἐκκλησίαν συνέδη ἐξ αἰτίας τοιαύτης· Οὐρσίκιος τεις διάκονος σύμφηφος ὅν Δαμάσιφ, ἐπει περὶ τὴν ἐπιλογὴν τῆς ἐπισκοπῆς τῆς ἑλλήσης ἐψεύσθη, μητέ φέρων τὴν ὑδρίαν, παρασυνάγειν ἐπούδαε. Λάθρα δὲ ὑπὸ τειων ἐπισκόπων τὴν χειροτονίαν λαβὼν, Ιδιαὶ ἐκκλησιάζειν ἥρετο, καὶ τὸ πλήθος ἔλασιν εἰς ἔστων. Οἱ μὲν οὖν τοῦτον, οἱ δὲ Δάμασον ἡγίουν λεπροχειν. Ἐκ δὲ τούτου πολλῆς ἀναπτυμένης φιλονεικίζει, ἐξ ἐριός καὶ δλίγον εἰς στάσιν ἔχώρει τὸ πρᾶγμα, εὐ διὰ τινα πίστιν, ὡς

mine confitetur, Deum de Deo, lumen ex lumine. Qui Spiritum sanctum, quem ex summo rerum Parente speramus et accipimus, negando non violat: apud quem intemeratae fidei sensus viget, incorruptæ Trinitatis indivisa substantia, que Græco verbo ὄμοούσιος recte creditibus dicitur. L. nullus hereticis. C. de Sum. Trinit.

(2) Socr. eod. cap. 29. Soz. cod. cap. 23.

(3) Alii Ursinum nominant.

(4) In basilica Siciniini. Soera

et magistratibus civilibus etiam intelligi recte potest: quomodo paulo post scripsit ex prefecto Insubriae Ambrosius adhuc catechumenus episcopus esse factus. Apud Homerum Hector Trojanorum episcopus dicitur. Et Cicerio civili bello se a Pompeio episcopum oræ Campanæ praefectum esse scribit.

(1) Is autem Nicææ assertor fidei et catholicæ religionis verus cultor accipiens est, qui omnipotenter Deum et Christum Filium Dei uno no-

εἰρήται, ἀλλὰ τίς ἄρα τῶν δύο τοῦ ἐπισκοποῦ θρόνου κατάρρειε. Καὶ ἐπὶ τίσον ἡ στάσις ἀνήφθη, ὡς μέχρις φύνων τὸ κεκλυ προελθεῖν, συμπληγάδων πλειστων ἐκ τῆς τῶν δχλων παρατριβῆς γενομένων. Καὶ εἰς μεῖζον δὲν προσθίανε τὸ δεινόν, εἰ μὴ ὁ τῆς πόλεως ὑπαρχος Μαξιμίνος πολλοὺς τῶν ἐν κλήρῳ καὶ τοῦ λαοῦ τιμωρίας ὑποβαλὼν, αὐτὸν τε Οὐρσικίον τῆς ἐπιχειρήσεως ἔπαισε, καὶ τοὺς ἥρημένους ἐκεῖψι ἀκολουθεῖν ἀνέσχε. Περὶ μέντοι δογμάτων οὗτες οἱ τὴν ᾮριμην οἰκοῦντες, οὗτοι εἰ τὴν ἀληθῆ ἐπέτρεψαν ἔχοντες διεφέροντο ὡς τὸ πρότερον· κοινῇ δὲ πάντες τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν ἤταξαντο, καὶ Τριάδας ὁμούσιον καὶ δύμτιμον καὶ ισοδύναμον οὐδέν τοις καὶ ἀλογμάτιζον.

consensu omnes Nicenam fidem sunt complexi, et honoris et potestatis, et coluerunt, et docuerunt.

ΚΕΦΑΛ. ΑΑ'.

Περὶ τῆς αἱρέσεως Αἰξερτίου τοῦ Μεδιολάρων ἐπισκόπου, καὶ ὡς καθηρέθη παρὰ Δομάδου· καὶ οὐαὶ η σύνεδος τοῖς ἐρ τῷ Ἰλλυρικῷ ἐπισκόποις περὶ αὐτοῦ ἔγραψεν.

Πλὴν μόνον τῶν ἀμφὶ τὸν Αὔξεντιον, οὐ; τῆς ἐν Μεδιολάνοις ἐκκλησίας τὴν ἐπιτροπὴν ἔχων, νεωτερίζων ἦν σύναμψι τισι παρὸ τὸ κοινῇ δέξιν τοῖς πρὸς δύσιν ἴερεσι, καὶ δοξάζων καὶ ἐκδιδάσκων. Τὴν τε γάρ Ἀριμίου δέξιν διὰ σπουδῆς ἐποιεῖτο· καὶ τὴν ὑπερτερον γενομένην κατάστασιν περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ὡς ὁμούσιον ἔστι καὶ δύμτιμον Πατέρι τε καὶ Υἱῷ, ἀπτηξίου πάμπαν. Τινῶν δὲ ἀπὸ Γελατίας καὶ Βενετίας καὶ παρ' ἀλλων τὰ ἐκείνω πρωτοδιάζεμενα καταμηνούσιτων, οὐ, πάνω πύρρω πολλῶν ἐπισκόπων ἐκ τοῦ παντὸς Εθνους τῶν ἀνὰ τὴν ἐπέτρεψαν οἰκούντων εἰς ᾧ Ἀριμίων διάκυρον ἔχειν· οὐτὶ τε μὴ ἐν ἐκείνῃ παρτι, ν δ τῆς ᾧ μηδέποτε τοῖς Ιλλυριοῖς, καὶ οὐτὶ μὴ οἱ πλειστοι τεύτη συνέθεντο· καὶ τὸ τρίτον, οὐτὶ καὶ ἔτεροι τῶν ἐκτίσεων συνδεδρμηκότων τοῖς δεδογμένοις παρ' αὐτῶν ἀπτρέσκωντο. Αὔξεντιον μέντοι καὶ τοὺς αὐτῷ ἐπομένους τῆς καθολου Ἐκκλησίας ἀπώσταντο, τοιαῦτα ἐρετχελεῖν ἥρημένους. Ταῦτα δὲ γενέσθαι μαρτυρεῖ καὶ τοῖς Ἰλλυριοῖς ἐπισκόποις γραφεῖσα ἐπιστολὴ, Δαμάσῳ καὶ τοῖς τηνικαῦτα συνελθούσιν εἰς ᾧ γράψει· γάρ οὕτως.

Οἱ ἐπίσκοποι οἱ ἐπὶ τῆς ᾧ πατέρων εἰς τὸ Ιερὸν συνέδριον συνελθόντες τοῖς ἐν τῷ Ἰλλυριῷ καθεστῶσιν ἐπισκόποις, Δάμασος, καὶ Οὐκλέριος καὶ οἱ λοιποὶ, τοῖς ἀγάπητοις ἀδελφοῖς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Πιστεῖσμεν τὴν ἀγίαν πίστιν ἡμῶν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ ἀποστόλου θεμελιωθεῖσαν ταύτην κατέχειν καὶ ταύτην τῷ λαῷ ὑφηγεῖσθαι, ητί τις ἀπὸ τῶν δρισθέντων παρὰ τῶν Πατέρων οὐδενὶ λόγῳ διαφωνεῖ. Οὐδὲ γάρ ἀλλως ἀρχίζει διανοεῖσθαι τοὺς τοῦ Θεοῦ Ιερεῖς, ὡρὲς δικαιάδιν ἔστι τοὺς σοροὺς παιδεύεσθαι. Ἀλλὰ δὲ ἀναρροφᾶς τῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Βενετίᾳ ἀδελφῶν, ἔγνωμέν τινας αἱρεσιν σπουδάζειν· διερ παρὰ τοῖς πατεριάττεσθαι διεσπλουστεῖ οἱ ἐπίσκοποι, ἀλλὰ καὶ οὐαὶ ἀπεργίᾳ τινῶν ἡ διπλότηται οἰκεῖαις ἔρμηνεις ἀν-

A contentione sensim res ad seditionem procedebat, non ob fiduci professionem aliquam, ut dictum est, sed propter dissensionem, uter duorum istorum episcopali sedi præcesset. Adeo vero seditio est grassata, ut malum id ad cœdes quoque pervenerit, et conflictus plures ex multitudinis conflicitatione facti sint. Et clades ea in gravius malum evasisset, nisi praefectus urbi Maximinus, in multis ex clero simul et ex populo animadvertisens, cum Ursicium cœptio desistere, tum sectatores ejus relinquare illum coegisset. De dogmatibus sane quidem neque qui Romanam urbem habent, neque qui Occidentem reliquum incolunt, sicuti antea quoque dictum est, disceptarunt: sed communis Trinitatem ejusdem substantiæ, ejusdemque honori

B

172 CAPUT XXXI.

De hæresi Auxentii Mediolanensis episcopi, ut c Damaso ex auctoratus sit: et quæ synodus de eis episcopis Illyricis scripsit.

Unus modo Auxentius, Ecclesiæ Mediolanensis curam gerens, cum paucis aliquot, rebus novis studens, contra communem Occidentalium episcoporum sententiam et sentiebat et docebat. Arii enim opinionem sectabatur, et constitutionem proximam de Spiritu sancto, ejusdem cum esse substantiæ et honoris cum Patre et Filio, prorsus repudiabat. Cum vero nonnulli ex Gallia et Venetia, atque item alii, consilium cœptumque ejus indicassent, permulti ex gente omni Occidente incolente episcopi Romam convenere: atque ibi, certam esse, in primisque colli debere Nicenam fidem, actionesque Ariminensis conventus illi contrarias nullius momenti esse censuere: propterea quod ibi Romanus hierarcha non astuisset, et quod non ita multi actionibus eis consensissent: tum autem, quod nonnullis qui et ipsi eo convenerant, decreta displicuerint: Auxentium præterea et sectatores ejus, qui nugari talia auderent, ab Ecclesia universalis exclusere. Haec sic acta esse, etiam ostendit ea quæ a Damaso et episcopis qui Romæ convenerant, ad episcopos Illyricos scripta est epistola. Ea sic habet:

Episcopi qui Romæ in sacro concilio convenere, Damasus et Valerius, et reliqui, episcopis Illyricis, fratribus dilectis, in Domino salutem. Persuasum habemus, professionem fidei nostræ sanctam, doctrinam apostolorum fundatam, ea completi, eaque populo proponere, quæ a Patrum decretris nullo modo dissonant. Neque enim aliter Dei sacerdotes sapere atque sentire convenient, a quibus æquum est sapientes eruditiri. Verum Patrum in Gallia et Venetia relatione, quosdam hæresi operam navare intelleximus. Quod quidem malum non solum, sed etiam si quæ per imperitiam et simplicitatem nonnullorum, veris et genuinis interpretationibus contraria inducantur, episcopos

observare coivnit. **173** Cavendum sane, ne per eos qui varia doctrinas comminiscuntur, in lubricum seducamur: ac potius, quotiescumque illi variantibus consiliis circumferuntur, patrum nostrorum a nobis sententiæ sunt retinenda. Auxentius quidem Mediolanensis præcipue hac de causa damnatus est. **174** Equisum autem est, omnes Romani orbis doctores consentientes esse, neque dissidentibus inter se doctrinis sùdem contaminare. Et profecto cum primum hæreticorum improbitas, sicuti nunc maxime (quod utinam abesset!), Arianorum etiam blasphemia vigere cœpisset, electi Patres nostri trecenti decem et octo, Nicææ disquisitione ac deliberatione habita murum hunc adversus dialibi tela constituerunt, atque antidoto seu remedio hoc lethale venenum propulerunt, ut Patrem et Filium unius divinitatis, uniusque virtutis, atque a deo rem unam esse credamus. Oportet autem, et Spiritum sanctum ejusdem esse substantiæ, persuasum habere. Qui vero aliter sentiat, eum alienum esse a consortio et communione nostra judicavimus: quod quidem salutare decretum, et deliberationem seu sanctionem adorandam, polluere nonnulli voluerunt. Verum ab ipso statim initio, per eos qui Arimini sanctionem eam rebus novis immutare et contrectatione sua depravare coacti sunt, hucusque res correcta est: ut illi alia quadam loquendi forma subreptitie deceptos se esse, quam formam Patrum Nicænorum placitis adversari ignorarint, fateantur. Neque numerus eorum qui Arimini convenerunt, præjudicium aliquod, cum synodus ea coacta est, afferre potuit, cum neque Romanus episcopus, cuius in primis sententiam exquisitam oportuit, nec Vincentius, qui tot annis episcopatum inviolate conservavit, neque aliorum hisce consentientium quisquam ibi affuerit. Et maxime, quemadmodum diximus, cum isti ipsi qui fraude circumventi cedere visi sunt, meliorem nunc sententiam sequentes, displicere sibi actiones tales sint testificati. Perspicit igitur sinceritas vestra, solam eam fidem, quæ Nicææ juxta apostolorum auctoritatem fundata est, perpetua constantia et firmitate, nobiscum etiam ab Orientalibus, qui se ad catholicam Ecclesiam pertinere agnoscunt, retinendam esse, et Occidentales eo nomine gloriari posse.

174 Opinamur vero, brevi corum qui aliter sentiunt, hac ipsa aggressione episcopalia nomina a communione nostra segregatum iri, ut populus a fraude et seductione eorum liberatus respiret. Nequaquam enim multitudinis error corrigi poterit, si ipsi errore eo teneantur. Itaque vestræ quoque dignitatis sententia cum omnibus Dei sacerdotibus concordet, in qua vos sanctos ei firmos esse credimus. Ut autem nos ita credere vobiscum debeamus, mutua quæ nobis vicissim respondeat dilectionis vestræ pietate, ne risque vestris declarate.

A θίσταντο· ἀπὸ οὐν τῶν διαφόρων διδασκαλίας διζηνουμένων μὴ παρολόθανεν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν Πατέρων ἡμῶν κατέχειν τὴν γνώμην, δάκις δὲ διαφόροις βουλαῖς περιφέρωνται. Τοιγαροῦν Αἰξέντιον τὸν Μεδολάνων ἔξαιρέτως ἐν τούτῳ τῷ πράγματι κατακεκρίθαι προγέγραπται. Δίκαιον γοῦν ἐστι πάντας τοὺς ἐν τῷ Ἀριανῶν κύριοις διδασκάλοις διμοφρονεῖν, καὶ μὴ διαφόρους διδασκαλίας τὴν πίστιν μιανεῖν. Καὶ γὰρ ἡνίκα πρῶτον τῇ κακίᾳ τῶν αἱρετικῶν ἀχράξειν ἥρξατο, ὡς καὶ νῦν μάλιστα (ὅπερ ἀπείη) τῶν Ἀριειανῶν ἡ βλασφημία, οἱ Πατέρες τῆς Μηδολάνων σκέψαματος, τοῦτο τὸ τεῖχος ὑπεναντίον τῶν διπλῶν τοῦ διαβόλου ὅρισαν, καὶ ταύτῃ τῇ ἀντιθέτῳ τὰ θανάτιμα ἀπείσαντο· ὕστε τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν μιᾶς θεότητος, μιᾶς ἀρετῆς καὶ ἑνὸς χρήματος πιστεύεσθαι. Χρὴ δὲ τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον πιστεύειν. Τὸν δὲ ἄλλας φυροῦντας ἀλλοτρίον εἶναι τῆς ἡμετέρας κοινωνίας ἐκρίναμεν. "Οὐπερ σωτηριώδη δρον καὶ τὴν προσκυνητὴν σκέψιν τινὲς μιᾶναι ἡθέλησαν· ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ ἀπ' αὐτῶν τούτων οἵτινες τοῦτο ἐν Ἀριμίνῳ ἀνανεώσασθαι ἡ φύλαρχος τοιοῦτον. Καὶ μέχρι τούτου διωρύθη, ὡς ὁμολογεῖν αὐτοὺς, ἐτέρῳ τοῦ διαλέξεις ὑφαρπάσαι· ὅτι οὐκ ἐνενήσαν τῇ τῶν Πατέρων γνώμῃ τῇ ἐν Νικαίᾳ ἀρεσκεῖσθαι ἐναντίον εἶναι. Οὐδὲ γὰρ πρόλαβιμά τι ἡδυνήθη γενέσθαι ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν Ἀριμίνῳ συναχθέντων, ὅπότε συνέστηκε· μῆτε τοῦ Ρωμαϊκοῦ ἐπισκόπου, οὐ πρὸ πάντων ἔδει τὴν γνώμην ἐκδεῖξασθαι· οὔτε Βικεντίου, δεὶς ἐπὶ τοσούτοις ἔτεσι τὴν ἐπισκοπὴν ἀσύλως ἐψύλαξεν· οὔτε τῶν ἄλλων τοῖς τοσούτοις συγκατεθεμένων· ὅπότε μάλιστα, καθὼς προειρήκαμεν, αὐτοὶ οὗτοι οἵτινες κατὰ συσκευὴν ὑποκλίνεσθαι ἐδοξασαν, οὗτοι καλλιοπει γνώμῃ χρησάμενοι, ἀπαρέσκειν αὐτοῖς ταῦτα ἐμαρτύραντο. Συνορῷ οὖν ἡ ὑμετέρα καθαρότης ταύτην μόνην τὴν πίστιν, ήτις ἐν Νικαίᾳ κατὰ τὴν αὐθεντίαν τῶν ἀποστόλων ἐθεμελώθη, διηγεῖται βεβαιότητι καθεκτέον εἶναι· καὶ μεθ' ἡμῶν τοὺς ἀνατολικοὺς, οἵτινες ἔαυτοὺς τῆς καθολικῆς εἶναι ἐπιγινώσκουσι, τοὺς δὲ δυτικοὺς καυχᾶσθαι. Πιστεύομεν δὲ, οὐκ εἰς μαχράν τοὺς δῆλα νοοῦντας αὐτῇ τῇ ἐπιχειρήσει ἀπὸ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας χωρισθῆσθαι αὐτῶν τὸ τοῦ ἐπισκόπου δημόσιο· ὡτε τὸν λαὸν τῆς πλάνης αὐτῶν ἐλευθερωθέντας ἀναπνεσται. Οὐδενὶ γάρ τρόπῳ δυνήσονται διορύσατε τὴν πλάνην τῶν δχλῶν, ὅπότε αὐτοὶ ὑπὸ τῆς πλάνης κατέχονται. Συμφωνεῖτο οὖν μετὰ πάντων τῶν τοῦ Θεοῦ λερέων καὶ τῆς ὑμετέρας τιμιότητος ἡ γνώμη, ἐν ἦν μιᾶς ἀγίους καὶ βεβαίους πιστεύομεν. "Οὐδὲ μεθ' ὑμῶν πιστεύειν διορύσασθε. »

ΚΕΦΑΔ. ΑΒ.

Μης στάσεως ἐν Μεδιολάνοις τετεγημένης, Ἀμ-
βρόσιος τὴν ὑπαρχον ἀξιῶν ἡμερομένος, πα-
ραγενόμενος καταστεῖται αὐτὴν, ὥπερ τοῦ πλή-
θους εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προεβλήθη· καὶ οὐρὶ^{τῆς} παρθηστας αὐτοῦ.

Οἱ μὲν οὖν πρὸς ἐσπέραν Ιερεῖς τοὺς νεωτερίζειν
ἐπιχειρούντας τοὺς ἔκεινος μέρεσιν οὗτοι· ἀπειχον·
καὶ ἀθίγετος τὸ ἄρχης τῆς πίστεως ἐργάτατον
δόγμα· ὡς συμβαίνειν ὀλίγους; εἶναι κομιδῇ τοὺς
ἄλλως ἥρωμένους δοξῆτεν, καὶ ταχέων μόνους τοὺς
ἀμφὶ τὸν Αὐξέντιον. Ἀλλ' οὐκ εἰς μαχράν καὶ οὗτος
θανάτῳ ἡφάντιστο. Ἐκποδῶν δὲ τούτου γεγενημένου,
περὶ τῆς τοῦ ἐπισκόπου ἐπιλογῆς στασιάζον τὸ πλήθος,
οἱ μὲν τούτον, οἱ δὲ ἔκεινον προύσταλλοντο. Ἐν
μεγίστῳ δὲ κυνδύνῳ ἡ Μεδιολάνων καθίστατο· ἔκα-
στος γάρ ἀποχής ταῦν πρὸς βουλῆς, δσα δὴ τοῖς
τοπιούτοις φιλεῖ γίνεσθαι, δρᾶν προσῆπελλουν. Ὄν
τὴν ἀπακτον κινητὸν δεῖσας ὁ τρικάδε τὴν ὑπατον
ἀξίαν διεχειρίζων, καὶ τοῦ ἔθνους τὴν ἐπιτροπὴν πρὸς
Οὐρανίτεινανοῦ ἔχων Ἀμβρόσιος, μετ' ἀξιολόγου
πλήθους ἐλθὼν παρὰ τὴν ἐκκλησίαν, συνεδούλευεν
ἅτα βλέπιστα εῖναι ὅπερος λήγειν μὲν ἐρίδος, καὶ
νύμιος δὲ Ἐκκλησίας πράττειν. Ἐπειτα τοῦ τῆς ὁμο-
νοίας, καλοῦ ὑπεμιμησκε, καὶ δσα δὴ ἀγαθή εἰσι τοῖς
αἴρουμένοις τὰ τῆς εἰρήνης ἀσπάζεσθαι. Ἐτι δὲ τού-
του δημηγορούντος, ἔχαπινα πάντες τοῦ στασιάζειν
παυσάμενοι, ἐπ' αὐτὸν τὸν σύμβουλον τοῦ καλοῦ καὶ
τῆς ὁμονοίας τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἐπέφερον Ψῆφον,
καὶ βαπτίζεσθαι παρηγγύων· ἀμύητος γάρ ἦν· καὶ
ικέται ἐγίνοντο τὴν κατ' αὐτοὺς ἱερωσύνην λαμβάνειν.
οὗτοι γάρ μόνως ἔκεινον εἴνωσιν ἔχειν, καὶ τὸ περὶ
τὴν πίστιν ὁμονοεῖν προσγενήσεσθαι. Ἐπει δὲ ἔκει-
νος τὸ μὲν βάπτισμα τὸ δέδεχτο· δσον δὲ γ' ἐνī,
ἀνεβάλλετο ιερόσθαι, καὶ ἀτεχνῶς τὴν πρᾶξιν ἀπεω-
θεῖτο, τὸ πλήθος δὲ εἰς μᾶλλουν ἐπέκειτο· καὶ οὐκ ἀν-
εῖ τι καὶ γένοιτο ἀνήσιεν διεσχυρίζετο, γνώρισμα (/.
γνώριμα) ταῦτα τῷ βασιλεῖ ἐγίνετο Οὐρανίτεινανῷ·
τὸν δὲ ἀκούσαντα, εἴσασθαι μὲν πρώτιστα, ἐπειτα δὲ
χάριν ὁμολογῆσαι θεῷ εἰς ιερωσύνην προσκαλουμένῳ
οὐδὲ αὐτὸς δρχειν προύσταλλο. Τὴν γε μὴν ἐντασίαιν
τοῦ πλήθους, καὶ τὴν Ἀμβρόσιου πάλιν γενναίαν ἀντί-
τασίαιν συμβάλλων, δριστα διεγίνωσκεν, ὡς ἐπὶ σφ-
δρα τῆς ὁμονοίας καλῶ τῆς ἐν Μεδιολάνοις ἐκκλησίας
ἔσεσθαι τὴν προχείρισιν τοῦ ἀνδρός· καὶ δσον τάχος
προσέταττε τὴν χειροτονίαν λαμβάνειν. Ἀμα δὲ τοῦ
θείου κατηγίαθη βαπτίσματος, καὶ τὴν κεφαλὴν τῇ
χειροτονίᾳ ὑπέδαλε· καὶ εἰς ὁμόνοιαν τὰ πλήθη καθίστα,
καὶ τὸ δστασίαστον τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐθράβευεν,
ἐν πολλῷ χρόνῳ καμούσῃ τῇ διεκονίᾳ ἐκ τῆς Αὐξέν-
τιου κακῆς διοικήσεως. Ἐπει δὲ τοῖς πραττομένοις
καὶ δ τὰ πάντα δριστος παρῆν βιτιλεῖς, τοῦτον τὸν
ὑμνον τῷ Σωτῆρι προσῆγε θεῷ· « Χάρις σοι, λέ-
γων, Δέσποτα παντοκράτορ καὶ Σῶτερ ἡμέτερε, δτι
τῷδε τάνδρο ἐγώ μὲν σώματα ἐνεχείρισα, σὺ δὲ ψυ-
χάς· καὶ τὰς ἐμὰς Ψῆφους δικαίας ἀπέρηνας. » Καὶ
δ μὲν ταῦτα· Ἀμβρόσιος δὲ οὐ πολλῷ ὑστερον τῷ
βασιλεῖ σὺν παρθησατ διεμιλούμενος, ἐπεμέμψατο

A CAPUT XXXII.

*Ut exorta Mediolani seditione, Ambrosius, qui tum
prefecturam gessit, eam seditionem sedare volens,
a multitudine episcopus electus s.t., et de ejus in
dicendo libertate.*

Occidentales episcopi ad hunc modum eos qui
rebus novis intendeant, in partibus eis compe-
scuere, inviolatimque ab initio fidei dogma con-
servavere, adeo ut per paucos esse contigerit, qui
aliter opinandum sibi esse duxerint. Et prope is
solus fuit Auxentius. Sed non longe post ipse
quoque morte est sublatus (1). Cæterum eo ex-
silio, de episcopi electione multitudo est tumultu-
ata, quod alii hunc, alii illum designarent. Cum
igitur in magno esset discrimine Mediolanum :
pro se enim quisque consilio cœptaque ei non suc-
cedente, facturum se ea minabatur, quæ fieri in
turbis ejusmodi solent : eorum incompositum
motum suspectum habens, qui tum consularem
obtinebat dignitatem, gentemque eam a Valenti-
niano praefectus curabat Ambrosius, cum multitu-
dine non contemnenda in ecclesiam venit, atque
ibi quæ optima esse censeret, ut scilicet a conten-
tione desisterent, et rem juxta Ecclesiæ leges
agerent, suasit. Deinde de concordia commodis
eos, et quæ bona pacata consilia capientes conse-
qui soleant, admonuit. Adhuc ille concionabatur,
cum subito tumultu et seditione sopita, in ipsum
benestatis et concordiae suasorem, omnes episco-
patus suffragia conferunt : eumque, ut baptizare-
tur, hortantur (noudum enim sacramento eo
initiatus fuerat), et ut episcopalem apud eos dig-
nitatem suscipiat, supplicant̄ orant. Eo enim
tantum pacto fore, ut ipsi unanimes sint et de
fide concordent. **175** Atque ubi ille quidem ba-
ptismum libenter approbavit, et quoad potuit, ad-
ministrationem sacram distulit, palamque adeo rem
eam rejecit, et multitudo magis etiam ei instituit,
neque se quidquam de consilio suo, quidquid etiam
accideret, remissuram confirmavit, res imperatori
Valentiniano renuntiatur : qua ille audita, pre-
catus primum est : deinde Deo gratias egit, qui eos
ad episcopale munus vocaret, quos ipse reipublicæ
administrationi præfecisset. Et cum inter se, et
populi vehementer petitionem, et Ambrosii con-
stantem reluctanceem conferret, optime perspexit
electionem ejus viri Ecclesiæ Mediolanensi ad con-
cordiam relinendam bono esse. Quapropter quam
primum initiationem et consecrationem eum sus-
cipere jussit. Simil atque autem divinum baptis-
mum subiit, et caput consecrationi subdidit, plebs
universa ad concordiam rediit, et tranquillitas Ec-
clesie redditæ est, quæ quidem tempore multo
propter malam Auxentii administrationem dis-
sensione pericitata fuerat. Quoniam vero rebus
hic agendis, modis omnibus optimus affuit im-
perator, talem Servatori Deo is conciuit hym-

(1) Socrat. eod. cap. 50.

num: « Gratias tibi, inquiens, ago, omnipotens Domine et Servator noster, quod huic viro ego quidem corporum, tu autem animarum curam commiseris, et judicii mei calculum æquum esse comprobaris. » Porro Ambrosius non multo post perquam libere cum imperatore collocutus, res quasdam non recte a magistratibus actas reprehendit. Atque imperator, « Hanc ego dicendi libertatem tuam, ait, jamdudum noram: et cum perspecta mihi ea esset, non modo non inhibui, verum etiam suffragio meo electionem tuam, ut episcopus fles, adjuvi. Perge itaque, sicuti divina iubet sanctio, sanare animarum nostrarum delicta. »

Et magnus Valentinianus e vita excesserit. De Valentiniiano juniore, et de Justina et Severa imperatricibus, et de liberis utriusque narratio.

Ea tempestate, quod (1) Sauromatae Romanamditionem, eamque imperii partem quæ ad Occidentem vergit, excursionibus vexarent, Valentinianus cum ingenti belli apparatu adversus eos est profectus. Atque illi tantam imperatoris expeditiōnem formidantes, legatis missis pacem ab eo petierunt. Quos ubi deformes esse vidisset, an universi tales essent Sauromatae, interrogavit. Et cum illi dixissent, optimos quoque qui et genere et forma præstarent, ab eis legatos solere mitti: ira atque furore multo correptus, gravipati dixit, et maxime infortunatum esse, quod ad tempora sua pervenisset Romanorum imperium, si Sauromatae, gens tam barbara et informis, in qua reliquos isti excellerent, sedibus suis contenti esse nollent: sed confidentia tanta impulsi, ditio-nem suam percurrent, et bellum titillatione quadam illecti Romanis inferrent. Et cum ita indignaretur, et magnopere vociferaretur, nimia vocis intentione convulsa in eo esse interiora viscera, venamque et arteriam quandam ruptam dicunt, unde sanguine plurimo profuso vita eum reliquerit, in castello quodam Germaniae (2), cui Brigitio nomen fuit, decimo septimo mensis Novembris die, cum quinquaginta quinque prope annos natus esset, et tredecim (3) annis imperium bene adm-dum et præclare administrasset. Eo vero, patrio monumento illato, sexto die post, qui in Italia fuit exercitus cognominem ei filium juniores Valentini-anum imperatorem, in oppido Italiae Aquino renuntiavit. Neque ita multo post imperatores quoque Gratianus frater et Valens, suffragio suo

A τισι τῶν πραγμάτων, ὡς οὐ καλῶς παρὰ τοῖς ἀρχουσι πραττομένων. « Ταῦτην σου τὴν παρέργησίαν πάλαι ποτὲ οὐδεὶν ἔγω, Ἐφη δὲ βασιλεὺς· καὶ γέπιστραμενος, οὐ μόνον ἐπέσχον, ἀλλὰ καὶ σύμφηφας ἐγενόμην τῇ ἀρχιερωσύνῃ. Ἰάτρευε οὖν, ὡς δὲ θεὸς ὑπαγορεύει θεσμὸς, τὰ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἀμερτήματα. » Ταῦτα μὲν ἐν Μεδιολάνοις ἐγένετο· ὅποιος δὲ Ἀμεριθίος τὸν βίον καὶ λόγου καὶ τὸν ὑπὲρ τὴν Ἐκκλησίαν, ζῆτον, καὶ ὡς μάλα ἀνδρείως καὶ θεοειδῶς τὴν Ιερωσύνην διήνυσε, παρέργησίᾳ πολλῇ πρὸς τὰς ὑπερεχούσας ἀρχὰς ἐγκαίρως χρώμενος, ἐν τῷ ἐφεξῆς βροτίσεται τάρῳ.

Hæc Mediolani acta. Qualis autem Ambrosius et vita et doctrina, tum autem egregio in ecclesiam ardore fuerit, et quam viriliter atque divine episcopatum gesserit, multa admonendi libertate apud præcipios magistratus tempestive usus, in sequenti dicetur libro.

176 CAPUT XXXIII.

B

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'.

Ἄς ἀπεβίω διέργας Οὐαλεττικαρός· καὶ περὶ τοῦ νεωτέρου Οὐαλεττικαρού· καὶ διητησίς περὶ Ἰουστίνης καὶ Σενήρας τῶν βασιλισσῶν, καὶ τῶν παιδῶν ἀρρών.

Τηνικαῦτα δὲ Συρομάτων τὴν Ἄρωμα!ων κατατρέχοντων, καὶ δօσον τὸ πρὸς δύσιν τῆς ἀρχομένης, Οὐαλεντινιανὸς σὺν πολλῇ τῇ παρασκευῇ ἐπέζειε κατ' αὐτῶν. Ἐκεῖνοι δὲ πρὸς τὴν τοσαύτην τοῦ βασιλέως ὄρμην δείσαντες, πρέσβεις πέμψιντες, ήτουν εἰρήνην· οὓς ίδων οὐκ εὐφωνῶς ἔχοντας, εἰ τοιούτους εἶναι Συρομάτας πάντας διεπυνθάνετο. Τῶν δὲ επόντων τοὺς περὶ αὐτοῖς ἀρίστους εἶναι· καὶ γένει καὶ εἶδει πρεσβευομένους, θυμῷ καὶ ὀργῇ πολλῇ κατάσχετος γεγονὼς, Ἡ δεινὰ νῦν πάσχειν Ἐφη τὴν Ἄρωμαίων ἀρχὴν περιελθούσαν αὐτῷ, καὶ τὰ μάλιστα δυσπραγεῖν, εἰ Συρομάται βάρβαρον οὐτω γένος· καὶ δύσμορφον, ὃν οἱ κρείττους οὗτοι, οὐκ εἴθελει μένειν ἐφ' ἑαυτοῦ· ἀλλ' οὐτω θράσεις ἔσον τὴν αὐτοῦ διαβέει ἀρχὴν, καὶ πόλεμον κατὰ Ἄρωμαίων κανεῖν γαργαλίζεται. Χαλεπαίνοντος δὲ οὐτα καὶ μέγα ἀνακραγότος, τῷ τῆς διατάσσεως τῆς φωνῆς ἀμέτρῳ σπαραχθῆναι φασι τὰ ἔνδον, φλέβα δὲ τινα καὶ ἀρτηρίαν διαρράγηναι· αἷματος δὲ ἐντεῦθεν πλείστου ἀναδοθέντος, τὸν βίον ἀπολιπεῖν, ἐν τινι φρουρίῳ τῶν Γαλλιῶν, φ Βεργιτίων ἦν δνομα, τῇ ἐπιτακαΐδεκάτῃ τοῦ Δεκενδρίου μηνὸς, ἐπη μὲν γεγονὼς ἀμφὶ τὰ πεντήκοντα, τριακαΐδεκα δὲ τῇ βασιλείᾳ εἰν μάλα καὶ λίαν ἐπισήμως διαγνώμενος. Τούτου δὲ τοῖς πατρώοις μνήμασι ἐνσοριασθέντος, δὲ κατὰ τὴν Ἰταλίαν στρατὸς μεγάλη τιμέρων ἔκτην τὸν δύμανυμον αὐτῷ παῖδα, οὐδὲν Οὐαλεντινιανὸν, βασιλέα ἀναγγείλουσιν, ἐν Ἀκίνῳ πόλει τῆς Ἰταλίας. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ οἱ βασιλεῖς, Γρατιανός τε δὲ ἀδελφὸς καὶ Οὐάλης, σύμφηφοι καὶ αὐτοὶ ἐγένοντο τῇ ἐκείνου ἀρχῇ, εἰ καὶ χαλεπαίνοντες ἤσαν τὰ πρώτα· ἀτε εἰς τῶν στρατιῶν,

nunc dicitur, Valentinianus mortuus fuerit.

(2) Nicephorus hoc loco pro Germania Gallias habet. Sed amīnādvertere est, cum aliis quoque locis Germanorum nomen non usurpare, sed pro eis Gallos posuisse. Socr. cod. cap. 52.

(3) Alii diunt undeūm.

ἐπιτροπῆς; αὐτῶν δένει, τὰ ἐπίσημα τῆς ἀρχῆς περι-
βαλλόντων αὐτὸν. Εἰδέναι μέντοι χρεών, ὡς ὁ νέος
εὔτος Οὐαλεντινιανὸς· ἐξ Ἰουστίνης ἑγεγόνει τῷ με-
γάλῳ Οὐαλεντινιανῷ· ἐπέγημε δὲ ζώσης ἐτὶ τῆς
προτέρας αὐτοῦ γυναικὸς, ἥ Σευήρα ἦν δονομα. Άλιτα
δὲ τοῦ γάμου τοιάδε ἔγεντο· Ἰουστίνη ταύτη πατήρ
Ἰουστος ἐτύχανεν ὅν, διὸ ἐπὶ τῶν Κινουσταντίου
γρόνων τῆς περὶ Πίκενον ἐπαρχίας τὴν ἀρχὴν ἔχων,
Ἐναρχίᾳ δεῖται λέγεται, ὡς βασιλικὴν ἀλουργίαν δεξιόθεν
γεννήσοι. Τὸ δὲ δυναρ ἀρχελῶς ἐκείνῳ φησίν, εἰς πολ-
λοὺς διεκύθη. Οὐ πολλῷ δ' ὑστερον καὶ τὰς Κων-
σταντίου ἔρθανεν ἀκόδε. Ὁ δὲ συμβαλὼν τὸ δυναρ ὡς
βισιέλα γεννήσοι, πέμψας ἐκείνον μὲν τῆς κεφαλῆς
ἀστιρεῖται· τὸ δέ γ' ἐκείνου θυγάτριον Ἰουστίνα
αὐτῇ, ὀρφανὴ πατρὸς γενομένη, δυστυχῶς μὲν εἶχε,
παρθενίαν δ' ὅμως ἡσπάζετο. Ἐς ὑστερον δὲ καὶ
γνώριμος τῇ τοῦ βασιλέως Οὐαλεντινιανοῦ γυναικὶ
Σευήρα καθίσταται. Πυκνῶς δ' αὐτῇ παραβάλλοντα
εἰς φύλιαν ἐκ τῆς συνεχοῦς δμιλίας αὐτῇ ἀνακρινά-
ται· τῆς δὲ μακρᾶς συνθείας κρατυνθείσης, ἥδη
καὶ κοινωνὸς αὐτῇ καθίστατο τῶν λουτρῶν. Καὶ ποτε
συλλογομένην ταύτην ἡ Σευήρα ἰδούσα, καίπερ οὖσα
γυνὴ, ὅμως τοῦ κάλλους ἐκείνης ἡττᾶτο, καὶ ἐπὶ
τόσου ὡς καὶ τὸν δρόπον καὶ βασιλεῖ διεξιέναι περὶ αὐ-
τῆς· ὅτι περ τοσοῦτον περίστι κάλλος· τῇ θυγατρὶ^B
τοῦ Ἰουστοῦ, ὡς καὶ αὐτῇν καίπερ οὖσαν γυναικά,
τοῦ κάλλους· ἐρασθῆναι τῇ· παρθενίας. Ὁ δὲ βασι-
λεὺς τῆς Σευήρας τοῖς λόγοις τρωθεὶς, παρ' ἐαντῷ
τὴν βουλὴν ἀταμίευεν· ἐδουλεύεστο γάρ καὶ τῇ
Ἰουστίναν ἀγαγέθει, καὶ ἀμφω νομίσου· ἔχειν
γυναικά· καὶ νόμον δημοσίᾳ προστίθει, παντὶ βου-
λομένῳ ἔξειναι δύο καὶ ταυτὸν νομίμους. ἔχειν
γυναικάς. Καὶ δὲ μὲν νόμος· καὶ τὸ πάτερνον ἔχωρει
πόλιν· δὲ δὲ καὶ τῇ Ἰουστίνην πρὸς τῇ Σευήρα
ἀνάγει πρὸς τὰ βασιλεῖα, καὶ τῆς ἴστης αὐτῷ τιμῆς
μεταδίδωσιν. Ἐκ μὲν οὖν Σευήρας· Γρατιανὸς πρό-
τερον τῷ Οὐαλεντινιανῷ ἑγεννήθη, ἐν ἐμπροσθεν καὶ
βασιλέα τῆς ἐσπέρας ἀνείπεν· ἐκ δὲ Ἰουστίνης ταύ-
της τὸν νέον γεννᾷ Οὐαλεντινιανὸν, δην δὲ στρατὸς,
ὡς εἰρηται, παρὰ γνώμην τοῖν δυοῖν βασιλείον, τοῦ
τε ἀδελφοῦ καὶ θείου φημι, ἥξισσεν ἀναρρήσεως.
Ἐγένοντο δὲ ταύτη καὶ θυγατέρες τρεῖς· Ἰουστα,
Γράτα καὶ Γάλλα· ὧν αἱ μὲν δύο διὰ βίου τὴν παρ-
θενίαν ἡττάσεντο· τῇ δὲ Γάλλαν ἐτίστερον δὲ βα-
σιλεὺς· ἔγημε Θεοδόσιος· δὲ μέρχα, ἥ δις αὐτῷ καὶ
Πλακιδία θυγάτερ ἔγινετο. Ἐκ γάρ τῶν προτέρων
αὐτῷ σπερμάτων· Οὐάντιον καὶ Ἀρχάδιον ἔσχεν,
εἰς Ηλακίλης τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικός· ήν
πολὺ τῇ βασιλείων ἀρχὴν ἀναζώσασθαι, νομίμως
ἡγεμόσατο. Περὶ μὲν οὖν Θεοδόσιου καὶ τῶν οἰών
κατὰ χώραν λελέξεται.

A imperium ejus comprobarent, quamvis id primum
moleste tulerint, videlicet quod milites sine eorum
jussu imperialia ei tribuerint insignia. Illud quippe
notandum est, juniores hunc Valentinianum
magno Valentiniano ex Justinā progenitum esse,
quam vivente adhuc priore ejus conjugē Sevēra
uxorem superinduxit. Causa earum nuptiarum hæc
fuit: Justinā huic pater fuit Justus; hic Constantii
temporibus Picenum provinciam habens, in somnis
sibi ipsi visus est, quemadmodum dicitur, impe-
rialem purpuram dextro femore gignere. 177
Somnium id simplici animo ab eo expositum, ser-
monibus deinde multorum divulgatum est, nec multo
post ad Constantii quoque pervenit aures, qui ex
visione ea imperatorem illum progenitum esse
conjectans, immisso percussore caput illius rescindi
jussit. Porro filiola ejus Justina, cum ei patre orbatae
res dure essent, virginitalis tamē florem conser-
vavit. Deinde vero in notitiā Severæ imperato-
ris Valentiniani conjugis pervenit. Et cum frequen-
tius eam adiret, per continuam consuetudinem in
amicitiam quoque ejus est admissa: atque ea cum
magis atque magis familiaritate confirmata esset,
tandem etiam in lavationis communionem se insi-
nnavit. Et aliquando simul lavantem cum eam Se-
vera inspexisset, quamvis semina esset, forma ejus
usque adeo est capta, ut de ea etiam marito impe-
ratori dicaret: tam præstantem scilicet Justi filiæ
esse formam, ut ipsa quoque florem pudicitiae et
virginitatis ejus adamari. Imperator Severæ ver-
bis ictus, consilium suum secum ipse celavit. Nam
et Justinam ipsam ducere, et utramque legitimam
habere uxorem constituerat. Itaque legem (1) pu-
blice promulgat, ut cuiuscunque libitum esset,
duas legitimas uxores habere licet. Ita simul et
lex ea in urbibus omnibus proponitur, et Justinam
imperator in regiam suam uxorem inducit, codem-
que cum Severa loco honorifice habet. Atque ex
Severa quidem Gratianum antea Valentinianus sus-
cepérat, quem etiam Occidentis imperatorem Iudum
declaraverat. Justina autem ista juniores Valen-
tinianum ei genuit, quem exercitus, sicuti cixi,
præter duorum imperatorum fratris et patrei sen-
tentiam, imperatorem esse jussit. Huic tres quo-
que fuere filiæ, Justa, Grata et Galla: quarum duae
virginitatem in vita sunt complexæ. Gallam vero
postea Theodosius magnus uxori duxit, ex qua
ei Placidia filia prognata est. Nam Honorium et
Arcadium in matrimonio priore generat ex prima
conjugē Placilla, quam prius legitime sibi conjun-
xerat, quam imperium ipsum suscepit. De Theodo-
sio autem atque ejus filiis tempore suo dicetur.

terras causatus est, perinde atque Barbarorum
regiones, apud quos polygamia coleretur. (Eutrop.)
Procopius sane Cæsariensis alieni monogamiam
plurimum detrimenti Romanis ditionibus attulisse
scribit.

(1) Itidein antehac Julius Cesar legem latam
voluit, uti uxores liberorum quærendorum causa
quas et quot ducere vellent, licet, propter im-
pudicitiam suam scilicet et adulteriorum infamiam:
οὐ διπλού μικρού vir, et omnium virorum mulier.
(Sueton.) Populosas fore tali legi Romani imperii

178 CAPUT XXXIV.

Qui eo tempore in Aegypto floruerint philosophici et divini viri, discipuli et discipulorum discipuli Antonii magni: Joannes. Or. Amon. Theonias. Benus. Copres. Helles. Elias. Apelles. Isidorus. Serapion. Dioscorus. Eulogius et Apollos.

Sed enim ex Occidente rursus ad Orientis res transcamus. Atque ubi prius de ecclesiasticis philosophis, ita ut pollicitus sum, dixerim (magis enim tum, et haud scio an alio itidem tempore unquam, eorum proventus fuit), ad profana predigiar. Atque morti impii Valentis aliquantum cum delectatione immoratus, finem etiam undecimo huic historiarum tomo imponam. Verum enim vero, quae initia monasticae vita institutum habuerit, et quantum ejus veluti patres et duces existarent, in Maximi Constantini, deinde etiam in filii ejus Constantii historia commemoravimus. Nam de Antonio et Paulo simplici, item de Ammone et Euthychiano, qui in Olympo fuit, praeterea de Spyridone, Nicolo et Parthenio, hierarchis edendis miraculis claris, cum historiam de Constantino scriberemus, egimus: Antonii autem discipulos, dues videlicet Macarios, Pambo, Paphnutium, Apollonium, et Anub, in Constantii res gestas conjectimus. In quibus etiam Aegyptios monachos celebravimus, qui in Sceti et Tabennesio sunt philosophati; praeterea qui in Syria et Palæstina virtutem piis exercitiis meditati sunt, quique in Ponto, et Europa, et Italia ipsa angelorum vita æqualem duxerunt vitam: atque item alios qui sapientes quidem et religionis nostræ fuere, fidei tamen doctrinam sanam si finem usque non conservarunt. Illo autem loco eos qui postea vignerunt, persecutus, qui cum patres priores illos habuere, tum patres ipsi multorum secundum Deum suorum extitentes. Eos in compendio, quantum mihi eorum res cognoscere licuit, breviter percurram. Imperii istius tempore secundum eos quos antea diximus Dei amantes viros, 179 in Aegypto Joannes ille enituit (1), cui propheticæ donum, et rerum quæ multis ignotissimæ sunt, cognitionem Deus tribuit, ut futuras scilicet perinde atque præsentes, non minus quam prisci vires, cerneret. Habuit is aliud insuper a Deo acceptum donum, ut morbis incurabilibus imperaret, atque dicto ciuius eos fugaret, ægrotosque sanaret. Præter hunc et celeber ille Or tum clarnuit, qui ab ipsa infantia vitam solitariam in eremo consecutus, nullum laborem alium, praeterquam Deum laudibus ferre novit: herbis quibusdam agrestibus earumque radicibus vitam tolerans. Aquam bibit loco quovis, quamcunque ei obiter terra in qua versaretur, præbuit. Ubi autem ad senectutem pervenit, visione quadam divina Thebaide incolere jussus, multorum monasteriorum dux factus est. Eisdem autem et hic, quibus Joannes, divinis locuples fuit donis. Prectione namque sola non morbos

A

Περὶ τῶν κατ' ἐκείνοις καιροῦ ἀκμασάντων φιλοσόφων θεῖων ἀνδρῶν ἐν Αἰγύπτῳ, εἰ μαθητὴν καὶ μαθητὸν μαθηταὶ τοῦ μεγάλου Ἀντωνίου ἔτενορτο· Ἰωάννου, Ὁροῦ, Ἀμώρ, Θεοτῆτον, Κόπρη, Ἔλιη, Ἡλία, Ἀπειλή, Ἰσδιόρου, Σεραπιωρος, Διοσκόρου, Εὐλογίου καὶ Ἀπολλώ.

'Αλλ' ἔξι ἑπέρας αὖθις ἐπὶ τὰ κατὰ τὴν ἥω γενέμενα διαθῆσομαι. Καὶ πρότερον περὶ τῶν ἑκκησιαστικῶν φιλοσόφων διαλαβόν, καθὼ δῆτα καὶ ὑπεσχόμην (φορὰ γάρ πολλὴ τούτων εἰπερ ποὺς τηνικαῦτα ἐπήνθει), πρὸς τὰ ἔξης βαδιοῦμαι: καὶ τῷ τέλει τοῦ δυσσεβοῦς Οὐάλεντος ἐμφιλοχωρήσεις, τέλος; καὶ τῇ παρούσῃ μοι ἐνδεσκάτη τῶν Ιστοριῶν ἐπιθῆσω. 'Αλλ' ὅπως μὲν ἡ μοναχικὴ πολιτεία τὴν ἀρχὴν ἔσχε, καὶ τίνες ὁστερεὶς πατέρεις καὶ ἀρχηγοὶ ταύτης ἐγένοντο, φθάνομεν ἐν τε τῇ κατὰ τὸν μέγιστον Κωνσταντίνον Ιστορίᾳ, καὶ ἐν τῇ τοῦ ιεροῦ αὐτοῦ Κωνσταντίου αὖθις διαλαβόντες. Ἀντωνίου γάρ καὶ Παύλου τοῦ Ἀπολοῦ, Ἀμμοῦν τε καὶ Εὐτύχιου τοῦ ἐν τῷ Ὄλύμπῳ, ἐτι δὲ Σπυρίδωνος; καὶ Νικολάου καὶ Παρθενίου τῶν ἐν θαύμασι περιβοήτων Ιεραρχῶν, ἡ κατὰ τὸν Κωνσταντίνον διέξεισιν Ιστορία. Περὶ δὲ τῶν Ἀντωνίου μαθητῶν, τῶν δύο, φημι, Μαχαρίων, Παμβώ τε καὶ Παφρούτιου, Ἀπολλωνίου τε καὶ Ἀνοΐδ, ἡ κατὰ Κωνσταντίου συγγραφὴ περιέχει: ἐν δὲ καὶ περὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ διέξιμεν μοναχῶν, ἤγουν τῶν ἐν Σκήτῃ καὶ Ταβεννήσῳ φιλοσοφησάντων, καὶ περὶ τῶν ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ ἀσκησάντων ἀλλὰ δὴ καὶ περὶ τῶν ἐν Πόντῳ καὶ Εύρωπῃ καὶ Ἰταλίᾳ Ισαγγέλως: βεβιωκότων μνεῖαν ἐπο:ησάμην· καὶ περὶ διλοινούς σοφῶν μὲν καὶ τοῦ ἡμετέρου σεβίσματος, οὐ μήν δὲ ὄγιως τὸ τῆς πίστεως δόγμα διεξελησθέτων. 'Εν δὲ τῷ παρόντι περὶ τῶν ἐψεῦχες ἀκμασάντων διατήψυμθα, οἱ πατέρες μὲν τοὺς προσιρημένους ἔσχον, πατέρες δὲ οὗτοι πολλῶν κατὰ Θεὸν οὕτων ἐγένοντο: οὓς ἐν συνάψει διαδραμοῦμει καθ' ἓσον μοι μαθεῖν περὶ αὐτῶν ἐξεγένετο. 'Επι δὴ τῇς ἡγεμονίας ταύτης μετὰ τούς προιτηρημένους θεοφιλεῖς ἀνδρας: ἐν Αἰγύπτῳ διέπρεπεν Ἰωάννης ἐκείνος, ψή τῆς προφητείας: τὴν χάριν καὶ τὰ ποιλοὶς ἀδηλότατα Θεὸς: ἐδωρήσατο ὡς ἐνεστῶτα ὄρφει τὰ ἐσδέμενα, καὶ οὐκ ἡτον ἦ οἱ πάλαι προφῆται. Πρὶς δὴ τούτῳ καὶ δεύτερῳ διλο δύρον πρὸς Θεού λαδῶν εἶχε, ταῖς ἀνιάτοις ἐπιτίθεταις τῶν νόσων, καὶ θάττον ἦ λόγος φυγαδεύειν ταύτας, καὶ λασθαι τοὺς κάρμνοντας. 'Επι δὴ τούτῳ καὶ δὲ περιβοήτος Ήρ ἐγνωρίζετο δὲ ἐκ βρεφικῆς τήλικας: τὰς ἐν ἐρήμῳ διατριβής ἀπασάμενος, οὐδέν τε διλο ἦ Θεὸν ὑμενὶς Ἐργον εἶχε, βοτάναις τι:σιν ἀγρίαις καὶ ταῖς ἐκ τούτων διέζης τρεφόμενος. Ποσὸν δὲ εἶχεν ὑδωρ ὑπηδήποτε καὶ ἐκ τοῦ παρήκοντος σχεδιασθεν τῇ διατριβῇ. 'Επει δὲ πρεσβύτης ἐγένετο, εἰς Θηβαΐδα ὄμφη τινι θεῖας μετοικεῖσθεις, καθηγεμών πολλῶν μοναστηρίων ἐγένετο. 'Επίσης δὲ Ἰωάννη καὶ οὗτος τῇς θεῖας τύμβοις χάριτος. Εὐχῇ γάρ μόνη οὐ μόνον νίσους, ἀλλὰ καὶ διτέμονας ἡλικυνεγ. 'Αγρυπτος δὲ γραμμάτιον ὅτι, ζητιστα βίβλου ἰδεῖσθαι

(1) Sezom. ed. cap. 28.

πρός γε ἀνάμνησιν. Πλὴν γάρ διπέρ ἀκούσεις καὶ εἰς τοῦν λάδοις καθάπτει, ὑπέρτερον ἀπάσης λήθης ἡν ταιμιευσμένον, καὶ καὶ ρῦ τῆς χρείας πρόχειρον ἐωρᾶτο. Τρινικαῦτα δὲ καὶ Ἀμών ἔκεινος ἐτρίλοσόφει περὶ τόδε τὸ κάλιμφ· ἡς τῶν ἐν τῇ νήσῳ Ταβέννῃ καθηγησάμενος, τρισχλίους εἶχε τοὺς μαθητευομένους· ἐν οἷς καὶ Βῆνος ἦσαν καὶ Θεωνᾶς μοναχικῶν ταγμάτων καθηγεμόνες. Καὶ διμφα δὲ τοῦ τε προγνίσκειν καὶ προφητεύειν τὴν χάριν εἰλήφεισαν ἐκ Θεοῦ. Θειωνᾶν μέντοι φασὶν εἰς ἀκρον ἀσκήσας τὴν τε Αἰγυπτίων καὶ Ἐλλήνων καὶ Ῥωμαίων οσφίαν καὶ παῖδευσιν, καὶ ἐπὶ τριάκοντα ἔτεσι φίοσοφήσας τὴν σιωπήν· τὸν δὲ Βῆνον οὐτως ἀσκήσας, ὡς μηδέποτε δργισθῆναι τινι· μήτε μήτε δύσται, ἀλλ’ οἰδέ φεύσασθαι· θρασὺν δὲ λόγον ἥτιον αἰκαλον ἥ διεγωρίας δῖσιον μηδέποθ’ ἔλέσθαι διὰ στόματος ἐνεγκείν. Ναὶ μὴν καὶ Κόπρης καὶ Ἐλλῆς καὶ Ἡλίας κατ’ ἐκείνον καιροῦ ἐγνωρίζεντο. Οὐ μὲν οὖν Κόπρης εἰλήφεις χάριν δαιμόνων τε κρατεῖν, καὶ ποικίλων νοσημάτων λέσθαι τὰ πάθη. Τοσούτην δὲ τῷ Ἐλλῆ γενέσθαι χάριν τῶν παραδέξων, καίπερ ἔτι τὴν κατὰ μοναχούς ἐκπαιδεύσμενον ἀγωγήν, ὡς καὶ ἀνθρακας φέρειν ἐν κόλπῳ, καὶ μὴ τὴν ἐσθῆτα καίειν· καὶ τεῦθεν καὶ τοὺς συνομίλους ἐφέλκειν, καὶ πρέπεις ζῆτον τῆς πολιτείας διερεθίζειν, ἄτε δὴ τῆς ἀγαθῆς βιωτῆς ἐψευμένην ἔχουσίς καὶ τὴν τῶν παραδέξων ἔργων ἐπίδεξιν. Οὐ δ’ Ἡλίας διγχιστα τῆς Ἀντινού πόλεως τὸ τῆς φιλοσοφίας ἐκέκτητο ἐργαστήριον, ὑπὲρ τοὺς δέκα καὶ ἕκατον χρόνους γενόμενος. Εἰλέγει δὲ μόνος τὴν Ἑρμονον οἰκήσας πρὸ τοῦ ἐκείνεις ἐλθεῖν ἐπὶ ξεσιν ἐδδομήκοντα. Οὐτῷ δὲ γήρω; ἔχων, ἀνδρείας μέχρι τέλους τῷ ἀγῶνι καὶ νηστεύσων διεκρίθει, ὕστερον τῇτες ἥ πρότεροι τὸ τῆς μοναχῆς πολιτείας στάδιον ὑποδύει. Περὶ δὲ Ἀγωριν καὶ Ἀπελλῆς ἐκείνοις διέπρεπε, καταπλήσσων τοῖς παραδέξοις τῶν ἔργων τὰ κατ’ Αἴγυπτον μοναστήρια· δύν ψιστος χαλκεύοντα, τοῦτο γάρ ἡν αὐτῷ ἐπιτίθενται, νύκτωρ τὸν δαιμόνοντα εἰς μορφὴν εἰν ἔχουσαν γυναικὸς μεταβληθέντα, ἐπιδουλεύειν πειράσθαι τῇ τοῦ ἀνδρός σωφροσύνῃ· τὸν δὲ τὸν μύδρον τῶν ἀνθράκων ἤρέμα ἐξερυσάμενον, κατὰ πρόσωπον βίλειν τὸ δαιμόνιον, καὶ καταφλέξαι αὐτὸν· ἐκεῖνο δὲ εὔθυνος ἀποδράματι γοερην τετραγόδης καὶ δλοφυρόδεμνον. Πατέρες δὲ τὸ ἐπιστημόν ἔχοντες τῶν μοναχῶν τρινικαῦτα ἦσαν Ἰσίδωρος τε καὶ Σερρπίων, καὶ ἐπὶ τούτοις διέσκορος. Οὐ μὲν οὖν Ἰσίδωρος κύκλῳ ἔξοις καὶ τοῖχοις περιθριγγώσας τὸ μναστήριον, διὰ σπουδῆς ἐποιείστο, μηδέντα τῶν δὲ πάντων ταττομένων θύρας προσέναι, ἀλλ’ ἀρκούντως ἀπολαύοντα τῶν ἐπιτηδείων κατὰ χώραν μένειν δὲ Σερρπίων ἀμφὶ μυρίους κτησάμενος μαθητὰς, περὶ τὸν Ἀρσενούτην διέτριβ.ν. Οἱ δὲ ὑπ’ αὐτῷ ταττόμενοι οἰκεῖοι ιδρῶσι τὸ ζῆν ἐπορθόντα, καὶ πολλοῖς τῶν δεομένων ἐπήρχονται. Μέρη θέρους, ἀμῶντες ἐπὶ μισθῷ, τὸν ἀρκούντα σίτον ἔστωτος ἐπετίθουν, καὶ δλοῖς ἐχαρήγουν τῶν μοναχῶν. Τῷ δὲ γε Διοσκόρῳ ἐκατὸν ἐγένοντο φοιτήται. Ιεράσθαι δὲ λαχίν, πολλήν περὶ τὴν τῶν

(1) Socrates asceten quemdam solitum suisce dicere scribit, monachum opus non facientem,

A solum, sed et dæmones abegit. Et cum litteris initiatuſ non esſet, minime tamen ad memoriam libris opus habuit. Quidquid enim semel auditum mente complexus esſet, id supra oblivionem omnem conservabat: et quoenam tempore usu ejus opus esſet, promptum ad manus habebat. Tum vero in eadem regione etiam philosophatus est Ammon ille, qui in Tabenna insula monasteriis præsidens, tria millia discipulorum habuit: in quibus erant Benus et Theonas, monasticorum ordinum duces. Ambo vero et prædictionis gratiam Deo acceptam tulere. Theonam certe quidem dicunt ad summum Ægyptiorum et Græcorum et Romanorum sapientiam et disciplinam perdidicisse, et ad triginta annos silentium coluisse. Benus autem ita vitam instituit, ut nunquam alicui irasceretur, neque juraret, neque mendacium diceret. Vocem etiam temerariam aut vanam et nihil, nunquam ex ore protulit. Spectati quoque eo tempore suere Copres, Helleſ et Helias. In iis Copres dæmonum expellendorum et variorum morborum sanandorum gratiam accep-
B erat. Helleſ autem tantum habuit miraculorum edendorum donum, ut tum etiam cum monastici instituti disciplinam disceret, carentes in simi carbones tolerat, et vestes non adusserit. 180 Quare sodales suos ad æmulationem instituti sui, et vita ejus bonæ, qua manifesto prodigiorum exhibendorum consequentem virtutem obtineret, excitavit atque pertraxit. Helias porro prope urbem Antinoum monasticæ philosophiae sue habuit officinam, qui centesimum et decimum excessit annum. Dixit is autem, prius se ad annos septuaginta solum in solis locis habitasse, quam in eo perva-
C nerit. Et cum ea esset rectate, ad finem tamen usque in certamine cœpto viriliter jejunans perduravit, perinde atque eo ipso, aut tertio inde anno monasti-
C cœvitæ studium esset ingressus. Ad Achorin au-
tem et Apelles ille enituit, monasteria Ægypti mi-
ritie factis suis obstupesciens: quem dicit aliquando, cum æs procuderet (nam hoc ei erat studium), et noctu dæmon in venustæ mulieris formam mutatus, pudicitiae ejus insidias tendere cona-
retur, carentem massam ex carbonibus sensim protraxisse, atque in faciem dæmonis conjecisse.
D eamque ustulaske, atque illum confestim luctuo-
sum quiddam stridentem atque ululantem profi-
gisse. Patres autem monachorum celebres tum fuere, Isidorus, Serapion, et præterea Dioscorus. Atque Isidorus monasterio circum circa lignis et mu-
ri septo, hoc studio habebat, ne quis eorum qui in disciplina ejus erant (1), foras progredieretur: sed ubi quantum satis est rebus necessariis usus esset, in loco suo maneret. Porro Serapion ad decem milia discipulorum habens, circa Arsenoitem vixit: qui vero ei parebant, sudore suo victum parabant, eum demque indigentibus etiam præbebant. Et a statis tempore mercede metentes, quantum opus esset fru-
homini avaro, qui aliena appetat, persimilem esse lib. iv, cap. 23.

menti, sibi comportabant, et aliis etiam monachis impertiebant. Porro Dioscoro certum erant sectatores. Et cum presbyter et sacrorum obeundorum minister esset, multam et exactam curam in divinarum rerum dispensationem impendit, disquisitione maxima eos qui ad mysteria percipienda adirent, explorans. Ut nanque mens antea repurgaretur, cohortabatur, et conscientiam, ne quid atriorum malorum haberet, scrutabatur. Erat præterea tum alius quoque, hoc etiam longe diligentior, nomine Eulogius, qui tanta dicitur providentia seu præcognitione, acrifonia mentis collimans, in eis qui ad divina accederent mysteria, usus esse, **181** ut non tantum quæ manifesto admissa essent peccata argueret, sed etiam quæ in ejusque cordis recessu laterent, aperte perspicceret. Itaque eos qui mali quidquam perpetrassem, aut de re quapiam vitiouse essent affecti, a communione tum arcebat, delicta eorum proferens. Quod si iidem poenitentia usi, pro eo atque convenit, se purgassent, rursus adinittebat. Præter hos et Apollos solos locos incoluit, qui annos pubertatis ingressus, monasticam philosophari atque exercere coepit. Et cum annis quadraginta in solitudine versatus esset, speluncam quamdam montanam prope habitabilem regionis partem, Dei responso almonitus, subiit, atque ibi habitavit. Plurimis vero miraculis præclararam famam adeptus, multos ad se pertraxit, et monachorum multorum auctor et dux fuit. Erant enim in moribus quoque ejus illecebræ quadam, nec minus etiam in doctrina insidentes. Sed quale divinæ ejus vite institutum fuerit, et quibus editis insignibus miraculis ejus temporis homines ad stuporem converterit, Timotheus, qui Alexandrinam Ecclesiam pie gubernavit, scripto peculiari complexus est: in quo non ipsius tantum, sed aliorum etiam multorum et magnorum virorum meminuit.

CAPUT XXXV.

De Dorotheo, Pammone, Joanne, Benjamin, Marco, Macario et Apollonio.

Eodem autem tempore apud Alexandriam, atque in solis, sicuti dicuntur, locis, et circum Mareotum, atque vicinos Libyes, multi viri boni accurate animodum sunt philosophati, qui duorum millium numerum explevere: in quibus veluti illustris quædam stella Dorotheus ille resplenduit, Thebis oriundus. Vita ejus hæc erat, ut interdiu lapides ex vicino mari colligeret, et domunculam anno quilibet construeret, eamque qui adidicare non posset, monacho relinquere: noctu vero ex palme solis funes plecteret, et sportas consiceret. Cibus ei erat panis sex unciorum, et tenuium olerum fasciculus; potus, aqua. Et quod ab adolescentia hoc genus diætæ complexus fuerat, in eo quoque semper in extrema etiam senectute perduravit. **182** Nunquam vero vel in storea vel in lectulo cubare, aut etiam pedes per laxationem seu remissionem extendere, aut sua sponte somnum capero visus est. Nam vel opus facient, vel persæpe cibis caudenti, magna vi incubuit: hactenus saltum, ut oculis conniveret. Et nonnunquam cum vesceretur, nonnulli violentia cibus ei ex ore excidit. Atque ali-

A θελων μετάδοσιν είχεν ἀκριβειαν, βισάνῳ πλειστῃ ἀνακρίνων τοὺς τοῖς μυστηρίοις προσιόντας; προκεκαθάρθαι γάρ τὸν νοῦν παρηγγύσα, καὶ τὴν οὐνεῖδησιν ἐτάξε μήτι δῆρα πεπραγμένον ἔχοι τὸν φαύλων. Ἐγένετο δὲ περὶ ταῦτα καὶ ἔτερος ἀκριβεστήρας Εὐλόγιος δημοκράτης ὅν λόγος ἐπὶ τοσοῦτον τὴν τῶν πρὸς ιστων τοῖς θεοῖς μυστηρίοις πρόγνωσιν σχεῖν, τῆς λεπτῆς ἐννοιας καταστοχαζόμενον, ὡς μὴ μόνον τὰ ἡμαρτημένα σαφῶς διελέγχειν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν μυχῷ καρδίας παραβούμενα ἐκάστηψε λαμπρῶς διορᾶν. Ἀμέλει τοι: καὶ τοὺς κακῶς πεπραχτάς, ἢ περὶ τινος φαύλως διατεθέντας, τῆς κοινωνίας τοις ἀπειργε, δῆλα τὰ ἡμαρτημένα ποιῶν. Μεταμέβολος χρωμένους καὶ ἀναλόγως καθαιρομένους αὖθις προσιέτο. Ἐπὶ δῆ τούτοις καὶ Ἀπολλών, τὰς ἐρημίας ἡττάσετο, δεὶπνοις ἡρηματίαις, τὸ φιλοσοφῶν ἐπέδειν. Ἐτη δὲ τετράκις δέκα διατερψάς τὴν Ἑργαμον, σπήλαιον τι δρειον τῆς οἰκουμένης ἔγγυς, Θεοῦ γρήγορτος, κατιών εἰσοικεῖται. Οὐδέμασι δὲ πλειστοῖς κατάδηλος πᾶσι γενόμενος, πολλῶν πρθετοῦντος, καὶ καθηγεμών πολλῶν μοναχῶν γίνεται. Ἡν γάρ αὐτῷ καὶ θύος ἐπαγωγὴν μάλιστα τοῖς διδασκαλίαις ἐπικαθήμενον. Πλὴν ἀλλ' ὅποια μὲν αὐτῷ ἡ κατὰ Θεὸν ἀγωγὴ, καὶ δεσ τῶν παραδέξων διενεργῶν τοὺς τηγνικαῦτας ἔξιπληττες, Τιμόθεος δὲ τὴν Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίαν θίουν; Θεοφίλως δέξιος συγγραφῇ περιέλαβεν ἐν φύσει αὐτοῦ μόνου, ἀλλὰ καὶ δῆλων πολλῶν καὶ θαυματών ἐμνήσθη ἀνδρῶν.

C ΚΕΦΑΛ. ΛΒ'.

Περὶ Διοροθέου, Πιάμμωνος, Ιωάννου, Βεριαρίου, Μάρκου, Μακαρίου καὶ Ἀπολλωνίου.

Τηνικαῦτα δὲ ἀνὴ τὴν Ἀλεξανδρειαν ἐν τε τοῖς ἔρημοις καλυμένοις καὶ περὶ τὸν Μαρεώτην, καὶ τοὺς ἐγγειτῶντα Λίδυας, πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς ἀνδρες σπουδαῖοις μάλα ἐφίλοσοφον, ἀμφὶ δοσχίλιοι διετοί· ἐν οἷς οἵα τις ἀστήρ ἐπισήμος Δωρίθεος ἐκείνους διελαμπεῖν, ἐκ Θεῶν μὲν ὄρμώμενος. Οὐ δὲ βίος αὐτῷ ἦν τημέρας μὲν λίθους ἐκ τῆς πέλας θαλάσσης συλλέγειν, καὶ οἰκίδιον ἐκάστω ἔτει οἰκοδομεῖν, κάκιον ἐξ αὐτῷ διατελεῖν, καὶ συπερβατός ἐργάζεσθαι. Ἐξ δὲ οὐγγίαις ἀρτου τὸν αὐτῷ ἡ τροφή, καὶ ἀπόδεσμος λαχάνων λεπτῶν, καὶ ὄνδωρ ποτόν. Ἐκ νέου δὲ τὴν τοιαύτην ἀσπασμένος διαιταν, ταῦτη συνήντετο. Καὶ περ δὲ εἰς βαθὺ γῆρας ἐλάσσας, οὐδὲ ποτὲ ἐπὶ πόδας ἢ κλίνης καθευδῆσα; ἐωράθη, ἢ τοὺς πόδας ἐπ' ἀνέτειλε δῆθεν ἐκτείνας, ἢ ἐκών ἐκυπέντων εἰς ὄποις, μετὰ πολλῆς βίας δέ πνοιος αὐτῷ ἐπεχείτο, ἐπὶ τόσον, διον μύσαι τοὺς δρυτελμούς· ὡς πολλάκις ἐσθίοντο; τῇ τού διπνοιος διέτριψε τὴν τροφὴν ἐκπίτειν τοῦ στόματος. Καὶ ποτὲ ἀμέτρω φία τῷ διπνῷ κατάστητο; γεγονότι, ἐπὶ διπνῷ πεσεών ἔλαθε. Πολλὰ δὲ ἐπὶ τούτῳ

ἀσχάλλων, ἡρίμα ἐπιστρεψέ; Ἐφη ἐν ἔκυτῷ· « Εἰ τοὺς ἀγγέλους παρασκευάσεις ὑπελν, πελεῖς δρε καὶ τὸν σπουδαῖον. » Ὑπέφανε δ' οἶον ἢ πρὸς τὸν ὑπνον αὐτὸν, ἢ πρὸς τὸν δαιμόνα τὸν ἐμποδῶν καθιστάμενον ταῖς σπουδαῖαις τῶν πρᾶξεων διαλέγεσθαι. Οὖτα δὲ πρὸς τὸ σῶμα διαμαχόμενον, προσιών τις φῆσιν· « Ἰνα τί τὸ σὸν ἀποκτείνεις ἐπιτρίβων σῶμα, ὡς πάτερ; » τὸν δ' ἀποκρίνασθαι, « Οὐτε με αὐτὸν ἀποκτείναις θέλει. » Περὶ δὲ διολκὸν τὴν πρὸς Αἴγυπτον Πιάμμων καὶ Ἰωάννης ἐπισημοτέτω ἡστην, καὶ πολλῶν ἀδελφῶν καθηγοῦντο σεμνῶς μάλα καὶ ἐπιμελῶς. Πρεσβύτεροι δὲ καὶ δμφιοι ἦσαν. Λέγεται δὲ τὸν Πιάμμωνα μυστικῶς κατιδεῖν θεῖον ἀγγέλον σὺν Ἱερῷ τῇ στολῇ παρὰ τὴν λεπάντραν τράπεζαν ἐφεστάναι, καὶ τοὺς παρόντας τῶν μοναχῶν ἐν τινι βίβλῳ ἐγγράψειν. Όσοι δὲ τῆς συνάξεως ἀπῆσαν, ἐκείνους δὲ δρα ἀπαλεῖφειν καὶ διαγράψειν. Ἰωάννην δὲ θαύμασ: πολλοῖς ἐδέξαν δὲ θεός, ὡς καὶ πολλάς τῶν νόσων λέσσαθαι, πέδας τε ἀλγοῦντας πολλούς θερπεῖσαν, καὶ ἀλλως διαλειμένους τὰ δρθρα. Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν χρόνον καὶ δὲ θεόν; Βενιαμίν περὶ τὴν Σκῆτιν, μάλα ἐφίλοσοφει. Δῶρον δὲ οὔτος πρὸς θεοῦ εἰπέφεντε λέγεται, φαρμάκων δίχα, ἐπαφῇ δὲ μόνῃ χειρὶς, ἢ τινι ἐλαφῷ μεθ' οὐ τὴν εὐχήν ἐπράττε, νόσων παντοίων ἀπαλλάττειν τοὺς κάμνοντας. Τούτον δὲ φασιν ὑπερεργὸν ὑδέρῳ περιπεσόντα, ἐς τοσούτον οἰδῆσαι τὸ σῶμα, ὡς μὴ δύνασθαι διὰ τῆς τοῦ οἰκου πύλης φέντηγεν ἐξάγεσθαι, εἰ μὴ πρότερόν τις τάς τε πύλας καὶ παραστάδας καθεῖλεν. Ἐν καίνῃ δὲ κεισθα: μὴ δυνάμενος, ἀμφὶ μῆνας δικτὼ διφρῷ πλατυτέρῳ ἐκάθητο· καὶ ὡς ἔνος ἥν αὐτῷ θερπεύων τοὺς κάμνοντας, αὐτὸς ἤκιστα ἡσχάλλεν, διτι μὴ φίων ἐγίνετο. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ τοὺς κάμνοντας καὶ ἀλλως προσιδῆτας κατὰ θέαν παρεμβούστο, καὶ εὐχήν πράττειν ἔτεις ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, ὡς μηδὲν ἐκείνῳ μέλον τοῦ σώματος· ὅπερ καὶ εὐεκτοῦν οὐδὲν ὄντης, καὶ νοσοῦν οὐδὲν ἔδιλαφεν, Ἐφη. Ἐν δὲ τούτῳ κατὰ τὴν Σκῆτιν Μάρκος ὁ ἀστιμός ἀσκητής φιλοσοφῶν ἦν· δὲ τέ νέος Μακάριος· πρὸς δὲ Ἀπολλώνιος καὶ δὲ περιβόητος Μωσῆς δὲ Αἰτίοψ· ὃν δὲ μὲν θεῖος Μάρκος εἰσάγαν πρᾶος καὶ σώφρων ἐκ νέου ἐγένετο, καὶ μνήμων, εἰπερ τις, τῶν θείων Γραφῶν. Ἐπὶ τόσον δὲ θεοφίῃς ἦν, ὡς καὶ τὸν περιύνυμον πρεσβύτερον τῶν Κελλίων Μακάριον σὺν βεβαιώσεις διασχυρίζεσθαι μηδέποτε, καὶ αὐτῷ ἐπίτης τοῖς ἀλλοις μεταδύναν. ὃν θέμις τοῖς μεμυημένοις ἐξ ιερέων λαχμάνειν· ἄγγελον δὲ κατιέναι καὶ μεταδιδόναις αὐτῷ· οὐ τὴν χειρα ἔχοις τοῦ καρποῦ ὀρέξην διετελέντο. Τῷ δὲ Μακάρῳ πούτῳ γέρας ἦν ἐκ θεοῦ διαμόνων κρατεῖν. Ηρόφεπτος δὲ αὐτῷ τοῦ φιλοσοφεῖν ἐγεγόνει φύνος ὃν οὐχ ἔκων ἐπράττε. Βούπαις γάρ ήδη ὡν περὶ τὴν Μαρίν λίμνην πρόσβατα νέμεται

A quando ingenti vi somni oppressus, in tegetem inscius concidit: qua re valde commotus, sensimque conversus, intra seipsum, « Si esseceris, inquit, ut angeli somnum capiant, persuadebis, ut id quoque faciat, homini virtuti navanti. » Visus autem est quodammodo vel ad somnum ipsum, vel ad dæmonem accuratis virtutis actionibus ejus obstantem, hæc dicere verba; et quoniam ad eum modum cum corpore quasi belligerans conflictaretur, conveniens eum quidam, « Quid ita, inquit, pater, corpus tuum affligenz enceas? » Cui ipse respondit: « Quod me id encare contendit. » Circa angustias vero⁽¹⁾ terræ que in Ägypto sunt, a transveneris navibus διολκοῦς dictas, Piammon et Joannes maxime clari, et multorum fratrum B duces fuere, cum sanctitate et cura multa. Uterque autem presbyter fuit. Porro Piammon in mysterio vidisse dicitur angelum cœlestem cum sacra stola ad sacram mensam assistentem, præsentesque monachos in libro quodam adnotantem: eos vero qui a synaxi et collecta abessent, delentem atque inducentem. Joannem vero Deus ita miraculis multis exornavit, ut ægritudines multas sanaret, et expeditibus atque etiam ex articulis convulsis et solutis laborantes curaret. Eodem tempore et divinus Benjamin circa Scelum admodum est philosophatus. Illic donum illud a Deo accepisse fertur, ut absque medicamentis, sola manus contrectatione, aut oleo quodam, cui preicationem addebat, variis generis morbis ægrotos liberarit. Hunc etiam dicunt ita postea esse aqua intercute per corporis tumorem gravatum, ut ex domuncula in qua degebatur, per ostium, nisi prius una cum eo postes ejus detrahentur, exire non posset. Et cum in lecto jacere nequiret, circiter menses octo in latiore sella consedit, et more suo ægros curavit: atque ipse interim quod neliuscule non haberet, minime succensuit. Imo potius et ægrotos et alios qui ad se visendum veniebant, consolatus est, et ut pro anima ejus precarentur, petiit: 183 perinde atque nihil de corpore sollicitus esset, quod et validum nihil profuisse, et agrum nihil sibi nocuisse dixit. Tum autem apud Scelum quoque celeber monachus Marcus virtutem atque pietatem meditatus est: D junior item Macarius. Præterea Apollonius, et præclarus Moses Äthiops. Ex quibus divinus Marcus ab incunte ætate mitis valde et modestus fuit: memoria tanta prædictus, ut ea supra alios sacras litteras teneret. Adeo autem Deo charus fuit, ut de eo, sno ipsius respondens nomini Macarius, Cellarum presbyter, cum gravi asseveratione confirmariet, haud unquam se, sicuti aliis, illi tradidisse,

(1) Περὶ διολκὸν τῆς Αἴγυπτου, Sozom. lib. vi, c. p. 29: Διολκός δὲ αἱ τελείων ἔως Κεγχρεῶν τις ποτα, Ηεσυχ. Plin. lib. v, cap. 4. de Isthmo: Angusta certice Peloponnesum contingit Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatur sinus. Lechaean hinc, Cenchreæ illinc angustiūdum termini, longi et angustiū naviam ambitu, quos magnitu-

plaustris transvelli prohibet. Ab ea navium transvectione Græci eas angustias διολκύν vocant. Qualis etiam transvection ad Ägyptum est, de qua Plin. lib. v, cap. 9: Naves platiciles humeris transferunt, quoties ad cataractas ventum est. Ad quem fortissime locum monachi isti vixerunt.

quæ illæ qui sacris initiati sunt, a sacerdotibus accepere fas est, sed angelum descendenter ei dare solitum esse, cuius manum ipse usque ad juncturam ejus viderit, affirmavit. Macario autem honor ille a Deo obtigit, ut de demonibus imperaret. Occasio ei et causa, ut monasticam philosophiam sequeatur, fuit cædes, quam inconsulto patravit. Cum omni jam adolescentulus esset, et oves ad Mariam lacum pasceret, in ludo æquali quemdā summi interemit: pœnam autem delicti timens, in solitudinem profugit: et sub dio ibi agens, postea lugubrium sibi parvum condidit, in quo viginti quinque annis vixit. In eo vitæ instituto magnas Deo de casu suo egit gratias, cædemque eam salutarem sibi esse dixit, videlicet quod ea sibi philosophia ejus meliorisque viæ causa exstitisset. Porro Apollonius, cum plurimam vite partem in mercatura transegisset, in aestate affecta Scetum se contulit. Et cum propter senectam jam ingravescensem et inutiliem, neque scribere, neque aliud quidquam recte tractare posset, omni genere medicamentorum atque cibariorum, quæ agriculti convenire ad monachorum domicilia afferebat, et quotidie curans. In hac ille nova quidem, et ab aliis variante, sibi tamen convenienter, atque a se primum inventa virtutis exercendæ ratione, vitam peregit. Moriturus autem, alii cuidam remedia ea dedit, et idem officium illum obire jussit, per quod consequendæ etiam salutis spem proponebat.

184 CAPUT XXXVI.

De Mose Aethiope, Paulo, Pachone, Stephano, et altero Mose.

Moses autem Aethiops, conditione servus, propter naturæ suæ improbitatem ex heri sui domo profugit: atque ubi prædari didicisset, paulo post prædonum cohortis præfector fuit. Et cum nefaria multa scelera peregisset, et ad cædes patrandas audax factus esset, ex præfacta quadam temeritate monasticam ingressus est vitam, philosopharique prorsus incepit, strenue admodum ad virtutem grassans. Quod autem priore vitæ instituto, et corporis valida constitutione, rursus ad voluptatem per imaginationes incitatus aliceretur, variis exercitiis carnem domare summopere contendit. Et quandoque quidem solo pane absque obsonio usus, quandoque autem plurimo opere perfecto, ad quinquaginta die quolibet precationes fecit. Et sex continuis annis noctes totas pervigilio exegit, stans alique orans, ita ut neque genua inclinaret, neque prorsus oculis ad somnum propendens conniveret. Porro noctu monachorum domicilia circumiens, clam uniuscujusque hydriam auferebat, eamque aqua repletam in locum suum reponebat. Idque ingentis laboris fuit, propterea quod inde locus ubi aqua fluebat, aliis quidem decem, nonnullis autem viginti, quibusdam etiam triginta stadiis abesset. Perlongo vero tempore pristinum suum retinuit robur, quamvis multum studii in hoc collocaret, ut id debilitaret, et carnem diuturna ærumna extenuaret. Dicunt autem, aliquando prædones eum quatror, qui officinam quietis suæ

λαχῶν, ἐπὶ παιδί: τῶν τινα διηλέκτων ἀπέκτεινε· διοῖσχες δὲ τὸ δίκην δουναί, ἀνὰ τὴν ἔρημον φυγάς ήν. Ἐν ὑπαίθρῳ δὲ ἐκεῖτε διάγων, ἐπειτα βραχὺ τι οἰκιστὸν ἔστητῷ κατετεκέυκασεν· ἐν ᾧ εἶκοτι πρὸς τοὺς πέντε διεῖδιν ἐτῇ. Φιλοτοφῶν δὲ, πολλὴν ὡμοιόγει: χάριν τῇ συμφορῷ, καὶ τὸν φύσιν σωτήριον ἐλέγειν, ἀτε αὐτῷ πρόδενον τῆς φιλοσοφίας καὶ τοῦ ἀγαθοῦ βίου γεγενημένον. Ὁ δὲ Ἀπολλώνιος τὸν πλεῖστων τοῦ βίου χρόνον ἐμπορικῶς διατίθεται, πρὸς γῆρας Κῆδη ἐλεύθερον, τὴν Σκῆνὴν κατέλαβε. Συνιδὼν δὲ ὡς διὰ τὸ τῆς τλικίτες ἔξωρον οὕτε γράψειν, οὔτε διλοτεῖ τι οἴδες τέ ἐστι μεταχειρίσασθαι, εἰδὼν παντοῖων φαρμάκων καὶ ἐδεσμάτων δι τοῖς κάμνουσι: λατισταῖσιν διετοῦ, οὔκοθεν ὠνησάμενος, καὶ ταῖς τῆς ἔρημου μονασὶ προσθάλλων, ἐκάστῃ ἀχρις ἐνάτης ὥρας; περιῆται: θεραπεύων τοὺς κάμνοντας. Καὶ γε ἕνην καὶ παρηλαγμένην, ἐπιτηδεῖαν δὲ δύμας αὐτῷ ταύτην τὴν ἱστοσιν καινοτομήσας, οὔτε δὲ τὸ βίου ἐπολιτεύσασθο. Ἐπεὶ δὲ ἐτελεύτα τὸν βίον, ἀλλοι τινὶ τὰ φάρμακα περαδόντες, τὰ ἵσια ποιεῖν ἐκέλευτε, δὲ οὐ καὶ σωτῆρίας τυχεῖν ἐλπίδα προύτιθει.

arbitrabatur, ære suo comparato, in solitudinem ad nonam usque horam sic circuibat, invalidus inventa virtutis exercendæ ratione, vitam peregit. Moriturus autem, alii cuidam remedia ea dedit, et idem officium illum obire jussit, per quod consequendæ etiam salutis spem proponebat.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'.

Περὶ Μωσέως τοῦ Αιθίοπος, Παύλου, Παχών, Στεφάρου καὶ ἑτέρου Μωσέως.

C 'Ο δὲ Αἰθίοψ Μωσῆς τὴν τύχην δοῦλος ὁν, δὲ φύσεως; μοχθηρίαν τῇ: οἰκιας τὸν δεσπότου τηλεύτην· λητεύειν δὲ μαθών, μετὰ βραχὺ τοῦ ληστρικοῦ συντάγματος καθηγήσατο. Πλείστα δὲ ἀνάστι εἰργασμένος, καὶ τολμηρὸς περὶ φύσιν γενόμενος, ἐκ τινος περιπετείας τὰ τῶν μοναχῶν ὑπόδειται· καὶ φιλοτοφεῖν ἀθρόον κατήρχετο, εὗ μάλα προσδιδούντες τῇ ἀρετῇ. Τῇ προτέρᾳ δὲ διειτηγε καὶ εὐεξίᾳ πρὸς τὸν διδοῦντα τὴν σάρκα λίαν ἐκτῆναι: καὶ φρεσονεύεις. Καὶ ποτὲ μὲν δρτὶ μόνῳ δίχα ὄψιν ἐχρήζο· πῆ δὲ πλεῖστον ἔργον ἀνάγειν, τὰ παντίκαντα, ἡμέρας ἐκάστης, ἐποίει εὐχάς: Καὶ ἐξ δὲ ἐτη κατὰ συνέχειαν διετέλεσεν, ὀλοκλήρους νύκτας διάγων, ἑστῶς: ἐπὶ προσευχαῖς· μήτε γάρ καὶ λίνων, μήθ' ὅλως μύων πρὸς ὑπνον τοὺς διφαλμούς. Καὶ νύκτωρ δὲ τὰς οἰκήσιες τῶν μοναχῶν περιών, ὑφαρεῖτο λάθρα τὴν ὑδρίαν ἐκάστου· καὶ πληρῶν ὑδατος, κατὰ χώρων αὐθίς ἑτοίει. Λίαν γάρ ήν ἐργῶδες αὐτῷ· καὶ γάρ στάδια διεῖχεν δέ τόπος: ὅθεν ἔρει τὸ διδωρ, ἀλλοι μὲν δέκα, ἐτέρῳ δὲ εἴκοσι, καὶ διὰ τριάκοντα· ἐς πολὺ δὲ τοῦ χρόνου ἐπὶ τῆς προσέρεψης ισχύος διέμεινε. Καίτοι γε πολλὴν εἰσενεγκών τὴν σπουδὴν ὃντας αὐτὴν καθελεῖν, καὶ τὴν σάρκα τῇ μακρῷ ταλαιπωρίᾳ ἐκτήναι. Καὶ δὴ λέγεται ληστές ποτε καταδραμόντας τὸ τῆς ἡσυχίας κύτῳ ἐργαστήριον, συλλαβέσθαι: πάντας: καὶ δῆσαι· ἐπὶ ὥρων τε θέμενον, τέσσαρες δὲ ἡσαν, ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν αὐτοὺς ἀγαγεῖν, καὶ τοῖς Ηατράσιν ἐπιτρέπειν τὸ ποι-

τέον περὶ αὐτῶν· μηδὲ γάρ εἶναι τοῦ λοιποῦ αὐτῷ θεμιτὸν ἐλεγεῖ, μηδένα κακῶς ποιεῖν. Καὶ γάρ φασι, μηδὲν μηδέποτε τοσαύτην ἀπὸ κακίας; εἰς ἀρετὴν ἔγενεσθαι μεταβολὴν. 'Ματ' εἰς δέκρον μὲν αὐτῆς ἀπιέναι, δρῆστον δὲ τι δέος ἐμποιήσει τοὺς δαίμονας. Καὶ τὸ παράδοξον, διτὶ καὶ πρεσβύτερος τῶν ἐν Σκήταις ἐγένετο, καὶ ταῦτα πίειστους ἀπεκτονώς, ὅπωντα τοῦ τοῖς ληστείς καθηγαῖτο συντάγματος. Τοιούτος δὲ ὁν, πολλοὺς καὶ λίγους ἀρίστους καταλέοιπε μαθητάς. Ἀμφὶ τὸ πέντε δὲ καὶ ὅγδοηκοντα γενόμενος ἦτη, τὸν βίον ἀπέλιπεν. Ἐπὶ δὲ τῆς αὐτῆς ἡγεμονίας καὶ Παῦλος διέλαμπε καὶ Παχὼν, Στέφανος τε καὶ Μωσῆς, Λίβιος μὲν ἀμφορεὺς τὸ γένος, καὶ Πιώρ ὁ Αἰγύπτιος. 'Ο μὲν οὖν Παῦλος ἐν Φέρμῃ ἐψιλοσφρίτηρος δὲ τοῦτο ἐν Σκήταις, οὐ μείους δὲ πεντακοσίους ἀκητάς ἔχον. Οὐδὲν δὲ εἰργάζετο ἀλλ' οὐδὲ τι παρὰ τοῦ ἐλάμβανε, πλὴν ὅσους ἥθεν. Εὐχῆς δὲ καὶ ἔκαστην ἀνελλιπτῆς ἐπράττε, καθί τινα φόρον ἀποδιδοὺς τῷ Θεῷ, εἰς τριακοσίας τὸν ἀριθμόν. Ως δὲ μὴ γένοιτο αὐτῷ στοχῆσαι τοῦ ἀριθμοῦ, τοσαύτας Ψηφίδας τῷ κόλπῳ ἐνθέμενος, ἐν ἔκαστῃ εὐχῇ, μίαν ἐκβάλλων ἐβρίπτει· ὃν δῆτα ἀναλαμβάσων, δῆλον ἡν τὰς ἰσας εὐχὰς πεπληρώσθαι τοις; Λιθοῖς· Παχὼν δὲ καὶ αὐτὸς ἐν Σκήταις φιλοσοφῶν, τε νέου πάμπαν εἰς βαθὺ γῆρας ἔλασσας, οὗτος σῶμα, καὶ περ ὑγιῶς ἔχον, οὐτε πάθος, ἀλλ' οὐδὲ διέλμων, αἰτιᾶται εἰχον, ὡς ὑφειμένως καὶ ἀνάνδρως περὶ τὴν ἐγκράτειαν εἴχει, καὶ ὃν δεῖ κρατεῖν τὸν κατ' ἐκείνον φιλοσοφήσαντα. Στέφανος δὲ οἰκητας· περὶ τὸν Μαρεώτην ἦν οὐ πολλῷ τῆς Μαρμαρικῆς ἀποθεν. Τῷ δὲ ἡκριδωμένῳ λίαν τῆς φιλοσόφου ἀσκήσεως ἐπὶ ἔξικοντα ἔτεσι: δόκιμος γέγονε μοναχός. Γνώριμος δὲ ὁν τῷ μεγάλῳ Ἀντωνῷ, πρᾶος; λίαν καὶ σοφὸς ἐγεγήγενε· καὶ ἐν ταῖς συνουσίαις τοιοῦτον ἥδυς καὶ ὠρθλημος, ὡς καὶ ἱκνῶς· ἔχειν τὰς τῶν σφόδρα λυπουμένων ψυχὰς· τῷ δὲ τῶν λόγων κατακηλεῖν, καὶ πρὸς εὐθυμίαν μεταρρύθμιζειν, εἰ καὶ χρόνῳ πολλῷ καὶ ἀπερχιτήτως εἰς ἀπολλαγὴν εἴχον. Οὐ μὴ δὲ ἀλλὰ καὶ περὶ τὰς οἰκείας συμφορὰς τοιοῦτος ἐτύγχανεν· ἀμέλει τοις καὶ ποτὲ πάθους ἀγιάτους αὐτῷ κατασκήψαντος. τὰ μὲν διεψφορότα τῶν μελῶν τοῖς θεραπεύειν cίδισι τέμνειν ἀνήκειν· αὐτὸς δὲ ὁ ἀσπερ δόλους πάτσχοντος, τὰ συνήθῃ διαπρατόμενος, φύλακας φοινίκων ἐν χεροῖν ἔχων, ἐπλεκεῖ τὴν σειράν· καὶ τοῖς παροῦσι καθίστατο σύμβουλος, μὴ ἐπὶ τοῖς πτυροῦσι διστρόως ἔχειν, ἀλλὰ μηδὲ ἀλλο τὸ λογίζεσθαι, η δὲ περ πρᾶος; χρηστὸν τέλος; & Θεός; πράττειν, ἐκβάντι· καὶ γε αὐτῷ συνήσειν τοιούτων πειρωμάτων δεινῶν. καὶ ὑπὲρ τῶν γεγενημένων ἰσως ἀμπλακημάτων· ὃν ἀκείνους ἐνταῦθι μᾶλλον τὴν ἐκτίσιν ὑποσχεῖν, η πρὸς τὴν μέλλουσαν ταμιεύεσθαι βιοτὴν. Μωσῆν δὲ πραθῆται καὶ ἀγάπτης ἐσάγαν παρειλήφαμεν εὑδοκιμῆσαι, καὶ ίσεις δὲ κατυρθῶσαι πειστα; μόνη εὐχῇ, καὶ τεῦχος ἀνάτων παθῶν.

adjuvante evaderet. **186** Sibi, quod talibus expeteretur ærumnis, idque propter perpetrata sorte peccata, commodum utique utile esse dixit: quæ peccata hic iuere præstaret, quam ut ad futuram penienda reservarentur vitam. Mosen autem gloriam ingentem mansuetudine et charitate consecutum esse accepimus: qui etiam ægritudines plurimas, atque eas incurabiles, prectione sola sanavit.

A percurrebant, cepisse, vinxisse, atque in hūmeros sublatos in ecclesiam deportasse, et patribus quid de eis statuerent, permisisse: nefas esse dicunt, ut in posterum mali quidquam alicui ipse inferret. Neque unquam quemquam fuisse ferunt, qui tantopere mutatus a ritiis ad virtutem summam, quam pertigit, pervenerit. Incredibilis vero fuit dæmonibus terror. **185** Et quod supra opinionem omnium est, presbyter etiam in Sceti factus est, cum quidem quamplurimos eo tempore quo latronum manum duxerat, interemisset. Et quia talis erat, multos eosque optimos post se reliquit sectatores. Et vitam circiter annum octogesimum quintum finivit. Eadem etate etiam flouruit Paulus, et Pachon, et Stephanus et Moses, genere utriusque Libyes, et præterea Pior Ægyptius. Paulus in Pherme, qui mons in Sceti est, monasticam vitam egit, non pauciores quam quingentos monachos habens. Nihil autem operis fecit: neque a quopiam quidquam præterquam quod ederet accepit. In orationibus quotidie sine intermissione se exercens, eas veluti quoddam tributum ad trecentas numero Deo offerebat. Ne autem abeo numero aberraret, totidem lapillos in sinum depositus, et ad precationes singulas singulos ejiciebat calculus. Quibus ad eum modum consumptis, precationes totidem absolutas ei esse constabat. Pachon quaque in Sceti monasticam exercuit, a juventute ad multum usque senium. Neque vero corpus, quod validum alioqui obtinebat, neque affectio aliqua, atque adeo ne dæmon quidem ipse dprehendere in eo potuit, quod mollius se, aliterque quam virum deceat, in temperantiae studio et rebus eis quas suppressare philosophum monasticum convenit, gesserit. Stephano autem circa Mareotē non longe a Marniarica domicilium fuit. Hic accurato atque exacto ejus generis philosophiae instituto, annis sexaginta spectatus fuit monachus. Quod autem notus etiam Antonio magno fuerat, milis valde et sapiens evasit. In familiaribus colloquiis tam suavis et commodus, ut facile eorum qui vel maximo tenerentur mœrore, animos verborum gratia demulceret, et ad moderationem et jucunditatem traduceret, quamvis tempore multo illi consolationem omnem aversati essent. Quin etiam in suis ipse ærumnis talem se prestitit. Atque aliquando incurabili malo correptus, membra quidem affecta medicis curanda atque secunda permisit: ipse vero perinde atque aliis in eo casu esset, solitum laborem continuans, et palmarum folia in manibus habens, catenam complicuit: atque eis qui cum eo erant auctor suasorque fuit, ne casus hujus vite ægre ferrent, nec aliud quidquam cogilarent quam quod ad illeum bonum Deo

B D

CAPUT XXXVII.

*De Pior. Didymo, Arsesio, Ammonio, et fratribus
qui Macri seu Longi appellati sunt.*

Pior admodum adolescens monasticam philosophiam complexus, cum paternam relinquenter domum, votum Deo nuncupavit, nunquam se propinquorum (1) suorum cuiquam in conspectum venturum esse. Postquam vero quinquagesimo anno post soror ejus vivere illum accepit, contineare seipsam non potuit: atque indicio, quod ei praeter opinionem omnem acciderat, in immensam sublata letitia, summopere, ut eum videret, expetivit. Quapropter loci ejus episcopum flens atque vociferans rogavit, ut in Scetim litteras daret, quibus efficeret, ut frater ad eam mitteretur. Ille semine senectutem miseratus, monachorum antistitibus, ut Pior (2) mitteretur, scripsit. Is, ut hoc ficeret, jussus, cum contra nisi non posset (non enim Aegyptiis, imo etiam aliis monachis fas est, imperata non facere), in patriam venit, fratre alio secum ducto. Atque ubi pro foribus paternarum ad unum fuit, presentiam suam sorori insinuavit. Et cum strepitum pedum ejus sentiret, et ianua aperta strideret, oculis connivens, de nomine sororem compellans: « Ego, inquit, Pior sum, frater tuus: conspectu meo, sicuti visum tibi est, fruere. » Atque illa quidem fratrem satis intuita, Deo, qui desiderium ejus implevisset, gratias egit: ipse autem ad fores precatione habita, rursus discessit, et in regionem solitam revertit. Cum autem puteum foderet, amaram in eo invenit aquam: ad quam tamen, ea utens, ad mortem usque permansit. Tam sublimis vero temperantia ejus post obitum primum ipsius cognita est. Cum enim alii in loco eo philosophandum sibi esse statuissent, perferrere id non potuerunt. Mea porro sententia, nisi sibi ita perdurandum esse proposisset, non difficile ei fuisset, oratione sola aquam eam in dulcem vertere: quippe qui eo loco, ubi nulla esset, eam elicuerit.

187 Cum enim Moses, quem diximus, puteum foderet, et jam ad profundam altitudinem pervenitum esset, neque vena aliqua liquorem ullum polliceretur, adeo ut jam desperaret, et laborem latum relinquaret: obiter circa meridiem Pior advenit, et primum eum salutavit, deinde pusillanimitate et incredulitatem fodientium reprehendit. Sub hæc, ubi in fossam descendisset, et ligone tertium terram impulisset, drepente scaturiens prodiit aqua, et puteum replevit. Atque ubi petiti, ut ad precationem abire sibi liceret, et illi ut cibum cum eis caperet, rogarunt: morem illis non gessit, non ea de causa se venisse dicens, effectum autem esse id cuius causa venerat. Eadem tempestate multi circa Scetim magni Antonii floruerunt.

(1) Τοῦ λοιποῦ μαρτύρην τῶν οἰκείων δψευθεῖται. Soz. Hoc est: Nunquam se postea propinquorum suorum quemdam visurum esse.

(2) P.or 'ambulans cibum capiebat. Cuidam au-

ΚΕΦΑΛ. ΑΖ'.

Περὶ Πιάστρ, Διδύμου, Ἀρσησίου, Ἀμμωνίου, καὶ τῶν ἀδελφῶν, οἵς Μακροὶ δύομα ἦν.

Ἐκ πάνυ δὲ νέου Πιάστρ τῷ φιλοσοφεῖν προσχωρήσας, δηγηνίκα τὴν πατρώψαν οἰκείαν ἀπέλιπεν, σύμφωνα ἐποίει Θεῷ ὥστε μηδενὶ ποτε τῶν οἰκείων εἰς δέιν ἐλθεῖν. Ἐπεὶ δὲ μετὰ πεντήκοντα ἔτη μάθοις τοῖς τοῖς διάλογῳ ζῆν, κατέχειν ἐαυτὴν οὐκ εἶχε, τῷ παραλόγῳ δὲ τῆς μηνύσεως ὑπὸ ἀμέτρου ληφθεῖσα χαρᾶς, περὶ πλείστου ἐποίει τοῦτον θεάσασθαι· καὶ διλογυρομένη τὸν παρ' ἐκείνοις κατηγορίασθει ἐπίσκοπον, τοῖς ἐν Σχῆται γράψαι τὸν ἀδελφὸν τέμπειν. Καὶ δὲ μὲν ἐλεήσας τοῦ γῆρας τὴν ἀνθρωπον, τοῖς καθηγηταῖς Ἑγράψει τὸν Πιάστρ πέμπειν. Καὶ δὴ κελυσθεῖς, ἐπεὶ μὴ ἀντιτείνειν εἶχε (μηδὲ γάρ θεμένον εἶναι Αἴγυπτιοὺς μωναχοὺς, οἷμαι δὲ καὶ τοῖς ἀλλοῖς, ἀπειθεῖν τοῖς ἐπιτατομένοις), πρὸς τὴν πατρίδην ἤχε, καὶ διὰ τῶν ἀδελφῶν συμπαρασκεύων. Ω; δ' ἔξω τῆς πατρικῆς οἰκίας ἐγίνετο, τὴν παρουσίαν ἐμήνυεν. Ἐπεὶ δὲ τοῦ φόρου τῶν ἐκείνης ποδῶν ἥσθετο, καὶ τὸ θυρίδιον ἐκλαυσία, μύσας τοῖς δψθαλμοῖς, ἐξ ὀνόματος προσεῖπε τὴν ἀδελφὴν, ἐπειπὼν· « Ἑγώ Πιάστρ ὁ σὸς ἀδελφός· καὶ δὴ τῆς θέας; ἐξ οὗ δοσον διέβλεψεν ἀπόδιανε. » Η μὲν οὖν Ικνῶν; θεασαμένη, χάριτας ὡμολόγει Θεῷ, τῆς ἐφέσεως εἰς πέρας ἐλθούσης· δὲ παρὰ τὴν θύραν εὐξάμενη, ἀνεχώρει αὐθίς, καὶ ἐπὶ τὸν εἰωθεῖται χῶρον ἐχώρει. Ἀνορύζεις δὲ φρέαρ, πικρὸν εὑρεῖ τὸ θύρωρ· δὲ παρέμενε μέχρι τελευτῆς τοῦ πικροῦ ἐκείνου μεταλαμβάνων. Τὸ δὲ τῆς ἐγκρατείας ἐκείνη υπερφύεις μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν διεγνώσθη· ἀλλων γάρ ηρημένων ἐπ' ἐκείνην τῷ τόπῳ φιλοτοφεῖν, ἀρρότον ἥν. Ἑγώ δ' οἷμαι, εἰ μὴ καὶ οὐτω ἐψιλοτόρει, δύκας μὴ χαλεπὸν εἶναι εὐχῆ μόνην καὶ εἰς γλυκεῖν πιεύσηται μεταστῆσαι τὸ θύρωρ· δέ καὶ μὴ δὴ ἀνεύσαι εποίησε. Φασὶ καὶ γάρ ποτε τοὺς ἀμφὶ τὸν προειρημένον Μωτέα φρέαρ ὀρύσσοντας, ἐπεὶ εἰς βάθος τε μέχρι κατήσσαν, καὶ οὐδὲ ἡ φλέψη υπισχεντος ἀνάδους δίνγρουν. ἀπαγορεύειν δῆδη μέλιτεν, καὶ τὸν τοσοῦτον κόπον ἔχειν. Μέσης δ' ἡμέρας ἐκ τοῦ παρήκοντος τὸν Πιάστρ ἐπιστάντα, ἀσπάσασθαι πρήτερον, εἰτα μικροψύχιαν καὶ δυσπιστίαν ὄντεισι τοῖς· μετὰ δὲ τοῦτο κατελθόντα τὸ θρυγμα, τῇ σκαλιδίᾳ τρίτον πλῆξει τὴν γῆν· περαχρῆμα δὲ πηγάσαι τὸ θύρωρ, καὶ πληρώσαι τὸ θρυγμα. Ἐπεὶ δὲ ἐπ' εὐχήν ἀπίσταις ἔτεις, δεομένων ἐκείνων τροφῆς μετατρεψίν, οὐκ ἡνέχετο, ἐπειπὼν μὴ ἐπὶ τούτῳ ἤκειν, ἡνέχει δὲ αὐτῷ δὲ παραγέγονε. Κατὰ δὲ τοῦτον τὸν χρόνον πολλοὶ τῶν μαθητευθέντων τῷ μεγάλῳ Ἀντωνίῳ διέπρεπον περὶ Σχῆται· ὃν γηραίεσθαι οὐριγένης· καὶ Διδύμος· καὶ Κρονίων ἡσαν· δὲ Κρονίων καὶ οὐπέρ τὰ δέκα καὶ ἑκατὸν διαγέγονεν ἔτη. Πρὸς δὴ τούτοις σύγχρονοι τούτοις Σεραπίων διέγειτος, Πουταδάστης τε καὶ Ἀρσίων, καὶ δὲ περιβότης Ἀρσίσιος· οἱ τῇ τοιαύτῃ καταγεγραχότες; φιλοτοφίᾳ, τῶν τέξεις μο-

tem causam ejus rei inquirenti, Nolo, inquit, cura corporis ut justo opere, sed succisivo tantum ut, ne scilicet cibo capiendo aliqua ex parte voluptate corporis anima fruatur.

ναστηρίων προστατεύεται. Τούτων δὲ μὲν Διόδυμος οὐδένι ἀνθρώπων συνέμενεν ἄχρι; οὐκ ἐτελέσεται, καίπερ ἐννεήκοντα ἔτη βιούς· ὁ δὲ Ἀρσενίος τοῖς ἐπτριχόσι τῶν νέων συγγνώμην παρεῖχεν· ἀφώριζε δὲ τοὺς προκάψαντας, λέγων ὡς· «Οὐ νέος ἀφορισθεῖται, καταφρονητῆς γίνεται· ὁ δὲ εἰς ἀρετὴν προσήκων, Οἶτον τῆς ἐπιτιμήσεως λαμβάνει τὴν αἰσθησίν.» Τῶν δὲ αὐτῶν σύγχρονων τὴν ἡλικίαν πολλοὶ τε καὶ ἀγαθοὶ ήσαν· ἐν οἷς Ἀμμώνιος τε καὶ Εὔσταθιος, πρὸς δὲ Διόδυμον; ἐγνωρίζοντο, οὐδὲ ἀδέλφοι μὲν ἀλλήλοις ήστην. Μηκροί δὲ εἰκαστοί ήσαν· Μηκροί δὲ εἰκαστοί ήσαν· έπειτα τὸν φιλοσοφίας ἀληθεῖν, εἰς τόσον δὲ καὶ ἡδονῆς καὶ βαστώνης γενίσθαι ὑπέρτερον, ὡς πλὴν ἀριθμοῦ μόνου μηδὲν ἔτερον γεύσασθαι πυρὶ συγγενόμενον. Εἰσάγαν δὲ καὶ φιλολόγος; ἐγένετο, ὥστε καὶ τὰ Ὀριγένειος καὶ Διόδυμος καὶ Εὐάγριος σπουδάσματα γενναῖας διεξῆλθεν. Ἐπὶ τόσον δὲ ἀπειρογός; ἦν, ὡς σύνομος Ἀθανασίῳ τῷ μεγάλῳ συνέδημος εἰς Ῥώμην γενόμενος, μηδὲν ἀλλο τῶν τῆς πόλεως ἐκκρήτων ἀλέσθαι καθιστορήσει, μόνον δὲ τὸ Πέτρου καὶ Παύλου μαρτύριον, καὶ τὸν οἰκον ψ τὰ ἱερὰ ἐκείνων τεθησαύρισται σώματα. Εἰς ἐπισκοπῆς δὲ κειροτονίαν συλλαμβάνεσθαι μέλιται, ἐπει τολλά τοὺς ἐπει τούτος ἀληθόντας λέγων οὐκ ἐπειθε, μαγαρίζει τὸ δεξιὸν ἀποτεμάνων οὐδενί, εἰ Καὶ νῦν ἀπίτε, ἐφη· ἐπει τοι γε τοῦ λοιποῦ οὐδὲ αἰρεύεται δὲ τῇς Ἐκκλησίας νόμος εἰσδέχεται· γρῆναι γάρ τὸν ἰερά σῶν εἰναι. » Ως δὲ ἀναγκαρήσαντες περὶ τῶν ἡγουμένων περὶ πολλοῦ τὰ τοιαῦτα ἰουδαῖοι; εἰναι εἰπον· τῇ δὲ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ ἐν οὐδενὶ τὰ τοιαῦτα τιθεσθαι, ην μόνον τοὺς Ἑνδον καὶ τοὺς τρόπους ἀρτίους εἰη διερεύεις· αὖτις ὑποστρέψετες συλλαβεῖν ἐπειρῶντο· δὲ δη, η μήν καὶ τὴν γίῶσαν ἐκτεμεῖν διώμυντο, εἰ βιαν αὖτις ἐπάγειν πειρῶντο. Ήν νῦν δὲ ἐκείνων τὴν ἀπειλήν θεμένων, κατὰ χώραν εἰων τὸν μέγαν. Καὶ ἐξ ἐκείνου Ἀμμώνιος διαπέραν παράτης ὡνόμαστο. Τούτος αὐτὸς δὲ οὐδερον καὶ Εὐάγριος πέπονθεν διαλόσφορος. Καὶ οὗτος γάρ ὑπὸ Θεοφίλου τοῦ Ἀλεξανδρείας εἰς ἐπισκοπὴν καθελκόμενος, τέχνῃ παντοῖᾳ χρησάμενος, τὴν ιερωσύνην ἀπειπάτο, μηδὲν μάντοις ἀκρωτηριάσας τοῦ σώματος· καὶ ποτε τῷ Ἀμμωνίῳ τοιτῷ περιτυχών, ἀστεῖόμενος κατεμέμφετο λέγων, ὡς κακῶς πράξεις μάλιστα, καὶ ἐνέχεσθαι δίκαια; διδόναι Θεῷ τῇ τοῦ μέλους διακοπῇ. Οὐ δὲ Ἀμμώνιος, εἰ Σὺ δὲ δρα, ὑπολαβὼν εἴπεν, ὡς Εὐάγριος, οὐκ οἵτις διδόναι δίκαια, διὰ φιλαυτίαν τὴν γλωσσαν ἀποτεμάνων καὶ μὴ τῇ δοθείσῃ πρόδη; πολλῶν ὑζέλειαν χρησάμενος γάρτεις; εἰ Ἀλλὰ περὶ μὲν Εὐάγριον μετὰ βραχὺ διατήψομαι.

Alexandrinus ad episcopatum traheretur, ubi artibus variis se excusando usus esset, sacerdotali dignitati, sibi ea interdicendo, nuntium remisiit (4), non tamen summo aliquo corporis membro resicco. Atque is ubi in Ammonium istum incidisset, urbane cum carpsit, male admodum fecisse Deoque ob membrum resectum poenas daturum esse, inquiens. Ad quem subinserens Ammonius, «Tu vero, inquit, o Evagri, an non condignas persolves poenas, qui propter φιλαυτίαν, hoc est, ni-

(1) Socr. Arsenium vocat.

(2) Ammonius, comes Athanasii, Romæ non aliud quam S. Petri et Pauli martyrium spectavit.

(3) Ammonius, παρώντες, hoc est, sine aure, cu-

A discipuli: in quibus grandevi lucre, Origens, Didymus et Cronion, qui etiam centum et decim annos natu, excessit. Insuper eodem cum eis tempore existit, Serapion magnus, Putubastes, Arsion et præclarus Arsesius: qui in philosophia hac conseruerunt, et monasteriis præfuerunt. Ex eis Didymus nulli cohabitavit homini, ad extremum usque vitæ diem, quamvis nonaginta vixisset annos. Arsesius (4) autem juvenibus lapsis delicti gratiam faciebat, ætate autem et virtute proiectores excommunicabat, verbis hisce utens: «Juvenem quidem, si per excommunicationem repudietur, despactorem fieri: qui vero in virtute profecisset, eum celeriter oljurationis sensum percipere.» Eorum porro qui in media stataque essent ætate, multi et boni fuere monachi. In eis Ammonius et Eusebius, præterea Dioscorus et Euthymius, qui cum fratres essent, propter corporis statuam Longi sunt appellati. Ammonium fama est eo laudis in philosophia hac pervenisse, et adeo voluptate et deliciis omnibus superioriter fuisse, ut præter panem solum nihil cocti degustari. Valde etiam litterarum et eruditiois studiosus fuit, ita ut Origenis et Didymi et Evagri scripta diligenter et feliciter legeret (2). Adeo vero a curiositate absuit, ut Athanasiū magnum Romanū comitatus, ex præclaris præcipuisque urbis ejus rebus non aliud spectandum sibi censuerit, quam Petri et Pauli martyrium, et adēm eam in qua illorum corpora veluti thesaurus sunt condita.

188 Porro cum ad episcopalem aliquando consecrationem abducendus esset, et ad eos multa, qui illum ejus rei gratia convenerant, dixisset, neque tamē eis quod volebat, persuasisset, amputata sibi auricula dextra: «Vel nunc demum, inquit, abite, quandoquidem deinceps etiam voluntati Ecclesiæ constitutio non recipit. Sacerdotem namque integrum atque immutatum esse oportet.» Atque ubi qui ex præcipuis ad ipsum missi erant, ab eo discederent; et a Judæis quidem talia observari et magnificeri, Ecclesiam autem Dei parvipendere, si modo animo et moribus salvus comodusque sit episcopus, inter se dicentes; ad eum reversi, comprehendere tentarunt. Ibi ille:

«Si vim ei inferre pergerent, linguam quoque sibi recisurum esse, adjuravit. Quibus minis illi perpensis, in loco suo virum magnum reliquerunt. Et ex eo tempore Ammonius παρώντες (3), quasi aure carentem dicas, cognominatus est. Hoc idem in Evagrio philosopho accidit. Nam cum a Theophilo

gnominatus. Inviti olim admodum homines pii ad episcopatum evobebantur.

(4) Et profugit, Socrat. Μηδὲν ἀκρωτηρίας τοῦ σώματος.

nium tui ipsius amorem, linguam resecueris, et ea quae tibi ad utilitatem multorum concessa est gratia, usus non fueris? » Verum de Evagrio paulo post dicemus.

189 CAPUT XXXVIII.

De monte Nitria, et loco a Cellis dicto Item de alio loco, cui nomen est Rhinocurura, et de sanctis, Dionysio, Mela et Solone.

Circa Scetim mons est, quem accolae Nitriam vocant, propterea quod vicus quidam vicinus ei est, in quo nitrum colligitur. In eo monte (1) ingens est hujus generis philosophorum multitudo, et monasteria contigua non pauciora quam quinquaginta. Eorum quædam sunt, in quibus monachi communiter, quædam in quibus seorsim habitant. Est et alius locus ad interiorem solitudinem vergens, et ab istis stadiis septuaginta distans, ad monasticam exercendam perquam commodus. Cellularum is nomen habet, quod monachorum ibi domicilia non continenter, sed sparsim constructa sunt. Tantum vero ea inter se dissita fuere, ut ea iuventes alius alium nec cernere nec audire possent. In hebdomade autem semel, primario et Dominico die, in ecclesiam convenire soliti erant. Quod si eo die quis non comparuisset, satis constabat, eum vel ærumpa vel morbo aliquo oppressum fuisse. Porro ad eum visendum non simul omnes, sed diverso tempore veniebant, pro se quisque quod ei suppeteret, ad illum curandum, commodum morbi afferens remedium. Absque hoc si esset, alius alium non adibat: præterquam si quis discendi causa sermones animæ utiles et salubres auditurus, cum audiret, qui ejus rei peritus esset. Cellas quoque eas illi inhabitabant, quibus ad summum philosophiae hujus pervenire, et sibi ipsis ductores esse contigisset: ut recte ab aliis segregati, quietem sequi et sibi ipsis vivere possent. De Sceti, et qui ibi philosophati sunt, monachis, hæc dixisse satis sit. Nam si singula oratione persequenda essent, metus esset, ne in eam prolixius productam, reprehensionis quispiam aculeum immitteret. Et cum illi suum sibi vivendi modum instituissent, fieri necessario aliter non potuit, quin varie, ut par est, pro cujusque ætatis capti, opera, mores, instituta, et diætas dispergirent. Alius item locus, cui nomen Rhinocurura (2) fuit, multis ex eo tempore indigenis (3) monachis celeber fuit. Inter eos insignes fuere Dionysius qui ad partem urbis Aquilonarem domunculam suam habuit: 190 Mela ille, qui eo tempore ecclesiam ejus loci gubernabat: et Solon, Melæ simul et frater germanus, et in sede ipsa successor. De Mela (4) illud memoriarum proditum

A

ΚΕΦΑΛΑ. ΛΙΓ'.

Περὶ τοῦ τῆς Νιτρίας ὄρους καὶ τῶν λεγέων
Κελλίων, καὶ τῶν Ρινοκούρουντων· καὶ περὶ^{τῶν στίλων, Διορυσίου, Μέλανδρος τε καὶ Σόλωνος.}

Άμφι δὲ τὴν Σχήτην δρος ἐστιν ὁ Νιτρίας ἐγκώμιος καλεῖται· καθότι κώμη τις ταύτη ὅμορψς ἐστιν, ἐν δὲ τῷ νείρῳ συλλέγουσιν. Ἐν δὲ τῇ Νιτρίᾳ ταύτη πολὺ τι πλήθος; ἀνδρῶν φιλοτέχνων ἐστι. Καὶ μοναστήριά εἰσιν ἐν τούτῳ οὐκάντας ἔτι περιττήκοντα συνεχῆ ἀλλήλοις· ὅν τὰ μὲν κατὰ συνοικίαν εἰσι, τὰ δὲ καὶ καθ' εαυτὰ τὴν οἰκησιν ἔχει. Πρὸς δὲ τὴν ἐνδότερων τούτοιν ἔρημον ἔπειρος ἐστι τόπος ἀμφὶ στάδια διεστῶς ἐδομήκοντα, πρὸς τὸ φιλοσοφεῖν δεξιῶς ἔχων, δὲ Κελλία προσχορεύεται· ὅτι περ τὸ κατὰ συνοικίας, ἀλλὰ σποράδην τὰ τῶν μοναστηντων εἰσὶν οἰκήματα. Επὶ τοσούτον δὲ ἔπειρον ἐκατέρου διέξει, ὡς τοὺς ἑνοικοῦντας τούτοις μήδοντες ὄρφυν ἀλλήλους, μήτ' ἐπαίτειν. Εἰσάπειρος δὲ εἰς ταυτὸν τῆς ἐδουμάδος συντρέχουσιν ἐκκλησιάζοντες τῇ πρώτῃ καὶ κυριωνύμῳ τῶν ἡμερῶν. Εἰ δέ τις κατὰ ταύτην μή την εἴη, δῆλος; ἐστιν δὲ τινὶ πάθει δένδρων κατισχυμένοις. Καὶ δὴ κατὰ θέαν ἀπιέσθιν αὐτοῦ οὐκ ἐν ταυτῇ, ἀλλὰ ἐν διαφόροις καιροῖς, διὰ τοὺς λάχοις ἐκάστω πρήστας θεραπειαν ἐπιτίθειν καὶ τῆς νόσου ἀλεξιφράμαχον εἰσκομίζων. Ἀνεύ δὲ τῆς προφάσεως ταύτης οὐκ ἀν τις παρ' ἀλλον ἥκοι ἐκτέθη, εἰ μή τις ὡς μαθησόμενος παραγένοιτο, λόγων ἀκοῦσαι ψυχῇ πραγματευομένων τὴν λυσιτέλειαν παρὰ τὸν δὲ τὰ τοιαῦτα φράζειν ἐπισταταί. Ἐκεῖνοι δὲ τοῖς τοιούτοις οἰκοῦπι κελλίοις, οἷς ἐς ἄκρον τῆς φιλοσοφίας ἀντένειν συνέην· καὶ σφᾶς διγενεῖς ἔστι, χωρισθεῖσι τῶν ἀλλων δι' ἡγεμονίαν· καὶ καθ' εαυτοὺς ἔχουσι: τὴν διατριβὴν. Περὶ μὲν οὖν Σχήτεως; καὶ τῶν ἐνθάδε φιλοσοφούντων τοσαῦτον ἡμῖν εἰρήσθω. Τὸ γάρ τοις καθ' ἐκαστον τούτων ἀπεξίσται δόσις ὑφέρπεται μή, μηκυνομένην τὴν γραφὴν μάρμου τις ἐπαφῆσαι κάνετον. Ἐκείνοις γάρ ιδίαν πολιτειαν συστησαμένοις, ἐπάναγκες δην καὶ ἐργα καὶ ἥθη καὶ ἀγωγὴν τε καὶ διαιταν πρόσφορα ἡλικίᾳ ἐκάστη ὡς εἰκός διενείμαται. Καὶ ἀλλος δὲ τόπος, ὁ Ρινοκούρουρα. ἦν δνομα, πολλοῖς οἰκοθεν ἀνδράσιν ἐξ ἐκείνου τηνικαύτα διλαμπεῖν· ὃν ἐπισήμοις τῷ φιλοσοφεῖν ἐγένοντο Διονύσιος, διὸ τῷ πρὸς βορράν τῆς πολεως μέρει τὸ φροντιστήριον εἶχε· καὶ Μέλας ἐκεῖνος δὲ κατ' εκεῖνον καιρούν τὴν τῶν Ρινοκούρουρων ἐκκλησίαν Ιθύνων· καὶ Σόλων, δὲ καστίγνητος τῷ Μέλαις ὅν, καὶ τοῦ θρόνου ἐγεγόνει διάδοχος. Περὶ δὲ Μέλανος ιστορούσιν, ὡς ἡνίκα οἱ τῆς ἐμούσουσιν ὑπεριστάμενοι πίστεως τῶν ἐκκλησιῶν ἐηλαύνοντο· ἐπει τοιούτοις

(1) Sic hodie in A'ho monte viginti duo insignia sunt monasteria Græcorum monachorum, ordinis divi Basillii, quæ tributi nomine Turcarum tyrammo quotannis ex vinetis et olivetis suis pendunt sex milia obolorum Turcicorum. Mons is a Christianis, ἄγιον δρος, hoc est, sanctus mons, dicitur: a Rutenis, Suvata hora.

(2) Rhinocurura ubs Ægypti, ab antiquis in-

colis sic dicta, quorum mutilati fuere nasi. Stephanus.

(3) Οὗτοι ἐπειτάχτοις, ἀλλ' οἰκοθεν ἀνδράσιν ἀγαθοῖς· hoc est, non advenis, sed originariis bonis viris.

(4) Melæ, Rhinocururæ episcopo, qui ab Arianiis ad eum expellendum missi fuerant, propter reverentiam ejus exsilium remittunt.

Νέλαντα ἐξώσαι κατέλασον, εύρον μὲν ἔκεινον τοῖς ἀγῶνας ἐκκλησίας λύχνους ἐνασμενόζοντα, οἵα γε δημητρίων ἐσχατον· τάς τε γὰρ θρυαλλίδας κατείχε, καὶ ἐπίβρυπος ἥν τὴν ἑσθῆτα τε καὶ τὴν ζώνην· περὶ δὲ τοῦ ἐπισκέπτου πυθόμενοι, ἀποκρίνασθαι αὐτὸν τοῦτον μηνύσατε· ἀγαγεῖν δὲ τοὺς ἀνδρας παρὰ τὸ ἐπισκοπεῖον· καὶ οἴα γε τῇ ἐδφῷ κεκμηκταῖς, τοῖς ἐνούσοις θρέψαι, τράπεζαν παραθέμενον. Μετὰ δὲ τὴν τροφὴν νιψάμενος, ἔκεινοις γὰρ δημητρίῳ ἐστιωμένοις, ἐσυτὸν κατεμήνυας· τούς δέ ἐν Θαύματι τὸν ἄνδρα πεποιηκότας, διλώσαις οὕ χάριν ἤκον· τῇ γε μήν πρὸς αὐτὸν αἰδοῖς δέδειαν αὐτῷ φυγῆς παρασχεῖν· τὸν δέ ἀποδοχῆς ἀξιώσαντες ἀποκρίνασθαι μὴ ἐν ἐλέσθαι ταυτὰ τοῖς ὁμόφροσι τῶν ἱερέων παθεῖν, τὸ δύκοντα πρὸς τὴν ὑπερορίαν ἀφίχθαι· ἀλλ' ἔκοντι τὴν ὑπερόριον ὑπομεῖναι φυγὴν. Οὖ δὴ γενόμενος, διτ' ἐκ νέου τῷ φιλοσοφεῖν εἰθισμένος, διὰ πάτης ἀρετῆς ἥκων περιβόητος ἦν. Σδίων δὲ τὸν ἀμπορεῖν βίῳ ἀπαρηγσάμενος, τὸν τίμιον μαργαρίτην ἀνείσθο. Ὅποδὲ γὰρ τῷ ἐδελφῷ Μέλανι καὶ τοῖς ἔκειστοις διδασκάλοις τὸ βιοῦν μεταθέμενος, καὶ ἐπιμελῶς παθεύσθεις, διτὶς πλεῖστην περὶ τὸ Θεῖον ἐπεδείχατο τὴν επουδήν· μάλιστα δὲ ἡν ἀγαθοῖς τοῖς πέλας ἀπλότητι βίου χρώμενος. Τοιούτων δὲ καθηγεμόνων τὸ κατ' ἀρχὰς ἡ Ἀρινοχουρούρων ἐκκλησία ἐπιτυχῆς γενομένη, ἐπεὶ πολὺ τοῦ χρόνου δητρέχεσσε τοῖς ἐξ Εθνους χρωμένῃ θεσμοῖς, καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν εὐφορίαν πηγάδουσα. "Οὐ δὲ ξενίζον εἰχεν ἡ τοιαύτη ἐκκλησία, καὶ τῶν διλλῶν ἐπίστημον μάλιστα, διτιπερ τοῖς; αὐτόις κληρικοῖς κοινῇ τε ἡν οἰκητοῖς, καὶ τράπεζά τε καὶ ἀγωγὴ καὶ διαιτα μία, καὶ πάντα δὴ τὰ λοιπά. Τοσοῦτα καὶ περὶ τῶν Ἀρινοχουρούρων.

clericis ibi domicilium, mensam, morum institutum, et cœmmunia. Ille de Rhinocurura.

ΚΕΦΑΛ. ΛΘ.

Περὶ τῶν διτὶ Παλαιστίνης μοραχῶν, Ἡσυχᾶς, Ἐπιφανίου τοῦ Κύπρου, Σαλαμίης, Ἀμμωνίου, Σιλιβαροῦ καὶ Ζυχρίου.

"Ἐν δὲ τούτῳ καὶ κατὰ Παλαιστίνην πολὺ τι στίφας φιλοσόφων ἤνθει ἀνδρῶν. "Ἐτι γὰρ περιτῆσαν τῷ βίῳ οἱ κατὰ τὴν Κωνσταντίου βασιλείαν ἡμῖν εἰρημένοι, τῇ μοναχικῇ πολιτείᾳ καὶ ἐπιστήμῃ ἐμπρέποντες. Καὶ ἀλλοὶ δὲ ἐπὶ τούτοις συνήκμαζον ταῖς ἔκεινον ἀγαθοῖς συνουσίαις, ἐς πολὺ τὸ χρήμα ἐπιδιδόντες τῆς ἀρετῆς· καὶ προσετίθεντο τοῖς ἐνταῦθα φροντιστηροῖς, οὐ τὴν τυχοῦσαν εὐκλείαν τούτοις παρίζοντες· ὧν πρώτιστος Ἡσυχᾶς ἦν, ἐπίτιρος ὃν ἐς τὰ μάλιστα τῷ παμμεγίστῳ τὴν κατὰ Θεὸν βιοτὴν Ἰλαρίωνι· πρὸς δὲ καὶ δὲ πολὺς τὴν ἀρετὴν Ἐπιφάνιος, δὲ πολλῷ χρόνῳ ὑστερον καὶ τῆς ἐν Σαλαμίνι τῆς Κύπρου ἐκκλησίας τὴν ἐπιτροπὴν ἔσχεν. "Ο μὲν οὖν Ἡσυχᾶς τὴν ήσυχίας ἐργαστήριον ἐπὶ Γάζης, ἵνα δὴ καὶ δὲ ἑταῖρος εἴτε οὖν διδάσκαλος καὶ σύμπνους αὐτῷ Ἰλαρίων, εἶχεν. "Ο δὲ ιερὸς Ἐπιφάνιος περὶ κώμην τινὰ Βητανοδύκην δνομα, διεν καὶ ὡρητό, νομοῦ Ἐλευθερουπόλεως· νέφ δὲ πάμπαν τῇ ἡλικίᾳ ἀρίστοις χρησάμενος διδάσκαλοις, καὶ παιδεῖας χάριν μοναστικῆς οὐκέτι λάχιστον ἀνύστας ἐν Αἰγύπτῳ χρόνον, παρὰ τε τοῖς ἔκειστος δὴ καὶ Δα-

A est. Cum de ecclesiis διαουσίου, consularitatis, fiduci defensores exigentur, atque eo qui ipsum quoque ejicere, advenissent, repererunt eum veluti i servorum extrellum ecclesiæ lucernis adornandis hilariter incumbentem. Lucernarum enim lineos funiculos in manibus habebat, veste simul et cingulo sordidatus. Atque cum illi episcopum requirent, indicaturum se eis illum respondit, eosque in dominum episcopalem duxit: atque ubi is eis de via sessis, mensa apposita, pro rerum tenuum copia cibum dedisset, atque edentibus ministrasset, sublata mensa manus lavit, et scipsum eis indicavit. Illi virum admirati, causam adventus sui cum ostendissent, remittere se ei exsilium, propter reverentiam ejus, dixerunt. Quod B posteaquam accepisset, eis respondit, non idem se, quod alii consentientes sibi episcopi fecissent, commissurum esse, ut invitus solum exsilii causa verteret, sed sua sponte in exsilium iturum. Atque enim ibi esset, veluti qui ab adolescentia monasticæ philosophiæ assuevisset, omni genere virtutis præclarus admodum fuit. Solon autem, ubi mercaturæ renuntiasset, pretiosam mercatus est margaritam. Nam sub fratre Mela ejusque loci magistris fideliter atque diligenter edoctus, mutatione vita plurimum in rebus divinis studii ostendit, et morum simplicitate erga proximos bonus maxime fuit. Ecclesia Rhinocururæ postquam tam egregios primum duces nacta est, longo deinde tempore consuetis constitutionibus uti perrexit, et viros præclaros protulit. Illud porro novum, et inter alia maxime insigne in ecclesia eis fuit, quod C clerici ibi domicilium, mensam, morum institutum, et diætam unam, aliaque adeo oīnia habent cœmmunia. Ille de Rhinocurura.

191 CAPUT XXXIX.

De Palæstina monachis, Hesycha, Epiphanio Cyprio, Salamine, Ammonio, Sylvano et Zacharia.

In Palæstina quoque eo tempore plurimi floruerunt solitarii philosophi. Adhuc enim superstites erant, quos, cum de Constantini imperio ageremus, diximus scientia et vita monastica effulgentes. Sed et alii cum illis institutis illorum enituere, qui virtutis profectu, non pœnitenda laude et gloria monasteria auxerunt. Horum præcipuus fuit Hesychas, Hilarioni illi, vita ea quæ secundum Deum est, longe præstantissimo, sodalis charissimus. Item virtute præclarus Epiphanius, qui longo post tempore ecclesiæ Salaniniæ in Cypro episcopus præfuit. Et Hesychas quidem quietis officinam apud Gazam instituit, eodem quo sodalis seu magister, in rebus omnibus secum consentiens Hilarion, loco; sacer autem Epiphanius, circa quemdam vicum Besanducem, præfecturæ Eleutheropolis, ubi etiam ortus fuerat. Illic in prima ætate optimis usus præceptoribus, et doctrinæ monasticæ gratia longo tempore in Egypto moratus, apud Egyptios simul et Palestinos, per virtutis studium, insignem adeptus fuerat laudem: uic minus etiam apud Cyprios, apud

quos episcopatum gessit. Unde conjugere licet, ea de causa praelaram cum famam per orbem omnem esse consecutum. Cum enim in ampla et maritima, eademque populosissima urbe sacrorum antistes esset, et cum illustri virtutis gloria civiles quoque res tractaret, brevi tempore non civibus solum, sed advenis etiam undecunque eo appellentibus notissimus fuit, qui eum partim convenerunt et viderunt, partim ex sermonibus eorum qui illum viderant, cognoverunt. Prius autem quam in Cyprium veniret, eo quo diximus tempore in Palæstina vitam egit, cum in monasteriis ibidem sancte et graviter adiudicarent, Salamines, Physion, Malchion et Crispion, claro loco nati, et fratres, circa Betheleam vicum praefecture Gazæ, studia virtutis exercentes. Habuerunt et ii Hilario-nem magistrum. **192** Fertur namque, cum aliquando simul isti apud eum fuissent, et simul domum revertentes, ex eorum medio Malchionem solum quodammodo raptum disperuisse: atque ubi rursum subito apparuisset, idem cum fratribus iter carpsisse: et paulo post e vita excessisse, juvenilem quidem adhuc aetatem agentem, sed virtute et Dei amore non multum eis qui in tali studio consenserunt, concedentem. Tum Ammonius quoque decem lere stadiis ab eis distans, et circa vicum Chapharchoniam Gaza subditum casam suam habens, clarus fuit, ex eo vico oriundus: vir qui accurate et constanter in instituto monastico perduraverit. Sed et Sylvanus in Palæstina ortus, eo, ut mihi videtur, tempore superstes fuit: qui eum a Deo accepit honorem, ut angeli ei inservierint. Et cum primum in Aegypto philosophatus esset, in montem Sina inde transiit: postea autem in torrente Gerara maximum, pulcherrimum et clarissimum honorum virorum construxit monasterium: cui post eum admirandus præfuit Zacharias.

CAPUT XL.

De Syria et Edessa monachis, Ephraim, Aphraate, Juliano, Barse et Eulogio, qui episcopatum in monasteriis gesserunt.

Ex Aegypto et Palæstina, ad eos monachos qui in Syria et finitima ei Perside fulserunt, transeundum: qui cum Aegyptiis quam maxime certantes, quam plurimi et virtute clarissimi evasere. Circa Nisibim ad montem cui Sigoron nomen est, vitæ sanctitate celebres fuere, Battacius, et Eusebius, et Barges, et Hallas, et Abbas, et Abdalens, et Zeno, et Heliodus, et Lazarus, qui episcopus etiam est factus. Qui quod non ita pridem novum hoc philosophiae institutum exercere incepissent, noscunt, hoc est, pascentes, seu pabulatores, cognovinati sunt: propterea quod tecta non haberent, nec panem, aut vinum aut opsonium aliquod gustarent: sed continenter in montibus versantes,

Aiasitivolis, ἐπίσημον τι κέιται τῷ ἐπιπόλῳ τῇς ἀρετῆς· ἔπειτα δὲ καὶ παρὰ Κυπρίοις, ὃν καὶ τῆς ιερωσύνης ἡγήσατο· δι' ὧν εἰκάζειν ἔστιν, ὡς ἐντεῦθεν μᾶλλον ἀσίδευτον τὴν φήμην ἀνά πάσαν τὴν ὑφήλιον ἐκληρώσατο. Ἐν τε γέροντες μεγάλῃ καὶ παραλίᾳ, καὶ δυμιλον σύχη ἐλάχιστον κεκτημένη τὸ ιεράθεμα λαχών, καὶ μετὰ περιουσανοῦς τῆς ἐξ ἀρετῆς διέντης πράγματι πολιτικοῖς ἐμβαλών, ἐν βραχεῖ χρόνῳ οὐ τοῖς ἀστοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὅθεν δὴ ποτε καταληυσι ἔσονται; γνώριμος ἐσάγαν ἐγένετο τοῖς μὲν καὶ εἰς πελαράν ἤκων καὶ θεαθεῖς, τοῖς δὲ καὶ παρὰ τῶν ἰδόντων πιθεμένοις τοιούτον εἶναι. Πριν δὲ ἐς Κύπρον ἐλθεῖν, κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἐν Ιαλαίστην διέτριψεν· ὅπηνίκα δὴ ἐν τοῖς κατένην φροντιστήροις σεμνῶς μᾶλλα διέπερπον Σαλαμίνης τε καὶ Φύτων καὶ Μαλχίων· πρὸς δὲ καὶ Κριστίνην εύπατρίδαι δινεσκαὶ ἀδελφοὶ ἀμφοὶ Βηθελέων κώμην, νομοῦ Γάζης, τὸ τῆς ἀρετῆς ἐργαζόμενοι μέλι. Καὶ οὗτοι δὲ διδασκάλιψ ἐχρήσαντο Ἰλαρίων. Λέγεται γέροντες ἄμα οὗτοι περὶ ἐκείνον γενόμενοι, ἄμα καὶ οὐχαδες ἀναστέρεψεν· ἀρπαγῆναι δέ πως ἐκ μέσου τούτων μόνον Μαλχίωνα, καὶ οὐδαμοῦ φαινεθεῖ· αἴφνης δὲ πάλιν ἀναφανῆναι, τὴν Ισηνὸν ἐδιν τοῖς ἀδελφοῖς διειδόντα, καὶ μετὰ βραχὺ μεταπλάξαι τὸν ζῆν, ἐτι μὲν ἐν νέᾳ τῇ ἡλικίᾳ, οὐ μέντοι παραπολὺ τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ γηρασάντων κατὰ τὸ τῆς ἀρετῆς θεοφιλεῖ; ἐνδεῖ. Τηνικαῦτα δὲ καὶ Ἀμμώνιος ἐγνωρίζετο, ἀμφὶ δέκα στάδια διεστῶς τούτων. Περὶ δὲ κώμην Γάζην ὑποκειμένην, Χαφαρχονδρὸν διομα, τὰς οἰκήσεις εἰχεν, ἵς καὶ θρύμβα ἐτύγχανεν· ἀνήρ εἰς ἀρχίθεαν καὶ ἀνδρείαν μοναστικῆς πολιτείας διαγενόμενος. Ναὶ μήν ἀλλὰ καὶ Σιλβανὸς τηνικαῦτα, οἵμαι, τῷ ζῆν περιῆν, Παλαιστίνης ὁρμώμενος· ὃν λόγος ὑπὸ ἀγγέλων ὑπηρετεῖσθαι γέρας λαβεῖν. Ἐν Αιγύπτῳ γέροντες πρώτα φίλοσοφησας, ἐκεῖθεν ἐπὶ τὸ Σιναϊον δρός μετέβαινεν. Ἐες διατερον δὲ τῷ κειμάρρῳ Γεράρων μεγίστην τε καὶ κατέλασην ἀνδρῶν μάνδραν ἱπήσατο, τις μετ' αὐτῶν δὲ θαυμάσιος ἀφηγήσατο Ζεχαρίας.

ΚΕΦΑΛ. Μ'.

Περὶ τῶν ἐν Σιρίᾳ καὶ Ἐδεσσῃ μοραγῶν, Εὔροτοι καὶ Ἀγραπάτον καὶ Ιουλίανον, Βιά του τε τοῦ Εὐλογίου, ἐν μαρτυρηθροῖς τὴν ἐπισκοπὴν ἐσχηκότων.

D 'Ἐκ δὲ τῆς Αιγύπτου καὶ Παλαιστίνης, ἐπὶ τοὺς κατὰ Συρίαν καὶ τὴν δυορον Περσίδα διαλάμψαντας μετεύον· οἱ δὴ πρὸς τοὺς ἐν Αιγύπτῳ διαιμιλάρμενοι μάλιστα, εἰς πλήθος ἄμα καὶ μέγεθος ἐπέδωκεν ἀρετῆς. Ἀμέλεις ἀμφὶ μὲν Νίσιβιν περὶ τὸ Σιγδρων δρός καλούμενον, ἐπίσημον βίον εἰχον Βατθαῖος καὶ Εύστενος, καὶ Βαργῆς, καὶ Ἀλλᾶς, καὶ Ἀβδὼν, καὶ Ἀδάλεως, καὶ Ζήνων, καὶ Ἡλιόδωρος, καὶ Αἰζερος, δεὶς καὶ ἐπίσκοπος ἐγεγόνει· οὖς δὴ καὶ Βοσκοὺς κατωνόμαζον, οὐ πάνυ πολέρω καινῆς φιλοσοφίας κατάρρειντας· οὕτω δὲ ἐκάλουν σφῖς, ὅτι περ οὐτούς οἰκιαὶ παρ' αὐτοῖς ἥσαν· ἀλλ' οὐδὲ ἀρουραὶ οἰνοῦ ηὔφου τινὸς ἀπεγένοντο· ἀλλ' ἀεὶ τοῖς δρεσι διατριβούστες, κατὰ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας νόμους, εὐχαῖς

καὶ ὑμνοῖς τὸ Θεῖον ἐγέρωνται· καὶ ἡνίκα καιρὸς καλοὶ τροφῆς, δρπτὴν ἔκστος; ἀνὰ χειρὸς ἔχων, καθάπερ νομῆν διφῶντες περίστας· καὶ τὰς προσφόρους περιτυχόντες τῶν βοτανῶν ἔστελντο. Καὶ τοῖς μὲν οὕτων καινῇ τις ἐνεοχμώθη φιλοσοφίᾳ. Περὶ δὲ Κάρφων ἐφιλοσόφεις Εὐσέβιος, ἐκουστὰ καθείρξεις: διαυδή ἀπρόστοντος ἐπισχών. Ναὶ μὴν καὶ Πρωτογένερος ὁ μετὰ Βίτων τῆς; αὐτῷ διαποιεῖται παροικίας ἐπιτροπόντος. Βίτων ἔκεινον τὸν ἀστεριόν τοῦ διατητήν, ὃν φασι τὸν ἐν βισταλεῦσιν ἀπόστολον Κονσταντίνον πρῶτον ἰδεῖντα, διειχυρῆσθαι πάλαι πολλάκις τὸ Θεῖον δὲ ἐπιφανεῖταις αὐτὸν ὑποδεῖξαι· καὶ παρεγγυήσασθαι δὲ τὸν εἰσηγούντο, ἀμέσως πειθαρχεῖν αἱρεῖσθαι. Βιτθαῖος δὲ ἐπὶ τοσούτον ἥλασεν ἀστείας, ὡς καὶ σκύληκας ἐκ τῶν ὀδόντων ἔρπειν. Ἀλλὰν δὲ ἐπὶ ἐδόμηκόντα ἔτη δρπτον τὸ παράπαν μὴ γεύσασθαι. Ἡλιοδώρῳ δὲ τὸ διγρατὲς ἦν, ὡς ἀμπνεούς τὰς πολλὰς τὸν νυκτῶν διακαρπεῖν, καὶ τὴν νηστείαν ἐν ἐδόμασι πλείσταις ἐπιτυνάπτειν. Ἡμεράς δὲ ἐν Φαδανῷ τηνικάτα καὶ Ἀώνης ἔκεινος. Τόπος δὲ ἐστὶ τὸ Φαδανά, Εὐθαΐακών, δὲ τῷ Ἰσαὰκ γεννηθεῖς, τῷ Παλαιστίνης ἥκινοι εἰς γάμον ὡμίλει παρθένων οὖσῃ τῇ γυναικὶ πρῶτος τε τὸν λίθον τοῦ ἐνθάδε φρέστος ἐκκύτισας, τὴν ποιμνὴν ἐπότιζε. Τὸν δὲ Ἀώνην τοῦτον λόγος ἔχει πρῶτον παρὰ Σύροις κατέρξεις τῆς ἐνθάδε πρὸς ἀκρίβειαν φιλοσοφίας· ὥστε περὶ δῆτα παρ' Αἴγυπτοις; τὸν πολὺν καὶ μέγαν Ἀντιόνιον. Συνήσαν δὲ τούτῳ καὶ Γαδδανᾶς· τε καὶ Ἀξίζος, πρὸς τὴν Ἰσην ἀρετὴν ἀμιλλώμενοι. Πολλοὶ δὲ καὶ ἀνὰ τὴν ἐγενένων Ἑδεσσαν καὶ τὰ πέρι ταύτης ἐπίσημοι ἀνδρες ἤνθησαν· ὃν οἱ εὐδοκιμῶτατοι Ἰουλιανός τε ἦν, καὶ δὲ πειριδότος ἐν Σύροις Ἐφραίμ· δὲς καὶ πολλὰ βιβλία τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ καταλέδοιτε· περὶ ὃν ἀκριβέστερον ἐν τῇ Κωνσταντίνῳ βασιλείᾳ διέλεθον. Πρὸς δὲ τούτοις Βάρσης τε καὶ Εὐλόγιος ἥσχεν, οἱ μετὰ τὸν πολὺν τῆς ἀσκήσεως ἀθλον, ἐς ὑστερον καὶ ἐπισκόπων ἀμφώ ἐγένοντο, οὐ τινος πάλεως, τιμῆς δὲ χάριν, ἐν τοῖς ἴδιοις μοναστηρίοις, τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἀληθωτάμενοι γειτονῶν, ἀμοιβήν ὡς ἀν τις φαῖται τῆς κατὰ θεὸν ἀκριβεστάτης φιλοσοφίας· τὴν τοσαύτην εἰληφότες ἀξίαν· καθὼς δὲ καὶ Λάζαρος δὲ πρὸς βραχέος μετὰ τὸν δοιον Πλιθωρὸν ἐν μνεῖται γεγενημένος ἦμιν.

instituto eos accepisse dicat. Sieuti et Lazarus, de quo paulo ante, post sanctum Heliodorum, mentionem fecimus.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

Περὶ τῶν ἐτῶν τῆς Κοιλῆς Συρίας καὶ Ἀρτιοχείᾳ μοναχῶν· ἐτὶ δὲ καὶ περὶ τῶν ἐτῶν τῆς Γαλατίᾳ, Κακπιδοκίᾳ τε καὶ Βιθυνίᾳ καὶ περὶ τῶν Εὔξεινορ ποιητῶν φιλοσοφησάρτων ἀρθρῶν· καὶ δὲ τοῖς αἰτίασι· ήριοι δὲ πάλαι μάκρηται μακροβιώτατοι διετέρωτο.

Ἡ δὲ γε Κοιλῆ Συρία καὶ ἡ ὑπὲρ ταῦτην, τῆς Ἀντιόχειας μόνης ἐκτὸς, ὡψὲ καὶ βράδιον τὸν Χριστιανισμὸν παρεξέχετο. Πίκην οὐδὲ αὐτῇ ἀμοιρεῖς ἐκκλησιαστικῶν φιλοσόφων ἐγένετο· οἱ καὶ μᾶλλον ἀνδρεῖς τε εἶχον, ὅτι γε καὶ μίσος οὐ μέτριον μετ' ἐπιθυμῆταις πρὸς τὸν ἐνοικουντῶν Ἐλληνιστῶν αὐτοῖς

(1) Octoginta. Sozom.

A de ecclesiarum more, precibus atque hymnis Deum colentes celebrarent. Et cum tempus cibi capiendi esset, pro se quisque falcem in manibus habens, et veluti pabulum inquirens circuibat, et herbas commidas nactus, eis vescebatur. 193 Atque ad hunc quidem i-sti modum novam agendæ vitæ philosophiam instituerunt. Apud Carras autem philosophatus est Eusebius, qui voluntario carcere seipsum, ut adiri non posset, cohibuit. Item Protagenes, qui post Vitum parviciam illam regebat: Vitum, inquam, inclytum illum monachum, quem ferunt cum primum inter imperatores apostolum Constantium vidisset, sancte affirmasse, eum sibi dudum s̄apenumero a Deo per apparitionem ostensum esse; proindeque sedulo cohortatum esse, B ut quod suggestisset atque jussisset, citra exceptionem omnem obsequenter ficeret. Porro Battænus usque adeo a cihi sumendo abstinuit, ut vermes etiam ex dentibus ejus prorepererent: Halas septuaginta (1) totis annis panem prorsus non aliigit. Heliodoro tanta fuit temperantia, ut noctes plures pervigilaret, et jejunium hebdomadibus totis continuaret. Floruit tum etiam in Phadana (quo loco Jacob Isaaci filius ex Palestina veniens, uxorem suam virginem in matrimonium duxit, primumque ibi revoluto a puto lapide gregem ejus potavit) Aonas ille, quem fama est primum ibi apud Syros accuratum hoc philosophia genit colere corpore: quemadmodum id apud Αἴγυπτος magnus fecit Antonius. Cum eo fuere et Gaddanas, et Azizus, in ejusdem virtutis laude concertantes. Multi vero et apud vicinam Edessam, et circum ea loca celebres floruerunt viri: inter quos clarissimi fuere, Julianus, atque apud Syros decantatus Ephraim, a quo multi libri Ecclesiæ sunt editi: de quibus certius in Constantii imperio comitemoravi. Exstiterunt præterea Bares et Eulogius, qui ambo post longum monastici exercitii certamen episcopi (2) sunt facti, non in urbe aliqua, sed honoris gratia in monasteriis suis episcopalem consecuti consecrationem; ita ut recte aliquis dignitatem eam lanquam præmium seu remunerationem pro exactissimo philosophandi quo paulo ante, post sanctum Heliodorum, men-

D

194 CAPUT XLI.

De Cœlesyria et Antiochiae monachis. Item de monachis qui in Galatia, Cappadocia, Bithynia, et ad Pontum Euxinum philosophati sunt, et causa, cur veteres monachi longevi fuerint.

Cœlesyria autem, et quæ supra cam est regio; sola Antiochia excepta, serius quidem Christianismum suscepere, non tamē ecclesiasticis philosophis caruere. Qui eo fortius ut viri egregii se gesserunt, quo majus in eo incolarum Graecæ superstitionis studiosorum, atque illis insidian-

(2) Supra cod. cap. 23.

tiū, flagravit odium : non illos quidem vindicta utentes, sed magno animo illatas injurias et plagas excipientes. Qualis Valentinus ille fuit, quem alii Emenenum, alii Arethusium genere fuisse tradiderunt. Et alter ei cognominis monachus, et Theodorus, qui ambo a Titis vico præfectorū Apameæ oriundi fuere. Item Marosas Nechelis ortus, Bassus, Bassones, et Paulus, cui patria fuit Telmissus (1). Hic cum multis in locis multa monachorum cœnobia instituisset, et præclare plures ad philosophiam hanc consecutandam cohortatus fuisse, postmodum in regione cui nomen est Jugatum, insigne et splendidum monachorum construxit domicilium, atque ibi vitam in senectute multa fñnit. Monstratur eo loco adhuc, quod omnibus notum est, sepulcrum ejus. Omnes vero prope quos recensuiimus monachi, longævi fuere : id quod dispositione et providentia Dei mihi factum esse videtur, videlicet ut tam diurno et exacto vite instituto incrementum religio caperet : quod non Syros tantum, sed et Persas atque Saracenos plurimos ad fidem nostram pertraxit, et Græcæ superstitionis sectatores plerique ut cultum suum abnegarent, effecit. Ex quibus omnibus plurimi persuasi sunt, ut philosophiam monasticam sumimopere colerent, et ad eorum quos modo diximus, exemplum monachorum sodalitatibus prexirent. Facilis autem conjectura est, hoc genus philosophiæ (2) initio inde sumpto, ad Galatas usque et Cappadoces, finitosque eis populos, item ad Euxinum Pontum, Bithyniam, et Hellesponium pervenisse, qui sane antiquitus doctrinam Christianam flagrantibus animis complectentes, permultos divinæ hujus philosophiæ habuere sectatores. Quorum plures in communibus domiciliis per urbes et vicos habitarunt, vel quod nondum traditionibus et exemplis eorum qui dicti sunt, assuevissent, 195 vel quod propter hiemis asperitatem regiones illæ, et maxime Pontus, Cappadocia, et Galatia, natura frigidissimæ sint, proindeque non facile plurimi in solis ibi locis degere possent. Verum tamen non omnino montes eorum ab ejusmodi philosophis vacui fuere. Tempore namque procedente, vehementi atque ardenti rerum divinarum studio frigus etiam cessit. Atque in eis partibus cum multi alii præclare vixere, quemadmodum alibi a me dictum est ; tum post Eustathium et Basilium magnum, præ ceteris celebres maxime fuere, Leontius ille (3), cui deinde Ancyranus commissus est episcopatus : et Prapiadius, qui quantumvis senex, admodum multas pro episcopo rexit urbes (4). Præfuit vero nobilissimæ etiam illi hospitali doamni, cui cognomen est Basilius : nam a Basilio magno Cæsariensi episcopo constructum pauperum domicilium, cum nomen ejus obtinet, tum ad tempora multa perdurat. An-

τὴν, ξιστα μὲν δικύην χρωμένοις, εἰδύχως δὲ τὰς ἐπιφερομένας θήρεις τε καὶ πληγάς διχομένοις. Οὗτος Οὐάλεντίνος; ξενὸς δην, δην οἱ μὲν Ἐμισηνός, οἱ δὲ Ἀρεθουσίον τὸ γένος είναι Ελεγχον· καὶ τὸν ἔπειρον, αὐτῷ δὲ διώνυμον· καὶ Θεόδωρον· οἱ καὶ ἀρχαὶ ἀπὸ Τιττῶν τοῦ Ἀπαρτίων ὡρμῶντο νομοῦ· καὶ Μαρώταν τὸν ἐκ Νεχελῶν· καὶ Βίσσον, καὶ Βισσῶνην, καὶ Παῦλον, φα πατρὶς Τελμισῆς ἦν. Οὗτος δὲ πολλὰς συνοικίας μοναχῶν κατὰ διαφόρους τόπους συστησάμενος, καὶ καλῶς ἐπὶ τὸ φιλοσοφεῖν προτέρψας, ὑπερον τὴν ἐκ τὸν Ἰευγάτον οὕτω καλούμενον χωρίου λαμπρῶν καὶ περιφανῆ συνοικίαν καταστησάμενος; μοναχῶν, ἔκειται δῆ καὶ τὸν βίον ἀπέλιπεν εἰς βαθὺ τῆρας ἀλάσσας. Δείκνυται δὲ καὶ διάφορος ἔκεινου εἰστεῖ πᾶσι κατάδηλος. Σχεδὸν δὲ καὶ δισούς τῶν μοναχῶν διήθομεν, μακρόδιοι πάντες ἐγένοντο. Καὶ μοι δοκεῖ τὸ οὐτεις ἐπιπολὺ διαγένεσθαι τοῦ χρόνου οἰκονομῆσαι τὸ Θεῖον, ὡς ἂν ἡ θρησκεία εἰς ἐπιδοσίαν προγωρήσοι. Τῇ γὰρ τοσαῦτῃ ἀκριβεῖ δὲ περὶ μακρὸν πολιτείᾳ οὐ Σύρους μόνον, ἀλλὰ καὶ Περσῶν καὶ Σιραχηνῶν τοὺς πλείστους πρὸς τὴν σχετέραν πίστιν καθεῖλκυσαν· καὶ Ἐλληνας δὲ πλείστους ἀρρήγασθαι τὸ οἰκεῖον παρεσκεύασαν σέβας. Καὶ ἐκ τούτων πάντων πλείστους μοναδικῆς φιλοσοφίας εἰς ἄκρων ἐλθεῖν ἐπεισαν, καὶ στέφους μοναχῶν ἐπίτες αὐτοῖς καθηγήσασθαι. Ἐνεπειτα δὲ συμβάλλειν, ὡς ἔκειθεν ἡ τοιούτη ἀρκεμένη φιλοσοφία καὶ μάχρι Γαλατῶν καὶ Καππαδοκῶν καὶ τῶν ὁμόρων αὐτοῖς, καὶ περὶ τὸν Εὔξεινον πόντον καὶ Βιθυνίαν καὶ Ἐλλήσποντον ἐφιθενεν· οἱ δὲ ἐπιπλοῦ τὸ δύτιμα θερμῶς πρεσβεύοντες, πολλοὺς τοὺς κατὰ θεὸν φιλοσοφήσαντας ἔσχον· ὃν οἱ πλεῖον; κατὰ συνοικίας ἐν πόλεσι καὶ κώμαις ὅκουν, ἀμι καὶ τὸ μῆτρα παραδόσεις ἢ τύποις δῆ τις εἰδίσμενοι τῶν πρόσθεν εἶναι· ἵσως δὲ καὶ ὑπὸ τῆς τοῦ χειμῶνος γχλεπότητος, φύσεις ψυχροτάτων διτων τῶν τῆδε χώρων, καὶ μάλιστα τῶν ἀνά τὸν Πόντον Καππαδοκῶν τε καὶ Γαλατῶν, οὐχ εὐχερές ἦν ἀνά τὴν Ἑρημον διατριβεῖν τοὺς πλείστους· Ός ἐπίπαν γάρ οὐδὲ διαιρετὴ ἡσαν τὴ δρη τῶν τοιούτων φιλοδόσφων. Προϊόντες γάρ τῷ χρόνῳ τῇ σφοδρῷ περὶ τὸ Θεῖον καὶ θερμῇ σπουδῇ ἐν δευτερῷ τα τοῦ φύχους ἥσαν. Τοῖς δὲ ἔκειται μέρεσι πολλοὶ μὲν καὶ ἀλλοὶ δοκεῖσας ἐδιώσαν, ὃς περιμοις καὶ ἀλλαχοῦ εἰρηται· μετὰ δὲ τοὺς προφίλιον καὶ τὸν πολὺν καὶ μέγαν Βασιλείουν δοκιμώτατοι τῶν ἀλλων ἐγένοντο λεόντες ἔκεινοι· Φιὲς δὲ τῶν Ἀγκυρανῶν ἐπετράπη ἐπισκοπή· καὶ Ηραπλίδιος, δε; καίπερ γηραίος μάλι γενόμενος, πολλοὶς ἐπεσκόπει πόλεις. Προέστη δὲ καὶ τοῦ ἐπισημειώτου πτωχείου, φιλοσοφεῖας καὶ Βασιλείου; ἐπώνυμον δὲ τὸν Ἀγκυρανῶν Καισαρείας ἐπισκόπῳ κατατκευασθέν, καὶ τὴν ἔκεινον ἐκληρώσατο κλῆσιν, ἐς πάντα πόλεια περιγενόμενον. Ἐν μάντοις τῇ Ἀντιόχου πολλοῖς καὶ ἀλλοῖς διέλαμπον· ἐν αἷς μετὰ Ίουλιανὸν καὶ Ἀφράτην ἔκεινον Μαριανὸς τε καὶ Εύσένιος ἥσαν, Παλλαδίος τε καὶ Συμεώνης καὶ Ἀθραζίης, καὶ ἀλλοι

(1) Sozom. Telmissum vicum esse dicit.

(2) Sozom. ad ætatem usque suam et Theodosii Junioris imperium nonnullos ex hisce monachis du-

rasse scribit. lib. vi, cap. 34.

(3) Sozom. habet Leo.

(4) Suz. vicos.

πρὸς τούτοις, οἱ ἀκήρατον τὸ κατ' εἰκόνα διέσωζον. Αὐτὸς τῷ παρακειμένῳ δρει τῇ πόλει, δι πολλοῖς λειμῶσιν ὠράτοι, Πέτρος ὁ Γαλάτης διέπρεπε, καὶ δι τούτῳ διδύνυμος, ὁ Ἀγύπτιος· Ῥωμανός τε, καὶ Σευῆρος καὶ Ζήνων, καὶ Μωσῆς καὶ Μάλχος. Πολλοὶ δὲ καὶ διλοὶ τηνικαῦτα ἡσαν τὰς τῆς μοναχικῆς φιλοσοφίας ἀφίεντες μαρμαρυγάς· ἐν μὲν τῇ Χαλκιδέων ἐρήμῳ Ἀδιτος καὶ Μαρκιανὸς καὶ Ἀβραμάτης, καὶ πολὺ τι διλοὶ πλῆθος οὐκενερθύμητον, σώματι πατητῷ τὴν ἀπαθήτην μετερχόμενον· ἐν γε μήν τῇ Ἀπαύγεων Ἀγαπητὸς καὶ Συμεὼν; καὶ Πάιλος. Πούπτιος δὲ ἐν Ζευγματέων ἐφιλοσόφει· ἐν δὲ τῇ Κυρεστῶν Ἀχεψιμᾶς δι πανεύφημος· δισ οἰκίσκων βραχυτάπειρος, ἐν φέτῃ κοντούτην χρόνον ἔτιώς διήγυνεν, οὗτε εἰς λόγους ἤκων τινί. Ἡν δὲ τῷ τότε καὶ Ζευγμάτιος δι πολὺς, δι τὴν δψιν ἀφηρημένος, οὐ καλύπτην φέται, διλλοὶ περιῆρε κύκλῳ τὸ ἀκρατινές τῆς πίστεως καταγγέλλων. Όν δὴ τὴν πολιτείαν διριστα κατὰ μέρος ἐκάστου Θεοδώρητος δι Κύρου ἐν τῇ φιλοθέᾳ ιστορίᾳ συνέγραψεν. Τούτων δὲ πάντων κοινὴ πολιτεία, ὡς εἰπεῖν, ἦν, τῆς μὲν φυχῆς δι τὰς πλειστον ἀπιμελεῖσθαι, καὶ ταῦτην πρὸς ἀπαλλαγὴν τῶν ἐνθένδε δθύειν· τὸν δὲ γε πολὺν αὐτοῖς χρόνον εὐχῆ τε καὶ νηστείᾳ καὶ ὄμνοις τῷ Θεῷ προσήκουσι διατρίβειν· σώματος δὲ πάνταπασιν ἀμελεῖν, καὶ τῆς ἐπι τούτῳ ἀρσάνης τε καὶ ἀπιμελεῖσθαι· χρημάτων δὲ καὶ τῆς περὶ τὰ πράγματα ἀσχολίας πάμπον ἀπεξενισθαι, καὶ πρὸς τὴν κατ' ἀγγέλους βιοῦ διμιλλεῖσθαι.

curam gererent, camque a rebus et studiis hujus vitae vite sur tempus in precatiōnibus, jejuniis hygiasque, et Deum decentibus laudib⁹ consumarent: corpus autem deliciarumque ejus et voluptatis studium negligenter, nec non pecuniam et negotiorum occupationes omnino a se repellerent, et ad vitam angelicam imitatione contendenter.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΡ.

Περὶ Εὐαγγελίου τοῦ φιλοσόφου, καὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ἀργαρῆς αὐτοῦ.

Μετά γε μήν τὸν Σύρον Ἐφραὶμ ἐπισημοτάτῳ ἐγενέσθην καὶ τὴν κατ' ἀμφὶ φιλοσοφίαν Διδύμου δι Ἀλεξινδρέων, καὶ Εὐάγγελος δι Ἀγύπτιος. Ἀλλὰ περὶ μὲν Διδύμου, τις τε ἦν, καὶ δισ συγγράμματα κατατέλοιπεν, ἐν τῇ ἐνάτῃ μοι διελήπτει τῶν Ιστοριῶν· περὶ δὲ Εὐαγγελίου βραχέα διεξελθεὶν δίκαιοιν, εἰ καὶ ἀμφὶ περὶ τὸ ὑγιὲς τῆς πίστεως δόγμα χωλαίνοντες ἦσαν, καίπερ πλειστα λόγων βέλη κατὰ τῶν τῆς ἀπόθετας ἀφίεντες ἔχθριν. Οὔτος ἐξ Ἰεράρχων εἶλκε τὸ γένος, οἱ περὶ τὸν Εὐξείνον οικούσι πόντον. Σοφὸς δὲ λίαν καὶ ἐλλόγιμος δι ἀνὴρ ἐγεγόνει· καὶ λεπτὸς μὲν νοῆσαι, φράσας δὲ τὸ νοηθὲν καὶ λίαν δεινός. Διάκρισιν γε μήν εἶχεν εὐχερῶς αὐλαῖσθεν, δισ τῶν λογισμῶν δι πρὸς ἀρετὴν, δι πρὸς κακίαν ἐώρων· ὑποδίσθαι δικανδ; πῶς χρεῶν τοὺς μὲν ἐπιτηδεύειν, τοὺς δὲ αὐτοὺς φυλάξασθαι. Ἀλλὰ τὴν μὲν ἐνοῦσαν αὐτῷ τοῦ λόγου χάριν αἱ γραφαὶ παραστήσουσιν δι; καταλέποιπεν· τὸ δὲ ἥθος μέτριος ἦν. Τύρου δὲ καὶ ὑπεροφίας οὐδαμῶς αὐτῷ τι προσῆν.

(1) Theodor. lib. iv, cap. 28.

(2) Sed et Christianæ jam inde ab initio idem qui monasticae vitae finis est: carnis mortificatio, et spiritus renovatio. Atque ille deumū vere Christian-

tiochiae multi alii enituere monachi, in quibus secundum Julianum et Aphraatēm illum, Marianus fuit et Eusebius, Palladius et Symeones, Abrahames et alii insuper, qui integrum atque immortale, id quod ad imaginem Dei conditum est, conservarunt (1). In monte eo pratis multis perquam amoenō, qui urbi adjacet, Petrus Galata enituit, et cognominis huic Ἀgyptius. Præterea Romanus, et Severus, et Zeno, et Moses, et Malchus, aliquique multi eo tempore monastica ibi philosophia splendidi et illustres fuere. In solitudine Chalcidis, Abiatus, et Marciānus, et Abrahames, et quamplurimi alii, non facile sub numerum cadentes (2) corpore perpessionibus obnoxio, vitam affectionibus vacuam, excoluerent. Item in Apameensium cremoni Agapetus et Symeones, et Paulus. In Zeugmatenium autem solis locis Publius et Paulus philosophati sunt. Item in solitudine urbis Cyri, Acespias ille decantatissimus, qui in tuguriolo exiguo inclusus sexaginta annos sancte ita peregit, ut neque conspiceret, neque alloqueretur quemquam. Fuit tum quoque magnus ille Zeugmatius, qui oculis captus, non in casam aliquam se abdidit, sed loca pleraque circumiens, sinceram fideli professionem annuntiavit. Quorum vitam sigillatim omnium pulcherrime Theodoretus Cyri episcopus, in Dei amantium historiā conscripsit. 196 Porro omnium istorum commune, ut ita dicam, consilium et institutum erat, ut quam maximam anima per desuetudinem abalienarent, et longioris

CAPUT XLII.

De Evagrio philosopho, et vita institutaque ejus.

Post Ephraim Syrum, celeberrimi in utraque philosophia fuere Didymus Alexandrinus, et Evagrius monachus Ἀgyptiacus. Cæterum de Didymo qui fuerit, et quæ scripta post se reliquerit, in nono historiæ hujus libro a me est dictum. De Evagrius autem æquum visum est hic pauca dicere: quanvis ambo isti in sana fidei doctrina claudicarent, utique plurima scriptorum suorum tela in veritatis hostes sint jaculati. Evagrius ex Iberibus, qui circa Euxinum Pontum colunt, genus duxit vir sapiens et clarus admodum, inveniendo subtilis et ingeniosus, et in eloquendo quod invenisset, gravis et acer. Per facile etiam, quænam cogitationes vel ad virtutem, vel ad vitia spectarent, dijudicavit, nec minus idoneus ad subjiciendum et docendum, ut illæ quidem excolendæ, hæ autem cavendæ essent, fuit. Porro eam quæ in oratione ejus inest gratiam, scripta quæ edidit indicabunt (3). Morum quoque singulari moderatione nus est, qui ad veterem monachatum quamproxime accedit.

(3) Socr. m. lib. vi, cap. 30.

suit, a fastu et superbia maxime alienus. Et sicuti A Ûnus γάρ εἰς ὅγκον ἤρτο τοῖς ἐκ τῶν δικαίων ἐπαι-
justarum laudum præconis minime est ad arrogan-
tiā sublatuſ, ita etiam conviciis injustis haud-
quaquam ad indignationem commotus. Sacras Lit-
teras sub Gregorio Theologo optime addidicit :
nam ejus quoque fuit archidiaconus, cum ille Con-
stantinopolitanæ præcesset ecclesiæ. Quod autem
natura vultu esset venusto, et præterea vestitu
elegantuſ uteretur, 197 ex magistratibus quidam
zelotypia erga uxorem laborans, cum eum illi in-
notuisse cognovisset, clam ei cædem moliebatur.
Et ad rem consilium id collatum fuisset, nisi ea
ipsa nocte Deus horrendam quidem, sed salutarem
visionem Evagrio dormienti exhibuſset. Vide
namque sibi visus est capitalis criminis causa se
captum, atque in carcere manus pedesque ferreis
catenis vincutum esse. Cum autem jam ad tribunal
judicis sisti, et poenas dare deberet, accessisse
quemdam, qui sacrum Evangeliorum codicem ei
ostenderit, ei tam gravibus vinculis cum libera-
turum promiserit, si quamprimum ex urbe disce-
deret, et facturum se id esse jurisjurandi sacra-
mento confirmaret : seque imposita libro dextra ad
eum modum jurasse, simulque et compedibus so-
lutum esse, et e somno evigilasse. Ita ille divina
visione persuasus, vigilando sibi structum atque
creatū periculum effugit. Atque ubi in animo
constiuiſſet, decere se monasticam consecrari
vitam, Constantinopoli Ilierosolyma venit. Inde in
Ægyptum (1), ad visendos, qui in Sceti philoso-
phabantur, monachos profectus, ad montem Ni-
triā, monasticam sibi construxit casam, et ibi
cum duobus Macariis, Ægyptio et Alexandrino,
qui alios antecellebant, fuit : quorum cum æmula-
retur vitam, factis quoque ipsis philosophiam
monasticam est consecutus. Deinde etiam (2) sub
Theodosii Junioris imperio, cum eo quem dixi-
mus Ammonio, est versatus. Prodigia autem eadem
quæ præceptores ejus edidit. Libri ab eo plurimi
et maxime necessarii compositi sunt, inter quos
quidam *Monachus*, sive de practice et operatrice
virtute inscriptus est : quidam Γνωστικός, hoc est,
Cognitor, sive de eo qui cognitionem est consecutus. Illic in quinquaginta capita est divisus. Scri-
psit etiam librum aliū, qui consultationem seu
invectivam continent adversus tentatores monachos.
Id opus in octo divisiſſectiones, juxta octo deli-
berationum seu cogitationum numerum. Item pro-
blemata prognostica sexingenta. Et præterea στι-
χηρά, hoc est, versuum duos libros, reliquit :
alterum ad eos qui in cœnobiosis aut in conventibus
sunt, monachos : alterum autem ad eas quæ vir-
ginitatem colunt, sanctimoniales. Omnia vero scripta ejus admiranda sunt, et sententiis et elocutione
ad persuadendum prorsus accommodata. Et qui ea leget, qualis is vir fuerit, cognoscet. 198 Per-
opus autem esse puto, breviter quedam ex ejus operibus in historiam hanc inserere (3), atque in
primis quæ de monachis commemorat, hisce propemodum verbis.

(1) Cum ipso Gregorio Nazianzeno cum Ægyptum
petiſſe, scribit Soer. lib. iv, cap. 25.

B Οὐντες γάρ εἰς ὅγκον ἤρτο τοῖς ἐκ τῶν δικαίων ἐπαι-
νων χρόνοις, καὶ πρὸς τὰς ἀδίκους τῶν λοιδορῶν
ἡκίστα τριχαλλεν. Τούς γε μὴν ἱεροὺς τῶν λόγων
ἀριστα ὑπὸ Γρηγορίῳ τῷ Θεοφίᾳ πεποίθευτο ἔργο-
ντο δὲ αὐτῷ καὶ ἀρχιδιάκονος, διπνήκα τῆς ἐν
Κωνσταντινουπόλεις ἐκκλησίας τὴν ἐπιτροπὴν εἶχεν.
Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ φύσεως ἀστεῖος μάλιστη τὴν δύναμιν ἦν, φι-
λόκαλής τε τὴν ἀναστολήν, τῶν τις ἐν τέλεις ἡλιτρόπων
μάλιστα περὶ τὴν γαμετὴν ἔχων, μαθών γνώμημον
αὐτῇ καθεστάναι, θάνατον αὐτῷ κρύψα ἐμήχανατο.
Καὶ εἰς Ἑργον ἀν προέβαντε τὸ δεινόν, εἰ μὴ καὶ
ἐκείνην τὴν νύκτα φιδεράν τίνα καὶ σωτῆριον ὄγκιν
χτεπέμπε τὸ Θεῖον καθεύδοντι ἔδοξει γάρ ὡς ἐπ’
ἴγκληματι συλληφθεὶς, δεσμώτης ἐκ σιδήρων χείρας
καὶ πόδας ἦν. Ἡδη δὲ μέλλων δικαστηρίῳ περίστα-
σθαις καὶ διδόναι τὴν δίκην, προσιών τις τὴν ἵεραν
τῶν Εὐαγγελίων πυκτὴν ὑπεδείχνυν, καὶ τῶν κατε-
χόντων ἀπαλλάττειν ὑπισχνείτο δεσμῶν, εἰ Θαῖτον
ἀναγκαρήσοι τῇς πόλεως, καὶ τῷ πιεστῷ τῇς πράξεως
ὅρκον εἰς βεβαίωσιν προσαπήσει. Οὐ δέ ἐπιθεὶς τῇ
βίᾳ ωρὶ τὴν δεξιὰν, ἢ μήτην ὅδε πράξειν ἐπώμυντο καὶ
αὐτίκα τῇς πέδης λυθεῖς, καὶ τοῦ ὑπουργοῦ ἀνίετο καὶ
τὸν ὑπαρ τυρεύμενον διέφυγε κίνδυνον, τῇ θεῖᾳ
ὅμηρῃ πεσθεὶς. Καὶ προσήκειν ἐκυρώθη τὸν ἀσκητικὸν
μετελθεὶν βίον ἐν νῷ Θέμενος, ἐκ τῆς Κωνσταντίνου
εἰς Ἱεροσόλυμα παρεγένετο. Ἐπειτὴν ἐκείθεν κατὰ
θέαν τῶν ἐν Σιήτει φιλοτέχνων εἰς Αἴγυπτον ἤκε.
C καὶ περὶ τὸ τῆς Νιτρίας ὅρος τὴν ἀσκητικὴν καὶ ὑ-
δην ἐπήξατο. Τολ; ἐν Σιήτει δὲ διαφέρουσι δυοι Μα-
χαρίοις, τῷ Αἴγυπτῳ καὶ τῷ Ἀλεξανδρεῖ, συνεγέ-
νετο καὶ τὸν ἐκείνων βίον ζηλώτας, καὶ τὴν δι-
Ἑργων φιλοσοφίαν ἐκτήσατο. Ἐπειτὴν προειρη-
μένῳ Ἀμμωνίῳ ἐπὶ τῆς ἔχομένης βασιλείας συνῆν.
Τασσύτων δὲ τεραστίων αὐτούργης ἐγέγνετο, δύσων
δηλαδὴ καὶ οἱ παιδευταὶ. Ἐσκουδάσθη δὲ αὐτῷ καὶ
βιδίλα πλεῖστα καὶ ἀναγκαιότατα. ὃν τὸ μὲν Μο-
ναχὸς ἢ περὶ πρακτικῆς τὴν ἐπιγραφὴν ἔχει τὸ δὲ,
Γνωστικὸς, ἢ περὶ τοῦ καταξιωθέντος γνώσεως.
D Ἐν κεφαλαιοῖς δὲ οὗτος πεντήκοντα τὴν διαιρετιν
ἔχει. Καὶ διλλο δὲ βιβλίον συνεγράψῃ αὐτῷ, δ ἀντίθ-
ρησιν ἔχει πρὸς τοὺς πειράζοντας δάλμανας. Οὐτών
δὲ διαιρεῖται τοῖς τριμάσιοις, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν
δικτῶν λογισμῶν. Καὶ προσλήματα δὲ καταλέλοιπε
προγνωστικὰ ἔκακότα, καὶ στιχηρὰ δύο. τὸ μὲν ἐν
πρᾶς τοὺς ἐν καινοτοῖς ἢ ἐν συναδεῖς ἔνιας τῶν
μοναχῶν τὸ δὲ ἐπερον πρᾶς παρθενίαν ἀσκούσας
προσφωνεῖ. Θαυμάσια δὲ πάντα, καὶ νοήματα καὶ
φράσεις μεστῆ τὸ ἐπαγωγὸν ἐπαυχῶντα. Καὶ οἵτις
γέλοντος δὲ ἀνήρ, δὲ τούτοις ἐντυχῶν εἰσεσται. Χρῆναι
δὲ ἥγουμαι καὶ ἐκ τῶν ἐκείνου βραχέα τῇ συγγραφῇ
παραδοῦναι, καὶ μᾶλλον δὲ περὶ μοναχῶν εἰεῖς ρι-
ταῖς. ὃς δέ γάρ κατὰ βῆμα φησίν.

(2) Ἐπὶ τῆς ἔχομένης βασιλείας.

(3) Soerat. cod. cap. 23.

Ola δι αὐτὸς Εὐάγριος ἐν τισὶ τῶν συγγραμμά-
των περὶ τῶν τότε κατὰ ρῆμα διέξειται μονα-
χῶν.

· Ἀναγκαῖον καὶ τὰς ὁδοὺς τῶν προσδευτάντων
μοναχῶν ὄρθως διερωτᾶν, καὶ πρὸς αὐτὰς κάτορθου-
σθαι. Πολλὰ γάρ ἐστιν ὑπ’ αὐτῶν ρῆμάντα τε καὶ
πραγμάτων καλῶν· ἐν οἷς καὶ τοῦτο τις ἔφησεν,
ὅτι τὴν Ἑροτέραν καὶ μή ἀνώμαλον δίαιταν, ἀγάπη
συζευχθεῖσαν, θάττον ἀπάγειν τὸν μοναχὸν εἰς τὸν
τῆς ἀπαθείας λαμπτήν· Οὐδένα τῷραν οὔτως, ἐρωτηθεὶς ἔφησεν, ως ἐλέω
τὰ τοικύτα κατασθέννυται πάθη. Τῷ δικαίῳ ἀν-
τωνίῳ προσηλθέ τις τῶν τότε σοφῶν· καὶ, Πώς
διακαρποτερεῖς, ὡς πάτερ, εἶπε, τῆς ἐκ τῶν μιθίων
περαμυθίας; ἐστερημένος; · Ο δὲ Ἀντώνιος, Τὸς ἐμὸν
βιβλίον, ὡς φιλόσοφες, ἔφησεν, τι φύσις τῶν γεγονότων
ἐστίν· καὶ πάρεστιν, ὅτε βιούσαι, τούς λόγους ἀνα-
γινώσκειν τοὺς τοῦ Θεοῦ. Ἡρώτης με τὸ σκέψης
τῆς ἐκλογῆς καὶ Αἰγύπτιος; γέρων Μακάριος, Τί δὴ
ποτε μνησικακοῦντες; μὲν τοῖς ἀνθρώποις, τὴν μνη-
μονευτικὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς ἀφανίζουμεν· δαί-
μοις ἐδὲ μνησικακοῦντες, ἀδλαλεῖς διαμένομεν;
Κέμου πρὶς τὴν ἀπόκρισιν ἀπορήσαντος καὶ πα-
καλούντος; τὸν λόγον μαθεῖν, Διότι, φησὶν ἐκεῖνος,
τὸ μὲν πρότερον πάθος παρὰ φύσιν, τὸ δὲ δεύτερον
κατὰ φύσιν ἐστὶ τοῦ θυμοῦ. Παρέβαλον κατ’ αὐτὴν
σταθερὰν μεσημβρίαν τῷ ἀγίῳ πατρὶ Μακαρίῳ·
καὶ λίγην ὑπὸ τῆς δίψης φιλέγόμενος, ήτούν ὑδωρ
πιεῖν· δὲ δὲ φησιν, Ἀρχέσθητι τῇ σκῆψῃ· πολλοὶ γάρ
δύσι ποροῦντες νῦν καὶ ταῦτης ἐστέρηνται. Εἴτα λό-
γους μου πρὸς αὐτὸν περὶ ἐγκρατείας γυμνάζοντος,
Θάρρει, φησὶν, ὡς τέκνον· ἐν δὲ λόγοις εἰκοσιν ἔτεσιν
οὗτε ἄρτου, οὗτε ὑδατος, οὗτε ὑπνου κόρον εἰληφα.
Τὸν μὲν γάρ ἄρτον μου ἡσθιον σταθμῷ· τὸ δὲ
ὑδωρ ἐπινον μέτρῳ· τοῖς τοίχοις δὲ ἐμαυτὸν παρα-
κλίνων, μικρὸν τι τοῦ ὑπνου μέρος ἀφήρατον.
Ἐμηγύθη τινὶ τῶν μοναχῶν θάνατος τοῦ πατρὸς.
Οὐδὲ πρὸς τὸν ἀπαγγείλαντα, Παῦσας, φησὶ, βλασ-
φημῶν. Ο γάρ δικὸς πατήρ ἀθάνατός ἐστιν. Ἐκέ-
κτητό τις τῶν ὁδελφῶν Εὐαγγέλιον μόνον· καὶ
τοῦτο πωλήσας, ἔδωκεν εἰς τροφὴν τοῖς ιεινῶσιν,
δέξιον μνήμης ἐπιφθεγξάμενος ρῆμα· Δι’ αὐτὸν γάρ,
φησὶ, τὸν λόγον πεπώληκα τὸν λέγοντα, Πάληστρη
τὸν ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς. Ἔστι δὲ τις
περὶ τὴν Ἀλεξανδρειαν νῆσος, κατ’ αὐτὸν τὸ Βόρειον,
πέραν τῆς λίμνης κειμένη τῆς καλουμένης Μαρίας·
προσοικεῖ δὲ αὐτῇ μοναχὸς, τῆς παρεμβολῆς τῶν
Γνωστικῶν δοκιμώτατος· διτις ἀπεφήνατο πάντα
τὰ πραττόμενα ὑπὸ τῶν μοναχῶν πράττεσθαι δι’
αἰτίας πέντε· διὰ Θεὸν, διὰ φύσιν, διὰ θεός, δι’ ἀνάγ-
κην, διὰ ἔργον χειρῶν. Οὐδὲ αὐτὸς ἔλεγε πάλιν
μίαν μὲν εἶναι τῇ φύσει τὴν ἀρετὴν· εἰδοποιεῖσθα:
δὲ αὐτὴν ἐν ταῖς δυνάμεσι τῆς ψυχῆς. Καὶ γάρ τὸ
φῶς τὸ ἡλιακὸν ἀσχημάτιστον μὲν, φησὶν, ἐστι·
ταῦτα δὲ δι’ ὃν εἰσβάλλει θυρίσι σχηματίζεσθαι πέ-

CAPUT XLIII.
Quae Evagrius in quibusdam libris de ejus temporis
monachis de verbo ad verbum scripsere.

· Necessarium quoque est, vias eorum qui nobis
praeierunt, monachorum rite inquirere, et ad eas
vitam nostram componere. Multa enim ab eis et
dicta et acta sunt praeclare. In quibus illud qui-
dam dixit: Aridiorem et minus inaequalem diætam
charitati conjunctam, celeriter monachum ad in-
dolentiae portumducere. Idem fratrem quemdam,
qui subinde noctu pavore turbabatur, spectris li-
beravit, aegrotis cum jejunii cultu inservire jussum.
Non alia enim re facilius, interrogatus respondit,
quam misericordia ejuscemodi terrores et pertur-
bationes extingui. Antonium Justum conveniens
ex sapientibus quidam: Quomodo, o pater, inquit,
in monastica vita perdurare potes, qui consolatione
ea qua ex libris percipitur, careas? At liber meus,
o philosopho, Antonius respondit, natura ipsa
rerum creatarum est. In eis cum mihi visum est,
oracula Dei legere licet. Interrogavit me aliquando
electionis illud vas, senex *Ægyptius Macarius*, Quid
ita injuriarum erga homines memoriam retinentes,
vim animæ reminiscendi enecaremus: adversus
dæmones autem, cum acceptorum ab eis malorum.
reminiscimur, detrimentum nullum sentiremus?
Cum autem ego, quod responderem, non haberem,
alique id discere vellem, rogatus ille: Propterea,
inquit, quod prior illa affectio præter naturam,
posterior autem secundum naturam iræ est. Adveni
ali quando ipso meridionali tempore ad sanctum
patrem Macarium; et quod siti admodum arde-
rem, aquam ab eo petii. Et ille: Contentus esto,
inquit, umbra. Multi enim viatores et navigantes
haec nunc carent. Deinde cum apud eum verba de
contingentia et temperantia facerem: Consilie, in-
quit, o fili, et bono esto animo. Ego totis annis
viginti neque panem, neque aquam, neque somnum
ad satietatem cepi. 199 Panem namque meum ad
certum libatæ pondus comedи, aquam ad constitu-
tam mensuram bibi, et parieti acclinatus exiguum
aliquam somni partem rapui. Monacho cuidam nun-
tius venit de patris morte, atque ille ad nuntian-
tem: Desine, inquit, blasphemare, et impie loqui:
Pater enim meus immortalis est. Ex fratribus qui-
dam unicum Evangelii librum in bonis suis habuit:
quo et ipso vendito, pretium ejus ad esercentium
alimenta dedit, memoria digno verbo illo addito:
Propter illud oraculū librum vendidi, quod dicit:
Vende ea quæ habes, et da pauperibus¹. Insula quæ-
dam est circa Alexandriam, septentrionem versus,
ultra lacum qui Maria dicitur, sita. Habitat in ea
monachus Gnosticorum ordinis celeberrimus, qui
omnia quæ a monachis gererentur, ob quinque
causas fieri dixit: propter Deum, propter natu-
ram, propter consuetudinem, propter necessitatem,
propter manuum opus. Idem ipse unam esse dixit

¹ *Mallili. xix, 21.*

natura virtutem, eisque formam in animæ viribus effigiari. Nam et lunien solis ait sine forma esse : formam autem id recipere, per quas penetrat, senestrus. Alius quidam monachus : Propterea, inquit, voluptates mihi subtraho, ut iræ causam et occasionem præcidam. Scio enim illam semper propter voluptates oppugnari, menteinque meam perturbare, et cognitionem ipsam fugare. Ex senioribus etiam quidam dixit, Charitatem ciborum et pecuniarum depositum servare nescire. Idem : Non scio, inquit, eadem in rebus a dæmonibus deceptum esse. Ilæc ad verbum Evagrius, in eo libro quem *Practicum* inscripsit, exposuit. Quæ vero etiam in Gnostico suo dicat, audiamus. Quæ inor virtutes, earumque considerationes esse, a Justo Gregorio didicimus : prudentiam, fortitudinem, temperantiam, et justitiam. Et prudentia quidem officium esse is dixit, considerare et contemplari, verbis non adhibitis, sanctas et intellectuales potestates. Has namque a sapientia manifestari tradidit. Fortitudinis autem in veritate cognita, etiam bellum et disserimen tibi paretur, constanter perseverare, neque ad res falsas transire. Temperantie porro semina a primo agricola facta recipere, posterum autem et furtim aspersam ab adversario sementem rejicere. **200** Justitia vero, juxta dignitatem et commoditatem cuiusque orationem attemperare, vel obscure annuntiando, vel per ænigmata et ambages significando, vel etiam aperte indicando, ad simpliciorum utilitatem et profectum. Veritatis autem columna Basilius Cappadocia dixit : Cognitionem seu scientiam quæ ab hominibus provenit, continua meditatio et exercitium adauget : eam autem quæ gratia Dei contingit, justitia, placabilitas iræ expers, et misericordia. Et priorem illam, etiam qui affectionibus obnoxii sunt, obtinere possunt; posteriorem vero, qui ab affectionibus alieni sunt, tantum perspiciunt, qui etiam precautionis tempore mentis suæ lucem eos circumfulgentem vident. Lux illa Ægypti sanctus Athanasius : Mensam, inquit, Moses ad Borealem partem statuere jussit. Sciant igitur Gnosti, et qui scientia seu contemplationi operam navant, quinam adversus eos adversarius spiret, et tentationem omnem magno sustineant animo, atque alacriter ad se venientes alimentis soveant. Thmuitarum ecclesiæ angelus ille Serapion dixit, mentem spirituali cognitione et scientia imbutam perfecte purgari; charitatem, flammantes iræ partes curare; temperantiam autem, afflentes malas cupiditates et libidines sistere. De providentia et judicio semper tecum ipse rationes reputa, magnus ille et doctus doctor Didymus ait, earumque materiam fac tecum in memoria circumferas; nam omnes

sere in his hallucinantur. Et doctrinam quidem de judicio, in varietate corporum, ipsiusque mundi; de providentia autem, in moribus atque modis, qui nos a vitiis et ignorantia ad virtutem vel cognitionem ducunt, invenies. Ilæc gustus tantum gratia, ex Evagrii scriptis appossumus.

A φυσεν. "Αλλος δε τις τῶν μοιχῶν, οὐδὲ τοῦτο περιαρώτας τὰς ἡδονὰς, Ἐφη, ίνα τὰς τοῦ θυμοῦ περικέλυι προφάσεις - οίδα γάρ αὐτὸν δεῖ μαχόμενον ὑπὲρ τῶν ἡδονῶν, καὶ ἐκταράσσοντά μου τὸν νοῦν, καὶ τὴν γνῶσιν ἀποδιώκοντα. "Ελεγε δέ τις τῶν γερόντων, δι: 'Η ἀγάπη παραθήκας βρωμάτων ή χρημάτων τηρειν οὐκ ἐπίσταται. 'Ο δὲ αὐτὸς, Ούκ οἶδα, φησίν, εἰς ταυτὸν δις ὑπὲρ δαιμόνων ἀπατηθεὶς. 'Ἐν μὲν οὖν τῷ ἐπιτεγραμμένῳ αὐτοῦ Πρωτικῷ ταῦτα κατὰ λέξιν φησὶν Εὐάγριος - οίδα δὲ καὶ ἐν τῷ Γρωγτικῷ αὐτοῦ διέξεισιν, ἀκουσιόμενα. Τέσσαρας ἀρετὰς καὶ τὰς θεωρίας αὐτοῦ περὶ τοῦ δικαίου Γρηγορίου μεμαθήκαμεν εἰναι· φρόνησιν καὶ ἀνθρίζιν, σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην. Καὶ φυονήσεως μὲν ἔργον Ελεγεν εἰναι τὸ θεωρεῖν τὰς νοερὰς καὶ ἀγίας B δυνάμεις διχο τῶν λόγων· τούτους γάρ ὑπὸ τῆς σοφίας δηλοῦσθαι παραδίδωσεν· ἀνδρίας δὲ τὸ ἐγκαρτερεῖν τοὺς διθοίς καὶ πολεμούμενον, καὶ μὴ ἐμβατεύειν εἰς τὰ μὴ δυτα. Καὶ τὸ παρὰ τοῦ πρώτου γεωργοῦ δέχεσθαι σπέρμα, καὶ ἀπωθεῖσθαι τὴν ἐπισπορέα, τῆς σωφροσύνης ἕδοιον ἀπεκρίνατο εἰναι. Δικαιοσύνης δὲ πάλιν τὸ κατ' ὅξιαν ἐκάστου λόγου ἀποδίδονται, τὰ μὲν σκοτεινῶς ἀπαγγέλλουσαν, τὰ δὲ εἰς αινιγμάτων σημαίνουσαν, τινὰ δὲ καὶ φινερούσαν πρεδ; ὥφελειαν τῶν ἀπλουστέρων. Τῆς ἀληθείας δὲ στῦλος δὲ Καππαδόκης Βασιλείος. Τὴν ἀπὸ ἀνθρώπων, φησὶν, ἐπιειμβαίνουσαν γνῶσιν προτεχτὶς μελέτη καὶ γυμνάσιον κρείσσονα ποιεῖ· τὴν δὲ ἐκ Θεοῦ χάριτος ἐγγινομένην δικαιοσύνη καὶ ἀργησία καὶ ἔλεος. Καὶ τὴν μὲν προτέραν δυνατὸν καὶ τοὺς ἐμπτεύεις ὑπὸδέχεσθαι· τῆς δὲ δευτέρας οἱ ἀπαθεῖς μόνοι εἰσὶ δεκτικοί· οἱ καὶ παρὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς τὸ οἰκεῖον φέγγος τοῦ νοῦ περιλάμπον αὐτοὺς θεωροῦσι. Τῶν Λιγυπτίων διγιος; φωτῆρ 'Αθανάσιος; Τὴν τράπεζαν, φησὶ, Μωυτῆς εἰς τὸ Βόρειον μέρος στήσαι προσέταξε. Γινισκέτωσαν οἱ Γνωστικοὶ τις δὲ πνέων ἐστὶ κατ' αὐτῶν, καὶ πάντα πειρασμὸν γενναῖς ὑπομενέτωσαν, καὶ μετὰ προθυμίας τοὺς προσιόντας τρεφέτωσαν. "Ελεγε δὲ δι τῆς θμούσιων Ἐκκλησίας ἀγγελος Σεραπίων, δι τοῦ νοῦς μὲν πεπωκὼς πνευματικὴν γνῶσιν, τελείως καθαίρεται· ἀγάπη δὲ τὰ φλεγμαίνοντα μέρια τοῦ θυμοῦ θεραπεύει· πνηνῆς δὲ ἐπιθυμίας ἐπιβήσεις ιστησιν ἐγκράτεια. Τοὺς περὶ προνοίας; καὶ κρίσεως κατὰ σαυτὸν δεῖ γύμναζε λόγους, φησὶν δὲ μέγας καὶ γνωστικὸς διδόσκαλος Διδυμος· καὶ τούτων τὰς ὄλας διὰ μνήμης φέρειν πειράθητι. "Απαντες γάρ σχεδὸν ἐν τούτοις προσπεισούσι· καὶ τοὺς μὲν περὶ κρίσεως λόγους ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν σωμάτων καὶ τοῦ κέδους εὐρήσεις, τοὺς δὲ περὶ προνοίας; ἐν τοῖς τρόποις τοῖς ἀπὸ κακίας καὶ ἀγνωσίας ἐπὶ τὴν ἀρετὴν, ή ἐπὶ τὴν γνῶσιν ἡμᾶς ἐπανάγουσιν. Ταῦτα μὲν γεύματο; χάριν ἐκ τῶν Εὐαγρίου ὑμέν παρεῖθε μέθο.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΜΔ.

*Mητέ τι συνόψει τών τηνικαῖς περιβοήτων
άδρων ὡς Θεοῦ προνοῇ ἀντιμέτωπους τῷ
μεγέθει τοῦ καὶ λύδων τοῦ τότε σχρός τού-
τους ἐκήνετο.*

Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον πολλοὶ καὶ δῆλοι ἦν τε διεχόροις τόποις καὶ μυναστηρίοις διέλαμπον θυμαστοῖς καὶ θεοφιλεῖς ἀνδρεῖς, οὓς ἐν μασί τι γε νῦν ἔχον ποιεῖν ἔξι τοῦ προκειμένου γενούμενα. ἐκάστου τὸν τε βίον καὶ πολιτείαν καὶ διὰ ἐνήργησιν θαύματα. Εἰ δέ τῷ σκοπῷ τὰ περὶ αὐτῶν ἀκριβῶς διειδεῖναι, τι τε εἶπον καὶ ἐπραξαν πρὸς τὴν τῶν ἀκούσιντων ὥριτειαν, ὅπως τε καὶ θῆρες αὐτοῖς ὑπετάγγισαν, Παλλάδος; ὁ Ἐναγρίψι μαθητεύος τὰ περὶ αὐτῶν πάντα εἰς ἐν ἀδρούσας βιοῖς, ἀριστα διεῖχε· καὶ τούτῳ τοῖς βουλομένοις ἐν τυγχάνειν προτρέπομεν. Ἐν φόνῳ ἀνδρῶν μάνων, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν βίους ἐφαμίλλως πολιτευσαμένων τοῖς προειρημένοις θεοῖς ἀνδράσιν ἐλλασῶς διεξέρχεται. Ἀλλὰ Ἐναγρίος μὲν καὶ Παλλάδος ἐπὶ τῆς ἔχομένης ἡγιθοστὸν βασιλείας. Οὗτοι μὲν οὖν ἀστηταὶ καὶ τῆς ἀρετῆς ἐπιμεῖς; φροντισταὶ, κατ' ἐκεῖνο διέπρεπον τὸν καροῦν ἐν δὲ ἐπισκόποις Βασιλείες τε ὁ μέγας καὶ Γρηγόριος ἄμφω, ὁ τε Θεολόγος καὶ ὁ τῶν Νυσσαίων φωστήρ· ὁ μὲν σύστηνος καὶ σύμπνους ἐκίνων καὶ ἐφ' ἄπασι συνεργῶν, ὁ δὲ ἀδελφὸς ὡς μάλιστα καθεστώς. Συνήρχεται δὲ αὐτοῖς καὶ Ηὔτερος ὀδελφὸς φρονῶν, τοῖς αὐτοῖς πατράσι χρησάμενος οἷς καὶ Βασιλείος· καὶ παιδεῖας μὲν τῇ; Οὐραῖον αὐτὸν εἰς τὸν ἤκανθαν, ἐπισής δὲ ἐκείνοις τὰς τοῦ βίου μαρμαρύγας ἀφιεῖς. Οὗτοι μὲν ἐν Καππαδοκεῖ διέλαμπον· ἐν δὲ Πιτιδίᾳ Ὁπτειμος, καὶ ἐν τῇ Διοκανδών ὁ ποιὺς Ἀμφιλόχιος· ὑπὲρ τῆς προγονικῆς γενναίως ἀνθιστάμενοι πίστεως. Ἐν μὲν οὖν τῇ ἔνδον πρόσδολοι, μετ' Ἀθανάσιον, τῆς λεπᾶς ἡμῶν πίστεως ἡσαν· ἐν δὲ τῇ ἐπέρρη πάντας τοῖς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἡγούμενος, πολὺν τὸ τῆς ἀληθείας φέγγος ἀπέστιλθε· καὶ ὁ θεῖος Ἀμέριστος; τῆς Μεδοιλάνων ἐγκεχειρισμένος τοὺς οἰκεῖς· οἱ καὶ πόρφυρων λαχόντες οἰκεῖν, πυκνὰ τὰ τῆς ἀληθείας βέλη κατέπεμπον. Καὶ δῆλοι δὲ πλειστοὶ τὰς ἐσχατιάς τῆς γῆς οἰκεῖν ἡγαγκασμένοι, οἵ τις ἀκοντίοις τοῖς γράμμασι χρώμενοι, τοὺς πολεμίους, τῆς Ἐκκλησίας ἱκάντιζον, τοὺς δὲ γηγενεῖς ἐστήριζον. Τῷ γάρ μεγέθει τοῦ κλύδωνος ὁ τῶν ὅλων πρύτανος ἀντιρρόπους, ἐπειψε καὶ τοὺς κυνεργήτας· τῶν τε παικτῶν καὶ σφραγῶν τῶν πολεμίων καὶ στρατηγῶν ἀνάλογον ἀντέταξεν ἀρετὴν· καὶ τῷ ἀκμαῖον τῆς νέσου ταῖς τῶν καιρῶν δυσχερεῖαις τὰ ἀλεξίκακα καὶ πρόσφορα ἐπέστησε φάρμακα· φορὸν τοσούτων ἀνδρῶν ἐν τε τοῖς πλήθεσι καὶ ταῖς ἐκκλησίαις, πόδες. δὲ καὶ μοναστηρίοις καὶ δρισιν ἀναδεῖξας. Οἱ τε τύπη; δὲ τῆς προμηθείας τὰ ἡμέτερα κατεῖσαν σὲν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, ἀλλὰ καὶ δῆλης μεγίστης κηδεμονίας πρύτανις ὡρθη. Ἐλκύσας· γάρ τὸ Γέτιθων ἔνος ἐπὶ Θράκης, τὸν αἰτίον τῆς συγχύσεως κατέγειν ἐπὶ τὸν Βόσπορον· καὶ πρηφανεῖ παραδίδωκεν Σπωλεῖᾳ τὸν κατὰ Θεοῦ μόνον καὶ τῶν ἐκείνου οἱρα-

A

201 CAPUT XLIV.

Brevis commemorationis tanquam in summa clarorum eius aetatis virorum, ut eos divina providentia id tempus tanquam scopulos contra immensos fluctus et tempestates tulerit.

Eodem autem tempore multi etiam alii in diversis locis et monasteriis eluxere, admirandi et Dei amantes viri, quos commemorare hoc loco si velimus, et eijusque vita, mores et acta recensere, ab instituto nostro longe produceremur. Quod si quis accurate ea cognoscere cupiat, quid illi scilicet et fecerint et dixerint ad auditorum utilitatem, atque etiam ut serae subjectae eis fuerint, Palladius Evagrii discipulus, qui res eorum in unum colligit librum, optimo exposuit: quem qui volunt, legere possunt. Nam in eo non virorum tantum, sed et mulierum, quae cum eis, quos diximus, divinis viris morum sanctitate certarunt, vitas pie descripsit. Evagrius autem et Palladius, quod proxime secutum est, imperio floruerunt (1). Atque ii qui Iem monachi sedulique et diligentes virtutis doctores, eo tempore enituere. Inter episcopos vero Basilius magnus et Gregorii ambo, Theologus videbilet, et Nyssenæ urbis luminare: alter illius contubernialis, atque in rebus omnibus consentiens adjutor et socius, alter autem frater conjunctissimus. Administer etiam eorum fuit, fraterno prorsus animo, Petrus, eisdem quibus Basilius parentibus prognatus, profanis quidem litteris non tantopere imbutus, virtutis autem splendore illis non inferior. Isti in Cappadocia fulsere. In Pisidia autem Optinus, et in Lycaonie metropoli magnus Amphiliocius, pro fide a majoribus accepta, fortiter depugnarunt. Et ii tanquam propagacula sacræ religionis nostræ, in Oriente post Athanasium fuere. In Occidente autem, Damasus Romanæ Ecclesiae praefectus, multa veritatis luce coruscavit: et praeterea divus Ambrosius, Mediolanensis antistes: qui quamvis longa locorum intercedentia dissipit essent, multa tamen veritatis tela contra hostes emisere. Insuper et alii plurimi, qui extremas terras incolere coacti fuerant, veluti quasdam sagittas, in Ecclesiæ adversarios epistolas sunt jaculati, et suos simili scriptis confirmarunt. 202 Universitatis namque hujus moderator, adversus tantam fluctuum et tempestatis magnitudinem, rectores quoque e diverso misit egregios: et contra multitudinem et vehementiam hostium, convenientem ducum opposuit virtutem: atque adversus morbam temporum difficultate vigentem, commoda et praesentia exhibuit remedia; qui tantum tantorum virorum in populi multitudine, in ecclesiis atque in ipsis monasteriis et montibus, proventum dedecrit. Nec eo tantum modo rerum universarum Deus rebus nostris consulere est dignatus, sed et alterius maximis beneficii procurator atque conciliator esse in suis est (2). Pertracta namque Gothorum gente in Thraciam, auctorem etiam turbæ et confu-

(1) Post Valentis mortem. Socrat.

(2) Sozom. lib. vi. cap. 35.

sionis ad Bosporum adduxit, atque in apertam eum tradidit perniciem, qui adversus solum Deum atque illius ministros bellum gerere noverat: exitiosum dicto Valentem. Id quomodo sit factum, ubi prius unum ejus nefarium scelus exposuero, dicam, et ad finem ejus progrediar. Ac de eis qui iuxta ecclesiae sanctiones philosophati sunt, haec pro eo atque potui, dixi.

CAPUT XLV.

De interitu Græcorum idololatrarum, propter oracula quædam litteris distincte designata, initio facto a littera Θ usque ad δ. De astronomia, et Themistio philosopho: et quibus is verbis Valentem leniterit, ut de persecutione nonnihil remitteret.

Qui vero Græcam superstitionem sequebanur, et qui natalibus præclarri erant, fere talem ob causam interiere. Qui inter eos excellebant, quod tantâ incrementa capere ecclesias nostras et Christianismum viderent, eamque rem indignabundi ægre ferrent, consilium cepere, oraculis atque aliis quibusdam incantationibus, quis in Romano imperio Valenti successorus esset, cognoscendi. Et tripode et lauro facto, verbisque et evocationibus quibusdam, ut fieri in talibus mos est, peractis, quod volebant effecere: ut scilicet litterarum, machinis quibusdam tripodis et oraculi eas ordinantibus (1), collectione, imperatoris nomen appareret. Et cum hiantes ad Theodorum respectarent, qui in imperiali aula stipendia faciebat, superstitione quidem Græcum, doctrina autem et philosophia probe eruditum, quoniam litterarum compositio ordine suo usque ad Δ pertigerat, 203 et Valentis in imperio successorem indicarat, oraculum philosophos ita in fraudem et imposturam adduxit, ut quamprimum Theodorum imperaturum esse opinarentur. Ea res ubi ad Valentem est delata, periude atque vitæ ejus insidiae structæ essent, non moderate ea ferens, palam impatientiam præse tulit. Itaque indignatus, et Theodorum et tripodis illius artifices cepit: atque hos quidem supplicio ignis inhumanissime affecit, Theodorum autem capite multavit. Itidem vero per omnem imperii ejus ditionem in philosophos est animadversum. Nec in eos tantum, verum etiam in eos qui vestitu eorum uterentur. Cujus periculi metu etiam si quis alii studio vacaret, fimbriato pallio non utebatur, ne in suspicionem, operam eum navare sacrificiis et oraculis, veniret. Ego quidem utrosque stultitiae condemnarim, tum imperatorem ipsum, qui eo iræ et inhumanitatis processerit: tum philosophos, qui per audacem temeritatem atque cupiditatem rem philosophia minime dignam aggressi sint. Ille enim stoliditate plenus, cum se successorem sublatrum esse existimaret, neque inquirentibus, neque ei de quo oraculum editum erat parcendum duxit (2).

(1) Fuit litterarum ordo θεοδ. Ordinavit autem eas mendacii et credis auctor Satanus.

(2) Ac si certa immutabilitaque essent, quæ semel ex astrorum cursu collecta censuerint, statuere

peutῶν εἰδῆτα στρατεύειν. Οὐάλεντα λέγω τὸν ἀλιθέριον. Οὐπώς δὲ γέγονε, μίαν αὐτοῦ πρότερον ἀνοσιουργίαν εἰπών, ἐπὶ τὸ τέλος αὐτοῦ βαδιοῦμει. Περὶ μὲν οὖν τῶν κατὰ τοὺς Ἑκκλησίας θεμοὺς φιλοσοφήσαντων ἡδ' ὅσον μοι δυνατὸν τοσαῦτα διέλασον.

ΚΕΦΑΛ. ΜΕ.

Περὶ τῆς ἀπωλεῖας τῶν Ἑλληνιστῶν διὰ τὴν αἰτίαν καταστεκτῶν γράμμασι χρησμῶν, ἀρχομένων ἀπὸ τοῦ θ σποιχείου ἀχρι τοῦ δικαὶου περὶ φιλοσοφίας, καὶ Θεμοτοῦ τοῦ φιλοσόφου. Οὐαὶ οὗτος εἰπὼν Οὐάλεντι, μικρὸν ἔκειτο τοῦ διώκειν ἀρέσχετο.

Τῶν δὲ Ἑλληνιστῶν καὶ τῶν ὅσοι γένους ἐπιστήμονος ἦσαν, σχεδὸν διεφθάρησαν, αἰτίαν σχόντες τοιάνδε· οἱ γάρ προσύχειν ἐν τούτοις νομίζοντες τὴν τῆς ἡμετέρας Ἑκκλησίας καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τόσον αἰσχύσιον δρῶντες, δυσχεραίνοντες ἤσαν· καὶ λίαν ἀσχάλοντες, βουλήν ἐπραττον, ὥστε μαντεῖαι; καὶ τισιν ἄλλαις ἐπασιδίαις μαθεῖν, δις ἀρά μετὰ Οὐάλεντα τῆς Ῥωμαλων ἡγήσοιτο. Καὶ δὴ τρίποδα ἔβιλνον δάφνην πεποιημένον κατασκευασαντες, τὸ πρὸς βουλὴς ἑξετέλεσαν. Ἐπικλήσεις γάρ καὶ λόγους οἵς ἐκεῖνοις θύσιοι ποιεῖν, συλλογῇ γραμμάτων τοῦ τρίποδος μηχανήμασι κατὰ στοιχείον συντεθειμένων, τούνωμα τοῦ βασιλέως συλλαβεῖν ἐπειρώντο. Κεχηνόστι δὲ αὐτοῖς πρὸς Θεόδωρον, ἀνδρα τῶν ἐν τοῖς βασιλείοις στρατευομένων, Ἐλληνα μὲν τὴν θρησκείαν, λόγου δὲ καὶ φιλοσοφίας ἡμιμένον, ἐπει μέχρι τοῦ δελτα κατὰ συνθήκην τῶν στοιχείων σύνταξις ἦκε, καὶ τὴν προσηγορίαν ὑπέφαινε τοῦ μετ' Οὐάλεντα διρξοντος, εἰς φενάκην ἦγε τὸ μαντεῖον τοὺς φιλοσόφους· καὶ δοσον οὖπα Θεόδωρον δρῦειν φόντο. Ἐπὶ δὲ Οὐάλῃ ἡ ἐπιχείρησις ἐγνωρίζετο, ἀτε δὴ πρὸς ζωὴν ἐπιδουλευθεὶς, οὐ μετρίως ἐφερε τὸ γενόμενον· καὶ δῆλος ἦν οὐκ ἀνεκτῶ; ἔχων. Σφόδρα δὲ χαλεπήνας, τὸν τε Θεόδωρον καὶ τοὺς τρίποδος τεχνατες συνεγένετο. Καὶ τοὺς μὲν πυρὶ ἀπανθρώπως ἐκόλασε, Θεόδωρον δὲ ἀφρείτῳ τὴν κεφαλήν. Ἐπίστης καὶ οἱ ἀνὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν χώραν φιλοσοφοῦντες ἐφειρόντο· οὐ μόνον δὲ ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐσθῆτη μόνη τῇ ἐκείνων ἐχρώντο. Τῷ δέει δὲ τοῦ κινδύνου οὐδὲ ἄλλως τις ἐπιτηδεύων κροκωτῷ ἐχρήστο τρίβων, ὡς δὲ μή δι' ὑπονοίας γένοιτο, τὴν σολήνην περὶ τελετὰς καὶ μαντείας ἔχων. Ἐγὼ δὲ δὲν μηδοκῶ καὶ ἀμφοτέρων πολλὴν καταγινώσκειν εὐήθειαν· τοῦ τε γάρ βασιλέως τῆς ἐπὶ τόσον δργῆς καὶ ἀπανθρωπίας, καὶ τοὺς φιλοσόφους τῆς ἀγανά προπετείας τε καὶ ἐφέσεως, καὶ τῆς μη κατὰ φιλοσοφίαν ἐπιχειρήσεως. Οἱ μὲν γάρ εὐηθείας ἀνάπλεως ὡν, ἀναρρήσειν ἔχετο τὸν μετ' αὐτὸν βασιλεύσοντα· καὶ οὖτε τῶν ζητούντων, οὔτε περὶ οὐδὲ μαντεύοντο φειδῶ τινα ἔσχεν· οἱ δὲ ὡς ἐπ' αὐτοῖς δὲν βασιλέα καθαιρεῖν, καὶ αὐθις ἐγείρειν, εἰς τόσον δῆτ' ἀνοίας προσήχησαν. Ως δὲ

eos conveniebat, quicunque tandem is esset, cui sinera successionem destinassent, cum superstitione fore (Sozom. lib. vi, cap. 38).

ἔγω τινος ἡχουσα, οὐδὲ τῶν δμωνύμων; ἐκεῖνῳ Α ἔχόντων τινὸς Οὐάλης ἐφείσατο, οἵτινες τέως ἡσαν ἐπίσημοι, ἐκ της αὐτῆς προσηγορίας ή καὶ δροῖας, ἀπὸ τοῦ Θῆτα δ' ὅμως τὴν ἀρχὴν ἔχούσης. Καὶ τοῖνυν Θεόδοτος καὶ Θεόγνωστος, καὶ Θεόδοσιος καὶ Θεόδοσιοι ἀπεκτείνοντο· ἐν οἷς καὶ τις Θεόδοσιοις, ἀνήρ τῶν ἐπισήμων στρατευομένων, εὐπατρίδης, ἐξ Ἰσπανίας ἔλχων τὸ γένος. Πολλοὶ δὲ τῷ δέεις κατεπηγότες, καὶ τὰς ἐξ ἀρχαίου κλήσεις, δι; οἱ γονεῖς αὐτοῖς ἐχαρίσαντο, ἀπηργοῦντο, μετατιθέμενοι διὰ τὸ τοῦ καιροῦ δυσχερές. Ἐμοὶ δὲ πρὸς τοὺς φιλοσόφους τοσαῦτα φήτεον· «Εἰ μὲν, ὡς οὗτοι, τῇ τῶν διστρων φορᾶ τὰ τοιαῦτ' ἐλογίζεσθε, ἐκρήνη προσδοκῶν τὸ ἐσόμενον· εἰ δὲ τῆς Θεοῦ βουλῆς ἡρηται, εἰς τὶ τὸ περιεργάζεσθαι; Οὐ γάρ ξεπιπογνώσετεν καὶ ὀπούδη ἀνθρωπῶν τὸ δόξαν εἰδένας Θεῷ. Εἰ δέ που καὶ τοῦτο ἐξδύνεται δοκήμαν, οὐ δῆπου καλῶς εἰχεν, ἀνθρώπους γε ἵντας, εἰ καὶ πάντων σοφίᾳ διαφέροντας, διμεύντι τι Θεοῦ βουλεύεσθαι. Εἰ δ' ἀπλῶς οὕτω τῇ ἐφέσει τῆς περὶ τὸ μέλλον εἰδήσεως ἀλογίστως; ἐπὶ τὸν προφανῆ κίνδυνον ἥλατθε, τοὺς ἐκ πολλοῦ τεθέντας Ψωμαῖς; νόμους ὑπεριδόντες, πάντως καὶ συγγνώμης ὡς πορέωτέρω δρῶντες ἐλάθετε. Καίπερ διπηγίκα τὸ ἐλληνιζεῖν καὶ θύειν ἀκίνδυνον ἦν, τέως ταυτὰ τῷ πάλαι καθ' ὑμᾶς; Συνκράτεις φρονήσαις ἐκρήνη· δι; περὶ δικην τὸ κώνειον μέλλων πίνειν, ἐξην σώζεσθαι, αἰδοῖ νόμων καθ' ὑμᾶς; ἐπράφη, καίπερ πρὸς Ισχύος δν, τὸ δεσμωτήριον οὐ διέδρασεν. »

Conjecisisti, admisiisse vos, quod venia prorsus dignum idem vos tum sentire oportuit, quod Socrates venter sensit: qui iniquo judicio circumventus, acunito epoto moriturus, cum incolymnis esso, et e carcere profugere posset, reverentia legum, sub quibus educatus fuerat, id non fecit. »

'Ἄλλ' ὅπως μὲν ἱκανος δέξῃς περὶ ταῦτ' ἔχει, Β φρονείτω τε καὶ λεγέτω. Οὐάλης δ' ἐτι; πρὸς; τῇ παρ' Ὀρόντη διατρίβων Ἀντιοχεῖρ, ἐπέτριβος τοὺς ἐπέρως ἥδις αὐτῷ ἐδόκει περὶ τὸ Θεον δοξάζοντας, καὶ ἀνακράτος ἐξῆλαυνεν· ἔνας οὐ Θεμίστιος δι φιλόσοφος τὸν προσφωνητικὸν αὐτῷ ἀναγνοῦς λόγον, τοῦ χαλεπανειν οὕτω μετρίως ἀπέπεινε. Παρῆντες γάρ ἐν αὐτῷ μὴ ἔνιζεσθαι τὴν διαφωνίαν τῶν ἐκκλησαστικῶν δογμάτων, πολλῷ τῶν παρ' Ἐλλησι μάλι γε οἶσαν· παρὰ γάρ ἐκείνοις ὑπὲρ τὰς τριακοσίας εἶναι δέξας, κάντευθεν καὶ πλειστην εἶναι συμβανεῖ τὴν διαφορὰν ἐν πλήθει δέξης. Ἐπει τοι γε καὶ Θεῷ φίλοιν ἔλεγεν ισως τὸ μὴ πρόσχειρον εἰς γνῶσιν εἶναι· διάφορόν τε πᾶσιν ἔχεισθαι δέξαν, διπάς ἐκάστῳ μέλλον δέος ἐνειη τῷ ἀκαταλήπτῳ τῆς γνώσεως, λογιζομένου πηλίκος ἀν εἰη καὶ οἶος, οὐ μετρίως ἐψίκετο. Ἐκ τοίνυν τῶν τοιούτων τοῦ φιλόσοφου λόγων μετρώτερος γενόμενος, οὐ πάνυ χαλεπανῶν ὡς πρότερον, τὰς κολάσεις ἀπῆγεν. Οὐ μήν παντελῶς ἐλήγε τῆς δρμῆς· ἀλλ' ἀντὶ θανάτου ἐξορίαν ἐπειθεὶς τοῖς ιερόσθαις λαχοῦσιν· διχρις οὐ κοινῶν φροντίδων ἐπιφορῇ γενόμεναι ἀπησχλήσαν τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα σπουδὴν.

disset, non usque adeo ut antea succensebat, nec suppliciis et cruciatibus sciebat. Neque tamen

(1) Sozom. eod. cap. 36.

Hi autem perinde atque in eis situm esset, ut imperatorem vel exaultarent, vel denuo constituerent, ad tantam sunt deuentiam producti. At Valens, nemini prorsus eorum qui Theodoro cognominis, per eamdem aut similem etiam quæ a litteris Theo initium sumeret, appellationem, et aliquatenus tum celebres essent, pepercit. Itaque, Theodoti, Theognosti, Theodosii, et Theoduli necati sunt: in quibus etiam Theodosiolus quidam fuit, vir magna militiae gloria, ex Hispania, ubi claro loco natus fuerat, genus trahens. Multi etiam metu territi, vetera sua nonina a parentibus ipsis imposita abnegarunt, eaque aliis, temporum periculosa difficultate adducti, commutauunt. Mihi vero cum philosophis istis ita expostulare libet: «Quod si, o viri boni, ex astrorum cursu talia colligitis, exspectare vos quod futurum erat, oportebat. Sin ex consilio divino ista pendent, quid curiositate ista et inani opera vestra opus erat? Fieri enim non potest, ut præcognitione et studio humano, id quod Deo placitum statutumque est, investigetur. 204 Atque ut vobis id facere licuisse donemus, non scitum sane fuit, homines vos quamvis sapientia omnibus præstantes, melius quidquam Deo ipso statuere. Si vero temere ita futurorum rerum cognoscendrum cupiditate, vos præter rationem, in apertum discrimen, legibus, quæ jamdudum a Romanis, cum Græcam superstitionem sequi, et diis sacrificare liberum erat, sunt latæ, contumaciter violatis,

C Sed quisque hac de re, ut sibi visum est, et sentiat, et loquatur. Valens sane Antiochiæ ad Orontem adhuc degens, eos qui aliter quam ipsi videretur, de Deo sentirent, affligere, et modis omnibus persequi et ejicere pergebat: donec Theognisti philosophus eam quam ad illum orationem scriperat, recitavit; qua ut indignationem et tumultuationem eam temperaret, effecit. Cohortatus enim eum est, ne admiraretur tanquam in re nova, quod aliqua esset in ecclesiasticis dogmatibus dissensio: eaque minor longe, quam apud Græce superstitionis cultores. Apud (1) illos enim supra trecentas esse opiniones: in quarum tanto numero, plurimas etiam dissensiones esse contingat. Et fortasse gratum id esse Deo dixit, quod non facile esset ad cognitionem ejus venire, proindeque variam omnes de eo conciperent opinionem: ut eo magis illum quisque vereatur, quo minus cognitionem ejus, quæ incomprehensibilis est, percipiat: secum ipse considerans, qualem et quantum eum esse oporteat, cuius tenuem saltem ac mediocrem notitiam sit assecutus. Quapropter ejus philosophi oratione adductus, cum se ad moderationem de-

omnino a cōcepto destituit, sed pro pœnis capitalibus exsilium episcopis et sacerdotibus imponebat: quoad usque graves de republica curie, quominus rebus ejusmodi vacare posset, esse cere.

205 CAPUT XLVI.

De Mavia Arabie regina, ut ea bellum contra Romanos ceperit, ac mox cum iisdem pacem sanxerit: et de Mose primo Arabum episcopo.

Cum namque Saracenorum (1) princeps diem suum obliisset, et fœdera cum Romanis aliquando inita, rupta essent: Mavia (2) illius conjux, res ejus gentis administrans, Phœniciam, et Palæstinanam, et oram ad Ægyptum vergentem, quæ Nilum adverso fluminis navigantibus, regione quæ Arabia dicitur, ad sinistram est, invasit atque vastavit. Bellum id quamvis a semina illatum, haud quaqueam facile fuit. Nam eam cum Romanis maximam, et haud scio an alias majore fortitudine, pugnam commisisse dicunt. Res sane ad eum metum pervenit, ut copiarum militarium dux in Phœnicia, Orientalis exercitus ducem ad auxilium sibi ferendum evocarit. Atque ille vocationem tam, hostium scilicet contemptu, risit; et rem ita instituit, ut qui eum vocaverat in acie non esset, sed a pugna segregatus spectator tantum ejus esset. Verum prælio commisso, et Mavia strenue resistente, Orientis dux cum suis in fugam versus, vix tandem a Palæstinis et Phœnicibus militibus scrutatus est. Eorum enim præfector ubi illum subinde se convertentem fugere vidit, stultum esse putavit, extra pugnam ita consistere, ut ei mandatum fuerat. Proinde signis illatis, cominus cum Arabibus est congressus. Ita factum, ut ille tempus fugiendi in locum tutum haberet: ipse vero sensim se recipiens, atque etiam tergū vertens, tela emitteret, et hostes ingruentes jaculis subinoveret. Quæ res a multis diu est memorata, ab ipsis etiam Saracenis carminibus celebrata. Et quia bellum hoc magnum et grave Romanis imminiebat, legatos ad Maviam de pace mittendos esse visum est. At illa primum pacis conditiones cum Romanis superbe rejecit. Ubi vero doctrina sacrorum nostrorum est initia, pacem ita recepit, si Moses, qui tum in vicina solitudine philosophice degebat, episcopus ditionis suæ populorum consecraretur: vir virtute, et vita sanctioris severitate, prodigiisque et signis multis illustris. **206** Quod ubi ita fieri debere Imperator eis significavit, quibus ea imperii pars curanda commissa fuerat, Moses assumptus, et ad Lucium qui eo tempore Alexandrinæ Ecclesiæ episcopatum administrabat, ut ab eo consecraretur, adductus est. Ibi ille ad eum palam et libere in presentia omnium: « Abstine te, inquit; indignus enim sum, qui novam et honorem episcopi obtineam. At si nutu suo me ea dignitate dignatur Deus, testem illum facio, nunquam te mihi manus impositurum esse, quas crux et tibi sanctorum virorum conspurcasti. » Lucius, non recte illum

(1) Theodoretus habet, *Ismailitarum*, lib. iv., cap. 25.

A

ΚΕΦΑΛΑ. ΜΓ'.

Περὶ Μαυιᾶς τῆς ἐξ Ἀράβων· ὅπως μετὰ Ῥωμαῖων μάχην ἀράσα, αὐθίς ἐπὶ σπονδὰς ἔχωρει· καὶ περὶ τοῦ πρώτου ἐπισκόπου αὐτῶν Μωσέως.

Καὶ γὰρ τοῦ Σαρακηνῶν κατάρχοντος τεθνηκτος, οἱ πρὸς Ῥωμαῖους σπονδαὶ διελύοντο. Καὶ δὴ Μαυιᾶς ἡ αὐτοῦ γαμετὴ τὴν τοῦ θεοῦ ἐπιπροσήν ξυρουσα, Φοινίκην τε καὶ Παλαιστίνην καὶ τὰ πρὸς Αἴγυπτον ἐξ εὐνύμων τοῖς τὸν Νεῖλον ἀναπλέουσι κατὰ τὸ Ἀράβιον καλούμενον κλίματα ἐπιοῦσσα, ἐδήν. Οὐ δὲ πόλεμος, οὐχ ὡς παρὰ γυναικὸς δῆθεν ἐσκευασμένος, βάθιος ἦν· καὶ γάρ φασι μεγίστην τε καὶ καρτεράν, εἰπερ ποτὲ, καὶ ταύτην συρράχηντα τὴν μίχην Ῥωμαῖος· καὶ ἐξ τόσον δέους ἐλθεῖν, ὡς καὶ τῶν κατὰ τὴν ἑω ταγμάτων τὸν ἐκηγούμενον σύμμαχον τὸν ἐν Φοινίκῃ στρατηγὸν μετακαλέσασθαι: συλλαβεῖν. Τὸν δὲ γελάσαι μὲν τὴν κλήσιν, καὶ ἀπόμαχον γενέσθαι συμβουλεύεται τὸν κεκληκότα τῆς δὲ περιτάξιος γενομένης Μαυιᾶς ἀντιστρατηγούσσης τραπῆγει τὸν τῶν ἀνατολικῶν ἐξηγούμενον, καὶ μόλις διασωθῆναι παρὰ τῶν Παλαιστινῶν καὶ τῶν ἐν Φοινίκῃ στρατιωτῶν. Ἐπεὶ γὰρ οὐδενὶ ἐκεῖνον φεύγοντα προτροπάδην, ἔξι μάχης ἐστάναι, ὥστε περ ἦν προστεταγμένον, ενθήσεις ἡσετο. Καὶ δὴ προσδιάλων, κατὰ σόμα προσυπήντα τοῖς Ἀραβῖς· τῷ δὲ κατερέν θελδου φεύγειν ἐν ἀσφαλείᾳ. Λύτος δὲ ἡρέμα ἀναχωρῶν, ἀρίει καὶ φεύγων τὰ βίλη, καὶ τοὺς πολεμίους εἰστρέχοντας, τοῖς βίλεσιν ἀπεκρούεται· ἀ δὴ καὶ ποιλίοις ἐπὶ μακρὸν διὰ μνήμης ἡσαν· Σαρακηνοὶ δὲ καὶ ἐν μέλεσιν ἡδον. Σφυρρᾶς δὲ τῆς μάχης ἐπικειμένης, δεινὸν ἐδίκαια προσθείται ὑπὲρ εἰρήνης πρὸς Μωσῆν ποιεῖν. Τὴν δὲ ὑπερφρονισσαν, τὰ μὲν πρῶτα μὴ καταδίχεσθαι τὰς Ῥωμαϊκὰς σπονδάς· τὰ δημέτερα δὲ μυθηταῖς, ἐξ ὑπερον τοῖς πόλοις διαλάμπων. Τοῦ δὲ βασιλίως μηνύσαντος οἵς ἐπιτέραπτο ἡ τῶν ἐνθάδε ἡγεμονία, συνελαμβάνετο Μωσῆς, καὶ ἐπὶ γειτοναῖαν παρὰ τὸ τηγυκαῦτα τὴν Ἀλεξανδρου λαζόντα Λούκιον ἡγετο. Οὐ δὲ παρόδησις πάντων, « Ἐπίσχες, Εφη· οὐ γάρ ἀξίως ἔχω, διομα καὶ τιμὴν ἀρχιερωσύνης κληροῦσθαι. Εἰ δὲ ἄρα μοι καὶ ἀναβίως ἔχοντι τοῦτον ἐπινεύοι Θεὸς, τούτον ἐπιμαρτύρομαι ὡς οὐκ ἀρά μοι τὰς σὰς αὐτὸς χεῖρας ἐπιβαλεῖς, εἰμασι καὶ λύθρος πεφυρμένας ἀγίων ἀνδρῶν. » Πρές δὲ ταῦτα ὁ Λούκιος μὴ δισα ποιεῖν Ελεφατη, πρὶν μαθεῖν τὴν ἐκείνου πίστιν, ἀποσείμενον. Εἰ δὲ λόγος διεβολῆς, κριτὴν γενέσθαι, καὶ τὰ κατ’ αὐτὸν ἀκούειν προύτερόπετο. Μωσῆς δὲ, « Ἄλλα σαφῆ τὴν σὴν πίστιν δεῖχνουσιν ἡ τῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων ὑπεροπλα, καὶ δοσὶ ἐν μετάλλοις πικρῶς τὸ ζῆν διανύουσι. Καὶ γε οὐκεῖνα, οίμαι· Χριστοῦ γνω-

(2) Mavia filiam suam Victorini Romano duci nupti collocat.

ριεματα οῖει, καὶ παντάπασιν ἀλλοτρίως πρὸς Χριστὸν ἔχει, καὶ πρὸς τοὺς ὁρῶντας δοξάζοντας τῶν ἀνθρώπων. Ταῦτα δὲ λέγων ἐπώρυντο, μή δινούσαι ποτε τὴν κάραν Λουκίῳ. Καὶ δὴ οἱ τῶν Ῥωμαϊών ἡγεμόνες παραιτησάμενοι Λούκιον, πρὸς τοὺς; ἐν φυγῇ ἦντας τῶν ἐπισκόπων τὸν Μαυτὸν ἀγουσιν· ἐξ ὧν τὸ χρίσμα τῆς ιεραρχίας λαβὼν, περὶ τοὺς Σαρακηνοὺς ἥλθε· καὶ τὰ μεταξὺ Ῥωμαϊών καὶ ἑκείνων διαλυσάμενος, θεοφιλὴ τὴν ιεραρχίαν ἐτέλει· καὶ λίγην βραχεῖς εὑρὼν, σχεδὸν πάντας Χριστιανούς παρεκευάσατο. Ή δὲ Μαυτὸν ἐρήνην τοῦ λοιποῦ ἤγε Ῥωμαίοις, ὡς καὶ θυγατέρα αὐτῆς Βίκτορι τῷ στρατηλάτῃ κατεγγυήσαται. Τοσαῦτα καὶ περὶ τούτων.

unctione accepera, ad Sarracenos transiit: et pacificatione rebus inter eos et Romanos compostris, pie sancteque episcopatum administravit; et cum paucos ibi Christianos reperiisset, omnes prope ad religionem nostram pertraxit. Mavia autem deinceps pacem cum Romanis habuit, adeo ut filiam suam Victori duci in matrimonium collocarit. Hæc hactenus.

ΚΕΦΑΛ. ΜΖ'.

B

CAPUT XLVII.

Περὶ τοῦ γένους τῶν Ἰσμαηλιῶν καὶ Ἀγαρῶν, εἰτούντων Σαρακηνῶν, πόθεν τὴν ἀρχὴν ἔσχορ, καὶ δικαὶος τὸν Χριστιανισμὸν παρεδέξατο.

Τὸ δὲ τῶν Σαρακηνῶν φῦλον, τὰ μὲν πρῶτα τὴν τοῦ Ἰσμαὴλ προσηγορίαν λαδὸν, παὶς δὲ οὔτος τοῦ Ἀβραὰμ, Ἰσμαηλίταις ἀπὸ τοῦ προπάτορος ὄνομαζόντο τοῖς ἀρχαῖοις· ἀποτριβόμενοι δὲ ἑκεῖνοι τὸν ἐκ τοῦ νόθου μῶμον, καὶ τῆς δουλείας τὸν ἐλεγχον (δούλη γάρ η μήτηρ ἑκείνων "Ἄγαρ"), Σαρακηνοὺς σεῖδες αὐτοὺς μᾶλλον ὄνομάσαν, ὡς ἀπὸ Σάρρας; δῆθεν καταγόμενοι τῆς γαμετῆς Ἀβραάμ. Ἐκεῖνοι δὲ τὴν τοῦ γένους σειρὰν ἔκκοντες, ἐπίσης· Ἐβραῖοι; ὡς ἐπίκαπαν τὴν πολιτείαν αὐχοῦσι· τὴν τε γάρ περιτομὴν ὡς ἑκεῖνοι ἀσπάζονται, καὶ τῶν ὑείων χρεῶν ἀπέκονται· καὶ πολλὰ ἔθιμα ἑκείνων φυλάττειν σπουδάζουσιν. Εἰ δὲ μή διδούλοι ἐπίσης πολιτεύονται, η τῷ χρόνῳ δοτέον, η καὶ τῇ ἐπιμεξίᾳ τῶν περικύκλῳ ἐθνῶν. Καὶ γάρ Μωσῆς· πολλῷ χρόνῳ ἡ τερον γεγονώς, τοῖς ἐξ Ἀιγύπτου διαφυγοῦσιν ἐνομοθέτει. Οἱ δὲ πρόσωποι τούτων, οἷα δεισιδαιμονες, τὴν τοῦ Ἰσμαὴλ πατρικὴν ἀγωγὴν διέφειραν· καθ' ἣν μίνην οἱ ἐξ ἀρχαίου Ἐβραίοι ἐποιεύοντο, πρὸ τῆς Μωσέως νομοθεσίας ἀγράφοις κεχρημένοι τοῖς ἔθεσι. Καὶ σέβας ἐπίσης τοῖς διμόροις ἔνεμον, παραπλησίως; τιμῶντες καὶ δινομάζοντες διώμονα· καὶ τῷ θρησκευειν τοῖς πέλας ἐπίσης σαρῶν ὑπέφαινον τὴν τῶν πατριών νόμων παραποίησιν. Οἴα δὲ φιλεῖ, τῷ πολλῷ χρόνῳ τὰ μὲν ἡ λήθη ἀπέκρυπτε, τὰ δὲ ἐπρέσευεν. Εἴτα τῶν τινες αὐτῶν Ἰουδαῖοις συγγεγονέτες, διθεν τὴν ἀρχὴν ἔσχον, ἀνεδιάσκοντο, καὶ ἐπὶ τὴν συγγενὲς αὐθίς ἀνέτρεχον, καὶ πάλιν τοῖς Ἐβραίων ἔθεσι καὶ νόμοις ἔχρησαντο. Ἐξ ἑκείνου δὲ καὶ ἔτι σχεδὸν οἱ πάντες Ἰουδαῖκῶς ζῶσιν. Οὐ πάντα δὲ πόρθω τῆς Οὐάλεντος ἀρχῆς καὶ τὰ Χριστιανῶν ἐτελέσθησαν, μετασχύντες τῆς θελας χάριτος, τῶν προσοσικώντων αὐτοῖς ιερέων καὶ ἀσκητῶν εἰς τοῦτο δὴ ποδηγούντων, οἱ ταῖς διμόροις τῶν ἀγημιῶν διτίως φιλοσοφοῦντες, τῷ καλῶς βιοῦν καὶ

A facere dixit, qui prius fidem ejus, quam cognovisset, rejiceret. Quod si calumnia aliquis delatoris adductus ea verba ille protulisset, judicem eum esse voluit, et ut res suas audiret, bortatus est. Moses autem: « Atqui fidem tuam, ait, liquido satis ostendit episcoporum et presbyterorum exsilium, et illi præterea qui in metallis acerbissimam degunt vitam. An tu vero illas Christi notas esse putas, quæ a Christo et ab hominibus recte de Deo sententibus prorsus sunt alienissimæ? » Atque ad hæc verba juramentum adjecit, nunquam se Lucio caput subjecturum esse. Quam ob causam Romani duces, Lucio rejecto, Mosen ad episcopos, qui in exilio agebant, duxere. A quibus ille episcopali

De Ismaelitarum et Agarenorum sive Saracenorum gente, unde initium sumpserint, et quomodo Christianismum suscepint.

Porro Saracenorum gens primum cognomine ab Ismaele accepto, qui Abrabæ filius fuit, Ismaelitæ ab antiquis, de primi eorum parentis appellatione, vocati sunt. Ut autem maculam illegitimam ortus, et servitutis notam (serva enim fuit mater illius Agar), a se amolirentur, Sarracenos se ipsos nominarunt, 207 perinde aique a Sarra Abrabæ conjugé stirpem ducerent. Cæterum seriem generis inde trahentes, eodem cum Judæis vivendi more utuntur. Nam circumcisionem ita ut illi colunt, et a suillis carnibus abstinent, multaque præterea illorum instituta servant. Quod si non ex omni parte juxta illorum ritus vivunt, aut tempori id ascribendum est, aut finitimarum populorum, qui se eis immiscueri, confusione. Moses etenim, qui longo post tempore existit, profugis tantum ex Ægypto Judæis leges dedit. At gentes istis vicinæ, idolorum addictæ superstitioni, patrios eorum mores ab Ismaele acceptos, quibus antiquitus Hebræi usi sunt ante Mosæ legum promulgationem, non scripto jure, sed recepta tantum consuetudine viventes, corrupere: eumdemque eis quem ipse haberent, religionis cultum tradidere. Proinde factum, ut illi pariter cum vicinis populis, dæmones et nominarent et colerent: atque ejusmodi depravata religione, aperte patriarchalium legum præsse ferrent depravationem et transgressionem. Atque uti fieri solet, tempus longum ritus quosdam oblivione suppressit: quosdam autem ut colerentur, reliquos fecit. Deinde vero cum quidam ex eis cum Judæis commercium haberent, ab illis unde orti essent, didicere, et se rorsum cognitioni suæ adjunxere, Hebræorum moribus et legibus denuo uentes. Atque ex eo tempore etiamnum omnes sere Judaico ritu vivunt. Verum non ita diu

ante Valentis imperium, Christianorum quoque A saeculis sunt operati, ubi divinitate gratiae participes facti sunt, sicutimis episcopis et monachis eos ad id ducentibus, qui in propinquis solitudinibus sancte viventes, morum integritate, factisque admirandis egregiam obtinebant famam. Quo tempore tribuni quamdam apud eos omnem ad Christi religionem transisse ferunt, cum Zacomus ejus tribunus baptismi gratiam suscepisset, per causam et occasionem ejusmodi. Carebat is liberis, et tate jam senescens: et cum monachum quemdam magna gloria virum adiisset, cum alia pleraque ei per colloquium exposuit, tum aeternam quoque eam et easum deploravit. Supra modum enim apud Saracenos magni penditur liberorum procreatio: nec apud eos modo, sed etiam, ut arbitror, apud barbaros omnes. Ille bono animo eum esse, preicatione facta, et reverti domum jussit, fore pollicitus, ut brevi pater fieret, si modo in Christum sibi credendum esse statueret. **208** Postquam autem dictum id eventus comprobavit, et filius progenitus, preicationem illam veram fuisse confirmavit, et ipse Zacomus religione nostra est initiatus, et tribum eam omnem cui praesuit, ad eamdem gratiam adduxit. Ab eo tempore tribum istam admodum floruisse, magna et numero et amplitudine incrementa cepisse, atque Saracenis eis Persis formidabilem fuisse dicunt (1). Verum de Ismaelitis, sive Saracenis, ut postea Christianismum suscepserint, et de primo eorum episcopo, quae comperta nulli sunt, sic habent.

CAPUT XLV.II.

De Gotthorum et Hunnorum gente, quomodo et qua ex causa Istrum transgressi, in Romanorum dilitionem impetum fecerint: et de Athanarico et Friderice. Præterea de Ulphita, eorum episcopo: et ut postea moto contra Romanos bello, Valentem ex Antiochia Constantinopolim pertraxerint.

Verum enim vero non huc tantum, sed et alia longe deterior et exitiosior res Valentis impetum exhibuit. Gotthi (2) namque, qui primum ultra Istrum domicilii habuere, et aliis ibi Barbaris imperavere, ab Hunnis inde expulsi, Romanorum fines transierunt. Sunt autem Hunni isti, quos veteres Nebras (3) appellauint, Riphæorum (4) montium accolue: unde Tanais fluvius ortum trahens, undas suas in Mæotidem paludem provolvit. Hec gens antehac ignota fuit Thracibus, qui Istrum accolunt, atque ipsis etiam Gotthis. Quamvis enim sicutim sibi invicem essent, alteri tamen alteros ignorarunt. Maximus namque lacus eos dirimens, effecit, ut gens quaque, quan ipsa celeret terram, continentis finem esse, et ulte-

(1) Sozoni. cod. cap. 57.

(2) Gotthi ab Hunnis sedibus suis pulsi, Istro transitio, ad Rom. imperii fines pervenerunt. Filmer Gotthorum rex, ex Scantia, sive Scandinavia septentrionali insula cum exercitu progressus, in Seytharum Getarumque terras, mulieres sagas inter suos reperit, Alraunas vernacula sermone vocatas. Eas ex castris suis proscriptas, in solis Seytharum locis habitare coegit. Ibi ex earum concubitu homines sylvestres, quos nonnulli Faunos Færios vocant (Faunos, autem immortales animalia non habere, aut humano semine natos esse, Augustinus

τοις παραδίδοντες τῶν ἑργῶν διεθρύππλουντε· διε δὴ λέγεται, καὶ φυλὴν ἣντι πάσιν ἀθρόαν μεταπεσεῖν εἰς Χριστὸν. Ζαχίου τοῦ παρ' αὐτοῖς φυλάρχου τὴν τοῦ βαπτισμάτος εἰληφίτης χάριν πρωτάτει τοιδέ· Ἀπαίς ὁν δὲ Ζίζομος, κατεγήρα τὸν βίον. Καὶ δὴ παρά τινι μοναχῷ ήκων, κλέος πολὺ ἐπαυχοῦντι, τὰ τοῦ διλλα διομιλούμενος, καὶ τὴν ἐνοῦσαν ἀποδύρετο συμφρέδων. Καὶ γάρ ὑπερέψυχος περὶ ποιητοῦ ἔστι Σαρακηνός τῇ πατιδοποίᾳ οὐκ αὐτοῖς: δὲ μόνον, διλλα διομιλούμενος, καὶ βαρβάροις ἄπασιν. Ὁ δὲ Θάρρος ἐνεισὶς, ἀναχωρεῖν ἐκέλευεν ἐπευξάμενος, καὶ ὑπεσχημένος μετ' οὐ πολὺ πατέρα γενέσθαι πατέρας, εἰ μόνον ἔλοιτο πιστεύειν Χριστῷ. Ἐπει δὲ εἰς πέρας, ήκειν δὲ λόγος, καὶ δὲ παῖς τεχθεὶς ἀληθῆ τὴν εὐχὴν ἐπραττεν, αὐτῆς τε δὲ θάρκομος ἐμεύστη, καὶ τοὺς ὅπ' αὐτὸν ἀπαντας ἤγειν ἐπὶ τὴν χάριν. Ήξεκίνου τὴν φυλὴν ταῦτην εὐδαιμονῆσαι: λόγος, καὶ ἐς πλήθος καὶ μέγεθος ἐπιδύναι, καὶ Σαρακηνός τε καὶ Πέρσης φωνερὸν γενέσθαι. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν Ἰσμαηλίτων ήσουν Σαρακηνῶν ὅπως τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τούτερον παρεδέξαντο, καὶ δια περὶ τοῦ πρώτως αὐτοῖς, ἐπισκοπήσαντο; ἐπιθυμηῶς δέ εσχεν.

ΚΕΦΑΛ. ΜΗ.

Περὶ τοῦ Βόρους τῶν Γότθων καὶ Οὐννῶν. Δικαὶος καὶ ἐκ ποιας αἰτίας εἰς τὴν Ῥωμαϊκὸν διὰ τοῦ Ἰστροῦ ἐπεριώηται· καὶ περὶ Αθαράρχου καὶ Φιργένους· ἵτε δὲ καὶ Οὐλγάλα τὸν καραντοῖς ἐπισκόπου· καὶ διως ὑπερορ κατὰ Ῥωμαϊκῶν κατηνθέτες, Οὐδετεραῖς Ἀρτιοχείας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰλικτοί.

Οὐ τοῦτο δὲ μόνον τὴν δρμήν ἀνέσχεν Οὐάλεντος, ἀλλὰ καὶ δι τούτου χειρόν τε καὶ διεθρύπτερον. Γότθοις γάρ οἱ τὰ μὲν πρῶτα πέραν Ιστρους τὰς οικήσεις εἶχον, τῶν ἐκεῖσες βαρβάρων τὸ κράτος αὐχοῦντες, περὶ δὲ τῶν Οὐννῶν ἐκεῖθεν ἐξελαύνεταις, περὶ τὰ Ῥωμαϊκῶν δραστικῶν θεραπειῶνσαν. Εἰσὶ δὲ ἀν Οὐννοῖς οὗτοι, οὓς οἱ παλαιοὶ Νεδροῦς κατωνόμαζον, περὶ τὰ Ῥωμαϊκῶν κατωκημένοι· ἐξ ὧν δὲ Τάναις εἰς τὴν Μαζώτιδα· λίμνην κατασυρόμενος, τὸ δὲ θερόν εἰκόνωσιν· ἀγνωστον γάρ δὲ θραψεῖ μάλιστα τοῦτο τὸ Εύνος, οἱ τὰ παρίστρια νέμονται, καὶ Γότθοις αὐτοῖς. Πάλιν θράκες κατέπερ ἀλλήλοις προσοικοῦντες, ἐκάτεροι ἐν δάσῳ ήσαν ἀλλήλους. Μεγίστη γάρ λίμνη ἐκατέρους διατειχίζουσα δην, καὶ ἐκεῖστον Εύνος δέστο, τὴν παρ' αὐτῷ οικουμένην καὶ τέλος

scribit), Hunnos gentem ferociissimam procrearunt. Quæ supra Mæotidem paludem primum exiit, ultra et inhuma, sedes habuit. Paulus Diaconus, et Jornandes.

(3) Al. *Neuros* et *Neuritas* dicunt. *Nebros* seu *Neuros* Plin. apud Borysthenem posuit, lib. iv, cap. 12.

(4) Sigismundus ab Herbestain, Baro Austriacus, perpetuus Cæsarum sui temporis orator, fontem Tanais in latissima infinita in Moscovia planities vidit. Proindeque cum multis eruditis viris, de montibus Hyperboreis seu Riphæis alduvit.

είναι πάσης ξηρᾶς· τὸ δὲ ἐπέκεινα θάλασσαν ἀπλε-
τον καὶ ὑδωρ ἀπέρχαντον. Βοῦς δέ τις οἰστρῳ ποτὲ
πληγεῖσα, διέλει· τὸ ὑδωρ τῆς λίμνης, καὶ εἰς τὸ
πέραν φύσαντος. Κατόπιν δὲ βουκόλος ἐπόμενος, ἐπει-
τὸ τέλος τοῦ ὑδάτος ἐθεδότος, τοῖς ὅμοφύλοις ἐσήμα-
νεν. "Ἐχεις δὲ καὶ ἄλλος λόγος, Ἐλαφρὸν μᾶλλον, οὐ
βοῦν ὑποδεῖξαι τὴν στίβον, οὐκ ἐπιπολῆς καλυπτο-
μένην τοῖς ὑδασιν, ἀτε δὴ τῷ θηρόδοται, τὰς ἄρκυς
διαφυγοῦσαν τῶν Οἴννων: οὐ τηνικάτα τῷ κατόπιν
διώχειν πέραν γενόμενοι, καὶ θεσάμενοι τὴν χώραν,
ἀέρι μὲν μετριωτέρῳ χρωμένην, καὶ ἄλλως δὲ πρὸς
γεωργίαν ἡμέρως ἔχουσαν· καὶ ιχανῶς θαυμά-
σαντες, τότε μὲν ἀπηλλάσσοντο, καὶ τῷ καθηγε-
μόνι τοῦ θεοῦ θεαθέντα ἀπῆγγελλον. "Ἐπειτὴ
διλέγουσι τῶν Γότθων ἐπιπτραπεύσαντας, ἀπεπ-
τείθει τοῦ χώρου· οὐ πόλω δ' ὑστερον καὶ
παντερατὶ ἐπελθεῖν, καὶ πολέμου νόμιμη τῶν ἐκείνης
περιγενέσθαι, καὶ ἐν καταχέσει γενέσθαι τῇς γῆς.
Τοὺς δὲ ἐγείθεν διπαναπτεῖντας, διαδῆναι μὲν τὸν
Ἴστρον, καὶ ἐς τὰ Ῥωμαίων δρια περασθεῖσαι· εἴτα
καὶ ἐς βασιλέα πέμψαι πρέσβεις, συμμάχους ἵστει
σφᾶς καθεστάναι Ῥωμαῖος διοικούμενους. Ἐδείτο
δὲ ἡ πρεσβεία, ξυγχωρεῖν αὐτοῖς, δῆπτον βουλομένοις
εἴη, τὰς οἰκήσιες ποιεῖν. "Ἐπραττε δὲ τὴν πρεσβείαν
Οὐλφίλας ὁ παρ' αὐτοῖς ἐπίσκοπος. Ἐπειτὴ δὲ πρε-
σβεία κατὰ γνώμην αὐτοῖς ἔχωρεις, προύτριπτον
τὴν Θράκην οἰκεῖν· καὶ μέχρι πολλοῦ εἰρηνικῶς
κρός τε αὐτοῖς καὶ πρὸς ἡμᾶς εἶχον. Εἰτα καθ'
ἐκπούσιος διαστασιάζοντες, διχῇ διηροῦντο· ὃν τοῦ μὲν
ἔνδος τοῦ μέρος προσάκειτο. Καὶ δὴ μάχῃ πρὸς ἄλλη-
λους συρράγαντες μεγάλῃ, Φιρτιγένης πλείστον
ἡττώμενος, ἐς τὸ Ῥωμαῖος πέμψας αὐτῷ οἱ βοηθεῖν
ἔδειτο. Καὶ βασιλεὺς ἐπέτρεψε συμμαχεῖν τοὺς ἐν-
Οὐάδε στρατιώτας αὐτοῖς. Οὐτων δὲ συμμαχόμενος
Φιρτιγένης, τοὺς ἀμφὶ Ἀλανάριχον φυγάδας ἐδείκνυν,
καὶ τῇ μάχῃ ἐκράτει. Πατανεὶ δὲ χάριν ἀποδίδοντος
Οὐάλεντος, καὶ παντὸς τρέπω ἀνθεύοντον τὸ πιστόν, καὶ
τὸ φίλον εἶναι καὶ ἔσεσθαι βενχιῶν, ἐπίσης βισιλεῖ
τῇς· περὶ τὸ Θεῖον δόξης κοινωνεῖν ἡδεῖ· καὶ τοὺς
ὑπὸ αὐτὸν βαρβάρους ἐπειθεῖν ὡδός φρονεῖν. Καὶ γ'
εἰδὺς Ἐπραττε τὸ πρὸς βιοῦλης, καὶ εἰς Χριστιανούς
σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν στρατεύμασι μετεβάλλετο. Καὶ
τοῦτοι οἵματι αἰτοῖς γενέσθαι τὴν Ἀρείου πίστιν τὸ
σύμπαν Εὖνος ἀπτάσσασι, τὸ ταῦτα τὸ ἐξ ἀρχῆς
πρεσβείας οὐδὲντος. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον, αἰλλὰ καὶ
Οὐλφίλας ὁ παρ' αὐτοῖς ἱερωμένος τὰ μὲν πρῶτα
τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ κοινωνῶν ἦν, μιδέν τι δια-
φερόμενος· τοῖς δὲ περὶ Εὐδόξειον καὶ Ἀκάκιον συγ-
γενόμενος, καὶ ἀπειρισκέπτως τῇς· ἐν Κωνσταντι-
νουπόλει συνδόσυ ἐπὶ Κωνσταντίου μετεσχήκως,
διέμεινε κοινωνῶν τοῖς ἱερεῦσιν οἱ τῇς· ἐν Νικαιᾳ
ὑπερίσταντο πίστεως· ἐπειτα ἐν Κωνσταντινουπόλει
γενομένῳ, τὸν ἀπὸ τῇς Ἀρείων ἀλρέσεως περὶ

A priora loca immensis maris undis teneri crederet (1).
Cum autem bos aliquando ab oestro ictus lacum
trajecisset, et in ulteriore ripam pervenisset,
eumque pastor inscquens aquarum terminum vi-
disset, rem eam popularibus suis indicavit. Alia
quoque fama fert, non bovem, sed cervum potius,
vadousum hunc tramitem, summis aquis tectum,
indicasse, cum retia venantium Hunnotum effu-
gisset: qui tum seruū persequentes, ultra lacum
pervenere, regionemque eam inspexere, in qua et
cœlum esset temperatum, et terra ad agriculturam
facilis: eamque admirati, tum quidem ad sedes
suis rediere, et duci suo ea que vidissent, renun-
tiavere. **209** Postea vero cum paucis bello Gotthis
illato, amplius regionem eam explorarent: dcinde
etiam brevi cum universis copiis eo transgressi, et
bello illos vicere, et terram occupavere. Illi autem
sedibus suis pulsi, Istro transmisso, ad Romanis
imperii terminos consedere: et ad imperatorem
oratores, qui se bellī socios perpetuo Romanorum
fore, jurejurando confirmarent, misere. Petebant
autem illi, ut eis quo visum esset loco, domicilia
habere permitteretur. Legationis ejus princeps
fuit Ulphilas, eorum qui inter illos Christiani
erant, episcopus. Re ex sententia eorum confecta,
Thraciam colere jussi sunt. Et aliquandiu simul
et inter se ipsos, et erga Romanos quieti pacatique
fuere. Deinde vero per seditionem inter se dissiden-
tes, in duas discessere factiones: quarum alterius
Athanařichus (2) dux fuit, altera Fridigernis
auspicia secuta est. Et pugna inter se commissa
aci, Fridigernes victus, auxiliares a Romanis
copias per legationem petiit. Imperator auxilium
ei ferre, quæ tom ibi erant, cōpias jussit. Quibus
fretus Fridigernes, prælio rursus cum adversariis
Athanařichi sociis contendit, eosque victor prossi-
gavit. Ut autem is gratiam Valenti referret, et
pignore aliquo, se illi modis omnibus sinece*e*
fidūn et amicū lōrē confirmaret, eamdem cum
imperatore de Deo opinionem suscipere, atque in
eamdem sententiam, qui sub eo essent Barbaros
adducere statuit. Id quod statim, sicuti volebat,
consecit. Nam cum exercitu suo universo ad Chri-
stianismū transit. Atque hanc opinor cāusam
fuisse, cur gens ea omnis Arii fidem sit secuta
eamdem ab initio, quam Valens, opinionem pro-
fessa. Non hanc vero solam; sed Ulphilas quoque
accessit, qui apud eos episcopatum gessit. Nam is
primum cum Ecclesia catholica, nihil ab ea dissiden-
tis, communicavit. Et cum in synodo Constanti-
nopolitana sub Constantio, nulladum conventione
intercedente, cum Eudoxio et Acacio esset, nithi-
lominus in communione cum episcopis Nicænam
fidem propugnantibus, permansit: postea vero

(1) Sozom. lib. vi, cap. 37.

(2) Nam Athanařichus, sive Alarichus, rex Got-
thorum, Christianos in gente sua crudelissime
persecutus fuerat, et sedibus suis in Romanam di-
ctionem expulerat. Paulus Diaconus, Oros. Factum

hoc Valentiniā III et Valente III coss. Quo tem-
pore etiam Hispanie regnum ab Athanařicho ini-
tiū suūpisse fertur. Mich. Ritus, lib. i De regi-
bus Hispan.

Constantinopoli versanti, cum Ariani de dogmate suo dissererent, et legationem se ei ex sententia apud imperatorem confecturos esse. **210** si idem cum ipsis sentire in animum induceret, pollicerentur, utilitate ea illectus, aut etiam fortasse, quod melius esse, si ita de Deo opinaretur, censeret, cum Arianis communicavit, et gentem universam ab ecclesia universalis abduxit. Gotthi namque, quod ipso auctore atque duce ad veriorum pietatem se contulissent, et illius beneficio humaniore inansuetioreque vivendi instituto ute- rentur, facile admodum ei parebant, et quoconque ille duceret, sequebantur: nihil mali esse, ex animo persuasum habentes, quidquid ille vel dice- ret, vel ficeret: omnibusque id adeo æmulari volentibus, in commodium prorsus atque utilitatem cessurum esse arbitrantes. Quin etiam ingens ille persæpe virtutis sue ediderat speciem, multis fortiter pro Christiana doctrina prius toleratis periculis, quam gens ea quæ tota ex Græca superstitione pendebat, ad Christianismum est conversa. Primus etiam ipsis litteras invenit, et sacras Scripturas eis translates proposuit. Atque equidem, quoniamobrem Barbari plerique omnes Istrum accolentes, Arii dogma sequerentur, causa et occasio hæc fuit. Sed enim temporibus eis ingens multi- tudo eorum qui Fridigernis animi inclinationes sequebantur partes, propter Christi nomen ab Athanaricho cæsa est. Quod namque Ulphilas eis etiam qui illi subditi erant, Christianam fidem suscipere persuaderet, valde id moleste ferens, perinde atque patrii ritus abolereuntur, suppliciis in eos plurimum est grassatus. Et quosdam quidem accusatos, quod publice Christianismum dogma cum magna libertate defenderent, inter quos unus etiam erat admirandus ille Nicetas: alios autem ne appellatos quidem, occidit. Dicitur enim sculptum quoddam simulacrum in curru collocasse, atque id per tabernacula eorum qui Christum profite- rentur, ducere, eique simul et sacrificare, et adorationis reverentiam exhibere: qui vero id sacre voluissent, eos una cum tabernaculis comburere jussisse. Imo hoc etiam longe pejus et mirabilius aliud factum esse legi. Multi siquidem eorum vi, qui eis, ut sacrificarent, crudeliter instabant, coacti, non viri modo, sed et mulieres, quarum alias recens natos fetus ab uberibus dependentes circumferebant, aliae infantes et pueras qui aliquantulum gradiri et veluti pedibus terram metiri possent, trahebant, in ecclesiæ tabernaculum con- fugerunt. **211** Eos vero Græci idololatriæ ibi tem- ple incenso in cinerem redegerunt. Non multum intercessit temporis, cum dissidentes inter se Gotthorum factiones, in gratiam et concordiam rediere: atque ingenti confidencia et immensa deu- nientia sublati, Thraces male accepérunt: oppida- que et vicos percurrentes, crudelissime vastarunt. Quod ubi Valens Antiochiae adhuc degens cognovit, tum demum experientia magistra (1) erroris sui

(1) Stultorum magister, eventus. (Liv.)

τοῦ δύγματος διεξιόντων, ὑπισχυουμένων τε τῇ πρεσβείᾳ ἐπιτελή τὰ ἔς; βασιλέα πράττειν, εἰ τὰ Ισα σφίσι δοξάζειν ἔλοιτο, τῇ χρείᾳ δελεασθεῖς, ἢ Ιωας καὶ δμεινον είναι τοῦτοι οἱ θεῖς δοξάζειν περὶ Θεοῦ, ἐκοινώνει τοῖς περὶ Ἀρειον, καὶ τὸ σύμπαν φύλον τῆς καθόλου Ἐκκλησίας διστα. Καὶ γὰρ τὸ Γότθων γένος ὑπὲκείνων καθηγεμόνι πρὸς τὴν εὐστένειαν μεταβαλόντες, καὶ δι’ ἐκείνου τὴν μεριστέρᾳ πολιτεῖχρηστάμενοι, φρδίως μάλα ἐκείνῳ πειθοντο, καὶ ἥπερ ἀν δγοι, εἰποντο μηδέν τι φαῦλον είναι νομίζοντες ἐκ ψυχῆς, δι τι ἀν ἐκείνοις λέγοις ἡ πράττων συντελεῖν δ’ ἐς ἄπαν χρήσιμον τοῖς ἡρημένοις ζηλοῦν. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ποιλήν τινα πειραν τῆς ἐκείνου δέδωκεν ἀρετῆς, πολλοὶς ἐγκαρπήσας κινδύνοις ὑπὲρ τοῦ δόγματος, πρὶ, ἢ τὸ Εθνος εἰς τὴν Χριστιανίαν μετέβαλε κατάκρα; τῆς Ἑλληνικῆς ἐκημένον Θρησκείας. Καὶ γράμματα δ’ ἐφεύρεν αὐτοῖς πρῶτος, καὶ τὰς Θείας Γραφὰς μεταφράσας αὐτοῖς παραδέδωκεν. Αἴτιον μὲν οὖν ὡς ἐπίπαν τοῖς περὶ τὸν Ιστρὸν βαρβάροις τὸν Ἀρείου φρονεῖν, καὶ πρόφασις ἥδε ἐγένετο καιροί; δὲ ἐκείνοις ὑπὲρ Ἀθαναρίχου πολὺ τι πλῆθος διὰ Χριστὸν ἀνηρέστο, Φιρεγένει προσκείμενον. Καὶ γὰρ Οὐάλφια πειθοντος, καὶ τοὺς ὑπὲκείνον τὰ Χριστιανῶν ἀσπάζεσθαι, χαλεπαίνων σφόδρα, ἀτε δῆτα τῶν πατρίων ἀφανιζομένων ἐθῶν, τιμωρεῖν ἐς πλειστον ἐπέβαλε· τοῖς μὲν εὐθύνην προτάσθας, ὡς δημοσίᾳ παρθησασμένους ἀνεῖλεν ὑπὲρ τοῦ δόγματος· ὃν εἰς καὶ δι θαυμαστὸς Νικήτας ἐτύγχανεν· διλούς δὲ καὶ λόγων ἀνευ διεφθειρε. Καὶ γὰρ λέγεται ἔιναν τι κατασκευασάμενον, ἐφ’ ἀρμαμάξης στῆται· καὶ τοῦτο ἐκέλευε κατὰ σκηνὴν περιάγειν τῶν ἡγγελμένων Χριστιανίαν, καὶ τούτῳ πειθεῖν, θύειν τε ἄμα καὶ προσκυνεῖν· αἱ δὲ μὴ τοῦθιστοι ποιεῖν, διμ’ αὐταῖς κατακιμπρὸν ταῖς σκηναῖς καὶ ἀλλο δέ τι τούτου πολλῷ χείρον καὶ περιπαθέστερον Εγνων γενόμενον. Ήπολοι γάρ τῇ βίᾳ τῶν θύειν κατεπειγόντων ἡναγκασμένοι, οὐκ ἀνδρες μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναικες, ὃν αἱ μὲν δρτι γεννηθέντα βρέφη ἐπιμαστίδια περιέφερον, αἱ δὲ νήπια καὶ παιδάρια μικρὸν βηματίζειν δυνάμενα, ἀπὶ τὴν σκηνὴν τῆς ἐκκλησίας κατέφυγον. Τῶν δὲ Ἑλληνιστῶν πῦρ ἐπαφέντων ἐκείνοις, εἰς τέφραν διέφθειραν. Μικρὸν δὲ σοσν εἰς ὁμόνοιαν τὸ διχῆ διαιρεθέντα τῶν Γότθων ἥλθον. Θράσει δὲ πολλῷ καὶ ἀμέτρῳ ἐπιπρέμενοι τῇ δημονοιᾳ, Θράκας κακῶ, ἐποίουν καὶ πόλεις καὶ κώμας ταῦτης ἐπήξεαν ἰηροῦντες ἐς μίλιστα δητα μαθῶν Οὐάλης ίτι διατρίβων κατὰ τὴν Ἀντ. ὁγειαν, τὸ κακὸν τῇ πειρᾳ διμάθειν τῆς διαμαρτίας. Ωτο γάρ αὐτῷ γρῆσιμον καὶ τῇ ἀρχαιόνη εἶναι τὸ Εθνο-, καταπλήγτειν δὲ καὶ τοὺς ἐναντίους ἐντεῦθεν, ὡς διειπράττεις τὸ χρυσον, διδοθήκοντες χρυσίους ὑπὲρ ἐκάστου Γότθου τοὺς συντελεστὰς ἀπατεῖσθαι κελεύσεις δη δη καὶ ἀρχή γέγονε τοῦ τηγνικαῦτα πρὸς καιρὸν διετυχῆσαι τὴν Ἄρωματων ἀρχήν. Πάμπεν δὲ τοῖς

tius libelli fragmentis collectis: « Habeo, inquit, o imperator, et donum teneo, neque aliud petam. Consiliu enim mei judex erit, qui judex est omnium. » Gotthorum autem bellum metuens Valens, ipse quidem tuni Constantinopoli se continuit: Trajanum autem ducem, armatum cum exercitu non contemnendo adversus eos misit. Ubi vero ille, **213** ne primum quidem congressum eorum sustinuens, victus rediit, ignaviam ei et timiditatem cuius convicio imperator objecit. Ille autem cum ea dicendi libertate, quae virum fortis et strenuum decet, « Non ego, inquit, o imperator, victus sum, sed tu ipse sponte tua victoriam a teipso rejicis, qui ita cum Deo belligeraris, et auxilium quod ab eo pervenit, repellens ad hostes potius transmittis. Deus semper vincit. Et victoria illis favere solet, qui auspicium ductumque ejus sequuntur. Is nunc ab adversariorum partibus stat, quod cum tu bello persequeris. Non enim prorsus nescius es, quibus viris ex ecclesiis ejectis, quos in illorum locum substitueris. » Haec ita se habere, non Tarentius tantum, et Trajanus, sed et Rodantus et Victor, qui et ipsi belli ducēs fuere, affligerunt: imperatoremque ipsum, ne reprehensione ea, quae cum veritate conjuncta esset, gravius commoveretur, rogarunt. Exsecratione etiam multorum est expeditus, quod Constantinopoli moraretur. Nam Gotthi Thracia omni vastata, et suburbanis etiam aedificiis cunctis direptis, nemine scilicet erumpente, menia quoque ipsa adorari contendebant. Id urbs moleste tulit: et imperatorem, qui non dum dudum exiisset, sed ita bellum cunctando duceret, accusarunt. Ne a conviciis quidem abstinueret, quasi ipse societas sua bellorum esset auctor. Postremo ludis Circensis propalam adversus eum vociferari, arma ab eo, quibus in bello uterentur, petiere. Imperator autem veluti ingenti injuria affectus esset, furore plenus contra Barbaros est progressus, plurima civibus comiminatus: datus videlicet illos sibi, si revertetur, pacatas condignas, de contumeliis a vulgo sibi illatis, et quod non ita dudum Procopii tyrannidi se conjunxissent. Quin etiam urbem ipsam se solo aquaturum, et aratro proscissurum esse, denuntiavit.

214 CAPUT L.

De sancto Isaacio, qui liberrime Valentem est allocutus, et ut Valens alicubi circa Adrianopolim cum Gotthis acie congressus, ex sua in tugurium rusticum, in quo multum stramenti sūt, pervenerit, ibique igni consumptus perierit.

Tum etiam Isaacum illum, qui circa Constantinopolim monasticam casam habuit, cum aliis rebus vir bonus, tum quodvis adire disciriens propter Deum promptus et paratus, serunt, eum Valentem una cum exercitu exeuntem videret, ad enim accessisse, et manibus frentum equi, quo ille vehebatur, arripiisse, et voce magna dixisse: « Quoniam, o imperator, proscisceris, qui adversus Deum bellum geris, neque illius opem tibi concilias? Nam ille quodammodo contra te Barbaros excitavit, quoniam et tu adversus illum impiorum hominum peregrinas et blasphemias linguis exacuisti, eosque qui pro eo atque decet, de illo opinantur, atque

A χριτής. » Αειματινων δὲ τῶν Γάτων πολεμουν διάδημα, αὐτὸς μὲν τέως ἐν τῇ Κωνσταντίνῳ διέτριψεν. Πριῶν δὲ τὸν στρατηγὸν καθόπλιτας. τὸν δέξιομάχῳ στρατῷ κατ' ἐκεῖνων ἐξέπεμπεν. Ἐπειδὴ ἐκεῖνος; μηδὲ τὴν πρώτην προσοῦτην ὑπομετέβασεν. τῆς Ἑμπειρίας ἐπανῆρε, μαλακάτων ἐκείνων καὶ δειλῶν ἔχαλῶν διασκελεύει. διελοιδορεῖτο. δὲ διπέρισσα προσηκούσῃ ἀνδρὶ γενναίῳ χρησάμενος, οὐδὲ τίτιθην ἦγώ, φροντίζων. σὺ δὲ ἐκών τὸν νικην ἐκβάλλεις σαυτοῦ, διαμαχόμενος τῷ Θεῷ, καὶ τὴν ἐκείνον ρυπήν ἀπωθούμενος, τοῖς ὑπεναντίοις προΐστης μᾶλλον νική δὲ θεός αἰτεῖ. Ή δὲ νική τοῖς δὲ ἐκείνων στρατηγούμενοις προσγίνεσθαι εἰσίθει. Συντάπτεται δὲ ἐκείνων ὑπὸ σοῦ πολεμόμενος. Οὐ γάρ ἀγνοεῖς πάντας τίνας τῶν ἐκκλησιῶν ἑλάτας, τίνας ἀντικατέστησας. Ταῦτα οὐ Τερέντιος καὶ Τραϊανός, ἀλλὰ καὶ Ρόδαντος καὶ Βίκτωρ, στραγγητοὶ δὲ καὶ οὗτοι, οἵτες ἔχειν συνίθεντο. Καὶ γε βασιλεὺς παρθίουν, μὴ σφρόδρα χαλεπάνειν εἰπεῖν ἀλλαζεῖς συνεζευγμένοις. Πολὺ δὲ αὐτῷ καὶ τὸ μύσος ἱκμαῖς τῇ Κωνσταντίνῳ ἐνδιατρίβονται. οἱ γάρ Γότθοι τὴν Θράκην πᾶσαν ληίσαντες, καὶ τὰ προάστεα πάντα δηγώσαντες, τοις δὲ δημοδεῖς ἐπεξίντας, καὶ τοῖς τειχεσιν ἐπεχείρουν δῆμη προσβάλλειν. Ή δὲ πόλις χαλεπῶς ἐφερε. Καὶ διτὶ μὴ θάττον βασιλεὺς ἐπεξίτει, ἀλλ' ὑπερετεῖται τὸν πόλεμον, γειώντο καὶ διελοιδοροῦντο τούτῳ, ὡς αὐτὸς εἴη μᾶλλον τῇ φρεστωῇ τού; πολεμίους ὑπενεγκών. Τέλος καὶ ιπποδρομίᾳ εἰς τούμφαντες κατεβόντα αὐτοῦ, καὶ ὅπλα ὥστε πολεμεῖν γίγνονται. Ό δὲ βασιλεὺς, ἄτε δὴ περιυδριζμένος, θυμῷ πολλῷ κατὰ τῶν βαρβάρων ἐξῆλευτον πλείστα τοῖς πολέταις ἐπαπειλούμενος, ήν διποταρέψη, ἀξιον ληψεσθαι δίκην τῶν ἐκ τοῦ δῆμου ὑδρεων. καὶ διπερ οὐ πάντα πόρχω τῇ τυραννίδι. Προκοπίου προτέλειτο. Ήπειδει δὲ ἐρημώσει τὴν πόλιν, καὶ ἀριτρούς κατέχῃς ἡμεῖνειν.

B C D E F G Η Επει τῆς τοῦ ἀγίου Ἰσαάκιου τοῦ μοναχοῦ κορφοτίους καὶ ὡς συμβαλῶν τοῖς Γότθοις Οὐάλης περὶ πον τῷ Αδριανοῦ, καὶ ἐν δωματίῳ καταφυγῶν χόρτον ἔχοντες, διερύθρη ποράτων πολεμίων, διπλάνη γενόμενος τῷ πυρὶ.

Τότε δὲ καὶ Ἰσαάκιον ἐκείνον περὶ τὴν Κωνσταντίνου μοναχικὴν σκηνὴν ἔχοντα, φρενὶ ιδόντες σύνομη τῇ στρατῷ τὸν Οὐάλειντα ἐξερχόμενον. ἦν δὲ δὲ δινῆρ ἀγαθὸς τὰ τέ ἀλλα, καὶ ἐν ἐποίμνῳ ἐψιλον διερύθρη ποράτων πολεμίων, ταῦν χεροῖν τοῦ χαλινοῦ τοῦ πιπου δράξεισθαι ἐπειδής ην, καὶ βοῇ μεγάλῃ χρησάμενον ἐπειπεῖν. εἴπη δὲ βασιλεὺς, ὡς βασιλεὺς, κατὰ Θεού στρατευτάμενος, καὶ μὴ τὴν ἐκείνου ἀρωγήν ἐπισπώμενος; Καὶ γάρ πως αὐτὸς κατὰ σοῦ τὸ βάρβαρον ἤλασεν, διτὶ γε καὶ σὺ κατ' αὐτοῦ τὰς τῶν δυσσεβούντων ἀλλοθρόους καὶ βλασφημους; γλώσσας παρεθόηκας; καὶ τοὺς δὲ χρή περι αὐτὸν δοξάζοντας; καὶ ὑγιενάτας, τῶν τερψν περιθ-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ν.

H Η περὶ τῆς τοῦ ἀγίου Ἰσαάκιου τοῦ μοναχοῦ κορφοτίους καὶ ὡς συμβαλῶν τοῖς Γότθοις Οὐάλης περὶ πον τῷ Αδριανοῦ, καὶ ἐν δωματίῳ καταφυγῶν χόρτον ἔχοντες, διερύθρη ποράτων πολεμίων, διπλάνη γενόμενος τῷ πυρὶ.

Τότε δὲ καὶ Ἰσαάκιον ἐκείνον περὶ τὴν Κωνσταντίνου μοναχικὴν σκηνὴν ἔχοντα, φρενὶ ιδόντες σύνομη τῇ στρατῷ τὸν Οὐάλειντα ἐξερχόμενον. ἦν δὲ δὲ δινῆρ ἀγαθὸς τὰ τέ ἀλλα, καὶ ἐν ἐποίμνῳ ἐψιλον διερύθρη ποράτων πολεμίων, ταῦν χεροῖν τοῦ χαλινοῦ τοῦ πιπου δράξεισθαι ἐπειδής ην, καὶ βοῇ μεγάλῃ χρησάμενον ἐπειπεῖν. εἴπη δὲ βασιλεὺς, ὡς βασιλεὺς, κατὰ Θεού στρατευτάμενος, καὶ μὴ τὴν ἐκείνου ἀρωγήν ἐπισπώμενος; Καὶ γάρ πως αὐτὸς κατὰ σοῦ τὸ βάρβαρον ἤλασεν, διτὶ γε καὶ σὺ κατ' αὐτοῦ τὰς τῶν δυσσεβούντων ἀλλοθρόους καὶ βλασφημους; γλώσσας παρεθόηκας; καὶ τοὺς δὲ χρή περι αὐτὸν δοξάζοντας; καὶ ὑγιενάτας, τῶν τερψν περιθ-

λων ἀπῆλασας. Ἀπόδος τοῖνυν τοῖς δρθῶ; δοξάζουσι, καὶ τὸ ἀκριβὺντας τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεων; τὸν δρον φυλάττουσι, τὰς ἀραιαρεθείσας ἐκκλησίας, καὶ ἀπονητὴν νικήσεις τὴν μάχην. Εἰ γάρ παύσῃ σὺν πολεμῶν, παύσεται διτλαδὴ καὶ δὲ όπδ σοῦ πολεμούμενος. Εἰ δὲ θέμενος ἐν δευτέρῳ τῷ εἰρημένῳ πρὸς παράταξιν ἐλθῆ; αὐτῇ σε πειρά δ.δάξει, δισψ δὴ σκληρὸν τι; τα πρὸς κέντρα λαχτίζειν, καὶ τὸ εἰς τὸν οὐρανὸν τιθένας γλώτταν ἀκόλαστον· σύτε γάρ αὐτὴς ἐπανήξει, καὶ σὸν δὴ ἐπάγγη τῆς στρατιᾶς, ὅπολέστεις. » Ὁργὴ δὲ ἀμέτρωφ χρησάμενος δὲ κρατῶν, « Ἀλλ᾽ ἐπανήξει, ἔφη, σὺν πολλῷ τῷ τροπαλῷ, καὶ τὴν ἀξίαν δίκην τῆς σῆς εἰσπράξομαι τόλμης, βάπτελέγχων σου τὴν φευδῆ προφητείαν. » Καὶ αὐτίκα συλληφθῆναι τὸν ἄνδρα προστέτατε, καὶ ὃπδ φρουρὸν γεννάθαι ἔως οὗ ὑποστρέψειν. « Ο δὲ ἀπώλησα, « Κτείνον, εἰ φωραθεῖῃ τῶν λόγων τὸ φεύδος. » Εἰ δὲ εἰς ἔργον ἀπέβη τῷ ὁσίῳ τὰ ρήματα, δηλώσεις τὰ πράγματα. Ἐπεὶ γάρ σύναμα τῷ στρατῷ ἔζηει, οἱ μὲν βάρβαροι τραπέντες ὑπεχώρουν· δὲ δὲ ἐπιδώκων, τὴν Θράκην παραμείψας, τὴν Ἀδριανοῦ κατελάμβανεν, ή ἐν τοῖς δρίσις Μαχεδονίας ἐστίν. Οὐ πάνυ δὲ πόρφρων γενόμενος, τοῖς βαρβάροις ἐν τῷ ἀταφαλεῖ καθεστώσιν. ἔξαπίνης συμβάλλει, μὴ προδιαθέμενος, μηδὲ ὅπως χρὴ συντάξεις τὴν στρατιάν. Τῷ δὲ ἀθρόῳ τῶν βαρβάρων τῆς προσδοκῆς τῆς ἵππου διασπασθείσης; αὐτῷ, καὶ τοῦ διπλεῖτον τραπέντος συντάγματος, διλλος δὲ λλαχοῦ ἔφευγον· οἱ δὲ ἐπιδύντες, ἀδεῶς ἔκτεινον. « Οὐ δὲ βασιλεὺς καὶ αὐτὴς ἀνακράτος φεύγων, ἀποδέκας τοῦ ἵππου, ἀτε δὴ ἀμτχανίᾳ πολλῇ συσχεθείς, ἐν τινι τῶν κατ' ἀγροὺς οἰκημάτων χόρτῳ τὴν στέγην ἐπηλυγάσαντες ἔκτιθεν κατακρύπτει, σὺν τοῖς ἐπομένοις διλίγοις οὖσι: λανθάνειν πειρώμενος. Οἱ δὲ βάρβαροι βύμη δισχέτῳ φερόμενοι, ὥπτερον τελλά τὰ ἐν ποστιν, οὐτια δὴ καὶ τὸ οἰκημα πυρὸς διπάνην ἐποιούσι, μηδεμίαν, ὡς φασι, περὶ τοῦ βασιλέως λαδόντες ὑπόνοιαν· καὶ σύν τῇ κώμῃ καὶ τὸν τῆς ἀληθείας ἀντίπαλον κατετέφρωσαν. « Οτε δὴ ἴδιος τὸν θεοφιλή διδρα τὸν Ἰσαάκιον, ὀπτώμενον τῷ δωματίῳ Οὐάλεντα ἥσθιμένον, τῆς ἐκεῖθεν ἐμφορείσθιας κυνέστης, καὶ τοῖς ἐν φρουρῷ καταγγελαι, ὡς νέον Οὐάλης πυρὶ κατατίχεται· η δὲ διαρρητὸς τῆς ἐκεῖθεν ἀπορθεούσης δυσοδιμιτις αἰσθάνεται. Οἱ μὲν ὕπνοι συτε φασι φύσηνται Οὐάλεντα· οἱ δὲ καὶ τούτοις δὴ προστιθέασιν· ὡς εἰσῇει μὲν τὸ δωμάτιον λαθεῖν ἐπειγόμενος, καὶ μέχρι τινῶν ἐλάνθινεν· παρέτρεχον γάρ ἐκεῖνον οἱ βάρβαροι πρόσω πέμπονται· κρύπτεσθαι γάρ ἐκεῖσες τὸν βασιλέα οὐδὲ ἐν ὑπονοίαις ἥσαν. Ως δὲ οἱ πλειοὺς τῶν βαρβάρων ὑπερβαλόντες τὸν τῆς χώρων δέξιαν, διλγάνων διστερὸν ἐπιδύντων, τῶν τινες περὶ τὸν βασιλέα ὑπὲρ στέγης τοῦ δωματίου γενόμενοι, κατ' ἐκείνων τὰ βέλη ἡφεσαν. Οἱ δὲ Οὐάλεντα κρύπτεσθαι ἐνθάδε διποτιπάσαντες, βλαζὶ σὺν ἀλαζηγῷ μεγάλῳ ἐχρῶνται, ὡς ἐνθάδε Οὐάλης ἐστίν. Οἱ δὲ προστυχόντες, ἐμπροσθέν τε καὶ διπισθεν, δὴ ἤχουν τοῖς μετ' αὐτοὺς ἐδήλουν. Ως ἀκαρεὶ καὶ τοὺς πορφύρωτοι πολεμίους ἀκούσαι, καὶ εἰς ἐν ἀπαντα; συελθεῖν· οἱ δὲ καὶ περικύλῳ τὸ δωμάτιον συλλαβύντες, καὶ ὑπὸ μάλα πλείστην περιαθρούσαντες,

A illum rite laudibus vehunt, ex sacris aedibus ejecisti. Redde igitur recte sentientibus, et sincere fidei Nicænae decretum servantibus, quas ademisti ecclesiæ: et labore nullo vitor in bello evades. Si enim tu adversari illi desieris et quieveris, qui eset scilicet et ille quem tu oppugnas. Sin verbis hisce contemptis, in aciem perveneris, re ipsa experiere, quam durum sit contra stimulum calcitrare, et in eolum impotentem linguam tollere. Neque enim ipse redibis: et quas tecum ducis, copias perdes. Imperator autem vehementiore ira commotus: « Ego vero, inquit, redibo cum præclaro tropæo, et dignas a te temeritatis tue sumam pœnas, prædictionemque tuam falsam esse ostendam. » Et confessim comprehendendi hominem, et in custodia asservari, donec rediret, jussit. At ille adductus vociferabatur: « Eneca etiam, inquiens, si mendacia esse deprehenderis verba mea. » Num autem ad rem collata sint sancti viri dicta, res ipsa gesta declarabit. Postquam enim cum copiis imperator est egressus, Barbari conversi retrocesserunt: quos ille insequens, Thracia post se relicta, Adrianopolim venit, quæ in Macedonia finibus sita est. Atque ubi non longe ab hostibus absuit, cum ipsi in tuto loco essent, ex improviso ordinibus non dispositis, neque acie pro eo atque debuit structa, eos est adortus. Cum vero Barbari confertim ruitentes, equitatus ejus impetum et impressionem distraherent, et graviorem armaturam in fugam verarent, alius alio se recepit: hostes autem eis imminentes, metu nullo, cædem multam **215** fecere. Imperator quoque ipse cum ex equo per desperationem summam descendisset, quantum poterat fugiens, in quamdam villæ domunculam stramentis coniectam, cum paucis qui eum se: uti fuerant, latere ibi volens, se abdidit. Barbari autem impetu et celeritate maxima insequentes, sicuti alia ad quæ venerant tecta, ita domunculam eam quoque incenderunt: cum quidem, ut dicitur, nihil de imperatore suspicarentur. Sic illi una cum viro eo, veritatis etiam hostem in cineres redegerunt. Quo tempore fama est, Deo dilectum virum Iсаacium, cum Valentem in domuncula ea assumpti, nido ejus repleretur, eis qui secum in custodia erant, annuntiassent: nunc jam Valens igne torretur, et nares proflueant ab eo odorem ingratum sentiunt. Nonnulli quidem ita Valentem interisse dicunt. Alii autem illud addunt, subiisse quidem illum, cum occultare se properaret, domunculam, atque ibi aliquantulum latuisse, quod Barbari cursum suum tenentes præterirent, et imperatorem ibi occultari nemo suspicaretur. Ubi autem maxima hostium pars eo loco superato abiisset, et pauci postea advenirent, quosdam imperatoris fugæ comites in tectum domunculæ consenserint, et tela in Barbaros conjectisse. Atque illos tum demum occultari illi Valentem suspicatos, ingenti clamore et jubilatu, utpote victores, Valentem isthinc esse vociferatos esse. Ilisque et qui

præteriorant, et qui consequerantur, cum audissent, suis porro significasse: ita ut sere etiam hostes illi, qui longius abierant, id audierint, atque omnes in eum locum convenerint. Eosque dominicula circumdata, et materia plurima aggesta, ignem deinde in eam injecisse: unde mox secundo, casu quodam, vento afflante, flamma sit excita. Atque ita materiam eam una cum eis quæ in dominicula erant rebus, et præter alias ipsum quoque imperatorem conflagrassæ, et in cinerem redactum esse. Alii vero memorie prodidere: cum Barbari fugientes insequerentur, Valentem ingenti metu perculsum, habitu mutato, pedibus se immiscuisse, **216** deinde postquam equites rem prodidissent, et a pugna per desperationem destitissent; quippe qui hostium impressione disjecti essent, eos omnes concidisse: inter quos ipse etiam jacens latuerit, quod signum nullum extaret, quod eum imperatorem esse indicaret. Interiit autem Valens annis quinquaginta exactis. Imperavit una cum fratre Valentiniano annis tredecim (1): post illius undecimus iste historiarum liber, sedecim annorum tempus: cum a mundo condito quinque millesimus octingentesimus primus (2), a nativitate autem Domini trecentesimus octogesimus sextus ageretur annus.

(1) V Id. Aug. Ann. duobus, mensibus quinque, piebus tredecim. (Diacon.)

Α ἐπειτα πῦρ ἐνῆχεν· καὶ αὐτίκα φίδης ἀνηγέρετο ἐπιφόρῳ ίκ τού παρήκουτος ἐλαυνομένη τῷ πνεύματι. Καὶ τῇ μὲν ὥρᾳ ἐκάλετο· δῆμα δὲ καὶ τὰ ἐπιχειμενα τῷ δωματικῷ τοῦ φέροντος ἤσαν· σὺν τοῖς δλλοις δὲ καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα εἰς τέφραν καθίσα. Ιστόρηται δὲ δλλοις ὡς τῇ τῶν βαρβάρων ἐπιδιώξει, εἰς δὲο μέγα Οὐάλης γεννόμενος ἀμείψας τὸ σχῆμα, εἰς τὸ τῶν πεζῶν εἰσῆλασε στίφος. Ἐπειτα τῶν πάπερων προδεδωκότων, καὶ τὴν μάχην ἀπειπόντων, διε τῇ τῶν βαρβάρων συμβολῇ διαιρεθέντων, ἀθρίσας πάντας πεσεῖν· διόπου δὴ σὺν τοῖς λοιποῖς καίμενον καὶ αὐτὸν λαθεῖν, μή τινος δυτος συμβόλου δι τούτων ὡς βασιλέα μηνύσειν. Τελευτὴ δὲ Οὐάλης ἔησας τὰ πάντα ἑτη πεντήκοντα· ὃν τὰ μὲν τρισκαλέεις σύναμα τῷ ἀδελφῷ Οὐαλεντινινῷ ἐθασίλευσε· μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου τελευτὴν καὶ ἕπερ τρίσι ἑτη ἐκράτησε πρὸς μησὶ τοις· περιέχει δὲ καὶ τὴ παρούσα ἐνδεχάτη μοι τῶν ἱστοριῶν χρόνων ἑτῶν ισ'. Ὁπηνίκα χρόνου μὲν έτος, εω̄α. Ἀπὸ δὲ τῆς θελας τοῦ Κυρίου γεννήσας τοις' καὶ π ἐπεραίνετο.

(2) Neoterici chronicī ponunt 4359.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ

ΤΟΥ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ἸΣΤΟΡΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΙΒ'.

NICEPHORI CALLISTI

XANTHOPULI

ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ

TOMUS XII.

222 CAPUT I.

De imperio Gratiani et Valentiniani junioris, et ut socium imperii Theodosium Magnum admisserint.

Postquam Valens ita e vita excessit; Barbari victoria quæ eis præter opinionem obligeat, elati, Thraciām omnem percurrentes, etiam propinquā Constantinopoli circumcirca loca vastarunt. Et cum

C

ΚΕΦΑΛ. Α.
Περὶ τῆς βασιλείας Γρατιανοῦ καὶ Οὐαλεντίνια-
ροῦ τεῦ νέου, καὶ ὡς κοινωρὸν τῆς ἀρχῆς καὶ
θεοδοσίου τὸν Μέταρ προσέλετο.

Λιπόντος δὲ εἰτια τὸν βίον Οὐαλεντίου, οἱ βάρβα-
ροι τῷ παρὰ δόκιν ἐπαρθέντες τροπαίῳ, πάσαιν
ἐπῆλθον τὴν Θράκην δηρύντες, καὶ τὰ κύκλω τῆς
Κωνσταντίνου κατέτρεχον. Ἐν κινδύνῳ δὲ τῶν

πραγμάτων διτων, δφελος ούκ ἐλάχιστον ἔγενοντο οἱ ἀπὸ Μαυίας πεμφθέντες; σύμμαχοι ἦν Σαρακηνοί. Ποιλόλι δὲ καὶ τῶν ἐκ τοῦ δήμου μισθῷ φρτῷ, Δομνίκης χορηγούστης τῆς Οὐάλεντος γυναικός, ἕκαστος τὸ προστυχόν διπλὸν ποιούμενοι, ἀντεπεξήσεσαν τοὺς βαρβάροις, γενναῖοις τε ἀμυνόμενοι, τῆς πόλεως ποδφράτερων ἀπήλασαν. Γρατιανὸς δὲ, ὁ ἀδελφός μὲν Οὐάλεντος, παῖς δὲ Οὐάλεντινιανοῦ, σύναμα τάδελφῷ τῷ νέῳ δηλαδῇ Οὐάλεντινιανῷ, πᾶσαν τὴν Ἀρματίνων ἀρχὴν ὁφέαυτὸν ἐποιεῖτο· καὶ γάρ πάλις μὲν τὴν τῆς Εὐρώπης ἀρχὴν ἐκληροῦτο μετὰ τελευτῆν τοῦ πατρός· καὶ ἡώς ἐτι περιῆν ἐκεῖνος, τῆς ἀρχῆς ἐκοινώνει· νῦν δὲ καὶ τὴν Ἀστανάπασαν καὶ τὰ λειπόμενα προσεκτότα Λιβύης, δπα:δος ἀναιρεθέντος Οὐάλεντος. Καὶ δὴ θρηγεὶ μὲν τὸν θεῖον· ἐκδόσατο δὲ τὴν Ἀρματίνων ἀρχὴν οὕτω κακοῖς δρομένην. Μεγάλων δὲ καὶ τὴν γνώμην ἐκεῖνου, ἢν διετέλεσεν ἔχων περὶ τοὺς ἀλλας ἢ ὡς ἐκεῖνῳ ἐδύκει διεξάοντας, νόμῳ ἐκέινευν ὡς ἐκάστῳ βούλησις ἐστι, θρησκεύειν, καὶ ἀδεὼς μάλιστα ἐκκλησιάζειν, πλὴν τῶν δοσοῖς τὰ Μανιχαῖον καὶ Φωτεινοῦ καὶ Εὐνομίου ἐφρόνουν· καὶ τοὺς ὑπὸ Οὐάλεντος καταδικασθείσας τῶν ἐπισκόπων φυγήν ἀπέτρεπε κάθοδον. Ἐπειτα συνιδών πρὸς τὸ τῆς τοσαῦτης ἀρχῆς μέγεθος, καὶ ὡς οἱ ἀμφὶ τὸν Ἰστρὸν βάρβαροι τὴν Ιλλυρίαν καὶ τὴν Θράκην δρῦντες ούκ ἐλιγχον, ναὶ μήν καὶ Ἀλαμανοὶ Γαλάταις ἐν τῇ πρὸς ἑσπέραν ἀρχομένῃ ἐπέκειντο τὰ ἐσχατα κακούργοντες, κοινωνὸν τῇ ἀρχῇ προσελάμβανε Θεόδοσιον· ἀνδρα εὐγενῆ τε καὶ περιώνυμον ἐν ταῖς στρατηγίαις, καὶ πλειστα ταῖς ὑπὲρ τῶν δρυφύλων μάχαις ἀγνοστοῖς· καὶ πρὸ τῆς Γρατιανοῦ χειροτονίας δξ:ον παρὰ πάντων εἰς τὸ βασιλεύειν κρινόμενον. Οὐ δὴ χάριν, ὑπὸ τῶν δμοτίμων τοῖς τοῦ φθόνου κέντροις βαλλόμενος, ἀπόμαχος ἐν Ἰσπανίᾳ διέτριψεν. Ἐκεῖθεν γάρ ορμητο ἐπιπτρόδης εἰπερ τις μάλιστα διαν τῶν ἀμφὶ τὸ Πυρθηναῖον δρός Ἱσήρων· Ἱσήρδες γάρ τὰς Ἰσπανίας καλοῦσι τοῦ δι' αὐτῶν ἔρεντος ποταμοῦ τὴν προτέραν ἐκνικήσαντος δυομασταν. Ἐκεῖθεν τοῖνυν τὸν ἄνδρα μετατειλάμενος, τὰ μὲν πρῶτα στρατηγὸν τούτον ἐχειροτόνει, καὶ μετὰ τῆς ἐνούσης αὐτῷ ἐξέπεμπε στρατιᾶς· δς δὴ καὶ τῇ πλειστα φραξάμενος, ἐπεισι τοῖς τὴν Θράκην καταδέουσα τῶν βαρβάρων, καὶ σὺν κάσμῳ διατάξας τὴν στρατιῶν, δμήσει χωροῦσι προσδάλλει. Ἐκεῖνοι δὲ μή ἐνεγκόντες τὴν ἐμδοήην, ἐν ἀταξίᾳ ἤσαν· καὶ τροπῆς γενομένης, ἀνακράτος ἤτιώντο· οὐ γάρ ὑπὸ Ἀρματίνων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀλλήλων ἀπειλούντων. Ποιλῶν τοῖνυν ἀναιρεθέντων, ὅλην δὲ δυνατήσαν διαφυγεῖν εἰς τὸν Ἰστρὸν, εὐθὺς ἢν εἴχεν ἐπεδείχνυτο στρατηγίαν. Τὸν γάρ στρατὸν ταῖς γειτονούσαις τῶν πόλεων διαφείτε, αὐτὸς δσον τάχος ἐλασκων, αὐτάγγελος τῆς νίκης τῷ Γρατιανῷ παρῆν. Παράδοξον δ' οἶν δύοκει τὸ ἔργον καὶ ἀπιστον. "Οοις γάρ τῷ φθόνῳ ἐτήκοντο, οὐ μόνον νικῆσαι, ἀλλὰ καὶ διαφθείραι τὴν στρατιῶν, καὶ φυγῇ χρήσασθαι διετείνοντο. 'Ο δὲ αὐτοὺς ἐκεῖνους πέμπειν

A res in discrimine esset, non parum opis auxiliares copia: Sarracenorum, quas Mavia miserat, tulere. Multi etiam e populo, stipendio a Dominica (1), Valentis conjugé, constituto conducti, arreptis quem tempus offerebat armis, barbaris obviam iere: eosque fortiter dimicantes longius ab urbe propulere. Gratianus autem Valentis quidem fratris filius, Valentinianni vero proles, una cum fratre Valentiniano juniore, totius Romanii imperii administrationem suscepit. Dudum namque post patris mortem Europæ imperium obtinuerat: eoqne supersite, imperii socius fuerat. Tum autem Asia omnis, et quidquid supererat Libyæ, quod Valens absque liberis decessisset, in potestatem ejus venit.

223 Et luxit illa quidem patruum, imperiumque B Romanum ita vastatum esse levit. Consilio autem illius et sententia, quam de eis retinuerat qui de religione aliter atque ei placuissest opinati fuissent, improbata, constitutionem, ut quam quisque vellet, religionem sequeretur, conventusque ecclesiasticos semolo metu libere omnes agerent, præterquam Manichæi, et qui Photini et Eunomii sectæ essent, tulit. Et episcopis, quos Valens ad exsilium damnaverat, redditum permisit. Deinde imperii magnitudinem et molem secum ipse considerans, quod et Barbari Istrum accolentes, Illyricum et Thraciam excindere non desisterent, et Alaniani Gallis Occidentalibus imminerent, elsq[ue] extrema damna inferrent, socium imperii sibi aseivit Theodosium, claro loco natum, atque imperatoriis artibus celebrem virum, qui pro popularibus suis s[ecundu]m s[ecundu]m bello decertaverat, et antequam Gratianus imperator creatus esset, dignus ab omnibus habitus fuerat, ut ei imperium committeretur. Cujus rei gratia, per collegarum suorum, qui eosdem cum eo geregant honores, invidiam, in Hispaniis extra militiam vibrabat. Ibi enim ortus fuerat, circa Pyrenæos Iberorum montes, generis nobilitate nemini secundus. Iberiam namque Hispaniam vocant, nomine eo: ab Ibero amne, qui per eam fluit, sumpto. Inde Gratianus virum accitum, primum exercitus ducem legit, et cum eis quas contraxerat copiis, contra hostes misit. Atque ille fide munitus, in Thraciam adversus Barbaros eam vastantes duxit, et acie D optime strueta, irruentibus illis occurrit. Qui impressionem ejus non ferentes, ordinis ipsi suos turbarunt: et mox terga vertentes, magna vi sunt devicti. Non enim a Romanis solum, sed a se multuo quoque cædebantur. Atque ita quamplurimis casis, cum pauci ad Istrum profugissent, statim rursus imperatoriæ artis scientiam ostendit. Copiis enim in vicinas urbes, ut ibi præsidio essent, impensis, itineribus maximis ad Gratianum, ut ipsem et victoria: sua nuntius esset, contendit. Res ea quod præter opinionem omnium accidisset, quodammodo siue caruit. Nam qui ei invidebant, non solum eum non viciisse, verum etiam amissio exercitū profu-

(1) Sozom. ex publico eam stipendum constituisse dicit,

gisse confirmabant. **224** At ipse ut aliqui ad rem inspicendam mitterentur petiit, qui occisorum Barbarorum numerum inirent, quem ex spoliis facile colligere possent. Imperator certos homines qui rem explorarent misit. Theodosius autem aliquandiu apud eum manens, visionem divinam vidiit, quam ei aperte universitatis hujus exhibuit Deus. Videre enim visus est Antiochenæ Ecclesiæ episcopum divum Meletium, imperiale sibi chlamydem circumdantem, et capiti coronam ex magni pretii materia imponentem. Nocturnum hoc visum ex familiaribus cuidam postridie mane exposuit. Et ille nihil ambiguū id habere, sed clara satis et aperta, quæ significantur, esse dixit. Intercessere dies pauci, et qui ad res investigandas missi fuerant, reversi, plurima Barbarorum millia cecidisse renuntiariunt. Ea re persuasus imperator, ita ut par erat, simul et militiae ducem et imperatorem Theodosium, Sirmii creavit, imperiumque ei Valentis omne attribuit. Atque hoc sic in Sirmio confecto, ipse quidem in Italiam est profectus: illum autem ad Orientale, quod ei concesserat imperium, misit.

CAPUT II.

Qui eo tempore magnarum urbium sacras habendas rexerint: et de Macedonianis, ut rursum illi Ecclesiam catholicam turbarint.

Eo tempore Damasus Ecclesiæ Romanae præfuit, Liberii successor. Hierosolymis Cyrus adhuc superstes ecclesiam rexit. Antiochiae ecclesia in tres partes divisa erat: post Euzoium enim, Theodorus Perinthius ecclesiis præfuit, Arianæ religionis propugnator: ὁμοουσίου, consubstantialis, vero fidei suffragatores, partim Paulino, partim Meletio, qui nuper admodum ab exilio redierat, paruere. Porro Alexandriæ Ariani quidem Lucium antistitem habuere, qui tum profugus Constantiopolis degebatur. Catholicæ autem Ecclesie, post Petrum, Timotheus frater præfuit. Constantinopi Eudoxii successor Demophilus ecclesiastis gubernavit: ὁμοουσίου, consubstantialis, autem religionis episcopus Evagrius in exilio vivebat. At sectatores ejus Demophilum aversantes, et suos sibi conventus agentes, a Gregorio Magno curabantur. **225** Atque, Hierosolymis exceptis, per Orientem ecclesiæ prope omnes in Arianorum potestate erant. Enimvero Macedoniani post initiam cum Libero conciliationem, non admodum a Nicenii decreti sectatoribus dissensere. Aliquandiu enim in urbibus siniū et in ecclesiis commercia inter se habuere, et veluti ejusdem sententiæ suffragatores libere communionem coluere. Postquam autem Gratiani constitutio cuiilibet, quam vellet religionem complectendi facultatem dedit, episcopi quidam ecclesiis suis, quas sub Valente amiserant, receptis, denuo se ab aliis segregavere. Ii Antiochiae in Caria conventu coacto, ὁμοουσίou, consubstantialis, vocem repudiarunt, et pro ea sicuti antea ὁμοιούσιou, æquisubstantiale, confir-

A ἔσειτο, τὸ τῶν ἀνηρημέων βαρδάρων σπῖρος ἀναρθρεῖν. Καὶ γὰρ εἶναι δόξιον Ἐλεγε τοῖς σκύλοις τεχμηριώσαις τὸν ἀριθμὸν. Καὶ δὲ μὲν βασιλεὺς τοὺς δύφορούς; ἀπέστειλε· Θεοδόσιος δὲ ἔκεισε πῃ ἐγκαρτέρων, δύιν θεσπεσίαν ἔωρα, ἢν αὐτὸς σαφῶς δὲ τῶν δλῶν παρεδίκευν Θεός; τὸν γάρ θεὸν τῆς Ἀντιοχείων Ἐκκλησίας ἡγεμόνα Μελέτιον καθεώρα, χιλιάδα διασιλικὴν αὐτῷ περιτιθέντα, καὶ στεφάνῳ ἐξ ὑλῆς πολυτελοῦς ἀναδύντα τὴν κεφαλήν. Ταῦτα νύκταρι ίδων, ἔωθεν τινὶ τῶν συνήθων ἀπῆγγειλεν. Ὁ δὲ μηδὲν ἀμφιβολὸν τὴν δύιν ἀνείπε· σαφῆ γὰρ εἶναι τὰ αἰνισσόμενα· ἡμερῶν δὲ διλγῶν διαγενομένων, ἐπανῆκον μὲν οἱ πεμφθέντες· πολλὰς δὲ μυριάδας τῶν βαρδάρων πεσεῖν ἤγγειον. Οἵς πεισθεὶς βασιλεὺς, καὶ ὡς γρεών στρατηγὸν ἐψφίσατο, καὶ βασιλεὰ ἐχειροτόνησε, καὶ τὴν ὄντην Οὐάλης διείπε παρεδίδου ἀρχήν. Ταῦτα ἐν Σιρμίῳ διαπράξμενος, αὐτὸς μὲν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἐξώρμησεν· ἐκεῖνον δὲ εἰς τὴν πρὸς ἦν ἀρχομένην καὶ αὐτῷ οἱ δοθεῖσαν ἐξέπεμπεν.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Tινες τηνικαῦτα τῷ μεγάλῳ πόλεω τὰς Ἱεράς ἥρας διεχειρίζοντο· καὶ περὶ τῶν Μαχεδονιῶν, ὡς αὐθίς τὴν καθόλου Ἐκκλησιαῖς ἐπάρσσον.

Κατὰ δὲ τούτον τὸν χρόνον τῆς μὲν ἐν Ῥώμῃ Ἐκκλησίας τὴν ἐπιτροπὴν Δάμασος; εἴχε, διαδεξάμενος τὸν Λιθέριον· τῆς δὲ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐτι Κύριλλος; περιών ἐκράτει. Ἡ δὲ Ἀντιόχου τριχῆ δῆμητο. Μετὰ γὰρ Εὐζώνιον Θεόδωρος δὲ Πειρίνθιος τῶν ἐκκλησιῶν ἥρχε, τῆς Ἀρειανῆς προεστῶς θρησκείας; Ὅσοι δὲ τῆς ὁμοουσίου πίστεως ἦσαν, οἱ μὲν Παυλίνωφ, οἱ δὲ Μελετίων συνήσαν ἀρτὶ τῆς ὑπεροίχες ἐπανίστηται. Καν τῇ Ἀλεξάνδρου δὲ οἱ μὲν ἐξ Ἀρείου Λούκιον εἶχον ἥγούμενον, τηνικαῦτα φυγῆ ἐν τῇ Κωνσταντίνου χρησάμενον· τῆς δὲ καθόλου Ἐκκλησίας μετὰ Πέτρον Τιμόθεος δὲ ἀδελφὸς; προεστήκει. Ἄνα δὲ τὴν Κωνσταντίνου τῶν μὲν ἐκκλησιῶν Δημόφιλος ἥρχεν, Εύδοξιος διάδοχος· τῆς δὲ ὁμοουσίου θρησκείας Εὐάγριος ἐν ὑπερορίᾳ διάγων. Οἱ δὲ τὸν Δημόφιλον ἐκτρεπόμενοι, καθ' ἕκατον ἦσαν, ὑπὸ Γρηγορίῳ τῷ πάντι ἀγόμενοι. Σχεδὸν δὲ πλὴν Ἱεροσολύμων τῶν ἀνὰ τὴν ἦν ἐκκλησῶν οἱ Ἀρείου ἐκράτουν. Μαχεδονιῶν δὲ μετὰ τὰς πρὸς Λιθέριον συνθήκας οὐ πάντα τι διεφέροντο πρὸς τοὺς τὰ ἐν Νικαίᾳ δόξινα στέργοντας· μέχρι γάρ τινος κατὰ πόλεις καὶ ἐκκλησίας ἀλλήλοις ἐπεμίγνυντο, καὶ ὡς δημοδόξοις ἀδεῶς ἐκοινώνουν. Ως δὲ διὰ Γρατιανοῦ νόμος; ἀδειαν παρέχειν ἐκάστῳ θρησκεύειν, ὡς βυζλοίτο, τῶν τινες ἐπιτακόπων τὰς οἰκεῖας ἐκκλησίας καταλαβόντες, δις ἐπὶ Οὐάλεντος; ἀφρίθησαν, διακρίνεσθαι αὐθίς σπουδὴν ἐποιοῦντο· καὶ δῆ κατὰ τὴν Καρφαῖας Ἀντιόχειαν συνελθόντες, τὴν τοὺς ὁμοουσίους φωνὴν ἀπεβάλλοντο· ἐκύρουν δὲ ὡς καὶ πρόσθιν τὸ ὁμοιωτύσιον, καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν ἥστετον, καὶ ιδίᾳ ἦσαν ἐκκλησιαῖς οὗτοι· Ἀλλ' ἤκιντα τοῦ ἐπιχειρήματος ὥναντες· πολλοὶ γὰρ ἐρι-

καταγνωντες αὐτῶν, ὡς Εὐρίπων δίκην διλοτε εἰς δόλας δέξεις μεταχωρούντων, παντάπαι τῆς κοινωνίας αὐτῶν ἀπέστησαν, καὶ στερβῶς τοῖς τοῦ δμοσυστοῦ προσέθεντο, καὶ ἡνώθησαν.

hanc, nunc in illam sententiam pedibus irent, a communione eorum se omnino abstinuerunt, et constantier δμοσυστοῦ, consubstantialis, fidei laudatoribus per unionem conjunxerunt.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Ως Γρατιανοῦ νέμω φι οἱ ἔξ Ἀρελον ἡλιαύροτο, καὶ οἱ τῆς δμοσυστοῦ πίστεως ταῖς ἐκκλησίαις εἰσήροτο· καὶ σοια διὰ Παυλίνορ τε καὶ Μελέτιορ ἐτὸν Ἀντιοχείᾳ συνέβη.

Γρατιανὸς δὲ, ὡς εἰρηται, τὰς ἀπαρχὰς τῆς βασιλείας ἀνατιθεὶς τῷ παμβασιλεῖ τῶν δλων θεῷ, νόμον ἔγραφεν ἀνιέντα τοις φυγαδευθεῖσι τῶν ἐπισκόπων τὴν κάθεδραν· καὶ τῶν μὲν ιερῶν στηκῶν τοὺς ἔξ Ἀρελον ἐλαύνεσθαι, τοῖς δὲ τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεως ὑπερισταμένοις τὰς ἐκκλησίας αὐθίς διδόναι. Καὶ Σάπωριν δὲ στρατηγὸν ἀπέστελλε τῇ Ἐφεσοῖς διαπραξόμενον, ἐπισημονῶν ἄνδρα μάλα διαγενόμενον. Καὶ ἀπαρεβάτως ἐν ἐκάστῳ ἔθνει εἰ; πέρας δὲ θεῖος οὗτος νόμος ἐγίνετο. Κατὰ δὲ τὴν Ἀντιοχίου πόλην τις ἡ φιλονεικία τῷ πλήθει, αἰτιαν σχοῦσα τοιάνδε· οἱ γάρ τῆς δμοσυστοῦ πίστεως καὶ τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων ὑπερχριστίζοντες διήρηντο. Οἱ μὲν γάρ εὐθὺς μετὰ τὴν Εὐσταθίῳ γενομένην ἐπιδουλήην τῆς Ἀρελανικῆς λύσσης διακριθέντες καὶ ἐκευτοὺς ἦσαν, Παυλίνῳ ἀγόμενοι· οἱ δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν Εὐζωτού τῶν δυσσεδούντων διαστάντες, ὑπὸ τῆς σοφωτάτης Μελετίου πομαντικῆς διεύνοντο. Ἀλλὰ Παυλίνος μὲν δὲ ὑπερβάλλουσαν ἐπεικεσιαν πρὸς Οὐάλεντος εἰς τὴν ὑπερορίαν οὐκ ἤγετο· Καὶ Μελέτιος δὲ πρότερον ὑπερορίᾳ καταχριθεὶς, πρὸς Ἰουλιανοῦ ἐπανήγετο· καὶ αὐθίς· ἐπὶ Οὐάλεντος τὴν φυγὴν καταδικασθεὶς, τῷ Γρατιανῷ θεοπίσματι τηνικαῦτα κατὰ τὴν Ἀντιοχίου ἐπάνεισται· καὶ ἐλθών, Παυλίνον εύρισκει ἥδη πρὸς βαθὺ γῆρας ἐλάσαντα· καὶ γ' εὐθὺς ἀπαντες δοσοὶ τῆς ἐκείνου μοίρας ἦσαν, πάντα καλῶν ἐκίνουν, σύνθρονον γενέσθαι Παυλίνῳ Μελέτιον. Τοῦ δὲ Παυλίνου τὴν συνεδρίαν ἐκτεπομένου, καὶ παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα τὴν πρᾶξιν εἶγι διατεινομένου· ἀπειδητοῖς δὲ τὸν Μελετίου ὑπὸ Ἀρελανῶν τὴν χειροτονίαν προσειληφότος οὐκ ἀνασχέμενα τὰ πλήθη, ἐν τινι τῶν πρὸ τῆς πτίκεως λεπρῶν τὸν Μελέτιον ἐνθρόνιζουσιν. Οὐ δῆ γενομένου, πολλή τις ἐρεσγεία εἰσέρρει· καὶ ἐκ τῆς ἁγαν φιλονεικίας εἰς ἀτόπους ἐπιχειρήσεις· ἐτρέποντο· καὶ προσεδοκάτῳ στάσις ἐκτέρωθεν τοῦ λαοῦ χαλεπανούντος. Ἐπειτα θαυμασίας ἐπιγενομένης βουλῆς, εἰς δμονοιαν ἥλθον συνθηκῶν τοιῶνδε γεγενημένων· συνεδόξει· γάρ δρκοις πεδήσαι δοσοὶ δῆ ἐπιτήδειοι ἐπιτικοπεῖν ἐνομίζοντο, ἢ καὶ προσεδοκῶντο· ὧν ἔτεροι μὲν πέντες ἦσαν, καὶ Φιλενίανς αὐτός· ὥστε μηδίνα εἰς τὴν ἐπισκοπὴν παρεῖθεν· οἵτε μὴν σπουδάσσει, οὔτ' ἀνέξεσθαι τὴν χειροτονίαν, καὶ εἰ τι καὶ γένηται, ἐπ' αὐτοῖς ἐρχομένην, ἔως ἂν περῶσι τῷ βίῳ Παυλίνος τε καὶ Μελέτιος· ὡν θατέρου προτείνεται τοις, τὸν περιλειπόμενον κατέχειν καὶ τοὺς ἀπογεγμένους τὸν θρόνον· καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου λοιπὸν ἡ πανθίσιαν οὕτως ἐν τῶν ὑπερβάλλουν, δην τὸν

A marunt, professionem fidei Nicænam abolentes, et ecclesias suas seorsim celebrantes. Verum frustra illis id cœptum suit: nam permulti contentione eorum perspecta, quod ad instar Euripi, nunc in hanc, nunc in illam sententiam pedibus irent, a communione eorum se omnino abstinuerunt, et constantier δμοσυστοῦ, consubstantialis, fidei laudatoribus per unionem conjunxerunt.

CAPUT III.

Ut Gratiani constitutione Ariani relegati, et δμοσυστοῦ, consubstantialis, fidei professores ecclesiis sint praefecti, et quae propter Paulinum et Meletium Antiochiae acciderint.

Gratianus, quemadmodum diximus, imperii sui primitias rerum universarum imperatori simul et Deo consecrans, legem promulgavit, per quam cum exsules episcopos restituit, tum Arianos ex B sacrī ædibus deturbari, easque Nicænae fidei propugnatoribus reddi permisit. Et Saporem ducem, præclarum admodum virum, qui eam executioni mandaret, in Orientem misit. Et divina ea constitutio in provincia quaque ad legitimum finem suum rite est deducta. Antiochiae vero ingens erat in plebe contentio et dissidium, ob causam ejusmodi: Qui δμοσυστοῦ, consubstantialis, fidem et Apostolica dogmata defendebant, in duas abierant partes: quidam namque statim post structas Eustathio insidiās, ab Ariana rabie abhorrentes, sub Paulino antisitite conventus suos cogebant. Quidam autem ab Euzoii electione impiorum commercium refugientes, sub sapientissimo pastore Meletio pascabantur. **226** Et Paulinus quidem propter excellentem humanitatem a Valente in exsiliū actus non fuerat. Meletius vero cum primum exilio multatus esset, a Julianō restitutus fuerat: et denou sub Valente deportari jussus, Gratiani edicto fretus tum Antiochiam redierat, et Paulinum in extrema jam senectute viventem invenerat. Ibi qui factionis ejus erant omnes, omnem movere funem, ut in eodem cum Paulino, throno Meletius collocaretur. Paulinus eam rem non admisit; factum ejusmodi aduersus ecclesiasticos caunes esse dictans, quod Meletius ab Arianis consecrationem accepisset. At populus id non ferens, Meletium in throno templi cuiusdam suburbani collocavit. Quo facto, multa verborum rixa est oborta. Et res ex nimio contendendi studio in cœpta absurdā abiit: plebeque ex parte utraque indignante, seditio in expectatione fuit. Deinde vero consilio mirifico invento, ad concordiam res pacis hujusmodi est reducta. Placitum namque est, ut qui ad episcopalem functionem obeundam, vel jam tum essent, vel aliquando futuri essent idonei, quorum quidem quinque alii, et Flavianus sextus erat, jurisjurandi sacramento obligarentur, neminem eorum episcopatum suscipitrum, neque ad dignitatcm eam anhelaturum, atque adeo neque electionem, si forte ea de quo-piam fieret, approbaturum esse, tantisper dum Paulinus et Meletius in vita manerent, atque ut altero defuncto alter qui superstes esset, in illius

succederet locum: post ejus ipsius vero obitum, A ut unus ex eis qui suffragiorum calculis digni essent, a Spiritu sancto electus, episcopalem cathedralm obtineret. Conventis hisce juramento confirmatis, multitudo fere omnis consensit: pauci tantum Luciferi sectatores, consecrationem Meletii ab alienæ sententiæ suffragatoribus accepit, reprobantes, dissensionem forverunt.

CAPUT IV.

De Apollinaris errore, et de sancto Flaviano, et Meletio: quæque sedi Antiochenæ evenerint: et de Sapore duce et Eutalio Amasenorum episcopo.

227 Tum vero Apollinaris (1) pietatis persona sumpta, alterius factionis Antiochiæ existit auctor. Nam sub apostolicorum dognumatum descendendorum praetextu, brevi mirificus esse veræ pietatis oppugnator apparuit. Adulterinas quippe de æternâ et immortali natura opiniones commentus, gradus quosdam et dignitates inter se differentes introduxit. Ad hæc salutis etiam nostræ administrationis mysterium imperfectum reddidit, animamque rationalem, qua corpus omne regitur, ejus quæ nobis obtigit salutis expertem esse dixit: propterea quod hanc quoque non itidem, sicuti reliquam corporis naturam, Deus Verbum receperit, proindeque ei neque sanationem neque honorem aliquem tradiderit. Verum, corpus (2) quidem nugatus est in celo ab intellectuali (3) militia omni adorari: animam vero in terris manentem, ut quæ recepta non sit, huc usque incuratam, peccatiisque ignominia circumdatam esse. Atque alia etiam absurditatis ejusmodi plena blatterans, aliquando quidem et Dominum ipsum ex Virgine carnem recepisse, aliquando vero eam secum e celo descendisse, interdum etiam Verbum ipsum in carnem mutatum, nihil ex carne nostra summississe, dixit. Atque insuper aliis nonnullis deliris et nugacibus fabulis adinventis, divinis eas Servatoris promissionibus conjunxit. Quas singulatim, præterquam quod de eis antea quoque diximus, in præsentia recensere supervacaneum esse puto. Tum quidem ille non tantum sectatoribus suis pestem banc communicavit, sed ex nostris etiam multis ea infecit. Quamvis postea populares ejus, suam ipsorum obscuritatem et fidei nostræ splendorem illustrem cernentes, paucis exceptis, omnes ad ecclesiam se catholicam contulerint, et de communione quidem nostra participaverint, agriculturæ autem suæ venenum non omnino evomuerint, atque id per multis sanam opinionem obtinentibus furtim obtruserint. Unde etiam tanquam a radice mala, unam esse et divinitatis et carnis naturam et divinitatem passioni non obnoxiam passionem subiisse (id quod supra quoque aliquantum

(1) Apollinaris hæresis, Deum Verbum animam humanam cum carne non assumpsisse, et propterea eam in priore damnatione permanuisse.

A πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐπιλέξηται, τὴν ἐπισκοπικὴν καθέδραν κληρούσθαι. Ἐπὶ τούτοις δὴ τῶν δρκῶν γεγνημένων, σχεδὸν τὸ σύμπαν ὡμονόησε πλῆθος. Βραχεῖς δὲ λαβεῖν οἱ ἀπὸ Λουκίφερος διεφέροντο, τὴν Μελετίου αἰτιώμενοι χειροτονίαν, ὡς ὑπὸ ἐπεροδόξων γεγενημένην.

B accepit reprobantes, dissensionem forverunt.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Περὶ τῆς Ἀπολλινάριος ἀπάτης· καὶ περὶ τοῦ ἀγίου Φλαβιανοῦ καὶ Μελετίου ὅσα τῷ ὥροτῷ τῆς Ἀπιούχου ἐπέντε· καὶ περὶ Σάπτωρος τοῦ στρατηγοῦ, καὶ Εὐλαΐου τοῦ ἐπισκόπου Ἀμασείας.

C Τηνικαῦτα δὲ καὶ Ἀπολλινάριος τὴν εὐεσθείας περιθέμενος προσωπεῖον, συστήματος ἔτερου ἐν Ἀπιούχῃ καθίστατο ἀρχηγός. Σχῆματι γάρ τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων δοκῶν ὑπερίστασθαι, μετ' ὀλίγον ὑπερφυής τις ὅρθη τῆς εὐεσθείας πολέμιος. Κιβδήλη γάρ τινα περὶ τῆς ἀκηράτου φύσεως ἐπινήσας, βαθμούς τινας καὶ διαφόρους ἀξίας ἐστηγε· πρῆς δὲ καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον ἀτέλες ἐποιεῖ· καὶ ἐστερήσθαι τὴν λογικὴν ψυχὴν ἢ πᾶν διοικεῖται τὸ σῶμα, τῆς γεγενημένης Ἐλεγε σωτηρίας· μηδὲ γάρ προσειλῆθει καὶ ταύτην ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ σώματος τὸν Θεὸν Λόγον· καὶ διὰ τούτο μηδὲ λατρείας μηδὲ τιμῆς μεταδοῦναι. Ἄλλα δὲ μὲν σῶμα ἀληρώδει ἀνα προσκυνεῖσθαι ὑπὸ πάσης στρατιᾶς νοερᾶς, τὴν δὲ γε ψυχὴν κάτω μεντασσαν, ἀλεράπεντον ἐς δεύρῳ ὡς ἀπρόσληπτον εἶναι τὴν τῆς ἀμαρτίας ἀτιμίαν περικειμένην. Καὶ διὰλα δὲ ἐνερα τῆς ἵσης ἀτοπίας ἀνάπλεω φληγαφῶν, ποτὲ μὲν ἐκ τῆς παρθένου καὶ αὐτὸν ἀνειλῆφθαι τὴν σάρκα τὸν Κύριον ἔλεγεν, διλοτε δὲ ἐξ υύρωνος σὺν αὐτῷ κατεληλυθέντι· ποτὲ δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Λόγον εἰς σάρκα μετατραπήσαι, μηδὲν ἐκ τῆς ἡμετέρας προσειληφάται· καὶ τινας ἐτέρους ληρώδεις μύθους ἐξευρηκώς, ταῖς θελαῖς τοῦ Σωτῆρος παρεζεύγνυν ἐπαγγελλαῖς, ἀ κατὰ μέρος τῷ παρόντι διεξιέναι περιττὸν εἶναι νομίζω. Τέως γε μὴν ἐκεῖνος οὐ μόνον τοῖς ἐκείνῳ ἐπομένοις τῆς οἰκείας λύμης μετέδωκεν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς· τῶν ἡμετέρων ταύτης ἐνέπλησε. Καὶ ἐς ὑπερον τὸ τῆς καθῆ ἡμᾶς πίστεως ὁρῶντες περιφανές, πλὴν διέγων ἀπαντεῖς τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ προσῆλθον, καὶ τῆς μὲν κοινωνίας μετέσχον· τῆς δὲ οἰκείας νόσου τὸν ἴὸν οὐκ ἐξῆμεσαν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς· τῶν ὄγιῶν ἔχοντων ταύτης κρύψα μετέδωκαν. Ἐντεῦθεν δὲ ὡς ἀπὸ κακῆς βίῃς ἢ μίᾳ φύσις τῆς θεότητος καὶ τῆς σαρκὸς ἀνεψύρη δέξια, καὶ τὸ προσάπτειν πάθος τῷ ἀπαθεῖ τῆς θεότητος· καὶ τάλλα ὅσα μεγίστην ἔριν τῷ τε πλήθει καὶ τοῖς ἡγουμένοις καὶ πόλεμον ἀκήρυκτον ἤγειρεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑπερον ἐγεγόνει· τηνικαῦτα δὲ ὡς εἴρηται, Σάπτωρος τοῦ στρατηγοῦ ἐκεῖσε γεγενημένου κατεῖ τὴν Ἀντιόχειαν, ὃς τε καταστῆσαι & κηρύσσει Δάχμασις καὶ αὐτὴν στέργειν, καὶ τὸν νόμον Γρατι-

(2) Terrenum, Theod.

(3) Υπὸ τῶν ἀοράτων προσκυνεῖται δυνάμεων. Theod.

νοῦ προθάλλοντος, Παυλίνος δισχυρίζετο αὐτὸς εἶναι τῆς Δαμάσου μερίδος. Ἐπίσης δὲ καὶ Ἀπολλινάριος ἔλεγε καταχρύπτων τὴν νόσον. Ἡσυχῆ δὲ καθῆστο Μελέτιος τῶν ἔκατέρων λόγων ἐπακρούμενος. Ὁ δὲ γε θεῖος; Φλαδιανὸς ἔτι τι τῷ τῶν πρεσβυτέρων ἐμπρέπων βαθμῷ, τρέμα τοῦ στρατηγοῦ ἐπαλοντος, πρὸς Παυλίνον ἔφη· «Εἰ δὲ δογματίζεις Δάμασος στέργεις, ὡς οὐτος, δεῖξον ἡμῖν τὴν τῆς δόξης συγγένειαν· ἐκεῖνος γάρ μίαν οὐσίαν τῆς Τριάδος διμολυγεῖ, καὶ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις διαρρήγην κηρυττεῖ. Σὺ δὲ οὐκας ἔξ ὧν λέγεις, τὴν τῶν ὑποστάσεων ἀνατρεψίν τριάδα. Συμφώνεις τοίνυν ἐκείνῳ τοῖς δόγμασι, καὶ κατὰ τὸν τῆς Ἑκκλησίας θεσμὸν τὰς ἐκκλησίας ἀσφαλῶς κάτεχε.» Καὶ τὸν μὲν οὐτω καταστάσας, πρὸς τὸν Ἀπολλινάριον ἐπιστραφεῖς, ἔφη· «Θαῦμά μοι ἔπεισιν, ὡς φιλότης, πῶς οὐτως ἀνέδην πρὸς τὸν ψεῦδος δῆτι κεχηνώς οὐκ ἐντρέπη, καὶ ταῦτ' ἀκριβῶς εἰδὼς ὡς δὲσπότειος; Δάμασος τελείαν εἰληφέναι τὴν ἡμετέραν φύσιν τὸν Θεὸν Λόγον πλατεῖ δογματίζεις τῷ στόματι. Σὺ δὲ εἰς ἵππον ἐναντία μάλα φρονεῖς· μή γάρ φυχήν, μηδὲ νοῦν τὸ δημέτερον προσειληφθεῖ φῆς ἐκείνῳ· ἀ δῆτης καθ' ἡμᾶς φύσεως καιριώτερα· καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῆς σωτηρίας ἐκεῖνα στερεῖς. Εἰ δὲ ψεῦδη σου κατηγοροῦμεν, ἀλλὰ νῦν δεῖξον ὡς συμφωνεῖς Δάμασῳ τάνακτα σοι δογματίζοντι, τὴν σοι καινοτομηθείσαν νόσον ἀποβαλλόμενος, καὶ τοὺς ἱεροὺς στοκοὺς κάτεχε.» ^B «Οὐ μὲν οὖν θεῖος Φλαδιανὸς οὐτω τοῖς ἀληθέσιν ἔλεγχοις τὴν τῶν ἀμφοτέρων ἐπεστόμισε παρρήσιαν· Μελέτιος δὲ, πάντων ἀνθρώπων πραότατος, ἡμέρας πρὸς Παυλίνον ἔφη· «Ἐπειτα μή σοι μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἔμοι λόγοις οἷς οἴδεν δὲ ἀληθινὸς ποιμὴν καὶ τῶν προδάτων Κύριος, τὴν τούτων ἐνεγχείριε προστασίαν, ἀμφω δὲ τὰ ποιμνια ἀλλήλοις ὡς εἰκός κοινωνεῖ, καὶ τὴν ὑγιαίνοτάνην τῆς εὐσεβείας σιτίζονται, τὴν θανάσιμον πόνον καὶ νοσερὸν τῶν αἱρετικῶν ἐκτρεπόμενα, εἰ δοκεῖ, συνάψωμεν, ὡς φιλότης, τῆς εὐσεβείας τὰ θρέμματα, καὶ ὑπὸ μίαν μάνδραν ποιήσωμεν, τὴν τῆς ποιμαντικῆς διαιλύσαντες έριν. Καὶ ἀμφω δὲ τὰ πρόδατα νέμοντες, κοινήν καὶ τὴν θεραπείαν ἐκ τῆς ἐνδιασκαλίας προσάγωμεν. Εἰ δὲ δὲ μέσος θρόνος τὴν φιλονεικίαν διερεθίζει, καὶ τούτη, εἰ βούλει, θάττον διειλῦσαι πειράσομαι. Χρήναι γάρ εἰσηγοῦμαι, ἐν μὲν τῷ θρόνῳ μέσῳ εὐλαβῶς τὸ ιερὸν Εὐαγγέλιον προτεθῆναι· ἡμᾶς δὲ παρ' ἔκατέρᾳ καθῆσθαι τὴν διφερίαν ἀσπαζομένους. Καὶ εἰ μὲν ἔμοι πρώτῳ τὸ πέρας τοῦ βίου ἐπέλθοι, αὐτὸς μόνος κληρώσῃ τὸν θρόνον· εἰ δὲ σὺ τοῦτο πρότερον πάθοις, ἐγὼ πάλιν ὡς γε δύναμις τῆς ποιμνῆς ἥγησομαι. Ταῦτα φιλοφρόνως ἐν εὐλαβεῖ καταστήματι δὲ θεῖος εἰπε Μελέτιος. ^C «Οὐ δὲ Παυλίνος ἤκιστα τοῖς λόγοις συνέθετο. Σάπωρις δὲ κριτής τῶν λόγων γενόμενος, τῷ μεγάλῳ Μελετίῳ τὰς ἐκκλησίας ἐπιτρέψεν. Ὁ δὲ Παυλίνος αὐθίς τῆς ἀποκριθείσης ἐκείνῳ μοίρας εἰςάπαξ ἥγετο. Ἐπειτα, ὡσπερ ἀνωθεν εἰρηται, τῶν ὅρκων γεγενημένων τοι; ὑποψήφιοις, πρὸς δύονοιαν ἡλθον τὰ πλήθη. Ἀπολλινάριος δὲ διαμαρτών τοῦ σκοποῦ,

^D ^A tenus ex Gregorio Nazianzeno retulimus), opinio pullulavit: et alia præterea quæ 228 et multitudini et ejus antistibus, contentionem in maximam bellumque implacabile peperere, prodiereunt. Verum hæc postea accidere. Tum autem, sicuti dixi, cum Antiochiae Sapores dux esset, atque Gratianni constitutionem, ut quam fidem Damasus de-prædicaret, in ea quoque Antiochia acquiesceret, prætenderet, servandamque juberet: Paulinus quidem Damasi partium se esse affirmavit. Idem quoque Apollinaris, morbum celans, dixit. Meletius autem utriusque verba audiens, tacitus sedet. Ibi tum divinus Flavianus, in presbyterorum etiamnum ordine consistens, duce placide audiente, ad Paulinum: «Si in eadem, inquit, cum Damaso, o bone, sententia acquiescis, exhibe nobis opinionis conjunctionem et affinitatem. Ille namque substantiam unam Trinitatis propositetur, et tres subsistentias disertis verbis depraedicat. Tu vero, sicuti verba tua declarant, subsistentiarum trinitatem prorsus tollis. Quapropter ad illius te, per consensum, dogmata adjunge: et ecclesias, juxta earum sanctiones, tuto obtine.» Atque ubi hunc ita silere coegit, ad Apollinarim conversus: «Valde te admiror, ait, o amice, qui tam impudenter mendacio inhians, non erubescas: cum quidem certo scias, Damasum, hominem admirandum, quod Deus Verbum perfectam naturam nostram suscepit, ore pleno propalam docere. Tu vero contraria prorsus sentis. Non enim ab illo animam et mentem nostram, quæ in natura nostra prestantissima sunt, assumptam esse dicis, et propterea salutem utramque privas. Quod si falso te arguimus, at tu novarum rerum tuarum morbo abjecto, te Damaso diversa prorsus a te docenti, consentire ostende, et sacrarum ædium euram obtine.» Et divinus quidem Flavianus, ad hunc modum veraci consultatione utriusque dicendi obturavit licentiam. Meletius autem hominum omnium mitissimus, perplacide Paulino dixit: «Quandoquidem (1) noui tibi soli, sed mihi quoque ratione et verbis, qua verus pastor et idem ovium Dominus novit, istorum curam et administrationem mandavit, et greges utrique pro eo atque convenit, inter se communicant, et salutarem herbam noxio illo et lethali hereticorum pabulo vitato depascunt et carpunt: 229 conjungamus, o amice, si videtur, veræ pietatis oves, easque in ovile unum aggregemus, atque quæ nobis intercessit de pastorali munere contentionē soluta, utorque oves pascat, communiterque eis, docendo curam exhibeat: sin vero, qui in medio est, contendendi, ac dissidendi studium excitat thronus, et id sopire statim conabimur. Oportere siquidem censeo, in medio throno cum reverentia religiose sacrum poni Evangelium: nos autem ultraque ex parte considere, in inferiore subsellio acquiescen-

(1) Theod. lib. v. cap. 3: Quandoquidem et mihi barum curam ovium mandavit Dominus, et tu aliarum regendarum suscepisti provinciam, etc.

tes. Quod si me quidem primum ex hac vita mi-
giare contigerit, solus ipse throno potiere: sin-
tu prior diem tuum obieris, ego itidem pro virili
mea gregi praero.» Hæc quidem ita pio vultu divi-
nus dixit Meletius. Paulinus autem conditionem
eam non accepit. Porro Sapores dictorum talium
judex, Mcletio magno ecclesiæ gubernandas attri-
buit, Paulinus vero rursus factioni sue, quam
sibi ab aliis sejunctam aggregaverat, præfuit.
Postea vero, sicuti diximus, jusjurandum a de-
signatis episcopatus competitoribus acceptum, et
plebs ad concordiam est reducta. Sed enim Apol-
linaris ubi spe sua excidit, perinde atque ecclesiæ
ei ademptæ essent, propalam et clare hæresim
docuit, et ducem se novæ opinionis constituit. **B**
Lectoque et ordinato Antiochiae Vitali, homine
vitæ sanctitate, sicuti supra a nobis dictum est,
præclaro, et qui antea quidem ecclesiastica doctrina
enituerit, postea autem contagioso Apollinaris
morbo infectus fuerit, ipse Laodiceam, ubi pluri-
mum erat, concessit. Permulti vero et alii epi-
scopi ab exilio, quo sub Valentis imperio mul-
ctati fuerant, reversi, Meletii sententiam sunt
secuti: nihil prorsus de prærogativa et præemi-
nentia sedis episcopalnis contendentes, sed multi-
tudinis concordiam quam maxime procurantes.
Quin etiam Arianos, qui pro eis, ecclesiæ præ-
fecti fuerant, precibus interpositis, rogarunt, ne
inde discederent, neve per dissensionem ecclesiæ in
Christi concinderent: quam unicam existentem,
atque unicam a Deo juxta et ab apostolis tradi-
tam, dissidendi contentio, primarumque sedium
ambitio, hominum vanæ glorie studentium, in
ipsi primos ecclesiarum thronos retinerent. **C**
Eulalius Amasenæ ecclesiæ ad Pontum procurationem sortitus. Dicitur namque, post reditum,
alium pastorem Arianæ sectæ, qui ecclesiæ regeret, eos autem qui illi debitam præstarent obe-
dientiam, vix quinquaginta numero invenisse: eumdemque tamen concordia desiderio et cupiditate
illi conditionem, precibus adjunctis, tulisse: qua sede honoratiore et prærogativa throni, tan-
quam concordia opinionumque conjunctionis mercede proposita, cedebat, ut ecclesiæ modo ambo
administrarent. Ille autem conditionem talem rejecit, nec multo post a suis etiam, quibus præbital,
est relictus: qui se etiam frequentiori pie creditum multitudini aggregarunt.

CAPUT V.

De Meletio, et Diodoro Tarsensi episcopo. Item de Acacio Berriæ episcopo, et aliis: et de sancto Eusebio Samosateno episcopo, ut certamen martyrii impleverit.

Divus Meletius multitudinis concordia conciliata, Diodorum quidem illum, de quo paulo ante diximus, qui persona et habitu alio, una cum Flaviano Ecclesiæ scapham in sæva illa tempestate præclare gubernaverat, pastorem Tarsi constituit, et Cili-
cum gentem ei attribuit: episcopatum autem Apa-
mæ Joanni dedit: qui vir cum generis nobilitate
clarus, tum multis splendidisque primariarum
virtutum ornamentis spectatus fuit. Præterea vero
vite sanctitas et doctrina insignis in eo conjunc-
tæ, clariorum citiam eum rediliderunt. Qui et
ipse, itidem ut Flavianus et Diodorus, sæva

A Æte δὴ τὰς ἐκκλησίας ἀφαιρεθεῖς, διαβήδην τὴν
αἱρεσίν ἐπαρθῆσαίτο, καὶ καὶνῆς δόξης ἀργηὴν
ἐκυτὸν καθίστα· καὶ χειροτονήσας ἐν Ἀντιοχείᾳ Bi-
tálion, σεμνῷ μὲν βῶφ κοσμούμενον, καὶ τοῖς τῆς
Ἐκκλησίας δόγμασι διαπρέποντα πρότερον, τὴν δὲ
Ἀπολλιναρίου νόσον ὑστερον εἰσδεξάμενον, αὐτὸς
εἰς Λαοδίκειαν μετεχώρει· ἔκεισται γὰρ τὸ πλεῖστα
διέτριβε. Πολλοὶ δὲ καὶ δῆλοι τῶν ἐπισκόπων ἀπὸ
τῆς συμβάσης φυγῆς αὐτοῖς ἐπὶ τῆς βασιλείας Οὐά-
λεντος ἐπανήκοντες, ἐπίστις Μελετίῳ ἐφρόνουν· περὶ
μὲν προεδρίας μὴ διαφέρομενοι τὸ παρόπαν, τὴν δὲ
τοῦ πλήθους ὄμονοισαν μᾶλιστα προτιμῶντες· οἱ καὶ
δέσιν προσῆγον τοῖς ἐξ Ἀρείου τῶν ἐκκλησιῶν
ἀντ' αὐτῶν προεστῶσι μὴ ἔκειθεν ἀναχωρεῖν, μηδὲ
διχονοίᾳ τέμνειν τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ· ἣν μίαν
οὖσαν καὶ ἐκ Θεοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων μίαν παρα-
δοθεῖσαν φιλονεικίαι καὶ φιλοπροσδρομαὶ ἀνδρῶν κενο-
δόξων εἰς πολλὰς κατεμέρισαν· ἀλλὰ τὴν εὐσέβειαν
ἔμοιογοῦντας, τὴν τῆς Ἐκκλησίας προεδρίαν κατ-
έχειν. Ταύτης δὲ τῆς σπουδῆς πολλοὶ μὲν δῆλοι
ἔγενοντο· ἣν δὲ καὶ Εὐλάλιος ἡ τῆς πρὸς τῷ Πόντῳ
Ἀμασίῃς τὸν κλῆρον λαχών. Καὶ γάρ φασι, μετὰ
τὴν ἐπάνοδον ἔτερον ἐξ Ἀρείου εὑρεῖν ποιμένα τῆς
Ἐκκλησίας ἡγούμενον· τοὺς δὲ πειθομένους αὐτῷ
τελείως μηδὲ εἰς πεντήκοντα ἀριθμείσθαι· τὸν δὲ
Εὐλάλιον τὴν ὄμονοιαν ἀπεπέμψαντα· ἀλλοὶ ὡς
ἄν τις εἰπῇ τῆς διοφροσύνης καὶ τῆς ἐπιτελείας ταύτην, δημφυοὶ δὲ τὴν Ἐκκλησίαν
Ιθύνειν. Ο δὲ οὐκ ἐπειθεῖτο· μετὰ βραχὺν δὲ καὶ ὥν
ἡγείτο, ἀφίστατο· ἄπει δὴ κάκισιν τῷ πολλῷ τῶν
εὐεσθούντων πλήθει προστεθειμένων.

multas divisit: sed ut veram pietatem profilen-
tes. **230** Studio hæc habuere cum multi alii, tum
Eulalius Amasenæ ecclesiæ ad Pontum procurationem sortitus. Dicitur namque, post reditum,
alium pastorem Arianæ sectæ, qui ecclesiæ regeret, eos autem qui illi debitam præstarent obe-
dientiam, vix quinquaginta numero invenisse: eumdemque tamen concordia desiderio et cupiditate
illi conditionem, precibus adjunctis, tulisse: qua sede honoratiore et prærogativa throni, tan-
quam concordia opinionumque conjunctionis mercede proposita, cedebat, ut ecclesiæ modo ambo
administrarent. Ille autem conditionem talem rejecit, nec multo post a suis etiam, quibus præbital,
est relictus: qui se etiam frequentiori pie creditum multitudini aggregarunt.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

*Eτι περὶ Μελέτιου καὶ Διοδώρου τοῦ Ταρσοῦ· καὶ Ἀκαλίου τοῦ Βερροίας, καὶ ἑτέρων· καὶ περὶ τοῦ ἀγίου Εὐσέβιου ἐπισκόπου Σαμοστα-
τωρ, ὃς τὸν μαρτυρικὸν ἀνέτινεν.*

Ο δὲ γε θεῖος Μελέτιος, τῆς δρυονοίας τοῦ πλήθους
γεγενημένης, Διδώρῳ μὲν ἔκεινον, περὶ οὖ μικρὸν
ἀγνῶθεν διελάσθων, τὸν καὶ ἐν σχήματι ἑτέρῳ σὺν
Φλαβιανῷ τὸ τῆς Ἐκκλησίας σκάφος τῷ διειώνει
κλύδωνι λαμπρῶς οἰστίσαντα, Ταρσῶν ποιμένα καθ-
ίστα· καὶ τὸ τῶν Κιλίκων Εθνος αὐτῷ ἐνεχειρίζειν·
τὴν δὲ τῆς Απαμείας ιερατικήν δέξιν Ιωάννην ἀπ-
ένειπεν. Οὗτος δὲ καὶ δῆλως μὲν παριφανῆς ἦν γί-
νει· πολλοῖς δὲ εἰκόνειν καὶ λαμπροῖς ἐσεμνύνετο
προτερηματι. Βίος γάρ καὶ λόγος ἐπ' αὐτῷ συνδεσ-
μένος, οὐχ ἡτού ικάρωμετη τὸ ζῆσθαι. Ήπιστρέψει
Φιλοπάτη καὶ Διοδώρῳ καὶ οὔτοις τῷ τῆς ξάνθης καὶ ὅ-

τῶν ἔμοιρόνων τὰ πλήθη συνέχων, διδασκαλίας Α procellæ tempore sententiae suæ populos in officio
ἐπετήριες. Συνεργὸν δὲ καὶ οὗτος εἶχε τὸν περιώνυμον Στέφανον, δην δὴ καὶ τούτον Μελέτιος; εἰς
ἀγῶνα οὐκ Ἐλαττον μετεστελλατο. Τὴν γάρ Γερμα-
νικέων πόλιν τῇ νόσῳ Εὔδοξεῖν νοσοῦσαν τὰ
ἴσχυτα, τούτον λατρὸν ἀπέτειλεν δρεπτον· καὶ
γάρ διὰ πάσης παιδείας ἐχώρει, τῆς τε ἡμετέρας,
καὶ θη δῆτα παρ' Ἑλλησι· καὶ τῆς ἐλπίδος ἤκιντα
διημάρτανε· τῇ γάρ πνευματικῇ χρώμενος; σύ-
ριγγι, καὶ τοὺς λύκους εἰς πρόβατα μετεσκεύαζεν.
Ἐπίσης δὲ Μελετίῳ καὶ διοπλὺν Εὔσένιος διεπράτετο
τῆς ὑπεριρίζας ἐπανιών εἰς Σαμόσατα. Καὶ γάρ Ἀ-
κάκιον ἐκεῖνον οὐ πολὺ ἀλέος ἐν βίψ, τὴν Βέρβοιαν
Ιούνειν ἐπέτρεπε· τὴν δὲ Ἱεράπολιν τῷ θαυμαστῷ
ἐνεγείρεις Θεοδότῳ, τῇ ἀσκητικῇ πολιτείᾳ μάλιστα
περιφρόμενό· τὸν δὲ Εὔσένιον εἰς Χαλκίδα ἐχειροτό-
νει· τῇ Κύρῳ δὲ Ἱσιδωρὸν ἐπεσφράγιζεν. Αἱ οἰκια-
νοι δὲ καὶ ἀμφω θειερὶς ζήλῳ κοσμούμενοι (ἥς οὐκ εἰς
μαρκὸν καὶ διὰ πολὺς ἡγήσατο Θεοδώρητος). Φασὶ δὲ
αὐτὸν καὶ Εὐλόγιος ἐκεῖνον τὸν μετὰ Πρωτογένους εἰς
Ἀντινάῳ τὴν νῆσον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐξορισθέντα,
τὴν Ἐδεσσαν ἐπιτρέψαι, Βάρσου τοῦ θείου Θενάτῳ
τὸν θρόνον καὶ τὸν βίον λιπόντος. Αὐτὸς δὲ Εὐλόγιος,
Πρωτογένην τὸν τῶν δόλων αὐτῷ κοινωνὸν ταῖς Κάρ-
βαις ὑψιστῇ, λατρὸν νοσούσῳ πόλεις σφύρα δωρούμε-
νος ἀλείχακον. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις δὲ θείος Εὔσέ-
νιος τῇ Δολιχῃ Μάριν ἐχειροτόνεις ἐπισκοπον· τῆς δὲ
Ἀρειανικῆς νόσου ἡ Δολιχηνὴ ἐπέλαστο· δην πωλ-
λοῖς τοῖς τῇς ἀρετῇς εἰδεσι διαλάμποντα αὐτὸς ἐκεί-
νος τοῖς ἱερατικοῖς καθιδύσαις θρόνοις θελήσας, τὴν
Δολιχηνην κατέλαβεν. Εἰσιόντει δὲ τὸ τεῖχος τοῦ ἄστεος
Εὐσεβίῳ, γυνὴ τις τῆς Ἀρείου ἐμπλεως βδελυρίσας,
χέραμον δινθέν διαφείσας, κατὰ κεφαλῆς βάλλει τὸν
δοιον. Καὶ τότε μὲν τὴν κάραν συντέρψε· μικρὸν δὲ
ἐκεῖθν σφαχελλισθεὶς τὸν ἐγκέφαλον, πρὸς τὴν
ἀμείνων λῆξιν μετέβαινεν. Ὁν τελευτῶντα λόγος κατ-
εγγυῆσαι δῆρκοις ἀσφαλιζόμενον, μηδεμίαν τὴν δρά-
σασαν εἰσπράξασθαι ποιηνὴ τῷ τολμήματι· τὸν γάρ
οἰκεῖον ἐζήλου καὶ οὗτος δεσπότην, Πάτερ, λέγοντα,
ἄφες αὐτοῖς τὴν ἀμαρτιῶν ταύτην. Τούτο μὲν
οὖν τὸ τέλος; μετὰ τοὺς παντοδαποὺς καὶ ποικίλους
ἀγῶνας; ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐδέξατο δὲ Εὔσένιος· καὶ
τοὺς ἐν Θράκῃ βαρβάρους διαφυγῶν, τὰς τῶν δυσσε-
βούντων χειρας διαφυγεῖν οὐκ ἰσχυσεν· ἀλλ' ὑπ'
ἐκείνων τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀνεδήσατο.
Ταῦτα μὲν διτερον ἐγέρνει· δὲ δὲ θείος Μελέτιος.
τῇς διμονίας διὰ τῶν, δρκῶν γεγενημένης, κατέ-
πλευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἥντια εἰς ταυτὸν
πολιορκούντων τοῖς ἐπισκοποῖς, δεῖν φόντο Γρηγόριον τὸν
θείον ἐκ τῆς Ναζιανζοῦ μεταθεῖναι, καὶ τὴν τῇς
Κωνσταντίνου τελείας ἐπισκοπὴν ἐγχειρίσαι·

sent episcopi, necessarium esse rati, ut divinum Gregorium ex Nazianzo transferrent, eique episco-
palum Constantinopolitanum cum summa potestate committerent.

A procellæ tempore sententiae suæ populos in officio
retinens, doctrina confirmavit. Fuit huic ea in re
collega quoque magni ille nominis Stephanus, quem itidem Meletius ad certamen non exiguum
accedit. Nam hunc Germanicæ civitati, quæ Eu-
doxiæ morbo summio cum periculo laborabat, optimum misit medicum. Omni enim liberaliori
doctrinæ in sacris simul et profanis disciplinis
operam navaverat, et conceptam de se spem mini-
me fefellerat. Spirituali namque fistula usus, etiam
lupos in oves convertit. 231 Ad eundem modum
magnus quoque Eusebius egit, ubi ab exilio Samo-
sata reversus est. Nam Acacio illi, cujus propter
vitam egregiam ingens erat gloria, ecclesiam Ber-
rhœas regendam commisit. Hierapolim autem ad-
mirando attribuit Theodoto, qui vita monastica
celebris maxime fuit. Eusebium porro Chalcidis (1),
et Isidorum Cyri episcopum fecit (enjus ecclesie
brevi quoque post magnus præluit Theodoritus):
ambo vero isti divino ardore ac zelo clari fuere.
Hunc præterea dicunt, Eulogium illum, qui cum
Protogene in insulam Antinonem (2), veræ pietatis
ergo deportatus fuerat, Edessam mississe, cum ibi
divus Barse morte sua simul et thronum et vitam
reliquisset. Ipse autem Eulogius Protegenem certa-
minum suorum socium Carris præfecit, urbi ei valde
ægrotanti, quasi quemdam medicum, malorum
depulsorem donans. Insuper divinus Eusebius op-
pido Dolichæ Marim episcopum dedit; quod qui-
dem oppidum Ariana contagione infectum maxime
erat. Eo Eusebius venit, ut ipse Marim vario virtu-
tum genere resplendentem, in possessionem episco-
palis sedis induceret. Sed enim ei oppidum ingre-
dienti, mulier quædam Arianis deliramentis plena,
ex superiori loco tegulam in caput conjectit. Et ita
tumquidem viri sancti caput comminutum est: paulo
vero post, ubi cerebrum putredine corruptum esset,
moriens ille, ad meliorem migravit vitam. Quem fama
est, jam animam agentem, jurejurando amicos ob-
strinxisse, ne a femina, quæ facinus tantum ansa
fuerat, pœna quæpiam exigeretur; et in re Dominum
suum æmulatus, qui dixit: Pater, ignosce illis pec-
culatum hoc, quia nesciunt quid faciunt. Hunc vi-
sim, post varia multipliciaque pro vera pietate
obita certamina, consecutus est Eusebius. Qui cum
in Thracia Barbarorum feritatem effugisset, im-
piorum haeticorum manus evadere non potuit,
sed per illos coronam martyrii suscepit. Atque
huc quidem postea sunt facta. Divus vero Meletius
concordia jurisperandii sacramento confirmata,
Constantinopolim appulit, cum eo multi convenis-

(1) Theod. Chalcedonis, sed perperam, ut puto.
Est enim etiam Chaleis non longe ab Antiochia
Sytorum sita. Epiphanius.

(2) Theodorus non habet insulam: lib. v, cap. 4.
Supra lib. ii, cap. 25.

232 CAPUT VI.

A

ΚΕΦΑΛ. Σ'.

Ut imperatores Theodosius et Gratianus, hic quidem Alemanorum, ille vero Barbarorum ad Istrum colentium, res composuerit: et ut Theodosius, cum Thessalonicas esset, postea ager ab Ascholio sit baptizatus: et ut idem Theodosius professionem fidei sua publicarit, omnibusque mandarit, Trinitatem ψυχουστον (consubstantiēm) colere, ei divum apostolum Petrum in fide sectari.

Imperatores ambo, alter quidem in paternam imperii partem, quam sibi et fratri reservaverat, se recepit, alter autem ad datam sibi ditionem, Illyricum inquam et Orientales provincias, est profectus; atque utrique res bellica ex sententia successit. Gratianus enim Alemanos Occidentem vastantes devicit: Theodosius autem rursus cum Barbaris ad Istrum congressus, prælio eos superavit. Qui vero ex conflictu eo superfuere, socios se deinceps Romanorum fore precibus interpositis polliciti, conditionibus pacis acceptis, et obsidibus datis, in Theodosii potestate invenire. Rebus hisce recte compositis, Constantinopolim is iturus, Thessalonicanam pervenit. Atque ibi statim morbo qui mortem minabatur, correptus, postquam ab Ascholio, cui tum Thessalonicensis Ecclesiæ administratio credita erat, initatus et baptizatus est, meliuscule habuit. Qund namque a majoribus suis accepit Christianam religionem coluerat, mirifice in Nicænis decretis acquiescebat. Tum autem, quod et Ascholius sententiam eam defendebat, admodum delectabatur. Præterea vero quod ideam et vita et doctrina bonus, ad virtutes omnes quas episcopalis requirit dignitas, appositus esset, atque insuper quod gens Illyricorum ab Ariana rabie abhorret, magnopere lætabatur. Et Ascholium, de aliis populis, quam de religione obtinuerent opinionem, percunctatus, Occidentem omnem usque ad Macedoniam, et ecclesias ejus, concordes esse intellexit; quod omnes ex æquo cum Patre Deum Verbum et Spiritum sanctum colerent, et aperte Trinitatem ψυχουσιον, consubstantiale, proliferentur: ulteriores vero Orientalis imperii regiones usque adeo inter se dissidere, ut diversæ etiam in vulgo hæreses essent, et factiones; Constantinopolim vero magis etiam quam loca alia de rebus talibus blaterare, et magis Ariana peste refertam esse didicit. Cujus rei causam quoque Ascholius addidit, Occidente scilicet propterea malis ejusmodi liberum esse, quod Constantinus Constantini maximus, et Constans minimus natus filius, 233 successoresque deinde eorum Valentianus et Gratianus ipse, patriam fidem integrum conservassent. In Orientem autem variis ex partibus malum hoc pervenisse dixit: quod hæresis auctor et dux Arius, Alexandriæ in Ægypto ortus, et presbyter ibi factus, blasphemias et maledicentiae venenum ibi evomuerit; post hunc autem Eusebius Cæsariensis (1), et Patrophilus Scythopoli-

(1) Theodoritus, Cæsariensis non habet, lib. v, cap. 7. At Nicephorus hunc pro sautore Arianoorum

‘Ος δὲ Βασιλεὺς Θεοδόσιος καὶ Γρατιανὸς, διὰ τῶν Ἀλαμαρῶν, διὰ τῶν παριστῶν βασιλάρων καὶ ων διαθέμεροι, ἐν Θεσσαλονίκῃ τερόνεος, ὑστερον ὡς γοσῆσας Θεοδόσιος, ὑπὸ Ἀσχολίου βαπτίζεται· καὶ διορ τῆς Μίλει ἔχει τετεως, καλεύσων Τριάδα ψυχουσιον σέβειτ ἀπαντα, καὶ τῷ θειῳ προστέλψι Πέτρῳ κατὰ τὴν πίστιν ἀκολουθεῖται.

Ἄμφω δὲ οἱ βασιλεῖς, διὰ μὲν ἐπὶ τὴν πατρῴην μοῖραν ἀνέτρεψαν, ἢν αὐτῷ τε καὶ τάδελφῳ κατέλιπανεν· διὸ ἐπὶ τὴν δοθεῖσαν, Ἰλλυριῶν φημι καὶ τὰ πρὸς ἀνέχοντα ἥδιον ἐπορεύετο. Πρὸς γνώμης δὲ καὶ ἀμφοτέροις τὰ τῶν πολεμίων κατέθιστο.

‘Ο μὲν γάρ Ἀλαμανοὺς τὴν ἐσπέραν δροῦντας, τίνα· Θεοδόσιος δὲ, καὶ ἐτι τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἰστρὸν βαρδά-
B ροῖς ἐπιπεσών, τῶν μὲν μάχῃ ἐκράτει, οἱ δὲ ἐναπολειφθέντες, φίλα τοῦ λειποῦ φρονεῖν Ῥωμαῖος ἀνεβοῦντες, σπονδᾶς ἐποιοῦντο δύτηρους διδόντες· Ἐπειδὲ τὰ τούτων κατώρθωτο, ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἵλιον, τὴν Θεσσαλονίκην κατέλαβεν. Εἰδὺς δὲ νόσῳ θάνατον ἀπειλούσῃ περιπεσών, πρὸς Ἀσχολίου τοῦ τηγικάδε τὴν τῆς Θεσσαλονίκης ἐπιτετραμμένου Ιερουργίαν διμήθη· καὶ βαπτισθεὶς ῥάψιν ἔσχε. Καὶ γάρ ἐκ προγόνων τὰ Χριστιανῶν ἀσπαζόμενος, τὰ ἐν Νικαίᾳ δόξαντα ὑπερφυῶς ἐστεργεῖ. ‘Οτι δὲ καὶ Ἀσχολίος τῆς τοιαύτης ὑπερίστατο δόξης, μάλιστα ἐφίστεο· πρὸς δὲ καὶ ὅτι ἐργῷ τε καὶ λόγῳ ἀγαθὸς ἦν, καὶ πρὸς ἄπανταν ἀρετὴν ἱερωσύνην προσήκουσαν δόξις·

‘Ετι δὲ μᾶλλον ἐνήδετο τῷ Ἰλλυριῶν ἔθνει, μή τῆς Ἀρείου λύσης μετεσχηκότι. Ήσυνθανόμενος δὲ Ἀσχολίου καὶ περὶ τῶν διλιῶν ἔθνῶν διπωτις περὶ τὸ θεῖον δόξης, τὴν μὲν ἐσπέραν ἀπίσταν διχριδή Μαχεδόνων, διμονοεῖν ἐμάνθανε τέ; ἐνθάδε ἐκκλησίας· πάσας γάρ ἐπιτης τῷ Πατρὶ τὸν Θεὸν Λόγον καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ διλιον σέβειν, Τριάδα διμούσιον διερήθηδην διμολογούσας. Τὰ δὲ τοιεῖθεν καὶ τὰ πρὸς Ἐω τῆς ἀρχομένης ἐς τοσούτον διαστατάζειν ἀλλήλους, ὡς καὶ τοὺς λαοὺς ἐν διαφόροις εἶναι αἰρίσσειν. Ἐπέκεινα δὲ τῶν διλιῶν χώρων τὴν Κωνσταντινούπολιν τὰ τοιαύτα ἐρεσχελεῖν, καὶ μᾶλλον τῆς Ἀξείου λώνης διμπλεων καθεστάνει. Αἴτιον δὲ εἶναι τὸ τὴν μὲν ἐσπέραν ἐλευθέραν τούτων εἶναι, τὸ διατηρῆσαι Κώνσταντινον πρεσβύτερον τῶν Κωνσταντίνου παῖδεν, καὶ τὸν νεώτατον Κωνσταντίνον, τὴν παρέψαντεν τὸ ἀκήρατον· καὶ τὸν ἐκείνους διαδεξάμενον Νικαίανιν, καὶ Γρατιανὸν αὐτόν. Τῇ γε μήτι Ἐώρῳ πολλαχόθεν ἐπεισέφρησε τὸ κακόν· διὸ τε γάρ τῆς αἰρίσσεως ἀρχῆγος; Ἀρείος Ἀλεξανδρείας τῆς καὶ Ἀγριππον ὄρμητο· καὶ πρεσβύτερος αὐτῆς καθεστώς, τὸν δὲ τῆς βλασφημίας ἐκεῖ ἀπησεύσατο· ἐπὶ δὲ τούτων Εὔσεβιος δὲ Καισαρείας, καὶ Πατρόβιλος δὲ Σκυθοπόλεως, καὶ δὲ Σύρου· Ἀέτιος, τῆς Παλαιστίνης ἡσαν γεννήματα. Παυλῖνος δὲ καὶ Γρηγόριος δὲ τῆς Ἀλεξανδρού Φοινικες; ἡσαν. ‘Ετι δὲ καὶ ἀλαδικείας Θεόδοτος, καὶ δὲ μετὰ τούτον Γεωργιος, καὶ διεποχήν Ἀθανάσιος, καὶ τέταρτος Νάρκισσος, Κλικης· οἱ τὰ κακῶς καταβληθέντα σπέρμα·α, μᾶλλον

C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

εἰς ζιζάνια, πονηραὶς ἀρδεταῖς ἔξθερψαν. Πρὸς δὲ καὶ οἱ Βιθυνοὶ, Εύστριος ὁ Νικομηδεῖας, καὶ Θεογένιος ὁ Νικαταῖος, καὶ Μηνόφαντος ὁ Ἐφίσιος· καὶ Μάριος ὁ Χαλινηδόνιος, Θεόδωρος τε ὁ Παιρίνθιος, καὶ ἔπειροι ἀπὸ Θράκης ἐκ τῆς κακίας τὸ ἐπίσημον ἐσχήκτες· οἱ δὴ πάντες μέγρι πολλοῦ διαγεγόνατο τὰ πονηρὰ κατάρροντες καὶ δισθάλποντες δόγματα. Τούτοις δ' αὐτῶν ποντιρῶν σπερμάτων καταβολεῖσιν οὐχ ἡκιστα τὰ μέγιστα συνεδάλειτο ἢ τε Κωνσταντίου εὐκολία (φεῖδομει γάρ καυφέτης εἰπεῖν, κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, αἰδούμενος τὴν εὐλέξιαν), καὶ τῇ ἐσχάτῃ μοχθηρὰ Οὐδάλεντος. Ταῦτ' οὖν μαθών, καὶ τῆς ἀρχῆς ἑταψάμενος, δεῖν ἐκείνῳ πρὸ τῶν ἀλλῶν ἐδάκει τῆς τῶν ἐκκλησιῶν συμφωνίας ἐπιμελήσατο. Αἱμεινον δ' εἶναι λογισάμενος δπως ἔχει δέξις περὶ τὸ θεῖον προεκβείναι τοὺς ἀρχομένους, ὅστε μὴ δᾶσαι βίᾳ ἐπάγειν, παρὰ νόμον ἐπιτάττων θρησκεύειν, ἐκ Θεσσαλονίκης νόμον τοῖς ἐν Κωνσταντίνου πόλεις κατεῖθαι οὐ πειπεν· διετο γάρ ὁπός ἀπὸ τοῦς ἀκροτήλεως ἐκείθεν ἀνὰ τὴν ὑπῆκον πᾶσαν, καὶ ταῖς ἀλλαῖς τῆς "Ἐω πόλεσι τὴν γραφὴν διελθ. ἐν ἀθρόον. Ἐδήλου δὲ τὰ γραφόμενα, πάντα: αἰχεῖθαι θρησκεύειν, ὡς ἐξ ἀρχῆς Πέτρος ὁ τῶν ἀποστόλων κορυφεῖος ἐδίδαξεν· ψήφι τηνικαύτα Δάμασος ὁ Ἠρματῶν, καὶ Πέτρος ὁ Ἀγεζανδρεῖας, ἐπίσκοπος εἰποντο· πρὸς δὴ τούτῳ ἐσήμανε μόνην καθολικήν Ἐκκλησίαν ἀνομάζεσθαι, ήτις δὴ Τριάδα ὀμοούσιον διορίζεται καὶ στόματι καὶ καρδίᾳ κηρύττει. Τοὺς δ' ἀλλῶς ἔχοντας δόξης αἱρετικούς καλεῖσθαι, ἀχρεούς τε εἶναι, καὶ τιμωρίαν ὑπέχειν, εἴ γε τολμήσει παρῆσθαι·

et Petrus Alexandrinæ urbis episcopi sequerentur. Ad hanc insuper significavit, solam eam nominari catholicam et universalem Ecclesiam, quæ Trinitatem ὄμοούσιον, consubstantialem, diserte et corde et ore deprecandare; diversum autem sententes, hereticos vocari, inutilesque esse, et pœnam sustinere debere, si publice docere auderent.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Περὶ τοῦ φίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὃς ἐν Κωνσταντινούπολει ὀμικρῷ οἰκισκῷ ταῖς συνάξεις ποιούμενος, τῆς ὀμοούσιον προτίστατο πίστεως· καὶ διήγησις περὶ τοῦ ταοῦ τῆς ἀγίας Ἄραστασιας.

Ταῦτ' ἐκείθεν προσφωνήσας·, οὐκ εἰ; μακρὰν καὶ αὐτὸς τὴν Κωνσταντίνου κατέβασθε. Τότε δὲ ήτι οἱ ἐξ Ἀρείου τῶν ἐκκλησιῶν δρυχοί, Εὐάγριον ἐξελάσαντες· ὃν ἡγείτο Δημόφιλος. Οἱ δὲ Ναζιανζοῦ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος τῶν Τριάδα ὀμοούσιον διξανύντων ἀντὶ Εὐάγριου προτίστατο, ἐν οἰκισκῷ βραχυτάτῳ τε τὰς συνάξεις ποιούμενος· ὃν τινες τῆς Ισης θρησκείας· τότε μὲν εἰς λερὸν οίκον μεθίστων· χρόνῳ δὲ ὑστερον καὶ εἰς περιφανῆ νεῶν καὶ τῶν λιτῶν ἐπισήμων οἰκων θεῷ ἐν τῇ Κωνσταντίνου οὔτοις ἐγένετο, οὐ μόνον καλλεῖ καὶ μεγέθεις τῶν πολλῶν διαφέρων, ἀλλὰ καὶ τὸ περιγενές ἄλλως αὐχῶν ταῖς ἐνταῦθα γινομέναις θεοτημάσις. Θεία γάρ ἐκεῖτε δύναμις ἐπιφθάνουσα· πολλοὶ· ὅπαρ τε καὶ διναρ ἐπιφανομένη, οὐ ποιεῖται καὶ ἀνίτων ἀπαλλάζεται μόνον νόσων,

(1) Hic ille est Eusebius, qui primum Beryti, mox Nicomedie, et tandem Constantinopolis, per transitionem, ex una sede in aliam contra sacros ca-

tanūs, et Actius Syrus in Palæstina extiterint; Paulinus vero, et Gregorius Alexandriæ episcopus, et Phœnicia prodierint; Theodotum præterea Laodicensem, et successorem ejus Georgium, atque hujus rursum Athanasium, et quartum Narcissum Cilicia protulerit: qui male jacta semina, seu potius zizania, sinistra irrigatione soverint. Insuper vero, Bithyni fuerint Eusebius Nicomedieus (1), et Theognis Nicænus, et Menophantus Ephesius, et Maris Chalcedonensis, et Theodorus Perinthius: alios porro, qui vitiis et malitia celebre nomen sunt consecuti, Thracia dederit, atque hi omnes longo tempore parva dogmata rigarint atque soverint; talibus vero male sementis auctoribus non parum momenti contulerit Constantii facilitas (ne, juxta Gregorium theologum, dicam levitas, religionem scilicet et pietatem veritus), et extrema Valentis improbitas. Hec ubi Theodosius cognovit, imperio suscepit in primis facientium sibi esse putavit, ut de ecclesiis in gratiam et concordiam redigendis cogitaret. Optimum vero esse ratuit, ut sententiam de Deo suam civibus et subditis suis declararet (ne cui vim inferre videretur, religionem sequendam illegitime praincipiens), constitutionem ex Thessalonica Constantinopolim misit. Inde enim veluti ex summa quadam arce scriptum suum (2) per ditionem omnem, ad alias quoque Orientis urbes omnino perventurum esse existimat. Constitutione talis, religionem eam complecti omnes jussit, quam ab initio apostolorum prius ceps Petrus docuit, quem tunc Damasus Romanæ

B juxta Gregorium theologum, dicam levitas, religionem scilicet et pietatem veritus), et extrema Valentis improbitas. Hec ubi Theodosius cognovit, imperio suscepit in primis facientium sibi esse putavit, ut de ecclesiis in gratiam et concordiam redigendis cogitaret. Optimum vero esse ratuit, ut sententiam de Deo suam civibus et subditis suis declararet (ne cui vim inferre videretur, religionem sequendam illegitime praincipiens), constitutionem ex Thessalonica Constantinopolim misit. Inde enim veluti ex summa quadam arce scriptum suum (2) per ditionem omnem, ad alias quoque Orientis urbes omnino perventurum esse existimat. Constitutione talis, religionem eam complecti omnes jussit, quam ab initio apostolorum prius ceps Petrus docuit, quem tunc Damasus Romanæ

C De sancto Gregorio theologo, ut Constantinopoli in parva domo Synaxes et collectus celebrans, ὄμοοσιν, consubstantialis, fidei praicerit; et de templo sanctæ Anastasiae.

Hac ibi lege latæ, non multo post ipse quoque Constantinopolita se evolutus. Tum vero Ariani adhuc ecclesiæ gubernabant, Evagrio ejecto: quibus præfuit Demophilus. Gregorius autem Nazianzenus theologus, pro Evagrio eis qui Trinitatem ὄμοοσιν, consubstantialem, profiteruntur, præiit, in ædicula quadam conventus agens (3). Quam religiosus ejusdem sectatores quidam tum quidem in sacrum delubrum commutaverunt: aliquo vero tempore post, ex ea celebre templum inter alias præclaras Dei ecclesiæ Constantinopoli est factum: quod non tantum pulchritudine et magnificencia reliquis præstaret, verum etiam claritatem ex divinis, quæ in eo edita sunt, miraculis consecutum esset. Vis enim divina multis ibi et vigilantibus, nones, fuit epi-copus.

(2) L. II, C. D. sum. Trin. et fid. cath.

(3) Sozom. I.b. vii, cap. b.

et aliquando in somnis apparet, non variis tantum A άλλα καὶ δυσπραγίαις καὶ περιπετείαις ἀλλως βιωτικαῖς κάμηνται; τιλευθέρωτε. Πιστῶν δὲ κατὰ διεδοχὴν παρειλήφημεν, τὴν Χριστοῦ μητέρα εἶναι Μαρίαν τὴν ἀειπάρθενον· οὐτω γάρ σχῆματος ἔχουσα, πολλοὶς διεφάνη. Καὶ οὖσι δὲ τὸν δόμον Ἀναστασίαν, ὡς γε εἰκάζειν ἔστιν, επειπερ τὸ δύγμα τῆς· ἐν Νικαίᾳ πίστεως, ἐν τῇ Κωνσταντινούπολι πεπτωκός ἥδη καὶ τεθυηκός διεῖ τὴς δυνάμεως· περιὸν τῶν ἐπέρωτες διξιζόντων, ἐνταῦθα πάλιν ἀνέστη καὶ ἀνεδίω ταῖς Γρηγορίου σπουδαῖς. 'Ος δὲ παρὰ τινῶν ἐπυθήμην, ἀληθεύειν διατεινούμενων, ὡς γυνὴ τις ἐνταῦθα ἐγκύμονι φιλομήνη φόρτω, ἐκ τῶν μετεώρων διοικοῦσα στῶν, τέθηκε. Κοινὴν δὲ εὔχην δεδρακότος· ἐπ' αὐτῇ τοῦ πλήθους, ἔτυχε γάρ την κάρδε ἐκκλησιάζον, ἀναστῆναι αὐθίς μετεσχυζεῖν τοῦ ζῆν, μηδαμῆ τοῦ βρέφους διαλυμανθέντος· τῷ πτώματι· καὶ τὴν προσηγορίαν ἐκεῖθεν εἰληφέναι τὸν χῶρον, οἷς Θεῷ διαπεπραγμένου τοῦ ἑργου. Περὶ μὲν τούτου ταύτη.

esse, quod Deus scilicet opus id peregisset. Hae hactenus.

235 CAPUT VIII.

De Arianis et Eunomianis, ut ex ecclesiis ejecti in proprias redierint patrias; et ut Gregorius Ecclesiae catholicæ præfuerit; et de Eunomii vi et gravitate

Imperator statim cum mandatis ad Demophilum misit, qui ei denuntiarent, ut vel Nicænæ assentiret synodo, populumque ad unionem et pacem complectendam adduceret: vel, nisi hoc ficeret, quamprimum ab ecclesiis discederet. Atque ille minime faciendum esse ratus, ut

Ilos adversum, qui possent plura, veniret:

convocata multitudine, et imperatoris sententia ei promulgata, inter alia hæc dixit verba: « Fratres, quando quidem divinum præcipit oraculum, si nos persequantur homines, ut ex civitate una transeamus in aliam¹, et imperator nos ex oratoriis expellit, scitote nos die crastino extra urbis muros ecclesiam et conventum acturos. » Atque hæc cum dixisset, abiit; et deinde ad moenia urbis cum sectatoribus suis convenire, et sacra peragere solitus est; non ita ut decuit evangelica sententia perceperit. Fugientes enim hujus mundi conversationem, ad summam urbem, cœlestem Jerusalem, anhelare nos, dictum id fortasse sub obscuriore significacione jubet. Exiit vero cum eo una Lucius, qui cum Alexandriæ Arianam heresim defenderet, eam ob causam inde pulsus, Constantinopoli morabatur: ubi tunc Demophilus ecclesias, ex eis decedens, reliquit. Imperator cum Gregorio eas ingressus,

¹ Matth. x, 23.

(1) De Anastasia ista, post discessum e Constantinopoli suum, inter alia verba Gregorius ipse sic cecinit:

Ite ergo Anastasia salve amies, quæ morientem Ercas rectam per mea verba fidem.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

Περὶ τῶν Ἀρειανῶν καὶ Εὐνομιζτῶν, ὡς ἐξηλάθησαν τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ εἰς τὰς ἴδιας ἀπεγώρουν πατρίδας· καὶ ὡς Γρηγόριος τῆς καθολικοῦ ἐκκλησίας ἐκράτει· καὶ περὶ τῆς Εὐνομίου διειστήσας.

Ο δὲ βασιλεὺς εὐθὺς πέμψας, Δημοσῆλω παρεκελεύετο, ή· τοῖς δροῖς τῆς ἐν Νικαίᾳ συνδόου στοιχεῖν, καὶ τὸν λαὸν εἰς ἐν δικεῖν, καὶ τῆς εἰρήνης ἐξέχεσθαι· ή μὴ βουλήμενον, θάττον ἀναχωρεῖν τῶν ἐκκλησιῶν. Ο δὲ τὸ πρός κρίσισονας ἀντιφέρεσθαι μὴ δεῖν λογισάμενος, τὸ πλήθος; τε συνεκάλει, καὶ τὴν βασιλέως γνώμην ἐδίλου ἐν μέσοις ταῦτας· ἐπειπὼν· « Ἄδελφοι, ἐπει τεῖσος κελεύει χρησμὸς διωκομένους ήμᾶς· ἐκ τῆσδε τῆς πόλεως· εἰς ἐτέρων μεταχωρεῖν, δὲ δὲ βασιλεὺς τῶν εὐκτηρίων ἡμῶν· ἐξελαύνει· ἵστε, τῇ οὐστερείᾳ ἔξω τειχῶν ἐκκλησιαζόμενοι. » Τοιάδε εἰπὼν, ἀπῆρε, καὶ πάρ τὸ τείχος τοῦ λοιποῦ ἐκκλησιαζεῖν· οὐχ ὡς γε ἐκρῆν τὴν εὐαγγελικὴν ἐκλαδόμενος· ἔννοιαν· φεύγοντας γάρ τὴν ἐν κόσμῳ διαγωγὴν, πρὸς τὴν ἄνω πόλιν τὴν Ἱερουσαλήμ μετατρεψάσθαι δὲ λόγος ίσων αἰνισταται. Ἐξῆιε δὲ σὺν αὐτῷ καὶ Λούκιος, δις τὴν Ἀρειού δῆκαν ἐπι τῆς· Ἀλεξανδρου κρατούντων, ἐκείθεν ἐξελαθεῖς, τῇ Κωνσταντίνου διέτριβε. Τῶν δὲ ἀμφὶ Δημόσιον τὰς ἐκκλησίας λιπόντων, δὲ βασιλεὺς εἰσελθὼν σύνχριμα Γρηγορίῳ, ταύτας αὐτῷ ἐνεχείρειν ἐπευχθέμενος. « Ήν δὲ ἔτος· τὸ τηγανεῖται Γρατανῶ μὲν πέμπτον ἐν τῇ ἀρχῇ. Θεοδοσίῳ δὲ πρῶτον, ὑπτευθέντων. Ἀφ' οὐδὲ οἱ περὶ Ἀρειού εὐκτηρίους οἰκους κατέσχον, οὐχ ήττον ἡ τερασσάκοντα. Ἀλλ' δὲ μὲν Δημόσιος ἐξελαθεῖς, τὴν

*Et post fata tui memor ipse, animæque piorum,
Mandabant precibus teque tuosque Deo.*

(2) In eo templo fæmina gravida ex superiori loco delapsa, et mortua, precibus populi una cum fetu resoluta est.

τευτοῦ πατρίδια καταλαμβάνει τὴν Βέρβοιαν. Καὶ Α θεόδωρο; τῆς Ἀντιόχου ἀπωσθίει, εἰς τὴν Θράκην ἴθεν ἐγένετο, ἀπεχώρει ὁ ωσπάτως δὲ καὶ ὁ Νικαῖος Ὅπάτιος παρὰ τὴν γεννησαμένην Τύρον ἐν Συρίᾳ μετέβαινε· καὶ δὲλλοι ἀλλαχοῦ διεσπείροντο. Οἱ δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ πρεσβύτεροι, Ὅπάτερος καὶ Κριστίνος, καὶ τὸ δέλλο ὑπὸ θεόδωρον πλήρωμα συνεδρίζαντες, πολλῶν καὶ δὲλλων ἐπισκόπων ἐκ τῶν πέριξ πόλεων συνδραμόντων, πρὸς τοὺς περὶ Εὐνόμιον ἐπιμπον, τὴν αὐτῶν κοινωνίαν ἐπιζητοῦντες. Οἱ δὲ ἀντεπέστελλον, δέχεσθαι μὲν αὐτοὺς, πλὴν ἀποψῆφισαμένους τὴν ἐπ' Ἀετίῳ καταχειροτονίαν καὶ τοῖς ἐκείνους συγγράμμασι· προσαπήτουν δὲ καὶ τοῦ βίου τὴν διακαθαρισιν· καὶ γάρ πως ἔν τισιν οὐ καθαροῖς διαιτήμασι προσεφύροντο. Οἱ δὲ τότε μὲν τὴν αἰτησιν οὐ προσήκαντο· ἐκ οὐστερον δὲ καὶ τὸ ἐπ' ἐκκλησίας κακίειν Εὐνόμιον καὶ τοὺς περὶ ἐκείνον προήχθησαν, μετεωρολέσχας ἀποκαλοῦντες, πλήρεις τε ἀπονοίας καὶ σκανδητησ, οἵς αὐτοῖς τοικῦντα προστείνειν ἔγνωσαν. Οἱ δὲ τῆς Ἀρείου αἰρέσεως πλῆθος οὐ μέτριον δυτες, δοπαὶς ταὶς ἀνέκαθεν Κωνσταντίου τε καὶ Οὐάλεντος, ἀδεῶς ἐς ταυτὸ γινόμενοι, περὶ θεοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ οὐσίας προποτῶς διαλέγους ἐποιούντων. Καὶ βασιλέως πειράσθαι ἀνέπειθον, ὡσι δικρόνοις δυτες; τοὶς ἀνακτόροις διέτριβον. Καὶ γάρ ἐν ἐλπίσιν ἥσαν καὶ τοῦτον εἶσαν θέσθαι κειρῶν, καθά δὴ καὶ Κωνσταντίουν. "Ο δὴ καὶ οἱ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας διὰ πολλῆς ἐποιοῦντο φροντίδος, καὶ ἐν δέει μεγίστῳ καθίσταντο, τὴν Εὐνομίουν ἐν τοῖς διαίργοις δεινότητα ὑπειδόμενοι. Οὐ πάνυ γάρ οὖτος πόρφυρος Κυζικηνοὶς καταστάξ, ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας Οὐάλεντος, τῆς Ἀρείου συμμορίας ἐκείνων ἀποκρίνας, ἀντιπέραν τῆς Κωνσταντίνου κατὰ τὴν ἐν Βιθυνίᾳ Χαλκηδόνα ἥσυχη καθῆστο. Πολὺ δὲ πλῆθος ἐκ τῆς Βυζαντίδος πρὸς αὐτὸν διεπεραϊοῦτο· δὲλλοι δὲ καὶ ἀλλαχόθεν συνέρρεον, οἱ μὲν πειρῶν προσάγοντες, οἱ δὲ εἰς τὸ λέγον κατινέτερον, ἀκουσθεντονοι. Ἡ δὲ περὶ αὐτῶν φήμη καὶ εἰς βασιλέα διέτρεχε. Καὶ γε ἀν καὶ εἰς λόγους ἥτε τῷ βασιλεῖ, εἰ μὴ ἡ θεοφιλής Πλακιᾶλα ἡ βασιλίς ἀνέκαθεν τὰ δόξαντα ἐν Νικαίᾳ πρεσβεύουσα, ἐπέσχε σπουδῇ τῇ πάσῃ, μή τὸ παράπαν ἐκεῖνῷ εἰς λόγους ἐλθεῖν. Ἐδεδίει γάρ μάλιστα, μή πρὸς τὴν ἐκείνου μεταστήσοι δόξαν τὸν δινόρα τῷ ἐπαγωγῷ τοῦ ἥδους καὶ τῷ τοῦ λόγου δεινῷ.

imperio a Cyzicenis dissidere cœpisset, et seipsum ab Arianorum sodalitate segregasset, Chalcedonem Bithyniam e regione Constantinopoli sitam, ubi privatus considebat, se contulerat. Et multitudo ingens e Constantinopoli ad eum ventitabat. Alii quoque aliunde ad eum confluabant, qui partim de vita et doctrina ejus periculum faciebant: partim, si novi quidquam dicaret, cupide eum auscultabant. Et jam fama quoque nominis ejus ad imperatorem pervenerat. Fuisse illi ad colloquium etiam principis admissus, nisi Dei amantissima ipsius conjux Placilla, quæ jam inde ab initio decreta Nicæna constanter proflitebatur, cura et studio omni obserendo hoc egisset, ne cum illo prorsus colloqueretur. Maxime quippe verita est, ne institutorum vitæ illecebris, et verborum vi atque gravitate, imperatorem ille in sententiam suam abduceret.

A fausta omnia per orationem appræcatus, eas illi commendavit. Et postea ibi qui Trinitatem consubstantialem profiterentur, ecclesias obtinebant. Erat is annus, quo Gratianus in imperio quintum, Theodosius autem prius consul fuit. Ex quo autem Ariani sacra templa tenuerant, anni non pauiores quam quadraginta lapsi erant. Cæterum Demophilus expulsus, in patriam suam Berrhoeam se recepit. Theodorus Antiochia ejectus, in Thraciam, unde ortus fuerat, abiit. Iudem etiam Hypatius Nicæa Tyrum Syriæ, quæ eum genuerat, rediit. Et alii item alio dispersi sunt. Porro Antiochiae Asterius et Crispinus presbyteri, et reliqui factionis ejus quæ Theodori auspicia secta fuerat, conciliabulo coacto, ad quod etiam alii multi ex vicinis urbibus episcopi convenere, legationem ad Eunomianos misere, conjunctionem communionemque eorum ambientes. **236** Quibus illi per epistolam, ita se eos recepturos esse responderunt, si suffragia sua, quibus Aetii lectionem et consecrationem damnaverant, antiquarent, et scripta illius recipieren. Petierunt quoque, ut vitam illi prius illustrationibus perpurgarent, quod videlicet impuris quibusdam institutis infecti essent. Hanc illi petitionem tum quidem receperunt. Postea vero eo etiam producti sunt, ut in Ecclesiasticis conventibus Eunomio et popularibus factionis ejus, per maledicta detrahentes: μετεωρολέσχας, hoc est, de rebus cœlestibus sublimibusque cum fastu et insolentia verborum nugantes, dementiaque et improbitate plenos, qui sibi talia prætendenda esse statuisserint, eos cognominantes. Porro Ariani, quod eorum non mediocris esset multitudo, ex monento quod illis jam inde ab initio sub Constantio et Valente accesserat, metu nullo convenitus agebant, et de Deo atque ejus substantia temere disputabant. Animum quoque imperatoris ipsius, illi per factionis suæ homines, qui in imperiali aula versabantur, tentandum esse duxerunt: illa spe concepta, hunc quoque, sicuti et Constantium, in potestatem eorum adductum iri. Quæ res eis quoque qui catholica Ecclesia erant, magnam attulit curam. Quapropter in maximo fuere metu, Eunomii in disputationibus vim suspectam habentes. Non ita pridem enim is, cum sub Valentis

B. Non ita pridem enim is, cum sub Valentis

237 CAPUT IX.

De Amphilochii Iconis episcopi ad Theodosium dicenti liberate.

Hec cum ita fuerent, ac ejus rei studium apud Arianos vigeret, magnus Amphilochius, de quo antea quoque mentionem fecimus, unus ex eis qui tum Constantinopolim advenierant, episcopis, non ille quidem in rebus agendis versatus, sed alioquin senex venerandus, atque in rebus divinis acri mente praeditus, imperatorem adiisse, eique ut Arianorum conventus ab urbibus semoveret, supplicasse dicitur. Imperator autem, petitionem eam, quod durior inhumaniorque esse videretur, non comprobavit. At sapiens ille senex tum quidem tacitus abiit, et consilio deinde sapientiore facinus memoria dignum fecit. Cum namque rursus cum reliquis episcopis in aulam venisset, et imperatorem, ita ut decet, atque ut alii episcopi fecerant, pie et suaviter admodum consulutassem : filium ipsius Arcadium, qui nuper ad imperium lectus fuerat, non eadem illi impertita reverentiae observantia, inhonoratum reliquit. Verum ad eum accedens, et veluti cum puer colloquens, manuque eum demulcens : « Salve et tu, o puer, inquit. » Imperator, quod senem Amphilochium rudiori animo esse, et rusticius agere existimaret, quomodo filium salutare deberet, docuit. Atque ille, sufficere ei honorem talem, dixit. Imperator autem ira percitus, et veluti filius injuria affectus esset, graviter commotus, cum convicio episcopum abduci jussit. Ille porro quamvis protruderetur, conversus tamen paululum, consiliumque in animo occultatum proferens : « Videsne, inquit, o imperator, quam tu procaciter filio illatam contumeliam non fers, sed amarulenter propter submissiorem compellationem, in nos excandescis? Sic scilicet existimare te oportuit, succensere etiam caelestem Imperatorem et Patrem Unigeniti, propter eos qui non communem illi tribuant honorem, sed dissimilem et longe minorem Patre vocare audent. » Imperator cum inde rem actam intelligereret, et verba ea admiraretur, quamprimum ad se sacerdotem Dei accersivit, et ad pedes ejus provolutus, veniam ab eo petiit. Neque aliter quam ipse dixisset, se rem habere, professus est. **238** Atque in ea sententia confirmatus, postea eos qui aliter quam Nicæae statutum fuerat, opinarentur, aversatus est. Contentiones in foro et inanes conventus inhibuit (1), disputationibus de Deo et natura ejus finem omnino imposuit : et constitutione publice proposita, periculum qui ei non parcent, denunciavit, poenam ei quoque qui contra venire ausus esset, comminatus. Ita factum, ut Arianis et Eunomianis pulsis, τοῦ δροσουστοῦ, consubstantialis, θεοῖ professores ecclesias moderarentur.

(1) Theodosius conventibus publicis sectæ Arianæ interdictit, l. ii C. *De sum. Trin. et fid. cath.*

A

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

Περὶ τῆς πρὸς Θεοδόσιον παρθέσιας τοῦ ἀρίου Ἀμφιλόχιου τοῦ ἐπισκόπου Ἰκονίου.

Τοιούτων δὴ γνομένων, καὶ τῆς περὶ ταῦτα σκούδης παρὰ Ἀρειανοὺς ἀκμαζούστης, λέγεται τὸν πολὺν Ἀμφιλόχιον, οὗ καὶ πρώην ἐμνήσθημεν, εἰς γε δυτεῖς τῶν ἐπιδημούντων ἐπισκόπων, πράγματι μὲν ἡκίστα ἐνεριδῇ, πρεσβύτην δὲ ἀλλως καὶ περὶ τὰ θεῖα νοῦν ἔχοντα, βασιλέας προσείναις, καὶ ἀντιβα-
λῆσαι τοὺς τῶν Ἀρειανῶν συλλόγους τῶν πόλεων ἐξελαύνεσθαι. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ὃς ἀν ἀπηγή τὴν αἰτήσην ἡγησάμενος, οὐκ ἐδέξατο. Ὁ δὲ σορὸς ἐκείνος πρεσβύτης, τὸ γε νῦν ἔχον ἐν σιγῇ παρεΐθων ἐπινοὶς σοφωτέρᾳ, μνήμης ἄξιον διεπράζετο. Αὗτος γάρ οὖν τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις εἰς τὰ βασιλεῖα παρελθὼν, τὸν μὲν βασιλέα, ὃς γε εἰκός, καθὼν οἱ λοιποὶ τῶν Ἱερέων, ἡταπέστατο εὔσεβῶς καὶ ἥτιος μάλα τῷ δὲ τοῦ βασιλέως παιδὶ Ἀρκαδίῳ, νεωτερὶ δὲ τὴν τοῦ βασιλείας χειροτονίαν εἰλήφει, ἀγέραστος καταλέοιπε μὴ τὴν ἴσην ἀπονείμας τειμήν. Ἀλλὰ προσελθὼν, καθὼν δὴ νηπίῳ διαλεγόμενος, τῷ δια-
κτύῳ πατένων, « Χαῖρος καὶ σὺ, παιδίον, ο φροῖς. Βασιλεὺς δὲ ιδιωτικώτερον σάλι γε πρεσβύτην νομί-
σας διακεῖσθαι τὸν Ἀμφιλόχιον, δπως δεὶς ἀσπάζε-
σθαι τὸν υἱὸν, ἐξεπαίδευεν. Ὁ δὲ, « Ἀπόχρη, » ἐλεγε, καὶ ταῦτης αὐτῷ τῆς τιμῆς. « Περιοργή; δὲ γενόμενος βασιλεὺς ὡς περιυδρισμένῳ τῷ παιδὶ χαλεπάνων, μεθ' ὕδρεων ἐξάγειν τὸν Ἱερέα ἐκβιλευεν. Ὁ δὲ καίπερ ὀδούμενος, μικρὸν ἐπιστραφεῖς, ἐφτ., τὸν ἐπινοὶς κρυπτόμενον ἀνακαλύπτειν σκοπόν. « Όρφες, ὁ βασιλεὺς, ὃς οὐ φέρεις τὴν τοῦ παιδὸς παρουσίαν, ἀλλ' ἡμῖν χαλεπάνεις πικρῶς τῷ τῆς προσήσεως ὑφειμένῳ; Οὐτως δὴ νομίζειν χρεῶν καὶ τὸν οὐράνιον Βασιλέα καὶ Πατέρα ἀγανακτεῖν τοῦ Μονογενοῦς, τοὺς μὴ τὸ ίσον ἔκεινῳ προτί-
μοντας γέρας, ἀλλ' ἀνίσον καὶ πολλῷ τοῦ Πατέρος ἥττονα τολμῶντας ἀποκαλεῖν. » Συνεῖς δὲ ἐντεῦθεν δ βασιλεὺς τὰ τε πεπραγμένα καὶ τὰ εἰρημένα θυμάσας, ὡς τάχος τὸν Ἱερέα Θεοῦ μετεστέλλετο· καὶ τοῖς ποσὶν ἔκεινον ἐαυτὸν ἐπιφύτευταν, συγγνώμην ἔτει, καὶ μὴ ἀλλως ἔχειν ἐτίθετο. Καὶ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ γενόμενος, τὸν λοιπὸν τοὺς παρὰ τὸ δόξαν ἐν Νίκαιᾳ δοξάζοντας, ἐκετρέπετο· τάς τ' ἐπ' ἀγορὰς Ἑρίδας καὶ τοὺς ἐπικενῆς συλλόγους ἀνέσχε· καὶ περὶ Θεοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ φύσεως λόγους κινεῖν πα-
τάτασιν ἐπαυτε. Καὶ νόμον δὲ ἐπὶ μέσου ὅρισες, οἷς ἀκινδύνον ἐποιεῖτο τὸν μὴ φυλάττοντα προσηπελεῖ μέντοι καὶ τιμωρίαν ἐπάγειν τῷ τολμητῇ. Ἐξελα-
θέντων δὲ ἐντεῦθεν Ἀρειανῶν τε καὶ Εὐνομιανῶν, οἱ τῆς δμοσιείου πίστεως τῶν ἐκκλησιῶν κατεκρά-
τησαν.

ΚΕΦΑΛ. Ι.

Περὶ τῆς ἀγίας διντέρας οἰκουμενικῆς συνόδου· ἡ δὴ σκούπη Θεοδοσίου βασιλέως καὶ Μελετίου τοῦ Ἀντιοχείας τῷ Θεολόγῳ τὴν τῆς Κωνσταντίου ἐπισκοπήν ἐνεχελρίστε.

Διά τοι τοῦτο, δοσον τάχος καὶ σύνοδον ἐπισκόπων ἐς ταυτὸν συνέλθειν ἔκαλε ἐκ μόνης τῆς ὑπὲρ αὐτὸν ἀρχομένης, ὅστε τὰ ἐν Νικαίᾳ δόξαντα βεβιώτας· διασκέψασθαι τε καὶ φροντίζει τὸν τῆς Κωνσταντίου ἀγγείρεις θρόνον. Οἱόμενος δὲ πρὸς ισχύος εἶναι τοὺς ἀπὸ Μαχεδονίου τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ ἐνώσας, ἐπεὶ τοι γε οὐ πάνυ τι πολὺ διεφέροντο κατὰ τὸ δοκοῦν περὶ Θεοῦ ἐκατέρῳ συστήματι, καὶ τούτους εἰς τὴν σύνοδον μετεστέλλετο. Καὶ δὴ συνηλθον ἀπὸ μὲν τῶν ὁμοιότερων κηρυττόντων Τραϊάδας ἀκριβεῖς ἐκατόντας καὶ πεντήκοντα· θατέρας δὲ μοίρα, ἐξ καὶ τριάκοντα ἡσαν, ἐξ Ἐλλήνωντος οἱ πλείους ὄντες. Τούτων δὲ προεστῶτες ἡσαν Ἐλεύσιος ὁ Κυζίκην, καὶ Μαρκιανὸς ὁ Λαμψάκου· τῶν δὲ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας Τιμόθεος ὁ τῆς Ἀλεξανδρίας διαδεξάμενος τὸν ἀδελφὸν Πέτρον, τὸν τῆς Ἀθανασίου προεδρίας κληρονόμον γενόμενον· Μελέτιος τε ὁ τῆς Ἀντιοχίου ἐπισκόπος, ἢνη πρότερον διὰ τὴν Γρηγορίου κατάστασιν τὴν Κωνσταντίου καταλαβὼν· καὶ ὁ τῶν Ἱεροσολύμων Κύριλλος, μετάμελος τηνικαῦτα γενόμενος· τὴν γάρ Μαχεδονίου δόξαντα τηνικαῦτα γενόμενος, ἐπειρωτο τοὺς περὶ Ἐλεύσιον σφίσιν ὁμοφρονῆσαι· ἥγον τε εἰς μνήμην τὴν εἰς Λιθέριον αὐτοῖς γενομένην πρεσβείαν, ἐν δὲ τῶν περὶ Εὐστάθιον τε καὶ Σιλβανὸν τὴν ἐν Νικαίᾳ γραφὴν ἀσπαζόμενοι, ἐπειρωτο τοὺς περὶ Ἐλεύσιον σφίσιν στέργειν συνέθεντο· ἔκουσικ τε γνώμῃ χρόνῳ πολλῷ ἀδιάκριτον εἶχον τὴν κοινωνίαν· παρήνουν τε μὴ δίκαια πράττειν, καθάπαξ τὴν ὁμογνώμονα πίστιν προσειληφότες θερμῶς, αὐθίς ἀφανίζειν τὰ καλῶς αὐτοῖς ἐγνωσμένα. Οἱ δὲ ἐν διντέρῳ τὰ τῶν παραινέσεων θέμενοι, τὴν Ἀρείου δόξαντα κρείττονα νεμίζειν εἰπόντες ἀναφανῶν, καὶ μὴ ποτε καταδέχεσθαι ὁμοιότερων τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν ἀνειπεῖν, εἰ καὶ τάναγρα πρὸς Λιθέριον εἴπον, ἀπηλλάττοντο· καὶ τοῖς κατὰ πόλιν τὰ Ισα ψρινοῦσιν ἔγραφον, μηδαμῶς τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν προσδέξασθαι. Οἱ δὲ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας ἐπιμελεναντες, περὶ χειροτονίας ἐπισκόπου τῇ Κωνσταντίου βουλὴν διεσκέπτοντο. Λέγεται δὲ τὸν βασιλέα διὰ θαύματος κατά τε βίον καὶ λόγων περιουσίαν ποιούμενον τὸν Γρηγόριον, ἐκείνον πρῶτον ἄξιον τῆς καθέδρας ψήφισασθαι· συμψήφουσδε καὶ τὴν σύνοδον μάλα γενέσθαι, τῆς ἀρετῆς αἰδούμενος τὸν ἄνδρα. Μάλιστα δὲ πάντων τῷ θείῳ Μελετίῳ δεῖν ἐδέκει τῷ Γρηγορίῳ τὴν τῆς Κωνσταντίου ἐπισκοπὴν βεβαιοῦν. Ἐν διντέρῳ γάρ τὸν τῆς μεταθέσεως ἐποιεῖτο κανόνα, αἰτιωμένων τινῶν. Ἡδει γάρ ἀκριβῶς ὁ θεολόγος τὸν τῶν ἐκείνον γεγραφότων σκοπόν. Ἡ γάρ σύνοδος ἐκεῖνη, τὰς τῆς φιλαρ-

(1) Sozom. lib. vñ, cap. 7, catholicos episcopos convocatos esse scribit: ex imperii Theodosii provinciis duntaxat, non addit. Et synodus hæc Con-

A

CAPUT X.

De sancta secunda universalis synodo, quæ Theodosii imperatoris et Meletii episcopi Antiocheni studio et opera. Constantinopolitanum episcopatum Theologo demandari.

Proinde primo quoque tempore synodum quoque episcoporum imperator in locum unum, ex imperii sui provinciis duntaxat, convenire jussit, ad Nicenam decreta confirmanda: atque ut ibidem, euinam Constantinopolitanæ Ecclesiæ sedes committenda esset, deliberaretur. Quod autem Macedonianos universali Ecclesiæ aggregari atque uniri posse existimaret, quia non admodum opinione sua de Dec., ab ultraque parte et factione, dissidebant, eos quoque ad conventum evocavit. Et con-

B venerunt ab eis qui Trinitatem διοικοῦσσιν, consubstantialem, prædicant, circiter centum et quinquaginta: alterius autem sectæ triginta et sex, quorum plures ex Illesponto erant. His præbant, Eleuzius Cyzicenus, et Marcius Lampsacenus. Inter catholicos præcipui erant, Timotheus qui Alexandriæ in locum Petri fratris sui, ejusdemque Athanasii successoris, subrogatus fuerat; Meletius Antiochiae episcopus, qui pridem Gregorii causa Constantinopolim venerat: et Illelosolymitanus Cyrtillus, qui cum antea Macedonii opinionem serutus fuisset, tum per penitentiam resipuerat; præterea Ascholius Thessalonice, Diodorus Tarsi, et clarissimus ille Acacius Berrhoeæ, episcopi. Ii sane omnes in Nicenam decretis acquiescentes, Eleusium et populares ejus in sententiam suam adducere conabantur: in memoriam eis redigentes, quam ad Liberium miserant legationem, in qua per Eustathium, Sylvanum, et Theophilum, se Nicenam fidem seculuros receperint. 239 Tum autem,

quod sua ipsorum voluntate, longo tempore se ab eorum communione non segregassent: non recte eos sacere dicentes, cum semel flagrantibus animis eamdem cum eis fidem suscepserint, quod ita recte ab eis constituta rursum antiquarent. At illi co-bortatione tali spreta, cum aperte Arii opinionem Judicio suo meliorem censeret, neque unquam fore ut Patri Filium διοικοῦσσιν, consubstantialem, esse faterentur, quamvis aliter Liberio polliciti essent, dixissent, discesserunt: et ad factionis suæ populares, ubique in urbibus essent, ut nequaquam Nicenam fidem complecterebant, litteras dederunt. Qui vero ab universalis Ecclesia stabant, ibi manentes, de eligendo Constantinopolitano episcopo consilium habebant. Et primus ibi imperator Gregorium, propter vitam et eruditionem præstantem admiratus, dignum illum ea sede calculo suo iudicasse dicitur. Qua in re synodus ei, quod virtutem ejus viri revereretur, suffragata est. Potissimum vero divo ipsi Meletio videbatur, Gregorio Constantinopolitanum episcopatum confirmandum

constantinopoli, sicuti plerique omnes tradunt, est celebrata. Id.

esse, hac in parte canone de episcoporum translatione, quem nonnulli consilium hoc reprehendentes objiciebant, posthabito. Optime quippe divinus Pater eorum virorum mentem et consilium, qui illum promulgaverant, tenebat. Synodus namque illa (1), ut occasionem ambitus in ecclesiis praevideret, canonem eum proposuerat, quod multa tum ex competitorum ambitiosa prensatione provenissent mala. Quod si ambitus abesset, nihil prorsus existere impiamente censuit, ut modo vita aut doctrina multis aliis praestantior, aut simul utraque haec constarent, aut communis denique publica cum magna commoditate utilitas per translationem in expectatione esset.

240 CAPUT XI.

Ut Gregorius, quosdam ex Aegyptiis effendi cernens, propter episcopatus sui mutationem, seu translationem, sedem Constantinopolitanam repudiarit: et concordia ecclesiarum nihil habens antiquius, in propriam redierit patriam: et de Maximo Cynico philosopho.

Gregorius sane primum munus episcopale suscepit, et thronum concedit (quomodo enim tot et tantorum virorum cohortationem despiceret?) et gregem, quem exiguum receptum, frequentissimum fecerat, evangelicis humoribus rigans sovit, eosque qui extra illum oberrarent, verborum sagena captos ad ovile adduxit. Ubi vero paulo post quosdam, et eos maxime qui ex Aegypto advenabant, electioni suæ intercederent, eamque reprehendere sensit, oratione ad eos in ultimo digressu habita, episcopatum rursum depositit. At enim ab ipsa statim synodo, divinus Meletius ad vitam doloris expertem transiit: et a multis, præcipue vero a Gregorio, Nysse næ Ecclesiæ luce, funebribus orationibus est concelebratus. Et ante obitum quoque ejus episcopi Aegyptii secessionem fecere, inter alia illud carpentes, quod Gregorius, cum paternum antea episcopatum et Nazianzenam ecclesiam administrarit, ad Constantinopolitanam tum scdem quasi tertio loco evectus esset. Et jam Timotheus Alexandrinus Maximum quemdam Cynicum philosophum, Gregorii quidem discipulum, Apollinaris autem labé maxime infectum, in abdito loco, apud Choraulæ ejusdam domum, Cynico capillo ejus inciso, pastorem Constantinopolitanum legerat atque consecraret. Verum qui tum ibi congregati erant, facinus tam absurdum reprobantes, haudquaquam consecrationem eam laudarunt. Nam plerique viri divino ardore et spirituali sapientia pleni erant: qualis Helladius ille fuit, Basilii magni successor: Gregorius, et Petrus, eisdem cum Basilio parentibus orti: Amphilochius Iconii, quæ Lycaonie urbs est: Optimus Pisidiæ, Diodorus Ciliciæ, Pelagius Laodiceæ, Eulogius Edessaæ, Acacius Berrhoeæ, Isidorus Cyri, Cyrilus Hierosolymorum, Gelasius Cesareæ Palæstinæ, Acacii, qui Eusebio Pamphili substitutus fuerat,

(1) Joannes Psellus de secunda oecumenica synodo scribens, inter alios, hos ponit versiculos:

Αὐτὴ τὸν Μακεδόνιον ἀνέσπασε βιζόθεν,
Τὸν Ηγεῦμα τὸ πανάγιον ἀλλοτριούντα μάτην
Τῇ, ὑψηλῆς θεότητος, καὶ πλάσμα βιασθημούντα.

A χίς δρυμάς περιτέμνουσα, τούτον ἔξθετο, πολλῶν τηνικαῖτα ἐκ φιλαρχίας προσενηκότων κακῶν. Εἰ δὲ τὸ φιλαρχεῖν ἀπειλή, οὐδὲν πάντως τὸ προσιστάμενον, εἴ γε μόνον βίος ἢ λόγος, ἢ καὶ διμήτω ταῦτα, τῶν πολλῶν ὑπεραίρων ἔστιν· ἢ κοινή τις καὶ μεγίστη ὡφέλεια τῇ μεταθέτει καλός προσδοκᾶται.

Quod si ambitus abesset, nihil prorsus existere impiamente censuit, ut modo vita aut doctrina multis aliis praestantior, aut simul utraque haec constarent, aut communis denique publica cum magna commoditate utilitas per translationem in expectatione esset.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'.

Ος Γρηγορίος τινάς τῶν Αἰγυπτίων σκιαδαίκομένους ὄφρα διὰ τὴν μετάθεσιν δῆθεν, υπογέτει τὸν Θρόνον, τῆς διοροφαῖς τῷ ἑκκλησιῶν φυρτίζων, καὶ ἐπὶ τῷ ιδιαίτερον περιπέμπειν· καὶ περὶ Μαξιμου τοῦ Κυρικοῦ φιλοσόφου.

B Γρηγόριος δὲ τὰ μὲν πρῶτα προστατεῖν εἶλετο, καὶ ἐπὶ τὸν Θρόνον ἀνέβαινε (πῶς γάρ καὶ παριδεῖν εἶχεν ὅπλο τοσούτων παρακελούμενος); καὶ ποιμνηθῆν ἐκ σμικρῆς μεγάλην ἐποίει, καὶ ταῖς εὐαγγελικαῖς ἀρδεταῖς ἔξερεψε, καὶ τοὺς ἔξι πλανωμένους τῇ σαγηγῇ τῶν λόγων ἔζωγρησεν· ἐπεὶ δὲ μετ' ἔλιγον ἥσθετο τινας ἀντιλέγοντας, καὶ μάλιστα τοὺς ἡκοντας ἐξ Αἰγύπτου, τὸν συντακτήριον αὐτοῖς προσφωνήσας, αὐθις τὴν ἐπισκοπὴν παρηγένετο. Ω; γάρ μετὰ τὴν σύνοδον καὶ τὴν τῆς χειροτονίας μετάθεσιν εὐθὺς δὲ θεῖος Μελέτιος πρὸς τὴν ἀλυπὸν μετέβαινε βιωτὴν, λόγοις ἐπιταφίοις παρὰ πολλῶν καὶ μάλιστα παρὰ Γρηγορίου τοῦ Νυσσαίων φωστῆρος ἀνευφημούμενος, οἱ ἐξ Αἰγύπτου στασιάζοντες ἤσαν· ἀλλα τε αἰτιώμενοι, καὶ διτὶ τὴν πατρικὴν πρότερον Ιθύνας ἐπισκοπὴν, καὶ Ναζιανζὸν αὐτὴν, ὡς εἰς τρίτον ἥδη καὶ τὸν τῆς Κωνσταντίου θρόνον ἐπέβαινε. Κοιδῆτα Τιμόθεος; δ τῆς Ἀλεξανδρείας Μάξιμον τινας φιλόσοφον Κυνικὸν ἐφευρὼν, τῷ θεῖῳ Γρηγορίῳ ἐξ μαθητείαν τελέσαντα· ἐμπλεως δὲ τῆς Ἀπολλιναρίου λόγης μάλιστα ἦν· καὶ τὰς ἐκείνου κυνικές τρίχας περιελὼν, ἐν παραδύστῳ παρὰ τινι χηραῖου οἰκίᾳ τούτον τῆς Κωνσταντίου ποιμένα ἐχειροτόνει. ΔΔ' οἱ τηνικαῖτα συνειγέμενοι τὸ τῆς πράξεως ἀποπον εὐθὺς ἀπέώσαντο, καὶ οὐδαμῶς τῷ πεπραγμένῳ συνήνεσαν· ζήλου γάρ θείου καὶ σοφίας πνευματικῆς ἐμπλεωφ ἀνδρες ἤσαν οἱ πλέοντος· οὗτος Ἐλλάδιος ἐκείνος δ τοῦ μεγάλου Βασιλείου διάδοχος, Γρηγόριος τε καὶ Πέτρος, οἱ τῶν αὐτῶν ὀδίγνων Βασιλεῖψι μετέλαχον· δ Ἰκονίου τε Ἀμφιλάχιος· τῆς Λυκαονίας δὲ ἦδε ἡ πόλις· δ Πισιδῶν Ὄπιτμος, καὶ δ Κιλικία διόδωρος, καὶ δ Λασοκελεῖας Πελάγιος· δ τε τῆς Ἐδεσσανῶν Εὐλόγιος, Ἀκάκιος δ Βερβολαζ, δ Κύρου Ἰσιδωρος, Κύριλλος τε δ Ἱεροσολύμων, καὶ δ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης Γελάσιος, διαδεξάμενος τὸν Ἀκάκιον, δ; τὸν Παμφίλου Εύσεβιον· καὶ ἔτερος πλείστοι, ὁρτῆς μὲν ἀθηῆται, τῷ βίῳ δὲ τὸν λόγον

Hoc est

Rejecit hæc Macedonium radicitus,
Qui Spiritum temere creaturam vocans,
Deitate summa segregat sanctissimum.

κοσμοῦντες οἱ δὴ πάντες τὸ πραχθὲν μυστατόμενοι τῶν Αἰγυπτίων διαχριθέντες, τῷ μεγάλῳ Γρηγορίῳ συνῆσαν. Καὶ ἡμα τινόμενοι, τάς τε πανηγύρεις καὶ τελετὰς καὶ σύμπαν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ εἰωθός, ὃς εἰκός, ἀδεῶς ἐπετέλουν. Οὓς δὲ θεῖος παρεκάλει Γρηγόριος, ἐπιεικέστατος καὶ ἀτυφότατος εἶπερ τις μάλια γενόμενος, συμφωνεῖν πρόδες ἀλλήλους ἐλέσθαι, καὶ τὴν εἰρήνην ἀσπάζεσθαι· ὅτι γε καὶ τὴν συναθρούσαν διὰ ταύτην γενέσθαι· καὶ προτιμᾶν μὲν αὐτήν, τῆς δὲ ἐνης ἀδικιας ὑπεροργὴν. Καὶ γὰρ ἦγε, ἔλεγε, τῶν πολλῶν φροντιδῶν ἀπαλλαγές, τὴν ἐκ πολλοῦ μοι φίλην αὖθις ἤσυχιαν ἀσπάσομαι· καὶ ὑμῶν ἡ περισπούδαστος εἰρήνη προσγένηται μετὰ τὸν μαχρὸν ἐκείνον καὶ δυσκαταγώνιστον πόλεμον. Ἔμοιγε γάρ τῶν λιαν ἀτέπων εἶναι λογίζεται, ἀρτὶ τῆς τῶν ἐναντίων μάχης ἀπαλλαγέντας, κατ' ἀλλήλων ὅπλι-
ζεσθαι, καὶ βάλλειν ὡς ἐτυχε, καὶ τὴν Ισχὺν ἐν τοῖς μὴ προσήκουσιν ἀναλίσκειν· οὕτω γάρ ἐπίχαρτοι καὶ τοῖς δυτικεύεσι γενομέθω. Εἴγε τοῖνυν ἐμοὶ πε-
θοισθε, ἀνδρα τινὰ εὑρηκότες τοῦ θρόνου ἀντάξιον, καὶ γοῦν θεῖον ἔχοντα, τὴν τῆς Ἐκκλησίας τούτῳ προστασίαν ἀνάθεσθε· δ; Θεῷ κυβερνώμενος, καλῶς ἀρχ διάλθοιτο πάντα. Τούτοις ἐκεῖνοι μή ἀντιλέγειν ἔχοντες, καὶ ἀνοντες ἐνεδίδοσαν. Καὶ τὸν μὲν Κυνικὸν Μάξιμον εὐθὺς τῆς ἱερατικῆς ἄξιας γυμνώσαν-
τες, τῶν Ἱερῶν περιβόλων ἔξηλαυνον, ἐκκήρυκτον ποιησάμενοι, καὶ διὰ τὸ παραλόγως μὲν τῷ θρόνῳ ἐπιπῆδησται, μάλιστα δὲ διεῖ, ὥσπερ εἰρηται, καὶ τῆς Ἀπολλιναρίου φρενοθλαβείας ἐμπλεως καθειστήκει.
Γρηγόριος δὲ τὸν θρόνον λιπών, ἐπὶ τὴν πατρίδα Ναζιανζὸν ἀνεγύρει αὖθις, καὶ ἡσυχῇ καθῆστο δά-
γων καθ' ἑαυτὸν, μηδὲν σκανδάλου καταλιπών πρόφασιν, τῷ ἐκών ύποκωρῆσαι τοῦ θρόνου. Καὶ γε τὸνδε τὸν ἀνδρα σηκώταν μάλια διαγενόμενον καὶ τῶν ἀλλῶν πάντων ἔνεκα, οὐχ ἤκιστα δὲ καὶ τοῦ παρδόνος· ἐπεισὶ μοι θαυμάζειν. Οὔτε γάρ ὑπὸ τῆς εὐγένωτεις ἐπῆρτο, οὔτε μήν ἤτοι· κενῆς δόξης ὁρθέντι, ἐφεσις ὑπεισέρρει προστιτεῖν ἐκκλησίας τοσαύτης, ἢν μηδὲ εἶναι καθηνεύουσαν, ἐς πολὺ τι καὶ μέγα ἐπιδοῦναι ταῖς οἰκείαις διδασκαλίαις παρεσκευάσταο ἀλλὰ καὶ τὴν παρακαταθήκην τοῖς ἐπισκόποις εὐθὺς ἀπέδωκεν, οὔτε τοὺς πόνους προ-
βεῖνημένο· ἢ τοὺς κινδύνους, οὓς δήνεγκε πρὸς τὰς αἱρέσεις ζυγομαχῶν. Καίτοι γε τὸ προστιτάμενον διέγον τὴν οὐδὲν ἦν, ὥστε κατέχειν τὸν θρόνον καὶ ἡγείσθαι τῆς Κωνσταντίνου, ἐπέρου ἐπισκόπου κατὰ Ναζιανζὸν ἐπικτυχθέντος. Ή γε μήν σύνοδος τὰ ἔξ ἀρχαίου φυλάττουσα θύμια, δὲ ἐγχειρίσασσα ὥρη, παρ' ἀκόντος ἀπειλήφε, μηδὲν διστά τῷ ἀνδρὶ προσῆ-
σαν θεῖα πλεονεκτήματα, αἰδοῦς ἀξιώτατα.

Nazianzi episcopo declarato, vel parum, vel nihil prorsus impedimenti esset. Atque synodus quidem mores prisces conservans, id quod ei in manus tradiderat, ab ipso non invito recepit: nihil omnino divinas dotes, quae in eo viro erant, reverita.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Περὶ βίου καὶ ἀγωγῆς Νεκταρίου, διεσδέσατο· καὶ ὡς ἀρτὶ βαπτισθεὶς, ἐπὶ τῷ καθέδραρ δρέβαντε.

Μεγίστη δὲ καὶ πεφροντισμένη βουλὴ τῷ τε βιοι-
λεῖ καὶ τοῖς ἐπισκόποις ἐγένετο, καὶ μάλιστα τοῦ

PATROL. ΣΤΡ. CXLVI

A successor, et alii quamplurimi episcopi, egregii virtutis athletæ et conceratores, doctrinam vita ipsa exornantes. Qui omnes factum tale execrantes, se ab Aegyptiis sejunxerunt, et Gregorio magno affuerunt. 241 Nam una cum eo conventus, et sacra, et ritus Ecclesiæ, recepto more omnes libere peragebant. Quos divinus Gregorius, si quis alias, et ipse humanus et humilis, maxime adhortatus est, ut concordiam et pacem inter se, cuius gratia conventus quoque coactus esset, colerent, eamque injuriæ hominis unius, quam contemnere decretet, præferrent. Ego enim, inquit, curis multis liberatus, exoplata mibi dudum et gratam quietem persequar. Et vobis simul, post diuturnum illud et inexpugnabile bellum, tanto studio expedita pax continget.

B Meo quidem judicio perabsurdum esset, si nuper admodum hostilis pugnæ periculo defuncti, arma inter nos ipsos sumeremus, et sicuti sors ferret, tali temere conjiceremus, roburque omne in quibus minime decet certaminibus consumemremus. Sic scilicet hostibus quoque ipsis, ut clade nostra lætarentur, causam præberemus. Quapropter si consilium meum sequi voletis, viro alicui per disquisitionem invento, qui divina mente prædictus, sede hac dignus sit, quique Deo actiones ejus gubernante, rite omnia et ordine faciat atque constituat, ecclesiæ præfecturam committetis. Contra verba hæc, cum quod dicterent, non haberent, vel inviti ei cesserunt. Et confessim Maximum Cynicum episcopali dignitate nudatum atque excommunicatum ædibus sacrīs ejecerunt, cum quod præter rationem illegitime thronum invasisset, tum maxime, sicuti dictum est, quod Apollinaris recordibus intemperiis agitaretur. Gregorius autem sede relictā, in patriam Nazianzum reversus, vitam quietam privatus transegit: neque cuiquam eo quod sua sponte throno cessit, scandali sive offendiculi occasionem præbuit. Sed enim virum hunc longe sapientissimum, cum alias ob res omnes valde, tum vero hac ipsa de causa non minus admirari libet. Neque enim eloquentia, qua plurimum pollebat, ad superbiam elatus est: neque ab inani gloria victus, administrationem ecclesiæ tantæ exspectivit, quam ipse, cum prope jam interiisset, ad eam rursum amplitudinem doctrina sua provexerat: sed illuc episcopis depositum reddidit, neque labores quos pertulerat aut pericula quæ aduersus hæreses per intestinum bellum pugnans adierat, prætendit:

D 242 cum quidem ut sedem eam retineret, et ecclasiam Constantinopolitanam administraret, aliojam

De vita et moribus Nectarii, Gregorii successoris: et ut nuper baptizatus, cathedram episcopalem concenderit.

Ceterum maxima cura et deliberatio imperatori et episcopis incumbebat, imperatore potissimum

eos cohortante, ad diligentem exactamque disquisitionem adhibendam, ut quam optimus atque honestissimus vir inveniretur, cui urbiū maximā recte administrationis committerentur babenæ. Porro synodus hac in re non eumdem quem imperator obtinebat animum. Pro se enim quisque, ut ex necessariis suis et amicis quispam honorem sedis ejus consequeretur, laborabat. Quod consilium cum episcopi omnes texerant, Nectarius quidam Tarsi Cilicum ortus, primaria nobilitatis vir, senatoriaque dignitate clarus, et humanitate morum admirationem omnium promeritus, tum autem prætoris magistratu et honore conspicuus, Constantinopoli degens, in patriam jamjam iterus, ad Diodorum Tarsi episcopum venit, ut ab eo, sub eius scilicet episcopatu censeretur, cum precatioне benedictionem acciperet; atque si opus esset, litteras ejus secum ferret. Et commodum tum accidit, ut Diodorus secum ipse consideraret, quemnam ad functionem propositam eligi conveniret. Et Nectarium ingredientem conspicatus, statim illum in animo suo idoneum ad sedem eam suscipiendam judicavit. Et intra seipsum affectione propensus in eum fuit, canitiem illius venerandam cernens, speciemque episcopo dignam, morumque simili humanitatem eximiiam perpendens. Et alio quodam sub prætextu eum ad episcopum Antiochenum adductum, mirifice laudavit: et illum ut secum ei faveret, rogavit. Ille vero, quod multi preclarui viri designati essent, veluti in re gravi et seria apud scipsum subridens, Diodori suffragium abrogavit: **243** Nectario tamen nihilominus vocato, paulisper eum secum manere jussit. Interea imperator in charta describi jussit eorum nomina, quem quisque aptum esse ad tantam Ecclesiæ scapham gubernandam putaret: ut sibi illis in scripto representatis, unius ex omnibus eligendi potestas relinqueretur. Et alii quidem alios, pro ut cuique visum erat, adnotarunt. Antiochenæ vero Antistes ecclesiæ, postquam ex sententia sua quos volebat in libello nominavit, extremo loco, ut Diodoro gratificaretur, Nectarium etiam subiectit. Imperator charta in manus accepta, in qua designatorum nomenclatura descripta erat, ubi ad Nectarii nomen pervenit, constitit. Et altius, more suo, rem mente revolvens, secum ipse consultavit: et dígito Nectarii nomini impresso, denuo eorum qui calculos et suffragia episcoporum meriti surrant, nomina percurrens, ubi rursum ad Nectarium pervenit, diu multumque re deliberata, eum ipsum præ omnibus sede ea dignum esse censuit. Ad id factum obstu-pue omnes, verbisque et ore omnium quærebatur, quisnam Nectarius iste esset, quæ studia ejus, aliisque unde ortus esset. Ut vero nondum quoque initiatum esse cognoverunt, amplius etiam administrati, et ad imperatoris judicium aninis consternati sunt. Ego quidem id etiam Diodorum ignorasse puto: neque enim credibile est, non initia lo eum suffragari tantopere ausurum fuisse. Sed illum jam

Ακρατοῦντος ἀκριβῆ ποιῆσαι τὴν βάσιν παρεγγυωμένου, δικαὶος δι μάλιστα καλός τε καὶ ἀγαθὸς εὑρεθῆ, φρεδεῖσι τὴν τῆς μεγίστης τῶν πόλεων κτηποτεύσαι ήγιαν. Ἀλλ' ἡ σύνοδος οὐ τὴν αὐτὴν εἰχε τῷ κρατοῦντι γνώμην. Ἐκκροτος δὲ τῶν τινα πρωτηλών καὶ δλλως ἐπιτηδείων τὴν τῆς καθέδρας ἥξιον ἐπιτρέπειν τιμήν. Τῆς δὲ τοιαύτης σπουδῆς τοι; ἐπισκόποις διπάσι λογοποιουμένης, Νεκτάριος ει; ἀντὴρ ἐκ Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας δρμάμενος, εὐπατριδῆς τε καὶ τοῦ πρώτου γένους, ἐπίσημος; τῇ συγκάτῳ φυσικῇ, ἐπιεικῇ; τὸν τρόπον, καὶ διὰ πάντων ὡς εἰπεῖν θαυμαζόμενος, τηνικαῦτα δὲ τὴν τοῦ πρατιτορος; χειρίζων ὁρχήν, τῇ Κωνσταντίνου διατρίβων, ηδη δ' ἀπαλέριν πρὸς τὴν οἰκείαν πατρίδα παρεσκευασμένος, πρὸς; Διδύμωρον τὸν Ταρσοῦ ἐπίσκοπον παρεγένετο, συνταξῆμενο; καὶ εὐχήντη λαβεῖν εἰ δὲ που καὶ δεήσοι, καὶ ἐπιστολᾶς κομισθέμενος. Συνιδαινεις δὲ Διδύμωρο τηνικαῦτα ἐν φροντίδι εἰναι, τίνι χρεών ἐπιλεγήντας τῇ προκειμένῃ σπουδῇ. Καὶ δὴ Νεκτάριον εἰσιόντα ίδων, εὐθὺς κατὰ νοῦν δέκιον τῆς καθέδρας ἔκρινε· καὶ ἀράτως αὐτῷ προστέθη πολιτῶν δρῶν πολὺ τὸ αἰδεσίμον ἔχουσαν, τὸ τε λεπρὸπερ τοῦ εἴδους, καὶ τὸ τοῦ ήδους μάλα ἐπιεικές. Καὶ προφάσει δηθεν ἐτέρῳ παρὰ τὸν τῆς Ἀντιόχου ἐπίσκοπον αὐτὸν ἀγαγών, ὑπερφυῶς ἐπήνει τὸν ἄνδρα· καὶ ἐδεῖτο σπουδὴν καὶ αὐτῷ κατατίθεσθαι τῷ γε παρόντι. Ο δὲ πολλῶν περισσήτων ὑποψήφιων δητῶν, ὡς ἐπὶ Ἑργῷ μάλα πεφροντ: σμένων καθ' ἐκτὸν μειεῖσθαι, τὴν Διδύμου ψῆφον διέγραψε. Νεκτάριον δ' δύμως καλέσας, βραχὺν τινα χρέον παρηγγύα μένειν. Ἐν τοσούτῳ δὲ καὶ βασιλεὺς προσέτατες χάρτη ἐγγράφειν ὡν ἔκαστοι δοχιμάζουσι τὰ δύσματα, ὡς ἀξιῶν δητῶν τοσούτον ακάρος τῆς Ἐκκλησίας ιούνειν, καὶ πάντας μὲν αὐτῷ ἐγχειρίζειν, αἱ τῷ δὲ οἱ τοῦ ἐντὸς αἱρεσιν ἐπιτρέπειν εἴναι. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι τοὺς αὐτοὺς δοκοῦνταις ἀνέγραψον δὲ μὴ τῆς Ἀντιόχου πρόσεδρος προεκθέμενος; τῷ χάρτῃ οἱ δέσα πρὸς βουλῆς ἤσαν αὐτῷ, εἰς ὑπερστοι πάντων, διὰ τὴν πρὸς Διδύμωρον χάριν, καὶ Νεκτάριον. Ὅ δὲ βασιλεὺς τὸν χάρτην μετὰ χειράς λαβών, ἐν τῷ κατάλογος τῶν ἐγγράφεντον ἦν, ἐπὶ Νεκτάριον ἱλιών, ξεστη. Σύννους δ' ὡς τὰ πολλὰ γενθέμενος, καθ' ἐκτὸν ὑφαίνει τὴν βουλὴν καὶ δι τῷ Νεκτάριον δυόματις τὸν δάκτυλον ἐπιθεῖ; ἀνατρέχει αὐθὶς τὰς κλήσεις τῶν ὑποψήφιων καὶ ἐπανελθὼν αὐθὶς εἰς Νεκτάριον, καὶ πολλὰ βουλευόμενος, τοῦτον πρὸ πάντων ἀξιον τῆς καθέδρας κρίνει. Ἐκτλητης δὲ ἐπὶ τῷ γεγονότι κατείλειν ἀπαντᾷς καὶ τοις ἀπάντων στόμασιν ἤγετο, τις δὲ εἰη οὗτος Νεκτάριος, καὶ τίνα ἐπιτηδεύοις, καὶ θέν. Ός δὲ ἐπυνθάνοντο καὶ ἀμύητον εἰτε εἰναι, τι πλεῖστον εἰχον τὸ θαῦμα, καὶ τῷ βασιλεῖ τῆς ἐπικινη γνώμης ἔξισταντο. Οὐμαι δὲ τοῦτο καὶ Διδύμων ἀγνοεῖν. Οὐ γάρ ἀν εἰκῆς ἐπ' ἀμυήτη τοσαύτην ψῆφον ἐξενεγκεῖν ἀπεθήρησεν οἴσα δὲ εἰκός, πολὺ δητα πάλαι μυηθῆναι ὑπέλασεν. Ταῦτα δὲ θεού δίκαια συμβαίνειν, οὐκ ἔγωγε οἴμαι. Ός δὲ καὶ βασιλεὺς τοῦτο μάθοι, καίπερ πολλῶν λεπίων ἀντετεινόντων, δύμως τὴν γνώμην ἔστεργεν ἐπ' αὐτῶν. Ἐπει δὲ

πάντες συμβάντες τὴν τοῦ χριστοῦντος ψῆφον ἔκύ-
ρουν, εὐθὺς ἐμεύετο Νεκτάριος. "Ετ; δὲ τὴν μαστι-
χήν ἐσθῆτα ἡμειεσμένος, κοινῇ τῆς συνόδου ψῆφῳ
τῆς Κωνσταντίνου ἐπίσκοπος ἀνηγόρευτο. Ταῦτα δ'
οὐτῶ συμβῆναι πολλοῖς ἐπιστεύθη, Θεοῦ τῷ βασι-
λεῖ χρήταντος. Εἰ δ' ἀληθές, εἴτε καὶ μή, οὐκ εἰσά-
παν ἐμοὶ ἀχριβοῦσθαι ἐστιν ἐμαυτὸν δ' ἄρα πεισα-
μην, μή ἀθετεῖ τὴν τοιαύτην συμβῆναι πρᾶξιν, τῷ τε
ἄρθρῳ τῆς χειροτονίας καὶ ἔνων, καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα
τεκμηριούμενος. Πράψ φησιν καὶ ἀγαθῷ τὰ
πάντα, εἰλές Θεὸν τὴν Ιερωσύνην διὰ τῆς τοσαύτης
συνόδου ἔγχειρίσαι αὐτῷ. Ἡ μὲν οὖν Νεκταρίου
χειροτονία ὅπτα τὴν ἀρχὴν συμβάτα, τοιόνδε καὶ
πέρας αἵστον ἔσχεν.

pler insolitum novumque electionis et consecrationis
ceruæ sunt, magnitudinem, conjecturam hanc faciens. **244** Quod namque placidus, et in rebus omnibus
bonus fuit, verissimum est, Deum illi per synodum tantam, episcopatum commisisse. Consecratio qui-
dem Nectarii tale consecuta initium, auspiciatum quoque habuit finem.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Περὶ ὧν ἡ ἄρτια δευτέρᾳ οἰκουμενικὴ ἑβδόμησ
σύνοδος, διελοῦσα τὰς ἐπαρχίας, κυρώσασ· τε
τὴν ἐν Νικαίᾳ πλεστήν, καὶ τὸ Ηραῖμα τὸ ἄγιον
θεολογῆσσα, κανόνας ἔξεσθε.

"Ἐπειτα ἐς ταυτὸν οἱ λεπεῖ; ἀπαντες συνιόντες
ἄμα Νεκταρίῳ, τάσφαλες τὸν ὄντον ἔχειν τῆς ἐν
Νικαίᾳ πλεστεως ἐπρυτάνευον, καὶ πάσχαν αἰρεσιν
ἀπεκτήρυττον. Καὶ τὰς ἐπαρχίας διανειμάμενοι,
πετράρχας κατέστησαν ἑθέπισάν τε κατὰ τοὺς
πάλαι κανόνας τοὺς ἐπισκόπους ἐπὶ τῶν ἴδιων μένειν
ἐκκλησιῶν, καὶ μή ὡς ἔτιχε ταῖς ἀλλοτρίαις ἐνο-
ρίαις ἐπιβαίνειν, μηδὲ ἀκλήτους μηδὲν προση-
κούσας χειροτονίας ἐπιβάλλειν. Τοῦτο γάρ πρώην
συνέβαινε, τῆς καθόλου Ἐκκλησίας διωκομένης.
— Ήσα γε μήπερ ἔκάστοις συμβαίνει, τὴν τοῦ
Ἐθνους σύνοδον, ὡς ἔκεινη κριθείη, διοικεῖν τε
καὶ πράττειν. Μετὰ δὲ τὸν Ῥώμης τὸν τῆς Κων-
σταντίνου ἐπίσκοπον τὸ πρεσβεῖον ἔχειν, ἀτε δὴ τῆς
νέας Ῥώμης δυτα ἐπίτροπον. Οὐ μόνον γάρ ἡ πόλις
οὕτω προσηγορεύετο, γερουσίᾳ τε καὶ δῆμῳν τιμαῖς
καὶ ὄρχαις, ἐσεμνύνετο ἀλλὰ καὶ σύμβολα καὶ Εἴρημα
τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ῥωμαίων τῆσσει τὰ τε γύρα καὶ τὰ
ἐκ τιμῆς δικαῖα ἐπίσης ἐκατέρᾳ ἵσα ἦν. Ἀμέλει καὶ
κιηροῦται Νεκτάριος τὴν Θράκην αὐτὴν καὶ τὴν
Μεγαλόπολιν τὴν δὲ κατὰ Πόντον διοίκην ἀπὸ
Βιθυνῶν ἄχρις Ἀρμενίων Ἐλασδιφ τῷ μετὰ Βεσι-
λείον τῆς Καππαδοκῶν ἡγησαμένων ἔδιοσαν, καὶ Γρη-
γορίῳ τῷ Νύσσῃ· πόλις δὲ καὶ αὐτὴν Καππαδοκῶν.
Τὴν δὲ τῆς Μελιτηῆς ἐπαρχίαν Ὀτρητῷ ἀφῆκαν.
Τὴν δὲ Ἀσιανὴν διοίκησιν Ἀμφιλόχιος δὲ Ἰκονίου,
καὶ Ὀπτιμος δὲ τῆς Πισιδῶν Ἀντιοχείας ἐλάγχανον.
Ἀλγυπτος δὲ τῷ Ἀλεξανδρείας Τιμοθέῳ ἀνείτο. Τὴν
δὲ διοίκησιν τῶν κατὰ τὴν Ἰωνίαν ἐκκλησιῶν τοῖς ὅπι-
αὐτὴν ἐπισκόποις ἐπέτρεψαν οἷον τῷ Λαοδικείᾳ
Πελαγίῳ, καὶ Διοδώρῳ τῷ Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας· τὰ
οἰκεῖα πρεσβεῖα μόνα τῇ Ἀντιόχῳ καταλιπόντες,

(1) Per Megalopolin, hoc est, magnam urbem, Constantinopolis hoc loco intelligenda.

(2) Apud Sozomenum est: Diocesim istam Pon-

A canum, ut æquum fuerat, initiatum suis opinatus
est. Ego vero non sine nutu Dei hoc accidisse puto.
Atque ubi id princeps quoque rescivit, quamvis ex
episcopis multi contra niterentur, in sententia ta-
men sua ille conquievit. Postquam vero, qui con-
venerant, omnes imperatoris calculum confirma-
runt, extemplo Nectarius baptismo iniciatus, atque
etiamnum mystica veste indutus, communibus sy-
nodi suffragiis episcopus Constantinopoli declara-
tus est. Haec sic accidisse, Deo tanquam iu-
mento ipso principe utente, a multis creditum est.
Sed verumne id sit, an secus, affirmare certo non
possum. Mihi quidem ipse persuaserim, rem tantam
non sine Providentia divina actam esse, cum pro-
pter insolitum novumque electionis et consecrationis
ceruæ sunt, magnitudinem, conjecturam hanc faciens. **244** Quod namque placidus, et in rebus omnibus
bonus fuit, verissimum est, Deum illi per synodum tantam, episcopatum commisisse. Consecratio qui-
dem Nectarii tale consecuta initium, auspiciatum quoque habuit finem.

B

CAPUT XIII.

*De quibus rebus sancta secunda universalis synodus
decreta tulerit, dioceses et provincias ecclesiasticas ordinans : et ut Nicænam idem comprobans,
et de Spiritu sancto sententiam expponens, canones condiderit.*

Postea episcopi omnes una cum Nectario con-
gregati, ut Nicænae fideli decretum certum esset,
constituerunt. Hæresim omnem dannarunt : et
provinciis divisis, patriarchas constituerunt. San-
cherunt quoque juxta veteres canones, ut episcopi
in ecclesiis suis manentes, non temere in aliarum
diocesis fines transirent, neve se illegitimis or-
dinationibus non vocati ingererent: id quod antea,
cum universalis Ecclesia persecutionibus exagita-
retrur, factum fuerat. Quæcunque vero apud quos
que acciderent, ut gentis ejus synodus pro arbitrio
suo ea ordinaret et statueret. Præterea, ut secun-
dum Romanæ urbis episcopum, Constantinopoli-
tanus antistes primus ac præcipuum obtineret
honorem, ut qui novæ Romæ curator sit. Non enim
urbs ea tantum ita nominata est, et populi hono-
ribus magistratibusque exornata, verum etiam
signis moribusque et legibus cum Romanis in
Italia eisdem gloriatur, atque utriusque ex æquo
paria sunt et dignitatis præmia, et honorum jura.
Igitur diocesis ordinandis Nectarius quidem
Thraciam sortitus est, et Megalopolim (1): Ponticam
autem diocesim (2) a Bithynia usque ad Armenios,
Helladio, qui Basilio in Cappadocia successerat: et

D Gregorio Nyssæ, quæ et ipsa Cappadocum civitas
est, episcopo attribuerunt. Provinciam autem Meli-
tinensem Otreio reliquerunt. Asianam vero ad-
ministrationem Amphilochius Iconii, et Optimus
Antiochiae in Pisidia, episcopi acceperunt. Egyptus
porro sub Timotheo Alexandrino permanuit. Gu-
bernationem autem Orientalium ecclesiarum epi-
scopis earum permisere, videlicet Pelagio Laodi-
cian a Bithynia usque ad Armenios esse conces-
sam Helladio Cæsariensi, et Gregorio Nysseno, et
Otreio Melitensi, episcopis. Lib. vii, cap. 9.

censi, et Diodoro Tarsensi. Antiochia vero sola sua relinquentes privilegia, Meletio etiam adhuc superstites tribuerunt. Urbibus autem circa Thraciam et Scythiam (1) sitis, Terentium Tomitanum et Martyrium Marciopolitanum praesecere. **245** Quos cum imperator omnes visos collaudasset, sententia sua calculos quoque eorum comprobavit. Et erat eorum illustris gloria: quippe qui ecclesias, pro eo atque par est, administrarent. De Maximo vero decrevere, ut neque esset, neque nomen episcopi haberet: quos vero consecrasset clericos, et quaecunque egisset, irrita ut omnia essent. Constitutione quoque imperator sanxit, ut firma et perpetua esset Nicæna fidei auctoritas: atque ut omnes omnium locorum ecclesie illis committerentur, qui subsistentia trium ejusdem honoris et ejusdem glorie personarum, divinitatem unam Patris et Filii et Spiritus sancti prosterentur (2). Et canonibus quibusdam ecclesiarum exornandrum gratia promulgatis, etiam Spiritus sancti gloriam, utpote similem atque aqualem Patri et Filio, Nysseno id quod illi deesset supplete.

CAPUT XIV.

De Cyriaco Adanorum, et Martyrio Cilicum episcopo: et ut reliquiae sancti Pauli episcopi Constantiopolitani Constantinopolim sint relatae: et de Meletio Antiocheno, et ut Meletio Flavianus successerit: et de offrendiculis, quae propter sedem episcopalem rursum Antiochiae sunt concitatae.

Mis ita actis, simul et synodus finem suum habuit, et reliqui episcopi ad sedes suas redierunt. Nectarius autem Cyriacum Adanorum episcopum secum retinuit, ut episcopalem disciplinam ab eo addisceret: hunc enim ad breve tempus a Diodoro Tarsensi petierat. At ille non hunc solum, sed et alios plurimos Cilices apud eum reliquit. In quibus et Martyrius, medicus optimus, erat; quem commissorum in juvenili astate peccatorum, sibi conscientiam habebat Nectarius. Eum tum in diaconorum numeris cooptare studebat: Martyrius vero ministerii ejus functionem refugiebat. Affirmabat namque, indignum se esse tanto munere, testemque vitae male peractae ipsum Nectarium laudabat. Et ille: « Quid, inquit, existimas? Ego qui nunc episcopus sum, an non juvenis aliquando inconsiderate magis quam tu vitam egi? Te ipsum testem facio, qui administer mihi improbae sc̄e libidinis fuisti. » Martyrius porro: **246** « At tu, vir beate, ait, nuper admodum per baptismum omnem labem ablusi, cum etiam episcopalem dignitatem es consecutus. Utrumque vero, et sacrum lavacrum, et munus episcopale, delictorum esse remedium et expiationem, ex sacris novimus constitutionibus (1). Ac tu quidem nunc nihil mihi differre videris a recens genito infante. Ego vero jamdudum divino purgatus lavacro eumdem per libidinem

(1) Mihi sub Scythia nomine Gotthorum provincia significari videtur.

(2) L. i. C. De sum. Trin.

A ἀπέρ ετί τότε ζῶντι Μελετίῳ ἐνεχειρίσαν τὰς δὲ περὶ Θράκην καὶ Σκυθίαν πόλεις Τερεντίῳ τῷ Τομέων, καὶ Μαρτυρίῳ τῷ Μαρκιανούπολεως. Οὓς δῆτα πάντας καὶ βασιλεὺς ίδών τε καὶ ἐπινέστη, ἔγινετο σύμφωνος, αὐτοῖς συγγενόμενος ὡν καὶ δόξα λαμπρὰ ἐπεκράτει οἷς τὰς ἐκκλησίας ὡς χρεών θυνόντων. Μάξιμον δὲ μηδὲ εἶναι, μηδὲ δυνατα ἐπισκόπου ἔχειν τοὺς δὲ παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας κληρικοὺς καὶ τὰ πεπραγμένα σύμπαντα δικυρα είναι. Καὶ νόμῳ ἐκύρου βεβαίαν ἔσται διεμένειν τὴν ἐν Νικαὶᾳ πίστιν καὶ τὰς ἀπανταχοῦ ἐκκλησίας ἑκείνοις διδόναι, οἵ δομολογεῖν θέμις ἐν ὑποτάταις τριῶν προσώπων ισοτίμων καὶ ὁμόδοξων θεότητα μίαν Πατρὸς τε καὶ Γενοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος. Καὶ τινας δὲ κανόνας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνεκεν εὐκοσίας ἐκθέμενοι, καὶ τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος δόξαν, ὡς Ιεζούτιμον καὶ ὁμόδοξον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τῷ θεῷ φυμαδόλῳ τῆς ἐν Νικαὶᾳ πίστεως προσετίθεσαν, τοῦ Νύσσης Γρηγορίου τὸ λεῖπον τῷ ιερῷ φυμαδόλῳ ἀναπληρώσαντος.

B *sancio Nicænae fidei symbolo adjecerunt: Gregorio*

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Περὶ Κυριακοῦ τοῦ Ἀδάνωρ ἐπισκόπου καὶ Μαρτυρίου τοῦ Κίλικος· καὶ περὶ τῆς ἀρακομιδῆς τῶν Λειψάνων τοῦ ἀγίου Παύλου τοῦ Κωνσταντιουπόλεως, καὶ Μελετίου τοῦ Ἀρτιοχείας· καὶ ὡς Μελέτιορ Φλαβιανὸς διεδέχετο· καὶ σκάρδια πάλιν ἀρεκτούντο διὰ τὴν θρύλον τῆς Ἀρτιόχου.

Ἐπειδὲ τάδε ἐγένετο, καὶ ἡ σύνοδος πέρα; εἶχεν, οἱ μὲν λοιποὶ τῶν ἐπισκόπων εἰς τὰ οἰκεῖα ἐπινήστησαν ἡθη· Νεκτάριος δὲ Κυριακὸν τὸν Ἀδάνων ἐπίσκοπον παρ' ἐαυτῷ κατεῖχεν, ὥστε τὴν Ιερατικὴν τάξιν παρ' αὐτοῦ ἐκπαιδεύεσθαι· τούτον γάρ χρόνον ἐπιθραχυν ἦται Θεόδωρον τὸν Ταρσοῦν· δὲ δὲ οὐ τούτον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτέρους πλείστους Κίλικας αὐτῷ είσασεν· ὧν εἰς καὶ Μαρτύριος ἦν, δην ὡς δριστὸν Ιατρὸν ἐκέντητο· ἦν δὲ αὐτῷ καὶ συνίστωρ τῶν ἐν νεότητι πλημμελθέντων· δην τηνικαῦτα Νεκτάριος διάκονον χειροτονεῖν σπουδῇ ἐποιεῖτο. Τὴν δὲ λειπούργαν Μαρτύριος ἀπεσείτο· διετέλεστο γάρ ἀνάξιον εἶναι διακονικά τοσαύτη· καὶ μάρτυρα τῶν οὐ καλῶς βεβιωμένων αὐτῷ Νεκτάριον ἐποιεῖτο. «Ο δέ, εἴ τι, φησὶν, οἰοί; Ἐγὼ δέ νῦν ιερεὺς οὐκ ὅμαλετορον οὐκ ἐν νεότητι διαγέγονα βίον; Μάρτυς δὲ οὐ αὐτὸς, ποικιλος μητὶ προστηκός ταις ἀκολασίαις ἐμοὶ διεκονησάμενος. » Τὸν δέ, « Άλλαξ οὐ, ὁ μακάριος, ο φάναι, πρότερις βαπτισθεὶς, πᾶσαν ἀπεξήσω κτιλός, ἐφ' ϕ καὶ ιερωτύνης μεταλαχεῖν σοι ἐξένετο. » Αμφώ δέ, τὸ τε θεῖον λουτρὸν καὶ ἡ ιερωσύνη, ἀμπλακήμάτων εἶναι λυτήρια τοῖς θεοῖς; Ξύνωμεν νόμαις. Καὶ γε σὺ τὸ νῦν ἔχον οὐδέν μοι δοκεῖ; διεφέρειν τῶν ἀρτιόκων βρεφῶν. « Εγὼ δέ ἐκ πολλοῦ τῷ θείῳ λουτρῷ καθαρθεῖς, τῇ Ιεζῃ τῆς ἀκολασίας ζωῇ διετέλεσα χρώμενος. » Ταῦτα λέγων, τὸν τῆς ιερωσύνης οὐχ ὑπέστη ζυγδον. « Ον ἐγὼ τῆς ἀγαθῆς παριτή-

(3) Αμφότερα δὲ καθάρσια ἀμπλημάτων, τὸ θεῖον ἐνομοθέτησε. Σοζομ.

σεως ἐπαινῶν, κατὰ τοῦτο καὶ μέρος τῆς παρούσης γραφῆς τούτον ἐποιησάμην. Μετὰ δὲ τὴς σύνοδον διβασιλεὺς πυθόμενος δισα Παῦλῳ τῷ τῆς Κωνσταντίνου πάλαι συνέδη ἀρχιερεῖ, ὃς πρὸς τῶν Ἀρειανῶν ἐν ὑπερορίᾳ ἀγγέλην τοῦ ζῆν ἀπελλάγη, ἐντίμως τὸν ἐκείνου νεκρὸν εἰς τὴν Κωνσταντίνου μεταχομισάμενος, κατέθεσε τῷ νεκρῷ, διν Μακεδονίος; ὁ ἐπιδουλεύσας αὐτῷ κατεσκεύασεν· δις καὶ εἰσέτι τὴν κλήσιν Παῦλου φέρει, μέγιστος τε καὶ λίγην ἐπίσημος ὁν, περὶ που τὸ δεύτερον διασκεμένος· διν οἱ ἀγνοοῦντες Πιζέλον τὸν θεῖον ἀπόστολον εἶναι νομίζουσιν. Υπὸ δὲ τούτον τὸν χρόνον καὶ τὸ θεῖον τοῦ Μελετίου λειψάνων ἐκ τῆς Κωνσταντίνου εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἐκομίσθη, καὶ ἐγγειτόνων Βαθύλα τοῦ μάρτυρος κατετέθη. Ἐλέγετο δὲ προστάγματι βασιλείως ἡνά πᾶσαν τὴν λεωφόρον παρὰ τὸ εἰωθός Ῥώμης εἰντὸς τειχῶν κατὰ πόλεις εἰσδεχθῆναι, εὐχαῖς τε καὶ ψαλμῳδίαις ἀμοιβαδὸν κατὰ πόλεις τιμῆσθαι, δῆμοις δὲν ἐς αὐτὴν διακομισθεῖσῃ τὴν Ἀντιόχειαν. Τασσοῦτον δὲ ἐντετηκέναις τὸ φιλτρὸν ἄπασι φασι τοῦ ἀνδρὸς, ὃς καὶ τοῖχοις καὶ σανίσι καὶ δακτυλίοις τὸν ἐκείνου τύπον ἐγγράψεσθαι. Καὶ Μελέτιος μὲν τοιᾶσδε τῇσιώθη ταφῆς· ἀντὶ αὐτοῦ δὲ τῷ ἐκείνου συστήματι χειροτονεῖται Φλαβιανὸς, ἐν δευτέρᾳ τοὺς δοθέντας θέμενος ἔργους· Παυλῖνος γάρ εἴτε ζῶν διετέλει. Κάντενθεν αὐθίς μικρὸν τὴν Ἀντιόχειαν ἡρεμήσασαν πάλιν ταραχαῖ διελάμβανον· πολλοὶ γάρ ἀπὸ Φλαβιανοῦ διερράγεντες, προσερρύσασι τῷ Παυλίνῳ· οὐδὲν δῆμοις καὶ μόνον οἱ κατὰ τὴν Ἀντιόχου, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ πέριξ λερεῖς διεφέροντο. Οἱ τε γάρ Αἰγύπτιοι καὶ Ἀράβιοι καὶ Κύπριοι, ὡς ἐπὶ τῇσι ἡδικημένῳ ἡγανάκτουν Παυλίνῳ. Σύροις καὶ Φοίνικεσ καὶ Παλαιστίνοις, καὶ δοσι περὶ τὴν Ἀρμενίαν, Καππαδοκίαν τε καὶ Γαλατίαν, καὶ ἀνὰ τὸν Εὔξεινον πόντον, τούτοις οἱ πλείους προσέκειντο τῷ Φλαβιανῷ. Δίξασος δὲ ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος καὶ οἱ ἀνὰ τὴν δύσιν λερεῖς πλείστης Φλαβιανῷ ἔχαλεπαινον· καὶ ἐστελλον μὲν Παυλίνῳ· καὶ ὡς ἀρχιερεῖ τῆς Ἀντιόχειαν Ἐκκλησίας προσερθήγγοντο τὰς συνήθεις ἐπιστολὰς, δις συνδικάς εἰωθός καλεῖν· Φλαβιανὸν δὲ παντάπασιν ἐξετρέποντο. Οὐχ ήττον δὲ τοὺς ἀμφὶ διόδωρον τὸν Ταρσοῦ, καὶ τὸν Βερβόλας Ἀκάκιον, ὡς τὴν χειροτονίαν ἐπιτιθέντες αὐτῷ αἰτιώμενοι, ἀκοινωνίας τοὺς Ξηρινον. Τάσφαλὸς δὲ γνῶναι περὶ τοιτού βουλόμενος, ἔγραψεν αὐτός τε καὶ Γρατιανὸς, εἰς τὴν Ἐσπέραν ἐκ τῆς Ἐω τούτους μετακαλούμενος.

πνον Diodorum Tarsensem, et Acacium Berrhoeum, qui illi manus imposuerant accusabant: quos etiam a communione excluderunt. Ut vero certius rem eam cognoscerent, et ipsi et Gratianus ad eos litteras dederunt, ex Oriente in Occidentem eos evocantes.

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'.

Οἱ Θεοδόσιος δὲ βασιλεὺς δευτέραν πάλιν ἐπολει συναγωγὴν, συμφωνῆσαι τὰς ἐκκλησίας βουλόμενος· καὶ δοσι Σισίνιος ὁ Ναυαριανὸς συντονίευε· καὶ ὡς μὴ δυνηθεῖς τοῖτο δρᾶσαι, ὑπερόριον φυτῆρ τῷ αἰρετικῷ κατεδίκαζεν.

Οπηνίκα κατ' ἐκείνον τὸν χρίνον τῶν Ἀρειανῶν ἐνθυμένων τῶν εὐκτηρίων, εἰσαγομένων δὲ τῶν

A vita cursum tenere perseveravi. » His dictis, sacerdotii non subiit jugum. Cujus cum non possim deprecationem pulchram non laudare, ut partem aliquam etiam hoc loco in præsenti historia obtineret, volui. Post synodum celebratam, ubi imperator cognovit, quid Paulo Constantinopolitano olim episcopo accidisset, ut scilicet in exilio ab Ariani suffocatus enectusque fuerit, translato honorifice corpore ejus Constantinopolim, in templo id reposuit, quod Macedonius, qui insidiatus illi fuerat, construxit. Id nunc quoque appellationem Pauli retinet, maximum atque præclarissimum, et quodammodo a paucis aliis secundas ferens. Qui vero reuam ignorant, divum apostolum Paulum conditum ibi esse arbitrantur. Sub idem tempus, sacrae etiam Meletij reliquie Constantinopoli Antiochiam sunt perlatæ, et proxime apud martyrem Babylam repositæ. Dictum autem est, imperatoris iussu corpus ejus in publicis viis omnibus, præter Romanorum morem, intra urbium mœnia receptum: precationibus et psalmodiis alternis in urbibus decantatis, donec Antiochiam pertigit, honoratum esse. Tantum vero viri hujus desiderium in animis hominum omnium relictum esse ferunt, ut illius formam et effigiem in parietibus et tabulis depingi, et in annulis exsculpi curaverint. Melius quidem tanto cuim honore humatus est. Cui, ad gregem illius pascendum, Flavianus substitutus est: iusjurandum, quo obstrictus fuerat, parvifaciens. Paulinus enim adhuc vivebat. Proinde urbem Antiochenam, quæ paululum conquieverat, turbas rursum exceperunt. Multi namque a Flaviano descendedentes, Paulino se adjunxerunt. Cujus sane rei gratia, non solum Antiocheni ipsi, verum etiam vicini circum circa episcopi, inter se dissensere.

247 Ἀgyptii namque, Arabes, et Cyprī, propter Paulinum, veluti injuria is affectus esset, indignabantur: Syri autem, Phœnices, Palæstini, et qui Armeniam, Cappadociam et Galatiam incolunt, quique ad Pontum Euxinum sunt, maxima ex parte Flaviano favebant. Porro Damasus Romæ episcopus, et Occidentales antistites, Flavianum plurimum succensebant: et ad Paulinum, scribentes, in epistolis quas synodales appellare mos est, ei nomen præsulis Antiochenæ ecclesiæ tribuebant, Flavianum autem prorsus aversabantur. Neque vero minus Diodorum Tarsensem, et Acacium Berrhoeum, qui illi manus imposuerant accusabant: quos etiam a communione excluderunt. Ut vero certius rem eam cognoscerent, et ipsi et Gratianus ad eos

CAPUT XV.

Ut Thodosius imperator secundum rursus coegerit concilium, ad concordiam redigere volens ecclesias. Et que Sisinius Novatianorum episcopus de concordia susserit: et ut ad exsuum hæreticos, ubi voti compos fieri non potuit, Theodosius damnari.

Eodem tempore (1), cum Ariani ex sacris ædibus deturbarentur, et Catholici in possessionem eargi

(1) Sozom. lib. vii, cap. 12.

vacuam inducerentur, non parva exortæ sunt turbæ. Quapropter imperator Theodosius ex quo a priore synodo temporis intervallo, antesignanos vigentium tum heresum rursum convocavit, ut alternum istorum fieret: videlicet, ut vel ipsi aliis opinionem suam persuaderent, vel ab aliis ad aliam complecendam persuaderentur, de rebus quæ in controversia essent: in unam eamdemque sententiam omnes adductum iri ratus, si in publico auditorio opinione dubiæ per disputationem discuterentur. Cum autem universi convenissent (factum id eo anno, quo filium Arcadium Augustum renuntiavit), consilium de synodo celebrandâ cum Nectario Constantinopolitano communicavit, cohortatus, ut quæstiones unde hereses orientur, omnes, in publicam deducerentur disputationem, quo eum una fieret Ecclesia, atque unum inter omnes consentiens constitueretur dogma, tum universi religionem, ita uti deset, colerent, neque quidquam controversiæ relinqueretur. Nectarius plurima secum animo revolvens, Novatianorum episcopum Agelium accersit, ejusdem cuius ipse erat de consubstantiali sententiæ virum: **248** qui quod factis potius virtutem (1) declararet, et a verborum nugamentis et fastu alienus prorsus esset, alium vicem suam ad dispiiriendum quid facto opus esset, atque etiam (si hoc usus ferret) ad disputandum, designavit, Sisinium nomine, qui tum in lectorum ordine eniebat; et brevi post episcopatum ejus suscepit: hominem ad invenientium per quam ingeniosum, et ad id quod invenisset, eloquendum valde commodum: nec minus ad arcanos et latentes sacræ Scripturæ sensus inquirendum, eosque copiose suavi lingua exponentum, sane quam idoneum, nec non profanæ simul et sacræ philosophiæ egregie peritum. Is, quod reclassim tum dicere visus est, suasor fuit, ne quam eum ei aliter opinarentur, suscipere tur disputatione, ut quæ aliam ex alia rixam et contentionem parere soleret: sed ut illi interrogarentur, an eos sacerorum oraculorum interpretes, qui prius extiterint, quam dissensio in ecclesiis orta sit, admitterent. Ac siquidem sententias illorum rejicerent, tum fore dixit, ut eos etiam factionis suæ populares ejicant: sin vero Idoneos illos ad declarationem seu decisionem controversiarum esse putarent, statim illorum libros in medium proferri debere. Atque hoc sic suasit, quod certo sciret, veteres cum in divinis litteris coeterum Patri Filium invenerint, haudquaquam initio aliquo generationem ejus incepisse, dicere ausos fuisse. Ut autem et Nectario et imperatori optimum hoc consilium esse visum est, omnibus qui evocati fuerant coactis, cognoscere primum, quid de veterum scriptis illi sentirent, tentavit. Atque ubi illi clamore et admiratione suam erga illos affectionem et pietatem indicarunt, aperie pronuntiavit: si

A ἀπὸ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, οὐκ ἐλάχισται ταραχὴ τούτοις συνέβησαν· οὐ χάριν δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος διλγον διαλιπών τῆς προτέρας συνόδου, τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἀκμαζουσῶν τηνικαῦτα αἰρέσεων μετεκαλεῖτο αὐθίς, ἵνα θάτερον γένηται· καὶ ή πείσωσιν ἡ πεισθῶσιν οἵς διεφέροντο. Οἱόμενος γάρ ήν ταυτὸ φρόνημα πᾶσιν ἐνθέλει, τὰ τῶν δοξῶν ἀμφιβόλα εἰς κοινὴν ἀχρόσιν εἰ τυμάσειεν. Ἐπειδὲ συνήσεσαν ἀπαντεῖς, ἤντα καὶ τὸν οὐλὸν Ἀρχάδιον Ληγούσαν ἀνηγόρευε, τῷ τῆς Κωνσταντίνου Νεκταρίῳ ἐκεινωνοῦτο περὶ τῆς γενησομένης συνέδου· παρηγγύα τε δια τῶν ζητημάτων τὰς αἰρέσεις ἐποίει, εἰς κοινὴν προκεισθεῖσαι διαλεξιν· ὡς ἀνὴρ Ἐκκλησία μία γένοιτο, καὶ ἐν δῆμῳ σύμφωνον ἀπασι κατασταΐη· καθὼ θρησκεύειν πάστας προστήκει, μή τι ἔχον ἀμφιρίστον. Πλεῖστα δὲ μεριμνῶν Νεκτάριος, Ἀγέλιον μετεστέλλετο τὸν τῆς Ναυατιανῶν αἰρέσεως προϊστάμενον· τῆς γάρ αὐτῆς διέξις ἐκείνῳ κατὰ τὸ δμοσίστον ήν· δὲ τοῖς Ἑργοῖς μᾶλλον τὴν ἀρετὴν ἐπιθεδειγμένος· τῇ δὲ τερθρείᾳ τῶν λόγων καὶ τῷ τετύπη κομψῷ παντάπασιν ἀτριθῆς ὅν, ἔτερον ἀντ' αὐτοῦ τοῦ ποιητέου προσεδάλετο, εἰγε χρεία γένοιτο καὶ εἰς διμιλλαν καταστῆναι λίγιων, Σισίνιον δνομα, τηνικαῦτα τῷ τῶν ἀναγνωστῶν βαθμῷ διαπρέποντα, δὲ μετὰ μικρὸν καὶ τὴν αὐτοῦ ἐπετράπη ἐπισκοπήν· νοῆσαι μὲν δεξιῶν, φράσαι δὲ τὸ νοηθὲν μάλα δεινόν· ἐπιτίθειον δὲ ἀλλα; τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς ἀναδιψῆσαι τὸ βάθος, καὶ λαμπρῷ γλώσσῃ ἐπεξηγήσασθαι, ἰστιν τε τῶν παρ' Ἑλλήσι καὶ τῶν παρ' ἡμῖν φιλοσοφησάντων· δὲ δὴ τότε ἀριστα λέγειν δοκῶν, σύμβουλος ήν, ὡς τε τὰς μὲν τῶν ἀλλων δοξαζόντων διαλέξεις ἐκκλίναι, ἀτε δὴ μάχην καὶ Ἑρ: γεννᾶν ἴκανάς· εἰς ἐρώτησιν γε μήν ἐλθεῖν, εἰ τοὺς τῶν Ἱερῶν λόγων καθηγητάς, οἱ πρὶν ή τὴν διάστασιν τὰς ἐκκλησίας γεννῆσαι, προσίενται. Καν δρα τὰς ἐκείνων δεξιῶνται, πάντας καὶ ὑπὸ τῶν τὰ σφέτερα δοξαζόντων ἐξειλαθῆσονται· εἰ δὲ εἰς ἀπόδεξιν ἴκανον εἶναι τῶν παρισταμένων λογίσονται, αὐτίκα τὰς ἐκείνων βίδους ἐπὶ μέσου προσενεγκεῖν. Ἀκριβῶς γάρ τηστατο ὡς οἱ παλαιοὶ συναδίον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν εὐρήκατες ταῖς θελεῖς Γραφαῖς, οὐδὲμῶς ἐξ ἀρχῆς τινος τὴν γέννησιν ἔχειν εἰπεῖν ἐτόλμησαν. 'Ως δὲ καὶ Νεκταρίῳ καὶ βασιλεὺς ἀρίστη η βουλὴ συνεδόκει, συναγαγόν ἀπαντας, ἐπειρῆτο διαγινώσκειν, πῶς ποτε γνώμης ἔχουσι περὶ τὰς τῶν παλαιοτέρων γραφάς. Τῶν δὲ βοῇ καὶ θαύματι τὴν περὶ ἐκείνους μηνυσάντων στοργὴν, εἰς προέποντον ἐδήλου, ὡς εἰ μάρτυρες οὗτοι τοῦ δύγματος ἀξιόγρεψι, δρα γε καὶ τὰς ἐφ' ἐκάστων ζητήσεις παίσουσιν, εἰ γε στέρεειαν, ὡς ἀρ' ἐκείνοις δοξάσαι καὶ εἰπεῖν περὶ τούτων ἐγένετο. Ἐπειδὲ καὶ περὶ τούτων οἱ τῶν αἰρέσεων ἀρχηγοὶ διχῇ διήρηστο (οὐ τὲ ίσα γάρ πᾶσι περὶ τὰς τῶν παλαιοτέρων δεξιῶντες), καθ' ἕαυτὸν γενέμενος δὲ κρατῶν, συνήκειν ὡς διὰ τοῦτο τὸ προτείχην ο ποσείονται, ἀτε δὴ τοῖς οἰκεῖοις διαλέγοις τεθαρρήκότες. Κα: δητε τῷ τῆς γνώμης ἀξεσθεῖς ἀνωμάλῳ, ἐκέλευσεν ἐκάστην αἰρέσιν γραφῆς

(1) Τὴν ἀρετὴν τοῦ βίου διὰ τῶν Ἑργῶν φέρων· δο-

τὴν οἰκείαν ἐγχαράττουσαν δόξαν, ἐγχειρίζειν αὐτῷ. Ηδέ δέ τοις ήκεινοις καθ' ἣν δημοσίων ταῦτα, εἰ μὲν τῶν δημοσύνιον δοξαζόντων Τριάδα παρῆν Νεκτάριος; καὶ Ἀγέλιος, τῶν δὲ τῆς αἱρέσεως Ἀρείου παρασπιζόντων Δημόφιλος. Εὐνόμιος δὲ αὐτὸς ὑπὲρ τῆς οἰκείας δόξης παρῆν· Ἐλεύσιος δὲ δὲ Κυζίκου ὑπὲρ τῶν καλουμένων Μαχεδονιανῶν. Πάσας δὲ τὰς τῶν αἱρέσεων ἐπελθόντων δόξας δὲ βασιλεὺς, μόνην ἔχρινεν ἀληθῆ καὶ διά θαύματος ἥγεν, ή δή Τριάδα δημοσύνιον εἰσηγεῖτο· τὰς δὲ λοιπὰς διερήγγυν ὡς τῇ ἀληθεῖα διαιρεχομένας. Οἱ μὲν οὖν τὴν Ναυάτου νοσοῦντες αἱρέσιν οὐδαμῆ κακῶς ἐπραττον, ὅτε δὴ τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ, πλὴν ἐνδεικταῖς φρονοῦντες, καὶ τῷ δημοσίῳ μάλα προσκείμενοι· αἱ δὲ λοιπαὶ τῶν αἱρέσεων, κακῶς πρὸς τοὺς αἱρέτους ἵερες ἐχαλέπαινον, ὅτε δὴ ἀμαθῶς τῷ κρατοῦνται διοικητάσμενοι· ὃν οἱ πλειστοὶ καὶ τὰς ἐκείνων δόξας διαπτύσσοντες, πρὸς τὴν ἐπινεύσειαν μετερρύσαν πάστιν. Βασιλεὺς δὲ ἐντεῦθεν νόμον ἐτίθει, καὶ τοὺς μὴ τῷ δημοσίῳ στοχοῦντας ἐκθειει μηδὲ δλῶς ἐκκλησίας εἰναι· ἀλλὰ μηδὲ περὶ πίστεως τοῦ λοιποῦ τολμᾶν διδάσκειν· ἀλλὰ μηδὲ τὴν οἰλαν δὴ τινὰ χειροτονίαν ποιεῖν· ἐξελαύνεσθαι δὲ τοὺς μὲν καὶ ἀγρῶν καὶ πόλεων ἀτίκλους δὲ ἀλλούς εἶναι, καὶ μὴ τῆς Ἱσῆς πολιτείας μετέχειν τοῖς διλοις. Προσεπέγραψε δὲ τοῖς νόμοις καὶ τιμωρίας σφοδράς, εἰ τι γνοίη παρὰ τὸ νομοθετηθὲν δρώμενον. Ἀλλὰ οὐκ ἐπεῖθει· ἐς δέος γάρ τοὺς σπουδαστὰς ἐκείνων ἐμβάλλειν ἥθελε. Καὶ σπουδὴ τις· ἦν τὴν ὑπὸ αὐτῷ διρχομένην δημοφρονεῖν αὐτῷ περὶ τὴν τοῦ θεοῦ δόξαν. Οθεν καὶ διὰ πολλῆς ἥγε τιμῆς, οὓς μετατίθεμένους δέ αἱρέσιν διεγίνωσκε. Τῆς δὲ συνόδου ταύτης συγχροτευμένης ἐκ δευτέρου τῇ Κωνσταντίνῳ, ὡς; εἴρηται, Θεοδοσίου κρατοῦντος, ἦκεν Ἑσπέρας τούτοις ἐπιστολή· ὥστε πρὸς τὴν Ῥώμην καὶ αὐτοὺς ἀφιέσθαι συνόδου μεγίστης κάκοι κροτουμένης, καὶ ἵνα καὶ τὰ κατ' Ἀντιόχειαν Παύλινῷ καὶ Φλαδιανῷ γεννόμενα διαγνοίεν. Ἀλλὰ τὴν μὲν πρὸς Ῥώμην ἀποδημίαν, ὡς ἀκερδῆ, οἱ ἐν τῇ Κωνσταντίνῳ διθροισθέντες ἐπίσκοποι παρηγήσαντο· ἐπέστελλον δὲ καὶ οὗτοι, τὸν τὸν ἐπιγερθέντα τῇ Ἐκκλησίᾳ μέγιστον κλύδωνα τῶν αἱρέσιν διαγγέλλοντες· τὴρέμα δέ πω; καὶ τῆς ἐκείνου ἀμελείας καθῆπτοντο· ἐν κεφαλαίῳ δὲ τὸ ἀποστολικὸν φρόνημα τῷ γράμματι ἐγκατέσπειραν. Σαφέστερον δὲ τὸν ἀνδρεῖον ἐκείνων νοῦν καὶ τὴν ἀληθῆ σοφίαν, αὐτά γένεται παραστῆσει τὰ γράμματα, τάδε κατὰ ἕημα διεξιόντα.

ut ipsi quoque Romam ad concilium ibi maximum institutum, in quo de rebus etiam Antiochenis inter Paulinum et Flavianum decideretur, venirent. Ceterum qui Constantinopoli congregati erant episcopi, profectionem Romanam ut incommodam detrectarunt. Epistolam autem scripserunt, in qua excitatam in Ecclesia ab hereticis procellam maximam exposuerunt: et aliquantulum negligentiam et incuriam illorum perstrinxerunt, summatimque apostolicam sententiam inseruerunt. **250** Sed virilem eorum animum, veramque sapientiam, illæ ipse litteræ declarabant, in hæc verba coucepta:

(1) L. Oinnes velit. C. De heretic. et Manich.

(2) L. Cuncti heretici. cum Ll. sequentibus. Eod.

A testes illi dogmatis classici et idonei essent, facile eos quæstionem rei cuiuslibet decisuros, si ipsi in eo acquiescerent, quod illi de controversiis ejusmodi et senserint et dixerint. Quandoquidem autem etiam de eo haeresium duces dissentiebant (non omnibus enim eadem de veterum opinionibus sententia era), rem secum ipse perpendens imperator intellexit propterea illos propositam sibi conditionem repudiare, quod disputationibus suis considererent. Quamobrem iniquam sententiam eorum moleste ferens, haeresim quamque libellum, opinionem cuiusunque complectentem, offerre sibi jussit. **249** Atque ubi dies constituta advenit, ex eis qui Trinitatem δημοσίου, consubstantialem, profitebantur, Nectarius affuit, et Agelius: ex Ariani autem, Demophilus: haeresis sua nomine, Eunomius: Eleusius autem Cyzicenus, Macedonianorum partes propugnans. Porro imperator opinionibus haeticorum omnibus perfectis, solam admittatus est, et veram esse indicavit, quæ Trinitatem δημοσίου, consubstantialem, deprædicat: reliquas vero ut veritati repugnantes, conscidit. Enimvero eis qui Novati haeresi laborant, nihil adversi accidit: quippe qui Ecclesiæ catholicæ, præterquam in re una, consentirent, et δημοσίου, consubstantiali, admodum inhærerent Reliquæ autem haereses graviter episcopos suos accepere, quod non satis considerate cum imperatore egissent. Plurimi etiam ex eis, opinione illorum spreta, ad sententiam laudatam transiere. Deinde imperator legem tulit (1), ne a Consubstantialis fidei professione abhorrentes, conventus aliquos ecclesiasticos agerent: neve postea de fide docere auderent, aut eligendi consecrandique quæsiplam, potestatem haberent. Sicut præterea, ut illi partim ex agris et urbibus pellebantur, partim infamia notarentur, neque quidquam cum reliquis civibus commune haberent. Constitutionibus (2) ejusmodi penas graves addidit, si quemquam contra decreta sua commisisse compriisset. Sed eas executioni non mandavit: metum enim tantum haeresium studiosis incutere voluit; et id maxime studio habuit, ut populi imperio ejus subjecti, eamdem secum de Deo obtinerent opinionem. Quapropter magno etiam eos prosecutus est honore, quos ab hereticis ad ecclesiam universalem transiisse cognovit. Cum synodus Constantiniopolit iterum, sicut dictum est, sub imperatore Theodosio ageretur, ex Occidente litteræ venerunt,

Digitized by Google | Распознавание текста

CAPUT XVI.

Epistola Constantinopolitanæ synodi, ad Occidentales episcopos scripta.

¶ Reverendissimis dominis, et maxime piis fratribus atque collegis, Damaso, Ambrosio, Brittoni, Valeriano, Ascholio, Anemio, et reliquis sanctis episcopis, in magna urbe Romana coactis; sancta synodus orthodoxorum et recte sentientium episcoporum in magna urbe Constantinopolitana congregatorum, in Domino salutem. Pietatem vestram tanquam ignaram docere, et ærumnarum vim nobis ab impotenti dominatione Arianorum illatarum commemorare, superfluum fortasse est. Non enim existimamus pietatem vestram, res nostras tam nihil ad se pertinere judicare, ut de eis commonefacienda sit, in quibus condolere eam nobiscum oportuit. Neque tales sunt quas pertulimus tempestates, ut latere tenuitate sua potuerint. Et tempus persecutionum propinquum, recentem adhuc in memoriam conservat, non eis tantum qui afflicti sunt, sed etiam qui per charitatem afflictorum miseras, suas ipsorum ærumnas esse reputant. Illeri namque, propenodium, et nuper admodum, alii quidem exsiliis vinculis soluti, ad ecclesias suas per afflictiones innumerabiles postliminio redierunt. Quorundam autem in exilio defunctorum relatae sunt reliquiae. Quidam etiam post redditum, cum in serventem adhuc hæreticorum incidissent furor, acerbiora quoque doni, quam in longinquis et alienis terris, mala pertulere: lapidibus ad necem usque, sicuti beatus Stephanus, obruti. Alii variis concisi verberibus et flagris, stigmata et notas adbuc Christi et vibices in corpore suo circumserunt. Pecuniarum vero multas, et excusiones urbium, et privatorum honorum publicationes, insidiæ structas, contumelias, et vincula, quisnam enumerare queat? Revera profecto in nobis afflictiones multiplicatae sunt supra numerum, fortasse vel quod peccatorum poenas persolvimus: **251** vel quod benignus Deus pro suo in homines amore, per tantam vim et multitudinem malorum nos exercuit. Quo nomine Deo agimus gratias, qui per tot et tantas afflictiones servos suos castigari, et secundum multitudinem miserationum quarum nos rursum eduxerit in refrigerium. Nobis vero diuturno opus esset otio, et tempore multo, ad ecclesiæ restitucionem, ut perinde atque ex longa ægritudine, paulatim sedula cura Ecclesiæ corpus confirmantes, ad pristinam valetudinem et sanitatem reduceremus. Quanquam enim maxime vehementi injuria persecutionum videmur esse liberati, et ecclesiæ diutius ab hæreticis detentas nuper recuperavimus: graves tamen adhuc nobis imminent lupi, qui etiam ex ovilibus depulsi, in silvis et saltibus greges diripiunt, conventus contra nos cogunt, vulgi seditiones movent, et nihil quod in ecclesiæ detrimentum cedat, non tentant. Quapropter, quod diximus, ampliæ nos otio et tempore longiore abundare oportebat. Sed enim cum

Λ

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

'Επιστολὴ τῆς ἐν Κωνσταντινούπολει συνόδου πρὸς τὸν δυτικὸν ἐπισκόπους γραφεῖσα.

¶ Κυρίοις τιμιωτάτοις καὶ εὐλαβεστάτοις ἀδελφοῖς; καὶ συλλειτουργοῖς, Δαμάσῳ, Ἀμβροσῷ, Βρίτωνι, Οὐαλεριανῷ, Ἀσχολῷ, Ἀνεμῷ, Βασιλείῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς ἄγιοις ἐπισκόποις τοῖς συνεληλυθότοις ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει Ῥώμῃ, ἡ ἀγία σύνοδος τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων τῶν συνεληλυθότων ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει Κωνσταντινουπόλει ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Τὸ μὲν ὡς ἀγνοοῦσαν διδάσκειν τὴν ὁμοτέρανεύλαβειαν, καὶ διηγεῖθαι τῶν παθημάτων τὸ πλήθος, τῶν ἐπαχθέντων ἡμῖν παρὰ τῆς Ἀρειανῶν δυναστείας, περιττὸν ἰσως. Οὗτε γάρ οὕτω πάρεργον τὰ καθ' ἡμᾶς κρίνειν τὴν ὑμετέραν ἡγουμεναθεσσαν, ὡς δεῖσθαι τοῦ μαθεῖν ταῦτα οἵς ἔχρην συναλγεῖν· οὔτε τοιοῦτοι τινες οἱ περισχόντες ἡμᾶς χειμῶνες, ὡς λανθάνειν ὑπὸ σμικρότητος· διὸ τε χρόνος τῶν διωγμῶν νεαρός, ἔναυλον ἔτι φυλάττων τὴν μνήμην ὡς τοῖς πεπονθέσαις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς δι' ἀγάπην τὰ τῶν πεπονθέτων οἰκειουμένοις. Χθὲς γάρ, ὡς εἰπεῖν, ἔτι καὶ πρώην οἱ μὲν τὸν τῆς ἔξοριας λυθέντες δεσμῶν εἰς τὰς ἑαυτῶν ἐκκλησίας διὰ μυρίων ἐπανήκαστι θλίψεων· τῶν δὲ καὶ τελειωθέντων ἐν ταῖς ἔξοριας ἐπανεκομισθεὶς τὰ λείψανα. Τινὲς δὲ καὶ μετὰ τὴν τῆς ἔξοριας ἐπάνοδον, ἔτι βράσσοντι τῷ τῶν αἰρετικῶν περιπεσόντες θυμῷ, πικρότερα τῶν ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας, ἐπὶ τῆς οἰκείας; ὑπέμειναν, λίθους παρ' αὐτῶν τελειωθέντες κατὰ τὸν μακάριον Στέφανον· ἀλλοὶ διαφόροι; καταβανθέντες αἰκλαῖς, ἐπὶ τὰ στήγματα τοῦ Χριστοῦ καὶ τοὺς μώλωπας; ἐν τῷ σώματι περιφέρουσι. Χρημάτων δὲ ζημίας καὶ προτιμήσεις πόλεων, καὶ τὰς τῶν καθ' ἓν δημεύσεις καὶ συσκευάς καὶ ὅντες καὶ δεσμωτήρια, τίς ἂν ἔξαριθμησαθει δύνατο; "Οὐτως ἐφ' ἡμᾶς αἱ θλίψεις ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ ἀριθμὸν· ἰσως μὲν, ἐπειδὴ δίκαιοι διμερημάτων ἐτίνομεν· ἰσως δὲ, καὶ τοῦ φριλανθρώπου Θεοῦ διὰ τοῦ πλήθους τῶν παῦμάτων ἡμᾶς γυμνάζοντος. Τούτων μὲν οὖν τῷ Θεῷ χάρις, δει καὶ διὰ τοσούτων τοὺς ἑαυτοῦ δούλους ἐπιδεύσεις, καὶ κατὰ τὸ πλήθος τῶν οἰκτιρμῶν αὐτοῦ πάλιν ἐχήγαγεν ἡμᾶς εἰς ἀναψυχὴν· τούτοις δὲ, μακρᾶς μὲν ἔδεις σχολῆς καὶ πολλοῦ χρόνου πρὸς τὴν τῶν ἐκκλησιῶν ἐπανόρθωσιν, ἵν' ὕσπερ ἐκ μακρᾶς ἀρβωσίας; Ταῖς κατὰ μικρὸν ἐπιμελεῖσας τὸ σώμα τῆς Ἐκκλησίας ἐκνοσθελεύοντες, πρὸς τὴν ἀρχαίαν τῆς Ἐκκλησίας ὑγείαν ἐπαναγάγωμεν. Καὶ γάρ εἰ τὰ μάλιστα δοκοῦμεν τῆς τῶν διῶγμῶν ἀπηλλάχθαις προδρόστητος, καὶ τὰς ἐκκλησίας χρονίας παρὰ τῶν αἰρετικῶν κατασχεθείσας ἀρπάσας ἀναχομίζεσθαι, πλὴν ἀλλὰ βαρεῖς τούτοις οἱ λύκοι, καὶ μετὰ τὸ τῆς μάνδρας ἐκώσηναι, κατὰ τὰς νάπας τὰ ποιμνια διαρπάζοντες, ἀντιτονάζεις τολμῶντες, δῆμους κινοῦντες ἐπαναστάσεις, δικνοῦντες οὐδὲν εἰς τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν βλάσφημην. Ἡν μὲν οὖν, σπερ εἰρήκαμεν, ὀναγκαῖον πλειστα ἡμᾶς προσασχολητήντηναι χρόνον· ἐπειδὴ μήτοι τὴν περὶ ἡμᾶς ἀδελφικὴν σώζοντες στοργὴν, καὶ τὴν ἀγάπην ἐπιδεικνύμενοι, σύνοδον ἐπὶ τῆς Ῥώμης Θεοῦ βουλήταις συγκριτοῦντες, καὶ ἡμᾶς ὡς

οικεῖατ μέλη προσεκαλέσασθε διὰ τῶν τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως γραμμάτων, ἵνα ἐπειδὴ τότε τὰς θιλίεις μόνοι κατεδικάσθημεν, νῦν ἐν τῇ τῶν αὐτοκρατόρων περὶ τὴν εὐσέβειαν συμφώνῳ μὴ γωρί; ήμῶν βασιλεύστης, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ὑμῖν κατὰ τὴν ἀποστολικὴν φωνὴν συμβασιλεύσωμεν· εὐχὴ μὲν ἦν ἡμῖν, εἰ δυνατὸν ἄπασιν ἀθρόως καταλιποῦσι τὰς ἐκκλησίας, τῷ πόδῳ ἡ τῇ χρείᾳ καρίσασθαι. Τίς γάρ ἡμῖν δῶ πτέρυγας ὥσει πειρατερᾶς, καὶ πετασθησόμεθα, καὶ πρὸς ὑμᾶς καταπαύσομεν; Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο παντελῶς ἐγύμνου τὰς ἐκκλησίας ἀριτεῖς τῆς ὁνανεώσεως ἀρχομένας, καὶ τὸ πρᾶγμα παντάπασιν ἦν τοῖς πολλοῖς ἀδύνατον· συνδεδραμήκειμεν γάρ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῶν πέρυσι γραμμάτων τῶν παρὰ τῆς ὑμετέρας τιμιότητος μετὰ τὴν Ἀκυλήιας σύνοδον πρὸς τὸν θεοφιλέστατον βασιλέα Θεοδόσιον ἐπισταλθέντας, πρὸς μόνην ταύτην τὴν μέχρι Κωνσταντινουπόλεως παρασκευαζόμενοι, καὶ παρὰ ταύτης μόνης τῆς συνόδου τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις μεινάντων ἐπισκόπων συγκατάθεσιν ἐπαγγύεσθαι· μείζονος δὲ ἀπεδημίας, μήτε προσδοκήσαντες χρείαν, μήτε προακούσαντες δλῶς, πρὶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθεῖν· πρὸς δὲ τούτοις καὶ τῆς προθεσμίας διὰ στενότητα μήτε πρὸς παρασκευὴν μακροτέρας ἀπόδημίας ἐνδιδούσῃς καιρὸν, μήτε πάντας τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κοινωνικὸν ἐπισκόπους ὑπομνηματισθῆναι καὶ τὰς παρ' αὐτῶν συγκατάθεσις λαβεῖν· ἐπειδὴ ταῦτα, καὶ πολλὰ πρὸς τούτοις ἐτερα τὴν τῶν πλειόνων ἀριτεῖς διεκώλυσεν· δεύτερον ἦν εἰς τε τῶν πραγμάτων ἐπαγγέλμωσιν, καὶ τὴν τῆς ὑμετέρας περὶ ἡμᾶς ἀγάπης ἀπόδειξιν, τοῦτο πεποιήκαμεν, τοὺς αἰδεσιμωτάτους καὶ τιμωτάτους ἀδελφοὺς καὶ συλλειτουργοὺς ἡμῶν ἐπισκόπους, Κυριακὸν, Εὐσέβιον, καὶ Πρισκιανὸν, προσύμως καμεὶν ἄχρις ὑμῶν δυσωπήσαντες· διὸ ὡν τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν εἰρηνικὴν οὖσαν καὶ σκοπὸν ἐνώσεως ἔχουσαν ἐπιδείχνυμεν· καὶ τὸν ζῆλον ἡμῶν τὸν διὰ τῆς ὅγιος πίστεως φανερὸν ποιοῦμεν· Ἡμεῖς γάρ, εἴτε διωγμούς, εἴτε θλίψεις, εἴτε βασιλικὰς ἀπειλὰς, εἴτε τὰς τῶν ἀρχόντων ὡμότητας, εἴτε τινὰ πειρασμὸν ἔτερον παρὰ τῶν αἱρετικῶν ὑπερέιναμεν, ὑπὲρ τῆς εὐαγγελικῆς πίστεως; τῆς ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας παρὰ τῶν τοιακοτῶν δεκαοκτὼ Πατέρων κυρωθείσης ὑπέστημεν. Ταύτην γάρ καὶ ἡμῖν καὶ πᾶσι τοῖς μὴ διαστρέψουσι τὸν λόγον τῆς ἀληθοῦς πίστεως συναρρέσκειν δεῖ· ἦν μόλις ποτὲ πρεσβυτάτην οὖσαν καὶ ἀκόλουθον τῷ βαπτισματι, καὶ διδάσκουσαν ἡμᾶς πιστεύειν εἰς τὸ θνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Ιησοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος· δηλαδὴ θεότητος καὶ δυνάμεως καὶ οὐσίας μιᾶς τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Ιησοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος πιστευομένης, δομοτίκου τε τῆς ἀξίας καὶ συναίδοις τῆς βασιλείας ἐν τρισὶ τελειοτάταις ταῖς ὑποστάσεσιν, ἥγουν τρισὶ τελείοις προσώποις· ὡς μήτε τὴν Σαβελλίου νόσον χώραν λαβεῖν, συγχρομένων τῶν ὑποστάσεων, εἰσουν τῶν ιδιοτήτων ἀναιρουμένων, μήτε μὴν τὴν Εὐνομοδινῶν καὶ Ἀρειανῶν καὶ Πνευματομάχων βλασφημιαν ἰσχύειν, τῆς οὐσίας ἡ τῆς φύσεως ἡ τῆς θεότητος τεμνομένης, καὶ

A fraternam vestram erga nos pietatem conservantes, et dilectionem exhibentes, indictio Romæ, de voluntate Dei, concilio, per Dei amantissimi imperatoris litteras, nos quoque, ut membra vestra propria, eo evocaveritis, ut posteaquam tum quidem soli nos calamitatibus addicti atque adjudicati fuimus, nunc tandem in consentienti ipsorum imperatorum de vera pietate concordia, non sine nobis regnetis, sed et nos una vobiscum, juxta apostolicam vocem, regnemus: in votis nobis erat, si fieri posset, ut simul omnes, ecclesiis relictis, seu desiderio seu usui vestro, per gratificandi studium satisfaceremus. Quis enim nobis alas veluti columbae tribuat, ut volitemus, et apud vos requiescainus? Cum vero id, si fleret, prorsus ecclesiastis nudaret, quæ nuper renovari coepérunt, et res hæc multis omnino impossibilis sit: convenientius namque Constantinopolim litteris proximis adducti, quas reverentia vestra post synodum Aquileensem, ad Dei amantissimum imperatorem Theodosium dedit, ad solam hanc, Constantinopolim usque, profactionem instructi, 252 et de una hac synodo ab eis qui in provinciis permanere episcopis, assensionem acceptam habentes. De longiore autem profactione neque necessitatem aliquam exspectavimus: neque quidquam omnino prius audivimus, quam Constantinopoli convenimus. Ad hæc, ea est constituti temporis angustia, ut neque ad iter longius nos instruendi spatium habeamus: neque omnes in provinciis communionis nostræ episcopos, de profactione tali certiores facere, et consensum eorum accipere possimus. Cum hæc, et multa præterea alia, adventum complurium impedirent: quod reliquum erat, simul et ad res plerasque corrigendas, et nostram erga vos charitatem declarandam, faciendum duximus, ut reverendissimos atque honorandos maxime fratres et collegas nostros, Cyriacum, Eusebium, et Priscianum, episcopos, quo viæ laborem Rōnam usque alacribus subirent animis, exoraremus: per quos voluntatem et sententiam nostram pacificam esse, et unionis conjunctioisque consilium et finem sibi proposita habere, ostendimus: ardoremque simul pro saniore fide nostrum, manifesto declaramus. Nos enim, sive persecutiones, sive afflictiones, sive imperatorum minas, seu magistratum crudelitatem, sive etiam aliam quampiam tentationem et periculum ab hereticis sustinuimus, pro evangelica fide Nicæa apud Bithynos a trecentis decem et octo Patribus confirmata, quidquid id fuit, pertulimus. Eam enim et nobis, et vobis, aliisque adeo omnibus qui veræ fidei verbum non pervertunt, complacere oportet: quippe quæ antiquissima et baptismio consentanea sit, credere nos docens in nomen Patris et Filii et Spiritus sancti, videlicet ut divinitas et potestas una Patris et Filii et Spiritus sancti, et ejusdem honoris dignitas, et coeterum regnum in tribus perfectis subsistentiis, sive tribus perfectis personis, credatur: ita ut neque Sabellii contagio locum

habeat, subsistentiis confusis, seu proprietatibus A sublatis : neque Eunoianorum et Arianorum et Pneumatomachorum blasphemia seu maledicentia invalescere possit, substantia vel natura vel divinitate dividenda, et increatae consubstantialique et coeternae Trinitati, posteriore quapiam sive creata seu alteri substantiali natura inducenda. **253** Inhumanationis etiam Domini rationem minime perversam retinemus, neque vel anima vel mente carentem, aut imperfectam carnis dispensationem credentes : certo quippe scientes, perfectum quidem ante saecula suisse Deum Verbum, perfectum vero hominem in extremis diebus propter salutem nostram esse factum. Et fides quidem que a nobis constanter depradicatur, in summa sic se habet : de qua ampliorem etiam animorum consolationem percipere poteritis, si non gravabimini decreti libellum, quod Antiochiae a synodo ibi coacta factum, et item id quoque quod proxime Constantiopolii ab universali concilio promulgatum est, legere. In quibus et fusiis fidem professi sumus, et haereses nuper per res novas, exortas, et a nobis anathemate confessas, in scriptum retulimus. Porro de singularibus ecclesiarum administracionibus, veterem scitis esse sanctionem, et sanctorum Nicæ congregatorum Patrum decretum, ut in provincia quaque, provinciæ ejus episcopi, et cum eis, si illi velint, finiti quoque electiones et consecrationes, ex usu publico peragant. Juxta ejusmodi constitutionem, cum alias apud nos ecclesias ordinari atque administrari, tum in celeberrimis quibusque antistites renuntiantes esse, scitole. Proinde in recens fundata, ut ita aliquis dicat, Constantinopolitana ecclesia, quam nuper tanquam ex ore leonis, sic ex blasphemia et maledicentia haeticorum eripiimus, per miserations Dei, in universalis synodo, communi et publico consensu in ipsius Dei amantissimi imperatoris Theodosii conspectu, clero omni et civitate cuncta suffragante, reverendissimum et Dei amantissimum Nectarium episcopum legimus. In vetustissima vero, proindeque apostolica ecclesia Antiochiae apud Syros, in qua prima venerandum Christianorum nomen exstitit, provinciales et Orientalis diocesis episcopi conventu acto, canonice et legitime reverendissimum et Dei amantissimum Flavianum antistitem crearunt, ecclesia tota consentiente, et quasi voce una virum eum cohonestante. **254** Quam consecrationem ut ordinariam et legitimam, synodi etiam communitas comprobavit. In ea vero ecclesia, quæ aliarum omnium mater est, Hierosolymis, reverendissimum et Dei amantissimum Cyrilum episcopum esse scimus, rite jamdudum a provincialibus episcopis electum, qui sane diversis in locis plurimum adversus Arianos decertavit. Quæcum legitime et canonice apud nos acta obtineant, ut in eis pietas etiam vestra laeta et gratulabunda nequiescat, hortamur, spirituali scilicet charitate intercedente, et Domini timore favorem hominum

A τῇ ἀκτίστῳ καὶ ὁμοιοτύπῳ Τριάδι μεταγνωστέρας τιὸς ἢ κτιστῆς ἢ ἐπερούσιου φύσεως ἐπαγούμηνης. Καὶ τὸν τῆς ἐνχυθρωπήσεως δὲ τοῦ Κυρίου λόγον ἀδιάστροφον σώζομεν, οὐτε δψυχον, οὔτε δνουν, ή ἀτελῆ τὴν τῆς σαρκὸς υλονομίαν παραδεχόμενος· δλον δὲ εἰδότες τέλειον μὲν πρὸ αἰώνων ἡτα Θεὸν Λόγον, τέλειον δὲ δινθρωπὸν ἐπ' ἑσχάτου τῶν ἡμερῶν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν γενέμενον. Τὸ μὲν οὖν κατὰ τὴν πίστιν τὴν περ' ἡμῶν ἀνύποτόλως κηρυττομένην, ὡς ἐν κεφαλαῖ τοικύτα· περὶ ὧν καὶ ἐπὶ πλείον ψυχηγνηθῆναι δυνήσεσθε, τῷ τε ἐν Ἀντιοχείᾳ τόμῳ παρὰ τῆς ἑκαὶ συνελθόστης συνδόνος γεγενημένῳ καταξιώσαντες ιτυχεῖν, καὶ τῷ πέρουσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τῆς οἰκουμενικῆς ἐκτεθέντι συνδόνῳ· ἐν οἷς πλεύτερον τὴν πίστιν ὥμολογησαμεν, καὶ τῶν ἐναγκῆς κανοτομητειῶν αἱρέσεων ἀναθεματισμὸν ἔγγραφον πεποιήκαμεν. Περὶ δὲ τῶν οἰκονομιῶν τῶν κατὰ μέρος, ἐν ταῖς ἐκκλησίαις; παλαιός, ὡς ἔστε, θερμὸς; οικράτηκε, καὶ τῶν ἐν Νικαίᾳ ἀγίων Πατέρων ὄρος· καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν τοὺς; τῆς ἐπαρχίας καὶ εἰπερ ἐκείνοις βούλοιντο, οὖν αὐτοῖς τοὺς; ὄμρους πρὶς τὸ συμφέρον ποιεῖσθαι τὰς χειροτονίας· οἷς ἀκολούθοις, τὰς τε λοιπὰς ἐκκλησίας παρ' ἡμῖν οἰκονομεῖσθαι γινώσκετε· καὶ τῶν ἐπισημοτάτων ἐκκλησιῶν ἀνδειχθαι τοὺς ἵερες· δθεν τῆς μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει νεοπαγοῦς, ὡς ἀν εἴποι τις, ἐκκλησίας, ἦν ὕσπερ ἐκ στόματος λέοντος τῆς τῶν αἱρέτικῶν βλασφημίας ὑπόγυιον ἐξηρπάσαμεν διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ, τὸν αἰδεσιμώτατον καὶ θεοφιλέστατον Νεκτάριον ἐπίσκοπον κεχειροτονήκαμεν ἐπὶ τῆς οἰκουμενικῆς συνδόνου μετὰ κοινῆς ὀμονοίας ὑπ' ὑψεσ: καὶ τοῦ θεοφιλέστατου βασιλέως Θεοδοσίου, παντός τε τοῦ κλήρου καὶ πάσης ἐπιψήφιζομένης τῆς πόλεως. Τῆς δὲ πρεσβυτάτης καὶ οὐτως ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας, ἐν ἢ πρώτῃ τὸ τίμιον τῶν Χριστιανῶν ἔχομάτιστον δυναμα, τὸν αἰδεσιμώτατον καὶ θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Φλαδιανὸν οἱ τε τῆς ἐπαρχίας καὶ τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως συνδραμόντες κανονικῶς ἐκειροτηνσαν, πάσης συμψήφου τῆς ἐκκλησίας, ὕσπερ διὰ μιᾶς φωνῆς, τὸν ἀνθρα τιμησάστης· ἥνπερ ἐνθεμον χειροτονίαν ἐδέκατο, καὶ τὸ τῆς συνδόνου κοινόν. Τῆς δὲ γε μητρὸς ἀπασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις τὸν αἰδεσιμώτατον καὶ θεοφιλέστατον Κύριλλον ἐπίσκοπον εἶναι γνωρίζομεν, κανονικῆς τε παρὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας χειροτονήθεντα κάλπα, καὶ πίστεστα πρὸς τοὺς Ἀρειανοὺς ἐν διαφόροις τόποις ἀθλήσαντα· οἷς ὡς ἐνθεσμῶς καὶ κανονικῶς; παρ' ἡμῖν κεχρατηκσι, καὶ τὴν ὑμετέραν συγχάρειν παρακαλοῦμεν εὐλάβειαν, τῆς πνευματικῆς μεστεούσης ἀγάπης, καὶ τοῦ Κυριακοῦ φόδου πέσαν μὲν καταστέλλοντο; ἀνθρωπίνην προσπάθειαν, τὴν δὲ τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομὴν προτιμοτέραν ποιῶντος τῆς πρὸς τὸν καθ' ἓνα συνηθείας; ἡ χάριτος· Οὐν ύπερ τοῦ τε τῆς πίστεως συμφωνηθέντος λόγου, καὶ τῆς Χριστιανικῆς κυριωθείσης ἐν ἡμῖν ἀγάπῃ· παυσόμεθα λέγοντες τὸ παρὰ τῶν ἀποστόλων κατενωμένον· Ἔγὼ μέν εἰμι Παύλοι, ἔγὼ δὲ Ἀπολλώ.

τὴν δὲ Κηφᾶ. Πάντες δὲ Χριστοῦ φανέντες, διὸ ἐν ἡμῖν οὐ μεμήρισται, θεοῦ καταξιούντος ἀσχίστον τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τηρήσομεν, καὶ τῷ βῆματι τοῦ Κυρίου μετὰ παρῆστας παραστησόμεθα. » Ταῦτα κατὰ τε τῆς Ἀρείου καὶ Ἀετίου καὶ Εὔνομίου μανίας, καὶ μέντοι καὶ κατὰ Σαβελλίου καὶ Φωτεινοῦ, Μαρκέλιου τε καὶ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, καὶ Μακεδονίου γεγράφασιν. Ωσπέτω; δὲ καὶ τὴν Ἀπολλιναρίου καινοτομίαν προφανῶς ἀπεκήρυξαν, εἰρηκότες· « Καὶ τὸν τῆς ἑνανθρωπήσιας δὲ τοῦ Κυρίου λόγον ἀδιάστροφον σώζομεν, οὗτε δύψυχον, εὗτε ἀνονυμὸν ἢ ἀτελή τὴν τῆς σαρκὸς οἰκονομίαν παρεδεχόμενος. » aduersus rabiem et insaniam Sabellii, Photini, Marcelli, Pauli Samosateni, et Macedonii, scripserunt. Atque itidem Apollinaris quoque res novas propalam damnaverunt, dicentes: « Inhumanitionis quoque Domini rationem minime perversam retinemus, neque vel anima vel mente carentem aut imperfectam carnis dispensationem credentes. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

Συνοδικὴ Δαμάσου ἐπισκόπου Ῥώμης κατὰ Ἀκολλιναρίου καὶ Τιμόθεου γραφέρ.

Καὶ Δάμασος δὲ ὁ πανεύφημος ταύτην μαθὼν ἀναφυεῖσαν τὴν αἵρεσιν, οὓς Ἀπολλινάριον μόνον, ἀλλὰ καὶ Τιμόθεον τὸν ἐνείνουν γε φοιτητὴν καθελῶν ἀπεκήρυξε. Καὶ τοῦτο τοῖς τὴν Ἐψίλωνα ιθύνουσιν ἐπισκόποις διὰ γραμμάτων δεδήλωκεν· ἀπερ ἀνθεῖναι τῇ συγγραφῇ νενόμικα χρήσιμον. « ἔχουσι δὲ ἐπὶ λέξεως οὖτας· « Ὄτι τῇ ἀποστολικῇ καθέδρᾳ τὴν δικαιολογήνην αἰδὼ ή ἀγάπη ὅμῶν ἀπονέμει, ἐκατῆς τὸ πλεῖστον παρέχεσθε, υἱοὺς τιμιώτατοι, καὶ τὰ μάλιστα τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, ἐν δὲ ὁ ἀγιος Ἀπόστολος καθεξόμενος, ἀδελφες πῶς προσήκει τὴν δικαιολογίαν τοὺς οἰκακάς ιθύνειν οὓς ἀνεδεξάμεθα. » Ομως διολογοῦμεν ἐκατούς ἐλάτονας εἶναι τῆς τιμῆς. Ἀλλὰ δὲ τοῦτο οἴκι δῆ ποτε τρόπῳ σπουδάζομεν, εἰ πῶς δυνηθείμεν πρὸς τὴν δέξιαν τῆς μακαριότητος αὐτῆς παραγενέσθαι. Γινώσκετε τοίνυν δὲ τὸν πάλαι Τιμόθεον τὸν βένηλον, τὸν μαθητὴν τοῦ Ἀπολλιναρίου τοῦ αἰρετικοῦ μετὰ τοῦ ἀσεβούς αὐτοῦ δόγματος καθειλόμενον· καὶ οὐδαμῶς πιστεύομεν αὐτοῦ τὰ λειψανα λόγῳ τινὶ τοῦ λοιποῦ ισχύειν. Εἰ δὲ ἔτι ἔκεινος δὲ φις δι παλαιὸς ἀπαξ καὶ δεύτερον καταδηθεὶς πρὸς ιδίαν τιμωρίαν ἀναζητεῖ, δοτὶς ἔκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχει, δις σφῆλαι τοῖς ἐκατοῦ θανατηφόροις φαρμάκοις τινάς ἀπίστους διαπειράζων οὐ παύσται, ταύτην ὥσπερ φθοράν τινα ἰκκλινάτε. » Ομως διμείνοις τῆς ἀποστολικῆς πίστεως ταύτης, μάλιστα ἡτοις ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν Πατέρων ἐγγράφως ἐκεῖθη, βεβαίως βαθμῷ ισχυρῶς τῇ πίστει ἀμετακίνητος διαμείνατε· καὶ μὴ ματαιολογίας καὶ τραπανισμένας ζητήσεις μετάτοιτο ὑπομείνητε ἀκούειν τοὺς κληρικοὺς ἢ τοὺς λαϊκούς; διμῶν. » Ήδη γάρ ἀπαξ τύπον ἐδώκαμεν, ἵνα δι γιγάντων ἐκυρώντων Χριστιανὸν ἐκεῖνον φυλάττοι διπερ παρὰ τῶν ἀποτόλων παρεδίη, λέγοντος τοῦ ἀγίου Παύλου, Εἰ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὅπαρειδετε, ἀράθεμα ἔστω. Ο γέροντος Χριστὸς δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲ Κύριος ἡμῶν, τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων εἰς τοῦ ιεροῦ πάλιους πληρεστάτην ἀπέδωκε τὴν σωτηρίαν, ἵνα δὲ τὸν ἄνθρωπον, τοῖς

A omnem et affectionis in aliquem inclinationem contrahente, ecclesiarumque edificationem et comodum consuetudini et gratiae alicuius singulari praeserente. Sic namque fidei verbo ad consensum et concordiam redacto, et Christiana charitate confirmata, illud usurpare, quod ab apostolis est damnatum, desinemus: *Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephae*¹. Sed cum omnes nos Christi esse constiterit, qui in nobis divisus non est, Deo bene juvante, integrum atque indivisum Ecclesiæ corpus conservabimus, et ad tribunal Domini cum fiducia et libertate consistemus. » Ηæc illi contra Arium et Aetium et Eunomium, atque Marcelli, Pauli Samosateni, et Macedonii, scripserunt. Atque itidem Apollinaris quoque res novas propalam damnaverunt, dicentes: « Inhumanitionis quoque Domini rationem minime perversam retinemus, neque vel anima vel mente carentem aut imperfectam carnis dispensationem credentes. »

B

CAPUT XVII.

Synodalis epistola Damasi episcopi Romani, contra Apollinarem et Timotheum scripta.

Sed enim Damasus, vir celeberrimus, ubi hanc quoque hæresim exortam esse cognovit, non Apollinarem modo, sed et Timotheum sectatorem ejus exauctoratum semel atque iterum proscriptis. Atque id episopis Orientalibus per epistolam significavit: quam ut historiæ adnecterem, ex usu esse putavi. Ea de verbo ad verbum sic habet: « Quod apostolicæ sedi 255 charitas vestra debitam exhibet observantiam, vobis ipsis plurimum, et maxime Ecclesiæ sanctæ eo honore tribuitis, filii reverendissimi, in qua considens sanctus Apostolus docuit, quomodo nos quæ suscepimus gubernacula regere conveniat. Ac nos quidem iudicio nostro, honore tanto inferiores sumus: verum tamen ea de causa, quocunque possumus modo, operam damus, si aliqua ex parte ad gloriam beatitudinis ejus accedere possimus. Scitote igitur, Timotheum jam olim impurum ac profanum Apollinaris hæretici discipulum, una cum impio ejus dogmate, a nobis exauctoratum, damnatumque esse. Et haudquaquam ereditus, reliquias ejus ratione aliqua in futurum robur accepturas. Sin vero serpens ille antiquus, qui extra Ecclesiam est, semel atque iterum morsu enectus, ad suam ipsius pœnam reviviscat, et ut mortifero veneno suo infideles quosdam pessumdet, tentare non desinat, eum perinde atque præsentem D peste in declinate. Et simul memoria retinentes fidem Apostolicam, eamque in primis quæ Nicæa a Patribus in scriptum est relata, in fide gradu firmo immobiles fortiter atque perseveranter consistite. Et posthac clericos aut laicos vestros, vanas disceptationes, et abrogatas quæstiones, audire non patimini. Jam enim semel typum et formam proposuimus, ut quicunque se Christianum esse agnoscit, illud servet quod ab apostolis est traditum: sancto Paulo videlicet dicente: Si quis rubis evangelizaverit præter id quod accepistis,

¹ Cor. 1, 12.

anathemá sit. Siquidem Christus Filius Dei, Dominus noster, hominum generi per passionem suam plenissimam contulit salutem, ut hominem universum peccatis obnoxium a peccato omni liberaret. Hunc si quis sive in humanitate, seu in divinitate defectum aliquem habuisse dicat, diabolici spiritus plenus, gehennæ se filium esse ostendit. Quid igitur denuo a me Timothei condemnationem petitis, qui et hic apostolicæ sedis judicio, præsente etiam Alexandrinæ urbis episcopo Petro damnatus est, una cum magistro suo Apollinari? Qui etiam in judicii die debitas poenas et cruciatus sustinebit. Sin leviores quosdam homines, ille perinde atque spem aliquam habens, persuasione sua ducit, quicunque veram in Christum spem professione Apollinaris mutavit, **256** itidem ut ille peribit, Ecclesiæ canonii reluctans. Deus vos illi reverendissimi, conseruet incolunes.»

CAPUT XVIII.

Aliud synodale ejusdem edictum, contra varias hæreses compositum.

Enimvero quædam etiam alia, qui in magna urbe Roma congregati erant, adversus varias hæreses scripsere. Ea necessario operi nostro inferenda esse duxi. Et primum universalis fiduci professionem Damasus papa ad Paulinum in Macedonia episcopum, qui etiam Thessalonica fuerat, misit (1). Atque inter alia ille hæc quoque commemorat: «Quandoquidem post concilium Nicænum error iste emersit, ut quidam impuro ore dicere audeat, Spiritum sanctum per Filium esse: anathemata eos ferimus, qui non eum libertate omni, una cum Patre et Filio unius et ejusdem substantiæ et potestatis existere Spiritum sanctum prædicant. Anathemati itidem subjicimus Sabellii erroris sectatores, qui Patrem et Filium eundem esse dicit. Anathemata jugulamus Arium et Eunomium, qui tametsi diversis verbis, pari tamen impietate, Filium et Spiritum sanctum unum esse confirmavit. Item Macedonianos, qui ex Arii radice succrescentes, non impietatem, sed cognomen tantum mutarunt. Item Photinum, qui Ebionis hæresim renovans, Dominum nostrum Jesum Christum ex Maria tantum propositetur. Item eos qui duos esse Filios affirmant, alterum ante sæcula, alterum post carnem ex perpetua virgine Maria assumptam. Anathemata præterea mactamus illos, qui Dei Verbum pro rationali anima in carne humana versatum esse contendunt. Hoc ipsum namque Dei Verbum, non pro rationali et intellectuali anima in suo ipsis corpore fuit: sed nostram, hoc est rationalem et intellectualem sine peccato animam suscepit et servavit. Non minus anathemata persequimur eos qui dicunt, Verbum Dei a Patre extensione et contractione segregatum esse, et subsistere id non posse; aut qui finem id suum habitum esse blasphemant. Eos porro qui ex ecclesiis in alias transeunt ecclesias: **257** tantisper alienos

āmarterias ēnechōmenon, πάσης ἀμαρτίας ἐλευθερώς. Τούτον, εἰ τις ἡτοι ἀνθρωπότητος ἢ θεότητος Εἰσαγένεται εἰποι, πνεύματος διαβόλου πεπληρωμένος, τῆς γεννήσεως εἰδὼν ἔστιν ἀποδεῖχνυσι. Τί τοινυν τάλιν παρ' ἐμοῦ ἡτεῖτε τὴν καθαίρεσιν Τιμοθέου, δικαίητον τοῦ ἀποστολικῆς καθέδρας, παρόντος καὶ Πάτρος τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας πόλεως, καθηρέθη ἀμά τῷ διδασκάλῳ αὐτοῦ Ἀπολιναρίῳ; «Οὐ καὶ ἐν ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως τὰς ὀφειλομένας τιμωρίας καὶ βασανίους ὑπομενεῖ. Εἰ δέ τινας κουφότερους πειθεῖ ἐκεῖνος ὡς τινα ἐλπίδι ἔχων, διτεῖς τὴν ἀληθῆ ἐλπίδα τὴν εἰς Χριστὸν τῇ δύο μολογίῃ μετέβαλε, μετὰ τούτου ὅμοιως ἀπολεῖται, τῷ κανόνι τῆς Ἐκκλησίας ἀντιπαλαίστας. Οὐ θεὸς ὑμᾶς ὑγιαίνοντας διαρυλάττοι, νιοὶ τιμῶτατοι.»

Ecclesiæ canonii reluctans. Deus vos illi reverendissimi, conseruet incolunes.»

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Ἐτερον συνοδικόν τοῦ αὐτοῦ, σχεδιασθὲν κατὰ διαφόρων αἱρέσεων.

Καὶ ἀλλα δέ τινα συναθροιζόμεντας ἐν τῇ μεγάλῃ Πύρη γεγράψατο κατὰ διαφόρων αἱρέσων, ἀπερ ἀναγκαῖον φύθην ἐντείνει τῇ συγγραφῇ· καὶ πρῶτος τὴν δύο μολογίαν τῆς καθολικῆς πίστεως, τὴν διάπαπας Δάμασος; πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Παυλίνον ἐν Μακεδονίᾳ ἀπέστειλεν, δικαίητον τὸν Θεσταλονίκην ἐγένετο· ἐν οἷς καὶ τὸδε διαγορεύουσιν· «Ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἐν Νικαΐᾳ σύνοδον αὐτῇ ἡ πλάνη ἀνέκυψεν, ὥστε τολμᾶν τινα βεβήλω στόματι εἰπεῖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον γεγενῆθαι διὰ τοῦ Υἱοῦ, ἀναθεματίζομεν τοὺς μὴ μετὰ πάσης ἐλευθερίας κηρύκτοντας σὺν τῷ Πατρὶ καὶ Υἱῷ τῆς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας τε καὶ ἰκουσίας ὑπάρχοντας τὸ ζεῖον Πνεῦμα. Οὐμοίως δὲ ἀναθεματίζομεν καὶ τοὺς τῇ Σαβελλίου ἀκολουθοῦντας πλάνην· τὸν αὐτὸν λέγοντας καὶ Πατέρα καὶ Υἱόν. Ἀναθεματίζομεν Ἀρειον καὶ Εὐνόμιον, οἵ τις Ἀρείου δίζης καταγόμενοι, οὐχὶ τὴν ἀσθετικὴν, ἀλλὰ τὴν προσηγορίαν ἐνήλλαξαν. Ἀναθεματίζομεν Φωτεινὸν, δικαίητον τὸν Ἐβρινος αἱρέσιν ἀνακαίνιζων, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μόνον ἐκ τῆς Μαρίας δύολογει. Ἀναθεματίζομεν καὶ τοὺς δύο Υἱούς εἰναι διασχυρίζομένους· ἔνα πρὸ τῶν αἰώνων, καὶ ἄλλον μετὰ τὴν τῆς σαρκὸς ἐκ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας ἀνάληψιν. Ἀναθεματίζομεν κάκεινος, οἵ τις ἀντὶ λογικῆς ψυχῆς διασχυρίζονται, οἵ τις δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐστράψῃ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ σαρκὶ. Αὐτὸς γὰρ δέσποιντος δικαίητον τὸν Θεοῦ Λόγον οὐχὶ ἀντὶ τῆς λογικῆς καὶ νοερᾶν, ἀνευ τῆς ἀμορτίας ψυχῆς ἀνέλαβε καὶ ἐσώσεν. Ἀναθεματίζομεν καὶ τοὺς λέγοντας τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ τῇ ἀκτάσει καὶ τῇ συστολῇ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς κεχωρίσθαι, καὶ ἀνυπόστατον αὐτὸν εἶναι, ή μελλεῖν τελευτὴν βλασφημούντας. Τοὺς δὲ ἀπὸ ἐκκλησιῶν εἰς ἐτέρας ἐκκλησίας μετ-

(1) In eo forte conventu, de quo supra cap. 10. Sed is conventus Constantinopoli actus.

ελθόντας δέχρι τοσούτου ἀπὸ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας ἀλλοτρίους ἔχομεν, δέχρις οὖν πρὸς αὐτὰς ἐπανέλθωσι τὰς πόλεις, ἐν αἷς πρῶτον ἐχειροτογήσαν. Ἐάν δὲ τις, ἀλλοιος ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μετελθόντος, ἐν τόπῳ τοῦ ζῶντος ἐχειροτογήη, δέχρι τοσούτου σχολάσει ἀπὸ τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος δὴ τὴν ἰδίαν πίλιν καταλείψει, δέχρις οὖν δὲ τις διαδεξάμενος αὐτὸν ἀναπτυσσηται ἐν Κυρίῳ. Εἴ τις μὴ εἶπῃ δεῖ τὸν Πατέρα καὶ δεῖ τὸν Υἱὸν καὶ δεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον εἶναι, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις μὴ εἶπῃ ἀληθινὸν Θεὸν τὴν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ δὲ τὸν ἐν τῇ γῇ, ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ σὺν τῷ Πατρὶ οὐκ ἦν, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις εἶπῃ δὲ τὸν τῷ πάθει τοῦ σταυροῦ τὴν δόθυνην ὑπέμεινεν δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς Λόγος, καὶ οὐχὶ ἡ σάρκη σὺν τῇ ψυχῇ ἢν περ ἐνεδύσατο, ή μορφὴ δούλου ἢν περ ἐντυφὲν ἀνέλαβεν, ὡς εἰρηκεν ἡ ἁγία Γραφὴ, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις μὴ εἶπῃ τὸν Θεοῦ Λόγον παθούντα σαρκί, γεγονότα τε πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν καθὼς ζωὴ ἔστι καὶ ζωοποίος, ὡς Θεὸς, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις μὴ εἶπῃ δὲ τὸν τῇ σαρκὶ ἦν ἀνέλαβε, καθέζεται ἐν δεξιᾳ τοῦ Πατρὸς, ἐν δὲ καὶ ἐξεσται κρήναις ζῶντας καὶ νεκρούς, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις μὴ εἶπῃ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς εἶναι ἀληθῶς; καὶ κυρίως, ὡς καὶ τὸν Υἱὸν τὴν θείας οὐσίας καὶ Θεὸν Θεοῦ Λόγον, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις μὴ εἶπῃ πάντα δύνασθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, καὶ πάντα εἰδέναι καὶ πνηγοῦν παρείγαται, ὡς καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις εἶποι τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον πολύτιμα, ή διὲ τοῦ Υἱοῦ γεγενῆσθαι, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις μὴ εἶπῃ πάντα διὲ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἄγιου Πνεύματος τὸν Πατέρα πεποιηκέναι, τουτέστι τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις μὴ εἶπῃ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἄγιου Πνεύματος μίαν θεότητα, ἕξουσίαν, θειότητα, δυναστείαν, μίαν δόξαν, κυριότητα, μίαν βασιλείαν, μίαν θέλησιν, καὶ ἀληθειαν, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις τρία πρόσωπα μὴ εἶπῃ ἀληθινὸν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἄγιου Πνεύματος, τοσα, δεῖ ζῶντα, τὰ πάντα κατέχοντα τὰ ὄρατα καὶ τὰ ἀόρατα, πάντα δυνάμενα, πάντα κρίνοντα, πάντα ζωοποιοῦντα, πάντα δημιουργοῦντα, πάντα σώζοντα, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις μὴ εἶπῃ προσκυνητὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον πάρε πάσῃς, τῆς κτίσεως, ὡς καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καλῶς φρονοῦτες, ἐν τῇ τῶν Ιουδαίων καὶ τῇ τῶν Ιουνικῶν ἀπιστῇ τυγχάνειν ἐλέγχονται. Εἴ τις δὲ μερίσῃ θεότητα, θεὸν τὸν Πατέρα λέγων ἀνά μέρος, καὶ θεὸν τὸν Υἱὸν, καὶ θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, δισχυρίσμενος τρεῖς θεοὺς λέγεσθαι, καὶ μίαν μίαν θεότητα ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι, καὶ μίαν

A communione nostra esse ducimus, dum ad easdem, in quibus primum ordinati sunt, urbes revertantur. Si quis vero, alio, ex uno loco in alium transeunte, in illius adhuc viventis locum sit per ordinationem surrogatus, tamdiu ille qui orbem suam reliquit, episcopali dignitate carebit, donec successor ejus in Domino obdormierit. Si quis non perpetuo Patrem et perpetuo Filium, et perpetuo Spiritum sanctum esse dicat, anathema sit. Si quis non dicat, Filium genitum ex Patre, hoc est, ex substantia ejus divina, anathema sit. Si quis non dicat, verum Deum esse Dei Filium, sic uti verum Deum Patrem ejus, et illum omnia posse, et omnia nosse, Patrique similem esse, anathemata sit. Si quis dicat, cum in carne degens Filius Dei in terris fuit, eundem in B cælis et cum Patre non fuisse, anathema sit. Si quis dicat, in passione crucis Filium Dei et Deum Verbum, divinitate, et non carne una cum anima, quam in servi sibi assumpta forma, ut sancta Scriptura dixit, induit, dolorem pertulisse, anathema sit. Si quis non dicat, Dei Verbum carne passum, et carne crucifixum, et carne mortem gustasse, primogenitum factum ex mortuis, pro eo atque vita est, et vivificans, quippe Deus, anathema sit. Si quis non dicat, eum in carne quam assumpsit, ad dextram Patris sedere, in qua etiam adveniet iudicaturus vivos et mortuos, anathema sit. Si quis non dicat, Spiritum sanctum vere et proprie ex Patre esse, quemadmodum et Filium, eundemque Deum Dei Verbum, ex divina substantia, anathema sit. Si quis dicat, Spiritum sanctum non perinde omnia posse, omnia scire, et ubique terrarum adesse, ut Patrem et Filium, anathema sit. Si quis dicat, Spiritum sanctum creaturam, aut per Filium factum esse, anathema sit. Si quis non dicat, Patrem per Filium postea incarnatum et Spiritum sanctum creasse omnia, visibilia videlicet, et invisibilia, anathema sit. Si quis non dicat, Patrem et Filii et Spiritus sancti unam deitatem, potestatem, divinitatem, potentiam, unam gloriam, unam proprietatem, unum regnum, unam voluntatem et veritatem, anathema sit. Si quis non dicat, tres esse veras personas Patris et Filii et Spiritus sancti, æquales, semper viventes, omnia et visibilia et invisibilia continentes, omnia potentes, omnia judicantes, omnia vivificantes, omnia creantes, omnia servantes, anathema sit. **258** Si quis non dicat Spiritum sanctum perinde atque Filium et Patrem ab omni creatura adorandum esse, anathema sit. Si quis de Patre et Filio recte sentiat, de Spiritu vero sancto hallucinetur, hereticus est. Quoniam omnes hereticos, de Filio Dei, et de Spiritu sancto perperam sentientes, in Iudeorum et ethniconum infidelitate herere constat. Si quis divinitatem dividat, sigillatim Deum Patrem dicens, et Deum Filium, et Deum Spiritum sanctum, et contendat tres (1) deos dicendos esse, et non unum Deum propter unam divinitatem in tribus

subsistentiis, unamque potestatem, quam esse credimus et scimus, Patris et Filii et Spiritus sancti; aut e diverso subtrahens Filium et Spiritum sanctum, existimet solum Patrem Deum dicendum, vel unum ipsum Deum credendum esse, anathema sit. Nam nomen deorum et angelis, et omnibus sanctis, a Deo per gratiam impositum atque tributum est. De Patre autem et Filio et Spiritu sancto, propter unam et aqualem divinitatem, non deorum nomina, sed Dei nostri nomen significatur et declaratur. Ut credamus, nos in Patrem et Filium et Spiritum sanctum baptizari, et non in archangelorum aut angelorum nomina: sicuti haereticos, aut Iudeos, aut ethnicos insanos. Ipsa igitur haec Christianorum est salus, ut sidem habentes Trinitati, ipsi Patri et Filio et Spiritui sancto, et baptizati in ipsam, unam scilicet Deitatem et potestatem et divinitatem et substantiam, in ipsum Deum credamus.

CAPUT XIX.

De rebellione Maximi. Et ut Justina mater Valentinianni, negotium facesserit Ambrosio episcopo Mediolanensi, et populus propter eum seditionem moverit; et de Cleobulo subnotario.

Hæc quidem Gratiano adhuc supersite acta. Cum autem synodi, quas diximus, celebrarentur, et Gratianus bello Alemanico occupatus esset, Maximus quidam ex Britanniae partibus coortus, tyrannus exstitit. Et quia universum Romanorum imperium sibi subjicere in animo habuit. Valentianum primum aggressus est, etiamnum adolescentulum, in Italia degentem: **259** cum quidem Probo, qui consularem obtinebat potestatem, rerum ibi administrandarum summa commissa esset. Quo tempore Justina etiam magni quidem Valentianum conjux, junioris autem mater, Ariana dudum infecta labe, cum maritolivente de ea propalam non quidquam agere, neque eos affligere qui domoussiu, consubstantialis, sidem profitebantur, ausa suisset, juvenili admodum filii astate tum confusa, Mediolani, quo se receperat, negotium Ambrosio magno, cuius supra quoque meminimus, exhibuit, et ecclesias ibi turbavit, novas adversus verius dogma res nolita. Magnopere namque, ut Ariminensis fides oblinueret, contendit. Et naturæ illecebris atque incocationibus freta, hamum primum filio, quem ille tener adhuc, nequedum discrimen boni et mali habens, devoraret, præbuit. Conata vero etiam est Ambrosium in potestatem suam redigere: facile se rem quam volebat conjecturam esse arbitratæ, si illum expugnasset. Postquam vero ille magis etiam contraria docuit, et illam quidem ut a cœpto desisteret cohortatus est; filio ejus, ut paternam simul et religionem et haereditatem integrum retineret, admonito: variatem quoque dogmatum, quod videlicet ea quam mater induceret sententia prorsus cum Christi doctrina et apostolorum prædicatione pugnaret, proposuisset; graviter id ferens Justina,

A δυναστείαν, ἥνπερ εἶναι πιστεύομεν καὶ οἴδαμεν τοὺς Πατέρες καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἄγιου Πνεύματος· ἡ πάλιν ὑπεκείλομενος τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ δόγμα, ὡς μόνον ὑποοἰήση τὸν Πατέρα τοῦ Θεοῦ λέγεσθαι· πιστεύεσθαι ἔνα Θεὸν, ἀνάθεμα ἔστω. Τὸ γάρ δυνατὸν τῶν Θεῶν καὶ τοῖς ἀγγέλοις καὶ τοῖς πάτερι ἄγοις παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐτέθη καὶ ἔχαρισθη. Περὶ δὲ τοῦ Πατέρος καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἄγιου Πνεύματος διὰ τὴν μίαν καὶ ἵσην θεότητα οὐχὶ τῶν Θεῶν ὄντων, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐνδείκνυται, καὶ σημαντεῖ, ἵνα πιστεύωμεν, ὅτι εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἄγιον Πνεῦμα μόνον βαπτιζόμεθα, καὶ οὐχὶ εἰς τὰ τῶν ἁρχαγγέλων ὄντων, ως οἱ αἱρετοὶ καὶ ἡ Ἰουδαϊοὶ, ἢ ἐθνικοὶ παραφρογοῦντες. Αὕτη τοίνυν ἡ τῶν Χριστιανῶν σωτηρία ἔστιν, ὡςτε πιστεύοντες τῷ Τριάδι, B τῷ Πατέρι καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἄγιῳ Πνεύματι, καὶ βαπτιζόμενοι εἰς αὐτήν, μίαν θεότητα καὶ δυναστείαν καὶ θεότητα καὶ οὐσίαν, εἰς αὐτὴν πιστεύωμεν. Ι Ταῦτα μὲν ἔτι Γρατιανοῦ περιόντος ἔγνετο.

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ.

Περὶ τῆς ἀραστάσεως Μάξιμου· καὶ ὡς Ἰουστίνᾳ ἡ μήτηρ Οὐαλεντίναρού, πράγματα παρεῖχεν Ἀμβροσίῳ τῷ ἐπισκόπῳ Μεδιολάρω· καὶ ὡς ἐπεστίασθε δὲ αὐτὸν δὲ λαός. Καὶ περὶ Κλεοβόντου τοῦ ὑπογραμματέως.

'Οπηγίκα δὲ τὰ τῶν εἰρημένων συνόδων ξυνέβαινε, Γρατιανῷ πρὸς τὸν κατ' Ἀλαμπνοὺς πόλεμον καμνούτι, Μάξιμός τις ἐκ τῶν κατὰ Βρεττανίαν μερῶν ὄρμηθεις, τύραννος ἦρθη. 'Ὕφ' ἔστιν δὲ τὴν ἡγεμονίαν Ῥωμαίων ἀπασαν θείνας διανούμενος, πρῶτον μὲν Οὐαλεντίνιανῷ κομιδῇ νέψ ἔτι καθετεράτῃ, C καὶ κατὰ τὴν Ἰταλίαν τὴν διατεριβήν ἔχοντι, ἐπισθεται, Πρόδου τὴν τῶν ἐκεῖσε πργμάτων διοίκησιν ἐπιτετραμμένου, δε τὴν ὑπατον ἀρχὴν διεχείριζεν· ἔτι καὶ Ἰουστίνα τὴν γυνὴ μὲν τοῦ μεγάλου Οὐαλεντίνιανού, τοῦ δὲ νέου μήτηρ, τὴν Ἀρειανών νόσον πάλαι εἰσδειγμένην, ζῶντος μὲν τοῦ ἀνδρὸς, οὐκ εἰς ταύτην παρέθησά εσθιει, οὐδὲ τις γοῦν βλάπτειν, οὐ ἐφρόνουν τὸ δυσούσιον· τῷ δὲ κομιδῇ νέψ τῇ τοῦ παιδὸς ἡλικίας δριτοῦ θαρροῦσα, καταλαβούσα τὴν Μεδιολανον, πράγματα παρεῖχεν Ἀμβροσίῳ τῷ πάνυ, οὐ μνείαν καὶ ἐν τοῖς ἀνδριν ἐποιησάμην· καὶ τέλος εἰσεισε ἐκκλησίας ἐτάσσειν, ἐπιχειροῦσα νεωτερίειν κατὰ τοῦ ἀληθοῦς δόγματος· περὶ πολλοῦ γάρ πεποίητο τὴν ἐν Ἀρειανῷ πίστιν μᾶλλον χρατεῖ· καὶ τῷ τῆς φύσεως θαρροῦσα δελέστητι καταπιειν τὴν τῆς αἱρέσεως διγκιστρον, πρώτον τῷ παιδὶ παρεῖχεν, ἔτι δὴ ἀγαλῷ διντει καὶ μηδεμίαν διάκρισιν ἔτι τοῦ καὶ τοῦ χειρονού; ἔχοντι. 'Ἐπεχείρεις δὲ καὶ Ἀμβροσίου εἰσῶ θέσθαι, ἥγουμένη ως εἰ τούτου περίσσον, Ωδας τον ἀνύστιν τὸ σπουδαζόμενον. Ωδας δὲ ἐκεῖνος; τούτωντον μᾶλλον εἰσῆγε, κάκειντη μὲν τοῦ τοιαῦτα ἐπιχειρεῖν παρήγει παύεσθαι, τῷ δὲ παῖδι τὴν πιτρών πίστιν καὶ τὸν κλήρον δασύλον διατηρεῖν ὑπειθεῖσει, καὶ τὸ τῶν δογμάτων διάφορον, ως τὰ μὲν εἰτηγούμενα τῇ μητρὶ διντειχρυ; τῇ τοῦ Χριστοῦ διεσκαλιζει καὶ τοῖς τῶν ἀποστόλων κηρύγμασι διὰ μίχης εἰσι· χαλεπήνασσα Ἰουστίνα, διπάτη τὸν πιλῆ μετριογετο· καὶ ως ἀτε δή περινδρισμένη, διέπειλε

τὸν ἐπίσκοπον τῷ παιδὶ, καὶ τιμωρεῖν ἕδειτο. 'Ο δὲ ἀληθεῖς εἶναι δεῖξα; τὰς διαβολὰς, στρατιωτῶν πλῆθος ἔπειτα, καὶ λόχους πελταστῶν τοὺς ἑκκλησιστικοὺς περιθύλαις ἐκύκλων. 'Επειδὴ δὲ μᾶλις βίᾳ εἰστρέψθεντοι εἰσὼν θυρῶν ἐγένοντο τοῦ νεών, εἴλοκον εὐθὺς; τὸν Ἀμβρόσιον, καὶ ὑπερόριον ἔγειν ἐσπούδαζον. 'Αλλὰ ἀντέσχον τὸ πλῆθος τῆς πόλεως περιχυθέντες αὐτῷ· καὶ θανεῖν ἤρουντο μᾶλλον, ή οὕτως; ἔχοντα τὸν σφῶν ιεράπειρα περιειδέν. 'Ἐντεῦθεν δὲ εἰς μείζονα τὴν ὀργὴν ἑκαπθεῖται ή ἵουστίνα, καὶ νόμῳ τὸ δόξαν χρατῦναι δισχυρίζετο. Καὶ δὴ μετάκλητον ἐποίει Κλεδουσὸν, καὶ δρόποις τοῖς τῶν θερμῶν γραμματείοις ἐντεταγμένον· καὶ θυμῷ ζέουσα, ὅσον τάχος ἐκθεῖναι νόμον ἐπέτρεπε, στερκτία γε πάσῃ Ἐκκλησίᾳ τὰ ἐν Ἀριμίνῳ δόξαντα εἶναι. 'Εκείνον δὲ τὴν πρᾶξιν ὑποπαραίτοιμον (τῆς γὰρ διοικουσοῦ πιστεως ἦν), μείζονα διώσειν ὑπισχνεῖτο τιμῆν, εἰ γε πράξεις, δελεάζουσα. 'Αλλὰ καθειτον καὶ οὐτεις ἥκιστα εἶχε· τὴν γὰρ οἰκείαν ζώνην περιειλών, πρὸ τῶν ποδῶν ἐτίθει τῇ βασιλίδι, μήθ' ἦν εἰχε, μήτε μὴν μείζονα ἐπὶ μισθῷ ἀσεβεῖς ἔχειν αἰρούμενος. 'Ιλλα; δὲ καὶ έτι ἐντετάστο, μήδην ποτε μεταθέσθαι τῇ δόξῃς οὐ πλείστον ισχυριζόμενος· ἐτέρους καλέσατα, τὸν νόμον εὐθὺς ἑξετίθετο. Διηγόρευε δὲ ἀδεῶς συνιέναι τοὺς τὰ ἵσα φρονοῦντας τοῖς ἐν Ἀριμίνῳ συνελθούσιν. Ἔπειτα ἐν Κωνσταντινουπόλει· τοὺς δὲ ἐπέρωτας δοξάζοντας καὶ ἐμποδὼν γεγνημένους, καὶ ἔπειρα τῷ ἀρτίως τεθέντι βασιλικῷ νόμῳ δεησομένους, θάνατον τὴν ζημίαν εἶναι.

posuit. Constituit autem, ut tuto atque libere, qui etiam Constantiopoli congregati statuisserent, conventus haberent. Quod si qui diversæ essent opinionis, illisque obsisterent, et aliud quam nova ista imperialis constitutio mandaret, petere auderent, eos morte mulctandos esse sanxit.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ. Κ'.

Περὶ Γρατιαροῦ, ὡς διδοὺ ἀνηράθη ὑπὸ Ἀνδραγαθίου· καὶ ὡς Οὐαλερίου πατέρος ὁ νέος τὸν τύραννον δεδοικώς, ἢς Ἰλλυριούς ἤκει.

'Ἐν τούτοις δὲ οὐτῇς τῆς τοῦ βασιλέως μητρὸς, καὶ δὲ πολλῆς ποιουμένην· σπωδῆς τὸν εἰρημένον νόμον χρατύνειν, φῆμι διέτρεχε δόξιμον Ἀνδραγαθίου, δὲ τοῦ τυραννήσαντος Μαξίμου στρατηγὸς ἦν, Γρατιανὸν ἀντρῆσθαι τὸν βασιλέα. 'Ανδραγάθος γάρ ουτος οὐδὲ μεραμάξῃ (χλίνῃ δὲ) ἀν εἰη τοῦτο βασιλικὴ φορεικὴ προσεστοκυτα) ὀχούμενος ἀπεκρύη, ἢν τιμονοὶ ἐπεφέροντο· καὶ τοῖς ἡγουμένοις τῶν δορυφόρων λέγειν ἐκέλευεν, ὡς; ή τοῦ βασιλέως εἶη Γρατιανὸν γαμετὴ, καὶ εἰς ἐκείνον λαμπρῶς προπομπεύουσα ἀγεταί. Γρατιανὸς δὲ τυπτὸ μαθών, ὡς Ἑναγγής γῆμας νέος τε ὃν καὶ ἐρωτικῶς πρὸς τὴν γυναικαν ἔχων, ὑπὸ σφοδρᾶς τῆς ἐφέτεως ταύτην θεάσασθαι, ἀπερισκέπτως περὶ Λουγδονον τοῖς τὸν Γαλλιῶν, τὸν ποταμὸν διαβάς, εἰς τὰς τοῦ πολεμίου χεῖρας ἐμπίπτει, καθάπερ τυφλός. 'Εκπτερίσας γάρ τοῦ φερέτρου ὁ Ἀνδραγάθος, τὸν Γρατιανὸν εὐθὺς συνέσχε· καὶ οὐκ εἰς μακράν γε δεξιερίζετο τὸν καλὸν ἀριστέα. 'Ο;

(1) Praeclarum est apud Theodor. lib. v, cap. 13, Ambrosii ad Valentiniānum jūniorem verbum: *Tum juvenis indignatus, propalam e templo Ambrosium exire jussit. At ille, Libens id, inquit, non fecero.*

A fraude puerum est aggressa. Et veluti contumelia affecta esset, episcopum apud illum calumniata est: et ut in eum etiam animadverteretur, postulavit. Atque ille calumniis eis credens, militarem manum misit, et Cetratorum agminibus ecclesiam cinctit: qui vi tandem, cum per irruptionem intra sacras ædes pervenissent, confestim Ambrosium (1) corruptum traxere, et in exilium agere voluere. Carterum urlis multitudo illi circumfusa restitit: et mortem sibi preferendam potius statuit, quam ut sic antistitem suum tractari pateretur. Quare amplius ad iram comunia Justina, decretum suum lege etiam confirmare contendit. Itaque Cleobulūm, qui in decuria scribarum in sacrarum constitutio- num tabulario militabat, ad se accivit: et furore

B servens, quam primum legem edi jussit, ut ecclesiæ omnes in decretis Ariminensibus acquiescerent.

260 Quod ubi ille facere detrectavit, erat enim διοικουσός, consubstantialis, fidei studiosus, hominem inescatione alliciens, ampliorem illi, si quod ipsa juberet, fecisset, honorem est pollicita. Verum ne ita quidem id illi persuadere potuit. Cingulum namque suum sibi detractum ad pedes principis seminæ deposituit, neque eum ipsum quem habebat, neque splendidiorem etiam, tanquam impietatis præmium, honorem retinendum esse ratus. Sed enim cum insuper ei magis instaret, atque ille nunquam se sententiam multaturum esse vehementer confirmaret, aliis evocatis, statim legem com-

eadem sentirent, quæ episcopi Arimiini, ac deinde

posuit. Constituit autem, ut tuto atque libere, qui etiam Constantiopoli congregati statuisserent, conventus haberent. Quod si qui diversæ essent opinio-

nis, illisque obsisterent, et aliud quam nova ista imperialis constitutio mandaret, petere auderent,

C

CAPUT XX.

De Gratiano, ut dolo ab Andragathio sit interfectus: et ut Valentianus junior tyrannum Maximum timens, in Illyricum perevererit.

Cum in hoc sic imperatoris mater esset, et studio omni in id incumberet, ut constitutio ejusmodi servaretur, fama increbuit, Andragathii dolo, qui Maximini tyranni dux erat, Gratianum imperatorem necatum esse. Andragathius enim iste in curru lecticae imperiali persimili, ad quem mulce juncte erant, latens vehebatur. Jusserat is satellitum Gratiiani ductoribus renuntiari, imperatoris adesse conjugem, ut scilicet et ille cum apparatu magnifico obviam honoris causa prograderetur. Id ubi Gratianus audivit, quod non ita pridem eam duxisset, et juvenis esset, mulieremque vehementer amaret, desiderio ejus videndæ ingenti accensus, apud Lugdunum Galliæ urbem, satis inconsiderate anime superato, in hostiles manus, perinde atque cœsus esset, incidit. Andragathius namque lectica exsiliens, Gratianum statim comprehendit: et brevi post, cum ut bellatorem atque victorem optimum

Neque enim lupis ovium caulam prodam, neque blasphemis templum divinum co:cedam. Quod si necare me vis, in ipsa ecclesia in me ensim aut cuspidem stringe. Perlubenter enim cædem eam tulero.

interfecit. **261** Qui urbes suas moderate et juste administrans, et paternam fidei opinionem adaugens, ita vitam sine liberis finiit, viginti et quatuor annos natus : cum annis quindecim una cum Theodosio, solus autem anno uno et mensibus sex imperasset. Ea clade renuntiata, Justina iram adversus Ambrosium suam remisit. Porro Maximus ingenti atque forti exercitu (!) ex Britannis, et sinitimis eorum Gallis et Celtis, aliisque loca en incolentibus populis coacto, in Italiam ducebat, Valentianum etiam junioris imperium ibi in potestatem suam per venturum esse arbitratus. Jam enim, quod Gratianus habuerat, oblinebat. Copias autem eas ducbat, illo quidem sub praetextu, ut ne quid de patriis dogmatibus per res novas immutaretur, et ut ecclesiam constitueret atque ordinaret: non enim, quae Ambrosio a Justina acciderant, ignorabat: revera autem omnem, quod dicitur, lapidem movens, illud agebat, ut tyranni opinionem a se amoliretur, et Romanorum imperium non tam vi quam legibus sibi parasse videretur. Itaque ad Valentianum scribens, imperatorem se renuntiatum esse significavit: et eum simul, ut bellum cum vera pietate gerere supersederet, paternamque religionem integrum atque illasam conservaret, **B**hortatus est: litteris eis etiam, nisi obsecundaret, minis additis. Ea porro verba factis ipsis comprobavit. Cum exercitu enim, quem secum habebat, Mediolanum versus, ubi ille erat, progressus est. Valentianus autem expeditione atque adventu tyranni cognito, ne quid se indignum pateretur, veritus in Illyricum profugit. Atque inde Thessalonicanam venit: experientia edocitus, quem maternorum consiliorum perceperit fructum. Fuit cum eo ibi et mater et praefectus Probus. Valentianus imperialia Maximi, a quo ad eum legati venerant, insignia admisit.

262 CAPUT XXI.

Ut Theodosius sine pugna et sanguine tyrannum vicevit, et de fama ab Arianis contra Theodosium sparsa: et de Symmacho philosopho, et ut Theodosius venia sit dignatus.

Laudatissimus imperator Theodosius, ubi vijit quae adversus Ambrosium, rerum novandarum studio incepta atque perpetrata fuerant, et simul de tyranni legatione, et præterea quae litteris suis significaverat, scripsit profugo juniori imperatori, non mirandum esse, quod in tanto metu imperator is esset; tyranno autem tantum suppetierit virium, ut imperatorem in fugam verterit. **C** Ille enim, inquit, rectæ fidei opinioni subsidiu fert: imperator vero, dum rectam sententiam oppugnat, contra Deum bellum movet. Et tu quidem cœlesti armatura nudatus, fugæ te comisisti: ille autem recta opinione munitus, su-

A σωρθνως καλ δικαιως τὰς πόλεις ιδύνων, καλ τὴν πατρών δόξαν τῆς πλοτεως αβέων, οὐτως δπαις έτελέυτα τὸν βίον ἀμφὶ εἰκοσι καλ τέσσαρα διαγεγράψαντα. Ετη, πεντεκαίδεκα δὲ τούτων βεβασιλευκών. Τῆς δὲ τοσάντης συμφορᾶς ἀγγελθείστης, ναὶ θουσία τῆς κατέλαβεν Ἀμβροσίου δργῆς Βληγεν. Οὐ δὲ Μάξιμος πολλήν τινα καλ οὐκ ἀγεννή στρατιών ἡθρωικῶς ἔχεις Βρεττανῶν καλ τῶν δικάρων αύτοις; Γαλατῶν Κελτῶν τε καλ τῶν ἄλλως προσοικούντων τῷδε θύνων, ἐπὶ τὰ πρὸς Ἰταλίαν ήσει, εἰσω θέσθαι καλ τὴν τοῦ νέου ἀρχήν Οὐαλεντινιανοῦ δοκιμάζων, ἥδη γάρ τὴν Γρατιανοῦ ἔχειρώσατο. Καλ ἔκπλει τὴν δύναμιν, προφάσει μὲν, ὡς μή τι δῆθεν νεωτερισθεῖ περὶ τὰ πάτρα δόγματα καλ τὴν τῆς Βκκλησίας κατάστασιν· καλ γάρ ἔγνω τὰ τῷ Ἀμβροσίῳ ἐξ θουσίας συμβάντα· τὸ δὲ ἀληθές, τὸ τύραννος εἶναι δῆθεν ἀποστειλενος, πάντα κάλων ἔκπλει πραγματευόμενος, τὴν βασιλείαν Πρωμαίων νόμῳ καλ οὐ βίᾳ περιποῆσασθαι ἔκπλει. Καλ δὴ γράφων Οὐαλεντινιανῷ, τὴν ἀνάρρησιν ἔδιῆλον· περηγγύα τε ἄμμα καλ τὸν κατὰ τῆς εὐσεβίας πόλεμον διαλύειν. Ετεί δὲ παρῆντες τὴν πατρών εὐσέβειαν διαφυλάττειν ἀλύμαντον· καλ ἀπειλήν δὲ προσετίθει τοῖς γράμμασιν, εἰ γε μή πελθοτο. Ἀμέλεις καλ τοῖς λόγοις ἐπειθεῖ τὸ ἔργον. Τὴν γάρ περὶ αὐτῶν δύναμιν ἡθροικῶν, ἐπὶ τὴν Μεδιόλαντον ὥρμησεν, ἐνθα κάκείνος ἦν. Οὐ δὲ μαθῶν τοῦ τυράννου τὴν ἑφόδον, δεῖσας μή τι πάθοις τῶν ἀπρεπῶν, εἰς Ἰλλυρίους φέρετο φεύγων· ἐκεῖθεν δὲ εἰς Θεσσαλονίκην ἦκε, πειρά μαθών, τίνων ἐκ τῆς μητρικῆς ἀπώντο συμβούλης. Ἡκε δὲ αὐτῷ καλ ἡ μήτηρ, καλ Πρέδος ὁ ὑπαρχος. Τῇ δὲ τοῦ καιροῦ ἀνάγκῃ πειθεῖς Οὐαλεντινιανός, τὰ τῆς βασιλείας Μαξίμου καλ δικών προσίετο ούμβολα, πρέτερων ἐκεῖθεν ἤκντων.

etiam temporum necessariæ adductus, vel levitus

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

Οἱ Θεοδόσιος ἀμαγεῖ τοῦ τυράννου πειρέσθετο· καλ περὶ τῆς φύμης τῶν Ἀρειανῶν· καλ τε Συμβάζον τοῦ φιλοσόφου ως συμπαθείας ἥξειτο.

Θεοδόσιος δὲ δ πανεύφημος βασιλεὺς, μαθῶν διετέ ένεωτερίσθη Ἀμβροσίῳ, καλ τὰ ἐπ' ἔκπλει γεγενημένα, έτι δὲ καλ τὴν τοῦ τυράννου πρεσβείαν, καλ δσα τοῖς γράμμασι διελάμβανε, τῷ δραπέτῃ καλ νέῳ ἔγραφε βασιλεῖ, μή χρῆναι θαυμάζειν, εἰ τῷ μὲν βασιλεῖ τοσούτον διεστι δέος· δ δὲ τύραννος εὐτε κρατεῖ, ως καλ φυγάδα βασιλέα ποιεῖν· εἰ Ἐκείνος μὲν γάρ, φησι, τῇ δρθῇ δέξῃ ἐπικουρεῖ· δ δὲ βασιλεὺς Θεῷ διὰ τῆς δρθῇ πεπολέμηκε δόξης, αὐτῇ ἀνθεστάμενος. Καλ μὲν τῆς δινωθεν πανοπλίας γυμνωθεις, ἀπέδρας· ἐκείνος δὲ τῇ δρθῇ δέξῃ φρατεύμενος, πειρίγνεται καλ τοῦ δεσπότου κρατεῖ· εἰ γάρ εὐσέβεια πάντως καλ δ τεύτης νομοθέτης συμπαρε-

(1) De motu Germanico anni 1546 versiculi :

*Causam consiliis texitis improbis,
Qualem perdomita jam prope Gallia
Omni, cum peteret Marte tyrrannico
Urbes Maximus Italas,*

*Sacrorum titulo perfida filio
Justinae arina ferox acrius inferens:
Victus succubuit qui sine prælio,
A: diuīm non sine numine.*

ναι φιλεῖ. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ πόρῳ ὡς ἀπέστελλε Θεοδόσιος· οὐ πολλῷ δὲ ὑστερον καὶ στρατιὰν ἀξιμάχον τῇ βροτικώς, καὶ οὗτος; Ἐπεις τῷ τυράννῳ· ἐδέξεις γάρ μη καὶ περὶ τὸν νεώτερον βασιλέα τὸ διαπράξηται Μάξιμος· κάντεῦθεν κραταιωθεῖς, καὶ τὴν τῆς "Εὐ πᾶσαν ἀρχήν ὅπ' αὐτὸν θεῖη. Ἐν ταυτῷ δὲ καὶ πρεσβεῖα Περσῶν ἤκειν εἰρήνην ἔξαιτουμένην. Προσγίνεται δ' αὐτῷ τηνικαῦτα καὶ παῖς ἕτερος ἐκ Πλακίλης αὐτῷ γεννηθεὶς τῇ ἱνάτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς, διὸ Οὐαλεντίνιανψ συγγενόμενος, πρῶτης μὲν τὴν ψυχὴν αὐτῷ ἀθεράπευε, τὴν πατρόψων πίστιν ἀνασωσάμενος, καὶ τὴν ἐκ μητρὸς ἐπεισουσαν νόσον ἔξιλανεν· Ἐπειτα δὲ θαῦρεν παρηγγίσα, καὶ μή ἐπὶ τῇ ἀρχῇ δεδίεναι. Καὶ τούς μὲν περὶ Μαξιμού ἔχοντας πρέσβεις οὖν· ἀπεισελετο πάμπαν, διλλ' οὐδὲ προσίστετο ἐς τὸ φανερόν. Τὰς δὲ δυνάμεις ἀγαλαζοῦν, εἰς τὴν ἑστέραν πρὸς τὴν Ἰταλίαν ἔχωρει. Φῆμαις δ' ἔκειθεν πρὸς τὸ ἔκαστην δοκοῦν διφονοῦντο. Φελοῦσι γάρ οἱ ἄνθρωποι καὶ περὶ ὧν ἥκιστ' ἐπίστανται, λόγους πλάττειν· καὶ μάλιστα εἰ καὶ τοις προφάτεσιν εἰλημένοι ὄπτεις τυγχάνουσι, τὰς περὶ ὧν σπουδάζουσι φῆμα; ἔξιττειν, ἀτε δὴ νεωτέρων πραγμάτων ἀεὶ δριγνόμενοι. "Ο δὴ καὶ τηνικαῦτα τοῖς ἀντὶ τὴν Κωνσταντίνου συνέβαινε. Περὶ γάρ τοῦ πολέμου. ἀλλος διλος τε ἐθρύλλεις πλάττοιν, πάντες δὲ τὰς χείρων μᾶλλον ἐπῆγον, καίπερ μηδενὸς τῷ πολέμῳ γεγενημένου, αὐτοὶ ὡτανεὶ παρόντες τότε πεπραγμένοις τὰ συμβανοντα δῆθεν ἴστερουν. Οἱ δὲ Αριανοὶ θυμοραχοῦντες ὡς τῶν ἐκκλησιῶν ἀπεληλαμένοι, ἐνογοποιουντες δύτυραννος μᾶλλον ἐπικρατέστερος τοῦ βασιλέως ἐγένετο, καὶ τότοι καὶ τόσοι τῶν ἡμετέρων πεπτώχασι· καὶ ὅτε δουσι οὖποι, καὶ αὐτῆς ὁ κρατῶν ὑπὸ χείρα τῷ τυράννῳ πεσεῖται. Καὶ ἀλλως δὲ τινῶν ἐπιγενομένων, τὰ παρ' αὐτοῖς πλατύμενα ὡς ἀληθῆ γε εἶναι φίνοτο, καὶ ὅμοιογνύμενα. "Εἰτεῦθεν τοίνυν παρσλόγῳ ρύμῃ οὐρέζαντες, ἀθρόον εἰσδραμόντες, κατὰ τὴς τοῦ ἐπιτυπίου Νεκταρίου οἰκίας πῦρ ἐνίεντες, ταῦτην ἐνέπρησαν· οὐ περ τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῆς ἐγκρατής ἦν. Τούτο μὲν τοιούτον ἐγένετο· τῷ δὲ βασιλεὺι Θεοδόσιῳ τὰ τούτοις κατὰ γνώμην ἔχωρει. Οἱ γάρ ὅποι τὸν τύραννον στρατιῶται τὸ τῆς παρασκευῆς Θεοδόσιον ἀξιμάχον δεῖσαντες, καὶ τῇ φῆμῃ καταπλαγέντες, τὸν τύραννον συλλαβόμενοι, ὑπὸ τοὺς πόδας τῷ βασιλεῖ φίττουσιν· δὸν ἐκείνος, ἀδικεῖν νομίσας τὰς πρὸς Γρατιανὸν συνθήκας, εἰ μὴ ποιήσῃ εἰσπράξαι τὴς ἐκείνου σφραγῆς, εὐθὺς αὐτὸν ἀναιρεῖ. "Ο δὲ τὸν Γρατιανὸν δόλῳ ἀνελὼν Ἀνδραγάθων, τὰ κατὰ τὸν Μάξιμον διαγνοὺς, σὺν αὐτοῖς ὅπλοις εἰς τὸν παραρρέοντα ποταμὸν ἤλατο, καὶ ἀπεπνίγη φθαρεῖς. "Η δὲ ἀρχὴ τῷ νέῳ Οὐαλεντίνιῳ ἀπαστα σέσωσται. Οὗτοι δὲ τὸν πόλεμον διαθέμενος Θεοδόσιος, σὺν τῷ νεω-

A prior est, et herum suum vincit. Prorsus enim veræ pietati auctor et legislator ejus adesse sollet. Atque hæc quidem, cum longe adhuc abesset, Theodosius ad Valentinianum scripsit. Brevis vero post, exercitu strenuo collecto, contra tyrannum duxit. Metuebat namque, ne contra juniores imperatorem Maximus rem etiam recte gereret, atque inde majoribus comparatis viribus, Orientis etiam imperium sibi subjiceret. Fuit tum Persarum apud eum legatio, pacem petens. Filius quoque alter ex Placilla ei nono Septembbris mensis die natus est, quem Honorium nominavit. Sedenim exercitu rebus omnibus magnifice instructio, et Arcadio filio Constantinopoli relieto, Thessalonicanam profectus est, ubi Valentinianum convenit. Et primum animam ejus, sive paterna restituta, et morte materno depulso, curavit: deinde bono etiam animo esse, neque de imperio metuere eum jussit. Legatos autem qui a Maximo venerant, neque rejecit propterus, neque proptalam admisi. Copiisque receptis, ad Occidentem in Italiam contendit. Fama vero inde, pro eo atque cuique visum erat, afflerebatur. Consueverunt enim homines etiam de rebus quas ignorant, sermones consingere, et majores quoque, præcipue si quam habent causam et prætextum, de his quibus faverint, rumores excitare, ut qui rerum semper novarum cupidi sunt. **263** Quod tum quoque Constantinopoli accidit. De bello enim aliis siuid commentus, in vulgus id spargebat, omnes vero deteriora magis nuntiabant. Et quamvis nemo bello intersuisset, perinde tamen atque in re praesenti bellum geri vidissent, quæ ibi accidissent, narrabant. Porro Ariani, qui ab ecclesiis repulsi fuerant, in animis ipsi suis bellum agitantes, rumores serebant, imperatorem scilicet a tyranno victimum, et tot atque tot nostrorum casos esse; primo quoque etiam tempore imperatore ipsum in tyranni manum perirentur. Et cum alia quædam insuper vulgarentur, quæ ab eis excoigitata fuerant, pro veris certisque rebus habebantur. Proiuste concursu ingenti facto, recordi confidentia et impetus, in episcopi Nectarii ædes ignem injecerunt, easque incenderunt, propterea quod ecclesias is moderaretur. Atque hæc quidem sic agebantur. Imperator autem Theodosius bellum ex sententia gessit. Milites namque quos tyrannus habebat, apparatus bellicum et ingentes Theodosii copias veriti, ipsaque adeo fama eorum territi tyrannum captiuum ad imperatoris pedes abiacere (1). Et Theodosius, quod se Gratiano, quocum sedes pepigerat, injuriam, si tyranno parceret, neque ab eo cædis patratæ poenias sumiceret, facturum esse putaret, confessum illum necari jussit. Andragathius vero, qui Gratianum fraude circumventum occide-

(1) Conserat mihi, quæsso, pius prudensque lector, eum tyrannde Maximi istius, per circumstantias omnes, seditionem et rebellionem Germanicam, ejusque exitum, quem an. 1546 et 1547, vidimus;

rat, uti quid Maximo accidisset, cognovit, cum A τέρψ φασιεῖ τὴν Ἀρώμην ὡς· ν.κηφόρος κατέλαβε, καὶ ἐπινίκιον κατήγαγε Θριάμβον εὐφρινύμενος. Καλῶς δὲ ἄρα καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐν Ἰταλίᾳ Ἐκκλησίαν διεθήκε Μεδιόλανον· τέλει γάρ βίου καὶ Ἰουστίνιν ἔχριζατο. "Ετι δ' ἐν τῇ Ἀρώμῃ ὧν Θεοδόσιος, ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κομιδῇ νίπιον δυτα τὸν υἱὸν Ἀρχάδιον μετεστέλλετο. Τοὺς δ' ἐπιν.χίν: εἰλῶν ἐν Ἀρώμῃ, καὶ τὴν σφετέρχν ἀνεξικακίαν ἔβλην ἐποιεῖ· καὶ μάλιστα ἐπει. Συμμάχψ τῷ ἀπὸ ὑπάτων. Οὗτος γάρ πρῶτος ὧν τῆς ἐν Ἀρώμῃ συγκατέτονος βουλῆς, διὰ θαύματος; ἦν τοις πρεσοῦσιν αὐτῷ ἀγαθοῖς; μάλιστα δ' ἐπηνείτο ἐπει παιδεύσει λόγων Ἀρωματίνων· πολλοῖς γάρ καὶ ἄγαν ἀρίστους λόγους τῇ σφετέρψ γλώσσῃ ἔχεδοτο. Γέγραψε δὲ καὶ πρὸς τὸν τύραννον Μάξιμον ἐτι περιόντα· οὐ χάριν ἐνοχος τῷ τῆς καθισίσεως ἐγεγόνει ἐγκλήματι. Δεῖτας τοίνυν τὴν καταδίκην, ὡς εἰς κρηστήργετον τὴν Ἐκκλησίαν κατέδραμεν. Οὕτω δ' ἦν ὁ βασιλεὺς εὐλαβῶς περὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἔχων, καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ πειθήντος, ὡς μῆτοι γε τοὺς τῆς Ισης αὐτῷ πιστεῖς· οὐ πετριμάρτινοι τε, καὶ τὸ δόξαν ἐκείνοις αἰρεσίαις ποιεῖν ἀλλὰ γάρ καὶ Ναυατιανούς τὰ παραπήσατα τῇ Θρησκείᾳ πλήθη ἐνδεικάζοντας ἡμέρως; καὶ ἀστεῖοι μάλα προσθεσθαι. Ὅπερ τοίνυν Συμμάχου Λεόντου πρεσβεύων, διὰ τῆς ἐν Ἀρώμῃ τῶν Ναυατιανῶν Ἐκκλησίας τηνικαῖτα ἥγετο, οὐχ ἀπετύχανε τὸν σκοποῦ· ἐκείνῳ γάρ τὴν χάριν ἀφοσιούμενος, συνέχωρε τῷ Συμμάχῳ τὸ ἔγκλημα· διὰ δὴ καὶ τῆς συγγνώμης ἀξιωθεῖς, ἐδὼν ἀπολογητικὸν τῷ βασιλεῖ ἐχεδίαζεν. Οὐ μὲν οὖν καθοὐ ἐσπέραν πόλεμον; τοιάνδε τὴν ἀρχὴν ἐπηγκάώς, τοιούτον αἰσιον καὶ τὸ τέρα; ἀλάβας Θεοῦ πρυτανεύοντος.

Nam ei gratificatus imperator, peccatum tantum Symmacho remisit. Qui veniam consecutus, orationem qua se defendit, ad imperatorem conscripsit. Et bellum quidem Occidentale tali initio cœptum, optatum, Deo bene adjuvante, habuit finem

CAPUT XXII.

De fædis consuetudinibus et moribus, quos ex urbe Roma ejicit imperator Theodosius.

Theodosius imperator, cum in Italia moraretur, plurimum emolumenti in Romanam contulit urbem, cum ea quæ antea non habebat liberaliter tribuendo, tum pleraque quæ antiquitus ei erant fœda atque pudenda adimendo. Fuit enim Romæ probrum quoddam tale: Erant ibi adfiscia maxima, in quibus annona urbis asservabatur. Qui vero præfecti eis erant, Romana lingua mancipes dicti, temporis processu prædonum domicilia efficerant (1). Cum enim ad latus cuiusque ædilicet, juxta loci situm, in parte inferiori pistrinum esset, qui ei præfuerere, tabernis constructis, in quibus etiam meretrices ad quæstum prostabant, per illas insidias eis tendebant, qui annonæ comparandæ gratia ad domos eas veniebant: 265 Erant vero, qui capi tantum ob causam ut iudea voluptati inservirent, eo accedebant. Machina enim quadam ex prostibulo in pistrinum deferebantur. Potissimum vero peregre advenientibus et advenis hoc

Περὶ τῶν αἰσχρῶν συνηθεῶν, διε περιεῖται τῆς Ἀρώμης ὁ βασιλεὺς Θεοδόσιος

Βασιλεὺς δὲ διατετέθων ἐν Ἰταλίᾳ, πλεῖστα τὴν Ἀρωματίνων διατετέθησαν, τῷ μὲν τῷ δοῦλῳ φιλοτείῳ; ἀ μὴ πρότερον εἶχε, καὶ τῷ περιελεῖν τὰ προσόντα ἐκείνη μοχθηρὰ ἐκ μακροῦ, καὶ αἰσχύνης ἐμπλεω καθιστῶντα. Μία δ' ἦν αὐτῇ αἰσχύνη τοιαύτη. Μεγιστοὶ δόμοι κατὰ τὴν Ἀρώμην ἤσαν, οἵς δὲ τῇ πόλεις χορηγούμενος σίτος ἐτείθετο· οἱ δὴ τῶν οἰκων τούτων τὴν ἀρχὴν ἔχοντες, οἵς Ἀρωματίνων φωνῇ μάρκυπτος δονομάζει, τῷ χρόνῳ προήκοντι ληστήρια τοὺς οἰκους εἰργάσαντο. Ἐπει γάρ οἱ μυλῶνες τῆς τῶν τόπων θέσεως οὐτω διδούσῃς κατὰ βάθους ἤσαν πρὸ πλευρᾶν ἐκάστην οἰκήματι, οἱ τούτων προστάμενη καπηλεῖα κατεσκευαστές, καὶ πόρνα; ἐν αὐτοῖς προστησάμενοι, διὰ τούτων ὠσπερ λόγον καθιστῶν τοὺς χρείζ τροφῶν τοις οἰκοις ἐπερχομένοις. Ἡσαν δὲ οἱ καὶ τῷ αἰσχρῷ ἡδονῇ δουλεύειν ἐνέδινον· τῶν ξένων ἐπεινέσταις· καὶ οἱ οὔτεις ἐ-

(1) Socr. lib. v, cap. 18.

χωρέες, ἀνάγκης ἐπικειμένης, δὲ εἰν διὰ βίου κατεῖ· οὐκοῦ, μὴ τὴν ἐκεῖθεν λύσιν ποιῶν συγχωρούμενον· ὡς καὶ τοῖς οἰκείοις παρεσχῆθαι δύξαν, διτὶ πάλαι τεθνήκαστα ταύτῃ τῇ ἀγρῷ. Καὶ τις τὸν Θεοδοσίῳ στρατευσαμένων ἐνέπεσεν. Ός δὲ ἤκιντα τούτῳ συνεχωρεῖτο ἢ ἔξοδος, καθὼ δὴ τὰ καὶ τοῖς λοιποῖς, τὸ παρὰ τὸν μηρῶν ἡρῷημένον Ἑφρός σπεσάμενος, τοὺς ἐπέκοντας διεχρήστο. Οἱ δὲ ἄλλοι, δέοις τοῦ μὴ τὰ τσα παθεῖν, συνεχώρουν ἐκείνῳ τὴν ἔξοδον. Ἡ δῆτα μαθῶν Θεοδόσιος, τοὺς μὲν κολάσεις ὑπῆγε· τοὺς δὲ ληστρικούς ἐκείνους οἶκους καὶ τὰ πορνεῖα ἐκ βάθυρων ἀνέτρεψε. Ταύτην μὲν αἰσχύνην τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων περιέλεν δὲ θεοδόσιος· ἐτέραν δὲ τὴν δεῖ· Εἴ ποτε μοιχείας πάθει γυνὴ ἀλούσα ξευχεῖν, οὐκ ἐκκοπῇ τῆς ἀμαρτάδος, ἀλλὰ προσθήξη μᾶλλον τῆς ἀκρασίας τὴν τιμωρίαν Ὦμαδος ἐπῆγον· βραχυτάτῳ γάρ οἰκίσκῳ τὴν ἀμαρτήσασαν περικλείοντες, ἐπειτὴν ἀναιδῶς εἰων τῷ βουλομένῳ τὴν ἀκόλαστον ἥδοντὴν ἐκπληροῦν. Καὶ τὸ δὴ πάτης ἀτοπίας ἐπέκεινα, διτὶ καὶ κώδωνας ἀπηρώρουν κατὰ τὸν κατρόντης ἀκαθάρτου μικρεῶς ὥστε σειομένους τχῖς, ἵνα μὴ λάθῃ τοὺς ὅπου δὴ ποτε πάριόντας τὸ δρώμενον, ἀλλὰ τῇ τῶν κωδώνων τχῖς ἡ μεθ' ὅρεως τιμωρία γνωρίζοιτο. Ἔν τοις ταύτην πυκόμενος διστροφονέστατος οὐκ ἡγεγένετο πειλατεῖον· ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν ἀναιδῆ συνθειειν ἐξηγάνιζε, τὰ σειστρά παντάπαισιν ἀφανίσας. Οὕτω γάρ τὰ ἐφ' ὅρεις οἰκήματα ἐκείνα ἐκάλουν· ἀλλοις δὲ νόμοις ὀποκεῖσθαι τὰς οἰτῶς ἀλούσας ἐνομοθέτει. Τῶν μὲν δύο τούτων ἐφιδρίστων συνηθειῶν διείστατος βασιλεὺς τὴν Ὦμαίων πόλιν ἀπῆλαξε· πάντα δὲ καταστησάμενος, ὡς χρεών, τῇ μὲν Ὦμῃ τὸν Οὐαλεντινανδὸν τὴν βασιλείαν ἐκεῖσε διέπειν ἀργῆκεν· αὐτὸς δὲ σύναμα τῷ παιδὶ Ὄνωρίῳ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἤλθε.

Hisce contumelia plenis consuetudinibus divinissimus imperator urbem Romanum liberavit. Et rebus omnibus recte constitutis, Romam quidem et imperium Occidentale Valentiniano administrandum reliquit: ipse vero cum Honorio filio Constantinopolim est reversus.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

Περὶ τῆς Ισαργέλου πολιτείας Ἀρσενίου τοῦ Μεγάλου· δεὶς τῶν βασιλέων διδάσκαλος πρόστερον δή.

Κατὰ δὲ τοῦτον τὸν χρόνον, διβασιλεὺς τοῖς πατοῖς διδάσκαλον ἀρετῆς ἐπιστήσαι θελήσας, Ἀρσενίου ἐκεῖον οὖν τὸ κλέος τῆς ἀρετῆς εἰς πᾶσαν διέδραμε τὴν ὑπὸ οὐρανὸν εὑρίσκειν, ἁγχειρίζει τούτους; αὐτῷ. Καὶ δεὶς τοὺς πατοῖς καταλαβών, ἀπάσης πατείξας καθηγητής, ἐγνωρίζετο, ἐλευθερώς ἀνάγων, καὶ πατρὶς τρόπου ἐπέκων αὐτοῖς· μηδὲ γάρ δεδιέναι τὸ τῆς βασιλείας ὑψός· ἐκείνῳ παρηγγύα δὲ θεοδόσιος, ἀλλ' ὅσα καὶ δούλοις αὐτοῖς γρήσθει. Ὁ δὲ τῇ ποιλῇ μετριωφροσύνῃ τούναντίον μᾶλλον ἐποίει· ὡς καὶ ποτε τὸν βασιλέα, ἐξαπίνης εἰσιόντα τὸν δόμον, εὑρεῖν μὲν ἐκείνους; σοφαρῶς προκαθημένους, τὸν δὲ Ἀρσενίου ἑστῶτα, καὶ τὴν διδάσκαλίαν προσφέροντα· χαλεπήναντα δὲ ἐπὶ τούτῳ τὸν βασιλέα, φιλωσάς μὲν ἐκείνους, τῶν παρασήμων· τὸ δὲ ἀστίμονον ἐκείνῳ

A accidebat. Qui deinde ad eum modum capti, et necessitate circumventi, molere per vitam omnem cogebantur, usque adeo libertate et aliquo inde redditu negato, ut necessarii et propinqui eorum jandudum eos satis concessisse opinarentur. In hanc decipulam quidam etiam Theodosius miles incidit. Atque ubi illi quoque, sicuti et reliquis, abire inde non permetteretur, stricto quem ad semur suspensum gerebat ense, eos qui se retinebant, interemit. Et alii, ne idem paterentur, metu conterriti, abire eum sunt passi. Eam rem postquam Theodosius cognovit, nequam illos homines suppliciis subdidit, prædonumque latebras illas et lupanaria ex fundamentis ipsis evertit. Atque unam quidem hanc foeditatem in principe urbe sic

B Theodosius sustulit. Alteram autem illam: Si quando mulier in adulterio comprehendetur, non coercitione criminis, sed potius accensione libidinis, Romani in eam animadvertebant. Domunculae enim arciae, quae adulterium commisisset, inclusam, impudenter deinde impotentem cuiuslibet voluptatem et petulantiam explere permittebant. Et quod omnem excedit absurditatem, tintinnabula sibi homines libidinosi, impuri concubitus tempore accommodabant, ut coimota illa resonarent, et prætereentes quandocunque flagitium tantum non lateret, sed potius tintinnabulorum sonitu poena illa cum injuria et contumelia conjuncta indicaretur. Quam et ipsam ubi cognovit, pudicissimus non tulit imperator, sed tam impudentem et obscenam consuetudinem abolevit. Nam ei sistra (ita enim quæ ad tantam contumeliam exstructæ erant domunculae vocabantur) omnino evertit, et adulteras aliarum legum coercionibus constitutione lata (1) subjicit. Duabus

CAPUT XXIII.

De angelica Arsenii Magni rita, qui antea imperatorum præceptor fuera.

D 266 Sub idem tempus, imperator, liberis stis virtutis magistrum præscire volens, Arsenio illi, cuius gloria terram sub sole omnem pervagata est, invento, eos commisit: quibus ille susceptis, cum disciplina omni præceptoris, tum liberali educatione patris illis loco fuit. Imperator enim illum, ne quem ex imperii sublimitate conciperet metum, sed illis potius ut servis titeretur, admonuerat. Tantum vero, ut id ille fecerit, abest, ut insigni modestia et moderatione diversum potius fecerit. Et cum drepente Theodosius ad eos aliquando venisset, pueros quidem cum splendore magnifico considentes, Arsenium autem inter docendum eis astantem reperit. Qua de causa imperator indignatus, cum illos insignibus principalibus nuda-

(1) Quatuor ejus constitutiones existant in C. sub tit. Ad. leg. Jul. de adult.

vit, tum sempiterna memoria dignum et vere imperiale illud verbum est prælocutus : « Si tales se præbitur essent, ut mores vitamque suam ad disciplinam et leges Dei compонerent, propensum et illum fore ut eis imperium in manus tradat, ad civium et subditorum commodum et utilitatem accommodatum : sin minus, conducibilius eis esse dixit, ut sic privati vitam exigenter, quam doctrina nulla cum periculo imperarent. » Sed gravis ea provincia Arsenio visa est, qui curas ejusmodi odisset, et a talibus turbis et tumultibus alienissimus esset. Proinde Deum est precatus, ut honesta præberetur causa, qua præsentibus liberaretur vinculis. Et Deus brevi id fecit. Admisit delictum quoddam Arcadius : quod quia impunitum relinquere non potuit, flagello illum coercens Arsenius castigavit. Atque ille factum id languam injuriam regre ferens, mortem est ei molitus. Consilium id clam coptum ubi Arsenius rescivit, insolenti vestitu illo rejecto, quamprimum in Scetim se contulit, et cœlitus ad se delatam vocem audiit : « Arseni, tumultus fuge, et salvabere. » Et vivente quidem Theodosio, latuit. Postquam autem Arcadius ad imperium pervenit, angelicam eum cœnsectari vitam innotuit. Proinde imperator ad eum scribens, cum precationem benedictionemque ejus, tum peccati gratiam ab eo pettit. **267** Eademque, ut Aegypti totius tributum pauperibus præberet, permisit. Sed hoc ille non recepit. Cum vero ad virtutem summam pervenisset, rusticum se et litterarum omnium imperium esse assimulavit, cum quidem monumenta memoria digna et libros plurimos reliquerit : quos historia, quæ de eo est conscripta, refert. Et ad hodiernum usque diem in Seeti atque Romæ et Constantinopoli monastica ejus vita in primis celebratur. Potuisse quidam quædam illius facete dicta præclareque acta commemorare. Cum vero propositum argumentum me alia persequi cogat, ad historiam ejus lectorem-rejicio : mihique eo unde digressus sum, relegendum esse duco.

CAPUT XXIV.

De episcoporum successione, et de tumultu qui denuo Antiochiae obortus est, propter Flavianum, Paulino defuncto : et ut post multum tempus, imperatoris et Theophili Alexandriæ episcopi opera, Ecclesie ejus dissidium si sopitum, magna cum difficultate populo in concordium redacto.

Eadem temestate Timotheus, et Cyrillus, qui Alexandrinæ et Hierosolymitanæ Ecclesiæ thronis emittuerant, vi a defuncti, alter quidem Alexandriæ Theophilum, alter autem Hierosolymitis Joannem successorem habuit. Paulo vero post, cum et Demophilus, qui Constantinopoli Arianae præfuerat religioni, vitam morte commutasset, qui factionis ejus erant, administrationem eam Marino cuidam Thraci, qui alii episcopatu præfectus fuerat, commisere. Sed is cum ibi non ita diu durasset, discessit. Sub quo etiam Arianorum secta in duas factiones est dissecta, sicuti postea dicemus. Et Dorotheus qui Antiochiae in Syria, ut heresi ei

A καὶ βισιτικάτους ἀναφέγγεσθαι· « Εἰ μὲν ἀρμόζοντα; ἐκπούν διεβάντε, Θεοῦ παιδεῖ καὶ νῷοι; κατητισμένους, δυνατῆς ἑκεῖνος καὶ τὴν βισιτίαν ἔγχειρίσαι αὐτοῖς; πρὸς τὸ λυσιτελές ἡριοσύνην ὃν ἄρχουσιν· εἰ δὲ οὖν, ἀλλ' οὕτως ἀποβιῶνται μᾶλλον λυσιτελήσει τῇ ἄρχειν ἀπαιδεύτως καὶ σφαλερῶ..» Ἀλλ' ήχθετο τοιούτοις ἐμπεσῶν δὲ Ἀρσένιος μισθωροντις ὃν, καὶ δηλων μᾶλλως καὶ θορίων ἐπιειών; ἀνομίλητος· οὐθὲν ἐδεῖτο Θεοῦ εὐπρεπῆ πρασσεῖν αἰτίαν, δυναμένην τῶν παρόντων ἀνεῖναι διεμάντων. Καὶ δὲ θάττον παρεῖχεν. Ἐπει τῷ Ἀρχάδιος ἐπλημμέλησε πρᾶγμα μὴ παροφθῆναι δυνάμενον, μέτεισιν ἑκεῖνον μάστιξι σωφρονίζων Ἀρσένιος. Οὐ δὲ τὴν ὄντριν μὴ ἐνεγκών, θάνατον ἔκτινου προσεμέλεται. Μαθὼν δὲ Ἀρσένιος τὸ ἀπόρρητον, τὴν ἀλεζόνα περιβολὴν ἔκσινην ἀποδυσάμενος, θάττον πρὶς τὴν Σκῆτιν ἀνέτρεχε· καὶ φωνῆς ἀνισθεντος ἤκουεν, « Ἀρσένις, φύγε τοὺς θορύβους, καὶ σῶν. » Καὶ ζῶντος μὲν Θεοδοσίου ἐλάνθανεν, Ἀρκαδίου δὲ παρελθόντος εἰς τὴν ἄρχην, ἐγνωρίζετο τὸν ἁγγελικὸν μετιών θίουν. « Οὐθὲν βισιλεὺς αὐτῷ γράψων, εὐχήν τε γέτει καὶ συγγνώμην τῷ ἀμαρτήματι· Ἄνηκε τε τὸν τῆς Αἰγύπτου ἄπαντας φόρου πέμψαι παρασχεῖν. Οὐ δὲ οὐκ ἐλάμβανε. Τάχος; οὐ εἰς ἄκρον ἀρετῆς καταστὰς, ἀγροίκον ἔσυτδη καὶ τὸ μηδὲν εἰδέντι προεποιεῖτο, ἔργα δὲ μνήμης δέξα καὶ λόγους πλείστους; καταλελοιπών, οὖς; ή καὶ αὐτοῖς ιστορία διεξιταιέεις δεῦρο. Ἄνα τε Σκῆτιν καὶ Ρώμην καὶ τὴν Κωνσταντίνου πολὺ τὸ ἐπ' ἀσκήσει φέρεται περιώνυμον. Ἐνην μὲν οὖν καὶ τὰ τῷ ἀστείῳ εἰρημένων τε καὶ πεπραγμένων αὐτῷ μημονεῦσαι· ἐπει δὲ κατεπείγεται δῆ τὸ προκείμενον, ἐπ' ἔκσιν τοῖς ταῦθι ιστοροῦσι προτρέποντεν· τούτοις δὲ ἐπὶ τὸ προκείμενον τὸν λόγον ιτέον.

B C

ΚΕΦΑΛ. ΚΥ.'

Περὶ τῆς τῶν ἐπισκόπων διαδοχῆς· καὶ περὶ τῆς ἐρ Ἀρτιοχεὶα πάλιν τριεμένης τηραχῆς διη Φλαβιανὸν Παυλίου τελευτῆσαντος· καὶ ὡς χρόνῳ πολλῷ σπουδῇ τοῦ βασιλέως καὶ Θεοφίλου τοῦ Ἀλεξανδρεῖας, δι τῆς τοιαύτης Ἐκκλησίας θόρυβος κατηγράσθη, εἰς διέροιαν τοῦ λαοῦ διέθετος.

D «Τὸ δὴ τὸν χρόνον τοῦτον Τιμόθεος καὶ Κύριλλος; οἱ τῆς Ἀλεξάνδρου καὶ Ἱερουσαλήμ τοῖς θρόνοις ἐμπρέποντες, τὸ βιοῦν μεταλλάξαντες, δὲ μὲν ἐν Ἀλεξανδρεῖα Θεόφιλον, δὲ δὲ Ἰωάννην Εσχον διάδεχον. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ Δημοφίλου, δὲ τῆς ἐν Κωνσταντίνου πόλει τῆς Ἀρειανῆς θρησκείας προΐσταται, τὸ βιοῦν μεταλλάξαντος, Μαρίνῳ τινὶ ἐκ Θράκης έντι οἱ περὶ ἔκσιν τὴν προστασίαν ἐπέτρεπον, διαλληγεὶς ἐπισκοπῆς προεισῆκει. Ἀλλ' οὐ πολὺ διανύσσας χρόνον, ἔξεστη. Ἐπ' αὐτοῦ δὲ καὶ τῇ Ἀρειανῶν θρησκείᾳ εἰς δύο ἐτεμήθη, ὡς ὑπετερον διέχειν. Οἴα δὲ ἐπιτηδειότερος Θεόδωρος δὲ παρὰ τῷ Σύρῳ Ἀντιοχεῖα τῆς τοιαύτης ἐπιτροπεύσας αἰρέσιω, π.τ.

χριθεὶς, ἐκεῖθεν ἡκών προίστατο τῆς αἱρέσεως. Ἐν Α πρόσεστ, electus fuerat, tanquam illo ad id munus cbeundum magis idoneus, Constantinopolim inde venit, et secta sua praedit. Interea Paulino quoque Antiochiae defuncto, qui auctoritatem ejus et auspicia secuti erant, suos sibi conventus, Flavianum aversantes, egere, veluti qui jusjurandum Meletio præstitum minus decenter et illegitimè violasset: cum quidem illi de dogmate nihil ab eo dissiderent. Evagrium autem quemdam postea Paulino subrogarunt. Cumque is ad breve tempus supervixisset, alius in locum ejus, Flavianum remittente, substitutus non est. Qui igitur a Flaviani communione abhorrebat, seorsim, sicuti dictum est, conventus ecclesiasticos celebrarunt. **268**

Paulinus quidem, ubi Meletius decessit, universam Ecclesiæ administrationem suscipere voluit. Verum ei sacerdotum restitit cœtus. Minus enim convenire dicebant, ut is, post Meletii mortem, locum illius sortiri deberet, qui consilia ejus repudiasset: sed ut ille potius ovium pastor fieret, qui labore multo ovile ejus conservasset. Quæ sane res, uti dictum est, simultatem diutinam inter Occidentales et Orientales excitavit. Et Occidentales neque post Paulini obitum animorum suorum adversus Flavianum acerbitatem deposuerunt, post Evagrii etiam mortem illi succentes, idque Evagrio contra ecclesiasticas sanctiones omnes antitiste designato. Solus namque Paulinus episcopum eum destinaverat, canonibus multis proculatis. Non enim illi morituro alium in locum suum subrogare episcopum permittant, sed episcopos provinciæ omnes ad electionem scilicet coire jubent: quin etiam sine tribus episcopis episcopi ordinationem fieri non debere statuant. Hæc cum intelligere nullent, Evagrium illi quidem suscepserunt, Flavianum vero prorsus repudiarunt, usque adeo ut ejus causa imperatoris etiam obtundere aures. Qui cum molestia hac de re saepius conventus, cum Flavianum Constantinopolini evocavit, tum Romanam etiam adire coegerit. Atque ille hiemis inconvenitatem prætexens, vere illucescente, imperata se exsecuturum esse pollicitus est. Ac tum quidem dimissus, ad gregem suum Flavianus rediit, nihilque non tentavit, ut eos qui per seditionem secesserant, sibi conjungeret. Quod etiam paulatim demun efficit, conciliato sibi postea Alexandrino episcopo Theophilo, per quem optime quoque Damasi Romani antitristis favorem est consecutus. Ambo enim isti Flaviano plurimum insensi fuerant, quod non modo jurisjurandi sacramentum violasset, verum etiam plurimum causæ præbuisset, ut homines, idem dogma prælitentes, tantopere per secessionem inter se dissiderent. Ubi vero Romanam adire Flavianus distulit, divus Damasus, et post hunc Siricius, atque hujus postea successor Anastasius, litteris suis pietatem imperatoris persuinxerunt: illud ei objicentes, quod bella ille quidem sua primo quoque tempore conficeret, **269** eos au-

B

C

D

E

F

G

H

I

J

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

U

V

W

X

Y

Z

AA

BB

CC

DD

EE

FF

GG

HH

II

JJ

KK

LL

MM

NN

OO

PP

QQ

RR

TT

UU

VV

WW

XX

YY

ZZ

AA

BB

CC

DD

EE

FF

GG

HH

II

JJ

KK

LL

MM

NN

PP

QQ

RR

TT

UU

VV

WW

XX

YY

ZZ

AA

BB

CC

DD

EE

FF

GG

HH

II

JJ

KK

LL

MM

NN

PP

QQ

RR

TT

UU

VV

WW

XX

YY

ZZ

AA

BB

CC

DD

EE

FF

GG

HH

II

JJ

KK

LL

MM

NN

PP

QQ

RR

TT

UU

VV

WW

XX

YY

ZZ

AA

BB

CC

DD

EE

FF

GG

HH

II

JJ

KK

LL

MM

NN

PP

QQ

RR

TT

UU

VV

WW

XX

YY

ZZ

AA

BB

CC

DD

EE

FF

GG

HH

II

JJ

KK

LL

MM

NN

PP

QQ

RR

TT

UU

VV

WW

XX

YY

ZZ

AA

BB

CC

DD

EE

FF

GG

HH

II

JJ

KK

LL

MM

NN

PP

QQ

RR

TT

UU

VV

WW

XX

YY

ZZ

AA

BB

CC

DD

EE

FF

GG

HH

II

JJ

KK

LL

MM

NN

PP

QQ

RR

TT

UU

VV

WW

XX

YY

ZZ

AA

BB

CC

DD

EE

FF

GG

HH

II

JJ

KK

LL

MM

NN

PP

QQ

RR

TT

UU

VV

WW

XX

YY

ZZ

AA

BB

CC

DD

EE

FF

GG

HH

II

JJ

KK

LL

MM

NN

PP

QQ

RR

TT

UU

VV

WW

XX

YY

ZZ

AA

BB

CC

DD

EE

FF

GG

HH

II

JJ

KK

LL

MM

NN

PP

QQ

RR

TT

UU

VV

WW

XX

YY

ZZ

AA

BB

CC

DD

EE

FF

GG

HH

II

JJ

KK

LL

MM

NN

PP

QQ

RR

TT

UU

VV

WW

XX

YY

ZZ

AA

BB

CC

DD

EE

FF

GG

HH

II

JJ

KK

LL

MM

NN

PP

QQ

RR

TT

UU

VV

WW

XX

YY

ZZ

AA

BB

CC

DD

EE

FF

GG

HH

II

JJ

KK

LL

MM

NN

PP

tem qui insolenter se in Christum gererent, illius- A que sacras constitutiones præter rationem omnem contemnerent, tyrannidem suam exercere pateretur. Itaque illi imperator denuo accito Romanæ protectionis suscipienda necessitatem imposuit. Et ille postquam Constantinopolim venit, sapientissime libertate dicendi apud imperatorem usus: « Siquidem, o imperator, inquit, aliqui religionem meam, tanquam minus rectam, aut vitam etiam, veluti episcopali muneri non convenientem, arguunt et reprehendunt, accusatores ipsos judices accipio, in sententia quam illi laturi sunt, vel invitus acquieturus: sin de throno et cathedra lis est, nihil opus judicio est: statim namque cuivis cedam, et me a præsidenti honore longissime sezungam. Tu vero, o imperator, cui placitum est, Antiochenam sedem committ. » Tantam viri ejus dicendi libertatem et constantiam Theodosius admiratus, in patriam eum suam redire, et quem sortitus fuerat gregem rite pascere jussit. At ubi, satis longo intercedente tempore, Romanus rursus imperator venit, eisdem reprehensionis et accusationis aculeis ab episcopis est expeditus, perinde atque Flaviani tyrannidem comprimere supersederit. Ibi tum, quodnam tyrannidis genus id esset, ut in medium proferrent, Theodosius eos est hortatus: seipsum Flavianum, et veluti syndicum atque patronum ejus designatum esse, subjiciens. Atque ubi illi cum imperatore jure non contendendum esse dicerent, suasor illis fuit, ut ecclesias postea per concordiam coniungerent, contentionem tollerent, et inutile dissidiendi alique jurgandi studium extinguerent. « Paulinus siquidem, inquit, jamdudum vivere desiit. Evagrii autem ordinatio non secundum ecclesiæ constitutiones processit. Insuper vero Ecclesiæ Orientales omnes valde ex Flaviani episcopatu pendent. Ad hanc neque Asianæ, neque Ponticæ, neque adeo Thraciæ ecclesiæ, se ab illius communione abstinent. Illyricum denique omne illum Orientalium ecclesiarum primariam curam obtinere novit. » Talibus imperatoris dictis episcopi Occidentales ad lenitatem adducti, contentionem se soluturos, simultatem deposituros, et legatos, si qui inde venirent, suscepturos esse D receperunt. **270** Ea re Flavianus cognita, Theophilus iram placavit. Qui deinde presbytero suo ad Damasum missus (Isidorus is erat), inimicitias omnes solvit: et re Ecclesiæ esse illi renuntians, ut propter populi concordiam Flaviano delictum, quod juramento violato admiserat, remitteretur. Verum et ipse net oratores Romanum misit, ex episcopis et item presbyteris et diaconis Antiochenis: viros laudatos, quorum princeps erat Acacius, qui ecclesiam Berrœam apud Syros gubernabat, et gloriam magnam terra inarique consecutus fuerat. Ii inimiciis, quæ ad decem et septem annos duraverant, sopitis, ecclesiis concordiam concilia- runt. Nam communione cum Occidentalibus re-

φυνται, ή τὸν βίον αἰτιῶνται ὡς λεπρότεραι ἀνάξιοι, αὐτὸς τοὺς κατηγόρους αἰροῦμας κριτάς, καὶ τὴν ἐκεῖθεν φρομένην φῆφον στέρχω καὶ ἄκων· εἰ δὲ περὶ θρόνου καὶ καθέδρας ή διαιμάχη, οὗτε δίκτης μοι χρεῖα, καὶ τοὺς βουλομένους θᾶστον ἐκτήσομαι· καὶ τοῦ προεδρεύεν ὡς πορφυτάτω γενούμην· καὶ δὴ φύσουλει τὸν τῆς Ἀντιόχου θρόνον πάρεχε, βασι- λεὺεν. **»** Τὴν δὴ τοστύην μετὰ παρθησίας ἐλευθερίαν τοῦ ἀνδρὸς δ βασιλεὺς ἀγασθεῖς, αὐθίς τὴν ἐνεγκα- μένην καταλαβεῖν ἐπέτρεψε, καὶ τὴν λαχούσαν ποι- μνην ποιμανεῖν ὡς χρεῶν παρηγγύα. Ἐπειδὴ δὲ τοῦ θρόνου παραβρέυτος δ βασιλεὺς αὐθίς ής Ῥώ- μην ἀφίκετο, τοῖς Ισοις κέντροις τῶν κατηγορημά- των παρὰ τῶν ἐπίσκοπων ἐπλήττετο, ἀτε δὴ μὴ τὴν τυραννίδα Φλαβιανοῦ καταλύειν αἰρούμενος. **Ο** δὲ ἀλλὰ τί ἂν εἴη τὸ τῆς τυραννίδος εἶδος ἐπὶ μέσῃ λέγειν προμύτρεπτο· αὐτὸν γάρ εἶναι Φλαβιανὸν ὑπετίθει, καὶ ὡς σύνδικον προδεβλήσθαι. **Ω**; δὲ ἐκεῖνοι βασιλεῖ δικάζεσθαι μὴ δεῖν ἔλεγον εἶναι, τοῦ λοιποῦ ἐκείνοις παρῆντες ὅμονοιδες συνάπτειν τὰς ἐκ- κλησίας, καὶ λύειν τὴν ἔριν, καὶ τὴν ἀνόνητον σθέ- σαι φιλονεκτίαν. **ε** Παυλήνος τε γάρ, φησιν, ἐκ πολ- λοῦ ἀπεβίω· δὲ δ' Ἔναγρους χειροτονίᾳ οὐ κατὰ θε- σμοὺς Ἐκκλησίας προεξήρ. **Δ**ιλως τε καὶ αἱ τῆς ἑω- ἀπαστατεύονται: σφόδρα τοῦ Φλαβιανοῦ προεδρεύειν ἐξέχονται. **Ε**πι δὴ ταύταις καὶ αἱ Ἀσιάτιδες, καὶ αἱ ἀνὰ τὸν Πόντον ἀλλ' οὐδὲ αἱ κατὰ Θράκην διοικού- μεναι τῆς ἐκείνου κοινωνίας ἀριστανται· ναὶ μὴν καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν ἄπαν ἐκείνον οἶς τῶν κατὰ τὴν Ἰω- ἀκκλησιῶν τὴν λεπρασύνην κεκληρωμένον. **Ϛ** Τοῖς βασιλικοῖς τοῖνυν τούτοις λόγοις μαλακισθέντες αἱ τῆς ἐσπέρας ἐπίσκοποι, καταλύσειν τὴν ἔριν συ- έζουντο, καὶ τὴν δυσμένειαν ἀποθέτουσι, καὶ τοὺς ἐκεῖθεν ἤκοντας πρέσβεις εἰσδέξασθαι. Ταῦτα δὲ μαθὼν δ Φλαβιανὸς, θεραπεύει τὴν δργήν Θεοφίλου. **Ϝ** Ο δὲ, τὸν οἰκείον πρῆπε: Δάμασον πέμψας πρετερόν (Ισιδωρὸς ἦν αὐτῷ δονομικός), διαλύει τὸ ἔθος· λυτιστεῖν εἰπὼν δὲ ὅμονοιαν τοῦ λαοῦ ἐν δευτέρῳ θέσθαι τὸ πλημμεληθὲν διὰ τὸν δρκον Φλαβιανὸν. **Ἁ**λλὰ καὶ αὐτὸς πρέσβεις ής Ῥώμην ἐπεμπεν, ἀν- δρες ἀξιεπατίνους τῶν τε ἐπίσκοπων καὶ πρεσβυτέ- ρων καὶ διακόνων τῆς Ἀντιόχου· ὃν ἐπίσημος Ἀκάκιος ἦν, δ τὴν παρὰ Σύροις Βέρβοιαν διεύθιναν, **Ἅ**δηρ μέγα κλέος ἔν τε γῇ καὶ θαλάσσῃ κτητάμενος· οἱ τὴν μαχρὰν δυσμένειαν καταλύσαντες, δὲ ἐπα- καίσεια ἐτῶν τὴν δύμονα ταῖς ἐκκλησίας ἐνδρά- βενσαν. Τῆς γάρ κοινωνίας ἐκεῖθεν δυθείσεις, καὶ δὲ ἐν Ἀντιόχεια λαὸς κατὰ βραχὺ τὴν εἰρήνην ἡσπά- σαντο. **Ἅ**πεισης δὲ τοῦτο γνώντες καὶ οἱ κατ' Αἰγυ- πτον λεπεῖς, τὴν ἐκ μαχροῦ σθέσαντες ἔριν, τῆς δύμοφροσύνης ἐγένοντο. Τηνικαῦτα δὲ τῆς μὲν Ῥω- μαίων Ἐκκλησίας Ἰννοκέντιος ἤγειτο, διαδεέξαμενος Ἀναστάτων· τῆς δὲ Ἀλεξάνδρου Θεόφιλος, ἀντρὸς πυκνὸς τάς, φρένας καὶ ἀνδρεῖος τὸ φρύνημα· δὲ τὸν Τιμόθεον, Τιμόθεος δὲ τὸν δάσειφον Πέτρον, δὲ τὸν πολὺν Ἀθανάσιον διεδίχετο. Τὸν δὲ λεπρούμαν μετὰ Κύριλλον Ἰωάννης, εἰτα Νέας ἐκτη- ροῦτο τὸν θρόνον. Τὴν μὲν οὖν τῶν ἐκκλησιῶν εἰρή-

νηγ τούτον τὸν τρόπον δὲ θεοφιλῆς βασιλεὺς ἐπρυτά-
νευσεν· οἱ δὲ Ἀρειανοὶ, παντάπαις τὴν Ἀντιόχου
λιπόντες, ἔξω τὰς συναγωγὰς ἐποιοῦντο. Καὶ τὰ μὲν
κατὰ Ἀντιόχειαν ὥδε Εσχε.

τινα Ecclesiæ præfuit Innocentius, Anastasii successor: Anabastis successor: Timotheus fratri Petro, quem magnus præcessit Athanasius. Hierosolymis vero post Cyrillum Joannes, et post hunc Nepos episcopalem sedem est sortitus. Ad hunc modum Deo charus imperator ecclesiæ pacem restituit. Ariani autem, Antiochia omnino relicta, extra urbis mœnia conventus sūos habuere. Res Antiochenæ sic se habuere.

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'.

Περὶ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενομένης στάσεως
διὰ τὴν κατάλυσιν τῶν εἰδωλικῶν τεῶν· καὶ
περὶ τῆς εἰς τοῦτο σπουδῆς θεοφιλου τοῦ
Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπου.

Κατὰ δὲ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ ἀνὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν δρου μεγίστη ὑνερβήπιζετο ταραχὴ, αἵτινας σχολῆς τοιάνδε· ἐπειδὴ γάρ δὲ πιστότατος βασιλεὺς ταῖς ἐκκλησίαις, ὡς γ' ἐνī, παρασχόμενος τὴν εἰρήνην, καὶ τῆς Ἑλληνικῆς πλάνης τὴν σπουδὴν μετετίθει, νόμους ἔγραψε θεοπίζοντας τὰ τῶν εἰδώλων τεμένη δὲ· οὐ δῆποτε τῆς ὑπὸ αὐτῶν ἀρχομένης εὐρίσκοιντο, ἐξ αὐτῶν ἀνατρέπεσθαι τὰ κρηπίδων. Ὁ μὲν γάρ μέγιστος καὶ πᾶσαν εὐφημίαν ἤτερον τῆς ἐκείνου δόξης κληρωσάμενος Κωνσταντίνος, πρώτος εὐτελεῖα τὴν βασιλείαν ακομήσας, εὐρών τε πᾶσαν ὡς εἰπεῖν τὴν γῆν περὶ τὰ εἰδῶλα μεμηνύαν, θύειν μὲν δεῖτος· πάμπαν ἀπειργε· τοὺς δὲ ἐκείνων βωμοὺς οὐκ ἀντέρεπε· προσέταττε δὲ κλεισμένους, ἀδάτους πᾶσι διατηρεῖσθαι. Ἐπίσης δὲ τούτῳ καὶ οἱ παῖδες Επράττουν. Ἀπηνές γάρ ὅντο δρῆγην οὐτω ποιεῖν τὴν μετίθεσιν· ἡρέμα δὲ καὶ κατὰ μικρὸν ἐπὶ τὴν ἀλιθῆ μεθίλειν θρησκείαν. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς τὴν ἀσέβειαν αὐθίς ἀναζήτην ἐποίει, καὶ ἐπὶ μέγα τῆς δικαιάτης ἥρε τὴν φλόγα. Ἄλλ' Ἰοβανὸς, ἀντιπράττων αὐθίς, τὴν περὶ τὰ εἰδῶλα θεραπείαν ἀνείργεν. Ἐπίσης δὲ αὐτῷ καὶ Οὐαλεντίνιαν δὲ ἐπράττει τὴν τῆς Εὐρώπης ἡγεμονίαν ιθύνων. Ὁ δὲ ἀδελφὸς ἐκείνου Οὐάλετος πάσῃ μὲν θρησκείᾳ ἀνήκει λατρεύειν, ὡς γε ἡν βιολομένη, καὶ θεραπείας τῇ; ἀνηκούστες τὰ θρησκευόμενα ἀξιούν· μόνοις δὲ τοῖς τὴν ἀμώμητον πίστιν ὀμολογοῦσιν ἔχθρος καθίστατο προφανῆς. Περὰ πᾶσαν τοῖνυν αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν σπουδαίες καὶ θυσίαι τοῖς εἰδώλοις παρὰ τοῖς βιολομένοις ἀνήγοντο· καὶ τὸ ἐπιδώμιον ἀνήπτετο πῦρ· δημοσίεις τε καὶ βασχεῖαι κατὰ τὴν ἀγορὰν ἐτελοῦντο, καὶ οἱ περὶ Διόνυσον ἀνεχέρευον· καὶ σὺν αἴγισι διατρέχοντες, κύνας ἐφθειρόν διασπῶντες, καὶ πάντα δρῶντες, δσα τὴν αἰσχύνην προσμαρτυρεῖ τῷ πρώτῳ δ. δάσκαντι. Ἡ δὲ πάντα θεοδόσιος εὐρών δὲ πιστότατος βασιλεὺς ἐτί τελούμενα, πρόδριξά τε ἀνέσπασε, καὶ ἀφανεῖα παντελεῖ παραδέδωκε. Τότε δὲ τῇ θεοφιλοῦ σπουδῇ πρόσταγμα κατεπέμπετο τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῶν εἰδώλων νεώς καταστρέψεθαι, αὐτῷ γ' ἐκείνῳ τὴν περὶ τούτων φροντίδα ἀνατίθεν. Ἐξουσίαν τοῖνυν εἰληφώς δὲ θεόφιλος, πάντα λιθούς ἐκίνει ἔξεπτηδες τὰ τῶν Ἑλλήνων καλυνθρίζας μυστήρια. Καὶ τὸ μὲν Μίθριον ἀνέτρεπε, κατέστρεψε δὲ τὸ Σαράπιον. Τοῦ μὲν οὖν τὰ φονικὰ ἔργα

A dintegrata, Antiochena quoque plebs pacem paulatim est complexa. Itidem vero, ea recognita, Aegyptii episcopi, longi temporis contentionē extincta, ad concordiam se adjunxerunt. Romanæ

tuim Ecclesiæ præfuit Innocentius, Anastasii successor: Alexandrinæ Theophilus, vir cordatus et

virilem obtinens mentem. Successit is Timotheo, Timotheus fratri Petro, quem magnus præcessit

Athanasius. Hierosolymis vero post Cyrillum Joannes, et post hunc Nepos episcopalem sedem

est sortitus. Ad hunc modum Deo charus imperator ecclesiæ pacem restituit. Ariani autem, An-

tiochia omnino relicta, extra urbis mœnia conventus sūos habuere. Res Antiochenæ sic se

habuere.

CAPUT XXV.

De seditione Alexandriae propter demolitionem tem-
plorum idolorum ortu: et de singulari ea in re
Theophili episcopi Alexandrini studio et opera.

B Eodem porro tempore maxima etiam Alexandriae excitata est turba, talem ob causam: Postquam fidelissimus imperator ecclesiis, quantum potuit, pacem præstítit, adversus Graecos errores omne conferens studium, constitutiones tulit: quibus sanxit, ut simulacrorum delubra, ubique loco-ruin in imperio suo invenirentur, ex ipsis fundamētis evertentur. Nam maximus ille Constantinus, qui ingente quidem, minorem tamen virtute et gloria sua, consecutus est laudem, 271 et primus vera pietate imperium exornavit, cum omnem (prope dixerim) terrarum orbem in idolo-rum cultu insanientem invenisset, sacrificare quidem dæmonibus prorsus prohibuit, aras autem eorum non sustulit, mandato illo promulgato, ut deorum templū clausa, quo a nemine adiri possent, servarentur. Idem filii ejus fecere. Crudelitatis enim esse putarunt, repente prorsus tantam in-stituere mutationem, satius esse existimantes, quietis consiliis paulatim homines ad veram per-trabere religionem. Julianus autem, ut impietas revivisceret, fecit, errorisque et seductionis flam-mam plurimum auxit. Post hunc Jovinianus actiones illius abrogans, idolorum cultum suppressit. Idem a Valentiniā, qui Europæ imperium habuit, factum. Hujus vero frater Valens, religionem quidem omnem ut statis cæremoniis coleretur, admisit, in eos autem solos qui fidem irrepre-hensibilem proficerentur, aperte hostili fuit animo. D Quapropter in imperio ejus toto libationes et sa-crificia simulacris, ab eis quibus hoc placitum erat, offerebantur, ignis in altariis accendebatur, epulationes publicæ, et numine afflitorum discus-sationes, in foro peragebantur, et sacerdotes Bacchi choreas ducebant, et cum scutis discurrentes canes concerpendo necabant: nihil denique earum rerum reliqui faciebant, quæ primo earum inventori probrum et fœditatem attestantur. Quæ sane omnia adhuc celebrari solita cum religiosissimus imperator compirisset, radicitus sustulit, modisque omnibus abolevit. Tum vero Theophilii opera iussio promulgata est, ut Alexandriae idolo-rum templū evertentur, procurationem talem ipsi illi injungens. Itaque is, potestate ea accepta,

consulto omnem movit lapidem, ut Græcorum mysteria cum contumelia traducerentur. Evertit igitur Mithrium, evertit etiam Serapidis templum: atque in illo quidem veluti in solemnī pompa, cedēs patrās: in hoc autem, spectatoribus Serapidis sacra ridenda proposuit (1). Phalli namque et Ithyphallū, turpiter nudati atque producti, Throphili jussu, per forum trahebantur. At qui Alexandriæ erant Græci, et in primis qui philosophiæ operam dabant, re inopinata consternati, 272 cum dolorem conceptum ferre non possent, manu coacta, per impetum et impressionem intolerabilem, non minus atque antea fecerant, ingentem edidere stragam. Subito namque tumultu Christianos invadentes, pluriūnam secere cedēm: neque paucos etiam vulneravere, ac deinde retrocessere. Repugnabant quidem illis Christiani, sed eos cedibus patrandis Græci longe superarunt: neque prius a conflictu eo destitere, quam animos suos hostium sanguine profuso exsatiarunt. Cæterum Græcos ex ea re metus invasit, ab imperatoris vindicta sibi limentes. Quapropter eo quod illis visum fuerat peracto, furoreque cedēm eruore extincto, pro se quisque in eum quem sors offerebat locum se ubi lateret, abdebat. Aliqui etiam timore vehementiore correpti, patriam relinquentes, in urbes alias commigrarunt. In quibus duo erant, qui ab ineunte ætate maxiūne in litterarum doctrina fuerant educati, Helladius et Ammonius (2); ille quidem Jovis, hic autem Simiū sacerdos. Malum id ubi conquievit, in templorum demolitione, Theophilo plurimum dehinc operæ navarunt, militarium in Ægypto ordinum dux Romanus, et Alexandrinæ urbis præfectorus Eavigrius. Nam Græci quidam Serapidis cedēm illam pulchritudine et amplitudine celeberrimam, tum autē ornamenti suis dispoliatam atque foedē deformatam, in tumulo quodam sitam, occūpaverant: atque inde non secus atque ex aliqua arce de improviso prorumpentes, multos ex nostris comprehensos, tormentis excruciant, et dæmonibus sacrificare cogebant. Si qui vero id vehementius detrectarent, eos in crucem agebant. Quorundam etiam crura frangebant et alios aliter enecabant. Porro cum aliquandiu dimicatio ejusmodi durasset, magistratus quos diximus, homines eos adeuntes, ut aliquando tandem conflictationem eam posthaberent, et templum Serapidis relinquerent, sunt hortati. Quod ubi illi non fecere, res ea ad imperatorem est relata. Ut autem in cœpto illi suo obstinationes essent, conscientiam tenerariæ audaciæ, qua tantopere in re mala usi fuerant, faciebat. Erat præterea apud eos sophista quidam Olympius, qui auctor illis fuit, ut

(1) Sozomenus Theophilum quoque scribit, Donyssii templum, sibi ab imperatore donatum, in formam sacræ ædis redigisse, et isti sic quoque in adyti obscenā Phallorūm et Ithyphallorum simulacra, et monumenta alia spurca reperisse,

A ἐπόμπειν· ἐν ποιλῷ δὲ καταγέλωτι τοῖς θεοῖς μένοις ἡσαν καὶ τὰ Σεράπιδος· οἱ τε γάρ φαλλοὶ καὶ θύφαλοι, θεοφίλου κελεύοντο;, διὰ τῆς ἀγορᾶς εἰλοκοντα στίχρως ἀνακελυπτόμενοι. Οἱ τοίνυν κατὰ τὴν Ἀλεξανδρου Ἐλλήνες, καὶ μᾶλλον ὅσοι φιλοσοφίᾳ προσείχοντο, τῷ ἀδικήτῳ καταπλαγέντες, καὶ τὴν λύπην ἐνεγκείν μὴ δυνάμενοι, ἀθρόον ὅρμῃ ἀσχέτῳ χρησάμενοι, οὐχ ἥττον ἢ πρότερον μείζονα ἔδραμα-τούργους κακά. Τῶν γάρ Χριστιανῶν καταδραμόντες ἔξαπτα, πλειστον φόνον ειργάσαντο. Οὐκ διλγοὺς δὲ καὶ τραυματίας πεποιηκότες, ἐπειτ' ἀνεχώρουν ἐκείθεν. Πιλύνοντο μὲν οὖν καὶ Χριστιανοί· ἀλλ' ὑπερεροῦντες ἦσαν τοῖς φόνοις οἱ Ἐλλήνες· καὶ οἱ πρότερον πολεμοῦντες ἀπέσχοντο, ἔως οὐ εἰς κόρον τοῦ κτείνειν ἐγίγνοντο. Φόδος; ἐντεῦθεν εἰσέρρει τοὺς B Ἐλλήνιζοντας, τὴν ἐκ τοῦ βασιλέως ἐπεξέλευτον δεδιότας. Καὶ δὴ δὲδοκεῖ τούτοις καταπρᾶξαμενοῖς, καὶ τὸν θυμὸν τοῖς ἐκ τῶν φόνων αἴμασι σβέσαντες, δηπτὸν ἔτυχεν ἔκαστος κατεκρύπτοντο. "Ἄλλοι δὲ τῷ πολλῷ τοῦ δέους καὶ τὴν πατρίδα λιπόντες, εἰς τέρας πόλεις μετέβαινον. Ἐξ ὧν καὶ δύο ἦσαν, λόγοις μάλιστα συντραφέντες, Ἐλλάδιος καὶ Ἀμυκώνος. Ὁ μὲν οὖν τοῦ Διός, Ἀμυκώνος δὲ τοῦ Πιθήκου ἱερεὺς ἐτύγχανεν ὄν. Λωφῆσαντος δὲ τοῦ κακοῦ, τῇ τῶν νεῶν καταλύεισι οὐκ ἐλάχιστα συνήραντο θεοφίλως ὅτε τῆς Αἰγύπτου τῶν στρατιωτικῶν ταγμάτων ἐξηγούμενος Ῥωμανὸς, καὶ Εὐάντρος δὲ τὴν ὑπαρχον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ χειρὶς ἀρχήν. Τὸ γάρ Σεράπιον ἐκεῖνο καταλαβόντες τῶν Ἐλλήνων τινές· νέως δὲ οὗτος κάλλεις καὶ μεγέθει διαφανέστατος ἐπὶ γεωλόφου τινὸς ὑπερκείμενος· κάκελον δὲ ὁ ᾧ Ιχτινος δρμητηρίου ἔκαπιναίω; Ιόντες, πολλούς τε τῶν ἡμετέρων συσχόντες, βασάνοις ἡταῖον καὶ θύειν ἡνάγκαζον. Σφοδρῶς δὲ παρειτομένους, τοὺς μὲν ἀνεσκολόπιζον· ἦσαν δὲ, ὧν καὶ τὰ σκέλη συνέθιων· καὶ ἄλλους ἄλλως ἀνήρουν. Καρφῷ δὲ πολλῷ τῇ μάχῃς χρατούσης, οἱ ἄρχοντες παρ' αὐτοῖς Ιόντες, ὑψέ ποτε τῆς μάχης λήγειν περήνουν, καὶ τὸ Σεράπιον ἀναχωροῦντας ἐδήν. Ἐπεὶ δὲ οὐδαιῶς ἐπείθοντο, ἔγνωριζον βασιλεὺς τὰ πραττόμενα. Φιλονεκτέρους δὲ ἐκείνους μᾶλλον ἐποίει τὸ συνειδέναι τόλμη ἐπὶ κακοῖς χρήσασθαι. "Ἀλλω; τε καὶ τι; Ολύμπιος σοφιστής παρὼν αὐτοῖς, ἐπειδεὶ μὴ τῶν πατρίων ἔθων ἀμελέτην, ἀλλ' ἄχρι δὴ καὶ θανάτου δικαρτερεῖν τοῖς διποῖς; Τῶν δὲ ἔσδινων ἀφανίζομένων, ὅρων ἀθυμοῦντας, καθίστατο σύμβουλος μήτοι τὴν θρησκείαν ἐδήν. Ἐλεγε γάρ· « Λὴν εἰνι φθαρτὴν καὶ ινδάλματα τὰ ἀγάλματα, καὶ τούτου χάριν εἰς ἀφνισμὸν ἀγεσθαι. Τὰς δὲ ἐν ἐκείνοις οἰκουρούσας δυνάμεις, ἐκείνων λυσμένων, εἰς οὔρανούς ἀναπτῆναι. » Τοιαῦτ' ἐκείνοις λέγων, τὴν τῶν Ἐλλήνων πληθὺν κατέχων, τῷ Σαραπίῳ προσέμενεν. Ό δὲ βασιλεὺς διαγνόντος τὰ γεννέμενα, τοὺς μὲν ἀναιρεθέντας; Χριστιανῶν μαρτυρικῆς τέλεως;

lib. vii, cap. 45.

(2) Grammaticos hos fuisse, præceptoribusque se eis Constantinopoli juvenem usum esse, dicit Socrates, lib. v, cap. 46.

οῦτος ὑπὲρ τῆς ὁγιοῦς προκαΐδυνεσσαντα; πίστεως τοὺς δὲ τὸν φόνον ἐργατικένος συγγνώμη; ἡξήν τυχεῖν· οὐτὶς οὐτεῦθεν τὸ ὑπερβάλλον τῆς εὐεργεσίας καταπλαγέντες, ήσαν; Χριστιανοί εἰντοντο. Τοὺς δὲ νεῶς καὶ ἔτι καταλυθῆναι ὡς αἰτίους στάσεως τῷ θημῷ γεγενημένους προσέταττες γράμμασι. Τῶν δὲ πρὸ τούτου βασιλικῶν γραμμάτων ἐξ οἰνδὸν ἀναγνωσθέντων, μέγα ἀναδοθῆσαι Χριστιανούς, διτεπερ ἐν αἰτίαις εὐθὺς τοὺς· Ἐλληνίζοντας ἐποιεῖτο· ἐκείνους δὲ διειληφθέντας, λιπεῖν τὸ Σαράπιον, καὶ φεύγειν ἐλέσθαι· καὶ οὕτω τοὺς Χριστιανοὺς αὐτὸν κατασχεῖν. Οἱούμπιον δὲ τούτον εἶχε λόγος ἐν τῷ βαθεῖ τῆς νυκτὸς· τῆς πρὸ ταύτης ἡμέρας, καθ' ἣν τάδε συνέδη, ἀκούσαντινος· ἔνδον τοῦ Σαραπίου ψάλλοντος Ἀλλήγούσα. Ἐπειδὴ τῶν θυρῶν ούσῶν ἐν τῷ ἀσφαλεῖ, ἥσυχας τε πολλῆς οὖσῃ, τῆς Ισης φωνῆς μετεῖχε, καὶ αὐθίς, οὐδένα δὲ ἐώρα, συνήκε δὴ τὸ νοούμενον· καὶ κρύψα ἔξιών, πλοίου τε εὐτυχήσας, ἐς Ἰταλίαν κατέπλευεν. Ἐντεῦθεν τὰ μὲν Ιερὰ σπουδῇ κατεστρέψετο· τὰ δὲ ἀγάλματα καὶ ἴνδαλματα τῶν θεῶν ἐδίδοντο μὲν τῷ πυρὶ, καὶ εἰς λέβητας καὶ ἄλλας χρείας τῇ Ἐκκλησίᾳ· Ἀλεξανδρέων μετεσκευάζετο· διπάνηγ δὲ τοῖς πτωχοῖς τοὺς πολυτελεῖς ἐτίθει θεοὺς, χαριζόμενος· βασιλεύει. Τὰ τοίνυν πάντα τῶν ἀγάλμάτων εἰς κόνιν λεπτώνας θεόφιλος, ἐν μόνον ἀχώνευτον κατελίμπανεν· δὲ καὶ δημοσίᾳ ποστήσας, ἔλεγε, τοῦτο δεῖν φυλάττειν, ἵνα μὴ τῷ χρόνῳ προήκοντι εἰς ἀρνησιν οἱ Ἐλληνες Ἐλθωσι, τοιούτοις θεοῖς τὸ σέδας νείμαντες. Ἐφ' ὧ δὴ πλεστον τὸν ἕγιατο δι προρήθησες Ἀρμώνιος δὲ τοῦ Πιθήκου Ιερεύς· δεινὸν εἶναι λέγων τῇ τῶν Ἐλλήνων θρησκείᾳ, ἐπὶ καταγέλωτι καὶ τὸν Ἔνα θεὸν τὸ χωνευτήριον ἀποδράσαι· εἴθε δὲ κάκενος· τῇ χωνείᾳ ἐδίθοτο. Ο δὲ Ἐλλάδιος δισχύριζετο, ὡς ἐνέντα εἴη ἄνδρας ἐν τῇ συμπληγάδι φονεύσας.

alique deorum statuē igni conflata, in lebetes et vasa alia ad Alexandrinæ Ecclesiæ usum sunt transformata. Preciosioris vero materiæ deos in sumptus et alimenta pauperum imperator, illis gratificatus, dedit. Sedenim Theophilus simulacris omnibus comminutis, atque in cinereum redactis, unum tantum integrum reliquit, quod etiam in publico loco constitutum, conservandum esse dixit, ne temporibus futuris aliquando Græci se talibus diis cultum præstissem negare possent. Qua de re plurimum concepit doloris, quem diximus, Ammonius, Simiæ ille sacerdos: **274** pergrave id Græcorum religioni accidisse dictans, quod ludibrii causa unus ille deus incendium, quominus conflaretur, ausugisset: et non itidem, ut alii, quod in primis optaverat, conflatus, sublatusque fuisse. Helladius vero in conflictatione illa novem se viros neci deditse confirmavit.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

Ος λυομένου τοῦ τραοῦ τοῦ Σαράπιδος, γράμματα ιεροτελείων εὑρηται ἐν σταυρούσι σημειοφύιῳ, ζωὴν ἐπερχομένην μηρύόντα· καὶ ὡς Θεόφιλος τὴν πλάνην τῶν εἰδώλων ὑπέδειξε, καὶ τὸ ξύπορον τοῦ Σαράπιδος ἀξίην διέλυσε.

Ἄργεται δὲ λυομένου τοῦ νχοῦ τοῦ Σαράπιδος, καὶ τῶν τειχῶν γυμνούμένων, τινὰ τῶν λεγομένων ιερογλυφικῶν χαρακτήρων σταυροῦ σημειῷ ἐμφερεῖ ἐγκεχαραγμένα τοῖς λίθοις ἀναφανῆναι· οὓς καὶ Ἐλληνες καὶ Χριστιανοὶ δρῶντες, ἔκαστος τῇ οἰκείᾳ θρησκείᾳ προσήρμοζον. Ἐκ μὲν γὰρ τοῦ σταυροῦ οἰκείον σφίσιν εἶναι τὸν χαρακτήρα ἐτίθεντο Χριστιανοί· Ἐλληνες δὲ μηδὲν εἶναι καὶνδν Χριστιανοί.

A patrīos mores et ritus non negligenter, sed ad necem usque illis defendendis, fortiter in rebus duris perseverarent. **273** Quoniam autem simularcris communitis populares suos animos despondere cernebat, ne propterea religionem suam relinquenter, eis suasit, et simulaera atque imagines, materiam quidem corruptioni obnoxiam, ob eamque causam comminutam esse; quæ autem in illis fuissent, et vim suam exhibuissent, protestates, illis contractis in cœlos evolasse dixit. Hujusmodi ille verbis Græcorum multititudinem in potestate sua continuit, et in Serapidis templo mansit. Imperator ea re cognita, Christianos qui ita occisi fuerant, honore martyrum dignatus est, quod tantum periculi pro sana fide pertulissent, percussores autem et homicidas illos, venia concessa, poena commerita liberavit: ut tam insigni ejus beneficentia consternati illi, ad Christianam forte religionem se conferrent. Tempa vero nihilominus, quæ tantæ seditionis populo causa extitissent, erui litteris mandavit. Quibus imperatoriis litteris publice lectis, quod imperator in eis tumultus culpam in Græcæ superstitionis sectatores statim contulisset, Christiani acclamatione ingenti rem comprobarunt: illi vero timore correpti, Serapidis ædem sibi relinquendam, atque inde fugiendum duxerunt. Ita Christiani id receperunt. Olympius autem iste, in multa nocte, quæ eum diem cum hac accidere, precessit, in ipso Serapidis delubro quendam Alleluia psallentem audivisse dicitur. Et cum postibus probe obfirmatis in profundo silentio rursus eamdem vocem audiret, nec quemquam cerneret, quid sibi ea res vellet, intellectus. Et clam egressus, navimque commodum nactus, in Italiam navigavit. Proinde tempa quidem studio magno solo æquata, et simulacra.

C **274** Ut templo Serapidis, solo æquato, hieroglyphicas litteras crucis forma inventas sint, venturam vitam indicantes: et ut Theophilus errorem idolorum manifeste indicaverit, et statuam Serapidis securi sit demolitus.

Cum Serapidis templum solo æquaretur, et parietes everterentur, hieroglyphicas quæ dicuntur, quasdam formas et characteres signo crucis persimiles, axis incisas apparuisse dicunt. Quos et Graci et Christiani continent, utrique religioni suæ accommodarunt. Christiani enim propter crucem, symbolum id et signum aīl se pertinere allegarunt, Græci vero, nihil esse commune Christo et

Serapidi, sed figuram eam aliud quidem Christianis, aliud vero Graecis superstitionis, significare et portendere posse dixerunt. Qua de re cum sic ambigeretur, multi illorum Christianismum suscipere. Qui etiam hieroglyphicarum litterarum interpretandarum periti (1), characterem sub crucis forma, vitam futuram significare dixerunt. Quod Christiani plurimum ad religionem suam trahentes, ut permultos ad sententiam suam adducerent, occasionem habuere: propterea quod aliae quoque litterae aperte declararunt, templum id Serapidis relinquendum prorsus esse, cum crucis ille character, qui obscure venturam vitam significaret, in apertum productus esset. Atque id templum ad hunc modum est eversum. Verum non ita multo post in ecclesiæ formam sub Arcadii nomine est redactum. Ego quidem sacerdotes Aegyptios, qui de Christo nihil prorsus praeviderint, litteras (2) eas sub crucis forma non excuspsisse puto. Si namque ab ipsis saeculis mysterium (ut Paulus inquit) occultatum, principem tenebrarum latuit: multo magis æquum est, illius quoque sacerdotibus ignotum id fuisse existimare. Quin potius providentia divinæ opus id esse quispiam arbitretur, ut quæstio scilicet de litteris ejusmodi fieret. Id quod itidem antea in apostolo Paulo evenit. **275** Ille namque spirituali sapientia plenus, eadem ratione et arte apud Athenienses usus, oraculum consilio et causæ suæ accommodavit, et multos ad veram religionem adduxit. Nisi forte illud etiam qui-piam dicat, idem Cum Dei Verbum per Aegyptios sacerdotes, quod antea per Balaam egerat, fecisse. Quemadmodum quoque in Caipha accidisse novimus. Ambo enim, etiam inviti, de rebus bonis sunt vaticinati. Verum de his hactenus. Theophilus autem rebus quæ dictæ sunt, non contentus, hac in parte non constitit, sed fraudem sacerdotum omnibus eis qui seducti fuerant, manifestam esse voluit. Simulacula enim illi, sive æreæ seu lignea, pleraque omnia ita elaborarunt, ut ea cava intus essent, et eorum terga templorum parietibus adaptarentur, occultis qui-busdam meatibus in muro relictis. Deinde per alia quædam arcana adiuta in simulacrorum cavum subibant, et inde quæ eis visa essent responsa edebant. Et qui sedulo apud ea versabantur, quod D fraudem ei impostoram eam non intelligerent, perinde atque Deo jubente, statim imperata faciebant. Tales statuas tum Theophilus communivens, dolum hominibus deceptis commonstravit. Ut vero in Serapidis etiam templum ascendit, simulacrum illud vidit magnitudine tanta, ut mole sua horrorem et metum spectatoribus incuteret. De quo opinio etiam falsa, quæ multos seduxit, cerebatur: Si quis scilicet vel digito id attingere fuisse ausus, terram omnem e vestigio concussum, urbi autem toti internectionem accitum iri. Quæ omnia Theophilus anilia ebriosarum muliercularum delira-

A Σαράπιδι ἐλεγον· ἀλλ' ἐγχωροῦν εἶναι τὸ αὐτὸν σῆμα δὲ μὲν παρὰ Χριστιανοῖς, δῆλο δὲ σημαίνει παρ' Ἐλλήσι. Τοιαύτης δὲ κρατούσης ἀμφιβολίας, πολλοὶ ἔκεινων τῷ Χριστιανισμῷ προσετίθεντο· οἱ καὶ τῶν ιερογλυφικῶν γραμμάτων τὰς λόσιες ἑπιστάμενοι, διηρμήνευον τὸν σταυροειδῆ χρακτῆρα ἔκεινον, ζωὴν ἐπερχομένην σημαίνειν. "Ο δὴ Χριστιανοὶ ὡς πλειστον εἰς τὴν οἰκεῖαν θρησκείαν ἀπάντας, πρόφτειριν εἰχον πολλοὺς εἰς τὴν σφετέρην δέξαντες μετάγειν· διτὶ γε καὶ ἄλλα γράμματα ἐμψυχώς ἔδηλουν, τὸ ιερὸν ἔκεινο τοῦ Σαράπιδος παντάπατν ἔκλιπεν, ὅπαντικα δ σταυροειδῆς ἔκεινος ἀναφενῆ χρακτῆρο. Τοῦτον γάρ αἰνίττεσθαι εἶναι τὴν ἐπερχομένην ζωήν. Ἀλλὰ τὸ μὲν Σαράπιον οὕτω κατέστραπται· οὐκ εἰς μακρὰν δὲ πρὸς ἐκκλησίας σχῆμα B μετεσκευάσθη Ἀρκαδίου ἐπώνυμον. Ἔγώ δὲ οὔσιος μηδέν τι προειδότας τοὺς Αἰγυπτίων Ιερεῖς περὶ τοῦ Χριστοῦ, τὸ σταυροῦ δὲ ἔκεινο γράμμα οὐ διατύπωσα· εἰ γάρ τὸ ἀπὸ τῶν αἰώνων κεχρυμένον μυστήριον (ἥ φησι Παῦλος) τὸν τοῦ σκήτους ἐλαθεν δροχοντα, πολλῷ μᾶλλον εἰκῆς ἐχλογίζεσθαι τοὺς ἔκεινου διεψυχεῖν Ιερεῖς. Τῆς δὲ Προνοίας ἔργον διν τις λογίσατο, ὡς ἂν γε ζῆτησις περὶ τοῦ γράμματος γένοιτο. "Ο δὴ καὶ ἐπὶ τῷ ἀποστόλῳ Παύλῳ συνέβαινε πρότερον. Σοφίᾳ γάρ μεμετωμένος πνευματικῇ, τῇ ίσῃ μεθόδῳ πρὸς Ἀθηναίους χρησάμενος, πολλοὺς ἐκ τῶν ἐπιγεγραμμένων τῷ βωμῷ εἰς τὴν ἀλλοήν πίστιν μετήνεγκε, τῷ ἴδιῳ λόγῳ χρησμὸν προσαρμόσας· εἰ μήπου τις δρα καὶ τούτῳ ἔρει, τὰ ίσα τῷ Βαλαὰ δρᾶσται καὶ ἐπὶ τοὺς Αἰγυπτίων Ιερεῖς τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον· καθά δὴ καὶ ἐπὶ τῷ Κοτίωφᾳ συμβάν ξύνωμεν· ἀκοντες γάρ καὶ διμφα περὶ τῶν ἀγαθῶν προεργάτεσσαν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων τισκῆται· Θεόφιλος δὲ οὐ μέχρι τούτων ίστατο· ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξαπάτην τῶν Ιερέων δήλην τοῖς ἀπατωμένοις ἐποιεῖ· τὰ γάρ οἷα δήκοτε ξύναντα χαλκοῦ τε καὶ ξύλου πεποιημένα, κενὰ ἐνδοθεν διαπλάττοντες, εἴτα τὰ τούτων νῦντα τοῖς ἔκειτε προταρθόντες τοῖχοις, πόρους τινάς ἀφανεῖς τοῖς τοίχοις ἡγένεσαν· ἐπειτα δὲ ἐτέρων ἀνισόντες ἀδύτων, καὶ τοῖς ἐγκάτοις τῶν ξοάνων καταδυόμενοι, δὲ ἔκεινων δῆθεν τὸ παριστάμενον ὑπερώνουν. Οἱ τούτοις δὲ προτρόποι δένενοι, τὴν φενάκην μή συνιέντες, οἵτι Θεού κελεύοντος, εὐθὺς τὸ κελευόμενον ἔδρων. "Α δὴ τύπος καταλύων Θεόφιλος, τοῖς ἐξηπατημένοις δῆλα καθίστα. Ω; δὲ καὶ ἐπὶ τὸν τοῦ Σαράπιδος ἀνήσι ναὸν, εἶδε μὲν τὸ ξύναντον ἔκεινο, μεγάθεις μὲν μέγιστον, ὡς καὶ δεδίενας παρασκευάζειν τοὺς ὁρῶντας τῷ δρυῷ· Ἐφ' ὧ δὴ λόγος τοῖς πολιοῦσας κατείχεις ἀπατήδες; ὡς εἰ τις τούτῳ καθάψας τῇ χειρὶ, σεισθήσεται· μὲν εὐθὺς τῇ γῆ πᾶσα, πανωλεθρία δὲ τοὺς ἐν τῇ πλειστῇ εὐθὺς καταλήψεται· δὲ δὴ πάντας γρεῖσίν τοις καθιωνιζομένων εἶναι νομίσας ληρήματα, καὶ τὸ μέγιστον ὡς μηχράταν λογισάμενος, τῶν τεν πέλεκυν ἀντιχείρας ἔχοντι πατεῖν ἔχεινε τὸν Θεόν. "Ο δὲ γενναῖαν μάλα καὶ ἐρδωμένην κατηνεγκεν. Οἱ δὲ πιεστώτες ἐκ πολλοῦ τὸ θρυλούμενον δεῖσαντες

(1) Soer. lib. v. cap. 17.

(2) Diuinitus hieroglyphicas istas crucis forma exhibitas esse, cum Socrate censem Nicephorus.

ἀνεβόησαν. Ἐκεῖνος δὲ τὴν πληγὴν ἡρέμα δεξάμενος, σύντικτος γάρ παντάπασιν ἦν. Ἄλλος δὲ ἀμύνειν εἶχε μέγας μεγαλωστὶ πρὸς γῆν ἐνεχθείς. Ως δὲ ἀφῆρητο καὶ τὴν δεινὴν κεφαλὴν, μύες ἀγεληδὸν ἐκείθεν ἐβρύσαν. μυωκία γάρ ἄντειρυς ὁ τῶν Αἰγυπτίων θεὸς περιβόητος ἦν. Εἰς λεπτὰ δὲ οὖν αὐτὸν διαιρήσαντες, τὰ μὲν δαπάνην ἀφῆκαν πυρὶ· τὴν δὲ γε σεμνὴν ἐκείνην καὶ αἰδέσιμον κεφαλὴν διὰ παντὸς τοῦ ἀστεος ἐλκον, τῶν ταύτην σεβομένων δρώντων, καὶ τοῦ παρ' αὐτῶν τιμωμένου τὴν ἀσθένειαν διαχειράζονταν.

gregatim emerserunt. Murium enim caverna et receptaculum omnino decantatus ille Ἀιγυπτiorum deus fuit. **276** Cæterum vasto illo idolo in partes minutias disseco, reliquas quidem igni mandarunt, inspectantibus, et ejus quem tantopere honoraverant, insirmitatem ridentibus, raptarunt.

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.

Περὶ τῆς δὲ διαφύροις ἔθνεος στροφεῶν ὑπὲρ τῶν εἰδωλικῶν βωμῶν· καὶ περὶ Μάρκελλου τοῦ ἐπισκόπου Ἀμασείας, δῆῃ σπουδῇ ἐχρήσατο κατὰ τῷ εἰδωλικῷ νεῷ, καὶ ὡς τέλει μαρτυρίου τοῦρον ἐχρήσατο.

Ἐν δὲ ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ πολλοὶ τῶν Ἑλληνιστῶν κατὰ πόλεις ὑπὲρ τῶν βωμῶν ἔριν συνίστων, καὶ μέχρι θανάτου διηγωνίζοντο. ἐν μὲν οὖν Ἀραβίᾳ Πετραῖος καὶ Ἀρεοπολίται, περὶ δὲ Παλαιστίνῃ Ραφιῶται· καὶ Γαζαῖοι, παρὰ δὲ Φοινίξιν Ἁλιουπολῖται· καὶ τῶν Σύρων δὲ μάλιστα οἱ τοῦ ναοῦ Ἀπαμείας, ἥ δὴ τῷ Ἀξίῳ ποταμῷ προσπελάζει· οὓς Ιστοροῦσιν ἐπὶ φυλακῇ τῶν τοιούτων νεῶν καὶ συμμάχους μετακαλέσασθαι Γαλιλαίους ἀνδρας· καὶ τινας ἀπὸ τῶν κωμῶν αἱ περιοικοῦσι τὸν Λίβανον. τὸ δὲ ὑστερον ἐπὶ τόσον προσθετεῖν θράσους, ὡς καὶ τὸν περιώνυμον Μάρκελλον τῆς ἐπισκοπῆσαντα διαχρήσασθαι, τῆς ἐγκεχειρισμένης πόλεως τὰ τεμένη ἐξαφανίσαντα, τῇ πρὸς Θεὸν παρῆρησιδη μᾶλλον ἥ τῇ πολυχειρὶ τῷ χρησάμενον. Ἐπει γάρ Ἰωάννης, οὐ καὶ πρόσθιον ἐμνήσθην, ἐτελεύτα τὸν βίον, ὁ πάντα δριστος οὐτοσὶ Μάρκελλος ἀντὶ ἐκείνου τῆς Ἀπαμείων χώρας τὴν προεδρίαν εἰλήφει, ζέων τῷ πνεύματι κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον. Ἐπει δὲ καὶ ὁ ὑπαρχος οὐν δισὶ χιλιάρχοις εἰς τὴν ἐκείνου πόλιν ἀφίκετο, πρόθεισις δὲ ἥ τὰ τῶν εἰδώλων διαλύειν τεμένη, τὸ μὲν πλῆθος τῶν στρατιωτῶν ἐφησύχαζε δέει· ὃ δὲ τῷ τεμένει προσέβαλε τοῦ Διὸς διαλύειν πειρώμενος· δὲ δὴ μέγιστὸν τε ἦν καὶ εἰς κάλλος ἐξαίσιον ἐποικιλλετο. Ἄλλα καὶ στεγανὴν καὶ στερράκη τὴν συνθήκην τῶν λίθων ίδων, ὅπερ ἀμήχανον είναι τὴν τοσαύτην ἀρμονίαν διαλύθηναι· μέγιστοι γάρ λίαν θυτεῖσι λίθοι παχεῖ οἰδηρῷ καὶ μολιθέῳ διακεχυμένῳ ἀπανταχοῦ συνηρμόδοντο. Ὁ τοίνυν θεῖος Μάρκελλος δειμαίνοντα οὐτω τὸν ὑπαρχον θεασάμενος, ἐκείνον μὲν πρὸς τὰς διλαζες τῶν πόλεων χωρεῖν ἐκέλευεν· αὐτὸς δὲ θεοῦ ἐδεῖτο δοῦνα: πόρον τῷ ἀμηχάνῳ τοὺς πράγματος. Καὶ δὴ τις ἔθετο ἥκει: αὐτόκλητός, οὐτ' οἰκοδομεῖν, οὐτε λίθους τέμνειν, μήτ' ἀλλην τέχνην ἐξεπιστάμενος· μόνα δὲ διῆλα καὶ λίθους αἴρειν ἐπὶ τῶν διμῶν μεμαθηκώς. Πεσσελθὼν δὲ, δυοὶ τεγχ-

A menta esse putans, et molem vastam ut rem quamquam exiguum despiciens, quemdam qui pone stabat, securim in manu habentem, vulnus deo infligere jussit. Atque ille plagam ingentem vi magna fortiter intulit. Qui vero ibi aderant, id quod dudum fama jactatum fuerat, veriti, immensum quiddam exclamarunt. Atque deus plaga placide accepta, quod ligneus esset, neque dolorem sensit, neque vocem aliquam emisit, quippe qui mortuus prorsus esset: sed neque defendere se, cum et magus esset, et magno impetu in terram ferretur, potuit. Ubi vero et caput ei resectum est, mures inde de Marcellio Amaseno episcopo, quanto studio demoliendis idolorum templis usus, postremo martyrio sit defunctus.

B CAPUT XXVII.
De variis apud varias gentes propter abolitionem altarium, idolorum, seditionibus et tumultibus. et de Marcellio Amaseno episcopo, quanto studio demoliendis idolorum templis usus, postremo martyrio sit defunctus.

Eodem tempore multi Græcae superstitioni addicti in urbibus, de aris deorum contendunt, et ad mortem usque decertarunt. Sicuti in Arabia Petraei et Areopolite, apud Palæstinos Raphiotæ et Gazæi, apud Phœnices Heliopolite: et in Syria maxime templum propugnarunt Apameni, Axio amni propinqui: quos meniora proditum est, ad templorum ejusmodi custodiam et praesidium, socios et auxiliares Galilæos, et quosdam ex vicis eorum qui circum Libanum montem habitant, evocasse: ad extremum autem eo audacia et confidientia evasisse, ut clarissimum virum Marcellum episcopali ibi fungentem munere interemerint: propterea quod commissæ sibi urbis delubra, magis sua erga Deum fiducia, quam forti multorum hominum coacta manu abolevisset. Ubi enim Johannes (¹), cuius antea quoque mentionem fecimus, decepsit, rebus omnibus optimus Marcellus iste, pro illo regionis Apamenæ episcopalem administrationem sortitus est, spiritu juxta divum Apostolum fervens. Atque ubi præfectus Orientis cum duobus tribunis in urbem eam advenit, eo consilio ut idolorum fana demoliretur, plebs quidem, quod militarem manum metueret, quieta fuit: et præfectus Jovis templum eruere est aggressus, quod quidem et maximum et ornamenti variis et præcipuis pulcherrimum fuit. Verum cum lapidum et materiarum structuram solidam et firmam admodum præfectus esse cerneret, fieri non posse putavit, ut tanta compago solvi aut dirui posset. Maxima namque saxa immensis ferramentis et plumbo diffuso, ex omni parte apte compacta et conglutinata erant. **277** Divus autem Marceilius præfectum sic laborem euin reformatum cernens, illum quidem ad alias urbes transire jussit: ipse autem Deum precatus est, ut rei tam difficulter et desperatae exitum

(1) Cap. v ead.

Serapidi, sed figuram eam aliud quidem Christianis, aliud vero Graecis superstitionis, significare et pertendere posse dixerunt. Qua de re cum sic ambigeretur, multi illorum Christianismum suscipere. Qui etiam hieroglyphicarum litterarum interpretandarum periti (1), characterem sub crucis forma, vitam futuram significare dixerunt. Quod Christiani plurimum ad religionem suam trahentes, ut permultos ad sententiam suam adducerent, occasionem habuere: propterea quod aliae quoque litterae aperte declararunt, templum id Serapidis relinquendum prorsus esse, cum crucis ille character, qui obscure venturam vitam significaret, in apertum productus esset. Atque id templum ad hunc modum est eversum. Verum non ita multo post in ecclesiae forinam sub Arcadii nomine est redactum. Ego quidem sacerdotes Aegyptios, qui de Christo nihil prorsus praeviderint, litteras (2) eas sub crucis forma non excuspsisse puto. Si namque ab ipsis saeculis mysterium (ut Paulus inquit) occultatum, principem tenebrarum latuit: multo magis aequum est, illius quoque sacerdotibus ignotum id fuisse existimare. Quin potius providentiae divinae opus id esse quispam arbitretur, ut quæstio scilicet de litteris ejusmodi fieret. Id quod itidem antea in apostolo Paulo evenit. **275** Ille namque spirituali sapientia plenus, eadem ratione et arte apud Athenienses usus, oraculum consilio et causæ suæ accommodavit, et multos ad veram religionem adduxit. Nisi forte illud etiam qui-piam dicat, idem **C**um Dei Verbum per Aegyptios sacerdotes, quod antea per Balaam egerat, fecisse. Quemadmodum quoque in Caipha accidisse novimus. Ambo enim, etiam inviti, de rebus bonis sunt vaticinati. Verum de his hactenus. Theophilus autem rebus quæ dictæ sunt, non contentus, hac in parte non constitit, sed fraudem sacerdotum omnibus eis qui seducti fuerant, manifestam esse voluit. Simulacula enim illi, sive ætea seu lignea, pleraque omnia ita elaborarunt, ut ea cava intus essent, et eorum terga templorum parietibus adaptarentur, occultis qui-busdam meatibus in muro relictis. Deinde per alia quædam arcana adyla in simulacrorum cænum subibant, et inde quæ eis visa essent responsa edebant. Et qui sedulo apud ea versabantur, quod D fraudem et imposturam eam non intelligerent, perinde atque Deo jubente, statim imperata faciebant. Tales status tum Theophilus communiens, dolum hominibus deceptis commonistravit. Ut vero in Serapidis etiam templum ascendit, simulacrum illud vidit magnitudine tanta, ut mole sua horrorem etiam et metum spectatoribus incuteret. De quo opinio etiam falsa, quæ multos seduxit, cerebatur: **S.** quis scilicet vel digito id attingere fuisse ausus, terram omnem e vestigio conrussum, urbi autem internectionem accitum iri. Quæ omnia Theophilus anilia ebriosarum muliercularum delira-

A Σεράπιδι ἔλαγον· ἀλλ' ἐγχωροῦν εἶναι τὸ αὐτὸν σχῆμα δὲ μὲν παρὰ Χριστιανοῖς, δὲ μὲν σημαίνειν παρ' Ἐλλήσι. Τοιαύτης δὲ κρατούσῃς ἀμφισβήτης, πολὺλοι ἔκεινων τῷ Χριστιανισμῷ προσετίθεντο· οἱ καὶ τῶν λερογλυφικῶν γραμμάτων τὰς λύσεις ἐξεπιστάμενοι, διηρμήνευον τὸν σταυροειδῆ χρακτῆρα ἔκεινον, ζωὴν ἐπερχομένην σημαίνειν. "Ο δὴ Χριστιανοὶ ὡς πλειστον εἰς τὴν οἰκείαν θρησκείαν ἀπόπταντες, πρόφροιν εἶχον πολλοὺς εἰς τὴν αφετέραν δέξαν μετάγειν· διτὶ γε καὶ δὲλλα γράμματα ἑμφιώς ἔδηλουν, τὸ ιερὸν ἔκεινο τοῦ Σεράπιδος παντάπασιν ἔκλιπεν, ὅπερνίκα δ σταυροειδῆς ἔκεινος; ἀναφινῇ χρακτήρ. Τοῦτον γάρ αινίττεσθαι εἶναι τὴν ἐπερχομένην ζωήν. Ἀλλὰ τὸ μὲν Σεράπιον οὕτω κατεστραπταί· οὐκ εἰς μακρὸν δὲ πρὸς ἐκκλησίας σχῆμα **B** μετεσκευάσθη Ἀρκαδίου ἐπώνυμον. Ἐγὼ δὲ οἴομαι μηδὲν τι προειδότας τοὺς Αἰγυπτίων λερεῖς περὶ τοῦ Χριστοῦ, τὸ σταυρόκεν ἔκεινο γράμμα σύ διατύπωσαι· εἰ γάρ τὸ ἀπὸ τῶν αἰώνων κεκρυμμένον μυστήριον (ἥ φησι Παῦλος) τὸν τοῦ σκήτους ἐλαθεν δροχοντα, πολλῷ μᾶλλον εἰκός ἔκλογίζεσθαι τοὺς ἔκεινου διεψυχεῖν λερεῖς. Τῆς δὲ Προνοίας ἔργον ἀν τις λογίζειτο, ὡς ἂν γε ζῆταις περὶ τοῦ γράμματος γένοιτο. "Ο δὴ καὶ ἐπὶ τῷ ἀποστόλῳ Παύλῳ συνέβαινε πρότερον. Σοφίᾳ γάρ μεμεταώμενος πνευματικῇ, τῇ Ιησοὶ μεθόδῳ πρὸς Ἀθηναίους χρησάμενος, πολλοὺς ἐκ τῶν ἐπιγεγραμμένων τῷ βωμῷ εἰς τὴν ἀλλοθῆ πίστιν μετήνεγκε, τῷ ίδιῳ λόγῳ χρησμὸν προσαρμόσας· εἰ μήπου τις ἄρα καὶ τούτο ἔρει, τὰ **C** Ιησοὶ τῷ Βαλαὰδι δρᾶσται καὶ ἐπὶ τοὺς Αἰγυπτίων λερεῖς τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον· καθάδη καὶ ἐπὶ τῷ Καλλιφράσι μυμβάν ξγνωμεν· ἀκοντες γάρ καὶ διμφω περὶ τῶν ἀγαθῶν προεργάτευσαν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων τοσαῦτα· Θεόφιλος δὲ οὐ μέχρι τούτων Ιησοῦτο· ἀλλὰ καὶ τὴν ἔξαπτην τῶν λερέων δήλην τοῖς ἀπατωμένοις ἐποίει· τὰ γάρ οἰα δήποτε ξένα φαλκούτες καὶ ξύλου πεποιημένα, κενὰ ξενοδοθεν διαπλάττοντες, εἴτα τὰ τούτων νῶτα τοῖς ἔκεισε προταρμόζοντες τοίχοις, πόρους τινάς ἀφανεῖς τοῖς τοίχοις ἡγένεσαν· ἐπαίτα δι' ἐτέρων ἀνιόντες ἀδύτων, καὶ τοῖς ἔγκατοις τῶν ξοάνων καταδυόμενοι, δὲ ἔκεινων δήθεν τὸ παριστάμενον ὑπερώνουν. Οἱ τούτοις δὲ προτρόποι δέμενοι, τὴν φενάκην μή συνιέντες, οἷς Θεοῦ κελεύοντος, εὐθὺς τὸ κελευόμενον ἔδρων. "Ο δὴ τίταν καταλύων Θεόφιλος, τοῖς ἔξηπατημένοις δῆλα καθίστα. Ω; δὲ καὶ ἐπὶ τὸν τοῦ Σεράπιδος ἀνήσκει ναὸν, εἶδε μὲν τὸ ξένον ἔκεινο, μεγέθει μὲν μέγιστον, ὡς καὶ δεδέναται παρασκευάσειν τοὺς δρῶντας τῷ δρυκῷ. Ἐφ' ψῆφῳ δὴ λόγος τοὺς πολλοὺς κατείχεν ἀπατήδις, ὡς εἰ τις τούτων καθάψαι τῇ χειρὶ, σεισθεστα· μὲν εὐθὺς ἡ γῆ πᾶσα, πανωλεύρια δὲ τοὺς ἀν τῇ πλειστῇ εὐθὺς καταλήψεται· δὲ δὴ πάντα γρεῖσίν καθιωνιζομένων εἶναι νομίσας ληρήματα, καὶ τὸ μέγιστον ὡς μηχαντὸν λογισάμενος, τῶν τενὶς πέλεκυν ἀντιχείρας ξένοις παίειν ἔκεινε τὸν Θεόν. "Ο δὲ γενναῖαν μάρα καὶ ἐρρωμένην κατηνεγκεν. Οἱ δὲ παρεστῶτες ἐκ πολλοῦ τὸ θρυλλούμενον δεῖσαντες

(1) Soer. lib. v. cap. 17.

(2) Diyinitus hieroglyphicas istas crucis forma exhibitas esse, cum Socrate censet Nicephorus.

ἀνεβόησαν. Ἐκεῖνος δὲ τὴν πληγὴν τρέμα δεξάμενος, σύντ' ἡλγησε βύλινος ὄν, οὐτ' ἀφῆκε φωνήν· νεκρὸς γάρ παντάπατον ἦν. Ἀλλ' οὐδὲ ἀμύνειν εἶχε μέγας μεγαλωστὶ πρὶς γῆτὴ ἐνεχθεὶς. Ως δ' ἀφῆρητο καὶ τὴν δεινὴν κεφαλὴν, μύες ἀγεληδὸν ἐκεῖθεν ἐβύθησαν· μυωξίᾳ γάρ διντικρυς δὲ τῶν Ἀγυπτίων θεῶς περιβόητος ἦν. Εἰς λεπτὸν δ' οὖν αὐτὸν διαιρήσαντες, τὰ μὲν διαπάνην ἀφῆκαν πυρί· τὴν δὲ γε σεμνὴν ἐκείνην καὶ αἰδέσιμον κεφαλὴν διὰ παντὸς τοῦ ἀστεος ἐλκον, τῶν ταύτην σεβομένων δρώντων, καὶ τοῦ παρ' αὐτῶν τιμωμένου τὴν ἀσθέτειαν διαχειναζόντων.

gregatim emerserunt. Murium enim caverna et receptaculum omnino decantatus ille Ἀgyptiorum deus fuit. **276** Cæterum vasto illo idolo in partes sacram autem illud et venerandum caput, per urbem omnem, eis qui id tantum nūmen coluerant, inspectantibus, et ejus quem tantopere honoraverant, insurmitatem ridentibus, raptarunt.

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.

Περὶ τῆς δὲ διαφύροις δύνασθαι στάσεως ὑπὲρ τῶν εἰδωλικῶν βωμῶν· καὶ περὶ Μάρκελλου τοῦ ἀποστόλου Ἀμασείας, δοῃ σπουδῇ ἐχρήσαστο κατὰ τῷ εἰδωλικῷ τεῷ, καὶ ὡς τέλει μαρτυρίου ἐχρήσατο.

Ἐν δὲ ἐκείνῃ τῷ χρόνῳ πολλοὶ τῶν Ἑλληνιστῶν κατὰ πόλεις ὑπὲρ τῶν βωμῶν ἔριν συνίστων, καὶ μέχρι θανάτου διηγωνίζοντο· ἐν μὲν οὖν Ἀραβίᾳ Πετραῖς καὶ Ἀρεοπολίταις, περὶ δὲ Παλαιστίνῃ Ραφιῶταις· καὶ τῶν Σύρων δὲ μάλιστα οἱ τοῦ ναοῦ Ἀπαμείας, ηδὴ τῷ Ἀξίῳ ποταμῷ προσπελάζει· οὖς λοτοροῦσιν ἐπὶ φυλακῇ τῶν τοιούτων νεῶν καὶ συμμάχους μετακαλέσασθαι Γαλιλαίους ἀνδρας· καὶ τινας ἀπὸ τῶν κωμῶν αἱ περιοικοῦσι τὸν Λιθανόν· τὸ δὲ διστατον ἐπὶ τόσον προσληθεῖν θράσους, ὡς καὶ τὸν περιώνυμον Μάρκελλον τῷδε ἀπιστοπήσαντα διαχρήσασθαι, τῆς ἐγκεχειρισμένης πόλεως τὰ τεμένη ἐξαφανίσαντα, τῇ πρὸς θεὸν παρέρθησιρ μᾶλλον ηδὴ πολυχειρίᾳ χρησάμενον. Ἐπει τῷρ γάρ Ἰωάννης, οὐ καὶ πρόσθιν εἰμηνθῆν, ἐτελεύτα τῷ βίον, ὁ πάντα ἀριστος οὐτοις Μάρκελλος ἀντ' ἐκείνου τῆς Ἀπαμείαν χώρας τὴν προεδρίαν εἰλήψει, ζέων τῷ πνεύματι κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον. Ἐπει δὲ καὶ διπάρχος οὖν δισιχιλιάρχος εἰς τὴν ἐκείνου πόλιν ἀφίκετο, πρόθεισις δὲ ἡ τὰ τῶν εἰδῶλων διαλύειν τεμένη, τὸ μὲν πλῆθος τῶν στρατιωτῶν ἐφησύχασε δέει· δὲ τῷ τεμένει προσέβαλε τοῦ Διεξδιαλύειν πειρώμενος· δὴ μέγιστόν τε ἦν καὶ εἰς κάλλος ἐκαίσιον ἐποικιλλετο. Ἀλλὰ καὶ στεγανὴν καὶ στερβάνη τὴν συνθήκην τῶν λίθων ἰδὼν, διετο ἀμήχανον εἰνι τὴν τοσαύτην ἀρμονίαν διατηθῆναι· μέγιστοι γάρ λίθοι δυτεροὶ οἱ λίθοι παχεῖ σιδηρῷ καὶ μολίβδῳ διακεχυμένῳ ἀπανταχοῦ συνηρμόδοντο. Οἱ τοίνυν θεῖοι Μάρκελλος διειμάνοντα αὐτῶν τὸν διπάρχον θεασάμενος, ἐκείνον μὲν πρὸς τὰς διλατὰς τῶν πόλεων χωρεῖν ἐκέλευσεν· αὐτὸς δὲ θεοῦ ἑδεῖτο δοῦναι πόρον τῷ ἀμηχάνῳ τοῦ πράγματος. Καὶ δὴ τις ἐνθεός ἤκεις αὐτόκλητος, οὐτ' οἰκοδομεῖν, οὐτε λίθους τέμνειν, μήτ' ἀλληγον τέχνην ἐξεπιστάμενος· μόνα δὲ ἕιλα καὶ λίθους αἴρειν ἐπὶ τῶν διμῶν μεμαθηκώς. Πισσελθῶν δὲ, δυοῖν τεγύ-

A mentia esse putans, et molem vastam ut rem quamquam exiguum despiciens, quemdam qui pone stabat, securim in manu habentem, vulnus deo infligere jussit. Atque ille plagam ingentem vi magna fortiter intulit. Qui vero ibi aderant, id quod dudum fama jactatum fuerat, veriti, immensum quidam exclamarunt. Atque deus plaga placide accepta, quod ligneus esset, neque dolorem sensit, neque vocem aliquam emisit, quippe qui mortuus prorsus esset: sed neque defendere se, cum et magnus esset, et magno impetu in terram ferretur, potuit. Ubi vero et caput ei resectum est, mures inde de variis apud varias gentes propter abolitionem altarium, idolorum, seditionibus et tumultibus. et de Marcello Amaseno episcopo, quanto studio demoliendis idolorum templis usus, postremo martyrio sit defunctus.

B Eodem tempore multi Græcæ superstitutioni addicti in urbibus, de aris deorum contendunt, et ad mortem usque decertarunt. Sicuti in Arabia Petri et Areopolite, apud Palæstinos Raphiotæ et Gazæ, apud Phœnices Heliopolite: et in Syria maxime templum propugnarunt Apameni, Axio amni propinquui: quos memorie proditum est, ad templorum ejusmodi custodiam et praesidium, socios et auxiliares Galilæos, et quosdam ex vicis eorum qui circum Libanum montem habitant, evocasse: ad extremum autem eo audaciæ et confidentiæ evasisse, ut clarissimum virum Marcellum episcopali ibi fungentem munere interemerint: propterea quod commissæ sibi urbis delubra, magis sua erga Deum fiducia, quam forti multorum hominum coacta manu abolevisset. Ubi enim Johannes (¹), cuius antea quoque mentionem fecimus, decepsit, rebus omnibus optimus Marcellus iste, pro illo regionis Apamenæ episcopalem administrationem sortitus est, spiritu juxta divum Apostolum servens. Atque ubi præfectus Orientis cum duobus tribunis in urbem eam advenit, eo consilio ut idolorum fana demoliretur, plebs quidem, quod militarem manum metueret, quieta fuit: et præfectus Jovis templum eruere est aggressus, quod quidem et maximum et ornamentis variis et præcipuis pulcherrimum fuit. Verum cum lapidum et materiæ structuram solidam et firmam admodum præfectus esse cerneret, fieri non posse putavit, ut tanta compago solvi aut dirui posset. Maxima namque saxa immensis ferramentis et plumbo diffuso, ex omni parte apte compacta et conglutinata erant. **277** Divus autem Marceius præfectum sic laborem eum reformidantem cernens, illum quidem ad alias urbes transire jussit: ipse autem Deum precatus est, ut rei tam diffici et desperata exitum

(1) Cap. v ead.

aliquem daret. Et ecce cum sole oriente quidam suæ sponte advenit, qui neque ædes exstruere, aut lapides cædere atque polire, neque artem quampiam aliam sciret, ligna tantum et lapides humeris gestare assuetus. Is Marcellum adiit, duplumque sibi mercedem stipulatus est: facile sibi esse, ut templum celeriter demoliat, dictans. Eam postquam Marcellus se illi daturum recepit, tale quiddam ille machinatus est. Delubrum id porticum quadratum habebat, quæ in sublimie excita, adaptata et imposita ei fuerat. Columnæ erant maximæ, magnitudine ipsa templo juxta proportionem respondentes. Columnæ cujusque ambitus sexdecim cubitos habebat. Natura lapidum per quam firma et adamantina fuit, ita ut non facile lapicidum cederet instrumentis. Quas circum circa ille suffossas, lignis oleaginis suffulxit. Atque ubi earum tres ad eum modum perfodisset, ignem materie subjicit. Et accensa quidem est illa: sed ab igne, pro natura sua consumi nequivit. Daemon namque quidam ater apprens, et sese provolvens, naturalem vim ignis inhibuit. Sedenim ea re sæpius tentata, cum coepit suum frustra esse viderent, eam ad episcopum sub meridiem dormientem relollerunt. Ille autem in sacrum ingressus templum, aquam vasi infusam sub sanctiore altari occulavit: et pro sacris cancellis humi provolutus, genieris humani amantem Dominum supplex oravit, ut depulsa daemoni tyrannide, illius quidem in apertum proferret imbecillitatem, suam autem ipsius manifesto exhiberet vim et potentiam: ne scilicet majus etiam detrimentum ad eos, qui nondum ut Christianæ parerent religioni, in animum induxissent, perveniret. Hæc cum dixisset, et crucis signum aquæ injecisset, Equitio cuidam diacono eam dedit, flamnam vigentem ea conspergere iubens. Quod ubi est factum, dæmon ille aquæ vim non ferens, profugit: et ignis contraria sibi aqua perinde atque oleo usus, ligna optime comprehensa, parvo momento consumpsit, et columnarum fulcris evanescitibus, et ipsæ confestim conciderunt, et alias duodecim in eamdem ruinam secum traxerunt. **278** Quin etiam insuper quæ eis coaptata fuerat templi pars, cum columnarum vi in præcepis abiit. Unde fragor maximus exortus, confestim omnes eo ad opus inspicendum retraxit. Postquam vero dæmonem illum, qui contra nisus fuerat, sagatum intellexerunt, linguis in laudem et gloriam Dei cierunt. Sed et alia idolorum fana divinus sustulit episcopus, et multa alia admiratione digna de eo viro commemorantur atque circumferuntur. Nam et ad victores martyres epistolæ dedit, et ab eis litteras, quibus ei responderunt, accepit. Postremo vero et ipse martyrii coronam reportavit. Id ipsum vero exponentium est. In convalle ibidem Aulocrenis (1) (locus is in Apamenorum agro est

A ταῖν ἔστι μισθόν. Ἐκ τοῦ φάστου γάρ ἐνείναι αὐτῷ θάττον τὸν νεών διαλύειν. Ως δ' ὑπισχνεῖτο παρέχειν δὲ Μάρκελλος, ἐκεῖνος τοιόνδε τι ἐπετεγδό· Ἐξ τεττάρων πλευρῶν στοὺν δὲ νεώς εἰχεν, τῆς εἰς θύρας ἐγειρομένη ἐκεῖνῳ ἐφήμοστο. Μέγιστοι δὲ καὶ κλονες ἦσαν λοσμετροὶ τῷ νεῷ· ἐκάστου δὲ κλονος περιμετρος ἐκκαλίδεκα πήγεων ἦν. Ἡ δὲ γε φύσις τῶν λίθων στερβάτης ἐτύγχανε καὶ ἀδαμαντίνη· ᾧ μηδὲ δράδιως εἴκειν αἰρεῖσθαι τοῖς τῶν λιθοτόμων δργάνοις· ὃν ἐκαστον κύκλῳ διορύττειν ἐκεῖνος, ὑπῆρειδε ἔλοις ἐλατονις τὰ ὑπερκέλμενα. Τρεῖς δὲ οὕτω τῶν κιόνων δρύζες, ἐπειτα πῦρ ἐνήκει τοῖς ἔλοις· καὶ ἀνήπτετο μὲν, οὐ μή καὶ κατὰ φύσιν διπανάσθαι τοῖς ἔλοις ὅπερ τοῦ πυρὸς ἐνῆν. Δαιμόνιος γάρ τε μέλας προφανόμενος καὶ προσκατανθύσμενος, ἐμποδὼν τῇ κατὰ φύσιν ἐνεργειᾳ καθίστατο. Ήδη δὲ πολλάκις τὴν μηχανὴν δεδράκαστες ἀνήνυτον ἕρων τὸ σπουδασμα, δηλοῦσι τῷ λεπελ ἐπισημῆριαν ὑπνωτοντι· Ὁ δὲ εὐθὺς τὸν θεῖον ναὸν εἰσθραμών, ὅδωρ εἰς δαγγος· ἐνῆκε. Καὶ τοῦτο μὲν ὑπὲρ τὸν θεῖον θυσιαστήριον ἔκρυπτεν· αὐτὸς δὲ πρὸ τῶν λεπων κιγκλίδων πεσὼν, τὸν φιλάνθρωπον ἥντος διέλθη τοῖς ἀπειθεῖν ἡρμένοις προσγένηται. Ταῦτα λέγων, καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον τῷ ὄνται ἐπιβλῶν, Ἐκκοιτίῳ τινὶ διακόνῳ τοῦτο ἐδίδου, κελεύσας τῷ τῆς φλογὸς ἀκμάζοντι ἐπιφράνειν· οὐ γενομένου, δὲ μὲν δαιμόνιον ἀπολλάγῃ τὴν τοῦ ὄντος; μή ἐνεγκῶν προσδολίγην· τὸ δὲ πῦρ οἵπερ ἐλαῖψε τῷ ἀντιπάλῳ χρησάμενον ὄνται, εὖ μάλα τῶν ἔλων καθήπτετο, καὶ ἐν ἀκαρεὶ ἐδαπάνα. Οἱ δὲ κλονες φρούδου τοῦ ἐρείσοντος γενομένου, αὐτοὶ τε ἐκ τοῦ εὐθέος κατέπιπτον· καὶ διλούς δυσκαλίδεκα ἐπισπάμενοι. Οὐδὲ μή δὲ ἀλλὰ καὶ δύο τοῦ ναοῦ συνημένων πλευρὸν τοῖς κιοσὶ κατηγένθη τῇ ἐκείνων βίᾳ συνελκυσθέν. Κτύπος δὲ μέγιστος ἐκδραμών, πάντας ἀθρόον ἐκεὶ φειδικύσατο κατὰ θέαν τοῦ Ἐργου. Ήδη δὲ καὶ τοῦ ἀντιπράττοντος δαιμονος τὴν φυῆν ἔγνων, εἰς δόξαν Θεοῦ τὰς γλώσσας ἐκίνουν. Συχνὶ δὲ καὶ ἀλλὰ τεμένη δὲ θεῖος οὔτος ἀρχιερεὺς ἐγράνισε. Πολλὰ δὲ καὶ διλλὰ ἀξιάγαστα διηγήματα τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἐμφέρεται· τοῖς τε γάρ νικηφόροις ἐπέστελλε μάρτυσι· καὶ ἀντιγράφων παρ' ἐκείνων τέλοις δὲ καὶ αὐτὸς τὸν μαρτυρικὸν στέφνον ἀνέδηστο. Τὸ δὲ ὄπως, ἐγὼ διηγήσομαι. Ἐν τῷ ἐκείσεο αὐλῶνι, δὲ κατέβησεν τὸν τῆς Ἀπαρίων χώρας ἑστη, στρατιώτας τινάς· καὶ μονομάχους τεραλαδῶν, κατ' ἐκείνου ἐχώρει. Ἀγγιστα δὲ γενόμενος, μάχης· συρρήγνυμένης, ἔξω βελῶν εἰστηκεῖ· τοὺς γάρ πόδας ἀλλιγῶν ἦν· καὶ οὗτε διώκειν, οὔτε μήν φεύγειν Ικανῶς εἶχε. Τῶν δὲ στρατιώτων καὶ μονομάχων ὑφ' ἑαυτούς, τὸν νεών θέσθιτο πολλὴν ποιημένων σπουδὴν, τῶν Ἐλληνιστῶν τινες μόνον εἶναι διεγνωκέτες, καθ' ὃ μέρος ἀπόμενον ἦν, ἐξπιναλος

(1) Pro Aulocrenis Nicephorus et Sozomen. habent Aulonem. Plin. lib. v. cap. 29 : Marsyas ibi creditur ortus, ac paulo post conditus, ubi certavit

tibiarum cantu cum Apolline Aulocrenis. Ita vocatur convallis decem millia passuum ab Apamea. Idem lib. xvi, cap. 44 : Regionem Aulocrenen dixi.

προσθαλάντες; συνέσχον· καὶ πυρὸν νῆσαντες, κατετέφρωσαν. Καὶ τότε μὲν ἐλαθον, χρόνῳ δὲ φωραθέντες, δοῦναι δίκην πρὸς τῶν παιδῶν Μαρχέλου ἡπείγοντα· τιμωρεῖν γὰρ ἥδούλοντο τῷ πατρὶ· ἣ δὲ ἐπιχώριος διεκώλυε σύνοδος, ἐπειποῦτα μὴ δεῖν ἐπὶ μαρτυρικῇ τελευτῇ δίκαιος λαμβάνειν· χρῆναι γὰρ γάριν ὄμολογειν τῇ τοιαύτῃ δὴ τελευτῇ· καὶ σκιρτὴν τούς τε παιδίας καὶ φίλους καὶ γένος ἄπαν αὐτοῦ, ὡς ὑπὲρ Θεού ἡξιώμαντο θανεῖν. Τὰ μὲν οὖν τῶν εἰδώλων τεμένη τηνικάδε τοῦτον καθηρέθη τὸν τρόπον.

ρυτὰ accensa comhusserunt. Ac tum quidem illi facinore patrato latuere. Postea vero criminis ejus comperti, a Marcelli liberis ad legitimam pœnaī sunt postulati: cædem enim patris vindicare illi voluerunt. Sed id factum synodus provincialis prohibuit, non vindicandam martyrum mortem, sed gratias potius ea de causa Deo agendas esse, liberosque atque amicos et genus eorum omne gudio exsilire debere censens, quod illi honor tantus, ut pro Dei nomine mortem oppeteret, contigerit. Idolorum templa eo tempore ad hunc solo æquata sunt modum.

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ.

Ὡς Νεκτάριος πρώτος ἀρετῆ τὸν ἐτρέψας ἔκκλησίας ἐκ παιδιού τετυγμένον ἐπὶ τῆς μετανοίας πρεσβύτερον· καὶ περὶ τρόπου καὶ τὸν τῷρον τῷρον μεταροούντων ἐτρέψας Ρωμαιῶν Ἐκκλησίᾳ.

Τότε τοίνυν καὶ Νεκτάριος ὁ τῆς Κωνσταντίνου τὴν Ἐκκλησίαν ἐπιτροπεύων πρῶτος πάντων τὸν ἐκ παιδοῦ διντα ταῖς Ἐκκλησίαις πρεσβύτερον ἐπὶ τῶν μετανοούντων κατέπαυεν· ὃ δῆτα καὶ οἱ ἀνὴρ τὴν "Ἐω πάντες σχεδὴν ἐπίσκοποι ἥκολούθησαν. Τι δὲ τοῦτο ἔστι, καὶ θεῖν τὴν ἀρχήν ἔσχε, καὶ διὰ πολὺν αἰτίαν τὸ γε νῦν ἔχον Ἑλληνεν, ἀλλος: μὲν δὲλλα περὶ τούτου ἴστρησαν· ἕγω δὲ ὡς ἔχει τάληθες διηγῆσματι. Ἐπει γὰρ τὸ μηδαμῶς ἀμαρτεῖν οὐχ ἡμέτερον, τῆς δὲ θείας καὶ ἀκήρατου φύσεως; Ιδιον, ἡμῖν δὲ τῇ πιρεύνασει καθάπαξ κληρωσαμένοις τὸ πλημμελέσιν· συγγράμμην κλεψεί Θάδες μεταμέληρ ἀναλόγῳ χρωμένοις τῷ παραιτεῖσθαι τοῦ λοιποῦ καὶ συνομολογεῖν τὴν ἀμάρτημα. Φορτικὸν δὲ ὠσανεῖ τοῖς Ἑγγιστα Χριστοῦ λεπροῖς ἰδοῦσεν, ἐν μέσῳ τῷ πλήθει ὡς ἐν θεάτρῳ τὰ πλημμελούμενα ἔξαγγελλειν, ἵνα τῶν πρεσβυτέρων ἀρίστως βιοῦντα, ἔχεμέθόν τε καὶ σώφρον ἀπολεξάμενοι· ἐπὶ τῷ τούς ἔξαγγορειας δέχεσθαι τῶν μετανοούντων τετάχασιν· ὃ κατ' ιδιαν γινόμενοι, τὰ κακῶς πραχθέντα διήγειλον. 'Ο δὲ ἀκούων, δὲ τι γρὴ πρᾶξαι; ή ἔκτισαι θεὶς ἐπιτίμιον, συνεχώρει ὡστε παρὰ σφῶν αὐτῶν τῶν πραξάντων καὶ τὴν δίκην εἰσπράξασαι. Ἀλλὰ Ναυατιανὸς οὐδεμίᾳ περὶ τούτου ἔστι σπουδῇ. Λόγος γε μήν ἔχει, καὶ δι' αὐτοὺς μᾶλλον τοῦτ' ἐπινοήηναι τὸ ἔργον· μὴ θελήσαντας κοινωνῆσαι τοῖς ἐπὶ τῷ διωγμῷ Δεκίου ἀρνηταμένοις. Επειτα μεταξεληθεῖσιν. Οἱ γὰρ τηνικάδε ἐπίσκοποι τῷ Ναυάτου ἀντιφερόμενοι δόγματι, τὸ δὲ ἐπὶ τῶν μετανοούντων πρεσβύτερον ἐφ' ἔκάστη ἐκκλησίᾳ κατέστησαν, τῷ ἐκκλησιαστικῷ κανόνῃ ἐπίμενοι· ὡς ἀνὶ μετὰ τὸ βάπτισμα ἀμαρτάνοντες δὲ τούτῳ τῷ φθάσαντα λύσιν ἐξομολογούμενοι. 'Ο δὲ κανὼν οὗτος μέχρι πολλοῦ καὶ ἐν ταῖς ἀλλαγαῖς αι-

τις, per quam ab Apamea in Phrygiam itur. Ibi platanus ostenditur, ex qua pereundi Marsyas, victus ab Apolline.

A celebris) templum maximum fuit: contra id militibus et gladiatoriis (1) assumptis est profectus. Ad quod cum prope ventum est, pugna est commissa. Ipse autem extra telorum jactum constituit. Quod enim pedibus æger esset, neque ad insequendum neque ad fugiendum idoneus erat. Cum autem milites et gladiatores magno studio in potestatem suam templum redigere contenderent, et ex Graecie superstitionis cultoribus nonnulli solum eum in ea parte, ubi pugna nulla esset, consedisse cognovissent, subito eum oppressum comprehendenderunt, et

B 279 CAPUT XXVIII.

Ut Nectarius primus presbyterum in ecclesiis antiquitus propter pænitentes ordinatum functione snam moverii: et de loco et modo pænitentium in Romana Ecclesia.

Tum etiam Nectarius, Constantinopolitana Ecclesiae curator, primus omnium, presbytero, qui a multo tempore, in ecclesiis, pænitentibus prærerat, dignitatem abrogavit. Quem etiam sere Orientales episcopi omnes secuti sunt. Quid vero id sit, et unde initium sumpserit, et quam ob causam tum esse desierit, alii alia memoriarē prodiderunt. Ego autem, ut sese res ipsa vere habeat, exponam. Quandoquidem nihil peccati admittere, non humanæ, sed divina et immortalis naturæ proprium est, nos autem per transgressionem semel peccandi hereditatem adivimus, delictorum Deus veniam eis concedere jussit, qui legitima et convenienti pænitentia usi, deinceps simul peccatum et aversantur et consistentur. Grave autem episopis, qui proxime post Christum fuere, visum est, in media plebe, veluti in theatro, noxam confiteri. Quapropter ex presbyteris unum delegere, qui probata vita esset, et simul taciturnus et prudens; apud quem per pænitentiam resipiscentes commissa sua proferrent. Proinde factum, ut huic seorsim quæ mala egissent, propalarent: atque ille peccatorum confessione auditā, cum quid facto opus esset, et quomodo crimen luere conveniret, multa imposita ostendisset, D permittebat, ut qui peccatum admisissent, ipsi a se peccati sumerent pœnas. Apud Novatianos hujus rei nulla cura est. Quin etiam ritus iste propter eos institutus esse dicitur, cum communicare illi cuni eiis nollent, qui sub Decii persecutione fidem abnegarant, et postea resipiscentes ad eam redierant. Nam ejus temporis episopi, Novati resistentes dogmati, ecclesiasticum canonem secuti, in ecclesia qualibet presbyterum pænitentiariū constituerunt, ut ab

(1) Sozomenus pro gladiatoriis, qui monachos dicuntur, monachous, h. c. monachos habet, lib. vii, cap. 15.

hoc qui post baptismum peccarent, crimina sua confessi, absolutionem eorum obtinerent. Canon iste longo tempore in aliis quoque sectis est servatus. In Occidentalibus vero ecclesiis ad hunc usque diem obtinet, atque in Romana maxime, ubi quoque certus est penitentium locus. Stant illi, perinde atque judicio damnati essent, vultu demisso, admodum lugentes. **280** Re autem divina peracta, illi quidem ea sacra percipiunt, quae eis percipere fas est, qui sacris sunt iniciati. Cum ejulatu autem et luctu multo se ad pedes ejus qui rem divinam fecit, præcipitant. Directus deinde qui tum ministrum ceremoniæ ejus sortitus est, ad eos accurrit: atque itidem collacrymans, se humi sternit. Tum reliqua ecclesiæ multitudo circumsistens, et ipsa flens atque lamentans, lacrymis repletur. Postea primus exsurgit seu presbyter (1), seu episcopus et illos ita jacentes surgere jubet: et per orationem ea quæ penitentibus convenient, precatus, ubi et audiuit et dixit quæ opus est, eos emitit. Atque illi pro se quisque segregati suo loco, pro eo atque eis injunctum est, so macerant, vel jejuniis, vel vigiliis, frequentibusque precibus et resipescencia, vel illuvie, et deliciarum abstinentia, vel aliis etiam modis, constitutum sibi ab episcopo tempus quilibet exspectans. Atque ubi ad hunc modum alacritate libenti debitum persolvit, a criminis absolvitur: et simul cum aliis in ecclesia, eodem jure et communione eadem, conventus frequentat. Hunc ritum jam inde ab initio ad hoc usque tempus Romani episcopi habuere, qui ab eis inde ad ecclesiæ alias omnes pervenit, præterquam ad Novatianos, qui penitentiam etiam prorsus non receperunt. Aversati autem presbyterum hunc etiam sunt òmnes, consubstantialis, fidei professores, Nectario auctore, ob ejusmodi, quæ accidit, causam. Mulier quædam nobilis, cum peccata sua confessa esset, jejunio et orationi vacare, et in ecclesia permanere, ab eo quem diximus presbytero jussa est. Quod ubi fecit, postea a diacono, qui cum ea concubuerat, se constupratam esse indicavit. Quod factum postquam plebs cognovit, indigne scelus id cum tanta Ecclesiæ contumelia commissum tulit. Maxima etiam ex ea re calumnia et criminatio adversus sacerdotum ordinem increbuit. Nectarius porro quidnam saceret dubius, diacono quidem ut scortatori dignitate abrogavit. Verum Ecclesia multo etiam magis propter facinus id, sacerorum virorum detractione, maledictis et conviciis est proscissa. Itaque de quorumdam, maxime vero Eudæmonis (2), ecclesiæ ejus presbyteri, patria Alexandrini, consilio, ne postea in ecclesia presbyter penitentiarus esset, Nectarius statuit: **281** suadentibus illis, ut cuique permitteretur, pro conscientia (3) et fiducia sua, communicare,

A ρέσειν ἐψυλάττετο. Ἐν δὲ ταῖς κατὰ Δύσιν ἐκκλησίαις εἰσίτι καὶ νῦν σπουδάζεται, καὶ μάλιστα ἐν τῇ κατὰ Ῥώμην, ἐν ᾧ καὶ δῆλος ὁ τῶν μετανοούντων τόπος; ἔστιν. Ἰστάνται δὲ ὡς περι κατάδικοι, κατηγρεῖς ἄγαν, καὶ πενθικῶς διατάξειν. Τῆς δὲ Ἱερᾶς τελετῆς τέλος λαβούσης, ἐκείνοις μὲν οὐ μετέχουσιν ὅν θέμις τοῖς μυουμένοις, σφράξ δὲ αὐτὸν σὺν οἰλιῳ γῇ καὶ πένθει πολλῷ πρηνεῖς πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ μυουντος διπτουσιν. Ἀντιπρόσωπος δ' ἐκεῖθεν καὶ ὁ τὴν διακονίαν εἰληχώς προσδραμών, σύνδακρυς ἐπίσης καὶ αὐτὸς τῷ ἐδάφει ἐσυτὸν καταβάλλει· κύκλῳ δὲ καὶ τὸ λοιπὸν τῆς ἐκκλησίας πλήθος διλοφρόμενον, δακρύων πληροῦται. Ἐπειτα πρότερος ἐξινίσταται δὲ πρεσβύτερος ἢ ὁ ἐπίσκοπος, καὶ τοὺς κειμένους ἀνιστησιν. Εὐέξαμενος δ' ὅσα δεῖ τοῖς οὐτῷ μεταμελυμένοις, ἐκπέμπει, πρότερον ἀκούσας τε καὶ εἰπών ὅσα δεῖ, προστήσει. Τούτων δ' ἔκαστος καθ' ἑστὸν γεγονότες, ἢ προστέτακται ἑστὸν ἐκτήκει, ἢ νηστεῖαις καὶ ἀγρυπνίαις, καὶ πυκναῖς προσευχαῖς τε καὶ μετανοίαις, ἢ ἀλουσίαις καὶ ἀποχαῖς τρυφῶν, ἢ ἐπέροις ἀλλοις, τὸν χρόνον περιμένοντες δὲ ἐκάστη φέταχεν ὁ ἐπίσκοπος· συντὸνψ δὲ προθυμίᾳ διαλύσας τὸ δρῦμα, τοῦ ἐγκλήματος λύται, καὶ ἐπίσης τοῖς ἀλλοις ἐκκλησίας. Τάδε μὲν οἱ ἀνά τὴν Ῥώμην Ἱερεῖς ἀρχήθεν δχρι καὶ ἐς δεῦρο εἰχον· κακεῖθεν ἐπὶ πᾶσαν ἐκκλησίαν προέδη· πάλιν Ναυατιανῶν, οἱ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν παρεδέξαντο τὴν μετάνοιαν. Παρηγέναντο δὲ τὸν πρεσβύτερον τοῦτον καὶ οἱ τῆς ὁμοσοίου πίστεως, Νεκταρίου κατάρχαντος, τοιάδε Κείνος Κ ἐπισυμβάσης αἰτίας· Γυνὴ τις τῶν εὑ γεούστων, τὰς σφετέρας ἀμαρτίας ἀγγείλασα, νηστεῖα καὶ εὐχῆ σχολάζειν, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ παραμένειν πρὸς τοῦ εἰρημένου πρεσβυτέρου ἐτέτακτο. Οὗτω δ' ἔχουσα, ἐπειτα κατεμήνυσεν ὡς εἶη παρ'. ἀνδρὸς διακόνου ἐπορευεθεῖσα, ταῦτη συγκαθευδήσαντος. Ὁ τὸ πλήθος μαθὼν, οὐ μετρίως ἐφερεν, ἀτε δὴ τῆς ἐκκλησίας οὐτωσι πειριθρισμένης. Κάντειθεν μεγίστη διαβολὴ κατὰ τὸν Ἱερόθεντα λαζάντων ἐχύρωτ. Ἔν απέριψ δὲ γενόμενος δ Νεκτάριος, τὸν μὲν διάκονὸν τῆς ὑπηρεσίας ἐξίστησεν ὡς ἡταρχότα· ἐδιλασφημεῖτο δ' οὖν ἡ ἐκκλησία πλεῖον καὶ κεύθριστο ἐκ τῆς πράξεως, διασυρομένων τὸν Ἱερῶν ἀνδρῶν. Τινῶν δὲ συμβολῆς, καὶ μάλιστα Εὐδαίμονος, δεῖς ἦν τῆς ἐκκλησίας πρεσβύτερος, τὸ γένος **D** Ἀλεξανδρεὺς, περιεὶλε τὸν τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ μετανοίᾳ πρεσβύτερον· συγχωρεῖν εἰπόντων ἐκάστη καθά συνειδεῖη, καὶ οἱρέτεν δύνατο κοινωνεῖν καὶ τῶν ἀγράντων μυστηρίων μετέχειν. Οὗτω γάρ τῇ ἐκκλησίᾳ διατηρηθῆσεται τὸ ἀνύδριστον· καὶ ἐξ ἐκείνου οὐτως ἡ ἐκκλησία διέμεινεν. Ἔγώ δὲ οἵματι ἐκεῖθεν τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς κατ' αὐτὴν συμντῆτος ἐκραπεῖσαν τὴν ἐκκλησίαν, καὶ εἰς ἀδιάφορον καὶ ἡμελημένον ἐκπεσεῖν θέος, καὶ κατὰ μικρὸν διολισθῆσαι τῆς ἀχριθείας ἀρξασθαι. Ὅτι γε καὶ μειώ πρότερον εἰκαὶ εἶναι τὰ ἀμαρτήματα, αἰδοῖ τε

(1) Apud Sozom. hoc facit episcopus, lib. vii, cap. 16.

(2) Socrates se ad Eudæmonem istum dixisse scribit: *An consilium tuum e re Ecclesiæ sit, Deus,*

o presbyter, novit. Lib. v, cap. 19.

(3) Et Eucharistiam quædam distribuentes, ut consuetudo fert, unumquemque e populo partem sibi sumere permittunt. Ut enim certius quis my-

τῶν ἑξουσίογουμένων τὰς ἀμαρτίας, καὶ ὑπὸ ἀκρι-
θειας τῶν ἐπὶ τούτῳ κατατεταγμένων χριτῶν· καν
νῦν ὡς ἔτυχε καὶ ὅπου δῆποτε Ἐκαστος βούλοιτο,
τοῦτο πράττειν ἐπικρατῇ. Πρόφασις δὲ ἐντεῦθεν ἐγ-
νετο, μὴ ἐλέγχειν ἄλληλων τὰς ἀμαρτήματα, μηδὲ τὸ
τοῦ Ἀποστόλου φυλάττειν αἰρεῖσθαι λέγοντος, Μηδέ
συγκοινωνεῖτε τοῖς ἕροις τοῖς ἀκάρποις τοῦ
σκύτους, μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε. Ἐκ δὴ ταύτης
τῆς αἰτίας συρράλλω καὶ θεοδόσιον τὸν Μίγαν, τῆς
ἀκηράτου δόξης καὶ σεμνότητος τῆς καθόλου προ-
νούμενον Ἐκκλησίας, τηνικαῦτα πρώτων νομοθετῆ-
σαι, μηδαμῶς γυναῖκα, εἰ μὴ ἔχηκοντα ἐτῶν εἶη
καὶ παιδας ἔχοι, μὴ τῷ τῇδε διακονίᾳ καὶ τῷ τῷ
κλήρου ἐγκαταλέγεσθαι τάγματα· καθά καὶ Παῦλος
ῥητῶς οὐτω προσέταξεν· ἀπελαύνεσθαι δὲ τῆς Ἐκ-
κλησίας καὶ τὰς κειρομένας τὰς κεφαλάς· καὶ ὅσοι
δὲ τῶν ἐπισκόπων τὰς τοιάντας προσίενται, τὰς ἐπι-
σκοπὰς ἀφαιρεῖσθαι· Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων αὐτάρ-
κως οἵμαι εἰρήκαμεν.

ιεντεμ, tum primum legem tulisse conjicio; (1) si-
stū, et liberos habeat, in ordinem ministerii et cleri cooptandam: quemadmodum et Paulus diserte
id constituit, ex ecclesiis quoque exigendas quæ comam totondissent: et quicunque episcopi eas
admisissent, exauktorandos esse. Verum de his satis diximus.

ΚΕΦΑΛ. ΚΘ.

Δις καὶ ἐρ ταῖς μέρσεσι πολλὰ αὐθίς ἐπεργ-
νότο διαιρέσεις· καὶ διτὶ θεοδόσιος μόνον ἐν-
γόμιον ὑπερώρισ· καὶ εἰος ἦρ δῆλος Εὐρό-
μιος· καὶ ὡς ἐν Καππαδοκίᾳ τῇ πατρίδι γερ-
μεγος ἐτελεύτα.

Προσήκον δὲ ἀρα μηδὲ τὰ παρ' ἀλλοις γεγονότα
κατατιπεῖν ἀδίήγητα· Ἀρειανοὶ φημι, καὶ τοῖς ἀπὸ
Μακεδονίου καὶ Εὐνομίου καὶ Ναυάτου παρωνύμων
ώνομασμένοις· Ἀπαξ γάρ ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία
δαιρεθεῖσα, οὐκ ἐπ' ἐκείνης Ιστη τῇδε διαστάσεως·
ἀλλ' αὐτῇ πάλιν καθ' ἐκατῆν δημερέτο. Καὶ οἱ προ-
στάται τῶν αἱρέσεων σμικράς τινος εἰλημμένοι προ-
φάστεως, καθ' ἐαυτῶν ἐχώρουν, καὶ ἀπ' ἀλλήλων δι-
σταγοτο. Ήώς μὲν οὖν καὶ πότε, καὶ δι' δὲς αἰτίας
Ἐκαστος ἀπ' ἄλληλων διέστησαν, προϊούσα ή Ιετορία
δηλώσει. Εἰδέναι μέντοι χρέων, ὡς οὐδένα τούτων δ
βιαστεῖν ἐδίκωκε θεοδόσιος, ἀλλ' οὐδὲ τηνάγκακες κοι-
νωνεῖν· συνεχώρει δὲ ἐκάτεψτη δηλούτο κατὰ τὸν
ἴδιον συνάγεσθαι τόπον· καὶ δοξάζειν περὶ τῆς εἰς
Χριστὸν πίστεως· ὡς ἂν ἐκάτεψτη περὶ ταύτης κατα-
λαβεῖν ἐξεγένετο. Τάς μὲν οὖν λοιπὰς τῶν αἱρέσεων,
πλὴν Ναυατιανῶν, ἔξω τῶν πόλεων συνάγειν ἐκέλευε,
καὶ Ἐκκλησίας ἐγείρειν· τοὺς δὲ Ναυατιανούς ὡς
δημοφρόνοντας αὐτῷ κατὰ τὴν τοῦ δημοσίου πίστιν,
Ἐνδον τῶν πόλεων μετὰ θάρρους ἐκκλησιάζειν πρού-
τρέπετο, καθά μοι καὶ ἀνωτέρω διείληπται· μόνου
δὲ Εὐνομίου ὑπερορίαν φυγὴν κατεδίκασεν. Οὗτος γάρ
μετὰ τὸ λιπεῖν τὴν Κύζικον, καὶ τοῦ Εὐδοξίου δια-
ζυγῆναι, δες τοῦτον ἔχειροτόνει, ἐπι προφάσει: διτὶ

sterium hoc vel expetat, vel se ab eo abstineat,
conscientia optima dux est. Fundamentum autem
firnum hujus est vita recta cum disciplina debita.
Te autem homines alios spectatos iam et exploratos
moribus emendantis imitari commodissima est, et
ad veritatis cognitionem, et ad praecceptorum divi-
norū exsecutionem, via. Quocirca quicunque

A et de immaculatis mysteriis participare. Sicut enim
fore ut Ecclesia a contumeliis libera esset et im-
munis. Et ab eo tempore Ecclesia in tali statu
permansit. Ego vero ea re Ecclesiam prisca illa et
veneranda gravitate excidisse, et ad arbitarium
inconsideratumque atque negligenter morem pro-
lapsam esse, et paulatim ab accuratiore disciplina
desciscere cœpisse puto. Æquum certe atque credi-
bile est, minus antea peccatorum fuisse, cum pro-
pter eorum qui peccata confiterentur verecundiam,
tum propter judicuni ad hoc constitutorum di-
gentem inquisitionem. Quamvis nunc quoque id ita
ut sors tulerit, et quandocumque cuique libitum
fuerit, fiat. Unde causa illa exstitit, ut alter alterius
peccata non arguat; neque illud Apostoli ser-
vit, dicentis: « Nolite communicare de operibus
infrugiferis tenebrarum, sed potius ea arguite. »

B Qua etiam ex causa Theodosium Magnum, immor-
tali et venerande catholicæ Ecclesiæ gloriæ consu-
nequam mulierem, nisi sexaginta annos nata
erat, et liberos habeat, in ordinem ministerii et cleri cooptandam: quemadmodum et Paulus diserte
id constituit, ex ecclesiis quoque exigendas quæ comam totondissent: et quicunque episcopi eas
admisissent, exauktorandos esse. Verum de his satis diximus.

282 CAPUT XXIX.

Ut hæreses et sectæ in varias dissectæ et divisæ sint
hæreses: et quod Theodosius solum Eunomium
proscripterit: quibus moribus et institutis Euno-
mius fuerit, et ut in Cappadocia patria sua mor-
itus sit.

Convenit porro, ut neque ea quæ alii accidere,
silento prætereamus: Arianis videlicet, et qui a
Macedonio et Eunomio et Novato cognomen sunt
adepti. Postquam namque semel Ecclesia Dei di-
visa est, res in ea dissessione non constitit, sed
illa rursum in se ipsa per dissensiones dissecta
est. Et sectarum auctores, parva occasione ar-
repta, et secessione facta, in factiones alias abidere.
Quomodo autem, et quando, et quibus de causis
secta quælibet a se ipsa per dissensionem secesse-
rit, ex eis quæ dicuntur, liquebit. Illud sane scire
convenit, imperatorem Theodosium nullam
persecutum esse, neque quempiam ad com-
munionem coegisse, sed potius permisisse, ut
hæresis quælibet loco suo, pro eo atque ei visum
esset, conventus agere, atque etiam de fide in
Christum, pro cujusque captu, sentire atque opini-
ari posset. Reliquas quidem hæreses, præter
Novatianos, extra urbes conventus celebrare, et
ecclesiæ exstruere jussit. Novatianos autem, quod
secum de δημοσίου, hoc est consubstantialis, fide
consentirent, intra urbes libere ecclesiæ habere
est passus, sicuti antea quoque dixi. Et solum
ipse Eunomium exilio mulctavit. Hic enim post-

manducaverit panem et biberit calicem Domini
indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini.
Exploret vero seipsum homo, atque ita demum de
pane edat, et de calice bibat. (Clemens. Alexand.
lib. 1, Stromat.)

(1) Constitutio Theodosii de diaconissis L. Nulla,
C. De episc. et cler.

quam Cyzicum reliquit, et ab Eudoxio, qui eum cum consecraverat, sub praetextu illo, quod magistrum suum Actium proscriptum ille non reciperet, segregatus est; in suburbano Constantinopolis degens, suos sibi conventus cogebat, et libros quos contra veram pietatem conscriperat, absque metu omni publicabat, multosque orationis suae fraude in eadem perditionis foream ita trahiebat, ut brevi tempore ingentem multititudinem ad se adduxerit, et nonnullos etiam ex imperatoris cubiculo ad partes suas illexerit. Theodosius porro ubi suos illum præter modum observare cognovit, eos quidem ab aula sua proscriptis: ad Eunomium autem quamprimum Chalcedone (1) capiendum certos homines misit, eumque Halmyridem deportari jussit. Est autem Halmyris (2) Mysia in Europa locus, ad Istrum situs: quem brevi post barbari, Istro qui glacie constrictus fuerat transito, ceperunt. **283** Eunomius (3) porro inde Cæsaream Cappadociae translatus est. Mirificum autem ibi in eum hominum odium fuit, quod libros contra Basilium ejus loci episcopum composuisset. Postea ei ut in agris suis, qui Dacoreni vocabantur, vivet, permisum est, apud Cappadocie vicum, cui Dacora nomen est, praefecturæ ejus quæ ad Argæum montem sita est, Cæsarea. Nec ita multo post a reditu mortuus, sepulturam in patria sua sortitus est. Eunomium (4) hunc plurimum, ut divinum hominem, admiratur ecclesiasticus scriptor Philostorgius. Prudentiam enim et viriutem ejus incomparabilem fuisse, aperte nugatur. Et oris formam, et corporis partes decentissimas, cum multa venustate depraedicat, atque ex ore ejus orationem fluentem margaritis comparat: quamvis in laudem ejus progressus, balbum fuisse constetur; quod vitium tamen in eo ita exornat, ut ei suavem eloquentiam tribuat. Quin etiam vitiliginem, quæ faciem illius quasi notis quibusdam deformaverat, ornamentum quoddam ori illius attulisse confirmat. Omnes autem alios ejus libros divinis laudibus esserens, præ ceteris excellere epistolæ ejus dicit.

CAPUT XXX.

Eunomianorum, Macedonianorum, et Arianorum hereses, in multas alias hereses esse divisas: et quibus ex causis queque earum ab alia sit secta.

Sic quidem diem suum obiit Eunomius. Sectatores autem ejus in diversas discessere sectas. Primus Theophronius quidam genere Cappadox fuit, qui ab eo in contentiosa disputandi ratione electus, sectatoribus ejus se conjuxit. Et mediocriter, seu crasse potius, ut rectius quispiam dixerit, in Aristotelis Prædicamentis, et ejusdem *Peri ἐρμηνείας*, hoc est, *De interpretatione seu enun-*

(1) Illoc loco apud Niceph. et apud Sozom. lib. vii, cap. 17, Chalcedoneus civitas perinde atque ex suburbis Byzantii unum designatur. Supra cap. 8, col. 2, et apud Sozom. lib. vii, cap. 6.

(2) Ex eodem alveo et super Istrom lacus gigantur Latini M. P. ambitu Halmyrim vocat Plin. lib. iv, cap. 12.

A τὸν αὐτὸν διδάσκαλον Ἀέτιον ἐκβληθέντα οὐ προσδέχοντο, ἐν τοῖς κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν προστείοις διατριβῶν καὶ ἐν οἰκίαις, καθ' ἐκυρήσατε, καὶ οὐ; κατὰ τὴς εὐσεβείας ἔγραψε λόγους, ἀδεώς ἐπεδικνυτο. Καὶ πολλοὺς εἶχε τοῖς ἑξαπάταις; τῶν λόγων εἰς τὸν ἴσον τῆς ἀπωλεῖας βίθυνον, ὡς ἐν βραχεῖ πολὺ τι πλῆθος πρᾶς ἐκυρώντων ἐπισπάσασθαι, καὶ εἰπόντος τοῖς, ως καὶ τινας τῶν εἰποῦντος τοῦ βασιλέως πρᾶς ἐκυρώντων ἐπειλέγεται. Τὸ δὲ Θεοδόσιος, ἐκτόπως ἐκείνον στέργονται, τούτους μὲν τῶν ἀνακτόρων ἐξήλαυνε τὸν; Ἐνύδριον ἀρπασμόν; ἐκ τῆς Χαλκηδόνος τὴν ταχιστὴν ἐξιπερποτες· καὶ πρᾶς τὴν Ἀλμυρίδα φυγαδέυειν ἐνεκλεύετο. Τὸ δὲ Ἀλμυρίς χωρίον τῆς ἐν Εὐρώπῃ Μυσίας ἐστι, παρὰ τὸν Ἰστρὸν κείμενον· δὲ δὴ οὐκ εἰς μαρκάρων ἁδάλων ὑπὸ τῶν ἐκεῖτες διατίθεντων βαρβίρων, τοῦ Ἰστρου τῷ κρυστάλλῳ ἡπειρωθέντος. Εὐνόμιος δὲ ἐκείθεν εἰς Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας ὑπερποτεται· μεμίσητο δὲ ὑπερφυῶν; τοῖς ἐκεῖτε, ὅτι λόγους μετὰ Βροτελεου τοῦ ταύτης ἐπισκόπου συνέταξεν. Ἐπείτα εἰς τοὺς οἰκείους διάγειν ἀφείθη ἄγροις· Δακορηνοὶ δὲ τὸ δνομα τοῖς ἄγροῖς· κώμη δὲ αὖτη Καππαδοκῶν· ἦν δὲ δνομηζομένη Δακόρη ἀπὸ νομοῦ τῆς πρᾶς τῷ Ἀργαίῳ Καισάρειας. Οὐ μετὰ πολὺ δὲ τῇς ἐπανδρου θανῶν, ἐπυχε τῆς ἐν τῇ πατρὶ τοις ταχῆς. Τούτους δὴ τὸν Εὐνόμιον πλείστον ἐκθειάζει ἐκκλησιαστικός· Φλοστόργιος· τὴν τε γὰρ σύνετον καὶ τὴν ἀρετὴν, ἀπαράμιλλον εἶναι σαρψὶς φληναφεῖ· τὸ τε τοῦ προσώπου σχῆμα καὶ τὰ μέρη εἰς τὸ ἐνπρεπέστατον ἐκφραζεῖ· καὶ τοὺς ἐκ στόματος; ήσονται; λόγους μηργαρίτων ἐστίκεναι λέγει· καὶ τοῖν προϊόντοιν αὐτὸν εἶναι ἐμπαλογῆ· ἦν δὲ καὶ ἀποστεμνεῖν εἰς πολλὴν γλαυφύροτητα. Άλλὰ μή καὶ τοὺς ἀλφούς; οἱ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ κατέτειχον, κόδμον καὶ αἴτοι· ἐμποτεῖν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ διατίθεται. Πάντα, δὲ τοὺς ἄλλους λόγους ὑπερθεάζων αὐτοῦ, ἐπὶ μᾶλλον τῶν διλλῶν διαγέρειν φησι· τὰς ἐκείνους ἐπιστολάς.

ΚΕΦΑΛ. Α'.
Περὶ τῆς τῶν Εὐνομιανῶν καὶ Μακεδονιανῶν καὶ Ἀρισταρχῶν εἰς πολλὰ διαιρέσεων· καὶ τὰ ποιῶν αἰτῶν τούτων ἐκαστούς κατὰ σφᾶς αὐτοῖς αὐτοῖς διέτηγμα.

Οὗτοι μὲν οὖν ἔτελεύτα Εὐνόμιος· οἱ δὲ ἀπὸ αὐτοῦ εἰς διάφορα τμῆματα διηρέθησαν. Καὶ δὴ πρώτος Θεοφράστης τις Καππαδόκης τὸ γένος· δὲ τὰ ἐρισταχά παρ' αὐτοῦ πατιόνειτες τοῖς ἐκείνον συνίστατο· μετρίως δὲ, παχυμερῶς δὲ μᾶλλον, εἰπεῖν οἰκεῖτον, διὰ τῶν Ἀριστοτέλους ἐλθῶν κατηγορῶν, καὶ τοῦ Περὶ ἐρμηνείας σύνοψιν καὶ ὥσπερ εἰσαγωγὴν τινα τοῖς παρ' αὐτοῖς συλλογισμοῖς καταλέιπεν·

(3) Eunomius Halmyris de Cæsaream Cappadocum transfertur. Patria hac eis fuit. Sozom.

(4) Chalcedone. Eunomium privatum vixisse dictum est. Socrates quoque Constantinopoli in aedibus privatis conventus cum egisse scribit, lib. v, cap. 20.

δὶ περὶ τῆς τοῦ νοῦ γνηματοσ/ας ἐπέγραφεν· Αἱ πειτα προσαχθεῖσας τοῖς ὑπ' αὐτῶν ὁμοθήσοις, ὡς εἰς παράλογον ἀμπεσῶν ἀτοπεῖαν, ἀτε δὴ μὴ μένειν ἐπ' αὐτῶν τῷ διδασκαλῷ λόγων ἔθελων, ἐκβέβληται. Πολυπράγμων γάρ μάλιστα ὁν, ἀπὸ τῶν ἐν ιεραῖς Γραφαῖς κειμένων ὄνομάτων συνηγένει, ὡς ὁ Θεός; τὸ μὴ δι προειδὼς, γινώσκων δὲ καὶ τὸ δν, μεμνημένος δὲ καὶ τοῦ γεγονότος, οὐ πάντα τι ὀντάμενος; Εγείται, ἀτε δὴ μεταβάλλων τὴν γνώσιν πρό; τε τὸ ἐνεστίν, καὶ τὸ μέλλον καὶ τὸ παρερχόμενος. Διὸ τοῖν ταῦτα ἀποδηθεῖς, τὴν ἀπ' ἐκείνου παρασυνάγων ἐπώνυμον συνεστήσατο αἰρέσιν. Καὶ ἀλλος δὲ τις, Εὐψύχιος ὄνομα, κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν οὐ πάντα πόρῳ, φυχρῷ τινι ἡγημάτι τῶν Εὐνομιανῶν χωρισθεῖς, ιδίας καὶ οὗτος προστη αἰρέσους. Τηνικαῦτα γάρ ζητήσεως οὖσης, εἰ τὴν ἰσχάτην ὅραν δὲ Υἱὸς γινώσκει, ἀντέκειντο μὲν πλείστοι τὰ ἐν Εὐαγγελίοις εἰρημένα προσφέροντες, μηδὲ τούτον εἰδέναι τὴν ὅραν διαγορεύωντας· Εὐψύχιος δὲ, γράψων δισχυρίζετο, μὴ ἀμοιρον τῆς τοιαύτης, γνώσεως; καθεστάναι, ἀνενδεῶς ἐκ Πατρὸς πάντα προτείληφτα. Τῶν τοίνυν τῆς αἰρέσως προστεμένων μὴ προστιμένων τὰ εἰρημένα, ἀπέστη μὲν κοινωνεῖν ἐκείνοις· πρόδε δὲ Εὐνόμιον ὑπερόρθιον διετάσθη ἡγείταις καὶ ἀλλοι: ἐκ τῆς ἐν Κωνσταντινούπολει Εὐνομιανῶν συμμορίας, ὧστε δικάσασθαι τούτῳ, καὶ εἴγε κρείτι καλοῖται, διαλεξόμενοι. "Ο δῆτα γνοὺς δὲ Εὐνόμιος, τὰ μὲν προβαλλόμενα Εὐψύχιῳ ἐπήγει, καὶ κοινωνίας αὐτῷ μετεῖδον, καίτοι νόμου καλύπτοντος, μὴ θεμιτὸν εἶναι τοῖς ἐπέρωθεν ἥκουσι μὴ συνεύλεσθαι γραμμάτων δίχα, δὲ πρὸς τοὺς ὁμοδόξους δηλοῖ, τινῶν σημείων ἀγνώστως τοῖς ἀλλοις ἐγγραφομένων ταῖς ἐπιστολαῖς· εὐθὺς δὲ τοῦ Εὐνομίου τὸ ζῆν ἀποβρήξαντο;, ήκιστα προσείστο τὸν Εὐψύχιον δι μετ' Εὐνόμιον ἐν Κωνσταντινούπολει τῆς αἰρέσεως προτιτάμενος. "Ιχθεὸς γάρ ζηλότευος ὁν, ὅπιπερ τάνατοις Εὐψύχιῳ σπουδάζων, μήπω κληρικῷ γεγονότι, ήκιστα διαλύειν εἴχε τὸ προκείμενον ζῆτημα. Κάντεύθεν ἀντιπνεύσας οὖτος, πολλῶν ὁμοφρόνων ἐπιρρέεται, τινῶν σημείων ἀγνώστως τοῖς ἀλλοις ἐγγραφομένων ταῖς ἐπιστολαῖς· εὐθὺς δὲ τοῦ Εὐνομίου δηρρέθησαν. Οἱ μὲν οὖν Θεοφρονίων ἐπόμενοι Εὐνομιοθεωφρονιανοί, οἱ δὲ Εὐψύχιῳ Εὐνομιοεψυχιανοί ὄνομαθησαν. 'Αλλ' ἐπεξέρχεσθαι πάντας τοὺς διὰ ταῦτα κινηθέντας λόγους, μακρὸν ἀν εἴη καὶ οὐδαμῶς ῥέδιον, ἐφ' ἐπειγα προκειμένης μοι τῆς σπουδῆς. Τότε δὲ καὶ παρὰ Μακεδονιανοὶς πρὸς καιρὸν διχόνοις γέγονεν· ἡς ἡρέξεν παρ' αὐτοῖς Εὐτριπιός τις πρεσβύτερος, Ιδίᾳ συνιχωγήγιν ἔχων· πρὸς δὲ Καρτέριος δὲ τῆς Θρησκείας προεστῶς ἀντεφέρετο. 'Ἐν ταυτῷ δὲ καὶ τοῖς ἀνά τὴν Κωνσταντινούπολιν Ἀρειανοὶς ζῆτησις ἔφερτο, εἰς Εἰ πρὸν εἴναι τὸν Υἱὸν (ῷμολόγητο γάρ παρ'

A iatione, libro versatus, compendium, veluti quamdam introductionem, de eis quibus ipsi utuntur syllogismis et ratiocinationibus editum reliquit, quod *De exercitio mentis* inscripsit. Deinde populorum suorum odio expetius, quod ad ineptiam et insanam prolapsus esset absurditatem, quippe qui in magistri sui doctrina acquiescere nolle, rejectus ab eis est. Quod namque curiosus maxime esset, ex nominibus quæ in sacris Scripturis posita sunt, 284 collegit, quod Deus, id quod non existat, præsciens, id autem quod existit, memoria tenens, non eodem semper modo se habeat; utpote qui cognitionem transferat ad presentia, ad futura et ad præterita. Atque eam ob rem repudiatus, conventus subsibi seorsim engens, sub nomine suo hæresim instituit. Non multo post aliud quidam, Eupsychius (1) nomine, in urbe Constantinopolitana, propter frigidam quindam quæstionem ab Eunonianis sejunctus, suæ ipse quoque hæresis auctor existit. Cum namque quæstio orta esset, an Filius extremani horam norit, et plurimi evangelica dicta proferentes, ne ipsum quidem horam eam scire dicerent; Eupsychius sententia sua in scriptum relata, confirmavit, Filius non expertem ejus cognitionis esse, qui a Patre omnia locupletissime acceperit. Cum autem qui hæresi ei præbant, dicta ejus non admittentes, a communione eorum descivit, et ad Eunonium exsulanter se contulit. Quo etiam alii ex urbe Constantinopolitana Eunomianæ secte venere, ut ibi eum calumniose arguerent, atque etiam, si usus ita ferret, de causa cum eo disputarent. Quod ubi Eunomius cognovit, ea quæ Eupsychius proferret, laudavit et ad communioneum eum admisit: cuni quidem id constitutio vetaret, quæ nefas esse decernit, peregrino advenientes ad communes preces admittere, si litteras secum non afferant, quæ ad ejusdem opinionis populares, per notas ita scriptæ, ut ab aliis legi non possint, dantur. Postquam autem brevi Eunomius e vita migravit, hæresis ejus post Eunonium Constantinopoli præses, Eupsychium minime admisit. *Agro enim* is tulit, quod *imitatione quadam ducebatur*, se contraria Eupsychio, qui nondum clericus erat, D sentientem, quæstionem propositam solvere non posse. Quapropter adversandi studio ille, cum multi ad eum opinioni suæ suffragantes confluissent, ab Eunonianis segregatus, hæresim suam induxit. *Iorro* quod divinus etiam baptismus ita per adulterinum usum depravatus est, ut non in Trinitatem, sed semel in mortem Christi mersus sit; non Eunomio sed discipulis ejus Theophronio et Eupsychio, multorum opinione atque sermone ascribitur. Causas hasce breviter exposuit, ut quisque norit, quamobrem Eunomiani in diversas discesserint partes, 285 At qui Theophronium seculi sunt, Eunomiotheophroniani:

(1) Sozom. Eustichium nominat libro vii, cap. 17.

qui vero Eupsychium, Eunomioeupsynchiani (1) cognominati sunt. Disputationes autem et orationes omnes quae de his questionibus habitae sunt, commemorare, perlongum et prouersus difficile esset, praesertim cum aliud mihi propositiū sit institutum. Tum vero apud Macedonianos etiam ad tempus discordia exstitit, cuius auctor fuit Eutropius quidam presbyter, seorsim conventus agens. Ei vero Carterius Macedonianæ sectæ antesignanus restitit. Eodem tempore et ab Ariani Constantinopoli illud in quæstionem vocatum est: An priusquam Filius fuerit (prostrebant enim eum ex non existentibus existuisse), Pater tum Pater vocari potuerit. » Et Dorotheus quidem qui Antiochia accitus, ibi pro Marino administrationem sectæ hujusmodi obtinebat, aperie decerperebat, si non posse, priusquam Filius subsisteret, ut Pater vocaretur: quod Patris nomen ex eis esset, quæ ad aliquid referrentur. » Marinus vero diversum censuit: et prius etiam Patrem quam Filius fuerit Patrem prostrebatur: sive quod ita ex animo sentiret, seu quod Dorotheo adversaretur, ut qui ei haeresi ea gubernanda prelatus fuerit. Et talem ub causam in partes duas multitudo, quæ eos sectabatur, discessit. Et Dorotheus quidem in sacra sua æde permanxit. Qui autem Marii partium erant, novis conditis ecclesiis, in eis conveniebant. Qui etiam Psathyriani sive Gothiani vocati sunt: propterea quod vir quidam φαθυρωπάλτης, hoc est, placentarum venditor, quæ ex liborum genere sunt, nomine Theoclistus, opinionem hanc magnopere defendit. A Gothis autem illis nomen inditum, quod Selinas Gothorum episcopus tantopere ei sententiæ addictus fuit, ut ad eam gentem Gothicam omnem adduxerit. Nam obsequentes sibi admodum Barbaros habuit, nimium qui ad docendum non solum patria eorum, verum etiam Græca lingua appositus fuerit: Ulphilæ illius Gotthorum episcopi, de quo supra quoque diximus, cum res Valentis exponeremus, primum subscriba, deinde etiam successor factus. Nec ita multo post dissidium quoque intercessit ei quem diximus Marino et Agapiu, qui factionis ejus ecclesiæ Ephesi episcopus a Marino creatus præfuit. **286** Quorum diuersio parum absit quin bellum prorsus, Gothis maxime Agapii larentibus, moverit. Quam ob causam permulti præfectoruni suorum concertationem et dissidendi studium reprehendentes, ad catholicam se Ecclesiæ contulere, qui etiam nullo discrimine ad communionem sunt admissi. Atque hæc quidem causa exstitit, cur primum Ariani segregati, in factiones abierrint. Et ex eo tempore illi, in quibus sunt urbibus, seorsim suos quæque conventus secta agit. Constantinpoli vero, eos triginta et quinque annis dissidentes, tandem ad concordiam vir quidam consularis Plinias (2), sectæ eorum sectator, eque-

A autοις ἐξ οὐκ δυνων γεγενῆσθαι) δι Πατήρι Πατήρ καλεῖσθαι τότε ἡδύνατο. Ἀμέλει καὶ Δωρόθεος μὲν, δι ἀντὶ Μαρίου ἐκ τῆς Ἀντιόχου μετακληθεῖ, τὴν ἡγεμονίαν τῆς τοιαύτης αἱρέσεως διὰ χειρὸς εἰς, διαρρήδην ἀπέφηνε, « Μή δυνατὸν εἶναι πρὶν τὸν Υἱὸν ὑποστῆναι, Πατέρα καλεῖσθαι· τῶν γάρ πρέπει τὸ Πατήρ δνομα.» Οὐ δι Μαρίου τούναντίον μάλισταν ἐδόξασε· καὶ πρὶν εἶναι τὸν Υἱὸν, Πατέρα τὸν Πατέρα διωμολόγει· ή διτι καὶ ταῖς ἀληθείαις οὕτω; ἐδόξασεν, ή καθότι καὶ διάφορος Δωρόθεός ἦν, διτι δη προκριθέντι τῆς αὐτῶν αἱρέσεως προεστάναι. Ἐκ τοιαύτης δὲ τῆς αἵτιας εἰς ἔκατέραν μορφαν τὸ ταρ' ἔκεινοις πλήθος; διέστατο. Καὶ Δωρόθεος μὲν τῷ τὸν Ιδίων εὐκτηρίων ἐπέμεινεν· οἱ δὲ ἀμφὶ Μαρίου, ἔτέρας νεουργήσαντες ἐκκλησίας, ταύταις συνήγοντο· οἱ καὶ Ψαυτριανοὶ δνομα ἐκληρώσαντο, ήτοι Γοτθιανοὶ· διτι περ ἀνήρ τις φανυροπάλης (πεπλανω δὲ τοῦτο εἶδος), Θεόκτιστος δνομα, ὑπερρυῶς τῇ δέῃ ταύτῃ συνίστατο. Ἐκ Γότθων δὲ, ἐπει καὶ Σείνας δι τούτων ἐπίσκοπος οὗτω διαφερόντες τῆς δέῃς ἐξείχετο, ὡς καὶ σύμπαν τὸ Γοτθικὸν τρίτην διοίσαν ἐφελκῦσαι δόξαν. Πειθήνιον γάρ τὸ βάρδαρον μάλισταν ἦν τούτῳ, ἀτε δη καὶ θιδάσκειν δριστα ικανο, οὐ κατὰ τὴν πάτεριον μόνον φωνὴν, ἀλλά γε δη κατὰ τὴν Ἐλληνα. «Ος ὑπογραφεὺς τὰ πρώτα γενόμενος Οὐλφίλᾳ ἔκεινῳ τῷ πρώτῳ ἐπίσκοπῳ τῶν Γότθων, οὐ καὶ ὀντερέων μνήμην ἐποιησάμην ήτοι Οὐλφίεντος, ὅπερον καὶ διάδοχος ἔκεινον καθίστατο. Οὐκεὶς μαχράν δὲ διάφοροι καθίσταντο διτι εἰρημένος Μαρίους καὶ Ἀγάπιος τῆς ἐν Ἐρέσφι ἐκκλησίας παρ' αὐτοῖς προτιτάμενος. Ή δὲ ἔκατέρου δέ αἱρετοις πόλεμον ἀνεβρήπιζεν διντικρυς, τῶν Γότθων μάλιστα προτικειμένων τῷ Ἀγαπίῳ· ἐξ ἡς αἵτιας λόγος πόλοις; καταμεμφαμένους τὴν τῶν προεστώτων διαμάχην τε καὶ φιλονεικίαν τῇ καθόλου προσειδεῖν. Εκκλησίᾳ, καὶ κοινωνίᾳς ἀδιαχρήστως τυχεῖν. Αὕτη μὲν αἵτια καὶ τὸ τοὺς Ἀρετιανοὺς τὸ ἐξ ἀρχῆς χωρισθῆναι· ἐξ ἔκεινου τε κατὰ πόλεις· ἐν αἷς εἰσιν ίδιαις ἐκκλησιαῖσις. Τοὺς δὲ κατὰ τὴν Κωνσταντίου διφερομένους πάντες καὶ τριάκοντα ἐτη ὑστερον ἡγεμονεῖσι, οἱ δὲ διόρθωσις διέγοντο. Εμοὶ δὲ οὐ θέμις πρὸς λεπτούς πάντα διεξιέναι, ἀλλὰ τῶν κτιρίων μόνον καὶ ἀναγκαῖων ἐφάπτεσθαι, καὶ μάλιστα τῶν ἀνὰ τὴν Κωνσταντίου, ἡς ἐγώ καὶ θρέψα καὶ γέννημα, οὐ ἐπισημοτέρων, καὶ μὴ λαθεῖν δυναμένων. Εἰ δέ τοι σκοπὸς τερπεῖ τῶν τοιούτων μανθάνειν αἱρέσεων, θέτε καὶ διώκεις ἡράντο, καὶ ἐπι τοις προέκοψαν, ἐντυχεῖν πριτέρεπομεν τοῖς· Παναρίοις· βιβλίον δὲ τούτο Ἐπιφανίῳ τῷ τῆς Κύπρου ἡγησαμένῳ ἐκδοθεὶ ἐκ-

(1) Alii : Eunomioeuthychiani.

(2) Sozom. addit consularem fuisse.

χλησίας· Ετι δὲ καὶ Θεοδωρήτω τῷ τῇ; Κυρεστηνῶν προεδρεύσαντι, καὶ τῷ θεοπεσιψ Ἰωάννῃ τῷ ἐκ Δαμασκοῦ πολλὰ γάρ καὶ διμφα περὶ τούτων διεῖται.

sitionem tantam attulissent, in medium proferrentur. Hæc quidem paulo post facta. Fortasse autem aliæ quoque in urbibus passim sectæ et sectiones Arianorum fuere, quas nibi omnes exacte referre fas non est. Sed satis fuerit nunc, præcipuas et necessarias attigisse, et eas potissimum quæ Constantinopoli, cuius ego alumnus et soboles sum, fuere: quippe quæ præclariores aliis exstiterunt, et propterea latere non potuerunt. Si quis autem consilium ejusdemodi hæresium cognoscendarum cepit, unde et quomodo initia sua sumpserint, et quibus auctoribus incrementa sua accepérunt, eum ut Panaria (4) legat bortor: liber autem is ab Epiphanius, qui ecclesiam Cypri administravit, editus est; præterea Theodoritum Cyri episcopum, alque insuper admirandum illum Joannem Damascenum: nam et hi ambo permulta de iis disserunt.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

Ος καὶ Νανυτιωρὸς χρός ἀλλήλους σταυρούς διὰ τὴν τοῦ Πάσχα ζητησι, ἐπέρι συντησταρτο αἵρεσιν τὴν τῷ Σαββατιανῷ τομένην.

Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν χρόνον καὶ Ναυατιανοὺς πρός αὐτὸν διενεγχέντες ἀπ' ἀλλήλων τε διεκριθῆσαν, καὶ τὴν τῶν καλουμένων Σαββατιανῶν αἰρεσιν συνιστήσαντο. Ἡν γάρ τις παρ' ἔκεινοις πρεσβύτερος Σαββατίος δινομα, πρὸς Μαρκιανὸν εἰληφὼς τὴν χειροτονίαν· δε ἀπὸ Ιουδαίων ἀλέμενος τὸ Χριστιανῶν, οὐδὲν ἡτον τῇ προληψίᾳ δουλεύει ἐπούδαξε· πρὸς δὲ καὶ χρύφα τῇ: ἐπισκοπῆς μετεχειρίζετο δρᾶξαται· δε σύναμα θεοκτίστων καὶ Μακαρίῳ, πρεσβύτεροις: καὶ αὐτοῖς ὅντες, οἱ τοι; ἐν Πάζου κώμῃ συνελθοῦσιν ἀφίποντο, διηνέκα Οὐάλης ἐπὶ τῶν οὐκιτρῶν ἦν, ἥξουν τὴν ἁρπήν τοῦ Πάσχα ἄμφι Ιουδαῖος ἐπιτελεῖν. Καὶ πρῶτα μὲν τῇς τε πολιτείας χάριν (ἀρίστῳ γάρ βίᾳ ἐχρήτῳ ἀσκήσεων;) τοῦ ἔκεινων συστήματος ἔχωρίζετο· Ἐπειτα δὲ καὶ τινας ἀναζίους οἰδύμενος τῆς τῶν θείων μεταλήψεως μυστηρίων, τούτῳ πρόφασιν δῆθεν ποιούμενος, ὑπερτίθει τὴν ἁρπήν. Ός δὲ δῆλος ἦν νεώτερα εἰσηγούμενος, Μαρκιανὸς μὲν ἀυτὸν τῆς ἀτόπου χειροτονίας ἐπὶ Σαββατικῷ ἐμέμφετο, πολλάκις εἰπὼν, « Ἀμεινον ἄρα ἦν ἐπ' ἀκάνθαις, η. ἐκείνῳ τῷ; γείρας ἐπιβαλεῖν. » Ός δὲ ἐώρα τὴν ὑπ' αὐτῷ ἐκκήτσιν διεῆδιατεμούμενην, καὶ πρὸς ἑτερον μεταφέρειν συνελθόντες, μετεχαλούντο καὶ τὸν Σαββατίον. Ός δὲ τῆς λύπης αἴτιον απτητείο, τὴν τῆς ἁρπῆς εἰσῆγε διαφοράν· δεῖν γάρ ἐλεγε τεύτην ἐπιτελεῖν ὡς καὶ Ιουδαῖος τελοῦσι, καὶ οἱ ἐν Πάζῳ οὐ πρὸ πολλοῦ συνελθόντες ἐτύπωσαν. Οἱ δὲ προεδρίας ἤρωτι τάδε αὐτὸν σκῆπτεσθαι ἐν νῷ θέμενοι, ὅρκοις ἔξησφαλίζοντο, ὡς οὐκ ἂν ποτε ἔλοιτο αὐτῷ γενέσθαι ἐπίσκοπος. Τοὺ δὲ δρκῷ ὀμολογήσαντος μὴ τὴν προεδρίαν καταδέξασθαι, ταύτην αἴτιαν ἐκείνον: μηδὲ λογισάμενοι ἵκανήν τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῶν

A stribus simul et pedestribus copiis praefectus, magni in aula imperiali nominis, redixit. Quo tempore synodo eliam ab Arianis coacta statutum est, ne quando posthac quæstiones, quæ secundum

sectionem tantam attulissent, in medium proferrentur. Hæc quidem paulo post facta. Fortasse autem aliæ quoque in urbibus passim sectæ et sectiones Arianorum fuere, quas nibi omnes exacte referre fas non est. Sed satis fuerit nunc, præcipuas et necessarias attigisse, et eas potissimum quæ Constantinopoli, cuius ego alumnus et soboles sum, fuere: quippe quæ præclariores aliis existente, et propterea latere non potuerunt. Si quis autem consilium ejusdemodi hæresium cognoscendarum cepit, unde et quomodo initia sua sumpserint, et quibus auctoribus incrementa sua acceperint, eum ut Panaria (4) legat bortor: liber autem is ab Epiphanius, qui ecclesiam Cypri administravit, editus est; præterea Theodoritum Cyri episcopum, alque insuper admirandum illum Joannem Damascenum: nam et hi ambo permulta de iis disserunt.

287 CAPUT XXXI.

B Ut etiam Novatiani, per seditionem propter quæstionem celebrandi Paschatis inter se dissidentes, hæresim Sabbatianorum constituerint.

Per idem tempus Novatiani quoque inter se dissidentes, per secessionem, Sabbatianorum, quæ vocatur, hæresim constituerunt. Erat enim apud eos presbyter quidam Sabatius nomine, a Marciiano ordinatus: qui quod ex Judæis ad Christianismum pervenisset, nihilominus presumptæ et anticipatae Judæorum opinioni inservire studuit, et clam etiam episcopatum affectavit; necnon una cum Theoctisto et Macario et ipsis presbyteris, eis adhærentibus, qui sub Valentis imperio conventum in Pazo vico habuerant, festum diem Paschæ cum Judæis celebravit. Ac primum quidem propter vitæ institutum (quam optimam monasticis exercitiis agebat), a Novatianorum se corpore se junxit: deinde vero quosdam participatione divinorum mysteriorum indignos reputans, talenque prætextum obtendens, eum quem diximus diem festum in aliud transtulit, de Judæorum sententia scilicet, tempus. Postquam autem manifesto apparuit, res novas eum moliri, Marcianus seipsum propter importunam Sabatii ordinationem reprehendit: identidem dicere solitus, « Melius se facturum fuisse, si spinis potius quam illi manum imposuisset. » Atque ubi is ecclesiam suam in partes duas divisam, et quosdam ad alium desciscere vidit, episcopos hæresis suæ, qui cum eo communicabant, statim Sangarum convocavit. Est is locus Bithynorum provinciæ, ad mare, non longe ab Helenopoli situs. Eo quoque ab episcopis congregatis Sabatius evocatus est. Ibi causam mōroris sui dicere jussus, festi diei ejus dissensionem allegavit. Nam cum cum Judæis, sicuti etiam non ita pridem, qui in Pazo Phrygio vico convenerant, statuissent, peragendum esse dixit. Ceterum illi propterea hoc eum præ se ferre considerantes, quod ad episcopatuū anhelaret, jurisjurandi sacramento eum obstrinxerunt, ne unquam episco-

Latine editum existat; hoc compendiosum, illud sanequam prolixum.

(1) Panarium hoc opus etiam Ἀγκυρωτὸν dicitur apud Socrat. lib. v, cap. 24. Sed utrumque et Panarium et Anycroti opus diverso nomine Graece et

patum sibi expetendum statueret. Postquam ille juravit, se episcopatum suscepturum non esse, non satis causa esse putantes, cur ecclesia eorum factionibus divideretur, placitum eis est, ut omnes consentirent, atque eodem in loco ecclesiasticos conventus agerent; festum autem Paschæ diem, quo quis vellet tempore celebraret. **288** Et ea de re canonem promulgarunt, quem abdæphoros, hoc est, arbitrarium et indifferentem vocarunt. Statuerunt quoque, ne decretum eorum qui Pazi convernerant, universali canoni prejudicaret: quod ei prisci illi viri, et maxime qui apostolis proximi fuere, etiam si de Paschæ festo die plurimum inter se dissiderent, invicem tamen inter se communiciassent, et aliis in rebus omnibus prorsus non dissensissent. Et quod præterea Novatiani in veteri Roma haudquaque cum Iudeis, sed post æquinoctium cum reliquis Romanis, qui Petri et Pauli apostolorum traditione utebantur, Pascha peregrissent: nec ob eam causam, quod Paschæ festo celebrando inter se dissentirent, discussio nem ab eis qui communem cum eis haberent religionem, fecissent. Proinde re bene liberalia, indifferentem, quem diximus, canonem protulere, ut quilibet pro eo atque ei placitum esset, ex consuetudine aliqua, aut præsumpta opinione, Pascha celebrans persiceret: non quidem ut ea res aliquam in communione dissensionem afferret, verum ut qui sic discriminare nullo festum diem agerent, in Ecclesiæ communione concordarent. **C** Eiusmodi canone confirmato, Sabbatius, qui scilicet jurejurando obstrictus esset, cum Judæorum observationem sequeretur, præterquam si festus dies in idem cum illis tempus incideret (1), receptis statisque jejuniis alios præveniebat, et clam solemnies ritus persicent, Pascha peragebat, legitimoque (2) et vespertino Sabbati tempore vigiliis et precatiōibus aliis interesse solitus, postridie cum reliquis communiter de festo die participavit, divinaque mysteria percepit. Hoc sic cum annis aliquot latenter ficeret, diutius seipsum occultare non potuit. Cum enim brevi celebritatem ex ea re consecutus esset, permulcos ex simplicioribus ad se pertractos simulatores habuit, et maxime Phryges et Galatas. Qui quoniam patri more sic jejunabant, morem eum ut rectiorem confirmari pulsaverunt. Itaque hunc secuti, clam etiam una cum Judæis Pascha celebrarunt. Et Sabbatius sibi paulatim conventus agens, a reliquis Novatianis recessit: et jurejurando pro nihil habito, episcopum apud sectatores suos suscepit, sicuti paulo post dicam.

289 CAPUT XXXII.

Sententia et judicium auctoris de festo Pascha. De Quartodecimanis et Montanistis, ut Pascha celebrent.

Sed enim ego et Sabbatum et sectatores ejus demiror, quid eis in mentem, ut festum hunc diem iunovarent, venerit: cum ab initio Iudei veteres, sicuti Eusebius Pamphili memoriae prodidit, Josephum, Philonem, Aristobulum, et non paucos alias

(1) Hoc est, si omnes eodem tempore Pascha peragere contingeret. Soz. Sic ille bis eodem anno

A διαιρεῖν, δμονοεν μὲν ἐπαντάς καὶ κατὰ τὰν Ικ-
κλησιάς εἰν ἀδόκει· τὴν δ' ἑρτὴν τελεῖν ἕκαστον δε
δή ποτε βούλεισθαι, ἐκέμενοι καὶ περὶ τούτου κακῆν
δν ἀδιάφορον κατωνόμαστν· μηδὲ τοὺς ἐν Πάσχῃ
συναγθέντας; πρόχριμα τῷ καθολικῷ κακοῦ γε-
νέσθαι. Καὶ γάρ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἔκεινοι ἀνδρες, καὶ
μᾶλλον δυοι ἐγγυτέρω τῶν ἀποστόλων ἡσαν, περὶ τῆς
τοῦ Πάσχα ἑορτῆς διαφωνοῦντες ὡς; μάλιστα, τέτοις
ἀλλήλοις κοινωνοῦντες ἐφ' ἀπασι τοῖς ἀλλοῖς οὐδὲ-
μῶ; διεφέροντο· δτι γε καὶ οἱ ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ρώ-
μῃ Ναυατιανοὶ οὐδαμῆ σύναματο Ἰουδαῖοις τὸ Πάσχα
ἐτέλεσαν· ἀλλ' ἀεὶ μετ' ἴσημεριν τούτο ἐποίουν
σὺν τοῖς λοιποῖς Ρωμαῖοις. Πέτρου καὶ Παύλου
τῶν ἀποστόλων τῇ παραδόσει κρωμένοις. Οὔδε γάρ
πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως διεχρίνοντο, μη
B ἐπὶ της αὐτοῖς ἐπιτέλοιοῦντας τὸ Πάσχα· διά τοι τοῦ
καλῶς δῆθεν λογισάμενοι, τὸν ἀδιάφορον προήγον
κανόνα· ὡς ἀν ἐκάστῳ βούλησις ἐκ τινος συνηθείας
τε καὶ προλήψεως; τὸ Πάσχα ἑορτάζων ἐπιτελοῦ· μη
μέντοι τούτο πρὸς κοινωνίαν διάφορον εἶναι· διὰ
τούς ἀδιαφόρων; ἑορτάζοντας συμφώνουν; εννι τῇ
κοινωνίᾳ τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ τοίνυν τοῦ κανόνος
τούτου βεβαιωθέντος, δ Σαββάτοις, ἀς δτι τοῖς ὄρ-
χοις δεθεῖς, δμως τοῖς Ἰουδαῖοις ἐπόμενος, εἰ μή
κατὰ ταυτὸν ἐκσινοῖς συνέδη γενέσθαι τὴν ἑρτὴν,
προφθάνων ἐνήστευσην, ωσπερ ἦν Εθος· καὶ λαβό-
τω; τὰ νενομισμένα πράττεων, ἐπετέλει τὸ Πάσχα,
κατὰ τὴν τοῦ Σαββάτου ἐστέραν κατερψ προσκοντεῖ,
τῇ τε ἀγρυπνίᾳ καὶ ταῖς ἀλλαῖς εὐχαῖς παρὼν, τῇ δ'
ἔξῆς κοινῶς σὺν τοῖς λοιποῖς μετείχε τῆς ἑορτῆς, τῶν
θεῶν μυστηρίων ἀπτόμενος. Καὶ τούτο ἐπὶ ἑτα
πολλὰ ποιῶν διελάνθανεν· ἀλλ' οὐκ ἐπιπολὺ κρύ-
πτειν ἐαυτὸν ἥδύνατο· ἐπιτημός γάρ ἐντεῦθεν ἐν οὐ
πολλῷ γεγονὼς, πολλὺς τῶν ἀπλουστέρων ἐφελκύ-
μενος; ζηλωτὰς; ξογε· καὶ μάλιστα Φρύγας καὶ Γα-
λάτας, οἱ πάτριον ἔχοντες οὐτω νηστεύειν, φυτο
δικαιούσθαι. Τούτῳ ἐπόμενον καὶ λάθρη σύναμα
Ἰουδαῖοις τὴν τοῦ Πάσχα ἑορτὴν ἐπειθούν. Διὰ
Σαββάτου ἥρέμα παρασυνάγων, ἐκείνων τε ἀπέστη,
καὶ τοὺς δρκους θέμενος περὶ οὐδὲν, τῶν αὐτῷ ἐκ-
μένων τὴν ἐπισκοπὴν ἀνεδέξατο, ὡς μετὰ μικρὴν
διαλήφημα.

ΚΕΦΑΛ. ΑΒ'.

'Ἐπικρισίς καὶ διαλογισμὸς τοῦ συγγραφέων
περὶ τῆς τοῦ Πάσχα ἑορτῆς· καὶ περὶ τῶν
Τευταρεσκιαδεκατιών, καὶ των Μονταριστών,
δπω τὸ Πάσχα τελεύσιν.'

Ἐγώ δὲ θυμάζω Σαββάτου καὶ δυοι αὐτῷ ἡρ-
λούθησαν, πῶς τὰ τοιαῦτα ἐνειστέριαν· τῶν καὶ
ἀρχαῖς Ἐβραίων, ὡς δ Παμφίλου Εὐτένιος Ισαρι,
μάρτυρα παράγων Ἰώσηπόν τε καὶ Φίλων, ἵτι δι
Ἀριστόδουλον καὶ οὐκ δλίγους ἀλλους, μετ' ἴσημη-

Pascha celebrare quandoque solitus est.

(2) More Judaico scilicet.

ρίαν ἐστιν ἡ τὰ διαβ. ἡρια θυστῶν, κατὰ τὸ πρῶτον διαβεκτημέριον τμῆμα τοῦ Ζωδιακοῦ τοῦ ἡλίου ὁ δύούντος, δὲ Κρίδος τοῖς Ἐλλησιν ὀνομάζεται· τεσσαρεσκαιδεκατάτις τηνικαῦτα τῆς σελήνης τὴν πρεστάν ποιουμένης, καὶ κατὰ διάμετρον τῷ ἡλίῳ καθεστηκυῖας. Ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ Σαμαρεῖται, οἱ διαφερόντως τὰ κατίρια τῆς Μωσέως νομοθεσίας ζηλοῦσιν, οὐχ ἀν τὴν τοιούτην τελέσειν ἀνέχονται ἑορτὴν, πρὶν ἢ τὸν νέον τελεσφορεῖσθαι καρπὸν. Τῶν νέων γάρ, φησιν, ἑορτὴν αὐτὴν ὁ νόμος; καλεῖ· ὡς μὴ θέμις; διὸ ἑορτᾶς εἰνι, τούτων δῆ μὴ φινέτων· ὡς ἐπάναγκες; εἶναι συμβανεῖν φάνεται τὴν ἐν τῷ ἥρι τοιμερίαν. Καὶ τοινύν τούς; περὶ τοῦτο μιμουμένους Ἰουδαίους, θαυμάζω διτι μὴ τὴν πάρ’ ἔκεινος ἀρχαίτητα μᾶλλον ἐπιγένεσαν. Συνάγειν οὖν ἕστιν, ὡς ἔνευ τούτων, καὶ τὸν, οἱ Τεσσαρεσκαιδεκατάται πτοτονομάζονται, ἐπίτις· Ψωμαίοις καὶ Αἴγυπτίοις καὶ Παλαιστίνοις, καὶ οἱ ἀπὸ τῶν ἄλλων αἱρέσεων, τετύην ἐπιτελοῦσι τὴν ἑορτὴν. Οἱ δὲ τοῦ Ναυάρου τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν μόνην ἐπιτελοῦσιν, Ἰουδαίοις καὶ οὐτοις ἐπόμενοι. Εἰ; ταυτὸ δὲ τοῖς Τεσσαρεσκαιδεκατάταις κατεστρέψουσι· πλὴν εἰ μὴ κατὰ συγχυρίαν τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῆς σελήνης ἡ πρώτη τοῦ Σεπτέμβρου ἡμέρα συμπεσούσα τύχοι· κατ’ ἓπιν γάρ γίνονται τῶν Ἰουδαίων δσαις ἀν ἡμέραις συμβανῆ τὴν ἔχομένην Κυριακὴν ὑστερήσειν τῆς τεσσαρεσκαιδεκατάτης σελήνης. Οἱ δέ γε Μοντανεῖται, οὖς καὶ Πιπουζίταις καὶ Φρύγας εἰωθεῖς δομάζειν, καὶν ἡ τινα ἐπινοήσαντες μέθοδον, κατὰ τετύην καὶ τὸ Πάσχα τελοῦσι. Καὶ προηγουμένως μὲν ἐν μέμψει ποιοῦνται, δοσοὶ διὰ τὸ Πάσχα τὸν σεληναῖον δρόμον κατεξετάζουσι· χρῆναι γάρ λέγουσι· μὴ τοῦτον, ἀλλὰ τὸν ἡλιακὸν κύκλον ζητεῖν, εἰ γε ἀρθῶς ἔξετάσιν τὸ Πάσχα βούλοιντο. Καὶ τιθενται γένεν ἐκαστον μῆνα ἡμερῶν εἶναι τριάκοντα· ἀρχὴν δὲ τούτων πρώτην τὴν ἑαρῶν ἴσημερίαν· ἢ δηθεὶρ ἢ δρόθω; εἶναι κατὰ Ψωμαίους; πρὸ ἐννέα καλανδῶν Ἀπριλλίων. “Οτι γε, φασθ, τηνικαῦτα καὶ οἱ δύο μεγάλοι φωστῆρες τὴν ἀρχὴν ἔσχον, δι’ ὧν οἱ τε χρόνοι καὶ οἱ ἐνιαυτοὶ μετροῦνται. Καὶ δῆλον ἐξ ὧν τετῆνη διὰ ὀκταετηρίδος τῷ ἡλίῳ εἰς ταυτὸν ἐνώσεων ἔρχεται, νουμηνίας ἀμφοῖν συμβανούσης· ἐπειπέρ ἡ ὀκταετηρίς τοῦ τῆς σελήνης δρόμου ἐνένα καὶ ἐνενήκοντα μησὶ περαιοῦται· ἡμέραις δὲ δισχιλίαις ἐννακασίαις εἰσοι δύο, δι’ ὧν δὲ ἡλίος τοὺς δικτένας νύει δρόμους· ὡς συμβανεῖν ἐκαστον ἑτος λογίζεσθαι ἀνὰ ἡμερῶν τριακοσίων ἐξήκοντα πέντε· πρὸς δὲ καὶ τεταρτημορίου ἡμέρας μιᾶς. Ἀπὸ γάρ τῆς πρὸ ἐννέα καλανδῶν Ἀπριλλίων, ἀπε δὴ ἀρχῆς τῆς κτίσεως ταύτης καταλογίζομενης, συνάγουσι τὴν ελρημένην ταῖς θείαις Γραφαῖς· τεσσαρεσκαιδεκατάτην· ἣν δὴ καὶ λέγουσι ταύτην εἶναι τὴν πρὸ δικτένων εἰδῶν Ἀπριλλίων, καθ’ ἣν ἀεὶ τὸ Πάσχα τελοῦσιν. Εἰ δὲ πολλάκις συμβαίη καὶ τὴν ἀναστάσιμον αὐτῇ συνέρχεται, τῇ ἔχομένη Κυριακῇ ἑορτάζουσι· γέγραπται γάρ ἀπὸ ὀκταεσσάρων μέχρις κα’ τὸ Πάσχα

(1) Τὸ πρῶτον διαβεκτημέριον. Σοζομ.

(2) Ἐν διαμέτρῳ, Σοζομ.

(3) Ήριν τὸν νέον τελεσφορεῖσθαι καρπὸν. Σοζομ.

A testes laudans, τὰ διαβατήσια, hoc est Paschalia pro transitu saeculicis, sacrificant, post æquinoctium vernum, sole primam duodecimam (1) partem, quæ a Græcis Aries appellatur, zodiaci circuli ingresso; luna autem per diametrum (2) et rectam lineam soli opposita, tum quartæ decimæ diei cursum tenente. Ad hæc Samaritani, qui præcipue tempora secundum constitutiones Moysæicas observant, non prius festum, hunc diem peragunt, quam novos fructus (3) crescentes conspiciant. Novarum enim, inquiunt, frugum festum in lege dicitur: ut id celebrare, antequam illi appareant, nefas sit: proindeque vernum æquinoctium ferias eas præcedere necessario debeat. Quapropter cum Iudeos sibi imitando proposuerint, eos admiror, quod non potius antiquitatem, quæ apud eos est, laudaverint. Et satis colligere licet Sabbaianis istis, atque eis qui Tiatapsekka-decatitai, sive Quartodecimani vocantur, exceptis, hæreses alias omnes festum Paschæ cum Romanis et Ægyptiis et Palestiniis peragere. Novatiani igitur isti Resurrectionis diem solam peragunt, Iudeos et ipsi seculi (4). In idem vero cum Quartodecimani tempus inclinunt, nisi forte in quartadecimam diem lunæ prima dies Sabbati incident; tanto enim Iudeis posteriores evadunt, quoctuunque diebus adveniens Dominica dies a præcedente decima quarta die lunæ absuerit. Montanistæ vero, quos etiam Pepuzitas et Phryges appellare consuetudo est, quadam ratione inventa, juxta eam Pascha celebrant. Atque in primis eos reprehendunt, qui propter festum Paschæ lunæ cursum observant. Non illum enim, sed solis orbem, eis qui rite Paschæ diem inquire velint, inspicendum esse censem. 290 Et mensem quemlibet dierum triginta, atque principium earum æquinoctium vernum (5) faciunt: quæ dies, secundum Romanos, rite ante IX Kalend. April. dicitur. Ea namque etiam magna hæc duo luminaria initium suum habuisse allegant, per quæ tempora et anni significantur. Idque ex eo liquere asserunt, quod luna per octennium cum sole conveniat, et ambo initium novum sumant. Quandoquidem octennialis lunæ cursus nonaginta et novem mensibus perficitur: diebus autem bis mille nongentis viginti duobus, quibus etiam sol octonos absolvat cursus, ita ut annus quilibet censeatur esse dierum trecentorum sexaginta quinque, et quartæ unius dici partis. Ex ea namque die, quæ est ante IX Kalend. April., quippe quæ principium creationis solis et primi mensis existimetur esse, colligunt atque computant eam quæ iu sacris Litteris dicitur, decimam quartam diem quam esse dicunt ante VIII Id. April. in qua semper festum Paschæ agunt. Quod si ita, ut sœpe fit, in eam Resurrectionis quoque dies concurrat, proxima Dominica die id

(4) Sozom. lib. vii, cap. 18.

(5) Äquinocrium vernum ante ix Calend. April.

festum celebrant. Scriptum enim est, inquit, a decima quarta usque ad vicesimam primam Pascha esse peragendum. Mihi sane non recte fecisse videntur, qui olim de festo hoc die tantopere dissidentes contendenterunt: multo vero minus, qui hac in parte Judæos sibi imitandos esse statuerunt. Sed (!) illis, ut opinor, in mentem non venit, quod Judaismo in Christianismum mutato, ex necessitate quadam figuræ rei ipsi cesserint, sicuti hoc inde satis constabit. Nulla namque Christi lex Christianis ut judaizent præcipit: præcipit autem? Imo potius id prohibet: quemadmodum disertis verbis divinus Apostolus sanxit, non solum de circumcisione, quæ legis est caput, vetans, verum etiam de diebus festis cohortans, ut nequam disceptantes segregemur. Et ad Galatas scribens: *Dicite mihi, inquit, qui sub lege esse vultis, legem non auditis?*¹ Atque ubi de hoc pauca discravit, deinde ostendit, Judæorum populum servum esse: libertatem autem eos obtinere, qui Christum sequuntur. Ubi etiam admonet, non observandos esse dies et annos. In Epistola autem ad Colossenses clara prædicat voce, umbram esse observationes ejusmodi. Quapropter insert, dicens:

291 *Nemo vos judicet in ciba aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomenia, aut Sabbati, quæ sunt umbra futurorum*². Ad Hebreos autem, hæc omnia veluti sigillo confirmans, dicit: *Translatio enim sacerdotio, necessario etiam legis translatio subsecuta est*³. Satis igitur liquet, neque sacram Evangeliorum librum, neque divum ipsum Apostolum Christianis jugum servitutis legis imposuisse: sed ut et Pascha et reliquos festos dies honorifice, quandomcumque eis visum esset, peragant, animi gratitudini eorum qui beneficio sunt affecti, reliquisse. Proinde quia homines maxime ferias amant, a laboribus in eis conquiescentes, tum sicuti cuique visum erat, in regionibus passim, consuetudine quadam per traditionem accepta adducti, salutiferæ passionis memoriam colentes celebrarunt. Neque enim vel Servator ipse, vel ejus discipuli, lege ulla id observandum esse statuerunt: sed neque in eum qui hoc ita non perageret, condemnationem, aut poenam, aut execrationem, sicuti Mosæ lex facere solita fuerat, vel evangelica vel apostolica scripta induxerunt, aut comminati sunt. Divi vero evangelistæ historia sua scribenda, Mosaici Paschæ festi obiter saltem mentionem fecere: Servatorem scilicet azymorum tempore passum esse, cum celebre apud Judæos ageretur festum: ut ostenderent illi, festis potissimum diebus cædes eos perpetrare constituisse. Ipsi profecto sanctis apostolis consilium illud propositum non fuit, ut sibi de diebus festis judicium sumerent, aut de eis leges ferrent: sed potius Deo gratam vitam, virtutem et veram erga Deum pietatem traderent atque inducerent. Mihi quidem

¹ Galat. iv, 21. ² Coloss. ii, 17. ³ Hebr. vii, 12.

(1) Admiratur Nicæphorus cum Soer. lib. v, cap. 22, eos qui vel pertinaciter de festo die Pa-

A teleiv. Οὐ τοῖνυν μοι καλῶς πρᾶξαι δοκοῦσιν αὐτόν εἰ ἔπειται περὶ τῆς ἑορτῆς ταύτης φιλονεικήσαντες, οὐδὲ οἱ τότε τοῖς Ἰουδαίοις ἥρημένοι ἀκολουθεῖν· οἶμα: γάρ, οὐχ εἰς νοῦν Ἐθεντο, ὡς τοὺς Ἰουδαίους μετατιθεμένου πρὸς Χριστιανισμὸν, ἐξ ἀνάγκης: οἱ τόποι τοῦ ἀκριβοῦς παρετρέποντο, οὐ; σύτῳθεν δεχθῆσται· καὶ γάρ οὐδεὶς Χριστινὸς νόμος Ἰουδαῖον προτρέπει Χριστιανοῖς· μᾶλλον δὲ καὶ έκώλυτε, καθὼς διαρρήσθην δι θεῖος Ἀπόστολος ἀπεφῆτο, μήτοι γε ἀπαγγερέων τὴν περιτομὴν, τὸ τοῦ νόμου κεφάλαιον, ἀλλὰ καὶ περὶ ἑορτῶν παρατινῶν μηδέπος διακρίνεθαι. Καὶ δὴ Γαλάταις γράψων, ταῦτα φησι· Λέγετε μοι, ὑπὸ τοῦμορ Θελοτες εἰραι, τὸν τοῦμορ οὐκ ἀκούετε; Καὶ βραχέα περὶ τούτου διαλεχεῖτε, ἔτειτα δείκνυτε, διῆλον μὲν εἴναι τὸν τῶν Ἰουδαίων λαὸν· τὸ δὲ ἐλεύθερον ἔχειν, δοσοὶ δὴ Χριστῷ τοιούθησαν· ἐν οἷς παρχεῖτε μηδὲ ἡμέρας παρετρέπετε καὶ ἐνιαυτούς. Ἐν δὲ τῇ πρὸς Κολοσσαῖς, λαμπρὰ κτηρίστε φωνῇ σκιάν εἶναι τὰ παραφύλακτα· δὴ ἐπιφέρετε, λέγων· Μηδεὶς ὑπᾶς πριέτω ἐν βρόσει η ἐν πόσει, η ἐν μέρει ἑορτῆς, η νομηρίας, η Σαββάτου· ἀτιτάντεστι σκιὰ τοῦ μελλοτος· Ἐν δὲ τῇ πρὸς Ἐβραίους ταῦτα πάντα ἱπαρχαργίζουν φησι· Μετατιθεμένης γάρ·τῆς ιερωσύνης, ἐξ ἀράρησης καὶ τοῦμορ μεταθεσίσης γίνεται. Φανεται τοῖνυν, ὡς οὗτε η ἱερὸν τῶν Εὐαγγελίων βίοις, οὗτε μὴν δι θεῖος Ἀπόστολος, ζυγὸν δουλείας νόμου ἡμέντηνθηκαν· ἀλλὰ καὶ τὸ Ηλάσχα καὶ τὰς λοιπὰς τῶν ἑορτῶν τῇ εὐγνωμοσύνῃ τῶν εὐεργετηθέντων τιμὴν κατέλιπον δικαὶας δὴ ποτε βούλονται. Οὐδεν ἐπει τὰς ἑορτὰς μάλιστα φιλοῦσιν οἱ ἀνθρωποι, ἀτε δὴ ἐν αὐταῖς ἀνιέμενοι τῶν πόνων, τργικάῦτα ὡς ἐκάστῳ βούλησις ἦν κατὰ χώρας, τὴν τοῦ σωτηρὸν πάθους μνήμην ἔθει τινὶ ἐκ παραδόσεως κρατούμενοι ἐπετέλεσαν. Οὐ γάρ πάντως νόμῳ τινὶ τὸν Σωτῆρα η τοὺς μαθητὰς τοῦτο παραφύλακτον δράσαθαι· ἀλλ' οὐδὲ ὑπὸ καταδίκην η τιμωρίαν η κατάραν, ὡς η τοῦ Μωϋσέως εἰκὼν νόμος, τὰ Εὐαγγέλια η οἱ ἀπόστολοι τὸν μὴ ὄντων τελοῦντα εἰσήγαγον η προστηλῆσαν· κατὰ δὲ μόνην Ιστορίαν τοῦ Μωϋσεῖος Πάλι² τὴν μνεῖαν οἱ θεῖοι εὐαγγελισταὶ ἐποιήσαντο· τὸν Σωτῆρα πεπονθέντα τῷ τῶν Ἀζύμων καιρῷ, μεγάλης οὖσῃ· παρ' αὐτοῖς ἑορτῆς· ίντ' ἐνδείχωται, οὐτε κατὰ τὰς ἑορτὰς μᾶλλον μιαρφονεῖν ἥρουντο. Τέλος μὲν οὖν θεοῖς ἀποστόλοις σκοπὸς οὐχί περὶ τὴν μέρουν ἑορταζόμων κρίνειν τε καὶ νομοθετεῖν, ἀλλὰ θεοὶ διὸ βίον καὶ ἀρετὴν καὶ θεατέσσαιαν παραγγέλνει τε καὶ εἰηγγήσασθαι. Καὶ μοι δοκεῖ, ὡσπερ ἀλλὰ τε πλείστα κατὰ τὸ πους συνήθειαν ἔσχον, οὗτα καὶ περὶ τὴν τοῦ Πάσχα ἑορτὴν συμβῆναι. Ἐκ γάρ τινος συνηθείας παρ' ἔχαστοις Εθνεσιν Ιδιάζουσαν ἔσχε τὴν παρατηρησιν· ὡς εὐδηλον εἶναι τὸ μηδένα τῶν ἀποστόλων μηδὲν τι περὶ ταύτης νομοθετῆσαι τῇς ἑορτῇ·

B Καὶ γάρ οὐδεὶς άποστολοίς σκοπὸς οὐχί περὶ τὴν μέρουν ἑορταζόμων κρίνειν τε καὶ νομοθετεῖν, ἀλλὰ θεοὶ διὸ βίον καὶ ἀρετὴν καὶ θεατέσσαιαν παραγγέλνει τε καὶ εἰηγγήσασθαι. Καὶ μοι δοκεῖ, ὡσπερ ἀλλὰ τε πλείστα κατὰ τὸ πους συνήθειαν ἔσχον, οὗτα καὶ περὶ τὴν τοῦ Πάσχα ἑορτὴν συμβῆναι. Ἐκ γάρ τινος συνηθείας παρ' ἔχαστοις Εθνεσιν Ιδιάζουσαν ἔσχε τὴν παρατηρησιν· ὡς εὐδηλον εἶναι τὸ μηδένα τῶν ἀποστόλων μηδὲν τι περὶ ταύτης νομοθετῆσαι τῇς ἑορτῇ·

C Καὶ γάρ οὐδεὶς άποστολοίς σκοπὸς οὐχί περὶ τὴν μέρουν ἑορταζόμων κρίνειν τε καὶ νομοθετεῖν, ἀλλὰ θεοὶ διὸ βίον καὶ ἀρετὴν καὶ θεατέσσαιαν παραγγέλνει τε καὶ εἰηγγήσασθαι. Καὶ μοι δοκεῖ, ὡσπερ ἀλλὰ τε πλείστα κατὰ τὸ πους συνήθειαν ἔσχον, οὗτα καὶ περὶ τὴν τοῦ Πάσχα ἑορτὴν συμβῆναι. Ἐκ γάρ τινος συνηθείας παρ' ἔχαστοις Εθνεσιν Ιδιάζουσαν ἔσχε τὴν παρατηρησιν· ὡς εὐδηλον εἶναι τὸ μηδένα τῶν ἀποστόλων μηδὲν τι περὶ ταύτης νομοθετῆσαι τῇς ἑορτῇ·

D Καὶ γάρ οὐδεὶς άποστολοίς σκοπὸς οὐχί περὶ τὴν μέρουν ἑορταζόμων κρίνειν τε καὶ νομοθετεῖν, ἀλλὰ θεοὶ διὸ βίον καὶ ἀρετὴν καὶ θεατέσσαιαν παραγγέλνει τε καὶ εἰηγγήσασθαι. Καὶ μοι δοκεῖ, ὡσπερ ἀλλὰ τε πλείστα κατὰ τὸ πους συνήθειαν ἔσχον, οὗτα καὶ περὶ τὴν τοῦ Πάσχα ἑορτὴν συμβῆναι. Ἐκ γάρ τινος συνηθείας παρ' ἔχαστοις Εθνεσιν Ιδιάζουσαν ἔσχε τὴν παρατηρησιν· ὡς εὐδηλον εἶναι τὸ μηδένα τῶν ἀποστόλων μηδὲν τι περὶ ταύτης νομοθετῆσαι τῇς ἑορτῇ·

schæ disceptant, vel Judæos eo celebrando imitentur.

videtur; quemadmodum alia plurima plerisque in locis suam obtinuere consuetudinem, ita id quoque de Paschæ festo accidisse; quod ex more quodam apud gentes, quæque suam habuit observationem: ut satis manifestum sit, neminem apostolorum quidquam de festo hoc die legis factione constituisse.

ΚΕΦΑΛ. ΑΓ'.

"Οτι τοις παταιοις θνει αρχαιω μαλλον η νομω η επαισιον εκ πυραδοσεως η του Πασχα εορτη."

"Οτι δ' εξ αρχῆς θνει μᾶλλον η νόμω τὸ Πάσχα τὴν παρατήρησιν ἔχειν, ἐκ τῶν πραγμάτων εαφῶς παρατησομέν. Καὶ γὰρ κατὰ τὴν μικρὸν Ἀσταν ἀπὸ τῶν ἀποστόλων τὸ Σάββατον παριδόντες, τὴν τεσσαρεσκαδεκάτην τῇσι σελήνῃ ἐτήρησαν. Οὗτοι δὲ πράττοντες, οὐδεμῶς διεφέροντο πρὸς τοὺς διλῶς σύνδε πράττοντας· ἵνα οὖν Βίκτωρ δῆ τῆς Ῥώμης ἐπισκοπος, πλείστα διαθερμανθείς, γράμματι τοῖς κατὰ τὴν Ἀσταν τὴν τεσσαρεσκαδεκάτην τιμῶν ἀκοινωνηζίαν κατεδίκαζεν. Ἐφ' ὧ πάλιν Εἰρηναῖον τὸν ἐν Λουγδούνῳ τῶν Γαλλιῶν ἐπισκοποῦντα Βίκτωρι τάναντία δι' ἐπιστολῆς σημῆναι. Κατατρέχει μὲν γὰρ αὐτοῦ, ἐν μέμ' εἰς δὲ τὸ Θερμὸν τῆς πράξεως ἐθετας· διεῖδεν τε διδασκαλικάτερον, ὡς καὶ οἱ ἀρχαιότεροι κοινωνοῦντες κατὰ πᾶν ἀλλήλοις τοῦ Χριστιανισμοῦ, περὶ τὸν τοῦ Πάσχα διεφώνουν κατέρρων, μηδὲν τοῦτο ἥγομενοι πρόσχριμα προστιθεῖς ὡς καὶ Πολύκαρπος τῆς Σμυρναίων ἐπισκοπος γεγονώς, δις ἐπὶ Γορδιανοῦ τὸν τοῦ μαρτυρίου θετερον ἀνεδήσατο στέφανον, τῇ Ῥώμῃ ἐπιδημήσας, Ἀνικήτῳ τῷ Ῥώμαιῶν ἐπισκόπῳ καθίσταται κοινωνός, μήτι διακρινόμενος περὶ τοῦ Πάσχα· διεπερ καὶ αὐτὸς δι Πολύκαρπος ἐγχωρίᾳ τινὶ συνηθείᾳ τῆς Σμυρναίων κατὰ τὴν τεσσαρεσκαδεκάτην τὸ Πάσχα διατελῶν ἦν· ὡς καὶ δι Παμφίλου Εὐσταθίου μαρτυρεῖ κατὰ τὴν πέμπτην τῆς ἑκκλησιαστικῆς; αὐτοῦ Ἰστορίας. Δείχνυται τοινυν, ὡς ἐφην, δις τινὲς ἐν τῇ μικρῷ Ἀσταν τὴν τεσσαρεσκαδεκάτην τῇσι σελήνῃ; Ετέρουν δὲ τῶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω τῆς ἔω τὸ μὲν Σάββατον μᾶλλον ἐτήρουν τῆς ἑορτῆς· περὶ δὲ τὸν μῆνα διερέροντο μᾶλλον· ὃν οἱ μὲν τοι; Ἰουδαῖοις ἐπειθατο ἡθελον, καὶ ταῦτα τῆς ἀρχιεβαΐας πάλαι διολισθήσατον· αἱ δὲ τοῦτο μᾶλλον διὰ μίσους τιθέμενοι μετὰ τὴν ἱερινὴν Ἰσημερίαν τελεῖν τοῦτο ἥροῦντο· δεῖν λέγοντες ἀει τὸ Πάσχα ποιεῖν, ἐν Κριῷ τοῦ ἡλίου δύτος, τῷ κατ' Ἀντιοχέας Σανθικῷ, κατὰ δὲ τοὺς Ῥώμαιους Ἀπριλίῳ μηνὶ· πειθομένους μὴ ταῖς νῦν πλανωμένοις Ἰουδαίοις, ἀλλὰ τοῖς ἀρχαιότεροις μάλιστα καὶ Ἰωσήπῳ τῷ πάντῳ· ὡς ἔχεινος ἐν τῷ τρίτῳ τῆς Ἰουδαικῆς Ἀρχαιολογίας διέξεισιν. Οἱ μὲν οὖν κατὰ τὴν μικρὸν Ἀσταν καὶ τὸ ἀνωτέρα τῆς ἔκαστην πρὸς ἑαυτοὺς διὰ τὴν ἑορτὴν διερώντους· οἱ δὲ λοιποὶ πάντες διοι τὸν Χριστιανισμὸν παρεδέξαντο, καὶ οἱ κατὰ τὴν ἑσπέραν πᾶσαν ἄχρις ὁλεανοῦ, μετὰ Ἰσημερίαν ἱερινὴν τὸ Πάσχα τελοῦντες εὑρίσκονται, ἀρχαιότεροι συνηθείᾳ ἐπόμενοι· οἱ δὴ πάντες οὕτω ποιοῦντες τὸ Πάσχα, οὐδαμῶς ποτε πρὸς σφᾶς αὐτοὺς διαφωνοῦντες ἐφάνησαν· καὶ οὐχ ὡς ὁ τῶν ποιοῦντος Θεός; Ήτοι Κωνσταντίνου ἐν Νικαίᾳ

A

292 CAPUT XXXIII.

Quod veteres consuetudine magis antiqua, quam lege ulla, juxta Patrum traditionem, Pascha celebrarent.

Porro quod ab initio Pascha moribus magis quam legibus observatum sit, re ipsa declarabimus. Qui namque minorem Asiam incoluere, plurimi ab apostolorum temporibus Sabbato despecto, decimam quartam lunæ diem observarunt. Quod cum ficerent, nequaquam ab aliis, qui hoc non itidem facerent, dissidebant: quoad Victor (1) urbis Romanæ episcopus, plurimum commotus, litteris Asianos quartam decimam diem colentes damnavit atque excommunicavit. Quam ob causam e diverso Irenæus Lugdunensis in Gallis episcopus, ad Vicetorem litteras dedit, quibus illum objurgat, et facinus tam calidum reprehendit: perdocte expolens, quod cum antiquiores etiam communionem rerum omnium inter se in Christianismo retinerent, et de Paschæ festi tempore variarent, nullum id putaverint esse præjudicium; adjiciens præterea, Polycarpum Smyrnæ episcopum, qui sub Gordiano postea coronam martyrii recepit, Romanum venisse, et cum Aniceto ejus urbis episcopo communicasse, nihil de festo Paschæ cum eo disceptantem. Nam et ipse Polycarpus patria quadam Smyrnensem consuetudine, decima quarta die Pascha celebrabat: sicuti Eusebius quoque Pamphili in quinto ecclesiasticæ Historiæ suæ libro testatur. Constat igitur, sicuti dixi, quosdam in minore Asia decimam quartam lunæ diem observasse. Alii vero, qui in superioribus Orientis partibus habitant, Sabbatum festo eo celebrando magis coluere. Exterum de mense eis major fuit contentio. Quidam namque Judæos sequi voluerunt, cum quidem jamdudum certiore observatione illi excidissent. Aliis vero ab eo abhorrentibus, post æquinoctium vernum Pascha agendum potius visum est: celebrandum id semper esse dicentibus, cum sol in Ariete sit, secundum Antiochenos Xanthico, secundum Romanos autem Aprilii mense. Qui quidem non eos qui tum delirabant, Judæos, sed antiquissimos, et magnum illum in primis Josephum, 293 sicuti is hac de re in tertio Antiquitatum Judæicarum libro refert, secuti sunt. Ac illi quidem qui minorem Asiam et superiores Orientis partes tenent, ad hunc modum de festo hoc die dissenserunt. Alii vero omnes, qui Christianismum suscepserunt, et Occidentales cuncti ad Oceanum usque, post vernum æquinoctium Pascha peragere inveniuntur, vetustiorem consuetudinem sequentes. Qui sane universi ita festum Paschæ celebrantes, nunquam inter se discordare

(1) Juxta morem citra judicium Sozomenum exscribit. Lege Anicetus. Edidit.

visi sunt. Neque vero quemadmodum multorum sermonibus fertur, magna illa sub Constantino Nicææ celebrata synodus, ejusdemodi diei Paschæ celebrandi errorem induxit: sed ipse potius divus Constantinus, paucos illos qui a recepta observatione dissentiebant, litteris suis cohortatus est, ut partem n. ajorem sequerentur: et eam imitantes, codem modo cum illa festum diem peragerent. Epistolam eam imperatoris totam, in tertio libro eorum quos de vita Constantini Eusebius conscripsit, invenies. Ex ea autem particulam quæ de festo Paschæ scripta est, hic apponam: quæ de verbo ad verbum sic habet: «Est ordo quidam bene institutus, quem omnes occidentalium et meridionalium et septentrionalium orbis terræ partitionum, et quædam etiam orientalium regionum ecclesiæ servant. Quapropter cum in præsentia recte omnes id constitutum esse existimarent, tunc ipse solertia quoque vestræ placitum esse recepi, ut quod per urbem Romanam, et Italianam, Africam, Ægyptum omnem, Hispanias, Gallias, Britanniam, Libyam, cunctam Græciam, Asianam et Ponticam provinciam, et Ciliciam, concordi et una prorsus sententia servatur, idem quoque vestra non gravate suscipiat prudentia: quæ illud secum consideret, non solum majorem esse in eis quos enumeravimus locis ecclesiarum numerum, verum etiam communiter maxime idem omnes velle, sanctissimum esse, accuratioremque rationem ut nulla omnino nobis cum Judæorum perfidia intercedat communio, efflagitare.» Imperatoris epistola sic habebat. Verum enimvero Quartodecimanos ferunt a Joanne apostolo decima quartæ diei luna observationem accepisse: 294 Romanis autem et Occidentalibus partibus Petrum et Paulum, apostolorum maximos, eam quæ ibi frequentatur tradidisse consuetudinem. Scriptum quidem hoc de re decreto edere nemo potest. Sapienter vero Victor et Polycarpus extinxisse de die festo contentionem videntur. Quandoquidem autem Occidentales episcopi traditionem Petri et Pauli minime dishonestandam duxerunt, et Asiani quoque Joannis evangelistarum institutum servandum esse contenderunt, de communii consilio placitum est, ut quique, sicuti assueverant, festum diem agerent, mutnam autem communionem nequaquam rescinderent. Stilum (1) quippe quam maxime esse opinati sunt, consuetudinum ejusmodi variantium gratia, a mutua conjunctione discedere, cum eis de rebus religionis præcipuis per consentientem concordiam convenire.

CAPUT XXXIV.

De variis variarum gentium et ecclesiarum consuetudinibus, per quas nullum catholicæ religioni vel offendiculum vel dissidium et discordia est creata.

Quod vero consuetudinem potius quam legem scruti veteres plerisque in locis, ut quibusque visum erat, Pascha celebrarunt, inde facile colligitur. Non omnes etenim, quamvis ejusdem op-

A μεγάλη σύνοδος τὴν τοιαύτην παρέτριψεν ἐκρήν. Καὶ γὰρ αὐτὸς μᾶλλον δὲ θείστατο; Κωνσταντῖνος περὶ ταύτην διαφωνοῦσιν ὀλίγοις οὖσι παρῆνες γράμμασι, τοῖς πλειστιν ἔπεισθαι, καὶ μιμουμένους, ἐπίσης ἐκράτεῖσιν αὐτοῖς. Ἀλλὰ τὴν μὲν ὅλην τῶν βασιλέως ἐπιστολὴν ἐν τῷ τρίτῳ τμήματι τῶν εἰς τὸν βίον Κωνσταντίνου γραφέντων ζητῶν εὑρήσεις. Τό γε μήν μέρος δὲ περὶ τοῦ Πάσχα διέξεισιν, ἐνταῦθη γὰρ παραθήσομαι, οὐτω ταῦτα λέξιν διαγρεφεῖν. «Ἐτοι τις τάχις εὐπρεπῆς, ἢν ἥπατα αἱ τὸν δυτικῶν καὶ μεσημεριῶν, καὶ δρκτέρων μερῶν τῆς οἰκουμένης παραπολάττουσι ἐκκλησίαι, καὶ τινες τῶν κατὰ τὴν ἑψάν τόπων. Οὐ δινεκεν ἐπὶ τοῦ παρόντος καλῶς ἔχειν πάντες ἡγήσαντο. Καὶ αὐτὸς δὲ τῇ ὑμετέρᾳ ἀγγινοὶ ἀρέσειν ὑπεσχόμενος· ἵνα δέπερ δὲ τὸν κατὰ τὴν Ῥωμαίων πόλιν καὶ Ἱεραλίαν τε καὶ Ἀσράχην, καὶ ἄπασαν Αἴγυπτον, Ἰσπανίας, Γαλατίας, Βρεταννίας, Λιδύης, δὲν Ἐλλάδα, Ἀσιανὴν τε δυτικῶν καὶ Ποντικὴν, καὶ Κιλικίαν, μιᾷ καὶ συνφώνῳ φυλάττεσθαι γνώμῃ, ἀσμένως τόποι καὶ ἡ ὑμετέρα προσδέξηται σύνεσις· λογιζομένους, μὴ μόνον ὡς πλεισταὶ κατὰ τοὺς προειρημένους τόπους ἐκκλησιῶν ἀριθμοῖς, ἀλλὰ καὶ ὡς τόποι μάλιστα κοινῇ πάντας ἰσιώτατον ἔστι βούλεσθαι. Όπερ καὶ δὲ ἀκριβῆς λόγος ἀπαιτεῖν δοκεῖ, καὶ οὐδεμία μετά τῆς Ἰουδαϊῶν ἐπιφροκίας ἔχειν κοινωνίαν. Ἀλλ᾽ ή μὲν τοῦ βασιλέως ἐπιστολὴ αὕτη· οἱ δὲ Τεσσαρεσκαιδεκάτηται· υπὸ Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου τὴς τεσσαρεσκαιδεκάτην παρατητεῖν εἰληφέναι φασίν. Οἱ δὲ κατὰ τὴν Ῥώμην καὶ τὰ ἐπορεια μέρη, Πέτρον καὶ Παύλον τοὺς μεγίστους τῶν ἀποστόλων, τὴν τοιαύτην ἐκεῖ παραδεδωκέναι συνήθειαν φάσκουσιν. Ἔγγραφον μέντος περὶ τούτου ἀποδεῖξιν παραχειν, οὐδεὶς ἀνέχειν. Καὶ δὴ σοφῶς ἔργα μοι δοκοῦσιν οἱ περὶ Βίκτωρος καὶ Παύκαρπον τὴν περὶ τῆς ἐκρήν ταῦτης οὐδέσται φιλονεκίαν. Ἐπει τὸν δὲ πρὸς ἐπόπειραν Ιερεῖς; οὐ δεῖ διηγεῖσθαι τὴν παράδοσιν ἀτιμάζειν Πέτρου καὶ Παύλου, διασυρθέντο δὲ καὶ Ἀσιανὸν μὴ τῆς Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ ἐξισταθεῖ παραδόσεως· συνιδέσθαι κοινῇ ἐκάστοις, ὡς εἰώθεισαν, τὴν ἐκρήν ἐκτελεῖν· τῆς δὲ πρὸς ἀλλήλους κοινωνίας μηδίλιας χωρίζεσθαι. Καὶ γὰρ εὐθέως ὑπέλαθον μάλιστα, θῶν ἐνεκάρια τὰ πάντας τὴς θρησκείας.

B *Stilum (1) quippe quam maxime esse opinati sunt, consuetudinum ejusmodi variantium gratia, a mutua conjunctione discedere, cum eis de rebus religionis præcipuis per consentientem concordiam convenienter.*

ΚΕΦΑΛ. ΛΔ'.

Περὶ τῶν ἐν διαφοροῖς θερεσιῶν καὶ ἐκκλησιῶν ποικιλῶν ἔθῶν· δι' ὧν οὐ πρόσκομιμα τὰ ταῦτα τῇ καθολικῶν θρησκείᾳ ἐγγίρετο ἢ τις διχούς καὶ διαλερεῖς.

C *Οτι δὲ συνηθεῖσι τινι, οὐ νόμῳ, οι παλαιοὶ ἐπόμενοι, κατὰ χώρας ὡς ἐκάστη τέθάσι, ἐπετέλουν τὴν Ηάσχα, ἐκεῖθεν τεκμηριώσασθαι γένοιστο· οὐ γάρ δὲ πάντες, καὶ διμδοῖοι εἰεν, τὰς αὐτὰς παραδοσεῖς*

(1) Cæromaniarum dissimilitudine non laeditur unitas Ecclesiar. Gregor. papa.

κατὰ τὰς ἐκκλησίας φυλάττουσιν: Οἱ γὰρ τῆς αἰτής πολλάκις κατὰ τὰ ἔθη διάφοροι καθεστήκασι· καὶ οὐδὲν τοῦτο τῇ εὐσεβείᾳ λυμανεῖται. Ἐγ-
ταῦθα δὲ γενομένῳ, δίκαιοι μικρότεροι τινα περὶ τῶν
κατὰ τὰς ἐκκλησίας διαφέρων ἔθῶν ἡγοῦμαι: διεξελ-
θεῖν· ἀπρίτερον μὲν εἶχον, νῦν δὲ θεοῦ χάριτι τῷ
γρήνῳ μεταβληθέντων, εἰς ἣν διορθωνῆσαι πάσας
ἔγνετο. Καὶ πρώτον γε περὶ αὐτοῦ τοῦ Πάσχας δια-
ληπτέον· τὰς γὰρ πρὸ τούτου νηστεῖται διαφέρως ἐν
ἐκκλησίοις τὴν ἀρχῆς φυλακτούμενας εἰδίτηκομεν. Ἄρ-
μασίοις μὲν γὰρ τρεῖς ἕξης συνημμένας ἐθόρυβάς νη-
στεύουσιν ὑφαιρουμένων τῶν Σεββάτων καὶ τῶν Κυ-
ριακῶν· Ἐλαυρίς δὲ πᾶσα καὶ Ἑλλάς, πρὸς δὲ καὶ ἡ
Ἄλεξινθρεῖς, καὶ Λιδύη πέσσος καὶ Αἴγυπτος καὶ Πα-
λαιστίνη, ἐν δὲ ἑδονομάται τὴν πρὸ τοῦ Πάσχας νηστείαν
περαίνουσι. Τεσσαρακοστὴν αὐτὴν ὁδούμαζονες. Ἔτε-
ροι δὲ πρὸ ἐπτὰ ἑδονομάθων τῆς νηστείας κατάρχονται,
ώς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ πέρις δύχρι Φοινίκων·
τρεῖς δὲ ἐν αὐταῖς ἄλλοι πενθήμεροις ἐκ διαλειμμά-
των νηστεύοντες, ἐπίσης καὶ αὐτῷ Τεσσαρακοστὴν
τὸν χρόνον τοῦτον καλοῦσιν· οἱ δὲ δύο οἱ τὰ Μον-
τανοῦ. Ἐν οἷς καὶ θαῦμά μοι ἔπεισι, πῶς ἀπαντες
οὗτοι Τεσσαρακοστὴν αὐτὴν ὁδούμαζονι, κατὰ τὸ
μέτρον τῶν ἡμερῶν οὐδὲν ἥτιον διαφέρειν· καὶ
ἄλλοι ἄλλον λόγον συρράπτοντες, τούνομα σεμνῶς
ἐγκαλύπτειν πειρῶνται. Οὐ μόνον δὲ περὶ τὸ τῶν
ἡμερῶν διαφωνοῦσι ποσδὲν, ἄλλα καὶ τῷ ποιῷ τῶν
ἐδεσμάτων, καὶ τῇ προσαγωγῇ τε καὶ ἀποχῇ πολλῷ
διεστήκασιν· οἱ μὲν γὰρ πάμπαν ἐμψύχων οὐχ
ἀπεντονται· ἄλλοι δὲ καὶ ἀπαντονται, ἄλλοι ἰχθύων μόνον.
Εἰσὶ δὲ οἱ τῶν ἐμψύχων καὶ σὺν τοῖς ἰχθύσι καὶ τῶν
πτηνῶν ἀπογεύονται, λέγοντες ἐξ ὑδατος καὶ ταῦτα
ἐσχηκέναι τὴν γένεσιν, ὡς φησι Μωϋσῆς. Οἱ δὲ
ῶντον ἀπέχονται· ἄλλοι δὲ ἀκρόδρυα τροφὴν ἔχουσιν.
Εἰσὶ δὲ οἱ καὶ ἔργοι ἀρτουρού μόνου μετέχουσιν· οἱ δὲ
οὐδὲν τούτου. Διάφορος δὲ καὶ ἡ ὥρα τῆς ἑστιάσεως·
οἱ μὲν γὰρ δύχρις ἐνάτης, οἱ δὲ μετὰ δύσιν ἡλίου,
ἄλλοι δὲ μετὰ μίλια ἡμέρων ἐσθίουσι τὴν ἕξης ἄλλοι
δὲ καὶ ἐπὶ τρεῖς καὶ τέσσαρες· καὶ πέντε, καὶ μέχρι
τῶν ἐπτὰ προσασιν, ὡς ἐκάστη δύναμις τε καὶ βού-
λησις. Καὶ ἄλλα παρ' ἄλλους γένεσι καὶ φύλοις· ἐν
οἷς καὶ μυρίαι αἰτίαι τῶν τοιούτων εἰστοῦντες·
ἀπασιν οὐδὲν τι ἔγγραφον παράγγελμα δεῖξαι τις
ἔχει. Ής δῆλον εἶναι, ὡς τὰ ἐκάστη δικοῦντα προ-
έτρεψαν οἱ ἀπ' ἀρχῆς ὑπῆρχται τοῦ Αδροῦ· ἐν ἐξη-
κάστῳ, μή φοβεῖ μηδὲ ἀνάγκη τινι τὸ ἀγαθὸν αἰρε-
σθαι. Ἀλλὰ περὶ μὲν νηστείῶν τοῦ Πάσχα καὶ τῆς
τροφῆς τοσαῦται διαφωνίαι τὸ ἐξ ἀρχῆς κατὰ τὰς
ἐκκλησίας ἥσαν. Ἀλλὰ μήν καὶ περὶ συνάξεων ἄλλα
πλεῖστα καὶ ἀδιάφορα ἔστιν εὑρεῖν· τῶν γὰρ ἀπαν-
ταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκκλησιῶν ἐν ταῖς τῶν Σεββά-
των ἡμέραις ἐξ ἔθους ἔχουσῶν καὶ ἑδονομάδος περι-
τουπήν τὰ θεῖα μυστήρια ἐκτελεῖν. Ἄρμασί τε καὶ
Ἄλεξινθρεῖς καὶ οἳσι τὴν Θηβαΐδα περιοικοῦσι
συνάξεις μὲν κατὰ Σάββατον ἐπιτελοῦσιν· οὐ μήν
ῶς περ ἦν ἔθος τότε πᾶσι Χριστιανοῖς, καὶ τῶν θείων
ἀγίων μετεῖχον. Ἀλλὰ μετὰ τὸ Ικανῶν εὐωχη-

A nionis essent, easdem traditiones in ecclesiis ser-
varunt. Et qui eamdem colebant sicutem, sæpe
consuetudinum observatione inter se variarunt.
Neque id vere pietati detrimento fuit. Porro enim
ad hunc locum pervenerimus, aequum visum est,
paucia quædam de diversis ecclesiarum moribus
cominemorare: qui antea quidem sic varie obti-
nuerunt, nunc autem per gratiam Dei cum tem-
pore mutati, ad consentientem concordiam apud
omnes pervenerunt. Et primum de observatione
Paschalis festi dicendum. Quæ enim eas prece-
dunt series jejunia, varie apud quosque ab initio
servata comperimus. Romani namque tres conti-
nuas hebdomadas, Sabbatis et Dominicis diebus
exceptis, jejunarunt. Illyrici autem, et cuncta Græ-
cia, praeter Alexandria et Libya omnis, Aegy-
ptus et Palæstina, sex hebdomadibus ante festum
Paschæ jejuniū continuarunt, Quadragesimam
tempus id noninantes. Alii rursum ante septem
hebdomades jejunare incepérunt: sicuti Constanti-
nopolis, et circumcircum ad Phœniciam usque,
B 295 tribus tantum hebdomadibus quinos dies ex
intervallo (1), binis septimanis intermissis, a cibis
se abstinentes, itidem Quadragesimam tempus tale
vocarunt: Montanistæ vero duabus. Quos mihi
demirari in mentem venit, quomodo omnes isti in
dierum numero sic variantes, Quadragesimam ta-
men jejunii tempus vocent. Quamvis alii aliam ra-
tionem texentes, nominis ei honestum prætextum
oblendant. Non solun. vero de dierum numero,
verum etiam de cibis ipsis, de aditu ad sacra my-
steria, et abstinentia, multum inter se dissident.
Quidam enim animata prorsus non attingunt: alii
autem attingunt, sed pisces solos. Sunt qui ani-
mata quoque cum piscibus volatilia degustant: ex
aquis ea quoque progenita esse, ut Moses inquit,
dicentes. Nonnulli ab ovis et nucibus sive baccis
abstinent. Nonnulli vero arborum fructibus ve-
scuntur. Quidam panem siccum tantum comedunt:
quidam vero ne hunc quidem attingunt. Diversum
etiam est cibi capiendi tempus. Aliqui namque
hora nona, aliqui post occasum solun, quidam
post diem unam sequenti die cibis capiunt: non-
nulli vero ad tres, ad quatuor, ad quinque, et ad
septem usque dies dapibus abstinentes procedunt:
pro eo atque quisque cibo carere vel vult, vel
potest. Et alia apud alias gentes et populos sunt,
apud quos rerum talium innumeræ existant causæ:
de quibus omnibus nullum præceptum, quod in
scriptum relatum sit, ostendi potest. Ut satis con-
stat, primos illos verbi ministros, ab initio obser-
vationes ejusmodi arbitrio quorumque reliquisse,
ut quisque non metu aut necessitate quapiam ad-
ductus, quod bonum est, diligere et sequi posset.
Porro in jejuniis series Paschales præcedentibus,
et in jejuniis cibis, a principio in ecclesiis
hujusmodi diversitas fuit. Verum in Synaxi pluri-

(1) Τρεῖς μόνας πενθήμεροις ἐκ διαλειμμάτων νηστεύοντες. Soerat.

mam varietatem suis invenimus. Cum enim ple-
ræque omnes per orbem ecclesiæ diebus Sabbati
consuetudinem haberent hebdomadis unius tem-
pore divinis mysteriis operari. Romani et Alexan-
drini ex antiqua quadam traditione hoc non facie-
bant. Ægyptii vero Alexandrinis vicini, et qui
circum Thebaidem habitant, synaxes quidem die
Sabbati peragebant: sed non eadem, qua tum
Christiani utebantur consuetudine, divinam san-
ctificationem percipiebant. Verum 296 cum
abunde convivati essent, et omnis generis cibis
delicatius se replevissent, a prandio scilicet, circi-
ter vesperam multam, mysteria oblatione peracta
percipiebant. Quarta hebdomadis die, et ea quæ
Paracœve dicitur. Alexandrinis Scripturas legebant,
doctribus eas interpretantibus: omniaque quæ
ad Synaxim pertinent, peragebant, præter di-
vinorum mysteriorum perceptionem. Atque eam
illi antiquitus habuere consuetudinem. Dicunt
etenim, et Origenem plurimum diebus istis in ec-
clesia docuisse, atque synaxes seu conventus egisse.
Qui cum sapientia et doctrina multis praestaret, et
perspectum haberet, insinuorem esse Mosaicam
legem, quam ut nullo modo ad litteram reddi at-
que exprimi posset, rationem festi Paschæ al spe-
culativam contemplationem revocavit, unum solum
esse verum Pascha dicens, quod Christus peregit,
præclare adversus hostiles potestates re gesta, cum
in crucem suffigeretur, longe optime eo contra
adversarium usus tropæo. In eadem Alexandria,
in lectorum et notariorum ordine discrimen nul-
lum fuit, sive illi jam fideles, sive catechumeni;
hoc est, qui sacra doctrina instituerentur, essent,
cum ecclesiæ in locis omnibus aliæ fideles tantum
in ordinem hunc legerent. In Thessalia et hoc fa-
cilitatum esse liquet. Licebat clero cuivis, prius-
quam in ordinem eum cooptaretur, legitime uxorem
ducere: at si postea, ut consuetudine receptum
est, uxori cognovisset, ordine eo movebatur:
cum in Oriente omnes, atque etiam episcopi, si
vellent, pro arbitrio suo, non aliqua legis necessi-
tate coacti, uxorum congressum declinarent:
multi etiam ipso episcopali munere fungentes, in
episcopalibus ædibus liberos multos ex conjugibus,
quas sibi legitimo matrimonio antea conjunxissent,
suscepserent. Nunc autem vel etiam in somniis epi-
scopus cum uxore sua concubens, impudicus
habetur. Sed enim consuetudo ea quæ in Thessa-
lia servatur, ab Heliодoro (1) illo Tricensi episcopo
ortum habuit: cuius amatorii libelli hoc quoque
tempore circumseruntur, quæ adhuc juvenis com-
posuit, et Æthiopica inscripsit. Nunc autem ea
Charicleam nominant. Quo nomine etiam episco-
patus ei ademptus est: nam cum lectione eorum
opusculorum juvenes multi in periculum conjice-
rentur, synodus provincialis statuit, 297 vel li-
bellos ipsos qui amores accenderent, igni consum-

A θῆναι καὶ παντοῖς ἐνγόνιθῆναι εἰδέμασιν, ἡρεση-
κίτες δῆῃ, περὶ βαθείαν ἐπέραν τὰ μυστήρια
προσφέροντες μετελάμβανον. Καὶ τὸ Τετράδι καὶ
ἡ Παρασκευὴ λέγεται, Ἀλεξανδρεῖς Γραφάς τε ἀνε-
γίνωσκον, τῶν διδασκάλων ταύτας ἔρμηνεύντων
καὶ πάντα τὰ τῆς συνάξεως Ἐπραττον, πλὴν τῆς
Θεᾶς τῶν μυστηρίων μυήσεως. Ἐξ ἀρχαίνον δὲ τοῦ
ἥν θύος Ἀλεξανδρεῦσι. Φασὶ καὶ γάρ θριγένην ἐν
ταύταις μόναις τὰς συνάξεις ποιεῖν ἐπ' ἐκκλησίας·
δοσφίᾳ καὶ διδασκαλίᾳ τῶν πολλῶν διαφέρων, συνι-
δῶν τε ᾧ τὸ ἀδύνατον τοῦ Μωατικοῦ νόμου διενελ
πρὸς τὸ γράμμα ἀποδοθῆναι τὸν περὶ τοῦ Πάσχα
λόγον, εἰς θεωρίαν ἀνήγαγεν, ἐν μόνον φάσκων
ἀληθὲς γενέσθαι Πάσχα, διπερ Χριστὸς ἐπετέλεσεν
ἐνεργήσας κατὰ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, ἀνερ-
γηθεὶς τῷ σταυρῷ φῇ δὴ ἀριστῷ τροπαῖῳ κατὰ τοῦ
ἀντιπάλου ἔχριστο. Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ Ἀλεξανδρεῖς
τὸ τῶν ἀναγνωστῶν καὶ συμβολαιογράφων τέμα
ἐν ἀδιαφρῷ ἐστὶν, εἴτε πιστοὶ εἰσιν, εἴτε καὶ κατη-
χούμενοι, τῶν ἀπαντεχοῦ δλλων ἐκκλησιῶν πιστοὺς
εἰς τὸ τάχιμα τοῦτο προδεσμημένων. Ἐν δὲ τῇ θε-
ταλῶν καὶ τοῦτο γενέσθαι φασι. Κληρικὸς γάρ ἐκεῖς
ἀνήρ, πρὶν δὲ γένηται τοῦτο, νόμῳ γυναικαὶ ἡγάγετο.
Τὴν δὲ γυναικαὶ, ὡς θύος, γνοὺς, ἀπόκληρος δῆν, τῶν
ἀνὰ τὴν ἑω πάντων γνώμῃ ἀπεγομένων καὶ τῶν
ἐπισκόπων, εἰ καὶ βιούσιντο, οὐ μή ἀνάληξη νόμου
τούτο ποιεύντων. Πολλοὶ γάρ αὐτῶν τῷ ἐπισκοπικῷ
ἱερατεύειν καὶ πολλοὺς ἐν τοῖς ἐπισκοπείοις παῖδες
ἀπέτικον ἐκ τῶν γαμετῶν δέ νομίμως ἡγάγοντο
πρότερον. Νῦν δὲ οὐδὲ ἐν ὀνείρῳ ἐπισκοπος; γυναικὶ¹
συγχαθεύδησας ἀκόλαστος. Ἀλλὰ τοῦ μὲν ἐν Θεσσα-
λίᾳ ἥθους προκατήρειν Ἡλιόδωρος ἔκεινος, Τρίκης
ἐπισκοπος· οὐ πονήματα ἀρωτικὰ εἰσέτινον περι-
φέρεται, ἀ νέος ὅν συνετάξατο, ΑΙθουσικὰ προσ-
γορεύεται; αὐτὰ, νῦν δὲ καλοῦσι ταῦτα Χαροκλεῖα²
δι' αὐτὸν τὴν ἐπισκοπὴν ἀφηρέθη· ἐπειδὴ γάρ πολ-
λοὶ τῶν νέων κινδυνεύειν ἔκειθεν ἐπίτειν, ἡ ἡγάρωις
προσέτατε σύνοδος δή τὰς βιβλίους ἀφανίζειν, καὶ
πυρὶ ὀπανψήν, ὑπανψησίας τὸν ἔρωτα, η μή χρῆ-
ναι ἱεράθει τοιαῦτα συνθέμενον τὸν δὲ μᾶλλον
ἔλεσθαι τὴν ἱερασύνην λιπεῖν, η ἐκ μέσου τιθέναι
τὸ σύγγραμμα. "Ο καὶ ἐγένετο. Διετηρεῖτο δὲ τὸ
θύος τοῦτο ἐν τε Θεσσαλονίκῃ, αὐτῇ τε πάσῃ Μακ-
δονίᾳ καὶ Ἑλλάδι. Καὶ δλλο δὲ θύος ἐν Θεσσαλίᾳ
δῆν κατὰ γάρ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα μόνον ἰδάπτι-
ζον· διὸ καὶ πολλοὶ ἐντεῦθεν ἀμύνοτοι θύησκον. Ἐν
δὲ τῇ κατ' Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας τὰ θυσιαστήρια
τὴν θέσιν τοῖς δλλοις ἀντιστρόφως εἶχον οὐ γάρ
πρὸς ἑω, δλλὰ πρὸς δύσιν ἑώρα τὸ θυσιαστήριον.
Ἐν γε μήτι ΑΙθοὶ καὶ Θεσσαλοὶ καὶ Ἑλλάδες τὰς
ταῖς λυχνωκαῖς εὐχάριστης τοῖς ἐν Κωνσταν-
τινούπολεις Ναυτιαῖοις ἐποιεῦν. Θεατέως δὲ καὶ ἐν
Κύπρῳ καὶ Καισαρεῖα τῆς Καππαδοκίας ἐν ἡμέρᾳ
Σαβδάτου τε καὶ Κυριακῆς περὶ ἐσπέραν μετὰ τὴν
λυχνωκαῖς εἰς τε ἐπισκοποὺς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τὰς
Ιερᾶς Γραφᾶς τῷ λαῷ ἔρμηνεύουσιν. Οἱ δὲ ἐλλη-
σπόντες τὰ Ναυάτου φρονοῦντες οὐ τὰς εὐχάριστης

(1) Hunc Heliодorum non dilutæ auctoritatis scriptorem esse scripsit Angelus Polit. *Miscellan.* cap. 3.

εισάπαν ἐποίουν τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ ἵσα στέργουσι· τὰ πολλὰ δὲ παραπλήσια ἐπρατεον τῇ χριτούσῃ· Ἐκκλησίᾳ. Καθόλου δ' ὡς εἰπεῖν ἐν πάσαις ταῖς δόξαις οὐδαμῶς ἔστιν εὑρεῖν μίαν συμφωνίαν ἐν εὐχαῖς ἔχειν. Οἱ περὶ τῶν Ἱστρὸν Σκῦθαι, πολλὰς καὶ μεγάλας ἔχοντες πόλεις, ὑψ' ἐν πάντες; ἐπισκόπῳ τάττονται. Ἐν δ' ἀλλοις ἔθνεσιν ἔγνωμεν, μὴ μόνον ἐν πόλεις, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἐκάστη κώμῃ λεπάσθαις ἐπίσκοπον· διὸ μάλιστα Ἀράβιοι Εύοις εἶχον καὶ Κύπριοι, καὶ οἱ ἐν Φρυγίᾳ Ναυατιστονοί, καὶ οἱ ἀπὸ Μοντανοῦ καταγόμενοι. Παρὰ δὲ τῇ Ἀράβῃ ἀκριβεῖται τοῦ νῦν πλείους τῶν ἐπὶ τὰ δάκονοι· οὐ γίνονται, εἰς μίμησιν τῶν παρὰ τῶν ἀποστόλων χειροτονηθέντων, ὃν τιγένεο Στέφανος, διὰ πρώτος τὸν μαρτυρικὸν ἀναδησάμενος; στέφανον. Παρὰ δὲ τοῖς ἀλλοις πάσιν διάρθρῳ τούτων ὡς ἔτυχεν ἐπὶ Ἀράβης καθ' ἐκάστον ἔτος ἀπαξ τῇ Ἀλληλούᾳ φάλλουσι, κατὰ τὴν κυριώνυμον τῆς Πασχαλίας ἡμέραν· διὸ καὶ πολλοῖς εἰς δρόκον κείται εὐχῆς, ὅστις ἀξιωθῆναι ἀκούσαι τὸ Ἀλληλούϊται καὶ μετ' ἡδωνῆς φᾶλλοι. Οὗτος δὲ τες τῶν Ἀράβης ἐπίσκοπων, υπὲρ ἀλλοις τις ἐπ' ἐκκλησίᾳ προσομιλεῖ τῷ λαῷ· ἐν δὲ Ἀλεξανδρείᾳ μόνος τοῦτο ἐπρατεῖ τῆς πόλεως ὁ ἐπίσκοπος. Λόγος γε μήνη ἔχει ὑπερεον ἐπίγενεσθαι, μὴ ἐξ ἔθους δὲν πρότερον. Αἴτιος δὲ ἔγένετο Ἀρειος· διὰ πρεσβύτερος ὄντος, καὶ διδάσκειν προσθελημένος, κατὰ τοῦ ἀλληλοῦ; ἐνεπετέρισε δόγματος, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐτάραξε. Ξένον δὲ καὶ παντάπασιν ἀγριεῖς τῇ Ἐκκλησίᾳ παρὰ Ἀλεξανδρεῖαν ἔγνων πάλαι γινόμενον· οὐδαμῶς γάρ ἐπανίστατο διὰ πόλειος τῶν λεπάσθαις τὸν ἱερῶν Εὐαγγελίων ἀναγινωσκομένων· δὲν οὐδεμιῇ τῶν ἐκκλησιῶν ἡ ἔτηνως ἡ ἥκουσε τις πάλαι γεγενημένον. Ταῦτην δὲ τὴν λεπάνην βίσιον ἔκεισε μόνος δεῖ ἀναγινώσκει διάχιδιάκονος· ἐν ἀλλοις δὲ ἐκκλησίαις διάκονοι· ἐν πολλοῖς δὲ ἀλλοις μόνοι οἱ λεπάνης· ἐν τισ δὲ τῶν ἐπισήμων ἡμέρων καὶ ἐπίσκοποι· ὕσπερ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀκριβεῖται τοῦ νῦν πράττεται, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς Πασχαλίου ἐποτῆς, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ ἑσδόμῳ τοῦ ἑνιαυτοῦ. "Ἄ καὶ διπλῶς ἐκφωνοῦνται· δοσον γάρ ἔκεινος λέγει, ἐπειτα λέγει τοῦτο καὶ διάκονος· ὡς γε οἰομαι, ἵνα δοκῇ καὶ διὰ πόλειος τοῦτον πάντας αὐτὸς, καὶ μή μόνον οἱ τοῦτο λαχρόντες διακονεῖν. "Ιωσὴς δὲ καὶ ὡς βροντῆς δίκην οὐρανούθεν ἀκούοντες, ἀπαραποήτως οὐτως διαγγέλλομεν. "Ἀναγινώσκει δὲ καὶ τὸ πρῶτον τῆς Διαθήκης Εὐαγγέλιον, ὡς ἐντελῆ τὸν τύπον φέρων Χριστοῦ. Εὐχάριτος δὲ καὶ φαλμῳδίες οὐ τὰς αὐτὰς, ὡς εἰρηται, αἱ ἐκκλησίαι· ἀπασαι ἔχουσιν, ἀλλ' οὐδὲ τὰς αὐτὰς βίσιους καὶ ἀναγνώσματα. Τὴν γοῦν καλουμένην Ἀποκάλυψιν Πέτρου, ὡς νόθον παρὰ τῶν ἀρχαίων δοκιμασθεῖσαν, παρὰ Πλάκιστειοὺς ἐν ἐκκλησίαις τισὶν ἀπαξ ἐκάστου ἔτους μέχρι πολλοῦ ἀναγινωσκομένην εὑρομενην κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Παρασκευῆς· ἦν δὲ λαὸς μετ' εὐλαβείας καὶ συντριμμοῦ νηστεύει ἐπὶ ἀναμνήσει τοῦ σωτηρίου πάθους· τὴν δὲ λεγομένην Ἀποκάλυψιν Παχύλου τοῦ ἀποστόλου, ἦν οὐδεὶς τῶν πάλαι ἀνθρώπων εἰδεῖ, δι' αἰδοῦς πρότερον ἐν

A plos abolendos, vel qui eos composuisset auctori functionem episcopalem abrogandam esse. Ille vero episcopatum deponere, quam scripta sua supprimere maluit. Hæc autem consuetudo Thessalonicae, atque in Macedonia, et Græcia omni, servata est. Alius item in Thessalia mos fuit, ut Paschalibus tantum diebus baptismus perageretur: quapropter multi etiam eo sacramento non initiati decessere. In urbe Antiochena, quæ in Syria est, altaria (1) diversum prorsus quam alibi situm habuere. Sacra enim ara non ad Orientem, sed ad Occidentem versus collocata fuerat. Hierosolymis, et in Thessalia, atque etiam in Græcia, consuetudo fuit, ut preces in pervigiliis ad lucernas accensas eodem quo Novatiani, Constantinopoli, modo peragerent. B Consimiliter in Cypro et Cesareæ Cappadocum, in Sabbato, et Dominico die vesperi, post lucernarum accensionem, episcopi et presbyteri sacras Scripturas populo exponunt. Novatiani autem, qui in Hellestypo sunt, non eundem orationis ritum, quem factionis eorum populares Constantinopoli, servant, cæremonias obtinentis ibi Ecclesiæ catholice plurimum sequentes. Et ut in summa dicam, in opinionibus et seculis omnibus, haudquaquam in precationibus unum aut alterum consentientem ritum servatum esse, invenire est. Scythæ qui ad Istrum colunt, multas et magnas habent civitates, et omnes uni subjectæ sunt episcopo. In aliis autem populis, non solum in urbibus, verum etiam in quibusque vicis, episcopos esse scimus. Quæ consuetudo apud Arabes potissimum, et Cyprios, et in Phrygia apud Novatianos, atque apud eos qui a Moniano deduci sunt, fuit. Romæ ad hodiernum usque diem non plures quam septem diaconi sunt, ad eorum instar qui ab apostolis creati sunt, quibus Stephanus ille præfuit, qui primus martyrii reportavit coronam. Apud alios populos omnes, quem sors tulit, eorum numerus est. In Romana urbe illidem quotannis semel Alleluia, paschali Dominico die concinunt. Proinde (2) a multis jurejuringo concipiendo, votisque nuncupandis, usurpatum est, ut eis Alleluia audire, et cum lætitia canere daretur. 298 Neque episcopus, neque aliis quisquam in ecclesia Romæ ad populum docens verba facit. Alexandriæ autem solus hoc munere fungitur episcopus: quod quidem postea, cum aucta mos is non fuerit, est observatum. Causam consuetudini novæ præbuit Arius, qui quod presbyter esset, et docendi provinciam accepisset, contra veritatis doctrinam res novas inducens, Ecclesiam turbavit. In eadem Alexandrina ecclesia, quod in locis aliis omnibus novum atque insolens est, olim obtinuisse scio. Episcopus namque cum sacra Evangelia legerentur, non assurgebat. Id vero in ulla plane ecclesia antiquitus factum esse, nemo vel vidit, vel audivit. Sacrum eum librum ibi solus legit archidiaconus: in aliis autem ecclesiis

(1) Et ipsa quoque ecclesia. Socr.

(2) Sozom. lib. vii, cap. 19.

diaconi, in multis vero aliis soli sacerdotes, in nonnullis quoque diebus celebrioribus etiam episcopi. Id quod hodie quoque Constantinopoli fit, et maxime Paschalium feriarum die prima, et primo anni ipsius ingressu. Atque ea lectio duplum citer fit. Quantum namque evangeli scripti prior ille recitat, tantum postea quoque diaconus repetit scilicet, sicuti ego existimo, ut episcopus etiam Evangelium, et non tantum qui ministerium id sortiti sunt, prædicare videatur. Et fortasse etiam, ut id cœlitus fulminis more intonans audientes, sincere absque simulatione et depravatione omni annuntiemus. Episcopus vero etiam primum testamenti Evangelium legit, veluti perfectam personam Christi referens. Porro precatio itidem et psalmodias, sicuti dictum est, non easdem ecclesiæ omnes habent, sed neque libros aut lectiones easdem. Nam eam quæ dicitur Petri Apocalypsim, ut subditam et illigitimam a veteribus judicatam, apud Palestinos in ecclesiis quibusdam semel quotahnis in die Parasceves aliquandiu legi solitam fuisse invenimus : qua die populus magna cum religione et contritione salutiferæ passionis Christi memoriaz ergo jejunat. Rursum eam quæ Pauli apostoli dicta est Apocalypsim, quam ex priscis hominibus nemo vidi, monachi plures cum veneratione admirantur. Fama quidem increbuit, hoc ipso imperantis Theodosii tempore, revelatione divina reperitum esse librum eum, in patria, 299 paternaque domo Pauli Tarsi Ciliciæ, in arca marmorea repositum, et in terra defossum (1). Quod sane falsum esse, presbyter quidam ecclesiæ Tarsensis grandævus admodum (nam id canities testabatur) confessus est : nihil enim ejusmodi suo tempore evenisse confirmavit. Quod cum asseveraret, admiratus est, si non ab hereticis fama ea conficta esset. Id quod in multis etiam aliis libris factum esse, antea diximus. Romanis mos est, Sabbato (2) quovis jejunare. Cesareae Cappadocum, qui post baptismum peccassent, eos a communione arcebant : quod itidem Novatiani faciunt.

Idem Macedoniani quoque in Hellesponto, et item Quartodecimani in Asia observavere. Novatiani in Phrygia digamos, et eos qui ad secundas nuptias transiissent, non recipiunt. Qui vero Constantinopoli sunt eorum populares, propalam eos neque admittunt, neque rejiciunt. In Occidente autem id liberum est prorsus. Sed enim dissensiones tales in ecclesiis invaluisse opinor, reverentia eorum qui eis ab initio præfuerunt, et qui illis deinde successerunt. Nam ii tanquam leges quasdam ab illis acceptas, per manus posteris tradidere : non satis pium, neque serendum esse arbitrati, si traditiones, in quibus educati essent, non honorifice colerent, sed contemptum rejicerent. At mihi valde laboriosum et difficile esset, variantes per urbes et regiones omnes ecclesiarum consuetudines enumerare et perscribere. Fere enim fieri id ommino nequit. Eamdem autem prieros homines existiendum est obtinuisse de festo hoc die, cuius gratia in hunc locum digressi sumus, opinionem : quod scilicet ex consuetudine quadam diversum habuit festum Paschæ cultum.

(1) Sozom. lib. vii, cap. 49.

(2) Consult Ambrosium hominem Dei Augustinus adhuc catechumenus, utrum secundum morem suæ civitatis mater ejus Sabbato jejunare, an Mediolanensis Ecclesiæ more prantere deberet. At ille, Quid possum, inquit, hic docere amplius quam ipse facio? Quando hic sum, non jejunio Sabbato;

A πολλοῖς τῶν μοναχῶν ἔγεσθαι λέγος γε μὴν εἰχεν ἐπὶ τῆς Θεοδοσίου βασιλείας τὴν βίβλον ταῦτην θελε τινὶ ἐπιφρανέτη δρθῆναι ἀνὰ τὴν πατερίδα, καὶ οἰκεῖ Παύλου ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας, μαρμαρίνῃ λάρνακι χρυπομένην εἰς γῆν· ἐν δὲ τὴν βίβλον κείσθαι δ δῆ, φεύδος εἶναι Κιλικὶ ἀνήρ πρεσβύτερος ὡμολόγει τῆς ἐν Ταρσῷ ἐκκλησίας. "Οὐτὶ δὲ πολλῶν ἐν δην ἐμηνύει καὶ ἡ πολιά. Αιεμαρτύρετο δὲ μηδὲν τοιούτον ἐπ' αὐτοῦ συμβῆναι· θαυμάζουν δὲ διετένετο, εἰ μὴ ταῦτα πρὸς αἰρετικῶν ἀνεπλάσθη· ὡς καὶ ἐν διλαῖς πολλαῖς τῶν βίβλων ἐγένετο, περὶ ὧν καὶ πρότερον διελάδομεν. Ρωμαῖοις θύος κατὰ πᾶν Σάδητον νηστεύειν. Ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας τοὺς ἡμαρτηκότας μετὰ τὸ βάπτισμα τῆς κοινωνίας ἐξόδουν, ὡς καὶ Ναυατιανὸν ποιοῦσι. Τὰ ίσα δὲ καὶ ἐν Ἑλλησπόντῳ Ναυατιανὸν διεπέρατον, καὶ οἱ τοῦ Ασίᾳ Τεσσαρεσκαιδεκάτηται. Οἱ περὶ Φρυγίαν Ναυατιανὸν τοὺς διγάμους οὐ δέχονται. Οἱ δὲ Κωνσταντινούπολες οὗτε φανερῶς δέχονται, οὗτε φανερῶς ἐκεῖλουσιν, ἀνὰ δὲ τὴν ἐσπέραν ἀδεῶς τοῦτο πράττεται. Τὰς δὲ τοιάτις διαφωνίας ταῖς ἐκκλησίαις γενέσθαι οἷομει: αἰδοῖ τῶν ἐξ ἀρχῆς προεστῶν ἐν ταῦταις, καὶ τῶν ἔκεινους; διαδεξμένων. Οἱ γάρ τινα νόμον παραλαβόντες, τοῖς ἐπιγενομένοις παρέπεμψάν, οὐχ διστον λογισάμενοι, οὐδὲ ἀνεκτόν, οἱ τούτοις ἐντραφέντες, ἀγέραστον καταλιπεῖν τὴν παράδοσιν. Ἐργάδες δὲ ἔμοιγε καὶ διεπικείρητον πάντα τὰ κατὰ πόλεις καὶ χώρας θύη διάφορα τῶν ἐκκλησιῶν ἀριθμεῖσθαι καὶ γραφῇ διδύναι· σχέδιον δὲ καὶ ἀδύνατον. Ἐπίσης δὲ νομιστέον πεπονθέναι καὶ τοὺς ἀρχαῖους ἄνδρας καὶ περὶ ταῦτην τὴν ἐρτήν, ἡς ἔνεκα εἰς τοὺς περὶ τούτων ἐξήγημεν λόγους· ὡς ἐκ τινος συνηθείας διάφορον ἔσχε τὸ Πάσχα τιμήν. Νῦν δὲ Θεοῦ χάριτι τῶν ἐν μέσῳ πάντων τῷ χρόνῳ διαταθέντων, σύμφωνος περὶ πάσιν ἡ τοῦ Πάσχα ἕορτή ταις; ἐκκλησίαις Χριστοῦ ἐπιγίνεται· καὶ τοίνυν ἐσφάλθαι μοι δοκοῦσιν οἱ διαθυλλήσατες τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν παρατρέψαι τὸ Πάσχα. Η γάρ οὐνοδος σύμφωνον καταστῆσαι μᾶλλον ἐπούδεσσε τὸν λαὸν, διαφωνοῦντα τὸ πρότερον πρὸς τοὺς πλείονας.

Quariodecimani in Asia observavere. Novatiani quando Romæ sum, jejunio Sabbato. Et ad quamcunque ecclesiam veneritis, inquit, ejus morem servate, si pati scandalum non vultis, aut facere: custodita scilicet eorum inter quos vivimus in his rebus inoffensa societate, et cavendo, ne tempestate contentiones serenitas charitatis obnubiletur. Aug. epist. 86.

Nunc vero divina suppeditante gratia, impietimentis et dissensionibus omnibus temporis cursu sublati, concordibus sententiis apud omnes in ecclesiis Christi festus dies Paschæ celebratur. Errare autem illi, quemadmodum prius quoque dixi, mihi videntur, quorum sermonibus increbuit, Nicenam fidem Paschæ serias in errorem et varietatem ejusmodi adduxisse. Nam synodus eam operam potius navavit, ut populus qui antea a parte maiore dissentiebat, ad unanimem concordiam pertraheretur.

ΚΕΦΑΛ. ΛΕ'.

*Οτι ἐξ ἀρχαλου ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων διαχωριώντες καὶ παριτηρήσοις ήσαν· τοῖς δὲ οὐ τοσοῦτον ἐμελλε τείνωται· ἀλλὰ τάραχαι καὶ συστατικὰ τῆς πιστεως φυλάττειν μᾶλλον ἔκθελουν.

*Οτι δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων πολλαὶ διαφωνίαι διὰ τινας παρατηρήσεις ἐγένοντο, αὐτοὺς ἔκεινους παρέζημαι μάρτυρας. Ιστορεὶ γάρ θ θεός Λουκᾶς τῇ βίβλῳ τῶν Πράξεων· Ἐπει οἱ ἀπόστολοι ἦταν διαφωταριστοὶ τῶν ἀπόστολοις τοῖς πιστεύοντισιν, διοῦν συναρχέντες ἀπαρτεῖσθες ἀπόστολοις ἐπειστολῆς· δι' ηγού τούς τε πιστοὺς τῆς πονηρᾶς τοῦ νόμου δουλειας ἡλεύθερουν, καὶ τῆς περιτῆς ἐν τούτῳ ἐρευναλισις ἐπέσχον· τύπον δ' ἀσφαλῆ τῆς ὅρης πολιτείας καὶ πρὸς θεοσέβειαν ἀγονοῦσαν ἐκδιδάσκοντοι· οὐα μέρτοι ἀνωγαῖα φυλάττειν, διαφρήσηται πηρύπτοντες. Ἐγὼ δὲ καὶ αὐτὴν ἔκεινην αὐτῶν τὴν ἐπιστολὴν δι' εἰδησιν τῇ συγγραφῇ καταβέβαιον ἀκαίριον ἤγγιμαι. Οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοί, τοῖς κατὰ τὴν Ἀριστεραν καὶ Συπλαρ καὶ Κιλικιαν ἀδελφοῖς τοῖς ἐξ ἑταῖρων καλέσαις· Ἐπειδὴ ηκούσαμεν διτι τινὲς ἐξελθόντες ἐξ ήμων, ἐπάραξαν ὑμᾶς ἀδροὶς ἀρασκευάζοντας τὰς ψυχὰς ὑμῶν, λέτοντες περιέμεσθαι, καὶ τηρεῖν τὸν νόμον, οἷς οὐ διεστειλάμεθα, ἀδοξεν ήμερις τερομέροις ὁμοθυμαδόρ, ἐκλεξαμέντοντος ἀρδρας πέμψαι πρὸς ὑμᾶς, σὺν τοῖς ἀγαπητοῖς ὑμῶν Βαρράδῃ τε καὶ Παύλῳ ἀνθρώποις παραδοκοῦσι τὴν ψυχὴν αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ὄντος της Υποστοῦ Χριστοῦ. Απεστάλλαμεν οὖν Ιούδαν καὶ Σίλλαρ, καὶ αὐτοὺς διὰ λόγου ἀπαγγέλλοντας τὰ αὐτά· Ἔδοκες τὰρ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι καὶ ήμερι, μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος πλὴν τῶν ἐπιδιαγκει τούτων· ἀπέχενθαι εἰδωλοθυτῶν καὶ αιματος, καὶ τῆς παρεντας καὶ τοῦ πικτοῦ· ἐξ ὧν διατηρούντες ἔαυτούς, εὐ πράξετε. Ἐρρωσθε.» Ταῦτα ἔδοκε τῷ Θεῷ· τούτο γάρ, φησίν τι ἐπιστολὴ· «Ἐδοκες τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, μηδὲν ἀλλο ἐπιτίθεσθαι βάρος πλὴν τῶν ἐπαρτηκης φρειμέντων φυλάττεσθαι. Τοῦτο δὲ τούτων ἀμελήσαντες, πάσαν μὲν πορνείαν παρ' οὐδὲν λογίζονται· περὶ δὲ ἡμερῶν τε καὶ ἕοτεν καὶ περὶ διαίτης, ὡσανεν περὶ ψυχῆς ἀγωνίζονται εἰς τούναντίον τὰς τοῦ Θεοῦ παραγγελίας τιθέμενοι, καὶ νόμος ἔαυτοῖς γνόμενοι· ὡσπερ ἔαυτοῖς λανθάνειν σπουδάζοντες, ὅτι θεῷ τοῖς νομοθετηθεῖσι τάναντίς μάλιστα διαπρέπονται. Ἐνī μὲν οὖν καὶ ἔτι τὸν περὶ τοῦ Πάσχα λόγον ἔκτεινεν, καὶ ἀριδήλιος δεῖξαι, ὡς οὐδὲν Ἐβραϊοῖς τὸ ἀκριβές περὶ τούτου διαπεφύλακται ἀλλ' οὐδὲ τὸν τύπον, ὡς

A

300 CAPUT XXXV.

Quod antiquitus et ab ipsis apostolorum temporibus dissensiones quedam et variæ observationes in cœremoniis fuerint: et quod cœremoniae veteribus non tantopere cura fuerint, sed necessaria tantum et fidem promoventia constanter servare jusserint.

Enimvero quod ab apostolorum usque temposibus multæ dissensiones propter observationes quasdam fuerint, illos ipsos producam testes. Scribit nainque divus Lucas in Actorum libro: Cum apostoli dissidium intercessisse eis qui ex gentibus fidei complexi fuerant, et fidelibus Iudeis, cognovissent, congregati simul omnes, constitutionem faciam in epistola formam redigerunt, per quam fideles a gravi legis servitute liberarunt, et supervacanea ea de re nugamenta inhibuerunt. Certam autem rectioris et ad veram erga Deum pietatem ducentis vitæ formam proposuerunt, quæ necessario observanda sint, discretis verbis prædicantes. Non intempestivum vero esse duxi, ut eam ipsam illorum epistolam, evidentioris cognitionis gratia, in historia hac referrem. Apostoli et seniores et fratres, his qui Antiochiae et in Syria et Cilicia ex gentibus sunt fratribus, salutem. Quoniam audivimus, quod quidam ex nobis exeuntes, vos turbarint, verbis labefaciientes animas vestras, dicendo circumcidere vos et legem servari debere, quibus id non mandavimus: placuit nobis collectis in unum, eligere viros, et ad vos mittere, cum charissimis nostris Barnaba et

C Paulo: hominibus, qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Iesu Christi. Misimus ergo Judam et Silam, qui et ipsi vobis eadem verbis referrent. Visum est enim Spiritui sancto, et nobis, nihil amplius vobis imponere oneris, præterquam hæc necessaria, ut vos abstineatis ab his quæ simularis immolata sunt, et a sanguine, et suffocato, et fornicatione: a quibus vobis carentes, recte rem agitis. Valete¹. Hæc Deo placita sunt. Hoc enim inquit epistola: Placuit Spiritui sancto, nihil aliud oueris imponere, præterquam quæ necessario servata oportet.

D 301 At quidam hæc nihil curantes, omnem quidem fornicationem pro nihil habent: de diebus autem, et feriis, et institutis, perinde atque de anima ipsa decertant: Dei mandata invertentes, et sibi ipsis leges ferentes: haud secus atque si stolidose hoc agerent, ut contrarias maxime adversus decreta Dei res agant, latere possint. Et potuissemus nos orationem hanc de festo Paschæ magis dilatare, et clare satis ostendere, quod ne Hebrei quidem certo id et accurate servent: neque typum seu figuram ejus, sicuti eis tradita est,

¹ Act. xv, 6, 7-29.

veste uti oporieat. » Atque ubi ille cogitabundus, quia quod responderet non habebat, staret, subintulit illico Sisinius: « Tu quidem ostendere id non potes, at Salomon me ut id faciam adhortatur, dicens: *Sunt vestimenta tua semper alba*¹. Verum et Servator, in Evangelii candida veste Iesus esse videtur; qui discipulis, qui secum monitum Thabor condescenderant, Mosen et Eliam candidatos exhibuerit. » Hæc atque his similia cum ita diceret, admirationi hominibus fuit. **304** Quin et illud lepide, ut ego puto, ab eo dictum, recensendum esse videtur. Advenierat Constantinopolim Leontius, Ancyrae minoris Galatæ episcopus, qui tum ibi Novatianis ecclesiam ademerat. Convenit hunc Sisinius, et supplicans rogavit, ut corpori suo ecclesiam redderet. Quod ubi ille se facturum negavit, Novatianos etiam conviciis acerbe proscidit, minime eos ecclesiam habere debere dictans, quod pœnitentiam tollerent, et misericordiam Dei rejicerent. Talia vero, atque alia hisce similia continuans, cum Novatianos suggillaret: « Atqui, Sisinius inquit, et ego, ut haud sciām an magis quisquam, pœnitentiam ago. » Cum autem Leontius eum, quonam modo pœnitentiam ageret, interrogaret; respondens ille: « Quod te nunc inquit, ita animatum video (1). » Vitam is ita produxit, ut ecclesiam Novatianorum adhuc administraret, cum Joannes Chrysostomus patriarchatum gereret. Et ausus etiam est contra eum disserere, cum scripto ille pœnitentiam introduceret, atque ita diceret: « Vel decies millies per pœnitentiam resipiscere ecclesiam ingredere (2). Paratus enim ego sum pœnitentem admittere, ut modo deinceps similibus per peccatum non circumveniatur malis. » Et accidit aliquando, ut divus Joannes inter deambulandum Sisinius occurreret, eique objiceret: « Non debere unam urbem duos habere episcopos. » Prodibat enim et ille cum splendore et comitatu multo. Cui Sisinius respondens: « Minime eam duos habere dixit: » seipsum germanum legitimumque episcopum esse existimans. Eo vero dicto gravius accepto, Joannes ad illum: « Videsne, ait, te solum esse velle Constantinopolitanum episcopum? Atque ibi rursum Sisinius: Non hoc ego, inquit, dico: sed cum aliis omnibus episcopis sim, apud te unum is esse non existimor. Et Joanne excandescente atque inferente: « At ego efficiam, ut qui sedissima labores hæresi, amplius ad populum pro concione verba non facias. » Sisinius perquam facete verbis ejus occurrens: « Ego vero, inquit, plurimas etiam tibi agam gratias, si me labore et onere tanto liberaris. » Quo verbo tandem Joannes flexus: « Quandoquidem, ait, tibi

¹ Eccle. ix, 8.

(1) *Quod te conspicio, inquit Sozom.*

(2) Μυριάκις μετανοήσας εἰσελθε. « Ετοιμος γάρ ἦγε προσεσθι τὸν μετανοῦντα, εἰ μόνον τοῦ λοιποῦ μὴ τοῖς ἵσοις περιπέσοι διποίς. Hanc Chrysostomi sententiam cum multa admiratione et laude

Α τε τοῖς σὺν αὐτῷ τὸ Θαβώριον ἀνιούσι τῶν ἀποστόλων, Μωσῆν τε καὶ Ἡλίαν λευχέμονας· τὰς καὶ ἄλλα τούτοις ἐπειπὼν, θαυμαστός τις ἦνει. Οὐ μή δὲ ἀλλὰ καὶ τοῦτο χάριεν δν οἷμαι τῶν ἔκεινου διηγητέον. Ἐπεδήμει μὲν τῇ Κωνσταντίνῳ Λεόντιος. Ἀγκύρας τῇς ἐν τῇ μικρῷ Γαλατείᾳ ἐπισκοπος, τηνικαῦτα τὴν ἔκεισε τῶν Ναυατιανῶν ἀφαρούμενος ἐκκλησίαν. Πρὸς δὲ ἑλθὼν δι Σισίνιος, ἰκέτης ἦν, ἀποδοῦντα τὴν ἐκκλησίαν τῷ ἔκεινου αστήματι. Ὁ δὲ μὴ ἀποδιδούς, ἐλοιδόρει καὶ Ναυατιανούς ως μὴ χρεών ἐκκλησίαν ἔχειν, δε τῇ τῇ μετάνοιαν διατρούντας καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν ἔλαύνοντας. Τοιαῦτα δὲ καὶ ἔτερα ἐπισυνέρων, κακῶς ἔκεινων κτετρεχε. Σισίνιος δέ, « Ἄλλα μή κάγω, Ἐφη, μετανοῶ, ως οὐδένα ἔτερον οἴμαι. » Τοῦ δὲ Λεοντίου, « Τίνα τρόπον, ἐπεραμένου, μετανοεῖς; » ἀπεκρίνατο, « Ὁτι σε, Ἐφη, νῦν οὔτως; ἔχοντα θεωρῶ. » Ἐπειδίω δὲ, ως καὶ τοῦ Χρυσοστόμου πατριαρχούντος, αὐτὸν ἦτις τῆς τῶν Ναυατιανῶν ἐκκλησίας ἡγείσθαι· καὶ τοιμῆν ἀντιλέγειν ἔκεινη ἐγγράφως εἰσάγοντι τὴν μετάνοιαν, καὶ οὔτωσι λέγοντι, « Μυριάκις μετανοήσας εἰσελθε. » Ετοιμος γάρ ἦγε προσεσθι τὸν μετανοῦντα, εἰ τοῦ λοιποῦ μὴ τοῖς ἵσοις περιπέσοι διποίς. » Καὶ δὴ ποτὲ τοῦ θείου Ἰωάννου συμβάνει οὕτως ἐν ἀμφόδῳ τὴν Σισίνιον ὑπαντήσαντος; καὶ διεγχαλέσαντος; « Μή χρηναι μίαν πόλιν δύο ἐπισκόπους ἔχειν· » προτει γάρ κάκενος σὺν δορυφορίᾳ πολλῇ καὶ ἀδρότῃ. Ὁπολαβόντα Σισίνιον, « Οὐδὲ γάρ ἔχει δύο, » φάναι, ἔκυτὸν μόνον εἶναι λογιζόμενος γνήσιον ἱερέα. Χαλεπῶς δὲ διατεθέντος ἐπὶ τῷ λόγῳ τοῦ Ἰωάννου, καὶ, « Ὁρδε, ἐπειπόντος, δτι σὺ μόνος θελεῖς εἶναι τῇ Κωνσταντίνῳ ἐπισκοπος; » Ὁ Σισίνιος αὐδίς, « Οὐ τοῦτο, Ἐφη, ἔγω λέγω· ἀλλ' οἵτις τοῖς δλοῖς ἀπαντειπόκοπος ḥν, παρὰ σοι μόνῳ οὐδὲ οὕτως ἔχειν λογίζομαι. — Ἀλλ' ἔγω, φησὶν ἀγανακτήσας δι Ιωάννης, παύσω σε προσομιλεῖν, αἰσχίστην νοσοῦντα τὴν εἰρεσιν. » Ὁ δὲ χαριέντως μάλιστα ὑπήνεσεν. « Ἀλλ' ἔγω καὶ χάριτάς σοι πλείστας διμολογήσω, τοσούτου καμάτου με ἀπαλλάξαντι. » Μαλαχθεῖς δὲ ἐντεῦθεν δι Ιωάννης, « Ἐπει σε, φησὶν, ἀνιδ τὸ λέγειν, οὐκ ἀν ἐλοιμει παύσαι, θεοῦ τοῦτο πράξαντος. » Πολλὰ δὲ καὶ ἔτερα χαριέντως εἰρημένα τάνδρι ἀπομνημονεύονται. Καὶ λόγους δέ φασιν οὐκ ἀκόμψους αὐτὸν συγγράψαι πολλούς. Μᾶλλον δὲ πρηγνεῖτο λέγων ἡ γράφων. « Αριστα γάρ ἀπεμιμεῖτο καὶ ὑποκρινμένος διετέλει. » Ἐπεκάθητο γάρ τι πρωσηνὸς ἥθος τοι; χειλεσι, καὶ χάρις ἐν τῇ φωνῇ καὶ τῷ προσώπῳ, τῷ τε βλέμματι καὶ τῷ σχήματι, καὶ δλῃ τῇ κινήσει τοῦ σώματος ἐπεκόρευεν, ικανὴ τὸν ἀκροώμενον ἐφελκύσασθαι. Καταθύμιος μὲν οὖν καὶ διὰ ταῦτα πάσιν ἦν τοῖς περιφανέστεροις συγχλήτοις βουλής, καὶ παρὰ πασῶν τῶν θρησκειῶν ἐθαυμάζετο· μᾶλ-

apud me recitavit in familiari de rebus sacris colloquio, 2 Junii die, anno Domini 1559, Budensis Lugdiorum Philippus Melanchthon, quam non temere alibi scriptam, quam hic apud Nicephorium et Socratem, invenias.

στα δὲ δὲ ἐπίσκοπος; Ἀττικὸς διὰ πολλῆς ἤγε τοῦτον τιμῆς. Ἀλλ' οἶος μὲν τὸ ήδος δὲ ἀνήρ οὐτος, ἀποχώρωντας οἴμαι εἰρήκαμεν, ἐπει τῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Σωκράτους παρειληφότες. Καὶ ταῦτα διέγλωμεν, δεῖξαι θελήσαντες, ὡς διὰ τὴν ἀρετὴν τῶν σφίσι προτισταμένων, Ἀγελου, Μαρκιανοῦ τε καὶ Σισινίου, καὶ ὡς τῷ διμοουσίῳ προσκειμένων, ἀπειρατο τῶν λοιπῶν αἱρέσεων οἱ Ναυατιανοὶ διαμεμνήκαστο· καὶ ἐπὶ τῆς ἑαυτῶν ἐκκλησίας οἱ πλεοὺς ἥρεμα εἶχον, πλὴν τῶν δοσοὶ διὰ τὴν τοῦ Πάσχα ζήτησιν διεψέροντο· ἦν Σαββάτιος, ὡς ἔφην, ἐνεωτέρισε. Πολλαὶ δὲ καὶ διλλαὶ διακρέοτες, ως εἰρηται, ἐν τε Ἀρειανοῖς καὶ Μακεδονιανοῖς καὶ διλλῶν αἱρέσεων, ἐπιπλεόστον τηνικαῦτα ἐγένοντο. Τούτων δὲ οὕτω διασπωμένων, Εἰς μᾶλλον δὲ καθόλου Ἐκκλησίᾳ ἐπεδίδουν, διστρέφοντες δὲ ἀλλήλοις ἔριδι προστιθεμένων αὐτῇ. Μᾶλλον δὲ τὸ Ἑλληνικὸν ὡς πλειστον εἰσέρχεται. Ως γάρ εἰδεν δὲ βασιλεὺς τὴν συνήθειαν τοῦ προειληφότος χρόνου πρὸς τὸ πατρόφον σέβας, καὶ τοὺς θρησκευμένους παρ' αὐτῶν τόπους ἔλκουσαν τὸ ὑπήκοον, ήδη βασιλεύειν ἀρξάμενος, πρῶτον μὲν ἐπιβαίνειν τοὺς βαμοὶς πάμπαν ἐκάλυψεν· ἐπειτα δὲ καὶ νόμῳ πολλοὶ εἰς ἔδαφος κατέσπα, ὥσπερ εἰρήκαμεν. Οἱ δὲ σπάνεις τῶν εὐετηρίων κατ' ὀλίγον ταῖς ἐκκλησίαις τῶν Χριστιανῶν φοιτῶν προσειθίσθησαν. Λάθρα γάρ Ἑλληνικῶν θύειν ἐν κινδύνῳ μεγίστῳ ἦν, εἰ τις περώρατο· ἀφαίρεσεις τὰρ καφαλῆς καὶ οὐσίας νόμος ἔκειτο τῷ τολμητῇ.

Macedonianos et alias sectas fuere. Illis autem ita distractis, erexit, quotidie se aliquibus propter mutuas illorum contentiones ad eam aggregantibus. Præcipue vero qui Græcam idolatriam secuti fuerant, ad eam confluxero. Nam imperator ubi consuetudinem præteriti temporis, et loca quæ apud eos religiose observabantur, cives et subditos suos ad patrum cultum pertrahere vidit, statim a suscepso imperio, primum quidem aras prorsus adire prohibuit: deinde vero lege (2) etiam lata, quemadmodum diximus, solo casu æquavit. Atque ita illi sacrarum ædium iuopia, Christianorum ecclesias frequentare cœperunt. Clam namque Græca peragere sacra, maximi erat periculi, si quis in eis deprehensus esset. Et qui eis operari ausus fuisse, capitalis ei poena et bonorum amissio constitutione imperiali proposita fuit.

ΚΕΦΑΛ. ΑΖ'.

Περὶ τοῦ συμβάντος τῷ Αἰγυπτίῳ ποταμῷ Νείλῳ· καὶ περὶ τοῦ ἔιζονδοῦ δοτέρου, καὶ τῶν δύο ἀρθρωπορέφρων τεράτων· καὶ περὶ τῆς ἐπιδστεως τῆς Χριστιανῶν θρησκείας.

Τότε δὴ φασι καὶ Νείλου τὸν ἐπ' Αἴγυπτον φέοντα ὑστερῆσαι περὶ τὴν πρώτην τῶν ὄδάτων ἀνάβασιν. Ἐφερον δὲ οὐ μετρίως τὸ πραχθὲν οἱ Αἰγύπτιοι· χαλεπαίνοντες, διτοι μήτε ἀδειάς ἦν αὐτοῖς κατὰ τὸ πάτριον Εθος θύειν τῷ ποταμῷ· τὸ γάρ τοῦ βασιλέως δέος οὐδαμοῦ ἔνυνεχώρει. Ό δὲ τὴν ἐπιτροπὴν τῆς Αἰγύπτου διέπων, εἰς στάσιν χωροῦντας Αἴγυπτίους· δρῶν, τῷ βασιλεῖ δῆλο ἐποίει. Ό δὲ μαθῶν διμεινυν ἀνταπέστελλε, λέγων, πρὸς θεὸν αῶν τὸ σέβας διατηρεῖν, η τὰ Νείλων φειθεῖται καὶ τὴν ἐκελθεῖν εὐετηρίαν προτιθέναι τῆς πιστεως. Μῆδὲ γάρ διν ποτ' ἐκ γῆς ὑστέρειν, εἰ γε, φησι, τοιοῦτος εἰτη, ὡστε μαγγανεῖαι τισι καὶ γοητεῖαι εὐπειθῆς εἶναι·

A concessione munus molestiam et dolorem parit, minim tibi, quando id Deus fecit, concessionibus interdicam (1). Multa vero alia quoque viri ejus urbane et scite dicta commemorantur. 305 Quin et libellos multos non invenustos composuisse dicitur. Magis vero in dicendo quam scribendo laudatus est. In actione felix fuit, et pronuntiationem sedulo coluit. Labiis enim ejus blanditiæ quandam insidelant: et in voce, vultu, oculis, et habitu motu corporis omni, gratia singularis inerat, ad auditorum animos alliciendos composita. Jucundus itaque et charus eam ob causam celebratissimus quibusque ex senatu viris, et omnis generis religionibus in admiratione fuit. Potissimum vero episcopus Atticus magno eum est honore prosecutus. Sed qualis hic vir fuerit, satis, ut puto, loco hoc ex Socratis ecclesiastici scriptoris libris sumpto; dixi. Atque hæc quidein propterea commemoravi, ut ostenderem, cum propter eorum virtutem qui eis præfuerent, Agelii, Marciani et Sisinii, tum quod διμοουσίου, consubstantialis, professioni adhærerent, Novatianos aliarum sectarum labi infectos non fuisse, majoremque eorum partem in ecclesia sua quietam mansisse: eis exceptis, qui propter quæstionem de seriis Paschalibus, quam Sabatius, sicuti dixi, per res novas induxit, dissidebant. Multæ vero et aliae dissectiones, quod et ipsum dictum est, eo tempore apud Arianos et

B Macedonianos et alias sectas fuere. Illis autem ita distractis, magis atque magis Ecclesia universalis erexit, quotidie se aliquibus propter mutuas illorum contentiones ad eam aggregantibus. Præcipue

vero qui Græcam idolatriam secuti fuerant, ad eam confluxero. Nam imperator ubi consuetudinem præteriti temporis, et loca quæ apud eos religiose observabantur, cives et subditos suos ad patrum cultum pertrahere vidit, statim a suscepso imperio, primum quidem aras prorsus adire prohibuit: deinde vero lege (2) etiam lata, quemadmodum diximus, solo casu æquavit. Atque ita illi sacrarum ædium iuopia, Christianorum ecclesias frequentare cœperunt. Clam namque Græca peragere sacra, maximi erat periculi, si quis in eis deprehensus esset. Et qui eis operari ausus fuisse,

C 306 CAPUT XXXVII.

De diminutione quæ fluvio Ἀgypti Nilo accedit: et de stella giadii speciem referente, et de duobus humana specie monstris, et de incremento Chritianae religionis.

Eo tempore Nilum Ἀgyptium annem, circiter primum aquarum auctum et incrementum, tardasse longius dicunt (3). Quam rem Ἀgyptii graviter tulere, indignati, quod minus eis esset liberum, patrio more flumini sacrificare: id enim imperatoris metus haudquaquam permittebat. Et Ἀgypti præfectus provinciales ad seditionem spectare cernens, principi eam rem indicavit. Qua ille cognita, conducibilius esse ei rescripsit, veram erga Deum religionem integrum conservare, quam fluminis ejus undas, et quæ ex eis proveniat, anniversariam fertilitatem fidei præferre. Nunquam enim annem eum e terra promanaturum

(1) Apud Socrat. est: *At ego tibi colloquiis sive concessionibus non interdicam, quando tibi verba facere molestum est.*

(2) *Ne quis. C. De sacrif. pagan.*

(3) Plin. lib. v, cap. 9.

fuisse dixit, si talis esset, ut incantationibus et imposturis moveretur, nidoque gauderet, et sanguinis undis profluente e divino paradiso contaminaret aquas. Non longo post tempore, drepente ita ille adactus est, ut altiora etiam loca inundaret. Ubi autem ad justum modum, et raro completem excrevisset, et tum nihilominus unda insuper ejus accumularetur, diversus *Ægyptios* cepit timor. Verebatur namque, ne Alexandriam urbem et Libyæ potiorem partem exundatione sua obrueret: tam ubertim undæ ejus profluente excurrere. Quo tempore fama est, Graecæ superstitionis homines Alexandriæ casu tam inopinato aductos, ita amni illusisse, ut in theatris etiam et spectaculis exclamarint, fluvium eum ut decrepitem et delirum, postremum iam eminxisse. Eam sane ob causam quamplurimi *Ægyptii* patriis carceronibus nuntio remisso, et superstitione sua damnata, ad Christum se contulerunt. Hæc hactenus. Tum vero et prodigia insolita visa sunt, quæ futura orbi mala portenderunt. Primum namque inopinata et insolens stella in cœlo inediæ noctis tempore prope Luciferum resulgens apparuit, circa cum ipsum qui Zodiacus dicitur, circulum. Ea quod propter coruscantes radios ingens et lucida esset, non admodum Luciferum cessit. **307** Paulatim vero ad eam ingens etiam aliarum stellarum vis aggregabatur. Spectaculum id si vidisses, apum examini, quæ circa ducem suum in orbem obvoltant, contulisses. Et quæ veluti ex mutua et violenta concussione ab omnibus eis emicuit lux, in unam quamdam commissa flammam evadebat: et gladii prorsus ancipitis, magni et horrendi, cum terrore quodam relucens, faciem reddebat. Quod enim reliqua stellæ in idem reciderent visum, et una, eaque sola, quæ primum conspecta fuerat, habitu toto, veluti radix aut capulum aliquod appareret, et quodammodo fulgorem exhibet illius stellæ omnem proferret, perinde atque ex lucerna funiculus ardens, sic flamma in sublime tollebatur. Hoc quidem visum sic prout quoddam præbuit spectaculum. Motus autem ejus prorsus a stellarum omniam cursu differebat. Primum etenim ex eo unde diximus loco moveri incipiens, una cum Lucifero et oriebatur et occidebat. Deinde paulatim ab illo absistens, segniter et pedentem quasi ad ursas conversum, cursum tenebat, et veluti ad spectantes oblique ad sinistram sua gradiebatur via. Ambitum quidem cumdem cum stellis aliis ad quas accesserat, communem perficiebat: proprio autem motu, qui ad quadragesimum productus est diem, vix tandem ad ursam majorem pervenit. Atque in media astri ejus parte, ubi postremum resulisset, evanuit. Quo tempore ensifera, seu potius ensis formam referens hæc stella apparuit. Eodem etiam duo hominum corpora visa sunt: alterum quidem in Syria, supra humanam naturam magnitudine excedens: alterum vero in *Ægypto*, infra incredibi-

A xivitstas τε γαρειν καὶ αιμάτων ροᾶς, τὰς ἐκ τοῦ θεοῦ παρθένου μιανειν ἐπιρρόας. Βραχὲ δὲ καιρῷ πολὺς ἀθρόον ἐπιγυθεῖς, καὶ τοῖς ὑγροτέροις τῶν τόπων τὸ βεῖθρον ἡγεῖται. Ως δὲ καὶ τὸν τίτειον καὶ σπανίως πληρούμενον Ἐφθανεν, οὐδὲν δὲ ξεῖν καὶ ἐπὶ τὸ πρίσω τὸ ὄντωρ ἐκορυφοῦτο, εἰς τούναντίον δὲ φέδος περιστατο Αἰγυπτίοις. Ἐδείξαν γέρ μὴ καὶ τὴν Ἀλεξανδρου πόλιν καὶ Λιβύης τὸ κράτειον ἐπικλύση, ἀφθονον οὖτα τὸ βεῖθρον ἐπιδιόντος δῆλογος πρὸς τὸ παρὰ γνώμην οὖτα συρκανον τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ "Ἐλληνας λο:δορουμέ:ου; τῷ ποταμῷ οὔτως ἐπιτωθάζειν, ὃς καὶ ἐν τοῖς θεάτροις ἀναδοθήν, ὃς οὐα γέρων καὶ ληρος, ἐξούργησεν δὲ ποταμός· δι' οὐ πλεῖστοι τῶν Αἰγυπτίων τὸ πάτριον ἀποθέμενοι αένας, καὶ τὴν παρ' ἐκείνοις δεισιδαιμονίαν κατεγνωστές, μετέθεντο πρὸς Χριστὸν. Καὶ περὶ μὲν τούτου τάδε· τηνικαῦτα δὲ καὶ ἔτερ' ἀττιξένα ὕψη, ἀποσμένων μεγάλων κακών τῇ οἰκουμένῃ ἀγγελος ἦσαν. Καὶ πρώτον ἀστήρ παριδέξας καὶ ἀγήθης κατ' οὐρανὸν ὕπτο, κατὰ μέσα; νύκτα; ἐκλάμπων τοῦ ἑωσφόρου ἐγγύει, κατ' αὐτὸν ἐκείνον δ; καλεῖται κύκλος Ζωδιακός. Τατζ δὲ ἐκείθεν ἀποπαλομένις μαρμαρυγαῖς μέγας τις καὶ ἐχεγγύει ὄν, οὐ κατὰ πολὺ τοῦ ἑωσφόρου ἐλείπετο. Κατ' ὅλον δὲ ἐπ' αὐτὸν καὶ πολὺ τις δόλῳ πλήρης οστέρων ήθροίζετο. Εικάσαις ἀντὶ ιδών σμῆνος εἶναι μελαττίν, παρὰ τὸν ἥγανθενον σφαιρουμένων τὸ θέαμα. Κατεύθεν οἰοντει τῆς πρὸς ἀλλήλους συνθίψεως βιασαμένης, τὸ τῶν ἀπάντων φῶς εἰς μίαν τινὰ συγχράσσεν ἀνέλαμπε φλόγα· καὶ μαχαίρας διπλαρύς ἀμφίκους μεγάλης καὶ φοβερᾶς ἀπετέλεσεν εἶδος πλήκτικων ἐξαυγαζομένης· τῶν μὲν ἄλλων ἀστέρων εἰς τούτο μεταπεσόντων τῆς θεας, ἐνδὲ δὲ καὶ μόνου τοῦ πρώτου θεωρηθέντος ἐν ταξιδεῖται, τινὲς δὲ λαθῆς τῷ παντὶ σχήματι ὑποφαινομένου, καὶ οἷον τὸ πᾶν τοῦ δειχθέντος ἀστέρος ἀποτίκτονος αὐλαῖς, ὃς δὲ ἐξ λύχνου τινὸς θρυαλλίδος, τῆς φλογὸς πρὸς θύψος ἐξαρουμένης. Τοιούτον μὲν τὸ φανέν, καὶ τὴν τινὰ θέαν παρέχον. Ή δέ γε κίνησις παραπλατεύουσα πάντη πρὸς ἀπαντα δρόμον ἀστέρος· τὴν γέρ ἀρχήν, δύσεν εἰρηται, κινεῖσθαι ἀρέσμενος, συνυπίσχετο τῷ ἑωσφόρῳ ἄμα καὶ κατεδύετο· εἴτε κατὰ βραχὺ ἐκείνου διιστάμενος σχολῆ καὶ βάδην κινούμενος, ὃς πρὸς τὰς δρόκους τὴν προσέλαν ἐποιεῖ, καὶ ὡς πρὸς τοὺς θεωρηθέντας ἐγκάρπτον ἐπ' ἀριστερῆς τὴν ιδίαν προσείτο δόδον. Τὴν γέρ μὴν κοινὴν περιόδον τὴν αὐτὴν εἰχε τοῖς ἄλλοις, καθ' οὐδὲν γνωτο πορευείνος. Τῆς δὲ ιδίας πορείας ἐπὶ τεσσαράκοντα γινομένης ἡμέρας, μόλις ἐπὶ τὴν μεγάλην ἀρκτὸν ἐνέβαλε· καὶ τῷ μεσαιτάτῳ αὐτῆς τὰ οὐρανά λέγεται, ἀπέσθη. Καθ' οὐδὲν δὲ χρόνον δὲ μαχαιροφόρος, μᾶλλον δὲ ἐιφειδῆς οὗτος ἀνεφάνη ἀστήρ, καὶ τινὲς δύο σώματα ὕψη ἀνθρώπων· ἐν μὲν ἐν Συρίᾳ τὴν ἀνθρώπην κατὰ μέγεθος ἐκβαίνοντα φύσιν, οὐτερον δὲ ἐν Αἰγύπτῳ, εἰς ἀπίστον βραχύτερα καταλήγειν. Ἀλλ' δὲ μὲν Σύρος τὸ μέγεθος εἰς πέντε ἐπεδίου πήχεις, προστιθεμένης καὶ σπιθαμῆς, καὶ περ τὸν ποδῶν αὐτοῦ πρὸς τὸ λοιπὸν τοῦ σώματος μέγεθος μηδεμοῦ τὸ ἀνάλογον ἐσχηκέτων· εἴσω γέρ καὶ

πρὸς τὸ βλαισὸν ὑπεκόμπτοντο. Ἀντώνιος δὴ τῷ πρὸς τὸ δονομα. Τοιοῦτον δὴ τινὰ καὶ αὐτὸς εἶδον τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὀνταφανέντα, τέρας οὖν ὁρῶμενον, δὲ γυνὴ βραχεῖ μάλα προῆγεν εἰς φῶς. Οὗτος δὲ κατενερχόντεο διαγόπτιος, ὡς παραπλήσιον εἶναι πέρδικοι, καὶ μηδὲ ἀχάριστον ἐν κλωνῷ τὴν ἔκεινον εἶναι προσομοίλιαν, πρὸς Ἑριν κυνούμενος καὶ συναθύρων ἔκεινων. Τὸ δὲ ἔνον εἰς ἀκοήν, δις καὶ φρόνησις ἐνήν, ἀνθρώπῳ καλῷ ἐφαρμότουσα, οὐδὲν ὑπὸ τῆς βραχύτητος καταβλαπτομένη. Ἡν δὲ καὶ τὸ φθέγμα οὐκ ἄκμουσα: οὐ τε λόγια τοῦ νοῦ παρεῖχον δρᾶσθαι τὴν γενναιότητα. Καὶ ἀκμφα δὲ τῷ χρόνῳ ἀκμάσαντες, οὐ θάττον μετῆλθον τὸν βίον· δὲ μὲν γάρ μέγιστος τὰ εικοσιπέντε διξιών ἑτη, ἀπεβίω· δὲ ἐλάχιστος, οὐ παραπολὺ τούτων λειπόμενος. Πολλὰ δὲ καὶ ἔτερα τηνικαῦτα παρόντος εἶναι νομίζω καίρου.

Maximus enim viginti quinque explevit annos, minimus autem noui multum ab eis absuit. Multa præterea alia tum concurrere prodigia, quæ sigillatim referre non hujus loci esse puto.

ΚΕΦΑΛ. ΛΜ'.

Περὶ τῆς δι' ἀγχόνης ἀραιρέσσως Οὐαλεντινια-
ροῦ τοῦ τέον ὑπὸ Ἀρουαγάστου τοῦ στρατη-
τοῦ.

Θεοδόσιος μὲν εὖν αὐτῷ τὴν πρὸς Ἔω ἀρχομένην ιθύνων, λαμπρῶς τε ἄκμα καὶ ἐπιμελῶς διετέλει θε-
ραπεύων τὸ Θεῖον, ταῖς καθημέραιν προσθήκαις εἰς
ἐπιδόσιν ἀγωνίαν τὸν Χριστιανισμόν· ἀνὰ δὲ τὴν
Ἐσπέραν τὰ δημόσια πάλιν πονήρως εἶχεν· ἡγγέλ-
λετο γάρ τὸν ἐν ἐσπέρᾳ βασιλέα, τὸν νέον Οὐαλεν-
τινιανὸν, ἀγχόνη διαφθαρῆναι. Ἐλέγετο δὲ τεύτην
αὐτῷ τὴν ἐπιθουλήν κατεύσαις διὰ τὸν θαλαμοπόλων
εὐνούχων ἀλλούς τε τινάς, καὶ Ἀρουαγάστην ἔκει-
νον, δις τῆς ὑπὸ αὐτῷ πάσης στρατιᾶς τὴν ἐπιμέ-
λειαν εἶχεν. Ἐπει γάρ εἰδον τὸν νέον ὡς τὰ πολλὰ
κατ' οὐδὲν λειπόμενον τοῦ πατρὸς τῇ ἀρχῇ, χαλε-
πῶς τε διακείμενον οἵ: ἔκεινοις ἐδόκει, ἐκ μέσου
θεῖναι διενοῦντο. Ἀχρατῆς δὲ ἡν μάλα θυμοῦ· ὃ
καὶ τοῦ ζῆν αὐτὸν περιφανῶς ἐξεδίσκευσεν. Τῷ γάρ
Ἀρουαγάστῃ εἰς λόγους ἐλθὼν κατὰ τὰ ἀνάκτορα,
ἔπει δὲ διάλογος εἰς ὄργην ἐξέμηνε, ἕφος ὥρμησε κα-
τὰ τοῦ στρατηγοῦ σπάσασθαι· καὶ οὐδεὶς δὲ (οὐ γάρ
εἴλασεν δὲ δορυφόρος οὐ τὸ ἕφος ἐπαβάλετο ἐλκειν),
τότε μὲν λόγοις προσῆγε τῷ Ἀρουαγάστῃ τὴν θε-
ραπείαν· δὲ τοῖς λόγοις μᾶλλον τὴν σφετέραν
ἡκρίθουν ἡπόνοιαν, εἰς γνώσιν μεθισταμένην· ἐπε-
ρομένῳ γάρ τῆς τοσαύτης δρμῆς τὴν αἰτίαν, ξειτὸν
διαχρήσασθαι διὰ παι; ἀπεκρίνατο, ὅτι περ βασιλεύων
οὐ ξυγχωρίτο πράττειν ἀβούλεται, καὶ διὰ τοῦτο.
Καὶ δὲ μὲν τότε μηδέν τι πλέον πολυνπραγμονήσας,
μή κατακινούστα οὐτῷ ἔχοντα ζῆν, θίτερον ἐν Βιέν-
νη τῆς Γαλλίας τοῦτον τριστηχότα, καὶ πρὸς τὰς
νη τῶν βασιλείων περὶ τὸ τοῦ ποταμοῦ γεῖλος με-
σούστες ἡμέρας παιγνίοις τισσοῖς ἀλάζοντα θεασάμε-
νος, πέμπει τῶν τινας ὑπὸ αὐτῷ, ἀγχόνῃ τὸ μειρά-
κιον διαφθείρα, οὐδὲνδὲ τῶν ὑπηρετουμένων συμπα-
ρόντος αὐτῷ· ὅγαρ καιρὸς ἀριστεῖν αὐτοὺς μετεστέλ-
λετο. Καὶ δὲ μὲν οὐτῷ χειρῶν ἀγριεύητι ἀπεπνίγετο· οἱ

A lem statuæ brevitatem consiens. Syrus in lon-
gitudinem cubitorum quinque et unius palmi
excreverat, quamvis pedes ejus reliquæ corporis
magnitudini proportione non responderent: in-
trorsum enim intorli et vari erant: homini nomen
erat Antonio. Talem ætate quoque nostra ipse
vidi, pro monstro habitum, quem brevis admo-
dum statuæ mulier in luctem protulit. Ἐgyptius
autem tam brevis fuit, ut perdici persimilis esset.
Neque ingratum spectaculum erat, si cum illo in
globo (hominum scilicet) conversaretur, et ad
contentionem excitatus colludere. **308** Porro
quod mirabile dictu est, prudentia ei inerat,
qualis homini formoso competit: quippe cui
corporis exilitas ea de re nihil ademisset. Vox
B a Musis non alhorrebat. Sermo mentis gene-
rositatem spectandam exhibebat. Uterque eodem
illo tempore vigens, noui statim vitam fuit.
Maximus enim viginti quinque explevit annos, minimus autem noui multum ab eis absuit. Multa
præterea alia tum concurrere prodigia, quæ sigillatim referre non hujus loci esse puto.

CAPUT XXXVIII.

Quomodo Valentinianus junior ab Arbogaste duce per suffocationem sit interemptus.

Et Theodosius quidem hoc modo Orientale gu-
bernabat imperium, magna cura magnifice Deum
coleens, et quotidie novis accessionibus Christia-
nismum adaugens. In Occidente vero respublica
male habuit. Siquidem juniorem Valentinianum
imperatorem gula fracta interiisse, renuntiatum
est. Credem eam per insidias ei molitos esse ferunt
cubicularios eunuchos, atque alios quosdam:
Arbogastemque maxime illum, qui militarium ejus
copiarum omnium habuit curam et administratio-
nen. Cum enim juvenem imperio gubernando nulla
prope re patri inferiore esse, et graviter pleraque
qua illis placuisse, ferre viderent, consilium
ejus opprimenti cepere. Erat autem ira admodum
impatiens. Quæ res etiam aperte cædis ei causa
fuit. Cum Arbogaste enim in regia collocutus, ubi
verba in iram insanam evasere, ense magistrum
militum confodere aggressus est. Sed a satellite,
cui ferrum extrahere nisus fuerat, inhibitus, tum
D quidem verbis Arbogastem acrius objurgatum pla-
cavit. Ille autem ex verbis ejus opinionem illius in
apertum productam accuratius considerans, se-
cum ipse perpendit. Inquirenti enim tanti impetus
causam: Allaturum sibi ipsi manus esse, adole-
scens respondit, quod cum imperator esset, facere
quod vellet, non permetteretur: quapropter sibi
vita talis ingrata etiam esset. Atque ille tum qui-
dem nihil amplius curiose percontatus. **309**
Postea autem Viennæ in Gallia, cum eum pransum
in abdiō regie loco ad fluminis ripam meridi-
ano tempore ludico eidam vacante vidisset,
percussores quosdam ex suis ei immisit, qui ado-
lescentulum suffocatione necarent, cum ex ministris
ei nemo adesset: tempus enim illos a T prandendum

evocaverat. Itaque ille sic crudelibus strangulatus est manibus. At caedis ejus patratores, ne si ex tempore statim percussores inquirerentur, facile deprehendi possent, sudario ejus tanquam laqueo circum collum ligato, sublimem eum suspendere, ut sua sponte sibi ipse gulam fregisse videretur. Adolescentulum istum mirifice imperio dignum visum esse ait, propter bonam corporis habitudinem, et virtutum multarum concursum, quibus imperator bonus exornatur. Magnitudine vero animi, et justitia summa, patrem etiam suum exsuperaturum fuisse, siquidem ei in virum evadere licuisset. Tali ille morte, cum talis esset, vicesimum sextatis agens annum, vitam finiit.

CAPUT XXXIX.

De tyrannide Eugenii in Occidente : et ut hunc quoque Deo dilectus imperator vicerit, cum eam victoriam divini viri praedixissent.

Eugenius autem, Graecæ superstitionis cultor, summam rerum involat, et imperialia sibi sumit insignia, adjuvante Arbogaste : qui quod barbarus genere esset, imperio manum injicere aggressus non est. Eugenius autem Latinas primum litteras docuit : deinde ludo litterario relicto, in imperiali aula militavit. Atque ibi in ordinem antigraphiariorum et imperialis pecuniae custodum receptus, celebris maxime et apud imperatorem in magnum honorem fuit, magistrorum etiam dignitatem consecutus. Cum autem presentem fortunam ferre non posset, ad tyrannidem spectavit : inductus ad id a quibusdam, qui se ex victimis, extorum inspectione et astrorum scientia, futura certo scire confirmabant. Cum multi enim alii eo tempore rebus hisce vacarunt, tum maxime Flavianus urbis Romæ praefectus, vir in disciplinis præclarus, atque si alias quisquam, et ipse civilium rerum valde peritus, rerumque futurarum (ut ipsi videbatur) vates præcipuus, multum in eis operæ locavit : **310** qua arte Eugenium quoque, ut bellum susciperet, permovit, certo illum quidquid aggressus esset, perfectum pollicitus. Nam sorte fatali Romanorum imperium ad eum pertinere, eumque belli victorem fore, et religionem Christianam mutaturum esse dixit. Qua spe adductus Eugenius, multitudine ingenti coacta, angustias in Italia quas Romani Alpes Julias vocant, occupavit, eisque præsidium imposuit. Unicum enim, eumque arctissimum transitum, præfractis ingentium montium rupibus, ultraque ex parte firmiter munitæ habent. Et Eugenius ad tyrannidem erectus, ea in Occidentalibus partibus agebat, quæ eum facere æquum erat, qui sic imperium arripuisset. Theodosius porro imperator, ea re auditæ, non minoribus rursum quam antea, cum contra Maximum bellum moveret, curis est obrutus. Ubi vero et ipse magnum conscripsit exercitum, secum ipse rem dispiens, utrum adversus tyranum ire, an illius adventum expectare deberet, addubitat. In eis sollicitudine, consilio Jannis enitentis in Thebaide

A δέ γε τὸ ἔργον διαπρᾶξμενοι, ἵνα μή εἰς τοὺς σχέδιους ζητήσεως γενομένης κατάφωροι γένωνται, τὸ ἐκείνου τὸ μετύμβιον ὥσπει βρόχον τῷ τραχῆλῳ περιβάλλοντες, εἰς ὅψις ἀρτῶσιν, ὡς ἢν γε δόξῃ τῇ φρετέρᾳ γνώμῃ ἔστι τὴν ἀγχόνην ἐπιβαλεῖν. Φασὶ γε μή τὸ μειράκιον τὸῦτο ὑπερφυῶς δέξαι τῆς βασιλείας; ἄξιον, τῷ τε τοῦ σώματος εὖ ἔχειν, καὶ ποιλῶν ἀρετῶν συνδρομῆι, οἷς δὲ βασιλικές τύποι; χαρακτηρίζεται. Τῷ δὲ μεγαλούχῳ καὶ τῷ τῆς δικαιοσύνης ἄκρῳ καὶ τὸν ἔκεινου ὑπερβαλέσθαι πατέρα, εἴ γε συνεχωρεῖτο πρὸς ἄνδρας τελέσας. Ὁ μὲν οὖν τοιούτος ὁν, οὕτω τέθηκεν, εἰκοστὸν ἀπὸ τῆς γενέσεως; ἔτος δέκαν.

ΚΕΦΑΛ. ΛΘ^η.

B Περὶ τῆς ἐτοῦ Έσπέρος Εὐπαρθίδος· ὡς καὶ τούτοις ὁ θεοφιλῆς ἐπροσώπουτο βασιλεὺς, θεωρῶ ἀνδρῶν προκαταγγειλάντων τὴν τικηρ.

'Ανὴρ δέ τοις Εὐγένιος, "Ἐλλην τὸ σέβας, ἐπιπῆδι τῇ ἀρχῇ, καὶ τὰ τῆς βασιλείας ἀμφιέννυται σύμβολα, συνεργεῖντο; Ἀρουαγάστου, δὲς βάρβαρος ὃν τὸ γένος, οὐδὲ" ἐπιβαλεῖν τῇ ἀρχῇ ἐπεχείρησεν. Εὐγένιος δὲ Ἐρωματίκον λόγους παιδεύσων τὰ πρῶτα, ἐπειτα διαξέριψε τὰ παιδευτήρια, κατὰ τὰ βασιλεῖα ἐπιτραπέσθε, καὶ ἐν τοῖς ἀντιγραφεῖσι τοῦ βασιλεῶς ἐπέτακτο· ἐλάχιτο; δὲ τὰ μάλιστα ὅν, διὰ τιμῆς πλέστης τῷ βασιλεῖ ἦν, καὶ ἐς τὴν τῶν μαργίστρων δέξιαν διέβαινε. Τὴν δὲ παρούσαν τύχην μὴ δυνάμενον, ἐνεγκείν, ἐπὶ τὸ τυρσνενὸν ἔβλεπεν· ἥγετο γάρ σφραγίοις τισὶ καὶ ἡπατοσχοπίαις; καὶ ἀστέρων τινῶν καταλήψει σφῶς εἰδένει τὸ μέλιτον διεσχυρίζεινοις τισὶ. Πολλοὶ δέ τοις γάρ καὶ ἀλλοι τριγκαῦται τούτοις ἡσαν σχολάζοντες· καὶ δὴ καὶ Φλαβιανὸς ἐκείνος δὲ τῆς Ἐρωμής ὑπαρχος, περιβότος, λόγους ἀνὴρ, καὶ εἰπερ τις περὶ τὰ πολιτικὰ συνετδεῖς, καὶ τὸ μέλιτον ὡς φετο μαντείας ἐξεπιστάμενος· ἥδη μάλλον καὶ τὸν Εὐγένιον ὑπηγάγετο, καὶ πρὸς μ ἔχειν· ἀσφαλῶς γάρ κρατήσειν τοῦ ἐγχειρήματος διετείνετο, καὶ γε αὐτῷ μοιρίδιον εἶναι τὴν ἀρχὴν Ἐρωμαίων εἰσηγείστο· νικήσειν τε τὴν μάχην, καὶ τῇ Χριστιανῶν θρησκείᾳ μεταβολήν τινα ἔσεσθαι δέ· αὐτοῦ ὑπετίθεται. Αἱ δῆτ' ἐλπίσιν Εὐγένιος βουκολούμενος, μεγάλην ἀθροίσας δύναμιν, τὰς ἐν Ιταλίᾳ πόλας, δὲς Ἐρωματος Ιουλίας Ἀλπεις καλούσι, προκαταλαβὼν ἐφρούρει. Μίαν γάρ στενωτάτην λίαν ἔγουσι δίοδον, ἀποξέλως μεγάλοις ὥρεων ἐκατήρωθεν ἀσφαλῶς πεφραγμένα. Καὶ δὲ μὲν Εὐγένιος ἀρθεὶς τύραννος; κατὰ τὰ ἐσπέρια, τοῦ αὐτας ἐπροστενοῦσας ἡνὶ εἰδὼς τὸν οὕτως τὴν ἀρχὴν δραζέμενον διπράττεσθαι· Θεοδόσιος δὲ ἀκούας δὲ βασιλεὺς, ἐφοντεῖσιν αὐθίς καθειστήκει πολλαῖς· οὐ μείους γάρ ἦσαν, ή δὲτε κατὰ Μαξίμου κεκίνητο. Πολλὴν δὲ καὶ οὗτος ἀξιόμαχον στρατιὰν ἀγείρεις, διττῶς ἐμεριζεται· πότερον ἐπὶ τὸν τύραννον ὀρέσε χωρεῖν, ή περιμένειν ἐπιόντα εἰκείνον. Οὖτα δὲ ἔχων φροντίδας, ἔγνω δεῖν συμβούλῳ περὶ τούτου χρήσασθαι Ιωάννη τῷ ἐν Θηρεύταις διαλάμποντι μοναχῷ· ὃν ἐν τῷ πρὶ βραχέος καταλόγῳ τῶν δοτιών βούντων ἐπιφανέστατον γεγονέναι καὶ ἐν ἀλλοις μὲν περιθοήτοις; ἔργοις,

μάλιστα δὲ τῇ γνώσει τῶν ἐσομένων εἰρήκαμεν. Τῆς γὰρ θείας μεταλαχών χάριτος δὲ ἀνήρ, πολλὰ τοῖς πυνθανομένοις προβλέγειν· οὐδὲ δὴ πεῖραν καὶ ἐπὶ τῷ πρώην ἔσχε τυράννῳ, ἀναιμωτὶ τὴν νίκην ἔκεινην προαγορεύεις ἑσεσθαι. Καὶ δὴ Εὐτρόπιον τὸν εὐνοῦχον, ὃς ἦν ἐκ Ιωνίας πιστότατος, ἀνὰ τὴν Αἴγυπτον ἐπεμπειν· εἰ μὲν εὐχερεῖς γένοιτο, αὐτὸν ἔκεινον τὸν δισιον μεδ' ἔστου δέξοντα· εἰ δὲ ισχυρῶς ἀπαγορεύεις τὴν ἀφίξιν, τὸ ποιητέον ἐπὶ τῇ μάχῃ μαθεῖν βιάσσεθαι. Καὶ δὲ μὲν Εὐτρόπιος εἰς Αἴγυπτον ἤκαν, οὐδὲμις ἐπειθεῖν Ἰωάννην ἐς βασιλέα διλοῖν· παρηγγύα δὲ λέγειν ἔκεινος, ὡς μετὰ πολὺν φόνον νικήσει μὲν τὸν τύραννον· μετὰ δὲ τὴν νίκην, οὐ πολλῷ ὕστερον κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ αὐτὸς μετολλάξει τὸ ζῆν. Ἀμφότερα δὲ εἰ τέλος ἔχον, ἡ Ιστορία δηλώσει. Ἐπει γάρ ἀρκούντως αὐτῷ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον παρετείναστο, ἵνα γορεύει βασιλέα καὶ τὸν υἱὸν ἔκεινον Ὄντωρον· Ἀρκάδιον γάρ ἐφθη πρότερον εἰς τὴν βασιλείαν ἀναγαγών. Τούτους δὲ ἀμφὶ τῇ Κωνσταντίνου λιπῶν, αὐτὸς πᾶσαν τὴν πρὸς Ἔω περιβαλλόμενος δύναμιν, πρὸς τὴν Ἐπέρχεντα πηγήτο. Πολὺ δὲ τι πλήθος καὶ τῶν παραστρίων βαρβάρων ἐφείπετο, ἐκνέντες συμμαχεῖν αὐτῷ ἥρημένοι. Τῶν δὲ στρατηγῶν ὀλίγους εἶναι τοὺς συμμάχους φησάντων, καὶ ἀργεῖν τὴν κίνησιν βουλευομένων, ὡς ἂν ἦρος ἀρχομένου καὶ δλῆην ἐπιλέξωνται στρατιών, ἵνει τῷ πλήθει ἀνακράτος περιγενέσθαι τῶν δυσμενῶν, ἥκιστα ταῖς τῶν στρατηγῶν εἰσηγήσει προσέσχεν ὁ θείστατος βασιλεύς· μηδὲ γάρ χρῆναι τοσαῦτην μὲν ἀσθένειαν τῷ παντοδύναμῳ ὅπλῳ τοῦ σταυροῦ μαρτυρεῖν· ἀντίρροπον δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου δύναμιν τῇ τοῦ Ἡρακλέους εἰκόνι. «Τοῦ γάρ ἐμοῦ δὲ σταυρὸς, ἔκεινον δὲ λέγεται ὁ Ἡρακλῆς· Ὅντως εἰπών, ἀπεχώρει. Ἐπεὶ δὲ ἐξ ἀνθρώπων τῆς Κωνσταντίνου πρὸς τῷ Ἐδδομῷ ἐγένετο, τῇ ἐνθάδε ἐκκλησίᾳ, ἣν αὐτὸς, διαφερόντως Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν τιμῶν, ἀνεδείματο, εἰσῆιε προσεύξασθαι μὲν θεῷ· εἰς δὲ ἀρωγήν δὲ μετακαλέσασθαι καὶ τὸν Βαπτιστὴν, ὡστ' αἰσιάν αὐτῷ τε καὶ τῇ στρατιᾷ· Ὦμαίων τὴν ἔκβασιν τῆς μάχης γενέσθαι· καὶ δὴ τὸ εἰκός ἀφοσιωσάμενος, εἰς Ἰταλίαν ἐγένετο. Ἐξαπίνης δὲ ταῖς Ἀλπεσι προσβαλών, τὰς πρώτας ἐνύλια φυλακὰς τοῦ τυράννου. Τὸ δὲ ἄκρον τῆς παρόδου παραμείψας, ἐπεὶ δὲ τὸ κάταντες ἤγετο, ὅρῃ τὸ πεδίον σύμπτων ἀμυθήτῳ πλήθει πεζῶν καὶ ἱππέων πεπυκνωμένον· οὐ πάνυ δὲ αὐτοῦ πόδια κατὰ νότου καὶ δλῶν; τῶν πολεμίων κατὰ τὴν κορυφὴν ἐστηκότας τοῦ δρους, καὶ τό γε νῦν ἡρέμα τέως ἔχοντας· ὡς δὲ ἡ πρώτη φάλαγξ κατιοῦσα τοῖς ἐν τῷ πεδίῳ προσέβαλε, μάχῃ χρητερὰ καὶ ἀμφήριστος ἀνερήγηντο. Ἐπεὶ δὲ σον τὸ ἐξ ἀνθρώπων δύναμιν μὴ εὐχερῆ τὴν σωτηρίαν εἶναι τῷ στρατῷ κατελάμβανε, μέσον τῶν δύο στρατευμάτων ἐπειλημμένῳ· ἥδη γάρ καὶ οἱ κατὰ τὴν ἀκρώρειαν ἴρεμοντες κατὰ νότου προσέβαλλον· καὶ καθ' δὲ μὲν μέρος Ὦμαλος· Ὦμαλοις ἐμάχοντο, Ισοπαλῆ

A monachi, utendum sibi esse statuit, quem supra in eorum qui sanctam vitam egerunt, catalogo clarissimum, et cum aliis admirandis operibus, tum maxime futurorum scientia celebrem suis diximus. Cum enim is gratiam divinam sortitus esset, multa eum consulentibus praedixit. Cuius rei periculum et specimen in proximo tyranno præbuerat, incruentam illam victoriam Theodosium reportaturum esse vaticinatus. Itaque fidissimum sibi eunuchum Eutropium in Ægyptum misit, ut aut virum sanctum, si facile id fieri posset, ad se adduceret: aut ab illo, si constanter adventum detrectaret, quid de bello faciendum esset, cognoscere conaretur. Eutropius eo profectus, nequam Joanni ut ad imperatorem veniret, persuasit. Quapropter illum, ut eventum belli praediceret, rogavit. Atque ille, Theodosium quidem post cædem multam, victoriam de tyranno-consecutarum: non multo autem post ipsum quoque in Italia moriturum esse respondit. Utrumque hoc aut eventum talem habuerit, historia declarabit. Postquam enim ea quibus in bello opus est, abunde comparavit, Ilonorum etiam filium imperatorem renuntiavit: Arcadium namque antea ad imperium evenerat. **31** Ambobus filiis Constantinopoli relictis, ipse cum copiis Orientalibus omnibus in Occidentem est profectus. Ingens autem Barbarorum, qui ad Istrum colunt, multitudo, voluntate sua auxilium ferens, cum secuta est. Porro cum ordinum duces paucitatem sociorum causarentur, et expeditionem differendam suaderent, ut scilicet primo vere exercitus alius contrabereretur, et militum numero hostes vincerentur, nequaquam in ductorum consilio religiosissimus acquevit imperator. Minime namque tantam tribuendam esse imbecillitatem dixit omnipotenti crucis armaturæ, quæ ex adverso Herculis imagini opposita esset. «Exercitui enim meo, inquit, crux præit; illius autem copias Hercules dicit.» Haec verba prolocutus, iter ingressus est. Constantinopoli autem profectus, ubi in Septimo (1) ad ecclesiam venit, quam ipse Joanni Baptista (eum enim præcipue honorabat) construxerat, eam est ingressus, ut simul et precationem ad Deum faceret, et Baptismum ad serendum sibi auxilium invocaret (2), quo optatum sibi et Romano exercitu exitum pugna haberet. Re ibi divina, ita ut par erat, peracta, postea in Italiani pervenit: et confessum ad Alpes contendens, prima tyranni præsidia cepit. Atque ubi transitu præcipiti præterito, acclivi itinere in collem quemdam concendit, planitem omnem innumerabilis pedum et equitum multitudine teneri, nec ita longe a tergo alias hostium turmas in vertice montis, qui tunc quidem quieti erant, sibi inimicore vidit. Postquam autem prima acies se de colle demittens, eos qui planitem

(1) "Ἐδδομον, hoc est, Septimum ex suburbis.

Constantinopolitane civitatis unum est. (Procop.) Sicut et alia ejus urbis regio est apud cumdem deu-

Secundum.

(2) Σύμμαχον αὐτῷ ἐπικαλεσθαι τὸν Βαπτιστὴν. Sozom. lib. vii, cap. 24.

occupaverant, aggressa est, ingens et dubium prælium (1) commissum est. Et ibi, quantum in humanis viribus situm est, non facile servari posse copias suas, a duobus hostium exercitibus circumventas, intellexit. Jam enim et illi, qui in summo monte quieti constiterant, a tergo suos aggrediebantur : et qua in parte Romani cum Romanis pugnabant, æquis viribus decertabatur. Ubi autem auxiliares Barbari præliaabantur, multo illis Eugenii milites superiores erant. Imperator ubi auxilia sua sic concidi, ut dixi, vidit, huui prostratus, lacrymis solum rigavit, Deo supplicans, ne sic Romanorum imperium in summo internectionis periculo despiceret. Eum vero Deus quamprimum exaudit : **312** id quod belli eventus comprobavit. Intervenit nox, et exercitus animuui despondebat. Imperator autem animi anxius et consilii inops, in summo montis, in quo castra et exercitum habebat, vertice, precariam domum invenit. In ea noctem totam, rursum rerum universarum Dominum suppliciter orans, consumpsit. Circiter vero galli cantum, contra animi sententiam somno oppressus, et in nudo solo provolutus, viros duos videre visus est, candida veste induitos, et candidis etiam equis vectos. Qui ad eum accedentes, forti esse animo, et metum abjicere, atque cum diluculo aciem instruere, et adversus hostes confidenter ducere jusserunt : subsidio se a Deo emissos, et in prima acie pugnatores esse, addentes (2). Et alter Joannem evangelistam, alter autem Philippum apostolum se esse dixit. Idem vero ex milibutis etiam quidam vidit, qui ordinis sui dictori visionem eam indicavit. Ille eam ad tribunum, atque is ad exercitus ducem retulit. Hic porro rem tam, ut novum quidem, apud imperatorem exposuit. Quia ille audita : « Non mea causa, inquit, miles eos vidit. Ego enim prior vidi, et victoriam mihi pollicitis credidi. Verum ne quis me sic temere et cupide ad pugnam proredi aut somnium fugere putet, universitalis bujus Dominus hoc ita procuravit, ut miles meus idem videaret, et testis locuples sermonis mei esset. Proinde timore quam longissime abjecto, antesignanos istos, qui in prima acie dimicabunt, sequamur. Ne quis vero nostrum ex hostium multitudine victoriani aestimet, sed potius alaci fiducia in Deum sua, præeentes duces consequatur. » Ejusdemodi verbis ubi militibus animum addidit, ex collis vertice aciem structam duxit. Eugenius ubi Theodosii exercitum pugnandi amore teneri vidit,

(1) Hoc prælium Claudianus poeta in Panegyrico ad Honorium, recens imperatorem renuntiatum, pulcherrimis carminibus est complexus :

— Victoria velox
Auspiciis effecta tuis : pugnasti uterque,
Tu fatis, genitorque manu : te propter et Alpes
Invadit faciles, cauto nec profuit hosti
Munitis haec sis locis : spes irrita valti
Concidit, et scopulis patuerunt claustra rerulsi.
Te propter gelidis Aquilo de monte procellis

τὰ τοῦ πολέμου ἤσαν ζυγά· καθ' δὲ οἱ σύμμαχοι βάρθαροι, ὑπερτέρουν πλείστον οἱ Εὐγενίου. Ὁ βασιλεὺς τὸ συμμαχικὸν οὖτας δρῶν διολλόμενον, πρηνῆς πεσών, δάκρυσι τὸ δάπεδον ἔβρεχε, θεὸν λιπαρῶν μὴ οὖτα τὴν Ρωμαίων ἀρχὴν ἀπολλύμενην περιειστον. Θεὸς δὲ αὐτίκα ἐπήκουεν, ὡς καὶ τὸ ἀποδῶν ἔδειξε. Νυκτὸς γάρ ἐπιγενομένης, ἥψαμε μὲν δὲ στρατός· ἐν ἀπόρῳ δὲ ὅν τὸ κρατῶν, κατὰ τὴν ἀκρωνυχίαν τοῦ δρους ἐν φυῖ καὶ τὸ στρατόπεδον περιήθριστο, εὔκτηριον οἰκον εύρων, πάνυγχος διετίλει: τὸν τῶν δλων Δεσπότην αὐθίς ἀντιθολῶν. Περὶ δὲ ἀλεκτρυδῶν ψᾶδε, παρὲ γνώμην ὑπνῳ κλαπεῖς ἐπὶ ψιλοῦ κείμενος τοῦ ἐδάφους, ἐδάκει δύο ἄνδρες δρῆν, λευκὰ μὲν ἀναβεδλημένους, λευκοῖς δὲ καὶ τοῖς ἱπποῖς χρωμένους· οἱ προσιόντες, θαρρεῖν τε ἐκέλευν, καὶ τὸ δέος ἐλαύνειν· ἀλλὰ δὲ ἐψὲν καθοπλίται τὴν στρατιὰν, καὶ τοῖς πολεμίοις ἀνταπεξέιναι θαρρούντως. Προσετίθεντο γε μήν, ὡς καὶ οὗτοι ἐπίκυροι πεμφθεῖν αὐτῷ πρὸς Θεοῦ, καὶ πρόμαχοι συνεσδέμενοι. Καὶ δὲ μὲν Ἰωάννην εἶναι τὸν εὐαγγελιστὴν ἐλεγεν· ἀτέρος δὲ εἶναι Φλωπός δὲ ἀπόστολος. Τὰ ίσα δὲ καὶ τις ἀθεάτο στρατιῶταις· δὲς τῷ λοχαγῷ τὴν δψιν δηλώσας, τῷ γιλιάρχῳ ἐμήγευεν, δὲ αὐθίς τῷ στρατηγῷ. Ἐκείνος δὲ καινὸν τις ἀπαγγέλλειν ἔχειν ὑπεμίμηνθες βιολεῖ· καὶ δὲ μαθών, « Οὐδὲ κειοῦ χάριν, Ἐφη, ταῦτην εἴτε τὴν δψιν· ἐγὼ γάρ καὶ προεώρακα, καὶ πεπίστευκα τοῖς δπεσχημένοις τὴν νίκην. Αἰλλός ίνα μή τις με οἰηθεῖ ἀπλῶς οὖτα τῆς μάχης ἐφίεσθαι, καὶ πλάτετεν τὸν δνειρὸν, τὸ δεῖν ιθεῖν καὶ τὸν ἔρων στρατιώτην φύκονδμησεν δὲ τῶν δλων Δεσπότης, ὡς δὲν γε καὶ μάρτυς ἀξιόχρεως τῆς μάχης διηγήσεως γένοιτο. Καὶ δὴ τὸ δέος διαρρίψαντες πορθωτέρω, τοῖς προμάχοις ἐπώμενα. Μή τις δὲ τῷ πλήθει τῶν πολεμίων τὴν νίκην σταθμάσθω· Θεῷ δὲ μᾶλλον θαρρεῖτω δῆλη προθυμία τοῖς ἡγουμένοις ἐπόμενος. Οὖτα δὲ τὸ σφράτευμα προθυμίας ἐμπλήσας, ἐκ τοῦ δρους κορυφῆς συντάξει τούτο κατῆγεν. Εὐγένιος δὲ ἐκεῖθεν οὖτας ίδιων πολεμησόντα τὸν στρατὸν, καὶ αὐτὸς τὴν οἰκείαν δύναμιν καθοπλίσας, εἰς παράταξιν ἐστησεν. Εκείνος δὲ ἐπὶ τινος ἀνήσι τηλφου, θανατῷ τὸν βασιλέα φάσκων, καὶ ἐκόντα τῆς παρούσης ἀπαλλάττεσθαι ζωῆς ήρημένον. Τοῦ γε μήν στρατηγὸς αὐτοῦ ἐπέταττε, μηδὲ κτείνειν, ἀλλὰ ζῶντα πρὸς αὐτὸν ἁγειν. Μή δὲ αἱ φάλαγγες κατὰ μέτωπον ἐστησαν, τὸ μὲν τελῆθος ὑπερρηνὸς πολλαπλάσιον τῶν πολεμίων ἦν· εὐαρθρωτὸν δὲ καὶ κομιδῇ βραχὺ τὸ ἀντιπατατόπεδον. Η δὲ συμβολὴ περὶ τὸν ποταμὸν, δὲς καλεῖται Φρίνδος, ἐγίνετο. Καὶ δὴ πρώτα μὲν δὲ στρατηλάτῃς Βαχού-

Obruit aduersus acies, revolutaque tota
Vertit in autores, et turbine reppulit hastas.
O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Scolus armatas hiemes, cui militat ethere,
Et conjurati veniunt ad classica renti.
Alpinæ rubuere nivea, et Frigidus amnis
Mutatis sumavit aquis: turbaque cadentem
Staret, ni rapidus juvisset summa sanguis.

(2) Theod. lib. v, cap. 24.

τιος ἀναζήσθει; τὴν ψυχὴν, ἐπὶ τόσου ἐκάλει τὰς φύλαγγας, ὡς εἰσδραμεῖν εὐθέως καὶ θερήξαι τὰ πλήθη, καὶ εἰς φυγὴν τρέψαι τοὺς πρώτους διάκοντας. Οἱ δὲ τῆς τυραννικῆς παρατάξεως ἡγεμόνες, οὗ κατὰ νότου κείσθαι καὶ περικαθῆσθαι τὴν δικρανήν εἰρήκαμεν, πρέσβις ἐς Θεοδόσιον πέμψαντες, συμμαχεῖν ἑκείνῳ κατήγγελον, εἴ γε μείζονος τιμῆς παῖς αὐτῷ ἔσοιντο. Βασιλεὺς δὲ τὴν πρεσβείαν προσέστη· καὶ ἐπειδὴ τὸν οὐχ εὔρε, δέλτον λαβὼν, ἦν τις τῶν παρεστῶν τυχαίως ἐφέρετο, ἐν ταύτῃ κατέγραψεν, ἦν ἐπίσημον καὶ προστίκουσαν ἕκαστοι τάξιν ἔχουσι παῖς αὐτῷ, εἴ γε πέρας τῇ ὑποσχέσει αἵσιον θήσουσι. Καὶ οἱ μὲν οὐτως ἔχ πολεμίων σύμμαχοι ἀθρόων βασιλεὺς ἔσται· εἰτι δὲ τῆς μάχης, τῷ πεδίῳ καθισταμένης, καὶ μή παν κλινάσης ἐπὶ θάτερα τῆς δρμῆς, ἑκαῖσις ποθεν ἐπαιγίσας δινεμός καὶ ἀντιπρόσωπος πνεύματα τοῖς πολεμίοις, οἷον εἶναι μηδ' ἀλλοτέ ποτε Ιστορεῖσθαι πνεῦματα, τὰς μὲν τάξεις διέλευς. Τὰ γάρ βέλη τε καὶ ἀκόντια ὅσα κατὰ Ρωμαίων ἐπέμποντο ἔξι ἀντιτύπου δυνάμεως ἀναστρέψαν, κατὰ τῶν πεμπόντων μᾶλλον τὴν εἰσίναι τὰς ἑκείνων ἀσπίδας σὺν πολλῷ συρρετῷ καὶ ἀμυθήτῳ κόντες τῶν ἑκείνων χειρῶν ἀφαρπάζων, καὶ τοὺς Ιμάντας διαβήγηντες, ἐπ' αὐτῶν ἐκύλις κατὰ στόμα βάλλων, καὶ διπούς δὴ ποτε· τὰ δὲ ἐκ τῶν Θεοδόσιον πεμπόμενα, εφοδροτέρᾳ ρύμῃ καὶ ταῦτα κατ' ἑκείνων ἔχεινει· οἰς δὴ καὶ θαρρήσαντες, ἀτε δὴ ἀπήμαντοι διαμένοντες, θράσει ποιῶντες τὸν πολεμίους κατέκτειναν. Οἱ δὲ πολέμιοι τὴν προφανῆ γνόντες ἐπικουρίαν ὡς θεόθεν ἐπήσι, τὰ ἐπλαρίποντες, φειδοῦς τῆς ἐχτιλέως ἡγείδουν τυχεῖν. Ό δὲ εὐθὺς εἶκε καὶ συγγνώμην ἐδίδου. Καὶ δὴ αὐτοῖς τε καὶ τοῖς αὐτομόλωις ἐθόδουσιν ἐπεμπεῖ τὸν τύραννον ἀγαγεῖν. Οἱ δὲ βοῇ θάοντες, τὸν λόφον ἀνήσαν, ἐφ' οὐ καθημένος τὰ πραχθέντα τὴν γνούσι. Εὐγένιος δὲ τῷ τοῦ δρόμου τάχει καὶ τῷ συχνῷ ἀσθματει καίνον τι ἀγγέλλειν ἔχειν νομίσας ἑκείνους, καὶ νίκης ἀγγέλους μᾶλλον παῖς αὐτὸν ἥξειν, εὐθὺς ἀνηρώτα, «Εἰ πεπεδημένος καὶ ζῶν, ὡς προσετάχθη, καὶ Θεοδόσιος ἀγεται.» Τῶν δὲ εἰπόντων, «Μή ἑκείνον πρὸς σὲ, οὐ δὲ μᾶλλον πρὸς ἑκείνον ἐπέμφθημεν ἀγαγεῖν·» ἡ γάρ νίκη τὸν τύραννον μυσαχθεῖσα τὴν ἔννομον βασιλείαν ἡσπάσατο· τούτῳ γάρ δὲ τῶν διώλων ἐκέλευσε πρύτανις· εὐθὺς τοῦ διφρού αὐτὸν κατατάσπασαντες καὶ δεσμῷ πειριθέντες, αἰχμάλωτον ἦγον πρὸς βασιλέα τὸν πρὸς βραχέος μεγάλαυχον. Ό δὲ τὰς Ὡύαλεντινινδὸν πλημμελθέντα ἑκείνων παρῆγεν εἰς μέσον, καὶ τὴν παράνομον βασιλείαν, τὰς τ' ἐμφύλους μάχας, πρὸς δὲ καὶ τὸν σύμμαχον ἑκείνῳ διετώθασεν Ἡρακλέα. Ό δὲ ἀκούων δὲ τύραννος, τοῖς ποσὶ τοῦ κρατοῦντος ἐσυνδέειν τὸν ἔρριπτες, καὶ ἐδεῖτο σώζεσθαι. Ἐν φύῃ δὲ ἵκετης ἦν, τῶν τις στρατιωτῶν τὸν ἔιρος σπασάμενος, τῆς κεφαλῆς αὐτὸν ἀφαιρεῖται. Ἀρισταγάστης δὲ διοσύτων καὶ τηλικούτων κακῶν αἰτιος, φυγῇ χρώμενος ἐπὶ δυσιν τιμέραις, ἐπειδὴ μή ἔγνω τοῦ λαϊποῦ αὐτῷ θιωσιμα εἶναι, αὐτόχθειρ τῷ οἰκείῳ ἐξῆει ἐγένετο.

(1) Morituri orientem et e presenti vita mox decessurum imperatorem acie secum structa congregredi dixit. Theod.

A ipse quoque copias suas instructas in aciem prodixit. Et in tumulum quemdam condescendit, et imperatorem mori cupere (1) ac sua sponte ad mortem oppetendam properare dixit: ducibusque suis præcepit, ut ne illum occiderent, sed vivum potius ad se adducerent. Postquam acies ita adversis frontibus constitire, mirifica variarum gentium multitudo in hostium partibus esse visa est. At qui contra eos in armis ordine suo stabant, per quam pauci, ita ut eorum numerus facile iniiri posset, erant. Coitio prima ad fluvium qui Frigidus dicitur, est facta. **313** Magister militum Bacurius, magno animi labore concepto, tantopere impressione sua hostium phalanges turbavit, ut statim sui incurrerent, et ordinibus ruptis in fugam eos verterent, qui persecuti eos pridie fuerant. Porro duces tyrannicæ ejus aciei, quam a tergo summum montem insedisse diximus, missos ad Theodosium oratore, ad partes ejus se transiituros esse receperunt, si majoris dignitatis eius apud eum locus esset: imperator legationem cam suscepit. Et cum chartæ copia non esset, tabula, quam ex assistentibus militibus quidam casu quodam serebat, arrepta, in ea quem quisque illorum præclarum et convenientem locum apud se habituras esset, si promissis starent, eaque ad finem debitum perducerent, descripsit. Ad hunc illi modum simul omnes ex hostibus socii imperatoris sunt facti. Adhuc campestris pugna acriter committebatur, necdum victoriæ impetus in alterutram partem inclinabat, cum ingenti vi alicunde ventus vehementissimus adversus hostes obortus, qualem nunquam antea flavissem memoriam proditum est, in ora illorum irruit et ordines solvit. Et tela atque sagittas, quæ contra Romanos emittebantur, vi quadam reluctantē in eos convertens qui illas emiserant, rejicit: et clypeos, cum multa purgamentorum congerie, et pulvere incredibili illatus, ex eorum manibus rapiens, et lora consindens, eos in illorum ora et membra quæcumque concutiens provolvit. Quæ vero a Theodosianis jacabantur tela, acriore etiam in illos impetu serebantur. Quam ob causam animis magnis conceptis, et quod integri etiam permanebant, ingenti fiducia illi in adversarios ruentes, eos cædunt. Itaque hostes manifeste opem eam divinitus accidere cernentes, armis abjectis, ad imperatoris misericordiam, veniam ab eo petentes, confugerunt. Atque ille eos, precibus cedens, statim in gratiam recepit: eosque et transfugas alios, ut tyrannum captum ad se adducerent, misit. Illi vero vociferantes, magna celeritate in tumulum evadunt, in quo ille casus ejus etiamnum ignarus considebat. Eugenius ex incitato cursu et assiduo illorum anhelitu, novi quidquam eos afferre, atque adeo victoriæ nuntios sibi advenire ratus, statim, an vincitus et vivus, sicuti præceptum fuerat, Theo-

dosius adduceretur, interrogavit. **314** Cui illi responderunt: « Non illum ad te, sed potius te ad illum ut adducamus, missi sumus. Victori namque tyrannum defestata, legitimum imperium est secuta. Sic scilicet hoc rerum omnium gubernator procuravit. » Cum his dictis, et curru detractum et vinclum eum, qui paulo ante magnas spiraverat glorias, captivum ad imperatorem adducunt. Theodosius ea illi, quae in Valentinianum commisisset, et illegitimum atque iniquum imperium, neconon civilia bella in medium proferens, objecit. Insuper vero etiam auxiliarem tutelaremque risit Herculem. Quae tyrannus audiens, ad pedes se imperatoris miserabiliter abjecit, et ut vitam sibi donaret oravit. Cum vero ita illi supplex esset, ex militibus quidam ense stricto caput illi amputavit. Arbogastes autem talium tantorumque malorum auctor, ubi biduum in fuga consumpsit, et vitæ tedium eum cepit, manus ipse sibi suo usus gladio attulit.

Talis ille fidelissimus imperator suit, ut semper in bellis atque præliis, pro eo atque fieri debet, ex divino penderet præsidio, quo etiam nunquam est frustratus. Fertur sane et illud, quo tempore prælium hoc in Occidente est commissum, in templo Septimi (quæ suburbana Constantinopolitanæ urbis regio est, in quo precatum esse imperatorem diximus, cum ex ea urbe in bellum iret), hominem quemdam, qui dæmonis intemperiis agitabatur, in sublime raptum, veluti cum Baptista contendenter conviciis illum proscidiisse, quod ei caput resectum esset, deinde etiam ferum quiddam hisce verbis exclamasse: « Tu me vincis, et meis insidiaris copiis. » Qui vero tum in eum hominem incidenter, propterea quod bellum id tum multis magnæ curæ esset, novi quiddam dæmoniacum dicere opinati, dient in charta excipientes notarunt: et deinde eo ipso tempore prælium factum esse, multorum sermonibus, qui ei pugnæ interfuerant, cognoverunt. Res Eugenii tyranni hoc accidere modo.

315 CAPUT XL.

De seditione et tumultu Thessalonicae orto, propter quem Theodosius septem milia virorum occidit.

Verum enim vero non proclive alicui est, omnes omnino communis adversarii nostri plagas effugere. Si quis enim forte impuræ libidinis affectum transiliat, in avaritiam incidat. Hanc vero si etiam supereret, invidiae lubrico circumveniatur: hanc autem si quoque conculceret, fortasse iram non vincat. Plures namque perniciosus hostis humano generi struit pedicas, qualicunque vitiōsiore affectione per artem quamdam capere quemque satagens, et in primis qua aliquem ex naturæ inclinatione facile capi posse existimet. Quam ille machinationem ita molitur, ut corporis perpersionibus ad animarum momenta abutatur. Mens autem hominis si sedulo exenbet, divino adjuvante numine, victrix abit, et machinas fraudesque illius evadit. De humana natura cum partem quoque suam admirandus iste imperator accepisset, affectiones quoque ejus communes habuit. Ira enim justæ non moderatus, officio atque decoro excidit, et facinus crudele et inhumanum commisit. Quod sane et ipsum pro eo atque potero, referam, non tantum quod lectori id scire conducibile sit, verum etiam in eodem facto simul et crimen et laudem habeat principis tanti, id quid sit, dicam. Urbs Thessalonicensis, Achææ cunctæ, et Thessaliciæ, Illyrico toti quoque, et aliis Macedo-

C

KEΦΑΛ. Μ'.

Περὶ τῆς ἐτελεσθεῖσας θεοφόρου στάσεως,
δι’ ἣν Θεοδόσιος ἐπτακισχιλίους ἄρδας ἀρεί-
λερ.

Ἄλλος γάρ οὐ δράδιον τινὰ πάτας ἀρδην τοῦ κοινοῦ πολεμίου τὰς ἀρχας διαφυγεῖν. Ἰωσ. γάρ τις τὸ τῆς ἀσελγείας πάθος; ὑπερπεδήσας, τῇ πλεονεξίᾳ ἔβλω. Εἰ δὲ καὶ ταύτης ὑπερτερήσεις, τῷ τοῦ φί-
νου ἀν δίτισθι περιπατεῖ. Εἰ δὲ καὶ τούτον πατή-
σοι, οὐκ ἀν τάχα καὶ θυμοῦ χρείτων γένοιτο. Ποι-
λλάς καὶ γάρ ὁ παλαμυναῖς πολέμιαις τῷ ἀνθρωπίνῳ
γένει τίθησι μάλα τὰς ποδοστράδας, ὅτι δὴ ποτε
τῶν παθῶν ἔκαστον ἀγρεῦσαι τεχνώμενος· καὶ
μᾶλλον ἢ ἐκ φύσεως ἀλώτιμον εἶναι ὑποτοάσειν,
ἀποχρῆσαι τοῖς τοῦ σώματος πάθεσι τὰς κατὰς ψυχὴν
ριπάς μηχανώμενος. Οὐ δέ γε νοῦς, εἴπερ ἐγρηγό-
ρως ἔχοι, τῆς θείας ἀρηγούσης δρπῆς περιγίνεται,
τῶν ἔκεινον μηχανημάτων ὑπεριπτάμενος. Φύσεως;
οὖν ἀνθρωπίνῃ; καὶ δὲ θαυμάσιος; οὐτοὶ δὲ βασιλέων;
μετασχῶν, καὶ τῶν ταύτης ἔκοινώνησε πεθημάτων.
Ὕποθυμῷ καὶ γάρ δικαιώ τῇ ἀμετέρᾳ χρησάμενος,
ἔκστη μὲν τοὺς εἰκότος, ὡμὸν δέ τι καὶ ἀπὸνθρωπον
διεπράζατο ἔργον· δὲ δὴ καὶ τοῦθος ὡς ἐνὸν διηγήσο-
μαι, οὐ μόνον ὅτι λυσιτεῖσει τοῖς ἐντυγχάνουσιν,
ἀλλ’ ὅτι περ ἐν ταυτῷ κατηγορίαιν τε δρμοῦ καὶ εἰση-
μιαν ἔχει τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως· τις δὲ ἐστι,
λέξιν ἔρχομαι. Προκάθηται μὲν ἡ Θετταλῶν πόλις;
Ἀχεὰς πάσης καὶ Θεσσαλίας, καὶ τῆς Ἰλλυρίδος
πάσης κατέξ, καὶ διάλογον ἴσην ὅσα δὴ Μακεδονίας

ἐντός· μεγάλη δὲ λαος ἡ πόλις καὶ πολυζύθρωπος. Ἐν δὴ ταύτῃ στάσις μεγίστη ἐγένετο, αἵτινα σχοῖνα τοιάνδε. Ἡνίκος Βουθερίχου δὲ τηνικαῦτα τῶν παρ' Ἰλλυριοῖς ἤγειτο στρατιωτῶν, τὸν οἰνοχόον αἰσχρῶς; ἰδὼν, ἐπειρασε. Συσχεθεὶς δὲ διὰ τοῦτο, ὑπὸ φρουρᾶν ἐγένετο. Ἐπεὶ δὲ ἐπισημός ἐπιπορφυρίας τελεῖσθαι κατὰ τὴν πόλιν ἔμελλεν, δὲ δῆμος; ἐλεπάρει συγγάρμης τὸν ἥνιον ἀξιοῦσθας δεξιῶς ἔχοντα πρὸς τὸ ἔργον, καὶ ἀφεσθαι τῷ ἄγωνι. Ός δὲ πολλὰ δεηθέντες οὐδὲν ἤγουν, εἰς μεγίστην ἑκτονήτο στάσιν· καὶ χαλεπήναντες, πολλούς τε τοὺν θαυματικὸν ἀνεῖλον ἀρχόντων, καὶ Βουθερίχον αὐτὸν. Ἀλλοις δὲ λίθοις κατέχωσαν, ἐπειτα καὶ δῆμοσις κατέτυρον. Ἐπεὶ γοῦν ἔγνω ταῦτα δὲ βασιλεὺς, εἰς ἀμετρον ἀνήφθη ὀργήν· καὶ τοῦ θυμοῦ τὴν ρύματα μὴ ἐνεγκών, παρῆκε τὰς ἥνιας τοῦ λογισμοῦ, καὶ τῇ ἀλογίᾳ τὴν ψῆφον ἐπήγεγκεν· ἢ δὴ τῆς τοσούτης ἀδείας ἐπειλημμένη, οἴλαπερ αὐτόνομος τύραννος, ἕδικα ξῆφι κατὰ πάντων ἐγγύμνωσε· καὶ ἀπηγνῶς οὖτας οὐ τοὺς ὑπευθύνους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀθίους ἀποκτείνειν ἐκέλευε. Καὶ εἰς ἐπτά, ὡς φασι, χιλιάδα, ἀνθρώπων δ φόνος προσύχωρει, ἀμφίτου δίκην τῶν προστυχόντων θεριζόμενων, μὴ χρίσεως μήτε μήνη ἔκτασεως; ἤγουμένης. Εἰσὶ δὲ οἱ φασι φῆδον προτάξαι πλῆθος τὸν βασιλέα ἀναιρεθῆναι. Ἐντεύθεν δὲ, οἵ φιλεῖ, καὶ μηδὲν προτηκόντων φόνων ἡ πόλις ἐπίμπλατο· οὐ γάρ μόνον οἱ ἐγχώριοι, ἀλλὰ καὶ ἔνοι τινὲς καταπλεύσαντες, παρ' ἐλπίδα πᾶσαν ἐξέλασαν. Καὶ θρήνων ἄξια ἐπεγένετο πάθη, οἷον δὴ καὶ τόδε· Ἐγκύρωψ τινὶ παῖδες συνελήφθησαν δύο· ὑπὲρ ὧν παραδίδοντες ἔσαυτὸν, ἐκείνους ἐδεῖπο σώζεσθαι· μιτθῶν δὲ, καὶ δοσον ἦν ἐκείνῳ χρυσίον προΐσχετο τοῖς στρατιώταις. Οἱ δὲ ἀπάνθρωποι ἐκείνοι τῇσι συμφορᾶς ἐλεήσαντες, θάτερον δὲ ἐλήται τῶν οἰκείων λύειν ἐκέλευσην, τὴν ἱκεσίαν δεχόμενοι. Ἀμφιγάροις ἀφίέναι, οὐκέ τικίνδυνον σφίσιν ἐτίθεντο, ως ἐνδεοῦς καθιεσταμένου τοῦ ἀριθμοῦ. Τῆς δὲ πατρικῆς φύσεως καὶ εἰς ἀμφιστέρους δρώσης, κλαῖσιν καὶ δδυρόμενος, οὐδὲ ἐτέρου διέκρινεν αἰρεσιν. Οὕτω δὲ ἐν ἀπόρῳ καθεστηκότος, ἐπίσης γάρ ἀμφοῖν ἐνικάτῳ τῷ φίλερῷ, καὶ διμφω τοὺς παιδας ἀπώλεσε, ξίφεσι τῶν στρατιωτῶν, διαχρηταμένων αὐτούς. Ἀλλὰ καὶ οὐκέτης δεσπότη ἀγαθῷ τιμωρῶν ἀγομένῳ πρὸς τὴν σφαγὴν, ἔστην εἰς ἀναίρεσιν προθύμως ἐδίου.

pietas in utrumque respectaret, flens ille et lamentans, non potuit. Atque ita animi ambiguum (utriusque enim ex aequo amore vincebatur) utrumque perdidit, militari ferro cæsum. Sed et servus quidam hero suo, quo benigno usus fuerat, cum is ad cædem duceretur, opem serens, seipsum ad necem alacri animo obtulit.

ΚΕΦΑΛ. ΜΑ'.

Περὶ τῆς τοῦ ἐπισκόπου Ἀμβροσίου παρθησας· ὡς οὐκ ἀρήκε Θεοδοσίῳ τὴν εἰς τὰ θεῖα ἀράκτορα εἰσόδον· καὶ περὶ τοῦ νόμου δὲ θέτοι, καὶ περὶ τῶν ἀλλων αὐτοῦ παταγίσεων τε καὶ ἔργων.

Τὴν γοῦν συμφορᾶν ταύτην Ἀμβροσίος ὁ θεῖος μαθῶν, ἐπεὶ μετὰ τὴν Εὐγενίου νίκην ἤκεν εἰ; Με-

(1) In Nicephori Graeco exemplari Eugenii nomen positum est: sed ego pro eo Maximum reposui, propter consequentia, ubi dicitur Theodosium

A pīce populiis præst, ingens et populosa: in hac sediū maximā est orta hac de causa. In Butherichi, qui tum militaribus in Illyrico copiis præfetus fuerat, pincernam auriga oculos adjecterat, ejusque pudicitiam tentarat. Et ea de causa comprehensus, in custodia detinebatur. **316** Cum autem insigne curule certamen in ea urbe peragendum esset, supplicavit plebs, ut aurigæ, qui singulari in certamine eo erat industria, delicti gratia fieret, et is ludiero ei interesse posset. Ubi vero tam sedula depreciation iūdū non impetrarunt, ad maximum incitatū sunt tumultum. Per iracundiam namque plerosque imperatoris principes viros et ipsius Butherichum necarunt. Alios autem lapidibus obruerunt, et postea etiam per publicas vias raptantes traxerunt. Quam rei indignitatem postquam imperator intellexit, immāni ira accensus est: et furoris impetu non ferens, rationis habenas abjecit, et appetitum calculo et sententia sua comprobavit. Qui licentia tanta recepta, veluti tyrannus arbitrio suo legibus solitus vivens, gladios iniquos aduersus omnes strinxit, et crudeliter non sontes tantum ipsos, verum insontes quoque et innoxios necari jussit. Ad septem millia hominum cædes ea progressa esse dicitur, non secus atque in messe quadam, ferro quos sors obtulisset obvios carpente, nec judicio, nec quæstione habita. Sunt qui dicunt imperatorem certum hominum qui interficerentur numerum statuisse. Proinde sicuti fieri assolet, factum ut etiam eorum qui a causa essent alieni, cæde civitas sit completa. Non cives enim et incolæ tantum, sed hospites etiam, qui navibus eo appulerant, præter expectationem omnem comprehensi sunt. Et profecto ploratu digna ibi commissa sunt facinora, quale est et illud: Mercatoris cuiusdam filii duo sunt capti. Pro quibus, ut incolumes illi servarentur precatus, seipsum ad necem obtulit: preliumque præterea quantum auri haberet, militibus se daturum pollicitus est. Feri vero et inhumani illi, casum viri miserati, alterum quem vellet ex filiis, precibus hoc ejus dantes, redimere jusserunt. Si enim utrumque dimitterent, periculum sibi ipsis creaturos esse, numero cæsorum aliquid decadente, dixerunt. Cum autem paterna natura et

D factum ut etiam eorum qui a causa essent alieni, cæde civitas sit completa. Non cives enim et incolæ tantum, sed hospites etiam, qui navibus eo appulerant, præter expectationem omnem comprehensi sunt. Et profecto ploratu digna ibi commissa sunt facinora, quale est et illud: Mercatoris cuiusdam filii duo sunt capti. Pro quibus, ut incolumes illi servarentur precatus, seipsum ad necem obtulit: preliumque præterea quantum auri haberet, militibus se daturum pollicitus est. Feri vero et inhumani illi, casum viri miserati, alterum quem vellet ex filiis, precibus hoc ejus dantes, redimere jusserunt. Si enim utrumque dimitterent, periculum sibi ipsis creaturos esse, numero cæsorum aliquid decadente, dixerunt. Cum autem paterna natura et

317 CAPUT XL.

De episcopi Ambrosii dicendi et arquendi libertate, ut Theodosium ab ingressu templi Dei prohibuerit: et de lege, quam posuit, et de aliis ejusdem Ambrosii egregiis dictis et factis.

Hanc tantam ærumnam divus Ambrosius audierat. Et cum post Maximum (1) devictum Theodo-

Constantinopolim reversum esse. Ambrosius episcopus Theodosium ob tam tyrannicum facinus templo Mediolani excludit.

sius Mediolanum venisset, et in ecclesiam sicuti mos est, precatum iret, et jam ad fines ejus adesset, occurrens ei Ambrosius, et purpura ejus apprehensa, in multitudine media, ne sacrarum aedium vestibulum tangeret, prohibet. *(Resiste (1), inquit: virum enim impurum, et manus sanguine innocentis fere adhuc perinique stillantes circumferentem, fas non est, ante legitimam debitamque pœnitentiam, sacram ingredi aedem, aut divinorum mysteriorum participem fieri. Videris enim mihi, o imperator, non considerare animo tantum tot aedium scelus. Neque postquam iræ furor defervuit, ratio ipsa tantum agnoscit facinus. Fortasse imperialis potestas impedimento tibi est, quominus peccatum perspicias: et veluti nubes quædam potentia tanta rationi objecta est. Sed peropus est, naturam te tuam fatis obnoxiam, ut scilicet caduca simul et fluxa sit, et avitum atque a primo parente acceptum præverem, ex quo constitimus, et in quem brevi diffuentes revertemur, considerare: nec purpure flore, qui luminibus mentis officit, in oblivionem ejus quam illa obtigit corporis imbecillitatibus adduci. Agnoscere igitur, te ejusdem naturæ et conditionis hominibus, atque adeo conservis tuis imperare. Communis enim omnium dominus et imperator est rerum Conditor universarum. Quibus vero divinum intueberis oculis templum? Qualibus pedibus sanctum illud calcabis solum? Quomodo manus extolle, quæ cæde iniqua dissimunt? Quomodo etiam divinum Domini corpus eis excipies? Quomodo sanguinem pretiosum ad os afferes, per quod ira transversim actus, tantum effudisti sanguinis? Quam longissime igitur absiste, neque tibi ipsi peccatum adaugendo iniquitatem conduplica (2). Vinculum autem quod Deus cœlitus calculo suo comprobavit, suscipe, quod tibi incolumentem veram conciliabit.*) Imperator autem antistitis dicendi libertatem admiratus, verbis ejus cessit; nam in divinis legibus educatus fuerat, certaque sciebat, quænam imperatorum, **318** et quæ etiam episcoporum essent munia. Et cogitabundus aliquandiu, cum lacrymis, pœnitentiæ aculeis ictus, in regiam est reversus. Et octo continuis mensibus clapsis, illustris Natalium Christi advenit dies, atque imperator in imperialibus aëdibus sedebat lamentans, et lacrymarum humore faciem rigans. Quem in tanto luctu vivere ubi Rusinus magister (hunc autem supra alios omnes ille propter familiarem consuetudinem honorabat) vidit, placide ad eum accessit, et lacrymarum causam inquisivit. Et ille, altius vobementi et acri ducto spiratio, prolixius loquitur. Deinde ad illum conversus: *« Tu quidem, inquit, Rusine, ludis: nequaquam enim malorum meorum sensus ad te pervenit. Mibi autem cur gemam et lugeam, causæ existant, qui tantam quæ mihi accidit, ærumnam sentiam. Quomodo vero ego non affligar, cum servis et mendicantis?*

(1) Haec verba Theodoritus non habet, lib. v, cap. 19.

A διδόναον, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὡς ἔθος εἰσῆγεν εὐέξασθαι, καὶ πρὸς ταῖς θύραις ἐγένετο, ὑπαντήσας Ἀμβρόσιος, καὶ τῆς ἀλουργίδος λαβόμενος ἐπὶ μέσῳ τῷ πλήθει, τῶν ἱερῶν ἐπιβαίνει: προθύρων ἐκώλυνεν· Ἐπίσχες, φάσκων· ἀνάγνωψ γάρ χείρας ἀνδρί, καὶ αἱματος σταζούσας, σχεδὸν διδίκα περφέροντι, μὴ θεμιτὸν εἶναι πρὸ τῆς ἀνηκούστης μετανοίας τῶν ἱερῶν ἐπιβαίνειν οὐδῶν, ή μυστηρίων θειῶν καθιερῶν δρᾶσθαι. Εσικας γάρ μοι, ὡς βασιλεὺς, μηδὲν νῦν βαλεῖν τὸ τοσοῦτον τῆς μιατιφονίας Ἑργον, μηδὲ τῷ θυμῷ λήγοντι, τὸν λογισμὸν ἐπιγνῶνται τὸ τέλος. Ισως γάρ τι βασιλικὴ δυναστεῖα ἐμποδίζει τοις καθίσταται τὸ ἀμάρτημα συνιδεῖν· οἷς γάρ τις νεψέλη τῇ ἔξουσίᾳ τῷ σῷ ἐπικεῖται λογισμῷ. Ἄλλα χρόνων ἐν νῦν λαβεῖν τὸ τῆς σῆς ἐπικηροφύσεως, καὶ ὡς θυντῆτη τε δίκαια καὶ δέσποινται, καὶ τὸν προπάτορα χοῦν, ἐξ οὖν συνεστήκαμεν, καὶ εἰς δύναμιν πολὺν διαρρέεσσομεν· καὶ μὴ τῷ τῆς ἀλουργίδος πάντες διαπεριστρέψας τὸν λογισμὸν τοῦ θεοῦ λαβεῖν τὸν πολὺν Δημητιουργός. Τοίνυν ποίοις δρθαλμοῖς; τὸν θεον δέ εἰσιν νεών· Ποσὶ δὲ ποίοις τὸ δάπεδον ἐκείνον πατήσαις τὸ ἄγιον; Πώς δὲ καὶ χείρας ἀρεῖς, τὸν διδίκον φόνον ἀπορθεούσας; Πώς δὲ καὶ τὸ θεον τοῦ δεσπότου σῶμα τεύταις ἐνθήσεις; Πώς δὲ καὶ τὸ εἰμιον ἀλματισμοῖς; Πώς δὲ καὶ τὸ δάκρυον προσοίσεις τῷ στόματι, δι' οὗ θυμῷ βουκολούμενος, τοσοῦτον ἀλματεῖχες; Στήθι τοίνυν ὡς πορθετέρω, καὶ μὴ διπλῆν ποίεις σαυτῷ καὶ μαχροτέρων τὴν παρανοματαν. Δέχου δὲ τὸν δεσμὸν, φ Θεὸς ἀναθεν τὴν ψῆφον ἐπίγνεγχεν· ἀληθοῦς δ' ὁ γιγεῖται οὐτοις πρόξενος. » Ο δὲ βασιλεὺς τὸν ἱερέα θαυμάσας τῇ παρῆρσας, καὶ τοῖς λόγοις εἰξας· θεοῖς γάρ νόμοις ἐτέθραπτο, καὶ σαφῶς γίδει τίνα μὲν βασιλέων, τίνα δὲ ἱερέων τὰ ἴδια. σύννονος ἐπιπολὸν καὶ δεδαχρυμένος τοῖς τῆς μετανοίας κέντροις νυττόμενος, εἰς τὸ βασιλεία καθυπέστερεφεν. Οκτὼ δὲ ἐφεξῆς παρωχήτων μηνῶν, ἡ περιφανής τῶν Γενεθλίων Χριστοῦ κατέλαβεν ἑορτή. Ο δὲ κρατῶν, ἐν τοῖς βασιλεῖς καθῆστο, δλοψυρόμενός τε καὶ δακρύων λιθάντης κτηροῦν τὸ πρόσωπον. Οὐτω δὲ ἔχοντα θεατάμενος Ρουφίνος διάγιστρος, ὑπὲρ ἀπαντας τιμώμενος εἰς συνηθείας τῷ βασιλεῖ, ἥρεμα προσιών τὸ τῶν δικρύων ἀνεπυνθάνετο αἴτιον. Ο δὲ ἐκ βάθους βλαύτι καὶ σφοδρότερον ἀνοιμώχας, συχνότερον κατέβη τὸ δάκρυον· καὶ πρὸς ἐκείνον στραφεῖς, εἰς μὲν ἔφη, Ρουφίνε, πατέεις· αἰσθησίς γάρ σοι τῶν ἐμῶν δεινῶν οὐδεμῶς· ἐμοὶ δὲ στένειν καὶ δλογύρεσθαι πάρεστιν, ἐπαισθανομένῳ σφόδρᾳ τὴν ἐπεισφρίζασαν συμφοράν. Καὶ πῶς γάρ οὐκ ἐν διενοῦ ἔγως, ἐπιεπερ τοῖς μὲν οἰκέταις καὶ προσαίταις κατέξοντας ἔφεται πᾶσαν εἰς τὸν θεον ἀδεῶς εἰσινεών· ἐμοὶ δὲ οὐ μόνον οὐτοις οὐ βάσιμος, ἀλλὰ καὶ οὐρανὸς αὐτὸς ἀποκέχλειται; Οὐδὲ γάρ ἀμύνει τῇ θείᾳ ἐκείνης φωνῆς, ή διαρρήσης τοις γῆς δεδεμένα τοῖς ἱερεῦσι θεοῦ κατέποινεν.

(2) Ambrosius, lib. Epist. v, ep. 28.

νοῖς ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καθεστάναι. » Ο δέ εὐθὺς
« Ἄλλος εἰ τῷ σῷ, φησι, χράτει δοκεῖ, δεξαμοῦμαι
δὴ πρὸς τὸν ἱεράτην, καὶ πάντα κάλιν κινήσω δεόμε-
νος ὥστε σοι λύσιν ἐπιβαλεῖν τοῖς δεσμοῖς. » — « Ἄλλος
οὐ πιεσταὶ σοι, εὖ οἶδα, φησιν δὲ χρατῶν. Ἐπ' ἀκρι-
θεῖς γάρ ἐπίσταμαι τῆς Ἀμβροσίου ψήφου τὸ δί-
καιον. Οὐδὲ γάρ ποτε τὸν τῆς βασιλείας δγκον τῆς
θελας προτιμήσει τιμῆς. » Ως δὲ πολλὰ λέγων ὑπ-
ισχνεῖτο πειθεῖν δὲ 'Ρουφίνον; Ἀμβρόσιον, πράττειν
τὸ παριστάμενον ἡρεῖς δὲ βασιλεύειν. Καὶ δὲ μὲν ἀπήγει-
ταις δὲ σφοδραῖς τῶν ὑποχρέσεων βουκοληθεῖς θεο-
δόσιος, μετὰ βραχὺ κατόπιν καὶ αὐτὸς ἡκολούθει.
« Ω; δέ» εἰς λόγους Ἀμβροσίῳ 'Ρουφίνος ἐγένετο,
ὑπὸλαβὼν δὲ θεοῖς ἀνήρ, « Ἄλλος εὖκας μοι, 'Ρου-
φίνε, ἔλεγε, τὸ τοῦ κυνῶν ἀναδέεις ὡς πλεῖστον ἐζη-
λωκέναι· σφαγῆς γάρ τοσαύτης παρὰ δίκην (ὦ θεα
δίκη!) γεγενημένης, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὑμᾶς κατὰ
τῆς θελας εἰκόνος λυττήσαντας, οὗτε δέος εἰστρέ-
χει, οὗτος αἰδὼς ἐπανθεῖ τοῖς προσώπῳ· ἀλλὰ τὸ
τῆς αἰσχύνης ἀποκέσαντες κάλυμμα, τοιαῦτ' αἰτοῦν-
τες πρόστετε. » Ως δέ ἐτι 'Ρουφίνος ἐπέκειτο λειπα-
ρῶν, καὶ δοσον οὐ πω μήκειν ἔλεγε καὶ τὸν βασιλέα,
ζῆλῳ θειῷ πυρποληθεῖς Ἀμβρόσιος, « Ἔγὼ, μέγα
ἀνέκραξε, 'Ρουφίνε, προλέγων, ὡς ἀπειρήσω καὶ αὐτὸς
προσιδίντα τῶν ἱερῶν περιβιλῶν. Εἰ δὲ ἐκεῖνων σκο-
πος τυραννεῖν μεταθεμένῳ τὴν βασιλείαν, ἐγὼ δὲ
ἄλλα μεθ' ἡδονῆς τὸν διὰ τοῦτο προσοίσομαι θάνα-
τον. » Ταῦτ' ἀκούσας 'Ρουφίνος, τῷ βασιλεῖ διεπέμ-
πετο παρανιῶν τῶν ἀνακτόρων μή προτίναι. Ο δὲ
καθό οὐδοῦ τὰ ἡγελμένα μαθών, « Απειμι, ξφη,
ἐκδίκως τὰς παροινίας εἰσδεδεγμένος. » Ἐπειδή δέ
ἔγγιστα τοῦ νεώ ἐγεγόνει, εἰσὼν μὲν ἐλθεῖν οὐκ ἀτόλ-
μα· πρὸς δὲ Ἀμβρόσιον ἀφικόμενος, τῷ γάρ ἀσπα-
στικῷ οἰκιψει καθῆστο, τῶν ἀλύτων ἦτει λυθῆναι
δεσμῶν. Ο δὲ ἀλλὰ τοὺς θείους θεσμοὺς πατεῖν
ἐκεῖνον διεγέγχει, τυραννικήν τε ἐκάλει τὴν παρου-
σίαν καὶ θεῷ διὰ μάχης ἴέναι. Ο δέ, « Ἄλλος οὐ
ταῦτ' ἔμιοι, ὡς φῆσι, περισπούδαστα, μετὰ θράσους
τῶν ἱερῶν ἐπιβῆναι προσύρων. Σὲ δὲ μάρον αἰτῶ
λύσαι μου τὰς πέδας, καὶ τὴν κοινὴν τοῦ δεσπότου
φιλαγθριωπίαν μιμήσασθαι· καὶ μὴ ἔμοι μόνῳ τὴν
φιλάνθρωπον ἐπιζηγῶσαι κατὰ τοῦ προσώπου θύ-
ραν, ἢν κοινῇ πᾶσι μετανοεῖν ἥρημένοις· καὶ πολλῷ
χρυμένοις τῷ μεταμέλῳ δὲ τοῦ ἐλέους δεσπότης
ἀνέψειν. » Ἀμβρόσιος δὲ, « Ἄλλα ποτος, φησιν, δ
μετάμελος μετὰ τοσαύτην παρανυμάναι καὶ θυμῷ
ἀκράτους ἀσέλγειαν; » Άρα δὲ ποτος φαρμάκοις τὰ
δυτικάτα ἐκεῖνα ἐμεράπευσας πάλη; » Ο δὲ βασιλεὺς;
ἡρέμα, « Ἄλλα σὸν Ἑργον, ὦ θεεῖς ἀνερ, ταῦτα δεῖξαι
καὶ κεράσας· μοι τῆς θείας λατρείας τὰ φάρμακα·
ἴμδον δὲ τὸ δέξασθαι ταῦτα, καὶ τοὺς πολὺ τὸ στύφον
δριμύματον ἐπίγωνται. » Τότε θείου Πνεύματος
πλησθεῖς δὲ Ἀμβρόσιος, « Ἐπει, φησι, τῷ θυμῷ τὴν
δίκην ἐκείνην ἐπέτρεψα, καὶ τὴν ψῆφον οὐχ διογι-
σμὸς ἐν τῷ καθεστῶτι μένων ἐξήνεγκεν, ἀλλ' δ
θυμὸς ἀλογίστῳ θράσει φερόμενος· ἐγγράψαι σε
κελεύων νόμον, καταψηφιζόμενον τοῦ θυμοῦ τὰς ψή-
φους, καὶ τοὺς τοῖς σοὶς διακονουμένους προστάγμα-
σιν ἐπιτάττοντα ἐς τριακοστὴν ἡμέραν ἀναβάλλεσθαι·

A cis etiam, absque metu omni, divinum templum
ingrediendi libera sit potestas: mihi porro non
modo id tangere non licet, verum etiam cœlum
ipsum clausum est? Neque enim divini illius ora-
culi non memini, quod disertis verbis statuit:
Quocunque a sacerdotibus Dei ligata fuerint in
terrâ, ea etiam in cœlis certo esse ligata. Tum
confestim ille: « At si, ait, imperio tuo videtur,
conveniā quāmprimū antistitem, et nihil non
tentabo, ut vincula tua solvat. » — « Verum non
obsequetur, imperator inquit, ille tibi, sat scio.
Perspectam enim maxime habeo Ambrosii senten-
tiae æquitatem. Nunquam ille imperii amplitudinem
divino præferet honori. » Postquam autem multa
prolocutus Rufinus, pollicitus est se Ambrosium
in sententiam suam adductum, imperator eum,
quid constitisset, facere permisit. Abiit ille, et
Theodosius ingentibus illius promissis adductus,
paulo post eum est subsecutus. Ceterum ubi Rufi-
nus cum Ambrosio est collocutus, verba ejus inter-
pellans vir divinus: « Tu vero, inquit, Rufine,
caūm impudentiam plurimum æmulari videris.
Cum namque præter jus, o divina vindicta! tantam
cædem perpetraveritis, et tanta rabie in imaginem
Dei sævieritis, neque metus vobis incessit, neque
rubor in ore vestro efflorescit: sed verecundia ru-
dere deterso, cum petitione tali advenit. 319 Ut
vero Rufinus illi magis ac magis supplicando insti-
tit, et imperatorem quoque jamjam advenire dixit,
divino ardore incensus Ambrosius, cum cla-
more magno: « Ego tibi prædicto, Rufine,
inquit, me iterum advenientem illum sacris ædibus
prohibiturum esse. At si ille imperio æquo pos-
habito, tyrannidem exercere statuit, perlubenter
ego hac de causa mortem adibo. » His verbis au-
ditis, Rufinus per internūtium, ne ædibus impe-
ratoriis progrederetur, imperatori significavit. At-
que ille, ubi inter eundem nūctūtum eum accepit:
« Eo, inquit, merito meo objurgationem et contu-
meliam excepturus. » Et ubi proxime ad templum
accessit, ingredi id quidem ausus non fuit. Ubi
autem ad Ambrosium, qui in æde salutatoria cou-
sederat, venit, ut insolubilia viuenda sua solveret,
eum rogavit. Ambrosius vero illum sanctiones di-
vinas proculare arguit, et adventum ejus, qui ita
Deo repugnaret, tyrannidum appellavit. Ibi Theodo-
sius: « At ego, inquit, non id studio habeo, ut
cum temeraria confidentia sacrum ingrediar vesti-
bulum. Te autem oro, ut vincola mea solvas, et
communem Domini benignitatem imitatus, noui
soli mihi in faciem misericordiae foras claudas,
quas communiter omnibus resipiscentibus, et po-
nitentia multa utentibus, misericordiae Dominus
aperuit. » Ambrosius vero, « Verum dic age, in-
quit, quæ tua fuerit, post tantam iniquitatem et
offensis iræ petulantiam, poenitentia. Qualia tandem
incurabilibus affectionibus adhibuisti remedia? »
Sub hæc placide imperator dixit: « Tuæ vero, o
vir divine, id est opere, indicare mihi, et tempe-

rare sacrae medicinæ remedia. Meum autem fuerit, rare suscipere, etiamsi multum babeant acrimonias et asperitatis. » Ibi tum Ambrosius divino Spiritu plenus : « Quandoquidem, ait, ira concitatus vindictam aliam precepisti, et sententiam illam non ratio in tranquillo statu suo consistens, sed furor insana et recordi audacia productus tulit, ut legem et constitutionem (1) prouulges impero, quæ iræ calculos condemnat, et jussionum tuarum administris injungat, ut publica judicia et capitalium causarum pœnas ad tricesimam usque diem disserant (2). Et ut sententiæ capitales in scriptum relatae, rectum et pacatum rationis judicium exspectent. **320** Porro diebus his elapsis, quibus judiciorum cura commissa est, scriptum proferant, ut scilicet cum jam ira deseruerit, et ratio sibi ipsi restituta fuerit, sententiam latam per disquisitionem perpendant, justane sit, an iniqua. Ac siquidem contra jus ea concepta fuerit, statim eam concindet: sin contra, multo etiam magis confirabit. Et dierum istorum numerus ad id quod conducat maxime cognoscendum proderit. Perquam enim e. t. tempus id intercedere, quod cum imperatoris iram placet, tum furore languescente humanitati et misericordia locum det. » Imperator igitur divini antisilitis præscriptum suscepit, et optimum id esse dixit. Confestim etiam (3) constitutionem conscripsit, et ut in sempiternum robur suum obtineret, manus suæ subscriptione eam confirmavit. Quo facto, vinculum quoque illius solutum est, cum quidem publice prius imperator peccatum suum in ecclesia confessus fuisset, et libenter admodum constitutum pœnitentiæ tempus suscepisset. Quo tempore in luctu degens, imperialibus ornamentiis usus non est. Deinde in sacri templi ædes admissus, non stans ille, neque genibus flexis, rerum universarum Dominum precibus placavit: sed pronus in solum abjectus, miserabilem illam Davidis emisit vocem: *Adhæsit pavimento, anima mea, vivifica me secundum verbum tuum*¹. » Et comam insuper vellens, frontemque diverberans, et solum lacrymis madefaciens, delicti veniam ad eum modum petiit. Postquam vero tempus advenit, cum eum more recepto, munus ad sacram mensam asferre oporteret, lacrymans surrexit, et divinum sacrarium ingressus est: et dono ex consuetudine oblato, intra sacros cancelllos permanxit, in sanctiore sacerdotum loco, ubi antiquitus imperatores consistere mos erat, propter dignitatis sublimitatem a plebe segregatos. Quam rem quod Ambrosius adulatiois magis quam ordinis recti esse putabat,

¹ Psal. cxviii, 25.

(1) Constitutio Theodosii de judiciis capitalibus non præcipitandis.

(2) Theodosius antea lege sanxerat, ut aut convictionem velox pœna subduceret, aut liberandum custodia diuturna non maceraret. L. De test. C. De custod. reor.

(3) Constitutio Theodosii talis fuit: *Impp. Valentianus et Theodosius Augg. Flaviano P. P. Illy-*

A τὰς δημοτικὰς καὶ τῶν ἐπὶ θεατὴρ καταδίκαιομένων τὰς τιμωρίας· καὶ γεγραμμένα: μεντώσαν τὴν ἑρθήν καὶ ἀτάρχον τὸν λογισμῶν ἐκδεχμέναι κρίσιν. Τῶν δ' ἡμερῶν τούτων διελθουσῶν, ὃς τοῦ μέλον, τὰ γεγραμμένα δεικνύσσαν· ὡς ἂν τῷ θυμῷ λήξιν τος, καθ' ἐαυτὸν ὁ λογισμὸς γενέσθω, ἔξετάσει δοιη τὰ ἔγνωσμένα. εἰτ' ἐν δίκῃ εἰτ, εἴτε καὶ δδικα· καὶ μὲν παρὰ δίκην, εὐθὺς διαφέρει· εἰ δ' αὐτὸν τούτον, βεβαιώσει μᾶλλον. Καὶ δὲ τὸν ἡμερῶν ἀριθμὸς λυσιτελῆσει πρὸς τῷ τὸ συμφέρον μάλιστα διαγνῶναι. Εἰκῆς γὰρ εἶναι τὸν ἐν μέρῃ τούτων χρόνον, τὴν τε βασιλέως μαλάσσειν ὄρτην, καὶ τοῦ θυμοῦ παραχαράζοντος, ἐλέψιν καὶ φιλανθρωπίᾳ γενέσθαι γύρων. » Οὐ δικαιομένον, καὶ διδούμενος διελένετο· δημοσίᾳ πρῶτον τὴν ἀμαρτίαν ἐπ' ἐκκλησίας δρμολογήσαντος· τοῦ κρατήντων, ἡπλως δ' εὖ μάλα καὶ τὸν ὄρισθεντα τούτην εἰ; μετάνοιαν χρόνον εἰσδεξαμένου· ἐν ᾧ οἵτις πενθῶν, τὸ βασιλικῷ οὐκ ἔχρησατο κόσμῳ. Ἐπειτα τὸν θεῖον περιβόλιον ἀξιωθεῖς, οὐχ ἐστώς, οὔτε μὴν γόνατα κλίνων, τὸν τῶν δλων ἱλέου Δεσπότην· πρητής δὲ πρέσβυτος ἐρδιμενός, τὴν Δαυτῖκην ἐκείνην ἵλεινός ἀφῆκε φωνῇ· Ἐκολλήσθη τῷ ἑδάφει ἡ μηχνή μου· Κῆσσον με κατὰ τὸν λόγον σου. Τιλλων δὲ τὸς τρίχας καὶ τὸ μέτωπον τύπτων, δάκρυσι τε βρέχων τὸ ἑδάφος, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἥτει συγγνώμην τῷ πταλισμῷτι. Ως δὲ καὶ καιρὸς ἐνέστη καθ' ἐν ἑργῇν, ὡς περ ἦν θεός τῇ λερῷ τραπέζῃ τὰ δῶρα προσενεγκεῖν, σύνδικρυς ἐκεῖθεν ἀνεγερθεὶς, τῶν θείων ἀνακτήρων ἐπέδη· καὶ τὰ εἰωθότα δῶρα προσενεγκάνων, ἐνδον τῶν λερῶν κιγκλίδων ἐγένετο, τῷ λερατεύῳ διπού δῆ ἐκ παλαῖοῦ θεοῦ ἦν τοὺς βασιλεῖς ἴστασθαι, κατ' ἐξοχήν τούς λαούς κεχωρισμένους. Οὐ καλακεῖς μᾶλλον ἢ εὐταξίας είναι ὑπειληφώς δ' Ἀμερόσιος, καὶ τὸν βασιλικὸν ὡς χρεῶν τηνικάτα τόπον ἐκρύθμιες, τὸν πρὸ τῶν δρυφάκτων ἥτοι τὸν λερατεύον κιγκλίδων· ὠστε τοῦ μὲν λαοῦ τὴν προεδρίαν τὸν κρατοῦντα ἔχειν, αὐτοῦ δὲ προστίθισθαι τοὺς λερέας. Ήν δῆ καὶ τότε μὲν ὡς ἀριστηρὸν θεοδοσίον· ἐκράτυνχν δὲ οἱ καθεξῆς· ἣ κατές δεῦρο ἐξ ἐκείνου φυλάσσεται. Ἐγὼ δὲ καὶ ἀπαξ τοῦ ἔτους εἰδον τούς καθ' ἡμᾶς θεοφιλῶν κρατοῦντας κατὰ τὸν τοῦ μεγάλου Σαββάτου καιρὸν τῷ μεγίστῳ δόμῳ τῆς τοῦ θεοῦ Σοφίας· ἐνδον τῶν ὅστων εἰσιντας, καὶ σταυροειδῶς τὴν θείαν τράπεζαν ἀρώματοι θυμιῶντας καινοῖς, καὶ δῶρα ταῦτη προσάγοντας. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἰωμεν. Εἴτε

rici. Si viudicari in aliquos severius, contra nosrem consuetudinem, pro causæ intuitu iusserrimus, nullum statim eos aut subire pœnam, aut excipere sententiam, sed per dies triginta super statu eorum sors et fortuna suspensa sit. Neos sane accipiat vinciatque custodia, et excubii soleribus vigilianter observet.

γάρ εἰς ήτοι ὁ Θεοδόσιος, ἡρέμα, εἰ τινος δύοιστοι, δ' Ἀμβρόσιος ἤρετο. Τοῦ δὲ εἰπόντος τὴν τῶν θείων μυστηρίων ἀναμένεν μετάληψιν, ἐδῆλου, τῷ τῶν διεκδικών πρώτῳ ὑπουργῷ χρητάμενος, μηνύων ὡς· Τὰ ἔνδον, ὡς βασιλεὺς, μόνος εἰσὶ τοῖς λεπτοῖς βατά, τοῖς δὲ ἄλλοις πᾶσιν ἀπρόσθαυστα. 'Εξοθεν τοῖνυν, καὶ τοῖς διλοις κοινώνει τῆς στάσεως. 'Αλουργὸς γάρ βασιλέας οὐχ λεπτός ποιεῖ. » Καὶ ταῦτα δὲ διεσπειρήσας, δεξιάμενος βασιλεὺς, ἀντεδῆλου, ὡς· « Οὐ θύσει φερόμενος, ἀλλὰ τῷ ἐν Κωνσταντινούπολει Εθει ἐπόμενος, τῶν κιγκλίδων εἰσον γεγένημαι. » Εγὼ δὲ καὶ τῆσδε χάριν τῆς λατρείας χάριτάς τοι ἔχω μεγάλας. » Οὕτω καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ ἀρχιερεὺς ὑπερφυεῖ διέλασμπον ἀρετῇ, ὡς ἐμὲ μὴ ρίζῶς ἔχειν ποτέρῳ τούτων τὸ πρωτεῖον παρέχειν. 'Αγαπαὶ δὲ μάλιστα τοῦ μὲν τὴν παρῆρσίαν, τοῦ δὲ τὴν περὶ τὰ θεῖα εὐλάβειαν· καὶ τοῦ μὲν τὸν ζῆλον, ἐκείνου δὲ τὸ πρῆτης Θεὸν ἀκρατιψέν. Τούτους δὲ τοὺς νόμους οὓς ἔκ Αὐτορούσιον πεπαθέσιτο, καὶ ἐξ τὴν Κωνσταντίνου ἀνιών, ἀκριβῶς διεψύλαττεν. 'Επει γάρ κακεῖσες ἑορτῆς ἀγομένης εἰς τὸν θεῖον ἀνήκτο νέῶν, τὰ δῶρα τῇ μυστικῇ τραπέζῃ προσενεγκών, διπέπων χωρῶν, εὐθὺς ἐξελήλυθεν. Τοῦ δὲ ἀρχιερέως (Νεκτάριος δὲ τηνικαύτα δὴ) δισχεράντως, καὶ ὅτου γάριν ὀπίσια ἀνέδραμε, διαμηνύσαντος, ἀγθεσθεῖς, « Μόλις, ἔφη, βασιλέως καὶ λεπτούς ἔγων τὸ μέσον· μόλις εὑρον τῆς ἀλτηίας διδάσκαλον. Μόνον γάρ ἀξίως Ἀμβρόσιον εἰδον τοῦ ἐπισκοπικοῦ τετυχότα δόνδματος. » Πόσον ἀγαθόν ἔστιν ἐλεγχος ἀπαθῆς. ἐγκαίρως παρ' ἀνδρὸς ἀρετῇ καὶ δικαιοιστήν διελάμποντος εἰσφερόμενος; Τῷ δὲ Ἀμβρόσιῳ τούτω πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα κατώρθωται λεραρχικῆς ἐνεργείας ἐπάκια, δὲ τοῖς ἐκείνοις τῶν ἐπιχωρίων εἰκός ἐγνῶσθαι. 'Εγὼ δὲ καὶ τοῦτο τῶν ἐκείνου πυθόμενος διξιών μνήμης δυ, τῇ συγγραφῇ καταλέξω. Τῶν ἐν τέλει τις Ἑλλήνων θρησκείᾳ πεπεδημένος, καθύδριζε τὸν βασιλέα Γρατιανὸν, πολλῷ εἶναι τὸν ἐκείνου πατέρα κρείττονα φάσκων. Γραψαμένων δὲ ἐκείνου τινῶν, θάνατον ἔσχε τὸ ἐπιτίμιον. 'Ω; δ' ἀγεσθεῖ τὴν ἐπὶ θάνατον ἔμελλε, σπουδῇ Ἀμβρόσιο; κατελάμβανε τὰ βασιλεία ἰκεσταν κινήσων ὑπὲρ αὐτοῦ. Περὶ δὲ θάνατον κυνηγείων Γρατιανοῦ ἐνασχελούμενον, ἣν ἀνέσεως ἴδιας χάριν οἱ βασιλεῖς πράττειν εἰώθασιν, οὐδεὶς τῶν ἐπὶ τῶν πυλώνων τεταγμένων τὴν παρουσίαν τοῦ ἐπιτάκηπου ἐμήνυσε, μὴ εὐθέτους δῆθεν διντος καριοῦ. 'Ο δὲ πύεχιώτερος μὲν ἐκεῖθεν· πρὶς δὲ τῇ πύλῃ γενόμενος ἢ τοὺς θῆρας: εἰσῆγον, καὶ τοῖς κυνηγέταις ἑαυτὸν παραμέιξας, λαθὼν εἰσῆσε. Καὶ οὐ πρότερον ἐκεῖθεν ἐξήγοε, πολλὰ Γρατιανοῦ καὶ τῶν περὶ ἐκείνον ἀντιθεούντων, ἔως τὴν τῆς καταδίκης φῆρον τάνθρωπῳ διέδρηξε. καὶ ἄλλην ἐξῆνεγκη, συγχωροῦσαν τὸ ἔγκλημα τῷ ἀγομένῳ πρὶς θάνατον. Εἰπερ τις δὲ περὶ τὴν φυλακὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόμων σπουδαῖος ἀγανάγετο δειξιώτατος. Πλὴν ἐκ πάνυ πολλῶν δισα κατορθώσας διφθή, τοσάδε μοι ἐνθάδε εἰρήσθω. 'Ικανὰ γάρ δειξας, δισης ημοιρει δικ τὴν

imperialis quoque stationis locum, ita ut par erat, in ordinem suum rediget, pro tabulatis seu cancellis sacrarii sede illi designata, ut imperator honoriatiorem quidem præ populo stationem haberet, præ illo autem sacerdotes locum sublimiorem obtinerent. **321** Eum ordinem ut optimum Theodosius tum laudavit, posteri quoque confirmarunt: qui in te ad hanc usque tempora servatur. Ego vero semel annuo tempore nostrae ætatis Dei amantis-simos principes, magni Sabbati die, sacra adyta maximi Dei Sapientia templi ingredi vidi, cum sub crucis forma, in sacra mensa nova adolerent aromata, et dona ei inferrent. Sed ad institutum rever-tamur. Postquam in sacrarium ingressus est Theodosius, blande eum, si quid vellet, Ambrosius interrogavit. Ille vero se ibi divinorum mysteriorum perceptionem exspectaturum esse respondit. Antistes primario diacono internuntio usus, ei significavit sacrarium interius a solis adiri sacerdotibus, reliquos autem omnes se aditu ejus abs-tinere. « Exeundum igitur sibi esse, et in communione cum aliis loco standum esse: purpura imperatores, non sacerdotes facere, dicens. Imperator divinus illi tursum renuntiari jussit, non temeritate se adiungit, sed consuetudinem quæ Constantinopoli servaretur, secutum, intra sacrarii can-cellos venisse. Magnas vero eo etiam nomine de tali institutione illi gratias agere. » Ad hunc scilicet et modum imperator et episcopus mirifica enituere virtute, ut mihi decernere facile non sit, utrum alteri præferam. Plurimum sane illius in dicendo libertatem, hujus autem in rebus divinis religio-nem: et item illius ardorem, hujus sinceram in Deum fidem admiror. Leges eas quas ab Ambrosio didicerat, etiam Constantinopolim reversus diligenter servavit. Cum enim et ibi die festo divinam ingressus ædem, donum suum mysticæ mensæ in-ferret, statim retrocedens inde exiit. Episcopo au-tem (Nectarius is tum erat) factum id ægre ferente, et quanam de causa ex sacrario abiret inquirente, cum quadam molestia: « Vix aliquando tandem, inquit, quod discriben sit inter imperatorem et sacrorum antistitem cognovi. Vix veritatis docto-rem inveni. Unum namque, qui pro dignitate sua episcopalij nomine recte utatur, Ambrosium reperi. » Quantum commoditatis objurgatio, affectione vi-tiosa carens, si in tempore a viro spectatae virtutis et justitiae adhibeat, indicans. Ambrosii hujus multa quoque alia sunt recte facta, episco-pali virtuti convenientia, quæ loci ejus incolis nota esse par est. **322** Ego autem unum quoque illud, quod de eo audivi, memoria dignum, historiæ huic inseram. Ex magistratibus quidam, Græcorum superstitioni addictus, imperatorem Gratianum con-vicio prosciderat, enīque a patre suo degenerasse dixerat. Quo nonin cum accusatus a quibusdam fuisse, capit is damnatus est. Et jam ille ad suppli-cium duci debebat, cum Ambrosius pro eo depre-

catus, in regiam se celeritate magna confert. Λένοντας ἀρετὴν παρέβησις; ἐν τε Θεῷ καὶ τοῖς τρι-
Accidit tunc, ut venerationis spectaculo Gratianus κατά Ρωμαίων ἀρχούσιν.
operari daret, qua se laxandi animi gratia principes oblectare solent: neque quisquam ex eis qui
ad vestibuli custodiam dispositi erant, episcopi presentiam, quod ejus rei tum opportunitum tempus
non esset, imperatori indicaret. At Ambrosius inde discedens, ad foreas pervenit, per quas felis
inducebant: et venatoribus mistus, ita ut ignoraretur, ingressus est. Neque inde prius estegressus,
multa Gratianum et eos qui cum eo erant, precatus, quam ille condemnationis sententia de homine
eo inducta aliam ferret, quae illum criminis absolveret, qui jam ad mortem raperetur. Neumini vero
Ambrosius ecclesiasticis constitutionibus magno studio et cura servandis cessit; clero autem in
officio continendo, et divinarum legum disciplina imbuendo, felicissimus fuit. Ex plurimis rem,
quae ille recte gessit, rebus, pauca hæc commemorasse satis est. Abunde enim declarare hoc pos-
sunt, quanta propter insitam sibi virtutem, cum dexteritate quadam, in divinis negoliis, tum apud
principes Romanos usus sit libertate.

323 CAPUT XLII.

De pietate et virtute Placillæ, imperatoris Theodosii conjugis.

Theodosius imperator plurimum quidem Ambrosii doctrina et constitutionibus est delectatus. Non parum vero occasionis et utilitatis ei, ad pietatem scilicet etiam, attulit ejus conjux. Quotidie namque illi divinas leges, quibus ipsa antea eruditæ fuerat, in memoriam revocavit. Non enim illa se imperiali efferebat potentia, sed potius amorem erga Deum sibi ipsi veluti thesaurum conservabat. Quanto namque illa majora ab eo beneficia accepérat, tanto etiam quotidie charitatem in benefactorem suum adaugebat magis. Itaque eorum qui variis detinerentur morbis, et membris partibusque corporis mutilati essent, omnis generis curam gessit, ipsa per seipsum in rebus omnibus eis inserviens. In illorum enim domicilia ventitabant, et qua quisque indigeret re, eam illi suppeditabant. Et ecclesiarum hospitales domos circumiens, eos qui gravibus morbis lecto affixi erant, curavit. Non enim tantum illorum attingebat ollas, et juscula delibabat: sed et patellas admovebat, panem apponebat, ciborum frusta afferebat, pocula eluebat, aliaque omnia prompte et feliciter obibat, que servarum et ancillarum sunt officia. Ad eos vero qui ministerium ejus, quod per manus ipsa suas peragebat, inhibere conabantur, dicere solita erat: « Imperio quidem convenit, ut aurum id largiatur; ego vero manuum mearum opus pro imperio ipso, ei qui id semel contulit, offero. » Viro autem suo talia verba frequenter subiiciebat: « Considerare te semper, conjux suavissime, oportet, et quisnam antea fueris, et in quem locum te evexerit universitatis hujus Deus. Si enim perpetuam ejus rei obtinueris memoriam, non prorsus te ob accepta beneficia erga eum ingratum prestabis: sed ex prescripto legum Dei, quod ab eo accepisti, gubernabis imperium: et ita cum qui id tibi ut fideli ministro commisit, rite coles. » Eiusmodi verba accinens, que ei insitum erant divina excitavit semina, continuo admonitionum fluxu ea rigans.

B

ΚΕΦΑΛ. ΜΒ'.

Περὶ τῆς εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς Πλακίλης τῆς βασιλίδος, ταμετῆς Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως.

Οὐ δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος πλείστα ἐνθέτοι ταῖς Ἀρμροσίου παιδείαις τε καὶ νομοθεσίαις. Οὐδὲ ἡκ-
στα δὲ καὶ ἡ τῶν αὐτῶν αὐτῷ κοινωνοῦσα γάμων ὥρελείας οὐ συμικρᾶς ὑπόθεσις ἔκεινῳ ἐγένετο:
δημέραις γάρ τῶν θείων νόμων αὐτὸν ἀνεχόντι,
καλῶς αὐτῇ πρότερον τούτοις ἐκπιλεύθεσι: οὐ
γάρ τῇ βασιλικῇ δυναστείᾳ ἐπῆρτο· ἀλλὰ τὸν θείον
πόδιον μᾶλλον ἐαυτῇ ἐθησαύριζεν. «Οσφὶ γάρ εἰ-
γέτητο μεῖζονα, τοσοῦτον καὶ τὸ φίλερον περὶ τὸν
εὐεργέτην ηὗξανε καθεκάστην. Καὶ τοίνυν τῶν κ-
σοῖς παντοῖς πεπδημένων καὶ λελωφημένων:
οὐ μέλη πολλήν καὶ παντοδαπήν ἐποιεῖτο φροντίδα,
αὐτῇ τὰ πάντα καθυπουργοῦσα δι’ ἐαυτῆς. Ἀφι-
κνείτο γάρ, καὶ ταῖς ἔκεινων καταγωγαῖς οὐκ ἐκ-
στος εἶχε χρείαν πορίζουσα, καὶ τοὺς τῶν ἔκκλη-
σιῶν ξενῶντας περιοῦσα, τοῖς δεινοῖς ἐπὶ κλινῶν
συνεσχημένους: νοσήμασιν ἐθεράπευεν. Οὐ γάρ μί-
νον τῆς ἔκεινων ἡπτετο χύτρας καὶ ζωμοῦ περι-
γένετο, ἀλλὰ καὶ τρυπόλιον προσῆγε, καὶ ἀρο-
τέει, καὶ φωμὸν προσῆγε, καὶ ἀπένεις κύκια:
καὶ τάλλα πάντα δεξιῶς ἐπραττεν δασ Ἑργα δώματα
καὶ θεραπαινίδων εἰσὶ. Καὶ τοῖς τῇσι αὐτοτριγύ-
έπεχεν πειρωμένοις ἐπέφερεν, ὡς « Χρεὼν μὲν τῇ
βασιλείᾳ χρυσὸν διανέμειν· ἔγὼ δὲ τῇδε δι’ ἐαυτῇ;
ὑπουργίαν ὑπὲρ αὐτῆς γε τῆς βασιλείας τῷ καλέσαι
δεδωκότι: προσφέρω. » Τῷ γε μήνι ἀνδρὶ τοιάδε μ-
ριεν εἰλθει πυκνῶς· « Άει σε χρῆ, γλυκύτε-
σσανερ, λογίζεσθαι, τι μὲν πρότερον ἥσθια, ποῦ μὲν
σε κατέστησεν ὁ τῶν ὅλων Θεός. Εἰ γάρ τούτων σ-
υνεχῆς ἐγγίνοιτο μνεῖα, οὐ πάντως ἀχαριστής:
τῷ εὐεργέτῃ· ἀλλὰ κατὰ νόμους Θεοῦ, ἣν ἐκεῖ
εἰλήφεις, διαχυνερνήσεις ἀρχήν· καὶ δι’ αὐτῆς θε-
ραπεύσεις τῷ ταύτην σοι ὡς πιστῷ ἐγχειρίσαντι:
Τοιούτοις δὴ λόγοις ἐπέδουσα, τὰ ἀνότατα τελείων
τῶν θείων σπερμάτων ηὗξανε, τῷ συνεχεῖ τῶν ἴδ-
γων δρδουσα ρεύματι. » Εյεσεμodi verba accinens, que ei insitum

Περὶ τῆς ἐρ Ἀρτιοχείᾳ γενομένης στάσεως ἐπὶ τῇ ἀτίμῳ καθαιρέσει τῶν ἀρδιάρχων· καὶ ὡς διέλυσε τὴν τοῦ βασιλέως δργήν, προσθεύσας Φλαβιανὸς ὁ εἰπόκοπος.

Ἄλλὰ ξυνέθη γε προτέφαν ἔκεινην τοῦ συζύγου θανεῖν· δότιν καὶ τις ἐπιγενόμενον τὸ περὶ αὐτῆς τοῦ βασιλέως φιλτρον μάλιστα έδειξε· καὶ διποι; ἔκεινην οὐ τοῦ λέχους χάριν, ἀλλὰ τῷ περιόντι τῆς ἀρτεῖς μᾶλλον ἐτίμα. Τί δὲ τοῦτο, λέξιν Ἐρχομα. Ταῖς συγχαῖς μάχαις εἰς ἔνδειαν χρυσοῦ γενόμενος; ὁ κρατῶν, εἰσπράξιν τινα ἔνην παρὰ τὸ εἰωθός; ταῖς πόλεσιν ἐπιτέθεικεν. Καὶ οἱ μὲν ἀπανταχοῦ ὑπετελεῖς; τὸν δόρον, καὶν βίασος ἦν, εἰσεπράττοντο· δὲ τῆς Ἀντιόχου δῆμος τὴν κατεῖν οὐκ ἤγεικεν εἰσφοράν. Τοὺς δὲ εἰσπράττοντας δρῶν δλλατε πράττοντας, καὶ οὓς μὲν ἀναρτωμένους, δλλους δ' ἀπηνῶς συρομένους, φυροράς τε καθειργομένους, εἰς στάσιν ἔχωρες· καὶ πολλὰ μὲν ἕδρασέ τε καὶ εἴτεν δχλος ποιεῖν εἰωθε, πρόφασιν εἰς ἀταξίαν λαβών. Τέλος δὲ καὶ τὴν τῆς βασιλίδος χαλκῆν εἰκόνα Πλακίλλης (τοῦτο γάρ ἦν αὐτῇ δομα) καθελόντες ἀφρόνις, καὶ σχοινῷ προσδάγαντες, ἐκ ποδὸς εἰλλον, ἐπὶ πολλὰ μέρη τῆς πόλεως σύροντες· καὶ οἵα εἰκός δῆμον μερμηντα καὶ γαλεπαίνοντα, οὗριζόν τε εἰς μέγα δημόδη λέγειν χρεών. Ταῦτα δὴ μαθών βασιλεὺς, χαλεπῶς ἐνεχότει τῷ πλήθει· καὶ ὡσπερ εἰκής, τὰ ἐκ παλαιοῦ προσόντα ταύτῃ προνόμια ἀφελέμενος, τῇ γετονι πόλει ἀπεχαρίζετο. Οὕτω γάρ διετο ὄφθος ἀνάσσειν Ἀντιοχεῖς· καὶ γάρ ἐξ ἀρχαίου ζηλοτύπως ἡ Λαοδίκεια τῇ Ἀντιόχου καθιστατο. Ἡπειρεὶ δὲ πρὸς τούτῳ τὴν τα πόλιν ἐμπρῆξει, καὶ καταλύσαι, τὸν ἐνόντα ἐξ ἀρχαίου κόσιον, καὶ εἰς κώμην μεταβαλεῖν, καὶ δροτρον κατ' αὐτῆς ἐμπῆξαι· καὶ εἰς νοῦν ἔκειτο πολλοὺς τῶν Ἀντιοχίων διαφθείραι, καὶ συφρονίσαι μὴ τοῦ λοιποῦ τοιαῦτα διανοεῖσθαι δρᾶν. Οἱ δὲ ἔκεισε τῆς ἔκουσίας ἐπειλημμένοι, καὶ τίνας συλλαβόντες ἀνεῖλον, διαπρατομένους; τὸ τόλμημα, πρὸν δὲ τὸν βασιλέα γνῶντα τὸ δρᾶμα. Οἱ δὲ βασιλεὺς ἔκέλευσε μὲν καὶ τοιεὶς γνεοσθαι τὰ δεινά· οὐ μήν καὶ εἰς ἔργον ἐξέβανεν· δέ γάρ Ἀμβροσίου νόμος ἐπεῖχε. Τὸ δὲ πλήθος τῆς πόλεως καὶ μόνη τῇ τῶν δεινῶν φήμη καταπλαγέν, τὴν μνιλαν ἀφέντες, μετάμελοι ἥσαν, καὶ ώς ἐνεστῶτα δρῶντες τὰ προσδοκώμενα, βαθὺ στένοντες, δακρύων λιθάδας κατέπειμπον· καὶ κατηντιβόλουν Θεὸν, τὸ ἀγριαίνον τοῦ θεμοῦ καταστείλας τῷ βασιλεῖ, καὶ τὴν δργήν εἰς μέγα ἀναπτομένην πρεβάνται. Πανδήμους δὲ ποιοῦντες λιτάς, μέλη τινὰ διεψυροῦν πλήθη καὶ συμπαθείας συνθέμενος, ταῖς μειωδεῖς ἐπῆδον, καὶ τὸν σφῶν λερέα τὸν θείον Φλαδιανὸν πρεσβύτον ὑπὲρ αὐτῶν τῷ κρατοῦντι ἀνέπειμπον. Οἱ δὲ καὶ τὴν πρεσβείαν ὑπὲρ τῆς πολιμνῆς ἀνύων, αφόρα κατ' αὐτῶν ἀνιωμένου τοῦ βασιλέως, τέχνῃ δή τινι τοὺς νέους μετελθών, οἵς Εὔος παρὰ τὴν βασιλικὴν τράπεζαν ἅδειν, δὲ μέλη ἐλεεῖν ἐν ταῖς λιταῖς ἥδοις Ἀντιοχεῖς, ἡρέμα φάλλειν ἐποίει. Ὅρ' ὧν δὲ λόγος τὸν χριστοῦντα διαγυθέντα εἰς οίκτον μεταβολεῖ, τὴν δργήν· κρατηθέντα δὲ τῷ ἐλέφῳ, τῇ

De tumultu et seditione Antiochena, ob ignominiosam statuarum dejectionem: et ut iram et indignationem ea de causa imperatoris Flavianus episcopus legatus lenierit.

Accidit autem ut prior hæc conjux ejus fatis concederet. Propter quam cum casu quodam aliquid postea accidisset, quantus imperatoris in illam amor fuerit, id maxime declaravit: quod scilicet non conjugii tantum gratia, verum etiam propter excellentem virtutem eam plurimum honorarit. Quid id fuerit, exponam. Bellis frequenter imperatoris fisco exhausto, tributum is, præter solitum, novum civitatibus imposuit. Et alii quidem ubique locorum tributarii populi pensionem eam quamvis extraordinariam conferebant. Populus autem Antiochenus vectigal novum non tulit. Et cum exactores cerneret cum pleraque alia facere, tum ex civibus quosdam suspendere, nonnullos crudeliter trahere, alios in vincula conjicere, seditionem movit; multaque et fecit et dixit per tumultum, quæ vulgus solet, ubi occasionem ad ordinem tollendum et rerum omnium confusionem inducendam arripiuit. Postremo vero imperatricis quoque Placillæ (hoc enim illius nomine erat) statutum æream suo loco imprudente dejectam, et funi pedibus adaptatam, per multis urbis partes traxit, et pro eo atque plebs furens atque indignans assuevit, contumeliis magnis, quas dicere opus non est, affecit. Quod flagitium postquam imperator patratum audivit, graviter in eum populum excanduit: et sicuti par erat, quæ antiquitus obtinebant privilegia illis ademit, atque ea vicinæ urbi concessit. Eo enim modo ægro se admodum Antiochenis facturum putabat: jamdudum namque Laodicea invida simulatione adversus Antiochiam tenetur. Comminatus præterea illis est, se urbem eam incensurum, ornamenta omnia vetustatis ei adempturum, in vicum eam mutaturum, et aratro proscissurum. In animo etiam habuit, multos ex Antiochenis neci dedere et castigare, ne postea tale quidquam admittere in animum inducerent. Qui vero ibi cum potestate magistratus rem administrabant, nonnullos qui facinus tantum ausi fuerant, comprehensos prius necarunt, quam imperator sibi id resciret. Et imperator mandaverat quidem, et tum graves poenas minatus fuerat, sed eas ad rem non constituit. Obstabat enim ei Ambrosii lex. 325 Porro urbis multitudo sola gravium rerum fama consternata, furore relicto in pœnitentiam incidit, et perinde atque ob oculos versari videret, quæ in expectatione erant mala, altius suspirans, et lacrymarum vim profundens, Deo supplicavit, ut ferocientem imperatoris animum compesceret, et tantopere excitatam iram mitigaret. Et publicas peragens supplicationes, carmina quedam luctuosa, et ad commiserationem movendam composita, numeroso concentu cantavit. Episcopum autem

suum divum Flavianum, qui pro eis deprecatur, ad imperatorem, oratorem misit. Qui legationem eam pro grege suo obiens, cum princeps vehementer Antiochenis insensus esset, arte quadam adolescentulos, qui ad imperatoris mensam canere soliti erant, aggressus, ut miserabilia illa carmina, quibus in supplicationibus Antiocheni utebantur, canerent, effecit. Eis imperatorem delibutum, iram miseratione commutasse: et misericordia victimum, poculo lacrymis temperato (evenit enim ut tum phialam in manibus teneret), urbi ei reconciliatum esse fuerunt. Tum vero rebus omnibus vigens Antiochiae divus quoque Chrysostomus, episcopo in legatione peregre profecto populum sedulo concionibus est consolatus. Magna enim erat doctrina ejus. Atque is, quod multitudinem propter causam tantam in meo esse videret, ad animi eam tranquillitatem et virtutem excitabat. Sensim etiam quodammodo imperatorem laudibus eis exornauit, quas ad iram quidem extinguedam, ad placibilitatem autem et misericordiam inducendam, commodas esse sciebat. Multae sunt ejus, quas hoc argumento composuit, orationes quas ἀνδριάντας, hoc est, *statutas*, inscripsit. Fama fert, ea nocte, quæ diem quo tumultus popularis commotus est, præcessit, simulacrum seminæ habitu visum esse sublime in aere errare, ut horrorem multum spectantibus afferret. Id in aere per urbis plateas currens, flagello graviter sonanti aerem diverberabat: unde sonitus prodiit, qualem edere consueverunt, cum ad iram et furorem teras concitant, qui earum spectacula edunt. Proinde opinio fuit, pestiferum aliquem dæmonem seditionem eam insidiose commovisse. Multa vero ibi quoque cædes esset peracta, nisi imperator Ambrosii cohortationibus cedens, quamprimum iram frenasset. **326** Plurimum ille etiam propter insignem pietatem episcopalem supplicationem Flaviani est reveritus.

CAPUT XLIV.

De Macedonio clarissimo monacho: quæ imperatori Theodosio per ejus duces de statuarum everione nuntiaverit.

Cum Antiochiam illi pervenissent, qui ab imperatore eo ad injuriā vindicandam missi fuerant, Elebechus magister militum, et Cæsarius Gregorii frater, qui tum magistri potestatem in imperiali aula obtinebat; in metu sucre cives omnes minis exterriti, et inducias per internuntios et oratores suos ab eis petiere. Monachi namque qui in summis montibus degebant (multi autem tum virtutem et pietatem exercentes mirifice florebant), turguviolis suis relictis, in urbem venerunt, plurimisque cohortationibus simul et deprecationibus cum viris eis egerunt. Quorum unus erat Macedonius nomine, vitæ civilis prorsus imperitus, et neque sacris Litteris, neque primis litterarum elementis iniciatus, sed puras die nocteque processus rerum universarum Deo offerre doctus, atque in montium cacuminibus vivere solitus. Tum vero cum reliquis descenderat, ac neque imperatoris minas, neque eorum qui ab illo missi fuerant, terrorem reputans, in media urbe alterius comprehensa

A πόλει σπεισαθαι δάκρυσι τὸ πόμα ἐγκεφαλόμενον. Ἐτύχε γὰρ φιλὴν τηνικαῦτα κατέχων. Τότε δὲ τὸ δάπανον ἀκμάζων κατὰ τὴν Ἀντιόχου καὶ δὲ θεῖος Χρυσόστομος, τοῦ ἱεράρχου ἀποδῆμου τῇ πρεσβεῖ τυγχάνοντο, λόγιοις περιχρυσίας τὸν δῆμον κατέγε. Πολὺς γὰρ ἦν ταῦτα διδασκαλίαις φέων. Καὶ εἰν δὲ τὸ πλῆθος δρῶν, ἄτε δὴ προφάσεως εἰλημμένος, πρὸς εὐθυμίαν καὶ δρετὴν ἀνηρέθεντον τρέμα της καὶ τὸν δινακτα ἐγκωμίοις καταστέφων, οὐσιαν μὲν οὐδεν δργήν, σίκτον δὲ καὶ φιλανθρωπίαν μάλιστα ἐπεισάγειν. Πολλοὶ δὲ εἰσὶν οὖς περὶ τούτου λόγιους συνέταξεν, Ἀνθραίδεας ἐποίεις αὐτοῖς δνομα. Λόγος γε μὴν ἔχει κατὰ τὴν νύκτα μεθ' γε μελλεν ήμέρας γενομένης κινηθῆνας τὴν στάσιν, εἰδώλων ἐν γυναικειῷ ὄφθηνται σχῆματι μετάποντος εἰς ἀέρα θέον, μεγέθει μὲν μέγιστον, δεκαν δὲ τὴν δύναμιν, ὡς καὶ φόνον ἐμποιεῖν ικανόν· διατείρουν ἀνταύτας τῆς πόλεως τρέχον, μάστιγί τινι δυστήλῳ τὸν ἀέρα ἐκλόνει. Ἡν δὲ ὁ ἥχος, οὐδὲς ἀν τις εἰ; Βαμδὸν προσκαλέσασι τὸ θῆρας, περὶ τὰ τοιαῦτα θέαν διαπονούμενος· δι' ὧν ἔδοξεν, ὡς δαίμων τις ἀστωρ ἐξ ἐπιβουλῆς τὴν στάσιν ἡρέθισε. Πολὺς δὲ καὶ φόνος; ἐρρύν, εἰ μὴ τάχος δσον δ βραστεύεις; Ἀνθρασιού εἰκὼν ταῖς παρατίνεσι, διέλυσε τὴν δργήν· ὡς πλεῖστον αἰδεσθεὶς ὑπὸ τῆς διγαν εὐναόστας, καὶ τὴν ἵερατικὴν ικεσίαν Φλαβιανοῦ.

C

ΚΕΦΑΛ. ΜΑ'.

Περὶ Μακεδονίου τοῦ κεριδοήτου ἐτομορχοῖς· οὐδὲ βασιλεῖ Θεοδοσιῷ διὰ τῶν οἰκείων ἐμήνυσε στρατηγῶν διὰ τὴν τῷρα δρεπιδιτῶν καθαρίσ-

Τῶν δὲ ἐκ βασιλέως σταλέντων κατὰ τὴν Ἀντιόχου γεγενημένων, ὃστε δίκην λαβεῖν τῆς ὑδρίας· ἦν δὲ Ἐλένηχος δὲ στρατηγός, καὶ Καισάριος, ὁ Γρηγορίου μὲν ἀδελφός, ἡγετεῖ δὲ τηνικαῦτα τὸν βασιλείων τὴν μάγιστρον χειρίζων ἀρχήν· εἰ; δέκα μὲν πάντες; καθίσταντο τὰς ἀπειλὰς πεφρίστες, καὶ ἀνακωχήν τῇ πρεσβεῖ τούτουν. Οὗ γε μὴν τὰ ἄκρα τῶν ὁρέων κατειλόφτες, πολλοὶ δὲ τηνικαῦτα ἐθύουν ἀρετὴν ὑπερφυῶς ἀσκοῦντες, τὰς καλέοντες, ἀφέντες, ἐπὶ τὴν πόλιν ἤκον. Παρατίνεσι δὲ ταῖς στάσις, οὐκ ἐλάττους; δέ καὶ ίκεσίας προσήγον τὰς ἀνδράσιν ἐκείνοις· ὧν εἰς, Μακεδόνιος δνομα, μη δέν τι τῶν κατὰ τὸν βίον ἐπιστάμενος, καὶ τῶν δέκας λογίων, ἀλλὰ καὶ γρυμμάτων ἀμύτος· εἰςδέ γε μὴν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν καθαράς τῷ τῶν δλῶν εἰδίς προσφέρειν θεῷ, ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν ὁρέων διάιταν ἔχων. Τότε δὲ οὖν σὺν τοῖς λοιποῖς κατιών, καὶ μήτε τὴν βασιλικὴν ἀπειλὴν ἐν νῷ θείμενος, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἀπεσταλμένων τὸ δέος, καὶ μέστην τὴν πόλιν θατέρου τῆς χλανίδος λαβόμενος,

καὶ ἔμφω ἀποβαλνειν ἐκέλευεν. Οἱ δὲ βραχύ τι γε-
ρόντιον βλέποντες, δυστυχῆ δάκια περιβολημένον,
πρώτον μὲν ἤχθοντο· ἐπαὶ δέ τινες; τὴν ἀρεστὴν ἔστη-
μηναν τοῦ ἀνδρὸς, εὐθὺς τῶν Ἰππων καταπῆδοσιν-
τες, καὶ τοῖς ποσὶ τοῦ γέροντος ἑαυτοὺς· ἐπιβήψαν-
τες, ἀγνοεῖν δοτις εἶη, διετείνοντο· καὶ συγγνώμης
τυχεῖν ἰκέτας ἦσαν. 'Οδὸς θείας χάριτος πλήρης γενό-
μενος· τοιαῦτα πρές αὐτοὺς ἀνεψθέγξατο· « Δέομαι
τὰς βασιλεῖς ἀνειπεῖν, φίλα τέκνα· Χρεῶν, βασι-
λεῦ, ἐκλογίεσθαι, ὡς οὐ βασιλεὺς μόνος, ἀλλὰ καὶ
δινόρωπος· εἰ· μὴ τοίνυν πρές τὸν τῆς ἁρχῆς δγκον
δροῦ, ἀλλὰ καὶ πρές τὴν φύσιν αὐτῆν. » Αὐτῷ ρωποῖς
γάρ ἀν., ἀνθρώπων ἀρχεῖν ἐτάχθης· οἱ σοὶ ὄμοφεις
καὶ ὅμδουλοι ἤντες, κατ' εἰκάσια θείαν ἐν τῆς δη-
μιουργίας τετίμηνται. Τοίνυν μὴ οὖτα; ἀλογίστῳ
θράσει κατὰ τῆς θείας εἰκόνος χωρήσῃ. Τὸν γάρ
τῆς εἰκόνος παροκύνεις δεσπότην, τοὺς κατ' εἰκόνα
ἡρημένος κολάζειν. Συνιδεῖν γάρ ἀμεινον, ὡς σὺ
χαλκῆς εἰκόνος χαλεπαίνων τῷ πλήθει, δεινὰ δρᾶ-
σαι διανοεῖς. «Οσον δὲ εἰκὼν Ἐμψύχος ἀψύχου διαφέ-
ρει εἰκόνος, τῇ χρή καὶ λέγειν; δῆλον γάρ τοις καὶ
μέτριον εἰληχότι τὸν νοῦν. » Επὶ δὲ τούτῳ πάκενο
ἐκλογίεσθω, ὡς ἐκ τοῦ φάστου ἡμῖν πολλάς ἐκ
χαλκοῦ δημιουργῆσαι εἰκόνας, ἀντὶ μιᾶς· ἐκείνης
τὸν ἀλογίστῳ θράσει μανύμενος δῆμος διέσπασεν.
Τίκετίν δὲ πάμπαν ἀμηχανον, καὶ εἰ τι δράψῃ θελή-
σαι, μίαν γοῦν τρίχα τῶν ἀνηρμένων δημιουργῶν. »
«Α δὴ πρές τοῦ σοφοῦ ἐκείνου διακούσαντες γέρον-
τος, ὡς ἀφελῶς οὖτω; εἰρήκει, τῷ βασιλεῖ διαγγέλ-
λουσι· καὶ οὐκ ἐλάχιστα τῇ Φλαβιανοῦ πρεσβείᾳ
συνήραντο, ὥστε τοῦ θυμοῦ τῷ βασιλεῖ κατασβέ-
σαι τὴν φύραν. Καὶ γάρ ἐς ὕστερον ἀφεῖς τὴν δργήν
καὶ τὰς ἀποιλάς, κοινὴν ἀπολογίαν τῷ πλήθει ἔγρα-
ψε, τὸ ἔγκλημα συγχωρῶν· ἐν δὲ τῆς δργῆς τὴν
αἰτίαν ἐδήλωσε. Διεῖχες γάρ σὺν ἀλλοις καὶ τούτῳ,
ὡς « Οὐκ ἔχρην, ἐμοῦ ἵσως ἐξαμαρτόνος, γυναικα
πάσσης ἀρετῆς καὶ εὐφημίας ἀξίαν, καὶ ταῦτα μετὰ
τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγὴν, τοσαύτην ὑποστῆναι τὴν
παροινίαν. Εἰ γάρ ἔχρην, κατ' ἐμοῦ τέως ἔδει, φησι,
τῷ θυμῷ χρήσασθαι. » Προστιθεῖ· δὲ τῷ τέλει, ὡς
καὶ σφόδρα χαλεπῶς διετέθη, τῶν τινας ἐπιοιμων
τῇ πόλει παρὰ τὴν ἐκείνου γνώμην ἀνηργήσαι ἀκή-
κοώς. Τοῦτο τέλος ἔσχε καὶ ἡ κατὰ τὴν Ἀντιόχου
στάσις ἐπιγενομένη τῷ ἀνδριάντι. Καὶ γε ταῦτην
δεξῆλθον, δοσον ὄντες δὲ Ἀμβροσίου νόμος, δεξινὲ,
τὴν τε παρδηστὰν τοῦ ἀσέφου γέροντος μὴ συγχα-
λύψαι τὸν χρόνον πειρώμενος· προσέτι δὲ δεικνύεις
καὶ τὴν τοῦ βασιλέως περὶ τὴν θείαν εὐλάβειαν, καὶ
τοῦ θείου Φλαβιανοῦ τὴν ποιμαντικήν· ὅπως τῆς
ποιμνῆς ὑπεριστάμενος δεξιῶς; τὴν πρεσβείαν με-
τῆλθε, τὴν ἐκ βασιλέως λύσας δργήν.

vindicarem: denique ut imperatoris in rebus divinis
viani curam, ut videlicet ille pro grege suo, cui
præluit, laborans, legationem recte obierit, et
principis iram sopierit, indicarem.

B A veste, ut uiaque ex equo descendere jussit. Et illi
exile silicernium pannis vilibus amicum cernen-
tes, primum moleste id tulere: deinde a quibus-
dam de virtute hominis certiores facti, confessim
ex equis desiluere, et ad pedes senis provoluti,
non novisse se eum affirmarunt, veniamque pre-
cibus ab eo postularunt. Ille vero divina gratia
repletus, hisce ad eos verbis est usus: « Ut man-
data hæc ad imperatorem referatis, dilecti filii,
oro. Me minisse te, o imperator, oportet, non so-
lum principem, **327** sed hominem etiam te esse.
Proinde non ad imperii tantum amplitudinem
respice, sed naturam quoque ipsam considera.
Cum enim homo sis, hominum tibi imperium
commissum est: qui cum ejusdem tecum sunt
sortis, et conservi adeo tui, tum ab ipsa creatione
imagine Dei honestati sunt. Itaque ne tam ve-
sana audacia adversus divinam imaginem grasseris,
vide. Imaginis enim Dominum ad iram concitabis,
si in eos qui imaginem illius gerunt, sacerdias. Tum
autem illud etiam te dispicere decet, te propter
æream imaginem multitudini insensum, crudeliter
in eam animadverte velle. Quanto autem imago
animata inanimata præstet, quid dicere opus est?
Nam id eis etiam, qui vel mediocrem obtinent
mentem, constat. Illud præterea fac cogites, nobis
quidem persicile esse, plures ex ære facere ima-
gines pro una illa, quam recordi temeritate insana
plebs comminuit: te autem nequaquam efficere
C posse, quantumvis contendas, ut vel capillum
unum eorum qui cæsi sint, creare valeas. » Hæc
illi a sene sapiente audita, sicuti simpliciter dicta
erant, ita imperatori renuntiarunt. Non parum
etiam, sicuti dixi, Flaviani legatio illis profuit, ut
iræ flamma in imperatore extingueretur. Postea
namque ira et minis omissis, communem populo
scripsit defensionem, crimen illi condonans, in
qua iræ etiam causam exposuit. Inter alia enim et
illud coimmemoravit: « Etiiamsi ego forte quid-
quam delinquissem, minime tamen contumeliam
tantam, mulierem omnis virtutis laude dignam,
idque cum jam illa ex hac vita migrarat, sustinere
decuit: ac si quid factum oportuit, adversus me
furore uti conveniebat. » Ad finem quoque appo-
D suit: Gravissime se tulisse, quod præclaros ali-
quot in ea urbe viros, præter sententiam suam,
interemptos esse audivisset. Hunc finem habuit
seditio contra statuam Antiochiae concitata. Atque
hac retuli, ut quantum Ambrosii lex emolumenti
attulerit, ostenderem: et dicendi libertatem insi-
pientis illius senis, ab oblivione et temporum vi
vindicare: denique ut imperatoris in rebus divinis
viani curam, ut videlicet ille pro grege suo, cui
præluit, laborans, legationem recte obierit, et
principis iram sopierit, indicarem.

328 CAPUT XLV.

De Donato episcopo Eurœæ, item Theotimo Scytharum episcopo : et quæ ii ediderint miracula.

Ea ætate multi, in omnibus orbis partibus, episcopalem præclare gerentes dignitatem emiuerunt. In quibus Donatus ille fuit, Eurœæ in Epiro antistes : quem multa edidisse miracula, ejus loci incoleæ testantur ; in primis autem illud, quod draconem intersecto exhibuit. Manebat draco iste ad viam publicam : locum eum incoleæ Xamaiçevyras, hoc est, Pontem terreum, nominant. Hic non oves tantum atque boves, sed equos etiam et homines praeterentes devorabat. Adversus feram hanc cum Donatus iret, non ensem aut hastam, aut aliud quodpiam armorum genus, quibus tutari nos solemus (1), secum attulit : sed signo crucis digitis in aere conformato, serpentis os perculit : qui viri sancti præsentiam sentiens, magnum quiddam sibilans, et caput in sublime tollens, tractumque corporis provolvens, devorare illum contendit. At Donatus ad cruncem illud addidit, ut in os draconis expueret. Et ille saliva ore excepta, identidem se circumvolvendo complicans, statim interiit. Magnitudine fera ea eis non cedebat, quæ apud Indos esse dicuntur. Magna enim vi, ab octo boum paribus, in vicinum campum protractam, incoleæ igni combusserunt, ne ita jacens atque putrescens aerem insiceret, et contagione pestiferum hominibus asserret morbum. Donati hujus celebre quoque ibi monumentum esse audivi, quod etiam orationis dominus sit. Oppidum præterea de nomine ejus appellatum, ad quod fons est copiosam provolvens undam, qui antea quidem non fuerit, preicatione autem ejus divinitus exstiterit. Arida namque regio ea ab initio fuerat, neque ibi humor neque latex apparuit. Et cum aliquando ex itinere fessus eo Donatus venisset, et comites suos aquæ penuria languescentes, vidisset, primum ille Deum est precatus ; deinde terram manu fodit, atque illico aquæ fluenta inde prosiuerunt, quæ ad hoc usque tempus profluere non desinunt. Testantur hæc vicini, qui Isoriæ incolunt, in qua miraculum hoc accidit. **329** Floruit tum quoque in Tomitana urbe et reliqua Scythia Theotimus ille, genere quidem homo Scytha et Barbarus, sed in præstantissima omnium philosophia educatus, et totius Scythicæ ecclesiæ administrationem sortitus : quem Hunni, qui ad Istrum jambudum habitant, virtutem ejus admirati, Romanorum deum nominabant : multa namque divina facta in eo experti fuerant. Porro memorie proditum est, iter ei ibi in barbara regione facienti, prædones quosdam occurrisse, qui hostiliter ad civitatem Tomitanam exurrebant. Cum autem comites ejus discrimine eo circumventi, statim se interiluros putarent, ex equo ipse descendit, et oravit. Ita factum, ut prædones canidem insistentes viam,

A

ΚΕΦΑΛ. ΜΕ'.

Περὶ Δονάτου τὸν ἐπισκόπου Εύρολας, καὶ Θεοτίμου τοῦ Σκυθῶν ἵεροφρον· καὶ περὶ τῶν δαν-
γάτων ἀ στέλεσταν.

Τηνικαῦτα δὲ πολλοὶ ἀπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, ιερατικὴν ἄξιαν ἡμιεισμένοι διέπρεπον· οὓς Δονάτος ἔκεινος Εύρολας τῆς ἐν Ἡπείρῳ τὴν ἐπισκοπὴν κλη-
ρωσάμενος· δὸν δὴ πολλὰ τελέσαι θαύματα μαρτυ-
ροῦσιν οἱ ἐπιχώριοι, καὶ δὴ καὶ διπερ περὶ τὴν ἀνα-
ρεσιν τοῦ δράκοντος διεπράξατο. Όκει δὲ δὲ δράκων
οὗτος παρὰ τὴν λεωφόρον· Χαμαιγεφύρω αὐτὸν;

B

Ἑπειρος δὲ οὐ πρόδντας καὶ βό; μόνον ἀρπάζων θοίνην ἔκυτῷ ἐποιεῖτο, ἀλλὰ καὶ
ἴππους καὶ ἀνθρώπους παρίστας, ἀδόσατο. Ἐπὶ δὴ τῷ θηρίῳ τούτῳ Δονάτος ἤκαν, οὐ δέρι;
ἢ ἄλλο τι τῶν ἀμυντηρίων ἐπεφέρετο ὅπλον· τὸ σταυρικὸν δὲ σημειόνεις ἀέρα τοῖς δακτύλοις διεπο-
πώτας, ἀντιπρόσωπον ἔβαλε· τὴν παρουσίαν γὰρ τοῦ
ὅσιου αἰσθόμενον, συρίττον μέγα, τὴν κεχαλήν
ἔχανετησε, καὶ τὸν δλκὸν παρεξείλιτον τοῦ σώμα-
τος, ἐπεχείρει καταπιεῖν. Ό δὲ πρὸς τῷ σταυρῷ καὶ
εἰς τὸ στόμα ἀπέπτεν. Ό δὲ δράκων τὸν σίλον
κατὰ τοῦ στόματος εἰσδέξαμενος, αὐτίκα διέβαρτο
εἰς πολλὰς ἑλικας συστραφεῖς. Ἡν δὲ τὸ θηρίον τὸν περὶ Ἰνδοὺς ιστορούμενων οὐκ ἐλαττον κατὰ μέγεθος·
βίᾳ γὰρ ύπὸ ζεύγεσιν ὀχτώ παρὰ τῶν ἐπιχωρίων
ἐξελκυσθὲν, εἰς τὸ γειτονοῦν πεδίον πυρὶ παρεδόθη,
ώς δὲ μὴ οὕτως ἀρθριμένος διασπατεῖς, τὸν ἀέρα
λυμανεῖται τῇ μετουσίᾳ, καὶ λοιμώδη νόσον ἐπιτίξει
τοῖς ἐγχωρίοις. Τούτου δὴ τοῦ Δονάτου καὶ τάφον

C

ἐπιθύμην εἶναι ἔκεισε ἐπίσημον, εὐχῆς ὅλον ὄντα, καὶ δεσμού, εἰς ἐπώνυμον ἔκεινου καλούμενα· ἐν φύ-
γειτονοῦσα πηγὴ διαφανεῖται, ἁψθοντα προσεμένη τὶς
νάματα, ἢ πρότερον μὲν οὐκ ἦν, εὐχαῖς; Ὁ ἔκεινον
τὸ θεῖον ἔνηκεν. Ἀνυδρὸς μὲν γὰρ ἦν δὲ γάρ; οὐ-
τος; τὸ δὲ ἀρχῆς· καὶ οὕτως νοτὶς ἢ λιβάδες ἔκει διε-
φανεῖτο, καὶ ποτὲ δὲ δῶδιπορίας ἑών, τοὺς ἀμφὶ αὐτὸν
ταλαιπωρουμένους ἰδὼν τῇ ἀπορίᾳ τοῦ ὄντας, εὐ-
χασθαι μὲν τὰ πρῶτα, ἐπειτα λαχῆναι τὴν γῆν τῇ
χειρὶ· καὶ εὐθὺς ροαὶ ὑδάτων ἀνέθρωσκον, καὶ εἰ-
δεῦρο οὐ κατέλιπον ρέουσαι· καὶ μαρτυροῦσι τάδε,
οἵ τὴν Ἰσωρίαν οἰκεῖν Ἐλαγον, καθ' ἥν καὶ τὸ πε-
ριόδον τοῦτο συνέδη. Ἡχμαῖς δὲ ἐν Τόμει κατὰ τὴν

D

λοιπὴν Σκύθην κατὰ τὸν χρόνον τούτον καὶ Θεότηρας
ἔκεινος, Σκύθης μὲν καὶ βάρδαρος, ἀνθρώπος, φιλο-
σοφὸς δὲ τῇ ἀριστῃ τραχεῖς, τῆς δὲ ἐν Σκύθῃ πάσῃ:
ἔκκλησας τὴν ἐπιτροπὴν ἔχων· δὸν οὖν οἱ περὶ
τὸν Ἰστρὸν πάλαι ποτ' οἰκοῦντες, τῆς ἀρετῆς ἀγι-
μενοι, θεῖν· Ψωκαῖον εἶναι ὄντας θεούς· πολλῶν γάρ
τοῦ θεῖκῶν πραγμάτων ἐπ' αὐτῷ πείρων ἔχον.
Ιστόρηται γοῦν, ως ὀδεύοντες τὴν ἐνθάδες βόρεαρον
γῆν, λητάς τινας ὑπαντήσαι τούτῳ, ἐναντίων εἰς
Τόμιν ἐλαύνοντας. Τῶν δὲ ἀμφὶ αὐτὸν ἐν περιστάπι-
γενομένων ὡς ἀπολουμένων αὐτίκα, ἀποδέξα-
ται περὶ τοῦ ηὔστατο. Οἱ δὲ λησταὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὕπου
διελθόντες, οὖς· ἐκεῖνον, οὗτος τοὺς περὶ αὐτὸν, ἀλλ'
οὐδὲ τοὺς ίππους ἐφ' ὃν ἐποχοὶ ἦσαν, θεασάμενοι,
παρέδραμον. Ἐπεὶ δὲ ἔκεινοι πλεῖστοι ὄντες, ἐπειδή-

(1) Suzom. vii, cap. 25.

μενοι τοις Σκύθαις κακῶς ἐπραττον· φύσει γάρ Α ήσαν θηριώδεις καὶ βάρβαροι· τέχνῃ δή τινι ἐκ τοῦ ἀγρίου εἰς ἡμερότητα καθίστα, ἐστιῶν τε καὶ δώροις φιλοφρονούμενος, καὶ λόγοις ἐπιεικέστε τὸ Θηριώδεις; ἔκεινων ἐκμειλισθμένος. Καὶ δή τις ἔκεινων οἵς ἐπραττεν, εὐπορον εἶναι ὑποκαθίσιν, ἐπίβουλος ἔκεινῳ καθίστατο, καὶ ἐτεῖν τὸν διώνον ἐπιειράτο. Βρύχον δὲ παρασκευάσας, ἐπει, ὡς εἰώθει, ἐπειδήμενος ἀσπίδι τοῖς ἐναντίοις Θεστίμος διελέγετο, ἀνασχών ἔκεινος τὴν κείρ, ἀκοντίζειν τὸ σχοινίον ἐμελλεν· ὡς πρὸς ἕαυτον καὶ τὸ σύμπνον ἔκεινῳ ἀλλάξων φύλον. "Αμα δὲ τῇ ἐπιχειρήσει καὶ τῇ κείρ οὗτῳ εἰς ἀρέα ἐκτεταμένη διέμεινε· καὶ οὐ περότερον τῶν ἀρότων ἀφείθη δεσμῶν, ἵνας οὐ Θετίμον λιπαρῆσαι τὸ Θεῖον, πλείστα τῶν ἀλλων ἰκετευσάντων βαρβάρων. Λόγος γε μήν ἔχει κομῆτην ἐξ ἀρχῆς δυτικα, ἀφ οὐ τῷ φιλοσοφεῖν ἐπέβαλεν, οὗτῳ διαμείναις καὶ ἐς τέλος· εἶναι δὲ καὶ τὴν ἀλλήν διαταν αὐτῷ λιτήν πάνυ. Τροφῆς δὲ οὐχ ἔνα φίδει καιρὸν· διάφορος δ' ἥν· ὥριζετο γάρ τοῦτο, διόταν πεινεῖ ἢ διψοῦ. Καὶ γάρ ταῖς ἀλληλείαις καὶ τοῦτο φιλόσοφον ἥν, τούτοις μή πρὸς ἁρτιώνην, ἀλλὰ πρὸς χρεῖαν εἶχεν.

talem eum usque ad vitæ finem permansisse. Reliqua vero quotidiane vitæ consuetudo ei simplex valde fuit. Alimenti capiendo non unum, sed diversum habebat tempus: tum enim id sumebat, cum esuriret, aut sitiret. Nam et hoc plane philosophi est, rebus his ad necessitatem, non ad voluptatem frui.

ΚΕΦΑΛ. ΜΓ'.

Περὶ τοῦ ἀγίου Ἐπιφανίου τοῦ ἐπισκόπου Κύπρου, οἵς ἦν· καὶ περὶ τῶν παραδόξων ἔργων C

neque ipsum, neque comites, atque adeo equos quibus vehebantur, conspicati, præterirent. Et cum illi, utpote qui plurimi essent, in Scythas impetum facientes damna inferrent (natura enim feri et barbari erant), arte quadam, ex agresti admodum more ad mansuetiorem vitam eos traduxit, convivio excipiens, et donis sibi concilians, verbisque humanioribus serinam illorum crudelitatem demulcens. Sed enim ex eis Hunnis quidam, quibus benigniter faciebat, locupletem eum esse arbiteratus, insidias homini sancto struxit, et cōpere eum contendit. Et laqueo parato, cum more quondam suo, clypeo innixus Thetimus ad hostes verba ficeret, manu ille sublata conjicere in eum funem voluit, ut simul ad se cum eo quæ auctoricia ejus sequebatur gentein pertraheret. Sed ecce una cum conatu manus ejus in aere extenta habuit: neque prius illa vinculis talibus quæ in conspectu non caderent, liberata est, quam Thetimus Deum pro eo exoraret: quod quidem ut faceret, plurimum eum reliqui Barbari rogarunt. Fama quoque fert, quandoquidem comatus, cum se ad id genus philosophiæ contulisset, fuerat,

B διάφορον λιπαρῆσαι τὸ Θεῖον, πλείστα τῶν ἀλλων ἰκετευσάντων βαρβάρων. Λόγος γε μήν ἔχει κομῆτην ἐξ ἀρχῆς δυτικα, ἀφ οὐ τῷ φιλοσοφεῖν ἐπέβαλεν, οὗτῳ διαμείναις καὶ ἐς τέλος· εἶναι δὲ καὶ τὴν ἀλλήν διαταν αὐτῷ λιτήν πάνυ. Τροφῆς δὲ οὐχ ἔνα φίδει καιρὸν· διάφορος δ' ἥν· ὥριζετο γάρ τοῦτο, διόταν πεινεῖ ἢ διψοῦ. Καὶ γάρ ταῖς ἀλληλείαις καὶ τοῦτο φιλόσοφον ἥν, τούτοις μή πρὸς ἁρτιώνην, ἀλλὰ πρὸς χρεῖαν εἶχεν.

330 CAPUT XLVI.

De sancto Epiphanio episcopo Cyprī, qualis fuerit: et de admirandis eius operibus.

Tum vero quoque duxit Epiphanius, Cyprī episcopus: qui vir non solum vivens, propter vitæ sanctitatem clarissimus fuit; sed cum Deus etiam honestans, mirificorum operum patratorum esse ostendit, superstitem simul et defunctorum (1). Et fama obtinet, quod vivo non evenit, id mortuo accidisse: ut scilicet dæmonibus agitati multi ad sepulcrum ejus accedentes, plaga ea liberarentur, et multæ præterea alia sanationes hodie quoque ad id flant. Multa vero etiam viventem cum admiratione omnium fecisse, incolæ ejus insulæ ferunt. Ego autem, quantum in mea potestate sicutum fuerit, exponam. Fuit namque perlitteralis in egenos, sive naufragios, sive alio adversæ fortunæ modo jactati essent. Ubi autem virtute ea rem familiarem suam (quanta autem ea fuit?) consumpsit, ecclesiæ pecuniis est abusus, quas quodammodo in honestum et necessarium usum dilapidavit: multæ autem haæ fuerant. Nam quibus curæ erat, ut substantiam suam in piros usus erogarent, et viventes et morientes plurima ecclesiæ ejus donarunt. In bona enim spe erant, virum Dei amantem, et prudenter pecunias distribuerent, ex sententia sua, quidquid ita dedissent, eis penitentem esse. Et cum aliquando propter frequentem largitionem, pecuniæ admodum deere-

(1) Sozom. Eod. cap. 26.

vissent, quosdam id moleste ferentes, et ecclesia **oeconomum præcipue, reprehendisse eum, quod tam sumptuosus et prodigus esset, scrunt.** Cæterum ne tam quidem de more suo, quin liberaliter indigentibus largiretur, quidquam remisit. Cum autem jam aurum omne consuoptum esset, accedens quidam ad eam domum, in qua dispensator iste agebat, ingentem quamdam et mirificam crumenam cum magno auri pondere ei in manus dedit: et statim abiit, neque quis ipse esset, neque qui id misisset, indicans. Perquam vero mirum visum est latere eum, qui tantam vim pecuniam dedisset, voluisse: factumque id considerantes homines, divinam eam esse liberalitatem, conjecturam fecere. Atque hoc quidem sic actum. Aliud vero de eo audio, quod Gregorii illius miraculo simile fuit, qui olim Neocarsare in Ponto ecclesiam gubernaverat. **331** Neque propterea fidem non babere prodigi ejus testimonio æquum est, quod idem Epiphanius peregerit: quandoquidem neque Petrus solus apostolorum coryphæus et princeps, mortuum exsuscitavit, sed et Joannes Ephesi, et alii alibi, imo etiam Hierapolii Philippi filia. Sæpe namque evenit, sicuti par et credibile est, ut eadem et olim veteres, et nostræ ætatis Dei amantes homines, miracula edant. Quod autem historia commemorare jubet, sic habet: Aliquando sacrum hunc Epiphanium duo quidam in via mendici observarunt: et cum non poenitendum aliud se ab eo accepturos existimarent, alter in solo, spiritum continens perinde atque mortuus esset, jacebat: alter autem veluti familiaris ejus laniensis et flens, inopia eam assuulabat, ut funeris impensas non haberet, et penitentiam tantam cum reprehensione ejus deplorabat. Porro Epiphanius præteriens, nihil quidem aliud quam quod jacenti illi requiem precatus est, dixit. Exiguum autem quiddam ad illum funerandum ploranti dedit, illa verba adjiciens: « Curam hujus funeris habe, et tandem flere desine. Nam hic nunc non resurget. Mortem autem, quæ communis omnium et inevitabilis, necessitate quadam obeunda est, animo te sorti ferre oportet. » Hæc Epiphanius dixit, et abiit, cœptam perfecturus ambulationem. Cum autem ea in via nemo alias appareret, ille qui sic steterat et ploraverat, ja-centem, indicio pedis concussione dato, ut con-surgeret, admonuit: simulque eum laudavit, qui tam egregie mortui hominis habitum retulisset; et: « Age tandem exsurge, inquit, ut in præsentia versutiae tuæ hilarius vivendo fructum percipias. » Ubi autem ille amplius neque dicentem audiit, neque modis omnibus significationem aliquam, se vivere, exhibuit; alter cursu celeri episcopum est consecutus, eique fraudem quam inopia coacti commenti essent, indicavit: et jam citra sucum vere flens et lamentans, ut socium suum resuscitaret, supplicavit. Epiphanius autem, postquam illi, ne factum id graviter ferret, dixit, hominem dimissum absolvit: quod Deus rem eam retractatam nolle: fidem facere omnibus volens, ut equidem puto: qui tentare et facere talia in ministris ejus audcant, illum ipsum Deum, qui

A ματιφὸν διῆγεν ὁ οἰκονόμος, μέγα τι καὶ ὑπερφέτε βαλάντον πολλῷ χρυσίου δίκυψι βρυνόμενον ἀνὰ χεῖρας βαλῶν, ἀπιών φχετο, μήτε τις ὁ δύνεις ἡ καὶ ὁ πεπομφῶς δῆλον πεποιηκάς. Καὶ γε παράδειν λίαν ἐδόκει, ἐπιδόσεις τοσούτων χρημάτων ἀγνωστον ἔσυπτον ἄστις ἦν ὁ δύνεις, καταστῆσαι. Εἰς νοῦν δὲ θέμενοι, θειωτέραν εἶναι τὴν πρᾶξιν συνέβαλον ἡ παντες. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον ἔτερον δὲ αὐτοῦ πυνθάνομαι, ἐπίσης μὲν Γρηγορίῳ ἔχον, δες πάλαι τὴν ἐκκλησιαν ἐπετρόπευε τῆς κατὰ Πύντον Νεοκαστρείας. Οὐ μήν γε παρί τοῦτο ἀπιστεῖν δίκαιον, καὶ Ἐπιφανίῳ τὰ ἵσα διαπεπράχθαι. ἐπει τοι γε οὐδὲ Πάτρος μόνον δὲ τῶν ἀποστόλων κορυφαῖος, νεκρὸν ἀνίστα. ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης κατὰ τὴν Ἐφεσον, καὶ ἀλλαχοῦ ἔτεροι· οὐ μήν δὲ ἀλλὰ καὶ αἱ θυγατέρες Φιλέππου κατὰ τὴν Ἱεράπολιν. Τὰ δὲ αὐτὰ πολλάκις οἰα εἰκός ἐξειργάσθαι συνέδη παρά τε τῶν πάλαι καὶ νῦν θεοφιλῶν ἀνδρῶν. «Ο δὲ λέγειν ἡ Ιστορία ὥρμηται, τοιούδες ἔστι. Ποτὲ παριόντα τὸν λεπόν τουτον Ἐπιφάνιον δύο τινές ἐπιτηρήσαντες ἐνδιοι πένητες, καὶ λογιζάμενοι μειζόν τις ἐκεῖνον λαβεῖν, δὲ μὲν ἐπ' ἐδάφους ἀπλωθεὶς ἔκειτο, συστελέας τὸ ἀσθμα οἰα δῆθεν νεκρός. δὲ δὲ οἰα συνήθης διοφυρόμενος ἔκλατε· καὶ ἐσχηματίζετο τὸ μηδὲ εὐπόρως ἔχειν θάπτειν αὐτὸν, τῆς ἐνδείας καταμεφύμενος. Ο δὲ Ἐπιφάνιος παριών οὐδὲν μὲν ἐλέγει, μόνη δὲ ἀνάπαυσιν τῷ κείμενῳ ἐπηγέρθετο. Βραχὺ δὲ το πρὸς κηδείαν δούς, «Ἐπιμελοῦ τοῦ κειμένου, τῷ δαχρύοντι ἔφη· καὶ παύσαι κλαίων ποτὲ· οὐ γάρ νῦν ἀναστῆσεται. Τὸ δὲ κοινόν τε καὶ ἀπαραίτητον καὶ ἀποκελμένον ἐξ ἀνάγκης τέλος, χρεών καὶ οὐ φέρειν γενναῖως. » Ταῦτ' εἰπὼν Ἐπιφάνιος, παρῆλθε τὴν σφετέραν διανύων ὅδον. Ός δὲ οὐδὲς ἔτερος κατὰ τὴν δόδον διεφαίνετο, δὲ ἐστώς τε καὶ ὀδυρόμενος αἰσθησιν δῆθεν τῷ κειμένῳ ἐδόδου ἐγέιρεσθαι. Ἐπῆνει δὲ ἀμα τῇ κινήσει, ὡς σοφῶς μάλα ἐσχηματίσατο τὸν νεκρόν· καὶ, «Ἄγε δῆ, ἐλέγεν, ἐξεγέιρου· καὶ τόγε νῦν τῇ σῇ ἐντρυφήσωμεν σφιστεῖ. » Ἐπει δὲ ἐκεῖνος οὐδὲν μᾶλλον οὔτε λέγοντος, ἤκουεν, οὗτε πᾶσι τρόποις παρέχοντος αἰσθησιν τὸ ζῶν εἶναι ὑπέφαινε, σπουδῇ τὸν λεπέα διώκει· καὶ φθάσας, τὴν ἐξ ἐνδείας σφῶν μηχανὴν κατεμήνυε· καὶ ταῖς ἀληθείαις κλαίων καὶ ὀδυρόμενος, ἀνιστᾶν τὸν ἑταῖρον κατελιπάρει. Ἐκεῖνος δὲ μὴ δυσχεραίνειν ἐπὶ τῷ δράματι ἐπειπὼν, ὀπίσσων ἀντεμπεν· ἀναλύειν γάρ τὸ γεγονός Θεὸς οὐκ ἡδουλειτοπιστώσασθαι ἀπαντας ἥρημένος, ὡς γε οἴομαι, ὡς αὐτὸν γ' ἐκεῖνον Θεὸν πάνθ' ὀρῶντα καὶ ἀκούοντας ἀπατῶσιν, δοσι δὴ τοιαῦτα δρῶν ἐπὶ τοῖς αὐτοῦ θεράπουσι τόλμη προάγονται, καὶ σφᾶς αὐτοὺς μᾶλλον ἔξαπατῶντες λελήθασιν. Ἐν πλοίῳ δὲ θανεῖν ἔγων τὸν Ἐπιφάνιον· έν οἷ περὶ αὐτὸν μέλιτι ἐμβαλόντες, ἵνα μή τις ἀδέες ξεινούς πάθῃ, κατὰ τὴν Κύπρον διέσωσαν. Καὶ τὰ μὲν περὶ Ἐπιφανίου τοσοῦτα ἐκ πάνυ πολλῶν διηγησάμην.

videat et audiat omnia, eos falsum ire, seque adeo ipsos potius incios fallere. **332** Epiphanius vero in navi mortuum esse intellexi : quem comites ejus melle oblitum, ne quid forte ingratum corpori accideret, in Cyprum detulerunt. Hec pauca ex multis de Epiphanio recensui.

ΚΕΦΑΛ. ΜΖ'.Ι

Περὶ Ἀκακίου τοῦ Βερβόλας, καὶ Ζήρωρος καὶ
Αλαρτοῦ, διγών επισκόπων.

Ἄντι δὲ τῆς Συρίας Βέρβολαν καὶ δι πολὺς Ἀκάκιος τῇ λειψανῇ διέπρεπεν, ἐξ οὗ νέου πάντα ἀκριβῶς κατὰ μοναχοὺς ἀσκηθεῖς· φύσις πολλὰ μὲν καὶ δίλας κατώρθωτο· μέγιστον δὲ ἀρετῆς τεχμήριον ἔδωκεν, διτεπερ τὸν δεῖ χρόνον καὶ ὑπνοφάσιαν καὶ λοιποὺς οὐ τῇς ἐπισκοπῆς αὐτῷ καταγγώγιον ἀνεψημένον ἐτύγχανεν διν· ὡστ' ἀδεῶς αὐτὸν ὥρῳ πάντας ἔνευσε καὶ ἐπιχωρίους· δὲ καὶ ὑπερφυώς ἐγών μάλιστα διὰ θαύματος τίθεμαι· οὐ γάρ ἐδείκνυν οὔτε βιῶνται ως δεῖ πεποιθώς εἰναι, οὐ τούτο ἐπινοήσαι λογίζομαι, τὸ εἰς κακίαν τῆς φύσεως ἔτοιμον παραιτούμενος· δεῖ γάρ φωραθῆσθαι προσδόξιμος ὁν διπλῶς τῶν ἑξπινῆς εἰσιώντων τῇ πυκνῇ φυλακῇ, μηδὲ εἰ βούλητο, ἀμαρτάνειν ἔχειν, ἀλλ' ἐν σπουδῇ δεῖ καθεστάνει. Ἐν δὲ τῷ τότε καὶ δύο τινὲς ἀδελφοὶ ἐπισκόπιμοι τοῖς οὖσιν· οὐκέτι δὲ τῷ τότε καὶ δύο τινὲς ἀδελφοὶ ἐπιβαλόντες τῷ φιλοσοφεῖν, ἀλλ' ἐν τῷ παραλίῳ τῆς Γάζης, φύσις Μαιουμάδης δυομά. Ζήνων δὲ καὶ Αἴξος οἱ κατεγνήτοις ἀνωμάζοντο. Πιστοὶ δὲ περὶ τὸ καλῶς θρησκεύειν ἐγένοντο· καὶ πελλάκις διπλῶς τῶν Ἑλληνιστῶν οὐαὶ θεὸν τὸν Χριστὸν δικολογοῦντες, ἀπηνῶς κατεξάνθησαν. Λίας μὲν οὖν ὠραίᾳ γυναικὶ συζυγεῖς, ἐς τρίτον αὐτῷ συνεγένετο, παρ' ὅστοις ταῦτη συνιψκεις χρόνον· καὶ τρεῖς παῖδες ἐπειδὴν γεννήσατο λέγεται· τοῦ λοιποῦ δὲ τῇ γαμετῇ ἀποτάξαθαι τοιωτές ἔνεκα συνουσίας· μοναχικήν δὲ ἐπιλέξαθαι βιοτήν· ἐφελκύσαις δὲ καὶ τοὺς δύο παῖδας καὶ πᾶσι μή γῆμαι, ἀλλ' ἐπὶ τὰ θεῖα **C** τὴν σπουδὴν μεταθεῖναι· τὸν δὲ τρίτον συνουσεῖν γυναικὶ ἐλέσθαι. Λίαν δὲ σωρόνως καὶ εὐδοκίμως τῆς τοῦ Βιταλίου ἐκκλησίας ὁ Αἴας προέστη. Ὁ δὲ Ζήνων ἐκ νέου βίον καὶ συνάψειν γυναικεὺς παρωτόμενος, πολὺς περὶ τὸ διπλῆτεν ἐγένετο τῷ Θεῷ· ἐπετρέπεισε δὲ καὶ τὴν τὸν Μαιουμάδεκκλησίαν. Γηραλέος δὲ ἡδη γενήμενος, ὡς καὶ εἰ; ἐκατὸν ἑτη παρελάσαι, μηδεπώποτε ἀπολειφθῆναι· κατόπιν ἐλεύειν τῆς ἀρχῆς τῶν νεομιτσμένων ὑμνων Θεῷ, ἀωμιῶν φημι καὶ ἐπιπεριγῶν, καὶ τῆς ἀλλής λειτουργίας αὐτοῦ, εἰ μή γε νόσος μεγάλη προσβαλοῦσα ἐπέδησε. Μοναστικῇ δὲ φιλοσοφῶν βιοτῇ, ἀλλ' ἐν ίστῳ μονήρει λινοῦν ὑφαίνειν ἕπθημα· ἐξ δὲ τὰ πρός ζωὴν ἐρωνιζόμενος ἐπιτίθειται, καὶ τοῖς ἐνδεστοῖς τὸ ἀρκοῦν ἔχορήθει. καὶ δῆρε· οἱ ἐτελεῖται, οὐκ ἀνήκει τὴν οἰκείαν ἔργασιαν διέπαν, κατέπερ ἀρχιστήται τῶν ἀνὰ τὸ Εθνος λεπέων πρωτεύων, καὶ μεγίστης ἐκκλησίας προεστώς· ἐπὶ τε πλούτῳ καὶ πλήθει ἀνδρῶν. Μολολό δὲ καὶ ἀλλοι οὐχ ἐπιτάκτης μόνον ζῶντες, ἀλλὰ καὶ ἀλλως ἐν τοῖς ὅρεσι διατιώμενοι τηνικαῦτα θεοφύλεις· ἐγνωρίζοντο δινόρες· ὃν κατὰ μέρος τὰ κατορθώματα διηγεῖσθαι εἰς πολὺ διαν. τις τις περιφανῆς ἀστήρ διέλαμπεν δι πρὸ διαρχέος· διθεῖς δημιον Ἀρσένιος. Οὐλίγων δὲ ἐμάνθισθαι εἰς ἀπόδειξιν τῶν τότε λεπάσθαι λαχόντων· ἔργον γάρ πάντας ἐκδιηγεῖσθαι, οὐποτείοις καὶ οὐ

A CAPUT XLVII.

De Acacio episcopo-Berrhoeæ: item de Zenone, et Ajace, sanctis episcopis.

Berrhoeæ autem in Syria, magnus Acacius, episcopali mugere oheundo celebris fuit; qui ab adolescentia prima in monastica vita accurate exercitatus fuerat. Hujus multa quidem sunt alia recte acta: illud vero maximum virtutis indicium, quod perpetuo etiam vel cibi vel somni capiendo, aliarumque rerum tempore, episcopalis mansionis suae domicilium patens et apertum esse voluit; adeo ut ad eum videndum et cives et advenas libere ingredierentur: id quod ego vehementer admiror. Aut enim ea re se cum fiducia semper vivere ostendit: aut eum id ita instituisse puto, ut naturæ ad vitia propensionem supprimeret. Cum namque in expectatione esset, ut frequentibus eorum excubiis, qui drepente ingrediebantur, in actionibus suis deprehenderetur, etiam voluisse, peccare tamē non potuit, sed studiis suis laudatis semper incubuit. Eo tempore duo etiam fratres praelari erant, qui non in solitudine, sed in maritimo Gazæ loco, qui etiam Majumia dicebatur, philosophati sunt. Zeno et Ajax, germanorum istorum fratum nomina suerae. Egregiam autem in recta religione obtinuere fidem: et scep numero a Graecæ superstitionis sectatoribus, ut qui Christum Deum esse prosterentur, sunt diverterati. Ajax quidem, quandiu cum coniuge sua **C** fuit, quam sibi egregia forma matrimonio junxit, ter tantum cum ea concubuit: unde etiam tres suscepit liberos. Postea autem nuntio ei ejusmodi consuetudinis gratia remisso, monasticam delegit vitam. Duos quoque ad idem vivendi institutum pertraxit filios: quibus, ut ne coiugia sequerentur, sed studium omne ad res divinas conferrent, persuasit. Tertius autem cum uxore in matrimonio vixit. Sapienter vero et præclare ecclesiæ Bitoli Ajax præfuit. Zeno autem a puero conjunctionem seminaræ aversatus, lotus in ministerio Dei erat: administravit quoque Majumia ecclesiæ. **333** Atque ubi ad eam pervenit senectutem, ut etiam centesimum attingeret annum, hanc unquam neglexit aut prætermisit receptos statosque vel matutinos vel vespertinos hymnos Dei; et reliquum sacrum ministerium suum; principio psalmodiarum adesse, eisque præire solitus, nisi gravis interveniens morbus eum impedivisset. Et quod in celibatu philosopharetur, semper in solitaria lanifici officina lineam texuit telam. Ex cuius laboris fructu cum ipse necessariis rebus comparandis vitam toleravit, tum indigentibus etiam sumptus subministravit. Et quoad vixit, opus ita facere non destituit: quamvis aetate grandiore, primas apud eam gentem inter episcopos ferret, maximaque ecclesiæ præcesset, in qua et

copiosi et frequentes essent homines. Sed enim A τε καὶ ἀγαθοὶ ἐγένοντο. Ἐπειρετύρει δὲ καὶ τὸ
tum multi alii non episcopi modo, verum etiam in θεοὺς ταῖς πολιτείαις αὐτῶν· δεομένων γάρ ἡκουε,
montibus colentes, amantes Dei viri, illustres suere. Quorum res bene actas si sigillatim expo-
neremus, in gentem nobis prolixitatem historia ex crescere. In quibus omnibus, veluti quedam
præclara stella, etiam is resulsi, cuius supra inemini mus, Arsenius. Paucos autem, ut specimen
aliquod tantorum virorum, qui tum episcopalem functionem obiere, recensui. Laboriosum enim
esset omnes referre, quandoquidem plures boni atque honesti suere, quorum etiam vita institu-
tum testimonio ipse suo confirmavit Deus. Orantes enim eos exaudiit, et prodigia nova per eos edi-
dit. Et ab eis quoque ita Ecclesia catholica administrata, simul et clerus et populus, ad eundem
cum illis virtutis ardorem et emulationem est excitatus.

CAPUT XLVIII.

De inventione reliquiarum Abacuc et Michæas, veterum prophetarum.

Religio vero non per hos tantum majora capiebat incrementa, verum eam etiam cohonestarunt, sicut ut æquum est quam maxime exornarunt, quæ tum apparuerunt veterum atque illustrium prophetarum reliquiæ. Abacuc enim primum, deinde Michæas, et tandem post hos celebre Baptista caput e terra extitere. Abacuc quidem et Michæas reliquias divina visio, sicuti audivi, in somnis Zebeno ostendit, Eleutheropolis eo tem-
pore ecclesiam gubernanti. Ea autem urbs Cela, atque etiam ante id nomen, Ceila appellata fuerat, 334 ubi Abacuc inventus est. Ab ea quasi stadiis dīcem locus quidam Berathpasia (?) cognominatus distat, ubi Michæas sepulcrum esse dicebatur. Quod fidèles ignorantes, una cum incolis patria voce Nephameemana vocarunt. Sed prophetæ C Zebeno in somnis apparentes, quemadmodum dixi, seipso qui essent, indicarunt.

CAPUT XLIX.

*De inventione sacrati capitinis divi Joannis Praecur-
soris et Baptiste.*

Admirandum autem et celebre Baptista caput ejusdem imperii tempore inventum, in clarissimam urbem Constantinopolim est deportatum. Id namque Herodias, quod adhuc Baptista reprehensionem timeret, in Hierodis regia abstruso quadam loco sepelierat. Sed rem tam sanctam divina visione admoniti monachi quidam Macedonianæ hæresis invenerunt : qui primum quidem Hierosolymis vixerunt, postea autem in Ciliciam cominigrarunt. Atque ubi caput id ibi esse comperit Mardonius (2), qui primus inter imperiales eunuchos fuit, inventionem eam Valenti indicavit : et ille id Constantinopolim deferri jussit. Quidam igitur missi, cum splendido comitatu in imperiali curru id vixerunt. Ubi autem ad Pantichium, oppidum parvum, non longe a Chalcedone situm, perventum est, ulterius progredi quæ ad currum jactæ erant mulæ, quamvis auriga eis vehementius et flagello et calcaribus ad cursum instigans

θεοὺς ταῖς πολιτείαις αὐτῶν· δεομένων γάρ ἡκουε, καὶ ξένα τεράστια δι' αὐτῶν ἐκρατεῖν· διφὲν δὲ καὶ τὴν κυθόλου Ἐκκλησία ἀγομένη, καὶ λαὸς τε καὶ κλῆρος πρὸς τὸν Ισον ἐκτίνοις τῆς ἀρετῆς ἤδη ἀνηρεθίζοντο.

ΚΕΦΑΛ. ΜΗ'.

Περὶ τῆς εὑρέσεως τῶν λειψάρων Ἀβακοῦμ· καὶ Μιχαλοῦ τῶν παλαιών προφητῶν.

Οὐκ ἐν τούτοις δὲ μόνοις τῇ θρησκείᾳ ἐπεδίου εἰ; μείζον, δὲλλ' ἐγέραιρον ταῦτην, καὶ ὡς εἰκὸς εἰ μάλα ἐσέμμυνον, καὶ λείψανα τῶν πάλαι περιφανῶν προφητῶν κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἀναφαίνενα. Ἀμ-
βακοῦμ γάρ πρότερον, ἐπειτα δὲ καὶ Μιχαήλ τῆς γῆς ἀνεδίθοτο, καὶ τὴν περιβόητος μετὰ τούτους τοὺς Βαπτιστοῦ κεφαλή. Ἀμβακοῦμ μὲν οὖν καὶ Μιχαήλ τὰ λείψανα, οὓς θεία, ὡς γ' ἐπιθύμην, ὑνείρατο, Ζεβένῳ υπέφανε, τηνικαῦτα τὴν Ἐλευθεροπόλιτὸν ἐκκλησίαν ἐπιτροπεύοντι. Κελὰ δὲ, καὶ πρὸ τούτου δῆθος ὄνδρατος, Κελὰ ὀνόμαστο τὴν Ἐλευθερόπολις, καθ' ἣν δὲ Ἀμβακοῦμ εὑρέθη. Ἐκεῖθεν δὲ ὥστε σάβια δέκα τῆς πόλεως διεστῶς, χῶμδος τίς ἔτι Βηραθε-
σία καλούμενος, ἐν δὲ Μιχαλοῦ τάφος εἶναι ἐλέγετο. Οἱ δὲ πιστοὶ τοῦτον ἀγνοοῦντες, τοὺς ἐπιχωρίους ἴτι-
σης ὀνόματαν, Νεφαμεμανὰ πατρῷ φυνῇ τὸ μνῆμα καλοῦντες. Ἄλλ' ἐκτούς οἱ προφῆται θνε-
Ζεβένῳ ἐπιφανέντες, ὡς εἰρηται, οἵτινες εἰσεν, ἐμ-
νυσαν.

ΚΕΦΑΛ. ΜΘ'.

Περὶ τῆς εὑρέσεως τῆς τιμίας κεραυνῆς τοῦ ἀγίου Ιωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ.

Ἄλλὰ καὶ θαυμαστὴ καὶ περιβόητος τοῦ Βαπτιστοῦ κεφαλὴ ἐπὶ τῆς παρούσης εὑρεθεῖσα ἡγεμονίας εἰς τὴν Κωνσταντίνου περιφανεστάτην πόλιν ἀνεκοιλθη. "Η γάρ Ἡρώδιας καὶ ἔτι τὸν Ελεύχον δειλιώσα τοῦ Βαπτιστοῦ, κατὰ τὸ Ἡράδου ἀνάκτορον, ἀφνεῖ τὴν τόπῳ ταῦτην κατέκρυπτεν· ἢν τινες οὕτωι θειοτέρᾳ μοναχοὶ τῆς Μακεδονίου αἱρέσεως εὑρηκότες, πάρτα μὲν ἐν Ἱεροσολύμοις διέτριβον· ἔτιτ' ἐκεῖθεν εἰς Κλι-
λικας μετεχώρουν. Ἐκεῖστος δὲ οὖν αὐτὴν φωράζει Μαρδίνιος, δει πρώτος τῶν βασιλικῶν εὐνούχων ἦν, Οὐάλεντις ἐδήλω τὴν εὑρεσιν. Ο δὲ εἰς Κωνσταντίνον πολιν ἀγειν ἐκέλευσε· καὶ τινες πεμφθέντες, λαρπῆ προπομπῇ ἐν βασιλικοῖς δχῆμασιν ἤγον. Ος δὲ περὶ τὸ Παντείχιον ἥδη ἐγένοντα, μικρὸν δὲ τούτο δεινόν, οὐ πάνυ πορθωτέρω τῆς Χαλκηδόνος κείμενον, περι-
ατέρω βαίνειν αἱ πρὸς τοῦτο τεταμέναι ἡμίονοι οὐκ ἰδούλοντο, καὶ ταῦτα τῶν ὑπτρετούμενων πλείστα διαπειλούμενων, καὶ τοῦ ἡγιόχου καλεπαίνοντος, καὶ σφοδροτέρῳ χρωμένου τῇ μάστιγι, καὶ πικνῷ τῷ

(1) Σοζομ. ha' ei Berathpasia.

(2) Τῆς Σαστικῆς οἰκια, οἰκιῶν, hoc est, imperialis domus major. Σοζομ. lib. vii, cap. 21.

χάντρῳ διερεθίζοντος. Ός δὲ μηδὲν ἀνύνοτες ἦσαν, οἵτινοι τι δηλοῦν τὸ Θεῖον δέδοκει οὐ τοῖς δῆγουσι καὶ θεωμένοις μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ βασιλεῖ. Καὶ δέδοκεν οὖτας, ἀπέθεντο τὸν λερὸν ταυτοῦ θησαυρὸν ἐν τοῖς χώμῃ γειτονούσῃ· τοῦ Κοστιλίου ταύτην ἄγχωριος ἔγκαλει φωνῇ· τοῦ δὲ Μαρδονίου τὸ κτήμα ἦν. Κατὰ δὲ τούτον τὸν χρόνον, ἡ τοῦ Θεοῦ, ἡ καὶ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς ἡ θεία καὶ ἀφιερωμένη θεῷ, τῇ θείᾳ εἶπετο τοῦ Βαπτιστοῦ κεφαλῇ, διακονούσα τὰ ἐπιτήδεια τῇ δόδῳ, καὶ φύλαξ καθισταμένη· ἦν δὴ γενναῖῶν ἀνθισταμένην, οὐκ ὕστορεν οὔτε βάσασαθαι. Ἱεροστάτην δὲ προσάγων, συγχωρείν δέδειτο· μόλις δὲ ἐνεδίδου τὴν ἀνήνυτα καὶ τούτον οἰομένη ἐπιχειρεῖν, καθὼς καὶ Οὐάλεντος συνέδη συμβάλλουσα. Οὐ δὲ τὴν θήκην τηνὶ λεπρὰ κατέκειτο κεφαλή, τῇ ἀλουργίδι περιελίξας, αὐτὸς ἀνὰ χείρας διετέλει βαστάζων, ἀλλιοῦ δὲ πρὸ τῆς Κωνσταντίνου τῷ λεγομένῳ Ἐδέδημῳ ταύτην κατέθεστο· ὅπου δὴ διαφερόντως σεμνύνων τὸν Βαπτιστὴν, καὶ νέων μέριστον καὶ κάλλεις κάλλιστον ἀναγέιται. Πολλὰ δὲ καὶ πολλάκις Ματρώναν μετελθῶν, καὶ ὑπεσχημένος περιχωρισμένα, μεταθεῖναι τὴν δέξιαν ἥκιστα ἐπειδεν· ἦν γάρ νοσοῦντα τὰ τῇ; Μακεδονίου αἱρέσεως· καίπερ Βικεντίου, δεις πρεσβύτερος; ἦν τὰ τσιφρῶν, καὶ τὰ περὶ τὴν θήκην ἐπίσης αὐτῷ τῷ Βαπτιστῇ πράττων, καὶ διὰ ταύτην λερωμένος, εὐνύς μετεβαλόντος, καὶ τῇ καθόλου προσχωρήσαντος Ἐκκλησίᾳ, καὶ ταῖς ἀπώλυτον θεμένου, ὡς φασι Μακεδονίαν, μήποτε τὴν οἰκείαν δέξαιν ἀπώσασθαι, μετέθετο δὲ ὁρίσας οὔτες· εἰπερ ἔλοιτο δὲ Βαπτιστῆς ἀκολουθῆσαι τῷ βασιλεῖ, καὶ αὐτὸν τὴν θρησκείαν ἀποθέσθαι, καὶ αὐτῷ κοινωνεῖν τοῦ λοιποῦ μηδὲν τι διαφερόμενον. Βικέντιος δὲ οὔτος Ηέρσης μὲν ἦν τὸ γένος· Κωνσταντίου δὲ βασιλεύοντος ἐν Περσίδι διωγμὸν γενομένου, φυγάς καὶ αὐτὸς σύναμα Ἀδέδ τῷ ἀνεψιῷ, τῇ Ῥωμαίων γῇ προσφορτῇ. Ἀλλ' ὁ μὲν τῷ αἰλήρῳ καταλεγεῖται, καὶ εἰς πρεσβυτέρου προῆλθεν ἀξίαν. Ἀδέδ; δὲ γυναικὶ συναφθεῖς, τῇ Ἐκκλησίᾳ πολὺ τι διφέλος ἐγεγόνει· παῖδα γάρ ἐγέννησεν Αἰξέντιον δυναμα, πιστὸν μὲν εἰς τὰ θεῖα, σπουδαῖον δὲ περὶ φύλους· βίου δὲ σώφρονος ἡμμένον καὶ ἐμμελοῦς· φιλολόγον δὲ μάλιστα, ἔδριν τε τῶν ἐν Ἐλλησι καὶ τῶν παρὰ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς συγγραφεῖσιν ἔρμηνευθέντων· μέτριον δὲ ἀλλως· καὶ ταῦτα βρεστιεῖ τε ἐπιτήδειον καὶ τοῖς δοσοὶ περὶ αὐτὸν· καὶ λιμπρῶς στρατηγήσαντα. Οὐ καὶ λόγος πολὺς παρὰ τε τοῖς ὀρίστοις τῶν μοναχῶν, καὶ τῶν δοσοὶ σπουδαῖοι διδόμενοι πειραν ἔσχον τάνδρος· Ματρώνα δὲ διὰ βίου τῇ Κοστιλίῳ κάμη πατρήρισεν, σεμνῶς τε καὶ λεροκρεπῶς διακόσα μετά λαμπτᾶς· καὶ μάλιστα σώφρονος βιοτῆς, καὶ πολλῶν παρθένων ἡγήσατο· ὃν ἡ διαδοχὴ καὶ ἐπιτολὴ τοῦ χρόνου διήρκεσε, τῆς Ματρώνης παιδείας· ἥδος τε ἀξιῶν καὶ περιφανῆ τὴν φήμην κληρωσάμενων. Τοσαῦτα καὶ περὶ τοιωτῶν· ἀδόητα καὶ λικανά γε οἷμα· πρὸς δέξαιν τῆς ἡμετέρας

(1) Sozom. lib. vii, cap. 21, 24. Is Deo templum id constructum scribit. Templum enim Dei vocat,

A imminaret, noluere. Porro cum gravi eo impetu nihil efficerent, novi quiddam Deum significare, non ductores modo et spectatores, sed ipse etiam imperator existimavit. Itaque placitum est, ut sacer iste thesauros, tum in vicino vico, quem incole Κοσιλαννον vocabant (erat autem in Mardonii dominio) deponerent. Ceterum hoc tempore accidit, sive Deo seu Propheta ipso instigante, ut ad vicum hunc Theodosius veniret. Et cum caput id inde transferre constituisse, sola ei obstitit Matrona, Deo dicata virgo, quae divinum hoc caput Baptistæ sequebatur, ut in itinere pro eo atque opus esset, ei inserviret, custosque ejus esset. **335** Eam vero imperator magno animo obsistens, minime vi cogendam ducens, precibus est aggressus, ut translationem eam permitteret. Illa id difficulter tandem annuit, rem cum, quam periclo nequirit, sicuti etiam Valenti contigerat, per conjecturam aggredi rata. At Theodosius arcam, in qua sacrum caput repositum fuerat, purpura circumvolvulam, ipse manibus suis gestavit, usque ad Septimam quae dicitur regionem urbis Constantiopolitanæ: ubi id reposuit, templo, divo Baptistæ, quem præcipue celebrabat, maximo et pulcherrimo constructo (1). Et cum sæpe multumque Matronam maximis gratissimisque pollicitationibus, ut hædi sententiam mutaret (Macedonii enim heresis tenebatur morbo), aggressus esset, persuadere id ei non potuit: cum quidem Vincentius, ejusdem religionis presbyter, qui idem cum illa apud arcam Baptistæ prestabat ministerium, et eam ob causam sacerdotalem suscepere dignitatem, statim sententiam mutavisset, et ad catholicam Ecclesiam accessisset: idque antea, sicuti Macedoniani dicunt, jurejurando interposito, nunquam se opinionem suam rejecturum esse. Sed enim eam mutavit, hac sibi præscripta conditione, ut tum demum religionem suam deponeret, et postea sine discrimine ullo cum imperatore communicaret, si illum Baptista sequeretur. Vincentius iste genere fuit Persa. Cum autem in Perside sub Constantio persecutio esset mota, profugiens inde cum consobrino Adda, in Romanorum pervenit ditionem. Atque hic in clericum electus, ad D presbyteri dignitatem pervenit. Addas autem uxore ducta, magnum Ecclesiæ emolumentum genuit, Auxentium filium, in rebus divinis fidelem, in amicos officiosum, vita moderatam, et sibi ipsi constantem, studiorum doctrinæ amantem maxime, litterarum profanarum alique etiam ecclesiasticarum peritum, modestum præterea, et imperatoriæ aulæ commodum, præclarum etiam in bello ducem: cuius celebris etiam fama est apud optimos quoisque monachos, et alias doctos bonosque viros, qui illum cognovero. Porro Matrona vitam in vico Κοσιλαννον exegit, et pluribus virginibus præfuit, quarum successio in longum tempus duravit, morem quamvis antea quoque in honorem S. Baptistæ conditam dixerit ecclesiam eam.

Matronæ disciplina dignum et præclaram famam A θρησκείας χάν τῇ Θεοδοσίου ἡγεμονίᾳ συνέπειντος. **336** De his quæ commoda, ut puto, ad me.

religionis nostræ gloriam, in Theodosii imperium
inciderunt, hactenus.

CAPUT L.

De clarissimi imperatorum Theodosii magni obitu.

Theodosius autem, post Eugenium devictum, in Italia Mediolani agens, et Occidentis res pro eo atque decuit constituens, ægrotare cœpit, hydro-pis morbo oppressus: et Joannis monachi prædictione in memoriam revocata, finem vitæ prope diem adventurum exspectavit. Majoris autem sollicitudinis causa ei fuit reipublicæ status, in animo secum reputanti, quantum detrimenti civibus et subditis, imperatore e medio sublato, accidere soleat, quam mors ipsa. Itaque quamprimum filium Honorium Constantinopoli accivit, imperatorem cum Occidentalibus partibus praescire volens. Quem ubi advenientem vidit, meliuscule habuit, et ad spectaculum ludorum Circensium ob victoriam celebrandorum prodiit. Et cum ante prandium validior fuisset, postea deropente eum imbecillitas invasit. Cumque iudicrum id persicere non posset, filio id more solito peragendum commisit, proximaque nocte satis concessit, decima septima Januarii mensis die, sempererna laudis et gloriae memoria post se relicta: cum ad finem vitæ satis longum pervenisset, atque cum splendidis victoriis solus Romanorum imperium monarcha gubernasset, et duorum imperatorum pater esset, eisque imperium pacatum relinquaret. Platide autem in lecto suo beata morte vitam finiit, præmium id fidei erga Deum suæ, et flagrantis adversus idola et simulacra ardoris consecutus. Vixit annos sexagiæta, et menses octo: quorum sedecim cum dimidio, in imperio Romano peregit. Complectitur duodecimus iste historiarum liber annos decem et octo: cum a mundo condito quinquies millesimus nonagesimus nonus (!), a nativitate autem Domini quadringentesimus quartus ageretur annus (2).

(i) Secundum recentiores 4375.

ΚΕΦΑΛΑ. Ν^ο.
Περὶ τῆς τελευτῆς τοῦ ἐν βιωτεῦσιν δοιδίκου
Θεοδοσίου τοῦ μετάλου.

Θεοδόσιος δὲ μετὰ τὴν Εὐγενίου καθαιρεσιν ἦτι τῆς Ἰταλίας; διάγων δὲ Μεδιδιανὸν, καὶ τὰ τῆς Ἐσπρας ὡς χρεών καθιστῶν, ἀρρώστως διετέθη τῷ τῷ δέρου νοσήματι κρατηθεῖς· εἰς νοῦν τε ἔχων τὴν τοῦ μοναχοῦ Ἰωάννου πρόδρόβησιν, δισον οὖπον ἤκει τὴν τελευτὴν προσεδάκα. Ἐν μεγίστῃ δὲ φροντὶ μᾶλλον τῆς τελευτῆς καθιστατο περὶ τῶν κοινῶν, διαταπόλων δσα κακὰ ἐπεισρέει τοῖς ὑπηκόοις; βατλέως ἐκποδῶν γενομένου. "Οσον τοίνυν τάχος τὸν οὐδὲν Ὄντωριον ἐκ τῆς Κωνσταντίνου μετεκαλεῖστος; ἐσπεριοὶ μέρεσι καταστῆσαι βασιλέα βουλόμενος;" διὰ διών παραγενόμενον, ῥφον ἔσχε, καὶ ἐπὶ θέαν ἵποδρομίας ἐπινικίου προῆλθεν. Ἐρήμωμένος δὲ ὁ πρὸ ἀρίστου, ἐπειτα διετέθη πονήρως ἐξέπινα· καὶ μὴ ισχύων τὴν θέαν τελεῖν, ἐκέλευε τῷ παιδὶ περινειν τὸ θύος· καὶ τῇ ἐχομένῃ νυκτὶ τὸν βίον μετὰ λαζεν ἐπτακαιδεκάτῃ Ιανουαρίου μηνὸς, δειμηστὸν κίλος καταλιπὼν, καὶ εἰς ὑψηλούς τοῦ βίου καταλήξας τέρμονας. Ἐπὶ τε γάρ νίκαις λαμπραῖς καὶ μέναρχος Ρωμαίων γενόμενος, ἐκυρών τε ἐπιδῶν δυοις βασιλεῖσιν πιτέρα, καὶ ἀπαστάστον αὐτοῖς τὴν ὀργὴν καταλειπὼς, εὐδαιμόνως τε ἐπὶ τῆς ἐκατοῦ κλίνης τὸν βίον ἀφεῖς, τῆς πρὸς θεὸν οἷμας πίστεως καὶ τοῦ θερμοῦ κατὰ τῶν εἰδώλων ζῆλου τούτῳ γέρας ἐκνεγκών. Διεβίω δὲ τὰ πάντα τῆς ζωῆς ἐτη ἑκκοντα σὺν μησὶν ὅκτω· ὃν τὰ ἑκατόντα κήμισυ τῇ τῶν Ρωμαίων ἀρχῇ διετέλεσε. Περιέχει δὲ καὶ ἡ περούσα δωδεκάτη μοι τῶν Ιστοριῶν χρόνον ἐτῶν ὅκτω κατέδεκα· ὅπηνίκα κόσμου μὲν ἔτος, επειδὴ ἀπὸ δὲ τῆς θείας τοῦ Κυρίου γεννήσεως τέταρτον καὶ τετρακοσίστην ἐπεράντετο.

(2) Alii ponunt annum 398.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ
ΤΟΥ ΧΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΤΟΜΟΣ ΙΓ[·].

NICEPHORI CALLISTI
XANTHOPULI
ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ
TOMUS XIII.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Περὶ τῆς βασιλείας Ὁρωπού καὶ Ἀρκαδίου· ὡς Ἀρκαδίῳ μὲν Ρουφίνῳ παρεδυνδετενεν· Ὁρωπῷ δὲ Στελλήρῳ ἐν Ἐσπέρᾳ τὴν αὐτήν ἐπιλήρου τίξιν· καὶ δικαῖα τηρηκαῦτα κοινὰ καὶ τὰ τών ἐκκλησιῶν ἐφέρετο πράγματα.

Λαμπρῶς δ' οὗτο τὴν Ἐκκλησίαν αὔξησας διέβατος Θεοδόσιος, ἐτελεύτα ἐπὶ διάδοχοις δυσὶ τοῖς παισὶν· ὃν τὸν μὲν πρεσβύτερον τῶν πρὸς Ἔω ἅρχειν ἔθινῶν ἔταττε· τὴν δὲ τῶν Ἐσπερίων ἀρχομένην καὶ τὴν Κωνσταντίνου τῷ νεωτέρῳ ἐνεχειρίζεν Ὁρωπῷ. Καὶ ἀμφορὶ περὶ τὴν θρησκείαν ὁμοφρονοῦντες τῷ πατρὶ διεγένοντο. Τελευτῶν γάρ ἐκεῖνος, οὐδὲν ἀλλο τούτοις παρῆνες ή τὴν εὐσέβειαν ἔτελῇ φυλάττειν· δι' ἣς εἰρήνην τε ἐπιγίνεσθαι καὶ πόλεμον καταλύεσθαι εἰσηγείτο· τρόπαια τε ἀνίστασθαι, καὶ νίκην τοῦ Θεοῦ πρωτανεύεσθαι. Τοιαῦτ' ἐκεῖνος μὲν τοῖς παισὶ παραίνων ἐτελεύτα· οἱ δὲ οἱ τῆς βασιλείας μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐσέβειας διάδοχοι καὶ κληρονομοὶ καθίσταντο· εὐθὺς μὲν γάρ δὲ τῆς Εὐρώπης βασιλεὺς τὰς ἐν Ψώμῃ μονομαχίας διέλυεν, αἰτίας τοισδε γεγενημένης· Ἀνὴρ τις τὸν ἡρεμον μετιὼν βίον, τῆς Ἔω ἀπάρας εἰς Ψώμην ἀφίκετο· δρῦν δὲ οὗτω κατ' ἀλλήλων Ὦρωπαίους κεχρημένους τοῖς δπλοίς, πολλῶν τῇ μυσαρῇ ἐκείνῃ συρρέοντων δψει, παύειν ἐπειράτο τὸ στάδιον κατειληφώς· Χαλεπῶς δὲ διατεθέντες οἱ τῇ μιαιφρῷ θέρᾳ χαρούντες, ἀλλως τε καὶ τοῦ τοῦ; αἵμασιν ἐκείνοις ἐπιτερπομένους δαΐμονος εἰσδεξάμενοι τὴν βαχείαν, λιθοῖς τὸν τῆς εἰρήνης βάλλοντες; χορηγὸν ἀνεῖλον· δὴ μαθών Ὄνωρίος, τὸν μὲν Τηλέμαχον (οὗτος γάρ ὠνόμαστο δὲ ἀνὴρ) τοῖς μάρτυσι συντρίθημε· τὴν δὲ πονηράν ἐκείνην ἐργαστὶν διέλυσεν, ὥστε μὴ τοῦ λοιποῦ γενέσθαι δαταξάμενος· Ἀλλ' Ἀρκαδίῳ μὲν ἐπ' ἄνωτιλῆς Ῥουφίνῳ; παρεδύ-

341 CAPUT I.

De imperio Honorii et Arcadii: et ut apud Arcadium quidem Rufinus in administratione rerum primum locum, apud Honorium autem in Occidente Stilico eamdem obtinuerit dignitatem: et ut tum cum publice tum ecclesiasticæ res habuerint.

Theodosius Maximus ubi Ecclesiam splendide auxit, duobus filiis successoribus relictis, vita defunctus est. Quorum natu majorem Orientali, minorem autem, Honorium videlicet, Occidentali præfecit imperio. Uterque vero in religionis cultu patris sententiam est secutus. Moriens namque ille nihil eis aliud mandavit, quam ut veram pietatem integrum servarent, per quam eos asseveravit pacem habituros, et bella soplitos, tropæaque excitatus, et victoriam a Deo consecuturos esse. Talia ille quidem mandata filiis relinquens obiit. Illi autem non imperii modo, sed et veræ pietatis ejus successores et hæredes exsisterent. Statim namque Europæ imperator Romæ monomachias, hoc est, singularia certamina, et gladiatorum ludos sustulit, ob causam ejusmodi: Vir quidam quietam monasticamque vitam colens, ex Oriente Romam venit, atque ubi Romanos armis ita inter se decertere, multis ad execrandum id spectaculum confluentibus, vidit, in arenam progressus, intercipere pugnam inter eos tentavit. **342** Quod ægre ferentes qui sanguinario spectaculo gaudebant, et dæmonis, qui cruento effuso delectatur, intemperiis agitabantur, lapidibus conjectis pacificatorem interemerunt. Quæ res postquam est ad Honorium delata, Telemachum quidem (ita enim monachus ille vocabatur) in martyrum numerum retulit: importunum autem certamen illud abo-

vit, constitutione (1), ne id postea perageretur, A νάστευεν, ἀνὴρ ἀνδρώδης τε καὶ τὴν ἡλικίαν εὐμῆ-
lata. Cum Arcadio in Oriente Rusinus imperium
administravit, vir strenuus et procerus, singula-
rīque prudentia præditus, quam et oculorum mo-
tus et orationis extemporanea promptitudo indi-
cabant: in Occidente apud Honorium euūdem
locum Stilico quidam obtinuit. Et uterque apud
utrumque Theodosii filium, imperii nomen et habi-
tum esse permittens, summam ipse rerum manu
simul et lingua usurpavit, sub præfecti appellatione
imperatori ipsi imperans. Verum neuter istorum,
qui ei obvenerat, contentus fuit loco. Siquidem
Rusinus (2) sibi ipsi imperiale in Oriente digni-
tatem arrogare conatus est; alter autem in filium
Eucherium Occidentale imperium arte quadam
transferre studuit. Sed utrumque ambitio et cona-
tus fefellit. Rusnum enim exercitus Romanus, qui
cum Theodosio adversus tyrannum Eugenium
pugnaverat, ad Arcadii, qui more recepto obviam
progressus ei extra portas fuerat, pedes, in loco
qui tribunal (3) dicitur, ferro necavit: propriea
quod id ut ficerent, Stilico militibus suaserat: et
quod se illi suspenso naso ab eo derisos compe-
rerant; tum autem quod affectatæ tyrannidis su-
spectus erat. Ferebatur quoque fama, Hunnos
cum gentem barbaram et feram, in Romanam
ditionem immisisse. Tum enim illi Armeniam et
quasdam Orientis partes metu nullo plurimam
prædam agentes, percurrebant. Forte autem for-
tuna peropportune cedes ejus in eam diem inci-
dit, qua ei qui delectus habendi curam gerebant,
tantum non purpuram circumdati fuerant. Eam
enim ille conceperat spem, exercitum solo ipso
aspectu statim Arcadium, quod nec formia nec
reliqua corporis constitutione aliquid imperio
aptus esse videretur, rejecturum, ipsum autem ad
imperium enecturum esse. 343 Capite vero Ru-
sini resecto, et lapide in os ejus immisso, hastæ
id infixerunt, et in sublime sustulerunt. Dextram
quoque ejus abscissam (4), per urbem circa opili-
cum officinas circumtulerunt, verbis his utentes:
« Date stipem inexplebilis avaritiæ viro. » Et ri-
dicula ea mendicitas, multum sati auri collegit:
perlibenter enim in jucundo et grato spectaculo
homines aurum contulerunt. Ac Rusini quidem
imperii affectatio ad ejusmodi vitæ fineu[m] pro-
duxit. Ad euūdem vero modum et Stilico, qui, si
quis aliis, et ipse apud Romanos simul et Barba-
ros potentia multum valuit, rerum summam ad se
pertrahere volens, in Italia occisus est, sicuti suo
loco dicemus. Post Rusinum vero Eutropius eunu-

χης γενναῖος δὲ καὶ τὴν σύνεσιν, ἥν μάλισται τῶν
ἔφθαλμῶν κινήσεις ἔδηλουν, καὶ τῶν λόγων ἥτοι μέ-
τις. Ἀνὰ δὲ τὴν Ἐσπέραν Ὄνωριψ τὴν αὔτην πεπλεῖ
τᾶξιν Στελίχων τις δνομα. Τούτων δὲ ἐκάτερος ἐκ-
τέρῳ τῶν Θεοδοσίου παιδῶν τὸ τε τῆς βασιλείας σχῆμα
καὶ τὸ δνομα χριζόμενος, οὗτοι τὸ τῇ ἀρχῇ κρά-
τος διὰ χειρὸς εἶχον καὶ γλώσσης, ἐν ὑπάρχου προ-
ηγορίᾳ βασιλεύων τοῦ βασιλεύοντος. Ἀλλ' οὐδὲ τις
τούτων ἐν οἷς μένειν ἐλεῖχε, στέργειν ἤγάπα. Ρου-
φίνος μὲν γάρ εἰς ἐκατὸν ἐπεχείρει τὸ τῆς βασιλείας
μεταθετεῖται ἀξίωμα. δὲ δὲ τῷ υἱῷ Εὐχερίῳ περιάπτειν
τὴν τῆς Ἐσπέρας ἀρχὴν δεξιῶντας. Ἀλλὰ
καὶ διμφω τοῦ βουλομένου διήμαρτον. Τὸν μὲν γάρ
Ρουφίνον δὲ ἐκ Πύμας στρατὸς, οὐ σύναμα Θεοδο-
σίου κατὰ τοῦ τυράννου Εὐγενίου ἐστράτευσαν, πρὸς
τοὺς ποσὶν Ἀρχαδίουν ἐν τῷ λεγομένῳ τριβουναλῷ,
εἰς ἀπάντησιν ἤκοντα τῷ στρατῷ, εἰωθός θν τοιάντα
ποιεῖν, μαχαίραις ἀνεῖλον· τοῦτο μὲν, ὅτι τοῦτο καὶ
Στελίχων τῷ στρατῷ παρηγγύα· τοῦτο δὲ ὅτι καὶ
μυκτηρίζων ἐκείνους πεφύραται· καὶ τὸ τρίτον, ὅτι
καὶ τύραννος ὑπωπτεύετο· ἀλλως τε κατέφημ διέτρε-
γεν, ὡς αὐτὸς εἴη Οβγνους, Εθνος τι βάρδορν τε καὶ
ἄγριον, ἐπὶ τὰ Ρωμαίων κινήσας ὄρια. Καὶ γάρ
κατ' ἐκεῖνο κατερῦ ἐπὶ τὰ Αρμενίαν καὶ τινὰ τῆς
Ἐω μέρη ἀδεῶς κατατρέχοντες ἤσαν καὶ λεῖπον
πλείστην ποιούμενοι. Συνέδραμε δὲ διμονίων τούτου
ἀποβήγηνται τοῦ ἔην, καθ' ᾧ οἱ στρατόλογοι μο-
νονούχοι τὴν ἀλουργίδα περιβαλεῖν αὐτῷ ἔμειλον.
« Ήν καὶ γάρ ἐν ἐλπίσιν, ὡς ἐξ αὐτῆς καὶ μόνη
τῆς ὑψεως δὲ στρατὸς τὸν μὲν Ἀρχαδίουν ἀποτελε-
σται, ἀφωνᾶς περός τε εἶδος καὶ τὴν ἀρχὴν ἔχοντα·
αὐτὴν δὲ βασιλεύειν αἰρήσεται. Τεμόντες δὲ Ρουφί-
νου τὴν κεφαλήν, λίθον ἐνῆκαν τῷ στόματι ἐπὶ ἔνδι-
λιον μετέωρον ἀναρτήσαντες. Περιελόντες δὲ καὶ
τὴν δεξιὰν, περιήγην ἀνὰ τὰ τῆς πόλεως ἀργαστῆ-
ρια, εἰ Δότε, λέγοντες, τῷ ἀπλήστω. Πολὺ δὲ ἀρι-
χρούσιον ἡ γελοιώδης ἐκείνη αἰτησίς ἤρανταστο. Ἐκ
γάρ τε καὶ καταθυμίῃ θεάματι εὐχερώς οἱ δρόν-
τες τὸ χρυσὸν προσέντο. Ἀλλὰ τῷ μὲν Ρουφίνῳ εἰ;
τοῦτο τέλους δὲ τῆς ἀρχῆς ἔρως προσέη. Επειδὴ δὲ
τούτῳ καὶ Στελίχων εἶπερ τις ἐν δυνάμει μεγάλη
Ρωμαίων καὶ βαρδάρων γενούμενος, συγχρόνειν πρὸς
ἐκατὸν βουλόμενος τὰ βασιλεία, κατὰ τὴν Ἰταλίαν
ἐσφάγη, ὡς ἐν καιρῷ μοι λελέξεται. Μετὰ δὲ Ρου-
φίνου Εὐτροπούσις τις εὐνοῦχος τὴν τοῦ πραιτούσιου
τιμὴν ἀναβάτε, οὐδὲ αὐτὸς τῇ παρ' ἀξίᾳ τρεπεῖται.
Ἐπειδὴ γάρ ἡ ἐκτομὴ τῆς ἀλουργίδος αὐτὸν ἀπ-
εστέρει, ἐπειδὴς βασιλέας πεῖραν προσάγων, κατρίκεν
τε καὶ ὑπατὸν ἀναγράφειν. Καὶ τοῦ λόιπου κατῆρ ἦν
τοῦ κρατοῦντος εὐνοῦχος, δὲ μηδὲ τὸν τυχόντα παῖδα

(1) Hæc constit. non exstat, sed reperiuntur Constantini I. unic. C. De glad. lib. II.

(2) Rusinus, dum Gotthica sollicitat arma, ut imperium metu ab Arcadio extorqueret, persidiae pœnas dedit. Erat hic a Theodosio tutor Arcadio datum. Egnat.

(3) Claudianus de Rusino :

— graviterque appensa veste morantem

Incepit Augustum, scandat sublimè tribunal,
Participem sceptri sacrum declarat honoris.

(4) Claudianus :

Dexter quin etiam ludo concessa vagatur,
Æra petens, pœnasque animi persolvit urari,
Terribili lucro etc.
Desinat elatis quicquam confidere rebus,
Instabilcsque deos ac lubrica numina discat.

φύνας δυνάμενος. Ἀλλὰ περὶ μὲν Εὐτροπίου καὶ οὐτεπερ ἀλλαχίστη καὶ ταῦτα πρόφασις γέγονεν ἐπιμέγα τὴν θρησκείαν ἐπιδίδοντα· οἱ γάρ βασιλεῖς ἀσφαλῶς φοντο τῷ σφῶν πατέρι τὰς κατὰ τῶν τυράννων ἐπιγενέσθαι νίκας, ὅπλα εὐσεβείας μᾶλλον· καὶ Ἐρυθρίνον ὁ ἐπίβουλον τῆς ἀρχῆς ἀνευ ἀμφιλίου μάχης ἐκποδῶν καταστῆναι. Διὰ τοι τούτο καὶ τὰ προδεογμένα τοῖς πρὸν εὐσεβεῖτῶν βασιλέων ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τούτοις ἐπιμᾶλλον ἐκράτευνται, ἀσφαλῶς τε ἐτήρουν· καὶ ἔτερα θεοφιλῆ προσετίθεντο Ἑργα· μάλιστα δ' ἀφθόνους ἐπιχορηγοῦντες τὰς δωρεάς. Τὸ δ' ὑπὸ χειρα σύμπαν πρὸς τοὺς κρατοῦντας δρῶν, οἷον μὲν ἐν Ἑλλησιν ἦν, πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν μετετίθετο· οἱ δ' αἰρετικοὶ πρὸς τὴν καθόλου Ἐκκλησίαν προσεχώρουν. Οἱ γε μὴν Ἀρεψὶ καὶ Εὐνομῷ ἐπόμενοι διὰ τὰ πρδεθεν εἰρημένα ἐν δικονομίαις ἥσαν· καὶ διὰ ταῦτα ἀλάτους ἐγίνοντο. Οἱ γάρ πλειστοὶ μὴ δρῶντες αὐτοὺς δοξάζειν περὶ τὸ Θεῖον οἰδέμενοι, τῷ διὰ μάχης ἀλλήλοις λέναι καὶ ἀριστικῶς μάλα ἔχειν, πρὸς τοὺς ἐπισήσ τοι; κρατοῦνται φρονοῦντας εὐθὺς μετετίθεντο. Οἱ δὲ τὰ Μακεδονίου φρονοῦντες ἐν Κωνσταντινούπολεις κατέκεινοι καὶ τοιρού ἀσθενῶς εἶχον, βλαπτόμενοι, διτι μὴν ὑπὸ ἐπισκόπων ἐτάττοντο. Ἄφ' οὖν γάρ ἐπὶ Κωνσταντίου παρὰ Ἐυδοξίου καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν τὰς ἐκκλησίας ἀδιψήρηντο, ὑπὸ μόνοις πρεσβυτέροις ἀχρι τῆς ἔχομένης διεγένοντο βασιλείας. Ἐυδοξίου δὲ μετὰ θάνατον, δε τῇ, ἐν Κωνσταντίου πόλει Εὐνομιανῆς συναγωγῆς περιειστήκει, Λουκιανός τις ἀντικαθίστατο. Πατέρας δὲ ἄρα οὗτος ἀδελφῆς Εὐνομίου ἐγένετο· δύνασιν εἰς φιλαργυρίαν καὶ τὰ συγγενῆ πάθη κατολισθήσαντε, ὑπερορώμενον τε διὰ ταῦτα δίκην διδόναι, ἔστιν δὲ τῆς ἀλλῆς Εὐνομιανῶν διαστῆσαι μοιράς. Συμμορίας δὲ ἴδιας προστήναι καὶ ἀρχηγὸν γενέσθαι οὐκέτι ἀγενοῦς συντάγματος, πάντων ἀρδον τοῖς ἐπιφῆτοις καὶ ποικίλοις πάθεσι καθωπλισμένων πρὸς αὐτὸν διερρυκήστων. Λόγος δ' ἔχει, Εὐτροπίου τοῦ πραιτοσίου σπουδαῖς, ἀπαν μὲν Εὐνομίου σύγγραμμα, πυρὶ παραδίδοσθαι δημοσίῃ· τὸν δὲ ἐκείνου νεκρὸν μηδὲ ταφῆς ἔσσαι ἡξαμένον, ἀλλ' ἐκ Δασκόρων εἰς Τύανα μεταφέρει. Οἱ δὲ πάπα Ναυάτου, ὡς γε εἰρηται, τέως μὲν ἡρέμουν καὶ διατούν· καὶν ἡ τοῦ Πάτρας ζῆτησις, ἦν Σεβδάτιος ἐνεωτέρισε, μετριῶς τούτους ἐτάραττεν. Οὐ μὴν τοῖς ἀλλοις ἐπιτίμοις καὶ οὗτοι ἰνοχοὶ ἥσαν, τῷ τε Τριάδα δμούσιον ἐπίστης τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ κηρύττειν, καὶ τῇ τῶν ἡγουμένων μάλιστα ἀγωγῆ· μετὰ γάρ Ἀγέλιον Μαρκιανός· καὶ τοῦτον δὲ Σισινίος διεδέξατο, ὅπερι νίκα Θρυσίνος ἀνήρητο. Περὶ ὧν καὶ ἀνωτέρω μνεῖαν ἐποιησάμην. Καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως.

Tamen si enim quæstio de festo Paschæ, quam Sabbatius eos turbasset: non tamen illi aliis pœnis, quæ in hereticos legibus decretæ fuerant, obnoxii fuere:

(1) Patricius, imperatoris pater. Inst. Quibus modis ius patr. pot. sol. & Filiusfamilias.

(2) Claudianus de Eutropio isto:

— Præsidium legum genitorque vocatur
Principis, et famulum dignatur regia valrem.

A chus præpositi sacri cubiculi dignitatem consecutus, neque ipse in honore eo, quem præter meritum gerebat, acquievit. Cum namque virilium exæctio purpuræ ei spem ademisset, imperatorem aggressus, ut patricium (1) se et consulem crearet, ei persuasit. Quapropter eunuchus deinde imperatoris pater (2) fuit, qui etiam vilioris sortis filium procreare non potuit. Sed de Eutropio postea memorabimus. Hæc autem historiæ huic intextum, quod non exigua occasio fuerint, ut religio nostra multum caperet incrementi. Imperatores namque certo persuasum habebant, patri eorum a vera pietate victorias contra tyrannos obvenisse: cui etiam acceptum serebant Russini, qui Imperio insidiatus fuerat, absque civili bello cædem. Proinde quæcumque decessores eorum pii imperatores pro ecclesiis statuerant, et ipsi confirmarunt (3), eaque firmiter servarunt, aliaque insuper Deo grata adjecere opera, per quam liberaliiter in primis dona eis conferentes. Subditi vero oinnes ad principes suos spectantes, qui Græce superstitioni addicti erant, ad Christianismum transferunt: qui vero hæreses sectabantur, ad Ecclesiæ catholicæ accesserunt. Siquidem qui Arii et Eunomii hæresim complectebantur, propter eas quas diximus causas inter se dissidebant, eaque gratia minuebantur. Plurimi namque non recte eos de Deo sentire, ex eo opinati, quod inter se velimenter contendenter atque pugnarent, eis se statim aggregarunt, qui eamdein cum imperatoribus sententiam obtinebant. **344** Macedoniani autem eo tempore Constantinopoli parum valuere; quibus illud nocebat, quod episcopum suum non haberent. Ex eo namque tempore, quo eis sub Constantio ab Eudoxio popularibusque ejus ecclesiæ ademptæ fuérant, sub solis presbyteris ad præsens (4) usque imperium conventus suos habuere. Post Eudoxii autem mortem, qui Constantinopoli Eunomianæ sectæ præsuerat, in locum ejus Lucianus quidam subrogatus, Eunomii sororis filius. Hunc quod in avaritiam et cognata illi criminis alia delapsus esset, eamque ob causas pœnas se daturum suspicaretur, ab Eunomianorum factione reliqua descivisse, sodalitatique suæ præsisse, et non contemnendæ cohortis ducem factum esse dicunt, omnibus prorsus qui variis infamibusque delictis obruti essent, ad ipsum confluentibus. Fama obtinet, Eutropii præpositi opera, scripta Eunomii omnia publice crenata: cadaver autem ejus sepulcro extractum, Dacorii Tyanam projectum missumque esse. Novationi, quemadmodum dictum est, quieti tum fuere.

(3) I. Si venerabilis. C. De episc. et cler.

(4) Ἀχρι τῆς ἔχομένης βασιλείας, intelligendum autem de imperio Theodosii junioris. (Sozom. lib. viii, cap. 1.)

tum quod itidem ut Ecclesia catholica, Trinitatem ὁμοούσιον (consubstantiale) prædicarent, tum quod egregia episcoporum eorum vita esset. Nam Agelio Marcianus, Marciano Sisinius successerat, cum Rufinus cæsus est : de quibus supra etiam diximus. Hæc hactenus.

345 CAPUT II.

*De puerili institutione et vita sancti Joannis Chrysostomi, et ut doctrina simul et virtute fulgens ad se-
dem Constantinopolitanam sit electus.*

Ea ætate in Ecclesia Romana episcopus erat Siricius, Damasi successor, Alexandriæ ecclesias rexit Theophilus, Antiochiæ Flavianus : Hierosolymis adhuc episcopatum gessit Joannes, qui Cyriollo successit. Constantinopoli vero eniit Nectarius, de quo fusius supra diximus. Cæterum eo paulo post mortuo (1), ingens omnium cura et studium fuit, quemnam antistitem imperantis urbis legere conveniret. Atque, ut sit, aliis alios designantibus, diuque et multum consilia agitantibus, cum non eadem omnium esset sententia, et tempus extraheretur, universis tandem placitum est, ut Antiochia presbyter accerseretur Joannes, qui propter eloquentiam Chrysostomus est dictius ; præclarus enim de eo fama orbem pervolitabat, maxime eum ad docendum appositum, apprimeque clarum, necnon generis nobilitate et vita integritate præstantissimum esse. Patrem namque habuit ducem belli Secundum : matrem autem natalibus, aliisque ornamenti omnibus spectatam, Anthusam. In dicendo et suadendo vi multa fuit, adeo ut ætatis suæ oratores multis modis superaret. In vita quotidiana singulari moderatione et accuratissimo instituto usus est. In tantum vero æqualibus suis antecelluit, ut etiam Libanii Syri sophistæ in hac laudis parte, testimonion reportarunt. Moriturum enim eum, cum sectatores ejus, quemnam in sophistica sede successorem esse vellet, interrogarent, Joannem illum respondisse fama est, nisi virum tantum Christiani rapuisserint. Plures autem ex discipulis ejus ad ecclesiam adduxit ut idem secum sentirent, eis persuadens. Cum enim ex præscripto Dei vivere studeret, non mediocrem virtutem sua æmulationem illius sectatoribus indidit : et facile eo modo plurimos cepit, eisque ut secum eamdein complectenterentur sententiam auctor fuit, non arte quapiam aut eloquentia vi, verum quod sacras Scripturas juxta id quod res ipsa erat sincere exponeret, eos ad se pertrahens.

346 Oratio enim revera factis ipsis consona, per facile fidem meretur, et assensione digna videtur. Quibus rebus contra qui caret, simulator potius, et sui ipsius accusator esse appareat, etiamsi multum studii et operæ in docendo ponat. Si cui putem contigit, ut utraque hac laude clarus sit, nihil non quod velit, efficere potest : id quod in illo etiam evenit. Vita namque institutum accuratum admodum et moderatum fuit. Et cum natura ingenioque præstanti fuit, tum perspicua

A

ΚΕΦΑΛ. Β.

Περὶ τῆς ἐκ νέου ἀγωγῆς, καὶ διαιτης τοῦ ἀτίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ δύως ἀρτῆς διαλάπων, ἐκτὸν τῆς Κωνσταντίου συνδέως θρόνον ἀνήκει.

Τοῦτο δὲ κατ' ἑκεῖνον καιροῦ τῆς μὲν Ψωμάτων Ἐκκλησίας Σιρίκιος διαδεξάμενος Δάμασον. Θεοφίλος δὲ τῶν κατ' Ἀλεξανδρειαν ἔκρατει ἐκκλησιῶν. Φλαδιανὸς δὲ τὴν Ἀντιόχου διείπει. Τῶν δὲ περὶ τὴν Ἱεροσόλυμα ἔτι Ἰωάννης τὴν ἐπιτροπὴν ἐκληρούτο διαδεξάμενος Κύριλλον. Ἐπὶ δὲ τῷ τῆς Κωνσταντίου θρόνῳ Νεκτάριος ἑκεῖνος διέπρεπεν, διὰ ἀνωτέρω πρὸς λεπτὸν ἡ Ιστορία διέλαθεν. οὐ μετὰ βραχὺ τελευτήσαντος καὶ πολλῆς τινος ἀκμαζούσῃς σπουδῆς περὶ τοῦ τίνα δεῖ εἰς ἐπιλογὴν τοῦ θρόνου Β προκριθῆναι τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, καὶ οὐ φιλεῖ ἄλλων ἄλλους ἐπιψηφιζομένων, οὐ μὲν χρόνος ἐπείθει πολλάκις γινομένης βουλῆς, καὶ μὴ τῶν αὐτῶν πᾶσι δοκούντων. τέλος πᾶσι δεῖν ἐδόκει τὸν δὲ Αντιοχείας πρεσβύτερον μεταστέλλεσθαι Ἰωάννην τὸν τὴν γλώτταν χρυσοῦν. Πολλὴ γάρ τις φήμη περὶ αὐτοῦ τὴν ὑπὲρ οὐρανὸν διέτρεψεν, ὡς διδασκαλικῆς μάλιστα εἴη, καὶ διαφερόντως ἐλάχιμος, εὐπατρίδης τε δῆμα καὶ τὸν βίου μάλιστα ἀγαθός. στρατηλάτου μὲν Σεκούνδου γεγενημένος πατρός. μήτηρ δὲ ἑκείνῳ κατὰ γένος καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἐπίσημος "Ανθουσα" θνομα. λέγεται τε καὶ πειθεῖν μᾶλα δεινός, ὡς τοὺς κατ' αὐτὸν πολλῷ τῷ μέτρῳ παρενεγκαίνει φήτορας. ἀγωγῇ τε βίου σώφρονι καὶ ἀκριβεστάτῃ χρῆσθαι τῇ πολιτείᾳ. Ἐπὶ τόσην δὲ τοὺς κατ' αὐτὸν ὑπερέβαλεν, ὡς καὶ Λιδάνιον τὸν Σύρουν σοφιστὴν ἐπιμαρτυρῆσαι αὐτῷ. Ἐπεὶ γάρ ἔμελλε τελευτὴν, τῶν ἑκείνων φοιτώντων ἐρομένων τίνι κελεύοι τὸν σοφιστὴκὸν ἀντ' αὐτοῦ λιπεῖν θρόνον, τὸν Ἰωάννην λόγος ἑκεῖνον εἰπεῖν, εἰ μὴ Χριστιανὸν τὸν τοσοῦτον κανόρα εἰσύλησαν. Πολλοὺς δὲ τῶν ἀκριβωμένων ἐπ' Ἐκκλησίας ἡγάγετο, καὶ ἐπίστη; αὐτῷ φρονεῖν ἐπεισε. Κατὰ Θεὸν γάρ τὴν πολιτείαν ἐπιτηδεύων, οὐ μέτριον ἐκ τῆς οἰκείας ἀρτῆς ἐνείθει τοῖς αὐτῷ προσφοιτῶσι· καὶ ἐχειροῦτο φράδιως ἐντεῦθεν τοὺς πλειστους, καὶ γε ἐπειδεις παραπλήσια δοξάζειν ἑκείνῳ, οὐ τέχνῃ δή τινι καὶ ρώμη λόγων πρὸς ἐκατὸν ἐλκειν ἐκδιαζόμενος, ἀλλὰ ὡς ἀληθεῖς ἦν, διτιπερ εἰλικρινῶς τὰς λεπάς ἐξηγείτο Δ Γραφάς. Ταῖς γάρ ἀληθεῖαις λόγοις τοῖς ἔργοις συνάδων, πρόχειρος εἰς πίστιν καὶ ἀξιος παραδοχῆς φαίνεται. Τούτων δὲ ἐστερημένος, εἰρων μᾶλλον καὶ κατήγορος ἐαυτῷ δοκεῖ, καὶ πολὺ τι σπουδῆς περὶ τὴν διδασκαλίαν εἰσάγῃ· φὰ δὲ κατ' ἀμφότερα εὐδοκιμεῖν ὑπάρχῃ, οὐδὲν ἐλλείπει μή δι βούλοιστο δρᾶν. διπερ δή κακεῖνον μάλα συνέβαινεν. Ἀγωγῇ γάρ αὐτῷ καὶ ἀκριβεῖα βίου μάλιστα σώφρων ἦν. Φύσεως δὲ εὖ μᾶλα ἔχων, σαφεστάτῃ λιαν ἐχρήστῳ τῇ φράσει, μετ' ἀφράστου λαμπρότητος, θείας τινὸς χάριτος

(1) Cesarii et Attici consulatu. Socr. lib. vi, cap. 2.

διατελεύστης αὐτήν, ὡς καὶ τὸν ἀκρούμενον τυραννεῖν τῇ ἐνούσῃ καταχηλούμενον χάριτι. Ὅγκῳ δὲ ἀφανεῖ καὶ ἀπότω δεινότητι, ξένον τι μίγμα φράσεως ὃνδ μετρίᾳ τῇ λέξει κεράννυεται· πυκνὸν βρύων τὸ νόημα· ὡς ἔξιστασθαι πάντας τῇ ἀρμονίᾳ, καὶ τινὰ τρόπον κατάληψιν ἀκατάληπτον τοὺς ἑκείνου λόγιοι περινοῦσιν. Πρητορικῆς δὲ αὐτῷ διδάσκαλος Λιβανίος ἔχρημάτις· τῶν δὲ φιλοσόφων μαθημάτων Ἀνδραγάθιος καθηγήσατο. Περὶ δὲ τὸ δίκαια ἀγροεύειν δέξιας εἶναι τις δεξιός, τὸν τοιούτον βίον μετεχειρίζετο. Ἀδικον δὲ ἑκείνον τὸν βίον καὶ μοχθηρὸν ἡγησάμενος, ἔγνω δέον τὰς λεπάς πρότερον βίβλους ἀκριβῶς ἀσκήσαι, τὸν ἡσύχιον τε βίον, καὶ φιλοσόφως ζῆν κατὰ τὸν τῆς Ἐκκλησίας θεσμὸν, ζηλώσας Εὐάγριον. Καὶ διδάσκαλος κανὸν τούτοις ἔσχεν, εἰ τῶν τηνικάδε ἀσκητηρίων ἐπισήμων προστάτες ἦσαν· Καρτέριον ταὶ καὶ Διδώρων, ἐκείνον, δν καθηγήσασθαι τῆς Τεροῶν ἐκκλησίας φθάσαντες; Εδηλώσαμεν. Καὶ πολλὰς συγγραφὰς ίδιων βίβλων λόγος; ἔχει καταλιπεῖν, περὶ τὸ δῆτὸν μόνον γινόμενον, ἐκκλίνοντα τὸ τῆς γραφῆς ἀναγωγικόν τε καὶ θεωρητικόν· δὲ καὶ τὸν φοιτητὴν διαφερόντως μιμήσασθαι. Ἐφοίτα δὲ παρὰ τούτοις Ἰωάννης οὐ μόνος, ἀλλὰ ποικίλοις καὶ διάλογοις ἀστύ φανεταταῖς ἐκ τῆς παρὰ Λιβανίῳ διατερῆσης ἔχων, Θεόδωρὸν τε καὶ Μάξιμον· δὲ μὲν ὑστερον τὴν Ἰσαύρων ποιμανεῖ Σελεύκειαν, δὲ Θεόδωρος τῆς κατὰ Κίλικας Μοψούεστίας ἡγήσατο. Ἡν δὲ ἀνήρ τῶν τε θείων βίβλων καὶ τῶν παρ· Ἐλλησι μαθημάτων, φητορεῖς τε καὶ φιλοσοφίας, ἐκανὼς ἐμπειρος· πρὸς δὲ ἐκπεσόντα δ θεῖος Χριστοστομος, οὐ μίαν, ἀλλὰ καὶ δευτέραν πέμπει ἐπιστολὴν. Καὶ γάρ τινα τοῖς καθ' ἡμᾶς; νόμοις ἐνέτυχε, καὶ τοῖς θεοῖς ἀνδράσιν ὥμιλησε, πάντας διεμενος ἐν δυστέρῳ, καὶ τὸν ἀστικὸν παρατάσσενος θύρων, τὴν πολιτείαν ἐκείνην ἐπήνει, καὶ τὸν βίον πρὸς τὴν ἐκείνων ἀγωγὴν μετεφέρειμεν. Οὐ μή γε τις διαρκέσας, οὐτως ὡρθη ποιούμενας ἔχων· μετάμελος δὲ οἶον γενόμενος, πρὸς τὸν πρότερον κατεσύρετο βίον. Ἐναντίως δὲ διατεθεὶς πρὸς τὸ σπουδαῖον, τὸ φιλοσοφεῖν οὐτως καταλιπών, πρὸς τὴν πόλιν ἐπανήλθεν αὐτὸς, δικεινον λογισάμενος τυχεῖν τῆς ἐφέσεως. Ὁ μαθὼν Ἰωάννης, ἐν πράγμασιν σύντονοι διλισθῆσαι, καὶ περὶ γάμους; σπεύδειν, ἵπιστολὴν εἰπεῖν; φράσει καὶ νοήμασι κρείττοσιν ἢ κατὰ νοῦν ἀνθρώπου διεσκευασμένην, πρὸς αὐτὸν ἐκπέμπει. Ἐπειτα καὶ διλλον συνέγραψεν. Αἵ δινυχῶν ἐκεῖνος, τῆς προτέρας ἐγένετο ἀγωγῆς· τὴν τε γάρ οὐσιαν ἀφεῖς, καὶ ταῖς περὶ γάμους ἀσχολίαις ἀποταξάμενος, πρὸς τὸν φιλοσόφον ἐπανέτρεχε βίον, ταῖς καταλαῖς εἰσηγήσεσιν Ἰωάννου διασώζομενος. Συνάγεται οὖν δέον, δῆση τις ἐπήνθει δεινότης, δῆση τε χάρις τοῖς Ἰωάννου ἐπεκάθητο χελεσι· ταῦτη γάρ μᾶλλον ἐκράτει, καὶ τὸν ἐπίστης αὐτῷ πειθεῖν τε ἄμα καὶ λέγειν πρὸς Ισαῦ; ἔχειτων. Κάντενθεν καὶ τὰ πλήθη μᾶλλον πρὸς ἔστων ἐπειπάτο· καὶ τὸ δῆ περ ἐον, δὲι καὶ τοὺς ἀμαρτάνοντας διελέγχων ἦν ἐπ' ἐκκλησίας· τοῖς τε ἀδικοῦσιν ἐπέκειτο, ἀγανακτῶν ὡς εἰ περ αὐτὸς ἡδικημένος· ἐτύγχανεν· δὲ δὴ καὶ τῷ μὲν πλήθει χάριεν ἦν, τοῖς γε μήν χρόουσι καὶ

A valde et dilucida elocutione usus est : in qua cum incredibili splendore divina quædam emituit gratia, ita ut ea quasi insita quadam tyrannide et dominatione auditor demulceretur. Mediocris autem dicens generi, arcanam amplitudinem, et quæ sub oculos non caderet, vim inseñuit, novamque elocutionis misturam contemporavit, frequentibus scalens sententiis : adeo ut omnes ad harmoniam convenientemque ejusmodi concentum consernarentur, et incomprehensibilem deprehensionem cum sensuum privatione orationi ejus tribuerent. In rhetorica et dicendi arte præceptorem habuit Libanum : in philosophicis vero disciplinis Andragathium. Et quod ad dicendas in foro causas, appositus esse videretur, vite id genus sectatus est. At enim cum id iniustum atque improbum esse putaret, faciendum sibi esse statuit, ut primum diligenter in sacris versaretur libris : et in vita tranquilla, juxta Ecclesie constitutiones, philosophice viveret, Evagrium imitatus. In quo studio præceptores eos habuit, qui tum præclaris monasteriis præfuerunt, Carterium, et Diodorum illum, quem ecclesiam Tarsensem gubernasse ante diximus. Reliquisse etiam is multos scriptorum suorum libros dicitur, in quibus tantum in litteræ ipsius expositione occupatus est, abstrusiorē sublimioreque Scripturæ sensum et contemplationum speculationes declinans. Qua in re eum etiam præcipue est discipulus imitatus. Non solus C autem magistros hos Joannes sectatus est, sed plures etiam alios studiorum socios ex Libani schola ad eos adduxit ; in primis autem Theodorum, et Maximum ; quorum iste postea pastor Seleucia Isaurorum, ille vero Mopsuestiae Cilicum episcopus factus est. **347** Theodorus autem iste, vir suit divinarum litterarum Græcarumque disciplinarum, necnon artis oratoriae atque philosophiae egregie peritus. Ad quem, cum a studiis religiosæ vita descivisset, divus Chrysostomus unam atque alteram dedit epistolam. Cum namque is leges litterasque nostras legisset, et se in divinorum virorum familiaritatem insinuasset, omnibus rebus posthabitatis, et urbanæ vitæ tumultu rejecto, institutum id laudavit, et vitam suam ad illorum mores composuit. Cæterum alacritatem eam constanter non retinuit : sed veluti penitentia ductus, ad priorem rediit vitam. Et cum diversam de sacro studio conceperisset sententiam, id genus philosophiae reliquit, et in urbem est reversus : melius se ita id quod expeteret, consecuturum ratus. Quod ubi Joannes cognovit, ad res scilicet civiles illum esse relapsum, et animum ad nuptias adjecisse, epistolam ad eum dedit, verbis et sententiis selectioribus supra humanæ mentis captum compositam. Scripsit deinde ad eumdem quoque alteram. Quas ille cum legisset, ad vitæ quod antea ceperat, institutum se rursum contulit. Substantia enim sua relicta, et nuptiarum ambitioni nuntio remisso, ad philosophicam recurrit vitam,

pulcherrimis Joannis cohortationibus servatus. Unde colligere licet, quæ dicendi vis in eo floruerit, quæve persuasionis gratia in illius considererit labris. Ea enim eos superavit, qui tum secum a dicendo et persuadendo valuerent. Proinde etiam multitudinem ad se pertraxit. Et quod maius est, peccantes in ecclesia acris objurgavit, atque injuriam alii inferentibus insultavit, non minus ob afflictorum vicem indignans, quam si ipsi sibi injuria facta esset. Quod quidem multitudini pergratum fuit, principibus autem viris et magistratibus acerbum visum est: quod scilicet eis delinquare multa licuit. Eas ob causas præclarus vir habitus est, cum eis qui eum vidissent, virtutemque ejus experti essent, tum eis quoque qui illum nunquam visum fama tantum cognovissent; quæ celebris de eo vulgata, aures omnium impleverat. Idoneus sane Romanæ ditionis hominibus visus est, cui Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopatus demandaretur. **348** Suffragabatur vero populi et cleri, multorumque sententia, imperator etiam Arcadius. Itaque statim qui eum adducerent, misit. Multorum quoque aliorum episcoporum conventum instituit, splendidiorem ambitiosioremque consecrationem ejus esse volens. Porro ubi Astephius Orientis præfectus Imperatoris litteras acrepit, in suburbanum quemdam Antiochia agrum Joannem ad se evocavit, habere se arcani quidquam, quod cum eo secreto communicaret, renuntians. Eum vero advenientem illico curui impositum, Pagas, in diversorium, seu mansionem quamdam ita cognominataam, duxit. Et postquam eum ibi eis qui ab imperatore missi fuerant, plurimum reluctantem tradidit, domum suam revertit. Id autem ita fecit, quod promptios ad seditiones Antiochenos esse sciebat. Haudquaque enim illi libentes prius se Joannis lingua orbari tulissent, quam grave quidquam et fecissent, et passi fuissent. Ubi Constantinopolim pervenere, atque ibi quicunque evocati fuerant episcopi, præsto fuere, omnes quidem alii suffragio ferendo consenserunt: unus tantum Theophilus Alexandrius Joannis ordinationi obstitit, gloriae illius detrahens, Isidoro autem episcopatum tradere studens, qui Alexandriae presbyter, curam ibi advenarum et pauperum gerebat, ab adolescentia in Sceti monasticis laboribus exercitatus. Studiosus autem Theophilus Isidori plurimum fuit, quod is ei dum rei satis periculosæ conscientius esset. Cum enim Imperator Theodosius bello adversus Maximum tyrannum decertaret, Theophilus imperatori munera mittens, binas Isidoro huic dedit epistolas, eumque Romam misit, cum mandato ejusmodi, ut ibi manens, belli eventum exspectaret, et cui Victoria arrisisset, ei et litteras et donum redderet. Legationem eam suscepit Isidorus, et Romæ monumento victorie intentus cōsedit. Et cum rem hanc premere conaretur, lector qui cum ea erat, epistolis clam sublatis, eam indicavit. Quapropter

A ἐν δυγαστεῖ τὸν πτηρὸν ἔδικε· ὅτι γε καὶ τὰ πολὺ τούτοις ἀμαρτάνειν ἔξῆν. Διὰ ταῦτα πάντα περιφῆς ἦν ὁ ἀνὴρ τοῖς μὲν τῷ τε Ιδεῖν, καὶ πειράθης ἐκέλου, τοῖς δὲ μήπω θεασαμένοις, τῇ φήμῃ, ἡ πολλὴ τις διέβρει τὰς ἀπάντων ἀκοὰς πληρώσα. Καὶ δὴ τοῖς ἀνὰ τὸ ὑπῆκοον πᾶσι Ῥωμαίων ιερῆσιν· εἶναι τῇ τῆς Κωνσταντίνου ἐπισκοπῇ ἐκρίνετο. Συνῆνει δὴ τῇ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου καὶ τῶν πολλῶν Φῆμιν καὶ ὁ βασιλέως Ἀρχάδιος· καὶ εὖθε τοὺς ἀξοντας αὐτὸν ἐπεμπεῖ. Πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων ιερέων σύνοδον μετεστέλλετο, σεμνοτέραν τὴν γειτονίαν πράττειν φιλοτιμούμενος. Ός δὲ Ἀστέριος, ἡ τῆς Ἐωνίας παροχή τὰ βασιλέως εἰς χείρας ήδη γράμματα, ἐπὶ τινὶ τῶν πρὸ τῆς Ἀντιόχου ἀγρῶν τὸν Ἰωάννην μετεκαλεῖτο, μυστικόν τι ἀγγέλλειν. **B** ἔχειν διαμηνύων· δὸν ἐλθόντα, ὀχήματι ἐπιβίβασσος; εὐθὺς, εἰς Πάγρας σταθμὸν τίνα οἴτων καλούμενον ἐφθινεν. Ἔνθα δὴ παραδοὺς τοῖς ἐκ βασιλέως περιφθεῖται πλεῖστα διατεινόμενον, πρὸς τὰ οἰκεῖα ἐπανιστρεφεν ἥθη. Τοῦτο δὲ ἐπραττε, θερμοὺς περὶ στοῖσις εἶναι Ἀντιοχέας εἰδὼς· οὐ γάρ ἐν ποτε ἔκπτεις εἶναι τῆς Ἰωάννου ἀπηλλάγησαν γλώσσας, πρὶν τὰν δεινῶν δρᾶσαί τε καὶ παθεῖν. Ός δὲ τὴν Κωνσταντίνου κατέλαβον, παρῆσαν δὲ καὶ ὅσοι τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν μετεκάθησαν, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ὀμονόδουν τῇ Φῆμῳ· μόνος δὲ τῆς Ἀλεξανδρίης Θεόφιλος: ἐκ μοδῶν τῇ χειροτονίᾳ Ἰωάννου καθίστατο, διατάξων μὲν τὴν ἐκεῖνου ὁδον, Ἰσιδώρῳ δὲ σπουδάζων τὴν ἐπισκοπὴν ἐγχειρίσαι· δὲ πρεσβύτερος μὲν Ἀλεξανδρεῖς ἦν, τῶν δὲ ἐκείνης ἕναν τε καὶ πτωχῶν τὴν ἐπιτροπὴν εἰχεν· ἐκ νέος δὲ ἀνὰ τὴν Σκητικὴν τοῖς ἀσκητικοῖς πόνοις ἀγγυματίμενος ἦν· πάνυ δὲ διὰ σπουδῆς τὸν Ἰσιδώρῳ ἐποιήθη, συνίστορα πράγματος ἐπικεινόμενον αὐτῷ πάλιον γενόμενον. Ἡνίκα γάρ δὲ βασιλέως Θεόδοσιος πρὸς τὸν κατὰ τοῦ τυράννου Μαξίμου πόλεμον ἤγαντο, δῆμος πέμπων Θεόφιλος, διττὰς ἐπιστολὰς Ἰσιδώρῳ τοιτων ἐγχειρίζων, πρὸς Ῥώμην κατήπειγεν, ἐτελάμενος ἐκεῖσε γενήμενον, περιμένειν τῆς μάρτυρος τὴν ἔκβασιν· καὶ ψῆφον ἡ νίκη ἐπιγελάσοι, τὰ γράμματα καὶ τὰ δῶρα παρέχειν· τὸν δὲ ὑποτίνα τὸ Ἑργον· καὶ παρὰ τὴν Ῥώμην γενέμενον, ὑφεδρεύειν τῇ νίκῃ, καὶ μὴ λαθεῖν τὰ τοιτῶν πιρώμενον, τοῦ συνόντος αὐτῷ ἀναγνῶστου καταμηνύσαντος, καὶ τὰς ἐπιστολὰς κρύψα ύψηλομένου· καὶ διὰ ταῦτα κακόν τι παθεῖν τὸν Ἰσιδώρῳ ὑφορέμενον, εὐθὺς φυγάδα γενόμενον, τὴν Ἀλεξανδρίαν καταλαβεῖν· πιστότατον δὲ ἐκεῖνον ἐντεῦθεν γενόμενον, νῦν ἀποτίναι τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ κινδύνων διενειπεῖτο τὴν ἀμοιβὴν, καὶ τὴν τοσαύτην σπουδὴν ὑπὲρ αὐτοῦ κατείθετο. **E** οὖν διὰ ταῦτα, ὡς ἴσχει εἰτε καὶ ὡς θεοφιλῆ δινδροῦ ἐπὶ τὴν ἐπισκοπὴν προῆγε Θεόφιλος, τέλος καὶ αὐτὸς τῇ χειροτονίᾳ Ἰωάννου τυγχάνεις, καὶ τοῖς κατὰ τὰ βασιλεῖα διενειποῦσις σύμφημος· ἦν, ἀτεχνῶς μάλιστα τῇ χειροτονίᾳ Ἰωάννου σπουδάζοντα δεῖσας Εὐτρόπιον τὸν πρόστιον, δὲ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τε καὶ κοινῶν τηνικαῦτα προίστατο· ἀντιχειρὶς γάρ αὐτῷ διητείεσεν, η τοῖς διλοις ιερεῦσι σύμφημον καὶ εὖθε

αὐτίκα γενέσθαι, ἡ ἔτοιμον πρὸς ἀπολογίαν τοῖς ἑγκαὶς εῦσι γίνεσθαι· Ἐτυχον γὰρ πολὺ παρόντες ἐκεῖθεν βοῶντας καὶ αὐτοῦ τοῖς συνελθοῦσι τῶν ἐπισκόπων παρέχοντες, ἀλλος δὲ καὶ ἐπαιτιώμενος, καὶ παρανόμων ἐκεῖνον γραφόμενοι. Ταῦτα δεῖταις θεοφίλος, οὐ μίνον τύμψηφος, ἀλλὰ καὶ χειροτονητῆς Ἰωάννου καθίστατο. Ἀναγνώστην δὲ τοῦτον ἐποίει, ὡς φησι Σωκράτης ὁ ἐκκλησιαστικὸς. Ζήνων δὲ ἐπίσκοπος Ἱάζης, εἴστου Μακρύμα, ἐξ Ἱεροσολύμων ὑποστρέψαν. Συνδῆγε δὲ τηνικῦτα, ὡς Ιστορεῖ οὐθεοῖ, Βασιλεὺς, τῷ πάλιν μὲν διακόνῳ δὲ Μελετίου γεγενημένῳ, ἐξ ὕστερον δὲ τῆς Καππαδοκῶν Καισαρείας ἡγησαμένῳ. Ὁ παντάπασιν ἀποτρέπεται Συμεὼν δὲ τὸν βίον συγγραψάμενος τοῦ ιεροῦ Χρυσοστόμου· δεῖ δὴ καὶ ὑπὸ Φλαβιανοῦ γενέσθαι πρεσβύτερον Ιστορεῖ καὶ διάκονον· δὲ καὶ περιστερὰν θείαν ἐπικαταπτάσαν τῇ ἐκείνου ιερῷ κορυφῇ ἐφίζεται. Σωκράτης δὲ, ὑπὸ Εὐαγγρίου τοῦτον λέγει τοῦ πρεσβύτερου ἀξιωθῆναι· μετὰ γὰρ τελευτὴν Μελετίου ἀναχωρῆσαι μὲν τῶν ἐκείνου τὸν Ἰωάννην φησίν· ἐν τῷ δὲ προτερείᾳ τὴν ιερωσύνην λαβεῖν. Ἐν τῷ τοῦ ἀναγνώστου τοίνυν βαθμῷ καθεστώς, τοὺς κατὰ Ἰουδαίων λόγους συντάσσει. Διακόνου δὲ χειροτονεῖαν δεξιάμενος, τοὺς περὶ ιερωσύνης καὶ πρὸς Σταγειρίον, ἐτι δὲ καὶ τοὺς Περὶ ἀκαταλήπτου συγγράψει, καὶ τοὺς Περὶ τῶν συνεισάκτων ιερωσύνης δὲ ἀξιωθεῖς, τὰς τῶν θείων Εὐαγγελίων ἐξηγήσεις, τούς τε Ἀρδριάντας, καὶ τὴν Παραμυθίαν, καὶ τὰ εἰς τὸν Ψαλτῆρα, καὶ τοὺς Περὶ παρθενίας καὶ ἀλεημοσύνης, καὶ δὲ λόγους ἀπειρους ἐκτίθησι. Τὸν δὲ θεοῖο Ἀπόστολον, καὶ αὐτοῦ ἐκείνου μυστικῶς διμιλοῦντος συντάσσει. Ἀλλὰ δὴ καὶ τὰς ιερᾶς Πρέξεις, καὶ δὲ καὶ τούτοις πλείστα, ἐορτάς τε καὶ πανηγύρεις διαφέρουσας σεμνύνων, ἐν τῇ ἀρχιερεωσύνῃ τελῶν κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐμοὶ δὲ ἐντυχεῖν λόγοις καὶ ὑπὲρ χιλίους ἐγένετο τοῦ ἀνδρὸς, ἀμύθητον αὐλον τὴν ἱδονήν ἀποστάζοντας· τούτου γὰρ ἐκ νέου μάλα καὶ προσετείχειν τῷ ἔρωτι· καὶ ὡς θεοῦ φωναῖς ταῖς ἐκείνου ἐνεκαρτέρουν. Καὶ εἰ τι δέ μοι περίεστιν, ἐκεῖθεν ἔχω λαβόν. Πολλοὺς δὲ καὶ τῶν ἐμοὶ φοιτῶντων ἐπεισα, πάντ' ἀφεμένους αὐτῷ προσχωρεῖν. Ἄλλ' ἐπὶ τῷ προκείμενον ἐπανέλθωμεν.

part. 350 Presbyteri vero honore coherenstatius, expositiones divinorum Evangeliorum, *Ἄδριάντας*, id est, *Status, Consolationem, Commentarios in Psalterium, De virginitate, De misericordia*, et plurimos alios libros edidit. Homilias vero mysticas in divinum Apostolum, et in sacra Acta, aliaque præterea plurima, festos dies et conventus ecclesiasticos varios celebrans, Constantinopoli in episcopatu condidit. Ego vero supra mille ejus viri lucubrations legi, ineffabili quadam suavitate disfluentes. Jam enim inde ab adolescentia amore ejus flagravi, atque in illius perinde atque Dei ipsius vocibus acquiesci. Atque si quid mibi est eruditio, id ei acceptum fero. Multis etiam ex sectatoribus meis persuasi, ut omnibus relictis, illum sibi familiarem facerent. Verum ad argumentum institutum revertamur.

(1) Socr. lib. vi, cap. 3.

(2) Subiunctio hæc in canonibus, extraneæ in legibus dicuntur.

A Isidorus sibi ne quid mali pateretur timens, statim Alexandriam profugit. Proinde quod illum fidissimum sibi cognovisset, pensare tum quod pro se adierat periculum, gratia aliqua cogitabat studioque tanto pro eo laborabat. 349 Sive autem eam ob causam, ut dicitur, hoc fecerit, seu quod Dei amantem virum ad episcopatum erectum Theophilus voluerit, postremo et ipse ordinationi Joannis calculum adjecit, sententiamque imperialis aucte approbavit, quam ordinationem Joannis obtinere manifeste studuit. Metuebat vero Eutropium praepositum, qui imperatoris ædibus et cubiculo tum præfuit. Aperte enim is illi minabundus denunciarat, ut vel aliis ipse quoque suffragio suo consentiret, vel se ad dicendam causam contra accusatores suos pararet. Multi enim tunc ibi aderant, qui ex Alexandria venerant, libellos adversus eum, qui coacti fuerant, episcopis offerentes: alii alia crimina ei objicentes, et divinas ecclesiasticasque leges eum violasse accusantes. Hæc vero Theophilus timens, non solum Joanni suffragatus est, sed eumdem etiam per manus impositionem consecravit. Lectorem eum, quemadmodum Socrates ecclesiasticus scriptor dicit, creavit Zeno Gazæ sive Majumæ episcopus, Hierosolymis revertens. Vixit (!) autem tum diutius, sicuti idem testatur, cum Basilio; qui dudum quidem a Meletio in diaconorum ordinem lectus fuerat, postea vero ecclesie Cæsariensi apud Cappadoces præfuit.

C Quod omnino rejicit Symeon, qui sacri Chrysostomi vitam conscripsit; nam is a Flaviano cum et diaconum et presbyterum creatum esse, memorice prodidit: quo tempore etiam divinam columbam advolantem, sacro ejus capiti insedisse memorat. Socrates autem ab Evagrio eum presbyteri dignitate auctum esse dicit. Post Meletii enim obitum secessisse a Meletianis Joannem, et triennium sibi ipsi quiete ita vixisse, ut neque cum Meletii, neque cum Paulini sectatoribus communionem coleret: postea vero ab Evagrio Paulini successore presbyterum creatum esse, refert. Cum in lectorum ordine cōsisteret, orationes contra Judæos composuit. Diaconus autem factus, dialogos de episcopali munere, et libros ad Stagirium, item alios de incomprehensibili, et alios rursum περὶ τῶν συνειδάκτων (2), hoc est, de pueris non matrimonii neque illidinis causa adoptatis, scripsit.

D Item alios de incomprehensibili, et alios rursum περὶ τῶν συνειδάκτων (2), hoc est, de pueris non matrimonii neque illidinis causa adoptatis, scripsit.

CAPUT III.

De cura pastorali et doctrina Joannis : et ut multorum arguens et corrigens delicta, in suspicionem pervenerit improbitatis : et unde furor et persecutio adversus eum extiterit.

Joannes episcopatum adeptus, primum cleri sui mores corrigeret aggressus : progressus ejus in publicum, et quotidiane vita institutum persecutatus. Acrioreque usus castigatione, nonnullos quidem ad mores legitimos reformavit. Si quos autem sacerdotes non juxta Ecclesiæ constitutiones vivere velle cernebat, eos sacris ædibus exclusit. Neque enim sacerdotum honore eos frui debere dixit, qui verorum sacerdotum vitam æmulari nollent. Nam cum natura ad arguendum et reprehendendum propensus esset, magis etiam postquam magistratum tantum cepit, mos is in eo est aductus. Natura enim potestatem nacta, promptius etiam adversus peccantes est concitata. Neque vero clerum ille suum tantum, sed ubique locorum ecclesias, perinde atque pater quidam, ad rectum conformare statum studuit : sic scilicet Thraciam omninem, quæ in sex divisa est præfecturas, Asiamque cunctam, quæ ab undecim præsidibus regebatur, **351** atque etiam provinciam Ponticam, totidem præfectis gubernatam, eisdem legibus ad officium reducere conatus est. Ubi vero Phœnices adhuc simulacrorum sacrificiis insanire cognovit, missis eo qui divino zelo flagrarent viris, legibus quæ dudum latæ fuerant, confirmatis, quidquid erat de superstitione eorum reliquum, idolorumque delubra, ex ipsis fundamentis evertit. Quam ad rem e domo sua impensis præbuit. Feminis enim nobilibus et locupletibus, ut pecuniam talem liberaliter conserrent, persuaserat. Ut vero Scytharum quoque multitudinem Ariana liberaret contagione, qui ejusdem cum illis linguae essent, eis præfecit : sæpius quoque ipse eos visens, doctrinique suis per interpretem illustrans, ad veritatem adduxit. Eos vero Scythes etiam qui ad Istrum sunt, ubi veritatis et salutis siti teneri intellexit, eo quoque misit : et homines eos captos, in veritatem potestatem rededit. Ab Osroenis autem Marcionis morbum, qui alte apud eos radices egerat, repulit : aliaque plurima ei Deo grata pergit opera, apostolicam plane de ecclesiis omnibus in animo circumferens curam. Nec iis ille quoque contentus fuit, sed dissensionem quæ inter Orientales et Occidentales ecclesias propter Paulinum et Flavianum existit, Theophilo conciliato sustulit : et ut una Antiochiae esset ecclesia efficit, Paulino et Evagrio vita defunctis. Quapropter facili episcopis fuisse, cum nemo impedimento esset, conciliationem puto. Populus namque dissidiis, quibus jam fatigatus erat, remissis, qui Eustathii primum auctoritatem secuti erant, sicuti fieri assolet, paulatim ad eos qui sub Flaviano erant accedentes, per unionem eis sunt coniuncti. Talem se cum vir magnus et natura et zelo statum a-

A

Περὶ τῆς Ἰωάννου ποιησιακῆς καὶ διδασκαλίας· καὶ δύως τὰ τῶν ποιητῶν διελέγονται σπουδαῖα καὶ ἐπαγόρθουμενος, οὐ ταῦτα διδόκει· καὶ δύεται ἡ κατ' αὐτὸν μαρτυρία.

Τῇδε δὲ ἐπισκοπής Ἰωάννης γενόμενος ἐγχρήστης, πρώτον μὲν διορθοῦν ἐπειρθεὶς τῶν ὅπ' αὐτῷ κατηκόντων τὴν διαγωγὴν. Προσδόκις γάρ αὐτὸν ἐπηρέασε καὶ διαιταῖς· καὶ σφρόφῳ χρώμενος τῷ ἐλέγχῳ, ὃς μὲν ἐπέστρεψεν, οὖς δὲ τῶν λερέων μή κατὰ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας νόμους πολτεύεσθαι ἥρημένους ἔνρα, τῶν λερών ἀνακτόρων ἀπέτρεψε, μή δεῖ εἶναι λέγων τῆς μὲν τῶν λερέων ἀπολάνειν τιμῆς, τῶν δὲ ἀληθῶν λερέων μή ζηλοῦν αἰρεσθαι τὸν βίον. Φύσεις γάρ καὶ πρότερον ἐλεγκτικός ὁν, έτις μᾶλλον

B

τὴν ἀρχὴν εἰληφὼς, εἰς ἐπίδοσιν μείζω προτίχη.

Ἐξουσίας γάρ ἡ φύσις ἐπιλαβομένη, ἐτοιμάστερον μᾶλλον κατὰ τῶν ἀμαρτανόντων κεχίνητο. Οὐ μέντοι δὲ τοὺς ὅπ' αὐτὸν κληρικούς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπανταχοῦ ἐκκλησίας οἵτις πατήρ ἐπανορθοῦν ἰσπεύδειν· ἀμέλει καὶ Θρήψην ἀπασαν, εἰς δέ τοις ἡγεμονίας διῆρηται, καὶ Ἀσταν δῆμην· ὑπὸ δὲ ἴνδεκα αὐτὴν ἀρχόντων ἰθύνετο, καὶ μήν καὶ τὴν Ιωνίκην διοικησιν, Ἰσαρθμοῖς δέ ἡγεμόσι τῇ Ἀστῃ καὶ οὗτοι ἰθύνοντο, τοῖς αὐτοῖς ἐσπούδαζε νόμοις εἰδύνειν. Καὶ Φοίνικας δέ έτι τοῖς εἰδώλιον θυσίας μεμηνέναι μαθών, ζῆλῳ θειῷ πυρπολουμένους ἄνδρας πέμπων, τοὺς πάλαι προτεθέντας νόμους χρατύνων, τὸ περιειπόμενον τῆς ἐκείνων θρησκείας καὶ τὰ τῶν εἰδώλων τεμένη, ἐκ βάθρων ἀνέστα, σύσθεν τὰς δαπάνας πορίζων· ἐπειδὴ γάρ τὰς πλούτια κομιώσας τῶν εὐγενῶν φιλοτίμως ταῦτα παρέχειν. Τὸν δὲ Σκυθῶν διμιλον τῆς Ἀρειανῆς; ἀπαλλάττων λιύνης, διμογλώσσους ἐπιστήσας αὐτοῖς. Τὰ πολλὰ δὲ καὶ αὐτὸς φοιτῶν παρ' αὐτοῖς, καὶ ταῖς διδασκαλίαις δὲ ἐρμηνέως καταφτίζων, ερδή τὴν ἀλήθειαν ἐποδήγει. Καὶ τοὺς παριστρέψις δὲ Σκύθας διψήν μαθών τάληθες, πέμψας εὐθὺς ἱώγρει πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ὁσαρτοῦντος δὲ τὴν Ναυκίλιωνος νόσον εἰς βάθος; ἐντετηκυίαν ἐξῆλαυνε. Καὶ δόλλα πλείστα καὶ θεοφιλὴ διεπράττετο ἔργα, τὴν ἀποστολικὴν τῶν ἀπανταχοῦ Ἐκκλησιῶν μέσουμεν τῇ ψυχῇ περιφέρων. Οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν Ἔω καὶ πρὸς Ἐσπέραν ἐκκλησιῶν διάστασιν, διὰ Παυλίνον καὶ Φλαδιανὸν γεγενημένην, θερπεύσας θεόφιλον, διέλυσε· καὶ μιαν Ἐκκλησίαν είναι τὴν Ἀντιόχου πεποίηκε, Παυλίνον καὶ Εὐαγγελίου τέλειον χρησαμένων τοῦ βίου. Δι' οὐ γε οἵματα εὔχερες; γενέσθαι τοῖς ἐπισκόποις τὰς καταλαγάς, μηδὲνδε ἐμποδὼν καθεστῶτες. Απειπῶν γάρ δὲ δός, οἱ κατερχάς Εὐσταθίῳ ἐπηκούσθησαν, οἷα φίλει, καὶ δίλγους προσοινότες, τοῖς δὲ πρὸς Φλαδιανῷ τεταμένοις τὴν θήσησαν. Οὕτω δέ ἔχων δέ μέγας καὶ ζῆλος καὶ φύσεως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, τραχὺς τις μάλιστα καὶ φορτικὸς ἐδίκει τοῖς ἀμαρτάνουσι· καὶ μᾶλλον οὗτοι τοῦ κληροῦ τοῖς ἀτόποις τῶν ἔργων ἐχαίρονται· τε ὑπετύψετο, πολλοὶ τε ἀπεχθανόμενοι ἔκτινον τὴν ἐξέκλινον. Χαρίεις δὲ τῷ πλήθει μάλιστα ἦν, τῇ συνεχεῖ διατεκτικῷ καταχηλωμένοις. Οὐδὲν τούτην

C

τὴν ἀρχὴν εἰληφὼς, εἰς ἐπίδοσιν μείζω προτίχη.

Ἐξουσίας δέ τοις ἐπιλαβομένη, ἐτοιμάστερον μᾶλλον κατὰ τῶν ἀμαρτανόντων κεχίνητο. Οὐ μέντοι δὲ τοὺς τοῖς αὐτοῖς ἐσπούδαζε νόμοις εἰδύνειν. Καὶ Φοίνικας δέ έτι τοῖς εἰδώλιον θυσίας μεμηνέναι μαθών, ζῆλῳ θειῷ πυρπολουμένους ἄνδρας πέμπων, τοὺς πάλαι προτεθέντας νόμους χρατύνων, τὸ περιειπόμενον τῆς ἐκείνων θρησκείας καὶ τὰ τῶν εἰδώλων τεμένη, ἐκ βάθρων ἀνέστα, σύσθεν τὰς δαπάνας πορίζων· ἐπειδὴ γάρ τὰς πλούτια κομιώσας τῶν εὐγενῶν φιλοτίμως ταῦτα παρέχειν. Τὸν δὲ Σκυθῶν διμιλον τῆς Ἀρειανῆς; ἀπαλλάττων λιύνης, διμογλώσσους ἐπιστήσας αὐτοῖς. Τὰ πολλὰ δὲ καὶ αὐτὸς φοιτῶν παρ' αὐτοῖς, καὶ ταῖς διδασκαλίαις δὲ ἐρμηνέως καταφτίζων, ερδή τὴν ἀλήθειαν ἐποδήγει. Καὶ τοὺς παριστρέψις δὲ Σκύθας διψήν μαθών τάληθες, πέμψας εὐθὺς ἱώγρει πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ὁσαρτοῦντος δὲ τὴν Ναυκίλιωνος νόσον εἰς βάθος; ἐντετηκυίαν ἐξῆλαυνε. Καὶ δόλλα πλείστα καὶ θεοφιλὴ διεπράττετο ἔργα, τὴν ἀποστολικὴν τῶν ἀπανταχοῦ Ἐκκλησιῶν μέσουμεν τῇ ψυχῇ περιφέρων. Οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν Ἔω καὶ πρὸς Ἐσπέραν ἐκκλησιῶν διάστασιν, διὰ Παυλίνον καὶ Φλαδιανὸν γεγενημένην, θερπεύσας θεόφιλον, διέλυσε· καὶ μιαν Ἐκκλησίαν είναι τὴν Ἀντιόχου πεποίηκε, Παυλίνον καὶ Εὐαγγελίου τέλειον χρησαμένων τοῦ βίου. Δι' οὐ γε οἵματα εὔχερες; γενέσθαι τοῖς ἐπισκόποις τὰς καταλαγάς, μηδὲνδε ἐμποδὼν καθεστῶτες. Απειπῶν γάρ δὲ δός, οἱ κατερχάς Εὐσταθίῳ ἐπηκούσθησαν, οἷα φίλει, καὶ δίλγους προσοινότες, τοῖς δὲ πρὸς Φλαδιανῷ τεταμένοις τὴν θήσησαν. Οὕτω δέ ἔχων δέ μέγας καὶ ζῆλος καὶ φύσεως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, τραχὺς τις μάλιστα καὶ φορτικὸς ἐδίκει τοῖς ἀμαρτάνουσι· καὶ μᾶλλον οὗτοι τοῦ κληροῦ τοῖς ἀτόποις τῶν ἔργων ἐχαίρονται· τε ὑπετύψετο, πολλοὶ τε ἀπεχθανόμενοι ἔκτινον τὴν ἐξέκλινον. Χαρίεις δὲ τῷ πλήθει μάλιστα ἦν, τῇ συνεχεῖ διατεκτικῷ καταχηλωμένοις. Οὐδὲν τούτην

D

τὴν ἀρχὴν εἰληφὼς, εἰς ἐπίδοσιν μείζω προτίχη.

Ἐξουσίας δέ τοις ἐπιλαβομένη, ἐτοιμάστερον μᾶλλον κατὰ τῶν ἀμαρτανόντων κεχίνητο. Οὐ μέντοι δὲ τοὺς τοῖς αὐτοῖς ἐσπούδαζε νόμοις εἰδύνειν. Καὶ Φοίνικας δέ έτι τοῖς εἰδώλιον θυσίας μεμηνέναι μαθών, ζῆλῳ θειῷ πυρπολουμένους ἄνδρας πέμπων, τοὺς πάλαι προτεθέντας νόμους χρατύνων, τὸ περιειπόμενον τῆς ἐκείνων θρησκείας καὶ τὰ τῶν εἰδώλων τεμένη, ἐκ βάθρων ἀνέστα, σύσθεν τὰς δαπάνας πορίζων· ἐπειδὴ γάρ τὰς πλούτια κομιώσας τῶν εὐγενῶν φιλοτίμως ταῦτα παρέχειν. Τὸν δὲ Σκυθῶν διμιλον τῆς Ἀρειανῆς; ἀπαλλάττων λιύνης, διμογλώσσους ἐπιστήσας αὐτοῖς. Τὰ πολλὰ δὲ καὶ αὐτὸς φοιτῶν παρ' αὐτοῖς, καὶ ταῖς διδασκαλίαις δὲ ἐρμηνέως καταφτίζων, ερδή τὴν ἀλήθειαν ἐποδήγει. Καὶ τοὺς παριστρέψις δὲ Σκύθας διψήν μαθών τάληθες, πέμψας εὐθὺς ἱώγρει πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ὁσαρτοῦντος δὲ τὴν Ναυκίλιωνος νόσον εἰς βάθος; ἐντετηκυίαν ἐξῆλαυνε. Καὶ δόλλα πλείστα καὶ θεοφιλὴ διεπράττετο ἔργα, τὴν ἀποστολικὴν τῶν ἀπανταχοῦ Ἐκκλησιῶν μέσουμεν τῇ ψυχῇ περιφέρων. Οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν Ἔω καὶ πρὸς Ἐσπέραν ἐκκλησιῶν διάστασιν, διὰ Παυλίνον καὶ Φλαδιανὸν γεγενημένην, θερπεύσας θεόφιλον, διέλυσε· καὶ μιαν Ἐκκλησίαν είναι τὴν Ἀντιόχου πεποίηκε, Παυλίνον καὶ Εὐαγγελίου τέλειον χρησαμένων τοῦ βίου. Δι' οὐ γε οἵματα εὔχερες; γενέσθαι τοῖς ἐπισκόποις τὰς καταλαγάς, μηδὲνδε ἐμποδὼν καθεστῶτες. Απειπῶν γάρ δὲ δός, οἱ κατερχάς Εὐσταθίῳ ἐπηκούσθησαν, οἷα φίλει, καὶ δίλγους προσοινότες, τοῖς δὲ πρὸς Φλαδιανῷ τεταμένοις τὴν θήσησαν. Οὕτω δέ ἔχων δέ μέγας καὶ ζῆλος καὶ φύσεως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, τραχὺς τις μάλιστα καὶ φορτικὸς ἐδίκει τοῖς ἀμαρτάνουσι· καὶ μᾶλλον οὗτοι τοῦ κληροῦ τοῖς ἀτόποις τῶν ἔργων ἐχαίρονται· τε ὑπετύψετο, πολλοὶ τε ἀπεχθανόμενοι ἔκτινον τὴν ἐξέκλινον. Χαρίεις δὲ τῷ πλήθει μάλιστα ἦν, τῇ συνεχεῖ διατεκτικῷ καταχηλωμένοις. Οὐδὲν τούτην

κατινδύν, εἰ καὶ τισιν οὐ καὶ δέδοξει, ἐπει τοι γε καὶ πικρὸν τοῖς ἀκτερίωσι δοκεῖ. Μάλισται δ', ὡς φασιν, ἐνήγειρον οὕτω τοῖς πολλοῖς προσκρούεντις Σαραπίων διαθητῆς. "Ον ποτε παρθρόσια τῶν συγχήρων πάντων λόγος εἰπειν, ὡς οὐδὲ μὲν γε δυνηθεῖς πάντας λόγοις ἔλκειν, εἰ μὴ καὶ μάστιγι πάντως ἐλαύνειν προθυμηθεῖης. » "Ο δὴ βρήθεν, πολλὸν εἰς μήνος κατὰ τοῦ ἐπισκόπου ἐνῆκεν οὐ μέτριον. Καὶ δὴ πολλῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀπεωσμένων ἐπει διαφρόνις τοι; αἰτιάμαστον, ἐκεῖνοι, οἵτε πρώτες, καθ' ἑκατούς συνιέντες, πρὸς τὸ δέκανον τοῖς κρατοῦσιν ὄργων· καὶ φατίνιν οὐκ ἀγεννῆ συστησάμενοι, οὐ μετρίας ἔχρωντο κατ' αὐτοῦ διαβολαῖς. Καὶ γε πίστεις παρεῖχε τὰ εἰρημένα, διτοι μὴ συνεσθίων τινὶ διηγάντης πεφύραται, μηδὲ ἐφ' ἐπίτειν ίών. Ἐξ ἓντος μὲν μεῖζους ἐκείνης διαβολαῖς ἀνηγείροντο. Τίνι μὲν οὖν ἕγειροντο; Ἐπρεπτεν, οὐδεὶς σαφῶς ἤγγειλεν· οἱ δὲ ἐκείνου ἀπολογούμενοι τὴν μακράν προεθάλοντο ἀσκησιν, καὶ τὸ δυσφόρως ἔχειν τὸν στόμαχον, ἀσθενῶν; περὶ τὸ πέπτειν ἔχοντα τὰ στομάτα. Τέως δὲ ποιῶντος εἰχεν, οὐ μικράν τάχα παρεῖχε λαβῆν τοῖς ἐναντίων; διακειμένοις. Τὸ δὲ γε πλήθος διὰ τὸ τῆς διδασκαλίας ἀφθονον, καὶ τὴν ἐκείθεν πηγάδουσαν δυνητιν, σφόδρα ἐκείχετο τοῦ ἀνδρὸς, ὑπερτυῶς ἐρῶντες τῆς γλώττης, ὡς καὶ Χρυσόστομον αὐτὸν προσειπεῖν, τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἐνοσήσης χάριτος αἰνιττόμενον· καὶ οὐδεμῶς; τῶν ἐρεσχελεῖν ἥρημένων τούτον ἐφρόντιζον. Τι δὲ χρῆ λέγειν αὐθίς διποιοτινές ἐκείνηφις ήσαν οἱ λόγοι, δοσι μὲν γραφόμενοι ἐκεῖδιντο, δοσι δὲ λέγοντος ὑπὸ τῶν ταχυγράφων ἀνελαμβάνοντο; καὶ μᾶλλον οἱ πλειστοι, διπεις τε λαχμπροὶ λιαν, καὶ τὸ ἐπαγωγὸν τε ἵμα καὶ τὸ θεῖγον μάλα προθεβλημένοι; ἐδὺν ἐντυγχάνειν τῷ βιουλομένῳ ἀναλέγεσθαι τε τούτους, καὶ τὴν ἐξ ἐκείνων καρποῦσθαι ὠφέλειαν· πρὸς δὲ καὶ τὴν θείαν ἡδονὴν ἀπαρέσθαι· ὡς καὶ δοκεῖν ἐκείναις θείως βαχεύειν καὶ σώφρονα μαίνεσθαι. Ἀλλ' ἦν μὲν τῷ κλήρῳ μόνῳ προσδιδαλεν, ἀρρώστω; εἰχεν ἢ κατ' αὐτοῦ μανία, καὶ ἡκιστα δρψιν τι δεδύνητο κατ' αὐτοῦ· ὡς δὲ καὶ τοὺς ἐν τέλει εἰς τούμπανκες ἐπειράτο διελέγχειν, τηνικαῦτα καὶ δικαῖος ἐκείνου φύσος εἰς μέγα ἀνήπτετο, καὶ πολλὰ κατ' αὐτοῦ ἐκινείτο. Ἐνῆγε δὲ ἔκαστον πρὸς τὸ δοκοῦν ταυτῷ καὶ ταῖς διαβολαῖς πιστεύειν ἐκ τοῦ παρήκοντος, διπεις; ἀν διέλγου η μίσους πρὸς αὐτὸν εἰχεν. Προσθήκην δὲ δικαῖοης πιλεισην ἐνεποίησε τῇ κατ' ἐκείνου διαδολῇ η κατ' Εὐτροπίου αὐτῷ ὄμιλα ἀναγνωσθεῖσα.

Cæterum quandiu cum clero tantum conflictatus est, infirmior adversus eum fuit furor, neque quidquam efficere potuit. Ubi autem magistratus etiam propalam arguere cœpit, tum demum major adversus eum concitata est invidia, multaque in eum sunt tentata. Et quisque pro eo atque ei visum esset, aut forte reprehensione vel odio in illum flagraret, calumniis ei intentatis fidem habebat. Plurimum autem momenti ad obtrectationem illius attulit oratio popularis ejus, contra Eutropium ab ipso lecta.

A principio exhiberet, durus quidam et gravis adiuvandum esse visus est peccantibus: potissimum vero eis, qui in clero absurdis gaudebant factis. Itaque magnum adversus eum odium est succensum, et multi hostiliter illum declinabant. Multitudini vero, quam assidue doctrina demulcebat, maxime gratia sua fuit. Neque adeo mirum est, si quibusdam minus bonus visus est: nam mel quoque regio morbo laborantibus amarum videtur. Potissimum vero, sicuti ferunt, ut multos ita ostenderet, Serapion eum discipulus induxit. **350** Quem aliquando aperie in cleri præsentia dixisse fama est, et illum non omnes oratione allecturum esse, nisi etiam flagello omnino eos compelleret; quod dictum in odium et invidiam non mediocrem episcopum apud multos adduxit. Enimvero multis ita ob varia crimina Ecclesia ejectis, illi sententias se primiorum et optimatum accommodabant: et sicuti fieri assuevit, in ejusmodi eorum qui rebus præsunt impotentibus conatibus inter se conveniebant, sodalitatesque et conspirationes non contemnendas instituebant, atque eum non mediocribus expetebant calumniis. Et quæ illi in eum dicebant, fidem obtinebant: quod cum aliis cibum capere, aut convivia adire Joannes deprehensus non esset. Quia ex re crimina majora excitabantur. Quo vero consilio id ille fecerit, nemo clare dixit. Qui vero eum defendunt, diuturnam prætendunt vita austera disciplinam: et quod ægrum haberet stomachum, qui non facile cibum concoqueret. Utcumque autem se res habuit, non parvam adversariis ad obtrectationem ea præbuit occasionem. Plebs autem propter doctrinæ libertatem, et quæ inde profueret utilitatem, ex eo viro valde penitebat, mirifice illius linguam dicamus: adeo ut Χρυσόστομον, hoc est, aurei oris hominem cognominet; tam præstantem illius gratiam eo verbo significans. Neque ille quidquam eos qui contra eum blaterabant, curabat. Quid enim rursum hic dicere attinet, quales ejus fuerint oratiqnes, quales vel ipse scriptas edidit, vel eo dicente notarii celeres plurimas excepere? Quam splendidae namque sint, atque ad persuadendum simul et denuncandum compositæ, experiri ei licet, qui versare eas et legere, utilitatemque earum percipere et voluptatem divinam haurire ex eis velit: adeo ut seipsum divino quadam modo intemperiis agitari, et moderate prudenterque insanire crediturus sit.

D

551 CAPUT IV.

De Eutropio cubiculi Imperialis pr̄posito, et de eam quam: is tulit lege: ut idem sit intersectus: et ut odium adversus Joannem quidam conceperint, et soverint.

Eutropius enim iste eunuchorum in imperiali cubiculo princeps, qui ad consularem dignitatem pervenerat; et pater imperatoris vocatus fuerat, neque praesentis fortunae magnitudinem tulit, neque quidquam de rerum humanarum mutabilitate cogitavit, sed ubi ulcisci quosdam in animum induxisse, magnopere contendit, ut imperatores constitutionem ferrent, ne quis ad ecclesiam confugeret: sed etiam si quis ad eam confugisset, et supplex Deo factus esset, atque in templis metus causa versaretur, ut inde extraheretur. Potissimum vero id fecit propter Pentadiam, clarissimi ducis Tiunassii conjugem, quem magna gloria virum affectatae tyrannidis criminis reum a se actum, Oasim ad perpetuum exsilium deportari curaverat. At ille siti, quemadmodum audivi, oppressus, aut ne pejus quidquam pateretur, veritus, arenosis ibi locis errans, statim vitam finiit. Et lex quam Eutropius ferendam curaverat, ad finem suum producta est. Brevi vero post, cum imperatorem offendisset, ut qui in conjugem ejus contumeliosus fuisset, primus ipse quam perficeri studuerat legem, statim violavit. Nam ex imperiis adibus fugiens, supplex in ecclesia consedit; tum Joannes absurdum Eutropii conatum arguit, luculentam habuit orationem in ambo (1), seu suggestu, qui mos ejus erat, cum populum doceret, ut omnes vocem ejus exciperent, sedens. In ea oratione cum eorum qui potestatem et magistratus gerunt, supercilium et arrogantiam, quantum potuit, taxavit: tum populo rerum humanarum inconstantiam, quae eodem loco inanere non soleant, proposuit. Sed enim qui hostili erga eum erant animo, et in hoc ipsum calumniose reprehenderunt, illud carpentes, cum miserari potius casum ejus qui de vita periclitatus sit, debuerit, quod insuper etrumnam arguerit, afflictionem illius adaugens, et calamitati insultans. Eutropius tam impii facinoris poenas non multo post propter multa quoque alia delicta luit, capitali affectus suppicio. **352** Lex autem opera ejus lata, ex publicis monumentis sublata, et nomen ejus in catalogo et nomenclatura consulum exponunt est. Ecclesia autem Dei legibus bene dulci constitutis enituit, eo ipso scilicet Deo apertam injuriam extemplo vindicante. Ego vero non committam, quin in historia hac potissimum causam eadis Eutropii exponam, ut ne ea res fraudi sit, apud eos qui eam plane ignorant, magno illi viro: si rationem illi nesciant, per quam is virum eum, qui in Ecclesiam contumeliosus fuisset, contumelia assererit, extrahi eum ex sacris adibus passus. Arcadius post patris obitum uxo-

A ΚΕΦΑΛ. V.
Περὶ Εὐτρόπου τοῦ κραιποσίτου, καὶ περὶ τοῦ
ιερού ὃν ἔθετο· καὶ ὡς ἀγρεβόθη· καὶ ὡς τὸ
κυτά Ιωάρρου μίσος ἀδίετο.

Εὐτρόπιος γάρ οὗτος πρῶτος; ὃν τῶν θαλαμηψίων εύνογχων, καὶ εἰς τὴν ὑπατίαν ἀξίαν, καὶ πατήθη βασιλέως κληθῆσις, οὐκ ἔνεγκε τῆς παρούσης εὐδαιμονίας; τὸ μέγεθος, οὐδέ τι περὶ τῶν ἀνθρώπων μεταβολῶν ἐνενός; ἀλλ' ἀμύνασθαι τινὲς ἥρμένος, οπουδήν εἴποιεῖτο νόμον θεῖναι τοὺς αὐτοκρατορες; ὡστε μηδένα τῇ ἐκκλησίᾳ προσφέγειν· ἀλλὰ καὶ φεύγοντα καὶ ικέτην Θεοῦ γινόμενον, καὶ ἐν τοῖς νεψις διατριβήν κακτημένον τῷ δέει, ἐκεῖνες ἀφέλειν. Τοῦτο δὲ μάλιστα ἐπεραττεῖ διὰ Πενταδίας, B τοῦ περισσότου ἐν στρατηγοῖς γαμετήν· διὸ εδόκιμον πάνω διαγενόμενον, Ἑγκλημα τυραννίδος ἐπαγγών, εἰς "Οασιν ἀδίδιψις ἑζημίου φυγῆ. Ἀλλ' ἔτειν; ή διέψει, ὡς γ' ἐπιθέμην, ή μή τι καὶ ἀλλοι χειρίστοι πάθη, δεῖται, ταῦτα ἐκεῖτο φάμματαις ἀλώμανος, αἴροντες ἀνηράγη τοῦ ζῆν. Καὶ ὁ μὲν νόμος διὸ ἐποιήσεις, πέρας εἶχεν· οὐκ εἰς μαχαρέν δὲ προσκρόσας; οὕτως τῷ βασιλεῖ, ὡς εἰς τὴν ἐκείνου γαμετήν ἐνυπρίας, πρώτος οὗτος τὸν διὸ ἐποιήσας νόμον εὖθις παρέδων. Τῶν γάρ βασιλεῶν εὐθὺς ἀποδάκει, ικτίς τῇ ἐκκλησίᾳ προσέδρευε. Τότε δὴ διὸ ἐποιήσεις τὸν διελέγχων τῆς ἐπιχειρήσεως Εὐτρόπου, λαμπρὸν τινὰ κατ' αὐτοῦ λόγον διέξειν ἐπὶ ἀρβανοῖς καθεσθεῖς, ὥσπερ ἡνὶ εἰωθός ἐκείνων ταῦτα δισκαλιάς ποιεῖν, ἵν' ἀπαντας; ή φωνὴ ἐπιτίθεντο. Ή γάρ λόγῳ, κατέσπα μὲν ὡς οἰδόν τε τῶν ἐν δυνάμει τοῦτος ἀφρός; μετέωρον προσπεδεῖκνυ γε μήν καὶ τῷ πλήθει τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων τὸ διάτατον, μή εἰωθός ἔχον ἐπὶ τοῦ ταυτοῦ μένειν. Ἀλλ' εἰ γε πρὸς αὐτὸν ἀπεχθῶς ἔχοντες καὶ τοῦτο διέβιον· καὶ μῶμος τῷ Ἰωάννῃ ἐτρίβεται, δέον μᾶλλον λέγοντες ἐλεῖν τὸν ὑπὲρ ψυχῆς τρέχοντα κίνδυνον. Οὐδὲ πρὸς τῇ συμφορῷ καὶ διήλεγχεν, αὖτον ἐκτιντοῦ λύπην, καὶ ἐπεμβαίνων τοῖς ἐκείνου δεινοῖς. Ἀλλ' Εὐτρόπιος μὲν τῇδε ἀσεβοῦς ἐπιχειρήσεως οὐ πολλῷ ὑστερον διὰ πολλὰ πτυισματα τὴν δίκην ἀντέποιτο, τὴν κεφαλὴν ἐκτυμηθεῖς· δὲ τεθεὶς; αὐτῷ νόμος; Ιωάννου δημοσίων ὑπομνημάτων ἡγάντεις· καὶ τὸ δικαίομα ἐκείνου τοῦ καταλόγου τῶν ὑπάτων περιησθεῖ. Ή δὲ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία εὑ μάλιστα τοῖς κειμένοις καταβάπτειν, οὐα δὴ αὐτοῦ ἐκείνου Θεοῦ εἰ τῷ σχεδὸν τιμωροῦ γενομένου τῷ προσφανεῖ ἀπεικίσται. Εἴ γάρ δὲ οὐκ ἀνήσω μή καὶ τὸ μάλιστα αἰτιον τῆς ἀναρρέσεως Εὐτρόπου τῇ ἴστορίᾳ προσθεῖναι, ίντοντες καθάπατη ἀγνοοῦσι πρόσκομμα τοῦτο τῷ μεγάλῳ νομίζοιτο, μή διειδόται τὸν τρόπον δι' οὗ τὸν τοῦτον Εκκλησίας ὄντριτὴν περιέδρισεν, ἔσσας ταῦτα ἀφαιρεθῆναι. Αγεται μὲν γάρ διαβατέοντας Ἀράδην μετὰ τελευτὴν τοῦ πατρὸς γυναῖκα, η Εύδοξια ἦν θυμα, θυγάτηρ, ὡς μὲν τινες ιστοροῦσι, Γρατανή, έτης ἐπέρχεται τὴν ἀράχην ἐκληρούσητο, ὡς δὲ τερψι, Βαζίδηνος, δὲ βάρδαρος μὲν ἡνὶ τὸ γένος, στρατηγός;

(1) Factum id cum metu consternatus Eutropius libro vi, cap. 5.) et humi provolutus pro sacra mensa jaceret. (Scri.

δέ έν έσπέρᾳ πλείσταις διέπρεψεν. Οὐ μέντοι δέ τὸ γύναιον κατὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς νωθρείαν διέκειτο· ἀλλά τι καὶ τοῦ βαρβαρικοῦ θράσου; οὐκ ἐλάχιστον ἐπεφέρετο. Δύο δὲ θυγατέρας τῷ Ἀρκαδίῳ ἐγέννα, Πουλέριαν μὲν πρότερον, Ἐπείτα καὶ Ἀρκαδίαν, πρὸς δὲ καὶ τρίτην Μαρίναν· πολλῷ δὲ ὕστερον καὶ νινὸν ἐκείνην ἐγέννησε Θεοδόσιον, εἰ; Ήνομά τῷ πάππῳ καὶ θεόντα. "Ετι γοῦν δύο πατέρων οὖσα μήτηρ, πρὸς Εὐτρόπιον περιειδῆζετο· πρὸς; γάρ δὴ τοῖς διλοις ἐπῆγε καὶ τούτῳ προσαπειλῶν, οὔτετον τῶν βασιλείων ταῦτην κατενεγκεῖν καὶ δικαΐεις ἀποκέμψασθαι, δὲ Εὐτρόπιος. Η δὲ θυγῆρη ὑπερέσσασα, ὡς εἶχε τὰ παιδία διὰ χειρός ἔκατεράς ἀγκαλισαμένη, πρόσεισις τῷ ἀνδρὶ διοφυρομένη τε καὶ κωκύουσα· εἰς οἰκτονὸν δὲ καὶ τὰ βρέφη προτεινομένη, δακρύων ἥψιει λιθάδας· καὶ ταῦτα ἐποίει δοσα εἰκός γυναικα φιλεγμαίνουσαν, πρὸς τὸ συμπαθές ἐφελκύσας τὸν δινόρα. Ο δὲ Ἀρκαδίος οἰκτιρ δὴ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν πατέρων πρὸς ὀργὴν ἀνήφθη· τῷ τε ζένοντι τοῦ θυμοῦ, καὶ τῷ τῶν λόγων μάλιστα ἐμβριθεὶ, ταῖς ἀληθείαις· βασιλεὺς ἦν· καὶ δῆτ' ἐκείνον τε μῆτρας τε περιδιένεις ἀπάσσης, πάντα τε τὸν πλοῦτον προσαφαιρεῖται, καὶ τῇ Κύπρῳ νήσῳ φύγαδι ποιεῖ· γραφὴν δὲ ὑποστάτη· ἐν βραχεῖ, ὡς ἤνικα εἰς τὴν ὑπατον ἀξίαν προέη, κόσμοις παρ' ἀξίαν ἐχρήστω, εἰς μόνῳ ἔξιστι βασιλεῖ ἀμφιεννυσθεῖ, ἐκεῖθεν ἄχθεις, κατὰ τὸ Παντείχιον καθεσθέντος συνεδρίου, Λύρηλιανοῦ τοῦ ἐπίτροχου τὸν ἑτέρον· ἐπιφράνεις συνδιαι σκοπούντος τὰ κατ' αὐτοῦ, ἐπ' αἰτίαις φαύλαις, ἀλούς δὲ Εὐτρόπιος, τὴν κεφαλὴν ἀφαιρεῖται. 'Αλλ' ἐν τούτοις μὲν τὰ κατὰ Εὐτρόπιον. Οὐχ ἐντεῦθεν οὖν μάρως· προσετερῆν τῷ 'Ιωάννῃ, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸν στρατηγάπτην Γαϊνᾶν περιειδεῖν ἐμφανῶς τῇ συνήθει χρώμενος παρέβησε· ἐπεγνώκα μιλῶν τὸν ἔνδον τῆς πόλεως ἐκεκλησιῶν τοῖς ὁμέροσιν ἐκείνου προσνεμηθῆναι 'Αρειανοῖς παρὰ τοῦ βασιλέως αἰτήσαις ἐτέλημησεν· ἦς μὴ τοχών, τυραννεῖν ἐπέθαλεν· καὶ πλείστα ἕδρας τὰ δεινὰ τὴν ὑπὸ Θεματίου ἀνάστατον θέμενον. Ησάλους, δὲ καὶ ἄλλους; ήτιῶντο παρ' αὐτοῦ μὴ δέοντο διελεγχομένου; δι' ἀ καὶ διάρροος; τοῖς πολλοῖς καθίστασθαι. Οὐ μάτρια δὲ κατὰ τούτου καὶ δὲ τῆς Ἀλεξάνδρου θελφίλος ἐσκαθάρσει εὖθες μετὰ τὴν χειροτονίαν· πολλὰ τοῖς τε ἐντύχοις δι' ἔπιτον οἰλεῖς, καὶ τοῖς, ἀποστολοῖς πλείστα ἐγραψεν, ἐπιτωθάσιον τὸν δινόρα, σκαίνει τε καὶ ἀνήμερον ἐγχαλίν. Καὶ γάρ οὐ μετρίως τοῦτον ἐλύπει δὲ τε ζῆλος ἐκείνου καὶ τὸ ἔνθεος παρέβησι· ἀλλ' ὅτι δὲ ἐκείνον καὶ δὲ αὐτῷ σφόδρα ἐρύθρενος 'Ισιδωρος τῆς ἐπισκοπῆς διεκρούσθε. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν Θεοτίτατον 'Ιωάννην οὕτω; Θέρετο· καὶ τὰ κακῶν εὖθες κατ' αὐτὸν ὕδηνε. Ησῦ γάρ καὶ γωρεῖν δικίσμος εἴχεν ἄνδρα τεσσάρον, Θεόρη μόνῳ ζῶντα, καὶ μηδὲν δῆλο τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν μόνην καὶ λόγοις καὶ ἔργοις πραγματευόμενον; Ἀλλὰ τὰ γενέν περὶ ἔκεισθαι προΐδοντες; δηλώσομεν.

A rem duxit, cui nomen fuit Eudoxia: Gratiani, cui Occidentale imperium sorte, ut quidam memorie commendarunt, obvenerat: sicuti autem illi tradidit, Baudonis (1) filiam. Fuit autem is barbarus genere, in re vero militari et in imperatoriis artibus plurimis in Occidente praeclarus. Porro semina eā non itidem ut maritus, segnis fuit, sed non minimum de barbarica insolentia obtinuit. Duas autem filias Arcadio genuit, Pulcheriam primum, deinde Arcadiam, ac tertiam rursus Marinam: longe vero post, filium quoque Theodosium, de avi nomine ita appellatum. Cum ea adhuc duarum filiarum mater esset, contumeliosius ab Eutropio accipita est. Super alia enim convicia et illud minabundus adjecit, brevi fore ut eam ex imperiali aula abductam, ipse domum remittat. Illa autem vehementi servens ira, filiolam utramque in utrisque ulnis ferens, ad virum accessit, quiritanus atque lamentans: liberos etiam commiserationis gratia praetendens, prolixe collactymavit: aliaque insuper fecit, quæ mulierem indignatione flagrantem et vitum ad condolentiam pertrahere volente, sacre par est. Atque Arcadius, conjugem et liberos miseratus, ad iram ipse quoque accensus est, ardentique iracundia, et verborum potissimum gravitate, imperatorem verum se praestitit. Proinde Eutropium dignitate omni et opibus cunctis spoliatum (2), in Cyprus insulam exsulatum misit. Brevi vero post, quod eo tempore, cum consulatum init, ornamentiis praeter dignitatem usus esset, quæ soil imperatori gestare liceret, accusatus, atque inde abductus, et apud Pantichium, ubi judicium consilium considerat, 353 Aureliano praefecto, aliisque illustribus viris causam ejus cognoscentibus, gravium criminum reus peractus, capitis supplicium subiit. Res Eutropii sic habuere. Atque non ea de causa solum Joannes est reprehensus, verum etiam quod magistrum militum Gainam contumeliose propalam solita sua dicendi libertate usus, tractaverit, cum ille ab imperatore petere ausus esset ut intra urbem ecclésia una popularibus suis Ariani attribueretur: quam ubi non impetravit, ad tyrannidem aspirans plurimas Romanis intulit calamitates, ditionem eorum devastans. Plures vero et alios praeterquam deceret, ab eo reprehensos esse, sunt eriminati. Quas ob res permultis adversus fuit. Non pauca in hunc etiam statim post consecrationem molitus est Alexandrinus Theophilus, multaque et presentibus, quos conveniebat, per seipsum dixit, et plura illis absentibus scripsit, viro ei illudens, serum atque crudelem appellans. Non tamnam namque illum offendebat ardor et libertas divina Joannis, atque insuper quod per illum tantopere sibi dilectus Isidorus ab episcopatu repulsus esset. Res sacratissimi Joannis in hoc

(1) Baudo iste, sive Bauto, proximo a Gratiani cæde anno cum Arcadio eos. fuit.

(2) Directas quid plangis opes, quas natus habebit? Non aliter poteras principis case pater.
(C. and.)

erant et ad hunc modum statim adversus illum plerique malum parturiebant. Quomodo enim virum tantum capere mundus posset, qui soli Deo viveret: neque aliud quidquam, quam solam hominum salutem verbis et factis lucrisacere contendere? Sed res ejus postea persequemur.

354 CAPUT V.

Res Goithi Gainae Barbari: et de libertate dicendi, qua pro ecclesiis et apud imperatorem et apud ipsum Gainam usus est Joannes.

Oratio autem Gainae res referre cupide gestit: quis fuerit, unde in Romanum imperium perveniret, quomodo Joanni negotium faccesserit, ut motus contra imperium concitans, quo magnus ille vir legatione apud eum fungeretur, efficeret: et tandem e medio sublatus, interierit. Sub quo res etiam nova prorsus accidit, per quam Deus ostendit providentia et ope sua urbem imperantem et imperium Romanum maximis esse periculis liberalitatem. Gainas iste barbarus genere fuit, ex Scythis, qui ad Istrum colunt, ortus. Huius vero amne eo, cum glacie constrictus luisset, transito, consertim in Romanam ditionem irruperunt, et Thraciam omnem pervagati, Europam diripuerunt. At ille ubi ad Romanos transfugit, paulatim progressus, ex tenui milite brevi magister militum Romanorum factus, equestribus pedestribusque prafuit copiis. Sed enim ad tantum honorem praeter dignitatem suam evectus, loco et ordine eo contentus non fuit: sed nisi imperium Romanorum potestati sua subiiceret, gravem eam rem sibi esse putavit. Haec cum animo agitaret, populares suos Goithos ex praefecturis corum accivit, atque ex eis qui eum generi contingenter, ordinum ductores, centuriones et tribunos fecit, exercitumque universum sociis suis credidit. Ut autem Trigibildus necessarius et commodus ei maxime, perquam frequenti ordini præcesset, procuravit; eidemque Phrygiae administrationem cum comitis dignitate concessit. Si quo non ita multo post cum nuntiatum esset, res eum novas moliri, urbes circa Phrygiam et Nacolianam (1) vastare, et cedem multam facere, assinulavit quidem scilicet se ea de causa indigunti Gainas: indiciis autem quibusdam satis ostendit, ad res novas eum quoque spectare. Illicet ille, perinde atque Romanis bene vellet, fraudem arte comminiscitur, ut ipse bellum contra illum gerendum suscipiat, et urbibus circa Phrygiam, ita ut opus esset, auxilium ferat. Et imperator commento credens, ei id permisit. 355 Ille porro ingentem plurium millium multitudinem ducens, statim quod celaverat consilium, ostendit, et tyramnidis regulum in medium produxit. Tantum enim ahsuit, ut urbes ad quas missus erat, defendere, ut eas etiam quae reliqua adhuc erant, diriperet, atque vi magna everteret: aliae autem idein se ab eo passuras esse in exspectatione essent. Atque inde movens, quae in medio erant loca omnia, Mysorum quod dicitur, prædam fecit: et ad eam quae ex a verso Byzantio est Chalcedoneum, castra metatus

(1) Hanc non habent Socrates et Sozomenus, sed hodie quoque Turcae eam Asiae partem Natolianam

A

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

Τὰ κατὰ τὸν βάρβαρον Γότθον Γατᾶν· καὶ τῷ τῆς Ἰωάννου πρόδι τὸν βασιλέα καὶ πρόδι εὐτὸν παρέθησας διὰ τῆς ἐκκλησίας.

Οὐργῷ δὲ ἡμῖν ὁ λόγος τὰ κατὰ τὸν Γατᾶν διελθεῖν, τις τε ὁν καὶ πόθεν, εἰς τὰ Ῥωμαίων εἰσῆλασσε, καὶ ὡς πράγματα πορεῖσαν Ἰωάννη· καὶ ὡς ἐπαναστὰς τῇ ἀρχῇ, προσθεύειν ὡς ἐκεῖνον τὸν μέγαν παρεσκευάσατο· καὶ τέλος ὡς διερθάρη ἀραιεῖ παραδοθεῖς· ἐφ' οὐ καὶ πρᾶξις πάμπαν ἔντισται διεγένετο, Θεοῦ παραδεξαντος, ὡς ταῖς τεινοντοῖς τε διὰ καὶ βοηθείαις τὴν τε βασιλεύουσαν πόλιν καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα μεγίστων κινδύνων ἐξήρπασε. Γαῖνᾶς οὖτος βάρβαρος μὲν τὸ γένος ἦν, ἐκ τῶν παρὰ τὸν Ιστρὸν Σκιθῶν ὄρωμένος· οὐ παγέντα τὸν ποταμὸν διαπεριασάμενον, ἀθρώας εἰς τὴν Ῥώμην εἰσῆλασαν· κατὰ πόδαν τοῦ ἀναχθέντες τὴν Θράκην, τὴν Εὐρώπην κατελήσαντο. Αὐτόμολος δ' οὖν προσχωρήσας Ῥωμαίοις, καὶ βραχὺ προιών, ἐξ ἀτελοῦς στρατιώτου στρατηλάτης Ῥωμαίων οὐκ εἰς μαχὴν ἀναδείκνυται, καὶ τοῖς αἱπικῆς καὶ πεντεκῆς καθηγεῖται δυνάμεως. Τῇ τοιαύτῃ δὲ τιμῇ παρ' ἀξίαν τυχὼν, οὐκ ἡγάπα μένεν ἐπὶ τῆς τάξεως, ἀλλ' εἰ μή καὶ τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων ὑφ' ἑαυτὸν καταστήσεται, τὸ διενηπειστό. Ταῦτ' ἐν νῷ θέμενος, τοὺς ἀμοφύλους Γότθους ἐκ τῶν οἰκέων νομῶν μετεστέλλετο, καὶ τοὺς ὅπα κατὰ γένος ἥσαν αὐτῷ, συνταγματάρχας εἶχεν, ἐπαντορχούς τε καὶ χιλιάρχους ἐποίει, καὶ τὴν στρατιὰν πᾶσαν τοῖς ἑταῖροις ἐνεπιστένετο. Τριγιβίδην δὲ τῶν μάλιστα ἐν πιτηθείσις αὐτῷ δύτα πολυανθρώπου τάγματος ἡγεῖσθαι παρεσκευάσατο· καὶ τὴν τῆς Φρυγίας ἐνεχειρίζετο τούτῳ ἀρχήν, κύριον; ἀξίαν αὐτῷ περιθέμενος· οὐ δῆ καὶ ἐν οὐ πολλῷ νεωτερίζειν ἡγελμένου, καὶ τὰ περὶ τὴν Φρυγίαν καὶ Ναχώλειαν πόλεις ἀναστατοῦντος, καὶ τὸν πολὺν ἐνεργοῦντος, προσεποιεῖτο μὲν δῆθεν ἀγανάκτειν Γαῖνᾶς· δῆλο; δ' ἐκ τινῶν σημείων καθίστατο, συνεντερίζειν αὐτῷ. Ἀμέλει τοις καὶ τέχνῃ μετέρχεται τὴν κατ' ἐκείνου μάχην ἀναλαβέσθαι, οἷα δῆθεν εἴνους μάλα Ῥωμαίοις ὡν, καὶ ταῖς περὶ Φρυγίαν κατεστησίν ὃς χρεών ἐπαμύνεται. Ἔνεδιδου δὲ ὁ κρατῶν πιστώσαν τῷ πλάσματι. Καὶ δὲ μὲν τοὺς τι πειρημένος πλήθος; εἰς μυριάδας ἡριθμημένον, τὸν κεκρυμμένον σκοπὸν εὑδός ἀνεκάλυπτε, καὶ τὸν τῆς τυραννίδος βασιλίσκον προηγεν εἰς μέσον· καὶ οὐ τόσην ἀκύρων αἱ; ἐπέμφθη πόλεσιν ἦν, ὅσῳ καὶ τὰς λαϊκοπέντες ἐδήσου καὶ ἀνακράτος; ἡγάπας· ταῖς δὲ προσδόκιμος; ἦν ἐπιθῆσθαι. Ἐκείθεν δὲ ἀπέρει, καὶ τὰ ἐν μέσῳ πάντα λεῖψαν Μυσῶν ποιήσας, δῆλόγεται, ἐν τῇ καταντικρὺ Βυζαντίδος Χαλκόδην ἐστρατοπεδεύετο, καὶ δεινὰ δρόμην ἡπελεῖ· τὰ δὲ ἐπράττετο. Ἐν μεγίστῳ δὲ κινδύνῳ τῶν Εὔρων πάλισι, καὶ μᾶλλον τῶν ἀνὰ τὴν Ασίαν τε καὶ τὸν Εἴρηνον

vocant, ἀνατολήν διερει δεήσει, hoc est, Orientem. Videatur itaque legi dum Natolianum.

πόντων οὐσῶν, σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν δὲ βασιλεὺς ἐλογίζετο. μὴ δεῖν εἴτι μέλειν· μῆδα γάρ ἀσφαλὲς εἶναι οὐτώς ἀπαράσκευα τὸ Πρωμαχῶν εἶναι, πρὸς διδράς θαυματώντας ἦδη, καὶ καθάπτεις ἀπειροχότας τὸ ζῆν. Χρησάμενος δὲ τῷ καταρῷ, γνώμῃ μετῆλθε τὸν βάρβαρον· καὶ δὴ πέμψας πρὸς Γαϊνᾶν ἐπηγγέλλετο, πράττειν ἐν ἑτοίμῳ ἔχειν, διὰ τοῦ ἐκείνος αἰτοῦ, καὶ τοῦ λοιποῦ διὰ βίου εἶναι κεχαρισμένος ἀδεψῷ. Οὐ δὲ κατένευε, καὶ διλλοὶ ἔτεις οὐδὲν ἡ Σατορνίνον καὶ Αὐρηλιανὸν ἐξ ὑπάτων ἀνδρας, ὑπονομας ἐναντίους αὐτῷ καθεστάντας. Οὐ δὲ βασιλεὺς καὶ ἄκων ἀδέου. Οἱ δὲ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ θυήσκειν αἰρούμενοι: θάττον ήσαν πειθήνοι, καὶ ἐδίδοντο. Οὐ δὲ λαδῶν ἐφείδετο. Ἀκκιζόμενος δὲ ἐκεῖνος ἐπὶ τὴν Χαλκηδόνα παρῆν· οὐ δὴ καὶ δὲ βασιλεὺς γεγονὼς, καὶ ἀνὰ τὸν οἰκον Εὐφημίας τῆς μάρτυρος εἰσιόντες, διοῦ δὴ καὶ διαύτης: νεκρὸς ἔκειτο, δρκοὺς τε δούς καὶ λαδῶν εὐνους εἶναι, τὰ διπλὰ τε κατείθετο. Ἐπειτα καὶ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν διεπεραιοῦτο, τὴν τῆς Ἰππου καὶ πεζῆς δυνάμεως ἥγεμοναν ἐκ βασιλέως αὐθις λαδίων. Δέδας δὲ παρ' ἀξίαν εὐπραγεῖν, σωφρόνως φέρειν οὐχ οὖς τε ἦν τὴν τιμὴν. Ἐπειτα γάρ καλῶς οὐ ἀποδῆναι: τὸ πρῶτον παράλογον ζῆτημα ἔδοξε, καὶ δεύτερον ἐπέβαλε· καὶ θύρων οὐχ ἐλάχιστον τῇ. Ἐκκλησίᾳ ἐπεχειρήσας κινεῖν. Χριστιανὸς γάρ ὁν, ἤκιντα τὸ σέβας: ἀκέραιον διετήρει· τῇς γάρ Ἀρείου λιόνης ἀνάπλεως ἦν. Εἰρηται δὲ ἡμῖν ὅπως τὸ γένος τοῦτο κατὰ τοὺς χρόνους οὐδέλεντος ἐπὶ Οὐδρίᾳ τὴν Ἀρειανικὴν παρὰ Εὐδοξίου εἰτεδέξαντο λύματην· η γοῦν τῇ βοτῇ τοῦ νεωστὶ μεγέθους φιλοτιμούμενος, η ἵσως καὶ παρὰ τῶν τῆς αἰρέσεως ἥγουμένων ἀναπτισθεὶς, μίαν ἔτεις τὸν κρατοῦντα ἐκκλησίαν Εὔδον τῆς πόλεως ἔχειν τοὺς τὰ ἵσα ἐκείνῳ θρησκεύοντας ιερεῖς· ἐπιμεμφόμενος; δὲ ὁσπερ, μῆδε γάρ προσῆκον εἶναι. Ἐλεγε, Πρωμακῶν στρατηγὸν δινταπέτης τοῦ βαρβάρου τὴν αἰτίαν· ἀνεμίμνησκε τοὺς δυναστεῖν, καὶ τὴν μελετωμένην ὑπηνίτετο τυραννίδα. Καὶ δῆλος ἦν, ἵστης γενόμενος δούναται, ὡς ἂν τῇ δύσεις χαλινώσῃ τὸν τοῦ βαρβάρου θυμόν. Οὐ δὲ θεῖος ἐκεῖνος ἀνήρ τῷ λεγομένῳ ἤκιστα πέρας ἐδίδου, ἀλλ' οὐδὲ ἐφησύχαξε τῷ καταρῷ· ἀλλὰ τοὺς ἐπισκόπους λαβὼν δοσι τηνίκαδε τῇ Κωνσταντίνου παρῆσαν, πρὸς τὰ βασιλεία δρέπεται. Καὶ πρῶτα μὲν δὲ ἐαυτοῦ βασιλεὺς γενναῖος τὸν ἀπόλογον ἐποιεῖτο, εἰ μή δὴ οὕτω, λέγων, βασιλεῦ, ὑπεργοῦ, μῆδα αἰροῦ διπτεῖν οὐτῷ τὰ ἀγια τοῖς κυσίν. Οὐδὲ γάρ ἀνέροις τοὺς μὲν ὅρθως τὸ θεῖον θεολογοῦντας ἐιαύειν, τοὺς δὲ κατ' ἐκεῖνου βλάσφημον κινοῦντας γλωτταν τὸ θεῖον τάμενος; ἐκδιδόνται. Μῆδε τὸν βάρβαρον ἐκεῖνον δείσῃ; ἀλλ' ἀμφοι καλέσας, σὺ μὲν ἥσυχῃ τῶν λόγων ἐπάκουε· ἔγως δὲ χαλινὸν ἐπιθήσω τῇ γλώττῃ, καὶ πεισώς ἤκιστα αἰτεῖς, δὲ μὴ συμφέρεις διδόνται. η Ἡσθεῖς δὲ τοῖς εἰρημένοις δὲ βασιλεῦς, καὶ ἀμφω τῇ ὑπερεραΐῃ μετεστέλλετο. Ἀλλ' δὲ μὲν Γαϊνᾶς πέρα; ήτει τοῖς ἐπηγγελμένοις; δὲ δὲ τὴν γλῶτταν χου-

A est. Et cum gravissima quæque se facturum est minatus, tum verba quoque ad rem ipsam contumili. Cum vero ita urbes Orientales, maxime autem quæ in Asia et ad Pontum Euxinum sunt, in summo versarentur discrimine: imperator una cum eis qui secum erant amicis, non diutius cunctandum esse censuit. Quod non tutum esset rem publicani Romanam ita a rebus omnibus imparatam esse contra viros qui in mortem ruerent et de vita semel desperassent. Tempori autem inserviens, arte et consilio barbarum est aggressus. Et missis ad Gainam legatis, paratum se esse, quæ ille peteret, facere renuntiavit: tum autem, per vitam omnem postea gratum eum sibi fore recepit. Accepit ia conditionem, neque aliud petiit quidquam quam ut ei Saturninus et Aurelian, exconsules, quis adversari sibi suspicabatur, dederentur. Imperator vel invitus ei hoc tribuit. Atque illi pro republica mortem obire parati, se imperatoris potestati permisere. Itaque Gaina dediti sunt: quibus ille receptis pepercit; et sedulo quod maxime cupiebat dissimulans, Chalcedonem advenit, ubi etiam imperator fuit. Atque ibi divæ Euphemiaz martyris templum, in quo cadaver illius conditum est, ingressi, accepta ipse et data per iurisjurandi religionem fide, benevolum se et officiosum fore, arma depositus: et deinde Constantinopolim transmisit, ubi rursus equitum et peditum curam et administrationem ab imperatore suscepit. Ast ubi præter dignitatem suam secundas sibi esse res vidit, honorem rursus cum moderate ferre non potuit. Et postquam primus ei præter rationem suspectus conatus ex sententia successit, alium quoque tentandum sibi esse statuit, et tumultum non minimum Ecclesiæ concitare aggressus est. Christianus ille quidem fuit, sed religionem sinceram non servavit: Arii enim peste infectus erat. Diximus 356 autem antea, quo modo gens ea Valentis temporibus sub Ulphilo ab Eudoxio Arianam receperit contagionem. Itaque sive recentis facinoris magnitudine elatus, seu forte ab antesignanis hæresis persuasus, sacram unam ædem intra urbem consentientibus sibi in religione sacerdotibus ab imperatore postulavit. Idque veluti exprobans fecit, minime convenire dicens, ut ipse Romanæ militiæ dux, in ecclesia extra urbis mœnia orei. Imperator inconstitiam animi ejus metuens, tyrannum idemque quæ ab eo exspectabatur, suspectam habens, deliberaturum se, eique consulturum esse recepit. Et patre divino accito, petitionem barbari indicavit, potentiamque ejusdem in memoriam illi revocavit, et meditatum expeditamque tyrannidem insinuavit: manifeste denique visus est, se illi quasi supplicem, quod peteret daturum esse, significare, ut ejusmodi concessione barbari furorem frenaret. Divinus autem ille vir non passus est verba ea ad exitum pervenire, neque tempori cessit: sed episcopis qui tum Constantinopoli aderant, secum ductis, regiam imperatoris ingressus est. Et per seipsum priusq[ue] magno

animo apud imperatorem causam egit: « Ne sic, inquiens, o imperator, te facturum esse pollicaris, neque ita sanctum canibus projicere constitueris. Ego enim non sustinebo, ut qui recte de Dei nuntiis loquuntur et sentiunt, ejiciantur: atque eis sacrum delubrum, qui blasphemam aduersus eum linguiam cident, concedatur. Neque barbarum illum timueris: verum utroque evocato, tu quidem tacitus animum ad ea quae dicentur adverte: ego autem linguam illius frenabo, et persuadebo ut minime ille petat, quae dare non convenit. » Imperator verbis his delectatus, utrumque ad se accersit. Et Gainas, ad finem perduci quae ei promissa erant, petiit. Auream autem obtinens linguam Joannes, illi resistens: « Non licet, inquit, principi quidquam contra Deum audere, siquidem vera pietas illi curae est: sed potius bene constitutas leges servare, et eam potissimum quae contra haereses alias promulgata est. Suasitque adeo imperatori, conducibilius esse dictans, ut imperio potius cederet, quam per impietatem, adest Dei proderet. » Atque sermonem ad Gainam rursum convertens, oportere se ecclesiam unam habere dicentem: « Omnes tibi, inquit, sacræ ædes patent. » * **359** Qui Gainas respondit: « At ego alterius religionis sum, et quod peto, recte me petere puto, qui plurima pro Romanis pertuli certamina. » — « Verum tu, contra Joannes dixit, majora laboribus habes præmia. Permagnum enim tibi est, quod Romanorum magister militum es, et nominaris, et quod consularia geris ornamenta. Illud vero te quoque considerare oportet, quisnam antea fueris, et qui nunc factus sis, et quanta in egestate prius vixeris, nunc autem quante tibi suppeditent opes: quem prius habueris vestitum, quam lstrum transiisti, qui vero nunc tibi sit habitus: et minores quidem fuisse labores, majorem autem illorum mercedem esse, memineris. Age ergo, et moderationem obtine: et ne ingratuus erga eos sis, qui te coherestabant, cave. Patriam tuam considera, et ut ex ea pulsus, et ab imperatoris patre servalus, jurejurando te, amicum Romanis, ipsi illi, ejusque liberis fore, et leges servaturum esse, adeggeris: quas tu nunc ut irritas arguere, in animo habes: et illam maxime, quam is qui te prosugum recepit imperator confirmavit, eos qui alienæ in religionē sint sententiæ conventus, intra Constantiopolitanæ urbis incœnia cogere prohibentein. »

CAPUT VI.

De defectione Gainæ, et de visione quam vidit angelorum urbis Constantinopolitanæ custodum: ei de legatione qua Joannes apud Gainam est functus: et ut Gainas in Thracia captus et necatus sit.

Hec verba magnus Joannes magna cum libertate constanter prolocutus, os Gainæ obturavit, et silere eum coegit: neque de ecclesiis quarum ipse curauit gerebat, quidquam novari permisit. Ille vero non multo post ad persolidam animum adjecit, et conceptam dudum meditatanique tyrannidem prodidit. Nam urbem vastare in animo habebat, camdemque diripere meditabatur. Quas insidiæ et illa ensis speciem referens portendit, quae supra modum splendida fuit (qualem nunquam antea apparuisse, in litterarum memoriam relatum est), supra urbem ipsam relucens, et a summo prope cœlo ad terram ipsam pertingens. Ac prius quidem in argenteriorum tabernas in foro

Α τοις Ἰωάννης ἀντέκειτο, « Μή ἔξιναι φάσκων βι- σιλεῖς τὸν Θεόν καταπολμῆν, εἰπερ εὐτεθεὶν αὐτῷ μέλει. ἐντελεῖς δὲ τοὺς κειμένους νόμους φυάττειν, καὶ μᾶλλον δὲ κατὰ τῶν ἄλλων ἑτέρην αἰρέσεων· συ- εδούλευε τε ἀμεινον τῆς βασιλείας παραχωρεῖν, ἢ Θεοῦ οὐκοῦ προδόθην γενόμενον ἀσεβεῖν. » Πρὶς δὲ τὸν Γαῖαν, αὐτὸς τρέψας τὸν λόγον, χρῆναι φάσκοντα καὶ αὐτὸν ἔνα οἶκον ἔχειν, « Ἀπας σοι Θεός εἰκός ἀνείται, » φησίν. « Ἄλλ' ἐγώ, ἀντέλεγε Γοΐνας, Θρησκείας, ἀνέρας, καὶ δὲ γ' αἰτῶ, δικαίως, οἵμα, αἰτῶ, πλείστους ὅπερ 'Ρωμαίων ἀγῶνας διενεγκών. » « Ἄλλ' ἔχεις, ἀντέφη, καὶ τῶν πόνων μεῖζους τὰς ἀντιδόσεις· μέγα γάρ σοι: τὸ στρατηγὸν 'Ρωμαίων καὶ εἶναι καὶ ὑνομάζεσθαι, καὶ τὸ τῆς ὑπατικῆς ἡγιασθαι στολῆς. Χρών δὲ σε κάκεινο σκοπεῖν, τίς μὲν ἡσθιτ πάλαι, τις δὲ ἀρια γεγένησαι νῦν· καὶ οὗτος μὲν πεντας τὸ πρότι, νῦν δὲ στῆς περιουσίας Ἑρμίων, καὶ τις μὲν ἐσθίει σοι προστὴν πρινή διαδηγεῖ τὸν 'Ιστρον, οἵα δέ σοι ἀρτίως ἀναβολή· καὶ σύνει ὡς μικροὶ μὲν οἱ πόνοι, μείζω δὲ τούτων τὰ ἐπιθύμια. Σώφρων τούτους ἔσσοι. καὶ μή γίνου περὶ τοὺς τε- μηκτας ἀχάριτος; Ἐννοέι δὲ τὴν πατρίδα· καὶ ὡς μετανάστης φυγάς, καὶ ὡς τῷ βασιλέως πατρὶ οὐεῖς, ὄρκους Ἐθού εύνοεῖν 'Ρωμαίοις, ἐκεῖνῷ τε καὶ πατοὶ τοῖς ἐκείνου καὶ νόμοις, οὓς ἀκύρως: νῦν ἐλέγχειν διανοῇ· καὶ μάλιστας ἐκείνους δὲ οἱ δεξι- μενος ἡσφαλίσαστο βασιλεύς, δὲ τοὺς ἑτερόλικους πάμπαν εἰργειν ἔδον τῶν τῆς Κωνσταντίου ἐκκα- σιάσειν τεχνῶν. »

C

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Περὶ τῆς ἀποστασίας τοῦ Γαῖαν, καὶ περὶ τῆς ὀπτασίας ἦρ ἐθεάσατο τῶν φρουρῶν ἀγγέλων τῆς πόλεως· καὶ περὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀφ- σύστας τοῦ Χρυσοστόμου· καὶ ὡς διεγένετο θυρώρι ἐρ Θράκῃ ἀλώμενος.

Οὕτως δὲ μέγας Ἰωάννης ἀνδρεῖς παρήστα- μενος, τὸν μὲν Γαῖαν ἐπεστόμισε, καὶ σιγήνασκεν ἐπεισεις· μιδὲν δὲ νεωτερισθῆναι περὶ τὰς δὲ αἴτινας ἔνεγκώρησε ἐκκλησίας. Ἐκείνος δὲ οὐκ εἰ; μαρτ- ἔπιορχεῖν ἐπεδάλετο, καὶ τὴν πάλαι μελετωμένη τυραννίδα ἐγύμνου, καὶ πορθεῖν τὴν πόλιν διενοεῖν· καὶ ἐν μελέτῃ ἦν αὐτὴν παραστήσασθαι· ἦν δέ τοι διούληγην διερρειδῆς ἐκείνος· ἀστήρ προεμπύγων, λαμπρός τις ὑπεράγαν, καὶ οὗτος οὐ πρότερον γε- νῆσθαι ιστήρηται, ὑπὲρ τῆς πόλεως διώρων φανεῖ- οὐρανόθεν σχεδὸν εἰς αὐτὴν διήκων τὴν γῆν. Καὶ πρῶτα μὲν ἐπιθέσθαι τοῖς ἐν ἀγορᾷ προκειμένοις διενοεῖτο ἀργυροπαλεοῖς, συλλέγειν οὐρανὸν γρ- γέλων τις γεγίστας ὁν τοῖς εἰπέτων· ὡς δὲ φίρη-

γινομένης οἱ τὸν πλοῦτον προτιθέντες δημοσίᾳ πρόχειρον ἐρυλάξιντο, βαρβάρων στήφοι; πολὺ νυκτὸς ἐπιπέμψας, τὰ βασιλεῖα ἐκέλευεν ἐμπιπρᾶν. Οἱ δὲ τισοῦτον οὐδὲν ἤνυσαν, ὅποιοι καὶ ἐν δέσι μεγάλῳ γενύμενοι καθυπέστερεφον. Παρεδέκαντο γάρ την κακά ταῦτα Θεός, διποτανοίας εἶχε περὶ τὴν πόλιν· οὐρανίᾳ γάρ τις δύναμις προφανεῖσα τοῖς ἐπιβούλοις ἐν μεγάλοις τοῖς σώμασις κατέπληξε. Καὶ ἀνεχώρουν ἐκεῖθεν, καὶ θέττον κατεπιηχότες, ἥγγελον Γαῖαν νύκτωρ νέηλον ἐπιέναι τῇ πόλει στρατόν. Ὁ δὲ ἡκιστα τοῖς εἰρημένοις ἥξειν πιστεύειν, μή τινας τῶν εἰωθτῶν ἐνδῆμησαι τῇ πόλει στρατιώτας εἰδῶς. Ἔτι δὲ τῇ ἔχομένη νυκτὶ καὶ ἀλλούς ἀπέστελλεν. Ὡς; δὲ οὐδοὶ τὰ ίσα τοῖς προτέροις διηγγελλον, αὐτὸς ἥκων αὐτόπτης ἐγένετο τοῦ παραδόξου θερματος. Καὶ δὴ νομίσας ἐκείνου χάριν τοὺς τοιούτους ἐλθεῖν στρατιώτας, καὶ κρύπτεσθαι μὲν ἡμέρας νύκτωρ δὲ τὴν πόλιν φρουρεῖν καὶ αὐτὰ τὰ βασιλεῖα, ἐν σκήψει τοῦ δαιμονὸν ἐγίνετο· καὶ οἵα δῆτα εὔξιμονος, τὸν νεῶν κατελάμβανεν, δὸν τοῦ βασιλέως πατήρ, Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν τεμῶν, ἀνίστα κατὰ τὸ Ἑδομόν. Συνεῖπει δὲ αὐτῷ καὶ πολὺ τι τὸν βαρβάρων πλῆθος· λάρυρα δὲ καὶ ὄπλα ἔκηγον, καὶ κεράμους; βελῶν ἐν γυναικείοις ὁχήμασι, καὶ ἀλλαῖς; χρύμενοι μηχαναῖς. Τὸ δὲ βούλευμα τοῦτο ἐπὶ βλάση ὅηθεν Ῥωμαίων ἐποίει. Τὸ δὲ ἐλαυνιστέλαι μᾶλλον, ὡς ἡ ἔκβασις, ἐδειξεν. Ἐπει γάρ πρὸς τῶν φρουρούντων τὰς πύλας πεφύρανται ὄπλα ἔκάγοντες, καὶ ἐπείχοντο τὴν τούτων ἐκκομιδὴν, ἐκείνοις τὰ ξίφη σπασίμενοι, τοὺς φρουρούς διεχρήσαντο. Δεινοῦ δ' ὡς εἰςδε θορίδου τὴν πόλιν καταλαβόντος, ὡς ἀλωσομένης αὐτίκα τῇ πόλεως, δῆμος γνώμῃ ἀγαθῇ ἐκράτει τοῖς παροῦσι δεινοῖς. Ἡ μὲν γάρ πόλις ἀθρόν ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἐγεγένετο, τῶν πυλῶν κατὰ χώραν γεγενημένων· χρηστῇ δὲ γνώμῃ χρησάμενος βασιλεὺς, προφανῆ τε πολέμιον εἶναι τὸν Γαῖαν διαγνοὺς, ἐκέλευε τοὺς ὑπολειψθέντας τῶν βαρβάρων ἐνδὸν τειχῶν ἀναιρεῖν. Καὶ δῆτ' ἀνδρεῖς ἡ στρατιὰ ἐπιθέμενοι, τοὺς πλειστους ἀνήρουν περὶ τὴν ἐκκλησίαν τῶν Γότθων· ἐκεῖ γάρ τὸ βροτοσθῆσαν ὡς εἰς χρηστόγετον, τῶν πυλῶν ἐν τῷ ἀσφαλεῖ γενομένων μὴ δυνηθέντες διαφυγεῖν. Καὶ δὴ τὴν μὲν ἐκκλησίαν σφῶν πύρ ἐνέιπεν· κατέπρησαν· πάντας δὲ ἐκείνους ἀφειδῶς· ἔκτειναν. Ὁ δὴ μαύλων Γαῖας, τὸν ἐκούσιον ἀποθέμενος δαίμονα, καὶ μή τοῦ λοιποῦ προγωρεῖν τὰς ἀπάτας αὐτῷ. ἀρρεῖς ἐκεῖθεν, καὶ διὰ Θράκης ἐλάσσας, ἥκεν εἰς τὴν Χερζόνησον, ἐκεῖθεν εἰς ἔως περιαθῆναι διανοούμενος. Φετο γάρ ὡς εἰ τὰς ἐν Ἀσίᾳ πόλεις χειρώσαιτο, φράδως αὐτῷ καὶ τὰ περικύκλῳ ζήνην ὑποχείρια γένοιτο. Καὶ δὲ μὲν ἐν τούτοις ἦν δὲ βασιλεὺς πρέσβεις πέμπειν ἥρετο· οὐδεὶς δὲ ἐτόλμα τὴν πρεσβείαν· τὸ γάρ τῆς ἐκείνου γνώμης ὡμὸν ὑπειδόντο ἔκαστος. Λιπόντες δὲ τοὺς δλλους, ἐπὶ τὸν μέγιστον ἔβλεπον ἀριστέα. Ὁ δὲ μὴ τὴν γεγενημένην δεῖσας διαφορὰν πρὸ μικροῦ, πρέσβεις αὐτίκα ἐπὶ Θράκης τῷ βαρβάρῳ ἐχώρει. Ἰωάννης δὲ τὸν πρέσβιν ὁστεῖς εἴη διεγνωκὼς, καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς εὐσεβεῖας παρῆσται γεγενημένην αὐτῷ· εἰ νῷ θέμενος· αἰδεῖς, οὐδεὶς δὲ εἰπεῖ τι μᾶλλα τὴν τοῦ

A sitas imperium sacre constituit, maxima illa spe concepta, ingentes se pecuniarum acervos ibi corrasurum esse. **360** Sed enim ubi ejus rei fama vulgari coepit, et argentarii, quod antea secesserant, pecunias suas et opes publice in mensis non proposuere, ingentem Barbarorum vim noctu ad imperiales aedes, ut eas incenderent, misit. Illi vero tantum abest ut aliquid egerint, ut cum ingenti etiam metu inde retro cesserint. Deus namque tum ostendit, quanta illi providentia et cura urbis fuerit. Coelestis enim quædam vis ingentibus corporibus, insidiatoribus illis apparet, ita eos exterruit, ut terga vertarent, et celoriter trepidi Gainas significarent, novum ea nocte in urbem exercitum venisse. Ille autem fidem eorum dictis B non habuit, quod non alios quam qui soliti fuerant in urbe milites esse sciret. Quapropter proxima etiam nocte alios eo misit. Ut vero et illi cadem quæ priores annuntiarunt, ipse eo venit, et spectator oculis suis miraculi ejus fuit. Verum sua gratia milites eos ibi adesse arbitratus, qui interdiu quidem se occultarent, noctu autem vigilia urbem et aulam imperatoriam custodirent, a dæmine se agitari assinulavit, et velut orationi vacaturus templum adiit, quod imperatoris pater in Joannis Baptiste honorem in Septimo construxit. Exiit autem cum eo magna Barbarorum multitudo, quæ clam secum arma et vasa fictilia telis completa, in muliebribus pilentis, et præterea aliis etiam quas machinati fuerant artibus, efferebat. Et consilium hoc ille in Romanorum scilicet detrimentum cepit. Ceterum id potius imperio eorum bono fuit, ut rei exitus declaravit. Cum namque a portarum custodibus arma efferre deprehensi essent, atque ea in re inhiberentur, gladiis illi strictis excubidores interemerunt. Atque ubi, quemadmodum fieri solet, gravis tumultus urbem, perinde atque ea illico capi deberet, occupavit, consilium tamen bonum præsentia mala explicit atque superavit. Nam civitas portis clausis atque obscuratis, in tutum redacta est statum. Et imperator optimum secutus consilium, publicitus Gainam hostem judicavit, et qui reliqui in urbe erant Barbaros intra muros occidi jussit. Quapropter milites magnis animis D illos aggressi, plurimos apud eam quæ dicitur Gothorum ecclesiam necarunt. Eo namque tamquam ad asylum et perfugium confluxerant, cum portis clausis prosurgere nequirent. **361** Ita ecclesiā corum igne injecto cremarunt, et Barbaros omnes discriminē nullo conciderunt. Quod ubi Gainas rescivit, dæmone quem voluntate sua sibi sumpserat, dimisso, quod sibi fraudulentas insidias suas deinde minus procedere cerneret, inq[ue] profectus, per Thraciam in Chersonesum pervenit, trahiere ex eo loco in Orientem cogitans. Existimabat namque, si in Asia urbes cepisset, facile quoque se finitimas in circuitu gentes sibi subiecturum esse. Atque ille quidem hæc sic moliebatur. Imperator autem oratores rursus sibi ad-

eum mittendos duxit: sed nemo legationem eam suscipere audebat. Omnes enim pro se quisque feritate animi ejus suspectam habebant, adeo ut neque bello cum eo congreedi quisquam vellet, neque legatione apud eum tuto se fungi posse putaret. Omnibus vero aliis relictis, in maximum illum beroem respiciebat. Ille porro nihil veritus, quod sibi non ita pridem cum eo intercesserat dissidium, orator statim in Thraciam ad Barbarum est prosector. Verum enimvero Gainas postquam legatum ad se venientem, quisnam esset, intellectus, et libertatem dicendi, qua usus apud se pro veriore pietate fuerat, in mentem revocavit, nihilominus si quid aliud, et virtutem viri ejus reveritus, quamvis et barbarus et hostis esset, longius ei honoris causa progressus est obviam, et dextram ejus oculis admovit, et osculatus est, liberosque suos adductos sacris illius genibus adhibuit. Et tum quidem ille arma depositus, et legationi ei morem gessit. Usque adeo virtus etiam acri hosti pudorem et terrorem incutere consuevit. Brevi autem post, cum aliud quiddam accidisset, ad ingenium suum Gainas rediit. Et ubi Helle-s-pontum tracicere, Lampsacumque occupare contendit, spes eum fecellit, cum Romani divini Numinis auxilium per imperatoris consilia rursum sibi adfuisse senserunt. Postquam enim Barbari navium copia destituti, ratibus compactis Helle-s-pontum tracicere, et in ulteriorem continentem evadere voluerunt, imperator terra marique contra eos duxit, multis militibus triremisibus subsequentiisque. In hoc reruni statu vehementior derepente zephyrus afflans, rates vi magna dissoluit, atque in eas Romanorum naves impulit. Barbari ratibus disiectis, plures cum ipsis equis in alto demersi sunt: nonnulli fluctibus rapti atque circumacti, hinc et inde in littore ejecti, multi etiam ab invadentibus eos militibus jugulati sunt. **362** Plurimi sane ex hostibus in transitu perierte. Gainas autem cum paucis incolumis Thraciam pererrans, et fugam saepe mutans, in alias Romanorum incidit copias, atque ibi cum fugae comitibus barbaris cæsus est. Cujus caput exsiccatum, Constantinopolim est delatum. In bello hoc, Flavita, Gothicæ gentis vir, Romanis autem maxime fidus, et scientia militari præstansissimus, quod optime se et splendidissime gessisset, consul est renuntiatus. Quo tempore etiam imperatori filius prognatus est, modis omnibus honus, Deoque charus Theodosius, avo, sicuti diximus, cognominiis: sequenti autem consulatu etiam Augustus est renuntiatus. Idem quod Gainas, Trigibildus, quem supra nominavimus, Gothus passus est. Postquam enim is victoriam Gainæ, per collusionem scilicet, prodidit, atque ex pugna profugit, Pisidiæ et Pamphyliam percurrentem abiit. Postea plurimis pugnis, et locorum in Isauria incommoditatibus, viribus ejus recisis, vix et ipse in Helle-s-pontum salvus evasit.

A ἀνδρὸς ἀρετὴν, καὶ τὸ βάρβαρος τις ἦν καὶ ποιμεῖος, πόρχωθέν τε ὑπῆντετο· καὶ τὴν ἐκείνου λεζήν τοὺς δραματικοὺς παρεῖθει καὶ κατηστάθετο· καὶ τοὺς παῖδας προσάγων, τοῖς ἵερος ἐκείνου γῆναι προσεκόμιζε· καὶ τότε μὲν τὰ δύλα κατετίθετο, καὶ πειθήνιος ἦν. Οὗτῳ πάφυκεν ἀρετὴ καὶ τὸν σφρόδρα γε δυσμενῆ αἰδοῦς τε καὶ καταπλήξεως ἐμπλᾶν. Ἐν οὐ πολλῷ δὲ ἔτέρων ἐπιγενομένων, ἐν τοῖς Ἱσαίος ἦν Γαλινᾶς· καὶ ἐπει ἐπέβαλε τὸν Ἑλλήσποντον διαπερασθεῖσας, καὶ ἐπὶ Λάμψακον διαβαίνειν, τῇς ἐλπίδος ἐψύσθη, θετας αὐθις φοτῆς ταῖς τοῦ βραλέως ἐπινοίαις τῶν Ῥωμαίων χρησαμένων. Ή, γάρ οἱ βάρβαροι νεῶν ἐν ἀπορίᾳ καθεστηκότες, σχέδαια συμπηγνύντες, τὸν Ἑλλήσποντον διεκπέλειν ἐπειρώντο εἰς τὴν κατανεικρὺν ἡπειρον, δὲ βασιλεὺς δὲ γῆς τε καὶ θαλάττης τούτοις ἐπήσει πολλῶν στρατιώτων τριήρεων καταθεουσῶν. Ἐν τούτοις δὲ τῶν πραγμάτων ἥττων, ἐξάπινα ζέφυρος τις ἐπιπεύσεις σφρόδρος, τὰς σχεδίας διέλυσε βίᾳ, καὶ κατ’ ἐκείνων τὰς Ῥωμαίων ἡλαυνεῖ νάυς. Καὶ οἱ μὲν βάρβαροι, διαλυθεισῶν τῶν σχεδιῶν, σὺν αὐτοῖς Ἰπποῖς καὶ πλεούσι, οἱ μὲν ὑποβρύχιοι τῷ βυθῷ, οἱ δὲ τῷ κλύδωνι περιτριγύμνεοι, ἀναρθριπτούμενοι ἀνὰ τὰς ἄκτας ἐξειλημμέντο. Πολλοὶ δὲ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐπιβόντων τῷ διεκπλευτῷ διέφθαρτο· Γαλινᾶς δὲ σὺν δλήσιοις ἀνὰ τὴν Θράκην περισσωθεὶς, ἀλόγενος· τὸν ἐκεῖσε καὶ φυγαῖς χρώμενος, ἔτέρᾳ Ῥωμαϊκῇ ἀντιπτεῖσται, στρατιᾷ, καὶ σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν βαρβάροις ἀπώλετο. Οὐ δὲ κεφαλὴ ταριχευθεῖσα εἰς τὴν Κωνσταντίνου ἀνεκομίζετο. Ἐν δὴ τῷ πολέμῳ τούτῳ Φλαβίας ἀνήρ Γότθος μὲν τὸ γένος, εἶνος δὲ μάρτιος Ῥωμαίος, καὶ τὰ πολέμια χράτιστος, λαμπρὸς τις φανεῖς καὶ δριστος, ὑπάτος ἀνηγγέρεται· ἀπηγέτη τῷ βασιλεῖ παῖς ἐτίκετο, ὁ κατὰς τὰ πάντα καὶ θεοφιλῆς Θεοδόσιος, τῷ πάτερι όμώνυμος. Τῇ δὲ ἔησης ὑπατεῖα καὶ σεβαστὸς ἀνηγγέρεται. Ἐπίσης δὲ Γαλινᾶς καὶ δὲ φθεὶς Τριγιειδὸς Γότθος πέπονθεν. Ής γάρ ἐκείνῳ τὴν νίκην προδέδωκε Γαλινᾶς, διθεὶς ἐκείνου φεύγων, τὴν Πισιδίαν καὶ Παμφυλίαν καταλαβὼν ἐλυμαίνετο. Ἐπειτα καὶ αὐτὸς πλείσται; μάχαις καὶ δυσχωρίαις Ἰσαυρικαῖς περιθραυσθεῖς; τὴν Ισαύρην, μᾶλις ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον διασώζεται. Περιασθεὶς δὲ ἐπὶ Θράκην, ἐν οὐ πολλῷ καὶ αὐτὸς διαφθειρεται. Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τῶν Γαλινᾶ τοιμάτων, καὶ οἷων τέλει ἐχρήσατο, ἐν ἐπιδρομῇ ἐποχρώντως, οἵματι, εἰρήκαμεν· εἰ δέ τῷ φύλον ἀκριδῶς καὶ κατὰ λεπτὸν διειδέναι τὰ πολέμια τούτη γεγενημένα, τῇ Γαλατείᾳ δέλτει τὸν γῆγχάνειν τούτον καλεύσομεν, ἢν δὲ σχολαστικὸς συνετάξεις Εἰσιθεος, δὲ παρὰ Τρωιλῷ φοιτήσας τῷ σοφιστῇ· δε τοις πράγμασι παρὼν, καὶ αὐτόπτης τοῦ πολέμου γενώνος, τέτρας θιβλίοις ἐν ἡρῷ μέτρῳ λαμπρῷ; ἐπειδήθε. Νεαρῶν δὲ τῶν πραγμάτων δυντων, σφρόδρα ἐπὶ τῇ συγγραφῇ θιαυμάσθη. Καὶ Ἀρμάνιος δὲ ξεποιητής, τὰ αὐτὰ ραψῳδίσας, εἰδόκιμος διεκρίθη ἐπὶ τῆς παρούσης ἡγεμονίας. Τοσαῦτα καὶ περὶ τούτων.

Alque ubi inde in Thraciam trajecit, non multo

post interiit. Sed enim de audacibus Gainæ conatibus, interituque ejus, hæc cursim dicta, ut opinor, sufficiunt. Si quis autem accuratius pleniusque res eo bello gestas cognoscere velit, eum Gaineum librum legere jubeimus, quem Eusebius scholasticus composuit, Troili sophiste sectator. Qui cum rebus gerendis spectator ipse belli intersuisset, in quatuor libellis heroico versu id luculenter exposuit: quod scriptum, propter rei novitatem, in magna admiratione fuit. Sed et Ammonius poeta alter, qui idem bellum carminibus composuit, præclarus proximo imperio, sedecimo junioris Theodosii consulatu, quem cum Fausto gessit (tum enim poema id publicavit), habitus est. De his hactenus.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Ἄς Ἰωάννης τὸν λαὸν ταῖς διδασκαλίαις ἐκράτει· καὶ περὶ τοῦ γενούτος Οὐιώματος τῷ λεφῷ καὶ τιμῆφ δώρῳ ἐν μιᾷ γυναικὶ, καὶ τὰ Μαχεδονίου φρονούσῃ.

Ιωάννης δὲ ὁ θεῖος, ὡς χρέων, τὴν ἑπιτροπὴν τῆς Ἐκκλησίας ιθύνων, πολλοὺς μὲν ἐξ Ἑλλήνων, πολλούς; δὲ ἀρέσεων ταῖς διδασκαλίαις ὑπῆγεν. Οὓς δλίγους δὲ καὶ τῶν παθῶν ὡς πορφωτέρω ἐποίει τῇ συνεχεῖ τῶν λόγων ἀρδειά. Ἀπειρα δὲ στιφη καθεκάστην συνέρρει, οἱ μὲν ἐπ' ὠφελειά τῶν λόγων διακουσόμενοι, οἱ δὲ καὶ πειραν ληφόμενοι. Ἀπαντάς τε ἀθέοντας ἥρει, καὶ ἑπισης δοξάζειν αὐτῷ περὶ τὸ θεῖον ἐπειθεν. Ἐπὶ τότον δὲ τὰ πλήθη πρό; αἰτὸν κεχηγότα ἡσαν, ἀκορέστως τῶν λόγων ἔχοντας, ὡστε καὶ κινδυνεύειν προσῆν ἐκείνοις; ὡστιζομένοις; καὶ περιβλούμενοις ἀλλήλων, τῷ πλησίον ἐκεστον ἰθέλειν καὶ ἄγγος λέναις βιάζεσθαι, ὡς ἂν ἀκριβεστερον ἔκεινον λέγοντος ἀκροψτο. Διὰ τοι τοῦτο κάκεινος κοινὸν πᾶσιν ἔσυτὸν παρέχων, ἐπὶ τοῦ τῶν ἀναγνωστῶν βῆματος μέσος καθήμενος, ἀφθονον, οἷς δὴ κοινὴν χάριν, τὴν διδασκαλίαν παρείχεν. Ἡ δὲ πλήθης τῷ ἡδεῖ τῶν λόγων κατακλούμενοι, προσύλαμπον ἔκαστος, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ὡς εἰπεῖν, τῷ νεῷ παρεδρεύοντες. Οὐκ ἀκαίρουν δὲ μοι δοκεῖ καὶ ὃ ἐπ' αὐτοῦ παράδοξον ἐγεγόνει, νῦν διηγήσασθαι. Ἀνήρ τις τὰ Μαχεδονίου νοσῶν γυναικὶ ἑπισης φρονούσῃ συνέψκει. Καὶ δὴ ποτε ὡς γε χρή δοξάζειν περὶ θεοῦ τῷ μεγάλῳ περιτυχῶν διαλεγομένῳ, εὐθὺς τὴν δόξαν ἀφεῖς μετεβάλλετο, καὶ ἐπίγνει τὰ εἰρημένα. Ἐπίσης δὲ μεταθείναι καὶ τὴν γυναικα τὴν δόξαν ἡνάγκαζεν. Ἐπειδὲ δὲ ἐξερμένη τῆς συνθετίας καὶ ταῖς τῶν γυναρίμων γυναικῶν δημιύλαις, ἥκιστα τὸν λόγον προσέστο· ὡς ποιλάκις πικραν προσάγων οὐδαμῶ; Ἐπειθε, τέλος ἐλεγεν, ὡς Εἰμὶ τῷ θεῶντι τῆς δόξης διοι κοινωνήσεις, οὐκ ἀν σοι καὶ τοῦ συνοικείν ἐμοὶ γέροιστο. Ἡ δὲ γυνὴ σχηματισμένη κατάνευσιν, τῶν θεραπαινῶν μιᾶς ἔκοινοντο δρόψιν ἐμελές, παραπειθεῖν εἰς ἑξαπάτην τὸν ἄνδρα. Καὶ παρὰ τὸν τῆς μυσταγωγίας κατιρὸν προσισῆσα, ἐδέχετο μὲν τὸ δῶρον ὥσπερ ἦν ἔθος· καὶ δήτ' ἀσφαλῶς ἔχουσα, οὐα δῆθεν εὐχοριμένη, κατέχρυπτεν· ἡ γε μήν θεράπαινα παρεστῶσα, λαθρίως δὲ εἰκοθεν δρότον κοινὸν ἐπεψέρετο, ἀντεδίδου· διν δὴ καὶ προσφέρουσα, εἰς λίθου μεταπήγυνοντα φύσιν ἔκεινον ἐμάνθανε, τοῖς ὅδοῖσι δῆθεν πειρωμένη, λεσίνειν. Καὶ τῷ δέεις ἡ γυνὴ συσταλεῖσα, δεῖσασά τε μή τι πάλι θεόθεν ἐπὶ τῷ παραδέξω; συμβάντι, οἵ τάχους, εἶχε, τῷ μεγάλῳ προσεφοίτα Πατρί· τὸ τε πραγθὲν ἤγγελε, τὸν τε λίθον ἐπεδείκνυν, ἐπ' ἀκριβὲς; τὴν εἰκόνα τοῦ δηγματος; φέ-

A

363 CAPUT VII.

Ut Joannes doctrina sua populum quo vellet, duxerit: et ut miraculo, non sine Dei nomine, intercedente, Joannes mulierem quamdam sectæ Macedonianæ ad frugem reduxerit.

Divus Joannes, pro eo atque par est, Ecclesiam gubernans, multos ex Graecæ superstitionis sectatoribus, multos etiam ex haeresibus, doctrina sua. pellexit. Multos insuper quam longissime a vitiosis affectibus et per passionibus assidua verborum rigatione abduxit. Infinita quoque quotidie multitudine ad eum confluxit, partim eum auditura, et utilitatem aliquam ex sermone ejus perceptura: partim hominem visura, periculumque de co-sfactura. Omnes autem ille simul cepit, et idem B secum de Deo sentire persuasit. In tantum vero plebs doctrinæ ejus, qua satiari non poterat, inhibebat, ut periculum etiam sibi homines crearent, dum inter se conserta turba premerentur, cubitis alii alias submoventes atque repellentes, quod pro se quisque ad eum quam proxime accedere conaretur, quo certius clariusque illum dicentem audiire posset. Quam ob causam ille quoque communem se omnibus præbuit: et in lectorum suggestu, in media turba considens, uberem doctrinam, quasi communem quamdam gratiam omnibus impertit. Et ex multitudine quisque suavitate orationis ejus delibutus, anticipare locum properabat, die nocteque, ut ita dicam, in templo eum præstolans. Non intempestivum vero videtur, insigne quod sub eo accidit, miraculum hoc loco commemorare. Vir quidam Macedonii morbo laborans, uxorem eadem contagione infectam habebat. Hic cum aliquando in magnu illum virum incidiisset, quomodo de Deo sentiendum sit, disserentem, statim priore opinione relictâ mutatus, dicta illius laudavit: conjugemque ut itidem et ipsa sententiam suam mutaret, cogere instituit. Ubi vero illa ex consuetudine et colloquiis quotidianis familia-rium mulierularum pendens, admonitionem ejus, non suscepit, et maritus re sapientia tentata, nihil effecit, postremo ei denunciavit, nisi communem, atque eandem secum de Deo obtineret opinionem, minime, se eam secum habitare passurum esse. D Mulier postquam id per simulationem annuit, ex ancillis quam fidam sibi esse credebat, unī, quid factura esset, credidit, ut per fraudem virum faliceret. Et sacerorum mysteriorum tempore, 364, accedens illa, donum, sicuti mos erat (qui sacris instituti sunt, quid dicam, intelligent), accepit et atque id retinens, perinde atque orationi vaca-

tura, se inclinata submisit, mysteriumque sacro-sanctum oculuit: et quæ ei assistebat ancilla, pro eo panem communem domo illatum obtulit, quem illa ori admovens, in lapidis naturam induratum esse, dum dentibus atterere conatur, sensit (1). Itaque timore percita, ne quid gravius per Dei vindictam pateretur, propter miraculum, quod præter opinionem acciderat, nulla interposita mora, ad magnum illum accedit Patrem, rem actam ei exponit, et lapidem ostendit, certo et aperte morsus indicium exhibentem, qui jam materiam ignotam, novumque et alienum colorem obtineret. Et venia delicti petita, deinceps in eadem cum marito opinione perduravit. Lapis iste ad fidem miraculi ejus faciendam longo tempore inter ecclesiæ donaria asservatus, spectatoribus miraculo fuit.

CAPUT VIII.

De frequentibus in divinis templis populi conventibus, et de psalmi modis hymnisque alternis decantatis; qua ex causa et quomodo morem cum psalteriū primum Ecclesia Dei accepit.

Porro populus Constantinopolitanus nocturnis matutinisque hymnis maxima alacritate incubuit, ex ejusmodi primum causa. Ariani sub Theodosio sacris ædibus expulsi, extra urbem in ea ubi ecclesiæ conventusque suos agebant. Prius autem nocturno tempore in publicis porticibus congregati, atque in choros suos segregati, carmina quædam alternis antiphonorum modo sibi invicem respondentia, ad hæresis sue placita accommodata, concinne ranebant, et noctem multam in ejusmodi psalmodia consumebant. Sub auroram autem publice eadem concinente, extra urbem in ea ubi ecclesiæ habebant loca procedebant. Faciebant id maxime solemnioribus festorum dierum temporibus, et prima eademque ultima hebdomadis die, quam Dominicam vocamus: quibus temporibus etiam synaxes in ecclesiis fieri solent. Postea vero cantus tales ad contentionem quoque insti-tuebant (2): « Ubinam sunt (dicentes) qui Trinitatem ejusdem substantiæ et ejusdem honoris collunt? » Haec et alia præterea ejusmodi verba carminibus aspergebant. **365** Sed enim Joannes, ne aliqui ex ecclesia sua ejus generis cantibus demulsi, ab illis seducerentur, ad eundem modum contra illos psalmodiam suam instituit. Et brevia celebrior, quam adversariorum esset, facta est: ut quæ et multitudine et honoris progressu illos superaret. Nam eam crucis argenteæ cereos incensos habentes præbant, Eudoxia imperatoris conjugi impensas ad eam rem præbente, quæ hoc Brisoni cubiculi sui praefecto injunxit, ut hymnorum cantus procuraret, et ad eum usum quam plurimum lucernarum pararet. Qua re Ariani ad æmulationis ardorem perciti, ad vindictam se contulere, et manus cum nostris conserere sunt aggressi. Adhuc enim ex ea quam ante habuerant potentia et dominatione, animis flagrabant, et ad pugnam committen-dam parati erant, nosrosque adeo despiciebant. Itaque nocte quædam inter se congressi, non pauci utrinque ceci-

A ῥοντα, ἀγνῶτα μὲν τὴν ὅλην, ξενίζον δὲ καὶ τὸ γρῦμα ὡς περ προβεβλημένον. Αἴθασσα δὲ συγγνώμην, τοῦ λοιποῦ διαγέγονε τὰ ίσα τῷ ἀνδρὶ φρονοῦσα. Οὐ δὲ λιθος εἰς πίστιν τοῦ θαύματος τοῖς ιεροῖς κειμηλοῖς τῆς Ἐκκλησίας ἐς πολὺ τι χρήνου διατηρούμενος ἦν, θαῦμα τοῖς ὀρώσι γενόμενος.

B

ΚΕΦΑΛ. Η'.

Περὶ τῆς εἰς τὸν θεοντος τεράς συνεχοῦς σχολῆς τῶν λαών καὶ περὶ των ἀντιφώνων ὑμῶν καὶ ψαλμῶν, δύονται δύοντα τὸ ἐξ ἀρχῆς ἢ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία παρέλαβεν.

Διὰ τοῦ τούτο προθυμότερον δὲ τῆς Κωνσταντίνου λέντος τοῖς τε ἐνθινοῖς καὶ νυκτερινοῖς; Ὅμοιος μάλιστ' ἔχρωντο ἐξ αἰτίας τοιδετὸς γεγενημένος τὸ ἐξ ἀρχῆς. Οὐ οὐδεινοὶ ἐπὶ Θεοδοσίου τῶν εὐκτηρίων εἰναν ἀπελαύνετες, πρὸ τῶν τειχῶν ἐκκλησιάζοντες ἦσαν. Πρότερον δὲ νυκτικῶν ταῖς δημοσίαις στοιχίαις ἀθροιζομενοῖς, καὶ εἰς συστήματα διακρινόμενοι, ψᾶδα; τινα; τρόπον ἀντιφώνων ποιοῦντες, πρὸς τὸ ἐκείνοις δοκιμῶν τῆς αἱρέσεως ἐμμελῶς ἥδον· καὶ τὸ πλεῖστον δὴ τῆς νυκτὸς ἐπὶ τούτοις ἀνήλισκον. Ὑπὸ δὲ ὅλης δημοσίᾳ καὶ ταῦτα φάλλοντες, ἕξω πυλῶν εἰς τὰς τόπους ἐνθα καὶ ἐκκλησιάζον, ἀπορεύοντο. Ταῦτα μάλιστ' ἐπολουν ἐν τε ταῖς ἐπισήμοις τῶν ἱερῶν, καὶ τῇ πρώτῃ καὶ τελευταίᾳ τῆς ἑδομάριος ἡμέρας, ἣν Κυριακὴν διομάζομεν· ἐν αἷς καὶ εἰ συνάντεις; κατὰ τὰς ἐκκλησίας εἰώθασι γίνεσθαι. Ἐν θιτερον δὲ καὶ ἐριστικῶς τὰ μέλη ἐτίθουν· Ποιεῖσθαι, λέγοντες, οἱ Τριάδα διμούσιον καὶ ὀρθίουν σέδοντες; καὶ διλλα τινὰ τοιεῦτα ταῖς ψᾶδες; παρεμπίγνουν. Δεῖσας τοῖνυν δὲ Ἰωάννης μή τινες τοῖς τοιούτοις κατακηλούμενοι μέλεσιν, οἱ ὑπὲν αὐτῷ ἐκκλησιάζον, ὑπαχθῶσιν ἐκείνοις, τὸν ἵσον ἐπενει τρόπον ἀντιπράττειν αὐτοῖς. Ἐν βραχεῖ δὲ ἐπιστήμοτεροι τῶν δι' ἀναντίας γενόμενοι, κατὰ τις πλήθος, καὶ προσδιό τιμῆς ἐκείνους ὑπερβάλλοντες ἥσυν σταυροὶ γὰρ ἀργύρεοι κηρῶν ἐπ' αὐτοῖς ἀντημένων, αὐτῶν προηγοῦντο, τῆς βασιλίδος Εὐδοκίας τὴν διπάνην χρηγούσης αὐτοῖς. Καὶ Βρισιώνα τὸν ἐπὶ τοιῶν αὐτῆς ἔτατε τοὺς ὄντες παρατευεῖν, καὶ ἄρθρον εὐτρεπίζειν τὸ φῶς. Ζηλοτυπήσαντες δὲ ἐντεῦθεν οἱ ἐξ Ἀρείου, καὶ εἰς διμυνχι χωρῶντες, συμπληγάδες ἐπεχείρουν ποιεῖν. Καὶ γὰρ ἐπὶ ἐκ τῆς προλαβούσης δυναστείας Ἐνθερμοῖς προσερχασίζειν τοῖοι μόνοι ἦσαν, καὶ ὑπερεώρων αἵτοις. Καὶ δὴ ποτε μιᾷ τῶν ὀκτὼν συγχρούσαντες ἀλλήλοις, πίπτουσιν ἐκατέρωθεν οὐκέτι ἐλάχιστοι. Λίθῳ δὲ κατὰ τὸ μέτωπον βάλλεται Βρισιών δὲ εἰρημένος τῆς γαμετῆς τοῦ βασιλέως τηνικαῦτα τῶν θαλαμηπόλιων εὔνούχων προεστηκεῖν. Περιοχῆς δὲ διατάξια γενόμενος οἱ δικρατῶν, τοῦ λει-οῦ τὰς τοιαύτας

(1) Sozom. cap. 5, lib. viii.

(2) Sozom. cod. cap. 8.

τῶν Ἀρειανῶν περιεῖται προσδοκοῦσι, εἰτούν συνόδους· οἱ γε μὴν τῆς καθολικοῦ Ἐκκλησίας ἔκειθεν τὴν ἀρχὴν εἰληφότες οὐτως; ὑμνεῖν ἀχρεῖ καὶ οὐδὲν προσμειναν τὸν ἵστον ἐκτελοῦντες τρόπον. Τὴν δὲ τῶν ἀντιφώνων συνθεταν ἀνωθεν ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἡ Ἐκκλησία παρέλασε. Καὶ γάρ φασι τὸν θεοφόρον Ἱγνάτιον, δε τρίτος ἱεράρχης τῆς Ἀντιόχου μετὰ Πέτρον τὸν ἀπόστολον ἁγιόντες, καὶ σύναμα τοῖς ἀποστόλοις πᾶσι τὸν πλειστὸν χρόνον διήγαγεν, ἐν ἐκστάσει γενόμενον, διπατίαν ἔσην θεάσασθαι· ἐνώπιον γάρ τοὺς θείους ἀγγέλους; ἀντιφώνοις φύσας τὴν ἄγιαν Τριάδα ὑμνολογοῦντας. Καὶ τὸν τύπον πρώτος τῇ Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίᾳ ἐδίδου· διενὼν ὡς ἀπὸ πηγῆς καὶ ἐπὶ τὰς ἀλλας πάσας ἐκκλησίας Θεοῦ ἡ τοιούτη διεδόθη παράδοσις. Τοιαῦτα καὶ περὶ τῶν ἀντιφώνων ὑμνων πυθόμενος καθιστήρσα. Β Εἰ ipse prius hanc concinendi formam Antiochenorum ecclesiae dedit (1). Unde quasi a fonte in alias ecclesias Dei omnes ejusmodi consuetudo est propagata. Illeque quae de antiphonis, et respondentibus sibi invicem hymnis acceperit, memoriae posteritatis commendanda duxi.

ΚΕΦΑΛ. Θ.

Ὥς εἰς τὴν Ἀσίαν ὁ ἱερὸς διέβη Χρυσόστομος, καὶ τοὺς ἔκεισε ἀράξιας ἱερωμένους καθεῖτε· καὶ περὶ Γεροντοῦ τοῦ Νικομηδείας· καὶ περὶ Σεραπίωνος καὶ Σενητηρίου καὶ Ἀρειόχου, καὶ τῆς ωτῆς αὐτὸν τῷ ἀπειηλαμέτρῳ τῷ ἐκκλησιῶν ὑδρωσις· καὶ ὡς τὴν μετ' αὐτοῦ καὶ Σενητηρίου τῷ Γαβάλωρ διέρεξεν ἡ βασιλικὴ Εὐδοκία διέλευσε.

Ἐπειδὴ δὲ μέγας ἐπύθετο παρά τινων μὴ ἀξιῶν τὰς ἐν Ἀσίᾳ ἐκκλησίας οὐ καλῶς διοικεῖσθαι, καὶ τοὺς μὲν χρήμασιν, οὓς δὲ χάριτες, τὴν ἱερωσύνην ἀπεμπολοῦντας· πεζῇ καὶ βάδην τὴν Ἐφέσου κατελάμβανε· καὶ τρεῖς πρὸς τοῖς δέκα ἐπισκόπους καθελών, οὓς μὲν ἐν Λυκίᾳ καὶ Φρυγίᾳ, τοὺς δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀσίᾳ, ἔτεροις τοῖς θρόνοις ἀντικατέστησεν. Καὶ τινα Ἡρακλεῖδην ἀρχιδιάκονον τῶν ὑπ' αὐτὸν μοναχῶν τῶν ἐκ τῆς Σχήτεως, Εὐαγρίου τοῦ μοναχῶν φοιτητῇ, ἀνδρα γένει Κύπριον, τῇ Ἐγεσίων μητροπόλει καθίστησεν· ἔτυχε γάρ την καῦτα Θανὼν Ἀντώνιος ὁ τὴν ἔκεισε ἐκκλησίαν ἐπιτροπεύων. Οὐ τεῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν Νικομηδείας Γερόντιον τῆς ἐκκλησίας ἐξήλαυνε· διηκονεῖτο μὲν γάρ οὗτος Ἀμβροσίῳ τῷ πάνω, δὲ Μεδιολάνων ἐπίσκοπον δὲ λόγος ἐφθι θηλώσας. Οὐκ οἶδεν δὲ τι δὲ παθών, καν τε τερατεύσμενος, εἴτε καὶ φάσματι δαιμονιώ ληφθεὶς, πρὸς τινας ἔφη, ὡς νύκτωρ ὀνοσκείδιος λαβών, ξυρήσει μὲν τὴν κεφαλήν, καὶ μυλώνι ταύτην ζυμβαλεῖν. Οὐαὶ δὲ ἀνάξια ἡ μάτα ἐπειπόντα διεκόνῳ Θεοῦ, Ἀμβροσίος ἐκέλευσε, κολάζων τὴν γλῶτταν, τοῦ λοιποῦ καθ' ἔστενεν εἶναι, καὶ μεταμέψει τὸ ἀμάρτημα ἐκκαθαίρειν. Γερόντιος δὲ ἐπειρικήν ἐξεπιστάμενης δριστα, καὶ λέγειν καὶ πειθεῖν, φίλους τε περιποιεῖν ἐαυτῷ φρδίως ἔχων, οἷα δὴ Ἀμβροσίου καταμικώμενος, εἰς τὴν Κωνσταντίου ἀφίκετο. Οὐ πολλῷ δὲ χρόνῳ τοὺς κατὰ τὴν βασιλείαν δυναμένους εὐφυῶς μετελθόντες, γένεται φίλους; εἶχε, καὶ τὴν Νικομηδίων ἐκκλησίαν διοίχειν

A derunt: et Brison, quem diximus, Imperatricis cubiculariorum eunuchorum princeps, in fronte lapide ictus est. Hac vero de causa commotus imperator, tales Ariannorum processiones sive conuentus sustulit. Catholica autem Ecclesia principio ejusmodi psalmodia hymnorumque canendorum inde sumptio, ad hunc usque diem consuetudinem eam retinet, et sacris cantilenis operatur. Morem autem antiphonorum, hoc est, alternis per responsionem carminum concinendorum, Ecclesia antiquitus jam inde ab apostolis accepit. Divinum namque Ignatium, qui tertius in ecclesia Antiochenena a Petro apostolo hiérarcha fuit, et cum apostolis omnibus plurimo tempore vixit, cum per extasim animi consternatus esset, visionem novam vidisse serunt: sanctos scilicet angelos, alternis et sibi invicem respondentibus carminibus sanctam Trinitatem hymnis et laudibus vehentes. B Et ipse prius hanc concinendi formam Antiochenorum ecclesiae dedit (1). Unde quasi a fonte in alias ecclesias Dei omnes ejusmodi consuetudo est propagata. Illeque quae de antiphonis, et respondentibus sibi invicem hymnis acceperit, memoriae posteritatis commendanda duxi.

366 CAPUT IX.

Ut sanctus Chrysostomus in Asiam proiectus, eos qui sacerdotio non recte fungerentur, dignitate ea privaverit: et de Gerontio Nicomedie episcopo, et de Serapione: de Severiano et Antiocho: et de injuriis quibus Joannem illi affecerunt, quibus episcopatum alrogaveral. Et ut dissidium inter Joannem et Severianum Cabalorum episcopum ortum imperatrix Eudoxia composuerit.

Postquam magnus iste vir ecclesias in Asia a quibusdam indignis perperam administrari audivit; quod nonnulli quidem pecunia, quidam autem gratia episcopatus redemptos obtinerent: Ephesum est proiectus, et tredecim episcopis dignitatem ademit, partim in Lycia et Phrygia, partim in Asia ipsa, atque in illorum thronos alios substituit. Heraclidem etiam archidiaconum, ex eis qui sub diocesis sue administratione erant, mōnachis, qui in Sceti Evagrii monachi discipulus fuerat, virum Cyprium, metropoli Ephesiorum praefecit. Mortuus enim tum ibi forte fuit Antonius, qui Ecclesiæ ei praefuerat. Illi vero Gerontium quoque Nicomedensi exegit Ecclesia: diaconus is magni illius Ambrosii, quem Mediolani antistitem suisse supra memoravimus, fuerat: qui nescio quomodo affectus, sive monstra portentose loqueretur, seu spectro quopiam territus, dæmoniove afflatus esset, ad quosdam dixit, noctu se sibi δυστεῖδι, hoc est, dæmonem asininis cruribus adjunctum, ejusque caput tonsurum, atque in pistrinum conjecturum esse. Ambrosius igitur illum verba minime diacono et ministro Dei digna prolocutum coercens, linguam de cætero continere, et peccatum id paenitentia repurgare jussit. Gerontius autem, qui artem medicam optime nosset, et ad dicendum atque persuadendum non ineptus, facile amicos sibi comparare posset, Ambrosium veluti ridens, Constantinopolia migravit: atque ibi

(1) Suer. lib. vi, cap. 8.

brevi eis se, qui in imperatoris aula aliquid pos- sent, cum dexteritate quadam insinuans, amicis facillime usus est : quorum opera ecclesiae Nicomediensis procreationem est consecutus. Manus autem sacras ei imposuit Helladius, Cæsaræ Capadocum post Basilium magnum episcopatum sortitus. Eamque is illi retulit gratiam, quod au- toritate ejus filius suus splendidum in imperiali aula consecutus esset locum. Porro ubi id divus Ambrosius rescivit, ad Nectarium Constantiopolitanæ Ecclesiæ episcopum scripsit, ne illum ita insolescere per contumeliam pateretur, sed episcopatum ei potius adimeret : siquidem illi, quem in ecclesiis conservatum oporteret, ordinis cura esset.

367 Et Nectarius, ut Ambrosio satisfaceret, multa tentavit. Cæterum rem aggressus est, quam, ut ita dicam, perfidere non posset, Nam Nicomedenses magnis animis partes ejus tuebantur. Joannes autem vix tandem id perfidere potuit. Et Gerontio episcopatu abrogato, in locum ejus Pan- sophium subrogavit, qui olim imperatoris conjugis paedagogus fuerat, vir perquam mansuetus, et valde religiosus, Nicomediensibus autem ingratus atque invitus. Nectarii sane tempore publice et privati seditiosi Gerontii dotes commemorabant, affluenteinque ejus doctrinam atque singularem erga omnes locupletes simul et pauperes dexteritatem atque liberalitatem, nec non reliquas quæ ei inerant virtutes referebant. Atque etiam in supplicationibus, perinde quasi in terræ motibus, aliisque vel in patria ipsa sua, vel aliis in locis, iræ divinæ indiciis, psallebant, precantesque Deum orabant, ut sub illo pastore eis esse licaret. Postremo vero sane quam inviti, cum imenso luctu et dolore illum quidem amiserunt : et Pan- sophium, contra animi sui sententiam, cum metu et odio episcopum suscepere. Itaque non solum illi quibus ita ademptæ erant ecclesiæ, verum etiam quibus aliqua cum illis intercedebat necessitudo, Joannem criminabantur, perinde atque novas in Ecclesiam res ipse princeps induceret, et antiqua ordinationum episcopalium jura abolere institueret : et dolore immoderato transversim acti, etiam ea quæ ratione optima consulto egisset, opinionem multorum sequentes calunniabantur. At Joannes amorem erga se vulgi magis atque magis accendit : odiumque potentiorum, et eorum qui clero non bene vellent, in se concitavit, quoniam homines injuriam aliis facere solitos arguendo admonebat, delicatosque et divites, et alios qui parum sancte vivebant, ad virtutem quoad fieri posset, adducere conabatur. Maxime vero hominum in clerum odium et contumelias Serapion auxit, archidiaconus ejus, genere Ægyptius, vir iracundus, et ad contumelias oppido quam proclivis. Huc accessere agitata consilia et confessus Joannis cum sacra Olympiade, de qua postea dicemus. Quin ille etiam monachorum multorum inimicitias sibi conciliavit. Quicunque enim intra monasteria philosopharentur, et res

επιτέρπεται. Τάς Iερουργούς δ' ἐπειθεὶς χείρας αὐτῷ Ἐλλάδιος δ' Καισαρεῖας τῆς Καππαδοκῶν μετὰ τὸν μέγαν Βασιλεῖον τὴν ἐπισκοπὴν κληρωσάμενος, χάριν νέμων ἔκεινῳ, διπερ τῷ ἔκεινῳ παιδὶ αἵτιος ἐγεγόνει λαμπρῶς εύτυχῆσαι τοῖς βασιλεῖοις. Ο δῆ μαθὼν ὁ θεῖος Ἀμβρόσιος, Νεκταρίῳ τῷ τῆς Κινοσταντινουπόλεως Ἐκκλησίᾳστικῆς εὐταξίᾳς. Καὶ πολλὰ μὲν Νεκτάριος, έπεινε Θεραπέων Ἀμβρόσιον· ἐπεχείρει δ' ὡς εἰπεῖν ἀνηνύτοις, γενναίως τῶν Νικομηδέων τούτου ἑξχομένων. Ἄλλ' Ἰωάννης μόλις Ισχυρεῖς τοῦτο δισπράξμενος. Καθελῶν γὰρ αὐτὸν, ἐχειροτόνει Πανσέφιον, δις τῆς τοῦ βασιλέως συζύγου πάλαι παιδαγωγὸς ἐχρημάτισεν. Ἡν δὲ οὗτος πρᾶος μὲν λίαν ἀνήρ, καὶ εὐλαβῆς ἐσάγαν, Νικομηδεῖος δὲ λίαν ἄχαρις καὶ ἀνέραστος. Καὶ δῆ κοινῇ καὶ πρὸς Ἑκαστον στρατιάζοντες, τὰ προσόντα Γεροντίῳ χρηστὰ ἀπηρίθμουν, τὸ τε τῆς ἐπιστήμης ἀγθύνον, καὶ τὸ περὶ πάντας πένητάς τε καὶ πλουσίους δεξιῶν τε καὶ μεταδοτικῶν, καὶ τὰς προσούτας ἔκεινῳ λοιπάς τῶν ἀρετῶν διηγοῦντο. Καὶ λιτάς δὲ πιούντες ἐπὶ τε σεισμοῖς καὶ ἀλλαῖς θεοσημειαῖς ἀνά τὴν πατρίδα καὶ ἀλλαχοῦ, ἐφαλλον σὺν ἰκεσίᾳ τὸν Θεὸν δυσωποῦντες, ὅπ' ἔκεινῳ δῆτα ποιέντες τάττεσθαι. Τέλος βιασθέντες, σὺν ἀπειρφ πένθει καὶ ἀδύρμοις, ἔκεινου μὲν ἀπηλλάττοντο· Πανσέφιον δὲ ἀκοντεῖς, μετὰ δύος καὶ μίσους ἐδέχοντο. Κάντεύθεν οὐ μόνον οἱ τὰς ἑκκλησίας ἀφαιρεθέντες, καὶ δοσὶ τούτοις ἐπιτηδείας είχον, τὸν Ἰωάννην ἐν αἰτίαι; ἐποιούντο, ὡς νεωτέρων πραγμάτων ταῖς ἑκκλησίαις ἀρχηγὸν ἐσυτὸν καθιστάντα, ἀλλὰ καὶ ὡς τὰ τῶν χειροτονιῶν ἐκ πολλοῦ δίκαια καινοτομοῦντα δῆθεν καὶ γρημένον ἀρπάζειν. Λύπη δὲ ἀμέτρων ἀγόμενοι, καὶ δοσὶ λόγου ἔκεινῳ ἕξια πεπραγμένα ἥσαν, διαβάλλειν ἐπεχείρουν τῇ τῶν πολλῶν δόξῃ ἐπόμενον. Ἰωάννης δὲ πρὸς μὲν τὸν δῆμον ὑπανῆπτε τὸ φίλτρον· μίσος δ' ἐκ τῶν δυναμένων καὶ τῶν οὐχ ὑγιῶν τῷ κλήρῳ διασκειμένων ἐκτέλει· διπερ τοὺς μὲν ἀδικοῦντας διῆγεγχε, τοὺς δὲ ἐν τρυφῇ καὶ πλούτῳ καὶ ἀλλας ἀσέμνως διζιοῦντας πρὸς ἀρετὴν ὡς ἐνδιάστητο ἐπενάγειν. Μάλιστα δὲ τὴν πρὸς τὸν κλήρον ἀπέχειται καὶ τὰς ὑδρεις Σεραπίων αὐξῆσαι ἐποίησεν, ἀρχιδιάκονος αὐτοῦ χρηματίων, ἀνήρ το μὲν γένος Αἰγύπτιος, δύσοργος δὲ καὶ πρὸς ὑδρεις μάλιστα ἐτομέτοτος· ἔτι δὲ καὶ αἱ πρὸς Ὀλυμπιάδα τὴν θειαν συνεδριάσεις καὶ συμδουλίαι· περὶ δὲ ὑδρεον ἐρούμενον. Οὐχ αὐτὰ δὲ μόνα, ἀλλὰ καὶ πρὸς πολλοὺς τῶν μοναχῶν διάφορος καθειστήκει· ἐνδον γὰρ τῶν μοναστηρίων γρημίνους φιλοσοφεῖν, καὶ τὰ οἰκεῖα πράττειν, ἡγάπε τε καὶ διὰ τιμῆς εἰχε. Καὶ δπως μὴ παρὰ τινος ἀδικοῦντο, καὶ ἐν ἀρθρόνοις τῶν χρειωδῶν ἀπολαύειν, σφρόρα ἐπιμελεῖς τῆσιν. Θύρας δὲ προϊόντας, καὶ ἀνά τὰς τῆς πόλεως ἀγυιὰς, περιόντας, καὶ τὸ φιλοσοφεῖν ἐνυδρίζοντας, λόγοις εὖ μάλα ἐπιλημμένος, ὡνεῖδιζε τε καὶ ἀπεσείτο. Ἐστι δὲ τοις ἐπειπλήττων ἐλοιδόρει τοῖς προσήκουσι καθαπτόμενος· Ἐξείνοις τοῖς υγιῶντα διελεγχόμενοι ήλθοντο, καὶ ἀνθύροις

ζον ὡμόν τε καὶ ἀπηνῆ, δρυγίον τε καὶ ὑπερήφανον, καὶ θυμώδη ἀποκαλούντες· Καὶ τὰ περὶ τοῦ βίου τρέμα πρὸς τοὺς πολλοὺς ἐπεχείρουν διαβάλλειν· καὶ πειθεῖν εἰχον τοῖς προειρημένοις, καταιτιώμενοι δὲ μὴ τινὶ συνεσθίων ἐωράτο, μηδὲ ἐφ' ἐστίαν λόν, μηδὲ ἐπὶ συνουσίαν ἀρίστου· καὶ δὲ πάστιλον μετὰ τὴν τῶν θείων μεταληψίν ἀπεγεύετο· ἐν οἷς ἔκεινοι ἐῆθεν ἐπεριέδμενοι, τὰς ἀρρήτους ἔξυπαινον ἔκεινων διαβολάς· Οὐκ ἐλαχίστη δὲ πρόφρασις αὐτῷ ἐγεγόνει καὶ πρὸς τὴν βασιλέως γαμετὴν διὰ Σευηριανὸν τὸν Γαβάλων τῆς Συρίας ἐπίσκοπον. Καὶ γάρ οὗτος σύναμα τῷ Ἀντιόχῳ, Πτολεμαΐδῳ; δὲ τῆς ἐν Φοινίκῃ οὗτος ἐπίσκοπος; ἐλάγγιμοι τοι εἴγενοντο, καὶ εἰς ἄκρον τὸ ἐπ' ἐκκλησίας διάδικτειν ἔξτηκότες· Ἄλλ' ὁ μὲν τοσοῦτον πρόχειρος ἦν λέγειν, καὶ εὖ μάλα στρογγύλως; τε ἀμα καὶ εὐήχως ἀπετομάτιζεν, δὲ γε πρὸς τινῶν καὶ Χρυσόστομος ὕνομάζετο· Σεβηριανὸς δὲ τῷ τῶν νομάτων πυκνῷ, καὶ τῇ μαρτυρίᾳ τῶν θεοτικεύστων λογίων, ἀμείνων εἶναι ἐδόκει· τὴν δὲ Σύρων διασύτητα ἐπὶ τῆς γλώττης ἐφερε μᾶλλον. Καὶ ὁ μὲν Ἀντιόχος πρότερον τὴν πόλιν καταλαβὼν, καὶ χρήματα πολλὰ συλλεξάμενος, εἰς τὴν οἰκείαν ἐπανῆθε πόλιν. Τούτο δὴ ζηλώσας καὶ Σευηριανὸς, καὶ αὐτὸς ἔκειστος ἀφίκετο. Εἶνου δὲ Ἱωάννου τυχῶν, πολλάκις ἐξεγωρήθη καὶ ἐπ' ἐκκλησίας εἰπεῖν· καὶ λέγων μάλιστα ἐθυμάζετο, καθὰ δὴ καὶ Ἀντιόχος· καὶ ταῖς ἔκεινοι τιμαῖς πολὺς τε ἐν δυνάμεις ἐγένετο, καὶ γνώριμος καθίστατο βασιλεῖ, καὶ τῇ βασιλείᾳ ἐπὶ μᾶλλον κεχαρισμένος. Ἡνίκα δὲ Ἱωάννη ἐδόκει καὶ πρὸς τὴν Ἀσίαν ἀποδημεῖν, αὐτῷ τὰ κατὰ τὴν σφετέραν Ἐκκλησίαν ἀνετίθει, ὡςτ' ἐπιμελεῖσθαι ταύτης, καὶ ἀντ' ἔκεινου τὴν διδασκαλίαν αὐτοῖς χορηγεῖν. Καὶ γάρ ἐνόμιζε φίλον ἔχειν αὐτὸν σπουδιάτατον, ταῖς κοιλακείαις πυκνῶς περιέποντα. Ὁ δὲ χαρίεσθαι τῷ πλήθεις μᾶλλον διὰ σπουδῆς ἐποιεῖτο, καὶ τοῖς λόγοις ἐπάγειν, καὶ πρὸς ἐαυτὸν πᾶσι τρόποις μεθέλκειν καὶ ίδιον σθεῖται. Ἅδη πυθόμενον Ἱωάννην, Σεραπίωνος ἐρεθίζοντος, οὐκ ἀνασχέσθαι· ἀλλὰ θάτερον ἐκ τῆς Ἀσίας τὴν Κωνσταντίνου καταλαβεῖν. Ὡς δὲ ἐπανῆλθε, συνέδη που Σευηριανὸν παριέναι· ἰδόντα δὲ Σεραπίωνα μηδαμῶς ἀναστῆναι, ὃντερ ἐξεπίτειδες τοῖς παροῦσι παραδεικνύμενον, ὡς ἐν οὐδεμιᾷ φροντίδι τὸν ἀνδρα ποιεῖται. Ὁ δὲ ἀφόδειος καλεπήνας ἐπὶ μέγα ἐδίσθησεν· Ἐτ Σεραπίων Χριστιανὸς ἀποθάροι, οὐκ ἐνηγρώπησεν δὲ Χριστός. Ἐπὶ δὲ τούτῳ παρὰ Σεραπίωνος δικῆν ὑποστάτας, ἐξηλάσθη τῆς πόλεως ὅποδε Ἱωάννου, ὡς δῆθεν εἰς Θεὸν ἐξυδρίσας. Μαρτύρων γάρ παραχθέντων, οἱ μὲν ὡς εἰρήκη Σευηριανὸς ἐμαρτύρησαν· δοι δὲ προσέκειντο Σεραπίωνε, πάντες ἀποκρυψάμενοι, μάνον ἔκεινον διεμαρτύραντο εἰπεῖν Σευηριανὸν, «Ὦς ἀρά οὐκ ἐνηγρώπησεν δὲ Χριστός.» Ὁ δὲ Ἱωάννης, οὐχὶ εἰ καὶ τοῦτο μόνον ἦν τὸν αἰτίας ἐτίθει, ἀλλὰ καὶ τὰλλα δια τοῦτο ἔκεινος προσθεῖναι διετείνετο. Οὐδὲ τύρα, «Ἐτ Σεραπίων, ἐλεγε, μηδὲ ἀποθάνοι Χριστιανὸς, Χριστὸς παρὰ τοῦτο οὐκ ἐνηγρώπησεν.» Ἡ μέντοι βασιλείσσα Εὔδοξις ἀμα τε τὴν μεταξὺ τῶν ἐπιτει-

A suas agerent, eos magnopere charos habuit, et honoravit: **368** et ne illi a quopiam injuria afficerentur, atque etiam ut rebus necessariis abundarent, plurimum curae habuit. Circumforaneos autem, et qui per urbis plateas cursitarent, notam philosophiae suæ inurentes, verbis ita ut decebat, reprehendens, acrisque carpens, repudiabat. Nonnunquam etiam conviciis eos corrigens incessebat, et convenienti objurgatione perstringebat. Atque illi ad eum modum reprehensi, graviter id ferre, et verba contumeliosa in eum jactere, serum, crudelē, iracundū, superbū et furibundū appellare, necnon quietam ejus vitam apud multos taxare, cavillari et carpere, aggredi. Et persuadere id eis quas diximus rebus potuere, B reprehendentes insuper in eo quod cibum cum nemine sumere videretur, quodque neque in convivio neque in prandio alicuius esset: denique quod post divinorum mysteriorum perceptionem pastillum degustaret. Quibus illi scilicet rebus nixi, innumerās adversus eum texuere calumnias. Non minima vero et illa ei ab imperatoris uxore, per Severianum Gabalorum in Syria episcopum, accidit odii occasio. Nam et hic, una cum Antiocho, Ptolemaidis Phoeniciæ episcopo, præclarus fuit; uterque sane ad summuin, verbis ad populū in ecclesia faciendis, exercitatus. Antiochus quidem tanta in dicendo facilitate fuit, et tam rotunde simul et suaviter pronuntiavit, ut a quibusdam ipse quoque veluti aureum os habens, Chrysostomus diceretur. Severianus autem sententiarum frequentia et divinitus inspiratorum oraculorum testimonio melior habitus est, quod scilicet Syrorum magis densitatem in lingua ferret. Antiochus prior in urbem venerat: atque ibi pecunia multa collecta, in civitatem suam est reversus. Quem amissus Severianus, et ipse eo venit. Et quod benevolo Joanne uteretur, aere etiam is ei, ut cum populo in ecclesia ageret, permisit. Qua in re eum omnes maxime sunt, sicuti et Antiochum, admirati. Et Joannis honoribus cum multum apud populū potuit, tum in imperatoris noctiliam pervenit, et ejusdem conjugi perquam gratus fuit. Atque cum Joanni in Asiam proficisci visum esset, C D huic ipsi Ecclesiam suam commendavit, ut curam ejus gereret, et vicem suam populū doctrina pasceret. Putaverat enim ille optimo se eo usum amico, qui per assentationem eum tam sedulo assecutus suisest. **369** At ille studio magis habuit ut multitudini gratificaretur, eamque oratione duceret, et ad se modis omnibus pertraheret, suamque prorsus redderet. Quod ubi Joannes absens audivit, Sérapione instigante (1), non tulit, sed quamprimum ex Asia Constantinopolim rediit. Eo reverso accidit, ut Severianus alicubi præteriret, et ei Serapion, qui illum viderat, non assurget: veluti ex composito eis qui aderant, ostend-

(1) Zeleotyria quadam ductus. (Socr.)

dens, nihil se virum cum curare. Atque ille plurimum indignatus voce majore exclamavit : « Si Serapion Christianus diem suum obierit, Christus homo factus non est. » Et hoc nomine a Serapione accusatus, a Joanne urbe est ejectus, ut qui contumeliosus in Deum fuerit. Et cum testes in causa producerentur, quidam sicuti Severianus dixerat, testificati sunt. Qui autem Serapioni savebant, omnia alia celantes, hoc unum Severianum dixisse asseverarunt, « Quod Christus homo factus non esset. » Joannes vero non id tantum, an hoc solum dixisset, sed alia etiam quae ille se adiecisset, inquit, etiam Serapion Christianus mortuus non fuerit, propterea Christus homo factus non est. Imperatrix Eudoxia simul atque dissidium, quod episcopis interessit, et Severiani proscriptionem ex fautoribus ejus cognovit, stat in eum, quibusdam missis, Chalcedone revocavit. Joannes autem, quamvis multi pro illo deprecarentur, colloquium tamen et consuetudinem ejus detrectavit : quoad imperatoris conjux, in ea ecclesia quae de apostolorum nomine appellata est, Theodosium etiamnum infans, quem Joannes per baptismum sibi filium arrogaverat, ad genua ejus admovens, multaque deprecans et adjurans, vix tandem persuasit, ut se ad placabilitatem daret, et Severianum rursum in amicitiam reciperet. Atque haec sie acta sunt.

370 CAPUT X.

Duae questione que tum in Aegypto est mota, An Deus humana sit forma : et de dissensione, quae interim Theophilo Alexandriæ episcopo cum monachis Aegyptiis accidit : et de quatuor fratribus monachis, quibus cognomen erat Longorum.

Eodem tempore in Aegypto, quæ paulo ante extiterat, rursum mota est quæstio : opusne sit Deum hominis forma et corporali specie esse, opinari, an ab humano habitu prorsus esse alienum credere. Et nonnulli quidem simplicitate imperita, ea quæ in Scriptura, ex consuetudine ejus, dicuntur, excipientes, ita ut dici audiebant, faciem et manus et alia corporis membra Deo attribuebant : alii autem abstrusiorem quæ in litteræ recessu latet, sententiam ejus considerantes, contrarium maxime sentiebant; atque aliter opinantes, impios esse, et blasphemare in Deum dicebant; inter quos præcipuo Theophilus Alexandrinus fuit. Atque is persæpe in ecclesia etiam eos perstrioxit, qui de Deo tam crasso opinarentur, ut humana forma eum esse existimarent. Quam sententiam in epistolam quoque eam retulit, quam ex consuetudine de Paschalibus seriis scribere solitus erat : « Oportere scilicet Deum incorporeum et ab humana forma alienum mente concipere, docens. » Hoc ubi cognoverunt qui in Aegyptiis asceteriis vivebant monachi, illis relictis, quam celerime Alexandriam venerunt, tantam eam ob causam seditionem concitantes, ut Theophilum veluti impium et blasphemum hominem e medio tollere voluerint. Ille autem consilio eo deprehenso, arte quadam rem eam expedivit. Atque in seditionem conspectum veniens, assentatione eos fecellit : « Sic, inquiens, vos vidi ut faciem Dei. » Hoc serbum illis, ut iram remitterent, persuasit. Proinde statim intulerunt ; siquidem quod ore profers, corde etiam sentis, Origenis libros te-

πων διαφοράν ἔγκω διξ τῶν Σευτριανοῦ σπουδαστῶν καὶ τὴν ὑπερορίαν, καὶ εὐθὺς πέμψασα, τῆς Χαλκηδόνος αὐτὸν μετεστέλλετο. Ιωάννης δὲ ἤκιστα παρεῖχεν ἐξυτὸν εἰς διμήτριαν ἵκειν, καὶ πέρι λεπτῶν ἔως εὗρις ἡ βραχίλις ἐν τῇ ἐπωνύμῳ τῶν Ἀποστόλων ἐκκλησίᾳ. Θεοδόσιον ἦτι νήπιον δυτικόν, δικενός τῷ βαπτίσματι υἱόντει, τοῖς γίνασιν ἐπιβρέπτι πονοσα, δεομένη τε καὶ δρκούς καταδεσμούσα, μάλις ἐπειθεν εἰρηνικὰ φρονήσαι τῷ Σευτριανῷ, καὶ εἰς φιλίαν αὖθις ἐλθεῖν. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἔγενοντο.

contendebat, in crimine esse dixit : « Non enim, inquit, etiam Serapion Christianus mortuus non fuerit, propterea Christus homo factus non est. » Imperatrix Eudoxia simul atque dissidium, quod episcopis interessit, et Severiani proscriptionem ex fautoribus ejus cognovit, stat in eum, quibusdam missis, Chalcedone revocavit. Joannes autem, quamvis multi pro illo deprecarentur, colloquium tamen et consuetudinem ejus detrectavit : quoad imperatoris conjux, in ea ecclesia quae de apostolorum nomine appellata est, Theodosium etiamnum infans, quem Joannes per baptismum sibi filium arrogaverat, ad genua ejus admovens, multaque deprecans et adjurans, vix tandem persuasit, ut se ad placabilitatem daret, et Severianum rursum in amicitiam reciperet. Atque haec sie acta sunt.

B

ΚΕΦΑΛ. Γ.

Hερὶ τῆς τηγικαῦτα γεγενημένης ἐτο Ἀλγύπτῳ ἡγιήσεως, εἰ ἀρθρωπόμορφον τὸ θεῖον ἐστι, καὶ περὶ τῆς μεταξὺ γεγομένης διαφορᾶς Θεοφίλῳ τῷ Ἀλεξανδρεῖος καὶ τοῖς ἐτο Ἀλγύπτῳ μορφοχοῖς καὶ περὶ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν μυραχῶν, τῶν ἐπίκλητην Μακρών.

Kαὶ τέκνον δὲ καὶ ρύν καὶ Ἀλγύπτον καὶ ἡ μικρὴ πρότιθεν ἀρχιμένη ζῆτησις αὖθις ἀνεκινεῖτο· εἰ χρέων τὸ θεῖον ἀνθρωπόμορφον εἶναι δοξάζειν· καὶ εἰ σωματικῆς ὑπόκειται τοῖς σχηματισμοῖς, ἢ τῶν ὄντων πρᾶγματων παντάπασιν ἀλλοτριώτατος. Οἱ μὲν οὐνούν ἀδειστητῶν ἀπλέσητοι τὰ ἐν τῇ Γραφῇ φερόμενα ἐκδεχόμενοι, καὶ πρόσωπον καὶ χειρας καὶ ὅσα τοῦ σώματος· ἐξ Εθούς ἐκείνη ἀκούοντες, Θεῷ περιττά· οἱ δὲ τὸ ἐγκεχρυμμένον τῷ γράμματι βίθυνοι διανούμενοι, ἐναντίως μάλιστα είχον· καὶ τοὺς δλλῶ· δοξάζοντας ἀσεβεῖς εἴναι, καὶ βλασφημεῖν εἰς τὸ θεῖον ἔλεγον, ήδη καὶ Θεόφιλος δὲ Ἀλεξανδρείας δέης μάλιστα ἦν· καὶ ἐπὶ τόσον, ὥστε πολλάκις καὶ ἐπὶ ἐκκλησίας καταδραμεῖν τῶν παχυμερῶν οὐτω περὶ θεοῦ δοξάζοντων, καὶ ἀνθρωπόμορφον αὐτὸν οἰμένων ἐγγράψαι δὲ τοῦτο καὶ ἐν τῇ ἐξ Εθούς γινομένῃ τῇ Πασχολίᾳ ἑορτῇ· Χρῆναι γάρ ἀσώματον νοεῖν τὸν θεόν, καὶ σχῆμασιν ἀνθρωπίνοις ἀπηλλάγμενον. » Ός δὲ ταῦτα ἔγνωσαν οἱ τοῖς τῶν Αλγύπτων ἀσκητηρίεις ἐνδικιτώμενοι μοναχοί· ἐκεῖνοι διαφέντες, δοσι τάχος· ήχον εἰς Ἀλεξανδρείαν. Στασιάζοντες δὲ ἐν ταυτῷ, ὡς ἀσεβή τε καὶ βλάσφημον τὸν Θεόφιλον ἀνατιρεῖν ἐθούλοντο. Ἐκείνος δὲ φωράσας τὸν δίλοι, τέχνην δῆ τὸ πρᾶγμα μετήρχετο· καὶ τοῖς στασιώταις ἀναφανεῖς, κολακεῖδις ὑπάγει τοὺς ἀνθράκας, εὐτὼς εἰπών· « Οὔτως εἰδόν υμᾶς ως πρόσωπον θεοῦ. » Τὸ δὲ βρήσκειν καθύφενται τῆς ὁρμῆς ἐπειθε. Καὶ αὐτίκα ἐπέλεγον. « Εἰ ἀπέρι στόματι λέγεις καὶ καρδία δοξάζεις, δεῖ σε κατί τὰς Ωριγένους βίθυνους ἀπόκτηνει· ἐκείνας γάρ τῶν ἀσκουμένων τινὲς ἐντυγχάνοντες, οὓς ως φρονεῖν ἀντιτείνονται, καὶ τημένη ἐναντίων; φέρονται· Εἰ δὲ μὴ τοῦτο δράσν ἐθελεῖ-

σοις, δίκαιας δέρτι δώσεις ἡμῖν, ἀπεσθοῦς καὶ θεοφάγου
δόξαντος κληρούμενος. Οὐδέφιλος δὲ, «Ἄλλ᾽ ἐμὸι τοῦτο
ἐκ πάνυ πολλοῦ δέδοκται, καὶ οὐ φίλον ὑμῖν δρᾶν
ἔτοιμος; οὐχὶ ἡττον γάρ ὑμῶν κάτιον τοῖς Ὀριγένους
συγγράμμασιν διχοματιστοῖς; καὶ τοῖς αὐτά παραδεχο-
μένοις;» Οὐ μὲν οὖν οὕτω τὸ τε στέφρος τῶν μοναχῶν
ἀποδουκοῖστας τε καὶ παρακρουσάμενος, τὴν στά-
σιν διέλυεν. «Ιτάς δὲ ἀν καὶ ή περὶ τούτου ζήτησες
τηνικαῦτα τέλος; εἰχε καὶ παντάπατιν ἀπεπάνετο, εἰ
μή Θεόφιλος ἰδίας χρίν ἔχθρας τεθυγκυῖαν ὥσπερ
ἀναζήνανθι; τὴν τοιαύτην ἐποίει ζήτησεν, ἀντικρὺς
διὰ μάχης ἴών Ἀμμωνίῳ καὶ Διοσκύρῳ, Εὐσεβίῳ τε
καὶ Εὐθυμίῳ, οἱ ἀδελφοὶ μὲν ἡσαν, τὸ ἐπίκλην δὲ
Μακροὶ ἐπεφέροντο διὰ τὴν τῇσικαν τοῦ σώματος; οἱ
εὐδόκεμοι τῶν ἐν Σκήτῃσι πάλαι γενέμενοι, ὥσπερ
ἔρημοιν, τηνικαῦτα τῶν κατ᾽ Αἴγυπτον ήγενοντο
ἀσκητηρίων, βίᾳ καὶ λόγῳ διαπρεπεῖς. Πολὺς δὲ αὐ-
τῶν λόγος; ἐν τε Ἀλεξανδρεῖ καὶ παρὰ Θεοφάλῳ μά-
λιστα ἦν· καὶ διὰ τοῦτο τῶν ἐν Αἴγυπτῳ μοναχῶν
μάλιστα κεχαρισμένοι δύνεται ἐτύγχανον. Καὶ τὰ ποιῶντα
συνομοῦσοι; τε εἰχε, καὶ ἐφ' ἐστίαν ἐκάλει, καὶ δια-
φερόντως ἐτίμα τοὺς ἀνδράς· ὡν καὶ ἔνα τὸν Διό-
καρον καὶ Ἐρμουπόλεως καθίστα ἐπίσκοπον, πολ-
λὴν βίᾳ ἐπογαγάνων. Τοὺς δύο δὲ παρεκάλεσε συν-
εῖναι αὐτῷ. Καὶ μόδις μὲν ἐπεισεν· οὐαὶ δὲ ἐπίσκοπος
καὶ τὴν ἁγάκεσε· καὶ τῷ ὑπὲρ αὐτὸν κλήρῳ συγκαταλέ-
ξας, τὴν τῆς Ἐκκλησίας οἰκονομίαν διέπειν ἔχειρι-
ζεν. Οἱ δὲ τῇ βίᾳ νικώμενοι, ὡς χριστὸν μὲν ἦν, τῇ
οἰκονομίᾳ διέπρεπον ἄντα; δὲ ἡσαν μεστοί, οὐτι, ὡς
μή καθάπτει προέθεντο, τῇ φιλοσοφίᾳ προσέκειντο.
Ἐπειδὲ προτίθονται τῷ χρόνῳ κατὰ ψυχὴν βλάπτεσθαι
φόντο, τὸν Θεόφιλον βλέποντες τὸν χρηματιστικὸν
βίον μεταχειρίζομενον, πάντα τε τὸν ἔκαρχυριζεσθαι
πεποιημένον σπουδὴν, καὶ πάντα λίθον, τὸ τοῦ
λόγου, κινοῦντα ὥστε τῆς δυσῆς τοῦ χρυσοῦ δισφαί-
νεσθαι, τὸ συνεῖναι ἐκείνην παρατησάμενοι, τὴν
ἐργαμίαν αὖθις, ἡσπάσοντο, τῆς ἐν ἀστει προτιμῶν-
τες διαγωγής. Οὐ δὲ τῶν ἡπειρημένων μικρὰ φροντίσαν-
τες, ἔχώρουν αὖθις κατὰ τὴν Ἐρημόν. Θερμὸς δὲ
μάλιστα Θεόφιλος ὡν, βαγδαῖως ἐφέρετο κατὰ αὐτῶν
σκευαρήσασθαι τοὺς ἀνδράς διανοούμενος· καὶ ὅη
καὶ εἰς μίσος ἔχωρει τάδε φίλῳ Διοσκύρῳ, δὲν Ἐρμου-
πόλεως ἐπίσκοπον καταστήσειν. Ήνία δὲ τοῦτον
μάλιστα τὸ τοὺς ἐν ἀστήσει διεψέρωντας προσκεί-
σθαι, καὶ πολὺ τι εἰδέχει νέμεται αὐτοῖς· καὶ εἰς νεῦν
ἀνάγεν, ὡς ἐν οὐδενὶ τινι τρόπῳ ἐξέσται παραδηλώ-
φει αὐτούς, εἰ μή καὶ τὰ τῶν μοναχῶν στῖφος τού-
τοις ἐκπολεμώσειε. Ταῦτα εὖν βευλευόμενος, το· οὐ-
τῇ γρῆται τῇ μητρανῇ· ἔξιῶν γάρ πολλάκις αὐτῷ
συγγινόμενοι περὶ Θεοῦ διελέγοντο, ἀκριβῶς φίλοι
φρονοῦνται; ὡς δ μὲν Θεὸς ἀσώματος ἐστι, καὶ ἀν-
θρωπίνῃ μορφῇ καὶ σχήματι πάμπαν ἀλλοτριος·
διὸ ἀνάγκης γάρ ἐνεῖναι τῷ ἀνθρωπομόρφῳ τὸ ἀν-
θρωποπαθές. Οὐ δὴ καὶ παρὰ τῶν παλαιῶν ἔξηρε-

A dannare oportet. Nam quia ex monachis nonnulli
in eorum lectionem inciderunt, ut ita sentiant,
persuasi sunt, nobisque adversantur: sin id fa-
cere noles, peccas nunc dabis, qui impiam et Deo
repugnante opinionem sequareis. » Tum Theo-
philus: « Sed et mea dudum, inquit, haec fuit
sententia, et quod vobis placitum est, id facere
paratus sum. Non minus namque, quam vobis,
et mihi Origenis scripta, quique ea recipiunt,
gravem molestiam afferunt. » Atque ille quidem
tum monachorum turbam deceptam a se removit,
et seditionem composit. 371 Fortasse autem
quaestio quoque ista finem tum suum habuisse.
nisi eam Theophilus inimicitarum suarum gratia,
veluti intermortuam, ad vitam, ut ita dicam, re-
vocasset, aperte Ammonio, Dioscoro, Eusebio, et
Euthynio adversatus, qui fratres germani erant,
et cognomentum Longorum propter corporis pro-
ceritatem habebant. Ili praelari dudum, quemad-
modum diximus, in Sceti fuerant: tum autem
in Aegypto monasteriis praesidebant, et vita et
doctrina percepentes. Multa autem eorum fama
Alexandriæ et potissimum apud Theophilum erat,
qui gratia et nomine supra alios Aegyptios mona-
chos pollentes. Frequens cum eis Theophilo con-
suetudo fuit. Convivio enim eos excipiebat, et sum-
mopere honorabat. Diocorum quoque, magna
vi adactum, Hermopolis episcopum constituit.
Duos autem, ut secuti essent, hortatus est: ei
vix eis tandem persuasit, seu potius ut episcopus
C id eos facere coegerit. Itaque eis in cleri ordinem
cooptatis, Ecclesiæ teconomiam seu dispensationem
gerendam demandavit. Porro illi vi coacti, ita ut
decuit, dispensationis ejus munere obeundo eni-
tuerunt: moerore autem pleni erant, quod pro eo
atque non semel constituisserint, philosophiae sue
non incumberent. Postquam autem tempore pro-
cedente, in animis ipsi suis se laedi putarent, quod
Theophilum, per avaritiam, quaestuosam vitam
sequi, atque omnia magno studio in argentum
redigere, omnemque adeo lapidem, quod pro
verbio dicitur, mouere, ut auri odore perfrueret,
viderent: convictum ejus declinantes, in soli-
tudinem rursum, quam urbane vitae præferebant,
se contulerunt. Theophilus, quoad illi rem ipsam
celantes, prætextum alium obtenderunt, eos ut
nauerent, et consuetudine sua utercentur, cohori-
tatus est. Ubi vero se judicio eorum condemnatum
esse comperit, ira percitus, excandescere non
desit, et illis se mala omnia facturum esse mina-
tus est. At illi minas ejus nihil morati, in solos,
ut dictum est, rursum locos se receperunt. Theo-
philus autem homo vehementissimus, quod im-
petu quadam ferretur, insidiosis consiliis adoriri
eos constituit: et odisse etiam fratrem eorum
Diocorum cepit, quem Hermopoli episcopum præ-
fecrat. Dolebat homini plurimum, monachorum
præstantissimos quosque illis lavere, magnumque
præstare honorem: tum autem et illud in animo

considerabat, nihil se illis detrimenti allaturum esse, **372** nisi monachorum manum ad inimicitias contra eos suscipendas commoveret. Re ita deliberata, ejusmodi comminiscitur dolum. Quod namque saepe cum eo in familiari consuetudine de Deo collocuti essent, certo sciebat eos opinari, Deum incorporeum, et a forma atque specie humana prorsus alienum esse: qui enim humana forma sit eum etiam affectionibus et perpessionibus humanis necessario obnoxium esse scientes; id quod a veteribus accuratissime est disputatum atque decretum, et Origenes potissimum pulcherrime hoc tractavit. In qua sententia cum Theophilus maxime esset, et ulcisci tamen viros eos statuisset, veluti tempori inserviens, ut quae recte opinaretur, everteret, grave sibi esse non putavit. Itaque monachorum turbam adversus eos concitat. Et multos ex eis ad se rapit, viros moribus simplices et idiotas, plures etiam illiteratos. Et litteras ad monasteria in solitudine mittens, non parentum esse Dioscoro et fratribus ejus, quod aperie Deum incorporeum esse opinarentur, docuit. Deus namque, inquit, sicuti divina Scriptura testatur, et oculos habet, et aures, manus, pedes, et alia, sicuti et homines, membra. Dioscorus autem, et ejus sectatores, novum quoddam et blasphemium dogma afferunt, Origenem secuti: neque manus, neque pedes, neque aliud quidquam Deum habere asseverantes. Hac sic cavillans, monachos multos ad contentionem excitavit, et seditione ingens orta est: parvumque decore a disputationibus inter se agitatis, postremo ad contumelias pervenere. Atque equidem qui mente in exercitata et sensuum robur densius obtinebant, Theophilii cavillatione non movebantur: et Dioscoro recte sentienti, et in primis Origeni adhærebant. Qui vero simpliciores erant, et flagrantem quidem, sed non secundum scientiam, zelum spirabant, conflictantes inter se rugabantur, et fratres illos tanquam impie sentientes proscindebant. Ita factum, ut ingens Ascetics inter se intercederet dissidium. Qui Theophilii partium erant, Origenistas alios vocabant. Qui autem Deum incorporeum, et a forma alienum esse statuebant, eos qui a Theophilo concitati aliter opinabantur, Anthropomorphianos nominabant. Ita inter monachos non parvo conflitu exorto, implacabile bellum concitatum est. **373** Theophilus ubi consilium suum sibi succedere vidi, magna multitudine, militibus etiam consequentibus, montem Nitriæ, ubi plurima erant monasteria, occupat, et monachorum catervas adversus Dioscorum et fratres ejus armis instruit: igneque injecto monasterium eorum incendit, et prorsus vastat. Atque illi in summum discrimen conieci, vix tandem nudi ex puteis, quo se abdiderant, evadentes, capitis periculum effugerunt.

CAPUT XI.

Ut fratres Longi propter inimicitias Theophilii se Joannem conjunxerint. Item de Isidoro, ut Theophilus sit adversatus: et ut Augusta eos benigne suscepit.

Hæc in Ægypto agebantur, et Joannem tum latebant, qui doctrinæ incumbens maxime enitebat, propter consentientem omnium de eo famam

A θωται, καὶ μάλιστα ὑριγένες περὶ τούτου ἀριστα φιλοσοφῶν διαγέγονεν. Α δὴ καὶ διαφερόντων; δοξάζων μάλισθ Θεόφιλος, ἀμύνασθαι δὲ ἥρημένος; τοὺς δυντρας, ὡς χρησμενος τῷ καιρῷ, ἀνατρέπει τὰ καλῶς αὐτῷ δεδογμένα οὐκ ὀντησε. Καὶ δὴ οὐγκρούει τὸ τῶν μοναχῶν σύστημα πρὸς αὐτούς· συναρπάζει τε πολλοὺς ἵκειναν, ἀνδρας ἀκερίους μὲν τὸν βίον, ιδώτας δὲ ἀλλως, καὶ τοὺς πλεονας ἀγρυπμάτους· καὶ γράμματα πέμπων τοῖς; εἰν τῇ ἐρήμῳ ἀσκητηρίοις, μὴ δεῖν πειθεσθαι Διοσκύρῳ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς εἰσηγεῖτο, ἀσώματον διερήθρην τὸν Θεὸν δογματίζουσιν. Ο γάρ Θεός, ὃς ἡ θεία λέγει Γραφή, καὶ ὄφελμον; ἔχει, καὶ ὄντα, καὶ χείρας, καὶ πόδας, καὶ τὰ λοιπά, καθὼς καὶ οἱ ἀνθρωποι. Οἱ γε μήπερ περὶ Διόσκορον ἔντα τινὰ εἰσηγοῦνται, καὶ βλάσφημον δόγμα νευτερίζουσιν, ὑριγένεις ἐπόμενοι· μήτε χειράς, μήτε πόδας, μήτε ἄλλο τι τὸ θεὸν ἔχειν ἴσχυριζόμενοι. Ταῦτα δὴ τριζόμενος, τοὺς πολλοὺς εἰς ἕρι ἀνῆψε τῶν μοναχῶν, καὶ στάσις ἐκράτει πολλῇ· καὶ οὐκ ἐν κόσμῳ πρὸς ἀλλήλους τὰς διαλέξεις ποιεύμενοι, τέλος; εἰς ὑπερεις καθίσταντο. Οἱ μὲν οὖν γεγυμνασμένοι τὸν νοῦν καὶ πεπυκνωμένοι τὰ αἰσθητήρια, οὗτε τῇ Θεοφίλου σοφιστεὶς ἥρπάσαντο, καὶ τοῖς περὶ Διόσκορον ὃς καλῶς λέγουσιν εἰποντο, καὶ πρὸς ἑκάτειν μάλιστα ὑριγένεις· οἱ δὲ γε ἀπλότερι διεζῶντες, καὶ θερμὸν μὲν, οὐ μήν κατ' ἐπίγνωσιν ζῆλον εὐχοῦντες, πρὸς ἀλλήλους παρατριβόμενοι, ἐρεχθεῖσιντες ἡσαν, καὶ ὡς ἀσεβοῦντας τοὺς ἀδελφοὺς διεσύρον. Οσοι μὲν οὖν Θεοφίλῳ προσέκειντο ὑριγενεῖστάς τοὺς ἀλλούς ἐκάλουν· οσοι δὲ ἀσώματον τὸ θεὸν ὠρίζοντο εἶναι καὶ ἀσχημάτιστον, Ἀνθρωπομορφιανὸς τοὺς ἐρεθιζόμενους ὑπὸ Θεοφίλου καὶ τάναντες φρονοῦντας ὄντα μαζανον. Καὶ μεταξὺ τῶν μοναχῶν πόλεμος ἀππονθος ἀνεβάτη, περατιβῆς οὐ σμικρᾶς γινομένης. Ως δὲ ἔγω Θεόφιλος εἰς Ἑργον αὐτῷ τὸν σκοπὸν προχωρήσαντα, σὺν πολλῷ πλήθει καὶ στρατιᾷς ἐπομένῃς, τὸ τῆς Νιτρας κατελάμβανεν δρός, ἐνθα μάλιστα πίεσται ἦσαν τὰ μοναστήρια· καὶ ἐπέλιξε τὰ στρατηγικὰ τῶν μοναχῶν κατά τε Διόσκορου καὶ τῶν αὐτοῦ ἀδειφῶν· καὶ πῦρ ἐνιέντες τῷ μοναστηρίῳ ἐκείνων, πόντον διπάνην αὐτοῦ ἐποιοῦντο. Οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ ἐν χρῷ κινδύνου γενόμενοι, μόλις γυμνοὶ τῶν φρεάτων ἀναθορόντες, τὸν ὑπὲρ κεφαλῆς κινδύνον διέβρασκον.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'.

Οἱ οἱ Μαρξοὶ τῷ Ἰωάννῃ προσῆλθον, Θεοφίλῳ ἀπεγχωρίσμενοι· καὶ περὶ Ἰσιδώρου, ὃς διεφόρος Θεοφίλῳ κατέστη· καὶ ὡς ἡ βασιλισσα αὐτοὺς ἤξειν ἀραδοχῆς.

Καὶ κατὰ μὲν Αἴγυπτον ταῦτα γινόμενα τὸν Ἰωάννην τέως ἐλάνθανον· ἐκείνος δὲ ἀνθῶν τοῖς διδασκαλίαις μάλιστα διειέλει, περιβόητος ἀπαν-

χοῦ τῇ ἐξ ἀπάντων φήμῃ γινόμενος. Οἱ δὲ περὶ Διόσκορον τὰ μὲν πρῶτα εἰς Ἱεροσόλυμα ἤκουον τεῖχόν τε εἰς Σκυθόπολιν μετεχώρουν, ἐπιτηδεῖαν αὐτοῖς πρὸς κατοικίαν οὖσαν διὰ τὸ τῶν φοινικῶν πλῆθος· τοῖς γάρ φύλλοις ἐκείνων ἔχρωντο πρὸς τὰ μοναχεῖς ἀνδράσιν ἀνήκοντα ἔργα. Καὶ ἀνδρες ἐξ τούτοις τῇς ἑρήμου ἐκείνης εἴποντο ἀμφὶ δύοτες καὶ τρεῖς. Θεόφιλος δὲ δέσσας, εἰς τὴν Κωνσταντίνου εὐθὺς ἐπεμπεν, ὥστε αὐτοὺς σκευωρῆσαι διαβολαῖς, ἐμποδών τε καταστῆναι, εἰ γε περὶ τίνος βασιλέως δέοιντο· δὲ δὴ οἱ περὶ Ἀμμώνιν καὶ Διόσκορον διαγνόντες, εὐθὺς καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν Κωνσταντίνου ἀπέπλεον. Συνήν δὲ αὐτοῖς καὶ Ἰσίδωρος, δι' οὗ τῆς Ἑρήμας καὶ τοῖς περὶ Διόσκορον εἰς μίσσος κατέστη Ἰσίδωρος, ὁ πάλις μὲν ἐπὶ τόσου Θεοφίλῳ χειρισμένος, διτεῖ γε καὶ μετὰ Νεκτάριον ἐπίσκοπον τῆς Κωνσταντίνου χειροτονεῖν ἐπούδαε· τότε δὲ ἀπηγθημένος τὰ μάλιστα δι' αἰτίαν τοιάνδε· Πέτρος τοις ἡν πρῶτος τῶν ἐν Ἀλεξανδρεῖ πρεσβυτέρων, δι' ἀμνασθαι Θεόφιλος; βουλήθεις δὲ τὰ συμβάσαν ἀπέκθειαν, τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἄξιας ἐξωτερικοῦτο· μέρψιν δὲ ἐπῆγεν αὐτῷ, ὡς γυναικά τινα τῆς Μανιχαϊκῆς αἱρέσεως οὖσαν, πριν ἡ ταῦτην ἀπαγορεῦσαι τὴν αἱρεσιν, θειῶν μυστηρίων καταδιώσαι. Καὶ δὲλλως δὲ αὐτῷ ἀπηγθάνετο. 'Ο δὲ ἀρχιπρεσβύτερος, καὶ κατὰ νόμον τῆς ἐκκλησίας ἐκείνην προσβῆναι τὸν νόμον ἐλεγεῖ. Καὶ αὐτοῦ δὲ προτροπῇ Θεοφίλου, εἰς τὰ μυστήρια παραδεδίχθαι τὸ γύναιον διετέλετο. 'Ο δὲ ἐπίσκοπος ἡγανάκτει, καὶ οὐδὲ συκοφαντούμενος θιεπρίστε. Πέτρος δὲ εἰς περιτοιον τοῦ πράγματος, καὶ τὸν Ἰσίδωρον μάρτυρα ἐκάλει, ὡς εἰτη τὴν γυναικαν κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου τοῖς μυστηρίοις εἰσοδεγμένος. 'Απόδημος δὲ τηνικαῦτα εἰς Ῥώμην ἐτύγχανεν ὃν δὲ Ἰσίδωρος. Διερεθίζοντος γάρ Ἰωάννου, πρὸς Θεόφιλον ἐπέμπετο εἰς τὸν τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπον Δάμασον, ὥστε τὰ διάνοιαν τοῦ μέσω θιαλύσσαι διὰ τοῦ Φλαβιανοῦ δρκον γεγενημένα, καὶ καταλλάξαι αὐτούς· διάφοροι γάρ εἰτοι Εὐσταθίῳ καὶ Μελετίῳ πρόσκειμενοι ἦσαν Φλαβιανῷ, ὡς καὶ ἀνωτέρῳ εἰρήκαμεν. 'Επειδὲ ἐπανῆγεν Ἰσίδωρος, ἀλλοῦ λέγειν τὸν Πέτρον διεμαρτύρατο. Ὡς κατὰ γνώμην τὰ ἐπὶ γυναικῶν γεγόμενα τοῦ ἐπισκόπου προέδη. Όης διαβλήθεις δὲ χαλεπήνας σφύρα Θεόφιλος, καὶ ἀμφὶ τῆς ἐκκλησίας ἐξῆλασε. Καὶ μία μὲν αὕτη αἵτια τοῦ καὶ Ἰσίδωρον διάφορον Θεοφίλῳ καταστῆναι· καὶ δὲλλην δὲ ἔγνων, ἦν δὴ καὶ ταύτην ἐκάλεσθαι εἰλογον ἥγηματι. 'Ἐπιτροπος δὲ τὴν ἐκκλησίᾳ πτωχῶν δὲ Ἰσίδωρος· πολὺν δὲ χρημάτων ἐκείνων χάριν χορηγούμενων, ἀπηξίου Θεοφίλῳ δόθναι, ἐπιτειρούντι διαρκάζειν, καὶ εἰς ἐκκλησιῶν δαπάνας ἀναλίσκειν αὐτά. Εἰσηγεῖτο γάρ εἰδεινον μᾶλλον εἶναι τὰ τῶν καμνόντων σώματα, ἢ δὴ καὶ ναοὶ Θεοῦ κυριώτεροι, δι' οὓς καὶ τὸν χρημάτων εἰσφορά, ταῖς ἀνηκούσαις θεραπείαις ἀνανεούν, η τοίχους ἀψύχους ἐγείρειν, καὶ εἰς κάλλος οἰκεδομεῖν. Εἴτε οὖν αὕτη, εἰτ' ἐκείνη αἵτια τῆς πρὸς Ἰσίδωρον διασμενεῖα; ἔγνετο, τέως ἀπελαθεῖς πρὸς τοὺς ἀταρρους τῶν μοναχῶν ἀνὰ τὴν Σκῆτιν ἐγένετο· καὶ ἐγκοτῶν Θεοφίλῳ καὶ αὐτὸς διετέλει. 'Αμμώνιος δὲ

A ubique celebris et clarus. Dioscorus autem cum suis Hierosolyma primum concessit, deinde Scythopolim sē contulit: quoniam locum idoneum sibi atque suis esse ad incolendum putavit propter palmarum frequentiam, quod earum solis ad opera sua monachi recte uterentur. Sequebantur autem eos soliditudinis illius viri circiter octoginta. At Theophilus sibi metuens, statim Constantinopolim suos misit, qui cum illis per calumnias insidias struerent, tum etiam si quid illi ab imperatore pelerent, impedimento eis essent. De quo ubi Ammonius et Dioscorus certiores sunt facti, confessim et ipsi Constantinopolim navigarunt. Fuit enim cum eis Isidorus, propter cuius inimicitias Diocorum quoque germanosque ejus Theophilus magis odisse coepit. Hic vir quidem adeo Theophilico charus antea fuerat, ut iūnum etiam post Nectarii mortem magna contentione episcopum Constantinopolitanum factum voluerit. Tum autem hostili maxime in eum erat animo, cum alias ob causas, tum propter hanc potissimum. Erat Alexandriae primarius quidam presbyter Petrus, quem Theophilus propter similitatem quamdam, quae eis intercessit, ulcisci volens, abrogare homini dignitatem ecclesiasticam cogitabat. Ita ei objecto criminis, quod mulierem quamdam Manichææ hæresis prius ad divina mysteria percipienda admisisset, quam illa hæresi numium legitime remisisset. 374 Oderat vero cum aliis etiam de causis. Archipresbyter constitutionem Ecclesiæ in ea muliere servatam, eamque ipsius Theophilii cohortatione ad mysteria admissam esse confirmavit. Episcopus indignari, et perinde aliquem calamitiis oneratus esset, furere. Petrus ad fidem rei faciendam, Isidorum testem laudare, quod de episcopi sententia mulier ad mysteria recepta esset. Isidorus autem Romæ tum erat, instinetu Joannis a Theophilico ad episcopum Romanum Damasum missus, ut dissidium quod propter Flaviani juramentum emerget, tolleret, et episcopos inter se in gratiam reduceret. Dissentiebant enim adhuc a Flaviano, qui Eustathii et Meletii partes secuti fuerant, sicuti supra a nobis est dictum. Postquam autem Isidorus rediit, verum Petrum dicere, ex voluntate videlicet episcopi de muliere acta esse omnia, testificatus est. Theophilus autem, veluti ei calunnia intentata esset, vehementius indignatus, utrumque ex Ecclesia deturbavit. Hæc una causa est, quam ob rem Isidoro et Theophilico dissidium intercesserit. Cognovi, vero et aliam, quam et ipsam ut exponerem, convenienter est visum. Pauperum in ecclesia curam gerebat Isidorus: quorum gratia cum hominum liberalitate multa esset collata pecunia, eam Theophilus rapere, et in ecclesiarum structuram impendere volenti, Isidorus dare renuit. Rectius enim esse asseruit, pecunia tali ægrorum corpora, quæ veriora essent Dei templis, quandoquidem præcipue in eum usum comportata esset, eura convenienti restituere,

quam parietes inanimatos magnifice excitare atque construere. » Sive vero haec, seu alia inimicitarum Theophili erga Isidorum causa fuerit, tum quidem ille Alexandria pulsus, ad monachos tanquam amicos in Scetum se recepit, et male in Theophilum et ipse animatus fuit. Eiusdemodi offendit Ammonius abolerere volens, ascitis sibi aliis quibusdam monachis, ad Theophilum venit, et ut Isidoro communio redderetur, ab eo petiit. Id ille se facturum recepit. Et vero satis multum temporis praeterit, et illi nihil egerunt, Theophilusque aperte prae se ludit, tempore extrahendo, verbis eos ludere velle : vehementiore ardore eum aggressi, ut promissum ad finem suum perducere, supplicando postularunt. **375** Et ille quemdam ex monachis comprehensum custodiæ inclusit, ut aliis exterritis, molestia ca qua illum frequenter impetebant, liberaretur. Tantum autem abest ut consilio eo quidquam efficerit, ut Ammonius una cum reliquis quos coegerat monachis, sua sponte carcere sit ingressus. Cum enim eam de se custodibus præbuissent opinionem, veluti illam ob causam eo venissent, ut vinctis res necessarias præberent, liberum habuere in carcere ingressum, atque inde egredi noluerunt. Quod ubi Theophilus intellexit, ad se eos venire jussit. Illi autem prius ei significarunt, ut ipse ibi præsto esset, et exeundi eis potestatem concederet. Oportere enim propalam eis exitum permitti, qui tam aperte contumelia ab eo affecti essent. Vix autem deinde ei cedentes, ad eum sunt progressi. Ille deprecatione interveniente, pollicitus se eis postea molestum non fore, sed re ipsa promissum expletum esse, eos absolvit. Intra seipsum autem se excrucians indignabatur, et mali quidpiam viris eis facere moliebatur, quos antea non secus atque suam ipsius animam dilexisset. Cum autem animi dubius esset, quomodo tandem ægre illis ficeret, qui præterquam corpora nihil possiderent, et res omnes monasticæ philosophiae suæ postponerent, quæciam eorum interturbare aggressus est, et quæstionem eam de Origenis opinione quæ dicta est, eis criminis loco objecit. Has fuisse causas cognovi, cur Isidorus, quem diximus, cum Diozoro et fratribus ejus Constantinopolim venerit: nimirum ut publice sub imperatore ipso et Joanne iudicibus, injuriæ atque insidiæ, quibus expediti fuerant, cognoscerentur. Existimabant enim, Joannem pro consueta sibi libertate, qua legitime uicinatur, a jure ei æquitate non aberraturum esse. Ille viros benigne acceptos in honore habuit, et ad communes in ecclesia preces adhibuit, ad divinorum autem mysteriorum communionem non admisit. Neque enim fas erat, ante causam cognitam ea cum illis communicare. Ad Theophilum vero pro eis litteras dedit, ut vel illis communio nem redderet, qui recte de Deo sentirent : vel cum illis ambigeret, siquidem ei visum esset, cum eis judicio contendere. Et cum diutius in urbe monachi morarentur, et imperatrix Eudoxia in publicum progressa esset, **376** Ammonius cum

A διαιλύειν θέλων τὸ σκάνδαλον, καὶ δόλους τινὰς τῶν μοναχῶν προσεταῖται σάμανος, πρὸς Θεόφιλον ἡγε-
καὶ τὴν κοινωνίαν αὐθις Ἱσιδώρῳ δοῦναι ἰδεῖτο· δὲ
δὲ ὑποχνεῖτο. Ός δὲ χρόνου ρέοντος οὐδὲν μᾶλιν
ἡνυον, δῆλος δὲ ἐγίνετο καὶ Θεόφιλος ἐκείνους τὰς
ἀπάταις τῶν λόγων παραχρουδμένος, θερμότερον
εἰπεσόντες, περαίνειγ τὸ ἔργον κατηνιθέλον. Ο
δὲ ἐν τῶν μοναχῶν συλλαβῶν, ἐδόσιον φρουρῷ, ὡς
ἀν τοὺς δόλους φοβήσας, ἀπαλλαγὴν τῆς συχῆς
ἐπιθέσεως. Ός δὲ τοσοῦτον τοῦ σκοποῦ δημάρτι-
νεν, ὥστ' Ἀμμώνιος καὶ τοὺς λοιποὺς ἀδρίοις;
τῶν μοναχῶν, ὑπὸ τὴν φρουρὰν ἐκὼν ἐγένοντο
δίκησιν γάρ τοῖς φρουροῖς παρασχόντες, ὡς εἰς
μετάδοσιν τῶν ἐπιτηδείων τοῖς καθειργμένοις ἤκον,
δινετον εὐρον τὴν εἰσοδον. Ἐκεῖσε δὲ γεγονότες,
B οὐκέτ' ἔξειναν ἡδούλοντο. Γνοὺς δὲ ταῦτα Θεόφιλος,
πρὸς ἑαυτὸν αὐτοὺς μετεστέλλετο. Οι δὲ πρῶτι μὲν
διεμήνυον, αὐτὸν ἐκείνον παραγενόμενον ἀνένται
τὴν ἔξοδον· χρήναι γάρ παρθησίδιον ὑδρισμένους, ἐν
φανερῷ καὶ τὴν ἔξοδον γεγενήσθαι· μόλις δὲ ἐν-
δόντες, παρ' αὐτὸν ἤκον. Παρατητον δὲ δοὺς ὡς
οὐκέτι λυπήσει, ἀλλ' ἐκτελέσει τὸ ἔργον, ἀπέκεμπτε
καθ' ἑαυτὸν δὲ ἐπλήττετο καὶ ἤγνωκτει, καὶ κακόν
τι δρψιν ἐμελέτα τοὺς δόλαρας, οὓς ἦσα καὶ ψυχῇ
φιλῶν διετέλει. Ἐν ἀπόρῳ δὲ καθεστώς δὲ τι δρά-
στειν, δόλαρας πλήν τοῦ σώματος μηδὲν κεκτημένος,
καὶ πάντ' ἐν δευτέρῳ πρός τὸ φιλοσοφεῖν ποιουμέ-
νους, τὴν ἡσυχίαν αὐτῶν ἐπειράτῳ ὅγλαγωγεῖν.
καὶ τὸ περὶ τῆς Ὡριγένους δέξεης ζήτημα, ὡς γε
εἰρήται, τούτοις ἐπητιάτο. Ταῦτα μὲν οὖν ἔγων
πρήστας τοῖς καὶ τὸν εἰρημένον Ἱσιδώρον σὺν τοῖς
περὶ Διόσκορον τὴν Κωνσταντίνου καταλαβεῖν
ώστε κοινῇ δὴ προσιόντες παρά τε βασιλεῖ καὶ
Ἰωάννῃ κριταῖς, τὰ κατ' αὐτῶν ἐσκευαρμένα
διελεγχθῆναι· καὶ γάρ φοντο Ἰωάννην ἐνδίκων
παρθησίας ἐπιμελούμενον, τῶν δικαίων μη ἀστοχῆ-
σαι. Ός δὲ φιλοφρόνως τοὺς δόλαρας δεξάμενος, τὸ
τιμῆς εἶχε· καὶ τῶν μὲν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας εὐχῶν
μετεδίσου, θείων δὲ κοινωνεῖν αὐτοῖς μυστηρίων
ἀπηγένους· μηδὲν γάρ θεμιτὸν εἶναι πρὸ διαγνώσεως,
τούτων αὐτοῖς μεταδοῦναι. Γράμμα δὲ καὶ Θεόφιλῳ
ὑπὲρ αὐτῶν ἐκτελεῖν, η τὴν κοινωνίαν αὐτοῖς ἀπο-
δοῦνται, δρῆως τὸ θείον δοξάζουσιν· εἰ δὲ οὖν, ἀλλά
τινα πέμπειν αὐτοῖς δικασθμένον, δεῖ αὐτῷ ἐπιτί-
δειος· εἴτε τέως δίκη δεῖν διοίτο τὰ κατ' αὐτοὺς
διακρίνασθαι. Ἐπὶ πολλοῦ δὲ καιροῦ τῇς ἐν τῷδε:
διατερῆσης τοῖς μοναχοῖς γενομένης. ἐφ' ἐδόσιτον
οἱ ἀμφὶ Ἀμμώνιον ἐκείνοι προσῆλθον, ἐπαιτιώμενοι Θεόφιλον οἵτις κατ' αὐτῶν
ἔδουλεύσατο. Ή δὲ αἰσθομένη τὴν κατ' αὐτοὺς
ἀδικίαν, τιμῶσα τοὺς δόλαρας, τοῦ πρέσων λέναι τετταὶ·
καὶ τοῦ βασιλικοῦ ὄχηματος προκύψασα, τῇ κεφαλῇ
ἐπένευε, καὶ, εὐλογεῖτε, ἔφη, εὐχάς τε ὑπὲρ τοῦ
βασιλέως; καὶ ἐμοῦ καὶ τῶν πατῶν ποιεῖτε. Καὶ ὃ
ὄντον τάχος σπεύσω Θεόφιλον ἀφιέσθαι. Καὶ ἡ μὲν
τάδε εἰπούσα διέβη.

B idoneum aliquem Constantinopolim mitteret, qui
cum illis ambigeret, siquidem ei visum esset, cum eis judicio contendere. Et cum diutius in urbe
monachi morarentur, et imperatrix Eudoxia in publicum progressa esset, **376** Ammonius cum

fratribus suis ad eam in via accessit, Theophilum propter injurias eis insidiose illatas accusavit. Illa autem ubi iniuste cum eis actum esse sensit, honorem viris exhibens, constituit, atque ex imperiali curru prospiciens, capite eis annuit et, « Benedictionem, inquit, nobis impertite, et Deum pro imperatore (1), et me, liberisque nostris, orate. Ego vero quam celerrime curabo, ut Theophilus hic præsto sit. » Hæc postquam illa dixit, ulterius processit.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

A

CAPUT XII.

Ος Θεόφιλος κατὰ Ἰωάννου τερψμένος, καὶ Ἐπιφάνιος τὸν Κύπρον προστελεῖσθαι, τὰ πρώτα ἐκεῖνῷ διάδοχος ὡν, ὡς Ὁριγενα- στὴρ τὸν Ἰωάννην διέβαλε, καὶ συνέδονος ἐποιεῖ ἀδεσπούσας τὰ Ὀριγένους συγγράμματα, Ἰωάννην καὶ τοὺς Μαχρόύς δῆθεν ἐπαιτίοψ- τος.

Φήμη δὲ φευδής: ἀνὴ τὴν Ἀλεξανδρειαν ἔφθανεν, ὡς εἴη Ἰωάννης καὶ μυστηρίων αὐτοῖς μεταδοὺς, ἐπικουρήσας τε διανούμενος. Θεόφιλος δὲ παντοῖς ἦν, οὐ μόνον ἀμύνασθαι τοὺς περὶ Διόσκορον, ἀλλ’ εἰ γε δύναται, καὶ αὐτὸν Ἰωάννην τῆς ἐπισκοπῆς καθελεῖν. Ἐνδομυχῶν δὲ ταῦτα καὶ συσκευάζων, τοῖς κατὰ πόλεις ἐπισκόποις ἐπέστελλε, χρύπτων μὲν τὴν ὥδην, τοῖς Ὁριγένους δὲ βιβλίοις ἐπιμεμφόμενος· οἷς δὴ πρὸς αὐτοὺς ὅποιαθλο; Ἀθυνάσιος τῆς οἰκείας πίστεως εἰς σύστασιν ἀπεχρήσατο πλειστάκις ἐντεῖς κατὰ Ἀριστανῶν αὐτῷ πονηθεῖς συγγράμμασι. Λογισάμενος δὲ πολὺ τι συνοίσειν τῷ προκειμένῳ σκοπῷ, εἰ καὶ Ἐπιφάνιον τὸν Σχαλαμίνης τῆς Κύπρου ἐπίσκοπον πρὸς κοινωνίαν τῆς σπουδῆς ἐταιρίσσοιτο, περιβόητον ἀδρά τῶν κατ’ αὐτὸν, ἐπισημὸν τε βίῳ καὶ αἰδοῖ ἀρετῇς λαμπρυνόμενον, εὐθὺς πέμψας, φίλον τε ἐποιείτο, κατέπερ τὰ πρώτα τούτῳ διαφέρομενος, ὡς ἀνθρωπόμορφον τὸ θεῖον δοξάζοντι· τότε δ’ ὡς ἐκ μετανοίας τὴν ὁρθὴν ἐσχηκὼς δόξαν, διμόρφων δῆθεν αὐτῷ καθειστήκει. Οὕτω τοῖνυν ἔχων Θεόφιλος, καὶ διατεθάξαν τοὺς ἀνθρωπόμορφον τὸ θεῖον δοξάζοντας, διὰ τὴν πρὸς ἑτέρους ἀπέχειαν τῷ φαινομένῳ παρηγέτετο & ἐδόξατε. Τότε δ’ οὖν, ὡς εἰρηται, φίλον ποιήσας τὸν Ἐπιφάνιον, διμορφούν προσεποιείτο ταῖς περὶ θεοῦ δόξαις αὐτῷ· παρεκτίνει τε τοῦτον, εἰς τὴν τῶν Ὁριγένους βιβλῶν διαδολήν, ὡς αἰτίων δῆθεν δογμάτων διεφθορήσαν. Ἐπιφάνιος δ’ ἐκπαλαιί ἀπεχθῶς τοῖς Ὁριγένους ἔχων συγγράμμασιν, ἀπλούς τε ὡν, καὶ ἄκρα εὐλαβεῖσαν, δράστα τῇ θεοφίλου σπουδῇ πειθήνιος ἦν· καὶ τοὺς ἐν Κύπρῳ. ἐπισκόπους εὐθὺς ἀθροίσας, ἀπηγόρευε τὴν τῶν Ὁριγένους λόγων ἀνάγνωσιν· καὶ τὰ τῇ συνόδῳ ἐγνωσμένα, ἀλλοις τε ἐπεμπε, καὶ τῷ τῆς Κωνσταντίνου ἀρχιερεῖ. Ἐν οἷς κάκελον προσέπεπτο, σύνοδον τε ποιεῖν, καὶ τὰ τὰ τῶν Ὁριγένους λόγων φηγίζεσθαι, καὶ τοῦ λοιποῦ δ’ ἀπαγορεύειν τὰ Ὁριγένους ἀναγνώσκειν βιβλία. Θεόφιλος δὲ τὸν περιβόητον Ἐπιφάνιον συναρπάσας, πολλοὺς ἐπαινέτας δύχοντα, καὶ διὰ τὸ περιθὺν τοῦ βίου, διπερᾶν φρονοίη, δοξάζοντας, παραπλήσια καὶ αὐτοὺς τοὺς ὑπ’ αὐτὸν ἐπισκόπους; συναγαγόν, ἐψηφίζετο· καὶ μαχράν ἐποιείτο διαδολήν, Ὁριγένους ἕδη πρὸ διαχοσίων ἐτῶν τελευτῆ·

(1) Et pro imperio Romano. Socrat.

(2) Constant. Socr. Sic enim quicunque ea urbis est dieta.

Ut Theophilus Joanni adversans, se in amicitiam Epiphanius Cyprii episcopi, cui antea fuerat inimicus, insinuaverit, et Joannem tanquam Origenistam per calumniam argueret, synodosque coegerit, quac Origenis scripta abolererunt, in hoc ut Joannem et Longos criminando traducet.

B Fama vero falsa Alexandriam pervenit, Joannem cum illis mysteria communicasse, opemque illis ferre constituisse. Porro Theophilus varia in animo agitabat consilia, ut non solum Dioscorum et germanos ejus ulcisceretur, verum etiam Joannem, si fieri posset, episcopatu dejiceret. Atque hæc secum ipse tacitus volvens, et insidiose moliens, ad urbium plerarumque episcopos scripsit, consilium quidem quod parturiebat occultans: Origenis autem libris insultans, quibus Athanasius ille multorum certaminum victor ante eum ad fidem suam comprobandam, in lucubrationibus suis aduersus Arianos editis sæpenumero est usus. Postquam autem ei in mente venit, multum cœptio suo profuturum esse, si Epiphanium Salaminis (2) in Cypro episcopum ad conatus ejus societatem sibi ascisceret, ætatis sue perquam celebrem, viataque præclarum et virtutis reverentia spectaculum virum, statim ad eum misit, sibique amicum fecit, cum quidem dudum ab illo dissensisset, utpote qui Deum huonana forma esse opinaretur, tum autem, veluti per pœnitentiam ipse Theophilus rectam complexus esset sententiam, suffragator ei est factus. Ea scilicet mente Theophilus fuit, ut qui humanam formam Deo tribuentes rideret, propter querulam inimicitias aversari se ea quæ recte opinaretur, significationem per suum de se præberet (3). Tum igitur quemadmodum dictum est, ubi Epiphanium amicum sibi reddidit, consentire ei se in opinione de Deo assimulavit, eundemque ad librorum Origenis calumniæ suggillationem, perinde atque pravorum dogmatum causæ essent, incitavit. **377** Epiphanius autem, qui dudum Origenis scripta exosa habebat, quod simplex esset, et in summa religione viveret, facillime pedibus in Theophili sententiam ivit. Et illlico episcopis in Cypro congregatis, Origenis librorum lectionem edicto inhibuit. Et synodi ejus decretum cum ad alios multos, tum ad Constantinopolitanum antistitem misit: quem etiam horatus est, ut synodo coacta, item de Origenis scriptis statueret, ac deinceps sibi ipsi eorum lectione interdicceret. Theophilus, ubi Epiphanium, multos

(5) Socr. lib. vi, cap. 10. Socrati lib. viii, cap. 14.

habentem laudatores, qui propter vitæ ejus præstantiam, quod ipse sentiret, opinione sua (i) comprobabant, ad partes suas pertraxit; convocatis et ipse qui sub eo erant episcopis, decretum in eamdem sententiam fecit, et prolixam Origeni intendit calumniam, qui etiam ante ducentos annos e vita excesserat: non ille quidem hoc præcipue propositum sibi consilium habens, sed illud maxime agens, ut Diæscorum ulcisceretur. At admirandus Joannes res ejusmodi indigniores esse putavit, quam ut eorum cura et studio occuparetur, Epiphaniique et Theophilii litteras nihil prorsus est moratus, verum consuetis sibi doctrinæ laboribus incumbens, in ea maxime florebat, insidiarum quæ ei sinistre tendebantur, nullam habens rationem. Ubi autem manifesto constituit, Theophilum id studio omni conari, ut Joannem throno dejiceret, tum vero qui hostili in eum erant animo, ex clero quidem multi, non pauci vero etiam ex magistratibus et eis qui potentia et auctoritate valerent, commodum se tempus invenisse rati, quo vindictæ suæ in Joannem cupiditatem ostenderent, obtrectationes undecunque calumniis et sycophantiis emendicatis texuerunt, atque ut ingens synodus in urbe Constantinopolitana celebraretur, instituerunt episcopis quibusdam ea de causa scribentes, plures autem sine scripto evocantes. Et Theophilus ea re cognita, studium etiam suum magis intendit, et Aegyptius episcopis, ut Constantinopolim tracierent, auctor fuit: Epiphanius autem, et aliis in Oriente episcopis scripsit, se celeriter Constantinopolim conferrent. Ipse porro pedestri itinere eo profectus est.

378 CAPUT XIII.

De Joannis et Epiphaniis in urbe Constantinopolitana dissidio. et ut pœnitentia ductus Epiphanius in Cyprum navigans, vitam morte commutarit, ita ut Joannes prædixerat.

Parva intercessit mora, et Epiphanius primus navi adactus, ad Septimum urbi vicinum venit, decretum contra Origenem scriptum secum ferens: in quo non Origenem ipsum excommunicavit, sed libros tantum ejus damnavit. Et postquam in ejus Joci ecclesia precationem peregit, et diaconum ordinavit, Constantinopolim est ingressus: quem Joannes advenientein, clero omni honorifice ei obviam misso, exceptit. Ille autem aperte præ se Theophilii suasionibus se duci tulit. Nam admonitus ut in ædibus ecclesiasticis maneret, condicionem eam repudiavit, et in eundem cum Joanne iocum convenire, Theophilo nimirum gratificatus, renuit. Episcopis etiam advenis seorsum ad se evocatis, abolitionem Origenis scriptorum exhibuit: non ille quidem, quod contra ea diceret, habens, sed de Theophilii sententia rejicere ea tentans. Et reperti quidam sunt, qui sua erga Epiphianum observantia decretum id chirographis suis confirmarunt, plurimi vero in facere detrectarunt. Porro Theotimus Scytharum episcopus, Epiphianum etiam

A sanctos, oꝫ toῦτο προτιγούμενον πάντα, ἔχων, ἀλλὰ διδύνεσθαι τοὺς περὶ Διόσκορον γῆραμένος. Ὁ δὲ θεοπέτιος Ἰωάννης τὸ μὲν περὶ τὰ τοιαῦτα εἶπεν. δάξειν οὐδὲ λόγου ἡξίωσε· τὰ δέ γ' Ἐπιφανίου καὶ Θεοφίλου γράμματα ἐν οὐδεμιᾷ ἐποιεῖτο φροντίδα· τῶν δὲ συνήθων τῆς διδασκαλίας εἰχετο ἑργάν, καὶ κατ' αὐτὴν μάλιστα ἤνθει, τῶν κατ' αὐτοῦ σκευαρουμένων μηδένα λόγον στοιούμενος. Ως δὲ Θεόφιλος καταφανῆς ἦν, σπουδὴν πᾶσαν ποιούμενος τοῦ θρόνου κατασπάσαι τὸν Ἰωάννην, τός εἶ δὴ οἱ δισκενῶς Ἰωάννην ἔχοντες, πολλοὶ μὲν τοῦ κλήρου, οὐκ δίλγοι δὲ καὶ τῶν ἐν τέλει καὶ τὰ μέγιστα διναμένων, καὶρδον εὐρηκέναι νομίσαντες, καθ' ὃν τὸ πρεσβεῖον τῆς ἀμύνης ἐπὶ Ἰωάννην ἐνδειξαντο, διαβολὸς συνέρρεαπτον θίεν δὴ ποτ' ἐρανιζόμενοι τὰς συκοφαντιας, καὶ σύνοδον μεγάλην ἀνά τὴν Κωνσταντίνου γενέσθαι παρεσκευάζοντο, οἵς μὲν ἐπιστελλοντες, τοὺς πλεοὺς δὲ καὶ ἀγράφως μεταστελλόμενοι. "Ο δὴ καὶ Θεόφιλος γνοὺς, ἔτι μᾶλλον ἐν σπουδῇ ἦν. Καὶ τοὺς μὲν Αἰγυπτίους ἐπισκόπους καταπλέου ἐποιεῖ· ἕγραψε δὲ Ἐπιφανίῳ καὶ τοῖς δλοῖς ἀνά τὴν Ἔων ἐπισκόποις σπουδῇ ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου διαπερδυν. Αὐτὸς δὲ πεζῇ ἐλαύνων ἀνήιει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Περὶ τῆς Ἰωάννου καὶ Ἐπιφανίου διαφορᾶς τῆς Κωνσταντίνου· καὶ ὡς τὰ ἐν μέσῳ διαλύσας Ἐπιφανίος, εἰς Κύπρον πλέων τὸν βλρ μετῆλλαξερ, ὡς Ἰωάννης ψροήγειει.

Οὐκ εἰς μακράν δὲ καταπλεύσας περῶς δὲ Επιφανίος, εἰς τὸ πρὸ τῆς πόλεως Ἐδδομον ἦκε· καὶ τὰ κατὰ Ὄριγένους ψηφισθέντα ἐπιφερόμενος, τὸ οἷς οὐ μόνον Ὄριγένους, ἀλλὰ καὶ αὐτὲς μόνα τὰ βιβλία κατατιθεται. Τῇ δὲ ἐκεῖσε ἐκκλησίᾳ εὐξέμενος, καὶ διεκόνου χειροτονίαν τελέσας, τῇ Κωνσταντίνου εἰσήγετο. Εἰσίστει δὲ δὲ Ἰωάννης τῇ ἀπαντῇ τοῦ κλήρου παντὸς πέμψας ἐτίμια. Ἐξείνος δὲ δῆλος ἦν ταῖς εἰσηγήσεσ: Θεοφίλου πειθόμενος. Οἰκισταὶ γὰρ ἐκκλησιαστικοὶ προτραπεῖς καταμένειν, ἤκιστα προτετέλεσθαι. Ἐξέκλινε δὲ καὶ εἰς ταῦτα Ἰωάννης θίειν, χαριζόμενος Θεοφίλῳ. Τοὺς δὲ ἐνδημούντες τῶν ἐπισκόπων κατ' ίδεαν μεταστελλόμενος, τὰ καθαρετικὰ τῶν Ὄριγένους ἐπεξείκνυ λόγων, οὗτοι κατ' αὐτῶν λέγειν ἔχων, κατὰ δόξαν δὲ Θεοφίλου ἐλαύνειν ταῦτα πειρώμενος. Καὶ τινες μὲν αἰδοὶ τῇ πρὸς Ἐπιφανίου τῷ ψηφισθέντα κατ' ίδεις; ἐπεκύρουν γραφαῖς· οἱ δὲ πλεοὺς μάλιστα πορητήσαντο. Θεότιμος δὲ δὲ Σκυθίας καὶ σχεδὸν Ἐπιφανίου τοῖς λόγοις; καθίκετο, εἰπόν· «Ἐγὼ, δὲ Ἐπιφανίει, οὐδὲ οἴσιον ἥγημαι τὸν πάλαι τεθνηκότα ὑδρίειν, οὐδὲ

(1) Mirum profecto est, quod Nicephorus, Sozomenum secutus, Anthropomorphitam Epiphianum esse scripsit, cum eum diverse sententiae assertorem suissē constet, in Panario opere contra

Audianos hæreticos disputantem: *Qui opinati falsi sunt, quod Deus ad imaginem et similitudinem nostram hominem creaverit, propria Deum hominis formam obtinere.*

ώς έτυχεν ἀπορίητειν τὰς τῶν ἀρχαιοτέρων συγγραφάς αἰροῦμαι· βλασφημίας γάρ οὐκ ἔκτος τὴν ἐκείνων χρίσιν ἐκβάλλειν, καὶ τὰ καλῶς ἐκείνοις τε καὶ τῷ χρόνῳ δοκιμασθέντε ἀθετεῖν οὐ μολ δοκεῖ σωφρόνων εἶναι. » Ταῦτα λέγων, καὶ τι τῶν Ὀριγένους συγγραμμάτων εἰς μέσον προῆγε· καὶ ὡς ἀναγκαῖα καὶ χρεώδη ἐκείνα ταῖς ἐκκλησίαις ἀποδεῖξας, « Ἀτοπίν, Ελεγε, πράττουσιν οἱ ταῦτα διαβάλλειν ἐπιτηδεύουσιν· οὐ ταῦτα γάρ, ἀλλὰ περὶ ὧν οἱ λόγοι κινδυνεύουσι κατιυρίζειν. » Οὐ δὲ Ιωάννης μή μεμψάμενος Ἐπιφάνιον, οἷς παρ' ἐνορίαν χειροτονίαν ἐποίει, δι' αἰδοῦς ἥγε τὸν ἄνδρα, παρεκάλει τε συνεκκλησίᾳς εἰναὶ αὐτῷ, καὶ εἰ βούλοιτο συνοικεῖν. Οὐ δὲ καὶ ἀμφότερα παρηγέτο, εἰ μή πρότερον καὶ αὐτὸς ἐπίσης τῶν Ὀριγένους βιβλίων καταψήφισται, καὶ τοὺς περὶ Διόσκορον τῆς πόλεως ἀπελάσῃ. Τοῦ δὲ κινήτης συνελεύσεως ἀνευ λέγοντος μή δεῖν εἶναι προπετές τι ἀράν, καὶ ἀναβάλλομένου τὴν αἰτησιν, οἱ δυομεναίνοντες Ιωάννη ἐπὶ ἑτέρων βουλὴν μετῆγον τὸν Ἐπιφάνιον. Εἰταγοῦντο καὶ γάρ, μελλούσης μεγίστης συνάξεως γενέσθαι ἐπὶ τῇ τῶν Ἀποστόλων ἐπωνύμῳ ἐκκλησίᾳ, ἐκεῖσε προελθεῖν ἐκείνον, καὶ δημοσίᾳ μὲν ἐκκηρύξαι τὰς Ὀριγένους βιβλίους, ἵτι δὲ καὶ τοὺς περὶ Διόσκορον, ὡς τὰ ἐξα ἐκείνῳ πρεσβεύοντας· πρὸ δὲ καὶ τῇ Ιωάννου διασύραι δόξαν καὶ διαβαλεῖν, οἷα δὴ αὐτοῖς προστιθεμένου. Καὶ οἱ μὲν ἐν τούτοις ἡσαν· φοντο δ' αὐτὸν οὕτω πρὸς τὸ πλήθος συγχρούσιν. Καὶ δὴ ἐπὶ τούτῳ προελθὼν Ἐπιφάνιος, ἔγγὺς ἡδη τῆς ἐκκλησίας ἦν. Ὅπητα δὲ αὐτῷ Σεραπίων πρὸς Ιωάννου ἀπεσταλμένος· ἐπύθετο γάρ τὰ βεβουλευμένα τοῖς πονηροῖς· καὶ ἐμαρτύρετο μήτ' ἔννομα πράττειν αἰρεῖσθαι, μήτε οἱ αὐτῷ συνοικοῦντα. « Πρῶτον μὲν γάρ, φησίν, ἐν ταῖς δὲ ἐκκλησίαις χειροτονεῖν εἰλου, ίδιᾳ αὐθεντικῇ μὴ προσταγεῖς λειτουργήσας· προτραπεῖς τε αὐθίς κοινωνεῖν, παρηγέσω. Καὶ νῦν, ὡς γε πυνθάνοματ, ἀτοπα πράττειν διανοῇ· φυλάττειν οὖν δέον, μὴ, στάσεως ἀντεῖδεν τῷ πλήθει· γεγενημένης, αὐτὸς τὸν ὑπὲρ τούτου κινδυνὸν ὑποστήσηρ, αἴτιος; τοσαύτης συγχύσεως γεγονός. » Καὶ οἱ μὲν εὐλαβηθεὶς, τῆς ἐπιτούτῳ ἀνεκόπητη δρμῆς· ἐν τούτῳ δὲ συνέδη, νόσῳ τὸν τοῦ βασιλίως παῖδα βληθῆναι. Ή δὲ βασιλίς περὶ τῷ παιδὶ δεδοικυῖ μή τι πάθοι, πέμψασα ἔτεις Ἐπιφάνιον ὑπὲρ αὐτοῦ εὔχεσθαι. Οὐ δὲ παρηγένεται τὸν παιδί, εἰ γε τῆς πόλεως ἀπελαθεῖεν οἱ περὶ Διόσκορον. Ή δὲ Εὐδοξία, « Ό μὲν ἐμὸς, Ἐφη, παις, εἰ γε Θεῷ δοκοῦν ἐστι, ζήσεται· εἰ δ' οὖν, δοῦι, εἰ καὶ πάλιν ἔλοιτο ἀφελέσθαι, ταῦτη ἔστω. Σὺ δὲ εἰπερ οἶος ἡσθα νεκρούς; ἀνιστᾶν, οὐκ ἀνθενάτῳ δὲ τὸς ἀρχιδιάκονος ἐτείλεμτα. » Καὶ γάρ πρὸς βραχέος ἐτελεύτα Κρισπίων, διάδειψδες ἦν Φούσκωνος; καὶ Σαλάμου τῶν ἐπ' ἀρετῇ διαβοήτων μοναχῶν, ὃν ἐν τῇ κατὰ Οὐδάλεντα συγγραφῇ ἐμνήσθην. « Οὐ καὶ σύνοικον ἔχων, καὶ ἀρχιδιάκονον τάξεις ἐτίμα. Οἱ δὲ περὶ Ἀμμώνιον καὶ Διόσκορον, οὕτω γάρ τῇ Εὐδοξίᾳ ἐδόκει, ἥκον πρὸς Ἐπιφάνιον. Ἐκείνου δὲ ἀρωτήσαντος, τίνες εἶεν, διὰ Αμμώνιος ἐπιφέρει, « Οἱ Μακροί, ὡς δέσποτα. Ἀλλὰ εἰ ποτε συντάγμα-

A verbis prope perstringens: « Ego, inquit, o Epiphani, nefas esse puto, contumelia eos qui dudum sunt mortui, afflere: neque ita temere vetustiorum scripta ahicienda censeo. Extra blasphemiam enim non est judicium illorum proculcare, et quare rite atque ordine ab eis statuta, et tempore ipso comprobata sunt, abrogare, minime mihi videtur prudentium virorum esse. » Cum hisce verbis librum quemdam Origenis in medium produxit, atque ubi quam necessaria et utilia Ecclesiae in eo essent indicavit: « Absurde, dixit, faciunt, qui hæc calumniari student: non enim hæc tantum, sed ea etiam de quibus in libris tractatur, periculose contumelia afflere videntur. » Joannes Epiphanium, quod extra ditionis suæ fines ordinandi provinciam sibi usurpasset, non reprehendit, sed potius virum reveritus, ut secum in ecclesia conventus ageret, atque etiam si placitum ei esset, hospitio domus suæ uteretur, hortatus est. 379 Ille autem utrumque renuit, nisi prius et ipse Origenis libros damnasset, et Dioscorum cum fratribus suis urbe ejecisset. Postquam vero Joannes nihil temere et cupide extra publicum conventum agendum esse dixit, et causam talem differendam censuit, obiectatores illius aliud Epiphanio suggestere consilium. Suadebant enim, cum synaxis maxima celebranda esset, in divisorum apostolorum templo, ut in id progrederetur, et publicitus Origenis libros damnaret: Dioscorum etiam et sectatores ejus, ut qui cum illo eadem docerent, proscriberet: Joannis denique, qui illis conjunctus esset, existimationem ac famam taxaret atque criminaretur. Hoc ita illi agebant, quod eum sic existimarent cum populo conflictaturum esse. Atque Epiphanius ejus rei gratia progressus, non longe ab ecclesia absuit, cum Serapion ei ab Joanne missus occurrit. Audierat is namque, quæ illi malevoli suassissent. Proinde illum consilia capere attestatus est, quæ, ut illegitima, ei nequaquam profutura essent. « Primum namque, inquit, in ecclesiis meis ordinandi potestatem tuapte auctoritate, ministerio tibi eo non commisso, sumpsisti: deinde ad communionem invitatus, eam detrecasti. Nunc porro etiam, sicuti audio, rem indignam incipere cogitas. Cavendum vero tibi est, ne seditione ea de causa excitata, ipse causa dicenda periculum subeas, veluti turbæ et confusionis tantæ auctor. » Epiphanius hisce verbis cautor lacutus, a cœpto destituit. Accidit interea, ut imperatoris filius gravi corriperetur morbo. Et Augusta de puerū ne quid humanitus ei accideret, cum timore sollicita, Epiphaniū accitum, ut pro salute ejus oraret, petiit. Et ille, puerū convallitūrum esse pollicitus est, si Dioscorus cum suis urbe exigeretur. Eudoxia autem, « Filius quidem, inquit, meus, si Deus volet, vivet. Sin eum, qui dedit, auferre constituit, ejus voluntas fiat. Tu vero si mortuos exsuscitare posses, archidiaconus tuus defunctus non esset. » Nuper enim admodum

Crispion vitam finierat, qui frater fuerat Physconis et Salami, præclarorum virtute monachorum : horum autem in historia Valentis meminimus. **380** Crispionem sane cum familiarem habuisset, in locum etiam archidiaconi Epiphanius exerat. Ammonius et Dioscorus, hoc sic Eudoxia jubente, ad Epiphanium venere. Et cum illos Epiphanius, quinam essent interrogaret, Ammonius inferens : Longi, inquit, domine. Cæterum an unquam in scripta aut sectatores nostros incideris, scire percipio. Atque illo negante, rursum Ammonius interrogans : Quid ita igitur, ait, hæreticos eos censes, quorum sententiam non exploraris aut redargueris? Quod id ita audivisset, Epiphanius respondit. At nos, ille intulit, contra fecimus. Nam et cum discipulis tuis suimus, et scripta tua legimus, et ex eis illud maxime, quod ἀγχυρωτοῦ, hoc est αὐτορατι, inscriptionem habet. Cum autem multi conviciatrices acuerent linguas, ut il proscinderent, et tanquam hæreticum calumniari aggredierentur, nos optima ratione Patrem defendimus, atque illius scripta veluti rectissime composita propugnavimus. Proinde minime conveniebat, ut nos ita, indicta causa, veri quadam similitudine adductus rejiceres, quos ipse non condemnasti : aut tales referres gratiam eis, qui tecum sunt in rebus bonis et honestis conjuncti. » Epiphanius hisce verbis ad pœnitentiam conjectus, modestius homines et accepit et dimisit. Cum autem non diu, quasi sententia sua seipsum damnans, morandum sibi Constantiopolis duceret, aut Deus etiam, ut ego puto, mortalem ei suam oraculo indicaret, in Cyprum navigavit, atque inter navigandum mortuus est. Et cum episcopi eum ad mare deducerent, et ipse navim concendere deberet, dixisse ad eos fertur : « Urbem hanc et imperatoriam aulam, viataque bujus actionem et fabulam vobis relinquo : ego vero abeo, in civitatem aliam transire properane. » Illud quoque sempiterna memoria dignum verbum protulisse eum dicunt, quod hodie quoque in auribus multorum personat. Quemadmodum enim Joannes Epiphanio mortem in mari prædixerat, sic ipse illi episcopatus abrogationem prænuntiavit. Nam cum inter se dissiderent, Epiphanius Joanni dixit : « Ego te episcopum moriturum esse non puto. » Ad quem Joannes contra : « Ego vero, inquit, scio te in Cyprum perventurum non esse. » Et habuit utrumque hoc dictum eventum suum. Neque enim Epiphanius in sedem suam rediit, **381** et Joannes paulo post throno suo ejectus est, sicuti hoc historia procedens docebit.

CAPUT XIV.

De dissidio inter Joannem et Eudoxium imperatorem, et de Theophili adversus Joannem insidiis, et de Cyrino episcopo Chalcedonensi.

Postquam Epiphanius discessit, Joannes a quibusdam certior fit, Epiphanius ab imperatore conjugé adversus eum excitatum esse, cum varias alias ob injurias quas subditis illa intulerat, tunc maxime propter vineam illam vidue. Cælitropæ. Quam rem Joannes eum reprehensione carpebat prius non desistit quam illa aulicæculæ possessionem suam redderet. Et ut ille in ejusmodi delictis corrèndis ardenter atque in conciombus actio-

A σιν ἡμετέροις ἡ μαθηταῖς ἐντυχεῖν δοι ἐγένετο, μαθεῖν ἐψίεμαι. » Απειπόντος δ' ἐκείνου, πάλιν ἥρθα πόθεν δὴ αἱρετικοὺς ἐκείνους νομίζοι, μή τῆς γνώμης ἐληλεγμένης; Εἰπεῖν δ' Ἐπιφάνιον, παραλθεῖν ἀκοῇ. « Ἀλλ' ἡμεῖς δὲ, Ἑρη, πᾶν τὸνναντίον ἔσμεν πάτσχοντες. Καὶ γὰρ συγγράμμασί τε καὶ φοιτηταῖς σοὶς ἐνετύχομεν, κάκεινῳ μάλιστα τῶν συγγραμμάτων δὴν τοῦ Ἀρχιερατὸς ἔχει ἐπιγραφήν. Πολλῶν δ' ἀκογώντων λοιδόρον ἐκείνοις γίνεταιν, καὶ ὡς αἱρετικὸν διαβάλλειν ἐπιχειρούντων, Ἡμεῖς, εἶπον, ὑπὲρ Πατρὸς εὐλόγιας ἀπολογούμεθα, ὡς ἀριστῶς εἴη γεγραμμένα τάκεινον ὑπερασπίζοντες. Οὐκούνιον ἔχρην ἡμῶν ἐρήμην οὖτας ἀπόλγεσθαι δίκην, ὃν αὐτὸς ἡ κακίστα κατέγνως, ἐκ τινῶν εἰκέτων ἀναπεισθεὶς, οὐτ' ἀμειψάσθαι οὔτε τοῖς δούλοις προσκειμένοις ἐπὶ καλῷ» Ἐπιφάνιος δὲ μετάμελος ἔξι ὅν τοις γεγονώς, μετριώτερόν τε προσήκατο καὶ ἀπέπεμπεν. Οὐκ εἰς μαχρὸν δὲ τῆς ἐπι: τὴν Κωνσταντίνον ἀφίξεως ἐστὶν καταγνώσις, ή οἷμαι καὶ Θεοῦ τὸν οἰκεῖον θάνατον χρήσιντος, ἐπὶ Κύπρον ἀπέπλευσε. Καὶ ἐπὶ τῷ πλῷ χρώμενος, ἐτελέυτα. Λέγεται δὲ τοῖς ἐπὶ θάλασσαν προπέμψασιν ἐπισκόπους εἰπεῖν, ἐπιβαλλεῖν μέλλων τοῦ σκάφους : « Τὴν μὲν πόλιν καὶ τὰ βασιλεῖα καὶ τὴν ὑπόκρισιν ὑπὲν καταλείπων· ἐγὼ δὲ ἀπειμι, λανθασθών ἐπὶ ἀλλήν τοῖς μεταχωρεῖν·» καὶ τέλειν δὲ τὸ ἀειμνηστὸν ἐπειπεῖν, δ πολλῶν εἰς δεῦρο ἀκοΐς περιφέρεται· ὡς Ἰωάννης μὲν Ἐπιφανίῳ τὴν ἐπιθάλασσαν τελευτὴν προεμήνυεν, αὐτὸς δὲ ἐκείνῳ τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἀγαίρεσσιν. Ή, φ γὰρ πρὸς ἀλλήλους διεφέροτο, δ μὲν ἐδήλωσεν Ἰωάννη, ὡς «Ἐπίπειρα σε μὴ ἀποιηνεῖν ἐπισκοπον·» δ ὁ αὐτὸς ἐκμηνύειν, «Ἐγὼ δὲ οἶδα ὡς οὐδὲ σὺ ἐπιθῆσῃ τὴν Κύπρου. » Α δὴ καὶ ἀμφότερα εἰς Ἑρην ἔξι. Οὗτε γὰρ ἐκείνος τῆς πατρὸδος ἐπέβη, καὶ Ἰωάννης μικρὸν ὑπερον διηλάθη τοῦ θρόνου, ὡς πρετούς εἰστορία δηλώσει.

B Καὶ περὶ τῆς Ἰωάρρου πρὸς τὴν Ρωσίλισσαν Εἰδοῦλον διερέξεως· καὶ περὶ τῆς κατ' αὐτοῦ ἐξώπλισες, καὶ δὲ δὲλλα μὲν αὐτῆς ἀδικημάτα διωφέρως πιγμένοντα μάλιστα δὲ, καὶ δὲ τὸν τὴν ζήτεις Καλλιτρόπης ἀμπελῶνα ἐκείνον· ἢ έλλιγον χρώμενος οὐκ ἀνή, ἔως οὗ τῇ γυναικὶ τὸ μακέτον ἀποτελεῖται κατῆμα. Οὐτὶ δὲ περὶ τὸ τοιαῦτα θεριτάτων, καὶ πρὸς ἡγεμονὸς δέσμος, ἐπ' ἐκκλησίας κατὰ τοιοῦτων γυναικῶν διεξῆλθε.

ΚΕΦΑΛ. ΙV.

Περὶ τῆς Ἰωάρρου πρὸς τὴν Ρωσίλισσαν Εἰδοῦλον διερέξεως· καὶ περὶ τῆς κατ' αὐτοῦ ἐξώπλισες τοῦ Κυρίου τοῦ ἐπισκοπού Χαλκηδόνος.

Ἐπειδὲ δὲ ἀπέπλευσεν Ἐπιφάνιος, πυνθάνεται πρὸς τινῶν Ἰωάννης, ὡς «Ἐπιφάνιος ἡ βασιλεῖσσα κατ' αὐτοῦ ἐξώπλισες, καὶ δὲ δὲλλα μὲν αὐτῆς ἀδικημάτα διωφέρως πιγμένοντα μάλιστα δὲ, καὶ δὲ τὸν τὴν ζήτεις Καλλιτρόπης ἀμπελῶνα ἐκείνον· ἢ έλλιγον χρώμενος οὐκ ἀνή, ἔως οὗ τῇ γυναικὶ τὸ μακέτον ἀποτελεῖται κατῆμα. Οὐτὶ δὲ περὶ τὸ τοιαῦτα θεριτάτων, καὶ πρὸς ἡγεμονὸς δέσμος, ἐπ' ἐκκλησίας κατὰ τοιοῦτων γυναικῶν διεξῆλθε.

Ἐδόξες δὲ τῷ πλήθει, ὡς αἰνίγματα κατὰ τῆς βασιλίδος ἐκείνῳ μάλιστα συντεθῆναι τὸν λόγον. Καὶ δὲ λόγος; τοῖς δυσμενεῖσιν εὐληφθεὶς, ἐπὶ τὴν βασιλίσσαν ἀγεταῖ. Ἡ δὲ θάττον τάνδροι προσιοῦσα τὴν οἰκείαν ἀπωδύρατο ὑδρίν. Καὶ προσετίθει αὐτοῦ γε τοῦ κρατοῦντος ὑδρίν εἶναι τὴν ἔστητης. Καὶ θάττον παρατευεῖσι ἀλλεῖν τὸν Θεόφιλον, καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ κατηπειγε σύνοδον. Συνέπραττε δὲ ταῦτα καὶ Σευηριανὸς δ Γαβάλων, ὑποσμύχων ἔτι τὴν λύπην, καὶ μὴ τῆς κακίας ἀπολλαγεῖς. Ἀλλ' εἴτε ὡς ἔτυχεν Ἰωάννης τὸν τοιοῦτον ἐκκλησιάζων προσήγεγκε λόγον, εἰτ' αἰνίγματωδῶς τῆς βασιλίδος κατατρέχων ἐποίει τῇ πρὸς Ἐπιφάνιον ἕριδι, εἰς ἀκρίβειαν λέγειν οὐκέ τίχω. Ἀλλ' οὐ πάνυ πόρρω Θεόφιλος τε παρῆν· καὶ πολλοὶ τῶν ἐπισκόπων, οἱ μὲν προστάγματι βασιλέως ἤκουον, οἱ δὲ Θεοφίλου κινοῦστος. Αὐτὸν δ' ἐκείνοις σκουδιάως ἐτρεχον, δοσὶ πρὸς Ἰωάννου κατὰ τὴν Ἀσταν ἐνδίκων τὰς ἐπισκοπὰς ἁρμόνισαν· καὶ ἄλλοι ἐτέρῳ τρόπῳ πρὸς αὐτὸν ἀπτηχθάνοντο. Ἡδη δὲ καὶ νῆσος ἐξ Αἰγύπτου κατέπλεον, δις Θεόφιλος περιέμενεν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θροίσθησαν ἀπαντες κατὰ τὴν εἰς Βιθυνίαν Χαλκηδόνα, καὶ συνιόντες, δπως ἡ κατὰ τοῦ Ἰωάννου ἐπιχείρησις προσβάη, βουλήν ἐποιοῦντο. Τότε δὴ Κυρίνος δ τῆς Χαλκηδόνος ἐπίσκοπος, Θεοφίλῳ τε κατὰ γένος προστήκων, καὶ τὰ πολλὰ αὐτῷ χαρίζεσθαι ἥσημένος, (ἥν γάρ Αἰγύπτιος), διάφορος τὰ μάλιστα Ἰωάννη καθεστηκώς, πλεῖστα περιών εἰοιδόρει τὸν Ἰωάννην, διεσῆδη καὶ ἀλαζόνα καὶ ἀγρόνατον ἐκεῖνον ἀποκαλών. Καὶ οἱ μὲν ἐπίσκοποι τούτων λεγομένων ἐνήδοντο· ταχεῖα δὲ ἐκείνῳ τῶν ὑδρεών θεόθεν μέτεισι δίκη. Ὁ γάρ τῆς Μεσοποταμίας ἐπίσκοπος Μαρουθᾶς ἀκον θάττερον τοὺς ποδοὺς τοῦ Κυρίνου ἐπάτησεν. Χαλεπῶς δὲ ἐκεῖνον διατεθεὶς, συνδιασῆνται τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις πρὸς τὴν Κωνσταντίνου οὐδεμίως ἐδυνήθη· καίπερ ἀναγκαῖος εἶναι δοκῶν πρὸς τὰς κατὰ Ἰωάννου ἐπιβουλάς. Ἐπειτα πρὸς τὸ χείρον γενόμενος, διαφόρως ὑπὸ τῶν Ιατρῶν ἀπεπρέσθη τὸ σκέλος. Σηπεδῶν γάρ ἐκεῖθεν ἐπιγενομένη τὸ πάν τὸ σῶμα μετήσει, ὡς καὶ τὸν ἔτερον πέδα τὰ ίσα παθεῖν τῇ μεταδόσει τοῦ πάθους. Ἀλλ' οἱ μὲν οὐ πολλῷ ὑστερὸν τῇ τούς σκέλους πληγῇ ἐτελεύτα τὸν βίον, Ἀρσακίου τὸν θρόνον διέποντος, ἀξίαν ἀμοιβήν τῶν κατὰ τοῦ δοσίου ὑδρεών εἰληφάς.

exorta illa reliquum corpus invasit, ut contagione alterum quoque itidem pedem occuparit. Quin non multo etiam post ea ipsa plaga vitam finit, gratiam eam contumeliis, quibus virum sanctum affectat, acceptam ferens. Cujus thronum Arsacius recepit (1).

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'.

Περὶ τῆς ἀδροισθεσῆς κατὰ Ἰωάννου συνέδου ἐν τοῖς Ῥουφίνοις· καὶ ὡς ἐρήμηρ αὐτοῦ κατείκασε.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ Θεόφιλος τῇ Κωνσταντίνου διεπερτώθη, οὐδεὶς τῶν τῆς Κωνσταντίνου πόλεως, ὡς περὶ δινέος, ὅπητητο κληρικῶν. Δῆλος γάρ δινέος ἐξ ακρον τῷ ἐπισκόπῳ δυσμενής καθεστώς. Τὸ δὲ τῆς Ἀλεξανδρέων ναυτικὸν, καὶ μάλιστα δοσὸν διὰ τὴν στηγίαν

A erat, orationem in ecclesia pro concione habuit, qua communiter in mulieres malas invectus est. Multitudini autem visum est, orationem eam quasi sub involucri contra Augustam maxime ab eo compositam esse: quæ etiam ab adversariis ejus excepta, ad eam est delata. Et illa maritum statim adiit, et apud eum coptumeliam suam deploravit, injuriam eam mariti communem esse dictitans. Confestim etiam ut Theophilus adveniret, curavit, atque ut quamprimum synodus adversus Joannem cogeretur, egit. Adjuvabat autem eam Severianus quoque, Gabalorum episcopus, dolorem adhuc suum tectum in animo sovens, quippe qui nondum malevolentiam in Joannem suam deposuissest. Cæterum sive Joannes casu quopiam bujusmodi in ecclesia habuit orationem, seu subobscure in imperatricem est invectus, propter eam quæ sibi cum Epiphanius intercessit contentionem, quod affirmare certo non possum; Theophilus quidem profecto non multo post affuit, et multi præterea episcopi, partim imperatoris jussu, partim Theophilii instinctu, Constantinopolim advenere. Potissimum vero magno illi studio concurrerunt, quibus in Asia a Joanne legitime episcopatus adempti fuerant, quique ei alias etiam ob causas hostiliter adversabantur. Jam naves quoque quas Theophilus exspectarat, ex Aegypto appulerant. Atque ubi Chalcedone Bithynorum congregati omnes convenire, quomodo rem adversus Joannem aggredi deberent, consultarunt. Erat tum Chalcedone episcopus Cyrus, 382 Theophilii popularis, Aegyptius videlicet. Illic multum illi gratificari studuit, Joanni quain maxime inimicus. Itaque progressus, Joannem conviciis plurimum proscidit, impinnum illum, insolentem et inflexibilem nominans: quibus dictis episcopi sunt delectati. Verum illi, parva intercedente mora, ob injurias ejusmodi divina vindicta persecuta est. Maruthas enim, Mesopotamiæ episcopus, imprudens alterum pedum ejus calcavit: unde ille male habere cœpit, et propterea cum reliquis episcopis Constantinopolim prolicisci nequaquam potuit, quamvis ad struendas Joanni insidias necessarius esse videretur. Deinde autem cum deteriores multo res ejus ficerent, crus D ei a medicis etiam est resectum. Putredo enim inde

exorta illa reliquum corpus invasit, ut contagione alterum quoque itidem pedem occuparit. Quin non multo etiam post ea ipsa plaga vitam finit, gratiam eam contumeliis, quibus virum sanctum affectat, acceptam ferens. Cujus thronum Arsacius recepit (1).

CAPUT XV.

De synodo ad basilicam, cui nomen erat Rufini, contra Joannem congregata: et uti Joannes absens indicta causa sit damnatus.

Ubi vero Theophilus Constantinopolim pervenit, nein illi, pro recepta consuetudine, ex Constantinopolitano clero obviam processit, quod omnibus constaret, inimicum eum episcopi esse. Nante vero Alexandrini, et maxime qui frumentum eo advene-

(1) Hæc verba de Arsacio apud Socratem et S. Irenensem nona repertioruntur.

rant, congregati, cum faustis acclamationibus cunctis suscepserunt. Et quod ecclesiasticum hospitium aversatus fuerat, in imperiales quasdam aedes, quae instructe ei fuerant, divertit. Placidianae haec nominantur. Tum vero nulla librorum Origenis mentio erat, sed ad alia absurdula crimina animos converterunt. Atque ubi multi accusatores convenere, Theophilus ex voluntate sua rebus dispositis, Constantinopoli in suburbanum nivale Chalcedonis transiit: cui nomen est Δρῦς, hoc est Quercus: quod etiam ad hunc usque diem Rusini consularis appellationem obtinet, splendidam regiam ecclesiamque maximam et celeberrimam habens, 383 quam ille in Petri et Pauli postolorum honorem construxit, locumque Ἀποστόλεων, hoc est apostolatum, sive apostolorum aedem, nominavit: in propinquuo quoque plurima monachorum qui in ecclesia cleri munia obirent, domicilia redicavit. Ibi episcoporum conventu coacto, Theophilus librorum quidem Origenis non meminit, monachos autem, qui ex Sceli venerant, primi ad penitentiam invitavit, præteriorum injuriarum se oblitum, neque eos postea offensurum esse pollicitus. Et cum Theophilii partium studiosi, et ipsa synodus, pro ipsis per simulationem et fucum supplicum more deprecarentur: monachi ea re seducti, et quod in multorum episcoporum presentia, etiam ipse injurya affecti essent, faciendum hoc sibi esse putarent, solitum illum verbum: « Ignosce, » dixerunt. Theophilus porro non gravatae eis indulxit, eosdemque ad communionem admisit: atque ita inquisitio de eis finem suum habuit. Quod quidem judicio meo factum non fuisset, si Dioscorus et Ammonius adhuc vixissent. Dioscorus namque Constantinopoli prius mortuus, in templo Mocii martyris sepultus est. Ammonius autem brevi post, cum synodus adoraretur, valetudine affecta in Quercum quidecum venit, sed illie morbo propter trajectionem invalescens, paulo post et ipse diem suum obiit, atque ibi a monachis suis honorifice est tumulatus. De morte ejus certior factus Theophilus illacrymasset, atque illud propalam exclamasse fertur: « Nullum jam esse, qualis Ammonius fuerit, monachum reliquum, etiam si ille ipsi turbaram causam fuerit. » Ceterum mors quoque ea ex sententia ejus cecidit. Theophilus et synodus ipsa Constantinopolitanæ urbis clerum omnem evocavit, dignitatis abrogationem, si quis adventum differret, comminata. Illi vero Joannem quoque, ut causam diceret, ibi adesse; et cum eo Serapionem quoque et Tigrium eunuchum presbyterum (1), et Paulum quemdam lectorem venire jusserunt. Hi namque una cum illo rei agebantur. Sedenim Joannes cum aliis quosdam familiares ex clero suo, tum Demetrium Pessinuntium eo misit, et concilio verba haec recutienti præcepit: « Non ego Judicium suscio, para-

A ἡκεν, ἀθροισθεν σὺν εὐημέρᾳ καὶ προθυμίᾳ ἐλληνοτο. Περαιτησάμενος δὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν οἰκίαν ἐπὶ μίαν τῶν βασιλικῶν οἰκιῶν ἤλθεν, ἢ αὐτῷ προηυτέριστο, ἢ Πλακιδίαντι ἦν δύομα. Τὸ δὲ ἴντεῦθεν, οὐκέτι μνεῖα τις ἦν τῶν Ὀριγένους; βιβλίων, ἀλλ' ἐπὶ ἑτέρας ἀτέπου; κατηγορίας ἐτρέποντο. Ή δὲ πολλοὶ κατήγοροι συνελέγοντο, Θεόφιλος δὲ ἐκείνῳ ἔδικτοι προνιαζέμενος, ἀπάρας τῆς Κωνσταντίνου, εἰς τὸ πρὸ τῆς Χαλκηδόνος ἐπίνειον, ὃ Δρῦς ήντι μαρτυρία, Ἔβραινεν· ὁ Ρουφίνος τοῦ ὑπατικοῦ εἰς δύομα, Ἑβραινεν· ὁ Σουφίνος τοῦ ὑπατικοῦ εἰς δύομα, Ἑβραινεν· ὁ Αποστολείον τὸν τόπον ὄντα μαρτυρίαν· Ἑγγειτῶν δὲ, καὶ συνοικίαν ἀρκοῦσαν θροῖς μοναχῶν, οἱ τῆς ἐκκλησίας τὸν κλήρον ἐπίληρουν. Ἐκεῖσε δὲ συνελθίνων σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἐπισκόποις, Θεόφιλος τὰ μὲν περὶ τῶν βιβλίων Ὀριγένους οὐδὲ μνεῖας ἔξιον· ἐκάλει δὲ πρώτους τοὺς ἀπὸ Σκητῶν μοναχοὺς εἰς μετάνοιαν, ὑπεσχημένος τοῦ λοιποῦ μῆτρας μνησικακεν, μῆτρε μήτρας λυκειν. Ἐν προσποίησι δὲ τῶν τε σπουδαστῶν καὶ τῆς συνδου ἰκετευόντων ὑπὲρ αὐτῶν, παραγένεται μοναχοὶ, καὶ τοῦτο δεῖν εἶναι λογισάμενοι ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν ἐπισκόπων εἰπεῖν καὶ δικιάνων, τὸ σύνηθες τοῦ λόγου, Συγχώρησον, Εφασαν· ἐποιῶν δὲ παρεῖχε δῆθεν Θεόφιλος, καὶ κοινωνίας μεταδοῦσα τὴν περὶ αὐτῶν ἐξέτασιν διελύετο. Οὔμικις δὲ μὴ τοῦτο γενέσθαι, εἰπερ αὐτοῖς ζῶντες ήσαν Διόσκορος καὶ Ἀμμώνιος. Ὁ μὲν γάρ πρότερον ἐπὶ τῆς Κωνσταντίνου τελευτῇ χρησάμενος, ἐν τῷ τοῦ μάρτυρος Μωάκου κατετέθη νεφές. Ὁ δὲ Ἀμμώνιος οὐ πάντα πόλεμον τῆς συνδου εὐτρεπίζομέντος ἀρρώστων; διατεθεὶς, ἤκειν εἰς Δρῦν. Σφαδρότερον δὲ τῆς νόσου ἐπειπούσιον τῇ περαιώσει, μετὰ μικρὸν καὶ αὐτῇς ἐτελεύτα· καὶ πρὸς τῶν οἰκείων μοναχῶν ἐκεῖ κατετέθη λαμπρᾶς ἡξιωμένος; ταφῆς. Λέγεται δὲ μαθόντα Θεόφιλον τὸν ἐκείνου μέρον δακρύσαι, καὶ παρθησίδα ἀναδοῆσαι, ὡς « Οὐδεὶς ἐστιν ἔτερος μοναχὸς οὗτος; Ἀμμώνιος, εἰ καὶ ταραχῆς αἵτιος; ἐμοὶ ἐγγένεται. » Οὐμας δὲ καὶ τοῦτο συμβάν, κατὰ γνωμὴν ἐκείνῳ ἀπέδη. Θεόφιλος δὲ καὶ ἡ σύνδος, καὶ τοὺς τῆς Κωνσταντίνου πόλεως ἀπαντας μετεστίλετο κληρικοὺς, καθαίρεσιν ἀπειλήσασα τοῖς ἀναδιλομέναις. Παρεῖναι δὲ πρὸς ἀπολογίαν καὶ τὸ Ιωάννην ἐκέλευε· σὺν αὐτῷ δὲ ἤκειν καὶ Σερπίωνα προσέττετε, καὶ Τίγριον εύνοούχον πρεσβύτερον· πρὸς δὲ καὶ Παῦλον ἀναγνώστην τινά. Ήταν γάρ ἐκείνῳ συμμετεῖχον τῶν ἐγκλημάτων. Ὁ δὲ Ιωάννης ἀλλούς τέ τινας τῶν οἰκείων αὐτῷ τοῦ κλήρου, καὶ δὴ καὶ Δημήτριον τὸν Πισσινοῦντος διεπεμψάμενος πρὸς τὴν σύνοδον Ελεγε, « μὴ φυγοδικεῖν. » Ιτοιμον δὲ πρὸς ἀπολογίαν εἶναι, εἴτε τίς τίνεις οἱ κατηγοροῦντες εἶναι, ἔχμαθοι· καὶ οὐς γράψυτο, πρότερον διασκέψοιτο. /Καὶ τοι μάκρον γαί ἐντελεσθέρξ συνδωρ ἀπολογεῖσθαι ἥτετο· μηδὲ γερ οὐτας ἐνότον ὑπομένειν αἰρεῖσθαι πρέψῃ,

(1) Σοζεμ. εὐνοοῦντα non habet, Socrates habet.

ωστ' ὅποι περιφερῶν ἐχθρῶν ἀνέχεσθαι κρίνεσθαι. Χαλεπῶς δὲ ἐκεῖνων διατεθέντων, οὐάπερ ἀπειθεῖν ἐγνωκότος συνέδιψ τοιαύτη, οἱ μὲν πεμφθέντες, οὐχ-έτι διπλῶν ἀνέτερεφον· ἀημήτεροι; δὲ καὶ δοσι τὴν Ἰωάννου συνουσίαν τῆς; κανῆς προστίμων δόξης, πρὸς τὸν ἄγιον ἐπανῆκον. Κατ' ἐκεῖνην δὲ τὴν ἡμέραν ταχυγράφος καὶ ταχυδόμος ἐκ βασιλέως πεμφθέντες, τὸν μὲν κατήπειγον πρὸς τὴν σύνοδον ἀπαντᾶν· τοὺς δὲ μὴ ἀχθεῖσθαι διαμέλλοντας περὶ τὴν ἀπόφασιν. 'Ω; δὲ καὶ τετράκις κληθεὶς οὐκ ἀπήντα, ὡς ἔχθροὺς ἐκείνους παραγραφόμενος, καὶ οἰκουμενικὴν σύνοδον ἐπεκαλείτο, ἐκεῖνοι ἐρήμην τοῦ ἀνδρὸς καταψηφισάμενοι, καθεῖτον αὐτὸν, οὐδὲν ἀλλοι αἰτιασάμενοι, πλὴν διτὶ τετράκις κληθεὶς οὐκ ἀπήντησεν.

da negotium non facesserent, significarunt. Ut autem ille quater citatus non comparuit, iudicet illos ut sibi inimicos exceptione submovens, et ad universalem synodum provocans, illi ei quod a iudicium non adfuisse, condemnato episcopatum abrogarunt, nihil aliud ei objicentes, quam quod quater evocatus, iudicio se non stitisset.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Περὶ τῆς Ἰωάννου προτέρας ἔξορας, καὶ τῆς τοῦ δήμου καταβοῆς· καὶ ὡς ἀκεῖνοι πάλιν ἐκατῆκε τῷ θρόνῳ, εἰρήνην ἀπειπών τῷ λαῷ.

'Ἐπει δὲ τὸ πλῆθος τῆς Κωνσταντίνου περὶ δεληγην ὁψίαν ἔγνω τὸ γεγονός, ἀθρόων πρὸς στάσιν μεγίστην ἀνήπτετο· καὶ τὴν ἐκκλησίαν καταλαβόντες, πλειστά τε ἀλλοι ὀνέκρηχον, καὶ τὸν κρατοῦντα διελοιδοροῦντο· καὶ ὡς δέος μελέοντο συνέδιψ ἐπιτρέπειν τὰ κατ' αὐτὸν καὶ τοῖς ἐκ βασιλέως πεμφθεῖσι καθέλκειν τοῦ θρόνου γενναῖας ἀνθίσταντο· καὶ διανυκτερεύοντες, εἰς ἔξοραν ἀπάγεσθαι οὐδαμῶς ξυνεχώρουν. 'Ο δὲ Ἰωάννης δεῖται μη τι ἔπειρον ἐκκληματικούς προσπλακῆς τούτων, ή ὡς θεσπίζεται βασιλικῷ ἀντιπράττοντι, ή ὡς τὸν δῆμον εἰς στάσιν διερεθῆσθαι, ἡμερῶν τριῶν μετά τὴν καταψήφισιν διαγενομένων, περὶ μεσημβρίαν διασπαρεῖν τὸ πλῆθος δους δῆμοι ποτὲ ἐπὶ τὰ σφέτερα ἥση, λαθὼν ἐκείνους, τοῖς ἀπάγουσιν ἐκδιδωσιν ἀστύν, ἐκ τῶν ἑψῶν ἀπάρας πυλῶν. Καὶ πρῶτα τὸ πρὸς τῷ στόματι τοῦ Πόντου κείμενον κατέλαβεν ἵερον· οὕτω γάρ τὸ ἐπίνειον ἐκείνον καλεῖται· ἐπειτα διὰ τῆς Βιθυνῶν ἤγετο. Χαλεπῶς δὲ τὸ πλῆθος ἐφέρε, καὶ δεινῶς ἐστασίαζε· βασιλέα τε ἕκκωπον, πρὸς δὲ καὶ Σευηριανὸν καὶ Θεοφίλον· ἀμφοι δὲ ἀρχηγῷ τῇς κατ' ἐκείνους ἥσιν ἐκβιουλῆς· καὶ μᾶλλον διτὶ καὶ Σευηριανὸς τηνίκατα ἐπ' ἐκκινησίας διδάσκων, ἐπήνει ω; δικαίαν τὴν Ἰωάννου καθιέρευν, εἰπών. 'Ει τοις δηλοῦτοις προφανῶς ἀντιτάσσεται, ὡς ἡ θεῖα λέγει Γραφή. 'Τούτων εἰρημένων, ἐνεμέσα μᾶλλον τὰ πλήθη, καὶ τὴν ἐργὴν ἀνεκαλνίζεν. 'Ασχετα δὲ ἐστασίαζε· καὶ οὖτ' ἀγοραῖς, οὔτ' ἐν ἐκκλησίαις ἡνέλχετο ἡρεμεῖν. 'Οδύρμοις δὲ καὶ δλολυγαῖς σὺν δεήσεσιν δέχεται καὶ τῶν βασιλείων ἥκοντες, τὴν ἀγάκησιν τοῦ ποιμένον; ἔξησουν· καὶ ιδεῖν

B

CAPUT XVI.

De priore Joannis exsilio, populique ob id concitati tumultuoso clamore: et ut invitatus sedem suam recepit, pacem atque benedictionem populo praecat.

Plebs Constantinopolitana ubi circiter crepusculum factum hoc rescivit, ad tumultum maximum excitata, alque ecclesiam ingressa, cum quamplurima alia verba vociferata est, tum imperatore conviciis proscidit, et causam eam majori synodo committendam esse censuit. Eis denique qui ab imperatore ut illum throno suo detraherent, missi fuerant, fortiter restitit: atque ibi pernoctans, in exsilio Joauem abduci non permisit. Parro Joannes, ne quid alterius criminis ei impingetur, quod vel contra imperiale jussionem venire, vel populum ad seditionem commoveret, timens, tribus a condemnatione diebus elapsis, postquam multitudo circa meridiem dispersa, alias alio in domicilium suum se contulit, illos fallens se eorum potestati, qui eum abducerent permisit: et porta Orientali egressus, primum ad id quod ad os Ponti situm est, ieridū, hoc est, sacrum (ita enim statio navium illa vocatur), venit, deinde per Bithyniam ductus est. Multitudine hoc moleste ferre, graviter tumultuari, imperatorem perstringere, nec minus Severianum et Theophilum conviciis proscindere. Ambo enim insidiarum illi structi auctores erant: 385 præcipue quod Severianus in ecclesia tum docens, condemnationem Joannis tanquam justam laudabat: «Etiamsi nihil aliud criminis esset, quamobrem ita celeriter Joannes exaucitoratus esset, sufficere tamen unum hoc, dicens, quod superbus et insolens esset: quod alia quidem delicta Deus hominibus remitteret, arrogantibus autem manifeste resisteret, quemadmodum sacra testaretur Scriptura.» His ab eo verbis dictis, populus magis etiam factum propter ejus indignitatem reprehendit, iramque renovavit. Et tumultu ingenti commoto, homines neque iu-

D

Joannis tanquam justam laudabat: «Etiamsi nihil aliud criminis esset, quamobrem ita celeriter Joannes exaucitoratus esset, sufficere tamen unum hoc, dicens, quod superbus et insolens esset: quod alia quidem delicta Deus hominibus remitteret, arrogantibus autem manifeste resisteret, quemadmodum sacra testaretur Scriptura.» His ab eo verbis dictis, populus magis etiam factum propter ejus indignitatem reprehendit, iramque renovavit. Et tumultu ingenti commoto, homines neque iu-

foro neque in templis taciti esse potuerunt, sed A questibus atque lamentis cum precibus instis ad imperialeum domum progressi, pastoris revocationem flagitarunt, eumque videre magnopere desiderarunt, ex cuius ore quotidie aureum (ut ita dicam) lac hausissent. Et quod saepe fieri solet, non pauci qui hostili erga eum erant animo, sententia multata, sycophantiis virum eum expeli affimarunt, cuius paulo ante abrogationem quam maxime concupiverant. Proinde plures contra imperatorem et synodum atque ipsos episcopos, in primis vero adversus Theophilum vociferati sunt. Latere enim is cum sinistris machinationibus suis, propter multa manifesta indicia, non potuit. Itaque Augusta ipsa, populi precibus exorata, et terramotu qui noctu factus fuerat adducta, viro suo persuadet, ut sancti viri restitutioni annuat: et Brisone fidissimo cubiculario suo missu, ex Praeneto B thymis emporio, ex adverso Nicomedie sito, Joannem reduxit, immunem se et alienam ab insidiis contra illum structis esse testificata: atque insuper eum de cetero se ut sacerdotem Dei, liberorumque suorum in rebus divinis doctorem, qui per divinum lavacrum sacri partus cum ea societatem atque communionem inierit, reveritram esse pollicita. Joannes reversus, sub urbe, ad transitum, in regione quæ Marianæ dicitur, morsus est: neque ante frequentioris synodi dispensationem atque judicium urbem ingredi voluit, ut manifesto apparere per injuriam inique ei episcopatum ademptum esse. Cum autem ad eum modum ingressum in urbem proferret, magis etiam plebs est indignata, convicii principes perstrigens. Quapropter tanta sibi imposita necessitate, oppido quam invitus urbem est ingressus. Tum navigantibus Bosporus repletus, et piscatoriis navibus mare contectum est, **386** et plebs universa ei statim obviam prodit, cereos accensos ferens, et psalmodias ad rem præsentem apte et eleganter compositas concinens; eumque ad ecclesiam produxit, reluctantem admiodum et affirmantem, eos qui sententia sua se inique condemnassent, episcopos, legitime rursus, pro eo atque par esset absolvere debere. Vi autem eum plurima cogentes, in sede episcopali cellocarunt, ut pacem populo ex superiore loco annuntiaret et precaretur. His rebus ita ex necessitate quadam actis, orationem tum quoque ex tempore ad populum habuit, argumentis cum magna gratia appositis usus. Dicit enim, Theophilum per contumeliam conatum esse Ecclesiæ suæ injuriam facere: perinde atque rex olim Egypti in patriarchæ Abrabæ conjugé insanierit, quemadmodum hoc Hebræorum libri commemorant. Et plebis propensam alacritatem laudibus prosecutus, benevolentiam quoque principum erga se celebravit, et multis studinem ut imperatorem et imperatricem faustis auspiciatisque vocibus ornarent, adeo excitavit, ut orationem ad finem perducere non posset, sed in dimidia ejus parte dicere desistret.

A ἐκείνον σφύροις ἐψίεντο, οὐ τῆς γλώττη καθιέπαστην. ὡς εἰπεῖν, τὴν χρυσοῦν ἐκείνον γάλα ἤσαν ἀμέλγοντες. Οἴτα δὲ φιλεῖ πολλάκις γίνεσθαι, καὶ πόλλοι τῶν πρὸς ἐκείνου ἀπεχθεῖνοι μεταβαλλόμενοι, συκοφαντεῖσθαι τὸν ἀνδρα διασχυρίζοντο, οὐ μέχριν πρόσθεν τῆς καθαιρέσεως μάλιστ' ἐψίεντο. Διά τοι ταῦτα καὶ πλείους ἤσαν οἱ καταδούμενοι τοῦ τε κρατοῦντος καὶ τῆς συνόδου καὶ τῶν ἐπικοπῶν, καὶ μάλιστα Θεοφίλου· λανθάνει γάρ οὐκέτι οἶδε τί ἦν, ὡς ἐκ πολλῶν τεκμηρίων ἐδείκνυτο. Ή γοῦν βασιλεὺς δυσωπηθεῖσα τῇ τοῦ δήμου δεήσει καὶ τῷ νύκτωρ ἐπιγενομένῳ σεισμῷ, πειθεὶ ἐπινεῦσαι τὸν ἀνδρα τὸν δοσιον ἀγαγεῖν. Καὶ δὴ Βρισιώνα τὸν αὐτῇ πιστὸν δυτικὰ θαλαμηπόλεων πέμψας, ἐκ Πραινέτου τὸν ἄγιον ἐπανάγει, ἀθώων εἶναι τὸν κατ' αὐτοῦ σκατωρηθέντων δειμηνυσαεμένην, ἐπαγγελλομένην τε τοῦ λοιποῦ ὡς ἱερέα Θεοῦ καὶ δὲ αἰδοῦς ἔχειν αὐτὸν, καὶ ὡς μυσταγωγὸν τῶν ἐκείνης πατέων γεγενημένον, καὶ ὡς τῆς θείας κολυμβηθρας τοῦ ἱεροῦ τόκου αὐτῇ κοινωνήσαντα. Ό δὲ ἐπανειλθὼν ἐν τινι τῶν ἐν τῷ ἀνάπλῳ προσαπειλων, φ Μαρσανίᾳ ἦν δνομα, διατρίβων ἦν· καὶ πρὸς μείζονος συνόδου δάσκαλοι παρηγείτο τὴν εἰσόδον, ήν Ἐκδήλον γένοιτο, λέγων, ὡς ἀδίκως ἀφαιρεθεὶται τὴν προεδρίαν. Παρέλκοντος δὲ οὕτω τὴν εἰσόδον, ἐτι μάλλον ἡγανάκτει τὸ πλήθος, καὶ τοὺς κρατοῦντας διελοδορεῖτο. Διὸ πολλὰ βιασθεῖς, ἀνάγκης ἐπικειμένης ε σήσι τὴν πτώσιν. Καὶ πλήρης μὲν τῶν πλεόντων δὲ Βόσπορος ἦν, ἀλισσοί καλυπτόντων τὴν θάλασσαν· τὸ δὲ πλήθος σύμπαν εὐθὺς προσυπήγατα, κηρούς δὲνημμένους ἐπιφερόμενοι, σὺν ψαλμῳδίαις πρὸς τὸ παρθὺν συντεθειμέναις εὐκόσμως ὑπάρχοντες, καὶ τοι τὴν ἐκκλησίαν προτίμψαντες ἀγούσαι, πλείστα δὲ παρχιτούμενον καὶ ισχυριζόμενον, χτῦνα λέγοντα τοὺς καταψήφισαμένους αὐθίς ιερέας, ή θέμις, ἀποψήφισασθαι. Πλείστα δὲ ἀναγκάσαντες, ἐπὶ τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον αὔστον ἀνεβίβασαν, ὃστε εἰρήνην ἀνεπειν τῷ λαῷ. Ταῦτα ἔξ ανάγκης πεποιηκός, καὶ τινα σχέδιον τηνικαῦτα διεξῆλθε λόγον, χαριεστάτας διφορμάς πορισάμενος· ἐδήλου γάρ Θεοφίλον μὲν ἐπιχειρῆσαις οὖντος καταχέει τῆς Ἐκκλησίας, ὡς τὸν Αἰγυπτίων βασιλέα· ἐπιμανῆναι δὲ καὶ τῇ τοῦ κατηριάρχου Ἀβραὰμ γαμετῇ, ὡς Ιετορούσιν Ἐβραίων βίδοι. Ἐπιτίνοις δὲ καὶ τὸν λαὸν τῇ προθυμίῃς ἀποδεξάμενος καὶ τοὺς κρατοῦντας τῇ περὶ αὐτὸν εὑνοίας, πλείστον ἀνευφημῆσαι τὸ πλήθος βασιλεῖ τε καὶ τὴν βασιλείδα τρέθισεν, ὡς μὴ δυνηθῆναι καὶ τὸν λόγον εἰς πέρας ἐλθεῖν, ἀλλ' ἡμιτελῆ κατατεί-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

Περὶ ὧν πάλιν ἔκακούρτει Θεόφιλος, καὶ εἰς συγ-
γάρσιον, εἰς στάσιν τοῦ πληθυνοῦς χωρῆσα-
τος· καὶ περὶ τοῦ δοσίου Νιλάμμωρος τοῦ μακ-
τοῦ, καὶ τῶν βιβλών θρέπερον, καὶ τῆς
ὑπὲρ Ιωάννου συνέδου.

Ἄπορῶν δ' ὁ τι χρήσαστο τοῖς παρούσις Θεόφιλος,
καὶ περὶ εἰς τὸ προφανὲς Ἰωάννην διαβάλλειν πρόθυ-
ρος· ὡς, οὐκ ἐθάρπει, ὡς δῆθεν μετὰ καθαίρεσιν
ἰερώμενον. Ἀχριθῶς γάρ ἥδει τοῖς κρατοῦσι προσ-
χρούσων. Ἐκεῖνοι γάρ αὐτὸν τῷ δῆμῳ χινούμενοι,
ἔξεβλασαν παραταυμένον. Ἡρακλεῖδος δὲ τοῖς κατ-
ηγόροις, καὶ περὶ ἀπόντος, δικαστήριον ἤγουν. Οιδι-
μενος γάρ ἦν ἐντεῦθεν προχείρως ἐπὶ τὴν Ἰωάννου
καθαίρεσιν μᾶλλον ἐλθεῖν. Ἡρακλεῖδης μὲν γάρ οὐ
παρῆν. Κατίγρορητος δὲ οὗν καὶ ἀπὼν, ὡς εἴτη ἀδίκω
χειρὶ τυπτήσας τινὰς, καὶ δεσμίους ἀλύει ὑπαγα-
γών, διὰ μέσους τῆς Ἐφεσίων ἐθριάμβευσε πόλεως.
Τῶν δὲ πρωστειμένων Ἰωάννην λεγόντων μή χρῆναι
τὸν μή παρόντα ὑπὸ δίκην γίνεσθαι, οἱ περὶ Θεόφι-
λον δεῖν μᾶλλον Ἐλεγον, τάς τε Ἡρακλείδου δέχε-
σθαι κατηγοράς, καὶ ἀπόντα κρίνειν τὸν ἄνωξιν;
ἰεροτεῖμενον. Ἔρις ἐντεῦθεν ἀνήφθη μεταξὺ Ἀλε-
ξανδρέων καὶ τοῦ τῆς Κωνσταντίνου λαοῦ. Καὶ συμ-
πλοκῆς γενομένης, πολλοὶ μὲν τραυματίαι ἐγένοντο·
οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ ἀπώλοντο. Δείσας δὲ Θεόφιλος τὴν
τοῦ πλούθου δρμήν, καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐπίσκοποι,
πλήγη τῶν Ἰωάννου ἐπιτιθέσιν, φυγῇ τὴν Κωνσταν-
τίνου λιπόντες, ἐπὶ τὰ οἰκοις ἔκαστος μετεχώρουν.
Θεόφιλος δὲ σύναμα Ἰσαακίῳ τῷ μοναχῷ, ἀρχομένου
χειμῶνος, τὴν Ἀλεξάνδρου κατέλαβε. Συμβάν, δ'
εὗτας, ἐκ πελάγους εἰς Γέρας κατήρε· πόλις δὲ
αὐτῇ μικρά, ἀμφὶ στάδια πεντήκοντα τοῦ Ηλησίου
κατιψισμένη. Τοῦ δὲ ἐκείσες τηνικαῦτα τελευ-
τήσαντος ἐπισκόπου, οἱ ἐγχώριοι Νιλάμμωνά τινα
ἐπ' ἀρτῇ διαβόντον ἐψηφίσαντο, ἀνδρα ἀγαθὸν, καὶ
ἐπὶ μοναστικῇ φιλοσοφίᾳ περιφανῆ. Τὴν δὲ οἰκησιν
σμικράν πρὸ τοῦ ἀστεος οἰκίσκη καθειργάμενος οὗτος;
ἐκέκτητο, οὐ τὴν εἰσόδον λίθους ἀνέρρεαζεν. Ἐκκλη-
σία τὰ δὲ λερόσθαι, Θεόφιλος συνεδύσεις τὴν χειρο-
τονίαν παρ' αὐτοῦ καταδέχεσθαι. » Ως δὲ πολλάκις
ἀπειπόντα οὐκ ἀδυσώπει, « Αὔριον, Ἐφη, εἰ σοι βού-
λησις, ὡς πάτερ, πρᾶξιν διπερ αἰρῆ· ἐμὲ δὲ σήμερον
εἴα καὶ τὰ καθ' ἑαυτὸν διαθέσθαι. » Ως δὲ τῇ
ὑστεραίᾳ ἡκαν Θεόφιλος, κατὰ τὰ συγκείμενα ἀνο-
γεν τὴν Οὐρανὸν ἐκέλευσν, δὲ Νιλάμμων, « Αγέ δή,
πρῶτων, Ἐφη, Θεῷ τὴν εὐχὴν ἀποδώμεν. » Ό δὲ
κατετίθετο, καὶ εὐχὴν ἐπράττεν. Ό δὲ Νιλάμμων
σύναμα τῇ εὐχῇ καὶ τὸν τῆδε βίον ἀπέλιπεν. Ἀλλὰ
τούτῳ μὲν τέως ἡγνεῖ Θεόφιλος ἕξω ἐστώς, καὶ
ὅσους περὶ αὐτὸν ἤσαν· ἐπειδὴ δὲ τὸ πλεῖον τῆς ἡμέρας
παρέχετο, καὶ σφέδρα φωνούντων, σύδεν μᾶλλον
ἡκουσιν δὲ Νιλάμμων, τοὺς πρὸς τὴν θύραν καθελόντες
λίθους, ναρκρὸν ἐκείνον εύρισκουσι· καὶ ὡς χρεῶν
περιστεῖλαντες, περιφανεστέρας ἡξίωσαν τῆς τα-
φῆς· οἰκόν τε εὐκτήριον ὑπὲρ τοῦ τάφου ἀνήγειραν
οἱ ἐγχώριοι, καὶ τὴν τῆς κοιμήσεως ἡμέραν ἐς δεῦρο
ἐπιτελοῦσι· γῆθομενοι. Καὶ Νιλάμμων μὲν σύτως

A

CAPUT XVII.

*De iis quae denuo Theophilus male perperamque egit:
et ut fuga sibi consuluerit, populo per seditionem
in partes discedente: et de sancto Nilammone mo-
nacho, libriisque Origenis: præterea de synodo pro
Joanne coacta.*

Theophilus in hoc rerum statu consilii dubius,
quamvis propalam Joannem calumniari percuperet.
ut qui post abrogationem nihilominus episcopali-
bus fungeretur muneribus, facere id tamen non
audebat. Certo namque sciebat, se ea re principes
offensurum esse. Illi enim propter vulgi motum,
Joannem ut id ficeret, per depreciationm reluctantem,
coegerant. Itaque Heraclidæ accusatoribus
quamvis absentis, judicium injuriarum dedit. Inde
enim facile se ad Joannis abrogationem perventu-
rum esse putavit. Heraclides quidem, ut dixi, non
assuit: absens tamen accusabatur, quod per vim
quosdam pulsatos, et catenis vinctos, per medium
Ephesiorum urbem veluti in triumpho duxisset.
Porro cum Joannis fautores (1) absentem reum agi
non debere dicarent, et qui a Theophili partibus
stabant, accusations Heraclidis admittendas, judi-
ciumque etiam contra absentem dandum esse con-
tenderent, qui episcopali functione indignus esset:
387 rixa inde inter Alexandrinos et plebem Con-
stantinopolitanam exorta est: et quod res ad
conflictum pervenit, multi vulnerati, non pauci
etiam cæsi sunt. Proinde Theophilus impetum
multitudinis metuens, atque itidem qui cum eo
erant episcopi, præterquam qui Joanni conjuncti
erant, Constantinopoli profugentes, ad sua se
quisque recepit. Theophilus una cum Isaacio mo-
nacho hiemę ineunte Alexandriam venit. Accidit
autem ut Geras appelleret, oppidum circiter quin-
quaginta stadia a Pelusio situm. Quod autem ibi
lum episcopus mortuus esset, incolæ et cives in
locum ejus Nilammonem legerunt, virum bonum,
et propter virtutem percelebrem, monasticaque
philosophia præclarum. Degebat autem ante oppi-
dum parvæ casæ inclusus, cuius aditum saxis
obstruxerat: et cum episcopalem dignitatem sus-
cipere detrectaret, Theophilus ei, ut a se conse-
crationem susciperet, suasit. Postquam vero eum
sæpius pernagante non expugnavit: « Cras ille
tandem, inquit, si ita placet, o Pater, quod consti-
tueris, facito: me autem hodie res meas agere
atque disponere sine. » Ubi postridie Theophilus
ad eum venit, pro eo atque inter eos convenerat,
et foras aperire jussit, Nilammon, « Age vero,
inquit, Deo prium prectionem offeramus. »
Approbavit hoc Theophilus, et orationem peregit.
Nilammon autem inter precandum vitam finiit:
idque tum Theophilus, et qui cum eo foras stabant,
ignorabant. Atque ubi pluriua diei pars præterit,
et clamorem eorum Nilammon non exaudiit, re-
volutis ab ostio saxis, mortuum illum repere-
runt (2): cumque, sicuti convenit, coopertum al-

(1) Σοζομ. habet, ἵριον Η̄ ταχιδεψιμονες.

(2) Σοζομ. lib. viii, cap. 9.

que compositum magnifice sepelierunt. Super se-pulcro ejus cives precatorium domum condidere, obituisse ejus diem ad hoc usque tempus fesum leti peragunt. Ita Nilammon mortem appetiit : siquidem mors dicenda est, quam sibi ipsi potius precibus votisque exoptavit, quam ut episcopus fieret, indignum (1) se ea dignitate, propter in-digestiam et submissionem animi, esse ratus. Verum enimvero rebus his ita gestis, Theophilus aucto-nibus damnatus est : **388** qui hominum erga se odium eo etiam magis auzit, quod rursum citra dissimulationem, reformatans, libros Origenis eos in manibus habebat, quos paulo ante condemnaverat. Et interrogatum aliquando a quopiam, cur quæ antea abolenda judicasset, scripta rursum versaret : respondisse dicunt : Origenis lucubra-tiones prati instar esse, quod varios et bene olen-tes flores proferat. Quapropter se si quid in eis fructuosum reperiret, colligentem decerpere : si quid autem spinosum se ei offerret, id aversari et tanquam perniciosum præterire dixit. Hoc (2) sic Theophilus dicebat, non satis Solomonis secum reputans dictum, quod verba sapientum tanquam boquim stimuli sunt¹, adversus quos calcitrare non oporteat eos quibus contemplationum et veritatis stimuli sentire contigit. Quas ob causas in im-mensa omnium condemnatione Theophilus fuit. Divus autem Joannes, Constantinopolium reversus, in eum amorem et gratiam populi pervenit, ut cupiditate eum e throno suo docentem videndi magis atque magis accensi flagrarent. Convenerunt autem eo prope sexaginta episcopi, qui irrita esse quæ in Quercu acta fuerant, sanxerunt, et Joannem episcopatum nihil metuente relinere jussi-runt. Ita deinceps episcopalia munia obiens, clerum consecrabat, aliaque peragebat quæ episcopum exequi fas est, ecclesiam quam optime administrans : quo tempore etiam Serapionem, propter quem multorum in eum odiu maximie accensum fuerat, Heracleæ in Thracia episcopum fecit.

CAPUT XVIII.

De altera synodo adversus Joannem convocata, et de abrogatione exilioque ejusdem.

Non longe post bellum aliud adversus Ecclesiam rursum motum est, ab hujusmodi initio : Statua argentea in porphyrelici marmoris columna sub nomine Eudoxiæ Augustæ in meridionali parte ecclesiæ, pro magni consilii curia, in sublimiore loco chlamyde amicta stabat (non adeo prope, ne-que adeo longe a templo cui Sapientiæ nomen est). **389** Latior enim intercedebat via. Ad hanc plausus et spectacula publica saltationum et mimico-rum ludorum, ingentesque clamores edebantur. Joannes autem cum Ecclesiæ contumelia hæc fieri arbitratus, solita libertate dicendi sua excitata, auream linguam adversus eos movit, qui ludicris ejusmodi navabant : atque in concione quadam vehementer est in eos invecius. Imperatrix autem priores adhuc dolores in recenti memoria retinens,

¹ Eccl. xii, 11.

(1) Profecto enim indignus est sacerdotio, nisi fuerit ordinatus iuritus. I. Si quenquam. C. De

A ἀπεβίω, εἰ χρεών θάνατον καλεῖν, δη̄ξετο ὑποσῆσαι περὶ λερεὺς γενέσθαι, ἀνάξιος δὲ τὸ μέτρον τοῦ ξήθους λογιζόμενος εἶναι· τῶν δὲ πραγμάτων οὐδὲ γεγενημένων, κατέγνωστο μὲν παρὰ πάντων Θεοφίλος· πολὺ δ' ἔτι μᾶλλον τὸ κατ' αὐτοῦ μίσος ηὔξανε, τὸ πάλιν αὐτὸν μῆδεν ὑποστελλόμενον, τὰς Ὀριγένους ἀσκεῖσθαι βίδους, ὃν μικρῷ πρόσθεν κατεψήφιζετο. Καὶ δὴ ποτ' ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῖς πᾶς διπερ ἀπεκήρυξε περιέπει πάλιν, φασὶν ἀποκριναθεῖς, ὡς τὰ Ὀριγένους συγγράμματα λειμῶν πολυανθεῖ ξεινε καὶ εὐάδει. "Οσον οὖν ἔκεινε χρή-sιμον εἴρω, ἐρανιζόμενος δρέπομαι· ὅσον δὲ ἀκανθῶδες προσθέλλει, ἐκτρέπομαι, καὶ ὡς πλήττον παρατρέχω. Ταῦτα Θεοφίλος· ἔλεγε, μή τὸ τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος ἐν ᾧ θέμενος, διτι λόγοι τοφῶν, ὡς τὰ βούκεντρα· καὶ λατεῖσιν οὐ χρή πρὸς αὐτοὺς, οἵτις οὐδὲ τῶν θεωρημάτων κεντεῖσθαι καὶ τῆς ἀληθίας συμβαίνει. Διὰ ταῦτα μὲν ἐν ἀπειρῷ καταγόνται παρὰ πάντων ἦν δὲ Θεοφίλος. "Ο δὲ θεσπέσιος· Ἰωάννης τῇ Κωνσταντίνου ἐπανελθὼν, ἐπὶ μᾶλλον ἦν ἐρά-sμιος τῷ λαῷ, ὡς ἐκκαίσθαι· τούτον ἐπὶ τοῦ Θρόνου δρᾶν ἐκδιδάσκοντα. Συνῆλθον δὲ ἀμφὶ ἐξήκοντα τῆς Κωνσταντίνου ἐπίσκοπο· καὶ ἀκορά εἶναι τὰ ἐν τῇ Δρυὶ περιγράμματα συνεψήφιζοντο· καὶ αὐτὸν τὴν ἐπισκοπὴν κατέχειν μῆδεν ὑπειδόμενον. Καὶ τοῦ λοιποῦ λερώμενος διετέλει, χειροτονῶν τε ἀμα καὶ τᾶλα ἢ θέμις· τὰ κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἀρίστων οἰκονομῶν ὅπηνίκα καὶ Σερπίωνι, διτι δὲ τὸ κατ' αὐτοῦ μίσος; πλέον ἀνήθητη, τῆς ἐν Θράκῃ Ἡράκλεις· τὴν ἐπισκοπὴν ἀνεγείριζεν.

B **C** **ΙΚΕΦΑΛ. ΙΙΙ'.**
Περὶ τῆς δευτέρας κατὰ Ἰωάννου συνθέου, καὶ καθαιρέσσως καὶ ὑπεροπλας.

Oὐ πολλῷ δὲ δευτέρων πάλιν ἔτερος κατὰ τῆς Ἐκ-κλησίας ἀνερθρίπτετο πόλεμος, ἐνεῦθεν ποδὲν εἰη-φῶν; τὴν ἀρχήν· Ἐπὶ πορφυροῦ κίονος ἀνθράκας ἀρ-γύρεος ἰστατο, εἰς δνομα τῆς βασιλίδος Βιβλίας ἐγγερμένος· διτι πρὸς τῷ μεσημβρινῷ μέρει τῆς ἐκκλησίας ἦν πρὸ τοῦ οἰκου τῆς μεγάλης βουλῆς. Ἐφ' ὑψηλοῦ δὲ ἐστῶς βήματος, χλαμύδα ημίσιοτε, οὗτος ἐγγὺς οὗτος πάντα πόδρω τῆς ἐκκλησίας ἢ Σοφίας ἐπώνυμον. Διείργε δὲ ἀμφι πλατεῖα κατὰ μίσον ὁδῶς· ἐφ' οὐ κρότοι καὶ θάτερα δημοτικά καὶ δρογ-στῶν καὶ μίμων ἥσαν βοαλ. "Ο δὲ Ἰωάννης ἐφ' ὕδραι τῆς Ἐκκλησίας γεγενήσθαι ταῦτα νομίζων, τὸ σύν-ηθες τῆς παρθητικῆς ἀναλαβών, τὴν χρυσῆν ἡρόνα γλῶτταν κατὰ τῶν οὕτω διαπράττεσθαι ἥρημένων· καὶ ἐν τινι τῶν ὅμιλιων τὰ γεγενημένα σφρόν-προσφέρεν. "Η δὲ βασιλισσα εἴτι προσφέτων ὑπε-

episc. et cler.

(2) Socr. lib. vi, cap. 12.

λυπηρῶν, εἰς ἐκεῖνην αὖθις τὰ εἰρημένα ἐλάχιστα· θυμοῦ τε ἐπίμπλατο, καὶ σύνοδον αὗθις ἐτέραν ἀθροίζεται ἐσπεύδεν. Ὁ δὲ αἰσθόμενος, τὸσον οὐχ ἀνέδετο, ἀλλ' ἔτι παρέστερον καὶ ἔτερα ἐπ' ἐκκλησίας λίγων, εἰς δργήν ἐκεῖνην ἀνέκατεν· ὅπηνίκα δὴ καὶ τὴν περιβότεν καὶ ἀοιδώματον ἐκεῖνην ἐπ' ἐκκλησίας δμιλίαν ἔξιπτεν, ὡς πῃ τοῦ λόγου ἀρξάμενος· «Πάλιν Ἡρῳδίας μανεται, πάλιν ταρίσσεται, πάλιν ὀρχεται, πάλιν τὴν Ἰωάννου κεφαλὴν ἐπὶ πίνακος σπουδάζει λαβεῖν. » Καὶ τὸ ἐν τινι τῶν δμιλίων ἐκεῖνο ἀείμνηστον, οὐκέτι τὴν εὐδοξίαν ἐμπησησα, τὴν δὲ ἀδεξίαν ἤγκητα; » καὶ τὴν κατὰ Ἱεζαδὴλ καὶ τοὺς λεπεῖς τῆς αἰσχύνης λατορίαν ἀπονειρώων. «Ο δῆτα εἰς ὡτα ἐκεῖνην ἐλθόν, εἰς μέγα τὸν θυμὸν ἀνῆπτε. Καὶ μετ' ὅλιγον δὲλοι τε περῆσαν ἐπίσκοποι, καὶ Λεόντιος ὁ Ἀγκυρανῶν τῆς μικρᾶς Γαλατίας, Ἀμμώνιος δὲ Λαοδικείας τῆς ἐν Πισιδίᾳ, Βρισσων Φιλίππων τῶν ἐν Θράκῃ Ἀκάκιος δὲ τῆς ἐν Συρίᾳ Βερρόιας, καὶ τινες ἄλλετοι, ἐπ' ὅν οἱ πρώτην λόγοι αὕθις ἀνεκινοῦντο. Ἰωάννης δὲ ἐπὶ τούτοις θαρρῶν, ἥξεν τὰ κατήγορηματα ἐπὶ μέρους ζητεῖσθαι. «Ηδη δὲ ἐντάσσεις τῆς γενεθλίου τοῦ Χριστοῦ ἐκοτῆς, δὲ κρατῶν ὕσπερ εἰώθεις οὐκ ἀπήντει τῇ ἐκκλησίᾳ. Διεμήνυε δὲ Ἰωάννης, μὴ πρότερον αὐτῷ εἰς δύψιν ἐλθεῖν, πρινὴ ἀποδιηται τὰ ἑγκλήματα. Ἐπειδὲ δὲ πρόθυμος εἰς ἀπολογίαν παντὶ τῷ βιησούμενῳ διτεθῆλωσεν, οἱ κατήγοροι δέει ληφθέντες, ἐπιθέσθαι τοὺς ἐγκλήματιν οὐκ ἐθάρρουν. Τοῖς δὲ ἐπισκόποις ἐδόκει, μὴ αὔθις εἰς κρίσιν ἀγειν τὸν δημόσιον δῆ ποτε τὸν θρόνον ἀφαιρεθέντα. Καὶ τὰ μὲν ἀλλα εἰς ἀκέτασιν παρηγούντο· πρὸς δὲ τοῦτο μόνον ἀπολογίαν γίτον τὸν Ἰωάννην, πῶς μετὰ καθαίρεσιν μὴ τῆς συνόδου αὕθις ψῆφος αιμένης, αὐτὸς ἀστῶ τὴν λεπροσύνην ἐδίδου, καὶ εἰσπηδήσας ἀνέθη τὸν θρόνον. Τοῦ δὲ προβαλλούμενου τῶν κοινωνησάντων ἐκεῖνην ἐξήκοντα ἐπισκόπων τὴν ψῆφον, οἱ περὶ Λεόντιον, «Ἄλλα πλείους, φασιν, ἡσαν, ὡς Ἰωάννην, σοῦ καταψήφισάμενοι, καὶ ταῦτα καὶ λεπτικοῦ κανόνος ἀπαγορεύοντος. » Ἐκεῖνος, «Ἄλλο οὐ τῆς ἐκκλησίας οὐτος κανίν, τῶν δὲ Ἀρειανῶν, οἱ ἐν Ἀντιοχείᾳ στρατεύσαντες κατὰ τῆς διδουσιου πίστεως, συκοφαντήσαντες Ἀθανάσιον, τὴν Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίαν ἀφειλοντο, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων δεδιότες μεταβολὴν, τὸν κανόνα τοῦτον ἐξέθεντο, σπουδὴν τιθέμενοι, τὰ ἐπ' ἐκεῖνων τούτοις θηρευθέντα, ίντι μὴ φωραθείεν διτεῖς καχοὶ, ἀνεξέταστα διαμένειν. » Πρὸς ταῦτα ἐκεῖνοι μηδὲν ἀπολογησάμενοι, τὴν τῆς καθαιρέσεως ψῆφον ἐξῆγενταν. Ἐκεῖνος δὲ τὰ δικαντα ἐκεῖνοι μεμαθηκώς, οὐκέτι ἐκκλησίας εν, ἀλλ' ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ τρέμεις διατελῶν. Ληγούσης δὲ τῆς Τεσσαρκοστῆς, κατ' αὐτὴν τὴν τοῦ μεγάλου Σιδάντου τημέραν πέμψας ἐμήνυσε βασιλεὺς Ἰωάννην, κατέέναι τοῦ θρόνου ὑπὸ συνόδων ἡδη καθηρημένῳ διεῖν. «Ο δὲ μέγας, «Ἐγὼ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἵερατεύειν κληθεὶς, οὐ μεθήσω, λέγει, τὸν θρόνον. Εἰ δέ τοι τοῦτο κιτά γνώμην, ὡς βασιλεύη, πρὸς βλαψ με ἔξωσον. » Ἐκεῖνοι δὲ δεδεικότες μή τι αὔθις διτεῖν ἐπιγένοιτο, τέως τῷ καταγωγίῳ καὶ ἐτι διατρέψεις εἰσαν. «Ἐκεῖνου δὲ τῇ ἐπισκοπῇ τρεμούντος,

A dicta ea rursum in se contulit : et ira percita, synodus aliam cogi quam primum curavit. Joannes porro ubi id sentit, tantum abest ut verba sua retractaret, ut apertius etiam in ecclesia alia prolocutus, ad iram illam accenderit, cum decantatam illam et celebrem orationem in templo ad populum habuit, ejusmodi eam verbis exorsus : « Rursus Herodias furit, rursum turbas ciet, rursum saltat, rursum Joannis caput in disco excipere festinat. » Atque illud insuper in Homilia quadam sempiterna memoria digoū usurpat verbum : « An non semper εὔδοξίαν, hoc si veram gloriam, odi : ἀδοξίαν autem, hoc est infamiam, dilexi ? » de Jesahele et sacerdotibus, turpitudinis historiam insuper adducens. Quod ubi ad aures Eudoxiæ pervenit, magnopere animum ejus ira accendit. Breve intercessit tempus, et cum alii plerique episcopi, tum Leontius Ancyrae minoris Galatiae, Ammonius Laodiceæ in Pisidia, Brisson Philipporum Thraciæ, Acacius Berrhoeæ in Syria, et nonnulli alii antistites adsuere : apud quos causa prior renovata est. Joannes autem, magnum obtinens animum, petuit, ut de criminibus in medium productis quereretur. Et jam natalis Christi festus dies instabat, atque imperator de more suo pristino in ecclesiam non venit : et Joanni denuntiavit, non prius se in ejus conspectum venturum esse, quam ille se de objectis criminibus purgasset. Porro ubi Joannes se alacriter ad dicendam causam, quicunque eum accusaret, exhibuit, adversarii ejus timore capti, criminari eum ausi non sunt. Et episcopis visum non est, denuo eum in judicium trahere, cui qualicunque de causa thronus antea esset ademptus. Et cum de rebus aliis inquirere supersederunt, tum ut de eo solo causam Joannes diceret, postularunt : 390 cur post abrogationem ejus, synodi decreto et auctoritate non intercedente, ipse sibi episcopatum contulisset, thronumque involans condescidisset. Atque ubi Joannes suffragia sexaginta, qui cum eo communicaverant, episcoporum prætendit, Leontius et qui cum eo erant : « Sed plures, dixere, erant, o Joannes, qui te condemnarunt : et accedit, qui hoc fieri prohibet, sacerdotalis canon. » Tum ille : « Atqui is non Ecclesiæ, sed Arianorum est canon, qui cum Antiochiae adversus ἐμούσιου, consubstantialis, fidei professionem decertarent, et Athanasio per sycophantiam circumvento Ecclesiam Alexandrinam adimerent, rerum mutationem veriti, canonem istum ediderunt : hoc præcipue magno studio agentes, ut ea quæ ipsi contra illum insidiouse machinati fuerant, ne scilicet malitia eorum et improbitas deprehenderetur, in disquisitionem non vocarentur. » Contra hæc verba illi cum nihil dixissent, condemnationis sententiam in eum tulere. Ille decreto eorum cognito, conventus in ecclesia amplius non egit, sed in episcopali domo tacitus permansit. Quadragesima vero diebus exactis, ipso magni Sabbati die, mis-

sis ad Joannem quibusdam, imperator ei, ut de A throno tandem a duabus synodis exuctoratus descendaret, significavit. Ibi magnus ille vir (1) : « Ego, inquit, a Servatore ad episcopale munus vocatus, thronum non relinquam (2). At si tibi, o imperator, hoc ita visum est, vi me inde deturba. » Illi vero, ne grave quidquam rursus accideret, metuentes, tum quidem eum in domicilio manere passi sunt. Cum autem ipse in episcopatu quiete ageret, qui partium ejus erant, ab ecclesia, unde ejecti fuerant, secedentes, ferias Paschales in publico lavacro, cui Constantianum nomen est, celebrarunt (3). Cum quibus episcopi multi, et presbyteri, aliqui ecclesiastici ordinis, ab eo tempore variis in locis conventus agentes, Joannitae sunt cognominali. Sacra vero ea nocte, quam luculentus Paschæ seriarum dies consequitur, imperator episcopis convocatis, quid facto opus esset, et an ea quæ sic gererentur, Deo placita essent, interrogavit. Qui uno ore simul omnes exclamarunt : « In capita nostra abrogatio seu condemnatio Joannis redundet. » **391** Sectatores porro Joannis in eo Christi ad lucernas peragentes conventum, perquam graviter a Joannis inimicis, dissolutisque et improbis quibusdam, qui eos aggressi fuerant, sunt accepti. Qua de re quid ipsis est dicere, cum eam ejus ipsius aurea lingua accuratissime commemorare liceat? Qui enim generose ea mala pertulit, vere quoque ea referret. Igitur ad Innocentium urbis Romæ episcopum, de rebus suis scribens, hæc quoque addidit :

CAPUT XIX.

Epistola divi Chrysostomi, ea quæ ei acciderunt, C commemorans, et de iis qui ei exsiliū tempore pra- sto suere.

« Quomodo vero tandem quæ sic acta sunt, et tragœdiam omnem longe superant, explicem? Quæ oratio ea recenseat? Quæ aures sine horrore excipiunt? Cum enim nos ea quæ ante a diximus, prætenderemus, militaris manus confertim, ipso magni Sabbati die jam ad vesperam vergente, in ecclesias irrumpens, clerum una nobiscum per vim ejecit, et armis sanctuarium circumvallatum est; et mulieres eo tempore in sedibus sacris, propter baptismum vestibus depositis, nuda, præ timore gravis ejusmodi impressionis profugere; neque eis honestum suum habitum, qui feminas maxime decet, sumere, seque amicire permissum est. Multæ vero vulneribus etiam acceptis expulse sunt. Lavacra ipsa sanguine repleta, et sacri latices purpureo sanguinis colore infecti. Verum ne in hoc quidem ærumna hæc constituit. Sed ubi sancta sunt reposita, eo milites ingressi; quorum nonnulli, sicut accepimus, Christianis sacris initiati non erant; et penitus omnia perlustrarunt, et sanctissimus Christi sanguis, in tanto scilicet tumultu, in eorum qui dicti sunt, militum vesti-

(1) Έγώ παρά τοῦ Σωτῆρος ἵερατεύειν κληθεὶς, οὐ μεθήσω τὸν θρόνον. Εἰ δέ οοί τούτῳ κατὰ γνώμην, ὡς βασιλεὺς, πρὶς βίᾳ με ἔξωσον.

(2) Idem verbum usurpavit Ambrosius apud Valentiniarum juniores lib. xii, cap. 19.

(3) Tempore paschali præcepit enim catechumeni

A οἱ αὐτῷ προσκείμενοι τῆς ἐκκλησίας ἀνυχωρήσαντες, τὸ μὲν Πάσχα τῷ δημοσίῳ λουτρῷ, ὥς Κωνσταντίαναὶ δύομιχ, ἐπετέλουν· σὺν αὐτοῖς δὲ πολλοὶ ἐπισκόποι καὶ πρεσβύτεροι, καὶ ἄλλοι ἐκκλησιαστικοῦ τάγματος ἐξ ἑκείνου τὰς συναγωγάς ἐν δαφέροις τόποις ποιούμενοι, Ἰωαννίται προστηγορεύθησαν. Κατὰ δὲ τὴν Ἱεράν νύκτα, ἥν ή τοῦ Πάσχα εὐθὺς διαδέχεται φωτεινὴ ἑορτὴ, δραστελένς τοὺς ἐπισκόπους ἀθρίσσας, τί δέοι πράττειν, ἡρώτα, καὶ εἰ τὸ γινόμενα κατὰ γνώμην εἴη Θεῷ. Οἱ δ' ἄκα πάντες μιᾷ φωνῇ ἀνεψθέγξαντο, « Ἐπι τὰς κεφαλὰς ἡμῶν ἡ Ἰωάννου εἴη καθαίρεσις. » Οἱ τῆς μερίδος τοιχαρῶν Ἰωάννου, ἐν τῷ ειρημένῳ λουτρῷ τὴν ἐπικύνησιν τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως ἐπιτελοῦντες πανήγυριν, τὰ πάνδεινα πάσχουσι πρὸς τῶν δυσμενῶν Ἰωάννου καὶ τινῶν ἀτάκτων ἐπιθεμένα αὐτοῖς. Ἀλλὰ τὶ δεῖ λέγειν αὐτὰ, ἐνδιν διὰ τῆς ἑκείνου χρυσῆς γλώττης ἀκριβέστατα διελθεῖν; Γενναῖος γάρ ὑποστάξ τὰ δεινὰ, καὶ φιλαληθῶ; αὐτὰ δηγήσεται. Τῷ Πύρωντος γάρ ἐπισκόπῳ Ἰννοκεντίῳ, τὰ πεπραγμένα οἱ δηλῶν, καὶ ταῦτα προστιθησονται.

B quod diximus lavacro illustrem resurrectionis

Christi ad lucernas peragentes conventum, perquam graviter a Joannis inimicis, dissolutisque et improbis quibusdam, qui eos aggressi fuerant, sunt accepti. Qua de re quid ipsis est dicere, cum eam ejus ipsius aurea lingua accuratissime commemorare liceat? Qui enim generose ea mala pertulit, vere quoque ea referret. Igitur ad Innocentium urbis Romæ episcopum, de rebus suis scribens, hæc quoque addidit :

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ.

Ἐπιστολὴ τοῦ Θεοῦ Χρυσοστόμου, διερχούντα περὶ ὅντος αὐτῷ συνέβη, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἐν τῷ τῆς ἁξορίας καιρῷ.

« Πῶς ἀν τὰ ἐνταῦθα διηγησαμην λοιπὸν πᾶσαν ὑπερβαίνοντι τραγῳδίαν; Τίς αὐτὴ παραστήσεις λόγος; Ποία χωρὶς φρίκης δέξεται ἀκοή; Ήμῶν γάρ ταῦτα, καθόπερ ἐμπροσθεν εἶπον, προτεινόντων, ἀθρόον στρατιωτῶν πλῆθος αὐτῷ τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ πρὸς ἐσπέραν λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐπειγομένης, ταῖς ἐκκλησίαις ἐπεισελθόντες, τὸν κλῆρον ἀπαντα τὸν σὸν ἡμῖν πρὸς βλαβαλόν, καὶ ὅπλοις τὸ βῆμα περιεστοίχιστο· καὶ γυναικεῖς τῶν εὐκτηρίων οἰκιών πρὸς τὸ βάπτισμα ἀποδυσάμεναι καὶ αὐτὸν τὸν καὶ ρόν, γυμναὶ ἐψυγον ἀπὸ τοῦ φόρου τῆς χαλεπῆς ταύτης ἐφόδου, οὐδὲ τὴν πρέπουσαν γυναικῶν εὐσχημοσύνην συγχωρούμεναι περιθέσθαι. Πολλὰ δὲ καὶ τραύματα λαδοῦσαι, ἐξεβάλλοντο· καὶ αἷματος αἱ κολυμβήθραι ἐπληροῦντο, καὶ τὰ ἱερά ἀπὸ τῶν αἰμάτων ἐφονέσσετο νάματα. Καὶ οὐδὲ ταῦθα εἰστήκει τὸ δεινόν· ἀλλ' ἐντὸς τὰ ἄγια ἀπέκειτο εἰσελθόντες οἱ στρατιῶται, ὃν ἔνιοι, καθὼς ἐπέτιναμεν, καὶ ὅμητοι ήσαν, πάντα τε ἐιώρων τὰ ἔνδον, καὶ τὰ ἀγιώτατον τοῦ Χριστοῦ αἷμα, ὡς τοσούτῳ θορύβῳ, εἰς τὰ τῶν προειρημένων στρατιωτῶν ἴματα ἔπεισαν· καὶ ὡς ἐν αἰγαλίωσις βαρ-

baptizabantur, per hebdomadam totam, sicuti et per septimanam Pentecostes, Beatus Rhenanus hic observavit, in Tertuli. annotationes scribens: et testantur hoc nunc quoque cantilenæ solempnes, hymni et precatioenes Ecclesiæ.

σορεικῇ πάντα ἐτολμᾶτο. Καὶ δὲ θηρίος πρὸ; τὴν ἔπος— Αἱ μέντα εἴσουσι : omnia denique perinde atque in μίαν ἡλύσνετο· καὶ ἄπας δὲ λαὶς τῆς πόλεως ἕξω διέτριβε· καὶ οὐναὶ ἐν ἑορτῇ τοιαύτῃ τῶν λαῶν αἱ ἐκκλησίαι ἀγίνοντο· καὶ πλεῖους ἢ τεσσαράκοντα ἐπι-
τριπτοὶ οἱ κοινωνοῦντες ἤμιν μετὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου εἰκῇ καὶ μάζῃ ἡλύσνοντο. Καὶ δόλουγαλ καὶ οἰμωγαλ κατὰ τὰς οἰκίας, καὶ κατὰ τὰς ἐργασίας· καὶ πᾶν τῇ; πόλεως μέρος τῶν συμφορῶν ἐπληρού-
το τούτων. Διὰ γάρ τὴν ὑπερβολὴν τῆς παρανομίας, οὐχ οἱ πάσχοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ μηδὲν τοιοῦτο ὑπομένοντες, συνήλγουν ἥμιν· οὐχ οἱ διάδοξοι μό-
νον, ἀλλὰ καὶ οἱ αἱρετικοί, καὶ Τουμαῖοι, καὶ Ἐλ-
ληνες, ὡς τῆς πόλεως κατακράτος ἀλούσης. Οὗτοις
ἐν θορύβοις καὶ ταραχαῖς καὶ δόλογαλις ἀπαντὰς ἦν.
Καὶ ταῦτα ἐτολμῆτο παρὰ γνώμην τοῦ εὐσεβεστά-
του βασιλέως, νυκτὸς καταλαβούσης, ἐπισκέπτων αὐ-
τὰς κατασκευαζόντων, καὶ πολλαχοῦ στρατηγούντων·
οἱ οὐκ ἡσχύνοντο καμπιδούχτωρες ἀντὶ διαχένιων
προτργυμένους; ἔχοντες. Ἡμέρας δὲ γενομένης,
πᾶσα ἡ πόλις ἕξω τειχῶν μετεψήσετο, ὑπὸ δενδρῶν
καὶ νάπας καθάπερ πρόδοτα διεπαρμένα τὴν ἑορ-
τὴν ἐπιτελοῦντες.» Ἀλλ᾽ οὐτῷ μήν ἡ χρυσῆ γλώττα,
τοιαῦται κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάτρα καὶ καλοὶ ποιμέ-
νες καὶ τῶν ψυχῶν τὴν προστασίαν πεπιστευμένοι,
τῷ διάναστάντει ἐκκριποφρουόν. Τί τὸ ἐπὶ τούτοις;
Διατάγματα παντοχοῦ ἐφοίτα, τό τε Ἰωάννου δνομα
καὶ τὴν κοινωνίαν ἀπέιργοντα· ἀ δὴ τούναντίον μᾶ-
λον ἡσαν διαπρατέδημαν. Ἐπιπλεῖτον γάρ τοὺς
πολεμουμένους ἐδρῶννυν, ὡσπερ δὴ Θεοῦ νόμοις,
καὶ πολὺς τοιούτοις οἰκονομούμενος. Ἄμελει τοι: καὶ
αἱ ἐκκλησίαι, καὶ δὲριθμός; τῶν ἐκείνων προστιθε-
μένων, δοται ὥραι τῆξαν, καὶ ἐπιμήκιστον ἐπεδί-
δου.

εσι, et ejusmodi temporibus dispositione quadam præcipue exercetur. Quapropter et ecclesiæ ipsæ, et eorum qui Joanni cupiebant, numerus, in horas augebatur, et incrementum maximum suivebat.

ΚΕΦΑΛ. Κ'.

Ἐτι περὶ τῆς ἀδίκου ὑπερορίας Ἰωάννου, καὶ
δοτα τοῖς περὶ αὐτὸν ἀπώλων διεξῆσι· καὶ περὶ^C
τῆς αρδεις αὐτὸν τοῦ λιοῦ διαθέσσωε.

Ὦ; δὲ τῆς Πεντηκοστῆς ἥμέρας κατέλαβεν, προσ-
τασιον οἱ ἐπίσκοποι βασιλεὺς αὐτοῖς· καὶ, «Σοὶ μὲν,
φασι, τῶν ἀνθρωπίων πραγμάτων ἡ διοικησις πρὸς
Θεοῦ, εἰδὲ τὸν ἐκκλησιῶν ἥμιν ἐπιτεράπη.» Αγε
δή, μήδοντες τοιούτοις οἰκονομούμενος. Ἄμελει τοι: καὶ
αἱ ἐκκλησίαι, καὶ δὲριθμός; τῶν ἐκείνων προστιθε-
μένων, δοται ὥραι τῆξαν, καὶ πρότερον εἰ-
πόντες; καὶ νῦν λέγομεν, «Ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἥμῶν ἡ
Ἰωάννου καθαίρεσις. Σκοπεῖν οὖν δέον, μήπως ἐνδὲ
περιποιώμενος, πλήθος οὐκ ἐλάχιστον ἀπολέσῃς.»
Ταῦτα εἰπόντων, πέμψας εὐθὺς ἐκτίνος, ἐδίλου τῷ
λεπεῖ· «Οἱ σοὶ κατήγοροι τὸ σὸν χρήμα δῶπας ἔν
ἔχοι, καὶ τὴν τῆς καθιρίτεως φῆφον, ταῖς ἑαυτῶν
ἐπιτιθέστηται, καὶ κατ' αὐτό γε τὸ χρατεῖν, βασι-
λέων ἀπάντων ἀγεννέστατε καὶ ἀγνωμόστατε;
Ποῦ τὸ θερμὸν τῆς πρώην σπουδῆς, ἦν ἔσχες ἔξ
ἀντιοχείας; ματακαλεύμενος; τῶν τοιούτων, καὶ τὴν

A menta effusus : omnia denique perinde atque in barbaro captivitate per audaciam acta sunt. Plebs ad solitudinem ejecta, et populus universus extra urbem egit. Ecclesiae in tanto die festo vacue hominibus fuerunt : ac plures quam quadraginta episcopi nobiscum communicantes, 392 una cum populo et clero præter causam omnem pulsi sunt. Ululatus et luctus passim in domibus et solitudinibus auditæ, et quævis urbis pars calamitatibus hisce repleta est. Nam propter immensam injuriae tantæ immanitatem, non solam qui tam serebant, verum etiam qui nihil tale sustinebant, nobiscum doluerunt : nec qui nostræ opinionis sunt modo, sed etiam hæretici et Judei, et Graeci superstitionis cultores, non aliter quam urbe vi et **B** armis capta. Adeo in tumultu et turba et planctu erant omnia. Atque haec quidem audacissime, præter voluntatem et sententiam piissimi imperatoris, noctu sunt acta, episcopis procurantibus, atque in multis locis ordines ducentibus : quos non puduit campiductores pro diaconis antecambulones habere. Die porro exorta, civitas tota extra muros secessit, sub arboribus et in silvis, veluti oves dispersæ, ferias paschales celebrantes. Haec aurea illa lingua. Cæterum ejusmodi fructum ipso Paschalæ festo die boni illi pastores, quibus animarum cura et præfectura credita est, ei qui a mortuis resurrexit, obtulerunt. Quid vero præterea factum? Mandata passim divulgata, quibus populo Joannis nomine et communione interdicebatur : quæ sane longe diversum habuerunt exitum. Plurimum namque eos qui affligebantur, confirmabat, quæ videlicet Dei lex et constitutio

CAPUT XX.

Plura de injusto exilio Joannis, et quæ ad sectatores
suos abiens dixerit : et de populi erga eum affec-
tione.

Ubi autem Pentecostes dies advenit, episcopi
rursum imperatorem adierunt, eumque verbis
hisce sunt aggressi : « Tibi quidem humanorum
negotiorum administratio a Deo, nobis autem
ecclesiasticarum rerum procuratio commissa est.
Itaque ne tu vel sacerdotibus sacer magis, vel
D canonibus rectior et æquabilior esse velis : sed
nobis episcopis Dei talium rerum cura cede.
Diximus enim antea tibi, et nunc iterum repe-
tentles dicimus, 393 in capita nostra condemnationem
Joannis redundare debere. Quapropter te
considerare æquum est, ne unum hominem de-
fendens, non exiguum multitudinem perdas.
Haec ubi dixere, confessim ille ad antistitem misit,
qui ei indicarent : « Accusatores tui propter judi-
cium tuum, quomodoenque se id habeat, et con-
demnationis tuae sententiam, capita ipsi sua
devorvrent. Proinde causa tua Deo commissa, ab
ecclesia discede.» Quid hoc rei est, virorum

omnium levissime, et ad imperium administrandum ineptissimè atque inconsideratissime? Ubi est pristinum illud studium tuum, et ardor, quem tum obtinuisti, cum ex ipsa Antiochia virum tantum evocasti, eique Ecclesiam Christi regendam attribuisti? cuius non solum doctrinam, verum etiam virtutem plurimam expertus sis es? Tantum igitur, et tam animo tuo charum virum, temere adeo ecclesia ejectum, exilio mactas, Ecclesiam Christi rectore tanto orbans? cum quo, juxta divinum Paulum¹, ut comparetur, universus mundus dignus non est? Sedenim te quoque mulier seduxit, miserandumque in modum faciles annes tuas titillando decepit. Quemadmodum enim Eva per serpentem, primo generis nostri auctori: sic et tibi per sodalitatem bonorum istorum episcoporum, illa clam venenum immisit. Hæc ubi magnus ille audivit, non degenerem se exhibuit, sed virum praecipue esse ostendit. Cum episcopis enim qui cum eo erant, in divinum sacrarium ingressus, ubi angelo Ecclesiæ, quæ opus erat, commendavit, et ad illos quæ conveniebat, prolocutus, et ut constanter fidem retinerent eos cohortatus est, secum ipse, quomodo absque tumultu urbe egredereetur, dispergit. Jam eni multitudo confluens, ut eo viro orbaretur, haudquam coimmissura. Juuentum igitur quod consensurus erat, occidentali porta abduci jussit, ipse autem orientali exiit. Episcopos porro et sacerdotes, qui ad eum conveniebant, plorantes atque lugentes admonuit, ne spiritum ejus affligerent, sed res praesentes boni consularent, nec ab ecclesiis discederent, per multas tribulationes parandum esse regnum cœlorum docens. Atque ibi ex illis sermonem ejus exequiens quidam: « At, inquit, si in magistratibus ecclesiistarum permanerimus, necessitas nobis, ut cum Ecclesia tibi adversante communicemus, et abdicationi tuæ subscrivamus, incumbet. » Tum magnus **394** ille, majus quiddam quam pro hominis caput cogitans, et occasionem schismatum et dissidiorum in Ecclesia praecidens, voce submissiore subintulit: « Ut quidem cum adversariis meis communicetis, concedendum vobis esse duco: ut autem abdicationi meæ calculum vestrum adjiciatis, non permitto. Nullius enim rei, cur abdicatione dignus sim, mihi conscientis sum. » Hæc prolocutus, in sacrum baptisterem ingressus est. Atque ubi ad beatam Olympiadem ejusque sectatrices pervenit, vehementer propter orbitatem et abditionem ejus plangentes, consolatus illas est, easque se amplius non visuras esse prædictit. Aliisque plurimis verbis inter festinandum congestis, postremo et illa addidit: « Hoc a vobis, inquiens, postremo loco peto, ne quid de solita vestra circa Dei templum, cui assidetis, assiduitate et fide remittatis. Et quicunque thronum hunc conse-

A Χριστοῦ Ἐκκλησίαν χειρίζων; οὐ μὴ τῶν λόγων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρετῆς πλείστην ἔσχες τὴν πειραν. Τὸν τούνων τοσοῦτον καὶ σοὶ καταθύμιον ἀπέλως οὐτως ἐξώσας τῆς Ἐκκλησίας ὑπερορίᾳ καταδεκάτεις, ἀνδρα τοσοῦτον τὴν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν στερήσας, οὐ κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον οὐδὲ ὁ πᾶς κόσμος ἀντάξιος; Ἀλλ' δυτικαὶ καὶ σὲ παρεῖλε γυνὴ. καὶ ἐλεισιῶς τὰς εὐκόλους; σου ἀκοῦ; παρεκρούσαστο· ὡς γάρ Κλαδία διὰ τοῦ δρεπεως τῷ γεννάρχῃ, οὐτως καὶ σοὶ διὰ τῆς συμμορίας τῶν καλῶν ιερέων, τὸν ὑπεξήμεσε. Ταῦτ' ἀκούσας ὁ μέγας, μηδὲν ἀγενεῖ; ὑποδεξαὶς, ἀλλὰ τὸν ἀνδρα κυρίως δεξιαὶς. εἰσειτε σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ἐπισκόποις τὸν θεῖον στράτον· τῷ ἀγγέλῳ τε τῆς Ἐκκλησίας διστάνεις εἰκός συνταξίμενος, κάκενοις δοῦ ἐχρῆν προσειπάνων, ἔχεσθαι τε τῆς πίστεως ἀμετ θέτεις ἐγγυταύμενος, καθ' ἐκατὸν διεσκοπεῖτο, ὡς ἀνθορύθων ἄνευ τῆς ἔσοδος; γένεται. Ἡδη γάρ τὸ πλῆθος εἰσέβρει, οὐχ οἴδεν τε τὴν στέρησιν ὑπενεγκεῖν τοῦ ἀνδρός. Τὸ δοῦν ὑπαρχήτιαν ἦ πειθανεῖν ἔμελλε, διὰ τῶν δυτικῶν ἀγενεῖς ἀκέλευεν. Αὐτῆς δὲ διὰ τῶν ἐψῶν ἐξῆς πυλῶν· τοῖς δὲ ἐπισκόποις καὶ τοῖς συνελθοῦσι τῶν ιερέων ἀκέλευεν ὀλιφυρούμενοι τε καὶ κωκύουσι, μὴ συνθλίβειν ἀκείνων τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ στέγειν τὰ ἀπερχόμενα, καὶ τῶν ἐκκλησιῶν μὴ ἀρισταθαι· διὰ γάρ πολλῶν θλίψεων τὴν τῶν οὐρανῶν δεῖν πραγματεύεσθαι βασιλείαν. « Ἀλλ' ἀνάγκη, τίς ἀκείνων ὑπολαβῶν ἐφη, ταῖς ἀρχαῖς τῶν ἐκκλησιῶν ἐπιμένοντας, τῇ κατὰ σοῦ κοινωνεῖν Ἐκκλησίᾳ, καὶ τῇ σῇ καθαίρεσαι καθυπογράφειν. » Ό δὲ μέγας ἀκείνος, μεῖζον τι φρονῶν τῇ κατὰ ἀνθρώπων, φειδοῖς τῶν τῆς Ἐκκλησίας σχισμάτων ἡρέμα ἐπέφερε· « Κοινωνῆσαι μὲν ὑμᾶς τοῖς ἔμοι ἀναντοῖς ἐπιτρεπτέον ἔγαγε τίθεμα· τῇ δὲ ἐμῇ καθαίρεσαι καθυπογράφειν οὐκέπιτρέπω· οὐδὲν γάρ ἐμαυτῷ καθαιρέσεως δῆσιον σύνοιδα. » Ταῦτ' εἰπάνω, ἐπει τὸν ιερὸν βασιλεῖτηρα εἰσῆσι· καὶ ταῖς περὶ τὴν μεταράβλην Ὁλυμπίαδα ἐντευχήκως, πολλὰ τε σφόδρα κοπτομέναις τὴν στέρησιν φιλοσοφήσας, καὶ ὡς οὐκέτι εὔτεν διφονται προειπάνω, καὶ διλλὰ πλείστα ἐπισυνέβας τῷ κατεπίγεσθαι, τέλος καὶ ταῦτα προσέθηκε· « Ταῦτην δὲ ὅμιλον δέσσιν τὴν ἀσχάτην, μηδὲν τῆς συνθήσους περὶ τὸν τοῦ Θεοῦ ναὸν προεσδρείας καὶ πίστεως καθυπειναι, καὶ δες ἂν ἐπὶ τὸν θρόνον τούτον ἀνέλθοι (τὸ γάρ εἶναι τὴν Ἐκκλησίαν Ἑρημον ἐπισχόπου πάντως οὐκέται), τούτῳ, καθάπερ δή καὶ ἐμοὶ, τὰς κεφαλὰς ὑμεῖς ὑποκλίνατε, καὶ μὲν τῆς ἀγάπης ἐν προσευχαῖς μέμνησθε. » Ταῦτ' εἰπάνω, διὰ τῶν ἀνατολικῶν ἐξῆς πυλῶν, τοσοῦτον μεμφόμενος, διει τοις παρανόμως καὶ βίᾳ ἡλαύνετο, μὴ ἀξιωθεὶς κρίσεως, ἢς ἐκ νόμων καὶ μοιχοῖς καὶ ἀνδροφόνοις καὶ γόνηι μέτεστι. Καὶ καταχθεῖς ἐπλευτες, σμικρῷ κελητῷ εἰς Βιθυνίαν περισταθεῖς τὸ τῆς σοφίας ἀνεξάντητον πέλαγος· κάκελθεν τε τῆς ὁδοῦ εἰχετο, εἰς τι τῶν τῆς Ἀρμενίας πολίχνιον, τοῖς τέρμασι τῆς Ῥωμαίων γῆς κείμενον, πρὸς τῷ τοῦ Πόντου στύματι, δεινῶς Ἑρημον, (ῷ δίκη καὶ νόμοι Θεοῦ!)

1 Hebr. xi, 38.

ἀνοσίως ἀπέλαυνόμενος; βασιλίως γράμμασι τὴν πολιχνήν τὸ ἐπιχώριον δύναται. Τῶν δὲ ἐπιδιούλων ἔκειντο τὸ στέφος, συνδιστρέψαντες τὸν γενομένου δι τοῦ Θεοῦ λαδὸς λήψασι, ἐπιδιώξοι αὐθίς, καὶ πάλιν βίᾳν προσθήσει καὶ ἐπανελθεῖν πείσει τὸν μέγαν, ἄλλος ἄλλον προφέταντες, τὰς τοῦ ναοῦ πύλας κατέκλεισον. Ήτος δὲ ἐγνωσαν οἱ ἀνά τὰς ἀγυιὰς διέδυτες καὶ περικύλῳ τὸν νεὸν ἔκβαθμον ἑστηκότες, ἄλλοι μὲν ἡ τάχους εἶχον, πρὸς θάλασσαν, οἱ δρενοὶ καταλήψεσθαι τὸν καλὸν ποιμένα, ἥπεργοντο· οἱ δὲ καὶ δεδοικότες, φυγάδες ἤσαν, τὴν τε στάσιν καὶ τὸν πυκνὸν θύρυσθον, ἕτεροι δὲ καὶ τὴν ἐκ βασιλέως δρυγὴν ὑπειδόμενοι. Οἱ δὲ περὶ τὸν νεὸν ἕτεροι μᾶλλον Ἑφραττον τὰς εἰσόδους, ἐπὶ ταύτας τοῦ πλήθους συρρέοντος καὶ περιωθοῦντος ἀλλήλους. Μᾶλις δὲ τῇ πλατῇ ἀνθολῃ τῶν κατὰ νάτου δράλων ἐπικειμένων, ὃν δὲ καὶ λίθοις κατεσάρτων, τὰς θύρας σὺν βίᾳ διαπετάσαντες, χύδην ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἔρρεον. Ἐπειτὴ δὲ ἔκεινον οὐκέτι Εὐθανόν, ἀλλὰ ἐπὶ πελάγους ἁώρων τάχει πολλῷ τὸ ρέθιον διαθένοντα, καὶ τινες δὲ ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ἱερῆρεις παρῆσαν, τὴν ὄρμην ἀναστέλλοντες πᾶσι τρόποις καὶ μηχανήμασιν, ἔκεινοι ὥστερ πάπιτόντες, τὰς φυχάς προεῖναι μᾶλλον ἦδούλοντο. Σφέδρα δὲ τὴν τοῦ καλοῦ ποιμένος ὅλοφυράμενοι στέρησιν, καὶ τοῖς δάκρυσι τῷ ροθιῷ διαμιλάωμενοι, κατηγρέοις καὶ δεδαχρυμένοι, σοσον ἐξικέποι τὴν δψιν, τὴν ἀλιέδα θεώμενοι, μᾶλις ὑπέστρεφον, κοπετὸν οἴον οὐδὲν ἀνθρώπων ἐξ αἰώνος ἢ εἶδεν ἡ παρέλαβεν ἀκοῇ, ποιησάμενοι.

protrudentibus confluebat, obstruxere. Et vix tandem ingenti et adversa repressione turbarum, a tergo postibus imminentium, quarundam etiam saxis fores constringentium, magna violentia ædes sacræ aperire sunt, et populus consertim ad mare percurrit. Postquam vero illum ibi consecuti non sunt, sed in mari fluctus multa celeritate secantem viderunt, et armati quidam ex imperatoria cohorte ibi praesto fuere, qui modis molitionibusque omnibus hominum impetum inhibebant, illi veluti re desperata, vitam potius quam illum amittere optaverunt. Atque ubi orbitatem suam et boni pastoris abitionem vehementer deplorarunt, et lacrymarum vi cum fluctibus decertarunt, moestii atque flentes, quantum oculis consequi potuerunt, naviculum intuiti, tandem ægre in urbem sunt reversi, cum eu planctu, quem nemo unquam a sæculo hominum vel vidit, vel accepit.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

Περὶ τῆς κατὰ τοῦ Ἰωάννου διὰ Ξερους ἐπιδουλῆς· καὶ περὶ τοῦ εὑραράθερ πεμφθέντος θεητῶν πυρὸς τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς βασιλείοις αὐτοῖς.

Οὗον δὲ με τῷ πάθει συγχεόμενον μικροῦ παρεδραμεν, Ἐλεγχον μὲν ἀκριδῆ τῆς τῶν μοχθηρῶν κακίας· ἔχον ἐμφανῶς παριστάν, σηση δὲ αὖ κηδεμονία τῷ μεγάλῳ προσῆν ἐκ Θεοῦ. Τὸ γάρ προνηρὸν ἔκεινο συνέδρον, ἐπει μετὰ τῶν ἄλλων καὶ φονῷ αὐτοὺς ἐδει, οἰκέτην τῶν τινως πρεσβυτέρων (Ἐλπίδος; ἢν σύτῳ δυνμα) πεντήκοντα χρυσίνων τὴν δεξιὰν μισθισάμενοι, εἰς φόνον τῷ ἀγίῳ ἀνέπεμπον. Τῶν τις δὲ παρατυχόντων τὸ τοῦ δρόμου τάχος πυθόμενος, ὡς εἶχεν, ἐπέσκεψεν. Οἱ δὲ μηδὲν εἰπών, ξίφει παραχρῆμα παίει· ἔτα καὶ δεύτερον, τῇ τοῦ πρώτου πληγῇ ἐκβοήσαντα· ἐπὶ δὲ τούτῳ καὶ τρίτον ἄλλον ἔκιντες. Θορύβου δὲ, ὡς εἰδός, καὶ βοῆς ἐπιγενομένης, ἐφευγεν ἀναχράτος. Πολλῶν δὲ ἐπιδιωκόντων καὶ

A derit (haudquaquam enim Ecclesia episcopo processus carebit) ut ei ipsi non minus atque mihi capita vestra inclinetis, et dilectionis meæ in orationibus vestris memineritis. » Talibus verbis dictis, orientali exivit porta, nihil aliud questus, quam quod inique contra leges per viam expelleretur, judicio videlicet sibi denegato, quod legibus, adulteris quoque eis homicidis et maleficiis daretur. Cæterum ad mare deductus solvit, et celoce parvo in Bithyniam inexhaustum sapientiæ pelagus trajecit: atque inde iter cœptum prosecutus est, ad oppidulum Armeniæ quoddam, in finibus imperii Romani, ad os Ponti, in solitudine ingenti situm (o vindicta et lex Dei) impie abductus, imperatoris litteris ad eum locum inhabitandum condemnatus.

B Vernaculū oppidi ejus nomen Cucusus fuit. Insidiatorum vero ejus manus secum ipsa reputans, populum Dei qui in ecclesia erat, si factum id resciceret, rursus illum prosecuturum, vimque adhibitus, et viro magno ut rediret, persuasurum esse, alias alium præveniendo, templi postes clauerunt. Ut autem qui in plateis ambulabant quique extra templum circumcirea stabant, rem eam cognoverunt, parvum quidem quam potuerunt celerrime ad inare, comprehensuros se esse bonum pastorem existimantes, properarunt: 395 partim vero timore perciti, fugebant, seditionem et tumultum gravem, imperatoris etiam iram metuentes. Qui vero ad templi custodiā constiterant, magis etiam magisque exitus ipsos, ad quos multitudo aliis alios inter se

protrudentibus confluebat, obstruxere. Et vix tandem ingenti et adversa repressione turbarum, a tergo postibus imminentium, quarundam etiam saxis fores constringentium, magna violentia ædes sacræ aperire sunt, et populus consertim ad mare percurrit. Postquam vero illum ibi consecuti non sunt, sed in mari fluctus multa celeritate secantem viderunt, et armati quidam ex imperatoria cohorte ibi praesto fuere, qui modis molitionibusque omnibus hominum impetum inhibebant, illi veluti re desperata, vitam potius quam illum amittere optaverunt. Atque ubi orbitatem suam et boni pastoris abitionem vehementer deplorarunt, et lacrymarum vi cum fluctibus decertarunt, moestii atque flentes, quantum oculis consequi potuerunt, naviculum intuiti, tandem ægre in urbem sunt reversi, cum eu planctu, quem nemo unquam a sæculo hominum vel vidit, vel accepit.

C CAPUT XXI.

De subornatis Joanni percussoribus, et de igne a vindicta divina de cœlo in ecclesiam et imperatoris ædes missa.

D Ilud porro luctu conturbatus parum absuit quin præterirem, quod paulo ante discessum Joannis seu potius in ipso discessu ejus factum certo argumento manifestoque indicio est, cum improborum illorum malitia et iniquitatis, tum divinæ de magnō illo viro curæ atque providentiaz. Malignum namque conciliabulum illud, quandoquidem cædem etiam eos super alia facinora patrare oportebat, servum presbyteri cuiusdam Elpidii nomine, quinquaginta aureis dextra ejus conducta, ad cædem sancti viri submisserunt. Cuius cum accelerati ad episcopalem dominum cursus causam quidam ei forte obvius requireret, eumque, ut potuit, retinebat: ille nullo responso dato, statim hunc ense

transverberat; deinde alterum quoque jugulat, qui ad primi illius ictum exclamaverat; tertium insuper confudit. Et cum, sicuti fieri solet, tumultus et vociferatio exorta esset, ille tamen violenter effugit: multisque eum persequentibus, atque clamoribus signisque denuntiantibus, ut percussor in fuga exceptus comprehendetur, **396** ex balneo quidam post lotionem casu quodam progressus, hominem comprehendit. Verum et hic quoque confessim pugione ictus concidit, et mortuus est. Ubi autem in partes omnes profugiens, a multitudine, quæ eum circumdedit, captus est, in imperiale domum eum illa abduxit: et cum ab eo qui unus ex illis qui Joannem odissent, esset, tum ab eis qui illum ad facinus tantum produxisserent, poeras sumendas esse flagitavit. Praefectus vero hominem suscepit, veluti ad supplicium eum conservaturus, clamoremque plebis compescuit. Alius quoque daemonio agitari se assimulans, pugionem manu tenens ad cædem sancti viri se paravit: sed scilicet nondum patrato comprehensus, tanquam ad flagitium id mercede conductus, ad praefectum itidem abductus est. Priusquam autem tormenta illi adhiberentur, Joannes missis qui cum eo erant episcopis, suppicio eum exemit, quod neminem sua causa pati quidquam vellet. Accidit quoque aliud quiddam, quod sane providentia Dei factum exstilit, ministri autem ejus esse visum est: id hic ad terrorem et commotionem hominum præcipitanter audacium et temerarium, quantum potero, exponam. Eo namque die quo magnum Ecclesia sidus, veluti occidens, in exsilium abiit, ignis ex medio throno, in quo doctrinæ illa lux considens coruscaverat, a nemine conjectus, epnicae derente per sacras catenas in sublime prorepsit, et ecclesiam ex omni parte carpsit, eamque prorsus percurrentes depastus est: deinde lecto quoque consumpto, ad tergum sacrarum ædium conversus, et vehementi violentoque inde vento exceptus, proximam meridiem versus senatus curiam, quamvis longiuscule dissipit, invasit. Cernere erat rem divinam sere, et valde admirans. Flamina namque veluti animata esset, ædificia quæ in medio erant, præteriens transiliit, ne videlicet proxima quæque carpendo, humanum id quispiam factum esse putaret. Tribusque horis opus tantum, quod longo durasset tempore, materia quidem longe pretiosissima, forma autem multo pulcherrima constructum, ad excidium vergens conflagravit (1). Porro incendium hoc proserpens (2), ædiuclis omnibus in circuitu consumptis, ab ædicula ea sola abstinuit, ubi sacra vasa sunt asservata. **397** Ac ne id quidein absque divino nūmine factum esse puto, ut ne calumniatoribus occasio esset, sacram rerum jactura insignem sycophantiam suendi, virumque sanctum per reprehensionem carpendi. Flamina quæ circiter crepusculum grassari cœperat, ad auroram usque et ulterius progressa, materiam quæ reliqua adhuc erat, occupavit et combussit.

(1) Socrat. libro vi. cap. 18.

(2) Adversarii Joannis incendium hoc in sectatores ejus rejecerunt. At illi contra factum in adver-

sarios regesserunt: quasi eos una cum ecclesia comburere vivos voluerint. (Sozom. lib. viii, cap. 22).

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'.

A

CAPUT XII.

Περὶ τοῦ γενομένου διωγμοῦ τοῖς προσκειμένοις
τῷ Χρυσοστόμῳ· καὶ ὡς ἡ Ἐκκλησία διὰ τὴν
ἐκείνου ἀδίκοιο ὑπερορίου διέφρεται.

Οἱ δὲ πονηροὶ δύον μᾶλλον ἔγεινεν συνιέναι τὸ
δύον, μᾶλλον ἀφορμῆς καὶ φλλῆς δρασάμενοι, ἐπαι-
τώμενοι τοῖς προσκειμένοις Ἰωάννη, ὡς ἐκείνῳ χα-
ριζόμενοι: ἐνήκαν τὸ πῦρ, δεινῶς ἐκθλαζον· καὶ πολ-
λοὺς μὲν τῶν ἐπισκόπων, οὐκ διλγούς δὲ καὶ τῶν
ἰερέων καὶ ἀλητικῶν, καὶ τῶν ἀλλων οἱ τῇς ἐκείνου
μερίδος ἤσαν καὶ ἐκείνῳ συνεξεληλυθότες, εὐθὺς
συλλαβόμενοι, ἐν Χαλκηδόνι καθεῖρεν. Ἔτεροι δὲ
καὶ ἀνὰ τὴν πόλιν περιιόντες ἀπανταχοῦ, εἴ τινα τὰ
ἐκείνου φρονεῖν κατεμηνύοντο, εὐθὺς συλλαμβάνον-
τες, ὑπὸ φρουρῶν ἐποιοῦντο, καὶ ὑπὸ ἀνάθεμα τὸν
ἄγιον ὑποβάλλουν ἡνάγκαζον. Τοὺς δὲ ἀλλους, οἱ τὴν
τῶν πονηρευομένων ἐκκλησίαν ἐμίσουν, ἔξορια, δη-
μεύσεις, θάνατοι, πρὸς δὲ ποικίλαις κολάσεις διεμε-
ρίζοντο. Ἡσαν δὲ οὗτοι ἐπισκόποι καὶ ιερεῖς, καὶ ἀλ-
λως τὴν ἀσκητικὴν φιλοσοφίαν ἡγαπητούτες. Ἐχρῆν
καὶ γάρ τοῦ καλοῦ ποιμένος ἀνδρούς ἐκδοθέντος
χεροῦ, τὰ τε πρόβατα διασκορπισθῆναι καὶ τῷ δια-
σκάψῳ ἐπίσης τῶν ἀνιαρῶν συμμετέχειν. Οἱ μὲν οὖν
ἐπλήρουν τὰς ἔγγιστα φυλακᾶς, οἱ δὲ ἐς τὴν πορθω-
τέρω ἐστέλλοντο ἥπερον, καὶ μαχράν ἐπλεον θάλασ-
σαν, νῆσους οἰκήσοντες, πρότερον πολλαῖς αἰχτίς
κατεργασθέντες. Οἴα δὲ αὐτοῖς τὰ κατὰ τὰς δύον
συνέπιπτε, ποιος λόγος; ἐκτραγωδήσειν; Ήμοις γάρ
καὶ πονηροτάτοις ἐκδοθέντες ἀνδράσιν, ἀμῶς καὶ
ἀπανθρώπως ἐπασχον, οὐδεμιᾶς φειδοῦς ἀξιούμενοι.
Καὶ οἱ μὲν ἀσπλάγχνως οὐτα καθ' ὅδην κατετε-
νοντο· οἱ δὲ ἀφεστρέλων διχα φόρτων δίκην γυμναῖς
ἐπεξήριπτοντο ἡμιόνοις, ιερεῖς καθάπερ ἡ σφάγια,
κατὰ κεφαλὴν αἰωρούμενοι. Τὴν δὲ ὑπεροψίαν, τὰ δὲ
ὄνειδη, ἀλλὰ τὴν χλεύην, τὸν βαρύν μυκτῆρα, τοὺς
καταγέλωτας, ἀ πολὺ δριμύτερον καθίενται τῆς
ψυχῆς, ἡ πληγαὶ καὶ ἐπάλληλοι μάστιγες, ἀ μᾶλλον
εὔκτον ἐποιουν τὸν θάνατον, τίς ίκνος διηγήσασθε
λόγος; Ἐντρυφῶντες δὲ τῇς ἐκείνων αἰσχύνῃ, ἐν χα-
μακιτιπείοις ἐποιοῦντο τὰς καταλύσεις, καὶ ἀλλοις
αἰσχύλοις καταγωγίοις οἱ βρελυρίας μετοῖ, οὐκ ἐν
ιεροῖς οἰχοις, ἢ ἀλλοις ἐπιτηδείως ἔχουσι τόποις ἐγ-
κλείσοντες· ἀ μικρὰ πάντως καὶ ὡς οὐδὲν ἐνδιμέζον,
ἡ τῆς Ἰωάννου μερίδος διεῖργηνται. Εἰ δὲ καὶ τινες
αὐτῶν διαφυγεῖν ἴσχουσαν, οὐδὲν ἥπτον αὐτοὶ οὕτω
ἐγίνοντο τιμωροὶ, ἀοίχους καὶ ἀδάτους ἐσχατιές;
ἐκευοῖς καταψηφισάμενοι· τὴν μετὰ θηρίων οἰκησιν
μᾶλλον ἡ μετ' ἀνθρώπων οὐτως ἀγρίως καὶ ἀπτυνοῦ-
ἔχοντων, ἔχειν ἐλόμενοι. Διαφερόντως μέντοι τὴν
τοιαύτην ἀδίκιαν οἱ τῆς Εὐρώπης ἐδιδελύσαντο ιε-
ρεῖς. Τῆς γάρ τῶν δεδραχότων κοινωνίας ἀποκρι-
θεῖσες, ἤσαν καθ' ἐχυτούς. Οὐ μήν δὲ ἀλλὰ καὶ Ἰλλυ-
ριοὶ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν πρὸς ἔως ἐπίσχοποι τῆς
Ἰωάννου μερίδος ἐγένοντο. Τὸ δὲ τῆς Ἐκκλησίας οὐκ
ἐμερίσαντο οὐμα· ὥστε καὶ τοῦ μεγάλου Πατρὸς
τελευτήσαντος, οἱ ἀπέριοι ιερεῖς, οὐ πρότερον τῶν
ἐν Αιγύπτῳ καὶ ἱεροῖς, τῶν τ' ἐν Βοστρῷ καὶ Θράκῃ
τὴν κοινωνίαν ἡσπάσαντο, ἀχρις οὐ τὴν κλῆσιν τοῦ
Θεοπεστοῦ ἐκείνου ἀνδρός, τοῖς τεθνεῶσι συνέταξαν

De persecutione quam ii pertulerunt qui Chrysostomo faverunt: et ut Ecclesia propter injustum eius exsilium sit divisa.

Sed enim homines perversi, cum id quod aequum erat conjicere atque intelligere inde deberent, occasione potius alia arrepta, Joannis sautores criminati sunt: atque in eos, veluti illi gratificati incendium id excitassent, graviter animadvertebant: multosque episcopos, nec paucos sacerdotes et clericos, aliosque item qui in Joannis partibus erant, et cum eo urbe exierant, statim comprehensos Chalcedone in vincula congecerunt. Alii porro in urbe passim obambulantes, si quis eis ut Joannis studiosus indicatus esset, eum quoque citra morain rapuerunt, atque custodiæ manda-
Brunt, et ut anathemate virum sanctum feriret, coegerunt. Alios autem quibus ecclesia malignantium exosa erat, exilia, bonorum confiscationes, neces et tormenta varia disjunxerunt. Erant autem isti, episcopi et sacerdotes, et monastice philosophiae sectatores. Oportebat etenim pastore bono impiorum manibus tradito, oves quoque dispergi, et earumdem cum magistro ærumnarum participes fieri. Itaque alii custodias proximas compleverunt; alii in ulteriore missi continentem, vastum trajecere mare, insulas inhabitaturi, cum quidem multis prius injuriis essent affecti. Quæ vero illis in profectione adversa acciderint, quænam oratio tragicis verbis exposuerit? Feris enim et improbissimis commissi hominibus, cru-
Cdeliter et inhumaniter ab eis sunt tractati; neque eis quipiam in re est parsim. Et nonnulli quidem præter commiserationem omnem in via ita tractati sunt. Nonnulli vero sine amiculo clittellarum instar nudis injecti sunt mulis, haud aliter quam hostiæ aut victimæ in caput deorsum versum sublati. **398** Despicientiam vero, convicia, ludibria, graves sannas, illusiones, quæ acrius animum penetrant, aut plagas et alternata flagra, quæ mortem optabiliorem reddidere, quæ verba satis expresse-
Drint? Et quod in horum pudore et infamia sibi delicias facerent, in lupanaria atque alia fœdisima domicilia, et non in honestas ædes diverte-
runt, aliisve idoneis locis hos incluserunt, exse-
cratione pleni homines. Quæ tamen parva prorsus et pro nihilo potius isti habuere, quam ut a Joannis partibus se Jungi se paterentur. Quod si nonnulli eorum profugere potuerunt, nibilominus ipsi a seipsis pœnas sumpserunt, ad loca sola inviisque et extrema ad oras seipso condemnantes. Cum seris quippe illi, quam cum hominibus tam agrestibus et truculentis, habitare maluerunt. Ejusmodi injuriam seu iniuriam summopere Europæ detestati sunt episcopi. Nam ab eorum qui talia admiserant, communione discreti, in partibus constitere. Illyrici quoque, et plurimi in Oriente epi-
scopi, factionis Joannis fuerunt, Ecclesiæ autem corpus non diviserunt. Et magno hoc Patre de-

functo, episcopi Occidentales non prius Aegypti, Orientis, Bospori, et Thraciae episcopos ad communionem suam admiserunt, quam nomen divini illius viri in mortuorum episcoporum catalogum retulere. Sed neque Arsacium successorem ejus vel compellatione sola dignati sunt. Quin et Alticium, qui Arsacio substitutus est, et legationes multas ad eos misit, sæpeque per pacificationem conciliari eis studuit, longo post tempore suscepérunt, ubi magni viri nomen sacris tabulis inscripti, sicuti paulo post dicemus.

399 CAPUT XXIII

De Tigri presbytero, et Eutropio lector, et ea quæ propter ipsum facta est in somnis Sisinio visione.

Eo tempore maximo excitato metu, quoniam plebem quietam deinceps per seditionem nihil innoturam esse constabat, urbis praefectus Optatus publice pro tribunal, de incendio hoc, et quæ conflagraverat senatus curia, quæstionem exercuit, multisque eo sub prætextu graviter tortis. Quod enim superstitionem Græcam profitebatur, in nostris malis veluti delicias consecans, et ecclesiasticis cladiibus illudens, casu eo delectabatur; et presbyterum quemdam, cui nomen erat Tigrius, arripuit: cique vestibus detractis, nudo flagris in tergo plagas intulit: et eousque hominem excarnislevavit, donec articuli ejus solverentur. Manibus enim pedibusque arcte vinctus, quam maxime fieri potuit, distentus est. Tigrius vero iste genere barbarus quidem et eunuchus, non ab ipsa nativitate, fuit. Et quoniam in herili domo, pro eo atque debuit, servitutem serviit, præclariorum quam pro servi captiu laudem sibi comparavit. Quapropter libertate donatus, propter morum humanitatem et modestiam, multo intercedente tempore ad presbyteri evectus est dignitatem. Erat namque moderatus admodum, et æquabilitate vita insignis. Erga indigentes, si quis alius, et ipse valde commodus, et in hospites qui ad eum divertissent, benignus. Deinde Eutropius etiam lector productus est, cum quasi incendiarius per indices delatus fuisset. Et primum quidem bovis distentis æripius tortus est, postea autem ei fustibus et clavis ossa comminuta, ungulis deinde membra, latera, et maxillæ concisæ, postremo flaminam accensau inferioris corporis partibus is excepit. Atque ubi nihil est confessus, post eos qui dicti sunt cruciatus custodiae inclusus est, cum juvenis et tenero maxime corpore esset. Ubi etiam corruptis putredine membris, brevi vitam finiit. Verum enim vero grave mihi non fuerit, somnium quoque quod de eo accidit, historiæ huic attexere. Sisinio namque episcopo dormienti assistere visus est vir quidam forma et proceritate illustri, habitu etiam honesto et gravi, ad sanctam sacrificiâ aram, templi quod Stephano protomartyri dicatum est. 400 Consernata vero admiratione mente eum esse apparuit, quod viros bonos non invenerit, cuius rei gratia tunc perambulaverit urbem: et quod in tanta

A ἐπισκόποις. Ἀλλ' οὐδ' Ἀρσάκιον τὸν ἔχεινον διάδοχον φιλῆς γοῦν προστήσεως κατηξίωσαν· ἀλλ' οὐδ' Ἀττικὸν, δι' μετ' Ἀρσάκιον ἐγεγόνει· καὶ γὰρ καὶ τοῦτον πολλὰ πρεσβευτάμενον, πολλάκις δὲ τῆς εἰρήνης τυχεῖν ἀξιώσαντα, χρόνῳ πολλῷ προστήκαντο θυτερον, τὴν τοῦ μεγάλου προστηγορίαν τοῖς λεπροῖς διπτύχοις ἐγγράψαντα, ὡς μικρὸν προΐζεται δηλώσομεν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ.

Περὶ τοῦ πρεσβυτέρου Τιγρίου, καὶ Εὐτρόπου τοῦ ἀραιγόντος, καὶ τοῦ διὰ τοῦτον ὄρειρατος.

Τηνικαῦτα δὲ μεγίστου φόβου ἀνηρτημένου, ἐπειδὴ καὶ δῆμος λωφῆσας δῆλος ἦν μὴ τοῦ λαϊκοῦ στασίας, ὁ τῆς πόλεως ὑπαρχος, Ὁπιάτος δνομα, δημοσίᾳ προκαθίσας, δῆθεν τὰ περὶ τῆς πυρκαϊδεῶν τοῦ τῆς γερουσίας, εἴτουν τοῦ βουλευτηρίου σκονοῦ, ἐξῆταξε. Πολλοὺς δὲ τῇ προφάσει τούτου δεινῶς ἐτιμωρήσατο· τὰ γὰρ Ἑλλήνων πρετεράνων, ὥσπερ τοῖς ἡμετέροις κακοῖς ἐντρυφῶν, καὶ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἐπεγγελῶν συμφοραῖς, δι' ἥδονῆς εἶχε τὸ συμπεσόν. Καὶ δὴ τινα πρεσβύτερον, Τιγριον ἔνομα, συλλαβών, ὑφαιρεῖτο τε τὴν ἐσθῆτα, γυμνῷ τε κατὰ νύχου ἐπῆγε τὰς μάστιγας· καὶ ἐπὶ τόσον ἥκιστα, ἐνς οὐκ ἔκεινῳ διελύθη τὰ δρθρά· οἱ τε γὰρ πόδες καὶ αἱ χεῖρες ἀσφαλῶς δεσμευθεῖσαι, ἵφ' ὅσον ἐξῆν, διετείνοντο. Οὐ δὲ Τιγριος οὐδεὶς τὸ μὲν γένος βάρβαρος· ἦν, εὔνοῦχος δὲ οὐκ ἀπὸ γυντρής· δυνατῆ δὲ οἰκιά δεδουλευκῶς, ὡς χρεῶν, ἐπηγένθη, δόξαν οὐ κατὰ δοῦλον κτητσάμενος· δθεν ἀλευθερίᾳ τιμηθεὶς, τῷ τοῦ τρόπου ἐπιεικεῖ πολλῷ τῷ μέσῳ χρόνῳ καὶ εἰς πρεσβυτέρου προτοῦθεν ἀξίειν. Ἡν δὲ τὸ ἥθος μέτριος καὶ ἐπιεικέστατος· λίγον δὲ δεξιῶς εἶχε περὶ τοὺς δεομένους εἰπερ τις καὶ εἰ τις ἐπιξενωθείν αὐτῷ. Πρὸς δὴ τούτῳ καὶ Εὐτρόπιος ἀναγνώστης προτίγετο, καταμηνυθεὶς ἐπαφεῖναι τὸ πῦρ. Καὶ δὴ πρώτα μὲν βοεῖς κατατείνομεν· αἱ συγχάκις ἤκλεπτο· ἐπειτα ἔύλοις καὶ φοπάλοις τὰ δεστὰ συνεθλίτο· δυναῖν ἐπὶ τούτοις τὰ μέλη ἐξαινετο, πλευράς τε καὶ παρειάς· τέλος; πυρσὸν ἀντιφέντα κάτωθεν ὑπεδέχετο. Μετὰ δὲ μηδὲν εἶναι διευμολδύει, μετὰ τὰς εἰρημένας βασάνους τῇ φροντὶ κατεκλείστο, καὶ ταῦτα νέος καὶ ἀπαλόχρως μᾶλιστα ὄν. Ὁπου δὴ συσσαπέντων αὐτῷ τῶν μελῶν, ἀπεῖνα μετὰ βραχὺ. Ἐγὼ δ' οὐκ ὀκνήσω καὶ τὸ συμβάντον ἐπὶ τούτῳ διαφένει τῷ πρωτεμάρτυρι. Ἐώκει δὲ ἀδημονεῖν, δτι μὴ ἀνδράστα ἀγαθοῖς ἐντύχοι, καὶ ταῦτα τούτου χάριν πάσταν τὴν πόλιν περιεληυθώς· ἐπὶ σπάνει δὲ τοσαύτῃ ἀνδρῶν ἀγαθῶν μόνον διαφανῆ είναι· Εὐτρόπιον. Ἐν ἐκπλήξει δὲ γενέμενον τῷ κανονιστέρῳ τῆς ὅψεως τὸν Σ. σινιον, διαναστῆναι τε εὐθέως, καὶ τινι τῶν ὑπ' αὐτῷ πρεσβυτέρων τὸ δυχρό ἐκδιηγήσαται, κελεύειν τε

τὴν πόλιν περιβάντα, ἀναζητεῖν εἰ πού τις εἴη Εὐτρόβ-
πιος. Ο δέ εδύνεται συνέχειν, ἐκείνον εἶναι εἰπών, δὲ
Ἐναγγεῖος τοῖς ὑπὸ τὴν ἐπαρχοῦν ἔξεταζομένοις πλε-
στον διεγένετο ταῖς βασάνοις ἐγκαρπερῶν. Καὶ δὴ
ἀνὰ τὴ δεσμωτηρίου γεγονός, ἐπιμελῶς ἡρεύνα, εἰ
τις ἔστιν αὐτοῖς Εὐτρόπιος θνομά· εὑρὼν δὲ, καὶ
λόγοις προσομοίωσε, τὸ Σισινῖον κατέλεγεν δναρ.
Δικρύων δὲ, ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχήν πράττειν κατηντιθό-
λει. Καὶ τὰ μὲν περὶ Τίγρειον καὶ Εὐτρόπιον οὕτως
ἔτει.

si quis ibi Eutropius nomine esset, inquisivit: quem ubi invenit, collocutus cum eo, et Sisinii
sororio commemorato, sicut, ut pro se precaretur, ab eo petiit. Haec de Tigris et Eutropio.

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'.

Περὶ τῆς ἀρίστης καὶ μικραρίας Ὁλυμπιάδος δια-
κόρου τερομένης τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας
Κωνσταντινουπόλεως μερική τις τῶν κατ' αὐ-
τὴν διηγήσις.

Ταῖς δέ ἐκκλησιαστικαῖς ταυτησὶ συμφοραῖς μάλι-
στοις διατρέπονται ἐνδεξέμενη τὸ φρόνημα καὶ ἡ
μακαρία Ὄλυμπιάς ἡ διάκονος. Δῆλη δὲ πάντως
αὐτὴ καὶ μόνη τῇ κλήσι. Ἀδικιῶν δὲ ἀν καὶ τὴν
συγγραφὴν αὐτὴν, εἰ μή καὶ τὰ περὶ αὐτῆς ἐισαγ-
ψω αἱ, καὶ ἄπαξ καὶ δἰς δῆδη μνήμης ἀξιωθεῖσης.
Ἄλλ' ἀφήσω δῆδη τὸν λόγον, ὥστε καὶ τοῖς αὐτῆς
ταρατυφήσαις καὶ λοιποῖς. Γένει μὲν γάρ τῶν λιαν ἐπι-
σιμων ἡ αὐτὴ ποιούτω δὲ καὶ τοῖς κατὰ βίου ἄπασι
διαφερόντως περιφανῶς ἔχουσα, ἀνδρὶ πρὸς γάμου
καὶ ιωνίαν ἐκδίδοται μὲν, οὐ μὴ δὲ καὶ τὸ παρθένος
εἰναι προσαφαιρεῖται· εἰκοσι γάρ ἐκείνων μῆνα; συμ-
βοτέσσασα, ἐπειδὴ θανάτῳ αὐτῶν ἀπέβαλε, καίπερ τὴν
ἡλικίαν μή αἰσχύνειν δευτέρους γάμους ἔχουσαν, συ-
φρινεντες τεχνέτα, καὶ στέργειν θίβου ταύτην ἔχειστο.
Καὶ ταῦτα τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς ἐκείνων συγγενεῖς
γάμους ἔλκοντος καὶ γερῶν τῶν ἀντικόντων κατα-
ξιουντος, ἐκείνη μᾶλλον εἰσάγαν ἐπέβαλε τὸ φιλοσοφεῖν
κατὰ τὸν τῆς Ἐκκλησίας θεσμόν. Καὶ δὴ ἀπεωθεῖτο μὲν
τὴν τροφήν, οἷα δὴ ταύτην μᾶλλον οἰομένη ἔνηντας ταῖς
εὐγένεσίς τηντεῖται δὲ προσκειμένη, οὐχ ἡττον τροφής,
ἀλλὰ καὶ ὅπου καὶ τῶν ἐξ οὐρανοῦ παθῶν ἐπιμελῶς
ἡσκει τὸ σῶμα τοσούτον, ὡς συνεργὸν μᾶλλον, ἀλλὰ
μή ἐπίθουλον κτήσασθαι. Τὸ δὲ σῶμαν αὐτῇ οὐκ
ἄχρι τοῦ θίγειν ἐν ὅποιᾳ δῆ ποτε τῶν αἰσθήσεων
ἴστα, ἀλλ' ἐν αὐτῇ διανοίᾳ. Κυρίᾳ δὲ τῆς πολλῆς
οὐσίας ἐκείνης γεγενημένη, πρώτα μὲν, ὡς ἔτυχε,
τοῖς αἰτοῦσι ταύτην προσέλετο· ἢ οὗτοι πράττουσαν
δρῶν Ἰωάννης δ τῆς Ἐκκλησίας λαμπτήρος (διάκονον
γάρ ταύτην χειροτονήσας ἐφθι Νεκτάριος), εἰ Τὴν
μὲν σήν, εἰπε, προστίρεσιν, ὡς γύναι, περὶ τὰ τοῦ
κέντρου μάταια ὑπεράγαμα· ἀλλ' οἰκονομικῶν εἶναι
χρέων τὸν εἰς ἄκρον ἀνιέναι τῆς τελείας ἀρετῆς
σπεύδοντα. Σὺ δὲ τοῖς ἔχουσι τὸν σὸν ἐπιβάλλουσα
πλιόντον, ξοικας θαλάττῃ δανείζειν ὅδωρ. Ἐκείνῳ δέ
σε μάλιστα συνορφὸν προσῆκεν, ἐπειδὴ κατέστη
οὐσίας ἐξέστης, καὶ τῆς ἐπὶ χρήμασι δεσποτείας
Θοπανεχώρησεις, διοικήσαι ταῦτα μᾶλλον καλῶς δι-
καιοῦν, οἷα τοῦ λοιποῦ θεικά χρήματα· καὶ λόγον
ἔνεκκη δοῦναι, εἰ τοι μή κατὰ λόγον ἐπὶ τούτοις ἐκ-
θαίη. Τοίνυν πρὸς τὴν τῶν αἰτούντων χρείαν, ἦν
ἐμοὶ πειθῆ, ματρήσεις τὴν δέσμον· πλεῖστον γάρ εἰ-

proborum hominum penuria solus præclarus esset
Eutropius. Hac visione propter novitatem rei Si-
sinius ad stuporem redactus, celeriter consur-
rexit, et cuidam presbytero, qui sub eo erat,
sonnum exposuit: eumdemque per urbem circum-
cūntem, si aliebi Eutropius quispiam adesse.
Inquirere jussit. Atque ille conjectura ductus, eum
confestim esse dixit, qui nuper diutissime illata
in quæstione sibi a præfeto tormenta fortiter
pertulisse ferebatur. Et in ipso carcere diligenter,
quem ubi invenit, collocutus cum eo, et Sisinii
sororio commemorato, sicut, ut pro se precaretur, ab eo petiit. Haec de Tigris et Eutropio.

CAPUT XXIV.

*De beata et sancta Olympiade, diaconissa Magni
templi Constantinopolitani: et singularis quædam
rerum eius gestarum commemoratione.*

In hisce ecclesiasticis calamitatibus virilis ad-
modum animi specimen exhibuit beata Olympias,
diaconissa, quæ vel solo nomine satis est clara et
manifesta. Facerem vero historiæ huic injuriam,
nisi ejus quoque res referrem, cujus semel Jain
alique iterum mentio est facta. Sed laxanda venit
oratio, ut nos virtutibus quoque ejus oblectemus.
Genere ipso parentibus præclaris orta fuit, divitiis,
formæ venustate, et omnibus vitæ ornamentis
perquam illustris. Et collocata quidem illa viro
in matrimonium est, non tamen idcirco virginitate
orbata est. Viginti namque mensibus in conjugio

Cum illo exactis, postquam illum ei mors ademit,
quoniam ea esset ætate, ut secundas non deho-
nestaret nuptias, pudicitiam tamen complecti,
alique in ea per vitam omnem acquiescere maluit.
Et cum imperator cam ad cognitorum suorum
connubium alliceret, præmiaque et honores con-
venientes deferret, nihilominus tamen illa perse-
quendum sibi esse quam maxime juxta Ecclesiæ
constitutiones philosophandi genus dixit. Proinde
delicias omnes repudiavit, alieniores eas esse a
præstantibus nobilitate semiuis rata. Et cum absen-
tientia se non cibi tantum, 401 sed et somni et
crassiorum materiæ affectionum seu perpassionum
dedisset, tam accurate corpus exercuit, ut admini-
nistro illo, non insidiatore usa sit: pudicitiam
vero non modo in contactu quorumcumque sen-
suim, sed in mente ipsa constitutam habuit. Tum
autem cum domina facultatum militarum esset,
primum quidem prout sors tulit, potentibus eas
distribuit. Cum vero eam hoc sic facere insigne
Ecclesiæ lumen Joannes videret (Nectarius enim
eam diaconissam legerat): Consilium sane, inquit,
et institutum tuum, o mulier, de vanis hisce mundi
rebus admiror. At dispensandi largiendiisque mo-
dum tenere eum oportet, qui ad perfectæ virtutis
fastigium contendit. Ac tu quidem, quæ habenti-
bus substantiam tuam distribuis, mari ipsi aquam
inferre et mutuam dare videris. Illud autem te
maxime spectare decet, quandoquidem tua sponte
Deo ipsi bonis tuis cessisti, et dominio possessio-

niqne pecuniarum renuntiasti, ut eas de cætero veluti divini juris factas, rectius majore cum aequitate dispenses, obnoxiamque te rationi reddendæ, si quid de eis præter rationem factum fuerit, esse scias. Itaque liberalitatem, si mihi obsequeris, potentium indigentia metieris. Plures enim hoc modo abundabunt, et misericordiam simul et dispensationis curam, quam in divina pecunia consecari convenit, conservabis, compensationemque et gratiam congruentem conquereris. » Ex eo igitur tempore in solam sanctorum curam opes suas impendere constituit, et liberali manu virtutis amatores prosecuta est, largitione convenienti cum hilaritate usa. Ac multos illa quidem alios propter excellentem hospitalitatem liberaliter et benigne exceptit, in primis autem in Theophilo, amicum illum et charum Deo esse rata, magnanimitatem suam ostendit: quamvis et ipsa improbitatem et contumelias linguæ ejus non effugit, ob causam illam, quod et Dei amantes viros illos Ammonium et Isidorum hospitio exceptit, eisque benigne fecit. Et cum qui pie secundum Deum viverent, omnes honoravit, flagrantique animo illos competenti eura dignata, eis inservivit: tum præcipue Chrysostomo Patri addicta et familiaris quam maxime fuit, tota ex illius nutu et ore pendens, et vestes atque cibum crassæ hujus materiæ expertem, cultimque illum pro eo atque decuit rite parans, **402** nec non in aliis rebus omnibus ei inserviens, et quodammodo perinde atque Thecla altera Paulum consequens. Sedenim incendiij hujus prætextu et ipsa tum ad præfecti tribunal constitit. Atque illo interrogante, « quid ita tandem Christianorum ecclesiam incedisset? » composito placi-
doque animi statu illa, « Non hoc, ait, o præses, vitæ meæ institutum est. Substantiam enim, quod ipse quoque nosti, meam non exiguum fere omnem in sacrorum sanctorum instauracionem insumpsi. » Ubi vero ille subobscure se illius vitam scire significaret, Olympias, « Proinde judicis munus, inquit, relinque, accusatorisque personam sume, et alius nobis detur judex. » Porro quoniam crimen objectum testimoniis confirmare non potuit, eamque legitime arguere non licuit, ad alia sensim præfector transiit. Et quasi consiliarii locum suscepisset, eam reprehendit, quod Joannis necessitudinem retineret, et propterea Ecclesiæ communionem non reciperet. cum ei resipiscenti facile esset, negotio molestiaque omni liberari. Verum beata illa nefas esse dixit, eam quæ publice persycphantiam delata, et in judicio de crimine objecto non convicta esset, ad alterius rei, quæ in crimen atque judicium non venisset, eausam dicens transire. « Quod si tibi, inquit, videtur, jube me patronos producere criminum eorum quæ proxime mihi sunt intentata. Nam si cogere voles, ut me contra leges synaxis et conventus cum iis quæ minime decet participem faciam: facturam me non esse scito, quæ eis facere permissum nou

A oītaw; εν πράξοντες. οīktou τε ἡμα καὶ τῆς ἐπι τοῖς θεῖοις χρήμασι κατεσπουδασμένης καὶ οἰκονομικῆς φροντίδος; ἐπιτεῦξη, ἀνηκούσης εύτυχησασ ἀμοιβῆς. » Ήξείνου τοίνυν εἰς τὰς τῶν ὅγκων θεραπείας μόνας ἐκκενοῦν ἕγων· φιλοτίμω τε χειρὶ τοὺς τῆς ἀρετῆς ἔραστας ἔξενιζε, καὶ θεραπείας; τῇσιον τῆς ἀνηκούσης μεθ' Ιλαρότητος. Πολλοὺς μὲν οὖν καὶ ἄλλους διὰ τὸ περιὸν τῆς φιλοξενίας φιλοτίμως ἐδειξιῦτο· ἀλλὰ δὴ καὶ ἐπι θεοφίλω, ἣς ἦτι φίλον οἰομένη Θεοῦ, τὸ μεγαλόψυχον ἐπεδειξατο· καὶ εἰσάπειν καὶ αὐτῇ τὸ ίσταμδν τῆς ἔκεινου γλώττης καὶ ἐφύδριστον οὐκ ἀπέδρασεν, αἰτεῖαν σχύσα, διτι καὶ τοὺς θεοφιλεῖς ἔκεινους διδράς τοὺς περὶ Ἀμμώνιον καὶ Ἱσίδωρον ἐπικενοῦσα εὐ ἐπράττεν. Πάντας μὲν οὖν τοὺς κατὰ θεὸν ζῶντας ἔτιμα, καὶ Β θερμῶς ἐκήδετο, καὶ τῆς ἀνηκούσης προνοίας ἤξιον· τῷ δὲ Χρυσοστόμῳ Πατρὶ διαφερόντως μάλα προσέκειτο, καὶ συνήθης εἰπερ τις ἦν, δὴ τῆς ἔκεινου καὶ δοπῆς καὶ γλώττης ἔστιν τὸ εὔαρτησασ. Ιμάτια τε καὶ δύλον ἔκεινην τροφήν τε καὶ θεραπείαν ὡς εἰκῆς εὐτρεπήσουσα, καὶ τέλλα πάντα γινομένη. καὶ τρόπον ἕτερον θέκλα τις οἷον ἀλλη τῷ Παύλῳ ἐξεπομένη. Τῇ δὲ προφίσει τοῦ φιλέγοντος καὶ αὐτῇ τηνικαῦται, τῷ τοῦ ὑπάρχον παρίστατο βῆματι. «Ἐφομένου δ' ἔκεινου τὸ δὴ ποτὲ τὴν Χριστιανὸν ἐκαλησταν ἐμπρήστειν, ἔκεινη τὴρεματιψ φύγης καταστήματι, « Οὐχ αὖτη, ὡς ἐπαρχε, ἔφη, τῆς ἐμῆς βιοτῆς; ἢ προαίρεσις. Τὴν γάρ ἐμὴν οὐσίαν πολλήν γε οὔσιαν, ἐπίστασαι δὲ καὶ αὐτὸς, σχεδὸν τὸ πλεῖστον, εἰς ἀνανθωτινούς τροπῶν σηκῶν ἐκδαπανῆσαι ἐγένετο. » Τοῦ δ' αἰσχρῶς αινιξαμένου τὸν ἔκεινης βίον εἶδεν, « Οὐκοῦν ἀφεις δικάζειν, εἴπεν, εἰς σχῆμα κατηγορίας μετάθητι, καὶ δόλος ἡμῶν ἐσεῖται κριτῆς. » Ἐπει δ' ἀμάρτυρον είχε τὸ ἔγκλημα, καὶ ἐν δίκῃ μέμφεσθαι οὐκ ἐνῆν, ἐφ' ἕτερα τὴρεματιψ μετέβαινε· καὶ συμβούλου τόπον ὕσπειρ ἀναλαβὼν, κατεμέμφετο ὅτιπερ Ἰωάννου ἐξέχοιτο, καὶ διὰ τοῦτο τὴν τῆς Ἐκκλησίας κοινωνίαν οὐ καταδέγοιτο, ἐδόν μεταμέλω χρησαμένην, ἀπηλλάχθαι πραγμάτων. « Ή δὲ μαχαρία, « μὴ θέμις είναι Ελεγε τὴν δημοσιὰ συκοφαντίαν ὑποστᾶσαν, μὴ μέντοι δικησηρίψ διελεγχθείσαν τοῖς κατηγορημένοις, εἰς δόλην ἀπολογίαν μεταχωρεῖν μέμφεων ἀνευθύνεον. « Άλλ' εἰ σοὶ δοκεῖ, οἵς με πρώην ἐγράψαντο, κέλευε συνηγόρους προστῆσθαι. Εἰ γάρ με βιάσαιο παρανύμως συνάξεων συμμετέχειν οἵς οὐ χρεών, ίσθι μὴ πράξουσαν δὲ μὴ ἐφείται οἵς εὑσεβεῖν αἱρεσίς. » Ο ὑπάρχος δ' οὖν ὡς ἕγων μὴ πείσεσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ κοινωνεῖν, τότε μὲν δῆθεν τὴρεματιψ εὐρεῖν· δάλλοτε δὲ τῷ δικαστηρίῳ παραγαγών, χρυσίου πολλοῦ κατεδίκαζεν· οἰδέμονος γάρ ἦν διὰ ταῦτα μετέθεσθαι τῆς δόξης. « Εκείνη δὲ ταῦτα παρ' οὐδὲν λογισαμένη, οὐ κατὰ τι τοῦ σκοποῦ καθιυφῆκε. Διὰ τοι τοῦτο καὶ τὴν Κιονισταντίνου λιποῦσα, τὴν ἐν Κυζίκῳ διατριβήν κατησπάζετο. Εἰτ' ἔκειθεν ὑπερορίαν φυγήν ἐν τῇ Βιθυνῶν Νικομηδείᾳ κατεδικάζετο· ἀφθονώς δὲ τὰ χρειώδη Ἰωάννην ἐν ὑπερορίᾳ διάγοντι ἐπεμπεν, ὡς ἔκεινον ἐντεῦθεν πολλοῖς τε ἐπαρκεῖν, καὶ οὐκ ὀλίγους ὥγουμενον τῆς τῶν Ἰσαύ-

ρων αἰγαλωτίας, τοῖς; Ιδίοις ἀποδίδονται. Ἐκεῖσε πελεῖστα διαβιώσασα ἔη, τὰς; τῶν πειρασμῶν νιφάδας ποικίλας τῶν θλίψεων τῷ πρὸς Θεὸν ἔρωτι γενναῖας ὑπενεγκοῦσσα, τὸν τῆς ὑπομονῆς ἀνεδήσατο στέφανον · δομοστήροιον ἐν τῇ Κυριακήν τοῦ συνεστήσατο, Μαρληγ καταλιπούσα τῇ συγγενεῖ, ἀπάρτωτον ἐπισκήψατο τὸν τοῦ μοναστηρίου κανίνα διατηρεῖν. Ἐγγιστα δ' ἦν τὸ μοναστήριον τοῦ τῆς ἀγίας Εἰρήνης καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας προτέρου σηκοῦ · διόγος διερκέσαι διχρι τῆς στάσεως ήτις Νίκα ἐλέγετο. Τότε δὲ τοῦ τῆς Σοφίας ἱεροῦ ἐμπρησθέντος, κάκεινο συνδιεψθάρη. Ἀλλὰ τοῦ μεγίστου πολλῷ ὑστερον αὐθίς ἀνεγερθέντος; νέω, κάκεινο τὴν προτέραν εὐκοσμίαν ἰσχε, καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατέστη ἀξίωμα, Σεργίας ἡγουμένης αὐτοῦ · ή δὴ καὶ τὸν τῆς μαχαρίας βίον συγγράμματι καταλέοιπεν, ἐν ᾧ δὴ καὶ τοῦτο ιστορούσης ἔστιν ἀκούσιν, ὡς ἐπει ἐν Νικομηδίᾳ ἡ δοίᾳ ἐπελεύτῃ Ὄλυμπιάς, πρὶν ἡ τάφος αὐτῆς ὑποδέξαιτο, τῷ τότε ιερατικῷ; ἐξηγουμένῳ τῆς Νικομηδίους δυναρ ἐφίσταται, τὸ τίμεον λειψανον γλωσσοκόμῳ ἐνθέμενον, τῷ βιθὺῳ ἐπαφεῖναι · ὅπου δ' ἀν ἐκείνῳ σχάση τὸν πλοῦν, ἐκεὶ καὶ τὸ σῶμα τῆς δοίας καταξιοῦν. Καὶ τὸ μὲν ἐγίνετο · ἐρθανε δὲ τὴν παραλίαν, ἢ δ τοῦ ἀποστόλου Θωμᾶς νέως ἰδρυται · Βρόχοις ἐγχωρίως δ τόπος ὠνόμασται. Ἐνθα θεῖται δύει ἐξιόντες οἱ τὸν τόπον οἰκοῦντες, τὸ ιερὸν ἐκείνης πρὸς τῷ ιερῷ θυσιαστηρίῳ κατέθεντο λειψανον, μυρίων νόσων θεραπείας ἀξιουμένων, δαιμόνων ἀπελαυνομένων, καὶ δίλιν τεραστίων παρὰ δόξαν γεγενημένων. Κατέδρηται γα μήν μετὰ τούτο ἔθνους ἐπιδρομῇ συμμετασχεῖν τῆς πυρκαϊδῆς; καὶ τὸν τοῦ ἀποστόλου νεών. Ἐγγὺς δὲ πρὸς τὸν θάλασσαν τοῦ λειψάνου κειμένου, τὸ μὲν γλωσσοκόμον δαπάνην τῷ πυρὶ γενέσθαι, τὰ δὲ γε λειψανα τοῖς θαλαττίοις παρερβήθεια ρθίοις; · ὅπου δ' ἐκείνα γένοιτο, ὑφαίμον καὶ τὸ δύωρ καθίστασθαι, ὥστεν ἐνδεικυμένου Θεοῦ τὸ τῆς ὄμοιογίας ἐκείνη μαρτύριον. Σεργίου δὴ τηνικαῦτα πατριαρχοῦντος, Ἰωάννην πέμψαι πρεσβύτερον· καὶ τὰ ιερὰ ἐκείνης ἀναλεξάμενον λειψάνων, τῷ αὐτῆς μοναστηρίῳ ἐνθεῖναι, ὅπερ, ὡς εἰρηται, μέσον ταῖν δοίον ἐκκλησίαν τῆς Σοφίας τε καὶ Εἰρήνης ἀνφικοδημησες. Διετέλεντο δὲ δ εἰρημένος πρεσβύτερος, ὡς εἰδε πολύ τι αἴμα ὑπερβλύσταν αὐτῶν, ὅπην καὶ αὐτὰ ἀνελέγετο, ὡσθ' ὑπερδραμεῖν αὐτοῦ καὶ τὰ ἐπιπλα, καὶ κάτωθεν ρεῦσαι. Τὰ ίσα δὲ καὶ ἔτερος εἰδε. Πολλῶν δὲ συρρευσάντων, λάματα παράδυξι ὡρθῇ δαιμονίων πλείστων ἀπελαθέντων · ἐν δὲ τούτων ἀστραγάλῳ γυναικὸς ἐμφαλεῦν δέξασεν. Ἀλλὰ τοσαῦτα μὲν περὶ τῆς μαχαρίας Ὄλυμπιάδος.

Θ. ant. arcam quidem igni consumptam, ipsas autem in fluctus maris projectas esse. Quo vero loco illæ undam ipsam cruentam constitisse, Deo veluti exhibente martyris illius confessionem. Sergiuū porro qui tum patriarcham gessit, Joannem presbyterum eo misisse; eumque sacra ejus ossa collecta, monasterio illius iutulisse, quod ipsa (sicut dictum est) loco medio inter duo Sapientiæ et Pacis templo excitavit. Presbyter autem, quem diximus, confirmavit, cum reliquias eas colligeret, magnam vim sanguinis se super eis scaturientem vidiisse, adeo ut vestem quoque ejus contigerit, atque inde defluxerit. **404** Eadem alius quoque vidit. Et cum multi confluenter homines, sanationes mirificæ exhibitæ sunt dæmonibus plurimis ejectis: quorum unus talo mulieris incubans, abactus est. Hæc de beata Olympiade.

A est, qui pie sibi vivendum esse statuerunt. Præfectus postquam intellexit, persuaderi eam, ut cum Ecclesia communicaret, non posse, tum quidem ille eam advocatos sibi querere permisit. Alio vero tempore in jus citatum, magno auri pondere per condemnationem multavit, sententiam eam suam, ob causam talem, mutaturam esse arbitratus. Verum illa hæc pro nihilo duxit, neque quidquam de proposito consilio suo remisit. Quocirca Constantinopolim etiam reliquit, et Cyzicum, ut ibi degeret, se contulit. Deinde vero ex eo loco ad exsilium in Nicomediam Bithynorum est dæmonata. Abunde vero res necessarias Joanni exsulanti suppeditavit, adeo ut ille ex ea liberalitate multorum quoque inopiam sublevaret, et non paucos ex Isaurorum captivitate redemptos suis restitueret. Ibi cum illa annos plurimos transegisset, **403** tentationumque procellas et afflictiones variae egregio in Deum amore fortiter sustinuisse. Monasterium quod Constantinopoli constituit, Marinæ cognatae suæ reliquens, eam monasterii regulam inviolatam conservare jussit. Fuit id prope sanctæ Pacis et Verbi Dei Sapientiæ pristinum templum, et usque ad seditionem eam, quæ Níκα, hoc est, Vince, dicebatur, duravit. Tum vero Sapientiæ templo exusto, et ipsum conflagravit. Cæterum maximo eo longe post templo restituto, monasterium hoc pristinam quoque recepit venustatem, atque ad veterem restitutum est dignitatem, Serbia ei præsideute, quæ etiam beatæ hujus seminæ vitæ conscriptam reliquit: in qua illud quoque eam commemorante adire licet, quod postquam Nicomediæ sancta Olympia diem suum obiit, priusquam sepulturæ niandaretur, temporis ejus Nicomediensi episcopo in somnis præceperit, ut venerandas reliquias articulæ impositas alto mari committeret, et quocunque locorum illa cursum teneret, ibi corpus ejus sepeliretur. Id ab episcopo factum, et arca ad maritimum locum delata est, ubi apostoli Thonæ delubrum positum est: ab incolis locus is Brocti dicitur. Ibi divina visione admoniti qui regionem eam incolunt, exierunt, et sacras illius reliquias ad sanctam sacrificiæ aram reposuerunt, quas innumerabilium morborum cura, dæmonumque expulsione, aliisque prodigiis, quæ supra hominum opinionem ibi sunt exhibita, Deus dignatus est. Memoriæ quoque proditum est, postea incursione hostili templum hoc Apostoli incensum esse; et quod reliquiæ istæ prope mari undas sitæ essent,

B D **404** **404** arcam quidem igni consumptam, ipsas autem in fluctus maris projectas esse. Quo vero loco illæ undam ipsam cruentam constitisse, Deo veluti exhibente martyris illius confessionem. Sergiuū porro qui tum patriarcham gessit, Joannem presbyterum eo misisse; eumque sacra ejus ossa collecta, monasterio illius iutulisse, quod ipsa (sicut dictum est) loco medio inter duo Sapientiæ et Pacis templo excitavit. Presbyter autem, quem diximus, confirmavit, cum reliquias eas colligeret, magnam vim sanguinis se super eis scaturientem vidiisse, adeo ut vestem quoque ejus contigerit, atque inde defluxerit. **404** Eadem alius quoque vidit. Et cum multi confluenter homines, sanationes mirificæ exhibitæ sunt dæmonibus plurimis ejectis: quorum unus talo mulieris incubans, abactus est. Hæc de beata Olympiade.

CAPUT XXV.

De conversatione et vita sanctæ Nicaretæ Nicomedensis.

Erant autem aliæ quoque plures eodem cursu cum illa concertantes, ea lempique erga magnum Patrem charitate flagrantes: quarum una bona admodum fuit, Nicareta Bithyna (1), nobilibus maxime parentibus apud Nicomedienses orta. Genius ei præclarum erat: perpetua vero virginitate et reliqua vita virtute valde celebris fuit. Fastu prorsus caruit, humilitate inter eas quæ idem studium sequebantur, præcipue insignis. Ordinem in moribus, sermone et vita quotidiana servavit. Res humanas ad mortem usque divinis posthabuit. Ad fortitudinem quoque composita fuit, et rerum difficultates facilissime pertulit. Et quod divitiae multæ ei ablatæ essent, non ægre ei fuit: atque eo quod ei ex illis reliquum fuit exiguum admodum, optime dispensando ad necessitatem est usa; cum quidem ad multam pervenerit seneccutem, aliisque etiam liberaliter impertierit. Et cum munditiæ studiosa esset, remedia etiam egregia promptitudine condidit, ad variorum morborum usum commoda, quæ plurimis ægrotis dedit, qui nihil opis et adjumenti a consuetis medicis reuelere. Divinore enim quodam nulu quascunque aggrederetur res, finem bonum ille capiebant. Atque, ut in summa dicam, in feminis quascunque apud nos laudatae sucre, non aliam reperire scit moribus, sanctitate et virtutibus reliquis præstantiorem. Et talis cum esset, per paucis tamen nota fuit. Propter morum namque modestiam et mediocritatis studium, ut lateret, potissimum operam dedit, adeo ut neque diaconissæ honorem suscipere, neque sacrarum virginitum cœtu præesse voluerit, quamvis ad id Joannes patriarcha eam saepè cohortatus sit et excitari. Talis quoque suo ipsis respondens nomini Nicareta fuit. Sed oratio nobis ad reliquam historiam redcat.

405 CAPUT XXVI.

De profectione Iohannis in locum cui nomen Cucusus: et de episcopo Adelphio, et de admirabili visione quam is de Chrysostomo vidit.

Fortis ille veritatis propugnator in oppidum Armeniæ Cucusum abductus est, ad quod tum multi excurrebant Isauri. Consulto vero id quoque factum puto, ut in sæviorum hominum malibus esset, quam illi qui eum eo abduxissent, fuissent. Quanvis id divina providentia ita etiam disposuerit, ut etiam illi qui veritatis lucem non vidissent, per ipsum manu ducerentur. Id quod accidit. Siquidem doctrina et factis mirificis multas ibi cepit gentes, episcopos et presbyteros ibi creando, et sacras Scripturas eos docendo. Sed enim apud oppidum Cucusum Adelphius quidam Arabissi episcopus, visione divina admonitus, eum

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'.

Περὶ τῆς πολιτείας καὶ ἀγωγῆς τῆς ἁστας Νικαρέτης τῆς ἐν Νικομηδείᾳ.

Πολλαὶ δὲ καὶ ἄλλαι ἡσαν τὸν ίσον ἐκείνη δρόμου ἀνθεμιλάωμεναι, ἐπίσης τε καὶ τὸ φίλτρον τῷ μεγάλῳ Πατρὶ τέρψουσαι· ὃν μὰ καὶ ἀγαθὴ λίαν ἐν ταύταις ἦν καὶ Νικαρέτη ἡ Βιθυνή· εὐπατρίδης μὲν εἰπερ τις παρὰ Νικομηδεῖοι· γένος δὲ αὐτῇ περιθήτων· ἐπὶ δὲ ἄιδιώ παρθενίζ, καὶ τῇ λοιπῇ τοῦ βίου ἀρετῇ, λίαν εὐδόκιμος· Ἀτυφοτάτη δὲ λίαν ἦν τῶν ὅσαι σπουδῇ ταῖαντη ἔδιων. Τέτακτο δὲ αὐτῇ καὶ ήθος καὶ λόγος καὶ διάιτα. Τὰ δὲ θεοῦ καὶ μέχρι θανάτου προετίμα τῶν ἀνθρωπίνων. Ἄλι οὐδὲ καὶ ἄλλως ἵκανη πρός τε ἀνθράπιαν καὶ δυσχέρειαν πραγμάτων ῥῖστας ὑπενεγχεῖν· καὶ μῆτε τὴν πολιτὴν περιουσιαν ἀφηρημένην ἔχεσθαι· τὰ τε περιεπιθμεναὶ διέλγα πάνω ἀριστως οἰκονομοῦσαν, τῶν ἐπιτηδεών ἐπαπολαύειν, καὶ ταῦτα εἰς γῆρας προελθοῦσαν βαθὺν, καὶ ἄλλοις ἀρθόντων; μεταδόνται. Φύλοκαλοὶ δὲ λίαν γεγενημένη, προθυμιές φιλοκάλιψ καὶ φύρμαχα παρασκευάζειν, ἐπιτήδεια πρός χρεῖαν ποικίλων νοσημάτων ταλαιπωρουμένοις ἀνδράσιν, οἵτις ἐπήρκει τῶν συνήθων πλείστοις, μηδὲν ἀποναμένοις; τῶν λατρῶν. Ροπῇ γάρ τινι θειοτέρῃ οἵτις ἐπιχειρήσειν, εἰς χρηστὸν ἀπήντει τέλος. Ἐν συντόμῳ δὲ εἰπαίν δοσις σπουδαῖαι τῶν γυναικῶν, εὑδεμίαν δὲ τις ἀλλην εὑρεν, ήθει τε καὶ σεμνότητι καὶ τῇ λοιπῇ ἀρετῇ ἐπιδεωκυαν. Τοιαύτη δὲ οὕτω, διέλγοις ἦν γνώριμος· ήθει γάρ μετριότητος καὶ τῷ φιλοσόφῳ τοῦ τρόπου, περὶ πολλοῦ ἐπετήδευε τὸ λανθάνειν· ὡς μῆτε εἰς διακονίας ἀξίωμα προελθεῖν ἔλέσθαι, ἀλλὰ μηδὲ χοροῦ παρθένων λεπτῶν καθηγήσασθαι, καὶ ταῦτα ἱώνου τοῦ πατεριάρχου πολλάκις εἰπει τούτῳ προτρέπομένου καὶ παρθήγοντος. Τοιαύτην μὲν καὶ τὴν περιώνυμος Νικαρέτη ἐτύγχανεν· ήμεν δὲ δὲ λόγος· ἐπὶ τὰ συνεχῆ τῆς ιστορίας φερέσθω.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

Περὶ τῆς εἰς Κουκουσόν ἀφίξεως Ἰωάννου, καὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἀδελφίου, καὶ τῆς παραδόξου διπτεσίας, ήν διὰ τὸν Χρυσόστομον ἐθεαστατο.

Οὐ μὲν οὖν τῆς ἀληθείας γενναῖος ἀγωνιστής εἰς τὸ τῆς Ἀρμενίας πολιγύιον τὴν Κουκουσὸν ἤγετο, πολλῶν τηνικάδε τοῦτο κατατρεχόντων Ἰσαύρων. Ἐπιτηδεῖς οἵμαι καὶ τοῦτο, ἵνα ὑπὸ χεροῖν ἀγριοτέραις τῶν ἀγόντων γένηται· καὶ διάλως τῇ θείᾳ προνοίᾳ διφωνούμητο· ἵνα μᾶλλον καὶ οἱ μῆτραι φωτὸς τῆς ἀληθείας μετεσχηκότες δι' αὐτοῦ χειρογηγηθεῖσεν. Οὐ καὶ συνέβαινε. Τοῖς τε γάρ λόγοις καὶ τοῖς παραδόξοις τῶν Ἑργῶν πολλὰ τῶν ἐκεῖτε θύνων ἐχειρώσατο, χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων πιῶν, καὶ τὰς λεπτὰς ἐκδιδάσκων τούτους Γραφάς. Αλλ' εἰς μὲν Κουκουσὸν Ἀδελφίος τις ἐπίσκοπος Ἀραβισσοῦ δῆμοι τινὶ θειοτέρῳ αὐτὸν ὑπ-

(1) Hanc sibi cognitam Sozomenus Constantinopoli quoque, cum plurimis aliis in voluntarium exsilio discessisse scribit, lib. viii, cap. 23.

δέχεται· ὃν λόγος ἔχει μετὰ κοίμησιν Ἰωάννου ἀδημονεῖν, καὶ Θεοῦ δεῖσθαι δεικνύειν οἱ χοροῦ καὶ στάσεως ἐκείνον τὸν ήξενον. Ἐν ἑκάστοις δὲ γενόμενον, πάντας μὲν ἄγιοὺς ιδεῖν, κατὰ κύκλον ἐφεξῆς ἐστηκάταις· ἐκείνον δὲ μὴ τούτοις ὅρῳ ἐναρθίθμιον. Δεινῶς δ' ἀχθομένων, ἀγγελον αὐτῷ ἐπιστῆναι· ὃν καὶ τὸ τῆς λύπης ἀγχοῦς ἀνέχοντα ἐπειπεῖν. ὡς Ἰωάννη ἀλλη τις ἐγγύτης Θεῷ, καὶ σὺν αὐτοῖς ἀγγέλοις εἰληφέναις αὐτὸν γέρας δμεῖν τὸν Θεόν, ἔνθα δ' ἐκεῖνῷ ἡ στάσις, οὐκ ἐφείται τοῖς πολλοῖς παρακύπτειν. « Ἀπιθι τοῖνυν, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἀλγος Θεράπευε· τὸ γάρ μὴ ὅρῳ σε τοῦτον οὐ τὸ μὴ παρεῖναι, τὸ δὲ τῶν πολλῶν ὑπερεῖναι, καὶ τὸ περιδύτης τιμῆς ἐμποιεῖ. » Ἐκείνος μὲν οὖν αὐτὸν ὑποδέχεται· τὸ δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ἀλλη τις τραγῳδία ἡ κακῶν Ἰλιάς διντειρύς ἐστιν· ὅσα γάρ ὑπέστη παντοδιποῖς προσπαλαίων κακοῖς, τις δὲ ἀλλου λέγοντος ἥδιον τῇ ἀληθέστερον ἀκούσειν ἢ αὐτοῦ ἐκείνου διηγουμένου; καὶ ταῦτα γάρ τῇ χρυσῇ γλώττα δρίστα καὶ ὡς ἔχρην διεξήλθε. Κωνσταντίῳ γάρ πρεσβυτέρῳ εὐθὺς ἐκ Νικαίας γράψων, ταῦτα δηλοῖ, οὗτω κατὰ βῆμα διεξιών.

optime exposuit. Ad Constantium siquidem presbyterum ex ipsa statim Nicæa scribens, hæc verbis talibus significat :

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.

Ἐκιστολὴ τοῦ θεοῦ Χρυσοστόμου ὑπὲρ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν· καὶ μερικὴ τῆς κατ' αὐτὸν ἐξορίας διηγησίς.

« Τῇ τετάρτῃ τοῦ Πανέμου μηνὸς μέλλων ἀπὸ τῆς Νικαίας ἐξορίᾳν, ταῦτα διαπέμπομαι τὰ γράμματα πρὸς τὴν σὴν θεοσέβειαν παρακαλῶν, διπερ ἀεὶ παρακαλῶν οὐκ ἐπαυσάμην· καὶν χαλεπώτερος τοῦ νῦν κατέχοντος γένηται ὁ χειμῶν, καὶν μείζονα τὰ κύματα, μὴ διαλείπειν τὰ σαντοῦ πληροῦντα, εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐξαρχῆς ἡψω· λέγω δὴ τοῦ Ἐλληνισμοῦ τὴν καθαίρεσιν, τῶν ἐκκλησιῶν τὰς οἰκιδομὰς, τῶν ψυχῶν τὴν ἐπιμέλειαν. Μὴ δὴ σε ὑπτιον ποιεῖτω τῶν πραγμάτων τὴν δυσκολίαν· οὐδὲ γάρ κυνηρητής τὸ πέλαγος ὅρῶν μαίνειν καὶ διανοτάμενον, ἀποστήσεται τῶν οἰάκων· ἀλλὰ οὐδὲ λαρέδες τὸν κάμινοντα βλέπουν τῇ νόσῳ κρητούμενον, ἀναχωρήσει τῇς θεραπείας· ἀλλὰ τότε μάλιστα ἔκαστος τούτων τῇ τέχνῃ χρήσεται καὶ τῇ προθυμίᾳ. Μὴ δὴ ὑπτιον ποιεῖτω σε τὰ συμβαίνοντα· οὐ γάρ ὑπὲρ ὅν ποιουσιν τὴν μᾶς; ἔτεροι κακῶν, ἴδρυν δῶσομεν· ἀλλὰ καὶ μισθὸν ληφόμεθα. Εἰ δὲ αὐτοὶ τὰ παρ' ἔκαυτῶν μὴ εἰσενήκοιμεν, ἀλλὰ φράσυμήσαιμεν, οὐδὲν εἰς τούτο τὴν μῶν προστήσεται· ὃ τῶν πραγμάτων θύρωσις. Ἐπει καὶ Παῦλος δεσμωτήρια οἰκῶν, καὶ τῷ ἔλιψ προσδεδεμένος, τὰ αὐτοῦ ἐποιεῖ· καὶ Ἰωάννης ἐν γαστρὶ τοῦ θαλασσίου θηρίου φερόμενος· καὶ οἱ τρεῖς παῖδες οἱ ἐν τῇ καμίνῳ διατρέσοντες· καὶ οὐδένα τούτων τὰ ποικίλα δεσμωτήρια ταῦτα φράσυμπτερον πεποιήκε. Ταῦτ' οὖν ἐννοῶν, δέσποτά μου, καὶ Φοινίκης καὶ Ἀραβίας καὶ τῶν κατὰ τὴν ἀντολὴν μὴ παύσῃ φροντίζων ἐκκλησῶν· εἰδὼς δὲ τι πλείστα λήψῃ τὸν μισθὸν, διώ καὶ τοσούτων ὅντων τῶν κιλυμάτων, τὰ παρὰ συντοῦ εἰσφέ-

A exceptit. Hunc faniā est, post Joannis obitum, cum in mœrore ingenti esset, Deum orasse, ut sibi indicaret, quanamā sede et statuone illum dignatus esset; atque cum in extasi consternatus esset, sanctos quidem omnes circum circa ordine consisteres vidisse, illum autem in eorum numero non conspexisse. Quod ubi graviter tulit, angelum ei astantem doloris molestiam ademisse atque dixisse, aliam Joanni sedem, Deo propinquorem, honoremque præstantiorem, ut una cum angelis Deum laudibus vehat, datum esse, ad stationemque eam perspicere non multis permisum esse. « Alii itaque, inquit, et animi dolorem omitte. Quod enim hunc non vides, non propterea is non adest, sed potius supra multos est: atque id excellentis est honoris indicium. » Ille sane, sicuti diximus, Joannem exceptit. Quæ vero ei in itinere accidere, tragœdia alia, seu malorum Ilias prorsus sunt. Quam variis enim cum ærumnis collectatus sit, a nemine ea quam ab ipso commemorante jucundius aut verius quisquam cognoverit. Nam ea quoque mala aurea illa lingua, ita ut decuit,

406 CAPUT XXVII.

Epistola divi Chrysostomi, pro ecclesiis Dei: singularis de exilio ejus narratio.

« Nicæa quarto mensis Julii die soluturus, hasce ad pietatem tuam dedi litteras, ad id te cohortans, ad quod nunquam cohortari desii: quamvis gravior præsente tempestate procella, majoresque fluctus ingruant, ut ne intermittas ea quæ officii tui sunt, in ea quam ab initio cepisti administratione, adimplere: Græcæ superstitionis exterminationem dico, ecclesiarum ædificationes, animarum curam. Neque te supinum aut socordem rerum difficultas faciat. Neque enim gubernator, ubi mare ipsum concitari et surere videt, a navis clavo et gubernaculis discedit: neque medicus, ubi ægrum morbo corripi cernit, curatione supersedet: sed tum maxime uterque: istorum artem suam et promptitudinem adhibet. Non te ad socordiam redigant præsentia mala; non enim de eis quæ nobis inferuntur calamitatibus, rationem reddemus, quin potius mercedem accipiomus. Si vero ea quæ in nobis sunt, in Ecclesiam non contulerimus, sed desideres tuerinus, nihil nos ea in re adjuvabit aut defendet malorum tumultus: quandoquidem et Paulus carcerem incolens, in vinculis officium suum fecit. Et Jonas in ventre belluae marinæ inclusus fuit, et tres pueri in camino versati sunt: neque tamen horum quemquam vincula varia ad desidiam redegere. Hæc ipsa tecum reputans, domine mi, ne omiseris Phœnicia, Arabia, et Orientis ecclesiarum curam gerere: illud persuasum habens, locupletem te mercedem recepturum esse, si tot et tantis intercedentibus

impedimentis, ea quae in te sunt, eis contuleris. Neque tibi grave sit, creberimas ad nos dare litteras. Nam sicuti nunc cognovimus, non Sebastiam, sed Cucusum exsulatum ire jussi sumus, quo tibi litteras mittere facilius erit. Scribes igitur nobis, quot anno quolibet ædificatae sint ecclesiae, et qui viri sancti in Phœniciam commigrarint, et si quæ majora accesserint incrementa. Etenim cum Nicænum quendam monachum casæ suæ inclusum reperissem, ei ut ad pietatem tuam iret et in Phœniciam proficeretur, persuasi. An is ad te venerit, fac sciam. **407** De Salamine, quod oppidum est non longe a Cyro situm, et ab heresi Marcionistarum oppressum est, acturus cum quibus oportuit, et rem omnem recte conformaturus fueram, nisi ejectus essem. Quod si dominum meum Cyriacum episcopum Constantinopoli esse cognoveris, scribe ad eum hac de causa, et persicere is omnia poterit. Cohortare omnes, et potissimum qui fiduciam apud Deum habent, ut multum et assidue orent, ut præsens orbis naufragium conquiescat. Intolerabilia enim Asiam, aliasque urbes et ecclesias invasere mala: quæ sigillatum, ne molestus esse videar, enumerare supersedeo: atque unum illud dico, multa nunc et assidua peropus esse precatione. In alia rursus epistola ita inquit: «Quod si in carcere degitis, catenisque vinceti, et cum squalidis et sordidis hominibus in custodias inclusi estis, propterea quod istorum iniquitatibus non consentitis, exultate eo nomine et gloriamini, quoniam ingentis lucri hæc vobis occasio sunt. Quandoquidem et nos affliti, consumpti et sexcentis mortis generibus confecti sumus: id quod renuntiare certo possant, qui brevi etiam momento nobiscum fuere: cum quibus colloqui non potui, propter continuas febres, quibus sum occupatus, quibusque diu noctuque afflictus, iter tamen facere necesse habui, astu oppressus, insomnia labefactatus, rerum necessariarum penuria, curatorumque seu defensorum inopia confessus. Nam et iis qui vel in metallis opus faciunt, vel carcerem incolunt, longe duriora ei passi sumus, et etiamnum patimur. Et vix tandem Cæsaream ex tempestate in portum venimus. Sed ne portus quidem iste recreare nos ex fluctuum et undarum ærumnis potuit: adeo nos præteritum tempus prorsus confecit. Verum tamen Cæsaream cum venissem, non parum sum refocillatus, quod et puram bæberim aquam, et panem non sordidum atque durum sumpserim, neque in doliorum fragmentis lavarim, sed balneum qualecumque reperebim, et quod in lecto tum cubare permissum milii fuerit. Possem quidem plura istis commemorare: verum ne nimio vos dolore **408** afficiam, in his consistam, uno illo adjecto, non debere vos exprobrare eis, casum scilicet nostrum, desinere, qui nos diligunt. Nam cum tot habeamus nostri studiosos, tanta potestate et auctoritate prædictos, neque eas res impetramus, quas damnati etiam

αρες. Καὶ γράφειν δὲ ἡμῖν συνεχῶς μὴ κατέχειν, ἀλλὰ καὶ πυκνύστατά. Ός γάρ ἔγνωμεν νῦν, οὐκέτι εἰς Σεβάστειαν, ἀλλὰ εἰς τὴν Κουκουσὸν ἐκελεύθημεν ἀπελθεῖν, ὅπου σοι καὶ εὐχολώτερον ἐπιστέλλειν ἡμῖν. Γράψε τοινυν ἡμῖν, πόσαι τε ἐκκλησίαι εἰς τοις Φοινίκην, καὶ εἰς τις πλείων γέγονε προκοπή. Καὶ γάρ ἀπὸ Νικαλα; εύρων τινα μνᾶντο ἐγκεκλεισμένον, ἐπεισα αὐτὸν ἐλθεῖν πρὸς τὴν οὐρανόν, καὶ ἀπελθεῖν εἰς τὴν Φοινίκην. Εἰ παραγένονται οὖν, δηλῶσαι μοι σπουδαστον. Τοῦ Σαλαμῖνος ἔνεκεν χωρίου τοῦ κατὰ τὴν Κύρον κειμένου, τοῦ ὑπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν Μαρκιωνιστῶν τοιούτου μνᾶν, ήμην διειλεγμένος οἵς ἔχρητης, καὶ κατωρθωκός τὸ πᾶν· ἀλλ' ἔρθην ἐκβληθεῖς. Εἰ τοινυν μάθητον κύριον μου Κυριακὸν τὸν ἐπίσκοπον ἐπὶ τῆς Κωνσταντινουπολεῖτῶν διατρίβειν, ἐπίστειλον αὐτῷ ταῦτης ἔνεκεν τῆς ὑποθέσεως, καὶ τὸ πᾶν ἀνύειν δυνηταῖς. Πάντας καὶ μάλιστα τοὺς περῆφαίσαν λυοτας πρὸς τὴν Θεὸν παρακάλει πολλῇ κεχρῆσθαι τῇ εὐχῇ, πολλῇ τῇ ἐκτενεῖ, ωστε τὸ τῆς οἰκουμένης τούτο ναυάγιον παύσασθαι· ἀφροτρα γάρ καὶ τὴν Ἀσίαν κατεῖσθαι κακά, καὶ ἐτέρας δὲ πόλεις καὶ ἐκκλησίες. Ἀπέρ, ίνα μὴ δοκῶ διενοχλεῖν, ἀφεὶς τὸ καθέκαστον λέγειν, ἐκείνο μόνον ἔρω, οὐτε εὔχων ποιεῖν καὶ δεήσεων ἐκτενῶν. Καὶ πάλιν ἐν ὅλῃ τῶν ἐπιτελῶν οὕτω φησιν· «Εἰ γάρ καὶ δευτεριοὶ οἰκεῖτε, καὶ διλοις περίκεισθε, καὶ μετὰ τῶν αὐχμῶντων καὶ βυπῶντων ἐστε κατακεκλεισμένοι, ἔνεκεν τοῦ μὴ συνθέσθαι τῇ τούτων παρανομῇ, ἀλλ' οὖν σκιρτᾶτε καὶ ἀγαλλιάσθε, διτοιλῆς δημητρίας ὑμερίας ὑπόθεσις ταῦτα· ἐπει καὶ ἡμεῖς ἐνηλθήμεν, ἀδαπάνηθημεν, μυρίοις ἀπεθάνομεν θανάτοις. Καὶ ταῦτα Ισασίν ἀκριβέστερον ἀναγγείλεις οἱ καὶ βραχεῖαν φοίην ἡμῖν συγγενόμενοι· πρὸς ὧδε οὐδὲ διαλεχθῆνατ τι ἐδύνηθην, ὑπὸ τῶν συνεχῶν πυρετῶν καταθειλημένοις· οὓς ἔχων καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, ὀδοιπορεῖν ἡγαγκαζόμην, καὶ θάλπει ποιωκούμενος, καὶ ὑπὸ τῆς τῶν ἐπιτηδείων ἔρημας· ἀπολλύμενος, καὶ τῆς τῶν προστηρομένων ἀπορίας. Καὶ γάρ τῶν τὰ μέταλλα ἔργαζομένων, καὶ τὰ δεσμωτήρια οἰκουμένων, χαλεπώτερα καὶ πεπόνθεμεν καὶ πάσχομεν. Οὐφέ δέ ποτε καὶ μόδις ἐπέτυχον τῆς Καισαρείας, ἀπὸ χειμῶνος εἰς λιμένα ἐλθόν. Ἀλλ' οὐδὲ διλιμήν οὗτος Ισχυσεν ἀνακτήσασθαι τὰ ἀπὸ τῶν κλυδωνίου κακά· οὕτω καθάπτει ἡμᾶς δὲ ἐμπροσθεῖ χρόνος κατειργάσατο. Ἀλλ' δύμως ἐλθὼν εἰς τὴν Καισαρείαν, οὐ σμικρὸν ἀνέψυξα· διτοι οὐδετοις Επιον καθαροῦ, διτοι καὶ ἀρτου οὐκ διδωδότος οὐδὲ κατεσκλητός μετέλαθον· διτοι οὐδέτετον τοῖς κλίσμασι τῶν πίθων ἐλουσόμην· ἀλλ' εὑρόνταντον δή ποτε· διτοι συγκεχώρημαι τέως τῇ κλίση προστηλώσθαι. Ἐνην καὶ πλείων τούτων εἰπεῖν· ἀλλ' ίνα μὴ σφόδρα λυπήσω, μέχρι τούτων Ιστιψι, ἐκείνο προστιθεῖς διτοι μὴ παύσητε οὐνειδίζοντες τοὺς ἀγαπῶντας ἡμᾶς· τοσούτους γάρ ἔχοντες ἔραστοι καὶ τοσαύτην δύναμιν περιθειλημένους, οὐδὲ αὐτοὺς τυγχάνομεν ὃν τυγχάνουσιν οἱ κατάδικοι, ωστε εἰς ἡμερώτερον καὶ ἐγγύτερόν που καταδικασθῆναι το-

πον. Ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος ἡσίν ἀπαγορεύσαντες, καὶ τοῦ φόβου τῶν Ἰσαύρων πάντα πολιορκοῦντος, τῆς μικρᾶς ταύτης καὶ εὐτελοῦς οὐκ ἐπετύχομεν χάριτος. Δέδη τῷ Θεῷ καὶ διὰ τοῦτο· οὐ παυδμεῖα γάρ αὐτὸν ἐπὶ πᾶσι δοξάζοντες. Εἴη τὸ διονυσία αὐτοῦ εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰώνας. Ἰστε γάρ ὡς πάντα θορύβων καὶ ταραχῆς πεπλήρωνται· καὶ οὐχ ὑπὲρ Κωνσταντινουπόλεως χρὴ μόνον παραχαλεῖν, ἀλλ’ ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης· ἐπειδὴ περ ἐντεῦθεν ἀρέσμενον τὸ κακὸν, καθάπερ εἰρητας· πανταχοῦ τῆς γῆς τὰς ἔκκλησας λυμαίνεται. Ἐεδομήκοντας τοινύν ἡμέρας ἀναλώσαντες κατὰ τὴν ἰδδὸν, ὁφέ ποτε ἀπηντήκαμεν εἰς τὴν Κουκουσόν, τὸ πάσης τῆς οἰκουμένης ἐρημότατον χωρίον. Ὁθεν λογίζεσθαι τῇ θαυμαστότερῃ ὑμῶν ἔξεστιν, δοσα καὶ ἡλίκα πεπόνθαμεν κακὸν, πυρετοῖς ἀφορήτοις; παλαίνετε;, καὶ φόβῳ Ἰσαυρικῷ πολιορκούμενοι. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐκ ἀξιῶν ἐνοχλήσας τινα ὥστε ἡμᾶς μεταστῆσαι ἐντεῦθεν. Τὸ γάρ χαλεπώτατον διηγέσαμεν τῆς ἁδοῦ τὴν ταλαιπωρίαν. Ἄλλ’ ὑμᾶς χάριν αἰτῶ, τὸ συνεχῶς ἡμῖν γράφειν, καὶ ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν ψρυτίζειν. » Καὶ αὐθίς πάλιν φησιν· « Ἐπει καὶ ἡμᾶς τρίτον ἔτος ἐν ἐξορίᾳ διατρίβοντας, λιμῷ, λοιμῷ, πολέμοις, πολιορκίαις συνεχέστιν, ἐρημιῇ ἀφάτῳ, θανάτῳ καθημερινῷ, μαχαιρίαις Ἰσαυροῖς, οὐχ ὡς ἐτυχεῖ παραχαλεῖ καὶ παραμυθεῖται τὸ διαρκές καὶ μόνιμον ὑμῶν τῆς διαθέσεως, τῆς παρέθησίας τὸ ἀκλινές. Ὁθεν εἰ καὶ τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἐκβεβλήμεθα, τῆς δὲ κυρίως πόλεως οὐ μετψήσθημεν. Εἰ γάρ ὑμεῖς ἡ πόλις, μεθ’ ὑμῶν δὲ ἡμεῖς ἀεὶ καὶ ἐν ὑμῖν, εδῆλον διτε καὶ ἐνταῦθα διάγοντες, τὴν πόλιν οἰκοῦμεν ἐκείνην. Καὶ γάρ ἐνδιαιτώμεθα ὑμῶν ταῖς ψυχαῖς· καὶ ὅπουπερ ἀνῶμεν, πάντας ὑμᾶς τοὺς σφοδροὺς ἡμῶν ἐραστὰς ἐπὶ διανοίᾳ περιφέροντες ἀπιμεν. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ.

Περὶ Ἀρσακίου πατριάρχου Κωνσταντινούπολεως, οἵος ἦν· καὶ ὡς τοὺς περὶ Ἰωάννην ἐδιώκει· καὶ ὡς ἐτελεύτησεν ἐν βραχεῖ.

Ταῦτα μὲν αἱ ἐπιστολαὶ· οὐ πολλῷ δὲ διατερον χειροτονεῖται τῆς Κωνσταντίνου Ἀρσάκιος. Νεκταρίου τοῦ πρὸ τοῦ Ἰωάννου τὴν τοιαύτην ἐπισκοπὴν διεθύναντος ἀδελφός· ἀνήρ πρᾶσος εἶναι δοκῶν, καὶ περὶ τὸ Θεῖον μάλιστα εὐλαβῆς. Ἀχρεῖαν δὲ τὴν περὶ αὐτοῦ δόξαν ἐποίουν κληρικοὶ τινες, & μὲν ἐδούλοντο δρῶντες, ἐκεῖνῷ δὲ τὴν αἰτίαν ἐπιγραφέμενοι. Πολλῷ δὲ χειρονα μᾶλλον τοῦτον ἐποίει· τὰ τηγικάδε συμβάντα περὶ τοὺς Ἰωάννην προσκειμένους. Ἐπει γάρ αὐτῷ τε καὶ τῇ κατ’ αὐτὸν ἐκκλησίᾳ κοινωνεῖν ἡ συνεύχεσθαι ἀπήξιον, & τε δὴ τῶν τοῦτον αὐτοῖς, καὶ ἐαυτοῖς δὲ ἐκκλησίαζον ἀθροιζόμενοι· ἀνά τε τὰς ἐσχατὰς καὶ στοὰς τῆς πόλεως λόγοις περὶ τούτου προσῆγεν Ἀρκαδίῳ τῷ βασιλεῖ. Καὶ δὴ συνηγμένοις, πεμφθεῖς τις ἐκεῖθεν καὶ οὐκ ἀγεννῆ νεολαίαν προσεπαγόμενος, τὸ μὲν πλήθος παίσοντες ξύλοις καὶ λίθοις, ἐκεῖθεν ἥλισυνον· δοσοὶ

A homines impetrant, ut in amoeniore viciniorum que locum condemnaremur. Verum cum et corpus etrumnas hasce tolerare deneget, et metus Isaurorum omnia circumvallet, parvam hanc et tenuem gratiam obtinere non possumus. Sit eo quoque nomine Deo gloria. Non enim glorificare eum in omnibus desinimus. Sit nonen eius benedictum in saecula. Scitis namque, loca omnia tumultibus et turbis esse plena: nec pro Constantinopoli sola, sed pro universo orbe oratione et cohortatione opus est. Inde enim initio sumptus, sicuti dictum est, malum loca omnia pervadens, ecclesias omnes turbat. Septuaginta diebus in itinere consumptis, aliquando tandem Cucusum pervenimus: locum totius orbis, propter solitudinem, gravissimum. B Proinde reverentia vestra colligere potest, quae et quanta pertulerimus mala, insustentabilibus febris conflictati, et metu Isaureo circumvallati. Atque haec quidem dico, non quod velim quemquam cuiquam molestum esse, et petere ut alio inde transferar. Nam quod durissimum fuit, viæ scilicet etrumnam, peritulumus. Sed illam a vobis gratiam peto, ut crebro ad nos scribatis, et ecclesiarum curam geratis. » Et rursus inquit: « Quandoquidem et nos tertium iam annum in exilio agentes, in fame, peste, bellis, continuis obsidionibus, solitudine incredibili, morte quotidiana, ensibus Isaureis, non mediocriter animat et consolatur affectionis vestræ abundantia, et constantia, et fiduciae stabilitas. Quapropter etiam si solo et moenibus ejuscecum sumus, vera tamen civitate exacti non sumus. Si enim vos civitatem facitis, et nos vobiscum semper et in vobis sumus, satis constat, etiam dum hic agimus, urbem nos illam incolere. In animis enim vestris versamur: et ubique sumus, omnes vos vehementes nostri amatores in mente nostra circumferimus. »

409 CAPUT XXVIII

De Arsacio patriarcha Constantinopolitano, qualis is fuerit: et ut Joannis sectatores persecutus sit, et paulo post mortuus.

Eistolæ sic habent. Non multo vero post episcopatus Constantinopolitanus ordinatur Arsacius, Nectarii, qui ante Joannem episcopatum eum gessit, D frater: vir placidus quidem judicatus, et erga Deum maxime religiosus. Gloriæ autem ejus clerici quidam obfuerunt, qui quidquid voluerent, fecerunt, et culpam omnem in eum contulerunt. Deteriorem vero eum multo fecero ea qua Joannis sectatoribus accidere. Postquam enim cum eo et cum ecclesia ejus, in qua insidiatores et sycophantæ Joannis multi aliis permisisti essent, communicare et orare noluerunt, et suos sibi conventus in extremis locis et porticibus civitatis egerunt, rem eam ad Arcadium imperatorem detulit. Itaque ad eos congregatos quidam cum non contentanda militum manu missus. Illi multitudinem fustibus et saxis pulsantes, inde depulerunt. Quicunque autem inter illos ardentiore erga Joannem animo, et quasi multitu-

dinis columnæ, aliisque præclariores erant, eos en- A δέ ἔκεινων προθυμίτερον τὸ φίλτρον περὶ Ἰωάννην ἀνέκαιον, καὶ οἰοντες στήριγμα ἡσαν τῷ πλίθῃ καὶ ἐπισήμως εἶχον, τούτους δὲ ἀρι τρους διεδέχετο. Οἴα δὲ τοῖς τοιούτοις ἐπισυμβαίνειν φιλεῖ, στρατιῶν ἐπιτραπέντων νεωτερίζειν, πολλαὶ τῶν συνελεγμένων γυναικῶν, αἱ μὲν ὄρμους καὶ ζώνας χρυσᾶς, περιδέρια τέ καὶ στρεπτοὺς ἐλαττόντο· καὶ ἀλλοὶ ὅσοις κόσμοις ἐνήντιντο. Ήσαν δὲ αὐτοῖς λόδοις ἑσκυλεύοντο τὰ ἐνώπια. Βοῆς δὲ μεγάλης καὶ οἰωνῆς ἀνὰ τὴν πόλιν γεγενημένης, τοσούτον οὐ μετέθετο τοῦ πρὸς Ἰωάννην φίλτρου, δισὶ καὶ μᾶλλον ἐνεύθεν ἥψησαν, καὶ διλούς πολλούς προσελάβοντο. Οὐ μήν δημοσίᾳ συνῆσεν· πολλοὶ δέ ἔκεινων οὗτοι εἰς ἀγορὰν, ἀλλ' οὐδὲ εἰς βάλανεια ἐφοίτων. Τισὶ δὲ καὶ τῷ ἐν οἰκτίᾳ εἶναι κινδυνόδεις ἦν.

B Μόλις δὲ ὑπερορίαν φυγήν τῆς πόλεως ἐπιτάχεις, τὴν πόλιν λεπόντες, διποὺς δή ποτε ἐκάστῳ ἐδίκτι, ἐχύρουν. Πολλοὶ μὲν καὶ ἀλλοὶ ἀγαθοὶ καὶ σπουδαῖοι ἀνδρες, ἀλλὰ μήν καὶ γυναικεῖς οὐχ ἔττον πρὸς τὸν ἴσιον ὑπὲρ Ἰωάννου ζῆτον ἀνθαμιλῶμεναι ὥν αἱ περὶ Ὁλυμπιάδα καὶ τὴν Βιθυνὴν Νικαρέτην τὰς μικρῷ πρόσθεν εἰρημένας ἦσαν. Ἀρσάκιος δὲ οὐ πλέον ή δέκα καὶ τέσσαρας μῆνας τῷ θρόνῳ ἐπιειών, ἐτελεύτα, μηδὲ διούν, ὡς ἀν τις εἰποι, Ἐργον ζῶντος διαπραξάμενος, τῷ πολλῷ χρόνῳ ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ νωκείοῦς καὶ ἐπικώφου τῆς φύσεως οὐκα κατεψυγμένου οὐχ ἡτον τοῦ φυσικοῦ τέλους προτεθῆκώς. Φεῦ μετὰ τίνα τίς; φησι Συμεὼν· οἶν, φύναι, γεράνδρυον κατὰ πολλῆς εὐχέρειαν τῶν κρατούτων ἀμειβεῖται; Ἀνθρώπος ὑπὲρ τὰ ἀγδήκοντα ἔτη βασινάδες, σορῷ μᾶλλον ἐπιτήδειος ή θράψ, θάληρός τις καὶ τὸ φρονεῖν διεσσεισμένος· εἰπεν μὲν ἀμούσοτας, ἐνονήσαι δέ τι τῶν δεόντων ἁλιθιώτας, πρᾶξαι δὲ ῥάβυμότας, βραχύ τι τῶν ἡψύχων ἀπεικόνως, κίλνης καὶ γωνίας μέσιος· δὲ ἔχων καὶ τὸ παρ' ἕατον ἀχρηστόν, εἴτα προσλαθὼν καὶ τὸ πρὸς Ἰωάννην τοῦ λαοῦ φίλτρον, ἐτέρωθεν αὐτῷ προστάμενον, ἀπάστοργος πᾶσιν ἦν ἀτεχνῶς καὶ ἀπόρητος. Οἱ μὲν οὖν Ἀρσάκιος τοιούτος ὥν, καὶ ἐπ' ὅλον τὴν Ἐκκλησίαν ἐπιτροπεύσας, οὗτοι τὸ βιεῦν ἔξειντει.

CAPUT XXIX.

De Attico patriarcha, et perecutione ejus tempore facta. Et quæ ecclesiis in Asia tum acciderint.

Fermultis autem Ecclesiam ambientibus, quarto post Arsacii obitum mense, ex presbyteris Attico ea committitur: qui in cleri ordinem allectus, unus ex Joannis obrectatoribus fuit, Sebastianus Armeniorum ortus, ab adolescentia autem philosophiae operam pavavit, sub magistris quibusdam monachis Macdonii hæresim sectantibus, qui tum Sebastianus philosophie suæ officinam habebant. Erat autem ipse rursus Eustathii disciplinae, quem Sebastianus episcopum et monachorum optimum ducem fuisse in superioribus exposuimus libris. Cujus scriptum pulcherrimum quidam esse ferunt, quæ Basilii Magni Ascetica, seu monastica dicuntur. Non hic autem est Eustathius, qui postea Antiochiam

D Περὶ Ἀττικοῦ τοῦ πατριάρχου, καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν διωγμοῦ· καὶ περὶ τῶν ἐτῶν Ἀστία γετενημένων ταῖς ἐκκλησίαις.

Πολλῶν δὲ τὴν Ἐκκλησίαν μνωμένων, μετὰ εἰταρτον μήνα τῆς τελευτῆς Ἀρσάκιου ἐκ πρεσβυτέρων ἀνήρ Ἀττικὸς τὴν Ἐκκλησίαν πιστεύεται· τῷ κατέρρῳ μὲν ταύτης κατειλεγμένος, εἰς δὲ καὶ οὔτος τὸν Ἰωάννου ἐπιδούλων καθεστηκώς. Τὸ μὲν οὖν γένος οὗτος ἐκ Σεβαστείας τῆς Ἀρμενίας εἶλκεν· ἐκ νέου δὲ τὸ φιλοσοφεῖν ἐπετήδευε. Διδίσκαλοι δέ ἔτη καθίσταντο μοναχοὶ τίνες, τὰ Μακεδονίου μὲν φρονοῦντες, ἀνὰ δὲ τὴν Σεβαστείαν τηνικαῦτα τὸ τῆς φιλοσοφίας ἐργαστήριον ἔχοντες· οἱ πάλιν ἐκ τῆς Εύσταθίου ἦσαν διατριβῆς· διν Εύσταθίου δηλαδή Σεβαστείας ἐπισκοπόν τε καὶ καθηγεμόνα γενέσθαι μοναχῶν ἀρίστων ἐν τοῖς ἀνόπιν ἔγνωμεν ἡροῖς· οὐ σύγγραμμα κάλλιστον, καὶ τὰ τοῦ μεγάλου Βα-

σιλεῖον ἀσκητικά τινες εἶναι φασιν. Οὐχ οὕτος δὲ τοῖν Εὐστάθιος, δὲ εἰς Ἀγιόχειαν ὑπέρομ πετάσεις, δι' ὃν καὶ τὰ κατά Παυλίνον καὶ Φιλαδειανὸν ταῦτα Εὐάγριον τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπισυνέθη σχάνδαλα. Ὁ δὲ Ἀττικῆς εἰς ἀνδρας ἥδη τελέστης, πρὸς τὴν καθόλου Ἐκκλησίαν μετέθετο, τὰ Μακεδονίου ἀποβαλών. Εἴχε δὲ τὸ φροντίσιν, οὐ μαθήσει κτησάμενος, ἀλλὰ φύσει. Διὸ καὶ τοῖς πρακτέοις ἐπηδολώτατος ἦν· λαὸν δὲ ἐπικούλευσας καὶ διαδρᾶσας αὐθις ἐπισυλήνη δεξιώτατος· τόσον δὲ τὸ ἔθος; ἐπαγωγὸν εἶχεν, ὡς σχεδὸν πᾶσι κεχαρισμένος εἶναι. Τὰ δὲ πρὸς τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς λόγους ἀφελῆς ἦν, καὶ τοιούτους αὐτοὺς ἔξετίθετο, ὡς τοὺς μήτε παρὰ τῶν ἀκροατῶν μετεγγράφεσθαι, μήτε μὴν παντάπασιν ἀμοιρεῖν παιδεῖας ἀνηκούστης λόγους. Ἐπιμελῆς δὲ εἰς ἄκρον ὅν, εἰ τὴν καιρὸν ἐθῆρα, τοὺς παρ' Ἐλλησιν ἐπὶ φῆτορεις εὐδοκιμήσαντας φήτορας ἤσκητο. Καὶ ιδιώτης μὲν εἶναι ἐδόκει· ἐξ ἐκείνων δὲ μαρτυρίας παράγων, καὶ τοὺς ἐπιστημόνως μετιόντας ἐλάνθανεν. Ἐπιμελέστατος δὲ πρὸς τὸ δόμδοξον ὃν καὶ ἡπιός, τοῖς δίλλως ἢ ὡς ἐκείνῳ ἐδόκει φρονοῦσι φοβερός μόλις ταῦτα ἦν, ἐκ τοῦ φάστου τε ἔχων δέος ἐκείνους ἐμβάλλειν μόνον βουλδρενος· πάντιν δὲ αὖτις ἀθρόου μεταβαλλέμενος, πρὸς τὸ πρᾶον μεταχωρεῖν. Ὁ μὲν οὖν τοιούτος ἦν, ὡς οἱ αὐτοῦ πειράν εἰληφότες ἴστρησαν. Τούτους δὲ ἐπὶ τῶν οἰάκων ὅντος τῆς Ἐκκλησίας, πολὺς τις ἐγένετο τῶν Ἰωάννη προσκειμένων ἁ διωγμός, τοῦ πλείστου μέρους τῆς ἔω καὶ ἐσπερίου λήξεως· ἐκτρεπομένου τὴν κοινωνίαν τῆς κατ' αὐτὸν Ἐκκλησίας. Καθ' ὃν δῆλον οἱ ἐν Ἐφέσῳ ἀδελας δρεξάμενοι, ἢ σφίσιν ἐδόκει, πάντες ἐκείνουν καὶ μεταστρέψιεν ἐθούλοντο. Καὶ τοὺς μὲν ὑπὸ τοῦ καλοῦ ποιμένους καὶ ὡς Θεῷ φίλον τοῖς θρόνοις ἐνιδρυμένους ἐβήλανον· βεβήλους δέ τινας καὶ παρμαίρους ἀντικαθίστων τοῖς θώκοις, μή τινος βασάνου τῆς χειροτονίας; προηγουμένης ἀλλ' οὐτως εἰκαλον ἐδόκει τὸ πρᾶγμα καὶ πρόχειρον ὡς μόνον βούλεσθαι, ἢ τι διδόναι, καὶ εὐχερέστατα τὴν ἱερορχίαν λαμβάνειν. Καὶ δῆλος οἱ ἐκβληθέντες, δεξιῶς μετελθόντες τοὺς τῶν τοιούτων καταφρονήτας, εἰσαγωγῆς ἐτύγχανον, χρημάτων, φεῦ! τὴν ἱερωσύνην ὀνομάζοντο. Οἱ δῆλοι καὶ Ἡρακλεῖδην ἐκείνον, διὸ μέγας Ἐφέσου πρόεδρος καταστήσεις, συνεπιψηφίζουμένων τῇ πράξει καὶ ἀλλων ἐδούκηκοντα ἐπιστρέπων, ἐπὶ τέσσαρα ἑταῖροι τάτως καθειρέζαντες, ἐπειτα καθελόντες τὸν κατάπτυστον καὶ προφανῆ κείνισιδον ἀνδρα, τὸν βδελυρίας πάσης ἀνάμεστον, τὸν τοῦ τριβούνου Βίκτωρος εὐνοῦχον, τῷ τοῦ παρθένου θρόνῳ (ῷ δίκῃ καὶ ἀνογῇ Θεοῦ!) ἀναξίως ἐγκαθιστῶσιν.

(1) Nemo gradum sacerdotii venalitate pretio meretur. Quantum quisque meretur, non quantum dare sufficit, estimetur. Non pretio, sed precibus

A est translatus, et propter quem in Ecclesia offendicula illa inter Paulinum et Meletium, et Flavianum et Evagrium existere. At:icus ubi inter viros censua est, Macedonii opinione rejecta, ad Ecclesiam universalem se contulit, non tam doctrina quam natura prudens: quapropter in rebus agendis facile quod voluit assecutus est, instruendis simul et effugientibus insidiis dexteritate mira. 411 In moribus ejus haec fuerunt illecebrae, ut sere omnibus gratius et charus esset. In orationibus ecclesiasticis simplex fuit, easque tales edidit, ut neque ab auditoribus transcriberentur, neque omnino doctrina liberaliore et eleganter carerent. Et cum vir summa diligentia esset, opportunum tempus nactus, subinde oratores Graecos celebriores legendo se exercuit. Tum demum, cum idiota seu ruditus esse videbatur, testimonia ab illis mutuatus, eos etiam qui erudite cum eo agerent, fecellit. Cumque studiosissimus et placidus maxime erga ejusdem sententiae sectatores, tum eis qui aliter quam ipse sentirent, formidabilis plurimum fuit. Eis facilime, dum nimodo vellet, timorem incutere potuit: et rursum totus mutatus, ad comitatem se retulit. Talis ille fuit: sicuti qui enim cognovere, memorie mandarunt. Eo autem Ecclesiam gubernante, ingentem Joannis studiosi tulere persecutionem, cum quidem maxima et Orientis et Occidentis pars Ecclesiæ ejus communionem aversaretur. Quo tempore Ephesii impunitate arrepta, quæ eis visa sunt, omnia movere et mutare voluerunt. Itaque viros a bono pastore rite, et sicuti Deo gratum est, in thronis collatos ejecerunt, eisque profanos quosdam et impuros prorsus homines substituerunt, nulla exploratione manuum impositioni praevente: quippe ita vana et facilis ea res visa est, ut ad episcopatum promptissime suscipiendum satis esset, si quis id modo vellet, aut aliquid donaret. Proinde qui dudum a Joanne exaucitorati fuerant, commode rerum talium contemptores aggressi, in Ecclesia sunt introducti, episcopatu (proh pudor!) pecunia redemptio. Qui etiam Heraclidem illum, quem magnus Joannes Ephesi episcopum creaverat, suffragantibus ei aliis quoque septuaginta episcopis, ad annos, quatuor crudelissimo carcere incluserunt: et postea dignitate ei abrogata (1), exsecrandum et manifestum cinandum, detestationis omnis plenum, tribuni Victoris eunuchum, in virginis viri throno (o vindicta et patientia Dei!) indigissime collocarunt.

ordinetur antistes. L. Si quemquam. C. de episc. et cler.

412 CAPUT XXX.

De impurissimo Porphyrio, qui Antiochiae Flaviano in episcopatu successū: et temporis ejus persecutio, et de constitutione quam Arcadius promulgavit.

Tum quoque magno Flaviano, Antiocheno episcopo, qui se cum Joannis adversariis non coniungerat, et ad quietem aeternam translatus fuerat, Porphyrius successit: vir quidam grandevus, non minus improbitate veterator, quippe quae cum illo diligentia cura nutrita coaluerat, quam aetate velulus. Nam vita in libidine peracta, ne tempore quidem ipso quidquam de eo impetu remisit, atque in rebus turpibus ipsam quoque naturam vincere atque superare summiopere contendit. Ubi vero cum etiam Antiochenæ ecclesiæ sedis per tyrannidem occupanda cupidus capit, cum urbs tota, more recepto, tempore suo ad spectacula in loco Daphnes effusa esset, Severiano et Acacio, necnon Antiocho in amicitiam suam allectis, et administris tyranicæ cupiditatis assumptis (simile enim simili amicum prorsus est), praedonum more thronum concendit, veluti lupus quidam, non pastor: eademque ipsa hora ordinationem ab eis accepit. Adeo autem illis ea res deproperata est, ut receptos ritus plurimos in sacra initiatione prætermiscent. Porro operum tenebrarum patratores, sine suo maleficio tanto imposito, postea discesserunt, laxatis habenis sibi fuga consulentes, et per montes invios ad sua reverentes. At civitas ubi factum id sensit, ignem et materiam aliam incendio aptam manibus rapientes et congerentes, zelo scilicet divino et ipsis flagrantibus, una omnes adversus eum iere, iussum simul cum episcopali domo comburere volentes. Vitam namque ejus, quam improba et detestanda esset, non ignorabant. Quod sic agi postquam ille cognovit, præsidi pecunia corrupto suadet, ut et ipse furorem alium contra pietatis cœtum obarmet. Ilicet armorum manus contracta, et cohors maiorum contra illos coacta est. Proinde illi in conspectum istorum contra euntium venire ausi non sunt. Interea ingens etiam persecutio excitata est adversus ecclesias Dei. Attici instinctu (neque enim cum hoc quoque communicare quisquam, propter eum quo Joannein maxime prosequebantur, amore, volebat) iussiones imperiales passim circumserebantur, in hac verba conceptæ: 413 Si quis episcoporum cum Theophilo, Attico, Porphyrio communicare noluerit, extorris ecclesia esto, et facultatibus privator. Ex laicis autem seu popularibus qui magistratus gerunt, dignitate excidunto, milites cingulos deponunto. Vulgus autem et opifices auro damnantur. Itaque qui sincere honestatem sequebantur, et res præsentes non magni faciebant, ne quid absconson et veræ pietatis instituto indignum committerent, ad solitudines inhabitandas profugerunt. Quædam inviti etiam coömmunicare cum illis coacti sunt, quibus scilicet gloria et opibus excidere magnum visum est. Monachi vero in Syria plurimi

Περὶ τὸν αἰσχύστον Πορφυρίου τοῦ Ἀντιοχείας, ὃς μετὰ Φλωβιανὸν ἤγειρε, καὶ τὸν κατ’ αὐτὸν διωμού, καὶ τὸν τόμον δὲ Ἀρκάδιος ἔδετο.

Τηνικαῦτα δὲ καὶ τὸν μέγαν Φλωβιανὸν μὴ τοὺς κατὰ Ἰωάννου συνθέμενον, δε τῆς Ἀντιοχου ἡγείτο πρὸς τὴν ἀγήριο λῆπτν μεταχωρίσαντα, Πορφύριος ἀνήρ τις παπάλαιος, οὐχ ἥττον δὲ γηραιὸς καὶ τὴν μοχθηρίαν, ἄτε δὴ καὶ σύντροφον καὶ ἡλικιῶτιν ἀκριῶς αὐτὴν ἐσχήκως διεδέχετο· δε ἀκολεσίζειν συνεζηκώς, οὐ τῷ χρόνῳ καθυφῆκε τι τῆς ὅρμῆς· ἐν γε μήν τοῖς αἰσχροῖς καὶ αὐτὴν ἐφιλονεῖται τὴν φύσιν ὑπερβαλέσθαι, καὶ ἥττω γε εἶναι. Εἰς ἕφεσον δὲ γενόμενος καὶ τῆς Ἀντιοχου ἐκκλησίας τυραννίης ἐφέσεις κτησάμενος (φίλον γάρ παντὶ τῷ δομοῖν), ληστρικῶς ἀναβαλεῖ τὸν θρόνον, οἴτας λύκος, καὶ οὐ ποιμήν· καὶ ὑπὲρ ἐκείνων δὴ αἰθωρὸν τὴν χειροτονίαν λαμβάνει. Ἐπὶ τόσον δὲ ἐκείνοις ἡ πρᾶξις ἐσπούδαστο, ὡς καὶ τὰ πλείστα τὸν νενομισμένων τῇ ἱερῷ μυήσει παραχιτεῖν. Ἄλλα οἱ τῶν σκοτεινῶν ἔργων ρέκταις, τέλος δῆθεν ἐπιθέντες τῇ κακουργίᾳ, ἐπειτα διεβίδρασκον ἀνέδην φυγῇ χρησάμενοι δι’ ἀδάτων ἀρέων οἰκαδεῖς παγχύμενοι. Ἡ δὲ πόλις ὡς εἰς αἰσθητὸν ἐγεγόνει τοῦ πεπριγμένου, πῦρ μετὰ χειρας καὶ δῆση διλῆη ὑλὴ εὑπρηστος ἐπιφερόμενος, οὐχ ἥττον κάκεινος ζῆται φειράμενοι, κατ’ ἐκείνου πανδημεῖται ἔχωρουν, αὐτοὶ σύναμα τῷ τῆς ἐπισκοπῆς οἰκαὶ ἐμπρῆσαι σπουδάζοντες. Ἡδεισαν γάρ τὸν ἐκείνου μάλιστα βίον, ὡς ἀνάγαγδις τις διὰ καὶ βδελυρὸς ἦν. Ὁ δὲ τὸ μελετώμενον διαγνοὺς, χρήματι διαφθείρας τὸν ἀρχοντα, ἐπιθέθειν ἀνθοπλίζειν τῷ τῆς εὐσεβείας συστήματι. Καὶ δὴ στρατὸς ἐφίστατο, καὶ θλαστος πονηρῶν κατ’ αὐτῶν συνηθροίζετο, μηδὲ εἰς δύψιν ἤκειν τοὺς ἀντιφερομένους ἔων. Ἐπὶ δὲ τούτῳ καὶ διωγμὸς ἀνερρειπίζετο μέγιστος· διατάγματά τε βασιλικὰ κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, ὑποβαλόντος Ἀττικοῦ, ἀπαντοσχοῦ διεφοίτων (καὶ γάρ οὐδὲ ἐκείνῳ τις κοινωνεῖν ἤξιον διὰ τὸ πρὸς Ἰωάννην μάλιστα φύτρον) τάδε κατὰ δῆμα διαγορεύοντα· Εἰ τις τῶν ἐπισκόπων Θεοφίλῳ μη πειθούτο κοινωνεῖν, Ἀττικῷ τε καὶ Πορφύρῳ, ἀπόδητος ἐστα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῶν δυτῶν ἀποστερεῖσθαι. Τῶν δὲ λαῖκῶν ἔσοις μὲν ἐν τέλει, τῆς τιμῆς ἐκπιπτέωσαν, στρατιῶται δὲ τὰς ζώνας ἀποτιθέοισαν· δύσον δὲ κοινὸν καὶ περὶ τέχνας ἐσχελακός, χρυσίψιν ἴκανψιν προστιμηθέντες, καὶ τῇ ὑπερορίῳ φυγῇ κατακρινέσθωσαν ὡς εἰκός. Οσοι μὲν οὖν ἦσαν ἀχραιφνεῖς τοῦ καλοῦ, καὶ εὐδὲν μέγα ἐτίθεντο τὸ παρόν, φεύγειν εἰλοντα, καὶ τὰς ἀρχμους οἰκεῖν, μηδὲν ἀπέδον οἰδεμενοι δρᾶν, καὶ εὐσεβοῦς πολιτείας ἀνάξιον· οἱ δὲ καὶ δικοντες κοινωνεῖν ἡναγκάζοντο, οἵς μέγα τὸ χρημάτων καὶ διξης ἐκπεσεῖν ἐκρίνετο. Τῶν δὲ ἐν Συρίᾳ πλείστως μοναχῶν τῆς Ἐκκλησίας χωρισθέντες, καθ’ ἐκεῖνος

τὰς συνάξεις ἐποίουν· οὐ χάριν καὶ πολλῶν δενῶν Α ab Ecclesia sejuncti, synaxes et convenitus suos egere: quam ob causam multas etiam experti sunt ærumnas.

ΚΕΦΑΛ. ΑΑ'.

Περὶ τῆς ἁγίας Ρώμης πρεσβείας τῶν εὐσεβῶν ὑπὲρ τῆς Ἰωάννου δίκης.

'Αλλ' οὐτω κακῶς ἔχουσης τῆς Ἐκκλησίας τῶν τινες ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, ζῆται θεῖψ διαφέρεντες, ὑπὲρ Ἰωάννου καὶ τῆς πονηρᾶς καὶ ἀθλίως ἔχοντος Ἐκκλησίας, τῆς ἦν ἀπάραντες, τὴν πρεσβυτέραν κατέλαμβανον Ῥώμην, καὶ τὴν χαλεπήν ἔκεινην τριγύδιαν κατέλεγον, B Οὐνωρίῳ παραστάντες τῷ βασιλεῖ, ἵτι δὲ καὶ Ἰννοκέντιῳ τῷ Ῥωμαίων ἐπισκόπῳ. Μετὰ γάρ τὸν πολὺν ἔκεινον Δάμασον Σιρίκιος τὴν ἐπισκοπὴν διεδέχετο. Τούτου δὲ ἐτῇ πεντεκαίδεκα διανύσαγος, Ἀναστάσιος εἰς τὸν θρόνον ἀνήγετο. Μετὰ δὲ τοῦτον τρία ἦτη διαβιώσαντα Ἰννοκέντιος ταύτην ἐπλήρωσε τὴν διαδοχήν. Καὶ δὲ ἐφέροντο δόντες ἐπιστολάς τρεῖς; δὲ ήσαν, ὃν μέν τῆς χρυσῆς καὶ γλώττης ἔκεινης ἦν, τὰ συμπεσόντα πάντα πρός λεπτὸν διιουσα· ἀλλὰ δὲ κοινὴ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως κλήρου τανάτος· τρίτη δὲ τῶν τεσσαράκοντα ἐπισκόπων, οἱ τῆς Ἰωάννου μερίδος ήσαν καὶ κοινωνία. Ταύτας δὴ ἐγχειρίσαντες, τοσούτον ζῆτον ἔκεινοις ἀνῆψαν περιπαθήσας τοῖς δεινοῖς, ὡς καὶ ἄμφω Ἀρχαδίῳ τῷ βασιλεῖ διαπέμψασθαι γράμματα, τὸν ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις μακρὸν ὅπου ἔκεινον διεγκαλοῦντας. Ἡτιώντο δὲ καὶ τὴν δευτέραν ὑπερορίαν ὡς μὴ θεσμοὶς γεγενημένην ἐκκλησιαστικοῖς· καὶ χρῆναι, εἴπερ τι ἔκεινη μέλλον τοῦ τε κυρίως καλοῦ καὶ τῆς κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν εἰρήνης, τὸν μὲν ἱερά πάλιν εἰς τὸν οἰκεῖον ἐπανάγειν θρόνον· ἀθροίσαι, δὲ καὶ κατὰ Θεσσαλονίκην σύνοδον, δὲ δὴ μέσον κειμένην τῶν ἐξ ἦν καὶ Ῥώμης ἥκότεων· μεταστέλλεσθαι δὲ τῆς Ἀλεξανδροῦ καὶ Θεοφίλου, δὲ τάδε πάντα συνέχεε· καὶ τοῦτον τὸν τρόπον κανονικῇ καὶ ἀπαθεῖ διατηρεῖ τὰ κατὰ τὸν Ἰωάννην ἀπαντα εἰθετῆσαι. Τούτου γάρ χάριν πέμψαι καὶ τινας τῶν Ἰταλῶν ἐπισκόπους, συνείδησιν ἀγαθῆν καὶ ἀψευδῆ δίκην ταῖς καρδιαῖς κακτημένους, ἐλεγον. Τοιαῦτα μὲν Ἀρχαδίῳ τε Ὁνορίῳ καὶ Ἰννοκέντιῳ ἐπεμπον· δὲ Ἰωάννῃ καὶ τοῖς ἐν κλήρῳ ἀντέγραφον, τούτοις τοῖς δῆμοις περιείχοντο· ἀπέρε γάρ ἐκ τῆς Ῥωμαίων διαλέκτου ἐκάτερα εὑρών, εἰς Ἑλληνας γλωσσαν μεταβληθέντα, τῇ συγγραφῇ παρεθέμην. Η μὲν οὖν πρὸς Ἰωάννην Εγραψε τοιάδε·

ΚΕΦΑΛ. ΒΒ'.

Ιννοκέντιον πάπα Ῥώμης ἐπιστολαι δύο πεμψεῖσι τῷ τε Ιερῷ Χρυσοστόμῳ ἐν ὑπερορίᾳ διέδοτι, καὶ τῷ κλήρῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ε) Εἰ καὶ πάντα δεῖ τὸν ἀναίτιον προεδοχῆν τὰ χρηστὰ, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸν ἔλεον αἰτεῖν, ὅμως καὶ παρ' ἡμῶν τὴν ἀνεξικαίαν συμβουλευόντων, τὰ καθήκοντα γράμματα διὰ Κυριακοῦ τοῦ διακόνου ἐξαπέσταλται· ὅστε μὴ πλέον δυνηθῆναι τὴν ὑδρίαν ἐν τῷ συνεργείων τῷ ἀγαθῶν συνειδήσιν τῷ ἐλπίζειν. Οὐδὲ γάρ ὀφείλεις διδαχθῆναι δι τοσούτων λαῶν διδάσκαλος καὶ ποιμὴν, τοὺς ἀρίστους ἀει καὶ πολλά-

D

CAPUT XXXII.

Innocentii papæ Romani epistolæ duæ, sancto Chrysostomo exsuli et clero Constantinopolitano missæ.

ε) Tametsi innocentem bona omnia expectare, et a Deo misericordiam petere conveniat, tamen nos quoque, qui tolerantiæ malorum suasores sumus, litteras hasce, pro eo atque decuit, cum Cyriaco diacono ad te dedimus, ne adversariorum injuria plus possit, dum affigit, quam bona conscientia, dum in spe cum illa luctatur. Non enim opus est doceri te, tot populorum doctorem et pastorem,

optimos quosque saepe atque adeo semper probari, an in vigore patientiae persistant, neque alicui dolorum labori cedant. Et est profecto res stabilis et firma, conscientia bona in malis quae inuste accidunt, omnibus: quae nisi quis patientia vincat, indicium de se malae suspicionis praebet. Omnia namque sustinere debet, qui Deo primum, deinde suae quoque confidit conscientiae. Quandoquidem bonus atque honestus vir exerceri ad patientiam maxime potest, vinci autem non potest. Nam mentem ejus divinæ custodiunt Scripturæ. Abundant autem exemplis lectiones sacræ, quas populo tradimus: et omnes prope sanctos variis modis et continenter malis afflictos esse, cum fide attestantur; quippe qui tanquam in aliquo judicio explorati, tandem sic ad coronam patientiae pervenire. Consoletur igitur charitatem tuam, frater reverendissime, conscientia tua, quae in tribulationibus solarium virtutis obtinet. **415** Inspiciente namque ipso Domino Christo, in portu pacis, pura constabit conscientia. » Hæc Innocentius ad divum Chrysostomum scripsit. Epistola autem ad clericos hæc est: « Innocentius episcopus presbyteris et diaconis, totique clero et populo Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quæ sub Joanne episcopo est, fratribus dilectis, salutem. Ex litteris dilectionis vestræ, quas per Germanum presbyterum et Cassianum diaconum ad nos dedistis, scenam malorum, quam ob oculos posuistis, anxia sollicitudine eognovi: et quibus ærumnis malisque files labore, repetita saepius lectione perspexi. Cui rei sola patientiae consolatio medetur. Dabit enim brevi Deus noster afflictionibus tantis finem, quas sustinuisse proderit. Sed enim hanc ipsam necessariam consolationem, in initio epistolæ dilectionis vestræ positam, consilium propositumque vestrum laudantes intelligimus, multa patientiae testimonia complecentem. Consolationem namque nostram, quam ad vos scribere debuimus, litteris ipsi vestris præoccupastis. Eam siquidem laborantibus Dominus noster præbere patientiam solet, ut in ipsis tribulationibus se ipsos Christi servi solentur, secum ipsi reputantes, eadem antea sanctis, quae ipsi patiuntur, accidisse. Sed et nos ex ipsis litteris vestris afferre vobis solarium possunus. Non enim ab eo, ut vobis condoleamus, alieni sumus: siquidem et nos in vobis affligimur. Quis namque ferre possit, quæ ab illis designantur, quos maxime conveniebat pacificæ tranquillitatis et concordiae studiosos esse? Nunc insolito more sedibus ecclesiarum suarum innocentem ejiciuntur episcopi. Quod sane primus frater et collega noster, episcopus vester Joannes, per injuriam est passus, causa indicta, et criminis neque objecto, neque auditio. Quæ vero haec prohibita ratio est, ut judicij specimen non servetur, aut de causa non queratur? In locum viventium episcoporum alii subrogantur: quasi, qui ab ejusmodi delictis prorumpunt, a quopiam judicari possint recte quidquam vel dicere vel sacere

A καὶ δωκιμάζεσθαι, εἰ ἐν τῇ ἀκρῇ τῆς ὑπομονῆς πραμένουτι, καὶ οὐδὲν πόνων κακοπαθείας ὑποπτουσι. Καὶ έστιν ᾧ ἀληθῶς βέβαιον πρᾶγμα τὸ συνεῖδες εἰ; πάντα τὰ ἀδίκως συμπίποντα· ἀπειρεὶ μὴ νικήσει τις ὑπομένων, τεχμήριον φαύλης ὑπολήψεως ἔκφέρει. Πάντα γέροντας ὑπομένειν δρεῖται, τῷ Θεῷ πρῶτον, εἴτα καὶ τῷ Ιδίῳ πεποιθώς συνεδότε· ὅπότε μάλιστα γυμνάζεσθαι εἰ; ὑπομονὴν δὲ καλὸς καὶ ἀγαθὸς δύναται, νικᾶσθαι δὲ οὐ· ἀπειδηπερ αὐτῷ τὴν διάνοιαν αἱ θελαὶ Γραφαὶ φυλάττουσι· περιτείνουσι γάρ ὑποδέγματα αἱ θελαὶ ἀναγκάστις δέ τοις λαοῖς; παραδιδάσκειν· αἰτίες πάντας, σχεδὸν τοὺς ἄγιους; καταπεπονηθεῖσαι διαφόρως καὶ συνεχῶς ἐπιτάσσαντο, καὶ δοκιμάζεσθαι καθάπερ ἐν τινὶ διαγνώσει· οὕτω τε εἰ; τὸν στέφανον τῆς ὑπομονῆς ἐλληνίζενται.. Παραμιθεῖται τὴν ἀγάπην σου αὐτὸν τὸ συνεῖδες, ἀδελφὲ τιμιώτατε, διπερ ἐν ταῖς θλίψειν ἔχει τὴν παραμυθίαν τῆς ἀρετῆς. Ἐποπτεύοντος γάρ τοῦ Διοσπότου Χριστοῦ, ἐν τῷ λιμένι τῆς ειρήνης κατετρισθεῖσα ἡ συνείδησις στήσεται. » Ταῦτα μὲν πρὸς τὸν Θεὸν Χρυσόστομον Ἰννοκέντιος ἔγραψεν· δὲ καὶ πρὸς τοὺς κληρικοὺς, ἐν τοῖς ισαγγελίαις· Ἐννοεῖται παραμυθίαν τῆς ἀρετῆς. Ἐποπτεύοντος γάρ τοῦ Κατατινουπόλεως Ἀκκλησίας τοῖς ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Ἰωάννην ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς χαίρειν. Ἐξ τῶν γραμμάτων τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἀτινα δὲ Γρυμανοῦ τοῦ πρεσβυτέρου, καὶ Κασσιανοῦ τοῦ διακόνου ἀπεστάλκατε, τὴν σκηνὴν τῶν κακῶν· ἢν τῷ τῶν ὀφθαλμῶν ἐθήκατε ἐν μερίμνῃ φροντίζειν, κατέμαθον· δοσις τε ἡ πίστις κάμνει ταλαιπωρίας καὶ πόνους, ἐπαναληφθεῖσας πολλάκις τῇ ἀναγνώσει κατεῖδον. Ὁτερος πρᾶγμα μόνη ἡ παράληψις τῆς ὑπομονῆς ἴσται. Δώσει γάρ ἐν τάχει ὁ ἡμέτερος Θεὸς ταῖς τοσαύταις θλίψεις τέλος, καὶ ταῦτα συνολοῦσι συνενηγούνται. Ἀλλὰ γάρ αὐτὴν τὴν ἀναγκαλαν παράληψιν, ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς τῆς ὑμετέρας ἀγάπης· κατέμένην, ἐγκωμιάζοντες ὑμῶν τὴν πρόσωσιν ἐπεγνώκαμεν, πολλὰς πρὸς τὸ ὑπομένειν μαρτυρίας περιέχουσαν. Τὴν γάρ ἡμετέραν παράληψην, ἢν ὀφείλομεν ὑμῖν ἐπιστεῖλαι, τοῖς ὑμετέροις γρύμασι προεφάσατε. Ταύτην γάρ τοῖς κάμνουσιν δὲ ἡμέτερος Δεσπότης ὑπομονὴν παρέχειν εἰωθεῖς· καὶ ἐν ταῖς θλίψεις τυγχάνοντες, ἐπιτούς οἱ τοῦ Χριστοῦ δοῦλοι παραμυθῶνται, ἀναλογιζόμενοι τὸ αὐταῖς, καὶ πρότερον γεγενῆσθαι τοὺς ἄγιους ἀπειράτων γραμμάτων δυνάμεθα ὑμέν προσενέγκαι παράκλησιν· οὐ γάρ τοῦ συναλγείν τὸν ὑμέν ἀλλέριον, ἀπειδήπερ καὶ ἡμεῖς κολαζόμεθα ἐν ὑμῖν. Τι; γάρ ἐνέγκαι δυνήσεται τὰ ἔξαμαρτανόμενα ὑπὲκειναν; οὔστινας ἔχρην μάλιστα τοῦ γαλτηνοῦ τῆς ειρήνης καὶ αὐτῆς σπουδαστὰς εἶναι τῆς ὁμονολαζ. Ναὶ ἔξαλλαγμένῳ τρόπῳ ἀπὸ τῆς προσδρίας τῶν ἴσων ἔκκλησιῶν ἔξωθοῦνται ἀθωοὶ λερεῖς. Οὐ δὴ καὶ πρῶτος; δὲ ἀδελφὸς ἡμῶν καὶ συλλειτουργός Ἰωάννης ὁ ὑμετέρος ἐπίσκοπος; ἀδίκως πέπονθε, μηδεμίᾳ τυχῶν ἀκροάσεως· οὐδὲν ἔχαλημα ἐπιφέρεται, οὐδὲ εἰσακούεται. Καὶ τί; ἡ ἀπηγορευμένη, εἰποντα,

μὴ πρόφεσις κρίσεως γένηται ἢ ζητηθῇ; Εἰς τό-
πους ζώντων ἱερέων ἀλλοὶ ἀποκαθίστανται· ώς δυ-
ναμένων τῶν ἐκ τοιούτου πλημμελήματος ὅρμωμέ-
νων, ὅρθως τις ἔχειν, ἢ πεπρᾶχαι, ἢ ὑπὸ τινος
κριθῆναι; Οὐδὲ γάρ πώποτε παρὰ τῶν πατέρων τῶν
ἡμετέρων τοιαῦτα τετολμῆσθαι ἐγνώκαμεν· ἀλλὰ
μᾶλλον κεκωλύσθαι τὸ μηδὲν εἰς τόπον ζῶντος
χειροτονεῖν ἀλλοὺς δεδοθεῖς ἔξουσιαν. Οὐ γάρ χειρο-
τονίᾳ ἀδέκιμος τὴν τιμὴν δύναται ἀφελέσθαι τοῦ
ἱερέως· ἐπειδὴ περὶ οὐδὲν ἐπισκοπος δύναται εἶναι
ἔκεινος, δεὶς ἀδέκιμης ἀποκαθίσταται· ὅτι καὶ περὶ τῆς
τῶν κανόνων παραψυλαχῆς τούτοις δεῖν ἐπεισθαι
γράφομεν, οἵτινες ἐν Νικαίᾳ εἰσαν ὡρισμένοι· οἷς
μόνοις δρεῖται ἔξακολουθεῖν ἢ καθολικὴ Ἐκκλησία,
καὶ τούτους γνωρίζειν. Εἰ δὲ ἔτεροι ὑπὸ τινῶν
προσφέρονται, οἵτινες ἀπὸ τῶν κανόνων τῶν ἐν Νι-
καίᾳ διεψωνοῦσι, καὶ ὑπὸ αἱρετικῶν ἐλέγχονται συ-
ντεάχθαι, οὗτοι παρὰ τῶν καθολικῶν ἐπισκόπων
ἀποδάλλονται. Τὰ γάρ ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν εὑρε-
θέντα, ταῦτα οὐκ ἔστι τοῖς καθολικοῖς κανόνεσι προσ-
άπτειν. Αεὶ γάρ διὰ τῶν ἐναντίων καὶ ἀθέσμων τὴν
τῶν ἐν Νικαίᾳ μειοῦν βουλήν ἔθελουσιν. Οὐ μόνον
οὖν λέγομεν τούτοις μηδεὶν ἔξακολουθεῖν, ἀλλὰ
μᾶλλον αὐτοὺς μετὰ αἱρετικῶν καὶ σχισματικῶν
δογμάτων εἶναι καταχριτέοντες· καθάπερ καὶ πρότε-
ρον γέγονεν ἐν τῇ Σαρδικῇ συνέδηπ υπὸ τῶν πρὸ-
τιμῶν ἐπισκόπων. Τὰ γάρ πραχθέντα καταχρίνεσθαι
μᾶλλον προσῆκεν, ἢ ἀντικρυσ τῶν κανόνων γενό-
μενα, ἔχειν τινὰ βεβαιότητα, ἀδέλφοι τιμιώτατοι.
Ἄλλα τι κατὰ τῶν τοιούτων νῦν ἐν τῷ παρόντι
πιστήσομεν; Ἀναγκαῖα ἔστι διάγνωσις συνοδικῆς, ἥν
καὶ πάλαι ἐφήμεν συναθροιστέαν. Μόνη γάρ ἔστιν
ἥτις δύναται τὰς κινήσεις τῶν τοιούτων καταστεί-
λαι καταγίδων· ἡς ἵνα τύχωμεν, χρήσιμον τέως
ὑπερτιθέσθαι τὴν ἴαστρελαν τῇ βουλήσει τοῦ μεγάλου
Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν.
Πάντα δια τοῦ φύσιον τοῦ διαβόλου πρὸς τὴν τῶν
πιστῶν δοκιμασίαν τετάραχται, πραῦνθισται.
Οὐδὲν δρεῖτο μεν τῇ στερβότητῃ τῆς πίστεως παρὰ
τοῦ Κυρίου ἀπελπίσαι. Καὶ γάρ ἡμεῖς πολλὰ σκε-
πτόμεθα, διὸ τρόπον ἡ σύνοδος οἰκουμενικῶν· συν-
αρχεῖη, διπλαὶς τῇ βουλήσει τοῦ Θεοῦ καὶ ταραχῶδεις
κινήσεις παύσωνται. Ὑπομείνωμεν οὖν τέως· καὶ
τῷ τείχει τῆς ὑπομονῆς ὁρυρούμενοι, ἐπίσωμεν
πάντα τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀποκατασταθῆναι.
Ιλλάτα δὲ δια τοῦ ὑπερτιθέσθαις εἰρήκατε, καὶ πρό-
τερον συνδραμότων εἰς τὴν Ἀράμην τῶν ὑμετέρων
ἐπισκόπων, εἰ καὶ τὰ μάλιστα διαφέροις; χρόνοις,
τοιτέστι Δημητρίου, Εὐλύσιου καὶ Παλλαδίου, οἵτινες
μεθ' ἡμῶν ἦσαν, τελεῖχε ἐρωτήσει μεμαθήκα-
μενοι. Ταῦτα καὶ τὰ πρόδη τοὺς κληρικοὺς διελάμβανον γράμματα· ἐξ ὧν συνάγειν ἔστιν, διότι τις ἔγ-
έκεινων ὑπὲρ Ἰωάννου γνώμη τε καὶ σπουδὴ.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ.

Περὶ τῶν ἐκ Ἀράμης πρεσβεων, δοσα πεπόνθωσιν
ὑποδολαῖς Εὐδόξιας καὶ Ἀττικοῦ.

Τὰ γοῦν τοιαῦτα γράμματα, ἔτι δὲ καὶ τὴν τῆς
συνόδου ψήφον, ἢ διὰ τὴν Ἰωάννου αἴτιαν ἐν Ἰταλίᾳ

(1) Sezom. scribit, episcopos quinque, et presby-
teros duos Ecclesiæ Rom. ad Honorium et Arca-

PATRI. GR. CXLVI

A posse? Nunquam sane patres nostros talia ausus
416 fuisse, sed potius vetuisse cognovimus, ne
cui in locum viventis per ordinationem alium sub-
stituendi sit potestas. Minime enim ordinatio reprobata
honorem adimere episcopo potest: quandoquidem
neque episcopus ille esse potest, qui inique substituitur.
Nam quantum ad canonum observantiam
attinet, canonibus obsequendum esse scribimus,
qui Nicææ sunt decreti: quos solos consecrari de-
bet Ecclesiam catholicam, et eos in medium afferre.
Sin alii a quibusdam proferuntur, a Nicænis ea o-
nibus dissonantes, et hæreticos auctores referen-
tes, ii a catholicis episcopis rejiciuntur. Hæretico-
rum namque inventa catholicis canonibus non sunt
adnectenda. Semper etenim illi per contraria et
B nefaria decreta, Patrum Nicænorum consilium mi-
nuere intendunt. Quapropter non solum hoc dicimus,
istos sequendum non esse, verum etiam cum
hæreticis et schismaticis seu dissidiosis dogmatibus
condemnandum: quemadmodum antea in Sardicensi
concilio ab episcopis, qui nos præcesserunt, faci-
tum est. Nam quæ sic perperam subintroducuntur,
magis damnare convenient, quam ut quæ directe
contra canones statuuntur, aliquam habeant, fra-
tres reverendissimi, firmatatem. Cæterum quid
contra istos in præsentia agendum? Synodali co-
gnitione peropus est, quam dudum etiam cogendum
esse censuimus. Sola enim illa talium procellarum
motus sopire potest: quam ut obtineamus, utile
nunc fuerit, medicinam et opem hanc ad voluntate
magni Dei et Christi ejus, Domini nostri, re-
ferre. Omnia quæ diaboli invidia, ad fidelium ex-
plorationem sunt perturbata, pacabuntur. Stabilitate
fidei nihil non sperare a Domino debemus.
Nos quidem multum deliberamus et dispicimus,
quonodo universalis synodus congregetur, ut de
voluntate Dei turbulenti isti motus compescantur.
Itaque interea sustineamus; et patientiæ muro
circumvallati, omnia auxilio Dei nostri restitutum
iri speremus. Quæcumque vero vos sustinuisse
scripsistis, ea quoque omnia antea, quamvis diver-
sis maxime temporibus, a collegis vestris episcopis,
Demetrio, Eulysio et Palladio, qui Romanum vene-
runt, et nobiscum fuerunt, percunctione accu-
rata cognovimus. 417 Ilæc sunt, quæ ad cleri-
cos ab Innocentio datæ litteræ continebant: ex
quibus colligere licet, quæ illi sententia et studium
de Joanne fuerit.

CAPUT XXXIII.

De legatis Roma missis, qualia ii Eudoxie et Attici
suggestione sint passi.

Litteræ ipsæ tales fuere. Insuper vero synodi
decreto (1), quæ Joannis causa in Italia coacta suit,

dium esse missos, qui locum et tempus synodi
cogendæ peterent, lib. viii, cap. ult.

33

in manus recepto, Dei amans *Æmylius* Beneventi episcopus, *Cathegius* et *Gaudentius*, cum *Valentio* et *Bonifacio presbyteris*, Roma Byzantium profecti sunt. Sequebantur eos *Cyriacus* et *Demetrius*, una cum *Palladio* et *Eulysio*, qui *Joannis* partium studiosi eo venerant, et tragœdiam malorum omnem illis exposuerant. Cum autem in Græciam pervenissent, in manus tribuni cujusdam, qui insidias eis tetenderat, inciderunt. Non enim latere potuerunt seminarum pessimam Eudoxiam legationis ejus mandata. Et quod eorum sententiæ seu consilio, qui legationem eam miserant, arte quædam adversaretur, actiones eorum contrariis actionibus prævenit. Quapropter Thessalonicam illis videre, atque papæ litteras, quas ad ejus urbis episcopum *Anysium* serebant, reddere permissum non est. Sed duobus naviis impositi, postquam in unum ex suburbis Constantinopolitanæ civitatis, quod *Athyras* vocatur, pervenerunt, per vim in custodiam sunt conjecti: quibus per calumniam objectum est, quod ditionem alienam ultra terminos suos turbarent, et cum Orientalis imperii contumelia ibi adessent. Romani igitur, et *Cyriacus* episcopus, qui cum eo erant, seorsim quisque in custodias inclusi, torti sunt et ærumnis plurimi affecti, ut litteras flagitatas proferrent. Postquam autem illi se eas non prius daturos esse affirmarunt, quam imperatorem vidissent, utpote ad eum legati, postremo *Valerius* quidam, ex feritate et temeraria audacia nomen et celebritatem aucupans, episcopi unius, apud quem litteræ erant, pollice fracto, scripta ipsa et vascula quædam, adhæc quidquid illis ad res necessarias parandas erat argenti, ei eripuit: id quod ille non sine maligno consilio fecit, ut sumptibus omnibus spoliati, facere aliquid illi, quod prohibitum est, necessitate adigerentur. **418** Postridie ejus diei alii plurimi affuere, sive ab ipsa *Augusta*, seu ab *Attico* missi: qui ab illis petierunt, ut tribus millibus nummorum aureorum receptis, cum *Attico* communicarent, *Joannis* autem causam despiccerent. Hoc illi se facturos prorsus negarunt. Accedit enim divinitus quiddam, quod eam rem prohibuit. Nam uni ex *Æmylii* diaconis, *Paulo nomine*, *viro casto et moderato*, divum Apostolum *Paulum* apparentem dixisse ferunt: « Videte quomodo accurate (seu circumspice) ambuletis, dies enim mali sunt; » promissam forte fraudem sic inhibentem. Sedenim cum illi promissionem seu conditionem oblatam non reciperent, sed redditum in Romanam urbem precibus peterent: *Valerius*, qui egregium illud viri optimi facinus in pollice patravit, ad male agendum strenuus, putri cuipiam et vetustate squalido navigio eos commissos, existuum eis struens videlicet, Romanum reverti jussit. Illi cum summo periculo navigantes, ægre Lampsacum appulerunt. Inde navi mutata, quatuor mensibus elapsis Romanum pervenere, et apud Iuuentium papam sigillatum quæ eis accidere;

A συνέστη, ἀνὰ χεῖρας ἡαδόντες ο! περὶ τὸν θεοφιῆντα Αἰμάλιον, Βενεβενδοῦ δὲ οὗτος; ἐπίσκοπος, Καθῆγων τε καὶ Γαυδέντιον, σὺν Οὐαλεντίῳ καὶ Βονιφατίῳ τοῖς πρεσβυτέροις, ἐκ Ρώμης πρὸς τὸ Βυζάντιον ἤσαν. Εἶπετο δ' αὐτοῖς Κυριακῶς καὶ Δημήτριος, σύναρμα Παλλαδίῳ καὶ Εὐλυσίῳ· οἱ τῆς Ιουάνου μερίδος δυτες, ἐκεῖσε δὴ παρεγένοντο, καὶ πάντα ἔκεινοις ἐξεπραγμόδησαν. Ἀνά δὲ τὴν Ἐλλάδα γενέμενοι, ὑπὸ τινι ἐνεδρεύοντι τῶν χιλιάρχων εἰς χεῖρας ἐμπιποτούσιν. Οὐδὲ γάρ ἦν λαθὲν τὴν πονηροτάτην γυναικῶν Εὐδοξίαν τὰ τῆς στελλομένης πρεσβείας. Ἀντιτεχναμένη δὲ τῇ γνώμῃ τῶν ἀποστειάντων προσφθανεν ἀντιπράττουσα. Θεσσαλονίκην μὲν οὖν οὐ συνεχώρουν ἔκεινοις ἰδεῖν· οὐδὲ γάρ δὲ πρὶς τὴν ἔκεινης ἐπίσκοπον Ἀνύσιον τοῦ πάππα πεφέροντο γράμματα, δούναι εἰων. Δυστι τοινυ πλοίοις τινούς ἐπιβαλόντες, ἐπει τὶς προάστειον τῆς πόλεως, δὲ Ἀθύρας καλεῖται, Ἐφθανον, θιαλίων εἰργον φρασμά, ὅτε δῆθεν ὑπερόριον ἐνοχλοῦντας ἀρχήν, καὶ ἐπι θρεπτοῖς ἐνθάδες βασιλείας γεγενημένους, διαβοήθη κατεσκεύαζον. Οἱ τε οὖν Ῥωμαῖοι, καὶ οἱ περὶ τὴν ἐπίσκοπον Κυριακὸν ἐγκλεισθέντες χωρὶς, ἥτιοντο, καὶ δεινοὶς πλείστοις περιεβάλλοντο, τὰ γράμματα ἀπατούμενοι. Ως δὲ ἔκεινοις τὸ μὴ δοῦναι δισχυρίζοντο πρότερον, εἰ μὴ βασιλέας θεάσαντο, πρέσβεις δυτες, τίλος Οὐαλερίου τις ἐκ θηραδίας καὶ ιαματῆτος δυνομα ἁστυῷ περιθεῖναι βουλόμενος, ἐνδέ τὸν ἐπισκόπων τὸν ἀντίχειρα διακλάσας παρ' ὃ τὰ γράμματα ἦν, αὐτά τε ἀφείλετο τὰ πυκτία, καὶ τινα σκέψην, καὶ δυστι δὴ πρὸς δινησιν τῶν ἐπιτηδείων ἀργύρια ἤσαν, οὐχ δέπο καὶ τοῦτο πονηρᾶς γνώμης διαπράξιμενος, ἵνα τῶν πρὸς χρεῖαν ἐνδεεῖς καταστάντες, πρᾶξα τι τῶν ἀπηγορευμένων ἀναγκασθεῖεν. Τῇ δὲ θετεραὶ ἄλλοι τε πλείστοι παρῆσαν, εἴτ' ἐκ τῆς βασιλίδος, εἴτε καὶ παρ' αὐτοῦ δὴ πεμφθέντες τοῦ Ἀττικοῦ· οἱ καὶ τξίουν, τρισχιλίους λαδόντες χρυσούς, κοινωνῆσαι μὲν Ἀττικῷ, τὴς δὲ Ιωάννου δικῆς κατεφρονεῖν· τοὺς δὲ πάμπαν ἀπαγορεύεισι. Συνέδη γάρ τις καὶ θετερον εἰργον, μάλα τὴν πρᾶξιν. Εὐτὸς δὲ τῶν Αἰμαλίου διακόνων, Παύλῳ τὴν κλησιν, σύφρονι καὶ μετρίῳ ἀνδρὶ, τὸν θεῖον ἀπότελον Παύλον ἐπιφανέντα εἰπεῖν λέγεται· « Βλέπετε ποὺς ἀκριδῶς περιπατεῖτε· αἱ τιμέραι γάρ πονηραί· » Ιως τὴν ὑπερσχημάνην ἀπάτην ἐπέχοντα. Μή την εἰσήγησιν τοινυ εἰσδεκαμένων, ἀλλὰ τὴν ἐκ Ίωμήν ἀντιδούντων ἐπάνοδον, Οὐαλερίος δὲ τὸ τοῦ ἀντίχειρος ἀριστούργημα διαπεπραγμένος, δεινοὶς δὲ καὶ κακουργῆσαι, σαπρῷ τινι καὶ γεγηραχθεὶ πλοιῷ τοινυ πιστεύσας, ὃς δὲ προνοιαν ἀπωλεῖας πραγματευόμενος, πρὸς τὴν Ῥώμην ἀνάγεσθαι παρηγένετο. Καὶ δὴ τῷ πλῷ ἐν χρῷ κινδύνου μόλις τῇ Λαμπτίᾳ προσσχεῖν ἐξεγένετο. Ἐκεῖθεν δὲ τὸ ἀκάπτιον ἀμειψάμενοι, τεττάρων παραχηκάδων μητῶνγ, τὴν Ρόμην κατέλαβον· καὶ Ιωνοκεντίῳ τῷ πάππα πεμφανοδέτες, κατὰ μέρος τὰ συμπεσόντα ἀνήγγελλον, μηδὲν εἰδότες, εἰ τι δὴ τοῖς περὶ Κυριακὸν ἐπεγένετο· ἀλλὰ μηδὲ περὶ Ιωάννου, δὲ τι δὴ αὐτῷ συνέδη μαθεῖν εἰςιχύσαντες. « Α δὴ τὸν νωθρὸν Ἀρκάδον διελάμβανε τέως, ὃς οὐτερον ὑπῆρξε μαθεῖν. Ἐπὶ τῇ

τούτοις πλείστα ἀγανακτήσας δ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος ὁ Ἰννοκέντιος, τοιάνδε συνθέμενος τὴν ἐπιστολὴν, τοῖς περὶ Ἀρχάδιον, Ἀττικὸν τε καὶ Θεόφιλον ἔχεπεστειλεν, ἀφορισμῷ καὶ καθαιρέσει αὐτοὺς ὑποβάλλουσαν· καὶ ταῦτα μαθών, οὐ πολλῷ ὅστερον καὶ τὴν τελευτὴν τῷ Πατρὶ ἐπιστῆναι, ἐπὶ πόρφω τῆς ἕξορίας ἀπαγομένῳ, ὡς μικρὸν προδόντες δηλώσομεν. Η μέντοι ἐπιστολὴ τούτοις τοῖς βῆμασι περιελήπτετο.

in longius exsilium abductum, quemadmodum hujusmodi conscripta fuit :

ΚΕΦΑΛ. ΛΔ'.

'Ἐπιστολὴ Ἰννοκέντιου πάπα τῆς Ῥώμης πρὸς Ἀρχάδιον καὶ Εὐδοξίαν, ἀφορισμῷ αὐτοὺς ὑποβάλλουσα.

B

« Φωνὴ αἰματος τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἰωάννου βροῦ πρὸς Θεὸν κατὰ σοῦ, βασιλεῦ, ὃς ποτε Ἀβελ τοῦ δικαίου κατὰ τοῦ ἀδελφοκότονου Κάιν· καὶ παντὶ τρόπῳ ἐκδικηθῆσεται. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο πέπραχας, ἀλλὰ καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης διωγμὸν μέγαν κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας καὶ τῶν λεπέων αὐτοῦ συνεστήσω. Ἐξέωσας τὸν μέγαν τῆς οἰκουμένης διδάσκαλὸν ἐκ τοῦ θρόνου αὐτοῦ ἀκρίτως, συνεκδιώξεις αὐτῷ καὶ τὸν Χριστόν· οὗτε γάρ οὕτως δδύρομαι περὶ ἐκείνου (οὗτος γάρ τὸν κλῆρον ἔλαχε μετὰ τῶν ἀγίων ἀποστόλων ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ήμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ βασιλείᾳ), καὶ ἡ ἀφρότος ἡ συμφορά· ἀλλὰ οὐλεομας, φροντίζων πρῶτον μὲν τῆς σωτηρίας τῶν ὑμετέρων ψυχῶν, καὶ περὶ τῶν στερηθέντων καὶ λιμανεύτων τῆς ἑκατὸν πανσφου καὶ πνευματικῆς θείας διβαχῆς καὶ νουθεσίας. Οὐ γάρ μόνον ἡ Κωνσταντινουπολιτῶν ἐκκλησία ἐζημιώθη τῆς ἐκείνου μελεθρύτου γλώττης, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ ὑψηλὸς ἐχήρευσεν, ἀπόλεσσα τοιούτον ἐνθεον ἄνδρα, πειθηνίας μιᾶς γυναικὸς παραχωρησάσης τούτο γενέσθαι τὸ δραματεύργημα. Πλὴν ἐκδέξηται τὴν ἐντεῦθεν τεμαρίαν καὶ τὴν μέλλουσαν ἀτελεύτητον κάλασιν, οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἀμέρις ἐπερχομένην αὐτῇ. Εἰ γάρ καὶ δὲ μακάριος Ἰωάννης τὸν βίον κατέλιπε, τὴν πίστιν τηρήσας, καὶ στηρίξας τοὺς σαλευομένους· ἀλλ’ εἰς διληκτὸν αἰώνα τὴν ἀδαπάνητον τρυφὴν καὶ ἀθάνατον ζωὴν ἐκληρονόμησεν. Η δὲ νέα Δαιδάλης Εὐδοξία, κατὰ μικρὸν τῷ ἔνθη τῆς πλάνης ἔυρησασα σε, ἐπῆγαγεν ἔκατῃ κατάραν ἐκ πολλῶν στομάτων, δεσμεύσασα φορτίον ἀμαρτημάτων βαρὺν καὶ δυσδάστακτον, προσθείσα τούτοις πρώην αὐτῆς ἀμαρτήμασι. Διὸ ἐγὼ ἐ δὲλάχιστος καὶ ἀμαρτωλὸς, ὡς πιστευθεὶς τὸν θρόνον τοῦ μεγάλου ἀποστόλου Πέτρου, ἀφορίζω σέ τε κάκεινην τῆς μεταλήψεως τῶν ἀχράντων μυστηρίων Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· οὐ μήν ἀλλὰ καὶ παντοῖον ἐπίσκοπον ἡ κληρικὸν δντα τοῦ τάγματος τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, τολμῶντας ἐπιχειρῆσαι καὶ μεταδούναι ὑμῖν, ἀφ’ ἣς ὥρας ἀναγνῶτε μου τὸν παρόντα δεσμὸν, ὅπερ καθαιρέσιν εἴναι. Εἰ δὲ βιάσθησθε τινα, ὡς ἔκουσασται, καὶ παρεξέλθητε τοὺς δοθεόντας ὑμῖν χειρόνας; παρὰ τοῦ Σωτῆρος διὰ τῶν ἀγίων ἀποστόλων, ἔσεσθε ἐπιστάμενοι, ὡς πρῶτον

A renuntiarunt, nihil scientes, quid vel Cyriacem eis usque comitibus, vel Joanni ipsi acciderit. Haec tum segnem Arcadium latuere: id quod postea animadvertere licuit. Hisce vero de causis Innocentius Romanus episcopus plurimum indignatus, epistolam compositam ad Arcadium, Atticum et Theophilum dedit, qua illos excommunicationi et excommunicationi subjicit, cum quidem cognovisset, non multo post Patrem illum mortem oppellisse, paululum progressi exponemus. Epistola verbis

419 CAPUT XXXIV.

Epistola Innocentii papæ Romani ad Arcadium et Eudoxiam, excommunicationi eos subjiciens.

« Vox sanguinis fratris mei Joannis clamat ad Deum contra te, o imperator, sicuti quondam Abel justi contra parricidam Cain; et is modis omnibus vindicabitur. Nec id modo admisisti, sed etiam pacis tempore persecutionem magnam adversus Deum et Ecclesiam ejus concitasti. Ejecisti enim i throno suo, re non judicata, magnum totius orbis doctorem, et una cum eo Christum persecutus es. Neque de illo ita queror (sortem enim, seu haereditatem cum sanctis apostolis in Dei et Servatoris nostri Iesu Christi regno consecutus est), quamvis intolerabilis jactura ea sit: sed affligor propterea, quod primum de animarum vestrarum salute, deinde de eis qui sapientissima, spirituali et divina doctrina et institutione ejus orbat, fame verbi Dei conscientur, sum sollicitus. Non enim ecclesia tantum Constantinopolitana mellitæ illius linguae jacturam fecit, sed et orbis sub sole totus ad orbitatem redactus est, viro iam divino amissio, persuasione unius mulieris, fabulam hanc et spectaculum exhiberi sinente. Verum excipiet illa et presentem hic poenam et futurum semipaternum supplicium non post multos hosce dies ei adveniens. Tametsi enim beatus Joannes vitam reliquit, siue servata, et fluctuantibus confirmatis; in æterna tamen sæcula semipaternarum deliciarum et immortalis vita haereditatem est consecutus. Nova autem Dalila Eudoxia, quæ paulatim te erroris seu seductionis novacula totundit, execrationem ex multorum ore sibi ipsi introduxit, grave et quod gestari nequeat peccatorum pondus colligans, atque id prioribus peccatis suis superaddens. Itaque ego minimus, et peccator, cui i thronus magni apostoli Petri creditus est, segrego et rejicie te et illam a perceptione immaculatorum mysteriorum Christi Dei nostri: episcopum etiam omnem, aut clericum ordinis sanctæ Dei Ecclesiæ, qui administrare aut exhibere ea vobis ausus fuerit, ab ea hora qua præsentes vinculi mei legeritis litteras, dignitate sua excidisse, decerno. 420 Quodsi, ut homines potentes, quemquam ad id vi adegeritis, et canones vobis a Servatore per sanctos apostolos traditos transgessi fueritis,

scitote non parvum id vobis peccatum fore, in horrenda illa judicii die: cum neminem hujus vita honor et dignitas adjuvare poterit, arcana autem et abdita cordium sub oculos omnium effundentur atque exhibebuntur. Arsacium, quem pro magno Joanne in thronum episcopalem produxistis, etiam post obitum exauctioramus, una cum omnibus qui consulto cum eo communicarunt episcopis, cuius eliam nomen sacro episcoporum albo non inscribatur. Indignus enim eo honore est, ut qui episcopatum quasi adulterio polluerit. Omnis siquidem plantatio, quæ a Patre nostro in cœlis plantata non est, eradicalitur¹. Ad Theophilii abrogationem addimus excommunicationem, anathematismum et absolutam a Christianismo alienationem. » Hæc Innocentius pro Joanne pugnans scripsit. Neque vero etiam Atticum, qui post Arsacium thronum magni illius involavit, non accusavit. Verum ut ea res composita postea sit, historia loco suo ostendet.

CAPUT XXXV.

De incursione gentium barbararum in fines Romanos, eo tempore facta: et de exortis tyrannis, Stilicone, Alaricho, Attalo, Saro, et aliis: et ut ab Alaricho Roma sit capta: et de formosæ cuiusdam Romanæ mulieris castitate.

Eadem tempestate, sicuti in omnibus episcoporum dissensionibus reperire est, res etiam publicæ tumultibus sunt repletæ. Hunni namque Istrum transgressi, Thraciam vastantes percurrent, Huldam (1) ducem habentes. Et Isauri quidam prædones perquam feri, ingenti coacta multitudine Phœniciam atque Cariam, et quæ in medio sitæ sunt urbes, excursionibus extremisque cladibus vexarunt. Stilico quoque, Honorii sacer, opumque et copiarum illius omnium dux, vir summus, simul et Romanorum et barbarorum ad novas res spectantium studia sibi conciliauit habens, cum præfectis eorum egit, et committere inter se imperatores tentavit. Atque ubi, ut Alaricho Gothorum duci ducendarum Romanarum copiarum dignitas tribueretur, suffragio suo effecit, in Illyricos movit: et eo Joviun quemdam præmisit, re ita composita, ut ei ipse cum Romanis Arcadii ducibus congrederetur, 421 et regionis etiam ejus populos Honorii imperio subjiceret. Alarichus autem exercitu ex Dalmatia et Pannonia, terra barbara, suscepto in mediterraneas venit (2), Græciaque et Athenis captis, vicinam quoque Dalmatiam vastavit. Doinde Illyricum ingressus, atque aliquandiu ibi moratus, per Alpes in Italiam rediit, Stilicone angustias earum illum transire permittente, utpote qui insidias imperatori strueret. Postea Alarichus cum inde proficiisci vellet, Honorii little-

A μὲν οὐ μικρὸν ὑμῖν τὸ ἀμάρτημα γενῆσεται ἐν τῇ φοβερῷ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, οὗτε οὐ δυνῆσεται ἀξιῶμα βιωτικὸν τινα ὥφελῆσαι· ἐκείνων δὲ τὰ ἔνδεικνυθῆσονται πρὸς ὑπόδειγμα πάντων. Ἀρσάκιον δὲ τὸ εἰσηγάγετε εἰς τὸν θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς ἀντὶ τοῦ μεγάλου Ἰωάννου, καὶ μετὰ θάνατον καθαρίζειν σὺν πᾶσι τοῖς; συχονιώσασιν αὐτῷ προθέσει ἐκπόποις· οὐτινος μηδὲ τὸ δυνομα ἐγγραφή τοῖς ἵροις διπτύχοις· ἀνάξιος γάρ ἐστιν ὁς μοιχεύεις τὴν ἐπισκοπήν· πᾶσα γὰρ φυτεία μη φυτευθεῖσα παρὰ τοῦ Πιπτρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς ἐκριζωθῆσαι. Προστιθέμεθα τῇ καθαιρέσει Θεοφίλου ἀφορισμὸν καὶ ἀναθεματισμὸν, καὶ τελείων ἀλλοτρίων Χριστιανισμοῦ. » Τοιεῦτα μὲν δὲ Ἰωάννης Ἐγραψεν ὑπὲρ Ἰωάννου διαμαχόμενος· οὐκ ἔξι μέντοι αἰτίας ἔποιει καὶ Ἀττικὸν μετ' Ἀρσάκιον τῷ θρόνῳ τοῦ μεγάλου ἐπεισπῆθησαντα. Ἄλλ' ὅπως ταῦτα χρήματα περιελέγονται, ή καθεξῆς Ιστορία δηλώσει.

ΚΕΦΑΛ. ΛΕ'.

Περὶ ἐπιδρομῆς ἑταῖρῶν τηρικαῖτα τετευχῆς· καὶ περὶ τῶν ἐκαστατάτων τυράρρων, Στελίχων, Ἀλλαρίχου, Ατταλοῦ, Σάρον, καὶ ἑτρῶν· καὶ ὡς ἕταλον Ἀλλαρίχῳ η 'Ρώμῃ· καὶ περὶ τῆς σώφρονος δὲ 'Ρώμῃ ὥραλς τυπικός.

Περὶ δὲ τοῦτον τὸν χρόνον, ὡς ἐπίπαν ἔτιν εὑρεῖν ταῖς τῶν ιερῶν δικονοίαις, καὶ τὰ κοινὰ θορύβων πλήρη γεγενημένα. Οὖννοι μὲν γάρ τὸν Ἰστρὸν διαπεριαθέντες, τὴν Θράκην δηῦσσες κατέθεν, ἡγούμενον Οὐλδην ἔχοντες. Ἰσαυροὶ δὲ ληταῖ τινες; Θηρωδεῖς; ἐς πολὺ τι πλῆθος ἀθροισθέντες, Φοινίκην τε καὶ Καρπαν καὶ τὰς ἐν μέσῳ τούτων πόλεις, κατέδρυμον, κακουργοῦντες τὰ ἐσχατα. Καὶ Στελίχουν Ὁνωρίου μὲν κηδεστής, οὐ μὴν δὲ ἄλλα καὶ τῇ ἐκείνου πάσης δυνάμεως ἐκηγούμενος, ἀνήρ διαφερότας μέγας γενόμενος, τὸ παρὰ Ῥωμαῖοις καὶ βρέθροις νεωτερίζον ἔχων πειθόμενον, τοῖς ἀρχούσιν ἐκείνων εἰς λόγους ἐλθὼν, συγχρόνειν πρὸς τὰ βασιλεῖα πειράντα προσῆγεν· Ἀλλαρίχῳ τε τῷ ἡγουμένῳ τῶν Γότθων πρόδενος καταστάς, Ῥωμαίων στρατηγίας ἀξιωματικούς περιθεῖναι, Ἰλλυριοὺς ἐπανέστησεν, Ἰδβίον τινα ὑπαρχον ἐκείνοις προκινεῖσας, συνθέμενος μετὰ τῶν Ῥωμαίων συμβίλειν στρατηγῶν, ὃστε καὶ τοὺς ἀνὰ τόδε τὸ κατέλιπτον Οὐνωρίῳ ὑποτάξαι δῆθεν τῷ βασιλεῖ. Ἀλλαρίχος δὲ παραλαβὼν τὸν στρατὸν, ἀπὸ τε Δαλματίας καὶ Ηλληνοίας βαρβάρου γῆς εἰς τὰς ἡπείρους ἐγένετο. Ἐλλάδα δὲ καὶ Ἀθῆνας ἐλών, καὶ τοὺς προσεχεῖς Δαλματάς λητεῖσαν. Ἐπελθὼν δὲ τὴν Ἰλλυρίδα, καὶ ἰκανὸν χρόνον τοῖς ἐκεῖ διατρίψας, διὰ τῶν Ἀλπεων εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπάνεισιν, Στελίχων αὐτῷ τὰς πόλεις ἀνέντος τῶν Ἀλπεων, ἀτέτιβολας παλαιμωμένου τῷ βασιλεῖ. Εἰτ' ἐκεῖθεν ἐκδημεῖν μέλλων, γράμματιν Ὁνωρίου τῆς ἐπὶ τὸ πρόσωπον το-

¹ Matth. xi, 15.

(1) Al. *Huldin* vocant.

(2) Hoc Sozom. non habet lib. ix, cap. 4.

ρεις ἐσχέθη. "Υστερον δὲ αὐτὸς καὶ Ὀνύρον διε-
χίλουεν εἰς τὴν Κωνσταντίνου μέλλοντα ἔκδημειν
φειδοῖ τοῦ ἀδελφιδοῦ, ὅπει πιστοὺς ἀρχοντας αὐτῷ
καταστῆσαις: δροὶ δρφανισθέντει. Δεδιώς καὶ γάρ ἦν,
μή τι διὰ τὸ τῆς ἡλικίας ἀτελεῖς πάθοι δι παῖς Θεοδό-
σιος. Ἐκώλυε μὲν οὖν ἐκεῖνον, ἀναγκαῖον λέγων ει-
ναι μέντιν ἐν Ἰταλίᾳ διὰ τὴν Ἑναγχος τυραννίδα γε-
γνημένην ἐν Ἀριελάτῳ παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου·
αὐτὸς δὲ πεισας καὶ θάτερον τῶν σκήπτρων λαβὼν,
δι λάβαρον Ῥωμαῖοι καλοῦσι, τέσσαράς τε στρατιώ-
τῶν ἀριθμὸς εἰληφώς, πρὸς δὲ καὶ γράμματα βασι-
λέως τὴν ἐπ' ἀνατολῆς ἀφεῖν ἐπιτρέποντα, ἥδη πρὸς
τῇ ἔξοδῳ ἦν. Φήμις δὲ περιγγηθείσῃς ὡς τῷ υἱῷ
Εὐχερίῳ, συνεργούντων τῶν ἐν δυνάμει, τυραννίδα
καθίστησιν, ἐν στάσει τὸ στρατιωτικὸν γενόμενον,
πρῶτα μὲν κτείνουσι τὸν τῆς Ἰταλίας καὶ Γαλατῶν
ὑπερχρονον, καὶ ἀλλούς βασιλικὰς ἀρχὰς ἐπιτετραμέ-
νους. Οὐ πολλῷ δ' ὑστερον παρὰ τῶν ἐν Ῥαβένην
στρατιωτῶν καὶ αὐτὸς ἀνάρετος Στελίχων· ἐπειτα
δὲ καὶ δι τούτου υἱὸς Εὐχέριος κτίνυνται. Οἱ μὲν οὖν
οῦντα φωραθέντες κακόνους είναι τῷ βασιλεῖ ὡδε
ἀπώλοντο· μετὰ δὲ τὴν τούτων ἀνάρεσιν τὸ σύν
ἔκεινος βάρβαρον, τῷ προειρημένῳ Ἀλλαρίῳ τῷ
Γρτσῷ συμμίξαν, τὴν Ῥώμην ἐπειράστο πορθεῖν·
Ἐπειτα περὶ εἰρήνης Ἀλλαρίχου πρὸς Ὀνύριον πρέ-
σβεις πέμψαντος, ἐπει ἀπειργάχανε, πολλοὺς καὶ ἀλ-
λούς βαρβάρους ἐπαγαγών, τὴν Ῥώμην αὐθίς ἐπο-
λιόδρεις παρακαθήμενος· καὶ τὸν ποταμὸν Θύμηριν
συσχών, δι διέσου ρέει τῆς πόλεως, διεκώλυε
ταῦτη τῶν ἐπιτηδείων τὴν εἰσόδον ἐκ Πήρτου ἀνάγε-
σθαι. Μέγιστον δ' δι Πόρτος τῆς Ῥώμης νεώριον
τρισι λιμέσι περιγραφόμενον, καὶ εἰ; μικρᾶς πό-
λεως παρατεινόμενον μέγεθος (οὗτα γάρ τὸ ἐκεῖνος
ἐπίνειον Ῥωμαῖοι καλοῦσι). Λιμοῦ δὲ ἐπιγενομένου
τῇ σπάνει τῶν ἀναγκαίων, πρὸς δὲ καὶ λοιμοῦ, καὶ
τῶς διύλων ἥδη πρὸς Ἀλλάριχον αὐτομολούντων,
ἐδοκεῖ θύειν πᾶσι ναοῖς. Θοῦσκοι δὲ τίνες μετακλη-
θέντες, ὑπισχνοῦντο σκηπτοῖς τισι καὶ βρονταῖς
τοὺς βαρβάρους; ἐκεῖνεν ἐλαύνειν. Εἰργαστο γάρ
τοῦτο αὐτοῖς καὶ περὶ πόλιν ἀλληλα, Λαρυναν δονομ,
ἥν οὐχ εἴλεν Ἀλλάριχος παριών. Οὐ μήν ὧνησεν ἡ
τοιαύτη ἐπίνοια. "Οσοι γάρ εἰν εἴχον φρονήματος,
κατὰ μῆνιν θείαν ταῦτα πεπονθέντεις Ῥωμαῖοις ἐν-
μιζόν τῇ πολλῇ ἥρεστώνη καὶ ἀκολασίᾳ ἦν ἐπιδει-
χνυντο, ὡς καὶ αὐτόν ποτ' Ἀλλάριχον τουτὶ παρα-
δεῖσαι. Ἀγαθῷ γάρ τινι ἀνδρὶ παραινοῦντεις Ῥώμης
φειδεσθαι, καὶ μὴ αἴτιον τοσούτων κακῶν γίνεσθαι,
ἐκεῖνον φάναι λέγεται, ὡς ἄκων ἐπιδάλλει τῷ
Ἐργατῷ· συνεχώς γάρ τινα ἐπικείμενον, ἐνοχλεῖ,
τὴν Ῥώμην πορθεῖν. Οὐ καὶ ἐποίησε. Τότε μὲν οὖν
κρήματα λαβὼν, τὴν πολιορκίαν διέλυε, συνθεμένων
Ῥωμαίων, βασιλέα πείθειν εἰς εἰρήνην αὐτὸν δέχε-
σθαι. Καὶ πρεσβείας γενομένης, οἱ τάνατία φρο-

A ris (1), ne cœptum iter persequeretur, prohibitus est. Deinde vero et Stilico Honorum impedivit, quominus Constantinopolim propter fratris filii curam concederet, ut fideles præfatos ei constitueret, qui non ita pridem pupillus factus fuerat: veritus scilicet ille, ne propter teneram ætatem Theodosius puer adversi quidquam pataretur. Impediit hunc igitur Stilico, necessario eum in Italia manere debere dicens, propter proximam tyrannidem apud Arelatum a Constantino excitatam. Hoc cum illi persuasisset, alterum ex sceptris, seu vexillis potius, arripuit, quod Romani labarum vocant: simulque quatuor militum ordines, et imperatoris litteras, quibus ei profectio Orientalis permittebatur, accepit, atque in expeditionem se dedit. Ubi vero fama increbuit, tyrannidem illum filio Eucherio, eis adjuvantibus qui cum potestate apud ipsum erant, parare; milites, seditione mota, primum Italie et Gallie præfectum, aliosque quibus imperatorii magistratus commissi fuerant, nesciunt: deinde paulo post Ravennæ a militibus et ipse Silico, mox etiam filius ejus Eucherius jugulatus est. Atque isti quidem, quod aduersus imperatorem conspirasse deprehensi essent, ad hunc modum interiere. Post eorum autem interitum, qui cum illis fuerant barbari, ei quem diximus Alaricho Gotho conjuncti, Romanam expugnare aggressi sunt. Ibi Alarichus de pace oratores ad Honorium misit: quam ubi non obtinuit, C aliis quoque multis barbaris adductis, Romanam urbem obsedit: et Tiberim amne (2) qui per urbem medianam fluit, cobibens (3), ne res necessariae ex portu in urbem importarentur, effecit. Portus autem maximum navale Romanorum est (sic enim illi navium stationem appellant), tres habens receptus, amplitudine parvam referens urbem. 422 Cum igitur annonæ penuria, fames (4) simul et pestis exorta esset, et jam servi ad Alarichum transfugerent, Romanis senatoribus Græce superstitionis, ut in Capitolio et templis omnibus sacrificia fierent, placuit. Acciti autem Thousci quidam, tonitru et fulminibus se barbaros inde propulsuros esse polliciti sunt. Nam id illi ad urbem aliam, cui nomen Larniæ (5), fecerant: quam urbem Alarichus obsessam non cepit: sed consilium cœptumque id frustra fuit. Siquidem qui rectam oblinebant mentem, vindicta divina Romanos hæc pati existimarent, propter ingentes delicias, et quas exhibebant libidines. Et quod aliquando ipse quoque Alarichus ostendit. Nam bono cuidam viro (6) eum cohortanti ut Romæ parceret, neque tot malorum auctor fieret, di-
xisse fertur, « invitum se eam rem aggredi. »

τύρροι.

(4) Adeo fames Romæ invaluit, ut homines pro frumento castaneis uterentur. Creditum quoque est, quosdam humanis carnibus non abstinuisse. Sozom.

(5) Videtur legendum, Narniæ.

(6) Monacho. Sozom.

(1) Similiter hæc ita dicuntur apud Paul. Diac. de ipso Alaricho: Qui cum discedere voluisset, Honori litteris retentus est, sicut ipse confessus est.

(2) Sozomenus Alarichum præsidium militum fre-
quens ad amnum Tiberim collocasse dicit.

(3) Συσχών, amne occupato. Sozom. ἐπιστήσας

Continue enim quendam sibi imminentem, molestum esse, Romanique vastare jubere. Quod etiam tandem fecit. Ac tum quidem pecunia accepta, obsidionem solvit: cum Romani pacti cum eo essent, imperatori se suasuros, ut pacem cum eo iniret. Et legatione missa, qui Alaricho adversabantur, impedimento, ne pax ea constaret, fuere. Atque Innocentio legationem obeunte, imperatoris litteris persuasus Alarichus, ad Ariminum urbem concessit, quæ ducentis et decem stadiis Ravenna distat. Ibique cum eo e muro collocutus Jovius Italiæ præfector, petitionem ejus imperatori ostendit, debere eum per litteras ducem præfici exercitus utriusque censens. Atque ille alia quidem ei concessit: dignitatem autem eam ut conferret, nondum statuit. Jovius inconsulto imperatoris decretum Alaricho legi jussit. Itaque ille propter dignitatem sibi denegatam, perinde atque injuria affectus esset, indignatus, tuba classico cani iusso, Romanam contendit. Jovius autem metu percusus, ne in suspicionem, perinde atque barbaro faveret, apud imperatorem incideret, imprudentius etiam quam antea jurisperandi sacramento suos adegit, ne pacem unquam cum barbaro facerent. Porro Alarichus (1), dignitate contempta, nihil amplius quod Romani haberent, petiit. Et ubi bis episcoporum legatione missa, quod postulavit, non impetravit, Romanam rursus obsidione cincti: portuque capto, Romanos vi, ut Attalum, urbis tum præfectum, imperatorem crearent, eoegit. Id illi fecere. **423** Attalus autem cum Romanis multis magistratus concessit, tum Alarichum ultrarumque copiarum ducem fecit, Adaliphumque conjugis ejus fratrem præfectum (2) equitum constituit. Et multitudine convocata, splendidam ad eam orationem habuit, patria jura inviolata senatu se conservaturum, Orientemque universum et Ægyptum Italij subiecturum pollicitus. Atque ille sic elatus, non integrum impetravit annum, quod Alaricho, ut Honorii militias duces exuctoraret, non paruerit. Et Honorius oratores ad Attalum misit, eumque ad imperii societatem, si arma poneret, invitavit. Ille id respuit: et Ilonoriū insulam incolere, privatamque vitam, si vivere vellet, deligere, summorumque corporis membrorum amputatione salutem suam redimere jussit. Alarichus ubi Attalum non facile vel sibi vel necessariis aliis parere animadvertisit, ab Honorio sibi metuens, claim cuius eo, conditionibus acceptis, de reconciliatione pactus est. Atque omnibus (3) ad urbem Ravennam congregatis, Alarichus Attalo persuasit, ut imperii insignia, ducesque ejus cingulum quisque deponerent (4). Ilonoriū veniam omnibus dedit,

(1) In legatione posteriore Alarichus petiit, ut in societatem belli a Romanis susciperetur: et ut sibi cum mediocri frumenti pensione loca aliqua, quæ Romani non magnificerent, incoleunda darentur. (Sozom.)

(2) Quos domesticos vocant. (Sozom.)

A νοῦντες Ἀλλαρίχῳ ἐμποδὼν τῇ εἰρήνῃ καθίσταντο. Ἰννοκεντίου δὲ πρεσβευταμένου, πειθεὶς Ἀλλάριχος βισιλέως γράμμασιν, εἰς Ἀριμινον ἤκε ποιεῖ, δέκα καὶ διακοσίοις σταδίοις διέχουσαν τῇς Ῥαβένης. Ἐνθα εἰς λόγους ἐκ τειχῶν Ἰόνιος δ τῆς Ἰταλίας ὑπαρχος διμιλήσας, τὸ βούλημα ἐδήλω τῷ βισιλέ, ως δέος αὐτὸν δέλτοις τιμῆν στρατηγὸν δυνάμεων ἔκατέρας. Οὐ δὲ τὰλα μὲν ἐδίουν, ἀξίας δὲ οὐποτε μεταδώσει κατένευεν. Ἰόνιος δὲ ἀδούλως τὸ δέκαν τῷ βισιλέ ἀναγινώσκειν Ἀλλαρίχῳ ἔκελευεν. Εἰ δὲ τῇ ἀρνήσει τοῦ ἀξιώματος δργισθεὶς Ἀλλάριχος, ως ὄντρισμένος, ἀθρόων τῇ σάλπιγγι σημῆναι τὸ ἐνυάλιον, ἐπὶ Ῥώμην ἥλαυνε. Δεῖσας δὲ Ἰόνιος, παρασκεύαζεν ὅμινειν τοὺς περὶ αὐτὸν, μὴ κοπειρητικά καὶ τῷ βαρβάρῳ φρονήσαι. Ἀλλάριχος δὲ τὸ ἀξιώματα παρατησάμενος, ἔπειρον γειτονεῖς μηδὲν Ῥωμαίοις τυγχάνον. Ως δὲ δις πρεσβευταμένος ἀπετύγχανεν, ἐλθὼν ἐποιέρκει τὴν Ῥώμην. Ἐλών δὲ τὸ ἐπίνειον Πόρτον, Ἀτταλὸν τινα, ὑπαρχον τηγικαῦτα τῇς πόλεως ὑπα, Ῥωμαίους ἑβλαῖς βασιλέου φηφίζεσθαι· δὲ καὶ ἐποίησαν. Ἐκείνος δὲ πολλοὺς Ῥωμαίους ἐπὶ τὰς ἀρχὰς προβαλλόμενος, καὶ Ἀλλάριχον ἔχειροτόνει στρατηγὸν ἔκατέρας δυνάμεως· Ἀδαύλφον τὸν τῆς οἰκείας γαμετῆς ἀδελφὸν ἡγεμόνα τῶν ἵπεων καθίστα. Ἀτταλὸς δὲ συγχαλέσας τὸ πλῆθος, λόγον διεῖχε μᾶλα λαμπρὸν, οπισχυνούμενος τὰ πάτρια τῇ συγχλήτῳ ἀθιγῆ τηρησαι, τὴν τε ἑω πάσαν καὶ Ἀγυπτον ὑπήκοον Ἰταλοῖς ποιῆσαι. Καὶ δὲ μὲν ὁ ἐπαριθμένος, οὐδὲ εἰς ἐνιαυτὸν ἥρξε, μὴ παισθεὶς Ἀλλαρίχῳ τούς· Ὄνωρίου καθελεῖν στρατηγός· Ὄνώριος μὲν γάρ πέμψας, Ἀτταλὸν κοινωνὸντελεῖ τοῦ χράτους τὰ δηλα βίφαντα. Ο δὲ οὐκ ἡνόσχτο, ἀλλ ἔκεινῳ νῆσον οἰκεῖν ἔκελευε, καὶ ίδετεσεν αἰρεῖσθαι, εἰ γε βιούλειο ζῆν, καὶ τῇ περιορῇ τῶν ἀκρωτηρίων τοῦ σώματος τὴν τοῦ διου σωτηρίαν ὑνείσθαι. Ἀλλάριχος δὲ συνεδὼν Ἀτταλὸν, οὐ φρδίως ἔκεινῳ τοῖς γε ἀναγκαῖοις πειθόμενον, δεσμας Ὅνωρίον, λάθρᾳ ἔκεινῳ συντίθεται συνθήκας λαβών. Καὶ δὴ πάντων συνηγμένων πρὸ τῆς Ἀρραι πόλεως, πειθεὶς Ἀλλάριχος τὰ σύμβολα τῆς ἀρχῆς ἀποθέσθαι, καὶ τοὺς ἀρχοντας ἔκεινου τῆς ζόνας. Συγγνώμην δὲ ἀπασιν Ὅνωρίος ἑδίου, ὁσθὲ ἔκειτο τιμὴν καὶ ἀξίαν ἔχειν ἦν προτοῦ μετέλαγεν. Ἀτταλὸς δὲ ὑπὸ πόδας βήματος προτεθέντος γερῶνς Ὅνωρίου, τοὺς δύο τῶν δακτύλων μάνους ἀφαιρεῖται, καὶ εἰς Λίπαρα τὴν νῆσον φυγαδεύεται. Ἀδαύλφος δὲ πρὸς τινος τῶν οἰκείων μαχίμηρα σφάττεται. Ἀλλάριχος δὲ οὐ πάνυ πόρχω τὰς Ἀπεις καταλαβὼν (χωρίον δὲ τούτο ἀμφὶ ἔχοντα στάδια τῆς Ῥαβένης διέχον), εἰς λόγους εἰρηναῖος ἥλθε τῷ βισιλέ. Καὶ δὴ τις Σάρος ὄντομα, δὲ μετὰ Σετελίχων τὴν στρατηγικὴν ἀρχὴν Ὅνωρίου δέσμοντος εἶχεν, εἰς ἄκρον τὰ πολέμια ἡσηχώκια, διποτα-

(3) Ad reliquias imperii Rom. clades accessil, quod Gildo comes Africæ, Theodosio defuncto, Libyam et bonam Africæ partem per tyrannidem occupavit.

(4) Sozom. lib. ix, cap. 8.

ῶν Ἀλλαρίχῳ διά προτέραν ἔχθραν, ἀμφὶ τριακοσίους ἔχων εἴνους αὐτῷ καὶ μᾶλα ἀρίστους, λογισμὸν μή ἐστι τῷ γε συνοίσειν τὰς μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Γύνθων σπονδὰς, ἐξηπίνης προσβαλὼν, οὐκ ὅτι λγούς τῶν Ἀλλαρίχου κτενεῖ· κρατήσας τε τῇ μάχῃ, τῆς Ῥαβέννης ἀποδώκει. Περιοργής δὲ γενόμενος δὲ Ἀλλαρίχος, περικαθεσθεὶς τὴν Ῥώμην ἰσχυσε προδοσίᾳ ἐλεῖν· καὶ τοῖς ὑπὸ αὐτὸν ἐκέλευε τῶν Ῥωμαίων πλοῦτον ἀρπάζειν, ὡς δύναμις, καὶ ληζεσθαι τοὺς οἰκους αὐτοῖς, μένον ἀσυλον εἶναι προστεταχώς τὸν περὶ τὴν θελαν σορὸν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου νεών, μέγαν τε δυτα, καὶ πολὺν χρόνον περιλαμβάνοντα. Οἱ δὴ καὶ αἰτιον κατέστη τοῦ μῆδρον πάσαν ἀπολέσθαι τὴν Ῥώμην. Οἱ γάρ ἐνθάδε συρθύεντες τῷ δέει (πολλοὶ δὲ ἤσαν), αἰδοῖ τοῦ ἀποστόλου περισωβάντες, πάλιν τὴν πόλιν ἄρκεσαν. Εἰκείνος δὲ, τὰ κατὰ Καμπανίαν ληζόμενος, νόσῳ φύετεται. Τῶν δὲ βαρδάρων σπεισαμένων, Ὄνυρος Ῥώμην συνοικίζει τῶν πολλῶν κακῶν ἀνασχύσαν· οὐδὲ γενόμενος βασιλεὺς, τῶν ταύτης συνοικισμὸν καὶ χειρὶ καὶ γλώττῃ ἴκανῶς συνεχρέτει. Μὲν φὴ δὴ πολέμῳ γυνή τις εὑν μᾶλα διαγέγονε τεχμήριον μέγιστον σωφροσύνης ἐπιδειγμένη. Καλὴν τέρα οὖσαν αὐτὴν καὶ ωραίαν σφρόνα τῷ εἰδεῖ, τῶν τις Ἀλλαρίχου στρατιωτῶν νέος ίδων, ήττων τῆς ὥρας ἐγένετο, καὶ εἰς συνουσίαν ἡρέμα εἰληνε. Εἰκείνην δὲ τὸ δύος ἐκτρεπομένην, τὸ ἔιρος γυμνώσας, ἀνατρεψεν ἡπελεῖ. Οὐα δὲ ἔρωτι ἀμιλλώμενος, φειδοῖ τινι ἐξ ἐπιτολῆς τὸν τράχηλον ἐπληττε. Τῷ δὲ λύθρῳ περιβρεμένη, τὸν αὐχένα ὑπῆρε τῷ ἔιρει, διαιτενὸν ἐν σώφρονι θανεῖν οἰομένη δεῖν λογισμῷ, ή δὲ λου πειραθῆναι ἀνδρός. Ως δὲ φοβερώτερον δὲ βίρδαρος ἐπιών οὐδὲν μᾶλλον ἡνεις πλειστα διαπαλλιών, τὸ σῶφρον καταπλαγεὶς τῆς ἀνθρώπου, παρὰ τὸ ἀποστολεῖν τοῦ θεοῦ Πέτρου αὐτὴν ἀνάγων, καὶ τοῖς νεωκόροις αὐτὴν παραδοὺς, καὶ ἐξ χρυσίνους αὐτοῖς ἐπιδοὺς, τῷ ἀνδρὶ φυλάττειν τὴν κόρην ἐκδεινευν. Τοιαῦτα δεινὰ ἀνά τε ἔω καὶ ἐπέραν τηνικαῦτα ἐπισυνέδη, θεοῦ γε, οἵματι, μηδένος.

(2) Dum hæc aguntur in Jebus, terribilis de Occi lente rumor aſſertur, obſideri Romam, et auro ſalutem ciuium redimi, ſpoliatosque rurſum cruciari, ut post ſubſtantiam vitam quoque amitterent. Heret vox, et ſingultus intercipiunt verba dictantis. Capitur urbs, quæ totum capi orbe. Imo fame perit ante quam gladio. Et vix pauci qui caperentur, inventi sunt. Ad nefandos cibos erupit esurientium rabies: et ſua invicem membra laniarunt,

A ita ut quisque quem antea habuisset honorem obtineret et dignitatem. Attalus (1) ad infima tribunalis subsellia poſitus, ubi ſe Honorii potestati permisit, poſtea duobus tantum digitis ei amputatis, in Liparam insulam deportatus, Adaulphus a familiari quodam ſuo ene poſtremo necatus eſt. Alarichus autem non multo poſt Alpibus (locus is circiter ſexaginta ſtadia a Ravenna eſt ſitus) occupatis, de pace cum imperatore egit. Et Sarus quidam, qui poſt Stiliconem praefecti militaris dignitatem ab Honorio acceperat, in arte bellica ſumme exercitatus, et Alaricho ipſi propter priores inimicitias ſuspectus, quod minime ſibi bono futura eſſe pacta inter Romanos et Goths ſœdera arbitraretur, circiter trecentos B ſui studiosos viros fortissimos ſecum habens, ſu- bito Alarichum aggressus, non paucos ex militibus ejus occidit, et victoria in præno potitus, Ravenna eos ejecit. Eam ob rem Alarichus ira per- citus, Roma (2) obſeffa, prodigio eam cepit, ſuosque Romanorum opes quantum poſſent diri- pere et domos expilare, atque uni ſolum, in quo apostoli Petri tumulus eſt, parcere jussit. Quæ reſ in cauſa ſuit, ne Roma omnis funditus interri- ret (3). 424 Cum enim eo propter timorom quamplurimi confluxiſſent, ob apostoli reveren- tiā ſervati, urbem denuo ſediſſils instaurarunt. Ille porro cum Campaniam vastaret, morbo inter- iiii. Et cum b arbaris pace facta Honoriuſ (4), ut Romam multa perpeſſam mala communiter cum aliis incoleſent, eis permisit: eamque rem manu ſimil et ore magnopere applaudens comprobavit. In eo bello mulier quædam maximum exhibuit pudicitia ſpecimen. Quod namque et ætatis flore et formæ venuſate praefaret, ex Alarichi militi- bus juuenis quidam pulchritudine ejus, cum eam vidijſſet, captus, ad concubitum eam ſollicitavit. Cum autem piaculum id aversaretur, miles ene ſtricto mortem ei minatus, veluti cum amore con- certans, per inſericordiam ſummuſum tantum collum vulneravit. Illa vero, cuore diſfluens, jugulum ferro ſubdidit, melius ſibi eſſe rata, ut cum pudica mente mortem oppeteret, quam cum viro alio concumberet. Et poſquam ferocius etiam barbarus illam aggressus eſt, plurimumque eam op- pugnando nihil egiſ; ad castitatem ejus conſternatus, in apoftolicum divi Petri templum eam duxiſ, ecclesiæque custodibus commendavit, ſex illis aureis nummis datis, ut pueram viro ſuo conſervarent. Tales calamitates in Oriente atque Occidente, tum, Dei, ut opinor, ira ac- cideſ.

(1) Attalus Gotthorum instinctu denuo in Galliis tyrannidem arripuit. Qui deinde a Gotthois ipſis captus, Conſtantio deditus, et ab Honorio Romæ in triumpho ante currum ductus, in Liparamque deportatus eſt.

(2) Dum hæc aguntur in Jebus, terribilis de Occi lente rumor aſſertur, obſideri Romam, et auro ſalutem ciuium redimi, ſpoliatosque rurſum cruciari, ut post ſubſtantiam vitam quoque amitterent. Heret vox, et ſingultus intercipiunt verba dictantis. Capitur urbs, quæ totum capi orbe. Imo fame perit ante quam gladio. Et vix pauci qui caperentur, inventi sunt. Ad nefandos cibos erupit esurientium rabies: et ſua invicem membra laniarunt,

D dum mater non parcit lactenti infantia, et recipit utero, quem paulo ante effuderat.

Quis cladem illius noctis, quis funera fando. Explicit, aut possit lacrymis æquare dolore? Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos.

(Hieron. Ad Principiam.)

(3) Prima direptio urbis Romæ a Gotthois facta an. Chriſti 412.

(4) Honoriuſ barbaris Romam incoleſent permisit. Alarichus Gallam Placidam, Honoriuſ ſororem Romæ captam, Athaulpho uxorem dedit: que blanditiis ſuis apud maritum effecit, ut ultro ipſe a Romanis pacem peteret. (Diac.)

425 CAPUT XXXVI.

A

ΚΕΦΑΛ. ΑΓ^τ.

Dé multis, quæ urbi acciderunt, malis: et admirandis prodigiis in cælo, terra et mari editis: et ut omnes qui Chrysostomo adversati fuerant, male perierint.

Tanta enim eo tempore hominum cædes facta est, quantam ætas nulla a saeculo condito novit: Nam porro cladem stella illa, gladii formam referrens, obscure portendit. Non etenim milites tantum interiere, neque in aliqua orbis parte mala haec constitere, sed omne genus hominum concussum est, et tota prope perit Europa. Asiz quoque pars non exigua attrita est, plurima item Libyæ, potissimum vero quæ Romanis tributaria et subjecta fuit. Interitus namque multitudinem hostilis barbarorum demessuit ensis; reliquam autem famas et pestilentias, necnon agrestium ferarum greges absumpserunt. Præterea motus terræ ingentes, funditus urbes et domos evertentes, permultos in inevitabile exilium congecere. Multis etiam in locis terra hiatibus erupta, sepulcrum incolis extemporaneum spontaneumque facta. Insuper aquarum pluvialium illuviones, et apud alios flammæ siccatæ, apud quosdam fulmina conjecta, variam et intolerandam edidere calamitatem. Quin etiam pluribus in locis grando saxis manuariis major, et circiter octonarum librarium pondus trahens, deferriri visa est. Denique nivium vis et frigoris immanitas, quos plagæ aliae non præripuerant, occupatos extinxere. Quæ omnia evidenter satis diuinam deprædicarunt indignationem. De quibus sigillatim commemorare, supra vires hominis fuerit. Tum vero tantum etiam solis deliquium fuit, ut stellæ etiam medio die refulserint: quod deinde tanta siccitæ est subsecuta, ut more insolito multi mortales, et alia etiam animalia interierint. Cum autem sol defecit, fulgor quidam simul in cœlo apparuit, coni sive metæ speciem gerens: quem ineruditæ quidam cometam crinitanique stellam esse duxerunt. Nihil enim, quæ in eo visa sunt, cometæ simile fuit. Nec fulgor is in communem abiit, neque stellæ prorsus speciem retulit: sed veluti lucernæ cujusdam magnæ flamma per seipsum subsistere visa est, nec radii ejus aliqui stellæ eiusquam formam subiere. Ipso quoque motu variavit. 426 Nam ea parte qua sol circa æquinoctium oritur, fulgor is moveri coepit: et inde juxta eam quæ in Urse cauda sita est, stellam ultimam sensim evadens, ad Occidentem cursum tenet. Postquam autem cœlum est dimensus, motu suo quatuor mensibus longius perfecto, disparuit. Vertex ejus aliquando quidem in magnam et acutam longitudinem abiit, ut coni rationem excederet: nonnunquam autem ad mensuram illius contractus est. Alia quoque monstrosa præbuit spectacula, quibus a natura solitarum apparitionum discessit. Videri autem coepit ab æstate media fere usque ad autumni finem. Id ipsum quoque miraculum, ingentium bellorum et incredibilis

Περὶ τῶν συμβάντων κοσμικῶν κακῶν· καὶ τῶν παραδέξων τεράτων, ἐτ ὀνταρῷ καὶ τῇ καὶ θαλάσσῃ τετραγμέτρων· καὶ ὡς οἱ πάτα τοῦ Ἰωάννου πάτεται κακῶς διερθρησαν.

Τοσαύτη γάρ φθορὰ κατ' ἐκείνον καιροῦ ἀνθρώπων ἐγένετο, δῆσην οὐδεὶς χρόνος ἔτι αἰώνος ἔγνω· οὐδὲ καὶ τὸν Ἑιρίαν ἐκείνον ἀστέρα αἰνίτεσθαι. Οὐ γάρ τὸ μάχιμον μόνον ἀνάλωται, οὐδὲ ἐν τοις μέρεις γῆς τὰ πάθη συνέστη· ἀλλὰ πάντα μὲν διεφέρετο γένη, πάτα δὲ ὅλετο ἡ Εὐρώπη. Καὶ τῆς Ἀσίας οὐδὲ γῆρας πάντας παραδέξαντας οὐσα εἴπυχαν. Το μὲν γάρ τῆς φθορᾶς πλήθος βαρβαρικὴ ἐξεδέρει τὰ χαῖρα· ἀλλοδὲ ἐπὶ τούτοις, λιμοὶ καὶ λοιμοί. Καὶ τινες δὲ ἀγρίων θηρίων ἀγέλαι συνεπειθέντο. Σειραι τα ἔξαισιοι πόλεις καὶ οἰκίας δαναστῶνται ξεβάρων, εἰς τὸ ἀφυκτότατον τὸν δλεθρὸν ἐνιψίσαν. Καὶ χάσματα δὲ γῆς πολλαχόθεν τοῖς οἰκήτορσιν ἀπορθηγνυμένης τάφος ἦν αὐτοσχέδιος· ἐπικλυσμοὶ τοις ταύτης ἀράτων, καὶ κατὰ ἀλλούς αὐχμοὶ φλογώδεις· πρηστήρες τε ἔστιν οὓς ἐμβαλλόμενοι ποιεῖσθαι τὸ δεινὸν ἐπραττον καὶ ἀφόρητον. Ναὶ δὴ καὶ γάλαζα μείζων ἢ κατὰ χερμάδα πολλαχοῦ γῆς κατεφέρετο, ἀχρι καὶ ὅκτω τῶν λεγομένων λιτρῶν ἐκκουσα βίρος, ὥρθη κατασκῆψασα. Λιόνος δὲ πλήθος καὶ κρυμῶν ὑπερβολαὶ, οὓς ἀλλη πληγὴ οὐ προανήρασε, τούτους καταλαμβάνουσα, τοῦ βίου ἐξῆλυνε· καὶ σφῶς τὴν Θείαν ἀνεκήρυττον ἀγανάκτησον· περὶ ὧν καθ' ἔκαστον ἐπεξελθεῖν ὑπὲρ πάσαν ἀνθρωπίνην ἀν εἰτι δύναμιν. Τηνικαῦτα δὲ καὶ ἡλιος οὖτε βαθέως ἐκλιπει, ὡς καὶ ἀστέρας μεσούσης ἀναλάμψαι τημέρας. Τούτῳ δὲ καὶ τοσούτοις αὐχμὶς εἰπετο, ὡς πολλῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἄλλων ἡσαν ἀσυνήθη γενέσθαι φθοράν. Ὁπηνίκα δὲ ἡλιος ἐξελιπεν, φέγγος τοις κατ' οὐρανὸν συνανεφάνη κύρου σχῆμα παραδύμενον· δὲ τινες ἀμαθῶς ἔχοντες, κομήτην εἶναι ἀστέρα φεντο. Καὶ γάρ ὃν ἐκεῖνος παρεδείκνυν, οὐδὲν ἦν κομήτης παράσημον. Οὔτε γάρ τὸ φέγγος εἰς κύμην ἀπέβαινεν, οὐδὲ ἀστέρι ὅλως ἐώκει· ἀλλ' οἰον λύχνου τινὸς μεγάλου φῶς ὑπῆρχε καθ' ἔστιν τὸν ὁραμένην, μηδενὸς ἀστέρος θρυαλλίδος αὐτῷ τινος μορφὴν ὑποστέχοντος. Ἀλλὰ γάρ καὶ τῇ κινήσει παρήλλατεν· καὶ γάρ κινηθεὶς δύθεν δὲ ἡλιος κατὰ Ισημερίαν ἀνίσχει, ἐκεῖθεν τὸν κατὰ τῆς οὐρᾶς ἀρκτοῦ τεταγμένον ἔσχατον ἀστέρα, ὑπερενεγκῶν τὴρέμα προσβαίνει παρενέμενος ἐπὶ δυσμάς. Ἔπει δὲ διεμέτρει τὸν οὐρανὸν, ἀπαντῇ τοις πλείους τεσσάρων μηνῶν ἐξενυσθείσης αὐτῷ τῆς πορείας. Ἡ δὲ κομήτης τοῦ φέγγους νῦν μὲν εἰς μῆκος μέγα ἀκύνετο, ὡς ἐκβαίνειν τοὺς τοῦ κύρου λόγους, νῦν δὲ πρὸς τὸ ἐκείνου συνεστάλλετο μέτρον. Ἄλλα δὲ παρεῖχε τερατώδη θεάματα, δι' ὃν τίς τῶν συγήθων φασμάτων ἐξαλάττετο φύσεως. Ἡράκτῳ δὲ ἀπὸ μέσου θέρους σχεδόν τι μέγρει τῆς τοῦ μετοπώρου τελευτῆς. Καὶ τούτῳ δὲ δρα τὸ σημεῖον μεγάλων πολέμων καὶ φθορᾶς ἀνθρώπων οὐ φῆται σύμβολον. Ἐφεξῆς δὲ σειρμοὶ τρέχνοι, οἵ βέβηντες τοῖς προιασθεῖσι πασαδεκτεῖ. Τοῖς δὲ σειραῖς

καὶ πῦρ οὐρανόθεν συγκαταρρέητο μενον πᾶσαν ἀπίδα περιέκοπτε σωτηρίας. Πλήν γε φθοράν ἀνθρώπων οὐκ ἐνειργάσατο· ἀλλ' ἡ θεῖα εὐμένεια πνεῦμα σφοδρὸν καθιεῖσα καὶ τὸ πῦρ πανταχόθεν περιελάσσασα, κατὰ τῆς θαλάσσης ἀπέβριψε. Καὶ ἦν ίδειν ἔνον θέαμα, τῶν χυμάτων ἐπὶ πλεύστον ὄσπερ τινῶν θαλασσίων χωρίων τῷ πυρὶ καταφλεγομένων, διχρι τελείως τὸ φλέγον τῷ πελάγει ἐναπεισθένη. Τῶν δὲ δὴ τοιούτων σεισμῶν κατὰ πολλὰ τῆς γῆς γενομένων, ὥφθησαν δροφαὶ οἰκιῶν ἀπ' ἀλλήλων μετὰ μεγάλων πιετάγων καὶ ἀρραγμῶν διαστέσαι, ὡς καὶ τοὺς ἔνδον παρατυχόντας τῇ ἡγεῖ καθαρῶς τὸν οὐρανὸν ὑποβάλλειν· καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην διάστασιν, οὕτω πάλιν ἀρμοσθεῖσαι καὶ συναφθεῖσαι, ὡς μηδεμίαν αἰσθησαν τοῦ νεωτερισθέντος μηδενὶ παρασχεῖν. Τὸ αὐτὸν δὲ τοιτο πάθος καὶ περὶ πλοία καὶ περὶ τὰ τῶν οἰκιῶν ἐδάφῃ πολλαχοῦ συνηγένθη· καὶ γάρ τινες τῶν σιτοβδῶν τοὺς κάτωθεν οἰκοῦντας, ἀπέπνιξαν, τὸν οίτον αὐτοῖς ἀθρόον διὰ τῶν πάτων ἐπικεχείμενος· καὶ πάλιν οὕτως παρέσχον τὸ ἐδύφος ἡρμοσμένον, ὡς ἐξαπορείν ἀπαντας πόθεν διονεύς ἀπερρήγη σῆτος ἐκείνος. Καὶ ἀλλὰ δὲ τοιούτηροπα πάθη τηνικαῦτα ἐνεοχμάθη, διεικύντα, μῆτραις ικανῇ τινι ταῦτα προελθεῖν ἀκολουθίᾳ, ὡς Ἑλλήνων παιδεῖς ληροῦσιν, ἀλλὰ θεῖας ἀγανακτήσεως μάστιγα, ἐπαφθῆναι. Καὶ ταῦτα δὲ τῷ τότε συμβῆναι τοῖς πολλοῖς ἀδόκεις χαλεπαίνοντος τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν εἰς τὸν μέγιστον φωτιστῆρα Ἰωάννην προφανῆ ἀδικίαν. Καὶ γάρ δὴ καὶ τὴν τοῦ βασιλέως γαμετὴν Ἐνδοξίαν τηνικαῦτα συνέδη ἀποδιώναι, σκωλήκων γενομένην ἀνάλωμα. Καὶ τὴν λάρνακα κληνεῖσθαι ὅρδιν ἦν ἢ ὑπετίθετο, τὸν δὲ αὐτῆς γενόμενον τῇ Ἐκκλησίᾳ κλόνον αἰνιετομένου Θεοῦ. Μετὰ μικρὸν δὲ καὶ θεόφιλος νόσῳ περιπεσὼν πλευρίτιδι διεφθάρη. Καὶ Ἀρσακίος, ὡς μοι προειρηταί, οὐ πάνυ πόδρῳ ἀπηλλάγη τοῦ ζῆν. Καὶ Κυρίνος δὲ Χαλκηδόνος ἐξ ἡς περὶ τὸν πόδα συμφορᾶς περιέπεσεν, ἐκάπερον σκέλος πρισθίει, ἐλεινῶς ἀπειών· καὶ ἄλλοι ἄλλως· Ἀντιοχος καὶ Σευηριανὸς, καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς κακῶς τὸ ζῆν ἐξεμέτρησαν, ποιητὴν εἰσπραττομένου Θεοῦ τῆς ἀδίκου, φεύ! τινων Ιερῶν ἐξορχήσεως. Ἐξ ἀνθρώπων δὲ καὶ διὰ βασιλέων· Ἀρκάδιος ἐγεγόνει μετὰ βραχύ. Ἀλλ' ἐπὶ τὴν τελευτὴν Ἰωάννου πρότερον, ἐπειτα καὶ ὡς ἐτελεύτη Ἀρκάδιος, διιών, σὺν τῇ τελευτῇ ἐκατέρους καὶ τῇ τρισκαιδεκάτῃ μοι τῶν Ιστορῶν, ἡγουμένου Θεοῦ, ἐπιθέτων τόπος.

nan sumente, propter sacra (proh dolor!) inique prodita. Inter homines quoque esse imperator Arcadius brevi desiit. Verum Joannis primum, dcinde etiam Arcadii obitu exposito, una cum utriusque fine, decimo tertio quoque historiæ hujus libro, Deo adjuvante, imponam finem.

ΚΕΦΑΛ. ΑΖ:

*Περὶ τῆς πορφύρων δέξιοράς τοῦ Χρυσοστόμου,
καὶ τῶν συγτραμμάτων αὐτοῦ· καὶ ὡς πρὸς
Θεόν μετεγώησε, τὸν δὲ λιπών.*

Ἐν τοῖς οὖν τῇ Κουκουζῷ γενόμενος Ἰωάννη; πρὸς
τοὺς ἐπίσκοπους Ἀδελφίους καλῶς ὑποδέχεται: ἔνθα

(1) Socr. lib. vi, cap. 19, h.ec exempla occulto
Dei judicio judicanda permittit.

A hominum interitus indicium fuit. Deinceps vero terræmotus esse cœperunt, qui non facile cum eis qui antea extiterant, conserri possent. Cum terræmotibus ignis quoque, cœlo quasi rupto delapsus, salutis spem omnem præcidit, cladem tamen hominibus non intulit. Divina namque benignitas vento vehementi demisso, et igne undequaque provoluto, in mare eum abjecit. Videre tum erat spectaculum novum, fluctus ipsos perinde atque regiones quasdam marinas plurimum igni ardere, quoadusque flamma prorsus in undis extincta est. Cum in multis terræ locis tanti essent terræmotus, laquearia et tecta ædium a se ipsis ita magno cum sonitu et fragore dirimi visa sunt, ut **B** qui intus in domibus erant, clare oculis cœlum conspicerent. Et post ejusmodi rupturam ita rursum sunt inter se apte conjuncta, ut nemini tam novæ rei significationem aliquam præberent. Idem etiam in navibus et domorum pavimentis, multis in locis accidit. Quædam namque granaria in partibus inferioribus habitantes, frumento confertim et subito in eos per rimas patentes effuso, suffocarunt, solumque ipsum tam commode compactum reddiderunt, ut homines addubitarent, unde frumentum illud quod cædem taleni patravit, profluxerit. Ad hæc, alia quoque generis mala tum novo prorsus modo extitere; quæ satis ostendebant, non naturali aliqua ratione hæc, sicuti Græcae superstitionis sectatores delirantes dicunt, provenire, sed divinæ indignationis flagella ea hominibus immitti. **427** Multis certe quidem eo tempore visum est, irato ea Deo accidisse, propter tam apertam, quæ maximo illi Ecclesiæ luminari Joanni illata est, injuriam (1). Siquidem et imperatoris conjugem Eudoxiam tum vita excedere contigit, vermbus escam factam: et urnam, cui imposita est, moveri cernere erat, Deo videlicet eum qui per illam in Ecclesia concitatus fuerat, motum ostendente. Et Theophilus paulo post laterrum morbo correptus interiit. Arsacius etiam, quemadmodum a me dictum est, parvo intercedente tempore fatis concessit. Et Cyrus Chalcedonis episcopus, ex eo casu quo in pede circumventus est (2), utroque crure dissesto, miserabiliter vita est defunctus. Et alii aliter vitam finiere. Antiochus et Severianus, sectatoresque eorum male quoque diem suum obiere, Deo ab ipsis pœna prodita. Inter homines quoque esse imperator Arcadiam Arcadii obitu exposito, una cum utriusque Deo adiuvante imponam finem.

CAPUT XXXVII.

*De ulteriore exilio Chrysostomi, librisque ejus : et
ut vita hac reicta, ad Deum migraverit.*

Cucusi Joannes cum esset, ab Adelphio episcopo
benigne exceptus atque tractatus est. Atque ibi

(2) Sozem. lib. viii, cap. 27.

multos quidem pane, plurimos vero divino verbo, A quod vere corda confirmat, et mentes illustrat, pavit. Per multos vero etiam utiles atque necessarios libros composuit. Nullæ enim quæ ei accidere ærumnæ linguam ejus, fluminis instar fluentem, cohibere potuerunt. De patientia quoque et de eu quod non solum nos ad socordiam non dare, verum etiam ob res adversas, quæ accidunt, non offendи debeamus, non pauca conscripsit. Plurimas etiam tum ad sanctam Olympiadem epistolas dedit. Universæ hæ quindecim sunt, mirificam patientiæ gratiam complectentes. In quibus solum peccatum esse (!), ad quod exhorrescere nos conveniat, dicit. *Ærumnas* etiam quas in itinere pertulit, in eis ommemorat: **428** et ut eam a desperatione revocatam, ad spem bonam futuri congressus erexerit: atque ut servente maxime æstate iter faciens, cum vehementissima febri sit collectatus, scribit. Refert insuper stomachi ipsius vitta: et improbum, qui virum justum in exsilium abduxit, Galatam: necnon diversorum mansiōnumque incommoditatem, ministrorum inopiam, rerum necessiarum penuriam, item quod medicum non habuerit, et de Isaurorum terrore. Quemadmodum etiam monachi (2), aduersus eum furentes, domicilium ejus incendere voluerint: et quomodo rebus ejus in itinere comploratis, non solum ipsi ejus miseri non sint, sed etiam misericordiam aliorum, extrema omnia comminati, impedierint. De via denique queritur, utpote ardua, lapidosa, difficulti et molesta: quam ob causam beatam illam leninam rogat, ut illa curet ne longior ejus fiat profectio, sexcentis exsiliis laborem itineris faciendi graviorem sibi esse dicens. Hæc omnia atque alia hisce similia epistolæ istæ et aliæ præterea ad episcopum Cyriacum datae complectuntur. Porro cum ei adversarii, quod Cucusi maneret, invidenter, Arabissum abductus est. Ductoribus enim ejus hoc studio fuit, ut translatio frequenti labefactatus ille vitam misere finiret. Sedenim quo pluribus objectus est ærumnus, eo casibus omnibus propter sanctiorem philosophiam superior fuit, splendidiusque refulsi: quemadmodum in igne flamma, si materiam copiosiorem sibi injectam habeat. Inde vero Pityuntēm (3) (ita enim mandatum fuerat) ductus est. Oppidum id est gravis solitudinis, ad finem Pontici maris situm, sævissimis barbaris conterminum. Eo cum duceretur, et jam ad Deum migraturus esset, noctu ei oranti, qui vitæ ejus duces fuerant, et Petrus et Joannes, assistentes, perquam amice cuni eo sunt collocuti: eique cum adversus dæmones victoriæ, tum postremo migrationem

(1) Tu tibi persuade, preter culpam ac peccatum, homini accidere nihil posse, quod sit horribile aut pertinacendum. (Cicero.) — Scimus ea mente, quam ratio et veritas præscribit, ut nihil in vita nobis præstandum, preter culpam, putemus: eaque cum careamus, omnia humana placare et auoderare ferainus. (Idem.)

διέτρεψε, τῷ ὡς ἀληθῶς καρδίαν στηρίξειν καὶ φωτίζειν εἰδότι διάνοιαν· πολλοὺς δὲ καὶ τῶν ἀνακαίων λόγους συνέταξεν. Οὐδὲ γάρ τι τῶν ἐπισυνθετῶντων δεινῶν ἐπισχεῖν τὴν γλῶτταν ἔκινον· ἥδυνατο ἵσα καὶ ποταμοῖς ρέουσαν. Καὶ περὶ ὑπομνῆς οὐκ ὀλγούς συνέθετο· καὶ τοῦ μὴ μήν χρῆναι φαῦμελν, ἀλλὰ μηδὲ σκανδαλίζεσθαι τοῖς προσπίπτουσι τῶν ἀνιαρῶν. Αἱ πλεῖσται δὲ αὐτῷ καὶ τῶν πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα ἐπιστολῶν τηνικαῦτα συντάττονται τὴν δοσίαν. Πεντεκαΐκεια δέ εἰσιν αἱ πᾶσαι, ὑπερφυῆ χάριν ἐπιμονῆς ἔχουσαι· διο πῇ φοβερὰν μόνον εἶναι τὴν ἀμαρτίαν φρονί. Ἐν αἷς διέξεισται καὶ περὶ τῶν συμπεπόνθων αὐτῷ ἕνοδων ἀνιαρῶν· καὶ ὡς ἀθυμοῦσαν ἀνακτώμενος, Β οὓς ἀνέλπιστον τὴν εἰσέπειτα ἴντυχαν ποιεῖσται· καὶ ὡς ἀχμῇ θέρους τὴν δόδον ἀνύων, πυρεῦ προσεπάλαστες λάδρῳ. Ἀλλὰ δὴ καὶ ἐκ τοῦ στομάχου κακά, καὶ ὁ πονηρὸς Γαλάτης ἄγων τὸν δίκαιον, καὶ τὰ ἐν ταῖς καταγωγαῖς λυπηρά, τῶν θεραποντῶν ἡ ἐρημίτης, τῶν ἐπιτηδείων ἡ ἀπόρια, τὸ μὴ εὐπορεῖν λατροῦ, δὲ Ἰσαυρικὸς φόδος· ἐτί δὲ εἰ ἐπιμανέντες αὐτῷ μοναχοὶ ἐμπρήσειν αὐτῷ τὴν οἰκίαν βουλόμενοι· δπως τε ἀπαγορεύσαντα ἐν δόψῃ, οὐ μόνον αὐτὸν ἐλέους τξίουν, ἀλλὰ καὶ ἀλλοὺς βουλομένους εἵργον, τὰ ἐσχατα πάντων διαπειλούμενοι. Τὰ δὲ τῆς δόδου, ὡς ἀνάντης, ὡς λιθώδης, ὡς δυσχερής τε καὶ χαλεπή· περὶ ής ἀξίοις μελετήσαι τὴν μακρίαν, μὴ μαχροτέραν ἔαυτῷ τὴν δόδοις πολεμεῖν· Τέλος δὲ τῆς δόδου, ὡς ἀνάντης, πολύτιμος ἔσται· Εμοὶ, λέγων, μυρίων ἔκοριων τὸ θεύειν ἔστι χαλεπώτερον. Ταῦτα δὴ πάντα καὶ ἀλλα παραπλήσια αἱ ἐπιστολαὶ αὗται· διαλαμβάνουσιν· Ετὶ δὲ καὶ αἱ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Κυριακὸν. Ἐν τοῖν τῇ Κουκουσῷ φθονηθεῖς, εἰς Ἀραδισὸν ἤγετο· σπουδὴ γάρ την τοῖς ἀπάγουσι ταῖς πυκναῖς μεταβάσεσι ταλαιπωρούμενον κακῶς ἀποθέσθαι τὸ ζῆν. Οὐφ δὲ πολλαῖς ταλαιπωρίαις ἐξίστοτο, τοσοῦτον κρίεταιν ὑπὸ φιλοσοφίας ἦν παντὸς τοῦ προσπίπτοντος, καὶ φαιδρότερον ἀποστίλων, ὠσπερ τὸ ἐν πυρὶ φῶ; Ήλης αὐτῷ πλεονος ὑποβαλλομένης. Ἐκεῖθεν δὲ πάλιν εἰς Πιτιουντα οὕτω κελευσθὲν ἀγέται· πολύτιμος δὲ τούτη δεινῶς Ἐρημον, ἐν τέρματι τῆς Ποντικῆς θαλάσσης διακείμενον, βαρβάροις δμορον ὠμοτάτοις· διο πὴ ἀπαγόρευος, καὶ πρὸς Θεὸν ἥδη ἐκδημεῖν μέλλων, νυκτὸς εὐχομένῳ, ἐφίστανται οἱ τοῦ βίου αὐτῷ δῆμοι. Πέτρος καὶ Ἰωάννης· προσειπόντες τε δσα φίλα καὶ τὴν κατὰ δαιμόνων νίκην, τέλος καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ἐκδημίαν εὐαγγελίζονται, καὶ τὴν τῶν ἐκδεξομένων ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν. Εἴται εργῇ οὐρανίᾳ καὶ ἀπορρήτῳ τούτον στέζουσι καὶ ἐξ ἔκεινου διέμεινε μηδέν τι προσενεγκάμενη. Εἰρηται ταῦτα, οἵς ἔκεινος συνών κατεπίστευσεν. Ἐκεῖνος δὲ ἐντεύθεν πρὸς μείζονα σχάμματα μά-

(2) Fortasse pro *monachis* legendum *monomachī*, hoc est gladiatores: ut milites intelligentur, qui eum in exsilium abduxerunt.

(3) Plin. lib. vi, cap. 5. de regione Colchica: *In intimo eo tractu, Pityus oppidum opulentissimum ab Heniochis direptum est.*

λον ἔχωρει. Οἱ δὲ πιστευόντες; διγειν τὸν μέγαν μακραῖ; ταῖς δόσοις πορίαις κατέτινον, δετῶν ἔστιν δὲ ἐπικλυζόντων, καὶ ἡλίου τὸ ἀκμαίστα:ον φλέγοντος· μισθὸς γάρ τῆς ἐπ' ἑκείνῳ ὥρατητος ἐπηγγέλλετο μειζόνων τιμῶν εὔμοιρία. Ἀλλὰ Πιτυοῦντα μὲν οὐδὲ ἔσχεν ίδειν, ὡς ἡ Ἐπιφανίου εἰρήκε πρόρρησις. Ἐν Κομάνοις δὲ γενόμενος, πρὸς τῷ εὐχητήρῳ Βασιλίσκου τοῦ μάρτυρος δηγεται· διν ἐπισκοπον μὲν λόγος γενέσθαι;, ὅπο δὲ Μαξιμίνου κατὰ τὴν Νικομηδίου τὸ μαρτυρικὸν στάδιον ὑπελθεῖν. Ἐκεῖστος τοίνυν δινερ ἐπιστάς ὑ μάρτυς, ε Θάρσει, Ἐφη, ὀδελφῷ Ἰωάννῃ, ἀμφοτέρους ἡμᾶς ἡ ἐπιοῦσα συνάψει· ἐπισκήψαι δὲ καὶ τῷ νεωκόρῳ, τόπον ἔτοιμασαι τῷ Ἰωάννῃ. Ἐκείθεν δὲ σταδίους τριάκοντα επανύσαντες, πλάνην παρὰ δόξαν διποτάντες, ἐπανέρχεσθαι πάλιν κατὰ τὸν τοῦ μάρτυρος σηκὸν ἔγένετο. Καλῶς οὖν τὰ κατ' αὐτὸν διαθέμενος, καὶ τὴν γλώσσαν πρὸς διβασκαλίαν κινήσας, καὶ πρὸς τὸ φυιδότερον ἀχρι καὶ ὑποδημάτων μετακοσμήσας ἔσυτὸν, τῶν θείων κοινωνήσας ἀγισμάτων, καὶ, ε Δόξα σοι, Κύριε, πάντων Ἰνεκεν, ε ἐπειπὼν, καὶ τῷ τοῦ σταυροῦ τύπῳ ϕ συνέξῃ ἐπισφραγισάμενος ἔσυτὸν, τὴν μακαρίαν ἐπορεύθη πορείᾳ, Χριστῷ συνών καὶ συμβασιλεύων, ὑπὲρ οὖς τοὺς μακροὺς πόνους ὑπήνεγκεν· ἔστιψ μὲν τῆς ἐκδημίας μακάριος, σφόδρα δὲ τοῖς ἐγνωκόσιν ὁδυνηρός, οὖς καὶ μετρίως τοῦ οἰκείου μέλιτος ἔγευσεν. Ἡμέρα μέντοι τῆς τελευτῆς, καὶ ήν δὴ καὶ τὴν τοῦ ζωηφόρου σταυροῦ ὄψισιν ἀρτάζομεν, τεσσαρεσκαιδεκάτη Σεπτεμβρίου μηνός. Ἐχρήν καὶ γάρ τὸν δλον ἔσταυριμένων ζήσαντα βίον, καὶ τὸ καύχημα μὴ έν δλλῷ ήν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ θέμενον, καὶ αὐτήν γε τὴν ἡμέραν τῆς αὐτοῦ ἀρτῆς, διν ἐκ τῆςδε τῆς ὅλης ἐπεφέρετο κοῦν, ἀποθέσθαι, καὶ πρὸς Θεὸν ὄψισθηναι. Τότε δὴ πλήθος ἀπειρον συρρέεσσαν ἀνδρῶν τε ἄκμα καὶ γυναικῶν εὐσεβῶς ζώντων ἐκ τε Συρίας καὶ Κιλικίας. Πόντου τε καὶ Ἀρμενίας, καὶ ὁσίας καταθέμενοι τοῦτον χερσὸν Ἑγγιστά που Βασιλίσκου τοῦ μάρτυρος, ἀπηλάττοντο.

Επειτα περὶ τῆς τελευτῆς τοῦ βασιλέως Ἀρκαδίου.

Τριτῷ δὲ ἔτει μετὰ τὴν τελευτὴν Ἰωάννου καὶ Ἀρκαδίου ἐτελέυτα, διάδοχον τῆς ἡγεμονίας καταλιπτῶν Θεοδόσιον τὸν υἱόν, ὃν περ δὴ καὶ ἡ μῆτρα πρότερον, ἀρτι γάλακτι πεπαυμένον τρέψεσθαι· θυγατέρας δὲ Πουλχερίαν καὶ Ἀρκαδίαν καὶ Μαρίναν ἔτι κομιδῇ νέας, αἱ καὶ ἐν παρθενίᾳ διέμειναν. Οὐ πολλῷ δὲ ὑστερον καὶ Ὁνωρίῳ ὑδέρῳ θνήσκει ἐν Ῥώμῃ, τὸν τῆς ἀδελφῆς Γάλλας Πλακίδιας καὶ Κωνσταντίνου υἱὸν, τὸν τρίτον Οὐαλεντίνιανδν καὶ Ὁνωρίαν τῇ Ῥώμῃ καταλιπών. Πρὸς δὲ τῷ τῆς;

(1) Comana oppidum est Cappadociae. (Plin. lib. vi, cap. 3.) Secundum Strabonem lib. xii, in

A ad Deum, et quæ cum exceptura essent bonorum perceptionem cum latitia annuntiarunt. Dein cœlesti et ineffabili eum esca paverunt: ex quo tempore nihil postea cibi sumpsit. Dicta hæc ab eis sunt, quibus ille ea secum versantibus concredidit. Hinc etiam ille ad majora progressus est certamina. Illi porro quibus magnus vir ducendus commissus fuerat, magnis itineribus prosciscerantur, aliquando immensis pluviis exundantibus, aliquando solis radiis maxime urentibus: 429 merces enim eorum crudelitati in illo exercendæ majorum dignitatum honores proposita fuerat. Cæterum Pityuntem videre non potuit, sicuti Epiphanius vaticinium prædixerat. Ad Comanenos (1) autem Armeniae cum venisset, ad templum Basilisci martyris ductus est, qui episcopus suis, et sub Maximino Nicomediæ martyri certamen obiisse dicitur. Ibi in somnis ei apparet martyr, ε Bono, inquit, animo esto, Joannes frater, nos ambos erastina dies conjunget. Ille etiam custodi templi ut locum Joanni pararet, præcepit. Ex eo loco cum triginta stadiorum iter consecissent, præter opinionem recta via excidentes, errabundi ad martyris ædem reversi sunt. Itaque cum res suas disposuerit, linguam ad docendum movisset, ketius se, ita ut calceos quoque indueret, vestibus suis ornasset, et per communionem divinam sanctificationem percepisset: ε Gloria tibi, inquit, Domine, de rebus omnibus. Et seipso signo crucis, sub qua vixerat, obsignatio, beatam illam ingressus est professionem, cum Christo vivens et regnans, pro quo labores longos pertulit, suo quidem nomine per migrationem talem felix et beatus, eis autem qui eum cognoverunt, et vel mediocriter mellitam ejus doctrinam degustarunt, deplorandus. Obitus ejus in eam diem incidit, qua vivisca crucis exaltationem celebramus. Septembribus mensis decimam quartam. Sic enim conveniebat, eum qui vitam omnem sub-cruce transgerat, et gloriam non in alia re quam in cruce Christi collocaverat, festo ipsius die, quem ex materia ista acceptum circumferebat cinerem deponere, atque ad Deum in sublime ferri et exaltari. Eo vero tum innumerabilis pie viventium virorum et feminarum multitudo ex Syria, Cilicia, Ponto et Armenia confluxit: qui postquam eum piis manibus prope Basiliscum martyrem sepelirent, rursum inde abierunt.

D

430 CAPUT XXXVIII.

De obitu imperatoris Arcadii.

Post Joannis mortem, Arcadius quoque anno tertio defunctus est, sicuti et antea conjux ejus Eudoxia. Imperii successorem is filium Theodosium reliquit, jampridem a lacte remotum. Reliquit etiam filias, Pulcheriam, Arcadiam et Marinam, admodum teneras, quæ in virginitate cælibes permaneserent. Dehinc multo post Honorius quoque Romæ hydrope periit, sororis suæ Gallæ Placidiae et Constantii filium Valentinianum tertium, et filiam ejusdem Honoriæ, post se in ea urbe reconvallibus Antitauri. Comanensium mentio est l. Cum antca. C. De agric. et censit. lib. ii

linquens. Arcadius ante finem vita, Deo chari hominis opinionem, talcm ob causam obtinuit. Aedes quædam Constantinopoli est maxima et pulcherrima, Karavay, hoc est Nucem, eam incolumæ nominant, quod in ea media, nux arbor, speculum non contemnendum, stetit: ex qua arbore Acacium martyrem suspensum martyrium suum peregrisse ferunt. Propter hanc ædem alia precatoria domus contigae exstructa est, ad quam spectandam Arcadius venit: precibusque in ea peractis, inde abscessit. Concurrit ad locum eum, ad imperatorem videndum, multitudo innumerabilis, et plena erant foris et intus hominibus loca omnia. Similatque vero imperator paululum est progressus, confestim maxima illa ædes funditus diruta concidit, ita ut neminem detimento aliquo afficeret. Itaque clamor statim exortus est, imperatoris precibus cunctos præsenti exitio esse liberatos. Atque hoc sic actum. Mortuus est autem Arcadius, cum octennis filius ejus Theodosius esset. Una cum patre is tredecim, solus autem quatuordecim alios imperavit annos. Quos annos etiam tredecimus hic liber continet: cum a mundo condito quiuquies millesimus noningentesimus vicesimus tertius (1) : a nativitate vero Domini quadringentesimus decimus octavus ageretur annus.

ζωῆς τέλει θεοφίλους δόξαν ἔκτατο Ἀρχιδίος εἰς αἰτίας τοιδεῖος. Οὐκός τις ἐν τῇ Κωνσταντίνῳ εἴτε μέγιστος καὶ περικαλλέστατος· Καρύαν αύτὸν καλοῦσιν οἱ ἐπιχώριοι· ἐπὶ γάρ αὐτῇ μέσῃ δέδρον εἰσήκει καρύα, θέαμα λόγου πολλοῦ ἄξιον· Ιφ' ἡς χρεμασθέντα τὸν μάρτυρα Ἀκάκιον, τῷ μαρτυρίῳ λόγος· τελεωθῆναι· δι' ἣν καὶ εὐχήριος οἰκίσιος παρφισθομήθη τῷ οἰκών. Ἐπὶ δὴ τοῦτον ήκει Ἀρχάδιος θεασόμενος· καὶ δὴ εὐχάριμενος, ἀπεγέρει αὐθίς· πολλοῦ δὲ καὶ ἀπειρου στίφους συνθεδραμητότος ὥστε τὸν βασιλέα θεάσασθαι, πλήρης δὲ οἰκος ἦν Εσωθέν τε καὶ ἔξωθεν· δικοῦ δὲ τῷ τὸν βασιλέα βραχὺν ἔξιέναι, εὐθὺς καὶ δι μέγιστος ἔκαίνος οἰκος ἐκ βάθρων ἀνισπασθεὶς ἐπικτεί, μηδενὶ βλάβῃς προξενος· καταστάς· βοή δ' εὐθὺς ἐξηρίστο, ὡς ή τοῦ βασιλέως εὐχή πάντας τῆς ἀπωλείας ἔρριψετο. Τοῦτο μὲν οὕτως ἐγένετο. Ἐτελεύτησε δὲ Ἀρχάδιος, ὅπταστη κατατειπὼν τὸν οὐδὲν θεοδόσιον· τρισκαὶδεκά μὲν ἐτη τῷ πατρὶ συμβασιλεύσας, ἐτη δὲ ἐπειρά τέσσαρα πρὸς τοῖς δέκα μόνος τὴν ἡγεμονίαν θινας. Οσα δὴ καὶ ἡ παροῦσά μοι τρισκαὶδεκάτη τῶν Ιστοριῶν περιέχει· ὑπηρίκα κόσμου μὲν ἐτος ἐδηγή, ἀπὸ δὲ τῆς θείας τοῦ Κυρίου γεννήσεως τετρακοσίοτὸν ὁκτωκαιδέκατον ἐπεράντετο.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ ΕΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΜΟΣ ΙΔ'.

NICEPHORI CALLISTI XANTHOPULI

ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ TOMUS XIV.

437 CAPUT I.

De imperio Theodosii Junioris, ut id a tutele Isidorie Persarum rege sit administratum, rebus plerique omnibus ab Anthemio, cui Troilius sophista familiaris fuit, gestis.

Joannes igitur, aurea lingua vir, labore certamini pro Christo obitorum, veluti aurum obrug-

(1) Secundum Nestorico., 4388.

C

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Νέου θεοδόσιον· ὡς δὲ ἐπιτρόπῳ Ἰσδιγέρῳ τῷ Περσῶν βασιλεῖ διφέρειο· τὰ δὲ πράγματα διὰ χειρὸς ἡγετοῦ Ἀρθέμιος τὰ πολλὰ Τρωλλῷ τῷ σοφιστῇ συγγράμμενος.

Ίωάννης μὲν οὖν τὴν γεωτεταν χρυσοῦς τῷ πολλῷ τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ ἀγώνων καμάτηψι οἰαπερ χρυσίον

οδρυζὸν εἰς ἀκρον δοκιμασθεῖς, οὕτω τὸν βίον μετ-
ήλαβεν· ἐπὶ δὲ τούτῳ καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀρκάδιος
ἐτελεύτη, κομιδῇ νέον Θεοδόσιον τὸν παιδία λιπῶν,
ἀφτι τὸν δγδον ἐνιαυτὸν παρελαύνοντα. Τριετῆ δ'
δυτα καὶ ἡ μήτηρ αὐτῶν καταλεψασα, πρὸς τὰς
ἐκείθεν δίκας μετέβαινεν. Ἐπὶ δὲ διαθήκαις τελευ-
τῆσας Ἀρκάδιος, δεῖται; περὶ τῷ παιδὶ μή τι πάθος;
Ἴσοδιγέρδην τὸν Περσῶν βασιλέα, κουράτωρα οὗν
καὶ κηδεμόνα τῆς ἀρχῆς, ἔως οὗ ἀνδρωθεῖν ὁ παῖς,
ταῖς γραφαῖς ἐνετίθει. Ὁ δῆτ' ἐκεῖνος μαθών, ἀλο-
γῆσας μηδὲν, καίνην τινα καὶ θαυμαστὸν ἐπιδεῖξα-
στηκεν. Ἀφθονώ γάρ εἰρήνῃ πρὸς Ῥωμαίους χρη-
σάμενος, ὡς ἐκατοντούτεις πρᾶξαι σπουδάκες, ἀπεί-
ρατον Θεοδόσιον τὴν βασιλείαν διέσωζε. Καὶ δὴ τινα
Ἀντίοχον θαυμάσιον διάδρα καὶ λογιώτατον ἐκλεξί-
μενος, ἐπίτροπον οἰον καὶ παιδαγωγὸν ἐκείνῳ ἀπέ-
στελλε, τάδε πρὸς λέξιν τῇ Ῥωμαίων συγχλήτῳ
δεδηλωκώς· « Ἀρκάδειν τοῦ ὑμετέρου βασιλέως
κουράτωρά με τοῦ παιδὸς καταστήσαντος, τὸν ἀν-
τηροῦντα τὸν ἐμὸν ἀπέστειλα τόπον. Μή τις οὖν
εἰς ἐπιβούλην τοῦ παιδὸς ἐπιχειρήσοι, ἵνα μὴ πόλεμον
δισπονδὸν κατὰ Ῥωμαίων κινήσω. » Καὶ δὴ μὲν
Ἀντίοχος ἐν Κωνσταντινούπολει γενόμενος, βασιλεύ-
κως ἀνῆγε τὸν παῖδα, περὶ τε τὸ κόσμιον ἐν προβ-
δοῖς προμηθούμενος, καὶ ὡς ἀν δριστο; τὰ πολέμια
εἴη· τέσσαρα δὲ ἐτη αὐτῷ συνδιαγαγών, ἀπηλάσηγη.
« Η δὲ τῶν ὀλων διοίκησις ἐπ’ Ἀνθέμιῳ τῷ ὑπάρχῳ
ἐτάττετο, δὲ παιδὶς ἦν Φιλίππου· δὲ Παῦλον
τὸν τῆς Κωνσταντίνου ἐπίσκοπον ἐκβαλὼν, τῇ Ἐκ-
κλησίᾳ τὸν φρεονόλαβην Μακεδόνιον ἀντεισήγαγεν,
ὡς ἐν τῇ δεκάτῃ τῶν Ιστοριῶν διελάδομεν. Οὔτος;
δὴ δὲ Ἀνθέμιος καὶ τῆς Κωνσταντίνου τὰ τείχη πε-
ριειλὼν, καὶ μεῖζον εὐρύνει, τὰ νῦν ὄρώμενα μεγάλα
χερσαῖα τείχη ταύτην περιεβάλλετο, δύο μῆνας τῷ
Ἐργῳ τῷ πολλῷ καὶ σχεδὸν ἀπίστειρά τάχει ἐκδαπανή-
σας. Φρονήσει δὲ τῶν πολλῶν διαφέρων, Βουλῆς
διευ οὐδὲν πράττειν ἥρεστο. Καὶ πολλοὶς μὲν καὶ
ἄλλοις; ἀνεκοινοῦτο περὶ τῶν πρακτίων· μάλιστα δὲ
τὰ πολλὰ Τρωλῷ τῷ σοφιστῇ συνήν· φει μετὰ τῶν
προσόντων καλῶν καὶ πολιτικῆς τις φρόνησις ἐφά-
μιλλος; Ἀνθέμιῳ οὐχ ἤτον ἦν. Εἰδέναι μέντοι χρεῶν,
ὡς προστάγματι βασιλέως σύναμα Κύρῳ τῷ ἐπάρχῳ
τὰ κατὰ τὴν πόλιν διέποντι, πολλῷ ὑστερον τὰ τῆς
πόλεως ἀνήγειρε τείχη. Ἀλλὰ περὶ μὲν Ἀντίοχου
καὶ Ἀνθέμιου τῶν βασιλέως παιδαγωγῶν ἀποχρών-
τως εἰρήσθω.

urbi, longo post tempore urbis mœnia construisse.

prædagogis hæc dicta sufficiant.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Περὶ βίου καὶ ἀγωγῆς καὶ τῆς τῶν κοινῶν πραγ-
μάτων διουκήσωμεν· δει δὲ θεοφιλᾶς καὶ ἀρ-
ιῆς Πουλχερίας τῆς βασιλίδος, ἀδελφῆς Θεο-
δοσίου τοῦ αὐτοκράτορος.

« Η δὲ τοῦ Θεοῦ πρόνοια προσδοῦσα εὔσεβεστατον
ἔσεσθι τὸν βασιλέα Θεοδόσιον, καὶ ἄλλον ἐπίτροπον
γηνησιώτερον τούτῳ ἐπέστησε τῆς ἡγεμονίας, Πουλ-
χερίαν τὴν ἀδελφήν, ἐν νέῃ πάνυ τῇ ἡλικίᾳ σορφί-
σασαν, ὡς μηδὲν ἐλλείπειν ἐκείνῃ ἐπὶ τε ἀρετῇ καὶ
πολιτικῇ φρονήσει καὶ τῶν περὶ ταῦτα πλείστων

A zum ad summum per explorationem probatus, ad
hunc modum vita est defunctus. Post hunc et
imperator Arcadius mortuus est, adolescentulo
admodum Theodosio filio, octavum videlicet in-
gris. o annum, reliquo: qui cum trimulus esset,
mater quoque eum relinquens, ad futuras transit
pœnas. Arcadius porro, puero ne quid contingere
metuens, ante mortem, Isdigerdem Persarum re-
gemi curatorem ejus et simul imperii, donec ille
in virum evaderet, testamento instituit. Quod ubi
Isdigerdes cognovit, re ea minime neglecta, no-
rum quoddam admirande virtutis exhibuit speci-
men. Pace namque prolixa, centum annorum in-
ducens cum Romanis initis, imperium Theodosio,
quominus periclitaretur, conservavit, et Antio-
chum quemdam, virum admirandum et eruditissi-
mum, delectum veluti tutorem et pädagogum, ad
eum, cum litteris in hac verba ad senatum Roma-
num conceptis, misit: 438 « Cum Arcadius Im-
perator vester me filii sui curatorem inst tuerit,
qui officio meo fungatur, virum isthuc misi. Ne
quis igitur puero insidias struere audeat, ne bel-
lum ipse implacabile adversus Romanos moveam. »
Et Antiochus ubi Constantinopolim venit, puerum
ita ut imperatorem decet, educavit, illud provi-
dens et curans, ut simul puer et magnificientiam
in publicum progressus retineret, et rebus bellicis
optimus esset. Cum autem quadriennium cum eo
fuisse, discessit. Rerum autem omnium admini-
stratio Anthemio præfectio commissa est: qui ex
filio nepos ejus Philippi fuit, qui Paulo Constan-
tinopolitano episcopo ejecto, vesanum Macedonia
pro eo in Ecclesiam induxit, sicuti libro decimo
Historiarum diximus. Anthemius iste mœnia Con-
stantinopolis demolitus, pomœria urbis prolatus
rurus, lateritio ingenti qui nunc cernitur muro eam
circumdedidit, opere eo per menses duos magna et
fere incredibili celeritate confecto. Et cum pru-
dentia multos antecelluit, tum inconsulto nihil sibi
agendum duxit. Ac cum multis quidem ille alii
de rebus gerendis consilia communicavit; Troilo
tamen sophista familiariter maxime usus est: in
quo, præter ceteras virtutes, prudentia etiam
quædam reipublicæ administrandæ Anthemii
æmula fuit. Illud sane animadventendum, Anth-
emium, imperatoris jussu, una cum Cyro præfecto
imperioris, ut pulcheriam nimirum sororem, quaæ a
prima statim ætate ita sapuit, ut virtute et civili
prudentia eis non cederet, qui in his rebus maxime

CAI UT II.

De vita, institutione, administrationeque rerum pri-
biliarum. Item de divina pietate et virtute Pul-
cheriæ, sororis Theodosii imperatoris.

Providentia autem divina, illud præcipue curans
ut pius maxime Theodosius imperator fieret, aliua
quoque tutorem germanum magis imperio ejus
præfecit, Pulcheriam nimirum sororem, quaæ a
prima statim ætate ita sapuit, ut virtute et civili
prudentia eis non cederet, qui in his rebus maxime

excellunt. Unde colligere satis possumus, principibus ad salutem solam satis veriorem esse pietatem : sicuti contra absque illa nihil prosunt exercitus, equi, satellites, ensium vis, virorumque innumerabiles copiae, aurum item 439 et argentum, plurima terrae jugera, et quicunque alias praeterea est apparatus. Etenim ipsa nondum quindecim nata annos, sapientiorem divinioremque quam etas ferret, obtinuit mentem. Et prius quidem virginitatem se per vitam omnem conservaturam esse Deo vovit : deinde, ut idem facerent sorores, eis quoque persuasit, ne simulationem alique contentionem in imperiale aulam induceret (1). Quare omnem insidiarum occasionem praecidit. Sed enim cum consilium decretumque suum pignore aliquo stabiliendum esse putaret, Deo ipsi, sacro sacerdotum ordini, et subditis civibus, certum sententiae sua testimonium exhibuit. Nam admirandum quoddam incredibili pulchritudine ornamentum, ex auro et pretiosis lapillis constitutum, in sacre mensae formam redactum, pro virginitate sua fratriisque imperio catholicæ Constantinopolitanæ ecclesiæ dedicavit, in corona quadranguli ejus (2), consilio causaque consecrationis ejusmodi, novis quibusdam litteris insculpta. Itaque ubi pro virili sua natura imperii curam suscepit, quam optime, ita ut convenit, cum ingenti dcore rem Romanam administravit : quam celerrime de rebus agendis consultavit, simulque eas in scriptum retulit. Nam et in scribendo, et in dicendo, summopere erat exercitata, sermone utroque, Latino scilicet et Graeco. Et quæ ipsa agebat, perinde atque a fratre constituta essent, in illum retulit. Illud plurimum curavit, ut in imperatoriis artibus is educaretur, atque disciplinis ætati cuique convenientibus institueretur. Ita ille rem militarem et equestrem, ab eis qui rerum talium accurate periti erant, didicit. Ut autem in publicis progressibus, quovis tempore, ita ut imperatorem decet, magnificus esset et splendidus, ab ipsa eductus est : quemadmodum scilicet vestem sibi ipso circumdare, quomodo considere, incedere et risum moderari deberet; ut in rebus quibusque se, prout tempus ferret, vel placidum vel terribilem exhiberet, et commodum audiendis supplicantium precibus præberet. Potissimum vero eum docuit justitiam et veram pietatem, sicuti convenit, cogere, precari continenter, tempora adire frequenter, ædes sacras Deo constructas vasis, donariis et ornamenti locupletare : sacerdotum ordinem, simulque viros bonos, qui Christianorum legibus optime viverent, plurimi facere. 440 Hæ ejus erant institutiones. Quin etiam nonnullis religiōnem adulterinis dogmatibus, novisque rebus degravare conantibus, eamque in magnum periculum adducentibus, ut firmiter illa in statu suo permaniceret, ipsa quoque effecit. Et quominus eo

διενεγκόντων. Ός δην εἰδέναι ἔχομεν, ἀρκεῖ τῷ σωτηρίᾳ τοῖς βασιλεῦσι καὶ μόνην αὐτὴν τὴν εὐσέβειαν· ως αὐθίς ἐκεῖνης δινει μηδὲν εἶναι σπάτευμά τε καὶ ἵππον, καὶ δορυφόρους, Ισχύν τε ἡφῶν, ἀνδρῶν τε ἀπειρα στεφη, χρυσόν τε καὶ ἀργυρον, καὶ πλέθρα γῆς, καὶ δοσὴ δλῆη ἐπι τούτοις παρασκευή. Καὶ τὰς αὐτης μήτων παντεκαθίσταν διγουσα ἑτος, σαρώτερον καὶ θείον ἥ καθ' ἡλικιαν ἐκτήσατο νοῦν. Καὶ τὰ μὲν πρώτα παρθένος εἶναι διὰ βίου ὡμολόγησε τῷ Θεῷ· ἐπίσης δὲ φροντὶ καὶ τὰς ἀδελφὰς· ἐπεισαγ, ἵνα μὴ ἡλιον καὶ ἥρεις εἰσάγῃ τοῖς βασιλεοῖς· κάντευθεν πάσαν πρόφειν ἐπιδούλου φρονήματος ἀπεώσατο. Τό γε μήδεις ἐκείνη καὶ βέβαιον οιομένη δεῖν θεῖναι, θεῷ τε καὶ ιερεῦσι, καὶ τοῖς ἀρχομένοις; αὐτοῖς, μαρτύριον ἀφραγνές τῶν ἐκείνης βεβουλευμένων τόδε ἱποτεί. Θυμάσιον τι χρῆμα καὶ εἰς κάλλος ἀφραστον, Ιε: χρυσοῦ καὶ τιμαλφῶν λιθων τῆς σφετέρας γάριν παρθενίας καὶ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ βασιλείας εἰς λεπτή κατασκευάσασα τράπεζαν, τῇ καθόλου τῆς Κονσταντίνου Ἐκκλησίᾳ ἀνέθετο, ἐπὶ τῷ στεφάνῳ τῷ τετραγώνου ταύτης, τὸν σκοπὸν τῆς ἀνθεσίας καὶ νοῖς τις γράμμασιν ἐγχαράξασα. Καὶ ἦ τῷ τῆς φύσεως ἀνδρικῷ τὴν φροντίδα τῇς ἡγεμονίᾳ ἀναδεξαμένη, δριστα καὶ ώς χρεών γε ἦν, σὺν τούτῳ τῷ κόσμῳ τὴν Ρωμαϊκὴν διώκει ἀρχὴν, δευτέρην τὰ πρακτέα καὶ βουλευομένην καὶ γράφουσα· καὶ γάρ καὶ γράφειν καὶ λέγειν εἰς ἀκρον ἡσητο· καὶ κατ' ἄμφω τὰς διαλέκτους, τῇ τε Ρωμαίων καὶ Ἐλλήνων φημι. Τά γε μήδεις ἐκείνη πεπραγμένα, οἱ τάδελφῷ δοκοῦντα, εἰς ἐκείνων ἀνῆγε· πλείστα γιρ δι' ἐπιμελείας εἰλέν, ως δην βασιλικῶς ἀρθεῖ, τοις ἐκάστη τῶν ἡλικιῶν μαθήμασιν ἐκπαιδεύουσα. Καὶ τούτων δια μὲν περὶ δηλα καὶ ἴππικήν, περὶ τὸν εἰδησιν ἀκριβῆ ἔχοντων περὶ ταῦτα ἐμάνθανε· βασιλικόδε; δὲ εἶναι καὶ περὶ τὰς ἐκάστοτε προΐστα κόσμιος τε καὶ ἐκφανῆς παρ' εὐτῇς ἀφραστοῖς· ἐκθῆται τε ἥ περιστέλλειν ἔστιν χρῆναι· καὶ τὸν χρῆ τρόπῳ καθῆσθαι, καὶ αὐθίς βαδίζειν, γιαντίς τε κρατεῖν· πράδος τε καὶ φοβερὸς ἤνικα καρδεὶς ἐκάστη δοκεῖν. "Ετι δε ὡς ἀρμοδιῶς τυνόντες τῶν περὶ του δεομένων· μάλιστα δὲ τὸ εὐεξεῖν αὐτὸν ώς χρεών ἐδίδασκε, καὶ εδιχεθεὶς μὲν συκχέστερον, φοιτῷν δὲ ταῖς ἐκκλησίαις πυκνώς, συνέστι τε καὶ κειμηλίοις καὶ ἀναθήμασι τούς τῷ θεῷ ἀνειρέουσι οἰκους σεμνύνειν· περιπλαίσιου δὲ τοις εἰδοῖς ιεράς τε δημα καὶ ἀγαθούς· ἀνθρας, καὶ τοῖς ἀριστως φιλοσοφώντας νόμοις Χριστιανῶν, ἐκποιησάσται τηνικαῦτα αἰτία αὐτη μάλιστ' ἐγένετο, καὶ ἡ καθεδῆς ιστορία δηλώσει. Διεπούρως δὲ τὸ θεῖον θρησκεύουσα, σχολῆ γ' ἀν τις ἀριθμήσας ισχύεις καὶ δισεις θείους νεώς μεγαλοπρεπῶς ἤγειρε, οὐ τε καταγώγια θεοφιλῶν ἀνδρῶν, καὶ συνοικίας με-

(1) Per suas scilicet aut sororum suarum nuptias.
(S.ozom.)

(2) Επὶ τοῦ μετώπου τῆς τραπέζης, in fronte mensu. Sozom. lib. ix, cap. 1.

ναστικάς συνεστήσατο, αγγανον τὴν περὶ ταῦτα δα-
πάνην, καὶ τῶν περὶ ἐκεῖνα ἐσχαλάστων τὴν ἄπα-
σαν ἐπιτάξασα χρείαν. Δεῖξει δὲ ἐκ πάνυ πολλῶν
δόλια τοῦ χρόνου κατηρχησάμενα· ἔργον γὰρ αὐτῆς,
ὅτε τῶν Βλαχερνῶν θεῖος τῆς Θεοτόκου νεώς, αὐτῇ
γένεται τῇ τοῦ Λόγου μητρὶ ἀξίος εἰς κατοικίαν
χριθεῖς· ὥσπερ τῷ ταύτης Παιδὶ δὲ τῆς Σοφίας ἐπι-
κληθεῖς· ἡς τὴν θείαν σορὸν καὶ τὰ ἐντάφια σπάρ-
γανα ἐφευροῦσα, ἐκεῖσε ἀνέθετο, διαφερόντως μάλα
τιμῶσα· ἔτι δὲ καὶ δὲ τὴν τῶν Ὀδηγῶν ἀγύρτας
ἐπωνυμίαν, ὡφὲ ὡρίων τὴν τε θείαν ἐκείνης μορ-
φὴν, τὴν Λουκᾶς δὲ ἀπόστολος σανδίᾳ γράψας κατέλι-
πεν εὐτυχῆσα· τότε θείον ἐκείνης γάλα, καὶ τὸ
ἱερὸν ἄτρακτον, καὶ τὰ τοῦ Σωτῆρος σπάργανα,
ἐθησαύρισεν, Εὔδοξίας πεμψάσης τῆς βασιλίδος,
ἡνίκα δὴ ἀφίκτο εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ τὸ τῶν Χαλ-
κοπατελῶν αὐλίς ιερὸν τέμενος, ὡφὲ ἀγία σορὸς
ὑνομα· περιφανεῖς δὲ καὶ διμφα, καὶ εἰς κάλλος καὶ
μέγεθος φιλοτίμως ἐξειργασμένοι. Θεῖς δὲ ἄρα που
διὰ τὴν πολιτείαν τὴν γυναικα κεχαρισμένην ἔχων,
ὑπήκουε δεομένης, κάν τοις πρακτέοις αὐτῇ πολ-
λαχοῦ διεφανέτο. Καὶ μοι δοκεῖν ἔστι, μήδ' ἀν ποτε
θεοφίλιαν ἀνθρώποις ἐγγενέσθαι, ἢν μὴ γένεται
αφῇ; αὐτοὺς ἀξίως τοῖς ἑργοῖς παρέχωσι. Ταῦτη δὲ
ἐπίσης τὴς ἡγμέναι καὶ αἱ ἀδελφαὶ, τὰ τοια περὶ τε τοὺς
ἱερέας καὶ τοὺς νεώς, καὶ τοὺς ἐν ἐνδείᾳ, πτωχούς
τε καὶ ἔνοιξις διέκειντο τὸ φιλάτειμον ἐπιδεικνύμε-
ναι. Διαίτα δὲ ἀγωγὴ τε καὶ πρόδος καὶνή πάσαις
ἥν, νύκτιῳ καὶ μεθ' ἡμέραν ὑμνεῖν τε καὶ γερα-
ρεῖν θεὸν, καὶ ἀσχολίαν περὶ ἔργασίας ὑφασμάτων
Θείων, καὶ τῶν τοιούτων ἔχειν. Καὶ γὰρ ῥάστωνην
καὶ ἀργίαν, δι' ἣν μετέστησαν παρθενίαν, ἀναξίαν τη-
γήσαντο. "Οὐθεν καὶ ἔνηντασίαν τοῦ βίου τῶν τοιού-
των παθῶν καὶ τῆς δλλῆς βασιλικῆς διαιτῆς ἐποίη-
σαν. "Ἐνθεν τοι καὶ θεοῦ ἔλεω καθεστῶτος, δὲ μὲν
οἰκος αὐτῶν εὐθηνεῖτο· ἐπεδίδου γε μήν καὶ τῷ
χριστοῦντε τὰ τῆς ἡλικίας καλῶς· καὶ δὴ πᾶσα μὲν
ἐπιδουλὴ καὶ πόλεμος συνιστάμενος αὐτομάτως
ἔλευτο, θεοῦ συναρρήγοντος· δὲ σημέραι δὲ ἐκτίνος αὐ-
ξάνων τοῖς ἀγαθοῖς ταῖς χρησταῖς τῆς ἀδελφῆς εἰσ-
ηγήσεσιν, δύγαλμα οἶνον καὶ ἀνθριάς βασιλίας εἰς
κάλλος ἀπεισεμένον; ἀλλοῦς διεγένετο.

a vita sua repulerunt. Itaque factum, ut quod Deus eis propitius esset, domus earum recte ad-
ministraretur, atque imperatoris optata caperet incrementa, et adversariorum insidiæ, bella, ne
orta, omnia sua sponte, Deo adjuvante, solverentur, et imperator, ipse in dies rebus bonis accumu-
latus, laudatiss sororis consiliis, veluti vera elligies et statua in optimi imperii formam expolita
esset.

ΚΕΦΑΛ. Γ.

Περὶ τῆς ἐκ νέου ἀρετῆς καὶ ἀληγῆς διαιτῆς, ἔτι
ἐκ καλοκαγαθίας καὶ δορυφοίους Θεοδοσίου,
καὶ τῆς εἰς τὰ θεῖα εὐλαβεῖας αὐτοῦ.

"Αλλὰ καὶ σιγῇ τὰ τούτου διδόναι ζημία πάντως,
μή τοῖς πολλοῖς γνωσκόμενα· πρῶτον μὲν γάρ
βασιλικῶς ἀναχθεῖς καὶ τραφεῖς, οὐδέν τι ῥάστωνη;
εκτὸς βλαχεῖς ἐπεδίκνυτο· ἀλλ' οὐτως; ἢν τὰ τε
τριπέτερα καὶ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς συνετῇς, ὡς τοῖς δι-
λούσι λογίζεσθαι, καὶ ὑπὲρ φύσιν ἀνθρώπου εἴναι
τοῖς πράγμασιν. Οὕτω δὲ ἡ μάλα γενναῖός τε καὶ

D

CAPUT III.

*De virtute, quam a puero imbibit, Theodosii; et de
moribus, beneficentia, placibiliate, et de insigni
religione et pietate ejus.*

Verum res quoque ejus, sine dispendio et ja-
ctura, silentio committere non possumus, non
omnibus prorsus notas. Primum namque ita ut
imperatorem oportet, institutus atque educatus,
nullum de se ignaviæ et mollitiei indicium pra-
buit, sed ita cum nostrarum tum earum quæ supra
nos sunt rerum peritus fuit, ut qui cum eo collo-

querentur, humanæ mentis captum eum exsuperare judicarent. Adeo etiam fortis et labilis patiens, ut facile vicissitudinem et mutationem temporum sustineret, cumque æstu juxta et frigore concertaret. Jejunio frequenti se assuefecit, et maxime quarto hebdomadis, et eo qui Parasceves nomen sortitus est, die, Christianismum ad summum excolere volens; atque ut aula ejus imperialis re nulla a monasterio differret, sedulo curavit. Mane consurgens, hymnos Deo cum sororibus alternis cecinit, et Spiritus verba semper in ore habuit. Cum episcopis et sacerdotibus congressus, obscuros locos et nodos Scripturarum, haud aliter quam si sacris ipse initiatus esset, explicuit. Sacrorum librorum eorumdeinque interpretum congerendorum adeo fuit studiosus, ut ea laude B Ptolemæo inferior non esset. Noctu eis legendis operam navavit: lucerna se sponte sua, machina quadam movente, sibique ipsi oleum infundente, comparata; ut ne quis ministrorum ejus in laboribus ejusmodi molestiam quampliam subiret, neque vim naturæ cum somno collectans inferret. Manu ipse sua pulcherrime scripsit; ac multa scriptorium ejus ad hoc usque tempus sunt conservata, temporum vi superiora: 442 Evangelia videlicet, et alia quedam, aureis omnino litteris distincta, quorum paginæ crucis formam referunt. Quo labore eum vitæ sumptus tolerasse, fama est. Malorum tolerantia omnibus, præcipue autem qui e nomine apud Græcos clari fuere, post se relictis, multis modis eos prætergressus est. Illi siquidem cum verbis se philosophiam exhibituros esse polliciti essent, recipsa cani præstare nequiviverunt; ipse autem Aristotelis perplexilibus involucris vale dicto, factis philosophiam exercuit, ira, dolori et voluptati moderando. Iram adeo in potestate habuit, ut neminem unquam a quibus læsus fuisse, ultius sit, neque eum quisquam succensentem videbit. Atque aliquando ex familiaribus cuidam dicenti, neminem ab eo illorum morte multatum esse, qui injurii ei fuisserint, respondens: « Utinam, inquit, eos etiam in vitam revocare possem, qui jamdudum mortui sunt. » Ad alium quemdam eadem prope referente, dixit: « Nihil esse novi, si quis homo cum sit, e vita excedat. Unius autem Dei esse, eum qui semel mortuus sit, per poenitentiam ad vitam revocare. » Usque adeo autem virtutem hanc coluit, ut si quando quispiam capitale crimen admisisset, neque eum condemnationis sententia usque ad urbis portas produxisset, statim eum misericordia prosequeretur. Et cum aliquando Constantinopoli in amphitheatro venationis spectaculum præberet, et populus exclamaret, adversus gravem sermone generosum quemdam periclitatorem, qui cum ea congregareretur, mittendum esse: « An nescitis, inquit, nos humanioribus spectaculis delectari solere? » Et deinceps humanioribus itidem populum spectaculis uti docuit. Religione tanta cum sinceriore pietate usus est,

A καρτερικὸς, ὃς ἀντέχειν φάδιον: ταῖς μεταβολαῖς τῶν καιρῶν, καὶ πρὸς κῦμα καὶ φύγος διαγωνίσθαι, τὰ πολλά τε νηστεύειν αἰρέσθαι, καὶ μάλιστα τῇ Τετράδι, καὶ ἡ Παρασκευὴ ἥ:ομα ἐκληρώσατο ἄκρως Χριστιανίζειν θέλων. Τὰ δὲ γε βραστοὶ κατ' οὐδὲν διαφέρειν ἀσκητηρίου παρισκευάσαν Καὶ δῆ σὺν ταῖς ἀδελφαῖς ὅρθιζαν, ὅμνους ἀντιφόνους ἔξῆδε Θεῷ· καὶ τὰ τοῦ Πνεύματος ῥήματα ἐπὶ στόμα φέρων εἶχεν ἀει. Τοῖς δὲ ἐπισκόποις ιτευγχάνων καὶ λερεῦσι, τὰ γρῖψα τῶν Γραφῶν διηρμήνευεν, ἀτε δῆ λερεὺς καθεστώτω. Ἐπὶ τόσον δὲ καὶ τὰ; Ιερᾶς συνῆγε βίβλους καὶ τοὺς αὐτῶν ἐρμηνεῖ, ὡς οὐκ ἦτορ ή Ητολεμαῖος ἐκεῖνος. Ἐπόνει δὲ περὶ ταύτας νύκτωρ, λύχνον ἐκ μηχανῆς κατεσκευασμένον; αὐτόματον, τῇ θρυαλλῖδι τούλκιον ἐπιχέοντα· ὃς ἂν μὴ τις τῶν ὑπηρετουμένων τοῖς ἁκίνους ταλαιπωρεῖται: παρεῖν ἀναγκάζοιτο, καὶ τὴν φύσιν βάζεται πρὸς τὸν ὑπνον διαμαχόμενο; Ἔγραψε δὲ εἰς κάλλος ἔκαστον, ὃς καὶ ἐδύρο πολλὰ τῇς ἐκείνου χειρὸς διασώζεσθαι, τὴν τοῦ χρόνου φύσιν ὑπερνικήσαντα· Εὐαγγέλια καὶ διλλ' ἀπει χρυσοῦς κατετιγμένα διόλου τοῖς γράμμασιν, ἐν σταυρῷ σχήματι τὰς σελίδας τῶν γραφομένων διατυπών. Ἐξ ὧν λόγος πόνοις ἰδίοις καὶ τὸ ζῆν ἐκπορῆσθαι. Ἀνέξικακίδε δὲ πάντας θέμενος ἐν δευτέρῳ, μάλιστα τοὺς περ· Ἐλλησιν εὐδαικίμους πολλῷ τῷ μέτρῳ περήνεγκεν. Οἱ μὲν γάρ λόγοις ἐπαγγειλέμενοι φιλοσοφεῖν, δὲ ἔργου τοῦτο δεῖξαι οὐκ ίσχυσαν· δὲ ταῖς Ἀριστοτέλους πλεκτάναις χαίρειν εἰπόν, τῇ δὲ ἔργων φιλοσοφίαν τραχίτο, ἐν τῷ ὅργῃ τοῦ λύπης καὶ ἡδονῆς κρατεῖν. Ἐπὶ τόσον γάρ ὅργῃ: ἐγκρατῆς μάλιστα ἦν, ὃς μηδένα ποτὲ τῶν λειπτηκότων ἀλέσθαι ἀμύνασθαι, καὶ μηδὲ τινὰ λειποτέ αὐτὸν ὀργιζόμενον. Καὶ δῆ τινος τῶν συνήθεων ἐξομένου, δὲ τινὰ τῶν ἀδικούντων ἔξημον θανάτῳ, ὑπολαβόντα εἰπεῖν, « Εἴθε μοι πρὸς ίσχον; ἦν εἰς ζωὴν ἐπικανάγειν μᾶλλον καὶ τοὺς πάλις ποτὲ τιλευτήσαντας; » καὶ πρὸς ἔτερον τὰ ίσα ἐρόμενον, « Οὐδέν, εἶπε, καὶνδὲ μηδιθρωπὸν δύναται ὅτι μόνον τὸν ἀπαξ θανόντα τῇ μεταποίησιν ακαλέσασθαι. » Ἐπὶ τόσον δὲ τοῦτο αὐτῷ κατόρθωται, ὃς εἰ καὶ ποτὲ συνέδη τινὰ κεφαλῆς τιμωρίας ἔξια πλημμελῆσαι, οὐδὲ ἐν ταῖς πτύαις τῆς πολέως: ἐφθανεν ἡ ἀπόφασις· καὶ τὸ φιλάνθρωπον εὐθὺς εἰπετο. Κυνήγια δέ που ἐν τῷ ἀμφιθέάτρῳ τῆς Κωνσταντίνου πόλεως ἐπιτελοῦντος αὐτού, δὲ ἦμος κατεβότε, δεινῷ θηρίῳ ἐν τῶν εὐφωνῶν παρέβλων μάχεσθαι. « Οὐ δὲ πρὸς αὐτούς; Οὐχ οἰδας, ἔφη, δις ήμετος φιλανθρώπως εἰθίσμεθα θεωρεῖ; » Φιλάνθρωπα δὲ καὶ τὸν δῆμον θεωρεῖν ἐξεπιδίειν. Εἰ λαβεῖται δὲ τοσαῦτη μετ' εὔσεβεις ἱκέτητο, ὡς πάντας; μὲν θεοῦ λερέας τιμῆν, μάλιστα δὲ, ὡς ἐμάνθανε σεμνότητι, βίον διαπρεπεῖ. Καὶ γε λόγος ἐν τῶν ἐπισκόπων ἀποικιώσαντα, δις ἐλέγετο μάλιστα εἶναι κεχαρισμένος Θεῷ, τὸ ἐκείνου σάριον αἰτήσαι, πολλῷ ἐύπικοι συγχεχωτέμενον, καὶ ὑποκάτω τῆς βασιλικῆς χλαυσύδος φορεῖν, εὐελπίες ὄν, ὡς εἰ θηράπτης ἐνούσης τάνδρος ἀγνότητος. Καὶ χριμέρα; δὲ ποτὲ σφέρα τῆς ὑφα; γεγενημέτ τοι, αὐτοῖς τὰ συ-

νήθη τῷ Τρεπικῷ ἐπετέλει, τὰ εἰωθίτα πράττων τῷ Αὐτοῖς οἱ σacerdotes omnes apprime honoraret, maxime vero quos sanctitate vita exhibere cognovisset. Et cum ex episcopis quidam, qui Deo charus fuisse perhibebatur, diem suum obiisset, sagum illius squalore multo imbutum, eum petuisse, et sub imperiali chlamyde gestasse dicunt: quod bona spe esset, se aliquid de viri ejus imitatione consequentrum. Longior aliquando pluvialis tempestas existit, et ipse solitos Circenses ludos populo more receptio gratificans exhibuit. Cum vero uberiores etiam deciderent imbre, ibi tum egregiam suam erga Deum pietatem declaravit, 443 per processiones populo denuntiari jubens, conducibilus videlicet esse, ut spectaculo repudiato, Deum qui præsenti calamitate eos liberaret, precibus placarent. Id quod confessum est factum. Litania instituta est: supplicantes processere, laudes Deo reddentes, atque una concors ecclesia civitas tota facta, et ipse medius hymnis canendis praedit habitu privato incedens. Minime vero eum opinio fecerit. Statim enim cœlum aereum turbidum serenitate commutavit, et frumenti non mediocrem inopiaam ingens quædam frugum copia et ubertas est consecuta. Atque omnibus ille quidem, proptermodum, exornatus fuit bonis: non minus vero eum honestavit misericordia, placabilitas, et animi serenitas, tempestatis procellam non admittens; atque insuper fides sincera et probata, una cum religione non ficta, sicuti inde conjiceret licet. Vir quidam asperiorem durioremque virtutis vitam consectans, præfracto eum adiit animo, ut ab eo quicquam peteret. Atque ubi id saepius expertus non impetravit, vinculis ecclesiasticis imperatorem a communione arcens subdidit. Post quam autem imperator in regiam suam venit, et epule appositorum sunt, convivæque omnes assuerunt, non ille prius cibum sumendum esse, quam vinculis sibi injectis solitus esset, censuit. Quapropter ad antistitem Constantinopolitanum famulum quemdam misit, petens, ut eum ipsum solvere solet, qui ligasset, juberet. Cum id episcopus recusaret, et pro vinculo habendum non esse, quod a quoconque ligatum esset, significaret, solutumque adeo jam esse duxit. Multo vero labore is qui ipsum ligaverat inquisitus, eum absolvit. Ac sic tandem imperator cibum sumpsit. Adeo religiosus Theodosius fuit, vitamque suam accuratissime ad divinas leges composuit. Quam ob causam quidquid fuit ex idolis reliquum, ita est funditus disiectum, ut posteris ejus ne vestigium quidem prioris fraudis et seductionis cernere sit datum. Sententiam vero de eis suam in constitutionem (1) retulit.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

‘Δις Θεὸς τοῦ θεοφιλοῦ βασιλέως ὑπερασπίζων, τὰ τῶν πολέμων τοῖς κυριοδόξοις τῶν ἔργων διέτελεν.

Εἰ δέ ποτε καὶ πόλεμος ἐκινεῖτο, ἐπίσης καὶ οὗτος θεῷ προσεχώρει, τὸν θεῖον ζῆται μουσουργὸν Δαΐδην, εἰδὼς αὐτὸν εἶναι τῆς μάχης ταμίαν. ‘Ἐχων δὲ ἐκείνον ἀκριβῶς προμηθούμενον, ἀξίους τῶν ἀγαθῶν ἐλπίδων ἐδρέπετο τοὺς καρπούς. Ἐγὼ δὲ τάληθι;

(1) L. *Omnia loca. C. De sacrificiis. pag. et templi.*

B A ut sacerdotes omnes apprime honoraret, maxime vero quos sanctitate vita exhibere cognovisset. Et cum ex episcopis quidam, qui Deo charus fuisse perhibebatur, diem suum obiisset, sagum illius squalore multo imbutum, eum petuisse, et sub imperiali chlamyde gestasse dicunt: quod bona spe esset, se aliquid de viri ejus imitatione consequentrum. Longior aliquando pluvialis tempestas existit, et ipse solitos Circenses ludos populo more receptio gratificans exhibuit. Cum vero uberiores etiam deciderent imbre, ibi tum egregiam suam erga Deum pietatem declaravit, 443 per processiones populo denuntiari jubens, conducibilus videlicet esse, ut spectaculo repudiato, Deum qui præsenti calamitate eos liberaret, precibus placarent. Id quod confessum est factum. Litania instituta est: supplicantes processere, laudes Deo reddentes, atque una concors ecclesia civitas tota facta, et ipse medius hymnis canendis praedit habitu privato incedens. Minime vero eum opinio fecerit. Statim enim cœlum aereum turbidum serenitate commutavit, et frumenti non mediocrem inopiaam ingens quædam frugum copia et ubertas est consecuta. Atque omnibus ille quidem, proptermodum, exornatus fuit bonis: non minus vero eum honestavit misericordia, placabilitas, et animi serenitas, tempestatis procellam non admittens; atque insuper fides sincera et probata, una cum religione non ficta, sicuti inde conjiceret licet. Vir quidam asperiorem durioremque virtutis vitam consectans, præfracto eum adiit animo, ut ab eo quicquam peteret. Atque ubi id saepius expertus non impetravit, vinculis ecclesiasticis imperatorem a communione arcens subdidit. Post quam autem imperator in regiam suam venit, et epule appositorum sunt, convivæque omnes assuerunt, non ille prius cibum sumendum esse, quam vinculis sibi injectis solitus esset, censuit. Quapropter ad antistitem Constantinopolitanum famulum quemdam misit, petens, ut eum ipsum solvere solet, qui ligasset, juberet. Cum id episcopus recusaret, et pro vinculo habendum non esse, quod a quoconque ligatum esset, significaret, solutumque adeo jam esse diceret, nondum calculo ejus acquiescendum esse duxit. Multo vero labore is qui ipsum ligaverat inquisitus, eum absolvit. Ac sic tandem imperator cibum sumpsit. Adeo religiosus Theodosius fuit, vitamque suam accuratissime ad divinas leges composuit. Quam ob causam quidquid fuit ex idolis reliquum, ita est funditus disiectum, ut posteris ejus ne vestigium quidem prioris fraudis et seductionis cernere sit datum. Sententiam vero de eis suam in constitutionem (1) retulit.

D

444 CAPUT IV.

Ut Deus pius principem defendens, bella omnia irresparat admirandisque rebus statim conficerit.

Si quando bellum motum est, ad Deum confugiebat, divinum melodiu[m]que Davidem æmulatus, quod in illius veluti promi conditi potestate bellum esse sciret: et quod illum certum haberet curatorem, condignos spe bona perceperit fructus. Ego

vero veritatem promulgans, ex plurimis pauca referam, quamvis extra institutum argumentum ferri videar. Roilas ingenti Scytharum Nomadum exercitu coacto, et Istro transito, Thraciam vastavit, et ad reginam quodque urbium venit, subito primo clamore atque impetu, sicuti ipse putabat, eam direpturus atque excisurus. Verum Deus cœlitus imperatorem propugnans, violento tonitru et fulmine denisso, non modo ipsum ustulatum in cineres redigit, sed innumeratas quoque copias ejus concidit. Idem etiam adversus Persas fecit. Cum enim prædatoria illorum manus, pace repudiata, derepente finitos aggredieretur populos, neque auxilia aliqua, que oppressis opem ferrent, alesserent, ducibus copiisque militariibus aliis bellis occupatis, imbre vehementissimo et grandine maxima Deus illos persecutus, progrederi ultra passus non est: equosque corum ita pedicis cohibus, ut diebus viginti totidem stadia cursu perfringere non possent, quoad usque exercitus congregatus sortiter hostibus restitit. Antea quoque cum Persæ quidam Goraune duce, cognomine in imperatori urbem eppugnarent, omnisque generis machinis adorirentur, et turres extra muros contra eam excitarent, neque quidquam efficerent, ridendos se dedere, Eunomio urbis episcopo machinas hostium omnes perfringente. Cum namque nostri propter oppugnatorum multitudinem animos desperatione desponderent, precibus ipse contra illus pugnans, urbem salvam conservavit. Ex satrapis tum ibi qui sub Goranne crant, quidam ad blasphemias conversus, itidem ut Rabsaces et Sennacherim, animo suribundo minatus est, sacrum se ejus civitatis templum igne conuentum. Contumeliam eam non ferens divus Eunomius, tormentum bellicum saxa jaciens ad propugnaculum cui apostoli Thomæ cognomen fuit, disponi. Ingenteaque lapidem eo in os blasphemi illius emitti jussit.

445 Illicet saxum balista ea tortum, maledici illius satrapæ os detestandum perculit, faciemque ejus oninem comminuit, capite rectissime atrito, cerebroque omni disperso. Quen ubi Gorannes consperxit, expugnatione urbis desperata, fugiens inde discessit, re ipsa victimum se esse clamans. Metuque corruptus, de cetero per pacta convertita cum Romanis inita pacem est complexus. Tantam Deus ipse fidelis ministri sui imperatoris curam gessit: qui eo nomine illi gratias egit, eundemque religione debita coluit Porro bella in Occidente contra ipsum et patrum adhuc vivum mota, quomodo Deus solverit, quid dicere attinet?

CAPUT V.

De tyrannis in Occidente contra imperatorem Romani coortis, et de sororio ejus Constantio.

Cum (1) etenim in regionibus Occidentalibus plurimi tyranni exori essent, partim alii aliis collectati, atque ipsi inter se concisi, partim di-

(1) Vandalorum, Alanorum Suevorumque duces, legatos ad Hispanum cum hujusmodi mandatis misere: Tu cum omnibus pacem habe, ab omni-

A πρυτανεύων, δλγα ἐκ πάνω πολλῶν διηγήσομαι, καὶ πέρα δόξω τοῦ προκειμένου σκοποῦ φέρομαι. Ρωμαῖς γάρ στρατιὰν πλείστην ἐκ Σκυθῶν νομάδων περιβαλλόμενος, τὸν Ἰστρὸν διαπερισθεῖς, Θράκην τε ἀγράσας, ἥκε δὴ καὶ τὴν Καστολίδα ποιοθήσαν, καὶ αἰρήσαν αὐτοδοσίαν ἀνάστατον δράσειν διανοούμενος. Ἀλλ' ὁ ἀνωθεν τοῦ βασιλέως ὑπερασπίζων, σκητοὶς καὶ προστῆροις βάσισιν, οὐ μόνον ἔκεινον εἰς τέφραν κατέφλεξεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔκεινον ἀπειρον στρατιὰν παρχνάλωσεν. Ἐπίσης δὲ καὶ Πέρσαις ἐποίει. Ἐπει γάρ ἔκεινοι τὴν εἰρήνην διωτάμενοι ἀθρόον τοῖς πληγούχοροις ἐπεισέντο, οὐδεμίᾳ δὲ τις ἐπικουρία ἔκεινοις ἦν, τῶν στρατευμάτων καὶ στρατηγῶν εἰς ἄλλους μεταχωράσαντων πολέμους· θετῷ λαδροτάτῳ καὶ χαλάζῃ παμμεγθεὶς βίλλων Θεδόν, ἐπὶ τὰ πρόσω πχωρῶν ἀνεγάπτει· καὶ πέδῃ τοὺς ἕπτας κατείχεν, ὡς ἐν τῷ μέρει; εἰκοσι μῆδονθηντις ἵσαριθμα στάδια διελθεῖν, ἦν; ὁ στρατός τε ἡθροισθη, καὶ γενναιότερον ἀντετάξατο. Καὶ πρότερον δὲ τὴν ἐπώνυμον βασιλείην πόλιν Πέρσας πολιορκοῦντας, ἤγουμένου Γοράννου, καὶ πάσαις δὴ προσβάλλοντος μηχαναῖς, καὶ πύργους ἔκβαθν ἀντεγέραντος, μηδὲν ἀνύσαντας γελασθῆναι, Εύνομιον τοῦ ταύτης λεπροχύντος ἀπάστας τὰς μηχανὰς διαλύοντος. Ἀπειρηκότων γάρ τῶν ἡμετέρων τῷ τείχει τῶν πετροβόλων, ἔκεινος εὐχαῖς ἀντεκάρτων, ἀθιγῇ τὴν πόλιν ἐψύλαττε. Τῶν δὲ σατράπων ἴδιοι, οἱ ὑπὸ Γοράννη ἥσαν, βλασφημεῖν ἐπιβάλλοντος, ἐπίσης τε Ῥαφάηρι καὶ Σεναχηρεὶ μανικῶν ἀπελούντος τὸν ἔκειτο θείον νεών πυρπολεῖν, τὴν ὑδρίαν μῆδαναγόμενος δὲ θεός Εύνομιος, τὸ λιθοβόλιον ἡργανον πρᾶπε τὴν ἐπαλέιν τεθῆντι προστάτειν, δι τοῦ ἀποστόλου Θωμᾶτος ἐπώνυμον ἦν, λίθον τε μέγαν παρηγγύα ἐπὶ τῷ τοῦ βλασφημήσαντος στόματι ἐπέμπειν. Καὶ δες εὐθὺς· κατιών, καὶ τῷ βλασφήμῳ τοῦ σατράπου ἔκεινον μυσῷ στόματι προσβάλλων, τὸ μὲν πρόσωπον ἀπαν θηφανίζει· συνέτρεβε δὲ εὑ μάλι τὴν κεφαλήν, καὶ τὸν ἐγκέφαλον πάντα τῇ γῇ δισπειρεν. Ὁν θεασάμενος δὲ Γοράννης, ἀπ' ἐκπέδῳ; γενόμενος τὴν πόλιν ἔλειν, δρέπον φεύγων πράγματα τὴν ἡτταν ἀναδοῶν. Εἰς δέος τε καταστὰς, εἰρήνη ἡγάπα, καὶ τουλοιποῦ Ῥωμαίοις ἐπεκάνθετο. Οὗτοι Θεδόν τοῦ πιστοῦ θεράποντος ἐκήδετο βασιλέως, διολογοῦντος τὴν χάριν, καὶ τὴν ἀρμότωσαν θερπείαν προσφέροντος. Τὰς δὲ πρὸς Ἐπιφέρων μάρτιαν πέμψατε, εἰ χρή καὶ λέγειν;

ΚΕΦΑΛ. Ε.

Περὶ τῶν ἐπαραστάτων τυράννων ἐτούτη τῷ βασιλεῖ Ὄρωριψι καὶ περὶ τοῦ ταρβροῦ αὐτοῦ Κωνσταντίου.

Τῇ γάρ πρὸς Δύσιν ἀρχομένῃ πλείστων δὴ τυράννων γεγενημένων, οἱ μὲν ἀλλήλοις συγχρυσθεῖσι, οἱ δὲ ὑπὸ ἀλλήλων ἀναλιπούμενοι, ή καὶ θεῖα δυνάμεις bus obsides accipe: nos nobis constitimus, nobis perimus, tibi vincimus: tuæ erit quæstus reipub. si omnes pereamus. (Diac.)

εἰς χεῖρας τοῖς κρατοῦσι γινόμενοι, πολὺ τὸ θεοφίλοντος ἔκεινος ἐπεμαρτύρουν. Φθάσαντες γὰρ διελέχομεν τὰ κατὰ Στελίχωνα καὶ τὴν Γότθον Ἀλλάριχον, τοῦτο μὲν παραπίπτεις, ὡς τῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἐπίμην ἐν τινος συμβάντος, Ὀνυφρίῳ στασιασάντων τῷ βασιλεῖ, ἔκεινος εἰς Ράβενναν ἀπεγένετο. Ἀλλάριχον δὲ τούτον εἶνον ἔκεινος εἴτε δοκοῦντα, καὶ στρατηγὸν Γαλλίας καθεστηκότα, σὺν στρατοῦ μυρίσιοι δίκην ληψόμενον τῆς ἐς βασιλέα ὑπερειώς, ἐπεμπεν. Οὐ δὲ ἔκεινος γενόμενος καὶ τέχνῃ μετελθὼν Ῥωμαῖον, τὴν Ἐπίμην εἰσῆγε· καὶ πολλὰ μὲν ἐκ τῶν ἔημοσιν περιβαλλόμενος χρήματα, τέλος καὶ τὴν ἀδελφὴν Ὀνωρίου Γάλλαν τὴν καὶ Πλακιδίαν, νέαν οὖσαν, καὶ μήπω γάμῳ προσομιλήσασαν, ἀρμπάσας, φέρετο ἀποστάτας. Κωνσταντίῳ δὲ κόμητι τὸ ἀξίωμα περιβόδιον ταύτην φυλάττειν, οὐδὲ γε πιστῷ αὐτοῦ μάλα καθεστηκότι. Οὐ δὲ ταύτην λαβὼν καὶ τὰ χρήματα, τῷ βασιλεῖ προσφειτῷ Ὀνωρίῳ μεθ' οὐν ὑποστρέψας, καὶ τοῖς περὶ Ἀλλάριχον συμβαλλών, ἔκρατες τῇ μάχῃ· καὶ δῆ τῆς εὐνοίας καὶ τῆς περὶ ἔκεινον σπουδῆς ἀμεθόμενος, εἰς γυναῖκα Κώνσταντινού τὴν Πλακιδίαν ἔδιον· διὸ βασιλεὺς, γερεβίρων τὴν ἀδελφὴν, στεφάνῳ καὶ ἀλουργίδι καὶ τῇ κοινωνίᾳ τοῦ κράτους ἐτίμα. Καὶ τὴν μὲν Ῥωμηνὸν αὐτῷ κατελίμπανεν· αὐτὸς δὲ εἰς τὴν Κωνσταντίνου ἐπὶ συστάσει τοῦ ἀδελφοῦ δέχεται Θεοδοσίου, ἀρτὶ Ἀρχαδίου τοῦ πατρὸς τελευτήσαντος. Ἐν Ραβέννῃ τούτοις οἱ στρατιῶται στασιάσαντες, Μάρκου ἀνηγόρευσιν τύραννον. Οὐ πάντα δὲ πόλεμοι τούτον ἀνελόντες, Γρατιανὸν προσῆγον εἰς τὴν ἀρχήν· ὡς δὲ καὶ οὗτος τέσσαρας διαρκέσας μῆνας παρ' αὐτῶν ἀνηρθῆ, Κωνσταντίνου τῇ ἀρχῇ ἐφιστώσιν, οἴδημενοι τῇ προστηγρίᾳ ἐπὶ ἀσφαλὲς τῆς βασιλείας κρατήσειν. Τοιούτοις γὰρ ὡς τοιάδεταις δῆ τισιν αἰτίαις καὶ τοὺς λοιποὺς ἐπελέξαντο. Λαπτὶ δὲ Βερετταῖς, Κωνσταντίνους ἐπὶ πόλιν Βονούτιν τῇς Γαλατίας περιβαθέτες (ἐπὶ θάλασσαν ἡ πόλις), τὸ περὶ Γαλάτας καὶ Ἀκοτανούς στρατιωτικὸν ἀπαντάντας καὶ διπήκοντο προσηγάγετο· καὶ τὸ μέχρι μεταξὺ Γαλατίας καὶ Ἰταλίας, δῆ Ῥωμαῖοι Κοττίας Ἀλπεις καλοῦσι· καὶ τὸν πρώτιστον τῶν οἰκείων Κώνσταντα, διὸ οὐτεπεριττόντος τοῦ Καίσαρα χειροτονήσας, εἰς Ἰστανίναν ἐπεμπεν. Οὐ δὲ ἔκεινος γενόμενος, οὐδὲ μὲν εὑρε τὰ ἔκεισε διέποντας, πρὸς γένος; δῆ Ὀνωρίῳ ξέσαν, Διδύμον καὶ Βεροναῖον εἰς μάχην ἔκεινον γενομένους περὶ Λασιτανίαν, ζωγρήσας τύνχαμα ταῖς γαμεταῖς ἀνείλεν· Ιδίους δὲ ἔκεισε κατέστησεν ἄρχοντας. Θεοδοσίωλος δὲ καὶ Λαγύδιος, οἱ τῶν ἀνήρημένων ἀδελφοὶ ξέσαν, φυγάδες γενόμενοι διεσώζοντο· διὸ μὲν εἰς Ἰταλίαν πρὸς Ὀνωρίον, Λαγύδιος δὲ εἰς Ἔω Θεοδοσίῳ. Τούτῳ πράξας Κωνστάντιος, πρὸς τὸν πατέρα Κωνσταντίνον ἥλθε, μή φρουρὰν ἀντ-

A vina vi in imperatorum manus delapsi, satis illis Dei in eos amorem sunt testificati. Jam enim antea de Stilicone et Alaricho Gotto diximus: illo tantum omisso, quod cum in Italia et in ipso urbe Roma, casu quadam seditiosi homines imperatori Honorio rebellarent, ipse Ravennam se contulerit: Alarichum antem istum, quem fidum adhuc sibi esse putabat, Gallia scilicet ab eo ducem creatus, cum frequentissimo exercitu, ut injurias imperatori factas ulcisceretur, miserit. Ille vero cum eo venisset, arte civibus deceptis, Romanum ingressus est: atque ibi publica pecunia ablata, tandem et Honori sororem Gallam, que etiam Placidia dicta est, adolescentulam adhuc et innuptam, rapuit, atque inde discessit, eamque Constantio, comitis dignitatem gerenti, filio admodum sibi amico, servandam dedit. Constantius porro illa una cum pecunia accepit, ad imperatorem Honorium venit. Quocum ad hostes reversus, cum Alaricho pugnam commisit, victoriamque obtinuit (1). Quam illius erga se benevolentiam et fidem ut Honorius remuneraretur, in matrimonium ei Placidiam collocavit: eumdemque, sorori talēm honorem habens, corona et purpura ornatum, ad societatem imperii extulit. Atque illum quidem Romae reliquit: 446 ipse vero Constantinopolim ad res Theodosii fratris filii ordinandas, Arcadio illius patre non ita pridem mortuo, profectus est. Sed enim in Britannia milites seditione mota, Marcum tyrannum renuntiarunt. Non multo vero post eo occiso, Gratianum (2) ad imperium evexerunt. Sed cum et hic quatuor exactis mensibus, jugulatus ab eis esset, Constantinum suminac: rerum præficerunt, nomine ipso imperium illi certum tutumque fore opinati. Quam ob causam reliquos etiam ita legisse videntur. Constantinus ex Britannia Bononiā, maritimam Galliæ civitatem traxerit, militesque Galliæ et Aquitaniae omnes, civesque et subditos usque ad eas quas Romani Cottias Alpes nominant, inter Galliam et Italiā sitas, ad se pertraxit: et maximum natu sūlum Constantem (quem postea imperatorem renuntiavit) data tum ei Casaris dignitate, in Hispaniam misit. Is ibi quos in rerum publicarum administratione invenit, Honorio genere conjunctos, Didynum et Veronianum (3), prælioque (4) secum in Lusitania congressos, et vivos captos, una cum conjugib[us] interemit, et suos ei provinciae rectores præfecit. Theodosiolus vero, et Lagodius, qui eorum quos modo necatos esse diximus, fratres erant, singa sibi consulentes, salvi permansere. Et Theodosiolus in Italiam ad Honorium, Lagodius autem in Orientem ad Theo-

(1) Illoc tempore apud Bethlehem sanctus Hieronymus, uno et nonaginta annis expletis, ad Christum migravit. (Diac.)

(2) Eadem aetate Pelagius Brito, Celestino et Julianu adjutoribus, hæreticum dogma contra gratiam Christi instituit: quod in Carthaginensi ducentorum decem et septem episcoporum concilio

est damnatum.

(3) Pro Veronianō alli legunt Viridianum.

(4) Hic cum antea inter se dissensissent in periculo supremo ad concordiam redire. (Sozom.) Barbaris enim Pyrenæi montis claustra credidit. (Diac.)

dosium pervenit. Hac re sic acta, Constans ad patrem Constantium transiit. Ceterum cum incommodum praesidium in Hispaniarum aditu collocasset, maxime clavis et excidi regionibus eis id causa fuit. Postquam enim Constantini copiae considerunt, Vandali, Suevi, Alani, gentes feræ, transitu eo occupato, multas urbes et multa castella Galliarum et Hispaniarum, et aliquot tyranni duces ceperunt. Constantinus, cum ei adhuc ex sententia et opinione sua res procederent, filium Constantem Augustum declaravit, et transire in Italiam voluit. Et Cottiis Alpibus superatis, Liberonem Liguriæ civitatem venit. Eridanumque trajecturus, ubi de Alavichi morte certior factus est, retrocessit. Alavichus (1) iste, dux quidem Honorii, prodigionis autem suspectus, quasi Constantino B Italiæ imperium pararet, fuit. **447** Quam rem ubi Honorius cognovit, ex progressu seu deambulatione quadam reversus, simul atque ab equo descendit, statim gratiarum actiones et laudes Deo obtulit, veluti a manifesto proditore liberatus. Constantinus autem tyrannus, et filius ejus Constans, profugentes, in urbe Arelatensi conclusi sunt. Exercitu namque illorum disperso, gentes quas diximus barbaræ, loca circa Pyrenæum montem opibus atque divitiis referta occuparunt: atque inde, præsidiis negligenter ad transitum ipsum dispositis, in Hispaniam transierunt.

CAPUT VI.

De Maximo tyranno, et Gerontio, et Constantino, aliisque a Constantio interficis: et ut Constantius rem administrarit. Valentianum tertio post Honoriū imperatore Romæ relicto.

Eo tempore Gerontius, Constantini ducum pæstantissimus, susceptis contra eum iniuriciis, Maximum quemdam sibi familiarissimum, quod eum imperio comodum esse existimaret, ad imperiale sustulit dignitatem, purpurea ei veste data. Atque illum quidem Taracone versari permisit: ipse autem copiis acceptis, adversus Constantium progressus est: atque ex itinere Viennam digressus, filio ejus Constanti necem struxit. Ea res de Gerontio ubi ad Constantium est delata, Edovichum ducem suum ad auxilia ex Francis et Alanis contrahenda trans Rhenum misit. Et Viennam filio Constanti, nondum Gerontii insidiis sublato, servandam commisit. Gerontius ad Arelatem duxit: eamque urbem, ubi Constantinus profugus erat, obsedit. Honorius autem exercitum ingentem adversus Constantium tyrannum misit, duce Constantio, quem sororis ejus Gallæ Placidæ virum fuisse, antea diximus: atque is postea Valentianum tertium, et Honoram filiam ex ea genuit. **448** Ea re territus Gerontius, cum paucis celeriter fugit. Reliqui autem milites ejus ad Constantium transierunt. Hispani Gerontium propter subitam fugam contemnendum esse censerunt,

C

Περὶ Μαξίμου τοῦ τυράννου, καὶ Γερόντιου καὶ Κωνσταντίου, καὶ ἀλλων ὑπὸ Κωνσταντίου ἀντιρρέστων· καὶ ὡς ἡρές Κωνσταντίος, Οὐαλεντίνιος δὲ τὸν τρίτον μετὰ Ὀνώριου βασιλέα ἐρώμενος καταλιπών.

Tote toinouν Γερόντιος; δ τῶν στρατηγῶν Κωνσταντίου κράτιστος, εἰς δυσμένειαν ἔκεινῳ γενόμενος, Μάξιμόν τινα οἰκειότατον αὐτῷ δυτα, πρὸς ἀρχὴν δεξιὸν εἶναι νομίσας, ἐπὶ τὸν βασιλεῖν ἀνήγε θρόνον, καὶ τὴν ἀλουργὸν ἔσθηται ἐδίσου. Κάκεινον μὲν ἐν Τιρακόνῃ διάγειν εἰλασεν· αὐτὸς δὲ τὰς δυνάμεις ἀναλαβὼν, κατὰ Κωνσταντίου ἔχωρει. Καὶ δὴ ἐκ περιδου τῇ Βιέννῃ γενόμενος, τῷ ἔκεινον παῖδι Κώνσταντι παρεσκεύαζε θάνατον. Ως δὲ Κωνσταντίος τὰ κατὰ Γερόντιον ἐπυνθάνετο, τὸν μὲν στρατηγὸν ἔκεινον Ἐδδόνιον ἐ; τὸ πέραν τοῦ Ρήγου ἀζει: συμμαχίαν συλλέγειν, ἐκ τε Φράγγων καὶ Ἀλαμανῶν· τὰ δὲ πέρι Βιέννην, τῷ παῖδι Κώνσταντι, μήπω ἐκ τῆς συσκευῆς Γερόντιου θανότι, φυλάκτειν ἀφῆκεν. Ως μὲν οὖν Γερόντιος ἐίσας ἐπὶ τὴν Ἀριάλατον, ἐποιεῖρχει τὴν πάλιν, ἡς ἔνδον δὲ Κωνσταντίος φυγάς ἦν. Ως δὲ Ὀνώριος στρατιῶν ἀξιόμαχον πέμψας κατὰ τοῦ τυράννου Κωνσταντίου, ἡς ἥγετο Κωνσταντίος· διν φθάσαντες; εἰπομέν γε μερὸν ἐπὶ Γάλλαδ Πλακιδίᾳ Ὀνώριῳ γενέσθαι, δικαὶος δὲ οὐαλεντίνιος: τὸν τρίτον μετ' ὀλίγων ἐφευγεῖ, τῶν ἀλλιών στρατιωτῶν αὐτοῦ προσρέντων τῷ Κωνσταντίῳ. Οἱ δὲ Ἰσπανοὶ εὐκαταρρέ-

(1) Fortasse hic rectius legatur Alarichus, urbis Ro:ae. expugnator.

νητον τῇ ἀθρόδῃ φυγῇ δέξαντα τὸν Γερόντιον, ἀνα-
ρεῖν ἐβουλεύσαντο. Νύκτωρ δὲ τῇ καταγωγῇ ἑπ-
στάτες, τοῖς δπλοὶς ίκανῶς πεφραγμένοι, ἀνελέν
ἐπεχειρούν. Γερόντιος δὲ μεδ' ἐνδεικνύει· 'Αλανοῦ καὶ τις
τῶν ἐπιτηδείων ὑπὲρ στέγης γενόμενοι, οὐχ ἡτον
ἡ τριακοσίους τῶν ἐπικειμένων ἀνείλον στρατιώτῶν.
Ἐπειδὴ δὲ τὰ βέλη ἐπιλειπότα ἔκεινους ἤσαν, οἱ μὲν
οικέται δρασμῷ ἔχρισαντο, λάθρᾳ καθέντες διὰ τοῦ
οἰκου αὐτούς· ἀλλὰ καὶ Γερόντιος ἐπίσης διασωθῆναι
πρὸς Ισχύος ἔχων, ἀπειπάτο ἔρωτι συνεσχήμενός;
Νουνυχίας τῇ; γαμετῆς. 'Αμα δ' ἐιρ., πῦρ κάτωθεν
ὑφασμάτων τῶν ἐπιβούλων, ἐπεισιστηρίας ἔκεινῳ
ἔλπις οὐδαμῶς ὑπελειπετο, πρῶτον μὲν τοῦ συνόν-
το; αὐτῷ Ἀλανοῦ τὴν κεφαλὴν ἀφιερεῖται οὐκ ἀκον-
τος· ἐπειτα καὶ τῆς γαμετῆς, αὐτῆς ἔκεινης διλοψυ-
ρομένης καὶ δάκρυσι προσωθούσῃς ἐσυτήν τῷ ἔιφει,
δεινόμενης τε περὶ ὅπλον χερσὶν ἄλλων γενέσθαι, τοῦτο
նικατον δῶρον λήψεσθαι, ὅπλον τῷ ἔιφει θανεῖν τοῦ
ἀνδρός; Ἡ μὲν οὖν ἀξία τῆς θρησκείας πράττουσα
(Χριστιανὴ γὰρ ἡ), ἀνδρείῳ ψυχῆς παραστήματι
οὐτως ἀνήρηται, κρείττονα λήθης τὴν περὶ αὐτῆς
μνήμην τῷ βίῳ καταλιποῦσα· Νικατον δὲ καὶ Γε-
ρόντιος, τρίτον ἐσυτῷ τῷ ἔιφος κατενεγκών, ἐπει μὴ
κατείρως καθήπτετο, τὸ παρὰ τὸν μηρὸν ἐξηρτημένον
ξιφίδιον σπασάμενος, κατὰ τῆς κερδίας ἐλαύνει.
'Άλλος οὖτος μὲν καὶ Γερόντιος ἀπειδίω. Τῇδε δ' Ὁγκ-
ρου στρατιᾶς, ἡς Κωνστάντιον ἡγετεῖαι δηλώσαντες
ἔχομεν, παρακαθημένης τὸν Κωνσταντίνον, ἔκεινος;
μὲν ἐπέμενε τῇ πολιορχίᾳ, Ἐδόβιχον δὲν ἐπεπόμφει
πέριν Πήγου πρός τε Φράγγων καὶ Ἀλαμανῶν
συμμαχίαν ἐκδεχόμενος. Ὁ δὴ διεσαντες οἱ περὶ Κων-
στάντιον, ἐβουλεύοντο εἰς Ἰταλιανὸν ἀναχωρεῖν, κακεῖ-
τε 'Ἐδοβίχῳ συμβάλλειν· τοῦτο δόξαν, ἐπει καὶ
πλησίον στρατοπέδευσθαι τὸν Ἐδόβιχον ἐπονθάνον-
το, διεπεραιώνυτο τὸν 'Ροδανόν. Καὶ δὲ μὲν Κωνστάν-
τιος δοσον πεζὸν ἀναλαβὼν τοὺς στρατεύματος, τοὺς
πολεμίους ἐνήρευεν. Οὐλφίλας δὲ δὲ στρατηγὸς τὴν
ἴππου προσεπαγόμενος, οὐ πάνυ πόρφρω λόγον ἔκει-
νοις καθίστα κρυπτόμενος. Ἐπειδὲ οἱ πολέμιοι λα-
θόνται οὐλφίλαν παρημεψών, καὶ ἡδη εἰς μάχην
ἰέναι τοῖς ἀμφὶ τὸν Κωνστάντιον ἐμελλον, σημείου
δοθέντος, οὐλφίλας ἀθρόων ἀναφανεῖς, κατὰ νῶτον
τῶν πολεμῶν ἥλαυνε. Τροπῆς δὲ γενομένης, οἱ μὲν
ἔρευγον, οἱ δὲ ἀνήροιντο· οἱ δὲ τὰ δπλα βίψαντες,
συγγνώμην ήτουν, καὶ φειδοῦς ὡς τάχιστα ἤξιοιντο.
Ἐδόβιχος δὲ ἀναβὰς τὸν ίππον, ἐπ' ἄγρον τινα ἥλαυ-
νεν 'Ἐκδικοῦ τινὸς, φίλου μὲν αὐτῷ οἱ πάλαι καθε-
στηκότος, πολλὰ δὲ εὐεργετηθέντος. Ὁ δὲ οἰα φίλον
δειάμενος, νύκτωρ τὴν ἔκεινου κεφαλὴν ἔκτεινων,
τοῖς περὶ Κωνστάντιον προσῆγε, μεγάλα λήψεσθαι
προσδοκῶν. Κωνστάντιος δὲ χάριν εἰπών εἰδέναι
ἔκεινῳ τῆς πράξεως, τὴν κεφαλὴν ἐλάμβανε. Συνε-
ναι δὲ ἔκεινοις ἐπιχειρῶν, ἀναχωρεῖν ἔκτεινετο· μηδὲ
γάρ ἀγαθὴν εἶναι αὐτῷ τε καὶ στρατιῷ ἡγησαμένῳ
κακοῦ ἐνοδόχου τὴν συνουσίαν. Ὁ μὲν οὖν ἐπ' ἄνδρι
ἔκεινῳ καὶ φίλῳ δυσπραγοῦντει ἀνόσια δράσας, λύκος
ὢρθη, τὸ τοῦ λόγου, χανῶν εἰς κανόν. Μετὰ δὲ τὴν
νίκην ἐπὶ τὴν πόλιν αὐθίς τοὺς στρατοῦ διαπεριώ-
θεντος, τὰ συμβάντα Ἐδοβίχῳ μεθῶν Κωνσταντίνος,

A consilium ejus occidendi ceperunt: et noctu ho-
spitio ejus imminentes, cum armis satis muniti
essent, interficere eum sunt aggressi. At Gerontius
et Alanus unus, cum quibusdam illis necessariis,
lectum ejus domus condescentes, non pauciores
quam trecentos qui eos oppugnabant, interfecere
milites. Atque ubi tela eis desuere, famuli quidein
clam se ex ædibus demittentes, in pedes conge-
runt. Gerontius autem cum et ipse itidem salvus
evadere posset, facere id recusavit, Nunychia
conjugis amore obstrictus. Cum ipso autem dilu-
culo, hostes domum in inferiori parte incenderunt.
Et cum Geronto nulla salutis spes reliqua esset,
primum ille Alani caput non illibentis resecuit:
deinde et uxoris; cum illa lamentaretur, ei lacry-
mans se ferro admoveret, precareturque, ut prius
extremum hoc munus a marito serret, ejusque
gladio interiret, quam in aliorum perveniret po-
testatem. Atque illa dignam se religione sua exhib-
bens (Christiana enim erat), virili prorsus animi
instituto, ita vitam finit: præclariorē, quam ut
oblivione premi possit, memoriam ad posteros
transmittens. Postremo vero Gerontius, cum ter-
tio sibi ipsi ferrum adegit, nec lethale vulnus
inflixisset, quem ex semore suspensum habebat,
pugione stricto, cor convulceravit. Et sic Geron-
tius quoque interiit. Enimvero Honorii exercitu,
eui Constantium præfuisse indicavimus, Constan-
tinum circumvallante, ille obsidionem sustinuit,
Edovichum, quem ultra Rhenum ad Franco et
Alamanos auxiliares adducendos miserat, exspe-
ctans. Quod veritus Constantius, retrocedere Ita-
lianam versus, ibique confligere cum Edovicho
voluit. Idque ita constituit, quod in propinquuo
Edovichum castra habere andiverat. Itaque cum
coopiis Rhodanum transiit. Et ipse quidem cum
peditatu omni hostibus exitium molitus est: nec
minus Ulphilas equitum præfectus, non longe ab
eis loco alio clam in insidiis constituit. Postquam
autem hostes Ulphilam insciæ prætergressi sunt,
449 et jam pugnam inire cum Constantio debe-
rent, signo dato ille subito se ostendit, et hostes
a tergo aggressus est. Ordinibus ergo turbatis, ahi
se in pedes dederunt, nonnulli trucidati sunt:
D quidam abjectis armis veniam petiere, qui etiam
quamprimum in gratiam sunt recepti. Edovichus
autem equo consenserat, in agrum Ecdicii cœjusdam
veteris amici, qui multa ab eo acceperat beneficia,
pervenit. Et ille quidem ut amicum eum exceptit.
Noctu autem capite ei amputato, ad Constantium
id, magna se pro eo inunera accepturum sperans,
pertulit. Constantius gratias homini de facinore
eo egit, et eum recipit. Cum vero manere cum
eis ille conaretur, discedere inde jussus est. Mi-
nime namque sibi et exercitui bono putavit fore
intimi hospitis consuetudinem. Quapropter Ecdi-
cius in amico et hospite adversis rebus presso,
cum flagitium tauri impium designarit, Iupus (quod
in proverbio dicitur) frustra bians esse visus est.

Post victoriam istam, ubi exercitus ad urbis ob-
sitionem amne transmisso rediit, et Constantinus
ea quæ Edovicho acciderant, cognovit, sua sponte
Imperatoria deposuit insignia : ecclesiisque in-
gressus, presbyteri suscepit dignitatem. Et cives
oppidi iurjurando prius accepto, portas Constan-
tio aperuere : qui etiam omnes servati sunt :
atque ex eo tempore, subditi ejus regionis omnes
in pristinum statum restituti, Honorio fideles
suere : tyrannus autem cum filio Juliano in Italiam
ducti, priusquam ad destinatum locum pervenire,
trucidati sunt. Brevi quoque post Jovianus (1);
Maximus, quem diximus, Sarus, aliquique prælere
qui Honorii imperio insidiati sunt, cæsi interiere.
Qui sane Honorius, sicuti dictum est, per sororem
Gallam Placidam, in affinitatem Constantium, qui
Constantini tyrannidem exterminavit, ascivit :
eundemque propter plurimas præclare bello res
gestas in imperii societatem recepit. Ipsius etiam
filio Valentino, quem illi Placidia progenuerat,
nobilissimi dignitatem concessit. Constantii ima-
gines, id quod eis facere mos erat qui pridem ad
fastigium imperiale evecti essent, in Orientem
missæ sunt : easque cum junior Theodosius non
admitteret, et ob talēm contumeliam bellum Con-
stantius moliretur, 450 simul et vita et curis
ejusmodi cum inors adveniens solvit, cum non
longius quam mensibus sex imperasset.

CAPUT VII.

*De tyrannide Joannis Gotthi : et de Aspare et Ar-
daburio, belli ducibus.*

Interea vero Joannes, unus ex iis qui imperato-
ri commentarios scribunt (2), præsentis secunda-
rum rerum statu non contentus, imperio arrepto
tyrannus alius exstitit. Placidianus et Valentini-
anum expulit, qui etiam Byzantium ad Theodosium
navigarunt. Ea re Honorius (3) cognita, dolore
immenso correptus, postea hydropis morbo periit.
At Joannes tyrannidi incubans, legationem ad
Theodosium misit, quæ ut ipse imperator recipie-
retur, peteret. Legati vero nihil egere, sed pri-
mum in custodiam conjecti, deinde in Propontidem
exsulatum missi sunt. Porro Placidam et Valenti-
anianum Thessalonicam duci Theodosius curavit,
atque ibi Cæsaris dignitatem sororis filio tribuit :
bellum autem adversus tyrannum gerendum Ar-
daburio duci et filio ejus Aspari commisit. Qui
sane Placidam et Valentinianum secum ducentes,
postquam ad Pœones et Illyricos pervenire, Salo-
nas Dalmatiae oppidum vi ceperunt. Ex eo loco
Ardaburius classe contra tyrannum prosecutus est.
Et primum ille quidem secunda fortuna usus est,

(1) Nonnulli hunc Jovinum. alii Jovium nominant :
cuius frater Sebastianus itidem est cæsus.

(2) Vocant illi hypomnemographi. L. Si quis
spontaneo. C. de decurion. lib. x.

(3) Honorius cum patre, fratre, et fratri filio,
triginta imperavit annis et tricennalia celebravit.
Ab eodem Placidia Augusta, Constantio marito

A ἐκών τὰ τῆς βασιλείας ἀπέθετο οὐρθοῖα· καὶ τῇ τι-
κλησίᾳ προσιών, τὴν τοῦ πρεσβυτέρου ὁ δῖαιν ἐλάμ-
βανεν. Οἱ δὲ ἐντὸς τειχῶν ὄρκους πρότερον λαβόντες,
τὰς πύλας Κωνσταντίῳ ἀνοίγουσε, καὶ φερόντες ἀπαν-
τες τῆς ιουστίας. Ἐξ ἑκένου τε ἄπαν τὸ τῆδε ὄπικον
εἰς τὴν προτέρων αὐλής ἡλθε κατάστασιν Ὁνωρίῳ
φίλᾳ φρονῆσαν. Οἱ δὲ τύραννος ἀμφιλοκανῶν παῖδες
εἰς Ἰταλιανὸν ἀγόμενος, πρινὴ τὸν ὥρισμένον φύσαν
τόπον, ἀναρρέεται. Μετ' ὀλίγον δὲ ἀδικήτως ἱσιδεντή
τε καὶ Μάξιμος ὁ προσιρημένος, Σάρος, καὶ δὲλλος
τῇ Ὁνωρίῳ ἀρχῇ ἀπειδουλεύσαντες, ἀνατρένται.
Ος δῆτα Ὁνωρίος, ὃς γε εἰρηται, κατὰ κῆρος ἐπὶ
τῇ ἀδελφῇ Πλακιδίᾳ Γάλλας γαμερὸν διετας Κων-
σταντίου, τὸν τὴν Κωνσταντίνου τυραννίδα καθηρη-
κότα· καὶ τούτον διὰ πλεῖστα τὰ στρατηγικάτα εἰς
B τὸ τῆς βασιλείας προσλαμβάνεται σκῆπτρον, ἥδη καὶ
παῖδα Οὐαλεντινίαν τῆς Πλακιδίας γενιαμένης
αὐτῷ· φ καὶ τὴν τοῦ ἐπιφανεστάτου ἀξίαν περιήνεν
Ὕνωρίος. Αἱ δὲ τοῦ Κωνσταντίου εἰκόνες, ὃς γε ἦν
ἴθος τοις ἀρτι παρελθοῦσιν εἰς τὰ βασιλεία πράττειν,
ἀνεπέμποντο πρὸς τὴν Ἔω. Θεοδόσιος δὲ ὁ νέος οὐ
προσίστητο ταύτας· παρασκευαζομένων δὲ Κωνσταντίου
εἰς μάχην διὰ τὴν οὔδριν, καὶ τῆς ζωῆς καὶ τῶν
φροντίδων ἐπιστάς δὲ θίνατος τὴν ἀπαλλαγὴν παρ-
έσχε, μῆνας οὐ πλείους τῶν ἐξ βασιλεύσαντι.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

C Περὶ τῆς τυραννίδος Ἰωάννου τοῦ Γρέθου· καὶ
περὶ Ἀσπαρος καὶ Ἀρδαβουρίου τῶν στρατη-
γῶν.

'Ἐν τούτῳ δὲ Ἰωάννης εἰς τῶν τὰ ὑπομνήματα
βασιλεὺς γραφόντων μὴ τὴν παροῦσαν ἀντυχίαν ὑπ-
νεγκάν, τὴν βασιλείαν ἀρπάσας, ἔτερος τύραννος
ἥρθε· καὶ ἐλαύνει μὲν Πλακιδίαν καὶ Οὐαλεντινί-
νον, οἱ καὶ ἐς Βυζάντιον πρὸς Θεοδόσιον ἐπέλευσαν·
διαβάνων Ὁνώριος, διέτριψε λύπῃ σχεδεῖς, νέαφ ὑδ-
ρῳ οὔστερον ἐτελεύτα. Οἱ δὲ Ἰωάννης ἐπιθέμενος τῇ
τυραννίδι, διαπρεσβεύεται πρὸς Θεοδόσιον, δευθῆναι
ώς βασιλέα δεόμενος. Τῆς δὲ πρεσβείας ἀπράτου
γεγενημένης, οἱ μὲν πρέσβεις φρουρῷ, ἐπιτίτα ὑπερ-
ριοι κατὰ τὴν Προσκοντίδα ἐγένοντο. Πλακιδίαν δὲ
καὶ Οὐαλεντινίαν εἰς Θεσσαλονίκην ἀπεμπτε, κακεῖ
D τὴν τοῦ Καίσαρος ἀξίαν τῷ ἀνεψιῷ παρειθεῖ. Τὴν
δὲ κατὰ τὸν τυράννου στρατηγίαν Ἀρδαβουρίῳ τῷ
στρατηγῷ καὶ τῷ τούτου υἱῷ Ἀσπαρὶ ἐγχειρίζει·
οἱ δὲ Πλακιδίαν τε καὶ Οὐαλεντινίαν συνεκαθ-
μενοί, ἐπειδὴ Πατόνας καὶ Ἰλλυριούς διήλασαν, τοῖς
Σάλωνας, πόλις δὲ Δαλματίας αὐτῇ, κατὰ κράτος
αιροῦσιν. Ἐκεῖθεν δὲ μὲν Ἀσπαρ νητῇ στόλῳ κατὰ
τὸν τυράννου ἐχώρει. Καὶ πρῶτα μὲν ἀγαθῇ τῷ
ἐχρῆτο ὅμως δὲ οὔστερον οὐ καλῶς οἱ δικοῦς ἐκείνῳ

ejus mortuo, cum Valentiniano et Honoria liberis
pulsa, a Theodosio in Oriente suscepta est. (Diac.
Pomp. Cassiod.) Huic soboles nulla fuit. Nam duæ
Stiliconis filiae, Maria et Thermantia, altera post
alteram ei nupse, Dei iudicio inopinata morte
præventæ, ex hac luce migrarunt. (Diac.)

ἀπέδη· βίαιος γάρ ἄνεμος καὶ οὐκ αἴσιος; ἐκπνεύεται; ἀθρόων, εἰς τὰς γεῖρας αὐτὸν ἐνέβαλε τοῦ τυράννου. Ὁ δὲ πρὸς σπονδὰς ἀφορῶν, φιλανθρώπως; Ἀρδα-
βουρίψ ἐκέχρητο· ἐν ἀδειᾳ τε πολλῇ τοὺς ἀποστρα-
τήγους; τοῦ τυράννου λελυπημένους ἔρψων, τὴν κατ' ἐκείνους μᾶλλον κρατύνει ἐπιβούλην· καὶ κρύφα τῷ παιδὶ! "Ἄσπαροι διεμήνυεν, ὡς ἐφ' ἐοίμψ τῷ κατορ-
θώματι τάχιστα παραγίνεσθαι. Ὅ δὲ τύραννος ἐλ-
πίσις μετέωρος ἦν, συλλαβὼν Ἀρδαβουρίου, εἰς ἀνάγκην ἐλάσσας τὸν αὐτοκράτορα, ψῆφῳ κοινῇ περα-
νεῖν τὸ αἴτημα, καὶ αὐτὸν βασιλέα εἰσδέχεσθαι, εἰ γε βούλοιτο τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ σώζεσθαι· καὶ γάρ ταῖς ἀληθείαις ἐν μεγίστῳ ἀγῶνι καθίστατο βασι-
λεὺς, μήτι πάθοι πρὸς τοῦ τυράννου δ' Ἀρδαβου-
ρίου. Ὅ δὲ Ἄσπαρ τὴν ἴππικήν ἀναλαβὼν δύναμιν,
καὶ τῷ τάχει τὰς αἰσθήσεις κλέψας, τῆς Ἀκυλῆτας
ρεγάλης πάλιας ἐγχρατῆς γίνεται, ἀταλαιπώρως
ταύτην παραστησάμενος, συνῶντας αὐτῷ Πλακιδίας
καὶ Οὐαλεντίνιανοῦ. Δέος δὲ εἰσῆσι ἐπὶ τὸ πρόσω
ίεναι, πολλὰς μυριάδας στρατοῦ ἀθροῖται πεπυσμέ-
νος τὸν βάρβαρον. Ἀλλ' ἡ τοῦ βασιλέως εὐχὴ καὶ
τότε μάλιστα διεφαίνετο. Θεοῦ γάρ ἀγγελος; σχῆμα
ποιμένος ὑποδύταμενος, ὥδηγει τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἄσπα-
ρο· καὶ διὰ τῆς παρακειμένης τῇ Ῥαβένηῃ λίμνης
διῆγεν (ἐκεῖ γὰρ διατρίβων δὲ τύραννος κατεῖχε τὸν
Ἀρδαβουρίου), διθεν οὐδεὶς οὐδέπω διαδῆνας Ιστήρ-
ται. Θεὸς δὲ ἄρα ἐπὶσης τῇ Ἐρυθρῇ τέμνων τὸ
δῦνο, τὴν ἀδατὸν πέσιν ἀνεδείκνυ βασιὴν. Ἐπὶ γάρ
τοῦ τῆς λίμνης ὅντας ὡς ἐπὶ ἡρᾶς διαβάνες
σύναμα παντὶ τῷ ἴπποτῇ στρατῷ, καὶ τὰς τῆς πό-
λεως πύλας ἐξ ἀφίδου συσχόντες, τῆς πόλεως ἐγχρα-
τεῖς γίνονται. Μάχης δὲ συρράγεισῆς ὀλίγης, προδο-
σιά τῶν ἀμφὶ αὐτὸν δύτανος συλλαμβάνεται, καὶ
πρὸς Ἀκυλῆταν Πλακιδίῳ καὶ Οὐαλεντίνιᾳ· πέμπεται.
Κάκει τὴν γεῖρα πρώτον διατιθεῖς, καὶ τὴν
χεφαλὴν ἀφαιρεῖται, ἵνα πρὸς τῷ ἡμίσει τυραννή-
σας ἐνιαυτόν. Ὅ δὲ βασιλεὺς συνήθως καὶ πάλιν ἦν
εἶχε περὶ τὸ Θεῖον εὐλάβειαν ἐπεδείκνυτο. Ἐπεὶ γάρ
ἐν Ἰπποδρόμῳ δὲ τοῦ τυράννου νίκῃ ἡγγίζετο, προσ-
εφώνει τῷ δῆμῳ, « Δεῦρο, λέγων, εἰ δοκεῖ, τὴν
τέρψιν παρέντες, ἐπὶ τὸν εὐκτήριον τόνδε οἰκον γε-
νόμενοι, χαριτηρίους φέδες τῷ τῆς νίκης αἰτίῳ θεῷ
ἀναπέμψωμεν. » Ταῦτ' εἰπόντος, ἢ μὲν θέα ἡμελη-
το· διὰ μέσου δὲ τοῦ Ἰπποδρόμου ίσντες, ἀπαντες
ἐν ὕμνοις συμφώνως καὶ φέδες εὐχαρίστοις ἐπὶ τὸν
παρακείμενον οἰκον θεῷ ἐπορεύοντο· καὶ μία ἐκκλη-
σία ἡ πάτα πόλις ἀθρόων ἐγίνετο, τοῦ λαοῦ παντὸς;
τῷ εὐχτηρίῳ χώρῳ διημερεύσαντος. Ἐν φροντίσι δὲ
ἐπειτα ἦν ἡ κρατῶν, τίνι δέοις βασιλέα τοῖς ἐπε-
ρίοις μέρεσι καθιστᾶν ὡς ἐπίκαν διασκεπτόμενος.

(1) Considereret lector æquus, quod in Albi flu-
mine ad oppidum Mulbergam an. Domini 1547
acciderit.

*Hostes ut Albis cedere territos
Conspexit, alto fluminis alveo
Progressus agrestem coloni
Induitur faciem Menalcas,
Et vada monstrat pervia Cæsari.
Illumque Cæsar consequitur ducem,
Cælo sibi credens ab alto*

A postea autem navalis expeditio ei non bene cessit. Nam subito violentus et incommodus ventus exor-
tus, in tyranni manus eum conjecit. Et ille ad pacificationem spectans, humaniter Ardaburium tractavit. Ardaburius in securitate multa, cum eos qui a tyranno ducum ordine moti et exauctorati fuerant, nōcitos esse videlicet, insidias etiam contra illum magis struxit: et filio Aspari clam denuntia-
vit, ut quam celerimē ad occasionem rei bene gerendæ adveniret. Tyrannus Ardaburio capto spe elatus, in eam necessitatem imperatorem ceci-
disse censuit, ut communī calculo petitionem suam approbaret, et se imperatorem recipere, si qui-
dem ducem suum salvum esse vellet. Et prosector in maximo imperator erat discrimine, ne quid a tyranno adversi Ardaburio accideret. Aspar equi-
talū accepto, celeritate adventus sui seusum præ-
venit, et Aquileiam urbem magnam recepit: **451** eamque facile, Placidiam et Valentianum secum habens, confirmavit. Metus autem ei ulte-
rius progrediendi, quod barbarum plurimorum millium exercitum contraxisse audisset, incessit. Verum tuum quoque maxime imperatoris precum effi-
cacia enituit (!): nam angelus Dei, pastoris habitu
sumplio, copiis Asparis præiit, et per lacum eas, qui Ravennæ (ibi enim tyrannus in potestate sua Ardaburium habens agebat) subjectus est, duxit, unde neminem unquam advenisse memoriae pro-
ditum est. Deus sane ipse qui in mari Rubro un-
das discidit, quod invium erat, omnibus pervium
exhibuit. Sed enim perinde atque solum siccum
copiæ Asparis una cum equitalu omni, lacus undas
transeuntes, primo adventu urbis portis captis,
positi ea sunt. Ibi cum prælium exiguum commis-
sum esset, tyrannus proditione suorum captus est,
et Aquileiam ad Placidiam et Valentianum mis-
sus. Ubi ei primum manus resecta, deinde etiam
caput amputatum est, cum annum sesquialterum
tyrannidem exercuisset. Imperator more suo ru-
sum qua esset erga Deum religione ostendit. Post-
quam enim ei victoria de tyranno reportata, ludis
Circensis reuniuntia est, ad populum vocie-
rans: « Agile, inquit, si ita videtur, ludicro hoc
dimisso, in ædein hanc precatorium eamus, et
carmina gratiarum agendarum auctori victorie
Deo concinamus. » Hæc ubi dixit, spectaculū
neglectum est: et per circum medium euntis
omnes, concentu uno cum hymnis et cærminibus
pulcherrimis gratissimisque, in proximam Dei
domum sunt ingressi, formamque prorsus eccl-

*Omine dexteriore missum.
Eques deinceps trajicit impiger,
Nymphe nutantum frena regentibus
Quas Murtis insuetas furentis,
Dulcis amor stimulabat Orci.
Nec ante servens desinit impetus
Tenere cursum saltibus avis,
Victoribus quam del supinus
Ipse manus inimicus hostis.*

I. L. De bello Saxonico, 1547.

sic unius cuncta retulit civitas, populo omni in templo diem eum consumente. Postea cura illa animum subiit imperatoris, ut quemnam Occidenti imperatorem omnino praesiceret, deliberaret. Quapropter Valentinianum sororis filium, idoneum ei imperio judicavit, quod matrem haberet, quae curam ibi rerum administrationis ferre posset. Properabat vero et ipse in Italiam proscisciri, ut nepoti imperium constitueret, provincialesque ibi, ne facile tyrannis se committerent, doceret. Et ea de causa Thessalonicanam progressus est. Sed quominus ulterius procederet, morbo impeditus est. Proinde per Helionem patricium imperii insignibus illi missis, ipse Byzantium est reversus.

452 Aetius vero, qui secundum ducendis militaris copiis locum apud tyrannum habuerat, post tertium a cæde illius diem sexaginta Barbarorum millia dicens advenit (1). Cum quo ubi Aspar conflictum habuit, et cædes utrinque ingens facta est, postea pacificatione inter ipsum et Placidiam atque Valentinianum interveniente, Comitis dignitatem traxit. Qui vero cum eo mercede conducti erant Barbari, auro corrupti, et ipsi simul et iram et arma abjecere, obsidibusque datis, et fide rursus accepta, in patriam rediere suam.

CAPUT VIII.

Ut Deus, imperatorum delectatus virtute, multa corpora illustrium olim sanctorum sub terra latenter, in lucem produxerit: et de prophetæ Zacharie inventione.

Verum de tyrannis qui tum extiterunt, et providentia Dei diffuxerunt, satis dictum esse puto. Neque nos illorum obiter, et quasi per digressiōnem meminimus, sed ut certo declararenius, sufficiere principi, maxime ad præsidium et custodiam imperii, rerum divinarum curam diligentem, et cultum rectum: quæ in Theodosio et sorore ejus Pulcheria fuere. Deus etenim omnino administratione eorum delectari visus est: non eo solum quod bella ita composuit, ut subditi eorum ab hostibus liberarentur, atque iidem præter opinionem omnium, cum ingenti magnificencia recte gubernarentur: **453** verum etiam, quod multa sacra corpora eorum qui olim veriore pietate excelluerunt latentia, imperii illorum tempora honore prosequens, visionibus quibusdam e sinu terræ produxit, et publice in apertum protulit. Id quod eo tempore accidit in Zacharia veteriore propheta, in Stephano primo diacono et martyre, atque in Sebastensisbus quadraginta sub Licinio gelu concretis martyribus. Quorum omnium cum nova sit inventio, ut eam Deus exhibuerit, necessario dicendum esse videtur. Ac primum de propheta, ut qui primum apparuerit, memorabo. Circum Eleutheropolim Palæstinæ, vicus quidam est Chophar dictus, unde Zacharias ortus fuit. Præsumit huic Calemerus quidam agricola (2), erga agri possessorem quidem benevolus maxime, in finiti-

A Tὸν ἀδελφιδοῦν δὲ Οὐαλεντινιανὸν δρυδὸν ἔκρινε, ἵκανῶς τῆς μητρὸς ἐκείνης ἔχούσης τὴν τὸν ἐκεῖ πραγμάτων φροντίζειν διοίκησιν. Σπεύδων δὲ καὶ αὐτὸς τὴν Ἰταλίαν καταλαβεῖν, ὥστε τὴν βασιλείαν τῷ ἀνεψιῷ καταστῆσαι, πριν εὔσαλ τε καὶ τοὺς ἴξι μὴ ράδιως ὑπὸ τυράννος γίνεσθα: διχρι τῇ Ήερζολονίκης γενόμενος, νόσῳ τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω ποεῖσθαι ἐπειχετο. Διὰ δὲ τοῦ πατρικίου Ἡλίωνος τὸ τῇ; βασιλείας πέμψας ἐκείνην παράτημα, αὐτὸς αὖτις πλὴν τὸ Βυζάντιον ἐξυπέστρεψεν. Ἀέτιος δὲ τοῦ τυράννου καθευτώς ὑποστράτηγος, μετὰ τρίτην τῇ; τελευτῆς, ἐξήκοντα χιλιάδας βαρβάρων ἄγων, ἤκε. Συμπλοκῆς δὲ τοῖς περὶ τὸν Ἀσπαρον γενομένης, φόνος, ἐκατέρωθεν ἐβρύνη πολὺς. Ἐπειτα πρὶς Ηλλακιδίαν καὶ Οὐαλεντινιανὸν σπεισάμενος, τὴν τὸν κόμητος ἀξίαν ἐλάμβανεν. Οἱ δὲ περὶ αὐτὸν μεθωτοὶ βαρβάροι, χρυσῷ καὶ αὐτοὶ τὴν δρῆγην καὶ τὰ δόπλα ρίψαντες, δύκηρους τε δόντες καὶ τὰ πιστά λεβόντες, πρὸς τὰ οἰκεῖα ἀπεχώρησαν τῇθη.

B atque Valentinianum interveniente, Comitis dignitatem traxit. Qui vero cum eo mercede conducti erant Barbari, auro corrupti, et ipsi simul et iram et arma abjecere, obsidibusque datis, et fide rursus accepita, in patriam rediere suam.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

'Ος δὲ Θεὸς τῇ τῷν κρατούντων ἡδύμενος ἀγέτη, καὶ πολλὰ σώματα τῷν πάλαι περιφερών ἀγέτων ὑπὸ γῆρας κρυπτόμενα ἐκολει τηγικαῦτα κατάδηλα· καὶ περὶ τῆς τοῦ προφήτου Ζαχαρίου εὑρέσσεως.

'Αλλὰ περὶ μὲν τῶν ἐπαναστάντων τηγικαῦτα τυράννων, καὶ Θεοῦ προνοιᾳ διαρρέντων, ἀποχρώντως, οἷμαι, εἰρήκαμεν· οὐ παρέργως μέντοι τούτους ἐμνήσθημεν, ἀλλ' ἵνα ἀκριδῶς δειξαίμεν, ἀρκεῖν βασιλεὺς πρὸς τὴν τοῦ κράτους μάλιστα φυλακὴν τὸ περὶ τὰ θεῖα ἐπιμελῶς ἔχειν καὶ θρησκεύειν μάλιστροῦς· ὅποιος δῆτα καὶ Θεοδόσιος καὶ ἡ τὸπει Πιουλχερα τῇθη. Ω; ἐπίπαν γάρ ἐδόκει Θεὸς τῇ ἐκείνων ἀρχῇ ἡδεσθαι, οὐ μόνον τὰ περὶ τοὺς πολέμους ὅδε διατεθεῖς, ὡς ἀπαλλάστειν πολεμίων τὴν ὑπάρχουσαν ἀρχομένην, καὶ σὺν κόσμῳ πολλῷ περὶ τῆς πάντων δόξαν ιθύνειαι· ἀλλ' ὅτι καὶ πολλὰ περισσατα τῶν πάλαι ἐπ' εὐσεβείᾳ διενεγκόντων κρυπτόμενα, τὴν ἐκείνων γεραιών αρχῆν, προήγει διτασσαὶς τοῖν ἀπὸ γῆς, καὶ παρῆρθειτ ἰδημοσίευσεν. 'Οποιον δὴ τηγικαῦτα συνέδην ἐπὶ τὸ Ζαχαρίᾳ τῷ παλαιτέρῳ προφήτῃ. Στεφάνῳ τε τῷ πρώτῳ καὶ ἀιδανόντων διεξειμι, ὡς καὶ πρώτως μάλιστρον φανέν. Περὶ τὴν τῆς Παλαιαστίνης Ἐλευθερόπολης κώμη τίς ἐστι Χωφόρος δνομα, ἐξ ἡς Ζαχαρίᾳ; δι προφήτης ἐγένετο· τῇθη δὴ Καλήμερος; τις ἐπιτριπτεῖν ἀγροτῆς, εὐνοῦς; μὲν τῷ τὸν ἀγρὸν κατημέλη μάρτυστα, χαλεπός; δὲ λίαν καὶ δύσκολος περὶ τοῖς ἀγρούς δημόρους· φ δὴ καίπερ τοιούτῳ γε δνι.

(Diac.)

(2) Οὐαλεντινός τῷ ἀγρῷ, servus glebae. Soz. I. ix, c. ult.

καὶ ποτὲ; δὲ προφήτης, ξανθὸν κατεμήνυσε· καὶ παρὰ τοις κηπίον αὐτὸν ἀγαγόν, εἰ Ἐνθάδε, φησὶν, δύο πῆχεις ἀναμετρήσας ἀπὸ τῆς αἰμασῖς ἐπὶ τὸν κῆπον πρὸς τὴν δόδον ἥ δὴ ἐπὶ Βιθρερέοντι ἀγες τὴν πόλιν. Καὶ γε ὅρξεται, λάρνακα διπλῆν εὐρήσεις, ηγές τὸ μὲν ἔσω ἐκ ἔλου ἐσκεύασται, μοιλιδῶν δὲ ἀτέρα ἔσται. Καὶ τι δὲ σκεῦος πλῆρες ὑδάτος προσευρήσεις; τῇ λάρνακι, ων παρ' ἔκατερα μέτριοι δύο ἀδλασίες καὶ πρᾶδοι δφεις περιεἰσσονται, καὶ οὖν χειροβοητεῖς εἰπεῖν. » Ταῦτα μὲν ὁ φανεῖς ἐλεγεν· ἐπὶ δὲ τῷ φάσματι παραγενόμενος ὁ Καλῆμερος, ἐπεχειρει τῷ ἔργῳ. Τῆς δὲ Ἱερᾶς ἐκείνης θήκης ἀναφανεῖσης ἐπὶ τοῖς προμηνυθεῖσι συμβόλοις, ὁ θεῖος θρῆθη προφήτης, Ἱερατικὴν ἡμεριδένος στοῖχον· οἶα, οἵματι, καὶ Ἱερεὺς ὅν. Τῆς δὲ θήκης ἐκτὸς περὶ που τοὺς πόδας; καὶ τι παιδὸν κομιδῆ νέον ἔκειτο· ἐδόκει δὲ ἀσαφέα εὐγενές τε εἶναι, καὶ ἐς βασιλεῖαν τὸ γένος ὅριειν. Στέφανος γάρ χρυσοῦς ἐδέσμει τούτῳ τὴν κεφαλὴν λίθοις καὶ μαργάροις κατάστικτος. Ἐπίχρυσα δὲ αὐτῷ καὶ τὸ ὑποδήματα ήσαν· οὐ μήν δὲ ἀλλὰ καὶ ἡ ἐσθῆτος αὐτῷ τειμία τις μάλα καὶ κατάχρυσος ἦν. «Ἐν ἀπόρῳ δὲ τῶν τέτε σοφῶν καὶ Ἱερέων καθεστηκότων, περὶ τοῦ τοις ἀν εἴη οὐτος ὁ παῖς οὕτω σχήματος ἔχων, λέγεται Ζαχαρίαν ἐκείνον εἰπεῖν, δε τηνικαῦτα τῆς ἐν Γεράροις μοναδικῆς ξυνάυλιας; ἡγέτο, Ἐβραίων παλαιῶν τενι γραφῇ ἐντυχεῖν οὐ τῶν παραδεδομένων καὶ ἐκκλησιαζομένων· ἥ τις δὴ πρὸς τοὺς διλοις καὶ ταῦτα διηγείειν, ώς «Ὅτε Ἰωάδε τῆς Ιουδαίας κατάρχων τῶν προφήτην Ζαχαρίαν ἀπέκτεινε, μεθ' ἐξόδῳ τῆς ἡμέραν περὶ τὸν οἶκον καλεπῆ χρήσασθαι συμφορῇ· ἀποβαλεῖν γάρ θανάτῳ τὸν μάλιστα κεχαρισμένον τῶν παιδῶν αὐτῷ. Καὶ συνεῖται Θεοῦ κατὰ μῆνιν τῷ τοιῷδε πάθει περιπτοεῖν, ὑπὸ τοὺς πόδας ἔθαπτε τῷ προφήτῃ τὸν παῖδα, ὥσπερ ἀπολογούμενος ὑπὲρ ὅν εἰς ἐκείνον ἡμάρτανε. Καὶ τοῦτο μὲν οὕτως ἐκρίθη. «Ο γε μήν προφήτης ἐπὶ πολλαῖς ἥδη γενεαῖς κείενος ὑπὸ γῆν, οὐδέν τι τοῦ σώματος ἐλλείπων ὅφθη, ἐν χρῷ κεκρυμένος, ἐπ' εὐθείας ἔχων τὴν βίνα, γενεάδα τε καθειμένην μετρίως· βραχεῖς δὲ ἢν αὐτῷ καὶ ἡ κεφαλὴ· οἱ δὲ ὅφθαλμοι ἐν δλίγῳ βάλει ταῖς ἐφύσι τατεκαλύπτοντο. Τούτον μὲν οὖν τὸν τρόπον ὁ θεῖος ἐφανεροῦτο προφήτης.

ΚΕΦΑΛ. Θ.

Περὶ τῶν λειψάρων Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος· καὶ ἡς περιφανῶς αὐτὰ Πουλχερία ἐτίμα ηθασιαῖς, καὶ τεωρ ἐκείνων τέτος τῶν ἀρατέων ἀρ. στο.

Πόλις δὲ Καπαργαμάλα ἐστίν, ἐν ᾧ μετὰ τὸ μαρτύριον Γαμαλιὴλ ὁ Παῦλον τὸν ἀπόστολὸν παιδαγγίσας, σὺν Ἀβίδῳ υἱῷ τὸ σῶμα Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος ὑπὸ γῆν θέμενοι, χρόνῳ ὕστερον καὶ αὐτοὶ τεθνήκτες, ἔγγιστα τοῦ λεψάνου ἐτέθησαν. «Ἄλλος μὲν ἐκείνῳ εὑρεθὲν εἰς τὴν Κωνσταντίνου διεκομίζετο, Ξεδήλον· ώς ἀνήρ τις συγχλήτου βουλῆς πολὺν ἔριστα τρέφων αὐτῷ, εὐκτήριον οἶκον

A mos autem rusticos durus admodum et gravis. Et quamvis ille talis esset, propheta tamen ei insistens, seipsum aperte ostendit, et ad hortulum quendam eo ducto, «Hic, inquit, in duorum cubitorum altitudinem fodito, a septo in hortum ipsum, eam viam versus que in Bithrerebin oppidum ducit: et arcas duas invenies, exteriorem ligneam, interiorem plumbeam. Reperies præterea apud loculos eos vas quoddam aqua repletum: ad cujus partem utramque mediocres duo innoxii et placidi serpentes (cicures eos dicas) circumvolvuntur. » Haec quidem, qui per visionem apparuit, dixit. Calemerus vero viso ei obsecutus, imperatum opus perfecit, atque ubi sacra illa arca juxta prædicta signa manifestata est, divus propheta apparuit, sacerdotalem indutus stolam: quippe qui etiam, ut puto, sacerdos fuerit. Extra urnam eam, ad pedes, puer etiam quidam tener admodum jacuit, qui quidem ex nobilitate fuisse, et ad reges genus referre visus est. Caput enim ejus corona aurea lapillis et margaritis distincta redimitum erat. Calceos quoque deauratos habuit: vestis item magni pretii, et auro exornata fuit. Porro cum sapientes ejus temporis et sacerdotes de eo puer, quisnam in tali habitu esset, addubitarent: Zchariam illum, qui tum in Geraris monastico contubernio præfuit, dixisse ferunt, se in vetustam Hebræorum scripturam quondam, non ex eis que a majoribus sunt traditæ, et in Ecclesiam receptæ, C seil aliam incidisse; quæ scripture præter alia 454 illud quoque complexa sit: Cum Joas Iudææ rex Zachariam vatem occidisset, gravem eum septimo post die domi suæ accepisse cladem, et ex illis quem gratissimum habuerat, morte amisisse. In quam ærumnam cum se ira divina conjectum esse intellexisset, puerum eum ad prophetæ pedes sepelisse, veluti causam de injuria illi illata dicentem. Hoc quidem sic judicatum est. Ipse vero propheta cum multis hominum æstatibus seu generationibus in terra jacuisset, nihil tam n in corpore ejus desicere visum est. Ad cutim usque lonus, rectum habuit nasum, mentum mediocriter demissum, caput parvum, et oculos paulo altius superciliis coniectos. Sic quidem divinus propheta est manifestatus.

CAPUT IX.

De reliquiis Stephani primi martyris: quam magnifice eas Pulcheria venerata sit, templo ei in regia exstructo.

Civitas autem Caparganala est, in qua post martyrium absolutum, Gamaliel, qui Paulum apostolum veluti paedagogus instituit, una cum Abibo filio, Stephani primi martyris corpus sepelliit. Ubi vero et ipsi postea mortem appetiere, proxime circa reliquias eas positi sunt. Cæterum quædammodum ille repertæ Constantinopolium deportatae sint, satis constat. Senatorium videlicet

vitum (1), propter singularem ejus adversus pri-
mum martyrem amorem, precatorium domum in
Palestina ei construxisse, euudemque mandaesc,
ut et ipse post obitum suum juxta sanctum Ste-
phani tumularetur : ita que in simili urna posi-
tus est. Postea vero cum conjux virum Byzantium
transferre deberet, inter properandum illa
imprudens pro viri urna Stephani loculos recepit,
et quam potuit celerrime Constantinopolim conten-
dit (2). Sed enim quod ipsa secum in itinere ferebat,
latere minime potuit, quod id novus quidam odor,
et innumera miracula proderent. Ubi Constantino-
polim pertigit, urbs effusa thesaurum talem obviis
exceptit ulnis. Comitatu et satellitio plurimo in
aulam imperatoriam ducelatur. Martyr autem eo
loco manere dignabatur. Cum enim mulæ, quæ
eum vehebant, ad Constantinianas thermas venis-
sent, ulterius progredi haudquaquam sustinuerunt.

455 Ubi vero plurimum flagris atque stimulis
sunt concitatæ, humana usæ lingua, eo leto
martyri reponi jusserunt. Ita ille ibi conditus est,
locusque fano pulcherrimo cohonestatus. Hoc sic
factum esse sub Constantio, proditum est. Pars
vero quædam reliquiarum istarum nescio qua de
causa a quibusdam fidelibus oculata fuerat : qua
et ipsa cum primum Pulcheria princeps lucem
hanc solis asperxit, in Palestina in apertum produ-
cta est, Joanne episcopatus munere Hierosolymis
fungente ; producta autem, cum eam martyr ipse
ineffabili quadam visione noctu presbytero cuidam
Dei amanti viro, cui Luciano nomen erat, appa-
rens ostendisset. Pulcheria ergo incredibili erga
primum diaconum amore flagrans, et quod simul
atque ipsa nata esset, pars ea e terra recessu in
lucem prodicisset, desiderio illius marescens,
summo studio in hoc incubuit, ut partem reliquiam
sacrorum illius osium nanciseretur. In incerto
enim locus erat, ubi in Constantinianis deposita
fuerant. Itaque Theodosio fratri suasis, ut Prayllio
episcopo Hierosolymitano pecuniam, quam ille ibi
egenis largiretur, mitteret. Theodosius (3), persua-
sus non solum pecuniam, sed et crucem auream
magni ponderis, lapillis et margaritis exornatam,
ut ea in Calvariae loco reponeretur, misit. Prayllius
episcopus rebus eis acceptis, ut gratiam aliquam
imperatori ejusdemque sorori referret, reliquias
dextræ manus primi ab apostolis constituti dia-
coni, ejusdemque primi martyris, sancto Passarione
diacoro administro uetus, remisit. Passario itinere
peracto, postquam in navale Chalcedonis e regione
Byzantio sitæ pervenit, martyrum princeps eum
præveniens, noctu Pulcheria seipsum ostendit,
talibus eam alloquens verbis : « Oratio tua ad
aures Domini Sabaoth virtutum pervenit, petitio-
que tua optatum consecuta est exitum : et ipse in

(1) Alexandri ei nomen erat, conjugi autem ejus Julianæ.

(2) Factum id ab ea an. 7 elapsis.

(3) Sub Theodosii junioris imperio reliquie

A τῷ πρώτῳ τῶν μαρτύρων ἀνίστα ἐν Παλαιστίνῃ,
ἐντειλάμενος καὶ αὐτὸν ἔκεινον μετὰ τοὺς θεοῦ
θέλη παραθεῖναι Στεφάνῳ. Ἐπ' ίσῃ τοινυν καὶ ἡμοίσ
τῇ λάρνακι κατετίθετο. Χρόνῳ δὲ θετερον δεῖται τῇ
γυναικὶ τὸν ἄνδρα μετακομίζειν εἰς τὸ Βυζάντιον,
λεληθότως ἡ γυνὴ τῷ σπεύσειν τῇ γλωσσήκομεν Στε-
φάνου ἀντὶ τοῦ ἄνδρος ἀλάμβανε· καὶ οἱ πεδῶν
εἶχεν, ἀνὰ τὸ Βυζάντιον ἔτρεχεν. Ἀλλ' ἐνδότον λαν-
θάγειν ἤκιστα εἶχεν, δομῆς τινος ἑνίς, καὶ τοῖς
ἀπειροῖς τῶν θαυμάτων διελεγχόμενον. Ἔπει δ'
ἔφθανε τῇ Κωνσταντίνου, ἔξεχετο μὲν ἡ πόλις,
καὶ τὸν θησαυρὸν ἔγκαλιζετο· ὡς δὲ δορυφορίῃ
πλειστῇ πρὸς τὸ ἀνάκτορον ἤγετο, δέ μάρτυς ἀπτῆσιον
καὶ αὐτῷ μένειν. Ἐν γάρ Κωνσταντίνιαναις γενό-
μεναι αἱ ἄγουσαι ήμίσονι, περιατέρω βαίνειν οὐ-
δικῶν; ἦνέχοντο. Πλεῖστον δὲ ταῖς μάρτυρις καὶ τοῖς
ώντισμοῖς ἐλαυνόμεναι, ἀνθρωπίνῃ γλώττῃ χρητάμε-
ναι, ἔκεισε δὴ βούλεσθαι τοῖς μάρτυρις παρηγγύων. Καὶ οἱ μὲν ἔκεισε κατέθεντο, καὶ νεψ
περικαλλεῖ τὸν χῶρον ἐσέμνυναν. Τοῦτο μὲν οὕτω
γε ὅμενον ἐπὶ Κωνσταντίνου Ιστόρησ. Τινῶν δ'
ἔκεινον λειψάνων οὐκ οἴδε ὁ πόθεν πιρά τις τῶν
πιστῶν χρυπτομένων, ἥνικα Πουλχερία ἡ βασιλὶς τὰ
πρώτα προσείπε τὸν ἥλιον, ἐν Παλαιστίνῃ καὶ ταῦτα
ἔγάνη, ἱώννου τὸν θρόνον τῶν Ἱερουσαλήμων ἐπι-
τροπεύοντος. Ἐφάνη δὲ, τοῦ μάρτυρος, ἐπιστάντος
ἐν ἀπορήτῳ δημφῇ νυκτὸς, πρεσβυτέροις, τινὶ θεοφι-
λεῖ ἀνδρὶ, φιλοκακιώς ἦν δνομα· ἡ δὲ Πουλχερία
δρῆτον τινα πόθον τῷ πρώτῳ τῶν διακόνων ἔτρεψε.
καὶ δὲ: μάθοι, ἀμα τῇ γεννήσει ταῦτας κάτεινον
τῶν λαγόνων ἀναδοθῆναι τῆς γῆς. Καὶ τῷ ἔκεινον
ἔρωτι ἔκτετεκυία, διὰ πολλῆς ἐποιείτο σπουδῆς μέ-
ρει τινὶ τῶν θείων ἔκεινον ὀστέων περιτυχεῖν. Ἐν
ἀδηλῷ καὶ γάρ ἦν δ τόπος, ἕνδα δὴ ταῖς Κωνστα-
ντίνιαναις κατετέθη. Εἰσηγετο τοῖνυν τῷ ὀδελφῷ
Θεοδοσίῳ, χρήματα Πραμήλιῳ πέμπειν τῷ ἐπισκόπῳ
ἀνὰ τὴν Ἱερουσαλήμ, ως ἀν τοῖς ἔκεισε τῶν ἐνδεῶν
ἐπιτρέπεσθε. Καὶ δὴ πειθόμενος ἐπεμπεῖ πρᾶτος δὲ καὶ
στυρόν, λίθοις καὶ μαργάροις καὶ πολλοῦ χρυσίου
ἔλεγχη βιρυνόμενον, ωστ' ἔκεινον τῷ τοῦ Κρανίου
τοπῷ καταπαγῆναι. Δεξάμενος δὲ τὰς εἰρημένας
Πραμήλιος δὲπισκόπος, ἀντίχαριν καὶ αὐτὸς βισιλεῖ
τε καὶ βισιλίδι ἀνέπεμπε λείψανα τῆς δεξιᾶς δυτικῆς
χειρὸς τοῦ πρώτου διακόνου τῶν ἀποστόλων καὶ
πρωτομάρτυρος, τῷ δειψι Πασσαρίων διακόνῳ χρη-
σάμενος. Ως δὲ Πασσαρίων τὴν δόδων διπάσαν διανύ-
σας, ἐπειδὲ καὶ κατατικρὺ Βυζαντίου Χαλκηδόνας
ἐπίνειον ἔγεγόνει, δ τῶν μαρτύρων πρώτιστος προ-
φθάσας, νύκτωρ τῇ βισιλίδι ἔστιτον κατεμήνυε,
ταῦτα δὴ εἰπών· « Ή μὲν σῇ εὐκή εἰς ὡς τὰς ἡκε
Κυρίου Σαβαὼθ τῶν δυνάμεων, καὶ τὸ αἰτήμα πέρας
αἰσιον ἔχει· καὶ εοι ἔγγιστα πάρειμι κατὰ τὴν
Χαλκηδόνα σκηνώσας. » Τῆς δὲ τάδελφῳ κοινωνι-
μένης τῇ δικῇ, αὐτίκα ἡ πόλις πάσα ἀνέβαινε εἰς
τὴν θάλασσαν, καὶ ως τὴν πελάγει ἔχρητο·

S. Stephani, Laurentii, et Agnes, in martyrio
S. Laurentii depositæ sunt. Et celebratur illuc
ipsorum memoria usque in hunc diem. (Theodor.
Lector.)

καὶ αὐτὴ δὲ σύναμα τὰς ἀληφὰς ἐπέτο· τὰ λειψάνα τε εἰσδεξαμένη, ἐπὶ τὸ ἀνάκτορον σὺν αἷδοι πλειστῇ καὶ κοσμότητι προῆγεν ὑπερψυῶς ἡδομένη. Καὶ ταῦτα καταθεμένη, καὶ ναὸν πολλῷ τῷ κάλλει χρυσῷ καὶ λίθων αὐγῇ ἀπαστράπτοντα ἀνεγείρει, διαφερόντως τιμῶσα τὸν πρωτομάρτυρα. Ἀλλὰ καὶ περὶ μὲν τούτων ὥδε ἔγνων.

et magnificentia produxit, ibique reposuit : templo insuper ingenti et pulchro, auri et lapillorum fulgore relicenti, propter præcipuum quo protomartyrem prosecuta est honorem, exstructo. Quæ de his compéri, hæc sunt.

ΚΕΦΑΛ. I.

Περὶ τῆς εὑρέσεως τῶν λαζάρων τῶν ἀγίων τεσσαράκοντα μαρτύρων τῶν ἐν Σεβαστείᾳ τῇ Αιματιᾷ μαρτυρησάντων.

Οὐ δὲ προφανής θεοφιλίας Ἐλεγχος; τῆς βασιλίους ἐστι, καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας οὐκ ἀμφιερεῖ, δῶσων ἢδη τῷ λόγῳ, εἰ καὶ χρόνῳ ὑστερον συνέδη, περὶ τῶν μαρτυρικῶν λειψάνων τῶν τεσσαράκοντα τὴν εὔρεσιν, ξενίζουσαν ἔχον διήγησιν. Εὔσεβία τις γυνὴ τὰ Μαχεδονίου φρονοῦσα, καὶ τὴν διαχόνου τάξιν τῇ ἐκείνων ἐκκλησίᾳ ἀποκληροῦσσα, πρὸ τοῦ τελευτοῦ τῆς Κωνσταντίνου οἰκημά τι καὶ κηπίον ἐκάτητο. Ἐνθα δὴ λειψάνα φυλάττουσα εἶχε τῶν ἐν Σεβαστείᾳ τῇ λίμνῃ διαγωνισαμένων ὑπὲρ Χριστοῦ στρατιωτῶν τεσσαράκοντα. Ω; δὲ τελευτὴν Ἑμελλεν, διμοιρήσκοις τιστὶ μοναχοῖς τὸν χῶρον ἔωσα, δικοιοῦς αὐτοὺς καταδέσμει, ἐκεῖσε μὲν αὐτὴν θάπτειν, ίδιαν δὲ σορὸν ἔσαντας, καὶ τὰ τῶν μαρτύρων ἐνθεμένους λειψάνα, ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῇ καταθεῖναι· μηδὲν δὲ τὸ πραχθὲν ἀπαγγέλλαι. Οἱ μὲν οὖν ὥδε ἐποίουν· ἐκεῖνοι δὲ τοῖς μάρτυσι χαριζόμενοι καὶ τὴν προσῆκουσαν θεραπείαν ἀπονείμαι· βουλόχενοι, πρὸς δὲ καὶ τὰ ὑπεσχημένα φυλάττειν ὀκαιωτόμητα, ὥστε μηδένα εἰδέναι τῶν ἑξαθεν, ὑπήγειρον τινὰ οἰκον εὐντήριον περὶ τὴν θίδην ἐγείρουσιν Εὔσεβίας, ἀνωθεν πλίνθοις ὀπταῖς ισοπέδως ἀμφισσάμενοι, καὶ τινὰ λεληθυῖαν κατάβασιν ἐπὶ τοὺς μάρτυρας ἐποιοῦντο. Χρόνῳ δὲ ὑστερον, Καισάρις τις ἀνὴρ ἐπὶ μέγα δυνάμεως προελθὼν, ὡς καὶ ὑπάτου καὶ ὑπάρχου τετιμῆθει ἀξέιδης, τὴν οἰκείαν γαμετὴν θανοῦσαν παρὰ τὴν σορὸν Εὔσεβίας· θαπτεῖ· τούτο γάρ συνεδόκει ταῦται; Ήτι περιούσαις, ἡφάδρα δῆτ’ ἀλλήλαις χεχρισμέναις, καὶ περὶ τὸ δόγμα τῆς θρησκείας ὁμοφρονούσαις. Οὐ δὴ καὶ Καισάριψ πρόφασις ἐγεγόνει τὸν χῶρον ἐκείνον κληρώσασθαι, ἐν νῷ ἔχων καὶ αὐτὸς σύναμα τῇ γυναικὶ ταφῆς κοινωνεῖν. Οὐ γε μὴν μοναχὸς μηδέν τι περὶ τῶν μαρτύρων καταμηνύσαντες, κατὰ τὰ συγχειμένα, τῆς Κωνσταντίνου ἀπάραντες, μετεῖναιν ἀλλαχοῦ. Τοῦ δὲ ὑπὲρ τὴν σορὸν προφανοῦς οἰκημάτος τῷ χρόνῳ κεκμηκότος; καὶ καταπεσόντος, πολλοῦ τε φορτοῦ ἐπισωρευθέντος, πᾶς δὲ τῆς χῶρος ὄμαλὸς ἦν· ἐποὶ τοι γε ὁ εἰρημένος, Καισάριος Θύρωψ τῷ μάρτυρι χαριζόμενος, νεών μεγαλοπρεπῆ ἐκεῖσε ἀνίστα. Ἐδόκει δὲ ἄρα Θεῷ, ἐξεπίτεδες; ἀφανισθῆναι τὸν χῶρον, καὶ τοσοῦτον χρόνον διαγενέσθαι· περιφε-

A propinquo præsto tibi sum, Chalcedonis hospitio utens. Visionem eam simul atque cum fratre communicavit, confessim civitas tota se in mare dedit, undisque perinde atque continentali usa est: ipsaque etiam Pulcheria cum fratre subsecuta est, reliquiasque exceptis, in regium eas latitudine summa plena, cum maxima observantia 456 sunt perfuncti.

CAPUT X.

De inventione reliquiarum sanctorum quadraginta martyrum, qui ad Sebastiam in lacu martyrio sunt perfuncti.

B Verum enimvero, quod manifestum est pietatis feminæ ejus indicium, et propterea ecclesiasticæ historiæ insertum, quamvis aliquo post tempore accidit, novum quiddam et admirandum habens, de inventione reliquiarum quadraginta martyrum, stylo persequar. Eusebia quædam femina Macedonii sectæ, et diaconissæ in Macedonianorum ecclesia munere fungens, extra muros Constantinopolitanæ urbis domicilium et hortulum habuit: ubi reliquias quadraginta militum, qui in lacu ad Sebastiam temporibus Licinii certamen pro Christo obiere, asservavit. Ea moritura, quibusdam ejusdem religionis monachis locum eum relinquens, jurejurando eos adegit, ut eam ibi sepelirent, et supra caput ejus tumulo exciso, martyrum ossa in eo reponerent, neque cuiquam rem eam revelarent. Id illi ita fecere: martyribusque gratificari, et cultum debitum præstare, tum autem promissa integra servare volentes, ne externorum quispiam id sciret, subterraneum delubrum circa tumulatum Eusebiæ excitarunt, superioremque ejus partem solo quodam planō ex latere cocto contingentes, scalas latentes quæ ad martyres ducebant, struxerunt. Postea autem Cæsarius quidam vir, qui ad magnas opes pervenisset, ita ut et consulatus et praefecturæ bonore functus sit, conjugem suam mortuam juxta Eusebiæ tumulum humavit. Hoc enim sic utrique adhuc superstiti, pro mutua inter se gratia, et concordi ejusdem religionis observantia placuerat: quæ res in causa fuit, ut Cæsarius locum eum emeret (1), in animo et ipse habens, communew ibi cum uxore sepulturam sortiri.

D 457 Monachi, cum nihil de martyribus indicasset, sicuti convenerat, Constantinopoli discedentes, alio migrarunt. Postquam vero ædificium super tumulo eo antea aperte constructum, temporis vi dirutum concidisset, et ruderibus locus congestus esset, tota ea regio exæquata est: cum videlicet quem diximus Cæsarius Thyro martyri gratificans, magnificum ibi Deo ædificavit templum. Deo autem ipsi visum est, ex composito locum eum ita obscurum fieri: ei tam longum tempus intercedere, ut eo illustriorē inventionem et inventricis erga se

(1) Sozum. lib. ix, cap. 2.

amorem redderet. Erat ea Pulcheria princeps, cui tertium noctu imminens martyr Thyrus, cooperitos terra martyres indicavit, eosque ex sinu terre extractos eodem secum loco et honore ornari jussit. Non ille vero solum, sed et ipsi quadraginta, insolitas novasque induit chlamydes, scipios et ostenderunt. Res ipsa dubia atque admiranda erat, sitemque excedere videbatur. Neque enim quisquam, qui etate multa in clero proiecti erant, de martyribus quidquam dicere: neque etiam exterritorum aliquis ubi illi essent, ostendere potuit: donec desperantibus omnibus ex familiaribus Cesarii Polychronio cuidam viro decrepito, qui olim presbyter factus fuerat, in memoriae Deus revocavit monachos illos, qui aliquando locum eum incoluerant. Illic Macedonianos clericos, qui nimurum ejusdem cum monachis opinionis essent, convenit, et an quisquam illorum in vita adhuc esset, percunctatus est. Ubi reliquos quidem defunctos, unum autem duntaxat superstitem esse cognovit (Deus porro hunc inter vivos ad rem eam de qua ambigebatur ostendendam conservasse visus est), Polychronius eum, num reliquiae martyrum in loco designato conditae essent, ut diceret rogavit. Ille silentii arcanum Eusebiæ conservans, rem eam se scire subnegavit. Polychronius contra ei apparitionem divinam, negotiumque quod martyres Pulcheriæ hanc ob causam exhiberent, nec non dubios desperantesque omnium animos exposuit. Hoc postquam ille intellexit, veram esse principis visionem professus est. Adolescentulus enim, inquit, cum essem, et a senioribus monachis monasticae **458** vite institutum addiscerem, probe novi, martyres hic ad Eusebiæ tumulum conditos esse. Loco autem ipso in aliam quam nunc videre est formam redacto atque mutato, et maxime multo interea tempore exacto, certo scire nequo, sub Cæsariene fano an alibi defossi sint. Ego vero, Polychronius subintulit, non item quod tu patior. Quia enim cum Cæsari uxori sepultura mandaretur, affui, ex publica quæ hic proxime est via conjecturam faciens, illam sub ambone, qui lectorum suggestus est, sitam esse puto. Tuni monachus, Quærendus igitur, ait, Eusebiæ quoque tumulus est, qui non longe a conjugi Cæsari abest. Quandoquidem superstites ipsæ multam inter se habuere consuetudinem: et pactum eis intercessit, ut defunctæ contigua baberent monumenta. Itaque ubi ex signis et conjecturis ejusmodi, sacras hasce reliquias, Pulcheria jubente, inquirentes fodere cœperunt, primum quidem circa ambonem conjugis Cæsari arca apparuit, quemadmodum conjecturis quibusdam collegerat Polychronius. Deinde vero pavimento uero quoddam latere coctili distinctum exstitit, sub quo marmorea tabula ejusdem magnitudinis jacuit. Et sub ea Eusebiæ tumulus, atque subterranea illa sacra ædes reperta est, affabre almodum constructa, candidaque simul et porphyretico marmore incrustata. Operculum

A vestigiorum evanescere tamen maribus tamen eis res, καὶ τῆς εὐρηκούσας τὸ περὶ αὐτὸν φίλτρον. Τὸν δὲ Πουλχερία ἡ βασιλίς· ἢ τρίτον νύκτωρ ἐπιστάς δι μάρτυς Θύρος, τοὺς χρυπτοῦντας ὑπὸ τὴν κατεμήνυσε μάρτυρας· ἐκέλευε ταῦτα μυχῶν τῆς γῆς ἀνέλκειν αὐτούς, καὶ τῇς Ἰησοῦς θέσεως καὶ τῷ μετεῖνος μεταλλαγχάνειν. Οὐδὲ μόνον δὲ ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οἱ τεσσαράκοντα, περαρένους ἡμεριστίους γλαυκόδας, σφῆδας, ἐδήλων. Τὸ δὲ πρᾶγμα ἄπορον τε καὶ ἔξαισιον ἦν, καὶ πιστεύεσθαι χρεῖτον ἐδόκει. Οὔτε γάρ τις χρόνῳ πολλῷ περιόχων τῶν ἐν κλήρῳ λέγειν τι περὶ τῶν μαρτύρων εἰχεν, ἀλλ᾽ οὐδέ τις τῶν Ἑγιασθεντῶν, διότι οἱ μάρτυρες εἰεν, ἐμήνυεν. Σῶς οὖν πάνταν ἐν ἀμηχάνῳ καθεστηκάτων, Πολυχρονίῳ τινὶ πελαστάτῳ ἀνδρὶ, καὶ προσβατέρῳ γενομένῳ τῶν τεινος· Κοιταρίῳ μάλα οἰκείων, εἰς νοῦν ἡγε θεός τοὺς μοναχούς ἐκείνους οἱ πάλαι τὸν τόπον ἥκησαν· διὸ δὴ τοῖς Μακεδονιανῶν προσιών αἰληρικοῖς, διτεῖ δὴ διμέροσι τοῖς μοναχοῖς περὶ ἐκείνων εἴ τούς τις περιδέλειπτο ἀνηράντα. Ω; δὲ ἐμάνθανε τελευτῆσαι πάντας. Ενα δὲ τι περιεῖναι τῷ βίῳ (ἴψεις δὲ ἔργα πράττειν ἐν τοῖς ζωσὶ τούτον θεός ἐπὶ καταμηνύσει τῶν ζητουμένων), προσιών ἐδεῖτο φρίξειν, εἶγε μαρτύρων λειψάνα τῷ δηλωθέντε· κινητοὶ εἰντονεις πράγματα διὰ τούτο τῷ βασιλίδι πρὸς τῶν μαρτύρων γίνεσθαι, Ετι δὲ τὸ πάνταν ἀμηχάνον τε καὶ ἀπορον. Ω συνιδὼν ἐκείνος, συνωμολόγησε ἀλληθῆ γε είναι τὴν δψιν τῇ βασιλίδοις πάπαις γάρ, φησιν, ὅν, καὶ οὐδὲ γέρουσι μοναχοῦς τὴν μοναστικὴν ἐκδιδασκόμενος ἀγωγήν, ἀκριθῶς ἔγων ἐνθάδε κείσθαι τοὺς μάρτυρας παρὰ τὴν τῆς Εὐσεβίας σορόν. Ἐπ' ἀσφαλέστερον δὲ μὴ διειδέναι τοῦ γένουσ ἀλλοιωθέντος, καὶ εἰς τὸ νῦν φωνήμενον ἀμειρθέντος· καὶ τῷ μάλιστα πολὺν τὸν ἐν μέσῳ χρόνον διαρρύσην, εἰούντο τὸ τέμενος Καιταρίου, εἰτ' ἀλλαχθεὶς κατορωρύχαται. Ἀλλ' ἐγώ, οὐ ποιασθών Ερῆνας Πολυχρόνιος, οὐ τὰ ίσα σοι πίσχω. Καὶ γάρ τοικα τὴν γαμετὴν ταφὴν παρεδίδωτο παρατυχών, εἰκάζω τῇ παρακειμένῃ τεκμηρίῳ· λειψόρῳ κείσθαι ταύτην ὑπὸ τὸν ἀμβωνα, δημητρίῳ τὸν ἀναγνωστῶν ἔστιν. Οὐκοῦν, φησὶν οἱ μοναχοῦς ζητητέον ἄρα καὶ τὴν τῆς Εὐσεβίας σορὸν περιγάρε τὴν γαμετὴν Καιταρίου ἔστιν· ἐπει τοι γε καὶ περιοῦσαι, τὰ πολλὰ συνησσον ἀλλήλας, καὶ τέλει γρηγόριον, συνέθεντο παρ' ἀλλήλας τὰ· θήκας ἔχειν. Ἐπει οὖν τῶν συμβόλων δοθέντων τῇ δρυγῇ ἐπέβαλον, τὰ λειψάνα τοῖς ιησουσινοῖς λειψάνα, ἐπιτριπούσης τῆς βασιλίδος, πρώτον μὲν περὶ τὸν ἀμβωνα τὴν θεόν της Καιταρίου γαμετῆς διεφανέτο, καθὼς συνέβαλεν ἐκ τινῶν τεκμηρίων εἰδὼς Πολυχρόνιος· ἐψεῦσης δὲ κατάστρωμα τι ἐφαίνετο πλειθοῖς διηγηθεῖσιν ὑπταῖς, ἐπ' αἷς καὶ πλεῖστοι μαρμαρίνη Ισόμετρος τῇ ίσαιν τοις περιβολῇ ἐκείτο, εἰς δην τὴν ίσην Εὐσεβίας ἐδείχθη, καὶ τὸ ὑπόγειον ἐκείνον εὐκτήριον, ἐπιεικῶς μάλα ἐσκευασμένον, λευκοπορφύροις μαρμάροις· ἡμεριστίους γένεσθαι. Τό γε μὴν τῆς θήκης ἐπιβλη-

μα ὡτπερ εἰς ιεράν τράπεζαν διεσκεύαστο. Ἐπ' ἄκρῳ δὲ τῆς κεφαλῆς, ἐφ' ω̄οι μάρτυρες ἔκειντο, δῆπε τοις βραχεῖσα ἡγούμενος τῇ πλακῇ, ἐν διατάξει τῶν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ παρεστώς, ἢν ἐπεφέρετο λεπτήν φάδον καθίησιν· εἰτ' ἀνιμήσας, τῇ ρινὶ προσῆγε, καὶ ἀρρήτου τῆς εὐωδίας ὠστρανετο. Δι' οὖν τοῖς τ' ἐφεστῶς τῷ Ἑργῳ, καὶ τοῖς διαπονουμένοις, ἀγαθαῖς προσύπηταν ἐλπίδες. Τάχος δ' οὖν ἀνακαλύψαντες τὴν σορὸν, εὑρισκον τὴν Εὔσεβιαν, εὐπρεπῶς μόλις κειμένην καὶ τὸ πρὸς κεφαλὴν κείμενον, εἰς κιβωτοῦ σχῆμα ἑέχον, δρισταὶ περιεξεσμένον, ἐτέρῳ πώματι· Ἐνδοθεν ἐκαλύπτετο. Ἐκατέρῳ δὲ κεῖλει τοῦ ἐπιθέματος σιδηρος ἐπέκειτο μολιθόφ διαχυθέντι συμπεπηγώς. Τὸ δ' ίσον τῆς προτέρας ὅπῆς καὶ τοῦτο ἐδείχνυτο. Δὴ δὴ καὶ κήρυξ ἀντικρυς ἦν, ἐκεῖτε τοὺς μάρτυρας κατακρύπτεσθαι. Ός δὲ ταῦτα τιγγέλλετο, σπουδῇ πάσῃ ἡ τε βασιλὶς καὶ δῆτος πόλεως ἐπισκοπος Πρόκλος; εἰ; τὸ μαρτυρεῖον συνέδραμον. Καὶ δὴ τῶν σιδηρέων ἑκείνων ἐπιστημόνως διαλυθέντων δεσμῶν τὸ μὲν ἐπιθέμα εὐχερῶ; ἑξειδικύσθη· ὑπὸ δ' ἐκείνων μύρα ἥσαν πολλὰ, καὶ ἐν τοῖς μύροις δύο ἀλαβαστροῦ ἄργυρου πεποιημένας εὑρηνται, ἐν αἷς τὰ ιερὰ σεβασμίων ἑκείτο λειψανα. Ἡ μὲν οὖν βασιλὶς, ἃτε δὴ τοσαύτης ἐμφανεῖας ἡξιωμένη, χριστήρια ένυθε τῷ Θεῷ ἐπὶ τῶν ιερῶν λειψάνων εὑρέσαι· Ἐπειτα πολυτελεῖ θήκῃ ἐνείσα, χαριζομένη τοῖς μάρτυσι, παρὰ τὸν μάρτυρα Θύρων καὶ τούτους κατέθετο· οὐά γε εἰκὸς ἐφοτῆς μεγίστης σὸν τῇ προσηκούσῃ γεγενημένης τιμῇ, πομπῇς τε περιφανοῦς σὸν εὐφημίας καὶ μύρος ἐπιτελεσθείσῃς, ἀπάσης σχέδον ἡλικίας καὶ τῆς πόλεως αὐτῆς προχυθείσης τοῦ ἀστεος ἐπὶ τῇ τῶν μαρτύρων τιμῇ. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὡδε ἔγνω γενόμενον. Λόγος γε μήν εἶχε καὶ ἐπὶ πολλοῖς ἀλλοῖς τὸ μέλλον προφῆται τῇ βασιλίδι τὸ Θεῖον, πλειστηνη θεοφίλαν αὐτῇ ἐπιμαρτυροῦν καὶ ταῖς ἀδελφαῖς· ἐπει καὶ αὐταὶ τὸν ίσον τρόπον πολιτευμένατ διεγένοντο. Ναὶ μήν καὶ τὰ λειψανα Λαυρεντίου τοῦ μάρτυρος καὶ Ἀγνῆς εὐροῦσσα, ἐν τῇ Κωνσταντίνου κατέθετο· ἐφ' ω̄οι μέγιστον οἰκον μεγέθει μέγιστον καὶ κάλλει περικαλλέστατον ἀνεγείρει. Ἐπὶ δὲ τῆς ἔχομένης βασιλείας, Γενναδίου τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντίνου ἐπιτροπεύοντος, καὶ τὰ λειψανα τῆς ἀγίας Ἀναστασίας τῆς φρεμακολυτρίας ἀπὸ Σμύρνου ἡγέθη, καὶ ἐν τῷ μαρτυρῷ φεύτης κατετέθη, δ' ἔγγιστα τοῖς καλουμένοις ἀδυνάτοις ἐμβόλοις ἐστὸν. Ἐπὶ μέντοι Ἀττικοῦ καὶ τὸ τοῦ προφῆτου Σαμουήλ λειψανον ἐκομιζθή· καὶ ἐτέθη καὶ τοῦτο ἐν τῷ προφῆτειώ αὐτοῦ τῷ πλησίον τοῦ Ἐβδόμου ἀνεγερθέντο. Ἀλλὰ περὶ μήν τούτων ἀπογράντως, οἰμαι, εἰρήκαμεν· ἐπὶ δὲ τὰ συνεχῆ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ιστορίας αὐθίς ιτέον.

conditum est, collocata. Ceterum de his abunde satis a nobis dictum esse puto. Proinde ad reliquias ecclesiasticæ historiæ res nobis redeundum.

(1) Pompa huic se adfuisse testatur Sozom. Lib. ix, cap. 2.

(2) De ea vide Suidam.

A vero loculi in formam sacrae mensæ elaboratum erat. Porro in summo capitio loco, ubi martyres siti erant, parvum quoddam foramen patebat, in quod ex comitatu imperiali quidam ibi assistens, virgam quam tenuem secum serebat, dimisit: deinde eam reductam ubi naribus admovit, incredibilem suavitatis odorem percepit. Unde iis qui operi prætererant, quique ei incumbebant, bona concepta spes est: nullaque interposita mora, monumento aperto Eusebiam invenerunt, pulchre aīmodum collocatam. Et monumentum ad caput ejus situm et ad arcæ formam ita ut emineret pulcherrime exsculptum, operculo etiam aiō intus obfirmatum erat. Utrumque vero operculorum labrum, ferrum impositum habebat, plumbo diffuso compactum, atque id quod interius erat in medio simile priori foramen ostendit. Quod sane manifēsto indicio fuit, martyres ibi conditos esse. 459 Hæc ubi renuntiata sunt, cum festinatione omni et Pulcheria et urbis ipsius episcopus Proclus ad martyrium accurrit. Et postquam ferrea illa vinclula arte quadam soluta, et operculum facile dimotum est, unguenti multum sub eo fuit: et in unguento ipso vascula duo, sive pyxides argento elaboratae, inventæ, in quibus religiose sacre reliquiae positæ erant. Proinde Pulcheria, quam Deus revelatione ejusmodi dignatus esset, sacrificia gratiarum actionis, de sanctarum reliquiarum inventione, ei obtulit. Deinde pretiosæ arcæ impo-sitas, martyribus gratificans, juxta martyrem Thyrsum collocavit. Festusque maxime dies is, pro eo atque par fuit, cum decenti honore actus: et pompa (1) atque apparatus splendidus, faustis acclamationibus unguentorumque odoribus additis celebratus est, omni prope aītate et civitate propter martyrum honorem extra urbem effusa. Hæc quoque sic gesta cognovi. Fama sane obtinuit, in aliis quoque multis rebus Deum principi huius pueræ futura prædictisse, maximeque religionis et pietatis ei atque sororibus ejus, qua: et ipsæ idem vitæ institutum coluere, testimonium peribuisse. Nam et Laurentii martyris et Agnes reliquias inventas Constantinopolim intulit, cuius rei gratia et amplitudine maximum et structura ipsa pulcherrimum delubrum construxit. Ejusdem imperiū tempore Geunadio ecclesiam Constantinopolitanam curante reliquiae etiam sanctæ Anastasiae incanta-tricis (2) ex Sirmio allatae, in martyrio ejus sunt repositæ, quod proxime ad porticum quæ Domini dicitur, situm est. Attico vero episcopatuum ge-rente, prophetae quoque Samuelis ossa allata, et in propheticō ejus fano, quod prope Septimum

D

De successione magnarum episcopatuum sedium : et ut Synadæ Theodosius ejus loci episcopus admodum per persecutionem Macedonianos affixerit, et potissimum Agapetum eorum episcopum. Postquam autem Theodosius Byzantium percurrerit, ut Agapetus orthodoxa religione suscepit. Theodosii sedem recuperit : illo, ab Attico, qui scire, et pri- vatum vivere jussit.

Ea tempestate Romæ ecclesiæ Innocentius rexit. Anastasio subrogatus, qui Siricio, Siricius autem Damaso successerat. Alexandriæ adhuc Theophilus ecclesiæ præfuit. Apud Antiochenos exsecrandus Porphyrius episcopatum, post divum Flavianum gessit. Hierosolymis post Cyrillum, Joannes etiamnum sacram munus administravit. Constantinopolitanam ecclesiam post admirandum illum Joannem, et Arsacium, Atticus curavit. Qualis vero is genere, vita, eruditione et doctrina fuerit, proximo exposuimus libro. Quia vero res ecclesiastica memoria dignæ sub eo acciderint, nunc commemo-rabo. Synada Pacatianæ Phrygiæ urbs est, ubi tum Theodosius quidam pastorale sortitus fuerat munus. Hic Macedonianæ religionis sectatores (per quam frequentes autem ii erant) crudeliter ibi non urhe-tantum ipsa, sed proximis etiam agris expulit. Fecit autem id, neque de orthodoxæ rectieque sentientis Ecclesiæ more, quæ semel persecutioni omni nuntium remisit : neque zelo aut æmulatione probatae fidei : sed avaritiæ morbo captus, ad pecuniam undequaque, atque etiam ex eis qui aliter atque ipse sentirent, corradendam, plurimum posuit studii. Proinde omnem contra Macedonianos, quod dicitur, lapidem movit, bellum cum ipso clero gerens, sexcentasque instituens vias, in ius eos vocavit, atque in vincula et custodiā conjecit. Præcipue vero Agapeto ecclesiæ eorum præsidii gravis fuit. Atque ubi et provinciæ rectores ad illos persecuendos minus sufficere visi sunt, ad imperatorem consugit, iussiones præfecti petens. Et cum ille ea de causa Constantinopoli moraretur, tempusque ita extraheretur, Agapetus una cum clero suo optimum texuit consilium. Populo namque qui sub eo erat, congregato, inventum solers proposuit; persuasitque adeo, ut patria bæ-resi relicta, δρουσιον (consubstantialis) fidem complectentur. Quia re satis confirmata, una cum ea ipsa multitudine in ecclesiam se contulit, 461 atque ibi precatione peracta, cum pacem populo, sicuti mos est, precatus esset, thronum consernit, in quo Theodosius sedere solitus erat. Et plebe inter se conjuncta, deinceps δρουσιον (consubstantialis) fidem docens, ecclesiæ Synadæ in potestatem suam rededit. Hac re sic acta, paulo post Theodosius Constantinopoli eo venit, et auxiliu a præfecto secum ferens, neque eorum quidquam que ibi acciderant sciens, cum instituto proposito que suo ecclesiam est ingressus : atque inde ab omnibus expulsus, rursum se Byzantium

περὶ τῆς διαδοχῆς τῶν ὑπηλῶν θρόνων καὶ ὡς ἔτη πέδει Συνάδων Θεοδόσιος ὁ ταῦτης ἐκ-σκοπος ἐλύπει μάλα διώκων Μαχεδονίας, καὶ μάλιστα Ἀγαπητὸν τὸν ἐκεῖνον ἥρωνα τον. Ἐπειδὴ οὐδὲ Θεοδόσιος ἀνέβαμεν εἰς Βυζαντιον, ὁ Ἀγαπητὸς τῇ διαδοχῇ πίστει προσέ-μενος, τὸν Θεοδόσιον θρόνον ἐλάμβανεν τει-νος δὲ ἡσυχιαρίᾳ ἀγειρεῖ πρός τοις Ἀττικαῖς ἐπειά-τερο.

Τηνικαῦτα δὲ τῶν μὲν ἐπὶ Τύμην ἐκλητῶν Ιωνικέντιος τὴν διαδοχὴν εἶχε μετ' Ἀναστίων Σιρίκιον διαδέξαμενον, διάδαστον τὸν δὲ τοῦ Διε-χανδρείας Θεόφιλος Εἴτη ἡγείτο. Ἐπειδὴ τῆς Ἀντιόχου Πορφύριος διαδοχὴν εἶράτευε μετὰ τὸν θεῖν Φιλιανόν. Μετὰ δὲ Κύριλλον ἐπὶ ιεροσολύμοις: Εἰς Ιωάννης τὰς ἱερὰς ἡνίας διακατεῖχεν. Ἀττικήν μετὰ τὸν θεσπέσιον Ιωάννην τε καὶ Ἀράδειον τὴν τῆς Κωνσταντίνου εἶχεν ἐπιτροπὴν. Ἀλλὰ ὅποις; Ἀττικὸς οὗτος τὸ τέ γένος καὶ βίον καὶ θύεις, καὶ τὰ περὶ λόγου τε καὶ διδασκαλίαν, ἐν τῷ πρὶ ταύτῃ διελάθομεν Ιστορίᾳ. Οὓσα μέντοι μνήμης ἐκκίνησική; ἀξια καὶ ἐπ' αὐτοῦ γέγονε, νῦν διελήχει. Σύναδα πόλις τῆς Πακτιανῆς Φρυγίας ἐστιν; τηνικαῦτα Θεοδόσιος τις ἀνήρ τὴν πομακικὴν ἐκληροῦτο· δις τοὺς ἐκεῖσας τῆς Μαχεδονιανῶν θρ-σκείας (πολλοὶ δὲ ἡσαν ἐπιχωριάζοντες) ἀπῆκαν; ἡλαυνεν, οὐ τῆς πολεως; μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν κάρπην ἄγρων. Ἐπεραττε δὲ, οὐτε εἰωθότα ποιούν τῇ τοι δροβιδέων Ἐκκλησίας, καθάπτει ἀπεικαμένη διάκειν, οὐτε μήν ζήλῳ τῆς δρθῆς πίστεως· τῷ δὲ τῇ φιλο-αργυρίᾳ; πάθεις ἀλούς, πλείστην εἰσῆγε επωδή γρήματα θέντε δῆποτε ἐρανίζεσθαι, καὶ τοις τῶν ἐπέρωτας ἢ ὡς ἐδόκει φρενούντων. Οὐλεὶς πάντα λίθον ἔκλινει, τὸ τοῦ λόγου, κατὰ τὸν Μαχεδονιανῶν, στρατεύων σὺν αὐτῷ κλήρῳ· καὶ μυρίς περιβάλλων δόσους. δικαστήρια κατέστησαν αὐτῶν Ιστα, καὶ δεσμοῖς ὑπῆγε, καὶ φρουρῷ περιέκλειε. Διαζε-ρόντως δὲ ἡ λυπηρὸς Ἀγαπητῷ τῷ τῆς ορῶν εἰκό-σιας καθηγεμόνι. Ως δὲ οἱ τῆς ἐπαρχίας δρόμοις οὐδὲ ικανοὶ πρὸς ἐκδίκησιν ἐκείνων ἔδουσιν, εἰς βα-σιλέα ἀνέτρεχεν, ἐπαρχικῶν προσταγμάτων δεύτερος. Ἐκφυου δὲ τῇ Κωνσταντίνου περὶ τὰ τοιά τοιά ἔχοντος τὴν διατριβὴν, ἐπεὶ παρέκλινεν δρόμοις Ἀγάπητος σὺν τῷ κλήρῳ βουλὴν ἀριστην ὑπέλιπεν τῷ ἔκατον. Τὸν γάρ ὑπὲρ αὐτῷ σύμπαντα λαὸν ἀπο-σας, ἐπίνοιαν ἀγαθήν εἰσηγείτο. Ἐπειδὴ γάρ τοι πάτριον αἵρεσιν ἀφεμένους, τὴν τοῦ ὁμοιουσίου πίστην προστεσθαι. Καὶ τούτο βεβαιωσάμενος, σύναμε τοι περὶ αὐτὸν πλήθεις ἐστὶ τὴν ἐκκλησίαν ἕγειν. Εὔχητο δὲ τελέσας, καὶ τὴν εἰρήνην, ὡς θέος εἰδὼν, τὸν θρόνον κατέλαβεν, ἐφ' ψειρᾷς καθίστεις Θεοδόσιος. Εἰς δὲ τοὺς λαοὺς ἐνώσας, καὶ τοις πολὺ τὴν τοῦ ὁμοιουσίου πίστιν διδόσκων, τὸν δὲ Σύναδα ἐκκλησιῶν ἐγκρατήσης ἦν. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα προσέδη, οὐ μετὰ πολὺ ἐκ τῆς Κωνσταντίνου καὶ Θεοδόσιος ἤκει, τὴν ἐπαρχικὴν βοήθειαν εἴ-φως· μηδὲν μέντοι τῶν ἐνθάδε πεπραγμένων εἰδὼς ὡς εἶχε φρονήσατος, ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἔχωραν εἰπεῖθεν δὲ ἐξεισαθείσης ἀπασιν, αὐθίς τὴν Βυζαν-

κατελάμβανεν. Καὶ παρὰ τὸν ἐπίσκοπον γενόμενος Ἀττικὸν, τὰ καθ' ἑαυτὸν ἀπωδύρετο, ὡς παρὰ τοὺς εἰωθότας καὶ κειμένους τῇ καθολίῳ Ἐκκλησίᾳ νόμους τοῦ θρίου ἀπελαθεῖ. Ἀττικὸς δὲ ἐν νῷ θέμενος πρᾶγμα πρὸς λυσιτέλαιαν τῇ Ἐκκλησίᾳ γενόμενον, εἰ καὶ τι τέως παράλογον ἐπεμένυτο, ἔκεινον μὲν τοὺς παραμυθητικοὺς ἐμάλαστε λόγοις, καὶ τουλοιποῦ παρήνετο τὴν ἐν ἡσυχίᾳ μᾶλλον δοκάζεισθαι βιοτὴν, εἰσηγούμενος τὰ κοινὰ τῶν Ιδίων μᾶλιστα προτιμᾶν. Τῷ δὲ Ἀγαπητῷ γράφει μᾶλιστα κυρῶν αὐτῷ τὴν ἐπισκοπὴν, ἐν δευτέρῳ τιθέμενος, ἵστα λυπήρᾳ ψυφρόδεσθαι συνέντανεν ἐκ τῆς ἀπεχθείας Θεοδοσίου. "Ἐν μὲν δὴ τοῦτο λίαν ὠφέλιμον ἐπὶ τῶν Ἀττικοῦ χρόνων τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπισυνέη.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

B

Περὶ τοῦ βαπτισθέντος Ἐβροῦ παρανυκτικοῦ καὶ ἀθρόον λαθέντος ἐπὶ τῆς λεπρελας Ἀττικοῦ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Κανσταρτίου.

Οὐ μήδ' οὐδὲ θαυμάτων ἔξαισιων ἢ λάσεων παραδόξων ἐμοιροῦνται τῶν τότε πραγμάτων κατάστασις ἦν. Καὶ γάρ τις Ἰουδαῖος ἐκ πολλῶν ἐτῶν παράλιτος γεγονὼς, ἐπὶ κλίνης φύρος οἰον κατέκειτο. Ἐπει γοῦν καὶ εὐχὴ Ἰουδαϊκὴ πᾶσα καὶ λατρῶν τέχνη παρητείτο ἐκεῖνῳ τὸ ζῆν, τέλος ἀπασιν ἀπειπάνων, νοῦν ἀνελάμβανε θεῖον τῷ Χριστιανικῷ βραπτίσματι προσελθεῖν, ἐκπίσας δὴ τούτῳ μόνῳ τουλοιποῦ πρὸς βοήθειαν προσήκοντι χρήσασθαι τῷ φαρμάκῳ. Ως δὲ ἀνηγγέλη τοῦτο τῷ Ἀττικῷ, κατηχήσας ὡς Εθος, καὶ τὴν εἰς Χριστὸν ἐλπίδα καλῶς εὐαγγελισάμενος, οὗτῳ κλίνης ἔχοντα, κελεύει περὶ τὴν λεπρὰν ἀπάγεσθαι κολυμβήθρων. Οὐ δέ εἰλειπτεῖ τοις τοῦ βαπτισμάτος χάριν προσειληφώς, τῷ βαπτιστηρίῳ ἐπαφῆκε τὴν νόσον εὐθὺς, ὑγιῆς δὲ ἐκεῖθεν ἀναδραμών, ὡς μηδέν τι τοῦ λοιποῦ περιφέρειν τῷ σώματι τῆς προσέρεας ἐκείνης καὶ πολλῷ γρόνῳ ἐνοικουρούσσης λύμης τῇ παραλύσεως. Τοιαύτην δύναμιν δὲ παντοδύναμος Κύριος τῇ τοῦ βαπτισμάτος χάριτι καὶ τότε περὰ δέξεν ἐνήκει. δὲ δὴν ποίολο μὲν Ἐλλήνων ἡμίν προσερβήσαν βαπτισθέντες. Τοις γε μήδι Ἰουδαίοις καθάπαξ σημεῖα ἐπιζητοῦσιν οὐδὲ τὸ προδήλως γενόμενον ἐπιειθε. Τοιαῦτα τεράστια καὶ τότε Χριστὸς τοῖς ἀνθρώποις ἔτι παρεῖχεν ὄρδιν. Οἱ δὲ ποίολοι, καὶ τούτων γινομένων, δύως ταῖς οἰκεῖαις μορχητοῖς καὶ αὐθίς οἰάπερ χούροις ἐκαλινδύντο. Ως γάρ τοι μόνον ἐκεῖνοι τοῖς παραδόξως γενομένοις τῇπειτον, δλλὰ δὴ καὶ δος: ἐρεσχελεῖν ἐσχηκτες θος, κάκείνοις ἐπειθαι, ἐφάμιλα φρονοῦντας ἡλέγχοντο.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Περὶ τῆς Ναυατιαρῶν καὶ Ἀρειαρῶν διαδοχῆς· καὶ οἵαι ταραχαὶ καὶ τούτοις ἐγένορτο διὰ Σαββάτior τὸν παραλόγως ἐπισκοπήσαντα.

Καὶ γάρ Σαββάτιος ἐκεῖνος οὖτε καὶ μνωθεν μνεῖαν εποιεῖσαμην, μή ἐπὶ τῆς οἰκείας τάξεως μένειν

A contulit, et apud episcopum Atticum casum suum deploravit, videlicet quod contra receptos nōres et Ecclesiæ catholicæ constitutiones, e throno suo perturbatus esset. Atticus secum ipse rem eam in Ecclesiæ utilitatem cessisse considerans, quamvis ei præter rationem nonnihil admistum esset, illum quidem oratione benigna consolatus, et ut de cætero privatam quietamque ageret vitam conhortatus est, publica privatis maxime præferenda esse docens. Ad Agapetum autem, episcopatum ejus auctoritate sua confirmans, scripsit, postponendum despiciendumque esse, quidquid illi ex inimicitiis Theodosii accidisset adversi. Hoc sic Ecclesiæ perquam utile Attici temporibus evenit.

CAPUT XII.

De Judæo paralytico baptizato: qui in ipso baptismo sanitatem recepit. sacris præsidente Attico episcopo Constantinopolitano.

Cæterum nec insignium miraculorum, sanitatumque mirificarum expers temporum eorum status fuit. Judæus enim quidam multis jam inde ab annis paralyticus, in lecto veluti pondus quoddam jacebat. Et cum Judaica precatio omnis et medicorum ars de vita ejus animos despondissent, postremo ille rebus omnibus desperatis, divinum cepit consilium, baptismi Christiani subeundi: illo solo se deinde ad opem et salutem commodo remedio usurum esse sperans. Hoc ubi Attico renuntiatum est, de rebus sacris more nostro eum instituit, et spem bonam in Christum habere per Evangelium rite docuit, lectoque ita affixum, ad sacram ferri lavaerum jussit. Ibi ille fidei sincera baptismi gratia suscepta, 462 in baptisterio statim morbum reliquit, salvusque inde prorsus rediit, ita ut deinceps nihil in corpore suo de priore illa, quæ longo tempore sedes in eo fixerat, pesto paralysis circumferret. Tantam vim omnipotens Dominus, præter opinionem omnium, tum baptismi gratiæ immisit, per quam multi quidem ex superstitione Græca ad baptismum compunctione confluxerunt. Judæis vero, qui semel sibi signa requirenda statuerunt, ne hoc quidem tam evidens miraculum, ut idem sacerdent, persuasit. Tanta prodigia tum quoque Christus hominibus spectanda exhibuit. Verum tamen per multa signa quoque editis, ad improbitatem suam et malitiam rursus veluti sues revoluti sunt. Non solum enim illi signis admirandis non crediderunt, sed si quibus etiam nugari mos esset, eos sequentes, opinionem eamdem e! sententiam complecti animadversi sunt.

CAPUT XIII.

De Novatianorum et Arianorum successione: et quæ turbæ Novatianos quoque exagitaverint, propter Sabbathum, qui illegitime episcopatum invaserit.

Nam Sabbathius ille, cuius antea quoque memini-
mus, ordine atque honore suo non contentus, sed

episcopatum affectans, cum non haberet apud quos A έθέλων, ἀλλ' ἐπισκοπῆς δρεγόμενος, μή ἔχων δὲ πως καὶ τίνας ἐπισκοποῖη, τῇ; τῶν Ναυτιανῶν ἐκκλησίας ὑπανεχώρει, ἐπὶ προφάσει ὅδειν τῇ; τοῦ Πάσχα παρατηρήσεως. Καὶ ἡ παρασύνει αἰρέμενος, παρὰ τὸν Ἀρκαδίου φόρον, φέρειν φος ἡ ἐπωνυμία, τὰ πολλὰ διέτριβε· καὶ δὴ ἐπιχειρήσει πράγματι μεγίστης ἀξίων κολάσεως. Ἐπειδὴ γάρ κατά τίνα σύναξιν ποιούσανθρωπον ἔκειν τὸ μέρος τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς διελθεῖν εἴτε, δὲ φτισιν, Ἡρ δὲ ἡ ἕορτὴ τῶν Ιουδαίων ἡ λερούμένη Πάσχα· προσούφαιτε τῇ θείᾳ φέρεις καὶ οἰκοδομήν ἔτερα· δὲ μήτε γραφή, ἀλλ' οὐδὲ ἄκρη περιλαβε πώποτε. Τίνα δὲ ἥσαν, εἰ Επικατάρατος, εἰσαν, δὲ ἔκω ἀζύμων τὸ Πάσχα ποιήσας. Οὐ δέ, ἀκούσθεν, καὶ πρὸς πολλοὺς ἴκεδοθέν, συνήρεψεν οἶον καὶ μεθειλούς καὶ δοσι δὴ ἀκέραιοι πάρα Ναυτιανοῖς ἥσαν, πρὸς αὐτὸν ἔκεινον. Οὐ μὴτε πλεῖστον συνέθη ἀπόνυσθαι τῷ σοζίσματι· καὶ γάρ εἰς εἷς κακῶν αὐτῷ οἱ τὰ τοῦ πλάσματος ἀπεχόμενοι. Μετ' ὀλίγον γάρ τὸν ἐκ προλήψεως αὐτῷ γενηθέντη ἐκρήγη ἐπετέλει. Συνέρθει δὲ πρὸς αὐτὸν τίθηνται πολύ. Τῇ δὲ εἰωθυίᾳ παννυχῖον τὸ προσῆκον γέρες ἀφοιούμενων, θροῦς εἰσέρθει δαιμόνιος, ὡς ἔρι εἴλιος; δὲ ἐπίσκοπος, σύναμα πλήθει τοικαὶ κατά αὐτὸν ἥκων. Καὶ θορύβου μεγάλου ἀνεβήγεντος, οἵπερ ἐν νυκτὶ καὶ στενῷ χομιδῇ τίμῃ ἀποληφθέντες, ὑπὲρ ἀλλήλων συρράγεντες, ὑπὲρ ἰδεομηκόντα θίνησκον· δὲ δὴ γενόμενον, ποιῶντες ἀναχωρήσαι τοῦ Σαββατίου ἐποίησεν. Οὐκ δίλγος δὲ ἐπιμείναντες τῇ ἀγροικικῇ ἔκεινη προτίθει κατείχοντο. Σισινίου δὲ τελευτήσαντος, Χρύσανθος εἰς τὴν τῶν Ναυτιανῶν προστασίαν ἀκέλθη· δὲ μὲν ἡ Μαρκιανοῦ τοῦ πρὸ Σισινίου ἐπισκοπήσαντος, δὲ ἐκ νέου κατὰ τὰ βασιλεῖα ἐστρατεύετο· ἐπὶ δὲ Θεοδοσίου τοῦ πρώτου ὑπατικῆς τῆς Ἱεράς γενόμενος, ἐπειτα δὲ καὶ τῶν Βρεταννικῶν νήσων βικάριος, οαυμάσιος ἐδοκεῖ ταῖς κοιναῖς διοικήσεις. Προτίχων δὲ δῆδη, τὴν Κωνσταντίνου κατέλαβε. Καὶ δῆ τίνος πολεως ἐπαρχικήν ἀξίαν προμηνύεντος, εἰς τὴν ἐπισκοπὴν καθειλκύσθη. Σισινίου γάρ αἰλευτῶν, μνεῖαν ἐποιείτο τάνδρος, ὡς ἐπιτίθεις εἰη πρὸς τὸ ἐπισκοπεῖν. Οὐδὲ ὑπὲρ αὐτὸν λαδὸς νόμον δίκιον τὴν ἔκεινου φωτῆν ἐκτιθέμενος, καὶ ἀκοντα βίζεν προσάγων, εἶλκεν ἐπὶ τὴν προέδριαν. D Εἰκείνου δὲ διαδράντος, εὔχαιρον είναι νομίσει· Σαββατίος τοῦ σπουδαζομένου τυχεῖν, τινὲς ἀτίμους τῶν ἐπισκόπων προσεταῖρισάμενος, πιθεῖχερα· ἐπιθεῖναι αὐτῷ, ἐν δευτέρῳ θέμενος; οὐ; πρότερον ὡμωμόδεις ὅρκους. Εἰς δὲ ἡ τῶν χειροτονητῶν καὶ Ἐρμογένης ἔκεινος· δὲ ἐκτιθρυκτος αὐτῷ ἵγεγνονται, βλάσφημα συγγράμματα ἐκτιθέμενος. Οὐ μήν Σαββατίῳ ἀπέβη εἰς τέλος ἡ τῆς ἐπισκοπῆς ἐπιχειρήσεις δὲ· μίσους γάρ γενόμενος τῷ ιψῷ διπερ δυστρέψι πγνώμη πάντα κάλων ἐκτεινεῖ τῇ ἐπισκοπῇ παρεισδῦνται, εἰώσθη. Χρύσανθος δὲ ἀνέζηται αὐθίς· δὲ περὶ Βιονίαν εὐρόντες χρυσόπενον καὶ ἀκοντα πρὸς τὴν ἐπισκοπήν ἀνήγον. Φύρ-

(1) Xerolophus, Ξηρόλοφος. Illic locus declarat locum § Item let Cornelia. Inst. de pub. iud.

νιμος δέσαγαν καὶ σώφρων ὡν ὁ ἀνήρ, ἐπιμάλλον τὰς τῶν Ναυατιανῶν ἐκκλησίας αὐξῆσαι καὶ εἰς μέγα ἐπιδοῦνα: παρεσκευάσατο οἰκοθεν μὲν τοῖς πένησι χρυσίον καταβαλλόμενος, οὐδὲν μέντος τῆς ἐκκλησίας ἐλάμβανε, πλὴν ὅτι μὴ τὸν δύο ἄρτους τῶν εὐλογιῶν δές κατὰ Κυριακὴν εἶχεν. Ἐπὶ τόσον δὲ σπουδαῖος περὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐγένετο, ὡς καὶ Ἀβλάδιον τὸν γενναιότατον ἡγήτορα τοῦ σοφιστοῦ Τριπλίου ἀκροατάμενον, συλλαβεῖν, καὶ πρὸς τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τάξιν προχειρίσασθαι· οὐ καὶ προσομιλίας γλαυφυραὶ καὶ σύντονοι μέχρι πολλοῦ διεφέροντο· δ; ἐς θυτερον καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ τῶν Ναυατιανῶν ἐκκλησίας προέστη, μῆδὲ τὸ σορθεύειν ἀφεῖς. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ αἱ τῶν Ναυατιανῶν ἐκκλησίαι ἐκλεοντο· καὶ τὰ παρ' αὐτοῖς κειμήλια δημόσια ἐγεγνένει. Γυμνὸς δὲ καὶ Θεόπομπος δὲ ἐκείνων ἐπίσκοπος ἦν. Ἐπίσης δὲ καὶ ἐν Ῥώμῃ εἶχον· ἀφηρημένοις γάρ τὰς ἐκκλησίας, ἐν παρειδούσι που συνῆγον. Μέχρι γάρ τοῦ παρόντος ἀνθήσαντες ἐπὶ πολλαῖς ἐκκλησίαις καὶ ἀφιένοντος τοῖς πλήθεσι, παρὰ τῶν ἐπιεικόπων τῆς καθολικοῦ Ἐκκλησίας πάντ' ἀφηρέθησαν, μῆδὲ ἐπ' ἀδείας συνάγειν συγχωρθέντες· καὶ πάντα τὰ αὐτῶν ἀφελόμενοι, ἵπαντες δῆθεν προσῆγοντο. Οὐ μὴν δὲ καὶ ἐν Κωνσταντινούπολει τούτῳ πεπόνθασιν ἀλλὰ μετὰ τοῦ στέργειν καὶ ἔνδον συνάγειν αὐτοὺς εἶχαν, κατὰ μόνον τὸ κηρύττειν τὸ δμούσιον, ὡς καὶ πρότερον ἀρκούντως διέλαβον. Καὶ περὶ μὲν τῶν Ναυατιανῶν τοσαῦτα. Ἐτελεύτα δὲ τὸν βίον τηνικαῦτα καὶ Θεόδωρος ὁ τῆς Ἀρειανικῆς θρησκείας κατὰ τὴν Κωνσταντίνου προστηκὼς, εἴκοσι πρὸς τοῖς ἑκατὸν εἷνι βεβιωκώς· διὸ ὡς δραστήριον περὶ τὴν θρησκείαν, ἐκ τῆς Ἀντιόχου Ἀρειανοὶ ἐπὶ τὴν Βύζαντος ἥγγον. Οὐ διάδοχος; καθίσταται Βάρβας δυομάρα· ἐφ' οὗ ἡ τῶν Ἀρειανῶν θρησκεία δύο ἐλλογίμων ἀνδρῶν ηγμοιρήσε· καὶ ἀμφώ δὲ πρεσβύτεροι ήσαν· ὧν τῷ μὲν ἐν τῷ Τιμόθεος, θατέρῳ δὲ Γεώργιος δινόματα ήσαν. Ἀλλὰ Γεώργιος μὲν τὴν Ἐλληνικὴν μᾶλλον παιδείαν ἤσκητο· Τιμόθεος δὲ τοῖς θείοις λόγοις πλέον διέκειτο. Κάκεινος μὲν Ἀριστοτέλεις καὶ Πλάτωνι συνῆν ἀεὶ· δὲ τὸν Ὀριγένην ἐπὶ γλώττῃς ἐπνει· καὶ τὰ λεπτὰ γράμματα ἐκδάσκων παρθῆσα, καὶ τὴν Ἐβραίων γλώτταν τισκεῖτο. Ὁ μὲν οὖν Τιμόθεος τῆς Ψευθριανῶν αἰρέσως μετειλήψει· Γεώργιος δὲ ὑπὸ Βάρβου πεχειρότοντο. Ἔτοιμος δ' ἦν δὲ Τιμόθεος ἀποκρίνασθαι καὶ λύσιν ἐξ ἑτοίμου παρασχεῖν δσα δῆτ' ἀσφῆ τοῖς θείοις λογοῖς εὐρεῖσκοιτο· καὶ μάρτυρι ἐπὶ πάσι μάλιστα τῷ Ὀριγένει ἐχρήτο. Ὁ καὶ θαυμάζειν καὶ ὑπὲρ ἀμφοτέρων ἐπεισοι μοι, πῶς τοῖς Ἀρειοῖς δόγμασιν εἰποντο, δὲ μὲν Πλάτωνα, Τιμόθεος δὲ τὸν Ὀριγένην ἀντικρύς πιέσοντες. Οὐδὲ γάρ Πλάτων τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον αἰτιον initium substantiae οὐ πάρειως; ασεπισσε negavit. Unde Ju-

A silio, omnem sunem movens, episcopatum consequi contenderet, ab eo rejectus est. Chrysanthus autem rursum inquisitus. Qui in Bithynia, ubi latet, inventus, etiam reluctant ad episcopatum est evictus. Is quod prudens admodum et castus vir esset, ecclesiam Novatianorum magnis incrementis auxit. Pecuniam enim ipse suam in pauperes erogans, nihil ex ecclesia percipiebat prater quam duos benedictionis panes, quos diebus Dominicis habebat. Adeo autem ecclesiasticæ rei promovendæ studiosus fuit, ut Ablabium nobilissimum oratorem, Trolli sophistæ auditorem, sibi adjunxerit, et in presbyterorum ordinem cooptaret: 464 cujus etiam conciones populares, suaves et vehementes, diu exstiterunt. Illic postea Novatianorum Ecclesiae in Nicæna urbe præsulit, sophisticam etiam tum professus. Sed enim Alexandriæ Novatianorum ecclesiae clausæ, et donaria ornamentaque eorum publicata fuerant. Nudus etiam Thecopompus episcopus eorum erat. Neque illi Rومæ melius habebant; ecclesiis enim eis ademptis, in locis obscuris conventus agebant. Hactenus namque cum et multis et frequentibus ecclesiis florulescent, per episcopos catholicos illis eis tum ademptis, neque conventuum cogendorum libertas permitta fuerat. Et cum ablata eis omnibus, tum in judicia ipsi quoque sunt protracti. Constantinopoli vero non eadem passi sunt. Præterquam enim quod expulsi non sunt, intra urbem etiam ecclesias cogere eis licuit, propter unam hanc causam, quod δμούσιον, consubstantiale, depredicarent, sicuti fusius antea a nobis est dictum. Ille de Novatianis. Eo tempore defunctus etiam est Dorotheus Arianæ religioni Constantiniopoli præfectus, cum ad centesimum et vicesimum vitæ annum pervenisset: quem quod strenue sectam suam tueretur, Ariani ex Antiochia Constantinopolim transtulerant. Cujus successor fuit Barbas, sub quo Ariana religio duos eximios habuit viros, presbyteros ambos: alteri Georgio, alteri Timotheo nomen erat. Georgius Græcorum magis disciplinis pollebat, Timotheus divinis litteris plus delectabatur. Et ille in Aristotele et Platone semper versabatur: hic Origenem spirans in ore habebat, et D sacras Litteras publice docens, in Hebraeorum quoque lingua desudabat. Timotheus quidem Psathyrianorum hæresis particeps fuerat: at Georgius a Barba fuerat ordinatus. Timotheus promptus paratusque fuit de sacris Litteris respondere: et facile quæ in divinis oraculis obscura invenirentur, solvere et explicare potuit, atque in locis omnibus Origene maxime teste usus est. Quapropter utrumque admirari in mente venit, quomodo scilicet ut Arii dogma sequerentur, animum inducerint, alter Platonem, alter Origenem prorsus spirans: quod et Plato (1) secundam et tertiam

stinus martyr aliquam notionem Trinitatis sanctissimæ Platonem habuisse opinatus est.

causam, ut ipse nominare solet, initium essentiae causam non dicat: **465** et Origenes ubique in scriptis suis, verbis disertis coeternum Patri Filium esse (1) prositeatur. Nihilominus tamen in ecclesia illorum permanerunt, nisi quod Arianorum religionem sensim et clam corrigendo in melius traduxerunt. Multas namque Arii blasphemias in libris suis repudiarunt. De his satis.

CAPUT XIV.

Ut post Theophilum Cyrilus, nepos sororis ejus filius, ejus sedem Alexandrinam sit consecutus, et de Judaeorum Alexandriae concitata seditione.

Quinto Theodosii imperii anno, lethargico morbo corruptus Alexandriæ Theophilus, quindecima Octobris mensis die diem suum obiit. Et cum de episcopatus petitione contentio exorta esset, quibusdam placebat, ut Timotheus quidam, qui archidiaconus ejus ecclesiæ erat, episcopus legeretur; alii Cyrillo magis favebant, qui Theophili fratris filius erat, profanarumque simul et sacrarum litterarum peritia multis modis omnes superabat: virtutis etiam genere omni, in qualibet laudem et gloriam consecutus, excellebat: cuius ad hæc usque tempora scripta plurima circumferuntur, quorum longe optimum est, quod *Thesaurus inscriptis, ex omnibus sacrarum Litterarum scriptis, syllogismorum ratiocinationibus et demonstrationibus mysterium sanctæ Trinitatis ostendens*. Aliud præterea, cuius titulus est τὰ Γλαυφὺρα, hoc est, scita seu elegancia, in quo ea quæ in veteribus Scripturis figurate dicta sunt, ad Christum et Ecclesiam nostram refert. Liber item aliis, qui *De spirituali cultu titulum* habet. Alius etiam *Ad Palladium*, in dialogo pro Spiritu sancto compositus. Alius insuper, quem contra Julianum pro sacro Evangelio conscripsit. Alii denique plures, atque etiam epistolæ. Qualis autem is vir fuerit, cum res Nestorii et tertiaræ synodi persecutum, satis liquebit. Enimvero seditione in populo de episcopi electione mota, Timothei partibus non parum momenti attulit Abundantius, qui tum militarium ordinum dux erat. Tertio vero die, post Theophili scilicet mortem, factio altera quæ Cyrilum designaverat, vicit: et ad episcopatum majore fastu, profanorum magistratuim more, Cyrus, quam decessores ejus episcopi, progressus est. **466** Unde adeo initium sumptum est in Ecclesia Alexandrina, ut episcopi magis etiam profana negotia curarent. Porro Cyrus iam inde a principio heresim nullam Alexandriae publice coli passus est. Judæorum quoque gentem inde ob ejusmodi causam exegit. Cum vulgus omne, ut in summa dicam, seditionis est, facillimeque ad tumultus bellicos permovetur: tum Alexandrinus populus eis maxime gaudet, et proclivis ad turbas est: ac si exiguum saltem occasionem arripuerit, illico accenditur: nec prius absistit, quam intolerabilia deciderit mala: et citra sanguinem fusum non facile dirimi atque componi

Α ἐκκλησίᾳ παρέμειναν, ἀλλ' οὐν τὴν Ἀρεανῶν ἑρ- σοεῖαν λεῖτροτιας ἐπὶ τῇ κρείττον δῆθεν μετέ- λον. Πολλὰς γάρ Ἀρειου βλασphemias τοις οἰκιος λόγοις ἀπώσαντο. Τοσαῦτα καὶ περὶ τούτων.

ΚΕΦΑΛ. ΙΙΙ'.

Ὥς μετὰ Θεοφιλον Κύριλλος ὁ ἀδελφιδοῦς αδ- τοῦ τὸν τῆς Ἀλεξανδρου θρόνον ἐλάμβα- κα περὶ τῆς γενομένης ἐν Ἀλεξανδρεῖ τῷ Ιουδαιων στάσεως.

"Ἐτεις δὲ πέμπτῳ τῆς Θεοδοσίου ἀρχῆς θερίους ἡ Ἀλεξανδρείας τέλει τοῦ βίου ἔχριστο πέμπτη καὶ δεκάτῃ Ὁκτωβρίου μηνός. Τῆς δὲ ἐπισκοπῆς ἐπιμέ- χου γεγενημένης, τοῖς μὲν δόκεις Τιμοθέου τινα κυ- ροτονεῖν, δὲς ἀρχιεπίκονος τῆς ἐκεῖσας ἐκλήτις: ἐπύγχανεν δὲν οἱ δὲ Κυριλλψ μᾶλλον προτίκεινο, δὲς ἀδελφιδοῦς μὲν ἦν Θεοφίλου, τῇ δὲ Ἐλληνικῇ ται- δειᾳ καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς λόγοις πολλῷ τῷ μέτρῳ δι- φερόντως πάντας ἐνίκα. ἀρετῇ δὲ ἀπάσῃ προσφερεν ἐφ' ἐκάστη κληρωσάμενος τὸ εὐδόκιμον· οὐ καὶ συγγράμματα πλείστα ἔς δεῦρο ἐμφέρεται, ὃν δρι- στον, δ Θησαυροὺς ὀνόμασεν, τέξις ἀπάσης Γραφῆς θειοτέρας ἀποδεικνύς συλλογιστικαῖς ἀποδείξεις τὸ τῆς ἀγίας Τριάδος μυστήριον. "Ἄλλο ἐπὶ τούτῳ, τὰ Γλαυφύρα, τὰ τῆς παλαιᾶς Γραφῆς τυπικῶς εἰρη- μένα, εἰς Χριστὸν καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν ἀνάγον. "Ἐτερον βιβλίον, δ Περὶ τῆς ἐν πρενα- λατρείᾳ τὴν ἐπιγραφὴν ἔχει. Τὰ πρὸς Ηλλά- διον, ξερον, διαλογικῶς συντετῦν ὑπὲρ τοῦ ἄγιου Πνεύματος· καὶ δικαῖα Ἰουλιανοῦ ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου συνέταξεν. Καὶ ἀλλα ἐπὶ τούτοις πολλὰ καὶ ἐπιστολαὶ. Δεῖξει δὲ εἰος ἀνήρ, ἥντα διέκμενη τὰ κατὰ Νεστόριον καὶ τὴν τρίτην σύνοδον. Τῷ τέταρτῳ στάσεως γενομένης τῷ δῆμῳ περὶ ἐπιλογῆς ἐπι- σχόπου, τῷ μέρει Τιμοθέου οὐ μικρὰν ἐδίον βοήθη Ἀδουνδάντιος δ τηνικαῦτα τῶν στρατιωτικῶν ταγμά- των ἥγουμενος. Μετὰ δὲ τρίτην ἡμέραν θύερον ἐνίκα μέρος, δ τὸν Κύριλλον ἐπελέγετο. Καὶ προή- θεν ἐπὶ τὴν ἐπισκοπὴν ἀρχικώτερον Κύριλλος; ή δι πρὸς αὐτοῦ ιερεὶς· ὡς ἐκεῖθεν καὶ ἀρχὴν εἰληφέται τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τῶν πραγμάτων μᾶλλον αντι- ποιεῖσθαι. Εὐθὺς δὲ Κύριλλος οὐδεμίαν τῶν αἵρεσεων ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρου παρέβασάεσθαι εἶσαν· ἀλλὰ δ καὶ τὸ Ιουδαιῶν ἔθνος ἐκεῖθεν ἤλασε τοιεύτη; γε- ννημένην αἰτίας. Καὶ πᾶς μὲν δῆμος, ὡς ἐπίπλων εἰ- πεῖν, στασιώδης, καὶ πρὸς μάχην ράστα κεκινημένος· πολλῷ δὲ μᾶλλον δ τῆς Ἀλεξανδρου τοῖς τοιούτοις μάλιστα χαίρει, καὶ ἐτοίμως ἔχει πρὸς ταῦτα. Εἰ δὲ καὶ σμικρᾶς τινος; ἀφορμῆς ἐπιλάβοιτο, εὐθὺς ἀν- πτεται· καὶ οὐκ ἀν πρότερον ἀποστάτη, πρὶν εἰς ἀφόρητα περιελαθῆναι κάκα· καὶ διενε αἴματος; οὐδὲν δέ τοις διακριθεῖται. Εστασαῖτε μὲν οὖν αὐτὸν τὸ πλῆθος πρὸς ἑαυτὸν οὐ διά τι ἐπάναγκες, ἀλλὰ διὰ τὸ τηνικαῦτα σχεδὸν πάσῃ πᾶλει ἐπιπολάσαν κακόν. Τὸ δὲ ἦν, πάντ' ἀφεμένους, πᾶσαν περὶ τοὺς ὀργητὰς ποιεῖσθαι σπουδὴν. "Ἐπὶ μέντοι Σαβδάτῳ πλεῖστον

(1) Secundum Origenem Filius Patris συνατέος.

θεάτρον τοῖς δραχμαῖς συνηγείρετο, ἄτε δὴ τὸν Ιουδαίων οὐ πρὸς τὴν τοῦ νόμου ἀκρότασιν τὴν ἀργίαν καταχρωμένων, ἀλλὰ τὸ τοῖς θεάτροις μᾶλλον ἐνασχολεῖσθαι. Διά τοι τοῦτο καὶ ἐπιμαχος ἡ ἡμέρα αὐτῇ τοῖς τοῦ δήμου καθίστατο μέρεσι· καὶ τούτου χάριν ὑπὸ τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπάρχου ἐν τάξει καταστάντος, οἱ Ιουδαῖοι οὐδὲν ἤτον ἐπέχειντο, θατέρῳ τῶν μερῶν ὥσπερ ἀντιπαθοῦντος. Ἄει μὲν οὖν πολέμιον τοῦτο τὸ φύλον Χριστιανοῖς, καὶ εὐσεβαῖν ἀναπεπισμένον, ήν διτὶ πλεῖστον αἰτιον γένοτο κακὸν τι πάσχειν ἡμᾶς· τότε δὲ καὶ μᾶλλον διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν τῶν ὀργηστῶν καὶ πλεῖστον καθ' ἐκατῶν ἦσαν ἐκπεπολεμαμένοι. Καὶ δὴ τινα πολιτεῖσαν πρωτανεύοντος Ὁρέστου τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπάρχου τῷ δῆμῳ (οὗτῳ γάρ εἰσιθες ὁνυμάτειν τὰς δημοτικὰς διατυπώσεις), παρῆσαν καὶ δοὺς περὶ τὸν ἐπίσκοπον Κύριλλον φίλα ἐκείνῳ φρονοῦντες, τὰς τοιαύτας διατυπώσεις δῆθιμονοι· ἐν οἷς· ήν καὶ τις Ἱέραρχος δνομα. Ὅς γραμμάτων μὲν τῶν πεζῶν διδάσκαλος ἦν, τοσούτον δὲ ταῖς τοῦ Κυριλλοῦ διδάσκαλίαις ἔξιρτητο, ὡς μηδὲν ἀλλο ἀρεῖσθαι ἢ τὴν ἐκείνεν ἀκρότασιν, καὶ κρήτους ἐγέρειν τοῖς ἐκείνου νοήμασιν ἐπισπεύδειν. Ὅν ίδιντες τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων, εὐθὺς ἔχρωντο βοῆ, διὰ μηδὲν ἀλλο τῷ θατέρῳ ἐκείνον παραβαλεῖν, ή ἵνα στάσιν ὑπανάψῃ τῷ δῆμῳ. Ὁ δὲ ἐπάρχος Ὁρέστης, καὶ πρώτον μὲν τὴν παράλογον τῶν ἐπισκόπων δυνατεῖσταν διὰ μίσους εἶχεν· δειπνού πολὺ τι παρυφέλκειν ἥροῦντο τῶν ὑπὸ τὴν ἔκουσιαν ἐκείνῳ δημοσίων πραγμάτων· μάλιστα δὲ τότε καὶ Κύριλλος εἰς λεπτὸν διαθρεῖν τὰς; τοῦ ἐπάρχου διατυπώσεις; ἥρεῖτο, καὶ ὡς δια τις φαίνει περιεργάζεσθαι. Εὐθὺς οὖν ἀνάρπαστον τὸν Ἱέραρχα ποιησάμενος, πληγαῖς ὑπέβαλε, καὶ σφόδρα ἤκιστο. Ὅ γνος; δὲ θειότατος Κύριλλος, τῶν παρὰ Ἰουδαίοις τοὺς πρώτους μεταστελάμενος, παρῆντις δεσμαῖς εἰκόνες· καὶ τέλος δηπειλεῖ δεινὰ δράσειν, εἰ μὴ παύσαντο τὸν δῆμον ἀνακινοῦντες, καὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν ὡς πλεῖστον διερεθίζοντες. Οἱ δὲ τὰς ἀπειλὰς διακούσαντες, μᾶλλον ἀντιρεθίζοντο, καὶ ἐπὶ βλάβῃ τῶν Χριστιανῶν πλεῖστας ἐπενδύουν τὰς μηχανάς· ὃν τὴν κορυφαιστάτην καὶ τῶν ἀλλῶν, ὡς εἰπεῖν, ἐπὶ κακῷ διαφέρουσαν, ή δὴ καὶ αἵτια κατέστη Ἰουδαῖος τῆς Ἀλεξανδρου ἐξελαθῆναι, ὡς ἐνδιδηγήσομαι. Κοινῇ γάρ συνελθόντες, σύνθημα πρῆσις ἀλλήλους ἐποίουν, ὥσθ' ἔκαστον δακτύλιον φέρειν ἐκ φιλοιοῦ φοινίκων θαλοῦ, καὶ νύκτωρ ἐπιθέσθαι Χριστιανοῖς. Καὶ δὴ μιθὴ τῶν νυκτῶν, ἀνὰ τὰ καλύμματα τῆς πόλεως προῆκαν βιωντάς τινας, ὡς εἴη πυρὶ καιομένη ἡ Χριστιανῶν ἐκκλησία, ή ἐπώνυμον Ἀλεξανδρου τοῦ ἐπισκόπου κλῆσης ἔστιν. Ὅ εἰς ὅτα ἐκείνοις ἀθρόον ἐλθόν, ἀλλος ἀλλαχοῦ διατρέχοντες ἦσαν, τὴν σφῶν ἀλεξίσουτες ἐκκλησίαν. Ἰουδαῖοι δὲ εὐθὺς ἐπιθέμενοι, ἔκτεινον· ἀλλήλων μὲν ἀπεχόμενοι τῇ τῶν δακτυλίων περιβολῇ, οἵτις δὲ ἐντύχοιεν Χριστιανῶν ἀναιροῦντες. Ἐπειδὲ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, ἐκδηλον τοῖς εἰργασμένοις τὸ πρᾶγμα ἦν. Ζή-

A motum patitur. Itaque multitudo tumultuari inter se cœpit, non necessitate quapiam abducta, sed propter communem, quæ tum omnes prope urbes invaserat, calamitatem. Relictis scilicet rebus omnibus, studium omne in saltatorum spectaculis ponebant. Sabbati die in theatro ad saltatores spectandos frequentiores convenerant homines, Judæis nimirum otio non ad legem audiendam abutentibus, sed in spectacula potius incumbentibus. Quam ob causam eo die major inter populi factiones existit pugna. Et quanvis ejus rei gratia Alexandrinæ urbis præfectus, cum instructa cohorte sua ibi adesset, nihilominus tamen Judæi iniminebant, veluti alteri factioni resistentes. Quorum natio cum infesta semper Christianis est, pietatemque B se præstare Deo persuasum habet, si quamplurimorum nobis malorum causa sit: tum eo potissimum tempore, propter eos quos diximus saltatores, plurimum etiam adversus seipso sunt concitati. Et cum Orestes Alexandriæ præfectus populo πολιτεῖαν, hoc est, institutum quoddam civile (ita enim elicta seu ordinaciones publicas nominare mos est) eideret, assuerunt etiā quicunque episcopo Cyrillo favebant, instituta ejusmodi visuri. In his nomine Hierax erat humilioris litteraturæ magister, tantopere ex Cyrrilli doctrina pendens, ut nihil aliud faceret libentius, quam illum ut audiret, et plausus cicer ad illius sententias studebat. Ilunc ubi Judæorum multitudine conspexit, statim vociferari cœpit, non aliam ob causam illum in theatrum venisse, 467 quam ut seditionem in populo excitaret. Præfectus Orestes antea quoque præter rationem usurpatam episcoporum potentiam oderat (!), quod illi multa ex publicis neglisiis, quæ ad jurisdictionem ejus pertinebant, ad se pertrahere volebant: potissimum autem, quod tum quoque Cyrus instituta sibi exacte perspicienda, curiositatemque (ut aliquis dicat) in aliena re exercendam statuerat, commotus, rapi confessim Hieracem jussit, verberibusque subditum valde affixit. Quod ubi divinissimus Cyrus cognovit, primores Judæorum ad se accitos, ita ut par erat, admonuit: postremo etiam male se eos accepturum esse minatus est, nisi populum commovere, et aduersus D Christanos plurimum concitare, desisterent. Minarum denuntiatione ejusmodi audita, illi magis etiam exacerbati, plurimas ad perniciem Christianorum excogitarunt fraudes et machinationes. Quarum præcipuam, aliasque, ut ita dicam, malignitate excellentem (quæ etiam in causa fuit, ut Judæi Alexandria, ejicerentur) sicuti potero expnam. Nam communi concilio coacto, de signo et tessera inter se convenerunt, ut unusquisque videbat aenulum e cortice surculi palmæ gestaret, et noctu Christianos aggredieretur. Proinde nocte quadam, nonnulli per urbis vios procedentes

(1) Apud Suidam theologi veteris sententia reperitur: Πολιτεῖαν ἀρετὴν λερωσάνη συνάπτειν, συγκλώψειν ἐστὶ τὰ διαγκλώστα: hoc est: Civilem

virtutem episcopali functioni applicare velle, ea conjungere est, quæ inter se maxime natura dissident, et connecti nequeunt.

exclamarunt, Christianorum ecclesiam quæ nomen ab Alexandro episcopo habet, ardere. Quod ubi ad illorum aures statim pervenit, alius alio discurrat, ecclesiæ suæ opem latus. Quos Judæi subito aggressi occiderunt, a seipsis quidem propter annulorum tesseram manus abstinentes: Christians autem, in quos incidebant, jugulantes. Postquam autem dies illuxit, ex strage ea flagitium in aperto fuit: et Cyrillus zelo percitus, cum multitudine magna ad synagogas eorum venit, easque illis ademit, et substantiam eorum omnem multitudini diripiendam dedit, ipsosque simul omnes urbe expulit. Ita Judæi, qui ab ipsis usque Alexandri temporibus urbem eam incoluerant, rerum omnium egeni, inde discessere, quo quemque sors tulit dispersi. Unus autem ex eis Adamantius nomine, artis medicinæ peritus, Constantinopolim venit, ibique episcopum Atticum adiit, **468** et Christianorum sacra complexus, multo post tempore Alexandriam reversus, eam urbem incoluit.

CAPUT XV.

De dissensione Cyrilli contra præfectum Oresten: et ut lapide Orestes in fronte ictus sit, et de zelo Nitriensium monachorum.

Orestes autem Alexandriae præfector graviter id ferens, et pro ingenti detimento habens, civitatem tam præclararam tot hominibus orbari, rem ad imperatorem retulit. Ipse quoque Cyrillus non cessavit; nam Judæorum is quoque absurdam audaciam ad principem scripsit: nec minus de redintegranda cum Oreste amicitia egit: quod ut faceret, plebs Alexandrina eum coegit. Postquam vero Orestes orationem de gratia reconcilianda non admisit, Cyrillus sacerorum Evangeliorum codicem protulit, ob reverentiam ejus se Oreste placabiliore usurun putans. Cælerum cum tum quoque ille iram non remitteret, atque inter eos implacabile bellum commotum esset, illud evenit. Monachi quidam montes finitimos incolentes, et Nitrienses maxime, zelo et æmulatione accensi, eodem modo pro Cyrillo pugnarunt, quomodo et patruum ejus defenderant, cum eos Theophilus præter rationem omnem contra Dioscorum et Ammonium armavit. Illi cum plures quam quingentii essent, monasteriis relictis Alexandriam venerunt, et Orestem curru vectum in publicum prodire iuvenientes, conviciis eum affecerunt, idolorum sacrificum et Græcum appellantes, aliisque ejus generis contumeliis proscindentes. Ille quod hæc instinctu Cyrilli fieri existimaret, Christianum se esse professus est, et Constantinopolis ab Attico baptismi mysteriis initiatum (**1**). Monachi autem cum ne responso quidem dignati sunt. Atque unus ex eis, cui nomen Ammonii erat, saxum quoque in præfecti faciem conjectit: unde ille totus sanguine conspersus est. Porro apparitores militesque ejus, paucis exceptis, alias alio, lapidum ictus metuentes, diffugerunt. Quod ubi populus audivit, ad opem præfecto ferendam omnes confluxere.

A λοι δὲ πλησθεὶς Κύριλλος, σύναμα πλήθει πολὺ ἐπὶ τῆς συναγωγᾶς αὐτῶν ἤκει· καὶ ἀφαιρεῖται μὲν ταύτας, τὰς δὲ οὐσίας ἀναρπάστους τῷ πόλεις ἔποιει ἔκεινος δ' ὅμιλος πάντας τῆς πόλεως ξιλανεῖ. Οἱ μὲν οὖν Ἰουδαῖοι, ἐκ τῶν Ἀλεξανδρου χριστὴν πόλιν οἰκήσαντες, γυμνοὶ τόπε τῶν δυών ἐξῆσαν· καὶ ἔκαστος ὅπῃ ἐτυγχάνει διεσπείροντο. Εἰς δὲ ἔκεινον Ἀδαμάντιος δνομα, ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου ἀρχαῖον λόγων Ἐμπειρος, ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου ἀρχαῖον. Ἀττικῷ τε τῷ ἐπισκόπῳ προσιὼν, καὶ τὰ Χριστιανῶν ἐπανηγορέμενος, πολλῷ χρόνῳ ὑστερον ἀναστρέψας, τὴν Ἀλεξανδρείαν δικτεῖται.

B

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'.

Περὶ τῆς πρὸς τὸν ἐπαρχον Ὁρέστην Κυρίλλου διαφορᾶς· καὶ ὡς λιθοῦ ἐβλήθη Ὁρέστης κατὰ τὸ μέτωπον, καὶ περὶ τοῦ ζήλου τῶν τῆς Νιτρίας μοναχῶν.

'Ορέστης δὲ διὰ τῆς Ἀλεξανδρου ὑπαρχης οὐδέποτε καλεπηνας ἐπὶ τῷ παρόντι, συμφορὰν ἐποιεῖ τὸ γεγονός, πόλιν οὗτων περιφανῆ τοσούτων δρῆν τινος θρησκευτικῶν, καὶ τὸ συμβάνθιστον ἐδίδω. Οὐκ δημέλει δὲ ἄρα καὶ Κύριλλος· καὶ αὐτὸς γὰρ τῶν Ἰουδαίων ἀποταμα δῆλα βασιλεὺς καθιστῶν, οὐχ ἥττον καὶ τῆς πρὸς Ὁρέστην φιλίας ἀντεποιεῖτο, τοῦ πλήθους τῆς Ἀλεξανδρου τοῦτο προσαντράχαντος. Ἐπειδὴ δὲ Ὁρέστης τοὺς περὶ φιλίας οὐ προσέτει λόγους, Κύριλλος τὴν τῶν ιερῶν Εὐαγγελίων βίστον προσέχετο, νομίζων ἐντεῦθεν τῇ αἰδοῖ προσέτειν Ὁρέστου πειράσθαι. 'Ως δὲ ἔκεινος αὖθις οὐκ εἶναι τὴν δργήν, ἀλλὰ ἀσπονδος μάχη ἐν τῷ μέσῳ τούτων ἀνερρίπτετο, καὶ τοῦτο συνέδη γενέσθαι. Τινὲς τὸν περὶ τὰ ἔκεινά πη δρη, καὶ μάλιστα τῶν τῆς Νιτρίας μοναχῶν, ζήλῳ διαθερμανθέντες, τὸν ταρόν καὶ ὑπὲρ Κυρίλλου ἐμάχοντο, καθὼς δῆτα καὶ ὑπὲρ τοῦ θείου· ὅπηνικα Θεοφίλος ἔκεινος σὺν οἰδενὶ λόγῳ, κατὰ τῶν περὶ Διόσκορον καὶ Ἀμμώνιον ὕπαλισσεν. Ἀφέντες τοίνους τὰ μοναστήρια ἀνδρεῖς ὑπὲρ πεντακοσίους δυτεῖς, τὴν Ἀλεξανδρου κατέλαβον. Ἐπιδὲ τοῦ δχῆματος ἔκεινον προΐστηται εὐρόντες, ὑπερειν Εβαλον, θύτην ἀποκαλούντες καὶ Ἐλλῆνα, καὶ ὅτα τοιαῦτα αἰσχρῶς περιεύριζον. Λογισάμενος δὲ ἔκεινος· ταῦτα Κύριλλον σκευωρήσασθαι, Χριστιανὸν τὸν δωμολόγει, καὶ πρὸς Ἀττικοῦ ἐν τῇ Κωνσταντίνου τελεσθῆναι τὰ μυστικά. Οἱ μέντοι μοναχοὶ οὐδὲ λόγου τῆσιν. Εἰς δὲ ἔκεινων, Ἀμμώνιος δνομα, καὶ χερμάδις κατὰ τοῦ προσώπου τὸν ἐπαρχον ἐβαλε· καὶ δῆλος ἦν αἴματος ἐμπλεως. Οἱ δὲ περὶ αὐτὸν ταξεύται· ἀλλος ἀλλαχοῦ διεβίδρασκον, τὰς τῶν λίθων δεδιότες βολάς. Ἀκουσθὲν δὲ τῷ δῆμῳ, συνέρρεντος ἀπαντες ἀμύνειν αἰρούμενοι τῷ ἐπάρχῳ. Οἱ μὲν οὖν μοναχοὶ φυγῇ τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύοντο. Ἀμμώνιον δὲ ἐπὶ τὸ δικαστικὸν βῆμα συμβαλόντες ἦτον·

(1) Socrat. lib. vii, cap. 14.

δὲ νόμοις ὑπαγαγών, ἐπὶ τοσοῦτον ἤκειστο, ἀγρίς οὐ τὸν βίον μετήλλαξε. Γνώριμα μὲν οὖν φυσικές ταῦτα καὶ Ὁρέστης ἐποίει· ἀλλὰ καὶ Κύριλλος. Τὸ σῶμα δὲ Ἀμμωνίου ἀναλαβών, ἐν μιᾷ τῶν ἔκκλησῶν ἐτίθει, δνομα ἔτερον περιθέμενον· ἀντὶ γάρ Ἀμμωνίου Θαυμάσιον μετωνόμασε, καὶ μαρτυριζῆς τὸν τιμῆς· καὶ ἐπ' ἔκκλησίας τὴν παρθέσιαν αὐτοῦ καὶ τὸν ζῆλον ἐθαύμαζεν, ὡς ἀγῶνα δῆθεν ὑπὲρ εὐτεσθείας διενεγκόντα. Κανὸν τοῖς πολοῖς τῶν διμοφίλων οὐκ ἔνδικος ἐδόκει τῇ τόσον τιμῇ. Προπετεῖας γάρ· γάρ· γένεται τὸν δεδωκόντα τὴν δίκην ἔκεινον, καὶ οὐκ ἐπὶ τῷ Χριστὸν ἀρνήσασθαι βιασθῆναι θανεῖν ἐλέσθαι. "Ἐνθεν τοὶς καὶ Κύριλλος ἡρέμα τὸν, ἐν λίθῳ τὰ κατὰ τὸν Ἀμμώνιον ἐποιεῖτο. Οὐ μὴν τῆς ἐπὶ Ὁρέστης καὶ Κύριλλῳ διενέξεως μέχρι τούτου τὸ δεινὸν προπλήθεν· ἀλλὰ ἐπελθὼν ἔτερον οὐχ ἥττον ἥπερ ἔκεινον γρονιῷ προσέν, τεύτην τημαύρωσε. Τὶ δὲ ἦν ἔκεινο, λεκτέον.

absistens, oblivioni Ammonii res mandavit. Verum enimvero dissidium inter Orestem et Cyrillum non eo tantum indignitatis processit: sed accedens aliud ^{*} isto non minus quod postea accidit, absurditatem eam obliteravit. Quid autem id sit, dicendum.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ^τ.

Περὶ τῆς φιλοσοφίου Ὅπατλας, ὁς ἀνηρέθη ὑπὸ τῶν κληρικῶν Κυρίλλου· καὶ περὶ τῆς δίκης ἡρίου Ιουδαίοις ἐδοσαρ τὰ Χριστιανῶν διαπαλίζοτας.

"Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γυνὴ τις Ὅπατλα ἦν, πατέρα μὲν αὐχένασα Θέωντα τὸν φιλόσοφον, μαθητευθεῖσα δὲ καλῶς τῷ πατρὶ· ἐπὶ τόσον παρηγέγκε τοῖς μαθήμασιν, ὡς ὑπερβῆναι μῆτοι γε τοὺς κατ' αὐτήν φιλοσόφους· ἀλλὰ καὶ τοὺς· ἐκ πολλοῦ γεγενημένους· γρηγορίσσει δὲ καὶ διάδοχον τῆς Πλατωνικῆς ἀπὸ Ιλλατίνου καταγομένης διατριβῆς. Πρόδρειρος δὲ ἦν πᾶς· τοῖς βουλομένοις τὴν τῶν μαθημάτων γνῶσιν ἐκτίθεσθαι· δόσεν καὶ δοσοφιλοσοφεῖν ἐρωτικῶν; εἰγον, παρ' αὐτήν ἐτρέχον, οὐ μόνον διὰ τὴν προσεύσαν αὐτῇ σεμνήν παρθέσιαν, ἀλλ' διὰ τοὺς δρόχους σωφρόνιας προστήρχετο. Καὶ οὐκ διχογμον δέδοκει αὐτὴν ἐν μέσῳ παρεῖναι ἀνδρῶν· πᾶσι γάρ δι' αἰδοῦς ἦν τῇ τῆς σωφροσύνης ὑπερβολῇ, καὶ ἀνὰ στόμα πᾶσι καὶ διὰ θαύματος ἤγετο. Τότε δὲ οὖν ὁ φύλον καὶ κατὰ ταύτης ὀπλίζετο· συχνότερον γάρ περὶ τῷ Ὁρέστῃ φιοτῶσα, διαβολὴν κατ' αὐτῆς ἔκεινε τοῖς περὶ Κύριλλον κληρικοῖς, ὡς ἀρρέπειν εἴη μὴ συμβῆναι πρὸς κατεύλλαγχες ἔώσα Κυρίλλῳ τὸν ἔπερχον. Καὶ δῆ τινες· ἔκεινων ἐνθερμὸν Κυρίλλῳ τρέψοντες ἐρωτα, ὃν ἤγειτο Πέτρος τις ἀναγνώστου τὰξιν πληρῶν, ἐπανιούσαν ποθεν συντηρήσαντες, τοῦ διφρου καθεδόντες, ἐπὶ τὴν ἔκκλησαν, τῇ Καλαρρόῃ ἐστιν ἐπώνυμος, εἰλκον· ἔκεισέ τε περιόδουσαντες αὐτῇ τὴν ἐσθῆτα, διστράχοις ἀνεῖλον. Ἐπειτα εἰς μέλη διασπάσαντες, ἐπὶ τὸν δὲ Καναρῶν ἐκαλεῖτο, χῶρον ἀγαγόντες, διπάνην ἐπιφῆκαν πυρὶ. Τοῦτο πραχθὲν, οὐκ ἐλέχιστον μῶμον περιτῆψε Κυρίλλῳ

A Isaque monachi saluti suæ fuga consuluerunt. **469** Ammonius autem comprehensus, ad judicis tribunal ductus est: in quem ille lege agi jubens, eo usque excrucianum curavit, donec vitam morte commutaret. Rem hanc imperatori et Orestes et Cyrillus significavit. Cyrus Ammonii corpus in ecclesia quadam sepelit, mutato illius nomine. Pro Ammonio enim Thaumasium, hoc est, Admirandum vocavit, eumdemque martyris honore dignatus est: atque in ecclesia libertatem et zelum illius, qui certamen videlicet pro veriore pietate pertulerit, cum admiratione deprecavat. Sed enim permultis popularibus Christianis illegitimus honor tantus esse visus est, præcipitis audacias penas eum dedisse, et non vi aliqua adductum, quæ ei nulla, ut Christum pernegaret, allata esset, morientum sibi in tormentis esse statuisse, dicitibus. Quapropter et Cyrus paulatim consilio suo

B

absentem et Cyrillum dissidium inter Orestem et Cyrillum nouit. Tantum indignitatis processit: sed accedens aliud ^{*} isto non minus quod postea accidit, absurditatem eam obliteravit. Quid autem id sit, dicendum.

CAPUT XVI.

De philosopha Hypatia, ut a clero Cyrilli sit necata: et de vindicta quam Judæi pertulerunt, propter irrisa Christianorum sacra.

Alexandriæ semina quædam Hypatia erat (¹), patrem habens Theonem philosophum, a quo recte instituta, tantum disciplinis excelluit, ut non solum temporis sui, verum etiam qui longe antea existissent, philosophos superarit, et in Platonicæ schola a Plotino deducta, successerit. Prompta illa erat, quibuscumque studiosis, disciplinarum cognitionem proponere. Proinde quicunque philosophiæ amore tenerentur, ad illam veniebant, non tantum propter eam quæ illi inherat honestam gravemque in dicendo libertatem, sed etiam quæ castæ et prudenter principes adiret viros. Nec indecorum esse videbatur, eam inter viros medium adesse. Reverebantur et observabant eam omnes propter excellentem pudicitiam, et omnibus illa cum admiratione in ore erat. Adversus hanc tamen se invidia armavit. Quod namque frequentius cum Oreste esset, calumniam id ei apud Cyrilli clerum peperit perinde atque ipsa, quominus gratia inter Cyrillum ei præfectum coalesceret, impedimento esset. **470** Quapropter ex illis quidam flagranti Cyrillum prosequentes amore, quibus Petrus quidam ex lectorum ordine præxit, redeuntem eam alienunde insidiouse observantes, ex curru detraherunt, atque in ecclesiam quæ a Cæsare (²) nomen habet, rapuerunt: atque ibi vestibus nudatam, testarum fragmentis enecarunt: deinde membratim dissecant, in locum qui Cinaron dictus est,

D concubitus commonstrata illum absolvit. (Suidas.)

(2) Cæsariam dictam esse, ait Socr.

(3) Suidas potius Alexandrinorum audacia et tumultu necatam esse putat: qui de ea plura scribit.

(1) Hypatiam istam ad stuprum promissis et persuasione multis sollicitavit juvenis venustus. Illa vero cum dissuasionibus alii a corpore suo repellere nequiret hominem, pannum mensum suorum protulit, et libidinosi

duxerunt, atque ustularunt. Facinus hoc maxime in Cyrillo et ecclesia ejus reprehensum est. Nam a Christi sectatoribus alienæ prorsus sunt invidiae, dissidia, contentionis studia, pugnae, cædes, et quæcunque sunt generis ejusdem. Facta hæc sunt quarto episcopatus Cyrilli Alexandrini, Theodosii autem sexto imperii anno, mense Martio, cum jejuniorum sacra celebrarentur. Non ita multo post Judæi rursum, cum detestandum in Christianas commisissent flagitium, dignas persolverunt poenas, in loco quodam cui Inmestar nomen est¹, inter Chalcidem et Antiochianu, quæ ad Orontem amnum est, sito. Consueto namque Iudicrio operam navantes Judæi, lasciva protervitate atque ebrietate extra decorum progressi sunt, et non solum Christianos, sed ipsum quoque Servatorem Christum illudentes traduxerunt: et salutiferum crucis lignum, eosque qui spes suas in eo sitas habent, ridentes, horrendum ejusmodi quiddam instituerunt. Puerum enim Christianum comprehensum in cruce suspenderunt, eumque ludibrio et sannis primum prosecuti, deinde alienatis prorsus mentibus, flagris ad mortem usque conciderunt. Quid vero postea factum? Multi quidem ab illorum, multi etiam a nostra parte inter se concurrentes depugnarunt, et conflictus utrimque gravis factus, adeo ut pluri trucidarentur. Atque id factum ubi imperator resevit, ad provincias magistratus scripsit, ut in autores maxime mali tanti, ita ut par esset, animadverterent. Et Judæi comprehensi, justas flagitia per ludum commissi solverunt poenas, muleta, ferro, et aliis penis metiti.

471 CAPUT XVII.

De Judæo qui dolo sape baptizatus, postquam ad Paulum etiam Novatianorum episcopum venit, lavacro baptismi rite parato, ut subito aqua evanuerit. Deo importunitatem eam miraculo coarcente.

Chrysanthus Novatianorum episcopus, ubi septem annos munus suum administravit, vita defunctus, successorem in episcopatu habuit Paulum. Qui cum primum Latinarum litterarum doctor esset, remisso illis nuntio, ad vitam asceticam se contulit: et philosophorum virorum monastico instituto, præstantiorem quam qui in solitudine degunt, vitam egit. Talis enim erat, quales Evagrius eos esse debere dicit, qui in solis locis versantur, monachos, ad quorum mores vitam quoque suam Paulus composuit, jejunans continenter, pauca admodum loquens, ab animatorum cibo abstinenus, plurimum neque vino neque oleo utens, indigentes quam maxime amore prosequens: custodiæ inclusos, si quis alias et ipse frequenter visitans: pro eis qui injuria affecti essent, apud principes viros deprecans: qui etiam non gravate, quod ille petebat, faciebant, propter insiginem quæ in illo erat religionem, Res sub eo accedit digna prorsus quæ oblivioni et silentio non committatur: quam apud Socratem inventam (1), ipse quo-

A καὶ τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ· τοῖς γὰρ αἰρουμένοις Χριστῷ ἔπεισθαι ἀλλότριον πάντη φθόνοι, καὶ φίλονεικία, καὶ ἕριδες, μάχαι τε πρὸς τούτους καὶ φύνοι, καὶ δοσα δὴ παραπλήσια. Τετάρτῳ μὲν οὖν έτι Κυριλλού τὴν Ἀλεξάνδρου ἐπιτροπεύοντες, ταῦτα ἐπράχθη. Θεοδοσίου δὲ ἔτοντος έτος διανύοντος τῇ ἀρχῇ, ἐν μηνὶ Μαρτίῳ τελουμένων τῶν νηστειῶν. Οὐκ εἰς μαχρᾶν δὲ πάλιν Ἰουδαῖοι κατὰ Χριστιανῶν ἐναγῆ διαπεπραγμένοι, ἀξίαν ἑδοσαν δίκην, τὸν ἐμετάριθμον οὐτωτοῦ καλουμένῳ χώρῳ, δε μετέξι Χαλκίδος; καὶ Ἀντιοχείας τῆς πρὸς τῷ Ὄρόντῃ ἐστι. Ταῦτα ἔτηνοις γὰρ παιδιάς ἐνασμενίζοντες Ἰουδαῖοι, καὶ τῷ πολὺν τῆς παροινίας ἔξω τῶν εἰκήτων τηγκανάς γεγενημένοι, σὺν Χριστιανούς μάνον, ἀλλὰ καὶ αὐτήν τὸν Σωτῆρα Χριστὸν τοῖς πτυχνοῖς διέσωρον. Ἐπεγγελῶντες δὲ τὴν ζωποιοῦν τοῦ σταυροῦ ἥκινον, καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῷ τὰς ἐλπίδας ἔχοντας, τοιοῦτον τι πιληκτικώτερον διεσκεύαζον. Παιδίον ἐκ Χριστιανῶν συλλαβόμενοι, σταυρῷ προσανήρτων. Καὶ πρώτα μὲν γέλωτι καὶ χλεύῃ συνῆσαν· εἶτα τῶν φρεῶν ἔξω γενόμενοι, ἐπὶ τόσον ἐμάστιξαν, ὡστε καὶ ἀνελεῖν. Τί τὸ ἐπὶ τούτοις; Πολλοὶ μὲν ἐκεῖθεν, πολλοὶ δὲ ἐντεῦθεν συρράγεντες πρὸς ἀλλήλους ἡμίνοντα· καὶ χαλεπή συμπληγάς ἐπ' ἀμφότερα τὰ μέρη ἐγύρει, ὡς καὶ πλείστους ἀναρρεθῆναι. Ἐπει τὸ δὲ κρατῶν τὸ συμβάντα ἐμάνθανε, τοῖς κατ' ἐπαρχαῖς ἀρχασιν ἔστελλε, τοὺς μάλιστ' αἰτίους ὑπὸ δίκην, ὡς εἰκῆς, ἀγενέν. Καὶ συλληφθέντες Ἰουδαῖοι δίκην ἔξιν ὡν παιζόντες ἐκακούργησαν, ἑδοσαν, ζημίᾳ, καὶ ξιφεῖς, καὶ ἀλλαῖς κακώσεσιν ὑπαχθέντες.

C

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ.

Περὶ τοῦ Ἐέρατον, δὲ δοῖς πολλάκις βασισθεὶς, ἐπει καὶ πάρα Παῦλον ἤκει τὸν Ναυαρινῶν ἐπίσκοπον, τῆς κολυμβήθρας εὐτρεπισθεῖστης, αἰγαργῆς τὸ ὄντωρ ἀφαίτης ήτ', τὸ διπόπο τοῦ Θεού διελέγχοντος.

D 'Ἐν δὲ τούτῳ ἐπεὶ τὸ έτη διανύσας τῇ ἐπισκοπῇ Χρύσανθος δὲ τῶν Ναυαρινῶν ἐπίσκοπος ἐτέλεσται· τὴν δὲ ἐπισκοπὴν διειδέχετο Παῦλος· ὡς πρῶτον μὲν ὢμωμάκιν λόγων διδάσκαλος ἦν· χαρεῖν δὲ εἰνοῖς; εἰπὼν, ἐπὶ τὴν δισκητικὴν ἀγωγὴν τὸν βίον μετένετο. Μοναστήριον δὲ συστησάμενος φιλοσόφων ἀνδρῶν, καὶ κρείττον ἤπειροι οἱ ἐν ἑρμῷ φίλοι διετέλει. Τοιοῦτος γάρ ἦν, οἷος Εὐάγριος δεῖν εἶναι φίλοι τοὺς ἐν ἑρμῇ διατριβήν ἔχοντας μοναχούς· οἵ κακεῖνος παραπλήσια ἐπραττε, συνεχῇ νηστεῖαν ἔχων, ὀλιγα πάμπαν φθεγγόμενος, μηδεπώσεως ἐμψύχων μετέχων· τὰ πολλὰ δὲ ἤκιστα οἴνῳ καὶ ἀλατῷ ἐγρήτο φιλόπτωχος· δὲ τὰ μάλιστα ὅν, τοὺς δὲ φυλακαῖς· εἰ καὶ τις ἀλλος ἐν ἐπισκοπῇ ἐποιεῖτο. Καὶ πρὸς ἄρχοντας δὲ ὑπὲρ ἀδικουμένων ἰκεσίαν προστήγεν. Οἱ καὶ θάττοντος ἐτέλευτον τὸ αἰτηθὲν διὰ τὴν ἐνοῦσταν εὐλάβειαν τῷ ἀνδρὶ. Πρᾶγμα δὲ ἐπ' αὐτοῦ ἐπράχθη, οἷον εἶναι μηδεὶς λήθη καὶ σιγῇ δοθῆναι· δὴ δὴ πάρα Σωκράτει εὑρόν, καὶ αὐτὸς καθιστόρησα. Ἰουδαῖος τις τὰ Χριστιανῶν ὑπελιών, οὐκ ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ πλάκις·

(1) Lib. vii, cap. 17.

μετήσιε τὸ βάπτισμα, τέχνη μετερχόμενος ὡς ἄν γρῆ. Ματαία ἐσυτῷ προσπορίζοιτο. Ὡς δὲ σχεδὸν ἐπὶ πάσαις τὰς θρησκείας προήλθεν, Ἀρειανῶν τε καὶ Μακεδονιανῶν βαπτισμούς ἐλαθεν, ἐπει μὴ εἶχεν οὓς τουλοις ποῦ ἀπατήσεις, τέλος ἐπὶ τουτονὶ Παῦλον τὸν τῶν Ναυατιανῶν ἐπίσκοπον ἤκε· πλασάμενος τε ἐπιθυμεῖν τοῦ διὰ τῶν χειρῶν ἔκεινον βαπτισμάτος, ἐδεῖτο τυχεῖν τῆς ἐφέσεως. Ὁ δὲ τὸ μὲν θερμὸν τῆς σπουδῆς ἀπεδέχετο, οὐ δινεχώρει δὲ τοῦ βαπτισμάτος, πρὶν ἡ ὡς Ἐθος κατηγρῆται τὸν λόγον τῆς πίστεως, μετὰ τὴν προηγγείαν μέντην ἔξι Εθους νηστείαν. Ἐκεῖνος δὲ τῇ παρὰ γύνωμην νηστεῖα πιεζόμενος, συγχυτέρον ἐπέκειτο τοῦ σπουδαζομένου τυχεῖν. Ἐπει δ' ὁ Παῦλος οὐτιώς ἐνθερμον δρῶν λυπεῖν οὐκέτι ἐδουλεῖτο τῇ παρολῇ, τὰ πρὸς τὸ βάπτισμα εὐτρεπίζει. Καὶ δῆτα ἑσθῆτα παρασκευάσας περιφανῆ, καὶ τὸ βαπτιστήριον πλησθῆναι ὡς Ἐθος καὶ εὔσας ὑδατος, ἐπ' αὐτὴν προήγεται τὸν Ιουδαῖον, ὡς βαπτίσων γυμνόν. Ἀρρήτωψ δέ τινι θείᾳ προνοίᾳ δυνάμεως τὸ ὑδωρ αἰφνίς ἀφανεῖς ἦν. Ὡς δὲ τοῖς παρούσι καὶ τῷ ἐπισκόπῳ μηδὲν διειδεῖς τοῦ γενομένου ἐκρεῖν ἐδόκει τὸ ὑδωρ διὰ τοῦ ὑποκειμένου πόρου, οὐδεν εἰώθασιν ἔκεινο προπέμπειν μετὰ τὴν τελετὴν, ἔτερον ὑδωρ προσῆγον, προνοίᾳ πολλῇ τὰς ἐκροκὰς τῇ; κολυμβήθρας ἀσφαλισάμενοι· ὡς δὲ αὐτὸς δ' Ἐβραῖος προσῆγετο, πάλιν ἐπίσης ἀφανεῖς τὸ ὑδωρ ἦν. Συνεῖς δ' ὁ Παῦλος, « Η κακούργεις, φησὶν, οὐθωπε, η ἀγνοεῖς, ω; Εσικε, τυχῶν τοῦ βαπτισμάτος. » Πολλῶν δὲ συνδραμέντων τῇ φήμῃ, εἴτε ἐπέγνω τὸν Ιουδαῖον, ω; εἴη πρὸς καιροῦ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἀττικοῦ τὸ βάπτισμα διξάμενος. Τοῦτο δὲ οὐ παρέργως ιστόρησα, ἀλλ' ἵνα εἰδέναις ἔχομεν, ω; πολλάκις η ἡχρίς καὶ παρὰ τῶν ἀλεῖων τὰ ἐστῆς ἐπιδίκνυται, μηδὲν λυματοφορένη ἐντεῦθεν. Μάλιστα δὲ καὶ θαυμάζεσθαι ἀξιόχρεως ποικίλιας τοῖς καινοτέροις ἐπιβάλλουσα πράγμασι καὶ διὰ τῶν ἀξιῶν, καὶ διὰ τῶν ἀναξιῶν ἔστιν δε, χρείας καίουσθαι.

quae sic varie rebus novis se ostendat per dignos simul : et aliquando etiam, si hoc usus postulet,

ΚΕΦΑΛ. ΙΗ.

Οπως καὶ ἐν Πέρσαις διαδιδούσι τὸν Χριστιανισμὸν ἐπιτύθη διὰ τοῦ ἐπισκόπου Μεσοποταμίας Μαρουθᾶ, καὶ Ἀλέδη τοῦ ἐπισκόπου Περσίδος.

Κατ' ἔκεινο δὲ καιροῦ συνέβαινε καὶ ἐν τῇ Περσῶν χώρᾳ εἰς μέγα ἐπιδοῦναι τὸν Χριστιανισμόν. Ἐπει γάρ ἐπιτροπος Ἰσδιγέρδης Θεοδοσιῷ ἐκ πατρὸς γέγονε, φίλος; τε τὰ μάλιστα Ρωμαῖοις κατέτη· καὶ συνεχεῖς αἰτίαι γεγόνασι, δι' ἀ; καὶ μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Περσῶν πυκνὰς συνέβαινε γίνεσθαι τὰς πρεσβείας. Χρειας τοινυῖν ἀναγκαῖς καλούστης, καὶ Μαρουθᾶς διαδιδούσι τὸν Χριστιανισμὸν ἐπειρπετο· διηδη ἐφημεν πρὸς μικροῦ, Κυρίου τοῦ ἐπισκόπου Χαλκηδόνος; πατήσαι τὸν πόδα. Ἐπει δὲ ἦκε, περιφωνῶς διέρεσης διὰ πολλῆς ἥγε τιμῆς Μαρουθᾶν, οἰάπερ δινδρά θεοφιλῆ καὶ πολλῆς εὐλαβεῖας ἀντιποιόμενον. Οἱ δὲ Μάγοι τοσαύτην δρῶντες τιμὴν περὶ τὸν Ρωμαῖον ἐπισκόπον (πλεῖστα

A que historie huic apposui. Judæus quidam Christianismum complexus non semel, sed sæpius baptismum subiit arte quadam et nundinatione usus, ut aliquid pecuniae conquerireret. Atque ubi sere ad religiones omnes, Arianorum videlicet et Macedonianorum, baptismo apud eos suscepto, transiisset, neque alii quos deinceps deciperet, reliqui essent, postremo ad Paulum hunc Novatianorum episcopum venit. Et postquam confitietur verbis cupere se, ut manibus illius baptizaretur, dixit, ut desiderio suo satis fieret rogavit. Porro ille ardorem hominis complexus, non prius ad baptismum cum admisit, quam more recepto in verbo fidei institutus esset, solitumque etiam jejuniū complevisset. Ille cum jejunio eo quod præter opinionem suam ei impositum erat, premerebat, frequentius ut voto suo potiretur institut. Paulus ardorem ejus videns, mōra longiore perturbare illum noluit, et ea quæ ad baptismum pertinent, rite paravit. Veste namque insigni subornata, et baptisterio aqua sicuti nos erat, replete, Judæum nudum baptizaturus ad id adduxit. **472** Ecce autem ineffabili quadam divinæ Providentiae vi, unda derepente evanuit. Ubi vero aqua alia (episcopo ipso et eis qui ibi astabant, rem eam nescientibus, sed aquam per subjectum meatum quo emitti illa post initiationem solebat, effluxisse putantibus) infusa: diligenterque ne ex lavacro illa proflueret provisum, et Judæus denuo adhibitus est, rursus eidem quo prius modo C aqua disparuit. Paulus re cognita: « Aut si situm, inquit, o homo, facis, aut ignorare videris te baptismum adiisse. » Ad ejus rei famam multi accurrebant mortales, quorum unus Judæum agnovit, quod scilicet antea ab episcopo Attico baptismum suscepisset. Non obiter hoc quidem recensui, verum ut scire possemus gratiam divinam persæpe etiam se apud indignos exhibere, nullo inde contracto detimento. Maxime vero illa admiratione digna est, quando usus postulet.

CAPUT XVIII.

Ut etiam apud Persas Christianismus sit propagatus, per Marutham Mesopotamia, et Abdam Persiās, episcopos.

Eodem tempore in Persarum quoque regione magna Christianismus cepit incrementa. Cum namque Isidigerdes Theodosii a patre institutus tutor, et Romanis amicus maxime esset, frequentes exstiterent causæ, quamobrem inter Romanos et Persas cerebræ ultro citroque mitterentur legationes. Itaque necessitate flagitante, Maruthas quoque Mesopotamia episcopus, quem paulo ante Cyrini Chalcedonensis episcopi pedem protrivisse diximus, orator eo est missus. Et postquam is ad Persas venit, proptalam rex eum in magno habuit honore, ut virum Deo charum et multa pietate præditum. Magi ubi tantum honorem Romanæ ditionis episcopo haberet viderunt, qui plurimum apud regem aucto-

ritate valent, apud seipso macerabantur, variisque cogitationibus astubabant, ne una cum ea qua illum prosequebatur affectione, religionem quoque ejus complectetur, metuentes. Nam capit is quoque dolorem gravem et diuturnum, quo Isdigerdes afflictus fuerat, Maruthas preicatione, Deo exorato, statim curaverat: **473** quod Magi cum omnia tentassent, atque egissent, efficere se posse desperaverant. Quapropter dolo regem aggredi statuerunt. Quandoquidem Persae ignem tanquam Deum colunt, et magos eos appellant qui elementa in numerum deorum referunt, et rex ex consuetudine perpetuum ignem adoravit, virum quemdam in fossam sub terra eo tempore quo rex advenire solitus erat demiserunt, eumque verba haec Magi proclamare jussérunt: «Exire oportere regem quem Deus impium judicaret, quod tantopere episcopum Christianorum Deo charum existimans, amaret.» Quod ubi Persa audivit, Marutham honeste quidem et reverenter, omnino tamen a se rejiciendi consilium cepit. Maruthas pro suo erga Deum amore precationibus vehementius incumbens, perfacile Persarum dolum edoctus est: et Isdigerdem adiens: «Ne ita illud tibi, ait, patere, o rex. Sed sacrarium ingressus, cum ad te perferri vocem senseris, effodi terram jubeto, et dolus ipse statim patebit. Ignis enim vocem edere, ut qui inanimatus sit, haudquam potest: sed fraude humana fabula haec instituta est.» Rex verbis eis obsequitur. Atque ubi rursum in aediculam eam in qua perpetuus ignis asservabatur, ingressus, et eadem vox ad eum delata est, illico effodi eum iocum jubet, et qui sub terra deum se assimulaverat, mortalis esse deprehenditur. Itaque ira percitus Persa, magorum genus decimavit. Qua re ita acta, Marutha praeceptum est, ut quocunque vellet loco, in Persarum terra ecclesiam exstrueret. Unde Christianismus in dies, propemodum, etiam in Persarum finibus libere propagatus est. Maruthas legatione eo tempore recte confecta, Constantinopolim est reversus. Et cum iterum oratorem in Persidem mitti oporteret, denuo legationem eam obiit. Magi autem idem quod antea moliebantur, hoc agentes, ut ne rex eo sicuti prius uteretur, neve, apud eum in tanto esset honore. Et arte atque machinatione quadam eo loco intolerandum excitarunt fætorem, quo rex more suo deambulabat: atque insuper calumniam consinxerunt, fætorem eum a Christiani episcopi comitibus esse subornatum. **474** Princeps vero Magos, ex eo quod antea fecerant judicans, et eorum quoque id inventum esse suspectos habens, studio omni auctores ejus rei inquisivit. Ubi illi rursum pessimi illius odoris patratores esse comperti sunt, permultos denuo suppliciis subdidit: Marutham autem majore etiam prosecutus est honore. Proindeque Romanos dilexit, et misericorde amicitiam eorum coluit. Quin etiam amore desiderioque ingenti ductus Christianus fieri voluit,

A δ' οὗτοι παρὰ τῷ σφῶν ἵσχυσις θετίει), καὶ ταῦτας ὑπεκνίζοντο, καὶ ἀνωμάλις εἶχον τῶν λογισμῶν, δεδοικότες μὴ τῇ πρὸς ἐκεῖνον στοογῇ καὶ τὸ ἐκεῖνον σέβας ἀσπάσηται. Καὶ γάρ καὶ κεφαλῆς ἀλγός χρόνιον καὶ δεινῶς πιέζον 'Ισδιγέρδην, Μαρουθᾶς εὐχαῖς τὸ θεῖον ἐκδυσαπούν, εὐθὺς θεράπευεν· δὲ Μάγοις πάντα πράξαντες ἀπηγρέουν. 'Απάτῃ γοῦν μετελθεῖν ἐπειρῶντο τὸν βιστάν. Ἐπει γοῦν οἱ Πέρσαι τὸ πῦρ ὡς ἐπίπειν λατρεύουσι, καὶ μάγους ἐκείνους καλοῦσιν οἱ τὰ στοιχεῖα μᾶλλον θεοποιοῦσιν· εἰωθὲς δὲ ἣν βασιλεῖ τὸ διηγεῖται καὶ μενον πῦρ προσκυνεῖν, διδρα τινὰ διπλὸν γῆν κατορθάντες, φειώθει ἐκεῖνος καὶ τῷ ἔρχεται, φθεγγεῖται παρηγγύων οἱ μάγοι· «Ἐξα υθρῶν τὸν βασιλέα κρήναι γενέσθαι, διεσδῆ γάρ τῷ θειῷ κρίνεσθαι, Β διπέρ οὐλα φοιβήτη τὸν τερέα Χριστιανῶν νομίων διαφερόντων; φιλοήη.» Οὐ δῆτ' ἀκούσας δὲ Πέρσης, ἐθουλεύετο τὸν Μαρουθᾶν, αἰδοῖ μὲν, ὅμως δὲ οὐν ἀφ' ἕαυτοῦ βάλλειν. Οὐ δὲ Μαρουθᾶς τῷ πρὸς θεὸν φιλτρῷ ταῖς εὐχαῖς μάλα προσκείμενος, ἥδιως ἐμυείτο θεον δ δόλος τοῖς Πέρσαις ἐγένετο· καὶ προσιών 'Ισδιγέρδην, Μή οὖτα παιζού, φησι, βασιλεῦ· ἀλλ' εἰσιών, ὅτε δοι προσυπαντήσαι τὴν φωνὴν αἰσθοίοι, ὑπορύξει κάτιωθεν κέλευς· καὶ δ δόλος πρόχειρος· Εσται φωνήμενος. Τὸ γάρ πῦρ φθεγγεῖται οὐδαμῶς· Εστι· πῶς γάρ, ἀψυχονδιν; ἀλλ' ἀνθρωπίνη τέλχη τοῦτο δραματουργεῖ. Πειθεῖται τοῖς βρυμασιν 'Ισδιγέρδης. Επει δὲ καὶ αὖτις εἰς τὸ οἰκτίσκον εἰσήσει, ξενθα τὸ διεβεβαῖον πῦρ ἐφρουρεῖτο, γε τῆς έσης μετειλήχει φωνῆς, αὐτίκα τὸν τέσσαρον τρίτειν ἐκέλευς· καὶ δ κάτιωθεν θεῖς εἰναι ὑποκρήνεμος· ἀνθρωπος εἰναι τὴλέγχετο. Πειρογῆ· οὐν γενόμενος διὰ τοῦτο δ Πέρσης, τὸ τῶν μάγων γένος ἀπεδεκάτωσεν. Οὐ γενομένου, Μαρουθᾶς ἐνετέλετο, διοι δη βουλομένῳ εἴη τῆς Περσῶν γῆς, ἐκκλήσιν ἐξανιστᾶν. Κάντευθεν δὲ Χριστιανισμὸς καθημέραν ὡς εἰπεῖν καὶ παρὰ τοῖς Περσῶν δρίοις; ἀδεῶς ἐπλήτυνετο. Καὶ δὲ μὲν Μαρουθᾶς, τότε μὲν τῇ; προσθεῖται οἱ τελεσθεῖσις; ἐφ' φι παρεγένετο, ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου ὑπέστρεψε· δεησαν δὲ πάλιν ἐλέντη, ἀντεπέμπετο πρεσβεῖαν πράττων. Οἱ δὲ μάγοι αὖτις τὰ Ισα σκευωροῦντες ἤσαν, οἰκονομοῦντες ὡς ἀν μὴ ἐπίσης αὐτῷ χρώτῳ δ βασιλεὺς, δια γε τὰ διατήν. Καὶ δη μηχανῇ τινι ἀφρότον τινα δυσσῷμαν ἐνήργουν, θετο εἰωθής ἦν ἐκεῖνῳ διέρχεσθαι. Καὶ σύριπτοντες ἐν διαβολαῖς ἤσαν, ὡς δρα ταῦτην οἱ τῷ ιερῷ Χριστιανῶν συνόντες ἐποιουν. Ἐν ὑποβήτῳ δὲ κρατῶν τοῖς φύσασι καὶ ταῦτην τοὺς μάγους ἥδιοιργήσαται, σπουδῇ τῇ πάσῃ τοὺς αὐθέντας τῆς πράξεως; ἀνιχνεύων ἥρεύνα. Ως δὲ ἐξείλων καὶ αὖτις οἱ δραματουργοὶ τῇς κακίστης ἐδμῆς ἐγνωρίζοντο, πολλοὺς τῶν μάγων καὶ αὖθις τιμωρίας ὑπῆρχε· τὸν δὲ Μαρουθᾶν καὶ ἐν μείζονι ἀνήγει τιμῆ. Κάντευθεν τε 'Ρωμαῖους ἡγάπα, καὶ ὑπερρύμνως τὴν πρὸς ἐκεῖνους φιλίαν ἡσπάζετο. Τῷ δὲ πολλῷ φιτρῷ καὶ Χριστιανίσαις ἐν νῷ ζευτο, ἀλλη πειρά τοῦ Μαρουθᾶ, ἦν ἐποιεῖ σύνεμα· 'Αδδὲ τῷ ἐπισκόφῳ Περσίδος, εὐχαῖς συντόνοις ἐγκαρτερήσας, καὶ τὸν

ενοχλοῦντα δαίμονα τῷ ἔκεινου παιδὶ προφανῶς ἀπέλασες.

A *alio Maruthæ facto allactus, quod ille una cum Abda Persidis episcopo fecit. Nam orationibus continuis incumbens, a filio ejus dæmonem, qui illi molestus erat, propalam expulit.*

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ.

Ως Ἀεθᾶς τὸ παρὰ Πέρσαις πυρσὶν κατέλυσεν κατεύθυνθεν αὐτός τε καὶ δλλοὶ τὸν μαρτυρίου ἀγῶνα διήνεκαν· καὶ περὶ τῶν πικροτάτων βασάρων ἦς Πέρσαι κατὰ τὸν εἰς Χριστὸν πιστευόντων ἔξειπτο.

'Αλλ᾽ ὁ μὲν Ἰσδιγέρδης πρινὴ τελέως Χριστανός οὐτοῖς φύλασσε παροιούς· ἡ δὲ ἀρχὴ πέδη; τὸν υἱὸν αὐτοῦ Βαράνην μετέβανεν. 'Ο δὲ οὐκ ἐπίσης τῷ πατέρι ἐχρήτο Χριστιανοῖς· τοῖς γάρ μάγοις ἀπεκθώδης ἤκουσιν ἀναπεισθεῖς, τάς τε πρὸς Ταρασίαν στονόδας ἔλυε, καὶ τοὺς ἔκεισθε τὰ Χριστιανῶν θρησκευοτας ἀπηνῶς ἥλαυνε, ἔνινας Περσικὲς κοιάστεις τοιτούς ἐπινοῶν. 'Οθεν δὲ τὴν αἵτιαν ὁ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἔκεισθε πόλεμον; ἔτηχε τὸ κατ᾽ ἀρχὰς ἄνωθεν ἀναλαβόν ἔγινε διηγήσομαι. 'Ο τῆς Περσίδος ἐπίσκοπος, διὸ Ἀθαδᾶν καὶ εἰς θατὸν πρὸς βασιλίος εἰρήκαμεν, πολλοῖς τοις διαλάμψιν ἀρετῆς προτερήμασι, μάλιστα τῷ ὑπὲρ Χριστοῦ ζήλῳ διέπρεπε. Καὶ δὴ ποτὲ οὐκ εἰ; δέον τούτῳ χρητίζεμενος, τὸ πιρὸν Πέρσαις πυρεῖν κατέλυσεν. Εἴη δὲ ἀν πυρεῖν παρ᾽ ἔκεινοις ὁ νέῶν; τοῦ πυρὸς· Θεὸς δὲ παρ᾽ αὐτοῖς καὶ τὸ πῦρ. Τοῦτο μαθὼν ὁ τῶν μάγων καὶ Περσῶν βασιλεὺς Βαράνης, μετεστέλλετο τὸν Ἀθαδᾶν. Καὶ τὰ μὲν πρώτα μετρίως αὐτοῦ κατεφέρετο, τὸ πραχθὲν αἰτιώμενος· ἐπειτα τὸ πυρεῖν αὐθίς οἰκοδομεῖν ἔκεινεν ἐπὶ σχῆματος. 'Ἐκείνου δὲ ἐνισταμένου καὶ ήκινεστα δράσειν τοῦτο διαχυριζομένου, ἔκεινος τὰς τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίας πάσας καταλύειν ἤπειρον· καὶ τῇ ἀπειλῇ τέλος ἐτίθεται. Καὶ αἱ μὲν ἐκκλησίαι ἀρδηγη ἐλύοντο. 'Ο δὲ θεῖος ἔκεινος ἀνήρ πρότερον ἀνηρρείτο τοῦ μαρτυρικοῦ στεφάνου ἡξιωμένος· ἐμοὶ δὲ οὐκ εἰ; δέον γενέσθαι τὴν τοῦ πυρείου κατάλυσιν κρίνεται· ἐπει τοι γε καὶ τῷ θεοπεσίῳ Παύλῳ τὴν κατεύθων Ἀθηνῶν πολιν κατείηθρός οὐδεὶς; τῶν ἔκεισθε τιμωρέων βωμῶν κατελύετο· ἀλλὰ λόγοις τὴν τοῦ ψεύδους διειπέντεν διελέγχων, τὴν ἀλήθειαν παρεισηγε, καὶ διὰ τοῦ βωμοῦ μᾶλλον ἔχειραγάγει πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Τό γε μήν τὸν καταλυθέντα τοῦ πυρείου νεών μηθεῖηται αὖθις· ἐγείρειν ἐκ τοῦ σήστου ἔχων καὶ ταῦτα, ἀλλὰ τὴν σαγὴν προρχίναι, τοῦτο μᾶλλον ὑπερφυῶν· θαυμάζω, καὶ πολλῶν ἀν. ἐτιμησάμην ἔγωγε τῶν στεφάνων· ἵσσον γάρ ἐστι τό τε πῦρ προσκυνεῖν καὶ τὸ τέμενον, ἔκεινον οἰκοδομεῖσθαι. 'Ἐκείνεν τοῖνυν δικλύδων τριμένος, ἀγρια καὶ πάνυ χαλεπὰ κατὰ τῶν τῆς Ἐκκλησίας τροφίμων ἐξήγειρε κύματα· καὶ εἰς τριάκοντα ἐναυτούς ἡ ζαλη ἐτάρχεται, οὐά τιναν κατατιγίδων τῶν μάγων βιπιζόντων αὐτήν. Μάγος δὲ ἔκεινος πάντως εἰρήκειμεν Πέρσας καλεῖν, δισοῦ δη τὰ στοιχεῖα θεοποιούσι. Τὸ δὲ τῶν τιμωριῶν μέγεθος τάς τε ἐπινοίας καὶ ιδέας τῶν πικρῶν κολαστηρίων οὐ πρόχειρον γλώσσῃ διατρανοῦν, διὰ τοῖς εὐσεβέστιν ἐπέγρα-

CAPUT XIX.

Ut Abdas templum sancti ignis demolitus sit, unde et ipse et alii martyri certamen pertulerunt: et de acerbissimis tormentis, que Persæ contra Christiani fideles excogitarunt.

Sed Isdigerdes prius vita excessit, quam omnino Christianus ficeret, regnum autem ejus ad filium Varanem devolutum est, qui non eodem quo pater in Christianos animo fuit. A magis enim, qui illis hostiliter infensi erant, persuasus, cum fœderā cum Romanis icta solvit, tum Christianos qui ibi erant, novis Persicis suppliciis excogitatīs crudeliter persecutus est. Quæ autem belli ibi adversus Ecclesiam ab initio causa exstiterit, paulo altius repentinam exponam. Episcopus Persidis, quem paulo ante Abdam nominaliter esse diximus, multis præcipuis virtutis ornamenti resulgens, zelo et ænulatione pro Christo maxime enituit. Quo aliquando in re minus necessaria usus, πυρεῖον (1), hoc est, sacram focum, Persarum demolitus est: πυρεῖον namque apud illos ignis templum, et ignis apud eosdem deus est. Hoc ubi magorum et Persarum rex Varanes intellexit, Abdā accito, mediocriter primum eum, factum id reprehendens, perstrinxit: postea autem sacram etiam ignis ædem in speciem restaurare jussit. Cum autem ille resisteret, minime que se id facturum esse confirmaret, Varanes ecclesiæ Christianorum omnes se eversurum minatus est, minasque eas ad rem ipsam contulit. Ita ecclesiæ dirutæ prorsus sunt, cum quidem divinus ille vir prius necatus, coronam martyri reportasset.

475 Mihi vero parum recte sacrisoci eversio facta esse videtur: quandoquidem a divo Paulo, cum idolis addictas Athenas venisset, nulla quæ isthie colebatur ara destructa est. Et ille verbis mendacii amentiam arguens, veritatem pro eo induxit, et per aram adeo ipsam homines potius ad D veram pietatem manuduxit. Quod autem eversum ignis delubrum, cum id facilissime facere posset, restaurare noluerit, sed potius quam id committeret, cœdi se obtulerit: hoc ipsum admiror maxime, et multis dignum duco coronis. Idem namque est, ignem ipsum adorare, et fanum ejus constituere. Sed enim ea ex re tempestas coorta, graves et evanes admodum adversus Ecclesiæ alumnos fluctus excitavit. Et ad triginta annos prucella ea duravit, magis tanquam turbulentis quibusdam ventis eam augentibus. Magos autem apud Persas eos vocari diximus qui elementa pro diis colunt. Suppliciorum autem magnitudinem inventionesque et formas acerborum tormentorum, non facile lingua clare expresserit, quibus piros

(1) Ignem Persæ sacrum et aeternum vocant. (Q. Curtius.)

homines sunt persecuti. Quibusdam enim manus A ultraque securi resecta, nonnullis terga excoriata sunt, aliorum capitibus pellis detracta a fronte ad mentum usque: quorumdam corpora tota calamis discisis illi operientes, cuspidibusque eorum acuminatis carni infixis, et vinculis solidioribus insuper a capite ipso ad pedes usque circumligatis, magna vi calatum quemquam extrahebant, vinculis ipsis altius carnem subeuntibus: ut tractione tali eam corporis partem, qua exstinctio propinqua est, divelentes, acerbiores dolores redderent. Sed et fossas magna cura sepientes, murium examina multa in eas demisere, et deinde alimentum eis verae pietatis alumnos præbuerunt, manibus pedibusque eorum arctiore vinculo constrictis, ne a se illos abigere conari possent. Mures autem fame acriore confecti, sanctorum carnes, intensem admodum et gravem illis dolorem inferentes, vorarunt. **476** Multas vero et alias hisce saeviores ærumnas, pernicioso et veritatis inimico dæmone magistro in rebus ejusmodi utentes, excogitarunt. Verum tamen generosam virorum illorum fortitudinem non letuderunt. Sua namque sponte illi se certaminis, ad immortale et sempiterne vitæ conciliatorem aspirantes, obtulerunt.

CAPUT XX.

*De Achæmenide, et Saane, et Benjamin diacono: ut
ii apud Persas savissime excruciali, martyrii sint
adepti coronam.*

Achæmenides quidam apud Persas erat, qui et Hormisdes dictus est, præfecto patre genitus, vir admodum illustris et locuples: quem ubi Christianum esse rex audivit, in medium produxit, et Servatorem abnegare jussit. At ille regis imperata non solum iniqua, verum etiam illi ipsi incommoda esse respondit. Cui enim ea necessitas imponatur, ut facillime universitatis hujus Deum abjuret, huic longe facilius fore dixit, regem despiscere, atque ad aliud transire. Regeni namque etiam homo cum sit, naturam fatis obnoxiam sortitum esse. Quod si, inquit, animadvertisendum tibi esse in eum videtur, qui dominationem tuam abneget, sceptrumque nihil faciat, rectius multo, ut puto, suppli- cium pendet, qui rerum universarum Dominiū abhiciat. Rex cum obstupescere potius ad tantam viri libertatem debuisse, opes ei adimi, dignitateque insuper privatum, nudum, et subligari tantum præcinctum, aulici comitatus camelosducere jussit. Perpauci intercessere dies, cum rex ex superiori portico prospectans, præclarum illum virum æstu solis adustum et pulvere obsitum vidi: et patrii ejus gloriam in mentem revocans, eum reduxit, et linea tunica vestivit. Et cum labore ei ærumna illum confectum humanitateque et misericordia ei exhibita adductum, faciliorem jam eum ei propensiorem ad gratiam a se ineundam fore putaret: « Videlicet tandem, inquit, errore priore

γον. Οἱ μὲν γάρ ἀμφω χεῖρας πελέκει ἀφίησθαι, τοὺς δὲ τὰ νῶτα ἀπέδειραν· ὃν δὲ καὶ τὰς κεφαλὰς γυμνὰς ἔχεις δορᾶς ἀπειργάσαντο, ἐκ μετώπων ἀρξόμενοι ὅχρι δὴ ἐξ πώγωνας ἔληξαν· ἀλλους δὲ καλάμους εἰς δύο διαιροῦντες, καὶ τὸ σῶμα σύμπαν τούτοις καλύπτοντες, καὶ τεμνούσας τούτοις ἀκίνας τῷ οὐματὶ προσαρμόσαντες, ἐπειτα δεσμοῖς τιστερότεροις ἐκ κεφαλῆς ὅχρι ποδῶν περικύλῳ θέμειοι, σὺν πολλῇ βίᾳ τῶν καλάμων ἔκαστον ἐλκον, τῇ δεσμῷ κατὰ βάθος τῆς σαρκὸς εἰσδύμενοι· ὡς ἂν τῇ ἐλκύσει τὸ πρός τὸ δέρμα γειτνιάζον τοῦ οὐμάτος παρασύροντες πικροτέρας; τὰς δύναται ἐργάζοντο. Ἀλλὰ καὶ λάκκους ἀχριβῶν ἀποφράξαντες ἀγέλας μυῶν μεγάλας ἐν τούτοις ἐνήκαν· εἰτα τριφὴν αὐταῖς παρεῖχον τοὺς τροφίμους τῇς εὐπιστίας, B τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας δεσμῷ σφοδρτέρῳ πιέζοντες, ἵνα μὴ τὰ θηρία ἀπὸ σφῶν ἐλαύνειν περιφέντο. Οἱ δὲ μύες λιμῷ σφοδρῷ πιεζόμενοι, τὰς ἀγίλιας σάρκας διπάνην αὐτοῖς ἐποιοῦντο, ἐπιτεταμένην μάλα καὶ χαλεπήν τὴν δόδυνην προσφέροντες· ποιλάς δὲ καὶ ἀλλας καὶ χείρονας ἢ αυταὶ ἐπενδυν ταλαιπωρίας, τὸν τῆς ἀληθείας ἀλάστορα διάσκαλον τοῖς δεινοῖς ἐπαυχοῦντες. Ὁμως δ' οὖν τὸν τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων οὐκον ἡμέλυναν γενναιότερα· αὐτομάτοι γάρ ἔτρεχον τῷ ἀγῶνι τὸν ἀλάνατον καὶ ζωής ἀδίου τὸν πρύτανιν ἐφιέμενοι.

ΚΕΦΑΛ. Κ'.

Περὶ Ἀχεμανίδου, καὶ Σανῆς, καὶ Βεριαμίδιακόνου· ὡς πάρα Πέρσαις πικρῶς κολασθέτες, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέψαρον ἀρεδήσαρτο.

Τὴν δὲ τις πάρα Πέρσαις Ἀχαιμενίδος τὴν κλῆσιν ἀνήρ καὶ Ὁρμισθῆς καλούμενος, πατρὸς ὑπέρχου γεγενημένος, περιφανῆς ἐστάγαν καὶ πλούτῳ φρίσιν πολλῷ· διὸ δὴ Χριστιανὸν εἶναι πυθόμενος· βασιλεὺς, προῆγεν εἰς μέσον, καὶ τὸν σεσωκότι ἀρνεῖσθαι ἐκέλευε. Καὶ δὲ πρὸς τῷ μὴ δίκαια, ἀλλ' οὐδὲ συμφέροντα εἶναι ἢ προστέατες βασιλεὺς, Ἐλεγεν· « Φ γάρ ἀνάγκη ἐπίκειται ἐκ τοῦ βάστου ἀρνεῖσθαι τὸν τῶν δλῶν Θεὸν, τούτῳ μάλιστα βάσιδιον γένοτο καὶ βασιλέα καταφρονεῖν, καὶ μεταπίτειν εἰς ἔτερον. Καὶ γάρ καὶ βασιλέας ἀνθρωπος ὁν, ἐπικήρυψει κεκλήρωται· εἰ δέ σοι κολαστέος δὲ τὴν σὴν δεσποτίαν ἀρνούμενος, καὶ τὰ σκήπτρα παρ' οὐδὲν λογίζομενος, πολλῷ γε οἵμαι κολαστεώς δίκην ὑπόσχει, τὸν τῶν δλῶν Δεσπότην ἀποσειώμενος. » Οἱ δὲ βασιλεὺς, δέον διὰ μᾶλλον ἐκπλαγῆναι τὸν ἀνδρα τῆς παρῆστας, δὲ δὲ γυμνοὶ μὲν τούτον τοῦ πλούτου, καὶ τῆς περικειμένης ἀξίας ἀποστερεῖ· γυμνὸν δὲ ἐλκεῖν τὰς καμῆλους τῆς στρατείας ἐκέλευε, διαζώματε μόνῳ χρώμενον. Ἡμερῶν δὲ διλίγων διελθουσῶν, τῆς στοδῆς ἀναθεν διακύψας τὸν περιφανῆ ἐκείνον ἀνδρα ἐώρα, διὸ τῷ φλογμῷ τῆς ἀκτίνης δικαΐουμενον, καὶ κόνει περιαντλούμενον· καὶ τὴν πατρικὴν εὐκλεισιν εἰς· νοῦν ἐνεγκών, ἥγαγεν αὐτοῖς, καὶ χιτῶνι λίνου πεποιημένῳ ἐνέδεις. Νομίσας δὲ διόπτη τὸν πόνου καὶ τῆς ταλαιπωρίας, καὶ τῷ δῆθεν φιλανθρώπῳ νῦν γοῦν βάσιον πειράσθαι καὶ εὐκόλου πρὸς συγκατάθεσιν, « Ἀλλὰ νῦν, φησι, τέλος

τὴν προτέραν ἐκαπάτην ἀποδίεμενος, τὸν τού τέκτονος υἱὸν ἀπόρριψον τῆς ψυχῆς. » Ό δὲ διαθερμανθεὶς, τὸν μὲν χιτωνίσκον διχῇ διελὼν ἀπέρριψε, μέγα ἀνακραγών. « Εἰ τοιτοῦ χάριν οἰεὶ με τῆς ἀρίστης μεταβολῆς θρησκείας, δέχου δή τὸ δῶρον μετὰ τῆς ἀσεβείας. » Οὕτω δὲ ἀνδρεῖως ἔχοντα βασιλεὺς Θεατάμενος, γυμνὸν τῶν βασιλεῶν ἐξῆλαυνεν. « Ετερον δὲ Σαήνην δνομα ἀντειπόντα αὐτῷ, καὶ μῆδαμῶς εἰς ἀρνητινὸν ἐλθεῖν τοῦ τῶν δῶλων Δισπότου ἐλόμενον, ἀπολεξάμενος τὸν χειρίστον τῶν οἰκετῶν, τὴν μὲν ἐκουσίαν τῶν συντερόφων. χλιοὶ δὲ ήσαν, ἐκείνῳ διδωσει, καὶ αὐτὸν ἐκείνῳ δουλεύειν προσέτατε, καὶ τὴν κοινωνὸν τοῦ λέχους καὶ δεσποιναν ἐκείνῳ συνήπτεν. Οὕτω γάρ ἐδόκει πεισεῖν ἀποθέσθαι τὴν γνώμην τῆς ἀληθείας τὸν ἑραστὴν. 'Αλλ' ἤκιστα πέρας, εἶχεν αὐτῷ ἡ ἐπίνοια· οὐ γάρ ἐπὶ τῆς φάμμου, ἀλλ' ἐπὶ τῆς πέτρας ὁ οἰκος ἐκείνῳ ἐρήμειστο τῆς ψυχῆς. Καὶ τινὰ δὲ Βενιαμίν διάκονον συλλαβών, εἰρκτῇ παρεδίδυ. 'Ως δὲ δύο ἑτη ἑξήνυσε τῇ φρουρῷ, πρέσοις Ῥωμαίων κατὰ τινὰ χρεῖαν τῷ Πέρσῃ γενόμενος, μεσίτης ἐγίνετο τὴν λύσιν τοῦ διακόνου αἰτῶν. 'Ο δὲ βασιλεὺς ἐπηγγέλλετο δύοντα τῷ πρεσεβευτῇ, εἰ μόνον Βενιαμίν ὑποσχέσει πεδίσειεν ἑαυτὸν, ὡς οὐδένα τῶν μάγων πελεῖει τὴν Χριστιανῶν ἐλέσθαι θρησκείαν. 'Ο μὲν οὖν πρέσοις τῷ Βενιαμίν ἐκπονοῦντο τὸν λόγον, καὶ δητοίη δ Πέρσης. 'Ο δὲ μὴ δυνατὸν ἐλεγεν εἴναι, μὴ διανέζειν τὸ φῶς οὐδὲθνως μετέσχε. Τῷ γάρ τὴν τάλαντον κατακρύψαντι δόπεση τις ἐπεγένετο τιμωρία, λαυμπρῶς ἄγαν ἡ τῶν Θείων Εἰσγγελίων ιστορεὶ βίδος. 'Μν οὐδὲν γνούς δ βασιλεὺς, τῶν δεσμῶν ἐκέλευεν ἀνίεναι. 'Ο δὲ τὰ συνήθη ἔδρα καὶ πάλιν, τοὺς τῷ ζόφῳ τῆς πλάνης κατεχομένους ζωγρῶν, καὶ τῷ θειῷ καὶ νοερῷ προσάγων φωτὶ. 'Μ; δ' ἑναυτὸς ἐξίκετο, τὰ πραττόμενα τῷ Βενιαμίν ἐμηνύετο βασιλεὺς· καὶ δῆτ' ἀγαγών αὐτὸν, προσέταξεν ἀρνηθῆναι ὃν γνησίως ἐκήρυξε Κύριον. 'Ο δὲ τῷ βασιλεῖ ἔφη, « Τίνος ἂν ἀξιος εἴη, δι τὴν σφετέρων ἀπαρνούμενος βασιλείαν, ἔτεραν ἔλοιστο; » 'Ο δέ, « Θανάτου καὶ τιμωρίας ἐσχάτης. » Πρόδε ταῦτα δὴ ἐπάγει Βενιαμίν, « 'Δρ' οὖν πόσης ἀνέπαξιας μεταλάχοι τῆς δίκης δινθρωπος, τὸν τῶν διῶν μὲν ἀρνούμενος δεσπότην, καὶ σωτῆρα καὶ κηδεμόνα, ἐνι δὲ τῶν διμοδούλων τὸ σέβας προσάγων, καὶ τὴν προσήκουσαν ὀφειλήν μὴ ἐκείνῳ ἀποτινύνει; » 'Ο δὲ βασιλεὺς τοῖς βήμασι χαλεπήνας, Ισαρίθμους καλάμους τοῖς δακτύλοις τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν ἀποδίνας, ἐμπείρειν τοῖς δυνητὶ ἐκελεύετο. 'Ως δὲ παιδιάν τὴν τοσαύτην τιμωρίαν τὸν στεφανίτην ἔωρα διχέμενον, κάλαριν ἔτερον παροξύνις, τῷ παιδιόγρων ἐνήκει μορίῳ· ὃν πυκνότερον ἀνέλκων καὶ πρωσιών αὐθίς, ἀρρήτον καὶ ἀφρητον ἐποιεῖ τὴν ἀληθίδνα. 'Επει δὲ καὶ τὴν πικροτάτην βάσανον γενναίως διεκαρτέρει, ἔτεραν προσῆγε, δευτέρας τὰς προτέρας ἀποδεικνύουσαν. 'Ράβδον γάρ παχεῖαν ἔγειν ἐκέλευεν, δίους πανταχθὸς προβαλλομένην πυκνούς· ταῦτην δὲ διὰ τῆς ἔκρας ἐμβάλλειν τῷ ἀθλητῇ, ἐπειτα ἔκαρειν τε καὶ ἐνέρειν κατ' αὐτῆς μάλα σφοδρύτερον. 'Εφ' οὐ μὴ πλέον στέγειν

A repulso, fabri filium ex animo tuo ejice. » Atque ille exardescens, tunicam illam concissam abjecit, et voce magna: « Si hujus, inquit, gratia me religionem longe optimam mutaturum putas, en munus tuum tibi, una cum impietate habe. » **477** Rex autem tam fortis illum animo esse cernens, nudum regia exegit. Alius erat Saenes nomine, qui regi restituit, neque rerum cunctarum Dominum pernegare voluit. Rex ex famulis illius multo deterrium elegit, potestatemque in mille ministros illi ademptam, ei attribuit, atque etiam huic illum servire jussit, consorte quoque thori et domina isti conjuncta. Nam ita demum se persuasorum veritatis amatori, ut animum et sententiam suam mutaret, existimabat. Verum minime ei consilium successit. Non enim in arena, sed in petra mentis illius domus fundata fuerat. Benjamin etiam diaconum quemdam comprehensum custodice mancipavit, in qua cum duos exegisset annos, et orator Romanus ex causa quadam apud Persam esset, medium se is interposuit, ut diaconus vinculis solveretur petens. Rex hoc se legato daturum promisit, si modo Benjamin se obligaret, se nulli ex Magis, ut Christianam susciperet religionem, suasurum esse. Legatus porro rem eam et quid Persa quereret, ad Benjamein retulit. Atque ille fieri non posse dixit, ut luce ea quam copiosam recepisset, non feneraret. Quae enim poena ei constituta sit, qui talentum sibi datum desideret, aperte admodum **divi-**
Cnorum Evangeliorum codicem ostendere. Quam rem ignorans rex, liberum eum esse jussit. Et ille rursus solitum officium suum fecit, eos qui erroris caligine detinerentur capiens et ad divinam atque intellectualem lucem adducens. Præterit annus, et quæ Benjamin agebat, regi indicata sunt: qui eum ad se productum, pernegrare quem sincere prædicaret Dominum jussit. Atque ibi ille ad regem: « Quidnam, inquit, commereatur, qui imperium tuum abnegans, ad alium se conserفات regem? Mortem, rex ait, et supremum supplicium. » Tum Benjamin: « Quodnam igitur, intulit, satis dignum homo ferat supplicium, qui universitatis hujus Domino Servatore et rectore abjurato, non illi cultum honoremque debitum, sed ex conservis
Dsuis uni præstet? » Verbis hisce rex graviter commotus, æqualem cum digitis manuum atque pedum calamorum numerum exacui, et unguibus illius insigi præcepit. **478** Ut vero athletam corona decorandum, tormentum id perinde atque ludum jocumque excipere vidit, calamus alium in cuspidem acuminatum membro ejus virili immisit: quem frequentius subinde inflgens atque retrahens incredibilem intolerabilemque illi creavit dolorem. Postquam autem hoc quoque acerbissimum supplicium generose pertulit, aliud intulit, quod priora illa secundas partes ferre ostendit. Virgam enim crassiorem afferre, ex parte omni densos ramorum uncos prætendentem, et in sedem decertoris injici, ac deinde identidem per eam attrahi

et retrahi jussit. Quem cruciatum cum amplius tollare non posset, spiritum, fortis ille veritatis propugnator et athleta, reddidit. Infinita vero alia ab audacibus et impiis illis quoque tentata sunt. Quale videlicet illud est in Jacobo Persa patratus. Is enim cum Christianus antea fuisseisset, propter intercedentem sibi cum Isidore Persarum rege amicitiam, paternam religionem rejecerat. Postquam autem per matrem et conjugem rursus ad fidem Christi admonitus revertit, et eam rem principis agre tuliit, acerbam quamdam, et propter novitatem admirandam, post supplicia multa, subiit mortem. Nam ubi articulis et juncturis quibusque, in commoda et apta totius corporis membrorum conformatioe, ex manibus, brachiis, pedibus et suris ei resectis, reliquum nihil quam una cum ventre caput solum habuit, quoniam ne tam quidem fidem in Christum abjecit, et id ipsum postremo ferro amputatum est. Minime vero mirandum, si rerum universarum Dominus feritatem illorum sustinuit. Nam et qui Constantini imperium praecesserunt principes, rabiem suam adversus veræ pietatis amatores evomuerunt. In primis vero Diocletianus, omnium gravissimus, ipso augustæ et venerande Passionis die ecclesias sub imperio Romano ubique omnes evertit. Et novem elapsis annis, ille quidem ad priorem florentes redire statum, ac potius et pulchritudinem et amplitudinem multo præstantiorem recepere. Diocletianus autem postremo disperit, et cum impietate extinctus est. De bellis autem et persecutionibus hisce, ipse vaticinatus est Dominus. Nec id modo, verum etiam Ecclesie ipsius invictum et insuperabilem statum praedixit. **479** Res ipsa hoc testatur. Quodammodo namque pace ipsa nobis bellum utilitatem afferit maiorem, propterea quod tentationes istæ, ut Ecclesia magis etiam resulgeat, efficiunt. Pax enim molles nos, desides et timidos reddit. Bellum autem, cum animos nostros acuit, tum rebus presentibus nos affligi non patitur: sed ut eas despiciamus, et fluxa haec atque caduca pro nihilo habeamus, suadet.

CAPUT XXI.

Ut propter Christianorum persecutionem pace cum Persis fracta, ingens certamen inter Persas et Romanos sit commissum; cum autem Romani viritate ricissent, simul et bellum et persecutio Christianorum finem habuerit, pace denovo inter Romanos et Persas firmata.

Christiani apud Persas intolerandis, quæ aliæ super alias inducebantur, ærumnis pressi, ad Romanos confugerunt, opem eorum petentes, et ne ipsi ita afflicti despicerentur, rogantes. Episcopus Atticus benigne supplices eos suscepit, et ut quantum posset eos adjuvaret propensus fuit: et imperatorem Theodosium pro eis compellans, ad eos vindicandos excitavit. Eo tempore alia quoque a cederunt, ut Romani non mediocriter a Persis affligerentur, propterea quod Romanæ ditionis hominibus qui mercede in aurisodinis opus ibi faciebant, redire inde non permittebatur, et Ro-

Λ δυνάμενος, τὸ πινύμα παρεδίδου ὁ γενναῖος τῆς ἀληθείας ἀγωνιστής· ποίλλη δὲ καὶ ἄλλα μυρία τῷ ἔκεινων ἐπολιτῷ θῶν δυσσεβῶν· ἐποίην ἔχεται καὶ Ἱακώψῳ τῷ Πέρσῃ γεγένηται. Χριστιανὸς γάρ οὗτος τὸ πρότερον ὄν, διὰ τὴν πρὸς Ἱσαγέρδην τὸν Περσῶν βασιλέα φίλιαν, τὴν πατρῷαν θρησκειῶν ἀποβαλῶν, ἐπει διὰ τῆς μητρὸς καὶ τῆς γαμετῆς εἰς τὴν πρὸς Χριστὸν πίστιν αὐθίς ἀνέβραψε, γρίς πήναντος δι' αὐτό γε τοῦτο τοῦ κρατοῦντος οὐδὲ πικράν τινα καὶ ἑνίκουσαν μετὰ πολλὰς καλίσεις ὑφίσταται τελευτὴν. Κατὰ γάρ μιαν ἔκαστην τῆς δλομελεῖας τοῦ σώματος ἀρχοντιανὴν τρυπήν, ἀπὸ τοῦ χειρῶν καὶ βραχιόνων καὶ ποδῶν καὶ κνημῶν, ὡς μόνην αὐτῷ περιλειφθῆναι μετὰ τῆς κοιλίας τὴν κεφαλὴν· ἐπει μηδὲ οὐτως τῆς πρὸς Χριστὸν μεθέστο πίστεως, ξίφει καὶ ταύτην τὸ τελευταῖον ἐφρηταί. Θαυμάζειν δ' ἔχειστα χρή, εἰ τῇς ἑκείνων θηριωδίαις δ τῶν δλων Δεσπότης ἤνεγκετο. Οἱ γάρ πρὸς τὴς ὅρχης Κωνσταντίνου γεγενημένοι κατὰ τὴν τῆς εὐσεβείας προράξιων ἐλύτησαν. Οἱ δὲ τάπαινοι δεινότατοις Δοκτηριανῶν; καὶ ἐν τῇ τοῦ σεβαστοῦ Πάθους τῷρας τὰς ἀπαντοσχοῦ τῆς Ρωμαίων ἡγεμονίας ἐκκλησίας κατέλυσεν. Ἐννέα δὲ διετάρατα εἴτεναι μὲν εἰς τὴν προτέραν πάλιν ἥκον κατάστασιν ἐκανθίσασι· μᾶλλον δὲ καὶ ἐς ὑπερβολὴν τὸ κάλλος ἐδίξιντο, καὶ τὸ μέγεθος· ἑκεῖνος δὲ εἰς τέλος ἐβρύνη, καὶ μετὰ τῆς δυστενείας τοιεσθη. Περὶ δὲ τῶν νυνὶ πολέμων φύλων πρεστῶν διεσπότες· ἀλλὰ σὺν αὐτοῖς καὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας αὐθίς ἀγήτητον καὶ ἀγάλωτον. Καὶ αὐτὰ δὲ μαρτυρήσει τὰ πράγματα· καὶ γάρ πως πλεονά τινα δι πόλεμος τῆς εἰρήνης ἡμῖν περιποιεῖ τὴν ὁργειαν, τῶν πειρασμῶν τούτων ἐπὶ μείζον λάμπειν τὴν Ἐκκλησίαν παρασκευαζόντων. Εἰρήνη μὲν γάρ ἀδρόὺς καὶ δειλοὺς ἡμᾶς ἀπεργάσεται· δὲ δὲ πόλεμος τὸ τε φρόνημα θήγει, καὶ μὴ προστετέχειν τοῖς πχρούσιν, ἀλλὰ καταφρονεῖν πειθεῖ, καὶ ἐν μηδενὶ ποιεῖσθαι τὰ βέοντά τε καὶ παρατρίχοντα.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

Ὦς διὰ τὴν πρὸς Χριστιανούς μάχην τῷ πρὸς Πέρσας σπονδών λυθεισῶν, μεγάλη μάχη μεταξὺ Περσῶν καὶ Ρωμαίων ἐγένετο. Τοι δὲ Ρωμαίων κατὰ κράτος τικησάντων, ἡ τε μάχη καὶ διωγμὸς των Χριστιανῶν τέλος εἰχε· καὶ πρὸς διλήλους αὐθίς Ρωμαῖοι καὶ Πέρσαι ἐπέτενδοτο.

Οἱ δὲ ἐν Πέρσαις Χριστιανοί, τῇ τῶν ἀνυποτασσιῶν ἐπαγωγῇ πιεζόμενοι, Ρωμαῖοις προστευγον, ἐπικουρεῖν δεδμένοι, καὶ μὴ οὕτω φειρομένοι διεροφῆν. Οἱ δὲ πτελοκόπος Ἀττικὸς ἀσμένων τοῦ Ικέτας προσέτεο, καὶ διὰ τὰ ἐς δύναμιν ἐπανενει πρόθυμος· διν· καὶ αὐτίκα βασιλεῖ Θεοδοσίῳ τοῦ διπέρ ἔκεινων λόγους προσῆγε, καὶ εἰς διμναν ἀντιρθίζε. Κατ' ἑκεῖνο δὲ καιροῦ συνέβαντε καὶ ἀλιστρίπως οὐ μέτρια λυπεῖσθαι Ρωμαίους πρὸς Πέρσας· διπέρ τοὺς ἐπὶ μισθῷ παραγενομένους χρυσοράχτες Ρωμαῖους ἑκεῖσε διπέρων ίεναι Πέρσαι οὐκ εἰσ· οὐδὲ καὶ ὡς τὰς ἐμπόρων Ρωμαίων φορτία διῆρ-

πισσαν. Συνεκρέτει τοίνυν τῇ λύπῃ ταῦτη καὶ ἡ πρὸς τῇ Κωνσταντίνου τῶν ἐκεῖσε Χριστιανῶν καταψυγῇ· καὶ εἰς μάχην τὸ ἔργον ἐχώρει. 'Ο μὲν γὰρ Πλέστρης, πρέσβεις πέμπιν, τοὺς πρόσφυγας 'Ρωμαῖοιν ἔτει· οἱ δὲ 'Ρωμαῖοι· οὐδαμῶς διδόναι ἑδούλοντο, οὐ μόνον ὅτι οἰάπερ ικέτας σώζειν ἤρουντο, ἀλλ' ὅτι καὶ ὑπὲρ τῆς σφῶν θρησκείας πάντα δρᾷν ἔτοιμοι ἦσαν, ἢ τοὺς τῆς ἵσης πίστεις κοινωνοῦντας ὑπερορᾶν. Καὶ δὴ τῶν σπονδῶν λυθεισῶν, μάχη δεινὴ μεταξὺ 'Ρωμαῖων καὶ Περσῶν ἤρετο· περὶ δὲ βραχέων διαλαβεῖν ἀμεινον ἥγημαι. 'Αρδαβούριος μὲν γὰρ ἐκεῖνος ἐκ βασιλείων σταλεὶς στρατηγὸς, σὺν οὐ πολλῇ δυνάμει, διὰ τῆς 'Αρμενίων εἰς τὴν Περσῶν εἰσβαλὼν, μίαν τῶν ἐκεῖνης ἐπαρχῶν ('Αζαζηνή καλεῖται) ἐπόρθει· φάνταστα τέ τοῦ Περσῶν ἕγοντες Ναρσαῖς ἔτερος στρατηγὸς ἀντεπέμπετο, ἥπερεν ἐπαγόμενος δύναμιν. Συρβαλῶν δὲ ἐκεῖνῳ καὶ δύνην ἥττη λαμπρῷ φυγῇ χρησάμενος, ἀντιστέψας διὰ Μεσοποταμίας, ἀφύλάκτῳ ἔγνω ἀλόρον ἐπιβρυγῆναι τῇ 'Ρωμαῖοιν γῇ, καὶ οὕτω τὴν ἡτταν ἀνακαλέσασθαι· οὐ μὴν 'Αρδαβούριῳ λαθεῖν εἴχειν δὲ Ναρσῆς ἐβούλευτο. 'Οσον δὲν εἶχε τάχους, τὴν 'Αζαζηνήν ἐσχάτως πορθήσας, καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὴν Μεσοποταμίαν ἥλασεν. Ἐκεῖνος δὲ πολυπλασιῶς τὴν δύναμιν ἐπισωρέυσας, δύμας τοῖς δρίσας 'Ρωμαῖον οὐκ ἰσχυσεν ἐμβαλεῖν. Φύλασσας δὲ δύμας τὴν Νισινίν, ή δὴ πόλις μεθόριόν ἐστι Περσῶν καὶ 'Ρωμαῖον, Πλέστραις δὲ δύμας ὑποκειμένη, πέμψας ἐκείθεν 'Αρδαβούριῳ ἐστήματεν ἐπὶ συνθήκαις τῶν πόλεμον γίνεσθαι, τόπον καὶ ἡμέραν δρίσας, δύηνίκα συρβάγηναι τὴν μάχην χρεών. 'Ο δὲ τοῖς πρέσβεισιν Ναρσαῖψ εἰπεῖν ἐκέλευεν· Οὐχ δέ τοι δυσλεῖ πολεμητέα είναι 'Ρωμαῖοις, ἀλλ' ὅποταν ἐκεῖνοις εὖ ἔχειν δοκοὶ. Μεγάλῃ δὲ οὖν δυνάμει προσβαλεῖν Λιέρσην οἰόμενος, Θεῷ τὴν τοῦ πολέμου ἐλπίδα πάσαν ἀκριβῶς ἀντείθει μεγίστην καὶ αὐτὸς δύναμιν παρεσκευασμένος. 'Αλλ' δπας τῆς θείας τῷ μοιρησεν ἀρωγῆς ἐκεῖνῳ πιστεύσας, ἐντεῦθεν κατάδηλον ἦν. Ἐν μεγίστῃ ἀγωνίᾳ τῶν ἐν Κωνσταντίνουπόλει καθισταμένων, ἀμφιβαλλόντων ποτέρω τῶν μερῶν ἡ νίκη ἐπιγελάσοι, ἀγγελοι θείοι τοις περὶ Βιθυνίαν ὁφέντες, κατά τινα χρείαν τῇ Κωνσταντίνου ἐπιδημοῦσι, λάγειν ἐκέλευον, εὐχῇ μάλα προσκείσθαι καὶ θάρξος ἔχειν στερήδον, καὶ πιστεύειν Θεῷ ὡς ἡ νίκη 'Ρωμαῖον ἔσται. Προσετίθεσάν γε μὴν, ὡς καὶ αὐτοὶ βραβευταὶ πεμψθεῖν ἐκείθεν τῆς νίκης, καὶ 'Ρωμαῖοις τὰ μάλιστα συναργόντες. 'Ο δὴ καὶ εἰς ὅταν ἐλθον, οὐ μόνον τοὺς ἐν τῇ πόλει ἔθαρρουν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν στρατιῶν φρονήματα μᾶλλον ἐπέβρωσεν. Ἐπει γοῦν, ὡς εἰρηται, ἐκ τῆς 'Αρμενίων εἰς Μεσοποταμίαν μετεχώρει ὁ πόλεμος, 'Ρωμαῖοι κατακλείστους ποιησάμενοι τοὺς περὶ Νισιν πόλιν, ἐποιιόρκουν, πύργους ξυλίνους ἐσκευασμένους, οἱ τρυχοὶς τισιν ἐν μηχανῆς βαδίζοντες, τοῖς τελέσιν ἥγοντο· καὶ τῇ μακρῷ τειχομαχῇ πολλοὺς τῶν ἀνωμένων ἀμυνομένων ἤτάνιζον. 'Ο δὲ τῶν Περσῶν βασιλεὺς Βαράνης πεποιθῆσθαι μὲν

A manorum mercatorum mares diripiabantur. Ad quas injurias Christianorum in urbem Constantinopolitana accessit per fugium. Et res in bellum evasit. Persa namque, legatione nisi, per fugas sibi dedi a Romanis petiit. Romani autem id facere noluerunt, non modo quod illos tanquam supplices et preatores servare voluerint, sed etiam quod pro religione sua facere quidvis et pati potius parati fuerint, quam ut eos quibuscum communem fidem haberent, despicerent. Proinde pace soluta, bellum grave inter Romanos et Persas est ortum: quod paucis perstringeret; commodius esse visum est. Ardaburius ille ex imperiali aula cum non ita multis copiis missus dux, per Armeniam in Persidem excurrit, et provinciam ejus quamdam Azazeneū vocatam vastavit. Adversus quem a rege Persarum dux alias Narses venit, ingentem secum ducens exercitum. Illic commissa cum Ardaburio pugna, cum ingenti suorum clade vinctus in fugam se dedit. Ex qua conversus, per Mesopotamiam Romanorum ditioinem, presidio omni vacuam invadere, et sic acceptae cladi ignominiam abolere statuit. **480** Verum consilium quod Narses ceperat, Ardaburium latere non potuit: qui quam maxima potuit celeitate, regione Azazena summe vastata, et ipse Mesopotamiam petiit. Narses quamvis variis generis copias coacervasset, ingredi tamen Romanorum fines ausus non fuit. E Nisibi autem civitate, quæ in finibus Persarum et Romanorum sita est, Persis tamen subjecta, hominibus certis ad Ardaburium missis, de conditionibus pugnar committebat, loco et die constituto, certiore eum fecit. Cui ille renuntiari jussit: Romanos, non quando ille vellet, sed quo tempore ipsis commodum visum esset, prælium facturos. Et cum Persam magnis viribus copias suas invasurum putaret, spō belli omni summopere in Deum collocata, maximas et ipse vires contraxit. Sed enim divino auxilio, quo maxime fidebat, adjutum eum esse, inde satis constat. In urbe Constantinopolitana, in anxia sollicitudine cum cives essent, et addubitarent cuinam parti victoria arrisura esset, angeli Dei quibusdam in Bithynia, propter negotium certum Constantinopolim petentibus apparuerunt, eosque ibi annuntiare jussere, ut illi precatio admodum incumberent, et animum fortē obtinerent, ac Deo crederent, victoriam Romanorum fore (1), illud insuper addentes, indicies ipsos inde et nuntios victoriæ, qui Romanis presentem maxime opem ferant, a Deo missos esse. Quæ res ubi ad aures hominum pervenit, non modo civibus ipsis animum addidit, sed etiam militum fortitudinem confirmavit. Itaque ubi bellum, sicut dictum est, ex Armenia in Mesopotamiam translatum est, Romani eos qui in urbe Nisibi clausi atque circumvallati erant, obsidione prementes, tur-

(1) Socrat. lib. vii, cap. 18.

res ligneas fecerunt, quae rotis quibusdam et machinis pro voluntate, mōenibus admovebantur: et ex eis longiore, pro muro, pugna commissa, multi e superiore loco urbem propugnantes cædeban tur. Varanes autem Persarum rex ubi Azazenam regionem excisam, et suos Nisibi inclusos muralium tormentorum vi affligi cognovit, copiis quas tum paratas habebat omnibus, fortunam belli experiri aggressus est. Cum vero Romanorum virtutem metueret, Saracenorum auxiliis usus est, quos Alainundarus vir fortis et bellicosus duxit: **481** qui cum multa eorum millia (1) secum adduxisset, bono animo regem Persarum esse jussit, quam primum se primo conflictu Romanos superaturum, atque ipsi una cum magna Syrorum urbe Antiochia subjecturum esse, dicens. Haec ille quidem jactabat, sed verba ejus minime ad exitum per venere. Quibus namque rex sivebat, Saraceni præter rationem terrore correpti, et per imaginacionem se a maximis Romanorum copiis circundatos propelli opinati, atque in magnum tumultum conjecti, ita ut neque quid faciendum esset, sci rent, una cum armis in Euphratem amnem se precipitarunt. Opinio sane obtinet, centum ibi virorum millia periisse. Atque hoc sic quidem accidit. Romani vero, qui excitatis expugnatoriis urbium machinis Nisibim obsidebant, cum audissent, Persam magnam elephantorum multitudinem adducere, et ea de causa metu consternati essent, machinis eis omnibus igne consumptis, ad loca sua sunt reversi. Ceterum quot postea prælia sint commissa, et quomodo alias Romanorum dux Areobindus singulari certamine cum qui apud Persas omnium fortissimus habitus est, interemerit: et quomodo Ardaburius septem Persarum ductores insidiis exceptos trucidarit; adhac ut Vitianus, alias Theodosii dux, reliquias Saracenorum optimè extinxerit, prætermittendum esse censeo, ne longius extra propositum digrediar. Imperator Theodosius res in eo bello gestas, Palladio quadam cursore celeri usus, quamprimum cognovit. Vir is cum corpore robustus, tum anino adamantinus fuit: qui tanta celeritate equo insidens vectus est, ut diebus tribus in fines, qui medii inter Persas et Romanos sunt, pervenerit, totidemque postea diebus Constantinopolim reversus sit. Ob eam vero celeritatem, non ad Persarum fines tantum, sed ad reliquas etiam orbis partes, quo eum imperator misit, expeditissime pervolavit. Quapropter aliquando ex præclaris viris quidam, celeritatem ejus admiratus dixit: Virum eum tam amplam Romani imperii ditionem, angustam expediæ celeritate sua reddidisse. Ad hanc etiam Persarum rex obstupuit, quod legatione fungens, mōtorum dierum iter tam celeriter persiceret.

482 Hæc de Palladio. Theodosius imperator Constantinopoli degens, ubi Romanorum divinitus

τὴν Ἀχαζηνῶν χώραν μαθὼν, καὶ τοὺς ἀνὰ τῇ Νίσιδιν εἰρχθέντας συνέχεσθαι· ἡδη τῇ βίᾳ τὸν ἐλεπόλεων, τῇ προσούσῃ πάσῃ δυνάμει ἀποκεράσθαι παρεσκευάζετο· τὴν δὲ Ρωμαίων δύναμιν ὑποδειλίασας, συμμάχοις Σαρακηνοῖς ἔχρητο, ὃν Ἀλαμούνδαρος ἤγειτο, ἀνήρ γενναῖος, καὶ ἀρείκης τὰ πολέμια· ὃς πολλὰς μυριάδας Σαρακηνῶν ἐπίγμενος, θαρρεῖν παρηγγύα τῷ Περσῶν βασιλεῖ· μὴ γάρ πολὺ διελθεῖν, καὶ Ρωμαῖος μὲν τρώῃ προσοδῇ παραστῆσεσθαι, καὶ ὅπ' αὐτῷ ποιεῖν καὶ τὴν παρὰ Σύρων μεγάλην πόλιν τὴν Ἀντιόχου. Ταῦθ' ὃ μὲν Ελεγεν· ἥκιστα δὲ καὶ εἰς τέλος ἐκεῖνος δὲ λόγος ἥρχετο. Οἱ γάρ ἐφ' οὓς θαρρῶν ήσαν, Σαρακηνοὶ διλογον δέος εἰσδεδημένοι, καὶ φαντασίᾳ λητεῖντες μεγίστη πρὸς Ρωμαίων δύναμεις περιειλαντεῖσθαι, καὶ ἐν ταραχῇ καταστάντες μεγάλη, μήτε δράζων, μήτ' ὄπως φυγῇ χρήσασθαι ἔχοντες, αὐτοὶ ὄπλοις παρὰ τὸν ποταμὸν Εὐφράτην ἐνέβαλον τὸν τούς. Καὶ γε λόγος περὶ δέκα μυριάδας ἀνδρῶν ἐκεῖσε διαφθερῆναι. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον συνέβην. Οἱ δὲ περὶ Νίσιδιν τὰς ἐλεπόλεις ἰστάντες Ρωμαῖοι, πυθόμενοι ὡς ὃ Πέρσης ἐλεγάντων πολὺ το πλῆθος ἐπάγοιτο, καὶ τῷ δέει παγέντες ἀποίας τὰς πολιορκητικὰς μηχανὰς πυρὶ δεσμάστες, πρὸ τοὺς οἰκείους τόπους ἀνέστρεψον. Ἄλλον δέποιται μὲν ἔπειτα συμβολαῖς τῷ μετὰ ταῦτα συνέβησαν, ὅπως τέ ὃ Ρωμαίων ἔτερος στρατηγὸς Ἀρδανίδης μημαχίᾳ τὸν παρὰ Πέρσας ἀνεῖλε νομιζόμενον γεννιάτατον, ἔτι δὲ καὶ ὡς Ἀρδανίδηρος τοὺς ἔτι τῶν Περσῶν στρατηγοὺς δι' ἐνέδρας ἔλιν ἀνέλι, πρὸς δὲ δὴ τούτοις, καὶ ὡς Βετιανὸς ἀλλος Θεοδοσίου στρατηγὸς ἀρίστῳ τρόπῳ τοὺς ἐπιλοπούς διέφευξε τῶν Σαρακηνῶν, παρῆσειν δοκῶ μοι, ἵνα μὴ τῷ προκειμένου ἔτεσι γένωμαι· δος μέντοι τῷ πολέμῳ ἐγίνετο, θάττον ἐγνώριζε βασιλεὺς, Παλλαδίῳ τῷ ταχυδρόμῳ χρώμενος, ἀνδρὶ γενναῖῳ μὲν τὸ σῶμα, ἀδημαντίνῳ δὲ καὶ ψυχὴν· δὲ εἰς τόσον μεθ' ἱππου ἐλαύνων ἐφέρετο, ὡς ἐν τρισὶν ἡμέραις ταχὺ καταλαμβάνειν τοὺς ὅρους, οἱ μεταξὺ Περσῶν καὶ Ρωμαίων ἥσαν· ἔπειτα δὲ ισαριθμούς ἀναλογοντα κίνη ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου ὑποστρέψειν. Τῇ δὲ ταχυτῇ χρώμενος οὐ μόνον εἰς Περσῶν δρια, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς οἰκουμένης τμῆματα, ταχέως διέπειτο, δημοδὸν δὲ ὁ κρατῶν ἐξαπέστελλεν· ὡς καὶ ποτὲ τινὰ τὸν ἀλλογένιων σφόδρα τὸ τάχος θαυμάζοντα περὶ αὐτοῖς φάναι, ὡς· Ὁ ἀνήρ οὗτος μεγάλην οὖσαν τὴν Ρωμαίων ἀρχὴν σμικράν τῇ ταχυτῇται ἀπέδειξεν· δηδὴ καὶ δὲ Περσῶν βασιλεὺς ἐξεπλήγτετο, πολλῶν ἴδιων θαττον ἐγνώριζε τῷ προσθεύειν ἀνύνοντα. Καὶ περὶ μὲν Παλλαδίου τοσαῦτα. Βασιλεὺς δὲ Θεοδοσίου τῇ Κωνσταντίνου διατρίβων, καὶ τὴν ἐκ Θεοῦ Ρωμαϊοῖς ἐπιγενομένην νίκην εἰδὼς, οὕτω καλός τε καὶ ἀγαθός· ἦν, ὡς καίπερ εὐτυχῶς πραξάντων Ρωμαίων, δημος καὶ οὕτως εἰρηνικὰ φρονεῖν καὶ σπείρεσθαι βούλεσθαι. Καὶ δὴ τὸν στρατηγάτην Ἡλίων πέριφας, δηδὲ περιφανῆς ἥγε τιμῆς, εἰρήνην πράττειν πρὸς Πέρσας ἐνεκβελεύετο. Καὶ δε τὴν Μεσον-

(1) Μυριάδας Socr.

ταμίαν καταλαβών, ὅπου δὴ Ἐρωμαῖοι βαθείαν τάφρον δρύττοντες οἰκείαν φυλαχήν ἐποιοῦντο, Μαξιμίνον ἀνδρα Ἑλλόγιμον ἐπεμπε τὴν εἰρήνην πραγματευόμενον. Ἐπίσης δὲ Ἀρδαδουρίψ τῆς καθέδρας μετεῖχε· καὶ πρὸς τὸν Περσῶν βασιλέα γεννμενος, παρὰ τῶν στρατηγῶν σταλῆναι, οὐ μὴν παρὰ τοῦ βασιλέως ἔλεγε· μηδὲ γάρ ἐγνῶσθαι τουτονὶ τὸν πόλεμον βασιλεῖ, ἀλλὰ καὶ γνωσθέντα ἐν οὐδενὶ νομίζεσθαι. Τοῦ δὲ Βαράνου τὴν πρεσβείαν εἰσδεχόμενον· λιμῷ γάρ πλείστῳ ἡ στρατιὰ ἐπέζετο, οἱ παρ' ἔκεινῳ κεκλημένοι Ἀθάνατοι (ἀριθμὸς δὲ οὗτος μηδίνων ἑκατετῶν μᾶλα καὶ γεννατῶν ἀνδρῶν) προσιόντες, μῇ πρότερον καταδέχεσθαι τὴν εἰρήνην βασιλεῖ ἔλεγον, πρὶν δὲ Ἐρωμαῖος ἀφυλάκτως ἔχουσιν ἐπεισπέσσωσιν. Οἱ δὲ καὶ παραπεισθεῖς βασιλεὺς, Περσῶν τὸν μὲν πρέσβυν ἐν ἀπορρήψιψ κατακλείσας ἐφύλαττε· τοὺς δ' Ἀθάνατους ἔκεινους, λόχον ἐποίει Ἐρωμαῖος· οἱ καὶ εἰς δύο γενόμενοι τάγματα, μέσον περικλείειν ἐπειρῶντο μὲραν οὐκ ἐλαχίστην· Ἐρωμαῖον τινά. Ἐρωμαῖοι δὲ πρὸς μὲν θάτερον, δὲ δὴ καὶ ἐώρων, πρὸς ἔκεινον καὶ οὖτοι παρεσκευάζοντο· οὖπω γάρ θάτερον εἰδον· ἔξαπίνης γάρ ἐδραμεν· ἢδη δὲ συρρήγνυσθαι μελλόντων τῶν στρατευμάτων, πρὸς διληλα Θεοῦ προνοίᾳ τινὶ στρατὸς Ἐρωμαῖων ἔτερος ἐξ τεινος γράφου προύφαντο, Προκοπίψ τῷ στρατηλάτῃ ἀγόμενος· δὲ ἐν κινδύνῳ ἀπειλημένους τοὺς δμοφύλους; ίδων, τοῖς Πέρσαις ἐπιθέμενος, κατὰ νότου ἔχωρε. Καὶ οἱ πρὸς βραχέος μεσολαβεῖν μέλλοντες μεσολαβοῦνται Ἐρωμαῖος. Καὶ κτεναντες ἀπαντας, ἔκειθεν πρὸς τοὺς ἐκ τῆς ἐνέδρας ἐπιδέντας ἐπεράπησαν. Ἐπίσης δὲ κάκείνους τοῖς ἀκοντίοις διέφθειραν. Οὕτω μὲν οὖν οἱ παρὰ Πέρσαις Ἀθάνατοι θνητοὶ πάντες ἔξαπίνης ἐδείχθησαν, αὐτοῦ Χριστοῦ τὴν δίκην Πέρσαις εἰσπραξαμένου· οἵτις οὐκ ἐλαχίστους τῶν ἔκεινου θεραπευτῶν εὔσεβεια διενεγκόντας πικρῶς τοῦ ζῆν ὑπεξήγαγον. Οἱ δὲ βασιλεὺς Περσῶν οὕτω δυστυχήσας προσεποιεῖτο μὲν μηδὲν εἰδέναι τῶν γενομένων, καὶ τὸν πρέσβυν λύσας, τὴν πρεσβείαν προστείτο ἐπειπών· Οὐ δὲ Ἐρωμαῖοι χαριζόμενος τὴν εἰρήνην ἀσπάζεσθαι, ἀλλὰ σοὶ γε πάντων περιόντι φρονήσει τὴν χάριν ταύτην εἰδὼς. Ό μὲν οὖν Περσικὸς πόλεμος διὰ τοὺς κινηθέντας ἔκεισε Χριστιανούς διωγμούς τὴν ἀρχήν ειλληφώς, τότε δὴ καὶ τέλος ἐλάμβανεν· ἐπὶ δὲ τῷ πολέμῳ καὶ διωγμῷ κατεπανέτο.

dentia omnes excellenti honorem eum haberet, initium propter persecutions adversus Christianos bellò persecutio quoque conquievit.

(1) Ἀθάνατοι, hoc est, immortales. lectissimi decies mille Persarum viri, quos Xerxes Darii habuit. Hos sub Theodozio Ardaburius concidit atque extinxit. (Suid.) — Proximi ibant. quos Persæ immortales vocant, ad decem millia. Cultus

A concessam victoriam rescivit, tam bonus honestusque fuit, ut etiam secundis rebus suis, pacis tamen consilia caperet, et cum hostibus sœdus inire vellet. Helenon igitur ducem illustri præditum dignitate, ad pacem cum Persis faciendam misit. Atque is postquam in Mesopotamiam pervenit, ubi Romani fossam altam, quæ præsidio eis esset, duxerant, Maximinum, virum præclarum, et ejusdem cum Ardaburio digitatis, qui de pace ageret, ad Persas legavit. Maximinus apud regem se a ducibus, non ab imperatore ipso missum esse dixit: illum enim bellum hoc nescire; atque etiam ut id maxime sciret, parvi tamen facere. Porro Varane legationem eam recipiente, quod fame maxima exercitus ejus premeretur, qui apud eum Immortales (1) vocantur (decem millium numerum ii, delectorum admodum et fortium virorum, complent) eum adiere: et ne prius pacem susciperet, quam impetum in Romanos parum cautos ipsi fecissent, admonuere. Quibus rex obsecutus, oratorem quidem in abdito loco clausum asservavit: Immortales autem illos insidias Romanis struere jussit. Qui bisariam divisi, in medio partem quamdam Romani exercitus non minimam, circumventam concludere voluerunt. Romani ad turmam hostium eam, quam conspexerant, conversi serebantur. Nondum enim alteram, quæ de-repente procurrera, videbant. Et jam inter se acies concurrebant, cum Dei providentia, aliae Romanorum copiæ ex colle quopiam prospicentes apparuere, Procopii ducis signa sequentes, qui cives suos in discrimen conjectos videns, contra Persas duxit, eosque a tergo aggressus est. Ita factum, ut qui paulo ante intercipere Romanos voluerint, ipsi ab illis sint circumventi. Nostri omnibus illis occisis, ad eos inde qui ex insidiis prodibant, conversi, itidem illos quoque jaculis consecerunt. Ad hunc igitur modum qui apud Persas sunt Immortales, subito mortales omnes esse comperti sunt, ipso a Persis pœnas sumente Christo, propterea quod plurimos ejus cultores insigni pietate præstantes, acerba morte multarunt. **483** Rex autem Persarum clade ea accepta, nihil se earum rerum scire assimilavit, et oratore de custodia emisso, legationem recepit: pacem se non ut Romanis gratificaretur, sed oratori ipsi præ complecti testatus. Porro bellum Persicum, quod motas sumpsit, finem tum habuit. Cum ipso autem

opulentia barbaræ non alios honestabat. Illi aureos torques, illi vestem auro distinctam habebant, manicatasque tunicas gemmis etiam adornatas. (Q. Curtius.)

CAPUT XXII.

A

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'.

De Acacio Amidensi episcopo, ut is ex sacris Ecclesiæ vasis nummis factis, Persarum captivos redimens, domum eos remiserit : quæ res magnaæ Persis suis admirationi.

Erat autem in civitate Amidensi episcopus Acacius nomine, quem tum facinus pulchrum illustrio-rem omnibus atque clariorem reddidit. Cum et-enim exercitus Romanus Azena regione vastata, supra septem millia Persarum cepissent, eosque nullo modo Persæ redimere vellent, atque illi same paulatim afflicti interirent, eaque res non parum molestiae regi afferret; Acacius ea cognita, non ita prætermittendam censuit, sed qui sub eo erat, clero coacto: « Deus, inquit, noster, filioi, neque disceis indiget, neque pocula curat. Egestati enim minime obnoxius, non edit, neque bibit. Cum igitur mul'a sint ecclesiæ ejus donaria, aurea quidem plurima, multa etiam argentea, quæ benignitate et liberalitate eorum qui se ad eam contulerunt, paravit, utendum eis censeo ad Persas captivos redimendos, et famelicos alendos (1). » Haec atque alia hisce similia locutus, statim divina illa dona-ria conflat, atque ex eis aestimationem militibus quæ eis visa fuerat, persolvit, et captivos recepit: deinde alimentis eos abunde refectos, viatico etiam prosecutus, ad regem suum misit. Id episcopi factum, plurimum Persarum regem ad consternatio-nem adegit: **484** quod Romanis utrumque hoc studio esset, ut simul et bello et benefactis egregie vincerent. Dicitur vero, Persam etiam desiderium cepisse viri ejus videndi, ut ejus et conspectu frueretur, et colloquio dignaretur. Idque sic impe-ratoris Theodosii jussu factum esse, fama obtinet. Victoria hanc tantam postquam Deus concessit, quicunque eo tempore eruditione pollebant, libros in laudem imperatoris publice conscripserunt, cique obtulerunt: alii quidem, ut eloquentiæ vim quam longo collegissent tempore, ostenderent: alii autem, ut se in notitiam illius insinuarent, atque alii item causam aliam prætendentes. Eadem porro illi virtutis ornamenta testimoniis suis impe-ratori tribuerunt, quæ et nos de eo supra commemoravimus, ex plurimiis pauca saltem bre-viter perstringentes. Non solum autem hoc, qui in arte dicendi studium posuerant fecere, sed et ipsa Augusta imperatoris conjux, heroico versu poemata marito et principi suo composuit. Erat enim præclara admodum, et docta. Quandoquidem vero ejus memini, opportune hoc loco me expo-situm puto, quæ ea, et unde fuerit: et quo-modo præ aliis quæ in communionem connubii imperatoris Theodosii veniret, delecta sit. Res sic habet.

Περὶ Ἀκακίου τοῦ ἐπιστόκου Ἀμίδης, ὡς τὰ
ἰερά τῆς Ἐκκλησίας εἰς κέρμα κόφην, τοις
Περσῶν αἰχμαλώτους πράμερος, ἀπέλυσεν
οὐκιδεῖς. Διπερ ἔργον εἰς θαῦμα μέγα τοὺς Πέρ-
σας ἤγαγε.

"Ὕν δέ τις ἐν Ἀμίδῃ τῇ πόλει ἐπίσκοπος Ἀχέ-
κίος δυνομα· δν τηνεκάντι πρᾶξις ἀγαθὴ περιφε-
νέστερον τοῖς πᾶσι μᾶλλον ἐποιεῖ καὶ περιβόητων.
Ἐπει γάρ δὲ τῶν Ῥωμαίων στρατὸς τὴν Ἀδαιμονήν
πορθῆταντες, καὶ ὑπὲρ ἐπιτακτικῶν; Περιτῶν αἰ-
χμαλώτους συσχόντες, κατ' οὐδένα τρόπον ἀπ. διέδ-
ναι τῷ Ηὔρηγ ἥροντο, λιμῷ δ' ἐξετρίβοντο κατ'
διλίγον διαφθειρόμενοι (τοῦτο δὲ οὐ μέτριον ἔνιε:
τῷ βασιλεῖ Περσῶν ἀχθος). δ' Ἀκάχος ταῦτα ἀνα-
μαθών, οὐ παρέδρυμε τὰ γενόμενα, ἀλλὰ τὸν ὡν'
αὐτῷ ταττόμενον ἀθροίσας, εἰ 'Ο Θεὸς, ὁ τέκνα,
φησιν, δημέτερος οὗτος δίτκων ἐν χρείᾳ ἔστιν, ἀλλὰ
οὐδὲ ποτηρίων αὐτῷ φροντίς· ἀπροσδεής γάρ ὁν,
οὗτος ἐσθίει, καὶ τῆς ὑγρᾶς ἐλεύθερος ἐστι πόνεως.
Πολλῶν τοίνυν προσδότων κειμηλίων τῇ Ἐκκλησίᾳ
αὐτοῦ, χρυσοῦ μὲν πλείστα, πολλὰ δὲ καὶ δρυγύρου
πεποιημένα, ἀλλὰ τε παραπλήσια, χωνεψὶ μὲν εὐθὺς
ἔδιον τὰ θεῖα ἐκείνα κειμήλια· ἐξ ἐκείνων δὲ τιμή-
ματα διοικότα τοῖς στρατιώταις προσῆγε, καὶ τοὺς
αἰχμαλώτους ἀλάμβανεν. Ἔπειτα διατέρφων ἀρκούν-
τως, ἐφοδίοις ἐδεξιούτο· καὶ ἐς τὸν οἰκεῖον βασιλέα
Γοράνην ἀπέπεμπεν. Ή δὴ πρᾶξις τοῦ ἐπισκόπου
ἐπιπλείστον ἐκπλαγήγατο τὸν Περσῶν βασιλέα ἐποιεί
διτιπερ ἀμφότερα Ῥωμαίοις ἐποιεύσασται, τῷ τε
πολέμῳ, καὶ τῷ εὐ ποιεῖ κατακράτος νικᾶν. Φαῖται
δὲ καὶ ὡς εἰς ἐπιθυμίαν ἤκεν δὲ Πέρσης καὶ κατ'
ἄψιν ἐντυχεῖν τῷ ἀνδρὶ, ὧστε καὶ εἶδον ἐπαπολαύσει,
καὶ διμίλιας ἀξιωθῆναι. Καὶ γε τοῦτο λόγος· ἔχει
γενέσθαι βασιλέως προστάγντος. Τοιάτης δὲ τῆς
ἐκ Θεοῦ νίκης πρυτανευθείσης, δοσοι τηνικαῦτα λέ-
γοις ἀνθοῦντες, δημοσίς τοὺς αἰνετηρίους τῶν λόγων
βασιλείς ἔγραφον παρίστατες· δὲ μὲν ἦν ἐκ πολλῶν
συναχθοίσεις λόγων δύναμεν ἐπιδειγμένος, δὲ δὲ
γνώριμος ἐκείνης καταστῆναι βουλόμενος, καὶ διλος;
ἀλλὰν προβαλλόμενος τὴν αἰτίαν. Ἐκείνα δὲ τῶν
κατών προσεματύρουν τῷ βασιλεῖ, καὶ τημεῖς
ἀθρόα περιεινάθημεν δινωθεν, δλγα ἐκ πάνυ πολλῶν
συνδόμως διεξελύσθεις. Οὐ μόνον δὲ οἱ περι λέγους,
ἐσχολαχθεῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ τῇ βασιλίς καὶ γαμετῇ
τοῦ κρατούντος ἐν ἡρωϊκῷ μέτρῳ ποιήματα τῷ ἀν-
δρὶ καὶ βασιλεῖ ἔγραψεν. Ἡ γάρ μάλα τέλος γε.
Ἐπει δὲ ταύτης ἐμνήσθην, εἰς καιρὸν δὲν δυκῶ μοι
διεξιλεῖν, τίς τε ἦν αὐτῇ, καὶ οὐθεν, καὶ διπας τῷ
βασιλεῖ θεοδοσίῳ εἰς κυινωνίαν γάμου τῶν διλῶν
ἐκριψη. Ἐχει δὲ οὐτω.

sunt, et hypothecam et pignorationes fieri concedimus. Quoniam non absurdum est, animas hominum quibuscumque vasis vel vestimentis praeferriri. L. Sanctius. C. De sacro anet Eccles.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

Περὶ τῆς βασιλίδος Εὐδοκίας, τῆς καὶ Ἀθηναῖος, οἰα καὶ δύστη ἦν· καὶ δύως εἰς τάμου κοινωνιῶν τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ συνήσθη· καὶ ὃς ὑπέσχετο εἰς Ἱερουσαλημα διαβήραι· καὶ περὶ τοῦ μῆλου· καὶ ἀλλων γεγενημένων αὐτῇ.

Πουλχερία ἡ βασιλίς φιλόκαλός τις οὖσα, ἥδη τῷ βασιλεῖ πρὸς ἄλικαν γενομένη, διεσκοπεῖτο, πῶς δὲ καὶ γυναικὶ προστηκούσῃ τούτον συνάψει· καὶ τὰς ἔκαστου γένους ἐφυλοχρένει θυγατέρας, καὶ ὅσαι δὴ ἔξ θυνῶν κάλλει καὶ πλούτῳ καὶ τοῖς λοιποῖς τὸ διαβότον εἶχον. Οὗτοι δὲ ἔχοστη ταύτη συμβάν οὕτω· καὶ γυνὴ τις Ἀθηνᾶς δνομα, παρθένος; Ήτις οὖσα, ἔξ Ἀθηνῶν ἤκει τῇ βασιλίδι· ἡτις δὴ Λεοντίου μὲν ἦν τοῦ φιλοσόφου θυγάτηρ, εὐφυής δὲ εἰς δύχρον οὖσα, διὰ λόγων ἐληλύθει παντοῖον ὑπὸ τῷ πατρὶ παιδεύθεισα, οὐ μόνον Ἑλληνικῶν, ἀλλὰ καὶ Ῥωμαϊκῶν, καὶ τοσαύτης φιλοσοφίας πεπείραται, πρακτικῆς τε δύμα καὶ θεωρητικῆς, καὶ δητὶ τοῖς ἔστι περὶ τὰς λογικὰς ἀποδεξεῖς καὶ ἀντιθέσεις, διτὴν οὐδέποτε ἔπειρος ἐκληρώσατο. Ἀστρονομίας δὲ καὶ γεωμετρίας καὶ ἀριθμῶν ἀναλογίας τοσοῦτον ἔσχεν, δύον εὑδεῖς τῶν κατ' αὐτὴν ἔπειρος. Οὗτοι δὲ ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀχθεῖσαν, ἐπεὶ τελευτὴν ἐκείνος ἔμελλε, τοὺς ἐκείνου παιδάς Οὐαλέριον καὶ Ἀέτιον κληρονομούσας τῆς οὐσίας αὐτοῦ κατελίμπανε. Ταύτην δὲ ἀπόκληρον ἐποίει, λέγων ἀρχεῖν αὐτῇ τὴν τύχην καὶ τὴν ἐνοῦσαν χάριν ἐκ τῆς παιδεύσεως. Ἐν στενῷ δὲ κομιδῇ γενομένῃ Πουλχερίᾳ προσήιτε τῇ βασιλίδι, κατεδωμένῃ τῆς ἀδικίας τῶν ἀδελφῶν. Ἡ δὲ βασιλίσσα τὴν τε σύνεσιν καὶ τὸ κάλλος, ἔτι δὲ καὶ τὸ πρὸς ἄπαντας εἰπεῖν δεξιὸν τῆς κόρης καταμανθάνουσα, ἐδουλεύσατο τάδελφῷ συνοικεῖν. Καὶ δὴ τὰ Χριστιανῶν πείσασα ἀνέλεσθαι, Ἀττικὸν τὸν ἐπίσκοπον μετεστέλλετο· καὶ ἐν τῷ προειρημένῳ σηκῷ Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος τοῦ θείου βαπτίσματος ἀξιώσασα, καὶ θυγατέρα οἰκείαν ἔστη ἐκ τε τοῦ θείου βαπτίσματος, καὶ ἀλλοις τρόποις πολλοῖς ἀναδείξασα, εἰς γυναικὰ ἐδίου τῷ ἀδελφῷ, Εὐδοκίαν ἔξ Ἀθηναῖος μετονομάσασα. Αὕτη δὲ καὶ παιδά Εὐδοξίαν δνομα Θεοδοσίῳ ἔγέννα· ἡτις δὴ Οὐαλεντινιανῷ τῷ Πλακιδίᾳ παῖδι, Ῥώμης τηνικαῦτα κριτοῦντι, συνήπετο, εἰς Θεοσαλονίκην διὰ τὸ κῆδος γεγενημένῳ. Ἐκείνῳ δὲ θυγατέρας αὐθίς; δύο αὖτη ἔγένννα, Πλακιδίαν καὶ Εὐδοκίαν δνομα. Ἡ μέντοι βραχίλια τοῦ Εὐδοκία, διὰ ἐφέσεως ἔχουσα τὴν τῆς θυγατρὸς Εὐδοκίας συνάψειν κατιδεῖν, εὐχῇ ἔστη τοιεῖδεσμει, ὀπηνίκα τῇ παιδὶ πραχθεῖ ὁ γάμος, αὐτὴν ἐκείνην εἰς Ἱερουσαλήμ ἀφικέσθαι, εἰς τε τῶν ἀγίων τόπων προσκύνησιν· καὶ τὴν ἀνήκουσαν εὐχαριστίαν τῷ Σωτῆρι ἀφοσιώσασθαι τῶν ἀπειρῶν χάριν αὐτῇ δωρεῶν· προσεπιγενομένης καὶ τῆς τοῦ περιφανοῦς ἐκείνου μῆλου προφάσεως, ὅπερ οἴα λίλαν μέγα τε καὶ ἔξαισιν, κατά τὴν Φώτων ἀκρτήν, Φρυγίσκου τινὸς ἀγαγόντος, βασιλεὺς τῇ βασιλίδι ἀπεκαρίζετο Εὐδοκία, ἐκατὸν τῷ ἀγαγόντι νομίσματα παρασχών. Ἡ δὲ αὐθίς ἀπλῇ διαβέσει (φιλοτίμως γάρ δὴ ἔχουσα) τῷ μαγίστρῳ Παυλίνῳ ἐπὶ μᾶλλον ἐρωμένῳ τῷ βασιλεῖ ἐπεμπει τὸν ἀγρῷ ποδαγρῶντι.

CAPUT XXIII.

De Eudocia Augusta, quae Athenais est dicta, qualis ea et unde fuerit, et quomodo matrimonio Theodosio imperatori sit conjuncta: et ut noverit, se religionis ergo Hierosolyma prosectorum: et de malo magnitudinis admirandæ, aliisque quæ ei accidere rebus.

Pulcheria Augusta quod honestatis studiosa esset, cum imperator jam ad aetatem maturam pervenisset, ut ei conjugem matrimonio jungeret, deliberavit. Et generis cuiusque et familie puellas, eas etiam quæ ex gentibus forma, dicitur, et aliis dotibus præclaræ essent, dispexit. Atque hoc cum illa sic ageret, percommode accidit, ut mulier quædam, cui nomen Athenais erat, adhuc virgo, ex Athenarum urbe ad Augustam veniret. Ea Leontii philosophi filia, et quidem ingeniosissima, omni genere non solum Graecarum, 485 sed etiam Latinarum disciplinarum a patre erudita, tantum in philosophia effectrice simul et contemplatrice, atque ea quoqne quæ circa dicendi artem, probationesque et consultationes versatur, quantum alius etate sua quisquam, est assecuta. Hanc ubi pater ita educavit atque instituit, moriturus ille, filios suos Valerium et Aetium bonorum suorum hæredes reliquit, filiam autem exhæredavit, fortunam ei, et quam ex doctrina consecuta esset gratiam sufficere dicens. Cum vero ei res esset per angusta, ad Pulcheriam Augustam de fratribus injuria conquerens accessit. Illa prudentiam, uirtutem, et miram in rebus (ut ita dicam) omnibus dexteritatem puellæ cum cognovisset, fratri eam connubio conjungendi consilium cepit. Atque ubi ei ut Christianorum sacra coleret persuasit, accito Attico episcopo, ad divinum baptismum eam in eo quod diximus Stephani protomartyris templo adhibuit: et per eum ipsum baptismum, aliasque item plures modos, in filiæ locum sibi arrogatam, uxorem fratri dedit, pro Athenaide Eudocia cognominatam. Hæc Theodosio Eudoxiam filiam genuit, qua Valentiniiano Placidæ filio, Romæ rerum summi obtinenti, et propter affinitatem nuptiarum Thessalonicae, quo ex Occidente venerat, agenti, in matrimonium est collocata. Atque ea Valentiniano filias duas, Placidiam et Eudociam, progenuit. Verum Eudocia Theodosii conjux, cum desiderio conjugii Eudoxiae filiæ vivendi teneretur, voto seipsam obligavit, ubi nuptias filiæ consecrare essent, se Hierosolyma adiutare. ut simul et loca sancta veneraretur, et debitas Servatori, ob innumerabilia ab eo accepta dona, ageret gratias. Ad quas causas præclaræ etiam illa mali occasio accessit, quod utpote ingens et admirandum, festo Luminum die a Phrygisco quadam oblatum, cum illi eam ob rem imperator centum numismata præbuerat, imperatrici Eudociae dono dedit: idque illa deinde simplici animo (perliberalis enim erat) magistro Paulino, qui prin-

cipi apprime charus, domi ex podagra decumbebat, nisit. **486** Paulinus autem, quod de malo factum fuerat, ignorans, eo perinde atque miraculo quopiam imperatorem muneras est. Qui postquam illud agnovit, conjugem explorando, de eo, an illud ipsum esset, salutem suam verbis prætendens, percontatus est. Eudocia vero, quod imperatoris consilium explorandique voluntatem non intelligeret, cum esse negasset, illud se libenter comedisse dixit. Qua re cum in gravein suspicionem apud imperatorem incidisset, Paulinus quidem statim in Cappadociam relegatus, capitali supplicio est affectus. Ilsa autem ea de causa immenso correpta dolore, volum Deo nuncupatum solvit, et illico Hierosolyma concessit. Dispositione divina id profecto factum, ut ibi quidquid esset bonum atque utile, perficeret. Quid namque opus est admiratione digna dicere opera, que eo loco in sacris templis, monachoruinque domiciliis, atque apud sacerdotes et pauperes, de quibus paulo post referam, peregit? Unum illud in presentia memoria dignum de ea et Pulcheria recensebo. Quod namque natura apertus et simplex Theodosius esset, et omnibus benigne facere cuperet, saepe etiam litteris, quibus minime oportuit, sententia earum non perspecta, subscrispit. Quae vero ei divinius quasi fidelis custos data erat, in rebus omnibus magnifica, moderata, et sapiens Pulcheria Augusta, id ipsum quoque, morem absurdum coarguens, correxit. Syngrapham enim inter eum et seipsam venditæ conjugis ejus raptim compostam ei proposuit, eamque ille scripturæ vim ne-sciens, confessim manus suæ adnotatione constrivit. Postridie ejus diei imperator conjugem ad se vocavit, quam Pulcheria se ei reddituram, pluri-mum negavit, emptionis libellum, ut testem qui accusari aut rejici non posset, prætendens. Tanta illa prudentia atque festivitate fuit. Atque illa negligentiam ejus arte quadam arguens, moderatione mira improvidam litterarum subscriptionem sic in eo emendavit. De his hactenus.

487 CAPUT XXIV.

De Attici patriarchæ episcopali administratione. Et quod is urbanus admodum et facetus, nec non in imponendis rerum nominibus acutus fuerit

Atticus autem episcopus Constantinopolitanus, ut Ecclesia incrementa sua caperet, mirifice operam dedit. Summa enim prudentia eam administrans, continua doctrina populum ad studium virtutis excitavit. Et ad misericordiam atque largitionem tam proclivis fuit, ut non modo eis qui in parœciis ejus erant, egenis providendum duce-ret, sed etiam vicinis Constantinopoli ecclesiis pecuniam multam ad pauperum consolationem mitteret. Porro ex una ejus epistola, quam ad Calliopium presbyterum Nicæam dedit, missis simul trecentis aureis, qualis ea re vir fuerit, satis patet. Ea sic habet: « Calliope presbytero Atticenu in Demino salutem. Decies mille in urbe vestra egenos piorum commiseratione indigere cognovi. Decies mille dum dico, multitudinem ipsam, non

A 'Ο δὲ τὰ περὶ αὐτοῦ ἀγνοῶν, ὡς τι τέρας αὐθίς τῷ βρυσαὶ δῶρον προσῆγεν. 'Ο δὲ ἀναγνούς, διπλὸν δῆτα τὸ μῆλον, πειράν προσῆγε περὶ τούτου τῇ γυναικὶ, τὴν σφετέραν σωτηρίαν προβεβιγμένην. Ἐκεῖνης δὲ τῷ ἀγνοεῖν τὴν πειράν διαχειδούμενη, καὶ ὡς ὅτι τὸ δέως μάλα φάγοι αὐτὴ ἀνεπούσης, εἰς ὑπόνυμα ἀποπον ἤγειρε τὸν χρατοῦντα. Καὶ αὐτίκα Πιστίνος μὲν ἐξόριστος ἐν Καππαδοκίᾳ γενόμενος, κεφαλικῇ τιμωρίᾳ ὑπῆγετο. Ἐκείνη δὲ ἀμέτρη διὰ ταῦτα ληφθεῖσα τῇ λύπῃ, τὰ ὑπερσχημάτιν ἐπιήρου θεῖ· καὶ αὐτίκα διέβανεν εἰς Τεροσόνια. Θεοὺς δὲ ἦν ἄρα οἰκονομία, ἵνα ἔνει γενομένη, πᾶς εἰ τι χρηστὸν διαπράξῃται. Τι γάρ χρὴ καὶ λέγει δια τοῦ ἕκατοντας θαύματος; δέξια διστέλεσσεν ἔργα ἐν τε οἰκίαις ναοῖς καὶ μοναχῶν καταγωγίοις, καὶ λεπέσι, καὶ πάνησι; περὶ δὲ μικρὸν ὑστερον διεξέλθω, τοῦτο μόνον τὸ γε νῦν ἔχον περὶ αὐτῆς μνήμης δὲ δέξιαν τῇ Ιστορίᾳ διηγησάμενος. Ἀπλοῦς γάρ φύσει ὁ Θεοδόσιος, καὶ πάντας εὐεργετεῖν προθυμούμενος, πολλάκις καὶ οἱ οὐκ ἔχρην, μὴ τὰ γραφόμενα διασκετόμενος, καθυπέγραψεν. Ὁ δὴ ἡ πάντα κοσμία καὶ σώφρων καὶ σοφῆ οἰκουρδὸς πρὸς θεού διδούμενη Πουλχερία ἡ βασιλίς, καὶ τοῦτο ἐπηγύρθει, τὸ τῆς πράξεως ἀποπον διελέγχουσα. Καὶ δὴ πράσιν ὡς ἀπὸ αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀδελφὴν τῆς Ιδίας γυναικὸς σχεδιάσασα Εὐδοκίας, προσῆγε τῷ βασιλεῖ· δὲ τὴν τῶν γεγραμμένων δύναμιν μὴ εἰδὼς, εὐθὺς καθυπέγραψε. Τῇ δὲ ἔξης ἡμέρᾳ τὴν γαμετὴν ἔκαλει ὁ βασιλεὺς· Πουλχερία δὲ μὴ δοῦναι μάλιστα φοδρῶς διετείνετο, τὸν τῆς πράσεως χάρτην προβαλλομένη ἀπαράγραπτον μάρτυρα. Οὕτω σοφῇ τις ἦν καὶ ἀστεῖα μάλα· κάντευθεν τὸ ἀνειμένον ἔκεινον τεχνικῶς διελέγχασσα, μετρίως τὸ ἐν ταῖς τοιαύταις γραφαῖς ἀπειλεπτον διωρθώσατο. Καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως.

B accusari aut rejici non posset, prætendens. Tanta illa prudentia atque festivitate fuit. Atque illa negligentiam ejus arte quadam arguens, moderatione mira improvidam litterarum subscriptionem sic in eo emendavit. De his hactenus.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ. ΚΔ'.

Περὶ τῆς τοῦ πατριάρχου Ἀττικοῦ διοικήσεως· καὶ ὡς ἀστεῖος μάλα ἦν, καὶ περὶ τὰς των δρομάτων θέσεις φιλόκαιος.

C 'Ο δὲ τῆς Κωνσταντίνου ἐπίσκοπος Ἀττικὸς θαυμασίως τὰ κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν ποιεῖν ἐπέδιδον, ἀριστὴ μὲν φρονήσεις ἐπὶ τὴν ταύτης διοικήσεως γράμμενος· τῷ δὲ συνεχεῖ τῆς διδασκαλίας τὸν λαὸν εἰς τὴν ἀρετὴν· μετάληψιν προετέρετο. Οὕτω δὲ εἰχε προχείρως εἰς Ἐλεον, καὶ εἰς μετάδοσιν ἔτοιμος ἦν, ὡς μήτοι γε τῶν ἐν ταῖς παροικίαις αὐτοῦ προνοεῖσθαι πτωχῶν, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀγχιθυρούσαις τῇ Κωνσταντίνου πόλεσιν ἴκανά χρήματα πέμπειν, εἰς παραμυθίαν τῶν ἐκεῖ δεομένων. Ἐκ δὲ μιᾶς τούτου ἐπιστολῆς, ἣν Καλλιοπὶ πρεσβυτέρῳ εἰς Νίκαιαν ἔστελλε, τριακοσίους χρυσίους συναποστελλας, καταφανῆς ὅποιος ἦν καὶ περὶ ταῦτα γνῆσται. «Ἔστι δὲ αὐτὴ· Καλλιοπὶ πρεσβυτέρῳ Ἀττικὸς ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Ἐμαθόν μυρίους ἐν τῃ πόλει πεινῶντας δεῖσθαι· τοῦ πασὸν τῶν εὔσεβεών-

των ἑλέους· μυρίους· δὲ λέγω τὸ πλῆθος· οὐ τὸν ἀκριβῆ δηλῶν ἀριθμόν. Ἐπεὶ τοίνυν αὐτὸς μὲν εἴω λαδῶν ἀριθμὸν παρὰ τοῦ δαψίλει τῇ χειρὶ διδόντος τοῖς οἰκονομούσι καλῶς, συμβαίνει δὲ τινας ἀπορεῖσθαι δοκιμασίας, χάριν τῶν ἔχοντων μὲν, μὴ παρεχόντων δὲ τούτοις, λαδῶν, ὡς φίλη μοι κεφαλή, τοὺς τριτοκοσίους τούτους χρυσίνους, ἀνάλωσιν ἐπως ἂν θελήσοις. Βουλήσῃ δέ που πάντας τοῖς αἰσχυνομένοις τὴν αἰτησιν, ἀλλ' οὐχὶ τοῖς ἐμπόριον δὲ βίου τὴν γαστέρα προτεθεικάσι. Διδοὺς τοίνυν, μηδὲ θρησκείαν λογίσῃ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος· ἕνδεις καὶ μόνου γενόμενος, τοῦ τρέφειν τοὺς πεινῶντας, ἀλλὰ μὴ λογιστεύειν τοὺς τὸν ἡμέτερον τρόπον φρονοῦντας. Τῶν μὲν οὖν δεσμένων καὶ πόρρωθεν δντων οὐτω φροντίδος είχεν δ' Ἀττικός· οὐ μή δὲ ἀλλὰ καὶ τάς τινας δεισιδαιμονίας περὶ πολλοῦ ἀναστέλλειν πρόνοιαν ἐποιείτο. Καὶ δὴ πυθόμενος Σαββάτιον ἔκεινον, δεὶς δὲ τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα τῆς τῶν Ναυατιανῶν ἐκκλησίας ἀπορρίξεις, ίδιαν συνεστήσατο ποιμῆνην, τὸν βίον ἐν Ῥώῳ ἀπολιπόντα· ἔκεισε γὰρ ὑπερόριος γενόμενος ἐτελεύτα· καὶ ὑπὸ τοῦ ίδιου συστήματος ἔκειθεν τοῦ σώματος μετακομισθέντος, περὶ τὸν ἔκεινον τάφον εὔχεις ποιεῖν, καὶ ὡς ἀγιώ δῆθεν τὸ σένα; νέμειν, νύκτωρ τινάς ἀποστείλας, τὸ Σαββάτιον σῶμα εἰς ἔτερον τόπον θάπτεν. Οἱ δὲ περὶ αὐτὸν ἐλθόντες, καὶ τὸν τάφον δρωρυγμένον εύρόντες, τοῦ λοιποῦ σένειν καὶ δεισιδαιμονεῖν περὶ τὸν τάφον ἐπαύνοτο. Λίαν δὲ καὶ φιλόκαλος ἐγεγόνει περὶ τὰς τῶν δυομάτων θύσεις, εὐστόχως αὐτὰς συντιθεῖς. Ήπειρ γὰρ τὸ κατὰ τὸν Εὔξεινον πόντον στεγνὸν οὐ πόρρω που τοῦ ἀνάπλου ἐπίνειον ἦν, δ' ἀρχαὶ διδόρες Φαρμακέα ἐκάλουν. Ἐκεῖνος δ' ἔκεισε τὰς συνάξεις ποιούμενος. Ήνα μὴ δυσφήμω δύναματι καλοίτο δ ἔχωρος, εἰς Θεραπείαν μετετίθει τὴν κλῆσιν. Καὶ προάστειον δ' ἔτερον ἀντιπέραν τῆς Κωνσταντίνου κείμενον Ἀργυρόπολιν μετωνόμαζε, τοιάδε αἰτίας ἡγεταμίης. Χρυσόπολις ἐπίνειον ἀρχαῖον ἐστιν. "Ο κεῖται μὲν ἐν ἀρχῇ τοῦ Βοσπόρου, ἀντιπέραν δὲ τῆς Βυζαντίου ἐστι. Τούτου δὲ πολλοὶ τῶν ἀρχαίων ιστορικῶν μέμνηνται, ὥσπερ Στράβων ὁ γεωγράφος, Νικόλαος τε ὁ Δαμασκόθεν, καὶ δὲ τὰ Κύρου συγγεγραφώς δρίστος, δὲ πολὺς ἐν λόγων δυνάμει, καὶ συγγραφικῷ χαρακτῆρι θαυμαστὸς Ζενοφῶν, ἐν τε τῇ ἔκτῃ τῶν ἀναβάσεων Κύρου· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, ἐν ᾧ καὶ τάδε περὶ αὐτοῦ ιστορεῖ, ὡς Ἀλκιβιάδης ἔκεινος τὰ τείχη περιελὼν Χρυσοπόλεως, δεκαδευτήριον ἐν αὐτῇ καθίστα. "Οσοι γὰρ ἐμποροὶ ἐκ Πόντου κατέπλεον, ἐν αὐτῇ τὰς δεκάτας παρείχον τῶν φόρων. Οἱ τοίνυν Ἀττικός, τὸν καταντήκρὺν Χρυσοπόλεως τόπον ίδων ἐν εὐθέτῳ κείμενον καὶ τέρψιν οὐ μετρίαν παρέχοντα, χρῆναι ἐφη τὸν τόπον τούτον Ἀργυρόπολιν δυομάτεσθαι· δὲ αὐτίκα ῥηθὲν, τὴν ἐπωνυμίαν ἐδίου τῷ χώρῳ. Λεγόντων δὲ τινῶν ἀσύμφορον εἶναι Ναυατιανὸς ἐνδον τῆς Κωνσταντίνου ἐκκλησίας, Ἀγνοεῖτε, ὡς ένικεν. Εφη, δια τὸν συνέδη παθεῖν ἐπὶ Κωνσταντίου καὶ Οὐδάλεντος. "Αλλως τε δὲ καὶ μάρτυρες οὗτοι τῆς

A certum pauperum numerum ostendo. Quandoquidem vero certum pecuniae numerum ei acceptum fero, qui per liberali manu rite eam dispensantibus donat, et nonnulli indigent, explorandorum eorum gratia, qui habent quidem, sed illis non dant, acceptis a me, o charum mihi caput, trecentis aureis istis, ut voles eos expende. Voles autem eis maxime, qui mendicare erubescunt: non illis, qui in vita ventrem ad nundinationem proponunt. Cum igitur pecuniam largieris, religionis hac in parte rationem non habebis: hoc unum spectans, ut indigentes alas, neque eos præferas qui moribus nostris vivunt. » Pauperum sane etiam qui longius abessent, ita curam Atticus gessit. Verum ille quoque ut quorundam superstitionem minueret, in aquapere curavit. Et cum audisset Sabbatum illum, qui propter Paschæ diem Judaico more celebrandum a Novatianorum ecclesia secesserat, et gregem sibi suum coegerat, Rhodi, ubi exsulare jussus fuerat, vitam finisse, popularesque factio-
nis ejus, corpore illius inde translato, circa sepulcrum ejus precatio-nes peragere, et veluti viro sancto reverentiam cultumque præstare: noctu hominibus certis missis, cadaver Sabbatii sepeliri in loco alio curavit. **488** Porro sectatores illius ubi tumulum effossum repererunt, ceremonias superstitutionemque suam ad sepulcrum ejus deinceps omiserunt. Et quoniam in novinum inventione, apte illis rebus ipsis imponendis, elegans et felix fuit, navale quod ad angustias Euxini ponti non longe a transitu situm, veteres φαρμακά, id est veneficum appellarent, quod ipse ibi conventus cogeret, ne locus is infamem obtineret appellatiōnem, nomine mutato θεραπείαν, hoc est, curam seu medicinam vocavit. Ex suburbis etiam Constantinopolis aliud, Argyropolim, per mutationem nominis ob causam ejusmodi appellavit. Chrysopolis antiqua navium statio est, contra Byzantium, in Bospori initio posita. Multi ejus antiquorum historicorum meminere, sicuti Strabo geographus, Nicolau Damascenus, et qui Cyri historiam optime conscripsit, vi eloquentia magnus, et historico stylo admirandus Xenophon, in sexto Cyri expeditionis: sed et in primo Hellanicorum, seu Græcæ Historiæ libro, ubi de ea hæc quoque memorat, quod Alcibiades ille muro Chrysopoli munita, decimarum accipiendarum sedem ibi constituerit. Quicunque enim mercatores ex Ponto præternavigarent, decimas eo loco mercium præbuerunt. Atticus igitur locum e regione Chrysopoli, commode cum non mediocri amoenitate situm cernens, Argyropolim eum nominari oportere dixit, quod verbum regioni statim cognomen indidit. Quibusdam dicentibus, incommodum esse, quod Novatiani intra urbem Constantinopolim convenus agerent: ignorare videmini, inquit, quæ sub Constantio et Valente perpessi sumus. Præterea vero testes ibi nobis sunt fidei veraces. Cum enim jamidudum ab Ecclesia universalis seces-

serit, nihil illi aliud de fide quam penitentiam novarunt. Et cum Nicæus aliquando esset, ordinandi ibi episcopi gratia, Asclepiadem Novatianorum ecclesiæ antistitem, senem admodum conspicatus, quotnam annis episcopatum gessisset, interrogavit. Atque ubi ille quinquaginta dixisset, sermonem excipiens Atticus: Beatus, inquit, es, o Pater, qui tam longo tempore bonum opus curaris. Apud eumdem Asclepiadem illud quoque intulit,

439 « Ego, inquiens, Novatum quidem valde laudo: qui vero ab eo prövenere, eos minime recipiendos esse duco. » Vocem hanc ut novam et insolitam, postquam ille audivit: « Quomodo, aī, hoc dicis, episcope? Propterea, Atticus inquit, illum probo, quod ad communionem eos qui diis sacrificaverant, non admiserit: id namque et ipse, si affuisse, fecisset. Novatianos autem aversor, quod exiguarum rerum gratia homines a communione excludunt. Ad quæ verba Asclepiades respondit: At non sacrificia deorum tantum, sed multa etiam alia sunt peccata ad mortem. Quorum causa vos quidem clerum, nos vero etiam laicos rejicimus, soli Deo, qui novit omnia, omnia committentes. » Dicunt etiam obitum eum sumi prævidisse, et ad Calliopium Nicæus presbyterum ab eo discendentem, verbis hisce usum esse: « Quod si me rursus vivum videre voleas, ante autumnum exactum celeriter Constantinopolim te venire oportebit. Sin tardius eo concesseris, superstitem me non invenies. » Id quod ita accidit. Nam vicesimo primo ministerii sui anno, decimo Octobris mensis die mortuus est, undecimo Theodosii consulatu.

τῆς λειτουργίας ήτι δεκάτην ἀγοντος Ὀκτωβρίου μηνὸς ἐτελέσθη, Θεοδοσίου τῇ ἑνδέκατον ὁπτεύοντος.

CAPUT XXV.

De Alexandro Antiochiae episcopo: ut primus ipse memorium et nomen divi Chrysostomi in sacros codicillos reulerit, atque Atticum, itemque alios idem facere curaverit, et Joannis studiosos tranquillitati et paci restituerit: id quod Cyrillus facere detractavit.

Novum autem et admirandum quiddam, quod prius perfecit, quain defunctus est, ita ut reprehensionem eam qua expeditus est, quod Joannis sectatores male accepit, a se amolitus, allis obvelaverit bonis, exponam. Antiochiae Porphyrius, cuius supra meminimus, decessit: et sedem Ecclesiæ Alexander sortitus est, congruentem episcopatui agens vitam. Monasticis enim antea studiis exercitatus, fortis admodum decertator exstitit, consona vita facta exhibens, pietatis sanctiorisque philosophiæ meditatione, divitiarum contemptu, eloquentia, et multis aliis donis atque ornamenti mirifice abundans. Alexander iste, eos qui propter Eustathium suos sibi celebrabant conuentus,

490 cohortatione et persuasione tandem reliquo Ecclesiæ corpori (quod Paulinus, et post illum Evagrius, impediabant) conjunxit, conuentumque ecclesiarum per unionem tantum corgit,

Α πίστεως ἡμῖν ἀληθεῖς καθεστήκασιν. Ἐκ πολλοῦ γὰρ τῆς καθόλου διαχριθέντες Ἐκκλησίας, οὐδέν τι ἀλλο περὶ τὴν πίστιν ἐνεωτέρισαν. Καὶ ποτε δὲ ἐν Νικατῇ παραγενόμενος, χρεῖς καλύστις χειροτονεῖν ἔκεισε ἐπίσκοπον, Ἀσκληπιάδην τὸν τῶν Ναυατιανῶν ἔκεισε δὴ προϊστάμενον θεασάμενος γηραιν μάλα δυτα, ἥρετο πόσις ἐνιαυτοῖς τῆς ἐπισκοπῆς καθηγοῖτο. Πεντήκοντα δὲ ἔκεινου εἰπόντος, ὑπολαβὼν δὲ Ἀττικὸς ἔφη· Εἴδαμεν δρὶς τυγχάνεις, ὡς ἀνθρώπε, ἐπὶ τότῳ χρόνῳ καλὺν ἔργου ἐπιμελούμενος. Πρὸς δὲ τὸν αὐτὸν Ἀσκληπιάδην καὶ τοῦτο ἐπένεγκεν, τὸν μὲν Ναυατιανὸν σφοδρῶς ἐπιτίνω, τοὺς δὲ ἐξεινούς τικίοις: Ὅτα δὲ ἔνον τὸν λόγον διακούσας ἔκεινος, « Πώς τοῦτο, ἔφη, λέγεις, ἐπίσκοπε; Οὐτεπερ, ἔφη δὲ Ἀττικὸς, ἔκεινον μὲν ἐπιτίνω, οἷς τοῖς ἐπιθύσασι κοινωνεῖν παρηγέτο· τοῦτο γὰρ καὶ εἰ εἰ γὰρ παρήμην, ἐπραξα δὲν. Τοὺς δὲ Ναυατιανοὺς ἀποστέρεφομαι, οὐτεπερ εὔτελῶν χάριν πρεγμάτων τῆς κοινωνίας τοὺς λαοὺς ἀποκλείουσι. » Πρὸς δὲπερ Ἀσκληπιάδης ἐπήγαγεν· « Οὐ τὸ ἐπιθύσας δὴ μόνον, ἀλλὰ πολλαὶ καὶ ἀλλαὶ ἀμαρτίαι εἰσὶ πρὸς θάνατον, δὶς δὲ τοὺς ἐν κλήρῳ μὲν ὑμεῖς, ἡμεῖς δὲ καὶ τοὺς λαίκους ἀποκλείομεν, μόνῳ τῷ πάντα εἰδότι Θεῷ τὸ πᾶν ἐπιτρέποντες. » Φασὶ δὲ αὐτὸν καὶ τὴν τελευτὴν ἔσωτον προγνόντα, Καλλιοπίῳ τῷ πρεσβυτέρῳ Νικαίᾳ εἰπεῖν ἔκεινεν ἀναχωροῦντα· « Εἰπερ βούλει με αὐλίς ζῶντα Ιδεῖν, πριν ἡ φύλειν διπώραν, τάχος δοσον τῇ Κωνσταντίνου τοις χρεών προσφοιτῶν. Εἰ γὰρ κατόπιν γένοιτο τοι καίρου, οὐκέτι περισσά με καταλήψῃ. » Ο δὲ καὶ εἰς ἔργον αὐτίκα ἔβαντε. Τῷ γὰρ εἰκοστῷ πρώτῳ μηνὸς ἐτελέσθη, Θεοδοσίου τῇ ἑνδέκατον ὁπτεύοντος

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ.

Περὶ τοῦ Ἀντιοχείᾳ Ἀλεξανδρου, ὡς χρώτος τὸ μηγμδουνο τοῦ θεον Χρυσοστόμου τοῖς ιεροῖς διπτύχοις ἐνέταξε, καὶ Ἀττικὸν καὶ τοὺς ἄλλους οὖτος ποιεῖ καροσεύασε, καὶ τοὺς περὶ Ἰωάννην στήριγμασε. Κύριλλος δὲ τοῦτο ποιεῖ ἀπετρέπετο.

Ο δὲ οὖν ἔνον περὶ ή τελευτὴν διεπράξτο, καὶ τοῦ ἐντριβέντος αὐτῷ μώμου ἀπῆλλαξε, δὶς δὲ πρὶς τοὺς προτειμένους τῷ Ἰωάννῃ κακῶς ἐπράξεν, ἀπελαύνων, καὶ ἀλλοις περιείλσων κακοῖς, διηγήσομαι. Φθάνει μὲν ἐν Ἀντιοχείᾳ τελευτὴς: Πορφύριος, περὶ οὗ ἀντωτέρῳ μνείαν ἐποιησάμην τὴν δὲ τῆς Ἐκκλησίας καθέδραν ἐκληροῦστο Ἀλέξανδρος, συμβαίνουσαν ἔχων τῇ ἀρχιερωσάνη τὴν πολιτείαν. Ἀσκητικὸς γὰρ πρότερον ἀγῶσιν ἔγγυματαμένος, ἀγωνιστῆς ὅφθη γενναῖος μάλα, Ἐργος τὸν βίον ζεικύνων συνάδοντα, ἀσκήσεις καὶ φιλοσοφίῃ καὶ τῷ ἀκτήμονι βίῳ, καὶ τῷ τῆς γλώττης φεύματι, καὶ πολλοῖς ἀλλοις ὑπερφυῶς πλεονεκτῶν τοῖς γαρίσμασιν. Οὐτος τοιγαροῦν δὲ Ἀλέξανδρος καὶ τοὺς Εὐσταθίου γάριν κατ' Ιδεῖν συνάγοντας, οὖς συνάπτεσθαι Παυλίνος οὐκ εἰσας, καὶ μετ' ἔκεινον Εὐάγριος, μάλις πειθοὶ καὶ παρακλήσει χρώμενος, τῷ λοιπῷ τῆς Ἐκκλησίας συνήργησε σώματι: καὶ

τοιαύτην πανήγυριν τῇ ἐνώπιες τῶν ἐκκλησιῶν ἐνχε-
διάζεν, οἷαν οὐ τις πώποτε ἔθεάσατο. Τοὺς γάρ
όμηρφρονας ἐκείνων λαβὼν, καὶ τοὺς ἐν αἱρῷ καὶ
τῷ πολλῷ πλήθει ἡριθμημένους, πρὸς τὴν ἐκείνων
ῆχεν διηγήσατο· ἐκεῖθέν τε ἐκείνους; παραλαβὼν
ὑπὸ φαλμοῖς καὶ θυμων ὕδατις ἐν ταυτῷ ἐναρμο-
νίως μίαν ὑδῆν διδοντας, ἀπὸ τῆς πρὸς ἐσπέρτες
τετραμένης πυλίδος μέχρι τοῦ μεγίστου νεώ πλ-
σαν τὴν ἐν μέσῳ τούτος; ἀγορὰν ἀνθρώπων πλήρην
ἔδεινυν, ποταμὸν οἰον λογικόν τινα σχεδιάζων, κατ’
οὐδὲν εἰς διμιστήτην διαφέροντα τοῦ παραρρέοντος
ποταμοῦ. **A** “Ἄ δη δρῶντες οἱ τοῦ Ιουδαιοῦ καὶ δοῦις
τῶν Ἐλλήνων βραχεῖς ὑπελείποντο, πρὸς δὲ καὶ
δοῦις τὴν Ἀρέου εἰσεδέξαντο λώδην, ἔτι δὲ καὶ
τοὺς θεῖν δήποτε βέοντας ποταμούς, εἰς τὴν τῆς
καθόλου Ἐκκλησίας εἰσβάλλοντας θάλασσαν, σφρόρ
ἴστενον καὶ ὠδύροντο. Οὗτος τοίνυν ὁ τὰ πάντα
ἀριστος καὶ βίον καὶ λόγον Ἀλεξανδρός, πολὺν τινα
ζῆλον τρέψων ὑπὲρ τῆς Ἰωάννου δικῆς, πρῶτος
τὴν ἐκείνου προσηγορίαν τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς δι-
θύροις ἐνέταττε· καὶ βασιλεῖ, καὶ τοῖς ἀπανταχοῦ
Ἐγραψεν ἐπισκόποις, τὰ ίσα καὶ αὐτοὺς πράττειν,
καὶ τὴν εἰρήνην τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐντεῦθεν ἀσφαλῶς
προτανεύειν. **B** “Ο δὴ καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἀττικὸς συν-
ιδὼν διὰ τοὺς Ἰωάννιτας, τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ
διερήγγειλην τὴν ἐκείνου μνεῖαν γνώμῃ τῶν κρα-
τούντων καὶ αὐτὸς ταῦς εὐχαῖς παιεῖσθαι ἐκέλευε.
καθάπερ εἰωθός ἦν γίνεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν
ἐπισκόπων ἀπολειποτάνων τὸν βίον. Καὶ γ’ ἐξ ἐκεί-
νου τὰ τῆς εἰρήνης ἀνήπτετο· ἔως χρόνῳ ὅστερον
καὶ τὰ ἐκείνου λειψάνα εἰς τὴν βασιλεύουσαν πόλιν
μετεκομίζετο. Οὐ μὲν οὖν Ἀττικὸς τοῦτον τὸν τρό-
πον τὸ προτριβὲν αὐτῷ μίσος διὰ τὸν θετεῖσιν
Ἰωάννην λαμπρῶς ἐπανύρθου. Οὐχ αὐτὸς δὲ μόνος;
τοῦτ’ ἐπραττεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἐπειθεῖν, ἀγ-
τιτεῖνοντας τὴν Ἰωάννου μνήμην ταῖς εὐχαῖς ἀν-
φέρειν, καὶ μάλιστα Κυριλλῷ τῷ τῆς Ἀλεξανδροῦ
τὸν θρόνον διέποντε, ἀπεχθῶς μάλα ἔχοντες πρὸς
Ἰωάννην, οἵτις διάρροος Θεοφίλῳ τῷ πρὸς πατρὸς θεῖῳ
τὰς ἐπιστολὰς τῷ συγγράμματι παραθεῖνα: διὰ τὸ διξιόπιστον. **C** “Ἐχουσι δέ ἐπὶ λέξεως οὐτως.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

**Ἐπιστολὴ Ἀττικοῦ τοῦ πατριάρχον τῇ: Βασι-
λίδος πρὸς τὸν ἄγιον Κύριλλον Ἀλεξανδρεῖας,
ὑποτιθείσα καὶ αὐτὸν τὴν προσηγορίαν τοῦ
μακαρίου Ἰωάννου τοῖς ἵεροις σικεύχοις δι-
γράψειν.**

« Ἀττικὸς Κυριλλῷ εὐ πράττειν. Περιπεπτώκαμεν
εῖς; μή περηρήμεθα· καὶ στέργειν ἀναγκαῖδεθα τὸ
μή κατὰ γνώμην ἡμῶν ἀπηντηκότα, τοῦ δικαίου τὸ
λυσιτελές προτιμήσαντες, καὶ πρὸς τὴν τῶν λαῶν
διμόνοιαν ἐπικιθέντες τοῖς λογισμοῖς· κανόνι μὲν
τοῖς τῶν Πατέρων μή λυμηνάμενοι, τῆς δὲ ἀκρι-
θοῦς λεπτολογίας τὴν τῇ: οἰκουμένης εἰρήνην προ-
τεθεικότες. Οἶδας μὲν οὖν καὶ τὸν μακάριον Πιστοῦν
ἐν τῷ θεσμοθετείν ταῖς Ἐκκλησίαις σαφῶς τὰς ὑπο-
θέσεις οἰκουμένησαντα: οἶδας δὲ καὶ τὸν ἐν ἀγίοις
πατέρα τὸν οὐν, τὴν ιαπτότολον Θεόφιλον, ἐπὶ
τῆς Ἐλληνικῆς συγγένεως τὴν εἰρήνην τῆς παρὰ

D A quantum nunquam aliquis vidit. Eis enim qui idem
sentiebant, et ex clero et ex populo ipso assum-
ptis, ad illorum venit conventum: atque illis etiam
inde, ita uti psalmis atque hymnis Deum lauda-
bant, receptis, cantilenam eamdem uno ore con-
cinne canente, ab ea quæ ad Occidentem versa est
porta, usque ad templum maximum, totum quod
in medio est forum, hominum multitudine com-
plevit: veluti spiritualem quemdam amnem in-
stituens, re nulla ad similitudinem, ab eo qui
urbem preterfluit flumine differentem. Quod ubi
Judæi, et qui adhuc pauci reliqui erant Græcae
superstitionis sectatores, et Ariani ipsi, fieri,
fluviosque undecunque promanantes in catholicos:
Ecclesiæ pelagus inferri viderunt, vehementer
ingemuerunt atque lamentati sunt. Alexander.
itaque et vita et doctrina optimus, zelo ingenti.
Joannis causam fovens, primus illius nomen in
ecclesiasticum retulit album: atque ad imperato-
rent omnesque ubique episcopos, ut idem et ipsi
facerent, et ea re pacem certam et constantem
Ecclesiæ conciliarent, scripsit. Ceterum cum Atti-
cus quoque episcopus propter Joannitas Eccle-
siam esse scissam videret, de principum sententia
ipse quoque mentionem illius fieri in preicationibus
jussit: quemadmodum id et in aliis episcopis qui
vita excessissent, fieri solitum erat. Atque ex eo
tempore pax exsilit, donec postea quoque reli-
quiae ejus urbi imperanti illate sunt. Atticus in-
vidians in quam propter divinum Joauneum deci-
derat, hoc modo magnifice atolevit. Nec ille modo
id fecit, sed aliis quoque Joannis memoriam pre-
cibus inserere recusantibus, et Cyrillo maxime
Alexandriæ præsuli, qui hostiliter Joannem oderat,
quod ille a Theophilo patruo suo dissensisset, per-
suasit. Sed non intempestivum fuerit, historice
huic epistolas eorum, certioris fidei gratia, adne-
clere: quæ de verbo ad verbum sunt tales:
“Ιωάννην, οἵτις διάρροος Θεοφίλῳ τῷ πρὸς πατρὸς θεῖῳ
τὰς ἐπιστολὰς τῷ συγγράμματι παραθεῖνα: διὰ τὸ διξιόπιστον. **E** “Ἐχουσι δέ ἐπὶ λέξεως οὐτως.

491 CAPUT XXVI.

**Ἐπιστολὴ Attici patriarchæ imperantis urbis, ad
sanctum Cyrilum Alexandrinum, in qua eum
ille cohortatur, ut nomen beati Joannis sacro albo
inserat.**

« Atticus Cyrillo felicitatem. Incidimus eo, quo-
non putaveramus: et acquiescimus necessitate in
eo quod minus ex sententia nostra processit, utili-
tatem justitiae præponentes. Et cogitationibus no-
stris ad populi concordiam inclinati, canonibus
quidem Patrum detrimentum nullum afferimus,
exacte autem verborum observationi, universi
orbis pacem præferimus. Non ignoro equidem et
beatum Paulum, cum ecclesiasticas ederet consti-
tutiones, sapienter occasionibus provida dispen-
satione usum esse. Scio etiam, qui in sanctorum
numero censemur, patrem tuum apostolicum.

Theophilum, in confusione et turba a Græce superstitutionis studiosis excitata, exactam ad breve tempus observationem paci posthabuisse. Maximæ enim quæque urbes pelago fluctibus exagitato persimiles, ex sententia civium, non tam summa legum et constitutionum observatione, quam expeditissimis consiliis atque judiciis, ad pacem et concordiam facientibus, regi atque administrari solent. Qua vero de causa litteras hasce scribam, accipe. Novit sanctitas tua, ac potius illis ipsis oculis intuetur, quibus qui in sanctis est. Pater noster Theophilus, conspexit, qualis et quam ingens turba, magnam hanc invaserit urbem: atque ut in ea sanctior fides et pietas, ne funditus erueretur, periclitata sit: adeo etiam ut populus majore ex parte per factionem scissus, extra muros conventus egerit: et plerique sacerdotes et collegæ nostri episcopi, a mutua communione desciscentes, bonam plantationem Domini Jesu Christi, parum abest quin evulserint, pacis communitate scilicet aliquantulum distracta. Sedenim multo sane labore, multo sudore, et periculis multis desperationis plenis, plurima et maxima quæque communium Patrum nostrorum atque etiam pietatis tuae precibus et conspiratione sopita sunt mala. Et turba quidem illa conquievit, concordia vero et serena tranquillitas in orbis universi ecclesiis obtinet. Cum vero nonnulli nomen tantum beati Joannis mysticis tabulis inscribi vellent, beatus episcopus Alexander, Antiochenum istum dico, 492 Constantiopolim venit, et multa ore confidenti verba fecit: vehementerque excitare populum voluit, ut vel nobis invitis, necessario ejus quem diximus, nomen ita inscriberetur. Quam rem accurate prorsus pietati tuae, ministri Dei religiosissimi diaconi, Petrus et Aedesius exposuerunt. Præterit tempus longum, et nos necessitate ea quæ a populari rerum administratione proveni, premi incipiebamus, neque tamen quidquam schismatis et dissidii reliquias curabamus: cum ad nos ex Oriente Dei amantissimi episcopos Accius litteras dedit, religiosissimum antistitem Antiochiae Theodotum a populo, ut nomen Joannis in sacras tabulas referret, coactum esse, ut veniam rei ei quam necessitate ille adductus fecisset, daremus, petens. Et tum bonus ille qui litteras ad nos pertulit presbyter, causam adventus sui indicans, rem hanc in vulgus magnæ urbis propalavit, et sententiam datae ad nos epistolæ populo vulgavit: adeo ut parum absuerit, quin tumultu plebis universæ urbs repleta sit. Ibi vero ego, ibi deum perturbatus, et de rebus maximis discrimen summum veritus, piissimum imperatorem adii, et cunio eo de pace et tranquillo rerum statu egi. Atque ille nihil esse periculi aut incommodi respondit, si defuncti viri nomen, tranquillitatis, pacis et populi concordiae gratia inscriberetur. Itaque ego ea re persuasus, (quomodo enim necessitate prævenitus id non facerem?) ne religionis nostræ res

Α βραχὺ ἀκροβενίας προτετιμηκότα. Αἱ γὰρ δὴ μέγισται τῶν πόλεων κυματονομένης θαλάσσης κύμασιν ἐσικυῖαι, κατὰ τὰς γνώμας τῶν οἰκητόρων, οἱ τοσοῦτον νόμοις καὶ διατάξειν ἀκριβέστερα πεφύκασι πείθεσθαι, οἷσιν διακρίσειν εὐμεταχειρίστοις βιβλιούσιας πρὸς εἰρήνην καὶ σύμπνοιαν. "Οὐοι δὲ γάρ τινας ἔκτιθημι ταῦτα τὰ γράμματα, μάνθανε. "Ἔγω που πάντως ἡ σῆσιστής, μᾶλλον, δὲ τεθέαται τι; ὅφθαλμοῖς ἐκείνοις, οἵσπερ οἴδεν δὲ ἐν ἄγοις Πατρὸς ἡμῶν δ Θεόφιλος, οἷς καὶ σηταραχῇ κατέλαβε τὴν Μεγαλόπολιν καὶ δπως ἐκ τῶν βάθρων αὐτῶν ἐκτίθενται ή εὔσεδής πίστις; κατασεισθῆναι· ὥστε καὶ αὐτὸν τὸν λεών την τμηθέντα τῷ πλεῖστον μέρει, τὸν τειχῶν ἔκτος συναθροίζεσθαι, καὶ τοὺς λεπές τις καὶ συνεπισκόπους ἀποφραγῆναι τῆς πρδ; ἀλλίου; Β κοινωνίας, τὴν ἀγαθὴν φυτείαν τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, τὸ τῆς εἰρήνης λέγω καλὸν, μικροῦ διαπλάσαντας. Διόπερ πολλῷ μὲν τόνῳ, πολλῷ δὲ ἕδρῳ καὶ κινδύνῳ; γιμνουσιν ἀπογνώσεως τὰ τίειν καὶ προτιμότερα, προσευχαῖς τε καὶ συμπτωταῖς τῶν κοινῶν Πατέρων ἡμῶν, ἔτι γε μὴν καὶ τῆς θεοσεβείας, ἐκείνη μὲν κατηνάσθη· δύμοισα δὲ καὶ γαλήνη κατέχει τὰς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκληράς. Ἐπειδὴ δὲ τινες τὴν προσηγορίαν μόνον τοῦ μακάρου Ἰωάννου ταῖς μυστικαῖς δέλτοις γραψάντες ἡθέλησαν· ὥστε καὶ τὸν μακάριον ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρον, τὸν τῆς Ἀντιοχείας φημι, ἐκπούντα τὴν Μεγαλόπολει, πολλὰ θρασυστομῆσαι, πολλὰ δὲ καὶ τοὺς λαοὺς ἐπεγείρας θελῆσαι· ὥστε καὶ μὴ βουλεύμενων ἡμῶν ἀναγκάσαι γραφῆναι τὸ τοῦ μημονεύθεντος δνομα. "Απέρ μετὰ ἀκριβεῖας ἀπάστης ἐγγῆσαντό που πάντως τῇ σῇ θεοσεβείᾳ οἱ τοῦ θεοῦ δοῦλοι εὐλαβέστατο: διάκονοι Πέτρος καὶ Αἰδεσίους. Χρόνον δὲ πολλοῦ παρεληλυθότος, καὶ ἡμῶν μεσαμένων τὴν ἐκ τῆς δημοκρατίας ἀνάγκην, καὶ κατὰ μηδὲν ἐπιστρεφομένων πρὸς τὴν τοῦ σχίσματος λείψανον, γέγραφεν μὴν ἐτῆς Ἐώπας δ θεορυμάτων ἐπίσκοπος Ἀκάκιος, τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον τῆς Ἀντιοχείας θεόδοτον συναναγκισθῆναι περὶ τῶν δῆμων τὴν προσηγορίαν Ἰωάννου γράψαντας· τοῦ ητείτο συγγνώμη μηδὲ παρασχεῖν τῷ ὑπὸ ἀνάγκης τοῦτο πεποιηκέναις· δτε γενναῖος ἐκείνος τὸν γραμμάτων διακομιστής πρεσβύτερος ἐφθη κατασκεπαί τὸν λόγον τῷ πλήθει τῆς Μεγαλοπόλεως, τῆς ὑπέρθεσεως χάριν ἡς ἀφίκετο· τὸν τε νοῦν τῶν τριῶν ἡμᾶς γραμμάτων διεπόρθμευσε τοῖς λαοῖς, ὃτι συγχύσεως μικροῦ δεῖν τὸν δχλον πάντα ἀνατάσθηνται. Τότε δη, τότε θορυβηθεὶς ἐγώ, καὶ τὸν ὑπέρ τῶν μεγίστων κινδύνων ὑποπτεύσας, καὶ περὶ τὸν εὔσεδέστατον βασιλέα γενθμενος, περὶ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς εὐσταθείας ἐποιούμενην τὸν λόγον. Οὐ δὲ ἀπεχρέντο μηδὲν είναι βλάβος γράφειν ἀπειλήθοτος ἀνδρὸς δνομα πάκτερος τῆς εὐσταθείας καὶ τοῖς τῶν λαῶν δημονοίας τε καὶ εἰρήνης. Καὶ τοινούτῳ τούτοις πεισθεῖς, καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἐμελλον προφθάσας τὴν ἀνάγκην; ὥστε μὴ γενέσθαι τὰ καθ' ἡμᾶς ἀκολουθίαν τοῦ πλήθους, μήτε μὴν ἐθισθεῖν εἰς δημοκρατίαν τὴν πόλιν γραψῆναι παρεσκεύασσε τὴν προσηγορίαν οὐδὲν, ὡς οἵμαι, εὗτε εἰς εὐτοὺς

τοὺς κανόνας ἡμαρτηκώς, οὗτε μὴν τῇ χρίσει τῶν Πατέρων διαλυμηνάμενος. Μνημονεύεται γάρ μετὰ τῶν ἀπεληθυσθέων οὐ μόνον ἐπισκόπων, ἀλλὰ καὶ πρεσβυτέρων, καὶ διακόνων, καὶ λαϊκῶν, καὶ γυναικῶν πρὸς οὓς ἀπαντάς οὐχ ἔστιν ἡμῖν κοινωνία Ιερωσύνης, οὐδὲ μετάδοσις τῶν ἐπὶ τῆς ἀγίας τραπέζης μυστικῶν τελουμένων. Ήπολὺ γάρ τὸ μέσον τῶν ὑπελθόντων τὸ πέρας, καὶ τῶν ἐτι ὑπὲρ γῆς τυγχανόντων, ὥστε καὶ συνδικιτεῖσθαι τὰς βίθους πρὸς τὴν τῶν μημονευομένων κατάστασιν. Οὗτε γάρ τις τὸν Δαυΐδη ἔβλαψεν ἡ Ἐντίμος τοῦ Σαούλ κηδεῖται, οὗτε τοὺς ἀποστόλους ὁ τῆς τοῦ Ἀρείου ἀσεβείας ὀπαδὸς Εὐδόξιος, ὑπὸ τὸ αὐτὸν θυσιαστήριον κείμενος: οὗτε Παυλῖνός τε καὶ Εὐάγριος, οἱ γενόμενοι ἀρχηγῆται τοῦ σχίσματος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας οἵτι μετὰ θάνατον, ποιὸντες ἔξτου χρόνος, τοῖς μυστικοῖς διπτύχοις διὰ τὴν τῶν λαῶν εἰρήνην τε καὶ ὅμονοιαν ἐνεγράφησαν. Διόπερ καὶ αὐτὸς κέλευσον ἐγγράφην τὴν προσηγορίαν τοῦ ἀπελληλούθοτος ταῖς κατ' Ἀγυπτον ἐκκλησίαις τῆς οἰκουμενικῆς χάριν εἰρήνης, μήτε Πατέρων λύων κανόνας, καὶ τὴν ὅμονοιαν πασῶν ὅμοι τῶν ἐκκλησιῶν περὶ πλείστου ποιούμενος. Ὅτι δὲ καὶ ἡμῖν γράψεις τὰ πρέποντα, πεπληροφόρηματι, πρός τε τὴν ὅμοφυχίαν καὶ τὸ κοινὸν τῆς ἀδελφότητος ἀποδέπτων. Πᾶσαν τὴν σὺν σοὶ ἀδελφότητα ἴγώ τε καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ προσαγορεύομεν. » Καὶ πρὸς μὲν Κύριλλον ταῦτα ἔγραψεν ἐτι ὃ διερεθίζων αὐτῆν, καὶ ἀλλην πρῆς Πέτρον καὶ Αἰδέσιον τοὺς ἔκεινου διακόνους ἀπέστελλε, τάδε διεξιοῦσσν· « Ἐπέσταλται μὲν τὰ εἰχότα πρὸς τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν Κύριλλον τῶν γενεμάνων ἔνεκεν τῆς προσηγορίας Ἰωάννου, τῆς ἐν τοῖς διπτύχοις γραφείσῃς τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς. Οὐδὲν δὲ ἥττον καὶ τῇ ὑμετέρᾳ γράφῳ εὐλαβεῖται πλέον τῶν ἀλλῶν ἐπισταμένη τὰ ἐνταῦθα, εἰρηνικῶς τε τὴν ὑπόθεσιν ἀποδῆναι, τῷ μάλιστα τούτῳ δόξαι, προηγουμένως μὲν τοῖς εὐερεστάτοις βασιλεῦσιν, ἐπειτα δὲ καὶ πᾶσι τοῖς ἀνατολικοῖς ἐπισκόποις. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τοῖς τῆς ἐσπέρας αὐτῆς οὐχ ᾧς ἐπισκόπου γραφομένου, ἀλλ' ᾧς πάλαι μὲν τούτου γενομένου, μνήμης δὲ ἀξιούσθαι διὰ τὴν οἰκουμενικὴν εἰρήνην διεπίλοντος. Γράφω δὲ, ὡστε μὴ τῆς, διμονίας τὸ πᾶν ᾧς εἰκείνην νεμηθείσης, μόνους ὅμαδες μὴ συνθεμένους, καὶ τοῖς εὐερεστάτοις βασιλεῦσι δοκεῖν ἀντιλέγειν, καὶ τοῖς ἀναγκαιοτάτοις πράγμασιν ἡμῶν, ἀντιπνολας τινὸς γενομένης, βλάπτεσθαι τὰς ἐκκλησίας Χριστοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν εὐτῷς σφέδρα δὲ ἡμᾶς ἤταγεν εἰς συνασθήσιν ἡ ἀποδημία ὑμῶν, τῶν νῦν συνόντων ἡμῖν ἀνθ' ὑμῶν οὐχ οὕτως ἡμῖν συμβιούντων, ὥσπερ δὴ καὶ ὑμεῖς, ᾧς τῷ ἔνισισμῷ τῶν τρόπων τούτων τε καὶ ὑμῶν μικροῦ δεῖν ὅμαδες ἀνιδεσθαι. Διόπερ πάντα ὑπερθέμενοι, σπουδάσατε καὶ εἰς τὸ ἔηῆς δραμεῖν πρὸς ἡμᾶς, ἐκ τῆς συγχρίσεως, σφοδροτέραν εὐρίσκοντες ἢ πρότερον περ τοῦ τὴν ἀγάπην. » Τὰ τοινύν τοιεῦτα γράμματα δεξάμενος Κύριλλος τοσοῦτον παρηγέτο τὴν πρᾶξιν, ᾧς ἐκ τῶν γραμμάτων δῆ-

A ex multitudinis arbitrio, exemplo uno permisso, penderent, neve urbem ipsam populari administrationi assuefacoremus, nomen id in album referri jussi. Quare, ut equidem puto, neque in sacros canones commisi, neque judicio Patrum fraudem feci. Mentio namque ejus sit cum defunctis non solum episcopis, sed et presbyteris, diaconis et laicis ipsis, mulieribusque, cum quibus omnibus nobis sacerdotii communio, aut earum rerum quæ in sacra mensa mystice percipiuntur, participatio non est. Magna enim est inter defunctos et superstites differentia, ita ut etiam libri, propter differentem eorum quorum memoria conservatur statum, discreti sint. 493 Nihil enim Davidi obfuit honorifica Sauli sepultura, neque apostolis Arii impie-tatis sectator Eudoxius, sub eadem sanctiore sacrificii ara positus: neque Paulinus et Evagrius Ecclesiæ, qui schismatis et dissidii duces in Ecclesia Antiochena fuere, quod post obitum, non paucis hinc ab annis, propter populi pacem et concordiam mysticis tabulis sunt inscripti. Quam ob causam ipse quoque Aegypti ecclesiis, ecclesiarum orbis totius pacificandarum gratia, ut mortui illius nomen inscrivant, præcipe. Ita enim cum Patrum canones non transgrediere, tum ecclesiarum simul omnium concordiam plurimi facies. Te vero ea nobis, quæ convenit, rescripturum esse, ad communem consensum et fraternitatem respiciente, persuasum habeo. Fraternitatem, C quæ tecum est, omnem, ego quique necum sunt, salvere jubemus. » Ad Cyrilum Atticus hæc scripsit. Rem autem istam magis etiam urgens, aliam quoque epistolam ad Petrum et Aedesium diaconos ejus, hisce verbis dedit: « Ad Dei amantissimum episcopum, fratrem nostrum Cyrilum, ita ut decuit, per epistolam scripsimus ea quæ nomine Joannis in ecclesiasticas tabulas relato acta sunt. Nihilo vero minus et ad pietatem vestram scribimus, quæ melius quam alii res nostras novit, ad pacem videlicet et tranquillitatem eas evasisse, de-sententia præcipue piissimorum principium, et omnium deinde Orientalium episcoporum, ipso-rumque adeo Occidentalium quoque, de Iohanne-sacris tabulis, non ut episcopo, sed qui aliquando-episcopus fuerit, inserto, ut memoria ejus, propter-communem orbis universi pacem coleretur. Scribimus autem, ne, concordia ubique propemodum obtinente, solis nobis ei non astipulantibus, simil et piissimis principibus adversari videamur, et sumime necessariis rebus nostris, ventis aliquibus adversis obortis, et Ecclesiæ Christi noceamus. De his hactenus. In magnum vero desiderium nos profectio vestra adduxit, quod non eamdem ex eorum qui nunc nobiscum sunt, quam ex vestro convictu percipiamus jucunditatem, adeo ut novitate familiaritatis eorum quæ a consuetudine vestra multum differt, sere perturbemur. 494 Quapropter rebus omnibus postpositis, ope-

ram date, ut deinceps ad nos recurratis, propter ἀλον γενέσθαι. "Α δ' οὐν ἀντέγραψε, τούτοις δεῖς
μοριού, quod experti sumus, discriminem, apud nos
vehementiorem quam antea reperturi charitatem. » Litteris ejusmodi Cyrillus receptis, maximopere
rem eam aversatus est, sicuti ex litteris ejus satis liquet. Nam quæ Attico rescripsit, sic habent :

CAPUT XXVII.

*Epistola contraria sancti Cyrilli ad Atticum, nomen
Joannis admittere detrectantis.*

« Lectis quæ a pietate tua ad me missæ sunt, litteris, Joannis nomen sacris inscriptum esse tabulis intellexi. Ubi vero eos qui inde ad nos venerem, interrogavi, non in laicorum, sed episcoporum catalogo ascriptum esse audivi. Porro dispiacenti mihi, atque in animo reputanti, an qui hoc fecere, Nicænorum Patrum decreta sequantur, et aliquantulum mentis lumenibus in magnam illam synodus intendent, universum sanctorum illorum Patrum collegium, quibusdam veluti oculis renuere, et viribus omnibus, quominus ad rem eam comprobandum accurram, obsistere videntur. Quomodo namque inter sacerdotes Dei censebitur, illorumve feret sortem, cui sacerdotalis dignitas abrogata est? Quomodo vero in catalogo sacrorum ministrorum erit, qui ecclesiasticis mœnibus ejectus est? Aut enim professione nostra indignum est, ut sacerdotii nomen nihil esse, et rem ipsam communem omnibus esse, quæ tamen eis solis qui ad eam vocati sunt, asservata est, dicamus: aut si magnum quiddam est, quod sacerdotalem functionem a populi multitudine dirimit, non in scanda quæ miseri non possunt, sed eorum quæ diximus quodvis in ordine suo conservandum, et honore debito cohonestandum nobis erit. Quomodo igitur aut inter episcopos laicus, aut inter germanos et legitimos, qui talis non sit, consistet? Honora, te hortor, eos qui magnarum et splendidarum recteque actarum rerum tulere testimonium, ne contumelia sanctum Patrum chorum afficias. Considera eos qui superstites adhuc in vita manent, quomodo rem hanc acceperint. An non illi dolore se omni repletos esse recte dicant, 495 si in eumdem cum eis ordinem, is cui dignitas adempta est referatur? Verum id pietati quoque tuæ persuasum esse puto. Quamobrem et illis et nobis moeroris abole causam. Tolle omnium tristitia occasionem. Nam facile et expedite ea quæ præter opinionem accidunt, disponere et administrare, boni et sapientis esse dixerim: sed tuum deum, cum nihil detrimenti aferat. Non enim, quavis gregem Christi propagare, frequentioremque efficerre studeamus, examina hæresum, si errorem suum non repudient, recipimus. Et proinde non omnino prompta quadam dispensatione facilem cum eis complecti pacem debeamus, adversus quos pugnare præstet. Dispensationis sane laudata opus fuerit, si quandoque ita a debita ratione deflectere videamur, ut in rebus utilibus et commodis de-

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.

'Αντεπιστολὴ τοῦ ἀγρίου Κυριλλου πρὸς τὸν
'Αττικὸν, ἀπαγορεύουσα τὸν Ιωάννην εἰσεθῆσθαι.

« Τοῖς παρὰ τῆς σῆς θεοφιλείας ἐπεσταλμένοις ἐντυχόν, ἐγγεγράφθαι μὲν τὴν Ιωάννου προστηγρίαν ἐν ταῖς λεπάς ἐμάνθανον δέλτοις· ἐρωτήσας δὲ τοὺς ἑκεῖνον ἡκοντας, ἐπιυδμηνούσιν οὐκ ἐν τοῖς τῶν λαϊκῶν καταλόγοις, ἐνδὲ τοῖς τῶν ἐπισκόπων ἐντεάχθαι αὐτῆν. Διασκοπούμενος δὲ καὶ κατ' ἀραντὸν ἐνοῶν, εἰ ταῖς τῶν Πατέρων τῶν ἐν Νικαΐᾳ ἀκολουθοῦσι δόξαις οἱ τοῦτο πεπραχθεῖς, καὶ βραχὺ τι τὸν τῆς διανοίας ὄφιαλμόδη πρὸς τὴν μεγάλην ἑκείνην ἀνατένασι σύνοδον, δλῆν ὅρῳ τῶν ἀγίων Πατέρων ἑκείνων τὴν ὁμήρυριν ὕστερο τισὶν ὄφιαλμοῖς ἀντενόουσαν, καὶ παντὶ σθένει διακαλύουσαν ἥμας; τούχειν εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ συναντεῖσιν. Πῶς γάρ τοῖς ἵερεῦσι Θεοῦ συντεάχεται, καὶ τὸν ἑκείνων φυράσει κλῆρον, ὁ τῆς λεπατείας ἐκβεβλημένος; Πῶς δὲ ἐν καταλόγοις ἔσται λειτουργῶν δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιβόλων ἔξω τεθεῖς; ἀνάξιον γάρ ἥμας δι μῆδεν εἶναι λέγειν τὸ τῆς λεπατείας δνομικ, καὶ πρᾶγμα κοινὸν εἶναι: πᾶσι τῷ μόνῳ τετηρημένον τοῖς εἰς τοῦτο καλούμένοις; δι εἰ ποιό τι τὸ διατειχίζον ἔστιν λεπατούμην καὶ λαδύ, μὴ μιγνύειν τὰ διμετάτα, τηρεῖν δὲ ἐν τῇ οἰκείᾳ τάξει τῶν εἰρημένων ἑκαστον, καὶ τῆς αὐτῷ πρεπώσης τιμῆς ἀξιούν. Πῶς οὖν ἐν ἐπισκόποις δὲ λαϊκοῖς, δι τῶν τοῖς γνησίοις δι μὴ τοιούτοις ἀναφανεῖς; Τίμησον, παρακαλῶ, τοὺς ἐπὶ λαμπτοῖς καὶ μεγάλοις τοῖς κατορθώμασι παρατηρέντας. Μὴ ὑδρίσῃς τὸν ἀγίον τῶν Πατέρων χορόν. Ἐννόει παρόντας ἔτι καὶ συνδιαιτωμένους, πῶς ἀν ἐπὶ τῷ γεγονότι διετέθησαν. Ἄρι οὐχὶ πάσης ἀναπεπλήσθας λύπης εἰπον ἀν εἰκότως, εἰς τὴν Ισηνούσι τάξιν εἰσφερομένου τοῦ καθηρημένου; Ἀλλ' οἴμαι καὶ αὐτὴν τοῦτο πεπεισθαι τὴν σὴν θεοσένειν. Διὸ δὴ σθέσον αὐτοῖς τε καὶ ἥμεν τῆς ἀδηίας τὴν πρόφασιν. Λῦσον τῆς ἀπάντων κατηφείλες τὴν ὑπόθεσιν. Τὸ μὲν γάρ εὑμετάχειρίστως τὰ παρεμπίπτοντα διοικεῖν καλὸν ἀν εἴποιμι καὶ σφόρτως δέ ἔσται σοφὸν, ἀν μὴ τι βλάβος εἰσφέρει· οὐδὲ γάρ ἐπειδὴ περ μείζονα τὴν Χριστοῦ ποιμνην ἀποτελούμεν, τοὺς ἐν ταῖς αἰρέσεσι προσλαβόντες ἐσμούς, καὶ εἰ τῆς οἰκείας μὴ μεταθείειν πλάνης, διὰ τοῦτο χρὴ πάντως οἰκονομικήν τινα καὶ ἀπεριέργαστον εἰρήνην ἀστάξεισθαι, πρὸς οὓς ἔστις κρείττων ἡ μάχη. Ἐργον δὲ δυντως οἰκονομίας ἔστι τὸ δοκινό ξεῦθος ἐτούτῳ τοῦ πρέποντος ἔξιστασθαι: λόγου, μετὰ τοῦ τὴν ἐν τοῖς χρησίμοις παρατείσθαις ζημιαν. Οὔτω καὶ δι μακάριος Παῦλος τοῖς πᾶσιν ἐγνέτο πάντα· οὐχ ἵνα κερδάνῃ μέν τι βραχὺν, ζημιανδρὸς δὲ μέρος, ἀλλ' ἵνα πάντας κερδήσῃ. Ιδωμεν τοῖνυν διὰ ταύτης τῆς ἔρευνῆς τῆς ἐν τοῖς πράγμασι βασιζοντες, εἰ μὴ πλείον ἔχει τὸ βλάβος; ἡ ὑπόθεσις τῶν

δοξάντων είναι χρηστῶν. Τοσοῦτος δῆλη διεπιπεύει A χρόνος τῆς σῆς θεοσεβείας διεπούσῃς τὸν θρόνον· καὶ οὐδεὶς ἔστιν διανάγεσθαι παραπούμενος. Ἀλλ' εἰ καὶ πού τινες περὶ τὴν ἀρχὴν φίλονεικήτερον πράττοντες ἔστιν διαπεμέφεισον, καὶ οὖτοι κέχληνται διὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἰσχὺν τε καὶ γάριν. Τῶν δὲ ἐν τέλει τις δικῆς μητῆρ, οἵς εὐλαβεῖας ἀκρούμενος; τις δὲ διατύπης ἔνεκα τῆς αἰτίας ἔξω μεμεντήκως; Οὐκέτι εἰστιν οὐδεὶς. Μή γάρ δοῦλη διθέσις. Τίνα τοιγαροῦν ἀνασώζων, ήτις εἰς τὸ συνάγεσθαι καλῶν, ὅτεν έξω θεῖ; τῶν τῆς Ἐκκλησίας περιβόλων, τὴν τε Λίγυπτον, καὶ Αἴγυπταλικήν, καὶ Ἀρκαδίαν, καὶ Θηραϊδα, καὶ Λιδύην, καὶ Πεντάπολιν, καὶ τοσαύτας Ἐκκλησίας λυπεῖς; Ινα μηδένα κερδάνης· πάντας γάρ προεκέρδαντε τοῦ Σωτῆρος ἥτις γάρις. Καὶ ἀνατίθημι τὸν ἐπὶ τούτῳ πόνον τοῖς τῆς σῆς θεοσεβείας διδάγμασι. Μή τοινυν κατηγόρει σαυτοῦ τοὺς ἀπὸ φιλονείου γνώμης μεμερισμένους, καὶ μή καταδεχομένους ποτὲ τὸ ἐπί ἔκεινων δίκαιον χρέμα. "Η γάρ εἰς τοσοῦτον νυστάζειν ἡμᾶς ὑπελήψεν ἡ σῇ θεοτέσσεια, ὥστε μή πειράσθαι μανθάνειν ἐσπουδασμένως τάς τε σὰς εὐδοκιμήσεις, καὶ δύτις τὰ τοῦ Σωτῆρος; χειραγωγεῖται πολύμνια· μία γάρ ἡ τῶν λεπέων φροντίς, καὶ εἰ τοπικῶς διηρήμεθα. Ἀλλ' ίσα μή δοκούσῃ ἐπὶ τούτῳ διατείνεσθαι λίαν, καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς σῆς εὐλαβείας φρονεῖν ἐναγτία, ἐστισάν τινες δύλιγοι κομιδῇ διαστασιάζοντες; Ετι καὶ τῆς ἔκεινου κακίας προκινδυνεύοντες. Τοσαῦται δὲ παρ' ἡμῖν ἐκκλησίαι, διτι χρή τὰ ἐπί ἔκεινων δεδογμένα κρατεῖν διισχυρίζομεναι. Τίσιν οὖν τὴν φῆφον ἀπονέμεσθαι δίκαιοιν; Τίνας δὲ εὐφραίνεσθαι μᾶλλον ἀρέσκει Θεῷ; τοὺς ἔκεινων συνηγοροῦντας τοισάντα πεπραχότες, ή τοὺς ἐπὶ τιμῆς ἐγνωκότες, φ τὸ λυπεῖν λελόγιστας παρ' οὐδέν; Εἰ τοινυν τὸ σώζεσθαι τὴν δύνονταν τῶν ἐκκλησιῶν οὐκ εὐκαταφρόνητον φαίνεται, λύσον τὸ τέμνον ταύτην, παρακαλῶ· βάλε τὴν μάχαιραν εἰς τὴν θήκην αὐτῆς. Κέλευσον τοῦ καταλόγου τῶν ἐπισκόπων ἔκαιρεθῆναι τὴν Ἰωάννου προστηγορίαν. Εἰ γάρ οὐδὲν είναι τοῦτο λογιούμεθα, μή λυπεῖτω τὸν τῶν ἀποστόλων χρόνον δι προδότης αὐτοῖς συγκατατατόρισθαι. Εἰσφερομένης δὲ τῆς Ιούδα προστηγορίας, ποῦ λοιπὸν ἡμῖν δι Ματθίας γε κείσεται; Εἰ τοινυν οὐδεὶς τὸν Ματθίαν ἐκβαλὼν ἐγγράψοι τὸν Ιούδην τῷ τῶν ἀποστόλων χορῷ, μεντώ καὶ σωζόθω, παρακαλῶ, μετὰ τὸν τῆς δοιδίου μνήμης Νεκτάριον δεύτερος δι τοῦ πανευφήμου Ἀρσακίου βαθμός· ἵνα μή τι βίᾳ παρεισαχθέν, ἐξώσῃ τοῦ μακαρίου τὴν μνήμην. Ἀλλ' δύλιγοι τυχόν ἐπὶ τούτῳ δυσχεραίνουσι· δίδου μοι μετὰ παρθένιας εἰπεῖν. Πάντας μὲν εὐχόμεθα σώζεσθαι· εἰ δέ τις ἐξ οἰκείας ἀμαθίας χωρίζεται, καὶ τοῖς τῆς Ἐκκλησίας ἀντιτείνει θεσμοῖς, τις ἡ τούτου ζημία; "Η γάρ οὐχ καὶ αὐτὸς δι Σωτῆρος διδάσκων ἡμᾶς τὸ τοιοῦτον καὶ τύπον ἐν πᾶσι τιθεὶς, ἐλάλει μὲν τοῖς προσιοῦσι τὰ συμφέροντα· ἀπειθοῦντας δὲ καὶ ἀνανεύοντας ἡφίει χωρίζεσθαι; καὶ τοσοῦτον ἀφειστήκει τοῦ ποιεῖσθαι τινα τῶν τοιούτων λόγον, ὡς καὶ πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν τοὺς μαθητὰς, Μή καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν; τοῖς μὲν εὐπειθέσι πολλήν τινα δικαιον ἀπονέ-

B trimentum evitemus. Sic et beatus Paulus omnibus factus est omnia, non ut exiguum quiddam lucrificaret, partem autem quampliā damno afficeret, sed ut omnes lucraretur. Videamus ergo, ejusmodi rerum investigationi insistentes, an non plus huic causae insit mali, quam illa videatur habere boni. Tot jam præteriere anni, ex quo pietas tua thronum tuum tenuit: neque quisquam est, qui conventus in Ecclesia tuos vitet, quin etiam ab initio nonnulli dissidendi amore seipso ab illis segregarunt, tamen et illi per vim et gratiam Christi revocati sunt. Ex magistratibus vero quis non pietatis tuæ dictis audiens est? quis ob hanc ipsam causam est, qui extra ecclesiam maneat? Nemo profecto est. Non enim hoc det Deus. Itaque quemquam ad salutem revocans, aut ad legitimos in ecclesia conventus reducens, quin omnem potius ecclesiæ mœnibus ejiciens Egyptum, regionem etiam Augustalem, et Arcadiani, et Thelaiden, et Libyam, et Pentapolim et tot ecclesiæ dolore afficit? non ut quemquam lucrificias: omnes namque lucrificat gratia Servatoris. Remitto te hac in re ad ipsam pietatis tuæ doctrinam. Ne igitur contra te ipsum celebres atque illustres eos qui adversandi studio in partes discessere, neque unquam justum de scipsis judicium accipiunt. An ita connivere et cessare nos pietas tua suspicatur, ut non diligenter de præclarâ famâ tua, et quomodo Servatoris greges regantur atque manuducantur, inquiramus? 496 Una namque hæc, etiam locorum intercedentis disjuncti sint, episcoporum est cura. Sed enim ne in hoc prolixior esse, et pietati in contraria sentire videar: esto ut pauci admodum sint adhuc seditionis, qui se pro illius malignitate periculo exponunt: apud nos autem tot sunt ecclesiæ, quæ de Joanne decreta obtinere debere contendunt. Quibus igitur suffragari æquum est? Quinam ut latentur, Deo placitum est? Illine qui Joanni patrocinantur, cum tanta designaverit: an qui posnam homini interrogarunt ei qui cum aliis dolore afficeret, pro nihil duxit? Quod si concordiam ecclesiæ conservare, minime contempnendum videtur, solve id rogo, quod eam scindit. Mitte gladium in vaginam suam. Jube ex episcoporum nomenclatura Joannis nomen eximi. Nam si parvi id facimus et dicimus, non afferat dolorem apostolorum choro Judas proditor, in eodem cum illis ordine census: Judæ autem nomine in eorum numerum relato, quo deinde loco Matthias nobis ponetur? Cum igitur nemio Matthias ejecto apostolorum choro Judam ascripserit, maneat et servetur, hortor, post celebris memorie Nectarium, secundus laudissimi Arsacii gradus, ne quid per vim perperam et illegitime inductum, memoriam beati viri explodat. Sed pauci fortasse hoc ægre ferunt. Permitte autem mihi ut libere quæ volo dicam. Omnes equidem salvos fieri optem. Si quis vero imperitia sua ab Ecclesia secedit, et

iustis constitutionibus refragatur, quæ ejusmodi hominis est jactura? An non ipse quoque Servator idipsum docens, et formam in omnibus proponens, conducibilia quidem ad eos qui eum accesserunt locutus est, inobedientes autem et renuentes discedere permisi? Atque tantum abest ut aliquam talium hominum rationem habuerit, ut etiam ad ipsos dixerit discipulos: *An et vos abire vultis?*¹ Obsequentibus sane multam nos impendere curam æquum est. Adversarius autem et inobediens malevolentiam ipse suam accuset, medicinam odio babens. Audiet ille vero justum judicem, dicentem: *Quandoquidem locutus sum, et non obedivisti: et extendi sermones, et animus, non advertisti;*² et quæ sequuntur. **497** Nos quidem, qui docemus, quibusnam rebus aliquis laudem sibi apud Deum paret, studiose admodum id facere atque instituere decet, atque cum Paulo resistantibus dicere: *Obsecramus per Christum, reconciliamini Deo;*³ inobedientes vero potestati Dei commendare, illud usurpantes: *Curavimus Babylonem, sed sanata non est: relinquamus eam, quoniam pervenit in cælum iudicium ejus.*⁴ Consequens igitur non est, propter adversos quorundam sermones, siquidem prorsus aliqui sunt, funditus sanctiones ecclesiasticas convelli, ut laicus sacerdotali dignitate entitibus accenseatur, et honorem eumdem consequatur. Neque enim hoc communem orbis universi pacem, sed concisionem potius quidam vocent. Ego quidem tum demum obtinere deberè et nomen et rem ipsam pacis censeo, cum sanctorum sententis non adversemur, neque illorum decretis repugnemus. Quod si enim beatus Alexander, confidentis prorsus oris vir, juxta pietatis tuae verba, aliquos ex religiosissimis fratribus et collegis nostris Orientalibus episcopis inani dictorum fuso decepit, et ad hujus rei comprobationem raptos pertraxit, non propterea morbus hic prorsus obtinere, et animas omnium depascere, sed potius veluti quædam lippitudo, Ecclesiæ oculum infestans, a vobis repurgari debet. Ut illa rursum directe ad Patrum décreta respiciens, merito a Christo audiavit: *Oculi tui columbae.* Accepi et ego a Dei amantissimo, qui ad extremam feliciter pervenit senectutem, Acario litteras, in quibus religiosissimum Antiochiæ autistitem vi coactum a quibusdam esse, ut Joannis memoriam celebraret, asseverat: atque illud præterea aperte commemorat, valde eum virum ea in re dolore affectum suis, viamque qua a tam præfracta audacia liberaretur quæsiisse: et litteras hac de causa a nobis et pietate tua, ne simul cum quibusdam in eumdem errorem duceretur, neve ejusmodi consilia agitantibus cederet, impetrare voluisse. At nos, qui ad curam et medicinam faciendam vocati sumus (da enim hoc mihi, ut pro animi mei

A μεσθαι παρ' ἡμῶν τὴν φροντίδα· δὲ δὲ διεμεήσῃ καὶ ἀνήκοος τὴν αὐτοῦ κακόνοιαν αἰτιάσαιτο, μισθία; τὸ θεραπεύεσθαι. Ἀκούεται δὲ παρὰ τοῦ δικαίου χριτοῦ, Ἐπειδὴ ἐλάλουν, καὶ οὐχ ὑπηκούσατε· καὶ ἔξτενα λόγους, καὶ οὐ προσέχετε, καὶ τὰ τούτοις ἔξης. Ἡμῖν μὲν γάρ τοις διδάσκουσι τὰ τέοις ὅτι τις εὐδοκιμοί παρὰ Θεῷ, καὶ λιανιστηνδι- σμένως εἰσηγείσθαι πρέπει· καὶ τοῖς ἀντιτείνουσι λέγειν μετὰ τοῦ Παύλου· Δεδμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καταυλάγητε τῷ Θῷ, τοὺς δὲ ἀπειθεύντας λοιποὺς ἀνατιθέντες τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει λέγοντες· Ἰατρεύ- συμεν τὴν Βασιλῶρα, καὶ οὐκ ιδθῆ. Ἐγκατελ- πομεν αὐτὴν διεισηκεν εἰς οὐρανὸν τὸ κρίμα αὐτῆς. Οὐκ ἀχθόνυθον τοιγαροῦν διὰ τὰς τινανά- τιλογιας εἰπερ τινὲς δῶλας εἰσὶν, ἐκ βάθρων ὥσπερ κατασείεται τοὺς τῆς Ἐκκλησίας θεσμοὺς, λειχού συνταττομένου τοῖς ἐν ιερατείᾳ διαπρέψας, καὶ τὸν μέτρῳ τιμῆς εἰσοβαίνοντος. Μή γάρ δὴ τοῦτο καλείτωσαν οἰκουμενικὴν τινες εἰρήνην, ἀλλὰ μᾶλλον κατατομήν. Ἐγώ γάρ τότε φημὶ κρατύνεσθαι τὸ τῆς εἰρήνης δυνομα καὶ πρᾶγμα, ὅταν μὴ τις τῶν ἄγίων γνώμας ἀντιτατώμεθα, μῆτρας τις ἔκεινων ἀντιπράττωμεν δροῖς. Εἰ γάρ εἰ τινας τὸν κατὰ τὴν ἔφαν εὐλαβεστάτους ἀδελφῶν καὶ συ- επισκόπων δι μακάριος Ἀλέξανδρος, θρασύτομος ὁν δυτικός, κατὰ τῆς σῆς θεοσεβείας φωνὴν, περι- νάκικε, καὶ συναρπάσας εἶλεν εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ συναντεῖσιν, οὐ διὰ τοῦτο πάντως καὶ κρατεῖν δρεῖει· τὸ νόσημα, καὶ ταῖς ἀπάντων καταδόσεσθαι ψυ- χαῖς, ἀλλὰ μᾶλλον οἴτις τις λήμη τὸν τῆς Ἐκκλησίας ὄφθαλμὸν παρελύσουσα, παρ' ὑμῶν ἐκκαθαίρεσθαι· Ινα δὴ πάλιν ὅρθις πρὸς τοὺς τῶν Πατέρων δροὺς ἀποβλέπουσα δικαίως ὁ κούρη περὶ Χριστοῦ· Οἱ ὄφθαλμοι σου περιστεραί. Δέδεγματοι οὖν γράμμα κάγγω παρὰ τοῦ εὐγήροτάτου καὶ θεοφιλεστάτου Ἀκακίου· ἐνθα τὸν εὐλαβεστατὸν τῆς Ἀντιοχείας ἐπίσκοπον ἡναγκάσθαι παρά τινων διισχυρίζεται τὴν Ἰωάννου μνήμην ἀπιτελέσαι· καὶ δίκνεσθαι μὲν ἐπὶ τούτῳ σφρόρρ, λύσιν δὲ τινας τῶν ἐπι- πετείας εὑρασθαι ζητοῦντα· καὶ γράμματα περὶ τούτου κομίσασθαι βουλόμενον παρά τε ἡμῶν καὶ τῆς σῆς θεοσεβείας, σαφῶς διγορεύοντα, μῆτρας απάγεσθαι τιστι, μηδὲ εἰκειν τοῖς τοιαύτα συμβού- λεύονται. Ἄλλ’ οἱ πρὸς θεραπείαν κεκλημένοι δί- δου γάρ μοι λέγειν μετὰ παρθένιας πονισαντι τὴν ψυχὴν, τραυμάτων προσθήκη μη γενώμεθα, Ινα καὶ τὸ εἶναι περακολούθημα τῆς ἐπέρων προπ- τειας ἀποφύγωμεν. Θαυμάζω δὲ κάκενο, εἰ, το- οῦτος ὁν εἰς πολυλογίαν δι μνημονεύθει; Ἀλέξα- θρος, καὶ χρόνον οὐ μικρὸν διατρίψας ἀκείσει, οὐχ ὅπως Ισχύσας ἀναπείσαι τινας πρὸς τοῦτο φαίνεται· εἰς δὲ γραμμάτων διακομιστῆς τοσοῦτον Ισχυσεν, ὡς τεθρύλληται, ὥστε δῆμον ἀνάψαι τοσοῦτον, καὶ κατηγυασμένην ὑπόθεσιν χρόνῳ μακρῷ διεγείρεις πάλιν, ὅπερ ἐστὶ πανελῶς ἀπίθανον. Ἄλλ’ Ιωάν. καὶ τοῦτο καὶ πιστεύεσθαι γενόμενον. Ἄλλ’ οὐδα- τὴν σὴν θεοσεβείαν ἀριστεύουσαν ἐν λόγοις. Διδάξῃ;

¹ Joan. vi, 68. ² Jerem. xxxv, 14. ³ II Cor. v, 20. ⁴ Jerem., li, 9.

πάντως τὰ δέοντα τοὺς τεθορυβημένους. Ἐχεις ἀρ-
χοῦσαν τῶν ιερῶν κηρυγμάτων τὴν χάριν. Πεισεῖ,
οἶδα, καὶ τὸν εὐσεβεστάτους βασιλεῖς, ἀγαπᾶν
συνήθω; τὸ τοῖς κανότι δοκοῦν. Εὐσεβεῖς γάρ δύτες
καὶ φιλόχριστοι, θεσμοῖς ίδοις ἐπιτρέψουσι διοικεῖ-
σθαι τὰς ἐκκλησίας, καὶ τῆς πατρώας ἀρετῆς ὑπάρ-
χοντες ζηλωταὶ, τὰ ἔκεινων μιμησονται. Μή τα-
τέσθω τοιγαροῦν δὲ ἐκβεβλημένος Ἱερονίας μετὰ
Δαυΐδ τοῦ καὶ Σαμουὴλ τῶν προφητῶν· μηδὲ εἰ τισιν
διδίκιας ἰδοῦξι τὸ Εὔδοξιον λεύκων ἐν αὐτοῖς ἀποτε-
θεῖσθαι τέρποις, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς τὸν ἀνίερον ὡς
ιερὸν εἰσφέρωμεν. Ἐχρῆν γάρ δῆπου μᾶλλον κά-
κεινον διόρθωσιν ἐπιζητεῖσθαι παρ' ἡμῶν, οὐχ αὐτὸν
μορφοῦσθαι τὰ δεύτερα. Καὶ ταῦτα φαμεν οὐχ ὡς
ἐπεμβαίνοντες τῷ κειμένῳ· μὴ γάρ δοῖῃ θεός· οὐδὲ
ἐπιχαίροντες ὡς γέγραπται τοῖς ἀλλοτρίοις κακοῖς·
οὐ γάρ οὗτος Χριστιανῶν σκοπός· ἀλλὰ τῆς πρὸς
διθρωπὸν συμπαθείας, τὸ τῇ ἐκκλησίᾳ συμφέρον
πράττοντες, καὶ τῶν ταῦτης κανόνων οὐδὲν ἥγονύ-
μενοι προτιμότερον. Εἰ μὲν ἔχον οὐδὲν μὲν τούτοις
λυμήνασθαι, κατατάττεται δὲ ἐν ἐπισκόποις τὸν καθη-
ρημένον· ἦν δὲ εἰκότως εἰπεῖν, ἀγρίους τινὰς καὶ
ἀνημέρους τοὺς τοῦτο γενέσθαι διακωλύοντας· ἐπειδὴ
δὲ ἀνάγκη κρατοῦντος· ἐνδὲ τὴν τοῦ ἐτέρου παρα-
γένεσθαι δύναμιν, νικάτωταν οἱ τῆς ἐκκλησίας
θεσμοί, καὶ ἀπογωρείτω τῶν ιερατικῶν καταλόγων
δὴ λειτουργός. Τοῦτο γάρ συνάπτει πρὸς εἰρήνην
τὰς ἐκκλησίας· τοῦτο πᾶσαν ἡμῖν δομοφυχίαν ἀνερ-
γάσαιτο. Δίδου τοιγαροῦν ἡμῖν τὸ συνάγεσθαι καθα-
ρῶς μετὰ τῆς σῆς θεοσείας, ἀνδὲ καὶ τούτου
τελευτήσαντος, ἀμείνω ποιούμενος τὴν πρὸς τοὺς
Ἶτι ζῶντας ἀγάπησιν, μᾶλλον δὲ τοὺς τῆς ἐκκλη-
σίας θεσμοῖς. »

consilium et institutum; sed id quod homini condolemus, ad utilitatem Ecclesie conferimus, canonibus illius nihil præstabilius esse ducentes. Si namque illos sartos tectos conservare, atque ex auctoratum inter episcopos censere liceret, recte profecto, qui id quominus fieret impedi-
rent, seri atque immites dicerentur. Quandoquidem vero altero obtinente, alterum consistere non posse necesse sit, sanctiones Ecclesiæ vincant: et ex sacro catalogo, qui sacrorum minister non est, moveatur. Hoc enim ecclesiæ ad pacem servandam conjungit: hoc animorum consensum omnem perficit. Itaque illud nobis dato, ut pure nos conventus agere, et communicare cum pietate tua possimus: 499 atque tu unius, ejusque defuncti, amore, post eorum qui adhuc vivunt dilectionem, ac potius post Ecclesiæ sanctiones, habeas. »

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ'.

‘Ως δὲ θεῖος Κύριλλος ἀπτασίᾳ θειοτέρᾳ τὴν D Ut diuus Cyrillus per visionem divinam nomen Ioani-
’Ιωάννεον προστηροίαν ἐδέξατο· καὶ ὡς διέ-
λυσε διὰ τῆς θεοτόκου τὸ μεταξὺ γενέμερο
μῆσος.

Οὐ μὲν οὖν Κύριλλος τοιαῦτα κατὰ τοῦ ιεροῦ Χρυσοστόμου ἔγραψε καὶ ἐφρόνει, προλήψει δου-
λεύων, ἃν ἐκ πολλοῦ ἔσχε τῷ θειῷ αὐτῷ θεοφίλῳ
ἐπόμενος· ἐπειδὲ ζῆλος ἦν τὸ πραττόμενον, εἰ καὶ
μὴ καὶ ἐπίγνωσιν τέως, οὐ φθόνος; οὐδὲ ἐντατις
διαβολικὴ τὸ μαχίμενον, οὐ δεῖν ἐκρίθη Θεοῦ, το-
σοῦτον λόγῳ καὶ ἀρετῇ διαφέροντα ἐν τούτῳ δὴ μό-
νον σκάξειν, καὶ μὴ τὸ ἄκρον φθάνειν τῆς τελεί-
τητος· δινθρωποι γάρ ήσαν, καὶ ἀνθρωπίνοις ὑπέ-
κειντο πάθει. Διά τοι τοῦτο καὶ χρόνῳ θιτερον,
πολλῶν καὶ μᾶλλων συνελαυνότων, τῷ μεγάλῳ ἔκεινῳ

A dolore, libere dicere possim), ne accessio vulne-
rum siamus, sed potius opinionem eam, qua le-
meritatem aliorum secuti esse videri possimus,
fugiamus. 498 Demiror vero hoc quoque, si
Alexander, quem diximus, tam ad dicendum
promptus et copiosus, et qui non parvo tempore
vobiscum isthic versatus sit, aliquos ad hanc rem
suasione sua adducere non potuisse visus est,
quam tabellarius unus efficere tantum, sicuti ru-
moribus fertur, potuit, ut populum commoverit,
causamque tempore longiore sopitam denuo ex-
citarit. Quod omnino est incredibile. Verum sit
hoc quoque, et ita factum esse credatur. Sed novi
pietatem tuam præclaram in eloquentia esse.
Docebit ea prorsus, quæ opus est, homines ad
tumultum excitatos. Uberem habes sacrarum do-
ciminarum gratiam. Persuadebis, scio, piissimis
etiam principibus, ut more suo in canonum de-
cretis acquiescant. Quod enim veræ pietatis stu-
diosi et Christi amantes sunt, constitutionibus
suis ecclesiæ administrari permittent, paternæque
virtutis æmulatores majorum exempla imitabun-
tur. Ne igitur Jechonias rejectus cum Davide et
Samuele prophetis censeatur: neque si quibusdam
inique placitum est, ut Eudoxii reliquias eo quo
scripsisti reponerent loco, propterea nos quoque
profanum ut sacrum in album referamus. Opor-
tuit namque a nobis res illius corrigi, non illum
nobis præscribere, et quæ post eum acta sunt
constituere. Atque hæc dicimus, non quod jacenti
et mortuo illi insultemus: non enim hoc det
Deus: neque quod alienis, sicuti scriptum est,
laetemur malis: non enim hoc Christianorum est

C

constituere. Atque illi insultemus: non enim hoc det
Deus: neque quod alienis, sicuti scriptum est,
laetemur malis: non enim hoc Christianorum est

CAPUT XXVIII.

D Ut diuus Cyrillus per visionem divinam nomen Ioani-
nis suscepit: conceperuntque antea odium, Dei
Genitricis intercessione, ei remiserit.

Hæc quidem Cyrillus de sacro Chrysostomo et
seripsit et sensit, præsumptæ opinioni inserviens,
quam dudum patrum suum Theophilum secutus
conceperat. Quoniam vero dissidium hoc quidem
ex æmulatione, quamvis non secundum scientiam,
non autem ex invidia, neque diabolica conten-
tione manavit, non oportere virum et doctrina et
virtute præstantem, hac una in re claudicare, quo-
minus ad summam perfectionem perveniret, Deo
visum est. Homines enim illi erant, et humanis
affectionibus obnoxii. Quapropter aliquanto post,

Cyrillus cum magno illo viro, etiam post ejus mortem, in gratiam rediit, erroremque suum cum multis aliis concitatisibus, tum maxime Isidoro Pelusiota nunc reprehensione nunc admonitione eum cohortante, divina etiam et arcaniore quadam revelatione accidente, correxit. Videret namque visus est, seipsum sacris ædibus expulsum esse a Joanne, comitatu et divino, qui circa eum erat, satellitio maxime freto: et matrem Domini pro ipso deprecantem Joannem, atque cum multa etiam alia tum illud præcipue quod pro ipsius gloria plurimum ille decertarit, sicuti dicetur, referentem, ut in sacra templo reciperetur, orare. Hanc visionem cum divus Cyrilus cogitabundus in animo secum volveret, se ipsum quod in sanctum virum invectus esset, damnavit: et deinde ipse quoque re cognita, Ecclesiæ Chrysostomi addictus, virum eum admiratus est, valdeque eum, quod contra illum imprudens prorsus irritatus fuerit, paenituit. Proinde diversum omnino a priore consilio faciens, synodum provinciale coagit, et Joannis nomen simul et ipse et reliqui magnarum sedium antisistes, in sacro albo proposuerunt. Illi vero minus vere dicere videntur, qui Cyrilum libros alios magni Patris aboleuisse perlibent. Nam si qua scripta ejus abolenda erant, hæc quæ adhuc exstant, quod consilium institutumque ejus in eis maxime expressum est, abolita oportuisset: nisi Deus utilitatis hominum curam gerens, ea 500 conservasset. Hoc cum in arcana Nicetæ philosophi, qui et David dictus est, historia, et apud alios item invenerim, operi huic meo inse- rendum esse quoque duxi: ne cui ambigere in menteveniat, quomodo tanta luminaria, inimicitias mutuas exercentia, ambo ad summam sanctitatem pervenerint, et Ecclesiæ columnae exsisterint, inimicitias hujusmodi nullum illorum gloriæ detrimentum afferentibus. De his hactenus.

CAPUT XXIX.

Post Atticum ad sedem episcopalem Sisinus est evictus, Philippus Sidites ei postpositus. Qualis is Philippus fuerit. Ut Proclus Cyzicenorum episcopus ordinatus, et tandem non receptus, privatus otiosusque Constantinopoli egerit.

Attico autem, quemadmodum diximus, defuncto, ingens de legendo atque ordinando episcopo contentio exstitit: quod unusquisque prout alicui faveret, ei thronum committi cupiebat. Proinde quibusdam Philippus presbyter ad sacram sedem evehendus esse videbatur: nonnulli Proclum ei, Chrysostomi discipulum, præferebant. Erat autem et is presbyter. Communiter vero omnes Sisinum idoneum maxime censuerunt. Qui ipse quoque presbyteri dignitate enitebat, non equidem Constantinopoli, sed in suburbano ejus vico, cui nomen est Olea (1), qui ex adverso urbi situs est: quo in loco urbs ipsa cum civibus omnibus festum diem Servatori Christo, quo in cœlum assumptus

A καὶ μετὰ θάνατον σπάνεται· καὶ μάλιστα Ἱεράρχου τοῦ Πηλουσιώτου, πή μὲν ἐλέγχω, πῆ δὲ καὶ παραινέσσει χρωμένου, διορθώσεως ἀξιούται: θεῖτ τὸν καὶ μυστικωτέρᾳ ἀποκαλύψει. Τόδεκει γάρ ὅρῳ ἔστιν μὲν τῶν ἱερῶν ἑκατούμενον ὑπὸ Ἰωάννου, παρῆσταις μεγίστης ἡξιωμένου τῇ περὶ αὐτὸν πομπῇ καὶ θεῖτ δορυφορίᾳ, τὴν δὲ τοῦ Κυρίου μητέρα ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν Ἰωάννην ἀντιδούσαν, καὶ ἀξιούσαν τοῖς Ἱεροῖς ἀνακτόροις παραδεχθῆναι αὐτὸν, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα προβαλλομένην, πρὸς δὲ καὶ ὡς πλεῖστα ὑπὲρ τῆς αὐτῆς δόξης ἀγωνισάμενον, ὡς λελέξεται. Ὡν ἐν Ἰμεθέξει γενόμενος δεσπότεσσος Κύριλλος, καὶ ἀναπολήσας ταῦτα τοῖς λογισμοῖς, κατέγνω μὲν ἔστιν τῆς ἐπὶ τῷ ἀγίῳ καταδρομῆς· καὶ τουλοιποῦ συνεῖς καὶ αὐτὸς, τῇ κατὰ τὸν Χρυσόστομον Ἐκκλησίᾳ προσέκειτο, καὶ διὰ θαύματος ἐποιεῖτο τὸν ἀνδρα, πολλῷ χρώμενος μεταμέλω. οἵτις κατ’ ἐκείνου τοπαράπαν ἥψιστο ἀγνοῶν· Οθεν ἀντιρροπα δρῶν, σύνοδον ἥψιστοι τοπικήν· καὶ τοῖς Ἱεροῖς δελτοῖς τὴν Ἰωάννου κλήσιν καὶ οὗτος καὶ οἱ λοιποὶ τῶν μεγάλων θρόνων ἐνέγραφον. Οὐ μοι δὲ δοκοῦσιν ἀληθῆ λέγειν οἱ φασὶ καὶ βίσλους ἀλλας Κύριλλον ἀφανίσαι τοῦ μεγάλου Πατρός. Εἰ γάρ ἀφανίζειν ἔδει τὰς νυνὶ σωμάτων πρὸς τὸ σκοπιμάτων ἐκείνων ἔχρην· εἰ μή του Θεὸς τῆς τῶν ἀνθρώπων ὀφελείας κτρόμενος, αὐτὸς διεσώσατο. Τοῦτο μὲν οὖν ἐν ἀποκρύψι φιλοσόφου τοῦ καὶ Δαυΐδος, καὶ ἵλλων, καὶ αὐτὸς δεῖν ἔγνων τῇ παρούσῃ ἴστορίᾳ ἐντάξει· ὡς ἀν μή τινι ἀμφιβάλλειν γένοιτο, πῶς οἱ τοσούτοι φωστῆρες δι’ ἔχθρας ἀλλήλοις ἤντες, ἀγωνίης καὶ δύμφω εἰς ἄκρον ἤκον, καὶ τῆς Ἐκκλησίας θεμέλιοι ἔχρημάτισαν, μηδαμῶς τὸ τῆς ἔχθρας μέγα τὴν κρατοῦσαν δόξαν λυμήνασθαι δυνηθείσης· Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων οὕτως.

B καὶ μετὰ θάνατον σπάνεται· καὶ μάλιστα Ἱεράρχου τοῦ Πηλουσιώτου, πή μὲν ἐλέγχω, πῆ δὲ καὶ παραινέσσει χρωμένου, διορθώσεως ἀξιούται: θεῖτ τὸν καὶ μυστικωτέρᾳ ἀποκαλύψει. Τόδεκει γάρ ὅρῳ ἔστιν μὲν τῶν ἱερῶν ἑκατούμενον ὑπὸ Ἰωάννου, παρῆσταις μεγίστης ἡξιωμένου τῇ περὶ αὐτὸν πομπῇ καὶ θεῖτ δορυφορίᾳ, τὴν δὲ τοῦ Κυρίου μητέρα ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν Ἰωάννην ἀντιδούσαν, καὶ ἀξιούσαν τοῖς Ἱεροῖς ἀνακτόροις παραδεχθῆναι αὐτὸν, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα προβαλλομένην, πρὸς δὲ καὶ ὡς πλεῖστα ὑπὲρ τῆς αὐτῆς δόξης ἀγωνισάμενον, ὡς λελέξεται. Ὡν ἐν Ἰμεθέξει γενόμενος δεσπότεσσος Κύριλλος, καὶ ἀναπολήσας ταῦτα τοῖς λογισμοῖς, κατέγνω μὲν ἔστιν τῆς ἐπὶ τῷ ἀγίῳ καταδρομῆς· καὶ τουλοιποῦ συνεῖς καὶ αὐτὸς, τῇ κατὰ τὸν Χρυσόστομον Ἐκκλησίᾳ προσέκειτο, καὶ διὰ θαύματος ἐποιεῖτο τὸν ἀνδρα, πολλῷ χρώμενος μεταμέλω. οἵτις κατ’ ἐκείνου τοπαράπαν ἥψιστο ἀγνοῶν· Οθεν ἀντιρροπα δρῶν, σύνοδον ἥψιστοι τοπικήν· καὶ τοῖς Ἱεροῖς δελτοῖς τὴν Ἰωάννου κλήσιν καὶ οὗτος καὶ οἱ λοιποὶ τῶν μεγάλων θρόνων ἐνέγραφον. Οὐ μοι δὲ δοκοῦσιν ἀληθῆ λέγειν οἱ φασὶ καὶ βίσλους ἀλλας Κύριλλον ἀφανίσαι τοῦ μεγάλου Πατρός. Εἰ γάρ ἀφανίζειν ἔδει τὰς νυνὶ σωμάτων πρὸς τὸ σκοπιμάτων ἐκείνων ἔχρην· εἰ μή του Θεὸς τῆς τῶν ἀνθρώπων ὀφελείας κτρόμενος, αὐτὸς διεσώσατο. Τοῦτο μὲν οὖν ἐν ἀποκρύψι φιλοσόφου τοῦ καὶ Δαυΐδος, καὶ ἵλλων, καὶ αὐτὸς δεῖν ἔγνων τῇ παρούσῃ ἴστορίᾳ ἐντάξει· ὡς ἀν μή τινι ἀμφιβάλλειν γένοιτο, πῶς οἱ τοσούτοι φωστῆρες δι’ ἔχθρας ἀλλήλοις ἤντες, ἀγωνίης καὶ δύμφω εἰς ἄκρον ἤκον, καὶ τῆς Ἐκκλησίας θεμέλιοι ἔχρημάτισαν, μηδαμῶς τὸ τῆς ἔχθρας μέγα τὴν κρατοῦσαν δόξαν λυμήνασθαι δυνηθείσης· Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων οὕτως.

ΚΕΦΑΛ. ΚΘ.

D 'Ος μετὰ Ἀττικὸν Σισινίος εἰς τὸν θρόνον ἀγήθη· παρώθη δὲ Φιλιππος δ Σιδίτης, καὶ οἶος ἦρ. Ετι δὲ καὶ ὡς Πρόκλος Κυζίκον γειροτορθείς καὶ μὴ δεχθείς, σχολαῖος τῇ Κωρσατίνου διῆγετ.

'Αττικοῦ δ’ ὡς εἰρηται τὸ βιοῦν ἐκμετρήσαντος, πολλῇ τις ἐρεσχελία περὶ χειρετονίας ἐπισκόπου ἐγένετο· ἔκαστος γάρ ὁ προσπαθῶν ἦν, τὸν θρόνον ἀπεχαρίζετο. Τοῖς μὲν γάρ Φιλιπποπον τὸν πρεσβύτερον ἔδοκει ἐπὶ τὴν Ἱεράν καθέδραν ἀνάγειν, τιοὶ δὲ Πρόκλος δ τῷ Χρυσόστομῳ μαθητευθεὶς ἐκρίνετο προτιμότερος. Πρεσβύτερος δὲ καὶ οὗτος ἐτύγχανεν ἄν. Κοινῇ δὲ πᾶσιν ἔδοκει Σισινίος εἶναι ἀρμοδιώτερος. Πρεσβύτερου δὲ καὶ οὗτος ἀξίᾳ διέπρεπεν, οὐκ ἐν τῇ Κωνσταντίνου, ἀλλ’ ἐν τινι τῶν αὐτῆς πραστείων, ὁ Ἐλαῖα ἦν δνομα, κεκληρωμένος· ἐπερ ἀντικρὺ μὲν κεῖται τῆς πόλεως· πάνθημον δὲ τῷ χώρῳ ἐορτήν ἐκεῖσει η πόλεις τῷ Σωτῆρι· ἀντίγει Χριστῷ· ὁπτνίκα ἀναληφθείς, παλίνδρομος τῷ Πα-

(1) Ἐλαῖα, Olea, suburbana Constantinopolis regio.

τροῦ ἡγε. Τῷ δὲ πολλῷ πλήθεις καὶ διαιρέρντω; μάλα καὶ χειρισμένος ἦν ὁ Σισίνιος· στιπερ ἄμα τε περιβόητος ἐν ἀρετῇ ἦν, καὶ πολλὴν ὅτι τῶν πτωχῶν πρόνοιαν καὶ ὑπὲρ δύναμιν ἔποιειτο. Ἐνθεν τοι καὶ τοῦ λαοῦ βιασμένου καὶ ἐκνικήσαντος, Σισίνιος ἐπὶ τὴν θρόνον ἀνέβα:νεν· ἐφ' ὧ χαλεπήνας ὁ πρεσβύτερος Φίλιππος ὅτι αὐτοῦ προεκρίθη, πολλὰ τῆς χειροτονίας ἐκείνου καθῆπτετο ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ συγγραφεῖσῃ Χριστιανικῇ Ιστορίᾳ. Οὐ μόνον γάρ εἰπεῖνον διέβαλεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς χειροτονήσαντας καὶ τὸν δῆμον· καὶ οὕτω χατέδραμεν, ὡς μηδὲ ἐλέσθαι τινὰ τὰ εἰρημένα συγγραφῆς ἀξιωσαί· ἐπει τοι γε οὐδὲ ἐκείνων τις συγγνοΐη τῆς προπτείας, τοιάντα γράψαι ἀνασχομένω. Ἐπει δὲ τούτου ἐμνήθην, μικρὰ καὶ περὶ αὐτοῦ διαλαβεῖν δίχαιον. Φίλιππος οὗτος ἐκ Σιδής μὲν τῆς Παμφυλίας ὥρματο, οὗτον καὶ δισοφιστῆς Τρωλίος ἦν, οὐ καὶ συγγενῆ ἐστὸν εἶναι Ελεγε· διάκονος δὲ ὁν, ταπολλὰ τῷ μεγάλῳ Ἱουάννῃ συνῆν τὴν Κωνσταντίνου ἐπιτροπεύοντε. Περὶ δὲ λόγους πονῶν, πολλὰ καὶ παντοῖα βιβλία περὶ αὐτὸν ξθροίζε. Τὸν δ' Ἀστανίν χαρακτῆρα ζηλώσας, πολλὰ συνέγραψε. Τὸ δὲ Ἰουλιανοῦ κατὰ τῶν ιερῶν βιβλίων ἀνασκευάζων συγγραμμα, λαμπρὸν ἐξεδίσσον. Καὶ διλοὶ δὲ ποικίλον συντεταχώς, Χριστιανικὴν Ιστορίαν ὡνδμασεν· ἦν εἰς ἔξι καὶ τριάκοντα διείλε βιβλία, ὃν ἱκαστον τόμους περιείχε πολλούς· ὡς εἴναι πάντας χιλίους σχεδόν. Τῷ δὲ τῷμῳ ισάζει ἐκάστου τόμου ὑπόθεσις. Πολλάς δὲ τῶν ὀλῶν τῷ συγγράμματι ἐπεισφέρει, δι' ὃν διεικύνειν βούλεται ἔμπειρον ἐκτὸν τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων· πυκνῶς γάρ γεωμετρικῶν, μουσικῶν τε καὶ ἀστρονομικῶν θεωρημάτων ἐν μνείᾳ γίνεται· νήσων τε θέσεις ἐκφράζει, καὶ δριῶν καὶ δινδρῶν, καὶ διλῶν, μή τροστηκόντων τῷ προκειμένῳ· οὐ χάριν ἐκλυτος αὐτῷ καὶ χαύνην πρόσεις· ή πραγματεία. Διδ καὶ ίδιώταις; καὶ παιδίας μετασχηχόσιν ἀχρεον καθίστα τὸ σύγγραμμα. Οἱ μὲν γάρ ιδιώται τὸ κομφὸν οὐ συνορῶσι τῆς φράσεως· οἱ δὲ παιδίας μετασχηχότες τὸ ταυτολογεῖν καὶ ἄκαρια συγγράφειν ἐν μέμψει τίθενται. Ἀλλὰ περὶ μὲν ἐκείνων ὡς ἐκάστηρ βούλησις ἔσται, χρινεῖ· συγχέει δὲ τοὺς χρόνους τῆς Ιστορίας· τῆς γάρ Θεοδοσίου βασιλείας εἰς μνήμην γενόμενος, αὐθίς τὰ κατὰ τὸ πολὺν Ἀθανάσιον ὀπίσια γενόμενος διηγεῖται· καὶ τὸ ηθος τούτο, οὐκ ἐπ' ἐκείνου μόνου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πολλῶν ἐτέρων ποιεῖ. Καὶ περὶ μὲν Φίλιππου τοσαῦτα. Σισίνιος δὲ, τὸν Κυζικηνῶν προεδρου θανόντος, τὸν θείον Πρόκλον τῇ Κυζικῷ ἐχειροτόνει. Καὶ ὅτι Πρόκλῳ ἐν παρασκευῇ δυτὶ περὶ αὐτὴν χωρεῖν, φθάνουσιν ἐκείνοις καὶ χειροτονοῦσιν ἄνδρα σεμνὸν τινα, Δαλμάτιον δνομα, ἀσχητικοὶ πόνοις ἐγγεγυμνασμένον. Καὶ τούτῳ ἔδρων, ἐν δευτέρῃ, τὸν νόμον θέμενον· δι' ἐκέλευε παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου τῆς Κωνσταντίνου χειροτονίαν μηδὲ γίνεσθαι. Οἱ μὲν οὖν Πρόκλος, τούτου γενομένου, καθ' ἐστὸν συνεστέλλετο, ἐκκλησίας μὲν μηδεμίας προστάμενος, ταῖς δὲ τῇ Κωνσταντίνῳ

A ad Patrem, revertit, celebrat. Populo universo chartus præcipue Sisinius fuit, cum propter virtutis claritatem, tum ob eximiam in pauperes, supra vires etiam ejus, curam. Quapropter plebs vi effecit atque evicit, ut is in thronum sit sublatu. Quia re offensus Philippus presbyter, quod ille scilicet sibi prælatus esset, electionem et ordinationem ejus plurimum reprehendit, in ea quæ ab ipso conscripta est Christiana historia. Non Sisinius vero tantum, sed et consecratores ipsos et populum calumniose perstrinxit: atque in eos ita invectus est, ut quæ ille dixerit, nemo historia digna judicet: neque quispiam ei tam temerarie audaciæ, qui scribere talia sustinuerit, veniam concedat. **501** Et quia ejus mentionem fecimus, B æquum est ut pauca de eo dicamus. Philippus iste Sidæ in Pamphylia ortus est, unde etiam sophista Troilus genus duxit, ejusque adeo cognatum se Philippus esse dixit. Diaconus cum esset, cum magno Joanne episcopatum Constantinopoli gerente, multum fuit. Quod vero in scribendo elaboraret, multos et varios collegit libros. Multa etiam, Asianum affectans dicendi genus, conscripsit. Opus vero magnificum, in quo Juliani contra saera Biblia scriptum evertit, reliquit. Aliud quoque volumen composuit, quod Christianam Historiam nominavit. In eo triginta et sex libri sunt, quorum quisque tomos plures habet: adeo ut omnes ad millenarium fere numerum pertingant, et habet suum tomos quisque argumentum. Multam vero in opus id materiam congessit, declarare volens, non imperitum se Græcarum disciplinarum esse. Frequenter namque geometricarum, arithmeticarum, musicarum et astronomicarum commentationum mentionem facit. Prosequitur quoque insularum situs, et montium. Arbores describit, et alia quædam, ad argumentum institutum nihil pertinentia. Proinde lucubratio ea, ut pote ad ostentationem composita, laxa et soluta est: et propterea indoctis simul et doctis inutilis esse videtur. Indocti enim styli elegantiam non perspicunt: eruditī autem, eamdem rem aliis verbis repeli, et multa intempestive scribi, reprehendunt. Verum de scriptis ejus, ut quisque volet, D iudicabit. Historie vero tempora confundit. Nam imperii Theodosii memoriam faciens, actiones magni Athanasiū tanto post tempore repetit: et consuetudinem hanc non in illo tantum, verum etiam in multis aliis servat. Hac de Philippo. Porro Cyziceno episcopo mortuo, Sisinius divinum Proclum ecclesie Cyzici episcopum ordinat (2). Sedenim cum Proclus, ut eo transiret, in procreatu esset, homines ibi episcopum prævenientes ordinarunt Dalmatium quemdam, virum venerandum et in monasticis laboribus exercitatum. Id illi fecerunt, sanctione illa contempta, quæ præter sententiam episcopi Constantino, poli-

(2) Socrates dicit, legem hanc de unius Attici persona constitutam fuisse. Lib. vii, cap. 28.

tani ordinationem fieri vetat. Hoc ubi ita est Α' Ἐκκλησίας τῷ διδάσκειν ἀνθῶν. Περὶ μὲν δὴ τούτου factum, Proclus non oppugnavit : et ecclesiæ κατὰ χώραν καὶ αὐθίς ἐρῶ. quidem nulli præfuit, **502** in Constantinopolitana autem Ecclesia docendo floruit. De quo postea loco suo dicam.

CAPUT XXX.

De maximarum episcopaliū sedium præfectis, aliisque virtute atque doctrina præstantibus divinis viris.

Sisinus postquam in episcopatu non duos integrōs exegit annos, decessit, castitate vita et pauperum cura, quemadmodum diximus, celebris. Moribus astabilis et simplex fuit, a negotiis et rerum actionibus abhorrens, quam ob causam in eos qui curiose se negotiis immiscent, acerbior erat, apud quos contra et ipse non admodum decentem gloriam est consecutus. Innocentio, optimo urbis Romæ episcopo, Bonifacius successit : atque huic Zosimus, Zosimo rursum admirandus Celestinus. Alexandriæ Cyrilus adhuc enituit. Antiochiae vero, divino Alexandro Theodotus in episcopatu subrogatus est, castitatis decus et ornamentum, inorum vir mansuetudine (si quis alias) et ipse et præterea exacta vivendi ratione maxime ornatus. Hic sodalitatem Apollinaris scissam reliquo orthodoxorum et recte sentientium gregi, precibus apud Deum interpositis, immiscerit, una Ecclesia facta. Verum sic quoque multi in instituto suo permanecerunt, labem pristinam veluti præclarum quidam retinentes. Hierosolymis Cyrillo divinus Johannes successerat. Deinde autem post Nepotem, Ecclesiæ ibi habendas sibi commissas gubernaverat Prayllius, re ipsa suo nomine respondens : quo mortuo, locum ejus per successionem Juvenalis obtinuit. Eis ipsis annis ecclesiam Cyri quoque gubernavit sapientia et doctrinis magnus Theodoretus, vir in Græcis juxta et Christianis disciplinis præclarus, qui libros multos Ecclesiæ utiles reliquit. Viguit tum etiam Theodorus ille Mopsuestiensis Ecclesiæ antistes, qui cum ecclesiarum omnium doctor fuit, tum adversus hæreticorum phalanges fortiter, ut primarium virum decet, rem gessit : qui que cum Iodoro magno familiariter vivens, doctore eo usus est : et sodalis atque condiscipulus divi Joannis, **503** pariter cum eo Diodorun audivit. Sex is et triginta annos contra Arianam factionem aperto Marte pugnauit, et adversus Apollinaris prædonum more structas insidias constanter decertavit : hæreditarium autem Christi populum doctrinis optimis et præceptis sovit. Erat huic etiam frater Polychronius, qui optime vixit, et itidem optime docuit, vita scilicet ex aequo doctrina respondente. Apamenorum hic ecclesiæ pastorale munus sortitus est. Ecclesiæ vero Edessene divinus ille præfuit Nonus, qui primariam in urbe Antiochena luxu perditam Menadem, verborum persuasione adductam, et præter opinionem omnem Deo consecratam, nymphaam et sponsam purissimam illi representavit, pro Mar-

ΚΕΦΑΛ. Λ'.

Περὶ τῶν ἐν τοῖς μεγίστοις τῶν ὑρότων προέρεντων, καὶ διτιωρ ἀρετῆ λόγοις διαπρόπτωτων θελων ἀπόρων.

Σισίνιος δὲ, οἰδὲ διοικέσας ἐναυτοῖς, ἔτελεύτης, ὅρθοτετι βίου σώφρονος καὶ φιλοπαιχίζ, ὡς εἱρηται, περιώνυμος· τὸ δὲ ἥβος εὐπρόσποτος καὶ ἀπλοῦς, καὶ ἀπραγμούνη συζῶν· οὗτον καὶ τοῖς φιλοπράγμοις λυπηρὸς ἦν, δι' ὃ καὶ παρ' αὐτοῖς δύξαν εἶχεν οὐκέ εὔπρεπή. Ἰννοχέντιον δὲ ἔκεινον τὸν ἄριτον τῆς Κύρμης ἐπίσκοπον Βονιφάτιον διέδεχτο· τὸν δὲ Ζώσιμος· τὸν δὲ Ζώσιμον αὐτοῦ; ὁ θεσπίσιος Κελεστῖνος. Κατὰ δὲ τὴν Ἀλεξάνδρου Κύριλλος ἦτι διέπρεπεν. Ἐν δὲ Ἀντιοχείᾳ μετὰ τὸν θείον Ἀλεξανδρὸν Θεόδοτος ιεράτευσε, τῇσι σωρόσύνης διαμαργαρίτης, πρᾶος εἰπερ τις ὧν καὶ ἀκριβεῖσ βίου μάλα κοσμούμενος· δι' ὃν καὶ τὸ διερθρός τῆς Ἀπολλιναρίου φατρίας, τῇσι λοιπῇ τῶν διαδέκτων ποιμνῇ λιπαρθεῖς, ἀνέμικε, μίαν Ἐκκλησίαν ποιήσας. Πολλοὶ δὲ καὶ οὗτω διέμειναν τὴν προτέρην λώρην οἴτι τις ἐπίσημον ἔχοντες. Ἐν δὲ τοῖς ιεροσολύμοις τὸν θεσπίσιον Ἰωάννην, δι' μετὰ Κύριλλον ἦν, Πραμύλιος μετὰ Νέπωτα τούς; τῆς Ἐκκλησίας οἰκακας πιστευθεὶς διέδεχτο, ἀνήρ τῷ διεφύγος· οὐ τελευτήσαντος, Ἰουσενδρίο; τὸν

τόπον τῆς ἔκεινον διαδοχῆς ἀπεπλήσσου. Τοῖς δὲ αὐτοῖς ἔτεσι καὶ δι πολὺς ἐν σοφίᾳ καὶ λόγοις Θεόδορητος τὴν Κυρεστῶν ἐπετρόπευεν ἐκκλησίαν, ἀνήρ καὶ κατ' ἀμφα τὰς παιδείας τῇ θ' Ἑλλήνων καὶ Χριστιανῶν ἐπίσημος, καὶ πολλὰς τῇ Ἐκκλησίᾳ βίβλους πολὺ τὸ ὡφελίμον ἔχουσας κατατίθεν. Ἡμαζε δὲ καὶ Θεόδωρος ἔκεινος Μολυνεστίας τὴν ἐκκλησίαν διέπων, διδάσκαλος μὲν πάσῃς Ἐκκλησίας ὡν, κατὰ δὲ πάσῃς αἱρετικῶν φάλαγγος φριστείων· δι' Διοδώρῳ μὲν τῷ πάντῳ συγγενόμενος, τῆς διδάσκαλίας ἀπήλαυσε, συγχοινωνὸς δὲ καὶ συμφοιτητῆς τοῦ θεσπίσιου Ἰωάννου ἔγενετο· ἐπίσης γάρ καὶ ἀμφα τῆς Διοδώρου γλώσσης ἀπήλαυσον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τριάκοντα ἔτη οὗτος διετέλει κατὰ τῆς Ἀρειανικῆς συμμορίας παρατατόμενος· καὶ κατὰ τῶν λόχων Ἀπολλιναρίου ληστρικῶς ἐπιδιοιεύσθων στερψὼς ἡγωνίζετο· τὸν Χριστοῦ δὲ κλήρον ταῖς ἀρισταῖς διδασκαλίαις διέτρεψεν. Ἡν δὲ τούτῳ καὶ ἀδελφῷ; Πολυχρόνιος ἔνομα, ἀριστώ μὲν χρώμενος βίῳ, καὶ τὸν λόγον σύμφωνον τῷ βίῳ πλουτῶν, τῆς δὲ Ἀπαμέων ἐκκλησίας τὴν ποιμαντικὴν κληρούμενος. Τῆς δὲ ἐν Εδέσσῃ ἐκκλησίας Νόνος ἔκεινος προειστήκει δι θεοφόρος· δι' τὴν πρώτην τὸν ἐν Ἀντιοχείᾳ μανιάδων λόγοις ὑπαγαγών, καὶ ἀμερώσας παρὰ δύξαν Θεῷ, νύμφην ἀγνοεῖτην προσήγεν αὐτῷ, ἀντὶ Μαργαριτῶν Πελαγίαν κατονομάσας· δι' ἣς τὸ τῶν θείων κριμάτων Θεοῦ πέλαγος ἀν τις θυμάσειεν. Ἡμαζε δὲ μάλιστα διαφερόντως ἀσητοῦ παλαιστρῷ καὶ βίῳ διαφανεῖ Εὐθύνιο; ἐκτιν-

ὅ μέγας ὁ τὴν ἔρμον εἰς πόλιν μετασκευάσας· Συμβίων τε ὁ τὴν ἐπὶ στύλου πρώτος κατοίκησιν ὑποδεξίας· Νεῖλὸς τε ὁ θεοπέσιος ἀσκητής· ὁ τε τοῦ Ηγιαλουσίου Ιαΐδωρος, καὶ ὁ πολυθρύλλητος ἀσκητής Μάρκος, ἡλιώνη τῷ πάνυ μαθητεύθεντες· καὶ Πρόκλος ὁ θαυμαστός, σχολαῖος διάγων· καὶ ἄλλοι πλεῖστοι, περὶ ὧν ἐς ὑστερὸν διαλέξομαι.

Ies venerandus Isidorus Pelusiota, et decantatus monachus Marcus, Joannis magni discipuli. Proclus præterea ille admirandus, quietam degens vitam, et alii quamplurimi, de quibus postea et dicam.

ΚΕΦΑΛ. ΛΑ'.

Ὡς μετὰ Σισινίου Νεστόριος ὁ αἱρετικὸς χειροτονεῖται ἐκπισκόπος· καὶ ὡς συντρέψει ἐξ ἀλυζοειδῶν τὴν Ἐκκλησίαν ἐπέβαλεν.

Τοῦ δὲ πατρὸς Ἀρχοῦ Σισινίου, ὡς εἴρηται, τὸ βιοῦν **B** μεταλλάξαντος, δεῖν ἐδόκει τοῖς ἐν ὑπεροχαῖς μηδένα τῶν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προάγειν, διὰ τοὺς ὡς ἔτυχε χαριζόμενους ἐπικενῆς· Ἡσαν γάρ καὶ αὐθίς οἱ μὲν Φιλίππων, οἱ δὲ Πρόκλωφ σπουδάζοντες· ἐξ ἀλλοδαπῆς δέ τινα προχειρίζεσθαι ήθελον. Ἡν δὲ τις κατέχειν καίρου, ἐν Ἀντιοχείᾳ ποιούμενος; τάς διατρίβεις, τὸ γένος Γερμανικεύς, εὐφωνός τε καὶ εὐλαλος, τὴν κλήσιν Νεστόριος· ὃν ὡς περὶ τὸ διδάσκειν δεξιῶς ἔχοντα, ἐκ τῆς Ἀντιόχου μεταστέλλεσθαι ἔγνωσαν. Περιθόντος δὲ καὶ ἐν σωφροσύνῃ μάλιστα ἦν. Τριῶν δὲ παραβρυέντων μηγῶν, ἀγεταὶ καὶ αὐτίκα εἰς τὴν τῆς Κωνσταντίνου ἐπισκοπὴν προχειρίζεται. Ὁποῖος δὲ τὸ ἥδος ἦν, ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ διδασκαλίας κατεμηνύετο. Μετὰ γάρ τὴν χειροτονίαν τὴν περιέργετον ἐκείνην ἀφῆκε φωνὴν ἐπὶ παρθρίσῃ τοῦ πλήθους, πρὸς τὸν βασιλέα τὸν λόγον ποιούμενος· «Δές μοι, λέγων, ω βασιλεῦ, καθαρὰν τὴν γῆν τῶν αἱρετικῶν· κάραν σοι τὸν οὐρανὸν ἀντιδώσω. Σύ μοι τοὺς αἱρετικοὺς κάθειλε· κάραν συγκαθελῶ σοι τοὺς Πέρσας.» Ὅν εἰρημένων, οἱ μὲν πολλοὶ καὶ ἀποδοχῆς ἡξίουν· τοὺς δὲ ἀκριβῶς εἰδότας γνωμῆν ἐκ λόγου κρίνειν οὐ διεδίρασκεν οὔτε τὸ κοῦφον τῆς διανοίας, οὔτε δ' αὖ τὸ θυμικὸν ἐν ταυτῷ καὶ κενδοῦσκον· διὶ μηδὲ καλῶς τῶν ἐνταῦθα γευσάμενος, εἰς τοὺς ὑπὲρ τῶν τοιούτων προήχθη λόγους. Ζῆλον δ' ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας δῆθεν αὐχῶν, τὸν τῶν Ἀραιανῶν εὐκτήριον οἴκον κατέσπα. Οἱ δὲ οὕτω κατασπώμενον ὄρῶντες αὐτὸν, πῦρ ἐμβαλλόντες, οὐ μόνον ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ πολὺ τοι μέρος τῶν παρακειμένων τῷ τόπῳ ἀνήλισκον. Πρός δὲ καὶ Ναυατικούς ταράττειν ἐπέβαλεν. Οἱ μόνον δὲ τούτους, ἀλλὰ καὶ δοσούς περὶ Ἀσίαν καὶ Λυδίαν καὶ Καρίαν Τεσσαρεσκεδεστάτην ἤσαν, ἔτι δὲ καὶ περὶ Μίλητον καὶ Σάρδεις, ὃν πολλοὶ, καὶ στάσεως δι' αὐτὸν γενομένης, τὸν βίον ἀπέλιπον. Προφάσεως δὲ εἰλημμένος, διτεπερ οἱ Μαχεδονίου Ἀντώνιον τὸν Ἅρεμης ἐπίσκοπον, σχόδρα ἐκείνους κελεύσει Νεστόριον ἐλαύνοντα, διεχρήσαντο, ὑποβαλόντες τινάς, ἐν δευτέρῳ τάγαθῳ τὸν τὸν ἥδεος ποιούμενος, καὶ τάς ἐκείνων ἐκκλησίας ὑφελετο· τάς τε ἐν Κωνσταντίνουπόλεις καὶ ἐν Κυζίκῳ, καὶ τοῖς Ἐλλησποντίοις ἀγριές· ὃν τινες βιαζόμενοι καὶ τῇ τοῦ δμοούσιου πίστει συνέ-

A garita Pelagianum eam cognominans, in qua certe merito aliquis divini judicii pelagus admiretur. Viguit vero tun maxime quoque in ascetica palestra præcipius, et vita monastica illustris, magnus ille Euthymius, qui solitudinem in urbis formam redegit. Et Symeon qui primus domicilium in columnā habere instituit: insuper Nilus, Ascetes venerandus Isidorus Pelusiota, et decantatus monachus Marcus, Joannis magni discipuli. Proclus præterea ille admirandus, quietam degens vitam, et alii quamplurimi, de quibus postea et dicam.

CAPUT XXXI.

Ut post Sisinium Nestorius hæreticus episcopus ordinatus, per arrogantiam tuibis et tumultibus completere Ecclesiam instituerit.

Sisinio patriarcha defuncto, sicuti dictum est, eis qui honores et magistratus gerebant, placuit, neminem ex ejus Ecclesiæ clero episcopum creare, propter vanam eorum, qui honorem tamē temere, quibus ipsi sacerdentes, mandatum volebant, gratiam. Rursus enim alii Philippo, alii vero Proculo cupiebant, sed aliunde quempiam designare visum est. Erat tum Antiochiae, Germaniensis patriæ, vocalis et secundus Nestorius: bunc quod in dicendo promptus et facilis esset, Antiochia accersendum statuerunt, qui laudem etiam castitatis meruerat maximam. Præterierant menses tres, et ille adducitur, et episcopus Constantinopolitanus creatur. Qualis vero is vir fuerit, prima statim ejus concio indicavit. Illico namque post consecrationem, decantatam **504** illam propalam apud populum, ad imperatorem verba dirigens, emisit vocem: «Da mihi, inquiens, o imperator, terram alii hæreticis liberam et puram, et ego tibi cœlum vicissim reddam. Tu mihi hæreticos extirpa, et ego tibi Persis delendis adero.» Hæc ejus dicta multi quidem comprobarunt. Qui vero certo sciunt animum ex verbis dijudicandum esse, illi mentis ejus levitatem, animum arrogantem, et vanam gloriam affectantem, deprehenderunt: propterea quod, cum nondum quidquam ibi satis degustasset, ad ejusmodi productus sit verba. Zelum vero et æmulationem deinde pro Ecclesia spirans, adem precatoriā Arianorum demolitus est. Atque illi tem-

Dplum suum dirutum cernentes, igne insuper coniecto, non id modo, sed et magnam vicinorum ædificiorum partem concremarunt. Deinde Novatianos quoque turbare aggressus est. Non eos vero solum, verum etiam qui per Asiam, Libyam et Cariam, et qui præterea Miletū et Sardis erant, Quatuordecimanos, quorum multi seditione et tumultu propter ipsum concitatō interierunt. Et cum Macedoniani Antonium episcopum Germensem, qui eos Nestorii jussu admodum affligebat, percussoribus quibusdam submissis, qui voluptatem honesto præferunt, jugulasseint, occasionem eam et causam arriput, et ecclesias eis Constantinopoli, Cyzici, et in Hellesponto ademit. Ex quibus nonnulli vi ea adacti, se ad ὄμοουσιου, consubstantialis,

fidem contulere. Accidit porro ut qui alios ita ecclasis expelleret, ipse quoque ejiceretur, cum de repente bellum acre adversus Ecclesias concitasset. Id bellum inde sumpsit exordium.

505 CAPUT XXXII.

Ut Nestorius in ipso flagrantia crimine per discipulum suum Anastasium sit deprehensus, Christum Dominum nudum hominem dicere, et sanctam Christi Virginem matrem Christi genitricem appellare. Et quae de eo memorie prodiderit Socrates, ecclesiasticus historicus. Et de prodigo quod in ecclesia accidit.

Anastasius quidam presbyter in maximo apud Nestorium honore fuit, comes proselectionis ejus, cum ille se ad episcopatum ineundum conferret. Quo tempore etiam ad Theodorum Mopsuestensem divertit, dogmatibusque ejus auditis, a vera pietate Nestorius ipse transversim actus est: quemadmodum Theodosius in epistola scribit. Anastasius igitur iste, acer Judaicorum dogmatum et actionum Nestorii suos, verba aliquando in ecclesia Constantinopolitana ad Christi fidem populum faciens, hoc propalami et aperte dicere ausus est: Mariam Theotokon, hoc est Deigenitricem, nemo vocato. Maria enim homo fuit. Ut autem ab hominе Deus dignatur, fieri non potest. Dolum hunc cum primum Eusebius rhetor deprehendisset, eundemque deinde et cleris, et pietate in populo præstantissimus quisque graviter ferret, et elocutionem ejusmodi blasphemiam esse putaret, non parvus tumultus excitatus est. Dudum enim de theologia et Christi divinitate edicti fuerant, quod videlicet ille oeconomiae seu administrationis gratia veluti homo purus, haudquam a divinitate secesserit, ea in re apostoli Pauli verbo idem habentes, qui dicit: *Etimissi Christum secundum carnem cognovimus, nunc tamen non cognoscimus*¹, et rursum: *Quapropter relinquentes eum qui de Christo instituit sermonem, ad perfectionem contendamus*². Turba tali, sicuti fieri assolet, glacente, Nestorius impietas dux non solum Anastasium non reprehendit atque inhibuit, verum etiam studiose laudavit, et dictis ejus assensum prorsus suum præbuit: eum quem in pretio habebat, ut blasphemum arguere nolens. Et quod contendendi studio teneretur, frequentius in ecclesia docuit, et ubique vocabulum Dei Genitricis exterminavit, a seipso pleraque illegitime et subrepticie statuens atque confingens, aperiente animi sui venenum eructans, ad blasphemiam se dedit. Proinde quæstione hujus rei apud omnes divulgata, atque aliis aliter eam accipientibus, dissidium in Ecclesia ortum est: atque homines sicuti in nocturna pugna inter se sunt conficiati, nunc haec nunc illa affirmantur et negantes. **506** Nestorius vero a multis existimatus est, Dominum merum hominem esse opinari, atque olim Pauli Samosateni et Photini intermortuum dogma renovare, et in Ecclesiam

A θεντο. Οὗτοι δέ ἐκείνωι ἄλλους τῶν ἐκκλησιῶν ἔξελαντι, καὶ αὐτὸν ἐξελαθῆναι συνέβαινεν, ἀκήρυκτον πόλεμον κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐγείροντα. Ἡράκιο δὲ ὁ πόλεμος ἐνθένδε σχών τὴν ἄρχην.

ΚΕΦΑΛ. ΛΒ'.

"Οπως ἐφωράθη Νεστόριος δι' Ἀραστασίου τοῦ μαθητοῦ ψιλῶν ἀνθρώπων τὸν Κύριον ἀλλοι, καὶ Χριστοτόκορον κατὼν τὴν ἀγιαντον Θεομήτορα. Καὶ οὐα περὶ αὐτοῦ Σωκράτης δὲ ἐκκλησιαστικος Ιστορεῖ συγγραφεν· καὶ περὶ τοῦ γεροντος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καινοῦ τεραστίου.

"Αναστάτως; τις πρεσβύτερος, Νεστόριψ διὰ τιμῆς μάλιστα ὧν, δε καὶ συνέδημος; αὐτῷ πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν ἀπαλροντι ἐγεγόει· δε τοι Θεοδώρῳ τῷ Μούσουετίας παραγενόμενος, τοῦ εὐαεδεῖν καρετάπη, τῶν ἐκείνου δογμάτων ἀκροασάμενος; δι-Νεστόριος, ὡς ἐπιστολῇ Θεόδουλο; Ιστορεῖ δὲ τοινύν Ἀναστάτως; οὗτος διάπυρος τῶν Νεστορίου Ιουδαικῶν δογμάτων, καὶ σύμβουλος τοις πρακτείς κανεστηκώς διάλεξιν ποτε ἐπ' ἐκκλησίας τῷ φιλοχριστῷ λαῷ ἀνὰ τὴν Κωνσταντίνου ποιεύμενος, ἀναφανόν τάδε εἰπεῖν ἐτόλμησε· Θεοτόκον τὴν Μαρίαν καλείτω μηδείς· Μαρία γάρ ἀνθρώπος ἦν. Τπὲ δὲ ἀνθρώπου Θεὸν τεχθῆναι ἀδύνατον. Τοῦ δὲ βῆτορος Εὐαεδεῖν τὸν δόλον πρώτως φωράσαντο; Επειτα δὲ καὶ τῶν περὶ τὸν κλῆρον καὶ δοντὸν εὐεσθείας ἔγχριτον, χαλεπῶς ἐνεγκόντων, καὶ βλασφημίαν ἡγησαμένων τὴν διάλεξιν, τάραχος οὐκ δίλιγος ἦγειρετο. Ήσαν καὶ γάρ πάλαι τὴν κατὰ Χριστὸν θεολογίαν ἐκδιδαχθέντες, ὡς μηδαμῶς αὐτὸν τῆς οἰκουνομίας χάριν οἴταπερ δινθρωπὸν φύλον ἀποδιστὸν τῆς θεότητος, πειθόμενοι τῇ τοῦ Ἀποστόλου φωνῇ, Εἰ καὶ ἀγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστὸν, λέγοντος, ἀλλὰ τοῦ οὐκέτι γινώσκομεν· καὶ αὐτὶς· Διὸ διέβετες τὸν περὶ τοῦ Χριστοῦ ἀλλον, ταὶ τὴν εὐελισθητα φερώμεθα. Τῆς δὲ ταραχῆς ὡς εἰκός ἀκμαζούσης, Νεστόριος δὲ τῆς ἀσεβείας καθηγητής οὐ μόνον τὸν Ἀναστάτων οὐκ ἐξήλεγκτο πανταχοῦ τὴν Θεοτόκος φωνὴν ἐξώριζεν ἐξ αὐτοῦ πτεργγάρφων καὶ συντιθεις· καὶ βιασφρόμετον διετίθετο, τὸν τῆς ψυχῆς λίν διαρρήξην ἐξεργάζενος. Διὸ τῆς περὶ τούτου ζητήσεως ἐπὶ πάντας διδοθείσας, καὶ ἀλλων προστιθεμένων, διαιρεσις εν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐγίνετο· καὶ ὡς ἐν νυκτομαχίᾳ καθηστηκότες, ἀλλήλους ἔβαλλον, νῦν μὲν ταῦτα, νῦν δὲ ἐκεῖνα ἐπιφεγγόμενοι καὶ ἀρνούμενοι. Νεστόριος δὲ δόξαν εἶχε περὰ πολλοῖς, φιλόν δινθρωπὸν δογματιῶν τὸν Κύριον, καὶ τὸ πάλαι τεθνηκός δόγμα Παύλου τοῦ ἐκ Σαμοσάτων καὶ Φωτεινοῦ αὐθεντανεῶν, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἤρεμα εἰσάγων. Καὶ ἐπὶ τόσον ἡ περὶ τούτου ζητήσις ἐκινήθη, ὡς καὶ οἰκουμενικῆς δεηθῆναι συνέδου. Σωκράτης δὲ

¹ Il Cor. v, 16. ² Hebr. vi, 1.

τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἰστορίαν συντεταχώς, τὰδε περὶ τῆς δόξης Νεστορίου διέξεισιν· « Ἔγώ, φησι, τοι; παρὰ Νεστορίου ἐκδοθεῖσαι λόγοις ἐντυχῶν, ἀγνοοῦντα τὸν ἀνδρα ἐφεύρισκον, καὶ μετὰ ἀληθεῖα; ἔρω. Οὐδὲ γάρ οὗτε ἀπεχθανόμενος πρὸς αὐτὸν, ὃν εἶχεν ἐλαττωμάτων ἐμνήσθην, οὗτε χαριζόμενος τισιν, & ἐλατοῦντα ἐφεύροντα ἐκθήσομαι. Οὐ μοι δοκεῖ ὁ Νεστόριος, οὗτε τὸν Σαμοσατέα Παῦλον, οὗτε μὴν Φωτεινὸν μιμούμενος, ψιλὸν ἀνθρωπὸν λέγειν τὸν Κύριον· ἀλλὰ τὴν λέξιν μόνην ὡς τὰ μορφολύκεις πεφύρηται. Καὶ τοῦτο πέπονθεν ὑπὸ ἀμάβλας τοῦλῆς· φυσικῶς γάρ εὐλαβος ὅν, πεπαιδεῦσθαι μὲν ἐνομίζετο, τῇ δὲ ἀληθείᾳ ἀνάγωγος ἦν, καὶ τὰς τῶν παλαιῶν ἐρμηνεύσων βίδλους, ἀπῆξου μανθάνειν. Τυφόμενος γάρ ὑπὸ τῆς εὐγλωττίας, οὐκ ἀκριδῶς προσείχει τοῖς παλαιοῖς, ἀλλὰ πάντων χρείττονα ἐνόμιζεν ἕαυτόν. Αὔτικα γοῦν ἡγραπται ἐν τοῖς παλαιοῖς ἀντιγράφοις, ὅτι· Πᾶν πρενῦμα δὲ λύει τὸν Ἰησοῦν, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ οὐκέτι.. Ταύτην γάρ τὴν διάνοιαν ἐκ τῶν παλαιῶν ἀντιγράφω περιεῖλον οἱ χωρίειν ἀπὸ τοῦ τῆς οἰκονομίας ἀνθρώπου βουλόμενοι τὴν θεότητα; Διὸ καὶ οἱ παλαιοὶ ἐρμηνεῖς αὐτὸν τοῦτο ἐπεισημήναντο, ὡς τινες εἰεν φρέσιοργήσαντες τὴν ἐπιστολὴν, λύειν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὸν ἀνθρωπὸν θέλοντες. Συνανείληπται δὲ ἡ ἀνθρωπότης τῇ θεότητι, καὶ οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ ἐν· τοῦτο θαρροῦντες οἱ παλαιοὶ, Θεοτόκον λέγειν τὴν Μαρίαν οὐκέτι ὄντην. Οὕτω γάρ καὶ ὁ Παμφίλος Εὐσέβιος ἐν τῷ τρίτῳ λόγῳ τῷ εἰς τὸν Βίον Κωνσταντίνου κατὰ λέξιν ταῦτα φησι· Καὶ γάρ καὶ γέννησιν ὑπομένειν δὲ μεθ' ἡμᾶς Θεὸς δι' ἡμᾶς ἡνέσχετο· καὶ τόπος αὐτοῦ τῆς ἐνσάρκου γεννήσεως ὀνομασεῖ πάρ· Ἐβραίοις ἡ Βηθλεέμ ἐκήρυξτε. Διὸ δὴ καὶ ἡ βασιλικαὶ Ἐλένη ἡ θεοφιλεστάτη τῆς Θεοτόκου τὴν κύησιν μνήμασι ταυμασίοις ἐκόσμει, παντοίως τὸ τῆδε ἱερὸν ἀντρὸν φιλορύνουσα. Καὶ Ὡριγένης δὲ ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τῶν εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους τοῦ Ἀποστόλου Ἐπιστολὴν, ἐρμηνεύσων πῶς Θεοτόκος λέγεται πλατέως ἐκήτασε. Φαίνεται τοίνυν δὲ Νεστορίος ἀγνοήσας τὰς πραγματείας τῶν παλαιῶν· διὸ, καθὼς ἐφην, τὴν λέξιν μόνην περιίσταται. Οὐ μόνον δὲ τὴν λέξιν, ἀλλὰ καὶ παντελῶς Θεὸν εἴναι τὸν γεννηθέντα ἡγείσατο. «Οὐ γάρ γεννηθεὶς ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου ἐστὶν ἐσταυρωμένος, διτὶς Κύριος ἐστι· τῆς δόξης.. ὡς φησιν δὲ Ἀπόστολος· Εἰ γὰρ ἔγρασαν, οὐκ ἀρ τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταυρωσαν. Νεστόριος δὲ λέγει· « Μή καυχῶ, Ἰουδαῖε· Θεὸν οὐκ ἐσταυρωσας», ὡς τοῦ Κυρίου τῆς δόξης οὐκ ἐσταυρωμένου. Ἐπει τὸ φιλὸν οὐ λέγει ἀνθρωπὸν τὸν Χριστὸν, ὡς Φωτεινὸς δὲ Παῦλος δὲ Σαμοσατέας, καὶ αἱ ἐκδοθεῖσαι αὐτοῦ προσομοίαι διδάσκουσιν· ως οὐδαμοῦ τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπόστασιν ἀναιρεῖ, ἀλλὰ πανταχοῦ ἐνυπόστατον αὐτὸν ὀμολογεῖ, καὶ ἐνούσιον. Οὐ μὴν, ὡς Φωτεινὸς καὶ δὲ Σαμοσατέας, ἀναιρεῖ αὐτοῦ τὴν ὑπαρξίαν· τοῦτο γάρ καὶ Μανιχαῖος καὶ οἱ ἀπὸ Μοντανοῦ δογματίζειν ἐτόλμησαν.

A sensim inducere. In tantum sane quæstio hæc agitata est, ut universali etiam opus esset synodo. Porro Socrates, qui *Ecclesiasticam historiam* conscripsit, de Nestorii opinione hæc commemorat. « Ego, inquit, cum edita a Nestorio scripta legarem imperitum hominem esse reperi: atque id ita vere dicere possum. Neque enim odio duci, tenuitatis ejus qua aliis inferiōrē fuit, meminero; neque cuiquam gratificatus, quibus alios superavit doles exponam. Non mihi videtur Nestorius vel Paulum Samosatenum, vel Photinum imitatus, merum hominem Dominum dicere, sed vocabulum ipsum tantum sicuti larvam reformidat, idque propter multam imperitiam facit. Cum nainque naturali quadam facundia prædictus esset, probe quidem eruditus esse putabatur: re autem ipsa indoctus, et veterum interpretum libros versare noluit: siquidem expedita lingua volubilitate elatus, animum ad illorum scripta non accurate intendit, sed seipsum omnibus præstantiore esse duxit. Itaque illud statim ex catholica Joannis Epistola, quod in vetustis exemplaribus scriptum est ignoravit: *Quod spiritus omnis, qui Jesum solvit, ex Deo non est*¹. Nam sententiam hanc, qui ab administratione hominis in Christo divinitatem segregare voluerunt, ex antiquis exemplaribus sustulerunt. Quapropter et prisci interpres hoc ipsum indicarunt, fuisse nimurum quosdam, qui Epistolam eam depravarint, hominem a Deo solvere volentes. Assumpta autem est a divinitate humana, et jam non duo sunt, sed unum: quo veteres freti, Mariam Θεοτόκον, hoc est, Dei Genitricem dicere non dubitarunt. Sic enim et Eusebius Pamphili in tertio de Vita Constantini libro, hac de re ad verbum inquit: *Nam et nativitatem qui est nobiscum Deus, nostra causa subire sustinuit, et locus nativitatis ejus in carne nominalim apud Hebræos Bethleem prædictus est. Quamobrem etiam Dei amantissima Helena Augusta, gestationem uteri Dei Genitricis admirandis monumentis coherestavit, et sacrum illud antrum multisariam exornavit.* **507** Origenes vero et ipse in tertio Commentariorum, in Epistola ad Romanos, tomo, quomodo Dei Genitrix dicatur exponens, copiose D id explicat. Apparet igitur, Nestorium lucubraciones veterum ignorasse. Proinde, sicuti dixi, locutionem solam oppugnat. (Quin ille non vocabulum ipsum modo, sed prorsus etiam Deum esse, qui genitus est, negavit. Qui enim ex Virgine saucta natus est, idem crucifixus quoque est, qui quidem Dominus est gloriæ, quemadmodum Apostolus ait: *Si enim cognovissent, Dominum utique gloriæ non crucifixissent*²). Nestorius autem inquit: « Ne glorieris, Iudeæ, Deum non crucifixisti: » perinde atque Dominus gloriæ crucifixus non esset. Quandoquidem quod Christum, non purum hominem dicat, sicut Photinus, aut

¹ Joan. iv, 3. ² I Cor. ii, 8.

Paulus Samosatenus, homilie seu populares ejus conciones editae docent. Nunquam enim Dei Verbi subsistentiam tollit, sed ubique id in carne subsistere, et carni inesse proficitur. Nec ille, sicut Photinus et Samosatenus, subsistentiam ejus aboleat: nam id Manichæi et Montanistæ quoque opinari sunt ausi. Sic ego Nestorium sentire invenio, atque id simul et ex libris ejus quos legi, et ex sectatorum ejus dictis animadvertis. Non parvam vero turbam orbi universo ineptias Nestorii perperare. » Hæc Socrates. Et cum ille sic blaterans nugaretur, ut detestanduim quiddam in Ecclesia fieret, accidit. Nam primarii cujusdam magistratus servi, crudeliter ab hero accepti, ad ecclesiam confugere: et ferrum in manibus habentes, ad sanctiorem sacrificii aram irruere: cumque inde jubarent et congerent exire, handquaquam præruere, divinas cæremonias impedientes: et diebus pluribus strictos et coruscantes enses præ se ferentes, ut obvios omnes ferirent, parati fuere. Atque insuper vulnerarunt, postremo tandem seipso interemerunt. Porro ex eis qui afixere, quidam malum omnis esse, templi profanationem et inquinationem, prædictis: poetæ cujusdam iambos allegans ejusmodi:

Assuevit omen ferre triste, sanctius
Si forte templum pollual piaculum.

508 Nec ille prorsus non vera dixit. Cum enim divisionem populi et dissidium, tum ejus qui seditione ejusmodi discessionis auctor esset, abrogationem prædicere visus est. Enimvero Nestorius non aliis tantum, sed Proclo quoque per dissensionem adversatus est. Cum enim ille in ecclesia docens, Nestorio præsidente, orationem in hæc verba conceptam haberet: « Virginalis hodie, o fratres, celebratur conventus: exsultet natura, chorus ducat hominum conditio: coegit et convocabit nos sancta Dei Genitrix, impollutum decus atque ornamentum virginitatis; » ob eam causam ad contentionis studium delapsus Nestorius, dissidere quam maxime a Proclo cœperit.

CAPUT XXXIII.

De epistolis sancti Cyrilli ad Nestorium: item de duodecim capitibus, in quibus illius carpit perversam opinionem. Præterea quæ de Nestorio scripserit Cœlestinus.

Sed enim divinus quoque Cyrillus, ubi Nestorii blasphemias audivit, unam atque alteram ad eum dedit epistolam, in quibus disertis verbis eos qui non aperte Christum Deum prosterentur, sed blasphemis verbis hominem deferuerint atque organum seu instrumentum divinitatis esse dicerent, anathema esse proclamavit. Cui Nestorius litteris rursus obviauit, conviciis simul et blasphemis rem agens. Eis vero Nestorii litteris, **509** ingentes hæresis fluctus eructantibus, accepitis, cum quatuor quibusdam aliis, provincialem Alexandriæ synodum congregavit, atque ei utriusque ultro citroque datas epistolas exhibuit, quarum exempla et synodi ipsius decreta ad veteris Romæ episco-

A Οὗτω μὲν τὸν Νεστόριον ἐγώ φρονοῦντα εὐρίσκω ἔχε τε ὃν ἀνέγνων αὐτοῦ λόγων, καὶ ἀφ' οὗ οἱ ἐρεσταὶ αὐτοῦ λέγουσιν. Οὐδὲ μικρὸν μὲν τοι ταραχὴν τῷ οἰκουμένῃ ἡ ψυχρολογία Νεστορίου ἐκίνησεν. Ἐπειδὴ ταῦτα μὲν ὁ Σωκράτης ἐπὶ δὲ τῇ ἑκείνου ἐρεστεῖ καὶ τι τεκμήριον μυστὸν κατὰ τὴν Ἑκκλησίαν συνέβη γενέθαι. Δοῦλοι γάρ τινος τὰ μεγάλα ισχύοντος, ἀπηνοῦς τοῦ δεσπότου πειρώμενοι, τῇ ἑκκλησίᾳ προσῆσαν, ἔψεις δὲ τὰς δεξιὰς καθοπλίσαντες, εἰστρέχουσι τὸ θυσιαστήριον. Ἔκεῖθεν δὲ ἔριενται ἀναγκαζόμενοι, οὐδὲν τρέπω ήσαν πειθήνεις, ἀλλ' ἐκποδῶν ταῖς θελαῖς λατρεῖας ἔγινονται· καὶ ἐν πολλαῖς ἡμέραις στιλβούμενα τὰ ἔργα προσεβλημάτων, ἔτοιμοι βάλλειν ἤσαν πάντα τὸν προσάνθρωπον. Καὶ δὴ τινα τῶν κληρικῶν κτείναντες, καὶ ἄλλον τραυματίαν ποιήσαντες, τέλος ἀποσφάττουσιν ἐπιτούς. Τῶν τις δὲ περνήσων μήτε καλὸν εἶναι τεκμήριον τὸν μολυσμὸν τοῦ νεώ διηγόρευεν, ἐπιφέρων κατινατάς λάμδους ἀνδρὸς ποιητοῦ, τάδε διεξήγαγεν·

Ἐπημέναι καὶ γάρ ταῦτα γίνεσθαι φιλεῖ,
Οὔτας τι ρωτίς ἔγκατασκηψά μύσος.

Καὶ πάντως οὐκ ἡττήσει τῶν ἀγριῶν· ἐδόχει γάρ τὴν τοῦ πλήθους προσημαίνειν διαιρέσιν, καὶ τὴν τοῦ αἰτίου τῆς διαιρέσεως ταύτης καθαίρεσιν. Νεστόριος δὲ οὐ τοῖς ἄλλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ Πρόκλῳ εἰς διάστασιν ἥκε· διδάσκονται γάρ ἐπ' ἑκκλησίας ἑκείνης Νεστορίου προκαθημένου, τοιάνδε συνθεῖς διμιτίαν ἀνέγνω· « Παρθενικὴ πανήγυρις σήμερον, ἀδελφοί· σκιρτάτω ἡ φύσις· χορεύετω ἡ ἀνθρωπότης. Συνεχάλεσε γάρ τημᾶς ἡ ἀγία Θεοτόκος, τὸ ἀμβλυντον κειμήλιον τῆς παρθενίας. » Διὰ τοῦτο φιλονείκως ἑκείνη διατεθεῖς, εἰς μεγίστην κατέστη διαφοράν.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ.

Περὶ τῶν πρὸς Νεστόριον ἐπιστολῶν τοῦ ἀγίου Κυρίλλου· ἐτι δέ καὶ περὶ τῶν δινοκαΐδεκα κεφαλαίων, δι' ὧν τῆς ἑκείνου κακοδοξίας καθάπτεται· καὶ περὶ ὧν Κελεστίνος ἔγραψε περὶ Νεστορίου.

D Οὐ μήτε δὲ ἀλλὰ καὶ δι Θεοπέτειος· Κύριλλος τῶν Νεστορίου διακούσας βλασφημιῶν, πρώτην καὶ δευτέραν ἐπιστολὴν ἐπεμπει· ἐν αἷς διαρρήθην κατεβοῦτο, τὸν μή σαφῶς διμολογούντων Θεὸν τὸν Χριστὸν εἶναι, βλασφήμοις δὲ βῆμασι λεγόντων ἀνθρώπον Θεοφόρον εἶναι καὶ δργανὸν θεότητος, ἀνάθεμα εἶναι. Νεστόριος δὲ, γράμματιν αὐθίς ἑκείνην ἀντέπιπτεν, ὑδρίκων τε δύμα καὶ βλάσφημα προτέμειος. « Α δὴ γράμματα Νεστορίου δεξάμενον; Κύριλλος πολὺν τὸν σάλον ἑκερευγόμενα τῆς αἰρέσεως, μετὰ καὶ τινῶν ἑτέρων τετράδων τοπικήν ἐν Ἀλεξανδρεῖ σύνοδον θήρωικῶς, τὸ παρ' ἀμφοτέρων ἀλλήλοις γραψάντα ἐμφανῆ ἐποιει παρρήσιᾳ τῇ συνέδω γυμνάζων. » Όν τὰς τις καὶ τὰς τῆς συνέδω δόκιματα τὰς τῆς

πρεσβυτέρας Ὅρώμης ἐπίσκοπῳ Κελεστίνῳ ἀνέ-
πειπε. Τρίτην δὲ ἀλλήν ἐπιστολὴν Νεστορίῳ ἐπέ-
στελλεν· ἐν ᾧ καὶ τὰ πολυθρύλλητα τῷ κεφάλαιᾳ
μετ' ἀναθεματισμῶν συμπερέζευξεν. Ἐδή καὶ τῷ
παρόντι ἔκθεται δίκαιον ἡγηματι, οὐτων διεξῆντα·
· εἰ τις οὐχ ὅμοιογενὴ Θεὸν εἶναι κατὰ ἀλήθειαν τὸν
Ἐμμανουὴλ, καὶ διὰ τοῦτο Θεοτόκον τὴν ἄγιαν Παρ-
θένον (γεγέννηκε γάρ σαρκικῶς σάρκα γεγονότα
τὸν ἐκ Θεοῦ Θεὸν Λόγον), ἀνάθεμα ἔστω. Εἰ τις; οὐχ
ὅμοιογενὴ σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἱνώθεται τὸν ἐκ Θεοῦ
Πατρὸς Λόγον, ἔνα τε εἶναι Χριστὸν μετὰ τῆς ἴδιας
σαρκὸς, τὸν αὐτὸν δηλονότι Θεὸν δόμοῦ τε καὶ ἀνθρω-
πον, ἀνάθεμα ἔστω. Εἰ τις ἐπὶ τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ
διαιτεῖ τὰς ὑπόστασεις μετὰ τὴν ἐνωσιν, μόνῃ συν-
άπτων αὐτὰς συναφεῖται τῇ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἡγουν
αὐθεντίαν ἢ δυναστείαν, καὶ οὐχὶ μᾶλλον συνειδέτη
καθ' ἐνωσιν φυσικήν, ἀνάθεμα ἔστω. Εἰ τις προσώ-
ποις δυστιν, ἡγουν ὑπόστασεις, τάς τε ἐν τοῖς εὐαγ-
γελικοῖς καὶ ἀποστολοῖς; συγγράμματι διανέμει
φωνάς ἐπὶ Χριστῷ παρὰ τῶν ἀγίων λεγομένας, ἢ
παρ' αὐτοῖς; περὶ ἐκυτοῦ· καὶ τὰς μὲν ὡς ἀνθρώπῳ
παρὰ τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον ἴδιας νοούμενα;
προσάπτει, τὰς δὲ ὡς θεοπρεπεῖς; μόνῳ τῷ ἐκ Θεοῦ
Πατρὸς Λόγῳ, ἀνάθεμα ἔστω. Εἰ τις τολμᾷ λέγειν
θεοφόρον ἀνθρώπον τὸν Χριστὸν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλ-
λον Θεὸν εἶναι κατὰ ἀλήθειαν, ὡς Πόλη ἔνα καὶ φύ-
σεις καθ' ὃ γέγονε σάρξ ὁ Λόγος, καὶ κεκοινώνηκε
καρπατησίως ἥμεν αἰματο; καὶ σαρκὸς; ἀνάθεμα
ἔστω. Εἰ τις λέγει Θεὸν ἢ Δεσπότην εἶναι τοῦ Χρι-
στοῦ τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς; Λόγον, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον
τὸν αὐτὸν, Θεὸν ὅμοιογενὴ καὶ ἀνθρωπὸν, ὡς γεγο-
νότος σαρκὸς τοῦ Λόγου κατὰ τὰς Γραφὰς, ἀνάθεμα
ἔστω. Εἰ τις φησὶν ὡς ἀνθρώπον ἐνηργηθεῖται παρὰ
τοῦ Θεοῦ Λόγου τὸν Ἰησοῦν, καὶ τὴν τοῦ Μονογε-
νοῦ εὐδόξιαν περιήφθαι ὡς ἐπέρωπ παρ' αὐτῷ ὑπάρ-
χοντι, ἀνάθεμα ἔστω. Εἰ τις τολμᾷ λέγειν τὸν ἀν-
ληφθέντα ἀνθρώπον συμπροσκυνεῖθαι δεῖν τῷ Θεῷ
Λόγῳ καὶ συνδοξάζεσθαι, καὶ συγχρηματίζειν Θεὸν,
ὡς ἔτερον ἐπέρωπ (τὸ γάρ σύν ἐστι προτιθέμενον τοῦ-
το νοεῖν ἀναγκάσει), καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον μιᾶς προσ-
κυνήσει τιμῆν τὸν Ἐμμανουὴλ, καὶ μίαν αὐτῷ τὴν
δοκιμογίαν ἀνάπτειν καθὸ γέγονε σάρξ ὁ Λόγος, ἀνά-
θεμα ἔστω. Εἰ τις φησὶ τὸν Ἑνν Κύριον Ἰησοῦν Χρι-
στὸν δεδοξάσθαι παρὰ τοῦ Πνεύματος, ὡς ἀλλοτριῶς
δυνάμει τῇ δὲ αὐτοῦ χρώμενον, καὶ παρ' αὐτοῦ λα-
βόντα τὸ ἐνεργεῖν δύνασθαι κατὰ πνευμάτων ἀκα-
θάρτων, καὶ τὸ πληροῦν εἰς ἀνθρώπους τὰς θεοση-
μίας, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ἴδιον αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα
φησι, δι' οὐ καὶ ἐνήργηκε τὰς θεοσημίας, ἀνάθεμα
ἔστω. Εἰ τις ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον τῆς ὅμοιογίας
ἥμῶν γεγενήσθαι Χριστὸν, ὡς ἡ θεία λέγει Γραφὴ
(προσκεκόμικε γάρ ἐκυτὸν ὑπὲρ ἥμῶν εἰς ἐσμήν
εὐωδίας τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ)· εἰ τις τοίνυν ἀρ-
χιερέα καὶ ἀπόστολον ἥμῶν γενέσθαι οὐκ αὐ-
τὸν τὸν Θεὸν Λόγον, διε γέγονε σάρξ καὶ
καθ' ἥμᾶς ἀνθρώπος, ἀλλ' ὡς ἔτερον ἴδιας ἀν-
θρώπον παρ' αὐτὸν ἐκ γυναικός· εἰ τις λέγει καὶ
ὑπὲρ ἐκυτοῦ προσενεγκεῖν αὐτὸν τὴν προσφορὰν,
καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ὑπὲρ μήνων ἥμῶν (οὐ γάρ

A pum Cœlestinum misit. Ad Nestorium insuper
tertiam dedit epistolam, cui multum celebrata illa
duodecim capita, una cum anathematis adjunxit:
quæ ut hic insererem, æquum esse duxi. Ea sic
habent: εἰ Si quis non profiteretur verum Deum esse
Emmanuelem, proindeque virginem Mariam Dei
Genitricem (genuit enim illa carpaliter eum qui
earo factus est), Deum scilicet ex Deo Verbum) anathema sit. Si quis non profiteretur carnī secundum
subsistentiam unitum esse id quod est ex Deo
patre Verbum, unumque esse Christum cum propria
carne, eumdem scilicet Deum simul et hominem, anathema sit. Si quis in uno Christo
subsistentias dividit post unionem, sola eas conne-
ctens conjunctione, quæ secundum dignitatem sive
B auctoritatem aut potestatem est, et non potius
unione naturali, anathema sit. Si quis duabus
personis sine subsistentiis in Christo, voces in
evangelicis et apostolicis scriptis, vel a viris sanctis,
vel ab ipso seipso tributas dividit, et alias
quidem ut homini, extra id quod ex Deo Pater
est Verbum, proprie convenientes, alias vero veluti
Deo congruentes ei soli quod ex Deo Pater est
Verbo accommodat, anathema sit. Si quis dicere
audet hominem Deiferum Christum, et non potius
verum Deum esse, ut potius unum et quidecum natura
Filium, quatenus Verbum caro factum est, et nobis-
cum æqualiter de sanguine et carne (extra peccatum)
participavit, anathema sit. Si quis dicit Deum
aut Dominum Christi esse, quod ex Deo Pater est
Verbum, ac non potius eumdem Deum profiteretur
et hominem, cum Verbum caro factum sit, secundum
Scripturas, anathema sit. Si quis dicit veluti
hominem Iesum a Deo Verbo agitatum, eique præ-
claram Unigeniti gloriam circumdatam esse, ut
qui alias ab ipso existaret, anathema sit. Si quis
dicere audet, hominem assumptum una cum Deo
Verbo adorari et glorificari et laudari, dicique
Deum debere, sicuti alterum cum altero **510**
(particula enim Con adjecta, semper id cogitare
atque intelligere cogit), ac non potius Emmanuel
adoratione una honorandum, et unam ei glorificationem
tribuendam esse, quatenus Verbum caro factum est, anathema sit. Si quis dicit unum
Dominum Iesum Christum glorificatum esse a Spi-
ritu, perinde atque aliena virtute usus sit, et ab
illo acceperit, ut efficiat contra impuros spiritus
esset, et divina miracula inter homines edere pos-
set, ac non potius proprium ipsius Spiritum proli-
xiter, per quem divina fecit miracula, anathema
sit. Si quis pontificem et apostolum confessionis
nostræ factum esse Christum, sicuti divina refert
Scriptura (obtulit enim seipsum pro nobis in odo-
rem suavitatis Deo Patri), si quis, inquam, pontificem
et apostolum nostrum factum esse, non ipsum
Pati Verbum, cum caro et sicut nos sumus homo
factum est, sed tanquam alium propria et peculiari
quadam ratione ab eo qui ex muliere est, homi-
nem: præterea si quis cum etiam pro seipso, et

non potius tantum pro nobis oblationem obtulisse dicit (neque enim oblatione opus habuit, qui peccatum non novit), anathema sit. Si quis non proficitur carnem Christi vivificam et propriam ipsius, quod ex Deo Patre est, Verbi, sed alterius cuiusdam ab ipsa esse, veluti ei juxta dignitatem conjuncti, sive quasi solam divinam habitationem in ea habuerit, et non potius (quemadmodum diximus) vivificam, quae Verbi propria facta sit, omnia vivificare valentis, anathema sit. Si quis non proficitur Dei Verbum carne passum esse, et carne crucifixum, et carne mortem gustasse, atque primogenitum ex mortuis factum esse, quatenus vita et vivificans est, utpote Deus, anathema sit. Cœlestinus autem Romanus episcopus, divini Cyrilli litteris acceptis, et sinistra præterea de Nestorio fama audita, ad eum scripsit : decem exactis diebus, si adhuc in eadem impietate perseveraret, non amplius eum ad communionem admittendum, sed potius omnino sacerdotum Christi catalogo eximendum : illosque adeo ad communionem recipiendos esse, qui propterea ab eo, quod profide recta stetissent, excommunicati fuerant. Porro non Nestorio modo Cyrus et Cœlestinus, sed etiam Joanni Antiocheno, Theodoli successori, et Juvenali Hierosolymitano, hæresim Nestorii exponentes, scripserunt. **511** Ipse quoque Johannes ad Nestorium epistolam dedit, admonens hominem, ne a patria fidei professione desiceret, sed recte Filium Dei ex sancta Dei Genitrice Maria genitum esse prosterretur, neque in duo eum partiretur, neque etiam juxta progressum seu profectum deificatum esse diceret, apostolicam illi etiam vocem subjiciens, quæ est : *Misit Deus Filium suum factum ex muliere*¹. Et simul illi satisit, ne sententiam ipse suam ut rectam et certam retineret, sed potius quod in commune commodum atque utile esset, sequeretur. Misit insuper ad eum quas Cœlestinus et Cyrus scripserant litteras. Nestorius sibi ipsi obsecutus est. Et quoniam sciebat ecclesiarum præsules Ecclesia ita turbata haudquaquam tacituros, Theodosium permovit, ut sacram ad Cyrrillum mitteret, in qua multa illi objiciebat, et multa minabatur, nisi in Nestorii decretis aquiesceret. Et cum talibus litteris se illum pessumdatum existimaret, magis etiam commotum excitavit. Accepto namque Spiritu divino Cyrus, ad ipsum imperatorem et Augustas libellos docile compositos misit, quibus simul certam rectæ fidei professionem, et perversam Nestorii recordia opinionem ostendit : tum autem, ut synodus universalis cogereretur petiit, ut Nestorii res certo in apertum proferrentur.

CAPUT XXXIV

De tertio sancto universali Epheso concilio, in quo Nestorio episcopatus est abrogatus.

Theodosius imperialibus litteris suis in metropoli Epheso locorum omnium episcopos convenire jussit, sacram Pentecostes diem, qua convenienter,

A ἀντιδιθή προσφορᾶς δὲ μή εἰδώς ἀμαρτίαν), ἀνάθεμα ἐστω. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ τὴν τοῦ Κυρίου σάρκα ζωποὶδε εἶναι, καὶ λόιλαν αὐτοῦ τοῦ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγου, ἀλλ' ὡς ἑτέρου τινὸς παρ' αὐτῶν· συνημμένου μὲν αὐτῷ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἥγουν ὡς μόνην θείαν ἑνοίκησιν ἐσχάκωτος, καὶ οὐχὶ δῆ μᾶλλον ζωποὶδε, ὡς ἔφημεν, ὅτι γεγόνει τοῦ Λόγου τοῦ τὰ πάντα ζωογονεύτος, ἀνάθεμα ἐστω. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον παθόντα σαρκὶ, καὶ ἐσταυρωμένον σαρκὶ, καὶ θανάτου γευσάμενον σαρκὶ, γεγονότα τε πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν, καθὼς ἤστι, τέ ἐστι καὶ ζωποὶδε ὡς Θεός, ἀνάθεμα ἐστω. Κελεστῖνος δὲ τῆς ᾧμης ἐπίσκοπος τὰ τοῦ Θεοῦ Κυρίλλου δεξάμενος γράμματα, ἔτι δὲ καὶ τὰς δυσφημίας Νεστορίου, γράφει Νεστορίῳ μετὰ δέκα παραδομήν ήμερῶν, εἰ ἔτι τῇ ἵσῃ δυσεσείᾳ ἐπιμένοις, μηκέτι εἶναι κοινωνικὸν, ηὔλως τοῦ καταλόγου τῶν ιερέων Χριστοῦ· ἐκεῖνους δὲ μᾶλλον εἶναι παραδεκτέους εἰς κοινωνίαν, οἱ τῷ τῆς ὀρθῆς πίστεως ὑπερισταθεῖ, ἀκοινώνητοι ὑπὸ ἐκείνου κατέστησαν. Οὐ μόνον δὲ Νεστορίῳ Κύριλλός τε καὶ Κελεστῖνος ἔγραψαν, ἀλλὰ καὶ Ἰωάννη τῷ Ἀντιοχείᾳ, δὲ Θεόδοτον διεδέχτο, καὶ Ἰουσεναλίῳ τῷ Ἱεροσολύμων, τὰ τῆς αἵρεσεως Νεστορίου παραδιδόντες. Ἀλλὰ μήν καὶ Ἰωάννης καὶ αὐτῆς Νεστορίῳ ἐπιστολὴν ἐπεμπτε, παραιῶν, μὴ τῶν πατρίων ἐξιτασθεῖ, ὀρθῶς δὲ ὁμολογεῖν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς ἀγίας γεννηθῆναι Θεοτόκου Μαρίας, καὶ οὐκ εἰ; δύο αὐτὸν μερισθῆναι, ἀλλ' οὐδὲ κατὰ προκοπήν θεωθῆναι διποδάλλων καὶ τὴν ἀποστολικὴν ῥῆσιν ηὔησιν, Ἐξαπέστειλεν δὲ Θεός τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γεννήματον ἐκ γυναικός. Εἰσηγείτο τε ἄμα, μὴ τὸ δύζαν εκείνων ὡς ἀσφαλὲς κατέχειν, ἀλλὰ τὸ κοινῇ συμφέρον μᾶλλον αἰρεσθαι. Συναποστέλλει μὲντοι ἐκείνων καὶ ἀπερ Κελεστῖνός τε καὶ Κύριλλος διεπέμψαντο γράμματα. Εἰς έναυτὸν δὲ γενέμενος δὲ Νεστορίου, καὶ γνοὺς ὡς οἱ τῶν ἐκκλησιῶν ἡγεμόνες οὐκ ἀνέχονται σιωπὴν οὐτωτῆς Ἐκκλησίας ταραττομένης, πιρεσκεύαζε Θεοδόσιον, σάρκαν πέμπειν Κύριλλῳ, ἐν ηὔπλεϊστα ἐμέμφετο καὶ διηπειλεῖ, εἰ μὴ τοῖς δροῖς Νεστορίου ἐμέμνοντο. Καὶ κατακτυπεῖν ἐντεῦθεν δοκῶν, ἐκείνον μᾶλλον ἐρεθίζων διηγείρει· Πνεῦμα γάρ θείαν ἀναλαβὼν Κύριλλος, αὐτῷ τε βασιλεὺς καὶ ταῖς βασιλίσσαις γενναῖσις μάλα λόγους συντεταχώς, ἐπεμπεν, ἐν οἷς τὸ τῆς ὀρθῆς πίστεως ἀκριδὲς ὑποδείκνυσι, καὶ τὸ τῆς Νεστορίου φρενοδλαβεῖας κακόδεξιον· ἄμα δὲ καὶ σύνδονον οἰκουμενικὴν ήτει συνγκροτηθῆναι, ὡς ἀν τὰ κατὰ Νεστορίου δασφαλῶς γυμνασθεῖν.

B D

ΚΕΦΑΛ. ΛΔ'.
Περὶ τῆς ἐρ Εφέσω ἀγίας τρίτης καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου· καὶ ὡς καθηρέθη Νεστόριος.

Καὶ δὴ βασιλικοὶ γράμματιν ἀνὰ τὴν Ἐφεσίων μητρόπολιν ἀλισθῆναι τοὺς ἀπανταχοῦ ἱερᾶς, ἔγραψε Θεοδόσιος, ἀποφήνας καὶ τῆς συνελεύσεως τὴν ἡμέ-

¹ Galat. iv, 4.

ραν εἶναι τὴν ἀγίαν Πεντηκοστὴν, ἐν ᾧ τὸ ζωοποίον τοῖς Ἱεροῖς ἀποστόλοις; ἐπεφοίτησε Πνεῦμα· καὶ ταῦτα τοῖς γράμμασι προστίθεται· « Ὡς οὐδεμίαν ἔξει πρὸς Θεὸν, οὐδὲ πρὸς ἡμᾶς ἀπολογίαν, δι μὴ παραχρῆμα κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἀγίας Πεντηκοστῆς εὑρισκόμενος· δι καλούμενος γάρ, φησιν, εἰς Ἱερατικὴν σύνοδον καὶ μὴ προθύμως συντρέχων, οὐκέ δρθῆς δεῖκνυται συνειδήσεως. » Ο μὲν οὖν Νεστόριος ἄτε δὴ οὐ πόρρω τῆς Ἔφεσίων ἀφεστηκὼς, σὺν δχλῷ πολλῷ εὐθὺς μετὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἀνὰ τὴν Ἔφεσον ἔφθανεν, πολλοὺς ἔκεισε συνιόντας τῶν ἐπισκόπων εὐρών. Ἀπήντα δὲ καὶ Κύριλλος; σὺν τοῖς μετ' αὐτοῦ πρὸ τῆς ἀγγελθείσης ἡμέρας. Ἰουνενάλιος δὲ μετὰ πέμπτην ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἤφθανε σύναμα τοῖς Παλαιστινοῖς ἐπισκόποις· οἵς ἀθροιζομένοις δι περιδητοῖς καὶ μέγας Εὐθύμιος Πέτρῳ τῷ τῶν Σαρακηνῶν ἐπισκόπῳ ἀπίστοις ἐνεκελεύτο, Κυριλλῷ τῷ τῆς Ἀλεξανδροῦ προέδρῳ καὶ Ἀκακίῳ τῷ Μελιτενῆς ἐπισκόπῳ καθάπαξ ἐπεσθεῖται, ἔκειται, δι τούλοις καὶ δροφοῖς τῆς δρθῆς οὗτοι ὑπάρχουσι πίστεως. Κελεστῖνος δ' ὁ τῆς Ῥώμης ἐπισκόπος διὰ τὰ κατὰ θάλατταν προσδοκώμενα παρηγέτο δι' ἑαυτοῦ τῇ συνόδῳ παραβαλεῖν. Ἔγραψε δὲ Κυριλλῷ, προτρέπων καὶ τὸν ἔκεινον τόπον ἐπέχειν· ἐξ οὐ λόγος καὶ τὸ τῆς μιτρας ἐπίθεμα εἰληφέναι, καὶ τὴν τοῦ πάππα προστηγορίαν λαβεῖν, καὶ τῆς οἰκουμένης κριτὴν ὀνομάζεσθαι· κακεῖθεν ἐπὶ διαδοχὴν προελθεῖν ταῦτα, καὶ τοῖς κατὰ κλῆρον εἰληφόσι τὸν τῆς Ἀλεξανδροῦ θρόνον Ἱεροῖς ἐπισκόποις. Μόνος δ' Ἰωάννης δὲ τῆς Ἀντιόχου πρόεδρος πολλῷ τῆς προθεσμίας ὑστέρησε, καὶ οἱ ἀμφ' αὐτὸν ἔφοις ἐπισκόποι· οἵτις ἔκών, ὡς πολλοῖς ἀπολογούμενος ἔλεγεν· ἀλλ' ὅτι μὴ τάχος ἀθροίσαι τοὺς περὶ αὐτὸν ἐπισκόπους αὐτῷ ἔχεγένετο· πολλῷ γάρ διστανταῖς διαστήματι αἱ ὑπ' αὐτὸν πόλεις τῆς πάλαι μὲν Ἀντιοχείας, νυνὶ δὲ Θεουπόλεως· ὡς εἶναι τὸ διάστημα ἡμερῶν ἀνδρὶ εὐζώνῳ δυοκατάκεκα καὶ μικρόν τι πρός· διέχειν δὲ καὶ τὴν Ἀντιόχου τῆς Ἔφεσίων μητροπόλεως δόδην ἡμερῶν τριάκοντα μάλιστα· καὶ γε διεσχυρίζετο, μὴ ποτε φάσαι τὴν ὥρισμένην, εἰ τὴν νέαν καλούμενην Κυριακὴν οἱ περὶ αὐτὸν ἀνὰ τοὺς οἰκεῖους διετέλεσαν θρόνους. Ὡς δὲ μετὰ τὴν προθεσμίαν καὶ ἡμέραι διπλωμασιαν πεντεκατάκεκα, καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀντιοχείας οὐκέ Ερθησαν, πολλῶν ἐπισκόπων νόσοις καὶ διλοις δῆ τις πιεζομένων δεινοῖς, δάλισονται κοινῇ ψῆφῳ κατὰ τὴν εἰκοστὴν τοῦ Ἰουνίου μηνὸς τριάκοντα καὶ ἔκαπον ἐπισκόποι, ἔτει μὲν ἀπὸ κτίσεως κόσμου πεντακισχιλίωντῷ ἐννακοσιοστῷ πεντεκαιδεκάτῳ, ἀπὸ δὲ τῆς δευτέρας συνόδου ἐνδὸς ἔτους καὶ τεσσαρακοστῷ διελθόντος· Ἰουνενάλιον παρόντος καὶ τοῦ θεοῦ Κυριλλου, καὶ τὸν τόκον ἐπέχοντος· Κελεστῖνος τοῦ τῆς πρεσβύτερας Ῥώμης τὸν θρόνον, ὡς εἰρηται, περιτανεύοντος. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην παρῆν καὶ Νεστόριος. Καὶ ἐπειδὴ ἀνεκινεῖτο τὸ κατ' αὐτὸν ζῆτημα, Κύριλλος δὲ τῆς Ἀλεξανδροῦ γενναῖως βάλ-

A constituens. In ea quippe die Spiritus vivificator ad sanctos Apostolos pervenit. Litteris ipsis illud quoque adjecit, neminem se vel apud Deum vel apud homines excusaturum esse, qui non statim ad designatam sancte Pentecostes diem præsto ibi esset. **512** « Qui namque, inquit, ad episcopalem sacrum conventum vocatus non alacriter accurrit, non bonæ is conscientiæ esse appetet. » Nestorius, qui noui longe ab Epheso abesset, cum turba multa statim post festum Paschæ diem Ephesum venit, multos ibi jam congregatos episcopos reperiens. Cyrillus quoque vero cum suis ante destinatum diem affuit. Quinta post Pentecosten die, Juvenalis cum Palæstinis episcopis venit. Quibus ita convenientibus, celebris et magnus ille Euthymius ut Cyrilli Alexandrini et Acacii Melitinensis omnino sententiam sequeretur, columnas et fastigia rectæ fidei eos esse testatus. Cœlestinus autem Rōmæ episcopus, propter navigationis pericula, ipse synodo adesse detrectavit: ad Cyrrillum tamen, ut locum ibi suum obtineret, scripsit. Ex quo tempore, fama est, mitram illum et papæ appellationem, atque ut orbis universi judex appellaretur, accepisse; quæ deinde omnia per successiōnem ad eos etiam pervenerint, quibus sorte Alexandrinæ ecclesiæ thronus legitime obvenisset, sacros episcopos. Solus Joannes Antiochenus antistes cum Orientalibus suis episcopis, longe etiam post diem constitutum, tardius affuit: non dedita ille opera moratus, sicuti se pluribus verbis excusavit: sed quod tam celeriter episcopos qui sub eo essent, cogere non potuit. Magis enim locorum intervallis ditionis ejus urbes distant, ab ea quæ olim quidem Antiochia (1), nunc autem Thicopolis dicta est. Duodecim namque dierum itinere, et aliquo præterea exiguo, homini expedito et succinto absunt. Tum autem Antiochia ipsa Epheso triginta dierum via maxime distat. Confirmavit ille etiam, ad designatum se non venturum fuisse diem, si novo qui dicitur Dominico die collegæ sui in sedibus suis esse perseverassent. Ubi vero post diem constitutum dies quindecim præteriere, et Antiochenus præsul non advenit, D multique episcopi morbis et ærumnis aliis pressi sunt, de communi sententia vigesimo mensis Junii die episcopi congregati sunt circiter centum et triginta, a condito mundo quinques millesimo noningentesimo decimo quinto (2), **513** a secunda autem synodo quadragesimo et uno anno, præsentē Juvenali et divino Cyrillo, qui Cœlestini locum tenuit, seniores Rōmæ (ut diximus) episcopi. Die primo Nestorius etiam præsto fuit. Atque ubi de quæstione ejus agi cœptum est, Cyrillus Alexandrinus in prima velitatione jacula fortiter jaciens, Nestorium admodum perstrinxit. Hostili enim

(1) Justinianus Antiochiam post terræmotum auspiciatore nomine Theopolim vocavit.

(2) Secundum neotericos 452, qui in compu-

tatione annorum secundæ et tertiae synodo intercedentium cum bac quoque ratione non conveniunt.

iamdudum erga eum erat animo. Et cum Christo sententiis suis divinitatem multi tribuerent, unumque et eundem esse Filium, ex Patre quidem ante saecula genitum, extremis autem temporibus ex perpetua Virgine hominem factum, neque alium atque alium, sed unum atque eundem, et virginem Mariam proprię et vere Theotókōn Dei Genitricem dicendam esse assererent, assurgens Nestorius : « Ego, inquit, binicestrem aliquem et trimestrem Deum non dixerim. Proinde purus sum a sanguine vestro, et amplius ad vos non veniam. » His verbis dictis, cum sex episcopis egressus est, et deinceps cum illis convenire solitus fuit : aliis quoque assumptis, qui pravam ejus fidem sequebantur. Ita synodus deinceps in partes duas divisa est. Cyrillus, et qui cum eo erant, postridie concilio coacto, ut mos est, tribus episcopis missis, Nestorium ut in conventum venire citarunt. Ille id contempnit et haudquaque comparuit, synodum in Antiocheni episcopi adventum differens. Ut autem ille iterum atque tertio vocatus, responsum nullum, quo se defenderet, dedit, et conviciis atque contumoliis eos qui ad se missi erant remisit : synodus saneta trecentorum illorum et decem octo divinorum Patrum symbolum in medium, et Cyrilli atque Nestorii, quas ultro citroque de dogmate dederant litteras, sacram item illam Cœlestini ad ipsum Nestorium scriptam epistolam protulit. Atque ubi Theodotus Ancyranus et Melitensis Acacius blasphemata ejus verba, quibus aperte Ephesi multis praesentibus usus fuerat, indicavere, et multæ eximiorum et sanctorum virorum voces auditæ, insuperque alia Nestorii impie dicta congesta sunt, impium illum exaucto-ravit, sententia hisce verbis concepta : 514 « Cum præter alia reverendissimus Nestorius, neque vocationi nostræ audiens esse voluerit, neque a nobis missos sanctissimos et piissimos episcopos admiserit, necessario eo descendimus, ut de impietate ejus inquireremus. Et quoniam cum ex epistolis et scriptis ejus, quæ lecta etiam sunt : atque item ex verbis, quibus in metropolitana hac urbe usus est : tum ex testium dictis, impie eum et sentire et docere reprehendimus : necessitate nobis a canonibus, et sanctissimi Patris collegaque nostri Romani Ecclesiæ episcopi epistola, impo-sita, diu multumque lacrymantibus, ad tristem hanc pervenimus sententiam. Qui igitur ab eo blasphematis expeditus est, Dominus noster Jesus Christus, per præsentem sanctam synodum decrevit, Nestorium a dignitate episcopalı, et sacerdotali conventu omni esse alienum. »

δου ἀλλοτριον εἶναι τὸν αὐτὸν Νεστόριον τοῦ τε ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος καὶ παντὸς συλλόγου λεπτοῦ. »

A λων τοῖς ἀκροβολισμοῖς, ἐκείνου μάλα καθῆπτετο· καὶ γὰρ ἀπεχθῶς πρὸς αὐτὸν ἐκ πολλοῦ εἴχε. Πολλῶν δὲ τὸν Χριστὸν θεολογούντων, καὶ ἔνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶντι Γίλον, τὸν ἐκ Πατρὸς μὲν πρὸς αἰώνων πρότερον γεννηθέντα, καὶ ἐπ’ ἑσχάτων δὲ τῶν χρόνων, ἐκ τῆς Ἀειπαρθένου γενόμενον ἄνθρωπον, καὶ οὐκ ἄλλον καὶ δὲλλον, καὶ Θεοτόκον κυρίως καὶ ἀληθῶς τὴν παρθένον Μαρίαν ἀπογηγναμένων, παρὼν δὲ Νεστόριος, εἰ Ἐγώ, φησι, τὸν γενόμενον διηγησαί τον καθηρός εἰμι· ἀπὸ τοῦ αἰματος· ὑμῶν· καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἐλεύσομαι. » Ταῦτ’ εἰπών, μετὰ ἐξ ἐπισκόπων ἐξῆλθε, καὶ τοῦ λοιποῦ μετ’ αὐτῶν συνήθοροί ζετο, καὶ ἄλλους προσειληφώς τῇ ἐκείνου κακοποιεῖται ἐφεπομένους. Καὶ διχῇ τὸ λοιπόν ἡ σύνοδος διηρείτο. Οἱ δὲ περὶ Κύριλλον τῇ ἐξῆς συνέδριον ποιησάμενοι, ὡς Ιωάς, τρεῖς τῶν ἐπισκόπων διαπεμψάμενοι, μετεπέλλοντο Νεστόριον εἰς τὴν σύνοδον ἀπαγαγόντες. Οἱ δὲ κατωλιγώρεις καὶ οὐδὲμις παρεγίνετο, μενεωρίζων τὴν σύνοδον εἰς τὴν τοῦ Ἀντιοχείας δῆθεν ἐπέλευσιν. « Ω; δὲ καὶ δις καὶ τρεῖς κληθεῖς, οὐδὲν μὲν πρὸς ἀπολογίαν ἐδίδου, σκώμματι δὲ καὶ ἀτιμίας καὶ τοὺς ἀποσταλέντας διτίσα ἀνέπεμπεν· τῇ ἀγίᾳ σύνοδος τὸ τῶν τριακοσίων δεκαοκτώ θεοφόρων Ηατέρων σύμβολον προτίγενεν εἰς μέσον, καὶ τές ἐπιστολάς Κυρίλλου καὶ Νεστόριου ἀς ἀλλήλους περὶ τοῦ δόγματος διεπέμποντο· Εἴτε δὲ καὶ τὴν λεπτὸν ἐκείνην τοῦ Κελεστίνου ἐπιστολὴν πρὸς αὐτὸν Νεστόριον. Ἐπειόντων δὲ τοῦ τε Θεοδότου Ἀγκύρας καὶ τοῦ τῆς Μελιτινῆς Ἀκακίου καὶ ἀπερ παρῆροις πολλῶν ἐπὶ τῆς Ἐφεσίων ἐβλασφήμησες μητροπόλεως, καὶ ἐτέρων δὲ πολλῶν ἡγεμονῶν ἐκκριτῶν ἀγίων ὑφανθεισῶν, ναὶ μήν καὶ ἄλλων ἐκ τῶν Νεστόριου βλασφημιῶν ἐπισωρευθέντων φημάτων, τῇ θείᾳ σύνοδῳ: καθεῖται τὸν δυσσεβῆ, τάδε λέξειν αὐταῖς κατ’ αὐτοῦ ἀποφῆνασα· « Ήρίξε τοῖς ἀλλοις μήτε ὑπακούσαις βουληθέντος τοῦ τιμιωτάτου Νεστόριου τῇ ἡμῶν κλήσει, μήτε μήν τοὺς παρ’ ἡμῶν ἀποσταλέντας ἀγιωτάτους καὶ θεοσεβεστάτους ἐπισκόπους προσδεξαμένου, ἀναγκαῖς ἐχωρήσαμεν ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν δυσσεβηθέντων αὐτῷ· καὶ φωράσαντες αὐτὸν ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν καὶ ἀναγνωσθέντων, ἐκ τῶν ἀρτίων· παρ’ αὐτοῦ φηθέντων κατὰ τὴνδε τὴν μητρόπολιν, καὶ πρὸς μαρτυρηθέντων δυσσεβῶς φρονοῦντα καὶ κηρύττοντα, ἀναγκαῖς κατεπειχθέντες ἀπό τε τῶν κανόνων, καὶ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἀγιωτάτου Πατρὸς ἡμῶν καὶ συλλειτουργοῦ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ρωμαίων Ἐκκλησίας, δακρύσαντες πολλάκις, ἐπὶ ταύτην τὴν συνθρωπήν ἐχωρήσαμεν ἀπόφεσιν. Οἱ βλασφημηθεῖς τοίνυν παρ’ αὐτοῦ Κύριος ἡμῶν Ιησοῦς Χριστὸς ὥρισε διὰ τῆς περούσης ἀγίας συνό-

ΚΕΦΑΛ. ΑΕ'.

Ὥς μετὰ τρίτην ἡμέραν Ἰωάννης δὲ Ἀρτιοχεῖας καὶ Θεοδώρητος ἐλθότες καβδῶλον Κύριλλον καὶ Μέμνονα τὸν Ἐφέσουν· οὐδὲ σύνοδος τοὺς καθελότας αὐτίς καθεῖται· καὶ ὡς ἀντίπεις Θεοδώρητος τοῖς ὁδοῖς καθεῖται κεφαλαῖος Κυρίλλος· καὶ τοῖς Ὅασιν ὑπερέλιξεν Νεστόριος γένεται· καὶ Ἰωάννης καὶ Κύριλλος ἔμοροι εἶγνωσαν· κυρώσατες ἄμφω βασιλέως κελεύσει τὴν Νεστορίου καθαίρεσιν· καὶ ἐπιστολὴ Κυρίλλου ἦν διὰ Παιώνου Ἐμέσης τῇ ἐκκλησὶ τῷ Ἀρτιοχῷ ἔγραψεν.

Μετὰ γοῦν τὴν ἑννομον ταῦτην ἀπόφασιν καὶ Ἰωάννης ὁ τῆς Ἀντιόχου ἐψίσταται, ὑστερήσας τρίτην ἡμέραν τῆς καθαίρεσεως σὺν τοῖς ἄμφῳ αὐτὸν λερεῦσι, δύο πρὸς τοῖς εἰκοσιν οὖσας· καὶ γνοὺς τὰ γεγενημένα, Κυρίλλῳ λίτην ἀπήχθετο, θερμῶς οὖτα τὴν Νεστορίου καθαίρεσιν σχεδίασαντι. Καὶ δὴ τῆς συνόδου ἐκατὸν ἀποδικήσας, καὶ σύναμα Νεστορίου καθίσας συνέδριον, καθαίρεται Κύριλλον, ὡς ἰδέει, καὶ Μέμνονα τὸν Ἐφέσου. Λέξιλλων δὲ παρὰ Κυρίλλου καὶ Μέμνονος δεδομένων τῇ ἄμα σφίσιν ἀθροισθεῖσῃ συνόδῳ, εἰ καὶ Σωκράτης ἀλλως ἀγνοήσας ἴστρησε, μετατέλλεται Ἰωάννης, καὶ οἱ ἄμφοι αὐτὸν λόγους δώσοντες ἐπὶ τῇ παραλόγῳ καθαίρεσιν, ἢν διεπράξαντο. Ἐκείνου δὲ μηδαμῶς ἀπαντήσαντος μετὰ τρίτην κλήσιν, ὡς εἴωθε, Κύριλλος μὲν καὶ Μέμνων τῆς παραλόγου καθαίρεσεως ἀπολύονται παρὰ τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου· οἱ δὲ καθελόντες μάλιστα δεσμῶται γίνονται· τῆς τε γάρ θείας ἀποκρίνονται κοινωνίας, καὶ πάσης ἱερατικῆς αὐθεντίας βάλλονται πορφύρωροι· ὅτε Ἰωάννης δηλαδὴ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ λερεῖς, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ Κύρους σφόδρας Θεοδώρητος· ἔως οὖν κατεγνωσάτες αὐτῶν, τὸ δίκειον σφάλμα ὀμβολγήσωσιν. "Ο γε μὴν Θεοδώρητος ὑπὲρ Ἰωάννου δῆθεν ἀχύδενος; Κυρίλλου κατέτρεχεν· διντρέπων καὶ δὲν τῇ τρίτῃ πρὸς Νεστορίου ἐπιστολῇ κεφαλαῖα γέγραψε δυοκατέκα Κύριλλος, ταῦτα παρεξηγούμενος· ἐν οἷς οὐ καλῶς δρῶν, εὐθύνεται Νεστορίῳ τὰ μάλιστα συναιρόμενος. Πηδεῖς ἀπερ αὖτις γενναντες; διαναστάς Κύριλλος, ὑπὲρ τῶν εἰρημένων κεφαλαίων διαγωνίζεται, ὡς χρεῶν ἔρμηνεύων αὐτὰ, καὶ τὸν ἔγκειμενον τούτοις ἀνακαλύπτων σκοπόν. Τούτων δὲ πάντων βασικεῖ ἐξ ἀμφοτέρων ἀνενεχθέντων μερῶν, παρῆσαν ἐπίσκοποι τὰ παρ ἐκάστοις γενόμενα διαγγέλλοντες. Οὐ δὲ βασιλεὺς τὰ μὲν πρῶτα τὴν Νεστορίου καθαίρεσιν οὐ προσίστε· οἱ γάρ τῆς Ἐφέσου ἀρχιερεῖς Νεστορίου κεφθὲνται συλλαβόμενοι, ἐπὶ τρίτον χρόνον βίᾳ ἐπισκοποῦντα εἰχον· τῷ δὲ τετάρτῳ τῆς ἐκείνου καθαίρεσεως ἔτει δ τῆς Ἀντιόχου Ἰωάννης; τὸ τοῦ Θεοῦ δεῖσα; κατάκριμα, δρῶν δὲ καὶ πολλοὺς τῇ ἐκείνου κακοδοξήσας διεφθοράτας, ἐδήλου Θεοδοσίῳ τῇ αὐτοκράτορι, ὃσον τάχος; τῆς Ἐω αὐτὸν ἀπελαύνειν. Καὶ δ; τὴν ἐκείνου βλασφημίαν ἀκριβῶς ἐγνωκός, εὐθὺς αὐτὸν μὲν εἰς Ὅασιν φυγάδα ἐποιεῖ· γράμματος δὲ εὔσεβεστιν ἔχρητο πρός τε Κύριλλον καὶ Ἰωάννην, ὃστε πρὶς ἀλλήλους συμβῆναι, ἐπικυροῦν τε ἄμφω τὴν Νεστορίου καθαίρεσιν, καὶ διχονούς πάσης ἀπαλλάσσειν τὰς ἔκκλησίας Θεοῦ. Νεστόριος

A

CAPUT XXXV.

Ut triduo post Joannes Antiochenus et Theodoritus advenientes, Cyrillum et Memnonem Ephesum episcopali dignitate privarint: synodus autem ipsos id unus, rursum episcopatu abire jussit. Ut Theodoritus contra duodecim Cyrilli capita dixerit, huicque rursus Cyrus responderit. Ut Nestorius Oasim exsulatum ierit. Ut Joannes et Cyrus in gratiam reducti idem senserint, et jussu imperatoris Nestorii abrogationem ratam habuerint. Epistola Cyrilli, quam per Paulum Emensem ecclesie Antiochenæ scripsit.

Post latam hanc legitimam sententiam, Joannes Antiochenus cum sacerdotibus et episcopis suis duobus et viginti, triduo a Nestorii exauktione advenit. Et re sicuti acta fuerat cognita, Cyrillo B valde succensuit, qui sic ad Nestorium exaucto randum deproperasset. Et facta a synodo discessione, consilioque cum Nestorio coacto, Cyrillo et Memnoni Ephesi episcopo, sicuti illi videbatur, dignitatem abrogavit. Cyrus et Memnon, postquam libellos suos synodo, quae cum eis congregata fuerat, obtulerunt (quamvis Socrates per ignorantiam aliter scriperit), Joannes una cum suis suis evocatus est, ut rationem de exauctionis sententia, quam illegitime tulisset, redderet. Ubi vero ille non comparuit, post tertiam citationem, sicuti nos est, Cyrus quidem et Memnon a sancta universali synodo, ab exauctionis sententia præter rationem lati absoluti sunt: et qui eos exauctoraverant maxime vinculis obstringuntur. Nam C et a divina communione sunt exclusi, et sacerdotalis eis auctoritas omnis adempta, 515 Joanni videlicet, et qui in partibus ejus erant episcopis, in quibus etiam fuit sapiens ille Theodoritus Cyri episcopus: donec seipso condemnantes, erratum suum profiteantur. Theodoritus sane Joannis vice et agere serena, in Cyrillum invectus est: confutans etiam, quae tertiae ad Nestorium epistolæ duodecim capita Cyrillus adjunxerat perperam ea exponendo. Quid cum non rite fecerit, Nestorio quam maxime patrocinari judicatus est. Adversus quod scriptum Theodoriti, ea qua diximus capita Cyrillus doce tutatus est, ea pro eo atque decuit interpretando, et latentem in eis sententiam declarando. Hæc omnia cum ab utraque parte ad imperatorem sunt relata, tum episcopi eidem præsto fuere, qui acta factionis utriusque renuntiarunt. Imperator pri mun Nestorii exauctionem ratam non habuit. Orientales enim episcopi Nestorium secum abducunt in annum tertium per vim in episcopatu retinuere. Quarto autem ab illius exauctione anno, Joannes Antiochenus judicium Dei metuens, et multis præterea prava Nestorii opinione corruptos videns, Theodosio imperatori, ut quam primum eum ex Orientali ditione ejiceret, significavit. Et imperator postquam blasphemiam illius certo cognovit, confessim Nestorium quidem Oasim deportari jussit. Ad Cyrillum autem et Joannem pie scriptas litteras dedit, ut cum inter se consen-

tirent, tum uterque latam adversus Nestorium exuctorationis sententiam confirmaret, et dissidio omni ecclesias Dei liberaret. Porro Nestorius ubi communionem, quæ sibi cum Joanne Antiocheno intercesserat, in contentionem et dissidium evasisse cognovit, pœnitentia ductus, Mariam Θεοτόκον, Dei Genitricem vocavit: Dicatur, inquiens, etiam Dei Genitrix Maria, et contentiones tristes faces-
sant. Verum nemo prorsus id eum per pœnitentiam dixisse arbitratus est. Joannes Antiochenus episcopus imperiali jussioni cedens, Paulum Eme-
scenum episcopum Alexandriam ad Cyrilum cum libello misit, in quo germana et sincera fidei pro-
fessio, necnon amicitiae conciliatio, et scandalorum seu offendiculorum anolitio expressa est. Vene-
randus autem ille Cyrus libello accepto, atque professione fidei ei inserta comprobata, et veteres sanctos Patres, et seipsum ita sensisse confirmavit; atque epistola ea vehementer laudata, 516 hisce verbis Joanni rescriptis: « Lætentur cœli, et exsultet terra. Dirutum enim est interstitium maceræ: et quod mœrorem fecit, conquievit: modusque discordiæ omnis sublatus est, eo quod Servator omnium nostrum Christus, ecclesiis suis pacem conciliavit, et ad eam nos piissimi et Dei amantis-
simi principes vocarunt. Qui majorum pietatis simulatores optimi, cum ipsi in statu suo certam atque immotam conservant fidem rectam, tum præcipuum de sanctis ecelesiis gerunt curam, ut simul et præclarain in ævum gloriam habeant, et quam celeberrimam imperii sui administrationem reddant. Quibus etiam ipse virtutum Dominus manu liberali bona tribuit: simulque dat, ut et adversariis imperent, et victoriam ab eis reportent. Non enim fallit is qui dicit: Vivo ego, dicit Dominus ¹, quoniam glorificante me glorificabo. Cum igitur Alexandriam venisset dominus meus, piissimus frater et collega Paulus, animi voluptate et gaudio repleti sumus: ac merito quidem, quod tantus scilicet vir partes suas ut mediator interponeret, et supra vires tantum laborem adiret, ut diaboli invidiam superaret, ea quæ divisa erant conjungeret, et sublati e medio scandalis atque offendiculis, concordiæ et pacis corona vestras simul et nostras cohonestaret ecclesias. » Et post alia. « Quod vero superflua prorsus et importuna Ecclesiæ, præterque causam suscepta discordia fuerit, nunc maxime certiores facti sumus, ex quo piissimus dominus meus Paulus episcopus libellum extra calumniaæ aleam positum attulit, fidei professionem complectentem: quem a sancti-
tate tua et piissimis isthic episcopis compositum esse confirmavit. » Libellus is quibus conscriptus erat verbis, epistola adjunctus fuit. Porro de Dei Genitrice, et quæ sequuntur: « Sanctis hisce vocibus vestris lectis, ita nos quoque ipsos sentire invenimus. Unus enim est Dominus, una fides,

Α δὲ γνοὺς τὴν κοινωνίαν εἰς φιλονεκίαν προδιδεῖν, μεταμέλιγχον χρώμενος Θεοτόκον τὴν Μαρίαν ἐκάλει, Λεγέσθω, λέγων, καὶ Θεοτόκος ἡ Μαρία, καὶ πανσέσθω τὰ λυπηρά. 'Ἄλλ' οὐδεὶς αὐτὸν τοιαῦτην ἔκ μετανοίας λέγοντα δῆθεν τὸ παράπον προσίστο. Τιλάνης δὲ ὁ τῆς Ἀντιόχου τῷ βασιλικῷ κελεύσματι εἶχων, Παῦλον τὸν Ἐμέσης ἐπίσκοπον εἰς Ἀλεξάνδρειαν πρὸς Κύριλλον ἐπεμποχάρτην φέροντα· ἐνῷ δὲ τῇ πίστεως διμολογίᾳ ἀνόθετος ἐγκεχάρακτο, καὶ λόγοι φιλίας καὶ σκανδάλων ἀπόθεσει. 'Ο δὲ θεσπίσιος Κύριλλος τὸν χάρτην εἰς χεῖρας λαβὼν, καὶ τῇ ἐγκειμένῃ τῆς πίστεως διμολογίᾳ στοιχήσας, διεβεβαιοῦτο ἐπίσης ταύτην, καὶ τοὺς ἐκ πάλαι ἀγίους Πατέρας πεφρονηκέναι καὶ ἐστόν. Σφόδρα δὲ ἐπαινέσας τὴν ἐπιστολὴν, ἐπὶ ρήματος καὶ αὐτὸς τῷ Ἰωάννῃ Ἑγραψε τοιάδε· «Ἐνύφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ· λέλυται γάρ τὸ μεσότοχον τοῦ φραγμοῦ, καὶ πέπαιπται τὸ λυποῦν, καὶ διγονοίας τρόπος ἀνήρηται πάσης, τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ ταῖς διατοῦ ἐκκλησίαις τὴν εἰρήνην βραδεύεσσαντος· κεκληρότων δὲ πρὸς τοῦτο ἡμᾶς καὶ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ θεοφιλεστάτων βασιλέων, οἱ προγονικῆς εὐσεβείας ἀριστοὶ ζητεοτατοὶ γεγονότες, ἀσφαλῆ μὲν καὶ ἀκατάσειστον ἐν ιδίαις τύχαις τὴν δρθῆν φυλάττουσι πίστιν, ἐξαίρετον δὲ ποιοῦνται φροντίδα τὴν ὑπὲρ τῶν ἀγίων ἐκκλησιῶν, ἵνα καὶ διαβόητον ἔχωσιν εἰς αἰῶνα τὴν δόξην, καὶ εὐκλεεστάτην ἀποφαίνωσι τὴν διατῶν βασιλείαν. Οὓς καὶ αὐτὸς δὲ τῶν δυνάμεων Κύριος πλουσίᾳ χειρὶ διανέκτει τὰ ἀγαθά· δίδωσι μὲν χρατεῖν τῶν ἀνθεστηκότων, χαρίζεται δὲ τὸ νικᾶν. Οὐ γάρ ἀν διαψεύσατο δέ λέγων· Ζῶ ἐγώ, λέγει Κέριος, στις τοὺς δοξάζοντες με δοξάσω. Ἀφικομένου τούτου εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τοῦ χυρίου μου τοῦ θεοσεβεστάτου ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ Παύλου, θυμηδίας ἐμπεπλήσμεθα· καὶ σφόδρα εἰκότως, ὡς ἀνδρὸς τούτου μεσιτεύοντος, καὶ τοὺς ὑπὲρ δύναμιν πόνοις ἐκομένου προσομιλεῖν· ἵνα τὸν τοῦ διαβόητου νικῆσῃ φύσιον, καὶ συνάψῃ τὸ διηρημένα, καὶ τὰ μεταξὺ σκάνδαλα περιελῶν, δύμονοια καὶ εἰρήνη στεφανώσῃ τάς τε παρ' ἡμῖν καὶ παρ' ὑμῖν ἐκκλησίας. » Καὶ μεσ' ἔτερα· «Οτι δὲ περιττή παντελῶς, καὶ οὐκ εὐάφορος τῆς Ἐκκλησίας διγονεστασία γέγονε, νυνὶ μάλιστα πεπληρωφορήμεθα, τοῦ χυρίου μου τοῦ θεοσεβεστάτου Παύλου τοῦ ἐπισκόπου χάρτην προκομίσαντος ἀδάνθητον, ἔχοντα τῆς πίστεως τὴν διμολογίαν· καὶ ταύτην συντετάχθαι διαβεβαιωσαμένου παρά τε τῆς σῆς διστότητος, καὶ τῶν αὐτόθι θεοσεβεστάτων ἐπισκόπων. Ἔχει δὲ οὕτως ἡ συγγραφή, καὶ αὐταῖς λέξεσιν ἐντέθειται τῇδε τῇ ἐπιστολῇ. Περὶ δὲ τῆς Θεοτόκου καὶ τὰ ἔξις· «Ταύταις διμῶν ἐντυχνόντες ταῖς λεπτίαις φωναῖς, οὐτῷ τε καὶ ἐστοὺς φρονοῦντες εὑρίσκοντες· εἰς γάρ Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα· ἐδοξάσαμεν, τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Θεόν. ἀλλήλοις συγχαίροντες, διτὶ ταῖς θεοπονεύστοις Γραφαῖς καὶ παραδόσει τῶν ἀγίων Πατέρων τημῶν συμβαίνουσαν ἔχουσι πίστιν αἱ τε παρ' ἡμῖν καὶ αἱ

1 Reg. II, 50.

παρ' ὑμίν ἐκκλησίας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν φιλοπόνως εὑρεῖν ξεῖται τῷ βουλομένῳ, τοῖς τηνικαῦτα πεπραγμένοις ἐπιστῆσαι θελήσαντες.

inspiratis Scripturis et traditione sanctorum Patrium nostrorum nostrae simul et vestrae ecclesiae habeant idem. **517** Verum hæc qui inquirere volet studiosius, in synodī ejus actis reperiet.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'.

Ola πεπονθέται Νεστόριος αὐτὸς περὶ διαντοῦ τράφει· καὶ ὡς εἰς "Οὐασιν μυρια κακὰ παθῶν, τέλος σκώληξ τὴν γλώτταν βρωθεῖς, διεθάρη.

"Ως δὲ Νεστόριος ἐξελήλαται, τί τε εἰσέπειται αὐτῷ ἐγεγόνει, δπιως τε τὸν τῆδε βίον κατέστρεψε, καὶ τὰ ἐπάξια τῶν βλασφημιῶν ἀκεχλήρωται γέρρι, τοῖς Ιστοριαστοῖς ἐν ἀδήλῳ¹ καὶ γε ἀν δ χρόνος λήθης βυθοῖς συνεκάλυψε ταῦτα, εἰ μὴ βίστριψε ἐκείνου περιτυχεῖν συνέδῃ² ἐξ, ἥς τὴν περὶ τούτων Ιστορίαν ἀνελέξαμην. Καὶ τοίνυν αὐτὸς ὁ τῆς βλασφημίας πατήρ, ὁ μὴ ἐπὶ τῆς πέτρας, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ψάμμου τὸν τῆς ἐκείνου πίστεων θεμέλιον κτίσας, πρὸς τινας διεγκαλοῦντας μὴ κατὰ τὸ δέον τι καινουργῆσαι, μηδέ³ ἐπὶ συμφέροντες τὴν ἐν Ἐφέσῳ αἰτήσαι αύνοδον, γράφει υπὲρ τῆς ίδιας βλασφημίας ἀπολογούμενος, ὡς δ' ἀνάγκης εἰς τοῦθ' ἤκει, τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας εἰς δύο διαιρεθεῖσας· καὶ τῶν μὲν ἀνθρωποτόκουν δεῖ λέγεσθαι τὴν Μαρίαν, τῶν δὲ Θεοτόκουν αὐτὸν μέσην ἐπινοησαι λέξιν τὴν Χριστοτόκουν. Διαλαμβάνει δὲ τῇ ἀπολογίᾳ, ὡς τὰ μὲν πρῶτα Θεοδόσιος προσπαθῶν αὐτῷ, τὴν ἐκείνου ἀποβολὴν οὐκ ἐκύρωσεν, ἐπιτοκόπων δὲ τινῶν ἐκείθεν ἀλθόντων, εἰς τὸ οἰκεῖον ἐπανελθεῖν μοναστήριον ἐπετράπη ὁ πρὸς τῆς Θεουπόλεως ἐκείτο· διπερ ὀνομαστεῖ οὐδαμῶς ἐμηγμόνευσε· τὰ Εὐπρεπίου δὲ, ὡς ἔγνων, ὄντας ταῦτα· δυσὶ σταδίοις διέχον τῆς πόλεως· δπου δὴ καὶ τετρατῆ αὐτὸς φησι διαγύσαι τὸν χρόνον πάσης ἀπολαύσων τιμῆς. Ἐπειτα διηγεῖται, ὡς Θεοδόσιον θεσπίσματι φυγάς εἰς "Οὐασιν γίνεται. Τὸ δὲ καίριον ἀπεκρύψατο· διτερεροῦ δὲ⁴ οὕτως ἔχων τῆς βλασφημίας ἡρέμει. Καὶ τινα δ' ἔτερον λόγον διαλογικώτερον πρὸς τινα Αιγύπτιον γράφει, ἐνῷ τὰ περὶ τῆς εἰς "Οὐασιν φυγαδείας πλατύτερον διεξέρχεται. Ναὶ μήν καὶ ἐξ διλλῶν γραμμάτων ἐλεῖν ξεῖναι διὰ τὰς βλασφημίας ἀπήλαυσε, τὸν πάντων ἔφορον ὀφθαλμὸν μὴ λαθὼν· ἀ πρὸς τὸν τηνικαῦτα τῶν Θηβαίων ἡγούμενον ἐδήλουν· ὡς ἐπειδὴ μὴ τῆς ἀνηκούσης ἐπεξελύσεως παρ' ἀνθρώπων ἐτυχε, δικη Θεοῦ τούτον ἀξίως μέτεισι, δι συμφορῇ καὶ αἰχμαλωσίᾳ ἐλειποντάτῃ περιβαλοῦσα· ὡς δὲ καὶ μειζόνων ἔχρην ἐκείνον ἀπολαύσαι ποιῶν, τῆς μὲν ἐκ τῶν Βλεμμύων περίας ἀφίετο· ἐκείνοις γάρ ἐτυχε γενόμενος δορυάλωτος Θεοδόσιον δ' ἔγνωκτος αὐτοῦ τὴν ἐπάνοδον, θεσπίσματιν ἐκείνου ταῖς Θηβαίων ἐσχατισαὶς γῆν ἐκ γῆς ἀμείδων φεύ· ἐν οἷς τῇ γῇ προσρηγνύμενος, καὶ καταπατούμενος, ἀξίως τῆς βλασφημίας τὸν τῆδε βίον κατέστρεψεν· δλλο; τις Ἀρειος τῇ τοῦ βίου κατατροφῇ χρηματίσας, οἴα τὰπίγειρα τῆς εἰς Θεὸν βλασφημίας ἐκδιηγούμενος. Καὶ γάρ καὶ διμφω ἐπίσης Χριστὸν

A unum baptismū. Quapropter rerum universarum Servatorem Deum glorificavimus, mutuo nobis congratulanter, quod congruentem cum divinitus inspiratis Scripturis et traditione sanctorum Patrium nostrorum nostrae simul et vestrae ecclesiae habeant idem.

517 Verum hæc qui inquirere volet studiosius, in synodī ejus actis reperiet.

CAPUT XXXVI.

Qualia se passum esse Nestorius ipse de se scribat; et ut ad Oasim innumerabilibus toleratis æruminis, postremo corrosa et consumpta a vermis lingua, interierit.

Postquam Nestorius ejectus est, quid postea ei contigerit, ut vitam præsentem finierit, et digna blasphemiarum præmia tulerit, historici non pro-diderunt. Et profecto vis temporis oblivionis pro-fundo hæc immersisset, nisi in librum ejus incidiisse, ex quo historiam ejus decerpsi. Itaque ipse blasphemie pater, qui non super petra, sed in arena fundamenta sive scilicet necessitatēm aperiebat, non recte illum res novas molitus esse, neque ex reipublicæ utilitate, ut Ephesi synodus ageretur, petuisse, defensionem blasphemie sive scriptis, ad eam scilicet necessitatēm aperiebat, Ecclesia sancta in partes duas scissa, dictitans. Et cum alii quidem Mariam Ἀνθρωποτόκον, id est, *Hominis Genitricem*: alii autem Θεοτόκον, hoc est, *Dei Genitricem*, di-cendam assererent, se medium excogitasse vocem Χριστοτόκον, id est, *Christi Genitricem*. In ea de-fensione refert, Theodosium, propter commisera-tionem, primum rejectionem ejus auctoritate sua non confirmasse; ubi vero episcopi quidam Con-stantinopoli venissent, ut in monasterium suum reverteretur, permisum ei esse, quod extra Theo-polim situm est. Nomen quidem illius non expre-sit: ab Euprepio tamen appellationem accepisse legi. Stadiis id duobus ab urbe ea distat, ubi annos qualuor se in honore omni exegisse ait. Deinde commemorat, ut Theodosii sanctione apud Oasim exsulare jessus sit, sed causam exsilii primariam celat: quod videlicet tali etiam rerum suarum statu a blasphemia non desisterit. Alium quoque librum ad *Ægyptium* quemdam disertius scripsit, D in quo de exilio ad Oasim fusius agit. Ex aliis quoque litteris colligere est, quæ mala propter blasphemias tulerit, cum inspectorem rerum om-nium oculum fallere non potuerit, quas litteras ad Thebarum tum præfectum dedit, indicans quandoquidem hominibus condignas poenas non dederit, divinitus se justa vindicta expeditum esse, atque in ærumnam et captivitatem miserandam maxime incidisse. **518** Cum vero eum majores calamitates experiri oportet, ex potestate quidem Blemmyarum ille dimissus est (eorum enim capti-vus fuerat), Theodosii autem, qui rediisse eum intellexerat, jussionibus, in extremis Thebanorum oris, locum ex loco mutans, versatus est. Ubi terra rupta cooperitus atque oppressus, vitam hanc pro-

eo atque blasphemiae ejus conveniebat, amisit: A Arius alter ultimo vite suæ actu habitus, qui quidem fatis quam præmia in Deum jactas blasphemias manecant, declaravit. Uterque sane ex æquo in Christum blasphemus fuit: quem Arius quidem creaturam, iste autem merum hominem esse dixit. Ad quem acta Ephesiæ synodi, quasi Cyrilli versutia et nefanda rerum novatione instituta sint, reprehendentem, perlibenter dixerim: Cur tandem a Theodosio, qui vicem tuam valde miseratus est, postea nullo relicto venia loco, expulsus es, et tot ostracismis atque exsiliis multatus, turpiter vitam finivisti, si non de sententia et judicio di-vino Cyrillus, et qui cum eo fuere episcopi, decretem suum fecere? Et ambo vos quidem iam ex vita hac excessistis: quo tempore, sicuti quidam ex profanis sapientibus dixit, nihil obstat quo minus libera quisque hominum benevolentia, nullo intercedente adversario, colatur (1). Ac tu quidem ut blasphemus, et hostis Dei extremus, ab omnibus damnatus es: ille autem veluti quædam Ecclesiæ tuba, sines terræ personans, et propugnator Ecclesiæ fortissimus, ab omnibus celebratur, ei omnibus in ore est. Sedenim ne crimen falsi apud quospiani sustineamus, age illum ipsum in medium producentes, verbis ejus res ejus exponamus; et tu epistolam fac audias, quibus illam literis, ad eum quem diximus Thebanorum præsidem compo-suisti, ex Ephesiis de religione sanctissima recentibus actis prolatam. «Oasim, quæ et Ibis dicitur, imperiali sanctione incolimus.» Et post quædam verba inserta: «Quandoquidem locus, quem diximus, Barbarorum incursione, captivorum abductione, atque igne et cædibus ex ipsis fundimentis dirutus atque vastatus est, et nos a barbaris de-repente nescio quo modo misericordiam consecuti, ita liberi dimissi sumus, ut illi attestatione conjunctis minis nos terrorerent, et quamprimum re-gione ea excedere, utpote quam 519 Mazici (2) post eos, nulla interposita mora, occupatuli essent, juberent, in ditionem Thebanorum. cum captivorum reliqui, quos ad nos Barbari misericordia moti (quid sibi voluerint, dicere nequeo) adduxerunt, venimus. Atque illi quidecum ad optata et placita quisque loca se receperunt. Nos autem ad Panis (3) urbem divertimus, manifesto id indicantes. Vere-mur namque, ne quis captivitate nostram consultam molitionem et fraudem esse dicens, calum-niose profugisse nos accuset, et alterius criminis machinationem configat. Ferax enim generis omnis calumniarum est malitia. Quapropter amplitudinem tuam rogamus, ut tibi captivitas nostra, pro eo atque legibus constitutum est, curæ sit: et ne malevolentiae et fraudi hominum captivum ad injurias et contumelias dedas, ne videlicet omnibus

(1) Evagrius, lib. i. cap. 7.

(2) Apud Stephan. Mezves nomades Libye sunt. Suidas autem sub Anastasio urbes Libyæ excusonibus eorum qui Lazici dicuntur, vexatas scri-

bit: ut fortasse hic etiam Lazici sit legendum.
D εἶλασθητηράτην. Ἀρειος μὲν γὰρ κτίσια, οὐτε
δὲ φύλων ἀνθρώπων ἀπεκάλει. Πρὸς δὲ ἐν Ἐφέσῳ
μεμφόμενον ὡς οὐ καλῶς γεγενημένα, πανουργίζε
δὲ Κυρίλλου ἀθεσμάτας καινοτομίας τεχνάντος,
Ἐροιμι ἀν τὸ δέως· Τί δή ποτε καίπερ σφέδρα
συμπαθῶς σοι διακειμένου Θεοδοσίου ἔξιλασαι,
μηδεμιδε; τῇσι αμένος φειδοῦς, 'καὶ τόσοις ἔξιτερα-
χιστοῖς παρεδόθης αἰσχρῶς καταλύσας τὸν βίον,
εἰ μὴ θεῖξ κρίσαι Κύριλλος καὶ οἱ ἄμφ' αὐτὸν λε-
ρεῖς ἐπρέχαν; καὶ γὰρ καὶ ἀμφω τοῖς ἀπελθοῦσι:
συνηριθμήθητε, θέτε ὡς τινα τῶν ἔξι σοφῶν εἰρη-
ται, τὸ μὴ ἐμποδὼν ἀνταγωνίστηρε εὐνοῖα τετέμπται.
Σὺ μὲν, ὡς βλάσφημος καὶ θεομάχος, ἐσχάτω;
Διποτει κατακέρισται ἐκεῖνος δὲ οἵτις τῆς Ἐκκλη-
σίας σάλπιγξ περιηχούσα τὰ πέρατα, καὶ τῆς Ἐκ-
κλησίας πρόμαχος ἀρρέγεστας; τοῖς ἀπάντων χει-
λεσι φέρεται: ἀμα καὶ περιφέρεται. Ἰνα τοίνυν καὶ
μὴ τις φεύδους γραφήν ἐνεγκάμωθε, φέρε αὐτὸν
ἐκεῖνον εἰς μέσον ἀγαγόντες, τὰ περὶ αὐτοῦ διεξέλ-
θωμεν. Καὶ μοι τῆς σῆς ἐπιστολῆς ἀκούεις αὐτὸς
γράμματιν οἴλα σοι συντέθειται πρὸς τὸν εἰρημένον
τὸν Θηβαίων ἥγουμενον, ἐκ τῶν πρώην περὶ τῆς
ἀγιωτάτης θρησκείας ἐν Ἐφέσῳ γεγενημένων.
«Οασιν τὴν καὶ Ίδιν ἐκ θεσπισμάτος βασιλεύοντο
κατοικοῦμεν.» Καὶ τινῶν ἐν μέσῳ λεγομένων ἐπά-
γει: «Ἐπειδὴ δὲ ἐκ βάθρων μὲν ἡ προειρημένη
καὶ βαρβαρικῆς αἰχμαλωσίας καὶ πυρὶ καὶ
σφαγαῖς ἐκελεῖχηται· ἡμεῖς δὲ παρὰ τῶν βαρβά-
ρων οὔκτον οὐδὲ ὅπως ἐξαίφνης ἐφ' τοιν ἀνα-
λαβόντων ἀπολελύμεθα, μετὰ τοῦ καὶ διεμαρτυρίας
ἡμᾶς ἀπειλητικαῖς καταπλήξαι διὰ τάχους τὴν
χώραν ἐκδραμεῖν, ὡς Μεζίκων αὐτὴν μετ' αὐτοῖς
ἀμελλητι παρεληφθομένων, ἡκομεν εἰς τὴν Θηβαίων
μετὰ τῶν αἰχμαλώτων λεψάνων, οὐδὲ ἡμεῖς οἱ βίο-
θεροι κατ' οἰκτον προστήγαγον, τὸ βουλόμενοι λέγειν
οὐκ ἔχω. Οἱ μὲν οὖν πρὸς τὰς καταθυμίους; ἐκ-
στῷ διαγωγάς ἀπολέλυνται· ἡμεῖς δὲ φανερούς ἐχο-
τούς ἐγκαθιστῶμεν τῇ Πανὸς ἐπιστάντες. Αεδοίκα-
μεν γὰρ μὴ τις ἡμῶν πραγματείαν τὴν αἰχμαλω-
σίαν ποιούμενος, ἡ φυγάδα καθ' ἡμῶν ἀναπλάσῃ
διabolήν, ή τινος ἀλλής μηχάνημα μέμψεως. Εἴ-
πορος γὰρ διαβαλῶν παντοδαπῶν ἡ κακία. Διδ δὴ
ἄξιούμεν τὸ ὑμέτερον μέγεθος τῆς ἡμετίρας αἰχ-
μαλωσία; φροντίσαι κατὰ τὸ τοῖς νόμοις δοκοῦν,
καὶ μὴ ἐπιδοῦναι κακοτεχνίας ἀνδρῶν αἰχμαλωτῶν
εἰς κακῶν ἔκδοτον· ἵνα μὴ πάτεται ἐκ τούτων γε-
νενές τραγῳδηται, κρίετον εἶναι βαρβάρων αἰχμά-
λωτον ἢ πρόσφυγα βασιλείας Ῥωμαϊκῆς.» Καὶ ὅ-
κους ἐπαγγάλων, ήτησεν εοῦτας ἀνενεγκεῖν τὴν ἡμε-
τέραν εἰς Όάσεων ἐνταῦθι διαγωγὴν ἐκ βαρβαρο-
κῆς γενομένην ἀφέσεως, ὡστε τὴν τῷ Θεῷ δοκοῦ-
σαν καὶ νῦν ἐξενεχθῆνται περὶ ἡμῶν διατύπωσιν.»
Καὶ ἐν ἑτέρᾳ δὲ ἐπιστολῇ καὶ ταῦτα περὶ τὸν
αὐτὸν δῆλοι λέγων· «Εἴτα ὡς φιλικὸν παρ' ἡμῶν
πρὸς τὴν σὴν μεγαλοπρέπειαν γράμμα, εἴτε ὡς

bit: ut fortasse hic etiam Lazici sit legendum.

(3) Panopolis urbs et nomus Panopolites apud Plin. est, lib. v, cap. 9.

ὑπόδημνησιν παρὰ πατρὸς πρὸς οὐδὲν τὸ παρὸν τοῦτο διηγήσεως περὶ πολλῶν, καθ' ὅσον ἐνήν γεγραμμένης παρ' ἡμῶν βραχυλογίᾳς οὖσῃς· Ὁάσεως τῆς καὶ Ἰθεώς ἐκ πολλῶν πρώην ἀφανισθεῖσῃς τοῦ τῶν Νομάδων πλήθους ἐπ' αὐτὴν ἀναδρομόντος.» Καὶ μεθ' ἔτερα· «Τούτων δὲ οὕτως συμβαινόντων, οὐκ οἶδ' ἐκ ποιας ἀφορμῆς ἢ πολαν ἀφορμὴν λαθούσης τῆς σῆς μεγαλοπρεπείας, πρὸς ἐλεφαντίνην τινὰ τῆς Θηραλων ἐπαρχίας πέρας οὖσαν βαρβαρικῶν διὰ στρατιωτῶν ἐκ τῆς Πανδὸς ἐπεμπόμεθα, συρόμενοι πρὸς αὐτὴν διὰ τῆς προρθίθεισης στρατιωτικῆς βοηθείας· καὶ τῷ πλείσιον τῆς ὁδοῦ συντριβέντες, πάλιν ἄγραφον τῇς σῆς ἀνδρίας καταλαμβάνοντες κέλευσμα εἰς τὴν Πανδὸς ὑποστρέψειν. Συγκοπέας τοις; δὲ τοῖς τῆς σῆς ὁδοῖς πορίᾳς συμπτώματιν ἐν τησσαρούνται καὶ γηράτιντις σώματι, καὶ τὴν χεῖρα, καὶ τὴν πλευρὰν συντριβέντες, ἀφικόμεθα πάλιν εἰς τὴν Πανδὸς τρόπον τινὰ ψυχορήγαγοῦντες τοῖς συμπτώμασιν. Εἴ τοις τῶν ἀλγηθῶν μαστιγούμενοι κακοῖς. Μετῆγε δὲ πάλιν ἡμᾶς ἐκ τῆς Πανδὸς πρὸς τὴν ὑπ' αὐτὴν ἐνορίαν ἔτερον τῆς σῆς ἀνδρίας ἄγραφον ἵπταμενον πρόσταγμα. Ταῦτα στήσεσθαι καθ' ἡμῶν λογιζούμενων, καὶ τὸ τοῖς καλλινίκοις βασιλεῦσι περὶ ἡμῶν δοκοῦν ἀναμενόντων, ἔξαγνης πρὸς δλλην ἐξορίαν καθ' ἡμῶν τετάρτην πάλιν ἀφειδῶς δλλο συνετίθετο.» Καὶ μετ' ὅληγα· «Ἄλλ' ἀρκέσθητι τοῖς πεπραγμένοις, παρακαλῶ, καὶ τοσαύτας καθ' ἐνὸς σώματος ἐξορίας ὅριζειν, καὶ τῆς ἐπὶ τοῖς ἀναχθεῖσι παρὸν τῆς σῆς μεγαλοπρεπείας· καὶ παρ' ἡμῶν δὲ δι' ὧν ἐχρῆν γνωρισθῆναι τοῖς καλλινίκοις ἡμῶν βασιλεῦσι δοκιμασίας ἐπεικῶς, παρακαλῶ, παραχώρησον. Ταῦτα παρ' ἡμῶν παρὰ πατρὸς ὡς πρήτης ιδοὺ συμβουλεύματα. Εἰ δὲ ἀγανακτήσεις, καὶ νῦν ὡς πρότερον, πρέπετε τὸ δοκοῦν· εἰ γε τοῦ δοκοῦντος λόγος οὐδεὶς δυνατώτερος.» Νεστόριος μὲν οὖν οὕτω καὶ τοῖς γράμμασι πῦν λάξ πατει, φαίνει· καὶ αὐτὴν βασιλείον ἐξουσίαν, ὡς ὥρας, βλασφημῶν, μηδέπω σωφρονήσας, καὶ ταῦτα τηλικαῦτα παθών. Συγγράμματι δέ τινος ἐντυχόντες, καὶ τὴν τελευτὴν ἔκεινον διηγουμένου, καὶ ταύτην τῇ συγγραφῇ παραδώσομεν· Ελεγχά γάρ ὡς τὴν γλωτταν διαθρωθεὶς σκώληξιν, ἐπὶ τὰ μεῖζα καὶ ἀθάνατα κολαστήρια, τὰς ἀνηκούσας ἀποτίσουν εὐθύνας, στένων καὶ δόμορμενος μετεχώρησεν. Δ Επειτικὲ δὲ καὶ θεοδότιος θεόθεν κινούμενος ἀπάταις Ψήφοις τὸν ἀτεβῆ κατεδίκαζε περιβαλλὼν ἀναθέματι, οὕτω πρὸς λέξιν ἀποφηνάμενος ἐν διατάξει, ἡ τῇ βίδλῳ ἰουστινιανὸν ἔγκειται· καθόδιξ δὲ τὸ βίδλιον ἀνόμασται, τρίτη τὸν ἀριθμὸν τοῦ πρώτου τίτλου τυγχάνουσα· «Ἐτι, φησι, θεσπίζομεν τοὺς ζηλοῦντας τὴν ἀσεβὴν Νεστορίου πίστιν, ἡ τῇ ἀθεμίτῳ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ ἀκολουθοῦντας, εἰ μὲν ἐπίσκοποι· εἰσὲν ἡ κληρικοί, τῶν ἐκκλησιῶν ἐκδάλλεσθαι· εἰ δὲ λαίκοι, ἀναθεματίζεσθαι.» Ποιλλὲς δὲ καὶ δλλας νομοθεσίας τῆς ἡμετέρας χάριν θρησκείας ἐντίθησι τὸν περὶ Χριστοῦ διάπυρον

A deinceps generationibus et ætatis tragica vociferatio seu quiritatio invalescat, melius esse ut in Barbarorum aliquis potestate captivus sit, quem ad Romanorum imperium supplex confugiat. » Et juramento interposito, petitionem talem subjunxit: «Patere nos hic ex Oasis reversos manere, sicuti id nobis Barbari permisere: ut nunc etiam, quod Deo visum est, de nobis constituantur.» In alia rursum epistola adeumdem hæc scribit: «Sive scriptum hoc, ut amici, ad magniscentiam tuam, epistolam, seu ut patris ad filium commonitionem accipias, non rejice, te quæ o, quæ in eo est, quam fieri potuit brevissimam de rebus multis narrationem: cum Oasis, quæ etiam Ibis dicta est, dudum a Nonnædum multitudine, qui in eam excurserunt, vastata sit.» Et postea: «Hæc cum sic acciderint, nescio qua de causa, aut qua arrepta occasione, magniscentia tua nos per Barbaros milites ex Panis oppido ad quamdam Elephantina (1), quæ Thebanæ provinciæ finis est, deportari curaverit. Et cum ad illam per ea quæ diximus militarm auxilia rapemur, et majore itineris parte confecta affligemur, rursus a fortitudine tua jussionem sine scripto accepimus, ut in civitatem Panis revertemur. Et itineris, quod jussu tuo suscepimus, casibus confecti, corpore morbo simul et senio ladefactato, neconon manu et latere convulso, in Panis oppidum reversi sumus. 520 animo quadammodo viae laboribus deflecentes. Adhuc cruciatis dolorum affligebantur, et ad aliud rursum fortitudinis tuæ advolans scriptum mandatum, ex Panis urbo in alium ditionis ejus locum translati sumus. Et cum talia adversus nos conquietura putaremus, et quid de nobis victores principes statuerent, exspectaremus, aliud subito sine gratia omni, de longinquiore alio, et quarto jam exilio, mandatum compositum est. » Et paulo post: « Sed acquiesce tandem in eis quæ facta sunt, rogo, et tot adversus corpus unum exsilia decernere desine, et tot calamitatibus quæ a magniscentia tua pertulimus, contentus esto. Et nobis per homines, quos convenit, sententiam victorum principum nostrorum explorare humaniter, quæ o, permitte. Hæc nostra, veluti patris, ad te tanquam filium consilia sunt. Sin ea indigne feres, tum tu nunc quoque, sicuti antea, quod placitum tibi est, facio: siquidem sententiam tuam oratio nulla flettere aut vincere potest. » Nestorius igitur in litteris quoque ipsis, pugnis et calcibus impedit atque insultat, imperatoriam eliam potestatem, sicuti vides, blasphemans: atque tot quoque malæ passus, non tamen resipiscit. Pervenit in manus meas scriptum quoddam, obitum ejus exponens, quem et ipsum litterarum monumentis mandare in hac historia visum est. Commemorat enim, lingua ejus a vermis corrosa, ingemiscentem et lamentantem, ad majora et sempiterna supplicia

(1) Elephantina 820 stadiis a Thebis Ægyptiis distat.

enim prænas debitas soluturum migrasse. Deinde et Theodosius divino natus commotus, sententiis et calculis omnibus, impium illum anathemate jugulatum condemnavit, hisce verbis in constitutione usus (1), quæ Justiniani volumini, quod Codex nominatur, inserta est, tertia numero, in primo primi libri titulo. « Præterea, inquit, sancimus, qui impiam Nestorii fidem simulantur, aut nefariam ejus doctrinam sequuntur, ut siquidem episcopi sint, aut clerici, ecclesiis ejificantur: sin vero laici et populares, anathemate feriantur. » Sed plures quoque alias constitutiones religionis

nostræ gratia edidit, quæ flagrantem illius erga Christum ardorem ac zelum declarant. Hunc impius Nestorius finem vitæ habuit, atque haec sic in tertia quam diximus universalis Ephesia synodo, sunt acta. **521** Porro perniciose Nestorio exauctorato, gravis rursum contentio in Constantinopolitanæ urbis ecclesiis mota est. Populus enim de Nestorii placitis agens, in duas partes abiit. Clerici sane omnes communi suffragio eum anathemati subditum rejecerunt: sic namque Christianis mos est sententiam contra blasphemum ferre, cum eam tanquam columnæ incisam, omnibus publicitus proponere volunt.

CAPUT XXXVII.

Ut post Nestorium Maximinus, ac deinceps Proclus patriarcha Constantinopolitanæ Ecclesiæ præfector fuerit.

Ilo vero sublato, non mediocris de episcopi electione quæstio exstitit. Multi enim ad eum qui dictus est, Sidensem Philippum respiciebant: omnes autem fere Proclum cathedra ea maxime dignum esse judicabant. Et exitum suum consilium horum habuisset, nisi qui multum tum apud imperatorem valebant, impedimento fuissent, ecclesiasticum canonem perperam prætexentes, qui designatum civitatis alicujus episcopum in civitatem aliam rursus transferri vetare debeat. Is est hujusmodi: « Si quis episcopus ordinatus in parœciam, cui destinatus est, non ierit, non culpa ille quidem sua, sed propter populi rejectionem, aut aliam non ab ipso ordinato provenientem causam, is cum dignitate ministerio fungi (ut modo rebus ecclesiæ, ubi conventus agit, nihil afferat turbæ) et acquiescere in eo debet, quod provinciæ syndicus de controversia in medium producta judicans decreverit. » Ille canon publicatus plebem, quæ Proclum episcopum designabat, vel invitam quiescero coagit. Quatuor menses a Nestorio exauctorato effuxerant, et ecclesiæ procuratio Maximiano commissa est, qui in ordine presbyterorum erat, et in monastica vita vixerat. **522** Religionis hic maxime laudem consecutus fuerat, ex eo quod propriis sumptibus monumentis constructis, in eis pie defunctorum reliquias reponeret. Et propterea quod doctrina exigua fuit, alienam a rebus agendis delegarat vitam. Quam ob causam ecclesia sub eo externis rerum fluctibus libera, pace multa libertata est. Atque ubi annos duos et menses quinque pacifice ecclesiam administravit, septima jejuniæ dierum septimana, ea quæ dicitur Magna

A ἐκείνου ζῆλον διαφαινούσας. Τοιούτον μὲν τῷ δισσεδεῖ Νεστόριῳ τὸ τέλος, καὶ τὰ τῆς εἰργμένης τρίτης ἐν Ἐφέσῳ οἰκουμενικῆς συνόδου οὗτον συνηγχθή γενέσθαι: μετὰ δὲ τὴν τοῦ ἀλάστορος Νεστορίου καθαίρεσιν δεινή τις ἔρεσχελια τῇ Κωνσταντίνου κατὰ τὰς ἑκκλησίας ἔχωρει. Οἱ γὰρ λεῶς διχῇ διηρείτο, τὸ δόξαν Νεστόριῳ γυμνᾶσας: Οἱ μέντοι αἱλητικοὶ πάγτες κοινῇ φῆφω αὐτὸν ἀπέώσαντο παραδόντες τῷ ἀναθέματι· οὐτω τὸ τὴν κατὰ τοῦ βλασφήμου ψῆφον εἰωθός Χριστιανοὶ πράττειν, ὥσπερ ἐν τινι στήλῃ γυμνὴν διπασιν ἔβλουσι καθιστᾶν.

B

ΚΕΦΑΛ. ΛΖ.

Οὐ μετὰ Νεστόριον Μαξιμαρδός, εἴτα Πρόχλος κατριάρχης τῆς Κωνσταντίου προσάλλεται.

Ἐκείνου δ' ἐκποδὼν γενομένου, πάλιν περὶ ἐπιλογῆς ἐπιτεκτόπου οὐ μετρίᾳ ζήτησις ἦν. Καὶ πολλὸν μὲν εἰς τὸν προέτρημένον Σιδίτην ἀπέδειπον Φιλιππον· οἱ δὲ πάντες σχέδον Πρόχλον μάλιστα τῆς καθέδρας ἄξιον ἔκρινον εἶναι. Καὶ γε ἂν εἰς πέρας προΐσταινεν, εἰ μὴ τινες τῶν τηνικεῦτα μέγα παρὰ βασιλεῖ δυναμένων ἀπεκώλυσαν, προσδιάλομενοι: κανόνα ἐκκλησιαστικὸν, δις κελεύει τὸν ὀνομασθέντες πόλεως τινος ἐπίσκοπον εἰς ἐτέραν αὐθίς μὴ μεταφέρεσθαι. « Εστι δὲ οὗτος: « Εἴ τις ἐπίσκοπος γειροτονθεὶς εἰς παροικαὶν μὴ ἀπέλθῃ εἰς τὴν ἔχειρον θητή, μὴ παρὰ τὴν ἁυτοῦ αἰτίαν, ἀλλὰ ἡτοι παρὰ τὴν τοῦ λαοῦ παραίτησιν, ή δι' ἐτέραν αἰτίαν οὐ παρ' ἁυτοῦ γενομένην, τούτον μετέχειν τῆς τιμῆς καὶ τῆς λειτουργίας, μόγον ματέν παρενοχλοῦντα τοὺς πράγματις τῆς ἐκκλησίας, ἐνθα δὲ συνάγοιτε ἐκδέχεσθαι: δὲ αὐτὸν, διπερ ἀν τὴς ἐπαρχίας σύνοδος κρίνασσα, τὸ παριστάμενον ἔριση. » Οὐ δῆτα κανὼν παρθησιασθεὶς, ἡσυχάζειν καὶ ἀκούτα τὰ πλήθη τηνάγκαζε Πρόχλον ἐκλέγεσθαι. Τετάρτου δὲ παραρβύντος; μηδὸς μετὰ τὴν Νεστορίου καθαίρεσιν, ἐπιτρέπεται τὴν τῆς ἐκκλησίας ἐπιτροπὴν Μαξιμαρδός: τῷ χορῷ μὲν τῶν πρεσβυτέρων κατειλεγμένος, ἀσκητικῷ δὲ βίῳ χρησάμενος, εὐλαβεῖας δὲ μεγίστης δινομα περιέχειο: οἰς οἰκεῖος ἀναλώματι μνημεῖα κατεσκευακώς, ἐν αὐτοῖς κατετίθει τὰ τῶν εὐλαβῶς τελευτῶντων λείψανα. Ἰδιώτης: δὲ ὃν τὸν λόγον, ἀπραγμονέστερον βίον ἥρειτο: διδ καὶ ἡ ἐκκλησία ἐπὶ τούτου βαθεῖας εἰρήνης ἀπῆλαυστ, τῶν ἔκδιθεν τηρεῖσασσα σάλων. Ἐπὶ δυοι δὲ τετρατοῖς καὶ μηδὲ πέντε εἰρηνικῶς τὴν ἐκκλησίαν ιθύνας, ἐτελεύτα τὸν βίον κατὰ τὴν ἐδόμητην ἐδομάδα τῶν νηστειῶν, τῆς Μεγάλης ἀγομένης πέμπτης.

(1) Haec constitutio hodie non exstat. Damnat autem Nestorianos hic imperator, l. *Damnato*. C. *De bareti*, et *Manich.*

Τότε δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς Θεοδόσιος, καὶ μάλιστα περὶ ἐπιλογῆς ἐπισκόπου οὓς συγχεῖν τὰ τῆς ἐκκλησίας ἔμελε, μελλήσας μηδὲν, ἔτι προχειμένου τοῦ σώματος Μαξιμιανοῦ, τοὺς παρευρέθντας τῶν ἐπισκόπων ἀδρούσας, ἐνθρονίζειν τὸν Πρόκλον προύτερέπετο. Τῆς γάρ περὶ ἑκείνου σκέψας πρότερον οὖσης, καὶ Κελεστίνος ὁ τῆς Ῥώμης ἐπισκόπους αὐμψήφος δι' ἐπιστολῶν ἦν, πρὸς τὸν Κύριλλον τὸν θεσπέσιον, καὶ Τιάννην τὸν Ἀντιοχείας, καὶ τὸν Θεσσαλονίκης Ῥούφον γράφων, καὶ πᾶσι τριποις ἀναδιάσκων μηδὲν ἐμποδὼν καθίστασθαι, τὸν ἐτέρας πόλεως δυτικὴν ἡ καὶ δύο μασθέντα μόνον ἐπισκόπουν εἰς ἐτέραν μετατίθεσθαι πόλιν. Ἐνθρονισθεὶς οὖν ὁ Πρόκλος, ἐπειτα τὴν ἐκκομιδὴν καὶ κηδελαν τοῦ σώματος Μαξιμιανοῦ ἐποιείτο, τὰ τῆς πατριαρχίας ἀπαντα περιθέμενος σύμβολα. "Ἄξιον δ' οἶμαι καὶ περὶ τούτου βραχέα τῇ Ιστορίᾳ ἐνθείναι.

ΚΕΦΑΛ. ΔΗ'.

Περὶ Πρόκλου, οἷος τὸν λόγον καὶ τὸ ηδος· καὶ διὰ τῷ βασιλεῖ κεχαρισμέρος ἦν· καὶ διὰ ἐκ τοῖς τότε παραδόξως τεγενητῆροις Θεῷ, Πρόκλος ὀμιλίαν ἀρμόδιοντα διελθὼν, ἐδαυμάσθη.

Πρόκλος ἐκ πρώτης τριχὸς εἰς διδασκάλους φοιτῶν, φητορικῆς ἐπὶ πλείστον ἐπεμελήθη. Εἰς ἀναγνώτου δὲ τελέσας, βαθὺν ἐν νέᾳ πάνυ τῇ ἡλικίᾳ, καὶ ἡδη παραμειψάς τὸν μετρων, πρῶτα μὲν τῷ Θεῷ Ἰωάννῃ τῷ Χρυσοστόμῳ λεπροχοῦντι τῆς Κωνσταντίνου παρείπετο, ὑπουργὸς αὐτῷ καὶ συνεργὸς τῶν λόγων γινόμενος, καὶ διη χρεία τοῦ σώματος ἐκείνῳ γινόμενος. Οὗτος δὴ καὶ Παύλῳ πρὸς οὓς τῷ μεγάλῳ Ἰωάννῃ διαλεγομένῳ, καὶ τὸν νοῦν τῶν ἐκείνου ἐπιστολῶν ἐκκαλύπτοντι μυστικώτερον, ἐνέτυχε τῇ τῆς θυρίδος παραχύπτων δῆμος. Ἐπειδὴ ἐκεῖνος ὑπερόριος ἦν, μή τῆς ἐκείνου σχέσεως ἀποστάτης, τῷ μετ' ἐκείνον ἐπισκόπῳ Ἀττικῷ συνῆν, ὑπογραφεὺς τῶν ἐκείνου λόγων καθεστηκώς· διὸ δὴ τῇ κατὰ Θεὸν προβανόντα ἀγωγῇ, καὶ τοῦ τῆς διακονίας τῆς θείου βαθμοῦ. Ἐπειτα δὲ καὶ ἐν καθέδρᾳ πρετερων αἰνέσας τὸν Κύριον, ὑπὸ Σοσινίου τῆς κατὰ Κύζικον ἐκκλησίας προεβλήθη ἐπισκόπος. Πολλῷ δὲ ὑστερον ὡς γε ἡμῖν εἰρηται, καὶ τῆς Κωνσταντίνου ἐκκλησίας τὴν ἐπισκοπὴν ἐπετράπη. Χρηστὸς δὲ ὁν ἀνὴρ μάλιστα κατά τε ἡθος καὶ τρόπον, οσα δὴ Ἰωάννην καὶ Ἀττικῷ προσῆσαν χρηστά, ἀνεμάξατο. Ἀνεξίκαχος δὲ καὶ πλέον ἡπερ ἐκείνοις ἐγένετο. Ἀττικὸς μὲν γάρ πολλάκις καὶ τοῖς διαφόροις τῆς πίστεως φοβερὸς μάλα ἐδόκει. Οὗτος δὲ κάκείνοις καὶ πᾶσιν ἡπιο; καὶ προσηνῆς μάλα ἦν, τούτοις μᾶλλον ἡ βίᾳ ἐλκειν ἐκείνους διανούμενος. Μηδενὶ γάρ ταραχῆς αἰτίος καταστάς, τὸ τῆς ἐκκλησίας ἀξιωμα, τὸ ἐπισικές, φημι, καὶ πρᾶσον, ἀθηγές διετήρησεν, ἐν τούτῳ δὴ τῷ μέρει τὸν βασιλέα μιμούμενος Θεοδόσιον· καὶ γάρ κάκείνος οὐδαμῶς τῇ βασιλεικῇ αὔστηρίᾳ κατὰ

A quinta die, mortuus est. Tum vero imperator Theodosius, et Pulcheria Augusta maxime curam ejus rei suscepit. Ne enim rursus negotium eis exhibetur de electione episcopi, unde misce i ecclesiae res et confundi potuissent, nulla interposita mora, cum adhuc Maximiani corpus insepultum esset, episcopos quoescunque invenire potuerunt, coactos, inthronisare atque in vacuam ecclesiae possessionem inducere Proclum jussit. Cum namque deliberatum ante de eo esset, Cœlestinus quoque Romæ episcopus suffragatus ei per epistolam fuerat, ad magnum illum Cyrillum et Joannem Antiochenum et Rufum Thessalonicensem scribens, et modis omnibus docens, nihil obstare, quominus qui alterius urbis aut sit, aut saltem designatus sit episcopus, in aliam transferatur urbem. Proclus igitur in sede sua collocatus, postea fūsus et exsequias Maximiani, omnibus patriarchæ insigniibus usus, curavit. Sed de hoc quoque pauca quædam historiæ adnectenda duxi.

CAPUT XXXVIII.

De Proculo, qua doctrina, quave vita fuerit; et ut illum imperator charum gratumque habuerit; et quod idem competenti et debito sermone, res qua eo tempore præter opinionem hominum mirificas acciderunt, in Deum auctorem referens, apud omnes in admiratione fuerit.

A primo is capillo præceptoribus usus, in arte dicendi potissimum elaboravit. Et post adolescentiam exactam, in juvenili admodum ætate, in lectorum ordinem cooptatus, primum divi Joannis Chrysostomi Constantinopolitanam ecclesiam administrantis sectator, minister, librisque scribendis adjutor, et corporis ejus curator fuit. Hic Paulum Joanni magno in aurem dictitantem, atque arcaniorem epistolarum suarum sensum revealantem, per januæ rimas prospectans vidit. 523 Atque ubi ille in exilio vixit, ab illius affectione non desciscens, cum successore ejus Attico episcopo fuit, orationum illius scriba. Quem ille in divino vita instituto progredientem, in diaconatus gradum sustulit. Deinde vero cum in presbyterorum cathedra Dominum laudaret, a Sisinio ecclesiæ Cyzicenæ designatus est antistes. Longo vero tempore post, quemadmodum diximus, Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopatus ei commissus est. Et quod inoribus atque institutis placidus maxime vir esset, quæcumque in Joanne et Attico eximia erant, expressit. Malorum tolerantia illis etiam superior fuit. Atticus namque sapientius etiam eis qui in ille a se non dissentirent, terribilis esse visus est. Hic vero et erga illos, et in alias omnes placidus et lenis admodum fuit, benevolentia potius quam vi pertrahere illos ad se in animo habens. Et quoniam nemini turbarum causam præbuit, Ecclesiæ dignitatem in humanitate et mansuetudine consistente, integrum conservavit. Ilac in parte Theodosium imperatorem imitatus: nam et is haudquaquam imperiali severitate, adversus eos qui

supplicia commeriti essent, usus est. Iste autem minus curavit, si quis de Deo non itidem ut ipse sentiret. Sed doctrinæ jugiter incumbens, placide, non violenter, plebem sibi devinxit. Qua ex causa et Theodosius magnopere eum est complexus. Nam et imperator ipse sacerdotali, ut ita dicam, animo fuit: eosque qui persecutus homines esse suaderent, minime audivit. Dixerit vero aliquis, quod et aliis rebus, in primis autem mansuetudine, aperie episcopos ejus temporis omnes longe superarit. Et quod de Mose Numerorum liber dixit, cum supra homines omnes in terra longe mitissimum fuisse: id si de Theodosio etiam dicas, baudquaquam, ut puto, fallaris. Unde quispiam colligat, Deum illo valde delectatum, etiam extra bellorum certamina hostes ei imminentes abolevisse. Declaravit hoc in Joanne tyranno, et qui cum eo excurrerant, Barbaris. Quæ namque antiquitus in viris justis accidisse audimus, ea quoque præter opinionem omnem in eo Deus pergit. Cum enim multi, atque adeo innumerabiles Barbæ excurrere, et imperatori atque Romanis negotium facessere aggressi essent, **524** Imperator, sicuti facere solitus erat, res illorum Deo commisit, et frequentius orationibus vacans, confessim quod petiti, consecrit. Dux siquidem eorum Roitas nomine (quod antea quoque retulimus) fulminis telo ictus, ex hominibus sublatus est. Et postquam sæva pestis exercitum ejus invasit, crudeliter eum est depasta. Quidquid vero ex eo superfuit, id cœlesti igne crematum est. Itaque in timorem magnum Barbæ deciderunt, non tam quod contra generosam et fortem gentem Romanorum ad manus conserendas ire ausi fuissent, quam quod Deo adjuvante, illos tropæa statuere, victoriæque reportare deprehendissent. Tum sane et admirandus Proclus, in tanta a Deo concessa victoria, ad populum in ecclesia verba faciens, et Ezechielis prophetiam ingeniose et apte verbis suis accommodans, in magna fuit admiratione. Prophetia talibus verbis concepta est: *Et tu, fili hominis, vaticinare contra Gog, et principem Ros (1), Mosoch et Thobel. Judicabo enim eum morte, et sanguine, et imbre demergenti, et lapidibus grandinis. Atque ignem et sulphur pluam super eum, et omnem exercitum ejus, superque populos multos qui cum eo sunt. Et magnificabor atque glorificabor, et notus ero in conspectu multarum gentium, et cognoscent quod ego sum Dominus.* Talis quidem Proclus erat, peropportunitus et commodus in omnibus, mansuetudine autem ei humanitatem quam maxime excellebat.

(1) *Ros.* Hoc sacra Biblia nostra non habent. Reperitur tamen apud Sacrat. quoque lib. vii, cap. 43. Nomine autem isto universa Russorum sive Ruthenorum gens, quæ magna ex parte nunc Christiana est, et Slavonica utitur lingua, intelligi-

A τῶν κολάσεως ἀξίων εκέχρητο. Οὗτος δὲ Ελαττον ἐφρόντιζεν, τὸν μὴ τις περὶ Θεοῦ ή αὐτῷ ἔδικει ἐφρόντι. Διδοτσαχαία δὲ συνεχεῖ χριμένος, ἡρέμα καὶ οὐ βίᾳ τὰ πλήθη προσῆγετο, ὃν δὴ γάριν καὶ βασιλεὺς ἀποδοχῆς μεγάλης ἤξιον τὸν ἀνδρα. Ιερατεῖς γάρ ψυχῇ καὶ δι βασιλεὺς ὡς εἰπεῖν ἐκέχρητο, καὶ τοὺς διώκειν φρημένους ἤκιστα ἀποδέχετο. Εἴποι δὲ ἂν τις, διτι καὶ τοὺς ἀλλοις, μάλιστα δὲ τῇ πραθητῃ, περιφανῶς καὶ πάντας τοὺς τότε λεπτας ἐνίκα· καὶ δὴ φησι περὶ Μωσέως ή βίολος τῶν Ἀριθμῶν, διτι καὶ δὲ ἀνθρωπος Μωϋῆς πρᾶς; σφέδρα παρὰ πάντας ἀνθρώπους τοὺς διτας ἐπὶ τῇ; γῆς, τοῦτο καὶ ἐπὶ Θεοδοσίου τις εἰπών, οὐκ ἄν, οἶμαι, ἀμάρτοι. Δι' ης καὶ τις τεκμηριώσαστο Θεόν ἐπ' ἐκείνῳ μάλα τιδρεμένον, καὶ πολεμικῶν ἀγώνων ἐκτὸς τοὺς ἐπανισταμένους ἀφανίζειν ἐχθρούς. "Ἐδεῖξε τοῦτο ἐπὶ τε τῷ τυραννήσαντι Ἰωάννῳ, καὶ τοῖς μετ' ἐκείνου καταδραμοῦσι βαρβάροις. Οἷς γὰρ τοις πάλαι δικαῖος γενέσθαι ἀκούσμεν, τοιαῦτα καὶ ἐπ' ἐκείνῳ παραδόξως ἐνήργει Θεός· πολλῶν γάρ καὶ ἀπειρτῶν βαρβάρων κατατρέχειν, καὶ πράγματα βασιλεὺς καὶ Ῥωμαίοις ὥρμημένων περάζειν βασιλεὺς, ὡς περ εἰώθει, τὰ κατ' ἐκείνους ἡρίες Θεῷ· αὐτὸς δὲ πυκνότερον ταῖς εὐχαῖς σχολάζων, εὐθὺς ἐξήνυε τὸ αιτούμενον. 'Ο μὲν γάρ ἐκείνων ἡγούμενος, Ῥούγας δνομα, ἐξ ἀνθρώπων ἦν, δέλει βληθεὶς κεραυνοῦ· εἰσπηδήσας δὲ καὶ λοιμὸς ἔγριος, ἀφειδῶς; τὸ δὲ ἐκείνον στράτευμα διεβόσκετο. "Οσον δὲ κρείττον ἐκείνου ἐγένετο, οὐρανῷ πυρὶ κατηγέλωτο. Καὶ εἰς δίος μέγα τὸ βάρεβρον περιβατοῦ οὐ τοσοῦτον διτι πρὸς γενναῖον ἔνος τὸ Ῥωμαλὸν ἑτόλημσαν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν, ἀλλ' διτι περ ὑπὸ Θεῷ συναρήγουτι κατελάμβανον ἐκείνους ιστεντρόπαιον. Τότε δὴ καὶ Πρόκλος, δὲ θαυμαστὸς ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ ἐκ Θεοῦ γενομένῃ νίκῃ ἐπ' ἐκκλησίας διδάσκων, τὴν τοῦ Ἱεζεκιὴλ προφητείαν εὐχαῖς προσαρμόσας τοῖς εἰρημένοις, ἐπειτέδες περιφανῶς ἐθαυμάσθη. "Η δὲ προφητεία τούτοις τοῖς φραμασι περιείχετο. Καὶ σὺ, νιλ ἀνθρώπου, προσφέτευσον ἐπὶ Γὼν, ἀρχοντας Ῥώς, Μοσδχ. καὶ Θόβελ. Κριτῶν γάρ αὐτὸν θαράτῳ καὶ υπεριτονεῖται, καὶ λιθαῖς χαλάζῃς· καὶ πῦρ καὶ θεῖον βρέξω ἐπ' αὐτὸν καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς μετ' αὐτοῦ, καὶ εἰς ἔθη πολλὰ μετ' αὐτοῦ. Καὶ μεγαλυνθήσομαι, καὶ συνδεξασθήσομαι, καὶ γρωσθήσομαι ἐναρτλον πολλών ἐθνῶν· καὶ γρώσονται διτι ἔτω εἰκαὶ Κύριος. Τοιοῦτο; μὲν δὲ Πρόκλος ἦν, καίριος ἐπὶ πᾶσι καὶ εντοχοῖς, πρατήτη δὲ καὶ ἐπιεικές μάλιστα διεφέρων.

gitur. Vulgo Ruiss dicuntur. Nec in Genesi, nec in alio Scripturæ loco, ac ne in Josepho quidem, qui omnia Hebraicarum gentium in primo Antiquitas:um libro exponit nomina, hæc gens inveniri potest. (Hieron. sup. Ezech. lxxvii.ii.)

ΚΕΦΑΛ. ΛΘ'.

Περὶ μεταθέσεων ἀπὸ θρόνου εἰς θρόνον, ὅτι
ἔθος τοῦτο ἀνάθετ ἐκκλησιαστικὸν, καὶ οὐδὲν
τῇ ἐκκλησιαστικῇ συνταξίᾳ λυμαῖσται τούτο,
μόνον καὶ ως χρὴ τινάμενον.

Ἐπειδὴ δὲ τινες φθόνῳ φερόμενοι ἐν αἰτίαις ποι-
οῦνται τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα, μῶμον ὡς τὸ
τῷ Θεῷ τούτῳ ἀνδρὶ προστριβόμενον· διτερόν Κυζί-
κου ἐπίσκοπος χειροτονηθεὶς, εἰς τὸν τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως μετετέθη θρόνον, δίκαιον ἤγημαι βρα-
χὺν ἄττα καὶ περὶ μεταθέσεων ἐνταῦθα διαλαβένην,
ἴνα ἔξω μὲν αἰτίας καὶ Πρόκλος γένοιτο, καὶ τῇ
Ἐκκλησίᾳ εἰς τοῦτο Θεῷ τούτῳ λαταρία γένοιτο,
ἀσφάλειαν, ὡς ἂν μὴ βράδιον εἰς βουλομένην παντὶ
τοῖς ἀλλόγως αὐτῇ πεπραγμένοις μέρψιν ὡς ἔτυχε
περιάπτειν. Καὶ γάρ ἐμοὶ δοκοῦσιν οἱ τότε λέγεν-
τε παχειρήσαντες, η̄ φθόνῳ φέρεσθαι, η̄ ἀγνοεῖν τὸν
τε νοῦν τῶν κανόνων, καὶ τὰ διαφόρωα ἐπὶ τε σικ-
νομίῃ καὶ χρειώδως ταῖς ἐκκλησίαις γενόμενα. Οὐ τε
γάρ θεῖος κανόνες, καὶ οἱ πάλαι τῆς Ἐκκλησίας
πρωτάται, ἀδιάφορον εἶχον, διάκονος ἀν εὐλογίῃ χρεῖα
καλοίην, τὸ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μετάγειν ἐπίσκο-
πον· καὶ ταῦτα εἰ περὶ εὐεσθείας ἦν ἡ μετάθεσις,
η̄ περὶ εἰρήνης ἵως καὶ ἐκκλησιαστικῆς καταστά-
σιος. Τὴν γάρ μετάβασιν ὁ κανὼν εἰργει, οὐ τὴν
μετάθεσιν. Η̄ μὲν γάρ τὸ ἀδιούλητον πάντως ἐμφα-
νεῖ καὶ ἀπροαίρετον· ἐπὶ γάρ τῶν ὥσταντες ἀψύχων ἡ
λέξις προσάγεται· ἡ δὲ γε μετάβασις ἐπὶ τῶν ἐμψύχων
καὶ ὥσταντες ἐπιπεριθῶντα τοῖς θρόνοις δι' ἐπαρσι-
ῶσας καὶ σύγχυσιν· ἦν μάλα καὶ ὁ κανὼν εὐλόγως
ἐπέχει, ὡς μικρὸν διστερὸν πλατύτερον διαλήφομαι·
τὴν δὲ εὐλογὸν μετάθεσιν οὐδὲν μᾶς· καὶ γάρ πρώτες
ὅταν ἀποστόλων κορυφαῖς Πέτρος τῆς Ῥωμαίων
καθηγήσατο πόλεως· εἴτα καὶ ἐπὶ τὴν Ἀλεξανδρού
πάλαι πρώτος κλήρῳ μετέβανεν· ἐν αἷς Λίνον καὶ
Μίρκον χειροτονήσας, ἐφ' ἑτέρας πόλεις ἀνέτρεχεν.
Εὐεῖδις δ' ὁ Περιφίλου ἐν τῇ ἔκτῃ τῶν Ἐκκλησια-
στικῶν συγγραφῶν Ἀλεξανδρὸν τινὰ ιστορεῖ ἐπί-
σκοπον μιᾶς τῶν περὶ Καππαδοκίαν ἐκκλησιῶν δυτα-
ἀφίχθαι μὲν εἰς· Ἱεροσόλυμα κατὰ θέαν καὶ εὐχήν
τόπων τῶν ἱερῶν, ὑπὸ δὲ τῶν ἐκεῖσες Ἱεροσολυμῖτῶν
κατασχεθέντα, τῷ θρόνῳ τοῦ ἱεροῦ Ναρκίτου ἔτι
περιόντος ἐνθρωνισθῆναι, καὶ διὰ βίου τῆς Ἱερο-
σολύμων ἐκκλησίας προστῆναι· περὶ οὖ καὶ ἡμεῖς
μνεῖν ἐν τῇ πάμπτῃ τῶν ιστοριῶν πεποιήμεθα
κεφαλαῖψι δεκάτῳ. "Οτις δὲ καὶ δίλοι πολλοὶ χρεῖας
ἀναγκαῖας καλούσῃς εἰς ἑτέρας μετεχώρησαν ἐκκλη-
σίας, εὐδόλουν. Ἔγὼ δὲ, εἰ καὶ μὴ πάντας, ἀλλ' οὐν
τινας τῇ συγγραφῇ παραθήσομαι. 'Ο μέγας Εὐστά-
θιος; ἀπὸ Βερβοίας, εἰη δ' ἀν αὐτῇ τὸ Χάλεπ, εἰς
Ἀντιόχειαν μετετέθη, τοῦ πρώτου ἐν βασιλεῦσι
Χριστιανῶν Κωνσταντίνου τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν
Ιθύνοντος. 'Ἐπι δ' αὐτοῦ καὶ Μάξιμος ἀπὸ Διοσπό-
λεως εἰς Ἱεροσόλυμα μετετέθη, τὸν πολὺν καὶ μέ-
γαν διαδεδεγμένος Μακάριον. 'Αλλὰ καὶ Εὐδόξιος
δὲ κακόδοξος ἐν Γερμανίκῃ πρώτων εἰς Ἀντιόχειαν,
ἐκεῖθεν δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν μετατίθεται. 'Ο
δὲ θεῖος Μελέτιος πρότερον Σεβαστίας τῆς κατὰ

A

525 CAPUT XXXIX.

*De translationibus episcoporum ex sede in sedem
aliam, et quod consuetudo ea antiquitus in eccl-
esiis obtinuerit. Quodque talis translatio bene in-
stituto ecclesiastico ordini nihil afferat detrimentum,
ut modo ea rite et ordine fiat.*

Quandoquidem autem nonnulli invidia ducti,
divinum virum reprehendunt, ecclesiasticum cano-
nem prætententes, quod Cyzici episcopus ordina-
tus, in Constantopolitanæ urbis thronum trans-
latus sit: æquum esse duxi, pauca quædam de
translationibus ejusmodi hic perstringere, ut
simil et Proclus criminè absolvatur, et Ecclesia
classicum hoc ad certitudinem divinitus proditum
habeat exemplum, ne cuivis facere id volenti pro-
clive sit, res Ecclesiæ rite atque ordine actas,
temere per reprehensionem carpere. Nam qui tum
rem taxare conati sunt, vel invidia ferri, vel
ignorare mihi visi sunt, canonum sensum et mē-
tatem, atque ea quæ varie in ecclesiis per dispensa-
tionem et utilitatem servata sunt et gesta. Divini
siquidem canones, et veteres Ecclesiæ antistites
liberum esse voluerunt, quotiescumque legitima
suaderet utilitas, ex urbe una in aliam episcopum
transfere: videlicet si sincerior pietas, vel eccl-
esiasticæ forte tranquillitatæ constitutio transla-
tionem flagitaret. Transitionem namque prohibet,
non translationem. Hæc enim, id quod præter vo-
luntatem et præter institutum sit, omnino significat,
et vox ea veluti in inanimatis usurpatur: illa vero,
de animatis, et quodammodo de eis dicitur qui
per arrogantiam forte miscendarum rerum gratia,
in thronos insiliunt. Eam vero recte canon, sicuti
paulo post fusius exponam, inhibet: legitimam
autem translationem nequaquam. Nam primus apo-
stolorum ille princeps Petrus, Romanæ urbis gu-
bernavit Ecclesiam: dcinde primus etiam Alexandriam
sorte transiit. In quibus ecclesiis ubi Linum
et Marcum episcopos creavit, alias rursus urbes
adiit. Eusebius autem Pamphili in sexto Ecclesi-
asticarum Historiarum libro, Alexandrum quemdam
ecclesiæ in Cappadocia cuiusdam episcopum, Hiero-
solyma sacrorum locorum spectandorum et pre-
cationis ibi faciendæ gratia profectum, atque a
Hierosolymitanis retentum, in throno sacri Narcisi
adhuc superstitis collocatum esse, et per vitam
omnem Hierosolymitanæ Ecclesiæ præfuisse, me-
moriæ mandavit: 526 cuius et nos in quinto
operis hujus libro, capite decimo mentionem feci-
mus. Quod vero et multi alii, necessaria utilitate
vocante, in alias transierint ecclesiias, satis patet.
Ego vero, etsi non omnes, aliquos tamen in histo-
ria hac recensebo. Magnus ille Eustathius a Ber-
rhœa (quæ est ipsa Chaleb) in Antiochiam transla-
tus est, Constantino primo Christiano imperatore
imperium Romanum administrante: sub quo et
Maximus ex Diospoli Hierosolyma transitit, magno
Macario succedens. Sed et Eudoxius ille, præve-
prorsus contra nomen suum opinionis, ex Germa-

nicia primum Antiochiam, et inde postea Constantiopolim est translatus. Divus Meletius primum Sebastiae episcopus est renuntiatus, deinde autem cum magna gloria Antiochiam ad Orontem est vocatus. Item divus Gregorius Sasimorum primum Cappadocum urbis, deinde Nazianzi, patris sue, episcopatum sortitus: postea a secunda synodo et Meletio Antiocheno, pro eo atque decuit, in praelaram Constantinopolis sedem translatus est. Patris in Achaia Perigenes episcopus designatus est: quem ubi civitatis ejus incolae non receperunt, Romanus episcopus in thronum metropolitanam urbis Corinthi, ubi sacerorum antistes nuper admodum vita defunctus fuerat, induci jussit: atque ille ita translatus, pacifice ibi per vitam omnem ecclesiam rexit. Dositheum Seleuciae episcopum, Alexander Antiochenus Tarsum Ciliciam transtulit. Alius autem nomine Reverentius Arcis Pheniciae episcopus lectus, Tyrum inde transiens, episcopali ibi munere est functus. Ex Gordo, quae in Lycia est (†), in Proconnesum Joannes transmissus, magnifice episcopatum ibi gessit. Et Palladius ab Helenopoli Bithyniae Aspunanam transiit. Et alias ex ejusdem urbis ecclesia episcopus Alexander, Adrianos traductus est. Ex Apamea Asiae Philippus Eudoxiopolim missus est, cui vetus nomen Salambria fuit. Polycarpus ex Antapristena Mysiae urbe, Nicopolim Thraciae: **527** Hierophilus ex Trapezunte urbe Phrygiae, Plotinopolim Thraciae venit. Optimus ex Agdamea Phrygium, Antiochiam Pisidiae. Troadem ex Philippopoli Thraciae Sylvanus transiit, de quo admirandum quiddam memorabo. Is cum artem oratoriam primum apud sophistam Troilum didicisset, studium postea oinne ad Christianismum transtulit, asceticamque consecans vitam, pallium gestare recusavit. Hunc abreptum Atticus episcopus, Philippopolis episcopum declaravit: in qua urbe posquam triennium exigit, loci ejus hibernum rigorem non serens (exiguum enim et imbecille ei prorsus corpus erat), Atticum ut alium in locum suum episcopum substitueret, rogavit, non aliam quam frigoris causam petitioni suae pretendens. Porro episcopo alio ei subrogato, Sylvanus Constantinopoli degens, cura summa monasticam coluit vitam, humilitatis et paupertatis tam studiosus, ut in urbe frequentissima obambulans, parteis sit sandaliis usus. Eo tempore non multo exacto, Troadis episcopus mortuus est. Quapropter Troes Constantinopoli affueré, episcopum petentes. Cum autem Atticus, quemnam illis antiabitem designaret, deliberaret, Sylvanus visendi ejus gratia ad eum venit. Quem ubi conspexit, statim ei Trojæ episcopatum mandavit. Atque ad eum conversus: Deinceps, inquit, oannis tibi ecclesiasticæ functionis defugieundæ praecisa est occasio. Multus enim Troade calor est, opportunusque et commodus tibi a Deo paratus

A Καλειταις ἀνεκρηρύθη ἐπίσκοπος· μετὰ δὲ τοῦ εἰς Ἀντιόχειαν τὴν παρ' Ὁρόντη εὐκλεῶς μετεπέθη. Οὐ δὲ θεῖος Γρηγόριος· Σασιμών πρότερον τὴν ἐπισκοπήν ἐκληροῦντο· Καππαδοκίας δὲ αὐτῇ ἡ πόλις καὶ Ναζιανζὸν δὲ τῆς οἰκείας πατρίδος τὴν ἐπισκοπήν εἰληχώς, ἐπειτα παρὰ τῆς δευτέρας συνδόνι καὶ Μελετίου τοῦ Ἀντιοχείας εἰς τὸν περιόδον τῆς Κωνσταντίνου θρόνον ὡς χρεών μετατίθεται. Έντα Πάτραις τῆς Ἀχαΐας ἐπίσκοπος Περιγένης χειροτόνητο. Ως δὲ οἱ τῆς πόλεως αὐτὸν σὺν προσέντο, δ. Ρωμαίων ἐπίσκοπος ἐν τῇ μητροπόλει Κορινθίων ἐνθρονίζεσθαι τούτον ἐκέλευεν, ἅρτι τέλει χορωμένου τοῦ βίου τοῦ ἐκείσε τὸ λερδόνιο λαχόντος καὶ εἰρηνικῶς τῆς ἐκκλησίας δ. ἀ βίου προσέστη μετατίθεται. Τὸν δὲ Σελευκείας ἐπίσκοπον Δοσίθεον Ἀλέξανδρος B δ τὴν Ἀντιόχου ἐπιτροπεύων εἰς Ταρσὸν τῆς Κιλικίας μετήνεγκεν. Ἐτερος δὲ Ῥεβερένιος; διορα Αρκών τῆς Φοινίκης ἐπίσκοπον ἐξελέγη· ἐκείνεν δὲ τῆς Τυρίων ιερατικῶς καθηγήσατο. Άλλο δὲ Γρόδου τῆς ἐν Λυκίᾳ καιμένης εἰς Προικίσσον μετήνεγκη Ιωάννης· καὶ λαμπρῶς τῆς ἐπισκοπῆς διά βίου τοὺς οίκας ἐκληρώσατο. Ἀλλος δὲ τις Παύλαδος ἀπὸ Ἐλευνοπόλεως τῆς κατὰ Βιθυνίαν εἰς Ἀσκούναν μετετέθη. Καὶ ἔτερος τῆς αὐτῆς Ικινίας Ἀλέξανδρος εἰς Ἀδριανούς προήχθη. Ἀπὸ δὲ τῆς ἐν Ασίᾳ Ἀπαμείας Φιλιππος εἰς Εύδοξιον πόλιν ἦγετο, ή τὸ ἀρχεῖον Σαλαμορία διοραματίη. Πολύκαρπος ἀπὸ Σεξανταπρίστων τῆς Μυτιάς εἰς τὴν Θράκης Νικόπολιν μετεχώρει. Καὶ Τερψίδος ἀπὸ Τραπεζοῦντος πόλεως Φρυγίας εἰς τὴν τῆς Θράκης Πλαυσινούπολιν ἥλθεν. Οπιτιμος ἀπὸ Ἀγδαμίς τῆς Φρυγίας εἰς τὴν τῆς Πισιδίας Ἀντιόχειαν μετηνέγκη εἰς δὲ Τρώαδα ἀπὸ τῆς ἐν Θράκῃ Φιλιππούπολεως Σιλβανὸς μετεχώρησε. Περὶ δὲ τινὶ καὶ θαυμασίον γενθεμένον διηγήσομαι. Ρηγορείν γέρας ἀσκήσας οὗτος πρότερον παρὰ τῷ σοφιστῇ Τρῳάδῃ, τὴν σπουδὴν ἀπασαν πρὸς τὸ Χριστιανὸν ἐτίθει· ἀσκητικὸν δὲ μετερχόμενος βίον, τρίβων φορεῖ παρηγείτο· ἐν δὲ ἐπίσκοπος Ἀττικὸς συνερπάσσει, Φιλιππούπολεως ἀδείκνυεν ἐπίσκοπον· ἐν δὲ τρίτῳ ἔτος διαγαγών, τὸ τοῦ τέτονο μή ὑποφέρων δυσχίμερον (ἐξίτηλον γάρ ήτον ἐκείνων τὸ σῶμα καὶ πενταπάσιν διπόρον), Ικεσίαν Ἀττικῷ προσῆγεν, ἔτερον εἰς τὸν αὐτοῦ τόπον ἐπίσκοπον καθιεράνη, ἀλλο μηδὲν προβαλλόμενος ή τὸ κρύος αἰτιον τῆς παρατήσεως γίνεσθαι. Καὶ δὴ ἔτέρου ἐπισκόπου εἰς τὸν ἐκείνου τόπον καταστάντος, Σιλβανὸς ἐν τῇ Κωνσταντίνου τὰς διατριβὰς ἐποιείτο, ἀχρως τὸν ἀσκητικὸν μετών βίον. Ἐπὶ τόσον δὲ αὐτῷ τὸ διτυφόν καὶ ἀπέτρεψεν δην, ὃς καίπερ ἐν πολυανθρώπῳ πόλει στρεψόμενος, χόρτινα ὑποδεδέσθαι σανδάλια. Όλιγον δὲ ηνιαυτοῦ παριόντος, δ τὴν ἐπιτροπὴν τῆς ἐν Τρῳᾳ ἐκκλησίας κεκληρωμένος ἐτελεύτα. Οι δὲ Τρῳές παρῆσαν ζητοῦντες ἐπίσκοπον. Τοῦ δὲ Ἀττικοῦ τὸν συννοίας καθεστηκότος τίνα χειροτονήσοι, παρὴν Σιλβανὸς τηνικαῦτα κατὰ θέαν αὐτοῦ. Οὐ δὲ κατέδων, εὐθὺς ἐκείνων τῆς Τροίας τὴν προστασίαν τί-

θει. Καὶ πρὸς ἑκείνουν ἐπιστρέψας, Τοῦ λαϊπού σοι, ἔφη, πᾶσα περιήργηται πρόφασις προστασίαν ἐκκλησίας ἀποδέράσθειν· πολὺ γάρ τὸ φλέγον ἐν τῇ Τρῳάδι· καὶ σοι εὐχαῖρος τόπος ηὔτερος ταῖς πρὸς Θεοῦ· καὶ τοῖνυν μή μέλλε, ἀλλ' ἐπὶ Τροίαν δύον τάχος πορεύεσθαι. Μετέστη τοῖνυν ἑκεῖσας δὲ Σιλεύνος· καὶ θαῦμα ἑξαῖσιν ταῖς ἑκείνου διεπράχθη χεροῖν· δὲ καὶ ἄξιον ἡγγιματισθαι. Τῷ τῆς Τρῳάδος αἰγιαλῷ δρεῖ ναῦς παμμεγέθης μεγάλων ἀγωγῆς καὶ ὀνόματος· πλάτην αὐτὴν οἱ περὶ θάλατταν ὄνομάζουσιν. Ἐπει τὸ ταύτην έδει καθέλκεσθαι εἰς τὴν θάλασσαν, πολλοὶ συνέρρεον καλαδίοις τιστὸν ἐλκοντες ἐπὶ τὴν ύγράν. Ὡς δὲ πολλαῖς ἡμέραις ἀκίνητος ἦν, ἐνέργειαν δαιμονίων φύθησαν εἶναι τῆς νῆδος τὴν ἀκινησίαν. Καὶ δὴ ἀφικόμενοι παρὰ τὸν ἐπίσκοπον Σιλεύνον εὐχὴν ἤσουν αὐτὸν ἐπὶ ἑκείνῃ γενέσθαι· ἑκείνην γάρ ἐπίστευον μόνην ἀποχρήσταν εἶναι πρὸς κλησίαν. Ὁ δὲ μετριώφ τῷ ἥθει μή αὐτὸν τὸ Εργον ἐλέγεν εἶναι, ἀμαρτωλὸν γε δυτος, ἀλλὰ τινος ἀλλοῦ, φασὶ καὶ τὸ Θεῖον ἐπαναπαύεται. Ὡς δὲ ἑκεῖνος· ποιὸλα διπαροῦντες ἐπέκειντο, μόλις εἰσεῖ· καὶ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν γεγονὼν, ἐνδος τῶν καλαδίων καὶ αὐτῆς ἥπτετο· καὶ τοὺς ἀλλοὺς ἔγεσθαι τοῦ Ἑργού παρηγγυάτο. Βραχὺ δὲ ἑκείνων ἐπωθησάντων, ἡ ναῦς ὅπερ Εμψυχος τάχει πολλῷ τῶν ὑπερκειμένων διοικεῖθαίνουσα, ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἐπορεύετο. Τοῦτο γενόμενον ἐπὶ πᾶσαν τὴν ἐπαρχίαν διέβαινε, καὶ πολλήν εὐλάβειαν ἐπεμπερύει τῷ Σιλεύνῳ. Ἀγαθὸς δὲ ἀνὴρ τὰ μάλιστα ἄν, ἐπει καὶ τοὺς ὑπὸ αὐτὸν κλητρικοὺς ἐώρχως ὕσπερ εὑμποράντας ποιουμένους τὰς ἔρειν δὴ ποτε προτιπεύσας ἐρεσχελαῖς τῶν δικαζημένων, ἐκύρων μηδένα τῶν κλήρων δικάζειν δικῆν ποτε· ἀλλὰ τοὺς τῶν αιτούντων χάρτας λαμβάνων, ἐν τῶν πιστῶν, δν γέδει διαφερόντως πολλήν πρόνοιαν τοῦ δικαίου ποιούμενον, μετεστέλλετο· καὶ τὰς δίκας ἐγχειρίζων ἑκείνηρ, τὰς τῶν δικαζομένων ἐρεσχελαῖς ἀπῆλαντεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ Σιλεύνου, εἰ καὶ παρεκβατικάτερον, ἀλλ' οὖν γε, ὡς οἰσμαί, τῇ παρούσῃ ιστορίᾳ προτοχοντα· ἐξῆς δὲ καὶ ἀλλοὶ πολλοὶ ἀπὸ Θρώνων εἰς Θρώνους μετῆχθησαν· οἵ δὲ σοφώτατος οὗτος Πρόκλος, ἀπὸ Κυζίκου μετατεθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν· καὶ τοῦ πάππα τὸν Πώμη; Κελεστίνου τῇ πράξει συνευδοκούντος, καὶ δι' ἐπιστολῶν τριῶν πρός τε τὸν Ἀλεξανδρεῖας Κύριλλον, καὶ τὸν Ἀντιοχεῖας Ἰωάννην, καὶ τὸν Ρούφον τὸν Θεοταλούκη; γράφων συνίστησι, τὸ κατὰ μηδέν τι προσίτασθαι τοὺς κανότις τὴν τῶν ἐπισκόπων μετάθεσιν ἀπὸ τῆσδε πόλεων; εἰς ἑτέρων. Ἐγώ δὲ, εἰ καὶ παρεκβατικάτερον, καὶ τοὺς ἐξῆς δοσὶ δὴ μετεστέθησαν προσθεῖναι τῇ ιστορίᾳ μάλα βιάσομαι, προσήκοντά γε, οἷμαι, δρῶν τοὺς περὶ ταῦτα φιλομαθέστε. Πρὸς γάρ δὴ τούτοις ἐπὶ Ζήνωνος καὶ δο Μογγῆς Πέτρος εἰσηγήσεσιν Ἀκακίου τοῦ τῆς Κωνσταντίνου προεδροῦ ἀπὸ Εὐχαῖτων εἰς Ἀλεξανδρεῖαν μετατίθεται· ὡς ἐξῆς περὶ τούτου τε καὶ τῶν ἀλλων, ἢν θεῷ βουλομένῳ εἴη, βηθῆσται. Ο

(1) Socrat. lib. vii, cap. 37.

(2) Absurdum clericis est, imo etiam opprobriousum, si peritos se velint ostendere discipula-

A est locus. Proinde nihil morare, sed protinus Trojam proficiscere. Itaque Sylvanus eo transiit: atque ibi miraculum insigne manibus ejus editum est, quod profecto dignum est ut commemoretur. In littore Trojano ingens oneraria navis, quae magnas columnas ferret, constructa fuerat: platea, a latitudine, eam nautæ nominant. Hanc cum opus esset in mare provolvere, multi qui sunibus eam in undas traherent, confluxere. Illa (1) vero diebus pluribus moveri loco non potuit: et homines immobilem ejus stationem dæmonis efficacie ascriperunt: 528 quapropter episcopum Sylvanum adierunt, et ab eo ut precationem super ea faceret, petierunt, eam ipsam solam ad couinovandam navim sussecuram esse credentes. Ille pro modestia sua non ipsius, ut hominis peccatoris, id opus, sed alterius cuiuspiam in quo divinum numen conquiesceret, esse dixit. Ubi vero illi magis etiam ei multa precati institere, petitioni eorum vix tandem cedens, ad littus advenit: et oratione peracta, funem unum attigit, et alios operi ei insistere jussit. Paululum navis ab illis impulsa est: et illa perinde atque animata esset, celeritate multa provoluta, ad mare pervenit. Ilæc res in provinciam omnem vulgata, religionem magnam Sylvano est attestata. Et cum vir optimus esset, quoniam qui sub eo erant clerici, in causis et uigis, undecunque inter eos qui iudicio contendebant, provenientibus veluti nundinationem instiuerent (2), ne quis ex clero postea causam quampliam judicaret, constituit. Sed supplicantium libellos acceptos, uni ex fidelibus laicis, quem præcipue justi et æqui studiosum esse sciret, accito dedit, eique iudicio causarum commisso, iure contendentium nugamenta rejicit. Ilæc de Sylvano (3), quamvis per digressionem, non tamē, sicuti puto, ab historia nostra aliena, dicta sint. Deinceps vero multi quoque alii ex throno in thronum sunt missi. Siculi sapientissimus iste Proclus Cyzico Constantinopolim est translatus, Celestino Romano papa rem eam comprobante, epistolis tribus ad Cyrillum Alexandrinum, et Joannem Antiochenum, et Rufum Thessalonicensem scriptis: in quibus asserit, canonibus non obesse episcoporum ex urbe in urbem legitimam ejusmodi translationem. Ego vero ab instituto digredi, eosque qui deinde translati ita sint, operi huic adnectere cogor, rerum talium studiosis, ut equidem puto, gratificaturus. Præter eos, quos diximus, Zenone imperante, Petrus Mongius, Acacii Constantinopolitanus episcopi suggestione, ab Euclaitis Alexandria transmissus est: sicuti postea de hoc et aliis, si Deo visum fuerit, dicemus. Anthimus Trapezuntius, sub Justino imperatore, in sedeni Constantinopolitanam traductus est. 529 Rein hanc confirmat admirandus etiam ille conditionum esse forensium. I. Repetita. C. De episcop. et cler.

(3) II Tim. ii, et 21, quæst 3, Placuit, etc.

fessor Germanus, qui Anastasio imperante, Cyzico quoque Constantinopolim transiit. Item Thomas Thessalonica Alexandriam, de septimæ synodi sententia, Constantino et Irene imperantibus. Divinissimus quoque patriarcha Ignatius, sub Basili Macedonis imperio, Basilium Cretensem episcopum Thessalonicanum transmisit. Sub eodem imperio Joannes Majumæ episcopus Alexandriam, et Amphiliochius Cyzicenus Nicæam, atque inde beatus Theodorus Laodiceam translati sunt. Porro Leone Sapiente imperium regente, et Photio sacrum munus administrante, Gregorius Syracusanus in metropolim Nicænam transiit, et ejusdem urbis episcopus Nicon Hierapolim. Præterea Daniel Nicopolis, quæ in Græcia est, antistes, Ancyram Galatiae : et Symeones novis Patris Laodiceam : et Joannes Larissæus Synadanum translatus est. Ad hæc ex Amaseia urbe Stephanus eviratus Constantinopolium patriarcha transiit, sub Romani senis imperio. Et Antiochenus pœmenarches, hoc est primarius pastor, ad ecclesiæ Magnæ primum officium se transtulit. Ex episcopatu autem Flaviadis, qui sub Anazarbes metropoli est, Nicephorus Phocas episcopum ejus Eustratiu transferens, Antiochiae patriarcham fecit : cum quidem episcopatum eum ab Anazarbe divulsum, patriarchatui Antiocheno univisset. Agapius Seleuciae in Pieria antistes, Antiochiam et ipse translatus est. Basilio Porphyrogeneta Romanis imperante. Sub ejusdem imperio, Theophylactus Sebastia Rosiam, et Alexander Antiochia Hierosolyma ; tum autem Joannes, cui Codonati novum et celebre cognomen fuit, ex magna Antiochia in metropolim Tyri transit. Et rursum Tyri episcopus castratus, ut Ecclesia ejus a Persis capta est, Hierosolyma profugit. Et cum thronum ibi vacuum esse, episcopo suo orbatum, contingere, Hierosolymitanî, Persarum principi ut illi ecclesiam **530** Hierosolymis committere possent, supplicarunt. Qui etiam Constantinopolim, sexies millesimo sexingentesimo et decimo quinto a condito mundo anno, Alexio Comneno imperante, adveniens, a sacra susceptus est synodo, cum Nicolaus Theoprobletus patriarcham ageret. Eodem Nicolao Ecclesiam Constantinopolitanam gubernante, Pentacras ille Rosianus archiepiscopus Lemni factus est, eidemque etiam Maronis Ecclesia addita. Nicephorus vero metropolitanus Gangræ veluti feriatus, metropolium etiam habuit Amastrim. Ad eundem modum et Leontopolis antistes, Arcadiopolim tenuit. Episcopo item Alexiopolis otianti Abydus tradita, postea etiam Apros. Multæ etiam Ecclesiæ unite sunt, sicuti Parus et Naxus, Sugda et Phula, Alama et Soteriopolis, Angelo Isacio imperante. Dositheus Hierosolymitanus Constantinopolim est translatus : cum Hierosolyma inde Marcus, qui Florus dictus est, transisset. Deinde Dositheus rursum, Constantinopoli relicta, in Aelia thronum reversus est, eo qui Florus nominatus est, inde

A Τραπεζοῦντος Ἀνθίμος ἐπὶ Ἰουστίνου εἰς εὖ τῇ; Κωνσταντίνου θρόνον μεταβιβάζεται. Συνιστησαντος τὸν λόγον καὶ διαμάτιος διμολυγητῆς Γερμανὸς, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου ἐκ Κυζίκου καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Κωνσταντίνου μετατεθεῖς. Καὶ Θωμᾶς ἡ Θεσσαλονίκης εἰς τὴν Ἀλεξάνδρου μετάγεται, τοῖς ἔβδομης συμπραττούσης τὴν ϕήφον συνέδου, Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τὰ τῆς μεγάλης διεπόντων ἀρχῆς. Βασιλεὺς δὲ τοῦ ἐκ Μακεδονῶν κατάρχοντος, καὶ διεπότας πατριάρχης Ἰγνάτιος τὸν τῆς Κρήτης Βασιλείου εἰς τὴν Θετταλῶν μετατίθεται. Εἴτε αὐτοῦ δὲ καὶ δι τοῦ Μαῖου μὲν ἐπίσκοπος Ἰωάννης εἰς τὴν Ἀλεξάνδρου μετάγεται· δι Κυζίκου τοῦ Ἀμφιλόχιος μεταβαλνε: εἰς Νίκαιαν· καὶ Θεόδωρος ἡ μακάριος ἔκειθεν εἰς Λαοδίκειαν. Λέοντος δὲ τοῦ Σοφοῦ τῇ βασιλείᾳ ἐμπρέποντος, καὶ Φωτίου τοῦ Ιερᾶς ἱερᾶς διακατέχοντος, δι Συρακούσῃς Γρηγόριος εἰς τὴν Νίκαιαν μητρόπολιν μετατίθεται, Ναΐ μὴν καὶ Νίκων τῆς αὐτῆς ἐπίσκοπος πόλεως εἰς Ιεράπολην ἔκειταιν. Ἄλλα καὶ δ τῆς ἐν Ἐλλάδι Νικονίων; ἐπίσκοπος Δανιὴλ ἐς τὴν τῆς Γαλατίας Ἀγκυραν προβιβάζεται. Ἄλλα καὶ δ Συμεώνης ὁ νῖνος Πατρῶν τὴν μετάθεσιν ἔχειν εἰς Λαοδίκειαν. Ὁ Λαρισσῆς τε Ἰωάννης εἰς Σύναδα μετηνέθη· ἵνα δὴ τούτοις ἐκ τῆς Ἀμασέων πόλεως Στέφανος ἄκριμας εἰς πατριάρχην τῆς Κωνσταντίνου χειροτονεται, Ῥωμανοῦ τοῦ γέροντος τὰ σκῆπτρα διακατέχοντος. Καὶ δ τῆς Ἀντιόχου δὲ ποιμέναρχης εἰς τὴν Μεγάλης ἐκκλησίας πρώτον ὀφρίκιον μετατίθεται. Ἀπὸ δὲ τῆς ἐπισκοπῆς Φλαβιάδος ἥτις ἔστιν ὑπὸ τὴν Ἀναζάρης μητρόπολιν, Νικηφόρος δι Φωκᾶς τὸν ἐπίσκοπον ταῦτης Εύστρατίου μεταγενέντειθεν, Ἀντιοχείας πατριάρχην καθίστησαι· ἀποστάσις, καὶ τῷ τῆς Ἀντιοχείας πατριαρχείῳ ἐνώσας. Ὁ τε Σελευκείας τῆς Πιερίας Ἀγάπιος εἰς τὴν Ἀντιόχου καὶ αὐτὸς μετατίθεται, τοῦ Πορφυρογεννητοῦ Βασιλείου τοῦ: Ῥωμαΐκος σκῆπτρος ἐνδιαπρέποντος. Ἐπὶ δὲ τῆς αὐτῆς ἡγεμονίας Θεοφύλακτος, ἡ τῆς Σεβαστηνῶν εἰς Ῥωσίαν ἀνάγεται. Ἀλέξανδρός τε δ τῆς Ἀντιόχου ἐπίσκοπος εἰς Ἱεροσόλυμα προβιβάζεται. Ὁ τε Ἰωάννης, φημι, Κωδωνάτου δυνάμεως, τὸ καίνον δὲ καὶ ἔκαποντον, ἀπὸ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας εἰς τὴν μητρόπολιν Τύρου καταγέται. Καὶ αὐτοὶ δι Τύρου ἐπίσκοπος, εὐνοῦχος ὁν, παρὰ Περσῶν τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας ἀλεύσης, φυγὸς εἰς Ἱεροσόλυμα γίνεται. Συμβάν δὲ χηρεύειν τὸν θρόνον, εἰς Ἱεροσόλυμα μετατίθεντα πέντετετεστερες, τὴν τῶν Ἱεροσολύμων Ἐκκλησίαν τούτην πιστεύουσιν· δις καὶ ἐν τῇ Κωνσταντίνου γενέμενος κατὰ τὸ ἔκακοισιστὸν ἔκακοισιστὸν πεντετετέστερον ἔτος, Ἀλεξίου τοῦ ἐκ Κομνηνῶν βασιλεύοντος, παρὰ τῆς Ιερᾶς εἰσεδρόχη συνδόμου, Νικολάου τοῦ Θεοπρόβοτου πατριαρχοῦντος. Τοῦ δὲ αὐτοῦ Νικολάου τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντίνου διέποντος, Πεντακλῆς ἔκεινος ἀπὸ Ῥωσίαν εἰς ἀρχηγεῖσκον Λήμουν καθίσταται. Προτεθόη δὲ σύντηρε καὶ ἡ Μάριωνος. Νικηφόρος δὲ δι μητρόπολιτης Ἰάγγειος, εἰς σχολάζων, τὴν μητρόπολιν ἔχειν Ἀμαστριν. Επὶ

σης δὲ καὶ διεντουπόλεως Επίχειρος Ἀρκαδιούπολιν. Τῷ Ἀλεξιουπόλεως σχολάζεται ἡ Ἀβυδης ἐπεδόθη· ἐς ὑπερον δὲ καὶ διεπέρας. Πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἔμνηνται, ὥσπερ ἡ Πάρος καὶ ἡ Νάξη, τὰ τε Σοῦγδα καὶ τὰ Φούλα, ἡ τε Ἀλαΐα καὶ ἡ Σωτηριούπολις. Τοῦ δὲ ἐξ Ἀγγελῶν Ἰσαακίου τὴν τῆς βασιλείας πρωτανεύοντος θρόνον, ἡ Ἱεροσολύμων Δοσίθεος εἰς τὴν τῆς Κωνσταντίνου θρόνον μετάγεται· ἐκεῖσες δὲ Μάρκος διεπέρας Φάλωρον προδίχεται. Είτα πάλιν Δοσίθεος τὴν Κωνσταντίνου λιπῶν, εἰς τὸν τῆς Αἰλίας θρόνον ἐπάνεισται, τοῦ κατὰ Φάλωρον ἐκεῖθεν παρὰ πάσταν διεκήνη ἀπελαθέντος. Ἐς ὑπερον δὲ καὶ ἄμφω τοὺς θρόνους τῆς τοῦ Αἰλίας καὶ Κωνσταντίνου παρηγέτεται Δοσίθεος· καὶ καθ' αὐτὸν γενθενος ἐτελεύτα. Ταῦτα μὲν ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἐγένετο· ἐν δὲ τῷ κατ' ἡμέτερον χρόνῳ καὶ τοὺς τέσσαρας τῶν ὑψηλῶν προεδρεύοντας θρόνων ἐκ μεταθέσεων οἵδια γεγενημένους. Μετὰ γάρ τὸν πολὺν ἐκεῖνον Ἀρσένιον διεπέρας Ἑφεσίων Νικηφόρος, καὶ διὰ τῆς Ἀδριανοῦ Γερμανοῦ, εἰς τὸν τῆς Κωνσταντίνου μετατίθενται θρόνον. Πολλῷ δὲ ὑπερον καὶ Νικηφόρος ἐκ τῆς ἐν Ἐλλησπόντῳ Κυζίκου εἰς τὸν αὐτὸν ἀνάγόμενον θρόνον ἐθεασάμην. Ἀλλὰ μήν καὶ τὸν Ἀλεξανδρεῖας Ἀθανάσιον, διὰ τὸν Νικέλαον διεδέχεται, διὰ τῆς Αιγύπτου ἐπίσκοπος Γρηγόριος διαδίχεται. Ἄνδει τὴν Ἀντιόχου κατὰ διαδόχην καὶ τέσσαρας ἔγνων ἐκ μεταθέσεων· μετὰ γάρ Εὐθύμιον καὶ Ἀρσένιος ἐκ Τρικλέως τὸν ἐκεῖσες θρόνον κληρούται. Τούτον δὲ διεπέρας Τύρου Κύριλλος διαδέχεται· καὶ τούτον δὲ διὰ τῆς Πομπηίουπόλεως Διονύσιος· τὸν δ' αὐτὸν Κύριλλος ἐτερος, οὐ διάδοχος; διὰ Μοζουεστίας λαμπρῆς Διονύσιος· καὶ τούτον διεπέρας Τύρου Σωφρόνιος. Ωσάυτως δὲ καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκ μεταθέσεως δύο τεθέαμαι. Σωφρονίου γάρ τελευτήσαντος, διὰ τῆς Φιλίππου Καισαρείας Ἀθανάσιος διάδοχος γίνεται. Οὐ Γαβριήλ τοι; Καισαρείας τῆς Φιλίππου καὶ οὗτος; πρώην ἐπίσκοπος ἀνακηρυχθεὶς, δόλῳ τὸν θρόνον Ἱεροσολύμων ἀρπάζει· καὶ μετὰ βραχὺ τέλει τὸν βίου χρησάμενος, τῷ πρώην Ἀθανασίῳ καὶ δικῶν καταλείπει τὸν θρόνον. Ταῦτα μὲν περὶ μεταθέσεων· ἐγὼ καὶ πρώην καὶ ὑπερον γνοὺς, τῇ συγγραφῇ παρεθέμην. Πολλοὺς δὲ ἀν καὶ διλούς εὑροι τις ἵσως τοῖς ιστορίαις φιλοποιῶν. Οὐ γάρ κανῶν, ἥπερ μοι εἰρηται, μετάθεσιν τὸ τιμοῦτον ὑνομάζει, καὶ οὐ μετάστασιν ἡ μετάθεσιν. Ταῦτα γάρ ὡς διὰ τις εἴποι ἐπὶ ἡμέρων λαμδάνονται, καὶ ἐξ οἰκείας προαιρέσεως κινουμένων· τὸ δέ γε μετατίθεσθαι καὶ ἡ μετάθεσις ἐπὶ ἀψύχων, καὶ ὑψῷ ἐπέρων ὡς τανεῖ κινουμένων. Εἰη δ' ἀν μετάστασις ἐπὶ τῶν οἰκοθεν ἐπιπλήντων τοῖς ὑψηλοτέροις τῶν θρόνων· μετάθεσις δὲ ἐπὶ τῶν ὑψῷ ἐπέρων ἀκουούσι τῇ γνώμῃ τρόπον τινὰ προσιδαζομένων. Ο δὴ καὶ Κελεστίνος διὰ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος ἐν τοῖς παρ' αὐτῷ καλουμένοις σεχέτοις ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ παραδεικνύει τάδε κατὰ φῆμα διέξειν· Εἴ-

(1) De hac re ipse Nicephorus in catalogo episcoporum Constantinopolitanorum: Ἀρσένιος δριστος ἐν ἀρχιθύταις, τῆς Ἐφέσου πρόεδρος δι Νικηφόρος, τῆς Ἀδριανοῦ Γερμανοῦ ἀρχιθύτης. Hoc est:

A præter jus et æquum omne expulso. Postea vero utraque et Eliensi et Constantinopolitana sede posthabita, Dositheus privatus vixit et decessit. Haec superioribus temporibus sunt acta. Etate vero mea quatuor sublimium sedūm antistites, ex translatione, Ecclesiæ rebus præcæse memini. Post magnum enim Arsenium illum Nicephorus Ephesius et Germanus Adrianopolitanus in Constantinopolitanam Ecclesiam sunt transmissi (1). Multo deinde post, Niphonem etiam ex Hellesponti Cyzico in eamdem Ecclesiam deductum esse vidimus. Athanasio quoque Alexandrino, qui Nicolao successerat, Gregorius Egypti episcopus subrogatus est. Antiochiae vero quatuor per ejusmodi translationem episcopos successisse novi. Post Euthymium namque ex Tripoli Arsenius transmissus sedem eam sortitus est. Cui Cyrus Tyrius successit. Atque huic Pompeiopolitanus Dionysius: Dionysio rursus Cyrus alias, qui deinceps successorem habuit clarum illum Dionysium Mopsuestensem, atque hic rursum Sophronium Tyrium. Hierosolymis itidem duos per translationem successisse vidimus. **531** Nam Sophronio defuncto, in locum ejus Athanasius Cæsareæ Philippi episcopus suspectus est. Cujus sedem Gabriel quidam Cæsareæ Philippi, et ipse nuper episcopus renuntiatu, dolo rapuit: et paulo post satis concedens, vel invitus eam rursus Athanasio priori reliquit. Haec de episcoporum translationibus, quæ vel ante vel post facta esse cognovi, volumini huic annexui. Fortasse autem plures alios quisquam invenerit, qui historias studiose evolval. Canon namque, sicuti a me est dictum, translationem èam rem appellat, et non permutationem, aut transitio-rem: quod hæc verba de animatis et eis quæ proprio arbitrio et voluntate moventur, transferri autem et translatio de inanimatis atque eis quæ veluti ab aliis moventur, dicatur: ita ut transmutatio et transilio eorum sit, quæ ex sede sua in sublimiores involant thronos: translatione autem eorum qui ipsi inviti ab aliis alio producentur. Id quod et Cœlestinus Romæ episcopus, in suis, sicuti ipse appellat, secretis, capite secundo, hisce utens verbis ostendit: « Si episcopus utilitatis gratia transferatur, ne id per seipsum faciat, sed fratribus cogentibus. Et rem eam sacrae hujus sedis auctoritate expediat, non inanis gloria, veru-ruo utilitatis communis aut necessitatis ergo. » Eadem et Anterioris collega ejus refert, ita ad verbum dicens: « Translationem episcoporum communis utilitatis aut necessitatis gratia scitote fieri licere, non autem cuiuslibet cupiditate, aut domi-nationis affectione. Siquidem Petrus doctor et dux noster ecclesiasticæ utilitatis causa ex Antiochia Romanam translatus est, et inde postea Alexandriam

In archimythis optimus Arsenius, Ephesique præsent inclitus Nicephorus, Germanus urbis Adriani episcopus..

transiit, ut qui isthic prodesse magis Ecclesiæ possent. Eusebius autem ex oppido quodam parvo, apostolica auctoritate Alexandriam est traductus. Atque eodem modo et Felix ex civitate quæ ei civium electione obtigerat, propter eam, qua præditus erat, egregiam doctrinam et vitam, de communi episcoporum reliquorumque sacerdotum aliquæ apostolicorum virorum consilio, Ephesum transiit. Non enim civitatem civitate mutat, qui id non cupiditate sua aut vanæ gloriæ studio facit: **532** verum propter utilitatem aliquam, aut necessitatem, aliorum auctoritate majore pollutum cohortatione et consilio, ex minore in majorem urbem transit: non inani gloria aut voluntate ipse sua ductus, sed auctoritati poteriorum obsecutus, aut sede sua expulsus, aut etiam utilitate loci vel populi permotus: et quidem non arroganter, sed humiliter ab aliis productus. **Cæterum de translationibus istis hæc, judicio meo, satis prolixe dicta sunt. Quapropter ad reliquum historiæ contextum revertamur.**

νοδοξίᾳ τοῦτο ποιῶν· ἀλλ' ὡφελεῖχ τινὶ ή ἀνάγκῃ διὰ τῆς τῶν ἑτέρων μετατίθεται ἐξ ἐλάττους πόλεως πρὸς μείζονα διὰ τοῦτο μὴ κενοδοξίᾳ, μήτε μὴν οἰκεῖ φελήματι ποιῶν, ἀλλ' ή δυνατεῖσι ή τῆς οἰκείας καθέδρης ικανοτέρης, ή ἐπ' ὡφελεῖσι τοῦ τόπου ή τοῦ λαοῦ· οὐχ ὑπερφάνως, ἀλλὰ ταπε:νοτέρως παρ' ἑτέρων. **»** Ἀλλὰ περὶ μὲν μεταβολῶν ἀρχεῖ γε, οἵματι, τὰ εἰρημένα· ήμεῖς δὲ αὖθις ἐπὶ τῷ συνεχεῖ τῆς Ιστορίας ἐπαναδράμωμεν.

CAPUT. XL.

De Judæis qui in Creta vagati, post ea Christianismum sunt complexi. Item ut tum ultra flumen Rhenum gens Burgundionum Christi religionem suscepit.

Et divinus quidem Proclus ad sacra Ecclesiæ gubernacula consedit, et res ecclesiasticas composuit. **Eo autem tempore multi in Creta Judæi Christianorum sacra sunt complexi, per causam ejusmodi.** Vir quidam ex eorum genere erat, qui cum per fraudem et dolum vitam peregisset, postremo se etiam Mosen illum esse assimulavit, et cœlitus in Cretam a Deo propterea missum esse consilixit, ut ejus loci Judæos ipse per mare, perinde atque olim Israelitas per rubrum sinum, duceret. Et passim insulam ipsam anno lato peragrans, ut se illum esse crederent, suavit: aliquæ ut opes quas haberent, pecuniasque et possessiones omnes aspernarentur, cohortatus est, se illos per mare non aliter quam in arida, in promissionis terram ducturum esse pollicitus. Atque illi vanis illius. promissis decepti, res operasque suas ubique neglexerunt, et facultates suas temere quibuscumque diripiendas permisere. Ubi dies constituta advenit, qua proflicisci debebant, ipse quidem confidentia et fastu plenus eis praedit: illi vero hominem una cum conjugibus et ætate imbecilliore consecuti sunt. Itaque eos in summum quemdam scopulum in pelagus excurrentem duxit, atque inde conjicere scipios in mare, veluti natantes et urinantes, jussit. **533** Idque ex illis quidam, statim ut imperatum eis erat, fecerunt, neque deinceps apparuerunt:

Α περ ἐπίσκοπος ὥφελειας χάριν μετατεθεῖ, μὴ δι-
έσυτον τούτῳ ποιεῖται· ἀλλὰ τὸν ἀδελφῶν ἀναγκα-
ζόντων, καὶ τῇ αὐθεντικῇ τῆς ἱερᾶς τῆσδε καθόδρας
τὴν πρᾶξιν τελεῖται, μὴ κενοδοξίας χάριν, ἀλλ' ὥφελειας ἔνεκεν ή ἀνάγκης. **»** Τὰ ίσα δὲ καὶ ἀντί-
ριος δ συνεπίσκοπος τούτῳ διαγορεύει, οὗτον καὶ
ρῆμα διεξιών· **«** Τὴν μετάθεσιν τῶν ἐπιτεκόνων γ-
νώσκετε, κοινῆς ὥφελειας ἔνεκεν ή ἐξ ἀνάγκης ήξε-
ναι γίνεσθαι, οὐ μὴν ἐπιθυμίᾳ τοῦ τυχόντος ή καὶ
δυνατεῖσι. Πέτρος γάρ οἱ ἵερος ἡμῶν διάτακτος
καὶ ἕξαρχος τῶν ἀποστόλων ἐξ Ἀντιοχείας ὥφελειας
χάριν μετετέθη εἰς Ῥώμην, εἰς' ἐκεῖθεν μετεῖθε εἰς
Ἀλεξανδρείαν, ὧς ἐκεῖσε μᾶλλον ὥφελησται δυνάμε-
νος. Εὔσεβιος δὲ ἐκ τεινος μικρᾶς πόλεως τῇ ἐπο-
τολικῇ αὐθεντικῇ μετετέθη εἰς Ἀλεξανδρείαν. Ο-
B μὴν καὶ Φῆλιξ ἐκ τῆς πόλεως καθ' ἣν ἐάρη τῇ
ἐκκλησίᾳ τῶν πολιτῶν, διὰ τε τὴν διδεκτακίαν καὶ
τὸν ἀγαθὸν βίον δὲν εἶχε, τῷ κοινῷ τῶν ἐπιτεκόνων,
καὶ τὸν λοιπὸν πῶν ιερέων, καὶ τῇ τῶν ἀποστόλων ουρ-
ουλῆι μετετέθη εἰς Ἐφεσον. Οὐδὲ γάρ μεταβαίνει
ἐκ πόλεως εἰς πόλιν δὲ μὴ τῇ οἰκείᾳ ἐπιθυμίᾳ ή κε-
νοδοξίᾳ τοῦτο ποιεῖται· τὰς βουλῆς τῶν
Ισχυροτέρων μετατίθεται ἐξ ἐλάττους πόλεως πρὸς
τοῦτον διάδοχον· τὸν δὲ πόλεων διάδοχον, μήτε μὴν οἰκεῖ φε-
λήματι ποιῶν εἰναι ἐκεῖθεν ἀνεπάλλιον· καὶ
οὐρανόθεν τῇ Κρήτῃ πρὸς θεοῦ πατέρα οὐ φθῆναι, οὐδὲ
τοὺς ἐκεῖ Ιουδαιούς διὰ τῆς θαλάσσης ἀγάπων,
ἀσπερ πάλαι τοὺς Ἰσραηλίτας διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς.
Καὶ δὴ περιθεῖ τὴν νῆσον ἀπανταχοῦ, πείσων οὐ-
αὐτῆς ἐκτίνον; εἴη πιστεύεσθαι. Παρήνει δὲ πάντες
D μὲν ἄστρα εἰκείνοις προσῆσαν χρήματά τε καὶ κτή-
ματα, μηδεμιάς φροντίδος ἀξιούν, ὑποσχούμενος
διὰ τῆς θαλάσσης οὐς ἐπὶ ξηρᾶς εἰς τὴν τῆς ἴτα-
γελίας τῆν διγαζεῖν. Οἱ δὲ ταῖς κεναῖς εἰκείουν πε-
ρανυκοληθεντες ἐγγύατες, παντάπαι τῶν ίδιων
Ἐργων ήμέλουν· καὶ τοῖς παρατυχοῦσι τὰ ἐκτὸν
είσων οὓς ἀρα βουλομένοις εἴη καμένων. Ότι δὲ τῇ
τῇ προθεσμίας ἡμέρᾳ καθ' ἣν έδει ἐκείνους ἀπο-
ρεῖν, δὲ μὲν φρονήματος πλήρης καθηγεῖτο· οὐ δὲ
ἄμφι πάντες εἰποντο σύναμα γυναικῶν καὶ τῇ ἀδρανὶ
ἡλικίᾳ. Καὶ δὴ ἐπὶ τι ἀκρωτηρίον ἐκτρέψον εἰς
πέλαγος ἥγαγε· κίκιεθεν ἐπιρρίπτειν ἐκτούς εἰ-
λευς τῇ θαλάσσῃ ὁσπερ ἐγκυδιστῶντας. Ή μὲν
προφάσαντες, εὐθὺς ἐπραττον τὸ φρέθρον, καὶ οἱ
δαμαῶς τοῦ λοιποῦ ἐμφανεῖς ήσαν· διλο. δὲ καὶ τὰ

ΚΕΦΑΛ. Μ'.

*Περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ π.ι.τη. ἔτετων Ιουδαιῶν, ταὶ
ώς ίνστερον ησπάσαντο τὰ Χριστιανά τοι
δὲ καὶ δῶπις τηρικαῖται τὸ στέραν Ῥήμην τοῦ
ποταμοῦ ἔθορος οἱ Βουργουντίωντες τὸν Χρ-
ιστιανισμὸν παρεδέξαντο.*

'Ο μὲν εὖς θεῖος Πρόκλος ἐπὶ τῶν ἱερῶν οἰκείων
καθῆστο, καὶ τὰ κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἡσύχατε
πράγματα· ἐν τούτῳ δὲ ποιλοὶ τῶν ἐν Κρήτῃ Ιου-
δαίων τὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ κατησπάζοντο, αἵτι-
ς τοῦτο γεγενημένης. 'Αντρος γάρ τις τῆς Εκκλησίας
φυλῆς, ἀπάτη γ καὶ δόλω τὸν βίον δημυχών, τείνει
καὶ Μωυσῆν εἰναι ἐκεῖθεν ἀνεπάλλιον· καὶ
οὐρανόθεν τῇ Κρήτῃ πρὸς θεοῦ πατέρα οὐ φθῆναι, οὐδὲ
τοὺς ἐκεῖ Ιουδαιούς διὰ τῆς θαλάσσης ἀγάπων,
ἀσπερ πάλαι τοὺς Ἰσραηλίτας διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς.
Καὶ δὴ περιθεῖ τὴν νῆσον ἀπανταχοῦ, πείσων οὐ-
αὐτῆς ἐκτίνον; εἴη πιστεύεσθαι. Παρήνει δὲ πάντες
D μὲν ἄστρα εἰκείνοις προσῆσαν χρήματά τε καὶ κτή-
ματα, μηδεμιάς φροντίδος ἀξιούν, ὑποσχούμενος
διὰ τῆς θαλάσσης οὐς ἐπὶ ξηρᾶς εἰς τὴν τῆς ἴτα-
γελίας τῆν διγαζεῖν. Οἱ δὲ ταῖς κεναῖς εἰκείουν πε-
ρανυκοληθεντες ἐγγύατες, παντάπαι τῶν ίδιων
Ἐργων ήμέλουν· καὶ τοῖς παρατυχοῦσι τὰ ἐκτὸν
είσων οὓς ἀρα βουλομένοις εἴη καμένων. Ότι δὲ τῇ
τῇ προθεσμίας ἡμέρᾳ καθ' ἣν έδει ἐκείνους ἀπο-
ρεῖν, δὲ μὲν φρονήματος πλήρης καθηγεῖτο· οὐ δὲ
ἄμφι πάντες εἰποντο σύναμα γυναικῶν καὶ τῇ ἀδρανὶ
ἡλικίᾳ. Καὶ δὴ ἐπὶ τι ἀκρωτηρίον ἐκτρέψον εἰς
πέλαγος ἥγαγε· κίκιεθεν ἐπιρρίπτειν ἐκτούς εἰ-
λευς τῇ θαλάσσῃ ὁσπερ ἐγκυδιστῶντας. Ή μὲν
προφάσαντες, εὐθὺς ἐπραττον τὸ φρέθρον, καὶ οἱ
δαμαῶς τοῦ λοιποῦ ἐμφανεῖς ήσαν· διλο. δὲ καὶ τὰ

χρηματος διεφθείροντο· καὶ έφθασαν ἀνδραντες· οἱ δέ τις καὶ χρηματος· ἀπολλύμενοι, εἰ μή θεοῦ προνοίᾳ μόλις; ἀλλεις δὲ άνδρες καὶ ἐμπορίᾳ συζῶντες ἀναφενέντες Χριστιανοί, πάντες τρόποις ἀνέλκοντες έσωζον, τότε ισω; τῆς ἀνοίας λαμβάνοντας αἰσθησιν· τούς δὲ δλλους; ἀνειργον σφᾶς; αὐτοὺς ἐπιρρίπτειν τῷ κύματι, ἐπιλέγοντες; τὴν τῶν προρριψάντων ἀπώλειαν· καὶ μόλις ἐν νῷ γενόμενοι, καὶ τῆς ὁκρίτου πίστεως τὴν ἀπάτην φωράσαντες, ἀνέσχον αἴλια; ἐκπλεῖν· καὶ τὸν Ψευδομαῦσην ἔκεινον ἐπειρρύνοι συσχεῖν. Ἀλλ' οὐκ ἔσχον εἰς ἔργον ἀνῦσαι τὸ σπειδαξόμενον· εὐθὺς· γάρ ἐκεῖνος ἀφανῆς ήν, καὶ πελλήν παρέσχεν ὑπόνοιαν, ὡς ἀλάστωρ τις δαίμων ἀνθρωπειαν μορρήν πειριθέμενος, ἐπὶ λύμη τὸ θύνος προῆγεν. Ἐνθεν τοι καὶ πολλοὶ τὰ Ἰουδαίων χαίρειν φράσαντες, τῶν ἐν Κρήτῃ, τὰ τῶν Χριστιανῶν βεβαίω; ἡσπάσαντο, εἰς ἀπειρόν τι πλήθος ἡριθμημένοι. Παραπλήσιον δὲ τι καὶ δλλο κατὰ τόνδε τὸν χρόνον ἔγένετο· δὲ καὶ αὐτὸ διηγήσομαι. Βάρδορόν τι θύνος παρὰ τὸ πέραν τοῦ ποταμοῦ Ῥήνου τὰς διατριβὰς ἔχει. Βουργουντίωνες τῷ θύνοις τὸ δνομα· λίαν δὲ τὸ θύνος τούτο ἀπραγμένεταν· τέκτονες γάρ πάντες σχεδίου εἰσιν· ἐξ αὐτοῦ τὸ δῆν μισθοῦ πράττουσι. Τὸ οὖν θύνος τῶν Ούννων παρακείμενον ἐπιδρόμας αὐτοῖς ἐποιεῖτο πυκνάς, καὶ τὴν ἔκεινον ἔκειρε χώραν λειχατούχ· καὶ πολλοὶ ἀνήγριντο συρρήγνυμενοι μάχῃ. Ἐν ἀμηχάνῳ δὲ τοῖς δεινοῖς; καθεστώτες, θεῷ τινι ἐπιτρέψι· τὰ καθ' ἔκειτον διούλευσαν. Ἐν νῷ δὲ θέμενοι ὡς δ τῶν Ῥωμαίων καὶ Χριστιανῶν Θεός πλεῖστας τοῖς ἔκεινοι προσκειμένοις ἀρήγει, δεύτερος γινόμενος βαθῆδες, κοινῇ ψήφῳ πάντες ἔκεινη τῇ πίστει προστίξαν. Καὶ δὴ κατὰ μιαν τῶν Γαλλιῶν τόλιν γενόμενοι, ἱκέται τοῦ ἐπισκόπου ἦσαν, καὶ αὐτοὺς τὴν τῶν Χριστιανῶν πίστιν ἀναδιδάξαι, καὶ τοῦ Θεοῦ καταξιώσαι βαπτίσαστος. Ο δέ ἐπιτάχμερον νηστειαν ἐπιτρέψας αὐτοῖς, καὶ γρηγορίας κατηγήσας, κατὰ τὴν δύδοην βαπτίσας, οἰκεῖδες ἀπιέναι ἐξίλευεν, ἐπεισοπον αὐτοῖς παραδούς. Ἀναθαρρίσαντες· οὖν ἐντεῦθεν δύστε κατὰ τῶν τυραννούμενων ἔχώρουν ἐχύρων· καὶ τῆς προσδοκίας οὐδεμῶς ἡστάχουν· ὑπὸ γάρ πολλῶν σιτίων τροφῆς Οὔπτάρου διαρράγετος, οὕτος· γάρ τῶν Ούννων κατῆρχε, σφίσιν ἀναίστη ἐπιθέμενοι, σφέδρα πολλοὺς κατηκόντειν· τρισχίλιοι· γάρ διπτες, μυρίους ἀπέκτειναν. Καὶ ἐξ ἔκεινον τὸ θύνος τούτο διάπυρον ἔσχε πρὸς τὸ ἀκριβῶς Χριστιανίζειν τὸν ἔρωτα. Οὔτω Θεός δι' ἀλλων ἐτερα πανσέφως οἰκονομεῖ, βιθοῖς προγνίας ὡς εἰκός τὸ πᾶν διοικῶν. Ταῦτα μὲν περὶ τούτων· ἐγὼ δὲ καὶ ἔτεραν τῷ λόγῳ διώνω δήγησιν, τοι' ἐξηγήσαι γνωσκειν, ὡς καὶ δι' ἀναξίων πολλάκις Θεός τὰς συνήθη πράττων τεράτια δείκνυσι.

alioare flagravit. Ita Deus alia per alia quam sapiente optime omnia administrans. Haec hactenus. Ego vero aliā quoque rem commemorabo, ut cognoscere omnes possint, Deum perspēre etiam per indignos solita consueuisse prodigia exhibere.

A quidam etiam in precipitio saxis allisi interierunt. Et universi illi vel in undis, vel in precipitibus saxis pereisserunt, nisi Dei providentia, vix pescatores et alii mercatura victimum querentes, Christiani homines, subito extrahentes servassent, tum primum fortasse qua dementia capti essent, sentientes. Hi alios, quominus se in fluctus projectarent, prohibuerunt, eorum qui antea id fecissent, interitum illis indicantes. Qui sane ægrot in animo rem secum reputantes, et fraudem sine iudicio suscepere fideli et credulitatis deprehendentes, ut miserabilem in modum enatarent, sustinuerunt: et tandem Pseudomosen illum comprehendere sunt aggressi. Verum perfidere id minime potuerunt: eosfostim enim ille disparuit, et magnam suspicionem praebuit, perniciosum quempiam dæmonem sub humana specie gentem eam in exitium produxisse. Proinde multi Judæorum superstitioni nuntio remisso, in Creta Christianam religionem constanter suscepereunt. Horum innumera prope fuit multitudo. Simile quiddam aliud quoque eodem tempore accidit, quod et ipsum commemorabo. Gens quædam barbara ulteriore Rheni amnis ripam accolit. Burgundiones dicuntur, tranquillitatis et otii valde studiosi. Fabri namque tigrarili omnes sere sunt, et ea arte vite sumptus tolerant. Porro Hunnorū natio eis imminens, frequentes excusiones in eos faciebat, et regionem eorum diripiendo vastabat. Multi etiam ex illis, cum hostibus pugna congressi, interficiebantur. Cum ergo propter cladem ejusmodi de rebus suis desperarent, ut deo alicui res suas committerent, consilium cepere: cumque in mentem eis veniret, Christianorum Deum cultoribus suis ut acerbitum auxiliatorem plurimum opis ferre, de communī omnium consensu, ad religionem ejus et fidem accesserunt. Quam ob causam et in quadam Galliæ civitatu episcopum, ut eos Christianorum religionem edoceret, et divino baptismo dignaretur, obtestati sunt. Ille vero ubi eis septem dierum jejunium indixit, eosquæ opus erat de sacris rebus instituit, octavo die baptizatos, una cum episcopo quem eis attribuit, domum redire jussit. **534** Et ex ea re fiducia concepta, contra hostes tyrannidem tantam exercentes processerunt: neque eos spes et expectatio sua fecerunt. Nam Septuaginta Hunnorū duce ex crapula nimia rupto, de improviso hostes duce orbatis adorti multos admodum telis consercerunt; atque ipsi cum trium tantum milliū numerum explerent, decem Hunnorū milia interemerunt. Ex eo tempore Burgundionum genit ardenti ad Christianismum suum conservandum sapientissime dispensat, providentiae arcane longe

CAPUT XII.

De Paulo Novatianorum episcopa, et quae ille admiratione et memoria digna ediderit

Eo enim tempore Novatianorum episcopus Paulus, Chrysanthi successor, miraculum quoddam edidit, et praelaram sibi per id pietatis et amoris divini apud suos famam paravit. Grave in urbe grassatum est incendium, quale haud unquam alias illa sensit. Plurimam namque ejus partem flamina pervasit, adeo ut maxima quaque horrea et frumenti granaria conflagrarent, atque in eis publicum quoddam, cui Achillei (1) cognomen fuit. Porro ignis, adiuncta circumquaque depastus, etiam contra Novatianorum ecclesiam, quia prope eum locum fuit, qui Pelargus dicebatur, versus est. Cum autem ea sic in periculo esset, Paulus in sanctius sacrarium ingressus, Deum, ut ecclesiam conservaret, supplix oravit, pro urbe ipsa simul et templo precari ibi non intermittebas. Et Deus, nescio quo modo precibus ejus exauditis, delubrum id inviolatum servavit. Ignis namque per ianuas et fenestras jam omnes involans, ei non vocavit: sed cum circum circa adiuncta simili multa consumpsisset, templum præteriit, intactum id atque inviolatum a tanto flagello relinquevit. Et quod maximum est, cum incendiūm biduum totum grassatum ubique esset, ne vestigium quidem sumi in muris et tignis ecclesiæ ejus apparuit. 535 Novatiani ex eo tempore quotannis 17 Augusti mensis die ab servatum templum sacra celebrantes, celebrem eum locum reddidere; et multos etiam ex gentilis superstitionis cultoribus in fano eo, propter factum id augusti, rem divinam facientes ad se pertraxere. Aliud item memoria dignum facinus Paulus iste jam moriturus fecit, quod et ipsum non intempestive historie huic inseretur. Illud namque nobis propositum est consilium, ut ex omnibus quod communodium est et utile, colligamus, et nonnumquam etiam ex serpentibus Andromachon consilia inus. Paulus, sicuti dixi, moriturus, sacerdotum qui sub eo erant, ordine omni accito, «Curæ, inquit, vobis sit, dum ego adhuc spiro, ut episcopum designetis, ne in ecclesia vestra, me defuncto, turba aliqua oriatur. » Atque ubi illi non sanum rectumque ea in re se judicium habere, propterea quod alii pro affectione faverent, dixerunt, electionemque ei permiserunt, inferens ille, Sententiam, inquit, consensumque vestrum in scriptum relatum mihi date, in eo scilicet vos quem ego delegero acquieturos esse, et ego id facere sum paratus. Illi imperata statim faciunt, et Paulus in lecto sedens, charta accepta, Marciani cujusdam nomen in ea

(1) Tripart. historia et Paul. Diac. habent, *Thermas Achilleas*. Et est Thermarum mentio quae Achilleæ dicuntur, in l. *Omnis Servitus*. C. De aquæ duct. Sed nescio an ea lex ad urbem Constantinopolitana pertineat, quod in ea aqueductus Hadriani mentio fiat: ut fortasse ibi de aqueductibus Antiochiae agatur, quam urbem præcipue

A

ΚΕΦΑΛ. ΜΑ'.

Περὶ Παύλου τοῦ Ναυατιανῶν ἐπίσκοπου, οὐα διεκράξατο λόγου καὶ μηδὲμης ἀξια.

Τηνικαῦτα γὰρ ὁ τῶν Ναυατιανῶν ἐπίσκοπος Παῦλος, δε μετὰ Χρύσανθον γέγονε, παράδοξόν τι ἐνήργει, καὶ δυνατὰ ἐντεῦθεν θεοφιλίας παρὰ τῶν οἰκείων ἐκτάτο πολὺ χαλεπὸς μὲν γὰρ ἐμπρησμὸς τῇ πόλει συνέβανεν, οἷον μὴ ἄλλον ἐπιστῆψει πότε τὸ πλεῖον γὰρ τῇς πόλεως ἐπέδραμεν, ὡς καὶ τὸ μέγιστον τῶν ὥρεων καταναλῶσαι, καὶ τὸ δημόσιον Ὅ' Ἀχιλλεὺς ἐπώνυμον ἦν. Ἐρπον δὲ τὸ πῦρ καὶ τὰ κύκλῳ διανεμόμενον, καὶ ἐπὶ τὴν τῶν Ναυατιανῶν ἐκκλησίαν ἔχωρει, ἣ τὰ Πελαργοῦ διομα εἶχεν. Οὕτω δέ ἐν κινδύνῳ τὴν ἐκκλησίαν Παῦλος ἰδὼν, εἰστρέψει τὸ ιερόν, Θεῷ τὴν ἐκείνης σωτηρίαν ἐκκλιπαρῶν· κάκοις τοις οὐδὲ διέλιπε δεδμένος τοῦ Θεοῦ ὑπέρ τε τῆς πόλεως καὶ τοῦ νεανοῦ. Καὶ Θεὸς οὐκ αὐλίδης εἶχεν εἰκόνα, τὸ ιερὸν ἀλύμαντον διεσώσαστο· δέ τι γὰρ πατῶν τῶν θυρίδων λάδρως εἰσῆργεν τὸ πῦρ, τὴν δύναμιν οὐκ ἐνήργησεν ἀλλὰ τὰ μὲν πολλὰ τῶν πέριξ εκείνου ἀθρόου κατεβαπτίησεν· τὸν δέ νεών επέδραμεν ἀθιγῆ, ἀλώθησον τῆς τοσαῦτης ὑπερβαλλούσης μάστιγος διατερήσας· καὶ τὸ δή μέγιστον, διπέπερ καὶ ἐπὶ δυσὶν ἡμέραις τοῦ πυρὸς διατρέχοντος; πάντη, οὐδὲ ἕγκονος καπνοῦ τοῖς εκείνου τοῖχοις ἢ ἔνδοις ἐνήντι κατεβεῖν. Καὶ ἐξ εκείνου Ναυατιανοὶ σωτραὶ θύοντες, περιφανῆ τὸν τόπον ἐποιοῦν, πολλοὺς καὶ τῶν Ἑλλήνων ἐφέλκοντες, ὡς σεβάσμοιν τῷ γενομένῳ τὸν χώρον ἐπιθεῖσθοντες. Καὶ ἀλλο δὲ μνήμης ἔξιον Παῦλος διεργάμενος; εἰργάσατο, ἀπολείπειν μέλιν τὸν βίον, δε καὶ αὐτὸς οὐκ ἀν ἀκχειρον εἴη παραθενεῖ τῇ Ιστορίᾳ. Διὸ πάντων γὰρ σκοπῆς ταύτη τὸ χρήσιμον ἐκπορίζεται. «Ἐστι γάρ δέ τοι ἐξ θεων τὴν Ἀνδρομάχην διατελεύτησον. Ἐπει γάρ, ὡς εἰρηται, τελευτὴν ἔμελλε Παῦλος, πάσαν τὴν δι' αὐτῷ ιερωτύνην μετατειλάμενος, «Φροντὶς ὅμιλον γενέθωσι, φησίν, έως έτι κάτιον ἐμπνέων εἰμι, ἐπίσκοπον ἀναδεξέται· ἵνα μὴ ἐμοῦ ἀπογενομένου, τὰ τῆς ὅμιλον ἐκκλησίας ἐν συγχύσει γίνηται. » Ἐκείνων δὲ εἰργάστων μητὸν γιγεῖται τὸ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ πράξει κριτήριον, ἀλλοι ἀλλοι προσκειμένων ἐκ προσπαθείας, κακείνων μᾶλλον ἐπιτρεπόντων τὴν ἐκλογὴν, θυκαδὸν ἐκείνος. «Ἔγγραφόν μοι λατέσθη, Ελεγε, τὴν διμοιογίαν ἐπίδοτε, ὡς, διὸ ἀν ἐλοίμην ἔγω, στέρεστε κάγω τοῦτο δρᾶν ἵτομος. Τῶν δὲ εὐέντος δεδραχτών, τῆς καλίνης ὑπερκαθίσας δὲ Παῦλος, καὶ χάρτην λαβὼν, λεπτόθετως δυνατὰ τενος τούτῳ ἐγγράψει Μαρκιανοῦ· δε πρεσβύτερος μὲν ἦν, ὑπ' αὐτῷ δὲ τὸν ἀσκητικὸν βίον μετήλθεν, ἀπέδημος δὲ τηνικαῦτα ἦν. Τῇ σφετέρᾳ οὖν σφραγίδι τὸν χάρτην ἐπισημανόμενος, είτα καὶ τοὺς ἄλλους τῶν πρεσβύ-

Hadrianus ornavit. Ἄχιλλεσται κριταί, καὶ οὐγενεῖς, h. e. farre pura et generosa: Suid. Aristoph. Ἄχιλλεις ἀπομάττη. h. e. primario vesceris pane, ἀντὶ τοῦ, σιτήσεως τῆς ἐν Πρυτανεῖ μετέχεις, h. e. pro eo quod est, in Pyrganeo eruplaris.

τέριων αρραγίσαις παρασκευάσας, τὸ βιβλίον Μάρκῳ ἡ
τῷ Σκυθίᾳ ἐπισκόψῳ παρεῖθει, τῇ πέλει τηνι-
καῦτα ἐπιδημούντι, καὶ ταῦτα δὴ ἐπειπόν· εἰ Εἰ
μὲν θεὸς κελεύει ἔτι με περιελναι τῷ βίῳ, τόδε
τὸν χάρτην ὡς παρακατεθήκην φυλάξει, αὐτὸς
ἀπέδοσε· εἰ δὲ ἐκεῖνῳ δοκεῖ ἐμὲ μεταστέλλεσθαι, ἀνε-
λίξει τὸ βιβλίον, εὐρήσεις ὅν ἐγώ, κοινῇ ψήφῳ ὑμῶν,
ἡγείσθαι τῆς ἐπισκοπῆς ἔκριτα. Ἐπει τὸν δὲ τελεύ-
τα, καὶ μετὰ τρίτην ἡμέραν τὸ βιβλίον ἤνοιγετο,
πολλοῦ πλήθους παράνθετο, ἀξέσθη τὸ Παύλου ἐπιλογή
καὶ παρ ἐκείνων ἐκρίνετο. Καὶ μηδὲν ὑπερβέμενος,
τοὺς ἐκεῖνον συλληφθέντας ἐξέκεμπον. Οἱ δὲ ἀγα-
θῷ δόλῳ ἐν Τιβεριουπόλει τῆς Φρυγίας τοῦτον εύ-
ροντες, καὶ ἀκοντα ἀγοντο, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐ-
τῶν ἐνίρωντο. Καὶ περὶ μὲν Παύλου τοσαῦτα
εἰρήσθω.

Tiberiopoli in Phrygia inventum, dolo vero usi, vel invitum adduxere, et in Ecclesiæ throno collo-
cavere. Haec de Paulo dicta sint.

ΚΕΦΑΛ. ΜΒ'.

Ὡς δὲ ἐπίσκοπος Πρόκλος Θαλάσσιον τὸν ὄχαρ-
χον σισχών, εἰς Ἰλλυρίδα μεταλλοτρία διαβαλ-
λει, μετὰ Φίρμον Καισαρείας ἐχειροτούντες
ἄλγος ἐπίσκοπον.

Κατὰ δὲ τοῦτον τὸν χρόνον (ἐπτακαιδεκάτῃ δὲ ἡν
διπτετία Θεοδοσίου) καὶ Πρόκλος ὁ πατριάρχης και-
νότερον ἢ κατὰ συνήθειαν ἐκκλησιαστεκήν διεπρά-
ξετο ἔργον. Ἐπει γὰρ Φίρμος δὲ τῆς ἐν Κασπαδο-
κίᾳ Καισαρείας ἐπίσκοπος ἐτελεύτησεν, οἱ Καισα-
ρεῖ; πατρίσαν, ἐπίσκοπον εφίσιον χειροτονθῆντο δεδ-
μενοι. Ἐν αὐτῷ δὲ ἀνακολὼν Πρόκλος, τίνι τὴν ἐπι-
σκοπήν ἐγχειρίσας τῆς Καισαρείας, Σαββάτου δ'
ἡν τὴν ἡμέραν, κατὰ ταύτην ἡμέραν πάντας τοὺς τῆς γε-
ρουσίας συνέδη θέας χάριν παρὰ τὸν ἐπίσκοπον
ἀφιέσθαι· ἐν οἷς καὶ Θαλάσσιος ἦν, τὴν ὑπαρχον
ἀξίνην ἐπειλημμένος τῶν πόλεων, αἱ περὶ τὴν Ἰλλυ-
ρίδα εἰσίν. Ἡδη δὲ ἐκεῖθεν καὶ πρὸς Ἐώ μετα-
βολεῖν μάλιστοι, ὥστε τὰς ἐκείνες φροντίδας πρᾶ-
βασιλέως διέπειν, τὰς χειρας δὲ Πρόκλος αὐτίκα
τούτῳ ἐκινδυνών, ἀνετὰς τὴν ὑπάρχου ἀξίας εἰς τὴν
Καισαρέων ἐχειροτόνεις τοῦτον ἐπίσκοπον. Οἱ μὲν
οὖν καὶ ἀκοντα τὴν Ἐκκλησίας ὑπεισήσει βαθύδον,
καὶ καλῶς τὰ κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν διώκησε· χαλε-
πήναντος μὲν τοῦ βασιλέως τῷ ἀθρῷ τοῦ πράγμα-
τος, στέρεζεντος δὲ δύμας τὴν τοῦ Πρόκλου πρᾶξιν
θεσπίσματι. Τοῦτο μὲν τοιοῦτον Πρόκλου τὸ ἔργον,
σπάνιον μάλα καὶ ἔντικον εἰς ἀκοήν.

ΚΕΦΑΛ. ΜΓ'.

Περὶ τῆς ἀνακομιδῆς τῶν ιερῶν λειψάνων τοῦ
πατρού τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοφρύνορος.

Ἐπειρον δὲ περιφανὲς μάλα καὶ τῇ ἐκείνου δόξῃ
προσῆκον ἐνήργει. Συνιδῶν γάρ τὴν Ἐκκλησίαν πά-
λαι διατρομένην διὰ τὴν τοῦ Χρυσοστόμου καθαί-
ρεσιν, ἐμπηκανδεῖ δι' ὧν καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ πράγμα-
τεύσοι τὸ ἀστασιαστόν, κάκεντος τὴν λύπην παρ-
μυθίσατο. Καὶ γε θαυμάστως μέτεισι τὸ πρᾶγμα,
υεδύειν ἡγένεσος. Πέμπτεω γάρ τῆς ἐκείνου πατριάρ-
χιας ἔτει τὸ καλῶς στασιάζον ὑπὲρ Ἰωάννου εἰς ἐν
άθροισθεν, ἐπειπόν Πρόκλῳν ἐς βισιλέα πρεσβύτερον,

clam conscribit: qui presbyter quidem erat, et sub eo monasticam vitam coluerat, tum autem peregre profectus fuerat. Paulus postquam ipse sigillo suo chartam obsignavit, idemque et presbyteri alii jussu ejus fecere, libellum Marco Scytharum episcopo, qui tum in urbe erat, credidit, hisce eum allocutus verbis: Si Deus me diutius in vita manere voluerit, libellum hunc perinde atque depositum asservatum mihi redde: sin illi, ut me ad se evocet, visum est, charta resignata, quem ego communī omnium calculo episcopum delegerim, invenies. Ubi ille mortuus est, et triduo post libellus magna multitudine præsente apertus est, legitima ab omnibus etiam Pauli electio judicata est. Atque illi, nulla interposita mora, homines qui Marcianum adducerent, misero: qui eum

Ubi ille mortuus est, et triduo post libellus magna multitudine præsente apertus est, legitima ab omnibus etiam Pauli electio judicata est. Atque illi, nulla interposita mora, homines qui Marcianum adducerent, misero: qui eum

536 CAPUT XLII.

Ut episcopus Proclus Thalassium praefectum com-
prehendens, jamjam in Illyricum praefeturum,
post Firmum Cæsareæ Cappadociæ episcopum.

Eadem tempestate; decimo septimo consulatu Theodosii, patriarcha Proclus novum quiddam
praeter ecclesiasticam consuetudinem fecit. Cum
namque Firmus Cæsareæ Cappadociæ episcopus
mortuus esset, et Cæsarienses Constantinopolim,
ut episcopus eis ordinaretur, petentes venissent,
euinam episcopatum eum committeret Proclus de-
liberavit. Sabbati dies erat, et commodum tum
accidit, ut una senatores omnes ad episcopum vi-
sendi ejus gratia venirent: in quibus etiam Tha-
lassius fuit, urbium earum quæ in Illyrico sunt,
praefeturam gerens. Et iam is inde in Orientem
praefeturus fuerat, munus sibi ab imperatore com-
missum administraturus, cum Proclus, subito ma-
nibus injectis, eum pro praefecto episcopum Cesa-
riensem ordinavit. Atque ille etiam contra animi
sui sententiam in Ecclesiæ gradum concendit,
eamque rite administravit: cum quidem tam subi-
tum factum imperator ægre ferret, mox tanien id
sanctione sua comprobaret. Facinus hoc Procli in-
solitus et auditu admodum mirum est.

CAPUT XLIII.

Dicitur
De reductione sacrarum reliquiarum sapientissimi
Ιωάννης Χρυσόστονι.

Fecit præterea præclarum aliud quiddam, gloria-
que ejus prorsus dignum. Cum enim sciret Ec-
clesiam dudum scissam esse, propter abrogatam
Chrysostomo dignitatem, consilium qursivit, quo-
modo Ecclesiā a dissidio et seditione conservaret,
et hominum mœrorem consolaretur. Rem eam Dei
ductu mirabiliter est aggressus. Quinto patriar-
chatus ejus anno plebs, quæ pie propter Joannem
tumultuata fuerat, congregata, 537 Proclo p-

suasit, ut legatione apud imperatorem flungeretur, ut sanctus ille vir ab injusto exstiq. revocaretur, populisque et Ecclesia orbitate liberaretur, petitus. Id Proclus statim non gravate fecit. Et qui corpus ejus adducerent, missi sunt. Loculus autem immobilis prorsus fuit, et cum multæ multorum manus ad eum movendum adhibitæ essent, nihil magis loco moveri potuit. Quod ubi imperator cognovit, statim causam ejus rei intellexit. Itaque litteris rubrica scriptis, virum sanctum ut adduci se patetur, obtestatus est. Litteræ ipsæ supra pectus ejus positæ, et per vigilium actum, precesque ad Deum susæ sunt. Ita loculus se abducentibus cæcilem præbuit, et sanctus ipse, pondus ejus levius redditum, una cum bajulis simul ferre visus est. Litteras Theodosii ad eum scriptas hic referre visum est. «Orbis totius doctori, et spirituali Patri, Joanni sancto, et aurei oris patriarchæ, Theodosius imperator. Corpus tuum itidem ut aliorum mortuum esse putantes, Pater honorande, transserre id et adducere ad nos, sicuti filii parentum amantes, desideravimus. Cum autem debitum prorsus honorem, et quantum opus fuit submissionem et modestiam, eam in tem non contulerimus, imperialis fortasse fastus leges in rebus, quibus nos magis quam imperio ipso honestos esse decuit, secuti, non immerito voto nostro excidimus. At tu, Pater Patrum vere reverendissime (nunc enim veluti viventem alloquimur), ad desiderium potius nostrum quam ad cœptum tuum spectans, veniam da pœnitentibus, qui longe magis quam aliis quisquam pœnitentiam docuisti, et nos viceisti: idongumque castigationis, desiderio flagranti erroremque suum agnoscenti animæ, eo quod huc usque redditum ad nos tuum detrectaris, exemplum exhibuisti; reddi te ipsum nobis, quæso, reddi. Ut enim longiore mora et dilatione nos amplius etiam affligas, neque commiserationis visceribus tuis, neque amori et exspectationi nostræ dignum est: qui non solum corpus et cineres, sed solam etiam umbram tuam cernere cupimus.» Litteræ tales fiere. Postquam autem itinere consecto, in littus ex a lvero Constantinopoli ad Chalcedonem cum reliquiis sancti viri pervenere, transiit eo imperator, et senatus imperatorius: transiit etiam patriarcha, et sacerdotes, clerusque omnis, **538** deinde generis et ætatis homines omnis, per fretum in mari perinde atque in continente vadentes, et ad Propontidem os Bospori ardentiibus funalibus tangentes, sacrum loculum imperatoria triremis exceptit. Tum sane miraculum quoddam edidit Deus, prodigiis quæ unquam visa sunt longe majus. Cum enim certa et constans esset in mari tranquillitas, repentina subito exorta est procella, et naves innumerabilis illius classis aliae alio diversæ saluti susæ consulentes dispersæ sunt. Ea autem quæ sacrum illud pondus et præclarum thesaurum vehebat imperatoris triremis, funibus drepente ruptis, velut ûriva gubernata mōni ad viduæ agrum appulit:

A καὶ τῷ μὲν ἀγίῳ λύει τὴν διδοκὸν ἔσοπλαν, τῇ δρφανίαν δὲ ἐκείνοις, καὶ τὴν χηρεῖαν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Οὐ δὲ εὐθὺς ἐτομός ἦν. Καὶ οἱ μὲν ἄξοντες τὸ σῶμα διέμπιπον· ἡ δὲ σορὸς καὶ μάλα ἀκίνητος ἦν. Πολλῆς δὲ συγχροτηθείσης τῇ κινήσει χειρὸς, ἵνα τοῖς δόμοισι καὶ αὐθίς ἦν. Ως δὲ τελέθων ταῦτα διασιλεῖς, αὐτίκα τὴν αἰτίαν συντελεῖ καὶ γράμματιν ἐρυθρὸς ἰδουσώντες ἀφίχθει τὸν δισον. Τὰ μὲν οὖν γράμματα τῷ τοῦ ἀγίου στήθεις ἐτίθεντο πάνω νυχος δὲ ἱκεσία ἐπράττετο. Καὶ ἡ μὲν σορὸς ἐτοιμαζούσης ἀπάγουσιν ἦν, τοῦ δισον διεπεπλεύσατο πάντα τὸν ποταμὸν· οὐδὲ τῆς σοροῦ τὸ βάρος συνδιαφέροντος· ἵνα δὲ καὶ αὐτὰ ἐκείνου θεοδοσίου τὰ γράμματα ἐνθῆται τῇ συγγραφῇ, τούτοις περιεχόμενα· **Τῷ οἰκουμενικῷ διδασκαλῷ** καὶ πνευματικῷ Πάτρι Ἰωάννῃ τῷ ἀγίῳ καὶ Χρυσοστόμῳ πατριάρχῃ θεοδοσίος βασιλεύς. Νεκρὸν δομοίς τοῖς ἀλλοῖς τὸ σῶμα τὸ οὖν νομίσαντες εἶναι, Πάτερ τέμις, μεταχοιτεῖ μὲν αὐτὸν καὶ ὡς ἡμᾶς ἀγαγεῖν οἷα παῖδες φιλοπάτορες ἐποθούμεν· οὐ δὲ τὴν προσῆκουσαν δὲ πάντως τιμὴν, οὐδὲ δισον δέδει τὸ οὐρανοθηκάδες ἐν τούτῳ καὶ μέτρον εἰστηγκαμεν, τύφου τάχα βασιλικοῦ νόμοις ἀκαλούθουντες ἐν τοῖς πολλῷ μείζονι ἢ βασιλείᾳ τιμασθαι δικαίοις. Καὶ διὰ τούτο γοῦν καὶ τοῦ ποθουμένου δικαιούς ήμάρτομεν. Ἀλλὰ σὺ γε, Πάτερ Πατέρων ἀληθῶς τιμιώτατε, νῦν γάρ ὡς ζῶντα σε προσφεγγόμεθα, πρὸς τὸν ἡμῶν πάτον, μὴ πρὸ τὴν ἐγχειρίσιν ἀποβλέψας, σύγγνωθι μεταμορφόντος, δὲ καὶ τὴν μετάνοιαν εἰ καὶ τοῖς ἀλλοῖς καὶ διδάξας, ἡμᾶς τε κρατήνας, καὶ παιδεῖαν ἴσανην τοῦτο κρήνας, ποθούσῃ ψυχῇ καὶ τοῦ σφάλματος ἐπαισθομένην, τὴν μέχρι τοῦ νῦν τῆς ἐπανόδου τῆς σῆς ἀνάνευσιν. Ἐπίδος σεαυτὸν, ἐπίδος. Καὶ γάρ τὸ πλείονι βραδυτῆταις καὶ ἵνακοιλαῖς ἡμᾶς εἴτεις οὔτε τῶν σπλάγχνων τῶν τῶν, οὔτε τῶν φιλτρῶν τῶν ἡμετέρων δέξιον· οἱ γε καὶ σκιάν σην μόνην, μὴ τό γε σῶμα καὶ κόνιν, ἐπικυθούμεν δύεσθαι. Τὰ μὲν οὖν γράμματα ταῦτα· ἐπειδὴ δὲ τὴν μετάξιν πάσσαν δόδυν διανύσαντες, καὶ ἐς τὴν καταντικρὺ τῆς Βυζαντίδος πρὸ τῆς Χαλκιδόνος κατήθητον ἡ πειρον, περαιοῦται μὲν ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ περὶ αὐτὸν σύγκλητος περαιοῦται δὲ καὶ διατριάρχης καὶ δισον περὶ τὸ βῆμα· ἐπειτα γένος ἄπαν καὶ ἡλικία πᾶσα, ὡς ἡ πειρον τῷ πελάγει διὰ τῶν πορθμείων χρησάμενοι, καὶ τὸ πρὸ τῆς Προποντίδος τοῦ Βοσπόρου σήμα ταῦτα λαμπάσι καταρχυόμενοι. Καὶ δὴ τὴν μὲν θείαν σορὸν ἢ βασιλικὴ τριήρης εἰσδέχεται. Τότε δὴ θυμυτουργεῖ τι θεός, τῶν πώποτε γενομένων παραδοξότερον. Εν γάρ σταθηρῷ γαλήνῃ τῇς θαλάσσης καθεστηκαί, ἐμπίπτει μὲν διθρόν καταιγίς τῷ πελάγει, καὶ τὰ μὲν πλοῖα, καὶ δὲ μυριόνας στόλος· ἐκείνος δὲλλαχοῦ διεσκιθνατο, τὴν σωτηρίαν πραγματεύενται· ἡ δὲ τὸν Ιερὸν ἐκείνον φόρτον καὶ τὸν ἐνθήκον θησαυρὸν ἐπιφερομένη τριήρης βασιλική, τῶν κάλων αἰρνητὸς διαρράγεντων, οἵα τειν θεῖα κυβερνωμένη χειρὶ, τῷ τῆς χήρας προσοχέλεις ἄγρῳ χήρας ἐκείνης, δὲ· ἦν δὲ τοιμὴ Χριστοῦ Ἐκκλησία τοῦ τοσούτου ποιημένος ἐχήρευσε. Καὶ δικάει πάλιν

διεισιώς καὶ μετὸν θάνατον, τῇ χρήσῃ τὸν ἄγρον προσκυρῶν, τοῦ Θεοῦ τὸν μέγαν δοξάζοντος, καὶ τὸ τῆς ὑπερβολαῖς ξύειν διωρθήσην κτερύσσοντος. Καὶ δύον ἦν ἡγχιωρούν τῇ νῇ; σχίζει τὴν πέτραν· διὰ τοῦτο δεῦρο θεώμενον, τὸν μεγάλου ζῆλον ἀνακηρύξτει καὶ καὶ ρυκος διαπρέσσον. Ἔπει δὲ τοῦτο ἐπίπρακτο, γαλήνη πάλιν ἐπέτρεψε καὶ τὰ πλόκα δίλοι ἀλλαχθῆ ἡγερόντο· καὶ σὺν πομπῇ καὶ δορυφορίᾳ μεγίστῃ, φύλαξ τε ἀντικούσας, τῇ βασιλείᾳ τὸν ἄγιον παραπέμποντες ἡγαγούν. Καὶ πρώτα μὲν διεπέρα που τοῦ Ἀμαντίου τοῦ μεγάλου θωμᾶ νοῦς αὐτὸν ὑποδέχεται· ἔκειθεν δὲ εἰς τὸν τῆς ἀγίας Εἰρήνης νεὼν φέρεται· ἐπειτα δύτικατι βασιλικῷ ἡ σορὸς ἀναχθεῖσα, εἰς τὸν τῶν Ιερῶν Ἀποστόλων σηκὸν ἔγεται. Ἔνθα δὲ βασιλεὺς τῇ χλαμύδι τὴν θείαν καλύψεις σορὸν, καὶ τῇ λάρνακι τὸ μέτωπον καὶ τὸν δρυθλιμούς ἐπιθεῖς, κοινὴν ἔκειταιν ὑπὲρ τῶν γεγενηκότων προστῆς. Πάλιν μὲν γάρ ἔκεινον τεθνητες; ἤταν, κοινῇ νέον ἐν ὅρφανῳ τοῦτον καταλιπόντες; Ήδις δὲ καὶ ὑπὲρ τῆς μητρὸς ἀλεπάρει στῆσαι ταῦτη τὸν κάλον τῆς λάρνακος, τριζκησθῆντος καὶ πέμπτον ἕτος κινούμενον, δύον δὴ κάκεινη χρόνον τὴν Ἐκκλησίαν συνέσσει. Καὶ ἔκτιστα ἡμάρτανε τῆς δεήσεως· αὐτίκα γάρ Ιστατο. Τοῦ γε μὴν Ιεροῦ Πρόκλου τὸν ἄγιον τῷ συνθρόνῳ ἐγνωσθεὶσαντος, τὸ περιφρέναν πλῆθος, μιᾷ γλώσσῃ. Ἀπόλαυσέ σου τὸν θρόνον, Πάτερ, φησί. Λέγεται δὲ κάκεινον τὰ μερυκότα χειλη διάραντα, τῷ λαῷ ἐπειπεῖν, Εἰρήνη ὑμῖν· ὡς οἱ περιεστῶτες ἀκοῦσαι καὶ Πρόκλος διαπράγης διεμαρτύραντο. Τῆς δὲ Ιερᾶς τελεσθεῖσης μυσταγωγίας, ἐπὶ τὴν τοῦ λειψάνου κατάθεσιν ἐσπεύδον· καὶ χερσὶν Ιερῶν διὰ μέγας ἀρχιερεὺς πρὸς τῇ βάσει τῆς Ιερᾶς καὶ θείας τραπέζης ὡς Ιερὸς καὶ διοικοῦσας θησαυρὸς κατατίθεται, τοῖς Ιερεῦσιν διερεύεις, τοῖς μάρτυσιν διὰ μάρτυρας, εἰ γαὶ χωρὶς αἰματος, τοῖς τοῦ Χριστοῦ προσφήταις καὶ ἀποστολοῖς διὰ μεγάλη καὶ χρυσία τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας σάλπιγξ, καὶ ταῖς ἀκάντων ἀκοαῖς Ἐνηχος, καὶ τὰ εὐαερή δόγματα καὶ διδάγματα διαπρυσίως πᾶσι καὶ μουσικῶς ἔδουσα, περὶ τὴν ἐδδιγήν καὶ εἰκάδα τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς. Τούτῳ δὴ τῷ μεγάλῳ Ἐργῳ καὶ οἱ δι' αὐτὸν χωριζόμενοι πεισθέντες, τῇ Ἐκκλησίᾳ πάντες ἥνωθησαν. Θαυμάσαι δὲ μοι, φησί, Σωκράτης δικαιολόγος, ἐπεισιν, οἷμα, ὡς Ναυατιανὸς ἡρέμα σκώπων, πῶς διφθόνος ἔργιγένους μὲν τείευτησαντος ἥψατο, Ἰωάννου δὲ ἐψείσατο. Οἱ μὲν γάρ μετὰ διακήσις ἐτη που τῆς; αὐτοῦ τελευτῆς ὑπὸ Θεοφίλου ἀκοινώνητος γέγονεν· Ἰωάννης δὲ τριακοστῷ πέμπτῳ ἐτεί μετὰ τὴν τελευτὴν εἰς κοινωνίαν ὑπὸ Πρόκλου ἐδέχθη. Τησεῦτον Πρόκλος Θεοφίλου τῷ τρόπῳ διήνεγκεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν δπως γίνονται τε καὶ ἀεὶ γίνονται, τοὺς σωρρυνωντας οὐ διαφέγγει. Περὶ μὲν οὖν τῆς τοῦ θεοῦ Χρυσοστόμου ἀνακοινίδης τοσαῦτα εἰρήσθω.

Adeo diversis a Theophilis moribus Proclus fuit. scimper agantur, viros prudentes non fugit. De reductione divi Chrysostomi hactenus.

A vidua, inquam, illius, propter quam sponsa Christi Ecclesia pastore tanto viduata fuerat. Et rursum post mortem quoque justo iudicio legitinam ille tulit sententiam, agrum viduæ auctoritate sua attribuens atque confirmans: Deo nimirum magnum illum glorificante, et iniquum exsilium ejus aperte deprædicante. Et quoad ejus fieri potuit, petram navis discidit, quod miraculum hodie quoque certatur, et egregii illius viri ardorem eximium quovis præcone clarius attestatur. Hoc ubi factum est, serenitas rursum advenit, et naves aliae aliunde collectae, cum apparatu et comitatu maximo, carminibusque debitissimis, virum sanctum prosequentes, in urbem imperantem deportarunt. Eumque primum circa Amantium magni Thonæ templum B except: inde vero in sancte Pacis delubrum delatus, postea porro imperiali curru tumulus vescius, in sanctorum apostolorum fanum illatus est. Ibi imperator sacro loculo chlamyde tecto, et fronte atque oculis urnas impositis, communem supplex precationem pro parentibus fecit. Dudum enim illi mortui fuerant, in pupillari aetate eum tenerum adhuc relinquentes. Seorsim vero pro matre quoque precatus est, ut tumuli ejus motus atque strepitus consisteret. Triginta enim et quinque annos jam is quatiebatur, quo tempore scilicet et ipsa Ecclesiam concutiebat. Nec ille id non exoravit. Confestim namque urna ejus constituit. Atque ubi sacer Proclus virum sanctum in eumdem secum thronum collocavit, plebs circumfusa ore uno exclamavit: Recipe, inquiens, thronum tuum, o Pater. Fertur ipse quoque tum, quæ dudum clausa fuerant, labris rursum apertis, ad populum dixisse, Pax vobis: **C** 539 sicuti id circumstantes homines, et Proclus patriarcha, se audivisse testati sunt. Porro sacris mysteriis peractis, ad reliquiarum ejus repositionem itum est. Et episcopum manibus magnus antistes ad hasim sacræ et divinæ mensæ, veluti sacer et inviolabilis thesaurus, conditus est, episcopis epis copus, martyribus quamvis sine sanguine martyr, prophetis Christi et apostolis magna atque aurea Ecclesiæ Christi tuba, omnes omnium aures personans, et pia dogmata et precepta clare musicis plane modulis accinens. Factum id vicesimo D septimo mensis Januarii die. Ingenti autem facinore isto, illi etiam qui propter ipsum secesserant, persuasi, Ecclesiæ omnes conjuncti atque uniti sunt. Admirari vero, Socrates ecclesiasticus inquit, mihi libet (ut Novatianus clam virum sanctum, ut opinor, perstringens) quomodo invidia Origenem defunctum impetierit, Joanni autem pepercere. Ille namque post ducentos fere annos, ab obitu suo, a Theophilo excommunicatus est: Joannes vero tricesimo quinto anno post mortem suam a Proculo in communionem est receptus. Sed haec quomodo et antea acta sint, et adhuc

CAPUT LXIV.

Ut etiam sit relatus divinus Ignatius Roma Antiochiam.

Eisdem temporibus divinus quoque Ignatius Roma Constantiopolim delatus est. Cum namque ille, sicuti optaverat, in amphitheatro Romæ in ferarum alvis sepultus esset, quæcunque superflue firmiora solidioraque ossa, condita ibi sunt. Theodosius autem Dei optimi maximi præstantissima suggestione, magnopere ingenti atque illustri cum honore ea ad gregem suum referre studuit. Quapropter reliquias eas inde receptas, cum magnifico apparatu post tempus longum Antiochiam reduxit, et in eo loco quod cœmeterium vocatur, veneratio magna reposuit, et delubrum ingens dæmoniis olim dicatum, quod ab incolis Tychion, 540 quasi Fortunæ templum dicas, vocabatur, in sacro sanctum sanum mutatum, divina martyri consecravit: in quo etiam reliquiarum loculus repositus est, curru imperiali cum sacro apparatu et satellito per urbem eam illatus, ubi quoque anno quolibet publice et magnifice festus dies est actua, Deo diligentium se memoriau sancte a funere etiam ipso glorificante, sicuti antea quoque in Babyla accidit. Deo namque iuvans Julianus, propterea quod Daphneus Apollo oraculum ejus consulenti nihil respondisset (martyre quippe qui in propinquuo loco conditus erat, divina potentia os illius obturante, sicuti id dæmon invitus confessus est) nova quadam translatioue martyrem cohonestavit, ut coquendis faciliusque dæmones res suas agerant, quemadmodum Juliano obscure polliciti fuerant. Sed id, sicuti videtur, providentia divina fuit, ut simul et martyrum potentia manifesta fieret, et saepe eorum reliquiae longe ab idolorum nitore absentent, et sacro loco repositæ, debito, pro eo atque convenit honorarentur delubro; sicuti et accidit. Templum enim ei ante urbem et magnitudine amplum, et forma pulchrum exstructum est, in quod etiam ejus urna illata est.

CAPUT XLV.

De sanctis septem pueris, qui Ephesi resurrexerunt, ad fidem communis resurrectionis stabiliendam.

Sub idem tempus, disputatio ingens in urbe imperante de mortuorum resurrectione existit, et populo maxima incessit concertatio. Quidam enim, una cum Sadduceis, resurrectionem prorsus non esse opinati sunt: quidam autem ægre quidem, sed crediderunt tamen, defunctos excitatum iri, apertis et irrefragabilibus sacrarum Scripturarum testimoniis adducti, alio prorsus et immato corpore. Ut primum enim corpus illud, quod variis modis solutum abolitumque sit, resuscitetur, fieri non posse: sed præter id aliud, nulla præcedente materia, divina, quæ omnia perficit, voluntate denuo restitutum, una cum anima resurrectum esse existimarunt. Huic tantæ atlati-

A

ΚΕΦΑΛ. ΜΙ'.

'Ως καὶ ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος ἐκ Ρώμης εἰς τὴν Ἀντιόχειαν μετεκομίσθη.

'Εν δὲ τῷ τότε καὶ ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος ἐκ Ρώμης εἰς τὴν Κωνσταντίνου ἀνεκομίζετο. Ἐπειδὴ γάρ, ὃς ἐκείνῳ βούλησι ἦν, τάφῳ τεῖ; τῶν θηρίων ἔκρητο γαστράσιν, ἐν τῷ τῆς Ρώμης ἀμφιθέάτρῳ, δοσὶ δὴ στεφρότερᾳ καὶ ὀδρότερᾳ περιελειπτο τῶν δοτέων, ἐκεῖστι πῃ ἐκρύπτοντο. Θεοῦ τοῦ παναγάθου ἀρίσταις ὑποθήκαις Θεοδόσιος πολλὴν ἐποίειτο σπουδῇ εἰς τὴν Ιδίαν ἐπανάγειν πολύμηνα μείζους καὶ περιφανέστει τιμαῖς. Καὶ δὴ ἐκεῖθεν ἀρίστενος; σὺν λαμπρῷ τῇ πομπῇ, ἐπὶ τὴν Ἀντιόχου ἀνήσαγε, χρόνος παραρρύεντος πολλοῦ· καὶ ἐν τῷ καλούμενῷ κοιμητηρίῳ σεμνῶς κατατίθεταιν ιερόν τε μέγα δαιμονίον ἀνειμένον, δ τοις ἐπιχωρίοις Τυχαῖον ὄντομαστο, τῷ Θεοφόρῳ καὶ μάρτυρι ἔχαρίζετο, εἰς σηκὸν μεταβληθὲν εὐαγγῆ. Ἐνθα δὴ καὶ ἡ τῶν λειψάνων ἐναπετέθη σφρᾶς, ὅχηματι βασιλικῷ σὺν ιερῷ πομπῇ καὶ δορυφορίᾳ περιενεγχεῖσα τῇ πόλει, ὃπου δὴ καὶ ἡ δὲ ἐτούς δημοτεῖς μεγαλοπρεπῶς ἐγίνετο ἕορτή, τοῦ Θεοῦ πάντως τὰς τῶν ἡγαπηκότων ἐκείνων μνήμας δοίων; δοξάζοντος, ὥσπερ δὴ καὶ Βεβύλαρι συνέδαινε πρότερον. Ἐπειδὴ γάρ δὲ θεοστυγής Ἰουλιανὸς, μὴ δ Δαφναῖος Ἀπόλλων χρηστηροῖς αἰζομένῳ φωνὴν ἤρει, ἀπει δὴ τοῦ μάρτυρος ἐκ γειτόνων δητος, καὶ θεῖρ δυναστεῖλα ἐπιστομίζοντος, ὡς δ δαιμονιον καὶ δαιμονίων ἀνωμαλόγει, καινῇ τινι μεταθέσει εἰτίμα τὸν μάρτυρα, ὡς ἂν ἐν εὐθέτῳ εἴη τοῖς δαιμονιοις τὰ οἰκεῖα δρψην, ὥσπερ Ἰουλιανῷ σκιαδῶς ἐπηγγέλλονται. Θεοῦ δὲ ἦν ἄρα, ὡς ξούχε, πρόνοια, ὅμοιοι μὲν, ἵνται τῶν μαρτύρων ἡ δύναμις ἐκδηλος καταστατεῖ, καὶ τὰ θεῖα ἐκείνων λειψάνα πόρρω τῆς εἰδώλων γένοιτο κνήσσος, χώρῃ τε θειῷ μετατεθεῖη, καὶ τεμένους ἀξιωθεῖη προστήκοντος. Λασπερ δὴ καὶ συνέδαινε. Νεώς γάρ αὐτῷ πρὸ τοῦ ἀστεος μέγας τε καὶ περιφανής εἰς κάλλος καὶ μέγεθος ἀνηγείρετο. Ἐνθα δὴ μετερρύθηναι συνέδαινε τὴν θίδην τῶν μάρτυρος.

B

ΚΕΦΑΛ. ΜΕ'.

Περὶ τῶν ἀγίων ἀπελάτων πάθων τῶν ἐν Ἐγείραις ἀραστάτων εἰς αἰτεωτις τῆς κοιτῆς ἀραστάσεως.

Κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ πολλῇ τις ἀνειλογία ἀνά τὴν βασιλίδα ἐκράτει τῶν πόλεων περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, καὶ μεγίστη ἀμφιβολία εἰσέβει τῷ πλήθει, τῶν μὲν ίσα τοῖς Σαλδουκαῖοις δογματίζοντων, μηδὲ ὅλως εἶναι ἀναστασιν, τῶν δὲ μόνις μὲν, πειθομένων δ' ὅμως τοὺς κεκοιμένους ἐγείρεσθαι τῷ ταφεῖ τε καὶ ἀναντιρρήτῳ τῆς τῶν λειρῶν Γραφῶν μαρτυρίας, ἐν δλλῳ μέντοι καὶ ἡδομένῳ πάμπαν τῷ σώματι. Τὸ γάρ περῶν ἐκεῖνο πολυτρόπως διαλυθεῖν καὶ ἀφανισθεῖν, μηδὲ ἐξείνειν εἰναι ἐγείρεσθαι, ἀλλ' ἐπερον παρὰ τούτῳ, ἐξ οὐδεμιᾶς προύποκειμένης ὑλῆς τῷ παντούργῳ καὶ θειῷ θελήματι καινουργούμενον, ταῖς ψυχαῖς συνενίστασθαι. Τὴν δὴ τοιαύτην τῶν τηγειαῖτα ἀνύρωπων ἁγνοῖσιν

καὶ ἀμφισσήτησιν τοῦ προκειμένου δὲ πρὸς γενέσαις τὰ πάντα εἰδὼς Κύριος, οὐάπερ ἀριστος; λατρὸς, τὰ πρόσφορα προητοίμασε φάρμακα: ἵν' ἐν κατρῷ τῇ θεραπείᾳ χρησάμενος, τὴν τῶν ψυχῶν ἀρέωστελαν λάστηαι. Πρὸ δύο γοῦν καὶ ἔδομήκησαντα καὶ ερικούσιων ἐνικατῶν πρᾶγμα ἐνήργει, οἷον εἶναι μηδὲν ἔλλειπεν παραμειλώμενον τοῖς ἐκ παλαιῶν θαυμασίαις, καὶ ὑπὲρ φύσιν διαπεπραγμένοις: οὐτῷ δὲ δῆτα ὡς ἔσχε, τῇ συγγραφῇ παραδοῦνει πειράζομαι. Ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἰονίας ἐπὶ τὰ παῖδες ἤσαν, ἀδελφοὶ οὐχ ἦσσαν τὰ ὄματα τοῦ τάς ψυχὰς, ἐκ πατέρων τὴν ἡμετέραν ἰκανηρημάνιος θρησκεύαν. Ἐπει τόσον δὲ ἐκεῖνοις δὲ πρὸς Χριστὸν ἐνεκτηκεν ἔρως, ὡς θεῖναι μὲν ἐν δευτέρῳ τὸν βαρύτετον διωγμὸν, δὲν δέκιος δὲ τηνικαῦτα τὴν βασιλείον ἑκουσίαν ἡμιφειρέμένος ἀποτνῶς ἐπράτει πορθτοῃ δὲ δομολογήσαντας, ἐπειτ' ἀναχωρήσαντες τῆς πόλεως οὐ πάντα πόρφω, καὶ τινὶ τῶν ἐκ γειτόνων απηλεῖψαν δὲ τὸν ἐπηρημένον κίνδυνον αφεῖς αὐτοὺς καταφύγουσι· ἐπελθόντας δὲ τοὺς διώκοντας, τὴν τοῦ σπηλαίου θύραν ἑσθενταίσασι φύγει. Οἱ δὲ ἀδημοσύνες, εἰς ὅπον βαθὺν τινα τραχῆνας ἐδόκουν, καὶ γε οὕτως ἐπὶ τραχεῖσι καὶ ἔδομήκουσαν καὶ δύο διέμειναν ἐτη ὑπούντες, οὐάπερ ἔγγειοι θεῖα προνοίᾳ καὶ Πνεύματι ἀγίῳ ἐπισκιαζόμενοι. Ὅπερ γάρ ἀναστησούντες, ήδει καὶ μελαχῷ ὑπνῷ ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις χρόνοις συνεῖχοντο, μῆτε τῶν εὐμάτων, μῆτε μὴν τῶν ιματίων τούτοις διαρρέεντων. Χρόνῳ δὲ τῆς θύρας ἀναφραγεῖσης ἐπὶ τῆς προύστης ἡγεμονίας, τοῦ ὅπου ἀνέντο. Ἔνα δὲ τούτων ἐπὶ τὴν πόλιν ἐπ' ἀγορῷ τῶν ἐπιτηδείων ἔστελλον. Ἐπει δὲ τοῖς ἐπ' αὐτῆς τὸ Δεκίου προύσταλλοτο κόμισμα, ἐκεῖνοι θησαυρῷ ἐντυχεῖν ἐκεῖνον νομίσαντες, τῷ δέντρῳ καὶ ἀτήνει τοῦ κόρματος παρὰ τὸν δροῦντα ἥγον τὸν νέον· καὶ πειραν οὐκ ἀγεννῆ προσῆγον, ἀστ' διάπερ εὑρός παραδεκνύειν χρυσόν. Ἐπει δὲ τοῖς ιμάστο κατέτεινεν ἴκανῶς, εἰς ἐκατὸν μόλις γενόμενος, ἀνεβόησε. Τίς δὲ ἄρα τὸν σκήπτρων ἡγεῖται ἀρτείως, διδάξατε. Τῶν δὲ τοῦτο τοῖς καὶ μέλιτας ἀστεῖον διαχυθεῖσαν, Σὺ δὲ ἀγνοεῖς ὡς νῦν Θεοδόσιος τὸν βασιλείον εὐτυχῶς διοικεῖ; Τὸν δὲ ὁστερὸν ἐκπληγέντα, Εὔφημος, φάναι. Οὐχὶ δέκιος Ῥωμαίων, ἀλλὰ Θεοδόσιος ἄρχει· δὲς ἐμέ τε καὶ τοὺς οὖν ἐμοὶ ξένους, δέεις κατασείσας πολλῷ, διὰ τοῦ ὑπάρχου τῆς πόλεως εἰς τόδε τὸ σπῆλαιον κρυθῆναι παρεσκευάσατο; Ἐμὲ δὲ ἐκεῖνοι προήκαντο παλέη σχεθέντες διστάτους, πλακὴ ἐντυγχάνουσιν, ἐν ἥπερ τὸ τε Δεκίου διομά, καὶ τῇ αὐτῶν παρθεσίᾳ, καὶ τῇ φυγῇ τε δόμον καὶ κρυθῇ, καὶ δὲ τῆς τεφῆς πρωσφόρως ἐδηλοῦτο καρός. Καὶ δῆτα τιμῇ τῇ προστοκούσῃ ἐκεῖθεν δράμενοι, δηλα διὰ τάχους τὰ περὶ τούτων ἐποιούντων τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ πιστεῖτος βασιλεὺς τὰ περὶ αὐτῶν ἐγνωκὼς, ἀεὶ τὰ θεοφιλῆ πράτεων, ἀνάξιον τῆς ἐκείνου εὐσεβείας ἐνόμιζεν ἢ πέδης ἔκατον αὐτοὺς μετεπείλλεθειται, ἢ ἀλ-

Α εἰς hominum ignorantia, et de proposita quæssione ambiguitati, qui priusqnam existant, omnia novit Deus, perinde atque medicus optimus, idonea preparavit remedia, 541 ut tempore suo curam adhucens, animarum sanaret imbecillitatem. Itaque ante annos trecentos septuaginta duos rem fecit, quæ nulla ex parte miraculis antiquitus ab eo supra naturæ captum editis cedat: quam hoc loco commemorare aggrediar. Ephesi in Ionia septem pueri, corporibus juxta et animis fratres fuere, a parentibus per manus eis truditæ religionis nostræ cultores. Tanto vero illi erga Christum flagravunt amore, ut persecutionem eam quam Decius Romanus eo tempore imperator gravissimam perquam crudeliter exercuit, parvifacerent. Et cum propalam Christum confessi essent, postea non longe ab urbe ea secesserunt, et in vicino quodam antro propter imminentis periculum seipso occultarunt. Ejus antri aditum et fores persecutores a parte exteriore probe circumvallatas munivere. Illi porro pre anxiō animi moerore in somnum sibi profundum delabi visi sunt, atque ita ad annos trecentos septuaginta duos dormierunt. Perinde enim atque angeli providentia divina et Spiritu sancto obumbrati, et veluti sensu orbati, suavi et molli somno, eo quo diximus tempore, ita sunt decenti, ut neque corpora neque vestimenta eorum dissiplexerint. Ubi autem tempore suo sub presenti, de quo nunc agimus, Theodosii imperio speluncæ fores reclusæ sunt, e somno illo evigilarunt, unumque ex eis in urbem rerum necessariarum comparandarum gratia miserunt. Cum autem is civibus Decii numisma proferret, nova atque insolita monetæ forma adducti, in thesaurum eum illi incidisse opinati sunt, juvenemque ad urbis rectorem duxerunt, neque levia ei, ut aurum inventum indicaret, adhibuerunt tormenta. Ea postquam flagris abunde concisis, vix apud se ipsum esset, exclamans: Quis tandem, inquit, imperium nunc obtinet? mihi dicite. Atque illi suaviter et facete subridentes, Num tu, respondebunt, Theodosium nunc feliciter imperium administrare ignoras? Tum juvenis, Bona verba queso, ait: an non Decius, sed Theodosius Romanum obtinet imperium, qui me et sex alios mecum multo timore territos per præfectum urbi speluncam hanc ubi occultaremur, subire coegit, unde me illi fame perciti ad panes emendos praemiseret? 542 His illi verbis auditis consternati, celeriter omnes ad antrum illud accurrerunt, adituque magis dilato, lapidibusque hinc et inde disiectis, in tabulam inciderunt, in qua Decii nomen, ipsorum in Christi religione profienda libertas, fuga simul et occultatio, nec non sepulturæ tempus percommode expressum erat. Proinde eum reverentia debita eos inde duxerunt, et donec omni celeriter imperatorem certiore fecerunt. Cæterum imperator fidelissimus, ubi eam reum cognovit, quod semper quæ grata Deo et accepta

essent faceret, pietate sua indignum duxit, vel illos ad se transferri curare, vel alios ad eos videntes mittere, ipsum autem domi manere: alterum enim arrogantiae, alterum autem socordiae omnino esse judicavit. Et rebus omnibus, prae eo ut ad illos veniret, contemptis, quam potuit celerrime Ephesum contendit, atque ibi illorum conspectu se oblectavit, et cum eis collocutus, et ad satiatem consuetudine eorum usus est: tum autem in communi etiam mensa cum eis, ita ut par erat, cibum cepit, septenque totos dies cum eis fuit, omne eis curae et officii genus praestans. Ubi vero etiam longiore rursus somno et obitu sancto in Christo obdormierant, debito eos prosecutus est honore: et praeclaro ea de causa triumpho acto, magnificeque rursum eis in antro repositis, Constantinopolim est reversus. Ea re quæstio de dogmate sopita est. Satis enim constabat, qui ut pueri illi tot annos, veluti noctem unam nullo corporum detimento quiescentes superessent, efficerit, eosque una cum animabus excitari, eum quoque potestatis sue abundantia, omnes homines cum suis, non alienis corporibus, in momento uno, veluti ex somno, tempore suo excitaturum esse (1). Hæc hactenus.

543 CAPUT XLVI.

Dicitur maximi terræ motibus: et ut propterea in campo supplicationes factæ: quibus cum imperator et Proclus adcesset, subito puer in aerem surreptus, ter sanctum hymnum audiverit: id quod ita rursum demissus populo retulit, et statim concidens expiravit. Et ut Theodosius urbem renovarit, pluraque ædificia Antiochiae construxerit.

Adhuc Theodosius imperabat, et terræ motus (1) magnus et admirandus existit, qui priores omnes magnitudine, celeritate et temporis diuturnitate facile superavit. Nam ad menses sex maxime duravit, et non ex intervallo, sed motu continuo omnia concurrit, idque per orbem sere universum: adeo ut non solum in urbe imperante turres in praeceps ierint, et murus variis in locis ruptus sit, verum etiam circa Chersonesum ædificium, id quod maxima telescopiæ, hoc est longum murum, vocant, simul omne conciderit: et innumerabilia ubique locorum, magnorum operum templorumque ædificia pessum ierint. Terræ motus iste Alexandriam quoque attigit. Antiochiae autem impetu vehementiore imminentis, præcipua quaque spectacula maxime communivit. Et innumerabiles accidere casus, non terra tantum, verum etiam mari. Alicubi enim terra dehiscens vicos frequentes absorbit: aliebibi fontes non exigui subito exaruerunt; quibusdam in locis ubertim aqua profluxit, quæ ibi antea esse solita non fuerat. Arbores multæ una cum truncis suis iadictus eviuse. Aggeres plurimi drepente existentes,

A λοις τὴν περὶ αὐτῶν ἐπιτρέπειν θέαν, αὐτὸν δὲ πολὺκου μένειν τὸ μὲν γάρ ὑπεροδίας, θάτερον δὲ ρρυθμίας ἀντικρυς εἶναι ἔχειν. Πάντα δὲ δεύτερα τῆς πρὸς ἐκείνους ἀφίξεως λογισάμενος, ὡς εἰς τάχους, τῆς πρὸς τὴν Ἐφεσον ἥπετο. Καὶ τοῖν τῆς ἐκείνων ἐμφορηθεὶς δψεως, λόγων τε κομνήσας, καὶ τῆς ἡδίστης δύμιλας ἐκείνων εἰς κόρη μεταλαβών, κοινῆς τε τραπέζης προστάντων ἐκείνοις συμμετασχών, ἐδόμην τῷ μέρεαν αὐτοῖς ευδίγαγε. Οεραπείας πάσης κατακῦν. Ἐπειδὴ δὲ τὸν μακρὸν ὑπονον αὐθίς δισὶν τέλει τὸν Κυρίῳ κεκλημηται, τιμῇ τῇ προστηκούσῃ ἐπέιμα, περιφανῆ κατάγων ἐπ' ἐκείνοις τὸν θριαμβον· μεγαλοπερῶς τα αὐθίς τῷ σπηλαιῷ μτεδεύσας, ἐπὶ τὴν Κωνστατίνου πόλιν ὑπέστρεψε. Κάνεται δέ τῇ περὶ τὸ δόγματος ἀμφισβήτησις Ἑλῆγε· δῆλον γάρ ἦν· δὲ τοσαῦτα ἕτη ὡς μίαν νύκτα παρασκεύασαι τοὺς παῖδας διαβιβάσαι, μή τι λύμης μειρηχταί ταῖς σώμασιν, ἀλλὰ σύνεμα ταῖς ψυχαῖς τούτους ἐξαναστήσας, δῆλος ἀν εἶη, ὡς καὶ πάντας ἀνθρώπους περιουσίᾳ δυνάμεως; μετὰ τῶν οἰκείων καὶ οὐκ ἄλλοτρίων σωμάτων πάντας ἐξαναστήσει ἐκαρπαίως, ὡσπερ ἐξ ὑπονοῦ, καιρῷ τῷ προστήκηται. Καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΜΓ^η.

Περὶ τῶν γεγονότων ἐξαισιων σεισμῶν· καὶ ὡς λίτης ἐν τῷ κάμψῳ γενομένης διὰ τούτους, τὸ τε βασιλέως καὶ Πρόκλου πυρότος, ἐξαύγηκε παιδιοί εἰς ἀέρα πράγη· καὶ ἀκούσαν τὸ τριπάτιον ὅμοιον, κατελθόντες, τῷ λαῷ ἐγγένηκαν παραντία πεσόντες ἐπειλέντα. Καὶ περὶ τῆς πόλεως ὡς ἀντερώσεις ταύτης, καὶ πολλὰς ἀκοδομίας ἔπει τῆς Ἀγιούσθου ἀντηγένειας θεοδοσίος.

Ἐτι δὲ Θεοδοσίου κρατοῦντος, σεισμὸν ἐπισυνέδη γενέσθαι μέγαν τε καὶ ἐξαισιον· οἷον εἶναι καὶ τοῖς προλαβόντας ἀπαντας ἀποκρύπτειν τῷ μεγέθει καὶ τάχει, καὶ τῇ τοῦ χρόνου παραδρομῇ. Εἰς γάρ μήνες μάλιστα ἔξι διαγέγονεν δὲ σεισμὸς, οὐκ ἐκ διαλειμμάτως, ἀλλὰ συνεχῶς τὰ πάντα κυκῶν, καὶ διὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην σχεδόν· ὡς μὴ μόνον τοὺς ἀνὰ τὴν βασιλίδα πύργους ἐνεγκύησαι περνεῖς, καὶ τὸ ἀλλο ταύτης τείχος· κατὰ διαφόρους τόπους διεργάγηνται, ἀλλὰ καὶ τὸ περὶ Χερβόνησον οἰκοδόμημα· δὲ μακρὸν καλοῦσι τείχος, συμπεσεῖν θύρον, καὶ μυρία δὲ ἐπανταχοῦ γενέσθαι συμπτώματα, μεγάλων ἔργων, νεῶν τε καὶ οἰκοδομιῶν. "Ηύπατο δέ δὲ σεισμὸς καὶ τῶν κατ' Ἀλεξανδρειαν. Ἐν δὲ Ἀντιοχείᾳ ῥαγδαῖστερον ἐπιθέμενος, τὰ ἐν αὐτῇ τῶν θεμάτων ἐξαισια κατέρρεις μάλιστα. Πολλά τε καὶ ἀναρθριμητα συνέδη πάθη γενέσθαι, οὐ κατὰ τὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ θάλασσαν· καὶ πῆ μενδιστροῦ θῆναι τὴν γῆν, καὶ κώμας συχνάς ἐν αὐτῇ κατέδυναι, καὶ τῶν πηγῶν δὲ οὐκ ὀλίγας ἐξαπίνεσθαι· οὐδὲν ἔηράς· ὀλλαχοῦ δὲ ἀκθόνον ἀντέρρηγε· οὐδὲντος, μὴ πρότερον εἰσαθές ζεν. Πολλά δὲ καὶ τῶν δενδρῶν ἐκ τῶν βάθρων σὺν τοῖς πρέμνοις ἀνέβη-

(1) Simile quiddam Paulus Diaconus de septem quoque dormientibus in Germania refert, *De gestis*

Longobar. lib. I, c. 13.

(1) Euseb. lib. I, cap. 17.

σθνατι· καὶ χρήματα πλείστα αἰφνη· ἀναδοθῆναι, οἱ δρῦ τε μεγάλα σχεδιασθῆναι· ὑπερβῆναι δὲ καὶ τὴν θάλασσαν τοὺς οἰκείους δρους· καὶ νεκροὺς Ιχθύας καὶ τῶν μάλα μεγέθει ἐπιστήμων ὡς ἀπὸ σφενδόνης ἐκπέμπειν· πολλάς τε νήσους τῶν ἐν αὐτῇ κατεδῦναι, ἐς δεῦρο ἀφανεῖς γενομένας· καὶ πλοῖα τῶν ὑδάτων ἀθρόου ὅπονοστησάντων ἐπὶ ξηρᾶς δρῦθηναι, μέσοφ τῷ πελάγει ἐπ' ἀκινήτοις ἐστῶτα. Μετέσχε δὲ τῶν ἐκ σεισμοῦ διειών τὰ πολλὰ Βιθυνία τε καὶ Ἐλλήσποντος, ἐκατέρα τε Φρυγία, καὶ τῆς ἔω τὰ πλεῖστα, ὡς εἴρηται. Καὶ τὸ πλέον δὲ τῆς ἐπέρεας ἐπέδραμε. Πολλὰ δὲ χρόνῳ τὸ πάθος ἐπικρατήσαν, οὐχ ὥσπερ τὸ καταρχῆς ἐπέβαλεν, οὕτω καὶ διέμεινε σφοδρότερον ἐπιόν· ἀλλ' Ἐληγε κάκενο ἡρέμα τῷ χρόνῳ, ἔως οὐ παντάπαν ἀπέλιπε. Τὸ μὲν οὖν πάθος τοιούτον· οἱ δὲ τὴν Βύζαντος οἰκοῦντες, εἰς δίος μέγιστον καταστάντες, καὶ τὰ συμπτώματα δεδοικότες, τὰ τείχη λιπόντες, ἐκτὸς τῆς πόλεως ἤσαν, ἐν τῷ λεγομένῳ Κίμπηρ ποιούμενοι τὰς διατριβῆς, συνεχεῖς δεήσεις σύναμπτος φασίει Θεοδοσίῳ καὶ Πρόκλῳ τῷ πατριάρχῃ ποιούμενοι, ἐκδυσωπούντες Λεων γενέσθαι Θεὸν, καὶ τῶν ἐπικειμένων ἀπαλλάσσειν διειών. Καὶ ποτὲ φαγδυσθερον τοῦ σεισμοῦ ἐπιβρίσσαντος, σφόδρα τε παλλομένης καὶ ὥσπερ κυματιζομένης τῆς γῆς, καὶ ἐκ βάθρων ἀνασπασθῆναι προσδοκωμένης, λιτής ἀγομένης, πάντες σύνδακρυς ἤσαν, ἐκ βάθους τὸν δινθενέν Ελεον ἐκκαλούμενος. Τηνικαῦτα δὲ θαῦμα παράδοξον ἡκούσθει, πάντα νοῦν ἐκβαίνου ὥσπερ καὶ διάνοιαν. Αἴφνης γάρ ἐκ μέσου πάντων ὄρωντων, θελητὸν δυνάμει, παδὸν εἰς ἀέρα μετάωρον ἤρτο· καὶ τῷ οὐρανῷ κύματι προσπείλασαν ὡς ἀφανεῖς τοῦ λοιποῦ εἰναι, θελας ἐν μεθέξει φωνῆς γίνεται, ὅπως ἀγγέλοις ἔησον Θεὸν ἀνυμνεῖν. Ότις δὲ ταῦτ' ἠκούσεν, ὅπιστα πάλιν ἐπιτραπέψαι τὴν αὐτὴν ἀερίων ὁδὸν κατελθεῖν· ἀναγγείλας τε καὶ τῷ ἐπισκόπῳ Πρόκλῳ, βασιλεῖ τε αὐτῷ, καὶ τῷ πλήθει παντὶ, λιτυνεύοντάς τε καὶ ἀλλιώς ἀνυμνεῖν ἥρημένους Θεὸν, καὶ ταυτὶ κατὰ λέξιν λέγεται τὰ ρήματα, ἀπερ ἀκούσεις καὶ φόδρων ἀγγέλων· Ἀγιος δ Θεὸς, ἀγιος Ιακωβος, ἀγιος ἀθανάτος, ἐλέησον ἡμᾶς· Ἀ δῆτα Πρόκλος ἀκούσας, αὐτίκα οὕτω ψάλλειν τῷ πλήθει ἐκάλενεν. Οὐ δὲ σεισμὸς εὐθὺς ἐστη, λήξας παντάπασις. Βασιλεὺς δὲ Θεοδοσίος καὶ ἡ θαυμαστὴ γυναικῶν Πουληερία, τῷ παραδέξω ἀγαθόντες τοῦ Θαύματος, βασιλικῷ θεσπισματι εὐθὺς ἐπεκύρουν κατὰ πάσαν τὴν οἰκουμένην τὸν θεῖον τουτονὶ διανον ἐξάδεσθαι. Ἐξ ἐκείνου τε ἡ Χριστοῦ Ἐκκλησία τούτον παραλαβοῦσα, οὐ καθ' ἐκάστην ἡμέραν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπόλιτον εἰπεῖν, κατὰ πάσαν ἔναρξιν διαχονίαν εὐθὺς ἐτελέντα τὸν βίον· καὶ κατὰ τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, ἡ τῆς Εἰρήνης ἐστὶν ἐπώνυμος, κατετέθη. Οὐ δὲ τόπος φιλαέριον ἡθη, "Ὕψωμα θείον τοῦ λοιποῦ ἐπεκλήθη, πρὸς νότον διεμον τῆς Κωνσταντίνου ὄρων. Ἐπειδὲ τοῦ τῶν σεισμῶν δέους ἀπῆλλαχτο βασιλεὺς, αὐτίκα τὰ τῆς Κωνσταντίνου τείχη ἐπέβαλλεν ἀνιστρέψαν. Καὶ τὰ μὲν τῆς ξηρᾶς

in montes ingentes conformati. Mare, terminos suos transgressum, pisces ingentis magnitudinis mortuos veluti funda ejecit. Insulæ plures, una cum incolis suis submersæ, hodie quoque non apparent. Naves undis confertim decedentibus in arida medio mari immobiles consistere visæ. Cladem ex eo terræmotu plurimum sensere Bithynia, Hellespontus, u[er]aque Phrygia, et Oriens pars maxima: sicuti dictum est. Invasit quoque Occidentis regiones plures. Et cum longo duraret tempore, non ea qua cœperat vehementia grassari perseveravit, verum sensim de impetu aliquid remisit, donec prorsus conquievit. Clades ea talis fuit. Byzantii autem in maximum conjecti metum, a ruinis ædiliciorum sibi timentes, muros reliquerunt, et extra urbem in Campo, qui dicitur, morati sunt, una cum imperatore Theodosio, 544 et patriarcha Proculo continuis precibus incumbentes, Deumque ut propitius eis esset et ab imminentि calamitate orbem liberaret, obtestantes. Et cum aliquando, motu eo grassante, terra veluti fluctuans concutereatur, et homines per metum eam ex fundamentis ipsis extirpatum iri vererentur, et omnes litanis et supplicationibus dediti collacrymarent, et ex profundo intimoque animo misericordiam divinam implorarent: tum miraculum præter opinionem omnium, quod sensum et mentem omnem excedat, subsecutum est. Subito namque in medio inspectantibus omnibus, divina quadam vi puer in aeren sublimis ad cœlestem usque tractum, ita ut jam non appareret, sublatus, divinam vocem qua angelis Deum laudibus ferre mos est, audivit: eaque voce percepta, rursum priore per aeren via reversus descendit; et episcopo Proculo, ipsique imperatori et multitudini omni supplicationibus operanti, Deumque hymnis celebranti, ab angelis canentibus se verba haec audisse renuntiavit: Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nostri. Quæ ubi Proclus intellectus, statim ad eum modum populum psallere jussit: et terræmotus statim etiam constituit, omninoque conquievit. Imperator porro Theodosius, et inter feminas admiratione omnium digna Pulchria, tanto miraculo perculti, constitutione imperiali confessim, ut per orbem omnem divinus hymnus iste concineretur, decreverunt. Et ex eo tempore Ecclesia Christi cuius acceptum non quolibet tantum die usurpat, sed etiam (ut simpliciter dicam) cuiuslibet carminis et laudis Dei initio ante omnia pleno ore præmittit. Puer verborum eorum ministerium executus, statim vita defunctus est, et in Magna ecclesia quæ Pacis nomen obtinet, conditus. Locus autem in quo ille in sublime actus est, postea Divina Exaltatio vocatus est, notum ventum pro urbe Constantinopolitana spectans. Imperator ubi terræmotus timore liberatus est, illlico Constantinopolitanæ urbis muros resicere aggressus est: et majorum mœnium partem, quæ in sicco loco sunt, per dies sexaginta,

in eam quæ nunc cernitar formam Anthemius A restauravit, ingenti urbi amplitudine pomeris prolati adjecta. Cyrus autem præfector urbi **545** reliquum qui conciderat, et vi temporis labefactatus fuerat, murum renovavit, atque in sublimem altitudinem, urbe veluti in novam redacta formam, construxit. Et cum aliquando imperator in Hippodromo equestre exhibens certamen staret, Byzantii structura Cyri delectati magnificam illam emisere vocem: Constantinus condidit, Cyrus restauravit. Qua ex causa ira percitus princeps, præfecti dignitatem, illo sub prætextu quod gentilis superstitionis cultor esset, homini ademit, et substantiam ejus omnem publicavit. Ille animum despondens, ad Ecclesiam confugit, et in sacrum sacerdotum ordinem allectus, Smyrnæorum præfuit urbi. Smyrnæi ubi illum audire gentilium sacra coiuisse, communionem ejus sunt aversati. Cyrus (1) autem ad eos in ecclesia talia verba fecit: « Viri amici, nativitatem Dei et Servatoris nostri Jesu Christi silentio colamus, quoniam auditu etiam solo in virgine sancta conceptum est Dei Verbum. Ei gloria sit in secula. Amen. » Ac deinde gratius civibus fuit, et Ecclesiam pie gubernavit. Hujus quoque opus est templum Dei Genitrici dicatum, quod Cyri dicitur: in quo fama est et Romanum illum cantorem eximiuum, propter carmina decantata, honorem et præmium virtutis a Dei Genitrice recepisse. Templum autem id hujusmodi occasione isthic est erectum. Cupressus in eo loco ingens et procera fuit, in qua superioribus temporibus nescio quomodo imaginem Dei Genitricis quidam occultavit. Cum autem multum præterisset temporis, et imago latceret, ipsa scipsam indicavit. Cupressus enim immenso corosans lumine, perinde atque fax una ardore visa est, et ingens etiam miraculorum vis ab obscura et latenti effigie manavit. Ubi autem quidam curiositate laudata arborem concendit, imago ea, unde miraculorum via profluxit, apparuit. Quapropter Cyrus loco ei honorem habens, pulcherrimum et maximum Dei Genitrici construxit delubrum. De his hactenus. Verum enim vero imperator magnam exhibens liberalitatem, non imperantem tantum, sed et alias restauravit urbes, quæ valde diruta fuerant. Et alias quidem aliter restituit: Antiochiam vero Memnonium et Zoilum et Callistum, religione nostra admodum præstantes viros, iectores misit. **546** Ibi Memnonius perquam decenter et magnifice, quod Psephium dictum est, ab ipsis fundamentis restituit: in eius loco medio hypæthram et subdialem aulam reliquit. Zoilus autem imperiale erexit porticum, ad austrum

μεγάλη τέλχη Ἀνθέμιος δι' ἐξήκοντα τιμερῶν οὐκέτι τὸν διεσκεύαζε, περιβόλλων καὶ πολὺ τι μεγάλους τὴν πόλεις δὲ Ἐπαρχος Κύρος τὸ συρπεπτώκι; τοῦ λοιποῦ τέλχους, καὶ τῷ χρόνῳ γεγραχῆς ἀνενέωσε, καὶ εἰς θύσιος ἐπέδωκε, καίνη τινα ὥστε πατεστήσας αὐτῇ. Καὶ ποτε τοῦ βασιλέως ἐν τῷ Ἱππεικῷ καθεστῶτος, οἱ Βυζαντῖοι τῇ ἔργῳ τοῦ Κύρου ἡδόμενοι, φωτὴν ἀφῆκαν λαμπράν. Κωνσταντῖνος ἔκτισε, Κύρος ἀνενέωσεν. Ἐφ' ὁ περιοργής γενόμενος δὲ κρατῶν, τὴν μὲν παροχὴν ἔκεινα φέρει τιμὴν, πρόφτειν εἰληρώς, ὡς εἴη τὰ Ἐλλήνων φρονῶν δημοεῖς δὲ καὶ τὴν οὐσίαν εὔθυς. Οὐ δέ ἀμπηχανήσας, τῇ Ἐκκλησίᾳ προστρέψει· καὶ λεωσύνης μεταλαχών, τῆς τῶν Σμυρναίων καθηγήσατο πόλεως. Σμυρναῖος δέ καθ' Β « Ελλήνας τούτον ἡνωισμένος φρονεῖν κωνικανεῖν ἔκειτρεποντο. Οὐ δέ πι τὴν ἐκκλησίαν λέν, οὐτε πως ἐφη· « Ἀνδρες φύλοι, ή γέννησις τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος τιμῶν Τισοῦ Χριστοῦ σωτηρίης τιμάσθω, οὐτε ἀκοῇ καὶ μόνῃ συνελθεῖν ἐν τῇ ἀγίᾳ Παρθένῳ δι τοῦ Θεοῦ Λόγου. Αὐτῷ δέ δόξα εἰς τοὺς αἰώνας. Ἀμήν. » Καὶ τοῦ λοιποῦ κεχαρισμένος αὐτοῖς ἦν, καὶ εὐτεθῶς τὰ κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν διώκησε. Τούτου δὴ ἔργου καὶ δὲ τοῖς Κύρου λεγομένοις ἀνειμένος τῇ Θεοτόκῳ νεώ· ἐν φόλοις καὶ Ψωμανὸν ἔκεινον τὸν θαυμάσιον μελιφόδιν, γέρας εἰληφέναι τῆς ἀρετῆς πρὸς τῆς Θεομήτορος τῆς μελιφόδιας τὴν χάριν· καὶ πρόφασιν δὲ τοιαύτην καὶ τὸν νεών ἔκειται γεννίσθαι. Ἀμφιλαφῆς κυπάρισσους περὶ τὸν χώρων ἦν, ἐν δι τοῖς δινα χρόνοις οὐκ οἶδε διπώ; εἰκόνα τις τῆς Θεομήτορος ἐκρυπτεῖν. Ως δὲ πολὺς ἐξειρχόντος, καὶ ἀφανῆς ἦν ἡ εἰκὼν, αὐτὴ ἐαυτὴν κατεμήνυε· λαμπάς γάρ μια ἡ κυπάρισσος διεφαίνετο, ἀπειρῷ καταλαμπομένη φωτεῖ. Πολλὴ δὲ καὶ θαυμάτων χύσις ἐπέρθει ἐξ ἀφανοῦς ἐνεργείας. Ἀγαθὴ δὲ περιεργήτις τινὸς ἀνιόντος τὸ δάνδρον, ἡ εἰκὼν διεφαίνετο· ἐξ ἦς καὶ δι τῶν θαυμάτων ἐρρέει χρουνός. Τιμῶν δὲ Κύρου τὸν χώρων, περικαλλῆ τε καὶ μέγιστον τῇ Θεοτόκῳ ἰδρύετο τέμενος. Τοσαῦτα καὶ περὶ τούτων. Βεστιεὺς δὲ πολὺ τὸ φιλότιμον ἐνδεικνύμενος, οὐ τὴν βασιλέως μόνον, διλλὰ καὶ τὰς διλλὰς ἐπηνώθου πόλεις σφρόδρα διαρράγεταις. Καὶ διλλὰς μὲν διλλῶς ἦνώθου. Μεμνόντος δὲ καὶ Ζοίλου καὶ Κάλλιστος ἐπὶ τῇ καθ' ἡμέρας θρησκείᾳ μάλα διαπρεπεῖς δρεσοντας τὴν Ἀντιόχου ἀνέπεμπεν. Οὐ μὲν οὖν Μεμνόνιος εὐπρεπῶς μάλα καὶ περιέργως τὸ παρ' ἔκεινη Ψηφίον διομαζόμενον ἐξ αὐτῶν δινεστα χρηπίδων· φῷ καὶ θυαιθρον αὐλήν κατὰ μέσον εἰσεῖται· Ζοίλος δὲ τὴν βασιλείου ἐγείρει στοὰν πρὸς τὸ νότιον ἀπονεύουσαν κατὰ τὴν Ρουφίνου πλευρὴν, τὴν ἔκεινον προστηγορίαν καταλειψάς τῷ χώρῳ. Οὐ σμικρὸν δὲ καὶ δικαὶον συνώνυμο; Κάλλιστος καταλέιπε τὴν οἰκοδομήτων τῇ πόλεις, διλλὰ καὶ λίαν περιφερῆ τε

(1) De Cyro isto huc apud Suid. reperiuntur: Cyrus Panopolites poeta sub Theodosio juniore virxit. Apud quem præfector prætorio et præfector urbi, consul et patricius fuit, in admiratione ab Eudocia Augusta, quæ poematum studiosa erat, habitus. Eudocia autem, cum aula relicta, in Oriente Hierosolymis esset, Cy-

rus ab adversariis insidiis circumventus, in Paroggia Cotyae episcopus factus est, et usque ad Leonis imp. tempora duravit. Menito ejus lib. I. Si quis C. ut nem. ad suum patroc. lib. II. Et ad hunc scripta est L. Qui sub prætextu. C. de sacros. Eccles.

ὅμα καὶ μεγαλοπρεπῆ, ἢ Καλλίστου στὸν ὀνομά-
ζετο, πρὸ τῶν ἐδών & ταῖς δίκαιαις ιδύετο, κατ' εὐθὺν
τοῦ φόρου· οὐδὲ ἡ περικαλής οἰκία ἔγγερτο, εἰς
καταγάγια κακληρωμένη τοῖς στρατηγοῖς. Ἐπὶ δὲ
τούτοις δὲ στρατηγὸς Ἀνατέλλος, τῶν ἑπτὼν ταγμά-
των ἥγουμενος, ἔκειται πεμφθεῖς, καὶ οὗτος τὴν
ἔκεινον ἐπώνυμον στοῦν περιφανῶς ἀνεγέτει, ὅλας
παντοῖς καὶ φιλοτίμῳ ταῦτην κατακαλλύνας χειρὶ.
Ταῦτα μὲν εὶς καὶ πάρεργα τῇ ἱστορίᾳ εἶναι δοκεῖ,
ὅλὰ τοῖς γε φιλομαθέσιν οὐκ ἀκομψά, πολὺ δὲ καὶ
μᾶλιστα περισπούδατα.

ΚΕΦΑΛ. ΜΖ'.

Ὕστερα Πρόδρομος Φλαβιανὸς, μετὰ δὲ Κύριλλος
Διδόσκορος τὴν Ἑκκλησίαν ἐλάμβανε. Καὶ
περὶ τῆς διαφορᾶς Πουλχερίας καὶ Εὐδοκίας
διὰ Χρυσαφίου· καὶ περὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ τὸ
δεύτερον ἀητερικῆς συνόδου.

Μετὰ δὲ τοῦτο Πρόδρομος μὲν ὁ θεοτάτος δέκα πρὸς
τῷ ἐνὶ διαπρέψας ἐτῇ τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως
Θρόνῳ, καὶ ὁ τῇς Ἀλεξανδρείας θεσπέσιος Κύριλλος
δύο πρὸς τοῖς τριάκοντα, κατὰ ταυτὸν καὶ ἀμφω
πρὸς τὴν ἀγήρῳ μετέβαινον βιοτὴν. Ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς
Ἀντιόχου Ἰωάννης, ἀδμνῷ τὸν θρόνον λιπῶν, ἀπῆλ-
λακτο τῆς ζωῆς. Ναὶ μήν καὶ Λέων ὁ μέγας, Κελε-
στίνου τοῦ θείου μετηλαχθός τὸν βίον, ἐπὶ τὸν τῆς
πρεσβυτέρας Ῥώμης Θρόνον ἀνήγετο. Ιουσενάλιος
δ' ἔτι περιών, τῶν κατὰ Παλαιστίνην ἡγείτο ἐκκλη-
σιῶν. Τὸν μὲν οὖν Πρόδρομὸν ὁ τὸν λερῶν φύλαξ τῆς
Μεγάλης διεδέχετο ἐκκλησίας Φλαβιανῆς, πρεσβυ-
τέρου μὲν ἀξίαν ἡμιετεμένος, οὐρανίζει δὲ κεχρη-
μένον; τῇ βιοτῇ. Μετὰ δὲ Κύριλλον τῷ τῇς Ἀλεξαν-
δροῦ Θρόνῳ Διδόσκορος τῷ τῆς ἀσεβείας καθιδρύεται
ἐργαστήριον· δει καὶ τόλλα μὲν χειρίστος ὡν, μά-
λιστα Κυρίλλῳ τῷ θεῷ καὶ Φλαβιανῷ δι' ἔχθρος
ἴών, τὴν τρίτην οὐ προσίστο σύνοδον. Τῷ δὲ τῆς
Κωνσταντίνου ἀρχιμανδρίτῃ τῷ δυστυχεῖ Εὔτυχει
φίλῳ ἡς τὰ μάλιστα χρώμενος, ἔτι δὲ καὶ Χρυσά-
φιῳ τῷ πρώτῳ τῶν ἐν βασιλείοις θαλαμηπόλεων, τὴν
ἐν Ἐφέσῳ δευτέραν συγκροτηθῆναι σύνοδον πα-
ρεσκεύασεν, ή καὶ ληστρικῇ ἐπεκλήθη, ἐντεῦθεν τὴν
ἀρχὴν εἰληφυῖα. Ὁ Χρυσάφιος οὗτος τὰ μεγάλα
δυνάμενος παρὰ βασιλεῖ, τῇ Φλαβιανοῦ χειροτονίᾳ
Ἐκ τίνος προλήψεως ἀπαρεσκόμενος, ὑπετίθει τῷ
βασιλεῖ, σημαντεῖν τῷ πατριάρχῃ τὰς ὑπὲρ τῆς χει-
ροτονίας διαπέμπεσθαι εὐλογίας. Ὁ δὲ θεῖος Φλα-
βιανὸς ἄρτους καθηροὺς ἐπεμπεῖ. Χρυσάφιος δὲ
χρυσᾶς πέμπειν εὐλογίας ἐδήλου. Πατριάρχης δ'
ἀντέλεγε, μή τῶν τοιούτων εὐπόρως ἔχειν, εἰ μή
πυσσεῖει τοῦτο τοῖς λεροῖς χρήσαστο κειμήλοις· τὰ
δὲ τῇς ἐκκλησίας κάκεινον πάντως ἀκριβέστατα
διειδέναι, ὡς θεῷ καὶ τοῖς πέντεσιν ἀφωσίωται. Καὶ
θῇ ἐντεῦθεν ἡ παραλύπησις χώραν ἐλάμβανε, μηδέν
τι Πουλχερίας τῆς βασιλίδος ἐπικιθομένης. Ἐντεῦ-
θεν δὲ Χρυσάφιος φύλνῳ βληθεὶς, πάντα κάλιν
ἔκινε τὸν πατριάρχην ἀπέλασαι τοῦ θρόνου. Τῆς δὲ
Πουλχερίας χριτούσης, ἐπειδόντας ἔρχεται εἶναι,

A spectantem, in Rusini porticus latere, cognomine
suo loco ei relicto. Qui vero mihi cognominis fuit
Callistus, præclarum et magnificum urbi ei reli-
quit ædificium, quod Callisti porticus nominatur,
pro judicium curia, ex adverso ei foro ubi pul-
cherrimæ constructæ sunt aedes, in quibus duces
belli habitant. Insuper Anatolius quoque dux,
militarium in Oriente ordinum præfecitus, eo mis-
sus, cognominem sibi porticum, omnis generis
materia et arte præcipua exornatum, splendide exci-
tavit. Hæc etiam si per dignissimum historiæ inserta,
non tamen studiosis invenusta aut ingratæ erunt.

B

CAPUT XLVII.

*Ut post Proclum Flavianus, rost Cyrrillum Iosco-
rus Ecclesiæ suscepit administrationem Ie-
dissidio inter Pulcheriam et Eudociam, propter
Chrysaphium. Item de synodo iterum Ephesi cele-
brata, et prædatoria cognominata.*

Postea cum divinus Proclus undecim annis in
Constantinopolitana sede, et admirandus Cyrillus
in Alexandrina triginta duobus enituissent, eodem
tempore ambo ad immortalem transiere vitam. Sed
et Joannes Antiochenus moriens Domino thronum
relinquit: et Leo Magnus, Cœlestino ad cœlestem
recepto vitam, in veteris Romæ Ecclesiam est inductus. Porro Juvenalis adhuc superstes. Ecclesiis
Palæstinæ præfuit. Proclo Flavianus successit, sa-
crorum donariorum ecclesiæ Magnæ custos, digni-
tate presbyter, vita autem cœlesti præclarus. Post
Cyrillum in Alexandriæ throno Dioscorus impietas
officinam instituit: qui cum rebus aliis pessimus
fuit, 547 tum divino Cyrillo et Flaviano iniuri-
cissimus, tertie synodi decreta non recepit. Et
quod Constantinopolitano archimandrita infelici
Eutychete, et præterea Chrysaphio primario inter
imperiales cubicularios eunucio amicissime uteretur,
ut secunda Ephesi synodus cogeretur efficerit,
qua ἀητερικῇ, hoc est prædatoria, dicta est. Ejus
celebrandæ tale fuit initium. Chrysaphius iste (1)
multum apud imperatorem auctoritate valuit, et
quod ordinationem Flaviani, propter anticipatum
opinionem, minus gratam probatamque haberet,
D imperatori subseruit, ut patriarchæ significaret,
quo ille, ordinationis gratia, benedictionis munus
sibi mitteret. Divus Flavianus panes puros misit.
Chrysaphius contra antrum benedictionis donum
mittendum esse dixit. Cui patriarcha respondit,
non esse sibi talium rerum copiam, nisi forte ad
hoc sacris uteretur templi donariis. Ipsum vero
Chrysaphium optime nosse, Ecclesiæ sacra vasa
Deo et pauperibus esse consecrata. Atque inde
offensio locum habuit, cum ejus rei Pulcheria Au-
gusta nihil animadvertisset. Chrysaphius eam ob
rem invidia percitus, omnem movit funem, ut pa-
triarcham sede sua deturbaret. Cum autem id om-
nino, Pulcheria summam rerum administrante,
fieri non posse videret, Eudociam Augustam, que

(1) Apud Suidam est, plurimum auctoritate eunuchos aulicos apud Theodosium valuisse, et res
plerasque ex arbitrio eorum perperam actas esse.

nondum in Palæstinam ierat, sollicitavit, eamque paulatim adversus matrem Pulcheriam concilians, ut præpositum illi ademptum sibi ascisceret, suadere ei cœpit. Præpositus enim Pulcheria parebat, ut quæ rerum summam administraret. Eudocia non parum imperatoris tentavit animum, ut præpositum a Pulcheria abduceret. At ille ab ea persuasus non est, petitionem Eudociae refellens: quod Pulcheria soror ejus in imperio genita atque educata esset, et quam optime tempore publicam administraret. Postquam Chrysaphio cœptum id non successit, aliud est expertus, et rursum Eudociae molestus fuit, imperatorem ut instigaret, quo ille patriarchæ secreto insiuaret, ut Pulcheriam diaconiassam ordinaret. Hoc Eudocia cum ageret, frequenti suggestione tandem mitissimum imperatoris animum flexit. Nam et lapidem aquæ gutta frequentius desluens excavare solet. Theodosius patriarchæ ad se vocato arcanum indicavit. **548**
Et ille in mœnorem conjectus imperatori quidem quod ei gratum esset, facturus visus est: Pulcheriam autem litteris secretioribus ceriorem fecit, ut nequam in conspectum ejus veniret, ne scilicet quod et sibi ipsi et illi parum gratum esset, facere cogeretur. Pulcheria statim quid ageretur intelligens, præpositum transire ad Eudociam jussit: et ipsa urbe egressa, ad Septimum tranquillam privata vitam egit. Imperator autem et Eudocia Flaviano deinceps, quod arcanum illi consilium propalasset, maxime succensuerunt. Pulcheria ad hunc inodum ejecia, per Eudociam manus respublica administrabatur: quo tempore etiam suspicionis illius occasio locum habuit, de celebri illo malo, propter Paulinum magistrum, quemadmodum supra dictum est. Ille cum sic gererentur, Eusebius, de quo in synodo tertia ante divimus (nam primus ipse Nestorii vesaniam deprehendit atque redarguit, si quis alias, et ipse artis rhetoricae peritus: tum autem Dorilæus episcopus erat), quod Eutychetis familiaris esset, de siq[ue] aliquando cum eo est collocutus. Atque ubi eum non recte sentire animadvertisit, libellum ea de re patriarchæ Flaviano obtulit. Flavianus synodo provinciali Constantinopoli coacta, ad quam quadriginta episcopi venerant, Eutychetem citavit. **D** Ille porro primum sistere se recensavit. Ubi autem coactus advenit, fœdissimo morbo laborare deprehensus est. In medio enim consessu, «Ego, inquit, ex duabus naturis genitum esse profiteor Dominum nostrum Jesum Christum, ante unionem. Post unionem autem, unam ejus esse naturam, et divinum ejus corpus neque consubstantiale nobis, neque eisdem nobiscum per pessimis obnoxium esse prædicto.» Quæ verba postquam synodus audivit (1), illico quod ille poenitentia non duceretur, legitimate et juxta certum canonum iudicium, hominem, dignitate ei adempta, rejicit. Ille

(1) Synodos provinciales patriarchæ et archiepiscopi olim, cum hoc sic usus ferret, cogere potue-

A tñn þasileisan Eùdoxian ûperxetai, mñpwa áfies-méntu elç Þalaistinu, xal hñrma xatå tñc mñtrøs Poulxherias dñerebñziv. Kal ñpæiñvñ áfælæ-othi mèn aútjcs tñn Præposititon, ñautj ðè præ-
poñjasa: ñp' èkseñj gñr oñtøs ètættæ, ðæt ðñ
èfis:aménj tols prægymas. Kal peñron oñ mïekræn
præstjgen ñ Eùdoxia tñp þasilei, tñn Præposititon
áposthjasa tñc Poulxherias. 'All' oñdamwñs pætñfj-
vñs hñ dñ krapuñ, ápotrèpan oñs te tñj þasileiñ
yenvñfjelj te xal tрапaféj, xal wñs xrepaw tñc po-
ñjatæ; ë ñdælñj ñdixejpñz:as pætñgymata. ñp' ð'
ë Xrupæfjios tñc prætñjgjan pæpiras, ðeu-
tærxn ðllñn præstjge. Kal aúthi: tñj Eùdoxia ñjñwñz:
þasilea ñdixejpñz:en èn ápotrèjew pætñgymata
ðælñn, ðiakñon tñn Poulxherias xeiropotenev. (Nñtñz
B oññ xhoux, xámptei mòlis tñp puxñwñs ûpobállez:in
tñn tñj þasileaw pæn:ádtñj Þuxhñ. Kal: gñr tñj
pætræn xoiñlñv: ë tñj ñdixeo: súxñwñs xat:oujza
þanis: xal tñn pætñgyma metastateilameno:, tñd
ápotrèjton ûpoxjmañv. 'O ð' èn lñpñ yevñmew:,
þasilei mèn xexarisména pæpñzai ñdixei: yrammasi
ðè mætñkz: tñj Poulxheria ñdixjou, mñdæmws ñlæsñz:ai
aútjw elç pærswaton áfikñs:ai, 'Ina mñti, Þras, tñw,
oñ xatañwmlaw ñmol te xal sol ñvñxhæw ðæpæ-
xjz:ai. 'H ð' èn: súvæsa tñd mætæwmenon, tñn
mèn Præposititon pærñ tñn Eùdoxian iéva: èxéleuñ-
aútj ðè tñj pôlaw: ñxelñs:az, pæz: tñ Ñndoxi:
yenvñfj, xal ñdixetj ñsuxhñ ñdixej. 'O ðè þasilei
xal ë Eùdoxia xat: Þlabianou tñ ñmætæsta
ñdix:on tñ ñoipou wñs tñd ápotrèjton èxkalùpñvato:.
C Tñj ðè Poulxherias èkspodwñ yenvñfj, ðiñ xepñs
tñj Eùdoxie tñ ñmætæsa hñgeto pætñgymatas.
ñtñjñx: xal ë xat: aútj pærñx:is: xw:rañ èxç: tñp
pætñgyma èxéñwñ mñjñp ñdæl Pauñlinou tñn mætæst:ro,
ñste pæsierjtæ. Tówtaw oñtw yegenvñfjew, ë
xat: tñn trætñj súñdon pæsierjmeños Eùsætios (ðz
xal pærñtaw tñc Neostorios pærenobñlañeis xat:ñfjato,
xal taútjñ ñdijlegz:, ñtñpætjñ èp'pæt tñs xat:ñs:z:
tote ðè tñj ñdixjou ñdixew èp'pætjñ), sñvñtñ:z:
ññ Eùtuxje pæpñt pætñgymatas pætñgymatas
ñtñjñx: xal ñdixej. 'Epi: ðè mñs: wñs tñp sñvñdæpñw:
ë 'Egñ èn ñdñ çùsæwñ ñmætæsta yegenvñfj, ñtñ
Kýriou ñmætæw 'Iñsouñ Xrisiotou pæd tñj ñwæsæw:,
metæ ðè tñj ñwæsæwñ mñlæwñ elvæt xepñt:
tæ: xal tñ ñsouñ èxéñwñ sñwæsæwñ mñj ñmætæsta
ñmætæwñ xal ñmætæsta xat:ñfjato. » 'A ñdæt ë sú-
ñdæt: ñtñjñx: èxéñwñ metætælæwñ mñj xrepæ-
mænæ, èn ètætæwñ xal xat: ñwæsæwñ áxrepñ: ñtñjñx:
ápætæwñ xat:ñfjato. 'Exéñwñ ðè þasileiñ pæsierj,
ñdæt ñtñjñx: aútj, oñ: èp' tñw xat: aútj
ñpomnrgmætawñ plæstowrygñtætawñ Þlabianwñ. Kal ñdæ-
runt: concilia œcuménica et universalia, sine volen-
tate imperatoris, minime.

κείεται τοῦ κρατοῦντος πρὸ τῆς Κωνσταντίνου ἔτέρα συναλλήται σύνοδος· ἐν ᾧ καὶ ἄλλοι τε τῶν Ιερέων παρῆσαν καὶ τῶν τῆς συγχλήτου τινές· Ω; ἀληθῆ δὲ εἰν τὰ ὑπομνήματα κυρωσάντων, Χρυσά-
φιος ὁ ἐνοῦχος ὁμόφρων ἔκεινός τὰ μάλιστα καθ-
εστῶς, τὴν ὅδην φέρειν οὐχ οὖς οὔδε τε ὁν, ἐπιπλεῖον
τὴν κατὰ Φλαβιανοῦ ηὗσαν μῆνιν· καὶ τῷ τῆς
Ἀλεξανδρείας Διοσκόρῳ ἐδήλου τῷ δυσσεβεῖ, εἰς
ἄπαντ' αὐτῷ εἶναι κεχαριτωμένος; τὰ καταθύμια, εἰ
γε Εὔτυχεος μὲν ὑπεραγωνίσταις κινδυνεύοντος,
κατὰ δὲ Φλαβιανοῦ καὶ Εὐσέβιου τοῦ Δορυλαίου
γλώτταν κινήσοις. Ἐπίσης δὲ καὶ τὴν Αὐγούσταν
Εὐδοκίαν διερεθίζει, πολλὰ μὲν ἐπιλέγων καὶ διλα,
μάλιστα δὲ τὰ διὰ Πολυχερέων αὐτῇ λυπηρὰ προσγε-
νόμενα· δις μὴ τὸ ἀπόρρητον· Φλαβιανὸς ἐταμίευε.
Καὶ δὴ ζμφα γενόμενοι, κινοῦσι τὸν Θεοδόσιον, καὶ
δευτέρων αὐλίς σύνοδον κατ' Ἐφεσον συγχροτεῖν, ή
δὴ τὰ κατὰ Εὔτυχη καὶ Φλαβιανὸν διασκέψηται, καὶ
τῶν φήγων τὴν διαίταν Διοσκόρῳ τῷ δυσσεβεῖ ἐπι-
τρέπειν, καὶ τῆς συνόδου κατάρχειν· πέμπειν δὲ
καὶ στρατὸν ἀξιόμαχον τοῖς Φηφιζούμενοις προσδο-
θήσοντα. Ως δὲ τοῦτο βασιλεὺς ἐκβίευε, καὶ ἡ Γη-
τερικὴ ἀληθεῖα σύνοδος κατ' Ἐφεσον θηριούστο,
προκαθίσας· Διόσκορος, τοὺς δὲ λόγους παρωτάμενος
νοσταρούς, τοὺς ἰδίους μόνους προσῆγεν, ὥστε τὰ
πραττέμενα, ἢ ἐκεῖνῳ ἐδόξει, χάρταις διατυπῶν.
Παρῆσαν δὲ τῇ συνέδρῳ οἱ καὶ δινωθεν εἰρημένοι τῶν
ἐκκλησιῶν ἡγεμόνες μετὰ τῶν ἀμφ' αὐτοὺς Ιερέων
πλὴν Λέοντος τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ποιμέ-
νος. Τούτου γάρ τὸν τόπον ἐπίσκοπος Ίουλίος πεμ-
ψθεὶς ἀνεπλήρου, σὺν ἄλλοις καὶ ταῦτα πρὸς λέξιν
Θεοδόσιου θεοπίσαντος· «Τῶν πρὸν δικασάντων
Εὔτυχεῖ τῷ εὐλαβεστάτῳ ἀρχιμανδρίτῃ, παρόντων
μὲν καὶ ἡσυχαζόντων, τάξιν δὲ δικαστῶν μὴ ἐπεχόν-
των, ἀλλὰ τὴν κοινὴν πάντων τῶν ἀγιωτάτων Πα-
τέρων περιμενόντων φῆφον»· ἐπειδὴ τὰ παρ' αὐ-
τῶν κεκριμένα νῦν δοκιμάζεται. Ζητήσεως δὲ γενο-
μένης, ἀπηγέτετο Εὔτυχης ἢ περὶ Θεοῦ φρονοΐη,
οὐδὲ καθιστᾶν τῇ συνόδῳ. Ως δ' ἐκεῖνος ἢ καὶ πρό-
τερον εἰρηκεν ἐπὶ μέσου διωμολόγει, ἐκ δύο μὲν
φίσεων γεγενῆσθαι πρὸ τῆς ἐνώσεως, μετὰ δὲ ταύ-
την μίαν εἶναι τὴν φύσιν αὐτῷ, διπλαδῶν Διόσκο-
ρος εἴπε· Καὶ τιμεῖς πάντες τῆς αὐτῆς δόξης ἐσμέν. Οἱ δὲ τοῦ πάππα Λέοντος τοποτηρηταὶ τὰς ἐκείνου
ἐπιστολὰς, τὴν τε πρᾶς Φλαβιανὸν καὶ τὴν σύνοδον
ἀναγνωσθῆναι ἐδέοντο. Ως δὲ κάκείνας Διόσκορος
ἀπεσείτετο, συνιδόντες ἐκεῖνοι τὸ παράφορον τῆς
δρμῆς Διόσκορου, φυγόντες τὴν σύνοδον, εἰς τὴν
Ῥώμην ἀνέτρεχον. Διόσκορος δὲ καὶ οἱ ἀμφ' αὐτῶν
Εὔτυχεῖ τὴν Ιερωσύνην ἀπέδοσαν· Φλαβιανὸν δὲ καὶ
Εὐσέβιον τὸν Δορυλαίου ταύτης ἀφείλοντο· χρησά-
μενοι τῷ κανόνι πρὸς ἀρωγήν, θν ἐκεῖνοι τάχα παρ-
έδησαν, δις κελεύει μὴ δεῖν ἐτέραν πίστιν περὶ τὴν
Ἐν Νικαίᾳ ἐκτίθεσθαι. Φλαβιανὸς δὲ ὁ ἀγιωτάτος,
μετὰ τὴν παράνομον ἐκείνην καθαρίσειν, ὥσιμοις;
καὶ λαχτίσμασι παρὰ τῶν περὶ Διόσκορον καὶ Χρυ-
σάφιον τῆς συνόδου ἀπελαυνόμενος, μετὰ τρίτην

A imperatorem adiit, et ut causa denuo judicaretur,
perinde atque acta et decreta contra eum facta a
Flaviano conficta essent, rogavit. Itaque principis
iussu alia in suburbano Constantinopolis coacta
est synodus, in qua multi etiam alii episcopi et
ex senatu quidam adsuere. Porro ubi illi acta et
decreta legitima esse auctoritate sua comprobarunt,
Chrysaphius eunuchus, qui idem cum illo sentie-
bat, cum contumeliam ferre nequiret, 549 iram ad-
versus Flavianum suam maxime auxit; et Dioscoro
Alexandrino impio illi indicavit, se illi in rebus
quae ei placite essent, gratificaturum omnibus, si
Eutychetem periclitantem defendeter, Flavianum
autem et Eusebium Dorylaeum oppugnaret. Eodem
etiam modo Eudociam Augustam excitavit, cum
multa alia, tum ea potissimum dicendo quae ei a
Pulcheria acerba accidissent, propterea quod Fla-
vianus rem secreto sibi creditam, teclam tacitamque
non servasset. Hi ambo Theodosium permovent,
ut alteram Ephesi synodum, quae Eutychetis et
Flaviani causam disceptaret, celebrari jubeat,
sententiarumque ferendarum judicium Dioscoro im-
pio committat, et eumdem synodo praeficiat: copias
etiam militares, quae satis sint, mittat, quae rem
judicata exsequerentur. Ubi id imperator man-
davit, et synodus quae predatoria vocatur, Ephesi
congregata est: praesidens ei Dioscorus, notarilis
aliis rejectis, suos tantum adhibuit, ut acta ex
sententia ejus in scriptum referrentur. Adsuuerunt
concilio ei quos supra nominavimus ecclesiarum
antistites cum sacerdotibus suis (1): Leone ve-
teris, Romæ pastore excepto, enijs locum Julius
episcopus eo missus obtinuit. Theodosius inter
alia hoc sic verbis ejusmodi sanxerat: «Qui
antea judices religiosissimi archimandritæ Euty-
chetis fuere, adsunto quidem ei tacento, judicium
autem ordinem non habento: ceterum communi em
sanctissimorum omnium Patrum sententiam ex-
spectanto, quandoquidem de rebus ab eis judicatis
nunc judicium agitur.» Ubi autem de quæstione
actum, ab Eutychete petitum est, ut ea quæ de Deo
sentiret, apud synodum exponeret: tum ille, quæ
antea quoque dixerat, in medium proferens pro-
fessus est. E duabus quidem naturis genitum esse
D Salvatorem ante unionem, post hanc antea unam
ei esse naturam. Dioscorus porro subinserens, Et
nos omnes, ait, ejusdem opinionis sumus. Ibi
Leonis papæ locum tenentes illius ad Flavianum et
synodum ipsam datas litteras legi petierunt. Ut
vero Dioscorus eas rejectit, mandatarii transversum
Dioscori impetum animadvertisentes, e synodo disces-
sere et Romanū recurrere. Dioscorus, cum factio-
nis sue popularibus, Eutychetem redditæ ei sacer-
dotali dignitate, in integrum restituit: 550 eam
vero Flavianο et Eusebium Dorylae abrogavit, cano-
num illum, quem ipse forte transgressus est,
obtendens, nullam aliam fidei formulam, præter

(1) Juvenalis scilicet, Dominus, etc.

quam quæ Nicææ est facta, promulgandam esse statuentem. Porro Flavianus, vir sanctissimus, post ejusmodi illegitimum exauctorationem, turbulentis impulsionibus et calcium ictibus a Dioscori et Chrysaphii factione ex synodo ejectus, tertio post die vitam feliciter finit, cum ille ipse Dioscorus calcibus in ventrem etiam veritatis ipsius propugnatoris defuncti insiluerit. Et postridie episcopi, militum qui eos armis sublati circumsteterant, vi actis adversus sanctum illum editis subscribere sunt coacti. Cum quibus et Dominus, Joannis in Ecclesia Antiochena successor, adnotatione sua ea tum confirmavit. At idem protestati suæ redditus, quod illis cessisset, retractavit, Dioscoro et principibus ex aula imperiali viris resistens, et contra decreta, utpote quæ adversus ecclesiasticas constitutiones facta essent, vociferans, synodumque impiam appellans, et subscriptionem denique suam reddi sibi flagitans. Verum synodus ea de causa huic quoque sacerdotalem ademit dignitatem: in qua et Ibas ille Edessenum episcopus, et sapiens eruditusque Theodoritus Ecclesiaz Cyri pastor, præterea Daniel Carrarum, item Irenæus Tyri, et Aquilinus Byblii episcopi exauctorati sunt. Decrevit hæc synodus quoque de Sophronio quædam, qui tum Constantinopolim, visendæ ejus gratia, venerat, et alia insuper quæ in actis continentur. Prædatorium Ephesi concilium ad hunc solutum est modum.

551 CAPUT XLVIII.

C

Consulatio eorum qui Christianorum sacra maligne exigitant: et Græcarum gentiliumque nugarum traductio.

Ne vero eis quisquam qui aliter opinantur et idolis addicti sunt, nos rideat, perinde quasi per res novas semper aliquid ad fidem afferamus, et apud nos posteriores prioribus derogent. Nos etenim ineffabilem atque incomprehensibilem Dei erga nos benignitatem et misericordiam inquirentes, eamque summopere colere atque magnificare contendent, eo quod rem eam assequi non possumus, huc atque illuc nos convertimus. Nullus sane eorum qui in hereses delapsi sunt, illud in concilio præcipue habuit, ut divinum Numinen blasphemus maledictio aut contumelia afficeret: sed præstantius quidquam se prolaturum esse, quam majores fecerint, si hoc vel illud promulgaret, existimavit. Universi equidem communi omnium concordia, quæ (!) præcipua religionis nostræ sunt, et quæ cultus divini causam continent, capita, profitemur. Trinitas enim in unitate naturæ divinae a nobis deprædicatur: et ante luciferum supersubstantiali Patri genitus Deus Verbum, quod nativitate altera incorrupte propter immensam erga creaturam suam misericordiam carnem assumpsit. Quod si præterea propter obscuram Numinis cognitionem homines novi quidquam afferunt, non novum, id est, quod Deus, ut equidem puto, præterea libero arbitrio locum dederit, ut Ecclesia ejus catholica

λέγεται οὐδέποτε τὸν μακαρίως μετήλλαξε, καὶ αὐτὸς ἐκεῖνου Διοσκόρου, λὰς ἐναλλομένου κατὰ τῶν κενών τῷ τῆς ἀληθείας ἀγωνιστῇ. Τῇ δὲ θίζει τῶν περικυκλῷ στρατιωτῶν ἐπανειλημμένων τῇ ξιφῇ, τοὺς κατὰ τοῦ δισοῦ ὑπομνήματιν οἱ ἐπίσκοποι ὑπογράφειν κατηναγκάζουστο. Μεονίων καὶ Διονυσίος δὲ τῆς Ἀντιόχου μετὰ Ἰωάννην γενέμενος καθυπέγραψεν. Ήτις διευθύνει τὸν μακαρίων, ἀντεπολαίειν ἐπειράτῳ τὴν ἡτταν· Διοσκόρῳ τε καὶ τοῖς ἔχοντας ἀνθίστατο ἄρχουσι· κατεβόντα τε τῶν πραγμάτων ὡς παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν δρόν γεγενημένων· καὶ ἀσεβῇ τὴν σύνοδον κατωνόμαξεν, καὶ τὴν οἰκεῖαν δόπιον ἀνέβητες ὑπογραφήν. Ἀλλ' ἡ σύνοδος καὶ τοῦτον διὰ ταῦτα καθελούσα, τῆς ἱερωσύνης ἀφίστα. Ἐπὶ δὲ ταύτῃ τῇ συνόδῳ καὶ Ἱερᾶς ἐκείνοις; τῆς Ἐδεσσηνῶν προεδρεύσας, ἀποκτηρύπεται. "Ετι δὲ καθαιρεῖται καὶ διὰ πολὺν; ἐν λόγιοις σφράζει Θεοδώρητος, τὴν Κυρεατῶν ποιμανένων λαχών· πρὸς τούτῳ δὲ καὶ Δανιὴλ Καρίας ἐπίσκοπος· διὰ τοῦτον δὲ ταύτῃ καὶ τίνα Σωφρονίου χάριν, διὰ τὴν Κωνσταντιναίων ἐπεσκόπει τῷ τότε, καὶ διὰ τίνα δὲ τοῖς γεγραμμένοις ἀνεληπταί. Καὶ τὸ μὲν ἐν Ἐφέσῳ ληστρικὸν συνέδριον τοῦτον διελύθη τὸν τρόπον.

ΚΕΦΑΛ. ΜΗ.

Ἀρτιλογία κρόδος τούς διατωθάζοντας τὰ ἡμέτερα· καὶ κατάλογος τῶν Ἐλληνικῶν ὑθλῶν.

Ἄλλὰ μή τις τῶν διλλων δοξαζόντων, καὶ εἰδώλων προστετηκτῶν ἐπιγελάσοι, ὃς δεὶ καινότερα τῇ πίστει ποριζομένους, καὶ τῶν προτέρων τοὺς δευτέρους καθαιροῦντας. Ἡμεῖς μὲν γὰρ τὴν περὶ τῆς ἡμέρας ἀδιήγητόν τε καὶ ἀκατάληπτον θεοῦ φίλανθρωπίαν ἀναδιψῶντες, καὶ ὑπερφυῶς γερασίειν καὶ μεγαλύνειν βουλόμενοι, τῷ δυσκαταλήπτει τοῦ πρόγματος ἔνθεν κάκεῖθεν πειτερούμεθα· οὐδεὶς μάντις τῶν εἰς αἰρέσεις διλιθησάντων αὐτὸν τοῦτο βλασφημεῖν τὸ θεῖον ἡθῆλησεν ἀτιμάσαι προηγουμένων; ἀλλὰ λογισάμενο; κρείττον ἐφευρεῖν ἡ περὶ τῶν χρόνων προειληφότες, εἴς τόδε πρεσβεύσειε. Τά γε μὴν κοινὰ καὶ καίρια καὶ συνεκτικάτερα τῆς θρησκείας ἀπασιν ὠμολόγηται· Τρίας γὰρ τὸ κηρυττόμενον, τὸν μονάδι φύσεως γνωριζόμενον· καὶ διὰ πρὸς φωτόρου γεννηθεῖς θεός· Λόγος τῷ ὑπερουσίῳ Πατέρι, σάρκα προσειλημμένος, δευτέρᾳ γεννήσει ἀρξέστως γειδοὶ τοῦ πλάσματος. Εἰ δὲ πὲ τούτοις κατιντίνα τῷ περὶ τὸ θεῖον ἀδήλῳ τοῖς ἀνθρώποις νεωτερίζεται, τὸ καινὸν οὐδέν· θεοῦ γε, οἷμαι, τῷ αὐτεξουσίῳ χώραν διδόντος, ίντεντεύθεντας ἡ αὐτοῦ καθολικὴ Ἐκκλησία, κάκεῖθεν τὸ εἰς διάφορα μεταρρέπειν, πρὸς τὸ δέον καὶ εὐσεβίστερον μᾶλλον τὰ λεγόμενα αἰχμαλωτίσοι, καὶ πρὸς μίαν ὅδον εὐθείαν καὶ ἀπεξιμένην τὴν τοῦ ἀληθοῦς δηλαδή εὑρεσιν αὐτὰ ποδηγήσοι, ἐφ' ὃ καὶ μάλα σύμφωνον ἐκείνο τὸ τῷ

(1) Συνεκτικὰ καὶ κύρια. Evagr. lib. 1, cap. 2.

'Αποιστόλῳ δηθὲν εὐρηται· Δεῖ δὲ καὶ αἱρέσεις ἐν οὐκίαις, Ιτα καὶ οἱ δόκιμοι φυλετοὶ γίγνωσκαι. Ἐμοὶ δὲ καὶ τούτῳ θαυμάζειν τὴν ἀρχήτον ἔπειται τοῦ Θεοῦ σοφίαν, διὰ τοῦ αὐτοῦ Ἀποιστόλου πάλιτεροις πούνται· Ή γάρ δύναμις μου ἐν αἰσθεσίᾳ τελειούται. Τῇ γάρ ἀσθενείᾳ τῆς ἀληθοῦς γνώσεως διερήθρατα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, τὸ εὐθές καὶ ἀπεξεσμένον τῶν δογμάτων ϕύκοδομήθη, καὶ πρὸς με!ζονα τὴν αὐξήνην ἀπέδωκε, πρὸς οὐράνιον τε ἀνέδραμεν ὑψώμα τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Οἱ δὲ τῆς Ἐλληνικῆς τερπθείας ἐντραφέντες τῇ πλάνῃ, οὗτε Θεὸν δὲ τὸ ποτέ ἐστι βουλδέμενοι ἐξευρεῖν, τῇ τὴν ἀρραστὸν αὐτοῦ καὶ ἀκταλλήτων κηδεμονίαν, ἀλλήλους τε καὶ ἑαυτοὺς ἔστεν διε καταλύουσιν. ἄλλα πολλοὺς καὶ ποικίλους ἐπινοοῦντες θεούς, προσφέρουσι τοῖς σφῶν ἐπιφημίζουσι πάθεις· συγγνώμην, ὡς ἀν τις εἴποι, ταῖς ίδεις ἀκολασίαις προσποιεῖσθαι, ἀλλούς ἐπ' ἀλλούς χειροτονοῦσι. Καὶ δῆτα δὲ παρ' αὐτοῖς ὑπατος πατήρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, τὸν νεανίσκον Φρύγα εἰς δρενον τὴν φύσιν μεταβαλών, ἀνάρπαστον ἐξ ἀσελγείας ἐποίει· καὶ τὴν ἀντιμισθίαν τῆς αἰσχρουργίας κύλικα ἔχαριζετο, ἐπιτρέψας προστίνειν τὴν φιλοτησίαν· ἵν' ὅμοι τῷ νέκταρι καὶ τὰ δυνέλην τῆς θερεως κοινῇ πνοιεν. "Ος δῆτα καὶ πολλοὶς ἄλλοις των ἀθέσμων ἐργῶν καὶ πράξεων, & καὶ τοῖς λίαν οὐδενὸς ἄξοις ἀπηγρέσται, εἰς παντοῖς ίδεας; ἀλλογνων μετασχηματισθεῖς, αἰσχρῶς ἥρετο βιοῦν· καὶ θεός; ἀνδρόγυνος γίνεται, εἰ καὶ μή τῇ γαστρὶ, τῷ γε νῦν μηρῷ, κυοφορῶν τὸ ἀτελές ἐμβρύον· ἵνα πῶς καὶ τούτοις ἔξω φύσεως τὸ πραττόμενον εἴη· ἐξ οὐ προηῆθε καὶ τὸ διθύραμβον κύμα· ὡς ἀν καὶ πρὸς ἐκιτέρων ἐνυδρίτοις φύσιν θεὸς ὀρχούμενος ἐν ἀνδρογύνοις λιγύσμασιν, ἔξαρχος μέθης, κρατιπάλης τε καὶ οἰνοφλυγίας, καὶ γε ἐώλοκρασίας, καὶ τῶν ἐκ τῶν τοιούτων ἀποφρεσθῶν δεινῶν. Τούτῳ δὴ τῷ θεῷ τῷ ἐριθρεμέτῃ, τῷ αἰγιόχῳ, καὶ ἀλλο ὑπέρσεμνον χαρίζονται δυομά, πατραλοίσαν ἀποκαλοῦντες τὴν ἐσχάτην καὶ πρώτην πτερ' ἀνθρώποις ποιην· ἀτε δὴ Κρόνον τὸν οἰκεῖον πατέρα προσήκοντα δρῶν ὡς τοιούτον τῷ βίῳ παραγόντα καὶ αἰσχρῶς τῆς ἀρχῆς ἐκαθίσαντα. Τί δὲ ἀν τις εἴποι περὶ τῆς θεοργηθείσης παρ' αὐτοῖς πορνείας; ἡς Ἐφορον Ἀφροδίτην τὴν κοχλογενῆ τὴν Κυπρίαν ἐψιστῶσιν· ἢ τὴν μὲν σωφροσύνην ὡς ἐναγάκες ἀπεσείσατο, ἀτόποις δὲ πᾶσι σχεδὸν αἰσχρουρ-

A et apostolica hinc et inde ad diversas opiniones appellens, dicta omnia, pro eo atque decet, caputvet, et ad veriore pietatem referat, eaque ad unam reclam planaque viam, veritatis scilicet inventionem, deducat. Cui sententiae illud dictum valde consonum ab Apostolo est prolatum: « Oportet autem hereses etiam in nobis esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant ». Quia in re ineffabilem quoque Dei sapientiam mirari libet, quae olim per Apostolum suum praedixit: Virtus enim mea, inquiens, in infirmitate perficitur ». Ex eonamque quod propter imbecillitatem veræ cognitionis partes quedam ab Ecclesiæ structura resecata sunt, doginata recta et plana per adficationem constituta sunt, et incrementis majoribus ad coelestem sublimitatem universalis et apostolica Ecclesia excurrit. Qui vero in seductione et errore Græcae superstitionis educati sunt, 552 propterea quod neque Dennis, quidnam sit, neque ineffabilem ejus et incomprehensibilem curam atque providentiam invenire velint, alii aliorum inter se, atque ipsi quandoque suas etiam ipsorum sententias refellunt. Et multis varioisque comminiscentes deos, nominibus eos quæ affectionibus suis convenient prosequuntur. Et cum alias super alias sibi ipsi designant et eligunt, veniam, ut aliquis dicat, impuris libidinibus suis aucupantur. Sic qui apud illos est summissus

...Hominum pater atque deorum,

C natura sua in aeni versa, sedī stupri gratia adolescentulum Phrygem rapuit, et pro mercede impuri flagitiū poculum ei dedit. potestate illa permitta, ut sibi ille benevolentiam et amorem propinaret, et uterque simul cum nectare constipationis probrum et dedecus polaret. Qui insuper multis aliis nefariis sceleribus, quæ etiam nullius pretii hominibus concessa non sunt, in variis irrationalium animalium species transformatus, turpiter sibi vitam degendum statuit: et androgynus, an-

D cipitique inter marem et feminam sexu deus facilius, non equidem in ventre, sed femore uterum gestans, imperfectum tulit fetus, ut ea quoque res præter naturam fieret. Unde dithyrambus seu bis genitus infans prodit, qui utrique naturæ ignorantiæ inureret notam, muliebri motu saltans semivir deus: ebrietatis, crapulæ, vinolentia, temulentæ gravedinis aliorumque inde profluentium mortalium auctor. Huic deo altitonanti et agidem ferenti admirandum etiam aliud nomen indiderunt;

nam parricidam vocarunt, cui apud homines extremum et primum constitutum est supplicium: ut qui Saturnum patrem suum, pro eo atque decuit faciens, quod talēm ipsum ille in vitam protulisset, turpiter regno exuerit. Quid vero de meretricia seditate apud eos in numerum deorum relata dicam? cui tutelarem deam Venerem ipsam Cypriam

¹ Cor. xi, 19. ² Cor. xii, 9.

concha genitam præficiunt. Ea vero, pudicitia A καταλιπόντες, ἐπὶ τὴν νύσσαν αὐθίς τὸν λόγον ἡ-
veluti piaculo quodam repudiata, absurdis et turpi- γωμεν, τὰ λειπόμενα τῇ Θεοδοσίου βασιλείᾳ τῇ ιστ-
bus flagitiis omnibus sere delectatur, atque eis φίᾳ παραδίδοντες.

ipsis etiam coli atque placari vult: cum qua Mars turpiter se dans, arte et fallacia Vulcani, diis re-
liquis ludendus atque ridendus tanquam spectaculum exhibetur. Phalli vero, et ithyphalli, et obscen-
itatis omnis domicilia apud illos, quem non merentur risum? 553 Quid Pan ipse et Priapus,
qui præter naturam informi membro cum magna gratia collitur? Quid mysteria et arcana sacra
Eleusinæ deæ volunt? quæ cum quem maxime oderim, uno tamen nomine tantum laudaverim,
quod talia ipsi ea esse, quæ sol non aspicere, judicarunt: et cum reipsa se digna patrarent sa-
cina, quod ea tenebrarum caligine et obscuritate condemnarunt. Verum nos turpibus hæc cultoribus
relinquentes, orationem ad metam constitutam reducamus, quæ reliquæ sunt Theodosii imperii res,
memorizæ prodituri.

CAPUT XLIX.

*Ut post prædatoriam synodum Theodosius, cognitis
quæ ibi gestæ sunt rebus, Chrysaphium quidem
occiderit, graviter autem in conjugem Eudociam
commotus fuerit. Idem sororem Pulcheriam re-
vocat: quæ Flavianum secum adducens sepelit, et
in foro urario magnifice Dei Genitricis templum
condit.*

Post prædatoriam illam synodam Leonis papæ legati vix Romam venerantur, cum illi quomodo ipsius litteræ rejectæ, et iniquæ sententiæ latæ essent, præterea Dioscori et Chrysaphii arrogantem confidentiam, et ut illi divinum virum Flavianum necaverint, exposuere. Eisque rebus perturbatus Leo, lacrymabundus Valentianum Placidiae filium, Romæ adhuc imperantem, et simul Theodosii atque Eudociæ, quæ etiam Athénais dicta fuerat, filiam Eudoxiam adiit, et ab ipsis petuit, ut ad Theodosium litteras darent, quibus ille ad universalem synodum aliam cogendum moveretur: in qua synodo, quæ Ephesi præter ecclesiasticas constitutiones perperam acta fuerant, rite corrigerentur. Illi a Leone persuasi, statim ad Theodosium scripsere, petitione papæ litteris inserta. Et Theodosius filia Eudoxiæ rescribens, hæc quoque verba addidit: « Illud vero suavitatem tuam scire volo, Flavianum divino judicio ex rebus humanis sublatum esse, ut controversia et contentio sanctarum ecclesiarum omnis conquiescat. » Deinde vero Theodosius, ubi re secum perpensa, se Chrysaphii astutia deceptum esse comperit, per quam graviter et impietatem in Flaviano perpetratam, et aliis episcopis nefarie illatam contumeliam et condemnationem tulit. Et eum doloris suo mederi non posset, in Chrysaphium legitimum iustumque effudit furorem. Itaque illum primum dignitate, mox etiam substantia omni spoliatum, in insulam quamdam relegavit. 554 Cujus judicium quod cœlestis quoque ealculus comprobaret, in mari navigantem assecutus est. Postea conjugem quoque Eudociam per acrem objurgationem male admodum accepit, quippe quæ malorum invalescentium causa fuisset. Ad hæc, injuriam quoque germanæ suæ Pulcheriæ, quæ ejus opera imperiali aula ejecta esset, factam adjectit: atque insuper illam de Paulino suspicionem, et contentionis malum, veheenter eam perstrin-

B 'Ος μετὰ τὴν ληστρικὴν σύνοδον τρούς Θεοδοσίος τὰ γενόμενα. Χρυσάφιον μέν κτείνει· Βαρώσας δὲ πρὸς τὴν γαμετὴν Εύδοξιαν φέρεται· ἀρακαλεῖται δὲ τὴν ἀδελφὴν Πουληρέαν, ή Φλαβιανὸν ἀγαγοῦσα θάλπτει· ἀνιστᾶ δὲ καὶ τὸν ἐν τοῖς χαλκοχρυστεῖοις κολυτελῶς τῆς Θεοτόκου τεών.

C Μετὰ τὴν ληστρικὴν σύνοδον οἱ τοῦ Λέοντος πάππα τοποτηρηταὶ, μόλις τὴν Ψώμην καταλαβόντες, τῷ Λέοντι πάντα ἀνήγγειλαν, δπως τε τὰ ἑκεῖνου περιφθη γράμματα, έτι δὲ καὶ τὴν ἀδελφὴν ψῆφον, καὶ τὸ θράσος Διοσκόρου καὶ Χρυσαφίου, καὶ ὡς δὲ θεῖος ἔφονεύθη Φλαβιανός. Οἵ δὲ Λέων περικαθῆσον γεγονώς, Οὐαλεντινιανῷ τῷ Πλακιδίας υἱῷ· έτι τῇ Ψώμης κατάρχοντες σύναμα τῇ τοῦ νέου Θεοδοσίου θυγατρὶ Εύδοξιᾳ, καὶ Εύδοξιας τῆς καὶ Ἀθηναΐδος, πρόσεστοι δάκρυσι πλήρης· ήτει τε βασιλέα καὶ βασιλίδας αὐτάς, ὃστε πρὸς Θεοδοσίου γράψαν, ἐτέραν σύνοδον οἰκουμενικὴν ἀθροίζειν, καὶ τὰ περὶ Θεοδοσίου ἐκκλησιαστικὸν ἐν Εφέσῳ γεγενημένα δοθεῖσαν ἀσφαλῶς. Οἱ δὲ πειθέντες, Θεοδοσίῳ εὖδος θετελον, τὴν τοῦ πάππα πρεσβείαν δῆλην ἐγκαθιστῶντες. « Ο δέ ἀντιγράφων τῇ θυγατρὶ Εύδοξιᾳ, καὶ ταῦτα κατὰ λέξιν ἐπίφερεν· « Τοῦτο δὲ τῇ σῇ γλυκύτητῃ γνωρίσαι βούλομαι, στὶ Φλαβιανὸς θεῖας κρίσεις τῶν ἀνθρωπίνων ἀφηρέθη πραγμάτων· δπως πᾶσα ἀμφιβολία καὶ φιλονεικία τῶν Ιερῶν ἐκκλησιῶν ἀποπαυθῇ. » Ἐντεύθεν ἐπιλογισάμενος Θεοδοσίος ὡς τῇ Χρυσαφίου πανουργίᾳ ἀπατηθείη, λίαν ἔχαλεπτινες τῆς τε εἰς Φλαβιανὸν ἀσθετικας, καὶ τῆς εἰς τοὺς διλούς τῶν ἐπισκόπων ἀδέσμου παροινίας καὶ κατακρίσεως. Καὶ δὴ μὴ οἶδε τε ὁν τὸ λυκοῦν ἔξιάσθαι, κατὰ Χρυσαφίου τὸν ἔνδικον ἐκένου θυμόν. Γυμνώσας οὖν αὐτὸν πρώτιστα τῆς ἀρχῆς, καὶ τῶν διτων ἀποστερήσας, εἰ; τινα τῶν νήσων ἔξεπειπεν. « Επικρίνοντα δὲ καὶ τῇ ἀνωθεν ψῆφος τὴν δίκην, ἐν ταῖς θαλαττίαις κατελάμβανε τρίβοις. » Επειτα καὶ τῇ γαμετῇ Εύδοξιᾳ σφοδρῶς μάλα προσφέρεται, ολάπερ αἰτίᾳ γεγενημένη τῶν ἐπισφρησάντων δεινῶν· οἷς καὶ τὰ κατὰ τὴν κατιγνήσην Ηουλχερίαν προσῆγε, δι' αὐτῆς τῶν βασιλείων ἀπελαθεῖσαν. Ηροσεπῆγε δὲ καὶ τὰ κατὰ Παυλίνον, καὶ τὸ μῆλον ἐκεῖνο τῆς Ἑρίδος, ὀνειδίζων σφόδρα καὶ καθαπτόμενος. Ή δὲ ἀπογνούσα καὶ ἐν πολλῷ δέει γεγενημένη, τὴν ἐπὶ τὰ Ιεροσόλυμα ἔτει στέλλεσθαι· ήδη τοῦτο καὶ πρότερον ἐπηγγελμένη Θεῷ, εἰ γε μη-

οτενθίσαν γνοΐη τὴν θυγατέρα. Βασιλεὺς δ' εὖθις ἡ gens, in medium protulit. Illa consilii dubia, cum πέμπων ἐξ Ἐβδόμου τὴν ἀδελφὴν Πευλχερίαν ἀνεκάλειτο, ἔδομον ἦτος ἐκεῖ ἐκπεράνασσαν. Ἡ δὲ σὺν πομπῇ πολλῇ καὶ δορυφορίᾳ μεγάλῃ πρὸς τὰ βασιλεῖα ἤγετο. Ἐξ αὐτῆς δὲ εἰς Ἐφεσον πέμψασα, τὸ Φλαβιανοῦ θεῖον σῶμα ἐκεῖθεν εἰς τὴν βασιλίδα μετήνεγκε· καὶ διὰ μέσου τῆς πόλεως ἐκκομίσασα τὸν εἰδὼν καὶ δορυφορίᾳ περιφανεῖ, Ἐνθον τῶν ἀδύτων τοῦ ἱεροῦ τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ σεμνῶς καὶ εὐλαβῶς κατατίθησιν. Ἔπειτα εἰς σχῆμα ναοῦ τὴν ἐν τοῖς χαλκοπρατείοις τῶν Ἰουδαίων συναγωγὴν μετασχηματίσασα, καὶ εἰς κάλλος ἄμα καὶ μέγεθος ἐκλαμπρύνασσα, περιφανῆ θεῖον οἶκον τῇ Θεομήτορὶ ἀνεγέρει. Ἐνθα δὴ καὶ ἔτερα βραχύτερα προσοικοδομῆσασα, τὴν τιμαν τῆς Θεομήτορος καὶ Ἱερὸν ζώνην κατέθετο ἐν δύτῃ τῇ τῆς ἀγίας τραπέζης σορῷ· καὶ ἐξ ἐκείνου ἀγίᾳ σορῷ δὲ τῆς Θεοτάκου οἶκος οὗτος ἐπώνυμον ἐκληρώσατο. Καὶ τὰ μὲν ὅδε ἐγένοντο.

sanctioris mensæ loculo zonam reposuit: et ex eo tempore ea Dei Genitricis ædes sacri loculi nomen est consecuta. Atque hæc quidem sic acta.

ΚΕΦΑΛ. Ν^o.

Ως η βασιλίς Εύδοκια εἰς Ἱεροσόλυμα διέβη· καὶ περὶ τῶν ἐκεῖσες οἰκοδομημάτων αὐτῆς· Καὶ περὶ ἀγωγῆς καὶ διαιτῆς τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μοναχῶν· καὶ ὡς ἐτελέντα η βασιλιστα Εύδοκιον.

Ἡ δὲ βασιλὶς Εύδοκια ἵνα τὴν ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ πόλιν ἐπειγομένη, μόλις ἐνταῦθα γίνεται. Καὶ δὴ τοῦ ἐκεῖσες λεών κατὰ θέαν ἐκείνης συνερρύσκετο, τέλος πρὸς ἑπος καὶ τοῦτο ἀπεφθέγχετο·

B *Ut imperatrix Eudocia Hierosolyma petierit, et quae ibi construxerit aedificia. De vita et conversatione Palæstinorum monachorum; et ut imperatrix Eudocia e vita migrarit.*

Eudocia vero Augusta profectionem in sanctam Christi civitatem adurgens, tandem huc pervenit. Et cum populus illic ad spectandam eam confluaret, postremo ad verbum illud perquam scite carmen dictis aliis adjectis :

Et stirpis vestræ me dico et sanguinis esse,

subobscure eo antiquitas colonias ex Græcia ductas esse significans. Eas qui cognoscere vult, Strabonem geographum, et Phlegontem, et Diodorum Siculum, tum etiam Arrianum et Pisandrum poetam, 555 præterea Ulpianum, Libaniū et Julianum sophistas egregios legat. Quo tempore etiam Antiochiam eam profectam, cives ibi statua aerea faberrime facta cohonestarunt, quæ ad posteriora etiam tempora perduravit. Qua re Theodosius permotus, maximam incenibus partem adjectit, usque ad portam quæ in Daphnem ferit in latitudinem eis promotis. Eaque suburbanam regionem cernere quisque potest. Nam ad hoc usque tempus vestigia veteris muri, reliquias ejus sese cum admiratione oculis inserventibus, deprehenduntur. Aliis autem videtur, a maximo Theodosio mœnia esse dilatata. Atque ab eodem in lavaci Valentis, aliquibus ex partibus incendio dirati, refectionem, aurum ducentorum pondi librarium datum esse dicitur. Fama vero est, bis Eudociam Hierosolyma perrexisse, ubi plurima ad honorem Christi peregit. Nam et multa sacra monasteria excitavit : et lauras quæ vocantur, angustas scilicet monachorum cællas, scholasque divinas condidit : quarum varium quidem est institutum, et

Τμετέρης τε καὶ αἷματος εὐδοκιαὶ εἶται,

τὰς ἐξ Ἑλλάδος ἀποικια; ἐκ παλαιοῦ ἐκεῖσες γεγνημένας· αἰνισσομένην. Αἱ εἰ τῷ βούλησι· κατέδειν. Στράβωνι ἐντυγχανέτω τῷ γεωγράφῳ· ἐτι δὲ Φιλέγοντι καὶ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ· πρὸς δὲ Ἀρρειανῷ τε καὶ Πεισάνδρῳ τῷ ποιητῇ· καὶ πρὸς γε Οὐλπιανῷ, Λιβανίῳ τε καὶ Ἰουλιανῷ, τοῖς; ἐκκρίτοις τῶν σοφιστῶν· διτε καὶ τὴν Ἀντιόχου διουσταν, Ἀντιοχεῖς εἰκόνις ἐκ χαλκοῦ ἀρίστως παποιημένη ἐτίμων, ἥ καὶ μέχρι τῶν κατωτέρω χρόνων διήρκεσεν· ἐξ ἣς ἐρεθίσθαις Θεοδόσιος, μεγίστην μοίραν τῷ τείχι προσῆπτε. Δικαιοίξας γάρ πρὸς εὐρός, μέχρι τῆς πύλης τῆς ἐπὶ Δάφνην ἀγούσης ἐφείλκυσε· καὶ πάρεστι τὸ προάστειον τοῖς βουλομένοις δρᾶστι· ἐξ δεύρῳ γάρ τὸ παλαιὸν ἰχνηλατεῖται τείχος, τῶν λειψάνων ἔναγαγούντων τὰς ἔκτισις· δάλοις δὲ δοκεῖ τὸν μέγιστον Θεοδόσιον τὸ τείχος εὑρῦνται. Καὶ τοῖς λουτροῖς Οὐλέντος ἐπὶ τι τῶν μερῶν λυμῆναντος τοῦ πυρὸς, χρυσὸν παρασχεῖν δλκῷ διακοσιῶν Διτρῶν βρυσμένον. Καὶ δις· δὲ λόγος. ἔχει ταύτην ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ἀφικεῖσθας· Ἐνθα γεγενημένην, πλειστα πρὸς τιμὴν Χριστοῦ διαπράξασθαι· ποιλά τε τῶν εὐαγῶν μεναστηρίων ἀνήγειρε, καὶ τὰς καὶ ουμένας λαύρας καὶ φροντιστήρια θεῖα ἐδειματο· τέλος διάφορος· μὲν ἡ ἀγωγὴ καὶ ἡ διαιτα, ἡ δὲ γε ποιοιτεία πρὸς ἐν τοῦ θεοφιλῆ ἔκσπον τελευτὴ. Οἱ μὲν

varia vivendi ratio : sed hæ ad unum prorsus pietatis finem spectant. Quidam namque simul eisdem in ædibus vivunt, re nulla quæ homines in terram deprimit distracti. Apud hos neque aurum est, neque aliud quodpiam metallum; sed neque vestis alicuius propria, neque rerum aliarum quidquam, quod ventrem demulceat. Quod namque hodie pallium aut humerale hic fert, eo cras aliun indutum conspicias : adeo ut unius vestem unam omnium, et rursum omnium unius esse putas. Omnibus autem communis proponitur mensa, non conditis variisque et exquisitis cibariis, eas quæ sub ventre sunt corporis partes ad lasciviam irritans, sed paucis quibusdam oleribus atque leguminibus, quantum ad vitam saltem tolerandam satis sit, convivas excipiens. Communes itidem eis sunt ad Deum supplicationes et preces, quas interdiu, et sepe etiam nocte tota, cum timore, habitu statuque corporis submisso, peragunt. Labore seipso ita conficiunt, ut viventes adhuc super terram mortuos prorsus esse dicas. Ii saepius in biduum et triduum jejunium proferunt. Sunt qui diebus quinque, et longius, cibum non attingunt : **556** eumque tandem necessitate urgente, et quidem cum parcimonia multa, sumunt. Aliqui vero diverso ab eis qui ita simul vivunt modo, seipso a multis segregantes, solitarii degunt, exiguis maxime a diculis se includentes, quæ ea sunt latitudine et altitudine, ut neque directe stare, neque facile cubare possint, speluncis quibusdam et terre cavernis, sicuti Apostolus inquit¹, incubantes. Nonnulli sub dio cum feris habitantes, aliqui vero occulis sub terra hospitiis utentes, ibi cum solo colloquuntur Deo. Verum enimvero aliud quoque genus conversationis divinæ ab illis excogitatum est, quod omne virilis constantia et fortitudinis specimen longe superat. In soliditudinem enim quamdam sole adustam se abdentes, et eam solam corporis partem quam naturæ necessitas tectam esse vult, velantes, non viri modo, sed et feminæ, eodem inter se vitæ instituto concertantes, nullam reliqui corporis gerunt curam, frigori ingenti atque æstui, variisque aeris mutationibus seipso committentes, algorem juxta et calorem tolerant, et quovis loco, ita ut sors tulit, stant et cubant : omnique humano alimento omnino repudiato, herbis quibusdam et radicibus, quas terra sua sponte fert, vivunt : qui etiam ab ejusdemodi victimis genere *θορκοι*, hoc est, pabulaores dicti sunt. Illi etiam tempore ipso specie eorum mutata, feris assimilantur, et mentem quoque a reliquis hominibus alienam obtinent. Quos si quando forte conspicati fuerint, fugiunt. Quod si etiam inservientem quempiam sentiant, celerius se in pedes conjiciunt, propter levitatem prorsus in aere sublimes volantes. Nonnunquam quoque inaccessa sub terra loca subeunt, subito disperant : plurimi-

A γάρ δομοῦ διαζῶσι, μηδενὶ τῶν ἐς γῆν νευόντων κατασύρμενοι· ἐν οἷς οὐ χρυσὸς, οὐδὲ τι τῶν δίλων μεταλλικῶν, ἀλλ’ οὐδὲ ἑσθῆς ιδιάζουσα, οὐδὲ τι ἄλλο τῶν δια σαίνεν οῖδε γαστέρα. Οὐ γάρ οὕτος σήμερον τριβώνιον ἡ ἑξαμίτια φέρει, αὐτριον ίποις ἀντερον διμετσχόμενον· ὡς λογίζεται ἐνδικαὶ μίαν εἶναι τὴν πάντων ἑσθῆτα, καὶ τὴν αὐθίς ἐνδικάντων. Ἀπασὶ δὲ κοινῇ τράπεζα πρόκειται, οὐ καρυκεῖται τιοις καὶ ποικίλοις ἑδέσμασι τὰς ὑπογάστρια γαργαλίζουσα, ἀλλὰ βραχέστι λαχάνοις, καὶ τιοις ὁπροῖς, καὶ τούτοις, δύον ἀποδῆν μόνον δεξιουμένην. Κοιναὶ δὲ αὐτοῖς εἰσι καὶ αἱ πρὸς Θεὸν λιταὶ, δι’ ἡμέρας καὶ διῆς νυκτὸς πολλάκις δέει καὶ κατεσταλμένη τῷ ἥμερῳ γινόμεναι. Οὗτω δὲ καὶ τοῖς πόνοις σφᾶς αὐτοὺς ἐκπιέζουσιν, ὡς ἀντικρύς: ζῶντας εἶναι νεκροὺς ὑπὲρ γῆν. Οὗτοι δὲ πολλάκις καὶ δις καὶ τρὶς ὑπερβέμενοι τῶν ἡμερῶν· εἰσι δὲ οἵ καὶ πεμπταῖς καὶ πρὸς διατελοῦσιν ἀγευστοῖς· μόλις δὲ τῶν ἀγαχαίων καὶ τούτων φειδοὶ πολλά ἀπτονται. Ἀλλοι δ’ ἀπ’ ἐναντίες τοῖς διμιλαδὸν συναικοῦσιν ἴσοντες, σφᾶς αὐτοὺς τῶν πολλῶν ἀπεκρινοντες, καθ’ ἑαυτοὺς διαζῶσιν, οικίσκοις τισὶ βραχύτατοις ἑαυτοὺς εἰργοντες, ἐπὶ τόσον εὔρυνον. ἔνοις καὶ εἰς θύφος ἐκφερομένοις, ὡς μηδὲ ἀνορθοῦσι οἴνοι τε καὶ τά; κλίσεις εὐχερῶς πράττειν· σπάλετοις δὲ τισὶ καὶ τῆς γῆς ταῖς ὅπαλες, ἢ φρασὶ δὲ Ἀπόστολος, ἐμφωλεύοντες· οἱ δὲ ὑπαίθροι θηρίοις συνοικίαν ποιοῦντες· οἱ δὲ καὶ ἀτεχμάρτοις ὑπὸ γῆν οἰκίαις κεχρημάνι, ἐκεὶ δὴ μόνοι προσαλοῦσι Θεῷ. **C** Ατάρδῃ καὶ ἕτερον εἴδος; τῇ περὶ Θεὸν στροφῇ τούτοις ἐπινεόνται, δειγμα πάσης ἀνδρίας καὶ καρτερίας ἐν δευτέρῳ τιθέν. Ἐπὶ γάρ τινι ἐρήμῳ τῷ φλογμῷ τοῦ ἥλιου ἐκκεκαυμένοι σφᾶς διαφέντες, καὶ τὰ τῆς φύσεως ἐξ ἀναγκαίου περιστέλλεσθαι εἰωθότα μόνα περικαλύπτοντες, οὐκ ἀνδρες μένον, ἀλλὰ καὶ γύναις πρὸς τὴν ἵσην πολιτείαν ἀνθαμιλώμεντα, τὸ λοιπὸν ἔνεισι σῶμα προμηθείας πάσης ἐκτὸς, κρυμοὶς ἔχαιτοις καὶ καύσον καὶ ταῖς ποικίλαις τοῦ ἀέρος μεταβολαῖς ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες, ἐν τῷ καὶ κρύο; καὶ θάλπος καὶ στάσιν καὶ κλίσιν ἐπὶ τοῦ τυχόντος ποιούμενοι· πέσαν δὲ ἀνθρωπίνην ἀποστρέμενοι τέλεον, πάνται τισὶ καὶ βίζαις δὲ ἡ γῆ αὐτομάτως ἐκδίδωσι τρέφονται· οἱ καὶ Βοσκοὶ δύομα έσχον τῷ τοιῷδε τῆς ζωῆς πορισμῷ. Καὶ γε θεριοὶ τῷ χρόνῳ ἀφομοιοῦνται, παρατρεπομένης μὲν τὰς ίδεας, τῆς δὲ γνώμης μηδαμῶς συμβαινούσης τοῖς λοιποῖς τῶν ἀνθρώπων· οὐδὲ τις καὶ εἰ ποτε συμβεκτὴ θεάσασθαι, διαδιδράσκουσιν· εἰ δὲ καὶ γνοῖεν ἔτι διώκοιντο, ἐπιμᾶλλον τῷ τάχει κέχρηνται τῶν ποδῶν ἀντικρὺς αἰθέριοι τῇ λεπτότητι διπτάμενοι. Ἐπειδὴ δὲ τοις καὶ δυσεμβόλοις χωρίοις τῶν ὑπὸ γῆν ἀφανεῖς γίνονται, τὸ λοιπὸν οὖτιν βιοῦντες περὶ πλεύσιου ποιούμενοι· καὶ ἕτερον δὲ εἴδος ἀσκήσεως διηγήσομαι, δικρύο με διέρρεσε, καίτα γε τὰ πρεσεῖσται κατὰ πάντων φέρεσθαι δίκαιον ἔχον· ἐν ἐλαχίσταις δὲ μάλιστα τὸ τοιοῦτον ἐγγίνεται. Εἰσι γάρ δὴ τινὲς οἱ, ἐπὸν διὰ πολλῶν μόχθων τῆς ἀρετῆς τὸ ἀπεκτῆ-

εἶναι κληρώσαντο, πρὸς τὸν κόσμον ἐπανήκουσαν αὐθίς. Παραφύρους δὲ ἑαυτοὺς εἶναι σχῆμασι τισιν ἀτάκτοις ἐπιτρέπειλλομενοι, οὗτω τὴν κενὴν δῆξαν περιφρονοῦσιν. "Οὐ τελευταῖον χιτῶνα, Πλάτων φησιν δὲ φιλόσοφος, η̄ ψυχὴ πέφυκεν ἀποτίθεσθαι. Καὶ γε φιλοσεφοῦσιν ἀπάθειαν, ἀπαθῶς δῆθεν ἐσθίοντες, καὶ ἐν καπηλεἴψῃ μαστροποιείψῃ εἰ τοῦτο δεῖσι δρᾶν, οὗτε πρόσωπον οὔτοις δὲι αἰδοῦς τιθέμενοι. Προσδάλλουσι δὲι ἀθρόσιν καὶ βαλανεῖοις γυναῖξι συλλούμενοι, πολλάκις εὐρισκομέναις καὶ ὡς ἔχουσι φύσεως, καὶ σὺν ἐκείναις αὐλίζονται. Οὗτω δὲ τῶν παθῶν περιγίνονται, ὡς καὶ τῆς φυσικῆς ὑπερκείθαις δυνάμεως, καὶ τυραννεῖν αὐτὴν· οὕτ' ὅφει, οὗτε ἀφῇ, πολλῷ γε μήν αὐτοῖς φιλήμασι τρχνικοῖς καὶ περιπλοκαῖς τεῖς τοῦ θήλεος πρὸς τὰ τῆς φύσεως ἀποκρίνεσθαις ιδιώματα· ἀλλ' ὡσανεὶ μετ' ἀνδρῶν διατρίβοντας, ἀνδρας εἰναι, γυναῖξι δὲι ἀνθίς; προσούλουντας, γυναῖκας· φύσεως τε ἐκατέρας μετέχοντας, δικείν εἶναι ἐπὶ μιᾶς· καὶ τέλος εἰπεῖν, ἐν τῷ τοιούτῳ ὑπερφυεῖ βίψῃ τὴν ἀρετὴν ἀντιπράττουσαν φύσεις καταπήξαι νόμους, ὥστ' ἐν μηδενὶ τῶν ἀναγκαλῶν ἐφείναι αὐτὴν κόρον σχεῖν. Πεινῆν δὲ πάντα καὶ διψῆν, καὶ δι' ἐγκρατείας ἤκειν ἀπάσης δ σφῶν νόμος νομοθετεῖ. Ἐπὶ τόσον δὲ καὶ τὸ σῶμα περιστέλλειν ὅρίζει, δσον βίᾳ τὴν ἀνάγκην συνέχειν. Καὶ ἐπὶ τόσον αὐτοῖς ἡκριδωμένοις σταθμοῖς· ἀντιταλαντεύεται, ὡς ἐκ διαμέτρου χωροῦσεν, ἀνεπαλισθητον αὐτοῖς τὴν ροπὴν καθεστάναι. Καὶ τόσον δὴ τάναντια κρατεῖ παρ' αὐτοῖς καὶ ὑπερφυῶς κέχραται, τῆς θείας χάριτος; εἰς ἐν συναγόσης τὰ δμικτα, καὶ αὐ πάλιν καιρῷ προσήκουντι διαιρούσῃς, ὥστε τὸ ξένον εἰς ἀκοήν ζωῆν ἐν ταυτῷ καὶ νέκρωσιν αὐτοῖς κατοικεῖν, φύσεις ἐναντιώτατα καὶ λόγῳ καὶ πράγματι. Ὅπου μὲν γάρ τι τῶν παθῶν ὑφέρπει, ίδοις δὲν σῶμα νεκρὸν μηδὲν δρῶν δσα καὶ τάφῳ κείμενον· ἕνθα δ' ἀρετῆς· ἐργασίᾳ καὶ πρὸς Θεὸν ἵκετείᾳ φύμην κατεῖν καὶ σῶμα ἔινας σφριγῶν τὴν ἀχμήν· καὶν καὶ γεγηραχῆς εἰη σφόδρα καὶ ἔξωρον. Καὶ γ' ἐκάτερος βίος οὗτως ἐκείνοις συμπλέκεται, ὥστ' ἀμέλει καὶ τὴν σάρκα πάμπαν νεκρώσαντές τε καὶ ἀποθέμενοι, ζῶσιν ἀεὶ· καὶ μετὰ τῶν ζῶντων ἐπανεῖ συνδιάγουσι, τὰ ἐκείνων παντοῖως θεραπεύοντες· σώματα, καὶ τάς τῶν δεομένων λιτάς Θεῷ ἀναφέρουσιν, ἐπίσης τῇ προτέρᾳ βιοτῇ διακῶντες, πλὴν δισψ μὴ τῶν ἐννιγκαλῶν ἐνδεῖς εἶναι καὶ τόπῳ περιηρίζεσθαι, πάσι δ' ἀκαρεὶ συνείναι, καὶ τὰς ἀπάντων ἀκούειν φωνὰς, καὶ πᾶσι συγγίνεσθαι· ὃν συχναὶ γονάτων κλίσεις τὸ ἱργόν, σύμπονοι τε ἐπαναστάσεις, τῆς ἀφέσεως; μόνης τὴν ἡλικίαν ὑπανεχούσης, καὶ τὴν ἐκούσιον ἀσθένειαν ἀναζωπυρούσης· ἀσαρκοὶ τινες ἀθληταὶ καὶ ἀναίμονες παλασταῖ. Οἰς ἀρίστῃ πανδαισίᾳ καὶ τρυφῇ νηστείας τὸ κράτιστον, καὶ σφριγῶσα τράπεζα τὸ μηδὲν ἀλέσθαις ὡς οἶδον τε ἀπογεύεσθαι. Εἰ δὲ που ἔνος ἀπιδημοίη καὶν ἐξ ἐωθινοῦ, οὗτω φιλοφρόνως διάκεινται φιλοτησίαις καίναις δεξιούμενοι, ὡς εἰκάσαι μηδὲν ἄλλο σφᾶς διὰ βίου σπουδάσαι, η̄ αὐτὸ δὴ τοῦτο τρυφᾶν· παρηλλαγμένον εἶδος νηστείας ἐπινοῦντες· ἀδεῶς διήθειν ἐσθίειν μή βουλομένους· ὡς ἐκπληγῖν τὸ

A que id, si ita vitam ducentes lateant, faciunt. Aliud præterea monastici exercitii genus, quod parum abſuit quin præterirem, commemorabo. Id præ aliis merito primas ferre censemur, et apud paucissimos reperitur. Sunt namque nonnulli, qui cum per multos virtutis labores eo evaserint, ut ἀπαθεῖ, hoc est, indolentes, et affectionibus per passionibusque omnibus liberi sint, in mundum recurrunt. Et gestibus quibusdam incompositis dementes se esse assimulantes, ita vanam contemnunt gloriam, quam extream tunicam (jux'a Platonem philosophum) anima deponere solet. In ἀπαθεῖ, hoc est, indolentia philosophantur, 557 sine affectione atque animi commotione, in causa ponna aut, si opus sit, in lupanari clbum capientes, B et neque conspectum cujusquam, neque locum aliquem reverentes. Balnea quoque ingrediuntur, et cum mulierculis s̄pē etiam, ut natura fert, nudis lavant, et cum eisdem habitant. Adeo vero affectionibus per passionibusque superiores sunt, ut naturæ vim superent, et tyrannidem in eam exerceant: denique ut neque aspectu, neque contactu, neque adeo ab arte petitis osculis, atque muliebribus complexibus, ad eam quæ propria naturæ est concupiscentiam commoveantur. Cum viris illi versantes viri sunt, cum mulieribus mulieres. Et cum utriusque sexus vim obtinere videantur, unum obtinent. Atque ut semel dicam, in hoc vitæ generare, quod captum naturæ superat, virtus naturæ adversas leges fixit, ut in nulla earum rerum quæ necessariæ sunt, quietas ipsa locum habeat. Ita illi semper esuriunt et sitiunt, temperantiamque et continentiam in rebus omnibus restringere præcipiunt, ut vi etiam necessitas comprimatur. Tam æqua etiam per exactissimam rationem statuta vita eis libratur, ut dum Janx ultraque per diametrum et lineam medium inter se distat, nullum sentiatur momentum. Et tantopere res inter se contrariæ in eis et exstant et miscentur, divina gratia ea quæ miseri nequeunt conjungente, et tempore rursum suo disjungente, ut quod auditu mirum est, in eodem corpore et vita simul et mortificatio habitet, quæ natura, ratione et re ipsa D inter se maxime sunt pugnantia. Cum enim affectio quæpiam seu perpassio subrepsit, tum corpus videoas mortuum et nihil agens, perinde atque in sepulcro repositum esset. Cum autem egregium virtutis opus peragendum, et preces ad Deum sundendæ sunt, tum robur novum et corpus mirifice vividum cernas, etiamsi id senio jam confectum et exoletum adamodium sit. Vitam ultraque illi, praesentem videlicet et futuram, ita complicant et conjungunt, ut carne prorsus in obitu mortificata atque deposita, semper vivant, et quodammodo cum viventibus simul conversentur, corpora illorum varie curantes, et supplicantium preces ad Deum referentes: itidem ut in priore vita degentes, præterquam quod rebus necessariis non indi-

geant, et loco nullo circumseribantur. Omnibus in A momento adsunt, omnium voces audiunt, et cum omnibus versantur. **558** Horum opus est frequentes genuum inclinationes et graves rursum statio-nes, desiderio solo corpora eorum sustinente, et voluntariam imbecillitatem recreante. Illi athletæ quidam sunt carne carentes, et luctatores sanguinis expertes. Illis convivia splendida et deliciae summae sunt, assiduum jejunium : et mensa opipara, ut quoad ejus fieri potest, nihil cibi degu-scent. Quod si alicunde hospes adveniat, matutino etiam tempore, tam benigne et amanter novo hospitalitatis genere eum excipiunt, ut nibil aliud eos per vitam, quam ad eum modum deliciari studuisse putes : aliud mox rursus jejunii genus exigitantes, cibunque arbitratu suo capere B nolentes, adeo ut res ea omnibus in stuporem evadat, cum ad victum sufficientem tantum eis desit, quomodo tam exiguo alimento vivere pos-sint. Inimici ii sibi ipsis sunt, voluntatisque propriae et naturæ destinatione animi iamdudum concepta, proliores, ut in rebus omnibus delicias carnis longe a se rejiciant, et anima eis in statu suo pulcherrime consistat : quæcumque Deo placita sunt, prudenter diligens atque conservans. Felices illi prorsus ejusmodi conversatione et vita migratio-ne, ad quam illi semper aspirant, ad optatum illum desideratumque vivendum anhe-lantes. Itaque Eudocia Augusta cum multis id genus monachis, collocuta est, et multa (sicuti dictum est) monachorum domicilia et habitationes construxit. Hierosolymorum etiam muros protulit et renovavit. Episcopalem præterea domum ibi ex fundamentis ipsis erectam pulcherrime exornavit, eidemque mille numismatum redditum attribuit. In Phordisiis pauperum domicilium adiuvavit, ubi quadrungenti sacro morbo laborantes habitarent. Alia item pauperum hospitum et viduarum diversoria condidit, eisque substantiam suam donavit. Ecclesiis, nosocomiis seu ægrorum domibus, sacrosanctis ædibus, et monasticis virorum et mulierum domiciliis, viceses mille quadringen-tas et octoginta aureæ monete libras dedicavit : præter alias quos alio convertit sacros provenitus, et variis generis donaria, que sanctis quibusdam locis consecravit. Et aliquando die festo Paschæ templum ad sanctam Christi Resurrectionem cele-brandam ingressa, in lucernarum rationem decies mille sextarios olei relublit. **559** Et choris memorijs sacrae Christi Resurrectionis colectibus, an-nuum proveniunt quadrungentorum milledumnum constituit. Postremo templum ingens, amplitudine et forma præclarum, ex ipsis fundamentis, admi-rando illi et primo diacono simul, et martyri Stephano stadio uno ab Hierosolymis erexit : quo loco a percussoribus Domini saxis ille obrutus, immarescibilem coronam reportasse dicitur. In quo templo aliquo post tempore et ipsa, cum ad

prætotem eis eiota, πόσον ἐξ τροφῆν αὐτάρκη ὅτε μενοι, κομιδὴ βραχυτάτῃ διακῶσι τροφῇ. ἐχθροὶ ξαυταῖς καθεστῶτες, καὶ τῶν ιδίων βουλήσεων καὶ τῆς φύσεως ἔκδοτοι τοῖς πάλαι θελήμασιν · ως ἀν διὰ πάντων αὐτοῖς τὸ δέδον τῆς ταρκὸς ἀποσφιρθεῖται, καὶ ψυχὴ διεξάγει τὰ κάλλιστα, ὅτα δὴ θεῷ πρὸς ἀρέσκειν νουνεγών ἐπιλεγομένη καὶ διεσώζουσα. Μαχάριοι οὐτως τῆς τ' ἐνταυθοῦ διαίτης καὶ πολιτείας · πολλῷ δὲ μᾶλλον μαχαριώτερος τῆς ἐντεῦθεν μεταναστάσεως, ἐς ἣν δὲ παντὸς χαίνουσι τὸ ποδούμενον ίδεν ἐπιγιγνέναι. Καὶ τοῖνυν ἡ βασιλὶς Εὐδοκία πολλοῖς τοιωτοῖς περιτυχοῦσα, πολλὰ τε, ὡς εἱρηται, μοναστῶν ἐνδιαιτήματα τε καὶ καταγώγια δειμαμένη, καὶ τὰ τῶν Ἱεροσολύμων τείχη εὑρύνασα καὶ ἀνανεώσασα, καὶ πρὸς τὸ εὔπρεπεστερον διασκευασμένη, καὶ τὸ ἐπιστοποῖον ἐκ βάθρων αὐτῶν ἀνίστα, ἀποχαρισμένη τούτῳ καὶ πρόσδοτον νομισμάτων χιλίων. Ἐν δὲ Φορδισίοις πτωχείον ἀνίστη, ἐν δὲ τετρακόσιοι τῇ Ιερᾳ νόσῳ προσειλημμένον ἐνδιαιτημα εἰχον. Καὶ δίλα δὲ πτωχεῖα καὶ ξενῶνας καὶ γηροκομεῖα ἀνηγειρε · καὶ τὸ περιὸν αὐτῇ τῆς αὐτοῖς τοῖς τοιωτοῖς ἀπεκλήρωσεν · ἐκκλησίας, νοσοκομείους καὶ σεμνειῶν εὐαγέσται, καὶ διαιτήματι μοναχῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, δύο μυριάδας καὶ τετρακόσια καὶ ὄδοικοντα χρυσού λίτρας νομισμάτων τούτωις ἀφερόσασα, ἀνευ τῶν διλλοτο προσαρμερώθεντων θελων προσδότων, καὶ τῶν διαφέρων αὐτῇ κειμηλίων Ιερῶν γεγενημένων, τότοις εὐαγέσται τοῖς. Καὶ ποτε τῇ τοῦ Πάτρα ήμέρᾳ εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ ἀνάστασιν εἰσελθοῦσα, εἰς λόγον φύται ἐδωρεῖτο ἑλαῖον ξεστας μυρίους · καὶ τοῖς χοροῖς τοῦ σπουδαστῶν τῆς ἀγίας Χριστοῦ ἡμῶν ἀναστάσεως πρόσδοτον ἐνταῦθιον νομίσματα τετρακόσια. Τελευταῖον δὲ πάντων τέμενος μέγα ἀνίστη ἐξοχῇ τε καὶ κάλλει προσδογήν, τῷ πρώτῳ ἐν διακόνοις καὶ μάρτυσι Στεφάνῳ τῷ θαυμαστῷ ἐξ ἐσχάτων κρηπίδων αὐτῶν, οὐ πάνυ τι διεστῶς Ἱεροσολύμων, πλὴν ὅσον σταδίου ἐνδιαίτης · Ἐνθα λόγος ὑπὲ τῶν Κυριοκτόνων βλέπεται λίθοις, τὸν ἀμαζάντιον κομίσαθαι: στέψαντον · ἐν δὲ καὶ αὐτῇ πολλῷ κατατίθεται θυσίαν, πρὸς τὴν ἄγηρα μεταχρήσασα βιοτήν, τετάρτην έτει τῆς τοῦ μεγάλου Λέοντος βασιλείας, εἰσεδῶς καὶ θαρρεῖτος βιώσασα. Ἐτελεύτα δὲ τὸν βίον τῶν ἔξικοντα καὶ ἐπτά γενομένην εἰκοστὸν γάρ έτος ἔγωσα, τῷ βασιλεὺς Θεοδοσίῳ συνήψηθεν· καὶ διεβίω τοῖς ἀνακτόροις, ὑπὲ μητρὶ καὶ Αὐγούστῃ τῇ Πουληρίᾳ ἐπὶ εἰκοσιεννέα καὶ μόνη Πουληρίας ἀνευ τὴν βασιλείαν διεύθυνεν ἐπὶ Εἴη ἐπτά · καὶ ἐνδέκα ἐπὶ τὸν Ιεροσολύμωντος διήγειχεν. Ἐκ τούτων δὲ τέσσερα διεβίσασεν ἐπη τὴν ἐν Χαλκηδόνι μηδαμῶς παραδεχομένη σύνοδον οἰκουμενικήν, ὡς προΐστατε διλλοσμεν. Μετὰ δὲ τὸ τὴν σύνοδον παραδιξαθεῖ, καὶ δίλα τέσσαρες ἐπιδιώ ἐπη · ἐπειτα ἐτελεύτα · περὶ δὲ φασι καὶ τὴν προφήτην εἰρηκέναι Δαυίδ· Ἀγάθουρος, Κύριε, ἐπὶ τῇ εὐδοκίᾳ σου τὴν Σιών καὶ οἰκοδομήθετω τὰ τείχη Ἱερουσαλήμ. Ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ τὴν βασιλίσσαν Βελοχίαν τούτου γενέσθα: ἔννηνέγθη τὸν τοσπον.

immortalem emigrasset vitam, condita est, quarto magni Leonis imperii anno, cum hic piam Deoque placitam exegisset vitam. Defuncta autem est utatis sexagesimo septimo anno: nam virginis annos nata, imperatori Theodosio conjuncta est. Et in aula imperiali sub matre, eadēque Augusta Pulcheria, viginti novem transegit. Ipsa vero sola, absque Pulcheria, imperium annis septem administravit. Porro Hierosolymis undecim transegit. Ex eo tempore quatuor vixit annos, universalis Chalcedonis synodi acta non approbans, sicuti postea dicimus. Postquam autem synodi ejus decreta rata grataque habuit, alios etiam transegit quatuor; et tandem mortua est. De qua prophetam Davidem illud etiam dixisse ferunt: *Bene fac, Domine, in bona voluntate tua Sion, et adfiscerent muri Jerusalem*¹. Res Eudociae imperatricis ad hunc se habuere modum.

ΚΕΦΑΛ. ΝΑ'.

A

CAPUT LI.

Περὶ τοῦ ἀγίου Συμεὼν. διὰ πρώτος τὴν ἐπὶ τοῦ κλοροῦ ἐπεστόσης στάσιν.

De sancto Symone, qui primus vitam et stationem in columna invenit.

Κατὰ δὲ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ Συμεώνης διάνυν, δῆλος διάσις καὶ διοδίκου μνήμης, πρῶτος τὴν ἐπὶ κλονὸς στάσιν ἐπινοήσας, ἔχμαζε τε καὶ ἐγνωρίζετο. ἔχων τὸ θυνθεν τοῦ κλονοῦ ἐνδιαιτημα, διπηχυ τὸ δόλον περιμετρον· δηπηγύκα Δέρμος τὰς ιεράς; τηῖς Ἀντιόχου διεχειρίζετο. “Οὐ καὶ ἐπειδὴ ἀκούσας τὸ ἔργον παρ’ αὐτὸν ἐγεγόνει, ἐκπληκτός; δόλος δῆν, καὶ μυστικωτέρως διφέτο συνελθεῖ. Ἐπειδὴ δὲ οὐν ἁμφισι συνηγόρον, τὴν ἄχρυτον καὶ ἀναμάκτον θυτίαν τελέσαντες, τῆς ζωτικοῦ κοινωνίας ἀλλήλοις μετέδοσαν. Καὶ τοῖνυν ὁ μέγας οὗτος μετὰ τοῦ κάτω βρύθοντος σώματος, τὴν τῶν ἡγγέλων πολιτείαν ἐκμιμησάμενος, πᾶσιν ἀποτάσσεται πράγμασι· βῆδὲ φύσεως τὰ μετέωρα καταλαβεῖν ἐπειγόμενος, μέσον οὐρανοῦ καὶ γῆς τὸ ἐνδιαιτημα πήγνυσιν, ἀστε Θεὸν ἀταρόχως διδοῦσις εἰν, καὶ μετ’ ἀγγέλων ἀστέγητον ἐκεῖνῳ πλέκειν τὴν ὑμνῳδίαν· ἐκ μὲν γῆς τὰς τῶν ἀνθρώπων δεήσεις οἵᾳ τις μέσος καθεστηκώς, προσάγων Θεῷ, ἐκεῖνον δὲ τὴν ἀφθονον χάριν καὶ τὸ διπειρον τηῖς εὐμενείας κατάγων αὐτοῖς. Οὐ τὰ παράδοξα τῶν ἔργων πολλοῖς μὲν ἴστρηταις αὐτέπταις τῶν παραδόξων γεγενημένοις· ἐπαξιῶς δὲ μάλα καὶ λογίως καὶ Θεοδώρητος; καθιστόρησεν δὲ τὴν Κυρεστηνῶν ἐκκλησίαν ἐπισκοπήσας; ἐν τῇ παρ’ αὐτῷ Φιλοθέῳ Ιστορίᾳ ἐπιγράψεισῃ. “Οτέ τοινυν δὲ ἐπίγειος οὖτος διγελος Συμεώνης, καὶ ἐν σαρκὶ τῇ ἀνωτάτω πολιτεύσαμενος Ιερουσαλήμ, τὴν ἀτροῦν καὶ ξένην ταντην τρίσον ἀνύειν ἐπέβαλε, φιλανθρώπως οἱ τὰς τῶν δρέων κορυφὰς κατειληφότες· Πατέρες διατεθέντες, τῶν τινας ἔσυτῶν ἀποκρίναντες, στέλλουσι παρ’ αὐτὸν, ταῦτ’ εἰπεῖν ἐντειλάμενοι· Τί σοι βούλεται ἡ ξενοπρεπής αὐτὴ οἰκησις; Τί τὴν τετριμένην καὶ σχεδὸν τοὺς πᾶσιν ἀγίους πεπατημένην ὅδὸν διαφέλεις, παρηλλαγμένην τινὰ καὶ ἀγνῶτα καθάποξ εἶνον ὅδεύειν; Πρὸς δὴ τούτοις ἐπιτετράσασι, καταβαίνειν ἐκεῖνον κελεῦσαι, καὶ τὴν τῶν ἐκλεκτῶν Πατέρων ὁδεύειν αἱρεῖσθαι· καὶ μὲν πρόθυμος γένοιτο πρὸς τὴν ἐκεῖθεν κατάβασιν ἔσυτῶν ἀκδίδειν, συγχωρεῖν ἐκδεινον, καὶ τρέχειν δὴν ἥρετισατο· δῆλον γάρ τι ὑπακοῇ ὡς Θεὸς ὁδηγός; ἐστιν φύδε διαθλεῖν ὑγρημένῳ· εἰ δέ γε δοῦλος ιδίας δρέξεις γένοιτο, καὶ ἀντιβαίνειν πειρῶτο, καὶ μὴ πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν ὁδεῖς εὔθυδρομήσεις πρὸς βίαν ἐκ ποδῶν, ξέκειν, καὶ εἰς

Hoc ipso tempore etiam magnus Symeones, sanctæ et celebris recordationis, qui primus stationem in columna invenit, viguit: et celebre consecutus est nomen, domicilium super columnam bicubitale undequaque habens, quo tempore Dominus sacras Antiochenæ urbis habenas tenuit: qui etiam ea re audita, cum ad eum venisset, lotus consternatus est, et cum eo mystico arcano que congressu convenire exoptavit. Conveneruntque adeo ambo, et sacrificio immaculato atque incruento peracto, alter alteri vivificam communioninem porrexit. **560** Magnus igitur vir iste, etiam in corpore deorsum versum vergente, angelorum vivendi institutum imitatus, rebus negotiisque omnibus nuntium remisit: et vi naturæ illata, ad sublimia aspiravit, atque medium inter cœlum et terram domicilium sibi fixit, ut extra turbam et tuumulum omnem positus, Deum glorificaret, et perpetuis cum angelis hymnorum laudibus celebraret. Hinc quidem veluti mediator quidam applicantium hominum preces ad Deum referens, inde autem affluentem atque immensam benignitatis gratiam illis impertiens. Cujus admiranda opera a multis quidem, qui ea oculis ipsi suis viderunt, memorie prodita sunt. Cominode autem et pulchre ea Theodoritus Cyri episcopus, in Dei amantum historia est prosecutus. Sed enim ubi terrenus iste angelus, atque etiamnun in carne supremæ illius Ierusalem civis et incola Symeones, a nemine ante tritam novamque plane viam ingressus est, summos montium vertices incolentes Patres perbenigne erga eum animati, delectos ex eorum numero quosdam ad eum misere, eique hæc renuntiare jussere: Quid sibi vult insolens hæc et peregrina habitatio? Cur tritam hanc et a sanctis fere omnibus calcatam viam relinquens, aliam quamdam et prorsus ignotam semitam iniisti? Illud præterea mandatum eis dedere, ut descendere illum, et electorum Patrum vestigia sequi juberent. Ac siquidem promptum se, ut ex columna descendaret, præberet: permittere ei, ut quam vellet vivendi rationem perseveret, præceperunt. Obedientiam namque ejus, si Deus instituti ejusmodi dux esset, declaraturam esse censuerunt.

¹ Psal L, 20.

Sin cupiditati ipse suæ inserviret, et contra sibi mandatum esse duceret, neque celeriter statim hujusmodi exsequeretur, pedibus vi arreptis illico detrahere jusserunt. Ut illi ad eum venerunt, et Patrum mandatum exposuerunt, confessum ille altero pede prolati, ad descendendum, et absque ulla deliberatione et dissensione, ad præceptum eorum implendum promptus paratusque fuit: et gratias illis egit, qui tantam de eo gerent curam, veluti quidquam præter voluntatem et sententiam Dei facere occopisset. Porro illi eum in instituto, quod sibi proposuerat, permanere sunt passi: potestati ejus permittentes, ut quem cepisset cursum teneret: illud insuper adjicientes, **561** Fortis esto, et viriliter age. Videris namque divinitus ad hanc vivendi viam perductus esse, antea ignotam. Itaque deinceps magna ille concepta fiducia, coepit id magis est prosecutus. Tam prolixe autem divina in eo viro eniuit gratia, ut cum Theodosius sanctione quadam Judæis synagogas in urbe Antiochena a Christianis eis ademptas restituere jussisset, et Symeones magna dicendi et objurgandi libertate usus, litteras ad eum dedisset, princeps is, jussionibus suis abolitis, ea quæ sancto viro et Christianis placuissent, fecerit, atque præfecto ei, cuius suas res ea instituta fuerat, tum dignitatem ademerit: precatoresque maximos ad aereum martyrem miserit, qui illum ut pro se Deum exoraret et preces suas secundum communicaret, rogarent. Quæ autem ille admiranda ediderit facienda, et quam commodè cum quibusque collocutus sit, quis sigillatim exponat? Quæ si quis nosse velit, eum ad historiam ejus legendam remittimus, qua post magnum Theodoritum optime cognominis ei Symeon Metaphrastes conscripsit, novum quoddam et admirandum in ea ex omnis generis cibariis convivium omnibus proponens. In hoc vitæ instituto decertans, quinquaginta et sex peregit annos. Novem enim in priore, ubi principiis sacrae religionis imbutus est, schola consuipsit: quadraginta autem et septem, in ea quæ dicitur Mandra: sive ut alii tradunt, decem hic in angustiis quibusdam peregit; septem vero in minoribus columnis, et tandem in columna quadraginta cubitorum longitudinis undetriginta transegit annos. Cujus sacrum cadaver post tot certamina, et mortem ipsam obitam, postea sub Leonis Magni imperio Antiochiam est perlatum, Martyrio, qui tum ibi episcopatum gerebat, atque Ardaburio Orientalium copiarum ductore, cum militibus suis, et aliis plurimis magistratibus præsentibus. Qui simul omnes, maximo eos comitante exercitu, ad divinum illud tuguriolum advenere, et venerandum illius cadaver cum reverentia et comitatu multo (multi namque etiam ex monasticis philosophis undequaque ex vicinis locis ad sacram corporis illius productionem et pomparam eo se contulerant) **562** asservarunt, ne finitimiæ urbes confluentes id raverent: quo illæ inter se, quænam illud sortire-

γῆν εὐθὺς κατασπάν. Ός δὲ πρὸς αὐτὸν ἐγένοντο, καὶ τὴν τῶν Πατέρων ἐντολὴν ἡγεμόνων, εὐθὺς θάτερον τῶν ποδῶν προτείνας, κατιέναι τοῦ στύλου ἔτοιμος ἦν, καὶ τὴν τῶν Πατέρων ἐπιτροπὴν ἀδιστάχτως ἀνύειν· καὶ γάριν εἰδέναι τούτοις διωμολόγει, εὗτως κηδομένοις ἐκείνου, μή κατὰ τὸ δίκαιον Θεῷ ὥσπειν πράττοντος. Οἱ δὲ οὖτες ἔχοντα μᾶλλον, ὡς γε ἦν ὡρισμένον, εἶναι, ἐπιτρέποντες τὴν ἦν προβλέποντο πορείαν ἀνύειν· ἐπειπόντες, Ἱσχεις καὶ ἀνδρίζους· ξοικας; γάρ θεοθεῖν πρότερον οὐσαν. Οἱ μὲν οὖν τουλοιποῦ θαρρήσας, ἐπιμᾶλλον τῷ Ἑργῷ ἐπέδιλε. Τόσον δὲ ἡ θεῖα χάρις ἐνέσκηψε τῷ ἀνδρὶ, ὡς καὶ Θεοδόσιον, γράμματι θεσπίσαντα τὰς ἀφαιρεθείσας πάλαι Ἰουδαίων συναγωγὰς κατὰ τὴν Ἀντιόχου παρὰ Χριστανῶν αἵματις ἀποδοθῆναι, οὕτω σὺν παρέργησί πολλῷ γράψαι καὶ ἐπιτιμῆσαι σφοδρότερον, ὡς καὶ αὐτὸν ἐκείνον τὸν χρατοῦντα τὰς σφετέρας ἀνακαλεσάμενον προσταγάς, τὰ πρὸς χάριν τῷ δισώπῳ καὶ Χριστανοῖς ἐκτελέσαι· παραίσας δὲ καὶ τὸν τηνικαῦτα ὑπαρχοντῆς ἀξίας, τὴν πρᾶξιν εἰσηγησάμενον· καὶ μεγίστην ἐπιτέμφατι τῷ ἀερίῳ μάρτυρι δέησιν, ὃντος ὑπὲρ αὐτοῦ Θεὸν δυσωπεῖν, καὶ τῶν οἰκείων μεταδιδόντες εὐχῶν. Οσα δὲ κατὰ μέρος ἐπραξεις τῶν Ἑργῶν παράδοξα, καὶ ὡμῇσι εἴκαστι τὰ πρόσφορα, τίς δὲ κατὰ μέρος ἐκδιηγήσαιτο; Τῷ γε μὴν βουλούμενῷ τῇ κατ' αὐτὸν ιστορίᾳ ἐντυχεῖν προτρεπόμεθα, ήν δριστα μετὰ τὸν πολὺν Θεοδώρητον ὁ δύμωνος αὐτῷ Συμεὼν δὲ Μεταφραστῆς ἐπεξῆλθε, πᾶσι καίνῃ τινα καὶ ἔνην πανδαισίαν τὰ ἐκείνου προθέμενος. Ἐπὶ δὲ ταύτῃ τῇ διατριβῇ ἀειθεύων, ἔξι καὶ πεντήκοντα διετέλεσεν ἑτη· ἐννέα μὲν τῷ προτέρῳ φροντιστηρίῳ ἐνθα κατήχηται, ἐπεὶ δὲ ἐν τῇ καλυμμένῃ Μάνδρᾳ καὶ τεσσαράκοντα δέκα μὲν ἔτεσι στενωπῷ τινι τὸν ἄγωνα δηνυκώς, κλοιοῖ δὲ βραχυτέροις; ἐπτά· ἐπὶ δὲ τὸν τεσσαρακοντάπηχυν ἑτη τριάκοντα. Οὗ τὸ ιερὸν καὶ πολύαθλον σῶμα μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγὴν χρόνῳ ὑστερον λέοντος τοῦ μεγάλου τὰ σκῆπτρα Ῥωμαίων διέποντος; κατὰ τὸν Ἀντιόχου εἰσήχθη, Μαρτυρίου τε ἐπὶ τῶν ιερῶν οἰκίων προκαθημένου, Ἀρδανσορίου δὲ τῶν Ἐγύπτων τιγουμένου ταγμάτων μετὰ τῶν ἀμφ' αὐτὸν στρατιώτων, καὶ δλῶν πλείστων τῶν ἐν τέλει παρόντιν. Οὐ δὴ πάντες δῆμα καὶ ἀπέιρου στίφου; ἐφεπομένου, κατὰ τὴν θείαν μάνδραν γενόμενοι, τὸν πάντες ἐκείνου νεκρὸν σὺν αἰδοῖ καὶ δορυφορίᾳ πολλῷ διεσώσαντο (πολλοῦ δὴ πλήθους; φιλοσόφων ἀνδρῶν ἐκ τῶν περικύκλῳ καταφοιτησάντων τῇ τοῦ ιεροῦ ἐκείνου σκήνους ιερῷ προπομπῇ), ὡς δὲ μὴ αἱ πέριξ πόλεις ἐπιφύεισαι τὸν ζωηφόρον νεκρὸν διαρπάσσωσι, φιλονεικοῦσαι, ποία ποτὲ γένειτο τούτον κληρώσασθαι. Μόλις δὲ διαφυγὼ τοὺς ἀρπάζοντας σὺν θαύμασι κατὰ τὴν ὁδοπορίαν γεγενημένοις, κατὰ τὴν Ἀντιόχου ἐτέθη. Οἱ καὶ λέων ὑστερον δὲ αὐτοκράτωρ Ἀντιόχέων ἐδείτο λήψεσθαι. Οἱ δὲ δάσης ἐπιτέμφαντες, πρὸς τοὺς δλῶν καὶ ταῦτα τῇ δεήσει γεγράφασι· «Διὰ τὸ μὴ ὑπάρχειν τεῖχος τῇ πόλεις (πέπτωκε γάρ ἐν ὄργῃ σεισμῷ μεγάλου γεγενημέ-

νου) τὴγάγομεν τὸ πανάγιον σῶμα τοῦ Συμεὼν, ὅπως Α ἡμῖν γένηται τεῖχος καὶ ὀχύρωμα· » οἵς μόδις δυσωπηθεῖς, ἐνδοὺς τε τῇ δεήσει ἔκεινων, τὸ σεπτὸν ἔκεινοις εἰλαστε σῶμα τοῦ Συμεὼν, δὲ καὶ μέχρι τῶν κατωτέρω χρόνων ἔκειστο δῆ τοι φυλάττεσθαι καὶ ἐς δεῦρο ἔγνων. Ἐφ' ὧ δῆ καὶ τὸ παράδοξον ἴστορεῖται τοῖς θεωρήσασι. Τὰς γάρ κατὰ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ πώγωνος προσούσας τρίχας μή διεπεσεῖν, μήτε μήν τῷ χρόνῳ διαφθαρῆναι, φασὶ· νικήσασαι δὲ τὸν χρόνον, ἔτι διαφαίνονται σώζουσας τῷ θοιῷ τὸν χαρακτῆρα, ὥσπερ ἔνωνται καὶ ἀνθρώποις διομιλοῦντι· περισώζεσθαι δὲ αὐτῷ καὶ δπαν τὸ δέρμα, τῷ μακρῷ πόνῳ καὶ χρόνῳ ἐξρυτιδωμένον τε καὶ ἀπεσκήκος· πρὸς δὲ καὶ οἱ κατὰ τοῦ στόματος δόδοντες, πλὴν ἔκεινων ὅτοι πιστῶν χεροὶν ἀνεπάσθησαν Β φίλτρῳ τῷ πρὸς αὐτὸν. Ἀ δῆ πάντα κηρύστουσι διὰ τοῦ σχῆματος, οἵδις τε καὶ πόσος, πηλίκος; τε δὲ τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπος; ἦν Συμεὼν. Παράκειται δὲ τῷ σώματι καὶ δὲ ἐκ σιδήρου πεποιημένος κλοιός· δὲ καὶ αὐτὸς, σύνχρα τῷ καρτερικῷ ἔκεινον καὶ πολυάθλῳ σύμματι συναεθλεύων, καὶ τῶν ἐκ Θεοῦ μετέσχηκε δωρεῶν. Οὐδὲ γάρ καίπερ ἀποθανόντα τὸν Συμεὼν δὲ ἐραστῇ; αὐτῷ, εἰπω δὲ· διὰ τὸν ἐρωμένον σιδῆρος ἀπελέλοιπεν, ὥσπερ ἀποσκιρτήσας τῇ; καλή; ἔνσυλλιας· ἀλλ' ἔκεινῳ παράκειται, δοσα δῆ καὶ τὸ ἔκεινον σῶμα διαπραττόμενος. Οὐνιώς ἔμοιγε τοῖς καθέκαστον τῶν ἔκεινου ἔρως; ἐπεξελθεῖν, ὁρέλειαν προένθησουσ διηγουμένῳ καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσιν, εἰ μή προειρημένοις θεοῖς ἀνδράσιν ἀξίω; καὶ μάλα λαμπρῶς καὶ εἰς πλάτος πάντα πεπόνηται· ἀλλως; τε καὶ πρὸς ἀλλὰ τῆς ἐπαγγελίας ἐμοὶ προκειμένης, τίως διπερ ἔκεινοις παραλέιπεται διηγήσομαι. Μάνδραν μὲν, ὡς εἴρηται, τὸν χῶρον καλοῦσιν οἱ ἐπιχώριοι τῆς ἀσκήσεως, τοῦ ὄστου τὴν κλῆσιν αὐτῷ ἐπιδεδωκότος. Διέστηκε δὲ Θεουπόλεως σταδίοις μάλιστα τριακοσίοις πρὸς αὐτὸν τὸ διανατεῖται διατυπούμενος, ἐκ τεσσάρων πλευρῶν θύλοις κοσμούμενος. Κίονες δὲ ἔστοις λίθου πεποιημένοι παρατετάχαται ταῖς στοαῖς πρὸς τὸ εὐπρεπέστερον, εὖ μάλα τὴν δροφὴν εἰς ὄψο; ἐπαίροντες· τὸ δὲ μέσον αὐλὴ τίς ἔστιν ὑπαίθριος, τέχνῃ δή τινι πλείστῃ ἀκριώς ἔξειργασμένῃ· διπο κατὰ μέσον δὲ τεσταρακοντάπτηκας ἔκεινος; ἔδυτο κίων· φέρησάμενος δὲ στοις κλίμακι, δὲ ένσαρκο; ἄγγελος πρὸς τὸν οὐράνιον ἀνέδραμε χῶρον. Τῶν δὲ εἰρημένων μοις αποῶν πρός; τῇ καρυφῇ κλειθριδιά τινα καθεστάσιν, ἀπερ ἔνιοι θυρίδας καλεῖν εἰώθασι. Πρὸς αὐταῖς δῆ ταῖς στοαῖς καὶ τὸ φηθὲν προσάύλιον ὑπαίθριον ἀποκρίνεται, καὶ χῶραν διδούσας τοῖς ἡρημένοις ἔκτος ὀρφὴν έσωθεν, καὶ έσω πάλιν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν. Ἔνθα τὸν παρακύπτοντα ὀρφὴν ἔστιν ἀπέτρα τινὰ ὑπερμεγέθη καθ' ἀπαν τὸ θυρίδιον διαθένοντα καὶ περιφανῶς σελαγίζοντα, καὶ ὥστανει παυ-

tar, decertarent : atque id vix tandem salvum, multis in itinere miraculis exhibitis, Antiochiae repositum est. Id etiam postea imperator is ab Antiochenis sibi dāri petuit. At illi precatoribus ad eum missis, inter alia et hæc precibus suis addidere : « Propterea quod urbs nostra murum non haberet, qui magno terræmotus impetu corruit, sacrosanctum Symeonis corpus hoc adduximus, ut nobis pro muro et vallo esset. » Quibus verbis ægre Leo exoratus, precibus eorum cessit, et sanctum Symeonis corpus eis reliquit. Quod ibi posterioribus temporibus ad hoc usque tempus servatum esse scimus (1). De hoc mirandum quidam, qui id viderunt, memorant. Nam capitū ejus et barbae capillos non excidisse, neque tempore longissimo intercidisse aiunt : qui vi temporis superata, formam adhuc viri sancti veluti viventis et inter homines versantis conservarint. Integram etiam ejus dicta est fuisse cutis omnis, atque in fronte præcipue labore et tempore multo rugosior atque durior facta. Oris item dentes, illis exceptis quos fidelium manus propter egregium in eum amorem abstulere. Quæ sane omnia staturam ejus et habitum, qualis et quantus Dei homo Symeones fuerit, declarat. Juxta corpus ejus etiam torques ferens positus est : qui et ipse, quod constanti illi et forti in certaminibus variis corpori adfuerit, honorem eum a Deo consecutus est. Nam quantumvis defunctum Symeonem amans illius, dicam etiam amatum ab illo ferrum, non reliquit, tanquam ab illius pulchra consuetudine resiliens : sed juxta illum situm est, veluti corpus illius perficiens. Ingens vero mihi cupidio incesserat, ne ejus sigillatim recensendi, utilitatem et mihi commemoranti, et historiam banc legenti allaturas : nisi ab eis, quos dixi, sanctis viris pro eo atque decet, luculentiter et copiose essent descriptæ : præcipue cum ad alia quæ instituti promissaque nostri sunt referenda nobis properandum sit. Quare unum saltem quod ab illis prætermissum est, nunc commemo-rabo. Mandram, sicuti dictum est, monastici exercitii ejus locum incolæ nominant, appellatione tali ei a sancto ipso viro imposita. **563** Distat a Theopolis stadiis plurimum trecentis, ad acclivem montis verticem sita. Ascensus arduus stadiorum vi-ginti est, ubi et templum viro sancto, in crucis speciem conformatum, et ex quatuor partibus porticibus exornatum, excitatum est. Juxta porticus eas ex saxe polito columnæ decentissime construc-tæ sunt, quæ summam testudinem perpulchre in sublime attollunt. In medio hypætra, sive subdia-lis aula est, arte exquisita ad summum elaborata. In media ea, columna illa quadraginta cubitorum stat, qua sanctus ille vir et carnalis angelus tanquam scalis usus, ad cœlestem concendit regio-

(1) Corpus Simeonis usque ad Evagrii Scholasticæ tempora integrum duravit. Hujus caput se cum multis sacerdotibus vidisse scribit Evagrius episcopum Antiochiae agente celeberrimo Gregorio,

nem. In eis quas dixi porticibus, ad fastigium suum quae cancelli (quidam fenestras appellare consuevere) sunt, porticibus ipsis et subdiali quae dicta est aulæ respondentes, locumque volentibus dantes, ut ex ipso templo extra, et rursum ab exteriori templi parte in templum prospicere possint. Ubi ad levum columnæ latus in cancellorum uno emicantem cernere est immensam quamdam stellam (1), per fenestram discurrentem et splendide coruscantem, et modo veluti cessantem, mox vero rursum drepente affulgentem. Id quod eis tantum diebus sit, quibus memoria sancti viri colitur. Sunt etiam qui memorie prodiderunt, ipsius quoque Symonis faciem illam, hoc atque illuc voluntatem, ad columnam videri, barba, sicuti eam gestaverat, submissiore, et capite tiara tecto; nam sic quoque ille incedere solitus fuerat. Miraculum hoc spectant omnes, mulieres quoque, sed extra templum ac postes stantes. Janua enim una ex adverso stellæ fulgenti locata est. Ne enim mulier quæpiam sacram ædem forte ingrediatur, etiam atque etiam ne scio quam ob causam per custodiæ loco ei impositam cavit. Viri autem, etiam ex rusticis, una cum jumentis suis ingrediuntur, saepius columnam ipsam circumeunt.

Hæc de Symone.

564 CAPUT LII.

De sancto et magna Euthymio, aliisque qui sancte pieque vitam exegerunt.

Sub eodem imperio magnus etiam ille et inclitus Euthymius in Palæstina excelluit. Qui sub Valente quidem ex promissione natus, a magno autem Otreo Acacio Melitensis Ecclesiæ episcopis rite doctus atque adactus: deinde in presbyterorum ordinem electus, sacrarum tantum rerum curam gessit. Postea in Palæstina una cum admirando Theoctisto in antro quodam virtutis statuit officium: multisque et variis cellis, sanctioris philosophiæ mellis stipandi gratia constructis, ingens condidit monasterium. In tantum autem virtute eruit, ut cum canon esset, et formula instituti monastici, tum miraculis etiam edendis præclarum obtineret nomen. Nam Porsarum cuiusdam tribuni filium morbo liberatum ad incolumentem redixit, et cœli januas aperuit, atque sterili terre fertilitatem orationibus conciliavit. Effecit etiam, ut ex paucissimis plurimi panes fierent, quibus quadruplicati viri refecti sunt: mulieres steriles secundas reddidit. Cum sacris mysticis operaretur, lux cœlitus perinde atque columna affulgens, eum circumdedit: veluti voce enissa, quanta vita puritate viris esset indicans. Et quo quisque eorum animo esset, qui ad sacram communionem percipiendam accedebant, per arcanum revelationem perspiciebat, quod clarissimum prorsus sanctimoniale ejus summum indicium fuit. Migravit autem vir beatus ad Domum, cum nonaginta et septem annos exegisset, Leone magno imperante. Vita moderata et moribus perquam simplex fuit: colore candidus, et ad seniora usque promissam, eamque densam habens barbam. De quo illud historizat memorant: cum monachus quidam moreretur, qui egregiam virtutis et castitatis famam obtineret,

δμενον, καὶ σύθις ἐξαπίνης ἀναφαινόμενον τὸν δὲ τῇ μνήμῃ μόνον τοῦ ἀγίου ἐγγίνεσθας. Εἰσὶ δὲ οἱ καθιστρέσσαν, καὶ αὐτὸς ἔκεινος τὸ τοῦ δασκαλοῦ πρόσωπον ὅπερ ἔχειται περιπτάμενον, ἀνὰ τὸν στῦλον θεᾶσθαι, τὴν ὑπήνην καθειμένον ὡς σχῆματος; εἰχε, καὶ τιάρῳ τὴν κεφαλὴν καλυπτόμενον, ὡς γε ἡνὶ εἰωθός. Ὁρῶσι δὲ πάντες τὸ θαῦμα, καὶ γυναῖκες Ἑσω περὶ τὰς φιλίας ἐστῶσαι· ἡ γάρ μία τῶν θυρίδων ἀντικρὺ τοῦ σελαγίζεντος ἀστέρος ἐστι. Πολλὴ γάρ τις ἔνεστι φύλακῇ τῷ χώρῳ, ὡς ἂν μή λαθῇ γυνὴ τῶν λεπρῶν περιβόλων ἑσω φοιτήσασα. Οἱ δὲ ἀνδρες καὶ τῶν ἄγροικων εἰσίσιν Ἐνδον μετὰ τῶν νωτοφόρων σφίσι, πολλάκις περιπολοῦντες τὸν κίονα. Τοσαῦτα περὶ τοῦ Συμεὼν.

B

ΚΕΦΑΛ. ΙΙ'.

Περὶ τοῦ ἀγίου καὶ μεγάλου Εὐθύμιου, καὶ ἀλλων θεοφιλῶν τὸν βιον διηγουστῶν.

Ἐπὶ δὲ τῆς αὐτῆς ἡγεμονίας; καὶ Εὐθύμιος ἐκεῖνος δέ μέγας καὶ περιβόλος ἀνὰ τὴν Παλαιστίνην διέλαμψεν ἐξ ἐπαγγείλας μὲν γεγενημένος κατὰ τοὺς χρόνους Οὐάλεντος, Ὅτρηνῷ δὲ τῷ πάνω καὶ Ἀκακίῳ τοῖς τῇς Μελιτινῶν ἐκκλησίας θεοῖς καθηγεμός τραφεῖς ἀξίως καὶ παιδίας μετειληγώς· εἴτα τὴν τοῦ πρεσβυτέρου δέχεται χειροτονίαν, καὶ τῶν λεπρῶν μονῶν τὴν ἐπιμέλειαν ἐκληροῦντο. Ἐκεῖτα κατὰ Παλαιστίνην γενόμενος, δὲ τινὲς σπηλαῖτροι σύναμα τῷ θυμαστῷ θεοκτίστεψεν τὸ τῆς ἀρετῆς πήγανον ἐργαστήριον, καὶ τὸ τῆς φιλοσοφίας ἐκπανεῖται σὺν ἐκείνῳ μὲν ὑπὸ πολλοῖς καὶ διαφόροις καταγγεῖσις· καὶ λαύρων ὑπερμεγέθη συνιστησαντες κατὰ τὸν τοῦ οὐρανοῦ θύρας ἀνέψει, καὶ γόνεμον τὴν γῆν ἀκαρπίαν νοσοῦταν παρεκευάσαστο ταῖς εὐχαῖς. Πλήθος δὲ ἀνδρῶν ἐκ πάνω βραχυτάτων πηγάσαι ἀπόκησεν, ἐξ ὧν καὶ τετρακόσιοι ἀνδρες ἐτράφησαν· γυναικὶ δὲ ἐστειρωμέναις τὰς μήτρας εὐτεκνούσας καθίστανται. Τὴν δὲ λεπρῶν ἐπιτελοῦντος μυσταγωγίαν, φῶς οὐρανοῦ οἰάπερ στῦλος περιλάμπον ἐπ’ αὐτὸν καθείτο συμπαρεστῶς· καὶ οἶνοι φωτὴν ἀφίεται, οἵος τῇ τοῦ βίου λαμπρότητι δὲ ἀνήρ· καὶ τῶν προσιόντων τῇ θείᾳ κοινωνίᾳ οἷος ἔκαστος τὴν διάθεσιν νοερῶς ἐμυείτο, διεκμήριον ἐμφανέστατον ἀτεχνῶς τῆς εἰς ἀκριῶν ἐκείνου καθύρσασ. Ἐξεδήμει δὲ πρὸς Κύριον δι μακάριος ἐκατὸν ἐτῶν γεγονός δεόντων μόνων τριῶν, Λέοντος τοῦ μεγάλου τὴν ἀρρεῖην διεθύνοντος· μέτριος δὲ τὸ ήθος, καὶ τὸν τρόπον μάλιστας τοῦ τὸ δὲ χρῶμα λευκός, διηρετικὸς τῶν μηρῶν δασεῖαν καθειμένην τὴν ὑπήνην ἔχων. Ἰστόρησαι μέντος

(1) Ille stellam se vidisse scribit Evagrius, lib. 1, cap. 14.

περὶ αὐτοῦ, ὡς τινὸς τελευτῶν μοναχῶν μῆνεντος, δόξαν ἀρετῆς μάλιστα καὶ τὸ πλέον σωφροσύνης δῆθεν εἶχε, μή τοιοῦτος γε ὁν, ἀλλὰ τούναντίον μᾶλλον ἀκόλαστος, δρῖν τὸν μακάριον ἄγγελὸν τινα φοβερὸν ἐν τριάνῃ δεινῇ τὴν ἐκείνου ψυχὴν ἀπηνῶς ἀναπτώντα· καὶ ἀμά φωνῆς δινωθεν ἐπασθάνειθαι, τὰ κρυπτὰ τῆς αἰτιῶντος ἔργα διαρρήδην ἐκκαλυπτούσης. "Ἄλλον δὲ τινα πίνητα γυμνὸν ἐπ' ἑδρῷ φους ἐβρίμενον καὶ διερβωγότα πάμπαν καὶ δύστηνα βάκια ἡμιφιεσμένον σὺν αἰδοῖ τὴν ψυχὴν ἐκκαλεῖσθαι πολλῶν παρόντων ἄγγελῶν" παρεῖναι δὲ καὶ Δαῦΐδ τῇ παναρμονῇ κιθάρᾳ χρώμενον, καὶ οἰοντες κατακηλοῦντα ταύτην καὶ σὺν φῦσι; παρπέμποντα. "Τὸν δὲ τὸν ἐκείνον χρόνον καὶ ἄλλοι πελεῖστοι συνήκμασαν· οὗτος ἐκείνος Θεόκτιστος καὶ Γεράσιμος, κοινοῖσιν μεγάλων ἡγεμονεύοντες, κανόνι τε ξένῳ κεχρημένοι· ἀ πρὸς λεπτὸν καταγράψειν οὖ μοι κατερός. Τὸν δὴ τούτῳ καὶ ἡ βασιλὶς Εὐδοκία, τῆς δρῦς πρέτερον παρατραπεῖσα δόξης, τάληθὲς θυτερον διαγνοῦσα, τῆς τῶν Εὐτυχιανιστῶν συμμορίας διέστη. Τούτῳ δὴ καὶ δὴ τὴν ἀρετὴν πολὺς Σάδης; νέος ἐτι ὅν πρόσειτον· δι τὸν, ἐποίης ἐσται σαφῶς προεφοίδασε. Καὶ Τίτος; δὲ δέ βόστρων ἐπ' ἐκείνοις ἡκμαζε τοῖς κατερός· Βίσσα τε καὶ Τατιανὴ καὶ Μελάνη ἡ υαυματή πρὸς δὲ καὶ Ξένη τῇ περιβόητος, ής τὴν τῆς ἀρετῆς τελείωσιν ἰδεῖκνυ στέφανος ἀστρασιοὶ ἐπισήμοις περιπλακεῖς· πρὸς δὲ καὶ Σενοφῶν ἐκείνος δὲ πολυύμνητος τῆς συγκλήτου τὰ πρῶτα τελῶν, οὐχ ἥττον τῷ ἔξιθεν πλούτῳ ἢ τῷ ἔνδοθεν μᾶλλον ὠραῖόνενος. Ἐπὶ δὲ μίαν τῶν κατὰ Φοινίκην πόλεων Βήρυτον ἐπὶ παιδεῖς καὶ μελέτῃ νόμων τοὺς οἰκείους παῖδας Ἀρκάδιον καὶ Ιωάννην ἐκπέμψας, ἐπὶ δὲ τῷ κατὰ θάλατταν περιέκεσον ναυαγίῳ, πρὸς τὴν ἐκείνων ζήτησιν σύναμα γυναικὶ ἔξιών, ἐπεὶ τὰ μοναχῶν μυηθέντες ἐν Ἱεροσολύμοις ἐνέτυχε, τὸ τῆς ήσυχίας ἔνδυμα καὶ αὐτὸς καὶ ἡ σύζυγος ὑποδύονται. Ἐπὶ τόσον δὲ ἐπιδύναι τυνέην πάντας πρὸς ἀρετὴν, ὡς καὶ θαυμάτα δρῖν γέρας εἰληφέναι παρὰ Θεοῦ. Διὰ βίου δὲ εὔάλεστοι Θεῷ γεγονότες, πρὸς αὐτὸν μετεχώρησαν. Ηροσεγώρει δὲ τηγικαῦτα τῇ ἀρετῇ ἐπαυξάνων καὶ Αὐξέντιος ἐκείνος δὲ πολυύμνητος ἀσκητής, κατὰ τὸ ἀντικρὺ Βυζαντίου διακείμενον δρος ἀνὰ τὴν Βεθυνῶν, πάντας τοὺς περικύλῳ βουνούς ὑπερχείμενον.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Περὶ τοῦ ἀγίου Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιωτοῦ· καὶ οἱ Κυριλλοὶ καὶ ἀλλοίς ὑπὲρ τοῦ λεπροῦ Χρυσοστόμου γράψει.

Οὐκ ἀρετῆς δὲ μόνον ἀνδρες τηνὸς καῦτα διέλαμπον, ἀλλὰ καὶ λόγος ἐν ταυτῷ συνέδων τοῖς ἔργοις ἐκείνοις διέπερσε. Διετῆ γάρ φιλοσοφίᾳ συνδραμοῦσα θάτετον ἀνάγει τὸν νοῦν, καὶ τῷ ποθουμένῳ ἐνοι. Οἴα γάρ τις δυσὶ πτέρυξιν, ὡς καὶ ἀμφὶ συγγένοιντο, χρῆσθαι συμβαῖνει· καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀνταπασθαῖς ἀλικαῖς ἀναβάσσεσιν ὡς τάχος ἐπατρεῖ. Οἶους δὲ δρασταὶ καὶ δὴ τηγικαῦτα χρόνος πριήνεγκεν, ἀρετῇ καὶ λόγῳ τὸ εὐδάκιμον ἐσχηκότας· οὗτος ἐκείνος Ἰσιδωρος δὲ τοῦ Πηλουσιου δροῦς καθηγητάμενος,

A impudicus autem prorsus esset, sanctum hunc virum angelum horrenda specie tridente gravi animam illius, crudelē in modam, e corpore extrahentem vidisse: et vocem simul cœlitus, occulta turpitudinis facinora aperite revelantem, audisse. **565** Alium quoque pauperem quemdam nudum in solo jacentem ab eo conspectum esse, lacerum prorsus et pannis vilibus obsitum: cujus animam, qui multi ei præsto aderant angeli, reverenter evocarint; cui David quoque enim summi concentus cithara sua adseruit, carminibus illam veluti demulcens atque producens. Sub idem tempus alii itidem plurimi storuerunt: qualis ille fuit Theoctistus et Gerasimus, magnorum cænobiorum præsides, qui ad novum quendam canonem B vita sue rationem instituerunt. De his singula scribendi nunc loens non est. Tum quoque Eudocia Augusta, quæ a recta via aberraverat, veritate rursum cognita ab Eutychianorum factione secessit. Ad Euthymium etiam virtute præclarus Sabas, adolescens adhuc, venit: quem ubi ille vidisset, qualis futurus esset clare prædixit. Eisdem temporibus et Titus Rostrensis viginis: item Bassa, Tatiana et admiranda Melana. Præterea celebris illa Xena, in qua virtutis perfectionem satis corona illa insignibus stellis contexta declarat. Decantatus quoque Xenophon ille, qui in senatorum ordine prius fuerat, non minus internis animi dotibus, quam externis divitiarum opibus emens. Misera fuit Berytum, quæ Phœnicia urbs est disciplinæ et legum discendarum gratia, Arcadium et Joannem filios suos. Cum autem naufragium eos in mari passos esse intellexisset, ad inquirendos eos una cum conjugi sua profectus est. Porro ubi eos Hierosolymis monasticam exercentes reperit, ipse quoque, et una cum illo uxori, tranquillioris vita vestitum sumpsit. Ad eam vero omnes virtutem pervenere, ut a Deo miraculorum edendorum honorem et præmium acceperint; et cum per vitam placi Deo fuerint, tum ea exacta ad illum emigrarunt. Eodem etiam tempore virtutis incrementis longe processit celeberrimus ille monachus Auxentius, in monte Bithyniae eo qui ex adverso Constantinopoli situs, omnes circum circa colles D altitudine superat.

566 CAPUT LIII.

De sancto Isidoro Pelusiota. Et qua Cyrillus, et item alii de sacro Chrysostomo scripserunt.

Non virtute tantum egregii tunc floruerent viri, sed et doctrina factis ipsis consona emittit. Utraque enim philosophia si concurrat, celerius mentem in sublime tollit, et bono ei quod desiderio volunque omni expetimus, unit atque conjungit. Nam veluti duabus aliis, cui utraque illa contigit, utitur: atque in cœlum evolans, quam celerrime progressu pleno pervenit. Quales viros ea tempestas protulit, virtute et doctrina magnam gloriam co:seculos: tuis Isidorus ille fuit, qui in Pelusio

monte monachis præfuit: Nilus et Marcus præclaris ascetae, et sapiens item Cyri (1) ecclesiæ antistes Theodoritus, quorum magna gloria est, ut poetæ verbis utar. Præceptore ii in ultraque philosophia magno usi sunt Chrysostomio. Igitur divinus Isidorus jam inde ab adolescentia ita in monasticis laboribus desudavit, et ita carnem, animam arcanis sublimioribusque doctrinis sovens, maceravit, ut evangelicam prorsus degeret vitam; et viva animataque monastici instituti divinæque contemplationis columna, et veluti primarium quoddam exemplum flagrantis æmulationis doctrinæque spiritualis esset. Multa ab eo scripta sunt, variae utilitatis plena: potissimum autem, epistolarum omnis generis divina simul et humana gratia referatarum, prope millia decem, in quibus Scripturam omnem clarius exponit, et omnes omnium hominum mores instituit, quippe qui dicendi genere ad docendum accommodato in eis utatur. Satis quoque ille declarat, quo ardore erga honestatem, erga Ecclesiam, et eos qui temere injuria afficerentur, Ægagravit. Multum præterea in lucubrationibus suis invenitur in eos qui non rite episcopali sacerdotalique munere fungerentur. Et quod aperte Chrysostomum defenseret, vehementer Arcaidum et Cyrillum, atque hujus patrum Theophilum perstringit, eorumque sinistras adversus virum cum susceptas molitiones taxat: quæ illum eodem cum eis tempore viguisse testantur. Cyrillum sane quidem ut hominem turbulentum refellens, hæc quoque scribit: « Favoris quidem affectio acutum non videt, hostilis vero animi odium nihil prorsus cernit. 567 Quod si utroque hoc vitio te purgare ipsum et liberare vis, ne violentias sententias extorqueto, sed justo judicio causas committito. Quandoquidem et Deo, qui omnia priusquam fiant novit, perhumaniter et benigne placitum fuit ut descenderet, et clamorem Sodomorum videret, certæ et exactæ inquisitionis nobis propnens exemplum. Multi namque qui Ephesi tecum congregati fuere, publice te traducunt, quod inimicitias tuas persecutus sis: et non rite atque ordine, juxta rectæ fidei sententiam, ea quæ Jesu Christi sunt, quæsiveris. Theophilus, inquiunt, cum fratri alius sit, mentem ac sententiam quoque illius imitatur. Quemadmodum enim ille apertam insaniam in sanctum et Deo dilectum Joannem effudit, ita et iste gloriam eodem affectat modo, quamvis causæ ipsæ et res de quibus controversia est magnopere inter se dissideant. » In alia rursus epistola hæc scribit: « Terrent me quæ in divinis Scripturis prodita sunt exempla, et quæ opus est necessario scribere cogor. Sive enim pater, sicuti

A Νεῖλος τε καὶ Μάρκος οἱ περιβόητοι ἀσκηται· ἐτ δὲ καὶ ὁ τὴν σοφίαν πολὺς Θεοδώρητος τῆς Κυρεστῶ, ἐκκλησίας λεπρεύτας· ὃν εὐρὺν κλέος κατὰ τὴν ποιησιν· διδασκάλῳ τῷ μεγάλῳ Χρυσοστόμῳ καὶ καὶ ἅμφω φιλοσοφίας χρησάμενοι. Ὁ μὲν οὖν θεῖος Ἱσίδωρος ἔξι ἔτη νέου τοῖς ἀσκητικοῖς οὗτω πόνοις ἐνέδρωσε, καὶ τὴν σάρκα κατέτηξε, τὴν ψυχὴν τοῖς ἀναγωγικοῖς πιάνας τῶν λόγων, ὡς ἀγγελικὸν ἀντικρυς μετελθεν βίον, καὶ στήλην ἔωσάν τε καὶ ἔμψυχον τῆς τε μοναστικῆς διαίτης καὶ τῆς εἰς Θεὸν θεωρίας, καὶ οἶλον τι ἀρχέτυπον ζῆλου καὶ διδασκαλίας πνευματικῆς ἐγγενέσθαι. Καὶ δὴ πολλὰ μὲν αὐτῷ ἐγράψῃ ὥφελεις ἀπάσης ἐμπλεω· μάλιστα δ' ἐπιστολαὶ, χάριτος παντοῖας μεσταὶ, θεῖς τε ἄμα καὶ ἀνθρωπίνης, ὡσεὶ χιλιάδες δέκα· δι' ὃν πᾶσάν τε Γραφὴν σαφηνίζει, καὶ σύμπαν ήθος παιδεύει, διδασκαλικώτερον ποιούμενος τὴν ὑρήγησιν. Ἐμφανίει δὲ καὶ ὃν εἰχεν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ ζῆλου ὑπέρ τε τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν δλλῶν ἀδικουμένων. Πολλὴν δὲ καὶ καταδρομὴν ἔστι τοῖς ἐκείνη πονηθεῖσιν εὑρεῖν οἵ τε λεπροί τοις παρ' ἀξίεσιν συνέβη. «Αντικρυς δ' ὑπὲρ τοῦ Χρυσοστόμου πνέων, πολλέ τε Ἀρκαδίου καὶ Κυρίλλου καὶ τοῦ θείου ἐκείνῳ Θεοφίλου καθάπτεται, διελέγχων τὴν κατὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῶν σκαιωρίαν· δι' ὃν δείκνυται καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν ἐκείνοις συναχμάσαι χρόνον. Κύριλλον γοῦν ὡς ταραχώδη δῆθεν ἀναστέλλων, καὶ τάδε ἐπιστέλλει: «Προσπάθεια μὲν οὐκ ὅξιδορκεῖ· διτιπλεία δὲ ὀλος οὐχ ὅρδι. Εἰ τοίνυν ἐκατέρες λύμης βούλει σαυτὸν καθαρεύεισαι, μή βιαίας ἀποφάσεις ἐκβιάζει, ἀλλὰ κρίσει δικαιό τὰς αἰτίας ἐπίτρεψον. «Ἐπειδὴ καὶ θεῖς δὲ πάντα εἰδῶς πρὸ γενέσεως κατεῖναι καὶ τὴν κραυγὴν ίδειν Σοδόμων φιλανθρώπως τύδοκησεν, ἡμᾶς ἀκριδοῦς ἐρεύνης διδάσκων ὑπόθεσιν. Πολλοὶ γάρ σε κωμῳδοῦσι τῶν συνειλεγμένων εἰς Ἐφεσον, ὡς οἰκείαν ἀμυνθείνον ἐχθραν, ἀλλ' οὐ τὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὄρθοδόξων· ζητοῦντα. Ἀδελφοῦς δέστι, φασί, Θεοφίλου μιμούμενος ἐκείνου τὴν γνώμην. «Μετεπει γάρ ἐκείνος μανίκιν σαφῆ κατεσκέδασε κατὰ τοῦ θεοφίλου καὶ θεοφίλους Ἰωάννου, οὗτως ἐπιθυμεῖ καυχήσασθαι καὶ οὗτος, εἰ καὶ πολὺ τῶν κρινομένων ἔστι τὸ διάφορον. » Καὶ αὐθί, ἐν ἑτέρῳ, «Φοβεῖ με, φησί, τὰ τῆς θείας Γραφῆς ὑποδείγματα, καὶ γράψειν τὰ χρεών ἀναγκάζομαι. Εἴτε γάρ πατήρ εἰμι, ὡς ἔρης αὐτὸς, δέδια τοῦ Ἡλεί τὴν κατάκρισιν, διτε τοὺς οἰεὶς ἀμαρτόντες οὐκ ἐσωφρόνισεν· εἴτε οἰός σου τυγχάνω, ὡς μᾶλλον ἐπισταμαι τὸν μέγαν σχηματίζοντος Μάρκου, ἀγωνῶν τοῦ Ἰωάννου τὸ ἐπιτίμιον· διτε τὸν πατέρα ζητήσαντα ἔγγαστριμυθον οὐκ ἐκάλυσε· καὶ πρότερος τοῦ ἀμαρτήσαντος δὲ κωλύσαι δυνάμενος τέθνηκεν εἰς τὸν πόλεμον. «Ινα τοίνυν κάγιώ μή κατακρίω, καὶ αὐτὸς περὶ θεοῦ μή κριθῆς, παῦσον τὰς ἔρι-

(1) Cyri oppidi, ubi Theodoritus ecclesiasticus historicus episcopatum gessit, sæpe in his libris facta est mentio. Situm est in Syria, a Judeis, cum ex Palestina a Medorum exercitu in captivitatem abducti, et a Cyro rege Persarum in patriam restituti essent, ut aliquam illi pro tanto beneficio

memoris animi referrent gratiam, conditam. Id admodum aliquandiu neglectum, Justinianus postea instauravit, munivit et exornavit, propter duos Cosmam et Damianum, qui ad id oppidum sepulti erant. (Procop.)

δας· μη οἰκεῖας ὑδρεως ἀμυναν, ή παρὰ θντῶν καχερώστηται, τὴν ζῶσαν Ἐκκλησίαν μεθίδειε, καὶ αἰώνιον αὐτῇ διχόνιον ἐν προσχήματι εὐτενείας μετασκεύαζε. » Καὶ πάλιν περὶ τοῦ Χρυσοστόμου· « Ἐρωτᾷς τὴν περὶ τὸν θεοπέτειον Ἰωάννην τραγῳδίαν· ἀναφέρασι ταύτην ἀπορῶ. Νικῆ γάρ αὐτὴν ἡ μέθη τοῦ πράγματος. Μικρὰ δὲ μάνθανε, καὶ ἡ γείτων Αἴγυπτος συνήθιας τὸν δύναμεις, τὸν Μωσέα παραπομένη, τῷ Φαραὼ οἰκεῖουμένη, τοὺς ταπεινοὺς μαστίζουσα, τοὺς κοποτομένους θλίβουσα, πάλεις οἰκοδομοῦσα, καὶ τοὺς μισθίους ἀποτεροῦσα, καὶ μέχρι τοῦ νῦν τούτοις ἔμμελετωσα. Τὸν λιθομανῆ γάρ καὶ χρυσολάτρην προσβαλλομένη Θεόφιλον, καὶ τέσσαρας συνεργοῖς; ή μᾶλλον συναποστάταις εἰπεῖν ὁ χρυσωθέντα, τὸν θεοφιλῆ καὶ θεολόγον κατεπολέμησεν ἀνθρώπον, τὴν περὶ τὸν ἐμὸν ὅμωνυμον ἀπέκθειαν Β ὄρμητήριον τῆς οἰκείας ἀθετήτος εὐρήκοτες. Ἀλλ' οὐκοῦ Δαυὶδ κραταῖούται· ἀσθενεῖ δὲ ὁ τοῦ Σαούλ, καθὼς ὁρᾶς, εἰ καὶ τῆς ζάλης ὑπεξῆθεν ὁ ἀνθρώπος τοῦ βίου, καὶ πρὸς τὴν δύναμην γαλήνην μετετέθη. » Οπως δὲ τὸν μέγαν τοῦτον ἐπειλένυν καταξιοὶ τῆς ὑπερψυχοῦ φράσεως, καὶ ταῦτα πρὸς Ὁφέλιον τὸν γραμματικὸν διεξέρχεται· « Τοῦ καταπεπλήχθαις οὖν φημι τοὺς ἀλλούς (μικρὸν γάρ ίσως πολλοὶς τούτῳ), ἀλλὰ καὶ αὐτὸν Λιδάνιον τὸν ἐπ' εὐγλωττὰ παρὰ πᾶσι βεβοημένον, τὴν τοῦ ἀοιδίμου Ἰωάννου γλῶτταν, καὶ τὰ κάλλη τῶν ὀνομάτων, καὶ τὴν πυκνότητα τῶν ἐγνυμήσεων, τεχμήριον ἔτι νέψ δνει καὶ βασιλικὸν εἰπόντι λόγον γραφεῖσα ἐπιστολή. Οὐ μόνον γάρ αὐτὸν μακαρίζει οὕτω δυνάμενον εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐγκωμιασθέντας, καὶ ταῦτα βασιλεῖς τυγχάνοντας, διεισπέσθενται τοιούτου τετυχήκασιν. » Εστι δὲ αὐτῇ· « Λιδάνιος Ἰωάννης. Δεξάμενός σου τὸν λόγον τὸν πολὺν καὶ καλὸν, ἀνέγνων ἀνδράσι λόγων καὶ αὐτοῖς δημιουργίαις· ὃν οὔδεις ήν δε οὐκ ἐπῆδις τε καὶ ἐδόξα, καὶ πάντα ἐδρα τὰ τῶν ἐκπεπληγμένων. » Ησθην δ' οὐδεὶς τὸ δεικνύναι τὴν τέχνην ἐν δικαστηρίοις προτιθεῖς τὰς ἀποδεξεῖς. Καὶ μακαρίζω σε μὲν οὕτω διαμένειν δυνάμενον ἐπαινεῖν, ἐπαινέτου δὲ τοιούτου τετυχήκατος ἐκείνους, τὸν τε δόντα πατέρα καὶ τοὺς λαδόντας υἱεῖς τὴν βασιλείαν. » Καὶ ταῦτα μὲν Λιδάνιος γέγραψε· Πλούταρχψ δὲ τὸ σαφὲς καὶ λειτὸν δοκεῖ εἶναι· γνήσιον Ἀττικίσας, καὶ σαφηνεῖται ὡς οὐκ οἰδ' εἰ τις ἀλλος χρησάμενος. » Άλλα ταῦτα μὲν δ θεῖος Ἰσιδωρος. Tuisti, ad hujus generis demonstrativi orationes potueris: nec minus fortunatos illos esse puto, et patrem scilicet

(1) Ἐγγαστρίμυθοι γυναῖκες τὰς τῶν τεθνηκότων ψυχὰς ἐξεκαλοῦντο· μισθὲ δὲ αὐτῶν ἐχρήσατο Σαούλ, ήτις ἐξεκαλέσατο τὴν ψυχὴν Σαμοῦλού τοῦ ποιοργοῦ· hoc est, Ventrioloquæ mulieres mortue-

A ipse dicit, judicium et condemnationem Heli meatu, quod filios peccantes non coercerent: seu filius tuus, qui magni Sauli personam refers, sum, id quod magis agnosco, Jonathæ pœnam trepidus exhorresco, quod patrem Pythonissam (1) quærentem non impedierit: et propterea prius ipse qui prohibere id potuerit, quam qui peccaverat, pater, in bello occidit. Itaque ne ego quoque condemner, et ne adeo ipse etiam a Deo condemnneris, contentiones sopilo: nec injuriæ propriæ vindicta, quæ ab hominibus provenit, vivente Ecclesiam per astutas actiones fallito, neque ei perpetuam sub pietatis prætextu dissensionem conciliato. » Et de Chrysostomo rursum: « De divini Joannis iragodia queris. Eam vero exponere nequeo, propter rei ipsius insolentiam atque indignitatem. Pauca tamen sic habeo, quæ vicina Ægyptus more suo designavit. Mosen aversata est, Pharaoni mancipata: humiles flagris concidit, labrantes affixit: civitates extruxit, et mercedem operis non persolvit. Et cum ad hoc usque tempus in studiis istis se exercuisset, insano lapillorum amore flagrantem, aurumque veluti Deum colentem, produxit: Theophilum quatuor sociis, sem potius defectionis sodalibus suis circumvallatum, qui Dei amantem Deumque deprecantem virum hostiliter oppriucrent, cum quidem illi eas quas adversus cognominem meum gesserunt inimicitias, occasionem et causam impietatis suæ arripuisse. 568 Sed demus David C confortatur: Sauli autem, sicuti vides, infirmatur: quamvis ex viâ hujus tempestate ille evaserit, et ad cœlestem tranquillitatem transierit. » Idem vero mirisicam Chrysostomi dictionem laudibus vehens, hec quoque ad Ophelium grammaticum scribit: « Celebris Joannis linguam, dictionisque venustatem, et sententiarum densitatem, non aliis dico (parum enim hoc fortasse apud multos esset), sed ipse Libanio, qui apud omnes in eloquentia præclarus habetur, magnæ admirationi fuisse, indicio est Libanii ipsius epistola, ad illum etiamnum juvenem, cum orationem in imperatorum landem habuisset, scripta: in qua non ipsum modo felicem esse prædicat, qui sic dicere potuerit, verum etiam principes ipsos quos laudavit beatos putat, et quidem qui imperatores essent, quod laudatorem tales nacti essent. Ea sic habet: « Libanius Joanni. Orationem tuam prolixam et pulchram accepi, et viris qui et ipsi orationes conscribunt legi. Nullus in eis fuit, qui non exsiluerit, et vociferatus sit, eaque omnia fecerit, quæ per stuporem consternati solent. Me illud delectat, quod dicendi artem, quam agendis in foro causis exhibere potuisse malueris: teque beatum judico, qui tan-

D rum animas evocabant, quarum una usus est Saul; ea animam prophetæ Samuelis evocavit. Suid. « Εγγαστριμύντις, πύθων. Idem.

qui dederit, et filios qui acceperint imperium, quod laudatorem talem sint consecuti. » Hæc Libanius. Plutarchus vero orationem dilucidam et facilem vere et germane Atticam esse censet. « Sic enim, inquit ille, oratores dixerunt. Gorgias autem Leontinus primus vitium hoc in orationes civiles, sublime et figuratum dicendi genus affectans, invexit, et perspicuitatis luminibus obstruxit. Vitium hoc etiam admirandum Platонem contigit. » Quod si hac in re Plutarcho credendum est, ut profecto est credendum, multis modis alios omnes præclarus superat Joannes, qui in orationibus suis Atticismum refert, et perspicuitatem ita, ut haud sciām an allus quisquam magis, retinet. » Hæc diuinus Isidorus.

569 CAPUT LIV.

A

De sancto Nilo : de Marco monacho et de Theodo-
rato Cyri episcopo.

Admirando autem Nilo patria Constantinopolis fuit, cuius etiam propter egregiam generis nobilitatem præfectorus fuit. Potentia autem et opibus affluens, asceticam illis prætolit vitam; quippe qui ad exemplum divini Davidis, ad domum Dei abiici, quam in tabernaculis peccatorum habitare maluerit. Et cum eloquentiae vi polleret, divinaque gratiae nervis validus esset, scripta varia, quæ vitæ monasticæ exercitium instruunt, reliquit, verbis et sententiis ita composita, ut lectoris animum gratia incredibili recreant. Scripsit quoque divinorum Patrum in monte Sina obitum martyrium, facundia et affectu tanto, ut satis inde colligere liceat, quam eximia doctrina juxta et virtute viris fuerit: ubi etiam suas et filiorum res paucis commemorat, miserabiliter veluti in tragœdia captivitatem eorum exponens, cum Barbari Blemmyæ excursione sua cedem ingentem fecere: quod opusculum tanquam spirituale quoddam oblectamentum studiosis reliquit. Alios item libros optimos edidit, spiritualis gratiæ non expertes: inter quos primas euni serre puto, quem adversus gentiles scripsit, et rursum qui ab eo ad Eulogium composci sunt. Capita autem collegit aliqua quidem suis, multa autem compendiosius tractata, in quibus spirituale fructum, perinde atque nectar aut ambrosiam aliquam, oculis subjectum, ita ut facile percipi posset, proposuit. Quem vita defunctum, Justinus posterior inde translatum, in fundamento sacerdotioris mensæ, in eo quod ab ipso, Petro et Paulo apostolorum principibus, ad orphanotrophium constructum est, templo reposuit. Ipse quoque Marcus in monastica prius versatus, multa post se reliquit scripta. Eorum qui ad nos pervenerunt, libri octo sunt, universalium affectionum numerum æquantes: et alii triginta et duo, in quibus vias totius asceticæ vitæ omnes prosequuntur, ad que loca secedendum, et quomodo ad voluntatem Dei gressus dirigendi sint: 570 quomodo etiam homò dæmonum tentationes superet, mentemque repnrget, atque ad veterem dignitatem progrediatur, et cum Deo cœlestè institutum sectatus vivat. Theodoretus vero natione quidem Syrus fuit, sectator autem magni Joannis Chrysostomi, illumque sibi quasi primarium exemplar stylo conformando propositum habuit. Etenim fluidus admodum et copiosus, in elocutione facilis, et Atticam gratiam redolens. Lucubrationes ab eo

ΚΕΦΑΛ. ΝΔ.

Περὶ τοῦ ἀγίου Νείλου, καὶ Μάρκου τοῦ ἀσκητοῦ καὶ θεοδωρῆτον τοῦ ἐπισκόπου Κύρου.

Τῷ δὲ Θεοπεσίῳ Νείλῳ πατρὶς μὲν ἡ τῆς Κωνσταντίνου ἑτύχανε πόλις, ἡς τῷ περιόντι τῆς εὐγενείας καὶ ἔκαρχος ἐξημάτισε πλούτῳ δὲ βραχέτης διαναστέιδε περιβρέθενος, ἀσκητικὴν ἀντηλάτετο ἄγωγήν, κατὰ τὸν θεῖον Δαυΐδο, οὐκ ωφαλὸν Θεοῦ παρερβίθει αἰρούμενος ἢ στηνώμασιν ἀμφιτιλῶν κατοικεῖν. Λόγου δὲ δυνάμει χρατῶν, καὶ τῇ θεῖᾳ νευρούμενος χάριτι, συγγράμματα διάφορα καταλείπει πρὸς ἀσκησιν ὑπαλείφοντα, οὗτα ϕράσεως καὶ νοημάτων μετέχοντα, ὡς τὸν ἀναγνώσκοντα χάριτος ἀφράστου ἐμπλεω καθεστάναι. Μεθ' ὧν καὶ τὸ ἐντῷ Σιναϊκῷ δρει τῶν θείων Πατέρων μαρτύριον ἀναγράφεται, οὗτοι λαμπρῶς τε ἄριται καὶ περιπαθῶς, ὡς Ικανὸν εἶναι ἐντεῦθεν θηράσσει, οἷος καὶ ἀμφι φύγειν δὲ ἀνήρ. Ἐν τε λόγων καὶ ἀρετῆς περιουσίᾳ. Ἐκεὶ δὴ καὶ τὰ κατ' εὐτὸν καὶ τὸς παῖδας μετρίως διέξειν, ἐκτριγράψων λίτιν περιπαθῶς τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτῶν, βαρβάρων καταδραμάντων οἱ Βλέμμινες ἐκαλοῦντο, καὶ φύνον οὐκ ἐλάχιστον δειρχρότων· δὲ καὶ ηδυτμά τι πνευματικὸν τοῖς φιλομαθέσι καταλέόπεν. Ἀριστοῦ δὲ αὐτῷ καὶ ἔτεροι λόγοι πεπόνηται, πνευματικῆς οὐκ ἀμφιορίου χάριτος· ὃν οἵμαι πάντων τὰ πρῶτα φέρεσθαι, δὲ πρὸς Ἐλληνας ἐπιγράψει, καὶ τὰ πρὸς Εὐλόγιον Κεφάλαια δὲ συντάττει, δῆλα μὲν εἰς πλάτος ἥπλωμένα, πολλὰ δὲ συντεμών, εὐσύνοπτον οἴον καὶ πρόχειρον τὸν πνευματικὸν καρπὸν, οἴδα τι νέκτερη δὲ μερισταν, προβάλλεται. Ὁν τέλει βίου χρησάμενον, Ἰουστίνος δὲ ὑπερος; ἐκεῖθεν ἀναχωμίσας, ἐπὶ τῷ βάθρῳ τῆς Ιερᾶς τραπέζης τοῦ παρ' αὐτῷ δομηθέντος οἴκου Πέτρῳ καὶ Παύλῳ τοῖς κορυφαῖοις τῶν ἀποστόλων τῷ δρψινοτροφείῳ κατέθετο. Μάρκος δὲ καὶ αὐτὴν πολλὰ μὲν συγγράμματα καταλέοπεν, ἀσκητικῇ πρότερον πολιτείᾳ ἐγγυμνασάμενος· δὲ δὲ οὖν τηνὶ μὴν συνέπεσεν ἐντυχεῖν, λόγοι δικτῶ, ισάριθμοι τοῖς καθολικοῖς πάθεσιν εἰς χειροὺς ἤκον· καὶ ἔτεροι δύο πρὸς τοῖς τριάκοντα, δι' ὃν πλεῖστης πολιτείας δόδον διεξέρχεται, διδάσκων δὲ χρεών τε τὰς ἀναγωρήσεις ποιεῖν, πῶς τε διθυμίζειν τὰ κατὰ θεὸν διαδῆματα· καὶ ὡς περιγνέται τῆς τῶν δαιμόνων πείρας δὲ ἀνθρώπος· διποιεῖς τε δὲ νοῦς καθαίρεται, καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀξιώμα πρόσισται, καὶ θεῷ συγγίνεται, ἐπὶ γῆς τὴν οὐράνιον μετών πολιτείαν. Θεοδωρῆτος δὲ Σάρος μὲν ἦν γένος· τῷ μεγάλῳ δὲ φοιτήσας Ἰωάννην τῷ Χρυσοστόμῳ, ἀρχέτυπον οἰνον δοσον τὰ ἐς λόγους διγένετο. Εὔρους γάρ ἔστι μάλα καὶ γόνιμος, τὴν τε φράσιν λεῖει, μετὸ τῆς Ἀττικῆς χάριτος προηγμέ-

B

D

νος. Ἄ δὲ συνεγράφατο, ταῦτα ἔστιν· Ἐξηγήσεις τῆς τὴν παλαιὸν Γραφήν· ήτοι καὶ τὰ ἀπόρα λύσων, εἰς τὸν βιβλίον ἐγκαθιστᾶ. Εἰς τοὺς δεκατέσκιους Προφήτας ἑτερον τεῦχος ποιεῖ, ὡσαύτως καὶ εἰς τὸν Ψαλτήρα ἑτερον σύγγραμμα καταλείπει. Καὶ περὶ προνοίας ἑτερον συντάττει βιβλίον· καὶ εἰς τὸν Ἀπόστολον· καὶ κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων ἑτερον, δὲ Ψεύδοντος καὶ ἀληθείας ἐπιγράφει διδγρωστιν. Ἀντιλέγει τοιούτοις Κυρίλλῳ ἑτέρῳ συντάγματι κατὰ τῶν ιδίων κεφαλαίων ἐκφωνηθέντες. Ἐπονήθη αὐτῷ καὶ ἑτερα· δύο, ὅν τὸ μὲν Ἐκκλησιαστικήν, Φιλόθεον δὲ Ἰστορίαν λέγει τὸ ἑτερον, ἐν φύσει τῶν τηγνικαῦτα δούλων βεβιωκότων διέξειστον. Ωσαύτως καὶ λόγοις τρισὶ περὶ θείων δογμάτων, οἵπερ αὐτῷ διαλογικῶς συνετάχθησαν. Καὶ ἐπιστολαῖς δὲ τούτοις πεντακοσίας ἑντέυχον, ἀρίστως καὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον πεντακοσίας ἑντέυχον, ἀρίστως καὶ κατὰ τὸν Θεοδόριτον "Ἐλληνα συγκειμένας. Ἐν τούτοις μὲν καὶ ὁ Θεοδόρητος" οἷα δὲ τούτῳ ξυνέπεισεν, ἡ Ἰστορία προτοίσασα δηλώσει.

ΚΕΦΑΛ. ΝΕ'.

Περὶ Συνεσίου τοῦ Κυρῆτης ἐπισκόπου, καὶ δύος διέξης ἔχων, εἰς τὴν ἱερωσύνην προῆβην.

Ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ Συνέσιος, οὗ κλέος ἀπασχνή τὴν ὑφίλιον διατρέχει, συνήχμαζεν· δ; ή, εἰπερ τις τῶν κατ' ἑκεῖνο καὶ τοὺς λόγιος. Οὗτος δὲ τῇ Πλατωνικῇ προσεχώρησε φιλοσοφίᾳ, καὶ εἰς τὸν ἀκρότατον δρόν ἤκειν αὐτῆς, ὡς μὴ μόνον παρ' Ἐλλήσι θαυμασθῆναι, ἀλλὰ δὴ καὶ παρὰ Χριστιανοῖς, δοσίς μητρὸς προσπαθείᾳ κρίνειν συμβαίνει τὰ πράγματα. Τοιούτον δὲ ὄντα καὶ ἀλλως ἥμερον τὸν τρόπον καὶ μέτριον, πείθει τούτον Θεόφιλος δὲ τῆς Ἀλεξανδρου καὶ τῆς σωτηριώδους παλιγγενεσίας ἀξιωθῆναι. Ως δὲ τούτῃ ἔδρασεν, ἐπειτα ἐπειράτῳ καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἑκείνον δέξασθαι χρίσμα. Ὁ δὲ ἐν τοῖς ἀλλοις, ἀδοξάζειν θέμις Χριστιανούς, πρόχειρος ἦν. Ἐκ γε μὴν τῶν Πλατωνικῶν δογμάτων παρατρέπομενος, ἤκιστος τὸν τῆς ἀναστάσεως λόγον προσέτεο, ἀπέρρητον τὸ τοιούτον δόγμα καὶ ἀποτρόπαιον μάλα ἡγούμενος. Ἡ δὲ Ἐκκλησία, καὶ οὕτω γνώμης ἔχοντα, ἔνυνεχώρει τὸ ἱερᾶθαι· εὐθύδολας τοχασμένη, ὡς ταῖς λοιπαῖς τάνδροις ἀρεταῖς μόλις καὶ πρὸς τούτο δὴ μαλαχθεῖς κατανεύσει. Μηδὲ γάρ ἀν τῆς θείαν χάριν οὕτως ἐλλιπῆ γε εἶναι ἀνέξεσθαι, ποικίλοις καὶ μεγάλοις κομῶντα τοῖς προτερήμασι. Καὶ τῆς ἀπίδος οὐμενούν οὐκ ἡστόχησαν· μικρῷ γάρ ὑστερον καὶ ἐστερῆσε καὶ ἀνωμοιόγησε βεβαίων εἶναι μάλια καὶ προσήκουσαν τὴν δέξιν ταῦτην τὴν Ἐκκλησίᾳ. Οὓσος γάρ καὶ δόποις γέργεις, τεκμηριῶσιν αἱ μετὰ τὴν ἱερωσύνην κομψώς γεγενημέναι τούτῳ ἐπιστολαῖ, καὶ τάλλα τῶν συγγραμμάτων, τῷ ἀπαραμέλλῳ τῆς συνθήκης καὶ ἀρμονίας καὶ φράσεως, καὶ τῇ τῶν νοημάτων πυκνότητι, ἐν δευτέρῳ πάντα τιθεσαι. Ἄ δὲ οὖν καταλέοιπε, ταῦτα εἰσαν· Ἐπιστολῶν βιβλίον, ἀλλαγὴ εἰσὶ πρὸς ταῖς ἔκτιν καὶ ἔξτικτα· δὲ περὶ βασιλείας πρὸς Θεοδόσιον ἐκπεφωνημένος τὸν νέον, διντικρύς διδασκαλία καὶ τύπος· βασιλεῖκης ὡν καταστάσεως· δὲ Περὶ ἐνυπαντίων ἔχων ἐπιγραφήν· δὲ πρὸς Ηλιούν Περὶ τοῦ δώ-

ΡΑΣΤΡΟΥ. GR. CXLVI

A compositæ hæ sunt: Exarrationes in Vetus Testamentum, cuius etiam obscurorum locorum expositiones in peculiarem contulit librum. Opus aliud in sedecim prophetas, aliud itidem in Psalterium. De Providentia liber alius. Alius in Apostolum. Adversus haereses omnes volumen, quod Mendacii et veritatis discrimen inscripsit. Liber quem contra duodecim capita Cyrilli conscripsit. Item, Ecclesiastica historia. Et rursum Φιλόθεος, hoc est, Dei amantium Historia: in qua institutum eorum qui aetate sua vitam sancte transegerunt, persequitur. Libri tres de divinis dogmatibus in dialogo conscripti. Legi præterea supra quingentas ejus epistolas, Græco sermone optime compositas. Haec de Theodorito. Quæ autem ei acciderint, postea indicabimus.

CAPUT LV.

De Synesio Cyrenensi episcopo: et quam is opinione ob. inens, ad sacerdotalem provectus sit dignitatem.

Cum his et Synesius, cuius magna toto terrarum orbe gloria est, floruit: qui, si quisquam alius, et ipse aetate ea doctus fuit. Tantum vero operæ navavit philosophia Platonicæ, et adeo ad summum ejus pervenit fastigium, ut eum non solum gentiles, verum etiam Christiani sint admirati, qui de rebus nulla affectione infecti sincere judicant. Huic tanto viro, qui præterea placidus et modestus esset, Theophilus Alexandrinus, ut salutarem susciperet regenerationem, persuasit: postea vero etiam, ut idem sacerdos ungeretur, cum eo egit. Atque ille ad alia quæ Christiani profiscentur, promptum se et facilem præbuit: 571 Platonice autem sententiis seductus, resurrectionis doctrinam primum minime recepit, nefandam eam et detestandam esse judicans; et quamvis ea esset opinione, Ecclesia tamen, ut sacerdotii obiret munus, homini permisit. Quæ hoc ipsum fecit, illa certa conjectura adducta, quod propter reliquias ejus virtutes, eum etiam aliquando tandem flexum resurrectionis professionem comprobaturum, divinamque gratiam rem illi tantam deesse, qui multis magnisque primariis donis eniteret, passuram non esse putaret. Neque illa opinione et spe sua falsa est. Paulo namque post resurrectionem et credidit, et professus est, certam hanc esse, maximeque convenire Ecclesiæ ipsi sententiam. Qualis autem et quantus vir fuerit, testantur quæ ab eo post sacerdotalem susceptam dignitatem perquam eleganter scriptæ sunt epistole; et alii insuper libri, qui incomparabili ipsa compositione, dictione et sententiarum frequentia scripta alia omnia longe post se relinquunt. Luctorations ab eo editæ hæ sunt: Epistolæ volumen centum et sexaginta. Theodosio juniori de imperio administrando dicatus liber, doctrinam et

50

formam reipublicæ ab imperatore regendæ complectens. Opusculum *De insomniis*. Ad Paonium *De dono liber*. De Providentia libri duo, quos *Egyptios* nominat. Item *Laus calvitii*. Et hymni quidam ad Deum per quam scite ab eo compositi. Cæterum ego, qui veritatem proferre studeo, epistolam ipsius hic apponam, quam ad fratrem Evopium dedit: unde intelligero licet, de quibusnam rebus illi ambigenti, per comodam dispensationem sacerdotii dignitatem suscipere permisum est. Ea est talis: « Inconsideratus sane essem, nisi multam haberem Ptolemaidis civibus gratiam, qui me honore eo, quo me ipsum indignum puto, honestum esse volunt. Verum non an illi magna tribuant, sed potius an ea a me recipienda sint, spectare convenit. Quod si enim homo divino prope fruatur honore, siquidem justus sit, dulcissimum percipit fructum: sin dignitate ea longe sit indignior, acerbam futuri sustinet exspectationem. Porro non novus hic, sed vetustus admodum est metus, ne quid in Deum committens, honorem ab hominibus commissum seram. Ego sane qui me ipsum novi, ineptiorem omnino comporio, quam ut sacerdotali dignitati gerendæ iJoneus sim. 572 Proinde apud te de animi mei motibus et cogitationibus agam. Non enim alium babeo, apud quem id rectius faciam, quam te, percharum mihi mecumque educatum caput. Te namque a quin est participem esse curarum mearum, ac noctu vigilanteum deliberare, et interdui cogitantem considerare, ut et boni mihi aliquid contingat, et mali quid, iam effugiam. Accipe igitur quo loco res meæ sint, quæ tibi etiam majore ex parte, opinor, cognitæ sunt. Fasce exiguo sublato, pulchre mihi videtur hucusque philosophiam ipsam pertulisse. Cum vero ab hominibus non prorsus perperam in ea versatus esse censear, laudatum a quibusdam, ampliore nunc honore me ornatum esse volunt, qui de idoneis animi mei viribus judicare non possunt. Vereor autem ne si per ineptiam ambitionem dignitatem oblatam recipiam, neutrum consequar: videlicet neque laudem ex honore contemptio, neque gloriam ex dignitate minus recte gesta. Rem ipsam sic mecum considera. Rebus duabus semper tempus omne tribuo, studiis et ludo. Litteris vacans, et præcipue divinis, solus sum. Ludo operam danc, quam plurimos admitto. Nostri enim, cum a libris exsurgo, totum me in ludis esse, a civilibus autem curis et natura et animi destinatione abhorre. Sacerdotem autem oportet esse virum divinum, et a ludo omne perinde atque Deum difficulter et durum, qui ut propositum institutumque suum teneat, innumeros in se plurimorum conversos habet oculos. Ad quos nulla ut certe parva pervenit utilitas, nisi aliquis probe instructus et cordatus sit, et a suavitate animi omni alienus. In iis autem que ad Deum pertinent, non privatim solus esse potest, sed in communione conventu inter plurimos versatur, cum legis

Αρου· οι δύο περὶ προνοίας, οὐδὲ Αἰγυπτίους καλεῖ· καὶ δύο ἐπιγράφει Φαλάκρας ἔγχωμοι· καὶ τινες πρόδε Θεὸν δύναι εὐτόνως τούτῳ πεποιημένοι. Ἐγώ δὲ τὰληθὲς ἀλι πρωτανεύων, καὶ αὐτὴν ἐκείνην αὐτοῦ τὴν ἐπιστολὴν περιβάθυνται, ή γράψεις τὸν ἀδελφὸν, τίνα ζητῶν ἐξεχωρίθη κατ' οἰκονομίαν τὴν ἱερωσύνην λαβεῖν. «Εστι δὲ αὗτη· «Ἀνόττος; ἀλι εἰην, εἰ μή πολλὴν χάριν εἰδείην Πτολεμαῖοις, δύτι με τοσούτων ἀξιούσιν ὅσον οὐδὲ ἀν αὐτὸς ἐμαυτόν. Ἀλλ' οὐκ εἰ μεγάλα χαρίζονται, τοῦτο προτίχειοι σκοπεῖν· ἀλλ' εἰ λαβεῖν ἔμοι δυνατά· τὸ γέρονθρωπον δύτα μικροῦ θείας καρποῦθεν τιμάς, δεκατριάρι μὲν δυτι τυγχάνειν, ηδίστον εἰς ἀπίλαυτιν ἔρχεται, λειπομένῳ δὲ παραπολὺ τῆς ἀξίας, ἐλπίδα πεικρᾶ δύποτενει τοῦ μελλοντος· οὐ γάρ νεώτερόν
B ιστε τὸ δέος, ἀλλὰ λίαν ἀρχαίον· τὸ μή τι περὶ Θεὸν ἀμπλακῶν, τιμάς πρόδε ἀνθρώπων ἐφεύρου. Ἐγώ δὲ καταμανθάνων ἐμαυτὸν, εὐρίσκω παντέπιασιν ἐνδέεστερον, η ὡς ἀρμόσαι τῇ τῆς ἱερωσύνης σεμνότητι. Καὶ δῆτα διαλέξομαις πρός σε περὶ τῶν τῆς ἐμαυτοῦ ψυχῆς κινημάτων· οὐ γάρ ἔχω πρέστες δυτινά ἀλλον ἀντὶ τῆς σῆς φιλίας καὶ συντρόφου μοι κεφαλῆς. Σὲ γέρονθρον εἰκόνας καὶ μετέχειν μοι τῶν Ιωνών φροντίδων· καὶ νύκτωρ ἀγρυπνεῖν, καὶ μεθημέραν σκοπεῖν, ὅπως· ἀλλὰ ἀγαθόν τι μοι γένωτο, καὶ ὅπως δυ κακόν τι διαφύγοιμι. «Ἄχους τοίνυν ὡς ἔχει τέλμα· τὰ πλείω δὲ ἀντῶν καὶ εἰδείης. Μικρὸν ἀράμενος φερτίον, καλῶς ἐνεγκείν μοι δοκῶ τὸ μέχρι τούτης φύλοσοφίαν. Διὰ δὲ τὸ δόξαι μή παντάποτιν αὐτοῖς διαρτάνειν, ἐπαινεθεῖς ὑπὸ ἐντελῶν, ἀξιούμενοι μετειόνων παρὰ τῶν οὐκ εἰδότων κρίναι ψυχῆς ἀπιτηδειότητα. Φοβοῦμαι δὲ, μή χαύνος γενόμενος καὶ προσέμενος τὴν τιμὴν, ἀμφιστὸν διαμάρτων· τοῦ μὲν ὑπεριόδου, τοῦ δὲ τῆς ἀξίας οὐκ ἐφικένενος· σκόπει γάρ οὐτώς. Διό τούτος εἰκάστος μεριῶν τὸν χρόνον, παιδιά καὶ σπουδῆς. Καὶ σπουδᾶν, θείος εἰμι, μάλιστά γε τὰ θεῖα· καὶ παιζων, κοινωνεῖτος. Οἰσθα γάρ ὡς δταν ἀνακύψιον τῶν βιδίλων, ἐπιρρεπῆς εἰμι πρόδε ἀπασαν παιδιάν, πολιτικῆς δὲ φοντίδων ἀμοιρῶ καὶ φύσει καὶ μελέτῃ. Τὸν δὲ ἱερέα διδρα δεῖ θεσπέσιον εἶναι, πρῆς μὲν παιδιάν ἀπασαν, ίσα καὶ θεῷ ἀμελικτον εἶναι χρή, δὲ ίσα τερρή τὴν ὑπόθεσιν ὑπὸ μυρίων δημάτων φρουρεῖται· ὃν οὐδὲν τὴν μικρὸν διελός, εἰ μή τις εἴη κατεσκευασμένος, σύννονος τε καὶ πρόδε ἀπασαν γλυκυθυμίαν ἀνένδοτος. Τὰ δέ γε πρόδε τὸν Θεὸν οὐκ ἀντίος, ἀλλὰ κοινωνεῖτος εἰη νομοδιδίσκαλος ὄν, καὶ νεονομισμένα φθεγγόμενος. Χρή δὲ οὐδὲν καὶ πράγματα πράττειν δύτα πάντες ἀμα. Τὰ γάρ ἀπάντων μόνον διετοτε· ν, ή πάσαις αἰτίαις ἐνέχεσθαι. Πώς οὖν οὐκ εὐμεγέθως ψυχῆς καὶ κρατεῖτης ἐνέγκαι τεσσοῦτον δηγκον φροντίδων, καὶ μή κατακίνεσαι τὸν νοῦν, καὶ μή κατασθεσθεῖσαν ἐν τῇ ψυχῇ περιδέξει, τὴν θείαν, οὐδὲ παντοδαπῶν ἐπιτηδευμάτων ἀπαγγέντων αὐτόν; Εὐ οὐδὲ διεταθὼν εἰνίοις τούτῳ, καὶ μακαρίων τὰς φύσεις αὐτῶν· κάκεινος ἀληθῶς εἶναι τὴν ηγούμενον τοὺς θείους διδρας, οὐδὲ τὸ διμετεῖν πάντα πράγματα ἀνθρωπίνοις μή ἀποκόπτοι τοῦ Θεού. Ἀλλὰ καὶ ἐμαυτὸν οἶδα εἰς ἀστρα τε κατειδίτα, καὶ ἐπ' ἀστεος

ἀνιδόντα, καὶ ἐνειλούμενον τοῖς πρᾶσ; τὰ γεώδη μὲν ἔλκουσιν, καὶ ἐμπιπλάγενον κηλίδος οὐκ ἀν εἰποι τις ἡσής· τῷ γάρ οἰκεῖον εἶναι μοι καὶ μάλισταιούς, καὶ τὸ τυχόν μέρος ἐπιγενόμενον, εἰς προσθήκην συμβάλλεται. Ὦμην δ' οὐκ ἔστι μοι, τά τε ἔνδον οὐχ ὑγιῆ, καὶ τὰ πρᾶς ἔκτης ἀρκεῖν οὐχ οἷς τέ εἰμι· καὶ πολλοῦ δέω τὴν ἐκ τοῦ συνειδότος φέρειν ἀνίαν. Καὶ δοάκις δὲν μέ τις ἔρηται, διαρρήγην λέγειν οὐκ ἀναδύομαι, ὡς τὸν ἵερα διὰ πάντων ἀκηλέωτον εἶναι προσῆκει πολλῷ τῷ περιόντι, ὡς καὶ ἐτέροις τῶν μιασμάτων ἐκπλύνοντα κάχειν δεῖ προσείναι τοῖς πρᾶς τὸν ἀδελφὸν γράμματι. Πάντως δὲ ἀναγνώσονται συχνοὶ τὴν ἐπιστολήν. Καὶ γάρ οὐχ ἡκιστα τούτου χάριν αὐτὴν ὑπηγόρευσα τοῦ πάτερος καταφανεῖς εἶναι τὸ πρᾶγμα, ίν' δὲ ἀν ἀποβῆται καὶ πρᾶς Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀνατοιος δὲ, καὶ ἡκιστα πρᾶς τοῦ πατρὸς Θεοφίλου. Τιθέται γάρ ἐν μέσω τάμπλα, καὶ διδοῦς ἐξ ἀπάντων αὐτῷ βουλεύεσσθαι περὶ ἡμῶν, πῶς ἀν ὑπάλτος εἶην; Ἐμοι τοις γαροῦν δὲ τε Θεός, καὶ δὲ νόμοις, ή τε ἵερα Θεοφίλου χειρ γυναικα ἐπένωκε. Προσχορεύω τοινού διπάσι καὶ μαρτύρωμα, ὡς ἔγωγε ταύτης οὖτε ἀλλοτριώσομαι καθάπιξι, οὐδὲν δὲ μοιχὺς αὐτῇ λάθρα συνέσσομαι· τὸ μὲν γάρ ἡκιστα εύσεβες, τὸ δὲ ἡκιστα νόμιμον. Ἀλλὰ βουλήσομαι τε καὶ εἴζομαι, συχνά μοι πάνω καὶ χρηστὰ γενέσθαι παιδία. Ἔν δὴ τούτῳ δεῖ τὸν κύριον τῇ; χειροτονίας μή ἀγνοήσαι. Μιθέτω δὲ αὐτὸς παρὰ τῶν ἀμφὶ τὸν ἔταιρον Ιησοῦν καὶ Διονύσιον· οὓς πρεσβευτὰς ἥρθεσθαι παρὰ τοῦ δῆμου πυνθάνομαι. Ἐκ-ἴνο δὲ οὐδὲν δεῖ μαθεῖν αὐτὸν, ἀλλ' ὑπομνησθῆναι. Διαλέξημαι δὲ πλειω περὶ αὐτοῦ. Καὶ γάρ ἀν ἀπαντεῖ τέλλα μικρὰ πρᾶς ἐν τις τούτῳ Θείῳ, χαλεπόν λοτιν, εἰ μή καὶ κίσιν ἀδύνατον, εἰς ψυχὴν τὸ δὲ ἐπιστήμης εἰς ἀπόδειξιν ἐλθήντα δόγματα στελευθῆναι. Οἰσθα δὲ τοῖς πολλὰ φιλοτοσφία τοῖς Θρυλλούμενοις τούτοις ἀντιτάπεται δύγματιν. Ἀμέλει καὶ τὴν ψυχὴν οὐκ ἀπέσω ποτὲ σύμματος ὑστεργενή νομίζειν. Τὸν κόσμον οὐ φέσσω καὶ τέλλα μέρη διαφεύγεσθαι. Τὴν καθωμελημένην ἀνάστασιν ἵερόν τι καὶ ἀπόρθητον ἡγηματίαν ποιῶ περὶ δέω ταῖς τοῦ π. Ιησοῦς ὑποκήψεσιν διμολγήσαι. Νοῦς μὲν οὖν φιλόσοφος, ἐπέκπτης δὲν τάληθούς, συγχωρεῖ τῇ χρειά τοῦ ψεύδετος· ἀνάλογον γάρ ἔστι· φῶς πρᾶς ἀλήθειαν, καὶ δρμα πρᾶς δημον. Ἡ οὖν ἀριθμὸς εἰς κακοῦ ἀν ἀπολαύσεταιν ἀπλήτου φωτὸς, ή ή τοῖς ὅφελαις τὸ σκότος ὁψελιμάτερον, ταύτη καὶ τὸ ψεῦδος ὅφελος τούτουμαι δῆμοι· καὶ βλαβερὸν τὴν ἀλήθειαν τοῖς οὐκ ἴτυχουσιν ἐνατενίσαι πρᾶς τὴν τῶν ὄντων ἐνάργειαν. Εἰ ταῦτα καὶ οἱ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερωσύνης συγχωρούσιν ἐμοι, δυνατόν μὲν ἱερᾶσθαι, τὰ μὲν οἰκοι φιλοσοφῶν, τὰ δὲ ἔξω φιλομυθῶν· εἰ μή διδάσκων, ἀλλ' οἵδε μέντοι μεταδιδάσκων· μέντοι δὲ τῆς προσλήψεως. Εἰ δέ φασιν οὕτω δεῖν καὶ κινεῖσθαι καὶ δῆμον εἶναι τὸν ἵερα τοῖς δέξιαις, οὐκ ἀν φιλοσοφίᾳ τοῖς πρᾶς διληλητα; Τὴν μὲν ἀλήθειαν ἀπόρθητον τῶν θείων εἶναι δεῖ· τὸ δὲ πλήθος, ἐτέρας ἔξεις; δεῖται. Λύθις δὲ καὶ πολλάκις ἐρῶ· μηδεμίᾳ;

A doctor sit, et nihil aliud quam quod legitimum sit, sonet. Negotia cum gerere oportet, que sint omnes tangunt. Quae enim communia omniū sunt, unum ipsum curare opus est, nisi criminibus omnibus obnoxius esse velit. Quomodo igitur non maximi fortissimique animi sit, tantam curarum molestia ita ferre, ut mens non obrutatur, et extincta in anima particula divina non negligatur, si quis tot studiis et actionibus variis distinetur? Neque ignorare esse quosdam, qui hoc præstare possint: et felicem eorum naturam atque beatam, ipsosque vere divinos viros esse censeo, qui cum in multis humanis versentur negotiis, non tamen divini Numinis cura excidant. Ego vero meipsum qui in urbem descendere et ab urbe ascendere soleam, 573 rebus involutum quae ad terrenas curas trahunt, atque inquisitionibus repletum esse, quarum non facile quisquam magnitudinem dixerit, scio. Nam quae ad nativa et propria aliunde adveniunt piacula, in accessionis rationem conferuntur. Corporis robur mihi non est, interiora mea non recte se habent. Ab externis etiam aliqua ex parte destitutor: tum autem conscientiae mœrorem ferre nequeo. Et quotiescumque me quispiam rogat, disertis verbis statim dico, sacerdotem in rebus omnibus maxime a probis debere esse alienum, multum ut ei supersit, quippe qui aliorum quoque sordes expiet. Verum enimvero illud quoque litteris ad fratrem datis inserere convenit. Per multa enim epistola hanc legent, et ea gratia illam potissimum dictavi, ut cum res ipsa nota omnibus fiat, tum utcumque ea procedat, et apud Deum et apud homines, nec minus apud ipsum patrem Theophilum culpa caream. Siquidem cum res meas in medium protulerim, et potestati ejus quidquid velit de me statuendi permiserim, quomodo criminis alicui obnoxius sim? Mihi et Deus ipse, et leges, ipsaque sacra Theophili manus uxorem dedit. Quapropter omnibus prædico, testatumque esse volo, me illam prorsus desertum non esse, neque cum illa veluti mœchum clandestinam consuetudinem habiturum. Alterum enim minime pium, alterum minime legitimum est. Quin potius et volo et opto, plures mihi et probos nasci liberos. Illoc ipsum ordinatio auctorem et principem ignorare non oportet. Sciant id amici etiam nostri Paulus et Dionysius, quos legatos hanc ob causam a populo lectos esse audio. Illam vero rem Theophilo non significari, sed in memoria tantum revocari opus est. De ea autem pluribus dicam, cum qua quidem una quisquam alia omnia collata parva esse judicet. Difficile est, atque adeo fieri omnino non potest, ut animus dogmata, que per eruditionem et scientiam in certam necessariamque persuasionem evaserint, fluciare et in dubium vocari sinat. Nostri porro, philosophiam admodum divulgatis istis Christianorum adversari opinionibus. Itaque haud unquam adducar, ut posterius animam quam corpus gigni

credam, neque mundum ipsum et partes ejus alias interituras esse dicam. Resurrectionem deprædictam sacram quiddam et minime vulgandum esse duco, neque conceptis vulgi opinionibus assentiri possum. **574** Mens philosophia exulta verum perspicit. Ea necessitate adducta, mendacium permittit. Et habet rationem seu proportionem suam lumen ad veritatem et oculus ad populum. Quatenus ergo oculus lumine copiosiore in deterius abutatur, aut lippis tenebris commodiore sint, hactenus mendacium quoque populo utile esse, et veritatem noxiā eis puto, qui aciem mentis in evidentem rerum claritatem intendere nequeunt. Quod si sacerdotes nostri haec mihi permittunt, potero sane ego quoque sacerdotis munere fungi, qui domi quidem philosophiae incumbo, in publicum autem progressus sermonibus et colloquiis hominum delector, ac neque docens neque dodocens, sed in anticipata opinione quemque persistere permittens. Si illi sacerdotein ita animatum et opinionibus manifestum esse opertore dicant, omnibus me palam ostendere intermiseric. Quid enim rei est populo cum philosophia? Rerum quippe divinarum veritatem minime vulgari oportet. Populus autem more et assuetudine alia indiget. Rursum igitur et saepius repetens dicam, nulla cogente necessitate, neque arguere neque argui sapientis esse. In sacerdotium autem ordinem cooptatus, non committam ut dogmata præter animi sententiam assimilem. De his Deum, de his homines testes invoco. Veritas Dei propria est, apud quem in rebus omnibus inculpatus esse volo. Hoc unum tantum non dissimulo. Quandoquidem joci et ludorum studiosus sum: ita ut jam inde a puerō crimen illud sustinuerim, plus quam deceret, armis me et equis delectatum esse, tristis quidem ero. Quid enim cum charissimos canes feras nullas persequi, et sagittas a teredinibus exesas esse videro, faciam aliud? Sed tamen constantiam, si Deus voluerit, obtinebo: atque, quamvis a curis alienus, macerabor, causarumque et negotiorum quantumvis grave ministerium hoc, Deo serviens, sustinebo. Dogmata autem per dissimulationem non legam, neque mihi mens a lingua dissentiet. Hoc sic cum et sentiam et dicam, Deo placere puto: neque sermonis illius de me occasionem relinquere volo me quod qui fuerim ignoratus sim, ordinationis suffragia rapuisse. Cæterum Dei amantissimus pater Theophilus, cum me norit, postquam mihi se id quid statuat, capiat. Tum enim aut in instituto meo vivere me et philosophari patietur, aut postea ut me in judicium vocet, vel sacerdotum ordine moveat, **575** sibi ipsi potestatem non relinquat. Aliæ insuper opiniones et sententiæ omnes nugas fuerint. Veritatem enim satis scio Deo esse gravissimam. Sed enim sacram caput tuum, atque in primis veritatis tutorem et inspectorem. Num testor, ægre mihi esse. Quomodo enim non sit, cum quodammodo ex vita solita in vitam aliam transcendit mihi sit? Quod si rebus his in publicum prolatis (latere enim eas et premi nolo) is cui potestatem hanc concessit Deus, in ordinem sacerdotum me legit, subiubo eam necessitatem, et veluti tesseram divinitus oblatam suscipiam. Sic enim existimo, si vel imperatore, vel infelici Dcoque inviso Augustali quopiaam jubente, imperata non faciem, inobedienti e pœnas me datu-

A ἀνάγκης παρούσης, εἰτ' ἐλέγχειν σφόδρα οὐτ' εἰξεσθαι. Καλούμενος δ' εἰς ἱερωσύνην, οὐκ ὅξιω προσποιεῖσθαι δόγματα. Ταῦτα Θεὸν, ταῦτα ἀνθρώπους μαρτύρομεν. Οἰκεῖον ἀλήθεια Θεῷ, φίδια πάντων ἀναίτιος εἶναι βούλομαι. "Ἐν τοῦτο μόνον οὐχ ὑποκρίνομαι· ἐπει ταῦτα φιλοπατίγματα ἀνάγκης γε παρέβονταν ἔσχον ὀπλομανεῖν τε καὶ ἵππομανεῖν πέρα τοῦ δέοντος, ἀνίσομαι μὲν· τοῦ γάρ καὶ πάθω τέλος φιλάττας κύνας ἀθῆρος ἀρῶν, καὶ τὰ τοῦ θριπηδέστατα; Καρτερήσω δὲ, ἀν ἐπιτάττῃ Θεῷ· καὶ μισθρούντις ὄν, δύνησομαι μὲν, ἀνέξομαι δὲ δικιδίων καὶ πραγμάτων λειτουργίαν τινὰ ταῦτα εἰ καὶ βαρεῖαν ἐμπιπλάξ τῷ Θεῷ. Δόγματα δὲ οὐκ ἐπηλυγάσομαι· οὐδὲ στασιάσαι μοι πρὸς τὴν γῆνταν ἡ γνώμη. Οὕτω φρονῶν, οὕτω λέγων, ἀρέσκειν δομαῖς Θεῷ. Οὐ βούλομαι δὲ καταλείψθαι περὶ ἐμεῦ λόγον, ὡς ἀγνοηθεὶς ἕρπεσα τὴν χειρονοίλαν. Ἀλλ' εἰδὼς δὲ θεοφιλέστατος πατήρ Θεοφίλος, καὶ ὡς ἐπίσταται σφές μοι ποιήσας, οὕτα βουλευσάτθια περὶ ἐμοῦ. "Η γάρ κατὰ χώραν ἔσσει με ἐπ' ἐμαυτοῦ φιλοσοφοῦντα, ή τοῦ μετὰ ταῦτα κρίνειν καὶ διαγράφειν τοῦ χοροῦ τῶν Ἱερέων ἡμᾶς, ἐντῷ χώραν οὐχ ὑπολείψει. Πρὸς ταῦτα λῆρός· ἐστιν διπάσα γνώμη· τὸ γάρ ἀληθές εν οἴδι· δει τῷ Θεῷ προσφιλέστατον. Καὶ νῆ τὴν ιεράν σου κεφαλήν, καὶ εἰτι πρὸ ταῦτης νῆ τὸν ἐφοργὸν τῆς ἀληθείας Θεὸν, ἀλθομαι μὲν, πῶς γάρ οὐ μέλιστα, δεῆσαν ὁσπερ εἰς βίον ἀπὸ βίου μετατρεψάσθαι; Εἰ δὲ τούτων φανερῶν γενομένων, διπέρ οὐκ ὅξιω λανθάνειν ἔχριτειν ἡμᾶς Ιερεύσιν φοῦντο δέδιωκεν δ Θεός, ὑποδύσομαι τὴν ἀνάγκην, καὶ ὡς θεον σύνθημα καταδέξομαι. Λογίζομαι γάρ διει καὶ βισιλέως ἀν ἐπιτάξαντος, καὶ κακοδαίμονος τίνος; Αὔγουσταλον δίκην δὲν εἰδώκα μη πειθόμενος. Τῷ Θεῷ δ' ἐθελοντὴν δει πειθεσθαι. Εἰ δη προσέστατο με λειτουργεῖν δ Θεός, τὸ προσιμών δει τὸ θειεστατὸν ἀγαπῆν τὴν ἀληθείαν· ἀλλὰ μη διὰ τῶν ἐναντιωτάτων ὄποιόν ἔστι τὸ φεῦδος, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ παραδέσθαι. Γενοῦ δη τοὺς σχολαστικοὺς εἰδέναι· τε ταῦτα, καὶ πρὸς ἐκείνον ἔχγειλαι. »Ο μὲν οὖν τοιαῦτα λέγων καὶ ἐμφανῶς παρατούμενος οὐδὲ οὕτω διέδρα τὸ Ιερόσθαι· ταῦτα δ' ἐγώ παρεθέμην, ίν' εἰδέναι ξειριμεν δει λόγοις οἰκονομίας διαφόρως τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐτέλεσεν, οὐ νόμοις ταῦτα τιθείσα, ἀλλὰ τοῖς καιροῖς τὰ προσήκοντα πράττεισα. Τοιαῦτα καὶ τὰ κατὰ τὸν πολὺν ἐν φιλοσοφίᾳ Συνέσιον. Πολλοὶ δὲ καὶ ἔτεροι τηνικαῦτα ἐφιλοσόφουν λόγῳ καὶ ἀρετῇ διαπρέποντες· ὃν πρὸς λεπτὸν μνείαν ἐποιησάμην, εἰ μὴ πόρῳ τοῦ προκειμένου βιλεύειν ἐλογιζόμενον, scire significaverit: sic tandem de me consilium,

B διαπρέποντες· τοιαῦτα καὶ τὰ κατὰ τὸν πολὺν ἐν φιλοσοφίᾳ Συνέσιον. Πολλοὶ δὲ καὶ ἔτεροι τηνικαῦτα ἐφιλοσόφουν λόγῳ καὶ ἀρετῇ διαπρέποντες· ὃν πρὸς λεπτὸν μνείαν ἐποιησάμην, εἰ μὴ πόρῳ τοῦ προκειμένου βιλεύειν ἐλογιζόμενον, scire significaverit: sic tandem de me consilium, Aliæ insuper opiniones et sententiæ omnes nugas fuerint. Veritatem enim satis scio Deo esse gravissimam. Sed enim sacram caput tuum, atque in primis veritatis tutorem et inspectorem. Num testor, ægre mihi esse. Quomodo enim non sit, cum quodammodo ex vita solita in vitam aliam transcendit mihi sit? Quod si rebus his in publicum prolatis (latere enim eas et premi nolo) is cui potestatem hanc concessit Deus, in ordinem sacerdotum me legit, subiubo eam necessitatem, et veluti tesseram divinitus oblatam suscipiam. Sic enim existimo, si vel imperatore, vel infelici Dcoque inviso Augustali quopiaam jubente, imperata non faciem, inobedienti e pœnas me datu-

rum esse : Deo autem ipsi volentes nos parere convenit. Sin me ad sacrum obeundum ministerium non admittit Deus, ab ipso statim initio in me rem divinissimam veritatem ipsam complecti neque per id quod illi maxime repugnat, mendacium scilicet, functionem ipsius suscipere decet. F. c. igitur ut scholastici hæc sciunt, et ad illum referant. » Synesius quidem hæc scribens, aperte sacerdotalem dignitatem aversatus est, sed tamen sacrum munus non effugit. Hæc ego eo consilio hic adjeci, ut scire possimus quæ varie per dispensationis rationem Ecclesia egerit, non illa leges certas statuens, sed prout tempus ferret, quæ decerent et commoda essent faciens. Hæc de eximio philosopho Synesio. Multi vero præterea alii tum philosophati sunt, doctrina simul et virtute celebres : quorum omnium mentionem facerem, nisi me longe ab instituto digressurum esse scirem.

ΚΕΦΑΛ. ΝΓ'.

Α

CAPUT LXI.

Περὶ Οἰαλετικαροῦ τοῦ διὰ Ρώμη βοσιλεύοντος καὶ κερὶ τοῦ διδούντος τῷ Γότθω, εἰς πόσα διηρήνται, καὶ πολοὺς ἔσχορ τόπους· έτι δὲ καὶ περὶ Βοριγατοῦ καὶ Ἀστοῦ καὶ Ἀσπαροῦ τῷ στρατηγῷ· καὶ ὡς ἡ πρὸς ἐπιφέρα Λιβύη ὑπὸ Οἰαλετικοῦ ἀπέτετο.

Οὐαλεντινανδὸς δὲ δὲ Πλακιδίας μὲν υἱὸς, Θεοδοσίου δὲ γαμβρὸς ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Εὐδοξίᾳ, ἣν αὐτῷ Εὐδοκίᾳ ἐγέννα, καὶ τῆς ἐσπερίου λήξεως αὐτοκράτωρ, οὐδαμὴ μὲν τῶν Ἐκκλησίας ὅγιῶν δογμάτων ἐξέλινε, λίαν δὲ καὶ τῆς εὐσεβοῦς θρησκείας ἀντιποιεῖτο. Ἐπὶ μέντοι τὴν διαιταν πολλῇ τῇ ἀδιaphorίᾳ ἐχρήτο· συχνῶς γάρ γόησιν δμιλῶν, φαρμακίαις ἔχαιρε. Καὶ δῆλον τοιούτων καὶ ἔτερων παθῶν ὄχλοι μενος, οὐ μόνον Βρεταννίαν, Ἰσπανίαν τε ἄμα καὶ Γαλλίας τῆς ἀρχῆς πρὸ βραχέος ἀφαιρεῖσας ἀνασώσασθαι ἴσχυσεν· ἀλλὰ πρὸς ταύταις καὶ τὴν ἐσπερίαν πάσαν Λιβύην, ἢ δὴ τῶν Ἀφρων καλείται, προσαπώλεσεν. Ἐτει πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἑκατονταρχῆς, αἰτίᾳ δηγασμένης τοιᾶδες. Στρατηγῷ δύο ἥστην ἐν Κωνσταντινουπόλει· Βονιφάτιος καὶ ἀέτιος τούτοις ἡ κλῆσις· οὓς Θεοδόσιος βασιλεὺς Οὐαλεντινανῷ αἰτησαμένῳ εἰς Ῥώμην ἀπέστειλεν. Ἐπει δὲ Βονιφατίῳ εἰς ἀρχὴν ἡ πρὸς ἐσπεριανὸν ἐκληροῦτο Λιβύη, μετρίως ἐνεγκείν τοῦτον ἀέτιος οὐκ οἶδε τε ἡν. Κέντροις τοίνυν φθόνου βλῆθεις, διαβολὴν ἐκείνῳ συνέρραπτεν, ὡς εἰη ἀνταρτίαν μὲν μελετῶν, οὐκ ἀγάθη δὲ καὶ τοῖς κρατοῦσι διανούμενος. Καὶ ταῦτα μὲν τῇ τοῦ βασιλέως μητρὶ Πλακιδίᾳ κρύψα εἰσῆγε, καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκείνουν μεθιστὴν συνεδούλευεν· ἐκείνῳ δὲ αὐθὶς ἔτερα γράφων εἰσηγεῖτο, μηδαμῶς ἐλέσθαι ὀπίσω ἐλθεῖν, εἴγε δόξει τοῖς κρατοῦσιν αὐτὸν μεταστέλλεσθαι· διασληθῆναι γάρ, καὶ πανουργίᾳ τῶν κρατοῦντων ἀνάγκην είναι διαφθαρῆναι. Αὐτὸς δὴ γράμματα εἰς χειρας λαδῶν Βονιφάτιος, καὶ οἰα παρ' ἀνδρὸς φίλου τε καὶ γηνησίως μάλα ἔχοντος πιστεύσας αὐτοῖς, οὐδαμῶς ὑπῆκουε τῆς ἀρχῆς ἀποστήναι, καίπερ πολλάκις ὑπὸ τοῦ βασιλέως μεταστελλόμενος. Ἐντεῦθεν οἱ βασιλεῖς οἰα πιστῷ καὶ εἰνῷ τῷ μάλιστα ἀετίῳ προστείχον, ἐκ πολλοῦ τὴν ἐκείνουν δυσμένειαν προμηνύσαντι, καὶ δὴ σὺν ἐκείνῳ τὴν κατὰ Βονιφατίου ὅπως ἀποδαή συσκευὴν ὑφεινον. Τηνικαῦτα δὲ πολλά τε καὶ μέγιστα Γοτθικά ἔθνη κατὰ τὸ πέραν τοῦ Ἰστρου ἀνὰ τὰ ὑπερβόρεα μέρη πανταχοῦ διεσκέδαστο· ὃν τὰ μάλιστα παρ' ἐκείνοις λόγῳ πολλοῦ διξια τίσσαρά εἰσι, ταῦτας ὧνουασμένα ταῖς:

De Valentiniiano, qui Romæ imperavit. De gente Gotthorum: in quas nationes divisa, et quæ tenuerint loca. Præterea de Bonifacio, Aetio et Aspare ducibus: et ut Libya occidentalis Vandalis subdita fuerit.

Porro Valentinianus Placidum filius et Theodosius gener (nam Eudoxiam filiam ejus, quam ei Eudoxia genuerat, in matrimonio habuit), Occidentalis imperii habenas obtinebas, haudquaquam a sanis Ecclesiæ dogmatibus descivit, verioris pietatis atque religionis acer sectator. Quod autem in consuetudine et vita quotidiana nullum certum servaret modum, multisque uteretur impostoribus,

B atque incantationibus gauderet, et aliis ejuscemodi vitiis transversim ageretur, 576 non solum Britanniam, Hispaniam et Gallias, quæ imperio ejus ademptæ fuerant, recuperare non potuit, sed Libyam etiam omnem et Africam perdidit, quindecimo imperii sui anno, ob causam hujusmodi. Duo belli duces Constantinopoli fuerunt, Bonifacius et Aetius, quos Theodosius imperator ad Valentiniandum, qui hoc petierat, misit. Cum autem Bonifacio Occidentalis Libya provincia obtigisset, Aetius id æquo animo ferre non potuit: sed invidiae stimulis actus, calumniam adversus eum concinnavit, ad rebellionem eum spectare, imperatoribusque parum fidum esse, criminatus. Hoc sic clam apud imperatoris matrem Placidam, ut provincia ei adimeretur suadens, egit. Atque interim etiam longe alia ad illum scripsit: videlicet ne provincia, si principes eum revocarent, decederet. Dicitum enim cum apud illos esse, necessitatemetque illi eam incumbere, ut fraude eorum pereundum sibi esset, affirmavit. Litteris talibus Bonifacius acceptis, Aetius, quem sibi verum et fidum amicum esse putabat, creditit: et quamvis scepis ab imperatore revocatus, haudquaquam tamen ut provinciam relinquoret, jussionibus ejus paruit. Quapropter principes Aetius, tanquam homini fido et benevelo, qui dudum hostilem illius animum indicasset, faverunt, et cum eo contra Bonifacium dolum texuere. Ea tempestate plurimæ maximæque Gothicæ gentes in septentrionali parte ad Istrum passim disperserant. Inter quas præcipue quatuor judicio ipsorum celebres fuere. Gotthi scilicet, Vissegotthi,

C

D

E

Gepides et Vandali, non alia re quam nominibus A satis inter se dissidentes. Omnes enim lingua una et eodem vivendi instituto utebantur, delestans-
dam Arii doctrinam sequentes, sicuti in historia Valentis commemoravimus. Hi Honorio et Are-
adio imperantibus Danubium transgressi, in fini-
bus Romani Orientalis imperii considerunt. Gepi-
des quidem, qui in duos populos divisi sunt,
Langobardos et Abaris, oram eam que ad Sin-
gidaeum et Sirmium est, incoluere: 577 Visse-
gothi autem Alaricho, de quo supra diximus,
duce, Romani et Italiam populi, atque in Gal-
liam inde prosecti, cum omnia isthie in potesta-
tem suam redegerunt, tum Constantium Britan-
niæ tyrannum occiderunt. Porro Gothi, qui ante
Pannoniam eique circumquaque vicina loca oc-
cupaverant, Theodosii junioris decimum nonum
annum imperantis permisso, in finitima Thraciæ
regione habitarunt. Atque ubi isthie annos quin-
quaginta octo transegero, Zenone Romanum im-
perium administrante, atque jubente, Theoderichi
principis eorum ductu inde transeuntes, Occiden-
tale occuparunt imperium. Vandali vero Alanis sibi
et Germanis, qui nunc Franci dicuntur, conjunc-
tis, Gangidiscum (1) ducentem habentes, annis
liberum transierunt, atque in Hispania sedes
fixerunt: que prima ab Hesperio Oceano Europæ
regio est. Bonifacius igitur jam memoratus, Occi-
dentalis Libyam obtinens, ubi que contra eum
struerentur intellexit, prosector inde scutum traje-
xit, atque in Hispania cum Vandalis fuit: et quod
Gangidiscus vita defunctus fuerat, filios ejus
Contarem et Genserichum (2), qui paternum re-
gnum administrabant, ut communiter secum bel-
lum gererent, hortatus est: eccidentalem Libyam
eis se daturum pollicitus, in tres ita divisam par-
tes, ut cuique eorum pars una sorte cederet. Sive
autem ob hanc, seu aliam ob causam bellum mo-
tum est, frater certe uterque se ei conjunxit: et
ejusmodi societatis conditionibus acoepitis, Vandali
fretu transmissio, ex Hispania in Africam venere:
eamque ab Oceano ipso ad Tripolim usque in
ditionem suam redere. Cæterum illis digressis,
Visigothi ex Gallia in Hispaniam prosectori, eam
cepere: postea vero Galliam etiam rursus occu-
pavere. In senatu imperiali Bonifaciu amici qui-
dam dolum Aetii, quem adversus illum struxerat,
578 Placidæ et Valentianu indicarunt, epi-
stolamque illam ad Bonifacium ab eo scriptam
exhibuere. Illi ad tantam fraudem et improbitatem
Aetii consternati, apud illum quidem se
quidquam ejus rei scire dissimularunt: ad Boni-
facium vero jusjurandum in scriptum relatum, quo
injuriarum præteriorum omnium oblivionem in-
duxerunt, misere: Interea Contare mortuo, Van-
dalorum regnum ad unum Genserichum pervenit.
Bonifacius imperatoris juramento recepto, bellum

κλήσεις. Γόθοι, Οὐεστίοθοι, Γῆπεδες καὶ Οὐάν-
δροι· δύομασι μόνοις καὶ διλφούδεν παραλέσ-
σονται. Ἀπαντες γὰρ μισθοῖ διαλέκτων καὶ διαίτης κε-
χρημένοι, τοῖς μυσαροῖς Ἀρείου συνεπήχθησαν
δόγμασιν, ὡς ἐν τῇ κατά εὖν Οὐάλεντα διελάθομεν
Ιστορίᾳ. Οἱ δὴ πάντες Ὄνωρέου καὶ Ἀρκαδίου τῶν
Ῥωμαϊκῶν εκήπερων ἐπειλημμένοι, τοῖς καθ' ἡμές
τοὺς Ῥωμαίων διεσώθησαν δροῖς. Ἀμέλεις τοι καὶ
Γῆπεδες μὲν, ἐξ ὧν δύο διηρέθησαν γένη, Δαγγό-
βαρδοί τε καὶ Ἀραβές, τὰ περὶ Σιγγιδόνα τε καὶ
Σέρμιον χωρία κατώκησαν. Οἱ δὲ Οὐεστίοθοι, σὺν
Ἀλλαρίχῳ τῷ προειρημένῳ στρατηγούμενοι, Ῥώ-
μην καὶ Ἰταλιαν πορθήσαντες, εἰς Γαλλίας ἐκεῖθεν
ἐχώρησαν, καὶ τῶν ἐκεὶ πάντων ἐκράτησαν, τὸν
B Κωνσταντίνον τύραννον τῆς Βρεττονίας δι-
χρησάμενοι. Γόθοι δὲ ἐπὶ τεύτοις πρότερον μὲν
Παννονίαν καὶ τὰ πέρι πάντα κατεσχηκότες, Θεο-
δοσίου τοῦ νέου ἐπιτροπαῖς ἐννεακιδέκατον ἔτος τῇ
ἀρχῇ ἔχοντος, τὰς περὶ Θράκην δικησαν χώρας·
δικτὼ δὲ καὶ παντήκοντες ἐτῇ τῇ Θράκῃ διαγαγόν-
τες, Θεοδερίγου τὴν αὐτῶν ἡγεμονίαν κεκληρωμέ-
νου, Ζήνωνος τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν διεποντας καὶ
κελεύοντας, ἐκεῖθεν μετασκηνώσαντες, τὴν ἑσπέριον
κατέτχον ἀρχὴν. Οἱ δὲ Οὐάλεντοι Ἀλανούς τε καὶ
Γερμανούς, οἱ νῦν Φράγγοι κελεῦνται, προσεταξι-
σάμενοι, τὸν ποταμὸν Ῥῆνον διαπεράσαντες, ἤρετο
δὲ αὐτῶν τηνικαῦτα Γογγίδιειλος, ἐν Ἰσπινίᾳ τὰς
οἰκήσιες ἐπάλουν. Πρώτη δὲ αὐτῇ χώρᾳ τῇ Εὐρώ-
πης ἀπὸ τοῦ ἑσπερίου ὄχεαν. Οἱ τελεῖν φρεσὶς
Βονιφάτιος καὶ τῆς ἐν ἑσπέρᾳ Λιβύης τὴν ἀρχὴν
ἔχων, τὰ κατ' αἰτούν μαθών τυρεύμενα, ἀπέρις
ἐκεῖθεν, τὸν πορθμὸν διέβη, καὶ ποδὸς Οὐανθήσιος
ἔγενετο κατὰ Ἰσπανίαν. Ἐπει τὸ Γογγίδιειλος τὸ
βιοῦν ἐκμετρήσαντος οἱ ἐκείνου παῖδες τὴν πατρι-
κὴν ἀρχὴν διείπον, Γόνθαρις δὲ καὶ Γιζέριχος ἤσαν
αὐτοῖς τὰ φύλα, προύτρεπτο συμμαχεῖν· καὶ
τὴν ἑσπέριον Λιβύην αὐτοῖς ἐπιδεῦνται καθικτισχεῖν,
εἰς μέρη ταῦτην διελθεντος τρία, ὡς ἀν ἔκάστη
μια εἴη μερὶς ἐκείνων τῷ κλήθρῳ. Εἰ δὲ που διὰ
τοῦτο ἡ καὶ διλοιδοὶ πόλεμοι; συμβαίη γενέσθαι, περὶς
τούτον καὶ ἀμφω πάντας κοινῶς ἀπαντέν. Ἐπὶ δὲ
ταῖς τοιαύταις δύολογίαις τὸν πορθμὸν διαβάντες
Οὐάλεντοι, ἀπὸ Ἰσπανίας ἐπὶ Λιβύην ἐχώρησαν,
καὶ ἀπὸ ὄχεαν μέχρι Τριπόλεως κατεκράτησαν.
Οἱ δὲ Οὐεστίοθοι ἐκείνων μεταχωρησάντες ἀπὸ
Γαλλίας τὴν Ἰσπανίαν ἐχειρώταντο, θεσπεροὶ δὲ καὶ
τῶν Γαλλιῶν πάλιν ἐκράτησαν. Τινὲς δὲ τῶν Βονι-
φατίου φίλων τῆς βασιλείας Βονιφατίου τῇ βασιλείᾳ
Πλακιδίᾳ καὶ Οὐαλεντιναῷ δῆλην ἴποιον, καὶ τὴν
ἥν Βονιφατίῳ ἐστελλεν ἐπιστολὴν ἐπιδεικνύμενοι. Οἱ
δὲ τὸ δρῦμα τῇ, Αετίου πονηρίᾳ καταπληγέ-
νοι, ἐκεῖνοι μὲν ὡς οὐδὲ εἰδότες εἰτησαν τὸ πραχθὲν
ἐξηματίζοντο. Βονιφατίῳ δὲ δρόχον ἑστέλλον,
ἀμηντοῖαν κακῶν μητηριεύμενοι. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ
τοῦ Γόνθαρι τελευτήσαντος, ἐπὶ μόνον Γιζέριχον τῶν

(1) Alii Madogiscum vocant.

(2) Aliis Gizerichus.

Οὐανδήλων ἡλθε τὸ κράτος. Βονιφάτιος δὲ τῶν ἐκ Αὐανδήλων ἀστέρευε, στρατοῦ μεγάλου ἐκ τε Ῥώμης καὶ Βυζαντίου ἐπιγενομένου Βονιφατίῳ πρὸς ἀριγήν, ἥγουμένου τούτων τοῦ Ἀσπαρος. Πολέμου δὲ συρράγεντος μεγάλου τὴν πρότερην πόλιν οὐανδήλους ἔχωρει· Ῥωμαῖοι δὲ κατακράτησαν τὰς ὁπλὰς φυγῇ τὴν πατηρίαν πραγματευσμένοι. Βονιφάτιος δὲ σύνχρονα τῷ Ἀσπάρῳ καὶ τοῖς ἀποδράσασι τοῦ στρατοῦ, εἰς Ῥώμην διασωθεὶς, τὴν ὑπόφιλαν διέλυσε. Λιδύη δὲ ἦ καὶ Ἀφρικὴ πᾶσα ὑπὸ Οὐανδήλους ἐγένετο, Γιζερίγου μόνου, ὡς εἰρηται, τὴν ἔκειναν διεζωμένου ἀρχῆν. Καὶ τούτον μὲν τὸν τρόπον τῇ Ἀφρικῇ ὑπὸ Οὐανδήλοις ἔυνηνέχθη γενέσθαι.

ΚΕΦΑΛ. NZ.

A Vandalis intulit. Nam exercitus ingens Roma simul et Byzantio, Aspare duce, qui Bonifacio auxilium ferret, missus fuerat. Et pugna fortissima commissa, Victoria Vandalis favit, et Romani devicti, fuga saluti suae consuluere. Bonifacius autem cum Aspare et aliis qui se fugre commiserant, Romanum salvus pervenit, atque ibi conceptam de se suspicionem diluit. At Libya, quae et Africa dicitur, omnis in potestate Vandalorum fuit, Gensericho solo, quemadmodum dictum est, regnum apud eos obtinente. Ita a Vandals Africa occupata est.

B

CAPUT LVII.

De Attila, Alaricho et Giserico Gotthis: et ut at eorum expeditione bellica vetus simul et nova Roma sit liberata. Et de aliis bellis, quae varii scriptores memoria conmemendarunt.

Genserichus (†), ubi Vandali ad tantas vires pervenero, et tantum terrae atque maris sibi subjecere, regem se primus renuntiavit: et non veterem solum, sed et novam ipsam Romanam, et qui ei imperavit Theodosium affixit. Theodosius insolentem Barbaroruim audaciam non ferens, classem maximam mille centum et septuaginta navium instruxit, eique Areobindum et Germanum præstantissimos bellum duces præfecit: qui cum in Sicilia essent, Genserichus sibi metuens, ad Theodosium legatos, qui de pace cum eo agerent, misit: et classis Africam præternavigavit, quid imperator facendum statueret, exspectans. Verum cum necessitas alia supervenisset, Theodosius pacem eum Gensericho fecit, et classem retrocedere jussit. Attilas enim Gothus ex Gepidum gente originem ducens, Numidi alias apud quem Hunnorum imperium erat, 579 cum multorum millium exercitu simul contra utrumque imperium bellum movit, expeditione et impetu incredibili, et veterem et novam Romanum potestati suæ subjicere aggressus. Et quod vir fortis et confidens admodum esset, Thraciam ingressus vastavit, urbibusque omnibus, quæ vel maritimæ, vel in continentali sitæ essent, subactis, ad Athyrem amnem usque omnia depopulatus est. Adversus quem cum copiis non paenitendis Theodosius Asparem et Areobindum misit. Postquam autem Attilas quoniam viribus validior factus est, Theodosius ei sexies mille auri libras, ut ditionis suæ suisibus excederet, se daturum, atque insuper mille minarum stipendium annuum pensurum esse pollicitus est, si de exlero sorte sua contentus quietusque esset. Ille auro eo accepto, Thraciam reliquit. Ubi autem vi in magna in fines veteris Romæ

C

γενομένων, δείσας Γιζέριχος, περὶ σπουδῶν Θεοδοσίῳ λόγους ἐπεμπει. Τοῦ δὲ στόλου ἐκεὶ παραπλέοντος, ἡκαὶ οὐδὲ βασιλεὺς τὸ ποιητέον κελεύσειν, ἀλλῆς ἐπιβρισείτης ἀνάγκης, τὰς μὲν σπουδὰς προστείτο Θεοδοσίος, ὅπισσος δ' ἀναστρέψειν τὸν στόλον ἐκέλευεν. Ἀττίλας γάρ δὲ Γέτθος ἐκ τοῦ τῶν Γηπέδων καταγόμενος Ἐλνους, Νευμιδίου δὲ παῖς ἦν, καὶ τὸ κράτος μόνος ἔχων τῶν Οβηνῶν, μυρίας πλεισταῖς στρατοῦ ὅρμητεις, ὅμοιος κατὰ τῶν δύο ἔχωρει ἀρχῶν ὑφ' ἐαυτῷ καὶ ἀμφο τὴν τε πρεσβύτερον καὶ νεωτέραν Ῥώμην θίναι διανοούμενος ἀμυνήτη φρυγάματι. Θράσυς δὲ καὶ ἀνδρεῖος μάλα γενόμενος, τὴν Θράκων ἐπιών, ἔκειρε· καὶ τὰς πόλεις πάτας ὅσαι τε ἡπειρώτιδες καὶ περὶ θάλασσαν, ὑφ' αὐτῶν ἐποιείτο, ἀχρις· Ἀβύρος ἀπαντα λησάμενος. Ἀνθίστα δὲ αὐτῷ Θεοδοσίος στρατῷ ἀξιομάχῳ Ἀσπαρά τε καὶ Ἀρεόδινον. Ἐπει δὲ ἐκεῖνος ἐσημέρατο κραταιώτερος ἦν, Θεοδοσίος εἰς τῶν οἰκείων δρῶν ἀποχωρήσειν, ἔξακισχιλίας λίτρας χρυσοῦ δοῦναι κατεπηγγέλλετο. Προσωμολόγει δὲ καὶ ἐτήσιον ἄλλο δόδναι χιλίων μνῶν, εἰ τοῦ λοιποῦ ἑφ' ἐαυτοῦ μένειν καὶ ἡρεμεῖν ἔλοιτο. Ἀττίλας μὲν οὖν τὰ εἰρημένα λαβὼν, ἀνεχώρει τῆς Θράκης· ἐπει δὲ τοῖς δροῖς τῇ πρεσβύτερᾳ Ῥώμης ποιὺς

(1) Genserichus in Africa Carthaginem et urbes alias expugnavit: Hipponeum quoque regium obse-
dit Obsidionis ejus mense tertio, divus Augustinus,
ejus civitatis episcopus, Deum precatus, ut vel
urbe Hipponensem arumna expugnationis libera-

ret, vel si hoc non fieret, e vivorum se numero
eximeret, atatis septuagesimo sexto anno, clericatu-
mus quadragesimus, in Christo obdormivit. (Paul.
Diaconus.)

irrupit, Aetius, quem antea diximus, primum Romæ dignitatis locum tenens, et barbari insolentiam non serens, ad Alaricum Galliam administrantem, quamvis Romanis, pro eo atque supra diximus, inimicum, se contulit: magnisque et variis promissis barbaro persuasit, ut ingentes vires suas cum copiis suis conjungeret. Itaque ex improviso Attilam ultra Danubium castra habentem aggressus, ingentem cædem (1) fecit, multaque hominum millia interemit. Ubi etiam (2) Attilas (3) hasta confossum interiit, sicuti et ipse Alaricus sagitta ictus occubuit. Ita ope divina eo tempore et velut et nova Roma Gotthorum impressione liberata est. Et Genserichus solus nationibus eis imperavit. Verum enimvero plurimi quoque alii motus sub Theodosio in Oriente et Occidente exsistere, quos terrestribus et navalibus copiis oppressit. A Persis quoque magnam illam quam retulimus reportavit victoriam: quibus etiam cum legationem ad se misissent, pacem concessit. Quo bello Ardashanes Persa et Areobindus Gotthus singulari certamine congressi, prælium diremere: et Gotthus Persam in aquo campo equo insidentem et calaphractum vicit et occidit. Ea pax ad longum duravit tempus, usque ad duodecimum videlicet imperii Anastasii annum. De quibus rebus cum multi aliis scripserunt, tum eleganter eas in compendium rediget Eustathius Epiphaniensis (4) Syrus, 580 qui etiam Amidæ expugnationem descripsit. Quo tempore Claudianus et Cyrus poetae floruerunt. Cyrus vero fama est sumnum etiam præfecturæ honorem gessisse, qui præfector aulæ antea dictus erat, et Occidentalium copiarum dux fuerat, Carthagine a Vandaliis capta, cum Genserichus Barbaros eos regeret. Plurima porro et magnifica ædificia in urbe imperante et alibi imperator iste construxit (5), et Alexandriæ maximum templum crexit.

CAPUT LVIII.

De obitu Theodosii junioris, ut in monumento patris sui sit sepultus, in celeberrimo sanctorum Apostolorum templo.

Et cum obitus ejus appropinquaret, Ephesum venit, divum Joannem illum virginem et evangelistam honoraturus: templumque illius ingressus, orationi sese dedidit: in qua etiam, quis ei in imperio Romano successurus esset, edoceri se a Deo petiit. Quod ubi per visionem ei Deus ostendit, Constantinopolim rediit. Nec ita multo post exercitu ex bello adversus Attilam gesto reverso,

(1) In campis Catalaunicis sive Gottalanicis. (Egnat.)

(2) Certamen et prælium hoc, cuius post hominum memoriam simile nullum reperitur, circiter nonam diei horam cœptum est. Et utrinque centum octoginta milia hominum occidere, Gotthorum rege caeso, et Attila fugato. Romani Actio duce vitere. (Diac.)

(3) Attilas deinde viribus recuperatis, Aquileiam expugnavit, Honoriam Valentiniani germanam uxori

A κατερράγη, δι προειρημένος Ἀΐτιος τῆς Ῥώμης τὰ πρώτα φερόμενος, καὶ τὴν ὑδρίαν τοῦ βαρδάρου μὴ ἐνεγκῶν, πρὸς τὸν Γαλλιῶν κατάρχοντα Ἀλλάριχον διφικνεῖται, καίπερ Ῥωμαῖοις εἰς ἔχθραν δυταὶ οἱ πρότερον διελάδομεν. Οὐμας πολλαῖς καὶ διαφόροις ἐπαγγεῖλαις πείσας τὸν βάρδαρον, στρατῷ γενναῖῳ τούτῳ συστρατευσάμενος, αἰρνής τῷ Ἀττίλᾳ πέραν Ἰστρου ἐσκηνωμένῳ συνεπιτίθεται· καὶ πολὺν ἐκείνῳ φύνον ἐποίει, ὡς πολλὰς χιλιάδας διαφθαρῆναι. Ἐνθά δὴ καὶ Ἀττίλας, αὐτῶν δόρατι κεντηθεὶς διεφθάρη· ἀλλὰ μὴ καὶ αὐτὸς Ἀλλάριχος, τόξῳ βλήθεις. Καὶ εὕτω Θεοῦ νεύμασι τῷ τότε ἡ τε παλαιὰ καὶ νέα Ῥώμη τῆς τῶν Γότθων ἔρμης ἀπηλάττοντο, Γιζερίχου τῶν ἔθνῶν τοιτανοὶ μοναρχήσαντος. Πλεισταις δὲ καὶ ἄλλαις ἐπαναστάσεις ἐπὶ Θεοδοσίου ἐγένοντο ἐν τε ἕώφῃ καὶ ἐσπερίᾳ τῇ λήξει, ἃς καθεύδει πεζικῷ καὶ νηῆτῃ στρατῷ. Καὶ πρὸς Πέρσας δὲ τὴν μεγάλην ἐκείνην ἥρατο νίκην οἵς καὶ συμπρεσευεσαμένοις, τὴν εἰρήνην ἀπεχαρίζετο, Ἀρδαζάνου Πέρσου καὶ Γότθου Ἀρεοβίνδου μονομαχίᾳ τὴν μάχην διαλυσάντων, τοῦ Γότθου κατακράτος τὸν Πέρσην νικήσαντος σε καὶ ἀνελόντος ἐν πεδίῳ, ἐφιππον ὑπατα καὶ ἐνοπλον. Ἡ καὶ μέχρι πολλοῦ προσῆλθεν δχρις δυοκαιδεκάτου ἑτοις Ἀναστασίου. Αἱ δὴ πολλοὶ μὲν Ιστόρηται, ἐπιτέμηται δὲ μάλιστα κομψῶς καὶ Εὔσταθίῳ τῷ ἐπιφανεῖται τῷ Σύρῳ, δὲς καὶ τὴν Ἀμίδης ἀλωσιν συνεγράφατο· ἐν τῷ συνήχμασαν Κλαυδιανός τε καὶ Κύρος οἱ ποιηταί. Κύρον δὲ λόγος ἔχει καὶ τὸν ὑπέρτατον τῶν ὑπάρχων ἀναβῆναι θρόνον· δὲς καὶ τῆς αὐλῆς ἐλέγετο ὑπαρχος· πρότερον, καὶ τῶν ἐσπερίων δυνάμεων καθηγήσατο, Καρχηδόνος ὑπὸ Βανδίλων κρατηθείσης, Γιζερίχου τῶν βαρδάρων ἡγουμένου. Πλεισταῖς δὲ καὶ περιφνεῖς οἰκοδομίας, ἀνὰ τε τὴν βασιλίδα καὶ ἀλλαχοῦ, δι βασιλεὺς οὐτος ἤγειρε καὶ τῇ Ἀλεξάνδρου δὲ μέγιστην ἁνίστη νεύιν.

ΚΕΦΑΛ. ΝΗ.

Περὶ τῆς τελευτῆς Θεοδοσίου τοῦ θεοῦ, ὡς ἐν τῇ θήκῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐτάχη, τῷ περιωρύμῳ τριφτῷ τῷτον Ἀποστόλων.

Ἡδη δὲ τῆς τελευτῆς ἐγγιζούσης αὐτῷ, εἰς Ἐφεσον ἤκειν Ἰωάννη τῷ παρθένῳ καὶ εὐαγγελιστῇ συνταξόμενος. Καὶ τὸν ἐκείνου νεών εἰσιών, προσευχῇ ἐστὸν ἐδίου· ἐν δὲ τοῖς μετ' αὐτὸν τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν θιυνεῖ, ἐδείτο μαθεῖν τοῦ Θεοῦ. Καὶ δὴ τοῦτο θεοῦ ἐν δράματι χρήσαντος, ἐπανήκει τῇ Κωνσταντίνου. Καὶ μετὰ μικρὸν τοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς πρὸς Ἀττίλαν μάχης ἐπαναστρέ-

rem sibi dari postulavit. Atque insuper aliam Ildiconem nomine duxit: novisque nuptiis crapulke et vino indulgens, in Pannoniis mortuus est. (Cass., Diac.)

(4) Eustathius Epiphaniensis compendium sive Epitome Chronicam novem tomis condidit, ab Aegea usque ad Anastasiūm imperatorem. (Suid.)

(5) Sub Theodosio Venetiæ mediis in aquis habitari cœptæ. (Egnat.)

φιντος, Θεοδοσιος τῆς πόλεως ἐξίλθεν ἵππασσθαι, καὶ κυνηγίοις ἔσυρν ἀνείναι. Ἐν οἷς δ' ἵππάζετο τοῦ ἵππου ἐκσφαιρισθεὶς, τὰ περὶ τὸν σπόνδυλον πλήττεται· καὶ κατακλιθεὶς λεκτικῷ, εἰσῆγε τὴν πόλιν. Ἐπει δὲ ἥσθετο ἀπιών, ἐν ἀπορρήτῳ τὴν ἀδελφὴν Πουλχερίαν μεταστειλάμενος, περὶ Μαρκιανοῦ τοῦ ἀπὸ τριβούνων αὐτῇ διελέγετο, ὡς ἄρα φίλον εἶη θεῷ μετ' αὐτὸν ἐκείνον τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν διοικεῖν. Καὶ ὁ μὲν ταῦτ' εἰπὼν, ἐτελεύτη. Ἐτὶ δ' ἀγνοούμενης τῆς ἀποβιώσιως τῷ χρατοῦντι, τὸν Μαρκιανὸν Πουλχερία ποιησαμένη μετάπεμπτον, διῆδε σωφροτύνη καὶ σεμνότητι βίου διαπρεπῆ, καὶ γῆρας ἡδη κοσμούμενον, περὶ τῆς ἀρχῆς ἔκοινοῦτο. Καὶ σὲ, φηστὸν, ἐγὼ τῶν ἀλλων τῆς συγκλήτου ἀρχειν πρωκτίνων. Ὁρκω τοινυν ἀσφαλισάμενος ὡς οὐκ ἀν ἱππούλον ἐμοὶ τῆς ζωῆς τε καὶ τῆς ἀρχῆς καὶ μάλιστα τῆς παρθενίας φρονήσῃς, ἢν ἐκ νέου ἀνεθέμην θεῷ, λάμβανε τὴν ἀρχήν. Τοῦ δὲ γ' ὡς ἔδοκει τῇ βασιλίδι πράξαντος, τὸν πατριάρχην Ἀνατόλιον (οὗτος γὰρ μετὰ Φλαδιαγὸν ἐγεγόνει), μεταστειλαμένη καὶ τὴν σύγκλητον ἀπασαν, κατὰ τὸ Ἑδδομόν, βασιλέα Ῥωμαίων εὐθὺς ἀνηγόρευε. Θεοδόσιος δ' ἐξ αὐτῆς ἐν τῇ πατρῷ φθίκη ἐτίθαπτο, κατὰ τὸ δεξιὸν ὑπερφῶν τοῦ τῶν Ἀποστόλων σηκοῦ ἐν λίθῳ Ῥωμαίῳ, ϕ δηλαδὴ ὑπερφῶν τῷ ισφ λίθῳ καὶ δι πατήρ Ἀρκάδιος, καὶ ἡ μήτηρ Εὐδοξία, καὶ δι πάπιος αὐτοῦ Θεοδόσιος κατέτεθησαν. Ἐν δὲ τῷ καταντικρὺ καὶ ἀριστερῷ ὑπερφῶν τοῦ θείου τεμένους Ἰουλιανός τε καὶ Ἰονιανδὲς κείνται. Τελευτὴ δὲ δι βασιλεὺς Θεοδόσιος, ἐτῶν γενόμενος ἐνδὲ καὶ πεντήκοντα· ἀφ' ὧν τὰ δύο καὶ τεσσαράκοντα εὔτεβέστατα ἥρξεν, δρον βασιλείας τὸν βίον καὶ τὴν ἀρχὴν ἀντικρυς καταλειπώς. Ηπειρέχει δὲ καὶ ἡ παροῦσα τεσσαρεσκαιδεκάτη μοι τῶν Ιστοριῶν χρόνον ἐτῶν τεσσαράκοντα πρὸς δυσοῖν· δηπηγίκα κόσμου μὲν ἐτος εὐθεῖ', ἀπὸ δὲ τῆς θείας τοῦ Κυρίου γεννήσεως τετρακοσιοτὸν καὶ ἔγκοστὸν ἐπεραντετο.

A urbe egressus est, ut equitatione et venatione se recrearet. Atque inter equitandum equo d-lapsus, spinæ vertebram luxavit. Quapropter lectica in urbem relatus est. Atque ubi se moriturum esse sensit, cum Pulcheria sorore secreto ad se evocata, de Martiano ex tribunis locutus est: Deo gratum placitumque esse dicens, ut ille post se Romanam administraret ditionem. Et ille quidem cum hæc dixisset mortuus est. Nondum autem imperatoris morte comperta, Pulcheria Martianum accersit, virum temperantia et gravitate morum præclarum, et senio jam venerandum, et consilio de imperii successione cum eo communicato, **581** Te, inquit, ego ex senatu omni pæ cæteris imperio dignum judico. Proinde jurisjurandi reli gione interposita, te vitæ et potestati, maxime autem virginitati meæ, quam a prima adolesentia Deo consecravi, non insidiaturum esse, imperium ipsum cape. Postquam ille quod Augusta volebat peregit, patriarcha Anatolio, qui Flaviano successerat, et universo senatu convocatis ad Septimum, statim eum imperatorem creavit. Theodosius autem postea mox in paterno monumento Romani lapidis repositus est, in dextra sublimi sanctorum Apostolorum templi porticu: in qua porticu, endemque lapide, pater quoque Arcadius, et mater Eudoxia, necnon avus Theodosius siti sunt. In sinistra autem, quæ ex adverso est porticu sacri ejus templi, Julianus et Jovinianus jacet. Mortuus est imperator Theodosius annos quinquaginta et unum natus: ex quibus quadraginta et duos maxima cum pietate imperavit, ita ut vitam ipse ei posteritati administrationem suam tanquam imperii formiam reliquerit. Complectitur decimus quartus iste liber annos quadraginta duos, cum a mundo condito quinques millesimus noningentesimus sexagesimus quintus (1), a divina autem Domini nativitate quadringentesimus et sexagesimus ageretur annus.

(1) Secundum neotericos 4431.

ORDO RERUM

QUE IN HOC TOMO CONTINENTUR.

NICEPHORUS CALLISTUS CPOLITANUS PATRIARCHA.

ECCLESIASTICA HISTORIA (*Continuatio*).

LIBER OCTAVUS.

- CAP. I. — Repetilio eorum quæ dicta sunt, et dicendum propositio. 9
 CAP. II. — Brevis commemoratio rerum apostolis aquilis Constantini, a nativitate ejus usque ad imperium initium. 11
 CAP. III. — Ut Constantinus tyranus vicerit, et Christianam amplexus sit religionem. 15
 CAP. IV. — De conditi urbis Constantinopolitana, sedificiisque ejus: et ut res Christianorum auctæ sint, et de pietate, virtute ac constitutionibus sancti Constantini. 18
 CAP. V. — De Arii cum Alexandre contentione: de Melitio: unde et quomodo, et per quas causas et occasiones ea contentio existerit. 22
 CAP. VI. — Qui ea tempestate magnarum orbium fierint episcopi: et de episopis qui ab initio Byzantii Ecclesiam rexerunt. 27
 CAP. VII. — Epistola Alexandri Alexandrini episcopi ad Alexandrum Constantiopolitanum episopum, de Arianis. 30
 CAP. VIII. — Alia ejusdem epistola publice universis scripta, in qua Arius excommunicatur: in qua etiam Eusebius Nicomedie episcopus perstringitur. 38
 CAP. IX. — Quibus de rebus Arius ad Eusebium Nicomedie episopum scripsit. 43
 CAP. X. — Quæ Eusebius idem Paulino Tyrio episopoco scripsit. 46
 CAP. XI. — De synodis pro Ario coactis, et de turba et confusione quæ orhem propter Arium invasit. 50
 CAP. XII. — Ut Constantinus aucta Ecclesiae contentionem, Hosium Hispanum in Orientem miserit, ad concordiam inter dissidentes conciliandam. 51
 CAP. XIII. — Epistola Deum diligentis imperatoris, ad Alexandrum et Arium missa. 54
 CAP. XIV. — De prima universalis sancta Nicena synode, quæ de ea Eusebius scribat. 58
 CAP. XV. — Quæ ante synodum sint acta: et de duobus philosophis qui præter omnium opinionem in Christum crediderunt. 62
 CAP. XVI. — Ut imperator synodum ipsam ingressus sit: et oratio ejus, quam ad sacrum episoporum ordinem habuit. 66
 CAP. XVII. — De quibus rebus synodus decreta fecerit, et de sancto fidei nostræ symbolo. 70
 CAP. XVIII. — De episopis qui per dissidium contra decetum synodi pugnarunt: et quæ contra eos ipsumque Arium synodus et ipse imperator constituerunt. 71
 CAP. XIX. — Quæ de Paschate et hæresiarcha Melitio synodus decreverit, et de sacris divinisque canonibus. Item quid Paphnutius confessor auaserit. 75
 CAP. XX. — Quod etiam Accesum Novatianorum episopum imperator in synodum acciverit. 78
 CAP. XXI. — Quæ Eustathius Antiochenus, et Athanasius Alexandrinus, episopci, veræ pietatis propagatores, de synodi actis historice monumenta prodiderint. 78
 CAP. XXII. — Epistola Eusebii Pamphili ad Ecclesiam suam, acta synodi exponens. 83
 CAP. XXIII. — Ut duo etiam mortui episopci et Patres decreta synodi subscripterint, Chrysanthus et Musonius. 90
 CAP. XXIV. — Quæ ipsa sancta synodus Alexandrinæ subscripterit. Ecclesiæ de rebus in synodo gestis. 90
 CAP. XXV. — Epistola magni imperatoris Constantini ad omnes ubique ecclesias de sanctæ synodi actis, et adversus Arianos. 94
 CAP. XXVI. — Quod Constantinus benedictionis causa, Constantinopolim synodo translata, publicum ei præbuit

- epulum et muneribus omnes honoris gratia prosecutus, dominum quemque dimiserit. 99
 CAP. XXVII. — Epistola magni Constantini de ecclesiastiarum restauracione, et sacrorum librorum comparatione. 103
 CAP. XXVIII. — Quæ magnus Constantinus Macario Hierosolymorum episopo de vivifice Christi sepulcro scripsit. 106
 CAP. XXIX. — Ut imperatoris mater Helens Hierosolymis fuerit, et ibi crucem sanctam iuenerit, et quæ circa eam inventionem sint acta. 110
 CAP. XXX. — De ecclesiis quas Helens et Constantinus Hierosolymis et circa ea loca construxerint. 111
 CAP. XXXI. — De Deo gratis operibus beatæ Helenæ, ejusdemque obitu. Item de cognomine ei urbe: præterea historia uidem prope excedens de sancto martyre Luciano. 118
 CAP. XXXII. — De tribus magnis crucibus quas in magnis columpis Constantiopolis Constantinus collocavit: et mirifica de una parum narratio. 119
 CAP. XXXIII. — Ut Constantinus Christianismum ubique terrarum propagari curaverit. 123
 CAP. XXXIV. — De Iheris, ut ii ad piam Christianæ fiduci professionem sint adducti. 126
 CAP. XXXV. — Ut etiam interioris Indie populi Christianismum sint ampliati, et ratio itidem Arianorum. 131
 CAP. XXXVI. — Quid Sapori regi Persarum acciderit: de episopco Symone, deque iis qui cum eo martyrio sunt affecti. 135
 CAP. XXXVII. — De Tarhula Symennis sorore: de Acepsima et Mile episopis, allisque in Perside sederim illibitus martyrum. 143
 CAP. XXXVIII. — Que Constantinus Sapori Persarum regi pro Christians scripsit. 146
 CAP. XXXIX. — De vita monastica, unde ea initium sumpserit, quid ea profiteatur, et quos habuerit successores. 147
 CAP. XL. — De vita et instituto clarissimi inter monachos Antonii Magni, et sectatoribus ejus, et de Paule Simplici. 151
 CAP. XLI. — De sancto Amone; et Eutychiano qui in Olympo Bithynia monte versatus est. 158
 CAP. XLII. — De sanctis magnorum miraculorum editioribus, Spyridone, Nicolo et Parthenio. 162
 CAP. XLIII. — Quemadmodum Eusebius et Theognis Ariani, libello penitentia exhibito, soas reperierunt ecclesias: eosque in eorum locum subrogati erant, ejecerint. 167
 CAP. XLIV. — Ut post Alexandrum Athanasios Alexandriae episopatum suscepit, et de eius a pueritia institutione; et ut celsipo magistro sacerdos sit factus, et magno Antonio charus fuerit; et de Arianorum contra ipsum calumniis et insidiis. 171
 CAP. XLV. — De synodo Antiochiae congregata, quæ episopatum Eustathio magno abrogavit: et de episopis qui ei successerunt. 175
 CAP. XLVI. — De Romano et Hierosolymitano patriarchis. Item de Arianorum et Melitianorum conjunctione atque unione. 182
 CAP. XLVII. — Ut Arius sit revocatus ab exilio, retinande doctriam et religionem se sectaturum pollicetus. 183
 CAP. XLVIII. — Ut Athanasius, quod Arium non suscepit accusationem sustinuerit ab Arianis et Melitianis et de decantata Arsenii manu. 190
 CAP. XLIX. — Desynodo Tyri contra Athanasium enacta, et ut accusations contra ipsum institutas falsas esse Athanasius arguerit. 194
 CAP. L. — De consecratione seu dedicatione templi Hierosolymitani episopata imperatoris ad synodum Tyri Phœniciae congregatam: et ut Athanasius exsul sit factus. 199
 CAP. LI. — Ut Arius ex Alexandria Constantinopolim adveniens negotium faccesserit Alexandro Constantinopolitano episopco: et ut Alexandri precibus Arius sit

ruptus, et quomodo Athanasius obitum ejus in scripta retulerit.	206
CAP. I.II. — De iis quæ postea Alexandriae acciderunt, et de constitutione quam imperator contra omnes tulit haereses.	211
CAP. I.III. — De Marcello qui Ancyra minoris Galatæ episcopus fuit et de Asterio sophista.	214
CAP. I.IV. — De obitu et testamento magnt Constantini.	218
CAP. I.V. — De sepultura ejus: item quibus mortibus, qua statura et forma corporis fuerit.	219

LIBER NONUS.

CAP. I.— Prooium totius libri argumentum exponens.	225
CAP. II. — Ut Eusebius Nicomedie episcopus, ejusque sectatores Arii dogma confirmare volentes per quandam Ariam presbyterum turbas in Ecclesia concenserint.	226
CAP. III. — Ut Athanasius ex Gallis rediret cum litteris Constantini Cesaris; de obitu eiusdem Constantini. Item de Acacio qui successor Eusebii Pamphili fuit.	226
CAP. IV. — Ut Alexando Constantinopolitano episcopo defuncto, Paulus et Macedonus piorum et Arianiorum electione locum ejus obtineant; et ut Paulo in exsitu acto, Eusebius Nicomedensis in ejus locum sit collectus.	230
CAP. V. Ut Ensebius coacta Antiochæ synodo, aliam fidei promulgari expositionem. Et ut episcopatum abrogari magno Athanasi. Item de Eusebio Euseeno.	231
CAP. VI. — Ut Athanasius ejecto, Gregorius militari manu stipatus ecclesiam occupavit. De Julio Romano episcopo, quomodo is Athanasius eum agre tulerit.	238
CAP. VII. — Ut post Eusebium Paulus rursum sedem recuperet, Ariani ante Macedonium contra eum soverint, et de cæde Hermogenis ducis: et ut denuo Paulus sit ejectus.	239
CAP. VIII. — Ut Athanasius et Paulus litteris Iusti fratris sedes suas recuperent.	242
CAP. IX. — Ut imperator Paulum per Philippum prefecit in exsitu agi curaverit, Macedonium autem in throno collocavit: et ut Athanasius luga sibi consuluerit.	253

CAP. X. — Quomodo Julius Romanus pontifex episcopis Orientalibus scripterit ut interteretur, qui pro Athanasio et Paulo rationem redderent; et que scrip erint constantio tratri Occidentis Imperator Constantius et quomodo qui ex Oriente in Italiam venerant, aliam fidei va-gaverint expositionem.	247
CAP. XI. — Ut Occidentibus et Orientalibus partibus de doctrina fidei triennium dissidentibus episcopi Orientales expositionem fidei componuerint, quam longiorem dominarunt, et Occidentibus miserint.	250
CAP. XII. — De Sardicensi synodo.	258
CAP. XIII. — Quæ Socrates scriptor ecclesiasticus de opinione Eusebii Pamphili memorie prodiderit, et quæ Occidentis Orientisque de fide Nicæna fuerit sententia.	262

CAP. XIV. — De Egyptiis monachis, Scetiotis scilicet et Tabennesiis. Atque initib[us] de duobus sanctis Macariis. Item de Paimbo et Pachomio. Item de Apollonio et de Anubio.	267
---	-----

CAP. XV. — De Palestinea et Syria monachis.

CAP. XVI. — De monachis Ponti, Europæ et Italiae, et initib[us] de Eustathio Sebastie episcopo q[ui] auctor et antesignanus eorum fuit; item de sancto Ephraim.	278
---	-----

CAP. XVII. — De Didymo; item de Aetio et Apollinari hereticis.	287
--	-----

CAP. XVIII. — De Theophilo Indo.

CAP. XIX. — De Philostorgio et quæ scripta reliquerint de Felici Arabia, de quatuor magnis Numiib[us] et de paradiso.	294
---	-----

CAP. XX. — De egregio in Christianam religionem illorum Constantini Magni studio, et opinionibus eorum; et ut aliquantulum Constantinus transversum actus fuerit, et de dissidio seu contentione super consubstantialem et simili substantiali: et de figmento Arianiorum.	307
--	-----

CAP. XXI. — Ut post Sardicensem synodum minis Constantis Cesaris adductus, Constantius ab exsilio revocaverit Paulum et Athanasium et quæ Constantius Athanasio scriperit.	311
--	-----

CAP. XXII. — Epistola Iulii Romani pro sancto Athanasio A exandrinis missa.	313
---	-----

CAP. XXIII. — De Antiochenis episcopis, et de malevolentia Stephani cui Leontius successit.	318
---	-----

CAP. XXIV. — Ut Athanasius sit receptus atque sectatores ejus sedes suas recuperint.	319
--	-----

CAP. XXV. Epistola Constantii ad Alexandrinos pro Athanasio.	323
--	-----

CAP. XXVI. — Ut civitates Athanasiū excepterint, et de synodo Hierosolymitana propter eum coacta et quæ ea synodus Alexandrinus pro Athanasio scriperit.	326
--	-----

CAP. XXVII. — Ut Ursicus et Valens Ariani libellum presentante Iulio Romano pontifice obulerint; et ut Nicænam idem amplexi eum Athanasio in gratiam redierint.	327
---	-----

CAP. XXVIII. — Ut eo tempore res quoque publica male haberent: et de Sapori Persarum regis contra Nisibis expeditione: et de occidentalibus tyrannis Magnentio, Britonione aliisque qui post mortem Constantis Cesari existerent.	341
---	-----

CAP. XXIX. — Ut rursus Arianiorum opera Athanasius sit expulso, ipsaque se fugæ commiserit: et ut denuo Georgius Alexandriam sit perdactus, Alexandrinisque iniuncta mala conciliarit: quemadmodum ea de re in oratione de fugâ sua Athanasius scriptum reliquit.	354
---	-----

CAP. XXX. — Ut eadem et Macedonius Constantiopolis, circuim ea loca tecerit: et ut martyrio perfuncti sint Marcianus, Martyrius et Paulus Constantiopolitanus episcopos.	358
--	-----

CAP. XXXI. — De heresiarcha Photino, et de tribus fideli formulis in Sirmio editis, et maxime de Marci Arethusi episcopi fidei expositione.	342
---	-----

CAP. XXXII. — Ut tyranni Occidentales sint devicii, Britannio scilicet et Magnentius. De Judæis Diocesariis, et ut Gallus Caesar sit interfictrix.	351
--	-----

CAP. XXXIII. — Ut denuo Ariani synodes Antiochiae et Mediolani celebrantes, Athanasiū oppugnariunt: et quæ consilia de perversione fidei Constantius ceperit.	358
---	-----

CAP. XXXIV. — Quæ calamitatis sub imperio Constantii magni pertinerent Athanasiū, et ut Deus ex parte eum ex maximis liberarit periculis, et ut is multa divinitus praeviderit.	359
---	-----

CAP. XXXV. — Ut Liberius Julii Romanus successor, quod se Constantio opposuerit, in exsiliū sit actus, et Felix locum e[st]u[m] occupavit.	363
--	-----

CAP. XXXVI. — De blasphemia Aetii Syri, et item Eudoxii Antiocheni. Item de synodo Ancyra coacta. Et quæ Georgius Laodicen[us] episcopus et Constantius imperator contra Aetium et Eudoxium ad eam synodum scriperint.	366
--	-----

CAP. XXXVII. — De rebus in Sirmio actis: et ut Liberius Romanus reversus, cum Felice successore suo episcopatum administraret, donec paulo post evis Felix excessit.	371
--	-----

CAP. XXXVIII. — Ut institutum Niceneum propter Eudoxium et Aetium synodum motus terre coortus solvent: et ut tum synodum in Orientem et Occidente scindit atque dividit placuerit.	374
--	-----

CAP. XXXIX. — De Ariminensi synodo, in qua Occidentales ab Orientalibus disenserunt.	378
--	-----

CAP. XL. — Epistola Ariminensis concilii Constantio Imperatori missa.	382
---	-----

CAP. XLI. — De episcoporum Ariminini congregatorum cum imperatore dissensione: et de synodo dolo malo Nicæna, quæ Turcia civitas est, coacta.	386
---	-----

CAP. XLII. — Quæ mala Ariani intulerint consubstantiale coenitibus: de Macedonii crudelitate. Quæ etiam mala Novatiani propter consubstantiale acciderint. Ut Macedonius translatis in aijum e[st]u[m] Constantini reliquis, tumultu populi concinarit: quan[do]b[us] per causam Constantius est indignitus.	390
--	-----

CAP. XLIII. — De synodo Seleuciae congregata, et alia fidei formula quam Acacius dictavit.	394
--	-----

CAP. XLIV. — De rebus Constantinopoli post Seleuciam synodum actis. Ut Aetii episcopatu abrogatus sit: et ut qui Seleuciae congregati fuerint, et simul Occidentales Ariminensi subscripterint fidei: ac deinceps Constantinopoli quinquaginta in synode congregati episcop[us], Ariminensem idem comprobariunt, quibusdam illi verbis ab Acacio additis. Catalogus variarum fidei expositionum.	403
--	-----

CAP. XLV. — Ut Acacius et Eudoxius episcopatus privatis Macedonium, Eleusinum, Bassilium, et Sophronium, non doctrinæ causa, sed propter privata quædam criminis.	407
---	-----

CAP. XLVI. — Ut etiam Cyrillus Hierosolymitanus episcopus episcopatu dejectus sit, et qui in locum abrogatorum episcopi suffici. De improbo et importuno sophistate Eudoxii Constantinopolitan[us], et de persecutione tum ab Acacio profecta.	414
--	-----

CAP. XLVII. — De heresi Macedonii, et Marathonii Nicomedie, et Eustathio Sebastie episcoporum, qui primi contra Spiritum sanctum blasphemia proferre verba coepiunt, et propterea Pneumatomachii appellati sunt.	418
--	-----

CAP. XLVIII. — Ut Eudoxio Constantinopolum traducto,
--

**Meletius ex Sebastia Antiochiam sit translatus: et ut eo
ejecto, Euzoios sedem ibi obtinuerit.** 419

Cap. XLIX. — Ut Acacius Antiochiae etiam verbum simile
ex Ariminiensium fide eximere contendenter: et ut idem,
cum prestare id non posset, conqueverit: et de Georgio
Alexandrinio, ut is Alexandrinis gravis molestusque fue-
rit. 425

Cap. I. — De imperatoris Constantii obitu, et quæ Gre-
gorius Theologus de eo scripta reliquerit. 426

LIBER DECIMUS.

Cap. I. — De vita et institutione prævaricatoris Juliani,
et ut permissione Dei, Romanorum imperator s.t renun-
tiatus. 434

Cap. II. — Ut prævaricator et apostata per Thraciam
proliciebus, Constantio defunctio, Constantiopolium per-
venierit. 442

Cap. III. — Ut Christiano abjurato, Julianus in idolorum
fanis versarerit: et ut inter sacrificandum in horrenda
spectra inciderit. 445

Cap. IV. — Ut idolorum templis apertis, vetusta privi-
legia et proventus Christianis ademptis illis dicari: et
quæ Gaza et Cæsarea propter ieiuniorum tempora fecerit. 446

Cap. V. — Quomodo, ut favorem plebis anciparetur,
omnes passim episcopos a Constantio in exsilium pulsos
revocari, cum propter Constantii odium, tum quod Ecce-
siastam torbari vellet. 450

Cap. VI. — Ut etiam magnus Athanasius tum apud vir-
ginem pudicam occultatus, publico se commiserit, et Ec-
clesiam recuperit, Georgio Ariano a populo interemptio. 451

Cap. VII. — Juliani epikloa ad populum Alexandrinum
missa, propter Georgii cædem. 453

Cap. VIII. — De Eusebio, Nestabo et Zenone fratribus,
qui Gaza martyrum sustinuerunt: et de sancto Hilarione,
miraculorum editore. 459

Cap. IX. — De calamitatibus in Phœnicie et Heliopoli et
Emesa toleratis; et de Minyiano, et Dorotheo, et Domi-
tiano, et Marco Arethusiorum episcopo. 463

Cap. X. — De Theodulo et Tatiano Phrygibus: præter-
ea de iis qui Ancyra in Galatia martyrio sunt affecti,
Busiride et Basilio: item de Eupsychio Cappadoco. 467

Cap. XI. — De sancto Artemio: item de sanctis Manuel,
Sabel, et Ismael: et de beata Publia virginie. 471

Cap. XII. — Ut apostata res venales in foro polluendas
contaminandasque inandari. De sancto Theodoro Tirone:
et de sanctis martyribus, Juventino et Maximino. 474

Cap. XIII. — De reliquiis sanctorum prophetarum,
Elisei, et Joannis Præcursoris et Baptista. 475

Cap. XIV. — De Lucifero et Eusebio: ut Antiochiae in
locum Meletii Paulinus sit subrogatus. Item de Alexan-
drinasyndo, quæ consubstantialem Patri et Filio sanctum
Spiritum divinitus asseruit, Athanasio presidente. 478

Cap. XV. — Quæ eadem synodus Alexandrina de istis
verbis, substantia, et subsistentia, evidenter et clare de-
creverit. 479

Cap. XVI. — Quæ Athanasius in oratione quam de fuga
sua inscripsit, commemoret. 482

Cap. XVII. — Ut eo tempore Antiochiae tres episcopi
fuerint, Meletius, Paulinus, et Euzoios: et ut Lucifer
propter Eusebium offensus, hæreses suo auctor exsile-
rit: et ut Eusebius Vercellensis et Hilarius Pictaviensis
episcopi in Occidente, Illyricis, Gallis et Italis Romana
studi et Græca lingua sanam Nicænam fidei doctrinam
annuntiarint. 487

Cap. XVIII. — De Macedonianis, ut tum magna libertate
impialem suam docuerint. Quid ille senserint, et quibus
defensionibus adversus accusatores suos sint usi. 490

Cap. XIX. — De sancto Athanasio, ut ab apostata in-
quisitus, arte mirifica profugus evaserit. 491

Cap. XX. — Ut Julianus denuo Idolatriam Græcorum
vehementius et acriter compobarit, et de Eleusio Cyziceno,
Tito Bostrensi, et Mari Chalcedonensi, episcopis. 494

Cap. XXI. — Quomodo Julianus arte et dolo idolola-
triam confirmaturus, religionis nostræ proprios ritus
idolorum fanis accommodare instituit. 498

Cap. XXII. — Epistola Juliani ad Pontificem Galatæ
Arsaciun, ut Christianorum mores imitando consecetur.
499

Cap. XXIII. — Quæ contra pietatem nostram impius
egerit, et ut dolo exercitum ad deorum sacrificia, donati-
vatio ea de causa dato, pellicere tentarit. 502

Cap. XXIV. — De constitutionibus ejus contra nos
publicatis, et ut pecunias colligere cooperit. 506

Cap. XXV. — Ut insuper apostata, lege lata, Christianis
Græcarum artium et institutionum litteris interdixit:
et ut Gregorius magnus, et duo Apollinares Syri, sacras
Scripturas omni genere carminum expolientes,
cousilio et instituto ejus obstiterunt. 510

Cap. XXVI. — De Græcis et ethniciis artibus et litteris,
etiam Christianis pietatem consecrantibus eas utiles esse,
eaque Christianos addiscere oportere. 511

Cap. XXVII. — Ut Julianus expeditione in Persas sus-
cepta, Antiochiam venerit: aique ibi propter barbaram
prolixam ludibrii habitus, contra Antiochenos libram,
Misopogona, hoc est. Barbae-osorem, composuerit. 518

Cap. XXVIII. — Quæ prævaricatori huic in Antioche-
norum iuco Daphne acciderint: et de tumulo sancti
Babylæ martyris, et de sancto Theodoro confes-
sore. 519

Cap. XXIX. — De fraude Græcorum oraculorum. Com-
memoratio eorum quæ per vindictam divinam passi sunt,
qui sacra Christianorum et res divinas contumelia affec-
runt. 527

Cap. XXX. — De statua Christi, quam in Panæde
Phœnicie mulier illa quæ fluxu sauginis laborabat,
erexit. 531

Cap. XXXI. — De fonte qui Nicopoli sive in Emmaus
est: et de Persa arbore Hermopoli, morbos incurabili-
les incolatu Christi sapante. 535

Cap. XXXII. — Ut impli religionem nostram existin-
guere conatus, etiam Judæi permiserit Hierosolymis
templum restaurare: et quæ tum ibi fidem prope
omnem exceedientiæ venerin. 535

Cap. XXXIII. — De igne, qui tum ibidem repente est
exortus. et de his quæ vestimentis hominum figura cru-
cis adhenserunt, signis; et de divino Evangelio in fun-
damentis invento. 539

Cap. XXXIV. — Ut Julianus impetu in Perside
facto, per errorem naves ad Euphraten exusserit: et
prælio commiso, occulta plaga istuc interierit. 546

Cap. XXXV. — Quod visiones divinas quibusdam ap-
parentes, Juliani apud Persas necem portenderint. 531

Cap. XXXVI. — Quæ Libanius in funebri oratione Ja-
lianii contra nos scripserit. Et responsum, dicta ejus re-
felliens. 535

Cap. XXXVII. — Ex secunda Gregorii Theologi in
Julianum invictiva, de ingenuo, moribus, gestu corporis,
morte et sepultura Juliani. 566

Cap. XXXVIII. — De imperio pli imperatoris Jovini-
ni, in Perside. 570

Cap. XXXIX. — Ut Jovianus episcopis exsulibus
exsilium remiserit, et ut stata Christianorum sacra in
ecclesiis honorifice restituerit, et idolorum cultum ab-
leverit. 571

Cap. XL. — Ut Jovianiano etiam Macedonian Antiochiae
libellum supplicem obtulerint; et ut synodus ibidem
Nicænam fidem approbarit, confessionemque suam scri-
pserit ad imperatore miserit. 571

Cap. XLI. — De sancto Athanasio, ut ab exilio revo-
catus, in magno honore apud Jovianum fuerit, et res
ecclesiarum Ægyptiarum deuuo cum potestate admini-
strari. 573

Cap. XLII. — De synodo Alexandrina, cuius decretum
magius Athanasius ad imperatore misit: et ut profes-
sio fidei Nicæna multo iam tempore exagitata, in pris-
num statum sit restituta. 578

Cap. XLIII. — Ut imperator Jovianus in Dadastan,
cum magna plorum omnium jactura, vitam finierit. 583

LIBER UNDECIMUS.

Cap. I. — De vita et moribus imperatoris Valentinianni,
et de fratre ejus Valente. 586

Cap. II. — Qui eo tempore in magnis urbibus eccl-
esiistarum curam per successionem sortili sunt. 590

Cap. III. — De concilio Lampsaceno, et ut in exsilium
pusi sint consubstantialis cultores. 590

Cap. IV. — De tyrannide Procopii; et de muro Chal-
cedonico, ibique invento oraculo: et de aqueductu Constan-
tinopolitano. 594

Cap. V. — De Eleusio Cyziceno et Eunomio; item de
Aegelio Novatiano episcopo. 598

Cap. VI. — De Macedonianis, et τοῦ ἐρωτισμοῦ, con-
substantialis, cultoribus, et de legatione piorum Rōmanum
missa. 599

Cap. VII. — Confessio legatorum Liberio episcopo
Romano exhibita. 601

Cap. VIII. — Epistola Liberii, episcopis orientalibus
missa. 601

Cap. IX. — De synodis Tyanæ et in Caria coactis. 603

Cap. X. — De ea quæ tum grassata est persecutio:
et de sancto Athanasio, ut is solus sede sua non sit eje-
clus. 605

Cap. XI. — Ut Ariani et Eonomiani per dissidium sint
sejuncti: et de Eunomio et Aelio, et quæ ii contra or-
thodoxam fidem novarum rerum studio sint conati. 607

CAP. XIII. — De hæresi Apollinarium patris et filii, et quomodo in suam declinarint hæresim. 609

CAP. XIII. — Ut Basilius et Gregorius uterque libros refutatorios contra Eunomium et Apollinarium scripserint : et quæ istorum hæreticorum fuerint opiniones. 611

CAP. XIV. — De hæresi Anthropoïnorphitarum et Massalianorum : præterea de Novatianis, quod et jam ii in multis sectas sint divisi propter feriarum Paschæ mutationem. 613

CAP. XV. — Ut Eudoxio Constantinopolitano episcopo mortuo, Ariani Demophilum, Catholici autem Evagrium, Eustathio Antiocheno episcopo hunc ordinante elegerint : et quæ his acciderint. 617

CAP. XVI. — De crudelitate Arianorum, et ut Valens circa Astacenum Nicomedie portum octoginta ecclesiasticos viros una cum navigio in medio mari igni combusserit. 617

CAP. XVII. — De vita, institutione, studiis, et intima amicitia magni Basili et Gregorii Theologi : et ut ad sacerdotalem sedem sint proiecti. 619

CAP. XVIII. — Ut post Eusebium Basilio Ecclesia (apadocum sit commissa : et de insigni ejus adversus Valensem direndi libertate. 622

CAP. XIX. — De fraterna coniunctione et amicitia Basili et Gregorii, et de sancto Gregorio Nysseno : et quod tres in Ecclesia fuerint Gregorii, sanctitatis omnes participes : et præterea quartus quidem hæreticus. 627

CAP. XX. — De sancto Amphiborio episcopo Iconi, ut is per angelum sit ordinatus : et ut tum divinus Chrysostomus etiamnum adolescens, gratia ejus quæ ei inerat, egregium de se præbuerit specimen. 630

CAP. XXI. — Ut Valens Antiochiae maximam persecutionem contra pios moverit, in fluvio eos submersos : et divinum Meletium et Pelagium et Samosatenum Eusebium, de cuius rebus gestis brevis inserta est narratio, in exsilio egerit. 631

CAP. XXII. — De Barse, et tyrannide ea quam in civitate Edessa Valens in martyrio seu templo sancti Thomæ perpetravit. 635

CAP. XXIII. — De Eulogio et Protogene, ut magnifice pro fide decertaverint : et ut post redditum ab exsilio, alter Edessa, alter autem Carris Ecclesiæ episcopi præfuerint. 639

CAP. XXIV. — De sancto Flaviano et Diodoro, ut ipse gregem Meletii rexerint, cum nouum episcopalem dignitatem suscepissent. 643

CAP. XXV. — De sancto Aphraate et Juliano : ut monasticam in solitudine vitam relinquentes, gregem Christi sint tutati. 616

CAP. XXVI. — De obitu Athanasii, cuius successor fuit Petrus. Præterea de crudelitate Lucii Ariani : quæna Arianus Alexandrinæ Ecclesiæ, Petro pulso, prætecerunt. 650

CAP. XXVII. — De persecutione quam Lucius monasterii Ægypti intulit, et de discipulis Antonii magni : et de duabus sanctis Macariis, ut propter fidem exsulantes, multa miracula ediderint. 654

CAP. XXVIII. — Epistola Petri Alexandrini episcopi, exponens quæ mala et clades Valens et Ariani in Ægyptio prius intulerint. 658

CAP. XXIX. — Ut propter excellentem virtutem ejus temporis episcoporum hæresim non invaherit tempestas : et mentio Britonionis Scytharum episcopi. 670

CAP. XXX. — De Valentinius in religionem divinam reverenti observantia : et de Romana synodo, quæ Trinitatem consubstantialem esse promulgovit : et de Damaso et Ursicio Romanis episcopis, qui Libero successerunt. 671

CAP. XXXI. — De hæresi Auxentii Mediolanensis episcopi, ut a Damasco excommunicatus sit : et quæ synodus de eo episcopis Illyricis scripserit. 682

CAP. XXXII. — Ut exorta Mediolani seditione, Ambrosius, qui tum prefectorum gessit, eam seditionem sedare volens, a multitudine episcopus electus sit, et de eis in dicendo libertate. 686

CAP. XXXIII. — Ut magnus Valentianus e vita excesserit. De Valentianismo júniori, et de Justina et Severa Imperatris, et de liberis utriusque narratio. 687

CAP. XXXIV. — Qui eo tempore in Ægypto floruerint philosophi et divini viri, discipuli et discipulorum discipuli Antonii magni : Joannes. Or., Aimon, Theonas, Benus, Copres, Helles, Elias, Apelles, Isidorus, Serapion, Diocorus, Eulogius et Apollos. 691

CAP. XXXV. — De Dornitheo, Plammone, Joanne, Benjamin, Marco, Macario et Apollonio. 695

CAP. XXXVI. — De Mose Æthiope, Paulo, Pachone, Stephano, et altero Moze. 699

CAP. XXXVII. — De Pior, Didymo, Arsesio, Ammonio, et fratribus qui Macri seu Longi appellati sunt. 703

CAP. XXXVIII. — De monte Nitria, et loco a Cellis dicto. Item de alio loco, cui nomen est Rinocurura, et de sanctis Dionysio, Meta et Solone. 707

CAP. XXXIX. — De Palestine monachis, Hesycha, Epiphanio Cyprio, Salamine, Ammonio, Sylvano et Zacharia. 710

CAP. XL. — De Syrie et Edessa monachis, Ephraim, Aphraate, Juliano, Barse et Eulogio, qui episcopatum in monasteriis gesserunt. 711

CAP. XL1. — De Cœlesyriæ et Antiochia monachis. Item de monachis qui in Galatia, Cappadocia, Bithynia, et ad Pontum Euxinum philosophati sunt, et causa cur veteres monachi longævi fuerint. 714

CAP. XL2. — De Evagrio philosopho, et vita institu-tisque ejus. 718

CAP. XL3. — Quæ Evagrius in quibusdam libris de eius temporis monachis de verbo ad verbum scripserit. 722

CAP. XL4. — Brevis commemoratione tanquam in summis clarorum ejus etatis virorum, ut eos divina pro-videntia id tempus tanquam scopoulos contra immenses fluctus et tempestates inferit. 726

CAP. XL5. — De interitu Græcorum idololatrarum, propter oracula quædam litteris distinctæ designata, initio facta a littera θ usque ad δ. De astronomia, et Themistio philosopho : et quibus is verbis Valentem leniterit, ut de persecutione nonnihil remitteret. 727

CAP. XL6. — De Maria Arabie regina, ut ea belum contra Romanos cepirerit, ac mox cum iisdem pacem sanxerit : et de Mose primo Arabum episcopo. 731

CAP. XL7. — De Ismaelitarum et Agarenorum sive Saracenorum gente, unde initium sumpserint, et quo modo Christianismum suscepserint. 734

CAP. XI. VIII. — De Gotthorum et Hunnorum gente, quomodo et quæ ex causa Istrum transgressi, in Romanorum ditionem impetum fecerint : et de Athanarico et Fridigerne. Præterea de Ulphila, eorum episcopo : et ut postea moto contra Romanos bello, Valentem ex Antiochia Constantinopolim pertraxerint. 735

CAP. XI. IX. — Quomodo Valentianus Valentem ar-guerit : item quomodo eidem Terentius libere restitu-rit : id quod Trajanus quoquo, et alii duces ordinumque ductores fecerint : et ut Gotthis Thraciam vastantibus, cives Valentem convicibus incesserint. 742

CAP. L. — De sancto Isacio, qui liberrime Valentem est allocutus, et ut Valens alicubi circa Adrianopolim cum Gotthis acie congressus, ex fuga in lugurium rusticum, in quo multum stramenti fuit, perseveruit, ubique igni consumptus perierit. 743

LIBER DUODECIMUS.

CAP. I. — De imperio Gratiani et Valentini juno-ris, et ut socium imperii Theodosium Magnum admise-rint. 747

CAP. II. — Qui eo tempore magnarum urbium sacras habendas rexerint : et de Macedoniis, ut rursum illi Ecclesiam catholicam turbarint. 751

CAP. III. — Ut Gratiani constitutione Ariani relegati, et oecumenicus, consubstantialis, fidei professores ecclesiæ sint presucti, et quæ propter Paulinum et Melætium Antiochiae acciderint. 754

CAP. IV. — De Apollinaris errore, et de sancto Flaviano, et Meletio : quæque sedi Antiochenæ eviderint : et de Sapore duce, et Eulalio Amasenorum episcopo. 758

CAP. V. — De Meletio, et Diodoro Tarsensi episcopo. Item de Acacio Herrharæ episcopo, et aliis : et de sancto Eusebio Samosateno episcopo, ut certamen martyrum impleverit. 759

CAP. VI. — Ut imperatores Theodosius et Gratianus, hic quidem Alemanorum, ille vero Barbarorum ad Istrum colentium, res composuerit : et ut Theodosius, cum Thessalonicas esset, postea r̄eger ab Ascalio et baptizatus : et ut idem Theodosius professione fidei sua publicarit, omnibusque mandat, Trinitatem ὁμο-οντος (consubstantiale) colere, et divum apostolum Petrum in fidei sectari. 76

CAP. VII. — De sancto Gregorio Theologo, ut Constan-tinopolis in parva domo Synaxes et collectas celebran-δουοντιον, consubstantialis, fidei præseruit ; et de tem-plo sancte Anastasie. 760

CAP. VIII. — De Ariani et Eunomianis, ut ex ecclesiæ ejecti in proprias redierint patrias : et ut Gregorius Ecclesiæ catholicæ præfuerit ; et de Eunomii vi et gra-vitate. 767

CAP. IX. — De Amphiboli Iconi episcopi ad Theo-dosium dicendi libertate. 771

CAP. X. — De sancta secunda universalis synodo, quæ

CAP. XI. — Ut **Gregorius**, quosdam ex **Egyptiis** offendit cernens, propter episcopatus sui mutationem, seu translationem, sedem **Constantinopolitanam** repudiarit : et concordia ecclesiarum nihil habens antiquos, in propriam redierit patriam : et de **Maximo Cynico** philosopho.

CAP. XII. — De vita et moribus **Nectarii**, **Gregorii** successoris : et ut nuper baptizatus, cathedralm episcopalem condescenderit.

CAP. XIII. — De quibus rebus sancta secunda universalis synodus decreta tulerit, dioeceses et provincias ecclesiasticas ordinans : et ut **Nicenam** item comprobans, et de Spiritu sancto sententiam exponens, canones condiderit.

CAP. XIV. — De **Cyriaco Adamorum**, et **Martyrio** **Cili** cum episcopo : et ut reliquie sancti Pauli episcopi **Constantinopolitani** **Constantinopolim** sint relata : et de **Melletio Antiocheno**, et ut **Melletio Flavianus** successerit : et de ostendiculis quae propter sedem episcopalem rursum **Antiochiae** sunt concilia.

CAP. XV. — Ut **Theodosius** imperator secundum rursus coegerit concilium, ad concordiam redigere volens ecclesias. Et quae **Sisinus Novianorum** episcopus de concordia suaserit : et ut ad exsilium haeresicos, ubi veli compos fieri non potuit, **Theodosius** damnaret.

CAP. XVI. — Epistola Constantiopolitanæ syndici, ad Occidentales episcopos scripta.

CAP. XVII. — Synodalis epistola **Damasi** episcopi Romani, contra Apollinarem et **Timothem** scripta.

CAP. XVIII. — Aliud synodale ejusdem edictum, contra varias haereses compositum.

CAP. XIX. — De rebelli Maximi, et ut **Justina** mater **Valentiniani**, negotium faccesserit Amirosi episcopo **Mediolanensi**, et populus propter eum seditionem moverit : et de **Cleombulo** subnotario.

CAP. XX. — De **Gratiano**, ut do lo ab **Andragathio** sit interfectus : et ut **Valentinianus junior** tyrannum Maximum timens, in Illyricum pervenerit.

CAP. XXI. — Ut **Theodosius** sine pugna et sanguine tyrannum vicevit, et de fani ab Ariani contra Theodosium sparsa : et de Symmacho philosopho, et ut Theodosius venia sit dignatus.

CAP. XXII. — De fodi consuetudinibus et moribus, quos ex urbe Roma ejicit imperator **Theodosius**.

CAP. XXIII. — De angelica **Arsenii Magni** vita, qui ante imperatorum praceptor fuerat.

CAP. XXIV. — De episcoporum successione, et de tumultu qui denus **Antiochiae** obortus est, propter **Flavianum**, **Paulino** defuncto : et ut post multum tempus, imperator et **Theophilus** **Alexandrinus** episcopi opera, Ecclesia ejus dissidium sit sopitum, magna cum difficultate populo in concordiam redacto.

CAP. XXV. — De seditione **Alexandri** propter demotionem templorum idolorum orta : et de singulare ea in re **Theophilii** episcopi **Alexandrinii** studio et opera.

CAP. XXVI. — Ut templo **Serapidis**, solo aquato, hieroglyphicæ litteræ crucis forma inventæ sunt, venturam vitam indicate : et ut **Theophilus** errorem idolorum manifesto indicaverit, et statuam Serapidis securi sit demolitus.

CAP. XXVII. — De variis apud varias gentes propter abolitionem altarium, idolorum, seditionibus et tumultibus, et de **Marcello Amaseno** episcopo, quanto studio demoliendis idolorum tempis usus, postremo martyrio sit defunctus.

CAP. XXVIII. — Ut **Nectarius** primus presbyterorum in ecclesiis antiquitus propter penitentes ordinatum functione sua moverit : et de loco et modo pacientium in Romana Ecclesia.

CAP. XXIX. — Ut haereses et secte in varias dissociet et divise sint haereses : et quod **Theodosius** solum Eunomium proscripsit : quibus moribus et institutis Eunomius fuerit, et ut in Cappadocia patria sua mortuus sit.

CAP. XXX. — Eunomianorum, Macedonianorum, et Arianorum haereses, in multis alias haereses esse divisas : et quibus ex causis queque earum ab alia sit sejuncta.

CAP. XXXI. — Ut etiam **Novationi**, per seditionem propter questionem celebrandi Paschatis inter se dissidentes, heresim **Sabbatianorum** constituerint.

CAP. XXXII. — Sententia et judicium auctoris de festo Pascha. De Quartodecimis et **Montanistis**, ut Pascha cerebrent.

CAP. XXXIII. — Quod veteres consuetudine magis au-

siquis, quam lege olla, juxta Patrum traditionem, Pascha celebrabit.

CAP. XXXIV. — De variis variarum gentium et ecclesiarum consuetudinibus, per quas nullum catholicæ religioni vel offendiculum vel dissidium et discordia est creata.

CAP. XXXV. — Quod antiquitus et ab ipsis apostolorum temporibus dissensiones quedam et variae observationes in ceremoniis fuerint : et quod ceteremonias veteribus non tantopere curae fuerint, sed necessaria tantum et fieri promoventia constanter servare jussarent.

CAP. XXXVI. — De Novationorum doctrina, de **Agelin**, **Marciano** et **Sisinio** ; et quod **Sisinus** in consuetudine quotidiana urbanus, iucundus et elegans fuerit.

CAP. XXXVII. — De diuinatione quae **Ouvio** **Egypti** Nilo accedit : et de stellâ gladii speciem referente, et de duabus humana specie inoustris, et de incremento Christianiae religionis.

CAP. XXVIII. — Quonodo **Valentinianus junior** ab **Arbogasto** duxi per suffocationem sit interemptus.

CAP. XXIX. — De tyrannie Eugenii in Occidente : et ut hinc quoque **Deo** dilectus imperator vicerit, cum eam victoriam divini viri predixissent.

CAP. XL. — De seditione et tumultu **Thessalonice** orto, propter quem **Theodosius** septem milia viorum occidit.

CAP. XLI. — De episcopi **Ambrosii** dicendi et arguendi libertate, ut **Theodosium** ab ingressu templi Dei prohibuerit : et de lege, quam posuit, et de aliis ejusdem Ambrosii regreditis dictis et factis.

CAP. XLII. — De pietate et virtute **Placillæ**, imperatoris Theodosii conjugis.

CAP. XLIII. — De tumultu et seditione **Antiochens**, ubi ignominiosum statuarum dejectionem : et ut ira et indignationem ea de causa imperatoris **Flavianus** episopus egans lenierit.

CAP. XLIV. — De **Macedoniano** clarissimo monacho : que imperatori **Theodosio** per ejus duces de statuarum eversione munitaverit.

CAP. XLV. — De **Donato** episcopo **Eusebe**, item **Theodamo** Scytharum episcopo : et que ii ediderunt miracula.

CAP. XLVI. — De sancto **Epiphano** episcopo **Cypri**, qualis fuerit : et de admirandis ejus operibus.

CAP. XLVII. — De **Acacio** episcopo **Berbieum** : item de **Zenone**, et **Ajace**, ancisi episcopis.

CAP. XLVIII. — De inventione reliquiarum **Abacuc** et **Michæla**, veterum prophetarum.

CAP. XLIX. — De inventione sacrati capituli divi Joannis Precursoris et Baptista.

CAP. L. — De clarissimi imperatorum **Theodosii Magno** obitu.

LIBER DECIMUS TERTIUS

CAP. I. — De imperio **Honorii** et **Arcadii** : et ut apud Arcadium quidem **Rutilius** in administratione rerum primi locum, apud **Honorium** autem in Occidente **Stilicon** eamdem obtinuerit dignitatem : et ut tum cum publicis tum ecclesiasticis res haberint.

CAP. II. — De pueri institutione et vita sancti **Joannis Chrysostomus**, et ut doctrina simili et virtute fulgens ad seidem **Constantinopolitanam** sit elevatus.

CAP. III. — De cura pastorali et doctrina **Joannis** : et ut multorum arguens et corrigit delicta, in suspicionem pervenerit imputatis : et unde furor et persecutio adversus eum existent.

CAP. IV. — De **Eutropio** cubiculi **Imperialis** præposito, et de ea quam is tunc legi : ut idem sit interfectus : et ut oīus aduersus Joannem quidem conceperit, et fecerint.

CAP. V. — Res **Gothi** **Gaius** **Barbari** : et de libertate dicendi, qui pro ecclesiis et apud imperatorem et apud ipsum Gaium usus est Joannes.

CAP. VI. — De defectione **Gaius**, et de visione quam vidit angelorum urbis **Constantinopolitanam** custodom : et de legatione qua Joannes apud Gaium est fucus, et ut Gaius in Thracia captus et necatus sit.

CAP. VII. — Ut Joannes doctrina sua populum quo vellet, duxerit : et ut miraculo, non sine Dei nomine, in erede, Joannes monachum quandam sectæ Macedoniana ad frumentum reduxerit.

CAP. VIII. — De frequentibus in divinis templis populi convenientibus, et de psalmodiis hymnisque alternis distractis, qua ex causa et quonodo more eum psallendi primum Ecclesia Dei accepit.

CAP. IX. — Ut sanctos **Chrysostomus** in **Asiam** profectus, eos qui sacerdotio non recte fungerentur, dignitate ea privaverit : et de **Gerontio Nicomediae** episcopo, et

CAP. X. — De quæstione quæ tum in *Egypto* est mota, An Deus humana sit forma : et de dissensione, quæ interim Theophilus Alexandriæ episcopo cum monachis *Egypti* accidit : et de quatuor fratribus monachis, quibus cognomen erat Longorum. 958

CAP. XI. — Ut fratres Longi propter inimicitias Theophilii se Joanni conjuxerunt item de Isidoro, ut Theophilus sit adversatus : et ut Augusta eos benigne susseruerit. 963

CAP. XII. — Ut Theophilus Joanni adversans, se in amicitionem Epiphanius Cyprii episcopi, cui ante fuera initius, insinuaverit, et Joannem tamquam Origenistam per calumniam arguerit, synodosque coegerit, quæ Origenis scripta aboleverunt in hoc ut Joannem et Longos criminando traduceret. 974

CAP. XIII. — De Joannis et Epiphanius in urbe Constantinopolitana dissidio : et ut penitentia duxit Epiphanius in *Cyprum* navigans, vitam morte commutari, ita ut Joannes prædixerat. 975

CAP. XIV. — De dissidio inter Joanneum et Eudoxiam imperatricem, et de Theophilii adversus Joannem insidiis, et de Cyrino episcopo Chalcidoniensi. 979

CAP. XV. — De synodo ad basilicam cui nomen erat Rulini, contra Joannem congregata : et ut Joannes absens indicta causa sit damnatus. 982

CAP. XVI. — De priore Joannis exsilio, populique ob id concitatū tumultuoso clamore : et ut invitus sedem suam receperit, pacem alque beueditionem populo precatos. 986

CAP. XVII. — De illa quæ denuo Theophilus male perpetramque egit : et ut fuga sibi consuluerit populo per seditionem in partes discedente : et de sancto Nilauimone monacho librissime Origenis : præterea de syndo pro Joanne roacta. 990

CAP. XVIII. — De altera synodo adversus Joannem convocata, et de abrogatione exsilioque ejusdem. 991

CAP. XIX. — Epistola divi Chrysostomi ea quæ acciderunt commemorans, et de iis qui ei exsili tempore presto fuerunt. 993

CAP. XX. — Plura de injusto exsilio Joannis, et quæ ad sectatores suos abiens dixerit : et de populi erga eum affectione. 998

CAP. XXI. — De subornatis Joanni percussoribus, et de igne a vindicta divina de celo in ecclesiam et imperia oris aedes missa. 1002

CAP. XXII. — De persecutione quam ille pertulerunt qui Chrysostomo faverunt : et ut Ecclesia propter injustium ejus exsilium sit divisa. 1006

CAP. XXIII. — De Tigrio presbytero, et Eutropio Lectore, et ea quæ propter ipsum facta est in somnis Sisinio visione. 1007

CAP. XXIV. — De beata et sancta Olympiade diaconissa Magni templi Constantinopolitani, et singularis quædam rerum ejus gestarum commemoratione. 1010

CAP. XXV. — De conversatione et vita sanctæ Nicareæ Nicomedensis. 1013

CAP. XXVI. — De profectione Joannis in locum cui nonne Cœcuscus : et de episcopo Adelphio, et de admirabili visione quam is de Chrysostomo vidit. 1015

CAP. XXVII. — Epistola divi Chrysostomi pro ecclesiis Dei; singularis de exsilio ejus narratio. 1018

CAP. XXVIII. — De Arsacio patriarcha Constantinopolitano qualis is fuerit, et ut Joannis sectatores persecutus sit, paulo post mortuus. 1022

CAP. XXIX. — De Attico patriarcha et persecutione ejus tempore facta. Et quæ ecclesiis in Asia tum accidenterint. 1023

CAP. XXX. — De impræmissimo Porphyrio qui Antiochæ Flaviano in episcopatu successit, et temporis ejus persecutione et de constitutione quam Arcadius promulgavit. 1027

CAP. XXXI. — De legatione quam piii Romam de Joannis judicio miserunt. 1030

CAP. XXXII. — Innocentii pape Romani epistola duæ sancto Chrysostomo exsuli et clero Constantinopolitano misse. 1030

CAP. XXXIII. — De legatis Roma missis, qualia ii Eudoxie et Attici suggestione sint passi. 1034

CAP. XXXIV. — Epistola Innocentii pape Romani ad Arcadium et Eudoxiam excommunicatione eos subjiciens. 1038

CAP. XXXV. — De incursione gentium barbararum in fines Romanos eo tempore facta : et de exortis tyrannis, 1038

Silicone, Alaricho, Attalo, Saro, et alii : et ut ab Alarico Roma sit capta : et de formosæ cujusdam Romanæ mulieris castitate. 1039

CAP. XXXVI. — De multis quæ urbi acciderunt, malis et admirandis prodigiis in corso terra et mari editis : et ut omnes qui Chrysostomo adversati fuerant male perierint. 1047

CAP. XXXVII. — De ulteriore exsilio Chrysostomi, librissime ejus : et ut vita hac relictâ ad Deum migraverit. 1050

CAP. XXXVIII. — De obitu imperatoris Arcadii. 1054

LIBER DECIMUS QUARTUS.

CAP. I. — De imperio Theodosii Junioris, ut id a tute Isidorige Persarum rege sit administratum, rebus plenisque omnibus ab Anthemio, cui Troilus sophista familiaris fuit, gestis. 1055

CAP. II. — De vita, institutione, administrationeque rerum publicarum. Item de divina pietate et virtute Pulcheriae sororis Theodosii imperatoris. 1058

CAP. III. — De virtute, quam a puero imbibit, Thendo-sii : et de moribus, beneficentia, placabilitate et de insigni religione et pietate ejus. 1062

CAP. IV. — Ut Deus pium principem defendens bella omnia insperatis admirandisque rebus statim confecerit. 1066

CAP. V. — De tyrannis in Occidente contra imperato-rem Honorium exortis, et de sororio ejus Constantio. 1067

CAP. VI. — De Maximo tyranno et Gerontio et Constantino abusione a Constantio interfectis : et ut Constantius rem administraret, Valentinius tertio post Honorium imperatore Romæ relitto. 1071

CAP. VII. — De tyrannie Joannis Gouthi : et de Aspare et Ardaburio, bellis ducibus. 1075

CAP. VIII. — Ut Deus imperatorum delectatus virtute multa corpora illustrissimorum olim sanctorum sub terra latenter in lucem produxerit, et de prophetæ Zacharias inventione. 1079

CAP. IX. — De reliquiis Stephanil primi martyris : quam magnifice eas Pulcheria venerata sit templo ei in regia extrecto. 1082

CAP. X. — De inventione reliquiarum sanctorum quadrangula martyrum qui ad Sebastianum in lacu martyrio sunt perfuncti. 1086

CAP. XI. — De successione magnarum episcopaliū sedium, et ut Synadæ Theodosius ejus loci episcopus admodum per persecutionem Macedonians afflixerit, et potissimum Agapetum eorum episcopum. Postquam autem Theodosius Byzantium percurrerit, ut Agapetus, orthodoxa religione suscepta, Theodosiu sedem recepit : illo, ab Attico quiescente et privatum vivere iussa. 1091

CAP. XII. — De Iudeo paralytico baptizato, qui in ipso baptismo sanitatem recepit, sacris presidente Attico episcope Constantinopolitano. 1094

CAP. XIII. — De Novatianorum et Arianorum successione, et que turbas Novatianos quoque exagitaverim, propter Sabbatuum qui illegitime episcopatum usurpat. 1094

CAP. XIV. — Ut post Theophilum Cyrillus, nepos sororis ejus filius, ejus sedem Alexandrinam sit consecutus, et de Judeorum Alexandriæ concitata seditione. 1099

CAP. XV. — De dissensione Cyrilli contra prefectum Oresten, et ut lapide Orestes in fonte iecus sit, et de zelo Nitrenium monachorum. 1105

CAP. XVI. — De philosophia Hypatia, ut a clero Cyrilli sit necata, et de vindicta quam Judæi pertulerint propter irrisa Christianorum sacra. 1106

CAP. XVII. — De Judeo qui dolo sepe baptizatus, posquam ad Paulum etiam Novatianorum episcopum, venient, lavacro baptismi rite parato, ut subito aqua evanescerit, Deo importunitatem eam miraculo coarguente. 1107

CAP. XVIII. — Ut etiam apud Persas Christianismus sit propagatus per Marutham Mesopotamiam et Abdau Persicis episcopos. 1110

CAP. XIX. — Ut Abdas templum sacræ ignis demolitus sit, unde et ipse et alii martyrii certamen pertulerunt, et de acerbissimi tormentis quæ Persæ contra Christi fidèles excoxitarunt. 1113

CAP. XX. — De Achæmenide, et Saane, et Benjamin diacono : ut ille apud Persas savissime excruciat, martyrii sicut adepti coronam. 1113

CAP. XXI. — Ut propter Christianorum persecutionem pace cum Persis fracta, ingens certamen inter Persas et Romanos sit commissum ; cum autem Romanii virtute vicissent, simul et bellum et persecutio Christianorum finem habuerint, pace denuo inter Romanos et Persas firmata. 1119

CAP. XXII. — De Acacio Amidensi episcopo, ut is ex

Cap. XXIII. — De Eudocia Augusta, quae Athenais est dicta, qualis ea et unde fuerit, et quomodo matrimonio Theodosio imperatori sit conjuncta: et ut noverit, se religionis ergo Hierosolyma profecturam: et de malo magnitudinis admirandæ, aliisque quæ ei accidere rebus. 1127

Cap. XXIV. — De Attici patriarchæ episcopali administratione. Et quod is urbanus admodum et facetus, nec non in imponendis rerum nominibus acutus fuerit. 1131

Cap. XXV. — De Alexandro Antiochiae episcopo: ut primus ipse memoriam et nomen divi Chrysostomi in sacros codicilios retulerit, atque Atticum, itemque alios idem facere curaverit, et Joannis studiosa tranquillitatæ et paci restituerit: Id quod Cyrus facere detrectavit. 1130

Cap. XXVI. — Epistola Attici patriarchæ imperantis urbis, ad sanctum Cyrillum Alexandrinum in qua eum ille cobortatur, ut nomen beati Joannis sacro albo inserat. 1133

Cap. XXVII. — Epistola contraria sancti Cyrilli ad Atticum, nomen Joannis admittere detrectans. 1143

Cap. XXVIII. — Ut divus Cyrillus per visionem divinam nomen Joannis suscepit: conceptumque antea odium, Dei Genitricis intercessione, ei remiserit. 1150

Cap. XXIX. — Post Atticum ad sedem episcopalem Sisinii est electus. Philippus Sidites ei postpositus. Qualis is Philippus fuerit. Ut Proclus Cyzicenorum episcopus ordinatus, et tandem non receptus, privatus ostensu Consiantinopoli egerit. 1151

Cap. XXX. — De maximum episcopatum sedium praefectis, aliisque virtute atque doctrina præstantibus divinis viris. 1153

Cap. XXXI. — Ut post Sisinum Nestorius haereticus episcopus ordinatus, per arrogantium turbis et tumultibus complice Ecclesiam instituerit. 1158

Cap. XXXII. — Et Nestorius in ipso flagrantí criminè per discipulum suum Anastasium sit reprehensus, Christum Dominum undum hominem dicere, et sanctam Christi Deiparam matrem Christi genitricem appellare. Et quæ de eo memoria prodiuerit Socrates, ecclesiasticus historicus. Et de prodigio quod in ecclesia accidit. 1159

Cap. XXXIII. — De epistolis sancti Cyrilli ad Nestorium: item de duodecim capitibus, in quibus illius carpit versam opinionem. Præterea quæ de Nestorio scripsit Cœlestinus. 1163

Cap. XXXIV. — De tertio sancto universalis Ephesio concilio, in quo Nestorio episcopatus est abrogatus. 1167

Cap. XXXV. — Ut triduo post Joannes Antiochenus et Theodoritus advenientes, Cyrilum et Memnonem Ephesium episcopali dignitate prævariant: synodus autem ipsos id auros, rursum episcopatu abire jussiterit. Ut Theodoritus contra duodecim Cyrilli capita dixerit, huicque rursum Cyrus responderit. Ut Nestorius Oasim exsultatum terit. Ut Joannes et Cyrus in gratiam reducti idem senserint, et iussu imperatoris Nestorii abrogationem ratam habuerint. Epistola Cyrilli, quam per Paulum Emesenum ecclesiæ Antiochenæ scripsit. 1174

Cap. XXXVI. — Quaia se passumi esse Nestorius ipse de se scribat; et ut ad Oasim innumerabilibus toleratis rerum, postremo corrosa et consumpta a vermis lingua, interierit. 1178

Cap. XXXVII. — Ut post Nestorium Maximius, ac deinceps Proclus patriarcha Constantinopolitana Ecclesiæ præfensus fuerit. 1183

Cap. XXXVIII. — De Proculo, qua doctrina, quæ vita fuerit; et ut illum imperator charum gratumque habuerit; et quod idem competenti et debito sermone, res quæ eo tempore præter opinionem hominum mirabiles acciderunt,

in Deum auctorem referens, apud omnes in admiratione fuerit. 1186

Cap. XXXIX. — De translationibus episcoporum ex sede in sede aliam, et quod consuetudo ea antiquitus in ecclesiis obtinuerit. Quodque talis translatio bene instituto ecclasiastico ordini uihil afferat detrimenti, ut modo ea rite et ordine fiat. 1190

Cap. XL. — De Judeis qui in Creta vagati, postea Christianismum sunt complexi item ut tum ultra flumen Rhenum genus Burgundionum Christi religionem suscepserit. 1199

Cap. XLI. — De Paulo Novatianorum episcopo, et quæ ille admiratione et memoria digna ediderit. 1203

Cap. XLII. — Ut episcopus Proclus Thalassium praefectum comprehendens, janum in Illyricum profecturum, post Firmum Cesareæ ordinari episcopum. 1206

Cap. XLIII. — De reductione sacrarum reliquiarum sapientissimi Joannis Chrysostomi. 1206

Cap. XLIV. — Ut etiam sit relatus divinus Ignatius Roma Antiochiam. 1211

Cap. XLV. — De sanctis septem pueris, qui Ephesi resurrexerunt, ad fidem communis resurrectionis stabiliendam. 1211

Cap. XLVI. — De maximis terramotibus: et ut proprietate in campo supplications factæ: quibus cum imperator et Proclus adessent, subito puer in aerem surrepluimus, ter sanctum hymnum audiverit: id quo ita rursum demissus populo retulit, et statim concidens eis: iravimus. Et ut Theodosius urbem renovarit, ploraque sedificare Antiochiae construxerit. 1215

Cap. XLVII. — Ut post Proclum Flavianum, post Cyrillum Diocorus Ecclesie suspererit administrationem. De dissido inter Pulcheriam et Eudociam, propter Chrysaphium. Item de synodo iterum Ephesi celebrata, et prædicatoria cognominata. 1222

Cap. XLVIII. — Confutatio eorum qui Christianorum sacra maligne exagitant: et Graecarum gentiliumque nugaram traducio. 1227

Cap. XLIX. — Ut post prædicatoriam synodum Theodosius, cognitis quæ ibi gestæ sunt rebus, Chrysaphium quidem occiderit, graviter autem in conjugem Eudociam commotus fuerit. Item sororem Pulcheriam revocet: que Flavianum secum aludens sepoltit, et in foro aëario magnifice Dei Genitricis templum condit. 1251

Cap. L. — Ut imperatrix Eudocia Hierosolyma petierit, et quæ ibi construxerit aedificia. De vita et conversione Palæstinorum monachorum; et ut imperatrix Eudocia e vita migrarit. 1254

Cap. LI. — De sancto Symone, qui primos ritum et stationem in columna invenit. 1243

Cap. LII. — De sancto et magno Euthymio, aliisque qui sancte pieque vitam exegerunt. 1247

Cap. LIII. — De sancto Isidoro Pelusiota. Et quæ Cyrus. 1250

Cap. LIV. — De sancto Nilo: De Marco monacho et de Theodoreto Cyri episcopo. 1253

Cap. LV. — De Synesio Cyrenensi episcopo: et quæ is opinionem obtinens, ad sacerdotalem provectus sit dignitatem. 1258

Cap. LVI. — De Valentiniiano, qui Romæ imperavit. De gente Gotthorum: in quas nationes divisa, et quæ tenuerint loca. Præterea de Bonifacio, Aetio et Aspare ducibus: et ut Libya occidentalis Vandalie subdita fuerit. 1266

Cap. LVII. — De Attila, Alaricho et Giserico Gotthib: et ut ab eorum expeditione bellica vetus simul et nova Roma sit liberata. Et de aliis bellis quæ variis scriptoris memorie commendarunt. 1270

Cap. LVIII. — De obitu Theodosii junioris, ut in monumento patris sui sit sepultus, in celeberrimo sanctorum Apostolorum templo. 1271

saceris Ecclesiae vasis nummis factis, Per redimens, domum eos remiserit : quæ re fuit admiratio.

CAP. XXIII. — De Eudocia Augusta, qu dicta, qualis ea et unde fuerit, et quoniam Theodosio imperatori sit conjuncta: et religionis ergo Hierosolyma profecturam gemitudinis admirandæ, aliisque quæ er

CAP. XXIV. — De Attici patriarchæ ex stratione. Et quod is urbanus admodum non in imponendis rerum nominibus ac

CAP. XXV. — De alexandro Antioch. primus ipse memoriam et nomen div sacros codicillos retulerit, atque Attici idem facere curaverit, et Joannis studi et paci restituerit: Id quod Cyrilus h

CAP. XXVI. — Epistola Attici patri urbis, ad sanctum Cyrilum Alexandr. ille cohortatur, ut nomen beati Joannis

CAP. XXVII. — Epistola contraria san cum, nomen Joannis admittere detrect

CAP. XXVIII. — Ut divus Cyrilus per nomen Joannis suscepérit: conceptus Dei Genitricis intercessione, ei remis

CAP. XXIX. — Post Atticum ad s Sisinium est evectus. Philippus Sid. Qualis is Philippus fuerit. Ut Proclus scopus ordinatus, et tandem non rec susque Constantinopoli egerit.

CAP. XXX. — De maximarum episcopatibus, aliisque virtute atque doctrina viris.

CAP. XXXI. — Ut post Sisiniū episcopus ordinatus, per arrogiantia bus completere Ecclesiam instituerit.

CAP. XXXII. — Et Nestorius in i per discipulum suum Anastasium se stum Domiuū nudum hominem dic sti Delparam matrem Christi genu quæ de eo memorie prodiderit Se historicus. Et de prodigo quod in

CAP. XXXIII. — De epistolis sancti item de duodecim capitibus, in qu versam opiniōnem. Præterea que Cœlestinus.

CAP. XXXIV. — De tertio sancti concilio, in quo Nestorio episcopatu

CAP. XXXV. — Ut triduo post J Theodoritus advenientes, Cyrilum sium episcopali dignitate privari id ausos, rursum episcopatu abiatus contra duodecim Cyrrilli capita Cyrilus responderit. Ut Nestorius Ut Joannes et Cyrrilus in gratiam et jussu imperatoris Nestorii abren t. Epistola Cyrrilli, quam per P sis Antiochenæ scripsit.

CAP. XXXVI. — Quaïta se pas de se scribat; et ut ad Ossiniā sermouis, postremo currosa et lingua, interierit.

CAP. XXXVII. — Ut post N deinceps Proclus patriarcha Cœlestinus praefectus fuerit.

CAP. XXXVIII. — De Proculo. fuerit; et ut illum imperator ch et quod idem competenti et de tempore præter opinionem ho



3 2044 073 502 601

✓ THIS VOLUME
DOES NOT CIRCULATE
OUTSIDE THE LIBRARY



3 2044 073 502 601



Это цифровая копия книги, хранящейся для иотомков на библиотечных полках, ирежде чем ее отсканировали сотрудники комиании Google в рамках ироекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских ирав на эту книгу истек, и она иерешла в свободный достуи. Книга иереходит в свободный достуи, если на нее не были иоданы авторские ирава или срок действия авторских ирав истек. Переход книги в свободный достуи в разных странах осуществляется ио-разному. Книги, иерешедшие в свободный достуи, это наш ключ к ирошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохраняются все иометки, иримечания и другие засиси, существующие в оригинальном издании, как наиминание о том долгом иути, который книга ирошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Комиания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы иеревести книги, иерешедшие в свободный достуи, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, иерешедшие в свободный достуи, иринадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, иоэтому, чтобы и в дальнейшем иредоставлять этот ресурс, мы иредиринали некоторые действия, иредотвращающие коммерческое исиользование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические заирсы.

Мы также иросим Вас о следующем.

- Не исиользуйте файлы в коммерческих целях.

Мы разработали иrogramму Поиск книг Google для всех иользователей, иоэтому исиользуйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.

- Не отиравляйте автоматические заирсы.

Не отиравляйте в систему Google автоматические заирсы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного иеревода, оптического распознавания символов или других областей, где достуи к большому количеству текста может оказаться иолезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем исиользовать материалы, иерешедшие в свободный достуи.

- Не удаляйте атрибуты Google.

В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он иозволяет иользователям узнать об этом ироекте и иомогает им найти доилнительные материалы ири иомощи иrogramмы Поиск книг Google. Не удаляйте его.

- Делайте это законно.

Независимо от того, что Вы исиользуйте, не забудьте ироверить законность своих действий, за которые Вы несете иолную ответственность. Не думайте, что если книга иерешла в свободный достуи в США, то ее на этом основании могут исиользовать читатели из других стран. Условия для иерехода книги в свободный достуи в разных странах различны, иоэтому нет единых иравил, иозволяющих определить, можно ли в определенном случае исиользовать определенную книгу. Не думайте, что если книга иоявилась в Поиске книг Google, то ее можно исиользовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских ирав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и иолезной. Программа Поиск книг Google иомогает иользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый иоиск и этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>



This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>